

PVBLII VERGILII

BVCOLICA, GEORGICA, AENEIS CVM SER-
VII COMMENTARIIS ACCVRATISSI-
ME EMENDATIS, IN QVIB. MVLTA
QVAE DEERANT SVNT AD-
DITA. GRAECAE DICTIO
NES. ET VERSVS VBI
Q; RESTITVTI.

✠

SEQVITVR PROBI CELEBRIS GRAMMATICI
IN BVCOLICA ET GEORGICA COM-
MENTARIOLVS NON AN-
TE IMPRESSVS.

AD HOS DONATI FRAGMENTA,
CHRISTOPHORI LANDINI,
ET ANTONII MANCI-
NELLI COMMEN
TARII.

PVBLII VERGILII

BVCOLICA, GEORGICA, AENEIS CVM SER-
VII COMMENTARIIS ACCVRATISSI-
ME EMENDATIS, IN QVIB. MVLTA
QVAE DEERANT SVNT AD-
DITA. GRAECAE DICTIO
NES ET VERSVS VBI
QZ RESTITVTI.

SEQVITVR PROBI CELEBRIS GRAMMATICI
IN BVCOLICA ET GEORGICA COM-
MENTARIOLVS NON AN-
TE IMPRESSVS.

AD HOS DONATI FRAGMENTA,
CHRISTOPHORI LANDINI,
ET ANTONII MANCI-
NELLI COMMEN
TARII.

P. VERGILII MARONIS VITA PER AELIVM DONATVM CELEBREM GRAMMATICVM EDITA.

PVBLIVS VERGILIVS MARO PARENTIbus modicis fuit, ⁊ præcipue patre Marone, quem quidam opificem figulum, plures magi cuiusdaȝ viatoris initio mercenarium, mox ob industriam generum tradiderunt, quem cum agricolationi reiq; rusticæ ⁊ gregibus præfecisset socer, siluis coemũdis ⁊ apibus curãdis reculam auxit. natus est. CN. Pompeio magno, ⁊. M. Licinio Crasso primum coss. Iduum octobrium die in pago, qui andes dicitur, qui est a Mantua non procul. Prægnans mater Maia cũ somniaret enixam se laureum ramum, quem compactum terræ coaluisse, ⁊ excreuisse ilico in speciem maturæ arboris refertæ varijs pomis ⁊ floribus cerneret, Sequenti luce cum marito rus propinquum peteris ex itinere diuertit, atq; in subiecta fossa partu leuata est. Ferunt infantem vt fuit editus, nec euagisse: ⁊ adeo miti vultu fuisse, vt haud dubiam spem prosperioris genituræ, iam tum indicaret. Et accessit aliud præsagium. Siquidem virga populea more regionis in puerperijs eodem statim loco depacta ita breui coaluit, vt multo ante satas populos adæquarit, quæ arbor Virgilij ex eo dicta atque consecrata est summa grauidarum ⁊ foetarum religione suscipientium ibi ⁊ soluentium vota. Initia ætatis idest vsq; ad septimum annum Cremonæ egit, ⁊ decimoseptimo anno virilem togam cepit illis consulibus iterum quibus natus erat. Euenitq; vt eo ipso die Lucretius poeta decederet, Sed Virgilius a Cremona Mediolanum, ⁊ inde paulopost Neapolim transijt. Vbi cum litteris ⁊ græcis ⁊ latinis vehementissimam operam dedisset, tandem omni cura, omnique studio indulsit medicinæ ⁊ mathematicis. Quibus rebus cum ante alios eruditior, peritiorq; esset, se in vrbem contulit, statimque magistri stabuli equorum Augusti amicitiam nactus, multos variosq; morbos incidentes equis curauit. At ille in mercedem singulis diebus panes Virgilio vt vni ex stabularijs dari iussit. Interea a Crotoniatis pullus equi miræ pulchritudinis Cæsari dono fuit missus, qui omnium iudicio spem portendebat virtutis & celeritatis immensæ. Hunc cum aspexisset Maro, magistro stabuli dixit natum esse ex morbosa equa, ⁊ nec viribus valituruȝ nec celeritate, idque verum fuisse inuentum est. Quod cum magister stabuli Augusto recitasset, duplicari ipsi in mercedem panes iussit. Cum item ex Hispania Augusto canes dono mitterentur ⁊ parentes eorum, dixit Virgilius ⁊ animum celeritatemq; futuram, Quo cognito mandat iterum Virgilio panes duplicari. Dubitauit Augustus Octauij ne filius esset an alterius, idq; Maronem aperire posse arbitratus est, quia canum ⁊ equi naturam parentesq; cognorat. Amotis igitur omnibus arbitris illum in penitiorem partem domus vocat, ⁊ solum rogat an sciat quisnam esset: ⁊ quam ad felicitandos homines facultatem haberet. Noui inquit Maro te Cæsar Auguste ⁊ ferme æquam cum dijs immortalibus potestatem habere, vt quem vis felicem facias. Eo animo sum respondit Cæsar vt si verꝫ pro rogatu dixeris, beatum te felicemq; reddam. Vtinam ait

Maro interroganti tibi vera dicere queam. Tunc Augustus putat alij me natum Octauio, quidam suspicantur alio me genitum viro. Maro subridens facile inquit si impune licenterq3 quae sentio loqui iubes, id dicã. Affirmat Caesar iureiurando nullum eius dictum aegre laturum, imo non nisi donatu3 ab eo discessurum. Ad haec oculos oculis Augusti infigens maro, facilius ait in caeteris animalibus qualitates parentum mathematicis et philosophia cognosci possunt, in homine nequaquam possibile est. Sed de te cõiecturam habeo similem veri, vt quid exercuerit pater tuus scire possim. Attente expectabat Augustus quidnam diceret. At ille quantum ego rem intelligere possum pistoris filius es inquit. Obstupuerat Caesar et statim quo id pacto fieri potuerit, animo voluebat. Interrumpens Virgilius, audi inquit quo pacto id conijcio, Cum quaedam enunciarim, praedixerimq; quae intelligi sciriq3 non nisi ab eruditissimis, summisq; viris potuissent: Tu princeps nobis item et item panes in mercedem dari iussisti, quod quidem aut pistoris aut nati pistore officium erat. placuit Caesari facetia. At deinceps inquit Caesar non a pistore sed a rege magnanimo dona feres, illumq3 plurimi fecit: et Pollioni commẽdauit.
Corpore et statura fuit grandi, aquilino colore, facie rusticana, valitudine varia. Nam plerunq; ab stomacho & faucibus ac dolore capitis laborabat. Saguinem & saepius eiecit, cibi viniq; minimi. Fama est eum libidinis pronioris in pueros fuisse. Sed boni ita eum pueros amasse putauerũt, vt Socrates Alcibiadem & Plato suos pueros. Verum inter omnes maxime dilexit Cebete3 & Alexandrum, quem secunda Bucolicorum ecloga Alexim appellat donatum sibi ab Asinio pollione: vtrunq; non ineruditum accepit. Nam Alexandrum grammaticum, Cebetem vero & poetam.
Vulgatum est consueuisse eum cum Plotia Hieria. Sed Asconlus Pedianus affirmat ipsum postea maioribus natu narrare solitum inuitatum quidem se a Varro. ad communionem mulieris, sed se pertinacissime abstinuisse. Caetera sane vita & ore & animo tam probum fuisse constat, vt Neapoli parthenias appellaretur vulgo. Ac siquando Romae quo rarissime commeabat viseretur, in publico sectantes: demõstrãtesq; se, subterfugere solitum in proximum tectum. Bona autem cuiusdam exulantis offerente Augusto non sustinuit accipere, possedit prope centies sestertium ex liberalitatibus amicorum. Habuitq; domum Romae in aesquilijs iuxta hortos mecoenatianos: q̃q̃3 secessu Campaniae, Siciliaeq; plurimum vteretur.
Quaecunq; ab Augusto peteret, repulsam nunquam habuit. Parẽtibus quotannis aux ad abundantem alitum mittebat, quos iam grandis amisit, ex quibus patrem oculis captum & duos fratres germanos Silone3 impuberem, Flaccum iam adultum, cuius exitum sub nomine Daphnidis deflet.
Inter caetera studia vt supra diximus medicinae quoq; ac maxime mathematicae operam dedit. Egit & causam vnam omnino nec amplius q̃3 semel. Sermone tardissimum ac pene indocto similem fuisse melissus tradidit.
Poeticam puer adhuc auspicatus in Balistam ludi magistrum ob infamiam latrociniorum coopertum lapidibus distichon fecit.

Monte sub hoc lapidum tegitur Balista sepultus.
Nocte dieq; tuum carpe viator iter.

Deinde Moretum, Priapeiam, & Epigrammata, & Diras, & Culicem cum esset annorum. xv. cuius materia talis est. Pastor fatigatus aestu cum sub arbore obdormisset, & serpens ad illum proreperet, e palude culex prouolauit, atq; inter duo

ter duo

ter duo tempora aculeum fixit pastori. At ille continuo culicem contriuit,& visam serpentem interemit,ac sepulcrum culici statuit,& distichon fecit,
Parue culex pecudum custos tibi tale merenti.
Funeris officium vitæ pro munere reddit.
Scripsit etiam de qua ambigitur Aetnam,& mox cum res romanas inchoasset offensus materia & nominum asperitate ad Bucolica transit. maxime vt Asiniũ Pollionem, Alphenum Varrum:& Corneliuȝ Gallum celebraret,quia in distributione agrorum qui post philippensem victoriam veteranis triumuirorum iussu transpadum diuidebantur,indemnem se præstitissent. Deinde Georgica in honorem Mecœnatis edidit,cum sibi vix dum noto opem tulisset aduersus Claudij veterani milites,vel vt alij putant Arij Centurionis violētiaȝ,a quo in altercatione litis agrariæ parum abfuit quin occideretur. Nouissime aũt Aeneidem eggressus est. Argumentum variũ & multiplex est,& quasi amborum Homeri carminum instar. Præterea nominibus ac rebus græcis,latinisq; commune,& in quo quod maxime studebat romanæ simul vrbis & Augusti origo contineretur. Cum Georgica scriberet traditur quotidie mediatos mane plurimos versus dictitare solitum,ac per totum diem retractando ad paucissimos redigere,non absurde carmen se vrsæ more parere dicens,& lambendo demum effingere. Aeneida prosaica prius oratione formatam: digestamq; in.xij.libros particulatim cōponere instituit,vt quidam tradunt.
Alij eius sententiæ sunt,vt menti habuerit quatuor &.xx.libros vsq; ad Augusti tempora scripturum,atq; alia quædam percursurum. Augusti vero gesta diligentissime executurum,quippe qui dum scriberet,ne quid ineptũ moliretur,quædam imperfecta reliquit. Alia leuissimis versibus scripsit,quos per iocum pro tigillis vel tibicinibus interponi a se dicebat ad sustinendũ opus, donec solidæ colũnæ aduenirent. Bucolica triēnio Asinij Pollionis suasu perfecit. Hic transpadanam prouinciam regebat,cuius fauore cuȝ veteranis Augusti militibus Cremonensium & Mantuanorũ agri distribuerentur,suos Virgilius non amisit. Facta enim distributione suos Claudio seu Ario datos recuperauit. Hunc Pollioneȝ maxime amauit Maro:& dilectus ab eo magna munera tulit. Quippe qui inuitatus ad coenam captus pulchritudine & diligentia Alexandri Pollionis pueri eum dono accepit. Huius Pollionis filiuȝ. C. Asinium, Cornelium Gallum oratorem clarum & poetam non mediocrē miro amore dilexit Virgilius. Is transtulit Euphorionē in latinũ,& libris quatuor amores suos de Cytheride scripsit. Hic primo in amicitia Cæsaris Augusti fuit, Postea in suspitionem coniurationis contra illum ductus occisus est, cuius Proptius meminit dicens, Gallus & in castris duȝ credita signa tuetur. Concidit ante Aquilæ signa cruenta suæ. Verum vsq;adeo hunc Gallum Virgilius amarat: vt quartus Georgicorum a medio vsq; ad fineȝ eius laudē contineret,quem postea iubente Augusto in Aristæi fabulam commutauit. Georgica septennio Neapoli, Aeneida partim in Sicilia,partim in Campania.xi.annis confecit. Bucolica eo successu edidit,vt in scæna quoq; per cātores crebra pronunciatione recitarentur. At cũ Cicero quosdā versus audisset: & statim acri iudicio intellexisset,non cōmuni vena editos,iussit ab initio totam eclogam recitari,quam cuȝ accurate pernotasset,in fine ait, Magnæ spes altera Romæ,quasi ipse linguæ latinæ spes prima fuisset,& Maro futurus eēt secunda,quæ verba postea Aeneidi ipse īseruit. Georgica reuerso ab actiaca victoria Augusto atq; reficiendarum virium causa Attellæ cōmoranti per

continuum quatriduum legit suscipiente Mecoenate legẽdi vicem, quoties interpellaretur ipse vocis offensione. Pronunciabat autem maxima cum suauitate, & lenocinijs miris. Seneca tradidit Iulium Montanum poetam solitum dicere inuolaturum se quædam Virgilio, si & vocem posset, & os, & hypocrisim. Eosdem enim versus eo pronunciante bene sonare, sine illo inarescere quasi mutos. Aeneidos vix dum cœptæ tanta extitit fama, vt Sextus Propertius non dubitarit sic prædicare.

Cedite romani scriptores, cedite Graij.
Nescio quid maius nascitur Iliade.

Augustus vero cum iam forte expeditione Cantabrica abesset, & supplicibus atque minacibus per iocũ litteris efflagitaret, vt sibi de Aeneide, vt ipsius verba sunt, vel prima carminis hypographa, vel quodlibet colon mitteret, negauit se facturum Virgilius. Cui tñ multo post perfecta demũ materia treis omnino libros recitauit, secundum videlicet, quartum, & sextum. Sed hunc præcipue ob Octauiam, quæ cum recitationi interesset ad illos de filio suo versus, Tu Marcellus eris, defecisse fertur. atq; ægre refocillata dena sestertia pro singulo versu Virgilio dari iussit. Recitauit & pluribus, sed neq; frequenter & ferme illa de quibus ambigebat, quo magis iudicium hominum experiretur.

Erotem librarium & libertum eius exactæ iam senectutis tradunt referre solitum quondam in recitando eum duos dimidiatos versus complesse ex tempore, Misenum æolidem, adiecisse, quo non præstantior alter. Item huic, Aere ciere viros, simili calore iactatum subiunxisse, Martemq; accendere cantu, Statimq; sibi imperasse vt vtrunq; volumini adscriberet.

Bucolica: Georgicaq; emendauit. Anno vo. Lij. vt vltimam manũ Aeneidi imponeret statuit in Græciam & Asiam secedere, triennioq; continuo omnẽ operam limatiori dare, vt in reliqua vita tantum philosophiæ vacaret.

Sed cum aggressus iter Athenis occurrisset Augusto ab oriente Romaʒ reuerti, vna cum Cæsare redire statuit. At cum Megara vicinum Athenis oppidum visendi gratia peteret, langorem nactus est, quem non intermissa nauigatio auxit. Ita vt grauior in dies tandem Brundusium aduentarit, vbi diebus paucis obijt decimo calen. Octobris. CN. Plautio. Q. Lucretio consulibus, qui cum grauari morbo sese sentiret, scrinia sæpe & magna instantia petiuit Crematurus Aeneida, quibus negatis testamento comburi iussit, vt reʒ inemendatam imperfectamq;. Verũ Tucca & Varrus monuerunt id Augustũ non permissurum. Tunc eidem Varro ac simul Tuccæ scripta sub ea conditione legauit, ne quid ederent, quod a se editum non esset, & versus etiam imperfectos, si qui erant relinquerent.

Voluit etiam eius ossa Neapolim transferri, vbi diu & suauissime vixerat, ac extrema valitudine hoc ipse sibi epitaphium fecit distichon. Translata igitur iussu Augusti eius ossa prout statuerat Neapolim fuere, sepultaq; via puteolana intra lapidem secundum, suoq; sepulcro id distichon, quod fecerat, inscriptum est.

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nũc
Parthenope, cecini pascua, rura, duces.

Hæredes fecit ex dimidia parte Valerium Proculum fratrem ex altero patre: ex quarta Augustum: ex duodecima Mecoenatem, ex reliquã. L. Varrum, & Plocium Tuccam, qui eius Aeneidem post obituʒ prout petiuerat iussu Cæsaris emendarunt, Nam nullius omnino sententia crematu Aeneis digna vi-

sa fuit. de qua re Sulpitij carthaginensis extant huiusmodi versus.
Iusserat hæc rapidis aboleri carmina flammis
Virgilius, phrygium quæ cecinere ducem.
Tucca vetat, Varrusq; simul, tu maxime Cæsar
Non finis, sed latiæ consulis historiæ.
Infelix gemino cecidit prope Pergamos igni.
Et pene est alio Troia cremata rogo.
Extant & Augusti de ipsa eadem re versus plures & clarissimi, quorum initium ita est.
Ergo ne supremis potuit vox improba verbis
Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in ignes?
Magnaq; doctiloqui morietur musa Maronis? Et paulopost.
Sed legum seruanda fides. suprema voluntas
Quod mandat, fieriq; iubet, parere necesse est.
Frangatur potius legum veneranda potestas,
Quam tot congestos, noctesq;, diesq; labores
Hauserit vna dies. Et ea quæ sequuntur.
Nihil igitur auctore Augusto Varrus edidit, quod & Maro pceperat, sed summatim emendauit, vt qui versus etiam imperfectos, si qui erant, relliquerit.
Hos multi mox supplere conati non perinde valuerunt ob difficultatem, qđ omnia fere apud eum hemistichia præter illud, Quem tibi iaz Troia peperit, sensum videntur habere perfectum. Nisius grammaticus audisse se a senioribus dicebat. Varrum duorum librorum ordinem commutasse, & qui tum secundus erat in tertium locum transtulisse, etiam primi libri correxisse principium his demptis versibus.
Ille ego qui quondaz gracili modulatus auena
Carmen, & egressus siluis vicina coegi
Vt quis auido parerent arua colono,
Gratum opus agricolis, at nunc horrētia Martis
Arma virumq; cano.
Nec Virgilius qui columen linguæ latinæ fuit caruit obtrectatoribus. In Bucolicis enim duas eclogas, sed insulsissime Paro quidam deridet, & sic deridēdo incipit.
Tityre si toga calda tibi est, quo tegmine fagi? Sequentis
Dic mihi Damœta cuium pecus? an ne latinum?
Non, verum Aegonis, nostri sic rure loquuntur,
Alius recitante eo ex Georgicis,
Nudus ara, sere nudus, subiecit, habebis frigora, febrem.
Est & aduersus Aeneida liber Carbilij pictoris titlo æneidomastix. M. Vipranius eū a mecœnate suppositū appellabat noue κακοζηλίας, repertorēq; dicebat neq; tumidū, neq; exilē, sed cōibus vbis opus illud cōfecisse, Herēnius vitia eius tm̄ pxit, Perilius Faustinus furta. Sūt & Quiti Octauij Auiti volumina qbus annotanf quos & vn̄ versus trāstulerit. Asconius Pedianus libro quem p obtrectatores Virgilij scripsit, pauca admodū ei obiecta pponit, & potissimū q nō recte historiā cōtexuit: & q pleraq; ab Homero sumpsit, sed hoc crimen sic defendere assuetū ait. Cur nō illi quoq; eadē furta tētarēt? Verū itellecturos facilius eē Herculi clauam: q̄ Homero versum surripere, & tamē destinasse secedere, vt oia ad sacietatem maliuolorum deciderent. Refert etiam Pedia/

nus benignum, cultoremque omnium bonorum atque eruditorum fuisse, & usque adeo inuidiæ expertem, vt si quid erudite dictum inspiceret alterius, non minus gauderet, ac si suum fuisset, neminem vituperare, laudare bonos, ea humanitate esse, vt nisi peruersus maxime quisque illum non diligeret modo, sed amaret. Nihil proprij habere videbatur. Eius bibliotheca non minus alijs doctis patebat ac sibi. Illudque Euripidis, antiquum sæpe vsurpabat τὰ τῶν φίλων κοινὰ, Communia amicorum esse omnia. Quare coæuos omnes poetas ita adiunctos habuit, ut cum inter se plurimum inuidia arderent, illum vna omnes coleret, Varius, Tucca, Horatius, Gallus, Propertius. Anser vero quoniam Antonij partes secutus est illum non obseruasse dicitur, Cornificius ob peruersam naturam illum non tulit.

Gloriæ vero adeo contemptor fuit, vt cum quidam versus quosdã sibi ascriberent, eaque docti haberentur, non modo ægre non ferebat, imo voluptuosum id sibi erat, Cum enim distichon quod laudem, felicitatemque Augusti continebat fecisset, valuisque non noĩato auctore infixisset, id erat huiusmodi.

Nocte pluit tota, redeunt spectacula mane.
Diuisum imperium cum Ioue Cæsar habet.

Diu quæritans Augustus cuiusnam hi versus essent, eorum auctorem non inueniebat. Bathyllus vero poeta quidam mediocris tacentibus alijs sibi ascripsit. Quamobrem donatus, honoratusque a Cæsare fuit, quod æquo animo non ferẽs Virgilius, iisdẽ valuis affixit quater hoc principium, Sic vos non vobis. Postulabat Augustus vt hi versus cõplerentur, quod cũ frustra aliqui conati essent, Virgilius præposito disticho, sic subiunxit,

Hos ego versiculos feci, tulit alter honores.
Sic vos non vobis nidificatis aues.
Sic vos non vobis vellera fertis oues.
Sic vos non vobis mellificatis apes.
Sic vos non vobis fertis aratra boues.

Quo cognito aliquãdiu Bathyllus, Romæ fabula fuit, Maro vero exaltatior. Cum is aliquando Ennium in manu haberet, rogareturque quidnam faceret, Respondit se aurum colligere de stercore Ennij. Habet enim poeta ille egregias sententias sub verbis non multum ornatis. Interroganti Augusto quo pacto ciuitas feliciter gubernaretur. Si prudentiores inquit temonem tenuerint, & boni malis præponant. Itaque optimi suos habeant honores, nulli tamen aliorum iniusti quicquam fiat. At Mecoenas quid inquit Virgili satietatem homini non affert? Omnium rerum respondit aut similitudo, aut multitudo stomachum facit præter intelligere. Item interrogauit quo pacto quis altam, felicemque eius fortunam seruare potest. Cui Maro, Si quantum honore ac diuitiis alijs præstantior sit, tanto liberalitate & iustitia alios superare nitatur. Solitus erat dicere nullam virtutem commodiorem homini esse patientia, ac nullam asperam adeo esse fortunam, quãm prudenter patiendo vir fortis nõ vincat, Quam sententiam in quinto Aeneidos inseruit,

Nate dea quo fata trahunt: retrahuntque sequamur.
Quicquid erit, superanda omnis fortuna ferendo est.

Cum quidam eius amicus Cornificij in eum maledicta, & inimicitias sibi enarraret: Quam putas inquit esse huiusce maliuolentiæ causam? Nam neque vnquam Cornificium offendi, & eum amo. An inquit Hesiodi sententiæ non meministi? vbi ait.

καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει καὶ τέκτονι τέκτων
καὶ πτωχὸς πτωχῷ φθονέει, καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ.

Architectum architecto inuidere, ⁊ poetam poetæ. De malis inquit græcus ille intellexit: Nam boni eruditiores amant. Sed magna cum mea laude ⁊ gloria vindictam in manu habeo, Maiore enim cura virtuti intendam, atq; quo elegantior ego fiam, eo vehementius inuidia rumpetur.

Erat Augusto familiaris Filistus quidaʒ orator, & poesim mediocriter doctus Cui multiplex, variumq; ingenium erat: qui omnium omnia dicta reprehendere conabatur, non vt verum dignosceret, quod Socrates facere consueuit, sed vt eruditior videretur. hic Virgilium vbicunq; conuenire dabatur, maledictis, salibusq; vexabat. Quare ille sæpe aut tacibundus discedebat, aut suffusus pudore tacebat. Verum cum Augusto audiente elinguem illum diceret, ⁊ causam etiam suam si linguam haberet, defendere nequiret, Tace inqt rabula. Nam hæc mea taciturnitas defensorem causarum mearum Augustũ fecit, ⁊ Mecoenatem, ⁊ ea tuba cum volo loquor, quæ vbiq; ⁊ diutissime audietur, Tu loquacitate non modo aures hominuʒ, sed muros rumpis. Augustus vero Filistum graui vultu increpauit. Tunc Maro si tempus Cæsar inquit tacendi hic sciret, raro loqueretur. Tacendum enim semper est, nisi cum taciturnitas tibi noceat, aut oratio alijs ꝓsit. Nã qui contendit ⁊ contentionis finis vtilis non est, stultis illum annumerandum sapientes putant. Posteaq̃ Augustus summa rerum omnium potitus est, venit in mentem an conduceret tyrãnidem omittere, ⁊ oẽm ptãtem annuis cõsulibus, ⁊ senatui rẽpu. reddere, in qua re diuersæ sentẽtiæ cõsultos habuit Mecoenatem ⁊ Agrippam. Agrippa enim vtile sibi fore etiam si honestuʒ non esset, relinquere tyrãnidẽ longa oratione contendit. quod Mecoenas dehortari magnopere conabatur, quare Augusti animus ⁊ hinc ferebatur ⁊ illinc. Erant enim diuersæ sententiæ varijs rationibus firmatæ. Rogauit igitur Maronem an conferat priuato homini se in sua rep. tyrannum facere. Tum ille omnibus ferme inquit rẽpu. occupantibus molesta ipsa tyrannis fuit, ⁊ ciuibus, quia necesse erat propter odia subditorum, aut eorum iniustitiam magna suspitione, magnoq; timore viuere. Sed si ciues iustum aliquem scirent, quem amarent plurimum, ciuitati id vtile foret, si in eo vno omnis potestas esset. Quare si iustitiaʒ, quod modo facis omnibus in futurum nulla hominuʒ facta compositione distribues, dominari te ⁊ tibi conducet ⁊ orbi. Beniuolẽtiã. n. oĩum ita hẽs, vt deum te ⁊ adorent, ⁊ credant, Eius sententiam secutus Cæsar principatum tenuit.

Audiuit a Silone præcepta Epicuri, cuius doctrinæ sociuʒ habuit Varrum. Quãuis diuersorum philosophorum opiniones libris suis inseruisse de animo maxime videatur, Ipse tamen fuit Academicus. Nam Platonis sententias omnibus alijs prætulit.

Nunc quoniam de auctore summatim diximus, de ipso iam carmine dicendum videtur, quod bifariam tractari solet, hoc est ⁊ ante opus ⁊ in ipso opere. Ante opus titulus, causa, intentio. Titulus in quo quæritur cuius sit causa, vnde ortum sit, ⁊ quare hoc potissimum sibi ad scribendum poeta præsumpserit. Intẽtio, in qua cognoscitur quid efficere conetur poeta. In ipso opere san tria spectantur, Numerus, ordo, explanatio.

Quãuis igitur multa ψευδογραφῆ. i. falsa inscriptione sub alieno nomine sũt prolata, vt Thyestes tragoedia huius poetæ, quam Varrus edidit pro sua, et alia huiuscemodi, tamen Bucolica liquido Virgilij esse minime dubitãdũ

est. Præsertim cum ipse poeta tanquam hoc metuẽs principio Aeneidos & in alio carmine suum eẽ testatus sit, sic dicens, Ille ego qui quondam gracili modulatus auena, & reliqua. Et Carmina qui lusi pastorum, audaxq; iuuenta Tityre te patulæ cecini sub tegmine fagi.
Bucolica autem & dici & recte appellari vel hoc solum indicium suffecerit, q̄d hoc eodem nomine apud Theocritum censeatur. Verum ratio quoq; demõstranda est. Tria sunt pastorum genera, quæ dignitatem in Bucolicis habent, quorum qui minimi sunt ἀιπόλοι dicuntur a græcis, iidem a nobis caprarij. Paulo honoratiores qui ποιμένες. i. opiliones dicuntur. Honestissimi, & maximi βουκόλοι, quos bubulcos dicimus. Vnde igitur magis decuit pastorali carmini nomen imponi, q̃ ab eo gradu qui apud pastores excellentissimus inuenitur?
Causa dupliciter ĩspici solet, ab origine carminis, & a volũtate scribẽtis.
Originem aũt Bucolici carminis alij ob aliam causam ferunt. Sunt enim qui a lacedæmonijs pastoribus Dianæ primum carmen hoc redditum dicãt, cum eidem deæ propter bellum, quod toti græciæ illo tempore Persæ inferebant exhiberi per virgines de more sacra non possent. Alij ab Oreste circa Siciliam vago id genus carminis Dianæ redditum loquuntur per ipsum atq; pastores, quo tempore de Scythia cum Pylade fugerat surrepto numinis simulacro et celato in fasce lignorum, Vnde Fascelidem Dianam perhibent nuncupatam, apud cuius aras Orestes per sacerdotem eiusdem numinis Iphigeniam sororẽ suam a parricidio fuerat expiatus, Alij Apollini Nomio pastorali scilicet deo, qua tempestate Admeti boues pauerat, Alij Libero Nympharum scilicet & Satyrorum, & id genus numinum principi, quibus placet rusticum carmen. Alij Mercurio Daphnidis patri pastorum omniũ principi, & apud Theocritum, & apud hunc ipsum poetam. Alij in honorem Panos scribi putant peculiariter pastoralis dei. Item Sileni, Siluani, atq; Faunorum. Quæ cũ omnia dicant, Illud erit probatissimũ bucolicũ carmẽ originẽ ducere a priscis temporibus, quibus vita pastoralis exercita erat. Et ideo velut aurei sæculi speciẽ in huiusmodi personarum simplicitate cognosci, & merito Virgilium processurum ad alta carmina non aliunde coepisse, nisi ab ea vita, quæ prima in terris fuit. Nam postea rura culta, & ad postremum pro cultis & feracibus terris bella suscepta quod videtur Virgilius in ipso ordine operum suorum voluisse monstrare, cum pastores primo, deinde agricolas canit & ad vltimum bellatores.
Restat vt quæ causa volũtatem attulerit poetæ Bucolica potissimum scribendi consideremus. Aut enim dulcedine carminis Theocriti, & admiratione eius illectus est, aut ordinem temporum est secutus erga vitam humanam, vt supra diximus. Aut tris modos elocutionum, quos χαρακτῆρας græci vocant ἰσχνὸν, qui tenuis, ἁδρὸν, qui validus, μέσον, qui moderatus ĩtelligitur.
Credibile erat Virgilium qui in omni genere præualuerit Bucolica primum, Georgica secundum, Aeneida tertium voluisse conscribere. Aut ideo potius primo Bucolica scripsit, vt in eiusmodi carmine, quod & paulo liberius & magis validum q̃ cætera est, facultatem haberet captandæ Cæsaris indulgẽtiæ, repetendiq; agri quem amiserat. Ob hanc causam die tertio iduum Martiarum. C. Cæsare interfecto, cum Augustum Cæsarem pene puerum veterani milites non abnuente senatu sibi ducem constituissent, Exorto ciuili bello Cremonenses cum cæteris eiusdem studij aduersarios Augusti Cæsaris, adiuuerunt. Vnde factum est, vt cum victor Augustus in eorum agros veteranos deduci iussisset, non sufficiente agro Cremonensium, Mantuani quoq; in qui

bus erat Virgilius maximam partem suorum finium pdiderint, eo quod vicini Cremonensibus fuerant, Sed Virgilius Augusti familiaritate, suoque carmine fretus centurioni Ario obsistere ausus est.
Ille statim vt miles ad gladium manuz admouit. Cumque se in fugam precipuisset poeta: non prius persequēdi finis fuit, quam se in fluuium Virgilius coniecisset. Sed postea mecoenate & Pollione, & ipso Augusto fauentibus agros suos recepit.
Intentio libri, quam ὑπόθεσιν græci vocant imitatione Theocriti poetæ constituit, qui siculus & syracusanus fuit. Est intētio etiā in laudē Cæsaris, & principum cæterorum, per quos in sedes suas redit oia deduci. Vnde vt & delectationem & vtilitatem finis contineret: secundum præcepta cuncta confecit.
Quæri solet cur non plures quam decem eclogas conscripserit, quod nequaquam mirandum videbitur ei qui considerauerit ætatem scænarum pastoralium, quæ vltra hunc numerum non potest proferri, præsertim cum ipse poeta circunspectior Theocrito, vt ipsa res indicat, videatur metuere, ne illa ecloga quæ Pollioni inscribitur minus rustica videatur: cum ipsam sic præstruat ipse dicens. Sicelides musæ paulo maiora canamus, & item similiter in alijs duabus facit.
Illud tenendū esse prædicimus in Bucolicis Virgilij neque nusquā: neque vbique aliquid figurate dici, hoc est per allegoriam. Vix enim propter laudem Cæsaris & amissos agros hæc Virgilio conceduntur, cum Theocritus: quem hic noster toto studio imitari conatur, simpliciter omnino cōscripserit.
Quod autem in ipso carmine tractari solet, est numerus, ordo, explanatio. Numerus eclogarum manifestus est. Nam decem sunt, ex quibus proprie Bucolicæ. vij. esse creduntur. Nam tres vltimæ proprie Bucolicæ dici non debēt, Pollio scilicet, Silenus, & Gallus.
Prima igitur continet conquestionem publicam, & priuatam gratulationem de agro, & dicitur Tityrus. Secunda amorem pueri, & dicitur Alexis. Tertia certamen pastorum, & dicitur Palæmon. Quarta genethliacum, & dicitur Pollio. Quinta epitaphium, & dicitur Daphnis. Sexta metamorphosim, & dicitur Varrus, & Silenus. Septima pharmaceutria. Octaua amores diuersorum sexuum, & dicitur Damon. Nona continet poetæ conquestionem de amisso agro, & dicitur mœris. Decima desideriū Galli: & dicitur Gallus.
Quod ad ordinem spectat illud scire debemus in prima tantum & in vltima ecloga poetam voluisse ordinem seruare, quoniam in altera principium constituit, vt in Georgicis ait.
Tityre te patulæ cecini sub tegmine fagi.
In altera ostendit finem quippe qui dicat, Extremum hunc Arethusa mihi concede laborem. Verum inter ipsas eclogas pastoralem, conscriptumque ordinem nullum esse certissimum est. Sed sunt qui dicunt initium Bucolici carminis non Tityre esse, Sed prima syracusio dignata est ludere versu.
Superest explanatio, ad quam antequam veniamus, illud dixerim tenue eē Bucolicuz carmen, & vsqueadeo ab heroico charactere distare, vt versus quoque huius carminis suas quasdam cæsuras habeant, & suis legibus distinguātur. Nam cum tribus probetur metrum, cæsura, scansione, modificatione, nō erit Bucolicus versus, nisi in quo & pes primus partem orationis absoluerit, & tertius trocheus fuerit, & cæsura, & quartus pes dactylus magis quam spondæus

partem orationis terminauerit. Quintus & sextus pes ex integris dictionibus fuerit, quod Virgilius a Theocrito sæpe seruatum victus operis difficultate neglexit, in solo principio incertũ industria an casu has cæsuras seruauerit. Nam Tityre dactylus partem orationis absoluit, tu patu, lerecu. tertium trocheum, q̃uis de composita dictione conclusit. bans sub, quartum spondeũ ꝓ dactylo, cũ subiunxit, tegmine fagi. Terminatis partibus orõnis itegrũ coma ꝑfecit. Cuius rei diligentiã licet in Theocriti ferme oĩbus versibus admirari. Qui vero supradicta acri iudicio, diligẽterq; considerarit, facile intelliget quæ in georgicis intẽtio. qq; finis fuerit, nec minus etiã in Aeneide.

Poematis stili genera tria sunt, aut enim actiuum vel imitatiuum, qđ græci δραματικὸν appellant, In quo personæ loquẽtes introducunt sine poetæ interlocutione, vt sunt tragoediæ & comoediæ, δρᾶν. n. græce agere dr̃, quo genere scripta est prima Tityre, & Quo te Moeri pedes. Aut enarratiuum, quod græci διηγηματικὸν appellãt, in quo poeta ipse loquitur sine interpositione personæ, vt tres primi Georgicon libri. Item Lucretij carmina. Aut commune vel mixtum, qđ græci μικτὸν appellãt, Vbi & poeta ipse loquitur, et introductæ personæ, vt sunt.

Virgilij Aeneis.
FINIS.

SERVII MAVRI HONORATI GRAMMATICI IN BVCOLICA MARONIS COMMENTARIORVM LIBER.

BVCOLICA vt ferunt inde dicta sunt a custodia boum, idest ἀπό τῶν βουκόλων. Præcipua enim sunt animalia apud rusticos boues. Huius autem carminis origo varia est. Nam alij dicunt eo tempore quo Xerxes persarum rex inuasit græciam cum omnes intra muros laterent, nec possent more solito Dianæ sacra persolui, peruenisse ad montes Laconas rusticos, & in eius honorē hymnos dixisse. Vnde natū carmē bucolicū ætas posterior elimauit. Alij dicunt Orestē cum Dianæ Fascelitidis simulacrū raptū ex Scythia aduceheret, ad Siciliam esse tēpestate delatum: completo anno Dianæ festum celebrasse hymnis collectis nautis suis, & aliquibus pastoribus conuocatis: & exinde per mansisse apud rusticos consuetudinem. Alij nō Dianæ sed Apollini Nomio consecratum carmen hoc volunt, quo tempore Admeti regis pauit armenta. Alii rusticis numinibus a pastoribus dicatum hoc asserunt carmen, vt Pani, Faunis, ac Satyris. Et hic est huius carminis titulus. Qualitas autem hæc est, scilicet humilis character. Tres enim sunt characteres, humilis, medius, grandiloquus, Quos omnes in hoc inuenimus poeta. Nam in æneide grandiloquum habet, in georgicis medium: in bucolicis humilem pro qualitate negociorum & personarum. Nam personæ hic rusticæ sunt simplicitate gaudentes, scilicet a quibus nihil altū debet requiri. Adhibentur autem hæc ad carmen bucolicum. Carmen autem bucolicū debet quarto pede terminare partem orationis, qui pes si sit dactylus, meliorem efficit versum, vt Nos patriæ fines & dulcia. Primus etiam pes secundum Donatum dactylus esse debet, & terminare partem orationis, vt Tityre. Quam legem Theocritus vehementer obseruat, Virgilius non adeo. Ille enim in paucis versibus ab ista ratione deuiauit, hic eam in paucis secutus est. Terentianus cum de hoc metro doceret, Plurimus hoc pollet siculæ telluris alūnus, Noster rarus eo pastor maro. Intētio poetæ hæc est, Vt imitetur Theocritum Syracusanum meliorem moscho, & cæteris qui bucolica scripserunt. Vnde est: Prima syracusio dignata est ludere versu Nostra, neq;. Et aliquibus locis per allegoriam agit gratias Augusto, vel alijs nobilibus, quorum fauore amissum agrum recepit. In qua re tātum dissentit a Theocrito, ille enim vbique simplex est: hic necessitate compulsus aliquibus locis miscet figuras, quas perite plerunq; etiam ex Theocriti versibus facit, quos ab illo dictos constat simpliciter, hoc autem fit poetica vrbanitate, Sic iuuenalis, Actoris aurūci Spolium. Nam Virgilij versū de hasta dictum figurate ad speculum transtulit. Et causa scribendorum bucolicorum hæc est. Cum post occisum. iij. idus martias in senatu Cæsarem, Augustus eius filius contra percussores patris & Antonium ciuilia bella mouisset, victoria potitus Cremonensium agros qui contra eum senserant militibus suis dedit, qui cum non sufficerent, etiam mantuanorum iussit distribui non propter culpam, sed propter vicinitatem, vnde est, Mantua ve miseræ nimium vicina Cremonæ, Perdito ergo agro Virgilius Romam venit, & potentium fauore meruit vt agrum suum solus reciperet. Ad quem accipiendum profectus, ab Ario centurione: qui eum tenebat pene est interemptus, nisi se

præcipitasset in Mincium, vnde est ἀλληγορικῶς, Ipse aries etiam nunc vellera siccat. Postea ab Augusto missis triumuiris, & ipsi integer ager redditus est e mantuanis pro parte. Hinc est quod in prima ecloga legimus recepisse agrũ postea eum querelantem inuenimus, vt Audieras & fama fuit, sed carmina tãtum Nostra valent lycida tela inter martia, quantum Chaonias dicunt aquila veniente columbas. Nec numerus hic dubius est, nec ordo librorum, Quippe cum vnus sit liber. De eclogis tantum multi dubitant. Quæ licet decem sint, Incertum tamen est quo ordine scriptæ sint. Pleriq; duas certas volunt ipsius testimonio vltimam, vt Extremum hunc, & primam, vt in georgicis Tityre te patulæ cecini sub tegmine fagi. Alij primam illam volunt, Prima syracosio dignata est ludere versu. Sed est sciendũ. vij. eclogas esse meras rusticas, quas Theocritus. x. habet, Hic in tribus a bucolico carmine, sed cum excusatione discessit, vt in genethliaco Salonini, & in Sileni theologia, vel vt ex insertis altioribus rebus posset placere, vel quia tot varietates implere non poterat, Poetæ vitam in æneide diximus. Operis explanatio in sequentibus comprobabitur, Sane sciẽdum Vergilium xxviij. annorum scripsisse bucolica, Vnde, etiam ipse in fine georgicorum, Audaxq; iuuenta Tityre te, patulæ cecini sub tegmine fagi. Et dicit Donatus quod etiam in poetæ memorauimus vita in scribendis carminibus naturalem ordinem secutum esse Virgilium, Primo enim pastoralis fuit in montibus vita, Post agriculturæ amor: Inde bellorum cura successit. Notandum quoq; bucolica vel georgica cum apud græcos in fine habeant accentum, apud nos in tertia a fine habere. Nam vt in vltima sit latinitas vetat, vt in penultima non sit breuitatis efficit ratio. Etiam hoc sciendum & personas huius operis ex maiori parte nomina de rebus rusticis habere conficta, vt Meliboeus ὅτι μέλει αὐτῷ τῶν βόων, idest qui curam gerit boum, & Tityrus dicitur aries maior, Nam Laconum lingua Tityrus dicitur aries maior, qui gregem anteire consueuerit, sicut etiam in comoedijs inuenimus. Nam Pamphilus est totus amãs: Glycerium quasi dulcis mulier, Philomena amabilis. Personæ sicut supra dixi rusticæ sunt, & simplicitate gaudentes, Vnde nihil in his vrbanum; nihil declamatorium inuenitur, sed ex re rustica sunt omnia negocia, cõparationes & si qua sunt alia. Hinc est quod annos a fructibus computat, vt Post aliquot mea regna videns mirabor aristas. hinc etiam illæ cõparationes sunt, Nam neq; me tantum venientis sibilus Austri, Nec percussa iuuant fluctu tam littora, nec quæ Saxosas inter decurrũt flumina valles.

FINIS.

PROBI VETVSTISSIMI GRAMMATICI IN BVCOLICA COMMENTARII.

PVBLIVS VIRGILIVS MARO NATVS IDIBVS OCTOBRIBVS Crasso & Pompeio côss. Matre Maia Polla, Patre Virgilio rustico, Vico andico, qui abest a Mantua millia passuuз.iij.tenui facultate nutritus. Sed quum iam summis eloquentiæ doctoribus vacaret, in belli ciuilis tempora incidit, quod Augustus aduersus Antonium gessit primumqз.

Post mutinense bellum veteranis.

¶POSTEA restitutus bñficio Alpheni Varri Asinij Pollionis & Cornelij Galli quibus in bucolicis adulat. Deinde p̄ gratiā Mœcenatis in amicitiā Cæsaris ductus est, vixit pluribꝰ.

In ocio secutus. Epicuri sectā. insigni concordia & familiaritate vsus Quintilij, Tuccæ, & Varri. scripsit bucolica annos natus octo & xx. Theocritū secutus, Georgica Hesiodum & Varronē. Aeneida īgressus bello cātabrico, Hoc quoqз ingenti industria, Ab Augusto vsqз ad sestertiū centies honestatus est. Decessit in Calabria annum agens quinquagesimū primū. Hæredibus Augusto & Mœcenate cū proculo minore fratre, quouis sepulchro, qđ est in via puteolana hoc legit Epigramma:

Mantua me genuit. Calabri rapuere. tenet nunc
Parthenope cecini pascua, rura duces.

¶ÆNEIS seruata est ab Augusto quāuis ipse testamento cauisset, ne quid eorum quæ non ædidisset, extaret. Quod Seruius Varrus hoc testatur epigrammate:

Iusserat hæc rapidis aboleri carmina flammis
Virgilius, phrygium quæ cecinere ducem.
Tucca vetat, Varrusqз simul, tu maxime cæsar
Non sinis. sed latiæ consulis historiæ.

¶BVCOLICORVM oīs origo triplex esse fert. primū a Lacedæmonijs. Nā quū Xerxes græciaз affectaret, & terribilis esset. relictis ciuitatibus oīs græciæ gens in deserta loca refugerunt. Post quū apud Marathonē victus recessisset, lacedæmonijs reuersis in Peloponnesum, religiosior fuit cura Dianæ Caryatidis colēdæ. Nā forte ipso die reuerterūt in patriā victores, quo fieri sacra eidē deæ cōpetebat. Sed qm̄ p̄sentia ṽginū deesset, q̄ ea celebrare cōsueuerāt, ne sacrificiū ītermitteret, pastores ex vicinis agris ꝯxerūt, & p̄ eos sacra expedierūt adhibitis carmibus ēt rusticis, Ritū aūt sacroꝝ bucolicō appellarūt. Nō qm̄ solū boū pastores ibi fuerūt, sed qm̄ boues pecora p̄starēt magnitudīe. Hoc idē carmē Astrabicō dictū ē a forma sedilis q̄ aduecti fuerāt. q illa cātaturi erāt. Sūt aūt astraba vehicula dcā παρὰ τὸ μὴ στρέφεσθαι, quo titulo & Plautꝰ fabulā īscripsit, In q̄ mlīeres in eiusmodi vehiculis inductæ. Altera causa ad siculos p̄tinet. Añ Gelonis tyrānidē Syracusis lue pecora īteribant, Quibus refouēdis votū fecerūt. eiusq; voti cōpotes tēplū Dianæ īstituerūt, quā Lyacā vocauerunt, pp̄ qđ malis essent absoluti, ad eius dedicationē plurimi pastores ꝯfluxerunt cū vtribus vino plenis, & panibus figuras feraꝝ vel pecoꝝ referentibus, eiq; īstituerūt, vt q ꝯuenerant, Laudes deæ decantarēt certamo q eas rectius p̄sequeret, cōtenderēt aūt in ea forma ornati, vt cornua fronti adiūcta tænia obligarēt cū vtre, & reticulo. quo panificia haberēt cū claua. eū q vicisset, p̄mium haberet, qđ is q victus erat, ꝯtulisset, permissumq; vt inde irent, & quibus cātauerāt, eisdē illis fausta ominarent, quod genus religionis hodie ꝯuersum est in questū. Idem sunt enim, qui bucolistæ nominantur, Tertia opinio ad eosdem Siculos p̄tinet, Sed ex alia ratione. Nam Orestes post parricidiū furēs respōso didicit qđ deponeret furorem ita demum, si recuperata Sorore Iphigenia ablueret fluuio, qđ septem fluminibus ꝯfunderet, diu vexatus, quū in taurica Iphigeniam reperisset, venit ad fines Rheginoꝝ... ibiq; inuento flumine elutus traiecit in Siciliā, & iuxta Syracusas a somnio admonitus simulacrū deæ, qđ secū de Taurice aduexerat templo posito ꝯsecrāuit, quā appellauit Fascelitim. Siueq; fasce lignoꝝ tectum de Taurice Simulacruз extulisset. Eius deæ nomē breui adprobatū, propter quod plurima pecora muneri quisq; conferebat, Quæ quū incrementassent, non defuerunt qui gratuitam custodiendis operam adhiberent; contenti tamq; cōstitutam mercedem lactis vel casei. Huius auteз fluminis, apud quod purgatus est Orestes. Varro meminit humanaꝝ. x. sic, iuxta Rhegium fluuij sunt cōtinui septe latapadon, migodes, eugiō, stacteros, polme, meleissa, argeades. In his a matris necē dicitur purgatus Orestes. Ibiq; diu fuisse ensem, & ab eo ædificatum Apollinis templum quouis loco Rheginos quum delphos proficiscerentur re diuina facta Lauream decerpere solitos, quam ferrent secum. Itē Cato in originibus tertio, Rhegini taurocini vocant. de fluuio, qui p̄terfluit. Id oppidū aruncι primo possederunt. Id achæi troia domum redeuntes in eorū agro fluuij sunt sex

septimus fines Rheginoꝝ.atq; taurinũ dispescens fluuio nomen est paccolicô.Orestem cũ Iphigenia atq; Pallade dicunt maternã necẽ expiatũ,uenisse,& non longinq̃ memoria est, quũ in arbore ensem viderint,quem Orestes abiẽs reliquisse dr.fascelitis autem Dianæ Lucilius quoq; in tertio satyratũ meminit sic,Et sæpe qđ ante optasti freta Messanæ & Rhegina videbis Mœnia,tum liparas fascelinæ templa Dianæ. Carmẽ bucolicum legẽ habere videt vti versus eius quartus ꝑ partẽ orationis finiat,qđ Theocritus custodiuit.Nã Virgilius in ꝓmo ꝟsu attẽdit,sequẽtẽ ꝓtinus alia forma fecit.Bucolica Theocritus facilius videt fecisse,qm̃ græcus sermo sic videt diuisus,vt Doris dialectos.quam ille scripsit,rustica habeatur,oportunum fuit ergo ei,qui pastores inferebat,ea lingua disputasse.Virgilio tanto factum opus maius,quanto vna lingua loquens sensus rusticos aptare elaborauit sine reprehensione sermõis.sunt quædam propria heroico carmini sublimia,Sed bucolico humilia quæ apte diuisisse virgilius notatus est.Nã quũ Aeneas Didoni gratias ageret,eiusq; se quã diu natura eoꝝ stetisset,memoriã habituꝝ cõfiteret,sic ait,In freta dum fluuij currẽt dũ montibus vmbræ Lustrabunt,conuexa Polus dum sidera pascet.Sic & Tityrus,quum beneficijs Augusti gratias ageret,rerum naturæ perpetuitatẽ pastori congruentibus sensibus tractauit sic,Ante leues ergo pascent in æthere Cerui,Et freta destituent nudos in littore pisces. In hoc etiam carmine quosdã versus posuit.qui possent heroico carmini aptari vt sunt, Huc ades o formose puer,tibi lilia plenis.Ecce ferunt nymphæ calathis,tibi candida Nais pallentes violas,& summa papauera carpens Narcissum & florem iunget bene olẽtis anethi. Et qm̃ intelligebat sublimius se dixisse,nouissimũ ꝟsum adtenuauit,quo rustico sensui carmẽ aptius fecit.Virgilius aũt vt bucolicã scriberet,cãm eiusmodi habuit.Antonius Octauiã sororẽ Augusti vxorẽ habebat,Et prouinciã sortitus est Aegyptũ,Vbi quom Cleopatrã adamasset & vxorẽ duxisset,repudio Octauiæ dato,& speraret de iperio Alexãdriæ ꝯstituẽdo,hostis publicus appellatus est,quẽ prosequus Augustus,exercitũ in orientẽ ducebat,eumq; bello superauit apud actiacũ Apollinẽ, Italiæ ergo ciuitatibus diuersas partes sequentibus Cremonenses & mantuani neutri sunt auxiliati,Sed hoc Augustus indignatus veteranis,quoꝝ operã in bello habuerat,agros cremonẽsium diuidi iussit,& si nõ sufficissent,mãtuanos adiungi.Vñ facturo vti Virgilius quoq; agros amitteret, quos sexaginta veterani acciperent,sed insinuatus Augusto per cornelium Gallũ condiscipulum suum promeruit, vt agros suos reciperet.Et eo facto cõcitauerat in se veteranos,adeo vt a Milieno Torone primipilari pene sit interfectus,nisi fugisset vt contestatur ipse quum ait.

> Quod nisi me quacunq; nouas componere lites.
> Ante sinistra caua mon.uisset ab ilice Cornix
> Nec tuus hic mœris,nec viueret ipse Menalcas.

¶GRATIAS ergo agens Augusto,ꝙ recepisset agros,bucolica scripsit sed nõ eodẽ ordine edidit,quo scripsit.Est.n.ecloga qua ereptos sibi agros quærit sic inchoans. Quo te Mœri pedes?an quo via ducit in vrbẽ. Et ea posita est in vltimo,& prius queri fuit dãnum dein testari bñficiũ.Ergo ꝓponi illa ecloga debuerat.& sic hæc substitui,qua gratias agit.Sz virgilij ꝯsiliũ hoc fuit,ne offenderet iperatorẽ,quouis sæculo librũ legendũ ꝓbebat,maluit instare testimonio.Nã ipsa ecloga q̃ est de Damno refert,nec in vltimo posita est,ne vel sic insigniter legeret.Plerunq;.n.quæ in medioponuntur,inter prima delitescũt.Qua pronũciatione quæq; ecloga legi debeat,sic ordinabitur,qm̃ in ipsis quæ cantanda putat,carminis facit mentionẽ.si non putat huius oĩno nois nõ meminit.iõ quia secunda ecloga cantanda erat,ait ĩ ꝑncipio,O crudelis alexi nihil mea carmina curas.In tertia usq; quo cantanda nõ fuit.[illegible]misit.at vbi cantandũ erat,Ab Ioue principiũ musæ,Iouis oĩa plena Ille colit terras,Illi mea carmina curæ.Et in reliquis eclogis,hoc idẽ licet animaduertere. Nam georgica qũo pronunciarentur statim ostendit,dicendo,Hinc canere incipiam.Item æneida,quoniam plasmate legi volebat.ait Arma virumq; cano.

Tityri & Mœlibei personas de Theocrito sumpsit.Sed tñ ratio hæc nominũ est hyrcus libyca lingua Tityrus appellat.Mœlibeus græce boum diligens.Congruentia igit pastoribus nomina.Et totus liber per allegoriã ĩtelligit,facit.n.se esse Tityꝝ & Meliboeũ, Corneliũ Gallũ qui admiret ꝙ virgilius solus agros retinuerit.Nec mirãdũ ꝙ ĩfra se senem dicit quom certũ sit eũ(vt.A.Pedianus dicit).xxviij.ãnos natũ bucolica edidisse.Nã eadẽ licẽtia senẽ se dixit,quũ sit iuuenis q̃ pastorẽ se fecit,quũ sit vrbanus,Aut Tityꝝ noiat quũ sit Virgilius.Oẽ carmẽ in tres characteres diuiditur.Drãmaticon,in quo personæ tantummõ loquuntur.Exegematicon,in quo solus Poeta.Mixtum,vbi promiscue & poeta & personæ Omnium specierum eclogas in bucolicis posuit.Drãmaticon erit prima Tityre tu patulæ. Exegematicon Sicelides musæ,Mixtum erit,Prima syracusio dignata est ludere versu.

FINIS.

P.V.M. BVCOLICORVM TITYRVS.

MELIBOEVS. TITYRVS.

TITYRE[a] TV PATVLAE[b] RE
cubans sub tegmine fagi ME.
Agrestem.[c] tenui[d] musam medita
ris[e] auena.
Nos patriae fines, & dulcia linqui/
mus arua.

SER. a TITYRE TV PATVLAE RE/cubans sub tegmine fagi. Inducitur pastor quidam iacens sub ar/bore securus & ociosus dans ope/ram cantilenae. Alter vero qui cum gregibus ex suis pelli//tur finibus, qui cum Tityrum respexisset, ita locutus est. & hoc loco Tityrus sub psona Virgilij debe/mus accipere, non tamē vbi/q3, sed tantum vbi exigit rō. Quod autem sub fago dicit iacere, allego/ria ē honestis/sima, quasi sub arbore glādifera, quae fuit vi/ctus causa. Antea enī3 homines glandibus vescebātur, vnde etia3 fagus dicta est ἀπὸ τοῦ φαγεῖν, quod est comedere. & hoc videtur dicere iaces sub vmbra fagi ī agris tu/is tuas reten//tans possessiones, quibus aleris, sicut ēt glādibus alebant ante mortales.
b Tu patulae, patulū dicimus qđ per se patet naturaliter, vt nares, arbor, patēs est qđ & ape ritur & clauditur, ut hostiū, & oculi. c Sil/uestrē musam, idest rusticū carmen. d Te/nui auena, culmo stipula, vnde rustici plerun q3 cantare consueuerunt, vt alibi, Stridēti miserum stipula disperdere carmen. Dicēdo autem tenui auena, humilis stili genus latenter ostendit, quo (vt supra dictum est) in bucoli/cis vtitur. e Meditaris, quod graeci μελετᾶν dicūt, per antistichon meditor dixerūt latini. L. enim &. D. interdū sibi inuicē cedunt, vnde & sella pro seda dr̄ a sedendo.

ANTO. TITYRE, Tityrus mercenarij pasto//ris nomen a Theocrito sumptum, is enim ecloga. iij. inquit. Tityre lascinas virgultis pasce capellas, & in ultima. Tityrus ast illic miseros cātabat amores Daphnidis. Hircus autē3 libyca lingua Tityrus appellabatur, vt probus asserit, & Meliboeus cura boum di/ligens. Scribit idem ꝙ Maro per allegorias facit se esse Tityrum & Me/liboeum, Cor/nelium Gallū q admiratur ꝙ Virgili. solus agros retinue/rit. Patulae, apertae, & late patentis. Patu/lum bouē plautus appellabat cuius cornua diuerse ac late paterēt, vt Fest. edocet. Re/cubans, iacēs, quiescens, ia/cens autem se misupinus se/dens intelligē dum, qua quidem uoce, ma/gnas Tityri securitatem & requietem inuit, Cū iaceret omni spreto timore. Sub teg/mine, sub vm/bra, hic ait po/stea, Tu Tityre lentus in vm/bra. Fagi, phagos graece latine vorax dicitur. Phago autem comedo. Hinc fagus, vel fagos arbor glādifera, ꝙ olī3 glandibus vescerentur. Non tamen ab re hic sub tegmine fagi inquit, nam & in agris Maronis fagus erat, vt patet ecloga nona. Sil/uestrē3 musam, rusticum carmen, musa enī3 cātus dicitur, musico cantu contendo. Te/nui auena, subtili calamo aut fistula vel stipula, per quod gracile dicendi genus ostendit. Meditaris, meditando canis, exponis, exerces. Nos patriae fines.

CHR. TITYRE, Tityrus libyce hircum signifi/cat, Meliboeus graece cura boum, Sunt au//tem nomina de Theocrito sumpta, per Ti//tyrum se, per Meliboeum reliquos Mantua/

Tityrus

nos allegorice intelligit. Et si orationis quinq; sint partes, vltimæ tamen duæ memoria, & pronunciatio solius dicentis sunt, Primæ aũt tres etiam ad scribenté pertinét, hæ sunt inuẽtio, dispositio, & elocutio. Verum elocutio ea est quæ caracteré siue figurã orationis q̃ triplex est, conficit. Elocutio autem habet elegantiam, cõpositioné, & dignitatem. Elegãtia singula verba eligit. Compositio illa iam electa construit atq; cõponit. Itaq; qualem figurã exprimere volumus, talia verba, talisq; cõpositio est adhibéda. Figura aũt generi rei quas scribimus accomodanda est. Ergo cũ hic res pastoralis ageretur, humilis ořo atq; depressa fuit eligenda, ac humilis, infimaq; figura. Quapropter cum elegisset. Tityre recubans sub tegmine patulæ fagi, quæ verba nullũ hiatum habét, nihilq; grãde resonãt. tñ ita illa cõstruxit atq; composuit, vt illud infimũ elocutionis genus non excederet. Itaq; si attente audias, Tityre tu patulæ recubans sub tegmine fagi. Intelliges oĩa suppressa atq; demissa, Nã iudiciũ hoc totum aurium modo illæ eruditæ sint, eé deprehendes. ¶ Tityre, amice ac familiariter incẽpit a noĩe proprio, qđ in hoĩe æquali aut inferiori beniuolentiam conciliat. Sin autem superior sit persona a noĩe dignitatis suæ appellari postulat. ¶ Tu. q. d. solus ex oĩbus nobis. ¶ Recubans, qđ proprium ociosi, securiq; est. Nam cui aut negocium aut periculum imminet, is minime recubare audet. ¶ Tegmine. i. in tegmento, a tegédo, vt agmen ab agédo. ¶ Fagi, glans triangula cute includitur. Hæc muribus gratissima est, & turdis glires quoq; saginat, suem hilaré facit, carné, & coctibiles, & leué, & vtilé stomacho. Et q̃uis ex abietis quoq;, & picis, & tiliæ cortice vasa fiãt, vt ex cortice fagi, tñ in quodã vsu sacrorũ religiosus est fagi cortex. ait Pli. Tenui, distat a subtili. Tenue. n. diminutioné rei, Vt plurimũ notat. Vũ est tenuis vbi argilla, & tenuæ argétũ, venæq; secũdæ. Hic atténo & extenuo nec hz laudé, nisi illa diminutio sit ex vsu, vt si dicamus tenuia vellera. Subtile vo acuitaté hét. Ergo laudatur subtile ĩgeniũ, tenue vituperat. ¶ Auena, ꝓ oĩ culmo, ex quo rustici fistulã faciũt. ¶ Nos pñæ significãtio est color rhetoricus. est. n. cõtentio cũ ꝑria contrarijs opponunt. Ité expolitio qđ eadé de re sæpius dicit, sic in hoc loco. Nos, anxij exulamus tu ociosus manes. Præterea est repetitio. Nã nos in ꝑncipio clausulæ repetitur. Item est interpretatio quæ sæpe affert magnũ argumẽtum rei. Nã interpretat fines patriæ eé dulcia arua, quæ res mouet cõmiserationem.

Ořonis Partes. Fagus. Tenue Subtile

> Nos patriã [a] fugimus tu Tityre létus [b] in vmbra
> Formosã resonare [c] doces amaryllida siluas. TI.
> O Melibœe [d] Deus nobis hæc ocia fecit.

SER. a ¶ NOS PATRIAS fugimus, plus est q̃ si diceret relinquimus, sic Hora. Teucer salamina patréq; cũ fugeret. b ¶ Lętus, ociosus, vt Qui nũc léti consedimus aruis. c ¶ Resonare doces amarillidã siluas. i. carmen tuum de amica Amaryllide cõpositũ doces siluas resonare, & melius est vt simplr intelligamus, Male. n. qdam allegoriã volunt, Tu carmen de vrbe roma cõponis celebrãdum oĩbus géntibus. Plus. n. stupet Melibœus si ille ita securus est, vt tñ de suis amoribus cantet. d ¶ O Melibœé. s. qd miraris deus. i. Cæsar. ¶ Hæc ocia. Sane securitatem vel fœlicitatem.

ANTO. ¶ NOS PATRIAM fugimus. anaphora, é. i. relatio de qua legito nostrũ carmé de figuris. ¶ Dulcia ar. Ouid li. j. de ponto a t. Nescio qua natale solum dulcedine cũctos Ducit & immemores non sinit esse sui. ¶ Lentus, secur[9], & ociosus auctore Nonio. ¶ Amaryllida, a tertia Theocriti ecloga sumptũ nomen, & argumentũ est. n. ibi: Canto ego blãditias, sterilesq; amaryllida syluæ Cãdidulas recinũt. Amarygma auté splendidor dicit. Amarysso luceo. ¶ Resonare, per echo. scilꝫ echeo. n. resono dr. Echo sonus. Ouid li. iij. meta. scribit echo nympham fuisse, restitisseq; ei vocé solũ, & ossaq; lapidis figurã traxisse, vocé manere, q̃ siluis latet, oĩbusq; auditur, nã sonus est qui viuit in illa. ¶ O Melibœe, est hoc loco o admirandi aduerbiũ seu mauis interiectio, vtrunq;. n. dici põt, vt pli. lib. xv. docuit, melius tñ interiectio dicet. ea n. sola aĩ affectus exprimit, vt Donatus etiã scribit. Admirabatur aũt Tityrus ꝙ ille dixerat. Nos patriã fugimus, tu tityre létus i vmbra &c. est ergo cũ admiratione legédũ. De[9]. Augustũ intelligit. Cui sueto. teste è: viuẽti ꝑuinciaꝝ quoq; pleraq; templa, & aras, ludos quoq; quinquẽnales pene oppidatim ꝯstituerunt, de quo, & latius ecloga. iiij. ¶ Hæc ocia fecit, Pollionis n. Varri, & Galli grã Marõi Augustus agrũ reddiderat, vt oñdim[9]. ¶ Ocia quieté, & securitaté. Est ociũ ꝓprie vacatio a labore, cuius contrarium est negocium.

Amaryllis. Echo. Ocium.

CHRI. NOS PATRIAM fugimus, Dixerat linquimus patriam, verum quia voluntarium potuisset esse exilium, addidit fugimus, quod summam etiam mouet commiserationem, Nã quid potest eé miserius, q̃ incidere in eã calamitaté, vt patriam, qua nihil est dulcius veluti rem pniciosã fugere cogaris? ¶ Lentus in vm. nos ꝑperamus in fuga, tu ociaris in loco amœno, nos exercemur in labore, tu in iocundo & voluptuoso cantu. ¶ Doces syluas reso-

siluas reso. i. doces siluas, ut resonent. i. per reboatus referre tuum carmē. Sed de boatu. & qd sit, & quo fiat dicemus paulopost. Resonare autem amaryllida poeticū est, & p̄ figurā dictū. Nā sonare nō trāsit, sic dicimus currere cursum. ¶ Amaryllis, sunt qui dicant esse nomē mulieris, quā Romæ adamauit. ¶ O melibœe, & hic smo familiaris ē & amicus, o vero nō vocantis est, sed pene lætātis, q̄ p̄ter spē amicū nihil tale expectās viderit, & distinguit, O melibœe, Vt sit salutātis, ac deinde adde. ¶ Deus hæc ocia fecit, vel si iungis & cōtinua sit oratio. ¶ O melibœe deus, nobis hæc ocia fecit. ¶ Erit, o hōis admirātis magnitudinē bñficij in se a deo collati. ¶ Hæc ocia, q̄si tā magna ocia, & fatet̃ q̄ ille dixerat, Tu tityre lētus in vmbra.

SER. a ¶ NANq; erit ille mihi deus, iteratio ipa excludit adulationis colorem. b ¶ Semp. i. & post mortes & dū viuit. Alij. n. spatores post mortē i numerū referunt deorum. Augustus

> Nāq; [a] erit ille mihi semper [b] deus illius aram.
> Sæpe [c] tener nostris ab ouilibus imbuet Agnus.
> Ille meas errare [d] boues (vt cernis) & ipsum
> Ludere [e] quæ vellē, calamo [f] p̄misit agresti. ME.
> Non eq̄dē [g] inuideo, miror magis, vndiq; totis
> Vsq; adeo [h] turbatur [i] agris en ipse Capellas
> Protenus [k] æger [l] ago [m], hāc etiā vix Tityre duco,
> Hic inter densas Corylos modo nanq; gemellos

culabit. ¶ Ouilibus, ouiū caulis & septis. ¶ Ille meas, augusti in se bñficia memorat. ¶ Errare, uagari, ac pasci, qa voce ēt sine pastore tutas esse ōndit. ¶ Lude, id sigñat uersibus scribē, s3 nō fere nisi opusculis, q̄lia sūt epigrāmata, & hæc opuscula dñr lusus. ¶ Calamo agre. rustica fistula, rustica. n. hic tractat. ¶ Nō eq. i. suspitiōes tollit, quo se tityri ocio nō dolē, sed poti⁹ lætari ōndat. ¶ Vsq; adeo, i tm̄. ¶ Turbat̃, turbatio fit. ¶ Proten⁹, p e scribito. i. a lōge, seu lōge a finib⁹. Proten⁹. n. aduerbiū locale ē. i. porro tenus p̄tinus p i aduerbiū ē tpale. i. statī auctor ē cap. ¶ Æger, per id quoq; pathos. i. passio clades, & affectio auget̃. ¶ Hic īter. ordo est, nō nāq; hic inter dēsas corylos cōnixa ab silice i nuda reliqt gemellos appositio. ¶ Corylos, corylus arborē p̄ducens nuces, q̄ auelanæ vel p̄nestinæ dñr, q̄s græci pōticas vocāt. Dū vna q̄q; natio īdit his nucib⁹ nomē ex loco in quo nascunt̃ copiosiores, auctor ē Macro. li. iij. sat. ¶ Gemellos, dñr gēini ex vno vtero, et vno die editi, vt Marcellus ait, p̄ns vero li. vij. de histo. aīaliū scribit. In gñe certe humāo paucos gēinos fuari, si alter mas sit, alr fœmia. ¶ OVILIbus, ouiū stabulis. Sic ēt ab eqs equile, a capra caprile, & a porco porcile. ¶ Ludere, ita significat, vt nō referat̃ nisi ad poetas. Non. n. dicimus, aut Cicerōis ludere tusculanas quæstiones, aut Liuiū ludere historias romanā, neq; ēt poetas dicimus in oibus ludere, s3 i leuioribus, iocūdioribusq;, Sic & Hora. de se. Poscimus si qd vacui sub vmbra lusimus tecū. Quapp neq; in geor. neq; in æneiludere dixit, s3 canere, s3 hic & i libello quē culicē appellat. Ait. n. Lusim⁹ octaui gracili modulāte thalia. Atq; vt araneoli tenuē formauim⁹ orsum. Lusimus, hæc pp culicis sūt carmia dcā. Ois vt historiæ p ludū p̄sonet ordo. ¶ Capellas q̄ hñt r i vltia syllaba i diminutiuis mutāt r in duplex l, ergo a capra capella, a cultro cultellus, ab vmbra vmbella.

[Right margin notes: Ludere / Proten⁹ / Corylus / Gemini / CHRI.]

autem templa viuus emeruit. Horatius, Præsenti tibi maturos largimur honores, Iurandasq; tuum per nomē ponimus aras. Sic Lucanus de Nerone, Sed mihi iam numen es. c ¶ Sæpe tener nr̄is ab ouilibus ībuet agnus, Imbuere est proprie inchoare & initiare. Nemo autem vnam eandemq; rē sæpe inchoat. Sed constat sæpe pascua mutare pastores, sicut etiam in georgicis legimus, Itq; pecus longa in deserta sine vllis Hospitijs tantum campi iacet. Vnde necesse est pastores toties aras imbuere, quoties mutauerint pascua. Inuenimus etiam apud antiquiores imbuere ēē non inchoare, sed perfundere & madefacere sm quod absolutus est sensus, vt sit sæpe perfundet. d ¶ Errare, pasci, vt Mille meæ siculis errāt in montibus agnæ. e ¶ Ludere, scribere, vt Carmina qui lusi pastorū. Horatius. Poscimur si qd vacui sub vmbra Lusimus tecum. f ¶ Calamo agresti, rustico stilo, sicut supra Tenui auena. g ¶ Non equidem inuideo, Excusat se ne frequens īterrogatio fœlicitatis alienæ ex inuidia venire videat̃, dicit se admirari potius q̄ inuidere. h ¶ Vsq; adeo, intantū. i ¶ Turbatur agris. turbamur sine vlla discretiōe culpæ vel meriti, & īuidio se tēpora Augusti carpit latēter. Sane uera lectio est turbatur, vt sit impersonale, quod ad oēs pertinet generaliter. Nam Mantuanorū fuerat cōmunis expulsio. Si enī turbamur legeris, Videtur ad paucos referri. k ¶ Protenus. porro tenus, idest lōge a finibus, vnde ē paulopost, At nos hinc alii sitiētes ibimus afros. l ¶ Aeger, & corpore & aio æger dr̄, Vt Esto ægrā nulli quondam flexere mariti. m ¶ Ago autē p̄prie, Nā agi dicunt̃ pecora.

ANTO. ¶ NANq; certe. ¶ Semp, & an̄ & post mortē. ¶ Imbuet, p̄fundet, inficiet, madefaciet, ma

SER. a ℂSPEM gregis, ideſt matrem & fœminā. Reparatio enim gregis in ſexu utroq; conſi ſtit. b ⸿ Ah ſilice in nuda, ad hoc pertinet ꝙ miſſa dolentis interiectio. Nam ſolent her bas ſubſternere, vt ipſe in geor. dicit. Et mul ta durā ſtipula filicūq; mani plis sternere. c ⸿ Cōnixa, ꝑ eo qđ ē enixa, i. partu ſoluta, nā hiat^s cū mu tauit præpoſi tiões. Sicut, Se cludite curas pro excludite. d ⸿ Si mens nō leua fuiſſet, ſtulta contraria. & ſenſus hic ē. Perdituros nos quādoq; agros res māifeſta prædicebat, ſed nos mentis imprudentia in telligere nequimus. e ⸿ De cælo tactas me mini prædicere quercus, Mire compoſitum augurium, Nā quercus in tutela Iouis eſt, & huius arboris fructu olim hoies ueſcebātur per quercus ergo agri, per fulmen ira Io uis, per irā iouis ira Cæſaris, per damnuȝ arborum damnum agrorum figurabatur. Hæc ergo tacta, ideſt afflata, & leuiter ful minata, vt Cicero, Tactus etiam ille q hanc urbem condidit Romulus. Significabat nu tu impatoris poſſe agros eorū perire, apud quos fulminatæ ſunt arbores, Nam agri cauſa uictus ſunt, ſicut olim quercus. Quod autem ait tactas oſtēdit temporale fore dā num quale patiuntur arbores leuiter fulmi natæ. & bñ ꝓdicere: quaſi ꝓloq & ꝓdiuinare, cū ita manifeſtū ꝯſtet eſſe auguriū. f ⸿ Da. i. dic, Sic ꝯtra, Accipe nunc Danaū inſidias. i. audi. g ⸿ Vrbeȝ quā dicunt Romā Quæri tur cur de Cæſare interrogatus Romam de ſcribat, & aut ſimplicitate utitur ruſtica, ut ordinē narrationis plenū non teneat, ſed ꝑ longas ambages ad interrogata deſcendat, aut certe quia nullus qui continetur eſt ſine ea re quæ continet, nec pōt ulla perſona eſſe ſine loco. Vnde neceſſe habuit īterrogatus de Cæſare locum deſcribere, in quo eum ui derat. Eſt autem longum hyperbaton, Vrbē quam dicunt Romam, Hic illum uidi iuue nem melibœe. h ⸿ Stultus ego, ideſt ruſti cus, qui neſciui iudicare. i ⸿ Noſtræ, autem Mātuæ. k ⸿ Quo, ideſt ad quā, Nā aduerbiū poſuit ꝑ noīe, ut Genus uñ latinū. i. a quo.

> Spem^a gregis, ah^b ſilice in nuda cōnixa^c reliqt.
> Sæpe malum hoc nobis, ſi mēs ^d nō leua fuiſſet
> De cælo ^e tactas memini prædicere Quercus.
> Sed tñ iſte Deus qui ſit da^f Tityre nobis. TI.
> Vrbem^g, quam dicunt Romā Meliboee putaui
> Stultus^h ego huic nřæ ^i ſilēȝ, quo ^k ſæpe ſolemus

ANTO. ℂSPEM gregis, ideſt matrem & fœminam. ⸿ Ah ſilice in nuda, ideſt ſine folijs, & uir gultis cum affectu pronunciandum. ⸿ Con nixa, partu ſoluta. ⸿ Sæpe malum, qđ di cit Tityrus nō fabula eſt. nam poſt Iulij Cæ ſaris morteȝ ꝓdigia fuere q̄; plurima, inter q̄ ꝯtinua fulmina in templis, ſtatuiſq; decide runt, vt etiam Appi. li. iiij. oſtendit, & nos la tiſſime in cōmētario ſecūdæ odes Hora. quē iā parauimus & edemus, dictauimus. ⸿ Si. i. vtinā, eſt. n. hoc loco optandi aduerbium, vt li. æne. vi. Si nūc ſe nobis ille aureus arbore ramus, Oſtēdat &c. ⸿ Leua. i. aduerſa aucto re Nōio. dicit āt aduerſa mē te futura mala dignoſcere ne gſſe. ⸿ De cæ lo tactas, qnq; ſignoꝝ genera obſuabāt augures ex cælo, ex auib^s, ex tripodibus, ex quadrupedibus, ex di ris, auctor eſt feſtus. ⸿ De cælo tactas, ideſt fulminatas, quoties enim quercus fulmine tangitur, vt plurimum malum portēdit, qđ etiā animaduerti, nam tacta cuiuſdam quer cu intra annum ille ſponſam amiſit. illa. n. alteri nupſit, vñ etiam duo īterfecti, pluresq; q̄; ēt carcere affecti ſunt. ⸿ Sæpe ſiniſtra ca ua, hic verſus non omnibus textibus ineſt, plures. n. antiquos vidi, & illū ſummi pon tificis characteribus magnis ꝑfecto alienum eſt, Tñ aduertendū, cornicem videre vnicam mali ominis eſſe, duas ꝟo ominis boni, qđ quideȝ, & legi, & expertus ſuȝ pluries. Ipſa adeo eſt i auſpicatæ garrulitatis, vt Pli. ſcri bit. i. infelicis, quaſi auſpicijs repugnantibus. Cice. aūt li. i. de diuinatione ſcribit, coruū a dextra, a ſiniſtra cornicē facere ratū. ⸿ Da, dic, idē li. v. Da (non indebita poſco Regna meis fatis) latio ꝯſidere teucros. ⸿ Vrbē quā dicūt romā, lōgo īteruallo rūdet Tityrus ad interrogata, nā cū Melibœus dixiſſet, Sȝ tñ iſte deus qui ſit da tityre nobis, expōit prius Vrbis romæ amplitudinē, īde cām quare Vr bē ipſam adierit. Poſtea vero illic iuueneȝ il luȝ vidiſſe, cui anno quoq; biſſenos dies ſe dicit ſacrificare. ⸿ Vrbeȝ, Vrbis appellatiōe, ēt ſi nomen nō adiiceret. Roma tamē accipi receptū eſt, Vt Fabius lib. vi. edocuit. Huic nřæ, Mantuā intelligit. ⸿ Quo, ad quā. Vrbē

CHRI. ℂSPEM gregis, Vt maius ſit detrimentum q̄; ſi vterq; eiuſdem ſexus fuiſſet. ⸿ De cæ lo tactas, In æneide omnia uaticinandi ge nera breuiter complexi ſumus, inter quæ eſt aruſpicina q̄ fulgura in ſe continet. nam q̄ fulmine tacta ſunt icōmodū aut calamitateȝ ijs portendunt ad quos ꝑtinent. Quapropter cū romæ, aut capitoliū aut alia loca publica fulmine tacta erant, ad rēp. malū ſpectare pu tabant, ſtatiq; aruſpices vel ex ipſa ēt Etruria accerſebant. ⸿ Tñ, tandē poſt longum hūc de fulmine ſermonem. ⸿ Vrbem, locus & ædifi cia dicimus urbem, habitatores aūt ciuitatē,

CODIVM.

SER. a ¶OVIUM teneros, periphrasis agnorum. b ¶Depellere.i.a lacte remouere. c ¶Sic canibus catulos similes sic matribus hædos Noram, sic paruis cōponere magna solebam. Vult vrbē Romā non tm̄ magnitudine, sed et gn̄e differre a cæteris ciuitatib⁹, & eē velut quēdā alterū mundū, aut quēdā cælū, in quo Cæsarem deū vidit. Qui n. cōparat canis catulū vel hædū capellæ magnitudinis facit nō gn̄is differētiam. Qui aūt dicit leo maior est cane, & gn̄is facit & magnitudinis dr̄iam, sicut nūc de vrbe Roma fecit. Putabā inqt añ ita Romā cōparandā esse alijs ciuitatibus, vt solet hædus capræ cōparari. Nā q̄uis maior eēt, tn̄ eam ciuitatē ēe ducebā, nūc vero pbaui eā etiā gn̄e distare. Nā est sedes deorum. Hoc aūt eū dicere ille cōprobat versus, Quātū lēta solēt īter viburna cupressi. Nā viburnū breuissimū est, Cupressus vero arbor est maxia. Hoc aūt genus argumētatiōis & apō Aristo. lectū est, & apud Ciceronē. d ¶Cōponere, cōparare. e ¶Et q̄ tāta fuit, Quæ tāta, ad magnū. n. aliqd nimia necessitas venire cōpellit. Vñ q̄si miraꝛ hominē rusticū Romā videre potuisse. f ¶Libertas, amor libertatis, etenī aliter dicit seruus libertatē cupio, aliter īgenuus, Ille. n. carere vult suitute, hic hēre liberā vitā, p suo. s. arbitrio agere, Sicut nūc Virgilius sub psona Tityri dicit se amoꝛ libertatis Romā venire cōpulsum, & ita latēter carpit ea tpa, qbus libertas nō nisi ī vrbe Roma erat. Aut certe simpliciter ītelligimus hoc loco Tityrū sicut pastorē locutū. Nā vbiqȝ eū Theocritus mercenariū inducit, Itē Vir. Tityre dum redeo, breuis ē via, pasce capellas. g ¶Quæ sera tn̄ respexit inertē, desidē sese nō reqrētē. Nā culpaꝛ suā iertiā q̄ añ romā ierit, et sit vsus puer libtate, q̄ vti cœpit puectioris ætatis. h ¶Cādidior postq̄ tōdēti barba cadebat, Aut mutatio psonæ, vt quēdā rusticū accipiamus loquētē nō Virgiliū p allegoriaȝ. Nā vt diximus. xxviij. annoꝝ scripsit Bucolica, aut certe mutāda est distictio. vt sit non barba cādidior, sed libertas. Naȝ. xxviij. annoꝝ barbā pōt qs mittere, sed nō canā, et bñ cādidior libertas, vt ītelligamus etiam ante libertate, sed nō in tali fuisse Virgilium.

Pastores ouium [a] teneros depellere [b] fætus.
Sic Canibus [c] Catulos similes, sic mr̄ib⁹ Hædos.
Noram, sic paruis cōponere [d] magna solebam.
Verꝯ hæc tm̄ alias inter caput extulit vrbes,
Quātū lēta solēt inter Viburna Cupressi. ME.
Et quæ [e] tanta fuit Romā tibi cā vidēdi? TI.
Libertas [f], quæ sera [g] tamen respexit inertem
Candidior [h], postq̄ tondenti barba cadebat,

dicit quicquid nascitur ex mulieribus vel pecoribus, & a foueo verbo descēdit, inde etiā fœtura. i. genitura, quæ pro toto animaliū prouentu poni consueuit. ¶Depellere, a lacte disiungere. Agni aūt ad quatuor menses mām̄is vbi nati sunt nō disiūgūtur, hædi tres porci duos. auctor est Varro. ¶Lenta viburna, virgulta sunt q̄ ē radice pullulant. Viburna aūt minuta sil ua, hūilia virgulta, vt genistæ & huiusmodi. ¶Causa, ea est quæ nos impingit ad aliquid faciendū. Ratio autem qua utimur in faciendo. Seruius auctor in arte. ¶Libertas, ordo est Libertas quæ sera, tamen candidior. i. clarior & lucidior respexit inertē, respexit inq̄ postq̄ barba tondenti cadebat, & tamen uenit longo post tēpore. Cōuenit item & alter ordo sic videlicet libertas candidior q̄ sera, tn̄ respexit inertē postq̄ barba tōdēti cadebat, respexit, tn̄ & longo post tpe venit. Est aūt sensus Tityꝛ serius cogitasse adire romam, & post refectā barbā, & tn̄ longe post cogitatū & pmæ barbæ resectionē venisse. ¶Inertem segnē desidē. ¶Tondenti. s. mihi, nam passiue hic dicit. sicut Geor. li. iiii. In canaqȝ menta cyniphei tondent hirci pro tondent, sm Priscia. li. viii. dicentem, Sunt quædam in o terminātia, q̄ cū sint actiua p passiuis quoqȝ solēt poni, ut lauo tōdeo, p lauor, & tōdeor. ¶VIBVRNVM, species est fruticis. ¶Libertas, aliter seruus, aliter ciuis optat libertatē. Seruus. n. optat a dn̄o manumitti ciuis q̄rit, ut æquo iure in ciuitate uiuaꝛ, ut libera sint iudicia, & nemini nisi q sit ī magistratu sit seruiendū. Est aūt libertas alia naturalis, alia de iure gentiū. Natura. n. hi liberi sunt q cum nimis valeant corporis viribus sapientia & virtute reliquis præstant, quibus vero prudentia nō adest, & sola corporis vi nitūtur. ij. seruire prudentiori dn̄r, ut etiam in politicis ostendit Aristo. De iure vero gentiū hi dicunꝛ serui qui in bello capti vendi possunt, & seruire coguntꝛ. Dicitꝛ præterea libertas excellentia, & magnitudo animi cū nullo metu coherceri possimus, quin freti optima cōscientia aptis uerbis honestati, æqtatiqȝ, & publice utilitati faueamus. Ergo vt illa supior libertas, aut a fortuna, aut a natura ē sic hæc a bona mente & uoluntaria proficiscit, quemadmodū reliquæ uirtutes.

Fœtura. Virgulta. Viburna. Causa. Libertas. CHRI.

ANTO. fœtus. ¶OVIVM teneros fœtus, idest agnos per circūlocutionem, quæ periphrasis dr̄. fœtus

SERV. a ¶ ET LONGO post tempore, venit, Postq̃ nos amaryllis habet galatea reliquit, Iungendũ est hoc totũ, nam duplici ratione tempus ostẽdit, quo eum libertas aspexerit. i. qñ cœpit secare barbas, & relicta Galatea Amaryllidis amore detineri. Allegoricos aũt hoc dicit, Postea quã reliꝗta Mãtua romã me ꝯtuli, Nã Galateam Mãtuã vult eẽ Romam amaryllida, & bñ

Respexit tamen, & a longo b post tempore c venit.
Postq̃ nos Amaryllis habet, Galatea reliquit,
Nanq; (fatebor enim) d dũ me Galatea tenebat,
Nec spes e libertatis erat, nec cura peculi f.
Quãuis multa meis exiret g victima septis
Pinguis, & ingratæ h premeretur caseus vrbi,
Nõ vnq̃ grauis ære domũ mihi dextra redibat.

tpa quasi rusticus cõputat a barbæ sectione. b ¶ Lõgo post tpe, Aut archaismos ẽ. Antiq enĩ post, añ, circũ & ablrõ iũgebãt, quod hodie facere minime possumus. Aut lõgo post vna est ps orõnis, vt sit sensus, Venit tpe lõgo post, sicut multominus, multomagis, postmõ. Oratius, Postmõ qd mihi obsit clare mulsũq; locuto. c ¶ Et lõgopost, vt postposita videat esse ꝑpõ, & in vnitatẽ coacta. d ¶ Fatebor enĩ, hoc p parẽthesiꝫ dctũ est. e ¶ Nec spes libertatis erat nec cura peculi, nec sperare poteram libertatem in oppressa ciuitate, nec habere curam patrimonij. f ¶ Peculi autẽ aut antique dixit, quia omne patrimonium apud maiores peculiũ dicebatur a pecoribus, in quibus eorum constabat vniuersa substantia, Vnde etiam pecunia dicta a peculio. Aut certe & hoc ad morsum temporum pertinet, nam modo tantum serui peculium dicimus, vt inuidiose patrimonium suum dixerit peculium, ac si seruus esset, qa se diu apud Mantuam seruisse memorauit. Sane peculi pro peculij per synæresim dictum est. g ¶ Exiret victima septis, Septa ꝓprie sunt loca in campo martio inclusa tabulatis, in q̃bus stãs populus romanus suffragia ferre cõsueuerat. Sed quoniam hæc septa similia sunt ouilibus, duo hæc inuicem ꝓ se ponũtur, vt hoc loco septa pro ouilibus posuit. Item Lucanus ecõtra, Et miseræ maculauit ouilia romæ. Iuuena. Antiquo quæ ꝓxima surgit ouili. Sane pĩguis melius ad victimã in q̃; ad caseũ refert. h ¶ Ingratæ vrbi, quia cum alimẽta ciuitatibus præstentur ex rusticoꝝ labore, in his rustici etiã deridẽtur a ciuibus, & multa perdunt, & aduectaꝝ rerum precia iniqua suscipiunt.

ANTO. Galatea ¶ GALATEA, græce per ei diphthõgon galatea scribitur, & cũ e exili, nympha fuit quã Polyphemus adamauit, vt Theocri. seri. ecloga. vj. & Oui. in met. hic ꝟo ꝓ Mãtua ponit allegoricos. Amaryllis ꝟo pro Roma, sed de allegoria legito nostrum carmen. ¶ Peculi. peculi. i. lucri, & parti. Est. n. peculium seruorũ a pecore dictum, sicut & pecunia nobiliũ, vt Festus ait. ¶ Victima, ea ꝓprie dr̃ q̃ post victoriã mactatur. Oui. fast.

Pecunia

Victima q̃ ce cidit dextra victrice vocatur Hostibus a domiꝫ hostia nomẽ hẽt. Festus tñ vult hostiã dictã ab hostire qd est ferire. ¶ Septis. i. ouilib. ¶ Pĩguis, hic sit colon.

Victima

Hostia

¶ Ingratæ vrbi. Cũ. n. & victimas & caseum illuc afferret minimũ lucri ꝯsequebat, qd q dẽ ex magna ĩgratitudine erat. quo. n. pacto huiuscemodi res vrbani hẽrent nisi agrestiũ cura? ¶ Ære. i. pecunia, vt puta q̃drantibus vel trientibus, In Cypro prima fuit æris inuẽtio. Seruius aũt rex primus signauit æs antea rudi vsos romæ Timæus tradit signatũ est nota pecudũ, vnde & pecunia appellata, auctor Pli. li. xxxiij. & li. xxxiiij.

Æris inuẽtio

CHRI.

¶ GALATEA, conueniens nomen rusticæ muliebri q̃si lactis dea, sunt q credãt illa poni p Lydia quã Mãtuæ amauit, vt deinde romæ amaryllida. ¶ Peculi, peculiũ diffinit, Labeo esse id qd seruus dñi pmissiõe separatiꝫ a dñicis rõnibus hẽt; Sed & dño peculiũ esse posse oñdit Celsus, & castrẽse peculiũ esse qd a parẽtibus, & cognatis militiæ degentibus dono est datũ, vel q filius militiæ acq̃siuit, Rusticos ait audisse Celsus q pecuniam sine peculio fragilem esse peculiũ appellantes, quod prædij cã imponit. Vñ Vlpia. peculiũ ait dctũ q̃si pusilla pecunia sit, siue patrimoniũ pusillũ, puto peculiũ esse qcqd nostra idustria acqrit in quacũq; fortuna simus liberi an serui, & id sensisse senes pecuniã sine peculio. i. sine nr̃o lucro fragilẽ esse. ¶ Victima. i. multi fœtus ad victimã. i. sacrificiũ faciẽdũ. Victima aũt & hostia dr̃ oẽ aĩal qd deo imolat, sed quid inter vtrũq; intersit, audi Oui. Ille. n. ait, Victima quæ dextra cecidit victrice vocatur. Hostibus a domitis hostia nomen hẽt. Hinc xp̃iani hostiam eucharistiam nominãt, qm̃ illa superatus sit nr̃ aduersarius diabolus. ¶ Septis, septa loca in quibus pecudes includuntur, qm̃ retibus septa. i. circundata sint. Sepire. n. circundare ẽ hinc sepes quia illa sepiuntur agri. Item loca inclusa tabulatis in campo martio septa dicebant. Martia. i septis mamorra diu multumq; vagatus. Deniq; oĩa loca iclusa septa appellarunt. ¶ Grauis ære domum mihi. d.

Quiapanuum

Quia paruum dabat ꝑcium, & est modus accōmodatus rusticano. ⁋ Ære, pecunia. Nā primi nūmi ænei. nō aūt aurei & argētei fuerūt. Oui. ī fastis, Æra dabāt oli. Melius nūc nomē in auro est, Victaq; ꝯcessit prisca moneta nouæ. Hic pecuniā debitā æs alienū dicimus. Ærariū locū vbi publica asseruāt. Prim⁹ aūt Ser. Tul. æs signauit. Nā antea rudi vtebāt̄. Signatū est nota pecudū, vñ pecunia dicta. Nā argēteus nūmus ꝑmo ſi signatus est anno vrbis qngētesimo. lxxxv. inde. lxij. anno signatus est nūmus aureus. ⁋ Q ō mœ. d. a. u. Significat ꝙ roma reuocaret deos in auxiliū, qa non hēret qui eaꝫ suo carmine illustraret, quia aberat Vir.

SER. a ⁋ AMARYLLI vocares, vocatiuus græc⁹ est, q breuis ē quotiēscūq; noīatiuus ī is terminatur, vt amaryllis pieris. Hora. Dulcem q̄ strepitū pieri tēperas. b ⁋ Cui pēdē. i. in cui⁹ honorem. c ⁋ Sua poma. i. ipsius arboris poma

Mirabar qd moesta[e] dos amarylli[a] vocares[d]. ME.
Cui pendere[b] sua[c] patereris in arbore poma.
Tityrus[f] hinc aberat: ipsæ te Tityre Pinus[g],
Ipsi te Fontes, ipsa hæc Arbusta vocabant.
Quid facerē? neq; ꝯuitio[h] me exire licebat, TI.
Nec tam præsentes alibi cognoscere Diuos,
Hic illum vidi iuuēnem[i] Meliboee. quot annis
Bis senos cui nostra dies[k] altaria fumant.[l]
Hic mihi responsuꝫ[m] primus[n] dedit: ille petenti
Pascite[o] vt āte boues pueri, sūmittite tauros. ME
Fortunate[p] senex ergo tua rura manebunt

quoq; ꝑmi voluminis. g. de eodē Aug. inquit. Hūc saltē euerso iuuenē succurrere sæclo, Ne prohibet &c. Flor⁹ ēt iuuenes nominat, sic enī scribit Pr. a ciuiliū motuum cā testiū Cæsaris fuit, cuius secūdus hæres Ant. ꝑlatū sibi

A ugust⁹ iuuenis

ꝓpria. d ⁋ Quid vocares, hoc Virg. ꝑsonæ ꝯuenit. e ⁋ Mœsta amaryllis, deest tibi, quæ nemine lætabare poeta. f ⁋ Tityrus. Virg. g ⁋ Pinus. i. roma, vl̄ Cæsar, fontis poetæ vl̄ senatores, arbusta fruteta. idest scholastici. h ⁋ Seruitio, ab ꝯuitio, ꝯuitiū est ꝯditiōis iudiciū. i ⁋ Iuuenē, Cæsarē dicit octauianū Augustū. Decreuerat. n. senat⁹ ne qs eū pueꝝ diceret, ne maiestas tāti īperij minueretur. k ⁋ Dies. i. principia mēsium, vel idus oīuꝫ mēsiū. l ⁋ Fumāt. i. sacrificāt. m ⁋ Respōsuꝫ dedit. i. ꝑmisit libere uiuere. n ⁋ Prim⁹, i. ante quē nullus fit. o ⁋ Pascite. i. vt ante eratis in pace pueri, sic modo pascite ī pace p ⁋ Fortunate senex, nō ad ætatē Virgilij refert, sꝫ ad fortunatū futuꝝ ꝑsago vsus ē vbo

ANTO. ⁋ DEOS amarylli, īuocabat deos ꝓ redditu Tityri absentis, per hanc aūt roma intelligenda, quam mœstam absente Tityro Melibœus ait, quo amico gratificet̄. ⁋ Poma, arua ipsa & bona cūcta intelligit. ⁋ Pēdere in sua arbore. i. salua esse. ⁋ Arbusta, oīa hæc simpliciter ac rustice intelligēda sunt. Arbusta aūt loca dnr̄ arboribus vitiferis consita. Seneca epistola. lxxxvij. Illud etiā vidi vitē ex arbusto suo annosaꝫ trāsferri, & Col. li. iij. de arbustis sic ait, Arbustū iter q̄dragenos pedes dispositū esse ꝯuenit. Sic. n. & ipse arbores & appositæ vites melius ꝯualescunt, fructūq; meliorē dabūt. ⁋ Quid facerē, ꝑ apō Galateā intelligit. i. Mantuā. ⁋ Tam ꝑsentes, taꝫ ꝓpitios. ⁋ Alibi, q̄. s. romæ. ⁋ Diuos, ꝓ hos nō solū Augustū, sed Asiniū Pollionē & Varrū, aliosq; sibi ꝓpitios accipit. ⁋ Hic, in vrbe roma. ⁋ Illū iuuenem, in fine

Arbusta

Octauiū fūrēs, inexpiabile ꝓ adoptionē acerrimi iuuenis susceperat bellū, cuꝫ intra. xviij. annos teneꝝ & obnoxiū & oportunū iniuriæ iuuenē videret. Cice. aūt philippica q̄rta ait, Laudo, laudo vos Quirites, cum grauissimis aīs ꝓseqmini nomen clarissimi adolescētis, vel pueri potius, sunt. n. facta eius immortalitatis nō ætatis. Itē qnta philippica, Quis po. ro. obtulit hūc diuinū adolescētē Deus, nō ab re igit̄ Maro iuuenē appellauit. ⁋ Quotānis, singulis annis, vel anno quoq;. ⁋ Bissenos. d. mēses quoq; semel. ⁋ Hic, in vrbe ro. ⁋ Submittite iugo. s. ad arandum. ⁋ Senex, cū senex eris, qō aliter Prob⁹ inqt. ⁋ Ergo, qa rn̄dit, ille pascite, vt añ boues &c.

⁋ PENDERE sua po. nam rusticoꝝ est sinere sua poma in arboribus cū alicui seruare volunt. Hic aūt seruat roma poma Tityro suat sua facta a Vir. celebranda. ⁋ Pinus, ꝓ magnis viris qa pinus magnæ sunt. ⁋ Fontes, pro eloquētibus. Nā recta cōparatione arbusta pro humiliori populo dixit. ⁋ Quid facerem? modus loquēdi eoꝝ quoꝝ ꝯsultatio dubia est. Nā neq; patiebat̄ relinquere galateaꝫ. i. Mātuam. Nā cuiq; sua pr̄ia suauissima est. Nec rursus alibi q̄; Romæ tā pn̄tem fauorē ꝓspiciebat. ⁋ Submittite, supermittite, vt sit a subsuꝫ antique ꝓpositiōe, sic alibi, Quātuꝫ vere nouo florent se subijcit alnus. i. sursum agit, ergo sup̄mittite tauros. i. date operā, vt tauri saliant vaccas nouā ad fœturā comparandam, vel submittite. i. sub iuga mittite vt domenť ad agriculturā, & tūc ponet tauros pro validioribus iuuencis. ⁋ Manebunt, ꝑ manebunt in tuo iure, neq; mutabunt dn̄m

CHRI.

SER. a ¶ ET TIBI magna sat, ordo est. Magna satis pascua. b ¶ Quãuis lapis, idest quãuis sit mons & lacus. nam a monte vsq; ad lacum & inde vsq; ad arborem quandam fuerat terra donata tuæ possessioni. c ¶ Obducat, tegat, iũco, fæno limoso flumine mincij. d ¶ Graues, accusatiuus pluralis quasi graues. i. grauidas. s. nõ enixas. e ¶ Hic inter flumina, inter Padus & miciũ. f ¶ Nota, cara g ¶ Fontes sacros, qa oĩbus aquis nymphæ sunt psidẽtes. h ¶ Frigus opacũ, qa æstiuo tpe subvmbra fit frigus, opacũ. i. auras psperas, vel Nemore, opacũ aũt vtrũ p opacis locis incertum est ita p valde frigidũ, nã vnũ frigus est hyeme alteꝝ q̃ refrigeramur æstate. i ¶ Ab limite, limes est agri terminus. k ¶ Sepes, subaudi sit. l ¶ Hybleis, hybla vel hyble oppidũ ẽ Siciliæ, qđ nũc Megara dr̃, & posuit spẽs p genere. m ¶ Depasta florẽ, depastũ florem hñs vel comesta. n ¶ Salicti, Virgulti genus eo φ salit & surgit cito. Salictũ vbi sũt multæ salices. o ¶ Sæpe leui, hic vocat rusticũ ad dulcia q̃ sunt ĩ rebus qbus delectat. p ¶ Somnum inire, idest dormire.

Et tibi [a] magna satis, q̃uis [b] lapis omnia nudus
Limosoq; palus obducat [c] pascua iunco,
Non insueta graues [d] tentabunt pabula fœtas,
Nec mala vicini pecoris contagia lædent.
Fortunate senex hic inter [e] flumina nota [f],
Et fontes [g] sacros frigus [h] captabis opacum.
Hinc tibi, quæ semper vicino ab limite [i] sepes [k]
Hyblæis [l] apibus florem depasta [m] salicti [n]
Sæpe leui [o] somnum [p] suadebit inire susurro.

ANTO. ¶ ET TIBI magna satis, ordo est, & manebunt pascua satis magna tibi, q̃uis obducat i. circundet oĩa nudus lapis, & palus iũco limoso. Hoꝝ aũt campoꝝ sitũ lege etiã ĩ ecloga nona ibi. Certe equidem audieram &c.

Ob ¶ Obducat. i. circundet, ob. n. aliqñ ponit p circũ, vt etiã Festus ait, vt quũ dicimus vrbẽ obsideri, aliquãdo p ppter, vt obmerita ob

Obses superatos hostes, vnde obsides pro obsides, non ob fidẽ patriæ pstandam dantur. ¶ Non insueta, ordo est, Pabula insueta, nõ tẽtabũt graues fœtas. ¶ Non tentabunt. i. non corrumpent, vel non variabunt lanam agnis in vtero grauidaꝝ manẽtib᷒. ait. n. Pli. lib. viij. de arietibus scribens. Et mutatio aquaꝝ potusq; variat. Id autem Pli. accepisse videtur a Var. isin. lib. ij. de ouibus sic ait. Quamdiu admissura sit, eadem aq̃ vti oportet φ cõmutatio & lanã facit variam corrũpit & vteꝝ.

Tentari Tẽtare aũt pro corrũpere. Pli. etiã li. xxiiij. vtitur ad salicum natura ĩquiens, Caput tẽtant vini mõ. ¶ Grauis fœ. i. grauidas ouis, grauis autem adiecit, quoniam fœta dicitur tã quæ pgnans est q̃ quæ peperit. ¶ Contagia, scabiem intelligit. Contagium vetat Festus vt vero leges, Gelli. n. li. xij. ait, piculus etiã venenũ & contagiũ. Seneca quoq; epistola. xiij. inqt. Quid est φ trepidẽt, φ contrariũ quoq; mei timeant. Contagio etiã & cõtagies inuenit. Iuue. Dedit hanc contagio labẽ. Lucre. li. iiij. Quã ꝓtage sua palloribus omnia pigũt. Dr̃ aũt cõtagio & ꝓtigo morbus q polluit qcqd tangit. Colu. autẽ li. viij. c. v. scr. oues frequẽti᷒ nõ vllũ aliud anial infestari scabie, effeq; illico occurrẽdũ ne tota pgeries coĩqnet, nã cũ & alia pecora, tũ pcipue oues ꝓtagione vexant. ¶ Inter flumia nota, padũ & Minciũ, nam vt etiã Probus asserit, Micius pterfluit Mãtuã. Effluit aũt auctore Stra. li. iiij. a lacu Benaco, q ex alpib᷒ orit. ¶ Fõtes sacros, pp naiadũ numia sacros fontes appellat. ¶ Hic tibi q̃ semp, ordo ẽ, hinc vicino ab limite sepes, q̃ semp depasta. i. depastũ hẽt apib᷒ hybleis salicti florẽ sæpe leui susurro suadebit tibi inire somnũ. ¶ Limite, limes ĩ agris, nũc terminus nũc viæ trãsuersæ, auctor est Fest᷒. ¶ Hybleis apibus, Dorienses Magarã ꝯdiderũt cũ pus hybla vocaret, vt Strabo edocet li. vj. de Sicilia loquẽs. Mella etiã inter Siciliæ vrbes Hyblã nominat, ibi autem mellis optimi copia ppterea hybleas apes appellauit. ¶ Florẽ salicti, Ceras ex omnium arborum, satorũq; floribus confingunt apes excepta Rumice & Cenopide herbarum hæc genera. Auctor Pli. lib. xj. Est aũt salictũ salicũ loc᷒ & copia. ¶ Inire, incipere. ¶ Leui susurro, paruo murmure, est autem nomẽ a sono fictum per onomatopœiam. ¶ Suadebit, hortabitur.

CHRI. ¶ LAPIS nudus, a terra exertus, siue φ adeo lapidosus sit ager, vt terra tecta illis vix emittat herbam. ¶ Limoso, qa in limo puenire gaudet. ¶ Frigus opacum, Non hñt latini verbũ quo exprimant vim hyemalem q̃ horremus nõ sine multa molestia, sed illam voluptuosã refrigerationẽ q̃ nobis calore æstuãtibus per vmbrã & leuẽ aurã puenire solet. Nos aũt habemus, nã pmũ illud appellam᷒ freddo, hoc ꝟo sm̃ fresco qđ nũc voluit exprimere, cũ dixit, Opacũ frigus. ¶ Ab limite, Limus latie obliquus est siue trãsuersus hic Teren. Limis oculis, a limo ꝟo dicit limes terminus in agris positus, qa ex obliquo ponat. Hinc etiam in foribus limen.

¶ FRONDATOR,

Hinc alta sub rupe canet frondator[a] ad auras[b].
Nec tamen interea raucæ[c] tua cura Palumbes[d]
Nec gemere[e] aeria cessabit Turtur ab Vlmo. TI.
Ante leues ergo pascentur in æthere[f] Cerui,
Et freta[g] destituent [h]nudos in littore Pisces
Ante pererratis[i] amborum[k] finibus exul[l]
Aut Arari[n] Parth[o] bibet, aut Germania Tygri,
Quam nostro illius[m] Labat pectore vult[o]: ME.

SER. a ¶ FRONDATOR.i.rusticus, uel animal quod frondibus vescit, nā tria genera sunt frondatoꝝ. Frondator qui arbores amputat & de frondibus manipulos facit hiemis tēpore aīalibus ad pastū offerēdos, & qui manibus vitiū folia auellit, quo ardor solis vuā maturiorē reddat, aut auis q̄ in frondibus habitat, & his uescit, uel ēr palūbes q̄ i frōdib' nidificant. b ¶ Ad auras.i.i die. c ¶ Raucæ.i. βραγχώδεις .i. brongidæ, d ¶ Palūbes, quas vulgus tetas vocat, & nō dicunt latine, sed multoꝝ auctoritas latinū facit, Cicero in elegia q̄ thalemastis scribitur. Iā mare tyrrhenū longe penitusq; palūbes Reliquit. e ¶ Gemere, canere, ꝓprie tamē dicitur de turture, Turtur & masculino & fœminino genere inuenit, vt hic. Aeria turtur cessabit. & Plautus, Tibi ob istos turtures ab vlmo, lignū est vlm' sub quo uinea fit. f ¶ In æthere cerui, auiū more ante cerui uolabūt, & pisces sine aqua uiuēt, aū rerū natura mutabit q̄ nos Cæsarē possim' obliuisci. g ¶ Freta, maria a feruore dicta. h ¶ Destituēt.i.derelinquēt. i ¶ Pererratis, lustratis, vl' errore confusis. k ¶ Amborū, .i. germanoꝝ & parthoꝝ. l ¶ Exul.i.parthus & germanus, quo duce.s. Cæsari germanis & parthis uictis ararim milites germaniæ flumē biberūt. m ¶ Illius.i.Augusti Cæsaris, labat respuat ꝓ obliuioni tradatur. n ¶ Arari. Arar fluui' galliæ fluēs in flumē Rhodanū. Tigris armeniæ fluui' influens psicū sinū. Itaq; p Tigrim & Arari uult diuersa loca iter se sigñare, dicit ꝓus parthū ex Arare bibituꝝ & germanū ex Tigri, q̄ sibi obliuionē futuram de nō amissi agri Cæsaris beneficio.

ANTO. ¶ ALTA sub rupe.i.i alta rupe. ¶ Frōdator, Columella scri.li.vii.a kalēdis Iulijs in kalēdas Nouēbris tota æstate, & deide in autūno boues satiādos frōde. Probaturq; maxie iquit. Vlmea post fraxinea & ab hac populea. Vltia sunt iligna & q̄rna & laurea. ¶ Ad auras.i.sublimi voce. ¶ Gemere, uī.n turturis & palūbiū vox gemitus eē potius q̄ cātus. ¶ Aeria, nō aeria turtur, s; ulmo aeria.i.alta. ¶ Añ le.er. Itē ad Battarū q̄q; dixerat, Dulcia amara ꝓus fiēt, & mollia dura Cādida nigra oculi cernēt, & dextera leua. Migrabūt casus aliena in corpa reꝝ. Quā tua de nostris exiret cura medullis, Gaudia semper.n.tua me meminisse licebit. ¶ Ergo cū tot uoluptatibus frui possim bñficio Cæsaris, anteq̄ eius obliuiscerer oīa naturæ cōtraria fierēt. ¶ Ante pererratis, ordo est anteq̄ illi' vult' nostro pectoꝛ labat, aut parth' exul bibet arari, aut Germāia bibet tigrim pererratis amboꝝ finibus. i.mutatis, ut.s.araris parthiā adeat. Tigris ꝓo germanias. ¶ Exul parthus, parthorum imperium orientis erat, vt Trogus ait li.xl. Scytharum exules fuerant qđ etiā ipsoꝝ uocabulo manifestaē, nam Scythico sermone exules parthi dñr, quare exul ad parthū solūmodo nō etiā ad germaniā refert. ¶ Ararim, araris. Pli.teste.li.iiij.ca.v.fluuius est in gallia narbonēsi, & auctore Strabo.lib.ij. vbi arar amnis Rhodano cōmiscet. Lugdunū in colle cōditū est. Labit ꝑterea ex alpibus. Est aūt vicina galliæ germania, ut ondemus. ¶ Germania, ut scribit Tacitus, germania omnis a gallis. Rhetijsq;, et Pānonijs Rheno et Danubio fluminib', a sarmatis Dacisq; mutuo metu, aut mōtibus separaē. Cætera oceanus ambit latos sinus & insulaꝝ imensa spacia cōplectēs. ¶ Tygrim, orit Tigris in regione Armeniæ maioris fonte ꝓspicuo i planitie a celeritate aūt tygris dr. Ita.n.appellāt Medi sagittam, auctor Pli.lib.vj. Est ꝑterea Armeniæ iūcta Parthia. Iuue.sati.vj. Instantē regi Armeno Parthoq; cometem.

Araris

Germania

CHRI. ¶ RAVCÆ. Raucam uocem dicimus eam quæ non cādida solidaq; exit, sed intus magna ex parte ꝓsat, hæc aliqñ offendit aures cū dissona est, & quodāmodo strepit, aliqñ qñ intra fauces cōtinue uersaē uehementer delectat, ut accidit in organis, nam cū uoci denegaē liber exitus qm intra fistulas non sine suaui modulatiōe agitaē, ea vehementer demulcentur aures. Hoc in gutturis longiusculo spacio cōmode faciunt cygni cuꝫ raucos illos appellamus: hic rautio rauſt. ¶ Turtur ad auras, Quia elata uoce canet. ¶ Leues leuis idest sine pondere. Ouidi. Qui quanto est pondere terræ, pondere aquæ leuior tanto est onerosior igne, & per translationem leuia dicuntur quæ nullum momentum rebus afferunt. Item quæ facilia sunt. Item leues homines q instabiles in ꝓposito & facile mouenē. ¶ Leues, igiē non qui sint leues

sed q essent si æthera ascenderēt, Et in his oībus pferť prima syllaba breuis, qn aūt produci tur prima syllaba signat politū & sine pilo, vt sæpe in leui q̄stitent cornua fronte. Et quia q̄ leuia sunt lubrica esse solent. Dicimus leue.i.lubricū, hinc dicimus leuigare expolire. Vnde dicimus tectoriū leuigatū. ¶ Ararim, araris & p sincopā arar proferť ait Pri. hic a monte Vogeso effluit, & p fines eduoꝝ ac sequanoꝝ leniter fluēs rhodano misceť. Germania, hæc transrhenus incipit, hæc gens mores habet gallicis similes. Vñ Strabone teste germani dicti sunt, quasi galloꝝ germani.i.fratres sint. ¶ Tygris armeniæ maioris fluuius. Vnus est ex illis quatuor, quos xp̄ani ex paradiso delitiaꝝ fluere aiunt, dř a uelocitate currendi, Tygris enim sagitta lingua medoꝝ dicit. ¶ Labatur no. pe. vultus.i.defluat e mēte.i.e memoria nostra. Vultus nō incongrue. Nō solum meminerat faciei Augusti, sed eius quoq; liberalis & Vultus clementis lætitiæ, q̄ se se ostendebat in facie. Vultus.n.nō est facies sed affectus ille uel doloris, uel lætitiæ, uel iræ, uel amoris, alioꝝ motuū qui apparent in facie. Nunq̄; ergo mandabit obliuioni liberali affabilis & clemens lætitia, quā eius vultu depræhendit.

SER.

At nos hinc alij sitentes[a] ibimus Afros,
Pars Scythiā[b], et rapidum[c] cretæ veniem[9] Oaxē
Et penitus[d] toto diuisos[e] orbe Britannos.
En[f] vnq̄ȝ[g] patrios longo post tempore fines,
Pauperis et tuguri[i] congestum cespite[k] culmen[h],
Post[l] aliquot mea[m] regna vidēs mirabor aristas;

a ¶ SITIENtes ibimus afros, Trop⁹ synecdoche. Ab afris.n. lybiā q̄ aū̄ idiget intelligi vult. b ¶ Scythiā, regio septētrionalis ē. c ¶ Et rapidū cretæ veniem⁹ oaxē hoc ē lutulētū, qđ rapit cretā. Creta alba terra dř. Nā Oaxis fluuius ē mesopotamiæ, q velocitate sua rapiēs albā terrā turbulentus efficiť uł oaxes fluuius scythiæ, ī creta.n.nō ē sȝ aū̄ Cretei coloris ē. Oaxē tñ plisthēnes ait Apollīs & Anchiales filiū, hūc Oaxē in Creta oppidū ꝯdidisse q̄ suo noīe noīauit, vt Varro ait, ut Quos magno anchiale partu⁹ adducta doloř, & geminis capiēs Tellurē oaxida palmis scindē dicta. d ¶ Penitus.i. oīno. e ¶ Diuisos, qa oliȝ iuncta fuit orbi terraꝝ britānia. Est.n.īsula sita ī oceāo septētrioāli, & a poetis alť orbis terraꝝ dř. f ¶ En ecce. g ¶ Vnq̄;, aliqñ. En vnq̄; Vir. alio loco diuidit p īterpōnē, vt īfra ī ipo libro, En erit vnq̄; ille dies? qđ signat vnq̄; ne aliqñ. h ¶ Culmē, eo q̄ culmis tegiť. Hic pisca rusticāoꝝ ætas hītabat, iō culmia dcā sūt tecta qa ueteres ædificia de culmo ꝯtegebāt.i.paleis e messibus. i ¶ Tuguri, a tegēdo dictū. k ¶ Cespite, ťra cū ꝑpa ťra euulsa. l ¶ Post aliquot, post multa tpa, & q̄si rustic⁹ p aristas nūerat ānos. m ¶ Mea regna.i.vbi dñatus sum, uł senē se dicit agros suos receptuꝝ.

ANTO. ¶ AT NOS, ab exilio mouet affect⁹. Est autē figura plepsis.i.p̄sumptio, fit.n.qn̄ sumitur totū post partes accipiunť, ut hic. Est.n. ordo. At nos hinc alij ibimus afros sitiētes ps &c. ¶ Sitiētes afros, ibi.n.multū torrida zona occupat, quare maxīa mediterraneæ libyæ pars, & regio circa oceanū deserta ē. Id Stra. docuit li. xvij. ¶ Scythiā, ea regio ē ad sepętrionē in oriētē porrecta, īcludiť ab uno latere pōto, ab altero montibus Riphe is, a tergo Asia, & phasi flumine, mlťū in lō

gitudinē & latitudinē ps. Insin⁹ auctor li. ij. & teste Solino amāt, plia, īterēptoꝝ cruorē ex vłnerib⁹ ipsis bibunt. ¶ Rapidū cre. oaxē, Vibi⁹ quoq; Oaxē Cretæ fluuiū dicit Oaxis eē, a quo & ciuitas Oaxia. Nec absurdū ē Oaxē cretæ fluuiū Melibœū intelligere, Est.n. sensus q̄ ps ibit ī scythiā, ps ī Britāniā, ps ꝟo in Cretā, hoc ē aliq adultias orbis ptes, qdā ad mediterraneas īsulas. Nā ut scrib. li. x. Strabo. Creta īsula a septētrione ægæo pfundiť pelago simul & cretico, ab austro aūt aphricāo alluiť. ¶ Britānos, finis erat orbis ora Gallici littoris, nisi Britānia īsula nomē pene orbis alteri⁹ mereret, octingētis & amplius milib⁹ passuū lōga porrigiť. Illic null⁹ Britānia anguis, auis rara gēs inhospita & bellicosa hæc & plura Soli. iacet aūt īter septētrionē & occidētē auctoř Pli. li. iiij. ¶ En vnq̄;.i.vnq̄; ne. Est autem ordo, vnq̄; ne lōgo tpe post .s.q̄ discessi post inq̄; aliquot aristas videns p̄rios fines, & culmē paupis tuguri ꝯgestum cespite mirabor mea regna. Nā pus opus ē, vt p̄rios fines videat, deīde sua regna. ¶ Post aliquot aristas.i.segetes, & sic æstates ob id ānos. Est aūt metalepsis figura. ¶ Tuguri, tuguriū a tegēdo q̄si tegurinū dř pastoꝝ casula. Tuguriū ¶ Cespite, cespes herba dř cū ꝑpria terra euulsa, Oui. ij. de amoribus, Gramine⁹ madidā cespes obūbrat humū. Cespes ¶ Culmē.i.sūmū, nā tecta culmis tegebāt, īde tecti summitas culmē diciť. ¶ Congestū.i.cōpositū.

CHRI. ¶ AT NOS.h.a.deinde cū iā bilis illum ex mœrore ad irā ꝓuocaret, ꝯcitatius addidit. ¶ Creta, oppidū est scythiæ. valeri.n.lib. j. Quoties paucos ad littoris ict⁹ Deficiā scythicū metuēs pontūq; cretāque. ¶ Oaxē, oaxis flumi⁹ ē Mesopotamiæ labēs p regionē q̄ est īter caspiū & hibericū mare. ¶ Oaxen, oppidū cretæ insulæ ꝯditū ab Oaxe filio Apollinis &

Sinis & Antilenes, ut meminit Plisthenes. ſ Toto diuiſos or. Hic Cæſar oibus terra mariq; captis reſpexit oceanū q̄ſi hic orbis romāis nō ſufficeret aliū cogitauit. Claſſe igiẽ cōparata Britāniā petit. Eſt. n. Britānia iſula in oceano iter ſeptētrionē & oceanū iacens magno circuitu ut alẽ orbis videaẽ. Eius forma teſte Stra. triāgula. eſt. & ut refert Pli. Albiō pus vocabaẽ cū Britāniæ appellarenẽ oēs circū adiacētes iſulæ. ſ Paupis tuguri, īprope dixit, nā cū duoꝶ geneꝶ ſit paup, nō recte dr̃ paup tuguriū ſʒ poetaꝶ ē hæc licētia. Sic alibi de paupe regno, & Prop. Sydera ſunt teſtes, Tuguriū & teges a tegēdo dr̃r. nam ilẽ p̄ter id qō tecti ſumus nullā aliā cōmoditatē aſſeqmur. ſ Mea regna, Ex affectu q ex p̄rio ſolo rus ſuū regnū appellat. ſ En unq̄; , poſtremo āt cum iā ſolo furore p̄ceps ferreẽ in exclamationē prupit. ſ Mirabor, nā carētia rei & diuturnū illius deſideriū adducet in admirationē. ſ Mirabor ergo. i. p̄clarā rē putabo id qō dū poſſidebā nō mſti faciebā, qm̄ ipa copia faſtidiū affert.

SER. a ¶ IMPIVS miles, Iratus Melibœus impios milites dicit, ſeu q̄ agrū ſuū teneāt ſeu q̄ ciuile geſſerit bellū q pro Antōio arma portauit q bella ciuilia geſſit. Hic læſit Virg. Octauianū auguſtū tū ſecus ē ꝟi taẽ diu miles portādo vincendo alios. b ſ Noualia. i. noua rura, q̄ p ſinglos ānos renouāẽ p ſemina, uẽ ēt noualia dr̃r vſi ſilua tolliẽ. c ſ Hēbit In ſpe ponit. d ſ En q̄ diſ. ad quā miſeriā. e ſ Inſeẽ ſibimet ipſi ipat, & apoſtrophē faẽ ad ſeipʒ dolēdo, uel iuidēdo nō hēre ſe id qō Tityr. f ſ Pone or. vi. qa q̄drato ordine vites ponunẽ. g ſ Quōdā felix pecus, qn̄ mapebat mihi hæreditas, vẽ q̄ǰdiu ego felix fui aliquādo in finibus nr̃is. Hic uidet ſe paſtor excluſus eē & uidet ſe nō hr̃e illud quo Tityrus vtitur. h ſ Dumoſa. i. rigida ſpinoſa. i ſ Pēdere, qa cum paſcunẽ ſpinoſa pēdēt. k ſ Carmīa. i. qa nō libet ruſtico canere carēti poſſeſſiōe. l ſ Cythiſus, gen' fruticis, ē herba q̄ naſciẽ iter cāpos & ſiluas i cytiza ciuitate. m ſ Amaras hoīb' nō caps, nā capris dulces ſẽ. n ſ Mitia, matura, q̄ nō remordent cū mordenẽ. o ſ Caſtaneæ molles. i. maturæ, uẽ malæ ātiqores. p ſ Molles, maturæ. q ſ Et p̄ſſi, emſcti, aut i caſeū coacti. r ſ Fumant. i. ad ueſpeꝶ cœna præparanda. ſ ſ Maiores cadūt, duplicanẽ, qa dū duplicanẽ vmbræ & ſol decedens creſcentes duplicat vmbras, nox imminet.

Impius[a] hæc taꝫ culta noualia[b] miles habebit[c]?
Barbarus has ſegetes[c] en quo diſcordia ciues
Perduxit miſeros[d] en quis cōſeuimus agros[e]
Inſere nūc Meliboee Pyros pone[f] ordine vites.
Ite meæ quondam[g] felix pecus, ite capellæ
Non ego vos poſthac viridi proiectus in antro
Dumoſa[h] de rupe procul pendere[i] videbo.
Carmina[k] nulla canā. nec me paſcente capellæ
Florētē Cythiſū[l], & Salices carpetis amaras[m], TI.
Hic tamen hāc mecū poteris requieſcere nocteꝫ
Fronde ſuper viridi, ſunt nobis mitia[n] poma,
Caſtaneæ[o] molles[p], & preſſi[q] copia lactis.
Et iam ſumma procul villaruꝫ culmina fumāt[r],
Maioreſq;[s] cadunt altis de montibus vmbræ.

Noualis vbi ſatū fuit anteq̄ſ ſcōa rōne renoueẽ. ſ Barbar' has ſe. p i terrogationē q̄ſdā & affectū id legiẽ. Barbar' aūt. i. ſuus & imitis, uel qa barbaris ēt ñ ſolū latinis veteranis agri diſtributi ſunt. Barbari dicebanẽ antiqtus oēs gentes, exceptis græcis, & latinis, auctor ē Feſtus. Stra. aūt li. xiiij. ſic. Sʒ ego arbitror ab initio pficto noie eos barbaros appellatos, q difficulteꝛ aſpe ac dure loq̄renẽ, vt bleſos balboſq; dicimus. Oēs itaq; q craſſe loquunẽ barbari dr̃r, q̄les ſunt nationes oēs p̄ter Græcos, hæc ille. ſ Segetes, ſeges ē frumēti fructus auctoritate. M. hic Maro p̄mo Geor. Hic ſegetes, illic veniūt fœlicius vuæ. Dr̄ ſeges a ſatu. i. ſemine: vt Var. placet. ſ Diſcordia. belloꝶ ciuiliū. ſ. Saluſti' āt in Iugurthino inquit, Concordia paruæ res creſcunt, diſcordia maximæ dilabūtur. ſ Inſere, nunc ſeipſum arguit præterire curæ & diligentiæ. ſ Pone or. vi. ſecundo quoq;. g. de vitibus ait indulge ordinibus nec ſetius omnis inunguem. Arboribus poſitis ſecto via limite quadret. ſ Pecus, de hoc late lib. i. Geor. ſ Dumoſa, ideſt frondoſa, vt Feſtus ait. ſ Pendere vi. id ſumptum eſt a Theocriti prima ecloga. Ait enim ibi Tyrſis de Daphnide, Non ego dumoſas frondenteſq; amplius oras. Non ego dulce nemus montes ſaltuſq; videbo. ſ Pendere, pendendo paſci. ſ Florentem cyti. cytiſus frutex eſt & ouium pabulum, nec ex alio pabulo lactis maior copia aut melior. Inuentus hic frutex in cythiſo inſula inde tranſlatus eſt in omnes cycladas mox in vrbes græcas.

Barbar'

Seges

Diſcordia

Concordia

ANTO. ¶ NOVALIA, hæ nouales & hæc noualia dicimus. Nouale āt ē qō alternis ānis ſeriẽ, vt Pli. li. xviij. & li. xvij. dixerat. Taẽ fere eſt i noualib' cæſa p̄te ſilua, Var. āt li. j. ſic ait,

Nouale

Pli. auctor li. xiiij pñs aūt li. iij. de aīalib⁹, scribit etiā φ cytisus lac auget, sed dū floret inceš modius est. rit. n. tantisper atq; extinguit. ¶ Hic ta. affectus Tityrus amici clade illum ad equité apud se allicit. ¶ Sunt nobis mi. po. Syllepsis figura est, quæ dici pót conceptio. fit au tem qñ singularis dictio plu. ver. reddit, aut plura. dictio singula. verbo adiūgit, vt hoc loco & ibi, Hic illius arma. Hic currus fuit, de hac alibi latius. ¶ Poma, πῶμα græce, latine po tio vel poculū. Vnde apte Mar. Var. ait, Poma φ potu indigeāt dicta esse possunt. ¶ Casta neæ. m. i. recentes & nouæ ac p̄ssi. ¶ Pressi lactis, in casei massam redacti pót & mulcti ex poni. ¶ Fumant, vesperi. n. cœnæ parant. ¶ Maioresq; cadunt, occi. solis, perihiphrasis.

CHRI. ¶ IMPIVS, nā militū est occisioné facere, p̄das abigere, hoīes in captiuitaté ducere, ipube res in parētū ɔspectu occidē, aut ɔstuprare ferro & igni oīa populari. Luca. Nulla fides, pie tasq; viris q castra sequunt. Venalesq; manus ibi fas vbi maxia merces. ¶ Impi⁹ hæc. hic q̄ demū ɔcitata ac pathetica oſone vtit & adhibet īterrogationē & dissolutū, q̄ qdē aī sunt ex ira æstuātis & vocat milites ipios & barbaros, qa barbarica vtant crudelitate. Post hæc suos labores suos irritos dolet & pene se stultitiæ arguit. Neq; caret cōmiseratione qđ ad muta sermoné ɔuertat, vt Turnus equū alloqtur Rebe diu res si q̄ diu mortalib⁹ vlla ē vixi. ¶ Has q. d. tā pulchras. Nihil aūt ista oſone ɔturbatius eē potuit. Nā cū a p̄ncipio tanq; ex mœro re ɔfectus & ex cōparatione Tityri suas īfœlicitates diligētius aduerteret, cū suspirio cœ pit.

Cythisus ¶ Cytisus, frutex est cytisus ab Antinomacho miris laudib⁹ p̄dicatus pabulo oīum. Ari dus vero etiā suū illo p q̄; modicū pinguescūt q̄drupedia ita vt iumēta ordeū spnant. Ex nul lo alio pabulo lactis maior copia aut melior oīb⁹ peco℞ morbis medet, nutricib⁹ īdefectū lactis aridū & aq̄ decoctū potui cū vino dat & firmiores, celsioresq; īfantes fiūt. ¶ Viridé, etiā gallinis dāt, aut si aruerit madefactū dant, Plātæ cubitales ɔferunt scrobe pedali deme tit, verno æquoctio cū florere desinit vel pueri, vel anus vilissima opa. ¶ Hic ta. i. q̄uis tot vrgeāt incōmodū tñ poteris mecū reqescere. ¶ Frōde, accōmodatū dat statū pastori. Nā cū pernoctēt apud greges, stratū sibi ex frōdibus & ramis ita altum construunt, ut si pluat aqua sublabat, neqs cibantium corpora tangant. ¶ Pressi, vel emuncti, & pressis vberibus, vel p̄ssi in caseum premendo consolidati. ¶ Castaneæ, de his in sequentibus dicemus.

ECLOGA SECVNDA ALEXIS.

FORMOSVM[a] pastor Corydon ardebat[b] Alexin[c],
Delitias domini, nec quid[d] speraret hēbat.

SER. a ¶ Formosū pastor corydō. Corydonis in p̄sona Virgili⁹ intelligit, Cæsar Alexis ī p̄sona inducit. b ¶ Ardebat, impatienter diligebat. c ¶ Alexin, quē di cunt Alexandrum, fuit seruus Asinij Pollio nis, quem Virgilius rogatus ad prandiū cū vidisset in ministerio oīum pulcherrimū di lexit, eumq; dono accepit. Cæsarem qdā ac ceperūt formosum in opibus & gloria. Alij pue℞ Cæsaris, quem si quis laudasset gratas rem Cæsari fecisset. Nam Virgilius dicit in pueros habuisse amorem. nec enim turpiter eum diligebat. Alij Corydonem Asinij Pol lionis pue℞ adamatū a Virgilio ferant, eūq; ei a dño datus. Corydon a Virgilio ficto nole nūcupari ex eo gñe auis, quæ coryda lis dr̄ dulce canēs. Alexin vero pue℞, q̄si si ne responsione ac superbum. Hunc autē di lectum fuisse Pollionis, & Virgilium gratū se futurum existimasse si eū laudaret, cuius forma Pollio delectabat, q eo tēpore trans padanam Italiæ parté tenebat, & agris præ erat diuidēdis. ¶ Delitias dñi, li ē q suo dño Cæsari vel pollioni ī delitijs erat. d ¶ Nec qd speraret. i. nec spem potiendi hēbat.

ANTO. Corydō ¶ FORMOSVM pastor co. arde. Ale. &c. Hæc qdē ecloga formata est a tertia potissimū Theocriti. Ibi eo amaryllis, hic Alexis amat, qcqd aūt inde sumpserit Maro passim patebit. ¶ Corydon, id nomen a Theocriti eclo. iiij. poeta sumpsit, cui Battus ait, Sic tibi ɔtingat. Cor. charissime quicqd Exoptas votisq; tuis sic Iuppiter adsit. Hic tñ p Vir. sumit, adamauit. n. vt aiunt, Cebetē & Alexandrū, quem hic Alexim appellat. donatū sibi ab Asinio Polliōe, vtrūq; eruditū dimisit, nā Alex. grā. Cebeté vero & poetā Apu. oſone prima apologiæ sic ait. Quāto modestius tādē Ma. p. q ītidem, vt ego pue℞ amici sui Pollionis bucoli. ludicro laudās, & abstinens noīu℞, sese qdē Cor. pue℞ vero Alex. vocat hæc ille q̄re nō recte quidē per Alex. Aug. accipit, vt quidam voluēt. Pollio aūt orator fuit, & cōsularis, q de Dalmatis triumphauit. lxxx. suæ ætatis anno. in villa Tuschulana obijt, Euse. scribit. Alex. dr̄ Ales xis ab a qđ est sine & lexis dictio, q̄si sine dictiōe seu rñsione. ¶ Dñi. i. Asinij Polliōis. Polliōe

CHRI. ¶ FORMOSVM. p. & si p allegori. Virg. sub Cor. persona queri possit. φ Aug. quem per Ale.

per Ale.noret preces ſuas contemnat.ſ Deli.delitiæ dicuntur illa quæ propter voluptatem iocunditatéq́; , quæ inde nobis prouenit præponimus,non autem propter utilitatem aut dignitatem,in ſingulari autem delitia tigni ſpecies eſt ne quid ſemper,quaſi affirmat illud te, vt quando minus ſpei adeſſet,tanto magis amaret.

Tantũ[a] inter denſas vmbroſa cacumina Fagos
Aſſidue[b] veniebat , ibi hæc incondita,[c] ſolus
Montibus[d] ,& ſiluis ſtudio iactabat[e] inani[f].
O crudelis[g] Alexi[h] nihil mea carmina curas.
Nil noſtri miſerere,mori[i] me deniq; cogis.
Nunc etiam Pecudes umbras,e frigora[k] captant,
Nunc virides etiam occultant ſpineta Lacertos[m],
Teſtylis[n] e rapido[q] feſſis[o] meſſoribus æſtu[l]
Allia[p],Serpillumq;,herbas contundit olenteis.

SER. a ℂ TANTŨ, tm̃mõ. b ſ Aſſidue.i. ſæpi⁹. c ſ Incondita, incompoſita, ſubito dicta agreſtia, vel inſanæ mentis dcã uerba, vel Incondita, ideſt inconſcripta , vt Saluſtius in Iugurthino , At illi quibus vires aderant ruere cũcti ad portas,incõditi tendere. d ſ Montibus,q amorem ei præſtabant. e ſ Iactabat, ideſt fundebat incaſſum. f ſ Inani,præ amore nihil ſibi procurans,ſed in abſentem iuuenem loquebatur. g ſ Crudelis , inexorabilis,qui non flecteris meo amore, nec te potiũdũ3 præbes.Vel allegoricos crudelis Cæſar qui non flecteris meis ſcriptis & nõ das ereptos agros. h ſ Alexi.i.Cæſar. i ſ Mori,pro contemptu. k ſ Frigora,ideſt aprica loca. l ſ Aeſtu,æſtiua. m ſ Lacertos,genus ſerpentis. n ſ Teſtylis nomen ruſticæ mulieris,quæ meſſoribus æſtu fatigatis diuerſa genera herbarum contundens pulmẽtarium his parat , Vel concubina Corydonis , Vel Theſtylis, ideſt fictilis ruſticum nomen,ut ab eo ꝙ ponat cibum ruſticis. o ſ Feſſis,uel labore uel æſtu.Vel feſſis,ideſt feruentibus uehementi ardore fatigatis,uel laboris inſtantiã. p ſ Allia ſerpillumq; , herbas calidas quæ æſtum repellunt.Nam ut etiam Plinius dicit in naturali hiſtoria , Omnis medicina aut a cõtrario,aut a ſimili quæritur . Vnde ẽt calor poteſt aut frigore,aut alio calorẽ depelli.Hinc eſt quod in ultima ecloga,cum amator remedium quærat ardori,dicit ſe iturum ad ſcythiam aut ad æthiopiam.Vt Aethiopũ uerſemus oues ſubſidere cancri , quarum regionum altera eſt frigidiſſima,altera feruens calore.Sane ſerpillus herba eſt quæ in græco aſpirationem habet,quã græci ἕρπυλλον dicũt.In multis enĩ noĩbus,quæ in græco aſpirationem habẽt ,nos pro aſpiratione ſ ponimus, Inde eſt ꝙ pro herpillo ſerpillum,p ἕξ ſex,pro ἑπτὰ , ſeptẽ. q ſ Rapido æſtu,uehemẽti feruẽti.o ſ Feſſis,aũt uł æſtu uł labore.

ANTO. ℂINCONDITA ,inculta.ſ Studio inani, occupatione inutili,& uana. Ci.n.li.i.rhet.ſic ait, **Studium** Studium eſt animi aſſidua,& uehemens, ad aliquam rem applicata magna cum uoluntate occupatio,vt philoſophiæ geometriæ litterarũ, ubi Victorinus etiam ſic, Studiũ eſt animi conſenſus ad aliquid.ſ O crudelis, o doloris interiectio eſt hoc loco potiuſq́; vocãdi aduerbiũ,q̃ſ ſequẽtia indicant . ſ Nihil mea carmina curas.Theocri.i.iij.ecloga,Nõ amarylli audis,non uox hæc fertur ad aures Mœſta tuas. ſ Nil noſtri miſerere, In tertia quoque Theocritus, At tibi nulla mei uirgo ſtat cura doloris. ſ Mori me deniq3 cogis. Theocritus ait in ultima,Poſtq̃; difficilis nũq̃; miſeratur amicũ Ille meum miſeroq́; mori ſed cogit amore. ſ Nũc etiã.p.arguit amoris furore uexari,nam cum cæteri omnes,& animalia bruta quieſcant,ſolus ipſe uagatur ſub ſole ardenti , ſ Nunc uirides etiã,Theocritus in ultima inquit . Quo nunc chare die nitido flagrantibus auris Tendit iter uirides rapido ſpineta lacerta Symichida ſub ſole tegũt fœlicibus umbris,Ac etiam obſcœna uolucres nunc frigus opacũ Et molles altis captant in montibus umbras.ſ Theſtylis, ruſtica mulier,ſ3 ueneficæ nomẽ in ſecũda Theocriti eclo.de qua quidem ſic ille, Namq3 potes,ut nempe facis peiora uenena.Quam circe latio,medæa uel ĩproba colchis. ſ Allia, allium antiqui,& inſanientibus dabant crudũ , vt ſcri.Pli.lib.xx.& Galeni auctoritate eſt alliũ tyriaca ruſticoꝝ.ſ Serpillũ,id putãt a ſpẽdo dictũ,qꝺ in ſyluestri euenit in petris maxĩe,ſatiuũ nõ ſerpit capitis dolorib⁹ decoctũ in aceto illinitᷣ tẽporibus ac fronti cũ roſaceo.Itẽ phreneticis auctor Pli.li.xx. **Theſtylis** **Tyriaca Ruſticorum** **Serpillũ**

CHRI. ℂMONTIBVS.q.d.cũ alibi cõqueri non liceret conquerebatur apud mõ.& ſyl.q enim amantes re amata potiri nequeunt,a mœrore facile in ſolitudinẽ adducuntᷣ.eſt enim ſtudiũ uehemens animi applicatio ad aliquam rem peragendã . Ergo ſtudio inani,qa aĩum ad eam rẽ applicauerat,ſed fruſtra,inde dicimus ſtudiũ amorem ac fauorẽ,quia in utraq3 re eſt uehemens applicatio animi. ſ O cru. al.Pathetica orõ,& amãti accommodata,ut ad abſentem uertat ſermonẽ,& crudelẽ dicat quod in amore nõ correſpondet.ſ Nil.n.m.

Repetitione & dissolutū, vnde maior est vehementia sermoni. ⁋ Mori.m.d.c. Magnā probat eē crudelitatem cū ad mortē deducat. ⁋ Nūc.u. Quāto amore afficiatᷣ, pbat quoniam quo tēpore & lacerti qui sua natura frigidi sunt, & messores q assueti sunt caloribus ferre æstus nō possunt, ipse cogatur in sole ardētissimo, & quē solæ cicadæ pferāt illius fugitiui vestigia inqrere. ⁋ Vmbras &.f.i. Vmbrosa frigora, ad q̄ in calore nos recipimus. ⁋ Spineta, loca spinis densa, vt dicimus a q̄rcubus querceta, a pinu pineta, ab æsculis æsculeta, & sic in multis alijs, a salicibus vero & rosis & violis, potius salicta rosaria & violaria dicimus. spineta

SER. a ⁋ AT Mecū raucis tua dū vestigia lustro Sole sub ardēti resonāt arbusta cicadis. Ad s per.d. fuerit, erit hyperbatō, vt sit dū tua lustro vestigia, ad me arbusta resonāt cum raucis cicadis, Sȝ melius est ut at piūctio sit, & ita ītelligamᵘ, Thestylis herbas tritas messoribus parat, verū mecū resonant arbusta cum raucis cicadis. b ⁋ Tristis Amaryllidis, bene addit tristes (Plerūqȝ enim vt ait Terentius, Amantium iræ amoris, redintegratio est) vt veram iram ostēderet, nō fictam illam quæ aliquid gratiæ habere consueuit. Vnde Oratius, Vrit grata proteruitas. c ⁋ Superba fastidia, ex fastidio enim venit omnis superbia. d ⁋ Nonne Menalcam? Tres dicitur amasse Virgilius, Alexandrum quem donauit ei Pollio, & Cebetē puerum cum Leria puella, quos a Mecœnate dicitur accepisse, vnde Volunt quidam per Amaryllida Leriam, per Menalcam Cebetem intelligi. e ⁋ O formose puer, bene dicit Donatus suspendendum o, & sic dicendum, Formose puer, vt intelligamus per irā eū aliud voluisse dicere, sed in hæc verba ne Alexim offenderet amoris necessitate compulsum. f ⁋ Ne crede, ne pfide. Salustius, Virtuti satis credebant, idest confidebant. g ⁋ Alba ligustra cadūt, & rustice, & amatorie ex floribus facit cōparationem. Ligustrū aūt flos est cādidissimus, sed vilissimus. Vaciuia vero sunt violæ, q̄s purpurei coloris eē manifestū est.

At mecum [a] raucis, tua dum vestigia lustro,
Sole sub ardenti resonant arbusta Cicadis.
Non ne fuit satius tristis [b] Amaryllidis iras
Atq; superba [c] pati fastidia? non ne [d] Menalcã?
Quanuis ille niger, q̄uis tu candidus esses.
O formose [e] puer, nimium ne crede [f] colori.
Alba [g] ligustra cadunt, Vacinia nigra leguntur.

formā. Irrisus vultu despicit illa suo. Oui.i fastis Menal/cã, rustici pueri nomē. ⁋ O formose, pōt hic esse vocādi aduerbiū, sed melius doloris interiectio. ⁋ Crede, pfide. ⁋ Ligustra, ligustꝛ arboris genᵘ ē, ait .n. pli.li.xvj, ca.xxxi. ligustra tesseris vtilissima. Itē Vacinia Italiæ ī aucupijs sata galliæ vero etiā purpurea tīgēdi cā suoꝝ vestes. Intelligi pōt igiᷣ ligustrū albos flores pducere nulli rei idoneos. Vacinia ꝟo nigros seu purpureos q ad tingendas vestes legunᷣ. Item quoqȝ li.xxiiij. iqt sic, Ligustrū eadē arbor ē, q̄ i oriēte cyperos, suos in Europa vsus hȝ. ligustrū Vacinia

CHR. ⁋ CICADIS, cicadarū duo sunt gn̄a, Minores q̄ priꝰ pueniūt, & nouissimæ peūt, sūtq; mutæ q̄ canūt vocāᷣ a che æ, & quæ minores ex ijs dn̄r tetrigometræ. Nullæ tn̄ canūt nisi mares, gētes oriētales, & ēt parthi q̄uis opulēti illis vescunᷣ, vnū hoc ex ijs q̄ viuūt sine ore ē, p eo qdā aculea tū liguis simile, & hoc i pectore quo rore lābūt pectus ipm̄ fistulosū, Hocq; canūt rore tm̄ viuūt in ventre nil ē. Nullū hn̄t ad excremēta corporis foramē, i agro rhegino silēt oēs. Vltra flumē ī locris canūt hæc Pli. ait Stra. Cū flu. alex. rheginus agrū a locrēsi diuidat q per vallē pfundā cursum habet cicadæ q̄ i locroꝝ ripa versanᷣ canoræ sunt q̄ in rhegio & mutæ, nā a locrensi agro ripa ē aprica, q̄ illaꝝ alas aridas, & cornéas reddit, vñ apte stridor emittiᷣ. In rheginō aūt multa vmbra efficit cicadas ita rorisdas, vt allarū pelliculas minime pandant, Est apud Locros, Eunomi citharedi statua q̄ insidentē cythare cicadā habet. Nam cū hic cum Aristone rhegino in pythiorū certamine de musica certaret, & īter certandū chorda vna fracta Sfecisset, cicada supuolās astitit, et supplemēta vocis fecit. Aristoteles in li. de aīa li. refert ī cephalenia īsula flumē eē, cuius altera ripa cicadarum copiā habet, altera oīno nullā. So. aūt tradidit graniū huius silētij cās scripsisse, q cū obmurmurarēt illi Her. qesceri iussit deus ne streperēt, itaqȝ cœptū ex eo silētiū pmanet. ⁋ Lustro, oculis cūcta lustrando circūspicio.

ANTO. ⁋ AT MECVM, Ordo est at dū vestigia tua lustro sub sole ardenti arbusta mecum resonant cicadis raucis. i. pp̄ter cicadas vel cum cicadis. ⁋ Cicadis, cicadæ oleas maxime amant, vt minus vmbrosas loca enim frigidiora aspernantur. quāobrē in opacis nemoribus eē nequeūt, Ari. id scri. li. V de aia. plura ēt pli. li. xj. & Stra. li. vj. Ci. The. ītē in vltima ait, Hic ēt graciles rapido sub sole cicadæ vocibus assiduis crepitabāt æstibus aptæ. ⁋ Nōne fuit satius, q amaryllida, pp̄ter alex. rel. q̄rit sese arguit. ⁋ Satius, melius. ⁋ Superba fa. Fastus iest pulchris, sequiturq; superbia

do circũſpicio. ſ Triſtis, ꝓ triſtes, ab effectu q̃ mihi triſtitiã afferunt. ſ Superba faſtidia, quia ex ſuperbia me faſtidit. ſ Colori, pulcritudini, Eſt enim pulchritudo recta ꝓportio mẽbrorũ decẽti colore ſupinfuſa. admonet igit̃ ne formæ ꝑfidat, qm̃ res illa caduca & momẽtanea eſt, Nã vt ait Sal. dignitas formæ aut morbo aut ætate deflorefcit. ſ Liguſtra. Pli. ſic ſcribit, Nõ niſi in aquoſis ꝓueniũt ſalices, alni, ppl̃i, ſiler, liguſtra teſſeris vtiliſſima. Itẽ vacinia italiæ in aucupijs ſata, galliæ vero etiã tingẽdi cã ad ſeruoꝝ veſtes. Columella in hortis ſic ait de liguſtro. Et nigro ꝑmixta liguſtro balſama. In quo loco videt̃ ꝑ herba poni liguſtrũ, qd̃ etiã tenẽt medici, apud quos liguſtrũ herba eſt q̃ violabilis maior dr̃, q̃ ꝑ ſepes, & macerias ſerpit, vl̃ vt alijs placet herba ẽ q̃ dr̃ capfoliũ, alio loco idẽ Pli. ait. Liguſtrũ eadẽ arbor ẽ cui⁹ acini ꝯ phthyriaſis ſũt efficaciſſimi. Ergo & herba & arbor erit, vt ĩ loco, & ĩ nõnullis alijs videm⁹.

> Deſpectus tibi ſum, nec quis ſim quæris Alexi,
> Quam[a] diues pecoris niuei, quã lactis abundãs.
> Mille[b] meæ ſiculis errant[c] in montibus Agnæ.
> Lac[d] mihi non æſtate nouum, non frigore deſit.

SER. a QVAM diues pecoris niuei. Tria ſũt qb⁹ amatores poſſunt placere, diuitijs, pulchritudine, cãtilena, qbus oibus ſe valere cõmemorat. Et multi ſm Homerum qui ait, καὶ γάλα λευκὸν legunt, niuei q̃ lactis, ſed melius eſt q̃ diues pecoris niuei. Nam candidæ oues in ingenti ſunt precio. Vnde in georgicis legimus, Cõtinuoq; greges villis lege mollibus albos. Item alibi, Munere ſi niueo lanæ ſi credere dignũ eſt. b ſ Mille meæ ſiculis errãt in montibus agnæ. Theocritus.

[illegible Greek line]

c ſ Errant autem, cum ſecuritate paſcuntur, & quod ait agnas, & a ſexu & ab ætate laudauit. nam ex fœmineo ſexu in pecoribus copioſior poſſeſſio prouenit. d ſ Lac mihi nõ æſtate nouũ, non frigore deſit. multo melius q̃ Theocritus. Ille. n. ait, τυρὸς δ' οὐ λείπει μ' οὔτ' ἐν θέρει οὔτ' ἐν ὀπώρᾳ οὐ χειμῶνος ἄκρω. Sed caſeus ſeruari põt, nõ mirum eſt ſi quouis tempore quis habeat caſeum. Hoc vero laudabile eſt ſi quis habeat lac nouũ. i. coloſtrum, quod neutri generis eſt, nã fœminini eſſe penitus nõ põt. Sane hũc verſum male diſtinguens Virgilio, maſtix vituperat, Lac mihi non æſtate nouum, nõ frigore deſit. i. ſemper mihi deeſt.

ANTO. DESPECTVS tibi ſuꝫ, Tertia ecloga Theocritus ſcribit, Cara amarylli animo ſemper gratiſſimo noſtro Cur miſerum viridi latitans formoſa ſub antro Me fugis & vocitas tu me non amplius vnquam. Nimirum tibi deſpectus ſum meq; peroſa es, ſ Nec quis ſim, legendum eſt qui non quis. ſ Quam diues, a tribus ſe laudat, diuitijs, cantu, forma. his enim rebus poteſt allici amor. ſ Pecoris niuei, color enim albus, vt etiam ſcribit Columella lib. viij, tum optimus eſt, tum etiam vtiliſſimus, quod ex eo plurimi fiunt. ſ Lac mihi non æſtate nouum, indicat ſuas oues optimas eſſe, adeo quod nec æſtate nec hyeme corrugantur. Nam inquit columella lib. viij. Id pecus frigoris & patiẽtiſſimũ ẽ, nec min⁹ æſtiui vaporis. ſ Lac nouũ, idest recẽs, intelligit. n. illud de quo Varro lib. ij. ſic ait, A mulgẽdo atq; ortu optimũ ẽ, id qd̃ neq; lõge abeſt a mulſa, neq; a partu cõtinuo eſt ſumptum. Id autẽ dixit propter Coloſtrã quæ mala ẽ, de qua quidem Columella libro. viij. ſic ait, Agnus autem quum eſt editus erigi dicitur, atq; vberibus admoueri tũ eius deductuꝫ os preſſis humectare papillis, vt condiſcat maternum trahere alimentum, ſed priuſq̃ hoc fiat exiguum emulgendum eſt, ꝙ paſtores coloſtram vocant, ea niſi aliquatenus emittit̃, nocet agno. Deſit ita legendum eſt, non deſit per ſ ſed per f deſit.

CHRI. DESPECTVS tibi ſum, Iuſtiſſima querela quod antea deſpiciat q̃ qui ſit quæſiuerit, ꝙ recti eſt, ſed animi iam perturbati. ſ Diues, Et genitiuo iungitur, vt hic, & ablatiuo. Hora. Diues agris diues poſitis in fœnore nummis. ſ Pecoris, Quicquid humana effigie caret dicimus pecus, pecudem vero de inſectis dicere non videmur, Cuꝫ dicimus beſtia crudelitatem videmur exprimere, Cum vero beluas magnitudinem, & quaſi monſtruoſitatem. Feras opponimus cicuribus. ſ Mille. ſe enim fuit apud Priſcos. Varro. in. xviii. humanarum, ad Romuli initiuꝫ plus mille, & centum annorum eſt. Item Cicero Milone in quo fundo illius inſanas ſubſtructiones mille hominum verſabatur. ſ Lac nouum. i. recens, & nuper emunctuꝫ, & quod nõ ſit iã coagulatum, & ſale conditum. Non autẽ intellexit nouũ. i. primum illud quod a fœtu ꝓuenit, quã coloſtrã in fœminino genere dixit Plautus. Mea coloſtra, meus melliculus caſeus. Et Columella ait de lacte ſcribens, Exiguum emulgendum eſt quod paſtores coloſtrã vocãt. Et niſi aliquatenus emittit̃ nocet agno. Ergo non lac nouum eſt coloſtrum, ſed vt Pli. ait. Spongioſa denſitas lactis a partu. Lac igitur cõueniens cibus ẽ infanti, qa ẽ ſiſe mẽſtruo ſanguini, quo ĩ vtero

nutritus est. Lac habentium dentes in vtraqȝ maxilla nõ coagulãtur, nisi forte lixetur, & dulcescat, quia subtile nimium & tenue. In alio coagulatur pinguedo ex frigido. Subtile dulcius est, Camelli tenuissimum, deinde equæ, postremo asinæ, & ideo cõsumptis datur, ut eos humefaciat. Lac quod est statim post partum, & colostrum vocatur, nihil ualet, quia est purgamẽtum matricis. Quod autem nimis remotum est a partu nimis est tenue, quia nobilius descendit ad matricem in libidinem quæ desiderat conceptus, & sanguis menstruus descendit ad vias consuetas, unde lac frequẽtius coeuntium deterius est, qa pars illa nobilior quæ esset itura ad mamillas per coitum defluit. Substantia lactis, triplex est, caseus, serũ quod aquosius est, & butirum quod vnctuosius.

Canto quæ solitus si quando armenta uocabat
Amphion[a] Dircæus in actæo Aracyntho.
Nec sum [b]adeo informis nuper me ĩ littore[c] vidi
Cũ placidũ ventis staret mare, nõ ego Daphnim[d]

SIR. a ¶ AMPHION dircæus in actæo aracyntho, Amphiõ & Zet⁹ fratres fuerũt ex Ioue & Antiopa, sȝ Zet⁹ rustic⁹ fuit, Amphion uero musicæ artis peritus. Sane aracynthus mons est thebãus, unde actæo littorali debemus accipere, vt At procul in sola secretæ troades acta, non atheniensis, licet athenæ ἀκτις primo dictæ sint quãq̃; pleriqȝ actæo aracyntho atheniensi accipiant, non ꝙ aracynthus apud athenas est, sed vt ostendatur rustici imperitia. Nã Theocritus ad exprimendam rusticam simplicitatem multa aliter q̃; res habeat dicit hac ratione potest & Oaxis cretæ fluuius accipi, cum sit vt diximus mesopotamiæ. b ¶ Nec sum adeo informis, verecunde suam cõmemorat pulchritudinem, Sic Cicero in cœliana, Vt eum pœniteat non deformem esse natum. Nam pulcherrimum voluit dicere. c ¶ In littore vidi, Cũ placidum vẽtis staret mare, Negatur hoc per rerũ naturam fieri posse, sed Theocritum secutus est, qui hoc dicit de Cyclope.

ἦ γαρ πρᾶν ἐς πόντον ἐς ἔβλεπον ἦν
δὲ γαλάνα.

Sed illic est excusatio, uel quia ingentem habet oculum Cyclops, uel quia filius Neptuni est, Vnde quia ait in littore, volunt quidã in aqua a fluctibus derelicta, idest in lacuna littoris se eum videre potuisse, quam rem illud excludit, Cum placidum ventis staret mare, sed ideo in mari imago non cernitur, qa nõ stat, quod si stet non potest etiam nobis imaginẽ reddere. d ¶ Nõ ego Daphnĩ, Daphnis filius fuit Mercurij formosissimus puer, qui primus dicitur pastor fuisse.

PRO. ¶ CANTO QVÆ SOLITVS si quando armenta uocabat Amphion dircæus, amphionem, & Zetum, Euripydes, & apud nos Pacuuius Iouis ex Antiopa Nyctei filia ait, Natos cantando potuisse armẽta vocare, Testãtur id Thebæ, quas Apollõius ĩ argonauticis a fratribus antedictis muro esse clausas ait. Sed Zetus humeris saxa contulit operi, Amphion cantu vocauit, Si quidẽ sensus animalium facilius q̃; saxa vincunt. Pannyasis &

Alexãder lyrã a mercurio muneri datã dicit qđ ꝑm⁹ Cynarã liberauerit. ¶ Dircæũ autẽ dixit ꝓ thebão a fonte dirce. ¶ Actæo aracyntho, amœno monte thebano, quem actæum dixit nõ atticũ. Sed qđ ibi actæon a canibus sit laceratus.

ANTO. ¶ AMPHION dircæus, Amphion Iouis filius, primus inuenit musicam, primus itẽ cũ cithara cecinit, primus illam inuenit, vt alij Orphe. vt alij Li. Pli. auctor. lib. vij. De hoc

Amphio Hom. ait in arte. Dictus & Amphion thebanæ conditor vrbis Saxa mouere sono testudinis, & prece blãda Ducere quo uellet. So. Vero ait, Thebas condidit Amphion, nõ qđ lyra saxa duxerit, neqȝ. n. par est. ita gestũ videri, sed ꝙ affatus suauitate homines rupiũ incolas, & incultis moribus rudes ad obsequij ciuilis pellexerit disciplinã, Apud thebas ũt eodẽ auctore Dirce fons est, inde dircæus. ¶ Actæo aracyntho, mons ẽ aracynthus clarus in Acharnania Epiri ꝑte, vt docet Pli. lib. iiij. Actæo autẽ. i. littorali. Acte. n. littus dicitur. Lactan. vero lib. iiij. th. scri. ꝙ actea dicit regio attica, vnde Virg. & montẽ atticũ aracynthũ, actæum dixit. Pro. autẽ sic ait, a mõte amœno Thebano, quẽ actæũ dixit nõ atticũ sed ꝙ ibi actæon a canibus sit laceratus. Nec sum adeo infor. Poly. quoqȝ. vi. Theoc. clo. ad gala. ait. Nec sum ade informis fama iam notus in orbe. Nuper in obliquo spe culãs me littore vidi. ¶ Cũ placidũ vẽtis sta. ma. nõ ego da. de hoc circa ꝑncipiũ dixim⁹, cui et Maro. ĩmo. illđ epith. scr. Daphnis ego ĩ syluis hĩc vsqȝ ad sydera not⁹. Fõmosi pecori custos formosior ipse. Ipe idẽ ĩ scđa Theo. ait. Ille ego sũ Daphnis cui lætis pascẽ cãpis Cura boues domitos, & duros ducere tauros, Fõtib⁹ & liqdis plenas depellẽ vaccas.

CHRI. ¶ AMPHION, lynceus Thebarũ rex vxorẽ habuit Antiopem. Ex ea iuppiter Amphionem ac Zetum filios substulit, alij Caam tertium addunt. Verum hac re offensus cum illam prægnantem nouisset, Lynceus ea repudiata. Dircem solis filiam nouam vxorem superinduxit, quæ a marito impetrauit, vt

Antiopes in vincula coniiceret. Sed Iuppiter calamitatē cōmiseratus eā soluit, illa in cithęronē mōtē aufugit, vbi filios quos dixi pepit, q expositi a pastore nutriti sunt. Zet⁹ aūt cum adoleuisset, Dircē tauro alligauit, a quo tracta discerptaq; ē, & tādē in fontē sui nois īmutata. Plutar. in li. de musica refert Heraclide auctore Amphionē thebanū, quē Antiope Ioui peperit pmū a Ioue pře etharceticā poesis edoctū fuisse. Idq; pbat ex iis q in syriōe de sacris argiuo℞, & poetis & musicis scripta sunt. Pli. āt vbi de re℞ inuētorib⁹ tribuit musicę inuētionē: & lydios modulos Amphiōi. ℣ Dircæus, theban⁹ a dirce fonte qa Dircæ i eū ꝯuersa nomen habuit. Hora. Multa dircæū, leuat aura cygnū. i. Pīda℞ vatē. ℣ Aracyntho, hic mons, vt scribit Pli. in. iiii. est in Acarnania Daphnis, vt supra dixi, filius fuit Mercurii ex nympha pastorali vitæ deditus, q̄propter ſi quē excellētiorē pastorē inducūt poetæ, eum Daphnim appellant.

> Iudice [a] te metuam, si nunq̄ȝ fallit [b] imago.
> O tantum libeat mecum tibi [c] sordida rura [d]
> Atq; humiles habitare casas, & figere [e] Ceruos,
> Hædorumq; gregem viridi [f] compellere Hibisco.
> Mecum vna in siluis imitabere [g] Pana canēdo.
> Pan primus calamos cæra coniungere plures
> Instituit. Pan curat oues, ouiumq; magistros

a ℭSI NVNq̄ȝ fallit imago, Nulla. n. res ita decipit queadmodum imago, naȝ & ſ speculo ꝓria ōsdit vniuersa, & in aq̄ remū ītegrū q̄ȝ fractū videm⁹ q̄ð & Cic. in tusc. pleni⁹ docet. b ℣ Iudice te metuā, ac si diceret q meā despicis pulchritudinē. c ℣ Tibi sordida rura, vtinā libeat tibi mecuȝ hītare. d ℣ Rura tibi sordida. i. q̄ tu putas sordida, nā tibi bis accipim⁹. Sane melius habito illā rem q̄ȝ habito in illa re dicimus. Nam etiam principalitas huius verbi frequētatiui accusatiuum regit, vt habeo illā rem, inde fit habito illā rē, nō in illa re, vt habitare casas. e ℣ Figere ceruos, aut furcas quæ figūtur ad casæ sustētationem, quæ dictæ cerui ad similitudinem cornuū ceruinorū, Aut quod melius est, Figere ceruos, idest venari, & iaculari ītelligamus, vt magis ad voluptates eū q̄ȝ ad labores inuitare videat. f ℣ Viridi hibisco, ad hibiscū cōpellere, scilicet a lacte depulsos. Hibiscus aūt genus est herbæ, & sic dixit hibisco, vt It clamor cælo .i. ad cælum. g ℣ Imitabere pana canendo, exemplo numinis in agris mecum poteris canere. Naȝ Pan deus est rusticus in naturæ similitudinē formatus, vnde & Pan dictus ē, idest omnē. Habet enim cornua in radiorū Solis, & cornuū Lunæ similitudinē. Rubet eius facies ad ætheris imitationē. In pectore nebridē hēt stellatam ad stella℞ imaginē. Pars eius īferior hispida est pp arbores, virgulta, feras. Caprinos pedes hēt, vt ostendat terræ soliditatem. Fistulam septē calamorū hēt propter harmoniam cæli, in qua septem soni sunt, vt diximus in æneide, Septem discrimina vocum. ῥάβδον hēt, idest pedum ꝑpter annum qui in se recurrit, qa hic totius naturæ deus est, a poetis fingit cū amore deo luctatus, & ab eo victus, qa vt leginius Omnia vincit amor, ergo Pan secundum fabulas amasse Syringam nympham dicit, quam cū sequeret, illa implorato terræ auxilio in calamū cōuersa est, quem Pā ad solatiū amoris icidit & sibi fistulas fecit. Sane sciendum Pana. pa. hēre accentū, græca. n. monosyllaba q̄ ad nos trāseunt crescūt in obliquis casibus, & in genitiuo & in datiuo singularibus vltimæ syllabæ accētum dant, vt Panos pani, Lyncos lynci, plurales etiam isti duo habent accentum, licet ad nos transire non possint.

ℭSI NVNq̄ȝ fallit imago. Id dixit, quia vera imago vix apparere potest in aquis. Vnde vt etiam Alexander aphrodiseus in proble. scribit. Nūmus & pomuȝ, in aqua maiora q̄ȝ sint videnē, q adiuncta ipsis aqua eorū recipit colorem, aspectumq; decipit, vtpote quæ maiora videantur &c. ℣ O tantuȝ libeat optandi aduerbium. ℣ Tibi sordida, quæ tu sordida putas. ℣ Hibisco, pastinacæ simile hibiscum ossibus fractis medetur, folia eius ex aqua pota aluum soluunt. Plinius libro vigesimo. ℣ Pan primus. Ab exemplo conatur allicere puerum ad fistulæ gratiam. Pan autem, vt Herodotus libro secundo scribit e penelope, & Mercurio genitus dicitur a græcis, volebant autem per ipsum pana vniuersæ substantiæ materialis dominatorem significari, de quo late Macro. libro primo sat. Fistulam vero Pan primus inuenit teste etiam Plinio libro. vii. Meminit, itē Ouid. libro primo metha.

ℭSORDIDA tibi. i. quæ tibi sordent. Nam multis amœna, voluptuosaq; sunt, ergo re, petebis tibi, & sit, libeat tibi, & sordida tibi. Nō. n. vitupat rem ad q̄ȝ pue℞ allicere cupit, sed dixit sordida tibi, quasi admirabundus q sorderent. ℣ Casas, Minores sunt q̄ȝ domus, & q̄ facile male suffultæ cadet possint. ℣ Hibisco, In neutro genere posuit Pli. Eius verba hæc sunt Hibisco a pastinaca gracilitate differt. Dānatum in cibo, sed medicinæ

SER. ANTO. CHRI. [margin notes]

vtile. ℣ Pana, pan s̄m fabulas natus est ex Demogorgone atq; ex chaō ūna cū tribꝰ parcis, quē Demogorgon cū cæteris aptior videret, domui pfecit illiqȝ parcas sorores dedisse. q̄s dedit Demogorgonē æternū itelligit deū, q chaon. i. elemētoꝝ ɔfusionē distinxit, & in ordinē in q̄ nūc sunt redegit, ac vim q̄;dā nām naturatā nr̄i vocāt rebus oībus ididit, qua cuncta fierēt, crescerentq;. Hūc pana appellarunt ab eo qđ est πᾶν. i. oē, qa de iussu oīa inde sunt pp quā rē nāæ deū illū dixerūt. A sfunt tibi tres pcæ, qa cūcta q̄ elemētis ɔstāt oriunt, crescunt, atq; itereūt. Effigiē huiꝰ dei pulcherrie Ser. expmit, Certauit cū amore, & ab eo victus, qa natura naturata, q̄ statim a pma cā pducta cū suo ope delectaret, dictꝰ est ab amore deuictꝰ. Dictus est ēt amasse syrigā. i. harmoniā, qa nihil facit natura sine harmonia & pportiōe. Hūc deū in sūmo honore apud ægyptios hitū Diodo. scribit. Cū & in oībꝰ suis tēplis statuas posuissent. Et s̄m Thebē vrbē ædificassent quā chemon (Id. n. est vrbs) Panos appellarūt, Et cuȝ priapo sacra faciūt pp illud mēbrū. Vñ & ortus oīum animalium Pana pp̄ter eandem cām veluti nāæ deum colūt. Eusebius aūt de pparatione euangelica ait, Pana vniuersi symbolum obtinere. Nā quod alibi dicit de morte panos, alia ratio est. neq; huic loco quadrat.

Nec [a] te poeniteat calamo triuisse labellum [b].
Hæc eadē vt sciret, quid [c] nō faciebat Amyntas?
Est mihi disparibus [d] septem compacta [f] cicutis [e]
Fistula Damoetas dono mihi quam dedit oliȝ.
Et dixit [g] moriēs te nūc habet ista secundum.
Dixit Damoetas. inuidit stultus Amyntas.

SER. a ℭ NEC te poeniteat calamo triuisse labellū, nō tibi paꝝ videatur. Terē. At. n. q̄ tū hic opis siat nō pœnitet. i. paꝝ videt. Et notādū pœniteat triuisse, pteritū p p̄nti positū vsurpatiue, qđ in defectiuis licēter fit vbi p̄ns nō iuenit, vt Quanq̄; aīus meminis se horret. b ℣ Labellū, Inanissimā qdā tentāt facer̄ discretionē, vt viroꝝ labra, mulieꝝ labia dicant. c ℣ Quid nō faciebat amyntas? Queadmodū mihi non obseq̄bat, & ex affectu alterius hūc cogit. d ℣ Disparibus septē cōpacta cicutis, inæq̄libꝰ cānis, naȝ & harmonia inæq̄lis est. e ℣ Cicuta āt est spatiū, qđ est iter cannaꝝ nodos. f ℣ Cōpacta, ɔiūcta, vt Turrim cōpactis trabibꝰ quaȝ eduxerat ipse. g ℣ Et dixit moriēs te nunc hēt ista secundū, Cōmendat munus, & ex eo qđ ei hæreditariū datū est, & ex eo qđ iuidiam meruit. Nā res optiæ & difficile donantur a viuis, & acceptæ facile merent inuidiā.

ANTO. ℭ POENITEAT. i. pigeat vel tedeat. Teren. i phor. Nostri nosmet pœnitet amyntas, ab vltima Theocriti nomen sumpsit Maro, est n. ibi tres comites gelidas ibamus alētis ad vndas, Eucritus, Hic similis mecū formosus amyntas. ℣ Est mihi, laudat munus quo facilius attrahat pueꝝ. ℣ Compacta, ɔiuncta. ℣ Damœtas, pastoris nomē a sexta Theocriti sumptum. est. n. illic, Compulerant pecudes daphnis formosus in vnum, damœtasq;, ambo dulces emittere cantus edocti.

CHRI. Calamꝰ ℭ CALAMO, græcū est, pprie gracilis harūdo q̄;uis p segetis culmīe capiat, qa ī illis īternodia caua sunt, vt in calamis, puto harūdinē veluti genus eē cuius duæ sunt spēs. Calamus q gracilior, & cāna q̄ crassior, Ait eniȝ Pli. Nā in india illis est arborea amplitudo quales vulgo in templis videmus. Nauigioꝝ ēt vicē pstāt singula īternodia pnciparū tenēt harūdines belli pacisq; expimētis necessariæ, atq; etiaȝ in delitijs gratæ, Tegulo. n. eaꝝ domꝰ suas septētrionales opiunt. In reliquo orbe, & cameras læuissime suspēdūt, chartisq; fuiūt calami ægyptij maxime cognatione quadā papyri, pbatiores tñ gnidij, & qui in asia circa anæticuȝ lacum nascunt. Ex coma illaꝝ caupones pro pluma strata replent. Oriētales populi p missilibus vtunt, his soles obumbrāt pp̄ter hoc dies serenos optāt, ventos odere, & imbres, qui inter illos pacem esse cogunt. Vtunt his, spiculis. Ætiopes, Ægyptij, Indi, Arabes, Scythæ, Bactræ, Sarmatæ, & omnes parthoruȝ populi. præcipuus hic vsus in creta. Sed tñ nullus sagittis aptior calamus, quā his q in Rheno bononiensi amne gignitur, cui plurima est medulla, pondusq; & contra flatus peruicax. Creticus tamen longissimus est internodijs, estq; illi obsequium quo libeat flecti calefacto. Est itidem alius calamus totus concauus quem Syringam vocant vtilissimus fistulis, qm̄ nihil ē ei neq; cartilaginis neq; carnis, Est Orchomenius continuo foramine, peruius queȝ auleticon vocant hæc tibijs vtilior, fistulis ille. Quapp finxerūt pana syringem amasse qui in syringa harūdinem conuersa sit, quoniam ex ea harundine primus fistulam inuenit teste etiam Plini. Syringē

℣ Est mihi disparibus, Commendauerat se a diuitijs, a musica, a pulchritudine, inuitauerat ad amœnitatem ruris, in quo etiam fit pan. Nunc offert donum, quod laudat ab auctore. ℣ Donauerat, idest Damœtas, & ita donauit vt nemo ante illum id habuerit. Quod autem donum pulchrum fuerit ostenditur ex inuidia amyntæ.

ℭ PRÆTEREA

Præterea [a] duo nec tuta mihi valle reperti
Capreoli sparsis [b] etiam nunc pellibus albo,
Bina die siccant [d] ouis vbera, quos [c] tibi seruo
Iam pridem, a me illos abducere Thestylis orat [e],
Et faciet [f], quoniam sordent tibi munera nostra.
Huc ades [g] o formose Puer tibi lilia plenis
Ecce ferunt Nymphæ calathis, tibi cādida [h] Nais
Pallentes [i] Violas, & summa Papauera carpens
Narcissum, & florem iungit bene olētis anethi:
Tum Casia [k], atq; aliis intexens suauibus herbis

CHRI. ¶PRÆTEREa duo nec tuta mihi valle rep ti, cōmendat a difficultate, sic in pmo, Reli gas troia ex ardēte receptas. ¶ Sparsis etiā nunc pellibus albo, q habēt adhuc maculas a pma ætate venientes. Accessu.n.tpis mu/tant colorem & eoꝝ macu/læ, esse gratiæ minoris inci/piūt: ergo di/cit suo tibi ca preolos, q ad/huc sunt pelli bus albo asp/sis. c ¶ Quos & nūc tibi ser uo.i.quos ad/huc tibi suo, li cet roget a Te stylis amica, q hos a me cupit abducere. d ¶ Siccāt, sugūt. e ¶ Orat abducē, orat vt abducat, & figura/tū est, vt donat hre.i.donat vt hēat. f ¶ Et faciet, noluit dicere & faciā, ne quē amabat offenderet, si se velle alteri dare munus dice ret, qd ei pauerat. g ¶ Huc ades o formose puer, tibi lilia plenis Ecce ferūt nymphæ ca lathis, Tm̄ honoris hēt puero. vt ei dicat & numina obsecutura. Sane calathus græcus est, nā latine quasillū dr. Cicero in philippi cis. Ac ꝓo iter quasilla pendat aur. h ¶ Cā dida nais, vel pulchra, vł dea. Nā dij vmbris ↄtrarij sūt, quas nigras esse ↄstat, Hinc est Cādidus isuetū miraſ limē olympi. i ¶ Pal lentes violas, amantiū tinctas colore. Ora/tius. Et tinctus viola pallor amātiū. Vñ nō pter affectionē amātis eos flores nymphas dicit offerre, q sunt amātibus similes. Sane Papauer, Narcisus, Aneth⁹ pulcherrimi pue ri fuerunt, q in flores suoꝝ noīus versi sunt quos ei offerendo, quasi admonet, ne ipse & tale aliqd vnq; ex amore patiaſ. k ¶ Tum casia herba suauissimi odoris, vt sequētia in/dicant, quā græci casiā dicūt, & sic dictū est, Tū casia atq; alijs intexens suauibus herbis, vt in Salustio, Leonē atq; alias feras.

PRO. ¶NARCISSVS, flos acusila⁹ refert a Nar cisso Amaranthi q, fuit Erechtheis ex insula euboea iteremptus ab epope, ex cruore ei⁹, flores, qui nomen eius acceperunt pereati, a pictore narcissi floribus Erinyas .i. furias primas esse coronatas, aiunt pallas quas cō didit arces. Ab hastæ quassatione dicta.i.vi bratione, ꝙ sit bellicosa. πάλλειν.n. quatē vocant græci. Hæc primum ædificationum vsum inuenisse dicitur.

ANTO ¶BINA die siccāt, Theocritus quoq; ait in iij. Binos lactifero q nunc alit vbere foetus

Non sibi seruabo posthac ingrata capellam Merenis hāc dudū tētauit Erithacis a me sū mere pulchra decēsq; cōis, & fusca colore. Donaboq; illi postq; tu spernis amores. Du ra meos certasq; tuū me ludere amātē. ¶ Ti bi lilia, conaſ plurib⁹ modis illū alliceſ cū & niphæ sibi obsequantur. ¶ Calathis, ca lathos græca vox est, vt etiā Fest. ait latini dicunt qsillū. ¶ Nais, aqnym pha nao. enī3 fluo ē. ¶ Pallē/tes violas. pli. li. xxj. c. vj. & c. xl. scribit violaꝝ eē plura gña, sunt.n. pur pureæ luteæ albæ. Purpureæ crapulā & gra/uedines capitis ipositis coronis olfactuqȝ di scutiūt. ¶ Narcissus, narcissi duo gña. Vnū purpureo floř, alteꝝ herbaceū neruis inimi cū caput grauās, & a narce narcissus dictū, nō a fabuloso puero. Pli. li xxj. scri. Narce āt torpedo dř. narceo abstupefacio. ¶ Papa/uera. Fuisse papauera in honore apud Rōa/nos semp idicio ē. Tarqnius supbus q legat tis a filio missis decutiēdo papauera i horto altissima, sanū illud nūsus hac facti ambage reddidit Pli. lib. xix. ¶ Casia, Casiæ duo gña: alia.n. cādida, alia nigra. ¶ Cādida, magis se humi spgit, odorataqȝ ē, nigra odore ca/ret. Ambo florent post æqnoctiū autūni, & multū deniqȝ tpis florēt auctor ē Theophra stus li. vj. de suffructicibus & herbis. Ampli tudo fruticis triū cubitoꝝ inqt Pli li. xij. nā casia frutex ē. ¶ Intexēs, Theocrit⁹ itē in ter tia Cingam mea tpa sītis pallētis violæ, ac multū redolētis anethi. Atqȝ rosis, alijsqȝ i textis suauibus herbis. ¶ Tū casia, ordo est. ¶ Tū.i. pterea casia atqȝ alijs suauib⁹ herbis i texēs vacia mollia pīgit ea caltha luteola.

Nais
Nao

Narciss⁹
Narce
Narceo

CHRI. ¶PRÆTEREA duo, Et hoc etiā munus cō/mēdat. primo a numero ꝙ duo sint, deinde a difficultate ꝙ capti sint in valle, in qua a fe ris imineant picula, postremo ab ætate. Ac demum ꝙ sine sumptu alanſ, qd ouis vbera exhauriāt. Cōmēdat ꝙ hmōi sint ꝙ cupianſ & cupianſ etiaȝ ab ea quā ipse amarit, & tñ q; uis bina ouis vbera in illis assumat q; uis ab amica muliere assiduis pcibus petantur, tñ illos sibi seruat, & si dabunſ Thestyli nō erit quia illā pponat, sed quia ipse sua mūe/ra fastidiat, vt sic & illi amittendi timorem incutiat, & si odium non pariet.

Mollia [a] luteola pingit Vacinia Caltha.
Ipse ego cana [b] legam tenera lanugine Mala,
Castaneasq; [c] nuces, mea [d] q̃s amaryllis Amabat.
Addā cærea [e] Prũa, & honos [f] erit huic quoq; Pomo
Et vos o Lauri [g] carpā, & te proxima [h] Myrte
Sic positæ [i], quoniam suaueis miscetis odores;
Rusticus [k] es corydō, nec munera curat Alexis.
Nec si muneribus certes, concedet Iolas [l].
Eheu [m] quid volui misero mihi, floribus [n] Austrũ.
Perditus, & liquidis immissi fontibus [o] Apros.

SER. a ¶ MOLLIA luteola pingit vacinia caltha, mollia vacinia pingit. i. cōponit de caltha luteola. Nā nisi luteola septimus sit casus nō stat uersus. Mollia āt tactus plumei. s. & hoc dicēs ex colorũ diuersitate q̃rit ornatũ. b ¶ Cana legā tenera lanugine mala, mala dicit cydonia, q̃ lanuginis plena sūt, sz nō p̃ter obligatē. Nā vt in æneide diximus apud cretēses flamiæ genus iuuenibus fuerat si amatos fuisse, et verecū de rē īhonestā supp̃mit, quā Theocritus apte cōmemorat. c ¶ Castaneasq; nuces, bñ speciem addidit. Nā nuces dicuntur oia tecta corio duriore, vt auellanæ, amygdalæ, iuglādes, castaneæ, sicut e p̃ dñr poma oia molliora. d ¶ Mea q̃s Amaryllis amabat, ne eas viles existimes, q̃s Amaryllis ē amat digna ta, Nā apd illā ī igēti fuerūt honore. e ¶ Cærea prũa, aut cærei coloris, aut mollia. Ora. Cærea Telephi laudat brachia. f ¶ Honos erit huic quoq; pomo, si a te dilectũ fuerit, sicut castaneæ ī honore fuerūt amatæ Amaryllidi. g ¶ O lauri, lz Oratius dixerit, Sub lauru mea, Melius tñ est iuxta scđaz formā īflectē. Naz Melius sonat. h ¶ Proxia myrte, vl vicina lauro, vl ad odorē p̃xima. Pōt. n. vtrũq; intelligi. i ¶ Sic positæ, qm̃ suaues miscetis odores, qm̃ p̃mixtiōe vra suauem odorē creatis. k ¶ Rustic9 es Cory. arguit se stultitiæ, qđ eũ se sp̃at placare mũerib9, q pōt hr̃e meliora, nā supra ait, Delitias dñi. l ¶ Iolas, vel ditior amator, vel eius dñs. m ¶ Eheu qđ volui misero mihi? quo mō eũ discedere dicit, quē supra cũ eo diximus nō fuisse? Nā ait solus mōtib9 & siluis, sz rōne nō caret. Epicurei. n. dñt, qđ & Cicero tractat geminā eē voluptatē, vnā q̃ p̃cipit, & alterā imaginariā. s. eā q̃ nascit ex cogitatione. Vñ ita debemus accipe hũc vsuz p cogitionē illa imaginaria voluptate q̃ & cernet & alloq videbat absentē. sed postq̃; obiurgatione sua in naturalē prudētiā ē reuersus caruit vtiq; illa imaginaria voluptate, vbi nũc sibi se obstitisse dicit p hāc ratiocinationē, Rustic9 es corydō, nec mũera curat Alexis, Nec si mũerib9 certes p̃cedet Iolas. n ¶ Floribus austrũ, quo facilius arescũt. o ¶ Fōtib9 apros, q puros fontes cenosos efficiũt.

ANTO. Vacinia ¶ VACINIA, flores nigros seu purpureos, de q̃bus supra. ¶ Mollia, aũt incũda. ¶ Luteola. i. russa, ē. n. luteus color russus dilucidior (*Luteus Color*) vñ ei quoq; nomē eē factũ vr ab luce. s. auctor ē Cel. li. ij. c. xxxvi. Et Pli. li. xxi. īquit. Luteī video honorē antiq̃ssimũ in nuptialibus flammeis totũ fœminis p̃cessuz. ¶ Caltha, violæ genus est cuius folia olēt, nō flores. vt Pli. lib xxi. c. vi. (*Calthe*) ¶ Cana mala, cotonea intelligit, q̃ græci cydonea vocāt, ex Creta insula aduecta plura eorũ gña; chrysomella ī cisuris distīcta colore ad aurũ īcliato, q̃ cādidiora nr̃atia cognominata odoris præstātissimi, auctor Pli. li. xv. (*Cane Mala*) ¶ Castaneasq; nuces, Nuces vocamus & castaneas īquit Pli. li. xv. q̃q̃; accōmodatiores glādiũ gñi. Sardibus eæ p̃uenere p̃mũ hæc ille. Q̃uo aũt & mala & nuces differāt legito Mac. lib. iij. sat. Cærea pruna, Prunorũ ingēs turba inq̃t Pli. li. xv. sunt āt & nigra, atq; laudatiora Cerina atq; purpurea sz prũa oia post Catonē cœpisse manifestũ ē. (*Prunorũ genera*) ¶ Erit, si tibi placuerit. s. nā a te capiet auctoritatē. Vñ Pli. li. xiiij. de vinis gñosis Italiæ īquit. Ex alia vacinia Vrbis Veliterna, p̃uernatiaq; (nā qđ Signiæ nascit auctoritate nimia p̃tinēdæ vtile aluo iter medicamēta nũerat) q̃rtũ curriculũ publicis epulis obtinuere a Diuo Iulio. Is. n. p̃mus auctoritatē ijs tribuit, vt epistolis eius apparet. (*Veliterna Vina*) ¶ Et te p̃xia myrte, Proxia uel ad odorē retulit, uel q̃a currru quoq; triũphātes myrtea corōa vsui sunt, sicut & laurea & Marcus Valerius duabus coronis vtebat laurea & myrtea, lege Pli. lib. xv. ¶ Rusticus es corydō, seipsuz ignauiæ arguit, cũ aduertat meliora alexim ab altero accipere posse. ¶ Iolas, Pollio, itelligit pueri dñs, nā uti puero & sibi mutauit nomen, ita & pollioni. ¶ Eheu qđ vo. pœnitet eũ īcepti amoris. ¶ Floribus austrũ, austro. n. flores soluunt, zephyro siũt, humid9. n. grauisq; auster ē, vt p̃hs scribit li. viij. de aialibus. ¶ Apros, q9 qđā i luto volutatio grata est.

CHRI. ¶ CASTAneasq; nu. i. eā speciē nucis q̃ castaneæ dñr. De his Pli. castaneas & nuces vocamus. q̃; uis glādiũ gñi accommodatiores sint. Sardib9 hæ p̃mo venere, vñ græci sardianos balanos appellabant. Macrobi9 ait, ex auctoritate Opij eas heracleoticas vocari, de nucũ gñib9 dicemus alibi. ¶ Rusticus, arguit

arguit seipsum, & ait rusticus es, scilicet non solum qa sis natus ruri Nã hoc omnes sciũt, sed qa iudicium. f. tibi rusticanum & insulsuz est, Nam putas posse illum capi tuis muneribus, cũ neq; donis moueat, & si moueatur, hẽt alium ditiorem te qui te facile in dandis muneribus vincat. ſ Austrũ, quo flante flores decutiunt, & spes pomoꝝ perit. ſ Quid volui, Damnat stultitiã suã qui deterrimũ sumpserit cõsilium. ſ Fontibus aprum, prouerbium rusticanum quo exprimit stultitia eoꝝ, qui suis rebus perniciem immittunt.

Q ué [a] fugis ah demẽs? hitarũt [b] dij quoq; siluas
Dardaniusq; Paris. Pallas [c] quas condidit Arces
Ipsa colat, nobis placeant ante omnia siluæ.
Torua [d] Leæna [e] Lupũ seqt, Lupus ipse capellã
Florentem Cytisum sequitur lasciua Capella.
Te Corydõ [f] o alexi. trahit [g] sua quéq; voluptas.
Aspice aratra [h] iugo referunt suspensa Iuuenci.
Et Sol [i] crescenteis decedẽs duplicat [k] vmbras.
Me tñ [l] vrit amor. quis eni modus adsit amori.
Ah Corydon Corydõ quæ [m] te dementia cepit?
Semiputata [n] tibi frondosa Vitis in Vlmo est.
Qui [o] tu aliqd saltem potius, quoꝝ [p] idiget vsus,
Viminibus, molliq; paras detexere [q] iunco?
Inuenies [r] alium, si te hic fastidit Alexis.

TIR. a ℂ QVEM FVgis ah demẽs? Item per phantasias quasi ad præsentem loquitur, & quasi ille dixisset siluas, hic isert. b ſ Hitarunt dij quoq; siluas Dardaniusq; Paris, Et paris hitauit siluas, qui de dearum pulchritudie iudicauit. c ſ Palas quas cõdidit arces. Ipsa colat, id dea artiuꝫ Minerua dicitur, quia de capite Iouis nata est, sed quia dea est artium & ingenij, ideo ista finguntur. Nihil enim est excellentius ingenio, quippe quo regũtur vniuersa. d ſ Torua leæna lupum, Theocriti sunt isti versus, & bene se reuocat ad rusticas comparationes, Pene enim fuerat lapsus dicendo, Palas quas ꝯdidit arces. e ſ Leæna aũt, dictũ est sicut dracæna, & quod ait, Torua leæna lupum sequitur, verum est. Nam necesse est vt veniente Lupo aduentus agnoscatur leonis. f ſ Te Corydõ o Alexi, Dono a Antibacchius est, sed o breuis fit, qa vocalis vocal' m' sequitur, sic Hom. πλάγχθη ἐπεὶ τροίης ἱερόν. g ſ Trahit sua quéq; voluptas, Notat a criticis ꝙ hãc sentẽtiam dederit rustico supra bucolici carminis legem, aut possibilitatẽ. h ſ Aratra iugo referunt suspensa iuuẽci, Horatius, Videre fessos vomerem versum boues collo trahentes languido. & hoc vult dicere, oia excepto amore finiuntur. i ſ Sol crescentes decedens duplicat vmbras, variauit, Nã ait supra, Maioresq; cadunt altis de montibus vmbræ. k ſ Duplicat autem, auget. Salustius, Et Marius victus duplicauerat bellum. l ſ Me tamen vrit amor, cum iam calor sit solis exhaustus. m ſ Quæ te dementia cepit? idest cur amoribus vacas, cum multa sint quæ debes in agro perficere? n ſ Semiputata tibi frondosa vitis in vlmo est, plus est ꝙ si diputata diceret Tolerabili' est enim non incipere aliquid ꝙ incepta deserere Hic est illd in ꝓmo, Me ne icepto desistẽ victã? Item in georgicis, Atque opere in medio defixa reliquit aratra. Sane geminã arguit negligentiam, & ꝙ semiputata vitis sit, & ꝙ frõdosa vlm', nã vtrũq; obest, vñ est in georgicis, Bis vitibus ingruit vmbra. Et aut simpliciter intelligimus hunc locum vt suam arguat negligentiam aut certe illud est, non mirum me esse dementẽ, qui habeo vites semiputatas. Naꝫ in sacris dicitur quod corripiatur furore q sacrificauerit de vino, quod est de vitib' imputatis. o ſ Quin tu, quinimmo, hortantis est. p ſ Quorum indiget vsus, idest quæ vsus rusticus requirit. Sane & eget illa re dicimus, vt eget illo senatu, & eget illius rei, inde est idiget, Nã & hoc vtriq; iũgit casui. q ſ Detexere, multum texere. Finire, perficere. Nam de modo non minuentis est, sed augentis. r ſ Inuenies alium si te hic fastidit Alexis, alium Alexim, alium puerum formosissimũ, qui te minime spernat, & volunt quidam in hoc loco esse allegoriaꝫ antiquam in Augustum, vt intelligamus aliuꝫ imperatorem, si te Augustus contemnit pro agris rogantem, sed melius simpliciter, accipimus hunc locum. Nam nihil habet qđ possit ad Cæsarem trahi. Illud ꝟo paulopost pene aperte dicetur in Augustum Cæsareꝫ, Quoniam sors omnia versat.

ANTO ℂ PARIS, qui regius fuit. f Palas quas cõdidit arces, hoc ait, quoniam teste Diodoro libro sexto palladeꝫ vestiũ apparatu & ædificandi artem, exprimendiq; olei moduꝫ & multa alia inuenisse volũt Idem quoq; Diodorus lib. j. scribit ꝙ putât aereu nomina

tum paladem ac Iouis filiam dici. & virginem fuisse quoniam & nō corrumpatur, & sublimiorem locū teneat, quapropter ex vertice Iouis dicitur nata. ⸿ Torua leæna lupum. Climax est latine gradatio dr teste Fab. li. ix. de q̄ latins in carmine Torua, terribil'is. q̄ fit torto vultu. Trahit Teren. in phor. ait. Vex ita hoc est quot hoies tot sententiæ suus cuiq; mos, & Pli epi. primo. Varia sunt hoīum iudicia, variæ voluntates. Tamen q̄uis sol occiderit, Modus finis cum oīa finiant. ⸿ Ah Corydon, Finis huiusce eclogæ docet nullo pacto vacādum esse amori, cum ꝑpter illum assequēdum & damna & dedecora plurima eueniant, vñ damnari non pōt Maro cum talia scripserit. Quin tu aliquid, ordo est. Quin cur nō potius tu paras aliqd detexere viminibus & molli iunco, illoꝝ saltem quoꝝ indiget vsus, si qn esset hortantis hoc loco, ordo nō ꝓcederet, legēdum etenim esse para vel pares, qđ non est in antiquis. ⸿ Inuenies aliam. Successore nouo vincit omnis amans.

CHRI. ⸿ TORVA leæna lu. de his feris dicet in sequentibus. Voluptas autem leænæ in lupo est vt eū voret. ⸿ Cytisus, Frutex est de quo loco dicetur. ⸿ Aspice, Ex hoc ostēdit reliquos a labore quandoq; cessare. Suo aūt amori nullam requiem dari. ⸿ Semiputata tibi, Duplex sibi remedium aduersus amorem adhibet, primū vt vacando rebus vtilibus ocium fugiat. Nam & Teren. Menedemus obiurgat in filio. Et Ouid. idem sentit cum ait, Quæritur ægythus quare sit factus adulter In promptu causa est desidiosus erat. Et Florētinus Petrarcha, Amorem ex ocio & humana lasciuia natum, refert. Alteꝝ vt nouo amore hunc pellat, Nam clauo clauus truditur, Et successore nouo tollitur omnis amans.

ECLOGA TERTIA PALAEMON.

MENALCAS. DAMOETAS. PALAEMON.

DIC mihi [a] Damoeta cuium [b] pecus, an meliboei? DA. Non, [c] verum Aegonis, nuper mihi [d] tradidit Aegon. ME.

SER. DIC mihi Damoeta cuium pecus? Trāsit in eclogā plenas litigij & pastoralium ꝯuitiorum. Qui. n. bucolica scribit, curare debet an oīa ne sīles sibi sint eclogæ, qđ & Virgilius fecit. Nā prima hēt vnius ociū, & alterius q de suo agro pellit ꝯqstionē. Scda amātē exꝑmit rusticū. Hæc ꝟo lites hēt & altercationē. Vñ & ē drāmatico charactē scripta est. Nā nusq̄; poeta loqt, sed itroductæ ꝑsonæ tm̄. Nouim' autē tres eē characteres dicēdi, Vnū exegematicū, in q̄ tm̄ poeta loqt, vt ē ī trib' libris georgicoꝝ. Aliū drāmaticū, in q̄ nusq̄; poeta loquit, vt ē ī comœdijs & tragœdijs. Tertium mixtū ē, vt in æneide. Nā & poeta illic & itroductæ ꝑsonæ loquunt. Hos āt oēs charāteres ī bucolico eē ꝯuenit carmine, sicut liber & iste demōstrat. Nā hēt illū exegematicos, in q̄ tm̄ poeta loqt, vt Sicelides musæ paulo maiora canamus. Hēt mixtū, vt Extremū hūc arethusa mihi ꝯcede laborē. Nam & Gallū illic īducit loqntē. Hēt drāmaticū, vt in prima ecloga, Itē in hac quā miro ordie ex reb' cōibus venientē cōposuit. Habet. n. in ipso quasi primo occursu lites & iurgia, Inde q̄ritur iudex, quo pñte habeāt ꝯflictum et disceptationē. Sequit īde snīa quæ vniuersa cōcludit. b ⸿ Cuiū pecus? A b amaritudine cœpit. Nā dicēdo cuiū pecus, ostēdit eum esse mercenarium. Cuium aūt antiqs, aut vitans ὁμοιοτέλευτον, ne diceret cui' pec' qđ mōstriū est generꝭ. Antiq dicebant sicut meus mea meū, sic cui' cuia cuium. Ter. Quid ergo cuia est? c ⸿ Nō verum ægonis, Amare et hic riualis eius pecora eē dicit, vt & diuitias illius ostēdat, & dicat duras eē hui' partis, siquidē riualis eius traditis ouibus solus amicæ cōis amoribus vacet. d ⸿ Mihi tradidit, meæ fidei cōmisit & credidit.

ANTO. ⸿ DIC mihi da. Sūpta est ecloga maxime a Theocriti amore inqt Oui. q̄rta & qnta, illic ta Batt' & Corydō colloquunt, est & initiū tale Batto īterrogāte, illo postea r̄ndēte. Dic mihi o Corydō, cuiū pecus? est nephilōdæ? Rn̄det Corydō, non, veꝝ ægonis nuꝑ mihi tradidit ægon; inde Battus ait, Me custode Boni tōderēt pascua prati. Rn̄det corydon, Nonne boues furti sero sub vespe mulgess. Scribit fuisse quēdā, q liuore duct', vt Virgi derideret duo carmina ꝑma sic mutauerit. Dic mihi Da. cuium pecus, an ne latinum? Non, veꝝ ægonis nostri sic rure loquuntur. ⸿ Cuium, id cuius cuia cuium variatur, de quo lege Pris. lib. xvij. ⸿ Pecus, ouiuz gregem hic intelligit, vt Ouid. lib. xiij. methā. Hoc pecus omne meum est, vbi de ouibus & capris intelligit.

CHRI. ⸿ DIC mihi. Statī in iurgiū prūpit, & vt ostēdat summū ꝯtēptus veluti vilissimo īperat, & tāq̄ certꝰ q̄ pec' suū nō sit; cui' sit interrogat

Infelix o semper ouis pecus. ipse Neæram[a]
Dum [b] fouet, ac ne me sibi præferat [c] illa, veret
Hic alienus Ouis custos bis [d] mulget in hora.
Et succus Pecori, & lac subducitur agnis. DA.
Parcius [e] ista viris tamen obiicienda memento.
Nouimus [f] & qui te trāsuersa [h] tuētibus Hirqus,
Et quo, sʒ faciles [i] Nimphæ risere [g] sacello. ME.

SER. a NEÆRA M, amicā cōmunē sui, & Menalcæ. b Dū fouet, dū āplectit. c Præferat illa veretur, ac si diceret iō timet ab ea discedere, qa scit me pferri si ipse discesserit. d Bis mulget in hora, qđ vix p totū diem pōt in ouibus fœcūdis fieri. Nā p laude in georgicis posuit bis ad diē mulgeri oues dicēs, Qđ surgente die mulsere, horisq; diurnis, Nocte pmūt qđ iā tenebris & sole cadēte Sub luc exportāt calathis. Quid sit bis mulget in hora ipse dicit. Et succus pecori & lac subducitur agnis. e Parcius, Melius hic distīguit, ās possit dici ēt pcius ista. Sēsus aūt est, Noli valde hæc obijcere, tam scias viris fortibus obijciēdas rapinas, Ipse.n.ait in.viij. Cōuectare iuuat pdas & viuere rapto. f Nouimus & q te, sub audis corruperit, qđ supplet verecūde. licet Theocritus apte ipsas turpitudinē ponat & exprimat.

ἢ οὐ μέμνᾳ ὅτ᾽ ἐγώ τυ κατήλαςα, καὶ τὺ σεσαρὼς εὖ ποτεκιγχλίζευ

g Sacello.i.in quodam sacro. Nā diminutiue dictū est. h Transuersa tuentibus hirquis.i. vestrā turpitudinē indignantibus. Alij hoc improbāt & legunt hirquis. Hirqui aūt sunt oculoꝝ anguli fm Suetoniū Tranquillū in vitijs corporalibus vt sit sensus, Nouimus qui te corruperit hirquis tranuersa tuētibus, & est hypallage, pro oculis in hirquos retortis, Quā rem solet libido pficere, Vnde Iuuenalis, Oculosq; in fine tremētes. Persi⁹, Patranti fractus ocello. i Sed faciles nimphæ risere, ideo inquit, Indulsere nymphæ, quia mites sunt & exorabiles. sic in georgicis. Et faciles venerare napæas.

ANTO. INFELIX O, dolētis admirātisq; interiectio est. Semp o.i. molle & debile ait, nā poeta li.g.iij. Glacies ne frigida ledat molle pecus. Fouet, amplectit. Bis mulget in hora, scribit Var.li.ij.c.ij. interea dū nutricātur agni eoꝝ matres nō mulgendas vel melius oīno ppetuo, q & lanæ plus ferunt & agnos pluris. Pecori & lac, non fit hoc loco synalœpha nec scribendū est, lac & vt quidā facere, textū⁹ deprauātes. Parcius ista viris .i. modestius ista dicēda sunt viris, hoc ē claris & dignis. Tñ obijciēda memēto.i.q tibi obijci pñt. Et q te, corrupere, intelligendū est.n.uerbū pudoris gratia decēter subtractū, placet aūt Quinti.li.ix hic esse synecdochen. Transuersa, pro trāsuerse. Faciles,

mitea. Sacello, id a sacrō diminutiuū ē, Sacellum est.n. locus puus deo sacratus, cū ara, Trebatius auctor est, vt Gellius refert li.vj.c.xij.

CIRI. OVIS pecus, Ouis species est, pecus gen⁹. Ouis Pecus Est aūt a græco. Illi.n. ὄις dicunt nos digāma æolicū in u consonantē interponimus & dicimus ouis sicut ab eo quod ē ᾠὸν dicimus ouum, Oues vt refert Aristote. in li. de animali. Pascere sedulæ ac stabile solēt ex potu pinguescunt, itaq; dant sale quīto quoq; die.s. singulis centenis singulos modios. Sicq; incolumes & pingues conseruantur sale sub inde plus aquæ hauriunt, & hinc plus lactis prouenit, opimat illas olea oleaster & palea q oīa salsugīe solēt aspgere. Aqua in autūno aquilonia q̄ʒ austrina vtilior est, & pascua ad occasūʒ spectantia prosunt, iudicāt Pastores eā meliorē q̄ pruinam susceptā hibernis temporibus serunt. Nam imbecillæ oues parum constantes discutiunt suo motu. Pelles velleraq; ouiū q̄s lupus occiderit & vestes ex ijs factæ aptiores sunt ad pediculos gignēdos. Mulget, Huius pteritum deberet esse mulsi velut indulgeo indulsi & vrgeo vrsi, sed Prisciano teste vt differat ab eo quod est mulceo quod facit mulsi scribit p x & facit mulgeo mulxi. Succus, pprie humor est quo animalis corpus alitur ac sustentatur. Teren. Corpus solidū & succi plenum. Qui vo corruptus est humor plus dicitur, si vo nimis mulgeat fœmīa macrescat oportet, qm̄ vniuersus succus quo erat alendum, corpus inde fluit. Parcius ista viris, Succus Non videtur quadrare huic loco versus qui a seruio inducitur, primo enim conuectare iuuat prædas & viuere rapto, ad venationes rectius referri videtur, vt in eo loco exponemus. Deīde etiam si laudaret ibi prædas ex hostibus raptas, laudaret robur & audaciam Hic autem qđ robur est lac subripere ac furti. Quapropter hanc a Vir. hic īductam credo sententiam. Quāuis tu ingenij tui prauitate multa multis obijcias, tamē hæc q obijcis, de furto, quoniāʒ in eo vitio nulla est excellētia animi, noli obijcere viris, ideft fortibus hominibus, qm̄ non verisimilia sunt in eorum īgenio, neq; ipsi æquo animo ferent, ergo hæc tam vilia tanq; humilia. Viris, qui si quando peccāt elatione animi nō humilitate peccant. Viris, quasi dicat: mihi qui vir sum, & iniuriam vlcisci potero.

Tum credo[a], cum me arbuſtū videre Miconis,
Atq; mala [b] viſes incidere falce nouellas, DA.
Aut hic ad veteres fagos, cum Daphnidis arcum
Fregiſtiꝰ calamos [c], quæ tu peruerſe [d] Menalca,
Et cum vidiſti puero donata, dolebas.
Et ſi non aliqua, nocuiſſes mortuus eſſes. MO.
Quid domini facient [f] audent cū talia fures?
Non ego [g] te vidi Damonis peſſime Caprum
Excipere [h] inſidiis multum latrante [i] Lyciſca?
Et cum clamarem quo nunc ſe proripit ille?
Tityre coge pecus, tu poſt [k] carecta latebas. DA.
An mihi cantando victus non redderet ille,
Qué mea carminibꝰ meruiſſet Fiſtula Caprum?

SER. a ℭ TVM credo, & ruſtice & naturaliter reſpondet. non. n. ante purgat obiecta, ſed alia obiicit. Ita. n. irati facere cōſueuerūt, cū aut nō potuerint, aut noluerint obiecta diſſoluere. b ſ Mala falce, q̄ tu male vteris. Et dictū ex affectu vtētis, ſicut, Inutile ferꝝ Cingitur. In hoc aūt maximus nefas eſt, qđ ait, vites nouellas. Nā vetulæ & cū vtilitate inciduntᷓ. Fuerat ē aūt capitale ſupplicium arbores alienas incidere. Et arbuſtū quidam locū, ī quo arbores ſunt volūt accipere, ſicut ſalictū. c ſ Et calamos, Nā hāc arma paſtores, vt in georgicis docuit. Armaq; amycleūq; canē, creſſaſq; pharetras. d ſ Peruerſe menalca. Aut pᷓuerſe ad turpitudinē, aut ītelligamus fuiſſe quendā Menalcā nobilē, vt iſtum puerſum Menalcā dixerit illius cōparatione, Sic Salq, Sæuus iſte Romulus. e ſ Aliq̄ nocuiſſes. i. aliquatenus, aliqua ratione. f ſ Quid domini faciēt audent cū talia fures? Plerūq; perſonæ ſuis noībus exprimunᷓ, plerūq; p officia deſignanᷓ, ut ſi dicas pħs, nomē ipſum ponis. Si aūt uelis dicere ſapientiæ operam dans perſonam expmes per officiū, ſicut hoc loco. Nā p̄ ſeruo furē poſuit. Furta. n. ſpecialiter ſeruoꝝ ſunt, Sic Plautus de ſeruo, Homo es triuꝫ litterarū. i. fur. g ſ Nō ego te vidi, manifeſte euꝫ furti arguit, dicēdo vidi. h ſ Excipe, dolo capere, vt Excipit īcautū. i ſ Latrāte lyciſca, Lyciſcæ ſūt, vt etiā Pli. dicit Canes, nati ex lupis & canibus cū inter ſe forte miſcenᷓ. k ſ Poſt carecta latebas, loca caricis plena. Carex aūt herba ē acuta, & duriſſima aſparago ſīlis, alibi, Et carice paſtus acuta. Sane ſūt p hoc loco ſupfluā eē allegoriā dicentēs rē nuſq; lectāde Virg. Aiunt. n. hoc loco, Varrus tragœdiaꝝ ſcriptor habuit uxorē litteratiſſimā, cū q̄ Virg. adulteriū ſolebat admittere, cui ēt dedit ſcriptā tragœdiā, quam illa marito dedit tāq; a ſe ſcriptā. Hāc recitauit p ſua Varrus, quā rē Virgilius dicit p allegoriā. Nam tragœdiæ p̄miuꝫ caper fuerat. Oratius. Carmine qui tragico vilē certauit ob hircū. Sed melius ſimpliciter accipimꝰ. Refutādæ. n. ſunt allegoriæ in bucolico, carminē, niſi vt ſupra diximus, ex aliqua agrorum perditorum neceſſitate deſcendunt.

ANTO. ℭ TVM credo, aliud obiicit crimē, vt ſuum diſſoluat. ſ Nouellas, qđ maioris dāno accedit. ſ Puero dōata, Theocritus quoq; ait ī agnta, Hoc quū Donatū vidiſti tergeᷓ lacō, Egregio ſi nō nocuiſſes, mōtuꝰ eſſes. ſ Fures, ſuos ītelligit. Iis. n. ſæpius furta cōmittunt. ſ Lyciſca, dī q̄ſi lyciſcylax. Lycos. n. lupꝰ dī, ſcylax vero catulus. ſ Proripit procul rapit. ſ Carecta, carex herba ē q̄ naſcitᷓ in paludibus teſte probo, Eſt aūt acuta, hic Maro. lib. iij. Georgi. & carice paſtus acuta. ſ An mihi, cum nequiret obiectum apertūq; crimen repellere purgat ſe, nam confeſſionē præcedit defenſio, quod etiam Fabius meminit lib. ix. ſ Redderet, reddere debebat.

Lyciſca

Carex

CHRI. ℭ Arbuſtū, Locū arboribꝰ pſitū. Columella de re agraria. Qui vineā vel arbuſtū pſtituē volet, ſeminaria pris facē debebat. Itē alibi. Itaq; cui arbuſtū nouū īſtituēꝰ cordi ē, ſemiaria vlmoꝝ, fraxinorūq; parenᷓ. Ergo ſemiaria ſt, vbi ſeminanᷓ arbores. ſ Arbuſtū locꝰ q̄ trāſferenᷓ iā grā huſculæ factæ. Semiā dr̄ nouellæ plātæ anteq̄; trāſferanᷓ. Alij putāt arbuſtū ptinere arbores, qbus vites adiūgunᷓ. ſ Fures. q. d. qđ faciēt dn̄i gregū? cū fures ſi audēt. Nā furti coarguit eū, cū dixit, Et ſuccus pecori, & lac ſubducitᷓ agnis, ac deinde illi furto hoc addit q ipſe ſuis oculis vidit. ſ Capꝛū, pro hirco, vt puto poſuit. Nā pprie capri caſtrati dr̄ in hoc genere, queadmodū, capi in genere gallinaceo. Et vtercq̄ ga teſtibus capri & puati ſint, in ſue vo dicimus maiales ī ouillo pecore veruecē ī equ cāterinū. De capro vo & hirco audi Martialē Cū iugulas hircū, factus es ipſe caper. ſ Lyciſca, nomē ppriū ſuæ canis, Nā qđ ait Seruius non memini legiſſe. Scri. tñ. Pli. Indos ex tygribus canes cōcipere. Nā coitus tpe ī ſiluas alligant fœminas. Primo tñ & ſecundo fœtu nimis feroces putant gigni, tertio educāt. Hoc idē gallos e lupis facere ait, poteſt tñ eſſe lyciſca a lupo, q λύκος græce dicitᷓ. ſ Redderet, reddere debuiſſet.

Seminaria

Semina

OTHA

Capri

Maialis

Verueх

Cāteri°

Si nescis meus [a] ille Caper fuit, & mihi Damon.
Ipse fatebatur, sed reddere [b] posse negabat. ME.
Cantãdo [c] tu illum? aut unq̃ tibi Fistula cæra [d]
Iuncta fuit? non tu in triuiis [e] indocte solebas
Stridẽti miserũ [f] stipula dispdere carmẽ? DA.
Vis ergo [g] inter nos qd possit vterq; vicissim [h]
Experiamur? ego hanc vitulã, ne forte recuses,
(Bis venit [k] ad mulctrã [l], binos alit vbere foetus)
Depono [m] tu dic mecũ quo pignore certes. ME.
De grege [n] non ausim quicq̃ deponere tecum.
Est mihi nanq; domi pater, est iniusta [o] nouerca

SER. a ¶ MEVS caper, debitus merito victoriæ. b ¶ Reddere posse. s. ne suo iudicio videret esse superatus. c ¶ Cãtãdo tu illũ? iperitus peritũ. d ¶ Cæra iuncta fuit, supra. Pa primus calamos cæra ꝯiũgere plures instituit. e ¶ In triuijs, Cõsuetudo.n. fuerat vt per triuia et quadriuia vlularẽt & flebile quiddas in honorem Dianæ cãtarẽt rustici ad reddẽdam Cereris imitationẽ, q raptas Proserpinã in triuijs clamor egrebat. Nouimus autẽ eãdem esse Proserpinam quam Dianam. sic i æneide. Nocturnisq; hecate triuijs vlulata p vrbes. f ¶ Miserum carmẽ, triste, flebile, quale canũt stipulæ, & quod ꝯgruit, ad imitationem matris orbatæ. g ¶ Vis ergo iter nos, aut nostri comparatione, aut quod melius est nullo iudice præsente, postea enim ex improuiso Palæmõ aduenit. h ¶ Vicissim experiamur. i. amœbœo carmine. Amœbœũ est quoties hi qui canunt, & æquali numero versuũ vtuntur. & ita se habet ipsa responsio, vt aut maius, aut contrarium aliquid dicant, sicut hic sequẽtia indicabunt. i ¶ Ego hanc vitulam, subdistingue vt ita intelligamus ne eam vilem existimes. k ¶ Bis venit ad mulctram, binos alit vbere fœtus, vt eam laudare ex fœtu & ex ætate videatur. Male enim quæstionem mouent dicentes vitulam paruam esse, nec congruere vt eam iam enixam esse dicamus, sed debere nõ iuuencam subaudire. vt sit. Ego hanc iuuencã pono vitulam ne forte recuses, nam & vitula a viridiore ætate dicta est, sicut virgo, vt paulopost ipse dicturus est. Si ad vitulã spectas nihil est ꝙ pocula laudes. Item Et vitula tu dignus, & hic. Vnde & iuuencam subaudire non possumus, sed secundũ superiorẽ sensum intelligamus. Vitula.n. est nomẽ ætatis nõ q̃ tñ an partũ vaccæ possideant. l ¶ Mulctras, & fœmineo genere dicimus hæc mulctra, & neutro hoc mulctrare, Vnde est in georgicis, Implebũt mulctaria vaccæ. Alij faciunt discretionẽ vt sit mulctra tẽpus quo mulgent animalia, Mulctrare vas in quod mulgent. m ¶ Depono, in sponsione colloco sequestro. n ¶ De grege nõ ausim quicq̃; deponere tecũ. Supra enim cum aliena pascere dixit ouilia, vt Sic mihi Da/meta cuiũ pecus? o ¶ Iniusta nouerca, epitheton generale nouercarum.

ANTO. ¶ AVT vnq̃; tibi fistula cæra? Theocrit⁹ quoq; ait i quinta. An fuit vlla tibi calamis cõpacta cãoris Fistula? q̃ pecudes fierẽt p gramia læte. Nõne tuos cãtus dispdẽ rane ierẽtes strideti stipula iã cũ Corydõe solebas? ¶ Miserũ carmina ab illo male canebat, vel flebile vt aiũt, si volueris secl. ligẽ illorũ morẽ, q in triuijs flebile canerẽt i honorẽ Dianæ ad cereris imitationẽ. ¶ Vis ergo, ordo ẽ. Vis ergo vicissim expiamur iter nos qd possit vterq;, Ego hãc vitulã. Theocritus quoq; ait in quinta, Ergo hædũ si forte velis deponẽ mecũ. Nil sacrũ sanctũq; nihil nullũq; mitis. Rẽ facio, certabo eqdem dõ victus abibis. Et domitũ donec teipsum fateare canẽdo. ¶ Mulctrã, mulgendi vasculum.

CHRI. ¶ IPSE fatebat mihi, quasi dicat, ipse mihi hoc est cũ soli & sine testibus essemus. ¶ Fatebat, q̃si coactus a pudore a quo negare phibeat. Fatemur.n. coacti, Cõfitemur sponte. (Fateri / Cõfiteri) ¶ Sed reddere pos.ne. fatebat debitũ cũ nõ adessent testes sed dicebat nõ esse soluendo. ¶ Cantando tu illũ, in singulis ṽbis magna vis est cantando. q.d. ea re cuius tu nullam habes experientiã. ¶ Tu illũ. i. indoctus doctissimũ, insurgit aũt ex indignatione q̃ irati est, & eclypsi vtit. Detraxit.n. ṽbum s. vicisti, adhibet etiã interrogationẽ q̃ frequentissime in ore est iratorũ, sic Terẽ. ego ne illũ? q̃ illa? q̃ me? q̃ non? ¶ Fistula cæra iũcta, potuisti quidẽ singulas fistulas inflare, vt oẽs indocti solent, ex qua nulla videt erudita musica nasci posse. Plures autem calamos q̃s panos inuentos est cæra coniunctos, in quibus artificium apparere põt ne habuisti quidem. ¶ Stipula, placet aũt q̃ dicit Ser. de sacris Dianæ. Sed possumus tñ dicere in triuijs. i. carmen triuiale. Nã mendici q indocti sunt vel stipe in triuijs vel paruo lucello docti ita canunt vt carmẽ disperdant. Dixit.n. disperdẽ cũ ex in experiẽtia ita effluat son⁹ fistulæ vt nõ cõprimat debitus refractus & cõuenientes distinctiões. (Vitula) ¶ Vitulã optimũ pmiũ. Nã in illa & pp ætatẽ & pp sexũ spes est propagãdæ sobolis. Vitulus aũt ita dicit in genere bubulo vt in eqno & asinino pullus, eg

etiã in elephãte vitulũ inuenimus, posuit aũt vitulã p adulta vaca. Res aũt multi faciẽda q & bis mulgeat, & qđ rarissimũ est binos alat' foetus. ¶ Depono, deponimus rẽ cum illã alienius fidei seruanda tradimus. hinc dicimus boni viri esse reddere depositũ. Sic pmium certaminis qđ penes aliquẽ seruãdũ damus deponere dicimus. ¶ Nouerca. dr̃ quasi noua princeps, nã defuncta matre pueri illa q̃ supinducit vxor priuigno noua princeps inducit ei, priuignus aũt dicitur q prius q̃ illæ nouæ nuptiæ factæ fuerint, genitus sit. Depono Nouerca priuign⁹

SER. a ¶ BIS qs die numerant ambo pec⁹, & dus vadit ad pascua, & dũ ide redit. b ¶ Alter, & hædos, Male quidam priuignũ accipiũt. Alter. n.

Bisq; [a] die numerãt ambo pecus, alter [b] & hædos
Verũ id, quod multo tute ipse fatebere maius,
(Insanire [c] libet quoniam tibi) pocula ponam
Fagina, cælatum diuini [d] opus Alcimedontis,
Lenta quibus [e] torno facili superaddita Vitis,
Diffusos Hedera vestit pallente Corymbos [f].
In medio duo signa, Conon [g], & quis fuit alter?

vt ibi. Dulce satis humor, depulsis arbutus hædis, ad dulce. n. qđ ẽ neutrum tam masculina q̃ foeminina reddidit, de hac latius in carmine.

de duobus dicimus nõ de tribus, vñ alter de nouerca intelligamus. Nec nos moueat q alter dixit de foemĩa, nã & in subauditione ponunt ea q̃ non possumus dicere & scim⁹ quia quoties hæc duo genera iungunt, masculinũ pponderat foeminino. c ¶ Insanire libet qm̃ tibi, vel sub sponsione cõtendere, vel qđ melius est carmina cõponere. Nã insani dicunt poetæ. d ¶ Diuini opus Alcimedontis, laus ab artifice. Cicero polvcleti esse dicebãt, Pocula aũt fagina, quasi rẽ maximã. e ¶ Quibus torno facilis, Donatus sic legit. legit & tñ torno facili ad excludenda duo epitheta, qđ est in latinitate vitiosus, si sit lẽta facilis vitis. f ¶ Corymbos, vuas hederaẽ. g ¶ Conon, dux fuit cuius nomẽ dicit, quia in omnium ore versat. Nã philosophi tacet, quod non potest facile ad rusticum peruenire, & bene ea dicũt philosophi, quæ ad rusticum pertinent, vt Tempora quæ messor, quæ curuus arator haberet.

PRO. ¶ CONON, conon samius mathematicus. Sed q̃uis fuerint mathematici eleganter rusticum errantem induxit dicentẽ. Quis fuit alter. Alter enim accipitur vnus ex duobus in alio sic conon mathematicus ægyptius natiõe Ptolomeo ad sidotis libros de astrologia septem reliquit. Alterum post Cononem, quem dicat incertum est. Sed suspicantur Archimedẽ, q cononis discipulus, Quidam Eudoxum Cnidium, qui de astrologia disputauerit, Quidam Aratum, In quẽ fides videtur nutare quoniam pgnostica fecerit, Quidam Hesiodum q dixerit πληιάδων ἀτλαγενάων ἐπιτελλομενάων, quod & hic Tẽpora quæ messor quæ curuus arator haberet.

ANTO. ¶ BIS, mane & vesperi, q̃q; binos etiã foetus alat, qđ quidẽ maxie foecũditatis ẽ. ¶ Alter & hædos, de nouerca intelligit, est autẽ figura alleotheta. i. aliter posita, seu variatio, vel alloesis. i. pmutatio, confundit. n. genus

¶ Verũ id, ordo est. Verũ. i. sed quoniam libet tibi insanire, ponam id, quod tute ipse fatebere multo maius, apposita pocula fagina. ¶ Pocula fãgia, imitatio Theocriti loco sic est. En hædũ depono meũ pinguedĩe tardũ, Agnum etiam subnecte tuum pro pignore pinguem. Et mecũ si nunc audes contendere tenta. Pli. autem lib. xvj. c. lv. sic ait fagina pectinea transuersa in pulpa apud antiquos, inde & vasis honos. Marcus curius iurauit se ex præda nihil attigisse præter guttum faginũ, quo sacrificaret. ¶ Opus alcimedontis ab artifice tribuit illis dignitatem. ¶ Lenta quibus, ordo est quibus facili torno superaddita lenta vitis, vestit corymbos diffusos ab hedera pallente. ¶ Vitis, Theocritus quoq; ait in prima, Et Scyphum multo imbutum tibi nectare binis auribus amplexum, ligni redolente sapore, Donabo, labris pellens inflectitur amplis Hinc hedera, hanc circum frondens superaddita vitis, Cum croceis hederæ ramo ridente corymbis. ¶ Corymbos, corymbon rostrum nauis dicitur, corymbos cacumẽ, ora corymbus. Dicunt autem corymbi racemi hederæ, vt etiam scribit Pli. libro. xvj. ¶ Conon, fuit conõ Atheniensium dux, de quo Aemilius Probus & Iustinus libro. v. hic vero de astrologo intelligitur, ait enim Probus, q conon samius mathematicus de astrologia libros septem reliquit. ¶ Et quis fuit alter. Anaximander milesius primus terræ marisq; circuitus descripsit, & sphæram insuper construxit. Auctor est Laertius & Strabo lib. xiiij. de hoc igitur intelligendum. Corymbon Conon

CHRI. ¶ INSANIRE libet, putat enim insaniam nimis precioso pignore certare. ¶ Fagina, ex fago quæ arbor in pcipio erat apđ Priscos. ¶ Opus, recte. Nam opus est quod factum remanet. Nam domus est opus fabri. Vnde quarto. Pendent opera interrupta minæq; murorum, opatio est ipsa actio, opera vo labor & industria. Opus Opatio Opera

bor & industria, quæ adhibetur circa agendum. ¶ Alcimedontis, Torno græcum est. ... τόρνος & inde τορνεύω dicũt. ¶ Signa, signũ est quo aliqd in notitiã nostrã īducit, vt signa tibi dabo tu cõdita mente teneto. Per quãdã deinde similitudinẽ dicimus signa militaria. i. vexilla, vt signa pares aquilas & pila minantia pilis. Item quemadmodũ simulacra picta tabulas appellamus, sic ea q cælata, sculpta, ficta, fusa ue sunt, signa dicim⁹. Ergo signa. i. simulacra. Hic sigilla parua signa, hinc sigillaria. ¶ Conõ, duos excellentes viros eodẽ nomine fuisse accepimus, Alter atheniensem īperatorẽ egregiũ quẽ respu. sua oĩbus insulis præfecit. Ipse aũt sua virtute victis lacedæmonibus patriæ libertatẽ restituit. Alter mathematicũ insignem, quẽ Probus grammaticus summũ fuisse scribit. Hic vt refert Hyginus Ptolomeo regi retulit se vidisse crinẽ Berenices reginæ īter sydera collocatũ. Vñ Catullus. Idẽ me ille conõ cælesti numine vidit E bereniceo vertice cæsariẽ. Et Proper. Nauta de seipso ait, Me creat archytæ soboles babylonius orops, Orõ & a proauo ducta conone domus. Itaq; placet mihi qđ & Probo placere video, Maronẽ cũ de altero tanq̃ de astrologo q̃rat sic Cononẽ nõ exercitus ducẽ, sed astrorũ peritũ intelligit, Hic de astrologia septem reliquit libros.

Descripsit radio [a] totum qui gentibus orbem,
Tempora quæ messor, quæ curuos arator hẽret?
Nec dũ [b] illis labra admoui, sȝ condita seruo. DA.
Et nobis [d] idẽ [c] Alcimedon duo pocula fecit,
Et molli [e] circum est ansas amplexus acantho.
Orpheaq; in medio posuit, siluasq; [f] sequentes,
Nec dum illis labra admoui, sed condita seruo.
Si ad vitulã spectes, nihil ẽ qđ pocla laudes. ME.

SER. a ¶ RADIO, idest virga philosophorum, qua geometræ lineas īdicant. Inuenta aũt hæc est ars tempore quo Nilus plus æquo crescens cõfudit terminos possessionum, ad quos innouandos adhibiti sunt philosophi, qui lineis diuiserunt agros. Inde geometria dicitur, cum non tantum terræ, sed etiam maris & cæli, & aeris spatia metiri consueuerit, significat autem aut Aratum, aut Ptolomæum, aut Eudoxum. b ¶ Nec dum illis labra admoui, hypallage, pocula enim labris adhibemus, vt Dare classibus austros; & tantam in eis dicit venerationem, vt nec dum illis usus fuerit. c ¶ Idem Alcimedõ, Irrisio est facta iteratione verborum, & mire omnia in vituperationem trahit quæ ille laudauit. d ¶ Et nobis fecit, ac si diceret putas te solum habere pocula; cui enim Alcimedon non fecit? tu pro reuerentia eã non tangis, ego ideo quia vilia esse existimo. e ¶ Molli acãtho; quia ille dixerat Lęta vitis. f ¶ Siluasq; sequentes, non secutas, sed quasi adhuc sequentes.

ANTO. ¶ RADIO, virga geometrica. ¶ Tempora quæ messor, de his late ĩ primo Georgi. Amplexus. Theocritus quoq; in prima. Præterea viridi circum est amplexus acantho pastorale decus. ¶ Acantho, est acanthus vrbana herba elato lõgoq; folio, crepidines marginum assurgentiumq; puluinorum toros vestiẽs. Duo genera eius sunt, aculeatum & crispum, quod breuius. Alterum leue. Plin. auctor lib. xij. Est autem flexibili virgulto, hinc legitur lib. iiij. Geor. flexi vimen acanthi, est etiam arbor, Vnde secundo Geor. est & baccas semper frondẽtis acanthi. ¶ Orpheaq; de hoc nos ecloga q̃rta. ¶ Nec dum; Theocritus in i. Nec dum illi labra admoui; sed odit arca Intactusq; manet tãto te munere dignũ Efficiã mihi si dulcem cantaueris hymnum.

CHRIS. ¶ RADIO, virga est qua mathematici lineas indicant. Radios etiam solares dicimus. Itẽ q rotas currũ intersecant. Oui. Aurea sũmæ curuaturæ rotæ radiorum argenteus ordo. Itẽ etiã quos textores ad telas adhibent. ¶ Illis labra admoui, Cẽseo nõ Hyppallage vsus ẽ, sȝ voluisse vel veneratione, qđ pocula coleret demõstrare. nã hmõi rebus solemus ob reuerẽtiã potius labra admouere q̃ illas labris, vel morẽ rusticanũ q adeo solẽt pocula implere vt veriti ne inter mouendũ aliquid inde excutiat os ad illa demittunt, nõ illa ad os attollunt. Alcimedon non puto aũt vt hæc dicat quia velit velitatem afferre poculis; sed vt ostendat se non minus acceptus Alcimedonti fuisse, & quanto pluris illa facit, tãto pluris vitula facienda sit quã illis pfert. ¶ Acãtho, acanthus frutex in ægypto est semper frondens sic dicta, quia spinis est plena. ¶ Orphea, de hoc dicemus in sequentibus. ¶ Sequentes magna artificis laus nam siluas dicat non secutas, sed sequẽtes, idest ita sculptas, vt videantur etiam nũc sequi, & quasi moueri. ¶ Ad vitulam spe, idest si animum ad vitulæ qualitatem conuertas. ¶ Nihil est q. p. l. No. q non sint digna laude per se, sed obruuntur illæ laudes comparatione vitulæ. Velut si dicamus lucere quidem lunam, sed si solis lucem consideremus, euanuerit lux lunæ.

Nunq; [a] hodie effugies, veniā [b] quocūq; vocaris.
Audiat [c] hæc tātū [d], vel q [e] venit, ecce Palæmō.
Efficiā posthac ne quēquā voce lacessas. DA.
Quin age, siqd hēs, in me mora non erit vlla.
Nec quēquā fugio, tantū vicine [f] Palæmon
Sēsibus hæc imis (res ē nō parua) reponas. PA.
Dicite quādoquidē in molli cōsedimus herba.
Et nunc [g] omnis ager, nunc oīs parturit arbos.
Nūc frondēt siluæ, nūc formosissimus annus.
Incipe Damoeta, tu deinde sequere menalca.
Alternis [h] dicetis, amāt alterna Camoenæ [i]. DA.
Ab ioue [k] principium musæ, iouis [l] oīa plena.
Ille colit [m] terras, illi mea carmina curæ.

SER. a ¶ NVNq; hodie effugies, ac si diceret ne contendas, excusationes reqris, nō qa vilia æstimas pocula. b ¶ Veniam descendam. c ¶ Audiat hæc tantum, subaudi aliquis. d ¶ Tantū aūt, ideo qa suspicatur eū victū nō posse cedere, q ita aū ēt certamē ē ꝯtumax. e ¶ Vē qui, q̄si reqrētis est cū subito venit Palæmō. Alij distīguūt, vel q venit. Bene aūt dubitat ne eā ipse immisisse videatur, & sit credibile qđ ad ei⁹ iudicet grās. hoc etiā Damoeta sentiēs dicit, Nec quenq̄ fugio. i. ꝯsentio ēt ad edititiū iudicē. Edititius est iudex quē vna ps eligit. f ¶ Vicine palæmō, beniuolū reddit ex vicinitatis cōmemoratione. Terētius, Vel ṽtus me tua, vel vicinitas, qđ ego in ꝑpinq̄ pte amicitiæ puto. g ¶ Et nūc oīs ager, nūc oīs pturit arbos. Ipse alibi, Parturit almus ager. Sane bū subdidit, Nūc frōdēt siluæ, referēs ad arbores steriles, Nā parturiūt de pomiferis dicimus. Vult aūt tēpus exprimere, quo & delitiæ sunt in agris & rustici minus laborāt, vt sit duplex ad cātilenā iuitatio. h ¶ Alternis dicetis, qa quasi iratus fuerat ꝙ Damoetæ ꝑor locus dabat, iccirco ait, Alternis dicetis. In amœbæo. n. carmine difficilior ps residentis est, q non pro suo arbitrio aliquid dicit, sed aut maiorē, aut contrariā format rñsiones, vt diximus supra. i ¶ Camœnæ, musæ, qbus a cātu nomē est īditū. k ¶ Ab Ioue principiū musæ, vel musæ meæ ab Ioue est principiū, vel o musæ sumamus ab Ioue. Est autem Arati qui ait.

ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα τὸν οὐδέποτ᾽ ἄνδρες ἐῶμεν.
ἄῤῥητον. μεσαὶ δὲ Διὸς πᾶσαι μὲν ἀγυιαὶ
πᾶσαι δ᾽ ἀνθρώπων ἀγοραί, μεστὴ δὲ θάλασσα,
καὶ λιμένες, πάντη δὲ Διὸς κεχρήμεθα πάντες

l ¶ Iouis oīa plena. Lucanus, Iuppiter ē qđcūq; vides, quocūq; moueris. Ipse alibi, Spiritus intus alit, totaq; infusa per artus Mēs agitat molem. Ipse enī est spiritus, sine quo nihil mouet aut regitur. m ¶ Colit terras, amat. Cæteꝝ superior colitur nō colit inferiorem, sic alibi, Vnam posthabita coluisse samo. i. amasse. Nec miꝝ si rusticus sumpsit ab Ioue principium, quem amare terras ꝯstat, & habere carminum curam.

ANTO. ¶ VICINE. beniuolentiā captat hac voce. ¶ Palæmō, ī theocriti quota. Morsona eligūt lacō & comatas cātātes comatas ait. Hunc igit lacō si vis vocitabim⁹ ambo. Quē nunc ipse vides īcidere sectile lignū. Est nāq; is Morsō, aū alios iustissimus vnus hic aderit iudex. ¶ Efficiā posthac, Lacon comatæ inqt, Huc ades, huc tādē ipse veni, nō amplius vnq; post hac efficiā audebis ꝯtēdere cātu. Quin age siqd. h. citius iaş fare comata. Res est non par. Comatas ait Morsoni. Magna hic res agit grauiter ꝯtendimus ambo. ¶ Alternis, pro alternatim. ¶ Camœnæ, musæ a carminibus sunt dictæ, vel ꝙ canūt antiquoꝝ laudes, vel ꝙ sunt castæ mētis ꝑsides, vt scri. Festus. ¶ Ab Ioue ꝑnmuꝝ ordo est, musæ. i. mō cantui ꝑncipiū sit ab Ioue, hoc aūt loco illa q̄ Macro. li. j. de som. scribit. īserā. inqt. n. deum ꝓo qui non mō īmortale aīal, ac diuinū sit plenū inclytæ ex illa purissima mēte rationis, sed ꝙ & virtutes omnes quæ illam patriæ omnipotentiam summitatis sequuntur, aut ipse faciat, aut ipse contineat. Ipsum deniq; iouē veteres vocauerunt, & apud theologos Iuppiter est mundi anima, hinc illud est ab ioue principiū musæ iouis omnia plena, qđ de Arato poetæ alij mutuati sunt, qui de sideribus locuturus a cælo ī quo sydera exordiū sumendū esse dæcernēs ab ioue incipiendū ēē memorauit. ¶ Hæc, ille. ¶ Colit, diligit.

CHRI. ¶ VENIAM quocunq; vocaris. q. d. q̄uis difficillimas proponas mihi de præmio cōditionem tamen & ad eam descendas. ¶ Vicine, [Vicinus] vicinus dicitur a vico. Viæ enim vrbanæ vicini dicuntur, ergo vicinus qui eūdem inhabitat vicum. ¶ Sensibus imis. i. profundis, proprie. n. sensus [Sensus] eas vires animæ dicimus quibus corporea & quæ finita sunt pcipimus. Hæ autem vtuntur instrō corporeo vt visus oculo, auditus aure. Et qm̄ non nisi per instrm̄

ſi per inſtrumentū corporeū ſentiūt. Oportet tales ſenſus finitos eſſe. Sunt ergo hi ſenſus exteriores quinq;, viſus, auditus, olfatus, guſtus, & tactus. Sūt & alij quinq; ī terni. Sēſus cōmunis, imaginatio, phātaſia, exiſtimatio, & memoria, de qbus alio loco dicemus. Et qm̄ ēt iſti corporeo organo vtunt̄, circa pticularia tm̄ uerſant̄. Rōne vo itellectu & itelligētia vniuerſalia aſſeqmur, ve₽ ēt iſta tria phi aliqñ ſēſus noīant, ſed pfundos ſenſus, & de his nūc itelligit poeta. Ergo imis ſenſibus. i. intimæ mēti. ¶ Cōſedimus. tanq̄. n. iudex ſedere uoluit, Hoc pncipiū Arati eſt, vñ Papinius Ab ioue principiū magno deducit aratus. ¶ Ab Ioue principiū, quare pncipiū ſit ab ioue cōmodius in ſexto æneidi. explicabimus. Quid muſæ ſint in primo explicabimus. Aprouianus tñ vult p iouem & Apollinē Auguſtū intelligi, q vtriq; templū fecit & per Damoetā Corneliū Gallum, & per Menalcam Virgilium. At ego credo tm̄ poetam profundiorem quandam ſcientiam arati ſecutum eſſe.

Et me[a] Phoeb[9] amat. Phœbo ſua[b] ſemp apō me
Mūera ſ\ Lauri, & ſuaue rubēs Hyacith[9]. DA.
Malo me Galatea petit laſciua puella,
Et fugit ad Salices, & ſe cupit ante[c] videri. ME.

SER. a ¶ ET ME phoeb[9] amat, aut ſiſe ē q̄ dicit, qa vnicuiq; deus quē colit ſūmus vī, vt Sūme deum ſancti cuſtos ſoractis Apollo. vt Apollinē exæquerit ioui. Aut certe ordo ſit talis. Mē & phoeb[9] amat, vt & plus dicat, nec ioui videat̄ Apollinē cōparare. b ¶ Sua mūera, ipſi grata. i. laurus & hyacinthus. Nā ſcimus & Daphnē Ladōis fluminis arcadiæ filiā dilectā ab Apolline, & terræ miſeratione in lau₽ ꝯuerſā, & hyacithū amatū tā a Borea q̄ ab Apollīe, qui cū magis amore Apollīs lætaret̄ dū exerceret̄ diſco, ab irato Borea eodē diſco eſt iterēptus, & mutatus in florē noīs ſui. c ¶ Añ videri, āteq̄ lateat. Orati. Nunc & latentis pditor intimo gratus puellæ riſus ab angulo.

PRO. ¶ Et me phoeb[9] amat, Apollo īfra Sol, ſinē quo fruges neq; oriunt̄, neq; matureſcunt, Lau₽ ei gratā accipe debem[9], q̄ Daphnem (vt vult Parthenius in volumie, q de amātibus cōpoſitū eſt) Amydeā filiā dilexit, quā ne p vim ſtupraret, Iuppiter in arborē lau₽ ꝯuertit. Inſcripti Hyacinthus. n. ab Apollīe adamatus pp nimiā pulchritudinē, & ab ipſo p ignorantiā occiſus diſco, cōuerſus eſt in florē, q ī ſe litteras habet A ia, ut ſit vox plorantis. Quidā ex Aiacis ſanguine.

ANTO. ¶ ET ME phoebus amat, Theocritus quoq; in qnta, Et me phoebus amat. nūc molli paſcit̄ herba Me cuſtode aries, veniēs quū carnea mactem. ¶ Phœbo ſua, ordo eſt mūera ſua. i. ꝑpria & ꝯueniētia phoebo q̄ pro. i. lauri & ſuaue rubēs hyacinthus ſemp apud me ſunt, uel ſic, & lauri &. ſ. r. h. appoſito Munera. ſ. ph. ſemp apud me ſunt. ¶ Lauri, erat laurus ſpectatiſſima in monte Parnaſo, ideoq; etiā grata Apollini, aſſuetis eo dona mittē iā & regibus romanis, Hæc Pli. li. xv. ¶ Hiacinthus, flos hic maxime durat. hyacinthū comitat̄ fabula duplex luctū ꝓferēs eius quē Apollo dilexerat, Aut ex Aiacis cruore editi, ita diſcurrentibus venis, vt græcarum litterarum ea figura legat̄ inſcripta. Hom. aūt tres flores laudat. Crocū Lotō et, hyacithus. Plinius libro vigeſimoprimo. Malo me galatea, petit. Theocritus in quinto. Malo me clearista petit formoſa puella, & cantu noſtras ꝑmulcet molliter aures.

CHRI. ¶ PHOEBVS, de hoc dicet̄ ſuo loco. Eſt aūt color rhetoricus qui dicitur traductio. Fit autem cum idem verbum mutatis caſibus repetitur, vt hic phoebus & phoebo. ¶ Munera, idē munus apud nos eſt quod apud grecos γέρας. ſignificat enim donū & officiū. Nam dicimus præſtitit munus amico. i. functus eſt officio, ergo amicū, & obire munera in republica dicimus cum præſtamus debita officia. vt pendere vectigal præſtare cuſtodiam, & huiuſmodi. ¶ Munera etiam populo exhiberi dicuntur, cum ludi ad illū oblectandū exhibent̄. ¶ Lauri, Daphnes fabulā enarrat Oui. quam Penei fluminis filiam dicit, Serui. aūt Ladonis. Hæc īmutata eſt in arborē ſui noīs. Nam Daphne græce latine lau₽ ſignificat. hac cauſa phoebo lau₽ ſacrā volunt fabulæ. Lauri autē duo genera a principio ponit Pli. deinde addit & plura alia; Arbor pacifera eſt. Nā cum ēt īter armatos hoſtes prætenditur quietis eſt inditium. Romanæq; victoriæ nuncia. hinc Iuue. Miſſa eſt a Cæ. laurus. Addit̄ militū lanceis piliſq; faſces imperato₽ decorat. Ex ijs in gremio Iouis optimi maximi deponit̄, quoties victoria lætitiā attulit. Non tñ quia ꝑpetuo viret nec quia pacifera eſt præferenda myrto, & oleæ eſt, ſed quia ſpectatiſſima in mōte parnaſſo, ideoq; grata Apollini aſſuetis iā eo dona mittere regibus Romanis teſte Bruto fortaſſe in argumētū, qm̄ ibi libertatem publicam is meruiſſet lauriferam tellurem illam oſculatus ex reſpōſo, Sola ex arboribus fulmine nō icitur. Ob has res honorem habitum in triumphis potius crediderim q̄ q ſuffimentum ſit cedis hoſtium

Munus

Laurus

Hyacinthus

& purgatio, vt tradit Massurius, Adeo in prophanis vsibus pollui lauꝝ, & oleā fas nō est, vt ne propitiādis quidē numinibus accendi, ex ijs altaria aræue debeāt. Laurus manifesto abdicat ignes crepitu. Euse. ait lauꝝ dicari Apollini qm̄ ignea arbor est. Vñ odio a dæmonibus maxime habet, & qua vsta resonat quod ꝑdicendi vim notat. ¶ Tyberius Cæ. tonante cælo ea coronabat. Laurus triūphis proprie dicatur gratissima domibus, ianitrix cæsarum pontificumq́; sola domos exornat, & ante limina excubat. ¶ Hyacithus, fabula pueri nota est,

Malum hyacinthi autem flos duplex est croceus & cæruleus. ¶ Malo, hoc pomum græci μηλον dicunt & ēt oues μηλα appellāt, hinc ambiguitas noīs induxit fabulā de malis aureis.

At mihi sese offert[a] vltro meus ignis Amyntas,
Notior vt iā sit canibus nō Delia[b] nostris. DA.
Parta[c] meæ[d] Veneri sunt munera. nanq; notaui
Ipse locū, aeriæ[e] quo cōgessere[f] Palūbes. ME.
Quod potui, puero siluestri ex arbore lecta
Aurea[g] mala decē misi, cras altera mittam. DA.
O quoties, & quæ nobis Galatea locuta est?
Partē aliquā Vēti diuoꝝ[h] referatis ad aures. ME.
Quid ꝓdest? qđ me ipē aio[i] nō spnis Amynta[l].
Si dum tu sectaris apros, ego retia[k] seruo? DA.
Phyllida[m] mitte mihi. meus est natalis Iola,
Cū faciā[n] vitula pro frugibus, ipse venito. ME.

SER. a ¶ OFFERT vltro iste plus dič lege amatorij carminis. b ¶ Delia nostris, Deliā alij amicā priorē volūt, Alij Dianā q̄ est a delo, & est canibus nota, per quos vēamur quasi dea venationis. Nam si ad amicam referas hoc dicit, sic ad me frequēter amātas venit, vt canibus meis notior sit, q̄ amica Delia. c ¶ Parta, ꝑparata. d ¶ Meæ Veneri, meæ amicæ. e ¶ Aeriæ, aerij coloris. f ¶ Congessere, nidificauere. g ¶ Aurea mala misi, plus dicit. Nā cum dixisset se esse missuꝝ, iste iam manifeste cōfirmat. Aurea autem aurei coloris, & volunt quidam hoc loco esse allegoriā ad Augustū, de decē eclogis, quod superfluum est. Quæ enim necessitas hoc loco allegoriæ? h ¶ Diuom referatis ad aures. Ita inquit dulce locuta est mecum Galatea, vt deorum auditu ea digna sint verba. i ¶ Animo non spernis. i. libentissime amas, & est liptotes figura, sicut Munera nec sperno. Et multi hūc locū allegoricos accipiūt vt videat̃ Augusto dicere. Quid ꝓdest quia me diligis, si ad capiēdos hostes pergens in ocio me relinquis? Dicit̃ enim Virgilium sequi voluisse Augustū cōtra Antonium ad acciaca bella ꝓperantē. k ¶ Retia seruo, q̄ res in venatione minus possidet voluptatis. l ¶ Amynta, vocatiuus græcus est. Et sciendum græca nomina in as exeuntia siue crescāt siue nō crescant in genitiuo vocatiuum in a mittere, vt Aeneas æneæ o ænea, Pallas pallantis palla, vt Non hæc o palla dederas promissa parenti. m ¶ Phyllida mitte mihi, amicam communem causa natalis diei, in cuius tantum sacrificio licebat voluptatibus operam dare. Nam in alijs sacrificijs erat castitatis obseruatio, quod etiam sequentia indicant vbi dicit, Cum faciam vitula fi. cū pro frugib⁹ sacrificate crepero, tu tantū modo vēito. Sane cum natalis apud maiores plenum fuerat, posteritas natalis dies dicē cœpit. Nā cum Ora. dixerit. Natalis grate nūeras, Iuuenalis ait, Natali coruine die mihi dulcior hæc lux.

n ¶ Cum faciam vitula ꝓ frugibus ipse venito, cum sacrificauero, & figurate faciam Vitula ait, vt Faciam ture, vt faciam agna. Oratius in primo carminum, Siue poscat agnā, siue malit hædo. Dicitur autem hoc sacrificium ambaruale, quod arua ambiat victima. Sic ipse in georgicis, Terq; nouas circum felix eat hostia fruges, sicut amburbale vel amburbium dicitur sacrificium, quod vrbem circuit & ambit victima.

ANTO. ¶ AT MIHI. Theocritus in quinta, Insanire facit Cratides mihi quū obui⁹ extat. Quūq; mouet flauos per candida colla capillos. ¶ Delia, vel vetus amica vel Diana ipsa venationis dea. ¶ Veneri. i. amori. ¶ Ipse locū. Theocritus in quinta. Aeriam viridi en capiā sub fronde palumbem. Qua donabo meam non imemor ipse puellā. ¶ Palumbes, columbi omni tempore pariunt. Turtur & palumbes vero, nec plus q̄; bis. Vita palumbiuꝫ vel ad. xl. āños durare existimatur, Philosoph⁹ li. vi. de anima. ¶ Aeriæ, sublimes. ¶ Aurea mala. Chrysomela intelligit Chryson. n. aurum dicitur, melō pomum. Theocritus ait in tertia. Rosida mala decē duco, cras altera ducam. ¶ Phyllida, eiuꝫ amicaꝫ intelligit. Natalis erat enim celebre natale priscis, Hic natalis & hoc natale dicitur. ¶ Cum faciam vitula pro frugibus ipse, quū faciam rem diuinam, non oue non capra, sꝫ vitula, tanquam dicat, quum vitulam pro frugibus sacrificauero ꝙ est. quum vitula rē diuinam

Chrysomela

Vitula

ulnam fecero, Vitula autem dicta ꝙ potens sit vitæ tolerandæ, & ideo hæc pro frugib⁹ fieri sacra dicuntur, quia frugibus vita humana toleratur, legito. M. libro. iij. sat. c. ij. ¶ Cum faciam vitula, Theocritus in quinta, Quum facies agno nymphas veneratus agrestes, Tum properato mihi magnam promittere partem.

CHRI. Diana Palũbes Colũbæ miscellum Vitula Vitulatia

CDELIA, Diana quæ præest canibus ad vigiliam nocturnam adhibitis, ideo nocturna diana sanguine catuli placabatur. ¶ Palumbes, siluaticæ sunt, & i arboribus nidificãt, quas Aristo. in lib. de anima. bis in anno parere scribit, vt turtures. Columbæ ꝟo quæ a culminibus ſm Varronem dicuntur, qm̃ illa frequentant decies in anno parere. idem Auctor est. Et in ægypto duodecies, & plerũqȝ marem & fœminam pariũt. Octenis annis viuunt ſm Pli. columboꝝ duo genera ponit. M. Var. Vnũ saxatile quod in turribus nidificet, vel villæ culminibus maxime timidũ. Alteꝝ clemẽtius ꝙ cibo domestico ꝯtentum intra limina ianuæ solet pasci. ex duobus his fit tertium genus miscellũ dictum. ¶ Vitulam, Quædã sacroꝝ verba amœne ita interpretatus est, vt mutato verboꝝ sono integer intellectus maneret. Nã vitulari vt est apud pictorẽ, est voce lætari. Varro in. xv. reꝝ diuinaꝝ ait pontifex quibusdam sacris vitulari solet, quod græci παιανίζειν dicunt. Hic Hillus in libro de dijs vitulã ait vocari deam quæ lætitiæ præest. Piso ait vitulam victoriam nominari quod post victoriã certis sacrificijs fiat vitulatio. Voluntqȝ nõnulli sic dictam, quod cã sit vitæ tolerandæ. Et ob hoc huic deæ pro frugibus quæ vitam sustẽtant fiunt sacra, vnde hic vitulam pro vitulatiõe dixit, Tamen alij legunt vitulam in ablatiuo. i. sacra non alia hostia q̃ȝ de vitula.

Phyllida amo añ alias, nã me discedere fleuit,
Et longũ formose vale[a], vale inquit[b] Iola. DA.
Triste[c] Lupus stabulis. maturis frugib⁹ imbres,
Arboribus Venti, nobis Amaryllidis iræ. ME.
Dulce[d] satis[e] humor, depulsis[f] arbutus Hædis.
Lẽta Salix fœto pecori. mihi sol⁹ amyntas. DA.
Pollio[g] amat nostram, q̃uis sit rustica musam.
Pierides[h] vitulam lectori pascite vestro. ME.
Pollio & ipse facit noua[i] carmia. pascite[k] Taurũ
Iã cornu petat, & pedib⁹ q̃ spargat Arenã. DA.

SER. a CVAle inquit Iola, Hic pastor aut habuit duo nõia, nã supra eum Menalcas dixit, aut certe Iolã eũ quasi pastorẽ optimũ appellauit, a quodam pastore nobilissimo, sicut viꝝ forte plerunq; Achillem adulteruȝ Parim vocamus. Sane Longum formose vale, ita ait, vt sonum clamat, pro aduerbio nomen posuit. b ¶ Vale vale inquit, le corripit sequens vocalis, vt Te Corydon o Alexi. c ¶ Triste, tristis res. d ¶ Dulce, dulcis res. e ¶ Satis segetibus. f ¶ Depulsis, a lacte prohibitis, vt Depulsos a lacte domi quæ clauderet agnos. g ¶ Pollio amat nostram q̃uis sit rustica musam, Blanditur iam Pollioni patrono, quem tragœdiarum & historiaꝝ scriptores Oratius fuisse testatur. Nã in secũdo carminum dicit, De historijs periculosæ plenũ opus aleæ tractas, & ĩcedis ꝑ ignes suppositos cineri doloso. Itẽ paulopost, Paulũ seueræ musa tragœdiæ desit theatris, quem carmen suum licet rusticum, tamen amare cõfirmat. h ¶ Pierides vitulam lectori pascite vestro, idest pascite eius armenta, quia legit hoc carmen, vel vitulam ei nutrite ꝑ præmio. Sane alij legunt Pollio vt prima ꝑducatur, alij Pollio. i ¶ Noua carmina, magna miranda. k ¶ Pascite taurum, hic auget, nam ille vitulam dixerat.

¶ Triste, ꝑ tristis vel tristiores per alleothã, de qua superius. ¶ Depulsis, a lacte remotis, ꝙ sit vbi hædi trimestres sũt facti, vt scrib. Var. ¶ Arbut⁹. shac lege Pli. li. xv. et. xxiij. ¶ Pollio, De hoc late in Alexi. ¶ Pierides, dictæ sunt musæ a Piero monte, vt scri. Festus. Est aũt Pierus mons Thessaliæ, qui ad Macedoniaȝ ꝑtenditur auctore Pli. li. iiij. in Hesiodi auteȝ theogonia legit ex Ioue Mnemosyne musas in Pieria natas. Ergo nõ dictæ sũt a pieri natabus, vt quidam aiunt. De musis auteȝ plura legito apud Diodoꝝ li. j. & li. v. ¶ Noua, miranda. cũ nunq̃ȝ talia facta fuerĩt. Fuit ãt tragœdiæ scriptor, vt meminit Hor. ode prima secũdi libri. ¶ Pedibus q̃ spargat arenam, id tauri pugnaturi faciunt. Vnde Maro li. iij. Geor. ait, Ventosq; lacessit ictib⁹, & sparsa ad pugnã ꝓludit arena.

Pierides

ANTO. CVALE inquit, nulla hic fit synalœpha.

CHRI. Arbuti

CLVPVS, de hoc in sequẽtibus dicet. ¶ Arbutus, arbuti radices valent contra pestẽ, pomum similitudinem habet cum fragris, hoc duobus nominibus appellãt græci camerõ & memeclion. Iuba auctor est quinquagenum cubitorũ in arabia esse arbutos. ¶ Pie pierides rides, musæ a pierio monte in quo ex Ioue & mnemosyne natæ sunt. Vnde Hesiodus. μοῦσαι πιερίηθεν ἀοιδῆσι κλείουσαι. Conueniens autem est vt musæ poetæ vitulam nutriant. i. præmium dent.

SER. a ¶ QVO TE quoq; gaudet, subaudi venisse, Peruenerat autem ad consulatũ post triũphum dalmaticũ, Nam vicerat salonas ciuitatem dalmatiæ. Orati⁹, Cui laurus æternos honores dalmatico pepit triũpho. b ¶ Amomũ, flos ē asi syrius, vt Lu ca. Vicīæ messis amomus. c ¶ Qui Bauiũ nō odit, ꝓ pœna ei ꝯtingat, vt diligat meuiũ peiorē poetãm. Nã Meuius & Bauiꝰ pessimi fuerũt poetæ inimici, tã Oratio q̃; Virgilio. Vñ Oratius, Mala soluta nauis exit alite ferēs olētē Mæuiũ. d ¶ Mulgeat hircos, faciat ea q̃ ꝯ nãm sunt. e ¶ Fraga, mora q̃ in herbis nascuntur, ideo dixit, Humi nascētia. f ¶ Latet anguis in herba, allegoria est, nam videtur hoc ad Mantuanos dicere, qui inter milites versabantur armatos, quos sicut anguis mortem inferre posse nō dubium est. g ¶ Non bene ripæ Creditur, ipse aries etiam nunc vellera siccat, Allegoria ad illud quod supra diximus pertinens, quia post acceptos agros ab Ario centuriōe pene est interemptus, nisi se præcipitasset in fluuium. h ¶ Parcite autem, prohibete. i ¶ Procedere. i. seruate ne procedãt, vt Gnatis ꝑce tuis. k ¶ Tityre pascentes a flumine reijce capellas. i. o Mantua noli modo velle aliqd agere de repetēdis agris. Nam cũ opportunum fuerit ergo omnes lauabo. i. purgabo omnes apud Cæsarem, cum de acciaco bello reuersus fuerit, & bene in fonte, Ipse enim ꝑ amicos Cæsaris agrum meruerat, tanq̃ per riuulos quosdam. Nũc autem Mantuanis beneficium dicit se ab ipso imperatore meriturus. l ¶ Reijce capellas, reijce ca, proceleumaticus est pro dactylo, & sic est positus, vt Genua labant. Itē Arietat in portas.

Qui te Pollio amat, vēiat quo te[a] quoq; gaudet.
Mella fluãt illi, ferat & Rub[c] asp amomũ[b]. ME.
Qui Bauiũ[c] non odit, amet tua carmina Meui.
Atq; idē iũgat Vulpes, & mulgeat[d] Hircos. DA.
Qui legitis flores, & humi nascentia fraga[e],
Frigid⁹. o pueri fugite hic, latȝ[f] ãguis ĩ herba. ME.
Parcite[g] oues nimiũ procedere[h]. non bene[i] ripæ
Credit, ipse Aries etiã nũc vellera siccat. DA.
Tityre[k] pascentes a flumine reijce[l] capellas.
Ipse, vbi tempus erit, oēs in fonte lauabo. ME.

bauium non odit. Asteismos est, idest vrbanitas. asteizo iocor, putatur autem id quicquid rustica simplicitate caret & facta satis vrbanitate exponitur, vt qui bauium nō odit amet tua carmina meui, idest ꝑ pœna ei cōtingat, vt diligat mæuiũ peiorem poetã. Nã mæui⁹ & Bauius Baui⁹ pessimi fuere poetæ, inimici tam Oratio q̃; Virgil. vñ Hora. I'poda, mala soluta nauis exit alite ferēs Olētē mæuiũ. Euse. autē scrib. ꝙ Marcus Bauius poeta, quem Virgilius in Bucollicis notat in Cappadocia mortuus est, sed de vrbanitate latius Fabius libro sexto. ¶ Atq; idem iungat vulpes, idest faciat quæ contra naturam sunt. ¶ Ipse aries, placet magis vt simpliciter accipiatur q̃; allegoricos, quod indicat etiam illud, ipse vbi tempus erit omnis in fonte lauabo. Est enim Theocriti in quinta vbi ait Fœlices sperate diem, vitamque capellæ. Cras ego vos omnes sybaritis fonte lauabo.

Asteismos

Asteiz

Mauius

CHRI. ¶ RVBVS, hic frutex mora fert, amomum vt ait Diascorides est genus herbæ odoratissimæ, cuius frutex similis est botro in circuitu cuiuslibet arboris nascens, ramulos habens siccos & duros, virgulis assimiles coloris subruffi, circa quos folia copiosa ē tyrso botruosum semē redolens & sibi connexum album veluti violæ folijs similis brioniæ, Triplex est armenicum quod cæteris ꝑstat aurei coloris vel fului, odoris boni alterum medicum, Tertium ponticum. ¶ Vulpes, dicit vulpes quasi volipes, hoc animal in Creta insula non est, sicut nec lupus nec serpens. ¶ Fraga, herba quæ illa fert fragãtia dicitur. ¶ Latet anguis in herba. Euridice dum herbas perambularet calcauit inscia latentem serpentem, cuius morsu perijt, sed iam loco prouerbij est ne quid inter res lætas noxium nobis incautis eueniat. ¶ Frigidus noxius. Nam vitæ aduersatur frigus, vel quia frigidæ sit naturæ vel frigidus. ¶ Aries, mas est non castratus qui oues salit. Qui vero castratus est, & propterea inutilis Veneri veruex dicitur, quoniam in eo versa sit natura. ¶ Vellera, a vellendo dicuntur, nam prisci ouium lanas non tondebant, sed vellebant.

Rubus

Amomum

Aries

Veruex

ANTO. ¶ QVO TE, scilicet venisse, peruenerat autem ad consulatum, vt habetur etiam sequēti ecloga triumpharat quoq; de Dalmatis. ¶ Amomum, amomum in vsu est frutice venoso, palmi altitudine, carpiturq; cum radice, nascitur in Armenia in media, & in ponto. plura Pli. li. xij. Diasco. ait, ꝙ amomũ genus est odoratissimæ herbæ, cuius frutex similis est botro coloris ruffi, circum circa folia iũcta & copiosa sũt, ex tyrso botruosuȝ semen redditur, florem habet album. ¶ Qui

¶ COGITI

SER. a ❡COGITE oues, in ouilia colligite, vt Tityre coge pecus. b ❡Præceperit, Præoccupauerit, nã naturale est vt lac augeat frigor, calore minuat. c ❡Vix ossib⁹ hærent, vix ossa eoꝝ cohærēt. d ❡Teneros oculus mihi fascinat agnos dicit cãs maciei, & per trãsitũ pſchrũ se hēre pecus sıgñat qđ vtiq; meruit fascinari. e ❡Eris mihi magnus Apollo, relicto certamine sibi ꝓponũt enigmata. Bñ aũt ait Eris mihi Apol. qa ĩ reb⁹ ĩcertis sola op⁹ ẽ diuinatiõe.

Cogite [a] oues pueri, si lac præceperit [b] æstus,
Vt nup, frustra ꝓssabimus vbera palmis. DA.
Eheu q̃; pingui macer est mihi taurus in eruo?
Idẽ amor exitiũ ẽ pecori, pecorisq; magſo. ME.
His certe neq; amor caussa ẽ, vix ossib⁹ [c] hærent.
Nescio q̃s teneros [d] ocul⁹ mihi fasciat agnos. DA.
Dic qb⁹ in terris, [e] eris mihi magnus Apollo,

ANTO. ❡PRÆCEPERIT, ꝓoccupauerit, attraxerit ❡Taurus ĩ eruo, In antiq̃ssimis textib⁹ eruo & aruo legi in illo sũmi pōtificis aruo est ꝑ a, plures aũt eruo hñt p e. Est ãt eruũ legumi nis spẽs sĩle piso, qđ amplius q̃; vitia rũcat. Sufficiũt singulis boũ iugis modij qni sati. Martio mẽse satũ noxiũ esse bobus aiũt. Itẽ autũno grauedinosũ. Innoxium autem fieri primo vere satum. auctor Pli. li. xviij. meminit, idem Columella lib. ij. vbi ait etiam quod eruum lætatur loco macro nec humido, quia luxuria plerunq; corrumpitur. Per hæc autem verba optime exponemus pingui eruo. i. læto. ❡Vix ossibus hærent. Theocritus quoq; in quarta, Nempe volunt prati teneris iam pascier herbis. Illa adeo macra est vitula, & vix ossibus hæret. ❡Fascinat, laudando decipit, vel degrauat. Fascinũ & fas a fando nominatur, vt Festus ait, Pli. autem lib. vij. ca. ij. scribit in aphrica ẽẽ familias quasdam effascinantium, quarum laudatione ĩtereãt ꝓbata, arescãt arbores, emoriantur infantes esse eiusdem generis in triballis, & illyrijs qui visu quoq; effascinẽt, ĩterimant quos diutius intueãtur, iratis ꝓcipue oculis, quod eorum malũ facilius sentire puberes, notabilius esse ꝙ pupillas binas in oculis singulis habeant, fœminas quidẽ omnes vbiq; visu nocere, quæ duplices pupillas habeant. Cicero quoq; auctor et Hæc & plura. Pli. Dic qbus omisso canẽdi studio ad ænigma diuertit quo decẽtius cantũ absolueret, nec victus eẽ videreť, ne item infinitum quodãmodo canere cogereť.

Erũum

CURI. ❡FRVSTRA pressabimus. i. q̃uis vehementer premamus, tñ frustra erit. Est autem presso frequentatiuum a premo. ❡In eruo, antiquus hẽt codex & nõ aruo. Dicimus. n. eruum & eruiliam leguminum genus, quo M. Varro pecus pinguescere scribit. ❡Fascinat, græco est hoc verbũ. Illic enĩ βασκαίνειν dicunt, est autem fascinatio morbus qui ex spiritu fascinãtis per oculos fascinati ad cor ipsius ingresso peruenit. spirit⁹. n. a cordis calore ex puriori sanguine generatur. Tales autẽ sunt in nobis spũs qualis est sanguinis humor. Spũs aũt similes sibi radios p oculos q̃si per vitreas fenestras emittit. Cor. n. suo ꝑpetuo quodã motu ꝓximũ sibi sanguinẽ agitãs ex eo spiritu, in totũ corpus ꝑque illos luminũ scintillas per mẽbra diffundit qdem singula, ꝑ et oculos aũt maxime. Ad altissimas ꝑtes cuꝰ sit leuissimus maxime euolat spũs, Eiusque lumen per oculos cum ꝑspicui maxime ac nitidi sint maxime emicat. nam ꝙ aliquid lumẽ in oculis sit, patet ex eo ꝙ quorũdam brutoꝝ oculi in tenebris micãt. Qui. &. A. Octauiãus adeo lucidos oculos habuisse fertur, vt cũ acrius quenq̃; intuereť cogeret eũ q̃si ad solis fulgorẽ oculos submittere, Tyberiũ quoq; etiã & in tenebris vidisse. Trãq̃l. auctor est, sed ad breue & cũ primum a somno patuisset. Quod aũt radius ab oculo emissus vaporem spiritalẽ secũ trahit, & vapor sanguinem, ex eo iam perspicuum est, ꝙ lippi rubentesq; oculi radij sui emissione eos qui vident eodem morbo cogunt laborare, hoc enim indicat radium vsq; ad obuium illum protendi & cum radio vna vaporẽ corrupti sanguinis emanare, cuius ꝯtagione oculus spectantis nidificatur. Refert Aristoteles mulieres menstruo affectas intuitu suo speculum sanguineis guttis sæpe fœdare. Est enim vapor sanguinis sanguis quidem tenuissimus qui aspectum fugit oculorum, sed in speciali superficie factus crassior iam apparet. Hoc in rariori aut minus tersa materia non efficitur, quia in ea penetrat aut dissipatur radius. Non ergo mirum si patefactus & in aliquem intentus oculus radiorum suoꝝ aculeos in aduersos oculos iaculať, & vna cum aculeis qui spirituũ vehicula sunt sanguineũ illum vapore; quem spũm nominamus iuehit. Hic violẽtus aculeus diuerberat oculos, & cũ a ꝑcutiẽtis corde incitať percussi ꝑcordia q̃si regionẽ propriã repetit & cor vulnerat, neq; eius duriori dorso hebescit. Redit in sanguinẽ, ꝑegrinus hic sanguis, & cũ ab eius qui sautius est alienus sit, sanguinẽ eius ꝓprium inficit, In-

Fascinatio

tectus autẽ sanguis ægrotat. Hæc ægrotatio fascinatio est, q̃ icirco magis nocet teneriori ætati, qa illius corda, cũ molliora sint minus resistũt feriẽti, & magis leduntur, dixi vt potui hac verbo⁊ breuitate, vñ sit fascinũ. Addã illud in illyrijs & triballis hoies esse q interimãt vidẽdo si qcq̃; diutius irati pspiciãt easq̃; binas pupillas hẽre, maxieq; hoc malũ sentire puberes, ait Gellius atq; Pli. q etiã in Aphrica familias q̃sdã eẽ dicit teste Isogono & Nymphodoro, quo⁊ laudatiõe iterẽãt pbata. Arescãt arbores. Emoriantur isantes. Fœminas qdã oẽs vbiq; nocẽ, q̃ duplices pupillas hẽant. Cic. quoq; apud nos auctor est. Fascinũ pro mẽbro virili posuit in priapeia. Maro. Vt pape q̃ sis fascino grauis tenero, & paulo isra. Placet pape q sb arboris comis soles sacrũ reuict' Pãpino caput. Ruber sedẽ cũ rubẽte fascio.

SER. a ¶ Treis pateat cæli spatiũ nõ ãpli' vlnas, Vlna proprie est spatiũ in quãtũ vtraq; extẽdit manus dicta vlna ἀπὸ τῶν ὀλένων. i. a brachijs. Vñ & λευκώλενος ἥρη dr, licet Suetonius vnum cubitũ velit esse tñmodo. Sane hæc q̃stio varie soluitur. Nã alij dicunt significare eũ sepulcrum Cælij luxuriosi cuiusdam, qui vẽditis omnibus rebus & consumptis tantũmodo sibi spatiũ reseruauit, qd sepulcro sufficeret, & voluisse eu; errorem facere ex cæli & cælij similitudine, vt sit, Dic mihi vbinam sepultus est Cælius, cuius tribus vlnis continetur sepulcrum. Alij vero volunt puteum significari, qui est in Siene pte ægypti, quẽ ad hoc nimiæ altitudinis philosophi effoderũt, vt probarent locum illum esse solũ quẽ recto sol intuitu irradiaret. Nam. viij. calẽ. Iulias die quando in centro suo est sol lumine suo tam imam quoq; illius putei q̃ summã terram irradiat, sed neutrũ horum conuenit rustico, Vnde simpliciter intelligendus est cuiuslibet loci puteus, in quem cũ quis descenderit tantum cæli pspicit spatium, quantum putei latitudo permiserit. b ¶ Dic quibus in terris inscripti nomina regum Nascuntur flores, Quia soluere non potuit, ipse aliam obijcit qõnem, et captiose, Quibus in terris dixit. Hiacynthus. n. vbiq; nascitur flos, q natus est primo de Hiacynthi sanguine, postea de Aiacis, sicut & Ouidius docet. Est autẽ rubrum quasi lilium, designans primam hiacynthi litteram. Regu; aũt nomina nõ qm ipsi reges fuerũt, sed quia regum filij, vt Magnum reginæ sed. n. miseratus amorẽ, cum de Ariadne diceret Pasiphaes reginæ filia. Sane multi volũt nomina regũ pro nomĩe regis positum, vt sit quẽadmodũ illud in Terentio, Nõ perpeti meretricum cõtumelias cum de vna loqueretur. Nam flos iste Hiacynthi tantum & non Aiacis nomẽ retinet Tamẽ sciendũ ænigmata hæc sicut fere omnia carere apta solutione. c ¶ Phyllida sol' hẽto, amicam cõem, qd plus est q̃ esse Apollinẽ, nã eẽ Apollinem ĩpossibile ẽ, qd ille pmiserat, hic ñõ possibilia pollicetur. d ¶ Non, hic distinguendus est, vt sit sensus, Officij iudicis est ferre sentẽtiam, nõ eo⁊ qui inter se contendunt, vñ male quidam totum iungunt, Non nostrum inter vos tantas cõponere lites, Nam negaret se facturum quod faciet. Iudicaturus. n. est eõs esse pares dicens, Tu vitula dignus, & hic. e ¶ Cõponere, finire, vt Añ diẽ clauso cõponet vesper olympo. i. finiet. f ¶ Et quisq; amores Aut metuet dulces, aut experietur amaros. Et tu & hic digni estis vitula, & quicũq; similis vñi est. Nã supra vnus dixerat, Triste lupus stabulis, maturis frugibus imbres, Arborib' vẽti, nobis Amaryllidis iræ. Item alter, Dulce satis humor depulsis arbut' hædis, Lẽta salix fœto pecori, mihi solus amyntas. Ad cuius amatoris similitudinem pertinet, Aut metuet dulces, nanq; hic Menalcas & amabat & amabatur, sed tamen q̃; prudens timebat ne vnq̃; posset amor ille dissolui, & contra Damœtas amaritudines amoris expertus fuerat ex amicæ Amaryllidis iracũdia. g ¶ Metuet dulces, timebit p dulcib' ne eos amittat. h ¶ Sat prata biberũt, aut ĩtelligimus hunc exisse vt iuberet pueris suis vt arua irrigarent, quod illis cantãtibus factũ est, & re vera dicit Riuos claudite, aut certe allegoricos hoc dicit, iã cantare desinite satiati enim audiendo sumus.

Treis[a] pateat cæli spatiũ nõ ãplius vlnas. ME.
Dic[b] quibus in terris inscripti numina regum
Nascãtur flores, & Phyllida[c] solus habeto. PA.
Nõ[d]. nostrũ inter vos tantas componere[e] lites.
Et vitula tu dignus, & hic, & quisq; [f] amores
Aut metuet[g] dulces, aut experietur amaros.
Claudite iam riuos pueri sat prata[h] biberunt.

ANTO. ¶ CÆLI spatiũ, in æthyopiæ fine Siene est insula. C. M. passuum ambitu, vt scribit Pli. lib. v. Stra. quoq; li. xvij. docet, q in ipsa Siene puteus quidam est, qui æstiuũ indicat solstitium, quoniam hæc loca circulo tropico sunt subiecta, & I meridie vmbilicos faciũt sine vmbra, & sol supra verticem ibi manẽtibus habetur, vnde necesse in puteos q̃q̃; profundissimos vsq; ad aquã radios iaci. Itaq;

Siene

de hoc

de hoc puteo intelligere poteris & de quocunq; alio, nã in fundo cuiuscunq; putei manentibus cælũ non videbit nisi pro aditus magnitudine. ¶ Vlnas, Olene & olenos vlna dicit, estq; vt aiunt vtriusq; manus extensio, vel magis vnus cubitus tm̃. ¶ Apollo, cui diuinãdi potestas Macro. li. j. sat. scribit q̃ diuersæ virtutes solis nomina diis dederunt virtuté, igit solis quæ diuinationi, curationiq; præest. Apollinẽ vocauerunt, quæ sermonis auctor est Mercurij nomen accepit. ¶ Nomina regum, de hyacintho flore intelligit, de quo iã diximus, habet. n. in folijs hya. quod etiam Oui. in met. docet apertius. ¶ Nõ, hic fiat colon, vt dicamus. ¶ Nõ. s. vestrum est sed nostrũ qui iudex sum componere &c. ¶ Et vitula tu dignus, in Theocriti quinta, vbi Lacon & comatas, acerbe certauerunt. alter victus est. Ait enim sic Morson iudex. Laconem Morson iubeo reticere. quid ipsum nuncio deuictum, mea sic sententia poscit. Do tibi lanigerum pignus certaminis agnum. Quem nup docta meruisti voce comata. In sexta autem vbi Damœtas & Daphnis amici cãtarunt Deuicit neuter, neuter superatus abiuit. ¶ Aut metuet dulces, vti Menalcas, scilicet dixerat enim Dulce satis humor &c. ¶ Aut experietur amaros, vti Damœtas, scilicet nam dixerat. Triste lupus stabulis &c. ¶ Riuos. idest ora. ¶ Prata, aures. ¶ Biberũt, hauserunt, audierunt. Est enim allegoria quam Fabius li. viij. in versionem interpretatur, vt aliud verbis, aliud sensu ostendat.

CHRI. ¶ COMPONERE, finire, vt hic. Item tranquillũ reddere, vt sed motos præstat componere fluctus. Item comparere. Salu. Vbi metelli dicta cũ factis cõposuit illud. Sic paruis cõiũgẽ ponere magna solebam. Itẽ ornare, Dulcis cõpositis spirauit crinibus aura. Itẽ coniungere, vt Cõponens manibusq; manus, atq; oribus ora. ¶ Riuos, Nã e propinquo flumine deducũtur riui quibus irrigantur prata, vñ dicimus deriuare flumina cũ ex alueo per riuos dicunt. ¶ Prata, dicuntur quasi parata. quia sine cultura fructuum reddunt. Solũ expectatur dum herba crescere desiit & æstibus arescere tunc subsecatur, vt perarescat, furcillis versatur. Remoto fœno sicilienda sunt parata. i. falcibus cõsectanda quæ fœni sit pterierunt, & quasi herba tuberosum reliquerũt cãpum, a qua sectione arbitrat Varro dictum esse sicilire prata.

ECLOGA QVARTA POLLIO.

SICELIDES[a] Musæ paulo[b] maiora canamus.
Non omnes arbusta iuuãt, humilesq; Myricæ[c].
Si canimus siluas, siluæ sint Consule dignæ.

SER. a SICELIDES musæ paulo maiora canamus. Asini[*] Pollio ductor germanici exercit[*], cũ post captas salonas Dalmatiæ ciuitatem primo meruisset laureã, post etiam consulatum adeptus fuisset, eodez anno suscepit filium, quem a capta ciuitate Saloninum vocauit, cui nũc Virgilius genethliacõ dicit, quẽ constat natũ risisse statim, qđ parentibus omẽ est ifelicitatis, Nã ipsuz puerum iter ipsa primordia perijsse manifestũ est. Sicelides aũt græcum est. Nã latine siciliensis facit. i. Theocritiæ, Nam Theocritus syracusanus fuit, quem in hoc opere Virgili[*] imitat, vt diximus supra. b ¶ Paulo maiora canamus, Bene paulo. Nam licet hæc ecloga discedat a bucolico carmine, tamen inserit ei aliqua apta operi. c ¶ Myricæ, virgulta sunt humillima.

ANTO. ¶ SICELIDES musæ. in antiquis etiã pluribus testibus, & in illo qui in summi pontificis bibliotheca maioribus characterib[*] scriptus est Sicelides per e non per i legi, qđ quidem græce dixit illis n. Sicelia, nobis vero Sicilia dicit. Celebrat hic Asinius Pollio q fuit orator & cõsularis, vt docet Eusebius de quo latius in Alexi. fuit historiaꝝ & tragœdiaruz scriptor, qui & de Dalmatis triũphauit. Vñ Horatius ode prima secũdi voluminis ad eũ scribẽs ait, cui laur[*] æternos honores Dalmatico peperit triumpho. laudat ibidem eundem a pietate, a prudentia, a dignitate & honore, ab eloquentiæ viribus. Dicunt alij a Salona Dalmatiæ vrbe capta, susceptum filium Saloninuz vocasse, qui & si parum vixit. Hic quoqz a Marone cum patre celebratur, Sed laus ipsa talis est, q̃ sæpe ad Augustum quoqz referenda est. Vt suo loco docebimus. Aduertendũ pterea in Strabone legi Salonæ salonarũ. in Plinio salona salonæ. Itaqz nõ recte solonæ per o in pma syllaba dicitur. ¶ Sicelides musæ, quæ scilicet Theocrito syracusano fauistis, seu o Theocriti cãtus & carmina. ¶ Arbusta, idest minima & humilia. ¶ Siluas, idest altiora. ¶ Humilesqz myricæ. Myrica genus est fruticis, quam alij tamaricen vocant, auctor est Plinius libro. xiij. Idem quoqz libro. xxiiij. sic ait: Mirica quam & amaricon vocat Læneus similis est scopis amerinis arbitrãtur quidam hanc esse tamaricam, vulgus in- Myrica

Cumæ felicē eā arborem appellat, q̄m nihil ferat, nec ferat vnq̄. Hæc ille. ¶ Sint, & sunt in antiq̄ est, in illo summi pontificis sint per i. ¶ Cōsule, Pollione. s. ¶ Cumæi carminis, Cumæ, in cāpania sunt, antiquitate cunctas & siciliæ & Italiæ vrbes antecellit, vrbs ipsa plura legito apud Strabonē li. v. & apud Dionysiū lib. vij. idem autem sibyllæ sacellum erat, sed eius q̄ rebus romanis quinquagesima olympiade interfuit, cuiusq; librū ad Cornelium vsq; Sillam pōtifices Romani cōsulebant. tunc. n. vna cum capitolio igni absumptus est, auctor ē Solinus. Meminit idem Gellius li. i. ca. xix. sed latius Dionysius li. iiij.

CHRI. Sicelides ¶ SICElides, depcat errorē si paulo sublimi° q̄ pastoria res reqrit canat, Dixit āt sicelides & nō sicilides, Nā cū vsus sit patronymico noīe ꝙ potius græcū quam latinum deduxit ab eo ꝙ est sicelia vt dīt græci & nō sicilia vt dīt latini. ¶ Arbusta, cū proprie arbustū sit locus Arbustæ consitus nouellis arboribus. ¶ Arbustæ, quæ ex seminario auulsa sunt, seminaq; appellant, voluit notare humiliores arbores. ¶ Myricæ, Virgulta non multuʒ a gnestis distātes. ¶ Syluas, nam in precio fuit pastoria & agricultura.

SER.

Vltima [a] cumæi venit iam carminis ætas.
Magnus ab integro [b] sæclorum [c] nascitur ordo.
Iam redit [d] & virgo, redeunt Saturnia regna.

a ¶ VLTima cumæi vēit iā carmīs ætas, Sibyllini, q̄ cumana fuit, & sæcula p metalla diuisit, dixit ēt qs quo sæculo speraret, & Solē vltimū. i. decimū voluit. Nouim° āt eūdē eē Apollinē, vñ dic. Tuus iā regnat Apollo. Dixit ēt finitis oīb° sæcul rursus eadē renouari, quā rē ēt phi hac disputatōe colligūt dicētes, Cōpleto magno āno oīa sidera in ort° suos redire, & referri rurs° eodē motu. Qð si ē idē sideꝝ mot° necesse ē vt oīa q̄ fuerūt hēant iterationē. Vniuersa. n. ex astroꝝ motu pēdere manifestū ē. i. secūt° Virgili° dicit reuerti aurea sæcula. & iterari oīa quæ fuerūt. b ¶ Ab integro, denuo c ¶ Sæcloꝝ, synęresis p sæculoꝝ. d ¶ Redit & ṽgo, Iustitia q̄ Erigōe fuit, & pmiscet laudes tā pueri q̄ Polliōis, q̄ Augusti. Nā felicitas tēpoꝝ ad īperatoris pertinet laudem.

PRO. ¶ Cvmæi, vel a sibylla q̄ cumana, & post q̄tuor sc̄la παλινγενεσίαν, futurā cecinit, vl cumæi carmīs Hesiodi a p̄re Dio. q cumæ° fuit. Hesiodus aūt libris suis q̄tuor sæculoꝝ facit mētionē. Tiphys gubernator nauis arg°. Argo āt a celeritate dcā ē. Sic & Home. q κύνας ἀργοὺς celeres dixit, inde arguti, q mltū, ac celeriter loquunt, vt arguta hirūdo

ANTO. ¶ VLTIMA ætas, ferrea ītelligit, vñ ait īferius, Quo ferrea pmū desinet, ac toto surget gēs aurea mūdo, nā ab integro sæcloꝝ ordo nascebat. Pro. etiā scribit qð cumana sibylla post q̄tuor sc̄la, nonā generationē futurā cecinit. ¶ Magnus ab ītegro sæcloꝝ, nascit ordo. E dcis Cumææ sibyllæ hæc poeta sumpsit. q̄ qdē oīa de Xp̄o pdixerat. vñ & Greg. in moralibus ait, Xp̄m iudæoꝝ & gētiliū vocibus pphetari, q p vtrorūq; salute venerat. Bñ qdē ab ītegro, q̄m Xp̄i aduētu cesserūt vetera plurima, nouaq; alia īstituta sunt, cessit & ciuiliū belloꝝ furor. Natus est. n. vt Eusebius scribit, āno īperij Augusti. xlij. Virgili° aūt brūdusij perierat anno īperij pdicti. xvj. Itaq; xp̄m minime vidit, Sʒ in Augusti Pollionisq; laudē illa q̄ de xp̄o Sibylla dixerat hic īseruit. Credebat. n. futura esse, vt re vera fuit. ¶ Iā redit & ṽgo, iō redit dixit, q̄m virgo teste Hesiodo Iouis & Themidis filia teste arato Astrei & auroræ, q̄ ī aureo sæculo fuerat, eorūq; pnceps, pp dīligētiā & æqtatē iustitia appellata, ī cælū fugerat ætate ænea auctor Igin°. ¶ Saturnia regna. i. aurea sæcula q̄ qdē Saturno regnante ī latio fuerāt, quo tpe, fides iustitia & oīs ṽtus colebat, & tellus p se dabat oīa. nō bella, nō enses erāt, ver erat æternū. Suet. autē scribit fuisse quēdā vt oē ips pmo die natalis vsq; ad exitū Augusti, sæculū Augustū appellaret, & ita ī fastos referret. ¶ Redeūt saturnia regna, id dixit Maro, q̄m vt scrib. Li. Augusti tpe post bellū actiacū clausū ē iani tēplū, pace, terra, mariq; parta. Et vt Lucius Flor° ēt scribit August° ipe puersus ad pacē, pmū in oīa mala & in luxuriā fluēs sæculū grauibus, seuerisq; legibus coercuit. merito ergo redeunt saturnia regna dixit. Virgo

CHRI. ¶ VLTIMA cumæi. i. vltimū sæculū ex quatuor sæculis q̄ pdixerat Sibylla cumæa. Verū de sibyllis dicemus in æneī. qð aūt ad hūc locum attinet Sibylla cumæa fuit e cuma q̄ vrbs ē in locrensi agro q est Ioniæ Asiæ minoris quā aliq vicinitate loci Erythreaʒ appellarūt. Hæc vt ponit Seruius pfecta in Italiā. Multa de romanoꝝ fatis vaticinata est. Sʒ vt ostēdit Augustinus multa ēt de Xp̄o est vaticinata. ¶ Cuius ṽsum, vt ostēdit Phocianus capita ita se hñt vt pmæ litteræ pficiant ιησοῦς χριστὸς θεοῦ υἱὸς σωτήρ Iesus Xp̄s Dei filius saluator. Hæc igit illū de virgine orituꝝ prædixit veꝝ Maro istius theologiæ ignarus ad Octauiani fœlicitatē referēs ṽginē iustitiā intellexit a q̄ sit Octauianus quē appellat. i. solem. Nam nostri quoq; natum esse solēʒ iustitiæ Christum dicūt. Prisci ṽo pma sæcula aurea, idest ab omni vitio pura fuisse dicūt, & in illa virginem, idest iustitiā Sibylla cumæa

cum homi..ibus

iam hospibus habitasse teste quoq; ipso Virg. asserūt hæc igit sæcula iā sua ætate redijsse, ut testat Maro. Qđ etiā mathematice demū esse pōt demōstrari. Nā apud hæbreos insignis astrologus Abraam scripsit septē esse planetas & septē angelos eē illoꝝ ductores appositos. s. Caphiel, Saturno, Sathiel, Ioui, Samael, Marti, Amael, Veneri, Michael, Mercurio, Raphael, Soli, Gautiel, Lunæ. Quēlibet aūt illoꝝ ducere mūdū annos. cccliiij. & menses quatuor. ¶ Fuisseq; ordinē, vt primus Saturnus duceret q̄ hora Saturni creati sunt sol & Luna, post Saturnū duxit Venus, post Venerē Iuppiter, Ioui successit Mercurius, & illi Mars, Mars Luna itaq; ducat⁹ oīuꝫ istoꝝ septē absumit annos circiter septuagitaocto supra duo milia & .xl. Qđ si scđo pagaī huiuscemodi ducatus pueniet vltra annū sextū ac qnqgesimum supra q̄tuor milia ac nongētos annos, Sed Maro floruit anno a mūdo ꝯdito fere .lx. supra qnqꝫ milia ac cētū annos, ex qbus oībus pspicit quod tūc tertio iā regnabat Saturnus.

SER.

Iam [a] noua progenies cælo demittitur alto.
Tu modo nascenti puero, quo [b] ferrea primum
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,
Casta [c] faue Lucina, tuus [d] iam regnat Apollo.
Teq; adeo decus hoc æui, te Consule inibit [e]
Pollio, & incipient [f] magni procedere menses.
Te duce [g], si qua manent sceleris [h] vestigia [k] nr̄i,
Irrita [i] perpetua soluent formidine terras.

a ¶ IAM noua pgenies cælo demittit alto, vt videant hoīes non ex mortalib⁹ nati sed ex numinibus q̄si e cælo lapsi, & hinc cōijcit fore aurea sæcula, q Augusto⁹ ipat, & tal ē nat⁹ puer qꝯsul ē Pollio. b ¶ Quo deest nascēte. Naꝫ hoc dicit faue ei Lucina, cuius ortus sæcula īmutabit aureis, scilicet ferrea. c ¶ Casta faue Lucina, mō Dianam accipimus, Sic Oratius, Siue Lucinā ꝓbas vocari. Terentius, Iunonem Lucinam dicit vt Iuno Lucina fer opem, serua me obsecro tamen ambæ vnum sunt. d ¶ Tuus iam regnat Apollo, & vltimum sæculū ostendit, quod Sibylla Solis eē memorauit, & tāgit Augustum, cuius simulacrum factum est cū Apollinis cūctis insignibus. e ¶ Inibit, inchoabit, exordium accipiet, aureum. s. sæculum. f ¶ Incipiēt magni procedere mēses, illud tangit, quod Iulius & Augu. mēses in honorem Cæsaris & Augusti accepert̄ nomina. Nā ante quintilis & sextilis dicti sūt & hoc etiam trahit ad argumētum aurei sæculi. g ¶ Te duce, vel Augusto, vel Polliōe, vel Salonino. h ¶ Sceleris vestigia nostri, Bene nullum vult esse præsentium tēporuꝫ vitium, sed reliquias dicit esse supioris ætatis. Sic in georgicis cum laudaret Augustū, & carpsisset tempora vicina dicens, Vicinæ ruptis inter se legibus vrbes Arma ferunt, sæuit toto mars impius orbe, intulit Fert equis auriga neqꝫ audit currus habenas, vt ōnderet tātas esse reliq̄s præteritoꝝ malorum, vt ne ab optimo quidem rectore sedari posse viderentur. Vestigia autem scelerū dicit bella ciuilia, quæ gessit Augustus ꝯtra Antonium apud Mutinam, contra Lucium Antoniū fratrē huius Antōij apud Perusium, ꝯtra Sex. Pōpeiū filiū Pōpeij i freto siciliēsi, ꝯtra Brutū & Cassiū in Thessalia, cōtra Antoniū & Cleopatrā in Epiro apud actiū ꝓmontorium. i ¶ Irrita, ad nihilū deducta. k ¶ Vestigia, & nō dicit, Iā irrita soluent terras formidine, sꝫ fiet irrita, et soluēt terras timore vel formidine, Perpetua autem est longa.

ANTO. ¶ NOVA pgenies, id ē Sibylla dixerat de Xp̄o itelligēs, Maro tn̄ de filio Pollionis itellexisse voluit, vt amico gratificaret. Nec ītelligas de Augusto, qm̄ dicit, Modo nascēti puero & postea tuus iam regnat apollo. Per quē augustū ipsꝫ ītelligit, nā vt Suetoni⁹ scrib. acclamatū est Cæsarē eē apollinē. Itē existimatū apollinis filiū, qm̄ augustus mēse decimo nat⁹ esset. ¶ Lucina, Luna, vt Varro iqt, nascētiū dux est; hic ab iuuādo & luce Iuno Lucina dicta ab latinis, ipsa. n. mensibus actis in lucē ꝓducit infantes. ¶ Tuus iam regnat apollo, dixerat. n. Sibylla vltia ætate regnatuꝝ apollinē, qđ intelligendum erat (vt vult Maro) de augusto, nā vt ostendimus apollo dictus est, & apollinis filius existimatus. ¶ Adeo, certe. ¶ Pollio, pollioni blandit cū eo cōsule dicat aureū sæculuꝫ initū irȩ. ¶ Procedere, vlterius irȩ magni menses. i. Iulius & augustus, q olim Quintilis & Sextilis appellabant, de quibus plene legite Macr. li. i. sat. ¶ Te duce, te Pollione ꝯsule. ¶ Nostri sceleris, vult. n. bella ciuilia deoꝝ ira fuisse ob Romanoꝝ scelera, quod etiam Hora. asserit, dicit enim in epod. Sic est acerba fata romanos agunt, scelusqꝫ fraternæ necis &c. ¶ Perpetua soluent formidine, quod veꝝ fuit, nam vt diximus post actiacum bellum clausum est. Iani templum pace terra mariqꝫ parta.

CHRI. ¶ NOVA progenies. Quod Sibylla de xp̄o prædixit, hic ad Octauianus refert. Noua ergo in Christo, quia nusq̄ alias visa est in

quintilis sex... ... iuuis ... gustus ... ella ... [handwritten marginal note]

terris progenies, quæ esset deus & homo, Sed noua in Octauiano.i.admiranda propter orbem illo regnante omni ex parte redactum. ¶ Vel noua, quasi genus nouũ hominum renascatur. ¶ Apollo, puto per Apollinem Octauianũ intelligendum esse qui sit veluti alter salutaris sol orbi infusus, vel propter iustitiam, quæ per solem exprimitur, appellat Apollinẽ vt per hoc numen oñdat rediisse saturnia sæcula in qua iustitia habitauit inter mortales. Est etiam Apollo, quia suo splẽdore orbis totus illustratus sit. Quin & alibi inducit Apollinẽ Octauiano in bello actiaco fauentem. Vt actius hæc cernens arcum tendebat Apollo. Nec placet qđ ad apollinem referatur. Ipse non regnauit. ¶ Tuus.s.frater, nam Lucina Diana est Solis soror. ¶ Magni menses. perplacet seruiana sententia, vel magni, idest admirabiles ꝓpter aurea sæcula. ¶ Vestigia irrita soluent terras.i.reliqæ scelerum icctirco soluent, idest liberabunt a perpetua formidine terras, quia erunt irrita, idest ad nihilum reducta.

Ille [a] Deum vitam accipiet, Diuisq; videbit
Permixtos Heroas, & ipse videbitur illis,
Pacatumq; [b] reget patriis virtutibus orbem.
At tibi [c] prima puer nullo munuscula [d] cultu
Errantes [e] Hederas passim cum Baccare tellus,

SER. a ¶ ILLE deũ vitã accipiet, sicut supra artifitiose laudem ꝯfũdit, vt possit esse cõmunis. Nã ad quẽuis pót referri ille, vel ad Augustum, vel ad Saloninum. b ¶ Pacatũq; reget patriis virtutibus orbes, vel Augustus Cæsaris, vel Saloninus Pollionis virtute pacatũ orbẽ tenebit, & mira laus vtriusq; est, & eius qui pacauit, & q pacatus tutẽ. c ¶ At tibi ꝑma puer nullo munuscula cultu, Rhetorice digesta laudatio. Non.n. improuide in principio vniuersa ꝯsumpsit, sed paulatim fecit laudẽ cum ætate procedere. d ¶ Munuscula, Bene in rebus minoris ætatis vsus est dimminutione. e ¶ Errãtes hederas passim cum baccare tellus, passis vagantes. Vñ antiqui lyrici dixerunt, Flexi pedes hederas, quod hac & illac vagant. Mire autem puerus laudat ex ipsis muneribus. Nã hedera indicat futurum poetam. Vt Pastores hedera nascentẽ ornate poetam, Baccar hō herba est, quæ fascinum depellit, vt Baccare frontẽ Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro, per qđ pulchrum indicat puerum.

ANTO. ¶ ILLE deum vitam accipiet. Cicero lib. primo de natu.deo. scribit eam esse deorum vitã, q̃ nihil beatius nihil oĩbus bonis affluentius cogitari pót. nihil.n. agit, nullis occupationibus est iplicatus, nulla opera mollit, sua sapientia & virtute gaudet. ¶ Ille deum, hic locus aperte ostendit ꝓ apolline Augustũ itelligi. ¶ Ille ergo.i. apollo, q & Augustus erat deũ vitã accipiet, nã vt in tityro diximus. Augusto viuenti etiam tẽpla & aræ ꝯstitutæ sunt. De pollionis filio non intelligas, quoniã de illo inferius ait, At tibi prĩa puer nullo munuscula cultu &c. ¶ Heroas,

Heroas Qui sint heroes. Augustinus lib.x. ostendit his verbis. Nomen heroum ab Iunone dicitur tractum, qđ græce Iuno hera appellat, & idõ nescio quis filius eius secundũ græcorũ fabulas heros fuit nuncupatus, hoc videlicet mysticum significãte fabula, quod aer Iuno ni deputeẽ vbi volũt cũs dæmonibus heroas habitare, q nomine appellat alicui meriti animas defunctoꝝ. Idem quoq; li.vij. scribit, inter lunæ gyrũ & nymborũ ac ventoꝝ cacumina aerias esse aĩas, sed eas aio nõ oculis videri & vocari heroas & lares & genios. Trismegistus quoq; auctor ẽ heroas habitare inter aeris purissimas partem supra nos & terrã vbi nullus est nebulis locus. ¶ Patriis virtutibus, idest militia qua quidem Augustus Iulium patrem imitã tus est, & ea orbem pacauit, de qua re legitõ Appianum circa finem libri, qui illyrius dicitur. legito item Florum in fine. At tibi prima puer, iam vertit sermones ad Saloninũ Pollionis filium per apostrophen, laudans eum a bonis eius gratia futuris. Prædicit autem multa ac si victurus esset. innuit tandẽ quum hæc scripta sunt illum obiisse. Ergo in Pollionis gratiam id omne actum est. ¶ Hederas, per has futuros honores indicat. hederã, idest poetæ coronabantur. Virgi. in septima ecloga, Pastores hedera crescẽtẽ ornate poetam. Et Plini. scribit poetas coronari hedera habenti croceũ semẽ, scribit item Alexandrum ex india redeuntem exercitum hedera coronasse exemplo Liberi patris, Probus autem lib. iij. Geor. scribit, quod idõ poetis ex hedera corona datur, quia existimatur Liber esse cum musis. ¶ Cum baccare, baccar radicis tantum odoratæ est, a quibusdã nardus rustica appellaẽ. Odor ei est cinamomo proximus. Ea auxiliatur contra serpentes, capitis dolores, feruoresq; odor somnũ gignit, vestibus odoris gratia inserit. Pli.li. xxj.ca. septimo & quadragesimoprimo.

CHRI. Pacare ¶ PACATVM, proprie pacare est, cũ ex bello aut tumultu aut alia turbulentia ad pacẽ tranquillitatemque rem reducimus. ¶ Hederas, de hederis alibi dicetur. ¶ Baccare, baccaris ait Pli. Quia radicis odoratæ est qdã nardũ rusticũ appellauere. Vnguẽta ex eius

radice

fidlicẽ fieri folita apud antiquos. Aristophanes comicus testis est. Odor ei est cinamomõ ꝓximus, & paulo infra. Eorum error corrigendus, qui baccar nardum rusticum appellauere. Est enim alia herba sic cognominata, quã græci asaron vocant. Dioscorides ait, quod aliqui persam vocant in medicinæ vsu est, Vestibus odoris gratia miscetur, & post statim de asarõ subiungit, quod alibi ab eo vocatur baccaris.

Mixtaq; ridenti [a] Colocasia fundet Acantho.
Ipsæ [b] lacte domum referent distenta capellæ
Vbera, nec magnos [c] metuent armenta Leones.
Ipsa tibi blandos fundent cunabula [d] flores
Occidet & serpens, & fallax [e] herba veneni
Occidet, assyrium [f] vulgo [g] nascet Amomum.
At simul Heroum [h] laudes, & facta parentis
Iã legere, & quæ sit [i] poteris cognoscere Virtus:
Molli paulatim flauescet campus arista,
Incultisq; rubens pendebit sentibus Vua.
Et duræ quercus sudabunt rosida Mella.

IER. a ¶ RIDENti acãtho, læto, & est herba q̃ in ægypto nascit. b ¶ Ipsæ lacte domum referent, Quid enim est apti⁹ infantibus lacte, & la⁹ in li est quod ait ipsæ referent. c ¶ Nec magnos metuent armenta leones, bona vsus est moderatione, dicẽs, Erũt quidẽ magni leones, sed minime armentis nocebũt. d ¶ Cunabula, lectuli in q̃bus infantes iacere ꝯsueuerũt, vel loca in q̃bus nascunt q̃si cynabula. Nã κύειν est græce ꝑgnãtem esse & eniti. e ¶ Et fallax herba veneni nõ cicutã dicit q̃ oĩbus nota est, sed illã sardoniã, q̃ apiastri similis hoĩes decipit⁹ vel aconita, vt Nec miseros fallunt aconita legentes. f ¶ Assyriũ vulgo nascet amomum, Amomũ herba est suauissimi odoris, q̃ tantũ in assyria nascitur. g ¶ Vulgo, passim. h ¶ Heroũ laudes & facta parentes, si fuerit epexegesis, melior sensus est. Quæ erunt heroũ laudes, tui virtutes parẽt. i ¶ Quæ sit poteris cognoscere virtus, Accessu. n. ætatis q̃ta sit virtus agnoscitur, & cuius gloriæ.

ANTO. Colocasia ¶ COLOCASIA, in ægypto nobilissima ẽ colocasia, hanc e nilo metunt. Ferebatur in Italia glautias acria corporis colocasia leniri putauit & stomachum iuuari. Pli. lib. xxvij. capi. xxix. & li. x. ¶ Acantho, vide in palæmone, ¶ Amomum, diximus ibidem. ¶ Fallax, fallis enim ignaros. ¶ Parentis .i. pollionis, de quo sæpenumero meminit Appian⁹ scripsit itẽ historias & tragoedias, vt dictũ ẽ. ¶ Virtus, virtus est vitiũ fugere, inq̃t Hora. Virtus Virtus est nihil aliud quã in se ꝑfecta & ad suũ producta natura. Tul. li. j. de legibus, Virtus est affectio animi ꝯstans, ꝯueniensq; laudabiles efficiens eos in quibus inest. Tul. li. iiij, tuscu, Legito item Apuleius in libro de philosophia. ¶ Molli arista, mollem appellat, q̃a non dura, sed fragilis est. ¶ Flauescet, splẽdebit flauus fiet maturescẽte segete, hinc Flauus color ait paulatĩ. Est aũt flauus color ex viridi, & ruffo & albo concretus. lege Gel. li. ij. ¶ Rosida mella, venit enĩ ex aere & maxime sy-

derum ex ortu Itaq; eius ꝑma aurora folia arborum melle rosida iueniuntur. Pli. lib. xj. de quo lati⁹ legito librũ Georgi. iiij. ¶ COLOCAsia, ait Pli. quã CHRI. aliq cyamõ. i. fabam dicunt, in ægypto nobilissima, Hãc ex Nilo metũt caule cũ coctus est harenosũ in mandendo, Thyrso aũt qui inter folia emicat spectabili folijs latissimis. Dioscorides fabã ægyptiacam appellat, arabice culcas dr. ¶ Acantho, Est acãthus arbor in ægypto, semper frondẽs sic dicta quod spinis abundat. Nam ἄκανθος spina est, vñ acanthis lucet dr alba spina. ¶ Amomum, herba odora- Amomũ tissima, cuius frutex similis est botruo, ramulos habet siccos & duros virgulis assimiles. Ex thyrso botruoso semen redolens, & sibi cõnexũ flores album velut violæ folia brio- Brionia niæ similia hẽt. Brionia vo vitis alba ẽ. Triplex aũt inuenit armenicũ qđ cæteris ꝑstat aurosi coloris vel fului odoris boni. Secundũ medicũ. Tertiũ ponticum. Pli. aũt dicit. Amomi vua in vsu est indica vite labrusca, vt aliq existimauere frutice venoso palmi altitudine. Capiturq; cũ radice manibus paulatim leuiter componitur protinus fragile laudatur, quam maxime punici mali folijs simile, nec rugosis colore ruffo. Secunda bonitas est pallido, herbaceũ peius, pessimum, candidũ, qđ vetustate euenit. ꝑcium vuæ in libro sicli. lxx. Nascit Mocenæ, quæ pars Armeniæ est, & in media & in ponto, adulteratur folijs punicis & gummi liquido, vt cohæreat, cõuoluatq; se in vuæ modum simile illi & nomine & frutice. Cardamomum, Heroũ, heros quid sit dicemus in æneide. ¶ Flauescet campus arista, q̃si dicat, sua sponte nascetur arista. arista ꝑ spica. Cæterum aristæ Arista sunt tenues illæ virgulæ & asperæ, q̃ surgũt in spica ab ariditate dictæ. ¶ Incultis pendebit. s. vuæ. Eadem sententia quæ & in superioribus vt vbiq; omnia sua sponte nascant rubens, vt ostendat quod non solum producetur vua sed etiam maturescet.

Pauca tamen suberunt[a] priscæ vestigia fraudis
Quæ tẽtare[b] Tethym ratibus q̃ cingere muris
Oppida quæ iubeant telluri infindere sulcos.
Alter[c] erit tum Tiphys, & altera q̃ vehat Argo
Delectos Heroas. erunt etiam altera bella.
Atq; iterũ ad Troiã magnus mittet Achilles.
Hinc vbi iam firmata virum te fecerit ætas,
Cedet[d] & ipse mari vector, nec nautica pinus
Mutabit merces omnis feret omnia tellus.
Non rastros patietur humus, non Vinea falcẽ.
Robustus quoq; iam tauris iuga soluet arator.

SER. a ¶ SVBErunt. i. erũt, sed latenter, & bñ priscæ fraudis ad suoꝝ tẽporũ excusationes, sicut diximus supra. b ¶ Quæ tẽtare tethym ratibus q̃ cingere muris Oppida, A sequentibus ostẽdit pcedẽtia, q̃ vitauit quasi laudi incõgrua. Nam per nauigationẽ ostẽdit fore auaritiã q̃ homines nauigare cõpellit, p muros bella significat, p agricultur ã famis ostẽdit timorẽ. c ¶ Alter erit tum Tiphys: Specialia p generalib' põit. Nã p Tiphym quẽcũq; gubernatorem accipimus, Per argo quãcunq; nauem, per Troiam quamcunq; ciuitatẽ, Per Achillem quẽcunq; virum fortem. Videtũ locus hic dictus per ἀποκατάστασιν. i. p omniũ reꝝ volubilitatẽ ex siderũ rõne veniẽtẽ, vt diximus supra. d ¶ Cedet & ipse mari vector, necessario siqdẽ Oĩs feret oĩa tellus. Nauigatio. n. ex mercimõij rõne descẽdit.

ANTO. ¶ TETHYM, pro mari posuit, fuit enim tethys Achillis mr̃ Nerei filia. ¶ Tẽtare, auaritiæ videl3 cã. ¶ Oppida, Cæsar li. v. de bello gallico scrib. qd oppidũ britãni vocãt, quũ siluas ipeditas vallo atq; fossa munierunt, q̃ icursionis hostium vitãdæ causa ꝯuenire cõsueuerat, vnde tamen dicat lege Festum, nã p catello ponitur. ¶ Cingere muris, hostium metu. Alter erit tũ tiphys. Finito anno mũdano seu vertenti qui in se continet quindecim solarium annorum millia, vt physici volunt, omnia reiterabunt, de quo late Macro. libro secundo de somno, & Tul. in libo de natu. deorum scribit, q secundum mathematicos magnus annus tum efficitur, quum Solis & Lunæ, & quinq; errantium, ad eandem cõparationem confectis omnium spatijs est facta conuersio, quæ quam longa sit magna questio est, esse vero certam & diffinitam necesse est &c.

Tiphys ¶ Tiphys, is primus inuenit amminicula gubernãdi, vt Plinius scribit, fuitq; in argo naui magister, hinc ait ille. Tiphys, in æmonia puppe magister erat.

Argo ¶ Argo, Iason Aesonis filius, ac peliæ thessalorum Regis nepos, vt in Colchos iret p aureo vellere rapiendo iuxta pelion nauim ædificauit, magnitudine atq; apparatu longe maiori quam prius fierent, erat. n. antea paruarum nauicularum vsus. Iason postea optimos eorũ, qui secum ire appetebãt, elegit numero quatuor & quinquaginta, Nauis argo dicta est ab argo eius architecto, vt alij scribunt ab eius velocitate quam antiqui argõ appellabãt, auctor est Diodo. li. v. ¶ Hinc vbi, q̃uis Solonin' dũ hæc poeta scriberet mortu' esset, attñ vti dixi tanq; victuro in Pollióis gratiã hæc futura dicebat. ¶ Cedet mari nulla enim erit amplius auaritia. ¶ Vector qui naui vehitur. ¶ Mutabit merces, quod nautæ lucri causa facere solent, cum nõ vbiq; eadem sint mentiri colores, nam cum alba sit accipiendo diuersum colorem mentit illum, cum nõ sit natiuus, inficere autem lanas sordibus Ludi primi inuenere, vt scribit Plinius li. vij. Ipse sed in pratis aries &c. Quũ poeta h loco loq̃ret de filio Pollióis id qd ad pricipem sũmum spectaret adiecit ipse sed in pratis &c. Tradit enim in libro ethruscoꝝ. Si hoc aĩal insolito colore fuerit indutum portendi imperatori rerum omnium cum felicitate largitatem, Est sup hoc liber Tarquinij transcriptus ex ostẽtario tusco, ibi reperitur purpureo aureo ue colore ouis aries ue, si spargetur principi ordinis et generis summa cum felicitate largitatem auget genus, progeniem propagat in claritate lætioremq; efficit, huiusmodi igitur statum imperatori in trãsitu vaticinatur. hæc ex Macrob. lib. iij. sat.

CHRI. ¶ TETHYM, hæc vxor est Oceani, Tethys vo mater Achillis. Aquarũ. n. effectiua vis oceanũ dixerunt prisci cuius symbolum tethys est. Vis aq̃ potalis est. Achelous. Marinæ neptunus, q̃ inquantum gignere potest Amphitrite dr̃.

Tiphys ¶ Tiphys magister fuit eius nauis, qua Iason & reliqui delecti ex græcia heroes in colchos ad vellus aureũ nauigarunt, appellata aũt est argo a velocitate, ἀργὸς. n. velox est, Vñ Home. κύνας ἀργούς i. canes veloces dixit. Hanc autem fuisse primã nauẽ longam & inuentam a Iasone Philostephan' auctor est. Quãuis Aegesias Pantalo, Ctesias Samytæ Stephan' Semyramidi Archimachus ægoni hoc inuẽtũ ascribat. ¶ Tauris, robustis inuẽcis. Nã tauri cũ semp sint indomiti inutiles sunt aratro.

DISCET

Nec varios discet[a] mentiri lana colores,
Ipse sed in pratis Aries iam suaue rubenti
Murice[b], iam croceo mutabit[c] vellera luto[d].
Sponte sua Sandyx[e] pascentes vestiet agnos.
Talia[f] sæcla suis dixerunt currite[g] fusis
Concordes[k] stabili fatorum[h] numine Parcæ[i].
Aggredere o magnos (aderit iam tépus) honores

SER. a ℭDISCET mẽtiri lana colores, Cũ.n.tingit, mentit alienũ colorẽ. b ſ Murice, cochlea, vñ tingit purpura. c ſ Mutabit, tinget, ĩficiet p naturã. d ſ Luteo colore, rubicũdo, & est hypallage p croco luteo. nã crocũ lutei coloris ẽ, vñ & alutea pellis. e ſ Sãdyx herba ẽ, de q̃ sandycin⁹ tingit color, quã varanã rustici dicunt. f ſ Talia sæcla suis dixerũt currite fusis. Meli⁹ est Currite ĩpatiuũ ẽ mõdũ, v⁹ sit sensus dixerũt Parcæ ꝯcordes suis fusis. i. vaticinatiõib⁹. g ſ Currite ta. sæ. H ordine & cuẽtu vr̃o estote stabili; hic immutabili & semp manẽti. h ſ Fatoꝝ numine, affata dicta a fando quia q̃ parcæ dixerũt hæc credebant euenire mortalibus, Numine autem. i. potestate, diuinatione, ac maiestate, i ſ Parcæ, q̃ & furiæ ĩfernales dictæ p antiphrasim quia nulli parcunt. k ſ Cõcordes stabili fatoꝝ numĩe parcæ, Nã & qd̃ vna dixerit duæ sequunt, & fixa sunt statuta fatoꝝ. Oratius, Qđ semel dictũ stabilisq; reꝝ termin⁹ fuet.

ANTO. ℭIAM. i. tunc. ſ Suaue, pro suauiter. ſ Murice, murex piscis est firmiori testa circundatus, e cuius sanguine lana tingitur, de quo late Pli. lib. ix. ſ Crocco luto, ruffo colore, luteus enim color ruffus dilucidior est a luce dictus, vt Gel. scribit, de quo etiam in Alexi ſ Sãdyx, ea in olere siluestri, a græcis ponit, decoctæ succus prodest stomacho fatigato venere corpori succurrit, vt Plini. tradit libro. xij. libro etiam. xxxv. dicit quod si sãdaraca torreatur, æqua parta rubrica admixta, sandicem facit, quãquã animaduertat Vir. hic herbas existimasse. ſ Talia sæcla suis, hic versus Varij de morte erat, vt scri. Macro. libro sexto. ſ Concordes parcæ, Eæ tres sunt Homero teste Clotho, Lachesis, Atropos, Clotho fert colum. lachesis filat Atropos incidit, Clotho, verbum circumuolo significat. Lachesis a lachós dicitur, quod est sors, nobis enim sortitur vitæ terminũ, Atropos autem immutabilis, vel sine conuersione, eo quod omne natum vbi in terminum sibi statutũ venisse cognouerit demergat in mortem. ſ Parcæ, ꝗo dictæ sunt a partu littera immutata, quasi parte vt Varro voluit Gellio referente libro. iij. ca. xvi. Nascẽtib⁹ enim bonum & malum hominibus cõferunt, vt Hesiodus scripsit. ſ Stabili numĩe fatorum. i. ĩmutabili iussu voluntate & lege deorum. Est enim fatum vt Plato dixit, voluntas & iussio dei, hinc Lucanus ait libro quinto, Siue canit fatum seu quod iubet illa canendo. Fit fatum. Crysippus autem auctore Gellio libro sexto. c. secundo, dixit fatum eẽ sempiternã quandã & ĩdeclinabilem rerũ seriem. Cicero. libro ꝑmo de diuinatiõe sic ait, Fatũ autem id appello quod græci hermamenen i. ordinem seriemq; causaꝝ, cũ causa causã ex se gignat. Ea est ex omni æternitate fluẽs veritas sempiterna. ſ Fusis versando etenim pollice fusos fata cõstituunt. ſ Aggredere, aduertit autem hic sermonem ad Augustum. ſ Magnos honores, diuinos intelligit. Vñ ait Horatius epistola prima secundi voluminis ad Augustum, Romulus & Liber pater & Cum castore Pollux, post igentia facta deoꝝ in templa recepti, & infra paulum. Præsenti tibi maturos largimur honores. Iurandasq; tuum per nomen ponimus aras. Nil oriturum alias. nil ortum tale fatẽtes. Si vero de pollionis filio intelligeres. Licet mortuo: vt diximus, tunc magnos honores consulatus expone. Nam si de imperio intelligeres. Augusto iteritum portenderet, melius tamen de Augusto intelligemus.

CHRI. Luna ℭLANA. a lenitate, idest a mollitudĩe sua, dicitur hic lanugo primi pili in barba, quia cæteris sint molliores, & in nonnullis pomis, vt sunt cydonia, lanuginem dicimus. Estque in sola oue lana. Nã cæteræ quadrupedes pilos aut setas habent. Inuenitur etiã lanitium. Sic in Georgi. Si tibi Lanitiũ curæ, vt epistola & epistolium. Nam Catul. epistolium dixit. ſ Suaue rubenti. ideo dixit quia in libro Tarquinij ex ostentario tusco ita legitur. Purpureo auro vel colore ouis aries ue si aspergitur principi ordinis & generis summa cum felicitate largitatem auget, genus progeniem propagat in claritate, lætioréq; efficit. Hunc igitur augusto transitu statum vaticinatur. ſ Sponte ve. Quia color sandicibus connaturalis erit vt in lana adhuc non tonsa. ſ Sandyx, ait Diascorides, oleus agreste quod facile comedi põt. Virt⁹ est ei ilipitica. Inuenitur etiã pro auripigmẽto vsto. Plinius autem inquit in olere siluestri sandyx a græcis ponitur.

SER. a ¶ IOVIS incrementũ, nutrimentũ, & est vulgare, quod bucolico conuenit carmini. b ¶ Nutātē mundũ, nutat p̄sentibus malis, lætus est bonis futuris. c ¶ Cōuexo, curuo & clinato. d ¶ O mihi tā lōge maneat ps vltima vitæ, vt ita possim frui vita lōgissima & habere tātũ spiritũ, quantũ posset suffi cē ad tuæ vtuq; commemorationē. e ¶ Nō me carminib' vicet nec thracius Orphe', gñe stili sese Orpheo, vel Linō fore æqualē cōmemorat, Nā nō sibi arrogat s3 hoc dicit, Tāta est materies tuæ laudis, vt & hūile īgeniũ i ea supra oēs possit excellē.

Cara Deum soboles magnũ Iouis[a] incrementũ.
Aspice cōuexo[c] nutantem[b] pondere mundũ,
Terrasq;, tractusq; maris, cælumq; profundum.
Aspice venturo lætentur vt omnia seclo.
O mihi[d] tā longe maneat pars vltima vitæ,
Spiritus. & quantum sat erit tua dicere facta.
Nō me[e] carminib' vicet nec Thraci' Orpheus,

ANTO. ¶ MAGNVM iouis incrementũ, cresceet. n. deo; numerus per augustũ, qué deũ sobolē appellat pp æneam Romulũ & Iuliũ inter deos relatos. Si tñ de Pollionis filio accipias. Iouis incrementum ait, qa superius de eo dixerat. Iā noua progenies cælo demittit alto. ¶ Cōuexo, puexum est ex omni parte declinatũ qualis ē natura cæli, q ex omni parte ad terrā versus declinatũ est. Festus id scribit. ¶ Mundũ, Mūdus appellat cælũ, terra, mare: & aer, vt scribit Festus, hic tñ pro cælo tm̄ accipitur, nam cælum vere mūdus vocatur, vt Macro. li. j. de som. inquit, mundus est deorum domus ait Euripides. ¶ Nutantē mundum, Id lætitia potius futuri sæculi agi crediderim q̄; p̄sentibus malis. Vnde more suo sequenti carmine illud idem aperuit dicens, Aspice venturo lætentur vt omnia seclo &c. quod autem omnia simul & tristarētur, vt hic esse nullo pacto conuenire videtur, Lætitia autem morari etiam inanimata, idem maro in Sileno oñdit, ait enim, Tũ vo in numerū faunosq; ferasq; videres, Ludere, tum rigidas motare cacumia quercus. ¶ Conuexo pondere, conuexum pondus intellige ipsius cæli orbem & machinā. ¶ Cælumq; profundum, aera hic accipimus, vnde Pli. li. ij. sic ait. Namq; & hoc cælum appellauere maiores, quod alio nomine aera Ifra lunam hæc sedes, multoq; īferior meri to igitur de aere cælum p̄fundum ait. ¶ Venturo seclo, id autem iam descripsit. ¶ O mihi, optat sibi longiorem vitam, quo augusti laudes cantare queat. Est autem ordo. O maneat mihi vltima pars vitæ, tam lōge & maneat spiritus tam longus, quantum sat erit

CHRI. dicere tua facta. Dicendo autem spiritus qd sit vita declarat p epexegesim. ¶ Maneat, futura sit pars vltima meta & terminus. ¶ Orpheus, Trax genere filius Oeagri, doctrina melodiaq; ac poesi excessit oēs, quo; extat memoria, Etenim poema mirandũ edidit & suauitate cantus feras etiā ad se audiēdus alliciebat, auctor est Diodorus lib. v.

CHRI. ¶ IOVIS incrementũ, Spondaicus versus. Incrementũ iouis dixit, qm̄ īperiũ magnũ administrabat. qđ quidā s̄m mathematicos a ioue. Vñ Home. διοτρεφέας βασιλῆας dixit. Orpheus Theolog', p̄scæ theologiæ fuit, quā quidē rem hymni sui iudicāt. Hui' theologiæ p̄nceps fuit Mercurius trismegistus, Mercurij s̄o sectator, fuit Orphe' Orphei sacris imitatus est aglaophæn', aglaophæni Pythagoras, pithagoræ auditor fuit philolaus. Philolaũ aũt audiuit Plato. Sed redeo ad Orphea. Hic. n. orgia ab ægyptijs accepta ad græcas trāstulit, q̄ ab eo Orphica dicta sunt, & fretus obscuritate antiquitatis oia q̄ de Bacco thebano ex thebæ ægyptiaca ferebantur, qm̄ Cadmeis amicus esset ad Baccũ thebanũ ex boeotia trāstulit. Cuius cum tāta vis in poetica fuisset, vt aut effrenatos, aut stolidos, stupidosq; homines ad mitiorem cultum traduceret, dictus est tigres leonesq; demulcere potuisse, & siluas mouisse. extāt ergo vt diximus hymni eius p̄funda p̄mæ theologiæ doctrina referti & mira suauitate grauitateq; insignes. Dīt fuisse vnũ ex argonautis, & atrocē tempestatē in q̄ incideraut suis auertisse. Volūt Citherōnē boeotiæ montē, qm̄ ibi in sacris crebrius caneret a sua cithara nomē sumpsisse. scribit Pli. auguria q̄ prius ex auibus tm̄ sumerentur ex reliquis quoq; aiantibus sumi posse orpheũ demōstrasse, Veȝ cũ in thratia īstituisset, vt i sacris bacchi viri a mulierib' abstinerēt, ratæ illæ id in cap contemptũ esse institutũ facto a, mine hoiem nil tale timētē īuasere atq; lacerauere. Pleriq; tñ teste Laer. Dioge. illũ fulmine ictũ p̄isse affirmarūt, qđ & epigrāma itestat qđ ē huiuscemodi
Θρήικα χρυσολύρην τῇδ᾽ Ὀρφέα μοῦσαι ἔθαψαν
ὃν κτάνεν ὑψιμέδων Ζεὺς ψολόεντι βέλει.
Qđ sic latine dicemus, Orphea chrysolyram musæ hic posuere poetam Fulmine quem strauit

strauit Iuppiter alta regens. Linus autem thebanus poeta fuit Apollinis fm eos, quos nunc poeta sequitur filius. Diogenes vo refert illum a Mercurio ex Vrania nympha genitum fuisse, & ab apolline sagitta transfixum perisse cum iam mundi generationes & solis lunæq; cursum & animantium, fructuūq; originem scripsisset, hic in pricipio poematis dixit omnia simul fuisse, quez secutus Anaxagoras oia simul nata esse, dixit Plutar. in li. de musica, cum dixisset, artem citharedicā primū Amphionem a ioue didicisse, addit eodem tempore Linum thebanum lugubres versus cecinisse Pli. vbi de inuentoribus scribit, ponit etiā alios qui citharæ inuentionem amphioni, alios qui Orpheo, alios vo qui Lino tribuant.

Nec lin^e: huic mater q̄uis, atq; huic pater adsit,
Orphei Calliopea Lino ^a formosus Apollo.
Pan ^b etiam Arcadia ^c mecum si iudice certet,
Pan ^b etiam Arcadia dicat se iudice victum.
Incipe parue puer risu ^d cognoscere matrem.
Matri ^e longa decem tulerunt fastidia menses.
Incipe parue puer, qui ^f non risere parentes
Nec deus hūc mēsa, Dea nec dignata cubili est.

SER. a ¶ LINO, Linus cuz nomē hominis dicimus, li breuis est. Stati^e, Medio Linus intertexus acantho, Cuz linū dicimus filum significātes, li longa est, cum pducat apud græcos. b ¶ Pā etiā, rediit ad rustica numīa. Nō satis excesserat dicēdo Linuz poetā, Orpheaq; theologū. c ¶ Arcadia iudice, q̄ ei fauet. vbi colit. d ¶ Risu cognoscere matrem, Alludit ad id quod factum est, & rē naturalē ait. Sicut enim maiores sermone cognoscunt, ita infantes risu se iudicant agnoscere. Ergo hoc dicit. Incipe parentibus arridere. & eis spe boni omnis detraher sollicitudinem, vt & ipsi tibi arrideant. e ¶ Matri enim decē menses attulerunt longa fastidia, Alii abstulerint legūt, vt sit sensus. Si riseris abstulerint decē menses matri tuæ longa fastidia. f ¶ Qui non risere parentes, Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est, sicut Vulcano contigit, Qui cum deformis esset, & Iuno ei minime arrisisset, ab Ioue ē præcipitatus in insulā Lēnum, illic nutritus ab Sintiis. Cum Ioui fulmina fabricasset, nō est admissus ad epulas deoꝝ. Postea cum rogaret vt vel Mineruæ cōiugium sortiretur, spretus ab ea est, Vn̄ diuinos honores non meruit, ad quos per conuiuiū numinum, aut per coniunctionem venitur deaꝝ, Hinc est q̄ Iunoni agit in p̄ Aeolus gratias, q̄ p eius beneficium diuinos honores meruit,, vt Tu das epulis accumbere diuum, non deus, idest Iuppiter, nec dea, idest Minerua.

IRO. ¶ PAN ETIAM, Pā Mercurii & Penelopes filius, fistulam, carmenq; cōposuit, simplici iteratione eadē consectatur, vt ibi oceanitides Ambæ ambæ auro, pictis incinctæ pellibus ambæ Nūc casuum & generum pmutatione. vt ærea cui gradibus surgebāt Limina nexæq; ære trabes, foribus cardo stridebat ahenis, Item quoi pharetra ex auro crines nodantur in aurum Aurea purpureā sub nectit fibula vestē, ne sit mirū hic quoq; itera tionē a poeta frequentatā.

ANTO. ¶ LINVS, hic primus citharam īuenit, vt alii dicunt Orpheus, auctor Plinius, Fuit autez linus teste Hermodoro Platonico Mercurii ex musa Vrania filius, & Thebis genitus Virg. autē Apollinis filius dicit, scripsitq; teste eodem Hermodoro mundi generationem, solis itē & lunæ cursus, aīaliumq; & fructuuz generationes, atq; in primo sui operis carmine cūcta simul nata dixit. ¶ Adsit, faueat. ¶ Orphei datiuus ē græcus, nā latinus est Orpheo, de quo etiā Phocas & Priscianus. ¶ Pā etiam, de hoc in Alexi dictum est, quod fistulam primus inuenerit. Reddit autem ad rustica numina, ne penitus videretur bucolici carminis modū excessisse. ¶ Arcadia iudice hoc ait, quoniam hūc deum Arcades colūt. de qua multa Macro. libro primo sat. est & ibi mons Licæus, in quo Iouis Lycæi delubrum, quem & pana uolunt esse. De arcadia autem plene legito Strabo. libro octauo. ¶ Incipe parue puer, ad Saloninum reuertitur, exhortans illum ut matri arrideat, sic. n. lætitia ducta mater labores omnes & tedia decem mensium obliuisceetur, eritq; etiam omen optimum scribit Plinius libro septimo capi. xvii risisse eodem die quo genitus esset, vnum accepimus hominem Zoroastren, eidem cerebrum ita palpitasse, vt impositam repelleret manum futuræ præsagio scientiæ. ¶ Risu cognoscere matrem, solent enim infantes visa & cognita matre ridere, illi autem nec cognouit nec risit vnquaz quoniam paulopost ortum obiit. ¶ Tulerint, abstulerint si riseris, nam vitæ longio ris omne esset. Decem menses gignitur homo in certo spatio, alius septimo mense, ali rū octauo, & vsq; ad initia decimi, vndecimiq; . Inuenta etiam quæ & mensibus. xiii. Partum tulerit auctor Pli. lib. vii. Gelius itez plurima libro. xii. capi. xvi. ¶ Incipe parue puer, ordo est. ¶ Incipe. parue puer, risu

Licæus

SER. contra ofz vetere auctoritatez fi bi fabulā cōfingit

su cognoscere matrē. ¶ Incipe pue puer, matri decē mēses tulerint lōga fastidia. ¶ Cui nō ri/sere parētes: ordo est, Hunc.c.n.r.p.nec deus est dignatus mēsa, nec dea est dignata cubili. In oibus fere testibus cui legit. Quint.tñ li.ix.vbi de figuris verbo℞ meminit quui p q non cui p c hoc in loco legēdū īnuit.ait.n.sic, Est figura & in numero, vel quū singulari pluralis subiūgit, gladio pugnacissima gēs Romāi, gēs.n.ex m̄ltis, vl' ex diuerso. ¶ Qui nō risēr pa. nec deus hūc mēsa, dea nec dignata cubili est, Ex illis.n.q nō risere hic quē nō dignata, Or/do igit talis erit, O parētes hūc ex illis q nō risere, nec de' ē dignat' mēsa, nec dea ē dignata cubili. Quib' vbis inuit Maro illū ēē desunctū. cuiq3.n.suus deus & sua dea vitæ p̄sides dā tur, hoc ē suus Genius, suaq3 Iuno mēsa aūt Genio ɔuenit Iunoni lect', sed ho℞ neutro ille potitus ē, q̄ obire coact', pueris āt nobilib' editi in atrio Iunōis Luciæ lect' ponebat Hercul' mēsura, & Señ.epi.ij.li.xx.scrib. Maiores nr̄os singulis & Geniū & Iunonē dedisse.

CHRI. ¶ ORPHEI, datiuus græcus p datiuo latino. Nā Orphei in datiuo & per synæresim ō p̄ꝑ. ¶ Matri longa decē.q.d. satis sit mr̄i fastidia.x.mēsiū tolerasse, tu āt deinceps illā risu ex hi larato. Risu aūt poterat p̄bere optimā sp̄ē de se futura℞ virtutū. Nā cū pueri fuerit vita, qm̄ miseria℞ plena futura sit, a vagitu auspicent. Neq; aūt diē q̄drageſimu3 de ortu suo rideant, optimū auspiciū antiq ēē putauerūt, si qs circa ortū subito risisset. Quapp Zoroastrē, qa ea dē die q̄ natus ē risit, p̄sagiū sua℞ vtutū dedisse ferūt. Idē aiūt de Socrate. Erit q̄ snia incipe cognoscere mr̄em risu, Nā cū loq nō possint īfantes risu ipso gratulari, & beniuolētiā oñ/dere vident, Cognoscere risu, vt h̄ bono p̄sagio remoueas mr̄i fastidia decē mēsiū, Optime aūt dixit fastidia. Nā p̄gnātes redūdātia corrupto℞ humo℞ cū mēstruis, purgatiōibus non purgaret fastidiū re℞ pene oium incurrūt. Est aūt huiuscemodi ꝑgressus, vt ipsa sacietas, q̄ ex nimia copia ɔuenit, tediū qōdam afferat. Hoc si creuerit fastidiū gignit, ex q̄ si nimiū fit nausea, gignit abominatio, q̄ postremo sūmū rei odiū inducit. Hæc oia ꝑprie in gustu sūt, sed īde a sensu ad aīum, mēteq; trāsferimus. Sunt tñ q intelligāt, Incipe cognoscere mr̄es risu.s.suo, nā ipsæ tūc maternā indulgētiam oñdunt, cum īfantibus risu blādiunt. Mihi tamen verisimilior sit prima sententia. ¶ Cui nō.r.p. Difficile est hinc sententiam elicere propter ambiguitatē noium. Nam sine aperta distinctione transit ad Vulcani fabulas, ergo intelligemus incipe solo Nine cognoscere matrem risu. cū placeas tua pulchritudine. qđ nō fecit Vulcanus, Cui parētes offensi turpitudine pueri non risere. Sed de Vulcano dice/mus in q̄r.geor. Est etiā similis hic locus illi. Quid loquar an scyllā Nisi quā fama secuta est. Nā cū de Nisi megarensium regis scylla loqui incipiat sine manifesta distinctione trā/sit ad scyllā Phorci filiā. Hæc difficultas nescio q̄ pacto auctoritatē affert & grāz carmini.

ECLOGA QVINTA DAPHNIS.

MENALCAS. MOPSVS.

CVR [a] NON Mopse boni [b], quoniam cō uenimus ambo,
Tu calamos īflare leues, ego dicere ver sus?
Hic [c] Corylis mixtas iter cōsedim' Vlmos. MO.
Tu maior: tibi me est æquom parere Menalca,

SER. a CVR nō Mop.boni quoniā ɔuenimus ambo. Inducū tur duo amici pastores canere ad ɔlectatione, vñ & se laudant, & sibi in uicem cedūt. b ¶ Boni, aūt docti, et figurate ait boni ambo, Tu calamos īflare leues, ego dicere v̄sus. c ¶ Hic corylis mixtas i/ter ɔsedimus vlmos: Ordo est. Cur nō mo/pse hic ɔsedimus īter vlmos mixtas cory/lis.s.vt canamus. Sane īter p̄positio qa post posita est mutauit accētū, sicut circum.

ANTO. ¶ CVR non Mopse, Thyrsis athænus pa/stor in.i. Theocriti ecloga, Daphnidis obi/tū deflet, illū Maro noster hoc etiam loco, vt assolet imitatus est. ¶ Ambo boni, tu bonus inflare.l.c. Ego bonus.d.u.

CHRI. Bona ¶ CVR non Mopse boni, bona dr̄ res quæ cōuenit, atq; s̄m naturā ē eius cui accidit.

Bonus Hic bonū dicimus doctū vt hic, itē liberal'. vt assit lætitiæ bacchus dator et bona Iuno, itē aptū et idoneū, vt et bōa bello cornus.

Conuentio ¶ Cōuenim', in eundē locū venimus. Hoc nō transit, sed aliqñ trāsit, vt ɔueni Pāphilū in foro, est & ɔuenire in ius vocare, itē q̄drare aptū. Vt cō uenit illa mihi ɔuenit illa tibi, Itē pacisci.

Inflare Pulsare ¶ Inflare, cū īstra musica, aut flatu, aut pcus/siōe resonēt. Illa īflam', hæc pulsam', q̄ īfla m', tibias & hmōi, pulsam' citharā. ¶ Corylis, hui' arboris nuces auellanæ dñr siue p̄nestiæ, ex ea faciebāt faces ad nuptias celebrā das.

Auellana ¶ Vlmos, hui' arboris q̄tuor sūt siia factum est prodigiū in hac arbore in bello cī/brico. Nam nucerie in luco Iunonis vlmus postq̄ etiam cacumen amputatū est, qm̄ in arā ipsa℞ pcūbebat restitute spōte ita, vt pdi

n ua floreret,

nus floreret, a quo dictum tēpore maiestas pō.ro.resurrexit, quæ ante vastata cladibus fue/rat. ℣ Tu maior, ostendit qualiter oporteat esse inferiorem erga superiorem. Nā si iusta causa dissentiendi est modestissime dissentiet, neqȝ discedet a veneratione, quam illi præstare debet, vt hic qui nunc Menalcæ omnia concessurus polliceatur. tamen occulte & vmbram arboris vituperat & antrum laudat.

SER. a ℭSIVE sub īcertas zephyris motātibus vmbras, dicit qdem verecūde se illi obtēperare debere, ostendit tñ qd sibi placeat. nā ex ipsa laude antri, & ex arborꝫ vituperatiōe, quaꝫ incertas vmbras dicit ondit suam sniam esse meliorem. Incertæ āt vmbræ sunt, & ex Solis circuitu, & ex mobilitate ventoꝫ, qđ ipse etiā dicit Zephyris motātibus. b ℣ Labrusca, vitis agrestis, q̄ qa in terræ marginibus nascit, labrusca dicta ē a labris & extremitatibꝰ terræ. c ℣ Mōtibus in nr̄is, ac si diceret in hoc territorio. d ℣ Et tibi certet, vsurpatū est. Nā hodie certo tecū dicimus. e ℣ Quid si idem Phœbū certet supare canēdo? Offensus cōparatione inferioris hoc dixit, licet nō amare Menalcas dixerit Solus tibi certat Amyntas, qđ tñ qa hic aspere accepit, ille paulopost curat dicēs, Lēta salix quantum pallēti cedit oliuæ. f ℣ Phyllidis ignes, Phyllis regia thracū fuit Hæc Demophoōtē Thesei filiū regē atheniēsiū redeuntē de troiano ꝑlio dilexit, & in cōiugiū suū rogauit. ille ait añ se ordinatuꝫ rē suā, & sic ad eius nuptias reuersuꝫ. Profectꝰ itaqȝ cū tardaret, Phyll & amoris īpatiētia, & doloris īpulsu. ꝙ se spretaꝫ esse credebat laqueo vitā finiuit, & ꝯuersa est in arborem amygdalū sine folijs. Postea reuersus Demophoō cognita re eius amplexus est truncū, q velut sponsū sentiret aduētū folia emisit, Vñ et phylla sunt dicta a phyllide, q̄ ante petala dicebant, sic Oui. in metamorphoseō libris. g ℣ Alconis laudes, Hic cretēsis sagittarius fuit, cuius cū filiū draco inuasisset, tāta arte direxit sagittā, vt ea currens in serpentis deficeret vulnere, nec trāsiret in filiū. h ℣ Iurgia codri, Codrus dux atheniensiū fuit, qui orto bello inter laconas & athenienses cū respondisset oraculum illos posse vincere, quorum dux perisset, habitu humili ꝓfectus est ad hostiuȝ vicina tentoria, & illic iurgio in suam cædem instigauit, & a nullo cognitus fecit locum oraculo.

Siue [a] sub īcertas zephyris motātibus vmbras,
Siue antro potius succedimus aspice vt antrum
Siluestris raris sparsit Labrusca [b] racemis. ME.
Mōtibꝰ [c] in nr̄is solꝰ tibi certet [d] Amyntas. MO.
Quid [e], si idē certet Phœbū supaȓ canēdo ME.
Incipe Mopse ꝑor, si quos aut Phillidis [f] ignes,
Aut Alconis [g] habes laudes, aut iurgia [h] Codri.
Incipe. pascētes seruabit Tityrus hædos. MO.

hac lege Nasonis epistulā ad Demophoonta. ℣ Alconis laudes, de hoc Manilius, vbi de sagitta li. v. sic ait, Quin et ille pr̄ tali desidere cretꝰ Esse pōt, q serpētē sup ora cubantē īfelix nati, somnūqȝ, animāqȝ bibentē Sustinuit misso petere ac prosternere telo. Ars erat esse patrē vicit natura periclū. Et pariter iuuenē, somnoqȝ & morte leuauit. ℣ Iurgia codri, erāt īter athenienses & dorienses simultatū veteres offensæ, quas vindicaturi bello dorienses, de euentu ꝑlij oracula ꝯsulerunt. responsum superiores fore, ni regē atheniēsiū cecidissent. Quū ventū esset in ꝑlium militibus ante oia custodia regis atheniēsis ꝑcipit. atheniēsibꝰ eo dē tpe rex Codrus erat, q & responso dei & præceptis hostiū cognitis, permutato regio habitu, pannosus sarmenta collo gerens castra hostiū ingredit. ibi in turba, obsistentius a milite, quem falce astu cōuulnerauerat, interficit, cognito regis corpore, dorienses sine prælio discedunt, atqȝ ita athenienses uirtute ducis ꝓ salute patriæ se offerētis bello liberantur. post Codrum nemo athenis regnauit. administratio reipu. annuis magistratibus permissa, hæc omnia ex Iustini li. ij. de hoc etiā aliqua in fine li. j. tus. q̄stionū. Codrus

CHRI. ℭLABRVSCA, dicitur quia inl labris. i. in extremitatibus campoꝫ posita sit. ℣ Montibus in nostris. s. t. c. a. tanq̄ ꝙ adl magnam laudē ptineat. dicit hoc ꝙ nullus ꝑter amynta secum certat. sed Mopsus moleste fert. ꝙ ille sibi competur. Atqȝ ostēdat si sibi certat non prouenire ex cōscientia cantus, sed ex quadam audacia stulta, q̄ non dubitaret etiā Apollini certare. ℣ Alconis, vidisti quæ dixerit Seruius, sed apud eundem Maronē in libello ð culice, hæc dicunt de Alcone. Lapidū nec fulgor in ulla cognitus vtilitate manet nec pocula gratum Alconis referēt boetiqȝ toreuma, nec indi cōchea baccha ꝑcio est. ℣ Codri, erectheidaꝫ imperio destructo atticorum ad aliud genus translatum est, nā cum Timetes vltimus in illo genere rex in singulare certamen a Xantho boetio prouocatus esset, neqȝ prodire auderet. Melithus

Labruscas
Alcon

ANTO. ℭLABRVSCA, vitis siluestris. Quid si idē ægre ferens Mopsus sibi cōparatum fuisse amyntā, hæc ironicos refert. ℣ Phyllidis, de

Labrusca

pilienfis androxopi filius certamen singulare suscepit, vnde rex creatus est cum regnassent erecteide a Cecrope primo rege ad Timetem annis.ccccxxix.huius filius Codrus in bello peloponensiaco iuxta mersum seipsum morti tradens interimitur, ait Eusebius. ſ Seruabit tityrus, vt anxietate omni subleuati cōmodius canere possimus.

SER. a ℭCORTI/ce fagi, Vbi.n debuit magis rusticus scribere? b ſ Modulās alterna, sm rhythmus componens. c ſ Alterna āt varia pp musicā, cuius son⁹ varius inuenit

Immo hæc in viridi nuper quæ cortice [a] fagi
Carmia descripsi, & modulans [b] alterna [c] notaui,
Experiar, tu deinde iubeto certet Amyntas. ME.
Lenta [d] Salix quantum pallenti cedit Oliuæ,
Puniceis humilis quātum Saliunca [e] Rosetis [f],
Iuditio [g] nostro tantum tibi cedit amyntas.
Sed tu desine [h] plura puer successim⁹ ātro. MO.
Extinctum [i] Nymphæ crudeli funere Daphnin

ex pedū dissimulatione. Sigñat aūt cantatu/se epicediō, & epitaphion. Nā epicedion ē qđ dicit ca sauere nondū sepulto, vt extictū nymphæ crudeli funere Daphni. Epitaphiō aūt post cōpletā sepulturam dr̄, vt Daphnis ego in filuis hic vsq; ad sidera notus. d ſ Lēta salix quātū pallēti cedit oliuæ, Rusticis vtitur cōparationibus. Salix aūt vilissima est arbor oliuæ cōparatione. e ſ Saliūca, herbæ gen⁹. quā orci tunicā vulgo vocāt. f ſ Rosetis, vbi rosæ nascunt. g ſ Iudicio nr̄o, ac si diceret qd alij sentiāt videris. h ſ Desine plura puer, cessa te excusando & talia dicen/do. & subaudit obtēdere vel dicere. i ſ Extinctū nymphæ crudeli funer Daphni, Multi dicūt simpliciter hoc loco defleri Daphni quēdā pastorē. Alij dicūt signari p allegoriā C. Iuliū Cæsarē, q in senatu a Cassio & Bruto viginti tribus vulneribus intereptus est, Vñ & crudeli funere volūt dictū. Alij dicūt. Quintilium Varrum significari cognatum Virgilij, De quo etiam Oratius. Ergo Quintilium perpetuus sopor vrget, tamē crudeli funere ad quēuis potest referri.

ANTO. ℭIMMO.i.potius ista q̄; illa q̄ tu obtulisti. Immo hæc, Lycidas in.vij.Theocriti, ait Incipe Simicida, puū qđ carmē i altis Cōfeci pridē cātabo mōtibus audi. ſ Modulans. cātando cōponens. ſ Alterna, alternatio dicit p vices successio auctore Festo. Sapho. Item ad phaonē carmia sua altna vocauit.i.alternis numeris succedentia, alterna ergo hic.i. varia. Virg.iiij. Hæc alternanti potior snia visa est, idest varia cogitanti. ſ Lenta salix. offenderat minus amicum amynthæ com/paratione, hinc illum placat comparatione præsenti puniceis, rubicundis, quasi phœniceis. ſ Saliunca, ea foliosa quidem est, sed breuis, & q̄ necti non possit, radici numerose cohæret herba verius q̄; flos. Pannonia hanc gignit, & norica, alpiumq; Aprica, vestibus interponi eam gratissimū Plinius li,

xxj. Extinctū nymphæ, Maro vt diximus Theocritū imitat⁹ ē, nā & ille obitū daphnidis defiet in p̄ma ecloga, crediderim tamē Cæ. hic intelligi, q tribus & xx. plagis confossus est. C. Cassio, Marco, & Decio Bruto pricipibus ɔspirationis de quo latius dicem⁹ in fine lib.i. Geor. illud autem me credere. Cæ. intelligi cogit. q daphnin īter deos relatū dicit, quod & Cæ. euenit, de quo legito Tranquillū. Apianus etiam lib.ij. de Cæ. sic ait, templa illi plurima veluti deo publicis decretis statuta sūt. ſ Crudeli funere daphni, Theocritus quoq; ait in primo Diro moritur, nam funere daphnis, obierat aūtē amore, vnde ait ipse Efferor ad manes crudeli raptus amore. Dixerat & sæuo consumptus amore quieuit.

CHRI. ℭCORTICE fagi, cortex pars est exterior in arbore, quod munitur contra frigora & calores, Liber vero pars interior, atq; subtilis, per quam succus terrestris a radicibusq; pro stomaco arbori sunt decoctus in arboribus alimentū, fœturamq; educitur, ergo venarum munere fungitur. Estq; talis in quibusdam arboribus, vt inde chartas prisci cōmode facerent, Vnde ipsa volumina libros appellarunt. Redditq; iam ipsum attentum a nouitate rei. ſ Nuper.n. fabricata erāt carmina, tum ab artificio, quod tamen modeste indicat cum dicat diligenter notasse. ſ Tu deinde iub. vt.c.a. nondum e mente abierat, indignatio quam sumpserat ex comparatione, ergo dixit iubeo vt certe.q.d. Videbis ipsum succumbere. ſ Hanc ergo mitigat Menalcas hac comparatione. ſ Saliunca, gen⁹ est herbæ, quæ radiculas & folia subrussa habet & flores plurimos. Nascitur in lapidosis locis & in Norica regione, illa uero est optima q̄ est odorifera plurimos ramulos & radices habens. Plinius vero ait, Saliunca foliosa quidē est, sed breuis & q̄ necti nō possit radici neruosæ cohæret i herba. ſ Iudicio nostro, quasi dicat, ne credas cum dixi. ſ Sollus tibi certet amyntas, icciro dixisse vt eū parem tibi crederem nymphæ quarum genera alio loco explicauimus.

Cortex
Liber

ℭVOS CORYLI

Flebant vos[a] Corylii testes, & flumina nymphis.
Cum complexa [c] sui corpus miserabile nati,
Atq; deos, atq; astra [b] vocat crudelia mater.
Non vlli pastos illis egere diebus
Frigida daphni boues ad flumia nll'a [d] neq; āne
Libauit quadrupes, nec graminis attigit herbā.
Daphni tuum Pœnos etiā ingemuisse Leones
Interitum: montesq; [e] feri. siluæq; loquuntur.
Daphnis [f] & armenias curru [g] subiungere Tigres
Instituit, Daphnis Thiasos [h] inducere Baccho
Et foliis lentas intexere mollibus hastas.
Vitis [i] vt arboribus decori est, vt Vitibus Vuæ,
Vt gregibus Tauri, segetes vt pinguibus aruis,
Tu decus omne tuis [k] postq; te fata tulerunt,
Ipsa Pales [l] agros, atq; ipse reliquit Apollo [m].

SER. a ¶ VOS CORYLI testes & flumina nym
phis, Bene testimonijs vtitur in rebus incre
dibilibus. Nam fletum facile deaꝝ persona
nō recipit, & bonis vsus est gradibus, fleue
rūt nymphæ, quibus insita est nāliter pietas
hoīes ad quos
mortis perue
nit dolor. Pe
cudes quæ licȝ
rōne careant,
tamen non ca
rent sensu, fe
ræ crudelitate
gaudētes, quaȝ
rē rursus quia
īcredibilis est
testimonio cō
probat dicens
Hoc & mōtes
loquūtur & sil
uæ. Qđ autem
ait Coryli te
stes & flumia
vsurpatuȝ est.
Nā testes flu
mina nō dicimus. Quæ.n.in is exeūt, neu
trū in e mittūt, vt agilis agile, sȝ nec hoc te
ste, & hæc testia possumus dicē, Vn̄ per diffi
nitionē debemus dicere, Testes mihi sunt q̄
res coryli & flumina, sic Ora. Testis metau
rū flumen. Proper. Testes sunt sidera nobis.
b ¶ Astra crudelia, q̄ accelerauerūt Daphni
dis mortē. c ¶ Cōplexa sui corpus misera
bile nati, lugētiū est vt & corpori īhæreant.
d ¶ Nulla q̄drupes, hic & hæc q̄drupes dici
mus, alibi, Saucius at q̄drupes nota ītra te
cta refugit. e ¶ Mōtesq; feri siluæqȝ loquū
tur, hypbolicos dixit. Et notādū ꝙ cū dice
re cœperit eius apotheosim, ꝯtra lætitiā re
bus oībus dat, quas nūc ī mœrore fuisse me
morauit. f ¶ Daphnis & armenias curru
subiūgere tigres, Hoc apte ad Cæsarem per
tinet, quem cōstat primum sacra Liberi pa
tris transtulisse Romā. g ¶ Curru, ꝓ cur
rui. h ¶ Thiasos, saltatiōes, choreas. Liberi
i. liberalia. i ¶ Vitis vt arboribus, locus
Theocriti est. k ¶ Tuis, si Romanis Cæsar
si pastoribus Daphnis. l ¶ Pales, dea pabu
loꝝ. m ¶ Apollinē aūt dicit νόμιον. i. pa
storalē. Nā Admeti regis pauit armenta, &
hoc dicit nec pabola nascent, nec pecora.

ANTO. ¶ CASTRA cru. hoc ait quoniam vt Mani
lius etiam inquit libro. iij. Fata quoq; & vi
tas hominum suspendit ab astris, Sic felix
aut triste venit per singula fatum. ¶ Non vl
li pastos, hoc ait, quoniam daphnis ipse in
prima Theocriti īquit, ille ego, sum daphnis
cui lætis pascere campis, Cura boues domi
tos & duros ducere tauros Fontibus, & liq
dis plenas depellere vaccas. ¶ Ingemuisse
leones. Thyrsis, quoq; ait in prima Theocri
ti. Hunc lynces flerunt morientem, & turba
lupoꝝ. Fleuissent etiā libyci mihi crede leo
nes Daphni
dis īteritū mī
tæ gemuē iu
uencæ. Arme
nias tygres hæ
sunt hyrcaniæ
sæuū. Feraruȝ
genus, vt Me
la scribit, sunt
aūt Solino te
ste distinctæ ma
culis, imma
nes & pnici
tate mirabili.
Lynces aūt &
Tygres Bac
chi currū tra
hūt, vt & Stat. Tigris
scribit, sed vi
dentur baccho
assignari teste Probo, vt p eaꝝ colorē in vi
no varias esse hoīum mentes intelligamus
vel vt per eas sæuitia demōstret, qđ qdā po
ti. infinitā excedūt crudelitatem. ¶ Thiasos, Thiasos
thiasos saltatio apud nos & chorea dici po
test, quæ qdē baccho exhibebat, deducit autē
a thyo quod est sacrificio excito, festino, in
illius.n.sacrificio exerceri ꝯsueuerat. ¶ Len
tas hastas, thyrsos dicit, erant enim hastæ q̄
dam pampinis inuolutæ, quam bacchantes
in choreis deportabant. ¶ Pales, vt Naso, &
Fest. ait dicebatur pastorum dea, cuius festa
parilia dicebātur, ꝙ pro partu pecoris eideȝ Pastor
sacra fiebant, de hac latius. iij. geor. ¶ Apol
lo, apud Amphrysum thessaliæ fluuiū apol Apollo
lo admeti regis armenta iussus seruiēdi cō
tumelia. x. annis luere temeritateȝ, qua Cy
clopas perdiderat, qui fulmen fecerāt, quia
indignabatur eo percussum æsculapium fi
lium, auctor est Probus, quare autē id fictuȝ
fuerit lib. iij. geor. aperiemus.

CHRI. ¶ ATQȜ DE. atqȝ deos īcusat ꝙ illū sub īfeli
ci astroꝝ ꝯfiguratione ꝓduxerit. ¶ Itē astra,
a qbus sibi īfelicitas īfluxerit, vt dixit deos
et astra, ipsos deos, q astra sūt, vt Saturn⁹, Iup
pit, Sol. ¶ Nō vlli, magnū argumētū mœro
ris, cū pp illū curā pecoris neglexerit. ¶ Vl
la nec amnē, miꝝ ꝙ hoīes tñ dilexerūt, ve
rū hoc tñ multo maius miꝝ qđ bruta aian
tia pp illius desideriū oblita sint ꝓpriæ salu
tis. ¶ Libauit, nō.n.solū īgurgitauit se aq̄, sȝ
ne leuiter qdē attigit. eadē iō est cum dicit,
attigit herbā, qa nō solū nō voluit vesci, sȝ

ne tãgere qdẽ. ⁋ Herbã, sic dr̃ qa terræ hæreat, nec vt arbor ab ea extollit. Pœnos aphrica/
nos ibi.n. nascunt̃ maxime in getulia. ⁋ Intexere. h. s. hastæ. n. frõdibus vestitæ thyrsi appel
lant̃. sunt ẽt thyrsi rami cũ suis frõdibus. ⁋ Vt gre. t. greges q̃quis ꝓprie de minoribus dicã/
tur, qñqz tñ de maioribus Armẽta raro nisi de maioribus. ⁋ Pales, de hac in Geor.

Grãdia [a] sæpe qbus mãdauimus Ordea sulcis,
Infelix [b] Loliũ, ⁊ steriles [c] dominantur Auenæ.
Pro molli Viola, pro purpureo Narcisso,
Carduus, ⁊ spinis surgit Paliurus [d] acutis.
Spargite [e] humũ folijs, inducite [f] fontib⁹ vmbras
Pastores mãdat fieri sibi talia Daphnis.
Et tumulũ facite, ⁊ tumulo supaddite [g] carmẽ,
Daphnis [h] ego ĩ siluis hic vsqz ad Sidera notus,
Formosi [i] pecoris custos formosior ipse. ME.
Tale [k] tuum carmen nobis diuine Poeta.
Quale [l] sopor, fessis in gramine, quale per æstũ
Dulcis aquæ saliente sitim restinguere riuo.

SER. a ⁋ GRAN/
dia ordea, vsur
patiue metri
cã dixit. Nam
triticũ, ordeũ,
vinũ, mel nu/
meri tantũ sin
gularis sũt, vñ
plurali in ꝓsa
vti non possu/
mus, vina tãtũ
possumus dice
re Ciceronis
exẽplo q ait,
In ꝑtura vina,
cæteraqz q̃ in
Asia facile cõ
parant̃. b ⁋ Infelix loliũ, inutile, ĩfœcũdũ.
c ⁋ Steriles aũt auenas sm̃ sitũ dixit Italiæ.
Nã in Thracia fructuosæ sũt. Hæc aũt dicit
ↄtigere, vt oñdat terrã dolere quoqz Daph/
nidis mortẽ. d ⁋ Paliurus, herba est aspri/
ma & spinosa. e ⁋ Spargite, iplete, vt Spar
gitur & tellus lachrymis, & dicit ornãdũ es
se locũ sepulcri ex volũtate defuncti. f ⁋ In
ducite fontibus vmbras, facite nemora cir/
ca fontes: & hoc ideo, qa vt diximus, heroũ
animæ habitãt vel in fontibus vel ĩ nemo/
ribus, vt Lucis hitamus opacis Riparũqz to
ros, & prata recẽtia riuis ĩcolim⁹. g ⁋ Su
peraddite carmẽ, duos ꝟsus carmẽ vocauit,
nec miꝝ cum etiam de vno carmine dixe/
rit, vt Et rem carmine signo Æneas hæc de
Danais victoribus arma. h ⁋ Daphnis ego
ĩ siluis hic vsqz ad sidera not⁹, ĩ siluis not⁹ ẽt
hic vsqz ad sidera. i ⁋ Formosi pecoris cu
stos formosior ipe, Si ad Cæsarẽ referas, ħ
dicit, Rõi ppl̃i optim⁹ ĩpator. k ⁋ Tale tuũ
carmẽ, laudãt se inuicem, vt diximus supra.
l ⁋ Quale sopor. q̃l res, vt Dulce satis humor.
⁋ INFELIX lolium, & nocens & ĩfelicitatẽ
ANTO. apportans. Est. n. vnũ e vitijs & morbis fru/
gum, nocet etiã oculis, hic ait Naso fast. j.
Et careãt lolijs oculos vitiãtibus agri. Theo
phrastus aũt li. viij. scribit, ꝙ nullũ ex femi/
bus corruptum mutari in aliud aptum est, ꝑ
terq̃ triticũ atqz hordeũ quæ mutari in lo/
lium asserunt. [c] Steriles auenæ. i. inanes &
Lolium vanæ, Virg li. j. geor. Expectata seges vanis
elusit auenis, inueniunt̃ enim auenæ q̃dam
inanes inueniuntur & fertiles quæ quidem
pro iumentis seruntur. Steriles item dixit,
idest sterilitatem causantes, ait nãqz in pri/
mo georgi. Vrit enim lini campum seges,
vrit auenæ. Vt
qz Pli. inquit
libro. xviij. ꝓ/
mum omnium
frumenti vi/
tium auena ẽ,
et hordeum in
ea degenerat.
⁋ Narcisso, de
violis & nar/
cisso superius
dctm̃ est. ⁋ Car Carduus
duus, hic fo/
lio et caule spi
noso lanugi/
nes habet, &
semine & ra/
dice nasci potest. Pli. libro. xxj. ⁋ Paliurus,
Theophrastus libro primo scribit paliurum
fruticem esse, & libro. vj. indicat paliuꝝ in
armis tantũ habere aculeos, meminit item
latius li. iij. a quo quidem Pli. accepit qđ de
paliuro scribit libro. xiij.
⁋ LOLIVM, græce zinzania dicitur, si sic/ CHRI.
cum tritico emolatur panisqz inde fiat, in/
ducit somnum Dominantur, quia penitus
suffocauerunt fruges. ⁋ Paliurus, secundum Paliurus
Diascorides, ab alijs Palearis acus, ab alijs
cicer domesticum vocatur, a nõnullis lana/
ria. Pli. autem ait, paliurus, spinæ genus est
semen eius afrizuram vocant contra scor/
piones efficacissimum, Itẽ calculosis & tus/
si. Radix discutit panos, & vomicas tota
ruina trahit. Radix decocta & illita extra/
hit ĩfixa corpori. Vtilissima luxatis & tumo
rib⁹. Alibi ait fructuosa est. fructus rube⁹ iu/
cũdus & suauis, cuius cib⁹ vina suauiora red
dit. ⁋ In sil. optime pastoris noie expꝛmit
imperatorem. Nam & Homerus Reges po
puloꝝ appellat pastores, & vrbes siluis com
parantur. Nam vt siluæ [l] ferarum habitacula
sunt, ita in vrbibus pleriqz sunt efferatis mo
ribus deprauati. ⁋ Sopor fes. nam ex lassitu/
dine gignitur somnus. Nam & lassitudo est
ex ipso motu. Motus autem vapores ad ca/
put, q a cerebro frigefacti crassiores descen
dunt, meatusqz spiritum obturant, vnde fit
somnus. ⁋ Saliente, salire est emicare, vt e
fonte emicant riui. dicimus etiã bruta aĩa/
lia salire fœminas cum coeunt quando sa/
liunt supra dorsum, hinc dicimus salaces li Salire
bidinosos & Veneris cupidos, & cibi, q ad Salax
venerem excitãt dicuntur salaces, & mem/
brũ obscœnũ caudã salacẽ appellamus.

⁋ NEC CALAMIS

SER. a ¶ NEC CALAMIS solum æquiparas, sed voce magistrum, videtur allegoria quasi ad Theocritum & Virgilium respicere, Hic est, Tu nunc eris alter ab illo. b ¶ Quocunque modo, prout possumus, & dicit se daphnidis dicturum apotheosis, vt Daphnique tuum tollem' ad astra. c ¶ Tuũ, quem diligis. d ¶ Tali munere, si amicũ laudaueris. e ¶ Puer ipse, modo Daphnim intelligimus. Nam Cæsar nõ puer occisus est, sed maioris ætatis. f Iampridem stimichon laudauit carmina nobis, ac si diceret scio esse optia quæ dicturus es, frustra ea verbis extenuas, quia ille supra verecunde dixerat, Quocunque modo tibi nostra vicissim. g ¶ Candidus, idest deus, vnde contra nigros mortuos dicimus. Orati. Hinc niger est, hunc tu romane caueto. h ¶ Sub pedibusque videt nubes & sidera Daphnis, meritum eius ostendit qui summos circulos et cæli secreta conscendit. i ¶ Ergo alacris siluas, omnia tenet voluptas, quæ superius occupauerat mœror, vt Ipsa pales agros atque ipse reliqt Apollo. k ¶ Tenet, idest moratur amplectitur. l ¶ Nec retia ceruis Vlla dolum meditantur, adeo placet simplicitas Daphnidi, vt etiam ille dolus qui voluptati ante fuerat conquiescat, scilicet venationis, & est hyperbole. m ¶ Deus deus ille Menalca, hoc sonat deus deus est Daphnis. n ¶ Intonsi, siluosi, incædui.

Nec calamis [a] solũ æqparas, sed voce magistrũ.
Fortunate puer tu nunc eris alter ab illo.
Nos tñ hæc quocũq; [b] modo tibi nr̃a vicissim
Dicemus, Daphniq; tuum [c] tollemus ad astra.
Daphni ad astra ferem [e], amauit nos quoq; daphis
An quicq; nobis tali [d] sit munere maius? MO.
Et puer [e] ipse fuit cantari dignus, & ista
Iã pridẽ [f] Stimichõ laudauit carmia nobis. ME.
Candidus [g] isuetum miratur limen Olympi,
Sub pedibusq; [h] videt nubes, & sidera Daphnis,
Ergo [i] alacris siluas, & cætera rura voluptas,
Panaq;, pastoresq; tenet [k], Dryadasq; puellas.
Nec lupus insidias pecori, nec retia [l] ceruis
Vlla dolũ meditant amat bonus ocia daphnis.
Ipsi lætitia voces ad sidera iactant
Intonsi [n] montes. ipsæ iam carmina rupes,
Ipsa sonant arbusta, Deus deus [m] ille menalca.

Theocritum ipsi Daphnidi referantur, vt ostendimus. ¶ Candidus, idest bonus, ait enim inferius, amat bonus ocia Daphnis, Vtque etiam Seneca epistola tertia inquit, Omnes candidatos viros bonos dicimus. ¶ Ergo, quia scilicet iter de os relatus est Daphnis.

CHRI. ¶ ALTER secundus. ¶ Et puer ipse. ¶ Cæsarem intelligit. Nec refert quod in ætate matura extinctus est. Nã allegoric' sermo huiuscemodi mutationem non aspernatur. ¶ Siluas, dicimus loca con sita densis arboribus nobis non domesticis, nec afferentibus quibus fructus, cuius vescamur. Nam illa pomaria et viridaria dicuntur quamuis poetæ etiam illas siluas quandoque nominant siluarum aut aliæ glandiferæ, aliæ cæduæ sunt glandiferæ non cæduntur, sed seruantur, vt glandibus alant pecus, Cæduæ seruantur ad certum quoddam tempus, vt cum arbores peruenerint ad eam magnitudinem quam cupimus cædantur vel in materiam ædificiorum, nauigiorumque, ac multarum aliarum rerum, vel in vsum pabuli ignisque. Dicuntur etiam nemora, quod in illis pascantur greges & armenta. νέμειν enim pascere est. Philosophi etiam nostri siluam posuerunt pro materia: quia Græci ὕλην quæ silua est pro materia etiam posuerunt. ¶ Dryades, nympharum plura sunt genera, Maris enim nymphæ neptunæ siue Nereides dicuntur, Fontium Naiadas, Oreades montium ὄρη enim montes sunt Dryades siluarum, δρῦς enim quercus dicitur. Hamadryades quæ cum arboribus nascuntur & intereunt. Napeæ herbarum ac florum νάπη enim recessus est intra montes vbi flores optime nascuntur. ¶ Ipsi lætitia, repetitio est color Rhetoricus. ¶ Deus deus, congeminatio facit vehementem affirmationem, Ille habet emphasim.

Silua. Poma ria. Virida ria.

ANTO. ¶ TV NVNC eris alter ab illo. De Theocrito intelligere non absurdum est, nam re vera Maronis magister fuit hoc in opere, vt etiã passim ostendimus. In grammatica vero Parthenio præceptore in græcis vsus est auctore Macrobio libro sexto. ¶ Et puer ipse fuit. Thyrsis item ait in prima Theo. O miser infelixq; puer, & in sexta Theo. inqt Daphnis erat mentum prima lanugine tectus. Cãdidus insuetum, propter hoc de Cæsa. intelligere potes, Licet multa secundum

Sis[a] bonus, o felixq; [b] tuis, en [c] quattuor aras
Ecce duas tibi Daphni, duoq; altaria Phoebo.
Pocula bina [d] nouo spumátia lacte quot [e] annis,
Craterasq; duos statuam tibi pinguis [f] Oliui
Et multo in primis hilarans [g] conuiuia Bacco,
Ante focum, si frigus erit, si messis, in vmbra.
Vina [h] nouũ fundã Calathis Aruisia [i] nectar.
Cantabunt mihi Damoetas, & Lictius [k] Aegon
Saltantes [l] Satyros imitabitur Alphesiboeus.
Hæc tibi semper erunt, & cum solennia vota

SER. a ℂ SIS bonus o felixq; tuis, pastoribus, si Daphni accipis, si Cæsarem bñ ait tuis. Suis enim pcussoribus nocentissimus fuit. Nam Augu. eius filius oẽs est psecutus. b ℾ Felix aũt ppitius, vt sis felix, nẽmq; leues q̃cunq; laboré. Ité e ꝯ Iuno Quæ po tui infelix .i. irata. Deos.n. felices vel ĩfelices ex rebus q̃s pstãt vocamus. c ℾ En q̃ttuõ aras. Ecce duas tibi daphni, duoq; altaria Phoebo, feci inqt aras quatuor tibi o Daphni duas, & duas aras Apollini quæ sint altaria. Nouimus.n. aras & dijs eẽ superis & ĩferis ɔsecratas, Altaria ṽo eẽ superoꝶ tm̃ deoꝶ, q̃ ab altitudine cõstat esse nominata, quæ nunc dat Apollini q̃si deo. Daphnidi ṽo aras ponit. Nã licet eũ dixerit deum, tamen mortalem fuisse manifestum est. Sane queritur cur duo altaria Apollini se positurum dicat, cum cõstet supernos deos impari gaudere numero, ĩferos ṽo pari, vt Numero deus impare gaudet, qđ ẽt põtificales idicãt libri, sꝫ cõstat sm̃ Porphyrij librũ, quẽ Solẽ appellauit, triplicẽ ẽsse Apollinis potestatẽ, & eũdẽ esse Solem apud superos, Liberꝶ patrẽ in terris, Apollinẽ apud inferos. Vñ ẽt tria ĩsignia circa eius simulacrũ videmus, lyram, q̃ nobis cælestis harmoniæ imaginẽ mõstrat, Griphenæũ, qđ & terrenũ numen oñdit, Sagittas qbus infernus deus & noxius indicaẽ, vñ & Apollo dictus est ἀπὸ τοῦ ἀπολεῖν. Hinc est ꝙ & Homerus eũdẽ tã pestilentiæ dicit q̃ꝫ salutis eẽ auctorem, & Oratius ait Condito mitis, placidusq; telo Supplices audi pueros Apollo. Vñ Virg. rationis huius peritus p altaria supernũ numẽ oñdit, p parẽ numerũ infernas indicat ptãtem. d ℾ Bĩa, duo. e ℾ Quotãnis, singulis qbusq; annis. f ℾ Pĩguis oliui, qđ græci λιπαιλεον dñt. g ℾ Hilarans, participiũ est ab eo qđ dicit hilaro. Sane sciẽdũ nomen vñ venit. i hilarus uel hilaris a græ. descẽdente. Nã ἰλαρὸς facit. h ℾ Vina nouũ fundã calathis, Ordo est, Vina fundã calathis .i. calicibus, q̃ vina sint nouum nectar .i. magna dulcedo. i ℾ Aruisia aũt est chia a promontorio Chij insulæ Aruiño. k Lyctius ægõ, Cretẽsis, vt Lyctius Idomeneus. l ℾ Saltãtes satyros imitabiẽ alphesiboeus, pastor qdã, Sane vt in religionibus saltaret, hæc rõ est, ꝙ nullã maiores nři partẽ corporis esse voluerunt quæ non sentiret religionem. Nã cantus ad animum, saltatio ad mobilitatẽ pertinet corporis.

ANTO. ℂ DVAS tibi daphni, q̃q̃ enim quis cælum ascenderit, ei⁹ tamen simulacrũ apud inferos esse diciẽ, propterea ergo duas daphnidi aras posuit, duas etiam Phœbo, ppter superũ & ĩferũ hemisperium, Vñ Macrob. libro pmo sa. sic ait, In sacris enim hæc religio arcani obseruat oẽ netur, vt quum soli supero, idest diurno hemisperio est Apollo vocitetur quum in infero, idest nocturno Dionysius, qui est Liber pater habeatur. ℾ Vina aruisia, Aruisium promontorium est chiæ insulæ, ex quo vinum quod aruisium vocant, vt inquit Plinius libro decimoquarto. c. x. Chios aũt ĩsula est vna Cycladuꝫ teste Solino Homeri sepulchro alijs añcellens. de chio multa etiam Stra. li. xiiij. vbi dicit, ꝙ aruisia locus est asper & ĩportuosus stadiorum. ccc. qui vinum fert græcanicorũ optimũ. ℾ Nectar, græce significat deorum potionem, vt Festus inquit, Sunt qui dicant nectar significare immortalitatem a ne quod priuationem significat, & κτείνω, idest occido. ℾ Hilarans, lætificans. ℾ Calathis, calicibus hoc loco. ℾ Lyctius ægon, Lyctus ẽ Cretæ vrbs digna, quidẽ distãs a Gnoso stadia centũ viginti a mari aphrico stadia octoginta. Strabo meminit li. x. Inde autem Lyctius a ne possessiuũ. ℾ Satyros, Satyros animal est, quod teste Solino de hominibus nihil aliud præfert q̃; figuram. Bacchus autẽ satyros ad psallendum, idest cantandum, ac ad animi remissionem aptos secum in castris habebat, de quo lege Diodo. lib. i. Strabo: item lib. x. ait Silenos & satyros Liberi ministros eẽ Alphesiboeus interpretatur inquirens seu inueniens boues, alpheo enim inquiro significat alpheno ṽo inuenio. ℾ Solẽnia vota, solennia dicuntur quæ in omnibus annis præstari solẽt, Festus scribit. solẽnia item dicta, eo qđ soleant fieri in anno.

CHRI. ℂ BONVS, beneficus. ℾ O, potest esse vocantis, sed rectius optantis. ℾ Ara, secundum aliquos dicitur ἀπὸ τῆς ἔρας, idest a terra. Nam vt altare in altum porrigitur, sic contra

Aruisiũ — Chios — Nectar — Lyctus — Alphesiboeus — solẽnia

contra ara ad terram deprimitur. Var. aũt dicit vbi frumenta lecta ponunt, vt a reſecant arã dicitur, Propter hanc ſimilitudinem loca pura in vrbe areæ dicũtur, a quo poteſt etiam eſſe ara deum, quia pura ſit niſi potius ab ardore ad quem vt ſit, ſit ara. Alij volunt eſſe ab eo qđ eſt ἀρὰ. i. precatio ꝙ in ea deos precamur. Ara etiam prima ſyllaba correpta ſtabulũ ſignificat. Oui in epiſtolis. Tertius immundæ cura fidelis aræ. ſ Nectar, de hoc in æneide dicet. ſ Lyctius, cretẽſis a lycto oppido. Ait enim vir eiuſdem inſulæ. Stra. cum Gnoſi quod Homerus, Cæteris quæ in Creta ſunt oppidis præfert gloria prolapſa eſſe dignitatem ad Cortinam & Lyctum fuiſſe tranſlatam. Et noſter Vates in tertio. Lyctius idomeneus. ſ Satyri, de his in æneide commodius dicetur.

Reddemus nymphis & cũ [a] luſtrabimus agros.
Dũ iuga [b] mõtis Aper fluuios dũ piſcis amabit
Dumq; Thymo paſcent Apes, dũ rore Cicadæ,
Semp honos, nomenq; tuũ, laudeſq; manebunt.
Vt Baccho [c] Cererique, tibi ſic vota quotannis
Agricolæ faciũt, dãnabis [d] tu quoq; votis. MO.
Quæ tibi quæ tali reddã [e] pro carmine dona?
Nam neq; me tantum venientis Sibilus [f] Auſtri,
Nec percuſſa iuuant fluctu tam littora, nec quæ
Saxoſas inter decurrunt flumina valles. ME.
Hac te [g] nos fragili donabimus ante cicuta.
Hæc nos formoſum corydon ardebat alexin.
Hæc eadẽ docuit cuiũ pecꝰ, an meliboei? MO.
At tu ſume [h] Pedũ. quod me cũ ſæpe rogaret,
Non [i] tulit antigenes: & erat tũ dignus amari
Formoſum paribus [k] nodis, atq; ære Menalca [l].

SER. a ſ ET CVM luſtrabimus agros, ſic ſupra Cũ faciã vitula p frugibus. b ſ Dũ iuga mõtis ap, ſic i freta dũ fluuij currẽt. c ſ Vt Baccho Cererique, Hæc. n. duo ſũt numina q̃ & ruſtici maxĩe colunt & quorũ numina cõia ſunt mortalibus cũ ctis, ſic i geor. Vrõ ſi munere tellus Chaoniam pingui glãdẽ mutauit ariſta. d ſ Dãnabis tu quoq; votis. i. cũ tu deꝰ pſtare aliqua hoĩbus cœperis, obnoxios tibi eos facies ad vota ſoluenda, q̃ anteq̃ ſoluãtur, obligatos & quaſi dãnatos homines retinent. e ſ Reddã pro carmine dona, ille eũ ſupra tantũ laudauerat, hic & laudat, & õ munere ẽt cogitat. f ſ Sibilus, hic ſibilus dr̃ res ipſa, Nã ſibila ora pticipialiter dictũ eſt pro ſibilãtia. g ſ Hac te nos fragili donabimus añ cicuta, Bene anticipat & offert munus, quod ille ſe facturũ eſſe promiſerat. h ſ Sume pedũ, virga incurua vnde retinentur pecudũ pedes. i ſ Nõ tulit antigenes, & erat tũ dignus amari, aut paſtorẽ quendã pulcherrimũ drĩ, aut Choraulã ſigñat quẽ legimus admodũ a Virg. fuiſſe dilectũ. k ſ Paribꝰ no. pari & æq̃li tumore nodoſus, & honeſte locutꝰ ẽ formoſus nodis vl̃ ære, vt ſi dicas pulcher ẽ frenis. l ſ Menalca vctũs eſt.

ANTO. ¶ LVSTRABIMVS agros, luſtrare hic circuire ſigñat. Nã ambarualis hoſtia, vt ait Feſtus, rei diuinæ cauſa circũ arua ducebat ab his q pro frugibus faciebant, hinc & nomen hoſtiæ acq̃ſitũ eſt, ab ambiendis aruis Mac. li. ij. ſat. de hoſtiarũ generibus edocet. ſ Dũ rore cica. cicades roꝛ veſci. Pli. afferit li. xi. ſ Damnabis tu quo. vo. tu quoq;, vt alij dij.

Ambarualis Hostia.

Pedum

ſ Votis. i. pp vota oblata & nõ ſoluta habitis operarijs, ſ Dãnabis homines. i. dãno & pœna afficies, per qđ eius potẽtiã numĩs oñdit. ſ Pedũ paſtoralẽ bacculũ incuruũ dictum ꝙ illo oues a pedibꝰ cõprehẽdunt, Feſtus auctor. ſ Et erat tũ dia. Lactã. li. vi. in puerorum corruptores ita ſcri. Quid enim põt eſſe ſanctũ his q ætatẽ imbecillã & pſidio idigẽtẽ libidini ſuæ depopulãdã fœdandãq; ſubſtrauerint. Nõ poteſt hæc res pro magnitudĩe ſceleris enarrari, nihil amplius iſtos appellare poſſum q̃; impios & pricidas, q̃bus nõ ſufficiat ſexus a deo datus niſi in ſuum ſexũ prophane, ac petulanter illudant, h̃ ille.

CHRI. ¶ CICADA, dicitur quia cito cadat. i. moriatur hæ voce carent. Nam quæ ſanguinem non habent, non habent pulmones, & quæ carent pulmonibus non reſpirant, ſine ſpiritu autem non ſit vox, ergo non canunt, ſed ſtridorem illum ex alarum & reliqui corporis concuſſione excitant, dicuntq; fingere ex onomatopœa. ſ Eademq; ratione ſit bombus in apibus cicuta. Hæc herba caulem fiſtuloſũ habet. Ergo hic pro fiſtula ponitur, Cæterum hanc herbam dioſcorides quomodo vocat, arabice dicitur ſuccura. Eius frigiditas vi; interimendi habet, ſed vino meraco atq; calefacto huic malo ſubuenitur, Fallun tur autem qui ſuccuram vſquiamõ eſſe dicunt, hæc nos formoſum neceſſe eſt, vt pro Virgi. poſitus ſit Menalca quando eclogas a ſe factas memorat. Non tulit antigenes, Laus doni cum illud puero amato, & quo tẽpore dignus amari erat dare nõ ſit paſſus.

Cicada

Cicuta

SER. PRIMA syracusio dignata est ludere versu Nostra, Romana inqt musa nō erubuit se siluis aū cōmittere.i. imitari Theocritū syracusanū, et bucolica scribere. Syracusio aūt græce ait, Nā latíe syracusanus dicimus. b ¶ Nostra, id est romana, vt Tu quoq3 litoribus nostris. c ¶ Et dignata est, sic dixit qūs ex loco superiof. d ¶ Siluas habitare, sicut Atq3 humiles habitare casas. e ¶ Thalia, musa.s. & græce ait θάλεια. Nā latine Thalena debuit dicere, sicut κυθέρεια cytherea, sed pp euphoniam cōtempsit hus regulæ, & ideo in græcitate permansit f ¶ Cum canerez reges & prælia, cum canere vellem, & significat æneidem, aut gesta regum albanoꝝ, q̄ cepta omisit nominus asperitate deterritus. g ¶ Cynthius, Apollo, a cyntho mōte Deli, i quo natus est. h ¶ Aurem vellit.i. mouit, vt alibi, postesq3 a cardine vellit. Aurem autes ideo, quia Memoriæ consecrata est, vt frons Genio, digiti Mineruæ, genua Misericordiæ. i ¶ Deductūm dicere carmen, tenue translatio a lana, quæ deducitur in tenuitatem.

næ, q̄ ibi Dianā simul & Apollinē peperit, Id Strabo lib. x. scripsit, per Cynthiū ħo hic intelligit Augustum, dicit enim octaua ecloga, A te principiū tibi desinet, accipe iussis Carmia cœpta tuis. In ecloga ħo. iiij. Apollinem appellauit, vt ibi ostēdimus. ¶ Aurē vellit mos est excitātiū, mouentiumq3 aliquē ad res agēdas, reminiscēdasq3 et. ¶ Deductum, tenue signat & subtile secundum Macro. lib. vi. sat. hinc ait Affranius, voce deducta. Pomponius item, Vocez deducas oportet, vt mulieris videantur verba.

ECLOGA SEXTA SILENVS.

PRIMA [a] Syracusio dignata [c] est ludere versu
Nostra [b], nec erubuit siluas [d] habitare Thalia [e],
Cū [f] canerem reges, & prælia, Cynthius [g] aurez [h]
Vellit, & admonuit pastorem Tityre pingues
Pascere oportet oues, deductū [i] dicere carmen.

¶ NOSTRA, romana quemadmodum cum dixit, Tu quoq3 littoribus nostris. ¶ Dignata, actiue nunc protulit, alibi passiue, Coniugio anchisa veneris dignate superbo. ¶ Dignare, est enim dignuz putare, pertinetq3 ad facilitatem, humanitatemq3. Quāobrem q dignatur non modo persæpe & se de proprio gradu dimittit, & alij plus q̄; mereren͂t tribuit. Ergo sensus est. Quāuis musa romana aliquid supra carmen bucolicum efficere mereatur, tamē sua facilitate descendit in illū. Vnde sequitur. Nec erubuit. q. d. non putauit esse cōtra suum decorum. Nā cum facimus aut dicimus quod non deceat afficimur pudore. Est. n. pudor, aut obstaculum quoddam vt faciamus id quod putamus esse contra decoꝝ, aut veluti pœnitentia q̄dam qua anim⁹ confunditur se iam id fecisse. Primus ergo pudor in virtute est. Secundus pueris dat veniam, quibus cū adhuc vitæ degēdæ ignari sint ꝑdonan͂ delictū, quod pœnitentia sequatur. Nam viden͂ non facturi fuisse si naturā ei rectius nouissent. Is autem quos lōgo vsu atq3 multaꝝ rerum experientia cuncta callere oportuit, & q̄ bona, q̄ ue mala sint cognoscere non dat. Non eniz restat spes post eum hæc emendatum iri cum longa ætate iam obdurauerit. ¶ Reges & ꝑlia, idest regia prælia. ¶ Cynthius, Apollo qui præest vatibus. ¶ Deductuz, Extenuatus quale pro humilitate materiæ bucolicæ esse conuenit quæ humilis est, & non grande quale requirūt prælia regum, Ergo non canam iniussa. i. obtemperādo Apollini sine tua iactura, cuz tibi supersint qui canēt tuas laudes. Et tamē si quis hæc nostra quæ pastoralia sunt leget deprehendet illa te canere.

ANTO. ¶ PRIMA syracusio, argumentum carminibus patet. ¶ Prima, nullus eniz e græcis quoq3 ante Maronem in scribendis bucolicis Theocritum imitatus erat. ¶ Nostra, thalia, idest latina musa, nostra autem īquit, q Varrum poetam quoq3 alloquitur. Syracusio ħ su ludere, idest Bucolica scribere, vti prius Theocritus syracusius scripserat, syracusæ autem gloria ciuitas, maximū olim tyrānorum domicilium sub pachynni promontorij radicibus, qui in orientem solē aspicit ē. Diony. edocet. Stra. lib. vi. permulta de ea scribit. ¶ Thalia, vna est nouem musarum de quibus ample diximus in nostro carmie de floribus de qbus, item latius Diodorus li. v. Thalia autem capacitas͂ seu celebritas interpretatur, eo quod in longum tempus poetarum laus aperta virescat, canerem reges, & prælia, id simile est illi Arma, virumq3 cacœperat at æne'. idest prius inde deterritus rei amplitudine ad bucolica diuertit. ¶ Cynthius, dr̄ Apollo. Est enim cynthus mōs sublimis & asper Delo monti īminens, quæ insula in mari ægeo sita vrbem habet in plano positam, & Apollinis templū atq3 Lato

Thalia

Syracusæ

Cynthi.

CHRI. Dignare

¶ NVNC

Nūc ego,namq; super tibi erūt,q dicere laudes
Varre tuas cupiant.& tristia condere bella,
Agrestem tenui meditabor arundine musam.
Nō iniussa cano. siquis tamen hæc,quoq; , siqs
Captus amore leget,te nostræ Varre Myricæ,
Te nemus oē canet,nec Phoebo gratior vlla ē,
Quam sibi,q̄ Varri præscripsit pagina nomen.
Pergite Pierides.Chromis & Mnasylus i antro
Silenum pueri somno videre iacentem

SERV. a NVNC ego,ordo est,Nunc agrestē tenui meditabor arūdine musas.i.carmen rusticū scribā. b Nāq; super tibi erunt,superabū/dabūt tibi inquit. c O Varre, qui ambiāt tua facta describi. Hic āt Varrus germanos vicerat,& exinde maximā fuerat & gl'iam & pecuniā cōsecutus,p quē Virgilius meruerat plurima. d Tristia pdere bella epitheton ppetuum bellorū. e Nō iniussa cano. vel a pollióe, vel ab Augusto,vel a Mecœnate. f Hæc quoq; licet vilia sicut Theocriti,& hoc dicit si qs lu rustica legere fuerit ista dignatus,tuas tñ i his laudes inueniet,Nā p myricas & nemora bucolica significat. g Nec phœbo gratior vlla est,nec.n.pagina vlla Apollini est gratior q̄ quæ nomē Varri gestat i titulo.Qđ ideo dić, qa hāc eclogā cōstat in honorē Varri eē sc/scriptā.Dr āūt igēti fauore a Virgilio eē recitata,adeo vt cū eā postea Cytheris cātasset,i theatro,quā i fine Lycoridē vocat stupefact9 Cice.cuius eēt i theatro requireret.Et cū eū tā/dē aliqñ vidisset,dixisse dr,& ad suā & ad illius laudē,magnæ spes altera Romæ. quod iste postea ad Ascaniū trāstulit, sicut cōmētatores loquunt. h Pergite pierides,hortat musas ad referēda ea q̄ Silen9 cātauerat pueris.Nā vult exeq sectā epicureā, quā didicerāt tā Virgilius,q̄ Varrus docte Sirone, & qū sub psona Sileni Sironē iducit loquentē. i Chromi āt & Mnasylon se & Varų vult accipi,qb9 iō cōiūgit puellā,vt ostēdat plenā se ctā epicureā,q̄ nihil sine voluptate vult eē pfectū.chromys āt,& mnasyl9 isti pueri satyri sūt.

ANTO. VARRE, in Horatio nunc varrius nunc varrus legit.Hic āt Varrus sp.Fuerūt āt var/rus & Tucca,vt scribit euse.Virg. & Horatij cōtubernales,& poetæ illustres,q æneidos libros postea emēdarūt,sub lege ea,vt nihil adderent,Hunc Hora.item alibi & ode.vj. lau/dat vbi dicit agrippæ.Scriberis Varrio fortis & hostiū victor mæonij carminis alite. Acro dicit & Porphyrio Varriū tragœdiam scripsisse de Thyeste.itē Fab.li.x.de varro satyr.vi. Hora. ad Mecœnatē sic ait.Nulla etenim mihi te sors obtulit,optimus olī Virgilius, post hūc Varrus dixere qd essem. Agrestē musā,rusticū carmē,hoc ē bucolicū. Tenui arūdine,gracili fistula. Meditabor, meditādo canā. Nō iniussa,vt iā ostēdimus Augu/sto inqt ecloga.viij.,Accipe iussis carmīa cœpta tuis. Hæc quoq; vt.s.alioų scripta legunt. Captus amore,beniuolētia ductus. Myricæ,de ijs late i q̄rta ecloga. Nem9, a græco dr nemos eos verbū aūt nemo vel nemo significat distribuo tribuo pasco, nemora sigificāt siluas amœnas vt Festus ait. Nemora

Canet, rebo abit. Pagia,i.charta. Paginæ aūt dñr q̄ in libris suā q̄q; obtineāt regionē, vt pagi vel a pāgēdo q̄ i illis versus pāgunt.i.figūt. Festus ait,Præscripsit,titulo designauit. Pergite, icipite,pseuerateq; canere , vel agite vt ingt Festus. Pierides,vide in Palæmone. Silenū,is fuit Diony.pædagogus.ac nutritor,optimorūq; istitutor studioų.q plurimū sibi ad virtutē & gl'ias,resq; bellicas profuit.legito Dio.lib.v. Silenus

CHRIS. CAPTus amore,ductus aliqua voluptate. Myricæ,spēs genistæ myrica ē cui9 rami stipites & folia rugosa & angulosa sūt , fert grana rotūda & rubea,cui9 radix dr simil reu barbaro & i vtute.Quidā tamaricē putāt pp nois similitudinē. Nec gl'ior vllā,vt ostēdat phibitū eē ab Apolline ne canat bella q̄ pastor ē.i.cuius stilus hūilior existat, nō qa nolit Apollo varij laudes cani.Pagina,Paginæ pprie a pāgēdo dñr cū plures i pugillaribus aut i lib.cōpactæ atq; iter se iūctæ sint chartæ Myricæ Paginæ

Chromys & mnasylus,satyroų sūt noīa. Silenū,ait Diodorus siculus bacchū ex Nisæis nobilissimos duxisse,quos silenos noīabāt dictos a sileno q p̄mus nisæ ipauit,cuius origo pp antiqtatē ignota fuit qq; caudā habuit i latere qđ signū posteris sp adsit. Alibi vero idē scriptor refert Silenū bacchi alumnū fuisse & bonaų artium pceptorē extitisse,ac multa q̄ ad virtutē & ad gl'ias collatura essēt illū docuisse,atq; i bello armis & pardoų pellib9 istruxisse,i pace vero solēnitatib9 floridis & delitiosis vestib9 exornasse,Refert Eusebi9 q̄ p̄sci voluerūt Atym Adonē & Silenū ad fruges & ad fruct9 ptinere,vt atys eos flores significet q anteaq; ad fructū veniāt decidāt, hic ei pudēda abscisa dicūt,qm flores delapsi semina nō pduxerūt. Adonis vero pfectos fruct9 significet.silen9 āt illis sit spirital motus symbolū,cuius caput cādore fulgēs cælestes motus. Cæsaries vero iferioribus imaginis apposita crassitudinē terrestris aeris notat Atis Adonis

Inflatum [a]hesterno venas vt semper Iaccho[b].
Serta [c]procul tantum capiti delapsa iacebant.
Et grauis attrita [d] pendebat Cantharus Ansa.
Aggressi (nam sæpe senex spe carminis ambos
Luserat) iniiciunt ipsis [e] ex vincula sertis.
Addit se sociam, timidisq[f] superuenit Aegle.
Aegle Naiadum pulcherrima. iamq; videnti
Sanguineis frontem Moris, et tempora pingit.
Ille dolum ridens, quo vincula nectitis inquit?
Soluite[h] me pueri, satis[g] est potuisse videri.
Carmina quæ vultis, cognoscite. carmia vobis,
Huic aliud [i] mercedis erit. simul incipit ipse.
Tũ vero in numerum [k]Faunosq; ,ferasq; videres
Ludere, tũ rigidas motare[l] cacumina Querc[9],

SERG. a INFLATVM, impletum venas figurate. b Iaccho aũt, vino a Libero patre, q ẽt Iacchus vocat. c Serta pcul, modo prope. Nam intulit Tantũ capiti delapsa vt ostenderet non longius prouolutam esse coronam. d Attrita ansa, frequẽti scilicet potu. e Ipsis ex, ex ipsis, vt transtra & p remos idest per transtra f Timidis, pro timentibus. Nam timidus ẽ q semper timet, Timens vero qui ad tempus formidat ex causa Aut te vero timidis, quia pueris naturaliter per ætatem timor est insitus. g Satis est potuisse videri, Soluite me, sufficit enim quia potui a vobis videri, quod ideo dicit, quia semidei cum volunt tantum videntur, vt fauni, nymphæ, Silenus. Potest & aliter intelligi. h Soluite me, sufficit q talis vobis visus sum, vt & ligari possim. i Aliud mercedis erit nymphæ minatur stuprum latenter, quod verecũde dixit Virgilius. k In numerum ludere, idest saltare ad modũ rhythmi & cantilenæ. l Motare cacumina, quasi hoc genus saltationis vult esse in arboribus cacuminum motum.

ANT. IACCHO, Iacchus dicitur bacchus a clamore & sonitu, nam vbi sacrificãtes clamore solebant, iacheo clamo significat iaco resono iache clamor. Cantharus græcum nomen poculi genus, & proprie Liberi patris poculum quem Maro Sileno assignat Menander pro nauicula etiã posuit Macro. auctor li. v. Ansa, circulo quo vas tenet. Attrita, idest leui. Aegle, nympha fuit solis filia ex neæra, vt Home scribit li. xij. odyssex, ægle autem apud nos splendor dicitur. Quo, propter quid. Satis est po. vi. sufficit vobis vidisse me, erat enim semideus. Huic ali. clam Venereς innuit. In nu. ordinem & rationem. Faunos, fauni dicti sunt a fando, idest vaticinando, vnde & fatuos dicimus inconsiderate loquentes, Traditum vero est in siluestribus locis fari solitos vt scribit Varro erant latinorum dij. (Fauni)

CHRI. CANTHARus, Cantharus teste Macrobio Bacchi poculũ est, Quapropter recte hic Sileno Bacchi alumno assignat quẽadmodum Herculis est scyphus. Vtrunq; tamẽ dictum ẽ a similitudine nauigij. Nã calix vnius literæ mutatione ab eo est, qð græce κυλιξ dicit, quis sint qui velint calicem latinum eẽ a calido quia calidã potionem ille sumerent antiqui. Est & cymbium etiam poculi genus a nauigio quoq; nominatum vel a cymbio p syncopam dicitur cymbium autem poculũ, vt ait Home. Cyclopi ab Vlixe datum est excisso, idest hedera vt Nicãder colophoni[9] & callimachus tradidere. Est & carchesium dictum a re nauali. Nam summa velorum carchesia dixerũt. Hoc datum est a Ioue alcmenæ scilicet aureũ. Est procerum & circa mediam ptem cõpressum ansis a summo ad infimum pertingentibus, Plautus autem nouitatem verbis fugiens pateram dixit quæ a patendo dicitur. Aegle, nomen conueniens pulchritudini puellæ. Nam αἴγλη græce lucem & splendoreς significat. Iteratio autem illa nominis efficatiam dictis affert, vt illud Ad cœlum tendens ardentia lumina frustra. Lumina nam teneras arcebant vincula palmas. Videnti, ergo iam a somno excitato. Carmina vobis Huic aliud mer. e. cum ad voluptatem omnia referantur, videbat pueris carmina voluptosa futura sed puellæ nullam voluptatem afferri posse præter veneream. Huic, emphasim habet, quasi dicat adeo procaci quod signum erat lasciuorum morum. Ludere moueri. In numerum, numerus est compositio quantitatis discretæ. Hic non fit sine ordine. Vnde pro ordine capitur, vt digerit numerum, & quia musica suum numerum, suumq; ordinem habet, iccirco numerus pro consonantia & modulatiõe capitur, vt Numeros memini si verba tenerẽ. Faunos, in quibus ratio est. Feras, quæ & si ratione carent appetitu mouentur. Quercus, quæ omni motu carent. Ergo & rationalia & irrationalia & sensu carentia demulcebat, per quod intelligimus q musica & sapientes efferatos atq; immanes, ac deniq; stupidos, ac pene a sensu destitutos delectat.

(cymbia) (cymbium) (Carchesium) (Patera) (Aegle) (Numerus)

PARNASSIA

Nec tantum Phœbo gaudet parnassia [a] rupes,
Nec tantum Rhodope [b] miratur, & Ismarus Orphea
Nanq; [c] canebat vti [d] magnū per inane coacta,
Semina, terrarumq; animæq; [e], marisq; fuissent,

SER. a ¶ PARNASSIA rupes, mons thessaliæ Apollini cōsecratus. b ¶ Rhodope & Ismarus, montes thraciæ, in q̄bus orpheus cōsueuerat canere, & hoc dicit non tantū isti montes gaudent cantante Apolline vel orpheo, quantum cantante Sileno lætatus est mundus, Nanq; etiā paulopost dicturus est, Et inuito processit vesper olimpo. c ¶ Nanq; canebat vti magnū per inane coacta semina, Variæ sunt phorū opiniones de rerum origine. Nam alij dicūt oīa ex igne pcreari, vt Anaxagoras, Alij ex humore, vt Thales milesius. vñ est oceanumq; patrem rerum. Alij ex quattuor elementis, vt Empedocles, secundū quez ait Lucretius, Ex imbri, terra, atq; anima nascunt̃ & igni. Epicurei vero quos nunc sequitur nihil horum comprobant, sed dicunt duo esse rerum principia, corpus. & inane. Omne.n. quod est, aut continet, aut cōtinetur, & corpus volūt esse atomos.i. q̄sdā minutissimas partes, q̄ τομην i. sectionem nō recipiunt, vnde & atomi dictæ sunt, quas Lucretius minutiores dixit esse illis corpusculis, q̄ infusis per fenestrā radijs solis videmus. Dicit.n. illis nec visum posse accidere. Inane vero dicunt spatium in quo sunt atomi. De his itaq; duobus principijs volunt quattuor ista procreari ignem, aerem. aquam, terrā Et ex his cætera, vt illa duo elementa sint. Hæc vero quattuor syntheta.i. composita, ex alijs duobus præstēt originē, alijs omnibus rebus. Hac autem rationē cōprobant ex atomis & inani esse, quod nihil est in rerum natura, quod non & corpus habeat, & quia non recipit sectionem, indicet etiam inanitatem. d ¶ Vti per inane coacta semina, canebat inquit mundi principium.i. quemadmodum coactæ & collectæ atomi per magnum inane fuissent origo ignis, aeris, terrarum, & maris, Nā semina atomos dicit, dicimus hæc atomus, & hæ atomi. e ¶ Alæq;.i. aeris, vnde & venti sunt.

BVD. ¶ NANQ; CANEBAT VTI, Hactenus breuiter. Nunc vt omnis quæstio tractet̃. Quæritur an poeta quattuor Solis, & his an omnibus principia rerum conuenire cōfirmet. Tunc deinde an reuolutis super eadē re sententijs paria percurrat, an vero diuersa cōfundat. Vt igitur sensum plene intelligamus hoc qd̄ est ab eo versu. ¶ Nanq; canebat vti magnum per inane coacta semina, Proprium in Virgilio est, vt nihil magnū sua auctoritate confirmet, sed aut a musis conceptum dicat, aut admirabile famæ tribuat. Hoc quidam dissidentiæ dicūt. Nā si cōfirmet, sequunt̃ opiniones hominum ad credendū facilius nō inducet, Sed poeta fortius probat, quum suæ opinioni etiā famam consentire pnunciat, vt est illud. Quā Iuno fert̃ terris magis oībus vnā. Et illud fama est Enceladi.s.f.c. & illud, Dedalus (vt fama est) f.m.r. Et illud, Nanq; ferūt fama Hippolytū p.q.s.n. Et illud, Quid loq̄r, aut Scileam Nisi q.f.s. Quæ nisi famæ auctoritas fulciat, fabulosa videntur & inania. Hic aūt fama sileni æq; auctoritate quæ canit confirmat. Omnē igitur hanc rerum naturæ formam tenui primū, & inani mole dispersam refert in quattuor elemēta cōcretam, Et ex his oīa esse postea effigiata, Stoici tradūt ζηνων κιττιευς. ac Speusippus Solœus & Cleantes Thasius qui principem habuerunt Empedoclem agrigentinum, qui de his ita scribit.

τεσσαρα δη παντων ριζωματα πρωτον ακουε ζευς αργης ηρη τε φερεσβιος ηδ αιδωνευς νηστις θ η δακρυοις τεγγει κρουνωμα βροτειον γενος,

vt accipiamus ζευς αργης ignem qui sit ζεων. & candens, qd̄ ignis est pprium. de quo Euripydes ορας τον υψου τον δ απειρον αιθερα, και τον περιξ εχοντα υγραν αγκαλαις τον νομιζε ζηνα & Ennius Aspice hoc sublime cādens, quem vocant oēs iouem. Arges autem.i. λαμπρος η ταχυς, Nam & Homerus, και κυνας αργους, & argus vndiq; lucens & videns. Hoc idez Virgi. exequutus ait. Et liquidi simul ignis parum demōstrans, non liquentē. Et liquidum super æthera lapsæ æq; purū. Item qd̄ fieri ferro liquido ve potest electro, puri coloris vbi aūt ait Liquido distēdunt nectare cellas. Nec.n. liquenti pro fluenti Dixit, sz puro, in hoc.n. commendatio est operis apum. Nec.n. laus est mellis si fluat, sed gloria si lucidum desit. ηρη autem φερεσβιος. terram tradit, q̄ victus ferat. de qua Home. ζει δωρυς αρουρα vnde την ηραν, quidam ερα appellauerunt ηδε αιδωνευς Ditem patrem glossa significat. Sed accipere debemus aera, quē Euripydes in Cadmo χαος appellauit sic, ουρανος υπερ ημας και ναος φωτων εδος δαιμονιον το δεν μεσω του ουρανου τε και χθονος οι μεν ονομαζουσι χαος. Quia quibusdam videtur aera, qui ex summa montium, & ima terrarum segnis faciat cū reliquo, qui super incubat esse obtusiorē, atq; ita vicem inferorū obtinere. hoc aūt ad notasse Virgiliū aiunt in sexto. Tota pallens

regione vagantur aeris in campis lætis atq; omnia lustrãt, vt post mortem soluto corpore vmbræ in hac obseruetur caligine animæ vltimo aeri, & purior transmittatur. νηστις τε aquã significat, quæ. s. sincero habitu cuncta cõfirmet. Nã creditur id eundẽ holem quem ac cepers seruare. Cicero aũt αι δονεα pro terra interpretaᵱ ηραν pro aere versa vice in libro secũdo de Deoꝝ natura. Aer inquit vt stoici disputant interiectus inter mare & cœlum Iunonis nomine cõsecratur, quæ est soror & coniux Iouis qȯ ei similitudo est æthæris, & cũ eo sũma cõiunctio, effœminarunt aũt eũ, Iunoniq; tribuerunt ꝙ nihil est mollius, Sed iunonem a iuuando credo nominatã Hæc de aere. Infra de terra sic. Terrena aũt vis omnis atq; natura diti patri dicata est, qui diues vt apud græcos πλουτον, quia & recidunt oĩa in terras, & oriuntur ex terri . Item hoc Homerus significat sic.

τριχθα δε παντα δεδασαι εκαστος εμμορε τιμης
ητοι εγων ελαχον πολιην αλα ναιεμεν αιει
παλλομενων αιδης δ᾽ ελαχεν ζοφον ηεροεντα.
ζευς δ᾽ ελαχ᾽ ουρανον ευρυν εν αιθερι και νεφελησι
γαια δ᾽ ετι ξυνη παντων και μακρος ολυμπος

Vt ad iouem æter ptineat, mare ad Neptunũ ditis ĩperia apud inferos terrã cõem oĩbus remansisse. In quo aiaduertendũ est ꝙ Homerus cõsentiat Empedocli, & Eracleoni Cicerõis diuersa opione. Aristoteles q̃ttuor elemẽta ait, aquã & terrã põderibus suis deorsum ferri, Ignẽ & aera tenuitate sua subleuari, & his q̃ttuor elementis quintũ, quasi ꝓpriũ æthera addidit ꝑuata mole discretũ. Idẽ Aristoteles ait, nõ esse idẽ ignẽ & æthera, diuersitatẽq; eorũ cõprobari, ex eo, ꝙ ignis oĩa cõsumat, æther oĩa cõseruet & nutriat. Anaxagoras his q̃ttuor elementis ꝯstitutis rectorẽ adiungit siue spiritũ, siue deũ, siue mentẽ, ꝑ quẽ hæc quattuor regãtur. Hic Anaxagoras abderites fuit Democrito popularis & discipulus. Quãq; alij Dionysium Cizicenũ: Quidã Aristotelem magistrũ eius affirment vir nobilis Amicus Alexandri apud persas comes, hic ait principium omnium sensuũ facit, quem secutus Plato in libro περὶ ψυχης sic ait αλλ᾽ ακουσας μεν ποτε εκ βιβλιου τινος ως εφη αναξαγορου αναγιγνωσκοντος, και λεγοντος ως αρα νους εστιν ο παντα διακοσμων τε και παντων αιτιος ταυτη δη ησθην τε και εδοξεν μοι ευ εχειν τον νουν ειναι παντων αιτιον, και ηγησαμην ει τουτο ουτως εχοι τον γε νουν κοσμουντα παντα κοσμειν, και εκαστα τιθεναι ταυτη οπη αν βελτιστα εχοι.

Qȯ æq; Virgilius idẽ secutus est spiritus intus alit, totãq; infusa p artus Mens agitat molẽ, nã ꝙ Anaxagoras νουν hũc spiritũ dixit. Et qm incidimus in hũc locũ, par est pñti q̃tioni sũmmatim videamus qd in his quoq; agat, Virgilius, versus ita se habent, Principio cœlũ ac terras, cãposq; liquentes Lucentẽq; globũ lunæ, titaniaq; astra Spũs ĩtus alit. Qȯ ibi anchisen facit disputantẽ, ꝙ hic silenũ deũ nõ nisi qȯ poeta Ennius Anchisen augurij, ac ꝑ hoc diuini qddã habuisse ꝑsumit Sic doctusq; Anchises, venus quẽ pulchra deaꝝ fari donauit diuinũ pectus hr̃e. Neuius belli punici lib. iij. sic postq̃ auẽ aspexit tẽplo Anchises sacra ĩmẽsa penatiũ ordine ponunᵱ. Immolabat aureã victimã pulchrã Virgi. sic & si pietate meremur Da deinde auguriũ pr̃, atq; hæc oĩa firma. Nisi. n. petijsset oĩa nunq̃ cõfirmari optasset, dehinc visa stella ait vestrũ hoc auguriũ, vestroq; .n.n.t.e. Idẽ Virgilius in tertio æneide vbi primũ italiã, quo auspicati sunt, ac tẽpliũ in arce Mineruæ, ꝯditũ ab idomeneo, & salentinis. De qua re hæc tradit Varro, q̃ sit Menippeus, nõ a magistro, cuius ætas lõge ꝑcesserat nomiatus. Sed a societate ingenij qȯ is quoq; Olgeno Carmine satyras suas expoliauerat, In tertio reꝝ humanaꝝ refert, Gẽtis salentinæ nomẽ tribus e locis ferᵱ coaluisse e creta illyrico, Italia. Idomeneus e creta oppido Lycto pulsus, ꝑ seditionẽ bello magnensiũ cũ grãdi manu ad regẽ Cliui cũ venit ad illyricũ. ab eo Itẽ accepta manu cũ locrensibus plerisq; profugis in mari cõiunctus, amicitiaq; ꝑ similem causam sociatis locros appulit vacuata eo metu vrbe ibiq; possedit, aliquot oppida & cõdidit, In quis vria, & castrũ Mineruæ nobilissimũ. In tres partes diuisa copia in populos. xij. Salentini dicti ꝙ in salo, amicitiã fecerit. Quũ ad hanc igitur arcem, siue oppidũ equos aiaduertisset Anchises, vt augur exclamat bellum o terra hospita portas Bello armantur equi. b. h. a. m. Sed tantum. ij. o. c. s. s. Quadrupedes. e. f. i. c. f. Spes est pacis ait. Apte igiᵱ Anchises de rebus Diuinis alibi loquiᵱ, vt hic silenus. Quæramus igiᵱ an & ibi, sicut hic q̃ttuor principia designet, Principio cœlũ ac terras camposq; liquentes, Lucentemq; globum lunæ. t. q; a. s. i. a. Nam terram simpliciter dixit, in campis liquentibus mare significat, cæterum cœlum, ꝙ dixit. Si pro igni accipimus, vbi aer. Sin vo cœlũ pro aere, vbi ignẽ requirimus? Emilius Asper quum hunc locũ adnotaret, Sic ait hæc mẽbra naturæ, sic solet iungere, vt in tria diuidat. Nam & alibi maria ac terras, cœlũq; profundũ. Et Homerus, εν μεν γαιαν ετευξ᾽ εν δ᾽ ουρανον εν δε θαλασσαν.

Sed & homerum

Sed & homerꝑ ipſ° hoc loco poſſumus ꝓbare quattuor elementoꝝ mentionẽ feciſſe. Nam
γην μεν γαρ εν ετευξεν Achilles ſignificaṫ, vt hõ terrenus, cui arma fiebant εν δ᾽ ουρανον
aerem ſcilicet, In quo iſta fiebãt, Ignem extrinſecus adhibebimus in ipſo Vulcano. Similiter
& Ennius in Medea exule in his verſibus, Iuppiter tuq; adeo ſũme ſol, q res oĩs inſpicis, q
q; tuo lumine mare, terrã, cœlũ contines, inſpice hoc facinus, Priuſq̃ fit, ꝓhibe ſcelus. Iam
& hic iuppiter, & ſol ꝑ igni, q mare, terrã, & cœlum continet non dubie cœlum pro aere di
xerit, ita vt Virgilius, Dædalus vt fama eſt. f. m. r. præpetibus. p. a. ſ. c. cœlo. Nam dædalum
volantem aer ſuſtinuit, Ignis prodidit vt icarum, & in eodem Geminæ quum forte colum/
bæ ipſa ſub ora viri cœlo venere volantes. Nam & auium volatus in aere, & Lucretius ma
nifeſtius, quum ait in hoc cœlo q dicitur aer. Quãq̃ ꝙ ad Hom. verſus ꝑtinet ηελιον τ᾽ ακα
μαντα ignẽ q iã vellt ſignari, qm̃ ſol nihil aliũ eẽ credaṫ, q̃ lumẽ igni. ꝑmiſſũ ẽ & Anaxa/
gor Clazomẽio viſũ ſocrates reꝑhẽdit, vt Xenophõ l. iiij. απομνημονευμα των. ſic refert
κιν δυνευσαι δ᾽ αν εφη και παραφρονησαι τον ταυτα μεριμνωντα, ου δεν ηττον
η αναξαγορας παρεφρονησεν ο μεγιστον φρονησας επι τω τας των θεων μηχανας εξ
ηγεισθαι εκεινος γαρ λεγων μεν το αυτο πυρ τε και ηλιον ηγνοει ως το μεν πυρ οι
ανθρωποι ραδιως κατορωσιν, εις δε τον ηλιον ου δυνανται. αντιβλεπειν και
υπο μεν του ηλιου καταλαμπομενοι τα χρωματα μελαντερα εχουσιν υπο δε
του πυρος ου ηγνοει δ᾽ οτι και των εκ της γης φυομενων ανευ μεν του ηλιου αυγης
ουδεν δυναται καλως αυξεσθαι. υπο δε του πυρος θερμαινομενα παντα απολλυ
ται. φασκων δε τον ηλιον δια πυρον ειναι και τουτο ηγνοει. οτι λιθος μεν εν πυ
ρι ων ουτε λαμπει ουτε πολυν χρονον αντεχει. ο δε ηλιος τον παντα χρονον
παντων λαμπροτερος ων διαμενει. Igitur ſm exempla apud Virgiliũ cũ cœlum pro
aere poſitũ intelligimus ignẽ in eo interꝑtabimur, ꝙ ait titaniaq; aſtra. fa. n. eſſe ignea ꝑ ip
ſum ꝓbanda in primis qđ ait vbi maximus Atlas Axẽ humero torquet ſtellis ardẽtibus ap/
tũ. Deinde me pris Anchiſæ quoties aſtra ignea ſurgũt. Itẽ Nã neq; erãt aſtroꝝ ignes. Item
Gnoſiaq; ardẽtis decedat ſtella coronæ. Itẽ Cicero in ſcdo de deoꝝ natura ſic. Quæ cõplexa
ſũma pars cœli, q̃ æther dicit, & ſuũ retinet ardorẽ tenuẽ, & nulla admixtione ꝯcreſcit, & cũ
aeris extremitate cõiungiṫ. In æthere aũt aſtra voluunṫ, q̃ ſe & nixu ſuo cõglobata cõtinẽt,
& forma ipſa figuraq; ſua momenta ſuſtentãt. Sũt. n. rotunda, qbus formis, vt dixiſſe añ vi
deor, minime noceṙ põt. ſunt aũt ſtellæ natura flãmeæ, q̃ circa terræ, maris, aquaꝝ, vaporib°
alanṫ ijs, q a ſole ex agris tepefactis, & ex aquis excitanṫ, quos per altæ renouatæq; ſtellæ,
atq; oĩs æther effundat eadem & ſurſus tranãt in idem nihil vt fere litereat, aut admodũ pau
lũ, qđ aſtroꝝ ignes, & ætheris flãma cõſument. Ex quo noſtri ventuꝝ putant id, de quo Pane
tiũ addubitare dicebãt, vt ad extremũ oĩs mundus igneſceret, quũ humore conſumpto neq;
terra ali poſſet, nec remaneret aer cuius ortus aqua oĩ exhauſta eſſe nõ poſſet. Itaq; reling
nihil ꝑter ignẽ, a quo ruſum aiante ac de eo renouatio mundi fieret, idemq; ornatus oriret
gi ꝟo cœlum ꝑ igni mihi his verſibus intellexerimus, quẽ eundem mundum, & coſmon di
ctum probat Varro in cynicis, quã inſcripſit dolium, aut ſeria ſic, Mundus domus eſt maxi
ma homuli, quam quinq; altitonæ flãmeæ Zonæ cingunt, per quam limbus pictus bis ſex
ſignis ſtelli micantibus altus in obliquo æthere lunæ bigas acceptat, & appellatur a celatu/
ra cœlum græce ab ornatu κοσμος latine a paritie mundus. Si ergo cœlum pro igni acce/
perimus, ſupereſt vt in eo ꝙ ait ſpiritus intus alit aerem dictum preſũmamus. Hic eſt etiã,
nobis viuendi ſpiritum cõmeatũ largitur, hoc illum & ennius appellauit in annalibus ſcor/
pore tartareo ꝓgnata plaude virago, cui par imber & ignis ſpiritus & grauis terra. Item
Lucilius in. xxix. ſatyraꝝ Hoc quum feceris cum cæteris reus vna tradetur lupo non aderit
αρχαις hominem & ſtochijs ſimul priuabit cum igni, & aqua interdixerit duo habet ſto/
chia id maluerit. priuabit tamen & Cicero in eo libro, quo ſupra principio enim terra ſita
in media parte mundi circũfuſa vndiq; eſt ac alabili, ſpirabiliq; natura, cui numẽ eſt aer,
vt Virgilius in verſibus ſuperioribus Terrarũq; animæq;, quũ ſignificaret aeris. Ergo in his
quoq; verſibus ſpiritum pro aere accepimus. Quattuor elementorum facta deſcriptio, ad
quam imaginem Varro mundo ouum comparauit in logiſtoricoꝭ, qui iſcribitur Tubero de
origine humana ſic dicens, Cœlum eſt teſta item vitellum, vt terra inter illa duo humor q̃ſi
licinus clauſus aeri, in quo calor. In eodem etiam libro Varro interpretatur vitellum appel/
latũ, q nutriat vitalia. Nã & ꝙ ait Virgilius. Ni faciat maria ac. t. c. q; p. Quippe. f. r. ſ. u. q.
p. a. nõ vt Aſper putat mundũ in tres partes diuiſit. Nam pro aere venti hic extrinſecus acci
piunṫ, ad quod argumentũ collegimus. Ennij exemplum de annalibus. tertio ſic denſi aquis/
la pinnis obnixa volabat vento, quem perhibent graium genus aera lingua. Item quum
ait Virgilius. Quin aſpera iuno Quæ. m. n. t. q. m. c. q. f. Nec hic trium tantũmodo elemen

torum,intelligenda auctoritas. Nam Iunonis nomen insigne positum est aeris, & exemplo superiore Ciceronis,quo eam Ioui iunctam, vt aerem aetheri vicinum declarauit, Item Homeri versus eundem Referunt intellectum, quum Iuppiter castigans ait.

η ου μεμνηοτιτ ικρεμω υψοθεν εκ δε ποδοιιν
ακμονας ηκα δυω, περι χερσι δε δεσμον ιηλα
χρυσεον αρρηκτον· συ δ' εν αιθερι και νεφελησι εκρεμω

Haec Iuppiter Iunoni dixit cominatus quae.n.possunt Iunonis uideri suspendia, nisi librati aeris elementa?quae sunt pedibus dimissa pondera,nisi terra,mariaqs iacentia,Quis aureus laqueus,nisi igneus?Quid.n.si nomen iunonis graece pronuncies saepius,nõ ne iteratũ incidit,quinimmo cõsequitur nomen aeris.i.vt incipiat ηρα, atqs idẽtidem reuoluta fiat aera. Sic & apud Homeɋ vbi dii armis disceptãt,Iuno Dianã adẽpsit,quae luna,& luna cõfusa aeris densitate cõsueuit pati obscuritatem. Quanq; eandem lunam siue Dianã, & eandem Iunonem uideri,ibi dicat Cicero in secũdo de Deoɋ natura,&t luna a lucendo noiata',eadem lucina.Itaqs vt apud graecos Dianam,eandemqs luciferam, sic apud nos iunonem lucinam in pariendo inuocant,q eadem diana anniuaga dicit non a venando,sed q in septem vagatur,tanq; venatibus Diana dicta,quia noctu quasi diem efficeret.Adhibet autem ad partus, qd maturescunt aut septẽ nonnunq; aut plerũq; nouẽ lunae cursibus,q quia mensa spatia cõficiũt,menses nominati. Varro & in logistorico,quem inscripsit Mesalla de valitudine ait, antiquos agrestes venandi peritos,quũ plurimum in siluis agerent,q veluti Diana duce,ad inuestigandas feras parerent,Deuianã appellasse deam,mox Dianã,qd intelligerẽt eandem esse, quae diem nascẽtibus daret,Plane trinam esse mundi originem, & Lucretius confitet dicens,Principio maria ac terras caelumqs tuere.Quorum naturam triplicem tria corpora texta,& alio loco,Oia per sonitus arcet terrã,mare,caelũ.Africanus etiã in augure modo posteaq; adripui trabes,hunc nostrũ augurem mare caelũ terram tuere ac tremere diceres, Consensit & Pherecydes,sed diuersa affert elementa ζηνα inquit και χθονι ην, και κρονον ignem,ac terram tẽpus significans,& esse aethera,q regnat terram qua regatur tẽpus,in quo vniuersa pars moderatur.Sunt q binis principiis mundũ discriminent.Nã Xenophanes colophonius terrã,& aquam prodidit.Quanq; ab Homero haec est tractata opinio.
αλλ υμεις μεν παντες υδωρ, και γαια γενοισθε. Consensit in numero Eurypides, sed speciem discriminat,terram enim & aera inducit principia sorori declarauit.

ANTO. ¶PARNAssia,Parnassus mõs ẽ phocidis,vt ait Stra.li.ix.q vniũsus pseerat'existit 'antra & alia loca honore & sẽlitate digna ptinẽs, estqs i parnasso rupes qdã prupta fundosam relinquẽs vallẽ,p quã primus amnis dispgit,q rupes Cyrphis vocat.Hine itaqs biceps parnassus dr,ibi ãt phoebus musas pesse ferr lyra sonãs.¶Rhodope,Thraciae mõs,ibi ãt orpheus sonare cãtareqs solitus erat,& ibi sacra liberi pris orpheo primũ initiãte celebrantur,vt scribit Mela.ẽ ãt mõs sublimis post aemũ vt Strabo ait li.vi de Thracia loquẽs.ptolemeˀli.iij.scribit rhodopẽ montẽ esse supra Nesum fluuiũ atqs ebrũ.¶Ismarus,Thraciae mõs est.¶Nanqs canebat vti,ll carmẽ & sequẽtia sex Ennii sunt in cresphõte, vt docet Macro.li.vi.¶Inane, ordo ẽ.nãqs canebat Silenus vt semla & terraɋ,& alae,maris,& liqdi simul ignis fuissent coacta.i.collecta p magnũ inane.i.locũ & spaciũ vacãs.¶Magnũ p inane co.semi.Lucre. li.i.oñdit reɋ naturã duabus in rebus psistere in corpe.s.& inani.i.atomis & aere,q his verbus patet,Ola vt est igit p se nã duabˀpsitit in rebus.Nã corpa sunt & inane,haec in quo sita sunt,& quo diuersa mouent.Id aũt sumpsisse vr Lucre a Democrito q qdẽ opinatus est illa principia oium ẽ,atomos atqs inane.Atomos & esse infinitas,& pcretiones oẽs gignere, ignẽ,aquam,aerẽ,terrã,qppe & haec ex atomis qbusdã cõstare,solẽ,item ac lunã ex atomis esse cõpositos.Legito Laer.¶Semina,atomos itelligit vt patuit.¶Animaeqs.i.aeris.

CHRI. ¶PARNAssIA rupes,parnassus phocidis mõs byceps,quorum vertex alter baccho alter phoebo sacer est Non tñ est hericon aut Citheron.Nã in boeotia sunt.Et musis natale solum praebuit helicon.delphi sub parnasso sunt.Cyrrha & Nysa nomina sunt vrbiũ, & Nysa in helicone est.Habet tñ duos vertices parnassus.Oui mõs ibi verticibus petit arduus astra duobus noie parnassus.Et Hero in.viij' li.quem Vraniam appellat,scribit e parnasso vero gemini vertices abscissi in illos irruentes multos mortales priuere'.Ac paulo ifra Vnum ex vticibus Hyampeũ nolant,& in eo Castaliũ fontem ponit.Haec icicirco libẽtius scripsi, qñ ego quoqs in eo errore diu fui,qd helicon & citheron essent parnassi Vertices.¶Rhodope,mons Thraciae est quem mygdones icolũt sacris bacchi celeber.¶Ismarus, Thraciae mons,Mundus triplex est inuisibilis.Item visibilis quo qcunqs creata sunt cõtinent.Et microcosmus.i.puus mũdus.i.homo.Ergo mũdus.i.ola q in mũdo visibili sunt,& est intelectio.¶Nanqs canebat vti ma.p.i.co.opinionẽ Epicuri satis dilucide'ponit Ser.reliquorum autem phorum

Marginal notes: Parnassus; Cyrphis; Rhodope; Cyrrha, Nysa; Mũdus

autem philosophorum de principiis opiniones apud multos leges. Verum distincte dilucideque rem vniuersam apud Euse. de preparatione euangelica scriptam reperies, præsertim quid prisci illi physici, quorum volumina non extant senserint. Quibus omnibus cõfutatis constat veram esse christianorum opinionem mundum ex nihilo a deo creatum lapide pyrrhæ a rebus physicis ad fabulas delabitur Maro ne poetam se esse obliuisci videatur. Idem principiis rebus seriis ponit in georgicis. Idem & Iuue. Ex quo Deucalion nimbis tollentib' æquor Nauigio ascendit montem sortesque poposcit, Paulatimque animas caluerũt mollia saxa. Et maribus nudas ostendit Pyrrha puellas. Deucalionis aũt, & pyrrhæ diluuiũ narrat Ouid. quo tpe cum qui ex inundatione supfuerunt, montana incolerẽt ferinã duramque vitam agẽtes, neque in plana diluuiũ formidãtes descendere vellent, õbis Deucalionis mares. Pyrrhæ vero hortatu mulieres psuasæ sunt, vt in loca culta descenderẽt, & ad mitiorẽ vitam accederent, datus est fabulæ locus vt ex lapidib' ab illis iactis reparatum sit humanũ genus, quia ex ferinis durisque moribus ad humanũ cultũ rediere. Fuit aũt hoc diluuium regnante athenis, vt ait Varro, Crimao cecropis successore, vt ho Euse. & Hieronymus scribũt, nõdũ defuncto Cecrope. Dictũ aũt est deucalionis diluuium, quia maxime eius regionem oppressit, Ad ægyptum autem & eius vicinia nõ puenit. Fuit huiuscemodi diluuiũ anno mundi septimo supra tria milia sexcentos septuaginta annos, ad diluuium õo vniuersale quod fuit temporibus Noe ab Adã. i. a mundi principio intercesserunt anni ducenti & quadraginta duo supra duo milia. Ait Seuerus, atque idem affirmat Aphricanus qui scripsit de temporibus & historiis Hebreorum, & Græcorum, & Persarum, & Macedonum, & Alexandrinorum, item romanorum quinque libris, omnia complexus est. Fuit & aliud diluuium regnante ogyge, qui in attica elusinam condidit. Cuius etiam temporibus apud lacum Tritonidem virgo apparuit, quam græci Athenem, nostri autem mineruam dicunt. Verum ab hoc diluuio ad mundi primordia intercesserunt quadraginta & septem anni supra tria milia & quadringentos. *Diluuium*

Et liquidi[a] simul ignis, vt his exordia primis
Omnia[b], & ipse tener mundi concreuerit[c] orbis.
Tum durare[d] solum, & discludere Nerea Ponto
Cœperit, & rerum paulatim sumere formes.
Iamque[e] nouum terræ stupeant lucescere Solem.
Altius, atque cadãt summotis Nubib' hymbres.
Incipiant siluæ cum primum surgere: cumque
Rara per ignotos errent animalia montes.

SER. a ❡ ET Liquidi simul ignis pu ri, idest ætherei. b ❡ Omnia & ipse tener mundi concreuerat orbis, Ante omnis, & sic omnia quæ in orbe sunt. nam mutato ordine ait, Primo omnia & sic orbis. c ❡ Cõcreuerit, collectus & formatus sit. d ❡ Tũ durare solũ & discludere Nerea põto, canebat etiam quemadmodum terra rerum sumpserit formã. e ❡ Iãque nouum terræ stupeant lucescere solem, canebat quemadmodum post hæc stupeant terræ solis ortum, & quemadmodum cadant imbres nubibus in altum leuatis. naturale enim est vt nubes cum ceperint soli esse vicinæ, eius calore soluantur in pluuias. Vnde & in georgicis ait de signis serenitatis, At nebulæ magis ima petunt. Bonum sane secutus est ordinẽ, vt post solis & pluuiarum commemorationem ortas siluas & animalia cuncta procreata.

ANT. ❡ VT His exordia pri. Canebat item silenus, vt his primis. s. seminibus omnia exordia concreuerint, & vt concreuerit ipse tener orbis mundi. i. cœli. Philosophus autem in lib. de cœlo & mundo inquit, cœlum nec graue nec leue esse. ❡ Tũ durare solũ, Canebat vt solum. i. terra cœperit durare se, & disclu dere. ❡ Nerea, i. aquã põto. i. in mari, & vt cœperit solum ipsum paulatim sumere rerum formas. ❡ Nerea, nereus oceani & Thetyos filius teste Hesiodo, quẽ omniũ antiquissimũ dixit orpheus in argonautica, sed pro aqua ponitur hoc loco, neros. n. aq dr. ❡ Discludere nerea põ. fuerat olim chaos. i. elementorum cõfusio, postea quicquid ex omni materia de qua cũcta sunt omnia purissimũ, ac lucidissimũ fuit. Id tenuit summitatẽ. & æther vocat' est. Pars cui minor puritas inerat & aliquid leuis ponderis aer extitit, & in secũda loca delapsus est. Post hæc quod liquidũ & corpulentũ erat in aquã fluxurum coagulatum est. Quod deinde impenetrabile & densatũ ex defecatis abrasum resedit elemẽtis hærẽt in imo. & terræ nomẽ accepit, hãc spersus aer vndique fulcit & continet, nec in recessum aut accessum moueri eã patitur. Legito Mac. li. i. de som. nat. quo & li. i. met. optime scripsit. ❡ Iãque nouũ, & canebat vt terræ iã stupeãt nouum solẽ lucescere. ❡ Imbres. i. aquã & pluuiæ ipsæ, a terra dũ caligo humida & per vapores fumida exhalat, hic nubes, quæ in sublime egressæ in liquorẽ soluũt, id Pli. li. ii. docet. ❡ Incipiãt siluæ & canebat cũ primũ siluæ incipiãt surgere, & cũ primũ rara aialia errent per ignotos mõtes. *Chaos*

Hinc[a] lapides Pyrrhæ iactos saturnia regna,
Caucaseasq́[b] refert volucres, furtúq; p̄methei.
His adiungit[c] Hylam nautæ quo fonte relictus
Clamassent, vt littus Hyla Hyla omne sonaret.
Et fortunatam, si nunq̄ armenta fuissent,

SER. a HINC lapides pyrrhæ, quæstio ẽ hoc lo co. Nã relictis prædictibus rebus de mũdi ori gine subito ad fabulas transitũ fecit. Sed dici mus aut exprimere eũ voluisse sectã Epicuri, quæ rebus serijs īserit semp̄ voluptates, aut fabulis plẽis ad mirationib⁹ puero℞ corda mul ceri. Nã fabulæ cũ delectatiõis inuentæ sũt, vt ipse in georgi cis dicens, Cæ tera quæ vacuas tenuissent carmina mentes. Quod aũt dicit regna saturnia, fabula℞ ordi nẽ vertit. Nã quo tp̄e Saturnus regnauit ĩ ter ris nõ fuit diluuiũ, sed sub Ogyge rege theba no℞. Secundũ aũt diluuiũ fuit sub Deucalio ne & Pyrrha. Sane sciendũ & p̄ diluuiũ & p̄ ecpyreosim significari tempo℞ mutationes. b ¶ Caucaseasq; refert volucres, furtumq; p̄ methei. Et hic fabulæ ordinẽ vertit, quæ talis est Prometheus post factos a se hoĩes dr̃ au xilio Mineruæ cœlum ascendisse, & adhibi ta facula ad rotam Solis ignẽ furatus, quem hoĩbus indicauit. Ob quam causam irati dij duo mala ĩmiserũt terris, febres, & morbos, sicut & Sappho, & Hesiodus memorant.

ἀλλα δὲ μυρὶ πλυγρακατ ἄνθρωπους ἀλαλνται
πλεια μὲν γαρ γαῖ α κακὸν πλὲ ια δε θαλασσα

Quod tãgit & Oratius dicẽs, Post ignẽ æthe rea domo subductus, Macies & noua febriũ terris incubuit cohors. Ipsũ etiã Promethe um p̄ Mercurius in mõte Caucaso religaue runt ad saxũ, & adhibita est aq̄la, quæ ei⁹ cor exederet. Hæc autem oĩa nõ sine rõne fingũ tur. Nam prometheus vir prudẽtissimus fuit. Vnde etiã Prometheus dictus est ἀπο τῆς προμηθὶ ας a p̄uidentia. Hic primus astro logiã assyrijs indicauit, quã residẽs in mon te altissimo Caucaso nimia cura & solicitu dine deprehenderat. Hic aũt mõs positus est circa ass..rios vicinus pene sideribus, vñ etiã maiora astra demõstrat, & diligenter eo℞ or tus, occasusq; significat. Dicit aũt aquila cor eius exedere, qđ ἄχος est sollicitudo, qua il le affectus siderũ oĩa deprehenderat motus. Et hoc q̄a per prudentiam fecit duce Mercu rio, qui prudentiæ & rõnis deus est, ad saxũ dr̃ esse religatus. Deprehendit p̄terea rõnem fulminũ & hoĩbus indicauit. Vnde cœlestẽ ignem dr̃ esse furatus. Nam q̄dã arte ab eo dem monstrata sup̄nus ignis eliciebatur, qui mortalibus p̄fuit, donec eo bene vsi sũt. Nã postea malo hoĩum vsu in p̄niciem eo℞ ver sus est, sicut in Liuio lectũ est de Tullo Host i lio, q eo igni exustus ẽ cũ oĩbus suis. Numa ṽo Pompilius ĩpune eo vsus est tñ in sacris deo℞. Hic est q̄ igne rapto ab iratis numini bus morbi dicunẽ ĩmissi. c ¶ His adiũgit hy lam, puer℞ comitẽ Herculis, quẽ p̄didit in fini b⁹ ionijs iuxta myhã, nec vsq̃ potuit reperiri. Postea cũ esset cognitum q̄ pe risset ĩ fonte ei instituta sũt sa cra, in q̄b⁹ mos fuerat, vt ei⁹ nomẽ clamaret in fontibus, ad quã imitationẽ nũc dicit, vt Littus hyla hyla oẽ sonaret. Postremum aũt la breue est, ideo q̄a vocalis vocalẽ sequitur. Nã omnis voca tiuus græcus a masculino veniens a termina tus longus est, vt Aenea, Hyla, Palla.

ANTO. HINC lapides, ordo est. hic refert lapides pyrrhæ iactos hic refert regna saturnia &c.

¶ Lapides pyrrhæ. Tp̄e deucaliõis & pyr rhæ, vt narrat Oui. lib. j. me. aiunt, diluuium p̄ vniuersam terram fuisse, quum ipsi duo tñ modo quia optimi restitissẽt. Themidis ora culo ducti lapides post tergum iacerent. Inq; breui spacio supero℞ numie saxa Missa viri manibus faciẽ traxere viro℞. Et de fœmineo reparata est fœmina iactu, veritas tñ alia est. nã vt Iustinus lib. ij. scri. Amphitteonis Athe narum regis tẽporibus aquarum illuuies ma iorẽ græciæ partẽ assumpsit, supfuere qui re fugia montiũ cœperunt, aut ad regẽ Thessa liæ Deucaliones ratibus euecti sunt a quo p̄ p̄terea genus humanũ conditum dicitur.

¶ Saturnia regna, saturnus ætate aurea in latio regnauit, vnde ait Maro. libro nono, Aureaq; vt perhibent illo sub rege fuere Se cula, sic placida populos in pace regebat, la tius tamen supra in quarta ecloga. ¶ Cau caseas volucres. Caucasus Scythiæ mons ẽ dictus quasi graucasus, hoc est niue cãdidus, vt Pli. ait lib. vj Ibi dicunt aquilam Prome thei iecur indeficiens assidue deuorasse, & eã Hercules occidisse. Diodo. autem libr. j. rei veritatem exponit. Videto ergo ibidem ne ego sim longior. ¶ Furtumq;, dicunt Pro metheum ferula furatum esse ignem e solari curru, & in terras duxisse, & homini quẽ ex luto formauerat eo spiritum immisisse. Sed reuera ipse docuit ignem ferula asseruari, vt scri. Pli. li. vij. ¶ Promethei, pro Promethi, nam ei pro vnica syllaba posuit, vt ibi iam validam ilionei na. pro ilioni. est itaq; Syne resis, de qua in carmine figurarum legito, po tes igitur & promethi & ilioni legere. ¶ Pro methei, prometheus dici potest p̄uidens, vel pendens. id enim promethis dr̃, & p̄metheo

saturnia Regna

caucasus

prouideo

prouideo. ¶ Hylam, hylas vt Strabo docet li. xij. Vnus ex socijs herculis fuit, qui etiam argonauta erat, & quum aqua tu3 egrederet̃, a nymphis captũ finxerunt. Fuit autem in Bythinia iuxta prusiadem vrbem, vbi adhuc festa quædam celebrantur, in quibus per montes vagi ac saltantes hylam vocant, quasi in siluas ad illum inquirendum egrediantur, hyalo autem & hiacteo resono ac latro significant. ¶ Vt littus, adiungit etiam vt. i. quemadmodum.

CHRI. ¶ PROMETHEI, ex Titano cæli & terræ filio natus est Iapetus, & ex iapeto Promethus q̄ matrẽ habuit Asiam nymphã. Fingũt hũc auxilio Palladis in cælum sublatũ ferulis ignẽ solarẽ accepisse & in statuã quã de limo finxerat imisisse. Deos vero pp hoc iratos per Mercuriũ in caucaso religasse, aquilãq; q̄ eius iecur corroderet apposuisse, hæc figmenta exprimũt q̄ relicto fratri regno in chaldæos pfectus mathematicã oẽm didicit. Deinde in caucasi vertice moratus, sydeꝝ ortus occasusq; fulminũ naturã obseruasse, inde ad assyrios reuersum illos astrologiã docuisse, & ciuilibus moribus informasse. Sicq3 ex feris mansuetos reddidisse Eusebius refert, nõnullos sentire Prometheũ & Epimetheũ & Atlantẽ fratres & Argũ cũcta cernentẽ & Io filiã Promethei fuisse tpibus Cecropis, alios añ Cecropẽ annos quinquaginta vel nonaginta Lactãtius ait, illũ primũ simulacrũ hoĩs fecisse. Pli. scribit primũ e silice ignẽ excudisse, & ferula seruari docuisse. De pasiphae dicet̃ in æneide. Hyla omne sonaret, hylas teste Solino. Lacus Bythiniæ est, in quẽ hylam Herculis delitias cecidisse credũt, cuius in memoriã solẽni tripudiatione populus lacũ circuit hylã voce clamãs.

Pasiphaen [a] niuei soluatur amore Iuuenci.
Ah virgo [b] infelix quæ te dementia cepit?
Prœtides [c] implerunt falsis mugitibus agros.
At non tam turpes pecudũ tñ vlla secuta est
Concubitus, q̄3uis collo timuisset aratrum,
Et sæpe in leui quæsisset cornua fronte.
Ah virgo infelix, tu nunc in montibus erras,
Ille latus niueum molli fultus Hiacyntho

BER. a ¶ Pasiphae nõ fabula, cretensium reginam Minois vxorem, q̄ tauri amorẽ flagrauit, ah vgo, ad hoc ptinet qđ ait solatur, vt q̄ amat taurũ fortũæ magis videatur eẽ q̄3 moꝝ. b ¶ Virgo aũt, vt diximus supra viridiori ætate. Nã iã mater fuerat phædræ, Ariadnes, Androgei. c ¶ Prœtides iplerũt falsis mugitibus agros, Prœtides Prœti et Sthenobeæ siue Antiopæ secundũ Homeꝝ filiæ fuerunt, Hæ se cum iunoni in pulchritudine prætulissent, illa irata hunc errorem earum immisit mentibus, vt se vaccas putarent, adeo vt plerũq3 gemerent, & timerent aratra. Has Melampus postea purgasse prohibetur.

ANTO. ¶ PASIPHAEN, Pasiphae tetrasyllabũ est, non enim diphthõgon habet in penultima. Vnde Propertius ait, vobiscum europæ nec proba pasiphae, fuit autem Minois Cretæ regis vxor, solisq3 filia. Traduntq3 Minoe3 quotãnis speciosissimum omnium taurum Neptuno solitũ de more sacrificare, sed quũ ei taurus esset cæteris præstantior alium sacrificauit deteriorẽ, qua ex re iratus Minoi Neptunus, eius tauri amores pasiphaæ iniecit: Cui arte Dædali supposita decãtatum fabulis genuit minotaurum natura duplici, vt q̄ vsq3 ad humeros taurus, cætera homo esset. Diodo. li. v. id scribit. ¶ Prœtides, prœt⁹ Abantis filius argiuorum rex inimicam felicitatis suæ habuit fœcunditatem, Tres enĩ sustulit filias & ad tempus nuptiarum vsq3 pduxit, sed incontinens virginũ lingua infelicitatis edidit causas, ex enis ferunt̃ solæ in tẽplũ Iunõis itrasse, & se ptulisse deæ his reb⁹ offensa Iuno imisit eis furores, vt se vaccas putarent & cupiditatem iniecit siluas petendi, credẽtes se formã induisse vaccaꝝ, qđ eousq3 passæ sunt donec a Melãpode de insania liberatæ sunt, qui quidẽ herbariæ artis pitissimus fuit. De hĩ lege Lactã. th. iij. Victru. q̄q3 li. viij. sic ait, fontes Apđ Clitoriu3 Melãpus purgauit Prœti filias, restituitq3 earũ mentes in pristinam sanitatem.

CHRI. ¶ PROETIDES, prœtos Abantis argiuorũ regis filius & Lini nepos, pronepos q3 ægypi, ex antia q̄tuor suscepit filias. Merã. Euryalẽ. Lysippen, & Iphianassam, q̄ cũ se Iunoni in forma pponerent ab ea in eum furorẽ quẽ ponit Seruius cõuersæ sunt. Veru3 cum prœtus regni partem & vnam ex ijs se daturũ illi polliceretur, q̄ eas liberasset. Melampus illas helleboro liberauit. Iphianassamq3 vxorẽ accepit, ex qua suscepit Mãtũ & antiphate3 vr. de est oiclus. Vitruuius tñ i libro de architectura ait, illa esse a Melãpo ductas apud Clitorium arcadiæ oppidu3 vt ab ebrietate liberarent̃, cum illic ex spelunca limpiada aq̄ fluat, quæ pota vini odiũ inducit, de quo Oui. Clitorio quicunq3 sitis de fonte leuauit. Vina fugit, gaudetq3 meris abstemius vndis. Diodo. tñ dicit, melampum vatẽ fuisse & argiuas mulieres. quæ ob iram Bacchi furore vexatæ erant Lustrasse. Ob qđ

Margin: pasipahe; Prœtus

duas regni partes ab Anaxagora Megapēthei argiuorū regē accepisse, & ex vxore Iphianira Megapenthei filia antiphaton & manto genuisse. ſ In leui impolita.q.d.nullis bubulis setis obsita. ſ Hyacintho, sm Diosco.herba est quæ florem purpureum habet & radicem similem bulbo.hastam duorum palmorum & tenuem comam viridem & gibbosam. Dicitur etiam margabaret. Est etiam lapilli species hyacinthus. Iacithus

Ilice[a] sub nigra pallenteis[b] ruminat herbas.
Aut aliq̄z[c] i magno seq̄ grege claudite[d] nīphæ
Dicteæ Nymphæ nemorū iam claudite saltus.
Si qua forte ferant oculis sese obuia nostris
Errabunda[e] bouis vestigia forsitan illum
Aut herba captum viridi aut armenta secutum
Perducāt aliquæ stabula ad Cortinia[f] Vaccæ
Tum canit[g] hesperidum miratā mala puellam.
Tū Phaethontiadas[h] musco circundat amaræ[i]
Corticis, atq; solo proceras erigit Alnos.

SER. a ILICE sub nigra, vel vmbrosa, vel re vera nigra. Nam talis ē. b ſ Pallenteis ruminat herbas, reuomit. & denuo cē sumit. Ruminatio āt dicta est a ruma eminente gutturis parte, per quam admissus cibus a certis reuocatur aīalibus. Pallenteis autem, vel aridas, vel quæ ventris calore propria viriditate caruerūt. c ſ Aliquam in magno sequit̄ grege, ac si diceret, habes aliqd spei, siquidē nouit amare quē diligis. Notandum autem gregē eū de bobus dixisse cū armenta dicamus, licet grex sit quorumlibet animalium congregatio, Sic Cicero in philippicis, Fudit apothecas, cecidit greges armentorū. d ſ Claudite nymphæ, melius hoc a psona pasiphaes dictū accipimus, vt dicat Silenus hoc illā aliquādo dixisse. e ſ Errabunda bouis vestigia, illud expressit qđ vno verbo Home. ait εἰλίποδας βοῦς, hoc ē flexis pedibus incedentes. f ſ Ad cortynia, Nā apud Gnoson imperabat Minos eius maritus in Creta, vnde illuc taur non vult venire, sed ad cortynō, vbi fuerāt aliquādo Solis armēta. g ſ Tum canit hesperidum miratā mala puellā, mala qbus acceptis a Venere Hippomenes vicit Atlantam puellam Scyriam cursu potentem: quæ multos spōsos superatos occiderat, qđ plenius in æneidos tertio libro memorauimus. h ſ Phaetontiadas, Clymenes & Solis filias, q̄ dū extinctū fratrē flerent, cōuersæ sunt in arbores, vt hoc loco dicit in alnos, vt in decimo in populos, vbi et plenius hāc diximus fabulā. Mira aūt est canentis laus, vt q̄si non factā rē cātaret, sed ipse eā cātādo facere videat̄. i ſ Amaræ corticis, alibi ait, Rapt° de subere cortex, qđ magis seq debem°, vt masculino vtamur

ANTO. CLAVDITE. s. vt. s. eū facilius inueniat. ſ Nymphæ dicteæ .i. dictæi montis Cretæ Nymphæ nemorum.i.dryades. ſ Cortynia, erat cortyna illustris Cretæ vrbs sita in campo, nec multū a Gnoso minois regia distās plura Stra.li.x. ſ Hesperidū mala, in æthiopia speciosissimū pomarium Atlanti fuit in quo nascebantur aurea mala quæ hespides custodiebant. ſ Aegle, heretusa, hesperetusa & draco puigil. Lactan. th ij. inde aūt malis tribus p Veneres habitis Hippomenes Athalantam Schenei filiam cursu superauit, de quo late.x.li.met. Diony.a. scri. hesperidū īsulas nō frustra fabulatū esse, aurea poma pduxisse, cū plurimo auro ditissimæ sint atq3 oīum pene metallorum gr̄a pariāt eas vicini quoq3 iberi tenuerūt. Solinus & de Lybia scribēs & de hortis hesperidū & puigili dracōe ait, q flexuoso meatu æstuariū e mari fert̄ adeo sinuosis lateribus tortuosum, vt visentib° pcul lapsus āguineos fracta vertigine mētiant̄, itaq3 qđ hortos appellauere circūdat, vñ pomorum custodē īterpretantes; struxerūt iter ad mēdaciū fabulādi. ſ Phaethontiadas phaetō solis. Epithetō trisyllabū ae diuisas hēt, cū apud græcos ae hēat, & a phaeno deriuet̄ qđ est ostēdo, & phaenos splendidus dr̄. Quin. itē in. i. phaethon trisyllabū docet esse. Fuere aūt Phaethōtis sorores i arbores versæ flēdo fratis obitū, ppe padū Phaethusa. Lāpeti seu lapetia, & lāpethusa, d̄ qbus late Oui. li. ij. met. ſ Musco, muscus pprie dr̄ lanugo viridiorq̄ locis humidis nascit̄. Oui. li. i. met. ad delubra deæ quorum fastigia turpi Palliebāt musco. ſ Proceras, altas. ſ Alnos, in quas versæ sunt phaethontiades.

Phaethō Phaethōtiadas

Muscus

CHRI. RVMINAT, rumē pars colli quo esca deuorat̄. Vñ rumare, qđ nūc rumiare ait fest°. ſ Dicteæ, sic appellant̄ a dicte qui sm Stra. eiusdem īsulæ vir mōs in Creta est in quo a nymphis enutritus est Iuppiter alentibus illū apibus, quāuis Diodo. siculus dicat Iouē cū ad viridē ætatē peruenisset, urbē nomine dictē ædificasse, cuius etiam sua tēpestate vestigia extitisse scribit. ſ Cortynia, a Cortyna vrbe q̄ post Gnoson principatū in Creta obtinuit, ea sita est i plano, & olim muro teste Home. circūdata, deinde illo funditus diruto sine mœnib° fuit vsq3 ad Ptolomei Phi

Rumen] Rumare

lopatris

lo' patris tempora. Ille enim ad magnam partem restituit. Deinde incolæ opus absoluerunt. ¶ Phaethontiadas, patronymicum est a fratre. Nam solis filiæ & sorores Phaethontis fuere. ¶ Musco corticis, idest muscoso cortice. Muscum dicimus lanuginem quandam viridē quæ in mucidis locis oriēs aut saxis aut imis arboribus hæret. Nascitur & in aquis, hæretq; saxis. ¶ Alnos, arbor est alnus, & dicitur vt placet Isidoro, quia amne alatur. Nascitur enī iuxta fluuios. Alnus

SER. a ¶ PERmessi, ad flumina gallum, Helicon mons est boetiæ, quæ et Aonia dicitur ẽ hoc plurima cadūt flumina inter quæ etiā Permessus, iuxta ques dicit ambulātē Gallus ab vna musa ad cæteras esse deductū, & illic esse factū poetā. b ¶ Assurrexerit, honorē præbuerit, vt Tmolus assurgit quibus & rex ipse phaneus. i. cedit. c ¶ Vt Linus, Apollinis fili', quē supra memorauit. d ¶ Diuino carmine. i. vaticinans. e ¶ Ascræo quos ante seni, Hesiodo q Ascræus fuerat, quē dicuntur musæ raptū de mōte Parnasso poetā fecisse munere calamorū. f ¶ Grynei nemoris dicat origo, Gryneū nemus est in finibus Ioniis Apollini ɔsecratū, i quo aliqñ Calchas & Mopsus dicunt de peritia diuinandi inter se habuisse certamen, & cum de pomorū cuiusdam arboris cōtenderent numero, fuerit gloria Mopso, cuius rei dolore Calchas interijt, Hoc autem Euphorionis cōtinent carmia, q̄ Gallus trāstulit in sermonē latinū. Vñ ẽ illud in fine vbi Gall' loquit, Ibo, & chalcidico q̄ sūt mihi ɔdita versu Carmina. Nā Chalcis ciuitas ẽ Euboeæ, de q̄ fuerat Euphoriō.

Tum canit errantē permessi[a] ad flumina Gallum,
Aonas in montes vt duxerit vna sororum
Vtq; viro Phoebi chorus assurrexerit[b] omnis.
Vt linus[c] hæc illi diuino[d] carmine pastor
Floribus, atq; Apio crines ornatus amaro
Dixerit, hos tibi dāt calamos, en accipe, musæ;
Ascræo[e] quos ante seni, quibus ille solebat
Cantando rigidas deducere montibus Ornos.
His tibi Grynei[f] nemoris dicatur origo,

ia coronare victores sacri certaminis nemeæ & in cōdimentis peculiarem gratias habet, suauiores aquas potui incoctus pstat. ¶ Ascræo seni, ascra vicus ẽ Boetiæ, vt Probus ait in quo extimat natus Hesio. Ouidi. li. iiij. de ponto. Intumuit vati nec tamen ascra suo. Stra. item li. ix. scri. Ascram esse in Thespiis iuxta Heliconis partes & Hesiodi patriā, vtq; Pli. li. xviij. docet. Is princeps omnium de agricultura præcepit, & carmīe executus est, quē postea Maro inge. imitatus est. ¶ Ascræo, quos ante seni, Tradunt q Hesio. Dum dij patris oues iuxta Heliconem custodiret, a musis ad fontem hipocrenem deductus est & poeta effectus, Vnde & Ouidi. lib. vi. fa. inquit, Ecce deas vidi non quas præceptor arā di viderat. ascræas cus sequeret oues. ¶ Grynei nemoris, gryneum oppidum est myrineorum in æolia, & apollinis fanum & peruetustum oraculum, & templum candido lapide sumptuosum Stra. docet li. xiij. Ascra Gryneum

ANTO. ¶ PERmessi flu. permessus & Olmeus ex helicone Boetiæ mōte fluentes, in vnūq; pmixti, in Copaidem lacum incurrunt. Strab. li. ix. edocet Gallum. C. Cor. Gal. Foroiuliēsis poeta de quo Virg. hoc loco scribit Ægyptū Romanam pūinciam primus rexit & āno ætatis suæ. xliij. propria se manu interfecit. Fuit & C. Asini' Gal. orator, Asinij polliōis filius, qui diris a Tyberio supplicijs necatus est. Eusebi. auctor est. ¶ Aonas in mō. i. boetios, nam Aones Barbaræ gentes Boetiā incoluerunt, vt scribit Stra. li. ix. Sunt autē plurimi Boetiæ mōtes quorum Citherō & Helicon celeberrimi, musisq; sacris, sunt autem denominati a Citherōe & helicone fratrib' qui illic singulari, pugnauerūt certamine, vt scribit Lysima. ¶ Linus, de hoc legito in pollione. ¶ Apio, Pli. lib. xix. & lib. xx. de Apio multa, vbi etiā ait, q honos erat ipsi in acha

Cornelius Gallus
Asinius Gallus

CHRI. ¶ AONAS mōtes, in Boetia, in qua etiā aones po. fuerunt. ¶ Chorus ph. cœtus musarū, de quibus in. i. æne. Apio de hoc Macer. Est apium dictū q apex hoc ferre solebat Victoris Veterum fieret dum more triumphus græce dicitur selinon. Duo eius genera domesticū & agreste. Agrestis, quiq; sunt species hydroselinō, idest aquaticum, apium, hipposelinō quod macedonicum appellatur. Tertia oroselinon, idest apium montanum. Quarta petroselinon petrosum. Quinta smirmon. præter hæc est apium raninum quod Batracon appellant. Coronabātur apio victores in ludis nemæis. Item in conuiuijs, qa ebrietatem prohibere dicitur. ¶ Ornos, Hæc arbor gaudet montibus vexasse, cornutus anneus hūc locum reprehendit q vexare in hoc monstro leue & parui icommodi putet nec tantū atrocitatem congruere, sed Au. ge. respondet graue esse, tractumq; a veho in quo iam inest vis quædā alieni arbitrij, Non. n. sui potens est qui vehitur.

Aona
Aones
Apium
Ornos

Ne quis[a] sit lucus, quo se plus iactet Apollo
Quid loqr[b], aut Scyllã Nisi, quã fama secuta est
Candida succinctã latrãtibus inguina monstris
Dulichias[c] vexasse [d]rates: [e] gurgite in alto
Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis,

SER. a ¶ NE QVIS sit lucus, quo se plus iactet
Apollo sensus hic est, Si tu grineũ laudaue
ris nemus, in nullo se tantũ iactat Apollo.
b ¶ Quid loquar aut Scyllã Nisi, quã fama se
cuta ẽ, Scyllæ duæ fuerũt, vna Phorci & cre
tidos nym//
phæ filia pul/
cherrima, quã
cũ amaret Gla
ucus deus ma/
rinus dum ipse
amaret a Cir/
ce, & eã contẽ
neret, illa irata fontẽ in q̃ se Scylla solebat
abluere ĩfecit venenis, in quẽ quum descen
disset puella media sui pte in feram mutata
est. Hãc postea Glaucus fecit deã marinã, q̃
classem Vlyxis & socios euertisse narrat.
Altera vero Scylla fuit Nisi Megarensium re
gis filia, cõ quos dũ deuictis iã atheniensibus
pugnaret Minos ppter filij Androgei interi
tum, quẽ Athenienses & Megarenses dolo
necauerũt, amatus est a Scylla Nisi filia, quæ
vt hosti posset placere, comam purpureã pa
rẽtis abscisam obtulit, quã Nisus ita habue/
rat cõsecratã, vt tã diu regno potiretur q̃diu
illã habuisse intactã, Postea & Scylla a Mi/
noe contempta dolore in auẽ conuersa est,
& Nisus extinctus deorum miseratione in auis
mutatus est formam, quæ aues hodie, vt ipse
in Georg. docet, flagrant inter se magna di/
scordia. Modo ergo Virgilius aut poetarũ
more miscuit fabulas, & nomẽ posuit p no
mine, vt diceret Scylla Nisi p Phorci, sicut
alibi Domitus pollucis habenis Cyllarus,
cum Castor equorum domitor fuerit. Item Et
manibus Progne pectus signata cruẽtis, cũ
Philomenæ non Progne abscisa sit lingua,
Aut certe sit hysterõproteron, vt quasi vtri/
usq; fabulæ videatur facere cõmemoratio/
nẽ, vt intelligamus, Quid loquar aut scyllã
Nisi, aut quã fama secuta est Cãdida succin/
ctam latrantibus inguina mõstris Dulichi/
as vexasse rates, Aut certe accipiam[e], Quid
loquar, aut Scyllam Nisi, aut quã fama secu
ta est, vt est illud in primo, Non ignara mali
miseris succurrere disco. c ¶ Dulychias ve
xasse rates, Ithacenses a monte. Dulychiũ
ĩsula est, vbi mons est Ithacus, in qua fertur
habitasse Vlyxes, eoq; & ipse Dulichius &
Dulychias habuisse rates dicitur. d ¶ Ve/
xasse autem rates, per tapinosin dictum est.
Nam nõ vexauit sed euertit, qđ Probus vult
hac ratione dicens vexasse venire ab eo qđ
est veho, vecto, vexo, vt vexasse sit portasse,
& sine dubio pro arbitrio suo euertisse.

ANTO. ¶ SCYLLAM ni. Pandioni athenarum re/
gi. iiij. fuere filij Ægeus Lycus, Pallas & Ni/
sus. Cũq; attica regio in partes. iiij. essent di
uisa, Niso megara sorte obueniunt, qui Ni/
seã condidit. Stra. li. ix. Contra hunc demũ
minos bella gessit. Scelere autẽ Scyllæ filiæ
obtruncatus est, vt Minoe ipsa quẽ adama/
bat potiretur po
stea i aues am
bo cõuersi sunt,
de quibus Oui
dius libr. viij.
met. Str. vero li.
viij. scri. Scyl/
lam Nisi filiam
Minois cupidine captã quũ ei Niseã pditio
ne tradidisset, ab eo in pfundũ deiectã esse.
¶ Quã fama se. est, ordo est, aut quid loquar
Scyllã quã &c. hic loqtur de Scylla Phorci
filia, quã Glaucus marinus deus amauit, p/
pter qđ a Circe venefica in mõstrũ marinũ
cõuersa est, de quo lege Ouid. lib. xiiij. meta.
Maro etiã lib. iij. æneid. hanc describens ait,
Prima hominis facies, & pulchro pectore
virgo &c. Re vera tñ Scylla scopulus est in
freto Siculo, vt scri. Pli. li. iiij. Salu. itẽ dixit
esse saxum ingens humanam habens effigiẽ
parte superiori, ĩferiori vero plures hẽre sco/
pulos sub radicibus cauernosos, vbi canum
latratus & vlulatus luporũ vnda refracta re
presentat. Scylla autẽ dicitur a scyllo quod
est vexo. ¶ Inguina, summæ coxæ ptes dicũ
tur. ¶ Dulychias ve. ra. Dulychiũ insula est,
vna echinadum, iacens ad Acheloi hostium
Stra. scri. lib. x. ibi autem Vlyxes regnauit,
cum vero socijs spoliauit Scylla, vnde Oui.
li. xiiij. ait, Scylla loco mansit quũq; est da/
ta copia primum In Circes odiũ socijs spo
liauit Vlyxem. Mox eadem teucras fue/
rat mersura carinas Ni prius in scopulum
qui nunc quoq; saxeus extat. Transformata
foret, scopulum quoq; nauita vitat.

¶ VEXARE, qđ ab eo ĩclinatur vi atq; mo/ CHRI.
tu augetur sic taxare pressius, crebriusq; est
q̃ tãgere & iactare multo fusius q̃ iacere &
quassare violentius q̃ quærere, eodem autẽ
modo Ca. in oratione pro acheis dixit, cũ
Hannibal terram Italiam laceraret, atq; ve/
xaret, & Cice. in verrem, quæ ab isto sic spo
liata atq; direpta est, non vt ab hoste aliquo
qui tamen in bello religionem & consuetu
dinis iura retineret, sed vt a barbaris prædo
nibus vexata. ¶ Ah, hac interiectione & in
dignatione contra monstrum & commise/
rationem in Vlyxem ostendit. Erat autem
apud Priscos interiectio hæc aha, vt secun/
da syllaba spiraret, sed remota vltima aspi/
ratio ha sit primæ, vt sit ah præter latinorũ
consuetudinem, qui aspiratione nullã dictio
nem terminant.

¶ TEREI,

Aut vt mutatos Terei[a] narrauerit artus.
Quas illi Philomela[b] dapes, quæ dona pararit?
Quo cursu deserta petiuerit, & quibus ante
Infelix sua tecta superuolitauerit alis?
Omnia quæ phœbo quondā meditāte beatus
Audijt eurotas[c] iussitq; ediscere Lauros.
Ille canit, pulsæ referunt ad sydera valles.
Cogere donec oues stabulis, numerūq; referre
Iussit, & inuito[d] processit vesper Olympo[e].

SER. a ¶TEREI, pro Terei. Nam per synæresin dictū est, sicut supra, Furtūq; Promethi pro Promethei. Tereus autē rex thracum fuit, qui cum Pandionis athenarum regis filiam Prognem nomine duxisset vxorem, & post aliquantū tempus ab ea rogaretur, vt sibi Philomelā sororem videndā accerseret, profectus athenas dum adducit puellā, eā vitiauit in itinere, & ei linguā (ne facin' indicaret) abscidit. Illa tamen rē in veste suo cruore descriptam misit sorori, Qua re cognita Progne Itym filium interemit, & patri epulandum apposuit, Postea omnes in aues mutati sunt, Tereus in vpupam, Itys in phasianum, Progne in hirundinē, Philomela in lusciniam. b. ¶Philomela dapes, Atq; hoc Progne fecit, sed aut abutitur nomine, aut illi imputat propter quam factum est. c ¶Eurotas, fluuius Laconum, qui ab Apolline instructus suas edocet lauros, qbus eius plenę sunt ripæ. d ¶Et inuito processit vesper olympo, Et ex eo ꝙ dies inuitus abscessit, & ex eo ꝙ nimio audiendi desiderio vesper exortus est, cantilenæ voluptas ostendit. e ¶Olympo, idest cælo.

FRO. ¶TVNC PROGNE, Filium communem Itym per membra laceratū, Tereo præbuit epulandum. Confessa deinde quod fecisset, cum sorore effugit. Tereus vindex persequebatur. Sed omnes demutati sūt in aues. Progne in lusciniā, Philomela in hirundinem Tereus in vpupam. ¶Omnia quæ phœbo. Eurotas amnis, vt ait Callimachus, in fluminā serpit per laconum fines, fontes autē agit ex monte mænalio. cōfunditur alpheo rursusq; discedit, ripæ eius Lauro opacant, Quas ait Apollonius edidisse voces, quom easdem bucolico carmine referret, beatum dixit ob potentatum Laconum.

¶TE REI, lege de hoc libro. vj. meta. ¶Tecta pa. s. vbi Philomela relicta a Tereo fuerat, ꝓpterea dicit añ sua. ¶Eurotas, Laconicæ flu. soli. teste laurisq; abūdās, vt hic poeta ostēdit. Is teste Li. li. iiij. de bel. Ma. vrbē Lacedæmona pterfluit quod etiā Stra. asserit libro. viij. Numerumq; re. Dixit etiam in Palæmone. Bisq; die nu. ambo pe. al. & hæ. ¶Processit, adueniit apparuit, ¶Inuito olympo, nam cælum quoq; Sileni cantu oblectabatur, qui nocte adueniente deficiebat. ¶Vesper, stella est quæ diem finit Virgi. libro. i. Ante diem clauso componet vesper olympo, latius Plinius libro. ij. cap. viij. item sequēti ecloga.

ANTO.

CHRI. ¶PHILOMELA, græce dicit ꝙ melos amet latine luscinia: quoniam dulce canit, Est enim luscinijs diebus ac noctibus continuis quindecī quærulus cantus densante se frondium germine. Mira profecto res est, ꝙ tanta vox in tantulo corpusculo sit tam pertinax spiritus & musicæ pfectæ modulatus sonus. Certant inter se, & victa morte quiescit prius vita q̄; cantu deficiens. ¶Audijt, discipulum attente & corrigit, propter hæc pia illis ac seruis precia erant in ore. Stesichori poetæ adhuc infantis cecinit. Color huius auiculæ notissimus est agrippinæ tamen Claudij vxori candida luscinia dono data est, non est eadem auis sicedula, sed tamen forma similis. hæc Plinius qui etiam addit iuuenes Cæ. luscinias habuisse græci latiniq; sermonis dociles docentur secreto vbi nulla alia vox admisceatur. ¶Eurotas, pulsæ quia vox aer est verberatus, qui item alium verberat, & ille rursus alium donec aliquem locum pulset a quo sit reflexus, indeque gignitur echo propter ꝙ dixit valles referunt, quia verberatæ retro reddunt illam vocem. ¶Cogere, item colligere.

VIRG.

¶Explicit Ecloga Sexta.

SER. a FORTE sub arguta cōsederat ilice daphnis, Ecloga hæc pene Theocriti est. Nā & ipsas trāstulit, & multa ad eas de alijs cōgessit. b ¶ Arguta aūt mō canora stridula, alibi argutū breue signat, vt

quoniam tunc teneræ sunt myrtus ꝑpter ꝗ vere id actum esse accipimus non æstu quo duræ myrtus. vnde ait inferius. Solstitium pecori de. iā. ve. e. Tonsiam læ. turā pa. gene ¶ Contra, ex opposito.

ECLOGA PRIMA MELIBOEVS.

CORYDON ET THYRSIS.

FORTE[a] sub arguta[b] cōsederat Ilice Daphnis[c].
Compuleratq; [d] greges Corydon et Thyrsis in vnus,
Thyrsis oues, Corydon distētas lacte Capellas.
Ambo florentes ætatibus, Arcades [e] ambo,
Et cantare [f] pares, & respondere parati.
Hic[g] mihi, dū teneras[h] defēdo a frigore Myrtos,
Vir[i] gregis ipse Caper deerrauerat, atq; ego daphnī
Aspicio. ille vbi me contra videt, ocyus inquit

Argutūq; caput. c ¶ Daphnis, diuinum hūc inducit ꝗppe filiū Mercurij, vt diximus supra. Nā hinc est quod paulo post dicturus est Caper tibi saluus & hædi, ꝗsi diuinus. d ¶ Cōpulerat q; Cōpellē ꝑpe est in vnum locū, vel diuersa vel diuersorū aīalia cōgere. e ¶ Arcades ambo, non re ꝟa arcades. Nā apud Mātuam res agit, sed sic piti vt eos arcades putares. Nā & paulo post dicturus est, Soli cātare piti arcades. f ¶ Et cātare pares & rñdere parati, Hoc est ꝗ possent etiā cōtinuum carmē dicere. Nam hoc est cantare, vt Extinctū nymphæ crudeli funere Daphnim, vel Candidus insuetum miratur limen olympi. & amœbœum referre, vt Et me phœbus amat, phœbo sua semp apud me Munera sunt lauri. g ¶ Hic mihi dum, scilicet circa eam partes in qua Daphnis sedebat. h ¶ Teneras defendo a frigore myrtos, varie hic locus exponit. Nā alij simplr accipiunt dum myrtos tego & tueor ne eas frigus exurat, Alij quia æstatis illud fuisse asseritur tempus dicunt defendo a frigore, & tego contra frigus futuꝝ. Alij dicūt dum defendo, idest dum mihi ad defensaculus ꝑparo myrtos a frigore. i. quæ sunt sine frigoribus, Solent. n. pastores vendicare sibi loca aliqua ꝑpter frigus futuꝝ. i ¶ Vir gregis, abusiue, Nam tm̄ hominum est, sicut alibi. Quem legere viꝝ. Ites & Horatius, Et olentis vxores mariti, acyrologia est, quod tamen ad Theocriti imitationē dictus est q ait, ὦ τράγε τᾶν λευκᾶν αἰγᾶν ἄνερ.

ANTO. ¶ FORTE sub ar. Vir. imitatus ē hoc loco, vt alibi Theocritum ipsum in ecloga sexta, vbi Daphnis & Da. ¶ A frigore. i. a frigido vēto. solet. n. martio mēse potissimū & aprilis initio germina vrere, ꝗ quidē fere anno quoq; meis quibusdā citreis arboribus etiā accidit, Id autem hoc pacto exponendum,

CHRI. ¶ FORTE, nō ꝑpter hoc sed, cū ꝑ aliō cōsedisset, forte euenit ꝗ cū illic sederet illi, cōpellerēt greges. ¶ Distentas lacte, idest habentes vbera distēta, idest plēas lacte. Distendere enim poetæ pro implere ponūt vt distendant nectare cellas. Inde tractū ꝗ aliqua sunt, ꝗ dū implentur distendantur, vt sacculi, vbera venter & huiusmodi. ¶ Ambo flo. ætatibus, Quod multū facit ad musicam. Nam in grandiori ætate, nec firmior, nec cādida, nec sonora est vox, arcades ambo, quasi arcades quia in arcadia optime canebant, Sunt enim in singulis regionibus quædam propria. Vnde dicimus singulas regiones habere suos cantus. ¶ Parati, quod vt arcades essent habebāt a natura vim musicæ, ab exercitatiōe autem vt & pares cantarent & responderent. Magna ergo laus vt dona naturæ artificio auxissent. ¶ Myrtos, Succorum, nam præcipuam admirationes in myrto habet, quoniā ex vna omnium olei, viniq; bina genera fiūt, generosum etiam obsonium inde faciebāt myrtetum, prima in italia in Elpenoris tumulo visa est, fuit & vbi nūc roma est cus vrbs cōderet. [N]am traditur myrtea verbena romanos, sabinosq; depositis armis pacificatos in loco q nunc signa Veneris cluacinæ habet. Cluere enim antiqui pugnare dicebant, ideo tūc electa quia coniunctioni præest, & huic arbori præest Venus. Ante ædē Quirini duæ myrti sacræ fuere, altera patricia, altera plebeia præualuit patricia flaccescente, plebeia florens, virensq; donec floruit senatus auctoritas. deīde bello marsico cū senatus auctoritas lāguesceret, validior facta est, plebeia flaccescente patricia. Cato tria myrti genera ponit candidum nigrum coniugalem fortasse a coniugis ex illo cluacinæ genere, Nunc alia distinctio latiuæ & siluestris, & in vtraq;

Et in vtriq; latifoliæ in siluestri propria oxiij myrsine. Satiuarum genera tōplariȝ fecisse. Tā rētinam folio minuto. Nostratē patulo latiore, exticam dēsissimo senis foliorum versibus. Coniugalem puto nūc nostratem dici. Myrtus odoratissima in ægypto est. Virgæ myrti gestatæ viatori pediti in longo itinere prosunt aut hæc & plura alia refert Pli.

IER.

Huc ades o Meliboee Caper[a] tibi, salu[a], & hædi.
Et siquid[b] cessare potes, requiesce[c] sub vmbra.
Huc ipsi[d] potum venient per prata iuuenci.
Hic viridis tenera prætexit arundine ripas.
Mincius[e] eq; sacra[f] resonāt examina Quercu.
Quid facerē, neq; ego[g] alcippē nec phyllida habebā
Depulsos a lacte domi q̄ clauderēt agnos,
Et certamē[h] erat corydon cū Thyrside magnū.
Post habui tamen illorum mea seria[i] ludo[k].
Alternis[l] igitur contendere versibus ambo
Coepere, alternos[m] Musæ meminisse volebant.
Hos corydō, illos referebat[n] i ordie thyrsis. CO.
Nymphæ[o] nr̄ amor Libethrides, aut mihi carmē
Quale meo Codro concedite proxima[p] Phœbi

a ¶CAPER tibi salu & hedi, aut q in capro ē spes hædorum, aut intelligimus istum etiā hædos pdidisse, sed nescit, qd tn̄ ille quasi diuinus indicat. potest tamē etiā scire, sed leuius dānū maioris cōtēplatione cōtēnere. b ¶Et siqd cessarī potes, si potes tibi breue ocium psuadere. Nā loquit ad hoiem amātē laboris. c ¶Requiesce sub vmbra mecū.s. d ¶Huc ipsi potum veniēt p prata iuuēci, ipsi. i. sponte; sua, & intelligimus istū pter capellarum gregē iuuēcos habuisse peculiares, aut certe ipsi referamus ad hædos & caprū, vt p prata iuuēci. e ¶Mīcius, fluuium intelligamus, qui Venetiæ est. f ¶Eq; sacra, & de sacra, vt Eq; chao densos diuum enumerabat amores. i. a chao. g ¶Neq; ego alcippen, neq; phyllida habebā, Has duas intelligamus esse amicas cantantium. Nā hoc dicit, nec Alcippen habebā, vt ille, nec phyllida vt alter. h ¶Certamē erat corydon cum thyrside, figurate locutus est, magnū certamē ille cū illo erat, ac si dicas, magna contentio est cū Cicerone Virgilius. i. ¶Mea seria, necessitatē capri inquirendi, vel hædorum. k ¶Ludo, cātilenæ, vt ipsum ludere quæ vellem calamo pmisit agresti. l ¶Alternis igitur contendere versibus ambo, hoc est qd ait supra, Respondere parati. m ¶Alternos musæ meminisse volebāt, si volebāt sensus est, Musæ vtriusq; meminerant, vt Amant alterna camœnæ, sed multi volebā legunt, vt sit, Optabam o musæ meminisse alternos. i. omnia quæ dixerunt tenere. Nā & i fine dicturus est, Hæc memini. n ¶Referebat, amœbei carminis lege, ut diximus supra. o ¶Nymphæ noster amor libethrides libethros fons est vbi coluntur musæ. & sic ait libethrides, ac si diceret hippocrenides a fonte hipocrene. Vt autem poetæ inuocent nimphas sicut hoc loco, Itē in fine. Extremū hunc arethusa mihi concede laborem, Hæc

rō est, q sm Varronē ipsæ sunt nymphæ quæ & musæ, nec immerito. Nā aquæ motus musicam efficit, vt in hydria vitrea vidēmus. Sane sciendus q idem Varro tres tātū musas esse cōmemorat, Vnam q̄ ex aq̄ nascit motu, Alterā quā aeris ictu efficit sonus. Tertiā q̄ mera tm̄ voce ɔsistit, Et multi volūt in hac ecloga eē allegoriā, vt Daphnis sit Cæsar, Corydō Virgilius, Thyrsis uo q vicit Virgiliȝ obtrectator aut Bauius, aut Anser, aut meuius poetæ. p ¶Proxima phœbi, subaudis carmina.

ANTO. ¶CESSARE, vacare, ab labore. ¶Requiesce sub. v. solet. n. qūq; Martiȝ tpe & aprili sol eē calidior. nā Vir. est. ¶Mincius flu. est qui pterfluit Mantuā de quo superius ēt. ¶Viridis, cæruleus, q etiā arundines efficiunt foliorum copia. ¶Sacra, Iouis. s. Examia, hæc. n. Martio mense incipiunt alueos exire, & arboribus ihærere. ¶Corydon, p corydoni dixit per āntiptosin. ¶Posthabui, postposui, ¶Seria. i. grauia ac tristia. hoc est amissum caprū serium triste & quasi sine risu dicitur auctore Mar. ¶Ludo, ioco & cātilenæ. ¶Alternis p alternati. ¶Alternos vicissim & alternatī vtriusq;. ¶Meminisse, recordari. ¶Niphæ, musas ipsas nymphas appellat. & Strab. x. scri. Thracas fuisse boetiæ accolas, & libetridū nympharum antrū ɔsecrarūt. scri. itē libethrū quēdā fuisse. Thraciæ locum, vbi musæ cultæ sunt. ¶Libethrides, libethra fons est i magnesia regione quidē thessaliæ adiuncta, vt scri. Pli. li. iiij. Thessaliæ itē Boetiæ iūcta est. Soli. inqt. Sed ne trāseamus psidium poetarum fons libethros & ipse magnesiæ est.

Mīcius

CHRI. ¶ADES, veni, nā si pñs sis significaret non huc sȝ hic dixisset. ¶Mincius flu. est q ex benaco lacu exiens Mantuā vsq; labit. ibi aūt in circuitu ciuitatis altero lacu facto breui cursu in padū influit. ¶Quercu, nā siluestres apes i cauis arborum sæpe pdunt, hæc arbor si

crata Ioui est. Arbores quæ ferunt eas, quas proprie glandes dicimus sunt quercus robur, æsculus, cerrus ilex, suber. Ciuica corona ex ilice primo mox ex æsculo, inde ex quercu. ¶ Seria, ea seria dicimus quæ non ad voluptatem, sed ad veritatem, vtilitatemq; spectant. Vnde ioco opponuntur hinc comicus serion dicis an ioco. ¶ Libethides, Stra. sic ponit, helicon igitur non procul a parnaso distans illi æmulus est & altitudine & circuitu. Vterq; enim niuibus pulsantur. Et rupes amborum saxea est. Hoc autem in loco est consecrata musis ædes, fonsq; caballinus & libethrum spelunca nympharum. Qua ex re suspicari licet eos qui & helicona & pieriam & libethrum & pinpleam eisdem musis consecrauerunt thraces extitisse. Pieres autē vocabantur, quibus extinctis, loca hæc macedones nunc possident.

Versibus ille facit, aut [a] si non possumus omnes,
Hic arguta sacra [b] pēdebit Fistula Pinu. THyr.
Pastores hedera crescentem [c] ornate poetam
Arcades, inuidia rumpantur [d] vt Ilia Codro.
Aut si vltra [e] placitū laudarit, Baccare frontem
Cigite, ne vati noceat mala [f] ligua futuro. CO.
Setosi caput hoc Apri tibi Delia paruus
Et ramosa micon [g] viuacis [h] cornua Cerui.

SER. a ¶Aut si nō possumus oēs, sm illud dixit Nō oīa possumus oēs, Nam debuit dicere, aut si ego non possiū. b ¶ Sacra pinu, mr̄i deū consecrata, sic supra, sacra quercu. s. Ioui dicata. c ¶ Crescentē poetā, Verecunde locutus est non iā poetam dicens, sed nascentē. Sane hoc loco carmē ex primit amœbeū. Nā cū Corydō petijsset vt esset Codri similis, hic se adeo codrū superare dixit, vt in se eius inuidiā possit mouere. Hedera aūt coronant̄ poetæ, vt quasi Libero ɔsecrati, q etiā vt bacchæ isaniunt. Sic Horatius, Vt male sanos ascripsit satyris faunisq; poetas, Vel ꝙ semp virent hedere sicut carmina æternitatē merent̄. d ¶ Rumpant̄ vt ilia, sicut ēt in æneide diximus hoc ile & hæc ilia facit. Vñ ēt Iuuenalis ait, Vis frater ab ipsis ilib⁹? Nā Marulus mimographus cōtempsit artem ad iocum mouendū, & parasito dixit, Tu vt Hector ab ilio Nunꝗ̄ recedis. Est aūt hoc dictū per amaritudinem rusticam. e ¶ Vltra placitū. i. nimie. Irrisorie vltra ꝗ̄ placeo & mereor. f ¶ Mala lingua, fascinatoria nocendi. s. studio. g ¶ Micon, vel eius filius, vel patronus. h ¶ Viuacis cerui, vt. n. Plinius dicit in naturali historia, cū se cerui grauatos ætate cognouerūt: serpentes requrūt, vt eos flatu ad se tractos, cū comederit reuertant̄ rursus in ætatē porē

ANTO. ¶NON. p. o. supple carmina facere ꝓxima versibus phœbi vti Codrus. ¶ Hedera, de hac latius in pollione vbi ēt de baccare. ¶ Mala lingua, de fascino lege in palæmone. ¶ Vltra placitū, vltra æquū. ¶ Tibi, supple vouit vel tradit, ac tuo tēplo affiget. ¶ Viuacis cerui, vita ceruis in confesso lōga, vt īquit Pli. li. viij. post centum annos aliqbus captis cū torqbus aureis, quos Alexāder magnus adiderat, adoptis iā cute in magna obesitate. ¶ Ramosa cornua, cornua mares hñt, īdicia q; ætatis in illis gerūt, singulis annis adijcientibus ramos, vsq; ad sexennes, ab eo tpe

similia reuiuiscunt, nec pōt ætas discerni. Pli. li. viij.

CHRI. ¶ PINV, IN Europa sex genera cognatorū arboꝝ sunt, pinus pinaster ea est pinus siluestris est mira altitudine, & a medio ramosa, īde pix, abies, larix & tæda. ¶ Vltra. p. plusꝗ̄ sibi placeat, quasi inuitus vñ possit oriri fascinū, hinc dixit mala lingua sed de fascino dictum est. ¶ Baccare, bacca assarum est vt quidam volunt. Pli. autem Baccar eo ꝙ radicis tantum odoratæ est a quibusdam nardum rusticum appellatum, Vnguenta ea radice fecisse antiquos testatur Aristopha. comicus, odor illi est cinamomo proximus gracili solo nec humido prouenit. Et paulo inferius, sed eorum error corrigendus, qui baccar nardum rusticum appellant. est enim alia herba sic cognominata, quam græci assaron vocant cuius figurā diximus in nardi generib⁹. Quinimmo assaron inuenio. vocitari. alia autem in loco baccar aliqui ex nostris persam vocāt in medicinæ vsu & vestibus odoris gratia admiscet̄. Dios. autē herbam illā ait esse odoratam coronis aptam, & ꝗ̄ folia habeat aspera & lata, cuiq; virga angulosa sit & cubitalis ramulis, plena asperis. Florē aūt habeat purpureum & pinguem & subalbidum odoratum, radicem nse heleboro albo, odore cinamomo similē, nascit̄ asperis & humidis locis. ¶ Caput, optime, Nā in veneratiōe cæteris donis caput præfert̄. Hinc Oui. in venatiōe apri calydonij a meleagro caput apri Attalāte datū magna viroꝝ inuidia scribit. Hoc animal in india cubitales dētium flexus germina ex rostro totidē a fronte seu vituli cornua hñt, in arabia nulli sunt, sed neq; sues etiam. In Macedonia multos esse dicunt. ¶ Aper a græco est remota prima littera. Illi enim κάπρον dicunt. ¶ Ramosa, Quod proprium ceruorum est, vnde ceruus παρὰ τῶν κεράτων, idest a cornibus dicit̄. Sed de ceruis alibi,

Baccaris

¶SI PROpriū

BER. a ¶ SI PROpriũ hoc fuerit, qđ supra petie eat. s. vt talia carmina fecerit, qualia Codr⁹ effecerat. b ¶ Leui de marmore tota, solẽt enim plerunq; caput tm̃ vel thoraca facere. ¶ Suras euicta cothurno, iõ singulari vsus est numero, qa hoc genus cal ciaméti vtriq; aptũ ẽ pedi, sic in p̃ænei. Pur pureoq; alte su ras vincire co/thurno. d, ¶ Si nũ lactis, Sin⁹ genus ẽ Vasis, qđ cũ significa

Si proprium[a] hoc fuerit, leui[b] de marmore tota
Puniceo stabis suras[c] euicta cothurno. Thyr.
Sinum[d] lactis, & hæc te liba[e] Priape quot annis
Expectare sat est, custos es pauperis horti.
Nunc te marmoreum pro tpe[f] fecimus at tu
Si fœtura[g] gregẽ suppleuerit, aureus esto. CO.
Nerine[h] Galatea, Thymo[i] mihi dulcior Hyblæ,

mus ꝓducit. Cũ ꝟo gremiũ significamus, sĩ corripimus, Sane notãdũ hẽri ꝯsideratio/ nẽ diuinaꝝ ꝑsonaꝝ. Nã ille supra cũ venera tione locut⁹ est apud numẽ seueꝝ, ꝙ hic ioca tur, qa loqtur numini, qđ iocis gaudere ma/ nifestũ est. Priapus aũt deus Lãpsacenus est Hellespõti, q hortos tuet. e ¶ Liba, placẽta f ¶ Pro tpe. p necessitate. g ¶ Si fœtura gre gẽ suppleuerit, si tot agnos habuero, qt oues hoc est. n. gregẽ suppleri p fœturam. Fœtura n. est partus. i. ipse fœtus. h ¶ Nerine gala/ tea, O amica q̃ talis es q̃lis fuit Galatea, quã Cyclops amauit. Nerine aũt patronymicũ est græcũ. Nam fœminina patrõymica aut ĩ as exeũt, vt pelias, aut ĩ eis, vt Atreis, aut ĩ ne, vt Nerine Adrastine. i ¶ Thymo mihi dulcior hyblæ: vel odore hyblæi thymi, vel melle hyblæo, vt a materia rẽ ipsaꝫ dixerit. Nã apibus nõ hostbus dulcis est thymus.

ANTO. ¶ SI PROpriũ hoc fuerit, ꝓpriũ. i. ꝑpetuum mihi nec ad alios ptinẽs, hoc. s. vt carmẽ q̃le codrus cõponã. Ad id ãt Diana inuocat, qm̃ bucolicũ carmẽ Dianæ consecratũ scribunt Nã vt Diodo. ait, tradũt daphnĩ dianã fistulã & cãtu bucolico appme oblectasse. ¶ Suras,

Sura: Sura dr̃ posterior pars tibiæ. ¶ Puniceo, ru/ bicũdo q̃si phœniceo. ¶ Cothurno, cothur/ ni sunt calciamẽtoꝝ gñа venatoꝝ, qbus cru ra ẽt muniunt, cuius calciamẽti effigies ẽ in simulacris liberi et dianæ, Prob. auctor. ¶ Si nũ lactis, Sinũ vas ẽ sinuosuꝫ, vt scribit Mar cel. Sinũ itẽ vas vinariũ grãde teste Varrõe. ¶ Liba, sũt placẽtæ, de farre & melle & oleo sacris aptæ, dcã ꝟo liba teste Varrõe ꝙ liba rent ꝑusq; eẽnt cocta. Cato ãt capite. lxxv. docet latius quo pacto libũ fieret. ¶ Priape, hic deus nõ solũ ĩ vrbiũ tẽplis, sꝫ in agresti/ bus quoq; locis tãq; vineaꝝ atqꝫ hortoꝝ cu stos colebat, fructuũ fures castigãs, ei sacra cũ risu ludo fiebãt fabulãt ãtiq Diõ. ac Ve/ neris filiũ fuisse. asserũtqꝫ nõnulli ꝑscos il/ los, quũ vellẽt hoĩuꝫ pudẽda occulti⁹ noiare ꝑapũ dixisse. Diodo. auctor lib. v. ¶ Fœturã i. genitura & ouiũ ꝓuentus. ¶ Nerine, Nerei filia, de quo superius. ¶ Thymo, etiam supra patuit. ¶ Hyblæ, vide in Tityro.

CHRI. ¶ SINVM, Vas in quo exprimit lac, & p di minutionẽ di. ctã volũt sitel lã. ¶ Liba, Li bũ in sacris vt placet Ser. fit ex farr̃ et mel le et oleo. Marc⁹ tñ Cato ita ait. Libum sic facito casei Pũcto. ij. i mõ tario bñ disterat, vbi bñ distriuerit farinæ si/ ligineæ librã, aut si voles teneri⁹ ẽẽ selibrã si milagis solũ eodẽ ĩdito ꝓmisceatoq; cũ ca seo bñ ouũ vnũ addito & vna bñ ꝓmisceto, ĩde panẽ facito folia subito. In foco calido sub testa coqto leuiter. ¶ Priape, Diod. dẽ dijs ægyptijs sic ait, hircũ effigiarũt, vt græci ꝑa/ pũ pp eã corpis ptem, a q̃ fit oĩuꝫ ort⁹. Pudẽ dis. n. nõ solũ ægyptij, sed alij sacra faciunt tãq; cãæ aĩantiũ gñationis. Alio ãt loco re fert Diõysij & Veneris filiũ fuisse Priapum physica rõne, Nã q vino calẽt ĩ Venerẽ ꝓni sũt. Alij dñt virile mẽbrũ ꝑscos fabulose ꝑa pũ appellasse, & ꝙ gñando hoĩum cã sit ĩ/ mortalitate donatũ Ægyptij asserũt titanas Osiris ex ĩsidijs lacerasse, & singulos singula mẽbra clã exportasse. Virile solũ mẽbrũ ꝙ nullus exportare voluerit ĩ flumẽ abiecisse. Itaq; Isis cũ reliq repisset mẽbra & ꝯsecras/ set, & ipm virile ĩuenire nõ posset, seorsum vt deũ colẽdũ ĩstituisse. Appellãt ityphallus & nõ solũ in tẽplis hẽbãt sed in agris custo/ dẽ vitib⁹ & ortis adhibebãt. Quin & fascina tiones ꝓhibere putat. hæc Diodo. dat autem deus ortis, qm̃ nullũ genus agroꝝ fertilius & ꝙ magis gignit ijs est. Eusebius aũt demõ strat priscos Priapũ habuisse symbolũ quo significaret vis illa seminalis, q̃ in terrã de/ scẽdit, cui⁹, ꝙ ad siccos ꝑtet fruct⁹ bona dea ꝙ ad plãtaria Diõy. dr. ¶ Thymo, herba no

Thymũ: tissima est cuius ṽtutes infinitæ pene sũt, ca lefacit. n. & desiccat, ꝓuocat vrinã & men/ strua, pellit fœtum, aperit opilationes, visce rum cõfert, excreatui pectoris & pulmonis cõfert pectori & stomacho, epota cum sale & aceto abstergit pituitam, Si cuꝫ melle de coquare ꝯfert asthmaticis, expellit lũbricos trita in mortario & sparsa super cibos con/ fert obscuritati visus, & qm̃ apes pastæ thy/ mo optima producunt mella, thymo p mel

Hybla: le posuit. ¶ Hyblæ, mons est siciliæ, in quo propter copiam thymi optima fiunt mella

Candidior Cygnis, Hedera[a] formosior alba,
Cum primum pasti repetent præsepia Tauri,
Siqua tui Corydonis[b] hēt te cura, veito. Thyr.
Immo ego sardois[c] videar tibi amarior herbis,
Horridior Rusco, proiecta vilior alga,
Si mihi non hæc lux toto iam lōgior anno est.
Ite[d] domū pasti, si quis pudor, ite Iuuēci. CO.
Muscosi[e] fontes, & somno mollior herba
Et quæ vos rara viridis tegit Arbutus[f] vmbra
Solstitium pecori defendite, iam venit[g] æstas
Torrida, iā læto turgēt i palmite gēmæ. Thyr.
Hic focus[h], & tædæ pingues[i], hic plurimus ignis
Semper, & assidua postes fuligine nigri.
Hic tantum Boreæ curamus frigora, quantum

SER. a ¶ HEDERA formosior alba, quia sunt & nigræ hederæ, vt Aut hederæ pandunt vestigia nigræ, Nigra aūt vel alba hedera nō ex folijs, sed ex ligno cognoscit. b ¶ Tui corydonis, plenus affectus est, vt Si quis amatæ tangit honos animum. c ¶ Sardois herbis, i. sardinia .n. nascit̄ quædā herba, vt Salust. dicit, q̄ sardoa. dr̄ api astri sīis. hæc ora hoīum ri=ctu dolore ↄhit & q̄si ridētes i=timit. d ¶ Ite do. pasti si qs pudor ite iuuē=ci, q ad pascen=dū auidissimi sunt, Iō autem increpat tauros tarde redeūtes ad stabula, qa supius ille dixerat, tūc amicā suā venire debere, cū tauri ad p̄sepia fuissent reuersi. e ¶ Muscosi fontes lanugine viridiore coopti. f ¶ Arbutus, genus arboris frōdib⁹ raris. g ¶ Iā vēit æstas, iā aduenit, iā ꝓpinquat. Nō .n. dicit æstates esse, cum adhuc turgere gēmaꝝ palmites dicat, & bene tarde frōdere vites in Venetia, quæ est ꝓuincia frigidior. h ¶ Hic focus & tædæ pingues, cōtraria iste dicit. i ¶ Pingues autem tædas ait desudantes picem.

auertere atq; depellere. Hinc Quin. Claudi⁹ ait a pinnis hostes defendebat facillime. ¶ Æstas, ea incipit. vij. idus sextilis, hyems iiij. idus Nouembris. Vir. vij. idus Februarij. Var. li. i. de rustica auctor. ¶ Iam læto palmite, palmes dr̄ Palmes ctus, vt Festus ait, q̄ i modus palmarum virgulas, quasi digitos edit, ē āt vt aiunt vitis materia mollis, q̄ p nouellā brachia e=missus fructum affert, ꝓpterea læto palmite poeta dixit. ¶ Gemmæ, hæ oculi vitis dicunt per metaphorā. i. trāslationes, q̄ teste Fab. li. viij. copiā auget sermonis, permittēdo mutari q̄ non hēt, vñ necessitate rustici dicunt gēmas inuitibus, qd .n. dicerent aliud. ¶ Tædæ, Tæda resinā fert vñ succo est abundātior flāmis, ac lumini sacroꝝ etiā grata Pli. li. xvj. ¶ Focus, Varro scribit focos di=Focus ctos q̄ foueant ignes, quicqd aūt ignem fouet focus vocat̄, seu ara sit siue qd aliud in q̄ ignis fouet̄. Sunt qui dicāt a græco fos qđ est ignis seu lux seu lumē. ¶ Postes, a post dicti vident̄, q̄ post fores stant, Pris.

Quatuor tēpora anni

ANTO. Hedera ¶ HEDERA alba, non ꝑ lignum alba. hedera dicitur, & nigra, sed ꝑ folia & semē ē .n. alia fructu tm̄ cādida, alia & folio arbores aūt necat candida, oēmq; succum auferēdo tāta crassitudine auget̄, vt ipsa arbor fiat brachia sibi maxime ramosa ac robusta. Pli. li. xvj. ¶ Sardois herbis, herba sardinia quæ in fluuijs ꝓuenit iusto largior, si edulio fuerit vescētibus neruos contrahit, rictu ora diducit, vt qui mortē oppetunt velut ridētium facie intereant, Solinus auctor. ¶ Rusco, Ruscum herba est sponte nascens, qua in cibis vtuntur plæreq; gentes, Pli. li. xxi. Alga marina herba tenuissima. ¶ Muscosi, lanuginosi. ¶ Et somno mollior herba. i. iucundior somno. ¶ Solstitiū, solstitia duo sunt brumale & æstiuū, Nono cal. ianuarij brumale solstitiū est. Æstiuū vero. viij. & vij. & vj. cal. Iulias in q̄ fauoni⁹ & calor auctor ē. Colu. lib. xij. c. ij. plura ēt Pli. li. xviij. c. xli. ¶ Defendite. i. auertite atq; depellite, Nā vt Gel. scr. li. viij. c. j. offendere ꝓprie & latine significat incurrere in aliqd & incidere. Defendere vero

Ruscus
Alga marina
solstitiū

¶ RVSCO, Sunt q credūt idē eē qđ sentes. CHRI. ¶ Ite. d. p. sensus est pasti estis, & tñ ꝑ auidissimā voraginē nō desinitis. Sed si eēt vllus in vobis pudor discederit. Demōstrat aūt poeta q̄tū ex nimio amore cupiat vt discedant vt possit frui re amata postq̄; irrationalia veluti si rōnalia eēnt alloquit̄. Nā cæcus ex nimio amore non videt quibus dicat. ¶ Mollior herba. i. quæ recūbentibus in te molliorē somnū facis. ¶ Solstitiū pecori defendite. solstitia duo facit sol. Alteꝝ qñ ingredit̄ capricornū, quod hyemale dr̄. Alteꝝ qñ peruenit ad cācrū, qđ appellat̄ æstiuū. Illud maxima frigora hꝫ et dies oīuꝫ breuissimos. Hoc maximos calores & dies lōgissimos, cōstāt enim ex quindecim horis, ex tertia paulominus parte vnius horæ. Noctes sunt ex octo horis, & ex duabus paulominus partibus & tribus horæ partibus. ¶ Defendite solstitium pecori. i. arcete viꝫ caloris, q̄ est in solstitio a pecore. Dixit eodē mō Statius. Hic vero ambob⁹ rabiē fortuna cruētā, Attulit haud passi socijs defendere noctē Culminib⁹. Horat.

solstitiū

& toga

& toga q̃ defendere frigus, q̃uis crassa queat. Sic Home ἀμύνω quod defendo significat eo dẽ modo dicit, Χρειώ ἐμοῖο γένηται ἀεικέα λοιγὸν ἀμῦναι. ¶ Gemmæ, gẽmas dicimus lapillos ꝓciosos, sed dixit gemmas in palmite vitis oculi, qui iam turgendo extant, vt gemmæ extant in annulo. ¶ Focus, locus est vbi fit ignis. Dicit autẽ contraria superiori, ille. n. quærebat remedia contra calores. Hic dicit iam venisse cõtra frigora. ¶ Tædæ, Tæda arbor est, in Europam enim sex genera cognatarum arborum sunt quæ resinas ferunt, pinus pinaster, pix, abies, larix, & tæda. Sed tæda abundantior est succo q̃ reliqua, flammis ac lumini sacrorum etiam grata. Hæc Pli. Notum autem est ꝙ in locis in quibus abundat tæda illius ligno pro candelis vtuntur. Hic faces tædas persæpe appellant poetæ.

Focus

Tæda

SER.

Aut nũc ꝙ[a] Lup^o, aut torrẽtia[b] flũina ripas. CO.
Stant[c] & Iuniperi, & Castaneæ[d] hirsutæ.
Strata iacẽt passim sua quæq; sub arbore Poma.
Omnia nunc rident[e], at si formosus alexis.
Mõtib^o his abeat, videas & flumia[f] sicca. Thyr.
Aret[g] ager, vitio moriens sitit aeris herba.
Liber pampineas inuidit[h] collibus vmbras
Phyllidis aduentu nostræ nemus omne virebit.
Iuppiter[i] & læto descẽdet plurimus imbri. CO.
Populus Alcidæ gratissima, Vitis Iaccho,
Formosæ Myrtus Veneri, sua Laurea Phœbo.
Phyllis amat Corylos, illas dũ Phyllis amabit,
Nec Myrt^o vĩcet corylos, nec laurea Phoebi. Th.
Fraxinus in siluis pulcherrima, Pinus in hortis,
Populus in fluuiis, abies in montibus altis,
Sæpius at si me Lycida formosæ reuisas,
Fraxin^o[k] ĩ siluis cædet tibi, pin^o ĩ hortis. ME.
Hæc memini[l], & victũ frustra cõtẽdere Thyrsim.
Ex illo[m] Corydon Corydon est tempore nobis.

a ¶ NVMEꝙ lupus, quia solas considerat lupus prædas. b ¶ Torrentia flumia ripas, que aucta riparũ numia sperunt. c ¶ Stãt & iunipi, modo plenæ sunt alias horrent, vt Stant lumina flamma, aliis ꝓo stant, vt Stant manib^o aræ. d ¶ Castaneæ hirsutæ, adhuc iter suos echios locatæ. e ¶ Ridẽt, lætæ sũt, vt Mixtaq; ridẽti colocasia fũdet acãtho. Horatius, Ille terrarũ mihi ꝓter oẽs, angulus ridet. f ¶ Flumina sicca, ὑπερβολικῶς ẽt iuges aquas & ꝑpetuo fluẽtes siccari conspicias. g ¶ Aret ager, ordo. est, aret ager & sitit herba moriens vitio aeris. i. pestilẽtia corrupti aeris affligitur. h ¶ Inuidit collibus vmbras, exsiccatæ sunt vites nimio æstu & folia amiserunt, vt Te ne inqt miserande puer cuꝫ læta veniret inuidit fortunã mihi? Nã inuideo tibi illam rem dicimus. Sane sciendũ has pãpinos nunq̃ Virgilium dicere, sed Varronẽ fœminino vti frequentius. i ¶ Iuppiter & læto descendet plurimus imbri, sic alibi, Cõiugis, in gremium lætæ descendit. Aer enim in pluuias soluitur. k ¶ Fraxinus in siluis cedet tibi pinus ĩ hortis, nõ sic erũt pulchræ arbores in suis locis, hoc est sibi aptis creatæ, sicut si ad me frequenter venire curaueris. l Hæc memini, & memini illã rẽ dicimus, & memini illius rei, vt Nec veterꝫ meminí, lætor ue maloꝝ. Item Numeros memini. m ¶ Ex illo corydõ corydon est tpe nobis, victor nobilis supra omnes, quã sęꝫ

q̃ſi rusticus implerẽ nõ potuit. ¶ POPVLVS alcidæ. g ¶ Alcides Hercles ab alceo auo siue ἀπὸ τῆς ἀλκῆς. i. fortitudine Pindarus initio Alcidẽ nominatum. Postea Hercules dicit ab Hera quam Iunonem dicimus, ꝙ eius imperiis opiniones, famamq; virtutis sit consequutus. In huius tutela populus, Liberi vites, Veneris autẽ myrtus. physici Herculem tempus dicũt interpretantes, ideoq; populũ ei adsignari allegoricos, vt quia bicolor sit partes temporis accipere possimus. i. noctis atq; diei. ¶ TORRENTIA, Impetuosa æstuantia. ¶ Stant, plenæ sunt inquit Nonius hoc loco si semina cælum caligine stant iuniperi, iuniperus aũt cætera oĩa excalefacit, extenuat cedro similis accensa serpẽtes fugat, semẽ stomachi pectoris lateris dolorib^o vtile tusses ꝓquoq; illitum tumores sistit. Pli. lib. xxiiij. Iuppiter et læto descẽdet pl'imus ĩbri. ¶ Iup. i. aer, is. n. iuppit ẽ vt dixit Enni^o, quẽ græci vocãt aerẽ, q vẽtus ẽ & nubes ĩber postea sic. n. Var. docet, descẽdet autem in terrã læto ĩbri. i. fecũda pluuia. ¶ Populus, de hac lege Pli. li. xvi, & li. xxiiij. est ãt populus in tutela Herculis, qui vt aiũt ad ĩferos iẽs populea fronde se coronauit. ¶ Alcide. i. Herculi, fuerat. n. Alcæus amphitryonis pr̃, vt Euripides ostdit. a quo Hercules ipse Alcides dicitur. ¶ Iaccho, de hoc superius patuit. ¶ Laurea, laurus ipsa. ¶ Phœbo, Phœbus dicitur lucidus vel purus, quasi phobios a phos &

PRO.

ANTO.

Iuniperus

Populus

Alcæus

Phœbus

bis.i.hic vitæ.epitheton est apollinis vnde legitur. Mihi phœbus apollo prædixit; est nō ī bis corydon ac si diceret dulcis cantus vel dulcis cantor.ſ Corydos enim auis dulce canis, vt aiunt, dicitur etiam Corydalos. Corydos

CHRI. ℭTORRENTIA flumina, torrētes dicimus fluuiolos paruos a mōtibus decurrētes dictos sic quia in caloribus & siccitatibus torrēt.i.arescunt. Sed qm̄ quando augenł subitis imbribus cum maximo, impetu per præcipitia deferunł. Propterea dicimus res torrentes quæ cōcitatæ vehementesq; sunt vt genus dicendi torrens. Vnde Iu. Sermo promptus & Isæo torrentior. Ergo torrentia flumina concitata & rapida.ſ Castaneæ, castaneas nuces vocamus, q̄q; accōmodatiores glandium generi. Sardibus hæ primum puenere, vñ græci sardianas balanos appellant octo illaꝝ genera sunt. Laudatissime quas Tarētum producit ait Pli. Macro ʒo nuces heracleoticas vocat ex auctoritate Opi in libro de arboribus siluestribus, vbi ait, heracleotica nux quam castaneam quidā vocant.ſ Hirsutæ, hirsutas dixit ꝑp thecas spinosas, qui echini dicuntur a similitudine echinorum q & ipsi spinosi sunt. Sed & erinaceus spinosum animal echinus dicitur. Fraxinus hæc arbor celebratissima est ab Home. in hasta achillis, quæ in ida troadis nascitur adeo similis est cedro vt dempto cortice emptores fallat. frondes eius iumentis mortiferas, ruminātibus innoxias græci tradidere. In italia nec iumentis nocent. Succus ad potus, expressus contra serpentes valet. Arborem ipsam ita refugiunt, vt ne vmbram quidem vnq̄ attingant. Expertum hoc se ait Pli. si necessitas sit ignē potiusq; in fraxinū effugere serpentē. De reliq̄s arboribus dicemus alibi. Torrēs Fraxinꝰ

ECLOGA. VIII. PHARMACEVTRIA.

DAMON, ALPHESIBOEVS.

CASTORVM [a] musam [b] Damonis, & Alphesiboei,
Immemor [c] herbarum quos est mirata iuuenca.
Certantes, quorū stupefactæ [d] carmine Lynces,
Et mutata suos requierunt [e] flumina cursus,
Damonis musam dicemus, & Alphesiboei.

SER. a Castorum musam damōis: Apud Theocritū est vna ecloga quæ appellatur φαρμακεύτρια in q̄ inducitur mulier quædā sacris quibusdā peruertēs mētem amatoris, a quo spernebatur. Quam Virgilius trāstulit ad huius eclogæ vltimam ptē. Prima enim eius pars cōquestionem solā habet amatoris decepti, quē nubendo alteri antiq̄ spōsa fefellerat. b ſ Musam, cātilenā amoꝝ, quos iter se cecinerūt. c ſ Immemor herbaꝝ quos est mirata iuuēca, q cātilenæ suauitate coegerūt etiā ea aīalia obliuisci pascuoꝝ, quæ sunt pascēdi auidissima. Nam supra ait. Ite domū pasti si quis pudor ita iuuenci. d ſ Stupefactæ carine lynces, paulatim ad argumenta ꝓcedit dicens, iuuēcæ oblitæ sunt pascuorum, stupuerunt feræ, flumina etiā sensu carentia cursus ꝓprios retardarūt. e ſ Requierūt flumīa cursus, qetos esse fecerūt, sic Salu. Paululum requietis militibus quiesco. Ego enim aliter, & aliter quiesco seruū.i. quiescere facio.

ANTO. ℭPASTORVM musam. Theocriti. ecloga secūda scribit. Simethā cum thestyli Delphidi amatori magicū carmē exercere. Id autē Maro vltima parte huiusce eclogæ imitatꝰ est At hic Daphnidi, ibi delphidi carmina fiunt. Ibi item sæpius repetitur. Ducite sacra domum mea carmina, ducite delphi. hic sæpius. Ducite ab vrbe domū mea carmina ducite daphnī. Pharmaceutria ꝑterea. dr̄ venefica. pharmacia venenatio, medicina pharmaceno armæ incanto. pharmaceno veneno icāto. Pharmacū venenū, medicina pigm entum, pharmacos veneficus. Non ab re igił præsens ecloga phamaceutria dicitur, cū in ea carmina & veneficia fiāt.ſ Alphesiboei, de hoc late ecloga. v. ſ Musam, cātilenam.ſ Lices, in æthiopia nascuntur, vt scri. Pli. sunt autē timidæ & variæ & maculosæ, iūgunłq; et currui bacchi, de q̄bus ecloga. v. dixim⁹.ſ Reqerūt; qescere fecerūt.

CHRI. ℭLYNCES, lyncū humor ita redditus, vbi glaciał arescit vt in gēmas carbūculus similē, & igneo colore fulgētes lyncuriū vocatas. Nouere ii lynces & inuidentes vrinā terra operiunt, sed ideo celerius solidał. Hæc Pli. Erāt aūt q lyncas, ceruariosq; lupos eandē velit esse ferā, nam seorsum de ceruario scri. Pli. & speciem lupi esse vult. Atq; si q̄s uis in sūma fame mandat qcq̄, & forte respexerit ita obliuisci illius cibi, vt digrediēs aliud q̄rat. Ceruarios thoas græci appellāt. Lyncis fabulā narrat Oui. Mutata a sua natura, vt q̄ mobilia solēt ee stent. ſ Damonis mu. quoties clausulam, ac deinde interponimus multa antea quæ adiungamus verbum repetimus dictiones positas a pricipio. Lynx

Tu mihi [a], ſeu magni ſuperas iã ſaxa Timaui,
Siue oram illyrici legis æquoris, en erit vnquã
Ille dies, mihi cum liceat tua dicere facta?
En erit, vt liceat totum mihi ferre per orbem,
Sola [b] Sophocleo tua carmina digna cothurno,
A te principium [c], tibi deſinet accipe iuſſis [d]
Carmina cœpta tuis, atq; [e] hãc ſine tpa circum
Inter victrices Hederã tibi ſerpere Lauros.

SER. a ¶ TV mihi ſeu magni ſuperas iã ſaxa Timaui, vbi vbi es o Auguſte ſiue Venetiæ fluenta trãſcẽdis, Nam Timauus fluuius eſt Venetiæ, ſiue ꝓpe illyricũ nauigas mare .i. per Dalmatiã, putas vnq̃ erit tp̃s quo mihi liceat tua facta deſcribere, putas erit? Ecce iam aderit. Nã eũ vnũ optãtis ẽ, aliud ꝯfirmantis. b ¶ Sola Sophocleo tua carmĩa digna cothurno, ac ſi diceret. Quanq̃ ĩpar ſit ingeniũ meũ laudibus tuis, Nã tuæ laudes merẽtur exp̃mi ſophocleo tñ cothurno. Sophocles autem tragœdiographus fuit altiſonus. c ¶ A te principiũ tibi deſinet. ſic & Home. ἐν σοὶ μὲν λήξω καὶ ἄρξομαι. Hora. Prima dicte mihi ſũma dicẽde camœna. d ¶ Iuſſis carmĩa cœpta tuis, ſupra.n. dixerat, Nõ iniuſſa cano. e ¶ Atq; hãc ſine tpa circũ ĩter victrices hederã tibi ſerpere lauros. Allegoricos dicit. Debet & carmẽ meũ florere inter tuos plures triũphos. nã victores ĩperatores lauro, hedera coronant̃ poetæ. Verecũde autẽ ait ſerpere, hoc eſt humiliter ꝓcedere.

ANTO. ¶ TV mihi, ſupple faueas Auguſte, eum ſiquidem per apoſtrophen alloquitur, id eſt ꝑ auerſionem ad ſecundam ꝑſonam. Apoſtropho enim auerto ſignificat. ¶ Magni timaui, Timauus fluuius eſt, q per aquileiæ agrũ labitur, de quo Plinius libro. iij. & Strabo li. quinto meminerunt. Vtq; mela ſcribit. Timauus nouem capitibus exurgens vno hoſtio emittitur. Strabo autem inquit, ſeptem eſſe. Timaui fontes, mare mox irrumpẽtes, lato & profundo ſane fluuio, locumq; ipſum maris fontem & matrem ab ĩdigenis vocari. ¶ Saxa .i. montes, nã Timauus vt ait poſſidonius e montibus delatus decidit in profundum, quod Strabo refert, & Maro lib. i. ænei. ĩquit. Et fontem ſuperare Timaui. Vnde per ora nouem vaſto cũ murmure montis. It mare ꝓruptum & pelago ꝓmit arua ſonanti. ¶ Illyrici æquoris, illyris adriatici maris latus occupat teſtib⁹ Mela & Dionyſio, Plinius item libro. iij. inquit. Quæ pars ad mare adriaticum ſpectat appellatur dalmatia & illyricũ. Siue orã illyrici, hoc dicit, qñ Auguſtus adoleſcẽs adhuc per ſe dalmaticũ bellũ geſſit. in quo vulnera etiã excepit, idẽ vt quibuſdã Pãnonicis atq; germanicis, aut ĩteruẽniret, aut nõ lõge abeſſet Rhauenã vel Mediolanũ, vel Aquileã vſq; ab vrbe progreſſus eſt. Auctor eſt Suetonius, ſcribit etiam Appianus latius in libro, qui illyrius dicitur, propter hæc igitur ait Maro. Superas iam ſaxa Timaui, ijs enim per aquileiæ agrũ labitur. quæ regio ab Venetia diuiditur flumine Natiſone Strabone teſte. ¶ En erit, vnquam, optat prius, deinde cõfirmat. ¶ Sophocleo, Sophocles tragœdiarum ſcriptor fuit teſte Euſebio. fuit aũt Athenienſis quem Cicero diuinum poetam li. i. de diuinatione vocauit, vbi mira quædam de herculis ſurrepta aurea patera & illius viſione ĩſomnis meminit. ¶ Sophocleo Cothurno, ideſt ſublimiori ſtilo, & ſophoclis boatu, de hoc latius ecloga ſeptima diximus, ponitur q; ĩterdũ pro alto dicendi genere apud poetas. Vt hic. Vtunturq; cothurno tragœdi, ſecuti comœdi ſocco. ¶ Tua carmina .i. tua geſta cõtinentia, nõ enim de carminibus ipſius Auguſti intelligit, nã ait. At te principiũ tibi deſinet. Quod veꝝ extitit, nam & in Bucolicis, Georgicis, & Aeneide eum celebrauit. ¶ Atq; hãc ſine tempora circum inter victrices &c. ſenſus eſt, concede hæc mea carmĩa eſſe inter triũphos & laudes, dignitateſq; tuas. ¶ Hanc hederã, ad illud rettulit. ¶ Accipe iuſſis carmina cœpta tuis. Ergo hãc hederã, hæc carmĩa nã vt diximus hedera poetæ coronabant̃. ¶ Victrices lauros, quibus quidẽ victores & trimphantes ipſi coronabantur. Frigida vix cælo, ꝑacta inuocatione ad narrationem deſcẽdit, exponit enim damonis quærelas decepti amore Nyſæ.

CHRI. ¶ TIMAVI, de hoc dicet̃ in ꝑmo æneidos. ¶ En erit. ꝑterea nimia cupiditate, q̃ñ deſperat talem diẽ venturam q̃ maxime oſtendit repetio iſtius dictionis, ea q̃ dolentis eſt ſimul & optantis. Deſperat aũt venturam diẽ illã, quia deſperat poſſe acquirere ſtilum cõuenientẽ rebus quæ pp ſententiarũ magnitudinem mereant̃ grandiloquentiam tragicã, qualis fuit in Sophocle. Sophocles .n. tragicus fuit, cuius grauitas & cothurn⁹ & ſolus ſublimior videt̃, quã Euripides. Nã hos duos ſcribit. Quĩtilian⁹ opus tragicũ lõge clarius illuſtraſſe. Addit etiã q̃ dubitatur. Vter in diſpari, via poeta ſit melior, ſed Euripidẽ magis imitandũ oratoribus dicit. ¶ Cothurno, vt ſocci calciamẽta erãt comicoꝝ ita cothurni tragicoꝝ, vñ & ſoccus ꝑ comico &

cothurnus ꝑ tragico ponit. Hora. Hūc socci cepere pedē grādesq; cothurni, sunt tñ q credidāt voluisse Maronē, laudare carmina Augusti, q vt ondit. Trāquillus, tragœdijs delectatus est. Nā & Aiacē maximo ipetu aggressus est, deinde cū displiceret, ꝓpterea qđ aboleuisset, & interrogaret quid ageret aiax suus, respondit illū in spongiā incubuisse, vt ait Macrob. Quod aūt dixit, Inter victrices hederā tibi serpere lauros, volunt illū ondere augustū laudibus iperatorijs poeticā miscuisse. A te princi. sic Home. ἐν σοὶ μὰν λήξω, καὶ ἄρξομαι.

Frigida[a] vix Cælo noctis decesserat vmbra,
Cum ros[b] in tenera pecori gratissimus herba est
Incumbēs tereti[c] Damō sic cœpit Oliuæ. DA.
Nascere, præq;[d] diem vēiens age Lucifer almū.
Coniungis[e] indigno Nysæ deceptus amore
Dum queror, & diuos, (quāq; nil testibus illis
Profeci) extrema[f] moriēs tamen alloquor hora.
Incipe[g] mænalios mecū mea tibia[h] versus.
Mænalus, argutumq;[i] nem[9], Pinosq;[k] loqnteis.
Semper habet, semp pastorū ille audit amores,
Panaq; qui primus calamos non passus inertes.
Incipe mænalios mecū mea tibia versus.

SER. a ¶ FRIGIda vix cælo noctis decesserat vmbra, statim simulatq; decesserat, & bñ ondit amatorem tota nocte vigilasse. Siqdē ortum lucifer prim[9] aspexit, & ad eū quippe vt ad Veneris stellam locus ē. b ¶ Cū ros gratissim[9], masculini ē generis, ſm qđ etiā in æneid. ait. Spargit rapida vngula rore. Sanguineos. c ¶ Tereti, Teres est rotundum, & oblongū, vt colūna, arbor. d ¶ Præq; dies veniens age Lucifer almus, Præueniēs age diē clarissimū, sic alibi, Ducebatq; diē, & hoc dicit nascere dū queror piu gis Nysæ indigno amore deceptus, & moriens alloquor diuos, q̄q; mihi nihil ꝓfuerit ꝙ sus eos sæpe testatus, Quā rē ſcđm epicureos ait, q dicūt. Nec bñ pro meritis capitur, nec tāgit ira. e ¶ Cōiugis, non q̄ erat, sed q̄ fore sperabat, sic in. iiij. æneid. Quos ego sus toties iā dedignata maritos. f ¶ Extrema moriēs tñ alloquor hora. i. paulopost moriturus, sic in q̄rto, Incubuitq; toro, dixitq; nouissima vba. g ¶ Incipe mænalios mecum mea tibia vsus. i. arcadicos. Nam mænalus mōs est arcadiæ. Dr̄ aūt hic versus intercalaris, q frequenter post aliquātulos interponit versus, sicut intercalares dies, aut meses vocant, qui interponunt: vt ratio Lunæ Solisq; ꝯueniat. Fecit aūt hunc vsum ad imitationē Theocriti, q frequēter dicit in pharmaceutria. δυγξελκετυ τῆν νὲμον ποτὶ δῶμα τὸν ἄνδρα O turbo maritū meū domū adducito, sicut hic in seq̄ntibus, Ducite ab vrbe domū mea carmīa, ducite daphni. h ¶ Mea tibia, mea musa Mænalus ille mōs. i ¶ Argutūq; nemus, garrulū, stridulū, vt Forte sub arguta ꝯsederat ilice daphnis. k ¶ Pinosq; loquētes, iđ hoc ausus est dicere, quia dictum est, Semp pastoꝝ ille audit amores, Sic etiā in prima ecloga, Formosas resonare doces amaryllida siluas. Sic in æneide, Dant sonitū rauci per stagna loq̄cia cygni.

ANTO. ¶ DIEM ALMū, sicut enim luna, nocturno tēperamento, ita sol diurno calore oīa moderat & nutrit. ¶ Lucifer, infima ē gnq; errantium, terræq; proxima, stella Veneris, q̄ phosphoros græce, lucifer latine dr̄, quū antegredit solē, quū obseqtur aūt hesperos. Tul in li. de natu. de. edocuit. ¶ Coniugis indigno, inferioribus clausulis idiungit nō pcedentibus. ¶ Coniugis, q̄ cōiugem optabā. ¶ Indigno amo. cum enim illa me spemeret indigna erat amari mihi. ¶ Mænalios, arcadicos. Mænalus enim arcadiæ mōs est teste Pli. & Stra. cuius tāta est altitudo, vt eius cacumen astris videat inferētū, hinc Statius li. ix. th. ait, Et in medijs frōdentem mænalon astris. ¶ Incipe mæ. figura est Epimone, quæ dici potest perseuerantia vel assiduitas, sæpe enim eadem sententia repetitur, appellantur ij versus itercalares. i. iterpositi. ¶ Argutum, sonorum. Mænal.

CHRI. ¶ INCVMBENS tanq; fessus & languescēs ex amore. ¶ Nascere, amans apud stellā Veneris cōquæri cœpit, & in patiētia moræ dixit nascere. q. d. Accelera ad ortū. ¶ Almum oīa per q̄ sumus, aut per q̄ alimur alma dicimus, hinc almā Venerē & almā Cererem. ¶ Indigno, maximo vel non dignis iniurijs, quos a Nysa accipit, vel sit hyppallage. i. Nysæ idigno nr̄o amore. ¶ Testibus. i. vl' sit sensus, ꝙ nihil mihi ꝓfuerit testari ipsos, vel ꝙ ipsi sunt testes, ꝙ nihil q̄rendo profecerim. ¶ Moriens, optime in pñti participio & nō moriturus in futuro dixit q̄si iā nunc non se oīno viuū dicat, ergo moriēs. i. dū morior qđ iā cepi, nā amātes nō mō mori, sed iā se mortuos q̄runt. ¶ Mænalios ar. i. quales solēt arcades soli cātare piti. nō, n. se iactat vt arcadiæ canat sed vt canat tibiā rogat, mænalus aūt mōs arcadiæ est iuxta stimphalus. ¶ Loquētes, ex robuatu referenteis, vt nō canimus surdis respondent omnia siluæ. Almum

MOPSO

SER. a MOPSO nysa datur, honesta turpissimo, pulchra deformi. b Iūgentur iā gryphes equis, hoc genus ferarum in hyperboreis nascitur montibus; omni parte leones sunt alis & facie aquilis similes, equis vehemēter infestæ,

dicitur, latinorum aliqui addito h gryphes dixerunt, sunt autem in scythia alites ferocissimæ teste Solino. cap. xvj. & vltra omnem rabiem sæuientes, meminit etiā de ijs Mella lib. ij. Damæ, dama genus est capræ silDama

Apollini consecratæ. c Aeuoq; sequēti. i. accessu tpis si solus pulchræ deformib⁹ nubēt, sed ēt contrariæ naturæ

Mopso[a] Nysa datur. quid nō speremus amātes?
Iungētur[b] iam Gryphes equis, æuoq; [c] sequēti
Cū canibus[d] timidi veniet ad pocula Dāmæ.
Mopse[e] nouas incide faces, tibi[f] ducitur vxor.
Sparge[g] marite nuces, tibi deserit[h] hespus Oetā.
Incipe mænalios mecū mea tibia versus.

uestris, cui fel deesse notatus ē, sicuti ceruo, equo, mulo, asino, & vitulo marino, vt scribit phs li. ij. de aīali, & Pli. li. viij, igr,

animalia iungent. d Cum canibus timidi veniēt ad pocula dāmæ, alludit ad personas. Nam Mopsum quasi canem, Nysam q̄si dāmam vult, & dāmas masculino genere posuit, sic alibi, Timidi dāmæ, ceruiq; fugaces. Hora. fœmineo ait, Et supiecto pauidæ natarunt æquore dāmæ. e Mopse nouas incide faces, q̄ solent pire nubētes puellas. Sane Varro in nuptijs dicit ideo faces præire: q antea non nisi per noctē nubentes ducebantur a sponsis, Quas etiam ideo limen ait non tangere, ne a sacrilegio inchoaret, si deposituræ virginitatem calcēt rē Vestæ. i. numini castissimo consecratum. f Tibi ducitur vxor, idest sub tuo nomine alij ducitur, vt eā non ipsi sed alijs seruituram significet esse. s. eius corruptoribus. g Sparge marite nuces, Idem Varro spargendarum nucum hanc dicit esse rōnem, vt Iouis omine matrimonium celebret, vt nupta matrona sit sicut Iuno. Naz nuces in tutela sunt Iouis vnde & ioglādes vocant, quasi Iouis glādes Nam illud vulgare est ideo spargi nuces, vt a rapientibus pueris fiat strepitus, ne puellæ vox virginitatem deponentis possit audiri. Modo tamē ideo ait; Sparge marite nuces, vt eum culparet infamiæ, nā meritorij pueri. i. catamiti, quibus licenter vtebant antiq recedentes a turpi seruitio nuces spargebāt idest ludū pueritiæ, vt significarent se puerilia cuncta iam spernere. Vnde & illud dictū est, Tibi ducitur vxor, idest sub tuo nomine alijs ducitur, vt eam non ipsi, sed alijs seruituram esse significet, scilicet eius corruptoribus. h Tibi deserit hesperus œtam, mōtem thessaliæ, in quo stellæ videntur occidere, sicut de ida nasci, vt Iamq; iugis summæ surgebat lucifer idæ, & hoc dicit tibi, idest ppter te nox aduenit.

IRO. GRIPHES, feræ quæ habent capita aquilæ, cætera membra leonis cum alis ingētis magnitudinis, in tutela apollinis.

ANTO. GRYPHES, grypōsis curuatio dicit gryphos habens nasum aduncum, inde grypes

q damæ māsuescunt raro, cū feræ dici iure nō possint. Nouas faces, patrū & matrum pueri tres adhibebant in nuptijs, vnus q facē pferret ex spina alba, qa noctu nubebant duo q nubētē tenerēt, auctor est Fes. Plutar. i pblematib⁹ scri. q qnq; faces in nuptijs accēdebāt, q̄s cereos appellabāt. Incide, vt i nuptijs adhibeas. Nuces, honor nucib⁹ naturæ peculiaris gemino ptectis operimēto puluinati pmū calycis mox lignei putaminis, q̄ cā eas nuptijs fecit religiosas tot modis fœtu munito, qđ est verisimilius, q̄; qa cadēdo tripudiū somnū ue faciāt, Pli. li. xv. scri. Tibi deserit hespus œtā. i. in tuā gratiā occidit hespus, olis nāq; & nūc quoq; marītus p spōsæ, nō in luce, sed in tenebris iūgit de quo Plutar. pblema extat, hæc oīa tñ ironicos dicta accipiant. Posses itē hoc pacto accipe. Tibi desit hespus œtā. i. te pp e cælo fuit hespus tanq; id ægre ferēs, melior tñ sensus prior, nā noctu nubebāt, vt diximus. Oetā, œta mons ē in thessalia, q ab oriēte, Oeta ac thermopylis in occidentem vsq; in sinū ambraciū extendit, aspitatis & celsitudinis non mediocris, hæc & plura Stra. li. ix.

MOPSO, q̄si viro nauci & idigno, tā pulchra puella Nysa, tā pulchra, taz venusta. CHRI. Sūt aūt hæc pferēda cū maximo pōdere vt idignatio pp acceptā iniuriā, & admiratio pp disparilitatē piunctorum & pquestio, qa dolet tanq; amore perditus amata re priuari. Quid nō speremus. i. timemus. Tā. n. icredibilis videbat illa coniunctio, vt nihil iaz tā impossibile sit qđ videatur timendum, pp quod ponit duo hæc ipossibilia de equis cū gryphibus, & de dāmis cum canibus. Gryphes, de his sic ait Iulius Solinus in asiatica gryphes Scythia terræ sunt locupletes ihabitabiles tñ. Nā cū auro & gēmis affluāt gryphes tenēt vniuersa aliter velocissimi vl poti⁹ feræ volātes, & vltra oēm rabiē sæuiētes, Sūt. n. qdrupedes & corpore qdem leonibus alis aqlæ simillimæ, quorum imanitatibus obsistētes aduenis rarus accessus est quippe visos.

discerpunt veluti geniti ad plectendam auaritiæ temeritatem. Arimaspi cũ his dimicant, q̃ vno oculo in frõte media ferunt̃ isignes, vt itercipiant hos lapides mira cupiditas est, & feris rapiẽtibus & arimaspis custodiẽtib᷑. Hæc Solinus. Alij dicũt has feras eẽ i tutela Apollinis, & equos vehemẽter odisse. Qđ nũc & Maro testat̃. Ego hos eos eẽ crediderim, quos Plautinus strobilus picos nũcupat. Ait.n. picos diuitijs, q aureos mõtes colũt ego solus supero. ¶ Faces, spina nuptiaꝝ facibus auspicatissima est, qm̃ hic fecerũt pastores q sabinas rapuerũt, vt auctor est Massurius. Nũc facib᷑ carpinus & corylus familiarissimæ, ait Pli. ¶ Nuces, q̃uis p nuces iuglãdes itelligamus, tñ nucẽ oẽm fructum appellamus, cuius cortex durior sit, vt est amygdala castanea iuglãs auellana. Iuglãdẽ ſm. C. Bassum, qm̃ antiq eã nucẽ dulcioris saporis existimauerũt, & Ioui sacrarũt, iuglãdem appellarũt. Cloatius verius ait. Iuglans, q̃si diu glans, græci hãc basilicã. i. regiã noiant. Nõnulli tñ voluerũt esse dictas iu glandẽ a iuuãdo, quæ aũt ex corylo ea dr̃ auellana, siue ꝑnestina. græci ponticã noiant. Castanea heracleotica dicitur, amygdala vero græca & thasia. Est etiam nux pinea.

SER. a ¶ O Digno ꝯiuncta viro, iã isultat puellæ. b ¶ Viro, mopso, rustico & deformi q̃lẽ tu q̃siti dũ despicis oẽs, & iracũde dicit eũ oẽs ꝺspicere, cũ se solum despiciat.

O digno [a] cõiuncta viro [b]: dũ despicis omneis,
Dũ q; tibi est odio mea fistula [c], dũq; [d] capellæ,
Hirsutumq; [e] supercilium, prolixaq; [f] barba,
Nec curare [g] Deum credis mortalia quenq̃.
Incipe mænalios mecum mea tibia versus.
Sepibus in nostris paruam te rosida [h] mala,
Dux [i] ego vester eram, vidi cum matre legentẽ.
Alter [k] ab vndecimo tum me iã ceperat annus.

bunbus cum q̃ritur ꝺ puellæ superbia affirmat suos fast᷑ esse indignos hac pœna, vt illa turpi nubat. ¶ Dum des oẽs, dũ p fastidiũ nemo placet, turpissimũ sortita es. deinde narrat q̃ sint quæ in eo illa oderit quæ potius amanda videbantur, vt est musica, quã significat per fistulam, vt sunt greges, vt est quidam virilis habitus. Odit fistulam tanq̃ austera, & quæ nulla musicæ voluptate demulceat. Odit capellas tanq̃ nimis delitiosa, & cui sorderent greges, inter quos nata est. odit supercilium & barbam tanq̃ quam nihil virile delectet, quod in homine laudi datur. Vnde Phædra apud Ouid. Sint ꝓcul a nobis iuuenes vt fœmina compti Fine coli medico forma virilis amat. ¶ Superciliũ, cilium dicimus superius oculi operimentũ quod cilatur, ideſt crebro moueatur, dũ frequenter tegit retegitq; oculum, inde supercilium infima pars frontis quæ præeminet oculo, quod quoniam illo animum multis modis indicamus ponitur pro grauitate, vt hic poeta in Priapea, Conueniens latio pone supercilium. Itẽ pro superbia Iuue. Si cũ magnis virtutibus affers grande superciliũ, numerasq; in dote triumphos, Capitur etiã pro eminẽtiori montis, collis ue parte editiore. Vnde in Georgi. Ecce supercilio cliuosi tramitis vndam Elicit. dicunt supercilia in tutela Iunonis esse, nam illis oculos tegimus per quos luce fruimur, quam Iunoni tribuũt, vnde dicta est Lucina Pompeius ait, Ergo hæc hirsutum supercilium pro grauitate videtur posuisse. ¶ Nec curare deum, insultanter protulit, quasi dicat, ex hac pœna tibi illata vides deos humana curare, qđ non credebas.

c ¶ Mea fistula, cãtilena. d ¶ Dũq; capellæ. s. tibi sũt odio. e ¶ Hirsutũq; supciliũ, p īcultũ corp᷑ ostẽdit fortitudinẽ suã. f ¶ Prolixaq; barba, demissa barba. g ¶ Nec curare deum credis mortalia quenq;. superbia tua dãnata est turpi marito, dũ credis nullus deoꝝ curare mortalia. Quã rem ſm stoicos dixit. h ¶ Rosida mala. matutini roris humore perfusa. i ¶ Dux ego vester eram, aut dux præibam, aut capellas alloqtur. k ¶ Alter ab vndecimo tunc me iã ceperat annus, ideſt tertiusdecimus. Alter enim de duobus dicimus, vt vnus sit ab vndecimo duodecimus, alter tertiusdecimus. Nã pubertati vicinum se fuisse significare vult, qđ de duodecimo anno procedere non potest.

ANTO. ¶ O DIGNO con. vi. ironicos loqtur, vt iã diximus. ¶ Nec curare deum, Et Epicuri sententia id erat. Is enim vt Ci. scribit in lib. de n. d. Ex animis hoiũm extraxit radicitus religionem, quum diis imortalibus & opẽ & gratiam sustulit, ita fit vt non modo hoiẽs a deis sed ipsi dei inter se ab alijs alij negligãtur. Stoici ꝟo optime dicebant eoꝝ prouidẽtia mundũ administrari & regi. ¶ Roscida, rore infusa. ¶ Alter ab vn. i. secundus, alter eniꝫ de duobus dr̃, ergo xiij. nã pubertati se vicinũ ostẽdit, qđ recte Seruius enodauit.

CHRI. ¶ O DIGNO cõ. vi. atq; contraria dixerat Mopso nysa datur. Sed hæc est amantis inconstantia, in quo amor odiũ idignatio, cõmiseratioq; alternatim æstuãt. Ibi enim ex quadã cõmiseratione dolebat. Hic indigna

Cilium supciliũ

CIAM

Iam fragileis[a] poterã a terra contingere ramos.
Vt vidi[b], vt perii? me malus[c] abstulit error?
Incipe mænalios mecum mea tibia versus.
Nunc[d] scio quid sit Amor duris in cotibus illũ
Ismarus[e] aut Rhodope. aut extrẽi[f] Garamãtes.
Nec[g] nostri generis puerũ, nec sanguinis edũt.
Incipe mænalios mecum mea tibia versus.
Sæuus[h] Amor docuit natorũ[i] sanguine matrẽ
Cõmaculare[k] manus, crudelis[l] tu quoq; mater
Crudelis mater magis, an puer improbus ille?

SER. a ¶ IAM fragileis poteram a terra contin-gere ramos, nec dũ magnos & altos, & hoc dicit tantæ altitudinis eram iam vt possem attigere, minores & fragileis & adhuc arbo-ris ramos, & Bene cum annis iungit habitũ corporis, Nã & iure pubertas ex vtroq; colligitur. b ¶ Vt vidi vt perij? vnus est tpis, aliud qualitatis. Nã hoc dicit, Mox vidi quẽadmodũ perij? c ¶ Malus error, diffinitio amoris nam amor errare plerumq; cõpellit. d ¶ Nũc scio qd sit amor, vel quasi iã iuuenis, vel quasi sprctus. Grauior enim amor fit ex despatione. Terẽtius, Perij quanto min⁹ spei est, tãto magis amo. e ¶ Ismarus aut rhodope mõtes sũt thraciæ asprimi. Et perite vituperat amorẽ ab origine, Itẽ a gestis reb⁹, Vt sæuus amor docuit. Nã de exitu circa deũ vituperatio nõ cadit. f ¶ Extremi garamates, populi sunt africæ. Extremi aũt sæui quasi a ꝯsortio humanitatis remoti, vt Extremiq; hoium morini, rhenusq; bicornis. g ¶ Nec generis nostri puerum nec sanguinis edũt. i. nihil habentẽ in se humanitatis. Nã non dicit non mortalẽ. h ¶ Sæu⁹ amor docuit natoꝝ sanguine matrẽ Cõmaculare manus, quasi nouam artem insinuauit, & infudit. i ¶ Natorum sanguine. Et bene fabulam omnibus notam ꝑ transitũ tetigit. Quis enim ignorat Medeã ab Iasone cõtemptam suos filios interemisse? k ¶ Cõmaculare, polluere. l ¶ Crudelis tu quoq; mater, Vtitᷣ aũt optima moderatione. Nam nec totũ amori ĩputat, ne defendat ꝑricidas nec totũ matri, ne amorẽ eximat culpa, Sed & illã q̃ paruit & illũ qui coegit incusat.]

ANTO. ¶ VT vi. vt pe. i. qñ vidi, qñ perij, qñ me malus abstulit error. Põt. n. vt ꝑ tpali aduerbio ẽt accipi, vt hoc loco, de quo & Pris. meminit li. xv. ¶ Perij, vt nulla fit synalœpha. ¶ Vt me ma. abstu. er. Simeta ait de Delphide secũda Theocriti me morbus flammifer vssit. Me pœnit⁹ totã & sensũ mal⁹ abstulit ignis. ¶ Nũc scio qd sit amor, Theo. ait i. iij. Noui qd sit amor tũdẽ, deus ĩprobus acer difficilis diræ quẽ lactauere leænæ, Mõtibus hircanis nutriuit & ĩproba mr, Obsidet insidijs q me mollesque medullas, Vrit & igniferis figit mea pectora telis. ¶ Extremi garamãtes, ij.

ẽnis sunt vltra getulos teste Diony. ¶ Edũt, gñant. ¶ Sæuus amor, oñdit amoris crimina & sæuitiã. Medea. n. Iasonis amore capta illũ a colchis in Thessaliã secuta est, Cũq; decẽniũ Corynthi secũ fuisset, filiosq; ẽt pepe-risset spræta ob nouam nuptã Creusaq;. s. vł Glaucã creontis filiã furore ducta domũ incẽdit radice q̃dã a Circe iuenta ea ꝟtute, vt icẽsus Ignis nequiret extigui, Iason tñ euasit, glauca & pr̃ igni absũpti sunt. Quidã tñ scriptores volũt Medeæ filios dona q̃dam sponte attulisse venenis illita, quibus tactis sponsa & pater ꝯsumpti sunt, Irata aũt Medea ꝙ Iason euaserat, eamq; spreuerat in eius calamitatẽ oẽs iugulauit natos excepto vno qui fugit Thessalus, scilicet de quibus omnibus plura Diodo. li. v.

CHRI. ¶ VT vi. vt perij. Primum vt tempus significat, non tamen idem est vt & postq̃;. Nã post q̃; omne tempus sequẽs significat siue statim sequatur, siue ex interuallo, vt autem significat statim. ꝙ & q̃;primus. Ergo vt vidi, idest statim ꝙ vidi. Secũdũ aũt vt significat q̃;titatem, veluti cum dicimus vt magnus est, idest q̃; magnus est, ergo vt perij, idest ꝑ penitus perij, sic & græci ὡς in vtraq; ratiõe ponũt. Vñ Theocritus, ὡς ἴδον ὡς ἐμάνην. ¶ Garamantes, garamãticæ regionis caput est garama oppidum Debri fonte nobile. Nam illius aquæ noctu feruent, interdiu frigescũt. Sub principe Vespasiano iter tutuq; est factũ ad Garamãtes cum prius latrones illud redderẽt inuium. Cornelius Balbus de Garamãtibus triumphauit homo gadibus natus, primusq; ex externis ad gloriam triumphales prouectus. Armenta huius gentis obliquis ceruicibus pabulantur. Nam si recta ad pastũ ora dirigant officiunt prona ad humum cornua Garamantes æthiopes matrimonia nõ nouerunt, sed fœminas cõmunes habent, vnde filij patres nesciunt, Hæc Soli. Stra. autem refert vlteriorem syrtis ac repostam regionem & cyrenaicam lybes habent sterilẽ sane. primi Nasamones postea psylli & getulorum pars & Garamãtes addit. Præterea garamantum terra quæ silphium fert angusta est & longa & arida. ¶ Nec generis, quasi dicat, non humani sed efferati animi.

Garamantes

SER. a ¶ IMPROBus ille puer, crudelis tu quoque mater. Non est superflua hæc verborum iteratio. Nam syllogismus est plenus, qui constat ex propositione, assumptione, & conclusione. b ¶ Oues vltro fugiat lupus, optat omnia fieri contra naturam, vt. s. quia illa pulcherrima, Turpissimo marito nupsit, quod bene contra naturam videbatur, cum esset ipsa honesta, Consequens sit vt sint alia contra naturam. c ¶ Vt fugiat lupus oues, & ferant quercus aurea mala, & reliqua quæ dicit. d ¶ Electra pinguia, idest succinæ gemmæ. e ¶ Miricæ arbusta vilissima. f ¶ Certent cygnis vlulæ, aues ἀπὸ τοῦ ὀλολύζειν. i. a fletu nominatæ. g ¶ Sit tityrus orpheus, vilissimus rusticus Orpheus. s. putetur in siluis. Arion vero inter delphinas. Hic aût lesbius citharœdus optimus fuit, qui quum Tarento Corinthum cum multis opibus peteret, & videret sibi in mari tendi a nautis insidias, petijt vt cithara paululum caneret, ad cuius sonum cum delphini puenissent, excussit se supra vnum, & ita iminens vitauit periculum. h ¶ Delphinas, nas ideo breuis est, quia græca declinatio est, sicut Arcadas accessos monitu. Nam omnia græca nomina, quæ nominatiuus in es terminant, vt arcades, delphines, naiades, accusatiuum pluralem corripiunt.

Improbus[a] ille puer, crudelis tu quoque mater.
Incipe mænalios mecum mea tibia versus.
Nunc & oues[b] vltro fugiat[c] lupus aurea duræ
Mala ferant Quercus, Narcisso floreat Alnus.
Pinguia corticibus sudent Electra[d] Myricæ[e].
Certent[f] & Cygnis Vlulæ, sit[g] Tityrus Orpheus.
Orpheus in siluis, inter Delphinas[h] Arion.

olor dr. Scribit aût Cice. li. i. tuscu. quod cygni non sine causa apollini dicati sunt, sed quod ab eo diuinationem habere videantur, quia prouidentes quid in morte boni sit cum cantu & voluptate moriantur. Meminit & Pli. lib. x. ¶ Vlulæ, aues sunt nocturnæ ab vlulatu dictæ de quibus etiam Pli. ¶ Certet & cygnis vlulæ, comatas ait in Theocriti quanta luscinia de ci raucos contendere turdos. Nec fas est, epopas cygnis obstare canoris. ¶ Orpheus, de hoc iam dictum est. ¶ Arió, is fuit citharædus quidem optimus, de quo late Oui. li. ij fa. ait aût. Quod mare non nouit, quæ nescit Ariona Tellus. Carmine currentes ille tenebat aquas. Protinus in medias ornatus desilit vndas. Spargitur ipulsa cerula puppis aqua. Inde fide maius tergo Delphina recuruo. Se memorant oneri supposuisse nouo. Ille sedens citharamque tenens preciumque vehendi Cantat, & æquoreas carmine mulcet aquas, hæc & plura Oui. sed latissime Hero. circa principium primi libri, quod repetit, etiam Gellius lib. xv. cap. vlti.

PRO. ¶ MÆNALIOS, pastorales a mænalo monte arcadiæ quæ regio plurima pascua habet. ¶ Arió methymneus cytharœdus quum in pyratas incurrisset impetrauit, vt sub eodem habitu quo in scenam prodire adsuesset, canere ei liceret, qui quum cantu delphinas elicuisset & in mare se præcipitauisset, exceptus ab ipsis, perlatum in terram esse.

ANTO. ¶ NVNC ET oues, contraria fore optat cum pulcherrima turpissimo iuncta fuerit. ¶ Electra, ferunt heliades sorores phaethontis fratris interitum tam diu deplorasse, vt mortuæ omnes in Alnos tandem arbores lachrimantes adhuc conuerterentur, earumque lachrymas a Celtis ipsis qui ea circum habitant loca sæpenumero emungi, cum in aureum vertantur electrum, & tanquam lapidem durescant, Id Dionysius scribit. Dicitur præterea proprie electrum teste. Pli. li. xxxiij. vbicunque quinta argenti portio inest auro mixta. De electro etiam li. iij. Geor. latius dicetur. Electrum sine. h. scribitur, cum ἤλεκτρον aspirationem græce habeat. ¶ Myricæ, de his late ecloga quarta. ¶ Cygnis est, cygnus auis vndique plumis albis conserta & dulce canens, latine

CHRI. ¶ ELECTRA, Succina sunt. Ferunt fabulæ sorores phaethontis, cum ille apud padum fulmine ictus cecidisset, illi flentes astitisse & in arbores conuersas gumi quod electrum facit ex se emittere, dicitque electrum quod ἥλιος, i. sol eorum pater fuerit. Longum aût esset referre diuersorum scriptorum opiniones de electro. Nam neque de regionibus in quibus nascatur, neque ex quare gignatur inter illos conuenit. Sed certum est teste Pli. gigni in insulis septentrionalis oceani, & a Germanis appellari glessum. Itaque nostri vnam illarum insularum glessariam nominant, nascitur autem defluente medulla pinei generis arboribus, vt gumi in cerasis resina in pineis erumpit humoris abundantia. Quapropter latini succinum appellant. Densatur deinde frigore, aut Tepore autumnali. Cum æstus intumescens ex insulis rapuerit expellit in littora. Quod aût pinea arbore succus sit indicat Pineus in illo ex attritu odor, & quod accensum tedæ more ad nitorem fragret. Liquidum primo distillare argumento sunt quædam intus translucentia vt formicæ & culices qui musteo adhæserunt. De qua quidem re & apud Martia. epigrâma est. Nasci etiam in india certum est. nam Archelaus qui regnauit in Cappadocia illic rude aduehi adhuc inhærente cortice, polirique lacte incoctum dixit electri vis est teste Callistrato, vt contra lymphationes prosit præterea Vrinæ difficultati potum

bili potiũ alligatiũq; Accepta ex attritu vi caloris paleas & frondes arentes ita rapit vt magnes ferrum. Sed & hæc & multa alia distinctius inuenies in vltimo Plinij li. Ethruria fucinum ambram vocat. ¶ Arion, historiam ponit Seruius. Addit tamen Herodo. hunc virum Metymnæum fuisse ac omnes cytharedos superasse, & a Periandro corynthiorum tyranno, abeuntem in Italiam venisse, ac multas adeptum opes, ex suo artificio nauem quorundam corynthiorum qua ad periandrum rediret conscendisse, & animaduersis insidiis impetrauit a nautis, vt aliquantulum canere cithara finerent, atq; νόμον ὄρθιον cecinisse mox se in mare præcipitasse ac delphino susceptum in insulam tænaron incolumen delatum esse, atque inde ad periandrum redisse, & nautas qui illum in italiam esse mentiti fuerant ita arguisse, vt scelus fateri cogerentur. Addit etiam idem Hero. æneam statuam Arionis a delphino vecti positam esse in tænaro insula.

SER. a OMNIA vel mediũ fiãt mare, aut omnis terra operiatur fluctib' maximis, aut mediuꝫ Χάος, optat. n. ꝯfusionẽ, oĩum elementorum. b ¶ Viuite siluæ, valete. Nã nõ bñ optãtis

Incipe mænalios mecum mea tibia versus.
Omnia[a] vel medium fiant mare, viuite[b] siluæ.
Præceps[c] aerij specula de montis in vndas
Deferar, extremũ[d] hoc munus moriẽtis habeto.
Desine mænalios, iam desine tibia versus.
Hæc Damon[e], vos quæ respõderit Alphesibœus
Dicite[f] Pierides, nõ oĩa[g] possumus oẽs. AL.
Effer[h] aquam, & molli cinge hæc altaria vitta.
Verbenasq; adole[i] pingues, & mascula Thura

bit lib. xxij. capitulo tertio, verbenam dici gramen ex ara cuꝫ sua terra euulsuꝫ &c. Propterea igitur pingues verbenas dici putarim, nam & aræ pigues dicuntur esse. ¶ Adole, idest vre teste Nonio. Alibi adolere significat augere, honorare, ꝓpitiare, vt lib. primo æne. Et flammis adolere penates. ¶ Mascula thura, Mascula thura aliqui putant a specie testium dicta. Sunt enim rotundiora & religioni tributa ne sexus alter vsurparetur auctor Plinius libro. xij.

est sed renunciantis. Ordo est. c ¶ Præceps deferar in vndas de specula aerij montis. d ¶ Extremum hoc munus morientis habeto, idest moriar in inuidiam tuam. Nã amare ait munus, sic Merentius, Et hæc tibi porto dona prius. e ¶ Hæc damon, subaudi dixit vel cecinit. f ¶ Dicite pierides, Bene animos erigit auditorum dicendo, Superiora vtcunq; dicta sunt, sequẽtia nõ nisi a numinibus potuerunt explanari. Sane id debemus accipere pastores hoc referre, quod aliquando in arcadia audierunt. Vnde & superius ait, Incipe mænalios mecuꝫ mea tibia versus, idest arcadicos. g ¶ Non oĩa possumus omnes, Sic Cicero, Vnũ sustinere vix pauci possunt, vtrũq; nemo. h ¶ Effert aq;, hic inducit mulierẽ sacris quibusdam peruertentem mentem amatoris a quo spernebat. i ¶ Adole, incende, κατὰ ἐυφημισμὸν dicitur. nam adole est auge.

ANTO. EXTREMVM hoc, ordo est hoc habeto extremum, munus morientis. ¶ Dicite pierides, hic versus totus est Furij ex deceꝫ lib. Lucret. item libro quinto ait, Maior erat natu non omnia possumus omnes. Macrobius auctor libro sexto. ¶ Verbenas, verbena Iouis ara verebatur, domus purgabatur, lustrabaturq;, ferebatur autem domestica flore albo in ortis, sacerdotes eam puri ficationibus adhibere cõsueuerunt, siq; medicus visitando infirmum ipsam portauerit, ægroto nesciente, & dicet ægroto ipsi q̃liter es? si dixerit æger bene sanabitur. Si male morietur. Hæc alij. Plinius autem scri-

verbena

CHRI. OMNIA VEL medium, summam ostendit desperationem. ¶ Viuite, non optantis, sed discedentis est, & ad mortem proficientis. ¶ Specula montis, locus editior dicitur specula, vnde ad multuꝫ spacium facilis speculatio, prospectusq; fit eadem ratione specula fenestra appellatur. Inuenitur etiam specula per diminutionem a spe. ¶ Pierides, Sine quarum auxilio rem ipsam propter suam magnitudinem nos dicere non possemus. Et sic attentionem restaurat auditoribus, qui iam audiendo fessi esse possent. ¶ Non omnes possumus omnia, immo fortasse nullus est qui possit omnia. ¶ Verbenas, quasi herbena proprie species herbæ, est quæ alio vocabulo vt est in synonimis verminatia dicitur, græce dicitur hierobotanon quasi sacra herba, quoniam illam sacrificijs adhibebant antiqui, capitur autem verbena pro omnibus frondibus quæ adhibentur in sacris. ¶ Mascula thura, Thus masculum appellant medici quod subalbidum & rotundum & pingue & naturaliter lene & frangibile est, & quod ad ignem cito accendatur, odorem suauem colum prose emittit. Hoc omnium optimum est, vt ait Diosco.

Specula

Verminatia

Thus Masculum

SIR. a ¶ SANOS sensus, non amātes. Vnde cōtra amantes insanos vocamus. b ¶ Auertere aūt a sanitate mutare, aut auertere ait ꝙ puertere, vt sit mutata ꝓpositio. c ¶ Expiar, Coner, ꝓbē incipiā. d ¶ Carmina vel cælo pōt deducē lunā. e ¶ Vel idest etiam, vt vel ꝑamo misерāda manus Est autē argumētum a maiore ad minus Si hæc pōt facere carmina, cur nō etiā facilia ipleant? Quid.n. facilius ꝙ̄ vt ex vrbe rus redeat, & ciuitatē deserat rusticus?

Coniugis, vt magicis sanos[a] auertere[b] sacris
Experiar[c] sensus, nihil hic nisi carmina desunt.
Ducite ab vrbe domū mea carmīa ducite daph(ni.
Carmina[d] vel[e] Cælo pōt deducere Lunā.
Carminibus Circe socios mutauit Vlyxi
Frigidus[g] in pratis cantādo[f] rumpitur anguis.
Ducite ab vrbe domū mea caria ducite daphnī.
Terna tibi hæc primum triplici diuersa colore
Litia[h] circundo, terq; hæc altaria circum
Effigiem[i] duco numero[k] Deus īpare[l] gaudet.
Ducite ab vrbe domū mea caria ducite daphnī.
Necte[m] tribus nodis ternos amarylli colores.

f ¶ Cātādo, dū incātatur. Nā gerūdius modus ab oi verbo similr ꝑceat. Vnde modo cantādo a passiuo ait, cū supra ab actiuo dixerit, vt Cantādo tu illū. Tale est illud a Salustio, Cum ipse ad imperandum Tisidium vocaret. i. vt ei īperaret. g ¶ Frigidus, nocens, vt Frigida Saturni quo sese stella recepet. h ¶ Licia circundo, bene vtit liciis, ꝗ ita stamen īplicant, vt hæc adolescentis mētem implicare contēdit. i ¶ Effigiem duco amatoris dicit effigiem, sic Dido, Effigiēq; toro locat haud ignara futuri. k ¶ Numero deus īpare gaudet, aut quēcūq; superoꝝ, aut Hecatem dicit, cuius potestas triplex eē phibet, Vnde est, Tria virginis ora Dianæ, nam vt supra dictum est superi dii impari inferi pari gaudent. l ¶ Impare aūt ꝑpter metrū ait. Nā ab hoc impari dicimus. m ¶ Necte ꝯiunge tribus nodis, alligationibus.

ANTO. ¶ SANOS, idest nō amātes, q.n. amāt nō sani sunt, Hinc illud Maronis lib. iiii. Quū sic vnanimem alloqtur male sana sororem. ¶ Magicis sacris, maxīe qōnis & sempicertæ est inqt Pli. xxviii. ca. ii. valeāt, ne aliquid verba, & incātamēta carminū. Vestales nostras hodie credimus nōdū egressā vrbe mācipia fugitiua retinere vi sola ꝑcationis. Nō pauci ēt serpētes ipsos recātari credūt. Cato ꝓdidit luxatis mēbris carmē auxiliari. Marcus Varro podagris. Cæsarem dictatorem post vnū ancipitem vehiculi casum ferunt semper vt primum conscendisset id ꝙ plerosq; nunc facere scimus carmine ter repetito securitatē itinerum aucupari solitum, hic & fascinationibus adoratione peculiari occurrimus & impares numeros ad oīa vehementiores credimus. Idq; in febribus dierum obseruatione intelligitur. Scribit itē ꝙ Theocri. apud græcos. Catu. apud nos, & Virg. amatoria icātamēta imitati sunt. Magia ꝑterea incantatio dicit, Mageuo magicam exerceo. ¶ Circe, solent ferunt duos ꝓcreasse pueros Æetaz ac Persē, Æeta ī Colcho regnauit, ī taurica perses Crudeles ambo efferiq;, e Perse Hecate horta est ꝗ postea Æetæ nupsit, gēuitq; liberos tres, Circē, Medeaz, & Agialeuz. Circe ad o īs gēūs venenoꝝ curā versa multarū herbaꝝ, radicumq; varias vires mirabilesq; reperit. Venit demum ad italiam, inq; eo ꝓmontorio qđ nunc quoq; ab illa Circeū vocatur resedit, hæc ex Dio. li. v. Quomō autem Vlyxis socios carminibus verterit in feras, legitō Oui. li. xiiii. met. Cice. autem in lib. de na. de. scribit Circem solis fuisse filiā ex Perside Oceani filia. ¶ Litia, ꝙ ea vim in carminibus haberent, innuit etiam Pli. lib. xxviii. quum ait inguinibus medentur aliq̄ litium telæ detractum alligātes nouenis septenis ue nodis ad singulos nominantes viduā aliquā atq; ita inguina ad alligantes litio. ¶ Cantādo, dū cantat. ¶ Numero deus īpare ga. impares numeros a donia vehemētiores credimus, inqt Pli. li. xviii. cap. ii. & Macro. li. i. sat. scribit ꝙ īpar numerus mas: & par fœmina vocat. Itē arihmetici imparem pr̄is, & patrem matris appellatione venerant. Plinius item lib. xii. inquit ꝙ masculum genus religioni tributum est.

CHRI. ¶ MAGICIS, de his dicet in q̄rto æneid. ¶ Sanos, nullo amore implicatos. Insanos enim dicimus furiosos, at furoris, vt Plato ait Quatuor species sunt vaticinii, qui est ab Apolline poeticæ facultatis, qui est a musis Amoris, q est a Venere mysterioꝝ, qui est a baccho. Ergo q amant furore ꝑciti sūt, ergo furiosi, ergo insani. Vnde sequitur ꝙ qui sani sunt, non amēt. Vult itaq; auertere, idest remoueē sensus viri sui sanos, idest ab amore liberos quod faciet si implicabit amore. Vnde erunt insani quemadmoduz dicimus insanum poetam, & insanum vatē. ¶ Ducite ab vrbe domum mea. c. d. d. Sic etiā Theocri. in

relin pharmaceutria adhibet intercalarem versum haud dissimilem.
ἴυγξ ἕλκε τὺ τῆνον ἐμὸν ποτὶ δῶμα τὸν ἄνδρα.
¶ Cælo possunt de. lu. magorum est polliceri suis carminibus lunam e cælo euocari. Vñ Thessali cũ lunam laborare timerẽt quã carminibus incãtarẽt tinnitu vasorum æneorum ne illa carmina audiret obstrepebãt. Hinc Iuue. Iã nemo tubas nemo æra fatiget. Vna laboranti poterit succurrere lunæ. ¶ Terna, pter alios negant pythagorici & platonici quicq̃ numeris esse perfectius qppe qui figurarum, numerũq̃ serie, ac pportione a sũmo deo constituta sint oĩa atq̃ ita digesta vt numeris & figuris ptinere videantur. Ait. n. Pythagoras, ex monade oriri numeros ex numeris puncta, ex punctis lineis, ex ijs figuras planas, ex planis solidas figuras. ex ijs solida corpora, & ex ijs elementa esse, ex qbus fit mundus. Trinitatem autem Pythagorici rerum omnium mensuram dicunt. ¶ Nã deus ternario numero res gubernat, primo enim singula creat, secundo ad se creata rapit. Tertio rapta perficit. Res itidem primo a pæterni fonte effluunt, dũ nascuntur, Secũdo in eundem refluunt, Dum suã illam originem repetunt. Tertio perficiunt in suum principium iam reuersa. Orpheus igitur deum principiũ medium, & finem dixit. Principium aũt vt producit, Medium, vt producta ad se rapit, Finis vt redeuntia perficit. ¶ Ternos colores, manet in eadem trinitate.

Necte amarylli[a] nodos, & venẽis dic vicla necto.
Ducite ab vrbe domũ mea caria ducite daphni
Limus[c] vt hic durescit, & hæc vt cera liquescit
Vno, eodemq̃ igni, sic nostro[d] daphnis amore.
Sparge[e] molã, & fragileis[f] icẽde bitumĩe Lauros.

GER. a ¶ AMaryli, vocatiuus græcus. Hæc Amaryllis est ea, quam greci συμμυσιν dicũt. b ¶ Et veneris dic vincula necto, Anapestus est trimeter hypercatalecticus. Hoc aũt metrum est cupidini consecratum, vt ita implicet mens amatoris, sicut iplicantur & ɔnectuntur illi colores inuicem. c ¶ Limus vt hic durescit, fecerat illas duas imagines alterã ex limo, q ex igne fit durior alteram ex Cera quæ igne soluit, vt Videlicet mens amatoris, ita durescceret, ad illã quam tunc amabat, oẽsq; alias sicut limus ad ignem, & ad se ita molliret & solueret amore, vt Cera ad ignem liquescit.
d ¶ Sic nostro daphnis amore, subaudi durescat & liquescat, vt. s. quam appetit Deserens me, potius amet. e ¶ Sparge molas, far, & salẽ. f ¶ Et fragileis incẽde bitumine lauros. i. lauros diuino igne consume. Nam bitumen ex fulmine dr̃ procreari. Vnde iuxta Babyloniam, qa frequentia cadunt fulmina, hac re lacus redundat, adeo vt inde fabricasse muros Semyramis dicatur.

ANTO. ¶ CERA liquescit, Simeta in Theocriti secunda ait, vtq; meis pallens digitis bene cera liquescit, Mindius ex tẽplo sic nostro delphis amore. ¶ Molam, erat mola ex sale & farre molito, vt scribit Var. ¶ Bitumẽ, bitumen ex terra gleba quæ a calore liquefacta afflatur atq; diffunditur, rursumq; in glaciẽ fortissimam ab aqua frigida immutatur qualis est lacuum aqua, vnde & sectione & incisiõe opus est. Id postea in sũmo fluitat, Stra. auctor lib. xvi. Pli. autem lib. xxxv. ca. xiiij. scribit, q̃ bitumẽ alibi lim[9] alibi terra. ¶ Limus, ab Iudææ lacu emergẽs Terra in Syria. Est & liquidũ bitumẽ sicut & acyntius

gignit & pingue liquorisq; oleacei in Sicilia, vtũturq; eo ad lucernarũ lumina. Itẽ ad scabiem iumẽtorum. Vis bituminis q̃ sulphuris sistit, attrahit, discutit glutiat, ad lepras pruritusq; corporum efficax, hæc ex Pli. ¶ Lauros, lauro in suffimẽtis & purgatiõib[9] vtebant. Nõ tñ fas erat in pfanis vsibus pollui laurum, vt Pli. li. xv. meminit. Lauros
CHRI. ¶ VENERIS dic vincula necto, simile quidam & Theocritus.
πλάσ᾽ ἅμα, καὶ λέγε ταῦτα, τὰ δέλφιδος ὀστέα πάσσω.
¶ Limus, vt hic quemadmodum vnus idẽq; ignis liquefacit ceram ac contra limum cõsolidat, sic amor ignis est liquefaciendo te mihi reddet durum aduersus alias vel cum liquefecerit, & mollem reddiderit, in nostrũ amorem consolidabit, vt permaneas in eo non dissimile est illud Theocriti.
ὡς τοῦτον τὸν κηρὸν ἐγὼ σὺν δαίμονι τάκω
ὣς τάκοιθ᾽ ὑπ᾽ ἔρωτος ὁ Μύνδιος αὐτίκα Δέλφις.
¶ Bitumine, Iudææ lacus est quẽ Asphaltitẽ nominant imẽso ambitu. Vnde mare mortuum a nõnullis nominatur sed sapore corruptior est q̃ mare, grauitate odoris accolis est pestifer. Et vt placet Soli. animal nullũ habet nihilq; in eo mergi potest. Vnde etiã teste Cornelio Tacito. Nandi imperitos attollit. Certo enĩ tempore bitumen eggerit quod a lacu etiam asphaltum nominant. Liquor est acer natura sua & sparso aceto ɔcrescit primum manu trahitur, Inde nullo iuuãte influit, non ære, non ferro, sed sanguine mẽstruo scindit. Iordanem omnẽ per hunc labi dicunt, nec tamen infici. Hoc Semyra-

enim pro calcé ad structuram babylonicoꝝ mœnium vsaꝫ dicunt. Pli. scribit bituminis naturam proximam esse sulphuri. Id ꝗ esse limum qua iudeæ lacu emergat. Præterea multa quæ de bitumine ab eodem dicunt Dioscorides ait, bitumen aliud aridum, aliud liquidum esse, aridū gigni in iudæa. Phœnice, & Sidonia liquidum in Babylonia, Apollonia, & Sicilia, vocatur a nonullis stercus dæmonis. Galenus dicit illud vim habere calfaciendi & desiccandi. Serapion scribit, ꝙ prohibet apostemationem vulnerum. Suo suffitu confert doloribus matricis, potū cum castoreo & vino ciet menses & confert tussi veteri, & asthmaticis & morsibus venenosoꝝ, potum cum aceto soluit sanguinem coagulatum, impositus dentibus sedat dolorem admixtum farinæ ordei & nitro & ceræ prodest podagræ.

SER. a ℂ IN daphnide lauꝝ, aut sarcaismos est ꝑ in Daphnide aut intelligamus supra Daphnidis effigiē eam laurū incēdere ꝑꝑ nostis similitudinē. b ⁋ Bucula bovis ē diminutio. Sane bos anomalū nomē est. Naꝫ hic bos & o bos ꝑducit sic his bob⁹, & ab his bobus. Nā reliq oēs casus breuē hūt syllabā ꝑmā. c ⁋ Propter aqriuum, iuxta. d ⁋ Perdita, amore ꝯsumpta. e ⁋ Nec sit mihi cura mederi, aut noli magicis artibus subuenire, aut noli cū ipso ꝯcumbère. Ab vtroq;.n. medicina amātib⁹ venit. f ⁋ Perfidus, nūc. s. ꝑfidus. g ⁋ Limine ī ipso, loco sacro, sicūt supra diximus Vestæ.

Daphis me mal[a] vrit, ego hāc ī Daphide[a] Lauꝝ
Ducite ab vrbe domū mea carmina ducite daphnī.
Talis amor Daphni: qualis cū fessa iuuencum
Per nemora, atq; altos quærēdo bucula[b] lucos
Propter[c] aquæ riuum viridi procūbit in herba.
Perdita[d] nec seræ meminit decedere nocti,
Talis amor teneat, nec sit[e] mihi cura mederi.
Ducite ab vrbe domū mea carmina ducite daphnī
Has olim exuuias mihi perfidus[f] ille reliquit
Pignora cara sui, quæ nunc ego limine[g] in ipso
Terra tibi mando, debēt hæc pignora Daphni.
Ducite ab vrbe domū mea carmina ducite daphni
Has herbas, atq; hæc Ponto mihi lecta venena
Ipse dedit Mœris, nascuntur plurima Ponto.
His ego sæpe Lupum fieri, & se condere siluis

so transf atq; abire in deserta, trāsfigurari q; in lupum & cū cæteris eiusdem gnīs congregari per annos nouē, in quo tpe si hoīe se abstinuerit, reuerti ad stagnū & cū tranauerit effigiē recipe ad pstinū hītū addito ix. annoꝝ senio, addit q; Fabi⁹ eādē recipe vestē, iter auguria ad öxtrā cómeātiū ꝑciso itinere si pleno id ore secerit nullū oīum pstantius hæc ex illo.

ANTO. ℂ DAHPNIS me malus vrit, Simeta in secunda Theo. ait, Comburit me delphis, ego hanc in delphide laurum. ⁋ Propter, idest ꝓpe. ⁋ Perdita nec seræ, versus integer est Varij de morte: vt edocet Macrob. lib. sat. vi. ⁋ Ponto, mēsura ponti a Bosphoro ad meotidis lacum protenditur, vt scribit Pli. li. vi. Soli. autem scribit in ponticis oria aconeꝫ portum esse, qui prouentu malorum graminum vsq;adeo celebris est, vt noxias herbas aconita illic nominemus. ⁋ Lupum fieri, Pli. li. viij. scribit, ꝙ in Italia quoq; creditur luporum visus esse noxius, vocemq; homini quem priores contuētur adimere ad præsens. homines, autē in lupos verti, rursusq; restitui sibi falsum esse cōfidenter existimare debemus, aut credere omnia quæ fabulosa tot sæculis comperimus. Euanthes inter auctores græciæ non spernendus tradit Arcadas scribere cum gente antei cuiusdā sorte familia electum ad stagnum quoddam regionis eius duci, vestituq; in quercu suspen

CHRI. ℂ PERDITA nec seræ meminit decedere nocti. Versus est ex Vario ō morte, dicit.n. Non amnes illam medij, non ardua tardanꝫ Flumina, nec seræ meminit decedere nocti. ⁋ Nec sit mihi cu. me. Optat.n. & illū amoꝛ īplicari, & se ꝯtra ita liberari. vt eū negligat Sic.n. ad plenū iniurias vlciscet. ⁋ Exuuias, qm̄ ꝓ hoste ille se gesserit, exuuias appellat q̄s ille ꝓ amoris pignore reliqt. ⁋ Cara, naꝫ res amati vehemēter diligit amās. Hæc duo & ī Didones expssit, ꝙ tūc hēret ꝓ exuuijs & olī ꝓ pignore amoris cara, sic Iuue. Gratoq; Indulget basia plectro. ⁋ Perfidus, iurgiū est amātis. ⁋ Nā dolet fidē frāgi. ⁋ Herbas at.n. Herbas ex qbus facile fiāt venena. i. philtra amatoria, q̄ iure venena dr̄, qm̄ p venas ad ꝑcordia discurrant vñ veneficia appellāt & veneficæ q̄ illa faciāt. Probat āt efficaciā veneficij ab auctore, ait ergo ip̄e mœris. Nam emphasis facit ꝓnomē & mœris ea grauitate ꝓnūciat tāq; si sonet maxim⁹ ī ea re artifex. Deīde a pria. Nō ī pōto fuit medea oīuꝫ veneficaꝝ maxia. Sꝫ qūo lecta sūt ab eo venena, si mœris ōdit, sꝫ legam⁹. ⁋ Ip̄e mœris dedit venena lecta mihi. i. lecta, vt ego hērē q. d. meo noīe legit. Nā cū legū herbas nomināt cui legāt. ⁋ Lupū fieri, refert Augus. Lupus

In libro de ciui. dei. M. Varronē scribē de Arcadibus, q̄ illi forte ducti trāsnatāt quoddā stagnū, vt ibi in lupos cōuertant, & cū similibus feris viuūt, & si a carne humana nō vescant, rursus post nouē annos renatato eodē stagno reformant in hoīes. Deniq; quēdā Demenetum parrasiū gustasse de sacrificio, qđ Arcades imolato puero faciūt deo suo Lyceo, & in lupos ɔuersus, & x. āno in humanā effigiē reuersum in olympia pugilē victoriā meruisse, nec ppaliā cām, & lyceū Ioue & lyceū Pana in Arcadia vocari existimat. Varro, nisi q̄ ea nō alias q̄ diuina fieri posse existimat. Plini. et scribit Euanthē īter auctores graeciae nō spretū tradere, qđ Arcades scribūt ex gente Antaei cuiusdā sorte familia electū ad stagnū quoddam eius regionis duci, vestituq; in quercu suspēso tranare atq; abire in deserta, trāsfigurariq; in lupū, & inter lupos versari p annos. ix. quo in tpe si ab hoīe abstinuerit redire ad stagnū, illudq; tranare & effigiē humanā pristinā recipe addito. ix. annorum senio. Addit idē Augusti, mulieres fuisse in Italia, q̄ dantes aliqd in caseo, hoīes in iumenta mutabāt, quae necessaria quaeq; portabāt, deinde perfuncti opera ad se redibant, nec tñ sensus rationalis in illis mutabatur. ¶ Et se consili. Nam vt dixit Varro cum similibus feris habitabant.

MR.

Moerin saepe animas imis exire sepulcris.
Atq; satas [a] alio vidi traducere messes.
Ducite ab vrbe domū mea carmina ducite daphnī.
Fer cineres amarylli foras, riuoq; fluenti,
Transq; caput iace, ne respexeris [b] his ego daphnī
Aggrediar nihil [c] ille Deos, nil carmina curat.
Ducite ab vrbe domū mea carmina ducite daphnī
Aspice, corripuit [d] tremulis altaria flammis
Spōte sua dū ferre moror, cinis ipse bonū [e] sit.
Nescio quid certe est, & Hylax in limine [f] latrat
Credimus? an q̄ amant ipsi [g] sibi sōnia fingunt,
Parcite, ab vrbe venit, iā parcite carmina. Daphnis,

a ¶ Atq; satas. iā. victimis magicis qbus dā artibus hoc fiebat, vñ est in duodecim tabulis. Neue alienā segetē pelle xeris. b ¶ Ne respe. noluit ut se videri numina, nisi ex nimia necessitate. Vñ p miraculo dictū est, Alma parens pfessa deā; qđ nō faceret nisi in piculo filij. c ¶ Nihil ille de. n. ca. curat. Satis est q̄ putat artē magicā nil valere. d ¶ Corripuit tre. al. flā. li vxori Cicerōis dē ɔtigisse cū p' pactū sacrificiū libare vellet in cinerē, visa est flāma, q̄ flāma eodē āno ɔsulē futurū ostēdit eius maritū, sicut Ci. i suo testat poemate. e ¶ Bonū sit, i. dubitat & optat, vt si signū bonū sit, qa ignis medius est & q possit & nocē. f ¶ In li. la. in loco vbi amati vestes obiacerat. g ¶ Ipsi sibi sōnia fingunt, oīa q̄ supra dixerat de arte magica destruit dicendo haec vera desiderantibus tātum videri, qđ per prouerbiū est locutus.

ANTO. ¶ ALIO tra. m. qn ē inqt Plin. li. xxviii. c. ij. & legū ipsaꝝ i. xij. tabulis verba sunt q fruges excātasset, & alibi. Qui malū carmē icātasset. ¶ Nihil car. cu. ostēdit psi Maro carminibus nō eē pōdus. ¶ Aspice, verba sunt amaryllidis. ¶ Bonū sit nescio, dubitat, an bonū an malū cinis accēsus portēdat, deinde certior ait. Quid cer. ē. i. aliqd est, nā & hylax in limine latrat, i limīe sc̄ vbi daphnidis exuuiae erāt, latrabatq; illi' aduētu. ¶ Hylax, melius p x quā p s scribit i fine. hylao aūt vel hylacteo latro; vl' resono signat, hic & hylactor nomē canis apd Oui. ¶ Credim'. s. aliqd eē. ¶ An q. a. ip. si. som. fin. i. vana cōponūt, vēnire putātes q̄cūq; ōdiderant. ¶ Qui. a. nulla

[b] Synalepha ē. ¶ Parcite, sit ait credēs illū vētur eē. ¶ Parcite, aūt desistite. CINIS sep. Credidit antiqtas vmbras defunctoꝝ in sepulcris regere. Ac ppterea magne illis curae erant sepulcra. Hinc Iuue. Dū maioꝝ vmbris tenues & sine pōdē terrā, Spirātesq; crocos, & i vrna ppetuū ver, Qui sceptorē icti voluere parētis. Et loco. Et Prop. Terra tuū spinis obducat lena sepulcrū, Et tua qđ nō vis sētiat vmbra siti. ¶ Atq; sa. a. vi. tra. m. si i. xij. tabulis fieri pbibetur. His. e. d. his tā validis. Aggrediar, veluti hostē. ¶ Nihil il. de. n. c. c. Stupefacta sic dic. Admirat. n. q̄ cū ad id sacroꝝ iā puenerit, tñ adhuc illū moueri n̄ sentiat. ¶ Aspice cū ita admirabūda staret, secutū ē hō mōstrū. Vñ amaryllis, q̄ tatura erat cineres admōet eos flāmas cōcepisse. ¶ Nescio qd. s. sit, q. d. nescio audiam an nō audiā. ¶ Certe est, cum iteꝝ & clarius audisset dixit, certe est. s. aliquid, & secutus est poeta naturam, nam cū aliquid ex lōginquo apparet, adeo dubia res est, aut icerti sumus sit ne an nō sit. Deide cū magis appropinqt videmus ēē, sed tñ qd sit nōdum cōstat paulo post cognoscimus non mō equum eē, sed ēt meum vel tuū. Eadē rō est in auditu. Credimus, dubitaret pmū an audisset qppiam. Deinde cū constaret audisse dubitauit, qd audisset. Postremo putauit audisse virum. Veꝝ cuꝫ nimis viꝝ cuperet, dubitauit rursus an nimia cupiditate deceptus, sensus id putaret eē qđ non esset. ¶ Fingūt son. pūbiē ē. Nā q nimia cupiditate decipitur, & credit id esse qđ nō est, dr sibi fingere somnia.

SER. QVO te mœri pedes? an quo via ducit in vrbem? Hæc ecloga continuum non habet carmen, sed de diuersis locis Theocriti aliqua ad eam contulit, sane hoc continet. Virgilius postquam pene occisus est ab Ario centurione Romam reuertens, mandauit procuratoribus suis, vt tuerentur agros, & ad præsens obsequerentur Ario. modo ergo Mœris procurator eius secundum præceptum patroni portat hædos Mantuam, quos Ario offerat. Sequitur alter pastor, & eum quo pergat interrogat, ille deflet suas miserias, & hinc iam variæ præstatur occasio cantilenæ. Quo te moeri pedes? subaudi ducunt; & est zeugma a posterioribus. b Viui peruenimus, idest diu viuendo ad ista & ostendit plerunque obesse hominibus vitæ longinquitatem; quæ interdum causa est miseriarum. c Quod nunquam veriti sumus, quia inopinata grauiora sunt mala. Vnde ait Dido; Hunc ego si potui tantum sperare dolorem; Et perferre soror potero. d Nunc victi, idest impotes voti. Nam quomodo victores dicimus voti compotes, qui quicquid volunt faciunt, sic victos e contrario voti impotes, qui non possunt facere quod volunt. Cæterum quomodo uicti sunt Mantuani, qui nec bella gesserunt? e sors omnia uersat, nisi hoc ad personam rusticam redigas, aspere contra Augustum dictum est, cuius felicitatem sicut omnia dicit posse mutari. f Illi, Ario centurioni. g Quod nec bene vertat, quæ res eius in perniciem vertatur. i. vt malo omine hoc munus accipiat, Tractum autem hoc ab Hectore & Aiace. Nam Hector dedit Aiaci gladium, quo se Aiax postea interemit. Hector vero balteum accepit ab Aiace, quo circa muros patriæ tractus est postea inde & illud comicum natum est, Dij bene vertant quod agas. Plerunque enim bona in peius, mala mutant in melius. h Subducere colles Incipiunt, & ex alto in campos dissolui. i Vsque ad aquam, Mincij fluminis scilicet.

ECLOGA NONA MOERIS.

LYCIDAS MOERIS.

QVO TE[a] Mœri pedes? an quo via ducit in vrbem. MOE.
O Lycida viui[b] peruenimus, aduena nostri.
Quod[c] nunquam veriti sumus, vt possessor agelli
Diceret, hæc mea sunt, veteres migrate Coloni.
Nunc[d] victi tristes, quoniam sors[e] omnia versat,
Hos illi[f] (quod[g] nec bene vertat) mittimus hædos. LY.
Certe equidem audieram, qua se subducere[h] colles
Incipiunt, mollique iugum demittere cliuo
Vsque[i] ad aquam, & veteris iam fracta cacumina fagi

ANTO. QVO te Mœri, argumentum patet carminibus. Viui peruenimus, solet enim longior

plurima incommoda afferre. Vnde Iuuenalis de priamo inquit, fat. n. longa dies igitur quid contulit? omnia vidit, Euersa & flammis Asiam, ferroque cadentem. Victi, idest superati violentia militum. Est autem ordo, Nunc victi nos quoniam sors omnia versat. Tristes, idest inuiti mittimus. Illi, idest aduenæ possessori hos hædos. Quod nec bene vertat, idest in bonum conuertat. Sors omnia versat. sed profecto fortuna in omni re dominatur, inquit Salustius in Catili. & Tiberius. sed & Macrob. li. ij. Fortuna immoderata in bono æque atque in malo. Qua se subducere colles, Describuntur hinc Maronis agri. subducere, descendere. Demittere iugum. i. relinquere summitatem. Molli cliuo, facili descensu, habebant enim Maronis agri iunctos colles ius erat ei ad illorum summitatem. Est & mihi agellus huiusmodi, nisi ad occidentem collis sit, cuius mihi possessio ad summum tantummodo est, postea vero campus inest alterius coloni. Vsque ad aquam, in tityro dixerat, Quamuis lapis omnia nudus Limosoque palus obducat pascua iunco. Fagi, propter ea non ab re sub tegmine fagi recubans dixit Melibœus.

CHRI. QVO te mœri pedes, rusticanus modus loquendi & pastori vehementer quadrans, quamuis vtatur expolitione. O Lycida, non vocantis, sed dolentis est. O viui. q. d. hanc calamitatem præstitit diuturna vita. Quod nunquam veriti su. Vitium. n. hominum est, vt omnia sibi fœlicitatem proponant nunquam ad tristia respiciant. Quamobrem impremeditati sæpe opprimuntur a calamitatibus, quæ quidem quanto magis improuisæ sunt, tanto magis offendunt. Quapropter Ci. in Tuscula. ostendit perturbationes grauiores etiam fieri cum calamitates impremeditatos nos subito inuadant. Quapropter grauius vrgebatur Mœris quod hæc mala non prouidisset. Migrate. q. d. non reuersuri discedite. Aliud. n. est si dico, discedo hinc, aliter si dico migro. Nam qui discedit redibit fortasse paulopost. Qui autem migrat eo consilio discedit, vt alibi sit domicilium positurus. Qua se, describit Maronis prædij terminos.

Oia[a] carminib[9] vf3 seruasse[b] menalca[d]. MOE.
Audieras[c]: & fama fuit sed carmina[e] tantum
Nra valēt Lycida tela inter martia: quantum
Chaonias[f] dicunt Aquila veniente Columbas.
Quod nisi me quacūq3[g] nouas[h] incidere lites,
Ante[i] sinistra caua monuisset ab Ilice Cornyx,
Nec tu[9][k] h mœris, nec viueret ipse mēalcas Ly.

SER. a ¶OMNIA, q̄ supradixit. Intelligimus āt aut Virgilij tm̄ agrum, aut totius Mātuæ eē descriptū. b ¶ Seruasse, recupasse. c ¶ Audieras & fama fuit, beniuolētiā quidē Augusti ēt fama vulgaui, sed eā belli actiaci necessitas īpediuit. d ¶ Menalcas audieras. i. vestrū Virgilius. e ¶ Sed carmina tm̄ Nra valent Lycida tela īter marcia quātus. Hoc ēt Cicero ait in miloniana, Silēt. n. leges īter armā. f ¶ Chaonias dūt aqla veniente colūbas, Minora. n. auguria maiorib[9] cedūt, nec vllaꝝ sunt viriū, ꝗ̄ peiora sūt. Chaonias aūt epiroticas. Nā ī epiro dr̄ nemus fuisse, in quo rn̄sa dabāt colūbæ, qđ iđ fingit, qa ligua thessala peliades, & colūbæ vaticinatrices vocanł. g ¶ Quācūq;, qmcūq3 subaudi rōne, & bn̄ augurij pitiā dat ei de quo sup̄ ait, His ego sæpe lupū fieri & se ꝯdere siluis Mœrim, sæpe aīas imis exire sepulcris. h ¶ Nouas lites, magnas. i. militaria iurgia. i ¶ Ant sinistra caua monuisset ab ilice cornix, Hoc ad auguralē ptinet disciplinā. Augures. n. designāt spacia lituo, & eis dāt noīa, vt pma ps dicał antica posterior postica, itē dextrā & sinistrā. M ō ḡ cornicē de nulla haꝝ pte venisse dicit, sed ab antica ad sinistrā ptē volasse, & in caua ilice ꝯsedisse, q̄ res agroꝝ dānū significabat. Ilex. n. glādifera arbor est q̄ qm̄ vitiosa ē, vitiū possessionis ōndit fore p milites clamore gaudētes & litib[9], sicut cornix est. Nā hæc auis & clamorł lætał, & aīs freqn̄ł īuadit. Hoc ḡ nūc dicit augurio se eē admonitū, vt abstineret ab occursu litigiosi milits, q retēturus fuerat possessionē. k ¶ Tu[9] mœ. tuus amic[9].

PRO. ¶CHAOnias. e. qm̄ columbæ in chaonia regione epiri in quercu arbore sedisse dicūtur, & humana voce dedisse rn̄sa, & ita bonū augurīū erat si coruus dextra cornix sinistra volaret, vt Cicero diuinaꝝ, Quoꝝ a dextris coruus a sinistra cornix facit augurīū.

ANTO. ¶CARMInibus seruasse me. hoc loco nō pastor Menalcas, sed Vir. est intelligendus p allegoriā, vt scri. Fab. lib. viij. ¶ Aquila veniēte, minora. n. auguria maioribus ꝯcedūt. ¶ Chaonias columbas, In Epiro erant primi chaones, a quibus chaonia dicta vt scri. Pli. li. iiij. aliter Maro lib. iij. Refert aūt Herodotus li. ij. Euterpe. s. geminas ex ægypto columbas euolasse, vtranq; nigram, vnā q̄dem in Aphricā, alteram ꝟo in Dodonam epiri q̄ fago insidens humana voce elocuta, sic eo loco Iouis oraculū condi debere. Eaꝝ ꝟo q̄ ad aphros abijsse colūbā iussisse aphris vt Ammonis oraculum cōderent, qđ oraculum et ipsum iouis erat. Refert demū Herodo. ipse colūbas illas fuisse re vera fœminas sacerdotes, & sorores a phœnicibus his locis vēditas &c. ¶ Quacūq;, qūocūq;. ¶ Nouas lites, Probus scribit ꝙ vbi Maro amicoꝝ bn̄ficio pmeruerat, vt agros suos reciperet, ꝯcitauit ī se veteranos adeo vt a Milieno Torone pmipilari pene sit interfectus ni fugisset, hinc ait, Quod nisi me &c. ¶ Sinistra, diximus in Tityro cornicem a sinistra facere ratum, coruum vero a dextera, vt refert Ci. ꝑpter cornicem igił monitus Maro ab lite abstinuit.

CHRI. ¶FAMA fuit, est pinde ac si dicat veꝝ est. Nā hoc differt a rumore fama. Quia rumor est eaꝝ reꝝ quaꝝ nullius est certus auctor, ergo falsa res eē potest. Fama vero certos habet auctores, ergo res vera vt plimū. ¶ Chaonias co. spēm pro genere ponit. Cæterum Chaonia pars epiri est, in qua est silua Dodona, hæc oraculū habet dodonæi iouis, qđ responsa dat p colūbas. Ait aūt Hero. in Clio, oraculū oīum q̄ in græcia sunt antiqssimum esse, & circa sui principia vnicū. Addit pterea & hoc qđ in Dodona & illud qđ ī lybia ē ꝯstituisse duas sacerdotes thebani iouis q̄ a phœnicibus abactæ huc, altera illuc, altera puenerūt. Et hæ qdē sacerdotes iouis dicere, antrū ī loco dodonæi oraculū notatū esse. Duas nigras colūbas ex ægyptiaca Thebæ euolasse, & eaꝝ alterā in Lybia tēplum Ammonis ædificari iussisse. Alterā in Dodona silua sup fagū ꝯsedisse, voceq; humana locutā, Illic Iouis oraculū ꝯstituēdū dixisse. Sacerdotū ꝟo eaꝝ q̄ in Dodona fuerūt vetustissimā pmeniā vocatā esse secūdā Timereas, nouissimā Nicādrem. Veꝝ idē Hero. priori opinioni assentił, neq; credit colūbas, sed mulieres e thebano templo venisse. Nec mirum qđ peliades. i. colūbas fuisse dicāt græci. Nā antiq̄ pelasgoꝝ ligua mulieres peliades dicebanł. ¶ Quod, autem dn̄t columbas fuisse nigras, est vt noteł mulieres ægyptias fuisse, Et pfecto eūdē ritū qui ī templo Thebani iouis est in dodonæo oraculo obseruari affirmat. ¶ Sinistra, Est in libris augurum, Cornicem a sinistra parte augurium futurum

Fama
Rumor

facere. Et Cice. de diuinatione ait. Alijs auibus ã dextra, alijs a sinistra datum est, vt ratũ au gurum faciant. Et alibi cur a dextra coruus, a sinistra cornix facit ratum. Et Plau. in asinaria, Picus & cornix est a leua, coruus a dextra. ⁋ Ilice, glandiferæ arbores maxime sunt hæ, Robur, Quercus, Æsculus, Ilex, Cerrus, Suber, fagus.

Heu[a] cadit in quenq̃ꝫ tm̃ scelus. heu tua nobis
Pene[b] simul tecũm solatia rapta menalca.
Quis[c] caneret nymphas. qs humũ[c] florẽtib[9] herbis
Spargeret. aut viridi fontes[d] induceret vmbra.
Vel quæ[e] sublegi tacitus tibi carmina nuper.
Cum te ad delitias[f] ferres Amaryllida nostras.
Tityre[g] dũ redeo breuis est via, pasce capellas.
Et potum pastas age Tityre, & inter agendum[h]
Occursar̃ capro, cornu ferit ille, caueto. MOE.
Immo hæc quæ Varro nec dũ[i] pfecta canebat,
Varre[n] tuũ nomẽ, supet[k] modo mãtua nobis,
Mantua uæ[l] miseræ nimiũ[m] vicina Cremonæ,
Cãtãtes sublime ferent ad sidera Cygni. LY.

a ⁋ HEU ca. i quẽq̃ꝫ tm̃ scel[9]. Postq̃ꝫ audijt occidi potuisse Virgiliũ q̃ñ obstupuit. Hoc gñalit̃ dicit, põt i quẽq̃ꝫ tm̃ scelus venire, vt Virgiliũ necare cõtendat? ⁋ Pene sl' tecũ solatia rapta menalca cũ suis. n. solatijs pijt poeta, q necdũ editis carminib[9] mouit. Virgilius aũt illo tpe nondũ aliqđ opus scripserat, & dicẽdo solatia, latẽter tpa carpit, Augusti, qbus carmina nõ oblectamẽto, fuere sed solatio, qđ ifeliciũ esse consueuit. c ⁋ Quis humũ florẽtib[9] herbis Spargeret, sic est dctm̃, vt Tũ phaethõtiadas musco circũdat amaræ Corticis, atq̃ꝫ solo pceras erigit alnos. d ⁋ Fõtes induceret vmbra, tegeret, cooperiret. e ⁋ Vel quæ sublegi tacitus tibi carmina nuper, rustica affectione reminisci se illoꝶ carminũ fingit, quæ aliquãdo a Virgilio, licet iuito, Romã cũti abstulerat. Nã sublegi est furatus sũ, Vñ & sacrilegus, dr̃, q sacra legit. i. furat̃. f ⁋ Delitias nr̃as, i. cõmunem mãm. g ⁋ Tityre dum redeo, breuis est via, pasce capellas, Theocriti sunt versus, verbũ ad verbũ trãslati, sed tñ Virgilij negociũ ꝯtinẽtes. Nã allegoricos sperat suis, vt rẽ tueãtur, nec tñ audeant cõtra Arij præceptum venire.

τί τυρ' ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε βόσκε τὰς αἶγας
καὶ ποτὶ τὰν κράναν ἄγε τί τυρε, καὶ τὸν ἐνόρχαν
τὸν λιβυκὸν κνάκωνα φυλάσσεο μή τυ κορύψῃ.

h ⁋ Inter agẽdũ, dũ agis, & honesta locutio est, si dicamus, Inter cœnandũ hoc sũ locutus. i ⁋ Nec dũ pfecta, nimiæ familiaritatis est signũ, ꝙ ei recitabat carmẽ nõdũ ad limã redactuꝫ. Dicit aũt carmẽ, qđ q̃ñ cœperat in honorẽ Varri cõponere, & p trãsitũ ponit quasi versa schedia. k ⁋ Supet mõ mãtua nobis, superstes reddat̃, & hoc dicit. Si nobis Mãtua fuerit reddita, faciã vt te celebrẽt oẽs poetæ. l ⁋ Mãtua uæ miseræ nimium vicina Cremonæ, Bñ ingemit mãtua noꝶ ifelicitatẽ, qb[9] sola obfuit vicinitas cremonẽsium. Nã Cassij, Bruti & Antonij copias cremonẽses suscepe rũt, quos ẽt ipsos mire excusat dicẽs, Miseræ Cremonæ, q̃ etiã si vellet minime tãtis copijs posset resistere.

m ⁋ Nimiũ vici. i. vsq̃ꝫ ad piculũ. n ⁋ Varre. s. n. ordo est. Varre tuũ nomẽ sublime ferẽt ad sidera cãtãtes cygni. i. poetæ. Sic Hora. õ pĩdaro, Multa dircæũ leuat aura cygnũ. ⁋ FONTES iduceret. i. delectaret, iducer̃. n. q̃ñq̃ꝫ delectare significat, vt ẽt Noni[9] edocet. ⁋ Viridi vmbra, plantando. s. arbores iuxta. põt & p hypallagen legi, vt dicat ꝙ iduceret viridẽ vmbrã fontib[9]. Vł supple qs caneret carmĩa &c. ⁋ Tityre dũ re. hæc carmĩa Menalcas amicã petiturus cecinerat, q̃ postea Lycidas ei subiecit. ⁋ Occursare ca. Theo. ait ĩ iij. Tityre lasciuas virgultis pasce capellas. Post age muscosos fontis has Tityre pastas, Interea occursare capro, q venerat oris Puniceo libycis cornu ferit ille caue. Immo hæc imo poti[9] qs cecinisset hæc carmĩa &c. ⁋ Væ mise. i. valde miseræ ob amissos videlicet agros. Væ ãt pticula i alijs vocabul̃ auget, i alijs minuit, hic vehemẽs, & vegrãde dicimus, & vesãos & vecõdes. gel. auct. ẽ li. v. c. xij. ⁋ Supet no. viua supsit ad nr̃a ꝯmoda ñ alićn. ⁋ SOLATIA rapta, nõ puto poetã voluisse taxare tpa Augusti. Itaq̃ꝫ sñiaꝫ credo eẽ hãc. Maxius mœror pueñisset ex morte Menalcæ. Sꝫ tñ si carmina aliq̃ reliqsset, attulissẽt illa qdẽ solatiũ in dolore, Nũc aũt qs extinctus fuisset nullo relicto carie nõ solũ Menalcas erept[9] fuisset nobis. Ex q̃ re mc̃[9] seq̃bat̃ mœror, sꝫ ẽt carĩa q solatio eẽ possent. ⁋ Heu ca. magna exaggeratio sceleris cũ tm̃ putat̃, vt ĩ nullũ cadẽ posse existĩet. Auget õ. ĩde duplici repetitiõe, heu & qs. Itẽ ĩterrogatiõe. ⁋ Tityr̃. d. r. Miꝶ poetæ igeniũ, vt aliena carĩa ita ĩ suũ op[9] trãsferat, vt suata eclogæ lege, tñ qđ ad negociũ suũ ꝑtinet allegorice includat.

Feludat. ¶ Varro, ĩ honorẽ Varij. ¶ Nec dũ pf. nã ſi pfecta fuiſſent nõ fuiſſet arrepta ſolatio. Et vt honoret Varũ oñdit q̃ nõ adhibuerat eũ auditorẽ vt voluptatẽ caperet, ſed iudicẽ vt errata corrigeret. ¶ Superet, ſuperſit nõ deficiat; quod eſſet niſi reſtituerentur agri.

Sic tua [a] Cyrnæas fugiant examina taxos.
Sic Cythiſo paſte diſtẽtent [b] vbera Vaccæ,
Incipe ſi quid habes, & me fecere poetam
Pierides, ſunt & mihi carmina, me [c] quoq; dñt
Vatem paſtores, ſed non ego credulus illis.
Nã neq; adhuc Vario [d] videor, nec dicere Cinã [e]
Digna, ſ; [f] argutos iter ſtrepe ãſer olores. MOE.
Id qdẽ [g] ago, & tacitus Lycida mecũ ipſe voluto
Si valeã [h] meminiſſe, neq; eſt ignobile carmen.
Huc ades [i] O Galatea, qs eſt nã [k] ludus ĩ vndis,
Hic vær purpureum, varios hic flumina circum
Fundit hum⁹ flores, hic cãdida Populus antro
Imminet, & lentæ texunt vmbracula vites.
Huc ades, ĩſani [l] feriãt ſine littora fluctus. LY.

SER. a ¶ SIC tua cyrnæas fugiant examĩa taxos. venenata arborẽ q abũdat ĩ Corſica, Hæc aũt inſula græce Cyrne dr, vñ fecit hãc deriuationẽ, Cyrneas taxos, qb⁹ paſtæ apes mel amariſſimum faciunt. b ¶ Diſtẽtẽt vbera, pluriimum lactis reportẽt. c ¶ Me qq; dñt vatẽ paſtores magna ṽecũdia ſuũ meritũ extẽuat nec. n. ait probãt, ſ; dicũt. Nec docti, ſ; paſtores, qbus tñ ipſe nõ credo. d ¶ Vario videor, Varius poeta fuit, de hoc Horatius, Varius dicit molle atq; facetũ. Itẽ, Scriberis Vario fortis & hoſtiũ victor. Nã Varus dux fuit, cui ſupra blandit. e ¶ Cĩna digna, ẽt Cinna poeta fuit optim⁹, q ſcripſit ſmyrnã, quẽ libellũ decẽ ãnis elimauit. f ¶ Sed argutos ĩter ſtrepere ãſer olores. Argutos, canoros, vt Forte ſub arguta, & alludit ad Anſerẽ quẽdã Antonij poetam, q eius laudes ſcribebat, quẽ ob hoc p tranſitũ carpſit. De hoc ẽt Cicero ĩ philippicis dicit, Ex agro falerno anſeres depellant. Ipſius. n. agrũ ei donarat Antoni⁹. g ¶ Id quidẽ ago. i. vt carmẽ in memoriam poſſit redire. h ¶ Si valeã meminiſſe, vt ẽt in æneidæ diximus, iõ ita iũxit tpa, qa deſẽctiuũ ṽbũ ẽ memini. i ¶ Huc ades o galatea Theocriti ṽſus ſunt.

ἐσεύθοις Γαλάτεια, καὶ ἐξενθοῖσα λάθοιο.

qbus ĩducit Cyclopẽ viſum cũ in ſcopulo ſedẽs amicã ſuã Galateã de fluctibus inuitaret ad terras, Cyclops. n. dr nymphã amaſſe galateã, q̃ cũ quẽdã paſtorẽ amaret, & Polyphemũ ſperneret, ille iratus Acin necauit, q poſtea Galateæ miſeratione in fontẽ mutatus eſt, q hodieq; latine acilius dr. k ¶ Quis nã ludus in vndis? & q̃ ſequunt carmĩa. Ad maiorẽ terraꝝ laudẽ dicit in mari nullã eſſe voluptatẽ. Nã hæc eſt plena laus, q̃ ↄtrariarũ rerũ cõtinet vituperationẽ. l ¶ Inſani fluct⁹, ideſt magni, vt ĩſano iuuat indulgere dolori. ¶ CYRNÆAS, in liguſtico mari eſt Corſi-

ANTO. ca, quã græci Cyrnõ appellauere, ſed thuſco

propior a ſeptẽtriõe in meridiẽ proiecta Pli. ſcri. li. iij. Plura tañ meminit Diodo. li. vi. ¶ Taxos de taxo legito Plin. lib. xxvi. ¶ Cythiſo, vide ſuperius. ¶ Cinna, ſue. etiã meminit ĩ libello d grãmaticis, de cinna poeta refeřẽs quoq; h̃ illius carmẽ. Sæcula pmaneat nři doctrĩa Catonis Ser. addit illũ ↄpoſuiſſe ſmyrnã & Trãquil. in deõ libello ſcri. Craſſitiũ cõmẽtario Smyrnæ ẽdito adeo ĩclaruiſſe, vt h̃ de eo ſcriberent. Vni craſſitio ſe credẽ Smyrna pbauit. ¶ Id qdẽ ago vt ĩcipiã. ſ. dixerat. n. Lycidas, Incipe ſi qd habes. ¶ Huc ades o gal. Fuit hæc maris nympha nerẽi & Doridis filia a Cyclope Polyphemo adamata, d q̃ late apõ Oui. li. xiij. Vñ eã vocãs apõ illũ ait, Iã mõ ceruleo nitidũ caput exere põto. Iã galatea veni, nec mũera deſpice nřa, Theocritus ãt ecloga. vj. id oẽ pus deſcripſerat. Appian⁹ dẽ ĩ li. q illyri⁹, ĩſcribit ait e polipheo ciclope & galatea tres filios extitiſſe Celtũ illiriũ & gallũ, eoſq; ex Sicilia pgreſſos Celtis & illirijs & galatis ab ipſis cognomẽ aſſumẽtib⁹ impitaſſe. ¶ Inſani, furentes.
¶ CYRneas, cirnũ appellãt græci ĩſulã quã latini & ĩſulã ipi corſicã dñt. De q̃ Diodo. & Straꝑtraria ſcribũt, ſ; de h̃ alibi. Dicit ãt Diodo. illã abũdaŕ terebẽtina cera & melle, & ĩcolas paſci lacte & meꝛe & carnib⁹, pĩmas ãt ibi oriri taxos ex qbus, mella amara ſunt. ¶ Cythiſo, quã herbã dixim⁹ afferŕ copiã lactis. ¶ Et me, & p ẽt, ĝ me q̃q; vt pierides tradiẽ, q̃ fecerũt illũ poetã pierides vt ſit fides ab auctorib⁹. Nã ſolũ muſæ faciũt poetam. ¶ Sẽ &. m⁹ vt oñdat ab effectu ſe eẽ poetam. ¶ Dñt v p. Arguit a iudicio eoꝝ q ſẽ poetæ. Nã paſtores h̃ ĩtelligit, q nouerũt canẽ carla vt d coridõe et d thirſide dcm̃ ẽ. Nec placꝫ qd dẽ Ser. ¶ Paſtores. i. ĩdocti. Nã, ĩ ope bucolico paſtores ẽt doctos dicim⁹, vt cur nõ Mopſe bõi, i. docti, ĝ poetas. Quãobrẽ q̃uis Muſas magiſtras habuerim, q̃uis carmina cõdiderĩs, q̃uis paſtoꝝ iudicio pbẽr poeta, tñ no

CHRI. Cyrnus

lo labi nimia credulitatẽ, cum videas me non posse æqre Var. & Cin. poetas. Nec temerẽ dixit credulus. Nam credulitas videt esse eorum qui vltra q̃ȝ oportet credunt. ℓ Hic. .i. propter colores florum purpureum ergo pulchrum. Nam vt aurum diximus pulchrum, & qm̃ excedat metalla, sic purpureum, quoniam purpura reliquos colores superat. ℓ Candida. p. quemadmodum illud. Et glauca canentia fronde salicta, sic nunc dicitur populus cādida, quoniã frondes habet ex altera parte albas. ℓ Texunt. .i. Se in texendo faciunt vmbracula. Sunt enĩ vmbracula tegmenta, quę faciunt vmbras. ℓ Vmbella, vero est quam manu gestantes opponimus soli vt facies non lædatur radijs solaribus. Hac teneriores mulierculæ vtuntur cum in sole sunt. Iuue. En cui viridem vmbellam, cui succina mittas. Vmbella

Quid? quæ te pura [a] solum sub nocte canentẽȝ
Audierã? nũeros [b] mẽini, si v̄ba tenerẽ. MOE.
Daphni [c] quid antiquos signorũ suspicis ortus?
Ecce Dionæi [d] processit Cæsaris astrum,
Astrũ quo segetes [e] gauderẽt frugibus, & quo
Duceret apricis in collibus vua colorem.
Insere Daphni Pyros, carpẽt tua poma nepotes.
Oĩa [g] fert ætas: aium [h] quoq; sæpe ego longos
Cantando puerũ memini me condere [i] Soles.
Nũc oblita mihi tot carmĩa. vox quoq; moerin

SER. a ℂPVra sub nocte, serena. b ℓ Numeros memini, metra rhythmos. c ℓ Daphni qd ãtiqnos signorũ suspicis ortus? Ecce dionæi pcessit cæsaris astrũ, Cũ Augustus Cæsar ludos funebres patri celebraret, die medio stella apparuit ille eã esse cõfirmauit parẽtis, vñ sunt v̄sus isti cõpositi. d ℓ Dionæi aũt lõge repetitũ est a mr̃e Veneris Dione. Sane astrũ græce dixit nam stellã debuit dicere. e ℓ Quo segetes gauderent frugibus, ad mẽsem alludit Iuliũ, q dictus ẽ in honorẽ Cæsaris, quo & vuæ & frumenta maturescũt. f ℓ Carpẽt tua poma nepotes, ac si diceret nihil est qđ possis timere. Nam illud respicit, qđ supra inuidiose ait. Insere nunc melibœe pyros, pone ordine vites. g ℓ Oĩa fert ætas. i. aufert. Nõ intelligamus eũ subito obticuisse, nec qđ cœpat iplere potuisse. h ℓ Aĩum quoqȝ, etiã memoriam. i ℓ Lõgos Soles, æstiuos dies finire, vt Tris adeo incertos cæca caligine soles. k ℓ Cõdere, finire, atqȝ ad occasum ducere.

PRO. ℂDIONÆI. c. sic vocata Venus, fuit mater Veneris est, Diuum Iulium significat quouis capita in statua stella addita est.

ANTO. ℂQVID? cur non memoras. ℓ Numeros, i. rhythmos teste Fabio li. ix. Est aũt rhythm⁹ auctore Diome. versus imago modulata seruans numerũ syllabarũ, positionem sæpe sublationemqȝ cõtinens. ℓ Si. i. vtinã. ℓ Signorum. i. siderũ, nã vt scribit Varro li. iij. Signa dicunt eadẽ & sidera, signa ꝑo q aliqd significent, vt libra equinoctiũ, sidera quæ insidunt. ℓ Dionæi cæsa. i. venerei, ex Venere. n. ortus est Aeneas, inde Ascanius a quo iul⁹, cui regni loco apud albaȝ sacra est potestas attributa atqȝ honor, cuius familia fuit maxima atqȝ clarissima, oĩuȝ auctor est Diony. li. i. Ex eadem familia Iulius Cæsar est. vñ & Maro ait. Iulius a magno demissum nomẽ

Iulo, qđ, nõ de Ascanio intelligẽdũ ẽ sed de iulo. Ascãij filio; q magnus fuit q̃tũ ad sacrã ptãtẽ & honorẽ, vt ostẽdi m⁹. Vtqȝ Ci. I. lib. de nat. deorum. Venus tertia filia fuit Iouis & Diões. ℓ Cæsaris astrum, Cæsar in deorũ numerũ relatus est, siqdem ludis quos ei hæres Augustus edebat stella crinita p septẽ continuos dies fulsit, ex oriens circa vndecimã horã. Creditũqȝ est, aiam eẽ Cæsaris in cælũ recepti, & hac de cã simulacro eius i v̄tice ardebat stella auctor est Trãquil. ℓ Astrum, de astro sidere & stella legito Mac. li. i. de som. ℓ Gauderẽt frugibus, allusio est ad iuliũ mẽsem in Iulij Cæsaris honorẽ sic appellatũ, cũ esset qntilis, eo aũt mẽse & fruges maturæ sunt, & maturescũt. ℓ Processit, apparuit. ℓ Segetes, de ijs & frugibus in pricipio Geor. videto. ℓ Aium quoqȝ, mẽtẽ ipsaȝ, q in senioribus apparet, hinc Iuue. ait sat. x. Sed omni mẽbrorũ dãno maior demẽtia, q̃ nec noia seruorũ nec vultũ agnoscit amici Orbilio idẽ bñuentano, vt scri. Tranql. euenit, Nã vixit ppe ad centesimũ ætatis annũ amissa iãpridẽ memoria, qđ versus Bibaculi docet Orbilius vbi nã est litterarũ obliuio. ℓ Cõdere, abscõdere. ℓ Lõgos so. tardius occidẽtes, hinc lõgos dies accipimus. Orbilius

CHRI. ℂNVMEROS, Concentum & modulationem, & vt græci dicũt rhythmos. ℓ Dionæi⁹ qui originem ducit ab ænea filio Veneris, cuius mater fuit Dione. Alibi referem⁹ tres Veneres, sed hic tantum dicã tertiam Venerẽ tertij iouis & Diones filiã fuisse. ℓ Astrũ⁹ Cometẽ intelligit, q Augusto faustus apparuit in ludis funebribus Iulij Cæsaris quos celebrabat veneri genetrici. De quo ipse in quadam epistola, Apparuit ipsis meorũ dierum ludis sidus crinitum per septem dies in regione cæli qua sub septentrionibus est, id oriebatur circa vndecimam horam, clarum ex oĩbus

qui omnibus terris conspicuum fuit, eo sidere credidere animam Cæsaris inter deos relatã, propterea id insigne capiti statuæ in foro positæ adiectum est. ¶ Animum memoriam. Nã memoriæ organum ad siccitatem tendere oportet, verum in sene quamuis humor naturalis defecerit & calor defectu pabuli quod est sibi in humor extinctus sit, abundat humor, noxius, qui memoriam humefaciens corrumpit.

Iã fugit ipsa. Lupi[a] moerin videre priores,
Sz tñ ista satis, referet tibi sæpe menalcas. LY.
Causando[b] nostros in longum ducis amores.
Et nunc oẽ tibi stratum[c] silet æquor, ꝛ omnes
Aspice; ventosi ceciderunt murmuris auræ.
Hinc adeo media est nobis via, nanqz sepulcrũ
Incipit apparere Bianoris[d]. hic vbi densas
Agricolæ stringũt[e] frondes, hic moeri canamus
Hic hædos depone, tamẽ[f] veniemus in vrbem.
Aut si nox[g] pluuiã ne colligat ante veremur
Cãtãtes licet vsqz. (minus via lædet) eamus
Cãtãtes vt eam[h], ego hoc te fasce[i] leuabo. MOE.
Desine[k] plura puer: ꝛ qđ nunc[l] instat agamus,
Carmina tũ melius, cũ venerit[m] ipse, canemus.

SER. a ¶ LVPI moerin videre priores, Hoc etiã physici confirmãt, quod voce deseratur is quem prior viderit lup'. Vnde etiam prouerbium hoc natum est, Lupus est in fabula, quoties superuenit ille de q̃ loquunt, & nobis sui præsentia amputat facultates loqñdi. b ¶ Causando, causas nectẽndo differs nr̃a desideria. c ¶ Tibi stratum silet æquor, In tuam gratiã, & hoc dicit, vt possis canere cũcta siluerũt, qđ quides ex Theocrito sumptum est.

τὰ δένιν καλὰ νύματα φαίνει ἀσυχαναX λάζοντα

d ¶ Bianoris, hic est qui & Ocnus dictus ẽ, de quo ait in decimo, Fatidicæ mantus & thusci filius amnis, cõditor Mantuæ. Dictus est Bianor quasi aĩo & corpore fortissimus. ἀπὸ τῆς βίας, καὶ ἀνορὲνς. e ¶ Stringunt frondes, amputant, decutiunt. Ipse in Georgi. Sed tamen & quærnas glandes tũc stringere. t. f ¶ Tamen veniemus in vrbes. etiam si paululum quiescentes dederimus operam cantilenæ. g ¶ Nox pluuiã ne colligat añ veremur, Aer enim cũ occasu mutatur frequẽter, quod in æneide etiam sæpius indicatur. h ¶ Vsq; eamus, iugiter eamus, sed cantantes. ita enim minorẽ itineris sentiemus laborem. i ¶ Hoc fasce leuabo, si cãtantes ierimus, hædorum te onere ipse leuabo. Nã fascem ait onus, sic in georgicis, Iniusto sub fasce viam dum carpit. k ¶ Desine plura puer, ac si diceret nimij desiderij es. l ¶ Quod nunc instat agamus, Nos centurionem placemus N. ĩ canere ociosoꝝ est. m ¶ Cũ venerit ipse, vel Virgilius cuius aduentu sperabat securitatẽ, vel ipse Augustus, qui actiacis bellis fuerat occupatus.

ANTO. ¶ PRIORES, de lupis videto ecloga præcedenti. ¶ Causando, causas nectendo. ¶ Bianoris, is aliter Ocnus dictus est filius autem Mantus fatidicæ q a matris nomine mantuam appellauit, auctor est Virgi. lib. x. dicens. Ille etiã patriis agmen ciet Ocnus ab oris Fatidicæ Mantus & thusci fili' amnis. Qui muros m̃risq; dedit tibi Mãtua nomẽ. Dicit aut Bianor a bia, qđ est vis, seu violentia, & ἀνὴρ Virgili. ¶ Stringunt. excidunt, auctore Nonio. ¶ Minus via lædet, Comes facũdus in via pro vehiculo est dicebat Publius, vt Gel. & Macro. scribunt. ¶ Desine plura, Lycidã arguit tanq̃ leuiũ, voluptatisq; vanæ cupidum. ¶ Puer, & diastole figura in er. ¶ Instat, vrget, iminet, vt scilicet nostrorũ agrorum possessori hædos istos mittamus veniæ gratia. ¶ Ipse menalcas. i. Vir. vt agros recipiat.

CHRI. ¶ LVPVS, aut si ante videat hominẽ q̃ ab illo videatur, reddit eum raucum. Vnde cum aliquis loquentibus superuenit, cuius pr̃sentia illi tacere cogant, puerbiũ est, Lupus est in fabula. Pli. de lupis ita scribit, Sed in Italia quoq; credit luporum visus esse noxius, vocemq; hominis quem priores cõtemplẽtur adimere ad p̃sens. ¶ Pluuiam, Honestior locutio est, veremur pluuiã ne nos colligat q̃; si dicas, veremur ne nos pluuia colligat. ¶ Minus via lædet, Nã & cautus & facetus sermo efficit iter ita iocundum, vt laborem eundi non sentiamus, vnde Publius q minus scribit ait. Comes facũdus in via pro vehiculo est. ¶ Desine p. Et leuitatem in cupiditate pueri & maturũ in sene consiliũ ostendit. Lycidas. n. nec suo nec cõgruo tempore cantus q ociosoꝝ sunt, quærebat, Menalcas in tanta rerũ perturbatione iis qui instabant difficultatibus consulẽdum & cantũ & ociũ reseruãdum censebat. Atq; ita seruato decoro & puer, qui ardẽtioris ætatis est voluptatẽ q̃rebat. Et vir in quo iam maturus esse consilium oportet, seria iocis p̃ferenda censebat.

ECLOGA DECIMA GALLVS.

Extremum [a] hunc Arethusa mihi concede laborem [b]

Pauca [c] meo Gallo, sed quæ legat ipsa Lycoris,

Carmia sunt dicẽda, neget quis carmina Gallo?

SER. a EXTREMVM HVNC arethusa mihi concede laborẽ. Gallus ante omnes primus ægypti præfectus fuit poeta eximius. Nam & Euphorionem (vt supra diximus) transtulit in latinum sermonem, & amorum suorum de Cytheride scripsit libros quatuor. Hic primum in amicis Augusti Cæsaris fuit, postea cum venisset in suspitionem, quod contra eum coniuraret occisus est. Fuit amicus Virgilij adeo, vt quartus georgicorum a medio vsq; ad finem eius laudes teneret, quas postea iubente Augusto in Aristæi fabulam commutauit. Hic Gallus amauit Cytheridẽ meretricem libertam Volumnij, quæ eo spreto Antonium euntem ad gallias est secuta, propter quod dolorem Galli nunc videt cõsolari Virgilius. Nec nos debet mouere quod cum mutauerit partem quarti georgicorum, hanc eclogã sic reliquit. Nam licet consolet in ea Gallũ, tamen altius intuenti vituperatio est. Nam & in gallo impatientia turpis amoris ostendit, & aperte hic Antonius carpitur inimicus Augusti, quẽ contra romanũ more Cytheris est ĩ castra comitata. b ¶ Extremum laborem, nõ quod laboriosum est. Nã scribere apud poetas lusus est, vt Et ipsum ludere quæ vellem, sed rem tibi laboriosam. s. vt nympha virginitate gaudens præstes de amoribus cantilenam. Vñ & rogat dicens pcede. & verecũde pauca postulat, & eã adiurat etiã, sic tibi cum fluctus subterlabere sicanos. Per arethusam aũt musas siculã. i. bucolicũ theocritũ inuocat carmen. Sane arethusa sm latinitatẽ in penultima habet accentũ, sm rationem græcã in tertia a fine, sicut Creusa & Creusa. c ¶ Pauca meo gallo, nõ ad cæterarum eclogarum cõparationẽ, sed pauca quãtum ad Galli pertinet scripta, quæ vt supra diximus de suo amore composuit.

PRO. ¶ ARETHVSA fons in Sicilia, a quo musas vt cognominare, quia Bucolica, carmen siculũ, Vel qa amoris cã Alphæus piscæ fluuius p mare defluens in eam cõuenit.

ANTO. ¶ EXTREMVM hunc. De gallo poeta satis ecloga. vi. iam diximus sm Eusebium Strab. etiã li. xvij. scri. Cornelio Gallo ægypti prouinciam a Cæsa. Augusto primũ cõmissam fuisse. ¶ Suetonius quoq; meminit Corneliũ Gallum ad præfecturam ægipti ex infima fortuna fuisse ab ipso Augusto prouectum quẽ postea res nouas molientem damnandum senatui tradidit, itaq; & accusatorum denũciationibus & senatusconsultis ad necem compulit, scri. Eusebius, vt ante etiam narrauimus, quod gallus anno ætatis suæ. xliij propria se manu interfecit, addit Ser. hunc scripsisse libros. iiij. de cytheride olim Volũnij liberta, & a se amata, quam alio noie lycorida appellauit, quæ eo cõtempto Antonium in galliã secuta est. Hinc eum Maro solari præsenti carmine voluit, nam sibi iunctus amicitia fuerat, cum vt ante dixi Cæsari commẽdatus ab illo agrum receperit. ¶ Arethusa, fons est siracusus testibus. Plinio, Solino, & Strabone libro sexto, quæ in pelagus fluuium statim emittit, hunc ipsum Alpheum esse traditum est in fabulis, qui cum in peloponneso sumat originem, per mare sub terram vsq; ad arethusam fluenta perducit, deinde hoc ex loco emergens rursus excurrit in pelagus. hæc & plura strabo. Naso etiam libro quinto metha. multa, & Diodo. lib. xxi. ¶ Arethusa, propter Theocritum hanc nympham inuocat, qui syracusus fuit, vti ecloga. iiij, &. vi. narrauimus. ¶ Extremum laborem, extremum carmen, per quod innuit toto opere arethusam fauisse sibi, quod quidem ita est, nam vbiq; Theocri. vt patuit immitatus est. Arethusa

CHRI. ¶ EXTREMVM arethusa laborem. Recte Serui. laborem ad arethusam, refert Verum quod dicit poetas, ludere habet profecto huiuscemodi exercitatio, modo recte res procedat summam animi voluptatem, sed sũmo labori adiunctam. Nam teste Hora. Qui studet optatam cursu cõtingere metam. Multa tulit, fecitq; puer sudauit, & alsit abstinuit venere & baccho, & Iuue. etiam de poeta dixit. Vt dignus venias hederis & imagine macra, & Pers. pallidamq; pirenes dixit, Est igitur laboriosissima res in poetam egregiũ euadere. ¶ Meo, q. d. Cui tantũ gratificari cupio. ¶ Pauca, sed tamen quæ huiusmodi sint, vt ipsa Lycoris legat q. d. iis moneatur. ¶ Neget. q. e. gallo, cum ille optimus poeta sit, & possit alijs carmina scribere. Vel dicit, quis tam durus erit qui nolit consolari Gallum amore perditum, arethusam autem nympham pro musa posuit, est tamen vna ex illis nymphis quas in Geor. Enumerat. Et tandem positis velox arethusa sagittis,

¶ SIC TIBI

Sic[a] tibi cum fluctus subterlabere sicanos,
Doris[b] amara suam non intermisceat vndam.
Incipe sollicitos[c] Galli dicamus amores.
Dum tenera attondent simæ[d] virgulta capellæ,
Non canimus surdis, respondent[e] omnia siluæ.
Quæ nemora[f], aut qui vos salt⁹[g] habuē puellæ
Naides, indigno[h] cum Gallus amore periret?
Nam neq; Parnassi[i] nobis iuga, nam neq; Pindi
Vlla moram fecere, neq; Aonie[k] Aganippe.
Illum etiam lauri, etiam fleuere Myricæ.
Pinifer illum etiam sola[l] sub rupe iacentem
Mænalus, & gelidi fleuerunt saxa Lycæi.
Stant[m] & oues circū, nostri nec pœniteat illas.

SER. a ¶ SIC tibi cū fluctus subterlabere sicanos. Varia.n.opinio est. Nā alij dicūt ad Arethusam nymphā siciliæ Alpheū de Elide venire per maria, sm quos alibi dixit, Alpheus fama est huc elidis amnē. Alij dicūt ipsas Arethusam in fontē mutatā Alpheum fugere, & de Elide ad siciliam venire, qđ nunc est secutus. b ¶ Doris amara, mr̄ nympharū ē, quā p mari posuit. c ¶ sollicitatos, plēos sollicitudinis post Cytheridis abscessus, quā lycorim vocat. Fuerūt autem vno tpe nobiles meretrices tres, Cytheris, Origo, Arbuscula. Oratius Explosa arbuscula dixit. Idē vt quōdā Marseus amator originis ille, qui patrium mimæ donat fundū, qз lareq₃. d ¶ Simæ græcū nomē est, idest pressis naribus. Vnde & simias dicimus, qđ epitheton Theocritus dat pcipue apibus.

ὡς τῆνιν αἱ σιμαὶ λαιμωνάδες ἐρῥβου ἰοῖσαι
αἴδ' ἔφον ἐς ἀδεῖαν μελανοῖς ἄνθεσι μελιαισαι

e ¶ Rñdēt oīa siluæ, p echo.i.vocis imitationē nos solamur. f ¶ Quæ nemora, est qdā Theocriti ecloga, in q̄ suos amores deflere Daphnis īducit, huius oēз ordinē ad hāc eclogā trāstulit. g ¶ Saltus habuere puellæ Naides, nymphas simpliciter accipiamus. Nā si pprie loqueret Oreades diceret. Naides.n.fontium, Oreades montiū nymphæ sunt. Sane qa diximus easdē eē nymphas q̄s ēt musas, vr̄ hoc dicere, qa si cū ipso fuissent musæ.i.si dedisset operā scribēdis carminibus, nō icidisset in tātas amoris angustias. h ¶ Indigno, vel meretricio, vel magno. nā & Ennius ait, Indignas turres, idest magnas. i ¶ Neqз parnassi nobis iuga nā neqз pindi mōtes Thessaliæ sunt apollini & musis cōsecrati. k ¶ Aoniæ aganippe, noīatiui sūt singlares. Aganippe āt fons ē Boeotiæ, q̄ & aonia dr̄, Aonie āt breuis fit ni, qa seqt̄ vocalis vocalē. l ¶ Sola sb rupe desta. Mænalus autem & Lycæus sunt montes arcadiæ. m ¶ Stāt & oues circū.s.circa gallū ei⁹ amorē suspētes, sensus aūt est, Sicut oues o galle circa te stāt nō pœnitēs, ita nec te illar̄ pœniteat. Nā etiā Adonis quondam omnū extitit pastor, & quod ait nostri, miscuit suā psonam, vt frequenter facere cōsueuit. nā erat integrum tui nec pœniteat illas.

ANTO. Doris. ¶ DORIS amara, hæc nympha fuit Oceani filia & thetyos vt scrib. Hesiod⁹, q̄ Nereo frī iūcta ē vxor, a qbusdā īterptat̄ amaritudo, q̄ Nereū, hoc ē mare a neros qđ est aqua dictū, semper consequitur, hic sæpe a poetis doris p mari ponitur, vt etiam hic. Simus ¶ Simæ simos, vox græca ē, dr̄ autē qs pressas nares hūt. Quæ nemora, iterrogatio est. ¶ Saltus, cāpi. ¶ Naides, per has musas ītelligit vt seq̄ntia īdicāt. ¶ Indigno, turpi. ¶ Parnassi, de hoc supius. ¶ Pindi, pindus thessaliæ mons est, vt scribit Soli. ex cuius vtice teste Stra. li. vij. fluit inachus amnis. ¶ Aoniæ.i.bœotiæ. est.n. genitiuus casus, nō aūt noīatiuus, de aonia latius eclo. vi. Aganippe Aganippe, fons ē bœotiæ vti Solinus edocet, sit ēt Hippocrene, q̄s fontes cadmus līarum pmus reptor dū rimatur q̄naз adijsset loca, qm̄ equestri exploratione dephēdisset. Incēsa est licētia poetar̄, vt pariter vtrunqз vulgarēt. s. qđ eor̄ alter alitis eq vnguicula solicitatus foret, alter potatus facūdia aīas irrigaret, aganippe demū dr̄ ab agam quod est valde & hippos equus. hippocrene vero, ab hippos & crene, idest fons. ¶ Lycæi, arcadiæ montis de quo supra.

CHRI. ¶ DORIS, Oceāi filia & Nerei ei⁹ frīs vxor. Hic vo p ipso mari capit. ¶ Quæ nēora, dolet nō affuisse nymphas ī mœrore Galli. nā solitudo hoib⁹ dolores auget, & qđ p nymphas musas ītelligat, appet, qa ponit pnassū quē musæ icolūt, & latēt īfert, nō supatū fuisse ab amorē si musæ affuissēt. i. si studijs operā ōdisset, & si marcuisset ocio. Nā ait naso, Ocia si tol. pi. cu. arc⁹. ¶ Aoniæ, aones ppli āntiq boetiæ fuerīt e sunio pfugi a qb⁹ aones mōtes dn̄t, ī qb⁹ fōs ē aganippe ait Stra. Lac. vo ait Aon Neptuni filius, a quo aonia pars boetiæ dicta est. Theudo. ait hūc factiōe ex apulia pulsus ī Boetiā venisse & ibi īpasse, & Neptuni filiū habitū cū onchesti apuli viri dicissimi eēt filius & ab hoc aoniā dictā. Aonia

Nec[a] te poeniteat pecoris diuine poeta.
Et formosus oueis ad flumina pauit Adonis[b].
Venit[c] & Vpilio, tardi[d] venere Bubulci,
Vuidus[e] hiberna venit de glande Menalcas,
Oés unde amor[f] iste rogant, tibi venit Apollo,
Galle quid insanis inquit, tua[g] cura Lycoris,

SER. a ¶NEC te poeniteat pecoris diuine poeta, Allegoricos hoc dicit, nec tu erubescas bucolica scribẽ. b ¶ Adonis, a hẽt accẽtū, qa græcū ẽ nomẽ, tñ & latine sic dicim'. Nam Adō nusq̃ lectū ẽ. c ¶ Venit & vpilio, pp metrū ait vpilio, Nā opilio dicim', & græco vsus ẽ schemate, sicut illi dñt ὄρεα, p eo qđ qđ ẽ ὄρη, & ὄνομα p eo qđ est ὄνομα. d ¶ Tardi Venere bubulci. i. stulti. Terenti' in ἑαυτὸν τιμωρούμενος. Tardus est. i. stultus. Nā porci cito ambulāt. e ¶ Vuidus hyberna venit de glāde menalcas, pinguis, & humidū est qđ extrĩsecus hẽt aliqd humoris Vuidū, vo qđ ĩtrĩsecus, vñ & vuæ dictæ sũt, quod tñ plerũq; ɔfundũt poetæ. f ¶ Amor iste, tā ĩpatiens, tā turpis. g ¶ Tua cura lycoris, pene irrisorie dctm̄ est. Tua cura. i. p qua tu ita es sollicitus reliqt. & bñ cū alij ĩterrogent, quasi deus Apollo diuinat.

PRO. ¶ADONIS, Hesiodus ait phœnicis, & Alphæsibeæ agenoris Thoãtis, q Syriam, arabiãq; tenuit ĩpio, vt antimachus ait, Regnauit cypro, vt & Philostephanus libro q̃ quæstionis poeticæ reddidit eũs ex Ioue sine illius fœminæ accubitu, peccatū hũc venādi studiosus fuisse, & ab apro ĩterĩisse, atq; ita p̃imis cognitū. Pastorẽ nõ ĩuenimus fuisse, sed amatoriā Veneris ĩduxit historiam.

ANTO. Adonis ¶POENITET, pudet, pœnitet, pudeat ¶ Pecoris. i. bucolici carminis. ¶ Adonis, Theocritus quoq; ait in prima, Vade age carpe vias, puer est formosus adonis, & timidos fugit lepores, nec parcere nouit, ille feris trucibus, pascit dū mõtibus agnas. Fuit aũt cynire cypro℞ regis filius ex Myrrha filia quē ardentissime Venus adamauit, tãdẽ ab apro vulneratus interijt, de quo latius lib. x. met. Fuerat aũt rex, hortorũq; nobilium possessor. Vñ Pli. li. xix. inquit, & qm̄ antiqtas nihil prius mirata est, q̃; & hesperidū hortos, ac regū adonis & alcinoi, de adoni & Venere multa Macro. li. j. sat. ¶ Vpilio, non opilio p o in pñcipio, sed Vpilio p u legẽdum est, auctoritate ẽt Prisciani, q dicit o breue; in hoc noĩe eẽ ɔuersam in u lōgā ex literaꝝ affinitate. Seruius vo existimauit Marone; fecisse diphthōgẽ græcā pp metru;, vt ouno ma pro onoma, sic vpilio p opilio. est autẽ ouiū custos. ¶ Vuidus, pinguis.

CHRI. ¶ADONIS, ex Papho Cypri rege natus est. ¶ Cinara, cinara vo Myrrhā filiam habuit q̃ p̃re inscio se cū filia concūbere adonē genuit, qa Venere amat' fuit, & demū ab apro in siluis cæsus, a Venere post mītas lachrymas in florẽ purpureū ĩmutatus est. Qui vo ad historiā fabulā referunt Venere; syriam fuisse tradunt ex mře Cypria, quæ adoni nupsit, & vt lactātio placet meretriciā artẽ ĩstituit. Macrobius ãt res ad phisicẽ refert, aitq; adonẽ p sole, Venere; vo p supiori terræ hemisperio, qđ nos incolumus, poni, vt Proserpina ponit p inferiori. Ergo Venus i. terra gaudet adone, cū sol per superiorem zodiaci partẽ decurrẽs ver atq; æstatẽ facit, tũcq; ridet floribus, frõdibusq; ornata. Cū vo per signa meridiana fert qm̄ ad aliud respicit hemisperiū, & a nr̃o recedit, eripit sibi a Proserpina adonis atq; ab apro ĩterficitur. i. ab hyeme, q̃ qdē frigore, glacieq; hispida est, vt aper. Lugetq; tũc terra. i. Venus, qa nubib', pluuijsq; tristat hyemis tpe. Mox tamen redeunte vere, iterum ridet herbis & floribus & frondibus, ideoq; aprilis veneri dicatus est. Eadem etiam ratioue. Isisq;. i. terra. Osirim. i. solẽ apud ægyptios luget. Hæc ait Macr. Eusebius aũt Pamphilus ait apud Priscos adonim. atymq; arbo℞, frugumq; flores intelligit. Sed volunt atym eos flores significare, qui ante maturitate; decidũt neq; fructum gignũt, Propterea q; illū emasculatū poetæ fingũt, adonẽ vo volunt eos flores significare q fructus producunt, q̃propter illo gaudet terra. ¶ Vpilio, cū græci volunt o micron. i. breue longum efficere adiungunt illi u vt ὄρεα ὄυρεα. Ergo cū sit opilio quasi ouilio custos ouium mutauit o in u, & u est p ου diphthongo græco, quo diphthōgo nos latini caremus. ¶ Bubulci, a bob' dicti sunt ¶ Hyberna, Quia hyberno tẽporẽ iam maturæ legant. ¶ Glādes, diximus enĩ in superioribus glandes esse a Quercu robore, Ilice, Æsculo, Cerro, Subere, Fago, & Galla, & diximus primū mortalium cibum glandes fuisse, asserit tamen etiam Plinius sua tempestate per hispanias inseri glādes secūdis mẽsis. Easq; tamẽ cinere coctas esse dulciores. Erat aũt cautum duodecim tabulis, glandem in alienum fundum procidentem licere colligere, omnium aũt arborum fructus, aut poma appellãtur, vt mala & pyra, aut nuces vt iuglandes, glandes, auelanæ, amygdalæ, castaneæ, aut baccæ, vt sũt oleæ lauri, & corni aut sunt acini, vt vuæ, mali punici, sambuci, & eboli.

Venus

Glandes

¶PERq;

Perq; [a] niues aliū, perq; horrida castra secuta est.
Venit [e] agresti capitis Siluanus honore
Florentes ferulas, & grandia lilia quassans [b].
Pan Deus Arcadiæ venit quem vidimus [c] ipsi
Sanguineis [d] Ebuli baccis, Minioq; rubentem.
Et quis erit modus inquit? Amor [e] nō talia curat.
Nec lachrymis crudelis amor, nec gramina riuis,
Nec Cytiso saturantur apes, nec frōde Capellæ.

SER. a Per q; horrida castra, Hic tangit Antonium, vt diximus supra. b Quassans, cōcutiens. c Quem vidimus ipsi, Solent numina pleruncq; se rusticis offerre. Vnde est, Satis est potuisse videri. Notandum sane q; ea numina quæ pleruncq; amauerūt dicit ad amatorem venire. Nā Apollo amauit Daphnim, Pan Syringa, Siluanus Cupressum. d Sanguineis Ebuli baccis minioq; rubentē, facie s. n. rubra pingit Pan ppter ætheris similitudinē est. Aether aūt iuppiter. Vnde etiā triūphantes q habēt oīa iouis insignia, sceptrū, palmatā togā qua vtebant illi q palmā merebant. Vnde ait Iuuenalis, In tunica iouis, faciē quoq; de, rubrica illiniunt instar coloris ætherei. e Amor non talia curat, quāsi expertus loquitur.

ANTO. CALIVM, Anto. significat, vt sæpius diximus. Agresti honore, cum agresti corona qd ipse declarat dicens. Florentes ferulas &c. Siluanus amauit Cyparissum. Pan, syringa, Apollo, Daphnē, idcirco hos ad Gallum venisse poeta ait. Ferulas, de ferula legito Plinium li. xiij. & li. xx. Pan deus, latius supra diximus, Videto etiam Macro. li. i. sat. vbi leges Pana solem esse. Ebuli, Ebulū herba ex alto caule, in summitate semen habēs
Ebulum vti sambucus. Ebuli fumo fugant serpētes, vt Pli. li. xx. Minio inuenitur in argentarijs metallis,
Minius minium quondam apud Romanos maxime auctoritatis sacræ religionis, vnde iouis simulacri facies diebus festis minio illini solebat, triūphantiūq; corpora, & sic camillū triūphasse. Pli. li. ix. c. xxxiij.

CHRI. SILVANVS, deum siluarum huuc putabāt & fœtis mulieribus nocere; Itaq; ne noctu ingrediēs illas vexaret tres illis deos custodes adhibebant, Sed eorum deorum significandorum causa tres mortales noctu circuire limina domus videbānt, vt primus limen securi feriret, secundus pilo tunderet, tertius scopis deuerreret, vt his datis culturæ signis Siluanus prohiberetur intrare. Nam nec arbores cæduntur, putantur ue sine ferro, nec far conficitur sine pilo, nec fruges coaceruātur sine scopis, ab his autem tribus tres nominant deos ait Varro. De Apolline autē quē hic intelligit nomum. i. pastoralem diceмus alio loco. Ferulas, ferula vt ait Diosco. nar-
Ferula thecion appellatur. hæc in calidis, vt ait Pli. Nascitur locis, atq; transmarina geniculatis nodosa scopis, duo eius genera, quæ in altū assurgit narthex dicitur. Marchecia uo semper humilis. Natura eadem quæ aneto & fructu similis. Nulli fructicum leuitas maior, ob id facilem baculum senectuti præbet. Quæ ab vno capite diuiditur in cacumine fœmina putatur. Ferula reliquis animalibus pestiferum pabulum præbet, asinis vero gratissima est, quare id animal baccho assignatur cui & ferula. Semen eius in Italia cibus est, cōditur in vrceis, & durat ad annū ignem ferula optime seruari certū est. Et a sole ignem prometheum furatum ferula seruasse fabulātur. Baccis, pro acinis posuit, de quibus diximus in superioribus. Ebuli, ebulos chameactis, idest humilis sambucus; Nam actis græce sambucus dicitur. Ergo humilis quia non surgit in altitudinem arboris, vt sambucus, sed parum extollitur a terra, verum frondes & flores, & acinos similes habet sambuco. Si ex ebulo fiat emplastrum cum sepo hircino confert podagræ. Si sedeatur in eius decoctione expellit secunda & confert hydropoси. Succus immissus in aures sedat sibilum. Si ebibatur confert morsibus venenatorum. Minio in argenteis metallis inuenitur. Romæ in sūma religione fuit. Nam Iouis simulacri faciem diebus festis illini solitum erat. Corpora etiā triumphātium minio illinebātur. Quin & a cēsoribus in primis iuppiter miniandus locabatur. Milton vocant græci, Alij cinnabari, quamuis indi cinnabare appellare semen draconis elisi pondere elephantis in morte cadentis permixto vtriusq; animalis sanguine. Multa alia de minio reperies apud Pli. Tristis ondit q; perditus sit ex amore qui nulla ratione se adeo quidem inde remoueri possit, potiusquam in illo mori q; liberari, velit, solatiumq; post mortem iam quærat ex arcadum cantibus. Dolet deinde se non fuisse vnum ex illis cum quocunq; alio amore. Post hæc inuitat Lycorim ad voluptates rusticanæ vitæ. In quibus si cum illa fuisset, sperabat se posse consumere æuū, idest peruenire ad vltimam ætatem, qua primum præsentem videat mortem.

SER. a ℭTRISTIS at ille, Alij tamen superioribus iungunt, sed melius vt sic legamus. Tamen cantabitis, vt sit sensus, licet ego duro amore consumar, tamen erit solatium quia meus amor erit vestra cantilena quandoq. sola dicat meos amores, q̄ molliter mihi tū ossa qescent. ſ Vinitor, vineæ custos dr. ſ Furor, amor. ſ Tu pcul a pt̃ia, Ordo est, tu pcul a pt̃ia sola sine me ah dura vides niues alpinas & frigora Rheni. ſ Nec sit mihi credere tm̄, Nec possim credere talia, optat enim nó fore vera.

b ſ Ossa quiescent, Nam se dicit esse moriturum. c ſ Olim, futuri tpis est modo. d ſ Aut custos gregis, ac si diceret. Quid mihi cū vrbib⁹ vbi sūt meretrices tā pulchræ q̄ pt̃idæ. e ſ Quicunq; furor, Oīs .n. amor plenus furoris ē. f ſ Hic gelidi fōtes, hic mollia prata lycori, ac si diceret. Quid te iuuat inter frigora gallicana demorari. g ſ Nūc insanus amor, Hic vsq; ad finem amatoris icōstātia exp̄mit, cui electa displicēt statim.

Tristis[a] at ille tamē cantabitis arcades inquit.
Montibus hæc vestris soli cantare periti
Arcades. O mihi tū q̄ molliter ossa[b] quiescent,
Vestra meos olim[c] si Fistula dicat amores.
Atq; vtinam ex vobis vnus, vestriq; fuissem
Aut custos[d] gregis, aut maturæ vinitor vuæ.
Certe siue mihi Phylli, siue esset Amyntas,
Seu qcunq;[e] furor qd tū si fuscus Amyntas?
Et nigræ violæ sunt, & Vacinia nigra:
Mecum inter salices lenta sub vite iaceret.
Serta mihi Phyllis legeret, cantaret Amyntas,
Hic gelidi[f] fontes, hic mollia prata Lycori:
Hic nemus in ipso tecum consumerer æuo.
Nunc insanus[g] amor duri me martis in armis
Tela[h] inter media, atq; aduersos detinet hostes,
Tu pcul a patria (nec sit[i] mihi credere) tantum
Alpinas ah dura[k] niues & frigora Rheni
Me sine[l] sola vides ah te ne frigora lædant,
Ah tibi ne teneras glacies secet aspera plantas,
Ibo[m] & Chalcidico q̄ sunt mihi condita versu
Carmina pastoris siculi modulabor auena.
Certum est in siluis inter spelæa[n] ferarum

ſ Rheni, Rhenus fluuius ē, q germanias a gallis & sequanis separat, vt scribit Tacit⁹, & strabo auctor est. ... scribit ... Rhenus ... pnas ipaludes lacūq; magnū effundit, quem alpinorum plurimi qui contingunt, & transalpinorum nonnulli. ſ Chalcidico versu, de Euphorione intelligit, de quo fabius lib. x. sic. Quid euphorionem transibimus, quem nisi probasset Vergi. idem nunq̄ certe cōditorum Chalcidico versu carminū fecisset in bucolicis mentionē. Ser. addit gallum trāstulisse Euphorionis opus. Chalcis aut vt scribit Strabo .x. Euboeæ metropolis erat in q̄ etiā Arist. obsatus ē quo et vita functus. ſ Modulabor, cantā. ſ Pastoris siculi, Theocriti.

h ſ Tela īter media atq; aduersos detinet hostes, ex affectu amantis ibi se esse putat vbi amica est, vt mecū sit meus animus. i ſ Nec sit mihi credere tm̄, ordo est Tu es tatū procul a ciuitate q̄ solebas vrbibus frui, & p parenthesim dictū est, nec sit mihi credere. i. q̄s vtinam non credā. Hi autem oēs versus Galli sunt de ipsius translati carminibus. k ſ Ah dura, quæ & amatores spernis. & gallicana potes frigora sustinerē. l ſ Me sine sola vides, Hinc est, sola domo mœret vacua. m ſ Ibo & chalcidico quæ sunt mihi cōdita versu, Carmina pastori siculi modulabor auena. Euboea īsula est, in qua Chalcis ciuitas, de qua fuit Euphorion, quem trāstulit Gallus, & hoc dicit, ibo & theocritio stilo canā carmia Euphorionis. n ſ Spelæa, græce ait pro speluncis.

PRO. ℭCHALCIDICO versu euphorion elegiarum scriptor chalcidensis fuit, quouis inscribendo sequutus colorē videt̃ Cornelius Gallus.

ANTO. ℭO MIHI tum, ordo est, O si olim vestra fistula dicat meos amores, q̄ molliter mihi tū ossa qescent.

CHRI. ℭTV pcul a pt̃ia nec. s. m. c. tm̄. s. facin⁹, noluit .n. exp̄mere ne illū offenderet, nā ex affectu amoris ita alloqbat̃, vt p̄nte eē putaret. ſ Ah, repetitio ē vt ex vehemētia maiorē dolorē exp̄mat. ſ Teneras, huic opponit aspera, q̄ oppositio cōtrario vehemēter affectū auget. ſ Certū ē, penit⁹ desperans ostēdit āt poeta ī amātib⁹ miuria affectus alternatī, īsurgē mō īdignatiōe ex ipa accepta iniuria, q̄ rē amatā relinqre decernūt pauloāñ post affectum amoris, q̄ īdignatio illa nō solū mitigat̃, sz penit⁹ tollit̃. Vñ ē illō pperciano, Si dolor abfuerit crede redibit amor. Hic oritur sūma leuitas ī amāte sūmaq; icōstātia, vt q̄ tā seuerē pauloāñ decreuerat, mox penit⁹ dānet. Quā et Terētianus Parmeno mirifice exprimit.

SER. a CCRESCENT illæ, quasi ei iter displiceat ne cũ arborib^b eius crescãt amores. b Par thenios canibus circũdare saltus, Partheni^o mons est Arcadiæ, dictus a virginibus ἀπὸ τῶν παρθένων, q̃ illic venari cõsueuerant. c Tanq̃ hæc sit nostri medicina laboris, q̃si ad se recurrit, & illud qd supra audijt respicit, Amor nõ talia curat. d Hamadryades, nymphæ quæ cum arboribus nascunt & pereunt, q̃lis fuit illa quã Erisichthõ occidit, qui cũ arbores scideret & vox ide erupit & sãguis, sicut Ouidi^o docet, Dryades ho sunt q̃ iter arbores habitãt. Hoc aũt ad supiora ptinet, qa dixerat, Mixtis lustrabo mænala nymphis. e Nec carmina nobis Ipsa placẽt, qa dixerat, Carmia pastoris siculi modulabor auena. f Ipsæ rursus pcedite siluæ, ppter illud, Iã mihi per rupes videor lucosq; sonãtes. g Non illum nostri possunt mutare labores. i. Nec si frigoribus medijs, ebrũq; bibamus, manifeste hoc dicit, amore se carere non posse, nec si ebrum Thraciæ fluuium medijs frigoribus bibat, nec si æstibus nimijs fuerit in ardenti prouincia. Dicit autem hoc sm physicos, qui morbos aut a contrarijs, aut a simi libus asserunt posse depelli. Sic Theocritus. ἐν μὲν ὤρᾳ τᾶς ποταμὸν τετραμμένος ἐγγύθεν ἄρκτων ἐν δὲ θέρει νεμέτοισι παρ' αἰθιόπεσσι νομευοις. h Sithoniasq; niues, Sithon mons ẽ thraciæ. i Liber, corticis pars est interior.

Malle pati, tenerisq; meos incidere amores
Arboribus. crescent^a illæ, crescetis amores.
Interea mixtis lustrabo Mænala Nymphis,
Aut acres venabor Apros, nõ me vlla vetabunt
Frigora Parthenios^b canibus circundare saltus.
Iam mihi per rupes videor, lucosq; sonantes
Ire. libet partho torquere Cydonia cornu
Spicula, tanq̃^c hæc sit nostri medicina furoris,
Aut deus ille malis hoium mitescere discat.
Iã neq; hamadryades^d rursus, nec carmia^e nobis
Ipsa placent, ipsæ^f rursus concedite siluæ.
Non illum^g nostri possunt mutare labores.
Nec si frigoribus medijs Ebrumq; bibamus
Sithoniasq;^h niues hiemis subeamus aquosæ,
Nec si cum moriens alta liber^i aret in vlmo,

FRO. CHAMADRYADES, nymphæ q̃ pariter cũ arboribus & cresce, & decrescere tradũt.

ANTO. CPARTHENIOS saltus. Partheni^o Mons est Arcadiæ, teste Plinio lib. iiij Parthenos autem virgo dicitur. Parthenia virginitas.

parthen^o Partho cornu, arcu parthico. Cydonia, Cydõia spicula Cydonia ciuitas vna est e trib^o Cretæ eximijs, vt Strabo li. x. scribit. In ea autẽ

Amadryades calami spiculis aptissimi. Amadryades, eæ dicuntur esse nymphæ, quæ cum arboribus nascuntur, hama enim aduerbium vna vel simul significat, Drys vero quercus est.

Ebrum, fluuius est Ebrus sub Rhodope Thraciæ monte niuoso. Plinius lib. iij. Sithonias niues, Sithon dictus est olim Thracia, vt docet Gel. lib. xiij. c. vj. (Ebrus)

CHRI. CMALLE pati, malle obdurare cõtra amorem, neq; illũ amplius curare. Tenerisque, qđ sit solatium aliquod mei desiderij. Deinde dãnat hoc consiliũ veluti nocituru, qa ex ea re magis accẽderet. Posthæc q̃rit duplicẽ medicinam. Nã amor aut alio amore tollit. Vñ Oui. Successore nouo tollit omnis amans, vt enim clauo clauus truditur, sic amor amore pellitur. Hinc est quod ait, Interea mixtis lustrabo mænala nymphis. Aut quod multo validius est, decernit se vitam periculosam & laboriosam exercere. Nam qđ apud Terentiũ ait. Menedemus verissimum est amorẽ & igni & facile nutriri, ex ocio & delicata vita. Frigora, nam si amor inflãmat facile frigore extinguent flammæ. Saltus, oĩa loca sunt quæ iculta ad siluas, & ad pecudum pastus relinquunt. Parthenios, Parthenius flumen est Arcadiæ dicatum virginibus. Nam παρθένος virgo est. Alij illus in Paphlagonia esse volunt. Cydonia, Cydon vrbs est in creta, vbi sunt optimi calami ad sagittas conficiendas. et qm̃ apud Parthos populos erant optimi sagittarij admiscuit Cydonia & parthica. Sub sydere cãcri, vbi ingẽtissimi sunt calores. Nam in prima parte cancri solstitium æstiuum est. Et cãcer supra caput æthiopum perpendiculariter radios iacit, adeo vt sienæ quæ supra Alexandriam quisq; milia stadiorũ est in meridie solstitij nulla vmbra sit. Ibi puteus exprimenti gratia factus totus illuminatur. Intrat autem cancrũ sol die. xiij. Iunij, Sed ita est solstitius, vt ab octaua die huius mensis vsq; ad quintãdecimam sit semper lux quindecim horarum & tertiæ partis vnius horæ. Ebrumq; bibamus, Thraciæ flumen est quod vbi mari admiscetur Tentoris portum habet, & Polydori tumulum. Liber, qui interior est nedus cortex qui exterior.

Aethiopum versemus[a] oues sub sidere Cancri.
Omnia vincit amor, & nos cedamus amori.
Hæc[b] sat erit diuæ vestrum cecinisse poetam,
Dum sedet, & gracili[c] fiscellam texit Hibisco
Pierides, vos hæc facietis maxima Gallo:
Gallo, cuius amor tantum mihi crescit i horas,
Quantum[d] vere nouo viridis se subijcit Alnus.
Surgamus. solet esse grauis cantantibus vmbra
Iuniperi grauis vmbra: nocét: frugib[e] vmbræ.
Ite domú[f] saturæ, venit Hesperus, ite Capellæ.

P. Virgilij Maronis Bucolicorum Finis.

SER. a VERSEMVS, pascamus. b Hæc sat erit, iam ad musas loquitur. c Gracili fiscellam texit hibisco, ac si diceret. hac re occupatus minime canerem. Allegoricos autem significat se composuisse hunc libellum tenuissimo stilo. d Quantum vere nouo viridis se subijcit alnus, Amo inqt gallum, sed latenter sicut arbores crescunt. Nam cóparatio ista hoc significat. s. propter Cæsarē. e Et frugib⁹ vmbræ, quãto magis hoībus Vñ est in georgicis, Et ruris opaci Falce pmes vmbram. f Ite domum saturæ venit hesperus ite capellæ, Verecunde se capellarum dicit esse pastorem, idest vilissimorum animalium. Nam bucolica scribens debuit dicere boum esse pastorem, sed vitans arrogantiam vltimum se esse voluit, non principem in scribendis bucolicis.

ANTO. SVB SIDERE cancri. xiiij. cal. Iulias sol exit e geminis & ingreditur cancri, vt scribit Oui. li. vi. fast. Æthiopum oues. Stra. li. xvij. scribit q Æthiopes magna ex parte pastoralem ac inopem vitam degunt, tum propter solis tenuitatē & aeris itemperiem, tū propter q lógi a nobis sepositi sunt. Versemus, pascendo circūagamus. Poetam, Maronem ipsum. Hibisco, de hoc & hespero satis supra. per fiscellam vo & hibiscū tenue carmen bucolicum intelligit. Maxima, cum sint minima. Capellæ, se Æpolum potiusq; opilionem aut bubulcum videri arrogantiæ causa ostendit, vt per id se in scribendis bucolicis minimum fateatur hæc iam satis sequemur igitur georgicon cómentarios, vt vna legant.

CHRIS. ET NOS cedamus amori q. d. si amor omnia vicit temerarius si videar, si veli illi obstare. Fiscellā, vas est vimineum. Est aūt diminutiuum, sed eius primitiuum potius in masculino profertur fiscus, in quo cum olim pecunia quæ Ænea erat in ærario pderetur, pro ipso ærario ponitur. Hibisco, species maluæ est, latinum maluauiscum vocant arabice cathyn. Eadem herba althea est, de qua Macer. Altheam maluæ speciem nullus negat esse. Altheam quæ dicunt illam quæ crescit in altum. In horas, per singulas horas. Alnus, arbor fluuiatilis est, quæ ppter assiduum humorem celerrime crescit. Subijcit, sursum iacit. Se. i. erigitur, puto esse ex antiq prepositione subsum quod est sursum. Cato de re agraria. Si male arabit radices subsum adhibunt crassiores fient, & in radices vires oleæ abibunt. FINIS.

Registrum Bucolicon.

a b c d e f g

Omnes sunt quaterni.

VIRGILIVS IN OPERIBVS suis diuersos est secutus poetas, Homerum in Aeneide, quem licet longo interuallo, secutus est tamen Theocritum in bucolicis a quo nõ lõge abest, Hesiodũ in his libris, quẽ penitus relinquit. Hic autẽ Hesiodus fuit de Ascræ ciuitate, qui scripsit ad fratrem suum Persen librũ, quẽ appellauit ἔργα καὶ ἡμέραι, i. opera & dies. Hic autẽ liber ptinet quẽadmodum agri, & quibus tẽporibus sint colendi, cuius titulum transferre noluit, sicut bucolicorũ transtulit, sicut æneides appellauit ad imitationem odysseæ, & tamen eũ p periphrasin pmo exprimit versu dicens. Indicabo quo opere & quibus tẽporibus ager colendus sit. Ingenti autẽ egit arte, vt potentiam nobis sui indicaret ingenij, coartando lata, & angustiora dilatãdo. Nam cum Homeri & theocriti prolixitatem in breuitatem collegerit, vnum Hesiodi librum diuisit in quattuor, quod ratione nõ caret, Nam omnis terra (vt etiã Varro docet) quadrifariam diuidit, Aut enim aruus est ager, idest sationalis, Aut consitus, idest aptus arboribus, aut pascuus, qui herbis tantum & animalibus vacat, Aut floreus, in quo sunt horti apibus cõgruentes & floribus. Male autẽ quidam georgicorum duos tantum esse asseruot libros dicentes georgiã esse γῆς ἔργον, idest terræ operam, quam primi duo cõtinent libri, nesciẽtes tertium & quartũ, licet georgiam nõ habeat, tamen ad vtilitatẽ rusticã pertinere. Nam & pecora & apes habere studij est rustici, licet possimus agriculturã etiam in his duobus sequentibus inuenire. Nam farrago sine cultura non nascitur, & in hortis colẽdis nõ minores quã circa terras cõstat impẽdi laborem, & hi libri didascalici sunt. Vnde necesse est vt ad aliquem scribantur, nam præceptum & doctoris & discipuli personam requirit. Vnde ad Mecœnatem scribit, sicut Hesiodus ad Persen, Lucretius ad Memmium. Sane agriculturæ huius præcepta non ad omnes pertinẽt terras, sed ad solum situm Italiæ, & præcipue Venetiæ teste ipso Virgilio, qui ait, Tibi res antiquæ laudis & artis Ingredior; cum de Italia diceret. a ¶ Quid faciat lætas segetes, quæ res terras pingues efficiat. Nam segetem modo pro terra posuit, sicut alibi Horrescit strictis seges ensibus. Pingues autẽ efficit terras,

MODESTINI IVRISCONSVLTI IN PRIMVM GEORGICORVM ARGVMENTVM.

QVID faciat lætas segetes, quæ sidera seruet
Agricola, vt facilem terram proscindat aratris.
Semina quo iacienda modo, cultusq; locorũ
Edocuit messes magno olim foenore reddi.

P. Virgilij Maronis Georgicorũ Liber primus.

AD MECOENATEM.

QVID Faciat [a] lætas segetes, quo [b] sidere terram
Vertere Mecoenas, vlmisq; [c] adiũgere Vites

ficut paulopost dicturus est, cinis, intermissio arādi, incēdio stipulaꝝ, stercoratio. Vñ etiā lætas ait. Nā fimus q per agros iacit vulgo lætamē vocat. b ¶ Quo sidere terrā, quo tpe, Ex sideribus enim tpa colligunt. Et sciendū q̃tuor pmis versibus textū sequentium q̃tuor libroꝝ per ordinem ptineri. c ¶ Vlmisq; adiūgere vites, Scðm italiæ situm locutus est, in q̃ vites altius eleuant, sic alibi, Nō eadem arboribus pendet vindemia nostris.

PRO. ¶PRÆDIuisione, quam græci prodteresin vocāt, qd quoq; libro præcipiat significat. Hic enim rōne arnoꝝ cultibus agrestibus necessariam ex sideꝝ obseruatione relatuꝝ se pmittit. Scðo demōstraturum quēadmodum vitibus vlmi maritent, & quæ cum his oleaꝝ cura agi debeat. Tertio armentoꝝ, pecorūq; rationem, Quarto apum indicatuꝝ. Dicturus quidē de aruis ait. Quid faciat lætas segetes, quo sidere terram. ¶ Vertere mecœnas. De arboribus, vlmisq; adiungere vites Conueniat. De pecoribus & armentis.

ANTO. ¶QVID faciat. Ordo est hic canere incipiā. Quid faciat lætas segetes &c. Caue dicas vt ille hic. i. post bucolica, qd. n. stultius. ¶ Lætas segetes. i. pigues feraces fertiles terras, vel læta sata. Est. n. seges frumēti fructus, vti Marcel. etiā docet. Dr itē teste Varrone seges qđ aratrū sed necdū satū est, quãq; absolute p oi terra ponit. Maro li. iiij. geor. Nec pecori opportuna

Seges seges. Dr aūt seges a satu, vt Varroni placet. Quo sidere, quo astro, quo tpe, ex sideribus enim tpa colliguntur. Vnde Macro. lib. ij ait, nil aliud tempora nisi cursum solis efficere agricolis sideꝝ cura necessaria vt ostendimus. De sidere aūt astro & stella quō differūt, vide Macro. li. i. de som. ¶ Vertere, effodere, arare. ¶ Vlmis, adiungunt vites vlmis qm̄ vlmorū leuis est vmbra, etiā nutriens q̃cūq; opacat, vt scribit Pli. lib. xvi.

CHRI. ¶QVID faciat lætas segetes. Quid quæ res, Nā q̃uis terra sua spōte pducat fruges tñ multo vberiores fiūt artificio humano, qđ nūc demōstrādum pponit. Quapp cū pp inqsitiones huius doctrinæ, q̃ multiplex variaq; est difficilior oino res occurrat q̃; fuerit bucolicū carmē in quo pastoꝝ ruditas sola fuit exprimēda diuersa rōne vtrūq; opus aggressus est. nā in bucolicis, neq; pponēdum fuit, neq; inuocādum pp facilitatem, Nam vt ait Hora. Nec deus intersit nisi dignus vindice nodus inciderit. Si qua aūt ecloga fuit quæ pastoralem formā excederet. Tūc seorsum diuinum iplorauerat auxilium, vt Sicelides musæ paulo maio. ca. Et in alio loco. Pergite pierides chromis & mnasylus in an. Itē in amore galli q pene tragicus erat dixit, Extremū hūc arethusa mihi pcede laborē. Hic vero & distincte, absoluteq; pponit, & ea qbus indigebat numina sapiēter iuocat. Quæ duo cū p cæteri vice fugant statim auditores & dociles cū demōstret de qbus rebus sit dicturus reddit & simul attentos cū pponat se q̃ apprime vtilia sunt dictuꝝ facit, nec mirum attēti et reddimur ex iuocatione qa ex illa significat reꝝ magnitudo, q̃ & ipsa in pmis eos q audiūt attētos facit. Ex ppōne igit qm̄ ostēdit se laboratuꝝ p vtilitate cōi & ex iuocatiōe, qm̄ magna q̃dā vr polliceri beniuolētiam a sua sibi psona pciliat. ¶ Segetes, seges a satu dr. Et qm̄ satio fieri nō pōt nisi assit terra q̃ vel

Seges luti mr semē recipiat atq; fruges pcipiat, iccirco & terrā ipsam & fruges q fœtus illius sūt segetē appellāt. ¶ Lætas, differt lætitia a gaudio. Nā gaudiū est cū aīus exilarat aliqua re grata

Gaudiū atq; iocūda, neq; tñ ita ad exteriora diffundit vltra modū vt facile appareat. Lætitia vero

Lætitiæ est cū ita mouet aīus aliq̃ re iocūda, vt et ad exteriora egrediat ille motus, & maxie in vultu appeat in ipso hoie. Hic dicūt stoici gaudiū in sapiētē cadē posse, lætitiā nō posse. Velde p quādā trāslationē, qm̄ piguis habitudo in brutis aīalibus lætitiā quādā pferre videt, dicimus lætū, pigue, vt Glāde sues læti redeūt, Eadē rōne & terrā q̃ fertilis est, qm̄ ex ipsa exuberātia frugū vr lætitiā ondē. Vñ ipse in supioribus dixit, Oīa nūc ridēt, dicimus lætas segetes i. fertiles. Et læta vbera. i. fertilia, qa lacte plena. Et qñ læti notiones expmere cœpimus dicimus lætū. i. celerē, qm̄ in ijs in qbus aīus lætat celeritate vtimur. Ponimus et lætū p

vertere bñ volēte vt vobis lætus ego hūc cādentē i littore tauꝝ. nā q libēter ꝗ facit cū lætitia facit. Sic p̄, Tristē p iuito vt Terētius, iuitat tristis. ¶ Vertē, Optie, nā terra siue aratro, siue ligonibus siue vipalio, siue quocūq; ferramēto excollat illā vertimus. Ex eo qđ dicit vertere ostendit absolutā. Nam vt ait Donatus. Vertere est in aliā partem penitus trāsferre.

SER. a ¶QVÆ cura boū, q cultus hñdo sit, aut in seq̃nti epexegesis ē, vt sit sēsus q cultus hñdo sit pecori, qđ est, quæ cura boum, aut certe sit bouis, & postea intulit cætera pecora, vt

Conueniat, quæ cura[a] Boū, quis cultus hñdo[b]
Sit pecori, atq; apibus quāta expiētia[c] parcis[d],
Hinc canere incipiam. vos o clarissima mundi
Lumina, labentem Cœlo quæ ducitis[f] annum

mai[e] aīal separaret a minoribus, sicut & holbus facit dicēs Relliquas dana um atq; ima. b ¶ Hñdo. i. ad ll vt habeat pecuꝝ. c ¶ Expientia, vsu nata doctrina. d ¶ Parcis, aut frutricibus, frugi, quæ mella

q̃ mella custodiũt. e ¶ Vos o clarissima mũdi Lumina liber, & alma ceres. Stoici dñt nõ eẽ nisi vnũ deũ, & vnã deã, eandẽ esse ptãtem, q̃ p rõne officiorũ nřorũ variis noĩbus appellat. vñ eundẽ Solẽ, eundẽ Liberũ, eũdẽ Apollinẽ vocãt. Itẽ lunã eãdẽ Dianã vocãt, eãdẽ cererẽ, eandẽ iunonẽ, eãdẽ pserpinã dñt, s3 quos' p sole & luna liberũ & cererẽ inuocauit. ¶ Quæ ducitis annũ, quorũ cursu tpa cõputant. Nã per lunã mensis, per solem annus ostenditur.

PRO, ¶ QVAE cura boũ qs cultus hñdo. Sit pecori de apibus. ¶ Quãta apibus experientia parcis. ¶ Vos o clarissima mundi lumina labentẽ cœlo q̃ ducitis annũ liber & Alma Ceres, Hoc loco vult intelligi lunã, Cererẽ, a creãdo dictã, qa maturet fruges. Solẽ liberũ, qa libere pugẽt paeta, neq; ei fulgor aliorũ siderũ. Lumina pstringat. vel qa maturet vineas.

ANT. ¶ CVRA boũ. Cato cã liiij de re rustica inquit. Nihil est qđ magis expediat q̃; boues bene curare. Vtq3 Varro li. ij scribit a boue. antiqui manus ita abstinere voluerũt, vt capite sanxerit si qs occidisset. ¶ Cura, sollicitudo deã, vt ait Varro. q cor vrat, ¶ Quis cult', q̃ diligentia, q̃ cura vel custodia. ¶ Habẽdo, vt habeat, Iustinus li. ij. Spaciũ ɔsumãdo operi q̃rebat. i. vt ɔsumaret. ¶ Pecori, ouiũ multitudini. vt ibi. Cuiũ pecus? an mœlibei? ¶ Experiẽtia, cognitio, seu ars & doctrĩa nullo docẽte p vsum repta. Manilius li. i. Per varios vsus artẽ experientia fecit. Exẽplo mõstrãte viã. experientia est cognitio singulariũ, ars vo vniuersaliũ, vt docet phs li. i. met. q ẽt li. vij phyficorũ inquit, ab experiẽtia particulariũ accipimus vniuersalẽ sciam. ¶ Parcis ɔseruatricibus & tenacib'. ¶ Vos o clarissima mũdi Lumina, Hæc nři poetæ inuocatio tota ferre sump a est e Marci Varronis p loco primi voluminis de re rusticã, vbi. xij. deos agricolarũ duces inuocat, pmũ tñ Iouẽ & Tellurẽ q parẽtes magni dñr, Iupiter. n. pr, Tellus vo mr. Secũdo solẽ & lunã, quorũ tpa obseruant cũ q̃dam serant & condonant in tpe. Tertio Cererẽ & Liberũ q horũ fructus maxime necessarij ad victũ. ab ijs. n. cibus & potio venit e fundo. Quarto Robigũ &c. Mundi lumina solẽ & lunã inuocat, pariter. n. fertilitatibus glebæ & maturãdis frugibus, vel nocturno temperamẽto, vel diurno calore moderantur, qđ ẽt Macro. li. sat. v. scribit. q ẽt li. i. dixerat, q poeta sciens romanos veteres ad lunæ cursum & sequẽtes ad solis anni tpa digessisse, vtriusq3 sæculi opinioni reuerẽtiã sudes, tã lunã q̃; solẽ duces ãni hac inuocatiõe ɔ̃signat. ¶ Labẽtẽ cœlo q̃ ducitis an. hic fiat colõ, nõ. n. seq̃ntibus iungi debet. labẽ ẽ ãt cœlo ãnũ ait, qm vti ẽt Macro. sat. li. i. scri. Est annus solis emẽsio, quã lustrando zodiacũ efficit diebus trecentis &. lxv. & q̃drãte seu sex horis. Ann' vo lũaris mẽsis ẽ, vt idẽ asserit li. ij. de sõnis, Iter quẽ cœli ãbitũ lustrat, nã & a lũa mẽsis dr, qa greco noĩe lũa mene vocat. Var ẽt c. xxvii. pmi li. ait, Tpa duorũ tẽporũ esse. Vnũ annale, qđ sol circuitu suo finit. Alterũ mẽstruũ, luna circũiens cõprehẽdit.

CHRI. Experientia Periculum ¶ EXPerientia, perior simplex vbum fuit, qđ ab vsu cecidit. Inde experior, & quẽadmoduɜ ab' experior fit experientia, sic a perior fit periculum, quod idem est experientia, vt dicit Teren. Fac periculum in muscis. Tñ etiã inuenit periculũ de scrimine positum. Sed hoc non venit a perio, sed a vereo. Verũ cũ experientia nõ possit esse in brutis, qa nõ est sine rõne, dixit experientiã illõ naturæ ipulsum, qm ad suũ ædificiũ impellit apes. ¶ Parcis, laus apiũ. Rarã. n. aĩalia sunt q̃ parcãt partis. ¶ Vos o clarissima mundi Lumina labentẽ cœlo q̃ ducitis annũ. Maximũ ingeniũ, maximaq; doctrina apparet poetæ. Nouerat. n. oẽs deos ad solẽ, oẽsq; deas ad lunam referri. Nã vt ait Plato in cratylo prisci viriq3 cũ solẽ lunã ac stellas thein. i. currere p cœlũ viderint numina esse putarunt & θεούς i. deos appellarũt, q per cœlũ currãt. Sed qm sol. vt ait Heraclitus fons cœlestis luminis est, & vt Cicero dux & pnceps & moderator reliquorũ luminũ & mẽns mundi & cor cœli a physicis appellat, qm calor frig' & tẽperies & cũcta alia q̃ p cœlũ fiunt a sole sunt ipsum solũ deũ putarũt, vt lunã solã deã, sed diuersis noĩbus appellant, vt eorũ diuersæ sunt ptãtes. Ergo qa oẽs dij q sunt, sb cœlo ad solẽ referunt, cũ vt dixi moderator reliquorũ luminũ sit & solus stellis lumen pbet stellarũ aũt cursus ordinẽ rerũ humanarũ disponũt, seqtur qđ sol q temperat nřa temperãtes vim rerũ erit auctor, iure igit inuocat solẽ tanq̃; naturæ deum. Verũ qm ipsum ad disciplinã agrariã inuocat appellat eũ eo nomine quo eius vis circa agriculturã exprimitur. Dionysius. n. qui. bacchus, liberq3 est, vt refert Eusebius, ignem vim solis quæ fructus maturat exprimit. Aristoteles aũt & Euripides eundem solem & bacchum esse dicunt. Addit macrobius, q in arcanis sacrorum obseruatur q sol in supero, idest diurno hemisperio constitutus apollo. In inferiori. i. nocturno Dionysius appelletur. Vnde a Romanis Bacchus quoniam sol est, dicitur liber, quia liber vagus est, vt ait Ennius. Apertissime autem vniuersaleq; hanc demonstrat Orpheus. Nam de sole ait,

ἥλιον ὃν Διόνυσον ἐπίκλησιν καλέουσιν.

Virgilius igitur liberum patrem solem inuocauit, & Cererem Lunam quia nocturno temperamento & diurno calore cuncta moderantur.

SER. a ¶ ALMA ceres, alma ab alendo, Ceres a creādo dicta. b ¶ Si munere, siquidē. Nā si cōfirmātis est. c ¶ Chaoniā glandē pingui mutauit arista, epiroticā a loco, in quo abūdāt glandes, quibus antea homines vescebātur, & mō spēs pro gñe posuit. Nō. n. aut in Epiro tm̄ glandes fuerunt aut de solo Acheloo hoīes potare cōsueuerant. Sane acheloia nō præter rationē dixit. Nā sicut Orpheus docet generaliter aquam veteres acheloū vocabāt sed quia specialiter quidam fluuius achelous dicit, aut spēs est p genere, aut sm antiquitatē est locutus. d ¶ Pingui arista, aristā mō p frumēto posuit, & affectate ait pinguē aristā, cū pprie arista ab ariditate sit dcā.

Liber & alma[a] Ceres, vrō si munere[b] tellus
Chaoniam[c] pingui[d] glandem mutauit arista,
Poculaq; inuentis Acheloia miscuit vuis,

PRO. ¶ VESTRO si munere tellus Chaoniā. p. g. m. a. chaonia dicta a Chaonia regione Epiri, in qua Dodonæi Iouis est oraculū a loco dictum Dodone eius regionis, Itaq; Colūbas existimat ēt ab ea regione chaonias dictas. Et in hoc oraculo fuisse vocales, & responsa dedisse cōsulentibus. Traditur etiam quercus arbor subiecta tutelæ Iouis fuisse atq; vocalis, vt Dodone. Et rñsa dedisse apō idē oraculū, qō testat Virgilius dicens, Atq; habitæ grais oracula quercꝰ. Vnde dici chaoniam glandē ipse declarat, quū dicit, Chaoniiq; pñs glādes. Appellata aūt est ea regio a troiano chaone chaonia (vt ipse testatur) Chaoniamq; oēm troiano a chaone dixit. ¶ Poculaq; inuentis acheloia miscuit vuis, Aetolus pastor staphilus, quū Oenei capellas in pabulum deduceret, notauit vnā præcipue sedentē a grege lætiorem cæteris recipientem se serius in psepia, quonia rei, vt rōm cognosceret, sequutus est eā clā, & in remota stirpe aladuertit vuā edentē, pomum ei icognitū, & sustulit, regiq; ptulit Oeneo, q expresso humore delectatus, Quod cū vetustate cognosceret mitescere, Libero pr̄i apposuit accepto a se hospitio, quia rei cultū eū demonstraret, Liber vt ppetua inuentorū esset gloria, ꝯstituit, vt ab œneo œnō appellaretur vinū. a staphyle vua staphylæ. Achelous aūt est flumen ætoliæ. Ita quantum ad acheloū ptinet aqua intelligi poterit, quē iō apatissimū noiauit, q primus in græciaꝫ vñ fluxisse. Vua aūt significauit vinum.

ANTO. ¶ LIBER & alma ceres, sm Varronis iuocationē non sol & luna, sed ipse Bacchus & ipsa ceres intelligi debent. Dixerat. n. ille vt patuit. Secundo inuocabo solē & lunā, quorum tpa obseruantur cum quædam serantur & cōdantur in tpe. Tertio Cererē & liberum, q hoꝝ fructus maxime necessarij ad victum, ab ijs. n. cibꝰ & potio venit fundo, Ecce Maro quoq; Varronis iuocationē hic imitatus est, qua de re vt dixi exponi debet, nō aliter. Probus. n. quē Macro. & Ser. deide velut agmine facto ex. ...ter fere oēs sequuti sunt, scribit poetaꝫ hoc loco voluisse itelligere Lunā Cererē a creādo dictā, qa maturet fruges, & Liberꝫ, qa libere puaget p aeria, sed plura scribit Macro. li. v. sat. Nec refert Apollinē & liberꝫ p̄rem vnum, eundēq; deū esse affirmet. Varro. n. vt patuit aptissime idicat. Hic debere nos itelligere Liberū ipsum bacchū, & Cererē ipsam deā, quod ēt p sequentia iāq; iā confirmatur. ¶ Liber, Plutar. in proble. scribit Dionysiū liberꝫ patrem appellatū, vel q bibētibus libertatis causa sit, vel sicut Alexander dicit q pro Boetiæ libertate pugnauit. Liberat pterea a curis & in agendis securiores facit Macro. vo li. i. sat. scribit. Næuium dixisse liberꝫ solē a Romanis appellari, q liber & vagus est. Hic tñ vt dixi de baccho intelligendū nō de sole. ¶ Alma, ab alendo dicta, quia nos alit. ¶ Ceres, Varro scribit q terra ceres dicitur q gerit fruges. Tullius itē li. ij. de. n. de. aut, q a gerēdis frugibus Ceres tanq; geres dicta est. Hæc aūt vt Pli. lib. vij. docuit frumenta cū antea glāde vescerētur, inenit & molere & conficere, in Attica Italia, & Sicilia. Ob id dea iudicata, Sꝫ de cerere plurima legito iferius ibi. Prla cerea ferro mortales vertere terrā Instituit. Iustinus li. ij. scribit, Sub Erichtheto athenaꝫ rege frumēti sationē apud Eleusim a Triptolemo repertā, At Diodo. li. v. ait, q ceres pria adinuenit vsum frumēti, qō forte inter alias herbas nascebat ignotum cæteris. Docuitq; homines nascēdi, fuandiq;, & serēdi modū. Siquidē est. n. ꝯfirmantis. ¶ Numine, munere & numie in antiqs legit. ¶ Chaoniā, Chaonia pars erat Epiri dicta troiano a Chaone Heleni fratre sm Maronē. Pli. vo li. iiij. scribit, q in epiro erāt pmi Chaones, a qbus Chaonia plura legito in Strabo. li. ij. Chaoniā ergo gladē. i. Epiroticā, ibi. n. glandium copia fuit pp Dodoneā siluam ioui sacram. posuit aūt spēm pro genere, nō. n. in Epiro tm̄ glādes fuerant, de glādibus autem latius legito Pli. lib. xvi. ca. v. ¶ Glandem mutauit arista, Diodo. li. i. scribit hoīes a principio siluestri & incōdita vita vixisse, quibus herbæ, & arborum fructus vltro victum ferebant. Deniq; necessitatem ipsam rerum magistra singulorum peritiam ingenijs mortalium subministrasse

Liber Pater

Ceres

Chaōia

histrasse. ¶ Pingui arista, p id spicā intelligit, inde triticū. ¶ Pocula, poculum vas est potiōe qđ haurit, sæpe tñ vt hic poculū p potiōe ipsa ponit a poetis. ¶ Pocula, acheloia, Mac. sat. li. v. scribit. Quū vellet hoc loco poeta aquā intelligi, Acheloū Amnē potissimū noīauit. Antiqssimoꝝ græcoꝝ more elocutus, apud quos ppriæ in aqua significatione ponebatur. Achelous, q mos loq̃ndi purgat⁹ fuit, vt Acheloū p quauis aq̃ diceret. Hæc ille, vt aūt Pli. li. iiij. edocet Achelous amnis est e Pido fluens, q Acharnaniā ab ætholia dirimit. Soli. et Pido ortū asserit addēs, cū pmis græciæ amnibus pditū veteri claritate. ¶ Miscuit. Pli. lib. vij. scribit, q vinū aq̃ misceri Staphylus Sileni filius pmus edocuit. ¶ Inuētis vuis, Bacch⁹ apud græcos primus docuit vini vsum, vt testis est Capella libro de nuptijs. Euseb. scribit vi tē inuentā a Dionysio, sed nō semeles filio anno regni Cecropis qnquagesimo, q fuit vltimus. Lactā. ṽo li. ij. ca. xiiij. scribit, q Noe quum egressus esset ex arca, vt sacræ līæ docent terrā studiose coluit. Atq3 vineā sua manu seuit. Vñ arguunt ait, q auctorem vini Liberum putāt. Ille. n. nō modo Liberū, sed etiā saturnū multis antecessit ætatibus.

CHRI. ¶ CERES, ait idē Euseb. q terræ vis vesta dr. Rheā ṽo quā opē dicimus lapidosæ, montanæq3 terræ vī vocāt. Cererē ṽo feracis & planæ. S3 de hac in seq̃ntibus. ¶ Vro munē. Nam bacchus fructuū humidoꝝ. i. vini & pomoꝝ. Ceres aūt siccoꝝ vt fruges sint simbolū hñtur. ¶ Acheloia, achelous fluuius est q ex Pido Thessaliæ mōte pfluens ætholiā ab archania diuidit, & in iliacū sinū effluit. Nō tñ hic spēm p gñe posuit, sed legerat antiqs, ita aq̃rū vis dixisse, vt vis effectiua aq̃rū oceanus vocaret. Simbolū ṽo eius thetis est vis aq̃ potabilis ahelous, Marinæ neptunus q̃ inquātū gignere pōt Amphitrides dr, aquarū dulciū pticulares vires nymphæ, marinaꝝ nereides. Ergo cū vis aq̃ potabilis acheloū appellarent, antiq. nō sine rōne dixit acheloia pocula, nā & antiqssimi græcoꝝ poetæ sic dixerūt, vt appet apd Aristophanē. sz q dicūt Acheloū pmū e terra erupuisse, atq3 ex eo aquā Acheloū noīari.

Et vos[a] agrestum præsentia numina Fauni,
Ferte[b] simul, Fauniq3 pedē, Dryadesq3 puellæ
Munera vestra cano. Tuq3 o cui[b] prima fremētē
Fudit equm magno tellus percussa tridenti

SER. a ¶ ET vos agrestum pñtia numina fauni idest ppicia, vt Nec tam pñtes alibi cognoscere diuos, quoꝝ pñtia fauor est. & bñ de diuersis rebus dicturus, diuersa inuocat numina. b ¶ Ferte simul fauniq3 pedē, ferte aut simul venite, aut date carmini meo facultatē, qđ vtiq3 pedibus cōtinet, vt sit Ferte pedē, metricā pstate rōnes. c ¶ Cui pma fremētē, Fudit equom magno tellus pcussa tridente, fabula talis est. Quum Neptunus & Minerua de Athenaꝝ noie cōtenderunt, placuit dijs vt eius noie ciuitas appellaretur qui munus melius mortalibus obtulisset, tūc neptunus pcusso littore equū aīal bellis aptum pduxit, Minerua iacta hasta oliuā creauit, quæ res est melior cōprobata, & pacis insigne, vt aūt mō neptunū inuocet, cā eius muneris facit, qa de equis est dicturus in tertio, alioquin incōgruum est, si d agricultura locuturus numē inuocet maris. Equum aūt a neptuno pgenitū, alij scythiū, alij sysonē, alij Arionē dñt fuisse noīatum, & ideo dr equū inuenisse, quia velox ē eius numē & mobile sicut mare. Vñ etiā Castor & Pollux, quia eoꝝ velocissimæ stellæ sunt, equos in tutela habere dicuntur.

PRO. ¶ ET vos agrestum pñtia. n. f. Eōdē pāna, eūdē Inuū, eundē faunū, quidā interptant q ei in italia quidā annuū sacrū celebrāt, quidam menstruū, existimatur aūt faunus fuisse rex ab originū q ciues suos mitiorē vitā docuerit ritu ferarum viuentes, & pmus loca certis noibus, & ædificia q̄das, Lucosq3 sacrauerit, a quo & fana sunt dctā. ipse aūt receptus in deoꝝ numeꝝ credit. Itaq3 & oraculū eius in albunea Laurētinoꝝ silua est, plures aūt existimātur esse etiā pñtes, iccirco rusticis psuasum est īcolentibus eā ptem italiæ q̃ suburbana est, sæpe eos in agris ɔspici. ¶ Dryadesq3 puellæ, Dryades puellas dicit, q̃s alij hamadryadas vocant, & eas cum quercu nasci, & interire simul, sed diuturnas esse, & ide hamadryadas dictas. Quercus. n. græce appellat δρυς ἅμα significat simul. ¶ Tuq3 o cui prima frementē Fudit. e. m. t. p. t. n. campi in thessalia sunt Petrei, in quib⁹ locus petra nomine pcussus tridente Neptuni equum, qui scyphios vocatur. Romani aūt neptunū equestrē vocant. græci hippicon Possidona, q existimet pnceps originis equoꝝ. Et iccirco etiā poetæ tradunt ab eo donatum equum Adrasto Ariona & Iunoni Xanthum & Cyllarū quos illa dederit Castori & polluci, sed haꝝ fabularum & opinionis huius initium est natura. Nam quia animalium materia liquore cōstat, & ei præcipue effusa.

in studium cōstat & gñationes, est naturæ eq̃stris adeo, vt equas certū sit pleruq3 e vēto ɔcipere, aīaliū ṽo feminia. Hic ē liquoris vniuersi deus existimat neptun⁹ & equoꝝ eo magis q planicies eis puenies sit q̃ aqs accidit.

ANTO. ¶ ET VOS. a. qm̃ poeta de varijs rebus dicturus est. Varia inuocat numina. ¶ Pñtia, pptitia, quoꝝ quidẽ pñtia fauor est. ¶ Fauni, de his dicimus in Sileno. Ferte simul fauniq; pe. Epanalepsis figura est. i. cũ maiore significato facta repetitio, q̃ qdẽ & ornat & exauget orõnem, epalãbano .n. repeto signat. Mac. sat. li. vi. notãs. ¶ Ferte simul fauniq; pedẽ dryadesq; po. dicit Vir. id dicẽdi genus a græcis sumpsisse, sicuti alia multa Testimõio itaq; Ma. male legũt q dñt. ¶ Ferte si. satyriq; pe. ¶ Ferte pe. adeste vẽite. Dryades nymphæ sunt a q̃rcubus denolate, qa siluas hitare dicebant, nã qđ græce drys, latine q̃rcus dr. ¶ Mũe. i. officia ac dona. ¶ Tuq; o cui pma, Tractaturus de eqs poeta neptunũ inuocat. scribit .n. Diod. li. vi. neptunũ pmũ equos domuisse, artẽq; eqtãdi ab illo traditã, ex quo hippicos sit appellatus. Lact. aũt li. iiij. th. scri. q cũ adhuc ignotus esset equoꝝ vsus mortalibus, & hoꝝ alaliũ nã egeret terra. Neptunus in Thessalia terrã tridẽte pcussit, subitoq; pñlerũt duo eq. Scyphios & aliũ quo' itẽ Luca. li. vi. vr asserere, inqt .n. Primus ab æquorea pcussis cuspide saxis. Thessalic' sonipes bellis feralibus omen. Exilit. Oui. li. vi. met. scrib. litẽ fuisse de terræ noie iter Mineruã & neptunũ, itaq; pñtibus dijs duodecis Ioue medio, Neptunus lõgo tridẽti saxa pcussit, qua de re ide equus exilijt. Pallas inde sua cuspide terrã pcussit, vñ oliua cũ baccis ẽt prodit, q̃ vt alij dñt, qm̃ vtilior visa sit equo Minerua deoꝝ iudicio Ciuitatẽ suo noie nuncupauit athenas, nã Minerua a græcis athena dr. Iustinus ꝟo li. ij. scri. quõ post græcũ regẽ athenaꝝ amphitethon regnauit. q primus Mineruæ vrbẽ sacrauit, & nomẽ ciuitati athenas de-

Fremere dit. ¶ Fremẽtẽ, fremitũ & hĩnitũ excitantẽ, vel cũ furore vociferãtẽ. est .n. fremere magnũ

Frendeř sonare, vt Nonius ait, Frẽdere ꝟo est dẽtem dẽtibus irascẽdo quatere. Statius li. viij. th. Sic

Tridens ait ifrẽdẽs ¶ Tridẽti, est tridẽs neptuni sceptrũ, seu fuscina. Vir. Nõ illi ipsum pelagi &c.

neptun' ¶ AGR Estũ nu. Nã hoꝝ fauore eget in agricultura. ¶ Ferte pedẽ, Optie bifariã exponit ser-

CHRI. uius, vel ferte pedem, qũ pstate fœlicem nauigationes. Nã pedẽ dixerunt latini, q; vulgo pogiã nunc dñt, vt Atq; vna fecere pedẽ. ¶ Cui neptuni intelligit, cui attribuunt originẽ equorũ, qa in equis vt in mari sũma velocitas est. aiunt ẽt equũ a neptuno pcussa terra editus sisphiũ esse appellatũ, hac de cã a græcis hippicos, a latinis eqstris dicebat. Et ludi cyrcenses

Hinnire qui eqstres erãt in honore neptuni exercebant. ¶ Frementẽ, hinnientẽ. Hinnire .n. equoꝝ est quasi ferocem. Nam ipso hinnitu viuacitatem quandã & vehementiã indicat. Syluane sunt qui ita de hoc deo fabulent, nã dñt fuisse in calabria pastorẽ noie Cratim, cui ex capraru grege sibi capellã ad libidinem delegerat. Hũc cum obdormisset in ripa fluminis capellæ maritus, vt iniurias vlcisceret adacto cornu in fluuiũ deiecit, ab eo flumen Cratis appellatus. Ex capra ꝟo illa natus est puer, cuius infernæ partes caprinæ essent. Hunc vt deũ coluerunt, Syluanumq; appellarũt qui Cyparissum pueꝝ, vt refert seruius adamauit. Tenerã alludit, ad ætatem pueri, q̃ tenera esset. ¶ Prima tellus, idest littus, vt Primaq; vetant csistere terra. Nã prima terra quæ sese e mari aduentãtibus offert littus est. ¶ Equum, de cuius alalibus nã suo loco dicet. ¶ Frementem, Neptune: & de hoc deo dante in æneido. dicet.

Neptune, e cultor nemorum cui pinguia Cææ
Tercentum niuei tondent dumeta iuuenci.
Ipse nemus liquens patrium, saltusq; Lycæi

SER. a ¶ ET, CVLtor nemorum cui pinguia cææ Aristæũ inuocat. i. Apollinis & cyrenes filium: quem Hesiodus dicit Apollinem pastoralem, Hic (vt etiam salustius docet) post laniatum a canibus Actæonem filiũ mris instinctu thebas reliquit, & Cæam insulam tenuit pmo, adhuc hoibus vacuã, postea ea relicta cum Dædalo ad sardiniam transitũ fecit. b ¶ Lycæi, montis arcadiæ. bant, & armenta & pecora liberauit ea, ipse aut post excessum vitæ imperante oraculo, ab immorantibus eam insulam, relatus i numerum Deorum, appellatus est Nomius & ægoros, q & agresti studio & cura pecoꝝ armẽtorũq; nõ mediocriter psuerat hominibus. traditur hæc historia ĩ Aristeo in corpore Argonautaꝝ a Varrone atacino dumeta & aspera loca & montosa dicuntur.

PRO. ¶ ET CVLtor nemoꝝ cui pinguia cææ Tercentum niuei tondent dumeta iuuenci, insula est cæa in ægeo mari, in qua sunt vrbes quattuor Iuli', Carthea, Loepessa, Coressos, ibi existimatur fuisse pestilẽtia pecoꝝ, & armẽtoꝝ grauis pp interitũ Acteonis, Aristeus mõstrante Apolline pre psectus est in islã cæã, & ibi sacrificio fcõ, arã ioui icmæo cõstituit, q placatis flatibus, & æstu qui neca ¶ Ipse nemus linquens patrium saltusq; Lycæi. Pã. o. c. t. m. c. Adñs o tegeææ. f. Pana inuum latini interptant, cuius religionem Italiæ fert intulisse euander, sed creditur pp duo argumenta sub eius numine & vocabulo Iuppiter coli, idest mundus, quoꝝ vnum Pan. g. significat omne. i. vniuersam naturã. Alterũq; hinnuli pellis qua tegitur, varietas maculis imitetur stellas.

¶ NEPTVNE,

ANT. ¶ NEPTVNE, fuit neptunus Saturni filius ex Rhea qui primus, nauigandi arte inuenta classem instituit, eiusqz pfectus est a saturno factus, quapp tradita est posteris., Neptunum imperasse mari, sacraqz ei a nauigantibus facta, auctor est Diodo. li. vi. Equos etiaz primus domuit vt ostendimus. ¶ Et cultor ne. Aristeu3 inuocat, q quidem vt in lib. decimotertio Iustini legi. filius Apollinis fuit cirenes filiæ Hipsei regis Thessaliæ, sed Virg. li. iiij. Georgi. Penei dicit. Is aût in archadia late regnauit primusqz & apium & melis vsum & lactis ad coagula hosbus tradidit. Pli. etiam libro septimo docuit, q Aristeus atheniensis oleû trapetis exprimere inuenit, Idemqz Mella. Diodorus quoqz in fine libro. v. cû iustino côuenit, adeo q nymphis a matre traditis est nutriendû, a quibus cû lac coagulare mel atqz oleum conficere didicisset, primus ea in vsum holum traduxit, Vñ a posteris vt deus cultus est. post acteonis filij mortem habitauit in chio insula, inde in lybiam ad matrê rediit, postea in insulam sardoum profectus eam arboribus conseuit moratus, est etiam in sicilia vbi pro deo sûmo honore colit[*], hæc & plura Diodo. ¶ Cultor ne. hoc iô, quia pastor fuit, vnde lib. iiij. Geor. ait sator aristeus. ¶ Cææ, Cæa teste Pli. li. iiij. insula est in mari ægeo, quæ ñ Cœos a græcis df. Stra. aût li. x. plura scri. ¶ Tôdent, pascunt. ¶ Dumeta, inculta, sunt. n. dumeta loca vbi dumi nascunt. ¶ Ipse ne. lin. ordo est ad fi. i. veni. fauens. ¶ Ipse. i. tu o pan tegææ custos ouiû linquens patriû nemus saltusqz lycæi. fim pro q̃uis tua mænala tibi curæ. s. sint. Est aût lycæus archadiæ mons in quo lycæi iouis delubrum, auctore Pli. li. iiij. & Strabone li. viii quem iouem lycæum aliqui pana volunt esse. de quo in Buco. dictum est.

Cæa

Dumeta

Lycæus

CHRI. ¶ CÆA, Cæa insula in mari ægeo, in qua pecoris, & armentoꝝ grauis pestilêtia fuisse df, pp interitû Acteonis. Aristeus aût Apollinis & Cyrenes filius mostrâte patre in hanc insulâ profectus, facto sacrificio aram ioui erexit, quo placato pestis sedata est. Et qm̃ agresti studio & cura pecoris nô mediocriter mortalibus profuit ab insulanis p deo habit[*] est, & nole atqz egaros appellatus, hæc ait var. scri. ab atticinio i argonautis hic pmus, vt ait Pli. mel vino admiscere. i. mulsû fact istituit. ¶ Tôdêt, pascunt, Nã i corrodêdo dumeta tôdent, eodê vocabolo appellati colûtur apis a μέμφις. Quorû alterus mêphitæ colunt apin, alterum hieropolitæ μνεῦιν.

> Pan Ouium custos, tua si tibi[a] Mænala[b] curæ,
> Adsis o Tegeææ[c] fauens, oleæqz minerua
> Inuentrix, vnciqz[d] puer monstrator aratri.

SER. a ¶ Si tibi, si quidê. b ¶ Mænala môs est arcadiæ dcûs ἀπὸ τῶν μηλων, i. ab ouib[*] quibus plenus est. c ¶ Tegeææ, vocatiuus est a deriuatiôe Tegei oppidi arcadiæ, & tegeû tribrachus est, Tegeææ, pæô tertius. d ¶ Vnciqz puer môstrator aratri, Alij Triptolemû alij Osirim volunt, quod magis verû est. Nã Triptolemus frumêta diuisit. Bene aût tacuit de nomine, & generaliter ait puer. Nã nô vnus aratrum in toto orbe môstrauit, sed diuersi in diuersis locis.

PRO. ¶ MÆNALVS & lycæus môtes sunt arcadiæ. ¶ Tegea eiusdê oppidus cuius nomine est in thuscia ab exulibus arcadiæ vrbs condita. ¶ Oleæqz minerua inuentrix. Putât eas quidã & neptunum contentionê de athenis habuisse vtrius vrbs nole appellanda est, Neptunû tridête percussisse arcê, & inde pfluxisse aquã salsã haustus, & hodieqz fontê i ea arce Neptuni appellari. Mineruã ictu cuspidis in ideꝫ oleã euocasse, q̃ quia vtilior esset hominibus ei cessisse athenas. ¶ Vnciqz puer monstrator aratri, Quidã putât Triptolemû atticû dici, quê i volucri curru tradût poetæ, fruges terræ reddidisse. Quidã Bresserq primus inuenisse existimat arandi vsus, sed côstat multis annis ante & fruges in ægypto i ultas esse, & arasse primû Osyrum duob[*], q̃ rû nola pñc sunt sacra sub eis, q religiôis cã

ANT. ¶ MÆnala, Menalus arcadiæ môs, & q̃ late i buc. ¶ Tegeææ, tegea vrbs ê arcadiæ, de qua Stra. l. vij. ait, At tegea mediocri adhuc statu pmanet. Tegeææ vo e pæô terti[*], q pstat, vt Diome. scri. ex pyrrichio, & Trochæo, hi est ex duab[*] breuib[*], & lôga & breui. Id ât Propertiꝰ ostedit, quû ait, Ergo musaꝝ etiã ileni pñis imago fictilis & calãi pã tegeææ tui, sicuti q̃ nemæa nemæ[*]. fac. sic etiam tegæa tegææs. ¶ Oleæqz m. l. q̃ nã pacto oleã Minerua inuenerit dixim[*], Diodo. pterea li. vi. scri. q palladi oleaꝝ, oleiqz educêdi iustionê tribuunt. Nã añ hui[*] deæ ortû erat hæc arbor cû alijs siluestrib[*] îmixta, olei vsus aberat cum esset ignota. de pallade plra et i buc. ¶ Vnciqz puer môstrator aratri. Pli. lib. v. scri. q boue & aratrû iuêit Briges Atheniêsis, vt alij dñt triptolem[*]. Tribul[*] vo elegia. vij. dixit. Primus aratro manu solerti fecit osyris. Et teneras ferro sollicitauit humû. Ceres ât li. iiij. fast. de Triptolemo ait, Iste qdê mortalis erit, sꝫ pm[*] arabit, Et feret, & culta pmia tollit humo. de quo paulo ante & diximus alia.
¶ PAN, de hoc ê dcm̃ i buc. Dixim[*] & de sylvano. Quod ât tenerã. i. nouellã feret cupssũ, & pp similitudinê pueri a se amati,

Mænal[*] Tegea

Triptolemus

CHRI

Et teneram[a] ab radice ferens Siluane cupressum
Dijque[b], deæque omnes, studium quibus arua tueri,
Quique nouas alitis nonnullo[c] semine fruges,
Quique satis[d] largum Coelo demittitis imbrem.

SER. a ¶ ET TENERAM ab radice ferens siluane cupressum, Siluanus deus est siluarum, hic amauit puerum Cyparissum noie, qui habebat mansuetissimam ceruam, hanc cum siluanus nescius occidisset puer est extinctus dolore, quem amator deus in cupressum arborem eius nominis vertit, quam pro solatio portare dicitur. b ¶ Dijque deæque oes, post specialem inuocationem transit ad generalitatem, ne quod numen præterea, quod sic dicit studium quibus arua tueri, nomina hæc numinum in indigitamentis inueniuntur, id est in libris pontificalibus, qui & nomina deorum, & rationes ipsorum numinum continent, quæ etiam Varro dicit. Nam vt supra diximus, nomina numinibus ex officijs constant imposita, verbi causa, vt ab occatione deus Occator dicatur, a sarritione deus sarritor, a stercoratione sterqlinius, a satione Sator. c ¶ Nonnullo semine. i. aliquo, & hoc dicit quia a nobis iacta semina vestris seminibus alitis. Semina autem dicit deorum cœli temperiem, pluuias, & ibrem. d ¶ satis, segetibus, vt sata læta, boumque labores.

PRO, siluanus ¶ ET Teneram. &c. f. s. c. Siluanum quidam sic ortum ferunt. Crathis pastor in italia quom iuxta flumen aliquot pasceret capellas, & vnam earum incurrere soleret, hoc est libidini suæ in ea seruiret, & obdormisset in ripa sedens, somnique pondere caput, quasi deiectum subinde nutaret, caper qui soleret eam capellam salire impetu in eum facto, crebroque cum cornibus discusso, abiecit eum in flumen, quod in facti nomine Crathis est appellatum. Quum autem ex capella puer esset natus, cuius pars inferior erat capriña, eumque dns educaret, augeretque ea re familiaritatem, vt aiaduertit adultæ esse ætatis educator timens, ne feritas eius noceret suis clam eum tollit in siluam, & ibi destituit, quem qui in silua primum agrestes conspexere, vt deus venerati, siluanum appellarunt.

ANTO. Cyparissus ¶ SILVANE cupressum, fuerat Cyparissus puer pulcherrimus, Ceæ gentis dilectus quidem a Phœbo, huic autem ceruus mansuetissimus gratus erat, quem imprudens iaculo fixerat, vtque morientem vidit, statuit ipse etiam velle mori, tandem egesto sanguine per imensos fletus in arborem nominis cõuersus est, autor Oui. li. x. met. Poeta aut hoc loco a siluano dilectum puerum indicat. Erat autem siluanus non solum siluarum, sed aruorum etiam & pecorum deus, vt latius hoc anno i epodis ostendimus. ¶ Teneram ab radice, plantam intelligit pro cyparissum puerum a se amatum & in hanc arborem versus. ¶ studium, de hoc diximus in alteria. Nonnullo semine. i. aliquo, i terra siquidem fœcunda semina rerum sunt, quæ in ibri & igni, hic ait Oui li. i. met. Cætera diuersis tellus aialia formis sponte sua pepit, postquam vetus humor ab igne. Incaluit solis cœnumque udæque paludes. Intumuere æstu, fœcundaque semina rerum. Viuaci nutrita solo ceu matris in aluo Creuerunt, faciemque aliquam cœpere morando. Quippe vbi tempeviem sumpsere humorque calorque Cõcipiunt, & ab ijs oriunt cuncta duobus. Lucretius item libro. i. dixit. Huc accedit vti sine certis ibribus anni. Lætificos nequeat fœtus submittere tellus. Tulliusque in li. de. na. deo. scribit, quod terra grauidata seminibus, oia parit, & fundit ex sese stirpes amplexa alit & auget, & Varro ibi duodecim deos agricolarum duces inuocat ingt. Nec non precor lympham, ac bonum euentum, quoniam sine aqua ois arida ac misera agricultura, sine successu ac bono euentu frustratio est non cultura fruges, videto in buco. ¶ satis, segetibus. ¶ Cœlo. i. ab aere. ¶ Imbrem, pluuiam.

CHRI. ¶ DEÆque, Legerat poeta apud Marcum Varronem duodecim illum in libro de re agraria libro inuocasse deos quos duces agricolarum appellet. Quapropter cum nonnullos ex illis inuocasse neque nunc præteriret addidit. ¶ Dijque deæque o. Sunt autem sex mares totidem fœminæ, quorum primi sunt Iuppiter & tellus qui oes fructus agriculturæ cœlo & terra ptinent. Quapropter magni parentes dicuntur, Iuppiter pater & tellus mater. Secundo in hoc loco posuit solem & lunam quorum tpa obseruantur cum quædam serantur & condonantur in tpe. Tertio in loco inuocat Liberum & Cererem quod horum fructus maxime necessarij sunt ad victum. Ab ijs. n. cibus & potio venit e fundo. Verum hos quattuor ipse duobus noibus solis & lunæ inuocat. Quarto robigum & Floram qbus propitijs neque robigo frumenta aut arbores corrumpit neque non tempestiue florent. Itaque robigo feriæ & robigalia, & flore ludi floralia instituti. Quinto in loco Venerem & Mineruam cum altera Oliueta, altera hortos procuret, postremo Lympham & bonum euentum quoniam sine aqua omnis est arida & misera agricultura. Sine successu et bono euentu frustratio est & non agricultura. præterierat igitur ex ijs aliquos & præter hos habent etiam priapum in hortis habent in agris plurima omnino numina, habent in pascuis paleni Nominum. Ergo inuocat deos qbus est studium tueri arua. i. conseruare & dispo nere vt bene cõcipere possint, & emittere fruges & cor

get & eos qui iā natas alunt vt crescant aliquo semine.i.vt dicit Ser.tēperie cœli pluuia & rubore, & huiuscemodi rebus, nā quis ager ita cultus ita et fimo aspsus, ita semine oppletus sit vt bene cuncta nascantur. Tamen si aut robigo, aut viredo, aut superfluus humor, siccitas ue nimia nimiusq; calor instaret oīa nata añ maturitatem intereant necesse est. Tuentur ergo arua quia ita illi psunt, vt oīa salubria impendent, omnia noxia propulsent.

Teq; adeo[a], quē mox quæ sint habitura deorū
Concilia incertum est, vrbis[b] ne inuisere Cæsar
Terrarumq; velis curam, e te maximus orbis
Auctorem frugum, tempestatumq;[c] potentem
Accipiat, cingens materna[d] tempora myrto.

SER. a ¶ TEq; adeo quē mox q̄ sint habitura deorū Cōcilia incertū est, Iā adulat Augusto, quē inter deos inuocat, nec totū tñ dandū est adulationi, sed & veritati. Nā cū oēs Imperatores post mortē sint inter deos relati, Augustus viuus diuinos honores meruit, qđ et Oratius testat dicēs, Pñti tibi maturos largimur honores, Iurādasq; tuū p nomen ponimus aras. Vnde male qdā culpant Virgiliū dicētes eū auiditate laudādi citum interitum Augusto optasse, cū eum cōstet ad rem q̄ tūc fiebat respexisse. Mox tñ possumus pro postea accipere, vt Ora. Mox daturos pgenies vitiosiorē.i.postea, pōt et mox ad vitæ hūanæ breuitatē referri, nā ipse ait in decimo, Rhœbe diu, res si q̄ dn̄ mortalibus vlla est Viximus. Sane sciendū mire eū laudasse, qđ ait, Quē mox q̄ sint habitura deorū Cōcilia incertū est.i.nondū scimus q deus esse velis, nā deū fieri maximū est. In potestate aūt hēre quis deus velis fieri, plus esse q̄ maximum pstat. b ¶ Vrbis ne inuisere Cæsar, vtrū velis terrarū, an maris, an cœli iperiū possidere. c ¶ Tēpestatumq; potentē, aut bonarū tempestatū, vt Vñ hæc tā clara repēte Tempestas aut tempestatum ait temporū, sicut vbiq; Salustius. d ¶ Materna myrto, q̄ in honore est Veneris, a qua Augu. originem ducit

PRO. ¶ ACCIPIAT.c.m.t.myrto. Myrtus est arbuscula Veneris subiecta tutelæ. Cæsar aūt Iulius, quia trahit ab Aenea genus, ideirco materna myrtus dicta est a Virgilio.

ANTO. ¶ TEq; ADEO, Augustū Cæsarem inuocat, Nam vt latius in buco. ostendimus, viuenti etiam diuinos honores impenderūt. ¶ Teq; adeo, hyperbaton est, tendit.n. illuc vsq; Da facilē cursum, qdam tamē id publice interptando cū nesciret huic loco, ordinē tradere, dixit legendū esse. Teq; adeo textus est oēs veteres, & poetæ venustatē deprauās. Erit igitur ordo talis. Et tu Cæsar, quē est adeo incertū.i.valde incertū ē quæ deorum ɔcilia mox sint habitura, Siue & tu Cæsar, quem adeo .i. pfecto incertū, q̄ &c. ¶ Mox.i.deīde vbi mortales relinqueris. ¶ Concilia, cōuentus societates a cōcalando.i.vocādo, vt scribit Festus, dicit aūt incertum esse quis deus fieri velit, an terrarū & vrbium, an maris, an cœli cū possit q̄cunq; eligere. ¶ Vrbis ne inuisere cæ. vrbis actūs ē nō gtūs, nā Gellius li.xij.c.xix.scribit. Probū valeriū hoc loco vrbis p inscriptū legisse in li.manu. Vir. collecto. Vert: aūt e muta vt vrbes dices. Inspidius nescio quid facies & pinguius p̄ li.iij. æneī. vrbes dixit p e litteras, Centum vrbes habitāt magnas hic .n. mutat vt vrbis dicas nimis exilis vox exit & exāguis tāto qppe iūcturæ differentia est in ɔsonātia vocū proximarū. Probus idē ait auctore pdicto diuersis in locis vir. vrbs & vrbes dixisse, arbitrio cōsilioq; vsus auris. Sic turrē & turrim tres & tris &c. ¶ Inuisere, visitare. ¶ Cæsar, scribit Sueto. Octauiū Caij Cæ. & deinde Augusti cognomē assumpsisse Alterum testamēto maioris auūculi, alterū Munacij planci snia. ¶ Maximus orbis, imensus terræ globus nā dixerat, Terrarūq; velis curas. Pli. li.ij. inqt. Orbē certe dicimus terræ, globumq; verticib' includi fatemur, & paulo inferius imensum terræ globū appellat, Id quidē per placet, sed vt etiam de cœlo intelligendū pp sequētia. ¶ Auctorem frugum.i.ducem & causam qđ ppter trygonem ait & librā quæ cereri dedicatæ sunt. Manilios lib.ij. Spiciferæ est virgo cæteris fabricataq; libra. ¶ Tempestatum.i. temporum. tempestas enim auctore Varrone a tempore dicitur, vel ipsarum tempestatum propter Scorpionem, quod sydus marti dedicatum est tempestatum deo, sed hoc modo ca minum transpositio esse videretur. Illorum.i.amne nouū & an deus immensus & ergo priora potius. ¶ Materna myrto.i. venerea. Augustus, idest a venere duxit originem nā filius fuit Acciæ natæ ex Iulia sorore Iulij Cæsaris Suetonio referente. Deinde Iulij Cæsaris filius per adoptionem, quo autem pacto Iulios Cæsar a venere originem traxerit, late apertū est in Buco. ecloga. ix. ¶ Materna myrto, myrto pest Venus, inquit Pli. xv. & Gelli. li.v.c.vi. ait, p oualis corona myrtea erat eaq; vtebantur imperatores qui ouantes introibant vrbem. Ouandi autem hac non triumphādi causa erat, quū aut bella nō rite indicta neq; cum iusto hoste ge

Vrbis in actō

Tēpestas

Augusti genus

Cōcilius

sta erant, aut hostiū nomen humile & idoneū fuerat vt seruorū piratarūq;, aut deditione rei pēte facta incruenta victoria obuenerat. ¶ Cui facilitati aptā esse veneris frondem credide rūt, q̄ nō martius, sed venerius quidā triūphus foret, hæc ex Gelli. Pli. aūt li. xv. edocet au ctore Massurio curru quoqꝫ triūphantes myrtea corona vsos. Maro itaqꝫ pp̄ triūphos Au gusto ait. Cingens Materna tempora myrto, & ꝓpter libram veneris domicilium.

CHRI. ¶ MOX, paulo post etiā viuens. ¶ Incertum, nō tibi in cuius potestate est eligere quē deum esse velis, sed nobis q̄ nescimus quem potissimū esse velis deum, icicirco aut illum inuocat q̄ poterit esse deus agricolarum si volet. ¶ Anctorem, optime, nam auctoritas est sñia imi tatione digna & æstimatio q̄ reꝑhensioni obnoxia nō sit. ¶ Cingens. m. t. m, nam cuꝫ agre stem deum corona vti deceat, nō iniuria veteris illa ex materna arbore.

BER. a ¶ NVMI na sola colant, idest magna, q̄ si melior sit fu turus & Neptu no & cæteris dijs marinis.

An deus immensi venias maris, ac tua nautæ
Numina[a] sola colāt, tibi seruiat vltima Thule[b],
Teqꝫ sibi generum Tethys[c] emat omnib[9] vndis.

b ¶ Thule, insula est oceani in ter septētrionalem & occidentalē plagā vl tra britāniā & orchadas quæ insula in ocea no vltima est in qua sol cum in Cancro est perpetui dies sine noctibus esse dicuntur.
c ¶ Tethys emat oībus vndis, Tethys vxo rem Oceani nympharum mater, quod autēꝫ ait emat, ad antiquum nuptiarum pertinet ritum, quo se maritus & vxor inuicem eme bant, sicut habemus in iure.

PRO. ¶ TIBI seruiat. u. t. t. q. s. g. thetys. e. o. u. Su perior sensus ðclarat ambigi īter deos. vtrū ioui succedere debeat Cæsar frugū tēpestatū q̄ arbiter futurus agrestibus, & oībus vrbib[9] venerabilis, Sequens an ēt Neptuno, q̄ ei det amphitritem vxorem neptuni futuram Cæ saris coniugem tethyn matrem ait dubitare generatam ex oceano. Insulæ sunt in ocea no septētrionali iunctæ britanniæ vltimis partibus Orchades, quarum vltima est thule significat quoqꝫ hanc seruituram Cæsari cō secuturo honores cœlestes.

ANT. numen ¶ TVA NVMINA, tuas potestates. Nu men enim auctore Festo dicitur quasi nutus dei atqꝫ potestas. Varro inquit, Numē dictū esse imperium dictum a nutu. ¶ Colant, ve nerent. ¶ Vltima thule, apud Stra, & Dion. atqꝫ Eustachium qui græce diligentissime or bis situm conscripserunt. θουλη, thule legi tur insula in vltima septentrionalis parte.

Thule ¶ Thule, inq̄ per th & u sequente. Strabo au tem sic ait. de Thule item obscura est histo ria propter eius in vltima loca remotionē, hanc siquidem ad septentrionem expositas locant. Soli. quoqꝫ de Britannia loquēs ait. Multæ & aliæ Circum Britanniam īsulæ, e quibus thule vltima, Vltra thulem accepi

Thetys mus pigrum & concretum mare. ¶ Tehtys, thetys thetyos, vt iginius scribit & alij. fuit Oceani coniux nympharumqꝫ mater. ¶ E mat, Romano more elocutus est, vbi dote adhibita generi comparantur. Iustinus autē libro .iij. refert Lycurgum in ter lacedæmo num leges sta tuisse virgines sine dote nu bē iussisseqꝫ vt vxores eligerent nō pecūia, seueri[9] mr̄imonia sua viri coercerēt, cū nul lis frenis dotis tenerent, hinc optīe Iuuena lis ait, ītolerabilius nihil ē q̄ fœmīa diues.

CHRI. ¶ AN DEVS. im. u. m. demonstrauit necessi tatem inuocandi cū possit esse deus agrico larum, nunc ostēdit q̄tus vir sit cū sit a dijs & mortalibus putatus dignus libera optione. ¶ Tu sola, t. n. nomen habeare vt reliquos maris deos missos faciat. ¶ Vltia, q̄a ī ocea no posita est. ¶ Thulæ, videtur forsitā thulæ esse dicēdū, q̄a ī Strab. & Dionysio ē θουλη in vltimo septētrione. Ergo tn̄ ab vsu nō di scederē. De hac Pli. ita ait. Vltima omnium q̄ memorant thyle in q̄ solstitio nullas esse noctes indicauimus cancri signum sole trā seunte, nullosqꝫ cōtra per brumā dies. Hæc q̄dam senis mensibus continuis fieri arbi trant. Nostro tamen tempore cum Florētie hoīes viderit q̄ circa initia Tanais habitēt, omnia de illa regione vera nouit. Ergo aūt interfui cū illos Paulus physicus diligenter quæqꝫ iterrogaret, hæc ergo īsula tpa Maro nis vltima fuit de qua haberet cognitio, ne qꝫ in ea sunt in solstitio dies continui cū sit in. lxiij. paralello, in quo longiores dies nō excedunt horam decimānonam & mediam vnius horæ, ī sexagesimo quarto paralello dies est viginti horaꝝ, in sexagesimoquin to solstitium habet diem vigintiunius hora rūꝫ vbi est Gotia & Suetia. ī sexagesimosex to habet diem. xxij. horaꝝ vbi est Ventellās, in sexagesimoseptimo est dies maior horis xxiiij. in sexagesimooctauo dies est vnius mensis, in sexagesimonono dies est duorūꝫ mensium, in septuagesimo habet diem triū mensium, in septuagesimoprimo est maior tribus mensibus. ¶ Generum, dicitur gener q̄a generādi causa comparat. ¶ Thetys, Ne rei vxor est, Naꝫ quādo est mater achillis di citur thetys. ¶ Omnibus vn. Ergo relinquet oceanū, ergo tua nomina sola erunt.

¶ TARDIS

Anne nouum tardis[a] sidus te mensibus addas
Qua[b] locus Erigonen inter Chelasq; sequentes
Panditur[c]. ipse tibi iam brachia cõtrahit ardés[d]
Scorpius, & cœli iusta[e] plus parte reliquit.

FER. a ℭ TARDIS sidus te mensibus addas. i. æstiuis. b ℱ Qua locus erigonen inter chelasq; seqñtes, ægyptij duodecī esse asserũt si/gna, chaldæi ṽo vndecī. Nã scorpiũ & librã vnũ signũ accipiũt, chelæ. n. scorpij librã fa/ciũt. Idẽ chal/dæi volũt æq/les eẽ ptes ĩ oĩ/bus signis, sed p q̃litate sui aliõ signũ xx. aliud. xl. hẽre, quũ ægyptij tricenas eẽ partes in oĩbus ve/lit, mõ ḡ sm chaldæos locutus est dicẽs pos/se cum hẽe locũ iter scorpiũ, & ṽginẽ. Nam erigone ipsa est ṽgo. Sciendũ deinde est vo/luisse maiora in his signis eẽ deoꝝ domici/lia & solis ẽ Leo, Lunæ ṽo Cãcer. Cæteroꝝ ṽo qnq; planetaꝝ bina sũt signa, put se rõ si/deꝝ seqtur. Nã primus circulus a terræ Lu/næ est, scõs Mercurij, tertius Veneris, q̃rtus solis, qntus Martis, sextus Iouis, saturni vl/timus, sed remotis sole & luna, quoꝝ domi/cilia leo & Cãcer, hi qnq; ordine, quo eorũ sunt circuli bina possidẽt signa; Vnũ a seqn/tibus, & vnuꝫ a supioribus, vt Mercurij sunt Virgo & Gemini, Veneris Libra et Taurus, Martis scorpius & Aries, Iouis sagittari[e] & pisces, Saturni Capricornus & aquarius. Vñ p hæc loca sideꝝ Augustuꝫ & fortem pp scorpiũ. i. martis domiciliũ, & iustũ pp ter li/brã, & prudentẽ pp vicinã ṽginẽ. i. Mercurij domiciliũ esse signat, bñ ãt augusto iter vir/ginẽ & scorpiũ, iter iustitiã & virtutẽ locuꝫ tribuit, nam chelæ scorpij brachia sunt, q̃ se xaginta ptes in cœlo sunt, solũ fore signifi/cat. ℱ Pãdit ipse tibi, ordo est, qua locus ipse pandit, tibi ãũt in tuũ honorẽ & gratiam. d ℱ Ardens scorpius: ardens ad illud refert, qa martis est domiciliũ, nã scorpij tps frigi/dũ est, qppe cuius noũber est mẽsis. e ℱ Iu/sta plus pte, sm chaldæos qui scorpium di/cunt spatiũ duoꝝ signoꝝ tenere.

PRO. ℭ ANNE nouũ. t. s. t. m. a. Qua locus. e. i. ch. q. s. Pandit. i. t. b. c. a. s. & c. i. p. p. r. tardis mẽ/sib[us], iõ q domiciliũ saturni tradãt astrologi librã, qõ est signũ æqtatis, cuius mẽsus est bienij & sex mensiũ, cuius loco futuꝝ Cæsa/rẽ dicit. ℱ Chelas, dicit scorpionis brachia Erigonẽ dicit virginẽ, cui iustitia, Astræi fi/lia q̃ quom morata esset aureo & argenteo seculo cum hoĩbus ferreo seculo se recepit in cœlũ, qa vltra in terris sedẽ nõ habuerit, nec sustinuerit se hoĩuꝫ miscere sceleribus. Erigone aũt Icari fuit filia pastoris attici, q̃ relata est in numeꝝ sideꝝ, non signoꝝ. Si/dera enim extra signiferum circulum sunt si/gna tantũ. xij. placet esset astrologis, ℱ Iusta plus ptẽ relinqt, a scorpiõe, qa scorpius duo/rũ signoꝝ spatium teneat, in cuius brachijs duob[us] posita statera signũ libræ q̃ græci ζυ/γὸν vocãt. hoc. n. spatiuꝫ ab eo detineri, & Ouidius testat, quũ ait. Est locus igeminos, vbi brachia cõ/cauat ar[us] scor/pius & cauda flexis vtrisq; la/certis porrigit ĩ spatiũ signoꝝ mẽbra duoꝝ.

ANTO. ℭ TARDIS mensibus. i. tardis sideribus, vt leoni & erigone, mẽses. n. a siderib[us] denola/bãt nãles. s. de quibus latius videto ibi, Hoc metuens cœli &c. Aduertẽdũ tñ hic signa ac/cipi p duodenis cœli ptibus æqlibus respe/ctu pmi mobilis, sidera ṽo ipsas imagines ĩ octaua sphera. Iulius pterea, & Augustus tar/di menses dici pñt, Iulius qdẽ a sidẽ leonis, Augustus ṽo a sidẽ Erigones, sol. n. diutius sub leone morat atq; erigone, q̃ sub q̃ vis alio cœli sidere, sub leone sqdẽ. xxxix. die/bus vel circit, sub erigone ãt. xl vi. fere die/bus, nã dũ sol octauũ signi leonis gradum nrõ æuo igredit, qõ est circa. xxij. diem Iulij mẽsis ciuilis tũc igredit leonis sidus, ɔtinue/q; sub eodẽ incedit sidẽ donec. xvij. signi vir/ginis gradũ ptingat, q est circa Augusti finẽ intra qõ spatiũ intercipiunt gradus. xxxix. dies qdẽ totidẽ ɔstituẽtes, aut circit, qm soli die quoq; p gradũ vnũ fere icedit. Erigones ṽo sidus sol igredit p diẽ fere añq̃ leonis si/dus exierit, hoc est dũ. xv. signi virginis gra/dũ attigerit, inceditq; sub eadẽ erigone do/nec sm signi scorpionis gradũ attingat, qõ qdẽ est circa xvi. mẽsis octobris diẽ, intra qũ spatiũ gradus. xlvi. fere incipiunt. tot enim diebus sol erigonẽ pcurrit. Cũ itaq; mẽses a sideribus olim denolauerint, vt & chaldæi, asserũt iure tot dies hẽre deberẽt, quot sb eis/dẽ sol incedit. Libra denique vulcania cõtra/ctis brachijs scorpiõis addita magnis men/sibus Iulio & Augusto, hoc est sideribus leo/ni & erigone inter auctricẽ frugũ erigonem & tẽpestatum potentem scorpionẽ colloca/ta est, gradus fere. xvi. in cœlo occupãs, eos videlicet qui a septimo signi scorpionis in/ter ij. intercipiuntur, & ide iusta plus pte cœ/li scorpius contrahendo brachia relinqueret Cæsari dum a secundo gradu signi scorpio/nis in. xxv. eiusdẽ locus Cæsari mortali as/signaret. Hi gradus, qui libram & erigonem ac scorpionem & librã intercipiunt cũ sua libra Cæsari adiungantur, quæ libra dos ro/mani imperij maiestatẽ respicit, teste quo/q; Manilio libro. v. hesperiam sua libra te/net, q̃ ɔdita Roma orbis ĩ ipiuꝫ retinet &c. Erigone

voluit Vir. ū Cæsar cœlū appeteret iter ipsa sydera vbi sedes est romani ipsēij se nouus sydus adderet tardis mēsibus pcedētibus.i.tardis syderibus Leoni & erigone, vt dētm ē. Hæc de syderibus a pstātissimo viro & nři sæculi sūmo astrologo Ioāne Tholopho norico accepi. Locus.n.erat obscurissimus. ¶ Erigonē.i.vginem,de q̃ late apud Iginium. ¶ Chelasq̃ seq̄ntes, Scorpio magnitudine sui corporis duoꝝ locū occupat signoꝝ. Oui.li.ij.meta.de Scorpio. Porrigit in spaciū signoꝝ mēbra duoꝝ. E qbus Iginio teste prior ps chelæ, reliq̃ āt scorpio vocat. Est āt Libra dimidia ps scorpionis, vt idē ait. chelæ āt a chelos qđ est vngula dñr. Qua locus erygonē iter chelasq̃ &c. sub libra Augustū Cæsarē collocari cupit, ꝙ li bra domiciliū est veneris in mēis, & italia illi subest signo. vt dixius. Et Manilius li.iiij.de natis sub libræ horoscopo ait, illū vrbes & regna tremēt nutuq̃ regnet. Per librā igit summū impatorē designare cupit. ¶ Scorpius, dř a scorpizo qđ est spargo, spargit.n.brachia.i. chelas. ¶ Ardēs.i.pugnax acer, trux, terribilis, Scorpius.n.est Martis domiciliū. Mani.li.ij. Vulcano pugnax mauorti scorpius hæret, & iteꝝ, Pectora in chelis & q̃ dat scorpius acer, & li.iiij. Scorpius armata violēta cuspide cauda In bellū ardētes aīos & martia castra, Efficit & mīxto gaudētē sanguine ciuē. Scorpionū cauda sp in ictu est nulloq; momēto moueri cessat ne qñ desit occasioni, quibusdā gemini sunt aculei, maresq; seuissimi Pli.li.xi. ¶ Iusta plus parte, scorpius.n.magnitudine sui corporis duoꝝ locum occupat signoꝝ vti ostendimus, adeo autem sua retrahit brachia, vt reliquas plusq̃ chelarum locus, seu libræ signus occupat quod & dictum est latius supra.

Libra

scorpius

scorpizo

CHRI. ¶ MENsibus, mensis dř ab eo ꝙ est μην.i.mēsis, nā vt solis cursus annū fit lunæ mēsem facit. ¶ Tardis mēsibus, At q̄ sipp lōgiores dies dixit tardos libra in quā vult illū ꝯuerti dies icipit breuiores reddē q̃ noctes. Sȝ nō est legēdū addas te mēsibus in datiuo. Sed addas sydus alijs syderibus cū tardis mēsibus.i.cū hoc honore vt æstiui mēsis denoient alter a pře alter a te, vt sit duplex honor, & ꝙ in sydus cœleste puertat, & ꝙ nomē det mēsi. Non dixit aūt mēsibus in plurali, vt poneret numeꝝ pro numero, sed ut nō nihil etiā gloriæ ex pño noīe a quo qntilis iulius est appellatus ad se redūdare videret. Quītilis āt a Cæsare Iulio dictus est, qm ipse q̃rto idus illius mēsis natus sit. At Augustus sextili mēse nō est natus, sed qm pmū ꝯsulatū in eo mense inierit, & triūphos tres in vrbē retulerit & ægyptū in eo mēse in ptātē ppli ro. degerit, & bellis ciuilibus finē posuerit, ex Sex. C. Sextilis Augustus est appellatus, vt refert Macr. Fuit ēt aliqū septēber Germanic' a germāico, & octob a Domitiano Domitianus nolatus. ¶ Erygonē inter, Anastrophe in qua ppositio postponit, vt transtra p & rēos. Virginis āt signū itelligit in quo fabulant ꝯuersas fuisse, hæc ex Icaro nata ē, & iusta vocata, & a Baccho in formā vuæ ꝯuersaȝ cōplexa est. Et demū cum in Marathōia silua patrē a pastoribus interēptum inuenisset, laqueo se suspendit, vt alias plixius dicetur. Deoꝝ aūt miseratione in hoc signū mutata est, vt ait Hesio. Aratus scribit hāc aureo sæculo terrā habitasse & a viris abstinentē cum vginibus ludere solitā hoibus equitates pstasse. Veꝝ cū inde hoies a veritate abirent se magis e cōspectu eorum remouit, donec oibus in vitia conuersis cœlum petijt dicunt eā esse Cærerem, quæ spicā tenet, virgo signum est terreum, frigidum nocturnum. Domus est Mercurij prima, & est exaltatio Mercurij in quindecimo gradu, prima facies eius est solis, secunda veneris, tertia Mercurij. In membris humanis habet ventrē, & intestina, pducit hoies pulchros decorā faciem & pulchros oculos, tēperat appetitū, & significat iustitiaȝ. Dř virgo. quia vt virgo sterilis est, sic sol hoc signum intrans suo calore humores ꝯsumit & terrā a fructibus sterilem reddit, hæc Mathematici de vgine. Macro. aūt ait, Virgo aūt aristā manu tenens quid aliud est q̃uis solaris quæ fructus curat, & ideo iustitia credit, quæ sola facit nascentes fructus ad vsus hoium puenire. ¶ Chela.s.scorpionis. ¶ Cœli.iu.p.p.j. reliquit id spacium cœli qđ ipse occupauerat plus iusta parte. Nā cum singula signa occupent tricenas partes cœli, quæ sunt trecentæ ccclx. Scorpius pter.xxx.partes, quas occupat suo corpore.xxx.alias partes occupat chelis. ergo ne Augu. nouum signum futurus efficiatur contra rationem cœli.xiij.signum extinguet libra scorpione suas chelas contrahente, & Augustus libræ signum subibit.

Mensis

Quinti lis

August'

Erygone

Virgo

> Quicqd[a] eris (nā te nec sperent[b] Tartara regem,
> Nec tibi rengnandi veniat tam dira Cupido:
> Quāuis[c] Elysios miretur Græcia campos,

SER. a ¶ QVICquid eris, ordo est quicqd eris da facilem cursus, cætera enī p parēthesin dicta sunt. b ¶ Nec sperēt tartara regē, Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido, Allegoricos dicit illum nec debere mori velle, nec posse. c ¶ Quamuis elysios miret Græcia campos, licet præferantur inferi a græcis poetis.

¶ QVICQVID

PRO. ¶QVICQVID tria nã te.n.sp.i.t.r. Nec tibi.r.s.t.d,c.q̃uis elysios.m.g.c.Nec.c.r.s.c.p.m. Tartarum ait. Virgilius apud iferos locũ ꝑcipité ĩfinitæ altitudinis, quũ ait, tũ tartarus ipse Bis patet in ꝑceps tm̃ tendiq3 sub vmbras. q.a. et elyzios cãpos dicit apud iferos, in quos recipiant pioꝝ aĩæ, quos alij putant esse ĩsulas fortunatoꝝ. Nã ꝙ negat Proserpinã seq voluisse matré, ꝓ historiã refert. Cognito.n. eius raptu, Ceres, Ioui detulit querelã, q permisit matri filiã abducere, si nullum cibum ore apud inferos cõtigisset. Quorũ aũt indicium fecisset Ascalaphus Orphnes & Acherõtis filius eã tria grana mali punici in horto dr̃ deporasse, mutatus est in auẽ bubonẽ. Iuppiter aũt pmisit sex mẽsib' cũ matre filiã esse, totidẽ cũ viro.

ANTO. ¶QVICqd' vel terraꝝ vel maris, vel cœli nomẽ. ¶Nec sperẽt inait eũ cœlũ ascẽsuꝝ. ¶Dira, tristis & infesta, & quasi deoꝝ ira missa. ¶Elysios cãpos, Maro li.vi. scribit elysios campos btõrũ locũ apud iferos esse, At Stra. li. iij. docet Homeꝝ eo in loco pioꝝ regioné, & elysiũ cãpũ finxisse quo ꝑteus Menalũ trãsmissurũ esse dicit, t elysiũ in cãpũ terraꝝq3 vltima tãdẽ. Dij te trãsmittent, stat flauus vbi Rhadamantus. Existitq3 viris vbi vita facillima durãs, nõ hyemis vis multa niuis non ingruit imber Stridula sũt semꝑ zephiroꝝ flumina mittit ꝑgens oceanus. Aeris.n. salobritas & suauis zephyri spiritus eius regionis peculiaris est, q̃ in occasum vergens nunq̃ tẽperie caret. Tũ vero terræ terminus vbi poeta infernũ esse fabulatus est. Mac. vero li. i. de so.m. ait, ꝙ in sphæra q̃ aplanes dr̃ elysios cãpos esse puris aĩs deputatos, antiqtas nobis intelligendũ reliquit, qđ quidẽ nostræ etiam fidei conuenire vĩ, in cœlo.n. credimus beatoꝝ locum quẽ nostri theologi paradisum appellant.

SER.

Nec repetita[a] seq curet Proserpina matrem.
Da facilẽ[b] cursuz, atq3 audacib[c] annue coeptis
Ignarosq3[d] viæ mecum miseratus agrestes
Ingredere, & votis iam nunc[e] assuesce vocari
Vere[f] nouo, gelidus canis[g] cũ montibus humor

a ¶NEC repetita seq curet Proserpina matrem Ceres cum raptam a Plutõe Proserpinam filiam diu qsisset tandẽ aliqñ eã eẽ apud iferos cõperit, ꝓ qua re qđ Iouis implorasset auxiliũ, respõdit posse eã reuerti, si nihil apud iferos gustauisset, illa aũt iã punici mali in elysio grana gustauerat, quã rẽ Ascalaphus stygis filius ꝓdidit. Vñ Proserpina ad superos remanere nõ potuit. Hinc ait Luc. Quæ te detineãt ætnæa dapes, quas necessitaté mõ Virg. Proserpinæ tribuit voluntati. Sane ceres a ioue postea meruisse dr̃, vt Proserpina sex esset cũ mr̃e mensibus, sex cũ marito, qđ iõ fingit q2 Proserpina ipsa ẽ q̃ & luna, q̃ toto anno sex mẽsib' crescit sex deficit. s.ꝑ singulos mẽses qndenis dieb', vt crescẽs apud supos, deficiẽs apud iferos esse videat. b ¶Da facilẽ cursum, s.meo.s.poemati. c ¶Audacib' ãnue cœptis, verecũde suas vires extenuat. d ¶Ignarosq3 viæ mecũ miseratus agrestes Ingredere, aut mecum viæ.i. rationis ignaros itelligas, aut rusticis ignaris faue mecũ.i. qbus et ego his scriptis collaturus sum, aut mecũ ignaros agricolas miserate aut eis mecũ faue. e ¶Iã nũc, idest adhuc viuus. Nã vt diximus Augustus viuus diuinos honores emeruit. f ¶Vere nouo gelidus canis quom mõtib' humor Liquit, nouũ ver iõ ait q2 ãni initiũ mẽsis ẽ martij. Et sciendũ decẽ tm̃ mẽses fuisse apud maiores. martiũ aũt anni pricipiũ hr̃e voluerunt, pp Martẽ suæ gentis auctorẽ. Aprilis dictus ẽ quasi terras tepore aperiẽs, Maius a Maia. Iuni' a Iunone, quã q̃, alij a maioribus & iuniorib' hos duos mẽses velit eẽ nõiatos, nã aũ po.ro. in cẽturias iunioꝝ & senioꝝ diuisus fuerat. Reliq ias a nũero nõiabant qntilis, sextilis, septẽber, october, nouẽber, & decẽber. Et hi erant tm̃.x. mẽses duo vo pp rationẽ signoꝝ anni intercalabã tur, q postea a iano & Februo nõiati sunt. Februus aũt Ditis est pater, cui eo mẽse sacrificabat. Quintilis & sextilis mutati sũt postea ĩ honorẽ Iulij Cæsaris & Augusti, vñ sũt Iulius & Augustus. Sic Oui. ĩ fastis, Ergo vere nouo & anni initiũ accipim' & ꝑmã partẽ veris. Nã anni quatuor sunt tpa diuisa in ternos mẽses, & ipsoꝝ tẽporũ talẽ faciũt discretionẽ. vt primo mense veris, nouũ dicatur ver, secũdo adultũ, tertio ꝑceps. Sicut & Salustius dicit vbiq3, Itẽ noua æstas, adulta, ꝑceps. Sic autũnus nouus, adultus præceps. Itẽ hyems noua adulta ꝑceps, vel extrema, vñ est extremæ sub casum hyemis. i.u.s. Sane sciendum Xenophontẽ scripsisse vnũ librũ œconomicũ, cuius pars vltima agriculturã continet, de qua parte multa ad hoc opus Virgi. transtulit, sicut etiã de georgicis Magonis afri, Catonis, Varronis, Ciceronis quoq3 libro tertio œconomicorum, qui ãgriculturam continet. Nam primus ꝑcepta hz quẽ admodũ debeat mater familias domi agere. Secũdus quemadmodũ foris paterfamilias. Illud quoq3 sciendũ est ĩ his libris nõ eẽ obscuritatem in quæstionibus, sicut in æneide, nisi in paucis admodum locis. Sed in hoc tantum esse difficultatem vt res positas intelligamus, idest τὸ πρᾶγμα, sicut hæc pri

ma quoq; eius præcepta significant. Nã hoc dicit agrũ fertilẽ.i.pinguem & herbosum bis debere arari verno tpe, vt & herbæ adhuc tenere & sine semine auellanẽ & æstatis calore, vt supfluus humor siccet, vel glebaꝝ putrefiat durities, & semel autũnali cũ seminibus, agrum vero tenuem & sterilem autumnali tñ tempore arandum ne si etiam verno araueris exiguus eius humor siccetur æstate. g ¶ Canis montibus, albis ex niue.

ANT. ¶ PROserpia, fuit hæc iouis & cereris filia quã Pluto īfernos rex rapuit ī sicilia ... qui florid' sp est, nã ppe ē demersus foramẽ q̃ ditẽ pſem ad raptũ pserpinæ exiuisse fama ē, vti Ouidius scribit hãc mr̃ ceres totũ p orbẽ q̃sierat, vt li.v.met.plene habeẽ. Audiuit tãdẽ esse apud Plu. sz qa ieiunia solueret septẽ granis punicei pomi statutũ ē.vt.vi.mẽsib' cũ mr̃e.vi.vo cũ marito maneret, poeta ãt hoc loco ei' arbitrio redire tribuit. ¶ Auida arrogãtiã vitat. ¶ Annue, assentire faue. ¶ Viæ, rõnis & ɔsuetudinis. ¶ Ingredere, assis adueni.n.dũ viuis. ¶ Vere no. veris pricipio: pmo.n.mẽse ver nouũ dr̃, secũdo adultũ, tertio ãt ver pceps, sic & de æstate & alijs, dies aũt pmus veris extat.vij.Idus februarij.æstatis vij. Idus Maij.autũni.vij.Idus Sextilis.hyemis iiij.idus noue.aucẽ.Varro,li.i.c.viij. ¶ Vere no. Col.li.xij.c.ij.sic ait sup il loco, Noui aũt veris nõ sic pricipiũ obseruare rustic' debet vti astrologus, vt expectet certum diẽ illũ q veris initiũ facere dr̃. si aliqd ēt sumat de pte hyemis, qm ɔsumpta brũa iam itepescit ãnus, pmittetq; clemẽtior dies opera moliri, possit igĩ ab idib' Ianuarijs, vt pricipẽ mẽsem romani ãni obseruet auspicari culturaꝝ officia. Satis aũt erit p dimidios mẽses exeq quodcũq; negociũ; qa neq; pfest natũ opus nimiũ īmature videri possit ad .xv. dies factũ, nec rursus post totidẽ nimiũ tarde. hæc ille. ¶ Canis, niuosis. ¶ Gelidus humor.i.nix.

CHRI. ¶ DAPA.c.trãslatio scriptoris a cursore. Nã vt cursor a carcere ad calcẽ festinat ita scriptor ad finẽ voluminis, pperat. ¶ Vere no. ver dr̃ qa tũc ōgulta viuere īcipiũt & virescit se ipsa 'anni, nisi sit a græco, nã iones ἔαρ dñt. Alij a veniẽdo dcm̃ putãt, qa eo tpe oia e terra veniãt.i.nascanẽ. Hz.n.annus q̃litates nr̃orũ corpoꝝ humorib' simillimas, nã ver qꝺ pncipiũ anni ē calidũ est, & humidũ, in q̃ annus puer dici põt, excitaẽ sanguis q & ipse cali. est tps aptũ gñationi, vñ in eo oia facile gignunẽ & nascunẽ. Dr̃ aũt ver eo qꝺ oia in eo veniãt.i.nascanẽ & crescãt, id.n.signat venio, vt hic Sege.il.ve.fæ.vuæ. Icipit ãt ver sole primã partẽ arietis ingrediente, quo īgressus æquat sol lucẽ tenebris ppeaq; est eqnoctiũ post qꝺ dies īcipiũt supare noctẽ. Secũdũ tps est æstas ab æstu.i.a calore noīata. Excitaturq; hoc tpe bilis q humor calidus ē & siccus, vt est ipsa æstas, est ãt iuuẽtus ãni. Atq; īcipit cũ sol ad pmã partẽ cancri venit: q̃ pars qm̃ est altissima in nr̃o polo, facit diẽ oīum lõgissimũ & solstitiũ efficiẽ æstiuũ. Tertiũ tps autũnus noīatur, qm̃ in eo augeamur varia copia fructuũ. Hæc ãt iure dici põt virilis ætas anni in quo oia maturescãt. Oriturq; cũ sol ad primũ libræ gradũ puenit, rursusq; eqnoctiũ effi-ciẽ qꝺ noctes īcipiũt supare dies, Vltimũ tps est hyems cana & vera senect' anni. Efficit ãt illã sol q̃ primũ capricornũ tãgit, facitq; ad solstitiũ q̃ brumã q̃si βραχυν ἦμαρ angit si. breues dies latini noīarunt, īcipit aũt annus sz astrologos cũ sol itrat arietẽ. Arietẽ aũt ideirco pricipiũ zodiaci faciũt, qa q̃uis in sphera nihil aut pmũ aut postremũ sit tñ incipiẽte die illo q primũ fulsit, & natalis mũdi vocaẽ arietẽ ī medio cœlo fuisse dñt, & mediũ vertex mundi est, & quasi caput. Tunc lunã cancer, gestabat sol cum leone. oriebatur. Mercurius Virginem. Mars scorpium, Iuppiter sagittariũ, Venus libram, Saturnus capricornum tenebat. ¶ Nouo, quasi prima sui parte. nam singula hæc.iiij.anni tẽpora in tres partes diuiduntur, vt dicamus nouum adultum & præceps ver. & sic in alijs.

Liquiẽ [a] & Zephiro [b] putris [c] se Gleba resoluit,
Depresso [d] incipiat iam tũ mihi [e] Taurus aratro

SER. a ¶ LIQVItur, liquor quũ nomẽ est, libre uis ē, quom ad verbũ venerit pducitur. vt liquor liqueris liquiẽ. Nã muta cũ liquida naturã siccat humus. hu breuis ē, human' pducitur. itẽ iturus pducitur, iturus corripitur. Liquiẽ, defluit. b ¶ Et zephyro putris se gleba resoluit, quo tpe fauonij flatu arua laxãẽ, q̃ fuerãt ōcl usa frigoribus, ipse alibi, Rura gelu tũ claudit hyems. c ¶ Putris gleba, solubilis. d ¶ Depresso incipiat iã tũ mihi taurus aratro ingemere, Aliud pẽdet ex alio, nã altius impressuz aratrum boues cogit in gemitum, quod genus arationis pingui conuenit terræ, nam contra paulo post de ī fœcũda terra dicturus est, Tenui sat erit suspendere sulco. e ¶ Mihi autem, aut vacat, vt Cicero Qui mihi accubantes in conuiuijs, aut mihi hoc est rustico amanti terras & taurum bouem fortissimum accipimus, nam tauri difficile ad aratra iunguẽ.

ANT. ¶ LIQVITVR, liquefit dissoluiẽ. ¶ Zephyro, zephyrus latine fauonius dr̃, vt Pli.li.ij. ostẽdit. vẽtus est qui ab occasu æquinoctiali flat. & tepidus ē & siccus. Colu. tñ ait qꝺ.vij. Idus Februarij fauonii spiraẽ incipiunt. Plinius li.xviij, scribit qꝺ fauonius ver inchoat, Aperitq;

aperitq; terras, tenui frigore salubet. ¶ Putris. i. humecta mollificata & solubilis, venti enĩ occidentales mollificant & humectãt, vt etiã Ptole. in lib. iiij. partium scribit. ¶ Gleba, terræ globus. nã terra ligata gleba est, soluta ꝟo puluis. ¶ Resoluit, arua enim hyemali rigore præclusa Zephyri tempore laxãtur. ¶ Depſſo. i. valde pſſo, quod pingui conuenit terræ. zephyri. Nam de sterili dicet, Tenui sat erit suspendere sulco.

CHRI. ¶ LIQVitur, in hoc pma pducit. Cõtra aũt in liq̃sco, vt in Buco. Limus, vt hic durescit, & hæc vt cera liq̃scit Zephyrus. Vẽtus est occidẽtalis, q suo tẽperato calore, q̃ frigore hyemali ↄstricta fuerat, relaxat atq; apit. Nã cum sol paꝝ moret in occidẽti, non multũ inflãmat huiuscemodi ventum, neq; humiditatẽ eius penitus desiccat. Vñ tẽperatus oĩa tẽperata reddit. Quapp q̃uis astrologi ver ab ingressu solis in arietẽ initium sumere velint, medici tñ q̃ primum incipiũt flare Zephyri ver inchoant, siue ante huiusmodi ingressum siue post id eueniat. ¶ Putris. g. r. i. resoluendo se putrescit. ¶ Depſſo, vt altius infigatur.

Ingemere, & sulco attritus[a] splendescere vomer.
Illa seges[b] demum[c] votis[d] respondet[e] auari
Agricolæ, bis quæ[f] Solem bis frigora sensit,
Illius immensæ ruperunt[g] horrea messes.

SER. a ¶ ATTRITus splendescere vomer, a frequẽti aratione atteritur, & decrescit. Lucretius, Occulto decrescit vomer in aruo. Dicimus aũt & hic vomer & hic vomis, sed ab vtroq; huius vomeris facit. b ¶ Illa seges demũ, seges mõ terra. c ¶ Demũ aũt nouissime. Vere, spãliter. d ¶ Votis rñdet, Imane est qđ ait votis, nã plerunq; plus optamus, q̃ speramus posse ↄtingere. e ¶ Respondet aũt consentit, vt Dictis rñdent cætera mẽtis. f ¶ Bis q̃ solem bis frigora sensit, quæ bis & dierum calorem, & noctium senserit frigora, per quod duplicem ostendit arationem vernalem, & autũnalem, nec enim ad tẽpora æstatis, vel hyemis referre possumus, quod ait, Bis solẽ bis frigora, quia non sunt in italia in vno anno duæ æstates, & duæ hyemes, sicut geometræ dicũt esse in quadã parte Indiæ in insula Taprobane. g ¶ Ruperũt horrea, plus est q̃ diceret impleuerunt.

PRO. ¶ ILLA seges demum votis respondet auari Agricolæ bis quæ Solem bis frigora sensit, de eo agro loquit quem noualem vocamus, alternis aũt cessat, Sed sub exitu hyemis semente facta sequenti æstate reddit fructum. Ergo bis sentit frigus, semel æstate deficiente hyeme initio veris iterum post sementum bis solem semel æstatem, quia cessat iterum qua fructus refert. Ipse autem substituet huius rei cãm progressu operis, quum præcipiet, vt sub introitu hyemis sterilis ager proscindatur. Illum enim qui est fertilis, sub exitu hyemis proscissum, ideo putat relinq̃ opportere cessantem, vt siccetur æstu, ne si luxuriantis sole natura fertilis efficiatur, inter fruges herbæ nascantur. Rursum eum q fertilis est, idcirco sub hyeme proscidendus putat, ꝙ humorem cœlestem, hib. ↄnũq; accipiendo esse fœcundior possit.

ANTO. ¶ VOMER, aratri ferꝝ, ꝙ vomit terras, vt ait Varro. ¶ Illa seges. i. terra. ¶ Votis, de

siderijs. ¶ Rñdet, consentit. ¶ Auari, cupidi. ¶ Bis quæ solem bis frigora sẽsit. Pli. lib. xviij. capi. xxxiij. sic ait. Quarto seri sulco Virg. existimat voluisse quũ dixit optimã esse segetẽ q̃ bis solẽ, bis frigora sensisset. spissius solũ sicut plerũq; in italia qnto sulco seri melius ẽ, in Thuscia ꝟo Nono, pdicta Pli. ꝟba. vt q̃rto sulco serat ẽm Virg. ostẽdunt Probi ĩ hoc loco explanationẽ nõ ↄuenire, quem multi alij secuti sunt, nõ aduertẽtes Pli. ꝟba, nec ẽt Varronis. scri. n. Varro li. j. ca. xxix. ꝙ terrã quũ pmũ arãt, pscidẽ appellant, quũ iterũ effrigẽ dicũt offrigere vocant tertio, cũ arãt iacto semine boues lirare dñr capite ꝟo sequẽti ait idẽ Varro. ꝙ inter vernũ æqnoctiũ & virgiliaꝝ exortum, & solstitiũ boues terrã pscindẽ dñt. Et ca. xxxij scri. Iter solstitiũ & caniculã cũ pscideris effrigi oportẽ. i. iterare, vt frãgant glebæ. Et ca. xxxiij. ait, inter caniculã & æqnoctiũ autũni oportẽ aratro effrigi, & ca xxxiiij. inqt, ab æqnoctio autũnali icipe oportẽ serere, vsq; ad diẽ. xci. post brumã nisi q necessaria cã coegerit, nõ afferere. Theoprastus itẽ li. iij. de causis plantaꝝ ait, Cura noualium tpe vtroq; suspicit, æstate & hyeme, vt terra solẽ, ac frigora sentiat, His oĩb' verbis patet, iã quo pacto seges bis solẽ, bis frigora sentiat.

CHRI. ¶ INGEMERE, de vi huius verbi dicetur in primo æneí. ¶ Sulco, Dicitur sulcus, quia inde subtulit terram vomere, ex qua quidem proiecta porcam facit, ergo porca dicitur ꝙ ex proiecta terra fiat. ¶ Vomer, autem dicit a vomendo. Euomit. n. e sulco terram ad porcã faciendam. ¶ Demũ, post longam & diligentem culturam. ¶ Votis, Cupiditatibus, vt cõsequens pro ãtecedenti, qa. n. aliqđ cupimus vota, vt id assequimur concepimus. Magna ergo res est vt respondeat cupiditatibus cum per sæpe cupiamus maiora q̃ speremus. Sed maior, vt rñdeat cupiditatibus

nutari in quo explebiles omnino sunt cupiditates. ¶ Bis so. b. fri. Nã & secũdo & tertio aratur per sæpe terra. Nã dicũt ꝓscindere, cũ primo arãt, deide iterari cũ iterũ arãt, tertio tertiari, Pli. a t ait. Quarto seri sulco, hoc in loco existimãt voluisse cũ de sole æstiuo, & frigoribus hibernis loquat. ¶ Loqtur, ergo etiã auctoritate Probi grãmatici õ noualibus q̃ in fine hyemis circa veris initiũ ꝓscindunt, vt æstate ꝓxima siccent, deide in introitu hyemis semẽte facta sequẽti æstate reddit fructũ. Ergo bis sentit frigus, semel añ æstatẽ, iterũ post semẽtẽ. ¶ Bis, so. semẽ æstate q̃ cessat iterũ q̃ fructũ refert. Vñ Columella dixit iugerũ talis agri q̃ttuor opis expedit, nã cõmode ꝓscindit duabus vna terat, tertiat dodrãte, in lirã staris redigit q̃drante ope. Liras aũt rustici vocãt easdem & porcas, cũ ita arat, vt inter duos latius distãtes sulcos medius cumulus siccã sedẽ frumẽtis ꝓbet, ab eo aũt q̃ aratri vomer sustulit sulcus dr sulant illos q ex transuerso ducunt ampliores, vt per eos aqua ex agro deducat. Elices vocãt qa aquas ex agro eliciãt. ¶ Horrea granaria sunt. i. loca in qbus fruges ꝓdunt. sunt q putent dicta ab horrore aristarũ, nã prisci fruges in spicis seruabant. SER.

Ac prius[a] ignotum ferro q̃ʒ scindimus æquor.
Ventos[b], & varium[c] Coeli prædiscere morem
Cura sit, ac patrios[d] cultusq̃ʒ, habitusq̃ʒ locorũ.
Et quid quæq̃ʒ ferat regio, & q̃d quæq̃ʒ recuset.
Hic Segetes, illic veniunt[e] foelicius Vuæ.

SER. a ¶ AC PRIus ignotum ferro q̃ʒ scidimus æquor .i. añq̃ faciam vetuactum. Aequor autẽ modo terram accipe ab æqualitate dictã, vnde & maria æquora dicunt. b ¶ Ventos, quia diuersis locis diuersi præualent vẽti, & hoc dicit debes scire ager cui vẽto subiaceat. c ¶ Varium cœli prædiscere morem idest aeris. Lucretius, in hoc cœlo qui dicitur aer. & hoc dicit, debes etiam cœli q̃litatem nosse, vtrum pluuijs gaudeat, an tẽpore vel frigore. d ¶ Patrios cultus habitusq̃ locorum, duas res dicit. Sciendũ est ager quemadmodum a maioribus cultus sit & quid melius ferre consueuerit. nanq̃ habitus locorum possibilitates accipimus. e ¶ Veniunt, crescunt, vt Et pulchro veniẽs in corpore virtus.

ANTO. ¶ FERRO, vomere. ¶ Aequor, campum ab æqualitate. Ventos & varium cœli &c. quæ sint agricolis necessaria diximus iam circa principium huius commẽtarij, &, quia huic etiam loco conueniunt, ibidem relegẽda admoneo. ¶ Vẽtos, hoc dicit ne imbribus, ventisq̃ʒ imminentibus opera inchoet agricola, laboremq̃ʒ frustret, vt Columella docet, & Pli. li. xviij. ca. xlix. inquit, in boream ponito arbores, vitesq̃ʒ, sed hoc flãte ne arato, frugẽ ne serito, semen ne iacito. ¶ Varium cœli morẽ, idẽ Colu. in prologo lib. i. capit inquit. n. cœli & anni ꝓsentis mores intueatur agricola. s. neq̃ʒ. n. semper eũdẽ velut ex ꝓscripto habitũ gerunt, nec omnibus annis eodem vultu venit æstas aut hyems, nec pluuium semper est ver, aut humidus autũnus. ¶ Patrios cultus, Varro lib. i. ca. v. Agriculturæ inqt quattuor sunt partes summæ. E quibus prima cognitio fundi, partesq̃ eius quales sint. Secũda quæ in eo fundo opus sunt, & debeant esse culturæ causa. Tertia quæ in eo est ꝓdio colendi cã sint faciunda. Quarta quo, quicq̃ tempore in eo fundo fieri cõueniat. ¶ Habitusq̃ locorũ Varro libro ꝓmo cap. sexto scribit terræ esse dissimili vi ac potestate, partes permultas, in quibus lapis marmor, arena, puluis, creta, ignis carbunculus. i. quæ sole perferuẽt, ita vt radices satorum comburat, partim sunt humidiores, partim aridiores, partim mediocres sũt macræ, sunt pingues. ¶ Habitus, idest qualitates, diciturq̃ habitus ab habendo aliquid. ¶ Et quid quæq̃ ferat regio. Idẽ Varro libro ꝓmo, capitulo sexto ait. Non eadem omnia in eodem agro recte præsente. nam vt alius est ad vitem appositus, alius ad frumentum sic de cæteris, alius ad aliam rem. Et capitu. xxiij. inquit. Alia loca apposita sunt ad fœnum, alia ad frumentum, alia ad vinũ, alia ad oleum ¶ Segetes, idest sata. ¶ Hic segetes illic &c. Pli libro. xvij. capit. quarto inquit. Quippe non eadem terra arboribus conuenit & frugibus, plerũq̃ nec puella qualẽ habet Cãpania, vbiq̃ optima vitibus, aut quæ tenues exhalat nebulas Vir. & quæ fœlicem ferat nõ improbat vitibus. Clareosus oleis solum aptissimum in Venafrano pinguissimum in betica, tanta est argumentorum & soli varietas, ac differentia. Capite vero. v. ait idem, Fruges alit tophacea alba, proxima est russa, Et libro. xviij. Agri ipsius bonitas inquit, quibus argumentis iudicanda sit subsignabimus Catonis maxime verbis. Ebulum vel prunus siluestris, vel rubus, bulbus, minutus trifolium, herba pratensis, quercus siluestris, pirus, malusq̃ frumentarij soli notæ. ¶ Veniunt, crescunt.

¶ VENTOS: Nã multũ interest cui vento exposita sit regio. ¶ Morẽ, Quid ferre ꝯsueuerit. ¶ Hic segetes, repetit ordinem agricultorum. OTHA

CARBORII

SER. ¶ ARBOrei foetus alibi.i.poma. b ¶ Iniussa virescunt gramina, hoc inculta, nam frumenti iussa nascuntur, vnde est Atque sperat aruis. c ¶ Non ne vides, argumentatur quasi hoc dicens, si vna pulcia ferre non pot omnia, quanto magis vnus ager? lybes natio pontica, in qua sunt ferri fodinae. Ibi aut a nudis ferrum queritur pontus fert & castorea sed non solus, fibri.n.testes sic nole appellantur quod animal quod etiam in alijs regionibus quam in ponto nascatur, non tamen tanta est vis testium, quanta ponticorum fibrorum.

Arborei[a] foetus alibi, atque iniussa[b] virescunt
Gramina. non ne[c] vides croceos vt tmolus[d] odores
India[e] mittit Ebur, molles[f] sua tura Sabaei?
At Chalybes[g] nudi ferrum: virosaque[h] Pontus

d ¶ Vt tmolus, mons est ciliciae in quo nascitur crocum precipue, nam loca commemorat vbi plus prouenit, & melius aliquid, nam crocum & in africa nascitur, sed non tale, nec tamen, vel quale in cilicia. e ¶ India mittit ebur, & in africa fuerunt elephantes, sed meliores in india, hinc est quod ait Teren. Elephantis quae indicis prefecerat.i. maximis. f ¶ Molles sua tura sabaei, sabaei populi sunt iuxta syriam & arabiam, dicti sabaei ἀπὸ τοῦ σέβεσθαι, quod apud eos tus nascitur quo deos placamus. Molles aut ideo ait, quod sub aere clementiore sunt, nam vt ait Luca. Quicquid ad eos tractus mundique teporem Labitur, emollit gentes clementia coeli. Aut certe quia Alexander magnus dicitur obscoenos omnes de exercitu suo segregatos illic perdidisse, sane tus non sine aspiratione dicimus, nam antiqui thus dicebant ἀπὸ τῶν θεῶν quod displicuit, vel a θύω quod est sacrifico. Tura enim a tundendo dicta esse voluerunt a glebis tusis, ex quibus dicitur fluens de arboribus coalescere. g ¶ At chalybes nudi ferrum, populi sunt apud quos nascitur ferrum, vnde abusiue dicitur chalybs ipsa materies, vt Vulnificusque chalybs, nudi aute aut apud quos arbores non sunt, aut vere nudi propter ferri caedendi studium. Nam legimus Brontesque steropesque & nudus membra pyragmon. h ¶ Virosaque pontus castorea, Fibri canes sunt pontici, quorum testes apti sunt medicaminibus, propter quos vbi se requiri senserunt, eos secant, de his Cicero, Redimunt se ea parte corporis propter quam maxime expetuntur. Iuuenalis, Qui se eunuchum ipse facit cupiens euadere damno Testiculi. Castores aut a castrando dicti sunt, virosa aut venenata, nam licet sint multis remedio, tamen praegnantes eorum odore abijciunt, & egerunt partem, & virosa dicta ab eo quod est virus. Alij fortia accipiunt a viribus.

PRO. ¶ NONNE vides croceos vt tmolus odores, India.m.e.m.s.t.s.at chalybes.n.f.v.quod p.c.e.p.e. ¶ Tmolus lydiae mons est, quem non idcirco nominat vtique quod solus crocum ferat, sed quod precipue, pelusiacam lentem dicit & sicyoniam baccam oliuam, non quod sicyone tamen nascantur, aut pelusij solum lentes, & India mittat ebur, sed & africa. Sed maiores sunt in india elephanti. ¶ Sabaei, natio est arabiae, quos molles vitio sermonis, quia parum viriliter loquuntur, dicit, ¶ Cha

ANT. ¶ ARBOrei foe.i.poma. De foetu diximus in buco. ¶ Iniussa gra. frumenta enim iussa nascuntur. Vnde est atque sperat aruis. ¶ Non ne vi. Exemplo quod dixerat aperit, & loca narrat vbi plus ac melius aliquid prouenit. ¶ Croceos odo. Pli.li.xxi.scri.quod prima nobilitas cilicio croco inest, & ibi in Corico monte dei lycio monte olympo Mox [illegible] centuripino Siciliae aliqui phlegreo secundum locum dedere, optimum vbicunque quod pinguissimum & breuibus capillis. ¶ Tmolus, Strab.li.xiij.docet.quod Tmolus satis coactus est, & ambitum mediocrem habens, & in ipsius Lydiae partibus terminatur, imminetque sardibus vrbi mons ipse foelix, a quo pactolus fluit, Isto Tmolus appellabatur, vt Pli.li.vi.scrib.quod quidem Oui.quoque li.vi.met.ostendit. Deserueresui nymphae vineta Tmoli. At sunt quidem qui contendunt hic legendum esse, nymphae vineta Tmoli, quod profecto absurdum est. Pli. auctoritate. Est aut vino, Melle, Croco pfertilis. Vnde Soli.ait de Lydia, & Tmolus croco florentissimus. ¶ India, ea maxima est ad orientem exposita, de qua multa. Stra.li.xv. Fauonij spiritu saluberrima est, bis in anno aestatem habet, bis legit fruges, auctor est Soli. ¶ Ebur, Pli.li.viij. scri. Elephantes fert affrica, ferunt aethiopes, sed maximos india arma habet quae iuba cornua appellat Herodotus melius dentes, hos deciduos casu aliquando defodiunt, sed solum ebur est quamquam nuper ossa et in lauinas secari coepere, penuria etenim rata amplitudo iam dentium preterquam ex india reperitur. ¶ Molles sua.t.sa. Docet Pli.li xij.quod tura preter arabiam nullis, ac ne arabiae quidem vniuersae regio eorum turifera saba appellatur spectans ortus solis aestiui. ¶ Mol.sa. Stra.li.xvi.docet, quod sabaei foelicem arabiam incolunt quae maxima natio est, apud hos & tus, & myrrha, & cynamomum nascitur in ora et balsamum, habent preterea palmas odoratas, homines propter maximam fructuum copiam ociosi segnesque viuunt sub rege sunt, & ipse tamen et sui in delitijs mulieribus viuunt. Suppellectilem ex argento & auro mirandam habent vasa, lectos, tripodas, crateras, cum opculis domosque sumptuosas, nam & portae & parietes tecta ex ebore auro & argento, lapidibusque ferustatis sunt distincta, propter hos igitur mores & tantam rerum copiam, poeta molles sabaeos ait.i. ociosos, segnes delitiosos. ¶ At pb'igt. Molles vitio sermonis

Tmolus India Saba sabaei

appellat, q̄ pa℞ viriliter loquant. ⸿ Chalybes, Iustinus li. vlti. ð Hispania loq̄ns scri. ꝙ apud amphilocos Galatiæ portionē, ꝓcipue ferri mā, sꝫ aq̄ ipsa ferro violētior, qppe tēperamento eius acrius reddit fer℞, nec vllū apud eos tellū ꝓbat, qð nō aut Byrbili fluuio, aut chalybe tigat. Vñ ēt chalybes fluuij huius finitimi appellati, ferroq; cæteros ꝓstare dñr. ⸿ Nudi, labore. s. ac ignis æstu. ⸿ Virosa. i. potētia, & multæ ꝟtutis ac viriū, vt ostēdimus. Virus. n. q̄nq; ꝓ nāli virtute legit, vt Nonius scri. & Pli. teste, Virus dr ꝙ græce pharmacon. i. medicina, hic ēt Iuue. ait in sat. Natali coruine die. Adeo medicatū intelligit' ingnē. Virus ꝑterea dr qð distillat ab īguine æq̄ quo tpe agitat amoris furore, vel qð distillata cocūtibus aīalibus. Vir. li. geor. iiij. Hic ðmū, hyppomāes ꝟo qð nōie dñt, Pastores lētū distillat ab īgule virus. & Pli. li. xxviij. ca. xxi. ait, ꝙ virus verinū & scroffæ ex coitu exceptū ꝓusq; terrā attigat, cōtra dolores valet, potes ꝗ virosa intelligē ēt ꝓp id, nā cū castorea ſnt testes recte virosa dici pñt. ⸿ Pōtus, mēsura pōti ab bosphoro ad meotidis lacū ꝓtēdit, vt docet Pli. li. vi.

Chalibes

CHRI. ¶ GRAmina. Herbas vt sit locus aptus pascuis. ⸿ Tmolus, Mōs, de quo Stra. Tmolus qdē satis coactus est, & ambitū mediocrē hñs in ipsis Lydiæ ꝑtibus terminat, Lydiæ quoq; mōtē eē. Pli. & Solinus asserit, Et Oui. de aragne, Riget arduus alto Tmolus ī ascēsu cliuoq; extēsus vtroq; Sardibus hic illic ꝑuis hītat hipeppis. Sardes āt lydiæ vrbem ponit Herodo. Tmolū igit Croco florētissimo, Probus Solinus & Columella eē dñt. Nec puto odores ad vnū eē referēdos vt multi ingeniosi volūt. ⸿ Chalybes, ppłi sūt in pōto apud quos vel nobile fer℞ est, vel plurimū ibi repītū. ⸿ Nudi, vel iculti, vel q₂ in ferri fodiēs nudi fer℞ q̄runt. ⸿ Ferrū a ferīēdo dēm nōnulli credūt. Sua. n. sæuitia ferīēdo domat, reliq̄ metalla attenuat & extēdit. Aristoteles ait, illud gigni ex argēto viuo & sulphure grosso nō puro. In cuius commixtiōe plus est de sulphure q̄ de argēto. Quapp q₂ dñat illi frigidū & siccū terreū ferrum frigidū & siccū, & valde du℞ & cōpactū. Et iō difficile in igne mollit, q₂ minus ī se hēt aeris magis q̄ reliq̄ metalla Rubigine rodit ꝙ illi accidit ꝓ suæ substantiæ īpuritate. Nullius tñ æri rubigīe q̄ sanguis excedit vt videat sanguis humanus illo pacto se vlcisci. Caret tñ rubigīe si cerusa aut medulla ceruīa vngat. ⸿ Virosa, ambiguū, an virosa castorea, an virosa pōtus. Nā pōtus virosa q̄ū venenosa dici pōt, qm̄ teste hoc eodē poeta venenis abūdat, vt in bucolicis, has herbas atq; hæc pōto mihi lecta venena. Ipse ðdit meris nascunt pluria pōto.

> Castorea, Eliadum[a] palmas Epiros equarum.
> Continuo[b] has leges, æternaq; fœdera certis
> Imposuit Natura locis, quo tēpore primum
> Deucalion[c] vacuum lapides iactauit in orbem.

BER. a ¶ ELIAdum palmas epiros eq℞, hyppalage ē. Nā hoc dicē Epiros creat equas optimas, q̄ apd Elidē, palmas merent iouis olīpici curruli' certamine. Sane epiros græce ꝓfert, vñ ēt c hēt accētū. Nā si latinū eēt epirus epiri, pi hēret, q₂ lōga est. Nec mireris eq̄s currere. Nam vt dicit Plinius velociores sunt, iō qð in cursu vrinā faciūt. b ⸿ Cōtinuo has leges, iugiter. in æternū ad ꝑpetuū, sicut seq̄ntia indicant. Nā dicturus est, Aeternaq; fœdera mundi. c ⸿ Deucalion lapides vacuū iactauit ī orbē, Iā trāsit ad fabulā, & poetice dicit, ista tū ꝑmū statuta q̄ ab initio mūdi ꝯstat fuisse.

FRO. ¶ ELIADVM palmas. e. a. Copiosissimam esse palmis epi℞ significat, nec tm̄ solum eas ferre dicit. n. & idumeas. Quæri solet q̄re eq̄rū potius q̄ equo℞ dicat, ipse rōnē cōsilij sui explicat quū ait in libro. iij. Seu qs olympiacę. m. p. p. pascit. e. f. q. fortis ad. a. i. corpora ꝓcipue mr̄m legat. ⸿ Cōtinuo has leges æternaq;. f. c. i. n. l. q. t. p. d. l. i. in orbē. Vū hoies du℞ nati genus Deucaliona putant ꝓmethei fuisse filiū, & habuisse in m̄rimonio sororē patruelē pyrrhā epimethei filiam, his tpibus, qbus ira iouis inūdata græcia cathaclysmo perdidit humanum genus, qui quom plati essent in montē parnasum, quo vis tm̄ duo ꝟtices eminebāt, & ibi esset oraculū Themidos, irrauerūt adorātes, quēadmodū possent restitui hoies, qbus rñsum est iactāda his esse parentis magnæ ossa post terga discīctis, capitibusq; velatis. interꝑtari aūt quū essent terrā parentē, ossa ei' lapides, iecerūt post se, ex qb' hoīum genus renatū est. cuius etiā Ouidius meminit, quum ait, Inde genus du℞ sumus, experiensq; labo℞, Et documēta damus qua sim' origine nati, at si nō fuerit tellus. fe. i. arcturū. t. s. c. s. s. Arcturus est stella in cauda maioris vrsæ, quā græci helicen vocāt dicta a cauda & vrsa. Arctos. n. græce, vrsa dr, cauda ura, cuius ortu hyems incipit.

ANTO. ¶ CASTOrea, Pli. lib. viij. item li. xxxij. docet, ꝙ in terris et in aq̄ victus est fibris, quos castores vocāt, & castorea testes co℞, quos sibi' ipsi amputāt periculo vrgente, ob hoc se peti ignari, efficacissimi autem e ponto galatiæ, mox affricæ, sternutamēta olfatu mouent, somnum conciliant cum rosacceo pūcto capite, medentur & vertigini neruo℞ vitijs, sic & contra comitiales sumpti, poti ꝟo

contra

cõtra inflãmationes tormina venena aduersus scorpiniões ex vino bibunt, aduersus acõ
nitũ ex lacte aut aqua. claritatẽ visus faciunt cũ melle attico iniuncti, cobibẽt singultus ex
aceto. Solinus vo sic ait p vniuersum pontũ fiber plurimus, quẽ alio vocabulo dicũt casto
rẽ, testiculi eius appetunt in vsum medular. ⁋ Eliadum, equarum. Elis vt Pli. scri. li. iiij. vrbs
fuit Acaiæ, p agrum vero Eleum vt scri. Stra. lib. viij, Alpheus amnis perlabitur, apud quem
olympicorum ludorum certamen agebatur gymnicum, atqꝫ equestre teste Herodoto li. viij
vbi pmium erat oleagina corona qua donarentur. non. n pecuniarium certamen agitabãt
sed virtutis, id aũt Hercules instituerat. Sed hæc oĩa latius per nos habentur ode prima Ho
ratij. Palmas, eliadum equar. i. equas aliar victrices apud Elidẽ. Probus aũt ait, ꝙ poeta co
piosissimum esse palmis epirum significat, quod aliter ostendit ipse Maro li. iij. Georgi. di
cens, Quamuis sæpe fuga versos ille egerit hostis, Et patriam Epirum referat fortisqꝫ my
Palma cenas. ⁋ Palmas, palma arbor est, de qua multa Pli. sed ppterea lquit Plutar. in certaminibus
palmam signũ esse placuit victoriæ, qm̃ ingeniũ huiusmodi ligni est, vt vrgentibus, pmen
tibusqꝫ nõ cedat. Plura scri. Gel. li. iij. ca. vi. Ex piros ea, vt Pli. li. iiij. docet, est in tertio Euro
Lex pæ sinu, atqꝫ acroceraunijs incipiens mõtibus ad magnesiã, macedoniãqꝫ tẽdit. ⁋ Has leges
lex est ratio summa insita in natura, q̃ iubet ea quæ facienda sunt, prohibetqꝫ cõtraria. Tul.
li. i. de legibus. ⁋ Fœdera, fœdus appellatũ, quia inter fœdera interponebat fides, vt ait Fe
Natura stus. ⁋ Natura, ea vt aiunt dicta est ab eo ꝙ aliquid nasci faciat, gignendi. n. & faciẽdi potẽs
est. Est igit natura creatura oĩum etiã inuisibiliũ rer. Vñ Lucre. li. i. ait, Differere incipiam
& rer primordia pãdam. Vnde omnis nã creet res, aucte, alatqꝫ. Sed de natura latius in Si
leno diximus. ⁋ Deucalion, Quæ constant a mundi initio statuta fuisse, poetice & fabulose
hoc loco narrantur. Sed de deucalione latius & plene diximus in sileno.

CHRI, ⁋ CASTOREA, Castor quẽ alij canẽ põticum alij fibrũ appellant, est quadrupes fluuiati
Castor lis. par differt a lutra. Nã Aristoteles in libro de aĩalibus ponit fibrũ, sateriũ satyriũ, lutrẽ,
& latacẽ pene in eodem genere, latacemqꝫ dicit lutra latiorem, & dẽtes habere adeo robu
stos, vt virgulta illis vt ferro præcidat. Hunc ait Albertus posteriores pedes hr̃e anserinos
quibus facilius natet. anteriores aũt caninos qm̃ humi quoqꝫ gradiantur. Vulgo traditur ꝙ
seipsos castrẽt id admonente natura, cũ pp testes plurimis medicamentis apros venatores
illum insectentur. Aiunt præterea fel suũ euomere, cum id cognoscat ad multa medicamẽ
ta vtile. Item coagulum ad comitiales morbos. Albertus negat posse castrari sine pernicie,
quia testes spinæ alligati sint, Si quẽquam morsu deprehendit, non antea admittit q̃ crepi
tantis ossis strepitũ senserit. Dentibus virgulta cedit. domumqꝫ sibi in fluminum ripis dua
bus aut tribus cõtignationibus extollit, vt pro incremento, decrementoqꝫ aquar ascendat,
descendat ue Peregrinos castores in seruitutẽ redigit, illisqꝫ pro iumentis ad conuectandã
materiã & cibaria vtitur, vescitur pisce, pomisqꝫ & arborum cortice. Eius pellis nota est, &
in pcio habetur, Nostri galeros inde cõficiunt. Barbari aũt illi apud quos hoc aĩal nascitur
beuer appellãt, similes lutris sunt, sed paulo maiores. Sunt ventricosi & breuioribus cruri
Beuer bus, propterea qꝫ currere haud facile possunt. Caudã plusqꝫ pedalẽ habeant sine pilis pisciũ
pelle tecta, apprime pinguis & esui suauis, sale etiam cõditas condunt. Cæteræ eius carnes
abhominabiles, neqꝫ est q illis vescantur. Medicamentum qð inde castoreum vocat, decli
net ad colorem nigri sanguinis. Nã si varium est declinãs ad nigredinem venenum est, &
vel interfecit eodẽ die vel ad malam ducit ægritudinẽ. Quando bonũ est calidum & siccum
subtilissime exiccationis confert neruis & paraliticis, valet ad fœtum & ad secundũ eijciẽ
Elis dam. ⁋ Eliadum, Elis vrbs erat sub olympo, vbi indi agebant post finem quarti cuiusqꝫ an
ni a monte ipso olympici dicti. ⁋ Epiros, Laudat epirum vehementer Aristoteles in lib. de
ani. dicit ꝙ oẽs quadrupedes illã magnas ferro excepto asino. Epiroticas aũt vaccas persin
gulas præ sua præcipua magnitudine amphoras singulas iplere atqꝫ erectũ qui mulget sta
re, qm̃ sedendo non queat vbera attingere. Neqꝫ id mirandum, Nam cũ opus largiore pastu
gradioribus sit scribit hanc terrã illuc abunde ferre, & esse ibi excellentes oues q̃ pyrrhicæ
a Pyrro rege cognominẽtur. De epiro dicemus in tertio li. æneí. Epirus nostro tpe albania
dicitur. ⁋ Equarum, Nam vt reliquas quadrupedes sic equos præstantes gerit. ⁋ Con
tinuo, statim a primordio suo. ⁋ Deucalion, vt pħs dixit, Statim a mundi principio has le
ges impositas esse a natura, Sed vt poeta fabulosum ponit principium mundi. Deucalionis
autem diluuiũ non fuit vniuersale vt diluuiũ Noe. Fuit aũt, vt ait Varro regnante Crinao
Cecropis successore, vt Eusebius & Hieronymus nondum defuncto Cecrope. Dictum aũt
Deucalionis, qm̃ maxime eius regionem oppressit, ad ægyptum autem & eius vicina non
peruenit. Factũ est anno mundi septimo supra tria milia & sexcẽtos ac septuaginta cũ vni
uersale diluuiũ qð fuerit tpe Noe fuerit anno. xlij. supra duo milia ac ducẽtos. Dictus est aũt

Deucalion lapides in hoïes conuertisse, quia q ex diluuio superfuerant timētes iteꝝ diluuiū se in montibus continebant aspero & ferino mō viuentes. At ille verbis paulatim emolliuit, & in planū deducens ad mitiorē & humanū cultū traduxit Deucalionis aūt filiū fuisse dicūt Hellenē a quo græci hellenes sunt dcī. Thessaliæ aūt imperasse Deucalionē refertur.

SER. a ¶ VNDE hoïes nati durum genus expressit τοαιτι, ον·i. causatiuū. nū & græce populi λαοι dicūtur a lapidibus λααι eniȝ lapides dicuntur.

Vnde[a] hoïes nati durum genus, Ergo[b] age terræ
Pingue solū primis[c] extemplo a mēsibus anni
Fortes inuertant Tauri, glebasq̄ȝ iacentes
Puluerulenta[d] coquat maturis solibus æstas.
At si non fuerit tellus foecunda, sub ipsum[e]
Arcturum tenui sat erit suspendere sulco[f]

stiuum est proscindere. Paulo inferius ſquit, ꝙ ab equinoctio verno optima vliginosa & pīguia loca proscīduntur. Ad quæ mense Iānuario veruactaſ acinus, nūc vltimā parte Martij sunt iteranda, postea docet ꝙ circa sextum idus iulias optime iteratur proscissum veruactū. ¶ Primis a mensibus anni. Ianuarium & Februariū intelligit q primi menses anni Numæ Pōpilij fuerūt, d̄ quo aperte loquiē. Col. Vt ostēdimus ibi vere nouo Gelidus. Plinius etiam li. xviij. c. xxxij. inquit. Tepedioribus locis a bruma ꝑscindi arua oportet. a frigidiorib⁹ ab æqnoctio verno &, maturi⁹ sicca regione q̄ȝ humida, maturius dēsa terra q̄ȝ soluta, pingui q̄ȝ macra, altū & graue solū etiā hyeme moueri placet. ¶ Glebasq̄ȝ ia. Causas aperit quare id fieri debeat, vt calor in puluerē Glebas dissoluat. Solis enim ardore siccatur liquor, & cuncta torrenturq̄ȝ sorbenē, qd̄ Pli. li ij. docet. quū vero proscinduntur arua hoc vtilitas habēt, ꝙ inuerso cespite herbaꝝ radices necantur, qd̄ idem li. xviij. edocuit. ¶ Maturis solibus. i. ardentibus est eniȝ a pomis metaphora, naȝ soles maturi dici pñt quū feruescere cœperint. ¶ At si non fuerit tellus foecūda, Pli. li xviij. ca. xxxij. inquit, ꝙ tenue valde & aridū solū pauloante satiōis tempus moueri debet. Columella vo lib. ij ca. iiij. docet ꝙ graciles cliui nō sunt æstate arandi, sed circa septēbris kal. cū si ante hoc tp̄s proscindiē, effœta & sine succo humus, æstiuo peruriē. ¶ Sub. i. circa. ¶ Arcturuȝ, Arcturus, vt Pli. scri. lib. ij. ca. lxix. exoritur. xi. diebus añ æquinoctium autumni. Est autem æquinoctium veꝝ. viij. kal. Aprilis, vt docet Columella lib. xij. ca. ij. Autumnale æquinoctiuȝ. vij. kal. Octobris, idest die septembris xxiiij. orietur ergo Arcturus die Septēbris xiij. Arcturus autem stella est, quæ vrsæ cauda interpretatur⁹ est. n. in cauda maioris vrsæ locata quam Bootes in zona habere dicitur clarius cæteris lucētem, auctore Iginio. ¶ Suspendere, sursum agere. (Arctur⁹, æquinoctium)

b ¶ Ergo age pingue solū, iā reddit ad cām. c ¶ Primis a mēsibus anni, h̄ est qd̄ dixit vere nouo. d ¶ ¶ Puluerulenta coquat maturis solib⁹ æstas, q̄ glebas soluit in puluerē, & reddit cām cur hoc debeat fieri. maturis āt solib⁹ est vehementer feruidis magnis. e ¶ Sub ipsum arctuꝝ. i autumnali tp̄e, quo arcturus oriē. Et sciendū quia sub ꝑpositio qn̄ tempus significat accusatiuo gaudet, vt hoc loco sub arctuꝝ. i. circa arctuꝝ. Itē aut vbi sub lucē dēsa inter nubila sese, & sub lucē exportant calathis, f ¶ Sulco i. aratione, aliter arcturus g & artophylax. i. bootes post vrsæ caudam locatus, quē alij arcadē fuisse calistonis & iouis filiū, quia cū matrē in figura vrsæ ira Iunonis trāsfiguratā vellet occidere, ambos a Ioue in cœlū esse translatos, ille arcturus illa Elice dicta, alij Icaꝝ hunc volūt esse, qui a pastoribus, quos vino tunc primū reperto ebrios fecerat velut dato veneno fuerat occisus, arcturus āt ꝙ post caudā vrsæ locatus ἄρκτος, n, vrsa. οὐρα cauda, bootes ꝓ boues cū plaustro agat dictus est, oriē aūt idē arcturus añ. xv. kal. octobris, atq̄ȝ ex īde pluuiæ incipiūt, qd̄ ipse aꝑuit dicēdo, Hic sterilē exiguus ne deserat humor arenā, arcturuȝ āt pluuiaꝝ & tēpestatū esse auctorē & Plaut⁹ ostēdit ī rudēte cū eūdē ipsum dicētē facit, Increpuit hybernū & fluctus moui maritimos

ANTO. ¶ ERGO age terræ. Ad causam reuertitur docendo quid faciat lætas segetes vt prædixerat. ¶ Pingue solum, palladius lib. ij. de mense Ianuario ait. Pingues & sicci agri ꝑscindi & apparari iā præsente, & li. iij. de Februario inquit locis tepidis aut si clemēs tēpus & siccum fuerit, colles pingues vel hoc mense proscinde, & lib. vi. de mēse maij scribit. Nūc quoq̄ȝ pīgues agri & herbosi ꝑscindantur, & li. vij. de mense iunij inquit, Nunc frigidissimis locis quæ maiora sunt prætermissa faciemus agros, æq̄ȝ ꝑscindemus. Columella scri. lib. xij. ca. ij. ꝙ idibus Ianuarijs quod habet tempus inter brumam & aduentum Fauonij, siccos & pingues agros tempe

CHRI. ¶ IACENTES, inertes, Nam qui iacent homines inertiam quandā in se esse ostendunt. ¶ Arcturum, arcturus qui & bootes dicitur, custos palustri eo quod palustruȝ sequitur. i.

septētriones,

Septētriones, & quasi succinctus sit Septētrionibus, Arcas fuit Calistros & Iouis filius a quo
Arcas arcadia nolata. Hic a lycaõe pelasgi filio epulãdũ Ioui positus est, cũ an deus eẽt tẽtare vellet, at ad Iuppit Lycaõis. domũ vbi Trapetos deĩde vrbs fulmine incẽdit, & huius mẽbra restituit, & caprario qđ nutriẽdũ dedit. Vetũ cũ factus adolescẽs inscius mři, vim ĩferre pararet. Incolæq lycæi verũq ĩterficere pararẽt, Iuppit ambos eodẽ gestu quo erãt astris intulit illa vrsæ nã ille impetũ faciẽs, quẽ homerus Bootẽ appellat, signũ hoc cõstat ex. xiiij. stellis. Nã hẽt in dextera quattuor, q̃ nõ occidũt, in capite clarã vnã in singulis humeris singulas. In singulis mãibus claras singulas. In mãmilla dextra obscurã vnã. In dextro cubito clarã vnã. Int genua vtraq; clarã & magnã vnã q̃ est arcturus. Int singulis pedibus singulas.

SER. a ❡ILLIC, in terra pingui. b ❡Hic, in sterili, in tenui, & in fœcunda, & vt supra diximus, oĩa pcepta q̃ ꝯmemorat ad illud ptinet qđ ait, Quid faciat lætas segetes. c ❡Arenã, aridã terrã q̃ est sicut arena. d ❡Alternis. i. alternatim, idẽ. s. agricola. e ❡Tõsas nouales, agros messos. dicimus aũt et has nouales, & hæc noualia, pp̃e nouales sũt pmnũ arua pscissa, & pmũ segetẽ ferẽtia. f ❡Patiere, p patieris. g ❡Situ durescẽ cãpũ, vt redeat in vires pores. Sapẽ sciẽdũ & Ciceronẽ in dialogis, & cæteros phos tractare nõ qđ debeat fieri, sed qđ potissimũ fieri, quã res nũc Virgilius sequitur nã quũ dicat multa remedia agroꝝ recreandoꝝ, ponit p oĩbus intermissionẽ, vñ eandẽ rem frequenter iterat. h ❡Aut ibi flaua ferẽs mutato sidere farra, si te terraꝝ cogit angustia, & nõ hẽs vbi intermisso agro rursus feras, ibi frumẽta feras, vñ legumina sustulisti, aut si tibi est opus frumẽto, stercora sparge, & cinerẽ, vel incẽde stipulas. i ❡Sidere, mõ anno. k ❡Far. n. gen' est frumẽti optimi, dr frumẽtũ a frumine qđ est gulæ pminens ps. l ❡Lætũ legumẽ, fertile, & lætus put res fuerit accipimus, vt lætus hõ. i. hilaris, lætũ pecus. i. pĩgue, lætũ legumen vt diximus fertile, & sic in reliquis. m ❡Siliqua, theca leguminis. n ❡Quassante. i. qssa. & legumen dr q manu legat, nec sectionẽ reqrat, frumẽta vo sunt oĩa q̃ ex se emittũt aristas, nã qđ sup ait, farra frumenta accipimus, spẽs est. n. pro genere.

Illic officiant lætis ne frugibus herbæ,
Hic[b] sterilẽ exiguus ne deserat humor arenã[c],
Alternis[d] idem tonsas[e] cessare nouales,
Et segnem patiere[f] situ[g] durescere campum.
Aut[h] ibi flaua seres mutato sidere[i] farra[k]:
Vnde pri' lætum[l] siliqua[m] quassante[n] legumẽ

PRO. ❡HIC sterilẽ ex. n. d. arenã. Quidã aspirant arenam quia hæreat, cui f digãmon adiũctũ est, qđ etiã hauriat, hoc est in se receptum humorẽ trahit. huius hãc eẽ naturã testat. Virgilius dicens, Collectũ humorẽ bibula deducit arena. Bibula. n. quia bibat dicitur. ❡Aut ibi flaua seres. m. s. f. vnde. p. l. s. q. leg. aut tenues. f. vitiæ. t. q. l. s. fragiles. c. s. q. s. Putant non minus esse vtilem ad sationem farris agrũ, ex quo alius fructus sublatus sit, q̃ eũ, qui vitibus cessat, Lethæo perfusa papauere

sõno, lethæus somnum dicit eo q excutiat memoriã sopitis. lethe est. n. obliuio. Papauer aũt, qđ ĩ segete nascit facit somnũ, nullo se tñ mysia cultu Ia. et. i. s. m. gargara. int mysia natio est ꝯiũcta barbaris ꝯtigẽs adriaticũ sinũ sꝫ & alia hui' noĩs ẽra iũcta troadi aliqñ sbiecta regi Thelepho, & añ theutrãti. ❡ILLIC, in pingui solo. ❡Hic, in solo non ANT. pingui. ❡Sterilẽ arenã, infœcũdã & aridam terrã. ❡Alternis, vicissim. ❡Tonsas nouales, messos agros. De noualibus videto ĩ Tityro. ❡Segnẽ, infœcundũ. ❡Situ durescere, Situs vt vires accipiat. Situs aũt pprie dr lanugo q̃dam humore pueniens, fit aũt in solis sole carẽtibus. ❡Situ, ergo. i. sordibus & squalore quodã, qualis intra opaca domus, q̃ diu non re purgatur esse solet. Vñ. M. Fabius inquit, Excitanda mens & attollẽda semp est, q̃ in huiusmodi secretis, aut languescit, & quẽdã velut in opaco sitũ ducit, aut &c. Ponit ẽt p loci q̃litate, vt ꝯ situ vrbis &c. ❡Aut ibi flaua ceres mutato sidere farra. Plini. lib. xviij. ca. xxxvi. inqt, Si fuerit illa terra, quã appellauim' tenerã, poterit sublato hordeo milium seri. eo condito raphanus, iis sublatis hordeũ vel triticũ. Alius ordo, vt ibi adoreũ fuerit, cesset q̃tuor mẽsibus hibernis, & vernã fabã recipiat, frumẽtũ qdã seri vetant, nisi in ea q̃ proximo anno quieuerit. ❡Sidere, anno. ❡Farra, far adoreũ veteres appellauẽ, Far estq; ex oĩ gñe durissimũ, & contra hyemes firmissimũ patit frigidissimos locos, & minus subactos, pmus antiqs Latio cibus. Pli. li. xviij. c. viij. ❡Flaua, flauus color ex viridi Flauus ruffo, & albo ꝯcretus. Ge. li. ij. c. xxvi. ❡Læ Color tum, fertile. ❡Siliqua. leguminũ folliculus Siliqua dicitur, proprie tamen cuiusdã arboris fructus lõgus, latusq; ẽt, de qua arbore Pli. lib. xiij. meminit. ❡Quassante, concutiente legumen ipsum maturum & siccum.

❡SEGNEM, nihil producentem, quia non CHRI. seres. Trãslatio ab homine nihil operante. Segnis, dicitur sine igne. Quoniam quorũ segnis

Siliqua sanguis frigidior est illi & corpore & animo hebescunt. ¶ Situ, Videbis in sexto. ¶ Siliquis, Proprie est quæ arabice carnub dicitur. Vnde quidam latinorum carnubiam dixerunt. Græce xilocerata. i. lignea cornua. Huius semen dicitur kirath.

Aut[a] tenues fœtus Viciæ, tristisq́; [b] Lupini
Sustuleris, fragiles calamos, siluamq́; sonantē.
Vrit[c] enim Lini campum seges, vrit Auenæ,
Vrunt Lethæo[d] perfusa papauera somno.

SER. a ¶ AVT tenues fœtus viciæ, Mire ait tenuis, nam vicia vix ad triplicē ponit fructū, quū alia legumina prouentū habeant fœlicissimū & fertilē. b ¶ Tristisq; lupini Sustuleris fragiles calamos siluāq; sonātes, amari, nā scoctus amarus est. c ¶ Vrit enim lini cāpū seges, bñ excerpsit linum, auenās, papauer, & dicit post hæc frumēta serēda nō eē, nā ij manu leganī, & sūt inter legumina, viribus tñ frumētis exæquanī. d ¶ Læthæo perfusa papauera somno, plena obliuionis, nā Ceres Ioue admonente dr̄ cibo papaueris orbitatis oblita. & re vera papauer gignit soporem.

vt frumenta à hic Pli. li. xviij. ca. xxviij. inqt Exceptis leguminibus quæ velluntur e terra nō subsecātur. Vñ & legumina appellata. qa ita leguntur. Monet aūt poeta post hæc non esse frumēta serēda, nā solū tenue reddunt.

ANTO. Vicia ¶ VICIÆ, vicia per c scribitur, dr̄ enim a vincendo, φ item capriolos habet vt vitis, quibus vorsum serpit, & scapum lupini alium ue calamum ad quem hæreat, solet vincere. Varro auctor lib. i. ca. xxxi. Pli. no li. xviij. ca. xxij. inquit, & vicia pinguescūt arua, nec ipsa agricolis operosa vno sulco sata nō saritur, non stercoratur, nec aliud quam deocatur. Vitibus ꝑripit succum, lāguescūtq; si in arbustis seratur. Sationis eius tria tempora, de qbus latius ibidē. ¶ Tenuis fœtus viciæ, Columella li ij. c. xi. de vicia inqt. Idq; genꝰ præcipue non amat rores quū seritur. Itaq; post secundam diei horā vel tertiam spargēdum est, quū iā oīs humor sole, vento ue detersus est, neq; amplius ꝑici debet q̄ qđ eodem die possit operiri, nā si nox incessit quātulocūq; humore priusq̄; obruatur corrūpitur propter id igit tenus fœtus viciæ poeta dixisse videtur. ¶ Tristisq; lupini. i. amari, & tristitiā ferentis, ait. n. Pli. ab oībus aīalibus amaritudine sua tutum, vnum hoc serit non aratro, vbi fuerit maxime sabulosa & sicca atq; etiā arenosa tellurē adeo amat vt q̄uis fruteto solo coniectus, inter folia, vepresq; ad terrā, tamen radice perueniat. pinguescere hoc satu arua, veniasq; diximus. Itaq; adeo non eget fimo vt optime vicem repsentet. Primumq; oīum seritur nouissimum tollit vtrunq; septembri fere mense. si depastū sit in frōde, inarari protinus solū est opus. Pli. lib. xviij. vbi lupinus, & lupinū legitur. ¶ Fragilis, teneros & fractu faciles. ¶ Siluāq; sonantes, maturi siquidē lupini, & sicci, adhuc in siliquis, recenti ventorum motu resonāt. ¶ Vrit. n. lini, hæc etiam legumina recte appellari possunt, nam legūtur non secanī, ¶ Vrit lini cāpū seges, Cato ca. xxxvij. in lib. de rustica ait, ordeū & fœnus græcū, & eruō. hæc omnia segetem exigunt, & oīa quæ vellunī ex eis mala sunt, Lupinum faba vicia & cætera stercus vñ facias habent. Pli. aūt. li. xix. ca. i. inquit de lino, Vrit agrum, deterioremq; facit, sequenti quoq; capite dixit, Vere satū æstate vellitur & hanc quoq; terræ iniuriā facit, φ vellitur. f. Et Columella li. ij. c. xiiij. inqt, Tremelius obesse maxime ait, solo virus ciceris, & lini alterum quia sit salsæ, alterum quia sit feruidæ naturæ. ¶ Vrit auenæ, auena vt Theophrastus li. viij. scribit, terram vehemēter extenuat & multiplici tū radice, tū calamo ꝓdiī. Est itaq; extenuationis causa radicū multiplicitas & calamorū qbus quidem soli pingui attrahiī. ¶ Papauera, legito Pli. li. xix. & li. xx. ¶ Læthæo somno, Læthæ apud nos obliuio dr̄, unde leth⁹ obliuioq; sus somnus aūt repulsum affert obliuionem sopitis, & Pli. scribit, φ papaueris satiui alibi Calix ipse teriī & bibiī somni cā, & e nigro papauere sopor gigniī scapo inciso.

Auena

Læthe

CHRIS. ¶ VICIÆ, hac fruge pinguescūt arua, nec ipsa operosa est agricolis vno sulco sata non saritur nō stercoratur. Siccitatem ex oībus quæ seruntur maxime amat. Non aspernaī vmbrosa. Vitibus tamen ꝑripit succum, languescuntq; si in arbustis seraī.

Lupinus ¶ Lupini, hoc legumē & minimum, vt ait Columella operarū assumit, et vilissime emitur, & maxime ex ijs quæ seruntur iuuat agrum. Repositum in granario patitur æuum. Boues in hyeme coctum, maceratumq; probe alit. Famem si sterilitas incessit ab hominibus propellit in tabulatom quo fumus ꝑuenit optime refertur. Nam si humor inualerit vermes gignit, qui vbi osilla lupinorum ediderunt, reliqua pars e nasci non potest. Iugerum decem modios occupat. ¶ Siluam, Nam altius extolluntur & densi propter ramos surgunt. ¶ Lini, De quo Columella lini semē nisi magnꝰ est in ea regione quam colis prouētus & ꝑcium prorat sciendum non est. Agris enim præcipue noxium est.

CALTERNIS

SERV. a ¶ Alternis facilis labor, redit rursus ad præceptū, qđ fecit esse præcipuū.i.ad intermissionē, alternis intermissis, subaudi agris, facilis, vtilis. b ¶ Ne saturare, recreare p reparare. c ¶ Pingui fimo, vel humido, vel fertili. d ¶ Effœtos p agros, cōtinua fertilitate lassatos, sicut & frequenti partu effœta dr mulier. e ¶ Cinerem īmundū, dicit ad discretionē illius, quo vtūtur puellæ de quibus cineribus in bucolicis. Fer cineres amaryllis foras. f ¶ Mutatis fœtibus, vt oī anno proferūt ſ; diuersa, nā eadem ferre semper non possunt. g ¶ Requiescunt fœtibus arua, nō etiā roborant, qđ intermissio efficit arationis, quā rēm rursus reperit dicēdo, Nec nulla īterea est inaratæ gratia terræ, nā liptotes figura est.i.maxima & præcipua, vt munera nec sperno. h ¶ Incēdere pfuit agros, nō agros sed eam q̄ in agris sunt.i.stipulas vel quisqlias.i.purgaméta terrarū, nā vt videmus, ñ in agris q̄ incendendi sunt desunt stipulæ, aliūde illuc nutrimenta portāt incendii. i ¶ Atq; leuē stipulā crepitātibus vrere flāmis, ecbasis poetica. k ¶ Siue inde occultas vires, inde, i.ex igni. occultas aūt arcana quadā rōne celatas, in hi autē sensu seqtur Heracleti opinionē, q dicit oīa ex igni pcreari, quē nunc terris alimēta pbere cōmemorat. l ¶ Vitiū, qđ fœcunditates īpedit. m ¶ Exudat inutilis humor, noue locutus est, nā non ipse humor, sed terra desudat, vñ exudat p exudat accipimus. n ¶ Cæca relaxat spiraméta, breues cauernas, p q̄s sudor emanat, q̄ tenuitate sui nō possunt videri. o ¶ Relaxat, aperit. p ¶ Qua, quæ p quæ. q ¶ Durat, actiuū est hic, Dicimus eni; duro & duror, & duro neutraliter & dureo. r ¶ Hianteis, apertas & patentes.

> Sed tamen alternis[a] facilis labor. arida tantum
> Ne[b] saturare[b] fimo pingui[c] pudeat sola, neue
> Effœtos[d] cinerem[e] imundum iactare per agros.
> Sic quoq; mutatis[f] requiescunt[g] fœtibus arua.
> Nec nulla interea est inaratæ gratia terræ.
> Sæpe etiam steríleis incendere[h] pfuit agros.
> Atq; leuem[i] stipulā crepitantibus vrere flāmis.
> Siue[k] inde occultas vires, & pabula terræ
> Pinguia concipiunt, siue illis omne per ignem
> Excoqtur vitiū[l], atq; exudat[m] inutilis humor,
> Seu plures calor ille vias, & cæca[n] relaxat[o]
> Spiraméta, nouas veniat qua[p] succus in herbas,
> Seu durat[q] magis, & venas astringit hianteis[r].

ANT. ¶ Alternis facilis labor, Aruis labor, facilis est, quū vicissim serūtur, dūmodo stercorent. ¶ Fimo pingui, q per se pinguis est, & pingues efficit agros. Cato.ca.lxi.inquit. Quid é agrū; bñ colere, bene arare. qđ scđo; arare, tertio stercorare. Fimi aūt plures differentiæ, de qbus plene legito Pli.li.xvij.c.vi. Item lib.xvij.ca.xxxvi. ¶ Effœtos agros, exaustos & euacuatos assiduo fœtu. ¶ Cinerē īmundū, nō purgatū, q̄li mulieres vtuntur. Pli.li.xvi.c.vi. inquit. Transpadanis cineris vsus adeo placet vt anteponāt fimo iumētorū. ¶ Requiescunt, nō tñ pinguescūt sicut intermissiōe. ¶ Nec vllū.i.maxima & præcipua. ¶ Interea, etiā mutatis fœtib' aliquādo intermittere arationes quam maxime prodest aruis. hic Pli.li.xviij. ca.xxxiij. inqt. Virg. Alternis cessare arua suadet, & hoc si patiant ruris spatia vtilissimum pculdubio est, qđ si néget pditio far serēdū, vnde lupinū aut vitia, aut faba sublata sint, & q̄ terrā faciant lætiores. ¶ Incendere agros. Pli.li.xviij.ca.xliiij.inquit. Sunt q accendūt in aruo & stipulas magno Vir. pconio. summa aūt ratio vt herbaꝝ semen exurant. ¶ Stipulam, stipula pprie est culmi vagina. ¶ Pabula terræ, pabulū a pasco venit. Estq; pecudū cibus herbaceus, fœniceus, paleaceus, & similiū. ¶ Exudat, exit emittit. ¶ Cæca spiramenta, clausa spiracula. ¶ Seu, plures calor ille vias ignis vt Aristoteles inquit auctore Gellio.li.xviij.ca.iij. concretum resoluit, & gelu constrictum, vt niues; sol. ¶ Hiāteis, hiare est aliqd sua se spōte vel externa aliq̄ vi aperire vel discindere, vt tellus æstu & ligna ariditate vel nimio calore hiant. hiscere est tm̄ oris, & quidē humani, accipiturq; p eo qđ est loq, aut os aperire ad loquēdum. Stipula Pabulū Ignis Hiare Hiscere

CHRI. ¶ Effoetos, Effœta dicitur quasi extra fœtum, idest partum quod quanuis ad mulierē quæ amplius non emittat fœtum, tamen belle & ad terram & ad arbores quæ sterilescūt referre possumus. ¶ Gratia inaratæ terræ, Nam si non parit illo anno, pariet sequenti multo plura. ¶ Incendere, nam incensa materia decoquitur etiam Tellus. ¶ Crepitantibus, crepitum emittentibus. ¶ Inde, ex ipso igne qui admixtus humori facile multa gignit. ¶ Inutilis, nam succus naturalis terræ vtilis est. Vt in corporale animalis alius humor naturalis est, quo aliter corpus & gignit, Diciturq; succus alijs noxi' est & appellatur pus. ¶ Cæca, Non visa. Nas aperiuntur pori in terra quipræ tenuitate non videntur

sed facile cognoscunt adesse qui emittunt spiritū & fiunt illi perulij. Vnde & spiramēta & spiracula dicuntur simulæ tenuiores. ſ Adurat, ad calorem & frigus optime refert. Ad pluuias aūt referri nō pōt. Sed consueuerunt poetæ quædam diuersa ita adiungere vni uerbo, vt tñ necesse sit alterū sub intelligerē, vt illud. Disce puer virtutē ex me & tollerarē labores fortunā ex alijs. Vbi subintelligendum est opta. Sic in hoc loco. Spiramēta Spiracula

SER. a ſ NE TENues pluuiæ, aut lētæ & penetrabiles, aut epitheton est aquarū, aquæ.n.naturaliter tenues sūt sic alibi, Aut in aq̄s tenues dilapsus abibit.

Ne tenues[a] pluuiæ, rapidiue[b] potentia Solis
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.
Multū adeo rastris[c] glebas[d] qui frangit inertes
Vimineasq;[e] trahit crates, iuuat arua, neq; illū
Flaua Ceres alto[f] nequaq̄[g] spectat[h] Olympo.
Et qui proscisso, quæ suscitat[k] æquore terga
Rursus[l] in obliquom verso prorumpit aratro,

tem est penitus intrare, vt scribit. ſ Adeo, pfecto certe. ſ Rastris, sunt rastri, vt Varro ait quibus dentalibus penitus eradunt terras atq; eruūt, Rastelli vo quibus Rastri Rastelli

b ſ Rapidi, feruidi & ardentis. acrior, validior, boreæ, vēti aquilōis, penetrabile frigus qđ oīa penetrat, adurit, & ad solē & ad frigus pertinet, nam vno sermone duo diuersa cōclusit, q̄ tñ vnū effectū habēt, nā & frigus est caloris initiū & sūmus calor frigoris est principiū, vnde q̄si vnus effectus est & frigoris & caloris. c ſ Rastris, & hos rastros dicimus, & hæc rastra. Legimus.n. At istos rastros iterea depone in Terēti, itē Rastraq; & in curuis æui tribuere ligones. Et rastra dicta qđ terram radant. d ſ Glebas inertes, pigras nihil creātes. e ſ Vimineas crates, istrumēta rustica ad agrorū.s. exæq̄tionē, & hic trāsit ad aliud pceptū. f ſ Alto, de alto. g ſ ſ Flaua ceres flaua dr̄ pp aristarū maturitatē, & Ceres nomen est qđ in polisyllabis in nōatiuo singulari pducit vltimā, quum in obliq̄s corripiat. h ſ Nequiq̄.i.non sine causa, nā semp duæ negatiuæ vnā ɔfirmatiuā faciunt, vnde male qdam locū illū legunt in Terentio, Pater adest caue ne te tristē sentiat, si.n. hoc est, dicit vide vt te tristē esse sentiat, qđ pcedere minime pōt, sed ita intelligendū est cauete tristem sentiat, nam & ne, & caue prohibentis est. i ſ Quæ suscitat æquore terga, idest terram quam arauerat. k ſ Spectat, respicit. l ſ Rursus in obliquū verso prorumpit aratro, scilicet autūnali tpe, quo iā cū seminibus aratur, nam hoc præcipit, vt quom de nuo aramus, tūc per obliquū aratra ducam̄, nemo enim vno tempore bis arat.

ANTO. ſ TENVES, subtiles & penetrabiles, facile enim aqua sua tenuitate penetrat. ſ Rapidi solis, quia rapit ac attrahit ad se cuncta, torrens & sorbēs calore suo quo liquor siccat. ſ Acrior, vehementior, fortior, Boreæ, flat boreas inter septētrionem, & exortū solstitialem, vt scribit Pli. libro. ij. de eius autē vi legito Ouid. libro sexto ibi.s. Apta mihi vis est &c. ſ Penetrabile, quod facile penetrat, dicitu r etiam quod penetratur, penetrare au penetrabile penetrar

in pratis fœni secta abradūt quo abrasu rastelli dr̄. dicimus pterea hos rastros & hæc rastra. ſ Inertes, inutiles, desides, ſ Crates dicunt crates a crateo quod est teneo, quia se inuicem teneant. De cratibus aūt Pli. libro xviij. ca. xxxi. sic ait. Latitudo vomeris cespites versat. semen protinus iniiciunt, crates q; dentatas sup trahunt, nec sarrienda sunt hoc modo sata. ſ Flaua ceres. Flaua dicitur a colore quē habent matura frumēta. ſ Neq; nequiquam, non frustra. ſ Olympo.i. cœlo. ſ Aequore terga, sulcorum culmina. ſ Rursus in obliquum, Pli. lib. xviij. ca. trigesimo secundo inquit. Omne aruum rectis sulcis, mox & obliquis subigi debet. Crates

CHRI. ſ TENVES pluuiæ, penetrādo noxiū humorē relinquant. ſ Glebas inertes, sine arte.i. rudes nō excultas. Na si maiores restant glebæ terra pene inculta inarataq; relinquit. Has glebas ita integras iter duos sulcos relictas scena appellauerūt. ſ Vimineas crates, ques græco vocabulo. ſ Ceres, quasi geres, latine dicitur a gerēdo, quia oīa gerat & producat terra. A græcis aūt dicitur δημητηρ quasi γημητηρ.i. terra mater, Eusebius aūt de pparatione euangelica ait, priscos telluris uigestam esse, Et terræ lapidosæ, ac montanæ vim esse rheam. Feracis autem ac planæ cererem Huius imago spicis coronat, & papauera q̄ fertilitatis synbolum sunt circa eā ponuntur. Eius filia Proserpina quam a Plutone raptam ferunt vis est seminis in terras proiecti q̄ sol qui in hyemali tempore ima tenet, & propterea pluto vocatur, sub terris fouet. Vnde illam sub terra latentem quæritat ceres donec fruges enascentes supra terram extent. Hinc est locus fabulæ q̄ illa vis i. proserpina sex menses apud inferos sit, & totidem apud superos, quia hyeme sub terra est æstate supra terram, Verum has fabulas etiam alijs modis interpretantur. De quibus fortasse alibi, Dicitur autem filia cœli & vestæ, quia Proserpina

Ser, qa fertilitas frugũ a sole & a terrã est. ¶ Rursus in obli. Arãt agricolæ q̃ter cãpũ, pscin dunt.n. iterãt, terniãturq;, & quarto lirant, Lirare.n.dicunt cũ iacto iã semie terrã in liras. idest in sulco dirigũt. Nã sulcis muniũt porcas, ac postremo sulcos aquarios, quos nolant elices, ex trãsuerso ducũt, p quos aq̃ ex agro in fossas ex agrũ q̃s appellãt colliquias deriuent Lirare

SER.

a ¶ A Tq; imperat aruis.i. vt tantum ferant quantum ipse desiderat, & hoc ẽ quod ait sup, illa seges demum votis respõdet auari Agricolæ.

Exercetq; frequens Tellurem, atq; [a] ĩperat aruis.
Humida [b] solstitia, atq; hyemes orate serenas
Agricolæ. hiberno [c] lætissima puluere farra.
Lætus [d] ager. nullo [e] tantum se mæsia cultu
Iactat: & ipsa suas mirantur Gargara [f] messes.

¶ G A R G A ra, appellat̃ caput idææ phrygiæ. PRO.

¶ A Tq; I M perat aruis, tũc aruis imperat̃, quum bene coluntur. ANTO

b ¶ Humida solstitia, atq; hyemes orate serenas, Duo sunt solstitia. Vnũ æstiuum.viij.calẽ.Iulij die, quo tempore remeare sol ad inferiores incipit circulos, & aliud hyemale.viij.cal.Ianuarias die, quo tẽpore sol altiores incipit circulos petere. Vnde hyemalis solstitij dies minimus sicut æstiui maximus inuenĩt. Videtur ergo contrarium esse quod dicit optate pluuias p solstitia, & per hyemem serenitatem, quum vt diximus vnum æstiuum sit, & aliud hyemale solstitium. Sciendum modo annum in quattuor partes esse diuisum, in duo solstitia, & duo æquinoctia, vnum vernale, & aliud autumnale, quæ græci ισομερίας vocãt, sunt autem.viij.calẽ.aprilis &.viij.calẽ.octobris die, qui annus olim in duas tantum partes diuidebatur, hoc est in æstiuum, & in hyemale solstitium, in duo hemisperia. vt intelligamus omnia eius tempore voluisse cõplecti. Nã hoc dicit, optandũ rusticis, vt autumnali & hyemali tempore sit serenitas, q̃ duo tempora pro vno habebant̃ secundum hemicycli rationẽ, vt diximus. Vernali vero & æstiuo tpe, vt sint pluuiæ, q̃ & ipsa duo tempora p vno erant, tñ si diligenter attendamus poetã ea licentia est vsus, vt pluralem numerũ pro singulari poneret, nam solstitia pro solstitio & hyems pro hyeme posuit. Dicit aũt optãda hæc, q̃ per naturam non sunt, quo possit vtriusq; tẽporis asperitas mitigari, & æstatis calor fluuijs, & frig' hyemis serenitatis tẽpore. c ¶ Hiberno puluere, hyberna serenitate, eo q nimia serenitas puluerẽ creat. d ¶ Lætus ager hiberno.s.sereno. e ¶ Nullo se tantum mesia cultu, constat quidẽ mesiam circa culturam esse diligentem, sed nõ ei cultus suus tantum prodest quãtum hiberna serenitas. Mysia autem prouincia est, mesia vero ciuitas phrygiæ haud longe a troia, quam magis debemus accipere propter gargara montes phrygios. f ¶ Mirantur gargara messes, phantasia est poetica rei inanimatæ sensum dare, sic alibi, mirata estq; nouas frondes & non sua poma.

¶ Humida solstitia atq; hyems optate serenas. Sensus est q agricolæ optẽt cõtraria.i.hyemes serenas & æstatẽ, humidã posuit.n.solstitia æstiua p ipsa æstate. Debẽt itaq; agricolæ optare, orareq; o dij date nobis serenã hyemẽ, æstatẽ vero humidã ac si diceret pluuia q̃ i hyeme ventura esset, reseruet̃ in æstate. Pli.antẽ li.xvij.ca.ij.ait, hyemẽ aqloniã esse oĩbus satis vtilissimũ, sed arboribus inutilissimũ est, ergo q dixit hyemes serenas optandas nõ p arboribus vota fecit, qm cibus earũ imber, nec per solstitia imbres vitibus cducũt. Solstitia pterea duo sunt, brumale & æstiuũ, de quibus legito in ecloga.vij. Hiberno puluere, hiberna serenitate, qua quidẽ puluis habetur. Macro.li.v.sat.ait, Et vt liqueat Virgilium nostrũ vndiq; veterũ sibi ornamenta traxisse, vñ hoc dixerit, hiberno lætissima puluere farra. In libro.n. vetustissimo carminũ q ante oĩa q̃ a latinis scripta sunt, cõpositus ferebat̃, inuenit̃ hoc rusticũ vetus canticum, hiberno puluere verno luto, grandia farra Camillæ metes. ¶ Lætissima.s.sunt.i.fertilissima. ¶ Lætus ager.i.ferax est hiberno puluere. ¶ Nullo se tñ mysia cultu, Iactat & ipsa suas mirantur gargara messes, Sensus est horũ versuum talis, vt etiã Macro.li.v.sat. scribit. Cum ea sit anni tẽperies vt hyems serena sit, solstitiũ vero imbricum fructus optime proueniunt, hec autem adeo agris necessaria sunt, vt sine ijs nec illi natura fœcundissimi Mysiæ agri responsuri sint opinioni fertilitatis, quæ de eis habetur. Additq; mysiæ nominatim gargara, q ea vrbs posita in imis radicibus idæ montis defluentibus inde humoribus irriget̃ possitq; videri solstitiales ĩbres non magnopere desiderare, hæc Macro. Ergo tñ aliter accipio, vt sit sensus, & mysiæ agri nullo cultu tñ se iactẽt q̃tũ.s.hiberno puluere, nec de solstitio ĩbrico ĩtelligat̃, nã vt sup ostendimus ibi Hũida solstitia atq; hyemes optate serenas, est sensus talis optat vt pluuia q̃ i hyeme vẽtura eẽt, reseruet̃ in æstate, nõ q opponet reuera illũ, vt æstate pluat ẽ.n.loquẽdi mod' vt quũ dr̃ alicui obseq̃re

In hoc mihi, in aliis vo esto aduersus. Poeta et repetit illud tm̃ de serena hieme. Hiberno lętissima puluere farra, nec amplius de ibrico solstitio dixit. ꝩ Gargara, Mac dicto lib. ait ꝙ gargara hęc sunt in mysia, q̃ est hellespõti pͥuincia, sed significatio nois & loci duplex ē, nã & cacumẽ mõtis idę & oppidũ sub eodẽ mõte hoc noie vocãt, & ciues gargares. Cũ igitur cõstet inquit idẽ, gargara nũc pro montis cacumine, nũc pro oppido sub eodẽ monte posita accipienda, Vir. nõ de sũmo monte, sed de oppido loquit̃, & Homerus humidũ designat subiacentẽ monti agrum. Vnde hęc gargara tanta frugum copia erant, vt qui magnum cuiusq; rei nomen vellet exprimere pro multitudine immensa gargara narraret hęc ille. Sed vbi ait ꝙ Homerus humidũ designat subiacentẽ mõti agrum ostendit ꝙ hyemis serena ibi necessaria, nec ad Solstitiũ imbricum referenda agri illius fertilitas, sed vt dixi ad hibernũ puluerem, ad serenã hyemẽ. Quid dicam iacto. Hesiodus quoq; ait, semina quũ terrę committis, pene sequat̃ seruulus atq; auibus rastro sata lęta recondat.

CHRI. ❡HVMida sol. Multũ laborat in hoc loco seruius, vt ostdat p solstitia ĩtelligi ęstatẽ. Sed breuiter dicendũ vl̃ ꝙ q̃uis sit duplex solstitiũ, aliud hyemale aliud ęstiuũ, tñ eõ simpliciter pferimus solstitiũ intelligimus ęstiuũ. Nã hyemalẽ brumã a breuitate dierũ nuncupare psueuerunt. ꝩ Hiberno lętissima puluere farra, Refert Macro. ꝙ in libro vetustissimoꝝ carminũ ante oĩa q̃ a latinis sunt cõposita inueniẽ hoc rusticũ carmẽ. Hiberno puluere verno luto grãdia farra Camille metes. ꝩ Mysia cultu & gar. hęc vt refert Macro. sunt ĩ mysia hellespõti pͥuincia, sed signatio nominis & loci duplex est, nã & cacumẽ mõtis idę & oppidũ sub ipso mõte gargara appellat̃. Atq; vtrũq; hoc apparet apud Home. Ergo Vir. nõ de summo mõte, nã constat oẽm illã Mysiã feracẽ esse ab humore solis. Erant. n. gargara tanta in fertilitate, vt p ĩmensa multitudĩe gargara ponant̃, vt apparet apud Alceũ. Et aristophanes cõposuit nomẽ ex area & multitudine. Ergo gargara oppidũ positũ in imis idę mõtibus. Vñ defluentibus humoribus irrigeẽ, ex quo solstitiales imbres nõ magnopere desiderat. Aeschylus aũt non solũ gargara, sed omnem Mysiam fertilem esse scribit. Hęc Mac. vt autẽ apud Stra. apparet, vt phrygia duplex est, ita ẽt & mysia. Ex q̃bus oibus apparet mysia. & nõ mœsia legẽdũ esse. Et ẽ sñia poetę ꝙ hęc regio nõ tñ cultura q̃tũ suo humore ...

Quid dicam? iacto qui semine cominus[a] arua
Insequitur[b], cumulosq; ruit male[c] pinguis arenę.
Deinde[d] satis[e] fluuiũ inducit riuosq;[f] sequẽtes,
Et cum exustus[g] ager morientib[9][h] ęstuat herbis,
Ecce[i] supercilio[k] cliuosi tramitis vndam
Elicit, illa cadens raucum[l] per leuia[m] murmur
Saxa ciet, scatebrisq;[n] arentia temperat arua.

SER. a ❡COMminus. i. statim sine ĩtermissiõe. b ꝩ Insequitur. psequitur & nõ sinit quiescere. c ꝩ Male piguis nõ piguis. i. sterilis, ruit autẽ euertit dissipat, nã modo agentis, vt vna eurusq; notusq; ruunt. Nã aliter dictũ ẽ ruit alto a culmine troia. d ꝩ Deĩde satis fluuiũ ĩducit riuosq; seq̃ntes, post com memoratã gñalẽ agriculturã transit ad spẽs & culturas veniẽtes ex tpe, nã arat̃, cinerẽ iacere, ĩcẽdere ęternũ ẽ, irrigare ãt nõ nisi nimię sccitatis est, sicut siccat̃ etiã aut ex magnis pluuiis, aut ex fluminis eruptiõe cõpellimur. e ꝩ Satis, segetib[9] agris satis, nã pticipiũ ẽ. f ꝩ Riuosq; sequẽtes. i. iuges, aut certe riuoꝝ ẽ epithetõ. g ꝩ Exustus ager. s. ęstatis calore. h ꝩ Moriẽtib[9] herbis, sm pythagoricos q dicũt oẽ qđ crescit hẽre aĩam, Vñ ẽ atq; in terfice messes. i ꝩ Ecce. i. ex improuiso. k ꝩ Supcilio, altitudine, summitate terraꝝ. l ꝩ Raucũ p leuia murmur saxa ciet, nõ solũ vtilitati hãc rẽ dic fos, sꝫ ẽt voluptati. m ꝩ Leuia, lubrica. Detrita, nitida. n ꝩ Scatebris, ebulatiõib[9] q̃ sũt quũ aq̃ ĩ aliq̃s ruinas defluxit, vnde ẽt vasa ęstuantia scaturire dicunt̃.

ANT. Cominus / Eminus ❡COminus vicĩe illico, nã cõmin[9] ppe significat q̃si cũ manibus. Emin[9] de lõge q̃si e manibus. ꝩ Cumulos, glebas. ꝩ Ruit, dissipat ꝩ Male piguis, nõ piguis. ꝩ Satis fluuiũ ĩduc. segetes irrigãdę sũt vbi siccitas euenit, nã rigua vt Pli. scri. li. xvii. c. xxv. Ęstiuis vaporib[9] vtilia, hyeme inimica autũno varia circa canis ortũ rigua maxĩe psũt. Riuosq; sequẽtesq;. g. i. p expexegesis. ꝩ Sequẽtes. i. ĩfluẽtes, vl̃ decurrẽtes. ꝩ Exust[9] calore nimio. ꝩ Ęstuat, feruet. ꝩ Moriẽtib[9] herbis, lꝫ arbores & herbę tã rõne quã sensu careãt tñ vt ẽt Macro. li. i. de som. ait, qa crescendi tãtummõ vsus ĩ his viget, hac sola pte viuere dñr, moriunt̃ itaq; vbi crescẽdi vis deest. ꝩ Supcilio, fastigio, sũmitate. ꝩ Cliuosi tramitis. Trames ĩclinatę, decliuisq; vię. trames dr̃ trãsuersa via vel angusta a trãsmeãdo. ꝩ Elicit, educit, euocat. ꝩ Leuia, attrita. ꝩ Ciet, emittit, commouet. ꝩ Scatebris, ebullitionib[9], quę fiunt quũ aqua in aliquas rimas defluit.

CHRI. ❡FLVVIũ in. His. s. regiõib[9] q̃ nõ ita abundãt hũore vt mysia. ꝩ Tẽperat, vt ariditatem submoueat, neq; tñ nimiũ humorẽ inducat.

❡QVID

Quid[a] qui ne grauidis[b] pcũbat culm[e] aristis,
Luxuriem[d] segetum tenera depascit in herba
Cum primũ[e] sulcos æquant sata? quiq; paludis
Collectum humorem bibula deducit[f] arena.
Præsertim incertis[g] si mensibus amnis abundás
Exit, & oducto[h] late tenet[i] omnia limo,
Vnde[k] cauæ tepido[l] sudant humore lacunæ,
Nec tñ[m] hæc: cũ sint hoiumq; boumq; labores
Versando terram experti, nihil ĩprobus[n] Anser,
Strymoniæq;[o] Grues, & amaris[p] Intiba fibris

SER. a ¶ QVID subaudi de illo dicendũ est, aut Quãtũ illi pdest? b ¶ Grauidis aristis, grauidas aristas periphrasticos p spicis posuit. Dicimus aũt & hic spicus & hoc spicũ. Cicero in Arato, spicũ illustre ferens insigni corpore virgo. Sz scire debemus in vsu eẽ a masculino vtrũq; numerũ, a neutro ꝟo raro tãtũ singulare inueniri, nã pluralis nusq; lectũ ẽ. c ¶ Culmus iũctio spicarũ. d ¶ Luxuriẽ segetũ, hoc ẽ luxuriẽ, vt ostẽdat rẽ supfluã & nocituram, nisi amputetur. e ¶ Cũ pmũ sulcos æquant sata, quũ adhuc herbæ sunt teneræ. i. añq; cogant in culmos & est Virgilij hoc hemistichion vnũ de inuẽtis. f ¶ Deducit, siccat, detrahit, sic paulo post, Riuos deducẽ nulla Relligio vetuit. i. siccare. g ¶ Incertis mẽsibus, iopportunis. Incerti aũt mẽses sũt veris, & autũni, nã & hyemis certũ est frigus, & æstatis certus est calor. Veris vero & autũni nũc frigus, nunc calor est. h ¶ Obducto late tenet oia limo, superlito, superfuso. i ¶ Tenet, occupat, & operit. k ¶ Vñ, de huiusmodi inundatione est amnis. l ¶ Tepido humore, noxio inutili. Lacunæ aũt sunt fossæ in qbus collecta aqua stare consueuit. m ¶ Nec tñ hæc, quum sint hoiumq; boũq; labores, ordo est, nec tñ nihil officiũt. & hoc dicit, licet hæc oia quæ dixi arando sint experti & hoium & boum labores, tñ sunt adhuc aliqua, quæ obsunt nisi prouideris. s. vt aues absint, aut vmbra arborũ. n ¶ Improbus anser, insatiabilis, nulli pbãdus, & dicit anseres agrestes. o ¶ Strymoniæq; grues, thraciæ, a flumine strymone. p ¶ Et amaris intyba fibris, vt etiã Donatus dicit, male qdã itybã aut quãdã amari iecoris accipiunt, nã ityba dicit cicorea, q̃ꝑ radices multæ, & tenues ambiũt segetes & necant. Fibris aũt abusiue ait q radices intyborũ hac atq; illac decurrunt, vt fibræ per iecur. i. venæ quædam & nerui. ¶ Amaris, nocentibus, vt Hostis amare.

PRO. ¶ STRIMONIÆq; grues, dictæ sunt a Strimone thraciæ flumine, vbi maxime p æstũ morantur.

ANTO. ¶ QVID? videlicet de illo dicendũ. ¶ Grauidis aristis, spicas intelligit. ¶ Luxuriem segetũ, idest vbertatẽ, superfluitatẽ ue, & intempestiuã abũdantiã, vt ait Nonius, Pli. autem li. xviij. de vitijs frugũ ait. Inter vitia segetũ & luxuria est, quũ onerata fertilitate procũbũt, & paulo inferius sequẽti capitulo ait, Luxuria segetũ castigatũ dẽte pecoris in herba dũtaxat, & depastæ qdẽ vel sæpius nullã iniuriam i spicis sentiunt. ¶ Sulcos æquãt, cum adhuc herbæ sũt teneræ, añ q̃ cogant i culmos. ¶ Bibula deducit arena. i. diminuit remouet, siccat paludis humorẽ collectũ. deducit autẽ humor arena bibula sup iniecta, aut gracili bibulaq; sup humidã ac ꝑpinguẽ. Sed dementiæ operæ est, qd enĩ põt sperare q talẽ colit? ¶ Bibula, q̃ humorẽ bibit. ¶ Incertis mẽ. i. veris tpe ac autũni, hyemis. n. certũ ẽ frigus, æstatis cert⁹ ẽ calor. Veris ꝟo & autũni tpib⁹ nũc frigus, nũc calor ẽ, Hic Naso li. ij. de arte, dixit de autũno, Quũ mõ frigoribus pmimur, mõ soluimur æstu Aere ñ certo corpora lãgor hẽt, fiunt et pluuiæ maxiæ, ac fulmĩa, Vñ Pli. li. ij. ca. lij. ait, Vere ãt & autũno crebriora fulmina. & Vir. li. iiij. geor. vere madẽt vdo ẽræ. ¶ Obducto, pducto, pẽcto, circũfuso ¶ Tepido humore, Pli. li. xviij. de vitijs frugũ ait. Nascunt & vermiculi in radice, quũ sementẽ ibribus secutis icluserit repẽtinus calor humorẽ gignẽte & in grano cũ spica in pluuijs calor inferuescit. ¶ Lacunæ, lacuna vt Fest⁹ ait ẽ aq collectio & a lacu deriuat. ¶ Nec tñ hic, ondit auctor vltra pdctã curãdũ ẽe ne aues & alia obsint aruis. ¶ Improbus, nocẽs sæuus. ¶ Stry- strymon moniæq; gru. strymõ amnis vt Soli. docet, iter macedoniã & thraciã ẽminũ facit, q ab æmi iugis irrigat, id quoq; asserit Pli. li. iiij. ibi aũt grues maxime p æstũ morant vti & Probus inquit. ¶ Intyba, huius nois variatione late in spica docuimus, intybum aũt & cicoreum pro eodẽ Pli. videt accipere lib. xx. ¶ Amaris fibris, sunt enim intybi radices amaræ gustu, quas habet plurimas ac profusas. ¶ Fibris. i. radicibus, antiqui. n. vt Var. ait fibrum dicebant extremum.

CHRI. ¶ SVLcos eq. s. nã maiuscul factis frugibus ñ discernũt sulci a porcis. ¶ Strymõiæ, thracẽses a strymõe amne hic ab emo mõte fluẽs macedoniã a thracia diuidit. I. vij. ãt lac⁹ diffundit, nec q; ripis coarctatus vt fluuius fluat. ¶ Grues, vt refert Arist. de aĩali. Ex cã- Grues pis scythicis ad paludes ægypto supiores ũq

lant, vnde Nilus profluit, quo in loco pugnare cum pigmæis dicuntur, nec id fabula; sed certe genus tum hominum tum equorum pusillum est, deguntque in cauernis, vnde nomen troglodytæ a subeundis cauernis habent. Idem alibi scribit, grues sui commodi causa longinqua petũt volant alte vt procul prospiciant, insurgente tempestate aut nubibus terram petunt. Duces habent, & ij qui clament positi in extremo agmine, vt vox percipi possit. Cum dormiũt cæteræ sub ala caput tendunt alternis pedibus insistentes. Dux detecto capite prospicit, & quod viderit voce significat. ¶ Intyba, græcum est, latine dr endiuia, arabice hũdebe. Pli. aũt ait, Intubum erraticam apud nos quidã ambulam appellant in ægypto cicorium.

Officiunt, aut[a] vmbra nocet. pater ipse colẽdi
Haud facilem esse viã[b] voluit, primusque per artẽ
Mouit[c] agros, curis acuens mortalia corda,
Nec torpere graui passus sua regna Veterno.
Ante Iouem nulli subigebant[f] arua[g] coloni,
Nec signare quidem, aut partiri limite campum
Fas[h] erat. in medium[i] quærebant. ipsaque tellus
Omnia[k] liberius nullo poscente ferebat.
Ille malum[l] virus serpentibus addidit atris.
Prædarique Lupos iussit, pontumque moueri,

SRI. a ¶ CAVT vmbra nocet, vt nocẽt & frugibus vmbræ. b ¶ Viam, rationẽ & artem colẽdi. c ¶ Mouit agros curis acuẽs, dicturus est Iouem fecisse mista, quæ possunt in vituperationẽ venire, & ex hoc colore defendit, quod dicat voluisse eos ingenium mortalibus ex necessitate præstare, ne torperent ocio: quod ex rerum abũdantia procreatur. d ¶ Acuens, exercens. e ¶ Veterno, pigritia, nam veternum dr morbus incus, idest ὕδρωψ, qui homines efficit pigros, & dicit intercus intercutis. f ¶ Subigebant, i. suo labore colebant. g ¶ Arua, Nec signare qdẽ aut partiri limite campum, diuidere & designare. h ¶ Fas, idest licet. i ¶ In medium quærebãt, in cõmune. k ¶ Oia liberius, quia supra ait: Atque imperat aruis. Bene. Tũc.n. libere cuncta sponte proferebãt, nunc aũt imperante alio per laborem culturæ seruiunt. l ¶ Malum virus, bene addidit malum, ad discretionem epitheton, nam virus & bonum & malum est, sicut venenum, nam idem est. Venit autem a græco, nam & illi φάρμακον medium habent, idest bonum & malum. Sane virus hodie tres tm̃ habet casus, hoc virus, hoc virus o virus, antiqui huius viri dicebant. Lucretius, Tetri primordia viri.

PRO. ¶ NEC torpere graui passus. s.r.u. Veternus grauem somnum volunt intelligi spectãtem ad interitum, quẽ medici Lethargũ vocãt.

ANTO. ¶ CAVTVm. no. Pli. li. xvij. ca. x. de vmbris arborum nociuis & iucundis ait iuglãdiũ grauis, & maxime & capiti humano, oibusque iuxta satis, necat grãmina & pinus, sicorum leuis quãuis sparsa, ideoque inter vineas seri nõ vetantur. Vlmorum leuis & nutriens quæcunque opacat iucunda & platani, iuglandium siquidem, pinorumque & picearum & abiectis venenũ est. ¶ Primusque per artẽ Mouit agros, de aureo sæclo, quod sub saturno fuit. Oui. li. i. meta. ait, Mox & fruges tellus inarata ferebat. Nec sarat ager grauidis canebat aristis, de argẽteo vero sæculo quod sub ioue fuit inquit, Iuppiter antiquum contraxit tempora veris. Semina tum primum lõgis cerealia sulcis. Obruta sunt, pressique iugo gemuẽ iuuẽci. ¶ A colo, accedẽs, excitãs. ¶ Torpe, pigra esse & segnia. Ouid.n.ait de hoc sæculo, Mollia securæ peragebant ocia gentes. ¶ Veterno. i. somno, nam vt Festus inquit, veternosus dr qui graui premitur somno. Probus & inquit, quod veternũ grauem somnum volunt intelligi spectãtem ad interitum quẽ medici lethargum vocant. Pli. & ait li. viij. de vrsis ¶ Tam graui somno premuntur, vt ne vulneribus quidem excitari queãt tũc mirum modum veterno pinguescunt. ¶ Coloni, agrorum cultores. ¶ Limite. i. tramite. Virg. lib. xij. Limes agro positus, & Festus ait, Limites in agris nũc termini, nũc viæ trãsuersæ. ¶ Nec si. q. iure cõi priuati ac separati agri nihil erat, iure vero gentiũ agris termini positi quod qdẽ notat. l. ge ex hoc iure gentiũ Digestis de iustitia & iure, & in paragrapho ius aũt gẽtiũ, Institu. de iure nãli gentiũ & ciuili, scribitur n. ibi ex hoc iure gẽtiũ introducta sunt bella, discretæque gẽtes, regna cõdita, dominia distincta agris termini positi &c. ¶ In medium, in cõe. ¶ Quærebant victũ. s. de quo sibi supra, Chaoniam pingui. ¶ Oia liberius. Oui. item li. i. met. ait, Ipsa quoque immunis, rastroque intacta nec vllis Saucia vomeribus per se dabat oia tellus &c. ¶ Atris, nigris. ¶ Pontumque moueri, Oui. ait de prima quoque ætate Nõdum cæsa suis peregrinum vt viseret orbem Montibus in liquidas pinus descenderat vndas. Pontus aũt dr a pontizo. i. mergo.

¶ PATER ipse. c. h. f. e. u. recte ad summum ipsum deum referri põt, qui nõ inuidia quæ abest a diuina mẽte, sed amore vt humanum genus excultius reddẽ, & a segnitie ad actionẽ traduceret, nõ nobis victũ facilem, vt reliquis

Veternus
Limes
CHRI.

Veterno Illis alantibus pbuit. ſ Veternū, grauem ſignificat ſomnū, vt refert Probus quē medici le thargū noīant ponitur aūt pro deſidia & ſqualido ſitu. Hinc Teren. Veternoſum eunuchum i. deſidē. Alij veternū volūt eſſe hydropoſiā. ſ Virus, non ſolū venenum ſignificat, ſed ve hementē, grauemq; odorē & abominabilē Quapropter Pli. in quibuſdā herbis huiuſcemo di odorem virus dixit. Hora. etiā ſic horridus ille defluxit numerus ſaturnus. Et graue vir' munditiæ pepulere. ſ Prædari, nam & vi inuadit, & inſidijs excipit.

SER:

Mellaq; decuſſit folijs, ignemq; [a] remouit,
Et paſſim [b] riuis [c] curentia vina repreſſit
Vt varias vſus meditando extunderet artes
Paulatim, e ſulcis frumenti [e] quæreret herbam,
Et ſilicis venis abſtruſum excuderet [d] ignem.
Tūc, Alnos fluuii primum ſenſere cauatas.
Nauita [f] tum ſtellis [h] numeros [g] e nomina fecit

a ſ IGNEM q; remouit, nō penit' ſuſtulit, ſʒ occuluit, vñ eſt Quærit p ſemina flāmæ Abſtruſa in venis ſilicis. b ſ Paſſis, abū danter vbiqʒ. c ſ Riuis, flu minib' d. ſ Excuderet, ſtudioſe repiret & co le ret. e ſ Frumēti herbā, piphraſis ſegetis. f ſ Nauita, p nauta, ſicut Mauors pro mars. g ſ Numeros, aut currēdi modos. i. ortus & occaſus qd ſi eſt, qſi rē pñiosū pterminit. nam tm̄ de noībus dicit, vt pleiadas hyadas, Aut certe re vera ait numeros. Nā hipparcus ſcri ſit de ſignis, & cōmemorauit & vnumquodq; ſignū quot claras, quot ſecūdæ lucis, quot obſcuras ſtellas habeat, ſm qd hī cōmemoratis ſignis, quaſi [illegible]tum ſtellaꝝ numeꝝ pter [illegible], & in eo cū dixit. h ſ Nautā ſtellis nu meros & noīa feciſſe, ſignificat neceſſitateʒ qrendaꝝ reꝝ quæ ante ſpōte ſua cūctis pue niebāt, hoīes nauigandi peritiā & ſtudiuʒ re periſſe, & ex eo qd ſequit id qd pcedit oſten dit nauigādi, Quippe peritiā ſeqtur ſtudium motus & rōnes ſiderū cognoſcendi pp tem peſtatē maris & ventorum motus.

ANTO. ¶ MELLAq; decuſſit, Naſo li. i. met. de æta te aurea inqt, Flauaqʒ de viridi ſtillabant ili ce mella. ſ Ignemqʒ remouit, iratus Iupiter q a Prometheo deceptus eſſet in portiōe ho ſtiaꝝ, mortalib' eripuit ignē, nec carnis vſus vtilis hoībus videretur cū eo qui nō poſſet, de quo latiſſime Iginus. Pirodes aūt cilicis filius ignē e ſilice inuenit. At eundē aſſeruaſ ſe in ferula, Promethe' auctore. Pli. lib. vij. Currentia vina, Oui. etiā ait, Flumina iā lactis iaʒ flumina nectaris ibāt. ſ Vſus, opus vel vtilitas. ſ Meditando, excogitando ſ Ex tunderet, extorqueret, vel inueniret, auctore Nonio. ſ Sulcis qreret, ideſt arando ſ Fru menti, herba. i. ſegetes, ſ Excuderet, cuden do eliceret. eſt. n. cudere a cudendo dictuʒ, vt

Alnus Feſtus ait. ſ Alnos, cauatas piphraſis eſt na uium. Alnus. n. pinus & piceæ ad aquaruʒ du ctus in tubos cauanſ. obrutæ terra plurimis durant annis Pli. li. xvi. ſ Stellis numeros, Pli. li. ij. ca xlij ſcribit eſſe. lxxij. ſigna q̄ ſunt reꝝ aut aīantiū effigies in qs digeſſere coe lum piti. in ijs qdaʒ melle ſex centas annota uere ſtellas inſi gnes, videlicet effectu, viſuue. Iginus aūt ſcri bit, q Mercuri us primus mē ſes inſtituit & pudit ſiderum curſus. Euhemerus vo pmā ait Venerē aſtra pſtituiſſe & Mercurio demonſtraſſe, ſed ma ni. li. i. ait, Tu pīceps, auctorq; ſacri cyllēie tanti, Per te iam cœlū in terris iaʒ ſidera no ta. Ioſephus aūt ſcribit, q Adam duas colū nas reliqt. Vnā æneam alteram lateritiā, in quibus ſiderū motus deſcripſerat, Lactan. li. ij, cc. xiiij. docet ægyptios oīum primos cur ſus ſiderum & defectus notaſſe Dio. lib. iiij. Atlantem de ſphæra primum inter homīes diſputaſſe. Pli. ēt lib. vii. Atlātē Libyæ filium aſtrologiā īueniſſe ſcribit, vt alij dñt aſſirij. Sphæram i ea mileſius Anaximāder inuenit e Sideꝝ obſeruationē, in nauigando, phœnices.

CHRI. ¶ MELLA, de his dicemus in. iiij. ſ Vina, fabuloſum eſt tamen aqua traditur eſſe lyn ceſtis quæ vocatur acidula quæ vini modo temulentos facit. Item in paphlagonia, & in agro caleno, & in andro inſula in templo li beri patris fons eſt, qui vt ait Mutianus ter conſul ſingulis annis kalen. ianua. vinū flu it, ait Pli. ſ Varias vſus, non odio aut li uore, qui vt ait Plato a diuino choro abeſt, ſed vt homines in difficultatibus ita exercet ret, vt meliores, acutioreſq; redderet. ſ Pau latim, nam nulla ars e inuenta ſimul, & per fecta eſt, ſed per varia addimēta a tenui prin cipio ad ſummum vſqʒ producta eſt. ſ Her bam, nam primo naſcitur herba a qua mox culmus erigitur qui fert ſpicas primum cuʒ antea non nauigaſſet nauem primaʒ in græ ciam inuexit Danaus ex ægypto, ante rati bus nauigabatur inuentis in mari rubro a re ge Erythra, ſunt qui dicant Myſios. & troia nos priores excogitaſſe in helleſponto cuʒ tranſirent aduerſus Thracas, Longa naui Ia ſonem primum enauigaſſe Philoſtephanus refert at Egeſias, Parrhalum, Cteſias, Sami am, Saphanus, Semiramimi, Archimachus, Aegeoneʒ, Biremē erythreos feciſſe refert, Damaſthenes triremē Amocles Corynthi

inuenit teste Thucidide. Ignē nōnulli ex aegypti sacerdotib⁹ aiūt Vulcanū primo in aegypto regnasse q cū ignis inuētor fuisset pp huiusmodi bñficiū principatū assumpsit. Nā cū in mōtib⁹ habitaret, vidit arborē fulmīe tactā cremari, & siluā ide accēdi accessit, & vtilitatē ignis (Nā hyemale tps erat) sensit, & igni deficiēti ligna addens ignē nutrire didicit. Haec Diodo. — Inuētio Ignis.

SER. a PLEIAdas, signum est ante genua tauri, qd ortu suo primae nauigatiōis tps ōndit

Pleiadas[a], Hyadas,[b] claramqȝ[c] Lycaōis Arcton.
Tum laqueis[d] captare feras, & fallere[e] uisco
Inuentū, & magnos[f] canibus circundare saltus.

& candē formā cūca inf sidera rettulit ss āt ibi duae vrsae maior & mīor, maior helice], minor closura vocat. Cū iā gl. atqȝ arbuta. sē d. s. e. v. d. n. arbuta sūt arbusculae, q̄ i siluis frequenē nascunt, q̄ pleriqȝ vndōes vocant, dodona locū ptinentē q̄rcus, q ptinenē erat, dicta ē aūt tēplū dodonei iouis in chaonia parte epiri, quae hoc nomine appellatur.

vñ graece pleiades dnr ἀπὸ τοῦ πλεῖν lati ne vergiliae a verni tpis significatiōe quo oriunt. b Hyadas, signū ē in frōte tauri, qđ ortu suo efficit pluuias, vñ stellae hyades vocātur ἀπὸ τοῦ ὕειν, qs latini suculas appellauerūt. c Claraq̄ʒ lycaōis arctō, helicē dicit. i. maiorē septētrionē, nā minor appellat cynosura. Lycaōis aūt subaudi filiā, vt Deiphobe glauci. Lycaō. n. rex archadiae hūit filiā Calisto, quā quō vitiasset Iuppit, Iuno in vrsā puertit, & postea iuppit miseratus in signū trāstulit d Tū laqueis captare feras & fallere visco Inuētū, vnus sensus ē diuisus interpositio ne alteri⁹, nā laqueis feras captare ad venationē ptinet. i. illaq̄are feras i curuatis arborib⁹. e Fallere visco, ad aucupiū. f Et magnos canib⁹ circūdare saltus. Itē ad venationē, male aūt de aucupio respōnt totū referētes ad venationē, & dnt fallere visco p visceratiōe positū. Cōstat, n. luparios carnib⁹ tinctis veneno lupos necare, qđ iō nō pcedit, qa hoc viscū huius visci facit, sicut tēplū tēpli, vñ est fallere visco. Viscus vo i. caro, visceris facit, vt pec⁹ pecoris, & si de carne loq̄bat, viscere debuit dicere. Lucretius. Permixt⁹ viscere sanguis. Itē ipse, Viscus gigni sanguēqȝ creari, primo de nautis & nauigio inuento, postea de venatione dixit, nūc d piscatorib⁹ loqt, cūcta. n. necessitas inuenit

PRO. PLEIAdas hyadas. c. l. q̄, a. Pleiades vergiliae dicunt (vt quibusdā liquet) quia sint Atlātis & pleiones filiae, vel ἀπὸ τοῦ πλεῖν dictae. Iccirco qđ earum ortu prima cura sit nauigio, quarū mentionē facit Ouidius in phaenomenis dicens de perseo, Pleiades ante genus septem radiata feruntur, Sed tñ apparet sub opaca septima nube, hyades existimātur esse in cornibus tauri, aut i ore quas imperiti suculas appellant arbitrātes ἀπὸ τοῦ ὑῶν hyadas dictas. Sed errant. dictae sunt. n. ἀπὸ τοῦ ὕειν, hoc est aspargendo. Est enim pluuium sidus, hoc non temere oritur, vt nō imbres sequantur. Lycaonis arcton, dicit vrionē & vulgatē sequitur historiā. Iuppiter n. Calisto Lycaonis filiam creditur mutatus in dianā compressisse, quae grauida mutata in vrsas ira iunonis pe perit puerū Arcada, quē Iuppiter ne venās matrē feriret, mutatū

ANT. pleiades — PLEiadas. Pli. li. ij. c. xlij. scri. In esse caudā tauri stellas. vii. q̄s appellaue vergilias loquit i frōte suculas, idē vo Gel. quoq̄ li. xiii. c. ix. asserit dicēs. Sicuti caeterae ptes, & reliq̄ imago tauri pfirmata, & q̄ depicta ē locis regiōibus qȝ eaꝝ stellaꝝ q̄s graeci pleiadas. nos vergilias vocam⁹, Igin⁹ et docet iter tauri finitionē, & arietis caudā stellas eē q̄s vergilias nři⁹ graeci āt pleiadas appellauerūt. Dictas āt, & p ex pleiōe oceāi, & Atlāte sint natae. Hae nūero septē dnr, sʒ memo āpli⁹ q̄ sex videt pōt, existimāturqȝ chorea ducere stellis, eas stellas vergilias nři dixe p post vere exoriunt. ex pdictis g ps pleiades nō eē signū añ genua tauri, ille dixit. De his āt lati⁹ habet li. iiij. fasto. Hyadas, scribit igin⁹ tauꝝ hre i cornib⁹ singulas stellas, vtrisqȝ oculis singulas, in fronte media vnā, ex qbus locis cornua nascuntur singulas q. vij stellae hyades nūcupant. Gel. āt li. xiij. c. xi. docet p hyades a nobis primo syades deide suculae appellatae, hyadesqȝ ab hyo. i. pluonā & quū oriunt, & quū occidūt largos ibres cient. sʒ de eisdē lati⁹ Gel. Claraq̄ʒ, lycaonis arctō, arcto maiori loquit hāc aūt Igino teste, Hes. ait esse Calisto. nomīe lycaonis filiā q̄ a iunone in vrsae spēm puersa fuit, cū aūt Arcada pueꝝ ex ioue genuisset ipsam cū filio, Iupiter iter sidera collocauit eāqȝ Arcton, filiū āt Arctophylacē noiauit, minorē vo arctō. Iginus idē Cynosurā eē vnā de iouis nutricib⁹ scribit. sic etiā Helicē hic p bñficio in mundo collocatas, & vtrasqȝ arctos dictas. q̄s nři septētriones dixerūt. Oēs aūt q pelopōnesū incolūt maiori vtuntur arcto phoenices vo minori, q̄ sit diosius pspiciēdo diligētius nauigare existimarent, hinc apud Oui. fasto. li. iij. legit esse duas arctos quaꝝ cynosura petat sidonis elle grata carina notet. Clarā arctō, claram ait qm maior arctos stellas habet. xxi. minor vo stellas habet tm modo. vii. Fallere, vel aues, nam ferae visco non capiuntur. — hyadas

CVNDA

Atq; alius latum funda[a] iam verberat amnem
Alta petens, pelagoq; alius trahit humida[b] lina
Tum ferri rigor[c], atq; argutæ[d] lamina Serræ,
Nam primi cuneis scindebant fissile[e] lignum,
Tum variæ venere artes labor[f] omnia vincit
Improbus, & duris[g] vrgens in rebus egestas.[h]
Prima[i] Ceres ferro mortales vertere terram

SER.

a ¶ FVNDA iã verberat, genus est retis dictũ a fundendo, idest retiaculum, qui dicitur βόλος. b ¶ Hũida lina, reticulũ significat. c ¶ Rigor, durities, Vnde & rigidus durus hõ dr. d ¶ Argutæ serræ, stridulæ, sonoræ, & dr Perdix sororis Dædali filius fuenisse circinũ & serrã. e ¶ Fissile, qđ findi põt, tum variæ venẽ artes, ex necessitate. s. diuersarũ reꝝ, quibus hoies repressa spõtanea cũctaꝝ reꝝ origine, & terraꝝ fructificatiõe ceperũt egẽ. f ¶ Labor iprobus, vel magnus, vel nulli pbabilis, nullus est. n. amator laboris. g ¶ Duris vrgẽs in reb⁹, vrgẽs, isistẽs, cogẽs & quã importuns. h ¶ Egestas indigẽtia reꝝ, Persius, Magr artis igenijsq; largitor Venter negatas artifex sequi voces. i ¶ Pria ceres, pma Ceres oẽ genus agriculturæ hoibus idicauit, supfluo. n. qõnem mouent, qdã cõmentarij dicẽtes Osyrim vl Triptolemũ aratrũ inuenisse, Nã aliud est vnaꝫ rẽ inuenire, & aliud oẽm agriculturã docere qđ fecit Ceres, Nam ferrum dicendo cuncta gñaliter rusticoꝝ arma cõplectitur.

lius libro primo ait, Omnia conãdo docilis solertia vicit. Quantũ autẽ labor in agricultura valeat legito exemplũ Caij Furij Cresci ni apud Pli. lib. xviij. ca. vi. ¶ Improbus, sæuus, ingens, vltra modũ. ¶ Vrgens in rebus egestas. Ouid. item libr. ij. de arte ait, ingenium mala sæpe mouet &c. Manilius item li. i. inqt. Et labor igeniũ miseris dedit, & sua quéq;. Advigilar sibi iussit fortuna pmẽdo. Diod. quoq; li. i. ait. Necessitatẽ ipsaꝫ reꝝ magistrã singuloꝝ peritiã ingenijs subministrasse. ¶ Igestas, idigentia, necessitas. ¶ Prima ceres, Ouid. quoq; lib. v. meta. ait prima ceres vnco glebã dimouit aratro, Prima dedit fruges alimẽtaq; mitia terris, Pria dedit leges, cereris sunt oĩa munus. Diodo. aũt li. vi. in pncipio scribit q siculi tradũt siciliã Cereri, & proserpinæ sacrã esse, has simul deas pmũ in sicilia visas, sicq; ea pmo frumẽtum terræ bonitatæ ortuꝫ, in agro aũt Leontino, multisq; pterea siciliæ locis etiã tpe ipsius Diodo. vt inqt oriebat agreste triticũ. Quum aũt raptam filiã proserpinã q̃reret hoies qui eam grate susceperant, frumẽti vsum edocuit, hæc eadeꝫ leges dedit qbus iuste, pieq; homines viuere assuescerent, ex quo, & legiferam dixerunt plura Diod. & nos latius ibi Liber & alma ce.

ANTO.
Funda

¶ FVNDA, jaculo, rete. ¶ Humida lina i. retia ipsa. ¶ Tum ferri rigor. s. inuentus est Pli. li. vij. ait q ferꝝ hesi. in Creta eos iuenisse scribit, q vocati sunt dactyli idæi, fabricã ferreã iuenere Cyclopes, rigor, durities. Festus inqt Rigidũ pter modũ significare frigidum & durum. ¶ Argutæ, sonoræ. ¶ Lamina, ea dr lata portio ferri, æris, plũbi, stagni, auri, argenti, bractea vo potius auri argenti ne ac oricali. est. n. tenuis & sua sponte plicabilis, lamina aũt crassior. ¶ Serræ pli. lib. vij. scri. Dædalum fabricam materiam inuenisse, & in eam serram asciã ppendiculum, terebrã, glutinũ. Normã autem, & libellaꝫ, & tornũ, & clauim theodoꝝ samiũ. Ouid. tñ li. viij meta. ośdit, perdicẽ Dæd. li. e sororẽ nepotẽ, circinũ & serrã iuenisse. traxerat. n. in exẽplus spinas in medio pisce notatas de quo etiã ibim vt cui causa necis serra reperta fuit. Diodo vo li. v. scri. q Talus adolescens filius sororis Dædali qui ab eo erudiebatur, ingenij acumine iuenit rotã, qua figuli vtunt. Deinde reperta serpentis maxilla paruulum cum secuisset lignũ imitatus postea dentiũ serpẽtis spissitudinẽ, serrã ferreã fabricauit. Reperit etiam & tornum, inuidia motus. Dædalus hunc puerum dolo interfecit. ¶ Labor omnia vin. hinc etiam Mani-

Lamina, Bractea

CHRI.

¶ FVNDA genus retis a fundendo dicta, quæ e superiori loco a piscatoribus funditur, ita vt in circuitum se extẽdens quicquid pisciũ intra se deprehẽdit capiat, Dicitur & funda instrumentum quo funduntur, contorquenturq; lapides, quæ in balearibus insulis reperta est. ¶ Trahit. h. l. describit aliud genus retis quod per aquas trahitur. Lina autem pro retibus posuit. s. materiã pro eo qđ ex materia fit, hoc vericulũ dicitur ab eo qđ est verro. i. traho, vt Quippe ferant secũ rapidi verrãtq; p auras. ¶ Lamina, in metallis dr, quoties ipsa materia cudẽdo extenuat. ¶ Rigor durities, nã cæteris metallis rigidius est, de quo alibi. Sed ferꝝ Hesi. in Creta eos qui vocati sunt, dactyli idæi inuenisse refert fabricam ferream inuenere Cyclopes, vt placet Pli. duo igitur dicit inuentũ fuisse ferrum, & deinde ex eo ferro inuẽtam fuisse serrã. Serram autẽ asciam perpendiculum, terrebraꝫ, & glutinum, & ichthycollam Dædalum inuenisse auctor est pli. Diodo. vo sic. huiusce modi inuentum Talo eius ex sorore nepoti

attribuit. Nam cū ſpentis maxillā inueniſſet, illaq; puum lignū ſecuiſſet eius dētiū imitati/ one, ferreā ſerrā machinatus eſt. Scdm Euſeb. Glaucus chius pmus ferri glutinū excogita/ uit. ſ Labor īduſtria, & exercitatio, & expientia diligētiſſima qua nō fit ſine ſūmo labore. vñ dixit īprobus. i. īexplicabilis, vt ſup. ſ Improbus an. vt ſit ſnia nunq̃ tñ laboris adhibe. ri ab hoībus circa rep inuentiones qn aliqd reſtet. ſ Ceres, de hac dea in ſupioribus dictus eſt. Sūt qui dicāt Cererē antiqſſimā fuiſſe ſiciliæ reginā, & qm frumētū in ea īſula pmo pp ſoli fertilitatē natū eſt potuit rōnē frumēti ſerendi alijs oñdere. Nā & Dio. ſicu. ſuo tpe fru/ mētū agreſte, & in agro leōtino, & in multis alijs locis naſci ſcripſit. Idēq; plura alia d Ce/ rere ſcripſit. illud vo in pmis qđ & plurias optiaſq; leges ad vitā hūanā optīe īſtituēdā tulit. Vñ Themoſophora noīata ē. Quib' reb' nihil maius eē pōt cū & viuē, & bñ viuē ī illis ſtu/

Inſtituit, cum iam glādes, atq; arbuta ſacræ
Deficerent ſiluæ, & victum[b] Dodona negaret.
Mox & frumentis labor[c] addit[d], vt mala culmos
Eſſet[d] Rubigo, ſegniſq;[e] horreret in aruis
Carduus, intereūt ſegetes. ſubit aſpera[f] ſilua.
Lappæq; & tribuliq;, interq; nitentia culta
Infoelix[g] Lolium, & ſteriles[h] dominant Auenæ.

SER. a ❡ SACRÆ Deficerent ſil/ uæ, emphaſis ē idēſt & ſacræ, quap ſterilitas cæterarū quo/ q; ſignificat in fœcunditatē. Arbuta āt ſunt rubra poma ſil uap, q̃ Plinius vnedones vocat, aſpitate ſui plura edi non pñt. b ſ Victū dodona, negaret, dodona ci uitas epiri, iuxta quā eſt nemus Ioui ſacratū & abūdās glādibus ſp, vñ κατ᾽ ἐξοχὴν dodo næ efficit mentionem & totum qđ dicit hic hoc eſt, prius hoīes vt legimus glādibus pa/ ſti ſunt, nec aliud ad victum q̃rebant, cū igit iā deficerent glādes, & nō ſolū q̃libet ſiluæ ſed etiam ſacræ, victum hominibus negarēt & cum alijs ſiluis ipſa quoq; Dodona ciui/ tas, quæ iuxta ſe nemus Ioui conſecratū ha/ bebat glādes vſibus humāis ſubtraheret, Ce/ res pma oē genus agriculturæ hoībus īdica/ uit. c ſ Labor additus, aut datus, vt nihil ma li añ habuerint, aut re vo additus, qa añ erat quidem labor, ſed tñ herbap ſtybop, poſtea acceſſit rubiginis, carduop. d ſ Eſſet, ꝯſume ret, vt Eſt mollis flāma medullas, Rubigo aūt genus eſt vitij, quo culmi pereunt, ſȝ abu ſiue rubigo dr, nā ꝑprie rubigo eſt, vt Varro dicit vitiū obſcœnæ libidinis, qđ vlc' voca tur, id aūt abūdantia & ſupfluitate humoris ſolet naſci, quæ græce σατυρίασις dicit. e ſ Segnis carduus, īutilis īfœcūdus. f ſ Aſ pera ſilua, notādū etiā de herbis ſiluā dictā. g ſ Infoelix lolium, infœcundū, contra Boe ticemq; trahit limū. h ſ Steriles auenæ, ad diſcretionē eap quæ ſeruntur.

ANTO. ❡ SACRÆ, ſi ſacræ q̃to magis, & aliæ. Eſt g emphaſis. i. demōſtratio, de q̃ Fabius li. ix. ſ Victū, cibū a viuēdo dr. ſ Dodona, ab ex/ cellētia nemoris dodonā poſuit, dodona. n. ī epiro Ioui ſacra erat, nā illic tēplū & ora/ culū fuerat ei ꝯſtitutū, qđ lati' apuimus eclo ga. ix. Vtq; Pli. li. ij. c. cvij. docet ī dodōa Io uis fons erat gelidus, q īmerſas faces extin/ guebat, ſi tñ extinctæ admotæ fuiſſent accē/

debāt. ſ Mox deīde. ſ Et fru/ mētis la. ad. la/ bor erat hoīb' arādi, ſerēdi, & ſimiliū. Deīde addit' ē & fru/ mētis labor vi/ deli; rubiginis carduorū &c. ſ Labor cala/ mitas. ſ Eēt, carpet aſſumeret ſ Rubigo, ait vitiū eſt rodēs ſerp, vel ſegetes q̃ſi robigos. Vñ olī robigo dicebat. Pli. āt li. xviij. de vi/ tijs frugū ait. Cœleſte frugū vinearūq; malū: nllo min' noxiū ē rubigo, frēqntiſſima hæc ī roſcido tractu, ꝯuallibuſq;, ac pflatū ñ hñti bus, e diūſo carēt ea vētoſa & excelſa. Feſt' āt ait, q; rubigalia dies Feſtus. vij. kal. maias, qñ putabāt rubiginē dēē colebant, & Pli. li. xviij. īqt q robigalia numa ꝯſtituit, q̃ agebāt vij. kal maias, qm tūc fere ſegetes rubigo oc cupat. ſ Segnis, ſterit. & ſegnitiē pbēs ſege/ ti. ſ Carduus, vide in bucoli. Subit, ſuccedit. ſ Lappæq;. Pli. li. xviij. d vitijs frugū ait lo/ liū, & tribulū, & carduū, lappāq; nō min' q̃ rubū int frugū morbos q̃ int ipſi' træ peſtes nūerauerī. De tribul aūt lati' Pli. li. xxi. & li. xxij. ſ Nitētia culta, ſplēdētia, & arata arua. ſ Loliū, de h late diximus ecloga. v. ſ Steriles auenæ, de auenis & latius ecloga. v.

CHRI. ❡ CARduus, herba ſpinoſa, q̃ dipſacos græ ce dr. i. ſitiens q ſemp aquā habeat in folijs. Arabice vocat cōca. ſ Carduus ſilueſter, vt refert Pli. dr ſcolimō & folijs q caule ſpino ſis lanuginē fert, florē purpureū mittit inter medios aculeos. ſ Lappæ, & maior inue nit, & mior lapa. Maior vocat bardana Pli. mirabile inqt in lapa q adhereſcit, q in ipſa flos naſcit nō euidēs, ſȝ intus occultus, & in tra ſe ſeminat velut alalia quæ in ſe pariūt. ſ Auenæ, hæc herba græce dr ægilops, ſpit inter ſegetes cū folijs tritico ſimilibus ſim plicibus quidē, ſed hirſutis cū tenui calamo hñti in ſumitate ſemē tribus tegumētis op/ tū, ex q̃bus ariſtæ ſimiles capillis extāt. A ra bicæ dr deuſer. ſ Steriles, nā eſt & frugifera auena cuius granis iumēta paſcunt.

❡ QVOD

SER. a ¶ QVOD nisi & assiduus terram, id est pcluidit, & hoc dicit nisi sæpe sarrieris, ppter illud, Et amaris intyba fibris Officiũt, nisi aues fugaueris propter illũ, Strymoniæq; grues, nisi falce amputaueris ramos, propter illũ, Aut vmbra nocet, nisi votis ĩ vocaueris pluuias, ppter humida solstitia, atque hyemes orate serenas, sine cã ingẽtis frumẽti alieni aceruos aspicies, p qđ ostẽdit rusticũ suæ sertia famẽ nõ anni vitio sustinẽ. b ¶ Insectabẽ, pro insectatus fueris: futuꝝ idicatiui, p futuro subiũctiui. c ¶ Rastris, sarculis. d ¶ Terrebis, p terrueris. e ¶ Premes vm. coartabis, & iminues. f ¶ Vmbras. i. ramos arboꝝ incũbẽtes segetibus amputãs. g ¶ Votisq; vocaueris Imbrem, vt inoces fore tibi pluuiam. h ¶ Alterius aceruũ, q hæc accurate egerit. i ¶ Frustra spectabis, in alio cernẽs, qđ ipse non habeas. k ¶ Famẽ solabẽ, ac si diceret ne glãdib' qdẽ sati rberis, qa dixerat Et victũ dodona negaret. l ¶ Duris agre, qa in labore durãt. m ¶ Arma, istrũ, vt alibi, Cerealiaq; arma. n ¶ Quis sine, sine qb' seri semi nari. o ¶ surgẽ, crescẽ. p ¶ Vomis, & ab eo qđ est vomer, & ab eo qđ ẽ vomis vomeris facit, s3 rõnis ẽ vomer. Nã vomis vsurpatũ est, rap. n. est. vt in is excũtia. ri. in obliqs recipiãt, vt cinis puluis, talis ẽ & in græcis rõ, nã actin & actis dicũt, delphin et delphis eleusin & eleusis, s3 verius in n desinũt, qđ ĩ obliqs hñt, vt actinos, eleusinos, delphinos. q ¶ Graue ro. pp sulcos altius ĩprimẽdos, inflexi aũt p flexi, nã in abũdat. r ¶ Tardaq3 Eleusinæ mr̃is, Eleusin ciuitas est atticæ puĩciæ nõ lõge ab athenis, in q̃ quum regnaret Celeus, & Cererẽ filiã q̃rentes liberalissime hospitio suscepisset, illa p munere oñdit ei oẽ genus agriculturæ, filiũ & eius Triptolemũ recẽs natũ p noctẽ igne fouit, p diẽ diuino lacte nutriuit, & eũ alatis spẽtibus suppositũ per totũ orbẽ misit ad vsum frumẽtorum hoibus ĩdicãdum, Ergo & dicit, Plaustra volubilia mr̃is Eleusinæ. i. qualia oñdit Ceres apud eleusin. Aut certe qualibus mr̃ deũ colitur, nã ipsa etiam est Ceres.

PRO. ¶ TARDAq; Eleusinæ matris voluentia plaustra, Imperiti ea plostra appellant. Sunt enĩ vehicula, quoꝝ rotæ non sunt radiatæ, Sed tympana cohærentia axi, & iuncta cantho ferreõ. Axis autem cum rota voluit. Nã rotæ circa eiusdem cardinẽ adhibeẽ, Hoc vehiculum in sacris Cereris arcanæ, quæ eleusis appellatur ab oppido eleusine attico, & id ducũt boues. Est pterea oliuæ viridis siliqua folliculus in quo faba nascitur.

Quod[a] nisi & assiduis terraꝫ insectabere[b] rastris[c],
Et sonitu terrebis[d] aues & ruris opaci
Falce premes[e] vmbras,[f] votisq;[g] vocaueris ibrẽ,
Heu magnũ alteri[h] [i]frustra spectabis aceruom
Concussaq3 famem[k] in siluis solabere Quercu.
Dicendum & quæ sint duris[l] agrestibus arma[m]
Queis sine[n] nec potuerẽ seri, nec surgere[o] messes.
Vomis[p], & inflexi primum graue[q] robur Aratri:
Tardaq3[r] Eleusinæ matris voluentia Plaustra,

ANTO. ¶ QVOD nisi, pdictoꝝ epilogũ facit, dixerat .n. Multum adeo rastris &c. Est autẽ sensus q̃ q̃uis pdicta ab agricola fierẽt nisi sequentia quoq; agerent frustra prædicta oĩa forent. ¶ Terrebis aues: pp illud Nihil iprobus anser &c. ¶ Premes vmbras, pp illud. Aut vmbra nocet. ¶ Opaci, vmbrosi. ¶ Premes, cohibebis, excides. ¶ Arma, instrũa, de qbus late Cato in li. de re rustica. ca. x. & Var. li. i. ca. xxij. ¶ Vomis, vomeꝝ plura sunt genera. ¶ Culter, vocaẽ pdensam terrã secans pusq; pscindaẽ, futurisq3 sulcis vestigia pscribẽs scisuris, quas resupinus in arando mordeat vomer. Alteꝝ genus est vulgare rostratũ vel vectis. Tertiũ in solo facili, nec toto porrectũ dẽtali sed exigua cuspide in rostro latior. Pli. li. xviij. descri. ¶ Graue robor. i. graue lignum est, itaq; robor per or non per ur legẽdũ, quoties p ligno poniẽ. Robor. n. q̃uis arboris species sit. tñ p oĩ ligno poni solet, vt & gramen pro oĩ herba, q̃uis p ppria spẽs sit. ¶ Graue, id ait, vt terra altius subigatur. ¶ Tarda, p tarde Eleusinæ matris, Erat Eleusin op. atticæ regiõis, vt Pli. scri. li. iiij. Ibi aũt eleusinæ Cereris tẽplum extabat, vt Strabo docet lib. ix. ¶ Plaustra, ea sunt vehicula qbus opera deferunẽ, vt frumenta legumina, itẽ lapides asseres, tignũ, Cereris aũt eleusinæ plaustra poeta dixit, qm̃ auctore Iusti. lib. ij sub erechtheo athenaꝝ rege frumẽti satio apud eleusin a Triptolemo reperta est, vbi & Cereris tẽplum erat, vt diximus.

Vomis

CHRI. ¶ VOTIS, nã quæ non sunt in nr̃a ptãte illa deos rogare debemus. At ĩ hoc loco monet etiã religiosos. ¶ Vomis, quod etiã vomat. ¶ Duris, quoꝝ corpora laboribus durata sunt. ¶ Eleusinæ. m. Cereris quæ apud eleusinã vrbem atticæ regionis coliẽ. Vide Seruium, sed & Diodo. ait, Cererem q̃ritantem filiã ab atheniensibus benigno hospitio fuisse susceptã, proptereaq; illam serere frumẽtum illos docuisse, Eleusinãq; ostendere illos, vbi pmũ hoc munus dea dederit.

Tribulaq;[a], Traheæq;[b], & iniquo[c] pōdere rastri,
Virgea[d] præterea Celei, vilisq; supellex
Arbuteæ[e] crates, & mystica[f] Vannus Iachi,
Oĩa quæ multũ ante[g] memor prouisa[h] repones[i],
Si te digna manet[k] diuini[l] gloria ruris.
Continuo[m] in siluis magna vi[n] flexa domatur[o]

SERV. a ¶ TRIBVLA; genus vehiculi, quo teruntur in area fruges maturæ. b ¶ Traheæque, epenthesis fecit causa metri, sicut nauita. traha autem genus vehiculi dictum a trahẽdo, nam non habet rotas. c ¶ Iniquo pondere rastri, pro iniqui pōderis. i. magni. s. vt sine labore rustici glebas possint infringere. d ¶ Virgea, præterea celei, vilisq; suppellex idest vasa de vimine facta, qualia Ceres aliqñ mõstrauit, vt q̃los, corbes, & cætera. Sane hæc corbis dicẽdũ est fœmineo gñe secundum Tullium, qui ait, Messoria se corbe contexit. Sane suppellex vsurpatum, nam artis est suppellectilis, genitiuus enim aut par debet esse nominatiuo, aut maior, vt musa musæ, doctor doctoris. Si duabus maiorem inuenerimus, contra artem id esse manifestum est, vt anceps, præceps, & pauca alia. e ¶ Arbuteæ crates, ex arbuto factæ. f ¶ Et mystica vãnus iacchi, idest cribrum areale. legimus autem & vallus sm Varronẽ, quod id nihilominus significat, mystica aũt Iacchi ideo ait, quod Liberi patris sacra ad purgationẽ animæ pertinebant, & sic homines eius mysterijs purgabantur, sicut vannis frumenta purgabantur, hinc est quod dicit Osyridis membra a Typhone dilaniata Isis cribro superposuisse, nã idem est Liber pater, in cuius mysterijs vannus est, quia vt diximus animas purgat, vnde & Liber ab eo qđ liberet dictus est, quem Orpheus a gigantibus dicit esse discerptum. g ¶ Ante memor prouisa repones, anteq̃ agriculturam exerceas, ante præparabis hæc omnia, quæ in illius rei sunt vsu necessaria. h ¶ Prouisa, idest præparata. i ¶ Repones, recondes, & sic tu custodies. k ¶ Manet, expectet. d. g. r. idest si tu gloriã diuini ruris vis adipisci, aut si id tibi concessum ẽ cælitus, vt gloriã ruris habeas. l ¶ Diuini autẽ a dijs cõditi, q̃a terra dea dicit. m ¶ Cõtinuo, pncipio statim, aut priusq̃ agriculturã ceperis. n ¶ Vi, virtute. o ¶ Domari, vsui seruire cogitur.

ANTO. ¶ TRIBVLA q̃, Varro. li. i. ca. li. inquit Tritura fit apud alios iumentis iunctis, & tribulo. Id fit e tabula lapidibus aut ferro exasperato q̃ imposita auriga, aut pondere grandi trahitur iumentis iunctis, aut discutit e spica grana, aut ex assibus dentatis cum orbiculis, in quo quis sedet, vt agitet quæ trahãt iumẽta. Pli. quoq; li. xviij. ca. xliij. scribit. Messis ipsa alibi tribulis in aerea, alibi equorum gressibus exteritur, alibi perticis flagellatur. ¶ Traheæq;, traha genus vehiculi dictum a trahendo. nam non habet rotas, pro eo autẽ q̃ est pluraliter trahæ, traheæ dixit, e litterã addens. ¶ Virgea celei, Varro de his quæ iumenta dicunt ait. Tragula ab eo q̃ trahit per terrã. Sirpea q̃ virgis sirpat. i. colligẽdo implicatur, in quam stercus aliđ vel quid vehitur. Ita poeta virgea pro Sirpea dixisse videtur. Celeus autem, vt scribit Euseb. Eleusine regnauit, quo tempore Triptolemus longa naui illuc accessit, distribuitq; frumenta. Ouidius li. iiij fast. Triptolemi pr̃em fuisse dicit. ¶ Supellex, Varro lib. i. ca. xxij. ait, instrumentum & suppellectilẽ rusticã omnem oportet habere scriptam in vrbe & rure dominum. Villicum cõtra ea ruri omnia certo suo quæq; loco ad villã esse positã. ¶ Arbuteæ crates, pro vehendis messibus, aut stercore. Pli. lib. xviij ca. xxvi, sic ait, Reliqua opera nocturna maxime vigiliis constat qualos, crates, fiscinas texere, faces incidere, ridicas præparare. lib. xvi. ca. xl. inquit [illegible] tilia, [illegible], picea in magno vsu [illegible] um vasa, corbesq; ac patentiora [illegible] messibus conuehendis, vindemijsq; faciunt atq; prætexta tuguriorum. ¶ Vannus, cribrũ est, quo frumenta & legumina ventilãtur, vt scribit Marcellus, hic dictum est vãnat euãnat, vãnat euãnat. i. ventilat & ventilatur. ¶ Mystica vãnus. i. occulta, & sine aperta significatione ipsorum sacrorum. s. quæ proprie diuinis viris, sacerdotibusq; tantũmodo cognita sunt, in q̃bus vãno vtebant mystica et occulta rõne, nã Bacchi sacra ad purgationem aĩæ pertinere aiunt, sicq; eius mysterijs purgati hoĩes, sicuti vãno frumẽta. Mysticos autem græce latine arcanum significat. ¶ Iacchi, bacchi, sed cur ita eius videto in Sileno. ¶ Gloria, ille se quidem ruris gloriam habet, qui omnia suo tempore in aruo colendo exercuerit, multoq; ante necessaria sibi parauerit. ¶ Diuini, fertilis. ¶ Manet, expectat, seu tibi futura est. Vannus

CHR. ¶ MYSTICA, quæ in sacris Bacchi per mysterium habetur. ¶ Vannus enim purgat fruges, & quoniam sacris bacchi putabant animas purgari, icciirco in illis vannum adhibebant, vt huiusmodi purgationem significarent. Est enim mysterium cum in sacris aliquid fit, non propter illud, sed vt illo aliud significetur.

SER. a ¶ In burim, in curuaturā. Nā buris est curuamētū aratri, dictū quasi βοὸς οὐρὰ, quod sit in similitudinē caudæ bouis. b ¶ Formā, modū. c ¶ Huic. i. aratro. d ¶ A stirpe, a radice, vel ima sūmitate. e ¶ Temo, ad quē ligantur vel iūgunt̄ boues.

Varro scri. quod dict̄ est a tenēdo. is. n. ꝯtinet iugū & plaustrū. ¶ Binæ aures, sūt. n. fulci latiores fiūt. ¶ Dētalia, dētale est aratri ps ꝑma, in q vomer īducit̄ quū dēs. ¶ Duplici dorso, dētale .n. quadratū fit, ideo duplici dorso ait. ¶ Tilia, Temo / Dentale

In Burimᵃ, et curui formāᵇ accipit Vlmus aratri.
Huicᶜ a stirpeᵈ pedesᵉ temoᶠ ꝓtentus in octo
Binæᵍ aures dupliciʰ aptant̄ Dentalia dorso.
Cediturⁱ et tilia ante iugoˡ leuisᵏ, altaqꝫ Fagus
Stiuaqꝫˡ, quæ currusᵐ a tergoⁿ torqueatᵒ imos.
Et suspensaᵖ focis exploret robora fumus
Possum multa tibi veterum præcepta referre
Ni refugisᵠ: tenuesqꝫʳ pigetˢ cognoscere curas.
Area tum primūᵗ ingenti est æquāda Cylindro.
Et vertenda manu, et creta solidanda tenaci:

f ¶ Pedes protēctus in alto sībaudi aptat̄. g ¶ Binæ, duæ, qb' latior sulcus efficiat̄. h ¶ Duplici dentalia dorso, dētale est lignū ad qd̄ īcluďit̄ vomer. duplici aūt dorso dr̄, aut lato, vt At duplex agit̄ ꝑ lūbos spina. Aut re vera duplici, cui' vtrūqꝫ eminet lat'. Et fere huiusmodi sunt oēs vomeres in italia. i ¶ Iugo. i. ād iugū. k ¶ Leuis, iō leuis nē boues laborēt. l ¶ Stiua, manica aratri q̄ regit̄. Cicero in Scauriana, Ab ipsa stiua mecum hoīes loq̄bant̄. m ¶ Currus imos, currus dixit pp morē ꝓuintiæ suæ in q̄ aratra hñt rotas qbus iuuant̄. n ¶ A tergo, post tergum. o ¶ Torq̄at, ꝟtat. p ¶ Suspēsa focis exploret ꝓbāt. e. n. soliditas, si ligna nō fumo rimas minie effecerit. nāq ad exudādū fumū adhibita, si rimas faciūt & scissuras mala sūt & infirma, totus aūt hic locus de aratro hesiodi ē.

τῦμος ἀρύλοτομεῖν μεμνημένος ὥριον ἔργον.
ὅλμον μὲν τριπόδην, ταμεῖν ὕπερον δὲ τρίπηχον
ἄξονα δ' ἑπταπόδην.

q ¶ Ni refugis, nisi graue tibi sit. r ¶ Tenues, leues. s ¶ Piget, pigrū est. tum primum, in primis. t ¶ Tum primum ingenti æquāda cylindro, Et vertēda manu & creta solidāda tenaci, hæc per hysteronproteron, nā primum est vt terra vertatur, deinde solidet̄ glarea, postmodum æquetur cylindro. i. lapide tereti in modum colūnæ, qui a volubilitate nomen accepit. κυλινδεῖν est verti.

ANT. Bura ¶ BVRIM, bura, vt Nonius scribit, dr̄ pars posterior aratri decuruata, hāc Virgilius burim vocauit. Dr̄ aūt bura quasi bouis vra. i. cauda, in cui' similitudinē formata est. ¶ Vlmus, Pli. li. xvi. c. lvi. scribit, quod rigorē fortissime seruat vlmus. ob id cardinibus, crassamē. isqꝫ portarū vtilissima, qm̄ minime torquet̄ vlmus & fraxinus lētæ sed facile pādūtur, flexibiles tñ stantesqꝫ a circumcisura sic catæ fideliores. ¶ A stirpe, a radice. ¶ Pedes, Pedes pedis mensura est digitorum. xvi. ¶ Temo,

lia, i tilia mas & fœmina differūt, nāqꝫ mater ies maris dura, russiorqꝫ ac nodosa, et odoratior, nec semē fert aut florē, vt fœmina materia teredinē nō sētit. Pli. li. xvi. ¶ Iugus, Varro scri. iugū, & iumētū a iūcti. dcā. ¶ Stiua, docet. Varro quod stiua a stādo dr̄. ē āt aratri manicula dcā qdē manicula quod manu bubulci tenet̄. ¶ Currus, id ait qm̄ vt Pli. li. xviij. c. xxxi. scri. Galliæ aratro duas addiderunt rotulas, qd̄ genus vocāt planatarū. ¶ Exploret, ꝓbet, vel siccet, ut Nonius quoqꝫ ait. ¶ Possū m'ta tibi, oratorie agit, reficit. n. lectoris auditorisqꝫ afum, ac reparat noua pollicitādo, & reddit attētū. ¶ Area vbi frumēta secta terant̄, & arescāt area dr̄, vt Varro scri. Cato āt. c. xci. sic ait, Areā sic facito, locū vbi facias ꝯfodito, postea amurca ꝯspgito bñ, ūnitoqꝫ ꝯbibat, postea cōminuito bñ glebas, deinde coæq̄to, & pauiculis ꝟberato, postea denuo amurca conspergito, sinitoqꝫ arescat, si ita feceris, nec formica nocebit, neqꝫ herbæ nascent̄, plura ēt dicit in ca. cxxviij. vbi iubet areā Cylīdro aut pauicula coæquādā. Varro āt li. i. c. li. inqt areā eē ops in agro sublimiori loco, quā pflare possit vētus, potissimū rotūdā, & medio paululū extumidā, vt si pluerit nō ꝑstat aq̄, amurca solēt ꝑfundeř, ea. n. herbaꝝ ē inimica, & formicaꝝ & talpaꝝ venenū, ꝑpe areā faciēda vmbracula q̄ succedant hoīes tpe meridiāo. ¶ Cū ꝑmis, ꝓ ꝑrimis, de q̄ Gel. videto. ¶ Cylīdro. cylidr' dr̄ a Gylindrus cylco, vel a cylizo qd̄ ē voluo. ē. n. lapis teres in modū colūnæ. ¶ Vertēda manu. i. tractāda, & sbigēda, dixit. n. cato, areā sic facito Locū vbi facies ꝯfodito postea cōminuito bñ glebas. Alio ēt loco dixit ꝯfodiat̄ minute terra &c. ¶ Solidāda, roborāda, itegrāda. ¶ Creta tēaci. Pli. li. xviij. c. xlij. scri. areā ad messes creta ꝑparāda. Catōis sn̄ia amurca tēpata. Maior̄ exptē æquāt tm̄, & fimo bubulo dilutio illinūt, id satis ad pl̄ueris r̄mediū vr̄. ¶ TILIA, arbor est cuius fructum aīal nullū attingit, cum filiorum etiam corticis dulcis CHRI. Tilia

sit succus. ſ Explorat robora. i. nos p fumū exploram⁹ dū siccant ad fumū, an hiscāt, vel pādant. ſ Area, ab ariditate dr̄ loc⁹ coæq̄tus, statusq;, & vehemēter ꝯsolidatus, in q̄ rustici triturā faciūt, de q̄ nūc itelligit poeta. In vrbib⁹ āt dicimus areas q̄s græci plateas noiant. Pre terea loca illa coæq̄ta q̄ ædificio occupar volum⁹, areas appellauer̄. In ortis ēt spacia q̄dā sulcis aut limitib⁹ distīcta in qb⁹ olera serim⁹ areolas nūcupāt. ſ Cylindro, lapis teres, ē quē p areā deuoluūt, vt locus coæquet ac ꝯsolidet ab eo qđ est κυλινδεῖν. i. deuoluo. Chelydr⁹ āt ornatus ē muliebris. Iuue. Donāt arcana celydros. ſ Creta, qđ nŕi fimo bubulo assequūtur.

SER. a ℭNEV puluere victa fatiscat, hypallage ē p ne victa fatiscat i puluerē b ſ Variæ illudūt pestes, p ludū nocēt. c ſ Exigu⁹ mus, nitela cui⁹ Cicero meminit in sextia na, & q̄ā Virgilius viliū aīaliū mētionē fecit, iō p̄misit nī r̄ fugis, tēuesq; piget cognoscē curas. d ſ Aut ocl̄is capti talpæ, h̄ est oculis debiles, & mutauit gen⁹, nā hæc talpa dr̄, sicut & de dānis fecit, vt cū canib⁹ timidi veniēt ad pocula dāmæ. cū. n. talpæ cæci nascant, quē capti ocul̄is? illi. n. capi dr̄r q alīqn viderūt. e ſ Cauis, cauernis. f ſ Buffo, rana terrestris nimiæ magnitudinis. ſ Mōstra. i. & alia pur gamēta terraꝝ. h ſ Ferūt, gignūt. i ſ Farris frumēti & speciale posuit p gn̄ali, nā nō solū far, sed alijs fruges & segetes hæc mōstra p vermes populant. k ſ Curculio, Varro ait, hoc nomē p antistichon dctm̄ q̄si gurgulio, eo q nihil in eo pene aliud q̄ guttur vr. l ſ Inopi metuēs formica senectæ, q̄ sp alienū q̄rit auxiliū, nā inopi nō tm̄ ad formicas ptīet, s; gn̄ale epithetō ē senectutis. m ſ Cōtēplator itē, pgnosticō est anni fertilis vel infœcūdi, Cōtēplator āt mōi impatiui est futurū p p̄nti contēplare, vt Contēplator aq̄s dulces, Terē. loqtor paucula p loq̄re. n ſ Nux plurima. i. longa, significat aūt amigdalū, s; hoc græcū ē τὸ ἀμύγδαλον. καὶ τὰ ἀμύγδαλα & cū flos iduat nucem. i. vestiat, figurate hoc dixit. o ſ Siluis, in siluis.

Ne subeāt herbæ, neu[a] puluere victa fatiscat.
Tum variæ[b] illudunt pestes, sæpe exiguus[c] mus
Sub terris, posuitq; domos, atq; horrea fecit,
Aut oculis[d] capti fodere cubilia talpæ,
Inuentusq; cauis[e] Buffo[f], & quæ plurima terræ
Mōstra[g] ferūt[h], populatq; ingentē farris[i] aceruū
Curculio[k], atq; inopi[l] metuēs formica senectæ.
Contēplator[m] itē cum se nux[n] plurima siluis[o]

dānatas. ſ Buffo, rana terrestris maxima. ſ Populat destruit, prædat. ſ Curculio frumenti vermis vel fabæ, Pli. li. xviij. scrib. curculionē nō descēdere ifra. iiij digitos nec amplius periclitari. ſ Formica, Pli. li. xviij. ca. xlij. scri. formicā iterlunio. i. lunæ coitu q̄escere, plenilunio ēt noctib⁹ opari, meminit ēt li. xix. c. xlvij. s; li. xi. c. xxix. dixerat formicis eē reip. rōnē, memoriā, curā, & qđ semīa arrosa ꝯdūt, ne rursus i fruges exeant e t̄ra, maiora ad itroitū diuidūt, madefacta imbre ꝓferūt ac siccāt opant, & noctu plēa lūa. Silicea itinere capattritos videm⁹, & i ope semitā factā. ſ Cōtēplator, aspice, ꝯspice, nā tēplū, & ꝯtēplare, vt Varro scri. a tuor dr̄. is ꝯspicio, vt apđ Enniū i medæa, Cōtēpla & tēplū cereris ad leuā aspice. Dicebāt āt veteres ēt ꝯtēplo. ſ Nux plu. i. lōga. Est āt nux græca, & amygdala dr̄. videto Mac. li. sat. iij. d̄ nucib⁹, h̄ āt teste Pli. li. xvi. ca. xxxv. ē ex arborib⁹ q̄ priæ germināt, & īter nouissimas nudāt c. vo. xxxiij. eiusdē li. scr. q ex ijs hyeme ꝯcipiūt floret p̄ma oīuz amygdala, mēse Ianua.

ANTO. ℭSVBEANT, succedāt. ſ Puluere, qui fit calore, & æstu. ſ Fatiscat, fatiscere est aperire, vt scri. Nonius, fatim vo abūdāter dicimus, vn̄ & affatis. Hiscere aūt aperire. ſ Tū. i. vbi area hiscere cœpit. ſ Illudūt, decipiūt, p lusū quendā. ſ Mus, græce Μυς dr̄. De muribus aūt plurima legito in Pli. li. viij. Itē lib. xviij. & li. x. Itē in Aristo. de aīalibus li. vi. ſ Oculis capti. i. orbati oculis. ſ Talpæ. Aristo. li. i. de aīalib⁹, talpā ocl̄os oīo hr̄e negat. hi āt semp terrā effodiūt, & homū egerūt, & radices subter frugib⁹ comedūt. Pli. quoq; l. xxx. cap. iij. scri. talpas cæcitatis ꝑpetuæ tenebris

Fatiscere
Fatim

CHRI. ℭBVFFO, rubeta. ſ Talpæ, Talpa sub terras degit, nō dissimilis ē a mure, nisi rostrū anserinū hēat. Refert Aristo. i orcumēio Boetiæ agro, mltas eē talpas. at i lebadico illi vicio nullas, & si aliūd illuc ꝑportant nolle fodē. Pli. āt cū mlta iucc̄s⁹ sit i magoꝝ vanitatē, tn̄ ex eoꝝ v̄bis refert. Nullū religiōis capacius eē aīal, vt siqs cor talpe recēs, palpitāsq; deuorauerit diuinatiōis, & reꝝ efficiēdaꝝ euēt⁹ ꝓmittat. Dēte talpæ viuæ excepto sanari dētiu; dolōes alligato affirmāt. Nec qcq; ꝓbabili⁹ iuenit q̄ muris arāei morsib⁹ adūsari, qm̄ t̄rā orbitis depssaȝ auersant. ſ Curculio, h̄ isertū ne frumēto noceat, sic ait. M. Ca. caue ri posse totū d̄ amurca facito paleaꝝ paꝝ adito. Sinito marcescēt bn̄, & sbignito eo granariū totū oblinito. Crasso luto postea ꝯspargito amurcā bn̄ oē qđ lutaueris. Vbi aruerit eo frumentū refrigeratū ꝯdito curculio non nocebit, Mures nō tāgēt. ſ Formica, de q̄ dicem⁹ alio loco.

Curculio

alio loco. ¶ Pluria, lege lóga quæ ex amygdala, sed de nucibus iã dctũ est. ¶ Nitrũ, ait Dio/scor. nitrũ est eligẽdũ leue rubeũ spõgiosum, albũ ꝟo acre est dr̃ baurach. Pli. ait, nitrum exi/guũ fit apud medos canescẽtibus siccitate ꝯualibus qđ vocãt almirogora. Minus ẽt in Thra/cia apud philippos terra. & appellãt agrũ optimũ aũt, copiosumq; in Macedõia qđ vocãt calestricũ lacus est nitrosus exiliẽte e medio dulci fonticulo, ibi fit nitrũ circa canis ortum nouenis diebus totidẽ cessat, ac rursus ĩnatat, & deide cessat. Mirũ aũt est scatebra fonticuli semp emicãte lacũ nec augeri, nec effluere. Sed hæc pauca de multis satis fuerint.

SER.

Induet[a] in florem, & ramos[b] curuabit olentes[c]
Si superant[d] fœtus, pariter[e] frumenta sequentur
Magnaq;[f] cum magno veniet tritura calore.
At si luxuria[g] foliorũ exuberat vmbra,
Nequiq̃[h] pingueis paleæ[i] teret Area culmos.
Semĩa[k] vidi equidẽ, multos medicare serẽtes
Et Nitro[l] prius, & nigra[m] perfundere Amurca,

a ¶ INDVET. i. florẽ, se effundet in florẽ, & bñ eligit arbo rẽ, q̃ folijs pri/ma vestitur. b ¶ Rãos cur/uabit olentes, multitudĩe & dẽsitate flor. c ¶ Olẽtes, aurẽ odoriferos.

pronunciatur, vt. C. gai[9]. Cn. gneus. ¶ FOETVS. i. fructus ipsi. ¶ Cũ mag. ve. tri. ca. i. tanta frugum copia erit q tritura ipsa ad totius æstatis calorẽ, & tpa pducet.

ANTO.

d ¶ Si supant fœ. i. si flores in fructus ꝟtunt, & si ipsi crescãt & abũdẽt, nã ppæ supant abũdãt. e ¶ Parit fru. seq. & ẽt frumẽta copiosa pueniẽt, piter hic p similr Plau. in aulul. Parit moratus vt pr̃ atq; auos fuit eius. f ¶ Magnaq; cũ mag. ve. tri. calore, aut æstus nimios futuros sigñat cũ abun/dãtia frugũ, aut certe p calorẽ festinationem opis, alibi Feruet opus, vt oñdat eo anno p copia frugũ festinãtiã & studiosas triturã fu turã. g ¶ Luxuria fo. exu. supabũdat, & amplior est. h ¶ Neq̃q; pi. nõ pigues. i. sine frugibus, vt alibi, Neq̃q; seros exercet noctua cãtus. i. nõ. i ¶ Palea, abltũs est, q̃si ex palea, & hoc dicit, si in amygdali florib[9] folia semper abundauerint, & in frugibus paleæ granis, erũt copiosiores, & i area ampli[9] paleæ q̃ grana terunt. Et notandum paleas dictã singulari numero p̃ artẽ, Nã q̃ ex plurib[9] ꝯstant, numeri sunt tm̃ pluralis sm̃ artem, vt cãcelli, bigæ, scopæ, licz abutantur poetæ. k ¶ Semina vidi eqdẽ multos medicare, Incipit dicere de medicandis seminibus legu/minũ, quẽadmodũ & maiora fiãt, & modico igni soluant. bñ aũt ait eqdẽ, vt a piudico inchoaret, nã hoc dicit eqdẽ hæc vidi fieri, sed sic q̃q; legumĩa degenerãt, nisi singl̃is qbusq; ãnis id fiat, Inde. n. ẽ. Sic oĩa fatis In peius ruere. Medicare ãt antiq̃ dixit, nã maiores medico, & medicor dicebãt, vt pplo & po/pulor, q̃ ꝟba mõ ab vtraq; sigñatione passi/uæ sc̃ declinatiõis, sed vt medicare p medi/cari diceret, metri necessitas fecit. Sane me/dicor accusatiuũ regit, vt medicor illã rem, medeor ꝟo illi rei dicimus, medeor illã rez figuratũ est. l ¶ Et ni. pus. nitrũ ex aq̃ in mo/dũ salis coalescit, & ad solẽ liq̃scit, qđ aptũ est ad lauãdũ. m ¶ Nigra pfũ. amur. olei sordib[9], sz his q̃ pcedũt, nã sordes q̃ oleũ sequũtur fæces vocãt, & amurca p c scribit, & p g.

Col. li. xij. ca. i. ait, Tertio cal. Augu. aquila occidit, his diebus locis tẽpe/ratis, & maritimis messis ꝯficit, & lib. ij. ca. xxi. inqt, Sed cũ matura fuerit seges anteq̃, torreat vaporibus æstiui sideris q sunt vastissimi p ortum caniculæ celeriter demetatur. Nã dispendiosa est cunctatio. Appet autem canicula. vij. cal. Augu. hinc caligo æstuosa auctor est idem lib. xij. ca. ij. ¶ Tritura, ea est Var. teste quũ frumẽtum terit. ¶ Luxuria, abũdantia. ¶ Paleæ, hoc vocabulo nõ culmi pro/prie, sed folliculos ipsi granulorũ cõprehen/dunt. Vñ Pli. li. xix. ca. xliiij. inqt, si palea de/sit & culmus terit. Dicta ãt a pala sm̃ Var. lib. i. ca. i. Pala enim ventilatur, vt frumenta purgent. ¶ Semina vi. equi. docet hic poeta quo pacto fruges validiores fiant. Pli. etiam lib. xiij. ca. xxvij. scribit, vino semina profu/sa minus ægrotare existimãt. Virg. nitro & amurca perfundi iubet fabam, sic etiam grã/descere promittit. Quidam vero si triduo ante satum vrina, & aqua maceretur præci/pue adolescere putãt. Reliqua semina cupsi/si folijs tusis si misceantur non esse ꝟmicu/lis obnoxia, nec si interlunio serantur, quin & armo talpæ contacta semina huberiora sũt &c. ¶ Nitro, nitri natura, vt Pli. lib. xxxi. ca. viij. docet, nõ multum a sale distat in medicina calefacit, extenuat, mordet, spissat, exulcerat. Nitrum ¶ Amurca, ea dicitur, & quæ præ/cedit oleum, & quæ subsequit. Pli. li. xv. ca. vi. de oleo quando fit inquit. Et e cortinis in labra fundendum, vt fæces & amurca lique/tur. Palladius in nouem tit. xvij. deinde cum amurca subsederit oleum purum. xxx. die/bus exactis in vitrea vasa trãsferri, & q̃uis igni exiguo properata maderent. Ordo est, & igni q̃uis exiguo pperata maderẽt, idest prope, & cito madescerẽt, tunc enim made/re vident quũ coquẽdo mollificata fuerint.

SER. a ℭVMQVIS fallacibus, quæ fallere plerunq; solent. Interdū.n. leguminum folliculi maiores videntur quū inanes sint. b Properata maderent, festinãter coquerent & cito. c Spectata, pbata. vt Et rebus spectata iuuentus.

dit dicendo, Vidi lecta diu &c. q nō tm̄ se minibus leguminū, s; in totā agricolatiōis rōnē dctm̄ esse intelligēdū est. Sic q̄uis maxima qq; lecta fuerit, vidi tñ oīa fatis in peius ruere &c. Fatis. i. naturali quadā malignitate, vt supius Co. dixit, seu naturali ordine vel mortali lege. ait. n. Ma. lib. i. oīa mortali mutātur lege creata de fato aūt latius in Pollione dctm̄ ē. Vix, cū labor. lēbū, lēbus nauicula breuis piscatoria vt scri. Nonius.

Grandior vt fœtus siliquis[a] fallacibus esset,
Et q̄uis igni exiguo properata[b] maderent.
Vidi lecta diu, & multo spectata[c] labore
Degenerare tamen, ni vis[d] humana quotannis
Maxima quæq; manu[e] legeret, Sic oīa fatis
In peius[f] ruere, ac retro sublapsa referri,
Non aliter, q̄ qui aduerso vix flumine Lēbū[g]
Remigijs subigit[h], si brachia forte remisit,
Atq;[i] illū in præceps prono rapit alueus amni
Præterea[k] tam sunt Arcturi sidera nobis,

d Ni vis humana, aut possibilitas. Salustius, Sed nra oīs vis in aīo et corpore sita est. Aut certe multitudo. Tñ verius ē vt vis q̄si violētia sit ī rebus, q̄ ptra nām stant in melius. Sic. n. & Donat' sensit, dicens, nisi violētia fiat naturæ, oīa ī deterius cadunt. e Manu legeret: hinc qdā volūt dctm̄ legumē. f In peius ruere ac retro sublapsa referri, τὸ αὐτό, nam bis idem dixit. g Lembum, nauiculam admodum breuē. h Subigit, sursum agit, vt Et corpora saltu subijciūt ī equos, Aut certe subigit est vrget impellit. i Atq; statī in pceps, & hoc dicit, ita omnia quæ terra pfert, nisi ptinuū in eis studium agricola exerceat, licz medicentur, & grandia plerunq; nascātur, in peius ruūt & sic feruntur, sicut qui ꝯ cursum fluminis & vi nauē agere vult, si aliquātulū brachia & manus remiserit, & fessus vl' modica ab opere cessauerit, statī agēte vi fluminis & nāli cursu relabit, nec pōt sursum ire, sed in pceps vadit, nā pprie pceps id significat. k Præterea tā sunt arcturi sidera nobis, iā dicit Astrologiā, ita rusticū & nauigantē scire debē, vt sicut nauigādi tpa & ventoꝝ atq; tēpestatū motus alte ex sideꝝ ppōne cognoscit, ita & iste terrā colēdi cōgrua tpa & diuersos casus vl' caloris vl' frigoris aut pluuiaꝝ ex stellis agnoscet. Arcturus āt stella ē ī signo bootæ post septētrionē, cuius ort' & occas' tēpestates grauissimas fac, vñ ait sidera. i. tēpestates, vt alibi, Scit triste mineruæ si(dus.

PRO. ℭLEMBVM, genus nauigij.

ANTO. ℭSPECTATA, pbata. Degenerare, de suo genere exire, hinc degeneres dñr ignobiles, & suo genere dissimiles. Degenerare dñr q suoꝝ maioꝝ virtutibus non rñdent, aut vitio Mani. li. iiij. Degenerant nati pribus, vitiūq; parentis. Vis humana, violentia seu manus prudētia. Fatis prudentia, Fatis in peius ru. Col. li. iiij. c. x. lqt. Cōpertū hēo naturāli quadā malignitate deficere iterdū q̄uis diligēter pbata semina, idq; nobis poeta osten-

Degenerare

nius. Remigijs, remoꝝ ordines. Remisit, retraxit, ad ppriū locū reduxit. Atq; ille Gel. li. ix. c. vlt. ī h loco exponit atq; p statī, vbi et docet atq; piūctiōnē esse pnexiuā, sed plerūq; p aduerbio valē, quū dictus alit ego feci q̄ tu, atq; tu, ī igñat. n. alit q̄ tu &c. In pceps, ī pfundū, & locū picolosuz. Prono, defluēti. Alue', fluminis fossa dr. Præterea tā st, post multa pcepta addit et sidera suādo agricolis, sicut & nautis. Nā vt scrq. Pli. li. ij. ō æstatis tēpestatib' vndeq; ... est quosq; vis, & ad suā cuīq; ... alia st ī aliquorē soluti humoris fœcūda, alia pcreti ī pruinas, aut coacti ī niues aut glaciati in grandines, alia roris. Igit in suo qq; motu nāz suā exercet, & Co. li. x. vij. c. ij. ait, q debem' tpibus accōmodare opa ruris, vt pmiserit stat' cœli. Arcturi. s. arcturi signa, de q Pli. li. ij. c. xxxix. ait. Arcturi vo sidus nō ferme sine pcelosa, grādie emergit. & Pla. ī rudēte itroducit arctuꝝ sic loqnte. Increpui hibernū, & fluct' moui marios. Nā arctur' signū sub oīū acerrimū, vehemēs sub exoriēs, cū occidit vehemētior. Co. āt. li. xij. c. ij. ait. viij. cal. martij, arctur' pma nocte orit, frigidus dies aqlone, vl' choro iterdū pluuia. Iteꝝ iqt ibidē. iij. cal. nouēb. arctur' ī vespe occidit vētosus dies. Iteꝝ. xv. cal. octob. arctur' exorit. Fauoni' & affric' iterdū Eurus, quē qdā vlturnū appellāt. Itē. xi. & xij. cal. Iulias, arcturus mane occidit tēpestatē signat. De arcturo et latius vide ibi supius. sub ipm arctuꝝ &c.

CHRI. ℭSIC oīa fatis, in peius ruere, nā q pstāt ex q̄tuor elemētis semp in deterius ruūt. At q; q̄uis copulatiua sit, tñ hic statī in hoc loco significat, vt sit sensus eodem tpe & brachia remittit, & in pceps refert. Arcturus, hic & bootes dr, de quo dictum est.

Fatum

Lembus

CHADORVMq;

SER. a. CHædorũq; dies, Aurigæ signũ est haud lõge a septẽtrione, cuius pedẽ cũ cornu tauri vna stella cõiungit. hic in manu sinistra fert hædos in humeris caprã, q̃ aluisse dr̃ Iouẽ. hoc quoq; signũ tã ortu q̃ occasu suo efficit tẽpestates. bene aũt ait dies, qa & magnitudie sui multis dieb' orit, & tempestas aut pcedit signũ, aut sequtur, aut cũ eo est. Sane sciendũ oẽs astrologos p rõne climatũ dissentit i ortu sider, sꝫ ipsa dissensio vltra septẽ dies nõ pcedit. septẽ n. sunt ipsa quoq; climata, hinc est q̃ solẽ ad vnũqdq; signũ alij .xv. kl. die dicunt venire. Alij .xiij. & infra vsq; ad viij. nec qsq̃ pcedit vlterius. b Lucidus anguis, tres sunt angues in cœlo, vnus q in septẽtrione est, alter ophiuchi, tertius australis, in quo sunt crater & coruus, de quo nũc pprie ait anguis, nã ὕδρα dr̃ græce, & scimus angues aquar ẽẽ, spentes terrar, hæc ãt signa gñliter posuit, nõ. n. hec tria tm̃, sꝫ oia pcipit obseruanda. c. Vectis, his q vehunt, cuius significationis participiũ latinitas nõ habet. d Põtus & ostriferi fauces tentant abydi, sestos & abydos ciuitates sunt hellesponti, q̃ angusto & piculoso mari segregãtur. Vñ elegit locũ piculosiorẽ quẽ pro omni poneret pelago. Sane sm artẽ hæc ostrea. ostreæ dicimus, nullũ. n. hẽt latinitas nomẽ aialis quod neutri sit giis, sicut græce τὸ ὄστρεον καὶ τὰ ὄστρεα. licet & Horatius dixerit, Ostrea circæis miseno oriunt echini. & Iuue. Grãdia q̃ mediis iã noctibus ostrea mordet, quos tñ possimus græce locutos accipe. Ita n. dicunt τὸ ὄσπρεον, καὶ τὰ ὄσπρεα.

Hædorumq; dies seruãdi, a lucidus b Anguis,
Quã qbus in patriã vẽtosa per æquora vectis c
Pontus d, & ostriferi fauces tentantur Abydi.

PRO. CHÆDOrumq; greges, Adrastea capella, q̃ seducauit Iouẽ cũ hædis, ob hoc bñficium in sideribus sacrata est, quor pluuiæ sequunt. Et lucidus anguis, Draco existimat puellarũ hesperidũ pomarij custos, relatus inter sydera interficere duos vntriones, q̃ omnia genera stellar tempestatem significat. Ait ergo tã agrestibus obseruãda esse cœlestia signa q̃ nauigantibus, quia vtrisq; noceant tẽpestates. Ostriferũ autem dicit abydum, q̃ ibi ostrea generantur copiosissima.

ANT. CHÆDOrũq; dies, heniochus quem nos latine aurigã dicimus habet in manu duas stellas quæ hædi appellant, de q̃bus plurima lego apud Igi. Col. autẽ li. xi. c. ij. ait. v. cal. octobris hædi exoriunt, Fauonius nonnunq̃ auster cũ pluuia. Item pridie nonas octo. hædi oriunt vespe, Pli. quoq; lib. ij. scri. hædor exortus tẽpestates iducere, Manilius ẽt lib. i. inqt, Tuq; subeunt hædi claudẽtes sidere pontũ. Lucidus anguis, Iginus inter sidera tris anguis notat. Vnus vasto corpe ostẽdit iter duas arctos collocatus, q dr̃ aurea mala hesperidũ custodisse, & draco appellat, alter anguẽ manib' tenet mediũ corpus eius ipsi câte Ophiucus. i. anguitenens seu serpẽtari' dictus, Cui anguis ẽ olno stellatus numero xxiij. Ophis ãt spens dicit & echo teneo. Tertius anguis, hydra dr̃, i q̃ coruus in sidere & Crater posit' existimat, occupãs lõgitudinẽ triũ signor, Cancri, Leonis, & Virginis, iter æqnoctialẽ circulũ & hyemalẽ collocatur, habetq; in capite tris stellas in p'ma capitis curuatura sex, sꝫ ear maximã clarã, in secũda curuatura tres, in tertia tres, in q̃rta duas, in qnta vsq; ad caudã octo, oẽs obscuras, ita siũt nũero .xxxvi. Occidit ãt aqrio & piscib' exortis, oriturq; cũ Cãcro, Leone, & Virgine. Lucid' anguis, seruius d: hydra h̃ loco itelligit. Ego do d dracõe, d q̃ ẽt Man. li. i. ait, Diuidit vt vrsa, & cingit stellis ardẽtib' anguis. Draco. n. teste. Igino hẽt i vtroq; tpe stellas singulas, i oculis singulas, i mẽto vnã, & toto corpe reliq̃ passim claras .x. ita vt olno sit stellar .xvi. Ex illis ãt .x. sex crassiores vt aiũt alij i Vgine & librã sunt, suntq; ex nã saturni & Martis iducẽtes tẽpestatem, oriunt ãt circa mediũ septẽbris, durãtq; dieb' plurib'. Anguifer ãt q a græcis ophiucos dr̃, auctor ẽt Col. xi. cal. iulias mane occidit tẽpestatẽ signat. Põtus, de põ o supra patuit. Ostriferi, ostrea pisces sunt, q silicea testa icludunt, de qbus late Pli. li. ix. dñr aũt ab ostricõ qđ est testa. Fauces, dñr a situs angustor locor. Abydi, Pli. li. v. cap. xxiij. scri. Abydũ oppidũ esse in hellespõto, vbi angustiæ. vi. stadior, Soli. ẽt. c. x. inq:. Ille ãt magnus hellespõtus stringit in stadia. vii. qbus ab Europa asiaticã plagã vidicat hic q̃q; vrbes duæ, Abydos Asiæ, & sestos Europæ.

CHÆDORVMq;. d. Erichthonius Vulcani & Mineruæ fi. q primus currui equos iungeret primus panathenea sacra istituit, pmus arcem, templumq; ædificauit, a ioue iter astra relatus est. Hic caprã in humero portat, quæ Iouẽ nutriuit. Itẽ eius hædos in brachio. Hãc caprã solis filiã dixit Musæus, cui' aspect' ita atrox fuit, vt Gigãtes terreret. Itaq; rogarũt terrã mrem, vt eã abderet terra in antro clausã Amaltheæ tradidit custodiẽdã. Hæc iouẽ cura Amaltheæ nutriuit. Mox cum aduersus Titanas inermis pugnaturus exiret, eius pellẽ accepit q̃ illos terruit. Vñ alia pelle caprã tectam vitæ restituit, & imortalitatẽ donatã cœlo imposuit. Habet ergo in capite Erichthonius stellam vnam in singulis

Ophiucus
Ophis
Hydra
Ostrea
Fauces
CHRI. Erichthonius

hūēr's singulas, clariorē tñ ī sinistro q̄ capra appellat, in singulis genib' singulas, in dextra manu vnā, in sinistro duas, & hi hædi vocant sunt oēs octo. Sūt q dnt hūc nō Erichthoniū sed myrtylū eē a Mercurio pře astris illatū, huius caput nō multū distat ab elice. Genua geminis opponunt, pedes vo cornib' tauri. Anguis tres sunt ī cœlo spentes, pmus iter visas fuit, hūc ait Phærecydes a Iunone custodē positū. Nā cū in suis nuptijs oēs dij mūera obtulissent, ipsa aurea mala q̄ terra obtulerat ī hortis suis, qa apō atlātē sunt īseri iussit, & hesperides atlātides filias custodes apposuit, sȝ cū illæ mala surriperēt, puigilē dracone arbori applicauit, hūc Hercules īteremit Iuno īter astra retulit. Habet stellas tres ī capite splēdidas, ī reliquo corpe. xij. Scōus serpēs est, quē vtraqȝ manu Ophiuch' q sup scorpionē stat. Hic fuit Æsculapius, quē īterfectū iouis fulmīe, tñ ipse iuppiter pcibus Apollinis pris in astra retulit cuius imago ɔstat. ex. xvij stellis. Ipse āt serpēs quē vtraqȝ manu tenet, hȝ stellas. xxx. Tertius spens ē hydra, sup cuius caudā coruus sedet, & in medio vrnā asserūt esse. Signū est in pte australi caput ad cācrū deflexū habet, corpis medietas ɔnexa est cū leone, caudā extēdit ad cētaurū. ¶ Ostriferi. Ostreaꝝ viuaria pmus īuenit. Ser. orata in baiano tpe Crassi oratoris, primus optimū saporē lucrinis ostreis diiudicauit, postea Brūdusiū ī ostreis platū ē nup excogitatū illinc raptas ī lucrino pascere ait Pli. Tegunt aūt ostreæ silicum duritie. ¶ Abydi, abydus ac Sestus ex aduerso ædificatæ sunt pōto iteriacēte, distant īter se a portu in portum ad stadia. xxx. Hic aūt noīauit potius abydū, qa vt ait Strabo, Sestus est interius ppontidē vsus a dextra pte fluxus, qa ab ea fert, quapp facilius enauigat e sesto siqs paululū deflectat, atqȝ inde soluat, cū fluctus ibi ad trāsitū adminiculet, ex abydo vo trāseuntib' in ɔtraria pternauigandū est circiter octo sta. ad turrim sesto oppositā postea in obliquū eūdē est, & nequaq̄ aduersus fluxū enauigandū thraces abydū post res troianas, deinde milesij habitauere. ¶ Fauces, qa pōtes angustus est libra, Sol cū est in libra cuius qdē primā partē ingreditur nostro tpe idibus septēbri, die. i. lucis, sed de hoc genitiuo dicemus in æneidæ. | Abydos | Sestus

Libra die[a], Somniqȝ[b] pares vbi fecerit horas.
Et medium luci[c]: atqȝ vmbris iā diuidit orbē,
Exercete[d] viri tauros[e], serite hordea[f] campis

SER. a ¶ LIBRA die, hic iā incipit disputare d cognitiōe tēporū ex sideribus die, nō est apotrope p diei, sed regularis genitiuus, nā vt sepe diximus obliq casus singularis numeri non debēt esse maiores noīatiuo plurali, qd̄ verū esse Salustius probat, q in prosa ait Dubitauit acie pars, hinc est & illud Curruqȝ abscisa duoꝝ Suspendit capita. b ¶ Somni. i. noctis, nā ab officio tp̄s demōstrat dicit aūt æqnoctiū autūnale, qd̄ fit sole in libra posito vnale æqnoctiū sol in ariete efficit, dicit aūt frumenta serenda esse autūnali tpe Legumina vo vsqȝ ad veris initiū. c ¶ Luci diei. Vmbris nocti diuidit orbē, vt orbē vȝ cœli mediū teneat sol mediā lunā. d ¶ Exercere viri. e ¶ Tauros, ad aratra iungite. Tauros aūt boues fortes accipe. f ¶ Ordea vsurpatiue. Et sciendū in his tres tm̄ casus vsurpari, hæc hordea, hæc hordea o hordea, sicut vina vina, vinā, & mella, mella, mella.

PRO. ¶ Libra die sōniqȝ pares. o. f. h. Æqnoctium autūnale ōscripsit, sōno. n. noctē signat, Vernū æqnoctiū fit in ariete, Autūnale in libra. Cereale papauer ait, quia in segete nascitur.

ANTO. ¶ LIBRA dies, hoc loco serēdi tp̄s ostendit Gel. l. viij. c. xiiij. legit hūc vsū Libra dies sōniqȝ pares vbi fecerit horas, p diei. dicebāt n. ātiq hæc facies hui' facies & facij, & dies hui' dies dij & . M. Tul. p. p. sestio dies, scripsit p diei, vba. n. sunt hæc, Eqtes vo daturos illius dies pœnas, Dij aūt p diei scripsit vir. in illo vsu Munera lætitiāq; dij', qd̄ iperitiores dei legūt, sed Caius. ex. ii. lib. de analogia secūdo huius diē & huius spe dicendū putat, hæc Gel. Pli. āt li. vij. legit hūc vsus libra die p diei. Pares horas, scri. igi. q maximus circulus in sphæra æqnoctialis est, quo sol quū peruenerit bis anno ɔficit æqnoctiuȝ hoc est in ariete, & chelis. i. libra est aūt æqnoctiū vnū. vij. cal. apri. vt Pli. li. xviij. cap. xxxix, & Col. li. xij. c. ij. scri. autumnale vo Octauo cal. oct. Vtqȝ Pli. li. xviij. ca. xxviij. ingt, æqnoctiū dies raro nō aliquos tēpestatū significatus habent. ¶ Mediū diuidit orbē i. totā mūdi machinā æqnoctij, nāqȝ tpe. xij horis sol supra terrā totidē sub terra meat. De libra quoqȝ Mani. li. iij. ingt, libra diem noctēqȝ pari cū fœdere ducit, & li. iiij. Librātes noctē chelæ cū tpe lucis. ¶ Vmbris. i. noctibus. Pli. li. ij. ca. x. ait, neqȝ aliud eē noctē q̄ terræ vmbra. ¶ Hordea, Pli. li. viij. ait, primū ex oībus frumētis, serit, hordeuȝ qd̄, frugū omnium mollissimū est scri. nō valet nisi in sicca & soluta terra ac nisi læta.

CHRI. ¶ SOMNI. i. tenebrarū. ¶ Pares. h. nō modo numero, nā per vniuersuȝ annū singuli dies singulæqȝ noctes. xij. habent horas, sed etiā spatio ipso tpis, nā pterq̄ in æquinoctijs horæ inæquales sunt, vt ī hyeme lōgiores sint in nocte in æstate vero in die.

Vſq; ſub^a extremű brumæ^ intractabilis^b imbrē.
Necnon & lini ſegetem, & cereale^c Papauer
Tp̄s humo tegere, & iādudū^d icūbere^e aratris
Dū ſicca^f tellure licet^, dum nubila^g pendent.
Vere Fabis^h ſatio^i: tūc te^k quoq; Medica putres
Accipiunt^ ſulci, & Milio venit annua cura.

SER. a ❡ Vſq; ſub extremű brumæ. i. nō vſq; ad brumæ finē, ſ; circa. Nā bruma finit octauo cal. ianua. die, & iſte nō vſq; ad ipſum diem dicit eſſe ſerendū. b ❡ Intractabilis aűt pp frigus dura & aſpera. c ❡ Cereale papauer, vel quod ē eſui ſicut frumētum, vel quo Ceres vſa eſt ad obliuionē doloris. d ❡ Iandudum, ꝗ primū, & dicit ſerendū eſſe eo tp̄e, nō quo iā ſunt pluuiæ, ſ; quo īminent pluuiæ. e ❡ Incūbere aratris, īſiſtere arationi. f ❡ Dū ſicca Tellure licet, dū adhuc nondū pluit, ſ; iā ē vicinū. g ❡ Dū nubila pēdent, dum pene iā vident nubila pendere & expectare vt effundant pluuias. h ❡ Vere fabis, Tēpore veris. i ❡ Satio, ſementis, & declinat ſicut natis. k ❡ Tunc te quoq; medica putres Accipiűt ſulci, ad ipſam herbā apoſtrophā facit, hæc aűt herba a medis trāſlata eſt in greciā, quo tp̄e eā inuaſerunt, huius plena Venetia ē, & vt dicit Dionyſius triū foliorū eſt ſempq; virens. Qđ aűt ait putres ſulci, naturā ipſius herbæ reſpicit, nā vno anno frequēter ſerit, & poſtea aliquot annis ſpōte pereant. qđ ēt ſequens indicat verſus, nā dicendo Et milio venit annua cura, oſtēdit medicæ curā nō eē annuā, hæc aűt herba vulgo dicit ſylla.

ANTO. ❡ BRVMÆ, ſcri. Pli. li. xviij. brumam finiri viij. calen. Ianua. fere. dicta aűt Var. teſte, ꝙ breuiſſimus dies eſt, iō vero Pli. dicto li. ca. xvij. ſic ait, inter oēs aűt ꝯuenit circa brumā ſerendū nō eſſe magno argumēto, qm̄ hiberna ſemia quū añ brumā ſata ſint. vij. die erūpūt, ſed poſt brumā vix. xl. ❡ Lini ſegetem. Col. li. ij c. x. inquit, lini ſemen pinguiſſimū locū & modice humidū poſcit. Serit a cal. octo. in ortum aquilæ, q eſt ſeptimo idus dec. Nōnullis placet Macro ſolo, & ꝗ; ſpiſſiſſimū ſemen eius cōmitti, quo tenue linum ꝓueniat, idem iterum ſi læto ſolo menſe Februa. x. modios iniugerum iaci oportere cēſet Pli. etiam. lib. xix. ca. ij. de lino ait, Vere ſatum æſtate vellit, Et lib. xviij. ca. xxxvij. dixerat, vere linum auenā & papauer ſerenda. ❡ Cereale papauer, papaueris ſatiui tria genera. Sed candidi ſemen toſtum in ſecunda mēſa cū melle apud antiquos edebatur, hoc & panis ruſtici cruſta, inſpergebatur affuſo ouo inhærens vbi inferiorē cruſtā apio Gitq; cereali ſaporē ꝯdiebāt. Serit aűt papauer cū braſſica portulaca & eruca & cū lactuca. Pli. aűt li. xix. c. xlij. Diximus & plura ſuperius Ibi vrunt letheo ꝑfuſa papauera ſōno, Braſſica ſit toto anno ſerit, qm̄ & toto ſecat vtiliſſime tñ ab æquinoctio autūni. Pli. li. xix. Probus aűt, ait cereale papauer dici, qa cū ſegete naſcit, Ego tñ cereale dici exiſtimo cādidum papauer pp ſupradictas cāſ, nā cereri. i. pani ruſtico inſpargebat. ❡ Iādudū ꝗ; primū. Dum ſicca tellure licet. i. dū nō pluit, tunc. n. pendēt nubila, quū ꝗ pluit, deſcēdere dnr, nā in imbres vertuntur. ❡ Vere fabis ſatio. Pli. li. xviij. de leguminū natura ſcribit de faba. ſeritur ante vergiliarū occaſu leguminum prima antecedat hyemē Virg. per ver eā ſeri iubet circūpadanæ italiæ ritu, ſed maior pars malűt fabalia maturæ ſationis ꝗ; trimeſtrē fructū eius aq̄s in flore maxie ꝯcupiſcit, quū ꝗ deſloruit exiguas deſiderat ſolum, in quo ſata ē, lætificat ſtercoris vice. ❡ Medica, col. li. ij. ca. xi. ait, ꝙ medica agrū ſtercorat & locus in quo medicā ſaturus eſt ꝓſcindi debet circa cal. octo. & eū tota hyeme putreſcere ſinito. Var. li. i. aliter melicā vocat. Plini. li. xviij. c. xxv. ſcribit, medicā a medis aduectā fuiſſe, vnoq; ſatū amplius ꝗ; trecenis annis durat ſimilis eſt trifolio caule, folijſq; geniculata ſolū i quo ſerat elapidatū purgatūq; ſubigit autūno, mox aratū & occatū tegitur crate, iterū & tertio qnis dieb⁹ īterpoſitis & fimo adito ita ꝑparatū ſerit mēſe maio, alr pruinis obnoxio paulo īferius īqt. Verno, ſe ri dēt. ❡ Putres ſul. putres ait qm̄ vt diximus tota hyeme fimo addito putreſcēt, qs locus medicæ ſerēdæ. ❡ Et mi. ve. an. cura, ānua reſpectu medicæ ait, q̄ ſemel ſata diuti⁹ durat vt dixim⁹ ex Pli. ❡ Milio, Col. li. xij. c ij. ait, milij & panici ſatio pagi debs circa idus aprilis, Pli. li. xviij. c. vij. ſcri. ꝙ miliū & panicū & omnia æſtiua. xl. diebus maturantur, cap. aűt. xxxix. ait. Extrema autē panici miliūq; ſatio eſt iuſtū, eſt hoc ſeri maturato hordeo, atq; etiam in eodem aruo. Milium

CHRI. ❡ SEGETEM, Oia q̄ ſerimus ſegetem appellare poſſumus. ❡ Fabæ, Faba inter legumia ꝑcipua eſt. Farina ex illa lomētū appellat. Vſus eius multiplex oībus quadrupedibus ꝑcipue homini. Hebetare tamen ſenſus exiſtimatur, in ſomnia quoq; facere & ob hoc a pythagora dānata, vel vt alij tradidere, qa mortuorū animæ ſunt in ea. Vnde parentando aſſumitur. Var. ob hoc flamine ea nō veſci tradidit, qm̄ in flore eius litteræ lugubres reperiant. Sola frugum etiam exeſa replettur creſcente luna, ſolum in quo ſata eſt

pinguefacit. Ideo cũ florere cœpit luerunt arua. Nascit̃ sua sponte in plerisq; locis in sep- ptētriōalibus insulis, quas ob id fabarias appellant, nascit̃ in mauritania siluestris, & preda- ra & q̃ pcoqui nō possit, nascitur in ægypto spinoso caude, vt a crocodilis fugiat̃ lōgitudo, scapo quattuor cubitoꝝ in eo fabæ nō supra. xxx. fabæ &c. legumina in vasis olearijs obli- ta cinere pdiu icolumina seruant̃ ait in Varro. ¶ Medica, hanc herbā Auicena vocat cot & alisticor, & ait esse eam cibum oīum aīalium. Serapion vocat codab. Dioscorides ait illas esse similē trifolio, qđ inter fœnũ nascit̃, folia habet angusta & virgā similē trifolio, semen vt lenticulā, qđ multi pani admiscent p odore & sale. Isido. illam inter legumina scri. Pal. in li. de re agraria ait, Medica q̃ seritur. x. annis perdurat, ita vt quater aut sexies possit in anno recidi, agrũ stercorat, alalia macra pinguefacit, curat ægrota, Pli. in naturali historia ait, mediam a peregrina est, in græciā per bella persarũ, quæ a dario gesta sunt aducta a me- dis est tanta dos eius vt vno satu amplius trecenis annis duret, similis est trifolio caule fo- liisq; geniculata, vnũ de ea & cytiso volumen Amphidochus fecit. Opus est, cum serit̃ den- sitate seminis oīa occupare. id pstant iugera modia vicena, Secat̃ incipiens florere & quo- ties refloruit id sexies euenit per annos, aut cum minimũ quater ad trimatũ liberat̃ herbis, a matris a solo radat̃. Nā ipsa ita alte radices agit vt sine suo dāno herbæ intereant. ¶ Mi- lio, ex milio fit panis, sz suo tpe ait Pli. ex india in italiā inuectum miliũ nigrũ colore am- plum granum arundineum culmo, adolescit ad pedes altitudine septē pgradibus culmis, la- bas vocant, oīum frugum fertilissimum, Ex vno grano terni sextarij gignunt̃. Medica

SER.

Candidus[a] auratis aperit cum cornibus annuz
Taurus, & aduerso[b] cedens canis occidit astro.

a ¶CANDIdus auratis aperit cũ cornibus annũ taurus, q tpe annũ aperit cādidus taurus, q est cũ auratis cornibus, nā aperit cornibus nō pcedit, nō. n. a capite, sed a dorso oritur. i. a medio sui, vñ icipit apparere, nā ea parte, qua latus est orit̃ nō a frōte, aperit aũt ideo ait, aut qa aprili mēse sol in tauro est, quo cuncta aperiunt̃, & aliud est aperire annũ, & aliud ichoare, nā nullus dubitat martio mense, vt supra dixius annũ ichoari, & hoc est melius. Aut certe aperit annũ dixit, qa & vnũquodq; signũ pōt ichoare annũ & finire, vt aperit annũ dixerit. f. suũ, nā & a tauro vsq; ad tauꝝ, & a geminis vsq; ad geminos annus est.

b ¶ Auerso aũt astro, duplex lectio est, nam alij aduerso legunt, cũ cane. n. nascit̃ Sirius q est terris aduersus, de q̃ legimus. Ille sitim morbosq; ferēs mortalib⁹ ægris nascit̃, aut aduerso sit pestifero & ɔtrario mortalibus, si aũt auerso legerimus cũ subaudiamus necesse est, vt Atq; ixionij vēto rota ɔstitit orbis i. cũ vēto, vt sit sensus, quo tpe et canis cedēs occidit cum auerso astro. i. cũ argo, q̃, & ipsa media est sicut taurus & a puppi orit̃, cui canē cōstat esse ɔiunctum, & cedens canis non recedens, sed incedens accipimus & se mouens. Tpe. n. quo taurus cũ sole est, etiam canis ad ortum festinat. Qđ autem ait occidit, ad aspectũ nr̃um retulit, nā ortus & occasus duo sunt. Vnus ἡλιακος, idest solis, & alter κοσμικος. i. mundanus, vnde fit, vt ea signa q̃ cum sole oriunt̃ a nobis non possint videri & ea quæ videmus, quantum ad solis rationē ptinet, videant̃ occidere, secundum q̃ nũc ait occidit canis, nam canis paranatellon est cancri, idest cum eo oritur. Cācer autes quo tempore sol in tauro est, post horam quartā diei oritur, nā taurus & gemini binas horas tenent, sic ergo fit, vt canis nobis occidat, q̃tum autē ad solis ptinet cursum in ortu esse videat̃. Scđm hanc rōnem etiā paulopost dicturus est Ante tibi eoæ atlantides abscondant̃, nam eoas ait in ortu heliaco positas, vnde & tibi abscondantur intulit.

¶CANDidus auratis. a. c. c. a. ¶ Taurus & aduerso. c. c. o. a. Icari attici pastoris canis, q se- uauerat corp⁹ occisi, & filij Erigone, q̃ se suspēdio necuerat ob interitũ patris relati sunt in sidera. Pecoribus aũt canis sidus iō inimicũ est, q̄ poetæ ferunt icaꝝ a pastoribus occisus. Occidit at̃ canis oriēte tauro, q existimatur iō sacratus iter cœlestia, q̄ insidias parātē ioue europæ celauerit. Tps autē definitur extremi aprilis mensis vsq; in calendas maias hoc idoneum fabæ sationi putant. PRO.

¶CANDidus. a. a. c. c. a. ¶ Taurus & a. ce. ca. oc. a. candidum tauꝝ appellat, qm̃ candidus fuisse aiunt. Col. li. xij. c. ij. inqt, q̄. xv. calē. ma. sol in tauꝝ trāsitũ facit & pridie cal. ma. causis se vespere celat. Oui. autez. lib. iiij. fa. q̄. xi. cal. ma. sol exit arietem ingreditur taurum. Mac. scri. li. i. de. som. q̄ Vir. hoc loco non vult itelligi Tauro oriēte cuz sole moꝝ in occasum ferri canē, qui proximus Tauro est, Sed occidere eũ dixit Tauro gestante Solē, qa tunc incipit nō videri sole vicino. Ioannes to tolophus noricus nostro æuo summus astrologus a me cōsultus, super hoc et loco asserit Virg. voluisse agricolas habere respectum ad aurea cornua tauri quæ suo tēpore in signo Tauri decimæ sphære erāt, & ad canē sirium in cuius ore stella primæ magnitudinis ANT.

gnitudinis sita est, vt ferãt legumina qñ occidũt heliace, hoc est qñ sole occidēte ipsa sidera pxio soli se & visui nr̃o abscõdunt. Seu certe tpe occasus cosmici. i. qñ cũ ipso sole occidũt, qa tauri imaginē anteq̃ sol occupare īcipiat canis ipse vespi sole occidente vix apparet, & occidit heliace īcipit qđ nr̃o æuo fit a. ix. gradu Tauri, in quo dũ sol est, Taurus cũ pleiadibus cosmice occidē īcipit, & canis heliace qđ est circa. xx. diē aplis, licet Virg tpe plus q̃. x. diebus añ id accidisset, totũq; occasuisse taurus pcesserat, hodieq; sol. xix. gradum signi. x. sphære geminoꝝ occupãte, hoc est circa pmũ mēsis Iunij diē pleiades occasum cosmicũ. iiij. dieꝝ īteruallo pficiũt, hyades vo in frõte Tauri occidũt cosmice. xxv. gradu vsq; in finē tauri qnq; fere dieꝝ interuallo, vñ quũ taurus īcipit occidere cosmice cornua eiusdē tendũt ad occasum heliacũ, & canis ipse cedens cũ astro auerso. i. tauro occidit heliace paulatim & cosmice. Siue cedens. i. locũ dãs. ¶ Astro auerso. i. argo naui, q̃ simił auerse p mũdũ voluit. occidente. n. cane argo sibi ppinq̃ eidē cani succedit. ¶ Canis, scribit Iginus maiorem canem hr̃e in līgua stellã vnã q̃ canis appellat. In capite ãt alterã quã nõnulli sirion appellãt. Pli. aũt li. xviij. ca. xlij. dicit, ꝙ Canis. iiij. cal. Maij occidit, sidus & p se vehemēs, & cui poccidere caniculã necesse sit. ¶ Auratis cornibus, astrologi tauꝝ cum cornibus auratis esse fingũt, hr̃eq; in cornibus ipsis singulas stellas, sed in sinistro clariorem, vtriusq; oculis singulas in frõte media vnã ex qbus locis cornua nascunt singulas, q̃. vii. stellæ hyades nũcupant, de qbus latius sup. ¶ Aperit annũ, nõ taurus apit veꝝ sol existens ibi cornibus. Nã Oui. fast. li. iiij. ait, Vacca sit an taurus nõ est cognoscere pmptum. Pars prior apparet posteriora latent, & lib. ii. met. inquit, Per tñ auersi gradieris cornua tauri. Aperit tñ annuꝝ intelligendum est vti scribit Oui. li. iiij. fast. quum ait. Nam quia ver aperuit tũc oĩa dēsaq; cedit Frigoris asperitas fœtaq; terra patet, Aprilem memorant ab aperto tpe dictum.

CHRI. ¶ TAVRVS, hũc dicunt in astris positũ pp eã formã qua Iuppiter Europã rapuit. Nigidius ait, Iouem a neptuno tauꝝ p grãm abduxisse, q sensũ humanũ hr̃et, cũ idonem, vt Europã ad se duceret misisse, Eratosthenes vo bouē Pasiphaes hũc esse scribit hæc fabulose, physice vo tauꝝ ægyptij ad solem referũt, vel qa apud Heliopolim tauꝝ quē neuton dicunt soli habent sacrum. Et in Mēphi bos apis solis īstat accipit, & in tēplo hermunti solis sacrũ taurũ colunt Baci nolantes insignem miraculis naturæ solis puenientibus, nã singulis horis immutat colores, & hirsutis setis in aduersum nitentibus p̃ naturam alioꝝ animalium. Vnde habetur veluti imago solis in aduersum mũdi ptem nitentis. Taurus est signũ terreũ, frigidum, fixum, nocturnum, prima domus Veneris, Dñatur collo & gutturi. Dat faciem amplam & curtã, nasum grauē & lõgũ, amplas nares, oculos graues, & iocundũ efficit hoĩem honeste incedentem, & tñ vanum. ¶ Aperit, Nam relaxatur terra & tota germinat. Sol in tauro.

At si triticeam[a] in messem robustaq;[b] farra
Exercebis[c] humũ, solisq; instabis aristis[b],
Ante tibi eoæ atlantides abscondantur,

BER. a ¶ Triticeã in messem, ad messem tritici vel segetis. b ¶ Robustaq; farra, frumēta quæ plus hñt virium, q̃ legumina, quo tēpore atlãtides nobis occidũt sunt serenda. atlãtides autem licet septem fuisse dicantur, sex tamen videntur in cœlo, quæ nouembri mē se nobis incipiunt nõ videri, hæ autē vt alij volunt Iouis, vt alij Liberi nutrices fuerunt, alij ipsas fuisse asserũt hesperidas. c ¶ Exercebis, pro exercueris, solisq; instabis aristis, non leguminibus, sed solis segetibus instabis p̃ institeris. d ¶ Aristis, & hic sicut supra p aristas frumenta significat.

PRO. ¶ ANTE tibi eoæ atlantides abscondant. g. q. a. d. st. c. ¶ Debit, q̃; sulcis. c. s. q. si in hoc exercebitur terra, vt triticum accipiat, prius inquit occidant vergiliæ & corona Ariadnes q̃ sementem facias matutini exortus Eoæ significat. Eos enim præcedit aurora. Atlãtis aũt filiæ sũt vergiliæ, Idcirco Atlãtides vocant. Ariadnes aũt coronæ talis historia traditur Adamat Theseus ab ariadne cũ eius ope interfecto minotauro Labyrinthi euasisset errorē, & eã raptã in insula dia dormientē reliqsset, liber eã adamauit, & eius capiti coronã detractã misit in cœlũ q̃ sidus facta est qđ est post erigonem. Ipsam ãt Ariadnes matrimonio sibi iunctã Liberã appellauit īmortalitate donatam. Cnosiam aũt dicit ab oppido Cnosso cretæ.

ANTO. ¶ AT si tri. postq̃; serendoꝝ leguminum tēpus poeta ostēdit ad frumēta, iã redit. Columella aũt li. ii. ca. viii ait, placet nostro poetæ adoreũ atq; etiã triticũ nõ ante seminare q̃; occiderit vergiliæ. Pli. vo li. xviii. ca xxxviii. scri. ꝙ Hes. q pnceps oluꝝ d̃ agricultura pcepit vnũ tps serēdi tradidit ad vgiliaꝝ occasum. Vir. triticũ, & far ad vgiliaꝝ occasum seri iubet, hordeũ īter, æqnoctiũ autũni, & brumã, vitiã vo faseolos, & lētē boote occidēte, īter oẽs ãt puenit circa brumã serēdum nõ esse magno argumento, quoniã hyberna Vergiliæ

semina, quũ añ brumã sata sint septimo die erũpât, ã post brumã vix.xl. Sunt q̃ pperent aũ q̃ ita pnũciet festinatã semẽtẽ sæpe decipe serotinã semp' eq̃rio alibi vel ẽe potius fereẽ dum q̃ male in autũno. Col.li.xij.ca.secũ ait, Vetus est agricolaꝝ puerbiũ maturã satione sæpe decipe solẽ, serã nunq̃ qn mala sit. Itaq̃ in totũ pcipimus, vt q̃sq̃ nã locus frigid' erit is pmũ pserat, vt q̃sq̃ calidus nouissime. Ibidẽ quoq; ait optimũ esse iter cal. Decẽ. sementẽ pfecisse. Var. et li.i.ca.xxxiiij.inqt, Vbi q̃sq; locus frigidissimus, aquosissimusq; erit, ibi pmũ serito in calidissimis locis sementẽ postremã fieri op3, quo aũt agro vel legumina q̃t q3 vt̃ frumẽta serẽda sint legi. Pli.li.xviij.ca.xxviij. ¶ Robustaq; farra, robusta dixit q̃ñ Pli li.xviij.ca.xviij. scri. ex oĩ gñe durissimũ far, & p hyemes firmissimũ, patit locos frigidos & minus subactos vel æstuosos, sitiẽtesq; pmus antiqs latio cibus. ¶ Atlãtides.i. Pleiades seu virgiliæ ex Pleione & Atlãte genitæ, de qbus late supius Pleiadasq; hyadas. Abscõdũt tur aũt vt dicit Col. sup̃ loco li.ij.ca.viij. altero & tricesimo die post autũnale ægnoctiuꝫ, qð fere pficit.ix.cal. Octo. pp qð itelligi debet tritici latio dieꝝ sex.&.xl.ab occasu Virgiliaꝝ, q añ diẽ.ix.cal. Nouẽ.ad brumæ tpa, sic enim suant prudentes agricolæ, vt.xv. diebus anteq̃ pficiat bruma, totideq; post eã pfectã, neq; arent, neq; vitẽ aut arborem putent. Ideq̃ quoq; Col.lib.xij.ca.ij ait.xiij.cal. Nouẽ. Solis ex ortu virgiliæ incipiũt occidere tẽpestatẽ significãt.xi cal. nouẽ. Tauri cauda occidit auster interdũ pluuia. Itẽ.v.cal. nouẽ. virgiliæ occidũt, hyemat cũ frigore & gelicidijs. Itẽ septimo idus nouẽ. virgiliæ mane occidunt significat tẽpestatẽ. ¶ Eoæ atlãtides.i. splẽdentes oriẽtales vel matutinæ, in aurora.n. videnẽ, sed exoriente postea scorpione cũ Sole occidunt occasu cosmico seu mundano respectu oppositionis, fit.n.qñ sol orit̃ cũ aliquo signo, cuius signi oppositũ occidit cosmice. Taurus ẽ in quo sunt pleiades appositus scorpiõi, in quo sol existit in fine autũni occidit scorpione exoriẽte cũ sole. Hic ait Col. q̃.xiij.&.xij.cal. nouẽ. Solis ex ortu virgiliæ icipiunt occidere. Pli.lib.xviij.ca xxviij.ait, q̃ exortus, occasusq; binis modis itelligunt, aut enim aduẽtu solis occultant stellæ & pspici desinũt, aut eiusdẽ obscessũ pferunt se in emersus.i. exortũ, illo mõ quo icipiũt appere vel desinũt oriẽte sole, aut occidẽte Matutini, vespertini ue cognoiati. ¶ Eoæ atlãtides, nõ fit Synalœpha.i. vocalis cõpressio vel piunctio.

CHRI. ¶ TRITICEÃ in messem, Fruges dñr oĩa ex qbus grana legimus. Sed siugũ duo sunt gña frumentũ & legumen. Frumẽtum est vt triticũ, hordeũ, & similia, q̃ falce metimus. Legumen aũt vt est faba, cicer, & similia, q̃ nõ metimus sed manu legimus. ¶ Farra, frumẽti gña I Italia vulgatissima ait esse Pli. Far qð hordeũ veteres dixere, siligo & triticũ. ¶ Pp̃lm aũt romanũ farre tm̃ ex frumẽto trecenis annis vsum, Verrius tradidit. Vñ a farre farina noiata est. Refert aũt Pli. Populum romanũ lõgo tpe pulte & nõ pane vixisse. Quapropter Iuue. Illam vetustam psuetudinem ostendere volens ait, Grandes fumabant pultibus ollæ.

Fruges · Frumentum · Legumẽ · Farra · Farina

SER.

> Gnossiaq;[a] ardentis decedat stella coronæ,
> Debita q̃3 sulcis[b] committas[c] semina, quamq;
> Inuitæ[e] properes anni[f] spem credere terræ.

a ¶ Gnossiaq; ardẽtis, quum Liber pat̃ Ariadnaꝫ Minois regis Cretæ filiã vxorem duceret, Vulcanus ei coronã obtulit, quam ille ad vxoris isigne iter sidera collocauit, & hic stellã poetica licentia dicit. Cæteꝝ sunt qui bus in cœlo corona declarat̃. Gnossia autem cretica, qa ad laudẽ illius quæ cretici regis filia fuit, I cœlo ẽ posita ipsa corona. b ¶ Sulcis, arationibus. c ¶ Cõmittas, q̃ñ custodib' fidis. e ¶ Inuitæ terræ, q̃ quasi coacta rusticoꝝ labore, & nõ spõte fruct' pfert. f ¶ Anni spem, vñ tu annum possis deducere.

ANTO. ¶ GNOSSIA stel.co. corona, hæc vt Iginius scri. existimat̃ Ariadne fuisse a Libero pře inter sidera collocata. dr̃.n. cũ Ariadna libero nuberet hanc primũ muneri accepisse ab Venere, cũ oẽs dij in eius nuptias dona conferrẽt, hanc humero sinistro ppe pẽgere Arctophylax vr̃, habet aũt stellas noue in rotũdo dispositas, sed ex his tres clarius cæteris lucent. ¶ Stella co. de stella fulgenti stellis gi. ait.n. Manili.li.i. At parte ex alia claro micat orbe corona Luce micãs varia nã stella vincitur vna. Col.lib.xij.ca.ij.ait. viij. Idus Octo. Coronæ clara stella exoritur, postea inquit, Tertio & pdie Idus octob. Corona tota mane exorit̃, auster hibernas & nonnunq̃ pluuia per hos dies frigidis regionibus frumenta matura seruntur, & pcipue far adoreum, locis etiã opacis triticum nũc recte seritur, stella pterea clarior in corona ex radijs solis ortu heliaco decedit, qñ pleiades occasum cosmicũ petit. Decedit autem stella coronæ e radijs solis nostro æuo sole ab.ix.gradu scorpij signi decimæ sphæræ pcedẽte, quod est a.xxiij die octobris, donec dicti signi scorpij limites excesserit. ¶ Gnossia.i. Ariadnes cretensis.

CHRI. ¶ GNOSSIA coronæ, in fabulis aiunt Liberum ad Minoa venisse, vt Ariadnã vxorem duceret, & coronam

ret, & coronã puellæ dono dedisse a Vulcano ex auro, gẽmisq; ꝯfectã, eo quidẽ fulgore, vt Thesea ex labyrintho liberaret, q̃ postea astris infixa est, cũ vtriq; in Naxũ insulã venissent. Habet stellas octo, quaꝝ tres ꝑ'endidæ ad caput arcturi sũt. ¶ Inuitæ, Dat sensuz rei sensu carēti vt supra, & ipsa suas mirat̃ gargara messes, Inuitæ ergo q̃a nollet alieno tpe, reciperet.

SER. a ¶ ANTE occasum maiæ, anteq̃ atlantides occidãt, nã Maia vna ẽ earũ. b ¶ Vile, abundantẽ, nã omne qđ abundat vile est, vt Vilib' aut onerat pomis.

Multi ante occasum maiæ coepere, sed illos
Expectata seges uanis elusit auenis.
Si vero viciãq; seres, vilemq; fasellum,
Nec pelusiacæ curam aspernabere lentis,
Haud obscura cadens mittet tibi signa Bootes.
Incipe, & ad medias semẽtem extende pruinas.

de britãnis, Nõ aries illum verno ferat aere cornu, nostra nec gemios ꝑcidunt cornua tantum sicca Lycaonius resupinat plaustra bootes.

Getulici Carmen

c ¶ Nec pelusiacæ curã aspnabere lẽtis, pelusiũ vnũ est de septẽ hostijs nili, vbi optima lens nascit̃, vñ κατυρoχην locutus est. d ¶ Cadẽs, occidẽs, verno. s. tpe, tunc. n. Bootes occidit. qđ aũt subdidit incipe & ad medias sementẽ extende pruinas, oĩa cõplexus est tempora, & vernum. s. quo legumen serit̃, & autumnale quo frumentũ, & multi volunt ita hanc partem astrologiæ librasse Virgiliũ, vt in oĩbus vtrunq; significaret, vernale & autumnale, vnde & supra bina signa memorauit, tauꝝ cum cane, atlantides cũ corona, tñ quãtum ad necessitatem loci huius pertinet, hæc dixisse sufficiat, naꝫ maioris prudẽtiæ est ad subtilẽ haꝝ reꝝ scientiam peruenire, adeo vt sequentẽ rõnem solaꝝ metrodorus pħs vix quinq; expresserit libris īsertis eã astronomiæ q̃ geometriæ ꝑtibus, sine cuius lineis haud facile sonaꝝ deprehendit̃ ratio. Idem & Metrodorus asserit frustra culpari a plerisq; Virgiliũ quasi ignarũ astrologiæ, quũ eum constet operis lege cõpulsum, vt quædã exponeret, quæ obscura videntur, iõ quia a naturali ordine remota sunt. vt autem oĩa nõ diceret, rusticarum personarum habuit cõsiderationem, & ipsius est operis breuitate compulsus.

ANTO. ¶ ANTE oc' ma. i. Virgiliaꝝ, Maia. n. e. virgilijs vna est de qbus late. Ouid. li. iiij. fa. Plī. li. xviij. c. xlij. ait, ꝙ Virgiliæ priuatī attinẽt ad fruct', vt q̃ꝛũ exortu æstas īcipiat, occasu hyẽs. Ca. ꝟo. xlvi. ait, ꝙ. iij. Id' No. Virgiliæ occidũt. Col. ãt li. xij. c. ij. sc. ꝙ. xiij. & xij. kal. Nouẽ. solis exortu Virgiliæ īcipiũt occidẽ, tẽpestatẽ significat. itẽ postea inq̃t. v. kal. Nouẽ. Virgiliæ occidũt, hyemat cũ frigoř & gelicidijs, & paulo īferi' scri ꝙ vi. Id' Noue. Virgiliæ mane occidũt. v. idus No. hyemis initiũ. ¶ Vanis auenis, vide supius ibi et sterilles dñant̃ auenæ. ¶ Viciã, Var. l. i. c. xxxi. sc. satiõis viciæ tria tpa eẽ circa occasum arcturi, vt decẽ mẽse pascat. Scđa satio mense Ianua. est Nouissima martio siccitatẽ ex oĩbus q̃ serunt̃ maxĩe amat. latius vide supius ibi aut tenuis fœtus viciæ. ¶ Vilẽq; faselliũ, Colu. li. ij. ca. x. scri. ꝙ a kal. Octobris recte faselus terræ mãdabit̃. Vilẽ ãt faselũ ait poeta qm̃ vt scri. Serapio faseoli gñant multã ventositatẽ, & īflãt gñant humores flegmaticos crassos, sunt mali stomaco hñt multũ humiditatis, sũt graues digestiõi, & teste Auerroi īducũt somnia mala & faciũt vertiginẽ. Vilescit igit̃ ijs vitijs. ¶ Pelusiacæ lẽtis. i. ægyptiacæ seu niliacæ a pelusio Nili hostia, Hinc & Oui. lib. v. fast. ait. Et peunt lẽtes aduena nilemæ. De septẽ nili hostijs legito Str. li. xvij. & Pli. l. v. c. xi. ¶ Curã lẽ. Pli. li. xviij. c. xix. scri. Ex leguminib' ãt Nouẽbri serunt̃ lẽs & ī græcia pisa, lẽs amat solũ tenue magisq̃ pigue cœlũ vtiq; siccũ. Duo gña, eius ī ægypto, alteꝝ rotũdius, nigriusq;, alteꝝ sua figura, pisuz in aꝑcis seri dz frigoꝝ īpatientissimũ, iõ in italia & austeriore cœlo nõ nisi verno tẽpore terra facili ac soluta. Colu. q̃q; li. ij. c. x. plura scri. Iter q̃ ꝓ duas eius satiões seruamus alterã maturã ꝑ mediã sementẽ, seriorẽ alterã mẽse Feb. cadẽs Bootes, occidit bootes iij. Nonas Mar. vt scri. Oui. li. iij Fast. loquitur ergo hic poeta de verno. tpe Booteo aũt aro significat bootes bubulcus, idẽ ꝟo Arctophylax appellatur, Manilius lib. i. ait, a ter

Vicia

PRO. ¶ MVLTI ANTE occasum maiæ. c. s. i. e. s. u. e. auenis. Multi inquit ante occasum Vergiliarum sementẽ fecerũt, sed inanẽ messem sustulerunt. Maia autez vna est ex Vergilijs. ¶ Si ꝟo viciam. q. s. u. q. phasellum Nec pelusiacæ. c. a. l. haud. o. c. m. t. s. b. Ciceris est genus, ꝙ phasellum vocant. Vicia est æq; leguminis genus, lentis magnitudine, Pelusiacã lentem dicit a pelusio oppido ægypti, a quo fluminis Nili vnum hostiũ Ppelusiacum dicitur. Optima lẽs in ægypto nascitur, Bootes est stella in arctophylacis (vt plerīq; putãt) Baltheo, vt alij iudicant in humero, dicta a bubus, Nam vtriones quos græci duas vrsas vocant, Helicen & Cynosuram in barbarica sphera plaustrum esse, qđ ducat̃ a bubus iunctis, cuius rei testis est Getulicus quũ ait

gō venit arctophylax, ideq̃s bootes, sequit plaustrũ.i.maiorẽ arctō, Ide arctophylax dicitur i.vrsæ custos. ſ Ad medias pruinas.i.sereno & sicco tpe, q̃ qdẽ pruina cadit ex rore gelido, rores āt neq̃s gelu neq̃s arborib' neq̃s vētis, nec nisi serena nocte gignũt, vt scri. Pli. lib. ij. sereno & sicco tpe optiē talia serunt, hic idẽ li. xviij. ait, ꝙ vicia siccitatẽ ex olb' q̃ seruntur maxīe amat, & lēs tenue solũ cœlũq̃s vt siccũ. Sꝫ tñ itelligẽdũ est, id ẽt de tpe autũnali vt se reno tpe serat qōcũq̃ semē, hic ait īseri' nud' ara sere nud', & hyemē aglonia ẽē olbus satis vtilissimũ, ingt Pli. li. xvij. ſ Pruinas, pruina vt scri. Pli. li. ij. ex rore gelido gignit, est. n. matutino tpe roris gelidi aq̃ ꝯgelata, dicta vo vt Festus ait, ꝙ fruges ac virgulta perurat.

CHRI. A VENIS, nō ꝑduxerunt grana, & pro tritico surrexerunt auenæ.

Iccirco certis dimensum[a] partibus orbem
Per duodena regit mundi Sol aureus astra,
Quinq̃[b] tenēt Coelũ Zonæ, quaꝝ vna corusco
Semper sole rubens[c], et torrida[d] semper ab igni:
Quā circum extremæ[e] dextra: leuaq̃ trahuntur
Cæruleæ, et glacie concretæ, atq̃ꝫ imbribus atris,
Has inter, mediamq̃, duæ mortalibus ægris
Munere concessæ Diuom, et via secta ꝑ ambas[f]
Obliquus qua[g] se signorum verteret ordo.

SAR. a CD' MENsum partib' orbem, annũ diuisus, ĩ quattuor tēpora, & xij. signa. xij. menses accipimus. b ſ Quinq̃s tenent zonæ cœlũ, Circuli qui Cœlũ ac terrā veluti zonæ cĩgunt. Translatiue, nā ꝓprie zonæ in terris, sed ꝑ paralellis.i.circulis posuit septētrionalis, æstiualis æqnoctialis, brumalis, australis. c ſ Rubēs, ardens. d ſ Torrida.i.accensa. e ſ Extremæ, bñ extremæ addidit, ne eas intelligeremus, q̃ circa igneā sunt, quas ꝯstat esse temperatas vicinitate solis & frigoris, quarum vnam nos habitamus, alteras antipodes, ad quos hinc torrente zona, hinc frigidis ire ꝓhibemur. Antipodes aũt dñr qui contra nos positi sunt ꝯtrarijs vestigijs, terram. n. dicũt vndiq̃s cœlo & aere cingi, per has autem duas zonas in obliquũ vertit signifer circulus qui solis ꝯtinet cursum, vnde etiā fit, vt duæ zonæ frigidissimæ sint ad quas nũq̃ accedit, vna feruens a qua pene nunquam recedit, duæ tēperatæ ad quas vicissim venit. f ſ Per ambas vtrāq̃s cũ vitet tēperatā ipsa ꝓpositio ꝑ ĩter accipiēda est. g ſ Qua.i.ꝑ quam.

PRO. CQVINq̃s tenent cœlũ zonæ. q. n. c. Semp. s. r. & t. s. a. i. Quā circũ ex. d. l. q. t. mortalibus. æ. Munere. c. q. & u. s. p. a. ſ Obliquus. q s. s. verteret ordo. Mundi caloris, & luminis sol causa est. Eius autem talis est cursus, vt neq̃s intra solstitialem circulum ad nos accedat, nec vltra brumalē ꝓcedat. Radijs autem eius vbi deficiunt, ibi necesse est esse frigus, Quũ tenebris autem deficiunt eius radij bruma ad vntrionalem circulum, ibi autem frigus est cum obscuritate. Sol autẽ q brumalem, & solstitiales circulum conficit annuũ cursum, totam hanc mediā regionẽ vrit, quæ latine vocatur plaga adusta Ex ea quæ vntrionalis est vbi deficiunt solis radij, & quia frigida est & obscura, Friguś in ꝓximam regionem peruenit, & miscetur calori q ex adusta regione in eandẽ sedem fert & efficitur temperata regio, ĩ quā sumus, q̃ ẽ habitabilis, Aſt ceteræ duæ inhabitabiles, sed physica ratiōe nobis sunt incognitæ. Prohibemur. n. trāsire adustæ regionis calorē. Sed quia meridiem bruma aiaduertimus, vltra solē magnum spacium coeli vacare, scimus, & incontrariā nobis partem eius radios ferri, & quemadmodum hic, ita illic deficere; vbi defecerunt esse frigus cum tenebris. Et inde aliquā ꝑferri in primũ locum, & ex adusta regione q̃ finitur brumali solstitiali circulo, in eundē ꝯuenire vapores & vtroq̃s misto perinde temperatā efficere regionem mediā frigidæ & adustæ. Quinq̃s ergo sunt zonæ regione cœli. Terræ duæ extremæ frigidæ vntrionalis & austrina. Vna adusta duæ tēperatæ inter frigidā & adustā cingentes eā, & intercidentes frigidis, quaꝝ altera antæciumene vocat. ſ Via aũt secta ꝑ ambas, dicit signiferũ circulũ, qui a brumali obliquus, ad solstitialem Cācro, æquinoctialē Libra & Ariete. Obliquus qua se signorũ vertit ordo, iccirco dixit, quia hic ipse circulus. xij. signa cœlestia voluit. Clima nostrũ hoc ẽ in climate, zonæ nr̃æ sicut se habet vt sumus ad vntrionem ab ea parte, q̃ scythia est & riphæi montes quo ꝯtraria iclinatio est ad affricā. Ergo hoc sentit, quũ ait. Illic vt perhibēt, aut in tempesta silet nox semp et optenta dēsant nocte tenebræ. ſ Quinq̃s tenēt cœlũ zonæ, in quinq̃ zonas mũdũ esse diuisum accipimus, quas sim clima nostri orbis, sic deformabimus, vt leuā manũ cōtra ora nostra ponam', atq̃s vbi sit pollex ibi sit zōa q̃ appellat græce ἀρκτικὴ, qō in se hꝫ arctos. i. vrsas, eadē latine vntrionalis cognominat, ꝙ ĩ ea pte cœli posita ait, q̃ vēto septētrione adflat. Eaq̃s pa semꝑ supra vertit, hoc est nunq̃ ĩ oceanũ demergit, qō etiā home. significauit, quum ait.

ἀρκτικ

ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἅμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν
ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται καί τ' Ὠρίωνα δοκεύει,
οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν ὠκεανοῖο.

Et vergilius Arctos oceani metuẽtes æqre tīgi. Nã & zona ĩhabitabilis est pp nimios rigores, pollici primus digit⁹ obſeruabit ſuicẽ zonæ, q̃ græce appellat̃ θερινὴ, a nobis æstiualis, q̈ ſ. ſol, quũ in eãdẽ zonã declinauit, lõgiores dies efficit, ibi. n. ſolſtitiũ facit æſtiuũ. i. viij. cal. Iul. Hæc zona hītabilis pp tẽperiẽ, & motu ſolis, & illius vicinitate zonæ quã vnitrionalẽ nũcupauimus. Medius ãt digitus ſignificabit zonã, q̃ græce dr̃ ἰσημερινὴ. Latine æqnoctialis, ſʒ & ſol in hãc zonã bis anno venit, & toties librã facit diei & noctis. i. viij. cal. Octobris. Hæc zona ĩhitabilis. Nã pp nimios ardores loca ſbiecta hẽt exuſta. Quart⁹ deĩde digit⁹ ſignificabit zonã, q̃ appellat̃ χειμερινὴ, a nob̃ hyemalis, q̈ ſ. quũ illã ſol trãſcendit, hyemẽ facit, & breuiores dies agit. Nã ibi ſolſtitiũ efficit, qḋ ẽ viij. cal. Ianuarij. Hãc q̃q; zonã ĩhabitari credibile ẽ, qm̃ & ipſa ps tẽperata ĩter æſtiuũ, & iſomerinẽ poſita ẽ, quẽadmodũ eius ſup̃ fecimus mẽtionẽ, æſtiualis ĩnẽ æqnoctialẽ, & vnitrionalẽ. Et ĩ hac zõa q̃ ĩhitãt appellant̃ a nob̃ antichthones. ὡς τὴν ἐναντίον χθόνα οἰκοῦντες. Digit⁹ minimus hʒ quĩtã zonã appellatã notion, qm̃ ex illa pte, quũ adflat vẽt⁹, hũidũ facit aerẽ. Nã & humorẽ colligẽs corpus notia dr̃. Hæc plaga latine auſtral̃ appellat̃ depſſior q̃; vt a nob̃ videri poſſit, q ĩd ĩfra orizõtẽ deſcẽdit. Orizõ ãt ẽ q definit ſpærã ſupiorẽ, q ẽ idẽ a nocte diſtermiat. Hæc q̃q; pſumẽda ĩhabitabilis pp rigores, q̃s patiat̃, neceſſe ẽ, qm̃ lõge a ſole ſegregat̃. Circulus autẽ Zodiacus, q loxos appellat̃ p tres zonas medius fert, p quẽ ſol currit. Sic ẽ qm̃ ad vltimas nõ pueniat̃ frigidas, relĩqt mediã zonã, qm̃ ſæpe onerat ignẽ facit. Huius zonæ mẽtionẽ facit. Virg. vij quũ vellet ex ỹbis Ilionei latinos ↄ̃firmari neminẽ eẽ in orbe toto, q ignoraret q̃nto bello aſia & europa ↄ̃flixiſſet, q̃nqdẽ ſcire poſſent ẽt q vltra oceanũ extimum agitaret, q̃q; diuiſit plaga æqnoctiali zonã illã, quã ἰσημερινὴν diximus ĩcolerẽt, quã veriſĩle ab aliq̃bus ĩhabitari. Sũt ãt qui ĩ declarãt ỹſus eiuſmodi. Quãta p idæos ſæuis effuſa mycenis Tẽpeſtas ierit cãpos, q̃bus actus vterq;, Europæ atq; Aſiæ fatis ocurrerit orbis, Audijt, & ſi quẽ tellus extrema refuſo, Sũmouet oceano & ſi quẽ extẽta plagaꝝ, Quattuor ĩ medio dirimit plaga ſol̃ iniq. Hãc tñ vniũſaꝫ diſputationẽ certũ ẽ Virgiliũ trãſtuliſſe ab eratoſtheno, cui⁹ ĩ b̃ ẽ exametris ỹſib⁹ ſcriptus, q hermes ĩſcribit̃, cuius diſputatiõis tale p̃ncipiũ eſt.

πέντε δὲ οἱ ζῶναι περιηγέες εἰλύαται αἱ δύο μὲν γλαυκοῖο κυανοτέραι.

Et cætera ex ipſo libro reqrẽda. Nã qdã orbẽ terraꝝ deſcripſerẽt ĩformã lr̃e ω, & ĩ ſiniameẽ, q̃ p circuitũ ãbit ĩtaꝫ formã reſert oceãi, quẽ recte ζωστῆρα τοῦ κόσμου, dixerũt ẽt Cyrillus cũ ait. ὠκεανὸς ὥσπερ περὶ ῥεῦ(μα) ... χθών. In media ãt pte, Linea q̃ dedecit, atlãticũ oceanũ fert trãſmittẽ, qḋ mare tradit̃ ſbiectũ eẽ plagæ æqnoctio'ij, et ſic diuiſas eẽ duas ptes orbis, q̃ꝫ nos hitem' eã, q̃ ſit ab oriẽte dexterior, atq; eẽ ỹſiſle, vt aduerſo in tã pari tractu, gẽs alia hc ſiq ĩhitet. Sʒ tñ velimus oĩm diligẽtiã in examinãdis Homeri carminibus adhibere, ibi quoq; fortaſſe deſcriptionis huius ordinẽ poſſimus inuenire. Clypeus. n. Achillis qnq; orbibus intextus fuit, quoꝝ ſic meminit. αἱ δ' ἄρ' ἔτι τρεῖς.

ἐπεὶ πέντε πτύχας ἤλασε κυλλοποδίων
τὰς δύο χαλκείας, δύο δ' ἔνδοθι κασσιτέροιο
τὴν δὲ μίαν χρυσῆν τῇ ῥ' ἔσχετο χάλκεον ἔγχος.

Nã examiem⁹ colorẽ metalloꝝ, & cõditiõẽ zonaꝝ, & poterim⁹ recte cõpare, vt κασσιτέρου ĩ pluꝫbi albi zõas dixerit vnitriõalẽ, & auſtralẽ, vt. ſ. frigidas, & cana niue oppletas. æreas ãt q̃ refulgẽt hñtes tẽpaturã cãdoris, & rutuli coloris dixerit æſtiualẽ & hyemalẽ, aureã ãt ſine dubio igne. i. nãẽ ſic dẽm fert aurea ſidera clamor. Et a pĩdaro ὁ δὲ χρυσὸς αἰθόμενον πῦρ. & Vulcanus vt ignis deus viriũ ſuaꝝ bñficiũ ĩ illa ãt ia voluerit auꝝ clypeo ſupponẽ.

ANTO. EICCIRCO, vt tpa diſcernamus, ſol n. dator eſt tẽpoꝝ & horaꝝ, nã ſideꝝ curſus recurſuſq;, vt etiã Mac. li. i. de ſõm. ſci. moderat̃ certa diſſõne. Nam ſpacij certa diſſõ eſt. ❡ Certis par. de qnq; Zonis ĩtelligit. ❡ Duodena. m. a. a. dixit, qa zodiacus circulus, & vnus, & in ſũmo, cælo eſt q vere mũdus vocat̃, quẽ ſignis diuiſum vel diſtinctũ videmus, q̃ cœlo ĩfixa ſũt. Diuidit̃ aũt mũdus p xij. ptes æquales q dñt ſigna. ❡ Duodena aſtra, de ijs ibi ſupius patuit. Quæ locus erigonẽ ĩnẽ, Regit orbẽ p duodena aſtra. Sol. n. vt Pli. li. ij. ca. vi. docet, planetaꝝ medijs fert ampliſſima magnitudine ac ptãte, nec tẽpoꝝ, mõ terraꝝ, ſed ſideꝝ etiã ipſoꝝ cœliq; rector, hic lucẽ rebus miſtrat, auferrq; tenebras, hic reliq̃ ſidera occultat, hic vices tpus annũq; ſp renaſcẽtẽ ex vſu nãæ tpat, hic cœli triſtitiã diſcutit, atq; etiã nubili hũani ai ſerenat. Mac. ẽt li. i. ð ſom. ingt, nõ ſolũ terrã ſʒ ipm quoq; cœlũ qḋ ỹe mũdus vocat̃ tẽpari ſole certiſſimũ ẽ adeo vt extrẽitates ei⁹, q̃ lõgiſſime a via ſolis receſſerũt, oĩ careãt bñficio caloris, & vna frigoris ppetuitate torpeſcãt. Sol pterea vti Igi. ſcri. dies. xxx. vno q̃q; ſigno vehit̃. Quiq; zõæ, Tul. ð repu. vi. terrã q̃ſi q̃buſdã redimitã & circũdatã cĩgulis dicit.

Vir. quoq; eisdē quas græco noīe zonas vocat asserit cœlū teneri. Stra. itē li. ij. scri. ꝙ cœlum qnq; constare zonis ꝓsupponēdū est, qnq; etiā zonis terrā cōponi, in sexto aūt rigore vt dicit etiā Pli. li. ij. & æterno ꝑmit gelu, quicqd est subiectū duabus extremis, vtrinque, circa vertices hūc qui septētrionalis vocat, eūq; q aduersus illi Austrinus appellat, hat vtrasq; habitationis ipatiēs est, qa torpor ille glatialis nec alali nec frugi vitā ministrat. Media zona, & iō maxia æterno afflatu ꝓtinui caloris vsta sup ea solis orbita est inhabitabilis quoq;. Int extremas vero & mediā duæ maiores vltimis media minoris ex vtriusq; vicinitatis intēperie tēperat, eæq; ipse īter se nō pui ꝑp īcēdiū sideris, ita terræ tris ptes abstulit cœlū. De zonis āt plura Macro. li. ij. & Stra. li. ij. Zonæ, zona græce latine cīgulus dr̄, zonion vero cīgulū, zōnisco & zōno cīgo. Per ambas, Macro. li. ij. p ambas ꝑ int ambas poetā voluisse itelligere scribit, zodiacus. n. īter ambas tēperatas voluit. Nō per ambas. Obliquus signoꝝ ordo, de zodiaco dicit qui circulus intersecat æquinoctialem & intersecatur ab eodē in duas partes æquales, vna autem eius medietas declinat in septētrionē versus, altera in austrū, vn̄ ab Aristotele in lib. de generatione & corruptione, circulus obliquus appellat. Cōstat aūt solē p zodiacum circulum currentē neq; sursum vltra cancrū neq; vltra capricornū deorsū meare, s; quū ad tropicoꝝ ꝯfiniā venerit mox reuerti, Vn̄ & solstitia vocant. Macro. et teste li. ij. Signoꝝ, hoꝝ noīa ordo & numerus his patēt versibus. Sūt Aries, Tauri, Gemini, Cācer, Leo, Virgo, Libraq;, Scorpius, Arcitenēs, Cap, amphora, Piscis.

Zona cœli

zodiac.

CHRI. QVINq; tenēt cœlū. Ex vera mathematicoꝝ doctrina, cœlū in qnq; regiones distinguunt, quas græci qa cœlū circūcingūt zonas noiant. Eadēq; rōne orbem terraꝝ q cœlo subiacet diuidunt, in qua re est animaduertendū qđ cū cœlū in. ccc. ac. lx. gradus diuidat, singuli cœli gradus sena ac qnquagena milia passuū terræ, ac insuper ex tribus partibus duas de mille passibus, itaq; cū nostra zona habitabilis, q̄ iacet inter torridā & zonam frigidam septentrionalem. xl. duobus gradibus, & qnquaginta minutis tegat, occupat in terra circiter duo milia quadraginta ac octo milia passuum. Veꝝ q̄uis ex priscoꝝ mathematicoꝝ doctrina mediam ꝑpter ardētissimos calores, ac extremos nimiam vim frigoris inhabitabilē dicant, tñ non ita absolute intelligendū est. Nam q̄uis ægre ac difficulter torrida zona, qa sol ab eo nunq̄ discedat atq; duæ extremæ, qm̄ ad illas nunq̄ accedat sol inhabitabiles videant. Tñ in partibus nobis ꝑpingoribꝰ a multis magnisq; populis habitant. Nā vt a torrida zona quæ æquinoctialis linea dr̄ exordiū sūmamus scribit, Petrus de Abono, qđ n̄ sub tropicis habitat, habitabit sub æqnoctiali, quæ est in medio tropicoꝝ. s. cācri & capricorni, qm̄ quidem vt affirmat Aristoteles mediū extremoꝝ natura sapit. Sed sub cancro habitari demōstrat Ptolemeus. Et Vir. in bucolicis scri. Aethiopū versemus oues sub sidere cancri. Igitur & sub æqnoctiali habitat, ꝑterea Ratio quare sub tropicis sit difficilis habitatio duplex est. Primo ꝑp lōgam solis morā supra caput Aethiopū. Scđa ꝑp directionem solis sup caput ipsoꝝ. In æqnoctiali aūt licet sol directus supra capita habitantiū sit, tñ nō diutius morat, cum ibi æquinoctium pene semp sit, raroq;. xij. horas excedat diebus, vt qđ lux calefacit tenebræ refrigerēt. Quapropter aerē in ea plaga ꝓtempatissimū q̄ in alijs zonis credidit idē Petrus & fruges, reliquosq; terræ fructus bis in anno maturescere, qm̄ quattuor anni tpa bis singulis annis apud illos sunt. Cōciliator in æqnoctiali Ararim vrbē ponit. Et Ptolemeus Taprobanē isulā habitabilē ponit, q̄ ex dimidia sua pte sit in æqnoctiali. Qđ etiā zona frigida habitet, & Ptolemeus & post Ptolemeū cosmographi iā scripserūt. Sic pbāt primo. n. zonā nr̄am in septē distingunt climata. Veꝝ cum vltimum clima diē qui illi maximus est ex. xvi. horis & dimidia parte vnius horæ ꝯficiat, q̄cunq; regiones longiorē diem q̄ ille sit, habent iam extra nostram zonā positæ in zona frigida ꝯsistent, Sed scythæ & sarmatæ & Britānia insula & nōnullæ aliæ ibi finitimæ. tum diē habent, qui plus q̄ decem & septem horaꝝ sit, constat iam non in zona nostra esse, sed in frigida, vt magis minusq; septētrioni ꝑpinquæ sunt. Vt in bucolicis distinctius demonstrauimus.

Mūdusᵃ, vt ad scythiā, Riphæasq; arduusᵇ arces
Consurgit, premitur Libyæ deuexus i Austros.

SER. a MVndus vt ad scythiā, iā hic dictū est nr̄i climatis. i. nostræ habitationis, q̄ a septētrione incipiens in australi plaga desinit. Riphæas aūt arces scythiam dicit, cuius sunt mōtes riphæi. b Arduus excelsus, & sūma vertice arctatus.

ANTO. MVNDus vt ad scy. ordo est, vt mūdus ꝯsurgit arduus, ad scythiā, & arces ripheas ita deuexus ꝑmit in austros lybiæ, quo pacto āt mūdus nr̄e altꝰ nūc depssus sit, ls Manilius p supiora carmina satia apuit tn̄ aliq̄ ex Macro. addant. Is. n. li. i. de som. inqt, p vti erigit mūdus in septētrionalē plagā, ita vergit in australem, pars enim hæc terræ

haec terrae, q̃ incolitur ab vniuersis hoibus ad septẽtrionalẽ verticem surgit, & sphaeralis cõuexitas australẽ nobis verticem in ima demergit. Cũ ergo sp circa terrã ab ortu in occasũ coeli sphaera voluat, vertex hic q septẽtriones hẽt quoquo versũ mũdana volubilitate vertat, qm̃ sup nos est sp a nobis vr̃ ac semp ostẽdit Arctos oceani metuẽtes aequore tingi. Australis, ẽ qa demersus nobis p habitationis nr̃ae positione nec ipse nobis vnq̃ videt̃ nec sidera sua ostẽdit, Hĩc poeta dixit, hic vertex nobis semp sublimis. At illũ sub pedib᷑ &c. ¶ Ad scythiã, scythia regio est ad septẽtrionem, q̃ qdem iustino teste li. ij. adeo editior oĩbus terris est, vt cũcta flumina ibi nata in meoticũ, deide in põticum, & aegyptium mare decurrãt. Scythia aũt in orientẽ porrecta icludit̃ ab vno latere põto ab altero mõtibus riphaeis, a tergo asia & phasi flumine. Riphaeũ vero iugum regionem habet assiduis obsessas niuibus, qppe casus ptinuorum pluuiaꝝ qdam ibi exp̃mit poenaꝝ simile damnata ps mundi, & ab reꝝ natura in nube aeternae caliginis mersa. ¶ Libyae, libya aphricae regio aegypto ptermina, vt scri. Pli. lib. v. Strab. vero li. xvij. ostẽdit totã aphricã libyã appellatã, plura etiã Solinus ca. xxiiij. Deuexus decliuis. ¶ In austros, Mani. lib. iiij. ait. Asper ab axe ruit boreas fugit eurus ab ortu, auster amat medium solem zephyrusq; pfundum. De austro aũt multa. Pli. li. ij. ca. xix. Scythia. Libya

CHRI. ¶ MVNDVS, vt ad scythiã Riphaeas, Riphaei mõtes scythiae in extrema parte germaniae a perpetuo ventorum iactu nominati ῥιπτεῖν, n. iacere est, in his Tanais fluuius oritur, vltra hos iacet ora assiduis demersa nebulis.

Hic Vertex[a] nobis semp sublimis, at illum[b]
Sub pedibus Styx atra videt, Manesq; pfundi.

SER. a ¶ VERTEX nobis semperẽ sublimis, idest haec ps mũdi a nobis semp videtur. b ¶ At illũ sub pedibus styx atra videt, i. axẽ notion. i. australẽ, q a nobis nunq̃ vr̃, sicut boreus. i. septentrionalis a nobis semper vr̃, & sicut variae sunt phoꝝ opiones, ita & hic varie loqtur, nã alij dicũt a nobis abscedentem solem ire ad antipodas, alij negãt & volũt illic tenebras esse ppetuas. Mire aũt ait, q̃si de inferis styx atra videt manesq; pfundi, vt ostẽderet illud qđ dicunt, phi recedentes hinc aĩas, & illic corpora sortiri, vñ & Luca. ait, Regit idem spũs artus orbe alio, qđ verisimile est, qa dr̃ aĩa, aut igni; aut vento, aut a qua purgari, qđ vt fiat necesse est dum per aut frigidas plagas, aut igneã trãseunt. Et si hoc alij a Virgilio dctm̃ per poeticã licentiã velint, tñ sciendum est eum poeticae licentiae inseruisse phiam.

ANTO. ¶ VERTEX, polus arcticus. Fab. li. viii. scribit, φ vertex est ẽ in se aq̃ vel qcquid aliud ẽmisit vertit̃, inde pp flexũ capilloꝝ ps sũma capitis, ex hoc & in mõtibus eminentissimum idẽ quoq; Fab. li. i. dixerat φ vorsus & vortices dixerũt antiq. q̃ pmo scipio aphricanus i e liãm scđam vertisse dr̃. Caper aũt ait vertex capitis est, vortex fluminis, vt aũt Pli. lib. ii. ca. xv. scri. poli etiã vertices appellantur. Vertex Vortex Vertices

Styx ¶ Stix, Strab. li. x. de archadia lqt, apud phaeneũ sane stygis aq̃ stant, sic. n. vocãt loetalis aq̃ stillicidiũ, quã sacrã hoium facit opi. Pli. etiã lib. xxi. ca. ii. ait in archadia ad phaeneũ aq̃ pfluit e saxis styx appellata q̃ illico necat. Haec ille. Poetae tñ fabulose ẽscribũt inferoꝝ paludẽ ee; deduciturq; a stygnos qđ ẽ tristitia. ¶ Sub pedibus styx atra videt, De habitãtibus antarcticis ab hyemali circulo loqtor, q nobis antipodes dr̃, vt Iginus scri. Cicero etiam in libro de somno docet, e qnq; terrae circulis duos hitabiles, q̃ꝝ australis ille, in quo q insũt aduersa nobĩ vrgẽt vestigia, nihil ad nostrũ gen᷑. Hic aũt alt̃ subiectus aqloni tenui nos pte ptingit. Vult aũt Cic. itelligẽ, vt scri. Macr. lib. ii. terrã q̃ttuor hitari locis, quũ dixit, hosq; q i colũt terrã nõ mõ interruptos ita esse, vt nihil int̃ ipsos ab alijs ad alios manare possit, sed ptĩ obliquos, ptĩ trãsuersos, ptim oẽs aduersos stare nobis. Interruptio aũt oĩum generꝝ a se diuersoꝝ, itẽ qdẽ a Macro. distĩguit̃ Hi quos separat a nobis pustaꝝ. Simĩr ab illis q inferiorẽ zonae suae icolũt ptẽ iteriecta australi gelida separant̃. Rursus illos a viuẽtibus p nr̃i cĩguli iferiora itertectio ardẽtis sequestrat, & illi a nobis extremitatis rigor̃ remouent̃. Quẽadmodũ ãtkaeteri oẽs vestigia sua figẽ ad nr̃a credant̃, ipse Cicero distixit, & australes qdẽ apte pnũciauit aduerso stare nobis dicendo, quoꝝ australis ille videlicet circulus in quo insunt aduersa nobis vrgent vestigia, & iõ aduersa nobis sunt, quia i pte sphaere q̃ ẽ nos est morant̃. Transuersos vero stare nobis voluit intelligi iferiorem zonae nr̃ae ptem tenentes. Obliquos autẽ eos qui australis circuli deuexa sortiti sunt. Pli. quoq; lib. ij. cap. lxvi. plura de antipodibus. ¶ Manesq; pfundi, inferos dicit. Nam qdam manes deos inferos tradunt. Antipodes

CHRI. ¶ VERTEX, a vertendo, quia circa illũ vertit̃ coelũ, Graece polus eadem rõne dr̃. ἀπὸ τοῦ πολεῖν, id est, vertere. ¶ Semp, quia nũq̃ suo cursu discedit, ita quin nobis sit supra caput. ¶ Styx, loquit̃ de antipodibus tanq̃ de inferis. De styge vero dicetur in vj. Aenei. libro.

Maximus[a] hic flexu sinuoso elabit Anguis
Circu[b], perq; duas in more[c] fluminis arctos,
Arctos Oceani[d] metuetes æquore tingi.
Illic (vt perhibent)[e] aut intépesta[f] silet Nox
Semper, et obtéta[g] densantur nocte tenebræ,
Aut redit a nobis aurora, dieq;[h] reducit.
Nosq; vbi primus eq; Oriens afflauit[i] anhelis,
Illic sera[k] rubens accendit lumina Vesper[l]
Hinc[m] tempestates dubio[n] prædiscere cœlo
Possumus, hinc messisq; dié, tépusq; serendi[o].

SERV. a ¶ MAXImus anguis, qa ipse cæteris est maior. b ¶ Circũ pq; duas, & circũ.n. est & per, nã p vtrãq; labit, maioré cauda tãgés, al uo cóplectés minoré. c ¶ In moré fluminis arctos. Heño. ποταμῷ ῥεῦντι ἐοικώς. d ¶ Oceani metuentes æquore tingi, hoc refert ad fabulã. Nã hæ duæ pellices Iunóis fuisse dñr, qs postq; Iupiter in siderũ numerum rettulit, Iuno rogauit tethys suã nutricé, ne vnq; eas pateret occidere, vnde nũc metuentes dixit. s. nutricé Iunónis. e ¶ Vt phibent, poetice, nam in rebus dubijs suã denegat fidem. f ¶ Intépesta, inactuosa, alta, densa crassa, qualis est intempesta, posse aũt hoc fieri in aliqua parte mundi, vt pene totũ sibi vendicet nox, pbat britãnia quæ lucis diues vix quoddã spatiũ noctib⁹ cedit. g ¶ Obtenta, obducta. h ¶ Diemq; reducit, vt qñ discedit a nobis, & dies claudit, tunc illic fit aurora. i ¶ Afflauit anhelis, cursu anhelantibus. k ¶ Sera, nocti vicina. l ¶ Vesper, stella q̃ & Ven⁹ & Lucifer dr. Nã vesper, eo q qbusdã mẽsibus vespere, Lucifer aũt dr eo q qbusdã mane oriat. m ¶ Hic. i. ex ratione astrologiæ, & est cóclusio, nã hoc dicit nó sine cã intuent siderũ ort⁹ & occasus. hinc. n. vniuerse noscunt. n ¶ Dubio cœlo. i. et dubio cœlo quod nunc prospera nũc aduersa ingerit messibus idem. i. qñ sit metendi tps oportunum. o ¶ Serendi. i. seminandi.

PRO. ¶ HIC. f. s. e. a. Circum perq; d. in. fl. arctos o. m. æ. t. quidam draconem, cuius sidus inter duas vrsas, hoc est duos vntriones existimant esse echidnã qui custodierit Hesperidũ mala. Quidã consecratum a minerua tradũt, quo sit educatus Erichthonius. Arctos autẽ sunt duo vntriones, quos metuere ait æquore tingi, quod nec occidant, nec oriantur ausumat. Quidã ex oceão oriri sidera, & i hoc cané occidere, qa ibi vrsus nõ deficiat, vbi defecerit orizon fiat i alio sic. ¶ Aut redit aurora. d. q r. nosq;. u. p. e. o. a. a. Illic sera rubés. a. u. ait. n. aut æternã eé noctẽ i australia frigida regióe, qa ibi deficiũt solis radij, aut in antoecumene, quos occidat nobis sol incipet ortũ aut quos oriat ibi occasum esse maximus.

ANTO. ¶ MAXIMVS hic videlicet iuxta polum arcticum. ¶ Anguis, de dracóe dicit, de quo

late Igi. & nos ibi sæpius, et lucidus anguis. ¶ Per duas arctos, Macro. li. ij. docet, hi loco p pro interpositũ esse, neq;. n. anguis arctos secat, sed circum eas, & inter eas voluit nó per eas. ¶ Metuentes æquo. tin. scribit Iginus, q hoc signũ vt plures dixerũt nó occidit, & qui volunt aliqua decã esse institutũ negãt, Tethi oceani vxorẽ id recipere, cũ reliq sidera eo perueniant in occasus, q Tethys innóis fuit nutrix cui Calisto succubuerit, vt pellex, q etiã latius docet Oui. lib. ij. met. Re vera tñ non occidit, qui cum super nos sit polus arcticus semp a nobis videt. ¶ Aequore tingi; poetice loquit. dñt enĩ occidẽtia sidera subire æquor, & hoc quia ita apparet cũ sit aliter. ¶ Illic, sub polo antarctico q subest nobis. ¶ Intempesta nox, dicta é a tẽpestate, tẽpestas a tẽpore In tẽpesta nox quo tempore nil agitur, qd alij concubiũ appellarũt, q fere omnes tunc cubarẽt, alij ab eo quod sileretur silentium noctis. Plau. conticinium vocat, vt Var. scribit. ¶ Redit, ad illos nobis inferiores sole occidente nobis. ¶ Aurora, est matutinus splẽdor añ solis ortum, ab eo q ab igne solis, vt auro aer aurescet, Var. docuit. ¶ Eqs, solis equi Phlegó Pyrois Eous & æthon. Solis equi lucis debent quattuor horæ, hæc rubet, hæc splendet, tñ hæc calet, illa tepebit. de his oĩbus latius videto nrum carmen de floribus. ¶ Illic, sub pedibus nris manẽtibus. ¶ Rubẽs. u. Pli. li. ij. ca. xviij. inqt, q Saturno color est candidus. Ioui clarus. Marti igneus. Lucifero cãdens. Vespi refulgẽs. Mercurio radiãs &c. idẽ ĩq; li. ij. ca. viij. de Venere ait. pueniens qppe, & añ matutinũ exoriẽs, luciferi nomé accipit, vt sol alter, contra ab occasu refulgens nuncupat vesper progans lucem, vicem ue lunæ reddẽs. ¶ Hinc, a boreali polo vbi sidera sunt plima. ¶ Dubio cœlo. i. incerto aeri, momẽto. n. turbat. ¶ Messisq; dié, Var. li. i. c. l. loquit, messis proprio nomine dicitur in his quæ metuntur, maxime in frumento, quum ẽo est matura seges metendũ, fieri aũt debet decrescente potius q̃ crescente luna, vt idẽ edo. ca. xxvij. dicti lib. & Col. li. ij. c. xxi. ait. sed quum matura fuerit seges anteq; torreatur vaporibus æstiui sideris, qui sunt vastissimi per

Intempesta nox

Conticinium

Aurora

Planetarum colores

Messis

mi per ortum caniculæ celeriter demetatur &c. plura etiam scribit. Palla. de mense Iul. c.
CHRI. ¶ INTEMpesta.i. talis qualis apud nos est quæ intempesta hora noctis dicitur hæc est circi/ cer mediam noctem, quæ non habet idoneum tempus aliquid agendi.

GER. a ¶ INFIdum, cui nullus pōt aut debet com/ mittere fidem, naz subito fal/ lit hominem. b ¶ Marmor, maē. c ¶ Quā do armatas de/ ducē classes.i. qñ sit tēpus ad agendū nauale

Et quādo infidum[a] remis impellere marmor[b]
Conueniat, quando[c] armatas deducere classes,
Aut tempestiuam[d] in siluis euertere pinum.
Nec frustra signorū obitus speculamur, & ortus,
Temporibusq[e] parem diuersis quattuor Annū
Frigidus agricolam: siquando continet imber
Multa[f] forent quæ mox cœlo pperāda sereno,
Maturare datur, durum procudit[g] arator

men hēt tum tēpestiua est, q materies semē non hēt, quum globet tuz tēpe stiua ē eo quia semē viride, & maturuz habet Macro. etiā li. vi. sat. memi/ nit. ¶ Tempori busq; parem.

pliū. d ¶ Tēpestiuā pinū, oportunā, nā tpe iportuno cesæ arbores cito termites faciūt. ita.n. ligni vermes vocanē. e ¶ Tpibusqz parē, de rebus cōtrarijs fecit declamationes; dicendo parem ex diuersis. Re vera.n. nihil est tam ɔtrariū inter se, q̄ʒ æstas & hyems, & tñ de his annus efficitur. f ¶ Multa forent q̄ mox cœlo pperanda maturare sereno da/ tur, ordo est multa daē maturare q̄ forent p/ peranda sereno cœlo.i. in serenitate, nā ma le quidā forent pñtis tpis esse volunt, vt sit sensus. multa sunt, q̄ maturare daē, mox cœ lo sereno pperanda.i. in vsum sereni cœli, qđ non est idoneum, licet re vera fore tantū semper futuri tpis sit. nam foret & præteri/ tum & pſens, & futurum cōplectitur. Salusti us, Ni virtus, si desqz vestra spectata mihi fo ret.i. esēt. ordo ē. Multa maturare daē, & ce/ leriter facere, q̄ si velis cœlo sereno pperan ter facere, nō diligenter poteris facere, dū fe stinas. g ¶ Procudit, cudendo extenuat.

ANTO. ¶ MARMOR.i. æquor, ipsum mare enim marmor appellant pp albas spumas, & mar moreas manus pp albedinem, Vnde Oui. li. ij. met. de Nar. ait, Nudaqz marmoreis pcus sit pectora palmis, & Gel. li. ij. ca. xxvi. sup illo Enni versu, Verrunt extemplo placide mare marmore flauo, ait qđ non videbatur ei ceruleum mare cū marmore flauo conue nirē. sed cū ita sit, vt flauus color viridi & al bo mixtus sit, pulcherrime prisus spumas vi rentis maris flauo marmore appellauit hæc ex illo. Quare certū est mare marmor dici pp albas spumas. ¶ Infidū, Hinc Seneca epi. iiij. inquit, Noli huic tranquillitati cōfidere, momento mare euertiē, eodem die vbi luse runt nauigia sorbentur. ¶ Armatas classes, scri. Pli. li. vij. q classe princeps depugnauit minos, pugnare autem ex quo Thessali qui centauri appellati sunt iuenire. ¶ Tempesti/ uā pinū, Cato cap. xvij. inqt, r eb' materies vbi solstitiū fuerit ad bruma semp tēpestiua est quæ materies semen hēt, quū maturus se

¶ Annus, æq̄liter in q̄tuor diuidiē partes seu tpa. sunt aūt Ver, Aestas, Autūnus, Hyems, Vt Macro. inqt li. vij. Ver deus oium fabri/ cator calidū fecit & humectū. sicca ē æstas & calida. Autūnus siccus & frigidus, Hiems humida pariter & frigida ē, Var. aūt li. i. c. viij scri. q ver dies hēt nonagintaunū, æstas no/ nagītaqnīq;, autūnus nonagintaunū, hyēs nonagintanouē. Q ñ aūt hæc oīa initiū habe ant, vide ibi, Vere nouo gelidus &c. ¶ Frigi/ dus agricolā, Docebit iā agēda agricolis im bri cadēte, Cato cā. xxxix. ait, Vbi tēpestates malæ erūt quū opus fieri nō poterit, stercus de sterqlino egerito, bubile, ouile, corte & vi lā bñ purgato &c. ¶ Mox.i. statim, vel dein/ de, nā & post legiē in antiqs. ¶ Maturare, id significat cū modo studiū adhibere festinuz, re, auctore Nonio & Gel. li. ix. ca. xi. ait, q Pu/ blius Nigidius, Maturare inqt est qđ neqz ci tius ē, neqz serius, sed mediū qdā & tēperatū est. At iā qđ nō segnius sz qđ festinantius fit ad fieri īmature dē hæc & plura Gel. & Mac. li. vi. ¶ Procudit, cudendo extenuat. Matur.

¶ TEMPEStiuam, Omne qđ suo tpe sit tem/ pestiue fit. M. aūt Cato sic scri. Materies itez ridica vbi solstitium fuerit ad brumaz semp tempestiua est. Quæ materies semen habet, cū maturū semen habet tēpestiua est, quæ vo nō habet cū quilibet.i. corticē detrahit & ger mina. ¶ Parē, Quāuis ex contrarijs fiant an/ ni. s. ex frigore & calore, & sicco & hūido, tñ eā seruant parilitatem, vt hyems oēs fri/ gidæ, æstates oēs calidæ. q̄ttuor. t. incipit. n. annus a vere qđ facit introitus Solis in arie tez, non solū qa illa pars anni infantiæ, pue ritiæqz similis sit. Verū etiā quia vt ostēdunt mathematici incipiente die illo, qui primus oium illuxit, ppterea qz iure natalis mundi vocaē, aries in medio cœlo fuit, & qa mediū cœlū quasi mundi vertex est aries, ppterea q primū signuz inter oia habitū est, qui & mun di caput in exordio lucis apparuit. Tunc aūt Cancer Lunā gestabat, Sol cum Leone orie/ CHRI.

Noxium batur. Mercurius in virgine. Venus in libra. Mars in scorpione. Iuppiter in sagittario. Saturnus in capricorno erat. ¶ Frigidus, vel noxius humanis corporibus. Noxiū.n.pseuerare sub pluuiis, vel epithetū est aquaꝝ, sunt.n.frigidæ. Vel frigidus discretiuū sit epithetū. Operant.n.nōnulla aliqñ in pluuia, q̃ nō afferat secū frigus. ¶ Ergo frigidus imber.q.d.nō oīs imber, sed ille q est frigidus. ¶ Properāda, aduertenda est vis, notioq; verboꝝ. Est.n. festinare, pperare, & maturare. Festinatio igit' & pperatio hēt in se vtrq; tumultuariā celeritatē, q̃uis q festinat multa qdē inchoat, sed nihil pficit. Qui aūt pperat inchoata qdē ad exitū pducit. Sed tñ vrgente celeritate multa necesse est nō oīno absolute fieri. Maturare aūt fm Nigidium ē, qd nec serius est, & mediū qddā. Vñ poma matura sunt q̃ neq; acerba & imitia, neq; rursus caduca & nimiū cocta, sed tpe suo tēperate adulta. Hāc itꝑtationē nigidianam sic Aug. explicabat σπεῦδε βραδέως, p qd monebat ad rē agendā adhibet & idustriæ celeritas, & diligentiæ tarditas. Ex qbus cōtrarijs fit maturitas. Poeta ergo in hoc loco pperare & maturare tanq̃ ɔtraria ponit. Nā in pluuijs fiunt ea q̃ p ociū sub tecto fieri pñt. Ne mox sic eo cœlo cogamur eodē tpe facere, & q̃ sub tecto fieri poterāt, & q̃ nūc sub diuo facere vrgemur. Ergo vbi diuersis tpibus vtraq; maturari p belle poterāt Nūc eodē tpe pperare vrgemur. Vñ ait Pli. Malū patrēfamilias esse qsquis iterdiu faceret qd noctu posset, nisi tēpestate cœli peiorē q p festis diebus ageret qd feritatis deberet. Pessimū q sereno die potius sub tecto oparet q̃ in agro. Vides ergo qd sit maturare. Itaq; cum significam' qd festinatum factus rectius pmature q̃ mature' fcm dicimus, Affranius in togata. Appetis dñatum petens pconē atq; immature. ¶ Procudit, p ducēdo acuit, q iā a ratione hebes factus erat.

SER.

> Vomeris[a] optusi dentē, cauat arbore lintres[b],
> Aut pecori[c] signū, aut nūeros ipressit aceruis.
> Exacuunt[f] alij uallos[g], furcasq; bicornes[h],
> Atq; amerina[d] parant lentæ[e] retinacula viti.
> Nunc facilis[i] rubea[k] texatur Fiscina virga.

a ¶ VOMERis optusū dentē antiqui tñ n addebāt, qd nos propter euphoniā in aliquibus detraxim', vt optusus in aliquibus n remāsit, vt tunsus. b ¶ Lintres, fluuiales nauiculas. c ¶ Aut pecori signū aut numeros impressit aceruis.i. facit aut characteres quibus pecora signantur, aut tesseras, quibus frumentoꝝ numerus designat', nam numeros p litteris posuit, qbus numeri continent'. d ¶ Amerina retinacula, virgas de q bus vites religantur, q̃ virgæ abundant circa amerinum oppidū italiæ, cuius crebrā in rosciana facit Cicero mentionē. e ¶ Lenta, flexibili, hic cōputat ea q̃ quilibet domi potest facere, dū ab agricultura pluuijs impedit', aut nimiū frigus terrā cōstringit. Cuncta.n. vtilia sunt humano vsui, q̃ hic dicit & quouis tpe possunt fieri. f ¶ Exacuūt, repurgāt, & reformāt in altitudinē pristinā. g ¶ Vallos, fossas & muros de terra factos, & glebis q̃ fiūt in circuitū cohortiū & vineaꝝ, aut quibus aq̃ ducunt' de locis aquosis. h ¶ Bicornes duoꝝ cornuū. i ¶ Facilis fiscina, tenuis ad faciendū. k ¶ Rubea virga, q̃ abundat circa rubos italiæ oppidū. Horatius, Inde rubos fessi peruenimus, idest ea virga, quæ apud rubos plurima nascitur.

ANTO. ¶ OPTVSI, seu hebetis. ¶ Lintres, linter genus est dolij rusticani, vt ondit Cato priscus sed hic p naui accipi pōt, de qua Festus ait. nauia lignum cauatum vt nauis, quo in vindemijs vti solent. Marcellus vero ait litres naues fluuiales, Virg.li.i. Geor. Cauat arbore litres. De na ui magis placet, vt' de dolio rusticano vt putant. Aut pecori signum. Col. li.xi.c.i. loqns d ianuario circa finē ipsius ait. His etiā dieb' maturi agni & reliq fœtus pecudū, nec min' maiora quadrupedia caractere signari debent. Idē quoq; loquens de fine Aprilis ait, eodē tēpore fœtus fœcūdi pecoris signari oportet. ¶ Numeros impssit acer, numerus est multitudo ex vnitatibus ɔstituta, solent aūt agricolæ modioꝝ numeros aceruis ipsis frumentoꝝ imprimere.i. designare, vel manu, vel baculo aliquo illos imprimendo. ¶ Vallos, palos. ¶ Amerina retiacula, ameria, vt Ser. ait li.v. vrbs est in Vmbria retinacula autem intelli ge salices. Col. enim li.v. de saliceto sic ait. Amerina salix gracilem' virgam & rutilam gerit, Meminit item Pli. lib.xvi.ca.lij. ¶ Rubea vir. A ero. Hora. lib.i. sermonum, inde rubos fessi puenimus docet Rubos esse itaiiæ vrbem, afferens quoq; hunc Vir. locum. Ego tamē de virgulto sanguineo intelligo, pōt etiam de rubro ipso intelligi. ¶ Fiscina, a ferendo dicta, ea.n. comportantur fructus ac res necessariæ. Varro testis.

CHRI. ¶ CAVAT. si ex vna solida arbore facit litrem, dicemus cauat lintrem in arbore, idest cauando arborem facit lintrem. ¶ Vallos in masculino genere significat singulos pallos, Vallum vero in neutro significat seriem multis palis. ¶ Amerina, ab ameria quæ vrbs sabinorum est, vt rubi in Campania oppidum fuerant.

Numer'

Ameria

Linter

Vallus

Vallum

festinare pperare Maturare

¶NVNC

Nunc torrete igni fruges[a], nunc frangite[b] saxo
Quippe[c] etiam festis quædam exercere diebus
Fas[d] & iura sinunt. riuos[e] deducere nulla
Relligio vetuit[f], segeti prætendere[g] sepem,
Insidias[h] auibus moliri, incendere[i] vepres[k]
Balantumq; gregem fluuio mersare salubri.

SER. a ¶ NVNC TORrete igni fruges, siccate. b ¶ Frãgite saxo, hysteron pteron tanq̃ dicat torrete igni coq̃te panes, & postea dicat frãgite saxo, cũ pos sit frumẽtũ molẽ, & deinde factos panes coq̃re, sed recte & ordinate dixit, nã torrere fruges nõ de coquendis panibus, sed de siccandis frugibus dixit, qđ fit primũ et postea siccate fruges molũtur. ꝑcipit parãdum esse panẽ, quo vtendũ sit sereno cœlo, ne ea res tunc sit impedimento. c ¶ Quippe etiã, Non mirũ est rusticũ aliq̃s res facere debẽ p pluuias, quũ sint q̃dam quæ facere possit etiã festis diebus. d ¶ Fas & iura sinũt, diuina, humanaq; iura pmittunt. nã fas ad religionẽ, iure pertinent ad homines. e ¶ Riuos deducere nulla Relligio vetuit, idest siccare, nã irrigare iducere est, vt Deinde satis fluuiũ iducit. sane sciẽdum sm Varronem contra religionem esse vel si irrigent agri, vel lauent animalia festis diebus. nymphæ enim sine piaculo nõ possunt moueri, sed scimus necessitati religiones cedere, vnde perite Virgilius ait, Balantumq; gregem fluuio mersare salubri, idest salutifero, nã dicturus est in tertio. scabie tentari aĩalia nisi lauentur. De irrigatione ÿo nihil ad hũc pertinet locum, quia deducere, vt diximus significat siccare. f ¶ Vetuit, phibuit. g ¶ Prætẽdere sepem, circũdare & oppõere, & subaudi nulla religio vetuit. h ¶ Insidias auibus moliri, idest aucupia facere. i ¶ Incendere vepres, hoc aũt fiẽ & pprie licet & festis diebus agere. k ¶ Balantumq; gregem. i. ouiũ freq̃nter mergare propter scabiem.

ANTO. ¶ NVNC frangite, prouerbium dum pluit molendum esse. ¶ Etiam festis, Colu. lib. ij. ca. vlti. ait, ꝙ pontifices negant segetem feriis sepiri debere. Vetant quoq; lanaꝝ causa lauari oues nisi propter medicinam. Virgi. ꝙ liceat ferijs flumine abluere gregem Præcepit. & iccirco adijcit fluuio mersaẽ salubri idest salutari. Sunt enim vitia quorũ causa pecus vtile sit lauare. Feriis autem ritus maiorum etiã illa permittit. Far pinsere, faces incidere, candelas seuare, vineam cõductam colere, piscinas, lac' fossas veteres tergeẽ & purgare, stercora æqare: caseũ facere &c.
¶ Fas & iura, fas a fando dẽ auctore Festo: fas ad religionẽ, iura pertinent ad hoĩes, fas igitur & iura sinunt i. diuina, humanaq' iura permittunt, naꝫ fas lex diuina est, ius lex humana ¶ Riuos deducere. i. attenuare vel detergere, teste Macr. li. sat. iij. Nam festis diebus riuos veteres sordidatos detergere licet, nouos fodere non licet. Et Pli. lib. xviij. inq̃t Humiliorẽ agrũ fossione concidi atq; siccari vtilissimũ est, fossas aũt retusis locis apertas relinq. Religio est deorũ cultura, vt Nonius inquit, religio itẽ met' vł sollicitudo, legito aũt plura Gel. li. iiij. ca. ix. & in Macr. lib. iij. ¶ Sepẽ, de septis & sepib' multa Varroni. i. ca. xiiij. & xv. ¶ Insidias, sũderẽ ẽ dolose aliquem expectare, vnde & insidiæ noĩatæ sunt. Vir. li. xi. Et Iuluis insedit iniq. ¶ Vepres, spinas. ¶ Fluuio mersare salubri id iã patuit per Columellam. sed Macrobius etiam li. iij. id quoq; declarat dicẽs, cauetur. n. iure pontificio, vt qñ oues duabus ex causis lauari, aut vt curetur scabies aut purgetur lana. Festis diebus purgandæ lanæ gr̃a oues lauari non liceat, liceat aũt si curatiõe scabies abluenda sit, ideo hoc inter concessa numerauit. ¶ Balantumq; gregem &c.

Religio

Insidere
Insidiæ

CHRI. ¶ FESTIS, dieꝝ diuisio est, vt alij festi, aliĩ intercisi dicanẽ. Festi dies dicati sunt, in q̃bus sũt sacrificia, epulæ, ludi feriæ. Profesti ij sunt in q̃bus rẽpub. & ꝑuatã gerere licet. Hi cõtinent fastos comitiales cõperendinos & ꝑliares. Intercisi ÿo deoꝝ, hoĩumq; cões sũt. In his cũ hostia cedit, fari nefas est, intercesa & porrecta fari lꝫ. Rursus cũ adolet non lꝫ. De festis & ꝓfestis ita ait Plautus, Festo die si q̃d ꝓ degeris ꝓfesto egeẽ liceat nisi peperceris. Lõge plura notãda sunt diuisiõe dieꝝ, sꝫ ijs erit accõmodatior locus. Cõsultus sit scęuola qđ ferijs agi liceret inq̃t, ꝙ ꝑtermissũ noceret. Itaq; neq; q bouẽ adhibit opis ex specu, qđ lapsus esset eduxisset. Neq; qui fractã tecti trabem fulcisset ferias polluebat M. aũt Var. ait, negare põtifices sepes ferijs sepiri debere. Vetãt quoq; oues lanaꝝ cã lauari, sed ꝓpter medicinã. Vñ poeta fluuio salubri dixit. Licet ꝑterea in ferijs far pinsere faces incidere, candelas seuare, piscinas, lacus, fossas, veteres tergẽ, & purgare, prata sicilire, idest stercora æq̃re, fœnũ in tabulata ꝯponere, fructus oliueti ꝓductos cogere, caseũ facere. Arbores serẽdi cã collo, vel mulo clitellario afferre, sed iũcto aduehere nõ permittiẽ. Neq; apportata serere, neq; terrã aperire, neq; arborẽ collocare, neq; sementẽ administrare nisi catulo feceris. Vuas & oliuas cõditas legere licet. In horto q̃cquid volẽꝰ cã facies omne licet. M. Cato Mulis

Dies profesti

Dies intercisi

Sepes equis asinis nullas ferias esse dixit, Idemq; iungere boues permittit, lignorum & frumentorum aduehendorum causa. ¶ Sepes, qua agrum circundamus. Hinc sepire.

SER. a ¶ COSTAS asselli, aut re vera costas, aut clitellas, vt horatius, Hi mu li capurae clitel las tẽpore po nunt. b ¶ Agi

Sæpe oleo tardi costas[a] agitator[b] Aselli
Vilibus[c] aut onerat pomis, lapidemq;[d] reuertẽs
Incusum, aut atræ massas[e] picis vrbe reportat.
Ipsa[f] dies alios alio dedit ordine Luna
Fœlices[g] operu. quintam[h] fuge. pallidus[i] Orcus

tator, verberator, ab agendo dictus. c ¶ Vilibus pomis, abũdãtibus, vt vilemq; fasellum. d ¶ Lapidem incusum, manualẽ molam cudendo asperatã. e ¶ Massam picis vrbe reportat, aut q oleũ vel poma portauerat ad vrbem, aut certe ideo reportat, qa pix agris nascit, & in vrbẽ distracta in agrũ a plerisq; reportat. f ¶ Ipsa dies alio, plenissime d Lunæ diebus oĩbus expssit Hesiodus.

ηματα δ'ικ διοθεν πεφυλαγμενος ευ κατα μοῖραν
πεφραδεμεν δμωεσσι τριηκαδα μηνος αρίστην
εργα τ' εποπτευειν ηδ' αρμαλιην δατεεσθαι

Quã rẽ breuiter iste plibat. g ¶ Fœlices operũ, aptos fœlicibus opib[9]. h ¶ Quintã fuge, Dr. n. hic numerus Mineruæ esse ɔsecratus, quã sterilem esse ɔstat, vñ etiã oĩa sterilia quĩta luna nasci dñr, vt Orcus, furiæ, gigantes. i ¶ Pallidus, quia pallidos facit.

ANTO. ¶ COSTAS, dorsum. ¶ Agitator, ductor agaso aliter. ¶ Incusum, cudere a cedendo dictũ, vt ait Festus, inde fit incudo incudi vel incusi incusum per simplex s qd latius in spicis ondi. ¶ Massam picis, Col. li. xiij. scribit pix et rusticos operari, & in vasis & in vinis cõdiendis, sed plura Pli. lib. xiiij ca. xxiij. ¶ Luna, Pli. li. xviij. ca. xlvij. ait, q Vir. et i numeros lunæ qdã digerenda putauit Democriti secutus ostentationẽ. Multa et Varro de lunaribus diebus. li. i. ca. xxxvij. ¶ Quintã fuge, veteri supstitione creditũ est qcqd qnta luna nasceret sterile atq; damnosum fore, ifantẽq; tunc natũ iuuenẽ moriturũ. Hesiodus quoq; de diebus sic ait, Sit tibi pterea series seruanda dierũ Ab ioue natæ oẽs, sunt ab ioue cpanata, vltima mensis erit nullo exercenda labore, Hac genio vtẽdũ illa oẽs festa p vrbes Ducit illa forũ claudit, neq; iura resoluit, Prima dies sacra est, & quarta & septima pma. Natus Apollo die radiãtia lumina fudit. Luce domũ quarta fœlix ducẽda sit vxor. Omne captato, sunt oĩa pspera rebus. Et iã scursũ trabibus cõponere nauim. At qntas fuge, nanq; illarũ pallidus orcus Tum diræ eumenidũ facies toto orbe vagantis. Castigãt n qua in terris piuria falsum Affirmant, q lis alter

na agitata erat, Sexta dies tristẽ ostẽdit mulieribus ortum, Læta viris, mistiq; et nascunt illa. Quis mala mens fallax alus fallacia vba. Et q pcubia exercẽt arcana p artẽ, Hac ouib[9] fœtus licitũ castrare vel hedos. Et ijs sixa pecudes circũdare mãdra. Sedimus octaua forti genitalia tauro, Castramusq; sues fœlix est ponẽ plãtas. Nona viros gigni vel amica sorte puellas. Luce vicesima decima faustos quoq; credimus ortus. Vnaq; post decimã fœlix scidẽ vites, Et tẽpestiuã segeti supponere falcẽ. Hoc curat bissexta et fœlicior illa, Stamia & ex alto tenuissima torqt arachne. Ingentẽ accumulãt formicæ farris aceruũ. Et iuuat arguto pcurrere pectine telas. Tunc quoq; siluestres licitũ castrare iuuẽcos. Tertia post decimã plãtarib[9] optima surgit. Spargere semẽ humi pallet gsia semper. Quartaq; post decimã mulierũ pspera nata. Sextaq; post decimã plãtarib[9] inuida surgit. Et prima post decimaq; cereris terat hordea sacræ. Ingẽtẽq; lies ferro discĩdere siluã. Ac variat aptare trabes, qbus ardua tecta mollri, aut structũ possis agitare carinã. ¶ Orcus. i. Pluto ait. n. Cicero in Verrinis, vt alter orcus venisse ætnã & nõ Proserpinã, sed ipsam Cererẽ rapuisse videat. Sunt q velit orcũ dctũ ex eo q dij iurabant p stygẽ. Est. n. orcos iusiurãdũ & orcoo ad iusiurã dũ voco. Est orcus et apõ Homerũ li. ij. iliad. Thessaliæ. fluuius q peneũ olei instar supernatat, sed breui spatio portatum abdicat penales aquas, diuisaq; genitas argenteis suis misceri recusat auctor Pli. lib. iiij. ca. ix.

Orcus orcos.

CHRY. ¶ AGITATOR, assiduus ac freqns ĩpulsor. Nã cũ asinus & sensu & corpore tardus sit, qa in eo atrabilis ẽ nisi assiduo vberet non mouet. Nã vt ait Albertus magnus, in qbus atra bilis pdominat pdurioris corporis sũt, vñ minus sentiũt. Qui etiã si ex corio asini, q onus portat calcei fiũt, nullo q̃uis assiduo & lõgo itinere frãgi põt, sz adeo durescũt vt pedes illud ferre nequeant. Verũ adeo lubrici sunt huiusmodi calcei vt gestãtes sæpe ad casum ipellant, Adeo frigidus est asinus vt in frigidis locis nõ nascat. Sunt asini siluestres quos onagros græci appellãt. Ex hijs igitur mãsuefactis & equa veloces in cursu mulæ gignunt duritia eximia pedũ, sz rugoso corpore, idomito aĩo, sz generoso. Onagro & asina genit[9] oẽs antecellit, Horũ i phrygia et lycaonia

Asinus

ctonis greges multi sunt, qui ad seminationes idonei sunt, q̃ ferro fit mansuetus & facile ex mansueto ferus nunq̃ mansueti in italia sunt omnes, sed I ea theatini reliquos antecel lunt, prestantissimi etiam in archadia, Hinc persius, Findor vt archadiæ pecuaria rudere cre das. Pullos asinarum epulari mecœnas instituit. Post eũ interijt auctoritas saporis. ¶ Mas sam picis, nãm antiqui agricolæ & ad vina condienda & ad varia quarupedum, hominũq̃ remedia, & ad multos alios vsus picem adhibebant. Ergo emebant picem in vrbe, quam in agrũ referrẽt. ¶ Reportat, quia e locis vbi coata est in vrbem venalis importatur, atq̃ ex vr be a variis empta rursus in agrum reportatur.

Eumenidesq; [a] satæ, tum partu terra nefando [b]
Coeumq; iapetumq; erat, sæuomq; Typhoea,
Et coniuratos coelum rescindere fratres [c]
Ter sunt conati imponere Pelio [d] Ossam
Scilicet atq; ossæ frõdosũ inuoluere Olympum.
Ter pater extructos disiecit fulmine montes.
Septima [e] post decimam foelix & ponere vites
Et prensos domitare boues, & licia telæ
Addere. nona [f] fugæ melior, contraria [g] furtis.

BER. a ¶ EVMENIdes, vt sæpe diximus ... Eumenides vocãtur. b. ¶ Nefando, sacrilego. ¶ Cœum autem & iapetũ, & typhoeus omnes gigantes intelligunt. c ¶ Fratres, Othum & Ephialtẽ dicit, qui fuerũt filij Neptuni & nouem digitis sin gulis crescebant mensibus, qua freti altitudi ne coelũ voluerunt euertere, sed cõfixi sunt sagittis Apollinis & Dianæ. d ¶ Pelio os sam, o longa est, sed fit breuis sequẽte vocali o, vt Sub ilice alto. e ¶ Septima post decimã foelix, aut septimã decimã dicit, aut hoc di cit, foelix quidẽ est septima, sed foelicior de cima, vt primũ locũ decimæ relinquat. Alij quartã decimã accipiunt, vt sit foelix est se ptima duplicata. i. cuius numerus post deci mã inuenit, quo die re vera melius vites po nimus. f ¶ Nona fugæ melior cõtraria fur tis, nõ vt quibusdam imperitis vr Virgilius aut fugam seruis suadet, aut eis indicat dies, quibus se a rapinis abstineant, nã & fugam de pfectione & cursu legimus, vt simul arua fuga simul æquora verrit. Etiam velocẽ equũ fugacem dicimus, & fuga põt etiam honesta esse, vt si quis hostẽ, si quis iminentem tyran num, si quis sæuum iudicem fugiat. g ¶ Cõ traria aũt furtis illuc spectat, vt domino sit spes inueniendi quod amiserit, & seruus ra pere aliquid aufugiens formidet.

PRO. ¶ PELION & ossam, montes Thessaliæ.

ANTI. Eumenides ¶ EVMEnides, furiæ dñr p antiphrasim Alecto Tisiphone Megæra ab eu & mane quod vtrunq; bonum significat, cum ipsæ omni bo no careãt, siue q mites interpretenẽ. Earũ no mina in carmine de floribus sum interpre tatus, fuere aũt Noctis filiæ sm maronem.

Titan ¶ Tũ partu, Titan cœli filius vxorem habuit Terrã, ex qua plures suscepit filios, cũ quib⁹ aduersus iouẽ, deosq; reliquos bellũ habuit, eisq; cœlũ conãtes eripere mõtes, mõtibus superimposuerunt, demũ a dijs ceci & fulmi

ne interempti sunt. Ex eorum postea sanguine & terra nati sunt gigantes, qui etiã bellũ mouerẽ Ioui vt patres fecerãt, atq; eos adeo terruere, vt in ægyptum vsq; formis mutatis fugerent, habereq; pedes anguineos. Sz de gigantũ historia Macro. li. i. satũ legito. Et Strabo libro quinto de cãpo Phlegræo meminit. ¶ Cœum, is Titanis, Cœum Terræq; filius Latonæ pater extitit, vt asserit Ouidius libro. vi. ¶ Iapetum, in antiquis tex tibus Iapetitum & iapitum legi. ¶ Typhoea, Typhon vel Typhoeus trisillabarũ est Typhon cu diphthongo in fine, & non cum oe diuisa vel coniuncta, Gigas fuit de quo Seneca in Octauia, non tam ferum typhona neglecto ioue irata tellus edidit quõdam parens, hũc dicit Lactãtius Iouem prouocasse de regno, hinc ab irato ioue fulminatũ, & teste Ouid. quinto met. Siciliæ suppositus est. Typhos aũt supbia dicit, Typho incendo, Typhoome inaniter iacto superbia. ¶ Fratres, Otum & Ephialtem intelligit qui fuere Neptuni filij ex iphimedia vxore Aloei filij Titanis & terræ. Hinc Aloide dicti Vir. li. sexto æneid. Hic & aloidas geminos immania vidi Cor pora, q manibus magnũ rescindere cœlum Agressi, superisq; iouẽ detrudere regnis. Hij vt aiunt nouẽ digitis mẽse quoq; ex cresce bant. Dicit aũt Home. hijs ideo tam magnũ incrementũ fuisse eo q terra nutrientur, eos q; non amplius nouem annis vixisse, & co rum designans magnitudinem dicit nouem brachiorũ amplitudinem habuisse, longitudi nem vero nouem passuum vt aiunt. ¶ Pelio. Pelion Ossa & Olympus Thessaliæ montes Pelion sunt, vt Solinus etiam edocet. ¶ Conati, in ossa hoc versu bis non fit synalœpha. olymp⁹

¶ LITIA telæ. Etiã quo suimus vestes litius dicimus. Florentini a suendo rete appellant, Licium ῥάπτω græce suo significat, cuius pteritũ pfectũ est ἔρραφα, Hinc dicimus rese.

Multa adeo[a] melius gelida se nocte dedere,
Aut cum sole[d] nouo terras irrorat[e] Eous[f].
Nocte leues stipulæ melius, nocte arida prata
Tondentur,[g] noctis lentus vno deficit humor.
Et quidam seros hiberni ad luminis ignes
Peruigilat, ferroq; faces[h] inspicat acuto.
Interea longum cantu solata laborē
Arguto coniux percurrit pectine telas.
Aut dulcis[i] musti vulcano decoquit humorē.
Et foliis vndam tepidi despumat aheni[k],
At rubicūda Ceres[l] medio[m] succiditur æstu,
Et medio tostas æstu terit area fruges.
Nudus[n] ara, sere nudus. hyems[o] ignaua colono.

SER. a ¶ ADEO, valde. Terentius, Adolescentem adeo nobilē. b ¶ Melius se nocte dederūt, melius nostro obsequunt labori. Nocte nomen est, adeo vt ei Horatius iunxerit ppositionē, vt iugulent homines, surgunt de nocte latrones, nā aduerbiū noctu facit sicut diu. Salu. Diu noctuq; laborare, festinare. c ¶ Nō deficit, non deserit, vnde & qui deserunt exercitū, ad hostes trāseūtes defectores vocant. d ¶ Sole nouo. i. oriēte die & sole adhuc recēti nec dū feruēti. e ¶ Irrorat, lustrat, aut enī certe matutino tempore ros cadit, & dicit si loco & die & noctu insistendū labori. f ¶ Eous. i. lucifer, de quo etiā Cinna in smyrna sicut ait Te matutinus flentē cōspexit eous, & flentē paulo vidit post hespus idē. arida prata iā matura. g ¶ Tondent, secant noctes accusatiuus pluralis. h ¶ Faces inspicat, incidit ad speciē & aristarum imaginē. i ¶ Aut dulcis musti Vulcano decoquit humorē, hypmetrus versus est, vnde & sequens a vocali inchoat. Bene aūt ait, decoquit humores, idest aquam superfluam, sicut supra posuit luxuriem segetū tenera, depascit in herba. k ¶ Aheni, vasis, in quo coquitur vinum, & trepidum dicitur quia quod bullit quasi tremere videtur, aheni ex ære facti. l ¶ Ceres, frumentum. m ¶ Medio æstu, p diē qn̄ æstus est. n ¶ Nudus ara, sere nudus, sic Hesio.

γυμνὸν σπεῖρ', γυμνὸν δὲ βοωτεῖν
γυμνὸν δ' ἀμᾶσθαι

Adeo sereno cœlo vt amictum possis contemnere. Sane quidam post hoc hemistichium dicitur subsecutus, habebis frigore febres. o ¶ Hyems ignaua, quæ ignauum reddit colonum.

ANTO. ¶ MVLTA adeo, docebit las quæ nocturno tempore quæq; diurno melius fiāt. ¶ Adeo, idest certe, vel adeo melius, idest lōge meli⁹.

Ἠῷος Eoa

¶ Eous, ἠῷος. Lucifer matutinis orientalis Eous dicitur Eos vo aurora oriēs. ¶ Sole no. scd̄m illos loquitur q dicebant solem die quoq; nouum fieri. ¶ Irrorat, hoc ideo dicit, quia circa auroram solet plus roris descendere solis videlicet vicinitatē, quo quidē gelu soluitur, Hinc Ptolemeus in libro q̄tuor partiū ait, Stellæ vo matutinales ex quo apparēt de sub radijs solis vsq; ad stationem primam plus desiccant, a qua vsq; ad suā occultationem magis infrigidant. ¶ Tondentur, idest secantur. Noctis lentus non deficit hu. Causa est, luna, cuius maior vis est humectare, vt Ptolemeus inquit in li. q̄tuor tractatuus. Decoquit humores, Versus est hypermeter. ¶ Vulcano, igni, Vulcanus enim vt reperit Diodo. libro. i. scrib. fuit ignis inuentor apud ægyptios, vbi primus regnauit. ¶ Aheni, ærei vasis, interponitur autem h inter ꝑmas vocales, de quo legi Gel. li. ij. & iij. ¶ Nudus, idest sereno aere, vt pallium deseras. ¶ Nudus ara, id quidem Hesiodi est, ait enim. Nudus ara, nudusq; sere, & mete corpore nudo, Si tempestiuos agrorum ducere cultus, Augeri q; illos magnis successibus optas. ¶ Hyems, pluuia tempestas vel ipsa bruma. ¶ Ignaua, inutilis non apta industriæ, nam industrios ignauos dicimus.

Vulcan⁹ Ignem repperit

CHRIS. ¶ DVLCIS musti, optime dulce dixit mustū. Nā vt ostendit Macro. in musto sola dulcedo est, suauitas nulla. Nā vinū ipsum in sua infantia dulce est. Cū vo pubescit magis suaue q̄ dulce est. Harum duarum rerū distantiæ Homerus testis est. Vocat. n. melle dulce, vinū suaue. Mustū aūt latini non solum vinum sed quicqd nouellū est nominauere, hinc Neuius vxorem ducere si musta est. ¶ Decoquit, coquēdo minuit. Id enim est decoquere, Vñ decoquere dicuntur mercatores, qn̄ rationes suas vehementer minuunt, vt fidē fallāt. Humorē, qui in vino aqueus est. Nam q in musto sit aqua sic probatur, vt ait Macr. quia vetustate fit mensura minus, sed vi ac robore acrius. Ex decoctione fit defrutum, ac si tantū gis dequoquatur trāsit in sapā, Nā passum est id vinū dulce, qd̄ fit ex vuis passis. Patiuntur enim vuæ cū adhuc in vite pendentes tortis de industria pediculis botrionis cō iā eas succus qui a vite puenit deficiunt, languescunt atq; in rugas cōtrahunt. Faciebant pterea passum ex vua quam græci sticam vocant, nos apicinam. Vuæ. n. in vite diutius sole adurūtur aut oleo feruente. Alij siccās in sole vuas expansas,

Mustum

Decoq̄t

expansas, donec paulo amplius dimidiũ põdus supersit. Postea aridũ acinũ in doliũ conijciunt, inde mustũ inferũt vt grana submersa sint, qđ vbi cõbiberint seq; impluerint ꝑlo ꝑmunt. Ignauus
ƒ Ignaua ab affectu. i. q̃ colonos ignauos. i. pigros facit. Est. n. ignauus ab eo qđ est nauus & in primitiua dictione, & mutat n in g euphoniæ causa. Nauũ. n. ꝓprie dicimus celerẽ & vehementẽ in rebus agendis dictũ a nauiũ velocitate. Hinc dicimus nauare. i. strenue ꝑficere. Nauus
Cicero in verrem. Nauus & pudẽs & ꝓbus filius esset. Item in epistola ad Torquatũ. Sed q̃ Nauare
nemo ẽ adeo afflictus, q si nihil aliud studeat nisi id qđ agit, possit nauaꝛ aliqd & efficere itẽ ꝓ. M. Celio si me audiãt, nauẽt aliã operã aliã ineant gratiã in alijs se rebus ostentent.

SER.

Frigoribus parto agricolæ plerunq; [a] fruntur,
Mutuaq; inter se læti conuiuia [b] curant.
Inuitat genialis [c] hyems, curasq; [d] resoluit.
Ceu pressæ [e] quum iam [f] portũ tetigere Carinæ,
Puppibus [g] læti nautæ imposuere [g] coronas.
Sed tamẽ [h] & quernas Glandes tũ stringere tẽp [9].
Et lauri baccas: oleamq; cruentaq; [i] myrta,
Tunc Gruibus pedicas [k], & retia ponere ceruis,
Auritosq; [l] sequi lepores, tum figere dammas.
Stupea torquentem balearis [m] verbera fundæ:
Cum nix alta iacet, glaciem cũ flumina trudũt

a ƒ PLErũq;, q̃ dicturus est aliq̃, q̃ rusticus et hyeme posse efficere. b ƒ Cõuiuia, aut mittere sibi inuicem aut vicissim parare. c ƒ Genialis hyems, voluptuosa cõuiualis, nã quoties voluptati operã damus, indulgere dicimus genio, vñ ecõtrario habem⁹ i Terẽtio, suũ defraudãs geniũ. geniũ aũt dicebãt antiq̃ naturalẽ deũ vniuscuiusq; loci vel rei aut hoĩs. d ƒ Curasq; resoluit, qescere facit a labore & curis. e ƒ Pressæ carinæ, onerariæ. f ƒ Quũ iã portũ tetigere, dat cõparationes de nauigãtibus ꝙ sicut illi expleta iã nauigatione & positis i sicco nauib⁹ lætanẽ, & epulis vacãt, sic ẽt rustici cõpletis & finitis æstiuis laborib⁹ hyeme ꝯuiuia celebrant, & a curis soluunẽ. g ƒ Imposuẽ coronas, aut reuera coronas, aut spiras funiũ accipim⁹. h ƒ Sed tñ & q̃rnas glãdes, sunt aliq̃ deriuatiões ex vsu magis q̃ ex rõne venientes, vt quernus, esculnus, ilignus, colurnus a corylo, ilice, ficu, quercu. i ƒ Cruenta, matura. n. cruoris, imitanẽ colorẽ. k ƒ Pedicas, laqueos, quibus pedes illaqueanẽ. l ƒ Auritos leporẽs, maiores aures hñtes. Hor. aliẽ ait, Doctũ & auritas fidib⁹ canoris ducere q̃rc⁹ sensus audiendi hñtes. m. ƒ Balearis fũdæ, hispanicæ, a balearib⁹ Insulis hispaniæ, vbi inuẽta ẽ funda.

ANTO.

ƒ MVTVA, reciproca, nũc hic, nũc ibi iterse. ƒ Stringere, decerpere sm Nonium. ƒ Lauri bacchas, harũ vim docet. Pli. li. xxiij. cap. xxviij. ƒ Cruẽtaq; myrto, cruẽta ait quia Pli. li. xxiij. c. xxix. ait, ꝙ myrtus satiua candida minus vtilis ẽ medicinæ q̃ nigra, semẽ eius medeẽ sanguinem excreantibus. Idem cõtra fungos in vino potum, odorem oris cõmẽdat &c. ƒ Pedicas, Manilius li. v. ait, Cruentisq; feras pedicarum cõpede nectunt. ƒ Auritos, auritus a magnis auribus dicitur, alias ab audiẽdi facilitate, vt scribit festus. ƒ Dammas, de hijs videto ecloga. viij. ƒ Balearis Myrta Balearis

fundæ, baleares Insulæ in hispania a græcis dictæ a fundarũ iactu, qbus homines maxie vtebanẽ, auctor est Diony. Ballo aũt iacio denotat, hinc balearis. Florus autem li. iij. de balearibus inquit, tribus q̃sq; fundis ꝓliantur certos esse quis miretur ictus, cum hæc sola genti arma sint id vnum ab infantia studium. cibũ puer a matre non accipit, nisi quẽ ipsa monstrante percussit.

CHRI.

ƒ GENIALIS, recte a Seruio exponitur, voluptuosus a Genio, cui indulgere dicim⁹ quoties voluptatem quærimus. Oui. Enodis abies curuataq; glandibus ilex. Et platanus genialis, acerq; coloribus impar. Alij a gignẽdo dictum volunt, & apparatum omne nuptiarũ genialẽ appellant, quia nuptiæ gignẽdi causa institutæ sint. Ouidius de arte amandi, Ducuntur raptæ genialis turba puellæ, Et potuit multas ipse decere timor. ƒ Glandes, in q̃rcu, ilice, aesculo, cerro, & robore. Nuces eorũ sunt quorũ cortex durior & magis ligneus est vt in iuglãde, & amygdalo in corylo. Baccæ sunt oleæ, lauri corni, & hmói. Acini vo vuæ, hebuli, samboci, mali punici, & similia dicuntur. Poma postremo mala pira, & talia. ƒ Lepores. Horum plura sunt genera, nam & quos cuniculos appellant, inter hos scriptores reponunt. In alpibus candidi gignuntur, quibus hibernis mensibus pro cibatu niuem esse crediderunt. Certe liquescente ea rutilescunt annis omnibus. Archela leporibus vtranq; vim singulis inesse scribit, ac sine mare equæ gignere. Lepus solus omnium, teste etiam Aristo. ꝑter hominem & dasipodes superfoetat alium educans, aliũ in vtero pilis vestitum, alium implumẽ, aliũ inchoatum gerens. ƒ Dammæ, mansuescunt raro cum feræ iure dici nõ possint, cõplures sunt nec placidæ nec feræ, sed mediæ inter vtrũq; naturæ, vt hirũdines, apes & del Genialis Acinus Poma Lepus

phini. ¶ Funde baleares. Baleares duæ hispanici maris insulæ sunt, quas inter Tarraconis & Sucronis maritimam esse sitas contingit. De hijs Philetas scribit. Hirta inquit vestis & sordida rarus limbus inuoluitur & iūceū ornamentum. Fundas vero habent aut junceas, aut setis cōtextas, aut neruis, in hiis habenæ sunt, aut longiores, aut mediocres, aut breuiores, vt volunt ictus, aut longiores esse, aut propinquiores. Pueri ita exercētur vt alioquin ne pani quidē illis exhiberet nisi funda prius, quod q; attigissent.

FRO. ¶ BALEARIS, insulæ continuant hispaniā, vt optimi funditores.

SER. a ¶ QVID tempestates autumni, Verno & autūnali tēpore fiunt tēpestates, quia nec plena æstas ē nec plena hyems, vnde mediū & cō fine vtriusq; tēporis ex coniūctione contrariarū rerū tempestates efficit, sane sciendum vltimas partes tam autumni q; veris significare quibus sunt procellæ, quod de autūno hic indicat versus, atq; vbi iā breuiorq; dies & mollior æstas, de vere hic, spicea iā campis cum messis ī horruit. deinde ait Ruit. i. præcipitatur in finem. & in hoc talis est sensus. b ¶ Quid dicam, quantū oporteat solicitum ac studiosum esse agricolā tempore autumni & veris? c ¶ Vigilanda viris, vigilāter prouidenda. d ¶ Spicea messis, spicos de maturis frugibus abusiue dicimus, nam proprie est spicos quos per culmi folliculum. i. extremum tumorem aristæ adhuc tenues in modū spiculi eminent. e ¶ Inhorruit, intremiscit. f ¶ Frumenta lactētia, adhuc tenuia & lactis plena. Sane sciendum Varronem in libris diuinarum rerum dicere lactantem deum esse q se infundit segetibus, & eas facit lactescere. Et sciendum inter lactantem & lactentē hoc īteresse. quod lactans est q lac præbet, lactēs cui lac præbetur. g ¶ Flauis, maturis, spicula nomine pro culmo abutitur. h ¶ Induceret aruis, pro segetibus. i ¶ Fragili culmo idest quæ in fragili culmo erant. k ¶ Stringeret, secaret, vt Hic vbi dēsas agricolæ stringunt frondes. l ¶ Omnia ventorum cōcurrere inter se, vt, Mutati trāsuersa fremūt. m ¶ Sublimem expulsam eruerent, idest per sublime portarent erutam segetem. n ¶ Turbine nigro, tempestate noxia. Horatius. Hic niger est, hunc tu romane caueto. o ¶ Culmūq; leuem, culmus est ipse calamus, stipulæ vero folia, quæ ambiunt culmum. p ¶ Agmen aquarum, impetus, vt Leni fluit agmine thy

Quid tempestates[a] Autumni. & sidera dicam?[b]
Atq; vbi iam breuiorq; dies, & mollior æstas?
Quæ vigilāda[c] viris: vel cū ruit imbriferum Ver,
Spicea[d] iā campis cum messis inhorruit[e]. & cum
Frumenta[f] in viridi stipula lactentia turgent?
Sæpe ego cū flauis[g] messorem induceret[h] aruis
Agricola, & fragili[i] iam stringeret[k] ordea culmo,
Omnia[l] ventorum concurrere prælia vidi.
Quæ grauidam late segetem ab radicibus imis
Sublime[m] expulsam eruerēt. ita turbine[n] nigro
Ferret hyēs, cumulūq;[o] leuē, stipulasq; volāteis
Sæpe etiā imensuz cœlo venit agmē[p] aquarum.
Et foedam glomerāt tēpestatem imbribus atris

bris. est aūt hic ecbasis poetica ad describendā tempestatem.

ANT. ¶ QVID tempestates autu. ostendit quibus anni parte fieri tempestates, propterea cognoscendas, ne nimis obesse possint. ¶ Sidera, quæ scilicet tēpestatem producūt vt delphin sol in virgine, capra, argo centaurus, hædi, corona, vergiliæ, cassiope, tauri caput &c. de quibus late apud Col. li. xij. ca. ij. ¶ Atq; vbi iam breuiorq; dies, de bruma intelligit est autem ordo, & quid dicam vbi. i. quando dies breuior est, & mollior æstas, idest ipsius brumæ calor remissior q; scilicet fuerit in autumno. ¶ Vigilanda, vigilandum est brumæ tempore ob paruos dies, longasq; noctes. Vnde Col. etiam lib. xi. ca. ij. ait. Optimum est intra calen. Decembris sementē cōfecisse, sed etiam longis noctibus ad diurnū tempus aliquid adijciendum est, nam multa sunt quæ in lucubratione recte aguntur. Inertisq; agricolæ est expectare diei breuitatem. ¶ Vel cum ruit, vel quid dicam &c. ¶ Imbriferum ver, De vere udo latius superius dictū est. ¶ Quū messis, vel quid dicā cū messis &c. ¶ Lactātia, lacte plena, dum. n. adhuc mollescunt lacte plena esse videntur ipsa grana. ¶ Flauis aruis, propter flaua frumēta dixit. ¶ Ventorum, ventus est fluctus aeris teste. Pli. lib. ij. ¶ Quæ grauidam, Ordo est, quæ ventorum prælia eruerent ab imis radicibus segetem late, grauidam sublime expulsam, eruendo enim in altum expellunt. ¶ Hyems, ventorum tempestas & violentia, nam de pluuia iā dicet.

CHRI. ¶ VIRIS, hominibus fortib⁹. i. a qb⁹ abest ois segnitia, & laborum patientes sunt. ¶ Agmen, Magna vis eorum īpetu. ¶ Fœdam, non solum aspectu turpem, sed quæ oia prosternendo deturpat, vel fœdā crudelē, vt sensum det rei sensu cariti. ¶ Grauidā, cui⁹ spicæ plenæ sūt.

¶ COLLECTÆ

Collectæ[a] ex alto nubes. ruit[b] arduus æther,
Et pluuia ingenti sata læta, boumq; labores
Diluit, implentur fossæ, & caua[c] flumina crescũt
Cum sonitu, feruetq; fretis spirãtibus[d] æquor,
Ipse pater media nimborum in nocte corusca[e]
Fulmina molitur[f] dextra. quo maxima motu
Terra[g] tremit, fugere Feræ, & mortalia corda
Per gentes humilis[h] strauit pauor. ille flagranti
Aut Atho, aut rhodopẽ, aut alta[k] ceraunia telo
Deijcit, ingeminant[l] Austri, & densissim[o] imber.
Nũc nemora ingenti vẽto, nũc littora plãgunt[m]
Hoc metuens[n] Cœli menses, & sidera serua.

SER. a ¶ COLLECTÆ ex alto nubes, ab aquilone qui vtiq; de alto flat. i. a septẽtrione, & tẽpestates grauissimas facit, nã auster humilis ẽt vt Mũdus vt ad scythiã, riphæasq; arduus arces Cõsurgit, pmit libyæ deuexus in austros. b ¶ Ruit arduus æther, tonitribus per crepat, vt Cœli q; ruina. c ¶ Caua flumina, pfunda & alta. Lucanus, Rutubãq; cauũ. d ¶ spirãtibus, i. motu positis, alibi Qua vada nõ spirãt, nec fracta remurmurat vnda. e ¶ Corusca Fulmina, coruscãtia, vt Sibila lãbebãt lĩguis vibrãtib' ora. f ¶ Molit, agitat & iacit. g ¶ Terra tremit, terremotus efficit vel tremit terra tremere videt & pauet hi q terrã colunt. h ¶ Humilis pauor, q humiles reddit, vt pallidus morbus. i ¶ Aut atho aut rhodopẽ, p trãsitũ sm epicureos loquit, qui dicũt fulmina nõ iudicio deo, sed ex nubibus fieri, nã mõtes qd necesse fuerat fulminari? Athon aũt mons est græciæ, rhodope mons thraciæ. k ¶ Aut alta ceraunia, montes sunt Epiri, a crebris fulminibus dicti. Vnũ enim fulmẽ qđ colorat, aliud quod transfigit, aliud quod afflat, vt est ex quo me diuum pater atq; hominum rex fulminis afflauit. l ¶ Ingeminant austri, repetunt suos flatus vẽti. m ¶ Plangit, resonare facit, alij legunt Plãgunt, vt sit nemora & littora plãgunt, idest resonant. n ¶ Hoc metuens cœli menses & sidera serua. i. duodecim signa qbus menses cognoscimus. Sidera autem vel tempestates vel planetarum motus. Sciẽdum autem vt diximus de planetis quinque duos esse noxios Martem & saturnũ, duos bonos Iouem & Venerem, Mercurius vero talis est qualis ille cui iungitur, vnde etiam fingitur minister esse deorum, q eorum obtemperat potestati, hinc est q dicit In quos cœli orbes erret Cyllenius ignis, idest vtrũ in septentrionalem, aut in australem partem inclinetur, aut cui planetarum cohæreat, vt q̃litatẽ Mercurij ex illo possis agnoscere. Cyllenius autem ignis propter stellam mercurialem dicitur, quia in Cylleno monte arcadiæ dicitur natus esse mercurius.

ANTO. ¶ COLLECTÆ ex alto nubes. Exhalat a terra humida caligo, alias vero propter vapores fumida, nubesq; liquore egresso in sublime, aut ex aere coacto in liquorem gignuntur, vt scribit Pli. li. ij. ca. xlij. ¶ Ex alto, id dicit, qa ascendũt vt patuit in aera nubes, & inde ex alto aq̃s emittunt. Nec intelligas ab aquilone, nam vt dicit Pli. li. ij. ca. xlix. venti a septẽtriõe reliquos cõpescunt, & nubes abigũt. ¶ Ruit, ruere videtur propter imbres, ignes & tonitrua. ¶ Fretis spi. æstibus insonantibus. ¶ Nimborum, tempestatum, sed cur Ioui fulmina assignentur videto Pli. lib. ij. ca. xx. ¶ Athon, est athos macedõiæ mons, vt scribit Pli. li. iiij. Solinus aũt ait, q est athos sublimis adeo, vt altior æstimetur q̃ vnde imbres cadunt, de Rhodope diximus in bucolicis. ¶ Ceraunia, sunt altissimi epiri mõtes, a crebris fulminibus dicti. κεραυνὸς. n. fulmẽ dr. κεραυνῶ fulmino. ¶ Austri, humidus est auster & pcipue Italiæ. Saluberrim' oium aq̃lo, noxius auster, noctu auster iterdiu aquilo, vehementior Pli. li. ij. ca. xlix. ¶ Plãgunt, resonant. ¶ Hoc metuens &c. i. tẽpestates pdictas. ¶ Cœli menses. i. primi mobilis signa, vñ menses sm indo, Babyloniorũq; dogmata ex solis ambitu instituti sunt. Hic ẽt optime Cic. in li. de na. de. ait, q lunæ cursus, qa mẽse spacia cõficiunt mẽses noiant. ¶ Serua, ob sua, q̃dã. n. singulo huõi ignea sunt impssiones calidas, cometas, fulmina & depopulationes producentia, q̃dã terrea terræmotus, sterilitates & fertilitates, annonæq; inopiã aut copiã, q̃dã aereã, vento rabiẽ, ac tranq̃llitatẽ, q̃dam aquea inũdationes aqua & pluuias gñantia. ¶ Et sidera. i. octauæ sphæræ imagines, ac ea stellas a qbus imaginibus inæqualibus sm Chaldeo sententiã, menses tardi breuesq;, vt supra meminimus determinati sunt, quæ sidera simi lia opa pducũt cũ fulgoribus tonitruis torrentibus terræmotibus depopulatiõibus vento ac pluuia tempestatibus. seu tranquillitatibus & aeris serenitate.

Athos

Ceraunos

Ceraunô

CHRI. ¶ RVIT arduus æt. Hæc descriptio & commiserationem commouet. & locum ipsũ crebris præceptis horridiorem factũ poetico nitore exhilarat. Et quod in re maximũ est auditorem ad id qđ pcepit magnitudine vi-

litatis propósita vehementer accendit. Non enim tm̃ noscendæ astrologiæ laborem nisi vt vitetur summum incómodum subire par esset, De turbine ac fulmine dicemus in primo æneid. ¶ Densissimus, quia ex condensato aere fit pluuia. ¶ Menses cœli, Qui ex cursu cœlesti fiunt. ¶ Plangunt, Proprie plangere est cum ex mœrore mulieres corpus tundunt. Illa autem ventorum percussio in tempestate illum mœrorem videtur imitari. Plãgere

Frigida[a] Saturni sese quo stella receptet,
Quos[b] ignis Cœli Cyllenius erret in orbes.
In primis[c] venerare Deos, atq; annua[d] magnæ

SER. a ¶ FRIGIda saturni quo sese stella receptet. i. nocens, vt Frigidus o pueri fugite hinc, latet anguis in herba. Iõ aũt hoc dicit, q̃a saturnus deus pluuiaꝝ est, vñ etiã p̃mus senex fingit. nã senes nouimus semp̃ eẽ gelidos. hic aũt in capricorno facit grauissimas pluuias & p̃cipue in italia, vñ & Horati⁹ ait, Seu tyrãnus hesperiæ Capricornus vndæ, vt in scorpio grandines. Itẽ in alio fulmina, i alio ventos, vñ p̃cipit nos scire debere, i qđ se signũ recipiat sidus saturni. Sane pite ait receptet: vt ex freq̃ntatiuo v̾bo nobis ostenderet saturnũ bis ad vnũq̃dq; signum reuerti, qđ alij planetæ minime faciũt. solus enĩ est q & lõgius a sole discedat, & bis ad vnũquodq; signũ recurrat. b ¶ Quos ignis cyllenius erret in orbes, ordo est, in quos orbes cœli erret Cyllenius ignis, & bñ erret, nam planetæ vocant̾ απο τῆς πλανης. i. ab errore. nã interdũ ad austrũ, interdũ ad septentrionẽ, plerũq; p̃ mũdum, nõnunq̃ cũ mundo feruntur. c ¶ In primis venerare deos, Post hæc cognita da p̃cipue operam sacrificijs, q̃bus tẽpestates & pluuiæ possint repelli & mire hoc statim subiũxit, quia occurrebat, qđ p̃dest tẽpestates futuras videre, & bñ ait in primis p̃cipue, & ante oĩa. nã alia neglecta p̃nt habere emendationẽ, tẽpestas aduenìens nisi ante p̃uideris vniuersa subuertit. d ¶ Annua sacra refer cereri, anniuersaria magna, sicut in æneide Annua q̃ differre nefas. & Ambaruale sacrificium dicit.

PRO. ¶ FRIGIDA saturni. q. s. s. r. quos ignis cœlo. c. e. i. orbes. Oĩbus stellis sol & lumẽ dat & calorẽ. infra solem aũt Veneris stella est tribus hemitonijs seposita intercedentibus, supior sole Martis stella est, quæ pyrois appellat̾, tono intercedente altior, inde hemitonio superior est Iouis, quæ appellat̾ phaethon. sũma est saturni, quæ quia p̾prior est chrystalo. hoc est cœlo in ea deficit color solis. Rapit. n. eũ ad se pyrois, quæ stella ardore suo horrore ac frigore saturno venientẽ in Iouẽ temperat. Cyllenius aũt Mercurij stella est, quæ duobus tonijs infra saturnum est, & vocatur stilbon. Ait ergo obseruãdos eẽ agrestibus, vt vitare possint tẽpestates, occasus stellaꝝ, & in quo quæq; sit signo.

ANTO. ¶ FRIGIDA saturni, frigida ait q̃m natura ipsa frigidum est, & accidẽtaliter siccum, ac p̾p retrogradationẽ quã patit̾, vti & cæteri planetæ, & situs circa stellas humidas q̃si q̃s humidus efficit̾ grauissimas tẽpestates. producis. ¶ Quo se receptet, an in signa ignea, terrea ue &c. an efficiat̾ septẽtrionalis, meridionalis ue, an ascẽdẽs, & descendens ue, in ecẽtrico vl̾ epicyclo, an direct⁹, retrogradus ue, an circa imaginẽ octauæ sphæræ illã vel istã, an circa illã vel hãc de se, sui ue nã stellã, an in applicatione corporali siue aspectuali ad illũ vel istũ planetã existat, an oriatur aut occidat cosmice, cronice seu heliace, an in hoc vel illud tẽplũ siue domũ cœli se receptet. ¶ Quos ignis cœ. cyl. er. in or. obsuat item sicuti de saturno & cæteris errat. scis, in q̃ cœli orbes errãt ignis, Cylleni⁹ i. stella Mercurius, q inter cæteros tã in motu diuersus q̃; etiã in ĩpressione varius ẽ, q̃m puertibilis est nãæ, cui nãq; associat̾ corpore vel aspectu, illius nãm assumit. Quare p̃cipit Virg. totius astrologiæ pitiã cõplectẽs p̃cipue Mercuriũ obsuandũ esse, q qdẽ nimbosas p̾cellas, vẽtoꝝ rabiẽ & p̃cipitãtes demittit ĩpressiões, Demũ p mẽses cœli signa duodecim p̃mi mobilis, itroitusq; planetarũ in p̃ncipia eorũdẽ & sitũ, & p sidera octauæ sphæræ imagines, ac saturni, Mercurijq; sidus oĩuꝫ planetaꝝ influẽtias obsuare hortat̾, q̃m ex ijs p̾fectũ reddit̾ vaticiniũ p̃fatas tẽpestates timẽtibus, hæc eadẽ a Tholopho supiori accepimus. Pli. aũt li. ij. ca. viij. sic ait. Qđ vocãt saturni sidus sũmũ est. iõq; minimũ videt̾, & maximũ ambit circulũ, annos q; xxx. ad p̃ncipia suæ sedis regredit̾ nãæ ẽ gelidæ & rigẽtis. Hæc ille & Ptolemeus li. iiij. p̾tium de Cyllenio inq̃t q stellæ Mercurij opus est in maiori pte desiccare & æqualiter humectare, in q̃busdam etenim oris desiccat humores eo q nusq̃ a calore solis nimis elõgat̾, in q̃busdam v̾o humectat, eo q eius locus supest lunari sphæræ, q̃ terræ p̾pior existit, & in hoꝝ qdẽ vtroq; eius alteratio est festina. Ventoꝝ & hic auctor existit, ob ĩd q eius motus circa solẽ citior habet̾. Planetæ

CHRI ¶ SATVRNI, Saturnus Cœli & vestæ quæ terra est filium dixerũt. ideo autẽ cœli filius quia solemus eos quoꝝ virtutem miramur aut q repẽte veniũt cœlo cecidisse dic̾. Terræ autem Saturn⁹

TVA

ræ aũt ꝙ ignotis parentibus natos filios terræ dicimus, sed verius alij putant esse. Saturn⁹
cũ potentissimus rex esset ad memoriam parentũ retinendam nomina eorũ cælo, terræq́
indidisse, vt ẽt videmus & montes & maria & flumina a viris nomen sumpsisse. In historia
ꝑterea sacra scribitur, ꝙ saturnus Opem in vxorem duxit. Titã autem cum regnare vellet,
erat.n. maior natu, frater tñ aiaduertens matrem, sororesq́ suas saturno fauere, ꝙ forma
ꝑstantior esset concessit, sed ea lege ne saturnus prolem masculinã tolleret, vt regnũ ad so-
bolem suum esset redituꝛ, ille tñ quattuor liberos clanculum sustulit. Ioue͂ Neptunũ Pluto-
nem & Iunone͂. Titan vbi hæc cognouit, cũ filijs qui titani dicũtur aduersus Saturnum bel-
lũ parat. Illumq́ atq́ opem sororem bello captũ muro includit. Qđ etiam affirmat Sybil-
la inde iuppiter cretensiũ manu collecta parentes in libertate͂ restituit. Sed Saturnus ex ora
culo noscens fore, vt a filijs regno pelleret̃, ob hocq́ ioui insidias te͂deret a Ioue regno pul
Latium sus in italiã profugit & vbi postea Roma fuit latuit, ex q̃ re latiũ illã regiones qm̃ ibi latue
rit appellauit. Receptus est aũt a iano illius religionis rege, & eos agriculturã ab eo esset
edoctus regni illũ sociũ assumpsit. Et cũ primũ æs signasset, in altera parte vt ait Macrob.
Satur. effigie͂ in altera naue q̃ vectus erat expressit. Veꝛ cũ inter hæc satur. subito nõ compa
risset. Ianus in eius honoris amplificatione͂ oẽm terrã suæ ditionis parente͂ saturniã appel-
lauit & arã, & saturnalia illi instituit, & simulacrũ eius tanq̃ agriculturæ inuentoris falce͂
signiuit, & qm̃ hoc regnante nemo seruitijs, nullũq́ furtum factũ est in saturnalibus oĩs li
centia seruis permittit̃, & in eius æde ærariũ institutũ est veluti in illa tutius esse posset, at
q́ hæc in historia. Referunt ꝑterea ad physicã rõnem & dicunt illud tempus esse. Vñ græce
κρονος appellat̃ remota h ab eo qđ est χρονος, qđ græce tp̃s signat. Vñ volunt illũ voras-
se filios oẽs præter ioue͂, Iunone͂. Neptunũ, & Plutoneꝫ, q̃a tp̃s oĩa cõsumit q̃ corruptibilia
sunt ꝑter q̃ttuor elementa. iuppiter.n. ignis est, iuno aer, Neptunus aqua, & Pluto terra latine
aũt dr̃ saturnus a saturitate qm̃ oĩbus rebus corruptibilibus saturat̃ tempus. Alij dñt a satu
cuius cã de cœlo est. Crediderunt.n. saturnũ cœlũ esse, & opem terram, cuius ope alimen-
ta humanæ vitæ q̃runtur, vel ab opere quo fructus, frugesq́ nascunt̃. Huic deæ, & Saturno
Cecrope͂ i Attica primũ aras instituisse, Philocorus refert & illos iouemq́ ꝑ terra coluisse,
instituisseq́, vt patresfamilias frugibus ac fructibus iã pceptis passim cũ seruis vescerẽtur,
cũ quibus in iure colendo labore͂ tollerauerãt. Alij saturnũ sole͂ esse dñt, qm̃ ipse est auctor
te͂porum, in saturni te͂pli fastigio Romani Tritones cũ tubis sculpsere caudis, terræ insertis
significantes ꝙ a sua ætate ꝑ oĩa deinceps tp̃a historia q̃ prius obscura erat clara sit. Pñi suo
Cœlo virilia amputasse referũt & in mare ꝓiecisse, quoꝛ agitatione spuma effecta Venere͂
genuit, q̃a vis cœlestis in terrã defluens cã est generationis Si in ad stellã ipsam Saturnũ re-
ferimus, ipse est supremus oĩum planetaꝛ, Et qm̃ habet sphæras amplioris circunferentiæ
oĩum tardissimus in cursu est. In singulis.n. signis triginta moratur menses. Est planeta om
nino maliuolus. Nã vt demonstrat Ptolomeus in li. de harmonia. Vitã nostram ꝑcipue sol
& luna moderat̃. Deinde dicit ioue͂ & Venerem nobis ꝓpitios, Saturnũ & Marteꝫ ea rõne
aduersos q̃a certi sunt numeri ꝑ quos omnia q̃ sibi conuenienter iungunt̃ & aptant̃ fit iuga-
lis cõpetentia, nec quicq̃ potest alteri nisi per hos numeros cõuenire, post hæc longo ordi
ne explicat huiusmodi numeros, ac ostendit iouem & Venere͂ interuentu numeroꝛ illoruꝫ
cum luminibus bene iungi & cõsociari, alia nullius numeri nexu applicari, & iouis stellã
Soli per oẽs numeros, Lunæ ꝑ plures, Venere͂ vo lunæ per omnes, Soli aũt ꝑ plures iungi,
indeq́ fieri, vt q̃uis vtraq́ propitia sit stella, propitior tñ sit iuppiter. Saturnũ autem & ali
qua extrema linea ad solem Marte͂ ad Lunam referri, ideoq́ minus commodos esse plane
tas demonstrat. Est ergo maliuolus saturnus & siccus & frigidus, q̃ duæ qualitates mortife-
ræ sunt, est nocturnus ponderosus plus nocet retrogradus q̃ rectus, Vnde fabulæ illi falceꝫ
tribuunt, q̃ tunc maxime secat cum reducit̃, Colore plũbeo est, sm̃ ptolemeum, & producit
hoı̃em fuscum, turpem, pigrũ, grauem, ac tristem, corpore aspero & q̃ amet turpia & fœti-
da, domus saturni Capricornus & Aquarius. Dominum habet in libra significat ædificium
doctrinam, & locũ frigidũ. Pingebatur autem apud priscos homo senex canus, prolixa bar
ba, curuus tristis, pallidus, tecto capite, & qui dextra falcem, & in eade͂ serpentis imaginem
caudam suam ore mordentis, sinistra infantem filium ori deuoraturus admouebat, iuxta q̃t
tuor hunc aderant filij & vxor in forma matronæ, q̃ manu dextra se omnibus opem laturã
significaret. sinistra panem pauperibus porrigeret. ¶ Recepit, vsus est frequentatiuo, q̃a ve-
lox est planeta. ¶ Cyllenus. de Mercurio in quarto æneidos libro diximus. ¶ Venerare de-
os, sapienter admonet non sufficere diligentiam atq́ industriam humanam nisi diuinũ ac-
cedat auxilium. Et optimus poeta hortatur ad religione͂m. ¶ Inprimis venerare deos, Hesio.
item ait, Plutonem in primis venerare, atq́ annua sacra vota refer cereri.

Sacra refer cereri, lætis[a] operatus in herbis
Extremæ[b] sub casum hyemis, Iam[c] vere sereno
Tunc agni[d] pingues, & tunc mollissima[e] vina,
Tum somni dulces, densæq;[f] in môtib[9] vmbræ
Cuncta tibi[g] Cererê pubes agrestis odoret.
Cui tu[h] lacte fauos, e miti dilue Baccho.
Terq; nouas circum foelix[i] eat hostia fruges,
Omnis[k] quam chorus, & socii comitêtur ouâtes
Et Cererem[l] clamore vocent in tecta neq; ante
Falcem maturis quisq; supponat aristis,
Quam Cereri torta[m] redimitus tempora q̄rcu
Det motus[n] incompositos, & carmina[o] dicat.
Atq; hæc vt certis possimus discere signis
Aestusq; pluuiasq; & agenteis frigora Ventos,
Ipse pater statuit quid mêstrua[p] Luna moneret.

SER. a ℂ LAETIS operatis in herbis, aut dans ope rā ɔuiuijs, aut postq̄ opera cūcta cōpleueris. b ¶ Extremæ sub casum hyemis, circa fines hyemis anteq̄ ver īcipiat. c ¶ Iā vere sereno, ver pluuiale ipsū est, sed circa finē incipit eē serenū, dicit ḡ vere sereno vt sit iā tunc & ver & serenū. d ¶ Tunc pingues agni, sub audi sunt, quia aut epulis, aut sacrificijs sunt apti. e ¶ Mollissima vina, carentia asperitate & defæcata. e ¶ Densæ in môtib[9] vmbræ, q̄a tūc incipiūt arbores frondescere. g ¶ Tibi, in honorē tuum, & in tuā gratiā. h ¶ Cui tu lacte fauos & miti dilue baccho, cui tu liba de lacte, melle, & vino, nā superfluū est qđ quidā dicunt contra religionē dixisse Virgilium licere Cereri de vino sacrificari. pontificales nanq; hoc nō vetāt fieri, qđ aūt ait Plautus in aulularia cuius ipsi vtunt exēplo, Cereri nuptias facturi estis, quia temeti allatū nihil video, nō est huic loco contrariū, nā aliud est sacrificiū, aliud nuptias Cereri celebrare, in q̄bus re vera vinū adhiberi nefas erat, quæ Orci nuptiæ dicebātur, quas præsentia sui pōtifices ingenti solēnitate celebrabāt, Alij hunc locū aliter accipiunt, vt miti baccho nō sit septimus casus, sed datiuus, & duo nomina ītelligimus liberi & Cereris, nā supra quoq; ait in p̄mis venerare deos, vt sit sensus, cui Cereri & miti Baccho fauos lacte dilue. i. eis sacrifica melle & vino p̄mixtis. i ¶ Fœlix hostia. i. fœcūda, & dicit ambaruale sacrificiū. qđ sæpe ē porca fœcūda, & grauida fieri ɔsueuerat, siue foelicē dicit cuius sacrificio & īmolatiōe fœcūditas agrorū merebat. k ¶ Oīs quā chorus, chorus p̄prie est coetuū & cantus atq; saltatio. l ¶ Cererē clamore vocēt, īuocēt dari copiā frumētorū. m ¶ Torta redimitus tēpora quercu. i. hās in memoria victū priorē a quo Cereris reuocatus est benignitate, nā olim hoīes glādib[9] vescebātur. n ¶ Det motus īcōpositos. i. saltatiōes aptā religiōi, nec ex vlla arte veniētē, Salustius, saltare elegātius q̄ necesse est p̄bæ. o ¶ Carmina dicat, hymnos. p. ¶ Mēstrua luna, vñ & mene dē,

ANT. ℂ Operatus. i. sacrificās. ¶ in herbis læ. i. in satis. ¶ Mollissima, dulcissima, iucūdissima. ¶ Tibi, ad tuū cōmodū. ¶ Miti bac. Macr. li. iii. sat. inq̄r. Poeta sciēs cereri mulso libari, adiecit miti baccho fauos dilue. i. mitescere vinū dicēs quo mulsum cœpit fieri, ad diē aūt xii. calē. Ianuarij Herculi & cereri faciebant sue p̄gnāte panib[9] mulso. Verū q̄ Pli. li. xiiij. Aristeus p̄mus oīum mel miscuit vino suauitate p̄cipua. ¶ Fœlix ho. i. eximia. Verū ei[9]. n. docet eximias dictas hostias q̄ ad sacrificiū destinatæ eximant e grege vel q̄ eximia specie, q̄ offerēdæ numinibus eligant. Ambaruualis hostia ē, vt ait Pōpeius festus q̄ rei diuinæ cā circū arua ducit ab ijs q̄ p̄ frugib[9] faciūt, hæc & plura macro. li. iij de historiarū generibus. ¶ Chorus, multitudo in sacris collecta. ¶ Cererem, ipsa frumēta. ¶ Quā cereri tor. Cato p̄ceptū est. c. quidē. cxxxiii. vbi docet p̄usq̄ messes facias cereri sacrificādā eē porcā. ¶ Atq; h vt cer. Mac. li. v. ait, q̄ poeta hæc serenitatis, tēpestatisq; signa de arati phænomenis traxit. ¶ Aestusq; p i. ¶ Mēstrua luna. i. q̄ mense quoq; suū p̄ficit cursus, vñ & mēsis mene. i. luna dicitur.

CHRI. ℂ OPERATUS, operari sacrificare significat. Proper. Cynthia iam noctes est opata decē. Nulla. n. opa excellentior est q̄ sacrificium. Hor. Vnico gaudens mulier marito p̄deat iustis opata sacris. ¶ Cui tu lacte fauos & miti dilue baccho. Optime hic Ser. adde etiā q̄ poeta, vt ait, Macro. Ita in rebus doctrinæ sectator vt ī verbis eloq̄ntiæ executor legerat q̄ ad. x. calen. Ianuarias Herculi & Cereri faciebāt sue p̄gnāte & panibus & mulso iccirco dixit, & miti Baccho. i. mulso. Nā melle domitū vinū mulsum fit. Vnde ipse alibi. Et durū bacchi domitura saporē. Diluere autē ē cū rē duriorē, spissioremq; admixto humore liq̄facimus vt, Diluis helleborū, ergo mella q̄ crassiora sunt vino diluimus. ¶ Terq;, ambarualem hostiam intelligit de qua diximus in Buco. ¶ Quercu, q̄m Cæsaris beneficio hoīes fruges adepti a q̄rnis glandibus q̄bus antea vescebantur abstinuere.

ℂ CADERENT

Quo signo caderent[a] Austri, quod saepe videntes
Agricolae propius stabulis armenta tenerent.
Continuo Ventis[b] surgentibus, aut freta[c] ponti.
Incipiunt agitata tumescere, & aridus[d] altis
Montibus audiri fragor, aut resonantia[e] longe
Littora misceri, & nemorum increbrescere[f] murmur.
Iam[g] sibi tum curuis male temperat[h] vnda carinis.
Cum medio[i] celeres reuolant ex aequore Mergi:
Clamoremque[k] ferunt ad littora, cumque marinae[l]
In sicco ludunt Fulicae, notasque paludes
Deserit, atque altam[m] supra volat ardea nubem.

SER. a ¶ CADERENT austri, desinerent venti. Ex hoc etiam loco prognostica sunt translata de Arato, & pauca de multis. propius stabulis armenta tenerent. s. propter repentinos casus tempestatis aut grandinis, vel terremotus aliorumque, & dicit quae videntes agricolae possint haec ventura praescire. b ¶ Ventis surgentibus, flare incipientibus, vnde est, e contrario cum venti posuere, idest flare desierunt. c ¶ Aut freta ponti, littora pelagi, quae feriuntur a fluctibus. duo autem dicit naufia. futura enim tempestate & ante aduentum fluctus mouet, & fragor audit e siluis arcana quadam ratione naturae. d ¶ Aridus fragor, sonitus qualis solet fieri ex aridis cum frangunt arboribus, ergo aridus nimius, omne enim quod aridum est, cum frangi coeperit nimium efficit sonum, fragor etiam a fractarum rerum nominatus est sonitus. e ¶ Aut resonantia longe, Littora misceri, το αυτο, idest bis idem dixit. misceri autem perturbari, vt Miscet agens telis. f ¶ Increbrescere murmur, saepe & crebros fieri sonitus. g ¶ Iam sibi tum, scias inquit in pelago esse grauissimam tempestatem, quum mergi ad littora confugiunt. Poetice autem ait, sibi tum vnda male temperat a curuis carinis, idest sibi non parcit, sed crescit in perniciem suam. Nam in carinam scindendam consurgit, & nauigantum perniciem. temperat autem absolute posuit, nam certe sub audit male. h ¶ Temperat, seipsam sibi. i ¶ Cum medio Celeres reuolant ex aequore mergi, scias inquit in pelago esse grauissimam tempestatem. cum mergi ad littora confugiunt. mergi autem sunt nonnulli, quos coruos aquaticos vocant. k ¶ Clamoremque ferunt. i. si cum clamore reuertunt, nam plerumque plura dicit signa e quibus vnum non sufficit, sed omnia sunt animaduertenda, vt cum cornix plena pluuiam inuocat improba voce, Et sola in sicca secum spatiatur arena. l ¶ Marinae fulicae, ad discretionem fluuialium. Fulicae autem sunt aues aquaticae Anatibus paulo minores, sed corporis forma consimiles. m ¶ Altam supervolat ardea nubem, Ardea autem dicta est quasi ardua, quae cum altius volauerit tempestatem significat, Luca. Quod signum ausa volare ardea.

ANTO. ¶ CONTINVO ventis. Plinius lib. xviii. cap. vbi inquit, Mare si in tranquillo portu a cursu stabit, & murmurauerit intra se ventum praedicit. Si identidem, hyemem & imbrem. Id quoque de mari ait, saepe & silentio intumescit, flatuque altius solito iam intra se esse ventos fatetur. ¶ Aut resonantia longe. Littora misceri, idem Plinius ait quod littoris ripaeque si resonabunt tranquilla asperam tempestatem praedicunt. ¶ Et nemorum increbrescere murmur. idem inquit, Eqdem & montium sonitus nemorumque mugitus praedicunt. s. ventos. ¶ Male sibi temperat, a curuis carinis, idest non se continet, sed carinis illiditur. ¶ Mergi, idem scribit mergi, anatesque pennas rostro purgantes ventum, caeteraeque aquaticae aues concursantes, grues in mediterranea festinantes, mergi maria aut stagna fugientes. ¶ Fulicae, ait idem quod fulicae matutino clangore, ranaeque quoque vltra solitum vocales tempestatis signa sunt. Veterem querelam quomodo Latona cum Apolline & Diana Iunonis iram fugiens, vertit agrestes in ranas in Lyciae finibus, videto Ouidi. lib. vi. meta. item, videto Aesopi fabellam, de ranis & hydria. ¶ Ardea, haec in mediis arenis tristis tempestatis signum ostendit, auctor est idem. Fulicae Ranae

CHRI. ¶ INCIPIVNT agitata tu. Hic locus propter ambiguitatem potest aliquid obscenum mentibus nostris afferre, itaque non saepe sunt haec a scriptore adhibenda. ¶ Inuenias quod Quintilianus sentit, Pronosticorum vero huiusmodi rones diligenter applicat Pli. in lib. xvi. ait enim est aquarum significatio. Mare si in tranquillo portu a cursu stabit & murmurauerit, intra se ventum praedicit. Si idem & hyemem & imbrem littoris, ripaeque se resonabunt tranquilla asperam tempestatem, & paulopost saepe & silentio intumescit. flatuque altius solito iam inter se esse ventos fatetur. Verum & in hoc loco caetera omnia prosequitur pronostica quae a Marone ponuntur Pli. ibi etiam haec sunt verba. Equidem & montium sonitus nemorumque mugitus, praedicunt tempestates. ¶ Aut resonantia longe, expolitio est. Eandem enim sententiam repetit. ¶ Increbrescere, ab eo quod est creber fit increbresco. ¶ Temperat sibi. i. abstinet, Nam qui abstinet ab aliqua re sibiipsi imponit temperantiam.

Sæpe etiam stellas[a] vento impendente videbis
Præcipites Cœlo labi, noctisq́; per vmbras
Flāmarum longos a tergo albescere tractus.
Sæpe leuē[b] paleam, & frōdes volitare[c] caducas,
Aut sūma nantes[d] in aqua colludere[e] plumas.
At boreæ[f] de parte trucis cum fulminat, & cum
Euriq́; Zephyriq́; tonat domus: oīa[g] plenis
Rura natant fossis, atq; oīs nauita ponto
Humida vela legit[h]. nunq̄[i] ip̄rudētibus imber
Offuit, aut illum surgentem vallibus imis
Aeriæ fugere grues, aut bucula Cœlum
Suspiciens[k] patulis captauit naribus auras,
Aut arguta lacus circumuolauit irundo,

SER. a STELLAS præcipites, sequit̄ vulgi opinionē, nō enim oīa prudēter a poeta dicēda sūt, nā quod aūt videmus stellas quasi cœlo labi, particulæ sunt ignis ætherei, q̄ fiūt ex igne ætheneo, quū vehementior ventus altiora pcurrerit, & inde q̄sdā particulas trahere cœperit, q̄ simulāt casum stellarum, nā stellæ cadē non possūt, quarū natura est vt stent semp, vñ & stellæ vocant̄, & sciēdū est ab illa pte ventū flatur, in quā ille ignis ceciderit. b Sæpe leuē paleā, dat aliud signū quod fit quū futuro vēto p motū spōte sua leuis palea volitat. c Et frō. arborū minores & leuiores. d Nātes, natātes. e Colludere, moueri. Teren. Cōgruunt istū maritimus stulto ludē, idest moueri. Virgilius, Ludere pēdētes pueros. f At boreæ de pte trucis quū fulminat, hoc vult dicere vbiq; grauissimas & ingētes efficit pluuias tēpestas ab his mota vētis. g Oīa plenis Rura natāt fossis, opiunt̄ terræ, aqs & fossæ, vbicūq; fuerint īplent̄, & est hic Metaphora dicit. n. natare rura cū terra īmobilis est. h Legit. i. colligit. i Nūq̄ īprudentibus īber Offuit, Alij ī vacare volunt, alij augentis hēe significationem, vt sit nunq̄ imber valde prudentibus offuit, q̄ res satis nō sunt idoneæ, vñ melius est intelligere, nunq̄ imber offuit nō añ pulsus tā clara sui signa dat. vt imprudentibus ignauis accipiamus, nā hoc dicit, nunq̄ nescienti nocet īber, qa se designat añ ventur, & scimus leuiora esse mala, q̄ ex opione cōtingunt, aut aerij coloris, aut in altū volantes, dicit autē grues de vallibus fugē, nō pluuiā de vallib' surgere. k Suspiciens patulis, hic locus oīs de Varrone est, ille. n. sic Tū liceat pelagi volucres, tardasq; paludes Cernē, īexpleto studio certare lauādi, Et velut īsolitū pennis infundere rorē, Aut arguta lacus circūuolauit irundo. Et bos suspiciens cœlū (mirabile visu) Naribus aeriū patulis decerpsit odorē, Nec tēuis formica cauis ñ euehit oua.

ANTO. SÆPE etiā stellas, Pli. de stellis ait, discurrere eū vident̄, ventiq; ptinus sequunt̄, idest: Si volitare plures stellæ videbunt̄ quo ferūtur albescentes, ventos ex ijs partibus nunciāt, idem li. ij. ca. xxvi. inquit, Fieri videtur & discursus stellarū nunq̄ temere, vt non ex ea parte truces venti oriant̄, & ex ijs tūc procellæ in mare, terrisq;. Quo cur ita fuit problema, legito apud Alexandrū aphrodisiū. — Stellæ cadentes

Et frōdes volitare caducas, idem ait, q̄ tēpestatem prædicunt sine aura, quæ sentiātur folia ludētia. Lanugo populi aut spinæ volitās, aqsq; pluma īnatās. Boreæ trucis, terribilis, deuius vt legito Ouid. circa finem libro sexto met. flat autem boreas inter septentrionem, & exortum solstitialē, vt scri. Pli. lib. ij. ab oriente hō brumali vulturnus quem græci eurū appellant, ab occasu æqnoctiali fauonius q̄ zephyrus a græcis. Imprudentibus. i. incautis, & inscijs, nam quisq; signa futuræ tempestatis puidet, vel īprudentibus. i. valde prudentibus, vt apud Cice. lib. v. Tus. qui nihil metuant nil agāt nisi concupiscant, nulla impotentia efferantur idest valida seu magna potentia. Surgentem ventum. Bucula, ait idem q̄ boues cœlum olfactātes, seq; lābentes contra pilum prǽsagia aeris sentiunt. Irundo. Ait idem, q̄ hirundo tam iuxta aquā volitans, vt pēna sæpe percutiat, hyemem nunciat. — Irundo

CHRI. LABI præcipites, labentes. præcipites. i. ad inferiora tendentes. Longos tractus, lōgos quasi sulcos, quos a tergo sibi relinquūt. At boreæ de pte, cū eodem tpe a diuersis locis flant venti magnæ solent pluuiæ concitari. Nam boreas septētrionalis ventus est eurus orientalis, zephyrus occidentalis. Rura natant fossis, aliter dicimus rura natant cū diluuio exundant. Aliter homo natat, nam hic sup aquas fert̄, illa intra aqs dimersa latent. Imber, Qui cōcitatior, maiorq; est q̄ pluuia. Irūdo, auis ē; Irudo sanguisuga, est ergo irundo ex ijs animantibus, q̄ neq; fera oīno nec māsueta sunt, nidum luto pstruūt, stramento corroborant, si qñ inopia est luti pennis multa aq̄ madefactis puluerem spargunt. In ægypti heracleotico hostio molem cōtinuatione nidorū vagāti nilo īexpugnabilē opponūt stadij vnius spacio, q̄ humano opere pfici nō posset, vt latius narrat Pli. — Irundo

ET VETEREM

SER.

Et veterem[a] in limo Ranæ cecinere querelam
Sæpius ꝛ tectis penetralibus extulit oua
Angustum Formica terens iter, ꝛ bibit igens[b]
Arquus, ꝛ e pastu[c] decedens agmine magno
Coruorum increpuit[d] densis exercitus[e] alis.
Iam uarias[f] pelagi volucres ꝛ quæ Asia circum
Dulcibus in stagnis rimantur[g] prata Caystri
Certatim largos humeris[h] infundere rores
Nūc[i] caput obiectare fretis, nūc currere[k] i vndas
Est studio[l] incassum videas gestire lauandi
Tū Cornix[m] plena pluuiā vocat iproba voce,
Et sola in sicca secum spaciatur[n] arena.
Nec nocturna quidē carpentes pensa[o] puellæ
Nesciuere hyemem, testa[p] cū ardēte viderent

a ¶ ET VEterem in limo ranæ, fabula duplex est, nam vt Ouidius dicit, Ceres quum Proserpinam quæreret ad releuandā sitī accessit ad q̄ndā fonteꝫ, tūc eā lycij rustici a poto phibere cœperunt. & ꝯturbantes pedibus fontem, quum ꝑ eā mitterent turpem narib⁹ sonū, illa irata eos ꝯuertit in ranas, q̄ nūc q̄q; ad illius soni imitationē coaxant, sed hī non est valde aptū, naꝫ illud magis insultatio fuerat [q̄ꝫ q̄]rela, & pœnā sacrilegij iuste ꝓtulerant, vn̄ magis Aesop⁹ sequendus est, q̄ dic̄, quū Iuppiter reges oībus aīalibus daret, & ranis desisset colēdū breuissimū lignū, tūc illud aspnatæ sunt, inde exquetæ appellatæ sunt ranæ, tunc Iuppiter iratus hydrū eis dedit qui vescitur ranis. b ¶ Bibit igens Arquus, sequtur rursus vulgi opinionē. c ¶ E pastu decedens agmina magno, dicit etiam coruos ꝓpter futuram inūdationem a pastu fugere. d ¶ Increpuit, insonuit. e ¶ Exercitus, multitudo. f ¶ Iam varias pelagi volucres & q̄ asia circū Dulcibus in stagnis rimantur prata caystri, Hæc est vera lectio, & sensus talis est. Iā varias volucres pelagi, & eas quæ circum asia prata rimantur in dulcibus stagnis caystri videas certatim largos humeris īfundere rores, nā si iaꝫ varie legeris, sensus nulla ratione procedit. Caystrus aūt fluuius est, Asia ꝟo palus, Vnde fecit per deriuationem possessiuū, q̄d possessiuum quātū ad litteram similis est primitiuo suo, nā de ꝓuincia ꝓrata asiatica diceret nō asia prata, & de palude asia a longa est, de ꝓuincia breuis, vt Europa atq; Asia pulsus. & est homericus ꝟsus.
ασὶ ωὶν λειμῶνι καυςρίου αμφι. ςέεθρα.
g ¶ Rimanẽ, pascunẽ in pratis, cibū per terræ rimas reqrentes. Nā rimari tractum est a porcis, q glādes rimanẽ de rimis terrarum. h ¶ Humeris īfundere rores, pfundere humeros largis aqs, & quasi se irritare. i ¶ Nunc cap. ob. fre. mergẽ sub aqs caput. k ¶ Currere ī vndas, se ī aquā mittẽ & natare. l ¶ Studio gestire lauādi, lætitiā suā habitu corporis significare, nā vt hoīes lætitiā suā verbis sic aues corporis gesticulatione exꝑmūt, Incassum aūt ideo quia plumariꝫ cōpositio aquā minime admittit ad corpus. m ¶ Tū cornix plena, rauca contra naturā suam. Et vocat poetice, nō enim vocat sed denūciat pluuiā. Et notādū cornices rauca voce & solā pluuiā ꝓdicere. Coruos ꝟo & plures & voce tēui & purissima cōtra naturā suā, vt Tū liquidas corui ꝓsso ter guttuẽ voces, & alti⁹ alijs auibus sonāt, sed cū pluuiā ōnūciāt, tenues formāt. n ¶ Spaciaẽ, discurrit, nec nocturna q̄ sẽ dicit, nec puellas q̄dē carpentes lanas nocte ignorare vēturā tēpestatē si sciāt hoc q̄d nūc dicit. o ¶ Pēsa, lana q̄ ad pensum daẽ puellis intra ꝯstitutos dies parāda. p ¶ Testa cū cū ardente, ꝓp vilitatē noluit dicere lucerna sed nec lychnum, quēadmodum in heroico carmine Depēdent lychni dixit. medius enī in his stilus est libris, sicut diximus supra.

PRO.

¶ ET VETEREM in Limo ranæ cecinere q̄relā, in lycia latona æstu exhaustis vberibus educans Apollinē & dianā īfantes, accessit ad melā fontē, at quū vellet bibẽ, phibuit eā Neocles pastor. Quum aūt illa ꝑtinatior eē phibuerūt aq̄. Itaq; deæ numine mutati sūt in ranas. ¶ Et q̄ in asia circum dul. p. caystri. Asia correpta ꝑma littera dẽ, in qua quodaꝫ pratum asiū iuxta caystrum appellaẽ.

ANTO.

¶ RANÆ, Ait idē q̄ Ranæ quoq; vltra solitū vocales tēpestatis signa sunt. ¶ Formicæ, ait idē q̄ segniter & ꝯ̄ lautitiā suā formicæ abscōditæ ꝯcursantes, aut ꝓgignētes oua ca tēpestatē ꝓnūciāt. ¶ Et bibit in. arquus, ait idē Arquus quū sunt duplices pluuias nūciant, Arquus a pluuijs serenitatē nō perinde certam. bibit aūt humorem, idē emittit. Sed de arquu plura idē Pli. lib. x. ca. lxi. ¶ Coruorum, ait idem, Coruiq; singultu quodā latrātes, seq; concutiētes si ꝯtinuabūt, ventos, si ꝟo carptim vocē resorbent ventosum ibrem, & gracili sero a pābulis recedentes hyemē. ¶ Varias pe. vo. ait idē q̄ hyemē significāt, quū terrestres volucres ꝯ̄ aquam clāgores dabūt ꝑfundentes sese maxime coruis. Poeta aūt id tribuit aquaticis etiā auibus. ¶ Asia. p. Vibius seq̄ster scri. q̄ Cayster decurrit ꝓximus paludi asiæ, & Prob. ingt. asia ꝓducta prima littera

dicitur, in qua quoddam pratum asium iuxta caystrum flumen appellaƭ: Maro.li.vij.æne. & asia palude. & Cygnis & Caystro ēt meminit, vbi ait. Ceu quōdā niuei. Itē sonat annis, & asia lōge pulsa palus. ⁋ Caystri, cayster fluuius est in Meonia, teste Diony. & teste Pli.li.v. caystro alluiƭ ephesus amazonū op⁹. ⁋ Lauādi, passiue dcm̄, nā tōdeo & lauo ēt passiue dn̄r, de qbus latius ibi in Buco. Tōdenti barba cadebat. ⁋ Cornix de hac iāiam dictum est.

Cayster
Asia

CHR I. ⁋ CORNIX, Hæc auis cum noctua graues inimicitias exercet. Ipsa.n. iterdiu oua noctuæ vorat. Noctua contra illius noctu absorbet, ait Aristo. Nuces ab alto in saxa remittunt, vt testam frangant. In templis & lucis Mineruæ raro visuntur, athenis nunq̄. Solæ volātes pullos aliquādiu pascūt. Possidonius ait, in Hispania cornices nigras esse.

Scintillare oleum, & putres [a] cōcrescere fungos.
Nec minus ex imbri [b] Soles, & aperta [c] serena
Prospicere, & certis poteris cognoscere signis.
Nam neq̨ tum stellis acies optusa videtur,
Nec [d] fratris radijs obnoxia surgere Luna,
Tenuia [e] nec lanæ per Cœlū vellera ferri.
Non tepidum ad solē pinas in littore pādunt
Dilectæ [f] Thetidi Halcyones, non [g] ore solutos

SER. a ⁋ PVTRes peresceге fungos, vt dicit Pli. quū aer humidus esse cœpit, fauilla quæ cū furno solet egredi phibita aeris crassitate in lucernis resi det: & q̄sdā velut fūgo℞ imitaƭ imagines. b ⁋ Ex ībri soles, serenitates & versa vice dat pgnostica, qb⁹ agnoscamus, e tēpestuoso cœlo futurā serenitatē. c ⁋ Apta serena, aer.n. dēsaƭ nubilo, & rarescit sereno, vt, Dēset erāt q̄ rara mō & q̄ dēsa relaxat. d ⁋ Nec f̄ris radijs obnoxia surgē luna, subaudi a supioribus obtusa luna, nā h̄ dicit nec luna vƭ obtusa, q̄ est radijs solis obnoxia. Nā vt dn̄t physici ab eo accipit lumen. e ⁋ Tenuia, pceleusmaticus est p dactylo, quā rē q̄tiescūq̨ facit Vir. fuat locū synæresi, vt tenuia, itē et genua labāt. f ⁋ Dilectæ thetidi halcyones, Ceyx filius luciferi habuit piugē. Halcyonē, a q̄ quū phibit⁹ iuisset ad ɔsulēdū Apollinē sup statu regni sui naufragio pijt, Cuius corpus quū ad vxorē Halcyonē delatū fuisset, illa se pcipitauit ī pelagus, postea Thetidis & Luciferi miseratiōe ɔuersi sunt ambo in aues marinas, q̄ halcyones vocanƭ. Et sciendū q̄ cū de muliere dƭ, hæc Halcyone facit, quū ð auibus hic et hæc halcyon, hi & hæ halcyōes. Istæ aūt aues nidos faciūt in mari media hieme, qbus dieb⁹ tāta est tranqllitas, vt penitus nihil in mari possit moueri. Inde ēt dies halcyonij vocantur. g ⁋ Nō ore solutos. s. māipulos, qð sequiƭ, alij soluto ore accipiūt. i. nimiū patēti

PRO. ⁋ DILECTÆ thetidi halcyones, varia est opinio ha℞ volucrū originis. Itaq̨ in altera sequiƭ Ouidius Nicādrū, ī altera Theodo℞. Putaƭ.n. Ceyx Luciferi filius cuȝ Halcyone Eoli filia mutatus in has volucres. Idē refert Halcyonē Scyronis filiā latronis attici Polyphemōis filij, quum pr̄ ei pcipet, vt q̄reret maritū arbitratā pmissum sibi, vt cōcumberet cū qbus vellet ab iusto pr̄e deiectā ī mare mutatā in hāc volucrem. Idcirco aūt dilectas Thetidi dicit has aues, q̄ per septē dies

quibus excludunt fœtus, in mari tranquillitas ē vt tuta sit nauigatio.

ANTO. ⁋ FVNGOS, ait Pli. pluuias significari, si in lucernis fungi fuerit, si flexuose volitet flamma vētum, & lumina cū p se flāmas elidūt, aut vix accendunƭ. Itē quū in eo pēdētes coaceruanƭ scintillæ, vel quū tollētibus ollā carbo adhærescit, aut quū ɔtēptus ignis a se fauillā discutit, scītillā ue emittit, vƭ cū cinis in foco cōcrescit, & quū carbo vehementer plucet, est & aqua℞ significatio. ⁋ Nec mi. ex im. futuræ hyemis hactenus signa docuit, nūc v̄o futuræ serenitatis post ībrem. ⁋ Stellis acies ob. ait idē, q̄ quū repente stella℞ fulgor obūbraƭ, graues denuncianƭ tempestates. ⁋ Luna, idem ait de luna, quartā eam maxie obsuat ægyptus si splendens exorta puro nitore fulserit serenitatē, si rubicunda, ventos signa pluuias portēdere crediƭ. I gnea cornua eius obtusa pluuiā. Erecta & ifesta ventos semp̄ significant. quarta tn̄ maxime, demū plerīq̨ obsuabāt lunæ psagia in octo eius articulis. h. ē. iij. vij. xi. xv. xix. xxiij. xxvij. & īterlunio auctor idē Pli. ⁋ Nec f̄ris radijs obnoxia, ordo est nec luna obnoxia radijs f̄ris videƭ surgere obtusa. obnoxius aūt pprie pene obligatus dƭ ob delictū, vt scri. Festus. Luna v̄o obnoxia & obligata est soli, qm̄ ab eo illuminaƭ, cū sit corpus opacū. ⁋ Lanæ.n. superius dcm̄ est, q̄ tempestatem signat lanugo populi, aut spinæ volitans, aqsq̨ pluma innatans. ⁋ Halcyones, hæ aues paulo maiores passere sunt, purpureis & candidis, admistis pennis fœtificant bruma q dies halcyonides vocanƭ, placido mari per eos, & nauigabili, siculo maxime, faciūt aūt. vij. an̄ brumam diebus nidos, & totidem seq̄ntib⁹ pariūt, plura etiam Pli. li. x. ca. xxxvij. ⁋ Dilectæ thetidi, hoc ait pp̄ter eis ɔcessum mare tpe fœturæ, qð etiam Probus asserit.

Fungi

CHRI. ⁋ ACIES ob. Nō mutatur in se aut materia aut forma stella℞. Ve℞ ex aeris q̄litate q inter

nos & illas

nos, & illas interiacet mutari videnī. Nā cū densior est aer hebetiores videnī, cū rarior acu tiores. ¶ Carpentes, pprie dixit, nā carpere dicimus cū paulatim assumēdo minuimus, hic dicimus carpere iter, carpere herbas, dicimus etiā carpe famam cū famam alicuius minuimus. ¶ Pensa, a pendendo dēr, nam certo quodam pondere lanæ nendæ dabantur. Vnde & famula illa q̄ certo pondere alijs diuidebat lanas, libraria a libra dicebatur, vt demonstrat Iuue. Nā librarij nō a libra dicuntur, sed a libris, qⁱ libros ab alijs scriptos transcribunt. Dicimus etiā pensum circūspectio q̄dam, & cautio ne ab vtili, honesto ue ne temere aliquid agendo discedamus, quia rē illam pendimus. i. diligentius existimamus. ¶ Obnoxia fr. r. Luna ex se lumen non habet, sed a sole accipit. Vnde qcq̄d luminis hēt id soli debet. ¶ Halcyones, de his auibus ita ait Aristoteles in li. de aīali. Halcyones in hyeme tm̄ coeunt. Sunt autem isti dies qui halcyonei appellanī septem ante brumam totidē post brumā. Hinc Simonides poeta per mensem hibernū Iuppiter bis septem molitur dies temporis nutricē factā. Tranquillum ṽo tantisper tp̄s efficit, si ita euenerit, vt bruma austrina vergilijs aquilonia fiat. Septē primis diebus nidificant, reliquis septem parere ac educare dicuntur. Halcyonios fieri circa brumam nō semper in nostris locis cōtingere p̄stat in siculo vero mari pene semper, olum autem rarissimum est videre halcyonē, fere circa vergiliarum occasum, brumam qz apparet. Et vbi non plusq̄ semel nauem circūuolauerit statim abit, vt nusq̄ postea videatur, vt ait Stesichorus, hæc Ari. Pli. autem addit ipsas aues paulo ampliores esse passeribus, colore cyaneo ex parte maiore tantum purpureis, & candidis admixtis pennis, collo gracili & procero. Alterum genus earum magnitudine distingui, & cantu Minores in harundinetis canere. Nidi halcyonū in pilæ formam, ferro intercidi nequeunt, valido ictu frāgūtur. Albertus vero magnus scribit causam esse, p̄ tropico hyemali nidificent raritate corporis, q̄ vehementer terreum est itaqz in æstate vehementer exsiccatur adeo, vt semen habere non possit. In maximo vero frigore clausis vndiqz poris inducitur humidum scri. præterea non esse credibile, vt possit viuere in regione quæ excedat latitudinem quinti cliatis p̄pter nimium frigus. ¶ Dilectæ thetidi, Diligit eas, quia tranquillitatem in illarum nidificatione parat mari.

Immundi[a] meminere Sues iactare maniplos.
At nebulæ[b] magis ima petūt, cāpoqz recūbunt,
Solis & occasum seruans de culmine summo
Nequiq̄z[c] seros[d] exercet noctua cantus.
Apparet liquido[e] sublimis in aere nisus.
Et pro purpureo pœnas[f] dat Scylla capillo.
Quacūqz illa[g] leuē fūgiēs[h] secat æthera[i] pinnis,
Ecce inimicus atrox[k] magno stridore[l] p auras
Insequitur nisus, quā se fert nisus[m] ad auras
Illa leuem fugiens raptim secat æthera pinnis.

a ¶ IMMūdi Sues, luto gaudētes. Horati⁹, Et amica luto sus. b ¶ Nebulæ ima petunt, deprimunī ad valles. c ¶ Nequiq̄ exercet, i. non. Persius, Nequiq̄ fundo suspiret nūm⁹ in imo. Itē Virgilius. Et sūmo clipei nequiq̄ vmbone pepēdit. d ¶ Seros noctua cātus, Noctua aūt auis est lucifuga, q̄ significat pluuiā, si cecinerit post solis occasuz. de hac talis est fabula, Nictimene postq̄ cū patre cōcubuit, & agnouit facinus, in siluis se abdidit, & lucē refugit. Vbi deoꝝ voluntate ɔuersa est in auē, q̄ tāto scelere oībus auibus est admirationi. e ¶ Liqdo aere, Nisus rex megarensū in aueȝ mutatus, de quo plenius dictū est I. Bucolicis. f ¶ Pœnas dat aduersante sibi patre Scylla, eiusdē Nisi filia q̄ patri suo abscissam comā purpuream Minoi obtulit contra patreȝ pugnanti, & inde I auem conuersa est, quas aues dicit nunc discordes nimis esse inter se. g ¶ Illa. i. Sylla. h ¶ Fugiens, patrem. s. i ¶ Aethera, aerem. k ¶ Atrox, crudelis & Imitis. l ¶ stridor, sonitu alarum. m ¶ Nisus, auis.

¶ SVES, Plinius ait. Turpesque porci alieno sibi manipulos fœni lacerātes supple ostendunt aeris mala præsagia. ¶ Nebulæ, ideā ait, nebulæ e montibus descendētes, aut cœlo cadentes, vel in vallib⁹ sedentes, serenitatem promittūt. ¶ Noctua, noctuas nouem voces habere tradit Nigidius. scri. Pli. li. x. lib. auteȝ. xviij. ait. q̄ noctua in imbre garrula serenitatem ostendit, in sereno tempestatem. ¶ Nisus, de Niso in auem verso latius videto in sexta ecloga. ¶ Scylla, Nisi filia in auem. Cirim versa est, & Nisus in Halietus, vt patet libro. viij. metamo. apud Ouid. Halietus aūt est aquilæ genus. de quo late Pli. libro decimo. Halietus

¶ IMMVNDI, Verum epitheton suis quo nullum animal immundius est. ¶ Magis ima. Quia cum redeunt ad terram vapores purgatus relinquitur aer. ¶ Noctua, hoc genere auium, vehementer abundabant athenæ, vnde extat prouerbium. Noctuas athenas

pertas, cum rem aliquam eo portamus vbi maxime abūdat. Noctua contra maiorem aui‑um multitudinem illam circundātem collecta in arcum rostro, & vnguibus tota tegitur, auxiliatur accipiter. Sexaginta illam noctibus cubare cum nouem voces habere ait. Nigidius. ¶ Nisus, accipiter minor quem sprauerium esse affirmat Albertus.

Tum [a] liquidas Corui presso ter gutture voces
Aut quater ingemināt [b], & sæpe cubilibus altis
Nescio qua præter solitum dulcedine læti
Inter se foliis strepitant. iuuat [c] imbribus actis
Progeniem paruam, dulcesq; reuisere nidos
Haud [d] equidem credo, quia sit diuinitus [e] illis
Ingenium, aut rerum fato prudentia [f] maior.
Verum vbi tempestas, & cœli mobilis humor
Mutauere [g] vias, & Iuppiter [h] humidus austris
Denset, erant quæ rara modo, & q̄ dēsa [i] relaxat,
Vertuntur [i] species animorum, & pectora motus
Nunc [k] alios, alios dum [l] nubila ventus agebat
Concipiunt hinc ille auium [m] concent[o] in agris
Et lætæ [n] pecudes, & ouantes gutture, Corui

SER. a ¶ TVM LIQVIDAS corui p̄sso ter gutture voces Aut quater ingeminãt, Plinius in naturali historia dicit coruos obliuiosos eē & plerūq; minime ad nidos suos reuerti, sȝ quadam rōne nãe ɔgerūt ad suos nidos q̄ ān̄es possint creare, ex qbus relicti eorū pulli aliūl terdū horū obliuiones probat ẽt ex rebus quas quō abscōdērint derelinquūt, qō etiā mustellæ dnr efficere, & mures. b ¶ Ingeminãt, repetunt voces p̄ter ɔsuetudinē læti ex vētura ppinquitate serenitatis. c ¶ Iuuat, delectat. d ¶ Haud eqdem credo, ɔponit sibi q̄stionem acerrimam, & de intima philosophia, quam tñ totā facilitate dissoluit. Nā q̄rit cur hoīes, quos ɔstat esse prudentiores aīalibus p se nō sentiant qualitatē futurā aeris, sed eā magis ex alijs aīantibus colligant. Et hoc dicit hoīes prudentiaȝ hr̄e naturalē, & suo iudicio lætos esse vel tristes, q̄ res in hæc aīalia cadere nō possit, q̄ nihil suū habentes, nām aeris sequunt̄, & pro eius q̄litate aut læta vident̄, aut tristia, nec p̄dicere aeris naturā vidētur, sed eaȝ vel ɔspe‑rā vel aduersam sequūtur. Nos vō & læti eē īter nubila possum⁹, & in serenitate sollici‑ti. e ¶ Sit diuinitus illis īgeniū, non est illis diuinitus ɔcessum īgeniū. f ¶ Nec prudētia, q̄ est maior rerū fato, alibi Metus oīs & inexorabile fatū subiecit pedibus strepitumq; acherōtis auari. g ¶ Mutauere vias, dicit qa aīalia & aues aīos cum cœli & aeris q̄litate cōmutāt, vt q̄ serenitate gaudēt tēpestate turbent̄. h ¶ Iuppiter humidus. i. aer, vt Hora. Manet sub ioue frigido venator, idest, aere. i ¶ Vertunt̄, species aīorum mutat̄, aut lætitia in tristitiā, aut tristitia in lætitiā. k ¶ Nūc i. in serenitate. l ¶ Dū nubila vētus agebat, dū essent imbres & pluuiæ. m ¶ Auiū concentus, commixtus cantus. i. symphonia. n ¶ Lætæ pecudes, aeris serēitate gaudētes.

ANTO. ¶ LIQVIDAS voces, dictū est superius q̄ si corui carptis vocem resorbebunt, ventosum imbrem significant. Hic vō ōndit Maro, p liqdas, clarasq; voces serenitatem portendi. Haud equidem cre. prædicta. s. aīalia futura q̄busdam signis ostendere. Aperit autem causas vnde id pcedere possit. Ingeniū, pprie dr̄ naturalis sapiētia, teste Nonio. ¶ Fato, deorum voluntate. ¶ Iuppiter. i. aer denset, denset legendum est, sic enim antiqui textus habent, sic quoq; Prisci. lib. viij. hic legit, idem etiam Maro. lib. x. ait. Postremi ad addenset acies Denso densas etiaȝ in eadem significatione & constructione repetitur. ¶ Vertuntur, mutantur. ¶ Species qualitates. ¶ Nunc, idest sereno tempore. Ingenium

CHRI. ¶ LIQVIDAS, cādidas, nō raucas. ¶ Haud equidē, Homo solus ex oībus aīalibus habet principiū sui motus in se. i. suarū actionum pp diuinitatē aīorū, vñ plurima aduersante corpore, sensibusq; faciūt, qa sunt dn̄i suarū actionū. Et sæpe euenit, vt ī corpore ægrotāti, aīus lætus sit atq; cōtra. bruta aūt qm̄ istinctu naturæ mouent̄, lætitiā aut tristitiam recipiunt ex affectu corporis. Corpus autē ex immutatione aeris summopere īmutatur, vñ redeunte serenitate læta illa esse, quia leuantur corpora. Aere autē ex assurgentibus vaporibus crassante grauātur corpa, vñ illa tristia efficiunt̄. Non igitur pūident ista, sed hoīes sua prudentia ex illorū varijs motibus prouidere possunt, quod itidem ex proprijs corporibus multi adnotant. ¶ Corui, isti pessimam significationem edunt, cum glaciūt vocem veluti strangulati. Nulla auis est quæ expressius sermonem humanum imitatur, Huius rei exempla plurima inuenies apud Plini. Coruos parere & coire ore vulgus credidit, itaq; grauidas, si ederint coruinū ouū, per hos partum reddere, atq; in totum difficulter si tecto inferantur parere, sed Aristoteles hæc omnia negat. coruum

SOLEM

Si vero Solē[a] ad rapidum, Lunasq;[b] sequentes
Ordine respicies, nunq̃[c] te crastina fallet
Hora, neq; insidijs noctis capiere[d] serenæ,
Luna reuertenteis cum primum[e] colligit ignes
Si nigrum obscuro[f] comprenderit Aera cornu,
Maximus[g] agricolis, pelagoq;[h] parabitur imber,

BER. a ¶ SOLEM ad rapidum, velocē. Et notandum hæc signa magis fida & subtiliora esse, q̃ ex sole & luna colligimus. b ¶ Lunasq; seq̃ntes ordine respicies, nō ordinem respicies, sed ordine. i. rationabiliter ordinem sequentes. Luna enim solis circulum seq̃tur, q̃s ipsa sit inferior. Donatus dicit lunas noctes accipiendas, sz male. Nō. n. signa q̃ dicturus est ex nocte, sed ex luna colligim⁹, ergo lunas poetice dixit pluralr̃, non varietate eius luminis & augmenti & temporū. c ¶ Nunq̃ te crastina fallet Hora hyperbole est. nec hora q̄dē te decipiet. d ¶ Capiere, decipieris, & est aphæresis, & si sit serena nox & futura īmineat tēpestas, nō tñ te poterit noctis serenitas decipere, qn̄ possis ꝓuidere futuros imbres ex lunæ qualitate reuertentes. e ¶ Cum ꝑmū colligit ignes, cū incipit renasci. f ¶ Obscuro cornu. i. nō clare lucenti. g ¶ Maximus agricolis pelagoq; parabit̃ imber. i. si nō habuerit pura cornua, & intra eā nigrum aerem videris, erit vbiq; pluuia, sicut supra, Omnia plenis Rura natant fossis atq; omnis nauita ponto.

ANTO. ¶ SOLEM rapidum, perpetuū solis epitheton. nam vt supra ostēdimus suo calore omnia fere rapit, & desiccat. ¶ Sequentis, futuras. ¶ Luna reuertenteis cū primum colligit ignes, idest post nouilunium, hinc Var. dicebat, vt scribit Pli. li. xviij. nascēs luna si cornu supiore obatro surget pluuias decrescēs dabit, si īferiore añ pleniluniū. Si in medio nigritia illa fuerit imbrē in plenilunio, si in ortu cornua crassiora fuerit horridam tēpestatem. ¶ Si nigrum ob. dictum est superius, q̄ si nigra apparuerit luna imbres portendere credit̃, si rubicunda ventos.

Lunæ colores

CHRI. ¶ LVNAS sequentes Ordine. i. dies lunares. Luna per syncopen dicta est a' lucina, Huius naturā primus Endymion adinuenit, vt ait Pli. vñ illius amore captū eū dñt. hæc. xxviij. diebus, & tertia īsuper parte diei cursum peragens ad eandem signi partem a qua a sole discesserat reuertitur. Morat̃ enī in quoquo signo duobus diebus ac tribus horis & besse. Nam in reliquis vsq; ad. xxx. cū sequit̃ solem qui de loco vbi eū reliquit iā discesserat, inuenit. n. solem aliud iā signū pene ꝯfecisse. Origo eius numerus septenarius est. Nam si ab vno vsq; ad septem quantū singuli numeri exprimūt, tm̃ añcedētibus addendo procedas inuenies. xxviij. nata de

Luna

septē. Luna & septē ꝑmutationibus totō mēse distinguitur, Nā cū nascitur est arcualis siue cornicularis, dīq; monoides, deīde circa octauā diē est dichotomos, quasi ꝑ medium secta. Circa vo duodecimā diē fit amphicyrtos, & dubia ꝯ sua plenitudine. circa aūt q̄ntādecimam est pāselinos. i. tota luna cuius est in ꝯ oppositiōe solis, Cum vo rursus appropinquare īcipit soli fit amphicyrtos deīde dichotomos. Postremo lumine ꝓuat̃. Facit aūt eclypsim solis, q̄n illi est ꝯiuncta, nō tñ semꝑ sed cum ipsa ꝯiunctio fit a linea eclyptica. Vñ Albumasar ait, Si luna inter nos, & solē sese inijcit defectum radioꝝ solis necessario facit in capite vel in cauda dracōis. Non aūt sol cū deficit q̄cq̃ de ꝓpo lumine amittit, sed luna quæ sese media interponit radios quos ad nos descēdere oportebat intercepit. Cōtra vo luna cuius corpus obscurū est, cū patitur eclypsim lumē amittit, patitur aūt cū penitus soli opposita est, & fit in linea eclyptica ꝓpter interpositionē tumoris terræ ītra se & solē. In cœlesti harmonia lunæ circulus hēt sonū grauissimum sicut in sphæra cœlesti est acutus, A luna ea ꝑfecto vis est in gignēdis corporibus, quam Græci phyticen dñt. Nā vt in diuinis vltima est, sic in nr̃is corporibus ꝑma luna & aerē puꝝ facit. Nā suo ꝯtinuo motu rarificat atq; attenuat. Nā nisi esset motus sphæræ lunaris aer ex nocturna vapoꝝ eleuatione, ita crassus efficeret̃, vt nō modicā gigneret corruptionē, Hippocrates aūt & Galenus mādant medicis, vt diligēter spectent lunā, Nam ꝯiunctio illius cū stellis fortunatis fœlicem exitum ægrotis, cū infortunatis vo īfœlices demōstrat, Nam vt ait Ptolemeus, luna cum maliuolis maliuolus est planeta. Semper luna dimidiam sui partem habet illustratam a sole, sed quanto magis est subiecta soli, tanto magis illustratur illa ps sua superior, quæ a nobis non videt̃, quanto vero magis discedit, tanto magis illustrat̃ pars inferior, quæ a nobis videt̃ Vnde in oppositione tota nobis apparet. Vnde autem lunæ a terris interuallum intelligas, est profecto si Alfragano credimus trigeties ac ter tantum quantum est dimidium diametri terræ, ac insuper vigesima eius pars dimidium autem terræ diametrum amplectitur quadringenta ac duodecim miliaria supra centum ac septem miliariorum.

SERV. a ¶ SI VIRgineum suffuderit ore ruborem, si ruborem forinsecus habuerit, nam de interiori parte infuderit diceret. b ¶ Aurea, idest pulchra, vt At nõ venus aurea contra. Phœbe autem venit ab eo quod est Phœbus, Et sciendum q̃ quã propria nomina fœminini num ex se faciat tñ non etiã neutrũ, vt phœbus phœbe, Iulius Iulia, Tullius Tullia, Nõ vt appellatiuũ doct' docta doctum. c ¶ Sin ortu q̃rto, Aratus tertiam dicit animaduertendam esse Lunã, hic q̃rtam nõ illud improbans, sed hoc magis pbans, nam ad hoc pertinet, Nãq; is certissimus auctor. d ¶ Ex actum ad mẽsem, vsq; ad mensis vltimã partem. Vñ & exacti menses dicũtur, qui circa partum sunt. Ipse in sequentibus, Exactis grauidæ cũ mensibus errant. ¶ Glauco & Panopeæ, & Inoo Melicertæ. Glaucus piscator fuit de Anthedone ciuitate, qui quum captos pisces super herbam posuisset in littore, & illi recepto spiritu rursus mare petissent, sensit quãdã herbæ potẽtiã, qbus eis ꝯuersus est in numẽ marinum. Panopea aũt est nympha marina. f ¶ Inoo aũt est patronymicũ a mre Ino. Sane Ino & Melicerta filius postq̃ sunt in numina commutati, græce palæmõ & Leucothoe sũt appellati, latine portunus, & mr Matuta. his ẽ numinibus dicit mox sacrificaturos nautas in littore eis diebus, quibus pdicta serenitas fuerit eo q̃ sint in mare fuati. g ¶ Sol q̃q; & exoriens. e. c. s. c. i. v. dr̃ enim occidens se in mare tingere. h ¶ Signa dabit, pluuiarũ vel serenitatis. i ¶ Certissima signa, de quibus nemini necesse sit dubitare. k ¶ Et quæ mane refert, ortu diei. l ¶ Surgẽtib' astris, supueniẽte nocte. m ¶ Maculis, variauerit ortũ, si clara et pura luce resplẽdes i ortu suo

At si virgineum[a] suffuderit ore ruborem
Ventus erit vento semper rubet aurea[b] Phœbe.
Sin ortu[c] quarto (nanq; is certissimus auctor)
Pura neq; optusis per Cœlum cornibus ibit
Totus & ille dies, & qui nascentur ab illo
Ex actũ[d] ad mẽsem pluuia, vẽtisq; carebũt,
Votaq; seruati soluent in littore Nautæ,
Glauco[e] & Panopeæ, & Inoo[f] Melicertæ.
Sol[g] quoq; & exoriens, & quum se cõdet i vndas
Signa dabit, Solẽ certissima[i] signa[h] sequenẽ.
Et quæ[k] mane refert, & quæ surgentibus[l] astris.
Ille vbi nascentem maculis[m] variauerit ortum

PRO. ¶ GLAUCO & panopeæ & inoo melicertæ, Panopea hanc virginẽ vnam nominat inter Nereidas. Glaucus autem deus maris est. Is autem piscator fuit, & gustu cuiusdã herbæ conuersus est in numen. Inoum melicerten ait palæmona, quem quidã portunũ interpretantur. Ipsa autem mater præcipitata cũ eo in mare numen pelagi facta est, & appellata mater matuta, græce Leucothea.

ANTO. ¶ AUREA phœbe, pulchra luna. ¶ Sin ortu quarto, dictũ est q̃ quartam lunam maxime obseruat ægyptus quæ si splẽdens exorta puro nitore fulserit, serenitatẽ portẽdit. ¶ Glauco & Panopeæ, et Inoo Melicertæ, hic versus sic diuiditur, & Glauco, & Panopeæ & Inoo melicertæ. Gel li' li. xi. c. xxv. scribit, Parthenij poetæ græci versum esse, Glauco, Nerei q̃, atq; marino Melicertæ, cumq; versum Vir. æmulatus esse & fecisse duob' vocabulis venuste imutatis parem. Glaucus aũt piscator erat: qui herba q̃dam gustata mare subijt, atq; inter deos marinos receptus, de quo late habet in fine lib. xiij. met. ¶ Panopeæ, de hac Maro li. v. Leuatenet thetis, & melite, Panopeaq; virgo. ¶ Inoo melicertæ, Learchus & melicerta filij fuere Athamãtis ex ino Cadmi filia, vt testat Ouid. li. iiij. meta. Learchus saxo illisus a pr̃e obijt. Ino autem cum melicerta fugiẽs sese in vndas dedit ipsa itaq; conuersa est in deam, quæ leucothea dicit, a nobis vero matuta. Melicerta autem palæmon dictus est, latine portunus, hic Ouid. vi. fast. ait. Leucothoe graijs matuta vocabere nostris. In portu nato ius erit omne tuo. ¶ Quem nos portunũ, sua lingua palæmona dicet &c. ¶ Ille vbi nascentem maculis variauerit ortũ, Plin. de solis præsagijs lib. xviij. inquit, q̃ quum oriente radij non illustres eminebunt, q̃uis circundati nube non sint pluuiam portẽdẽt, si ante exortum nubes globabuntur hyemes asperam denunciabunt, si nubes solem circũcludent, quãtominus luminis relinquent, tãto turbidior tempestas erit.

Glaucus

Learch'

Præsa

Solis colores

CHRI. ¶ VIRGINEUM, q familiaris virginibus est. Non immutatur color lunæ, sed quando pluuiæ futuræ sunt aer crassior effectus nigrescit. Vnde luna quæ per aeris medium a nobis videtur nigra apparet. quando vero aer siccioribus vaporibus quibus venti gignuntur rubescit, & ipsa luna rubea apparet. Hoc faciunt etiam alia intermedia. Nam si trans vitrum aliquam rem aspicimus, talis in ea color apparet, qualis est, color vitri p quod aspicimus. Vapores autẽ a terra eleuari ex quibus pluuiæ sunt futuræ, quoniã ex multo humore

to humore condensantur nigrescunt. Hij autem ex quibus sunt venti, quia sicciores sunt rubescunt. ¶ Votaque seruati, sensus moralis est. ¶ Ostendit enim oportere pios homines gratias dijs immortalibus pro acceptis beneficijs agere. ¶ Certissima, quia certiora quam lunæ, & quam reliqua pronostica. ¶ Ille vbi nascentem, expolitio est. Nam eadē sententia est quā dixit, Et quæ mare refert, & quæ surgentibus astris.

Conditus[a] in nubem. medioque refugerit orbe
Suspecti tibi sint imbres. nanque vrget,[b] ab alto
Arboribusque, satisque[c] Notus,[d] pecorique sinister[e].
Aut vbi sub lucem[f] densa[g] inter nubila sese
Diuersi[h] rumpent radii, aut vbi pallida[i] surget
Tithoni[i] croceum linquens Aurora cubile,
Heu male[k] tum mites defendet pāpinus vuas.
Tā multa[l] in tectis crepitās salit horrida grando.
Hoc ēt emenso[m] quum iam decedet Olympo,
Profuerit[n] meminisse magis. nam sæpe videm'
Ipsius in vultu varios errare colores.
Cæruleus[o] pluuiam denunciat. igneus Euros.
Sin maculæ incipient Rutilo immiscerier igni,
Omnia[p] tum pariter vento, nimbisque, videbis
Feruere[q]. non illa quisquam me nocte[r] per altum
Ire, neque a terra moneat conuellere funem
At si[s] cum referetque diem, condetque relatum
Lucidus orbis erit, frustra terrebere nimbis.
Et claro[t] siluas cernes aquilone moueri

SER. a ¶ CONDITUS in nubem, idest si orbis eius quasi concauus fuerit quod ipse exprimit dicens Medioque refugerit orbe idest non fuerit plenus in sui metro. b ¶ Vrget, iminet, & instat. c ¶ satis, segetibus. d ¶ Notus, ventus. e ¶ sinister, noxius. f ¶ Sub lucem, oriente die. g ¶ Densa inter nubila, operto sole nebula. h ¶ Diuersi rumperunt, radij ab scondito & operto sole, diuersi radij per nubē erūpent. i ¶ Tithoni croceum, Tithonnia frater Laomedōtis regis & amatus est ab aurora, cūque optasset prolixiorem vitā conuersus est in Cicadā. k ¶ Male defendet pampinus vuas, nō defendet. ¶ Nam decussis pampinis etiā vua vim grandinis patitur. l ¶ Tam multa in tectis, dicit quod si oriēte sole pallida aurora fuerit, sicut sæpe videmus diluculo sub eius ortu pallidā lucem fieri signū hoc fit tempestatis indubitanter. m ¶ Emenso olympo, peracto cursu, perlustrato cœlo, cū iam descēdet ad occasum. n ¶ Profuerit meminisse magis, ideo magis addidit, quia a sole venientia vespertina signa meliora sunt. o ¶ Cæruleus pluuiam denunciat, breuiter collecta cōclusio. p ¶ Omnia tum pariter, vbique & pluuiæ & venti erūt. q ¶ Feruere, æstuare, impleri, cuncta hæc erunt in occasu consideranda. r ¶ Me nocte, gratiorē sensum fecit interposita suæ personæ cōmemoratione, nam hoc dicit nulli se suadere illa nocte nauigare. s ¶ At si cū referetque diem condetque relatū, hoc ad futuræ serenitatis ptinet signū. Nam si de ipso die dicas, de quo præmisit, stultissimum est. t ¶ Claro aquilone, serenifico, qui est et nubilus, sicut fere omnes vēti. Hora. Albus vt obscuro deterget nubila cœlo, sæpe

ANTO. notus neque parturit imbres perpetuos. ¶ VRGET. s. imbres. ¶ Ab alto, idest ab aere. ¶ Notus, qui latine auster dicitur. ¶ Sinister, nocens aduersus. ¶ Aut vbi sub lucem, ait idem si in exortu longe radios per nubes porriget & medius erit inanis, pluuiam significabit. Pallida autem idest quod sol pallidus oriens hibernam grandinem nunciat. ¶ Tithoni, sui viri. ¶ Cæruleus, ait idem si in occasu eius radij in se nubem trahent, asperas in proximū diem significabunt tempestates. ¶ Igneus euros, ait. Idem si circa occidētem cādens erit sol, ventum significat. ¶ Lucidus orbis, ait idem quod sol purus oriens, atque non feruēs serenum diem nunciat. Si & occidit pridie serenus, & oritur tanto certior fides serenitatis. ¶ Claro aquilōe. Is enim teste eodem serenus est italiæ cum aphricæ nubilus sit. estque saluberrimus omnium aquilo. Aquilo

CHRI. ¶ PALLIDA, & non rosea, vt solet. ¶ Grandine, grādo secundum Aristotelem, est stilla pluuiæ frigiditatis, & venti rigorē in aere cōgelata. Fit enim ex vapore frigido & humido ad interiora nubis fricato per dominium caloris circunstantis, qui calor in nube recipitur, & a frigiditate aeris condensatur. Nam frigus fugiens calorem aeris in interiora nubis se recipit, & ex sua aggregatione virtus eius conualescit. Vnde vaporem quem in nube inuenit sua virtute constringit. Hinc est quod minus in hyeme fiunt grandines, quia virtus quæ in æstate vnitur, & in vna parte aeris congregatur in hyeme per aerem totum dispergitur, Vnde debilior ad vaporem congelandum redditur. Fit autem minor in nubibus a terra longinquis, & magis orbiculata, quia Grando

longiusculo spatio per aëream rotata atteritur atq; orbiculat. Nam si contingat in loco terræ propinquo gigni, & maior descendit, minus orbiculatur. ſ Cæruleus pluuiam.i. Propter eam rationem, quã in pronosticis lunæ diximus. ſ Funẽ, idest anchorarum funibus religatã. ſ Lucidus orbis, per quã luciditatem aer purus ostenditur, & sine vaporibus, ergo neq; pluuiæ, neq; venti erunt, qui fiunt a vaporibus.

SER. a DENIQ; quid vesp serus vehat, Conclusio est quæ hoc cõtinet, signa q̃ possum' ex stellis vel ex ventis collig', melius ex sole colligim'. b ſ Quid cogitet humidus auster.i. in quã ptẽ se flectat vt; ad serenitatẽ, an ad pluuias, vt diximus sup. c ſ Quis dicere falsu; idest fallacẽ. Salustius in catilinario, Ambitio multos mortales falsos fieri coegit. d ſ Tumultus, coniurationes & latentes insidias. e ſ Ille etiã extincto miseratus Cæsare romã, Bonũ epilogi repperit locũ, vt in Augusti gratiã defleat Cæsaris mortẽ. Constat autẽ occiso Cæsare i senatu pdie id' martias solis fuisse defectũ, ab hora.vi. vsq; ad noctẽ. Q̃d qa multis ptractũ horis, dicit i seq̃ntib' Aeternã timuerũt secula noctẽ. f ſ Ferrugĩe texit, ferrugo ẽ purpura nigrior hispana. alibi, Et ferrugĩe clar' hibera.

Deniq; a quid Vesper serus vehat, vnde serenas
Vent' agat nubes, quid b cogitet hũidus Auster,
Sol tibi signa dabit. solem quis c dicere falsum
Audeat? ille etiam cæcos instare tumultus
Sæpe monet, fraudemq;, & opta tumescere bella.
Ille e etiam extincto miseratus Cæsare Romam,
Quom caput obscura nitidum ferrugine f texit.

ANTO. cæsarea. Conspiratio cæsareæ Cædis Prodigia Cæsaris Cædes

CVESPER, de hoc late superius. ſ Tumescere, crescere. ſ Cæsare, cõspiratum est in Cæsarem a.lx. amplius. G. Cassio, Marcoq; & Decio Bruto principibus, conspirationis. itaq; illum idibus martijs. in Pompei curia tribus & viginti plagis confoderunt, Quod suetonius edocet. ſ Vtq; plutarcus ait, perijt Cæsar sexto & quinquagesimo ætatis suæ anno, Post pompeium haud multo amplius quattuor supstes annis, scribit etiam Suetonius, Quod Cæsari futura cædes euidentib' prodigijs enunciata est paucos ante mẽses, capuæ enim tabula ænea in monumento, in quo dicebatur capys conditor Capuæ sepultus inuenta est conscripta litteris, verbisq; græcis, hæc sententia. Quandocũq; ossa Capys detecta essent, fore vt iulo pgnatus manu consanguineorum necaretur, magnisq; mox italiæ cladibus vindicaretur. Et immolãtẽ aruspex spurina monuit, caueret periculũ, quod non vltra Martias idus proferretur, p die autem easdem idus auem regaliolũ cum laureo Ramulo Pompeianæ curiæ se inferẽtem volucres varij generis ex proximo nemore prosecutæ ibidẽ discerpserunt. Ea vero nocte cui illuxit dies cedis, & ipse sibi visus est per quietem, interdum supra nubes volitare, alias cum ioue, Dextram iungere, Et calphurnia vxor imaginata est, collabi fastigium domus, maritumq; in gremio suo cõfodi', ac subito cubiculi fores spõte patuerũt. Ob hæc simul & ifirmã valitudinẽ diu cũctatus an se ptineret, & q̃ apud senatũ agere pposuerat differret. Tandem Decio Bruto abhortãte quinta fere hora pgressus est. Deinde pluribus hostijs cæsis cum litare nõ posset, introijt curiam spreta religione, vbi vt diximus vulneribus viginti tribus confossus obijt. ſ Cũ caput obscura. Plutarc vbi de prodigijs post extinctum Cæsarẽ meminit, inquit, Solis præterea lumen caligĩe obsessum, totoq; nãq; illius anni spatio pallens globus, & sine splendore oriens, imbecillem ac tenuem ex se calorẽ emittebat, quare grauis ac dispcientis imbecillitate caloris obscurus aer semicoctos edebat fructus immaturos, & impfecto flore illabẽtes, tm̃ aeri frigus inerat. Eusebius ꝙ scribit, post Cæsaris cædẽ Romæ tres simul soles exortos, q pau latim in eundẽ orbẽ coierunt. Pli. item li.ij. c.xxx. ait, Fiunt pdigiosi & longiores solis defectus qualis occiso Dictatore, Cæsare, & Antoniano bello, totius pene anni pallore cõtinuo. Oui. itẽs ait, solis quoq; tristis imago. Lurida sollicitis pbebat lumia terris. Id aũt Oui. ante Cæs. obitum fuisse dicit, idest Vir. ꝙo, & alij auctores vt Pli. post eiusdem obitũ. Appi. quoq; li.iiij. scribit multa prodigia, signaq; perhorrenda Romæ visa sunt post Cæsaris cædes. Meminit, & Hora. ode secunda. ſ Ferrugine, colore nigro.

Soles tres

CVESPER, DE quo, & de lucifero alibi inuenies. ſ Falsum, mendacem. ſ Cæcos, qui nondum videbantur. Nam hominem non videntem, & rem quæ non videtur & locus in quo non videmus cæcum dicimus. ſ Ille etiam extincto. Occasionem nactus deplorat mortem Cæsaris. Nam magnæ eclipses solares maximorum virorum, interitus portendere videntur. In morte autem Cæsaris solis lumen caligine obsessum scribunt, Toto enim illo anno pallens glob', & sine splẽdore exoriens imbecillem ex se calorẽ emittebat, ſ Quapropter grauis, & ob defectus caloris

CHRI. Cæcum

caloris dispartientis obscurus ater semicoctos edebat fructus immaturos, & ipserfecto flo/re cólabentes tantum aeri frigus inerat. ¶ Ferrugine, color est purpureus ad nigrú tendens, credo non esse dissimilem illi, quẽ Florentini pagonatium appellant, & lugubrẽ esse, idem testatur in sexto. Et ferruginea subuecta corpora cymba. Aeternã, nam & duratio eclypsis multarum horarum fuit, & totus insecutus annus nullum diem clarum habuit.

SER. a ¶ IMPIA sæcula, quibus fuerat Cæsar occisus. b ¶ Aeternas noctem timuerunt, propter diutinum & prolixú solis defectum. i. timuerũt ne sem per ille defectus

Impiaq; [a]æternam [b]timuerunt secula noctem.
Tẽpore [c]quãq; illo tellus quoq;, & æquora [d] Ponti
Obscoeniq; canes, importunæq; [e] volucres
Signa dabãt. quoties Cyclopũ efferuere i agros
Vidimus [f], undantem [g]ruptis fornacibus Aetnã
Flammarũq; globos; liquefactaq; [h] voluere saxa?
Armorum sonitum [i]toto Germania Coelo

eo lucere cacumine, interdiu autem fumo, & caligine obnuberi, sæpeq; ignium Riui I agrũ catanensium proxime deferuntur. De hac Virgi. ait. Cui nomen facies dedit ipsa rotũda. Solinus scribit in ætnæ vertice hiatus duos esse crateres nominatos, per quos eructatus erũpit vapor, nec ante se flãmarum globi attollunt, q̃ iterni strepitus antecedant. ¶ Liquefacta saxa, pumices itelligit. ¶ Armorum sonitũ, hæc Oui. fuisse añ cæsaris mortẽ scribit, ait. n. Arma ferũt iter nigras crepitãtia nubes. Terribilesq; tubas, auditaq; cornua cœlo, præmonuisse nefas. Appianus vero hæc post illius mortẽ fuisse scribit, ait. n. quosdam hominum imanes voces armorum strepitus, equorũ cursus inspectante nemie audiebant. Plinius aũt li. ij. ca. lix. sic ait, armorum crepitus, & tubæ sonitus auditus e cœlo cymbricis bellis accepimus, crebroq; prius & postea. ¶ Germania, de hac videto in Tityro.

maneret. c ¶ Tempore quãq; illo tellus, ac si diceret quãq; illo tpe non solũ sol defecerit, sed et diuersæ res & elemẽta quasi fleuerit Cæsaris mortẽ & inaudita postea fuerint, vt ex reliquorum cõparatione non minus mirum videat solẽ defecisse. d ¶ Aequora põti, non sine causa addidit põti, qa sunt & campi equora, vt Ac prius ignotũ ferro q̃ scindamus æquor. e ¶ Importunæq; volucres, in alienũ tps ruentes, vt stryges, aut bubones nocte gaudẽtes per diem possent videri. f ¶ Vidimus vndantẽ ruptis fornacibus ætnã, malum. n. omen est quoties ætna mons siciliæ non fumum, sed flãmarum erigit globos, & vt dicit Liuius tanta flãma añ mortem Cæsaris ex ætna monte defluxit, vt non tm̃ vicinæ vrbes, sed etiam rhegina ciuitas afflaretur. g ¶ Vndãtem autem, vndæ modo flammas euomentem. h ¶ Liquefacta saxa, igne soluta. i ¶ Sonitum toto germania cœlo audijt, bene germania, quam vicerat Cæsar, vt eo occiso in rebellionem videretur exurgere.

ANTO. ¶ TEMPORE quãq; illo, ostendit non solis tantum, sed etiam aliorum plurima fuisse prodigia, de quibus ample Appia. vt diximus ¶ Obscœniq; canes, idest abhominabilia canentes. Appia. inquit, canes luporum vice vlulatus edidere. ¶ Importunæque volucres miscuit, Poeta, sicut etiam Oui. illa quoq; prodigia quæ ante etiam Cæsaris obitum fuerant, de quibus iam diximus, Plu. item scribit, ante Cæsaris mortem solitarias in foro aues dilapsas, & vueto. vt patuit de regaliolo aui. Oui. item ait, Tristia mille locis stygius dedit omnia bubo. ¶ Cyclopum in agros, Cyclopes appellarunt viros quosdam gigãtes, qui in sicilia iuxta ætnam morantes vnicum lumen in frontis medio habebant phœbeæ lampadis instar. cyclops itaq; dici põt circularis oculus. ¶ Aetnam, Strabo lib. vi. vbi de sicilia meminit, scribit ætnam montem a catana abesse. lxxx. stadia, per noctem

Cyclopes Aetnam

CHRI. ¶ OBSCOENI, multi dicũt in auspicijs aues obscœnas dici, q̃ ore futura prædicãt, præpetes vero q̃ volatu, alij proprie q̃ infœlicia portẽt afferunt quæ illud obscœnas pelagi fœdare volucres, sed & hoc loco possumus intelligere obscœnas q̃ ore prædixerint, & non volatu quod aũt de canibus dicit, mirum refert. Augusti. in. iij. lib. de ciuitate dei, ante bellum sociale euenisse. ¶ Efferuere in agros. Intellige vidimus, ætnam vndantem, idest vndatim emittentem flammas efferuere, idest cum feruore & æstu emittere. Refert autem Augustinus. Ex ætnæo vertice ad littus ignibus maximis defluẽtibus adeo mare deferbuisse, vt rupes exurerent, & pices nauiũ soluerent, eademq; æstu tanta vi fauillæ oppletam esse siciliam, vt catinensis vrbis tecta obrupta ruerent, q̃ calamitate moti Romani, tributum eius anni remiserunt. ¶ In agros, Recte & non in agris. Nõ. n. efferuebat in agris tanq̃ in loco, in quo esset, sed in agros tanq̃ ad locũ, ad quẽ flãmas iaceret. ¶ Ruptis fornacibus. i. a fornacib' q̃ ex locis subterraneis erũpebant. ¶ Flãmarũ globos, interpretatio est, nã qd aliud est q̃ ætna efferueat in agros propinquos, q̃ p feruorẽ euoluet globos flãma

Obscœnæ aues Prepetes aues

Efferuere

rũ, ideſt flãmas conglobatas, & ſaxa liquefacta.ſ. ex igne, vt videmus calcem. Hanc rẽ latius deſcribit in.iij.li.æneidos. Quo in loco reſpondendũ erit Macrobio ad ea, q̃ Maroni obijcit. ¶ Toto germania cœlo. Nã legimus in morte Cæſaris nocturnos ſtrepitus per multos deferri lucos viſos eſſe, vt fulgores cœli. Itẽ ſolitarias in forum aues delapſas. Nã Strabo philoſophus complures ignitos apparuiſſe homines teſtatur.

SER. a ¶ In ſolitis tremuerũt motibus, aut bonis.i. nũq̃ antea in alpibus factis, aut magnis & maioribus ſolito. ¶ Sub obſcurũ noctis, circa noctis obſcurũ. Pecudeſq; locutæ Infandũ. aut infanda verba

Audiit. inſolitis[a] tremuerunt motibus Alpes.
Vox quoq; per lucos vulgo exaudita ſilentes
Ingens, & ſimulacra modis pallentia miris
Viſa ſub obſcurum[b] noctis, pecudeſq; locutæ
Infandum. ſiſtunt amnes, terræq; dehiſcunt,
Et mœſtũ illachrymat tẽplis ebur[c] æraq;[d] ſudãt
Proluit inſano[e] contorquens vortice ſiluas
Fluuiorũ[f] rex Eridanus, campoſq; per omnes
Cum ſtabulis[g] armenta tulit nec tempore eodẽ

Hor. ode.ij. ſcribit. ¶ Ebur.i. eburnea ſimulacra. Oui. itẽ ait, Mile locis lachrymauit ebur, q̃ añ morté fuiſſe ſcribit. ¶ Æraq; ſudãt, Appi. poſt obitum ait, q̃ ex ſimulacris et nõ nulla ſudorem

protulerunt, aut hoc ipſũ iſandũ fuit, q̃ſ ſunt contra nãm locutæ. c ¶ Ebur.ſ. ſimulacrorũ. d ¶ Æraq; ſudãt, ſigna ſunt laboris futuri. e ¶ Inſano, magno, at Quid tñ inſano iuuat indulgere labori? Et ſciendũ flumina quũ ſupra modũ creſcunt non tñ ad pſens infer re damnum. Sed etiã alia futura ſignificare. f ¶ Fluuiorũ rex eridanus, Padũ dicit, fluuiorũ aũt rex per italiã, aut certe per totũ orbem ſm q̃ dicit Lucanus q̃ ait, quum de iſto flumine loqueret. Nõ minor hic nilo ſi nõ per plana iacentis Ægypti libycas nilus ſtagnaret arenas. Nõ minor hic Iſtro niſi q̃ dũ permeat orbẽ iſter, caſuros in quælibet æquora fontes Accipit, & ſcythicas exit nõ ſolus in vndas, dicit ergo tantũ tunc excreuiſſe eridanũ, vt etiã ſiluas moueret & erueret arbores. g ¶ Cũ ſtabulis armẽta tulit, & ipſa ſtabula ſubuerſa ſecũ trahit & armenta ſimul

ANT. Alpes ¶ ALPES, montes altiſſimi ſunt, qui italiã a Germania ſubmouent, Plin. libro.iij. Vox quoq; per lucos, Oui. quoq; ait, cãtuſq; ferũtur Auditi ſanctis, & verba minantia lucis. Plutarchus itẽ lquit. Fulgoreſq; cœli & nocturnos ſtrepitus, per multa loca delatos ante.ſ. quam Cæſar obiret, conuenit enim cũ Oui. Appianus poſt obitum Cæſaris, ſcribit hominum immanes voces auditas. ¶ Simulacra. Oui. ait. Vmbraſq; ſilentum erraſſe ferunt, motãq; tremorib' vrbẽ. Et Plu. ait, q̃ Strabo phs ſcribit, complures ignotos apparuiſſe hoĩes, & hoc añ cædẽ fuiſſe docent tũ Oui. tũ Plu. ¶ Pecudeſq; locutæ, iſandũ, Appi. poſt Cæſ. obitũ ait, q̃ bos vocẽ emiſit humanam, q̃ iſans recens genitus elocutus ẽ, Euſebius quoq; poſt illius cædem ait, q̃ iter cætera portẽta, q̃ toto orbe facta ſunt, bos ſub vrbano Romæ ad arantẽ locutus eſt fruſtra ſe vrgeri, non.n. frumenta, ſed homines breui defuturos. ¶ Siſtunt amnes, de Tybris

emiſcere, alia ſanguinẽ. ¶ Fluuiorũ. Anapeſt' eſt p dactylo, talis ãt ỹſus Acephalus dr̃, nã incipit ſyllaba breui, cũ longa eſſe deberet. Ecõtra p cephalus dr̃, quũ a breui deberet incipere, & lõga ponit. ¶ Eridanus, padus nulli amniũ claritate iſerior a græcis dr̃. ¶ Eridanus eridanus n' augeẽ ad Canis ortu. liq̃tis niuib', hæc & Padus plura Pli. li.iij. c. xvij. Mela q̃o ſcribit, q̃ padus ſe per ſeptem oſtia effundit, quorũ vnũ magnum padum appellant, ſcribit & plura. ¶ Rex, hoc iõ ait. Q̃ tñ inter ſidera relatus, & quia nulli amniũ claritate iſerior diximus, habet aũt in cœlo te. Igi. ſtellas. xiii.

CHRI. ¶ SILENtes eo tpe quo in illis ſilentium eſſet, ergo certius, meliuſq; potuit audiri vox in tanto ſilentio. ¶ Simulacra, phantaſmata dicit, & nocturna viſa. ¶ Locutæ infan.i. res infandas.i. q̃ peſſime portenderet, poeta aũt vt in honorẽ Cæ. oſtẽdit omnẽ naturã morte tanti viri cõmotã fuiſſe plurima prodigia q̃ diuerſis tẽporibus acciderũt in vnũ cogit. Nam L. Quinto Flamineo, & Cn Domitio Aenobarbo conſulibus, vt ait Li. Romæ bouem locutum eſſe conſtat. Caue tibi Roma, & initio vltimi cõſulatus, quẽ geſſit Marcellus, nunciatũ eſt bouem humanã vocem emiſiſſe. ¶ Siſtunt am.t.q.d. q̃ terræmotibus euenire ſolent. ¶ Proluit, Nimia incrementa fluminũ calamitatẽ portendunt. Hora. vidim' flauũ tyberim retortis littore ethruſco violẽter vndis ire deiectũ monimenta regis, templaq; veſtæ. ¶ Fluuiorũ, ſunt mulieres apũ germanos q̃ fluuiorũ curſus, verticeſq; ac ſtrepitũ pſpectãtes futura pdicant. ¶ Eridanus, Hũc regẽ appellat, vel qa eius imago relata ſit inter aſtra, vel qa nullus maior ſit in italia, vel qa nomem ſumpſit ab Eridano rege in eũ a Ioue fulmine deiectum, eſt enim eridanus, & phaethon idẽ q̃re aũt ab iſeris ad ſuperos trãſire dicaẽ demõſtrabimus in.vi. æneĩ. libe

TRISTIBVS

Tristibus[a] aut extis fibræ[b] Apparere minaces.
Aut puteis manare cruor cessauit, & altæ[c]
Per noctē resonare lupis vlulantibus urbes.
Nō alias[d] Cœlo ceciderunt plura sereno
Fulgura, nec diri[e] toties arsere Cometæ.
Ergo inter sese paribus[f] concurrere telis
Romanas acies iterum[g] videre Philippi.

SER. a ¶ TRISTIBVS extis, visceribus pecoꝝ, tristia portendētibus. b ¶ Fibræ minaces, fibras dicit venas aliq̃s quæ si appent in visceribus malum omen erat, quæ nūc apparuere, aut puteis manare, nec cessauerūt eodem tpe, aut, fibræ minaces apparere, aut puteis manare cruor. c ¶ Altæ vrbes, magnæ. d ¶ Nō alias cœlo ceciderunt plura sereno fulgura, omen est in eo, & qa sereno cœlo missa sunt fulgura, & qd̄ plura missa sunt. e ¶ Diri cometæ, crinitæ stellæ & pessimæ, qa sūt & bonæ, vt diximus in æneide, factæ ex Ioue vl̄ Venē, quas rē plenissime Auienus exeqtur. f ¶ Parib' cocurrē telis, Lucanus Pares aqlas, & pila minātia pilis. g ¶ Iteꝝ vidē phi. ciuitas ē thessaliæ, in q̃ p̄ Cæsar & & Pōpei', postea Augustus & Brutus cum Cassio dimicauerunt.

ANTO. ¶ FIBRÆ mi. Plu. ait, ipsi quoq; cæsari immolanti cor nusq̃; cōparuisse victimæ, quod dirū sane erat prodigiū. Oui. quoq; inqt, Victima nulla litat, magnosq; istare tumultus Fibra monet cæsumq; caput repit in extis.

Fibræ ¶ Fibræ, antiq, vt Var. ait, fibrū dicebāt extremū, vñ in sagis fimbriæ, & in iecore extremū fibra. ponit aūt nunc pro neruis qbusdā nunc p' extremitatibus, vel iecoris vel pulmonis, & similium.

Exta ¶ Extis, exta dicta q' ea dijs psecentur, q̄ maxime extant, eminentq; auct. Festo. ¶ Lupis, Appi. scri. q' lupi etiā p foꝝ discurrere. ¶ Fulgura, Pli. li. ij. scri. q' in catilinianis pdigijs. M. Herennius Decurio sereno die fulmine ictus est. ¶ Cometæ di. t. horrendi. Pli. li. ij. inqt. Cometas græci vocant nři crinitas, horrētes crine sanguineo. & comaꝝ modo in vertice hispidas, fit candidus cometes argenteo crine ita refulgens vt vix ɔtueri liceat. De comete aūt Lu. ait, Et terris mutantem regna cometem. Pli. item ait, terrificū magna ex pte sidus esse, atq; nō leuiter piatum, vt ciuili motu Octau. cōsul.

Philippi ¶ Philippi. Philippi ciuitas est in macedōia, quæ datos olim dicebaĩ. Crenida ante dati nomen appellata fontes, quippe plurimi circa collem vberius scaturiunt aquis. Et locus Philippus vallo sepsit, & a se philippos nuncupauit. Cōdita ē. n. ciuitas i prupto quodaꝫ colle. Apud philippos demum, & Cassius & Brutus pugnantes contra Augustū & Antoniū victi sibiipsis mortē cōsciuere, de qbus oibus videto Appia. li. iiij. prius aūt circa eadem fere loca pugnarunt Cæsar dictator, & Pom. vñ Lucius Florus sic ait, Sic pcipitantibus fatis plio sumpta Thessaliaē, & philippicis cāpis vrbis iperij generis humāi fata cōmissa sunt, nunq̃; vllo loco tm̄ viriū populi ro. tm̄ dignitatis fortūa vidit.

CHRI. ¶ FIBRÆ mi. naces, sub corde atqs pulmone, vt ait Corne. trāsue. sunt ex valida mēbrana septū ē. Hoc itaqs apte supiore hēt cor atqs pl̄monē, q̄ pp̄e exta ab extādo dñr. A pte iferiore iecur & liē, sꝫ & h exta dūr qa sup inferiora itestina locanĩ. Vñ antiq̃ religio caput extoꝝ iecur dixerūt. Aruspices igr̃ duas fibras, q̄ sunt duo capita i iecore ita diuidebāt, vt alterā sacrificāti, alterā aduersario assignarēt, hic viscera psecabāt, q̄ profecta dicebāt, Lu. lauit calido psecta cerebro, si qd ḡ in extis appebat futurorū idiciū putabaĩ. Hic pncipatū portēdi syllæ rñsum est, q' sacrificāti apud laurentū in capite vituli ni iecoris silitudo coronæ appuit. ¶ Puteis manare cruor. Hoc mōstrū in gallico, bel.o euenisse memoriæ pditū est. Nā fluuius, q p agrū picenus fluit sanguinē fluere visus est. ¶ Lupis vlulātibus, q' p mōstro psci haboē. Vñ & Liui. refert, Cōsule. L. Quito Flamineo formias duos lupos ingressos aliquot obuios laniasse. ¶ Cometæ, stella crinita quā græci cometē appellāt in morte Cæsaris ad septē vsqs noctes eximio fulgore apparuit, postea nunq̃; visa est. Vñ epla Augu. ips ipsis ludoꝝ meoꝝ diebus sidus crinitū septē diebus in cœli regiōe sub septētrionibus est ɔspectū, id oriebaĩ circa vndecimā horam diei, clarūqs, & oibus terris ɔspicuum fuit. Hoc signo putauit vulgus aiam Cæsaris inter deos relatā. Cometa vt ait Pli. in vno totius orbis loco coliĩ in tēplo Romæ. sūt q hæc sidera ppetua eē credāt, suoqs ābitu ire, sꝫ nō nisi relicta a sole cerni. Alij putant nasci humorē fortuito & ignea vi, iōqs soli breuissimū q̄ cerniĩ spatiū septē dieꝝ annotatū ē, lōgissimū ꝯo octogita. Moueĩ āt alij errātiū mō, alij imobiles sē, & oēs ferme sub ipso septētriōe videnĩ. Ex qbuscūqs aūt stellis cometæ nascanĩ, siue ex planetis, siue ex stellis fixis sp iflāmatio appet ꝯsus septētrionē.

Cometa Quapp stella q̄ appuit in ortu Xpi nō fuit cometa, qa mouebaĩ ab oriēte ad meridiē ꝯsus occasum, qd̄ nō facit cometa, vt refert Chrysostomus. ¶ Paribus, nā vtrinqs pila erant.

Nec[d] fuit indignum Superis bis sanguine nro.
Emathiam[b], & latos Aemi pinguescere [c] cāpos,
Scilicet & tēpus veniet, quum finibus illis
Agricola incuruo[d] terram molitus aratro
Exesa inueniet scabra[e] rubigine Pila,
Aut grauibus rastris galeas[f] pulsabit inanes,
Grandiaq[g] effossis mirabitur ossa sepulcris,
Dij[h] patrij idigetes, & Romule, Vestaq[i] mr.

SER. a ¶NEC fuit indignū superis, quasi exclamatio est ad deos. b ¶Emathiam & latos æmi pinguescere campos, emathiam thessaliam dictam ab emathio rege. æmus autem mons est thessaliæ. c ¶Pinguescere nro, aut fœcūdos fieri ex humāo cruore, aut pinguescere dixit, quasi humana corpora terra deuorans, pinguis effici potuerit, sicut ex carnium commixtione frequenter humana caro pinguescit. d ¶Incuruo, vna pars prosonis est. e ¶Scabra rubigine, aspera, vñ & scabies dr̃ a corporis asperitate. f ¶Galeas inanes, pcauas, vt Galeā ante pedes piecit inanem. g ¶Grandia ossa, aut multa, aut ingentia, quasi antiquorum heroum. h ¶Dij patrij indigetes & romule vestaq; mater, patrij dij sunt qui præsunt singulis ciuitatibus, vt Minerua athenis, Iuno carthagini. Indigetes aūt proprie sunt dij ex hominibus facti, quasi in dijs agentes. Abusiue autē omnes dij possunt dici indigetes, tanq̄ nullius rei egētes. Romulum aūt ideo inuocat, quia ipse iā inter deos colebatur, & recte eum ad Augusti salutem inuocat, quasi ex eo descēdentis, & qui illius sit vrbis impator, quā Romulus condiderat. i ¶Vestaq; mr̄, quæ thuscum tyberim & romana palatia seruas, poetice. Nam verū nomen numinis qđ vrbi Romæ preesset sciri sacrorū lege prohibet, qđ ausus qdam tribunus plebis enūciare in crucem leuatus est.

PRO. ¶EMATHIAM & latos æmi. p. c. Aemus mons diuidit thraciam a Macedonia dictus a nomine regis thracum Aemi, cuius soror vxor Rhodope fuisse traditur. Emathia dicitur macedonia, vt plerisque auctoribus liquet, ab Emathione fratre Memnonis Auroræ, & Tithonij filij.

ANTO. Emathia ¶EMATHIAM, Emanthia, vt Pli. scri. lib. iiij. ca. xi. antea dicta, postea Macedōia. Auctor quoq; Soli. q ait ab Emathio primo rege dictam. ¶Aemi, æmus mōs est in Thracia vasto iugo procumbens in pontum, auctor Pli. li. iiij. Thracia autē vt ostendit Ptolemeus li. iij. iūcta est Macedoniæ, vñ & Luca. lib. vi. ait, Qua iuga deuexus pharsalica porrigit æmus. ¶Pila, Modestus scribit, pilū fuisse telum maius ferro triangulo vnciarū ix. hastile pedum qnq; & semis quod suo tēpore spiculum dicebatur, ad cuius iactus exercebantur præcipue milites, q̄ arte & virtute directum, & scutatos pedites & loricatos egtes sæpe trāsuerberat. ¶Grandia ossa, olim fuisse homines grandiores, vt Homerus indicat, & Virg. hic Iuue. ait sat. xv. Terra malos homines nūc educat atq; pusillos. ¶Dij patrij, expositis ob cæsareā cædes pdigijs actis, nunc ipsum Augustus romanum imperium fouere optat. ¶Indigetes: Festus ait, Indigetes dij, q̄ꝝ nola vulgari nō licet, & Indiges Aeneas appellatus ē ab Ascanio post humanum abscessum, Liui. autem scribit appellatum Iouem indegetem. Sunt & qui dicant indigetes dici, qui ex hominibus ad cōsecrationem veniunt, vt Aeneas &c. ¶Romule, Romulus. xviij. natus annos potitus est Romano regno, annos autē. xxxvij. dominatus. qntum autem & qnquagesimū vitæ agens a ciuibus suis interfectus est (licet varia de morte referantur) cum iam imperium non regie, sed tyrānice exerceret, post hæc Iulius proculus in forum procedens, Romulum inquit, ego ex agro adueniens vidi abeuntem ex vrbe armatum, qui vbi proximus mihi fuit ita eum dicere audiui, nuntia romanis Iuli q̄ me sortitus ab initio vitæ genius in cœlum ducit mortali expleto sæculo, sum autem Quirinus. Succedēs exinde in regnum Numa Pompilius ipsum Romulum, vt naturam superantem mortalem templi adornatione, & anniuersarijs sacrificijs Quirinum vocatum statuit honorari. Hæc ex li. ii. Dionysij. ¶Vestaq; mater, erat Vesta vrbis Romæ custos, quæ virgines seruabant perpetuo igni. Cuius extinctionem super grauia omnia Romani timebant, interitum vrbis signum id assimētes quæcūq; acciderent, causa. De quibus omnibus plura Dionysius li. ii. & Ouid. in fastis.

Pilum

romul.

Vesta

CHRI. ¶EMATHIAM, Thessalia quæ ab emathione rege sic dr̄. Nam græce ημαθια dr̄. Hunc Memnonis filij Auroræ & Tithoni fratrem fuisse ait Probus. ¶Aemi, mons Thraciæ ab Aemo filio Boreæ & orithijæ. ¶Saltem, q̄si dicat si rapuistis Cæsarem maturum virum, & qui optimus esset imperij defensor. Saltē placeat seruare hūc iuuenē, qui euerso morte Cæsaris impio succurrere possit. ¶Vestaq;, de Vesta & Palatio alio loco dicet. ¶Ne phibere, tacite ostēdit suis viribus posse modo dij non īpediant succurrere. Mixta ergo laus q̄ solus

Tris q solus & iuuenis valet. Nõ dicõ ꝯseruare bñ institutũ sæculũ, sed restaurare iã euersum. ¶ Laomedõteæ piuria troiæ, Laomedõtis pĩidia in Apollinẽ ac neptunũ vulgatissima est. Sed & aliã in Herculẽ meminit Diodo. siculus, ait. n. Herculẽ cũ argonautis in colchos enauigantem in phrygiũ mare puenisse, & Hesionem filiã laomedõtis in littore religatam, & mõstris marinis iussu oraculi deuorandã expositã vidisse, eamqȝ liberasse, & monstra interfecisse, proptereaqȝ præmium sibi laomedontem obtulisse equos inuictos. Ad Herculeȝ eodem equos apud ipsum laomedontem donec ex colchis rediret deposuisse, Reuerso deinde Herculi denegasse depositum laomedontem. Qua ex re ira percitum Herculem laomedontem & reliquos filios qui secum senserant interfecisse. Soli. autem Priamo qui fidem seruandam & equos restituendos censuisset troianum regnum reliquisse. ¶ Remouet autẽ culpã belli ciuilis a Cæsare Iulio, & reijcit in peccata troianorum, vñ Roma originem ducit. Quæ autem scelera nunc orbem premunt dicit esse quia dij homines Cæsarem inuiderent. ¶ Patrij indigetes, de Iano Fauno, Euandro, Aenea, Carmente, & cæteris qui ex hoibus dij habiti sunt. ¶ Romule, scilicet vrbis conditor.

Quæ thuscũ Tyberim, e romana palatia seruas,
Hunc[a] saltem[b] euerso iuuenẽ succurrere seclo
Ne prohibete[c]. satis iampridem[d] sanguine[e] nr̃o
Laomedõteæ[f] luimus periuria Troiæ.
Impridem nobis Coeli te Regia Cæsar
Inuidet, atq;[g] hominũ querit curare triũphos.
Quippe vbi fas[h] uersũ atq; nefas, tot bella p orbẽ,
Tã multæ scelerũ facies non vllus aratro
Dignus honos, squallẽt abductis[i] arua colonis.
Et curuæ rigidũ[k] falces conflantur in ensem,

SER. a ¶ HVNC euerso, orat vt possit sedare tanta ꝓlia & bella ciuilia. b ¶ Saltẽ vt Augustus dij ꝯseruẽt, Cuius tpibus pax vniuerso orbe erat, & malis finem iponet, & pene iaȝ ruenti mũdo subueñ possit. c ¶ Ne prohibete. i. ne phibeatis. d ¶ Iãpridẽ, olĩ. e ¶ Sanguie nr̃o. i. romanoꝝ. f ¶ Laomedonteæ, Excusat Augusti tpa, & eũ dicit suis virib' nõ cõpensare dãna reipu. q̃ ex maioꝝ vitijs descẽdisse confirmat. Horatius, Negligis imeritis nocituꝝ postmõ te natis fraudẽ cõmittere. g ¶ Atq; solum q̃ritos, cum cœlestes possis mereri. h ¶ Vbi fas versum atqȝ nefas, apud hoies. s. q spernunt licita, appetẽtes illicita. i ¶ Abductis colonis, ad bella. s. vt Et latos vastant cultorib' agros. k ¶ Rigidũ falces cõflant in ensem, ita orbẽ bella turbant, vt hi q prius agriculturæ insistebãt, Cogant deficientib' iã armis instrumẽta colendoꝝ agroruȝ & metendaꝝ segetũ in arma conuertere.

gñæ in sis deuȝ a Iunio Bruto ꝺdicata fuit, & ibideȝ ædis victoriæ eodem teste lib. viij. de secundo bello pu. in eodeȝ palatio, vt scribit Sueto. Cæsar Augustus tẽplum Apollini dedicauit. ¶ Hunc iuuenẽ, cur Augustũ intelligens iuuenẽ appellat late iã diximus in Tityro hic illũ vidi iuuenẽ meliboee. ¶ Iampridẽ, multi &. n. romanorum ab Annibale Mario & Sylla a Cæsare, & Põ. & alijs antea fuerãt interẽpti. ¶ Luimus, purgauimus. Inõ luo. n. a luce dr, vt scribit Varro. ¶ Laomedõteæ, sm fabulas Apollo & Neptunus troiana mœnia struxere, fictũ est, vt aiunt, qm̃ cum troianoꝝ pecunia in sacro coꝝ deoruȝ seruaret ab eis Laomedõ petiit reditoꝝ se iurans vnde mœnia instaurauit, postea tñ non reddidit, hinc datus est fabulæ locus, q deos deceperit quos vult Maro hic ꝓpterea etiaȝ in romanos sæuisse. ¶ Iampridẽ no. in augusti gratiã Iuliũ Cæ. iam diu a dijs desideratũ afferit. ¶ Aratro dignus ho. de agriculturæ honore videto in principi. ¶ Conflantur, fabricantur conuertuntur.

Laomedon

ANTO. ¶ THVSCVM tyberim. Strab. libro quinto scribit, q ex apœninis montibus tyberis effluit, pluribusqȝ auctus amnibus partim p ipsam excurrit Hetruriam, deinceps vero ipsam disterminans, primum quidem ab ea diuidit Vmbriam, postea uo Sabinos & latinos Romæ ad littus vsqȝ finitimos. Legito, item plura in Plini. libro tertio capitulo sexto. ¶ Romana palatia, Corne. tacitus scri. vrbem Romam in palatino monte primũ ædificatam, in eoqȝ reges primũ deinde cõsules, postea imperatores maiori ex parte sedem habuerunt. Et in bello macedonico Liuius ostendit in palatio fuisse ædẽ ma-

Tyberis

Roma

CHRIS. ¶ PALATIA, pro tota vrbe. Nam palatium fuit antiquissima sedes Roma, vt apparet vbi de Euandro narratur. ¶ Facies, Formæ. ¶ Et curuæ. r. qd. n. scelestius esse potest q̃ ferramenta ad vsum agriculturæ instituta, vnde vita hũana & alitur & assiduo labore pia castaqȝ conseruatur, ad bellaq; & homines perdunt, & omnium scelerum semina præbent. Magna ergo indignatio q non solum ab vsu rei sanctissimæ amoueatur, sed etiam turpissime attribuatur.

SER. a ¶HINC mouet euphrates illic germania bellum, vndiq; mouetur bellum. Euphrates nanq; orientis est fluuius, germania autem occidentis prouincia. b ¶Arma ferunt, vicinæ vrbes, hoc est & externa & ciuilia bella desæuiunt. c ¶Vt cum carceribus, hoc vult dicere res quides publica habet optimũ imperatorem, sed tanta vitia temporum præteritorum quæ in dies singulos aucta sunt, quemadmodum in pcessu equorum cursus auget, vt ea optimus rector refrenare non possit, sicut & auriga a feruenti cursu equos non potest plerunq; reuocare. d ¶Addũt se in spatia.i.currendo plus eorum cursus augetur. e ¶Currus i.equi. Sane sciendum translationem hanc esse, non comparationem, quæ si ponatur in fine vitiosum est.

Hinc mouet a Euphrates illinc Germania bellũ.
Vicinæ ruptis inter se legibus vrbes
Arma b ferunt, sæuit toto mars impius orbe.
Vt cum c carceribus sese effudere quadrigæ
Addunt d in spatia, & frustra retinacula tendens
Fertur equis auriga, neq; audit currus e habenas.

FINIS PRIMI GEORGICON.

ANT. ¶EVPHRATES, hunc maior fundit armenia, vt scribit Soli. Longisq; excursibus Babyloniam diuidit tandem in sinum persicum defertur. Mouere autem. Euphratem bellum ait propter Parthos. ii enim clade Crassiana altius animos erexerãt, ciuilesq; discordias populi romani læti acceperant, itaq; vt primum effulsit occasio non dubitauerunt erũpere. Vltra quidem inuitante Labieno qui missus a Bruto Cassioq; fuerat, vt hostes in auxilium sollicitaret. Ventidius tñ Antonij legatus & Labieni copias & omnẽ Parthicũ equitatum inter Orontem & Euphratem occidit, de quib' plurima Lucius Florus. ¶Germania, hoc ideo dicit, quia post Cæsa. cædẽ germani ab romanis desciuerant. Augu. tñ vt Suetonius tradit eos vltra Albin flumen submouit. ¶Legibus, fœderibus. ¶Ruptis, ꝑpter Cæsaris obitum. ¶Carceribus, carceres vocant vñ mittunt equi dicti q coherceantur eq ne inde exeant añ q̃ magistratus signum mis̃t, auctor Varro. ¶Quadrigæ, q̃ttuor simul eq iuncti quadrigæ quasi quadrigæ vocãtur, vt scri. Gel. li. xviij. c. viij. ¶Auriga, aurigæ ꝓprie sũt currũ regentes. Dĩ aũt auriga, q̃ splendores sibi agat auris.i.fauoribus populi, hoc est clamoribus. Pris. de. xij. car. ¶Currus, ipse quadrigæ. per id autem innuit Martem nullo obstante sæuire obiuerat enim Cæsar populorum terror & rector.

CHRI. ¶EVPHRATES, Parthos intelligit quorum imperium euphratẽ pertingebat. Est autẽ Euphrates sm christianos vnus ex quattuor fluminibus qui ex delitiarum paradiso effluunt. Priscia. Ao illum ex Armenia maiori nasci volunt, & armeniam a Cappadocia distinguere. ¶Vt cum carceribus, Non vitio principis sunt bella, sed impetus bellorum ante ipsius motus nondum reuocari potest, vt ipsi aurigæ iam præcipiti cursu actos equos sistere non possunt. ¶Addunt se in spa.i. per spatia currendi augent cursum. ¶Fertur equis.i. equorum arbitrio agitur, & non suo.

¶FINIS PRIMI GEORGICON

SER. HACTENVS ARVORVM cultus & ſidera cœli, Nunc te bacche canã. Mire iterauit illus verſum, Quid faciat lætas ſegetes, quo ſidere terram. In hoc autem libro exequiť culturam agri cõſiti, q omnium arboꝝ cõtinet genera. Et ſciẽdum eſt Virgilium vites quoque arbores dicere, vt Nec ſecius omnis in vnguem arboribus poſitis ſecto via limite quadret. Et Hactenus, vt multi volunt vna pars orationis eſt, & eſt aduerbium ſignificans huc uſque, alij duas partes volunt pronomẽ & aduerbium, vt ſit tenus hac ſicut Crurum tenus a mento palearia pẽdent, ſed melius eſt vnam partem accipere orationis hactenus.

rorem ſacra liberi pſis celebrabant, & ipſe bacchus vocatur a furore, quem incutit cultoribus ſuis. Idẽ Lenæus dť torcularis a nomine græco, ꝙ λῆνον appellant torculum.

ANTO. HACTENVs arvoꝝ, Huius quoq; .ij. voluminis argumẽtũ carminibus pȝ. hȝ cur poeta ab agrorum cultura ſcœperit, poſtea vitiũ ẽ exordio ſcribens apui vbi & vitium arborũq; culturas Emolphũ athenienſem ꝑmũ inueniſſe Pli. referente edocui. ſ Hacten⁹, ceciní .ſ. eſt .n. Meſozeuma. ſ Sidera cœ. pleonaſmos ẽ in dictiõe cœli .i. ſupabundãtia, de q̃ late Fabi. li. viij. ſ Te bacche. id eſt munera vel vites de q̃ lati⁹ ibi, Poculaq; inuẽtis acheloia miſcuit vuis. Dť ãt bacchus a furore quẽ incutit cultorib⁹ ſuis, vt Probus aſſerit. ſ Silueſtria Virgulta, ſilueſtres arbores inter q̃s, & geniſtas & ſiler & ſalices accipe. De virgultis aũt diximus ĩ Tityro.

MODESTINI IVRISCONSVLTI IN SECVNDVM GEORGICON ARGVMENTVM.

HACTENVS aruorum cultus, & ſidera Cœli.
Pampineas canit ille comas, colleſq; virenteis.
Deſcriptaſq; loci vites, & dõa Lyæi,
Atq; oleæ, ramos pomorum ex ordine lectos.

P. Vergilij Maronis Georgicorum. Liber Secundus.

HACTENVS[a] aruorum cultus & ſidera[b] Coeli.
Nunc te Bacche[c] canam, nec non[c] ſilueſtria tecum

b ſ Sidera cœli, pleonaſmos, nec enim ſunt alibi q̃ in cœlo ſidera.
c ſ Bacche, liuentorem pro vitibus poſuit de quibus κατ' ἐξοχὴν in hoc libro loquitur. Nã vites præcipue ſunt, lȝ & aliarum arborum faciat cõmemorationem. d ſ Necnon ſilueſtria tecum Virgulta, ideſt infœcundas arbores, quibus præcipue in Italia vites coherent.

CHRI. QVOniam poetaꝝ ẽ curare, vt ſeq̃ntes libri antecedẽtibus ãnectanť. Facit hoc Maro vt plurimũ ꝑ aliquã cõiunctionem, vt te quoq; magna pa. & alibi poſtq̃ res aſiæ, item At regina, graui iã dudum ſaucia cura, & ſic ſaẽ lachrymãs. Hic ꝟo vt idẽ ꝑſtet vtiť colore rhetorico, quẽ Trãſitionẽ appellãt, quo ſe

PRO. NVNC TE bacche canam, bacchari eſt furere, inde & bacchæ dicuntur, quæ per fu

tile iis q̄ dicta sunt et q̄ dicenda restāt adnectunt. In p̄cedenti igit li. & aruorū cultū & cæl ad rōnem sidez ptinerent descripserat, Nūc qđ scdo loco sibi pposuerat explicat. s. Vlmisq; adiūgere vites. ¶ Te bacche, nō solū bacche dicit pp vires, q̄z iuentor phibet, sed pp oēs arbores. Dionysiū. n. posuerūt p ignea vi solis q̄ poma ad fructus oēs arboz decoq̄t ac maturat. Nā vis seminalis q̄ a sole in terrā descēdit priapi noīe honorat, cuius qđ ad siccos ptinet fructus bona dea, qđ vo ad plātaris Diōysius dr. Ergo q̄a ignea vis solis est Diony. Idcirco ægyptij Osirim quem solē iterp̄tant Dionysiū teste Diod. siculo appellauerūt. Vñ Eumolphus poeta, lōgiculū radijs Dionysiū dixit. Et orpheus eū splendoris auctorez scribit. Atq; hæc ad physicē. Historia vo duplex est. Aliť. n. græci aliť ægyptij sentiūt. Aegyptij. n. Dionysiū osirim noiant, quē volūt diuinis vtutibus viz p̄ditū fuisse, ægyptijq; regno & Isidis quā lunā, cereremq; noiant ɔiugio potitū vniuersum orbē pagrasse, et vt illa tritici, ordeiq; reptrix fuit, antea. n. inť alias herbas icognita oriebanť, sic osiris in Nysa locus Arabiæ fœlicis ægypto ɔterminus est enutritus, ppeaq; & a ioue p̄re & a loco illo Dionysius appellatus, vitis reptor fuit, hoīesq; docuit & vitis cultū & vini vsū atq; ɔseruationē. Volūt p̄terea ægyptij oleā q̄q; nō āt Mineruā vt græci dicūt iuenisse. Hic p Arabiā & rubrū mare ad Idos & orbis terræ terminos pgressus est. In Idis vo & alias vrbes, & nysam ɔdidit monumentū eius in q̄ nutritus fuerat, in q̄ hederā etiā seuit, pfectus est, & in Asiā & p Hellespōtū in europā & in Thraciā sibi aduersantem Lycurgū iteremit, Maronēq; p̄fectū suum, & vitis colendæ pitū in regione q̄ ab eo Maronea dicta est, reliq̄t & Macedonē filiū in regno q̄ ab eo Macedōia appellata est. Atq; hæc de Dionysio apud ægyptios. Græci vo varia referūt. Alij. n. vnū, alij tres ponūt. sūt ēt q huius dei formā humanā fuisse negēt, s; vini dationem Dionysiū dicāt, Terrāq; sua spōte vites ptulisse, Dimetora aūt a p̄scis noiatū qđ sit ex duplici m̄re, p̄māq; genesim nūerant qñ in terra posita plāta icremētū accipit. Scdam qñ fructus maturescāt. Vñ altera ex terra, altera ex vite diei origo est. Qđ vo dicūt ex Ioue & Cerere natū, & gigātibus discerptū ac elixatū, ac rursus a Cerere cōpositis membris in iuuentē reductū physicū est. Nā ex terra & ibre icrementū sumit vitis ad vuas creandas, q̄ ab agricolis calcādo lanianť, multiq; vinū decoquūt vt melius fiat vinū. Ceres aūt rursus mēbra cōponit, q̄a terra singulis annis succū vitibus ad nouas vuas subministrat. Est etiā physicū qđ dicat vi fulminis ex vtero Semeles abductū, & donec ip̄s maturo fœtui datū cōpleret Iouis fœmori assutū. Nā ignea vis in vuis maturescit. Vez cū iā ex vuis expssum est vinū, q̄a nōdū satis ɔcoctū est itez in lacubus ebulliat necesse est Dio. aūt ait, terrā antiq̄s Thyonē a sacris q̄ ibi fiebāt cū sacra θυσίας dicāt, & semelem q̄si castā ab eo qđ est σεμνη. Bis āt eius Genesim a ioue esse, q̄a cū Deucaliōis diluuio piisset rursus post pluuias terra appuit. S; hæc physice. Fabulose vo dicūt tres fuisse Diōysios. Primū Idū q ex vitib⁹ sua spōte nascentib⁹ calcādaz vuaz iuentor, & vini, pomorūq; ɔditor fuit. Q̄m aūt barbat⁹ est & barbā Idi vsq; ad mortem nutriūt. Hic orbem pagrās calcationem vuaz in torcularibus adiuenit a q̄bus Lenæus appellatus est. Scđs ē ioue & p̄serpina, vel vt alij dn̄t ex Cerere fuit q p̄mus boues aratro iūxit. Antea. n. manibus fodiebant terrā mortales pp qđ imortales honores meruit, eiusq; simulacrū cornibus isigniť, vt iuentor aratri demōstreť. Tertius Iouis & Semeles filius fuit, q post s̄m ortū ex fœmore Iouis in Nysam Idiæ a Ioue delat⁹ & a nymphis educatus est pulcherrimus & muliebribus delitijs deditus exercitū ex mulierib⁹ ɔfecit, thyrsisq; illas armauit. i. hastis hedera iplicitis cū ferrea cuspide quo dolo reges nihil tale de mulieribus credentes iteremit. Inter quos Pentheus apud græcos, Miranus apud Idos, Lycurgus apud thraces fuit. Q̄m vo ex Idia triēnio elephāte iuectus orbem pagrauit, græci illi Triterida. i. triēnalia sacra istituerūt, orbem pagrās docuit sacra & mysteria. Certamīa musica pposuit, cūctaq; in pace cōponebat. Dicūt p̄mū fuisse q multis ɔgestis spolijs ī in patriā triūphans redierit. Probus ait. Bacchari est furere. Vñ bacchæ dn̄r sacerdotes q̄ p furorem sacra Liberi celebrāt, & ipse bacchus dr̄ a furore quem suis icusserit cultoribus.

Bacchus

Bacchæ

SER.

Virgulta, & prolem tardæ[a] crescentis oliuæ.
Huc[b] pater o Lenæe. tuis [c]hic omnia plena
Muneribus, tibi [e]pampineo grauidus Autūno[d]
Floret ager, spumat plenis Vindemia[f] labris.

a ¶ TARDÆ crescentis oliuæ, res enī diu duratura tardius crescit. b ¶ Huc pater o Lenæe, pr̄ licet generale sit olum deorum, tñ proprie Libero semper cohæret. Nam Liber pater vocatur, Lenæus autem απο του ληνου. i. a lacu. Nā qđ Donatus dicit ab eo quod mentem leniat nō procedit. nec enim pōt græcū nomen latinā etymologiā recipere. c ¶ Tuis hic omnia plena Muneribus, tuis muneribus hi

ribus hic sunt oīa plena, & ea vbiq; regnunt pāpineo. d ſ Autūno, cuius tpe vites & folijs & fructibus plenæ sunt, & sub quo maturæ sūt & pāpineo p pāpinoso, vt nemus frōdeum pro frōdosum. e ſ Tibi Floret ager, in honoré tuus exultat, & lætus est, nā autūnali tpe re ꝟa florere nō pōt ager. f ſ Videmia, quū vindemiā numero singulari dicimus, vnius anni significamus, quū plurali multoꝝ, vt messes messes, hyemem, hyemes, hæc.n. semel tñ annis singulis ptingunt. Multi tñ volūt vindemiā esse totius orbis gñaliter, vindemias singulaꝝ ptium, vt plus significet singularis q̃; pluralis numerus, sicut plus est cū dicimus p terrā pluit, q̃; per terras, Tūc enim oē elementum, non terras aliquas significamus.

ANTO. ¶ TARDE cre. oli. Pli. li. xvij. c. xij. scri. Nam tarde crescere oīa lōgo æuo durātia, at q̃ cito occidūt velocia esse vt ficus malus pirus. Ideo; lib. xvij. ca. lxi. scri. ad sua tpa durasse in Linterno Aphricani prioris manu satas oliuas, & myrtus eodem loco pspicuæ magnitudinis. ſ Lenæe, Lenæus bacchi nomē, lenos enim torcular dr lenæus torcularis, vt Probus ait. ſ Grauidus autū. non grauidis in ablatiuo sed grauidus in noīatiuo legendum est, sic enim antiqui textus hñt, est ergo diastole figura. ſ Floret, lætus est. ſ Labris, ahenis. *Lenæus*

CHRI. ¶ ET PROLEM, Nam a radice pullulat, & veluti filios producit. Vnde illæ plantæ alio trāsferunt. ſ Autumnō pampineo, pro vuis pampinos posuit. ſ Labris, vasis maioribus in quibus vinum ebuliens spumas agit. Labrum enim vas capacius est. Cic. in epistolis, Labrum si in balneo non est fac vt sit. *Labrum*

> Huc pater o Lenæe veni, nudataq; musto[a]
> Tingue nouo[b] mecū direptis crura cothurnis.
> Principio[d] arboribus varia est natura creandis.
> Nanq; aliæ nullis hominum cogentibus, ipsæ

MER. a ¶ MVSTO, mustum numero tantum singulari dictus, sicut & vinus, licet Ouid. abusiue dixerit musta, sed hoc ille plus fecit q̄ & mustis, cum vt diximus de his noībus tres casus tñ vsurpari consueuerint. b ſ Tingue nouo mecū, pulchre inuocat liberum patrem adesse sibi canenti de ratione vineaꝝ, & venire in auxilium, & poetice dicit, hoc liberꝝ patrem secum agere q̄ ipse ab agricolis debere fieri carmine demōstraturus est, cum dicit, tingue mecū. c ſ Direptis latis qđ est genus calciamenti poetici, nam hoc vindemiæ tempore fieri debere ipse demonstraturus est. d ſ Principio arboribus, Creandarum arborum naturaliter sunt tria genera, aut enim sua sponte nascūtur, aut ex seminibus fortuito iacētibus surgunt, aut ex radicibus pullulant, nam cætera vsus inuenit fauente natura.

lo, aut ipso trū co æstimatur. Videto item paulo inferius ibi videlicet, Hos natura modos & cætera.

PRO. ¶ COTHVRNI, sunt calciamentorum genera venatori apta, quibus crura etiam muniuntur, cuius calciamenti effigies est in simulacris liberi & Dianæ.

ANTO. ¶ COTHVRNIS, videto ecloga septima. ſ Musto nouo, & hic pleonasmos est vel epexegesis, Nā vt scribit Nonius, Mustū nō solum vinum veꝝ nouellum quicquid est dicitur recte. Næuius vtrum sit melius virginem an viduam ducere virginem si musta est. ſ Principio, canam videlicet, siue a principio. Arboribus, varia est natura creandis, Maro in hac re Teophrastum secutus est, ille enim li. ij. inquit, Arborum & sūmatim plātaꝝ generationis, aut spōte, aut semine, aut radice, aut auulsione, aut ramo, aut surcu

CHRI. ¶ HVC pater o le. ve. Cōsueuerūt & poetæ & oratores tetrū clausulā formāt vt plurima interponāt anteq; eā claudāt repetere, pncipium sic in bucco. Nā cum incepisset, Pastoꝝ musas damonis & alphesibœi & anteq̃; adderet, uerbū, s dicemus multa iterposuisset, repetit Damonis musam dicemus & alphesibœi. Sic & in hoc loco cū dixisset, Huc pr̄ o lenæe post lōgā hypbaton repetijt, Huc pr̄ o le. veni. ſ Principio, breuiter pposuerat se de arboribus dictuꝝ. Deinde inuocauerat, Huc pr̄ o lenæe, qđ phœmiū est. Nam ex ppositione cōparat docilitatē sūmā rei breuiter exponēs. Itē beniuolētiā a re qa illā vtilē ondit & a psona sua cū alioꝝ vtilitate se laboraturū pponat ex inuocatiōe aūt, qa nō adhibet, nisi magna pponant, attentionē sibi pciliat. ſ Principio arboribus, Pli. ait, arbores quas naturæ debeamus trib' modis nascunt, spōte, semie radice. Col ꝟo scri. Placēt nobis sicut Virgilio duo gña sulcoꝝ, quoꝝ alteꝝ sua spōte gignit, Alteꝝ humana cura puenit. Priꝰ sū materiæ magis aptū, sm ꝟo fructibus. ſ Arboribus, Frutices simul & vites itelligit. Verū ita plātas distingūt, vt arbores appellēt, quæ magnitudine excellant, vt Oleæ Mali piri, Quercus & similes. Frutices ꝟo qui ad eam magnitudinē nō pueniunt, & tñ herbas excedūt, vt sūt rubi sentes, ꝟgæ sanguineæ. Oui. Et densi frutices & vlēto cortice ꝟgæ. Tertiū genus est vitis, q̃ nec arbor sed frutex appellat, vt Pli. Columellaq; ondunt.

Spōte[a] sua veniunt[b] camposq;[c], & flumina late
Curua tenent. vt molle[d] Siler, lenteq; Genistæ,
Populus, & glauca[e] canentia fronde Salicta.
Pars[f] autem posito surgunt[g] de semine, vt altæ
Castaneæ, nemorumq;[h] Ioui q̄ maxima frōdet
Aesculus atq; habitæ[i] Graijs oracula Quercus.
Pullulat[k] ab radice alijs densissima silua.
Vt Cerasis[l], Vlmisq;, etiam parnassia[m] Laurus

SERV. a ¶ SPONTE sua, sponte mō nomē est, q̄ functū est ei genus, quo caret semper aduerbium. b ¶ Veniunt, crescunt, alibi, illic venisse fœlicius vult. c ¶ Camposq; & flumina late Curua tenent, p transitum ostēdit in q̄bus locis arbores sponte nascuntur. s. I humidis. Nā terra mr̄ est rerū omnium, & seminum cūctorum creatrix. d ¶ Vt, molle siler arboris genus ē, Et notandū genus neutrū de arbore q̄d est ad modū rari. e ¶ Glauca canētia frōde salicta, locus salicū p ipsis arboribus posuit. bn̄ aūt ait & glauca & canētia, nā salix ab vna pte alba ē, ab altera viridis. Sane cacenphaton est glauca canētia. f ¶ Par, aūt posito de semine surgūt, q̄cunq; rōne piecto, vel ab auibus, vel ab hoībus nescipiāt esse industriæ, Dicit quippe plerasq; arbores ex semine nasci, nō studio hoīus iacto, sed quocūq; modo, & casu veniente. g ¶ Pars surgūt p surgit. h ¶ Nemorūq;, Ioui q̄ maxīa frōdet Aesculus, ordo ē nemorūq; maxīa æsculus q̄ Ioui frōdet. i. q̄ crescit dodonæo nemore q̄d erat Ioui ɔsecratum. i ¶ Atq; habitæ graijs oracula q̄rcus, Nā in dodonæo nemore arbores dātes rn̄sa fuisse dr̄. habitæ aūt graijs, vel quasi non credens dixit, vel quasi italus, qui loca illa nesciret, vel re vera quondā habitæ, q̄a illo tp̄e iam si lebant. k ¶ Pullulat ab radice, mira in singulis est ꝓprietas, Nā ait. Spōte sua veniūt, surgunt de semine, pullulant ab radicibus. l ¶ Vt cerasis vlmisq;, hæc cerasus his cerasis facit. Sane cerasus ciuitas est pōti, quam cū delesset Lucullus genus h̄ pomi inde aduexit, & a ciuitate cerasum appellauit. Nam arbor cerasus, pomū cerasum dr̄, hoc aūt ēt añ Lucullū erat in Italia, sed dur̄ & cornum appellabať, q̄d postea mixto noīe cornocerasum dictum est. m ¶ Parnassia laurus, a parnasso mōte Apollini consecrato.

PRO. ¶ ATq; habitæ graijs oracula quercus, existimāt in dodonæi Iouis oraculo q̄rcū vocalē fuisse, ex q̄ lignū Minerua argonautis futura p̄diceret. ¶ Vt Cerasis vlmisq; ēt parnassia laurus. Ex vrbe cerasunte, q̄ est in ponto Lucullus q̄ oppugnauit Mithridatē, trāstulit arboris genus, quod feret cerasa poma. Ipse aūt oppidi noīe cerason vocauit pomū cerasum. ¶ Parnassia laurus, dr̄ q̄a subiecta est Apollinis tutelæ, cuius oraculum delphicū parnasso monti phocidos subest.

ANTO. ¶ MOLLE siler, Pli. li. xxiiij. c. xxxvi. inq̄t, Sileris folia illita frōti capit̄ dolores sedāt, serpētes & hunc fruticem refugiunt, baculū q̄; rustici ob id ex eo gerunt. ¶ Genistæ. Pli. lib. xix. cap. ij. inq̄t añs ex genista facit lina ad retia præcipua in piscando durātia frutice madefactō x. diebus, & li. xxiiij. c. xxxiij. ait, genista quoq; vinculi vsus præstat flores apibus gratissimi. genista itē mixta cū axungia genua dolentia sanat. ¶ Populus, legito Pli. li. xvi. ca. xxvi. ¶ Glauca, glaucus color viridis cæruleus dr̄, vt in Gel. legitur lib. ij. ca. xxvi. ¶ Salicta, Pli. lib. xvi. ca. lij. scribit de salice, & in Asia tria genera obseruāt, nigram vtiliorem vitibus, candidam agricolarum vsibus, tertiam quæ breuissima est, quaq; elicem vocant. ¶ Castaneæ, de ijs multa Columella li. v. & Pli. li. xv. ¶ Aesculus, arbor est glandifera ab edo, nam eius fructu olim homines vescebantur: & Pli. li. xvi. ca. vi. inquit, glans optima in quercu atq; grandissima, mox æsculo. ¶ Oracula quercus, existimant in dodonæi iouis oraculo quercū vocalem fuisse, ex qua Minerua argonautis futura prædixit. Probus auctor. Strabo li. vij. inquit. Dodoneum autem oraculum quēadmodum &c. quodāmodo derelictum est. Vide to latius ecloga nona. ¶ Cerasis, cerasi añ victoriam Mythridaticam. L. Luculli nō fuere in italia. At vrbis anno sexcētesimo octogesimo is primum vexit e ponto, septētrione, frigidisq; gaudent, Pli. lib. xv. cap. xxv. ¶ Parnassia laurus, Pli. li. xv. ca. vlti. scribit, q̄ duo eius genera tradit Cato, Delphicā, et Cypriam. Delphicam esse æquali colore, viridiorē maximis bacchis, atq; e viridi rubentibus, hac victores Delphis coronari, & triūphantes Romæ. Cypriam esse filo breui nigro: per margines imbricato crispam.

CHRI. ¶ VENIVNT, nascuntur. ¶ Campos & flumina, quia in solo pinguiori vt campi sunt & humidiori, quale est iuxta flumē facilius plantæ proueniunt. ¶ Siler, fustis faciendis accommodata est arbor, populi autem & salices nō nisi in aquosis proueniunt. Vt Cerasis. Lucullus rediēs e Mythridatica victoria ex vrbe Ceraso quæ in ponto est aduexit in Italiam arborē quam ab vrbis noīe cerasum appellauit, pomū eius cerasum dicitur.

Siler
genistæ
glaucus Color
Tria gn̄a salictorum
Aescul⁹.
Querc⁹.
Duo genera lauri

¶ PARVA

Parua[a] sub ingenti matris se subiicit vmbra.
Hos[b] Natura modos primū dedit. his genus oē
Siluaꝝ, Fructicumq́ꝫ viret, nemorūq́ꝫ sacroꝝ.
Sunt alij quos ipse via[c] sibi repperit[d] vsus.
Hic[e] plātas tenero abscindēs de corpore matrū
Deposuit sulcis[f], hic stirpes[g] obruit aruo.
Quadrifidasq́ꝫ[h] sudes, et acuto[i] robore vallos.
Siluarumq́ꝫ[k] aliæ pressos propaginis arcus[l]
Expectant: et viua[m] sua plantaria terra.
Nil radicis egent aliæ, summumq́ꝫ putator
Haud dubitat terræ referens mandare cacumē.

PARV. a PARua sub īgēti. Iī rasilice maioris mior crescit & surgit, sicut vī.i lauris. b Hos nā modos primum dedit, bñ primū. Nā vt supra diximᵒ, fauor nāæ fuit ēt ad alios inueniēdos vsus p̄ nām.n. nihil hoīum inuentū valeret. c Via, rōne. Vt inueni gers mana viam. d Repperit, adinuenit & dicit illa quæ pri⁹ dixerat ex ipsa nā oēm originem ducere. hæc aūt quæ sequuntur vsu, & studio adinuenta sunt, nō obstāte tñ ēt in his natura. e Hic plātas tenero, Iter plātas & plātaria hoc iter est, q̄ plātæ raptæ sunt de arborib⁹, Plātaria āo q ex seminib⁹ nata cū radicibus & terra pp̄ria transferunt, vt ēt viua sua plātaria terra. f sulcis, fossis, vt A nūm vel tenui vitē cōmittē sulco. g Hic stipes obruit aruo, alius deponit, validiores cū radicibus plātas. h Quadrifidasq́ꝫ sudes, ita robustas vt possit in quattuor partes diuidi. i Et acuto robore, p acuti roboris accipimus, & bis idē dixit, Nā & valli & sudes idē sunt. k Siluarūq́ꝫ aliæ, propago p̄cipue vitibus cōgruit, vñ apparet siluas cū ēt de vitibus dicere. l Arcus aūt bñ ait, nā ita reflectunt propagines vitiū cū in terra ponunt, vt in medio sui ī terra iaceant & vtriq́ꝫ capita terra excedāt. m Et viua sua plātaria terra, & aliæ siluaꝝ expectāt plātaria cū sua terra viua.i.naturali, vt Viuoq́ꝫ sedilia saxo, Inde est mutata ignorēt subito ne semina matrē.

ANTO. CASSV. attollit. Hos .n.m. Pli.lib.xvi.c.xlv.īngt, Arbores q̄s nāæ debeamᵒ trib⁹ modis nascunt, spōte aut semine aut ab radice. Cura numerosior existit, s꜡ latius vide ibi p̄ncipio arborib⁹ &c. Siluaꝝ, silua ab hyle qd̄ est materia dr̄, vel a xylon qd̄ est lignū, est āt

Silua — silua generalius nomē.

Frutex — Fruticum, frutex est q ad iustā magnitudinē arboris nō assurgit, & statura fruticis est multis herbis, s꜡ non demorit, neq́ꝫ arescit vt herba. nemoꝝ, de nemore videto ecloga.vi. Via, ratione. Hic plantas, Pli.lib.xvij.ca.vij.inquit, auulsiq́ꝫ arboribus dolonea vixere, quo in genere & cum parui sunt auelluntur, partēq́ꝫ aliquam e matris quoq́ꝫ corpe auferūt secū, hoc mō plantant punica, coryli, mali, sorbi, fici, ipri misq́ꝫ vites. Stirpes, Crassos truncos cum radicibus. Quadrifidasq́ꝫ sudes, perticas vl

surculos ī q̄ttuor ptes fissas, ait.n. Theophrastus li.i. Oleas quoq́ꝫ & ficcos ī scindas cōmittere assolēt. Pli. ēt li.xvij.c.vij. ait ex eodē inuentu est surculos obscissos serere, hoc primo sepis cū scm̄ sambucis cotoneo & rubis depactis Mox & cliuiæ, vt populis alnis salici qua vel inuerso surculo serit. Acuto robore vallos.i. palos acutos & surculos. Serun tur enī surculi q̄drifidi & acuti. Propaginis arcus, Pin⁹ baccha & propagine seritur. Citreo itē grano & ppagine, auctor Pli.lib. xvij. capite .vij. Terræ mandare cacumen, vti de salice dictum est.

CHRI. PARVA sub ingēti, Mirifice delectat oratio quæ a cōtrario declamat, vt hic, paruum est & ingens. Via, rō & artificiū. Vsus, experientia. De tenero corpe, Quia virgulta teneriora excerpunt, vt vidimus in fico & in salice. Quadrifidas, Vt in olea. Et viua, Quæ cū radicibus trāsferunt. Nā vegetatiua q̄ nutrit & auget radicibus est, q̄ oris, stomachiq́ꝫ officio funguntur. Humorē.n. de ppinq̄ terra assumūt, atq́ꝫ decoquūt, vñ decoctus p arborem spargit. Ergo vita vegetatiua in his est. In his autē quæ radicibus carent nō omnino est. Sua terra, Nam vehementer proficiunt arbores, quaꝝ radicibus sua terra hæret. Nam radices quæ excusa sua terra transferuntur non ita foeliciter coalescunt. Radicis egent aliæ, Arbor radices habet p ore stomachoq́ꝫ atq́ꝫ epate. his.n. de proxima terra humor attrahit, attractusq́ꝫ in siccum quo arbor alit dequoquit. Surgit ab radice truncus, cuius pars interior medulla pro osse est. Medulla ligno ambit, qd̄ carnis vicē sortiet. Lignū ipsum subtilis cartilago circūdat q̄ arbori p vena est. Nā per eam humor a radice decoctus & in nutrimentū conuersus trahit p oīs partes veluti membra arboris. Hinc rami, frondes, flores, fructusq́ꝫ reperiant. hac ergo causa arescat oportet arbor. A libro libros dicimus. quoniā in nonnullarum arborum libris ante vsum cartarum antiqui scribebant, Cortex postremo, quæ durior, exteriorq́ꝫ est libro, ita vestit vt pelles, piliq́ꝫ animalia tegunt. Vt sit tanquam vestis contra frigora & calores. Truncum deniq́ꝫ vnde rami exeunt codicem & caudicem dixerunt.

Quin[a], & caudicibus sectis (mirabile dictu)
Truditur[b] e sicco[c] radix[d] oleagina ligno,
Et sæpe alterius ramos impune[e] videmus
Vertere in alterius, mutataq́ʒ insita mala
Ferre pirũ, & Prunis lapidosa[f] rubescere Corna.
Quare agite o ꝓprios generatim[g] discite cultus
Agricolæ: fructusq́ʒ[h] feros mollite[i] colendo[k].
Neu segnes[l] iaceãt terræ[l] iuuat Ismara[m] Bacchõ
Conserere, atqʒ olea magnũ vestire Taburnũ.
Tuqʒ[o] ades, inceptumq́ʒ vna decurre laborem
O decus[o], o famæ merito pars maxima nostræ
Moecenas, pelagoq́ʒ[p] volans da vela patenti

SER. a QVIN & caudicibus sectis, caudicib[9] posuit ꝑ codicibus, sicut caulẽ pro colẽ, sauricẽ ꝑ sorice dicimus, Fit aũt qđ nũc dicit de oliua & myrto, quaꝝ sicci stipites secant̃ vsqʒ ad medullã, & terræ ĩfossi ex se arbores gignunt, qđ sine dobio miꝝ est. b Truditͬ, vrgente nã ꝑcreatur. c E sicco ligno, ex arido. d Radix oleagĩa, deriuatum ab oleã. e Impune videmus, sine dãno sui. & loquitur de ĩsitione. Sane insitas arbores dicimus, ĩsertas ꝟo cãsas fabulas. f Lapidosa corna, dura. alibi, Lapidosaq́ʒ corna Dant rami. g Generatim, ꝑ singula gña, gñaliter aũt simul oĩa γενικῶς καὶ κατὰ γένος. h Fructus feros, qui non sunt apti humanis vsibus, siue feros siluestres & incultos. i Mollite, aptos facere. k Colẽdo, ve cultu. l Segnes terræ, pigræ, ĩfœcundæ, & docet posse ĩdustria et loca asperrima ad fertilitatem produci. m Ismara, mõtes thraciæ. n Taburnus, mõs cãpaniæ. Vestire ꝟo implere significat. o Tuqʒ ades mecœnas, adesto, & inceptũ fauorẽ oĩbus libris ĩpẽdito; Nã vbiqʒ eũ ĩuocat. p O decus o famæ merito pars maxima nr̃æ, Hora. O & ꝑsidium, & dulce decus meũ. q Pelagoq́ʒ volans da vela patenti, simplici generi carminis præsta fauorem, vt vela fauorẽ accipiamus, patens, pelagus carminis facilitatem, hoc aũt carmen facile esse ipse significat, dicens, In manibus terræ, est in facili & in prõptu res posita est.

PRO. IVVAT ismara baccho Conserere atqʒ olea magnũ vestire taburnuʒ, Thracia vino fertilis, cuius nationem quandam appellat Hom̃. Aliter oppidũ est ismarus, quod expugnauit Vlysses. quũ a Troia discederet, & victor vinum accepit a marmore, cuius ꝑ Cupithus traditur, quod Cyclopi dedit. Eius aũt tanta vis existimatur, vt vnum metrõ vini viginti ẽt metra sustineat aquæ. Ergo quia tam efficax est natura in vino thraciæ, præcepit eam conserendã vitem. Taburnus mons est apuliæ regionis, quæ fertilis est olea,

ANTO. CVADICib[9], Caudex dr̃ in arbore qđ sup terrã simplex assurgit in herbis ꝟo, caulis appellatur, vt Theophrasti interpres ostendit. Radix oleagina, radix est quod subter tellori cohæret. Olea aũt Theophrasto teste ĩ Iaꝑ plerimis modis venire vr̃, Nã ex trũco ramo ꝯciso radice ligno virga. Impune, sine dãno. Vertere, supple se in alterius. s. ramos. Ismara, ismarus Thraciæ mõs ĩsignis olea & vino teste vibio. Taburnum, taburnus mons est Apuliæ egionis q̃ fertilis ẽ oleæ, vt Prob[9] inquit Poeta li. æneidos xij. meminit ẽq̃ dicẽs, Ac velut ingenti Syla sũmoue taburno, Quum duo cõuersis inimica in ꝑlia tauri Frõtibus incurrũt &c. Tuqʒ ades, ꝑmo volumĩe Augustũ Cæ. ĩuocauit, hic ꝟo mecœnatẽ cui & totum opus dedicat. Inceptũq; decurre laborẽ. i. auxiliare mihi tuo ĩgenio. Patẽti plena. i. patẽti, & amplæ mãx. Vela, studiũ & auxiliũ. Volãs, citus & festinus in antiqs testibus & volãs & volẽs legit, vtrunqʒ cõuenit.

CHRI. VERtere in alterius, de insitione tractat, de q̃ paulopost. Et sicco, Nõ ex sicco, sʒ qđ siccũ videat. segnes, q̃ desidiose nõ ferant fructus. Vestire, trãslatio ab humanis corporibus. Ismara, mõs in Thracia hic est cuius pars aspera, ĩcultaqʒ ẽ. Altera ꝟo vinetis, oliuetisq́ʒ spectabilis. Est ĩ regiõe maronea in qua Diodo. ait, Baccũ interfecto lycurgo reliqsse maronẽ ꝑfectũ, ꝑmõstratorẽq; vinearũ, & ab eo maroneã dictã. Hac ragiõe expugnate ait. Hom̃. Vlisse vinũ exportasse. Plinius antiqssimã claritatẽ vino marõeo dat ãt, additqʒ Aristeũ primũ olum in hac gẽte vel miscuisse vino suauitate ꝑcipua vtriusqʒ naturæ spõte puenietis. Maroneũ vicies tm̃ addito aq̃ miscẽdũ. Hom̃. ꝓdidit. Mutianus ter ꝯsul sextarios singulos octogenis, q̃ misceri cõperit pñs in eo tractu. Taburnũ, mons ĩ samnio oliuetis ꝯspicuus. Ades, Faue. Nã tãq̃ deũ ĩuocat. Dij aũt sua pñtia iuuãt. Decurre laborẽ, artificiosissime dixit, nam decurre oñdit summã facilitatẽ adiuuãdi in Mecœnate. ꝑ laborẽ aũt difficultatẽ ĩ se ꝓp ĩgenij inopiã significat, petitio ergo hæc cõtinet honestatẽ. Honestũ ẽ. n. amico subuenire in re ꝑsertiʒ ĩchoata ne turpiter ab incœpto resiliat. Continet facilitatẽ, cũ ipse suo stilo ac doctrina facile ꝑstare possit. Continet vtilitatẽ cuʒ magna pars decoris, famæq́ʒ Virgilianæ in ipsum redundatura sit.

Non [a]ego cuncta meis amplecti versibus opto.
Non mihi si linguæ centum sint: oraq; centum.
Ferrea vox. ades, & primi [b]lege littoris oram.
In manibus [c]terræ. non [d]hic te carmine ficto
Atq; per ambages, & longa exorsa tenebo.
Sponte [e]sua quæ se tollunt in luminis auras
Infœcunda [f]quidem [i]sed læta [g]& fortia surgunt.
Quippe [h]solo Natura subest. tñ hæc [i]quoq; siqs
Inserat [k], aut scrobibus [l]mãdet mutata subactis,

SER. a ¶NON ego cuncta meis amplecti versibus opto. i. nõ sum vniuersa dicturus, nec. n. possum, quare & suã extenuat possibilitatẽ, & Mecœnatis auribus ex sui carminis breuitate blãdit, alij aliter accipiũt, Cõstat Mecœnatem fuisse litterarum peritissimũ, & plura cõposuisse carmina. Nã & Augusti Cæsaris gesta dscripsit, qđ testatur Horatius dicens, Tuq; pedestribus dices historijs plia Cæsaris Mecœnas melius, ductaq; p vias. regũ colla minacius, vt hoc nunc dicat, Inceptũq; vna decurre laborẽ. i. adesto, & simul scribamus. licet. n. q̃ tu scribis esse pstet ingẽtia, meũ aũt carmen & breue sit & totũ id explicare nõ possim, debes tñ fauere minoribus, vt Pelagoq; volãs da vela patẽti sit, ingẽtia scribe. b ¶Et pmi lege littoris orã, faue minora scribẽti. Nõ ego cũcta meis, Lucretij vsus, sed ille Ænea vox ait nõ ferrea. Primi lege littoris oras, lege nauticus smo est, q nunc & ad nauigandũ, & ad lectionẽ põt referri, nã hoc dicit fa ueto pncipio vel humilitati carminis mei. c ¶In manibus terræ. i. in facili & I prõptu est terra descriptio, qđ προχειρον græci dñt. d ¶Nõ hic te carmie ficto. i. simplr vniuersa describã, neq; vt in æneide aliquibus figmẽtis, aut vllis vtar ambagibus, longa ãt exorsa dicit, pœmia lõge repetita, q̃ constat esse vitiosa. e ¶Spõte sua, ad illud qđ omiserat redit, & exequit qlitatẽ triũ generũ, q̃ supra memorauit. arborũ. s. spõte natarũ, peretarũ ex semine, & earũ q̃ de radicibus pullulãt. f ¶Infœcũda, fœtu carẽtia, & p trãsitũ rẽ physicã tãgit. Nã semen esum salicis dr infœcũditatẽ mulieribus gignere. g ¶Læta & fortia, q̃si in hoc ipsis arboribus genus sit fœcũditatis. h ¶Quippe solo nã subest, qa vt sup diximus, nãliter rerũ oium mr est terra, & vniuersa intra se ptinet semina, hic est. Quippe solo nã subest. Nã. n. dicta est ab eo q nasci aliqd faciat. Mire ãt ait subest. i. inest latenter, Nã nõ apparet. vñ epicurei dicunt nihil esse qđ non habeat originẽ sui, nã hoc ẽ gigni de nihilo nihil, in nihilũ nil posse reuerti. i ¶Hæc quoq; siqs, vs in fœcunda, sed fortia. k ¶Inserat, si quis eis fructiferarum arborũ surculos inserat l ¶Scrobibus mandet mutata subactis, nos scrobes genere dicimus masculino, licet Lucanus di-

xerit contra artem, exigua posuit scrobe, duas aũt hic tres dicit, vs vt aut inserant infœcũdæ arbores fœcũdis & fructiferis, aut certe mutent de suis locis & fossis imittantur. vtrunq; enim eius infœcunditatẽ aufert.

ANTO. ¶NON mihi, nõ optarẽ amplecti cũcta in qt si centũ &c. ¶Ferrea vox, firma indeficiens. ¶Et primi le. lit. o. nauiga extremitatẽ pmi littoris. i. a principio huius voluminis tuo mihi ingenio, ac studio faue. ¶Per ambages, verborũ circuitus. ¶Lõga exorsa, lõga exordia, vñ statim ad narrationẽ puertit. ¶Infœcunda, sterilia. ¶Læta, ampla. ¶Solo nã subest, & nã & terræ seminibus videto ecloga. vi. & lib. i. Geor. ibi iposuit nã locis, & ibi latius. Quiq; nouas alitis nõnullo semine fruges. ¶Mutata, Pli. li. xvii. ca. viij. ingt, añ oia igr in similẽ trãsferri terrã aut meliorẽ oportet, Præfodere scrobes añ si fieri posset tãto donec pigui cespite obducant. Magnum añ annum fieri iubet, vt solẽ, pluuiasq; cõbibant Arborẽ nec minorẽ bima, nec maiorem trima trãsferri qdã pcipiunt. Alij cũ annũ impleat plæriq; id demũ cauent, vt plaga deputati cacuminis meridiẽ spectet. ¶Subactis. i. versatis, excultis, & effossis.

CHRI. ¶NON ego cuncta meis amplecti versibus opto, & hoc rẽ facilẽ facit, qa non in oia sz in pauciora auxilium imploret. ¶Primi littoris, Quia nõ audeo pfundũ petere. i. grandiorem mãm aggredi. ¶In manibus terræ, Terræ sunt in manibus meis, ac si dicat in psenti opere, Vel sunt in manibus oium hoc est in prõptu, nã materia nõ est recõdita, sed oibus euidens. ¶Non hic te carmine ficto, nõ sunt hic poetarũ fabulæ, quæ plus voluptatis q̃ vtilitatis ptinent. ¶Per ambages, qđ poetarũ est qui & altius repetũt, vt Ennius qui a materia argos nauis exordit discessus Medeæ. Altius. n. repetũt ipsi poetæ & longius psequunt. ¶Lõga exorsa, exprimit qd intelliget ambages. ¶Spõte sua, suapte natura & nõ humano artificio, est aũt snia q q̃uis terra oium rerũ semina in se cõtineat, tñ in diuersis locis semina diuersis arborib' ac cõmodatiora hẽt. Quapropter q̃ in ipsa natura pueniũt, fortius, validiusq; surgunt, tanq̃ e solo pprium ipsius semen continente, ergo natura. s. propria illius arboris. ¶Infœ-

Foecūd' Facūdus — cunda, non enim pducit fructum, sed pro fructu ipsa abundantissima materia est. Differt & foecundum & facūdum. Foecūdus. i. fertilis a foetu q̄si plurimum effundens foetū. Facūdus vo a fando eloquens & copiosus in orone est. ¶ Inserat aut scrobibus. i. fossis. Duplici enī via mitescūt siluaticæ arbores in serēdo, & in mitius solū transferēdo, Scribit Columella, Ante annum q̄ poma disponere voles scrobes fodito. Ita sole pluuiæ macerabunt, & qd posueris cito cōprehendet. Sed si eodem anno semen ponere voles, añ duos mēses fodito & stramētis eas cōpleto & icēdito quo latiores scrobes feceris, h erūt latiores, sapidioresq̄ fructus. dicimus aūt scroben, & scobē. (scrobē) Scrobē. n. appellamus fossas, Scroben vo minuta illa, quæ aut limando, aut terebrando, aut aliquo modo terendo cadunt, Sed etiam dum ibi cum deuerrimus quicquid immunditiarum educitur scoben dicimus. Iuue. Et tamen vnus semodio scobis hæc emundat seruulus vnus.

SER.

Exuerint siluestrem[a] aium, cultuq; frequenti
In quascunq; voces[b] artes haud tarda sequent.
Necnon & sterilis quæ stirpibus exit ab imis,
Hoc[c] faciet, vacuos si sit digesta[d] per agros.
Nunc[e] altæ frondes, & rami matris opacant.
Crescentiq; adimunt foetus, vruntq;[f] ferentem.
Iam[g] quæ seminibus iactis se sustulit arbor,
Tarda venit, seris factura[i] nepotibus[h] vmbram.
Pomaq;[k] degenerant succos oblita priores.
Et turpeis auibus prædam fert[l] Vua racemos.
Scilicet omnibus est labor impēdendus, & oēs
Cogēdæ[m] i sulcū, ac multa[n] mercede domādæ.
Sed truncis[o] Oleæ melius, propagine Vites

a ¶ SILVEstrē aīum, nūlē asperitates & īfoecunditatē. b ¶ Voces artes, foecūditates ex arte venientes. c ¶ Hoc faciet. i. erit foecūda si fuerit īde translata. d ¶ Digesta, posita & plātata. i. si libex spaciū habeat. e ¶ Nunc altæ frōdes, q̄ est frōdes & rami arbor ex quibus oriunt' noctēis & suis vmbris eax foecūditatē auertūt & phibent. f ¶ Vrūtq;, ferētē quæ ferre pōt, si ei vmbra nō noceat. g ¶ Iā quæ seminibus iactis. i. q̄ ex semine quocūq; mō iacto orta est, iam pricula hic pro pterea ponit, & tps qdem significat vt iā tps agi res. h ¶ Nepotibus arbusculis q̄ ex ea oriunt'. i ¶ Factura vmbrā, sui magnitudine & opacitate. k ¶ Pomaq; degenerant, mō degenerant in peius vertuntur, alias in melius. Poma aūt arborū ex semine pcreata p dicit, quas cōstat nisi insitæ aut translatæ fuerint non respondere qualitati seminis sui. l ¶ Fert vua racemos, vuā pro vite posuit. i. fructus pro arbore. Sane racemus botryonis est pars, & botryo græcum, & sic vuā pro vite posuit, sicut Hora. p vino, Nam ait Cecubū & prælo domitā caleno tu bibes vuā. m ¶ Cogendæ in sulcū, In ordinē componendæ, aut certe arandæ. n ¶ Multa mercede, multo labore, a sequenti qd pcedit intellige. o ¶ Sed trūcis oleæ, qa supra ait, Truditur e sicco radix, etiā redit ad eos modos quos inuenit industria. Dicēdo aūt melius, ondit et alias arbores posse ex truncis pcreari. sane olea est arbor ipsa, vn deriuatū est oleū. Oliua vo fructus ipse, vn est oliuum. Legimus tamen & oliuam de arbore, vt Incumbens tereti damon sic coepit oliuæ.

ANTO. ¶ CVLTVQ; frequēti, Pli. li. xvij. ca. xli. ait atq; in totum ols cura fertilitatem adijcit fertilitas sene ētē. ¶ Ferētē. s. foetus. ¶ Tarda vēit, nisi. s. digesta fuerit p vacuos agros & poma i peius vertentur. ¶ Vua, vitis ipsa nisi e seminario fuerit trāsposita turpes racemos pducet. ¶ Sationis. n. vitiū duo gña, vt scri. Col. li. iiij. ca. xiiij. malleoli, vel viuiradicis qd vtrūq; ab agricolis vsurpat, & in pulcijs magis malleoli, neque enī seminarijs studēt, nec vsus hīt faciendæ viuiradicis. ¶ Trūcis oleæ, de hoc lege Catonem titu. xlv. ¶ Propagine vites, De hoc vide to Colu. li. iij. c. vij. Myrtus, Theophrastus li. ij. inquit, q myrtus & ligno & ramo prouenit. Pli. li. xvij. ca. xvi. scribit, q ramo feruntur & punica pali laxato prius meatu. Itē myrtus. capite vo. vii. dicti li. xvij. aitq; myrti genera omnia in Campania bacchis serūtur Romæ propagine Tarentina.

CHRI. Alius Anima — ¶ ANIMVM siluestrem, Atqui animus rationalis est & quo sapimus, anima vo qua viuimus. Ille proprius hoīs. Hæc nobis & cū brutis & cum plantis cōis est. Quo ergo deponūt aīum cū illo careāt. Sed vsus est trāslatione ab hoīe. Nam vt homo si ex agresti incultaq; vita in ciuilē & bonis artibus excolpā traducat' ferina vita deposita mitescit, sic arbor ab inculta regione, incultū agrum translatum sumat mitiorem succum. ¶ Artes i. succos, quos per artificium induxeris. ¶ Iam quæ seminibus, Dicit quidem arbores ex suis seminibus progignere arbores. Sed in ea re duplex est incommodū & q tardius crescunt & q degenerāt. Nā & mali & pisi non

piri non referunt maternos succos & vitis vuas rariores, minutioresqʒ producit Recte aut e dixit poma. Nam nuces siue iuglandes sint, siue amygdolæ, siue castaneæ, siue auellanæ nõ ita degenerant. ¶ Labor, laboriosus cultus respondens satisfaciunt votis tuis.

Respondent, solido[a] paphiæ de robore Myrtus.
Plantis[b] eduræ Coryli nascuntur[c] & ingens
Fraxinus, herculeæqʒ[c] arbos vmbrosa coronæ.
Chaoniiqʒ[d] patris glandes etiã ardua[e] Palma
Nascitur, e casus[f] Abies visura marinos.
Inseritur vero ex foetu[g] nucis arbut[9] horrida.
Et steriles[h] Platani malos gessere valentes.

SER. a ¶ SOLIDO paphiæ, sicut & olea. Paphiæ aũt veneris a papho insula, in qua Venus colitur Veneri autem myrtus est consecrata, vel quod hæc arbor gaudet littoribus, & Venus de mari dicitur procreata, vel quod vt medicorum indicãt libri, hæc arbor apta est mulierum necessitatibus plurimis. b ¶ Plantis eduræ coryli nascuntur, duras dixit non ad lignũ, sed ad fructũ ipsarum referens. Alij eduræ legunt quasi nõ duræ, vt paulo post Enodes trunci. i. sine nodis, vt modo. e. minuentis nõ augentis habeat significationem. sane coryli proprie dicuntur. Nam auellanæ ab auellano campaniæ oppido vbi abundant nominatæ sunt. c ¶ Herculeæ, ipsæ alibi, Herculea bicolor cũ populus vmbra. nã cũ hærcules ab inferis rediret, hanc primã arborem dicitur contemplatus esse, & se inde coronasse conuenienter colore. arboris illi euentui quo a tenebris in lucẽ cõmeauit. d ¶ Chaoniiqʒ patris, Iouis epirotici. e ¶ Ardua palma, aut alta, aut ad quã difficile peruenitur. f ¶ Casus abies visura marinos, est. n. abietis species apta nauibus, quã sappinũ vulgo vocant. g ¶ Ex foetu arbutus horrida, Versus dactilycus. Nam male quidã horrens legũt. Horrida aũt hispida. Et iã transit. ad insitionẽ, quæ duplex est, Nã aut insitio dicitur quum insisso trunco surculus foecũdæ arboris sterili inseritur, aut oculo rũ impositio, quum inciso cortice libro alienæ arboris germen inserimus. h ¶ Et steriles platani malos gessere valẽtes, Dicit qd in quas arborẽ debeamus inserere, in arbuto nucẽ, in platano malũ, in orno pirum, sed castanea fagos eget expositione. non. n. in castanea fertili infoecũda fagus inseritur, vnde aut hypallage ẽ, vt sit castaneæ fagos pro fagi castaneas gessere, aut est mutãda distinctio, vt sit Et steriles platani malos gessere valentes.

PRO. ¶ SOLIDO paphiæ de robore myrtus, Insula est cypros tota Veneri sacrata, in qua est oppidum paphos, a quo paphiam myrtũ appellauit arbusculam, quæ veneris tutelæ est subiecta. ¶ Herculeæqʒ arbos. u. c. Populus quia Herculis tutelæ existimetur subiecta, testatur in Aeneide Virgilius, dicens. Dixerat herculea bicolor quũ populus vmbra, Velauitqʒ comas, folijsqʒ innexa pependit.

ANTO. ¶ PAPHIÆ myrt[9], paphos cypri vrbs portum habebat & templa optime structa, stra. li. xv. auctor est. Pli. vo li. ij. ait, quod celebre phanũ hẽt. Veneris paphos in cuius quadã area non pluit. Paphiæ ergo venereæ. ¶ Eduræ coryli, nõ duræ fragiles. De corylis plura in Tityro. Herculeæqʒ arbor. co. i. populus Herculis tutelæ subiecta, q & aiunt ad Iferos accedẽs populea frõde se coronauit. ¶ Chaonii pñis. i. iouis Dodonei, vide latius li. i. Geo. Ibi Chaoniã, & pigui &c. ¶ Palma, de hac videto li i. Geor. Palmas epiros equarũ. ¶ Abies, Pli. li. xvi. c. xvi. scrib. Abietẽ expetitã nauigijs, situmqʒ hẽre in excelso mõtiũ ceu maria fugerit. Idẽ Pli. lib. xvi. c. lv. aitqʒ abies admiratiõis precipuæ visæ in naui quæ ex ægypto Caii prĩcipis iussu Obeliscũ in vaticano circo statutũ, quattuorqʒ truncos lapidis eiusdẽ ab sustinendũ eũ abduxit, Qua naue nihil admirabili[9] visum in mari certũ est. Lõgitudo spacium obtinuit magna ex parte ostiẽsis port[9] latere leuo, quæ arboris crassitudo quattuor hominum vlnas cõplectentiũ implebat. ¶ Arbutus horri. Versus est dactylicus. Arbutus aũt arbor est fructicosa, pomũ hẽt simile terrestribus frugis dicitur alio noie, Vnedo argumẽto vnum tm̃ edẽdi. Plura Pli. li. xv. ca. xxiiij. ¶ Valẽtes i. feraces. ¶ Platani, hæc arbor lata folia hẽt, vti vitis & ficus, Pli. li. xvi. c. lxxvij. legito.

CHRI. ¶ PAPHIÆ, Veneri dedicatæ, Nã venus paphi colitur, quæ vrbs Cypri Insulæ est Cicero. Oẽs tibi cypros cõmendo, paphios presertim, Hora. Ven[9] regina gnidi paphiqʒ. ¶ Ardua, quæ sua nã ardua. i. alta adeo annixa petit, vt nullo pondere supimposito inflectatur, is crescẽs oẽm molẽ constanter afferat recte sp aduersus difficultatẽ nitẽs quoniam quod proprium fortitudinis est cã est vt palma victori premium detur. ¶ Foetu, pro surculo posuit. ¶ Platani, Hæc arbor frõdiũ latitudine nomẽ accepit. Hæc ex alieno orbe vmbræ causa expetita est, & primo per mare Ioniũ in Diomedis insulã deuecta eiusdẽ tumuli gratia. inde in Siciliã, ac postremo in Italiã delata, & deinde in Galliã Dionysius tyrãnus primus in regiã suam intra vrbẽ transtulit, consueuere vino irrigare, quia compertũ est id prodesse radicibus, celebratæ primũ sunt in deambulatione academiæ. Celebrata &

paphos
Abies
Ingens
Nauis
obelisci
obeliscus
Vaticanus
platanus
Arbutus

in Lycia iuxta fontē Domicilij, modoq; imaginē ſpelūcæ facit intra quā Mutianus ter eſſe cū decem & octo comitibus epulatū ſe copioſe ſcribit denſitate frondiū oēm imbrem excludens cū voluptate crepitus. Eſt increta platanus nunq̄ folia dimittens. Vn̄ fabulantur græci Iouē cum Europa ſub ea cōcubuiſſe, veluti in cypro alia eiuſdē generis nō eſſet huius arboris vſus non eſt alius q̄ ſolem æſtate arcere hyeme admittere. Q. Hortenſius in quadā cauſa a Tul. ꝓcario poſtulauit, vt ſecum locū dicendi pmutaret, cum ſibi neceſſe eſſet in Tuſculanum abire, vt platanum quā poſuerat vino ſuffunderet. Sunt & chamo platani coactæ breuitatis, Nā de induſtria cogunt illas eſſe breues & veluti inter proceras arbores pumiliones. Fit autem & ſereno & tondendo. ¶ Coryli, harum nuces auellanæ ſeu ꝓneſtinæ dicuntur. Græci pontica vocant. Ex corylo priſci faces nuptiales faciebant.

Caſtaneæ[a] fagos[b], Ornuſq; incanuit albo
Flore Piri, glandemq;[c] ſues fregere ſub vlmis.
Nec modus[d] īſeref, atq; oculos[e] īponef ſimplex
Nam qua ſe medio trudunt[e] de cortice gēmæ,
Et tenues rumpunt tunicas[f], anguſtus in ipſo
Fit nodo ſinus, huc aliena[g] ex arbore germen
Includunt, vdoq; docent inoleſcere[h] libro.

SER. a ¶ CASTANEÆ, hoc eſt infœcundæ arbores platani fortes ramos caſtaneæ portaueſt. b ¶ Fagos, ornuſq; incanuit albo flore piri, ſm quam diſtinctionem fagos licet breuis ſit gos, finalitatis tñ rōne pducitur, fagos .n. incepit eſſe nōiatiuus caſus græcus ſingularis, naꝫ pluralis noſter eſt actūs, Alij neutrū pbant, & ita accipiunt caſtaneæ flore fagos īcanuit, piri flore ornus incanuit, vt ſimiliter fagos nominatiu' ſit græcus. ¶ Glādēq; ſu. fr. ſb vl. i. vlmi īſertis ſibi ſurculis q̄rcuū glādes tulerūt. d ¶ Nec. m. īſe. aut nō eſt ſimplex & fortuita rō, ſed ea q̄ īgēti labore colligit, aut hoc dicit, nō eſt idē īſerere qđ & oculos īponere, quaꝝ reꝝ diſcretionē hoc loco memorat, ſicut nos diximus ſupra. e ¶ Trudūt, ꝓpellunt, eijciunt. f ¶ Tunicas. i. libros arboris interiores. g ¶ Huc ex aliena, quia ait, ex aliena arbore, ꝛ eſt mutatio, ideo non ait, hic includunt, ſed huc. Sic Cicero, Includuntur in carcerem condēnati vtiq; quia illuc fuerant aliunde deducti. h ¶ Inoleſcere, concreſcere ἐμφυειν. i ¶ Libro, liber dr̄ pars corticis interior.

ANTO. ¶ CASTANEÆ fagos, ſcilicet geſſere, ſolebat. n. caſtanea ſilueſtris ex fago inſeri, quo glādes produceret. ¶ Ornus, arbor eſt ſterilis, albo cortice. ¶ Nec modus inſerere, atq; oculos imponere ſimplex, Pli. li. xvij. c. xiij. docet, quod ſemina quoq; īſerere natura docuit, quod quidem aues in mollibus arborū lecticis egeſſerant, & ventus forte īmiſerat in aliquas corticū rimas, Vnde vidimus in qt ceraſum in ſalice, platanum in lauro, laurum in ceraſo Ratio poteſt eſſe duplex, & pma inter corticem, lignumq; īſerendi mox truncum inforare medium priſci, ipſiq; medullæ calamum vnum imprimere, neq; enis plures capiebat medulla ſubtilior, poſtea trūcū leniter findere cœperunt, cuneoq; tenui fiſſura cuſtodiente in rimā deciſum calamus inſerebant, ſed obſeruandū ne fiſſura in nodo fiat. Certumq; eſt ab humeris arborum orientē æſtiuum ſpectantibus ſurculos petēdos, & e feracib' & e germine nouello niſi vetuſtæ arbori inſerant. ij. n. robuſtiores eſſe debent, ꝑterea vt ꝑgnantes. i. germinatione turgentes, & quo parere illo ſperauerint anno. Inſerunt autem & inuerſi quū id agit & minor altitudo ī latitudinē ſe fundat. Calamis executio medullas ne nudet calamus ad corticem vſq; ſuū deprimat, nec cortex explicetur in rugas, ideo lachrymantes calamos inſeri non oportet, nec aridos quidē. Id etiā religionis ſeruant, vt luna creſcente calamus vtraq; deprimat manu validiuſq; demiſſi tardius ferunt, fortius durant, non hiſcat nimium rima nec cōpreſſum necet. Si craſſior truncus inſerat inter cortices & lignum inſeri melius cuneo optime oſſeo. ne cortice rāpatur laxato, ceraſi lib. dempto findunt hæ ſolæ, & poſt brumā īſerere aptiſſimū q̄ pximū terræ patiatur nodoꝝ, trunciq; rō eminere calami ſex digitoꝝ longitudine nō amplius debent. Cato inſeri ꝑcipit pira ac mala, p ver tm̄ luna ſitiente hoc eſt ſicca. Preterea poſt meridiē ac ſine vēto auſtro. Et abunde arbitrant paleato luto rimā, cuſtodire duobus digitis inſito extante, inſerit āt oleaſter calamo & inoculatione, vt idē ait, capite. xvij. De inſitu vero & Ioculatione optime & Theophraſtus meminit lib. i. de cauſis plātaꝝ. Meminit itē optime Colu. li. iij. c. xxxvi. Nā q̄ ſe medio. Hæ arbores recipiunt talē inſitionē, teſte Columella, q̄ humidū, ſuccoſumq; & validū librū habent ſicuti ficus, adde etiam caſtaneā & oliuam &c.

Inſerēdi modus

CHRI. ¶ CASTANEÆ, Nux caſtanea heracleotica vocatur. Appius in lib. de arboribus ſilueſtribus heracleotica nux, quam quidem caſtaneam vocant, & vt a quercu dicimus querceta, ſic a caſtanea dicimus caſtaneta ſubtracta ei ſyllaba,

el syllaba, sunt qui credunt dictā castrāeam a castrando. Nā infructuosa fit nisi castretur, crepat in igne non sine astantiū periculo, castal vocant arabes nos imitantes. Nam ipsa ea carent. ¶ Sub vlmis, quia insita fuerit in vlmo quercus. ¶ Nec modus inserere, p inserendi, ponit hic duos modos. at Columel. refert tres, postremo addit quartū tanq̄ a se inuentum oculos īponere, hūc modū emplastrationem & inoculationem Col. te. antiqui dixerunt.

SER. a ¶ AVT rursus enodes trūci· resecantur, rursus hic non habet significationē iterandi, sed abundat. b ¶ Enodes trunci, sine nodis. c ¶ Resecant, abscindunt. d ¶ Alte, profunde. e ¶ Findit in solidū, vt solida fit ipsa Fscio, & nō habeat rimas, aut aliquas scissuras. f ¶ Feraces, fertiles, & fructiferæ plātæ. s. immittunt surculi, nā abutit plātis p surculis arbor fertilib. g ¶ Nec longum tempus, nec multa mora. h ¶ Exijt ad cœlum arbos, nā hoc genere insitæ arbores Citissime crescunt. i ¶ Ramis fœlicibus, fructiferis & fertilib. k ¶ Mirata estq; nouas frōdes, & non sua poma, ingens phanthasia. sane mirata estq; legendū est, vt stet versus. l ¶ Præterea genus haud vnum, Docet nūc etiam in singulis arborū speciebus esse aliquam varietatē. m ¶ Lotoq;, lotos nympha quædam fuit, quam quum amatam Priapus persequeretur, illa deorum miseratione in arborem conuersa est, quæ vulgo faba syriaca dicitur.

Aut [a]rursum enodes trunci[b]resecantur[c], & alte[d]
Finditur[e]in solidum cuneis via, deide feraces[f]
Plantæ immittuntur, nec longum[g]tēpus, & ingens
Exijt[h]ad Coelū ramis[i]foelicibus arbos.
Miratur[k]nouas frondes, & non sua poma.
Præterea[l]genus haud vnū nec fortibus Vlmis,
Nec Salici, Lotoq;[m]nec idæis Cyparissis,

unt. Nascit fructus densus in ramis myrti modo ligno color niger ad tibiarum cantus expetitur, Pli. lib. xiij. capite xix. ¶ Idæis cypissis. ¶ Cyparissi, duo genera, fœmīa metā habet ī fastigiū cōuolutam, mas spargit extra se ramos, Cypariss[us] ī idæis montibus cyparissus plurima est, Plini. lib. xvi. capite. xlvij. CHRI.

PRO. ¶ IDÆIS cyparissis. Cyparissus dicit cypressum, quidam dicunt a cyparisso, qui in insula chia quū haberet ceruū mansuetum, quem vnice diligebat, & errātem in siluis ignarus iaculo traiecisset, Inedia se necauit, queq; ga nec consilio a morte, nec viribus medicinæ Apollo, qui eum immoderate diligebat, reuocare poterat, conuertit in cupssum arborē luctuosam, Quidam putant vt Asclepiades ait, Boream fuisse celtarum regem, qui filias Cyparissam amiserat, & nouum arboris huius genus primus in eius tumulo seuerit. Ob eāq; causa; esse luctuosa; cupressum. Idæas autem cyparissos ideo dicit, q copiosæ sint in nemore matris magnæ.

ANTO. ¶ ET ALTE finditur, Fissuram trium digitorū Columella docet. ¶ Vlmis, Vlmi duo genera græci nouere. Montosam que fit amplior. Campestrem quæ fruticosa, sunt & alia genera, vt Pli. docet libro decimosexto capite. xxx. Nec salici, videto paulo añ ibi, Et glauca canentia fronde salicta. ¶ Lotoq;. huic magnitudo est quæ piro, incisuræ in folio crebriores, alioquin ilicis viderentur differentiæ plures, eæq; maximæ fructibus &

¶ FOELICIbus, fertilib aut mitib & suauibus. ¶ Mirat, mira suauitate & poetica phātasia dat sensum rei sensu carenti. ¶ Fortib vlmis, validis hui duo genera sunt, gallicū & vernaculum, gallicum, atimā, vernaculū nostratem dicunt. Ex atina frondes pecori gratiores sunt, semel vlmi amara siue samaria dicitur. ¶ Loto, arbor in affrica, sed italia familiaris verum cum terra mutata magnitudo illi quæ piro. quanquam Cornelius nepos breuem tradat. Frondes habet ilicis, nisi incisuræ crebriores sint. Differentiæ plures maxime in fructibus magnitudo fabæ color croci, sed ante maturitatem alius atq; alius sicut in vuis, Nascitur densus in ramis myrti modo, tam dulcis vt nomen genti dederit, non dicunt sentire ventris morbum, qui eum mandant. Vinum hinc exprimunt simile mulso. Sed vltra denos dies non durat. Bacchas cum siliqua dolijs ad cibum cōdiunt, & radice cultelli capulos faciunt. Est & palustris herba in ægypto eodē noīne recedente nilo puenit similis fabæ. Fructus in capite papaueris similes, intus grana ceu milium ex ijs panem faciunt. Sole occidente comprimuntur papauera, oriente aperiuntur. ¶ Idæis, ab ida monte cretæ. Nam patriam cretæ fuisse Plinius testatur. Cato Terentinam appellat, sed credit Plinius, quia illic prius aduenerit, aitq; esse aduenam, & ex difficillimo nascentium. Idē Cato ait, hiatu esse morosam, fructu super uacuam, Bacchis tortuam, folijs amaram, odore violentam, ac nec vmbram quidem gratiosam. Diti sacra est, & ideo funeris signo apposita. Asclepiades scribit, Boream regem celtarum in tumulo filiæ suæ cyparissæ cupressum seuisse, & ob id habitam esse luctuosam arborem.

Nec pingues vnam[a] in facie nascuntur Oliuæ.
Orchites[b], & Radii[c] & amara[d] Pausia bacca.
Pomaq; [e], & Alcinoi[f] siluæ. nec surculus idem
Crustumiis[g], Syriisq;[h] piris, grauibusq; volemis

SER. a ¶ VNAM in facie in eandē similitudinē. b ¶ Orchites, genus oliuæ a græca etymologia, s3 obscœna, i. a testiculis, q ὄρχεις dicūtur. c ¶ Radij, radii oliuæ sunt, ita a longinquitate nominati. d ¶ Amara pausia bacca, oliua a pauiendo dicta, i. a tundendo. Aliter enim ex se oleum nō faciet amara autē bacca viridi, vt alibi. Floribus atq; appio crinis ornatus amaro. i. viridi. Nā de pausia viride oleū fit, vñ ɔtra dr dulce qđ non est viride. e ¶ Pomaq;, subaudi a superioribus, nō vnā nascuntur in faciem. f ¶ Alcinoi siluæ. i. pomiferæ arbores. Nā Alcinous rex phæacum fuit, diligens cultor hortorum, vñ p eius siluas arbores pomiferas intelligimus, de quo Hom. qđ haberet.

κυάδχνιωτ' ὄχνη γηράσκει, μῆλον δ' ἐπὶ μήλῳ.

αυτὰρ ἐπὶ σταφυλῇ σταφυλή, σῦκον δ' ἐπὶ σύκῳ

g ¶ Crustumijs, Crustumia pira sunt ex parte rubentia, ab oppido crustumio nominata. h ¶ Syriisq; piris grauibusq; volemis, syrijs i. nigris. Grauibus volemis. i. magnis. Nam & volema ab eo quod volam impleāt dicta sunt. Vola autem est medietas palmæ, vel pedis, vnde & inuolare dicimus, volema autē gallica lingua bona & grandia dicuntur, sed magis dicta sunt ab eo ꝙ volā impleant.

PRO. ¶ ORCHItes & radij & amara pausia. Orchites a magnitudine appellatæ ꝙ similes sint testiculis, q̄ g. ὄρχεις dicunt. ¶ Pausia, oleæ genus est acerbæ, quam possian vocant. ¶ Pomaq; & alcinoi siluæ. Alcinoi siluas dicit, qa refert Homerus eū habuisse pomariū incredibili superbia. Fuit autem rex phæacum, qui sunt in insula corcyra, & habuit ex Arete fratris sui filia Rhexenoris Nausicaam filiam, quæ Vlyssi inopi in littore opem tulit & iuro patris domum vestitum dedit.

ANT. ¶ OLIVÆ, Oliuarum genera tria dixit. Virgilius inquit, Plin. libro decimo quinto capite tertio. ¶ Orchites, & radij & posiā, posia plurimū carnis habet, orchites olæi. Probus aūt sic ait, Orchites a magnitudie appellatæ, ꝙ similes sint testiculis, Orchis enim testiculus dicitur. ¶ Pausia, oleæ genus est acerbæ quam posiam vocant. In Varrone item posea & pausia legitur. Columella libro sexto capite sexto scribit, decē oleaꝝ genera in notitiā suā puenisse. Sūt āt pausia, Algiana, Liciniana, Sergia, Culminia, Orchis, Regia, Circites, Murtea, Ex qbus baccha iucundissima est pausia, speciosissima est regia & virga, q̄ potius escæ q̄ oleo est idonea. pausia tñ oleū saporis egregij dum viride est. Orchea quoq; & radius melius ad escam q̄ in liquorē stringit. Oleū optimū licinia dat, plurimū sergia olisq; olea & maior fere ad escam, minor oleo est aptior. ¶ Alcynoi siluæ, Probus ait, alcynoi siluas dicit, quia refert Homer⁹ eū habuisse pomariū incredibili superbia, fuit autem Rex phæacū, qui sunt in insula corcyra. Pli. item scribit lib. xix. ca. vij. ꝙ antiquitas nihil prius mirata est, quam & hesperidum hortos, ac regum adonis & Alcinoi. ¶ Crustumijsq; syrijs piris grauibusq; volemis. Pli. li. xv. cap. xv. de piris inquit. Cunctis autem crustumina gratissima proxima phalerno a potu, qm̄ tanta vis succi abundat lactea hæc vocantur in his, quæ alij colore nigro donat syriæ, Propterea dixit volema Virg. a Catone sumpta, qui & sementina, & mustea nominat. Crustumijs, Plin. li. tertio de italia loquens ait. Volaterani cognomine hetrusci Volsinenses in eadem parte oppidorum veterum nomina retinent agri Crustumini. Calatranus, idem libro etiam tertio capite sexto scribit, crustumiū fuisse in latio oppidum.

CHRIS. ¶ FACIEM, formam a faciendo. Nam non materia, sed forma rē facit, Non. n. est Iouis Forma statui, qđ ex marmore ære vt sit, sed qđ eius formā habet, Iouis statua est. ¶ Vnam in faciem, Oleaꝝ genera sunt. x. pausia, siue posia, Sergia, Regia, Picena, Sidichia, Maiorina, Transmarina. Radius a longitudine dictus. Orchis qm̄ testiculorū formā habet. Orchis enim græce testiculus ē, hæc idonea est cibo, pausia optimum fundit oleum. ¶ Alcinoi, Ex Neptuno vt est apud Homeꝝ natus est Nausithous rex phæacum ex Nausithoo Rexenor genitus est, q relicta arite filia ab Apolline percussus perijt. Hæc mulier ex Alcinoo peperit Nausithoū, Nausithoi filius fuit Alcinous, qui Vlyxem honorifice suscepit, Nā Nausithoa eius filia cū ad fluuium cum pedissequis vestes lotura accessisset. Vlyxem nudū & naufragum & frondibus se tegentem & cibum orantē ad patrē pduxit. Hic rex Corcyræ habitauit, & pulcherrima habuit pomaria, pira autē nobiliora sunt Crustumina, Regia, Signia, Tarentina, q̄ syria dr̄. Fauoneana, lateranа, Dolobelliana, Volema, Crustumia, Syria sunt purpurea, Volema Virgi. a Catone sumpsit quæ dicuntur sementina & mustea, qa sero maturescūt. ¶ Volema, qa volā manus implent, vnde dixit grauibus.

¶ NON eadem

Non eadē[a] arboribus pendet vindemia nostris,
Quam methymnæo[b] carpit de palmite Lesbos.
Sunt Thasiæ[c] vites, sunt & Mareotides[d] albæ.
Pinguibus[e] hæ terris habiles, leuioribus illæ.
Et passo[f] psythia vtilior, tenuisq;[g] lageos
Tentatura[h] pedes olim[i], victuraq; linguam.
Purpureæ[k], Preciæq;[l], & quo te carmine[m] dicam

IER. a ¶ NON eadē arboribus pendet vindemia nostris. i. vites quoq; diuersæ sunt. Nostris aūt italicis, & bñ pendēt dixit. Nulla enī vitis in italia est q̄ nō pendeat. b ¶ Methymnæo carpit de palmite lesbos, lesbos īsula ē in ægæo mari cui ciuitas methymna hñs p̄ciosissimū vinū. c ¶ Thasiæ vites, a thaso īsula nominatæ. d ¶ Mareotides albæ, ægyptiæ. Mareotis .n. pars est ægypti. & dicēdo albæ ōndit etiā eē purpureas, vel alterius coloris. e ¶ Pīguibus hæ terris habiles. pīguibus thasiæ, leuiorib⁹ mareotides, Nā ordinē positum seqmur, quum apte aliquid nō cōmemoraī. f ¶ Passo psythia vtilior, bñ vtilior, vt ōndat etiā de alia vua posse passum fieri, sed melius ō psythia. Passum aūt dr̄ a patiēdo, Nā mustū decoquiī & ide fit passum, hic defrutū dictū q defraudeī, & q̄si fraudē patiaī. g ¶ Tenuisq; lageos, lageos est q̄ latine leporaria dr̄, nā λαγὼς græce lepus dr̄. tenuis aūt penetrabilis q̄ cito descēdit ī venas. h ¶ Tētatura pedes, Terētius Neq; pes neq; mens suū satis offīm facit. i ¶ Olī, aduerbium est cuiuslibet tpis. k ¶ Purpureæ, purpurei coloris. l ¶ Preciæq;, hæ cito maturescūt, vñ & p̄ciæ dictæ sūt, q̄si p̄coquæ, q añ alias coquanī. m ¶ Quo te carmine dicā Rhetica? hāc vuā Cato p̄cipue laudat in libris quos scripsit ad filiū, cōtra Catullus eā vituperat, & dicit nulli rei eē apta, miraturq; cur eā laudauerit Cato. sciēs ergo vtrūq; Virgilius medius tenuit, dicēs, Quo te carmine dicam Rhetica?

PRO. ¶ NON eadem arboribus pendet vindemia nostris. q. m. c. d. p. l. Lesbos est insula asiæ ī sinu ægeo cōspicua troadi & thraciæ, a lesbe filio Macaris appellata, in quā est oppidum qđ appellaī methymna. Ex quo fuit Arion citharoedus. palmitem significat vitē. ¶ Sunt thasiæ vites. s. e. m. a. a thaso dr̄ īsula vñ thasias. ¶ Mareotidas, ægyptiacas intelligimus a palude mareotide, quæ est in ægypto. psythiæ genus vitis & lagæos & p̄tiæ & purpureæ, argites aūt dictæ est a cādore. Tmolus assurgit, quibus & rex ipse Phanæus, tmolum vult intelligi lydiæ montē oīno fertilē, Phanæū portū vult esse insulæ chiæ, & significari inde chium amminæum.

ANTO. ¶ ARBORIBVS nr̄is. i. italis vitibus, Pli. n. lib. xiiij. capite. ij. ait, vites iure apud priscos magnitudine quoq; īter arbores numerabanī. Ioui simulachrū in vrbe populonia ex vna ɔspicimus vite tot annis īcorruptū. Itē Massiliæ paterā metapōti tēplū Iunonis vitigineis columnis stetit, nec est ligno vlli æternior nā. ¶ Lesbos, Probus sic ait, lesbos est īsula asiæ ī sinu Aegeo cōspicua Troadi & Thraciæ, in q̄ est oppidum qđ appellatur methymna, ex quo fuit arion citharœdos. ¶ Thasiæ vites, Pli. li. xiiij. ca. iiij. īqt. Dixit Vir. Thasias & mareotidas & lageas cōplīresq; externas, q̄ nō repiunī ī Italia thasos āt īsula erat liba oli Eria vel Etria dcā, vt idē scr. li. iiij. ca. xiij. Hero. scri. q thasos dcā est a Thaso filio phœnicis ē, q̄ īsula ī mari ægeo. ¶ Mareotides, docet pb⁹ q ægyptiacas ītelligim⁹ a mareotide palude, q̄ est ī ægypto. Idē quoq; asserit Acrō & porphyrio ode. xxxvij. p̄mi voluminis iuxta quā paludē vinū optimū esse aiunt Mareoticū appellatū. Pīguibus terris, Colu. li. iij. ca. i. scrib. Celsum cēsere optimū esse solū vitibus nec dēsum nimis, nec resolutū. soluto tñ ppius, nec exile nec lætissimū, pximū tñ vberi, nec siccū, nec vliginosū modice, tñ roscidum, nec amarū, nec salsum, nec saporē vini corrūpat. ¶ Passo psythia, vtiliora patiētia nomē acines daī passis, vt scri. Pli. li. xiiij. ca. ij. capite āo. x. ait, psythiū passi genus suū saporē, nō vini referēs, quo āt pacto passum fiat, late docuit Colu. li. xij. ca. xxxix. passum inqt Nonius, dr̄ liquoris gen⁹ qđ ex vua passa cogiī, alibi dixerat, passū est p̄pe rugosum vel siccū, vñ & vua dcā passa ē qđ fit rugis īplicata, hic Plaut⁹ ait, p vua pēsili passa, & Lucili⁹ rugosi passiq; senes. ¶ Lageos, hāc extremam scrib. eē Pli. q̄ nō repiī ī Italia. Lagos āt lep⁹ dr̄, ide lageos leporaria dici pōt. ¶ Oli, q̄nq; cū sit tenuis & penetrabiī. ¶ Preciæq;, Pli. li. xiiij. c. xiij. īqt: p̄ciæ duo gña magnitudīe discernunī. Dñr āt p̄ciæ q̄si p̄coces, qđ añ alias maturescūt. ¶ Quo carmīe, qbus laudibus.

CHRI. ¶ METHYMNæo. Methymna vrbs lesbi pt̄ia arīōis musici, hic vinū lesbiū. ¶ Thasiæ, a thaso īsula. ¶ Mareotides, a mareote palude ægypti, Pli. tñ refert Virgiliū thaseas mareotidas et lageas, & cōplīres alias externas rettulit, q̄ nō repiunī in italia. ¶ Passo, passū vt fieri iubet Varro, vuā p̄cocē bñ maturā legito acina maculata aut acida reicito, palis suspēdito et sinas īsolaī. Et caueto ne irroreī sic īsolatā & passā p̄mito, & ī doliū ponito.

thasos
passum
methymnea

Rhetica. nec cellis[a] Ideo contende falernis.
Sunt[b] & Amineæ vites firmissima vina.
Tmolus[c] assurgit qbus, & Rex .pse[d] Phanæus.
Argitisq;[e] minor, cui[f] non certauerit vlla
Aut tantũ[g] fluere, aut totidẽ durare p annos.

SER. a ¶ NEC cellis ideo contende falernis.i.li cet sis a Catone laudata, tamen vino te cam pano præferre nõ debes. Cellis aũt apothe/cis dicit, nã cellas vinarias dicimus. Et faler nus mons est cãpaniæ, in quo optima vina nascuntur.

b ¶ Sũt & ami neæ vites fir/missima vina, aminneum vi num dictũ est q̃si sine minio i.rubore, nam albũ est. Sane amineæ dici Ꝟsus pbat, q stare nõ põt si amineum dixerimus. c ¶ Tmolus assurgit, duplex est hoc loco expositio, Nam alij volũt sine dubio in subauditione eẽ posi ta, q̃ aperte dicere nõ possumus, ut sit qbus vinis assurgit.i.cedit, & Tmolus & phane⁹, qđ si apte dicat̃ est vtrũq; vitiosum, tñ vinis de græco traxit, Nam οἶνος dicũt. pleraq; aũt subaudiri, quæ aperte dicere non possumus, & ipse alibi docet, dicens de alecto, Nec dex træ errãti deus abfuit, qđ penitus dicere non possumus, quũ Alecto fœmininũ sit. & Salu stius qui ait, Quia sertorio triplices insidiæ p idoneos saltus positæ erant. Prima & sub/audiẽdũ reliquit insidia, qđ penitus dicere nõ possumus. Alij aũt ad superiora referunt, vt qbus nõ ad vina referat̃, sed ad vites, vt sit q/bus vitibus cedit Tmolus & phaneus mon/tes vitibus consiti. & est figura, qualis illa in æneide, Me puer Ascanius, capitisq; iniuria cari, Quẽ regno hesp'iæ fraudo.s. Ascaniũ, non quem caput. Tmolus aũt mons est Cili ciæ. & Phaneus mons est in pmõtorio Chij dictus a phaneo rege. Assurgit ꝓ cedit signi ficat, qđ tractũ est a sedẽtibus, q in honorem alicuius surgere ꝯsueuerunt. d ¶ Rex ipse phaneus, & Lucillio tractum est, q ait Χῖος τε δυνάσθαι, οἶνος. e ¶ Argitisq; minor, quantũ ad spẽm solã pertinet. f ¶ Cui non certauerit vlla.i.nulla se ei in his quæ sequũ tur cõpararet, ꝯtendat. g ¶ Aut tantum flue re.i.tam abundans esse.

ANTO. rheticis ¶ RHETICA, ante Tyberiũ Cæsarem inqt Pli.lib.xiiij.ca.ij. Rheticis prior mensa erat. Hæc aũt locis temperatis fœcundæ bonita/tis copiam p̃stat, estq; breuis & cute olus te/nuissima confert a Cino degener vino. Rhe tice autem vites dicuntur a Rhetia regione. ¶ Ideo, ꝙ laudanda es & dicenda. ¶ Cellis fa lernis, secũda vini nobilitas phalerno agro erat, qui ager a ponte campano læua peten/tibus vrbanam coloniã syllanam nuper ca/puæ contributã, incipit auctor Pli li.xiiij.c. ix. ¶ Amineæ vites. Macro.lib.iij.saty.de aleis & vitis sic scribit. Sicut vuap ista sunt genera aminea.s.ab regiõe. Nam Minæi fuerunt vbi nunc phalernũ est. & Pli.li.xiiij. ca.iij. inquit, principatus datur Amineis ꝓp firmitatem, senio quoq; proficientem vtiq; quinq; eius genera, Prima ex amineis ma/turescit ocyssime, atq; putre/scit. Idẽ cap.v. ait. Est & nigra aminea, cui syriace nomẽ de amineis autẽ etiã plura Co/lumella li.iiij.c.ix. ¶ Tmolus, de hoc latius li.i.Geor. Croceos vt Tmolus odores. ¶ Assurgit, iactat se vel eleuat̃ & crescit altior.n. mons ipse videt̃ vitib⁹ adultis. ¶ Quibus, vi/tibus.s. vñ Prob⁹ ait, Tmolũ lydiæ montem amineo fertilẽ vult itelligi. ¶ Rex ipse Pha/neus, Prob⁹ ait, ꝙ phaneũ portũ vult eẽ insu/læ Chiæ, & significari, idẽ Chiũ amineum. Rex aũt ait, qm̃ vt aiũt a phaneo rege port⁹ ille appellatus est. ¶ Argitisq; minor, Prob⁹ ait. Argitis dicta est a cãdore. argetus ñ. can didus dr̃ Rhodia vitis a loco dicta est. est.n. Rhodus i Lycia insula, teste Mela. & Pli.li.v. rhodos ¶ RHETICA, de hac Pli. in Veronẽsi, Item Rhetia falernis tñ posthabita a Virgil. nr̃o. CHRI, ¶ Falernis, ager falernus in cãpania est iux/ta setinos & cecubos, ibi sunt masici gaura/ni, & surrẽtini. Quæ oĩa loca olim vino no bilitata sunt, nec frugibus ignobilitata. Vn/de teste Pli. dixerũt, veteres sũmũ fuisse libe ri p̃ris cũ cerere certamẽ. Augustus setinum ꝓtulit. Scđa nobilitas data ẽ falerno. Ad ter tiam palma variæ venere. Vinũ ita distiguit ab eodem Pli. i austeꝝ, dulce, & tenue, q etiã addit, Quidam ita distingũt, sũmis collibus gauranũ gigni, medijs Faustianũ, imis Faler nũ. ¶ Amineæ vites fir.vi. amineaꝝ vit um gñā sũt qnq; quoꝝ p̃ncipatũ hẽt minor ami nea, q̃ austro lædit̃, cæteris vẽtis alit̃. Prima ex amineis cito maturescit & citro putre/scit. ¶ Tmolus, mõs Libyæ amineis vitibus ꝯsitus est. Sũt & amineæ optimæ in Chio, sed de Tmolo mõte, sic ait Stra. Tmolus q/dẽ satis coactus est, & ambitũ mediocrẽ hñs in ipsis Lydiæ ptibus terminat̃. Lydiæ quo/q; mõtẽ esse, Pli. & Soli. asserit, & ẽt Oui. de aragne. riget arduus alto Tmolus in ascẽsu, cliuoq; extẽsus vtroq;. Sardibus hinc illinc puis habitat̃ hippopis. sardes aũt Lydiæ vr/bẽ ponit Herodotus. sardes ¶ Phaneus, in Chio insu la phaneus portus est. Vñ itelligit vinũ chiũ amineũ esse ꝙ & aruisiũ appellat̃. ¶ Argitis/q; minor, duplici.n. laude effert. & qđ mul/tũ fluat.i. magnã vini copiã ex se emittat, & etiã qđ illud vinũ ad multos duret annos.

CET MENSIS

Non ego te mensis[a] & diis accepta secundis
Trāsierim rhodia[b], & tūidis[c] Bumaste[d] racemis.
Sed neq3 quam multæ[e] spes, nec noīa quæ sint
Est nūerus. neq; .n. numero[c] cōprehēdere refert[f]
Quē qui scire velit, Libyci[g] velit æquoris idē
Discere, quā multæ Zephyro turbent arenæ.
Aut vbi nauigiis violentior incidit Eurus.
Nosse quot Ionii veniant ad littora fluctus
Nec vero[h] terræ ferre omnes omnia possunt
Fluminibus Salices, cr[a]ssisq; [i]paludibus Alni
Nescuntur, steriles[k] saxosis montibus Orni.
Littora[l] Myrtetis lætissima. deniq3 apertos[m]
Bacchus amat colles, Aqlonem, & frigora[n] taxi.

SER. a ¶ ET MENSIS accepta secundis, pomorum scilicet. b ¶ Rhodia, rhodos insula est, cuius nunc vinum laudat. c ¶ Tumidis racemis, turgentibus. d ¶ Bumaste, vua in mammæ bouis similitudinem. e ¶ Quam multæ species, scit apud diuersos lecta eē innumera vitius genera, quibus offēsus ait, Colligere tanta vitiū genera, nec vtile ē, nec possibile, Qui enim conatur vniuersa cognoscere, debet etiam impossibilia scire vt arenarū vel fluctuū numerum. f ¶ Refert, aut Interest, aut pdest. g ¶ Libyci æquoris. i. affricani, ipse alibi littus arenosū libyæ. h ¶ Nec vero terræ, aut generale est, sicut ait in primo, Et qd quæq3 ferat regio, & ad superiora pertinet, vt talis sit sensus, nō pdest nosse cuncta vitiū genera, nec. n. omnia pcreant in oībus terris. i ¶ Crassis paludibus, lutosis naturaliter. k ¶ Steriles saxosis montibus orni, non solū in oībus terris minime nascuntur, sed etiā ea q̄ propria sunt singulis regionibus, nō vbiq3 in eis proueniunt, sed distinctis, propriisq3 locis nascunt, vt q̄dam iuxta flumina, q̄dam in montibus, nōnulla in locis palustribus orianē. Si ergo vna regio arbores sibi naturaliter in sitas, nō in quibuscūq3 locis. sed distinctis & certis pfert, multo magis vna prouincia vel regio non pōt vniuersas arbores diuersi generis continere. l ¶ Littora myrtetis lætissima, locū posuit pro ipsis arboribus, sicut salictum pro salicibus. Nā myrtetū est locus, ipsa arbor autem myrtus vocaē. m ¶ Apertos bacchus amat colles, hinc est q vites amant mōntiū laxiora vel scopulos. nā dicit Bacchū colles amare, vt significet vineas in montibus plerunq; fertiliores existere, ls etiam planities plurimæ. n ¶ Et frigora taxi, taxus est arbor venenata, & taxi hic pluralis est numerus. & hoc dicit, Bacchus amat colles. i. vites vberiores sunt in montibus. taxi amat aquilonem qui est ventus frigidus.

ANTO. ¶ MENSIS secundis, primæ mensæ carnis erant secundæ vero pomorum. Quæ bellaria dicebantur. Vnde Macro. libro secundo sat. sic ait. Significant autem bellaria omne mensæ secundæ genus. Vina quoq3 dulciora est inuenire i comœdijs antiquiorib' hoc vocabulo, dictaq3 ea liberi bellaria. ¶ Dijs, eius enim vino illis libēter libabant. ¶ Bumaste, Plinius libro decimoquarto, capite secūdo ait. Tumēt vero mammarum modo Bumasti. Componitur autem ex bu quod magnū, qd enunciat & mastos quod est māmæ. ¶ Et numerus. Pli. li. xiiij. ca. iij. inquit, Genera vuarum atq3 comprehendi numero posse vnus extimauit Democritus. cuncta sibi græciæ cognita professus. Cæteri innumera atq3 infinita esse prodiderunt. ¶ Libyci æquoris, Pōponius mella inquit, Mare quo aphrica cingitur septentrione, Libycum ab meridie, Aethiopicum ab occidente, Atlanticum dicimus. ¶ Zephyro, videto libro primo. Et putris zephyro &cæ. ¶ Ionij fluctus, Solinus scribit, q græci Thuscum mare Ionium vel tyrrhenum. Itali inferum vocant, & Strabo lib. iij. scribit, Ionicum sinum partem esse eius maris, quod adriaticum dicitur. ¶ Apertos Bacchus amat colles, Columella libro quarto capite. xxi. scribit esse proprietatem in vitium surculis, vt alij meridiano axe cōualescant, quia sunt calidiores, alij septentrionem desiderent, quia contristentur æstu, quidam temperamento lætentur orientis vel occidentis, & Celsus, vt refert idem Columella libro quarto, capite primo, Censebat solum vitium esse, nec campestre, nec præceps, simile tamen edito campo. Cœlum porro neq3 niuale vinea, nec æstuosum desiderat, calido tamen potiusq; frigido lætatur: imbribus magisquam serenitatibus offenditur, & solo sicco q̄ nimis pluuioso est amicior, pflatu modico, leniq3 gaudet. ¶ Taxi, de taxo videto. Pli. li. xvi. ca. xxi.

PRO. ¶ RHODIA & bumastos, genera sunt vuarum. ¶ Rhodia, a loco dicta. ¶ Bumastos q imitetur papillas vaccæ. ¶ Ionius fluctus, dicit adriatici maris, q Ioniū ab Ione dictus.

CHRI. ¶ MENSIS secundis, in quibus ponebantur poma, dicebanturq3 bellaria. Consueuerant etiam prisci vina pciosiora in secundas mēsas differre. Vnde vina preciosiora bellaria Bellaria

Bacchi nuncupabant. Alni paludibus alnus, dicitur quasi amne alat, quia gaudet locis aquo- sis. Hæc arbor ad aquarum ductus in tubos cauatur. Obruta terra plurimos durat annos. Si Bacchi non integratur cito senescit. ∫ Orni in saxosis. Hæc arbor montes amat. ∫ Apertos, ad me ridiem expositos. Ex ea.n.parte propter assiduum solem omnia apertiora, & vmbris caren tia sunt aquilone & frigora, idest loca ad aquilonem vergentia, quæ frigida sunt. ∫ Taxi, Ta Taxus xus arbor gracilis &, tristis & minime virens dura & nullus succum habens. Mas autem so la fert bacchas noxio ac lætali fructu in Hispania præcipue venenum inest. Vasa etiam via toria ex ea vina in gallia facta mortifera fuisse compertum est. Sextius hanc a græcis smi- lacem dici refert, & esse in arcadia tam præsentis veneni, vt siquis dormiat, sub ea cibum ue capiat moriatur, sunt qui toxica venena, quibus sagittæ tingunt hinc dicta putent. Acce- ptum e inoxiam fieri, si in ipsa arbore clauus æneus abdicatur, Pli. Cæterum nostris tem po- ribus naxum appellant, ex eaqꝫ scorpiones, balistasqꝫ fabricant.

SER. a ASPICE & extremis, in tuere & extre- mū orbem cū suis cultoribus domitū, Nam subaudiamcū, & p trāctū ma- iestatē romani laudat īperij.

Aspice[a] ex tremis domitum cultoribus orbez.
Eoasqꝫ[b] domos Arabum, pictosqꝫ[c] Gelonos,
Diuisæ[d] arboribus patriæ. sola[e] India nigrum
Fert hebenum[f], solis[g] est Thurea virga Sabæis.
Quid tibi odorato referam, sudantia ligno

gusto scribens. Te cantaber nō ante amabilis. Mednqꝫ & in dus, te profug scytes miratur. ∫ Eoas, Orien tales. ∫ Arabū,

b ∫ Eoasqꝫ do mos, Arabū. Arabia pāchaia & sabæoꝝ gēs eadē est, apud quā thus nascitur, vt Solis est thurea virga sabæis. Itē Totaqꝫ turiferis pan chaia pinguis arenis. Plautus Arabico thure. c ∫ Pictosqꝫ gelonos. i. stigmata habentes, & sunt populi scythiæ, vt pictiqꝫ agathyrsi. d ∫ Diuisæ arboribus patriæ, regiones, vt italiam quæro patriā. e ∫ Sola india nigrū Fert hebenū, atqui & in ægypto nascit, sed Idiam omnem plagā æthiopiæ accipimus. Sane hæc hebenus & hoc hebenum dicitur, hic neutro vsus est. Lucanus autem ait, Hebe nus mareotica vastos Non operit postes. f ∫ Hebenus aūt arbor est, q̄ cæsa durescit in lapidem. g ∫ Solis est thurea, apud sabæos thus nascitur, qui vt supra dictum est, ijdem sunt & arabici, & panchaici, od. sud. lig. i. quo rum ligna odoriferum succum referūt.

FRO. EEO Asqꝫ domos arab. p. q. gelonos, sunt scythiæ dicti ab Herculis filio Gelono & E- chidna, vt in. iiij. Herodotus refert. ∫ Hebe- num, lignū est nigrum speciosum. Balsamum est liquidum medicamentum colorum cu- rationi necessarium q̄ arboribus distillat in modū piris. Achantus est herba spinosa fo- lia lata habens & rugosa.

ANT. ASPICE & extremis, sicuti primo volu- mine ostendit non quamlibet regionez, om nia producere eodem modo hic diuersas es- se arboribus patrias, & hoc quia dixerat, Nec vero terræ ferre omnia &c. Et apertos Bacchus amat colles &c. ∫ Extremis do- mitum cultoribus orbem, idest cum ex- tremis cultoribus. In Augusti autez laudem id dicitur, ab Augusto, enim, vt scribit Euse- bius indi per legatos amicitiam postula- uēt. Et Horatius libro quarto, ode. ix. ait, Au

arabiæ pars vt dionysius scribit, q̄ ad orien- tez & austrum spectat rubro alluit mari. Vt- qꝫ Solinus ait, arabia sacra interpetatur, par- tem eius eudæmonē Græci nostri beata no- minauerunt, non frustra, Nā præter odores quos erat plurimos sola thus mittit in eius- dē saltibus Myrrha prouenit. ∫ Pictosq̄ gelo nos. geloni, vt solinus scribit populi sunt in scythia, Qui de ostiū cutibus & sibi indumē- ta faciunt, & equis suis tegmina, his ppiqui sunt agathyrsi, q vt illi coloribus se pingere cōsueuerunt, agathyrsi aūt vt scribit Mella, ora artusqꝫ pingunt, vt quiqꝫ maioribus præ stat ita magis vel minus, Cæteꝝ ijsdez notis oēs, & sic vt ablui nequeant. ∫ India, vide li- bro primo Georgicoruꝫ. India mittit ebur. ∫ Hebenū, Pli. li. xij. capite secundo scrit, q̄ inter indiæ arborum magnitudinem Virgi- lius Hebenuꝫ nusq̄ alibi nasci professus. He rodotus eam æthiopiæ intelligere maluit, accendi eam Fabianus negat, vritur tamen odore iucundo, materia nigri splendoris, ac vel sine arte priorinus iucundi. ∫ Sabæis, la- tius ibi molles sua thura sabæi.

Geloni

CHRI. ASPICE & extremis, orbez cultoribus do mitum a specie transit ad genus. Primo, enim demonstrat q̄ in singulis regionibus diuersi tas est. Vnde aliæ campestria amēt, aliæ flu mos, aliæ pastiria, aliæ colles, aliæ editiores montes. Deinde ostendit non omnes regio nes omnia ferre. ∫ Pictosqꝫ gelonos, in Bu dinorum. Qui scythiæ sunt regione ampla lataqꝫ vnica vrbs est quam Gelonum appel lāt. Cuius omnia ædificia publica ac priuat ta, & ipsa mœnia lignea sunt, fuerunt aūt ge loni a pricipio Græci, Qui inter budinos q̄ pastoriam vitā exercentes, nullas certas se des habent hanc vrbe condiderre, Nec linguā

moreiqꝫ

moresq́ scythicos græcos seruant, in eoꝝ regione palustri castores oriuntur. Vt plene pse quitur Herodotus. ¶ Pictosq́ gelonos, sunt enim qui dicant gelonos dictos esse a Gelono filio Herculis, & esse ruffos & cæsis oculis & dites & pictos appellatos ppter vestes versicolores. Solinus aũt refert, Gelonos de hostium cutibus sibi vestes, & eqs tegmina facere cæruleo pingunt, fucatis inter cærulum crinibus, quãto quisqs nobilior, tãto magis tingit, vt sit indicium humilitatis minus pingi. ¶ Hebenum, Pli. de hebeno ait. Iter indiæ arborum magnitudinem vnã quam peculiarius Virg. celebrauit hebenum nusq̃ alibi nasci professus Herodotus eam æthiopiæ itelligere maluit, & eã æthyopes pro tributo Persaꝝ regibus oll tradidisse asserit, atqs infra duo gñа eius raꝝ id qđ melius arboreum trunco enodi materiæ nigri splẽdoris, ac sine arte protinus iucũdi, alteꝝ frutico sum cythisi modo, & tota india dispersum, alij tertiũ genus ponunt sim̃ile terebitho fructui amigdolis in bactris abundat ibi, q̃ terebinthus putaᵗ. Romæ eã magnus Põpeius in triũpho mithridatico ośdit. Accendi eam Fabianus negat. Vritur tamen odore iucundo arabes abnum vocant.

SER. a ¶ BALSAmaq; vocatq́, vt alibi. Dixitqs, & plia voce diremit. Sane balsamũ est ipsa arbor, Opobalsamum succus collectus ex arbore, Nam ὀπος dicitur succus, ξυλον lignum, vnde xylobalsamum lignum ipsius arboris. Probatio autem opobalsami est, vt dicit plinius, si contra solem feratur, & corruptum nõ sit, manũ ferentis exurit. b ¶ Et baccas semper frondentis achãti, achantus arbor est in ægypto semper frondens, & oliua, laurus, & achãtus, dicta quasi spinis plena, nam est spinosa arbor, abundat hæc etiã in cyrenaica insula. c ¶ Velleraqs vt folijs, Apud indos & seres sunt quidam in arboribus vermes, qui bombices appellantur, qui in aranearum morem fila tenuissima deducunt, vnde est sericum, Nã lanam arboream non possumus accipere, quæ vbiqs procreatur. d ¶ Depectant, decerpant, sed alij depectãt legunt. quod si est, seres posuit pro ser, sicut trabes pro trabs. sic Lucanus, Sub iuga iã seres iam barbarus isset araxes.

> Balsamaq;[a], & baccas[b] semper frondẽtis achãti?
> Quid nemora Aethiopum molli canẽtia lana?
> Velleraq;[c] vt folijs depectant[d] tenuia Seres?

ti, est achantos hic arboris species, alibi herba. videto latius ecloga tertia. ¶ Aethiopum, æthiopia ægypto contermina sigŋnes arbores non fere habet præter laniferas, pipior tamen hinc natura lanæ maiorqs folliculus granati modo mali, plinius li. xij. capitulo. xvi. ¶ Seres, hij vti Plin. scribit libro sexto capitulo. xvij. Regionem inhabitant, quæ spectat æstiuum orientem, & primi sũt hominum, qui noscantur lanificio siluarum nobiles perfusam aqua depectentes frondium canicie. Solinus addit, ꝙ lanuginis teneram subtilitatem humore donant ad obsequium, & ꝙ hoc illud est sericum in vsum publicum damno seueritatis admissum, & duo ostentare potius corpora q̃ vestire primo fœminis, nunc etiam viris persuasit luxuriæ libido.

PRO. ¶ QVID nemora æthiopũ. m. c. l. vell. q. v. f. d. t. s. Existimantur bestiolæ qđã quas bombycas vocãt. Quidã iudicant ex arũdinũ folijs seras veluti lanã facere, & inde fieri sericã. seres aũt natio est in vltima India.

ANTO. Opobalsamum xylobalsamum ¶ BALSAMA, Plinius libro. xij. capitulo xxxvi. inquit. sed omnibus odoribus præfertur balsamum vni terrarum iudeæ concessum est autem arbuscula viti similior q̃ myrto, perpetua coma, semen eius est vino proximum gustu, colore ruffum, nec sine pingui. Ramus inciditur vitro lapide osse siue cultellis, ferro lædi vitalia odit succus e plaga, manat, quem opobalsamum vocant eximiæ suauitatis lignum xilobalsamum vocatur, & coquitur in vnguentis, pro succo ipsum substituere officinæ. præcipua autem gratia lachrymæ, secunda semini, tertia cortici, minima ligno & cætera. ¶ Achan-

CHRI. ¶ BALSAMVM, in sola iudæa orit, & in duobus tm̃ hortis vtraqs regio, ostendere arbusculã hanc vrbis Imperatori Vespasiani, viti similior est q̃ myrto. Malleolis seritur, & vt vitis vineas implet, intra trienniũ fructifera est Iciditur vitro, lapide, osse siue cultellis. Ferro lædi vitalia odit. caueturqs ne intra corticem incidatur, Succus manat eximiæ suauitatis, sed tenui gutta olbus odoribus pfertur, proceritas intra bina cubita cõsistit, prima gratia lachrymæ, secunda semini, tertia cortici, minima ligno. Lachrymæ pbatio, vt sit tenuis pinguis ac modice rufa & infricãdo odorata. Adulterat multis modis. quos Pli. refert, Sed summa pbatio est, vt lac coaguletur, & maculas in veste non faciat. Sudantia, Iciditur eni cortex, & liquor ille tenuiter exsudat. Sed cauetur ne plaga vltra corticem pcedat. ¶ Ligno, Quod xylobalsamum appellant, nam opobalsamũ balsami succus ẽ, Qui adeo tenui gutta manat, vt referente Plinio Alexandro magno ibi rea gerente toto die æstiuo vnam concham

Iclithus

impleri visum esset. Dioscorides ℞o belesen arabice dicit vocari, & tantum succi dicit le gi p annū, vt vix sex aut septē vrcei colligant. Plutarchus in vita Mar. Antonij scripsit ipsum Antonium eam partem iudeæ in qua balsamum nascitur Cleopatræ emancipasse.

¶ Achanti, Plinius ait, spinæ albæ similis est. Spina illa quam græci achanton dicunt minoribus multo folijs & aculeatis per extremitates & arenosa lanugine obductis, ex q̄ collecta vestes bombicinis similes faciunt oriente. Idem Pli. pyrachanti baccæ contra serpentum ictum bibuntur, pyrachantus appellatur propter aculeum spinæ flamma. Vnde asysta pyra appellatur inde etiam pyramides. ¶ Molli canentia lana Vellera, de his plinius in libro sexto post scythiæ orientalis plagam inter deserta sunt. ¶ Seres, lanitio silvarum nobiles perfusam aqua depectunt frondium canitiem. Vnde geminus fœminis nostris labor redordiendi fila, rursumq; retexendi, tam multiplici opere, tam longinquo orbe petitur, vt in publico matrona transluceat. Ex his verbis multi putant huiusmodi vellera non a vermibus, vt apud nos confici, sed sua sponte in frondibus illarum arborum nasci. Cui etiam opinioni suffragantur verba Soli. ait enim seres aquarum aspergine inundatis frondibus vellera arborum adminiculo depectunt liquoris & lanugine teneram subtilitates humore domant. Hoc illud sericum in vsum publicum damno seueritatis admissum. Ex quo ostendere potius corpora q̄ vestire primo fœminis, nunc etiam viris luxuriæ persuasit libido, sed fortasse huiuscemodi lanugo e visceribus vermium est, q illas frondes ita vestiunt vt ægre nec nisi sine aqua possint illa exui frondens. Ego autem haud difficile crediderim inuecta illinc esse in nostrum orbem oua, quæ illos nobis vermes parerent, ex quibus fit hoc nostrū sericum. Vel fortasse sericum propter quandam lanuginis similitudinem appellamus vellera bombicina. Nam Pli. in li. xi. in quo insetorum naturam prosequitur, ostendit in assyria ex bombyci fieri necydalus, & ex illo in sex mensibus bombices telas araneorum modo texunt ad vestem, luxumq; fœminarum, quæ bombicina appellatur, prima eas retorquiri, rursusq; texere inuenit in insula coo mulier nomine pamphila platis filia, vt etiam Aristo. refert in libro de animalibus, addit idem Pli. de bombice coa. refertq; nasci in ea insula cupressos terebinthos, fraxinos, quercus, inde florem imbribus decussum terræ halitu animari, fieri autem primo papiliones paruos nudosq;, mox frigoris patientia villis inhorrescere & aduersus hyemes tunicas sibi instaurare dēsas pedū asperitate reddente folior lanugine in vellera. Hanc ab ijs quoq; cogi, subigiq; vnguium carminatione, mox trahi inter ramos tenuari ceu pectine postea apprehensam inuolui nido volubili. Tunc homine tollit, flectibusq; vasis tempore & furfurum æsca nutriri. Atq; ita subnasci sui generis plumas, q bus vestitos ad alia pensa demitti. Quæ ℞o capta sint lanificia humore lentescere, mox in fila tenuari iunceo fuso. Nec puduit has vestes etiā viros lenitate vsurpare propter onera æstiua. Assyriam autem bombicem adhuc fœminis credimus. Est igitur aut id quod nos sericum dicimus, aut res non dissimilis. Nam quod florentini hexamiton vocant ab ex textra est, quam sex filis ordiunt. ἕξ enim græce, sex est latine, & μίτος filum. seres autē vt Strabo tam longe vitæ sunt, vt ad ducentesimum annum perueniat, habentq; senatum ex quinq; milibus hominum, qui singuli singulos elephantes reispublicæ nutriunt.

Pyrachantus

pāphila

> Aut quos oceano[a] propior gerit india lucos
> Extremi sinus orbis, vbi aera vincere summum
> Arboris haud vllæ iactu potuere sagittæ?
> Et gens illa quidē sumptis nō tarda[b] pharetris.

SER. a ¶ OCEANO propior gerit īdia lucos, gerit p habet, vt alibi, Virginis os habitūq; gerens, hæc enim habet arbores magnas, quæ est iuxta oceanum, hinc est Extremi sinus orbis. b ¶ Non tarda, idest strenuissima, nam est litotes figura.

ait, indor nemora in tam proceram sublimātur excelsitatē, vt supasi ne sagittis q̄ dē possint.

ANTO. ¶ INDIA. Plinius libro. xij. capite. x. inquit. Arabiæ autem arbores ex quibus vestes faciant Cynas vocari, Iuba tradit, folio palmæ similis sic indos suæ arbores vestiunt. Vtq; Diony. ait, ad orientem sita est india regio sane omnium extrema iucundissima, tamen & in ipsis Oceani labris sita. Haud vllo iactu, Solinus etiam capi°. xlv.

CHRI. ¶ AVT QVOS oceano, propior gerit īdia lucos, sed hoc dicit Virgilius ppter insulas Oceani laniferas. Ait enim Clitarchus teste Plinio, insula est in æthiopio mari, vbi saicer mons est in silua cum arboribus distillātibus odorem miræ suauitatis. Et Plinius in Tilo, insula maris persici, sunt arbores, quas egosampinas vocant lanigeras, folia habent infœcundia, ferunt cucurbitas amplitudine mali cotonei quæ maturitate apertæ ostēdunt lanuginis pilas, ex quibus preciosa lintea conficiant.

¶ MEDIA

Media[a] fert tristes succos, tardumq[b] saporem
Foelicis[c] mali, quo nō presentius vllum
Pocula siquādo sæuæ[d] infecere nouercæ.
Miscueruntq; herbas, & non innoxia[e] verba.

SER. ¶ MEDIA fert tristes succos, Di sine sibi lo proferenda est, græcum enim est nomen. Et Media puincia est. Tristes autē amaros, vt Tristesq; lupini. b ¶ Tardumqȝ sapores Fœlicis mali, apud medos nascitur quædaȝ arbor ferēs ma la, quæ medica vocantur, quaș p periphrasin ośdit eius sup primēs nomē. Hāc plerię ci/ trū volūt, qđ negat Apuleius in libris, quos de arboribus scripsit, Et docet lōge aliud esse genus arboris. Tardū aūt saporem dicit vix itelligibilem, q illi ad carnē mediaȝ citri re ferunt. Nam pma & sterior facilē suū ośdit saporem. c ¶ Fœlicis mali, fm eos q dicūt citrū foecundus. Nā hæc arbor oī pene tpe plena est pomis, quæ, in eap tim matura, ptim acerba, ptim adhuc in flore sunt posita, aut certe fœlicis, salubris. Nulla.n. efficacior res est ad venena pellēda. d ¶ sæuæ nouer cæ, aut illæ quæ sæuæ sunt, aut epitheton est oīum nouercaɣ. e ¶ Nō inoxia vba, lipto tes figura est. i. nocentissima. & est augmetū quasi parū potent venena miscere, nisi etiam magicos cantus addiderint.

PRO. ¶ MEDIA fert. t. s. t. q. s. fœlicis mali, pars parthorū media est appellata a Medo filio Medeæ, & ægei, vt existimat Varro qui qua tuor libros de argonautis edidit. Arbor aūt quæ describit a Virgilio nascit quideȝ & in Italia, Sed non est eiusdem effectus cuius in media appellatur rhododaphne.

ANTO. ¶ MEDIA, vt Strabo ait, lib. xi. est in partes duas diuisa, in maiorem & in minorē. Ma ioris metropolis sunt. Echata magna ciui tas, & medici imperij caput, qua parthi re gia vtebantur, Nā reges ibi æstateȝ egebant, frigida enim est media, hyemē vo seleuciæ, quæ secus Tigrim est prope Babylonem. al tera pars est media atropatia ab atropato du ce nominata. Dicitur autem medus medeæ filius regioni nomē imposuisse fœlicis ma li, Pli. li xij. capite. iij. ait. ¶ Malus assyria, quam alij vocant medicam venenis mede tur, Folium eius est vnedonis intercurrenti bus spinis, pomum ipsum alias non mandi tur odore præcellit, foliorum quoqȝ qui trā sit in vestes vna conditus, arcetqȝ animaliuȝ noxia. Arbor ipsa omnibus horis pomifera est, alijs cadentibus, alijs maturescentibus: alijs vo subiacentibus. Nec alia arbor lauda tur in medis, eius autem grana parthoɣ pro ceres incoquebant esculentis, commendan di halitus gratia. Macrobius vero lib. iij. sa turnaliū, capite de nuce pinea sic ait, Quod aūt ait, idem Cloatius Citreum & ipsū persi cū malum est, fm Virgiliū fœlicis mali quo nō pstātius vllum, & reliqua. et vt nemo du bitet hæc de citrio dixisse Virgilium, accipe q appius in libro de siluestribus arboribus di cat. Citrea idē malus & psica altera gñatur ī italia, & ī me dia altera, Et paulopost de Citreo loquēs ait, Est aūt odoratissimum, ex quo interiectu ra vesti tineas necat, fertur autem venenis ɔtrium, cuȝ tritum cū vino purgatione viriū suaɣ bibentes seruat. Generant aūt in psi de omni tpe mala citrea; alia enim pcarpunt, alia interim maturescūt. ¶ Vides hic & ci treū nolari, & omnia signa poni, quæ de eo Virg. dixit, lȝ nomē citrei ipse non dixerit, hæc Macrobius. ¶ Tristes succos, Soli. cap. xli. scribit pomum ipsum, de quo iam dixi mus, esse sapore aspero & amaritudinis mi ræ. Ergo tristes succos. i. amaros vt ibi tri stisq; lupini &c. ¶ Tardumq; saporem, idest diutius imorantem gustanti pp mirā amari tudinē. Vnde non pcedit, vti ille ait, vix itel ligibilē, amaritudo enim illico sentit.

CURI. ¶ MEDIA fert. Pli. ait, malos syriā, quā alij vocāt medicā venenis medet, folium eius est vnedonis incurrētibus spinis, pomū ipsm alias non manditur odore pcellit foliorum quoq; qui transit in vestes vna cōditus arcet q; animaliū noxia, arbor ipsa omnibus ho ris pomifera, alijs cadētibus, alijs maturescē tibus, alijs subnascētibus, tētauere homines trāsferre, sed nisi apud medos, & in psi de na sci noluit. Item alibi de parthis sic loquitur. Parthoɣ populis graue animæ vitiū pp ter indiscretos cibos. Nanqȝ vino ferent ora ni mio, sed sibi pceres medentur grano assyrij mali, cuius suauitas est præcipua in esculen tis addito. Eadem pene refert Solinus, ait au tem malū inimicum veneno sapore aspero & amaritudinis meræ odoris fragrātia plus q iucundum & longe sensibile. Alij addunt pomum vile esse cum quis potiorem hause rit ad nates admoueri, vt nauseam compri mat. ¶ Præsentius, magis indubitatum, nam de ijs, quæ præsentia sunt non est dubitatio. Sic alibi psentesq; viris intētāt omnia mor tē. ¶ Nouercæ. Nouerca pprie est quæ defun cta, pore vxore noua accipitur vxor, quæ fi lio ex priore nato pēt, quasi νεαρχη. i. no ua princeps. Vitricus autem est quem mu lier defuncto marito, nouū accipit maritū. Qui pēt filio ex defuncto superstiti dictus. Qua metum illi præbeat.

Nouercæ

Auxilium venit, ac mēbris[a] agit atra venena.
Ipsa ingens arbos, faciemq;[b] simillima Lauro.
Et si non[c] alium late iactaret odorem,
Laurus erat. folia haud vllis labentia ventis.
Flos[d] apprima tenax, animas[e], & olētia[f] Medi
Ora fouent illo, & senibus medicātur anhelis.
Sed neq;[g] Medorum siluæ ditissima terra,
Nec pulcher gāges[h], atq; auro turbidus Hermus[i]
Laudibus[k] Italiæ certēt, nō Bactra[l], neq; Indi,

SER. a ¶ MEMBRIS agit atra venena, Radices, nuces, lupini, citrum, apium prosunt contra futurum, non contra iam acceptū venenoȝ, vñ etiā antiquitus añ vllas alias epulas hæc solebāt mensis apponere. Appāret ergo nō eus de citro loqui in præsenti quasi dic, Mēbris agit atra venena, iā data. b ¶ Facieq; simillima lauro, figura Ciceronis q ait in cæsarianis, sȝ simillimū deo iudico. Sane et hoc probat citrus nō esse. Nā citri arbor multū nō pōt crescere, & multo hēt folia maiora q̄ laurus. c ¶ Si nō aliū late, & infinitum emittit suū odorē, & longe aliū q̄ laurus. d ¶ Flos apprima tenax, apprima. i. maxime. & est nomē p aduerbio. Sicut Et, pede terrā crebra ferit, p crebro. e ¶ Alas, δυσπνοίαν. i. pulmonis vitiosum anhelitum, quod exprimit subdens senibus medicantur anhelis. f ¶ Olētia ora, putentia. i. δυσωδίαν oris. Notādū sane huic vni tm̄ arbori ictubuisse Virgiliū, & expressisse vbi qualis sit, cuius potestatis sicut in q̄rto de herba amello. Qd qui de arboribus aut herbis scripserunt in oibus exequunt. g ¶ Sed neq; medoȝ siluæ, Iā incipit laus italiæ, quā exequit sȝ pcepta rhetorica. Nā dicit eā & habere bona oia, & carere malis vniuersis. h ¶ Gāges, Indiæ fluuius, per quem prouincia significat. i ¶ Hermus, lydiæ fluuius arenas aureas trahens. k ¶ Laudib⁹ italiæ certent, figurate. nam certo tecum dicimus. l ¶ Non bactra, regio iuxta assyrios, vnde & populi bactriani.

PRO. ¶ NEC pulcher. g. a. a. tur. hermus Laudibus i. c. n. b. n. i. Totaq; tu. panchaia. p. a. Ganges fluuius est Indiæ. ¶ Hermus, lydiæ, q fert aurum. ¶ Bactra, oppidum Indoȝ.

ANTO. ¶ AGIT atra venena. i. expellit, venena ipsum malum, quod iam late superius patuit. ¶ Apprima, pro apprime. i. valde. ¶ Animas, idest halitus. ¶ Sed neq; medoȝ, ordit iā Italiæ laudes. ¶ Ditissima terra, De medorum diuitijs videto Strabonem li. xi. ¶ Pulcher ganges, Stra. li. xv. ait, q a montibus ganges descendit, quūq; in planiciem puenit ad orientem conuersus in mare progredit, vnum ostiū hñs, q̄q; oīum indicoȝ flumen maximū sit. Pulcher igit poeta, ait ob eius magnitudinē, vt li. & li. vi. c. xviij. plura de gāge scri. ¶ Hermus, fluuius est in Mæonia, q smyrnæos cāpos secat, & phrygiā scīdit a gallia. Hūc quoq; hermū fluctibus aureis æstuasse antiqtas credit, auctor est Soli. capite. xxvij. ¶ Laudibus Italiæ, Pli. li. iij. ca. vj. de italia inqt. Terra oīum terraȝ alūna, eadē & parens numine deū electa, quæ coelū ipsū clarius faceret sparsa congregaret imperia, ritusq; molliret, et tot populoȝ discordes, ferasq; linguas sermōis commertio contraheret ad colloquia, & humanitatē homini daret, breuiterq; vna cūctaȝ gētium in toto orbe patria fieret, tanta nobilitas oīum locoȝ. tāta reȝ singulaȝ, populorūq; claritas. Vrbs Roma vel sola in ea, & digna etiā recta ceruice facies. Est & campaniæ ora, foelixq; illa ac beata amœnitas. Iā vero tota vitalis ac perēnis salubritas coeli temperies, tā fertiles cāpi, tam aprici colles, tam inoxij saltus, tam opaca nemora, tā munifica siluaȝ genera, tāta frugum, & vitium, oleaȝq; fertilitas, tam nobilia pecoȝ vellera, tā opima tauris colla, tot lacus, tot amniū, fontiumq; vbertas, totā eam pfundens, tot maria portus, remigiumq; terraȝ cōmertio patens vndiq;. Neq; īgenia, ritusq; ac viros & lingua, manuq; superatas cōmemoro gētes, hæc plura ille. multa etiā Strab. li. vi. cō memorat. ¶ Bactra, Stra. li. xi. scribit, q in scythia sit bactra vrbs, quæ etiā zariaspa appellata est. Pli. tamen li. vi. ca. xvi. ait procedēdo ad Bactra oppidum, qđ appellat zariaspes. Postea inqt, bactri, quoȝ oppidūȝ zariaspes, quod postea bactrum a flumine appellatum est. ¶ Indi, scribit Diony. q in plerisq; indiæ locis auȝ eruit, quodq; multi ex eis inde quæstum aucupantur, alij telas lineas contexunt, alij sectos elephantium dentes abrabunt, alij per fluminum decursus incedentes perquirunt. beslos adamantas, iaspe rides, ametistos, sunt & orti ibi & arua per pulchra & læta, quæ & vniuersum semper p annum virent. Zariaspa

CHRI. ¶ MEMBRIS, Quia venenum per omnium membrorum venas discurrit. ¶ Et si nō aliū, quasi dicat, q solo odore differt a lauro. ¶ Bactra, Quæ & zariaspa teste Strabone dicitur, regio est supra persidem, Bactra vrbs est bactrianæ regionis caput a bactra amne dicta. ¶ Indi, primus e Romanis Traianus bellum indis intulit. Bactra

¶ PANCHAIA.

Totaqꝫ turiferis Panchaia[a] pinguis arenis.
Hæc[b] loca non tauri spirantes naribus ignem
Inuertere, satis[c] immanis dentibus Hydri[d]
Nec galeis, densisqꝫ virꝫ seges[e] horruit hastis.
Sed grauidæ[f] fruges, & Bacchi Massicus[g] humor
Impleuere, tenent, oleæqꝫ armentaqꝫ læta.
Hinc bellator equos cãpo sese arduus[h] infert.
Hinc[i] albi Clitumne greges, & maxima[k] Taurus
Victima, sæpe[l] tuo perfusi flumine sacro
Romanos ad tẽpla Deũ duxere[m] triũphos.

SYRI. a ¶ PANCHAIA, arabia, vt supra diximᵘ. Arabia aũt est regio vbi & tẽpium Triphylli Iouis habent ipse alibi pãchæis adolescent ignibus aræ. b ¶ Hæc loca non tauri spirãtes naribus ignem, q̃les fuerunt in Colchide ciuitate Scythiæ. Nam hoc hẽt fabula. Iason colchos pfectus ad colligẽdũ vellus aureum, qð dicarat Marti phryxus fretus Medeæ auxilio, & puꝛ gilẽ draconẽ occidit, & eius dẽtes seuit, iũctis tauris ignẽ flantibus, Vnde nati armati, cũprimũ fecerũt impetũ in iasonem frustra, postea mutuis vulneribus se conciderunt. Has aũt ei cõditiones æeta rex pposuerat, cui Apollo respõderat tam diu eum fuisse regnatuꝝ, q̃ diu illud vellus fuisset in templo. c ¶ Satis, seminatis. d ¶ Hydri, serpẽtis, hic est anguis quem Cadmus in bœotia occidisse fertur, Cuius dẽtes ipse partim ibidẽ seuit, partim æetas in colchide, ex quibus vtrinqꝫ seges armatoꝝ hominũ enata est. Tauri aũt hi sunt, quos ignes flantes æetæ īperio iason iunxit vnguento vsus qð ei Medea dederat. e ¶ Seges horruit, non placuit. seges autem quia de semine. f ¶ Grauidæ fruges, largæ, abũdãtes. g ¶ Massicus humor. i. vinũ campanũ a massico mõte cãpaniæ. h ¶ Arduus, celsus, & eminẽs. i ¶ Hinc albi clitũne greges, & maxima taurus Victima, clitũne vocatiuus est. Clitũnus aũt fluuius est in Meuania, quæ pars vmbriæ partis thusciæ, de quo fluuio dicit Pli. in historia naturali, q̃ aĩalia q̃, cum potauerũt albos fœtus creãt. k ¶ Maxima victima, qa triumphantes de albis tauris sacrificabant. l ¶ Sæpe, tuo perfusi flumine sacro, Flumine fluento. Perfusi aũt tauri q ante triumphãtes vsqꝫ ad tẽpla ducebantur, aut certe pfusi greges intelligamus, qð ad equos triumphales potest referri. m ¶ Duxere triumphos, s. eq duxerunt, s. boues deduxerunt.

FRO. ¶ PANCHAIA, regio a rege panchæo dicitur. ¶ Hinc albi clitumne greges & maxima taurus victima s. t. p. f. s. Clitũnus est ætruriæ flumen a fonte nauigabilis.

ANTO. pãchaia ¶ PANCHAIA, persidis regio ab rege panchæo, vt probus ingt. ¶ Hæc loca, laudat italiam, q̃ expers est malorũ, bonorũqꝫ ferax. ¶ Non tauri, apud Colchos in ponto id euenisse iasoni, Quĩ. scil. li. vij. met. Quod item Medea Iasoni scribens, apud eũ poeta in heroidibus sic ait. Martis erãt tauri pluscꝫ per cornua sæui. Quoꝝ terribilis spiritus ignis erat. Aere pedes solidi, ptentaqꝫ naribᵘ oras Nigra per afflatus hæc quoqꝫ facta suos. Semina pterea populos genitura iubeꝛis. Spargere deuota lata p arua manu. Qui peteret natis secũ tua, corpora telis. Illa e agricolæ messis iniqua suo. Diodorus ãt li. v. hæc oĩa latius. Diximus & nos aliqua ecloga. iiij. ¶ Massicus humor, Pli. de cãpania loquens li. iij. c. vi. ijs iunguntur phalerni Caleni deide cosurgunt Massici Gaurani, Surrentiniqꝫ mõtes, & li. xiiij. ca. ix. de vinis generosis italiæ inquit, Certant massica æquæ ex monte Gaurano puteolos, baiasqꝫ pro spectantia. ¶ Clitũne, in phalisco Clitumni amnis aqua

Clitũnũ

pota candidos boues facit. In Bœotia annis melas, oues nigras, Pli. li. ij. c. cvi. ¶ Hinc albi clitũne gre. ordo est a clitũne, hinc ex italia albi greges, & taurᵘ maxima victima sæpe tuo sacro flumine pfusi, duxere romanos triumphos ad tẽpla deum. Triumphãtes. n. albis equis curru inaurato capite coronato lauro p vrbem vecti capitoliũ ascendebant ad templũ iouis optimi maximi, vbi mactato albo tauro, domũ postea repetebãt. ¶ Tẽpla deum, erat in capitolia arce celeberrimũ Iouis optimi maximi templũ, de quo Tac. lib. xix. meminit. Erat & Iunonis monetæ, item Mineruæ delubrũ. In capitolio demũ deoꝝ olim simulacra colebantur, vt Ser. lib. ij. inquit, ibi videlicet, ecce aũt Panthus &c. ¶ PANchaia, ait Pli. Thus nõ nisi in ista pte arabiæ nasci, & in silua, cuius lõgitudo. xx. chenos nõ excedat, cũ chenus. xl. stadia amplectatur. i. quinqꝫ milia passuũ & latitudo sit dimidio breuior. Colu. tñ dicit sua tempestate plãtã thuris Romæ coaluisse. Laudib. Italiæ miro artificio pſequitur laudes Italiæ. Res aũt posita in gñe demõstratiuo. Et quoniã vna queqꝫ res laudes sumit a bonis animi corporis & fortũæ appellabimus hic bona animi italiæ egregios viros, coꝝ immortales ṽtutes. Bõa corpis ptinent nã, situqꝫ regionis, bona fortunæ cõmode, appellabimᵘ vrbes, ædificiaqꝫ reliq̃ & alia egregia opa hũano artificio pfecta. sumit ãt laudes nõ solũ a bonis q̃ assunt, veꝝ ẽt a pessib q̃ absunt. Nã

CHUS

ta res tū demū pfecta, absolutaq̄ est. q̄ & oī vitio exuta, & oī virtute ornata existit. Demōstrat igit honestatē & excelentia, frequētiaq; viroꝝ. Demōstrat vtilitatē, facultatemq; ad res oēs ꝯsequēdas, ab eadē re & a copia multaꝝ, maximarūq; reꝝ. Demōstrat deniq; ab effectu, q̄ tm̄ imperiū sibi pepererit. ¶ Hæc loca non tau. Fabula iasonis atq; Medeæ nota est apud Nasonē. Sed q̄ de Medea scribat, Diodorus Sicu. ibi copiosius accipe. ¶ Massicus, mons est cāpaniæ olim Mineruæ sacer, cuius in radicibus surrentū est vbi fiūt optima vina. Nā Strabo cū de cāpania scribat addit. Hinc R omā optima vina aduehi, Falerna setina & Calena, quibus surrentina ꝯtendunt. Facto nop eoꝝ periculo qm̄ longā accipiūt vetustatē. ¶ Bellator. Quāuis hoc epithetō hoī proprie accōmodandū sit tm̄ equus nescio qua īnata prudētia equitē veluti rōne vtens mirifice in ꝑlio iuuat. ¶ Sese arduus in. q. d. de industria, & nō nāli mos tu magnanimitatē in ingressu ostēdat. ¶ Hinc albi clitūne greges, clitūnus vmbriæ fluuius est apud Meuaniā defluens, ex quo si vacca, ouis ue post conceptū biberit albos parit. Idē scriptores probati de Cephiso Bœotiæ flumine afferunt, Cū melas eiusdē regionis flu. nigros greges reddat, vn̄ melas dr̄, qa μελας græce nigrū significet. Xāthus græce flauū significat. Hinc Xāthum Troiæ fluuiū dictū volūt. qa lanas in gregibus flauas ꝓducat. Neq; credat quis q̄ hæc incredibilia. Nā Arist. in li. de alali. ait, aquas ēt ad colorē facere, Videmus ēt ex oīum reꝝ optima parente terra varios, & q sapore & colorē & virtute differāt humores emergere. In sicilia Himera fluuius in duas partes diuidit, & in altera dulcē saporē retinet, in altera salsum assūmit. Sunt & fontes q qm̄ ꝑ venas pingues fluxerūt oleo vncti sunt. Hinc q̄ in lipari siciliæ flumine natāt veluti oleo vngunt. Apud Hierapolis phrygiæ vrbē fontes ebulliunt, ex quibus aquæ ꝑ fossas deriuatæ post annū lapidescunt. In paphlagonia fons est e natura vini, ex quo q potant temulenti efficiunt. In Arcadia Clytorius vrbs speluncā habet, vn̄ fluēs aqua abstemios potātes reddit. Ad eū fontē Melampū scribūt Prætī filiaꝝ procti sacrificijs purgasse, restituisseq; virginū mētes in pristinā sanitatē. Hæc aūt cur nō fieri posse, credamus cū ex vno vnius alalis corpusculo, qđ eodē cibo, potuq; enutritus sit sanguis pituita bilis atra, ac postremo vrina, & sudor colore sapore ac nāli vi multū differentes humores appareant. ¶ Maxima victima, nā triūphantes tauros auratis cornib⁹ insignes sacrificabat, qua nulla maior est victima italia adeo genus bubulū adamauit, vt ab italis. i. vitulis nomē acceperit. Capitale erat bouē interimere. Reseruabat hæc victima Ioui. Hinc paulus æmilius in triumpho macedonico. cxxx. boues cū auratis cornibus sacrificauit.

Massicus

Cephisos

Xanthus

himera

lip aris

hierapolis

clitorius

SER.

Hic[a] Ver assiduū[b]. atq; alienis[b] mensibus æstas.
Bis[c] grauidæ pecudes. bis pomis[d] vtilis[d] arbos
At rabidæ[e] Tigres absunt, e sæua[f] leonum
Semina[g], nec miseros[h] fallunt Aconita[i] legētes.

a ¶ HIC VER assiduū atq; alienis mensibus æstas, ver assiduum verna tēperies. Nā ver proprie assiduū esse non pōt seu longū. Hora. ver vbi longū tepidasq; ꝑbet iuppiter vmbras. b ¶ Alienis mēsibus æstas i. q̄ alibi hyems in italia pene æstas esse vr̄. c ¶ Bis grauidæ pecudes, verū est, inde. n. est in bucolicis, Lac mihi nō æstate nouum, noc frigore desit. d ¶ Bis pomis vtilis arbos. i. biferæ st̄ arbores. e ¶ At rabidæ tigres absunt, malū armeniæ f ¶ Et sæua leonū semina, malū libyæ. g ¶ Semina, genera, e est Lucretij sermo. Nā q̄ ait sæua aut cruenta accipimus, aut re vera sæua se mina, vt. n. ait Pli. alalia quæ sunt cū acutis vnguibus frequenter parere non pn̄t. vitiant eni intrinsecus se mouētibus pullis. h ¶ Nec miseros fallunt aconita legentes, Miro arte visus est, vt excusaret rē quā negare non poterat. nā aconita nascunt in italia, sꝫ ea nō ob eē dicit, qa sunt oībus nota, vn̄ dicit, nec fallit legentes, vel qa ea sciētes renuūt, & reijciunt, qđ oēs scire significat. i ¶ Aconita aūt nasa dr̄ esse de spumis cerberi, quo tpe Hercules cuꝫ ab inferis traxit. Qđ quia in saxis q cotibus nascitur, aconitū dr̄ ἀπὸ τῆς ἀκόνης. i. a cote, & dicimus το ακονιτον, καὶ τα ἀκονιτα.

¶ NEC miseros fallunt aconita legētes, aconita sunt venenorum genera, quæ fere in petris nascuntur scythiæ iuxta mæotida paludem. Existimat autem esse ex spuma cerberi, quā is fuderit prætractus ab Hercule in lucē. Aconita autem græce cautis nomine dicuntur, illam enim ακονην appellant.

¶ HIC Ver assiduum atq; alienis mensibus æstas, hoc ait quoniam vt etiam Stra. lib. vi. scribit, italia subiacet vniuersi aeris temperiei. Solinus item inquit inesse italiæ locorug salubritatem, & cœli tēperiem, quod & Plie scrib. ¶ Tygres. de ijs videto ecloga quinta. ¶ Leonum de his legito Plinium lib. viij. capitu. xv. ¶ Aconita, videto ecloga octaua. Prima autem hecate aconitū inuenit, de quo latius Diodo. lib. v. Pli. autem lib. xxvij. cap. ij. de aconito plura scribit.

¶ HIC, ista Italia. ¶ Ver assiduum, sed quo pacto poterit esse assidua veris temperies, si etiam sint

PRO.

ANTO.

CHRIS.

[illegible] sint rapidi caloris æstatis, Sed dicit assiduum, quia nō intercedit frigus, sed q̃ hyemis est occupat ver. ¶ Aestas aūt occupat autumnū, Vñ dixit alienis mēsibus æstas. Hoc aūt intelligit de ea pte Italiæ quæ ad tyrrenū mare, & ad meridiē vergit. ¶ Aconita, Aconitum planta est quæ ab Auicena dr̃ strāgulator. Duæ sunt species, altera dr̃ lycoctonos, idest strāgulator lupi, altera dr̃ Pardaliphontes, idest strāgulator leopardi, Pria species abundat Italia diuerso colore ab altera sed folia similia platano nisi essent minora & nigriora, & magis incisa. hastā habet sidomo similē, & leuē ad cubitum altā, semen in folliculis oblongis pardaliphontes teste Pli. folia habet cicamis nō plura q̃ttuor aut cucumeris leuiter hirsuta, sed minora. & hasta duarũ palmarũ, radix similis est cammaro marino, alij dicūt caudæ scorpionis sed limpida, vt alabastris. Sūt q myoctonon appellarīt, qm̃ pcul ex longīquo odoř mures necat. Nascit̃ i locis nudis. s. petrosis: quos aconas vocāt, vt ait Pli. alij dictū voluīt ab acone portu q ē in ponto. hāc herbā natā fabulant̃ ex spuma Cerberi ad supos, ab Herc. extracti.

Nec rapit immensos orbes per humū, neq; [a]tāto.
Squammeus in spirā tractu se colligit Anguis.
Adde [b]tot egregias vrbes, operumq; [c]laborem.
Tot congesta [d]manu præruptis [e]Oppida saxis.
Fluminaq; [f]antiquos subterlabentia muros.
An Mare [g]qđ supra mēorē? quodq; [h]allu[i]t īfra?

SER. a ¶ NEq; tanto Squammeus, Sunt quidā serpētes in Italia, sed non tales, quales in ægypto, aut in affrica. In spiras aūt dicit i collectionē volubilitatis, quod ē a funibus tractū. b ¶ Adde tot egregias vrbes, laudat Italiā a ciuitatib', quas & plures habet, & maximas, & opportunissime collocatas. c ¶ Operumq; laborē quæ sūt in muris & mœnibus Vrbiū, alijsq; ædificijs & tēplis. d ¶ Cōgesta manu, ædificata & constructa, & hic ipsas Vrbes nō solum ex sua magnitudine, sed etiā ex ope nobili laudat. e ¶ Præruptis saxis, excelsis & magnis, & subaudi adde, scz ad laudē Italiæ. f ¶ Fluminaq; antiquos subterlabentia muros, Quod laudat etiam Cicero in republica. g ¶ Mare qđ supra, idest mare adriaticum. h ¶ Quodq; alluit infra, idest tyrrhenum,

PRO. ¶ AN MARE quod supra memorem? quodq; alluit infra? Cyngit Italiam ab vntrione hadriaticus sinus, a meridiæ thuscum mare hadriaticum superum appellant, thuscum inferum.

ANTO. Angues ¶ ANGVIS, scribunt in india serpentes in tantam magnitudinem adolescere, vt solidos hauriant ceruos, taurosq;, Metrodorus circa Rhyndacum amnem in ponto, vt supra volantes quāuis alte, perniciterq; alites haustu raptas absorbeant, auctor Plini. lib. viij. cap. viij. ¶ In spiram, reuolutionem. ¶ Sub antiquos muros, hoc est sub antiquæ oppida. Multa siquidem Italiæ oppida prope mœnia vel intra labentia flumina habent. ¶ An mare, Italia vt Plini. scribit li. iij. capi. v. sita est inter duo maria inferum, & superum. inferū a græcis Thuscus, & Tyrrhenū vocatur. Superū vo adriaticū appellāt ab adria inclyta vrbe, vt Stra. ait. Probus etiam inquit. Cingit Italiam a septētrione, Adriaticus sinus ab meridie, Thuscum mare

Italiæ Maria Tyrrhenum [illegible]

adriaticū superum appellat. Thuscus inferum.

CHRIS. ¶ NEC rapit, Sunt quidē serpentes, sed nō tāti quāti apū A facheos æthiopiæ populos q sunt viginti cubitorum, aut quanti in india qui secundum Magasthenem ceruos, & tauros solidos haurire possunt. Regulus autem in punico bello ad flumen Bagradam tormentis & balistis serpentem confecit centum viginti pedum. Nihilominus & in Italia Boiæ ita magnæ efficiuntur, vt sub Claudio imperatore quædam occisa sit, cuius in aluo solidus infans spectatus sit. Ego aūt eo anno qui septuagesim' supra mille ac quadringentos a salute nostra enumerat̃ in agro casentinati, & in ea apennini parte vnde arno fluuio origo est, non procul ab eo castello quod castenetanum vocant, serpentem interfectū vidi cuius magnitudo odorisequi canis magnitudine non vinceretur. ille autē qui occidit vel tetro serpentis odore, vel alia occultiori causa nullo vulnere ab eo ictus nullis verberibus percussus post paucas dies e vita excessit. Verum hæc rarissima sunt. ¶ Inspirā, qđ spira sit dicemus in secundo ænei. ¶ Mare quod supra, mare superũ, quod vergit ad superiorē partem mundi, idest ad partem septētrionalem quæ nobis sublimis est, vt hic vertex nobis semper sublimis. Dicitur aūt Adriaticū ab adria colonia etruscorũ, incipit aūt a pyreneis montibus Epiri, & per Italiam superiorem extenditur vsq; gallos. ¶ Quodq; alluit īfra, Mare tyrrhenum est quod alluit Italiam a meridie quæ mundi plaga infima est ac depressa. Vnde dixit in superioribus de polo meridionali, At illum sub pedibus styx atra videt, incipit autem ab hostio Vari quod flumen Italiam a gallia diuidit, & discurrit ad fretum vsq; siculum. Quare autem dicatur tyrrhenum, idest etruscum alio loco apparebit.

SER. CVE LARI maxime, larius est lacus vicinus alpibus, qui iuxta Catonē in originibus sexaginta tendit milia. Et Larius Lari vocatiuus facit, sicut Iulius Iuli, Mercuri' Mercuris. b ¶ Teq́ꝫ Fluctibus & fremitu assurgēs benace marino. Benacus lacus est Italiæ. qui magnitudie sui tēpestates imitatur marias. Assurgens aūt vocatiuus est casus. vt sit mehorem & teo

An ne lacus tantos? te Lari maxime? teq́ꝫ[b]
Fluctibus, & fremitu assurgens Benace marino?
An memorē[c] port'? Lucrinoq́ꝫ addita claustra?
Atq́ꝫ indignatum[d] magnis stridoribus Aequor.
Iulia[e] qua Ponto longe sonat vnda refuso.
Tyrrhenusq́ꝫ[f] fretis im mittitur æstus Auernis?

¶ Lucrinoq́ꝫ addita claustra, lucrinus sinus est qs Baias latitudinē pandit. q ex exteriori pelago p aggeres lōgitudinis stadiorum octo, latitudinis aūt vni

Benace assurgens. i. tumescens, Fremitu marino, aut certe antiptosis est. i. casus pro casu assurgens p assurgēte. c ¶ An memorē portus, lucrinoq́ꝫ addita claustra, in baiano sinu campaniæ cōtra puteolanā ciuitatem duo lacus sunt, Auernus, & Lucrinus; qui olim pp copiam piscium vectigalia magna præstabāt. Sed quum maris īpetus plerunq́ꝫ irrumpens exinde pisces excluderet, & redemptores grauia damna paterent, supplicauerūt senatui. & pfectus. C. Iuli' Cæsar ductis brachijs exclusit ptem maris, quæ añ infesta esse consueuerat. Reliq́ꝫ breue spatium p auernum, qua & pisciū copia posset intrare, & fluctus nō eēnt molesti. Quod opus Iulij dictū ē. sꝫ hoc ambitiose vndam Iuliam appellauit fremētem cōtra moles a Iulio oppositas. d ¶ Indignatum magnis stridoribus æquor, Indignatum a solita exclusos licentia, & indignationem suam stridoribus prodens. indignatum ideo dixit, qa quo tpe in Lucrinū lacū mare īmissum est, deinde terra effosa contigit inter ipsum Lucrinū & Auernū, vt duo lacus miscerentur, & tāta tempestas orta est, vt prodigij loco habita sit, ac nunciatum, simulacrū auernisudasse, pp quod pontifices ibi piacularia sacra fecerūt. e ¶ Iulia aūt, vnda puteolanū portū significat. f ¶ Tyrrhenusq́ꝫ fretis æst', æstus qdem dixit auerni, qm p Lucrinum lacum mare Tyrrhenum influit in Auernum.

PRO. CANNE lacus tantos te lari. m. t. qꝫ. fl. e. fr. ass. benace marino? vterq́ꝫ lacus est ī Italia. Larius ambrones tangit, & puenit vsq́ꝫ comū. Benacus est ex quo mincius flumen oritur, quod præterfluit Mantuam.

ANTO. Larius Lacus. CLACVS tantos, Larius vt Stra. li. vi. meminit, in Gallia cisalpina prope Comū vrbē lacus est, quem Adua fluuius auget, inde amnem Padum ingrēdiens. Est aūt vt idē scribit l. iiij. larius longitudinis fere stadiorum trecentorum, latitudinis trigīta, q amnē eijcit Ticinū sane grandē. ¶ Benace, Benacus vt Stra. in Benacus eā. li. iiij. ait, lacus stadiorum qngentū longitudine hēc, latitudinē Ꝟo. xxx. de quo Minti' amnis effluit. Est etiā lacus Verbanus longitudis Verbanus qdē stadiorum. cccc. latitudo Ꝟo angustior ē q̄ benaci, Emittit fluuiū Aduā, oēs āt tres dicti lacus in Padū influunt, oriuntq́ꝫ ex alpibus.

Lucrin'. LAC...

us orbitæ arcet, illū aūt ab Hercule traducendarum Geryone boum cā aggregatū fuisse perhibent, quē cum pedibus perambulari ppter fluctus ingruentes p hyemes superne vix posset, Agrippa exornatū melius pstruxit. lēbis ribus. n. lēbis præstat ingressum, intra aūt lucrinum sinum Auernus est, q comprehensaq́ꝫ Auern'. Misenum vsq́ꝫ tellurem manualem efficit insulam, a maris spatio iter ipsum atq́ꝫ cumas Est autē auernus, & fundo & hostio sinus cōmodus, & magnitudine, & natura portus cōtinens. vsum tñ portus nequaq́ꝫ præbens, qm ante illum Lucrinus portus iacet. Supercilia āt ardua. auernum vndiq́ꝫ circuncludūt, præter hostium suo quidem tempore amœnis culta modis, inquit Stra. olim aūt agrestibus referta nemoris. & pceris arboribus inuia. nā postea auerni lucum succidit agrippa locis per pulchra adornatis ædificia, hæc ex Stra. Iulia, Iulius portus vnda. Iulium portū intelligit, de quo Sueto. in Augusto sic ait: Donec nauib' exinde ægre fabricatis, ac. xx. seruorum milibus manumissis, & ad remum datis portum iuliū apō Baias immisso in lucrinum, & auernum mari, lacum efficit in quo cum hyeme tota copias exercuisset Pompeium inter Mylas, & Naulochum superauit. ¶ Aestus, is est maris accessus, idest inquietudo. Vnde & æstuaria per Aestus. quæ mare vicissim tñs accedit, q̄ recedit. fretum autem appellatum q ibi semper mare ferueat, nam fretum est, Angustus & quasi feruens mare ab vndarum feruore nominatum.

GERI. CLARI, larius lacus est piscium copia excellens in gallia cisalpina propinquus Como vrbi, a qua etiam comanus appellatur, Ex hoc abdua fluit. ¶ Benacus autem, eiusdem galliæ lacus in montium faucibus locatus, vnde vi ventorum insurgente veluti mare varijs tempestatibus æstuet. Benacus Mintium flumen emittit. idem lacus aureas arenas hēre dr, sed profecto piscem gignit nusq́ꝫ alio loco repertum, quem incolæ carpionis vocant sapore suauissimo.

TAVRO

SER. a ¶ AVRO plurima fluxit. i. copiosior fuit in re pciosiore. b ¶ Assuetũ malo ligurẽ. i. labori. c ¶ Volscosq; verutos, italiæ populi. d ¶ Verutos iaculo vtentes in modũ veru, vel qa verutis pugnãt. e ¶ Extulit hæc decios, creauit.

Decij autẽ duo fuerũt, quorũ vnus bello lati no, alter galli/co se pro rep. blica deuoue/rũt. f ¶ Mari/os. Marij multi fuerũt, quorũ vnus fuit septi/ẽs cõsul. g ¶ Camillos, abusiue pluralẽ nu/merũ pro singulari. nam Camillus vnus fuit, q a gallis sublata signa reuocauit.

Hæc eadem argenti riuos, ærisq; metalla
Ostendit venis, auro plurima fluxit.
Hæc gen acre virũ Marsos, pubemq; Sabellaz,
Assuetũq; malo Ligurẽ, Volscosq; verutos
Extulit, hæc Decios, marios magnosq; camillos.

PRO. ¶ HÆC genus acre virum marsos pubemq; sabellas. Assuetumq; malo ligurẽ volscosq; verutos. Sabelli gens est italiæ, apuli ijdem appellant & Dauni. Volsci veruti id dñr, q dolonibus in prælio soliti sint vti.

ANTO. Metallũ ¶ METALLũ, metallũ a metallo dr, qd ẽ scru tor vel inquiro. Nã in oĩ fere materia, vnã i/uentã venã, nõ procul inuenit alia, qd & Pli. notauit. li. xxxiij. c. viij. ¶ Auro, aurũ austriã plurimũ gignit, neq; in alia parte terrarũ tot seculis hæc fertilitas. italiæ q parcitũ est ve/tere interdicto patrũ, alio qui nulla fœcun/dior metallorum quoq; erat tellus &c. Plin. li. xxxij. c. v. ¶ Marsos, marsi italiæ populi velocitate pedũ plurimũ ad cursum pstant, vt Diony. scribit. Solinus aũt ait, Marsorũ gentẽ serpẽtibus illæsam eẽ, sed nihil mirũ a Circes filio hij genus ducunt, & auita potẽ tia deberi sibi sciunt seruitium venenorum, ideoq; venena cõtemnunt. Stra. vero lib. v. fucinus ait, q alba Marsis finitima est in excelso lo/ samnitij cata saxo ppe fucinus est lacus longitudine par pelago. Is aũt marsis & vicinis maximo oibus vsui ẽ. ¶ Sabellas, sãnitas intelligit, q vt Festus ait, dicti sunt a colle samnio, vbi ex sabinis aduentantes cõsederunt. Plin. vero lib. iij. c. xiij. ait, q samnites erant italiæ populi, quos sabellos & samnitas græci di/xere. Ea gens, vt Florus li. i. ait, opulẽta erat fallax, rapida, ac furiosa, & in exitium vrbis pertinax. sexies. n. rupto fœdere, cladibusq; ipsis asperior erat. hos tñ quinquaginta annis p Fabios & Papiros patres, eorũq; liberos vrbs Roma subegit ac domuit. Sũt aũt samnites inter cãpaniam & apuliã, vt ostendit Stra. li. v. regionẽ montanam possidentes, & mari non admodum pximi. Hæc aũt natio exigua est quidem, cæteꝝ fortitudine conspi/ marsicũ cua, ostentata Romanis eorũ sæpissime vir bellum tute, tandem quũ libertates assequi vellent desciuerũt, vñ Marsicum extitit bellũ. Marsi

est aũt ideo nõlatum, qm a marsis rebellãdi suscitatũ fuerat initiũ. ¶ Assuetũq; malo li. Liguria in ipsis appenninis montibus inter Galliã atq; hetruriã sita est, nihil descriptio/ne dignũ hñs, nisi q vicatim vitã agũt, terrã arãtes asperimã fatigantesq; li gonib, imo ve ro saxa inciden tes, vt possidõ nius inquit, ita Stra. li. v. Dio. et li. vi. scri. li/gures pꝛiam habitantes asperã, ac oĩno steri lẽ plurimo labore, cõtinuoq; vitã durã agere Venationibus cõtinue vacare, captisq; feris fructuum inopiã sustẽtare, in terra cubare, vt pliimũ, hocq; pacto prisco more absq; appa ratu aliquo viuere. Deniq; mulieres virorũ viros ferarũ robur, & vires hñe feroces eã, & acuti igenij, nõ in bello solũ, sed in cõi vita &c. Propter supradicta igit mala, & labores ait Maro. Assuetũq; malo ligurẽ, nõ aũt ma lo. i. latrocinijs, vt quidã volũt pp illud æneĩ Vane ligur. &c. nã poeta hic eos laudat, & Dio. vitã durã agere eos scribit. ¶ Volscosq; verutos Diony. alicar. li. vij. inqt. Vrbs vol/scorũ insignis Velitræ magna ipsa & popu/losa, hæc ille pp quod legendũ est apud Syl/ Velitræ liũ li. viij. fetia, q in celebri miserũt valle ve litræ. i. frequenti valle, Nã adhoc vestigia ap piæ vitæ in eius valle existũt distãtis a mœ/nibus stadio. xij. vel circa. Celebrat ẽt hodie cõtinue vrbs ipsa a peregrinis illac transeũ/tibus, quũ ab vrbe Roma Neapolim petunt, q ecõuerso. Fuit inde Augustus Octauius ori undus, de quo late apud Tranquillum q inter alia ẽc ait, Velitris antiquitus tacta de cœlo parte muri respõsum est eius oppidi ciuẽ qñ q rerũ potiturũ, fere tñ documentis apparu it ostentũ illum Augusti potentiã portendis/se. Distat aũt ab vrbe Roma viginti milibus Verutos passuũ, ab lanuio vo milibus passuũ tribus. ¶ Verutos, Verutum est telum breue & angu stum, vt scribit Nonius. Probus vero inquit. ¶ Volsci veruti ideo dicuntur q dolonibus in prælio soliti sint vti. ¶ Decios, de ijs & re liquis late Plinius de viris illustribus.

¶ ÆRIS metalla, nõie metalli venit qequid ex terra effoditur, in terræq; visceribus, ve. CHRI. nisq; diligentius inquirit, vñ & lapidicinæ Metalla metalla appellantur e græco verbo. Nam μεταλλω inqro significat. Argentũ ẽt a græ Argent ca appellatione est, illi. n. ἄργυρον dñt. Fit aũt ex argẽto viuo & sulphure albo, plus tñ ẽ õ aereo, adõq; argẽti viui q õ sulphure. vñ minus ponderis in eo q in auro. Duplex aũt argentum est simplex & compositũ. Simplex

ligatū est, & argentū viuū appellat, cuius substantia aquea est subtili terreno mixta robusta mixtione, & idissolubili, & hoc fit sibi ex magna siccitate terrea q̄ nō liq̄scit in siccitate plana albedinē trahit ex subtili terræ albedine, & ex admixtione aeris. Argentū aūt viuum cū sulphure sunt mā olum metallo℞. Aes vo q̄d cuprū ē dr̄ ex sulphure, & argēto viuo, vt cætera metalla cōponit, sed plus est in eo sulphuris q̄ argēti, sȝ sulphur est terreū nō pure rubeū colorē hn̄s adurentē. Argentū vo est mediocre nec nimis subtile, vt ostēdit Arist. Au℞ aūt creat ex sulphure subtili & rubeo, & ex viuo argēto subtili & albo, & plus tn̄ cōfert ad illud formandū de soliditate sulphuris q̄ de aereo aquoso viui argēti. Quapp solidius, pōderosiusq; est q̄ argentū. ¶ Aere vi℞, de numerosis populis italiæ sic loqtur. Pli. Hæc est illa italia, q̄ Æmilio paulo & C. Atilio ꝯsulib᷑, nūciato gallico tumultu sola sine extremis auxilijs, & sine trāspadanis equtum septigēta milia peditū. lxx. milia armauit, & Diony. iij. scrib. romanos q̄n Hānibalis aduentū ꝓuidentes cēsum fecerunt, & ciuiū suo℞ & socio℞ decies cētena milia holum q essent bello apti descripserūt. Marsos vltra picenū vestini sunt, & marsi & peligni & marrucini, & frētani samnites populi. Natio exigua ē, sed fortitudine cōspicua. Nā & adūsus romanos fortiter pugnarūt idē ꝓ illis socij fecerūt. Postremo libertates & ciuitatis cōmunionē cōsequi volentes repulsas passi bellū marsicū excitarunt, ait stra. de origīe marso℞ alio loco dicetur. ¶ Sabellā, samniticā, hæc a sabinis est. ¶ Ligurē, Ligurum genua metropolis est. ¶ Veruros, quia telis q̄ verubus similia essent vtebantur in bello.

Aes

Aurum

Italia

Scipiadas[a] duros bello, & te maxime Cæsar,
Qui nunc extremis Asiæ iam victor in oris
Imbellē[b] auertis Romanis arcibus indum.
Salue[c] magna parens frugum Saturnia[d] tellus,

SER. a ¶ SCIPIADAS duros bello, scipiadas ꝓ scipionibus dixit, sicut amazonidū ꝓ amazonus alibi posuit. Scipiones aūt duo fuerunt, auus, & nepos, quo℞ vnus leges victæ carthagini sposuit, alter eandē diruit. Hæc āt oīa plenius in vi. memorauimus. b ¶ Imbellē auertis romanis arcibus indū, auertendo reddis imbellem. Romanis autem arcibus a romanis vrbibus, a romano imperio. c ¶ Salue magna parens, posteaq̄ eā diutius laudauit, vertit se ad eam, & bn̄ dicit eā laudās. d ¶ Saturnia tellus, nā italia saturnus regnauit.

ANTO. ¶ SCIpiadas, vt. P. Scipionem & Gneū fratres, qui in hispania ꝓ romano imperio occubuerunt, & Corneliū scipionē publij filiū qui deuicta Carthagīe Affricanus dictus est. Cuius frater. L. scipio ob asiam deuictā asiaticus est appellatus & Gnei scipionis. p. corneliū Nasicam filium qui in tota vrbe vir optimus iudicatus est. Adde e ijs scipionē æmilianū Carthaginis exitium. De scipionibus autem hæc & plura plutar. Cæsar. Augustum intelligit, nā vt scribit lutius Florus scythæ miserant legatos Augusto & sarmatæ amicitiam petentes, seres etiam habitantesq; sub ipso sole indi cum gemmis & margaritis, elephatosq; inter munera trahentes nihil magis q̄ longinquitatem viæ imputabant, quā quadriennio impleuerant, Parthi quoq; quasi in victoria permanerent, rapta clade crassiana signa retulere, hæc ille meminit & Sueto. ¶ Saturnia tellus. saturnus enim in italia regnauit, quo tempore aureum seculum fuisse aiunt, construxitq; vrbem in monte Capitolino, quā saturniam appellauit, hinc Maro libro. vij. ait

Hanc Ianus pater, hanc saturnus cōdidit arces, Ianiculūq; illi, huic fuerat saturnia nomē,

& Varro. scri. Tarpeiū montē saturniū a saturno appellatū, & ab eo saturniam terram.

CHRI. ¶ TE MAXIME Cæsar, magno artificio sā puenit ad laudes Cæsaris, quod maxime cupiebat, & ita rem deduxit, vt neq; a laudibus italicis quas sibi proposuerat ab errare. Neq; qua quidē se omnis laus euanescit quicq̄ ꝓ adulationem inferre videat. ¶ Indum, ad indos nunq̄ peruenit Cæsar, sed blanditur illi qa pacato orbe terrarum indorū legatio ad eum romā venit. intelligit autem de arabia, quam domuit ꝓ C. agl·ū & æthiopiā quā supuit ꝓ petroniū. Salue, mira & breuissima cōclusio, nā hac dictione salue colligit ex superioribus eā esse dignā veneratione. Deinde, ꝓ fruges infert copiā oīum q̄ ex terra gignūtur q̄ diximus esse ꝓ bonis corporis ꝓ viros itelligit virtutes illo℞, & egregia facinora q̄ posuimus ꝓ bonis animi. Præterea opa humano artificio edita, vt vrbes oppida, & q̄ ijs similia sunt q̄ regioni erunt loco bono℞ fortunæ. ¶ Saturnia. q. d. digna q̄ saturnia appellatur digna q̄ saturnum auctorē, ꝓceptoremq; tum mo℞ tum agriculturæ habuerit. Tūc enim ꝓceptore dignus est discipulus cū illū sese parē addiscendo reddidit. ¶ Saturnia, saturnū veteres putabant largitorem oīum fœlicitatum. Hinc fertilia loca saturno dedicabāt. Ergo saturnia. i. fertilis. Dionysi. aūt aliscarna. ait, in primo li. Nullā terram fertilitate italiæ comparabo, in quo loco demōstrat quicquid est quo carere vita non debeat nusquā esse ꝓstantius q̄ in italia.

saturnus

¶ MAGNA

Magna[a] virum. tibi[b] res antiq̄ laudis, & artis
Ingredior sanctos ausus recludere fonteis,
Ascræumq́ʒ[c] cano Romana per oppida carmen.
Nunc[d] locus aruorum ingeniis[e], quæ[f] robora cuiq́ʒ
Quis[g] color, aut quæ sit rebus natura ferendis,
Difficiles[h] primum terræ, collesq́ʒ[i] maligni,
Tenuis[k] vbi argilla, & dumosis[l] calculus[m] aruis,
Palladia gaudent silua viuacis[n] Oliuæ,
Indicio est tractu[o] surgens Oleaster[p] eodem
Plurimus[q], & strati[r] baccis[s] syluestribus agri
At quæ pinguis humus, dulciq́ʒ[t] vligine læta:
Quiq́ʒ frequēs herbis, & fertilis vbere campus,

SER. a ¶ MAGNA virū, virorum fortiū, & iā ꝓclu dit laudās eā a viris, a fertilitate rerum, a saturni īperio. b ¶ Tibi res antiq̄ laudis & artis īgredior, tibi in tuā vtilitatē scribo carmē georgicū. Antiq̄ aūt laudis, vel magnæ, vel qđ apud antiquos ingēti honore fuit agricultura. c ¶ Ascræūq́ʒ carmē, hesiodicū, nā hesiodus ascræus de ciuitate ascra fuit. d ¶ Nūc locus aruorum, nunc inquit tēpus est naturā agrorū describere. e ¶ Ingenijs, naturis. Multi culpant hoc loco Virgiliū, ꝙ in vnum coegit q̄tuor librorum ꝓpositiones. Nā & de aruo, & de pāto, & de pascuo, & de florido, isto loco cōmemorat, qđ ideo nō est reprehendendū, qa nō ea late exequit, sed carptim, & breuiter trāst q̄ latius explanat in singulis. f ¶ Quæ robora cuiq́ʒ, quæ sit vnius cuiusq́ʒ possibilitas. g ¶ Quis color, q̄ species, sicut dicim', quo colore ille recitauit. i. specie, licet breuiter ēt sit dicturus de colore terrarum. h ¶ Difficiles, pene steriles, & parum creantes. i ¶ Colles maligni. i. īfœcūdi. k ¶ Tenuis vbi argilla, sine humore, qa est & pinguis. l ¶ Dumosis, spinosis, & vepribus plenis. m ¶ Calculus, lapis breuis terræ admixtus, dictus calculus, ꝙ sine molestia sui breuitate calcet. n ¶ Viuacis oliuæ, diu viuētis, hinc supra Tardæ crescētis oliuæ. Res. n. diu duratura tarde crescat necesse est. o ¶ Tractu, plaga regióe. p ¶ Oleaster, olea siluestris. q ¶ Plurimus, abūdās. r ¶ Strati agri, opti. s ¶ Baccis siluestrib', oliuis & oleastro natis. t ¶ Dulciq́ʒ vligine læta, terræ vligo proprie est naturalis eius humor, ex ea nunq̄ recedens, bñ aūt dulci addidit ad discretionē amaræ, vliginosus ergo ager est semp humidus. Nam humidus dicit qui aliquando siccatur.

PRO. ¶ ASCRÆVM. q. c. r. p. o. c. Ascra vicus ē bœotiæ in quo existimat natus Hesiodus, q scripsit ἔργα, καὶ ἡμέρας. Quo libro agri q̄ q́ʒ cultos rōnē stringit. Et iō se dicit ascræū carmē Virgilius ꝑ romana oppida canere.

ANTO. ¶ MAGNA virū, ordo est, magna parens virū, repetit. n. parēs. ¶ Antiquæ laudis, quāta agricolis laus eēt oīl circa pricipiū apuim'. Præterea antiquorum multis in italia vinearū cultura laudata fuit, de q̄ videto Pli. lib. xiiij. c. vi. Laudabat itē italia ob g̃nosa vina de q̄bus itē Pli. li. xiiij. c. ix. ¶ Sāctos fontes, musarū. ¶ Ascræū carmē, Hesio. ascræi itelligit, q princeps oīum de agricultura ꝓcepit, & carmine executus est, quē post a Maro. hic I Ge. I mitat' ē. De ascra āt lati' eclo ga. vi. ingenijs. i. naturis & q̄litatib'. Ingenium náq; dr sua spōte nā qđ hic ét Noni' itellexit. ¶ Primus cano. s. Difficiles primū sensus ē q terræ difficiles colles maligni steriles. Terra vbi ē tenuis argilla, & arua calculis plena oliuis gaudēt. ¶ Tenuis argilla, nō pinguis creta. Pli. li. xvi. c. v. scribit. argillosas terrā esse q̄ opi difficillima queq; rastros ac vomeres ingentib' glebis onere. ¶ Calculus, lapillus, dulci vligine, dulci pīguetudine, & nāli humore nō aūt amara. ¶ At q̄ pīguis hum', sensus est ꝙ hum' pīguis & fertilis dulci vligine, & cāpos herbosus, & fertilis vbere, & abūdantia, q̄lis cāpus in mōtis ꝯualle esse solet, & agri q expositus est austro, & q fœlicē habet vitibus ꝯueniunt, & vina optima ꝑducunt.

CHRI. ¶ TIBI. n. idest in honorē tuū describo artē ipsam agriculturæ ex q̄ tibi ꝓuenerūt laudes q̄ antiq̄ fuerunt. vtpote a saturno ꝑfectæ. ¶ Ausus, tanq̄ rē arduā, & pene supra meas vires. ¶ Ascræū snla ē. ꝑm' apud latinos de re agrari v̄sibus scribā imitat' Hesio. Nā oratióe soluta scripserant ante eum latine. M. Cato sasernæ duo pates, & alius Tremelius scrofa. M. Teren. Varro. imitatus. ergo Hesiodū qui v̄sibus græce de re agraria scripsit. Quanuis idē Menecrates Ephesius fecerit. ¶ Ascræus, q ex ascra fuit, hæc vt ipse scribit penes Heliconé est. Vituperat etiam ab eo suis v̄sibus, appellat. n. eā ifœlix & ꝙ hyeme dirum sit æstu triste, & nullo tpe optabile. ¶ Nūc loc', pene ꝓpositioné restaurat. ¶ Ingenijs, trāslatio est ab hoīe. Hʒ. n. aīus humanus duplicē vis alterā q̄ ꝑcipiant, alterā q̄ iā ꝑcepta retineant. Et illā qdē docilitatē hanc memoriā appellāt. Vtrunq́ʒ autē cōplectunt cum ingeniū dixerunt, Ergo in hoc loco ingenium dixit īnatam connaturalēq́ʒ vim quæ quidem varia in varijs terrarum generibus reperitur. ¶ Quæ robora, ad quid quæq; valeat, & interpretatus est quid dixerit ingenia.

Qualem sæpe caua montis conualle solemus
Despicere, huc[a] summis liquunt rupibus amnes,
Foelicemque[b] trahũt limũ, quique editus Austro,
Et Filicem[c] curuis inuisam pascit aratris.
Hic tibi præualidas olim[d], multoque fluentes
Sufficiet Baccho Vites, hic fertilis vuæ,
Hic laticis, qualem pateris[e] libamus, et auro,
Inflauit[g] cum pinguis[f] ebur Tyrrhenus ad aras,
Lancibus[h] et pandis fumantia[i] reddimus exta.
Sin arméta magis studium, Vitulosque tueri,
Aut ouium foetus, aut vrenteis[k] culta capellas,

BER. a ¶ FOELICem limũ terræ p.s.i. fertilẽ. Nã fluminum limus est noxius. b ¶ Huc, illuc. c ¶ Filicẽ curuis inuisam, filicis radices sibi inuicẽ nexæ et quum auulsæ fuerint renascuntur. d ¶ Olim, quouis tpe. e ¶ Pateris & auro .i. pateris aureis, endiadẽ facit, vt Mollẽque & montis. f ¶ Pinguis tyrrhen⁹, victimarũ .s. carnib⁹, vt Plau. in aulolaria tibi dabit pinguior tibicina quapp assidua sacrificia pingues fiunt. g ¶ Inflauit ebur⁹, tibiam dicit, quibus in aul. sacerdotis cani solebat. h ¶ Lãcibus pandis, aut patulis, aut extorum põdere curuatis. i ¶ Fumãtia reddimus exta, sacerdotũ vsus est verbo. Reddi enim dicebantur exta cum probata & elixa aræ superponebant. k ¶ Aut vrenteis culta capellas, Omne enim quod momordernt vrunt & exsiccant, vnde est, Et admorso signata in stirpe cicatrix.

PRO. ¶ HIC laticis .q. pate. l. e. a. Inf. c. p. ebur. Tyrrhenus ad aras pinguis. Tyrrhenus thuscus tibicen significatur, vel quod non sit subtilis musicæ barbara, vel quod tumeant buccæ inflantes tibias, quæ significantur ebore dicto.

ANT. ¶ MONTIS conualle. Cato agrum optimũ iudicat ad radicẽ montiũ, planitie in meridiem excurrente, quæ est totius italiæ situs Pli. li. xvij. c. v. ¶ Filicem inuisam aratris, id ait, quia

Filix ex vna radice quã plures exeunt filices, & radices ipsæ longæ sunt in obliquũ, quibus quidem sues pinguescunt. folia cimicem, necãt serpentẽ non recipiunt, Pli. li. xiiij. ca. xliiij. ¶ Præualidas, amplas. ¶ Sufficiet, subministrabit. ¶ Baccho, vino. ¶ Fertilis scilicet est. ¶ Laticis, vini. ¶ Pateris & auro .i. pateris aureis per Endyadin. ¶ Libamus ad aras scilicet pinguis tyrrhenus. ¶ Thuscus, tibicen significatur, vel quod non sit subtilis musicæ vel quod tumeant buccæ inflantes tibias quæ significãtur ebore dicto. Probus scribit potius tamen pinguis victimarum carne. Ebur, tibiam intelligit, quãuis tubam non tibiam Tyrrheni inuenerit. Vnde Virg. Tyrrhenusque tubæ mugire per æthera clangor, & Pli. li. vij. scribit, Aeneam tubã inuenisse piseum Tyrrhenũ. obliquam tibiam Mydam in phrygia, geminas tibias Marsiã. In eadẽ gente lydios mo-

Tibia dulos Amphion, cũ tibijs canere voce Tro-

Tuba zenitur Dardanus instituit. Adhibebant autem tubã nõ solũ in prælijs, sed in oĩbus festis diebus propter laudis vel gaudij claritatẽ. Vñ & in psalterio dr. Canite initio mẽsis tuba in die insigni solẽnitates vestræ præceptũ. n. fuerat iudæis vt initio nouæ lunæ tuba clãgerent. Tibiis aũt diu funeribus fertũt adhibitas mox et sacris gentilium.

Tyrrhenus. ¶ Tyrrhen⁹, tyrrhenos romani Hetruscos appellãt, atque Tuscos. Græci vocos hoc nomine nosauersus a tyrrheno Atys filio, qui ex lydia colonos hanc in regionẽ dimisit. Cæterum thusciæ longitudinẽ maximã a luna vsque Ostiã, per litt⁹ stadiorum milibus duob⁹ & quingentis scrib. Stra. li. v. & Pli. li. iij. ait, quod tyrrheni a sacrificio ritu lingua græcorum thusci sũt nõiati. ¶ Pãdis, curuis. ¶ Magis studiũ, supple est tibi. ¶ Aut ouium fœ. aut &c. s cũ sua vocali præcedenti tollit in scansione, quãuis textus antiq. foetũ habent. ¶ Vrenteis culta capel, hoc ideo, quia vt Plin.

Caprarum Morsus. scribit. li. viij. ca. xlvij. Capris anĩa est, quã ouibus ardentior, earũque morsus arbori exitialis, oliuam lambendo quoque sterilem faciũt, eaque ex causa Mineruæ imolantur.

CHRI. ¶ FILICEM. Filicis teste Pli. duo sunt genera, alterum nec florem habet nec semen pteregia vocant græci, quam masculum putant, vltra bina cubita crescunt, nec graui odore sunt, ex vna radice plures exeunt. Alterum genus philipteron dicunt, vel peterim est nõ fructicosa breuior, molliorque, ac densior ad radicem cauliculata. Radices vtrique longe, in obliquum nigræ præcipue cũ inaruere. Difficile illa agri purgantur, tamen renascitur nuper

Capræ ortæ, & adhuc tenellæ baculo decutiunt. Capellas vrentes culta Caprarum morsus arboribus exitialis est. Oliuas etiam lãbendo sterilem reddit hoc aĩal, sunt qui credunt hoc prouenire ex illarum febricitati, adurentique, & ideirco pestilenti anhelitu. Aiunt enĩ capras nunquam febre carere. Ob idque in venditionibus a priscis non esse solitũ præstari de sanitate, satisque fuisse si vẽditor diceret. Alo has capras beneque bibere. Refert autem Archelaus non naribus sed auribus spirare. Ferunt quinque mensibus vt oues pariunt, quæ etiam quaternos raro senos. In pascendo semper ad altiora progrediuntur pinguescũt pinguedine

pinguedie sterilescūt. Quib' cornua sūt annoꝝ numeꝝ p icremēta modoꝝ ōndūt quæ illa carēt mutilæ dicunt. Tondent in Cilicia capræ vt alibi oues. In Siria aurib' mēsura palmari, & dodrāali, ac nōnullæ dmissis adeo vt spectēt ad terrā, ait Aristo. Vita ad octauū annū.

SER. a ❡SATVRI, aut fœcundi, aut qđ ē iuxta oppidum saturū Tarentū .n. & saturꝝ viciæ sunt ibi calabriæ ciuitates. Horati' Me satureiano vecta ri rura caballo b ❡Et qualem amisit mantua campum, qñ .s. Aug. agros mātuanos cum agris Cremonēsium militibus suis dedit, dicit aūt campum aptū ad pascēda aīalia. c ❡Niueos cygnos, cādidos. d ❡Herboso flumine, pratis iuxta flumē positis. e ❡Liqdi fontes, puri, sine pestilentia. f ❡Et qñtū longis carpent armēta diebus Exigua tm̄ gelidus ros nocte repōet, vt in æneide diximus, hoc dicit Varro, vbertatē fuisse i rosulano agro, postq̄ velinus siccatus ē lacus, vt ibi lōgū perticā magnitudo suparet herbaꝝ. g ❡Nigra fere, nō p osa nigra, sꝫ pene. h ❡Pinguis terra, crassi & abūdantis humoris. i ❡Putre solū, solubile, k ❡Hoc imitamur arādo, Hæc arādo inspicimus & uidet solem'. l ❡Optia frumētis, subaudi ē hmōi terra, m ❡Aequore .i. agro vel cāpo. n ❡Plura domū tardis, plura cōparatiuū ē, nā dicit huiuscemodi terrā tantæ fertilitatis eē, vt ex nullo agro amplius agricola aliqs frumētū colligat, q̄ ex ea q̄ huiuscemodi ē. o ❡Domū decedere .i. ad domū redire. Tardis aūt iuuencis, grauatis pōdere ex copia frumenti. p ❡Aut vnde iratus .s. infœcunditati diuturnæ.

Saltus & saturi[a] petito longinqua Tarenti,
Et qualē[b] infœlix amisit Mantua campum
Pascentem niueos[c] herboso[d] in flumie Cygnos.
Non liquidi[e] gregibus fontes, nō gramia desunt
Et quantum[f] longis carpent armenta diebus,
Exigua tantum gelidus Ros nocte reponet.
Nigra[g] fere & presso pinguis[h] sub vomere terra.
Et cui putre[i] solum (nāq; hoc imitamur[k] arādo)
Optima[l] frumētis non vllo ex æquore[m] cernes.
Plura[n] domū[o] tardis decedere plaustra iuuēcis.
Aut[p] vnde iratus siluam deuexit arator,
Et nemora euertit multos ignaua per annos,

Cuius hodie q; testimoniū manet. Naꝫ in municipio tarētinoꝝ hois effigies in delphino sedētis ē a Saturia vxor eū locū saturia appellasse fert Et postea ei lo co ex suo noīe nomē tarentū iposuisse. Ideo īfœlicē Mātuam dicit, quia mātuanis q a romanis desciuerant agri adempti sunt.

PRO. ❡SALTVS & saturi petito .l.t. Et qualē .i.a.m.c. Tarentū oppidū in Italia. Cōdiderūt parthenidæ, hoc eſt exules lacedæmonioꝝ duce phalanto. In finibus aūt tarentinoꝝ eſt locus quē saturiū vocant. Vnde & paludē saturam, Cuius ēt in .vij. mētio eſt, quum ait Virgil. Qua saturæ iacet atra palus .g.q.p.i.q.i.u.e.m.m.c. vfens Saturi, Saturi ergo tarenti a saturio loco, vel a satura palude dixit. Quidā dicunt tū ob agri bonitatē, tum ab loco quodam saturo, q eſt ꝑpe tarentū saturū cognominatū. dē aūt Tarantē Neptuni filiū lacedæmonia ciuitate ex saturia Minois cretensiū regis filia procreasse filiū. Hunc piectū naufragio facto delphinus in Italiā euexisse d...

ANTO. ❡SATVRI tarenti, a satura palude ei vicina, vel ob agri bonitatē, vt Probus ait. ❡Longinqua, eſt enim Tarentum Calabriæ proxima vrbs extrema Italiæ; de quo late Strabo lib. v. Florus scribit tarentum Calabriæ quōdam, & Apuliæ, totiusq; Lucaniæ caput positum in ipsis adriatici maris faucibus. ❡Mantua cā. de amissis Mantuæ agris late dixim' in argumento tityri. ❡In flu. Mintio videlicet qui Mantuam præterfluit. ❡Exigua tantum Cæsar vopiscus cum causam apud censores ageret campos Rosæ, dixit Italiæ sumē esse in quibus pertica pridie relicta gramē operiret, sed non nisi ad pabulum probant Plinius libro xvij capi. iiij. ❡Nigra, pulla terra eſt optima, & operi satiua, quæ temperatæ vbertatis eſt malis, facilisq; culturæ nec mādida nec sitiens, & post vomerem nigrescens, & quaꝫ recētem exquirunt improbæ alites vomerem comitātes, coruiq; aratoris veſtigia ipsa rodentes, Pli. lib. xvij. ca. v. ❡Nanq; hoc imitamur arādo, sensus eſt q arando fit solū putre, neq; enim vt inquit Colu. lib. ij. ca. ij aliud eſt colere q̄ soluere & fermētare terrā, ideoq; maximos q̄ſtus agri præbet. ❡Plauſtra, de ijs lib. geor. i. ❡Siluā deuexit, nouālem itelligit, cæsa vetere silua, videto in tityro de nouali.

CHRI. ❡PVTRE SOLVM, Nam hoc facile se radicibus frumenti pertuium pbet, a radicibus autem omne alimētum accipit plāta. ❡Tardis, quoniā pōderosiora grana insunt. ❡Siluam, hoc noſtra tempeſtate vsu compertum eſt, cum inculta & siluosa noſtri appennini iam coli cœpta sint. In quibus ex singulis sextarijs supra .xxv. reddidisse manifeſtum fit...

SER. a ANTIVSq; domos, aut reuera antiqs, aut caras. Salustius, Tãtũ antiqtatis, curæqs maioribus pro italica gẽte fuit. Est aũt echa sis in ista descriptione. b Enituit, fertilitate iucũdus extitit. c Impulso vomere, Imisso aratro s. ab agricolis. b Ieiuna glarea, sicca & sterilis terra. Casia & rosmarinus apib' aptæ sunt herbæ. e Tophus scaber, lapis aspri mus. vñ et scabies dicta ab aspitate. f Nigris chelydris nocentibus. g Negant. s. Nicãder & solinus, q de his rebus scripserunt. h Dul cẽ ferre cibus, ordo est æque dulcẽ, hoc est tã dulcem. i Quæ tenuẽ exhalat nebulas, nũc dicit agrum oĩum rep feracẽ, q̃ttuor gp pe imitatur gña agroꝝ, qui solus põt, qđ illi q̃ttuor, sicut sequẽtia indicãt. k Fumosqs volucres, q̃a fumos. s. ex humore. l Quæqs suo semp. nãli. s. nõ coacto. nã cum ager, alia q̃ ei natura dederit, aut amplius pfert, per studiũ culturæ cogi videt. hic aũt de eo dicit, q herbis nãliter abũdat nã hoc. m Viridi se gramine vestit. i. herbis semp est plena, nõ per semẽ acceptis, sed nãliter platis. n Nec scabie & salsa rubigine ferꝝ, ppriẽ est. Nã rubigo q̃si scabies ferri est. o Talẽ diues arat capua, id ẽ diues qa talem arat. p Et vicina veseuo, veseuus mons est ligu riæ sub alpibus positus. Nã cãpaniæ mons quidã vesuuius dr, pro quo multi veseuũ po situm volunt. q Et vacuis clanius non æquus acerris, Acerræ ciuitas est campaniæ haud longe a Neapoli quã clanius pterfluit fluuius, cuius freq̃ns inundatio eam exhau rit, vnde ait vacuis. i. infrequentibus.

q̃ vacuæ icc irco dñr, q pene desertæ sunt.

ANTO. CAT RVDIS. i. sterilis, & macer. Enituit, incanuit, nõ nigruit vt i pingui agro euenit. Ieiuna glarea. i. sicca, maciaqs terra, minutissimis lapillis mixta. Glareosum oleis solũ aptissimũ in Venafrano, Pli. scri. li. xij. c. iiij. Casias, de. casia late ecloga ij. Pli. l. pterea. ij. xxi ca. de cura, & pabulo apium ait, harũ ergo causa oportet serere thymũ, rosas, violas, lilium, fabam, casiã, & plura. Humiles, cãdidæ enĩ casiæ magis se humi spargũt, sũtqs odoratæ. Rorẽqs, rorẽ marinũ itelligit. Tophus scaber, Pli. li. xvij. c. iiij. ait q tophus scaber nã fricabilis expetit quoqs ab auctoribus p vitibus. s. Sequẽti ĩo capite inqt, fruges alit tophacea alba, quæ si sit inter fontes repta est resinitura fertilis. Chelydris, Calabria chelydris frequẽtissima est, vt Soli. scri. titulo d Italia. Diues capua. Strab. lib. v. scribit, Capuam campaniæ caput esse, Campaniamqs campos omnes fœlicitate superare. Et Pli. li. xviij. inquit, q quantum vniuersas terras campus ille campanus antecedit tantum ipsum pars eius quæ leboriæ vocatur, quem Phlegræum græci appellant, finiunturqs leboriæ via ab vtroqs latere ꝯsulari, quæ a puteolis, & quæ a Cumis Capuam ducit. Veseuo iugo, veseuus, vesuius, & vesuuius dicitur. Est autem mons in campania teste Solino, qui vt scribit Strab. li. v. amœnissimis habitabatur agris excepto cacumine. Dicũt alij Neapoli ad quartum lapidem proximũ esse. De hoc Pli. Iunior quomodo suo tẽpore arserit, late scribit lib. v. epistola vero decimasexta & vigesima. Clanius, cãpaniæ flumen est Clanius iuxta acerras a nomine gigãtis ita dictus. Non æquus autem Acerris ideo existimatur q eas sæpe inundet, q̃ vacuæ icc irco dicuntur, q pene desertæ sũt, auctor est Probus.

Glareos.

Capua

Clanius

Antiquasq;[a] domos auium cũ stirpibus imis
Eruit. illæ altum nidis petiere relictis.
At rudis enituit[b] impulso[c] vomere campus
Nam ieiuna[d] quidem cliuosi glarea ruris.
Vix humiles apibus casias, roremqȝ ministrat.
Et Tophus[e] Scaber, & nigris[f] exesa Chelydris
Creta, negant[g] alios æque serpentibus agros
Dulcem[h] ferre cibũ, & curuas præbere latebras.
Quæ tenuẽ[i] exhalat nebulã, fumosq;[k] volucres
Et bibit humorẽ, & cũ vult ex se ipsa remittit,
Quæq; suo[l] viridi[m] semp se gramine vestit,
Nec scabie[n], & salsa lædit rubigine ferrum.
Illa tibi lætis intexet vitibus Vlmos.
Illa ferax oleæ est, illam experiere colendo
Et facilem pecori, & patientem vomeris vnci.
Talẽ[o] diues arat Capua, & vicina[p] Veseuo
Ora iugo, & vacuis[q] Clani[r] nõ æquus Acerris.

PRO. TALEM diues arat capua & vicina veseuo Ora iugo & vacuis Clani nõ æquus acerris, Vesuuius mons est in cãpania, vino fertilis, quẽ veseuum iugũ dicit. Eiusdem cãpaniæ flumen Clanius iuxta acerræ nomine, sed gigantis noĩe Clanius dictus est, ideo dicit, vt Metrodorus ait. Nõ æquus aũt idcirco acerris existimatur, quod eas sæpe inundet.

CHRIS. ANTiquas domos, vltus Pchaũ, vt aspe ritatem præceptoꝝ huiuscemodi festiuitate exhilaret.

exhilarett. ſ Rori, Roſmarinus appellat, græce vo dr libanotis. ſ Veſeuo, Et veſuuius & veſulus & veſeuus dicitur, iſte mons veſuuius igitur campaniæ eſt, cui ab oriente pompeij ſunt, nec procul eſt Neapolis, & Nola & nuceria, de hoc ſcribit Strabo, Hiſce locis incũbit mons veſuuius amœniſſimis, habitatus agris, excepto cacumine fructũ nullũ ferẽte. Sȝ cineres in pſpectu habẽte & cauernoſo antra ſaxis ignibus arroſis. Ergo plagã iſtã prioribus annis ardere ſolitã cõiecturis aſſeqmur. Reſtinctã aũt eſſe ceſſante materia, quæ forte fertilitatis illius loci causa extitit. Excoctas. n. glebas pingue aliquid habere qđ vberiores fructus afferat. Eſt aũt locus iſte nobilitatus morte Plinij nouocomenſis. nã cum igniũ ex hoc mõte ſcatentiũ miraculũ viſcere cupiens incautius nauim accẽdit fauilla, ac cinere oppreſſus, neqȝ aduerſantibus vẽtis remeare valens perijt. Idẽ baſſo poetæ euenisſe dñt. Montem aũt hunc Veſuuiũ vterqȝ Plinius, & Suetonius de viris illuſtribus, & põpeius Strabo. & Euſebius de tpibus appellant. Et præterea Veſeuus alpiũ mons, e cuius radicib' effluit padus, Sed de huius fertilitate nemo extat auctor. ſ Nec baccho ge. cum ſapor illi naturalis eſt, nõ ſeruat ergo genus, quia degenerat. ſ Specimen, cognitionem ab eo quod eſt ſpecio verbum ab vſu remotũ. ſed ſunt in vſu compoſita, vt aſpicio deſpicio reſpicio & alia.

Veſuui'

VIR:

Nunc quo quenqȝ mõ poſſis cognoſcere, dicam
Rara ſit an ſupra[a] morem ſi denſa, requiras.
Altera Frumentis quoniã fauet, altera Baccho.
Denſa[b] magis Cereri, rariſſima quæqȝ lyæo.
Ante locum[c] capies oculis, alteqȝ iubebis
In ſolido[d] puteum demitti, omnemqȝ repones
Rurſus humũ, & pedib' ſũmas æquabis arenas.
Si deerit rarum, pecoriqȝ,[e] & Vitibus almis
Aptius[e] vber erit, ſin in ſua poſſe negabunt
Ire loca, & ſcrobibus ſuperabit terra repletis
Spiſſus ager, glebas[f] cunctantes, craſſaqȝ terga
Expecta[g], & validis terram proſcinde iuuencis
Salſa autem tellus: & quæ perhibetur amara,
(Frugibus ĩfœlix ea nec manſueſcit[h] arando,
Nec baccho gen', aut pomis ſua[i] noia ſeruat.)
Tale[k] dabit ſpecimen. tu ſpiſſo[l] vimine quallos
Collaqȝ Prælorum[m] fumoſis deripe tectis.
Huc ager ille malus, dulceſqȝ a fontibus vneæ
Ad plenum calcentur, aqua eluctabitur[n] oĩs
Scilicet & grandes ĩbunt per vimina guttæ.
At ſapor indicium faciet manifeſtus, & ora
Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror[o].
Pinguis item quæ ſit tellus, hoc deniqȝ pacto
Diſcimus. haud vnq̃ manibus iactata fatiſcit:

a ſ SVPRA morẽ, abundanter plus æquo. Iſti autẽ verſus ĩcomparabiles ſunt tantã hñt ſine pissologia aliq̃ repetitiõ ne. b ſ Denſa magis cereri, bñ addidit magis, Naȝ ñ vult oſtẽdere q̃ ĩ vbi melius naſcit. põt etenim frumentũ in rara, & vinũ ĩ dẽſa, ſȝ nõ fœliciter naſci. c ſ Locum capies, eliges, vt Aut capere, aut capta iam deſpectare videntur. d ſ In ſolido, ne ager ſit concauus. e ſ Aptius vber erit, aptior vbertas & fertilitas. f ſ Glebas cunctãtes, validas, graues, & magnas, vt Auiduſqȝ refringit Cunctantẽ. g ſ Expecta, proba. h ſ Nec manſueſcit arãdo, dũ arat. alibi de arborib' Ita exuerint ſiluestrẽ aĩum. i ſ Sua noĩa, pprĩã gñoſitatẽ, vt Et nos aliqđ nomẽqȝ decuſqȝ geſſimus. k ſ Tale ſpecimen, talẽ pbationẽ. l ſ Spiſſo vimine q̃llos, ſpiſſo vimine p ſpiſſi viminis. m ſ Prælorũ, i. q̃llos p quos vinũ defluit, q & ipſi a colãdo dci ſunt. Præla aũt trabes ſunt, qbus vua iam calcata pmit. n ſ Eluctabit, cũ mora egredit. o ſ Amaror, amaritudo q eſt ſmo Lucretij, & vera lectio. Nã multi amaro legũt, vt ſit ſẽſu amaro.

ſ LYÆO, Lyæus bacchi nomẽ a lyo qđ eſt ſoluo, eo q mẽtẽ & mẽbra vinum diſſoluat, vñ ſequit parũ lyæus. ſ Vber, fertilitas. ſ Proſcinde iuuẽcis, ad frumenta ſerenda. ſ. ſ Salſa tell', Pli. l. xvij. c. iiij. ait. Salſaſqȝ terræ multo melius credunt tutiores a vitijs innaſcẽtiũ aĩalium. ſ Amara, Pli. li. xvij. c. v. ait, terrã amarã ſiue macram ſigs pbare velit demõſtrant eã atræ, degeneresq̃ herbæ.

ANTO. Lyæus

ſ Specimẽ, documentũ, ĩdiciũ, ſignũ experimentũ. ſ Quallos, Calathos. ſ Colla plorũ, ideſt torculariũ vaſa viminea. ſeu crates illas virgeas q̃ vinaceis ſupponunt prælis. i. lignus, qbus calcata vua premit'. ſ Fumoſis tectis, ſolent. n. huiuſmodi res in tecta ſeruari, ne pluuia putreſcãt. ſ Eluctabitur, exibit. ſ Amaror, Gelli. li. i. c. xxi. ſcribit hoc loco legendum eſſe amaror & non amaro. A itqȝ poetã, id a Lucretio ſumpſiſſe q quidẽ li. iij. dixit. Quũ taitoor miſeri abſcynthia tangit amaror. ſ Fatiſcit, diſſoluitur, aperitur.

Sed picis in morē ad digitos lētescit habendo.
Humida maiores herbas alit, ipsaq; iusto
Lætior. ah nimium ne sit mihi fertilis illa.
Neu se prævalidam primis ostendat aristis.
Quæ grauis est, ipso tacitā se pondere prodit.
Quæq; leuis, promptū est oculis pdiscere nigrā
Et qsqs color. at sceleratū exquirere frigus
Difficile est. Piceæ tantum, Taxiq; nocentes
Interdū aut hederæ pandunt vestigia nigræ.
His animaduersis terrā multo ante memento
Excoquere, & magnos scrobib° ɔcidere mōteis.
Ante supinatas Aquiloni ostendere glebas.

SER. a GLENTI scit, coheret. b Habēdo, dum habet. c Humida, q̄ humore abūdat & aq. d Iusto lætior, vltra modū plusq̄ oportet. e Ah nimium ne sit mihi fertilis illa, idest ne herbæ plusq̄ oportet crescentes spē adimant frumentorum. Vnde ait i primo, Luxuriē segetū tenera pepascit in herba. f Primis aristis .i. herbis surgentibus, quarum luxuries futuris frugibus nocet, quas culmi tenues ferre nō possunt. g Ipso tacitam .i. q̄ manu teneatur eius aliqua pars statim sciri pōt, ex pondere grauē & validā eē terrā. h Et qsqs color, vera lectio est qsquis color. Nā male quidā & qscuiq; legunt excludētes at, vt sit Et quisquis color sceleratū exqrere frigus Difficile est, alij colos legūt vt excluso fiat synalœpha, & scādamus, & qscuiq; color at sceleratū, vt sit quēadmodū iter se coiisse viros e decernere ferro, qd nō pcedit, tūc.n.r.in.s. mutat cū longa opus est syllaba, vt labor labos, honor & Honos, hic aūt non solū longā nō facit syllabā, sed etiā excludit s cū supiori vocali, vñ legēdū est & qsqs color. Qd nec obscuritatē affert, nec fidem derogat lectioni. i Sceleratū, nocēs oīa exurēs. k Exqrere frigus difficile est .i. terrā cui frigus dñatur exqrere Difficile ē. l Hederæ pādūt vestigia nigræ, hederæ idicāt frigus, nam vestigia idicia dicit. m Nigræ dicit ad albaɥ differentionē, vt hedera formosior alba. n His aiad uersis .i. agri q̄litate dephēsa. o Terrā multo añ memēto excoq̄re, hoc dicit nō esse eo anno ponendas vites, quo fodiunt scrobes, sed post annū, vt calore & frigore, & labore rustici possit terra putrefieri.

ANT. ¶ HABēdo dū hr. Humida maiores herbas alit, Pli. li. xvij. c. iiij. inqt, nec sp aquosa ē terra, cui pceritas herbaɥ. Quæ grauis est, idē li. vij. c. iiij. ait, Nec grauis aut leuior iusto dephendit pōdere, qd .n. terræ pōdus iustū intelligi pōt. Piceæ, Picea montes amat, atq; frigora hæc plurimā resinā fundit, idē li. xvi. capite. xv. Taxiq; nocentes, est.n. venenosa arbor, de q̄ late idē lib. xvi. Hederæ nigræ, idē li. xvi. ca. xlviij. scri. hederā inimicam satis oībus serpentiū frigori gratissimam esse, aūt cādida & nigra, de q̄ & latius ecloga. vij.

Picea

Hedera

His aiaduersis .i. terraɥ nā pcepta vt cognita. Exquoq̄re. calore vz & frigore. Multo añ .s. q̄ lætū isodias vitis gen°. Scrobibus, hoc dicit qm vitiū surculi teste et Pli. li. xvij. c. xx. serunt, & i scrobe & i sulco lēgiori, sum p q̄s tenerrima igerit terra, sed eē vitis radices i media scrobe ops. Et Col li. iij. c. iiij. ait, itē a scrobibus aut sulcis vineā po situri erim° optimū erit añ an nū scrobes vel sulcos facere. Magnos mōtis, hoc iubet, Quia cliuosa altiores poscūt scrobes, qd itē Pli. li. xvij. c. xxi. docet, & Maro supi° ait, Aptos bacch° amat colles. Co. et li. iij. c. iiij. ait, Curādū āt ē, vt locis arduis & cliuosis altius vitis deponatur q̄ i humidis & planis. Aquiloni, vt eius .s. frigore excoquantur.

CHRI. ¶ AH NImiū ne sit. Oro pathetica q̄ vt plurimū ipersecta pferatur, aut ex indignatione, & Quos ergo, aut ex dolore, aut ah ne te frigora ledant. Ah tibi.n.t.g.s.a.p. Ergo & ex dolore pathetica est oratio itaq; sub intelligendū est vereor. Taxiq;.n. de hac arbore in supiorib° dictū est. Pice, arbor, vñ est pix Hæc i frigidis mōtib° orit, fera i arbor, & funeris idicio ad fores posita, gēmā cādidā gerit, & Thuri ita sites, vt admixtā dinosci neq; at, añs picē indicā pbat, Græcia piericā. Virnaritiā. Hederæ nigræ, Hedera iā dr i Asia nasci, negauerat Theophrast° nec in idia, nisi in mōte Mero Harpalus vt in Medis sereret frustra multis modis laborauit. Alexāder auctor ex Idia ob raritatē coronato exercitu redijt exēplo Bacchi, inimica arbor satis oib° frigori ipentū gratissima. Vt mirū sit in vllo honore haberi. Mas iuenit & fœmina, Mas maior corpe, & folio duriore & pinguiore, flore ad purpureā accedēte. Vtriusq; aūt flos similis ē rosæ siluestri, nisi qd caret odore hederaɥ. Teste Pli. spēs tres sunt, cādida, nigra, & elix. Hæ species i alias diuidunt. Nā alia tm̄ fructu cādida, alia & folio. Fructū vo cādidū ferentiū aliis dēsus acin° & grādior racemus in orbē circūacti, q vocant corymbi, alijs minor acin°, sparsiorq; racem° ¿similiter nō i nigra, alij semē nigrū, alij croceum. Ex his min° nigra folia hñtē qdā nysiā, alij bacchium dicunt maximis causlētibus inter nigras corymbis,

gras corymbis, apud græcos qdā huius duo gña faciūt a colore acinoꝝ erythrānos.i.rubis acinis, & chrysocarpum.i.aureis. Elicis tria gña herbacea, altera cādido folio, tertia versi color. Quæ Thracia dr. Adolescit in lōgitudine herbacea, arbores aūt necat cādida, oēmq; succū aufert, tāta n. crassitudine augeꝛ, vt ipsa arbor fiat. Est & rigens hedera, q̄ sine adminiculo stat, Ob idq; vocata cisos, cōtraq; quæ nunq; nisi humi serpit chamecisos dr, arabice vocaꝛ assan, sive thal bech similis hederæ. Similax dēsis geniculata, caulibus spinosa, fruticosa ramis, folio hederaceo paruo nō anguloso, emittit pāpinos flore cādido olente liliū. Fert racemos labruscæ mō colore rubro ifausta oibus sacris & coronis, qm̄ sit lugubris virgine eiusdem nois, ppter amorem pueri croci mutata in hūc fruticē. Et similace fiunt codicilli. Huius materia auribus admota leuē sonum reddit. Si vas ex hedera fiat, & vinū infundaꝛ trāsmittit vinū aqua, si aqua fuerit admixta remanente. Siluaꝝ he. terras vel ꝓ ignis elicit. ℂ Mōtes, saxa ꝓ saxum pro mōte agloni, Cuius frigore recoquantur.

Quā lætum ifodias[a] vitis genus[b], optima[c] putri
Arua solo. id venti curant: gelidæq;[d] pruinæ.
Et labefacta[e] mouēs robustus iugera fossor.
At si quos haud vlla viros vigilantia fugit,
Ante locum[f] similē exqrūt, vbi prima[g] pareꝛ
Arboribus[h] seges, e quo mox digesta[i] feratur,
Mutata ignorent subito ne semina matrem[k].
Quin etiam coeli regionem in cortice signant.
Vt quo quæq; modo steterit, qua parte calores
Austrinos tulerit, quæ terga[l] obuerterit axi,
Restituāt. Adeo in teneris cōsuescere multū ē.

SER. a ℂ INFODIAS, obruas. b ℂ Vitis gen⁹, i. ita fac scrobes, vt eodem anno q̄ factæ fuerint, hyeme purgenꝛ, & anno sequenti vites ponas. c ℂ Optia putri .i. ad vites ponēdas putre solū.i. solubile optimū ē, e qa rē difficilē videbaꝛ ꝑcepisse addit id vēti curāt. d ℂ Gelidæq; pruinæ: p qd docuit nos oportē vt solibus & pruinis coquaꝛ. itē alibi vt cui putre solū. e ℂ Et labefacta mouēs, hypallage mouēs & labefaciēs. f ℂ Ante locū similē exqrūt, dicit in trāslatiōe arboꝝ similē terrā eē regrēdā. g ℂ Vbi pma pareꝛ arboribus seges.i. vbi arbores añ hac fructuosæ, vꝛ & agrestes degeneres effectæ fructuosæ & saporis agrum existē possint, & bñ qa de seminario loqꝛ arboꝝ segetē appellauit. h ℂ Arborib⁹ seges, qa de seminario loquiꝛ, arboꝝ bñ segetē appellauit. i ℂ Digesta, ordinata, vt Digerit in numeꝝ. k ℂ Matrē, terrā, vt Antiquā exqrite matrē. l ℂ Quæ terga obuerterit axi, sepētrioni. Nā græce ἅμαξα dr.

ANTO. ℂ OPTIMA, ordo est, arua putri solo optima sunt. ℂ Putri.i. mollificato & solubili. id vēti, vt arua sint putri solo. ℂ Pruinæ, de his iā dcm̄ est. ℂ Labefacta.i. ꝯuulsa, effossa subacta. ℂ Iugera, iugeri mēsura ducētos & qdraginta lōgitudinis pedes ꝯtinet, dimidiūq; in latitudine, de quo Fab. li. i. Pli. vero li. xviij. c. iij. ait, q iugeꝝ vocabaꝛ qd vno iugo boum exarari in diē potuisset, actus in quo boues agerenꝛ cū arant vno ipetu iusto. Hic erat cētū viginti pedū, duplicatusq; in longitudinē iugeꝝ faciebat. Hæc ex Pli. Var. iugeꝝ ait dictū, q iunctū est duobus actibus quadratis. ℂ At si quos &c. hoc est siqui sunt vigilātes. ℂ Prima seges, i. seminariū, vel arborum vel

Iugeꝝ

vitiū. ℂ Locū similes, Theophrastus li. iij. de causis plantaꝝ ait, ex simili loco aut nō deteriori semē accipiendum. Colu. li. iij. c. j. ait. Optimū esse eodē agro, quo vitē dispositurus es, vel certe vicino facere seminariū, at si cāpestres, & vliginosos agros possidebis, ꝓderit quoq; seminariū tali loco facere & vitē largo ꝯsuescere humore, idem Columella lib. iiij. ca. ix. sic ait, sed & qualitas soli plurimum iuuat, vt ex macro aut mediocri trāsducatur in melius, nam qd assuetum est pingui nullo modo maciē terræ patiꝛ nisi sæpius stercores, de hoc latius idē lib. qrto cap. v. Coeli regionem Cato præcipit meridianam coeli partem signare in cortice, vt translata iisdem & assuetis statuereꝛ oris, ne aquiloniæ meridianis oppositæ solibus findereꝛ & alegerent meridianæ aquilonibus. Hæc & plura Pli. lib. xvij. cap. viij. ℂ Axi, id sepētrionali coelo, de quo Festus, adeo multum est, tantū prodest. Ouid. quoq; ait in arte. Fac tibi cōsuescat nil assuetudine maius. Et Theophrastus li. v. ait, q mos solitus plurimum valet, fit enim tanq; natura.

CHRI. ℂ LÆTVM, vel fertile, vt Quid faciat lætas segetes. Vel quod lætum reddat hoiem, vt dicꝛ mors pallida & frigus iners. ℂ Iugera, ab eo qd est iuger. sed & hoc iugeꝝ etiā dicit. ℂ Arboribus seges, seminaria appellant antiq loca, in qbus bene subactis dense seranꝛ arbores. quæ deinde adultiores factæ sed adhuc nouellæ per agrū, deinde in ordinem & debitis interuallis digeranꝛ. Hāc igiꝛ segetē appellat, & seminaria ipsas arbores nuncupare. Duo autem præcipit, primum vt vellens e seminario plantam eam transferens in terr

Seminaria

num ſimilẽ, & nõ diſſimilẽ ne ignorẽt matrem.i.terrã, vñ nutrimẽtũ accepturæ ſunt, quã ignorarẽt, ſi diſſimiles illi in qua ſatæ natæq; eſſent. Scõm vt ptes arboris reſtent vergentes ad eas ptes cœli, ad quas vergebãt in ſeminario. ¶ In teneris ꝯſueſcere multũ eſt. Snia, eſt color rhetoricus, q̃ extendit ad oĩa in qbus eſt aliq̃ aĩa, aut rõnalis, aut ſenſitiua, aut vegetatiua. In his.n.ipſa a teneris annis ꝯſuetudo alterã pene naturam facit.

SER. a ¶ COLLIBVS in plano, atq; ſupra ait, Deniq; aptos Bacchus amat colles ſed etiã in vallibus poſſe vites ſuperius idem ait, vt Hic tibi ꝑualidas olim multoq; fluentes. ſufficiet baccho vites. Vñ mõ vtrũq; ꝯplectit, & dicit quẽadmodũ in colle vites ponẽ dbeamus. b ¶ Metabẽ, eliges, & lõge alia ſignificatio eſt metor metaris, vñ Lucanus Heſperios audax veniã metator in agros, & alia metior metiris. Illud.n. metatus ſum, iſ menſus ſos facit. c ¶ Dẽſa, ꝑ dẽſe, vt Et pede terrã crebra ferit ꝑ crebro. d ¶ Indulge ordinibus.i.da opam, & ordines effice largiores, Nã de plano ait, dẽſa ſere. e ¶ In vnguẽ, ad ꝑfectionẽ, & eſt trãſlatio a marmorarijs, qui iũcturas vnguibus pbãt. Horatius, Ad vnguẽ factus hõ. f ¶ Arboribus poſitis, vitibus ordinatis. g ¶ Secto, ducto, vñ & ſectæ philoſõ dñr.i.ductus. h ¶ Quadret, ꝯſentiat, congruat, trãſlatio a q̃dris lapidibus, q̃ ſibi bene ꝯueniũt. i ¶ Fluctuat, reſplẽdet. k ¶ Numeris, ordinationibus. l ¶ Vt paſcat, delectet, vt Atq; alus pictura paſcit inani. m ¶ Vires æq̃s.i.fertilitatẽ æq̃lẽ oĩbus viribus. n ¶ In vacuũ, in aptũ & patulũ. o ¶ Extẽdere, excreſcere. p ¶ Forſitan & ſcrobibus q̃ ſint faſtigia q̃ras, vt etiã ſupra diximus, ſcrobes maſculini ſunt gñis. Nã & Cicero in œconomicis ſic dicit, & Plaut᷑ ait, Sexagenos ſcrobes. Minor aũt eſt Lucani Gracchi auctoritas, nam Lucanus ait, Exigua poſuit ſcrobe. Gracchus abũde foſſa, ſcrobis eſt, q̃ꝺ exẽplũ in Terentiano eſt. q ¶ Quæ ſint faſtigia q̃ras, faſtigium & ſũmæ, & infimæ ptis poſſumus dicere, ſicut altum & mare & cœlũ dicimus. Hinc eſt Cœlumq; profundum, quum & puteus ſit profundus.

Collibus[a], an plano melius ſit ponere Vites
Quære prius, ſi pinguis agros metabere[b] cãpi:
Denſa[c] ſere. in denſo nõ ſegnior vbere Bacchus.
Sin tumulis accliue ſolum: colleſq; ſupinos.
Indulge[d] ordinib᷑, nec ſecius omnis in[e] vnguẽ
Arboribus[f] poſitis ſecto[g] via limite quadret[h],
Vt ſæpe ingenti bello cum longa cohortes
Explicuit Legio, e campo ſtetit agmen aperto,
Directæq; acies, e late fluctuat[i] omnis
Aere renidenti tellus, nec dum horrida miſcent
Prælia, ſed dubius medijs Mars errat in armis.
Omnia ſint paribus numeris[k] dimenſa viarum.
Non animum modo vti paſcat[l] proſpect᷑ inanẽ
Sed quia nõ aliter uires[m] dabit omnibus æquas
Terra nec in vacuũ[n] poterunt ſe extẽdere[o] rami
Forſitan[p], e ſcrobibus quæ ſint faſtigia[q] quæras.

tibus oportet no videto latius ibi. Deniq; aptos bacchus amat colles. ¶ Metabẽ, parabis, ſic.n. Nonius hũc locũ agerit. ¶ Dẽſa, ꝑ dẽſe. Colũ. li.iij.ca.iiij. inquit. Vineã q̃ anguſtiſſime conſerit quoquo verſus quaq; pedum ſpatio interpoſito ponitur iter ſeptem vel.viij. pedes quam rariſſime. Vt ſit facile arari poſſit inter denos pedes ꝯſtituĩ. Pli. aũt li.xvij. cap.xxi. ait, q̃ iter binas vites itereſſe oportet pedes quinos, minimũ aũt læto ſolo pedes q̃ternos tenui plurimũ octonos. ¶ Nec ſecius, Ordo eſt. Nec ſecius arboribus poſitis in vnguẽ quadret omnis via ſecto limite, ideſt ducto tramite vel ſulco. ¶ Nec ſeci᷑, nec aliter quam vitibus ſolent enĩ arbores inter vites ſeri. ¶ Vel nec ſecius, ideſt non aliter arboribus, ideſt vitibus via quadret, q̃ acies inter ſe ante inceptum prælium. In vnguem, ad ꝑfectionem: eſt enim Metaphora ſumpta a Marmorijs, qui quidem iuncturas vnguibus probant. ¶ Legio, in legione erant centuriæ.lx. Manipuli.xxx. Cohortes x. vt Cynthius libro ſexto notauit, auctore Gellio libro decimoquinto cap. quarto. Legio autem dicta eſt, q̃ leguntur milites in delectu, vt Varro docet. De legionibus autem & cohortibus videto modeſtum.

ANTO. ¶ COLLIBVS an plano, de ſolo & cœlo, vñ

CHRY. ¶ INDVLGE ordinibus, vt certo ſpatio inter ſe diſtẽt, vt tellus quæ minus ſucci habet non habet denſiora q̃ alere poſſit. ¶ Faſtigia. Nomẽ mẽſuræ eſt faſtigiũ mediũ, & ad infra, vt in hoc loco, & ad ſuꝑ, vt ſummi ad faſtigia tecti. Sed & id q̃ꝺ erigit ſupra ædificio ꝑ culmẽ ornatus gr̃a, & a tota latitudine ſurgere incipiẽs, paulatim tollit in acumen, q̃ꝺ vulgus frontiſpiciũ vocat. Hic illam formã in quacũq; re faſtigium dixere. Hic Pli. folia faſtigiata dixit.

Faſtigiũ

CAVSIM,

Ausim[a] vel tenui vitem committere sulco[b].
Altius ac penitus terræ defigitur arbor.
Aesculus[c] in primis quæ quantũ vertice ad auras
Aetherias, tantũ[d] radice in Tartara tendit.
Ergo non hyemes illã, non flabra[e], neq; imbres
Conuellunt: immota manet, multosq; p annos.
Multa virum voluens durando secula vincit.
Tum fortes late ramos & brachia tendens.
Huc illuc media ipsa ingentem sustinet vmbrã.
Ne ue[f] tibi ad solem vergant vineta cadentem.
Ne ue[g] inter vites Corylum sere, ne ue flagella
Sũma pete, aut[h] sũma defringe ex arbore plantas.
Tantus[i] amor terræ: neu ferro[k] læde retuso.
Semina, ne ue[l] oleæ siluestres insere truncos.

SER. a CAVSIM, ausus sim, vel audebo. b Sul co, idest fossa c Aesculus in primis, arbor est glãdifera, quæ licet ab esu hẽat deriuatio nẽ, tñ per æ scribitur, sicut & cælatus, quod ẽ participium licet a celo celas sit dictum. d Tantũ radi ce in tartara tẽ dit, idest quantum altior sũmitate sui cõsurgit, tã tum etiã radici bus ima terræ pfundius pene trat. e Fla bra, hoc nomẽ tantũ plurales recipit numerũ ab eo vo quod fla mla flamẽ pos sumus acciperẽ, sed vitandum ppter aliam signi ficationẽ. Nam dicimus flamen dia le, flamẽ mar tialis. f Ne ue inter vites corylũ sere, ra dices enim eius nocent vitibus. g Ne ue flagella summa pete, flagella dicunt summæ arborum partes, ab eo quod ventorum crebros sustinent flatus. h Aut summa defringe ex arbore plantas. Dicit nõ esse summitates vitium amputandam vt tantum plantæ fiãt. i Tantus amor terræ, idest sic diligenter a rusticis ager est colendus. k Ferro retu so, obtuso, quo vites quassantur potius quam pu tantur. l Ne ue oleæ siluestres, non quod nõ prosit, sed vt etiam ipse dicit propter casum incendij.

ANTO. TENVI sulco, videto paulo supius ibi. Et magnos scrobibus cõcidere montis. Penitus, maxime. Flabra, ventorum flatus. Multosq; per annos, quidam antiqui textus habẽt etiã, multosq; nepotes, quod magnis placet. Erit autẽ ordo, & durãdo voluens multa virũ secula vincit multos nepotes, siue & voluẽs multa virũ secula durando vicit multos ne potes, idest multam, & longã posteritatem. Multosq; per ãnos ordo est, & per multos annos voluens multa virum secula durando vincit, idest superat illa secula, nõ superatur ab illis. Secula, seculũ spaciũ annorũ cen tum vocarunt, dictũ a sene, quod longissimum spaciũ senescendorũ hominũ id putant, Var ro est auctor. Vergant, inclinẽt. Ad solẽ cadẽtem, Pli. li. xvij. c. ij. ait, quod Virgi. vite ad occasus seri damnauit, aliq sic malunt quam in exortu, a pluribus meridiẽ probari animad uerto, nec arbitror perpetuũ quicquid in hoc p

Seculum

cipi posse, ad soli naturã, ad loci ingeniũ ad cœli cuiusq; mores dirigenda solertia est. In affrica meridiẽ vineas spectare, & viti inu tile, colono salubre est. Quoniam ipsa meri dianæ subiacet plagæ, quapropter ibi qui in occasus, aut se ptẽtriones cõ seret, optime mi scebit solũ cœ lo. cum Virgi. occasus ipro hi bet. Nec de se ptẽtrione rel[i] quum dubitatio est, atqui in Cisal pina Italia ma gna ex parte vi neis ita positis compertũ est, nullas esse fœ liciores, multũ rationis obti nent vtri, hæc ex Plinio. Corylum, de Corylo vide in Tityro, est autem fruticosa arbor, de qua multa, Theophrastus libro ter tio. Flagella summa, Theophrastus libro quinto de causis plantarum scribit, plantas petendas esse ab radice potissimum: quod si minus consequi possint a parte inferiore ar boris potius quam a superiore accipiãt. hæc enĩ viuaciora intelliguntur, excepta vite ac fico, & quicquid humido sit, quippe humida parte superiore melius geminãt. Columella libro iij. capitulo tertio ait, quod vitis semina opti ma habentur a lumbis, secunda ab humeris, tertia summa in vite lecta, quæ celerrime cõ prehendunt, & sunt feraciora, latius autem eadem habentur libro quarto, capi. decimo. Flagella, summæ arborum partes dicuntur a Ventorum flatu. Retuso, hebeti, Theo phrastus libro quinto de caus. plantarum ait, quod ferro quam leuissime purgandæ sunt arbo res, & vites etiam periculum, namq; interi tus propter vlcera imminet. Quemadmo dum enim radicibus vulneratis. Quum fo diunt arbores deteriorescunt, sic etiam vul nere partis superioris noxam eandem his posse afferri credendum est. Quum nequeunt tolerare. Semina, arborum, uel vitium plantulas.

CHRIS. ÆSCVLVS, in describenda hac arbore in sistit, vt huiuscemodi varietate iucundius red dat poema. Media ipsa, stipitem intelli git, quod in medio ramorum positus ẽ. Ca dentem, occidentalem. Semina, tenel las plantas.

Nam sæpe incautis[a] pastoribus excidit ignis,
Qui furtim pingui primum sub cortice tectus
Robora comprendit, frondesque elapsus in altas
Ingentem coelo sonitum dedit: inde secutus
Per ramos victor, perque alta cacumina regnat,
Et totum inuoluit flammis nemus, et ruit[b] atram
Ad coelum picea crassus caligine nubem.
Præsertim si tempestas a vertice[c] siluis
Incubuit, glomeratque ferens[d] incendia Ventus.
Hoc vbi[e], non a stirpe valent, cæsæque reuerti
Possunt, atque ima similes reuirescere terra.
Infoelix[f] superat[g] foliis Oleaster amaris.
Nec[h] tibi tam prudens quisquam persuadeat auctor
Tellurem Borea rigidam spirante mouere.
Rura gelu tunc claudit hyems, nec semine[i] iacto
Concretam[k] patitur radicem affigere terræ.
Optima vinetis satio est, cum Vere[l] rubenti
Candida[m] venit Auis longis[n] inuisa colubris,

VIR. a ¶ INCAVTIS pastoribus, negligentibus, & circa alia occupatis. b ¶ Ruit atram nubem, egerit, & emittit, & ruere facit. Nam modo ruit actiuam habet significationem. c ¶ A vertice, ab Aquilone, vt Hic vertex nobis semper sublimis. d ¶ Ferens, flans, vt fieret vento mora ne quam ferenti. e ¶ Hoc vbi, subaudi contigerit. f ¶ Infoelix, infœcundus, & sterilis. g ¶ Superat, superest, vt Quid puer ascanius superat ne. h ¶ Nec tibi tam prudens, dicit quo tempore vites sunt ponendæ, & probat tollerabilius autumno, melius verno, Nam dicitur Ver adeo frondi nemorum, ver vtile syluis. i ¶ Nec semine iacto, syllepsis est per assumptionem casus, nam ablatiuo, idest semine assumendus est nominatiuus, hoc est semen, & erit sic nec semine iacto, patitur semen radicem terræ affigere. k ¶ Concretam radicem, ante enim quasi gutta quædam ex terra & humore procreatur, quæ postea tendit in radicem. l ¶ Vere rubenti, floribus splendido. m ¶ Candida auis, i. Ciconia. n ¶ Longis inuisa colubris idest odiosa eis, nam interficit illos & comedit. Iuuenalis, Serpente ciconia pullos pascit.

ANTO. CRVIT, eruitit, Ab vertice, a septentrione. ¶ Tempestas, ventorum furor. ¶ Ferens, flans. ¶ Hoc vbi, supple euenerit. ¶ Infœlix, sterilis. ¶ Borea spirante, Cum solum flatibus aquilonis concrescat atque siccescat, austrinis contra labescat, atque humescat, plantaque pari ratione humidor, siccior ue seipsa reddatur, hac de causa melius per austrum seritur. radicatur enim, germinaturque celerius, cum planta turgens creditur solo turgenti, cordumque adest emollitum atque benignum. aquilone autem aduersa omnia veniunt, frigent etenim plantæ atque laborant, & solo gelato neque radicem æque demittere, neque germen edere possunt, hæc ex Theophrasti li. v. de causis plantarum. ¶ Optima vinetis satio, est Columella li. iij. ca. iij. ait, Plantaria facito ab exoriente a decima luna & a vicesima, hæc vel melior est vitibus satio, sed quum seres frigidos ventos vitato, docet etiam ibidem Colu. quo pacto plantaria fieri debeant, & li. iiij. cap. xiiij. ait, quod vitis vere autumno tempestiue deponitur. ¶ Vere, melius, si aut pluuius aut frigidus status coeli est, vt ager pinguis aut campestris & vliginosa planicies. ¶ Rursus autumno si sicca, si calida est aeris qualitas, si exilis aut aridus campus, si macer propinquus ue collis. Vernæque positionis dies fere quadraginta sunt ab idibus Februarij vsque in æquinoctium; rursus autumnalis ab idibus Octobris, in calendas Decembris. sationis autem duo genera malleoli, vel Viuiradicis, quod vtrunque ab agricolis vsurpatur &c. Prima vel autumni, Theophrastus li. iij. de causis plantarum ait, Turgescit solum quum humectum atque tepidum est, statumque temperatum aeris obtinet, tunc enim agile fertile atque lætum consistit, quod duobus fieri temporibus maxime arborum generi solent vere ac autumno, & quidem ijs temporibus arbores magis serimus, sed melius vere tunc enim solum humidum est, & sol tepefaciens elicit germen, & coelum placidum atque rosidum constat, ita vt ex ijs omnibus educatio & germinatio prospere sequi possit, tum satio communior omnium vel plurimorum tam fructuum quam plantarum tempori verno tribuitur, hæc ille. ¶ Rubenti, florido. ¶ Candida auis, Ciconiam intelligit, quam e longinquo venire non dubium est, vti & grues, illas hyemis, has æstatis aduenas nec venire. sed venisse cernimus. honos ijs serpentium exitio tantus vt in Thessalia capitale fuerit occidisse, eadem legimus pœna, quæ in homicidas, hæc & plura Plinius libro decimo, capit. xxiij.

CHRI. SEMINE iacto, imposito malleolo. Nam semen non solum de granis segetum siue pomorum dicimus, sed etiam de virgultis, vnde arbores serunt, & ipsas nouellas arbores quæ e seminario transferuntur semina appellant.

Ciconia

Prima vel Autũni sub frigora, cũ rapidus Sol
Nõdũ hyemẽ contigit eqs, iam præterit æstas.
Ver adeo frondi nemorum, Ver vtile siluis
Vere[a] tumẽt[b] terræ, & genitalia semina poscunt.
Tũ Pater[c] Oipotens fœcundis ibribus Aether
Coniugis[d] in gremiũ lætæ descendit, & omnes
Magnus alit[e] magno cõmixtus[f] corpore fœtus.
Auia[g] tunc resonant[h] auibus virgulta canoris,

SERV. ¶ CVERE tument terræ, A spēi simpliciter accipit, vt terræ nōīatiuus pluralis sit, q̄ dicū tur verno tumere, & semina poscere. Donatus vero terræ genitiuū vult esse singulares, vt sit sensus mutata distinctione Vere tumēt siluæ. s. a superioribus terræ & genitalia semina requirũt terrarũ, sed melius a sperum sequimur, vt genitalia semina, quæ nos iacimus intelligamus, nõ q̄ siluæ ex terra suscipiunt. Genitalia aũt dicimus semina, q̄bus aliquid procreatur & gignit. b ¶ Tument, suspendunt. c ¶ Tũ pater oīpotens, Interdum pro aere Iuno, pro æthere iuppiter accipitur, aliquotiens & pro aere & pro æthere iuppiter. Iuno vero pro terra, & aqua ponit, sicut hoc loco intelligimus, Nā æther nõ habet pluuias, vnde Iouem pro æthere accipimus, cui attribuuntur aer, & æther, quæ duo mixta terræ & humori, per quibus iuno ponit vniuersa pereāt. Dicit aũt verno tempore esse pluuias, quib[9] cuncta nascuntur, vnde & fœcūdis imbrib[9] dixit, quibus terra fœcundat. d ¶ Cõiugis in gremiũ descendit in terram, quæ intelligitur per iunonem, in gremiū suū. e ¶ Alit, nutrit, fouet. f ¶ Commixtus corpore, pro corpori, vt Hæret pede pes, item alibi, Et magno se corpore miscet licet possimus accipere mixtus terræ magno suo corpori. s. æthere. g ¶ Auia virgulta, in quibus nõ est via vel deserta, tum vere. s. h ¶ Resonat, auibus canoris, rē dicit naturalē, quod veris tpe amplius solent aues cantus edere, tam ex serenitate tpis, q̄ ex herbarũ, frondiumqs innouatione, & naturalis voluptatis.

ANTO. ¶ CVM RAPIDVS sol, rapit enim ac attrahit ad se cuncta torrens & sorbens calore suo, quo liquor siccatur, de quo etiam alī patuit. ¶ Aestas, autumni calorem æstatem appellauit. ¶ Tument, turgescunt. ¶ Et genitalia semina poscunt, semper enī solo turgenti semina mandare oportet. Sic. n. optime germinatio agitur, vt scribit Theophrastus lib. iii. de causis plantarum. ¶ Coniugis in gremium, Iuppiter vt dixit Ennius, is est quem græci vocant aerem, qui ventus est & nubes, imber postea dictus, qa mortalis atq̄ arbores, herbasqs omnis iuuat. Iuppiter item cœlum dicitur. Var. scribit talis. Iuppiter igitur idest aer qui vētus est, & nubes imber postea, Descendit in gremium lætæ coniugis

Aer

idest Iunonis, q̄ & terra & plis est, libro. viij scribit. Euripidem hæc dicere. Quū est sicca tellus ipsa certe tum imbrem amat quū turget æther. imbri quum cœlū tumet affectat, vt telluris in sinus cadat. ¶ Aether, iuppiter, quē sūmū deū, mundiqs aīam voluere, Euripides æthere cœlū ipsum ac iouem voluit, vt scribit Tull. lib. i. de. n. de. ¶ Lætæ, fœcūdæ veris temperie. ¶ Magno corpore. s. terræ. Subest enim natura terræ, vnde superius ait. Quippe solo natura subest. Natura autem res omnes creat auget, alitque vt Lucretius inquit. Resonant. Ouidius item lib. primo Fastorum ait, Et tepidum volucres concentibus aera mulcent, Ludit & in pratis, luxurians atqs pecus.

CHRI. ¶ CVERE tument. q. d., facile concipiunt ex natura sua calida & humida. ¶ Tum pater, Iouem multis modis intelligi suo loco demonstrauimus. ¶ Modo enim iouem stellā illam salutarem, quæ in ordine secunda est modo pro aīa mundi. Sæpissime autem pro ipso summo Deo, a quo oīa sunt intelligimus. Nonnunq̄ vim ipsam duorum superiorum elementorum, q̄ actiua est p ioues exprimimus, q̄ dum agit in hæc duo inferiora ad generationem & corruptionem eorum, quæ ex his duo mutantur omnino facit. Iunonem ipsa vero duo inferiora elementa aquam, terrāqs intellexerunt physici, quæ passiua nuncupat. Vnde quoniā pariter ad gignendū concurrunt fratrem, ac sororem dixerunt, quoniā vero illa agunt hæc patiuntur, Iouem masculū qm̄ masculinam, agentemqs iunonem vxorem, quoniam fœmineam, patientemqs vim obtinet, appelarunt. Verno igitur tēpore propter maximam elementorum contemperantiam, cum iam calor in humidum agere incipiat, tecta temperie dicimus iouem actiuam vim fœcundis imbribus, idest genitiuo humore descendere in gremiū Iunonis, idest terræ, quæ egentem vim tanq̄ fœmina virile semen accepit. ¶ Lætæ, passiuæ. ¶ Auia, ex illa enim contemperie caloris in humidum excitatur natura, ita ducente desiderium ad procreandum, ex quo desiderio & aues suauiter queruntur, & animalia cuncta salire & inire cupiūt, & in terra ipsa plātæ in quibus non est sensitiua, sed vegetatiua vis parturiunt.

Et venerem certis [a] repetunt armenta diebus
Parturit almus [b] ager, Zephyriq; [c] tepẽtib' auris
Laxãt arua sinus, superat tener oĩbus humor,
Inq; nouos [d] soles audent se gramina tuto
Credere nec metuit [e] surgentes Pãpinus austros,
Aut [f] actum cœlo magnis Aquilonibus imbrem.
Sed trudit [g] gemmas, & frondes explicat omnis.
Non alios [h] prima crescentis origine mundi
Illuxisse dies, alium ue habuisse tenorem [i]
Crediderĩ. Ver [k] illud erat, Ver magn' [l] agebat [m]
Orbis, & hibernis [n] parcebant flatibus Euri.
Cum primum lucẽ pecudes hausere. virumq;
Ferrea [o] progenies durum caput extulit aruis.

SER. a ¶ CERTIS diebus, statutis legitimis, a natura arcana quadã rõne dispositis, vt tractat Lucretius, q dicit rõnẽ hanc æthereo calore descendere. b ¶ Almus ager, ab eo q̃ nos alat. c ¶ Zephyri, fauoni. alibi zephyro putris se gleba resoluit. Horati. Soluit acris hyems grata vice veris, & fauõij. d ¶ Nouos soles, vernales dies. e ¶ Nec metuit surgentes pãpin' austros, varie dicit. nã supra ait, audẽt se gramina cõmittere. f ¶ Aut actum cæ. m. a. im. i. nullos calores aut et pluuias. Tunc uites timent, quippe temperie. g ¶ Trudit gẽmas; propellit, effundit in folia. h ¶ Non alios prima, hoc secundum licentiam poeticã dixit, nã falsum est. Constat. n. post factũ mundũ ex qualitate cursus solis tpa esse diuisa. i ¶ Tenorẽ, ductus. k ¶ Ver illud erat, absoluta locutio. q. quid illud fuit, ver fuit. l ¶ Ver magnus agebat. i. magn' orbis. Tũc vernale tps ducebat in sui. s. primordio, põt & magnũ orbem zodiacũ circulum dicere, q temporũ diuisiones facit, q̃ si est. m ¶ Agebat, pro circumagebat accipiendũ erit orbis. n ¶ Hibernis, asperis, sæuis. o ¶ Ferrea progenies, procreata ex lapidibus ad laborem. alibi, Vnde hoies nati durũ genus,

ANTO. ¶ ZEPHYRI, de his late li. i. Georgi. Ex zephyro putris se gleba resoluit. ¶ Superat tener omnibus humor, Ver vo calidus fecit & humectus, deus oĩum fabricator. Sicca æstas & calida, Autũnus siccus & frigidus, hyems humida pariter & frigida, est auctor Macro. Lib. vij. ¶ Nouos soles, tunc. n. est noua temporis ætas, vt et Ouidius libro primo fastorum inquit. ¶ Austros, qui humidi sunt & nubila nutriunt, de quibus latius supra. ¶ Imbrẽ, idest grandinẽ, ait. n. Aquilo libro sexto metamorphoseon, Iduroq; niues, & terras grãdine pulso. ¶ Gemmas, vitium oculos intelligimus per metaphoram, vt latius patuit ecloga septima. ¶ Origine mundi, Pli. scribit, Mũdus. mundum qđ alio noie cœlũ appellari libuit neq; genitum, neq; interiturum vnquam. Nostri Theologi scribunt decimoquinto calendas Aprilis, mundum creatum fuisse die solis. Poeta et id idem vr̃ asserere, ait. n. Ver illud erat &c. ¶ Orbis, dictus est mundus, qm̃ orbis. eius forma in speciem orbis absoluti globata est, vt Pli. docet. ¶ Magnus orbis, magnus ait, qm̃ vt testatur etiam Plinius, immensus est & infinitus ac finito similis, furorq; ẽ mẽsura eius anio quodã agitasse atq; perdere ausos. ¶ Pecudes, quinto & sexto die volatilia & animalia cũcta genita sunt, deinde homo qui illis dominaretur. in quo quidem poeta ipse nostræ fidei sequitur opinionẽ. ¶ Ferrea progenies, fabulas sequitur. narrãtes e lapidibus natos hoies. de quo latius Ouidi.

CHRI. ¶ VENEREM, SIC DICTA vel quod somnia veniat, vt inferius. Omne adeo genus in terris, hominumq;, ferarumq;. &c. g. æ. p. q. u. In furias ignemq; ruunt amor omnibus idẽ. ¶ Certis diebus, vernali tempore, quod singulis annis statuto tpe redit. vel quia certo quodã tpe, & non omni fœmina marẽ expetit exceptis, vt ait Aristo. muliere & equa q̃ omni tpe etiã fœtæ cõcubitum expetunt. Item ijs quæ superfœtant. i. quæ adhuc prægnantes aliũ fœtum concipiunt vt lepores. ¶ Almus, quia suis fructibus nos alat. ¶ Zephyri, venti sunt occidentales, qui vere flantes sua ꝯtemperantia caloris & humoris terrã ad varios cõceptus aptam reddũt. Dñr autem ab eo qđ est ζέω. i. ferueo, quia illis terræ cõcalescẽtes grauidæ redduntur. ¶ Laxãt, quod caloris est vt frigoris condẽsare. ¶ Superat, abunde est quod non ita in reliquis anni temporibus accidit. ¶ Tener, quasi nouellus pp anni principium. & qui facile ad quidvis gignẽdum verti possit. ¶ Nouos, renouatos ꝓpter principium ãni. ¶ Sed trudit gemmas & frondes explicat omnis, alterum ab altero est. Primo enim turgẽt oculi in ramis hæ gemmæ dicuntur, prodeũt frondes. ¶ Nõ alios, verisimile videtur principium mundi a vere fuisse. Et secundum Macrobium incipiente die illo, qui omnium illuxit, quẽ iure natalis mundi vocatur, fuit aries in medio cœli, & quia medium cœlum, quasi mundi vertex est, iccirco, aries vt mundi caput in exordio lucis apparuit. Sed de hoc dictum est in alio loco.

Immissæq;[a] feræ siluis, & sidera coelo.
Nec res hunc teneræ possent perferre laborem[b],
Si non[c] tanta quies iret, frigusq;[d], caloremq;
Inter: & exciperet[e] Coeli[f] indulgentia terras[g].
Qđ[h] supest quæcūq;[i] premes[k] virgulta p agros
Sparge fimo pigui, & multa memor occule terra
Aut lapidē[l] bibulū, aut sq̄llenteis[m] īfode ɔchas.
Inter enim labentur aquæ, tenuisq; subibit.
Halitus, atq; animos[n] tollent sata. iāq;[o] reperti
Qui saxo super atq; ingentis pondere testæ
Vrgerent hoc effusos[p] munimen ad imbres.
Hoc vbi hiulca[q] siti findit Canis æstifer arua.
Seminibus positis superest deducere terram
Sæpius ad capita[r] & duros[s] iactare bidentes.
Aut presso exercere solum sub vomere, & ipsa
Flectere[t] luctantes inter vineta iuuencos
Tum leues[u] calamos, & rasæ[x] hastilia virgæ

SER. a IMMISSAEq; feræ siluis, hūc ordinem pp arcadas tenuit, q sepsekos esse asserūt. i. añ lunā natos, qđ & Cicero in fundaniana cōmemorat, & Statius q ait, Arcades astris lunaq; priores. b ¶ Laborē, vel frigoris, vł caloris. c ¶ Si nō tanta quies iret, trāqlitas, & ē veris diffi nitio. d ¶ Frigus caloremq; Inter dicit. oriente iccirco veris tēperamentū fuisse, vt res noue tūc orientes & adhuc teneræ nec hyemis frigora, nec æstatis ferre sufficerent. e ¶ Excipet, accipet. f ¶ Cœliq; ĩdulgentia i. serenitas & tēpatio. g ¶ Terras. i. fœtas terræ, & noue ĩdulgentiā dixit. veteres. n. ĩdulgitatē dicebant, vt Cælius in septlo, Cōsuetudinē vxoris ĩdulgitate liberp. h ¶ Quod supest, nō qđ deest, sed qđ sequitur. i ¶ Premes, demerges, infodies. k ¶ Quæcūq; virgulta, siue de plātarijs, siue de arborib⁹. l ¶ Lapidē bibulū, q arenarius vocatur. m ¶ Aut squallenteis infode conchas, cochleæ pp admittenda spiramina īfodiunt. Lapis ṽo arenari⁹ aut pp spiramina, aut pp hauriēdū hūorē, si forte nimius fuerit. squallētes, sordidas n ¶ Aīos tollent, sument ex his rebus magnanimitatē. o ¶ Iāq; reperti. s. sunt diligētiores. p ¶ Effusos ad imbres. i. cōtra nimias pluuias. q ¶ Hiulca siti, pre nimijs caloribus scissa. r ¶ Ad capita. s. vitiū positarum. s ¶ Et duros iactare bidentes, hoc ad cōminuendas pertinet glebas. t ¶ Flectere luctātes iuūcos, cū quadā moderatiōe ducere, ne tenera adhuc virgulta concutiant. v ¶ Leues calamos. i. nitidos. x ¶ Et rasæ hastilia virgæ, præcipit & cānas in virgas radi oportere, ne videlicet ex corticibus rubigo aduersa vitibus procreari possit.

ANTO. CET SIDERA cœlo, quarto die vt aiunt, fcā sunt luminaria duo in firmamento cœli vt lucerent sup terrā. ¶ Laborē. s. caloris & frigoris. ¶ Indulgentia cœli. i. aeris tranqllitas & temperies, Quod supest, qđ restat docendū est supple vel aduertendū. ¶ Fimo,

Fimus

Theophrastus li. ij. de causis plantap̄ inqt, q

Agric.

stercus agrū & solutū, & tepidū reddit, qđ alij protinus terræ pmixtū plantæ aggregant, alij inter terrā superiorē medium disponūt. ¶ Occule terra, terra ĩferior alit vitē & arborē, supior custodit, Colu. lib. iij. ca. iij. auctor. ¶ Lapidē, lapides sub ĩjciūt vt plātæ & p hyemē humore pfrui, & p æstatē possit refrigerari, Enĩ vero ɔtra virū qs tpš ita ppasse oportet, vt lapides humorē contineant, & æstate radicib⁹ calorē ppulsent, alij sarmenta substernūt, alij vas fictile plenum aquæ apponūt Theophrastus edocet lib. ij. Colu. ēt li. iiij. capi. iiij. ait. In imo scrobe lapides circa pōdo quiq; ponito ne vitē pmāt. Sed iuxta radices sint. Theophrastus aūt pdicto libro ait oportere esse calculos ab amne, aut faucib⁹ torrētis petitos, nā si lapis latus atq; perpetuus sit arbori ē noxæ, si rotūdos, minutosq; subijciat, refrigerat, & aquā trāsmittit, & locū radicibus peruiū pstat. lapides pterea hyeme tepefacere æstate refrigerare posse affirmāt. ¶ Sq̄llētis, squallēs a squāmis dr̄, splēdēs a calore ṽo sordidū.

squallēs

¶ Qui saxo sup. Maronis pceptū fuit, vti ĩ scrobib⁹ lapides disponerent, q singuli non excederēt. quiq; librap pōdus, hij. n. vident & aquas hyemis, & vapores æstatis ppulsare radicib⁹, auctor est Columel. li. iiij. ca. xv. ¶ Munimē. s. ē ¶ Hoc. s. munimen est. ¶ Hiulca siti. i. siccitate aperiente ea arua. s. ab hio hiulcus deducitur. Catullus ēt ait, Quū grauis exustos æstus hiulcat agros. ¶ Canis, æstifer, septimo calē. Augu. canicula appet, estq; caligo æstuosa, vt scribit Col. li. xij. Et Pli. li. ij. ait. caniculæ exortu accendi solis vapores quis ignorat. ¶ Ad capita, capita vitiū putata circūfodito, arare ĩcipito, vltra, citraq;, sulcos ppetuos ducito, ita pcipit Cato teste Pli. lib. xvij. ca. xxj. Colu. aūt lib. v. capi. quinto ait, quod sat plerisq; visum est ex cal. Martij vsq; in Octob. tricesimo quoq; die nouella vineta cōfodere, omnesq; herbas & pcipue gramina extirpare &c.

Hiulcū

Fraxineasq; aptare sudes, furcasq; bicornes.
Viribus eniti quarum, & contemnere ventos.
Assuescãt, summasq; sequi tabulata[a] p Vlmos.
Ac dum prima nouis adolescit frondibus ætas
Parcendum teneris, & dum se lætus ad auras
Palmes agit laxis per purũ[b] immissus habenis.
Ipsa[c] acie falcis nondum tentanda, sed vncis
Carpendæ manibus frondes, interq; legendæ.
Inde vbi iã validis amplexæ stirpibus[d] Vlmos
Exierint, tum stringe comas, tũ brachia tonde.
Ante reformidant ferrum, tum deniq; dura[e]
Exerce imperia, & ramos compesce fluenteis.
Texendæ[f] sepes etiã, & pecus omne tenẽdũ est
Præcipue dum[g] frons tenera, iprudensq; labor:
Cui super indignas[h] hyemes, Solemq;[i] potentẽ
Siluestres[k] Vri assidue, Capreæq;[l] sequaces
Illudunt, pascuntur Oues, auidæq; iuuencæ.
Frigora nec tantum cana concreta pruina,
Aut grauis incũbens[m] scopulis arentibus æstas,
Quantum illi nocuere greges: duriq; venenũ
Dentis, & admorso[n] signata in stirpe Cicatrix.

SER. a ¶ TABVLATA, sunt rami effusiores & in plana tendentes, non ad altiora crescentes, & est relatio facta a domibus, in quib^9 extructiones singulæ tabulata dicuntur. b ¶ Per purum, idest per aerem. c ¶ Ipsa acie falcis nondum tentanda, si acies legerimus hic erit sensus, teneris adhuc vitibus nondum est falcis acies necessaria. si acie sub audim^9 virgulta, vt sit ipsa virgulta nondum falcis acie tentanda sunt. d ¶ Stirpibus, solidiorib^9, palmitibus. i. truncis, alii stirpem pro ipsa materie vitium posi tam volunt, vt idẽ alibi, et admorso signata in stirpe cicatrix. e ¶ Dura exerce impia, aut laboriosa, aut quasi durus sit ipsis vitibus ferro amputari. f ¶ Texendæ sepes etiam, alii hic distingunt, alii separant Texendæ sepes etiã & pecus omne tenẽdum. g ¶ Dum frondis tenera, vera lectio est frondis. Lucretius, Frondiferasq; domos auium. hodie vo & a fronte & a fronde vn^9 est nominatiuus frons, vt frons frõtis, & frons frondis, sicut & lens a lente, & a lẽde capitis breuiore pediculo. h ¶ Indignas aũt hyemes, sæuas. i ¶ Solem potentem, intolerabilem grauẽ. k ¶ Siluestres vri, boues agrestes, qui in pirenæo nascuntur monte posito inter gallias & hispanias. Sunt aũt exceptis elephantis maiores cæteris animalibus, dicti vri ἀπὸ τῶν ὀρῶν. i. a montib^9. l ¶ Capreæq; sequaces, persecutrices, vt Maleæq; sequacibus vndis. m ¶ Incumbens scopulis, idest etiã saxa calore penetrãs. n ¶ Admorso, participium est, ac si diceret abroso.

PRO. ¶ TABVLATA p vlmos, rami sunt q vites sustinent p translationẽ, qa rustici quũ putãt, supra eos ramos stant, hoc est tabulas.

ANTO. ¶ CAPTARE, superest. ¶ Tabulata, cacumina ipsa & arborum casulas. ¶ Parcendum teneris, Pli. li. xvii. cap. xxii. docet non eẽ festinandum ad putationem nouellæ vitis, sed primo in circulos materiem colligendam; nec nisi valide putationem admouẽdam.

¶ Palmes agit, viti materia mollis. Qui per nouella brachia emissus fructum affert, propterea lætus palmes ait poeta, Dicit autẽ palmes, vt Festus ait, q in modum palmarum virgulas, q̃si digitos edit. Et Colu ait li. iiij. c. vi. qd malleolus nouell^9 est palmes innatus prioris anni flagello &c.

Vri. ¶ Vri, in silua hercynia Germaniæ sũt magnitudine paulo infra elephãtes specie & colore & figura tauri. magna vis eorũ & velocitas, neque hoĩ, neq; feræ quas ↄspexerũt parcũt, hos studiose foueis captos iterficiunt cornua studiose cognita ab fabris argento circũcludũt, atq; in amplissimis epulis pro poculo vtuntur, Hæc ex libro sexto commenta. Cæsaris de bel. Gal, Macrobius libro sexto ait, qd vri Gallica uox est, qua feri Boues significãtur.

Capreæ. ¶ Capreæq;, capreæ in plurimas similitudines trãsfigurãt, sunt capreæ, sunt rupicapræ sunt Ibices pernicitatis mirandæ, sũt & Damæ, multaq; alia haud dissimilia, Plinius libro octauo. ¶ Incumbens scopulis arentibus, idest saxa etiam ipsa calore penetrans.

¶ Admorso, caprarũ morsus, arboris exitialis Oliuam lambendo quoq; sterilem faciunt, eaq; ex causa Mineruæ immolantur, auctor Plinius lib. viij, cap. xlvii.

CHRI. ¶ INTERq; legendæ, ut rariora omnia sint in arbore, quo sol facilius p omnia penetret quod interlucare & insolare dicunt qui d re rustica scribunt. ¶ Vri, soli. ait, ubi post scythas Germania incipit esse Vesontes qui bones feris similes esse, ideq; ueros quos imperitum uulgus uocat bubulos, cum bubali pene ad ceruinam faciem in affrica generent, sed Vris taurina cornua esse, quæ in tantum modum protenduntur, ut inter regias mensas potuum gerula fiant.

Vris

¶ NON

PYR.

Non aliam[a] ob culpã Baccho Caper oĩbus aris
Cæditur, & veteres[b] ineunt Proscænia Ludi[c],
Præmiaq;[d] ingentes pagos, & compita[e] circum
Thesidæ[f] posuere, atq; inter pocula læti
Mollibus[g] in pratis vnctos saluere[h] per vtres.

a ¶NON aliã, ob culpã, victimæ numinib' aut per similitudinẽ, aut p cõtrarietatẽ imolant. p similitudinẽ vt nigrũ pecus Plutoni, p cõtrarietatẽ, vt porca, q̃ obest frugibus Cereri. & Caper q obest vitib' libero. itẽ capra Aesculapio, q est deus salutis, quã Capra non q̃ sine febre sit. Aris aũt oĩbus nõ sine causa dixit. Nã cum numinibus cæteris varie p qualitate regionum sacrificet, vt Veneri paphiæ tm̃ de thure. vnde est, Haud equidẽ tali me dignor honore. Genitrici vo Veneri. i. Romanæ etiã de victimis. Libero vbiq; caper imolatur. b ¶Veteres ineunt pscænia ludi, primi ludi theatrales ex liberalibus nati sunt, iõ veteres ait. Proscænia aũt sunt pulpita ante scænã, in quibus ludicra exercentur. c ¶Veteres ludi, dionysia. antiquissimi. n. rustici confecta vindemia faciebant. d ¶Præmiaq; ingentis. i. per quadriuia, quæ compita appellantur ab eo quod multæ viæ in vnam confluant, & villas, quæ pagi ἀπὸ τῶν πηγῶν. i. a fontib' circa quos villæ cõsueuerant condi. vnde & pagani dicti sunt, q̃ si ex vno fonte potantes. e ¶Cõpita, vnde ludi cõpitalitij. f ¶Thesidæ, athenienses, q primi ludos instituere liberales. g ¶Mollibus in pratis, vnctos vel oleo, vel lixiuia. In pratis autem ideo ne læderent cadentes. Vtres vo fiebat ad isultationẽ & mortuorũ opprob, ne quid ex eis esset qđ non sentiret iniuriam. h ¶Saluere, sm artem dixit. Nã antiqui salio salui dicebãt, nunc aũt & salui, vnde Cicero in miloniana, Quum hic de rheda reiecta penula dessiluisset, sic etiam ab eo qđ est cano non cecini, sed canui dicebãt vnde Salustius, Cornua occanuerunt.

PRO. ¶NON aliam ob. c. b. c. o. a. Cæditur. &. ve. in. Proscænia ludi præmiaq; in. p. e. c. cir. Thesidæ. p. a. i. p. l. Mollibus. i. p. n. saluere p vtres. Postq̃ mortale genus aĩalium cœpit carne vesci, ex his quæ frugibus nocerent, vel aliquos læderet fructus. Prima existimatur hostia fuisse sus. Secunda caper ille, quia terrã rostro pro trudendo semine rueret, hic quia vitem læserat. Itaq; etiam Ouidius in xv. Testimoniũ huic opinioni dicẽte, Pythagora, Et prima putat hostia sus Meruisse necẽ, quia semina pãdo eruerat rostro, spemq; Interceperat anni, vt caper. m. hirn. ad. aras ducitur, Vltoris nocuit sua culpa duobus. Præmia aũt posuisse thesidas, Quũ dicit ingẽtes pagos, & compita circũ. Athenienses significat a Rege Theseo dictos. Itaq; ludis, qa præmium victori erat caper, qui græce tragos, tragœdia cœpit appellari genus quoddã carminis ab antiqs causa spectaculi institutum.

ANTO. ¶CAPER, pma hostia fuisse putat sus, secũda caper. illa qa rictu semina eruerat, hic qa vitem læserat. Hic Oui. li. xv. met. Loquente Pythagora fere. Et prima putat hostia sus meruisse necem, Quia semina pãdo Eruerit rostro, spemq; interceperit ãni, vite caper morsa Bacchi mactat' ad aras Dicitur Vltoris nocuit sua cl'pa duobus, Afferit Idẽ Varro li. ij. c. iiij. ¶Oĩbus aris, Nã cum alijs Dijs pro varia regionũ ɔsuetudine vario modo sacrificetur Bacchus semp & vbiq; in liberalibus mactatur caper. ¶Veteres lu. spectaculorũ origo. teste Cassiodoro, ab græcis tracta est, nã quum agricultores feriatis diebus sacra diuersis numinibus p lucos, vicosq; celebrarent. Athenienses primum agreste principiũ in vrbanũ spectaculũ collegerunt. Theatrum græco vocabulo appellãtes. Vtq; Diomedes ait. hircus præmium cãtus præponebatur. tñ & Hora. in arte ingt. Carmine q̃ tragico vilẽ certauit ob hircum. Inde itaq; tragœdia dictũ est carminis gen' a trago. i. hirco. Thespis aũt genere atheniensis primus inuenit tragœdiam, ait. n. Hora. in arte ignotũ tragicæ genus inuenisse camœnæ dr̃, & plaustris vexisse poemata Thespis. ¶Ineunt, petunt, adeunt. ¶Proscænia, pulpita erant ante scænã, in qbus ludicra exercebant. ¶Pagos. i. vicos, & cõuenticula rusticorũ. sm Diomedẽ, dicti aũt pagi a fontibus, πηγή. n. aqua dr̃ Dorice auctor est Fest. ¶Cõpita, sunt triuiorũ plateæ vel spatia. ¶Thesidæ athenieses, Thesæus. n. vt Eusebius scri. athenienses prius p regionẽ dispsos in vnã ciuitatẽ cõgregauit. ¶Posuere. s. caprũ, Vt ijs esset pmiũ. ¶Vtres. Icaro patri Erigones, Liber pr̃ vinũ & vitẽ & vuã tradidit, q eũ seuisset vitẽ ipsaz, & hircus in vineã se pieciffet, & q̃ ibi tenerrima folia videret descerpsisset ex pelle eius vtrẽ fecit, ac vẽto plenũ perligauit, & in mediũ mare piecit, suosq; sodales circa eũ saltare coegit, auctor est Higinus.

CHRI. ¶ET VETERES ineunt. p. lu. initium tragœdiæ significat, φ a rebus diuinis est ichoatum, quibus pro fructibus vota soluentibus operabant antiqui. Nãq; incensis iam altaribus & admoto hyrco id carmẽ qđ sacer chorus Libero patri reddebat tragœdia dicebatur. Hoc est ab hyrco vinearum hoste, & a cantu, vt refert Dona. Vel quod vter ex eius.

Tragœdia — Thespis — Proscænia — pagus — Cõpita — Theseus

pelle vini plenus sollẽne ꝑmissũ cãtoribus fuerat, vt in hoc loco ostẽdit Virg. vel qđ hyrcã dõnabaẽ eius carmis poeta. ¶ Veteres ludos dixit, qꝛ vetustissimis tpibus ab atheniẽsibus repti fuerũt. ¶ Proscænia dicimus, vt ꝓ pylea. Est aũt ꝓscænia pulpitũ añ scænã. Scænaꝝ aũt tria gña sunt. Tragicæ formanẽ colũnis & fastigijs ⁊ signis regalibus. Comicæ ædificioꝝ priuatoꝝ hñt spẽm. Satiricæ arboribus speluncis, & montib' ornanẽ. Ob aliã culpã qꝫ ꝓ vitibus noceat. ¶ Pagos & cõpita .i. circa cõpita pagoꝝ. Nã vetusto tpe athenienses nondum intra vrbem coacti, sed per pagos dispersi constructis aris hos ludos exercebant.

Proscæ nium

Scænæ

SER.

Necnon[a] Ausonii: Troia gens missa coloni
Versibus incomptis ludunt, risuq;[b] soluto.
Oraq;[c] corticibus sumunt horrenda cauatis.
Et[d] te Bacche vocant per carmina læta. tibiq;[e]
Oscilla[f] ex alta suspendunt mollia[g] pinu

a ¶ NECNON ausonij Troia gens, idest etiã romani hos ludos celebrant & canunt, Nã hoc est vñb' incomptis ludũt, Idest carminibus saturnio metro cõpositis, qđ ad rhythmũ solũ vulgares cõponere consueuerunt. Horatius, Libertasq; recurrentes accepta ꝑ annos lusit amabiliter. b ¶ Risuq; soluto .i. cachino. c ¶ Oraq; corticibus sumunt, qꝛ necesse erat pro ratione sacroꝝ aliqua ludicra & turpia fieri, qbus posset populo risus moueri, q ea exercebãt ꝓꝑ verecũdiæ remediũ hoc adhibuerunt, vt personas factas de arboꝝ corticibus sumerẽt, ne agnoscerenẽ. d ¶ Et te bacche vocãt, hymnos in tuũ honorẽ canũt. e ¶ Tibiq; oscilla mollia, pensilia, vt pilentis matres in mollibus. Oscilloꝝ aũt variæ sunt opiniones. Nã alij hãc asserũt fabulã. Icarus atheniẽsis pr̃ Erigones quũ acceptũ a libero p̃re vinũ mortalibus ĩdicaret, occisus est a rusticis, q quum plus æquo potassent, ebriati venenũ se accepisse crediderant, huius canis est reuersus ad erigonẽ filiã, q̃ cũ eius comitata vestigia peruenisset ad patris cadauer, laqueo vitã finiuit. Hæc deoꝝ volũtate ĩter astra relata est, quã ꝟginẽ vocãt. Canis ille est ĩter sidera collocatus. Sed post aliquantũ tp̃s atheniẽsibus morbus ĩmissus est talis, vt eoꝝ virgines quodaꝫ furore ad laqueũ compellerenẽ. Respõditq; oraculũ sedari posse illã pestilentiã, si erigones & icari cadauera requirerenẽ, q̃ quũ diu quæsita nusq̃ inuenirenẽ, ad ostẽdendã deuotionẽ suã athenienses, vt etiã in alieno ea q̃rere viderenẽ elemento suspenderunt de arboribus funẽ, ad quẽ se tenẽtes homines hac atq; illac agitabatur, vt etiaꝫ quasi in aere illorum cadauera quærere viderẽtur. Sed quũ inde pleriq; caderent, inuentum est vt formas, vel personas ad oris sui similitudinem facerent, & eas pro se suspẽderent & mouerent. Vnde & oscilla dicta sunt ab eo, qđ in his cillerenẽ .i. mouerentur ora. Nã cillere ẽ mouere. Vnde & furcillæ dictæ sunt, quibus frumẽta cillenẽ. Alij dicunt oscilla eẽ mẽbra virilia de floribus facta, quæ suspendebantur per intercolũnia, ita vt in ea homines acceptis clausis personis ĩpingerẽtur, & ea ore cillerent .i. mouerent ad risus populo cõmouendũ, & hoc ĩ Orpheo lectus est

Prudẽtioribus tñ aliud placet, q dicũt sacra Liberi patris ad purgationẽ aĩæ ptinere. Ola aũt purgatio, aut per aquas, aut per ignes fit, aut per aerẽ, sicut & in sexto ait, Aliæ panduntur inanes Suspensæ ad ventos, alij sub gurgite vasto Infectũ eluiẽ scel', aut exuriẽ igni. Vt nunc ꝑ oscilla genus purgationis qđ maximũ est ĩtelligamus. Nã primũ aquæ, scđm ignis, tertiũ aeris. g ¶ Mollia .i. mobilia & vt̃ Vir. illoꝝ opinionẽ seq. q in honorẽ liberi patris putant oscilla suspẽdi, ꝙ eius sit pẽdulus fructus. f ¶ Oscilla autem dicta qđ capita & ora bestiarũ in summis porticibus tegebanẽ. Siue qꝛ hũc vsum oscl dñr frequẽter exercuisse, & per italiam sparsisse.

¶ NEC nõ ausonij troia gẽs missa coloni, V. PRO. in. l. r. q̃. s. ¶ Oraq; corticibus. s. h. c. Et. te. b. vocãt. p. l. t. q;. Oscilla ex. a. s. m. p. Hic ritus oscilloꝝ iactationis frequẽs in italia ab atticis est traditus. Celebranẽ aũt ferijs, sementinis ex hac causa ab atheniẽsibus ĩstitutus, Icarus pastor atticus, quũ a libero patre accepisset vinũ depurãdũ venale, & ꝑciperet ignorãtib' adhuc vsũ hui' vt pce biberẽt. Illi sapore delectati, ꝯtumaces fuerũt ꝑcepto. Itaq; quũ & corp' eoꝝ soluerenẽ, & ĩmo ebrietate, arbitrati se venenũ accepisse, ĩterfecerũt Icaꝝ. Cãis aũt ei' sine dño reuersus ad erigonẽ filiã, dux fuit q̃rẽti patrẽ. Illa aũt cognita morte icari, suspendio se necauit. Canis nõ recedẽs a corpore dñorũ inedia ꝯsumptus est. Quũ autem subita pestilẽtia in attica ĩcidisset, & noui generis ꝟgines alienata mẽte suspẽdio se necabãt ĩ siluis, Cõsultũ ẽ oraculũ apollinis de fine tã luctuosi furoris. Respõsuꝫ est remediũ futuꝝ, pñs supplicũ eoꝝ q occiderãt icarũ. Quib' acquisitis & ĩterfectis. sacratisq; inter sidera icaro filia, & cane plane numinib' sacrificiũ ĩstitutũ est, quo oscilla imitarenẽ suspẽdia atticaꝝ virginũ. Eleã græce dicunt oliuã, ex qua premiẽ oleum, qđ eleon vocatur. Eleos dr̃ misericordiæ quæ quia cõtingit eis quibus pax datur, olea pacis signum est.

¶ NEC non

ANTO. ¶ NEC non ausonij, prędictos atticorum ritus, vt Cassiodorus & Probus scribunt Romam sicut cætera externa ad suū rempu. traxerunt, ausonij antea italiæ populi pometio agro vicini cāpaniam tenebant, & cū mare siculum ne semel quidē incoluerint, Siculum tñ pelagus ausoniū appellatur, auctor est Stra. li. v. Festus vo sic, ausoniā appellauit Auson vlixis & Calypsus filius eam primā italiæ partem, in qua sunt vrbes beneuentum & cales, Deinde paulatim tota quoqȝ italia, quæ apœnino finitur dicta est Ausonia ab eodem duce a quo vrbem etium Auruncam conditam ferunt. ¶ Ora pro personis posuit, vt Macro. etiam libro sexto ait. ¶ Per carmina læta. i. per hymnos. ¶ Oscilla, Higinus sic ait, Cum in finibus atheniensium mulʼæ virgines sine causa suspendio sibi mortem consciserent, quod erigone moriēs erat pcata, vt eodem læto filiæ atheniensium afficerentur, Quo ipsa foret obitura nisi Icari mortem persecuti, & eum forēt vlti. itaqȝ cum id euenisset, petentibus eis Apollo dedit responsum, si uellent euentu liberari erigone satisfacerent, quiqȝ ea se suspenderat, instituerunt, vti tabula interposita pendente funibus se iactarent, vtqȝ pendentes vento mouerent, quod sacrificium solemne instituerunt, itaqȝ & priuatim & publicæ faciebant. Probus autē scribit. Oscillorum ritus in italia ab atticis quoqȝ sumptum esse, qui ritus celebrabatur serijs sementinis, dictæ vo feriæ sementinæ auctore Var. a semente. Refert autem Probus eadem pene quæ Higinus de oscillis. ¶ Mollia, idest pensilia, vt apud Martia. nec triuiæ tēplo molles laudentur honores, idest pensiles, nam summa miracula inquit Plinius li. xxxvi. c. xij. Erant ibi epistilia tantæ mollis attolli potuisse, nec de re alia intelligendum est. fit enim comparatio ad amphiteatrum ab ædificio, non a statuis vel alijs. ¶ Tibiqȝ, mortuus fuerat Icarus bacchi munere, inde Erigone filia se suspenderat, inde etiam Atheniēsium virgines ob erigones imprecationem, sed habito responso postea vt dictum est Oscillorum sacra instituta sunt. Postea dicit baccho illa fieri solita, vt placaret. s. ac ñ eiusdem irato numine suspēdia virgines exercuissent, hac rōne baccho oscillorum sacra potissimū tributa existimo, cū propter Icaꝛ & Erigonum fuerint instituta, ad tollēnda virginum suspendia. oscilla

CHRI. ¶ CAVATIS, cōcauis, & in formam personarum recuruatis. ¶ Oscilla, hæc a seruio exponuntur, Cæteꝝ Herodotus scri. ægyptios similia græcis sacra baccho facere, in quibus mulieres cubitales statuas, quas phallos vocāt circunferunt. Hæ pene maiorem reliquo corpore habent, illumqȝ solum mouent. Aliæ autem mulieres phallos sequuntur Dionysium canentes. Et Var. teste Augusti. liberum esse dictum vult a liberamento quod mares in coeundo per eius beneficium emissis seminibus liberentur. Hoc idē in fœminis agere liberā quā Venerem putant. Et ob hoc libero membri virilis liberæ muliebris formam in templis ponebat. Ob eandē rē mulieres aiunt attributas libero, & vinum pter libidinem cōcitandam. sicqȝ bacchanalia concitantur. Colebant ergo auctore eodē Augustino in eius sacris virilia, & per dies festos hoc membrum postellis positum primum iure in cōpitis, & vsqȝ in vrbem postea vectabant, in oppido vo Lauino vni libero totus mensis tribuebatur, cuius dies b' flagitiosis verbis vtebant, donec illud membrum per forum transuectū suo in loco quiesceret, cui honestissima materfamillias coronā iponebant, hæc habui q̄ de huiusmodi sacris referrē. Oscilla etiam ab ore diminutiuum esse af. Nā Colu. oscilla lupinorum dixit. Liberum

Hinc[a] omnis largo[b] pubescit vinea foetu.
Complentur vallesqȝ cauæ, saltusqȝ pfundi
Et quocūqȝ deus circum caput egit honestum.[d]
Ergo[c] rite suū Baccho dicemus honorem
Carminibus[e] patriis, lancesqȝ, & liba feremus.

SER. a ¶ HINC. i. post hæc sacra celebrata. b ¶ Largo, abūdanti, & fertili. c ¶ Ergo rite suū. b. d. h. iuste igitur Liberi sacra celebrabimus. d ¶ Honestū, pulchrum. e ¶ Carminib' patrijs. i. romana lingua. pleraqȝ. n. sacra p gentiū qualitate, pleraqȝ: sm suum ritū colunt. Nam hymni Libero apud græcos græca, apud latinos latina voce dicūtur, hymni vo matris deum vbiqȝ propriam idest græcam linguam requirunt.

ANTO. ¶ HINC post bacchi sacra. ¶ Pubescit, germinat. crescit, floret. ¶ Honestum pulchrum carminibus patrijs, idest latina lingua, nam apud græcos et græca lingua hymni libero dicebant. ¶ Lāces, sacrificādi vascula. ¶ Libaqȝ, de ijs eclo ga. vii. legito.

CHRI. ¶ HINC, ab istis sacris. Et hortatur ad religionē qm̄ tantum ex sacris proueniat cōmodum. ¶ Fœtu, quicquid concipitur fœtus appellat. siue ab aīatis, siue ab ianimatis proueniat. Vnde & fœminas & arbores quæ conceperint foetas dicimus hinc fœtura est, hinc etiam fœnus quod pecuniæ fœtus fit. ¶ Et quocūqȝ deus cir. ca. Ostēdit quid nobis proueniat ex pſentia numinis. Cūqȝ qd circumspexerit fœtus vberes pducat. Et tacite admonet non minorē curā circa sacra q̄ circa culturā agrorū habendam esse. fœtus Fœnus

Et ductus[a] cornu stabit sacer Hircus ad aram.
Pinguiaq; i veribus[b] torrebimus exta colurnis.
Est etiam[c] ille labor curandis vitibus alter
Cui nunq̃ exhausti[d] satis ẽ naq; oẽ[e] quot annis
Terq; quaterq; solum scindẽdũ. glebaq; versis
Aeternũ[f] frangẽda bidentibus. omne leuãdũ[g]
Frõde nemus, redit[h] agricolis labor actus ĩ orbẽ,
Atq; in se sua per vestigia voluitur Annus.
Ac iam olim[i] seras[k] posuit cum Vinea frõdes,
Frigidus[l] e siluis Aquilo decussit honorem,
Iam tum acer[m] curas[n] veniente extẽdit in annũ
Rusticus, & curuo[o] Saturni dente relictam[p]

SER. a ¶ DVCTVS cornu stabit sacer hircus ad arã, stabit placebit, tunc. n. est aptũ sacrificiũ quũ animal dedicatũ victimæ patiens innenitur. Vñ alibi sic ait, et statuã añ aras aurata fronte iuuencũ. i. placere faciam. Contra Lucan' Discussa taur' ab ara. Nã iprobãt ari spices hostiã q̃ admota altaribus reluctatur. Sacer autẽ execrabilis, vt Auri sacra fames. b ¶ Verib' colurnis. i de corylo factis, & id propterea quia sicut cap est inimicus vitib', q libero immolatur, ita teiã eis nocẽt coryli. Vñ & supra ait, Neue iter vites corylũ sere. c ¶ Est ẽt ille labor, Iã se paulatim tẽdit ad vitiũ vituperationẽ dicens, & infinitũ esse eap laborẽ, vt Cui nunq̃ exhausti satis est, & incertũ fructũ, vt Et iã maturis metuendus iuppiter vuis, & ipsum etiã fructũ pnitiosum, vt Bacchus & ad culpã causas dedit. d ¶ Exhausti, exhaustionis finitionis, qđ q asperũ visum est se ad figurã transtulit dicens exhausti, vt seruantissimus æqui, pro æquitatis. e ¶ Oẽ solũ continens. s. vites. f ¶ Aeternũ, semper, & perpetuo, & absolute locutus est. g ¶ Leuandus, releuandũ, spoliandũ. Omne autem nemus dicit & arbop & vitium. Vnde paulo post dicturus est Bis vitibus ĩgruit vmbra. h ¶ Redit agricolis labor actus in orbẽ, idest in anni circuitũ labor se inuicẽ sequitur rusticop. i ¶ Olim, quandoq; significat autem finale tẽpus autumni. k ¶ Seras frondes, sero cadentes. Tarde enim spoliantur vites frondibus. l ¶ Frigidus & siluis aquilo decussit honorẽ, Varronis hic versus est m ¶ Acer rusticus, nõ qlibet, sed acer & diligens. n ¶ Curas venientẽ extendit quasi in tpe alieno p̃meditaẽ futurũ labores. o ¶ Curuo saturni dente. i. falce q̃ est in eius tutela. Nam saturnus dicit patri Cœlo falce virilia amputasse q̃ in mare cadentia venerẽ creauerunt, qđ iõ fingitur, q nisi humor de cœlo in terras descenderet, nihil crearetur, Alij saturnũ deũ esse temporum dicũt, q̃ sicut falx in se recurrunt, Alij vero dicunt saturnũ ĩ progressu nihil nocere, quum retrogradus est esse periculosum, ideoq; eũ habere falcem in tutela, qđ & ipsa ptenta nihil valet, retro vero acta, qcquid ei occurrit secat. p ¶ Relictam, s. a se

ANT. paulo ante desertam. ¶ STABIT. non fugiet, per quod aptũ sacrificiũ notãt. ¶ Sacer, execrabilis. ¶ In veribus colurnis, in pasillis. veribus aũt ait, qm̃ q̃das exta in olla, quædã in veru coq̃bant, Vñ ait Varro, hæc sũt quorũ in sacrificijs exta in olla non in veru coquunt. ¶ Satis exhausti. i. sufficiens finis vel pfectio, vt q̃ bella exhausta canebat. i. finita, & pfecta. ¶ Terq; q̃terq; Pli. li. xvij. cap. xxi. scri. Satis esse vineam ter anno confodi, ab æquinoctio verno, ad virgiliap exortum & canis ortũ, & nigrescente acino. Quidã ita determinãt veterẽ semel a vindemia añ brumã, cũ alij ablaqueare, & stercorare satis putent. Itẽ ab idibus Aprilis anteq̃ cõcipiat, hoc est in. vi. idus maij deinde priusq̃ florere ĩcipiat, & quũ defloruerit, & variante se vua. Peritiores affirmãt si iusto sepius fodiatur in tñ tenerescere acinos, vt rumpãt quæ fodiunt, ante feruentes oras dici fodiendas cõueniũt. Aeternũ, semp. ¶ Frangenda gleba, (occare) id occare appellant ab occidendo, q̃ grãdes terræ cædit globos, vt Festus ait, Omne nemus vitiũ. s. de quo vide paulo inferius, Bis vitibus ĩgruit vmbra. ¶ Labor actus. i. in ipsa, vinea habitus & effectus. ¶ Annus, (Annus) solis annũ nõ solũ a calẽdis Ianuarijs vsq; ad easdẽ vocamus, sed ẽt a sequenti post calendas die ad eundẽ diẽ, & a quocũq; cuiuslibet mensis die, vsq; in diẽ eiũdẽ redditus annuus vocatur, auctor Macrobius li. ii. de som. & lib. i. sat. inq̃t, q̃ At eius Capito annum circuitu tpis putat dictũ, q veteres an p circũ ponẽt solebãt. ¶ Honorẽ, nam vt aiũt turpe. & sine frõdibus arbor, & sine crine caput. ¶ Saturni dentẽ, falcẽ saturno putant attributã qđ tpa ola metat, excedet, & scidat, nã idẽ Chronos est. i. tempus, auctor Mac. li. i. saturnalium, falcis autem vinitoriæ figura a Columel. li. v. ca. xxv. docetur ample.
(CHRI.) ¶ SACER, execrabilis. ¶ Pinguia, nam pingues decet eẽ hostias q̃ sacrificant. ¶ Versus, nã capitib' bidẽtiũ, & marap assiduo vsu glebas. i. ĩminutissima :situla terẽdo frãgũt ex q̃ humescit soli supfic. ca, & refrigescit frigefactaq; vitẽ opaco frigore ptra caloris vĩ munitã reddit. ¶ Nem'. i. opacitatẽ pãpinorũ q̃ speciem

speciem nemoris pbet. Est igit interlucanda vitis, vt sol ad vuas maturādas facilius penetret. ¶ Redit agricolis labor actus in orbem. Sententia est, Toto anno laborat circa vites, quo qdē finito redit labor redeūtis anni. ¶ Per sua vestigia, nā ita p duodecim zodiaci signa circū agitur sol a quo annus ē, vt nusq̄ ex suo trito cursu discedat. ¶ Dente curuo saturni, Falcē putatoriā intelligit, quā inuenisse Saturnū ferūt. Vnde simulachra illa insigniuntur.

Persequitur vitem attondēs, fingitq;[a] putando.
Primus[b] humū fodito, primus deuecta cremato
Sarmenta. & vallos[c] primus sub tecta referto.
Postremus metito[d]. bis vitibus[e] ingruit vmbra.
Bis segetem[f] densis obducunt sentibus herbæ.
Durus[g] vterq; labor: laudato[h] ingentia rura
Exiguum colito necnon etiam aspera Rusci[i]
Vimina per siluam, & ripis fluuialis arundo

SER. a ¶ FINGIT, cōponit, vt Figitq; pmendo. b ¶ Primus humum fodito. i. ad labores primū te esse conuenit, Vltimus ad fructus legēdos. Vinū enim factum de vuis immaturis cito acescit. & in hoc loco est vitiū vitupatio, quaꝝ fructus aut imaturi collecti depereunt, aut si eaꝝ fuerit expectata maturitas, nihilominus peunt, Nam dicturus est. Etiam maturis metuendus Iuppiter vuis. c ¶ Vallos primos sub tecta referto, idest vitiū sustētacula, quæ nōnullis locis sub tecta portant, ne imbribus cito depeant. d ¶ Metito, vindemiato. e ¶ Bis vitibus ingruit vmbra. s. & ipsi vitis & arboris, quæ amputanda est, vt demptis, folijs sol admittat, quo possint vuæ maturescere. f ¶ Bis segetē densis obducūt sentib' herbæ, semel autumnali, & semel vernali tēpore. g ¶ Durus vterq; labor, & euellendaꝝ herbaꝝ & secādarum frondiū. h ¶ Laudato ingentia rura Exiguum colito, hoc etiā Cato in libris dicit ad filium de agricultura, quod ideo dictū est, vel quia maiores agros incultos rura dicebant, idest siluas & pascua. Agrum vero dicebant eum qui colitur, vt intelligamus Laudato ingentes siluas, colito agrum minorem, vel quod melius, quia ait in primo, Alternis idez tonsos cessare nouales, Et segnem patiere situ durescere campū quod fieri non potest nisi fuerint spatia maiora terrarum. Nam & Cato, vt diximus, & Cicero in œconomicis ob hoc laudant prædia latifundia, vel qa (vt Donatus dicit) etiā non culta præstant aliquid hoīs. i ¶ Rusci, ruscum virgultū est, vñ vites ligantur, & cōmemorat labores qui licet circa alia, tamen pro vitibus exercentur.

ANTO. ¶ FINGIT, cōponit. ¶ Putando, Theophra. li. iij. de causis plantaꝝ ait, q̄d qñ bñ vitis putat & germen & fructū meli' affert, & viuet diutius pōt. Tpa aūt amputandi alij locis tm̄ modo diuidunt, alij genera ēt tangunt, iubēt mature illas recidere q̄ solo sicco & calido cū primū sua demittere folia cessauere q̄ in frigido atq; pluuio positæ sunt has paulo añ germinationē, quippe que ī solo sunt stricte,

humorē suū seruātes ipsæ meliorescūt, & fructū vini suauioris pgenerāt, q̄ vo ī frigido sūt emisso humore, nec ipso deteriores quicq̄ reddant, & fructus sit incorruptior, mediū āt ac tēperatū obtinētib' agrū mediū tpa statuit Pli. vo li. xvij. docet, quo maturius putant aptis dieb' eo plus materiæ fundūt quo serius eo fructū vberiorē, quāt macras prius ꝯficit putare validas nouissime plagā oēm aliq̄ fieri vt facile decidāt ibres Recidi āt sp īter duas gēmas, ne sit vulnus oculis ī recisa pte. Si macra vitis idoneos palmites nō hēat ad terram recidi eā, nouosq; elici vtilissimū. ¶ Sarmēta, Sparsa vinea putata. i. putrefacta. Vñ & virgulæ abscisæ sarmēta dicunt, sarpere. n. antiq p purgare ponebāt, vt est auctor. ¶ Sub tecta, ne pluuia marcescat. ¶ Vallos, palos. Sarmēta sarpere
¶ Metito, fructus sumito. ¶ Bis vitibus ingruit. i. supuenit, bis aūt ait, qm̄ post primam pampinationē iteꝝ crescūt pampini, & q̄titate, & numero. vnde Pli. li. xvij. ca. xxj. ait, pampinatio verna in ꝯfesso est ab idib' maij inter dies decem vtiq; anteq̄ florere īcipiat, de sequēte variant sniæ, quum defloruerit alij q pampinandō putant, alij sub ipsa maturitate, his igit patet nō ꝯuenire illud. ¶ Bis vitibus ingruit vmbra, scilz ipsius vitio & arboribus. ¶ Bis segetē, post primam nāq; purgationē iteꝝ opus est purgare atq; euellere herbas, nec pcedere pōt bis, idest autūno & vere qa hyemis initio, vt plurimū seritur, aut autumni fine. ¶ Vterq; labor, vitiū & segetum purgatio dēūs sentibus, id pp carduos, & tribulos, ac lappas, vñ lib. j. inquit, vt mala culmos esset robigo segnisq; horreret in aruis, Carduus intereūt segetes subit aspa silua lappæq;, tribuliq; &c. ¶ Exiguū colito, modum agri in primis seruādū antiq putauere qppe, ita cēsebāt, Satius esse minus serere melius arare, qua ī snia, & Virgiliū fuisse video, ait Plinius libro decimooctauo. Columel. etiā refert libro qnto, ca. tertio, Paridium quendam duas filias, & vineis consitum habuisse fundum, cuius tertiam partem nubenti maiori filiæ, dedisse in dotē, ac nihilom n' æque

magnos fructus ex duabus partibus eiusdẽ fundi pcipere solitũ. Minores deĩde filiã nuptũ collocasse in dimidia pte reliq agri, nec sic ex pristino reditu detraxisse &c. ¶ Rusci, ruscũ herba est sponte nascẽs, qa in cibis vtunt pleræq; gẽtes, Plinius lib. vigesimoprĩo. ca. xxviij. Maro tamen fruticis genus esse ostendere videt, eo demum vites ligabantur.

CHRI. ¶ PERSEQVITVR vitem relictam, quasi dicat, continuat laborem anni insequentis I vi-te, cuius præteriti anni culturam reliquerat. ¶ Fingit, componit, & indebitam formam re-ducit ea amputando. ¶ Sarmenta, omnia quæ superflua ex arboribus amputamus sarmẽ-ta dicuntur. ¶ Vallos, in masculino genere palos dicimus. ¶ His, idest sustentantur vi-tes, & alio vocabulo dicuntur pedamenta. ¶ Metito. i. vindemiato. ¶ Rusci, q sentes alio nomine appellantur. Nascuntur vbiq; in agris, & sepibus. est autem ad vituperationem vi-tium, q non solũ ipæ maximo studio colendæ sunt, sed & multi frutices pp vites coluntur.

Cæditur, incultiq;[a] exercet cura Salicti.
Iam vinctæ vites, iam falcem[b] arbusta reponũt,
Iam canit[c] extremos effœtus vinitor Antes,
Sollicitanda tamen tellus. puluisq;[d] mouẽdus.
Et iam maturis[e] metuendus Iuppiter Vuis.
Contra non vlla[f] est oleis cultura, neq;[g] illæ
Procuruã[h] expectant falcem, rastrosq;[h] tenaces

SER. a ¶ INCVLTIq; exercet cura salicti, quasi eius indignatione ait causa vitium cura, nos etiã sponte nascentium rerũ fatigat. b ¶ Iã falcem arbusta reponunt. i. iã putatæ sũt, nec falcem reqrũt. c ¶ Iã canit extremos effœtus vinitor antes, melius est effœtus legere, q̃ effœtos, vt quidam volũt, & antes. alij extremos vineaꝝ ordines accipiunt. Alij macerias qbus vineta claudunt, quæ maceriæ fiunt de assis. i. de siccis lapidibus, vñ & assæ tibiæ dñr, quibus canitur sine chori voce. Dicuntur aũt antes a lapidibus eminẽtioribus, qui interponuntur ad maceriem sostentandam. licet Cato de re militari primo, Pedites quatuor agminibus, equites duobus antibus duces. Nam proprie antes sunt eminẽtes lapides, vel colũnæ vitiæ, qbus fabrica sustinetur, & antes appellantur ἀπὸ τοῦ ἀντισηκοῦν, ad quaꝝ etymologiã etiã extremos ordies vineaꝝ possumus trahere, qui ante stant. hoc aũt dicit, iaꝝ canit rusticus labore finito, tñ deesse non potest, qđ circa culturam vitium exercere adhuc debeat, & quod dicit iã canit extremos antes, ita sentiendum, quasi dicat, iam quod vltimum & finitum esse videtur in vineis cultor rusticus compleuit. nã & vltimam parteꝝ vineæ per columnas & macerias struxit. vltimum. n. vr̃ esse, vt inde q̃ũ iaꝝ securus sui laboris canit & gaudet, tñ adhuc debet eẽ solicitus, nec vnq̃ in oĩbus esse securus. d ¶ Puluisq; mouendus, genus ipsum culturæ puluera-tio vocat, quo imminutæ glebæ vitibus applicantur. e ¶ Maturis metuẽdus Iuppiter vuis, aer more suo, cuius varietas laborẽ plerunqꝫ decipit rusticorũ & tacite vr̃ admonere, qđ in primo aperte dixit, In primis venerare deos, sacrificijs tempestates esse pellendas. f ¶ Nõ vlla, idest nulla, Alij nõnulla legũt. i. aliqua, nõ vt in vitib⁹ nimia. g ¶ Neq; procuruã expectant falces, vt putentur, qđ tñ ad curas anniuersariã refert. Nã necesse est lieꝫ tarđ oliuã putari. h ¶ Rastros, ad fodiẽdũ. s. Negligẽtiam aũt ferũt oleæ quum iã cœperit esse valentiores, Naꝫ adhuc paruæ nimiam curam requirũt.

PRO. ¶ ANTES effœt⁹, ordies. n. ad vĩdemiã scõdiẽ, & tũ maxĩe subitos ĩbres piculosos eẽ.

ANTO. ¶ EXERCET, agricolam scilicet. ¶ Inculti salicti, hoc ideo, quia vt Plinius libro decimosexto, capit. quinquagesimo secundo ait de salice. Nullius quippe tutior reditus mĩoris vel impendij, aut tempestatum securior. ¶ Arbusta, arbores vitibus maritatæ, de qb⁹ ecloga secunda latius, & Plini. lib. xxvij. ca. xxij. ait, Nobilia vina non nisi in arbustis gigni, & in ijs q̃q; laudatiora sũmis, sicut vberiora imis adeo excelsitate pficiscitur. ¶ Iã canit effœtos extremus vinitor antes, sic q̃dam antiquĩ textus habent quidam ṽo. Iam canit extremos effœtus vini. an. ¶ Canit, laudat canendo. ¶ Effœtus, lassus, fatigat⁹, languidus. ¶ Antes, dicuntur extremi ordines vinearum, vt Festus ait. Antiæ ṽo muliebres capilli demissi in frontem. ¶ Vinitor, vineæ custos & fossor. ¶ Puluis, Plini⁹ libro decimoseptimo, capi. vigesimoprimo scribit, fossione puluerẽ excitatum cõtra solem, nebulasq; vuis prodesse. Theophrastus libro tertio causarum docet, q pulueris excitationẽ primis temporibus cum nigrescere vuæ incipiunt facere debemus, damnari autem quousq; ad maturitatem perueniant.

¶ Iuppiter, aer pluuia qua nimia marcescunt vuæ. ¶ Contra, econtra. ¶ Non vlla, idest nulla, nec aliquo pacto legẽdum est non nulla, idest aliqua, nam ipsemet poeta dicit oleas vbi excreuerunt nõ expectare falcẽ, nec ligões, nã satis hũoris recipiũt vł cũ vinea effodit, vł cũ arat ager ad segetes: ñ ẽ

Arbusta

Antiæ

Vinitor

Virgi.

Vir. id quod nũc ait de primis annis intelligit sed vbi exercuerint, vt dixi, nõ in primis annis adhibenda est cura. vñ Cato. ca. xliij. sic ait, Si voles vinea cito crescat & olea quã seueris semel in mense sarito sulcos, & circũ capita oleagina quot mensibus donec trimæ erũt fodere oportet, eodẽ modo cæteras arbores procurato. c. xliij. ait. Olinetũ diebus quindecim añ æquinoctiũ vernum incipito putare ex eo die dies quadragintaquinq; recte putabis &c. Col. li. iij. c. xvij. inquit. Si in olea vnus ramus aliquãto cæteris lætior est, nisi eũ resciderls arbor tota fiet retorrida, & Pli. li. xvij. c. xvij. scribit, q̃ si quis q̃rat quod tẽpus oleæ serendæ sit, agro sicco p sementẽ. agro læto per ver. Oliuetũ diebus quindecim ante æquinoctiũ vernũ incipito putare ex eo die dies q̃draginta recte putabis Stirpes leues facito, circumoleas autũno ablaqueato, & stercus adijcito radices si sursum abibunt crassiores fient, & in eo radices vires oleæ abibunt. Verũ oliuetũ ab æquinoctio verno intra vergiliarũ exortũ interradi alternis annis melius inuentũ, circũfodiant olbus annis a solstitio durũ cubitorũ scrobe pedali altitudine stercorari tertio anno. His igitur patet etiã vbi exercuerit olinas regrere aliq̃ culturã. Poeta tamen nec falce nec rastris vbi exercuerint indigere ait, q̃d absurdũ nõ est. vidi. n. oliueta omnino pene neglecta nihilominus baccis referta. ¶Expectãt, anno quoq; videlicet sicut vites. ¶Tenaces, superius ait, Et duros iactare bidentes.

Vuidum. Humidum. CPVLVISq; mouendus, q̃d dixerat paulo supra, glebasq; versis Aeternũ frangenda bidentibus. ¶Vuis, vua dicit quasi vuida. Differt aũt vuidum ab humido. Vuidum. n. internum hẽt humorem vt poma. Humidum vero ab externum, vt dicimus tabulam humidam.

Cum semel hæserunt aruis, aurasq;[a] tulerunt.
Ipsa[b] satis tellus cum dente recluditur vnco,
Sufficit[c] humorẽ, & grauidas[d] cũ vomere fruges.
Hoc[e] pinguem, & placitam paci nutritor[f] oliuã.
Poma quoq; vt primũ trũcos sensere valentes,
Et vires[g] habuere suas, ad sidera raptim
Vi propria nitũtur, opisq; haud indiga nostræ.
Nec minus interea fœtu[h] nemus oẽ grauescit.
Sanguineisq; inculta rubent auiaria[i] baccis
Tondẽtur[k] Cythisi, Tedas silua alta ministrat.
Pascũturq; ignes nocturni, & lumina fundũt.

SER. a AVRASq; tulerunt, ferre auras pprie est assuescerẽ aeris varietati, quæ obest rebus teneris. b ¶Ipsa satis tellus, hoc dicit aratum oliuetum & oleis pdest, & exinde fructũ gignunt. c ¶Sufficit humorẽ. i. quẽ sũministrat arboribus. d ¶Grauidas cũ vomere fruges, cũ abundat. Nam hoc dicit sũministrat fruges vomere. i. per vomerem. Ennius, Effundit voces proprie cum pectore sancto. i. pprio pectore. Nam cũ vacat. Vrbanus tñ sic accipit grauidas cum vomere i. statim post arationem. e ¶Hoc, hac re. f ¶Nutritor, aũt pro nutri posuit imperatiui passiui futurum pro psenti actiui. g ¶Et vires habuere suas, quia tenera virgulta solent religari validioribus fustibus, sicut supra ait de vitibus, Vitibus eniti quarum & contemnere ventos. h ¶Fœtu nemus omne grauescit, fœtu vtilitate, Nam ols vtilitas fœtus est. Illuc aũt tendit laus ista siluarũ, Vt & probet non mirũ esse, si & poma & oliuæ sine nulla cultura pbeantur, & crescat vituperatio vitium in quas tantus impendit labor. i ¶Auiaria, secreta nemora quæ aues frequentant. Baccas aũt sanguineas accipimus poma siluestria. k ¶Tondentur cythisi virgulta a Cytho insula vbi abundant nominata.

ANTO. DENTE vnco, ligone vel rastris. ¶Cum vomere, ordo est, & quũ tellus recluditur vomere sufficit. i. sũministrat fruges grauidas. ¶Hoc, hac, re. ¶Nutritor, nutritur & nutricatur p nutrit & nutricat olĩ dixere, vt pbat Nonius. Poma quoq; ostendit pomaria fieri debere cũ nullã fere cura idigeant. ¶Vires suas, dum. n. tenellæ sunt arbores sudibus ligari solent. ¶Interea, dũ nostra ope non indiget. ¶Nec minus, q̃ si nostra ope indigeret, ea q̃ frueretur. ¶Omne nemus fœtu grauescit, omnis amœna silua pducit, vt castaneas, corylos, nuces, mala, cerasi, & huiusmodi. ¶Inculta auiaria, incultæ siluæ auiũ stationes. ¶Sãguineis baccis, vt arbutis, cornis, sorbis, & similibus. ¶Tondentur, metunt pro animalibus. De cythiso aũt frutice latius videto in Tityro. Pli. pterea li. xiij. ait, q̃ nec aliud minoris impendij est. ¶Tædas, faces, nam Tæda arbor est resinam ferens flãmis, ac lumine sacrorum etiam grata. Pli. li. xvi. pascuntur a tædis. s. propter resinam. Tæda

CHRIS. AVRAS tulerũt, passæ sũt aerẽ. s. & frigus & calorẽ, ita vt iã assueuerit. ¶Sanguineis baccis, Nã frutices q̃dã sunt, q̃s virgas sanguineas nũcupant. ¶Tondenẽ cythisi, nã vt diximus sexies, aut ad minus q̃ter i anno metitur cytisus. ¶Pascunt, ægyptij ignẽ aĩal putauẽ, & tã diu viuẽ q̃ diu illi alimẽtũ suppeti

Et dubitant[a] homines serere, atque ipēdere curas?
Quid[b] maiora seq̄r? Salices, humilesque Genistæ
Aut illæ[c] pecori frondem, aut pastoribus vmbrā
Sufficiunt, sepemque satis, & pabula Melli
Et iuuat vndantem[d] buxo spectare Cytorum,
Naritiæque[e] picis lucos. iuuat arua videre
Non rastris hominum, non vlli[f] obnoxia curæ.
Ipsæ[g] caucaseo steriles in vertice siluæ,
Quas animosi Euri assidue frāguntque, feruntque,
Dant alios aliæ foetus. dant vtile lignum
Nauigijs Pinos, domib⁹ Cedrosque, Cupressosque

SER. a ¶ ET DVbitāt hoīes serere aut ipēdere curas. i. non est necesse hoībus his arboribus & siluis culturā ipendere, qui ppe sua sponte proueniunt, & hoc dicit, vt ex obliquo vitiū vituperatio subaudiat. b ¶ Quid maiora seq̄r? quid de maiorib⁹ multū dicā arboribus? cū minora q̄que virgulta humanis vsib⁹ multā cōmoditaté p̄stent sine vllo cultu prouenientia. c ¶ Aut illæ. s. salices & genistæ. Multi tñ & tiliæ legunt, vt tria dixerit, salices, tilias, & genistas. d ¶ Vndantē buxo spectare cytorū, mōtem macedoniæ, in quo abundat buxus, quæ mota ventus æstus imitat vndas. d ¶ Naritiæque picis, a loco in quo abundant piceæ. f ¶ Nō vlli obnoxia curæ, non debitricia, nihil labori nostro debētia. g ¶ Ipsæ caucaseo, Caucasus mōs est scythiæ, positus hic pro quibuslibet asperrimis mōtibus, steriles autem dicit comparatione pomiferarum arborum.

PRO. ¶ ET IVVAT. u. b. s. cytorum, Cytoros est oppidū ponticū fertile buxo non solū, sed p̄cipue. Naritiæ. p. l. Naricia est oppidum locridos piceis frequens.

ANT. ¶ DVBitant, cum nulla fere cura sit opus. ¶ Serere, videlicet q̄ in nemore & auiariis sine aliqua cura foetus pducunt, item serere cythisos & tædas cum sine labor, sine cura, sine impendio multū cōmodi afferat. ¶ Maiora, maioris cōmodi, de quibus iam dixit, & sic ait, iā minora quoque hoībus in multis Genista prodesse. ¶ Ille, salices & genistæ. ¶ Pabula melli, genista. n. vt Pli. li. xxiiij. c. xxxiij. flores habet apib⁹ gratissimos. & i Tityro poeta dixit, Hyblæis apib⁹ florē depasta salicti. ¶ Et iuuat, ostendit poeta oblectationē p̄bere siluestria loca, q̄sto magis igit cultura narrat, inde siluestriū arborū cōmoda qbus qdē fruūtur hoīes. ¶ Cytorū, is mōs est in paphlagonia teste Pli. li. vi. c. ij. Et Stra. lib. xij. scrib. Cytorū vrbē fuisse ipsius paphlagoniæ Amastr. pulciæ, a Cytoro phryxi filio addens, q̄ in Amastrano agro plurima atque optima, Bux⁹ nascit, p̄sertim circa cytorum. ¶ Buxo, buxi materies honorata est. est. n. lenis & solida & q̄dā duritia ac pallore cōmendabilis. Buxus pyreneis ac cytoro montib⁹ plurima ac berecyntio tractu Pli. lib. xvi. ca. xxix. ¶ Na

ritiæque, naritis ithacæ tellus optatissima, & ipsa oli Vlyxis p̄tria vt scri. Dion. Ithaca aūt insula ē i mari Ionio, vt mella scri. ¶ Picis, picea mōtes amat atque frigora, feralis arbor & funebri idicia ad fores posita, hæc plurimā resinam fundit. Itē vtendie cādida gēmatā simili turi vt mixta visui discerni nō q̄at. & inde fraus sæpissime ast Plin. li. xvi. cap. xv. ¶ Caucaseo Arctoe, De caucaso vide ecloga vi. Eius aūt vertices hyeme sūt inaccessibiles, vt Stra. ait li. xi. ¶ Cedrosque, Mauris plurima arbor cedri & mēsarū isania, sīt āt cupresso foeminæ cētrus sil. estri similes folio, odor candice, vt Pli. li. xiij. c. xvij. scri. Theophrast⁹ vo li. iij. edocet, q̄ cedrus est iunipo nō absimilis, s. folio maxīe distat eius materies putredinē nullā sentit frutex odorat⁹, idē Pli, lib. xvi. c. lv. ait. p Cedrus in Creta affrica syria laudatissima ē, & cedri oleo puncta materies, nec tineam, nec cariem sentit, iunipo eadem virtus q̄ cedro. Ephesiæque dianæ templi tectū cōuenit ee e cedrinis trabibus. Valuas esse cupsso, & vticæ tmeplū Apollinis cedrinas trabes hēt.

CHRI. ¶ ET DVbitāt, optima iterrogatio, & q̄ magnā h̄t efficatiā cū re iā ita exaggerata iferat, & aliē q̄ volum⁹ aduersarius rñdere nō pōt. ¶ Quid maiora se. s. nia si tāta vtilitas ē i minorib⁹ reb⁹, vt sīt salices & genistæ q̄ta erit in maiorib⁹. ¶ Cytorū, refert Stra. in paphlagonia eē cytorū qđ oli synopēsiū emporium fuerit, & vt ait Ephor⁹ dictū ē a Cytoro phryxi filio. Ait idē Stra. i amastriana regiōe plurimā atque optimā buxū nasci p̄sertī circa cytorū. Bux⁹ āt arbor ē i ope topiario sūmope cōmēdata. Dr āt op⁹ topiariū. i. locale quoniā arbor suis radicib⁹ adherēs, ac viua i suis sedib⁹ manēs hūano artificio i varias fōmas flectit, vt aut hoīs, aut draconis, tria ei⁹ sunt gña, Gallica amplitudie pcerior. Oleastrū i ol vsu dānatū, nā graue p̄fert odorē. Tertius gen⁹ nsate ē. Bux⁹ pyrenæis ac cytoro mōtib⁹ pluria ē. In berecitio tactu carissima græce πυξος dr. Vñ & pyxides appellāt vasa q̄ ex buxo fiant. Iuue. cōdita pyxide lyde. Nos autē boxon ethrusce appellem⁹, illa boxola dicimus. ¶ Vndantē, nā mota vento silua, cuius v̄gulta flexibilia sūt æquor vndas faciē imitatur

Imitatur. ¶ Naritiæ, oppidũ est in locride. ¶ Animosi, vehemẽtes est autem epithetum de nomine græco. ἀνεμώς n. vetus. ¶ Siluæ, loca arboribus consita dñr. Sed quæ cõstant ex arboribus pomiferis, & pomaria & viridaria dicunt. Siluarũ vo aliæ sunt glandiferæ quæ suibus ac reliquis quadrupedibus glandes subministrant. Aliæ ceduæ q̃ certo quodam tempore cæsæ, aut ædificijs, vinearumq; pedamentis materiam præbent, aut ignem alũt. ¶ Cedros, de hac arbore dicemus in septimo æneí. De cupresso vero dictum est. Naritiæ

SER. a ¶ HINC, de siluis scilicet, nã õ cupresso, aut de cædro nullus vnquã efficit rotas aut radios. b ¶ Triuere, ornauere, composuere de torno. c ¶ Tympana, tecta vehiculorum. d ¶ Pãdas, curuas. e ¶ Viminibus salices fœcundæ, legitur

Hic[a] radios triuere[b] rotis, hic tympana [c] plaustris
Agricolæ, & pandas[d] ratibus posuere carinas.
Viminibus[e] Salices fœcundæ, frondibus Vlmi.
At Myrtus[f] validis hastilibus, & bona[g] bello.
Cornus, Ityreos[h] Taxi curuantur in arcus.
Nec Tiliæ leues, aut torno rasile Buxum
Non formam accipiunt, ferroq; cauant acuto.
Necnon & torrentem vndam leuis innatat Alnus
Missa[k] Pado, necnon & Apes examina condunt
Corticibusq; cauis, vitiosæq;[l] Ilicis alueo.
Quid[m] memorãdũ æq; baccheia dona tulerũt[n].

ꝓcipue & alnus nigra nõ iprobat, in q̃ & fagus Pli. li. xvi. cap. lvi. ¶ Ratibus, Rates, vt inquit Festus vocant ligna colligata, quæ per aquã aguntur, quo vocabulo etiã interdũ naues significantur. ¶ Pandas, curuas. ¶ Carinas, nautæ carinam vocant Rates

& fœcũdæ frondibus vlmi. f ¶ At myrtus validis hastilibus, alibi Et pastoralẽ præfixa cuspide myrtũ. g ¶ Et bona bello corn⁹, apta est enĩ etiã cornus hastilib⁹. h ¶ Ityreos taxi torquent in arcus, hoc est ĩ similitudinẽ arcuũ ityreorũ. Ityreos aũt dicit parthicos. i ¶ Nec tiliæ leues, Ordo est nec nõ, hoc est etiã. k ¶ Missa pado, species est ꝓ genere. l ¶ Vitiosæq; ilicis aluo, cariosæ, vult autẽ probare etiã putres arbores habere aliquam vtilitatẽ. Sane hic ꝓ alueo per synæresim aluo dicit. m ¶ Quid memorandũ æquẽ. i. quid similiter laudandũ. n ¶ Tulerũt dona liberi, sicut siluæ multa sponte procreantes, Alij & quæ legũt, vt sit sensus qd dicendũ q̃ tulerũt. i. attulerũt, ipsa & dona baccheia, vt hoc dicat parũ ẽ q̃ vites tantũ laborẽ reqrũt, munera earum causas præstant furoris.

PRO. ¶ ITYREI, natio est scytharum.

ANTO. ¶ RADIOS corni, lignum non alio pene q̃ ad radios rotarũ vtile, aut si quid cuneandum sit in ligno clauis ue figẽdum ceu ferreis. Ilex item & oleaster ac olea quæ cariẽ vetustatemq; non sentiũt. Plj. lib. xvj. cap. lvi. ¶ Tympana, dicuntur a tympanizo, quod est extendo & verbero, sunt enim vasa semisphærica, quæ semp bina feruntur, in quibus ab vno latere pellis extenditur & virgula percutiuntur, his in sacris Cibeles vtebant, hic autem pro operimentis vehiculorum metaphoricos ponuntur. ¶ Plaustris vehiculis, de quibus lib. i. geor hic autem pro pilentis ponuntur, erat enim pilentum contextum rotis quatuor: quib⁹ matronæ olim vtebantur Virg. pilentis matres in mollibus. ¶ Et pãdas ratibus posuere carinas, larix ĩ humore Pilentum

infimam trabẽ vbi nauis fundat, qd quidem Ouidius quoq; uidetur asserere, ait enĩ libro quarto de ponto, Dum mea pupis erat valida fundata carina, Qui mecũ velles currere primus eras. ¶ Itureos arcus, id nomẽ sine h scribendum est. Probus aũt ait, Itureos nationẽ esse scytharũ. Strabo li. xvij. scri. Mõtanã regionẽ Iturei & Arabes habent malefici oẽs. Pli. li. v. c. xxiiij. a pte syriæ q̃ cœle dĩ scribit eẽ Itureorũ gẽtẽ. Ab illis igit populis itureos arcus poeta dixisse itelligendum esse. ¶ Tiliæ, de Tilia videto li. i. geor. ¶ Rasile, rasiles calati dñr q̃si rasi nihil extãtis aut redũdãtis plenitudinis habẽtes, Vir. tñ h loco etc. ¶ Rasile buxũ, q̃si rasibile. ¶ Corticib⁹ suberis etc. ¶ Quid memorãdũ, qd vltra dicẽdũ de siluis & arborib⁹. ¶ Aeque, eodẽ mõ sicut exala & alia cõmoda iã enumerata, vel qd memorandũ æque, qd simili laudandũ. ¶ Tulerũt ar. ipsæ ĩ siluis, nãq; siluestres vites & vuæ ĩ eis sunt. ¶ Baccheia dona uites & vuas, bacchus & ad supius vites qbus nunq̃ satis operæ ẽ dãnasse, quodãmõ visus ẽ nũc vo earũ fruct⁹ qb⁹ qdẽ furor hoĩbus ingruit. Vel poti⁹ nos hortat facta ecbasi, i. ex cursu enumerãdo siluarũ cõmoda, vt vites nõ reliq̃mus, q̃q̃ multo labore ĩdigeãt, cũ ꝓ earũ fructu potiendo cẽtauri & mori nõ dubitarint. Rasile

CHRI. ¶ VIMINIBVS salices, Salicis octo genera ponit Pli. Nam quædam in eã proceritatem exeunt, vt perticas & pedamẽta ꝓbeant vitibus. Iterũ vimina corbibus, & alijs vasis extẽdendis. Vnde tertium ruris salici ĩ extimatione dedit Cato. ¶ Ituros, iturei populi sunt, de qbus ita ait Stra. Eius initium est Laodicea, quæ apud libanum est Mõtanam salices

regionē Iturei, & arabes habēt, idē auctor in ꝯfinibus Picentinoꝝ, q Italiæ populi fūt, Iturā ponit oppidū Ispello vicinū. ℩ Quid memorādū æque, Artificio se ꝯcludit vituperationē Iturei vini cū maiori cultura Idigeat, & pp illud virgulta colantur, ac denique hoīes furiosos reddat. Ituræis montibus hāc bacce sedes, vt Pli. li. iiij. c. in edocet. Est autē Lapithæ nō laphithæ dicēdum græci enī per th non per ph scribere soliti. ℩ O fortunatos agricolas, Tullius in Catone maiore Catonem ipsum illa dicere itroducit veniō nunc ad voluptates agricolarum quibus ego incredibiliter delector, quæ nec vlla impediuntur senectute, & mihi ad sapientis vitam videntur accedere, habent enim rationem cum terra, quæ nunquā recusat imperium. nec nunquā sine vsura reddit quod accepit, sed aliās minore plerunque maiore cum fœnore, & Seneca epistola prima libr. xiij. de Scipione maiore inquit. Abluebat corpus, laboribus rusticis fessum, exercebat enim opere se, terramque vt mos, fuit priscis ipse subigebat. Horatius quoque secunda ode carminis. Epodon rusticæ vitæ laudes & commoda enumerat vti & maro amplissime. ℩ O fortunatos, o nunc interiectio est admirantis, de qua latius in Tityro. Sua si bona norint, Enumeratis siluarum cōmodis quibus agricolæ frui pñt, ꝗ alij nunc multo plura commemorat. ℩ Facilē victū, facilem cibum, habent enim in agro parata omnia ad victum necessaria.

GIR. a CIlle furēteis centauros Atque in æneide ait, Mars perdere gentē immanem lapythum valuit, Sed hoc soluit Horatius dicēs Nec semel ei⁹ cum marte confundet prælia thyoneus. Nam re uera licet iratū causas Mars habuerit. Lapythæ tamen & centauri in furorē sunt ebrietate compulsi, deinde hoc loco cētauros ait, in furorem actos a Libero, non lapythas. b ℩ Magno hylæū lapythis cratere minantē, bonū schema, ita. n. pingunt, q̄si poculis bella tractātes. c ℩ O fortunatos nimiū sua si bona norint Agricolas, non est abrupt⁹ trāsitus ad laudē vitæ rusticanæ, sed ad superiora pertinet post vituperationē quippe vini. ista quasi cōsolatio est per quam ostēdit quātas voluptates rusticis naturā præstiterit. Quod autem ait, fortunatos nimium, nō ad fortunam, sed ad fortunæ pertinet quantitatem. Nam hoc dicit quantum in se est, maximas eis natura præstitit voluptates, quas si nossent, essent non fortunati sicut nunc sūt, sed nimium fortunati. d ℩ Procul discordibus armis. i. longe a ciuitatib⁹ plenis iurgio & rapinis. e ℩ Iustissima tellus, ꝓprie. Nam si iustus ē q qđ accipit reddit, terra vtique iustissima est, q̄ maiore fœnore accepta restituit.

Bacchus ᵃad culpam causas dedit ille furēteis
Centauros letto domuit, Rhœtumque, Pholumque
Et magno ᵇHylæum Lapithis cratere minantē.
O fortunatos ᶜnimium, sua si bona norint.
Agricolas, quibus ipsa procul ᵈdiscordib⁹ armis
Fundit humo facilem victū iustissima ᵉTellus.

ANTO. ℂAD Culpam, ad scelus. eius. n. odore ducti dolium pholo rapere voluerunt. ℩ Centauros, Historia est, vt Diodo. lib. v. edocuit Pholus centaurus quum domi Herculem suscepisset desossum antea vini dolium extulit, verum eius odor ingens ad propinquos. Cētauros delatus ebrios reddidit, vna igitur pholi domum magno ingressi tumultu ad rapinam versi sunt, pholus itaque timens quum se abscondisset solus Hercules illis obstitit qui superior multis eorum peremptis reliquos in fugā vertit. Verum pholus vt cognatos sepeliret sagitta a quodam euulsa seipsum vulnerauit, quo vulnere cū curari nequiret obijt, & ab Hercule magnifice sepultus monti nomen dedit. ℩ Cētauros, Centao stimulo nobis est inde centauri vt puto. Nam vt scribit Strab. lib. ix. de Thessalia centaurorū natio dura sane agrestisque erat, quos Homerus a perithoo fuisse expulsos a pelio mōte scribit, q filius Ixionis Lapitharum regis erat. Lapithis Lapithæ Thessaliæ po. q I pido & Othry

Pholus Cētaur⁹

CHRI. ℂLAPYTHA, secūdum Isidorum Apollinis filia fuit, a qua Lapythæ populi nominati sūt hi in thessalia sunt Cētauri teste Pli. ex equo pugnare inuenerunt, Vehi autem equo inuenit Bellorophontes. ℩ O fortunatos, cum iam multos in agricultura labores esse ostēderit ita librum concludit, vt nihilominus sint perferendi labores quando inde summū bonum consequimur propter animorum quietem quam ibi inueniemus cum ab ea ambitio atque auaritia quibus maxime premitur vita ciuilis, & vnde & ciuilia & externa excluduntur bella omnino remota sint. Procul discordibus armis, a quibus extremæ proueniunt calamitates, ℩ Iustissima, vrbani quæstus periculis laboribusque pleni sunt. Nam impiger extremos currit mercator ad indos per mare pauperiem fugiens per saxa, per ignes & sæpe, aut naufragiis, aut iacturis merces pereunt, aut vilescunt, quæ cari emptæ fuerant. Tellus autem sine vllo periculo semen acceptum cum maximo fœnore reddit.

SI NON

Si non[a] ingentem foribus domus alta superbis
Mane salutantum[b] totis vomit ædibus vndam.
Nec[c] varios inhiant[c] pulchra[d] testudine postes.
Illusasq3[e] auro vestes, Ephyræaq3[f] æra.
Alba[g] nec assyrio fucatur lana veneno.
Nec Casia[i] liquidi corrumpitur vsus Oliui.

SER. a CSI NON ingentẽ foribus domus alta su pbis, Mane salutantũ totis vomit ædib⁹ vn/ dam, vt ẽt in laude fecit italiæ, nõ solũ vitã laudat rusticã, sed ẽt ꝓriam, idest vrbanã vitu/ perat. Nã ista q̃ de vrbib⁹ dicit opinabilia sũt bona, nõ etiam vera, Vt rustica sũt, Multũ enĩ interest inter ve/ ras & opinatũ malum seu bo/ nũ. Vñ Iuuena/ lis, Pauci di/ gnoscere pñt. Vera bona.

b ⁋ Mane salutantũ, hoc est si nõ patiantur aduenientẽ multitudinẽ sicut faciunt hi qui in vrbibus ꝑsistẽtes frequẽtiã multorũ quottidie patiunť. c ⁋ Inhiant, hẽre desiderãt, & dici/ mus inhio illas rẽ. d ⁋ Pulchra testudine. i. indica, vñ postes ornanť vel lectuli. Lucanus Foribus testitudinis indæ, Terga sedẽt fuluo maculas distincta smaragdo. e ⁋ Illusasq3 auro vestes. i. in qbus artifex ludẽs auro aliq̃ depingit. Male ãt qdã inclusas legũt. f ⁋ Ephy ræaq3 æra corinthia, q̃ laudat ẽt Cicero, Nã ephyre est corinthus. g ⁋ Alba nec assyrio fucať lana veneno, Assyrij populi sũt adiacẽ tes syriæ, apud quos primũ vsus inuentus est purpuræ. h ⁋ Veneno, colore. i ⁋ Nec ca/ sia liqdi corrũpiť vsus oliui, Casia herba ẽ, q̃ sit vnguẽtũ, Mire aũt ait vsus oliui corrũpiť. Nã oleũ gñalẽ vsum hẽt, qđ quũ in vnguentũ fuerit corruptũ, vni rei tantũ eẽ aptũ incipit.

PRO. CEPHYRÆA æra corynthia. Ephyra enim prius dicta est, postea corinthus, tẽpe sunt lo ca nemorosa frigida fontana.

ANTO. CMANE salutantũ. pria, scđaq3 hora poten tes amicos salutabãt qđ Martialis li. iiij. op time docet, ibi videlis primam salutãtes atq3 al tera ꝯtinet hora Exercet raucos tertia causidi cos. ⁋ Inhiant, ꝯcupiscũt. ⁋ Varios, ornatos vti solebat in supbis domibus apparere.

Postes ⁋ Postes, a post dici videnť, q post fores stãt Priscia. auctor. Testudi/ nes ⁋ Testudine. i. testudineis la/ minis, qbus ẽt lectos & repositoria vestiebãt Lucanus, forib⁹ testudinis indæ, scribit autẽ Pli. li. ix. ca. x. q testitudines tãtæ magnitudi nis indicũ mare emittit, vt singularũ supficie habitabiles casas itegãt atq3 iter isulas rubri ꝓcipue maris lis nauigẽt cymbis, Testudinũ q̃ putamina secaŕ i lamias, lectosq3 & repo sitoria ijs vestire. Caruilius pollio instituit.

Ephyra corithus ⁋ Illusas, depictas. ⁋ Ephyreia q3 æra, Ephyra aũt postea Corith⁹ appellata ẽ Colonia colli applicata inisthmo. s. videto Pli. lib. iiij. cap. v. vbi de peloponneso loqtur. De Corintho & Stra. lib. octauo plurima scribit, inter q̃ q

ciuitas ipsa Corinthiorum amplissima vsq3 fuit & opulentissima seu viros Inumerabiles ad ciuile regimen peritissimos siue eximias opificum artes aĩo vertas, erantq3 in ea pluri ma opera ære elaborata. ⁋ Ephyræa, sunt q dicãt cã metri interpositũ, s3 cũ ephyreos a græ cis dicaŕ soluit ei diphthongũ, vt etiã ibi Pria meia virgo. ⁋ Assyrio per/ sæ iũcta est Assyria Assyria, in q̃ Ba/ bylon est, vt Stra. lib. xvi. scribit. ⁋ Veneno colore, intelligit autẽ purpureũ liquorẽ i Ty ro vrbe Phœniciæ optimũ, Phœnicia enim pars est Syriæ, vt scribit Ptolomeus lib. v. Plini. lib. v. cap. xiij. ⁋ Fucatur, tingitur, colo ratur, Phycos enĩ græce latine color diciť. ⁋ Casia, de hac videto in Alexi. Phœnicia

CHRI. CINHIANT, Hiare est os aperire, Sed qa qui aliqđ admirantur, aut vehemẽter cupiũt. hiãtes, idest aperto ore id spectãt, inhiare cõ cupiscere dicimus. ⁋ Testudine, Testudines tantæ magnitudinis in indico mari sunt, vt singularum superficie habitabiles casas inte gant, Atq3 inter insulas ꝓsertim rubri maris his nauigant cymbis, cum libertate spiran/ di in summo enatent, ita desiccanť coria, vt mergi nequeant, Vnde facile capiunť. Tro/ glodytæ cornigeras habent, vt in lyra adne xis cornibus latis sed mollibus, quorũ in na tãdo remigio se adiuuãt. Chenelophagi po/ puli sunt q illis vescunť. Troglodytas aũt ad quos adnatant vt sacras adorãt. Testudinum putamina i laminas secare, lectosq3 & repo sitoria illis vestire, Carbilius pollio istituit. Deinde lignarii fabri, ex varietate colorũ qui in lignis sũt testudineũ illũ opus imitari cœ perũt. ⁋ Ephyrea, Corinthia Corinthus a co rintho Sisyphi filio Pri⁹ Ephyra noĩata fuit. Aiunt nõnulli. Eusebius aũt ponit hæc vba, Ephyra q̃ nũc Corinthus vocatur a Sisypho ꝯdita est anno mũdi. M M Mccccccccxcij. re/ gnãte Pelope a quo est Pelopõnesus vocata, & regnãte Athenis Erechtheo pandionis fi/ lio. ⁋ Ephyreia, soluiť diphthõgus vt fiet ver sus, nã ẽ ἐφύρειος græce. Dicebanť aũt vasa corinthia, qm incẽsa corintho fecit casus vt simul liquefactis auro argẽto & ære ex admi xtione illorũ colorũ pulchrius appareret me/ tallum. ⁋ Assyrio, Tyrio, nã Tyros phœni/ cis est q̃ ẽ in Assyria. ⁋ Veneno colo. eo qđ vestem ita ꝑcurrat, vt venenũ corpus. Nã lat i ni id venenũ vocant, qđ græci pharmachon careat ergo luxuriosis delitijs.

Hiare Inhiare

At secura quies, & nescia[a] fallere vita,
Diues opum variarum, at latis[b] ocia fundis,
Speluncæ[c], viuiq; lacus, at frigida[d] Tempe:
Mugitusq; boum, mollesq;[e] sub arbore somni.
Non absunt illic[f] saltus, ac lustra ferarum,
Et patiens operum, paruoq;[g] assueta iuuentus.
Sacra[h] deum, sanctiq; patres, extrema[i] per illos
Iustitia excedens terris vestigia fecit,
Me[k] vero primum dulces ante omnia Musæ,
Quarum[l] sacra fero ingenti percussus amore,
Accipiant, Coeliq;[m] vias, & sidera monstrent,

SERV. a NESCIA fallere vita, aut quia innocentes sunt, aut qa immobilis est status vitæ eorum. Vrbanorũ.n. fortuna aut insidijs, aut proscriptione variatur. b Latis ocia fundis, fundus dr̃ ab eo qđ rerum oium sit fundamentum. c Speluncæ viuiq; lacus, idem bona nãlia non sicut ĩ vrbibus laborare quæsita. vñ Iuuena. Et speluncas dissimiles his. d Frigida tẽpe, Tẽpe sũt pprie loca amœna Thessaliæ. abusiue cuiusuis loci amœnitas. e Mollesq; sub arbore sõni. μαλακοὶ δ᾽ ὑπὸ δενδρεσιν ὕπνοι. f Illic saltus & lustra ferarum. i. venatiões quæ penitus in vrbibus nõ sunt. Bñ aũt lustra ferarum, qa sunt in vrbibus lustra meretricum. g Paruoq; assueta. i. nõ vt vrbana, quæ est segnis & prodiga. h Sacra deus sanctiq; patres, duo dicit sacra deorum sancta apud illos sunt, sancti et parentes. i Extrema per illos iustitia excedens terris vestigia fecit, hoc & Aratus dicit iustitiã primo in vrbibus, postea tñ in agris fuisse, vbi eam inducit loquentes cur abscedat e terris. k Me vero primũ dulces ante oĩa musæ Accipiant, diu quæsitum est vtrum philosophiæ, an rusticitatis vita esset fœlicior, vnde nunc dicit primam esse philosophiam, post ipsam rusticam vitam. Suam aũt personam p quocũq; ponit, sicut paulo post, Rura mihi placeãt, mihi pro cuilibet posuit. sic in primo, Non illa quisq; me nocte per altum ire. In tertio, Ne mihi tunc molles sub diuo carpere somnos. & hoc est qđ dicit Hora. I arte poetica, Hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor. l Quarum sacra fero, poeta. n. quasi musarum sacerdos est. m Cœliq; vias, aut artes vt alibi, Inueni germanã viã, aut certe circulos, qbus sidera cõtinent.

ANTO. OCIA, voluptates. Fundis, ager quod videbatur pecudum ac pecuniæ esse fundamentum, fundus est dictus, aut q fundat quot annis multa Varro auctor. Tempe, loca amœna a cœli temperamẽto dicta, vt lib. primo th. inquit Lactan. Sunt aũt pprie loca in thessalia quinq; miliũm passuũ longitudine & ferme sex latitudine vltra visus hois attollentibus se dextra, leuaq; leniter cõuexis iugis intus sua luce viridante allabitur peneus qui inter ossam & olympum numerosa con ualle desinit. Pli. li. iiij. ca. ix. Frigida, ppter aqs & vmbras ait. Molles, iucũdi. saltus siluæ, qa dicit lustra ferarum per quæ venationes intelligit. Sacra deũ sanctiq; patres, figura syllepsis per genera dicẽdo. n. sancta & ptes sancti et sacra sancta itelligim. Sacrum aũt vo catur qcqd dedicatũ est dijs. Mac. li. i. sat. Iustitia. vide to ecloga. iiij. Me vo primũ præponit rusticæ vitæ philosophicã. Hinc illam optat ad quã si accedere nõ possit, rusticaq; degere vitã exoptat. Est aũt ordo. Vero sed primũ añ oĩa me dulces musæ accipiant &c. Cœliq; vias, motus & ves cursus. Vltimi cœli mot' ẽ, vt dñt astrologi sup duas axis extremitates, polum. s. arcticum & antarcticum, ab oriente per occidentem in orientẽ iterũ rediens, quem motũ æquinoctialis circulus per medium diuidit, & ẽ alter inferiorũ sphærarum motus p obliquum huic oppositus sup axes suos distãtes a primis. xxiij. gradus, & . xxxiij. minutis, sed primus oẽs alias sphæras secum impetu suo rapit intra diẽ & noctem circa terrã semel illis tñ contranitentibus, hunc aũt sim motum diuidit per medium zodiacus, sub quo quilibet septem planetarum sphæram habet propriam in qua proprio motu differtur contra cœli vltimi motum.

CHRI. SECVRA. q. &. n. Quibus rebus nihil est in vita iocundius. Viui lac. ad differentiã stagnorum, in quibus aquæ mortuæ dicunt. Frigida, voluptuosa, propter æstiuaq; refrigidationem. Tempe, sunt tempe amœna loca in Thessalia circa ripas Penei fluminis vt demonstrat Herodotus a quibus reliqua loca ruris amœna tempe denoiant. Tempe sũt neutri generis numeri pluralis, & græca declinatio τα τεμπη [illegible], sic dicimus certe. Et patiens operum, duo summopere optanda, & qđ corpus facile labores toleret aluus naturæ obediens paucis contentus sit. Sacra deum sanctiq; pa. & religionem colunt, & senectutem venerãtur. Quæ duo maxima putãda sunt. Me vo, primus proponit vitam contemplatiuam, quæ vnica est, deinde e vita actiua quæ multiplex, variaq; est & circa plurima versat; eligit vitam rusticanã tanq; oium reliquarum quietissimã.

Quis

¶ Quarũ sa. fero. Nam poetæ musarũ sacerdotes. ¶ Cœli vias, reuolutiones cœlorũ qui õĩũ spaci. xxiiij. horarũ ab oriente toti vertuntur. ¶ Sidera præter planetas reliquæ stellæ sunt in octaua sphæra, q̃ quamuis & ipsæ contra suũ cœlũ ferantur, tñ propter sũmam motus tarditatem immobiles dicuntur. Planetæ autem cum septem sint singuli singulis sphæris, & ipsi contra cœlum feruntur, disparili, tamen motu. Saturnus enim. xxx. annis spacium duodecim signorum peragit. Iuppiter duodecim. Mars duobus. Venus in singulis signis vigenos ac nouenos dies moratur. Mercurius in quolibet signo consumit dies. xxviij. ac horas sexdecim. Sol triginta. Luna duobus diebus & tribus horis & besse moratur in quolibet signo. Hinc cursum zodiaci pficit. xx. ac octo diebus. Stellæ vero q̃ in. viij. sphæra sunt pp illius immensam amplitudinẽ singulos gradus cœli centenis annis transeunt. Quapp cum cœlum ac in trecentos ac. lxvi. gradus diuidatur nõ ante. xxx. ac sex milia annorum totũ ipsum ambiunt. Hæc autem de quibus nunc quærit explicabuntur in primo libro æneidos.

Defectus[a] Solis varios[b], Lunæqꝫ[c] labores.
Vnde[d] tremor terris, qua[e] vi Maria alta tũescãt,
Obijcibus ruptis, rursusqꝫ in seipsa residunt,

SER. a. ¶ DEFFECT' solis varios, atqui vno modo tñ sol nobis desicere videt. s. quum prima luna e regione eius obstiterit radijs, & eos nobis fecerit non videri. Vñ varios accipimus defectus, nõ quia variatione cõtingunt, Nam q̃ vna est, vt diximus, sed quia vel varijs tpibus fiunt, vel varie, Nã interdũ duobus, interdũ quattuor, interdũ pluribus deficit. b ¶ Varios, sm epicurum q ait, nõ vnã causam pronunciandã, quia sol deficere videatur, sed varias potest. n. fieri vt extinguat, vt longius recedat, vt aliquod eũ corpus abscondat. c ¶ Lunæqꝫ labores, vel errores, quia non recta incedit, vel defectus, q contingunt lunæ, quoties terræ altitudo interueniens radijs solis eam illuminari nõ patitur, a quibus dicit lumẽ accipere. d ¶ Vnde tremor terris, variæ sunt opiniones, Nam alij dicũt ventum esse in cõcauis terræ, qui motus ẽt terrã mouet, Salu. Venti per caua terræ citati. Lucanus, Quærentem erumpere vẽtum Credidit. Alij aquam dicunt genitalem sub terris moueri, & eas simul concutere, vt vasa aquæ, vt dicit Lucretius, Alij σφογγῶδη ẽẽ terrã volunt, cuius pleruñqꝫ latẽtes ruinæ superposita vniuersa concutiunt. e ¶ Qua vi maria alta tumescãt Obijcibus ruptis, Alij sic accipiunt, q ruptis obijcibus. i. calpe & atlante montibus hispaniæ & mauritaniæ oceanus eruperit, & ista fecerit maria, qõ nõ procedit. Si. n. hoc esset, non diceret tumescant, sed tumuerunt quum eruperunt oceani maria, vñ æstuaria oceani accipimus, q per hispanias & gallias infinitum erũpit contẽpta lege riparũ, ad quas rursus recurrit. Cuius rei opinionis lucanus in primo cõmemorat dicens, Ventus ab extremo pelagus sic axe volutet. Destituatqꝫ ferens, an sidere mota secundo Tethyos vnda vagæ lunaribus æstuat horis, Flãmiger an titan vt alentes hauriat vndas, Erigat oceanum, fluctusqꝫ ad sidera tollit.

BRO. ¶ DEFFECTVS solis varios, lunæqꝫ labores, deficit Sol quum eius orbem subit luna & obstat radijs. Lunæ autem defectio fit, q̃a nõ suo lumine lucet, sꝫ eo qđ a sole accepit. quũ in vmbram terræ venit. Aestus aũt maris ad lunæ motũ, & rationem fiunt, sed lunæ sunt quinqꝫ, motus diurnus, mẽstruus, annotinus altitudinis. hi extremi ad mare ptinẽt. Terræ aũt tremoris tres cãæ sunt. Nã aut vẽtis inclusis exitũ q̃rentibus fundamenta quassant, vt ijs labefactis superiora ptinuantur, aut igni, quem inesse terræ ætna docet exusta concedunt, quũ eis sonus ipsorũ subsidit, Aut aquis id qđ sũstinẽt, delabi in liquorem patiuntur, sed cõsumptis terris latius constituuntur.

ANT. ¶ DEFFECTVS SOLIS varios, Quũ in plenilunio luna fuerit in capite vel cauda draconis sub ponto directe opposito soli in firmamento, tunc terra interponetur soli & lunæ, vnde quum luna lumen non habet nisi ab sole, deficit a lumine. Estqꝫ generalis eclipsis in omni terra si fuerit in capite vel cauda dracõis directe particularis vero eclipsis si fuerit prope vel infra metas determinatas eclipsi, semperqꝫ in plenilunio vel circa cõtingit eclipsis. Quum autem fuerit luna in capite vel cauda draconis vel prope metas supradictas, & in coniunctione cum sole, tunc lunæ corpus interponetur inter aspectum nostrum & corpus solare, vnde obumbrabit nobis claritatẽ solis, & ita sol patietur eclipsim, nõ quia deficiat lumine, sed deficit nobis interpositione lunæ inter aspectũ nostrum & solem. Eclipso aũt deficio significat, inde eclipsis, idest defectio. ¶ Defectus solis varios, Vario enim modo sol eclipsatur quod contingit propter diuersitatem respectus in diuersis climatibus. ¶ Lunæqꝫ labores, idest defectus. Iuuena. sat. vi. de mulieribus, Vna laboranti, poterit succurrere lunæ. ¶ Vnde tremor terris, Babyloniorum placita mot' terræ, hiatusqꝫ, & cætera oĩa vi siderum existimant fieri ventos in causa esse nõ

Solis Eclipsis

dubium reor inqt Pli.li.ij.c.lxxxi.Neqꝫ.n.vnq̃ intermiſcunt terræ niſi ſopito mari,cœlo/qꝫ adeo tranquillo vt volatus auiũ non pendeant ſubtracto oĩ ſpiritu qui vehit,nec vnq̃ niſi poſt ventos cõditos.ſ.in venas & cauernas eius occulto afflatu,neqꝫ aliud eſt in terra tremor q̃ in nube tonitruũ,nec hiatus aliud q̃ cũ fulmen erumpit incluſo ſpiritu luctãte,& ad libertatẽ exire nitente.Qua.vi.ma.al.t.Oceanus ſoli.teſte quẽ græci ſic nominant a celeri/tate ab occaſu ſolis irrumpens leuo latere Europam radit Affricã dextro,ſciſſiſqꝫ Calpe & Abila montibus quos dicunt colũnas Herculis Iter Mauros funditur & hiſpaniam.Et Pli.li.ij.inquit,ſed æſtus maris accedere & reciprocare maxime mirũ eſt pluribus quibus modis accidit.Verum cauſa in ſole,lunaqꝫ.Id autem Macro.etiam li.i.de.ſom.ſenſit,,ait enĩ Oceanus quoqꝫ in incremento ſuo hunc numerum tenet,nam primo naſcentis lunæ die fit copioſior ſolito minuitur pauliſper ſecundo,minoremqꝫ videt eum tertius q̃ ſecundus,& ita decreſcendo ad diem ſeptimum puenit.Rurſus octauus dies manet ſeptimo par,& nonus fit ſimilis ſexto decimus quinto,&.xi.fit.iiij.par.iij.quoqꝫ.xij.&.xiij.fit ſimilis.ij.xiiij.primo.Soli.item aut dubitatur etiã nũc quibus ex cauſis intumeſcat.Oceanus nec in obſcuro eſt,plura pro ingenijs differentium potiuſq̃ pro veritatis fide expreſſa.

oceanus

SER. a ❡QVID ob quam cauſam. b ❡Oceano pperẽt ſe tingere ſoles Hiberni, circuloꝝ hoc efficit rõ,vt etiaꝫ in æneide diximus. Tardis autẽ noctibus.i.æſtiuis noctibus tarde venientibus. c ❡ſin has ne poſſim.i.partes phyſicæ philoſophiæ ex qua ſunt illa q̃ dixit. d ❡Frigidus obſti/terit,ſm phyſicos dicit qui dicũt ſtultos ho/mines frigidioris eſſe ſanguinis ,prudentes ꝟo calidi.Vñ & ſenes in qbus friget & pue/ri in quibus needũ calet minus ſapiunt.

> Quid ᵃtm̃ Oceano ᵇproperent ſe tingere ſoles
> Hiberni, vel quæ tardis mora noctibus obſtet.
> Sin ᶜhas ne poſſim Naturæ accedere partes
> Frigidus ᵈobſtiterit circum præcordia ſanguis

creſcũt dies ſupra noctes,ꝗ q̃to circuli ſunt propinquiores tropico hyemali tanto magis decreſcũt dies.

PRO. ❡QVID tantum.o.p.ſ.t.ſ.Hiberni vel.q.t.m.n.obſtet,breuem diem facit quum octaua parte.maior eſt ea pars circuli,qua ſubiecta terris eſt brumalis & ſuperior eadem minor æquinoctialis circuitus.❡ſin has ne.p.n a.p.Fri.obſtiterit circum præcordia ſanguis,ſignificat ſanguine circum præcordia ducto animum Empedoclis ſententia.

ANTO. Dierum ac noctium Inæqualitas ❡QVID tm̃ ocea.Dierum & noctiũ inæq̃/litatis cã obliquitas eſt ſigniferi teſte Pli.l.ij.cũ pars æqua mũdi ſup ſuperqꝫ terras oĩbus fiat momẽtis,ſed quæ recta in exortu ſuo cõ ſurgunt ſigna longiore tractu tenẽt lucẽ,quæ ꝟo obliqua ocyori tranſeũt ſpacio.Alij ſic ĩ oĩbus circulis qui ſunt ab æquinoctiali vſq̃ ad tropicũ cãcri & in ipſo tropico cãcri maiorẽ arcus diei q̃ noctis.i.arcus ſuper hori/zontẽ q̃ ſub horizonte.Vnde toto tpe quo ſol mouet a principio arietis p cancrũ vſqꝫ ad finẽ virginis creſcũt dies ſupra noctes & tanto plus q̃to magis accedit ſol ad cancrũ & tanto minus quanto magis recedit.Econ uerſo aũt de diebus & noctibus dum ſol eſt in ſignis auſtralibus , in oĩbus alijs circulis quos ſol deſcribit inter æqnoctialẽ & tropicum capricorni maior eſt circulus ſub hori/zonte & minor ſupra,vñ arcus diei ẽ minor q̃ arcus noctis,& ſꝫ proportionẽ arcuũ de

❡Tardis no.tarde venientibus intelligit.n.p id dies æſtiuos q longi ſunt.❡Naturæ partes.i.naturales phiam.Sunt.n.phiæ tres partes,Moralis,Naturalis,& Rõnalis, Moralis eſt q̃ docet morum elimatã perfectionẽ.Naturalis q̃ de diuinis corporibus diſputat.Rõnalis ꝟo quũ in corporeis ſermo eſt quẽ mens ſola cõplectitur.Mac.ait l.ij.de.ſomn.Cum itaqꝫ Maro cœli vias & ſidera ſolis & lũæ defectus terraꝝ tremorẽ,& Oceãi æſtuariã dieꝝ & noctiũ longitudinẽ & breuitateꝫ complectitur , phyſicæ ſecreta cõmemorat.eſt aũt phia vt ſcribit Alcinous affectio ſapientiæ q̃ ſoluit ac reducit ad intelligibilia ,cõ uertitqꝫ nos ad ea q̃ ſunt ſm veritatem.Sapi entia aũt eſt ſcia humanaꝝ,diuinarumqꝫ rerũ cognitio.❡Frigidus ſan.Empedoclis ſententia loqtur.d.n.vt ſcri.Cice.li.i.Tuſcula.Animũ eſſe cenſebat cordi diffuſum ſanguinẽ.Calidus aũt ſanguis maiorẽ virtutẽ habet q̃ frigidus,vnde oĩs dextræ partes validiores ſunt & debiliores ſiniſtræ,qa has regit ca lor iecoris q eſt cõcretus ſanguis,hinc calo/ris domiciliũ eſt.Illæ ꝟo contagione frigidi lienis hebetant,lege Mac.li.vij.& Pli.xi.c.xlvi.ſcri,qđ cordi ineſt pcipuus calor,qꝗ ibi mens habitat.Tul.etiam in li.de na.deo.ait,ꝗ omne qđ eſt calidum & igneum cietur & alitur motu ſuo.Quod autem alit & creſcit motu quodã vertitur certo & æquabili,q q̃diu remanet in nobis tãdiu ſenſus & vita remanẽt,refrigerato aũt & extincto calore occidimus ipſi & extinguimur.❡Præcordia,exta homini ab inferiore viſceruꝫ parte ſeparãtur membranis q̃ præcordia appellãt cordi prætenduntur Pli.li.xi.

Partes Phiæ

ſapiẽtia

CINGLORIVS

CHRI. ¶ FRIGIDVS sanguis, ex frigido sanguine crassiores, hebetioresque spiritus efficiuntur. Ex huiuscemodi autem spiritu ingenium hebes, tardumque redditur, ergo frigidus sanguis tardum ingenium denotat.

Rura mihi, et rigui placeant in vallibus amnes.
Flumina amem, siluasque inglorius[a]. o vbi campi,
Sperchiusque[b]. et virginibus bacchata lacænis
Taygeta[c]. o qui me gelidis in vallibus Aemi[d]
Sistat. et ingenti ramorum protegat vmbra.
Fœlix[e] qui potuit rerum cognoscere causas,
Atque metus omneis. et inexorabile[f] fatum[g]
Subiecit[h] pedibus, strepitumque Acherontis[i] auari.

IER. a ¶ INGLORius, comparatione. s. philosophiæ, sic in æneide, Et mutas agitare inglorius artes, non quod nulla gloria medicina esset, sed quod minor quam diuinitatis, & augurandi, quæ ei obtulerat Apollo munera, vt Augurium, citharamque dabat celeresque sagittas. b ¶ Sperchius, fluuius thessaliæ. c ¶ Taygeta, mons laconum Libero & bacchis consecratus. d ¶ Aemi, montis thessaliæ, in quo et sunt tempe. e ¶ Fœlix qui potuit, repetitio est superioris coloris. Nam hoc dicit & rustici fœlices sunt, & qui tribuunt operam philosophiæ. f ¶ Inexorabile fatum, Alibi. fortuna omnipotens & ineluctabile fatum. g ¶ Subiecit, calcauit. h ¶ Fatum. i. ex fato venientia. i ¶ Acherontis auari, omnem mundum in mortem trahentis.

PRO. ¶ SPERCHIus, est thessaliæ flumen. ¶ Taygeta, laconicis, vbi venantur virgines. ¶ Lacenæ, Laconio. n. lacænas facit. Lacedæmon lacedæmonius. Laconicæ regio est. Lacedæmon oppidum spartæ dicitur, vnde spartanæ sunt eædem virgines.

ANTO. ¶ O VBI campi, optandi aduerbium. ¶ Sperchius, Thessaliæ fluuius, vt scribit Stra. li. ix. Solinus autem ca. x. scribit in sperchio promontorio, Orpheum sue sacrorum siue cantuum secreta agitasse. ¶ Taygeta, Taygetus vt Stra. docet li. viij. mons est Laconicæ quæ in Achaia est, Est autem mons sup mare non grandis admodum cæterum excelsus & erectus, Cui subijcitur sparta & amyclæ in regione mediterranea, vbi Apollinis templum. Liberi quoque patris delubrum, Non ab re igitur Lacænis virginibus bacchata, Maro ait. ¶ Lacænis. i. Laconicis, Nam teste et Probo, Laconica lacænas facit, est autem Lacon. g. m. lacæna vero. g. f. ¶ Aemi, Thraciæ mons est cuius excelsitas sex milia passuum continet, vasto iugo procumbens in pontum, vt Pli. li. iiij. ca. xij. scribit. De eodem li. i. fast. ait Oui. Et quicumque tuas accolit æme niues. Est fertilis Thracia inquit Pli. li. xvij. c. iiij. frugum rigore, & æstibus Affricæ & Ægypti. ¶ Sistat, representet, Cicero ad Atticum, Vt te ante calen. Januarias vbicumque erimus sistas. ¶ Rerum cognoscere causas, Commentator li. i. physicorum ait, Scientiarum quædam est perfecta, & illa est quæ fit per causam, quædam imperfecta, & est illa quæ est sine causa. ¶ Atque metus omneis, Cicero libro tertio officiorum scribit Magnitudinis animi & fortitudinis proprium esse, nil extimescere, omnia humana despicere nihil quod homini accidere possit intolerandum putare, & paulo inferius inquit fortitudinem esse dolorum, laborumque contemptionem. ¶ Inexorabile fatum. i. ex fato venientia. De fato autem lactius ecloga quarta videto. Item Maro li. sexto inquit, Desine fata deum flecti sperare precando. ¶ Acherontis auari, strepitum hoc est ipsam mortem, Qua mediante animæ immortalitas acquiritur, vt Cicero ait. strepitum autem dixit, propter alarum olum illuc tendentium tumultum. Vnde poeta li. sexto de hac eadem re ait, Aeneas miratus. n. motusque tumultu, Dic ait o virgo, quid vult concursus ad amnem, Quid ue petunt animæ, vel strepitum dixit, Quoniam ibidem de Acheronte inferno fluuio inquit, Nec ripas datur horrendas, Nec rauca fluenta Transportare prius quam sedibus ossa quierint. ¶ Acherontis, est Acheron fluuius in Calabria, in peninsula quadam iuxta Consentiam, a quo oppidani Acherontini, vt Plinius libro tertio scribit. Poetæ vero dicunt esse fluuium infernum cœno turbidum, & æstuantem. Strabo autem lib. octauo docet, Quod acheron amnis fluens perpylum Vrbem achaiæ alpheum intrat, acheronti quod propter inferni proprietatem inditum est vocabulum, quoniam ea in ora Cereris & Proserpinæ ac Plutonis templa magno in honore sunt. ¶ Auari, nam vt inquit Ouidius Serius aut citius sedem properamus ad vnam, omnis enim acheron cymba recepit in alteram ripam, nec satiatur vnque, Nam omnes auet.

Acheron

Acherontini

CHRI. ¶ SPERCHIus, Thessaliæ fluuius est cuius in faucibus thermopylarum sunt angustiæ. Huic si rediisset suas comas deuouerat Achilles, praeterfluit anticyram vrbem. ¶ Taygeta, Mons est inter Lacedæmonem & mare positus, Libero olim patri & Apollini sacer, Hinc poeta bacchata dixit. ¶ Aemi, Mons hic Thessaliam a Thracia diuidit, cuius in radicibus eam esse volunt amœnitatem, quæ græci tempe nominant. Ex cuius cacumine, quoniam excelsissimum est, adriaticum simul & euxinum mare cerni crediderunt. Qua fama impulsus Philippus demetrij filius, & Macedoniæ rex triduo non sine summa difficultate illum ascendit, sed nebulis omnia occupa

erant. Vñ re infecta discessit aris, tñ duabus Ioui & Apollini cõsecratis in horum radicib⁹ ex parte Thraciæ Tribali sunt, apud quos Oui. poeta exul vixit. ¶ Fœlixq. Nimirũ cum alius prima ac maxima pars sit hois, al aũt pfectio sit ipsa scientia fœlix erit; qui summam sit philosophiã assecutus, ex qua cũ nouerit excellentiã al sui & imortalitatẽ, & metu mortis & oibus quæ in sapientẽ nõ cadunt ptubatiõibus liberabit; & cũ cãs rerũ nouerit nihil tenebit post vitã aũt ɔtẽplatiuas accedet proxima vita rusticana q̃ in oibus partibus actiuæ vitæ plus ocij & quietis assequitur & minus a perturbationibus vexatur.

SER. a ¶ DEOS qui nouit agresteis q abstinet a ciuicis malis, & aut rura hitat, aut cũ suis numinibus rura õ scripsit.

> Fortunatus ᵉ ille, Deos ᵃ qui nouit agresteis.
> Panaq;, Siluanumq; senẽ, nymphasq; ᵇ sorores.
> Illum non populi ᶜ fasces, non purpura regum
> Flexit, ᵉ infidos ᵈ agitans discordia fratres,
> Aut coniurato ᵉ descendens Dacus ab Istro ᶠ.

& cõspirare se se in malum accipiuntur, quoties in patriam aut in principẽ cõiuratio fit aut qs conspiratio. Cõiuratio semper in alterius perniciẽ grassari solet. (Conspirate)

b ¶ Nymphasq; sorores, nõ Panis sorores, aut Siluani, sz iter se sorores, vt æternos fratres, iter se. s. c ¶ Nõ populi fasces. i. honores, q a pplo pstant. pprie aũt locutus ẽ, vt fasces populi regũ purpuram diceret. d ¶ Infidos agitãs discordia, discordiã posuit p auaritia, ab eo qð pcedit id qð sequitur. Infidos aũt frẽs iõ ait, q auaritiæ cã dissentiũt. e ¶ Aut ɔiurato descẽdens dacus ab istro, nõ eũ sollicitat cõiuratio barbaroꝝ. f ¶ Ister aũt fluui⁹ est scythiæ.

AMTO. ¶ DEOS agresteis, de ijs lib. j. Georgicoꝝ latis iam dictũ est. Quoꝝ etiã hic aliquos poeta nolat. ¶ Nouit, ille deos nouit agrestes, q optimũs est, hinc fortũati haberi pñt. ¶ Sorores, iter ipsas. s. ¶ Populi fasces, duodecim erant lictores, idest ministri, q cum fascibus virgarũ securim cuiq; cõsulum præferebãt. Vtq; ɔsulum isignia erant duodecim fasces, ita prætoꝝ ac præsidũ sex tñ. Lictor autem a ligando dictus, qð quom magistratus populi Romani virgis quẽpiam verberari iussissent eurarci⁹ & manus ligari, vinctriq; a viatore solita sũt. Isq; q ex collegio viatoꝝ officium

Lictores ligandi hẽret lictor sit appellatus, ita Valgius dixit de lictore, vt refert Gellius lib. decimo primo, capi. iij. Tyro aũt Ciceronis libertus lictorem vel a lmo vel a licio dictũ scripsit. Licio enim transuerso, qui magistratib⁹ præministrabant, cincti erant, vt inqt auctor idẽ Gellius. ¶ Populi fasces, populi ait, qm in quẽ populi suffragia, cõsularibus habitis comitiis, auspicijsq; rite peractis concurrebãt, Purpura ijs erat consul designatus. ¶ Purpura regum, Trabeam intelligit, erat enim toga ex purpurea & albo. Vir. libri septimo de Pico Rege, Paruaq; sedebat succinctus trabea. ¶ Flexit, mouit, sollicitauit. ¶ Infidos, alter enim alteri sublegit. ¶ Discordia, auaritiam intelligit. Coniurato actiue dixit, nõ passiue, vt ille

Coniurate. docet. Coniurato autem, qm eius populi ola quodammodo in Romanos coniurauerant vt Daci, Sarmatæ, Germani. Cõiurare autem

¶ Dacus, diuidũtur Daci a germanis Danobio, vt scribit Tacit⁹. Lucius Florus inqt, qð Daci montibus inhærent quotiesq; peretos gelu Danubius iunxerat ripas, discurrere solebãt, & vicina populari. Visum est Cæsari Augusto gẽtem aditu difficillimã submouere. Misso igitur Lentulo vltra vlteriorẽ reppulit Ripam citra præsidia ɔstituit, sic Tũc Dacia non victa, sz sũmota atq; dilata ẽ. Sarmatas quoq; per eundem Lentulum Danobio prohibuit; Quibus tanta barbaries est, vt pacem non intelligant. Germania quoq; magis turpiter amissa quã gloriose acquisita. Hæc ex Floro. Tranquillus ꝯo scribit Augustum germanos vltra albim summouisse, ex quibus Sueuos & Sycambros dedentes se traduxit in Galliam. ¶ Istro, ister vt Strabo ait libro. vij. oriẽ ab extremis Germaniæ partibus. superiores aũt fluminis partes in fontes, versus vsq; ad pcipitẽs eius decursus, quos cataractas nominant Danubiũ vocantq; maxime p Dacorum agrum delabunt, Alias vero inferiores vsq; in pontũ per Getas, Istrum vocitãt. Cæterum idem Dacorũ & Getarum sermo ẽ.

(Daci) (Danubius.) (Florus) (Ister)

CHRI. ¶ ILLVM non populi fasces; Reddit cãm quare fœliciores rusticani q̃ vrbani, Quoniam neq; ambitione laborant, neq; ciuilibus dissensionibus vexantur, non effœminantur delitijs non miserrimi fiunt auaritia. ¶ Fasces, consulatũ denotat. Consules enĩ duodecim ministri præibant, & singuli singulos fasciculos virgarum gerebant, in quibus inclusæ essent secures, & cũ de reo capitale sumendum supplicium erat minister illum ad palum ligabat, ex qua re lictor nuncupabat; Deinde virgis quæ in fasce erãt verberabat postremo securi capite percusso interficiebat, fasciculos Ergo illos fasces nominabant. ¶ Non purpura, semper Romæ fuit vsus purpuræ, vt ait Plini. sed Romulo in trabea, Tul. hostilio in toga prætexta & latiore clauo, Tempore Cornelij Nepotis violacea

Purpura

¶ Qua

purpura viguit, Deinde rubra Tarētina, Ide ꝯsole Cietrōne Diabapha tyria. ꝩ Dacus, populi isti in Thracia sūt bellicosi, q olim Bosos & Tauriscos superarūt. vt ait stra. sūt q credāt hāc regionē eā esse, q̃ hodie Volochia dr̄ vltra, citraq; histrū, & dr̄ itala, qm̄ italica vtat lingua.

Non res[a] Romanæ, perituraq; regna, neq; ille[b]
Aut doluit miserās inopem, aut inuidit habēti
Quos rami fructus, quos ipsa volentia rura
Sponte tulere sua, carpsit, nec ferrea[c] iura,
Insanumq;[d] forū, aut populi[e] tabularia vidit.
Sollicitant alii remis freta cæca[f], ruuntq;
In ferrum, penetrant[g] aulas, & limina[h] regum.
Hic petit excidiis vrbem, miserosq; poenates
Vt gemma[k] bibat, & Sarrano[l] dormiat ostro,
Condit opes alius, defossoq; incubat auro.

CNON RES romanæ peiturasq; regna regna barbaroꝝ. Nā dno dicit rusticū nec romanū īperiū mouet. i. ad ambitum cogit, nec barbaroꝝ regna peritura, Nō. n. romano maledixit īperio, lz ā alij dictū velint ex qualitate venire, q ols īperij magnitudo piculis subiacetē vti & Iuuenalis ait, Ad generū cereris sine cæde & sanguine pauci Descendunt reges, & sicca morte tyrāni. b ꝩ Neq; ille Aut doluit miserās inopē aut īuidit habenti, Cicero ī tusculanoꝝ quito libro hoc tractat, dicēs in quē cadit vna mentis ꝑturbatio posse in eū oēs cadere, sicut potest omni virtute pollet, cui virtus vnā cōtigerit. vnde nūc Virgilius voluit dare rustico misericordiā, ne ei daret etiā cæteras animi passiones, quas nouimus & a bonis & a malis venire rebus. A bonis opinatis duas, vnā ꝑsentis tēporis, vt gaudium, vnam futuri, vt spem. A malis similiter duas, vnā præsentis, vt dolorē. & vnā futuri, vt metum, quas passiones esse animi non dubiū est, vnde & ipse ait in sexto, Hinc metuūt, cupiuntq; dolent, gaudētq;. Salustius ēt in Catilinæ bello ait, Oēs hoies qui de reb' dubijs consultant, ab odio amicitia, ira atq; misericordia vacuos esse decet. Nam anim' haud facile verum prouidet vbi illa officiūt. Ergo aut ſm tractatū Ciceronis hoc dixit, aut quod absolutius est intelligamus ideo rusticum paupertatem non dolere, q eam malum esse non credit, sed munus deoꝝ. Lucanus de paupertate, Et munera nondum intellecta deum. Est & aliud qđ possumus accipere ideo rusticus nec bonis, nec malis alienis moueri, qa eius nō interest, quippe qui ab vrbibus est remotus. c ꝩ Nec ferea iura, dura, inexorabilia, immutabilia. d ꝩ Insanumq; forū, litigiosum. e ꝩ Populi tabularia, vbi actus publici continentur. significat autē tēplum saturni, in quo ærariū fuerat, & vbi reponebantur acta, quæ susceptis liberis faciebant parentes. Iuuenalis, Tollis. n. & titulis actoꝝ spargere gaudes Argumēta viri. f ꝩ Cæca freta, subito in tēpestates surgētia. g ꝩ Penetrant aulas. i. profitent satellitiū. h ꝩ Li

mina āt dicit interiorē familiaritatē. sic turn' Stirpem admisisse phrygiam, se limine pelli. i ꝩ Hic petit excidiis vrbem, incertū alienam an suā. k ꝩ Vt gēma bibat. i. gēmeo poculo, nō gemmato. l ꝩ Sarrāo ostro idest tyria purpura. quæ. n. nunc tyros dicitur, olim sarra vocabatur a pisce quodā q illic abundat, quē lingua sua sar. appellāt. Iuue. Aut pictæ sarrana ferentē ex humeris aulæa togæ.

CVT GEMma bibat & .s.d.o. Tyriam purpurā vult intelligi. sarranū ostrus. Tyron āt sarram appellatā. Home. docet, quem etiam Ennius sequitur auctorem, quum dicit, pœnos sarra oriundos.

CFERrea iu. dura, firma, imobilia. ꝩ Insanū clamosum. ꝩ Foꝝ locus dr̄ ī quo iudicia fieri solēt, vt scri. Festus. ꝩ Tabularia, loca vbi tabulæ. i. scripta publica & līæ ponunt græci grāmatophylaria appellāt. ꝩ Cæca freta, latentia, momēto. n. vertuntur, cum tranquilla esse videant. ꝩ Penetrāt aulas, varias, vrbanorum vota indicat, aliq. n. auaritia ducti nauigāt, aliq fastu colunt regia tecta, aliq militiā &c. ꝩ Aulas, aulæ græce, latine atriū. Aulos vero tibia. ꝩ Limia, īteriora. l. ꝩ Penates, domos. ꝩ Vt gēma bibāt, Martialis ēt ait. Gemmatū scythicis vt luceat ignib' aurꝝ Ah q̃ties digitos exuit iste calix. Iuue. sat. v. trāsfert ad pocula gēmas. Plin. Nec hoc fuit satis, turba gēmaꝝ potam'. & smaragdis texim' calices. Gēmæ aūt ꝑciosi lapides dnr̄ vt aiūt, q istar gūmi luceāt. ꝩ Sarrano. o. i. tyra purpura. Tyrus. n. sarra qn̄q; dcā est, vt Home. docet, quē ēt ennius seqtur auctorē, quum dicit pœnos sarra oriūdos, vt scri. probus. Tyri āt nobilitas ols ꝯchylio atq; purpura ꝯstat, vt Pli. l. v. c. xx. inqt. Stra. aūt li. xvi. ait, q post sidonē maxia atq; antiquissima phœnicū est Tirus, q̃ tota īsula est ꝯtinenti th̄ agere ꝯiungit, quā Alexander in obsidione ꝯgessit, apud Tyrum purpuraꝝ piscatus, hinc Tyria purpura optima olum perhibet. Distat, Tyrus a sidone nō plusq; ducētis stadijs, Post Tyrum est antiqua Tyrus. xxx. distans stadiis ostro purpura ex ostreis. n. piscibus ēt tigit, de qbus li. i. Geor.

PRO.
ANTO.
Tabularia
Grámatophilaria
Aulǽ
Aulos
Gēma
Sarrá
Tyrus

SER. a ¶ PLAVSVS hiantẽ p cuneos geminatus enim plebisq; patrũq; Corripuit, Ordo est, corripuit.n.hunc geminatus p cuneos plausus & plebis & patrũ. b ¶ Exilio volũtario scilicet pp auaritiã. c ¶ Sub alio sole, sub alio climate.

lior q̃ si diceres. ¶ Nec reqes.s.est vnquam. ¶ Quin.i.aut non annus, vt pomis exuberet aut &c. q sensus aliqualiter e cõueniret, pp verba Theophrasti iamiã seq̃ntia. Q̃d autem quin pro vt aliquando exponatur, Gellius et lib.xvi.ca.xiij. edocet, Sed pro vt nõ apud Marones libro tertio ibi. Hic tibi ne qua more fuerint dispendia tãti, Quin vatem insanes aspicias. ¶ Cerealis mergite culmi, manipulo triticei calami. ¶ Prouentuq; oneret sulcos, Theophrastus li.viij.inquit, ad incrementũ aũt, alimentumq; plurimũ quidẽ coeli tẽperies, atq; in totum anni conditio iuuat. imbribus enim serenitatibus opportune secutis omnia feracia, permultisq; foecunda redduntur, quam rem non perperã puerbio dr. ¶ Annus, fructificat nõ tellus. ¶ Vincat, rumpat, idem li. i. Geor. Ruperunt horrea messes.

d ¶ Hinc anni labor.i.ex agricltura habet totius anni substãtias. e ¶ Hinc pñam sustinet, Donatus villas intelligit, nõ re uera patriam. f ¶ Meritos iuuencos, laboris sui consortes. g ¶ Nec requies.i. nunq̃ põt rusticus omni ex parte destitui. h ¶ Cerealis mergite culmi. Manipulos spicarũ mergites dicimus.

Hic stupet attonitus rostris, hunc plausus[a] hiãtẽ
Per cuneos geminatus. n. plebisq; patrumq;
Corripuit, gaudent perfusi sanguine fratrum
Exilioq;[b] domos, & dulcia limina mutant.
Atq; alio[c] patriam quærunt sub sole iacentem.
Agricola incuruo terram dimouit aratro.
Hic[d] anni labor, hinc patriã[e] paruosq; nepotes
Sustinet, hic armẽta Boum, meritosq;[f] iuuẽcos.
Nec requies[g], quin aut pomis exuberet annus.
Aut foetu pecorum, aut cerealis[h] mergite culmi.
Prouentuq; oneret sulcos, atq; horrea vincat.

Quin

ANTO. Rostra

¶ ROSTRIS, erãt Rostra in foro locus ad palatinas radices, Vnde ad populũ loqui plurimũ cõsueuerant, & a rostris Nauiũ sic quoq; cognominata, ait.n. Liuius naues antiatũ partim in naualia subductæ, partim icensæ, rostrisq; earũ suggestum in foro extructũ adornari placuit. ¶ Hiantẽ, anhelantẽ certaminis labore & palma, est aũt ordo hunc hiantẽ corripuit.i.mouit, solicitauit, & plæbis patrũ, plausus.n.certe, sed vacat potius p cuneos geminatus.i.sæpe redditus, non.n.semel tñmodo plaudebat, sed iteratis vicibus Potes etiam exponere hiantẽ.i.honoris cupidũ, & referre ad graues viros q in theatris cũ plausu excipiebant, ignaui cũ sibilis. ¶ Cuneos cõsessus. ¶ Gaudẽt, alij.s. ¶ Exilio, parricidijs.n.exulare cogũtur. ¶ Sub alio sole, sub alia regione. ¶ Hinc, ex agricultura est. ¶ Anni labor, hoc est opera totius anni toto siquidem anno pro segete laborandũ est. Vnde & Ouidius li.i.met.ait, Sternunt segetes, & deplorata colonis. Vota iacent, longiq; perit labor irritus anni. ¶ Hinc, ex agricultura & labore totius anni ¶ Patriã, villã. ¶ Armẽta boũ meritosq; iuuẽcos, Varro.li.ij.c.v.ait. In bubulo genere ætatis gradus dñr quattuor, prima vitulorũ, secunda iuuencorũ, tertia boũ nouellorũ, quarta vetulorũ. Merito erga agricolã ipsum, iuuencus.n.dr, vt Varro docet ab iuuãdo, qa iam ad agrum colẽdum iuuare possit. Sustinet autem armẽta bouum & iuuencos ex agricultura serẽdo eruum, viciã medicam, & similia. ¶ Nec requies.s.est agricolæ. ¶ Quin, idest vt annus aut pomis exuberet, ¶ Aut foetu pecorũ &c. q sensus me

CHA. ¶ STVPET nam ex admiratione, ita penè suas vires amittunt sensus, vt corpore pariter ac animo torpescat. ¶ Plausus, nam plausus magnis viris dabatur in theatro, & a populo & a senatu. Hinc Horatius de mecœnate, Vile potabis modicis sabinum Cantharis græca, quod ego ipse testa conditum leui datus in theatro, cum tibi plausus Chare mecœnas eques. ¶ Cunei, in Theatro in quibus spectatores resident, ita diuiduntur, vt anguli trigonorum, qui currunt circum curuaturæ circinationes dirrigant ascensus ait. Vitru. & paulo infra idem. Hi autẽ qui sunt in immo, & dirigunt scalaria erunt numero.vij Reliqui.v.scænæ designabunt compositionem. Et vnus medius contra se valuas regias hẽre debet, & qui erũt dextra & sinistra Hospitaliorum designabũt compositionem. Extremi duo spectabũt itinera versuarum. ¶ Patriam, Nam cupiditate quæstus loca a solo Natali remotissima sibi patriaz facit. ¶ Alio sub sole, Vnus idemq; est sol, sed dicimus solem cadentem cum occidentalem & nascentem, cum orientalem plagam obtinet. ¶ Iacentem, quia terræ imas partes tenent inclementius, ergo iacentes comparatione aliorum elemẽtorum. Cum autem dixit, cãposq; iacentes, Dixit comparatione montium qui attolluntur e campis.

¶ SICYONIA

Venit hyems, teritur sicyonia[a] baccha trapetis[b].
Glande sues laeti redeunt, dant arbuta[c] siluae.
Et varios ponit foetus Autumnus, & alte
Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.
Interea pendet[d] dulces circum oscula nati.
Casta[e] pudicitiam seruat domus, vbera vaccae
Lactea demittunt, pinguesq; in gramine laeto
Inter se aduersis luctantur cornibus haedi.
Ipse dies agitat festos, fususq; per herbam
Ignis, vbi in medio, & socii cratera coronant:
Te libans lenae, vocat, pecorisq; magistris
Velocis iaculi certamina ponit in vlmo.
Corporaq; agresti[g] nudant praedura palaestra.
Hanc olim veteres vitam coluere Sabini.

SER. a SICYONIA bacca, oliua a ciuitate Laconiae sicyone, vbi abundat olea. b Trapetis, molis oliuaribus, & declinatur trapetum sicut templum. Terentianus, Quo super insidens trapeto signa gyris temperat, quod metrum aptum est oliuam terentibus. c Arbuta, poma siluestria. d Pendent circum oscula nati, idest non solum alijs rebus, sed etiam filiorum aspectu, & frequentia gaudent contra illud, Exilioq; domos, & dulcia limina mutant. e Casta pudicitiam domus, non vt in vrbibus impudica. f Ipse dies agitat, hic est suspendendum, & sic inferendum festos, Nam hoc dicit omnes dies sic habet, vt festos putes, Alij dicunt festos dies cum religione concelebrant. g Agresti palaestra, rustica luctatione. Palaestra autem dicta vel ἀπὸ τῆς πάλης, idest a luctatione vel ἀπὸ τοῦ μάλλειν, hoc est a motu vrnae. Nam ducti sorte luctantur.

PRO. TERITVR sicyonia bacca trapetis, sicyonia baccam oliuam dicit. Trapetum, torcularem olei.

ANTO. SICYONIA BACCA, oliuam dicit, vt etiam probus ait. Sicyon autem teste Plinio libro quarto, Achaiae oppi. fuit. Vtq; Strabo libro octauo inquit, Maximam agri Corinthij partem sicyonij possessam occupauere, praeterq; agrum sicyonium Asopus praefluit. Trapetis, mollis olearijs. trapeta autem a terendo dicta, nisi graecum est, Id Varro docet. Cato autem capitulo centesimo quadragesimoquinto. Trapetos, ait Varro vero libro primo capitulo quinquagesimoquinto, Trapetas. Autumnus dictus, quod tunc maxime augeantur hominum opes coactis agrorum fructibus, auctor Fe. Apricis, soli expositis, quasi apricis, idest sine frigore, phryce enim frigoris horror dicitur. Casta pudicitiam, Iuuenalis tamen saty. vi. ait, Iamq; eadem summis pariter, minimisq; libido. Nec melior pedibus silicem, quae conterit atrum. Quam quae longorum vehitur ceruice syrorum. Ipse, agricola scilicet. Agitat, saepe agit & celebrat. Te libans, legitur etiam in antiquis delibans. Lenae, videto libro secundo Georgicorum in principio. Magistris, pastoribus, magistrare enim est moderari, vt docet Festus, idest regere & gubernare. Palaestra, ludus & locus dicitur. pale lucta, paleo luctor, Palaestrion locus vbi palaestra exercetur. palaestes luctator. Palesma lucta certamen. Palaestrae, autem repertor Mercurius fuit, vt scribit Diodorus libro primo, quod Horatius, libro primo, ode decima etiam asserit. Hanc vitam rusticam & agrestem, de qua latius, ibi de laudibus agriculturae. Sabini veteres, sabini vt Quidam existimauere ab religione, & deorum cultu Seuini appellati. Velinos accolunt lacus roscidis collibus. Nar amnis, exhaurit illos sulphureis aquis. Infra Sabinos Latium est, ab latere picenum, a tergo, Vmbria, apoenini iugis sabinos vtrinq; vallantibus, Pli. auctor li. iij. ca. xiij. Sabinorum aut ager egregie Oliuetis & vinetis praeditus est, Glandesq; passim producit, maxime gregibus & armentis studens. Est autem gens antiquissima, de qua Strabo li. v. haec & plura.

magistrare

Palaestra

Sabini

CHRI. CASTA pu. pudicitia est ab iniuria turpium libidinum libera, castitas vero & ab ijs continens, & remota praeterea & religiosa munditia & puritas. Hanc olim, commendat auctoritate sabinorum, qui populi sanctissimi fuerunt, & antiquissimi. Nam vt ait Zenodo. troezenius, Vmbricae gentis indigenae habitauerunt circa agrum reatinum. Deinde pulsi a pelasgis in eam terram, vbi nunc sunt, venerunt, & pro vmbris sabini vocati sunt Cato autem vocatos esse sabinos a sabino sangui diui genitalis filio. Quod videtur & Virg. sequi, qui vbi ait, Italos paterq; sabinus, Varro aut scri. Virginem rheatinam, dum in Enyalij dei templo saltat furore diuino correptam in adytum dei irruisse. Ex eoq; concepisse Modium sabidum virum bello egregium, qui cures sabinorum vrbem condidit. Fuerunt aut sabini vt demonstrat Liui. austerioris disciplinae amatores.

Pudicitia

Castitas

Hác remus,[a] & frater, sic fortis[a] Hetruria creuit
Scilicet, & rerum facta est pulcherrima Roma
Septem quæ vna sibi muro circundedit arces.
Ante[b] etiam sceptrum Dictæi regis, & ante
Impia[c] quã cæsis gens est epulata iuuencis,
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat
Necdum etiam audierant inflari classica, necdum
Impositos duris crepitare incudibus enses.
Sed nos immensum spaciis cõfecimus æquor.
Et iam tempus[d] equum fumantia soluere colla.

SER.

a ¶SIC fortis hetruria creuit, iuxta historiã. Nam constat tuscos vsqȝ ad fretum siculum ola possedisse. b ¶Añ sceptrũ, idest anteq̃ regnaret iuppiter, qui est in dictæo cretæ mõte nutritus. c ¶Impia q̃ cæsis gens est, Arati est hoc, qui dicit maiores boues cõmedere nefas putasse, Iuuenalis, Nescierant primi gladios extundere fabri.
d ¶Ias tempus equum fumantia soluere colla, Allegorice hoc dicit debemus fatigato ingenio parcere, & finem facere carmini. Sane non est comparatio, sed translatio, sicut & in fine primi libri legimus. Et multi volũt ideo dixisse eũ hoc loco finem carmini in georgico se esse facturum, q duo sequentes libri pastorales sunt non georgici, vt etiam in prima huius carminum parte cõmemorauimus.

PRO.

¶DICTEO regi Ioui a Dicta monte Cretæ, in quo educatus creditur.

ANT.

¶HETRVRIA, Plin. libro tertio, capitulo sexto docet, quod primus Hetruriæ op. Luna portu nobile. Colonia luna a mari recedens, propiorqȝ Pisa. Hetruriæ autem fines ad Tybridis ripam, vt ait strabo. extẽditur. ¶Septem arces, Roma enim septem amplexa est montes, Capitolinum, Auentinum, Cœlium, Exquilinum, Viminalem, Quirinalem, Palatinum. Horum autem etymologiam Var. scribit, docetqȝ etiam q dies, septimontium nominatus est ab his septem montibus, in quibus sita est. ¶Dictæi regis, idest iouis, cuius templum erat in dicte monte Cretæ, qui mos ab Ida ad orientes solem mille abest stadijs, vt Stra. libro. x. scribit. In eo monte Iuppiter educatus creditur, vt ait Probus, Id autem Maro quoqȝ libro quarto Georgicorum asseruit, dicens, Dyctæo cœli regem pauere sub antro. successit demum saturno iuppiter argẽteo sæculo. ¶Ante, ante epanalepsis figura, idest replicatio. ¶Impia gens. Varro libro secundo capitulo quinto ait, de boue loquens, Hic socius hominus in rustico opere, & cæteris minister ab eo antiqui manus ita abstinere voluerũt, vt capite sanxerint. Siquis occidisset. Plinius autem libro sexto docet, q animal occidit, primus Hyperbius Martis filius, Prometheus bouẽ. ¶Aureus Saturnus, qui aurea ætate regnauit in Latio, vt supra etiam patuit Iani[a], agriculturãq̃ ibidẽ edocuit, de quo Maro li. octauo, sic primus ab æthereis venit saturn' ab oris, Arma iouis fugiens & cætera. Tu reliqua illic videto, aliqua etiam diximus ecloga quarta & ecloga sexta, quæ hic quoqȝ conueniunt. ¶Classica, tubarum sonitus ide nominatur, quia classes equitum ordines vocãt, qui maxie vtantur tubis, Prisci. auctor. Tubæ etiam classica appellãtur, vt hic. ¶inflari classica, Ouidius quoqȝ libro primo methamor ait de aureo sæculo, Non tuba directi, non æris cornua flexi, Non galeæ, nõ ensis erat, sine militis vsu Mollia securæ peragebant ocia gentes. ¶Cõfecimus æquor, idest absoluimus immensam materiam. Est enim Metaphora. i. translatio a currentibus equis ad suum scribendi tenorem. Fabi. libro octauo ostendit esse cum translatione Allegoriam, idest inuersionem, Vt aliud verbis aliud sensu ostendat. Erit autem sensus, quæ tractãda fuerant explicuimus, iam congruum est carmen finire.

Classica

CHRIS.

¶HANC remus & frater, Nam conditores vrbis Romanæ agriculturas in maximo haberi precio voluerunt. Vnde & consules & dictatores ex agro ad magistratus accipiendos accesebãtur. ¶Sic fortis hetruria creuit, Nam robur corporis ac laborum, difficultatumqȝ tolerantia vehementer ex opere rustico, aut acquiritur, aut a natura acceptum augetur. Hetruria autem nominat, quia Hetrusci toti Italiæ imperarunt, cuius rei indiciũ manifestum est, quod inferum mare ab illis Tyrrhenum superum a colonia illorũ adriaticum nominarunt. Magna ergo laus agriculturæ, qđ auctores habeat, & sanctissimos sabios, & fortissimos hetruscos, & maxios omnium Romanos, sed maior quod a saturno tanto deo adinuenta sit.

¶FINIS SECVNDI GEORGICON.

SER. TE QVOQ MAGNA Pales &c. Inuocat deam pabuli dicturus de animalibus, sicut de frumētis & de vitibus dicturus Cererem inuocauit & liberum, sane non est mirandum visum esse cum proœmio: sicut est visus in primo. Nam nunc aliud quodam modo inchoaturus est carmē pastorale, scilicet post completum georgicum. Deinde etiam si vnum sic scimus concessum esse scribētibus, vt iteratione proœmij legentum reficiant interdum laborem. Nam & Liuius frequenter innouat principia, vt incēsa a gallis vrbe, & cōpletis consulibus, & Cicero in verrinis, qui in frumentaria conciliauit auditorum animos, iteratione principij. Vt omnes qui alterum iudicāt & reliqua. b ſ Pales autem, vt diximus, Dea est pabuli, Quas alij Vestas, Alij matrem deum volunt, hanc autē Virgilius genere fœminino appellat, Alij inter quos Varro masculino, vt hic Pales huic sacra soluuntur .xii. calend. Maias die, quæ palilia vocatur. c ſ Ab amphryso, Amphrysus fluuius Thessaliæ, circa quem spoliatus Apollo diuinitate ob occisos cyclopas Admeto regi pauisse armēta dr, vnde cum nunc inuocat, q nomius vocat̄ vł απο της νομης. i. a pascuis, vel απο των νομων. i. a lege chordarum. d ſ Siluæ amnesq; lycæi, lycæum monté arcadiæ posuit, vel qa pecorosus ē, vel qa Pan illic est rusticū numen.

MODESTINI IVRISCONSVLTI IN TERTIVM GEORGICON ARGVMENTVM.

TE Q; PALES, & pastorum memorande per orbem.
Et pecorum cultus, & gramine pascua læta:
Queis habitent armēta locis, stabulent & agni,
Omnia diuino monstrauit carmine vates.

GEORGICON AD MECOENATEM LIBER TERTIVS.

TE QVOq; magna Pales[b], &
te memorande canemus.
Pastor ab Amphryso[c], vos
siluæ[d]. Amnesq; Lycæi,

PRO. TE QVOq; magna pales, & te.m.c. Pastor ab .a. vos .s.a. q.i. Pales dea ē pastorum, cuius diē sacrū appellāt parilia trāsposita lra l, q in suo loco est palilia poti⁹ diceretur, q dies natalis ē vrbis romæ, q a pastoribus est condita, huius autem cuius Deæ esset, etiam ritus declarat, Nam & ignē transiliunt accensis stramentis more agresti, ibi hunc diē colentes lacte libāt, q fructus ex pecore tollitur. ſ Amphryso, flumen ē thessaliæ, cuius regionem quandam molossi incolūt. Quorum rex fuit Admet⁹ Pheretis filius, cuius pecora & armēta Apollo pauit iussus seruiendi contumelia .x. ānis locare temeritates, qua cyclopas pdiderat, q fulmen fecerant, quia Iouis gnabat eo pcussum Asclepium, his ergo inuocat eum cū Pale. ſ Lycæus mons arcadiæ regionis, q pecorū præcipue est studiosa.

ANTO. CLAXO maior, Cicero de agricultura lo

quis sic ait. Nec eo, segetib' solũ & pratis & vineis & arbustis rẽs rusticæ lætæ sũt, si pomarijs et & hortis, tum pecudum pastu & apum examinibus, Floꝝ omnium varietate, itaq; nõ iniuria poeta fecisse videtur, si post segetes atq; vineta & arbusta, de pecudum pastu & apibus scripsit. ⸿ Te quoq;, sicut Cererẽ & Bacchũ cecinimus. ⸿ Pales, vt Naso & Festus aiunt. Dicebatur pastorum dea, Cuius festa parilia dicebantur, qđ pro partu pecoris eidẽ sacra fiebant, qui dies vt Probus ait, Dies Natalis est vrbis Romæ, quæ a pastoribus est condita, quo die & ignem transiliebant accensis stramẽtis more agresti, & lactes libabant, qui fructus ex pecore tollitur, de ijs autem late Ouidius lib. iiii. Fast. Pli. autem lib. xviij. cap. xxix. scribit, Romæ natalem fuisse. xi. cal. Maij. sic etiam Solinus ait. Ouid. tamen lib. iiij. Fast. xij. calẽ. Maij fuisse scribit. Sunt qui aliter scribant, demum quo die condita fuerit incertum putare debemus, cum etiam & quo tempore, & a quo minime constet. quod quidem late ostendit Dionysius lib. i. antiquitatum, vbi maximam refert varietatem. ⸿ Pastor, Appollinem intelligit, quomodo autem Admeti regis armenta apud Amphrysum Thessaliæ fluuium pauerit videto ecloga. v. Mac. eo. lib. i. sat. de diuisione dierum ait. Nomion apollona cognominauerunt, non ex officio pastorali, vt fabula, per quam fingitur Admeti regis pecora pauisse, sed quia sol pascit omnia, quæ terra progenerat, vnde non vnius generis, sed omnium pecorum pastor canitur. ⸿ Lycæi, arcadiæ montis, in quo delubrum Iouis Lycæi, quẽ pana volunt intelligi, vt etiam ante ostendimus, strabo autem lib. viij. scribit, in Arcadia fertilia fuisse pecori pascua, præsertim equis atq; asinis equarum suppositoribus. Parilia. Lycæus Pales

CHRI. ⸿ TE QVOq;, vt in frugibus inuocauit Cererem & in arboribus, Bacchum sicuti pabulis. Pale hæc dea pabuli est, puto eam esse quam Rheam nominant, quæ montanæ, lapidosæq; terræ vim continet, quæ pabulis abdicatur. Huic sacra. xi. cal. Maias faciebant, qua die postis in igne fœni manipulis ludibundi rustici saliebant. Hoc enim sacro lustrari putabant, de quibus Cice. ait in philip. Parilia, quæ nunc paliria mutatis litteris dicimus. Hoc die condita est Romana vrbs Romulo duo de viginti nato annos hora post secundam ante tertiam vt scripsit. L. Taructius mathematicus insignis, Ioue in piscibus, Saturno, Marte, Venere, Mercurio in Scorpione, Sole in Tauro, Luna in Libra constitutis. Ait soli. & obseruatum deinceps, ne qua hostia cæderetur parilibus, vt dies ille a sanguine purus esset. Refert autem sueto. ꝙ ex. S. C. decretum est, vt dies quo Caligula imperium sumpsit, parilia appellaretur, velut argumentum rursus conditæ vrbis. M. autem Varro ait, Parilia tam priuata sunt, ꝙ̃ publica. Est enim genus hilaritatis, & lusus apud rusticos, vt congestis cum fœno stipulis ignem magnum transeant, quod pales expiari sic credatur. ⸿ Pastor, Apollinem nomium intelligit, de quo serui. Cæterum Cice. in libro de natura deorum, quattuor scribit fuisse Apollines, Primum antiquissimum Vulcani filium custodem athenarum, alterum Corybantis filium natum in Creta, cuius de illa insula, cum Ioue fuisse certamen, traditur, Tertium Ioue tertio natum, & ex Latona qui ex hyperboreis delphos venerit. Quãuis Eusebius illũ antiquiorẽ describat, Quartũ in Arcadia quẽ Arcades, ꝙ illis leges posuit Nomionem appellarũt. Deinde pp nimiam seueritatem regno pulsus ad Admetũ Thessaliæ regem cõfugit, & iuxta amphrysum fluuium qbusdã populis imperauit, Creduntq; multi pastoriam exercuisse. Ob idq; pro pastoꝝ Deo fuisse cultum. ⸿ Amphryso, flumen est Thessaliæ, apđ quem Admeti armenta pauit. ⸿ Lycæi, Mons arcadiæ a lupis quibus abundat dictus. Palirie & Parilia. Apollõ Amphriso

SER. a ⸿ CÆTera quæ vacuas etc. m. omnia iã vulgata, idest fabulæ quæ delectationi eẽ poterant, & occupare mentes curis solutas iam descriptæ a multis in ore versant. b ⸿ Quis aut Eurysthea durus, Eurystheus rex fuit Græciæ Persei genus, qui Iunonis instinctu imperabat Herculi, vt varia monstra superaret, qbus posset perire. vñ eum durum appellauit, qui potuit ad cõplendum odium nouercale sufficere.

Cætera[a] quæ vacuas tenuissent carmina mẽtes.
Omnia iam vulgata quis[b] aut Eurysthea durũ?

PRO. ⸿ QVIS aut Eurysthea durum, Eurystheus fuit rex, quoius imperio Hercules intolerabilia stipendia sustinuit.

⸿ EVRYSTHEA durum, Eurystheus vt Euse. scribit, Fuit mycenar, Lacedæmoniorũq; rex, qui teste Diodo. libr. v. Herculi. xij. labores seu certamina pfica mandauit, propterea durum poeta dixit.

CHRI. ⸿ VACVAS, ociosas a curis cessãtes. Hor. Poscim' siqd vacui sub vmbra lusimus tecũ. Captat aũt attentionẽ, cũ demonstret nõ esse se de rebus tritis & vulgatis dictuꝝ, sed de insolitis atq; inusitatis. Ex qua et re beniuolentiam pcliat, cũ nõ fabulosa, sed fructuosa se dictuꝝ polliceat. Ipsa etiam veluti occupatione, qua fabulas nomina duo efficit. Nam & ipsis fabellis principium libri exornat, & illarum comparatione rem suam extollit.

⸿ AVT

SERV. a ¶ AVT, illaudati nescit busiridus aras, Busiris rex fuit ægypti, q quũ susceptos hospites imolaset, ab Hercule interẽptus est, quũ & eũ voluisset occidere, huius laudẽ scripsit Isocrates, vñ illaudati participiũ est p noie, vt sit illaudabilis, nõ q laudatus nõ sit, sed q laudari nõ meruit, vt est illud in. vij. Diues! inaccessos vbi solis filia lucos, p inaccessibiles, nõ quos nullus accessit, s3 ad quos accedere null' debeat. b ¶ Aras, in qbus ille hospites imolabat. c ¶ Cui nõ dictus hylas puer? cui aũt. i. a quo Horatius, scribentis Vario fortis & hostiũ, p a vario. Hylas aũt socius Herculis fuit, q aquatũ pfectus, rapt' est a niphis in mysia. d ¶ Latonia delos, isula in q̃ latona enixa est Apollinẽ & dianã, quã insulã añ vagã Apollo, vt in tertio legimus Mycone celsa, Gyaroq3 reuīxit, vbi fabulas eius plenius diximus, stabilẽ fecit. e ¶ Hippodameq3 græca q̃ in e exeunt, plerumq3 ipsum e in ia soluunt, vt, hippodame hippodamia, Penelope penelopia. Fabula talis ẽ, hippodame filia fuit Oenomai regis ciuitatum Elidis, & Pisæ, hic equos habuit velocissimos vtpote ventoꝝ flatu creatos. Qui pcos filiæ multos necauit, sub hac cõditione prouocatos ad curule certamẽ, vt aut victus traderet filiã, aut victos necaret. Quũ postea Pelopẽ amasset Hippodamia, corrupit Myrtilũ aurigã patris primi coitus pactione, q factis cæreis axibus quũ victore Pelope a puella promissum posceret pmium, ab eius marito est pcipitatus in mare, cui nomen iposuit. Nam ab eius noie myrtoũ dicit pelagus. f ¶ Humeroq3 pelops insignia eburno, Tãtalus pater pelopis volẽs deoꝝ tentare diuinitatem, eis suitatis filiũ suũ epulãdũ apposuit, a quo oẽs dij abstinuerunt excepta Cerere, q̃ brachium eius cõsumpsit, post ea dij petente Tantalo quũ voluisset eius filiũ reuocare ab inferis Ceres ei eburneũ brachiũ restituit. Quod iõ fingitur, q Ceres ipsa est terra, q̃ corpora vniuersa consumit ossa tantũ reseruans.

Aut[a] illaudati nescit Busiridis aras[b]?
Cui[c] non dictus Hylas puer? & latonia[d] Delos?
Hippodameq3[e] humeroq3[f] pelops isignis eburno

PRO. ¶ AVT il. n. b. aras. Busyris neptũi filius rex ægyptioꝝ fuit, aduenas ad aras imolare solitus, quẽ hercules iterfecit. ¶ Cui nõ. d. hylas p. e. t. d. hylas Theiodamãtis filius Dryopũ, regis, quoꝝ gẽs subiecta parnasso fuit, q p̄re iterfecto Herculẽ secutus, studio eius virtutis ardens, Quũ ex comitatu argonautarum in mysia hercules recessisset, ad materiã quærẽdã remi quem fractũ volebat reficere, & Hylas adhauriendam aquam ascanij fluminis vrnam extulisset, dum accedit ad ripam, ada

mat' a niphis est, pp hũc Hercules comites deseruit, nec secut' iasonẽ, vt refert Apollinius in argonautis eius fluminis nipha meliæ Euniceæ partus ẽ, & Apollonius refert in argonautis, μέσῃ δ' ἐνικάββαλε δίνῃ. ¶ Latonia delos, qa ibi peperit Apollinẽ & Dianã in ipsa palmæ & oleæ arbore.

ANTO. ¶ ILLAVDATI busi. a. legit etiã arces in antiqs. Mac. li. sat. vi. exponit, illaudati p illaudabilis. i. nunq̃ noiandi, nã laudare significat p̄sca lingua nominare, appellareq3. Strã. vo li. xvij. scrib. q nullus busiris nec rex fuit, nec tyrãnus i ægypto, vñ fabula ẽ, qđ de ipso dr̃, idẽ quoq3 diodo. ɔfirmauit, ait. n. li. ij. I Osiridis veluti frugũ ac fructuũ reptoris memoriã apud posteros imortalẽ, boues ruffos, qm videntr colore similes Typhoni, q Osiridẽ necauit imolari pmissum, hoiesq3 colore Typhonis antiqui reges ad sepulchrũ Osiridis sacrificio mactabãt, q ex eã pauci ruffi ægyptij reperiebantr, externi plures, hæc res materiã fabulãdi græcis dedit Busiridẽ hospites necasse, sed osiridis sepulchrũ ea crudelitate notatũ est. Li. tñ v. scri. q hercules busiridẽ ægyptioꝝ regẽ in ægypto mactatos aduenas ioui sacrificantẽ merito affecit supplicio. Euse. ait, q busiris Neptuni & libiæ Epaphi filiæ filius apud vicina Nilo loca tyrãnidẽ exercuit transeũtes hospites crudeli scelere iterficiens. ¶ Hylas puer, videto ecloga. vi. ¶ Latonia delos, quia ibi peperit Dianã & Apollinẽ, & tẽplũ hẽt. Sed ppterea in isula dñr nati (vt scri. Macr. li. i. sat) q ex mari nobis oriri videntr. Et hæc insula ideo Delos vocatr, quia ortus & quasi partus luminũ oĩa facit dela. i. aperte clarescere. Præterea delos manifestus dicitur. Deloo manifesto declaro. est aũt delos insula i mari ægeo sita vrbẽ hñs in plano positam, & Apollinis tẽplũ atq3 latonæ, q̃ ibi Dianam simul & Apollinẽ peperit, auctor Strabo. li. x. ¶ Hippodameq3, in pisa pelopõneñ ciuitate (vt Diod. li. v. edocet) Mars ex ægina Asopi filia genuit Oenomaum. Is vnicam filiã Hippodamiã appellauit, finem vitæ ab oraculo sciscitãte responsum est, tũc in fata illũ cessurũ, quũ filia nupsisset, decreuit igit filiã ppetua virginitate frui. Multis tãdẽ vxorem sibi illã postulantibus certamẽ pposuit, quo q victus esset iterficeret, victor virginẽ despõderet. Equoꝝ itaq3 instituit cursum a pisa ad arã Neptuni, quæ erat apud isthmũ corinthi. Cursus erat eiusmodi, Oenomaus arietẽ Ioui sacrificabat, q virginẽ postulabat, quattuor equoꝝ ferebatr curru, Oenomaus sacris pera

Laudare

Osiris

Delos

...lis cursu seqbat pcedente auriga Myrtilo, assecutu hasta q manu gestabat interficiebat, hoc pacto cu plures equo velocitate pemisset, Pelops Tatali filius visa hippodamia corrupto qz Myrtilo illius opa victoria vsus est pmus.n.ad ara Neptuni puenit, q ex re dolore actus oenomaus extimas aduenisse zna tps, sibi morte pscivit, pelops aut sumpta vxore hippodamia pisae regnu tenuit, haec ex Dio. ¶ Hippodame, dici pot bellicosa, Hippodamos.n.bellicosus dr, vel equo domitor. ¶ Hueroqz pelops, Ordo est, & pelops acer eqs, insignis eburno, quo pacto aut id euenerit tibi videto li.vi.met. Ser. aut fabula interpretatur.

SER. a ¶ ACER eqs. victor et oenomai. b ¶ Via ro. e ¶ Me quoqz i. sicut se alij sustul rut carmis merito. d ¶ Victor, effector, posita & voti, sic paulo post illi victor ego. e ¶ Volitar, laudare ab olbus.

Acer equis[a]: tetanda via[b] est, q me quoqz[c] possim
Tollere humo, victorqz[d] virum volitare[e] per ora
Primus[f] ego ipatria mecu, modo[g] vita supersit,
Aonio[h] rediens deducam vertice musas.
Primus idumaeas[i] referam tibi Mantua palmas
Et viridi in capo templu de marmore ponam,
Propter[k] aquam, tardis ingens vbi flexibus errat
Mincius, e tenera praetexit arundine ripas

Idumea. prim[9] Mantuanorus carmina scripsit. ¶ Idumeas pal.i.laude & glriam, palma.n.p victoria pmio ponitur, ex q laus redudat, de q palma videto li.ii. Geor. Idumaea at ps est siriae, test Pli.v.e.xiij. supraqz idumaea iudaea loge, lateqz fundit. Dixit at idumaeas palmas, qm ibi copia maxima e, no q alibi et no fuerit: Ptolome[9] li.v. scri. Idumaea regione tota ce ab occasu iordanis fluuij in palaestina syriae

f ¶ Primus ego in patria, id primus q ante illu nullus mantuano poeta fuit, Aut qa nullus ide talis emersit g ¶ Modo, tmmodo. h ¶ Aonio vertice, boeotio. Aonia ipsa est boeotia, in qua est mons helico musis dicatus. i ¶ Idumaeas palmas abudantes, qles sunt, & quantae apud Idume ciuitate phoenicis. Lucanus, Et arbusto palmarus dives Idume. k ¶ Propter aqua.i.iuxta aqua & viridi in campo, hic est capus, de quo ait, & quale infoelix amisit mantua campum.

PRO ¶ PRImus ego in pria.m.m.u.s. AONIO.r.d.u.m. Prim[9] idumaeas.r.t.m.p. Terra q nuc boeotia vocatur, habuerut an hiantes, Leges Temices, Phoenices, Aoes. Vn adhuc aonia dr. Est at in ea helico mos sacer musis, in cuius vortice musis fons expssus dr vngula pegasi, Que alij aganippe, alij hippocrenen vocat. In le g se deducturu musas dicit, qa post mantuano carmina scripserit. Idumaeas aut palmas ab idumaeo gete.i.iudaeo, q regio est in syria palaestina. Locu aut huc dixit, q no ibi tm sint palmae, sed pcipue. ¶ Vbi flexilis errat mincius, Mincius flumen ex Benaco lacu fluens, pterit Matuam.

ANT. ¶ VICTor, voti copos. ¶ Viru volitar p ora, ait Pli. iunior li.vi.epi.ad Tacitu Eqde beatos puto, qbus deo munere datu e, aut facere scribeda, aut scribere legenda, beatissimos puto qbus vtrunqz. ¶ Aonio vtice, in aonia boeotiae pte mos est Helico phocidi affinis, ex aqlonis ptibus no pcul a parnasso distas, q in phocide e. Parnasso aemulus est & altitudine & circuitu, vterqz.n. niuib[9] pulsat & rupes ambou saxea e, hoc at i loco e psecrata Musis aedes, fonsqz Caballin[9], & Libethridu spelunca nipnap auctor e Stra.li.ix. Vtqz Probus ait, fons ille expssus dr vngula pegasi, Quem alij aganippem, alij Hippocrene vocat, Ide ergo se deducturu secu musas ait, q

pulcia. Stra.li.vi.scri.i hierico capo palmetu e spacio stadio centu & totu irriguu, & habitationib[9] plenu, vbi & regia, est et Balsami viridariu, Pli. quoqz li.v.c.xv.scri. hiericunte palmetis psita, fontibus irrigua, pptrea igir Idumeas palmas Maro ait. Hiericus n.oppidu in iudaea e palaestinae quoqz regione, sicuti idumaea, est ite iudaea ab occasu iordanis fluuij, sicuti & idumaea, vt ondit Ptolemeus li.v. & Pli. ait li.et.v. q supra idumaea, iudaea loge, lateqz fundir, g ob hiericuntis capu idumaeas palmas ait, est.n. ppinqtas eis. ¶ Propter, ppe. ¶ Mici[9], qa Matua pterfluit.

CHRI. ¶ TENtada.u. Aliq nous & no vsitata tritaqz pagedu. ¶ Tollere.h. Na humi spere dnr. quoru & fama obscura e, & scripta sunt ignobilia, sicut cotra erigi ad astra dnr, quou fama scriptaqz celeberrima sunt. Vn i superiorib[9] Daphni ad astra ferem[9]. Et Hor. Multa dyrceum leuat aura cygnum. ¶ Idumaeas, iudeae ex trra occidetalia casio pxima idumaei tenet, vt lac[9] idumaei nabathei sunt, q orta seditione ide egressi ac iudaeis iheretes eisde legib[9] coicauerut, ait Stra. aut mox idumaea icipit, & palaestina ab emersu syrbonis lacus. hero. casio moti applicuit. ¶ Palmas, iudea palmis inclyta e. st i Europa, vulgoqz i italia, si sterilis. Ferut i maritimis hispaniae fructu verus imite, dulce in Affrica, si cito euanescente, i oriete vla ex ijs & i aliqb[9] pais. ¶ De ma. la[9] ma mici[9], Ex Benaco lacu fluit. ¶ Micius, q Matua vsqz labit, ibi i circuitu vrbis altero lacu fco breui cursu in padu deuenit, de se q de tenuis, si ibribus adeo auget, vt nullus ta exiguo cursu tm accipiat incrementi.

¶ IN MEDIO

In medio^a mihi Cæsar erit. templumq; tenebit.
Illi victor ego, & tyrio^b conspectus in ostro
Centū^c quadriiugos agitabo ad flumina currus.
Cūcta^d mihi Alpheū liquēs, lucosq; ^e Molorchi

SERV. a ¶ IN MEDIO mihi cæsar erit tēplūq; tenebit. i. tēplū ipsi dabo, & verbo vsus ē pontificali. Nā qui tēplum dicabat postem tenēs, dare se dicebat numini, qđ ab illo necesse fuerat iā teneri, & ab hūano iure discedere, Qđ aūt dicit in medio eius tēplum fore significat. Nā ei semp sacratus numini locus est, cuius simulacrum in medio cōstituit. Alia enī ad ornatū tm̄ ptinēt. b ¶ Tyrio cōspectus in ostro, ī habitu pōtificis, cuius se offm̄ dicit in tēpli cōsecratione sumpturū. c ¶ Centū quadriiugos .i. vnius diei exhibebō circēses ludos, qa vt Varro dicit in libris đ rebus populi romani, olī. xxv. missi exhibebant, sed vigesimus quintus dicebat ærarius, eo qđ de collatiōe populi exhibebat, q desijt esse, postq; cōferēdæ pecuniæ est cōsuetudo sublata, vnde hodieq; permansit vt vltimus missus appellaret ærarius, ergo centū currus ſm antiqtatē dixit sicut ēt ad flumina. Olim enī in littore fluminis circenses agitabant ī altero latere positis gladijs, vt ab vtraq; parte esset ignauiæ psens periculū, vñ & circēses dicti sunt q exhibebant in circuitu ensib' positis, ls alij a circūeundo dicāt circenses vocari. d ¶ Cuncta mihi alpheū linquēs, mihi, idest ad honorē meū, & hoc dicit ex alijs agonib' ad me certatura græcorū multitudo cōueniet, p alphæū aūt Iouis olympici agonē significat. Nā alphæus fluuius ē Elidis q̄ ciuitas iuxta pisam est, in q̄ colit olympi' Iuppiter. e ¶ Lucosq; molorchi. i. siluā Nemeam, in q̄ celebrat agon ī honorem Archemori cuiusdā pastoris. Molorchus āt pastor fuit, q Herculē veniētē ad occidēdū nemeæū leonē suscepit hospitio. Eos aūt ludos accipimus p Alpheū qui olympiaci dicuntur, p lucos Molorchi eos qui nemæa vocantur.

PRO. ¶ CVNCTA mihi alpheum .l.l.q;. molorchi Cursibus, &. c. d. g. cæstu. Eos significat ludos, qui in achaia celebrantur quinto quoq; anno, & appellant olympia, & eos qui in arcadia, & ꝗđr nemea. Alpheus enim flumē est achaiæ, iuxta quem Elis oppidum, extra qđ olympij Iouis templum ibi celebrant quinquēnalia certamina gymnica, Lucos Molorchi nemeā dicit, Molorchus fuit Herculis hospes, apud quem is diuersatus est, quum proficisceretur ad leonem nemeæum necandum, Qui quum immolaturus esset vnicum arietem, quem habebat. vt Herculem liberalius acciperet, Impetrauit ab eo Hercules, vt eum seruaret immolaturus vel victori, tanq̄ deo vel victo & interfecto leone, quasi solutus esset, vel odio Iunonis ne ei cœlestes honores contingerent, vel fatigatus experrectus mira celeritate damnum correxit. Sumptaq; picea corona qua honorant, qui in nemea vincunt, superuenit. Itaq; & molorcho paranti sacrificius manibus, vbi & aries immolatus erat. Inde nemea instituta sunt. postea Archemori manib' sunt renouata a septem viris, quī thebas petebant. Sed molorchi mentio est apud Callimachum in ætion libris.

ANTO. ¶ TENEBIT, seruabit, custodiet. ¶ Victor, voti compos. ¶ Tyrio, ostro, vide in fine li. ij. geor. ¶ Ostro, id ait, quoniam prætor præsidebat ludis circensibus habitu triūphali, cuius ēt Iuuenalis satyra. x. Inuit, ibi scilȝ, Quid si vidisset prætorem &c. ¶ Quadriiugos, habētes q̄tuor equos iugo, pollicet aūt curules ludos augusto. ¶ Agitabo, sæpe agā. Alpheū, de alpheo & olympicis ludis videto lib. i. geor. ibi Eliadū palmas epiros equarū. ¶ Lucosq; mo. eos ludos ītelligit auctore Probo, qui in archadia celebrabant, dicebantq; Nemeæa. ¶ Molorchus. n. fuit Herculis hospes qū pficisceret ad leonē Nemeæū necādū, quo qdē necato Nemeæa īstituta sūt, postea archemori mādb' sūt renouata a septē viris q thebas petebāt. ¶ Molorc. āt mētionē apđ callimachū.

CHRI. ¶ CIRCENSES, ait Pli. ī plebeis circēsibus excusso auriga equos ita vt si staret ī capitolium cucurrisse, sedēq; ter lustrasse. Sed de huiuscemodi ludis plura dicemus ī æne. de raptu sabinarū. ¶ Molorchus, hic pastor fuit in silua Nemeæa, & Hercu. ad nemeæū leonem occidendum missus hospitio suscepit, erant aūt quatuor pcipua apud græcos ludorū gn̄a q̄uis essent, & alia prima olympia in honorem Pelopis, quorum corona ex oleastro esset, agebantur in arcadia, inter Pisam elidēq; vrbes, finito q̄rto quoq; anno, & icipiēte. v. hos ludos consecrauit Her. Ioui in honorē, vt ait Lactā. pelopis eius consanguinei, Nā & Alcmena, quæ Hercules peperit, fuit filia Lysidices quæ ex pelope & hippodamia orta est, tāta aūt in auctoritate fuerūt apud græcos, vt etiā in sūmis bellorū piculis huiuscemodi celebratio non desereret. Nam & cum vexaret Xerses græciā, tñ vt refert Hero. nō sūt īter missi. Deniq; tēpora per olympiadas enumerabant. Fuit aūt prima olympias teste Affricano, q Euse. quoq; affirmat regnāte in Hierusalem Iohathā anno mundi. xxiiij. supra q̄tuor milia ac q̄dringentos. Solinus tñ ait, Olympicū certamē qđ Hercules ī honorē

nemea

Quatuor genera ludorum

pelópis attaui materni ediderat Itermissus Iphitus filius eius instaurauit post excidiũ troiæ cccclviij. anno. Ergo ab Iphito numeraẽ olympias prla s; genus ludoꝝ Pythia erãt in honoré Apollinis, in q̃bus laurea corona victores donabãẽ, erat hic honos Apollini, pp interfectũ Pythoné, de q̃ plurima refert Macro. post hæc Isthmia ĩ honoré Palæmonis apõ Corinthũ celebranẽ in isthmo, quoꝝ corona e pinu est. Palæmon aũt portuũ deus est, ac latine portunus nolatur. Quartũ gen᷒ Nemea dixerũt in honoré Opheltæ Lycurgi filij. q in bello thebano, vt est in sexto Statij serpentis ictu, dũ ab hypsipile in herba relictus est perijt ppterea q̃ puer Archemorus est dictus, q̃si fati, mortisq; principiũ, qa primus ex græcis perijt ab aduersis ptibus, hæc ergo q̃tuor ludoꝝ gñã apud græcos celebratissima erãt, q̃uis essent & alia. Nã in attica celebrabanẽ Panathenæa, Herculea, Eleusinia, quoꝝ pmiũ erat æneus Clypeus, apud Argos agebanẽ Iunonia, quæ dicebanẽ Hecatombea, ĩ Arcadia celebrabanẽ Lycæa Ioui Lycæo, vbi victores vasis æneis honorabantẽ. apud Thebanos erãt Herculea & Iolẽa, & Victori tripos erat ex ære, ĩ Boetia plures erãt ludi, nã apud Thespiẽses erãt cupidini dedicati ludi, Apud Platæenses libertati, Oropi, Amphiarao, in Aegina Aeaco. Pallenæ vo, q̃ ĩ Achaia ẽ agebanẽ Theoxenia & Mercura, qb᷒ præmiũ erat vestis quã Χλαῖναν dicunt.

SERV. a ¶CRVdo, duro, vt seu crudo fidit pugnas cõmittere cæstu. b ¶Tonsæ oliuæ, minutis folijs cõpositæ, vt Tonsisq; ferunt mãtilia villis. habitu se autẽ

Cursibus, & crudo[a] decernet Græcia cæstu
Ipse caput tonsæ[b] folijs ornatus Oliuæ[c]
Dona feram iam nunc solẽneis ducere põpas.
Ad delubra[d] iuuat[e], cæsosq;[f] videre iuuencos.
Vel scæna[g] vt versus discedat frontibus, vtq;
Purpurea[h] intexti tollant Aulæa Britanni

pulo ostendãt. Britannos aũt pro qualibet gẽte dixit.

ANTO. ¶CRVdo cæstu, ludo cæstuũ video poetam lib. v. æneı. Cæstus aũt a cædẽdo dr̃. ¶Ipse,

coronam tonsilẽ dicit. vt Cicero cũ saltatrice. c ¶Tonsa. i. cõposita. d ¶Delubra, deoꝝ tẽpla. e ¶Iuuat delectat. f ¶Cæsos iuuencos, ĩmolatos in sacrificius. g ¶Vel scæna vt versis, apud maiores theatri gradus tantũ fuerunt. Nã scæna de lignis ad tp̃s fiebat, vñ hodieq; cõsuetudo pmanẽt, vt cõponanẽ pegmata ad ludoꝝ theatraliũ editoribus. Scæna aũt quæ fiebat aut versilis erat, aut ductilis, Versilis tũc erat, quũ subito tota machinis q̃busdã vertebaẽ, & aliã picturæ faciẽ ostẽdebat Ductilis tunc cũ tractis tabulatis hac atq; illac spẽs picturæ nudabaẽ interior. vñ perite vtrũq; tetigit, dicẽs Versis discedat frontib᷒ singula singulis cõplectens sermonibus, Q̃ Varro & Suetonius cõmemorãt. h ¶Purpurea ĩtexti tollant, hoc s̃m historiã est locutus. Nã Augustus postq̃ vicit britanniã plurimos de captiuis quos adduxerat, donauit ad officia theatralia. Dedit etiã aulæa. i. vela inimica, in quibus depinxerat victorias suas, & quemadmodum britãni ab eo donati eadem portarent vela, quæ re vera portare cõsueuerant. quã rem mira expressit ambiguitate, dicens intexti tollant, Nã in velis ipsi erãt picti, qui ea portabũt. Aulæa aũt dicta sunt ab aula Attali regis, in qua primũ inuenta sunt vela ingentia, postq̃ is populum romanum scripsit hæredem.

PRO. ¶PVRPVREA. i. t. a. britanni, Plerũq; Ludis impatoris, quas pxime gẽtis deuicit, eaꝝ habitum & figuram aulæis intexunt, quo sæpius redintegreẽ memoria virtutis, quam po

ego Maro. ¶Ornatus, p victoriã. s. folijs oliuæ scribit Hero. li. viij. olympici certaminis fuisse pmiũ cõpositũ oleaginã coronã q̃ donarenẽ. nõ. n. pecuniaꝝ certamẽ agitabãt, s; virtutis Pli. itẽ li. xv. ca. iiij. ait, Oleæ honorẽ romana maiestas magnũ pbuit turmas eq̃tũ Idibus Iulijs ex ea coronãdo. Itẽ minoribus triũphis ouãtes, athenæ quoq; victores olea coronãt. Græci vo oleastro olympiæ. ¶Põpas, dr̃ pompa multitudo ipsa ad sacra collecta, & quæ triũphum sequiẽ, quæ itẽ ad funus pergit, vox græca est. ¶Delubra, tẽpla, de q̃bus Ser. li. ij. ænei. & nos latius ppe, fines lib. iiij. geor. ¶Scæna, id dr̃ tentoriũ tabernaculum, scenoo. n. habito cõtubernor pono tẽtoriũ. Scenoma habitaculũ. Scia vmbra, scæna aũt Cassiodoro teste ab rusticis primũ inumbratiõis cã compta fuit, vbi prius carmina sũt cõdita sũt, hincq; a nõnullis tabernaculũ tractũ fuit. Verũtñ postq̃ in vrbẽ deducta fuit scæna, redactũ est nomẽ ad eã theatri partẽ, quæ ab vno eius cornu ad alteꝝ, cũ cooptura dicebaẽ, fiebat. n. theatrũ in hemycicli formã. Ser. aũt sic ait, apud maiores theatri gradus tm̃ fuerunt, nã scæna de lignis ad tp̃s fiebat, vñ hodieq; cõsuetudo pmãẽt, vt cõponanẽ pegmata a ludoꝝ theatraliũ editoribus. Scæna aũt quæ fiebat aut versilis erat, aut ductilis Versilis, tunc erat quum subito tota machinis q̃busdam vertebaẽ, & aliam picturæ partem ostẽdebat. Ductilis tunc quum tractis tabulatis hac atq; illac spẽs picturæ nudabatur ĩterior, Vnde pite vtrũq; tetigit, dicẽs versis discedat

Scæna

discedat frontib⁹, angula singulis ꝯplectēs sermonib⁹, q̄ Var. & Iuu. cōmemorāt. Vitruui⁹ aūt li. v. ponit tria scænarū genera. ſ Aulæa, picta velamēta, aulæis victarum gentiū plerūq; habitū, & figurā intexebāt, quo sæpi⁹ redintegraret memoria virtutis, quā populo ostēdebant. Britanos aūt p q̄liber gente dixit, hæc ait Probus. Q̄ d aūt ait Seruius augustū vicisse Britāniam, adduxisseq; plurimos captiuos, secus est, nā Iulius Cæsar id egit vti iā ostendam. Stra. britānica. lib. iiij. scribit, de diuo Cæsare narrans sic. Duabus aūt victorijs ꝯtra Britānos re bn̄ gesta cū duos tm̄ militum ordines trāiecisset, acceptis obsidib⁹ magnū seruoꝝ numeꝝ, ingentēq; prædā reportauit, hoc tm̄ tpe quidā eius loci pricipes legatiōibus & obseruātijs augusti Cæsaris amicitiā ꝯparātes in Capitolio dona deis obtulerūt, & vniuersam fere insulā ꝯ omnis ꝓpriam, familiarēq; instruxerūt, hæc ille Plutar. et scri. Iuli. Cæ. ex cōtinenti galliæ in Britāniam bis adnauigasse, maioraq; hostib⁹ dāna q̄ suis emolumēta contulisse ob regionis inopiam, at qualē aīo cōceperat bello finē īposuisse, acceptis aūt a rege obsidib⁹, & tributis īperatis ex insula remeasse, hæc fere omnia cū Strabone conueniunt, Itaq; vt dixi q̄d Seruius augusto tribuit, diui Cæsaris fuit. ſ Britāni, videto in Tityro de Britānia. Aulæa

a ſ SOLIDO elephanto, ex ebore integro, non sectili. b ſ Gangaridū faciā, Gangaridæ populi sunt īter indos & assyrios habitantes circa Gangē fluuiū, vnde etiā Gāgaridæ

> In foribus pugnā ex auro, solidoq; ᵃElephanto
> Gangaridum ᵇfaciā, victorisq; arma Quirini.
> Atq; hic vndantē ᶜbello, magnumq; ᵈ fluentē
> Nilum, ac naualiᵉ surgenteis ære columnas.
> Addā vrbes Asiæ domitas, pulsumq; Niphatēᶠ
> Fidentemq; ᵍfuga Parthū, versisq; sagittis.
> Et duo raptaʰ manu diuersoⁱ ex hoste trophæa;
> Bisq; triumphatas vtroq; a littore gentes,

tunc. n. melius iaculant sagittas. h ſ Rapta māu trophæa, raptis & sine labore quæsita. i ſ Diuerso ex hoste. i. oriētis & occidētis accipimus, vñ & ab vtroq; littore, orientis pp

dicti sunt, hos vicit Augustus, vñ et Imbellē auertis romanis arcib⁹ indū Gāgaridū āt p gāgaridaꝝ dixit, qa hic gangarida facit. Q̄d aūt ait Victoris arma qrini, nō est ꝯrius, Nā vt etiā in primo æneidos diximus, Suetoni⁹ Tranqllus hoc de augusto cōmemorat, quodā tpe tres ptes populi cōsentiēte senatu obtulisse ei tria noīa Quirini, Augusti, Cæsaris Ille ne vnum eligendo alias offenderet partes, primo Quirinus est dictus, inde Cæsar, post ī noīe Augusti pmansit, vñ eū Virgilius oībus his noībus appellat. Nā hic Quirinū Romulū nō possumus accipere, qa gangaridas penitus ignorauit. c ſ Vndātem bello nilū, quasi nō vndas sed bella portantem, pp Antonij & Cleopatræ grauissimū prælium. d ſ Magnūq; fluentē, pro magne, nomen p aduerbio, vt Toruūq; repēte clamat. e ſ Ac naualī surgenteis ære colūnas, Augustus victor totius ægypti, quaꝫ Cæsar pro parte superauit multa ꝯ nauali certamine sustulit rostra ærea, quibus cōflatis quatuor effecit colūnas, q̄ postea a Domitiano ī Capitolio sūt positæ, q̄s hodieq; cōspicimus, vñ ait Nauali surgentes ære colūnas, Nā rostratas Iulius Cæsar posuit victis pœnis nauali certamine, e q̄bus vnam in rostris, alteras añ arcum videm⁹ a parte ianuarū. f ſ Niphates, & fluuius est & mons, vt Et ciminī cū mōte lacū. Per eū autē populos iuxta habitantes accipimus, Nā nec fluuius vnq̄; nec mons pōt pelli. g ſ Fidentēq; fuga parthū, bene fidentē,

gangaridaꝝ, occidētis pp britānoꝝ triūphū. ſ GANGARIDVM. f. u. a. q. A d. u. a. d. p. q; niphatē. Et duo. r. m. d. ex hoste trophæa. Gāgaridæ dicti ab Indiæ flumine gange. Cingit eni caucaso, Indiæ flumīe & oceano. ſ Quirino, Victorē Romulū significat, sic. n. Proculus Iulius psuasit populo. quom Romulus nō cōparere eū vidisse, ab eoq; ī mādatis accepisse vti. P. R. Quirinū se appellaret, qa in numeꝝ deoꝝ eēt receptus. ſ Niphates, mons est armeniæ, q̄ cingit tigri, euphrateq; fluminib⁹. Est & ps mesopotamiæ. Hæc aūt flumina decurrūt in prassiuꝫ sinū. ſ Diuerso ex hoste trophæa, significat oriētali & occidētali. ſ SOLIDOq; ele. duro ebore, Virgi. lib. iij. geor. de eqs, Et solido grauiter sonat vngula cornu, & libr. vi. æneī. solidoq; adamāte colūnæ. i. duro. Itaq; solido elephāto. i. ex ebore ītegro, nō ꝯuenit, s; duro exponēdū. ſ Gāgaridū, gangaridæ īdicunt a flumine gange. cingit. n. Caucaso india & flumine & oceano, pbus auctor. De gāge aūt videto li. ij. georgi. solinus scribit gangaridas extimum indiæ populum, cuius Rex inquit equites mille, elephantes septingētos. peditū. lx. milia ī apparatu belli habet. Augustus autem re vera nunquam cū indis pugnauit, vt latius lib. ij. Georgi. ostēdimus, sed tamen illi eius amicitiam petētes legatos cum munerib⁹ misere. poeta q̄ cum īdis pugnasse innuit, dixit. n. lib. ij. Geor. Et te maxime Cæsar, Qui nunc extremis asiæ iam victor in oris imbellem

PRO
ANTO

fuerris romanis arcibus indus, Sed itelligas id fuisse qñ in Parthos, & Armenios bellũ gesset, vbi Tyberius Tribunus militũ recepit signa, quæ. M. Crasso ademerant parthi. tũc enim potuerũt cum medis, armenijs & parthis ꝯ Augusti exercitum pugnare gangaridæ. ¶ Quirini. i. Augusti, nã Lucius Florus scribit, ob ingentia facta tractatum in senatu, an qa cõdidisset impium. Romulus vocaret, sed sanctius & reuerẽtius visum est nomẽ Augusti meminit ĩtẽ Sueto. ¶ Nilũ, nilus in certis orit̃ fontib⁹ ſm quosdã imẽso longitudinis spatio ambulans, demũ pluribus in locis & latens & exiẽs affricã ab æthiopia diuidens medios æthiopes secat, longo postea interuallo in ægyptũ mare se euomit. Certis tñ diebus auctu magno ꝑ totam spaciatus ægyptũ fœcundus innatat terræ. Hæc & plura Pli. li. v. c. x. ¶ Vndãtem bello, ꝑꝑ bellum Cleopatræ & Antonij in Augustũ ait, q quidẽ vt scri. Plutarchus in Antonij vita duxere armatas naues qngentas in Augustũ, tandẽ pugnando apud actiũ in Epiro victi sunt, fugientesq; Alexandriam petierũt, vbi postea ab Augusto oppressi sibiipsis mortẽ consciuere. ¶ Magnũ fluentẽ, ꝑ valde fluentẽ, hẽt. n. hostia. vij. & exundat, vñ dictum est. ¶ Aere colũnas, id Serui. ipse apuit. Sunt aũt nr̃o æuo in diui Ioannis Lateranẽsis basilica. ¶ Vrbes asiæ domitas, itelligit Medos, Parthos & Armenios. ¶ Nyphatẽ, nyphates mõs est in armenia Massio monti orientẽ versus imminens, vt Stra. lib xi. docuit. Est & fluuius, inde Luca. ait. Armeniusq; tenẽs voluẽtem saxa nyphatẽ, & Iuue. sat. vi. Quosdã facit isse niphatẽ in populos &c. ¶ Pulsumq; nypha. locũ pro accolis posuit. ¶ Parthũ, de parthis vide in Tityro. ¶ Fidentẽ fuga, scribit Trogus li. xli. ꝙ parthi cominus in acie præliari, aut obsessas expugnare vrbes nesciũt. pugnãt itaq; aut ꝑ currẽtibus eqs, aut terga dantibus, sæpe & fugã simulant, vt incautiores aduersus vulnera insequẽtes habeãt, plerũq; in ipso ardore certaminis ꝑlia deserũt, ac paulopost pugnã ex fuga repetũt. ¶ Diuerso ex ho. i. oriẽtali & occidẽtali, vt ait Probus. Melius tñ meridiano & septentrionali accipimus, nã vt Lucius Florus oñdit sub meridião Musulanos, atq; Getulos accolas syrthiũ Cosso duce cõpescuit. Marmaridas & Garamãthas Turnio subigẽdas dedit, ad septẽtrionẽ aduersus ꝯpescuit noricos, Illyricos, pãnonios, Dalmatas, Thraces, Dacos, Sarmatas, germãos, Trophæa, trophœ græci dñt, latini ꝟo Trophæũ a tropi qđ est cõuersio, Trepo verto, Tropoo in fugam verto. Qui. n. dux hostẽ cõuerterat Trophæũ merebat, q aũt et plenã victoriã cõsequeret triũphũ, sæpe aũt arbor in q̃ hostiũ spolia effigebant trophæũ dicebat. Vñ Maro. li. xi. æneí. de Aenea q Mezentiũ occiderat ait. Ingentẽ quercũ decisis vndiq; ramis Cõstituit tumulo, fulgentiaq; induit arma Mezẽti ducis exuuias, tibi magne trophæũ, Bellipotẽs aptat rorãtes sanguine cristas, Telaq; trunca viri &c. & paulo iferius ait, Indutosq; iubet trũcos hostilib⁹ armis Ipsos ferre duces, inimicaq; noía figi &c. ¶ Vtroq; a littore. i. oriẽtali & occidẽtali ergo vti supius appositũ ẽ Quadrat, vult. n. Maro oñdere totius orbis ptes Augustũ subegisse. idẽ Florus scribit, ꝙ Augustus ad oriẽtẽ ꝟsus exercitũ misit in armenios, medos, pthos, q postea oẽs cũ indis ẽt Augusti & Romanoꝝ ditioni paruerunt, sub occasu aũt cantabros & austres &c. supauit, vtq; scribit Sueto. alias natiões male quietas ad obsequium redegit.

Nyphatẽ

Parthi

Trophæum

SER. a ¶ STA Bunt & parij lapides spirãtia signa, in templo Cæsaris. Statuas, maiorum eius dicit se esse positurũ, quas cõmẽdat & a pręcioso marmore & ab arte, dicens, spirãtia signa, sic alibi, Viuos ducent de marmore vultus, Item parius ue lapis circundatur auro. b ¶ Assaraci proles, ponam inquit eorũ statuas qui a Ioue vsq; ad Assaracum, & ab Assaraco vsq; ad Augustum originem ducunt. Assaracus aũt auus Anchisæ, pr̃ Capis fuit. c ¶ Trosq; parens, troianoꝝ rex Ganymedis pater, a quo & troia noiata ẽ. d ¶ Troiæ cynthius auctor, vel Apollinem dicit ꝑꝑ muros troiæ ab eo conditos, vel Cynthiũ regẽ troiæ, quẽ in troicis suis Nero cõmemorat.

Stabunt^a & Parii lapides spirantia signa.
Assaraci^b proles, demissæq; ab Ioue gentis
Noía, Trosq;^c parẽs, & Troiæ^d Cynthius auctor.

& e cynthi⁹ auctor, Paros insula est cyclas in ægeo mari, in qua, mons est marpessos, vñ marmor excidit candidũ, vt ipse Virg. in. vi. marpessiã cautẽ vocat. Assaraci aũt plẽ vult accipi Cæsarẽ, q deducat ꝑgeniẽ ab Aenea, qui ex Anchise pr̃e est, Capys Assaraci filius. Assaracus ãt Trois, Tros ipse Erichthonij filius. Erichthonius ex Electra & Ioue nascit, vt Scyllos tragicus scriptor sentit. Cynthius est Apollo a mõte insulæ Deli cynthio dict⁹, idcirco Troiæ auctor dicitur, ꝙ eã muniuerit sub Laomedonte & Neptunus.

ANTO. ¶ PARII lapides, paros insula est vna Cycladũ ab delo. xxxviij. millia distãs: vt docet Pli. li. iiij. c. xij. & Stra. li. x. inqt, paros lapidẽ ꝑducit, quẽ pariũ appellãt, ad marmoreas sculpturas aptissimũ. ¶ Spirãtia signa, appositũ est,

Paros

PRO. ¶ STABVNT & parij lapides spirãtia signa Assaraci ples dimissæq; ab. i. g. N. Trosq; p.

Dardan. ... ndo est, dicit ät statuas troianæ gētis, a q̄ Augustus originē habuit velle affigere. ¶ Assaraci les, Dardanus Iouis filius Ericthoniū genuit, huic natus est tros, a q̄ troia dcā. troi assarac, ei Capis, ex quo Anchises, exq; eo, & Venere Aeneas troianoꝝ clarissim⁹ auctor, Dio. li. v. ab Aenea, ät iulus, ex q̄ iulia gēs, qđ latius in Bue. patuit. ¶ Cynthius. i. Apollo, de quo late eclo. vi. ¶ Troiæ auctor sm fabulas loquit. Nos aūt spuim⁹ in fine pmi voluminis Georgicoꝝ.

CAssaraci, optie assarici. Nā hic facta est diuiso familiaꝝ. Tros. n genuit Ilionē & Assaracū, ab iliōe dom⁹ Priamela puenit. Siqdē iliōis fili⁹ fuit laomedō, & laōedōs pam⁹, assarac⁹ āt gēuit Capi, Capis Anchisen, Anchises Aeneā, a q̄ ē iuli⁹ iulioꝝ familiæ auctor demissa a Ioue. Nā assarac⁹ ex troe nat⁹. ē Tros ex Ericthōio, & ille ex dardāo filio iouis ex Electra.

SER. a CINVIDIA infœlix, quæ inuidentes efficit infœlices. dicit & se italia sericturū vel factu

> Inuidia[a] infœlix furias, amnemq;[b] seuerum
> Cocyti metuet, tortosq;[c] Ixionis angues,
> Immanemq; rotam, & non exuperabile[d] saxum.

inuenere tyranni, maius tormentū, merito ergo Iuidia Ifœlix. Oui. ast li ij. meta. latissime de iuidia scribit.

rum q̄ magnitudine sui mereanł inuidiā, ipsam tn̄ inuidiam nihil esse nociturā timore pœnaꝝ. b ¶ Amnemq; seueꝝ, tristē. Cōtra Terentius tristis seueritas inest in vultu atq; in verbis fides. c ¶ Tortos ixionis angues, qbus videlicet Ixion est religatus ad rotam, postq̄ illicitos Iunonis petiuit amplexus. d ¶ Nō exuperabile saxū, qđ cōtra montem Sisyphus voluit, & inexuperabile dixit non qđ exuperari non potest, sed quod exuperare non valet, summum montis cacumen.

PRO. CINVIDIA infœlix. f. a. q. f. cocyti. m. t. q. Ixionis angues, pōt videri h̄ snia ambigua, qa & angues aliqs ĩterpretari pōt rotā. ¶ Et nō exupabile saxū ixionis, Sed nec p rotā & saxū aliud ē supplicīū. Sentit. n. illū a furia, & perithoū vrgeri epulis regij apparatus, q̄s eā prius incendant, & motu ipendente saxi vrgeri, quō ait, Quid memorē lapithas, ixiona, pithoūq;, Quos sup atra silex iā iā lapsura cadēti, imminet ad similis. Sed significatio hoꝝ versuū fere hæc est, Quisqs iuiderit huic opi⁹, debebit timere post excessus vitæ supplicia, q̄ pati existimanł defuncti, & furias. ¶ Cocytus aūt palus est inferoꝝ & styx. Styga si diceret seuerā intellexerimus eā ob hoc dici, q; eius religio teneat deos. per eas. n. iurare credanł, s; cocyti amnē dicit, quia luctuosa voce appellatur. ¶ Seueꝝ aūt significat tristē, qđ pprius est morti. ¶ Interea dryadum siluas. s. q. s. i. hoc est scribamus carmē agreste imperatum a Mecœnate.

ANTO. inuidia. CINVIDIA Ifœlix. hoꝝ carminū sensus te ste ē Probo. Quisqs inuiderit huic operi, debebit timere post vitæ excessum supplicia, q̄ pati existimanł defuncti, & furias inuidiæ āt tristitia ē de alienis bonis fm Damascenū, dicebatq; Socrates vtinā inuidi in oībus ciuitatibus oculos & aures hr̄ent, vt de oībus pfectibus torquerenł, quot. n. sunt holuq; fœlicitū gaudia, tot sunt inuidoꝝ gemit⁹. & Hor. episto. ij. primi voluminis ait, Inuidus alterius marcescit reb⁹ opimis, Inuidia siculi nō

me de iuidia scribit. ¶ Seueꝝ amnē. i. tristes, qđ pprium est morti. ĩtelligitq; stygē paludes, ¶ Cocyti, cocytus fluui⁹ est ifernus, interpretaturq; luctus, & vlulatus. Cocyo & cocyzo ploro lamentor lugeo. vñ &; Macro. li. i. de som. ait, q; cocytū aliud esse nō asseruerūt q̄ qcqd hoies in luctū, lachrymasq; cōpellit. ¶ Ixionis, ixiō phlegiæ filius iunonē attētauerat, ea sibi nubē in sua forma obiecit, cū q̄ cōcūbens Cētauros genuit, quo se iactās ab ioue fulminatus apud inferos torqueł sup rotā spentibus circūfusa ligatus ppetua volutiōe, vñ Tibullus ait, illic iunonē tentare Ixionis ausi Versanł celeri noxia mēbra rota. & Oui. li. iiij. meta. Voluit ixion, & se, sequiturq; fugitq;. Macro aūt lib. i. de som. scri. q; oīa q̄ apud inferos esse credidit fabulosa persuasio in nobismetipsis, & in ipsis hūanis corpibus assignare conati sunt, vñ illos q radijs rotaꝝ destricti pēdent nihil aliud ĩtelligi voluerūt, q̄ qui nihil cōsilio puidentes, nihil rōne moderātes, nihil ṽtutibus explicātes se & actus suos oīs fortunæ pmittētes casib⁹, & fortuitis semper rotantur. Saxum ingens voluere inefficacibus, laboriosisq; conatibus, vitam terētes. & Oui. li. iiij. meta. ait, Aut petis, aut vrges ruiturum sisyphe saxum.

CHR. CINVIdia Ifœ. i. q̄ miseros reddat Iuidētes nā vt ē apud Hora. Inuidus Iuidia cōburit intus & extra, Inuidiā siculi nō Iuenere tyrāni, maius tormētū. dicit ergo q; carebit inuidia pp magnitudinē reꝝ, q̄ inuidiā supabunt. Est n. Iuidia ĩter pares, aut paulo supiores. Qua pp illi, q egregiis suis ṽtutib⁹ lōgo ĩteruallo reliqs a tergo reliq̄rūt omni carēt Iuidia, & potius sunt in admiratione, quia iā desperamus nos illos ꝯsequi posse. Hinc græci q̄ ꝑ clarissima & maxia sī ἄφθονα αυτώ φθονου. i. sine Iuidia appellāt. Quapp recte, Flac⁹ in carmie. Nō vsitata, nec tenui ferar pēna bisfōmi, p liqdū æthera vates, neq̄ ĩ terris morabor lōgius, Iuidiaq; maior, vrbes relinquar. ¶ Amnē se. q̄ ĩ iferis dñs videbim⁹ ĩ. vi. æneis

SER. a INTEREA dryadū siluas, i. donec laudādi Cæsaris tps adueniat interī georgica scribamus īter arbores hītantes. b Intactos ac saltus ait, q̄ añ ipsum nullus latine carmen georgicum scripsit. c Sequamur, psequamur. d Haud mollia iussa, ñ leuia, sed q̄ sollicitatem habere possint aut ō beant, & subeūdi sequamur a pcedēte versu. e Te sine nil altum mens inchoat, ac si diceret non meo īgenio, sed tuo fretus īperio ad hoc carmen accessi. f Vocat ingēti clamore citherō. i. hortant ad scribendū nos illi montes q̄ alalibus sunt referti. g Citheron autem pars est parnassi. h Taygetiq; canes. i. lacones. Nā taygeta ciuitas laconiæ. & hoc iō q̄a dicturus ē Nec tibi cura canum fuerit postrema. i Domitrix epidaurus equo℞, Epiri ciuitas est equis nobilissima. k Ingeminata. i. duplicata p echo, alibi, Nō canimus surdis respōdent ola siluæ. l Mox tñ. i. postq̄ georgica scripsero. m Ardēteis dicere pugnas Cæsaris ardēteis pugnas legēdū. Nā male quidā ardētis Cæsaris accipiunt, vt is cōis sit syllaba. n Tithoni prīa quot abest ab origīe Cæsar. i. facta Cæsaris tot annis celebrabunt, quot anni sunt ab eo vsq; ad mūdi principiū, & mō Tithonū pro sole posuit pro Titane. Nā Tithonus Laomedontis frater fuit, quem splendentem Aurora dilexit & rapuit, a quo vsq; ad Cæsarē non valde multum tps est.

> Interea[a] Dryadum siluas, saltusq; sequamur[b]
> Intactos[c] tua Mecœnas haud[d] mollia iussa,
> Te[e] sine nil altum mēs inchoat en age segneis[g]
> Rūpe moras. vocat[f] igenti clamore Citheron[g].
> Taygetiq;[h] canes. domitrixq;[i] Epidaur[9] equo℞
> Et vox assensu nemorū ingeminata[k] remugit.
> Mox[l] tamen ardenteis[m] accingar dicere pugnas
> Cæsaris: & nomen fama tot ferre per annos[c]
> Tithoni[n] prima quot abest ab origine Cæsar.

PRO. VOCAT īgenti. cl. Citherō taygetiq;. c. d q. e. eq. Citherō mons est bœotia, Ibi arcana Liberi p̄ris sacra celebrant tertio quoq; anno, q̄ trieterica dn̄r. Existimat autē liber esse cū musis, & iō ex hedera frōde eius corona poetis dat, quū iccirco vocari se eius sacra vult accipi, qd̄ & de vitib' pceperit. Taygetos canes, dicit lacōicos a taygeta monte lacōices. Epidaur' ē pelopōnesi, Vñ optimi & generosissimi eq exeūt. Mox tñ ardēteis ac. d. p. Cæsaris. e. n. f. t. f. p. a Tithoni. p. q. a. a. o. Cæsar, Pollicetur aūt se quoq; Cæsaris Octauiani, q postea Augustus cognominat' est scriptu℞ victoriā. Et quidā putant eū promissis fidē destituisse ignorantes, nō quidem Prohegumenos acta eius scripsisse, sed tñ nō claudicare q̄tu℞ ad fidei ptinet vinculum. in viij. n. descripsit in clypeo ei' pugnā & actiacū bellū, qd̄ est gestum cū Antonio. Tithon' aūt fuit laomedōtis filius, frater Priami qui existimat ab aurora adamatus, vxorē. n. eam habuisse. Priami āt filia Creusa Aeneæ vxor, mr̄ Ascanij, a quo gn̄e ad Cæsarē peruenit.

ANTO. INTEREA, anteq̄ tēplū de marmore ponā. Driadum, videto lib. i. georg. Dryadesq; puellæ. Saltus, cāpos intactos ab latinis. s. poetis. dicit aūt scribamus carmen agreste a mecœnate imperatum. Haud mol. sed ardua p liptotē. Segneis, futiles, steriles, pigras. Citheron, saltus est ppe thebas in bœotia, vt soli. & Pli. ait li. iiij. Mela inquit in phocide Delphi, & mons parnassus, in Bœotia thebe & Citheron fabulis, carminibusq; celeberrim'. Probus sic ait, Citherō mōs est bœotiæ vbi arcana liberi patris sacra celebrant tertio quoq; anno, q̄ trieterica dn̄r. existimat aūt liber eē cū musis, & iō ex hederæ frōde eius corona poetis dat. Oui. itē l. iij. met. ait, Vadit vbi electis facīēda ad sacra citheron cantib' & clara bacchantum voce sonabat. Stra. li. ix. scri. q̄ citherō ppe thebas finit, penes quē asopus currit īferiora eius alluens. Videto itē eclo. vi. Citheron, hūc nolat q̄a de duobus scriptum est, vñ Bœotia dicta est in qua citherō hī. Taygetiq;, videto in fine. ij. lib. Geor. Epidaurus, vrbs est pelopōnesū, inqt Pro. vñ optimi & generosissimi equi exeunt. ptolo. et li. iij. in pelopōneso ponit Epidaurum. Stra. li. viij. vř scribere epidaurum esse inter Achaiā & pelopōnesus, anteaq; epidaurum vocatā. Mela aūt scri. Epidau℞ oppidū eē litori appositū. Circa finē vo dicti li. viij. stra. sic ait. Equo℞ sane genus excellit Arcadicū, quēadmodū & argolicū, & epidauricū. Etholo℞ pterea & acarnanu℞ solitudo pascendis eqs est accōmodata non minus q̄ Thessalia. Pli. aūt li. iiij. scri. Epidaurū oppidū Aesculapij delubro celebre esse in achaia. Soli et. ca. vij. scri. Epidau℞ esse i achaia, eiq; decus eē æsculapij sacellū cui incubantes ægritudinū remedia capessunt monitis sōniorū. Vox pdictorum. s. loco℞. Mox ta. ar. pollicetur Cæsaris octauij q postea Augustus cognomīnatus est scripturū victoriā, qd re vera fecit i. viij. n. æneī. descripsit ī clypeo eius pugnā & actiacū bellū, qd̄ est gestū cū antonio, vt et Prob. ait. Tithoni, Tithonius, vt Diodo. ait lib. v. filius fuit Laomedontis, & Priami ff, qui extimatur

qui extimatur ab aurora ademtus, tā vxorē habuisse. Priami aūt filia Creusa Aeneæ vxor, mater Ascanij, a quo secuta gens, quæ ad Cæsarē peruenit, qđ item edocet Probus. ¶ A pma origine tithoni. i. ab ipso Dardano iouis filio, a quo ad Augustum fuere anni mille sexcenti, vel circa vti ex Eusebio colligi pōt, poeta tñ finitum pro infinito numerum posuit.

CHRI. SER. ¶ EPIDAVRVS, oppidum epiri vbi sunt optimi equi.

Seu[a] quis Olympiacæ[b] miratus præmia palmæ
Pascit[c] equos, seu[d] qs fortes ad aratra iuuēcos
Corpora[e] præcipue matruz legat optima[f] toruæ
Forma bouis, cui turpe[g] caput, cui plurima[h] ceruix
Et crurū[i] tenus a mēto palearia[k] pēdēt.
Tum longo nullus[l] lateri modus oia[m] magna.
Pes etiaz[n], & camuris[o] hirtæ sub cornibus aures.
Nec mihi[p] displiceat maculis insignis & albo,
Aut iuga detrectās, interdumqꝫ aspera cornu
Et faciem[q] Tauro propior, quæqꝫ ardua tota,

a ¶ SEV quis olympiacæ, dicturus est de armētis & gregibus. Armenta aūt sunt equoꝝ & bouū, qꝛ hæc aīalia apta sūt armis, vt scutis boum coria, equi prælio. Greges capellaꝝ & ouium sūt, ipse paulo post Hoc satis armētis supat ps altera curæ. Lanigeros agitet greges, hirtasqꝫ capellas, hæc tñ armēta, s. & greges sciēdū, qꝛ plerūqꝫ cōfundit auctoritas. b ¶ Olympiacæ miratus præmia palmæ. i. studiosus curulis certaminis, quod gerit ad pisam in honorē Iouis olympiaci. c ¶ Pascit equos. i. amans curule certamen, pascit equos ei rei aptos. d ¶ Seu qs fortes ad aratra iuuencos. i. siue aliqs studium hēat arādi, & iccirco curā gerat. e ¶ Corpora pcipue matrū legat. i. magis mātrum, p qđ ostēditur ēt patrū corpora eē reqrēda. f ¶ Optima toruæ forma bouis. paulo post, Et facies tauro ppior. i. tauro similis. toruæ aūt terribilis. g ¶ Turpe caput. i. magnū, vt Turpes pascit sub gurgite phocas. h ¶ Plurima ceruix, lōga. vt quū se nux plurima siluis īduit ī florē. i ¶ Crurū tenus, vsqꝫ ad crura. & mō tenus ē aduerbiū. Nā si eēt ꝓpositio ablatiuo cohæreret. k ¶ Palearia aūt sunt pelles depēdentes ex gutture. l ¶ Nullus lateri modus. i. hēt latus grāde & longū, & nō dicit illū hēre modū vt ostēdat quo maior fuerit, eo bouē maiorē. m ¶ Oia magna, oia eius mēbra magna sūt. n ¶ Pes ēt, subaudi sit magn᷑. o ¶ Camuris cornibus. i. curuis, vñ & cameræ appellatæ sūt. Præcipit aūt aures & magnas & hirsutas esse dēre. camuri. n. boum sūt q ꝯuersa introrsum cornua habēt, qbus ꝯria patuli q cornua diuersa habēt, quorūqꝫ cornua terrā spectāt, his ꝯrij licini q cornua sursus versus reflexa hñt. p ¶ Nec mihi displiceat, liptotes figura ē. i. valde placeat, vt Munera nec sperno. q ¶ Faciē, imaginē & similitudinē totam.

ANTO. ¶ OLYMPiacæ palmæ, olympica certamina in achaia ppe alphæū itelligit, de qbus latius li. i. geor. Eliadū palmas epiros equarū. ¶ Plurima cer. longū collū. ¶ Palearia, pelles depēdētes sub collo. ¶ Camuris, curuis.

Idē camē tecta recurua. ¶ De tractans, male tractās. ¶ Et facies tauro p. i. hñs faciem ppiores, similiorēqꝫ tauro. Plini. aūt li. viij. inquit Tauris in aspectu generositas torua frōte, auribus setosis, quibus minora qꝫ bubus cornua, grauioraqꝫ. Var. vo li. ij. ca. v. de bubus scri. qꝛ q gregē armētoꝝ emere vult obseruare dēt, vt sint vaccæ bñ ꝯpositæ, vt integris mēbris pilosis, oblongæ amplæ, nigrantibus cornibus, latis frontib᷑ oculis magnis & nigris, pilosis aurib᷑, ꝓssis malis, aptis naribus, labris subnigris, ceruicib᷑ crassis, ac lōgis, a collo corpe amplo demisso, bñ costuto, latis humeris, bōis clunib᷑, codā ꝓfusas vsqꝫ ad calces vt hēant, in īferiorē ptē frequētibus pilis subcrispis, cruribus potius minoribus, rectis genibus, & cuius vngues sint leues & pares, corīū attactu nō aspeꝝ ac durū, colore potissimū nigro, deīde rubeo, tertio heluo, qrto albo. mollissimus. n. hic vt durissimus primus, neqꝫ nō pterea vt mares seminis boni sint, quoꝝ & forma ē spectanda &c. Colu. ēt li. viij. c. i. scri. quō. Mago Carthaginēsis pdidit, qꝛ parādi sūt boues nouelli, quadrati, grādes mēbris, cornibus pceris, ac nigrātib᷑ & robustis, frōte lata & crispa, hirtis aurib᷑ oculis & labris nigris, naribus resimis, patulisqꝫ, ceruice lōga & torosa, palearibus amplis, & pene ad genua pmissis, pectorē magno, armis vastis, capaci & tāqꝫ implēte vtero, lateribus porrectis, lūbis latis, dorso recto, plēoqꝫ, clunibus rotūdis, cruribus ꝯpactis, arrectisqꝫ, sed breuiorib᷑ poti᷑, qꝫ lōgis, nec genib᷑ īprobis, vngulis magnis, caudis lōgissimis & setosis pilosisqꝫ corpe dēso, breuiqꝫ, colore rubeo vel fusco, tactu corpis mollissimo. cap. vo. xviij. de tauris idē ait, se cēsere pbādos tauros maximis mēbris āplissimis, morib᷑ placidis, media ętate, cætera fere oia eadē ī his obseruabim᷑, q̃ in bob᷑ eligēdis. Nec. n. alio distat bonus taur᷑ a castrato, nisi qꝛ huic torua facies est, vegetior aspect᷑, breuiora cornua, torosior ceruix, & ita vasta vt sit maxima portio corpis, vētre paulo substrictiore, idē qꝫ ca. xix. de vaccis ait,

Tauri Formæ Boum

ꝙ vaccæ quoq; ꝓbant altissimæ formæ, lõgæq; maximis vteris, frõtib⁹ latissimis, oculis nigris & patẽtib⁹, cornib⁹ venustis & leuib⁹ & nigrãtib⁹, pilosis aurib⁹, cõpressis malis, palearib⁹, & caudis ãplissimis, vngulis modicijs & crurib⁹. Cætera q̃q; fere eadẽ q̃ in marib⁹ desiderãt.

CHRI. ¶ PALEARIA, hæc syriacis bobus non sunt, sed in dorso gibbum, vt refert Plini. habent.

¶ Corpora matrum, nam semen paternum pro artifice est, formamq; præbet, & vitam inducit, materiam autem mater subministrat. Vnde oportet eam esse bene materiosam, & habere optimam corporationem. ¶ Propriae faci. per synecdochen, i. habens faciem ꝓpiorem tauro. Vacca vnius anni non admiscet se mari, si admiscetur prodigium est.

Et gradiens ima verrit vestigia cauda.
Aetas Lucinam[a], iustosq; pati hymenæos
Desinit ante decẽ, post quattuor incipit annos,
Cæteraq;[b] nec fœturæ habilis, nec fortis aratris,
Interea superat[c] gregibus dum læta iuuentus,

SER. a ¶ LVCINam iustosq; pati hymenæos, hysteron pteron, ante. n. est hymenæos pati, post Lucina consequitur. Itẽ hysteron pteron est desinit añ decẽ post q̃tuor incipit, ãnos, añ. n. icipit, sic desinit. b ¶ Cætera ætas. s. quæ ẽ vel añ q̃rtũ, vel post dcimũ annũ bñ ostdit ꝓ hæc quoq; tpa posse q̃dem armẽtis sed inutiliter ꝓuenire fœturã. c ¶ superat gregibus dũ læta iuuentus, dũ suppetit. & dicit iuuenili eas ætate debere concumbere, quia cito meliora tempora depereunt.

PRO. ¶ ÆTAS lucinam. i. q. p. hymenæos Desinit a. d. p. q. i. a. Ex lucina part⁹, ex hymenæo cõcubitus accipimus. Itaq; hoc ait post annum quartũ, & intra decimũ ad cõcipiendũ eẽ vtiles boues, extra finẽ hunc parũ. Spadices palmæ, cui⁹ iã deficit color. colorẽ dicit. Siculi. n. palmã, quã græci Phœnica appellãt vocãt Spadica. spadix color ẽ, quẽ Leucopyrrũ vocãt, ĩ ẽ albus & fuscus. Glaucus ãt color viridis.

ANTO. ¶ IMA cauda, huic tm̃ aiali olum, q̃bus pcerior cauda, nõ statim nato est consumatæ vt cæteris mensuræ, crescit donec ad vestigia ima ꝓueniat Pli. ¶ Lucinã, ex lucina partus, ex Hymenæo cõcubitus accipim⁹, Itaq; hoc ait post annũ. iiij. & itra. x. ad cõcipiendũ vtiles esse boues, Probus, luna aũt vt Var. inqt. nascentiũ dux est, hic ab iuuãdo & luce Iuno lucina dcã ab latinis, ipsa. n. mẽsibus actis in lucẽ ꝓducit infantes. ¶ Hymenæos, hymenæus teste Martiño capella Veneris & Bacchi filius, dictusq; nuptiaꝝ deus, cuius officium esse dixit psallere ĩ nuptijs, cãtare ad thalamos & coronare limina sertis, ꝓ coitu hic ponit. hymen ꝟo sm̃ græcos & latinos est q̃dam virginalis pellis, q̃ primo coitu abrumpit, põit & ꝓ hymenæo hisiphyle Ouidiana ad Iasonẽ, Nõ ego sum furtis tibi cognita, ꝓnuba Iuno affuit & sertis tpa vinctus hymẽ. Dñt alij hymenæũ quendam fuisse apud athenas, q inter bella seuissima virgines liberauit, quã ob cãm nubentes eius numen inuocabant, quasi liberatoris virginitatis. ¶ Lucinã pa. hy. hysteron proteró, hoc est vltimũ prius, nã sententiæ ordine commutatur. Sic

Hymenæus.

Lucina

¶ Est ibi. Desinit ante. x. &c. ¶ Desinit ante Var. lib. ij. ca. v. ait, ꝙ nõ minores opoꝫ inire bimas, vt trimæ pariant eo melius si q̃drimæ, pleræq; pariunt in. x. ãnos quædã etiã plures. Maxĩe idoneũ tpe ad cõcipiendũ ab Delphini exortu vsq; ad dies. xl. aut paulo plus, quæ. n. ita conceperũt tẽperatissimo anni tpe pariunt. Vaccæ. n. mẽsibus. x. sunt ꝓgnantes, mas an fœmina sit cõcepta significat taurus quũ inijt, si q̃deꝫ si mas ĩ dexteriorẽ ptem abit, si fœmina in sinistriorem ptem. Pli. ꝟo li. viij. ca. xlv. scri. ꝙ suo tpe antiqui ad fœcunditatẽ poscebant, tolerãtius tñ bimæ, tauri generationẽ quadrimi iplent, & singulis denas eodẽ ãno tradũt. Cõceptio vnico initu peragit, ꝙ si forte perrauerit. xx. post die marẽ fœmina repetit, piunt mẽse. x. qcq̃d añ genitũ inutile est. Tauri nõ sæpius q̃ bis die ineũt. Robur est tauris ĩ genitatu, vita fœminis. xv. annis longissima, maribus. xx.

¶ Fœturæ, geniture, & ꝓuentui. ¶ Cætera ætas, hoc est añ q̃rtum annũ & post decimũ. Colu. itẽ li. vij. ca. xix. ait, Quũ vaccæ excesserũt ãnos. x. fœtibus inutiles sũt rursus minore bimis inire nõ oportet, si añ tñ pceperint partũ eaꝝ remoueri placet ac ꝑ triduum ne laborent vbera extremi, postea mulctra ꝓhiberi. ¶ Supat, interest, eminet. ¶ Dum læta, vel iuncta. i. dũ iuuenes sũt vaccæ cõcipiant, repit enĩ senecta cũ morbis plurimis &c.

CHRI. ¶ LVCINAM, simpliciter pro partu posuit, Nam bruta lucinæ opem non inuocãt. Vaccarum ætas Alberto magno teste est. xv. annorũ, eadem est tauroꝝ, Castrati ꝟo ad vigesimum perueniunt, Terminus iuuentutis tauri est quinq; annorum, inde icipit exsiccari. Bene ergo Home. dixit Taurus quinq; annorũ in robore suo est. Magni sunt boues in Epyro, vt scri. Aristo. Plini. ait, indicos sua pceritate camelos æquare, & cornua q̃ttuor pedes in latitudinem habere. Bouis soli aialiũ retro ambulantes pascuntur ¶ Interea superat, O primum præceptum, nã nõ solũ iuuentiũ corpora curanda sunt, sꝫ quia singula pereunt danda est opera successioni.

Solue mares: mitte in Venerē pecuaria[a] prim[9]
Atq; aliam ex alia generando suffice[b] prolem
Optima[c] quæq; dies miseris mortalibus æui
Prima fugit, subeūt[d] morbi. tristisq; Senectus,
Et Labor, & duræ[e] rapit inclementia Mortis;
Semper erunt quarum mutari corpora malis,
Semper enim[f] refice. ac ne post amissa requiras
Ante ueni, & sobolē[g] armēto sortire quotannis
Nec non & pecori est idem[h] delectus equino
Tu mō quos in spē[i] statues summittere gētis
Præcipuum[k] iā inde a teneris impēde[l] laborē,
Continuo[m] pecoris[n] generosi pullus in aruis

SER. a ¶ PECVARIA, ab eo, quod est pecuare vē hic. nā pecua, vt ait in pompeiana Cice. ab eo qđ est pecu venit, vt genu genua. b ¶ Suffice prolē, subministra, vñ & suffectos consules dicimus. c ¶ Optia quæq; dies, hæc sententia nō solū ad aīalia pertinet, sed generaliter ad omnia. d ¶ subeūt morbi tristisq; senectus naturalem ordinē tenuit, dicens aduenire morbos post senectutē, ad vltimam mortem. e ¶ Inclementia mortis, inexorabilitas, & duricies. f ¶ semper. n. refice, vacat. n. Sane dicit añ veniendū esse. vt anteq̄ pereant, reparent armenta. g ¶ Sobolem armento sortire, substitue, subministra. & est verbū iudicioꝝ. Nā substituti dñr iudices, q̄ occupatoꝝ fungunt officio. h ¶ Est idē pecori delectus equo. i. vt habeat mares optias. i ¶ In spē statues sūmittere. i. q̄s vis admissarios fieri. Notanda sane exq̄sita varietas. Nā vt i bob' mres añ describit, in eqs admissarios añ cōmemorat. k ¶ Præcipuū, maximū a teneris, ex quo primum oriuntur & teneri sunt. l ¶ Impende laborē. s. vt ab ipsa p̄mū ætate eligas. m ¶ Cōtinuo, in primordio, vt ambulare incipit. n ¶ Pecoris generosi pullus. i. q ex optimo genere descendit.

ANTO. ¶ SOLVE ma. primus quo tpe vaccæ ineundæ sint iā diximus. Colu. et li. vij. c. xxij. scribit, q mense iulio fœminæ maribus plerūq; p̄mittendæ, vt eo tpe cōceptos p̄ximo vere adultis iā pabulis edant, nā decē mensibus ventrē p̄ferunt, vnūq; marē. xv. vaccis sufficere abunde est. ¶ Pecuaria, pecuare pecuaria facit, pecu pecua, pecus pecudes, pecus hæc pecora. ¶ suffice, subministra, Colu. li. vij. c. xx. de vaccis ait, sed & curandū est olbus annis æque, atq; in reliqs gregibus, pecoris vt delectus habeat. Nā & nixæ & vetustæ. q̄ gignere desierūt sūmouendæ sunt, & vtiq; tauro q̄ locū fœcundaꝝ occupāt ablegendæ, vel aratro domandæ, q̄m laboris & opis nō min⁹ q̄; iuuenci p̄p veteri sterilitatem patiētes sunt. ¶ Optima quæq; di. Oui. quoq; de arte. Cito pede labit ætas, Nec bona tā seqtur, q̄; bona p̄ma fuit. ¶ InClementia, duritia, & crudelitas. ¶ sortire, elige. ¶ Idē delectus, vt corpa p̄cipue matrū ledat. itē vt quotannis sobolēs armentō eligatur in spem gētis futuram vt sint admissarii.

CHR. ¶ TV MOdo quos in spē, Mira varietas, nā in bubulo pecore a mīribus, in equo a patribus incipit, Sunt aūt hæc tria pecoꝝ gnā oībus præcipua: Bos. n. nobis terrā colit, sine cuius opa agricultura omnino difficilis esset. Equus & cōmode nos vehit, & i bello auxiliatur egregie, & i multis reb' cōmes est hoi, atq; in vecturis & veterinos habemus equos & iumenta. Docilitas maxia est in equo. Amissos luget dños desiderio, lachrymas mittit, interfecto Nicomede rege eius equus in edia vitā finiuit. refert Philarchus Cētaretriū e galatis occiso i pugna Antiocho potitū eq̄ eius illū accēdisse, at equū idignatione accēsuꝫ p̄cipitē in abrupta isse, ac se, equitēq; p̄didisse. Bucephal' Alexādri equus neminē ornatu regio isignitū p̄ter ipsuꝫ Alexādrū excipe voluit, in expugnatiōe thebaꝝ vulnerat' Alexādrū in aliū equū trāsire nō est passus. Equ' Cæsaris nullū nisi ipsum Cæsarē dorso accipere voluit. Hic anteriores pedes humanos habebat. Semiramis equū vsq; in coitū amauit, vt ait Luba. Aristo. aūt in li. de aīali. equū, equāq; post hoiem reliqs aīalibus salatiores esse dicit. Addit et ipsum. xl. dentes hr̄e, primores quattuor trigesimo mense mutare. Anno deīde post binos vtrinq; superne & īferne, itē alio anno quattuor. Itē alio quattuor. Cōpletis annis quattuor & mēsibus sex nō emittit, & tūc idoneum tēpus ad procreādū habet. Refert p̄terea equum oībus tpbus, & donec viuit coire. Idē facere fœminā. Dicit p̄terea ætatē ad. xviij. annū protendi in equo, Sed ad longū ad trigesimū vsq; produci, in nonnullis etiam ad quinquagesimum, sed minus viuere q domi alunt, q̄; gregar. ij. Albertus aūt cognomento magnus ait, equū biennio inire incipere, sed meliorem esse fœtum post trienniū vsq; ad xx. q est arcus sm quem minori p̄iunctione iunguntur Iuppiter & Satur. Inire autem vsq; ad. xxx. annum & equas cōcipere q̄uis debiliter vsq; ad. xl. quod fere spacium est suæ vitæ, quamuis olim inuentus sit equus lxx. annoꝝ. ipse aūt Albertus refert vidisse

se equum ex maioribus apud militem, qui adhuc robustus excesserit annum. ix. ❡ Pullos, vt pueros dicimus in humano genere, ita in equo, mulo, asino, atq; camello dicimus pullos item in omni auium genere, in boue vero & elephante vitulum. Qui etiam ex arborum radicibus gignuntur, pulli appellantur, hinc pullulare. pullus vitulum

Altius[a] ingreditur, & mollia crura reponit
Primus[c] & ire viam, & fluuios tentare minaces
Audet, & ignoto[d] sese committere[e] ponti.
Nec vanos[f] horret strepitus. illi ardua[g] ceruix.
Argutumq;[h] caput, breuis aluus obesaq; terga.
Luxuriatq;[i] toris animosum pectus. honesti
Spadices[k], glauciq;[l], color deterrimus[m] albis
Et Giluo. tum si qua sonũ procul arma dedere.

SER. a ❡ ALTIVS ingredit, cum exultatiõe quadam incedit. b ❡ Mollia crura reponit, Ennius de gruibus Perq; fabam repunt & mollia crura reponũt. c ❡ Primus ire viam, matris ꝑ ire vestigia. d ❡ Ignoto, ponti, per quem nũ ꝗ transierat. e ❡ Committere, credere se & ingredi, & bis idẽ dixit nã ꝙ fluuios tentare minaces, hoc est ignoto se cõmittere ponti. f ❡ Nec vanos horret strepitus. i. non facile pauescit. s. strepit⁹, vanos aliq̃s. g ❡ Ardua Ceruix, alta. h ❡ Argutũ, breue. i ❡ Luxuriatq; toris animosum pectus, torosus, & eminens pulpis. k ❡ Spadices, phoeniciatos vocant. i. professos myrteos, ipsi sunt badij. l ❡ Glauci aũt felineis oculis. i. quodã splendore perfusis. m ❡ Deterrimus albis & giluo, Atqui alibi ait, Qui candore niues anteirent. Sed aliud est candidum esse. i. quodam nitenti luce perfusum, aliud album, quod pallori constat esse vicinum. Giluus autem est melinus color, quem vulgo faluum vocant. Multi ita legunt albis & giluo, vt non albũ vel giluum, sed albogiluum vituperet, quod si singuli colores vituperandi sunt, quanto magis mixtus vtroq; i. albo giluus?

ANTO. ❡ ET MOLLIA cru. re. glomerat apte reducit alterno crurũ explicatu. ❡ Mollia crura, faciles tibias, nõ. n. ineptæ, duræue ambulat, vt plerisq; euenit. ❡ Primus & ire viam. Var. li. ij. ca. vij. inquit. Equi boni futuri signa sunt, si cum gregalibus in pabulo contendit in currẽdo, aliaue qua re quo potior sit si quũ flumen traijciendum, est gregi in primis progreditur ac non respectat alios. ❡ Argutumq; caput. i. breue & exiguum. Var. li. ij. cap. vij. ait, equas debere esse clunibus ac ventribus latis equos ad admissuram quos velis habere legere oportet amplo corpore, formosos nulla parte corporis inter se non cõgruenti, caput habeant non magnũ, nec membra confusa, sint oculis nigris, naribus non angustis, auribus applicatis, non angusta iuba, crebra, fusca, subcrispa, subtẽuis setis implicata in dexteriorẽ partem ceruicis, pectus sit latũ & plenũ, humeri lati, vẽter modicus, lumbi deorsus versum pssi, scapulæ latæ, spina maxĩe duplex, si minus non extans, coda ampla, subcrispa, crura recta, equalia, introuersa, genua rotũda, nec magna, vngulæ duræ toto corpore vt habeãt venas, quæ aiaduerti pñt. Hæc ex Var. Colu. etiam li. vij. ca. xxvij. sic ait, cũ ṽo natus est pullus cõfestim licet Idolẽ, existimare. si hilaris, si intrepidus, si neq; ꝯspectu, nouæq; rei audito terretur, si añ gregẽ ꝑcurrit, si lasciuia & alacritate interdũ & cursu certaminis equales exuperat, si fossam sine cũctatione trãsilit pontẽ, flumenq; transcendit, hæc erũt honesti animi documẽta, corpis ṽo forma ꝓbabit exiguo capite, nigris oculis, naribus apertis, breuib⁹ auriculis & arrectis, ceruice molli, lataq; nec longa, densa iuba, & per dexterã partẽ ꝓfusa, lato & musculorũ toris numeroso pectore, grãdib⁹ armis & rectis, lateribus inflexis, ventre substricto, testibus parib⁹ & exiguis, caudã lõga & secta, crispaq;, mollibus, atq; altis, rectisq; cruribus, tereti genu, paruoq;, neq; introrsus spectãti, rotũdis clunibus, fœminibus torosis, ac numerosis, duris vngulis & altis & ꝯcauis, rotũdisq;, q̃bus coronæ mediocres suppositæ sunt, sic vniuersum corpus cõpositũ, vt sit grãde sublime, erectũ, ab aspectu quoq; agile, & ex lõgo q̃tum figura ꝑmittit rotundũ. ❡ Breuis aluus, modica, substricta.
❡ Obesaq; terga, grãdes lati, & pigues humeri. obesus. n. vt Fest. ait, pinguis dr̃ quasi obedendũ factus. ❡ Luxuriat toris, abundat pulpis, debet. n. esse latũ & plenũ, ac torosum.
❡ Spadices, phenicẽus color, seu puniceus, & spadix, idẽ est teste Gel. li. ii. c. xxvi. significat ãt exuberãtiã, splẽdoremq; ruboris. ❡ Glauciq;, cærulei, Glaucus. n. color viridis dicit qđ probus ostendit, & Gellius dicto loco. spadix glaucus color
❡ Albis, non cãdidis, sed albis. i. pallidulis. ❡ Giluo, gilu⁹ color est buxeus, vt qdã volũt vulgo giallus appellat. aliq ṽo p giluũ intelligũt flauũ, q ex viridi & russo & albo cõcretus est. Seru⁹ Melinũ itelligit. Est aũt melinus color candidus, optimus in melo insula, i samo quoq; nascit, auctor est Pli. li. xxxv. c. vi. Aulus Gellius aũt in fine lib. xij. innuit giluũ colorẽ esse mediũ inter nigrũ & albũ, scribit. n. tria genera esse vini, nigrũ, album, mediũ, quod vocant κιῤῥὸν giluum. Giluus Color Melinus Color

❡ Luxuriat

¶Luxuriat toris, Abūdat modū excedit in toris.q.d.vltra modū torosus est, Nā mēbra torosa.i.maiores toros.i.musculos & lacertos habentia validiora sunt. Vn̄ in hercule torosa brachia pingūt. Est.n. torus siue muscul', siue lacertus. ¶Spadices, Palladi' Aemilian' colores in equo refert badiū, aureū, albineū, russeū, mureū, ceruinū, giluū, scutulatū, albū, guttatū, cādidissimū, nigrū, pressum. Sequētis metrī enumerat variū cū pulchritudine nigro, vel albineo, vel badio mixtū. Canū cū quouis colore, spumeū maculosum murinū obscuriones. Giluus color est cinericus. Aetatē quoq3 ita signat. Nā bimo & sex mensiū dentes medij superiores cadunt, Quadrimo canini mutant, infra sextū annū molares superiores cadunt, Sexto anno quos primo mutauit exæquat, Septimo anno oēs dentes eius explent. latent ab hinc ætatis notæ. Sed procectionibus tēpora cauari incipiunt, supercilia canescere, dētes plerunq3 prominere. Formam vero equi ita describit Columel. vt sit capite exiguo, nigris oculis, apertis & breuibus auriculis & arrectis, semper ceruice molli lataq3, nec longa.

SER. a ¶TREMIT artus, figurate p artubus tremit. b ¶Voluit, sub naribus ignes: flam īdicat magnanimitatem suā. c ¶Aut duplex agitur per lumbos spina, aut re vera duplex, aut lata, vt alibi Duplicē gēmis auroq3 coronā. Item Et duplici aptantur dētalia dorso. d ¶Talis amyclæi domit' pollucis habenis cyllarus, Atq Castor domitor equo⁊ fuit, sed fratrē p sse posuit poetica licētia, vt Quas illi philomena dapes, p Progne. Itē reuocato a sanguine teucri, p dardani. Aut certe lō pollucē p Castore posuit. qa ambo licent, & Castores & polluces vocant. Nā & ludi, & tēplū eius, & stellæ casto⁊ vocantur. e ¶Martis equi, Δεῖμος, & Φόβος. f ¶Et magni currus Achillis, Baliarchus, & Xanthus.

Stare loco nescit, micat auribus, & tremit[a] artus.
Collectumq3 premens voluit[b] sub naribus ignē
Dēsa iuba, & dextro iactata recumbit i armo.
At duplex, agitur per lumbos spina, cauatq3
Tellurē, & solido grauiter sonat vngula cornu,
Talis[d] amyclæi domitus Pollucis habenis
Cyllarus, & quorum Graij meminere poetæ
Martis[e] equi biiuges, & magni[f] currus Achillis

paret, est enim magistratus. ¶Solido, duro. ¶Amyclæi pollucis, Pollux & Castor Lacedæmone nati sunt, qui existimantur eos quos accepisse ab iunone muneris nomine Xanthum & Cyllarum, quos ei Neptunus donauerat, Probus. ¶Amyclæi, amyclæ oppidū est Laconiæ regionis, achaiæ, teste Pli. libro quarto fuit autē patria castoris & pollucis. Strabo libro octauo ait, q Taygeto monti subijcitur sparta & amyclæ. Plinius libro tertio scribit, amyclas etiam fuisse prope Tarracinam a serpentibus deletas. ¶Martis equi biiuges, Martis equi tradunt dimos & phobos Homero auctore, vt scribit Prob' Achillis vero xanthus & æthon, quidam quatuor putant, & in eis adijciunt podargū & lampum auctor idem Probus.

Martis Equi

PRO. ¶TALis.a.d.pollucis.h.Cyllaros.e.q.graij m.p.Martis.e.b.e m.c.a.amyclæ oppidum est lacōices, Vn̄ refert Homerus in catalogo ducū, qui ad troiā accesserūt. Pollux autē & castor lacedæmone nati sunt q existimantur equos accepisse a iunone muneris noīe xanthum, & cyllarū, quos ei Neptunus donauerat. Martis equi dr̄ dimos & phobos Homero auctore Achillis Xanthus & æthō. Quidā quattuor putant, & eis adiungunt podargū & lampum, Sed eis qui duos credunt hæc corū epitheta esse persuasum est.

amyclæ

ANTO. ¶MICAT auribus, arrigit, ac deprimit aures. ¶Tremit artus, concutit. ¶Collectum ignem, attractam flatus vim, & potentiam. ¶Fremens, & fremens, & præmēs in antiquis legitur erit autem ordo, Et præmens ignem collectum voluit sub naribus, præmens autem, idest non emittens, sed retinens interius, hinc sub naribus voluit. ¶Voluit sub naribus, per quod eius vis ap

CHR. ¶DENSA IVBA, & in dexteram partem profusa, lato & musculorum toris numeroso pectore. Grandibus armis & rectis, lateribus inflexis, spina duplici, ventre subacto, testiculis paribus & exiguis, latis lumbis, & subridentibus, idest pulchris & pinguibus, cauda longa & seta crispa, mollibus, atq3 altis, rectisq3 cruribus, terete genu, paruoq3, neq3 introrsum spectante, rotundis clunibus feminibus torosis ac numerosis, duris vngulis & altis & concauis, rotundisq3, quibus coronæ mediocres superpositæ sunt, corpus ipsum sit grande, sublime, erectum, aspectu quoq3 agile. Longitudo quantum natura permittit, Cum vero natus est confestim licet indolem existimare, si hilaris, si intrepidus, si aspectu nouæ rei non audituue terretur, Si fossam sine cunctatione transit, pontem, flumen transcendit.

SER. a CONIVGIS aduentu pnix saturnus,dū cū amica phillyra saturnus coiret,Ops eius vxor aduenit,cuius pñtiā veritus ,se in equū cōuertit,qualē potuit numen imitari,exinde natus est Chirō dimidia pte homo,dimidia e quus.sane ops quum de vxore saturni dicimus o corripitur.vt ops opis quum vero de nympha dicimus opis longa est , vt Opis ad æthereū pennis aufertur olimpum.pernix au

Thracia cū phyllira Oceani filia in equūs versus dr̄ cōcubuisse,& ex ea Chironē centaurū natū artis medicinæ inuentorē,q a phyllira phyllirides dr̄ a poetis,scribunt Aratū de aduētu vxoris nil scribere.Virg tamen hic ostēdit vxoris opis aduētu in equū versum eē dum cū illa coiret.

> Talis ⁊ ipse iubam ceruice effudit equina
> Coniugis[a] aduentu pernix Saturnus, ⁊ altum
> Pelion[b] hinnitu fugiens impleuit acuto
> Hūc[c] quoqz vbi aut[d] morbo grauis,aut,iā segnior ānis
> Deficit,abde[e] domo nec turpi[f] ignosce senectæ
> Frigidus[g] in Venerem senior,frustraqz laborem
> Ingratū trahit, ⁊ si quando[h] ad prælia ventū est,
> Vt quondā in stipulis magnus sine[i] virib⁹ ignis

[Pernix,velox quia equus.

[Altum Peliō, Thessaliæ mōtem altissimum teste Pli.lib. in quo vt scri.Soli.nuptiale puiuium thetidis & pelei celeberatū fuit.

tem ad equum refertur.Nā saturni stella tardissima est.Saturnus cū phylliram oceani adamasset,& quū secum coiret,aduentāte vxore,ille se in equū illā in equā ɔuertit,atqz ita vterqz opprobrium effugerit,hinc natus est Chiron centaurus.Quidā phylliran in florē conuersam dicunt,vel in arborem,vñ Liber phyllirinus quo coronæ alligantur. b [Pelion,montem thessaliæ , in quo Chiron habitauit. c [Hunc quoqz,licet bonum & tot signis probatum. d [Vbi aut morbo grauis aut iā segnior ānis Deficit ,duo sunt qb⁹ minuunt corpis vires,senect⁹ & morbus,vñ mire vtrūqz cōplexus est. e [Abde domo in domo.Nā si aduerbialiter vellet loq̄ domi diceret.Tale est illud in q̄rto.Non libyæ nō añ tyro. f [Nec turpi ignosce senectæ. Cicero in Catone maiore & laudat & vituperat senectutē,vñ dupliciter hūc locū intelligim⁹,aut nec ignosce turpi senectæ,vt nō turpi senectæ ignosce.i.abde & ignosce senectæ,q̄ turpis nō est,qa p naturam venit.
g [Frigidus,iā p senectutē,adhuc qdē vult concumbere,,sed īpedit defectu virium ,'frustraqz laborem,difficilem & irritum. h [Si quando ad prælia ventum est,alibi,Nocturnaqz bella

FRO. TALIS &.i.i.c.ef.e. Coniugis.a.p.f.e.s. Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto.Saturnus phylliran oceani, & Thetus filiaȝ existimatur adamasse , & quum ea se mutasset I equam vt eum falleret , ille quoqz in equum transfiguratus,cuȝ ea concubuit, Ex quibus natus est Chiron doctissimus centaurus. pelion est thessaliæ mons. Neptuniqz ipsa ded. orig.gentis Neptunus Cereri quum vim afferre vellet,ea se in equam transfigurauit,nihilominus incepto non destitit Neptunus, Eamqz ita compressit,q genus equorum inde proditur esse.

ANT. SATVRNVS,is cū iouē filiū quæreret in

[Nec turpi ignosce senectæ,ordo est,nec ignosce turpi senectæ q̄uis enim seniores equi sint,cuȝ modo tamen laborem tollerare valent. Est aūt sensus q vbi optimus equus vel morbo vel senecta deficit remouēdus est ab admissura,& in domo retinēdus,nec parcendū ostendit.n.oīno fatigandū cū modo tamen. [Turpi senectæ . Iuuena⁹ etiam saty.x. ait, sed q̄ continuis & quantis longa senectus plena malis,deformem & tetrum ante omnia vultum,dissimilemqz sui deformem pro cute pellem,Pendentesqz genas ⁊ tales aspice rugas &c̄.Quamuis autem senecta sit a natura omnino quin turpis sit negari non potest , ergo nec ignosce turpi senectæ dicendum. [Frigidus in venerem senior, hic locus asserit quod dixi verum esse vt scilicet ad admissura senior in domo teneatur,ibiqz fatigetur cum modo , nec penitus ignoscatur ei, generat autem mas ad annos xxxiij. & ad.xl.durasse tradunt adiutū mō in attollēda pori parte corporis,sed ad generādū paucis aīaliū minor fertilitas , qua de cā p interualla admissuræ dant,nec tñ quindecim initus eiusdē anni valet tollerare.Equæ gignūt,annis oībus ad.xl.vixisse equū.lxx. annos pdit.Pli.auctor.li. viij.ca.xl. Col.vo lib.vij.cap.xxvi.scri.q.marem putāt minorem trimo nō esse idoneū admissuræ, posse vo vsqz in.xx.annum pgenerare fœminas, bimā recte concipere,vt post tertium annum enixa fœtū educet ' eandēqz post decimū nō esse vtilem . Superiori autem capite dixerat q nec minus q̄ quindecim,nec sursus plures,q̄ viginti vnū debet īplere. [Frustraqz laborem ingratū trahit,O rdo est,& frustra trahit.i.producit ingratū laborem.Ingratum coitum,nam calidissimus quisqz citius venerem perficit, & ei gratior illa sit,senes vo tardiores sunt qa frigent.[Quōdā,quādoqz

CANIMQ

Incassum furit. ergo animos[a]. æuumque notabis
Præcipue, hinc alias artes, prolemque parentum
Et quis[b] cuique dolor victo, quæ gloria palmæ,
Nonne vides cũ præcipiti certamine campum.
Corripuere, ruuntque[c] effusi carcere currus?
Cum spes arrectæ iuuenum[d], exultantiaque haurit[e]
Corda pauor pulsans? illi instant verbere[f] torto,
Et proni dant lora[g] volat vi feruidus axis,
Iamque humiles, iamque elati sublime videntur
Aera per vacuum ferri, atque assurgere in auras.
Nec mora nec requies. at fuluæ nimbus arenæ
Tollitur, humescunt spumis, flatuque sequentũ.
Tantus amor laudum, tanta est victoria curæ.
Primus Erichthonius[h] currus & quattuor ausus
Iungere equos, rapidisque[i] rotis insistere victor[k].
Frena Pelethronii[l] Lapithæ, gyrosque dedere

SER. a ¶ ANIMOS æuumque notabis præcipue, ante omnia ætatẽ & magnanimitatem requires, post cætera parentes & studium. b ¶ Et quis cuique dolor victo quæ gloria palmæ, vult probare moueri equos vel amissione, vel acquisitione victoriæ, Nam eo tendit sequens iste de cursu, vnde est paulo post Tantus amor laudũ tantæ victoria curæ. Lucanus, Quantum clamore iuuat Eleus sonipes. c ¶ Ruũt effusi carcere currus, vsurpatiue pro carceribus, qui ab arcẽdo dicti sũt. Nam carcer est custodia noxiorum. d ¶ Iuuenũ, aurigarũ vel spectantium.
e ¶ Haurit, ferit, vt Latus haurit apertum.
f ¶ Verbere torto, frequenti. s. iteratione.
g ¶ Volat vi feruidus axis, alibi, Frenaque feruẽtesque rotas, Nam tã rotæ quam axis cursu calescunt. h ¶ Primus erichthonius, Vulcanus impetrato a Ioue Mineruæ cõiugio, illa reluctante effectũ libidinis proiecit i terrã, inde natus est puer draconteis pedibus, qui appellatus est Erichthonius, quasi de terra & lite procreatus. Nã ἔρις est lis, & χθὼν terra. hic ad tegendã pedũ fœditatẽ iunctis equis vsus est curru, quo tegeret sui corporis turpitudinem. De hoc varro in libro qui mirabilium inscribit, Erichthonium primũ quatuor iũxisse equos ludis qui panathenaica appellant. De hoc Erichthonio alibi satis dictum ẽ, qui anguinis pedibus fuisse memoratur. i ¶ Rapidus, velox. k ¶ Victor, propositi sui effector. l ¶ Frena pelethronij, Pelethroniũ oppidum ẽ thessaliæ, vbi primum domandorum equorum vsus inuentus est. Nã cũ quidam Thessalus rex bobus œstro exagitatis satellites suos ad eos reuocãdos ire iussisset, illique cursu nõ sufficerent, ascenderũt equos, & eorum velocitate boues secuti eos stimulis ad recta reuocarũt, sed hi visi aut quum irent velociter, aut quum eorũ equi circa flumen Peneon potarẽt, capitibus inclinatis locũ fabulæ dederunt, vt centauri esse crederentur, qui dicti sunt centauri ἀπὸ τοῦ κεντᾶν τοὺς ταύρους. Alij dicũt centaurorum fabulam esse confictam ad exprimendam humanæ vitæ velocitatem, quia equum constat esse velocissimũ, bene autem ait Pelethronij, quia sunt & alij lapithæ. Pelethroniũ autem antrum est in thessalia vbi Achillem Chiron erudiuit.

PRO. ¶ PRIMVS erichthonius. c. e. quatuor an. Iungere equos rapidisque. r. i. u. Frena pelethronij lapithæ gyrosque. d. Erichthonius trois filius fuit sed huius nunc mentiõ non est, sed attici Vulcãi filij & Terræ cupiditate eius patris luctãdo vi voluisset inferre per certamine natus est a terra igitur & certamie Erichthonius dictus. Primus dicitur quadrigis vsus, quo decentius celaret pedes anguinos suos. ¶ Lapithæ natio est thessalorum. ¶ Pelethronij dicti a loco, qui subiectus est Pelio monti ab eo, quod medicamentorum magna vis ibi nascatur, quod græci glossemathicos throna vocant. Pelion est autem eadem lingua liuidũ, lapithæ ergo primi existimant equitasse, & vt Palæphatus i libro ariston ait, eius gẽtes vel quia et, qui in nephele castello morẽtur. Ex quo cũ cẽtauri quoque nebulæ filij tradunt, & Ixion eis mercedẽ promisit, si furentẽ taurorum gregẽ occidissent, quorum velocitate quũ sper effugerẽt, & ipsos telis confecerẽt, ἀπὸ τοῦ κεντᾶν, quod ẽ figere, & taurus dicti sũt. Existimati sũt biformes, quia primi equitare cœperunt.

ANTO. ¶ ANIMOS, vt sit hilaris equus & intrepidus &c. vt supra ostẽdit Colu. ¶ Æuũ, Col. li. vij. ca. xxvij. scri. quod annorum notæ cũ corpore mutant, nã dũ bimus & sex mẽsiũ ẽ medij dentes superiores, & inferiores cadunt cũ quartũ agit, ijs qui canini appellant deiectis, alios affert, itra sextũ deinde annũ molares superiores cadũt. Sexto anno, quos primos mutauit exequat, septimo oẽs explent æqualiter, & ex eo cauatos gerit, nec postea quot annorum sit manifesto comprehẽdi põt, decimo tñ anno tempora cauari incipiunt, & supercilia nonnũquã canescere, & dentes prominere hæc ille. ¶ Alias artes, equorũ eni alij sunt ad rẽ militarem idonei, alij ad vecturam, alij ad admissuram, alij ad cursurã, alij ad prædam. itaque nõ itẽ sunt spectandi, atque habendi, Hinc peritus belli

li allos eligit atq; alit, ac docet, allos quadrigarios &c. Plura Var. li. ij. ca. vij. ſ Prolẽq; parentũ, Varro prædicto loco ſic ait, de ſtirpe magis ĩtereſt qua ſint, q̃ gña ſũt multa, itaq; ad hoc nobiles ab regionibus dñr in græcia Theſſalici equi, a terra apuli, ab roſea roſeani.

ſ Quæ gloria palmæ, vt curſu certans æq̃les ſuperare conetur &c. ſ Carcere, repagulis. ſ Currus, quadrigæ, exultantia, ſalientia, trementiaq;. ſ Haurit, eleuat, ferit. ſ Inſtãt, imminent eqs. ſ Verbere, ſcutica. ſ Lora, habẽas. ſ Vi, violentia. ſ Nimbus, nubes. ſ Erichthonius, fuit is Vulcani & Terræ filius, q primus dr̃ quadrigis vſus, quo decẽtius celaret pedes ſuos anguineos. Probus auctor & Pli. li. vij. inq̃t, q̃ bigas primũ iunxit phrygũ natio, q̃drigas Erichthonius, Euſebius itẽ ſic ait, Erichthonius primus q̃drigas iunxit in græcia, erat q̃ppe apud alias nationes, id aũt fuit Danao regnante argis. ſ Fræna pelethronij, impoſiti dorſo & iſultat ſolo carmina ſunt Ennij in Alexandro, vt docet Macro. lib. quĩto. Frænos autem & ſtrata equorum pelethronium inueniſſe ſcribunt pugnare ex equo Theſſalos, qui centauri appellati ſunt habitantes ſm Pelium montem, vt ſcribit Pli. libro ſeptimo. & probus ait, Pelethronium ſubiectũ eſſe Pelio monti. ſ Pelethronij lapythæ, ideſt ex pelethronio oriundi fræna inuenere. habebant enim lapythæ plura oppida in ipſa Theſſalia.

CHRI. ⁋ DOLOR, nam & lachrymas victos emittere, & victores letitiã oſtẽdere dixerũt. ſ Cum ſpes arrectæ, Ecbaſis ornandi loci cã. ſ Inſtant, nunq̃ ceſſant ab ope. ſ Torto, nã ex crebro motu ꝓtorquent, & inflectunt lora. ſ Ruunt effuſi, pinxit illoꝝ celeritatem. ſ Iamq; humiles, tota hæc curſus deſcriptio, picturæ q̃ ſcripturæ ſimilior eſt, ipſæ etiã conciſæ, breueſq; clauſulæ faciunt, vt celeritas narrãtis expꝛeſſius demonſtret celeritatẽ currentiũ. ſ Iã humiles, iam elati, q̃a ſaltu rem peragũt, vt pp̃ eoꝝ leuitatem per aerẽ potiuſq̃ per terrã ferri videant. ſ Tantus. a. lau ideirco accelerãt, q̃a victoriæ cupidiſſimi ſunt. Pelethronij frenos ac ſtrata equoꝝ primi inuenerũt. ſ Erichthonius, Auguſtinus in li. de ciui. dei ait, hũc puerũ athenis in Vulcani, mineruæq; tẽplo adinuentum ſerpẽte implicatum, & quia ſibi regnum portendebat diligenter enutritum, Horumq; deoꝝ filium, cũ parentes ignorarentur, iudicatũ. idem Augu. refert. Hic, vt placaret iratũ Apollinem, q̃ eius templum a Danao rege incenſum fuerat, nec græci id prohibuerant, & ꝓpterea ſterilitate regionẽ oppreſſerat, ludos muſicos eidem Apollini inſtituit, itidemq; Mineruæ, vbi victores oleo donabant, Plinius autem ſcribit Erichthonium quadrigas inueniſſe, item argentum Athenis.

> Impoſiti dorſo, atq; eq̃tem [a] docuere ſub armis
> Inſultare ſolo, & greſſus [b] glomerare ſuperbos.
> Aequus vterq; [c] labor æque, iuuenemq; magiſtri
> Exquirunt [d], calidumq; animis, & curſibus acrẽ.
> Quamuis [e] ſæpe fuga verſos ille egerit hoſteis.
> Et patriam [f] Epirum referat, fortiſq; Mycenas.

SER. a ⁋ EQVITEM docuere. i. equũ, nã pro equo rectorem poſuit. b ſ Greſſus glomerare ſupbos vt cum diſciplina incederet. c ſ Vterq; labor, & ſub iugũ mittere, & ſubuertere frænũ. d ſ Exq̃runt, calidumq;. e ſ Quãuis ſæpe fuga, ordo eſt, q̃uis ſæpe victor fuerit q̃uis nobili genere ꝓcreatus, tñ a magiſtris ætas eſt magnanimitaſq; requirẽda, quæ ſi non fuerint, illa nihil proſunt. f ſ Et patriam epirum referat, q̃a in epiro ſunt equæ optimæ, q̃bus exercẽtur curule certamen, Iouis olympici.

ANTO. ⁋ EQVITEM. i. equum portantem hominẽ omnes enim antiqui ſcriptores vt homines equo inſidentem, ita & equum qui portaret hominem equitem vocauerunt, & equitare non hominem tantum, ſed equum quoq; dixerunt, auctor eſt Macro. lib. ſexto in fine.

Equus Equitare

ſ Vterq; labor. ſ. docere equum ſaltus & ingreſſus, poteſt etiam per epexegeſim legi, vt dicatq;. i. æque magiſtri exquirunt iuuenem equum, Calidumq; animis & curſibus acres. ſ Quãuis, ſenſus eſt eligendum eſſe equum iuuenem, calidũq; animis & curſibus acrem q̃uis ſæpe curſu victor aliorum fuerit, q̃uis optimã patriam referat, & optimã ſtirpẽ. ſ Egerit fugauerit. ſ Epirũ, de epiro latius libro ꝑmo Georgi. Palma epiros equaꝝ. ſ Fortiſq; mycenas ad agamemnona reſpexit q græcoꝝ ductor exercitus Troiã deleuit. vnde alibi ait, Agamemnoniaſq; Mycenas. Præterea docet Stra. li. viij. q̃ Argos a primordio magis ac magis extitit potẽtia primariũ, ſubinde Mycenæ ampliora ſuſceperunt incrementa pp̃ commigrantes in illas pelopidas, nam cum omnes ad Atrei filios cõſiſterent. Agamemnon natu grandior regnum adeptus duce virtute, ac pariter fortuna comite regionis paternam poſſeſſionem ampliauit, & mycenæo laconicum adiecit imperium, verum Menelaus Laconicæ regimen tenuit. Agamemnon Mycenarum vſq; Corynthum, & Sicyonem & Ionnm & Agialeoꝝ. ſic enĩ ea vocabantur ætate cum poſterius Achei dicti ſunt, regnum ſuſcepit. Hæc & plura Stra.

Menelaus

Neptuniq; [a] ipſa deducat origine gentem.
His [b] aiaduerſis inſtant [c] ſub tempus & omnes
Impendunt curas denſo [d] diſtendere pingui,
Quem [e] legere ducé, & pecori dixere [e] maritum.
Florenteiſq; [f] ſecat herbas, fluuioſq; miniſtrant.
Farraq; ne blando [g] nequeant ſupereſſe labori.
Inualidiq; patrum referant ieiunia [h] nati.
Ipſa autem macie tenuant armenta volentes.
Atq; vbi concubitus primos iã nota [i] voluptas
Sollicitat, frondeſq; [k] negat, & fontibus [l] arcent.
Sæpe etiam curſu [m] quatiunt, & Sole [n] fatigant,
Cum grauiter [o] tunſis gemit area frugibus & cum
Surgẽtem ad Zephyrum paleæ iactantur inanes
Hoc faciunt [p], nimio ne luxu obtuſior vſus
Sit genitali [q] aruo, ſulcoſq; [r] oblimet inertes.
Sed rapiat ſitiens Venerem, interiuſq; recondat
Ruſus [t] cura patrum cadere: & ſuccedere matrũ

SER. a ¶ NEPTVNIq; ipſa deducat origine gentem. i. ſi ſit procreatus ab equo Neptuni, qui editus eſt tridentis percuſſióe. b ¶ His animaduerſis, morib' & ætate dephẽſis. c ¶ Inſtant ſub tempus, coeundi. ſ. quo eis cura maior adhibetur. d ¶ Denſo diſtẽdere pingui, non laxo, qđ quibuſdam potionib' agaſones per fraudẽ facere cõſueuerũt, vñ ait Dẽſo pingui. i. virib' pleno. Sane pigue generis eſt neutri, & ita in oib' idoneis inueniũtur. Nã nec pinguedo nec pinguetudo latinũ ẽ. e ¶ Dixere, p deſignauere. Cicero de re. p. ſic õ accuſatore. l. v. dcã. & Hora. quem Venus arbitrũ dicit bibendi p deſignat. f ¶ Florẽteſq; ſecãt herbas, adultas, maturiores, qbus robur acquirit. g ¶ Ne blando nequeat ſupereſſe labori, periphraſis eſt coitus. h ¶ Ieiunia, infirmitatẽ ex inedia venientẽ. i ¶ Nota voluptas, dicẽdo nota p tranſitũ rẽ ab alijs diligenter expreſſam tetigit. Nã equæ puellæ quũ primũ coeunt, ſi macræ ſunt & debilitantur, & debiles gignunt, poſt primũ aũt partum tenues eſſe debẽt. k ¶ Frõdeſq; negãt, cõtra illud, Florenteſq; ſecãt herbas, fluuioſq; miniſtrant. l ¶ Fontibus arcẽt. i. a potu etiã phibent. m ¶ Curſu quatiũt, currere faciũt. n ¶ Sole fatigant, calore faciunt laborare. o ¶ Cũ grauiter tunſis, hoc eſt die medio. hoc aũt ad exprimẽdũ diei tẽs eſt poſitũ, nõ q eo tpe æſtatis coeant. p ¶ Hoc faciunt nimio ne luxu, nimio pigui, & bñ rẽ turpẽ aperte a lucretio tractatã vitauit trãſlationibus, quas oẽs ab agricultura traxit, vt luxu pp luxuriẽ ſegetũ. q ¶ Genitali aruo, p muliebri folliculo, quẽ valuã vocãt. vt etiã Plinius dicit, nã añ folliculus dicebat. r ¶ Sulcos oblimet inertes, claudat meatus. & hoc ſimiliter p tranſlationẽ dixit. Nã legimus ſupra, Et obducto late tenet oĩa limo. s ¶ Interiuſq; recondat. i. intra naturalia ſecreta & loca, quibus foetus claudit. t ¶ Ruſus, nõ iterum, ſed contra ponitur.

vim afferre vellet, ea ſe in equam vertit, Neptunus vo eã, ita compreſſit, vnde generoſi equi proditi eſſe dicunt, auctor Probus. nos autem latius de neptuni equis lib. i. Geor. ibi ſcilicet. Tuq; o cui prima fremẽtũ &c. ¶ His vſ ætate & annis equi. ¶ Inſtãt, incumbũt, attendunt. Sub tẽs prope tẽpus coeundi. ſ. cui dat initiũ teſte Varrone li. i. c. vij. ab æquinoctio verno ad ſolſtitium. Admittẽ ãt oportet, quum tempus anni venerit, bis die, mane & veſpere. Columella ẽt lib. vij. ca. xxv. ſic ait, vulgaribus equis, paſſis maribus, ac foeminis paſci pmittitur, nec admiſſuræ certa tpa ſeruent. Generoſis circa vernũ æquinoctiũ mares iungentur, vt eodẽ tpe quo cõceperit iã lætis, & herbidis campis poſt anni menſem paruo cũ labore foetũ educẽt, nã menſe. xij. partũ edunt. ¶ Dẽſo, pigui. Ait idẽ Colu. eoq; tpe quo vocatur a foeminis, equus. ſ. roborandus eſt largo cibo, appropinquãte vere hordeo, eruoq; ſaginandus, vt Veneri ſupſit, quantoq; fortior inierit, firmiora ſemina præbeat futuræ ſtirpi. & Varro li. ij. c. v. de bubus ſic ait, pp foeturam, Hoc obſeruare ſoleo añ admiſſurã, mẽſem vnũ ne cibo & potione ſe ipleant, qđ exiſtimaẽ facilius macras cõcipere, Cõtra tauros duobus mẽſibus añ admiſſuram, herba & palea, ac foeno facio pleniores, & a foeminis ſecerno. ¶ Blãdo labori. i. Veneri. Iam nota voluptas, de eqbus intelligit alias enixis. ¶ Paleæ, quid pprie palea ſit l. i. geor. videto. ¶ Luxu, copia abũdantia. ¶ Obtuſior. i. hebes eſt, n gradus p gradu. ¶ Vſu, vtilitas. ¶ Genitali aruo. i. vuluæ, & matrici. ibi. n. cõcipit, ibi educatur, & creſcit qcqd cõcipit. ¶ Oblimet, obducat, coopiat, claudat, limo repleat pprie. ¶ Sulcos inertes, vuluæ meatus cõceptioni ſeptos, ſi repleti fuerint nimio luxu. ¶ Sitiens, vulua ipſa macrior. ¶ Venerẽ, equi ſemen. ¶ Patrũ admiſſariorũ, vbi. n. equas impleuerint, eorũ cura habetur nimia.

ANTO. ¶ NEPTVni origine, Neptunus cereri quum

¶ GENITALI aruo, tranſlatio ab agricultu CHRI.

na. Fit aũt obscœnitatis vitãdæ cã. Inachiæ ab eo q᷒ est Iachus. Fuit. n. & vigesimusprim Sicyonoȝ, q regnauit annos. xlij. cui successit Phest⁹, & ipse polybo successerat, Sycionoȝ ꝓmus rex agya'eus fuit, a quo agyalea dicta est, q̃ deide Peloponnesus est vocata, ícepit át regnũ regnãte Nino apud assyrios anno mũdi quĩto, ac octogesimo supra mille, ac centũ, & ꝓductũ est vsqȝ ad mũdi annũ septuagesimũ supra q̃ttuor milia, fuitqȝ vltius rex zeusippus.

Incipit, exactis^a grauidæ cum mensibus errant.
Nõ illas grauibus quisq̃ȝ iuga ducere plaustris,
Non saltu^b superare viam sit passus. & acri
Carpere prata fuge, fluuiosq̃ȝ innare rapaces.
Saltibus^c in vacuis pascant & plena^d secundum
Flumia, muscus vbi & viridissima gramie ripa,
Speluncæq̃ȝ tegant, & saxea procubet vmbra
Est lucos^e Silari circa illicibusq̃ȝ virentem,
Plurimus Alburnũ volitans, cui nomen^g Asilo
Romanum est, Oestrũ^f graij vertere vocantes,
Asper, acerba sonans, quo tota exterrita siluis
Diffugiunt armenta, furit mugitibus æther

MR. a EXACTis grauidæ cum mensibus, vicinis partui, tunc. n. diligentius tractandæ sunt ne abigant. b Non saltu superare viam sit passus. q᷒ solet fieri quum pascunt pedibus l peditis. c Saltibus l vacuis, magnis. d Et plena flumina, ne sclinent ad potũ. e Est lucos silari circa ilicibusqȝ virẽtẽ Plurim⁹ alburnũ volitãs, Ordo talis ẽ circa lucos silari fluminis lucaniæ & alburnum eiusdẽ mõtẽ plurim⁹ volitãs, ac si diceret est, multa musca. Volitãs autẽ mod̃ o nomẽ est nõ participiũ. f Oestrũ graij vtere vocãtes, vtere ex soni similitudine onomatopeiã fecere. Non. n. possumus accipere ex latina lingua mutauere, quũ cõstet græcã primã fuisse, œstrũ aũt græcũ est, latine asilus, vulgo tabanus vocaẽ. g Cui nomẽ asilo Romanũ ẽ, vt cui Remulo cognomẽ erat.

PRO. EST LVCOS silari circa ilicibusqȝ. u. p. l. al. u. c. n. asilo. Ro. e. œstrũ graij. u u. Silarum flumen est lucaniæ, portus alburnus, & eiusdẽ nominis mons ad sextum a primis tabernis. mentionẽ facit lucilius hoc versu.

Quattuor hinc ad silari, flumen, portũqȝ alburnũ. Asilo, genus est tabani adeo acer, vt soleat armẽta bucera ingetare, vocaẽ græce œstreos. Meminit autem historiæ hoc loco Virg. eius, quã Ouidius in primo met. exposuit plene. referens inachi filiã io cõpressaȝ a ioue mutatã in vaccã actã esse per orbem terrarũ Oestro donec ad flumen Niluȝ venit, Ibi mitigata iunone finit⁹ st eius labor, quã Inachiam dicit Virg.

ANT. EXACTIS mẽsibus. i. perfectis & partui vicinis, vnde li. i. Geor. Exactum ad mẽsem pluuia ventisqȝ carebunt. Varro lib. ij. ca. vij. ait. Quũ conceperint æquæ, videndũ ne aut laborent plusculũ, aut ne frigidis sint in locis, quod algor maxime prægnãtibus obest, itaqȝ in stabulis & humore prohihere oportet humũ, clausa habere ostia, ac fenestras & inter singulas a presepibus interijcere longorios, qui eas discernant, ne inter se pugnare possint, pgnantem neqȝ implere cibo neqȝ exaurire oportet. alternis annis qui admittunt diuturniores esquos, & meliores pullos fieri dicunt. Grauibus palustris, innuit antequã partus vicinus fuerit prægnantes equas ẽt fatigari posse leui mõ. De plaustris videto libro primo geor. Saltibus vacuis, cãpis magnis & carẽtibus saxis, & arboribus deiectis. Secundũ, ꝓpe ad potũ procunbãt. Muscus, Vbi, lanugo viridior q̃ locis humidis, & sole carẽtibus sit muscus dicitur, hic pro herba illa tenella, seu lanugie, quæ in aquarũ superficie nascitur, accipitur. Lucos silari, Silarus fluuius est, qui veteres campaniã diuidit a picentibus, cui quidem fluuio proprium illud inesse tradiẽ, vt in eius Silarus aqua dimissa virgulta saxificentur, forma tamen, coloreqȝ seruato, auctor est Strab. lib. v. Probus scri. silarum lucaniæ fluuium esse, sic etiam Ptolemæus lib. iij. Alburnum, al- Alburn⁹ burnus lucaniæ portus, & eiusdem nominis mons teste Probo. Asilo. Pli. li. xi. c. xvi. scribit ꝙ nascẽtur, aliq̃ in extremis fauis apes grãdiores, q̃ cæteras fugãt. Oestrus, vocaẽ hoc malum Theodorus aũt interꝑs Arist. li. Asilus v. de hysto. animaliũ ait, ꝙ Asilus latiosculis qbusdam bestiolis, q̃ in fluuijs supernatãt enascẽ, quamobrem magna asilorum copia Tabani circa aquas, vbi id genus bestiarũ est. Tabani Oestrus ꝗo ex ligno nascuntur, Festus ꝗo scribit. Oestrũ græco vocabolo furorẽ dici. Præterea oestreo insanio, œstre lateomne stimulor, sunt qui putent asilum a voce dictum ab latinis. Oestrũ quoqȝ a voce græcis. Ego nñ œstrũ dictum ab illis puto a furore, & ita vertisse vocantes œstrum. Latini. n. ab voce asilum, illi œstrũ a furore vocarunt. Vertiẽ aũt nomẽ quoties ab ꝓprio l aliud trãsmutaẽ, sic Birsa cũ sit ꝓprie coriũ, ab re ipsa quoqȝ dicta est Carthaginis arx, sic & œstrus cũ sit furor ab eodẽ effectu œstrus dictum est illud animal.

Concussus, siluæqꝫ, et sicci[a] ripa Tanagri.
Hoc quondam[b] monstro horribiles exercuit iras
Inachiæ Iuno pestem[c] meditata iuuencæ.
Hunc[d] quoqꝫ (nā medijs[e] feruorib[9] acrior īstat).
Arcebis[f] grauido pecori, armentaqꝫ pasces
Sole[g] recens orto: aut noctem ducētibus astris.
Post partum[h] cura in vitulos traducitur omnis.
Continuoqꝫ notas[i], et nomina gentis inurunt.
Et quos aut pecori[k] malint sūmittere habendo[l],
Aut aris seruare sacris, aut scindere terraꝫ,
Et campum[m] horrentem fractis iuertere glebis.
Cætera[n] pascuntur virides armenta per herbas.

SER. a ¶ SICCI tanagri, nō multū valentis. Tanager aūt fluuius ē Lucaniæ, & hoc dicit armētoꝝ mugitu cūcta resonare. b ¶ Hoc quondā monstro, argumentat̄ ab exēplo dicens, Iunonē œstrū se ꝯtra pellicē defendisse. Nota aūt ē fabula Io Inachi filiā ab ipso qdē Ioue Iunonis aduentu ꝯuersam eē in vaccā, cui Iuno īmisit œstrum quo toto orbe fatigata tādem aliqñ vēit ad ægyptum, & illic in hūm cōuersa ē. Trāsijt aūt p mare augustū quod bosphorō ab ea appellatū ē, nunc helespontus noīat̄. c ¶ Pestē meditata iuuencæ, vel quā pestē aū excogitauerat, vel meditata īferens & exercens accipiamus. Horatius, Horrēdaqꝫ cultis Diluuiū meditat̄ agris. i. īfert exercet. Nā & ī ipsa meditatiōe exercitiū ē. d ¶ Hūc quoqꝫ arcebis. i. & hoc malū remoue. e ¶ Nā medijs feruoribus acrior īstat, tunc est acrior. et dicendo ipse ostendit quēadmodum possit euitari. f ¶ Arcebis grauido pecori. i. a grauido pecore. Nā arceo a te dicimus. g ¶ Sole recens, orto statim. Salustius, Coria recens detracta veluti glutino adolescebant. h ¶ Post partū cura in vitulos. mō & de eqs & de bobus accipimus gñaliter. i ¶ Notas, characteres. k ¶ Pecori summittere, admissarios facere. l ¶ Habēdo, vt habeatur. Vt lucius in trigesimo, Nōnunqꝫ dabit ipsa ætas, quod possit habēdo. m ¶ Cāpū horrentē ecbasis poetica, suffecerat enim dicere Aut scindere terram. n ¶ Cætera pascunt̄, p hoc intelligimus illa ola quæ dixit aīalia domi esse seruanda.

PRO. ¶ ET SICCI, ripa tanagri, Tanagrus torrens est lucaniæ: qui quū pluuiæ sunt, effusior est, & sæuit, quum serenum, siccum est.

ANTO. Tanagr. ¶ TANAGRI, tanagrus torrens est Lucaniæ, qui cum pluuiæ sūt effusior est, & sæuit quum serenum siccus est, idem Pro. ¶ Acerba, pro acerbe. ¶ Inachiæ iu. inachus apud argos primus regnauit annis. l. auctor Euse. eius filia Io ab ioue in vacā Iunonis aduentu conuersa, quam postea Iuno dono accepit, tradiditqꝫ seruādā Argo pastori suo quo obtrūcato ab mercurio irata Iuno in Io œstrum immisit, quo exterrita illa vsqꝫ ī ægyptum fugit, ibiqꝫ Ioue agente in humanam redijt figuram, mutatoqꝫ nomine Isis dicta est, & ab ægyptijs pro dea culta. id aūt latius Ouid. narrat lib. j. methamor. ¶ Hūc quoqꝫ, vltra prædicta arcenda, vitādaqꝫ. ¶ Pecori armēta, hic nulla est Sinalœpha. ¶ Post partū cura in vitulos. Varro lib. ij. capi. v. ait de vitulis. Lactātes cū matribus ne cubēt, atteruntur enim quum creuerint vituli, leuandæ matres pabulo viridi obiciendo ī præsepijs, itē his fere in omnib' stabulis lapides sternēdi, aut quid, item ne vngulæ putrescant, ab equinoctio enim autumnali, vna pascūtur cum matribus. Semestribus vitulis obijciunt furfures triticeos, & farinam ordeaceam, & teneram herbam & vt bibant mane, & vespere curāt, hæc ex Varrone. Palladius item de aprili ait. Hoc mense vituli nasci solent, quorum matres abundantia pabuli iuuentur, vt sufficere possint tributo laboris, & lactis. ¶ Notas inurunt, Columella libro. xij. capite secundo loquens de fine aprilis ait, quod eodem tempore fœtus fœcundi pecoris signari oportet. Sed de ianuario scribens circa eius finem inquit. His etiam diebus maturi agni, & reliqui fœtus pecudum, nec minus maiora quadrupedia charactere signari debent. Palladius quoqꝫ ī aprili ait, Et serotini fœtus hoc mense signētur. ¶ Et quos aut pecori, & omnis cura traducitur in illos quos, & cætera intelligit autem admissarios futuros. ¶ Cætera pascuntur, Varrone teste libr. ij. pascuntur armēta commodissime in nemoribus, vbi virgulta, & frons multa hyeme, quum hybernant secundum mare, æstu abiguntur ī montes frondosos.

CHRIS. Pulli. ¶ IN VITVLOS, Vt pullos dicimus iuniores in equo asino mulone, ac in omni volatilium genere, sic in boue & Elephanto vitulos dicimus. sed & in humana specie pullos dixerunt amatores pueros obscœne amatos. Vnde Fabius qui ob candorem eburnus dicebatur, qꝫ eius natis fulmine icta est, iouis pullus est vocatus, Pullum denique nigrum dicimus, Hinc pullam sicum, & iuuen. pullatos proceres dixit. Vitulos quoqꝫ de maioribus piscibus, vt sunt delphini: & balenæ. Qui & vitulus marinus piscis, hos phocas appellant.

Tu quos^a ad studiũ, atq; vsuз formabis agrestẽ.
Iam vitulos hortare, viamq;^b insiste domandi.
Dum faciles animi iuuenuз, dũ mobilis^c ætas.
Ac primum laxos tenui de vimine circlos^d
Ceruici subnecte, dehinc, vbi libera colla
Seruitio assuerint, ipsis e torquibus aptos
Iunge pares, e coge gradum^e, conferre iuuencos.
Atq; illis iam sæpe rotæ^f ducantur inanes
Per terram, e summo vestigia puluere signent.
Post valido nitens sub pondere fag'nus axis
Instrepat, e iunctos temo trahat^g æreus orbes.
Interea pubi^h indomitæ non gramina tantum,
Nec vescas^i salicũ frondes, vluamq; palustrem,
Sed frumenta^k manu carpes sata, nec tibi fœtæ^l
More patrũ niuea ĩplebuut mulctaria^m vaccæ.
Sed tota in dulces consument vbera natos.
Sin ad bella magis studium: turmasq; feroces,

SER. a CTV Quos ad studiũ, locus de bobus do/mãdis. b Viãq; insiste domãdi, institue ar tẽ domandi. c Mobilis ætas. i. anteq̃ ma gnitudo viriũ & pfecta ætas eis sit, ante eos icipe domare, mobilis flexilis. d Circlos circus est prin/cipale, vñ fit cir culus, & p syn/copam circlus, sicut periclũ a piculo, seclũ a seculo. e Co ge gradũ cõfer re, simul icede/re. f Rotæ ducant inanes, sine pondere. g Trahat ære us, fortis, sic in quinto. Aerea quę obliquũ ro ta trãsiit. Hora tius, Inclusam danaẽ terris ae rea. h Pubi indomitæ, hoc ad iuuencos tã tũ pertinet, Nã de equis paulo post dicturus est, vt Nãq; ante domandum Ingentes tollunt aios. i Nec vescas salicũ frondes, siccas, & teneras. Naз vescũ hoc ẽ pprie, vnde & araneaз telæ ve scæ vocant. k Frumẽta manu. i. ẽt farragi nem eis dabis. l Fœtæ More patrũ, fœtæ nostro more, neq; .n. mulgeri nisi enixæ pñt antiqui .n. fœtũ p grauido solebant ponere, vt Varro, vt cui' fœta feris libiæ, & ipse vir. scãdit, fatalis machina muros Fœta armis, & more patrũ, q lad magis studebãt fœtibus, alio q accusabatur auaritia eoꝝ, q sibi oẽ lac mulgebant. m Mulctaria, legiẽ & mulga ria, vt Valg. ait, Sed nos ante casam Tepidi mulgaria lactis, Et sinum vini cessauim' fun dere bacchi.

ANTO. CHORTARE, assuesce. Viamq; doman di. Columella li. vij. capite scdo ait, qð vitu los oportet, quum adhuc teneri sunt, consue scere manu tractari, ad psepia religari, vt exi guus in domitura labor eorũ, & minus sit pe riculi. Verũ neq; ante tertiũ, neq; post qntuз annũ iuuencos domari placet. Cũ illa ætas adhuc tenera sit, hæc iã prædura. Viam, rõ nem, cõsuetudinem. Insiste, statue, frequen ta, exerce. Iunge pares, custodiendum ne statura vel viribus impar cũ valentiore iũga tur, nã vtraq; res iferiori celeriter affert exi tiũ, verba sunt Columellæ. Ipsis e torqui bus aptos, ipsis e torquibus, idest ab ipsis cir/culis iunge pares & cetera. Aptos autẽ e tõi quibus ait, quia seruitio assueti torquiũ, apti ad domandum effecti sunt. Aereus, For/tis. Pubi indomitæ, vitulis indomitis. Non gramina tantũ. Columella li. vij. capite tertio scribit q si vbertas re/gionis viride pabulũ submi/nistrat, Nemo dubitat quin id genus cibi cæ/teris anteponẽ dũ sit. Ab idib' tñ mensis apri/lis vsq; in idus Maias viride pabulum recte sectant, potest enim in calen. Iulias frigidio ribus locis idẽ præstari, a quo tpe in calendis Nouẽbris, tota æstate, & deide autumno facit tur fronde, pro bat maxime vlmea, post fraxinea, & ab hac populnea, vltia sũt illignea, & querna, & lau rea. Vescas frõdes. i. minutas, vescũ. n. tẽ ste Nonio hunc etiã locũ afferente, minutũ, & obscurum notat. Festus inquit quod ve/scus fastidiosus dicitur, & pro pusillo vtebã/tur. Frumenta, farraginem, de qua latius iam iam. Sin ad bella magis, iam ad equos transit. Turmas, acies est enim tur/ma proprie equitum, habens equites .xxxij. huic qui præest Decurio nominatur, vt scri/bit Modestus.

Vescum CHRI. CVESCAS, Hoc nomẽ vt refert Gellius ex ve, & esca compositum est. Et cũ ve particu la modo augmẽtum, modo priuationem af/ferat, Nam dicimus vehementem a magnitu tudine mentis, & contra dicitur vecors quasi sine corde, poterit vescum vtrunq; signifi/care. Ergo recte Gellius ait, aliter Lucretium dicere salem vescum ab intentione edendi, aliter Lucilium vescum appellare cum eden di fastidio. Quapropter vescas frondes, id/est quibus auide vescuntur iuuenci, Festus quoq; scribit vescum fastidiosum significa/re, & Lucretium pro edace posuisse, vt nec mare quæ impendet vesco sale salsa peresõ, prisci ue particulam pro re parua ponebant, Varro oues vegrandes fiunt, atq; imbecil/les. Frumenta, vt ordeum, spelta. Sin ad bella, Equinum genus tripartito ponit. Co

lumella

ſumella. Eſt enim generoſa materies, quæ circo, ſacriſq; certaminibus equos præbet. eſt mu laris quæ precio fœtus ſui comparatur generoſo, & vulgaris quæ mediocres fœminas, mareſq; progenerat.

Aut alphea[a] rotis prælabi flumina Piſæ,
Et Iouis in luco currus agitare volanteis.
Primus equi labor eſt, animos atq; arma videre
Bellantum, lituoſq;[b] pati, tractuq; gementem
Ferre rotam, & ſtabulo frenos audire ſonanteis.
Tũ magis atq; magis blandis gaudere magiſtri
Laudibus, & plauſæ ſonitum ceruicis amare.
Atq; hæc iamprimo[c] depulſus ab vbere matris
Audiat, inq;[d] vicem det mollibus ora capiſtris.
Inualidus, etiamq; tremẽs, etiam[e] inſcius æui.
At tribus exactis, vbi quarta[f] acceſſerit ætas.
Carpere mox gyrũ incipiat: gradibuſq; ſonare
Compoſitis, ſinuetq; alterna volumina crurũ.
Sitq;[g] laboranti ſimilis, tum curſibus auras.
Prouocet, ac per aperta volans ceu liber habenis
Aequora: vix ſumma veſtigia ponat arena.

SER. a ¶ AVT ALphea rotis. prælabi flumina piſæ, quia vt ſupra diximus circa ea flumina maxime agitabatur curule certamẽ. b ¶ Lituoſque pati, buccinas ſonãtes audire lituus etiã virga regalis quaſi lites diſterminans, nã & virga mercurij nominatur lituus & poteſt hic intelligi virga qua domantur equi vt virgæ ſonitum tanq; percutiẽtis frequẽter audiat. c ¶ Iamprio, non primo vbere, ſed iamprio quã vnũ lege, vt ſit iamprio audiat depulſus ab ubere matris. d ¶ Inq; vices, frenorum. ſ. ne adhuc tenera ora lædant. e ¶ Etiã inſcius æui, nõdum habẽs ab annis fiducias. f ¶ Vbi quarta acceſſerit ætas, ideſt quartus annus. Nam ætatẽ plerũq; gñaliter dicimus & pro anno, pro. xxx. pro cẽtũ pro quouis tpe. g ¶ Sitq; laboranti ſimilis, pparetur ad futurum laborem.

PRO. ¶ ALPHEVS flu. eſt achaiæ piſæ oppidum, quod habuit Oenomaus.

ANTO. ¶ PRÆLABI rotis, ideſt iuxta decurre. ¶ Alphea flumina piſæ, Iouis olympij templum in agro Piſano erat, ab Elide ſtadijs min⁹ trecentis abſens, ante illud vero lucus agreſti veſtitus olea ſurgebat, in quo ſtadium erat, vbi curule certamen, auctor eſt Strabo, libr. octauo. id autem olympicum certamen, & equorum & paleſtræ erat, quod Hercules Ioui patri dedicauerat, elegit aũt optimũ Græciæ locum ad ſtatuenda certamina, campos, ſcilicet iuxta Alpheum flumen ſitos, hæc ex Diodori libro quinto. Diximus & plura in principio huius tertij libri. Cuncta alpheum linquens, & cætera. ¶ Lituos, erat lituus augurum baculus aduncus ſine nodo, de quo latius in principio. Acro vero docet inter Tubam & Lituum diſcrepare. Lituus enim equitum eſt, & incuruus. Tuba autem peditum & directa Litui acutus ſonus eſt, Tubæ grauis, virgilius etiam ait, et lituo pugnas inſignis obibat & haſta, Gellius libro quinto ſcribit, quod Tuba a ſonitu Lituus appellata eſt. ¶ Frenos audire. Varro libro ſcdo capit. vij. admonet, pullos quos ſtẽt cũ matribus interdũ tractandum ne quoq; ſint diſiuncti exterreantur, eademq; cauſa ibi frenos ſuſpendendum, vt oculi cõſueſcant, & videre eorum faciem, & emotu audire crepitum. Quum iam ad manus accedere conſueuerint, interdum imponẽ his puerũ bis, aut ter pronum, & cætera, & hoc quũ ſit trimus. ¶ Sunt q dicant poſt annũ, & ſex mẽſes equum domari poſſe, ſed melius poſt trinum, a quo tẽpore ſartago dari ſolet, hæc enim purgatio maxime neceſſaria equino pecori, quod diebus decem facere oportet, nec pati vllum cibum alium guſtare, ab vndecimo die vſq; ad decimum quartum dando hordeum quottidie adijciendo minutatim, quod quarto die feceris, in eo decem diebus proximis manendum, Ab eo tempore mediocriter exercẽdum, & quũ ſudauerit, oleo perunguendum. ¶ Si frigus, erit in equili faciendus ignis. ¶ Depulſus ab vbere matris, docet Varro dicto loco equinum pullum, non prius biẽnio cõfecto ab lacte remouendũ. ¶ Inq; vicem. ſ. frenorum, ne tenella ora lædantur. ¶ Inualidus ias, iamq; tremens, etiam inſcius æui. Legitur item inualidus etiamq; tremens, quod non eſt abſurdũ, licet us breuis ſit, nam ſæpe in hoc opere, & alibi poeta vtiẽ Diaſtole, quod latius in verſilogo oſtendimus. ¶ Inſcius æui, antequam vires habeat, ¶ Tribus exactis, tranſactis & præteritis tribus ætatibus. i. trib⁹ annis, quo autẽ tpe. Varro id iubeat iam iam diximus. ¶ Aperta æquora, cãpos amplos.

CHRI. ¶ FRENOS, in ſingulari frenũ eſt, in plurali & freni, & frena. ¶ Blandis vocibus, Manſueſcat. & vocib⁹ & tactu magiſtri, ¶ Carpe gyrũ, Vt facile in gyrũ fleti aſſueſcat. ¶ Sinuet, incuruet, vt pedes altius a terra tollat.

Lituus

Tuba

Qualis[a] Hypboreis Aquilo cum densus ab oris
Incubuit, Scythiaeque hyemes atque arida[b] differt[c].
Nubila, tum segetes altae, campique natantes
Lenibus horrescunt[d] flabris, summaeque sonores
Dant siluae, longique vrgent ad littora fluctus.
Ille[e] volat simul arua fuga, simul aequora verrens[f].
Hic vel ad Elaei[g] metas, & maxima campi
Sudabit spatia, & spumas[h] aget ore cruentas.
Belgica[i] vel molli[k] melius feret Esseda collo.
Tum demum crassa magnum farragine corpus
Crescere iam domitis sinito: namque ante domandum
Ingentes tollent animos, prensique negabunt
Verbera lenta pati, & duris[l] parere lupatis.
Sed non vlla magis vires industria firmat,
Quam Venerem, & caeci[m] stimulos auertere amoris[n]
Siue boum siue est cui gratior vsus equorum

SER. a AEQVALIS hyperboreis, hyperborei montes sunt scythiae, dicti quod supra eos flet boreas. Dicit autem equus sic currat, vt ventus. b ¶ Arida nubila, sine pluuijs. c ¶ Differt, dissipat. d ¶ Horrescunt, contremiscunt. Persius, Scis comitem horridulum trita donare lacerna. i. trementem. e ¶ Ille volat, sic licet ventus. f ¶ Verrens, trahens. g ¶ Ad elaei metas. i. circi. Elis namque ciuitas est arcadiae, in qua agitabatur curule certamen, & species est pro genere. h ¶ Spumas aget ore cruentas, quod est signum equi fortissimi, si velut rubras egerit spumas. i ¶ Belgica esseda, gallicana vehicula. Nam belgae ciuitas est galliae, in qua huiuscemodi vehiculi vsus repertus est. k ¶ Molli, domito, vt Et mollia colla reflectit. l ¶ Duris parere lupatis, frenis asperrimis. Dicta autem lupata a lupinis dentibus, qui inaequales sunt, vnde & eorum morsus vehementer obest. m ¶ Caeci, latentis. n ¶ Amoris, cupidinis.

PRO. ¶ HIC vel. a. e. m. e. m. campi, Eleus campus stadium olympiacum vbi equi quoque certant. ¶ Scythia, regio est septentrionalis. ¶ Belgae, natio gallorum.

ANTO. ¶ HYPERBOREIS oris, habitant hyperborei supra aquilonis flatum, dicti quod humanae vitae modum excedant, viuendo vltra centesimum annum, vt scribit Festus. Solinus etiam scribit, quod hyperborei incolunt vltra aquilonem, apud quos mundi cardines esse credunt. Domus sunt nemora, vel luci, in diem victum arbores subministrant, discordiam nesciunt, aegritudine non inquietantur, ad innocentiam omnibus aequale votum. ¶ Scythiaeque niues, de scythia late li. j. Geor. Mundus, vt ad scythiam. Differt in diuersas fert partes, ac pellit. ¶ Nubila dum, legitur item tum, & quum in antiquis. ¶ Campique natantes, exundant enim sata ob ventorum flatus. ¶ Horrescunt, contremiscunt. ¶ Longique vrgent, legitur longeque vrgent. ¶ Verrens, trahens. ¶ Hic, legitur & hinc in antiquis. ¶ Elaei metas campi, Seneca in Thyeste ait. Alpheus studio notus olympico id autem iam iam apertum est. ¶ Metas, currendi terminos. ¶ Molli collo. i. domito ac placido. ¶ Spumas cruentas, fortissimi equi signum est, si velut rubras egerit spumas. ¶ Belgica esseda melius feret. i. aptior erit ad belli currus, qualibus quidem Belgici pugnacissimi vsi sunt. Transalpinam Gallias quidam tris in partes diuiserunt, Aquitanos, Belgas, Celtasque. Belgas nominabant Oceano confines vsque ad hostia Rheni, & nonnullos Rheni & alpium vicinos incolas. E belgis Veneti sunt, qui aduersus Caesarem nauali certamine contenderunt, & superati sunt. Vniuersa vero natio, quam haec aetas, inquit Strabo suo aeuo gallicam, vel Gallaticam vocat Martis studio & animorum ardet impetu, conserendae pugnae alacritate impigra, semperque spectantes in boream, aut oceano propiores conserendis pugnis audatiores. e quibus summos Belgas asserunt esse per gentes quindecim diuisos intra rhenum, ac Lygerim vergentes in oceanum, Belgarum fortissimos Belloacos esse dicunt, post istos Vessiones haec ex strabonis libro quarto. ¶ Farragine, de hac paulo superius dictum est, ibi scilicet, Frenos audire sonantis. ¶ Lenta, flexibilia, mollia, scuticae enim & virgae lentae, & molles sunt. ¶ Duris lu. duris frenis a lupinis dentibus dictis. Lupus autem lupatum frenum dicitur Ouid. in Tri. Et placido duros accipit ore lupos. Et Mar. Mordent Aurea quod lupata cerui. (lupus) ¶ Caeci amo. Vis magna mentis, blandusque animi calor Amor est, inquit Seneca in octauia. Est item amor mentis quaedam passio ab exterioribus illata, & per sensus corporeos introducta, caecum vero amorem fingunt, vt aduertamus amantes ignorare quo tendant, nulla eorum esse iudicia, nullas rerum distinctiones, sed sola passione duci. (Ouid) Charinus autem in mercatore Plauti amorem haec cuncta vitia sectari solent, inquit Cura, aegritudo, nimia elegantia, insomnia, aerumna, error & fuga, ineptia, stultitia, temeritas, immodestia, petulantia, cupiditas, maliuolentia, desidia, iniuria,

dia, iniuria, inopia, contumelia, dispendium, multiloquium, pauciloquium. hoc ideo fit, quia nec quæ attingunt ad rem, nec sumptus videt. Amoris item pathos latius ecloga octaua ostendimus. ¶ Stimulos auertere, Columella libro septimo, capitulo vigesimoseptimo scribit. Maxime curandum esse verno tempore anni, vt tam fœminis, q; admissarijs desiderantibus coeundi fiat potestas, quoniam id præcipue armentum si prohibeas, libidinis extimulatur furijs. Vnde etiam veneno inditum est nomen Hippomanes, quod equinæ cupidini similem mortalibus amorem accendat. Equos autem preciosos reliquo tempore anni remouere oportet a fœminis ne, aut cum volent ineant, aut si id facere prohibentur cupidine sollicitati noxam contrahant. Itaq; in longinqua spacia marem placet ablegari, vel ad præsepia contineri.

Atq; ideo tauros procul, atq; in sola relegant[a]
Pascua post mõtez oppositũ, ẽtrãs flumina[b] lata
Aut intus clausos satura ad præsepia seruant.
Carpit enim vires paulatim, vritq; videndo[c]
Foemina, nec nemorũ patit mẽinisse, nec herbæ
Dulcibus illa quidem illecebris & sæpe superbos
Cornibus inter se subigit decernere amantes.
Pascitur in magna[d] silua formosa iuuenca.
Illi alternantes multa ui prælia miscent.
Vulneribus crebris lauit ater corpora sanguis.
Versaq; in obnixos vrgentur cornua vasto
Cũ gemit. reboãt[e], siluæq; & magnus olympus
Nec mos bellantes una stabulare, sed alter
Victus abit. longeq; ignotis exulat[f] oris
Multa gemens ignominiam. plagasq; superbi
Victoris. tum quos amisit inultus amores.
Et stabula aspectans[g] regnis excessit auitis.
Ergo omnis cura vires[h] exercet, & inter

SER. a ¶ RELEgant, remouet. b ¶ Trans flumina lata, scilicet ne natatus sit facilis. c ¶ Videndo, dum videtur, gerundij modus passiuo. d ¶ In magna silua, alij sila legũt, vt sit mons lucaniæ, quod modo nulla necessitas cogit, vt in æneide, Ac velut ingenti sila summoue taburno, vbi vtrunq; speciale est. e ¶ Reboant siluæ, resultant, remurgiunt. Reboo autem græcum verbum est. Nam apud latinos nullum verbum est quod ante o finalem o habeat, excepto ichoo. Quod tamen maiores aliter scribebãt aspirationẽ interponentes duabus vocalibus, & dicebãt incoho. tria. n. tantum habebant nomina, in quibus c litteram sequeretur aspiratio, sepulchrum, orchus, pulcher, ex quibus pulcher tãtum hodie recipit aspirationem. f ¶ Exulat, extra solum suũ habitat. g ¶ Aspectãs, Cicero de Catilina, Retorquet oculos profecto sæpe ad hanc vrbem, quam e suis manibus ereptam luget. h ¶ Vires exercet, ab inculto robur acquirit.

ANTO ¶ VIDENDO, dum videtur. ¶ Illecebris, suasionibus, voluptatibus, blanditijs, sed in malam & bonam partem sunt. Tul. de repu. libro. vi. suis te oportet illecebris ipsa virtus trahat ad verum decus, item pro. M. Cæl. Erant apud illum illecebræ libidinum multæ, e pro Milone quis ignorat maximam illecebram esse peccandi impunitatis spem. ¶ Subigit, impellit, cogit. ¶ Silua, silua in antiquis semper legi. ¶ Decernere, certare. ¶ Lauit, a lauo lauis præsens e, lauit autem inficit, deturpat. ¶ Obnoxios, contrapositos, contranitentes. ¶ Reboant, resultant per echo, scilicet Magnus olympus, mons est Thessaliæ, qui excellenti vertice tantus attollitur, vt cacumina eius cœlum accolæ vocent. ara est in cacumine Ioui dicata, cuius altaribus si qua de extis inferuntur nec difflantur ventosis spiritibus, nec pluuijs diluuntur, Sed voluente altero anno, cuiusmodi relicta fuerint, eiusmodi reperiuntur, litteræ in cinere scriptæ ad alteram anni cerimoniam permanent. hæc solinus, capitulo octauo. ¶ Multa, pro multum. ¶ Ignominiam, est enim hæc nominis nota, atq; macula ¶ Aspectans, ex patho, & affectione idest.

CHRI. ¶ LAVIT, Præsentis temporis est. Erat enim apud Priscos lauo lauas & lauo lauis. Plautus in pseu. Gestans tabellas eas lachrymis lauis. ¶ Ater, Quia quamprimum venas egreditur contabescens nigrescit, vel quia in Tauro sanguis melenconicus est. descriptio autem huius certaminis, ac deinde fugæ, & postremo reuersionis ad vltiones verbis a militia humana translatis vehementer illustratur ¶ Aspectans, ex qua re exprimitur desiderium. ¶ Ignominiam plagasq;, magnũ oportebat esse dolorem in eo qui præter ignominiam, quod victus esset, etiam

graue damnum vulnerum reportaret, super oĩa autes intolerabilis videtur superbia victoris regnis auitis, Dup eſt exulare durius ex antiqua patria, duriſſimum inde vel vbi maiores sui non vinci, sed regnare cõsueuerant. Omnia autem q̃ hic de certamine, & fuga victi, & de corpore reficiẽdi, ac de reditu & de vltione vera eſſe perhibẽt. Qui de re paſtoria ſcribũt, magno aũt ingenio poeta naturam aiantium exprimit, vt in ſecundis rebus obtorpeſcant, in aduerſis aũt magis, magiſq; excitentur, vt ſæpiſſime victores a victis vincantur. Cum alteri ſecordiæ, ignauiæq; ſe dedãt & fortunæ ſucceſſu elati a nullo ſibi noceri poſſe putent. Alteri vrgentibus rebus aſperis nihil inauſum nihil intentatum relinquant.

SER. a ℂPERNIX, mõ pſeuerans. Horatius, pernicis vxor apuli, q̃ eſt tractũ pernix a pnitẽdo. b ʃ Carice acuta, herba duriſſima. c ʃ Obliuũ, iã ſecurus ex anteacta victoria. d ʃ Fluctus vt ĩ medio ſic paulati taurũs mouetur ad ꝓlia. d ʃ Immane ſonat, ꝑ immaniter, nomen pro aduerbio. f ʃ Amor omnibus ides, ideſt ĩ vno quoq; genere vnus eſt amor. i. ſimilis, vt puta in lupis vnus eſt amor, ideſt ſimilis. Item in equis, aliiſq; omnibus pro qualitate generis ſui. ſicut alibi ait, Sopor ſuus occupat artus, ideſt ipſis aptus. Nã in omnib⁹ aĩalibus non eſt amor vnus atq; ides, ſed in ſingulis generibus pro qualitate naturæ.

Dura iacet Pernix[a] inſtrato ſaxa cubili
Frondibus hirſutis, & Carice[b] paſtus acuta
Et tentat ſeſe, atq; iraſci in cornua diſcit
Arboris obnixus trunco, ventoſq; laceſſit
Ictibus, & ſparſa ad pugnam proludit arena
Poſt vbi collectũ robur, vireſq; receptæ
Signa mouet, præcepſq; oblitũ[c] fertur in hoſtẽ
Fluctus[d] vt in medio cœpit cũ albeſcere Põto
Longius, ex altoq; ſinum trahit. utq; volutus
Ad terras immane[e] ſonat per ſaxa, nec ipſo
Monte minor procũbit, at ima exæſtuat vnda
Vorticibus, nigramq; alte ſubiectat arenam
Oẽ adeo gen⁹ ĩ terris, hominumq; ferarumq;
Et genus æquoreum, pecudes. pictæq; volucres
In furias, ignemq; ruunt. amor[f] oĩbus idem
Tempore non alio catulorum oblita[g] Leæna
Sæuior errauit campis, nec funera vulgo
Tam multa informes[h] Vrſi ſtragemq; dedere

cũbit, decidit. ʃ Adeo certe. ʃ Amor oĩbus idem. i. eodem mõ ſæuus & vehemẽs. ʃ Leæna, Magna leænis libido coit⁹, & ob hoc maribus ira. Coitũ ſentitĩ adulteram leo, totaq; vi conſurgit in pœnam, quum pro catulis fœta dimicat oculorum aciem traditur defigere in terras, ne venabula expaueſcat, Plinius, libro octauo capi. decimoquinto. ʃ Vulgo, paſſim. ʃ Informes vrſi, eorum coitus hyemis initio ambobus cubantibus, complexiſq; pariunt trigeſimo die, ac plurimũ quinos, hi ſunt candida, informiſq; caro paulo muribus maior, ſine oculis, ſine pilo, vngues tantum prominent, hãc lambendo paulatim figurant, idem lib. viij. — leones — Vrſi

g ʃ Oblita catulorum leæna, cauſa. ſ. nimij amoris. Leæna aũt græcũ eſt, ſicut dracæna. nam nos hic & hæc leo dicimus. lea namq; vſurpatum eſt, quia in o exeuntia fœminina ex ſe non faciũt, vt fullo, latro, leo, h ʃ Informes vrſi, vel magni. vel q̃a tpe quo naſcũtur carẽt forma. dicitur enim q̃dam caro naſci, q̃; mater lãbendo in mẽbra cõponit.

ℂCARIX, herba q̃ naſcitur in paludibus.

PRO. ANTO. ℂPERNIX, PERSEVERANS. ʃ Carice, herba paluſtri, teſte probo. ʃ Obnixus, incumbens obluctans. ʃ Laceſſit, prouocat, affligit, lacerat. ʃ Proludit imaginem quandam veri ludi & certaminis agit ʃ Vireſq; receptæ, legitur & refertæ. ʃ Signa, pugnandi ſcilicet, vnde a mari ſumpſit metaphorã, nam quum mare in medio albeſcit, ſpumas agens, ac paulatim vndas eleuat, inde exæſtuat maxime, Sic taurus paulatim ſigna bellandi mouens in hoſtem poſtea irruit, ʃ Pro

CHRI. ℂOMNE ADEO, Oſtendit quam vehemẽs ſit amoris perturbatio. Quæ quidem omni amantium generis communis ſit, vt tota tremor pertentet equorum corpora. ʃ Ex vi, ſcilicet amoris. Ariſtoteles enim libro de animalibus, affirmat equum ſalatiorem eſſe reliquis animalibus, homine excepto. Ipſumq; inire omni tempore & dum viuit. Quin & equæ, ſicut mulieres etiam fœtæ coitum patiuntur. Cætera marem fugiunt, niſi quæ ſuperfœtant, vt lepores. Equæ ſocietate coniunctæ, ſi equa ſocia moriatur pullum ſuum nutriunt. Sunt adeo prolis cupidæ vt ſæpe ſteriles auferant pullos a matribus, quos tueantur, ſed lacte carentes deprauant, quos diligũt ait Ariſtoteles. Equæ potiſſimũ ex fœminis libidine accenduntur, equiuntq;. Vnde & mulieres libidinoſiores equire dicimus.

Per siluas, tūc sæuos Aper, tūc pessima Tigris.
Heu male tunc Libyæ solis[a] erratur in agris.
Nonne vides vt tota[b] tremor pertentet equorum
Corpora, si tantum[c] notas odor attulit auras?
Ac neq; eos iā frena[d] virum, neq; verbera sæua,
Nō scopuli, rupesq;[e] cauæ, atq; obiecta retardāt
Flumina, correptosq; vnda torquentia mōtes,
Ipse ruit, dentesq; sabellicus[f] exacuit Sus.
Et pede prosubigit[g] terram, fricat arbore costas,
Atq; hinc[h], atq; illic, hūerosq; ad vulnera durat.
Quid iuuenis[i], magnū cui versat i ossib[9] ignē
Durus amor? nempe abruptis turbata procellis
Nocte natat cæca serus freta, quē super ingens
Porta[k] tonat Cœli, & scopulis illisa reclamant
Aequora, nec miseri[l] possunt reuocare parētes.
Nec moritura super crudeli funere virgo.

SERV. a SOLIS, desertis, libyæ aūt in arulis serpē tibus plenis. b ❡ Vt tota tremor pertentet equorum Corpora signatis sermonibus vtit ad vim amoris exaggerandā, dicens, & tota corpa & ptentet. i. penitus tentet quū dicat le pē odorē equarū. c ❡ Si tantum notas odor attulit auras, hypallage est pro si auræ notum odorem apportauerit. d ❡ Frena virum, virorum fortium. e ❡ Rupesq; cauæ, ad illud respicit quod supra posuit, Post montem oppositum, & trāsflumina lata. f ❡ sabellicus Sus, sabinus. & est species p genere. dicit autē sue domesticū, quē cicurem vocant, nam de apris supra ait, Tūc sæuus aper. hoc. n. vult p bare nō tm̄ feras, sed & māsueta aīalia amore in furorē moueri. g ❡ Et psubigit terrā. i. fodit, & pedibus ipellit alternis, qd̄ pugnaturi sues facere psueuerūt ad acqrendū robur, quū & latera & costas terentes durant ea i futura certamina. h ❡ Hinc atq; hinc, & ad pedū motū & ad attritionē costarū. i ❡ Quid iuuenis, ne forte occurrat illa aīalia carere rōne, dicit & grauius hoīes in amores cōmoueri. fabula talis est. Leāder abydenus & Hero Lesbias fuerunt inuicem se amantes. sed Leander ad Hero noctu ire cōsueuerat p fretum hellespontícū. qd̄ seston & Abydon ciuitates interfluit, quum igitur iuuenis oppressi tempestate cadauer ad puellam delatum fuisset, illa pcipitauit se e turri. k ❡ Porta tonat coeli, aer nubibus plenus, per quem iter est ad coelū. l ❡ Miseri parentes. i. amor parentū.

PRO. ❡ SABELLI, gens est Italiæ coniuncta marsi, vbi maxima copia aprorum est.

ANTO. ❡ TIGRIS, de tigribus videto ecloga quinta. ❡ Heu male tunc libyæ solis erratur in agris. i. desertis. hoc autē ppter varias feras dixit poeta, Nam vt scribis stra. li. xvij. multa libyæ loca, quæ habitari possent, nō habitantur propter feras, maxiāq; mediterranea pars, & regio circa oceanos deserta est, Multum quoq; torrida zona occupat. ❡ Torquētia, voluētia. ❡ Montes, ingētes lapides, quod ōndit equorū furorē, cū flumina etiam rapidissima tranent. ❡ Sabellicus sus, species est pro genere. sed de sabellis videto latius li. ij. Geor. Pubemq; sabellam. suilli tñ pecoris admissura a Fauonio ad æquinoctium Vernus implet vno coitu. Pli. lib. viij. & Varro li. ij. cap. iiij. plurima. ❡ Prosubigit, effudit. Humeros durat in luto volutatio suibus gratissima, vt scribit Pli. & Colu. li. viij. ❡ Quid iuuēis, agit supple. ❡ Nocte natat, alludit ad Leandrū. iā aūt apud Oui. ad Hero suam scribēs, sic ait, Nox erat incipiens (namq; ē meminisse voluptas) Quum foribus patrijs egrediebar amans. Nec mora deposito pariter cū veste timore, Iactabā liquido brachia lenta mari. ❡ Freta, Hellespontum itelligit, de quo soli. capi. x. inquit. ille autē magnus Helrespontus stringit in stadia septem, qbus ab Europa Asiaticā plagas vindicat, hic quoq; vrbes duæ, Abydos asiæ, & sestos europæ Leander autem abydo discedens seston per Hellespontum ad Hero nauigabat. Hinc ait ipsa, Quid referam quoties do vestibus oscula, quas tu hellespontiacas ponis iturus aq̄s.

❡ Porta tonat cœli, ianum quidam solem demonstrare volunt (vt scribit Mac. lib. sat. j.) & ideo geminū, quasi vtriusq; ianuæ coelestis potentem, qui exoriens aperiat diem, occidens claudat. Et apud Ouid. lib. j. fast. ipse Ianus ait, Præsideo foribus cœli cum mitibus horis, Et redit officio iuppiter ipse meo. Ianus Porta itaq; cœli duplex est oriens, & occidēs de qbus lib. j. geor. sic ait Maro, At boreæ de parte trucis quum fulminat, Et cū euriq;, zephyriq; tonat domus. omnia plēis Rura natant fossis. ❡ Illisa, impulsa. ❡ Moritura virgo, Hero leandro scribens ait, Si tibi non parcis, dilectæ parce puellæ. Quæ nūq̄ nisi te sospite sospes erit.

CHRI. ❡ QVID iuuenis, leandrum abidenum intelligit. Hoc exēplo docet tantā esse vim amoris, vt & in quo rō ē, illi repugnare nō possit. Fabulā hāc describit Museus græcus poeta.

Quid Linces Bachi variæ? & genus acre Luporum?
Atque canum? quid quæ imbelles dant prælia cerui?
Scilicet ante omneis furor est insignis equarum,
Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra absumpsere quadrigæ.
Illas ducit amor trans Gargara, transque sonantem
Ascanium. superant montes & flumina tranant.
Continuoque auidis vbi subdita flamma medullis
Vere magis (quia vere calor redit ossibus) illæ
Ore omnes versæ Zephyrum stant rupibus altis,

SER. a IMBELLES, licet sint imbelles, tamen mouentur ad prælium. b Furor est insignis equarum, notabilis & præcipuus. c Potniades, potnia ciuitas est de qua fuit Glaucus, qui quum sacra Veneris sperneret, illa irata equabus eius immisit furorem, quibus vtebatur ad currum, & eum morsibus dilaceranerunt. Ordo autem talis est. Quo tempore Glauci membra malis absumpserunt Potniades quadrigæ. hoc autem ideo fingitur, quod eis furores Venus immiserit, quia dilaniatus est Glaucus, efferenatis nimia cupidine equabus, quum eas cohiberet a coitu, vt essent velociores. d Trans gargara, transque sonantem Ascanium, gargara pro quibuslibet montibus, sicut Ascanium, pro quibuslibet fluminibus posuit, quod & sequentia indicant. e Superant montes & flumina tranant, ore omnis versæ in zephyrum, hoc etiam Varro dicit in Hispania vlteriore verno tempore equas nimio ardore commotas contra frigidiores ventos ora patefacere ad sedandum calorem, & eas exinde concipere & edere pullos, licet veloces diu tamen minime duraturos. Nam breuis ad modum vitæ sunt.

PRO. QVO tempore g. potniades malis. m. abs. q. Potnia vrbs est bœotiæ, vbi Glaucus sisyphi filius, & Meropes, vt Asclepiades in tragodumenon lib. i. ait, habuit equas, quas adsueuerat humana carne alere, quo cupidius in hostem irruerent, & perniciosius. Ipsum autem quum alimenta defecissent, deuorauerunt in ludis funebribus Peliæ. Quidam autem has equas Diomedis fuisse, quas Hercules ad Eurystheα perduxerit, & ab Eurystheo & sisypho distractas, eumque filio suo dedisse.

ANTO. LYNCES bacchi, videto ecloga quinta in illo versu daphnis, & armenias. coeunt autem lynces auersi, vt camelli, leones, elephanti, tigres, auctor est soli. Genus acre luporum, coeunt lupi toto anno non amplius dies .xij. vt soli. & Plini. scribunt. Atque canum, canum iusta ad pariendum annua ætas, gerunt in vtero sexagenis diebus, gignunt cæcos, nec vlli præter hominem memoria maior, Plinius libro octauo. Quid, ordo est, quid cerui imbelles, quæ prælia dant, vel que pro &. Cerui, a conceptu separant se ceruæ, at mares relicti rabie libidinis sæuiunt, animal est simplex & omnium rerum miraculo stupens, Plinius libro octauo. Furor equarum, videto paulo superius ibi, stimulos auertere amoris, quid ex Columella dixerim. Mentem, voluptatem, & appetitum libidinis. Potniades, non longe thebis in bœotia sita est & fons Dyrce & Potnia, in quibus obuenere, quæ de potniado glauco fabulæ vulgant, illum Potniades discerpserint equæ, Strabo scribit lib. nono, Probus eo inquit quod Potnia vrbs est bœotiæ, vbi Glaucus sisyphi filius, & Meropes, vti Asclepiades libro primo ait, habuit equas, quas assueuerat humana carne alere, quo cupidius in hostem irruerent. ipsum autem cum alimenta defecissent deuorauerunt. in ludis funebribus peliæ. Quadrigæ, de iis videto superius in lib. i. georgicorum. Gargara, de iis item videto lib. primo georgicorum. Mirantur gargara messes. Ascanium, Strabo libro decimoquarto scribit, Ascanium fluuium ex Ascanio mysiæ lacu defluere. Versæ in zephyrum, in fortura res incredibilis est in Hispania, sed est vera quod in Lusitania ad Oceanum quædam e vento certo tempore concipiunt equæ, vt hic gallinæ quoque solent quarum oua hipenemia appellant, sed ex iis qui nati pulli non plus triennium viuunt, hæc Varro libro secundo, capi. primo. Colu. quoque libro septimo, ca. xxv. ait, Notissimum etiam esse in sacro monte hispaniæ, qui procurrit in occidentem iuxta Oceanum, frequenter equas sine coito ventum pertulisse, foetumque educasse, qui tamen inutilis est, quod triennio priusque adolescat, morte absumitur.

CHRI. QVID lyn. Non idem sunt lynces, & ceruarij lupi, vt multi crediderunt. Nam Pli. cum de lupis tractet ait, sunt in eo genere, qui ceruarij dicantur, qualem e Gallia in Pompei magni arena spectatum diximus, Huic quamuis infame mandenti, si respexerit obliuionem cibi surrepere aiunt, digressumque quærere aliud. Lyncum autem humor ita redditus vbi gignuntur glaciatur arescit in gemmas carbunculis similes, & igneo colore fulgentes durescit. non sunt si lynces, & inuidentes vrinam terra tegunt, sed eo celerius solidatur. lyncas vulgo frequentes in æthiopia gigni ait Pli. & multa alia monstrosa animalia.

EXCEPTANT,

GEOR. a EXCEPTANT, frequenter accipiunt. b Caur. pro corū, sicut faurex p sorex caulis pro colis. c Hinc demū hippomanes, Scit lectus esse apud Hesiodum herbā esse q̄dam, quæ hippomāes vocatur, quasi ἵππου μανία. si enim eā comederint equi furores patiunt. vnde nūc adiecit Vero qđ nomine dicunt. nam vult illam herbam abusiue hippomanes dictam ab equorum furore & insania quā possint eq furere, & alia q̄cunq; ratione. Re vera autem hippomanes dicit eē virus defluens ex equarū inguinibus, quo tempore feruntur amoris furore & insania vt sit hippomanes virus natum ἀπὸ τῆς μανίας τῶν ἵππων. d Lentum virus, viscidum, glutile. Theocritus autem herbā dicit nasci in Arcadia, q̄ gustata equæ in libidinem ardescunt. & Theophra. Caruunculum in fronte equi. e Miscuerūtq; herbas, exprimit augmentum malitiæ nouercarum quæ virus herbis & cantibus herbarum augmentant venena. f Singula dum capti, dum speciatim singula describimus.
g Hirtasq; capellas, setosas, vt hirsutumq; supercilium. h Hinc labor, ad tuenda imbecilliora animalia. i Et angustis hūc addere rebus honorem. i. humilem materiā alto sermone decorare. Sic illud in quarto est, In tenui labor, at tenuis non gloria.

amoris innasci veneficiū, Hippomanes appellatum, in fronte, in caricæ magnitudine colore nigro, qđ statim edito partu deuorat fœta, aut partum ad hubera non admittit. si quis præreptum habeat, dicitur autē ab hippō, idest equorū, & mania furia, insania. Est item hippomanes virus stillās ab inguine eq libidinis furore extimulatæ, vt hic etiam apparet. Legere nouercæ. Iuue. item sat. vi. Hippomanes, carmenq; loq̄ ... cunq; venenū, Priuignoq; datū. Fugit irreparabile tēpus. Oui. quoq; lib. iij. de arte inq̄t Ludite eunt anni more fluētis aquæ Nec q̄ præterijt iterū reuocabil vnda, Nec q̄ præterijt hora redire potest. Et Seneca ad Luciliū, epistola prima ait. Omnia mi lucili aliena sunt tempus tm̄ nostrum est. Capti amore, ducti voluptate, & oblectatiōe. Hinc, e gregibus. Labor, subit. s. ac sequitur. Verbis vincere, laudibus extollere est. n. difficile minima laudibus ostendere maxima, qđ qui exequuntur probandi sunt. hic ait lib. sequenti de apibus, in tenui labor, at tenuis non gloria.

Exceptantq;[a] leueis auras, & sæpe sine ullis
Coniugiis vento grauidæ (mirabile dictu)
Saxa per & scopulos[c] & depressas conualles
Diffugiunt, non Eure tuos, neq; Solis ad ortus.
In Boreā: cauruq;[b], aut vnde nigerrim[b] auster
Nascitur, & pluuio contristat frigore Coelum
Hinc demuz Hippomanes: vero qđ noie dicūt
Pastores, lentum[d] distillat ab inguine virus.
Hippomanes quod sæpe male legere nouercæ.
Miscueruntq; herbas, & non innoxia verba,
Sed fugit interea, fugit irreparabile Tempus.
Singula[f] dum capti circūuectamur amore.
Hoc satis armentis superat pars altera curæ
Lanigeros agitare greges, hirtasq;[g] capellas.
Hinc labor[h], hinc laudem fortes sperate coloni
Nec sum animi[i] dubi[o] verbis ea vincere magnū
Quā sit, & angustis[l] hunc addere rebus honorē.

PRO. ¶HIPPOMANES qđ. s. m. i. n. Hippomanes nūc significat id quod ex inguinibus defluit equarum qđ datum amatorium & furorem facit, si aut intempestiuum est, aut excedit modum. Theocritus herbas esse dicit quā equi si gustauerint efferantur.

ANTO. Fauoni⁹ Corus ¶CAVRVMq; Fauonius, qui ab græcis zephirus dicitur ab occasu æquinoctiali flat, corus vo, qui Agrestes aliter ab occasu solstitiali. Pli. li. ij. ca. xlix. grādines septētrio importat, & corus, siccus est corus præterq̄ desinens, antea caurus dictus est, vt aiunt. Auster, de hoc supius. Hinc ex furore libidinis
¶Hippomanes, scribit Pli. libro. viij. equis

CHR. ¶VENTO gra. Constat in lusitania circa Lixiponē vrbem, & Tagū amnem equas Fauonio flante obuersas animalem cōcipere spiritum, idq; partus fieri, & gigni pnacissimus ita, sed triennium vitæ nō excedere ait Plin. Hippomanes, ait Arist. equas cum equiunt relictis sociis ex aduerso aquilonis, aut austri currere, nec quenq̄ appropīquare sibi pati, donec vel defatigatæ cōsistant, vel ad mare perueniant, tumq; aliquid emittere q̄ hippomanes appellatur eodem, quo illud quod nascitur nomine. Tale autē hoc est, quale illud suis, q̄ apriā vocat, sed hoc præcipue ad amoris beneficia petitur. Equarū libido eodem Aristo. teste tonsa iuba extiguitur. Pli. autem scri. & sane equis amoris inasci veneficium Hippomanes appellatus in fronte caricæ magnitudine colore nigro qđ statiz edito partu deuorat fœta, At si præreptum sit, partum ad hubera non admittit.

Sed me ᵃParnassi deserta per ardua dulcis
Raptat amor, iuuat ire iugis ᵇqua ᶜnulla priorū
Castaliam molli ᵈdiuertitur orbita cliuo.
Nunc ᵉveneráda Pales, magno nūc ore sonādū
Incipiens stabulis ᶠedico in molibus herbam
Carpere oues, dū mox frōdosa ᵍreducit æstas
Et multa duram stipula, filicumq; maniplis
Sternere supter humū, glacies ne frigida lædat
Molle pecꝰ scabiemq; ferat turpesq; ʰpodagras
Post hinc ⁱdigressus iubeo frōdentia Capris
Arbuta sufficere, & fluuios ᵏpræbere recentes

SER. a ¶SED me Parnassi deserta p ardua, p parnassi ardua helicone & citheronē mōtes musis dicatos signat. & hoc dicit scribēdi amor rapit me ad opus arduū, & antea nullo descriptū, qđ p periphrasim, & allegoriam poeticā indicat. b ¶Iugis, per iuga. c ¶Qua nulla priorū. i. dispono ire ad fōtem castaliam, per eam viam per quā nullus ante egit orbitam suam. Ordo asit est Qua nulla priorum orbita castaliam diuertitur. d ¶Molli cliuo. i. facili itinere, & descēsione, hic autē locus totus de Lucre. trāslatus est. e ¶Nunc veneráda pales, i. dea pabuli inuocāda nūc maxime. f ¶Stabulis in mollibus clemētioribus, & aeris tēperati, vel pp plagā australē, vł pp suppositas herbas alalibus. g ¶Frōdosa reducit æstas, idonec vernum tempus adueniat. Nā vt & in primo diximus, ver & æstas sicut hyems, & autumnus vnum fuerunt secundū rationē hemisperij. h ¶Turpesq; podagras, respexit ad curā, q sine pānis & medicaminibus sordidis nō fit. i ¶Post hinc, quū hoc feceris, & post hic vnū vacat, sicut primus ibi ante oēs. k ¶Fluuios præbere recentes. i. aquā statim haustam. Nam si pigriam potauerint, morbum statim contrahunt.

PRO. ¶CASTALIAM, Castalius fons est delphis in Apollinis oraculo qui adluit ipsam aram Dei, dictus a castalio delphici Apollinis filij nepotis Neptuni. Apollo autem dicitur musigetes, quia musis sacrum existimet. vt Lutatius in primo cōmunis historiæ ait, qui deorum curam egerat.

ANTO. ¶PARnassi ardua deserta, Parnassus mons est phocidis, q vniuersus cōsecratus existit, estq; in eo rupes q̄dam prærupta frondosam relinquens vallē, q rupes Cyrphis vocatur, saxea est, & nubibus pulsat. Stra. li. ix. ¶Sed me parnassi, sensus est, q̄uis difficile sit, angusta laudibus extollere, attamen iuuat eum ductum amore gloriæ talia exequi, & parnassum ascendere per a iam viam, quam alij vates ascenderint, hoc est scribendo quæ ab alijs non ita tractata fuerant. ¶Iugis, per iuga. i. cacumina parnassi. ¶Qua, via supple. ¶Orbita, idest iter vel cursus, est enim orbita proprie vestigium rotæ, ab orbe dicta. ¶Diuertit, voluit, redit. ¶Molli cliuo, facili ascēsu. ¶Castaliā, castalia fons est in parnasso, ad Delphi fines cuiꝰ fontis delphi vrbs locata erat Strabonis tempore, vt ipse docet libro. ix. Probꝰ ait, quod castalius fons est delphis in apollinis oraculo, qui abluit ipsam aram dei. ¶Magno ore, res enim maxime extollendæ sunt. ¶Stabulis in mollibus, idest mitibus & temperatis, non frigidis. Hinc Varro libro. ij. capitu. ij. ait, de ouibus, Primum p uidēdum, vt totū annū recte pascantur intus & foris, stabula idoneo loco, vt sint nec ventosa, quæ spectent magis ad orientē, q̄ ad meridianū tempus, vbi stent solū oportet esse eruderatū & procliuum, vt euerri facile possit, ac fieri pur, non enim solum huligo lanam corrumpit ouium, sed etiam vngulas, ac scabras fieri cogit, quū aliquot dies steterunt, subijcere oportet virgulta alia, quo mollius requiescāt, puriores q; sint, libentius enim ita pascuntur, faciendumq; septa secreta ab alijs, quo enitentes secludere possis, itē quo corpe ægro, hæc magis ad vilaticos greges animaduertenda. contra illæ, quæ in saltibus pascuntur & a tectis absunt longe, portant secum crates, aut rætia, quibus cohortes in solitudine faciant. ¶Frondosa æstas, non ver itelligit, sed æstatem ipsam q quidem incipit. vij. idus Maij. Ver autem. vij. idus februarij quo tēpore etiam niues & frigore vigere solent, vnde Varro dicto libro ait, q sibi greges in Apulia hibernabant, qui in rheatinis montibus æstiuabant. ¶Molle, debile. ¶Turpesq; podagras turpes efficientes. Podagra autem componitur a podos. i. pedis & agra captura, aut præda, agra vo dolor dicitur. Ponitur item podagra quandoq; pro laqueo seu pedica q podas, idest pedes agreuei i. capit. ¶Frondentia arbuta, capræ potius siluestribus delectantur saltibus quam pratis, studiose enim de agrestibus fructicibus pascunt, atq; in locis cultis virgulta carpunt, itaq; a carpendo capræ nominatæ, sic Varro scribit libro scdo ca. iij. meminit. & similia fere Columella libro septimo de capris. podagra Capræ

CHRI. ¶CASTALIAM, a Castalio filio Apollinis fons est musis sacer.

Orbita

¶I TABVLA

Et stabula[a] a ventis hiberno[b] opponere Soli
Ad medium conuersa diem, cum frigidus olim
Iam cadit, extremoq;[c] irrorat Aquarius anno
Hæc quoq;[e] non cura nobis leuiore tuenda.
Nec minor vsus erit, q̄uis milesia[f] magno
Vellera mutentur tyrios[g] incocta rubores.

SER. a STABVLA a ventis, figurate scilicet ventos non perferentia. b Hiberno soli, idest contra plagam meridianam, per quam sol currit per hyemē, quod explanat dicens, Ad medium conuersa diem. c Iam cadit Aquarius, mense ianuario, cadit, idest occidit occasu, scilicet heliaco, qui cū oritur Cosmice cum sole, tamen occidit heliace; quoniam a nobis videri non possunt signa cum sole orientia, quod nunc Virg. ait, Iam frigidus Aquarius cadit, Aquarium autem multi Ganimedem esse volunt. d Extremo anno, idest mense ianuario, qui est penultimus. Nam vt etiam in primo diximus, Vt primis extemplo a mensibus anni. Martio mense inchoabat annus apud maiores. Ergo extremo anno dicit extrema parte anni. e Hæc quoq; non cura, quum de capellis loquit̄ figurate neutro vsus est genere, nam integrum erat, Hæc quoq; nō cura nobis leuiore tuendæ. Sane perite, quoniam scit planam esse ouium vtilitatem, cū præterit, & exaggerat meritum capellarum, vt dictis in lucem promat, rem per se minus patentem. f Milesia magno Vellera mutentur, lanæ preciosissimæ, nam miletus ciuitas est asiæ, vbi tinguntur lanæ optimæ. Ipse in quarto, milesia vellera nymphæ Carpebant. Cicero in Verrem, Quid a milesiis lanæ sustulerit. Magno autem mutentur, ingenti precio comparentur. Nam apud maiores omne mercimonium in permutatione constabat, quod & Caius homerico confirmat exemplo. g Tyrios incocta rubores, figurate idest quæ coquēdo tyrium traxit ruborem, idest migrauit in purpuram.

PRO. AQVARius, hyemem, & pisces fiunt ab eis. Ver incipit, hæc est Ariete.

ANTO. Stabula STABVLA a ventis, scilicet remota stabulatur caprinum pecus, melius ad hibernos exortus. Caprile autem lapide, aut testa substerni oportet, quominus sit vliginosum ac lutulentum, foris quum est pernoctandū, substernimus virgultis ne oblinantur Varro libro secundo. Aquarius decimoseptimo calendas februarij sol in aquarium transit, & decimoquinto calen. Februarij Aquarius incipit oriri, ventus aphricus tempestatem significat. Nonis febru. mediæ partes Aquarij oriuntur ventosa tempestas. Quintodecimo calen. Martij sol in pisces transitum facit, hinc occidit Aquarius, auctor Columella libro decimosecundo capitulo secundo. Quum frigidus olim, ordo est quum olim frigidus iam cadit, quum etiam occidit non ita frigidus esse videtur, est autem Aquarius frigidus & hyemalis, vt etiam asserit Ptolemeus libro primo, q̄tuor partium, hinc saturno assignatus. Extremo anno, s̄m illorum opinionē locutus est, qui annum a martio incipiebat, hoc enim pacto Aquarius & pisces in extremo anno esse videtur, Olim vero Aquarius & pisces vnum sydus erant, vt scorpius & libra, vel aquarium vltimum ait, quia ver piscibus incipit in primo mobili, de quo etiā manilius. Hæc quoq; caprina, videlicet pecora. Vsus vtilitas. Milesia vellera, miletus laconiæ caput Cadmi olim domus, sed eius qui primus inuenit prosæ orationis disciplinam, Solinus auctor ca. trigesimoseptimo. Strab. vero lib. decimoquarto scribit, Miletum a Neleo conditā, qui genere Pylius fuit. Erat autem optima vrbs atq; clarissima, ex qua oriundi fuere viri memoratu digni, Thales vnus ex septem sapientibus, qui primus physiologiæ ac mathematicæ auctor fuit inter græcos. Anaximāder eius discipulus & anaximandri Anaximenes. Item Hecateus qui historiam scripsit. Aeschines orator qui assumpta nimia erga Pompeium magnum licentia missus est in exilium. Magno mutentur grandi precio mutentur aliis scilicet mercibus, vt olim fiebat. Milesia vellera, tertium lanæ locum milesiæ oues obtinēt, Plinius scribit libro octauo capi. nono. Tyrios rubores, purpureum liquorem itelligit de quo videto libro secundo Georgicorum. Et serrano dormiat ostro.

Thales

Aeschines

CHR. EXTREMO Aquarius anno, nam si principium anni est Aries Aquarius qui vndecimus est in zodiaco est pene fine anni. Hæc s. stabula caprarum non sunt minori cura tuenda q̄ ouium licet non ferāt lanas vt oues sed tamen in Cilicia vt refert Aristoteles, tōdentur vt oues. Milesia vellera, miletum in Ionia condidit Neleus, qui genere pylius fuit. Ephorus autem scribit cretenses, prius eam supra mare condidisse, vbi nunc antiqua miletus est, atq; habitatos ex Mileto cretensi a Sarpedone deductos, & vbi nomē impositum a Mileto, quæ in Creta est, cum prius leleges locum tenerēt, postea Neleum hanc nouam condidisse.

Densior[a] hinc soboles, hinc largi copia lactis.
Quā magis exhausto spumauerit vbere mulctra[b]
Læta magis pressis manabunt vbera mammis.
Nec minus interea barbas[c], incanaq; menta
Cinyphii[d] tondent Hirci, setasq; comanteis
Vsum[f] in castrorum, & miseris[e] velamina nautis
Pascuntur[g] vero siluas, & sūma[h] Licæi
Horrenteisq; rubos, & amanteis ardua dumos
Atq; ipsæ memores redeunt in tecta, suosq;[i]
Ducunt, & grauido superant vix vbere limen.
Ergo omni studio glaciem: uentosq; niuales

SER. a ¶ DENSIOR hinc soboles. binos enim pariūt capellæ plerunq;. b ¶ Mulctra, vas in quo lac premitur. c ¶ Barbas, sic de quadrupedib'. nā holum barbā vocam'. Incana aūt dicit nimius cana. d ¶ Cinyphij hirci, Libyes a fluuio cinyphe. e ¶ Miseris nautis, quia frequēter patiūtur pericula. f ¶ In vsum autem castrorū iō dixit, quia de cilicijs & poliūtur loricæ, & teguntur tabulata turitū, ne iactis facib' ignis possit adhærere, & bene laudat capellas dicēs, cilicio2 vsū & in mari & in terra pdesse mortalib', hoc ē in duob' elemētis ꝯcessis hoīb', itē Cilicia q̄ celsus ait, retulisse Varones, iō sic appellari, q vsus eo2 in Cilicia ortus est. g ¶ Pascunt siluas, & pasco & pascor illā rē dicim'. h ¶ sūma lycæi, mōtis arcadiæ, & est spēs p genere. i ¶ Suosq; ducūt, educūt foet' pprios, & nutriūt, vñ & educatos dicimus.

PRO. ¶ CINYPHII tondēt hirci, setasq; cō. vsū. Cinyps oppidum est & flumen affricæ regionis garamantum, Apud eos hirci villosissimi nascuntur, quos tondent ad Cilicia, quibus nautæ vtuntur.

ANT. ¶ DENSIOR hinc so. Capræ pariunt & quaternos, sed raro admodū, ferunt. v. mensibus vt oues capræ pinguedie sterilescunt, trimæ minus vtiliter generant & in senecta nō vltra quadriennium incipiunt, vij. mense & adhuc lactentes cōcipiunt Nouēbri mense, vt Martio pariunt, vita longissima vt plurimū annis, viij. tradunt & noctu nō minus cernere q̄; interdiu, Pli. viij. Columel. vo li. itē. viij ca. vi. de capris sic ait. parit aūt si est generosa proles frequenter duos, nōnunq̄; trigeminos. ¶ Læta hubera māmis, hoc locus ostēdit hubera recte deduci ab humeo scōm aliquos vt tubera a tumeo in littera in b cōuersa, loca. n. arida infœcūda sunt, apparetq; hubera dici interiora māmarum, mammas vo huberis eminentias. ¶ Nec minus inte. dum inquit capræ & sobolē & copiā lactis pbēt, hirci etiā cōmoda hoībus tribuūt, & in terra & in mari. ¶ Cinyphei hirci, Cinyps fluuius est in lybia p huberrima arua decidēs, vt scri. Mela, Poeta vo ostēdit, illic eē hircos tonsili villo, & Pli. li. viij. ait, q in Cilicia, circaq; syriā capræ villo tōsili vestiunt. ¶ Tōdent, p tōdent, hoc loco Pris. exponit li. viij. tu videto latius in Tytiro ibi tōdēti barba cadebat pōt ēt dici tondēt. s. pastores, & sic cinyphei hirci gtūs esset singularis. ¶ Barbas, id pilos dicūt mentus vo pilorū locum. ¶ Incana, valde cana. ¶ Vsus in castro2, Varro lib. ij. e. vltīa sic ait, suscipit cossinius vt fructū ouis e lana ad vestimentū, sic capra pilos ministrat ad vsum nauticū, & ad bellica tormēta, & fabrilia vasa. Neque nō q̄dam nationes ha2 pellibus sunt vestitæ, vt in Getulia & sardinia. Post ingr, q magnis villis in magna parte Phrygiæ, vñ Cilicia & cætera eius generis fieri solēt. ¶ Pascunt siluas, videto paulo superius ibi frondentia arbuta. ¶ Lycæi, p quocūq; monte posuit Lycæū arcadiæ montē, ne ibi & ouiū & capra2 copia. ¶ Dumos, spinas. ¶ Suosq; ducūt, vel secū ducūt pascendo, vel ducūt p educunt. i. nutriūt ac lactāt, q q̄uis sit oīno hubera plena domū referūt Colu. li. viij. cap. vi. scri q capella pcipue pbat simillima hirco, si etiā est huberis maximi & lactis abundātissimi. ¶ Glaciem, Colu. lib. viij. de capris inquit, huic pecudi nocet æstus, sed magis frigus & pcipue fœtæ. i. grauidæ, quem gelicidio hyemis cōceptū fecit. De caprili vero superius videto ibi stabula ab ventis.

Capra2 Pili

Licæus

CHRI. ¶ COPIA lactis, mulieri ante septimus mēsem profusum lac inutile. Ab eo mēse quo vitalis est partus salubre, plerisq; totis mammis & in ūnus alia2 fluit Cameli lac mulget, nec ite2 grauescat. Suauissimū hoc putat ad vnā mēsurā trib' aq̄ additis. Bos ante partū nō habet. Ex primo semp a partu colostra fiunt, ne admisceat aq̄ in pumicis modū coeunt. Gen' mali vocat colostratio. Caseus nō fit ex vtrinq; dētatis qm̄ eo2 lac nō coit. Tenuissimū camelis. Mox equabus crassissimū asinis vt coaguli vice vtātur. Quæ plures q̄ ternas māmas habent caseo inutilia. Meliora q̄ binas. Coagulum inutile leporis. Hedi laudatū melius dasypodis vnius vtrinq; dentatorum. ¶ Summa lycæi, allusit ad naturam caprarum quæ est vt pascendo ascendant & nō descendant. Vnde in zodiaco signum in quo sol

quo sol ab inferioribus partibus meridianis incipit ad septentrionales atq; superiores partes ascendere, hac potissimũ ratione capricornum dixerũt, Est autem magna laus φ lacte p lleq; vincant oues, & φ loca inculta satis illi sint ad pascua, & φ custode non multum indigeant, quoniam sua sponte pastæ domum redeant, Ergo nam cum non egeant auxilio humano pisi in hyeme non sunt eo tempore deserendæ.

Quo[a] minor est illis curæ mortalis egestas
Auertes, victumq; feres, & virgea lætus
Pabula, nec tota claudes fœnilia bruma.
At vero zephyris cum læta[b] vocantibus æstas
In saltus vtrunq; gregẽ, atq; in pascua mittes,
Luciferi primo cum sydere frigida rura
Carpamus[c] dũ mane[d] nouũ, dũ[e] gramina canẽt,
Et ros in tenera pecori gratissimus herba est.
Inde, vbi quarta sitim Cœli collegerit hora,
Et cantu[f] querulæ rumpent[g] arbusta Cicadæ
Ad puteos, aut alta greges ad stagna iubeto.

SERV. a ¶ QVO minus est illis curæ mortalis egestas, ordo est omni studio auertas ab eis ventos & glaciem, φ egestas mortalis, i. necessitas mortalitatis minor est illis curæ, hoc ẽ minus ad ipsarũ ptinet curã. Nã hoc dicit, quanto sibi adesse non pñt, tãto eis a te maior est impendẽda diligentia. b ¶ Quum læta æstas, subaudi aduenerit. Dicit autem ver, quo flare zephyrus incipit, vt Et zephyro putris se gleba resoluit. c ¶ Carpamus, carpere cogamus animalia. d ¶ Et mane pasci præcipit oues secundum morem suæ prouinciæ, Nam in aliquibus locis morbum contrahunt, nisi iã siccato rore pascantur. e ¶ Dum gramina canent, nocturnis & matutinis lucentes roribus herbæ. f ¶ Et cantu querulæ rumpent arbusta cicadæ, querulæ canoræ. Horatius Sub cantu querulæ despice tibiæ, Aut certe querula, propter illam fabulam dicit, φ Tithonus maritus Auroræ post optatam longissimam vitam in cicadam dicitur esse conuersus. g ¶ Rũpent, nimio. s. clamore. Iuuenalis Et assiduo ruptæ lectore colũnæ. Persi. Vindor vt arcadiæ pecuaria rudere dicas.

ANTO. ¶ MORTALIS egestas, ordo est in hoc carmine. ¶ Quo egestas mortalis est minor curæ illi, ideft minori curæ, hoc ẽ quanto minus curant humanam indigentiam necessitatem auxilium, tanto magis eas curare debemus. ¶ Virga pabula, arbusculis. n. frutetisq; maxime gaudent capræ, ea sunt arbutus, cytisusq; agrestis, nec minus illignei, querneiq; frutices, qui in altitudinem non prosiliũt, Columella libro. vij. ¶ Fœnilia bruma, idẽ eodem lib. cap. vero. viij. ait de ouibus, quod penuriæ hyemis succurritur obiectis intra tectum per præsepia cibis. Aluntur autem commodissime repositis vlmeis vel ex fraxino frondibus vel autumnali fœno, qđ cordum vocatur, nam id mollius & ob id iocundius est φ maturum. Cytiso quoq; & satiua vicia pulcherrime pascuntur, hæc ille de ouibus hyeme eligendis, qđ quidem etiã de capris intelligendũ est, ait enim Varro lib. ij. capi. iij. Nec multo aliter tuendum eẽ hoc pecus i pastu atq; ouilus. ¶ At vero, ordo est, At vero quũ æstas læta. s. ẽ vel aduenit zephyris vocantib⁹ mittes in salt⁹ &c. ¶ Læta æstas, non de vere, sed de ipsa æstate loquit, Columel. n. lib. xij. ca. ij. sic ait. Nonis Maijs vergiliæ exoriunt mane, Fauonius. vij. idus Maij, æstatis initium fauonius, aut corus interdum & pluuiæ. vj. idus vergiliæ totæ apparẽt fauonius, aut corus ĩterdũ pluuiæ. Ecce hic apparet quomodo æstatem zephyri vocãt. Præterea Varro etiam li. ij. c. ij. id apertissime ostendit de æstate non de vere intelligendũ, ait. n. de ouibus, φ æstate cum prima luce exeunt pastum, propterea quod tunc herba rorida meridiana q̃ ẽ aridior iocũditate præstat, sole exorto puro propellũt, vt reintegrantes rursus ad pastum alacriores faciãt. Circiter meridianos æstus dum deferuescant sub vmbriferas rupes & arbores patulas subijciunt, qđ refrigerato aere vespertino rursus pascant ad solis occasus. Ita pascere pecus ops, vt auerso sole agat ꝗ caput enĩ ouis molle maxime est. ¶ Ab occasu, paruo interuallo interposito, ad bibendum appellunt, & rursus pascunt quoad contenebrauit, iterum enim tum iocunditas in herba reintegrata est, hæc ab vergiliarum exortu, ad equinoctium autumnale maxime obseruant. Reliquæ pastiones hyberno ac verno tempore mutant, quod pruina iam exhalata propellunt in pabulum, & pascunt diem totum ac meridiano tempore semel agere potum satis habent. His igit patet de æstate ĩtelligi non de vere, q̃ omnia Varronis Maro apposuit, hoc loco Columel. itẽ lib. vij. ca. iij. de æstate intelligit. ¶ Vtrũq; gregem, ouium & caprarum. ¶ Luciferi, de hoc iã supra. ¶ Canent, ppter pruinam scilicet. ¶ Ros, de rore. Item superius. ¶ Sitim cœli, aeris æstum. ¶ Cicadæ, vide in Alexi.

Currentem ilignis[a] potare canalibus vndam,
Aestibus ac mediis vmbrosaq; exquirere vallẽ.
Sic vbi[b] magna Iouis antiquo robore quercus
Ingenteis tendat ramos, aut sic ubi nigrum
Ilicibus crebris sacra nemus accubet vmbra,
Tum tenuis[c] dare rursus aquas, & pascere rursus
Solis ad occasum cum frigidus aera vesper
Temperat[d], & saltus reficit[e] iam roscida Luna[f].
Littoraq;[g] Alcyonẽ resonãt, & Achãtida dumi,
Quid[h] tibi pastores Libyæ, quid pascua versu
Prosequar? & raris habitata mapalia tectis?
Sæpe diẽ, noctemq;, & totũ ex ordine mensem
Pascitur, itq; pecus longa in deserta sine[i] vllis
Hospitiis. tantum campi iacet, omnia secum
Armentarius[k] afer agit, tectumq;[l], laremq;.

SER. a ¶ ILIGNIS canali. ex ilice factis. sane & canalis melius genere. f. q̃. m. proferimus. b ¶ Sicubi magna iouis antiquo robore q̃r. quæ est Ioui consecrata. Nigrum quod dicit. Iouis q̃rcus & ilicibus crebris sacra vmbra, non re vera cõsecratos lucos diem nos petere debere, s3 ita densos vt sũt illi quos religio defendit. Vnde apparet q̃cum Iouis & sacras vmbram generalia et nõ specialia epitheta. Nas vt dixim', & ois quercus Ioui ꝯsecrata & ois luc' Dianæ. c ¶ Tenues aq̃s, epitheton aquarum, Alibi, At i aq̃s tenuis dilapsus abibit p̄rium est illud. Et pingui flumine nilus. d ¶ Temperat, refrigerat æstatis calorẽ. e ¶ Reficit, recreat. f ¶ Luna, nox. g ¶ Littoraq; alcy. i. quo tpe sonat p littora alcyon auis, cuius fabulã in primo memorauimus. p dumos vo achãtis, quã alij lusciniam esse volunt, alij ꝯo carduelus, quæ spinis & carduis pascitur, vt inde etiã apud græcos Achantis dicta sit ab achantis. i. spinis quibus pascitur. h ¶ Quid tibi pastores li. dicit pro qualitate prouinciarum diuersa esse genera pastionũ. i ¶ Sine vllis hos. sine vllis stabulis. k ¶ Armẽtarius afer agit, abusiue armentarium posuit. Nam nunc de gregibus loquitur. l ¶ Tectumq; laremq;, tẽtoria militum more, ac si causam diceret.

PRO. ¶ LITTORAq; alcyonen resonant &c. a. dũ. Alcyone fuit filia Aeoli vxor Ceicis, cuius naufragio amisso mutata est in aues alcyonias, cuius partus dum excluditur. vij. diebus mare quietum est. Achanthis ea est, quæ græce acanthis dicta est, latinæ carduelus a carduo. ¶ Dumi, vocant aspa loca & inculta collicosa, alij lusciniam. ¶ Mapalia, loca deserta punica. ¶ Quid tibi pastores libyæ. q. p. v. p. & r. habitata mapalia. t. Numidæ mapalia vocant tecta sua, quæ subductis nauibus suis, post Amissum regem Persea inuersa p domicilio habere cœperunt.

ANTO. ILIGNIS, canalibus, Columel. lib. viij. ca. iij. ait nulla esse tam blanda pabula aut etiam pascua, quorum gratia non exolescat vsu cõtinuo, nisi pecudũ fastidio occurrerit præbito sale, quod veluti ad pabuli condimentum præstatur canalibus ligneis impositus, quo pastu redeunt, oues lambũt, atq; eo sapore cupidinem bibendi, pascendiq; concipiunt. ¶ Roscida luna, humida, intelligitq; de vespertina luna, quæ oia vt iam õndi. Var. quod edocuit. ¶ Alcyone, vis lib. i. georgicorũ ibi Dilectæ thetidi alcyones. ¶ Achantida, sic legẽdum est nõ aliter, nã Theocritus in quodã carmine eclogæ quæ inscribitur Thalysia Achantides ait. Est autem Achantis auis varia colore & stridula, quæ inter spinas viuit. Legatur igitur carmen sic, littoraq; alcyonen resonant & achantida dumi. ¶ Quid tibi, ostendit secundum varias regiones, vario modo & tempore pasci. ¶ Pastores libyæ, numidas seu nomadas intelligit, scribit enim Solinus, q̃ numidæ incolæ quandiu errarunt pabulationibus vagabundi Numades dicti sunt, & Plini. lib. v. cap. iiij. sic ait, numidæ vero nomades a permutandis Papilionibus, mapalia sua hoc est domus plaustris circumferentes, nomas autem numidia dicitur & pastor nomæus pastor, nomæo pasco, nome pabulum pastura, Nomao autem cum secunda littera omega diuido moueo. ¶ Raris habitãta mapalia tectis, Mapalia casæ pœnicæ appellantur, vt inquit Festus, de his vero Salustius in Iuga. sic Cæterom adhuc ædificia Numidarum agrestium quæ mapalia illi vocant, oblonga incuruis lateribus tecta, quasi nauium carinæ sunt. ¶ Raris tectis, scribit Strabo libro decimoseptimo, q̃ maxima mediterraneæ Libyæ pars & regio circa Oceanum deserta est. Paruis præterea habitationibus & sparsis, & ex magna parte pastoralibus distincta est. Ora autem quæ ex aduerso nobis est tota bene habitatur. ¶ Armentarius, sunt enim ibi & armenta & greges propterea armentarius ait. ¶ Tectumq;, mapalia, idest domos palustris intelligit, vt ex Plinij verbis superioribus habetur. ¶ Laremq;, larem hic intelligo ignem, q̃m tectum dixit, & Columel. lib. xij. de Villico inquit, cõ

Achãtis

numidæ

mapalia

suescatq;

suescatq; rusticus circa larem domini focum familiarem semper epulari, lar etiã quãdoq; pro domo ponitur. Oui. li. i. trist. Quæ nostro frustra iuncta fuere lari, ponit & pro deo ipso familiari qui domi in ipso foco colebatur, nam focus deorum penatium ara est, vt etiam Porphyrio tradit, hæc tamen latius habentur ode secunda. Lar

CHRI. CRO SIDA luna, humectãs luna, nã ab astrologis dr̃ mr̃ roris & humoris ministra, humidus. n. planeta est. Littoraq; alcyone, de huiuscemodi aũt dictũ est in superioribus. Pastores libyes, Hos nomadas appellãt. Nã in numidia q̃ pars libyæ est pastoriã exercent. Armentarius, speciẽ pro genere posuit. Nã de armentis & de gregibus loquitur.

Armaq;, amyclæũq;,[a] canẽ, cressãq;[b] pharetraz,
Non secus ac patriis[c] acer Romanus in armis
Iniusto[d] sub fasce viam cum carpit, & hosti
Ante expectatũ[e] positis stat[f] in agmine castris.
At nõ[g] qua Scythiæ gentes, Mæoticaq;[h] vnda.
Turbidus, & torquens flauenteis Ister[i] arenas.

SER. a Amyclæumq; ca. laconicũ, & est spẽs pro gñe. Amyclæ autẽ est ciuitas lacõiæ, vñ est Talis amyclæi domitus pollucis habenis. Cyllarus. b Cressamq; pharetram, creticam dicit aũt pastorẽ gregũ etiam arma habere debere, quibus & se greges defendat, & aliquid & venet aliter hic reprehendit. Virgi. q̃ getulis p̃ter decorẽ sagittas, nõ aũt lanceas dederit. c Patrijs ar. generaliter sibi concessis, ac si diceret martijs. d Iniusto sub fa. sub magno onere. vt Ego hoc te fasce leuabo. Magnũ aũt onus dicit pp arma, alimenta, vestitũ. e Ante expec. i. dicto citius, antequã eius expectet aduẽtus, & est vna pars orõnis, hoc est aduerbiũ. f Stat, obstat. Nam aphæresis est. g At non qua scythiæ gen. subaudi talis est pastio. h Mæoticaq; vn. Mæotis palus est scythiæ frigore congelascens. i Ister, fluuius scythiæ, qui & danubius nominatur.

Mæotica vnda, Mæotis scythiæ lacus qui Tanaim recipit, vt stra. docet lib. xii. Plinius quoq; lib. vi. la cum dicit, idẽ vo Stra. lib. vij. Mæotidis paludis ostiũ inqt. Ister, de hoc videto li. ij. Geor. ibi descẽdẽs Dac' ab istro.

PRO. AMYCLÆVMq; canem cressam, cretensem. quia ibi optimi sagittarij sunt.

ANTO. AMYCLÆum, laconicũ de amyclis superius patuit. Cressam, in creta. n. optimi calami p sagittis sunt apud Cydoniã vrbẽ, de q̃ in fine Buc. Iniusto sub fasce, subigẽti onere, Vegetius. n. li. i. scri. qñ põdus quoq; baiulare vsq; ad. lx. libras, & iter facere gradu militari frequẽtissime cogẽdi sunt iuniores, qui b' in arduis expeditionib' necessitas iminet annonã pariter & arma portãdi, quã rẽ antiquos milites factitasse Virgilio ipso teste cognosci põt ex hoc loco. vt idem ait. Et hosti legit & hostẽ in antiquis. At. non. s. pecus it longa in deserta. Scythyæ gẽtes, hic Nomades alios pastores q in scythia sunt intelligit, de qbus stra. li. ij. sic ait, Nomades etenĩ tentorijs viunt centonũ instar pilo cõtextis in palustris vitã degentes, circumq; tẽtoria pecora comitant, a qbus victum captant & alunt lacte caseo carne. Pascua vero sectant loca semp herbosa permutantes, hibernis q dem tpibus meoticis versant in paludibus, æstiuis vero per campestria vagantur & cæ

Nomades,

Mæotis

CHRI. CAMICLÆũ, Amycle vrbs est laconiæ prouinciæ, nã laconia optimos canes habuit. Marcus. n. Varro duo gña canũ ponit, alios venaticos, alios ad custodiam pecoris inter hos maxĩe laudat laconicos & epiroticos. & lõgo ordine describit quali figura eos eẽ & quo colore deceat. Et qm̃ emi cõsueuerunt dicit remediũ esse, vt relicto vẽditore emptorẽ sequat ranã coctã sibi obijci. Tertiũ gen' addit Columella, eorũ q ad villæ custodiã cõparant, in qbus nõ multũ referre ait, q̃ veloces nõ sint, sz oportere eẽ ampli corporis, & vasti latratus & canori, & vt auditu & cõspectu terrorẽ furi inferãt, sit colore niger, nã in luce terribilior appet in tenebris nõ aspicitur. Pastor vo albus pbat, qm̃ est fere dissimilis, neq; pro fera in nocte pulsabit. Pecuarius ãt villico celerior, venatico tardior sit. Nã sat est vt lupũ ouem deportãtẽ assequat. Duo ad custodiã vnius gregis satis sũt, sit aũt formia & mas, quo maiori cõcordia inter se degant. Acer ro. nã refert Cic. in tuscu. Questionibus nr̃i exercitus p̃mũ vñ habeant nomẽ vides, Deinde q labor & q̃tus, vides ferre plus q̃ dimidiati mẽsis cibaria. Ferre siqd ad vsus velint ferre vallũ. Nã scutũ gladiũ galeã pro onere nr̃i milites, nõ plus numerãt q̃ humeros lacertos manus. Positis stat in agmine castris, Nã castra munire cũ vallum tulerint paruo tpis momẽto põt. At non qua scythiæ, sub scythia olim magna pars Germaniæ fuit & Boemiæ. Germania attingit amnem oderam, ab oriẽte dacos, ab occidente gallos, a meridie Italiam sarmatia Icipit ab ab Odera flumine vsq; ad Borysthenẽ pprie sarmatæ, nunc sunt lituani polloni. Sarmatia. vij. linguas habet. Scythia incipit a borysthene. Mæotica. hæc palus maxima est, p te eius superiori infunditur Tanais.

CHRI. amyclæ Genera Canum

scythia

Quaq; redit mediū rhodope porrecta sub axē
Illic clausa tenent stabulis armenta, neq; vllæ
Aut herbæ campo apparēt, aut arbore frondes,
Sed iacet aggeribus niueis informis[b], & alto
Terra gelu late, septemq;[c] assurgit in vlnas.
Semp hyems, semper spiranteis frigora cauri.
Tū sol pallenteis[d] haud vnq̄ discutit vmbras.
Nec cū iuectus equis altū petit æthera, nec cū
Præcipitem Oceani rubro lauit[e] æquore currū.
Concrescunt[f] subitæ currenti in flumine crustæ
Vndaq; iam tergo ferratos sustinet orbes.
Puppib[g] illa pri[g]. patulis nūc hospita[g] plaustris
Aeraq;[h] dissiliunt vulgo, vestesq;[k] rigescunt
Indutæ. cæduntq;[l] securibus humida vina.
Et totæ[m] solidam in glaciem vertere lacunæ

SER. a QVAQue redit mediū rhodope porrecta sub axem, Qua rhodope mons thraciæ protentus in orientalem plagam, in septentrionalem reflectitur. Naz ideo ait redit sub axē. Nam axis est septētrio, q græce ἄμαξα dicit. b ¶ Informis, niuis superfusione carens varietate formarum, nullisq; agnoscenda limitibus. c ¶ Septem assurgit in vlnas, crescit in septem vlnas. Vlna autem sm alios vtriusq; manus extensio ē, sm alios cubitus, quod magis verum est, qa græce ὠλένη dicitur cubitus, vnde est λευκώλενος ἥρη. d ¶ Pallēteis haud vnq. i. nunq̄ nubes dissoluit. Nā pallēteis vmbras nō ex nocte, sed ex nubib' factas appellat. e ¶ Lauit, hic psētis tpis est pro lauat, nā si esset præteritum la nō corripuisset. Dicit aūt illic solem nec ortu suo nubes resoluere, nec occasu, sz continue ibi nubiū vmbras esse. f ¶ Côcrescunt subito currenti in flumine crus. aq̄ currentes repēte congelascunt. Et notandū quia quū crustam dicimus. s. genere lapidis, aut ligni, aut gelu, partē significamus. Quū vo crustū dicimus eduliū aliquid significamus partem panis vel placentæ. Ipse in septimo, Orbē fatalis crusti. Horatius, Dant crustula blandi, Doctores. Iuuenalis, Nos colaphū incutimus lābenti crustula seruo. g ¶ Hospita, facilis, vñ & hospitalis hō dr hospiti seruiens apte. h ¶ Aeraq; diss. crepāt. i ¶ Vulgo, passim. Nā tā nimio frigore q̄ calore æra rumpunt. Persius, Findit ĩfantes statuas. k ¶ Vestesq; riges. durant, vt frangi potius q̄ scindi posse videant. l ¶ Cædūtq; securibus humida vina, & vina naturaliter calida illic gelant. Intelligimus aūt peregrinū. Nā illic nō nascunt vina pp nimiū frigus & continuū. sicut ipse paulo post docet dicens, Fermento atq; acidis imitantur vitea sorbis. Sane volunt physici vinum non gelari, vnde hoc loco aut hyperbole est, aut quia dixit humida aquæ mixta intelligimus. Ita enim gelare dicuntur. m ¶ Et totæ solidam in glaciem ver. Fossæ ad siccandos agros paratæ, quum alibi tñ incrustent, illic vsq; ad imū gelant.

PROB. ¶ RHODOPE mons Thraciæ. ¶ Mediū a septentrionem dicit.

ANT. ¶ RHOdope, Thraciæ mons tēdens in septētrionē vbi axis ē, de quo supra. Stra. lib. vij. Mysos Thraces & Getas etiam Nomadas vocatos innuit, idest pastores. ¶ Informis terra, sine forma propria, niue enim tecta est. ¶ Gelu, Strabo dicto li. de Mæotica regiōe ait, q̄ æreæ scindūtur hydriæ, quæ vero inter illas sunt congelant & pisces in glacie destituti ligonibus effodiunt, alueus plaustris deambulatur. Meminit itē plura de glacie Mæotidis li. ij. ¶ Septem vlnas, in septem brachia de vlna latius ecloga tertia. Semper hyems, de scythica regione multa q̄ hic etiam conueniunt dicta sunt li. i. Geor. ibi mundus vt ad scythiā. ¶ Cauri, in hoc li. iam de eis diximus. ¶ Altum æthera. i. nec quum tendit sol ad Cancrum, nec quum tendit ad Capricornum, nam tunc descendit. ¶ Rubro æquore, q3 rubrum mare siue æthiopicum appellant, ad austrum versus effundit, ex ea maxime parte qua vasta quædam solitudo & ihabitabilis terræ plaga cōspicitur, ardentibus semper calorib' exusta, auctor Diony. videto, itē Pli. li. vi. ca. xxvij. & Tul. li. i. ca. xlvij. ¶ Ferratos or. Strab. li. ij. scribit, q̄ in ore paludis mæoticæ tanta glaciei vis est, vt quo in loco missus a Mitridate īperator equestri pugna barbaros in glacie hyeme superauerat illos eosdem nauali prælio soluto per æstatem gelu vicerit. ¶ Hospita, idest habilis. ¶ Aeraq; dissiliunt, diximus iam iā q̄ æreæ scinduntur hydriæ, q̄ intra illas sunt congelantur. ¶ Vulgo, passim. ¶ Rigescunt, indurescūt ex gelu. ¶ Vina, Macro. li. ij. scri. q̄ vina aut nunq̄, aut raro congelascunt, qa vinum semina dam in se caloris habet. An alia q̄piā cā est quā qa ignoro scire cupio inqt. ¶ Lacunæ, lacuna vti Festus ait, est aq̄ collectio & ab lacu deriuatur. lacunæ

CHRIS. ¶ AERA. i. vasa ærea. ¶ Dissiliunt, franguntur, quia eo4 partes in diuersas partes saliūt. ¶ In solidā, non. n. crustæ superficiē tegūt, sz tota aqua ad fundū vsq; congelascit.

¶ STIRIAq;

SER. a ¶ STIRIA q; īpexis .i.d.stiria .i. gutta, vñ fit diminutiuum vt dicamus stilla, vnde fit distillat, & stillicidiū. Sensus autem duplex est, Nā aut hoc dicit de impexis barbis pecudū pendēs gutta durał, aut certe detectis & arboribus gutta horrida indurauit in modum barbarum. b ¶ Non se. non segnius q̄ inchoauerat. c ¶ Pruinis, abusiue ꝓ niuibus, nā pruina est matutini tēporis frigus. d ¶ Conferto agmine cer. cōiūcto. e ¶ Cer ui .n. congregatione gratulantur. f ¶ Mole no. nimia magnitudine. g ¶ Cassibus. retibus, hinc est ꝙ incassum dicit .i. sine cā, q̄si sine cassibus, sine qbus inutilis venatio est. h ¶ Pēnæ sagittæ qb⁹ pēnæ īserunł. i ¶ Grauiterq; ru. rumore suo corripuit, vt in septlo Et sera sub nocte rudētū. Perusius ꝑducit, Fidor vtorcadiæ pecuaria rudeł dicas. k ¶ Ipsi in defossis spe. Artis fuerat specibus dicere, vt fluctibus, qa q̄rta declinatio in da. & abla. pluralib⁹ u in i vertit, vt manu manib⁹. sꝫ qa pinguius sonat & melius specubus dicimus vnū tñ nomē est qđ aliter nō dicim⁹ vt tribubus. l ¶ Hic noctē ludo du. q̄ñ ꝑpetuitatem noctis sub terris locati ludos concelebrant. m ¶ Fermento atq; acidis, potiōis genus ē, qđ ceruisia nuncupał, & consequens est, vt vinū natura calidū in ꝓuincia frigida non possit creari. n ¶ Septē subiecta trioni, tmesis ꝓ septentrioni. o ¶ Gens ef. sæua & recto rē recusans. p ¶ Riphæo eu. scythico vento. Riphæi aūt montes sunt scythiæ, vt iā diximus a ꝑpetuo vētoꝝ flatu nolati. Nam ῥιπὴ græce ipetus, & ὁρμὴ dr̄ ἀπὸ τοῦ ῥίπτειν.

stetisset, Gutta inquit stat & stilla cadit. Fost. Gutta scri. Interea dū cōgelascunt aq̄. ¶ Nō secius, nō aliter, nō segni⁹. ¶ Ningit, ē in scythia riphæū iugū regio assiduis obsessa niuib⁹, Soli. ¶ Pruinis, q̄ppe casus continuaꝫ pruinarum q̄dda ibi exprimit simile porrarum. Soli. ¶ Torpent, stupent, frigent, rigent, pigri sūt. ¶ Mole, nimiū cōgerie, ac pondere. ¶ Noua, nix .n. cōtinue decidit. ¶ Cassibus, pedicis laq̄is retib⁹. ¶ Puniceæ, rubra, est aūt venantium mos pēnas tensis funib⁹ effingere, quo cerui pauētes in cassa decidāt. Vñ in Ouid. li. xv. meta. ait. Nec formidatis ceruos includite pennis. ¶ Montē, niuis cumulum. ¶ In defossis specubus, Scythaꝝ interius habitantiū inq̄t Soli. aspior ritus est spec⁹ incolūt, pocula de inimicoꝝ capitibus moliuntur, amant ꝑlia, numero cædiū honor crescit. ¶ Hic noctē, legił & hinc noctē. ¶ Fermēto, fermentū a feruore dici volūt, ꝙ plus vna hora nō pōt contineri. crescendo .n. excedit. Pli. li. xviij. ait, ꝙ miliŷ ꝓcipuus ad fermenta vsus e musto subacti in annuum tp̄s. Nūc fermentū fit ex ipsa farina quæ subigił. priusq̄ȝ addatur sal ad pultis modū decocta & relicta donec arescat. Dicunt aliŷ ꝙ ꝓpter acorem cū sorbis etiam acidis mixtum fermentum vini quēdam saporem reddit. Idem Pli. lib. xiiij. scribit, ꝙ fit vinū facticium e piris, malorūq; omnibus generibus e cornis mespillis, sorbis, moris, siccis, nucleis, pineis &c. & lib. xv. ait, ꝙ sorbis fest vini sapor qbusdā, q̄dam vo acri odore & suauitate iucunda. ¶ Hyperboreo, de hyperboreis videto supius. ¶ Septem subiecta trioni, Tmesis figura est, sıue temesis dicas cum e post t, sed latius videto in nostro carmine figurarum. ¶ Riphæo euro. i. vento, nō vtiq; eo q ab ortu flat, sed eo quem aquilonē vocamus. Probus de Riphæo iugo iam iam diximus,

Stiriaq;ᵃ impexis induruit horrida barbis.
Interea toto nonᵇ secius aere ningit.
Intereunt pecudes, stant circunfusa pruinisᶜ
Corpora magna Boū. ꝯfertoq;ᵈ agmine Ceruiᵉ
Torpent moleᶠ noua: & sūmis vix cornib⁹ extāt.
Hos non immissis canibus, non cassibusᵍ vllis.
Puniceæue agitant pauidos formidine pinnæʰ
Sed frustra oppositum trudentes pectore mōtē
Cōminus optruncant ferro: grauiterq;ⁱ rudētes
Cædunt, & magno læti clamore reportant.
Ipsiᵏ in defossis specubus secura sub alta
Ocia agunt terra, congestaq; robora totas
Aduoluere focis vlmos, igniq; dedere.
Hic noctemˡ ludo ducunt, & pocula læti
Fermentoᵐ, atq; acidis imitantur vitea sorbis.
Talis Hyperboreo septemⁿ subiecta Trioni
Gensᵒ effrena virum Riphæoᵖ tunditur Euro.

PRO. ¶ RIPHÆO tunditur euro, Euro significat vēto non vtiq; eo q ab ortu flat, sed eo quem aquilonem vocamus. Riphæos montes quidam putauerunt alpes, sed ꝓprie sunt riphæi mōtes Scythiæ, Scythiū quidam interpretātur lupini colore, quidam ibiscum.

ANTO. stilla. ¶ IMPEXIS barbis, de brutis melius intelligendū. ¶ Stiria, gutta stilla. īterrogatus autē Palæmō grāmaticus qd inter stillā & guttā

CHRI. ¶ STIRIA, Cuius diminutiuū est stilla. Dr̄ autē, vt ait palæmon grāmaticus, stilla dum stat, gutta dum cadit. ¶ Montē, cumulū niuiū,

SER. a PECVDVM fuluis velantur corpora setis, rhenonibus. Nã vt Salustius dicit in hystoriis, vestes de pellib⁹ rhenones vocant. b Si tibi lanicium cu. & hæc lana dicimus & hoc lanitiũ, sicut fuga & effugiũ, qđ aũt dicit oues lanæ cã nõ debere pinguescere, physicũ est. Oẽ enim pingue alal caret pilis, qđ hirsutũ efficit macies. c Lappæq; ab. a qbus rebus lana decerpitur. d Villis lege mollibus al. lana.n.alba ꝓciosior est, qppe suſceptura aliũ quẽlibet colorẽ. Quod aũt colorẽ hic per trãsitum tãgit, in alijs plenius legitur maritũ pecoris & cornu & vngulis & palato albũ esse dẽbere. Alioqn licet aries sit candidus: lanis cõstat ex eo pullos.i. nigros creari. e Aries sit cãdidus ipse. bñ addidit ipse quasi aut dñs gregis est, aut qa antea pro domino capitale dari cõsueuerat. Nã apud maiores, homicidij pœnam noxius arietis dãno luebat, qđ in regũ legib⁹ legit. g Pullis, nigris. f Vdo pala. semper humido, alibi Vdæ vocis itur. h Reijce, rei aut qđ monosyllabũ ꝑduxit licẽter, aut vt supra diximus qa cum faciat reieci i pro duplici habetur, & re ij efficit lõgã, iõ & in alijs modis ꝓsumit sibi ꝑductionem. i Munere sic ni. mutat fabulas. Nã non Pã, sed Endymion amasse dr Lunam, q spretus pauit pecora candidissima, & sic eam in suos illexit ãplexus, Cuius rei mystici volũt quãdã secretã eẽ rõnẽ. Si credere dignũ ẽ, tñ õ Luna sacrilegiũ.

nuit lana, q̃ quãtõ ꝓlixior. i pecore ꝑtexit, tanto magis obnoxiũ est rubis, quibus velut hamis inuncata a pascentiũ tergoribus auellit, mole õ pecus etiã velamen quo ꝓ tegit amittit, atq; id nõ paruo sumptu reparat. Facit. Item vt ait Varro scabras oues. Tribuliq; de his vide to lib.j. georg. Pabula læta. pecora.n. quæ pinguia sũt plurimũ assumunt nutrimẽti, hinc plures pilos habent & crassiores quum gracilia tẽues ab exiguo nutrimẽto, siquidẽ pilus superfluitas est auctor Alexander Aphrodysieus.

Et pecudum[a] fuluis velantur corpora setis.
Si tibi[b] lanicium curæ: primum aspera silua
Lappæq;[c], Tribuliq; absint, fuge pabula læta.
Continuoq; greges villis[d] lege mollibus albos.
Illum autem, quãuis Aries[e] sit candidus ipse,
Nigra subest vdo[f] tantum cui lingua palato
Reijce[g], ne maculis infuscet vellera pullis[h],
Nascentum, plenoq; alium circunspice cãpo,
Munere[i] sic niueo lanæ (si credere dignum est)
Pan deus Arcadiæ captam te Luna fefellit.

Greges albos, color.n. albus, vt scribit Colu. lib. vilissimum optimus est, tũ etiã vtilissimus ꝙ ex eo plurimi fiũt. Greges albos, Varro lib.ii. ca pi.ii. ait, ꝙ ouem esse opꝫ corpore amplo ꝙ lana multa sit & molli, villis altis & densis toto corpore maxime circũ ceruicẽ & collũ ventrẽ quoq; vt habeant pilosum, itaq; quæ id nõ haberent maiores nostri Apica appellant, eẽ opꝫ cruribus humilibus, caudis obseruare, vt sint in italia ꝓlixis, in syria breuib⁹; vt agnos procreent formosos. Nigra subest, idẽ Varro ibidem ait, ꝙ Arietes sint fronte lata, vestiti bene intortis cornibus pronis ad rostrum grauis, oculis lana optis, auribus amplis, pectore & scapulis & clunibus latis cauda lata & longa. Animaduertendũ quoq; lingua ne nigra, aut varia sit, ꝙ fere qui eam habent nigros aut varios procreant agnos. Lanæ, pan Mercurij filius cum Lunam cõcupiscet & haberet optimum pecus poscẽte ea partem pecoris pro concubitu dicit pollicitus: & duas partes fecisse gregis, quarũ alteram candidiorem sed lanæ crassioris. Lunaq; deceptam candidiore deterius pecus abduxisse poeta significat. Probus auctor. Cũ itaq; Luna album pecus elegerit, ostendit Poeta multo præstantius album lanicium eẽ ofibus aliis. Põt etiam illud accipi ꝙ Luna candore lanæ ducta Arietẽ album elegerit, deceptaq; fuerit, cũ illi nigra lingua inesset qui totum postea gregem maculauit. De pane autem latius in Buco. & lib.i. geor.

PRO. MVNERE sic niueo.c.t.l.f. In nemora al. vo.n.tu. Pan Mercurij filius quum Lunã cõcupisset, & haberet optimũ pecus poscẽte ea partem pecoris pro cõcubitu dicitur pollicitus, & duas partes fecisse gregum, quarum alteram candidiorem, sed Lanæ crassioris. Lunã deceptam candidiore deterius pecus abduxisse, vt poeta significat.

ANTO. Fuluus Color. FVLVIS setis, fuluus color vl de ruffo atq; viridi mixtus, inquit Gellius li.ij. c.xxvj. in alijs plus viridis, in alijs plus ruffi habere, sic poeta fuluã aqlã dixit & fuluũ aur & arenã fuluã, & fuluũ leonẽ. Scythæ aũt vt Iustinus libr.ij. docet, pellibus tñ ferinis ac murinis vtunt. Laniciũ, lana ipsa, vt effugiũ ꝑ fuga. Aspera silua, Colu. etiã li.vij. ca.ij. ait. seqris aũt noualia nõ solum herbida, sꝫ quæ olearũq; vidua sunt spinis, nã quottidie mu

CHRI. MVNERE sic ni. la. dñt Lunã adamatam a pane petiuisse munus, & pana obtulisse gregem ouillũ, illam õ delectatã candore arietem album cepisse, sed cum non animaduertisset maculas linguæ fuisse deceptam.

SALSA ig

In nemora alta vocans, nec tu aspernata vocantes
At cui lactis amor, Cytisum, Lotosq; frequentes
Ille manu, salsasq; [a] ferat præsepibus herbas
Hic & amant fluuios magis, & magis vbera tendunt
Et Salis occultum referunt in lacte saporem.
Multi iam excretos [b] prohibent a matrib[?] Hædos.
Primaq; ferratis [c] præfigunt ora capistris.
Quod surgente die mulsere, horisq; diurnis.
Nocte [d] premunt, quod iam tenebris, & Sole cadente.
Sub lucem exportant calathis [e] adit oppida pastor.
Aut parco [f] sale contingunt, hyemiq; reponunt.
Nec tibi [g] cura canum fuerit postrema [h], sed vna
Veloces [i] Spartæ catulos, acremq; Molossum
Pasce [k] Sero pingui nunquam custodibus illis,
Nocturnum [l] stabulis furem: incursusq; Luporum

a ¶ SALSAS q; ferat præse. vt & multum potantes reddant plurimum lactis, & ipsum lac non sit fatuum, sed habeat salis occultum saporem, idest vix intelligibilem, & non statim apparentem. b ¶ Excretos, validiores. c ¶ Ferratis capistris, i. duris. d ¶ Nocte pre. cogunt in caseos. e ¶ Calathis, vasis æreis, in quibus lac vel recens caseus in vrbem distrahit. f ¶ Aut parco sale, contingunt aut modico sale, aut re vera parco, idest seruatorio, quia id quod mittitur seruat. Nam & hominem frugi parcum vocat, aut certe parco dixit pro parce, vt sit nomen pro aduerbio. g ¶ Nec tibi cura canum fuerit postrema, liptotes figura, pro magna tibi cura sit canum. h ¶ Postrema, vilis. i ¶ Veloces spartæ catulos acremq; molossum, & illis velocitas, in his autem fortitudo laudatur, sparta autem laconiæ est ciuitas, molossia pars epiri. k ¶ Pasce sero pingui, aqua lactis quæ pingues efficit canes. l ¶ Nocturnum furem, noctis opportunitatem captantem. Fur autem a furuo dictus est, idest, nigro, Nam noctis vtitur tempore. Horatius. Quam pene vidimus furuæ regna Proserpinæ. Aut certe a græco venit. Nam fur φώρ vocatur.

ANTO. ¶ CYTISVM, latius in Bucoli. Varro autem libr. ij. cap. ij. ait, quod maxime cytisus & medica pingues facit facillime & generant lac.

Lotos ¶ Lotosq; frequentes, de loto herba intelligit, quæ faba græca appellatur a nostris, vt Pli. docet li. xxiiij. ca. ij. ¶ Excretos hædos, fere ad quatuor menses a mamma non disiunguntur agni, hædi tres, porci duos. Varro li. secundo. ¶ Prohibent, ne lac exhauriat ab eis. vnde Columel. lib. viij. cap. iij. ait, quod tenelli agni dum adhuc herbæ sint expertes lactis tradendi, quoniam & paruo sumptu deuehuntur, & his summotis fructus lactis a matribus non minor percipitur. ¶ Quod surgente die, mulgent vere ad caseum faciendum mane, alijs temporibus meridianis horis, item & hoc propter loca & pabulum disparile non vsquequaq; idem sit, Varro libro secundo, Nouit primum quo pacto caseus premendus est & saliendus, legito latius Colu. lib. viij. c. viij. ¶ Sub lucem, ante lucem. ¶ Calathis, i. fiscellas, aut calathos vel formas transfertur caseus, quia maxime refert primo quoq; tempore serum percolari, & a concreta materia separari. Idem Colu. auctor est. ¶ Parco sale. i. mediocri nec nimio, scribit enim columel. quod nimio sale caseus salsus fit, & vitio ascribitur. potest dici et parco sale. i. salutatorio, nam vt scribit Macro. libr. sat. vij. sal natura siccus & calidus est, & fluxum corporis calore contrahit, humorem vero siccitate vel coercet vel exorbet. Et Var. præterea scri. li. ij. quod quæ aspergi solent sales, melior est fossilis quam marinus. ¶ Cura canum canes vel in primis mercari, tueriq; debet agricola, quod & villam & fructus, familiamq; & pecora custodit, nam quis hominum clarius, aut tanta vociferatione bestiam vel furem prædicat quam canis latratu? quis famulus amantior domini? quis fidelior comes? quis custos incorruptior? quis excubitor inueniri potest vigilantior? quis denique vltor, aut vindex constantior? hæc ex Colu. lib. viij. ¶ Spartæ catulos. Varro quoq; laudat lacones & epiroticos, de Sparta vide superius, & de Molossis epiri populis. ¶ Pasce sero pingui, Columel. lib. viij. scribit, Canes hordacea farina cum sero commode pasci, siue farreo vel triticeo pane admixto tamen liquore coctæ fabæ, sed tepido, nam feruens rabiem creat.

¶ CYTISVM, de hoc frutice in superioribus dictum est. CHRI. ¶ Salsas herbas, Oues vt ait, Aristote. ex potu pinguescunt, itaq; dant salem quinto quoq; die. s. singulis centenis, singulos modios Sale subinde plus aquæ hauriunt, & hinc etiam plus lactis prouenit. ¶ Fluuios, aquam quam idem Aristoteles ait, in autumno aquiloniam quam austrinam vtiliorem esse. ¶ Excretos, Qui iam per ætates crescere desinunt. ¶ Sero, nam ex ordacea farina sero diluta panes in canum cibum faciundos iubent, qui de re pecuaria scribunt. Iubent & contra rabiem fimum gallinaceum admisceri.

Aut impacatos a tergo horrebis Iberos[a].
Sæpe etiam cursu timidos agitabis Onagros[b].
Et canib[9] Leporé, Canibus venabere Dãmas.
Sæpe[c] volutabris pulsos siluestribus Apros
Latratu turbabis agens, montesq; per altos
Ingentem clamore premes ad retia Ceruum
Disce[d] & odoratam stabulis accendere Cedrum
Galbaneoq;[g] agitare[e] graues[f] nidore Chelydros[h]
Sæpe sub immotis præsepibus aut mala[i] tactu
Vipera[k] delituit, Cœlumq;[l] exterrita fugit.
Aut tecto assuet[9] Coluber succedere, & vmbræ
Pestis acerba boum, pecoriq; aspergere virus.
Fouit[m] humũ cape saxa manu, cape robora pa-
Tollentẽq; minas, & sibila colla tumẽtẽ (stor

SER. a IBEROS, abactores. fere.n. hispani om nes acerrimi abactores sunt. b Onagros, agrestes asinos, & est laus canum. c Sæpe volutabris sil. volutabra loca sunt in quibus se apri volutãt. siluestribus aũt ideo qa circa casas esse & in ciuitatib[9] põt. d Disce & q. pro odoriferã. Et loquit de ser pentũ remedijs q ingressi tecta alalibus nocẽt. e Agitare, p seq. f Graui nido. serpẽtib[9] scilicet noxio. g Galbaneo q; galbanuз est mistis apta me dicaminibus. h Chelydros, chelydri dicti sunt quasi cher sydri, qa in aqs & in terris morantur. Nam Χερσον dicimus terrã, ὕδωρ aũt aquam. l Mala tactu vi. q̃ & tacta nocet, est pnicio sa dũ tãgit. k Vipa aũt spẽs est serpentis, quæ vi parit, Nam corrosis eius lateribus ex eunt pulli cũ matris interitu. Luc. Viperei co eũt abrupto corpe nodi. l Cœlũq; exterri ta fu. i. tectis gaudet. vt sũt ἀγαθοὶ δαίμονες, quos latine genios vocant. m Fouit. hu. amplexa, terrã est in qua posset latere.

BRO. IBEROS, hispania flumine ibero. Galbani medicamenti genus.

ANTO. IMPACATOS iberos, abigeos itelligit & pecorum fures, posuit.n. iberos ob similes mores. Vñ cantabros & vicinas illis gentes latrocinia exercentes Cæsar Augustus oppsit, & q Romanoꝝ sociorum prædones erãt postea p romanis rei militari seruierũt. Co niaci videlicet & q Iberi amnis fontes inco lunt. Labitur autẽ iberus a cantabris e meri die ortũ habens per magnũ camposuз spaci um, stra. auctor li. iij. de Hispania vbi & scri. ꝙ eadem & iberia & hispania noiat. Onagros, asinos siluestres. Onos.n. asin[9] & asinus dr. Agrios aũt agrestis immitis ferox, onagri i phrygia & Lycaonia pcipui. pullis eoꝝ ceu pstantibus sapore. Affrica gloriat quos lalisiones appellãt. pli. li. viij. Volutabris lacunis cœnosis, vbi se volutant. Agens psequens. Cedrum, de Cedro videto lib. ij Geor. Præterea pli. li. xxiiij. scri. ꝙ cedri sco be serpentes fugari certum est. Item bacchis tritis cũ oleo siqui perunguant. Galbaneo nidore, dat galbanus syria in amano monte sincerum & vratur fugat nidore serpentes fugiunt & perunctos galbano, serpẽtes oleo & spõdylio mixto tactu necat. plin. li. xij & li. xxiiij. Col. aũt li. viij. ca. iiij. ait, ꝙ muliebriũ capillorum aut ceruorum cornuum sæpius vstoꝝ odor nõ patitur stabulis serpentes consistere. Nidor, odore. Chelydros serpent. Chelydris autẽ calabria frequẽtissima ẽ, vt scribit soli. Vipera, serpentis. Vipera sola ter ra dr condi, cæteræ arboꝝ aut saxoꝝ cauis. in coitu vipæ mas caput inserit in os, ꝙ illa abrodit voluptatis dulcedine, auctor pli. li. viij. Arist. vero in lib. de alalibus ait, ꝙ serpens vini incontinẽtes sunt perinde viperas aliqui vino cum fictilibus ad sepes disposito venantur, ebriæ enim capiuntur.

Vipera

CHRI. IBEROS abactores. Nam iberi hoc vitio vehementer laborabant, posuit ergo species pro genere. Onagros, asinos siluestres de quibus dictum est. Galbaneo, in syria frutex est ferulæ similis, ex quo resina destillat, hoc galbanum appellant. Vtilem quod colorem thuris habet & grana, vt faba limpidum & sine ligno. arabice kenech dicitur, vim habet contra venena. Hinc dicitur Besard, quo nomine omnia contra venena dñr. Vipera, genus serpentis qa vi pariat. Arist.n. Hero. ꝙ in coitu mas caput in os fœminæ immittit, at ipsa in emissione seminis illud pcidit, fœta vero vipera non parturit, sed catulĩ lacerata matrice per illa erumpunt, Echidna a græcis vocatur. & cum rel. q̃ serpentes oua pariãt sola echidna, & alia serpens q̃ i arabia penata est catulos edunt. Herodo. aũt est q ea q̃ diximus de partu viperæ in Melpomene refert. Aristoteles aũt scribit, Viperaз oua quidem intra se concipere, sed tamen non oua, sed catulos parere qui membranis obuolutĩ sint, sed illos tertia die disrumpi. Nonnunq̃ tamen abruptis in vtero membranis prodire singulis quidem diebus singulos, esseq; illos supra viginti. Alber. autẽ ait, Viperæ venenum non esse frigidum, q̃uis vulnerati extrema frigescant. Id enim iccirco euenire asfirmat, ꝙ naturalis calor a venenoso calore

Galbano

victus concedat, ¶ Colober, quia umbram colat. Vnde dixit tecto & umbræ. ¶ Cape saxa, Magna exhortatio, & quæ aliqua ex parte increpationem sapiat. & ornatur autem locus pluribus coloribus, in quibus inest efficatia. s. repetitione dissoluto apostrophe.

Deiice. Iamq; fuga timidum caput abdidit alte
Cum medij nexus, extremæq; agmina caudæ
Soluuntur, tardosq; trahit sinus vltimus orbes,
Est etiam ille malus Calabris in saltibus anguis
Squammea conuoluens sublato pectore terga,
Atq; notis longam maculosus grandibus aluum.
Qui dum amnes vlli rumpuntur fontibus, & dum
Vere madent vdo terræ, pluuialibus Austris
Stagna colit, ripisq; habitans hic piscibus atram
Improbus ingluuiem, Ranisq; loquacibus explet.
Postquam exusta palus, terræq; ardore dehiscunt,
Exilit in siccum, & flammantia lumina torquens
Sæuit agris, asperq; siti atq; exterritus æstu.
Ne mihi tum molles sub diuo carpere somnos,
Neu dorso nemoris libeat iacuisse per herbas.
Cum positis nouus exuuijs, nitidusq; iuuenta
Voluitur aut catulos, tectis aut oua relinquens
Arduus ad Solem, & linguis micat ore trisulcis.

SER. ¶ TIMIDUM ca. cui ictus. Nam vt Pli. dicit, serpentis caput etiam cum duobus eius iterit digitis, nihilominus viuit. b ¶ Extremæ a. cau. motus. & hoc dicit eadem serpentem donec caudæ volubilitas conquiescat. c ¶ Conuoluens sub. pe. ter. i. erectus. quod ad expressionem serpentis generis posuit. Alij n. repunt toto corpore, aliæ erigunt corporis parte. Luca. Et contentus iter cauda sulcare parias. d ¶ Vdo vere ma. ter. alibi, Quum ruit imbriferum ver. e ¶ Improbus, insatiabilis. f ¶ Ingluuie, ventris capacitatem. g ¶ Ranis lo. clamosis & loquacibus, ideo quia ex hominibus factæ sunt, vt dicit Oui. h ¶ Asperq; si. Salu. Quod genus siti magis quam alia re accendit. i ¶ Mihi, pro cuicunq;, vt Non illa quisquam me nocte per altum ire. k. ¶ Nitidusq; iu. pelle. n. deposita redit ad priorem ætatem. l ¶ Catulos, abusiue dixit. Nam catuli proprie canum sunt.

PRO. ¶ CALABRIA, regio. in qua Brundusium est oppidum.

ANTO. ¶ IAMQ; fu. ordo est, & iam. i. tunc quum medij nexus. i. motus impetus & reuolutiones extremæ caudæ soluunt, extendunt, & vltimus sinus. i. curuatura trahit tardos. i. pigros orbes. i. spiras & reuolutiones. ¶ Fuga. i. fugæ loco alte. abdidit timidum cap. demum sensus est, quod percussus serpens quum dissoluit nodos & elongatur. trahitq; ægre vltimas curuaturas loco fugæ caput abscondit, propter quod innuit Maro vt caput ipsum opprimere debeamus. ¶ Calabris, Calabria Italiæ pars est, in qua Brundusium hydrus mons tum salentini campi, vt Mela scri. græci teste Pli. li. iij. Mesapiam a duce appellauere, & ante Peucetiam a Peucetio Oenotri fratre. ¶ Anguis, de Chelydro intelligit, vt diximus. ¶ Vere vdo, hoc declaratum est li. i. Geor. ibi Præsertim in certis si mensibus amnis abundans exit &c. ¶ Atram, obscuram, seu nigram, vt Nonius ait.

¶ Ingluuie, gula. ¶ Improbus. i. sæuus, auctore etiam Nonio. ¶ Ne mihi, legit & nec mihi antiqui. ¶ Sub dio, Asconius sup li. ij. Verrinarum ait, sub dio. i. sub cœlo Cœlum græci τὸν δῖα dicunt. ijs igitur ps errare illos, qui sub dio dicunt cum u. molles iucundos. ¶ Neu dorso, neu libeat inguine supinum iacuisse per herbas nemoris caue dorso nemoris legas. ¶ Micat, Micare est hoc loco per vices sine ordine mouere, vt docet Nonius. alibi vero fulgere, vt Micat ignibus æther. Quandoq; et est sortiri digitis. M. T. li. iij. offi. Dignum esse dicunt, quicum in tenebris mices &c. ¶ Linguis trisulcis, linguæ non omnibus eodem modo tenuissima serpentibus & trisulca. Pli. li. xi. ¶ A mutrea, latius li. i. Geor.

Micare

CHRI. ¶ RANIS, Carrulum est animal. Nam coaxant. Id. n. nomen est earum voci quamuis in Macedonia teste Pli. Ranæ & apri muti sunt, mutæ sunt & in Seripho, sed alibi de alatæ canunt. Ranarum plures species, sed quæ venenosa est dicitur rana rubeta. Elixatura ranarum in aqua & aceto, si dentes abluant sedat dolorem. ¶ Asperq; siti, nam vis veneni colore & siccitate augetur, ostendit physici mares quam fœminas, senes quam iuniores, arida quam humida hiitantes, ieiunos quam saturos, iratos quam placatos in calido & sicco tempore quam in aduerso magis nocere. ¶ Dorso, procliuo posuit & loco editiore. ¶ Sub. a. Sub diuo. Diuum. n. Iouem intelligit qui est aer. Hic Hor. Manet sub ioue frigido, teneræ, piugis, immemor, venator. ¶ Catulos & oua, quia aliæ serpentes catulos pariunt, aliæ oua, Vel dixit catulos quia ex ouis prouenient catuli. Nam catulos dicimus & serpentibus & in quadrupedibus quæ non vngulas sed vngues habent, vt canes, vrsi leones. ¶ Trisulcis, in nostris libris de ala expressimus rationem, quare virga summa velocitate mota non simplex, sed triplex videatur. Idem igitur euenit in lingua serpentis, quæ quamuis vnica sit, tamen sua crebra mobilitate triplex apparet.

Ranæ

Morborum[a] quoque te causas, & signa docebo
Turpis[b] oues tẽtat Scabies, vbi frigidus imber
Altius[c] ad viuum persedit, & horrida cano
Bruma gelu[c] vel cum tonsis illotus[d] adhæsit
Sudor, & hirsuti[e] secuerunt corpora vepres
Dulcibus[f] idcirco fluuijs pecus omne magistri
Perfundunt, vdisque[g] Aries in gurgite villis
Mersatur, missusque secundo[h] defluit amni
Aut tonsum tristi[i] cõtingunt corpus Amurca,
Et spumas miscent Argenti, viuaque[k] Sulphura,
Idæasque[l] pices, & pingueis vnguine Ceras,
Scyllamque[m], Helleborosque graues, nigrumque Bitumẽ.
Non tñ vlla magis præsens[n] fortuna laborum est,

SER. ¶ MORborum quoque te causas & si. do. Tria dicit. Signa morborum causas, remedia, sed nõ seruat ordinem legitimũ. Nam post remedia morborum signa cõmemorat. b ¶ Turpis sca. quæ asperum & turpe efficit corpus. c ¶ Altius ad vi. per. medullas & ossa penetrat. d ¶ Illotus ad. su. lotus vel lautus dicimus, inde est lautũ eo. Nã illud ab Horatio satis licẽter dictum est, Ast vbi me fessum sol acrior ire lauatum Admonuit e ¶ Et hirsuti secuerũt corpora vepres duas res dicit, vñ scabies pecorum nascitur. aut nimium frigus & humorẽ aeris, aut etiam cum post tonsionem non lauantur. ex validiore. n. æstu sudor eis adhæret, ac propterea lauari frequenter præcepit, vepres, hic masculino genere, at Lucretius fœminino, vt illorum spolijs vepres volitantibus austris. f ¶ Dulcibus flu. salsa. n. aq. magis pruriginem generat. g ¶ Vdisque ari. in gur. v. mer. dicit ducem gregis, quem etiam Varro ita cõmemorat. huic autem partes aliquam lanæ pastores solent relinquere. vnde ait vdis villis, Nã oues semper tonsæ lauantur. h ¶ Secundo de. am. cũ aqua. s. i ¶ Tristi. a. amaris olei sordibus, hoc autem remediũ est cõtra scabiem, & læsum vepribus corpus. k ¶ Viuaque sul. dactylicus versus. l ¶ Idæasque pi. liquidas, quæ in ida phrygiæ monte nascunt. m ¶ Syllamque ele. gra. genera herbarum sunt. n ¶ Pñs for. efficax vtilis profutura, & dicit incidendum esse vulnus si medicaminibus emolliri minime potuerit.

PRO. ¶ SYLLA, bulbi genus, vnde inficitur acetum, quod syllites dicitur. ¶ Helleborum, genus medicamenti venenati, quod interdũ mortiferum est.

ANTO. ¶ MORBORVM quoque, Aduertendum, quod cuiusque morbi sit causa quæque signa causarum sint, & quæ quæque morbum curatio sequi debeat, inquit Varro li. ij. ca. ¶ Morborum Morbus est habitus cuiusque corporis contra naturam, qui vsum eius facit deteriorẽ, Gellius lib. iiij. cap. ij. Cicero in lib. iiij. Tus. ait, quod morbum appellant totius corporis corruptionem. ¶ Aegrotationem, morbum cũ imbecillitate. Vitium, quum partes corporis inter se dissident, ex quo prauitas membrorum, distortio, deformitas. ¶ Scabies, Oues frequẽtius quã nullũ aliud animal infestant scabie quæ fere nascitur, ex his causis poeta refert. Præcipue tamẽ exiguitas cibi maciẽ, macies autem scabiem facit, hæc vbi corpori irrepere, sic intelligitur. Vitiosum locũ pecudes, aut morsu scalpũt, aut cornu, aut vngula tũdunt, aut arbori affricant, parietibusue detergẽt. Hic primo quoque tẽpore occurrendum, ne tota progenies inficiatur, cum præcipue Oues cõtagione vexent. Colu. li. vij. c. v. ¶ Scabies, est scabies durior cutis rubicũda, ex qua pustulæ oriunt. Quædã hũidiores, quædã sicciores, exit ex quibusdam sanies quo asperior est, quoque prurit magis, eo difficilius tollitur, auctor est Celsus lib. v. Dulcibus fluuijs, Columella æstiuum sudorem mari vel flumine abluendum censet. ¶ Villis, lanas intelligit, quæ in summa parte arietis tonsi relinqui solent ¶ Secũdo amni, auersus. n. flumini nõ aduersus defluit. ¶ Amurca, scabiem tollit si ad feces & amurcam, succumque decocti lupini misceas portione æqua detritũ, albus helleborũ. Idẽ remedio est, amurca duabus partibus decocta. Itẽ vetus hominis vrina testis cadẽtibus inusta. Prodest et sulphuris tritũ & piscis liquidæ, Modus æqualis igne lẽto coctus. auctor Colu. li. vij. ¶ Tristi, amara, De amurca latius supra. ¶ Spumas argenti, spuma distat a scoria, quo põt spuma a fece distare, alterum purgantis se materiæ, alterum purgatæ vitium spumæ vis est, siccare, mollire, refrigerare, tẽperare, purgare, explere, vlcerum tumores lenire, Pli. li. xxxiij. c. iiij. ¶ Sulphura viua, sulphuris genera sunt quattuor, viuo solo ex oĩbus generib. medici vtunt. ¶ Viuũ effodit, translucetque & viret. Pli. li. xxxv. Dioscorides vero ait, quod viuũ sulphur tale est, quale a terra producit, sulphur aũt extinctũ seu mortuũ est, quod artificiose parat, & in calamis ferreis fundit. Quod si viuũ sulphur miscetur cũ terebinthina curat scabiẽ & ægritudinẽ cũ qua eleuatur cutis. ¶ Idæasque picea, circa idã in Troadæ plurimæ sunt, vt scribit Pli. Picis autem duo genera, spissum, liquidumque. Spissarum vtilissima medicinæ

Scabies

Quattuor genera sulphuris

Duo genera picis

medicinæ est brutia, quia pinguissima & resinosissima, vtraque prębet vtilitatem, sed magis Rutilia quam cæteræ. Picis natura est vt calefaciat, explet ad scabiem pecorum præcipuum remedium idem libro vigesimoquarto. ¶ Vnguine, viscositate quadam. ¶ Ceras, Cera in medio est æqualiter calefacientium, & infrigidantium, & humectantium. & siccantium, auctore Galeno. ¶ Syllamque, syllarum in medicina alba est quæ masculis, fœminæ nigræ. sylla quæ candidissima fuerit, vtilissima erit, discutit furfures capitis, & vlcera manantia, illita ex oleo cocta. Pythagoras, syllam in limine quoque ianuæ suspensam malorum medicamentorum introitus pellere tradit Plinius libro vigesimo, capitu. vigesimonono. ¶ Elleborosque graues, Ellebori duo prima genera, candidum & nigrum. Nigro equi, boues sues necantur, itaque cauent id, cum candido vescantur, Album non facile colligitur, caput enim aggrauat maxime, nisi prę sumatur alium, & subinde vinum sorbeatur, celeriterque fodiatur. Nigrum purgat per inferna, candidum vomitione, causasque morborum extrahit quondam terribile postea tam promiscuum, vt plerique studiorum gratia ad prouidenda acrius quæ commentabantur, sæpius sumpsitauerint. Italia veratrum vocat. Nigrum scabiem quadrupedum cum ture & cera vel pice sanat, Plinius libro vigesimoquinto, capitulo decimosecundo. ¶ Graues, aggrauat enim maxime caput. Potest etiam exponi noxios propter eorum naturam & vires. ¶ Nigrum bitumen, de hoc latissime vide ecloga octaua. ¶ Magis præsens, idest præstantior. Duo genera ellebori

CHRI. ¶ SCABIES, sic dicitur quia scabra. i. aspera est. ¶ Ad viuum, Quia penetrauit pellem, quæ non multum sensus habet. ¶ Tristi, amara. ¶ Amurca, est humor in oliuis admixtus aquæ, quem dum teruntur ante oleum effluit, quæ coqui solet ad mellis spissitudinem, & sic vetustatem accipit. Nam fex est illa quæ postrema residet. Amurca decocta in vase æneo, & mixta aceto, aut vino, aut ouo & melle, confert doloribus dentium & apostematibus, & miscetur in medicinis oculorum. Clistere ex illo confert ano apostemato, & callo matricis, Mixta cum chamæleonte, & cum aqua in qua dulcorati sunt lupini, sanat scabiem quadrupedum. Noua vero & sine decoctione sedat dolorem podagræ, illinitur corio & extenditur super ventrem ad minuendum tumorem hydropici. De sylla elleboro & bitumine dictum est. amurca

Quam si quis ferro potuit rescindere summum[a],
Vlceris os alitur vitium, viuitque[b] tegendo
Dum medicas adhibere manus[d] ad vulnera pastor
Abnegat, et meliora[c] Deos sedet omina poscens.
Quin etiam ima dolor balantum lapsus ad ossa
Cum furit, atque artus[d] depascitur arida[e] Febris.
Profuit incensos[f] æstus auertere: et inter
Ima ferire pedis salientem[g] sanguine venam.

SER. a ¶ SVMmum os, ergo tunc secandum est cum os habuerit. b ¶ Viuitque te. dum tegitur. c ¶ Meliora d. om. po. maiores enim expugnantes religionem totam in experientia collocabant. Salustius, Non votis neque suppliciis mulieribus deorum auxilia comparantur, vigilando & laborando prospere omnia cedunt, vbi secordiæ tete atque ignauiæ tradideris, neque deos implores. irati, infestique sunt. d ¶ Arde. & pasco & pascor illam rem dicimus. e ¶ Arida fe. quæ arida efficit corpora. Tamen sciendum febrem licet a feruore dicta sit, esse etiam frigidam. vnde modo ad distinctionem ait aridam. f ¶ Incensos æs. febrem. g ¶ Salientem san. ve. i. mobilem. dicit autem illam venam feriendam esse, quæ super vngula animalis est tam lata quam mobilis.

ANTO. ¶ FERRO rescindere, reserandum est hulcus & medicamentis curandum. ¶ Hulceris os, hulcus traxit aspirationem ab græco, Illi enim helcos dicunt. est autem hulcus tecta & clausa malignitas. Vulnus vero hiatus patens, Marcellus auctor. ¶ Tegendo, dum tegitur. ¶ Deos omina poscens, dei facientes adiuuant, inquit Varro libro primo de re rustica. Et Salustius in Catilinario ait, non votis neque suppliciis muliebribus auxilia deorum parant, vigilando, agendo, bene consulendo prospere omnia cedunt, Vbi secordiæ, atque ignauiæ te tradideris nequicquam deos implores. irati, infestique sunt. ¶ Febris, dicitur febris a feruitate morbi, vel mali, vt scribit Nonius, Est autem febris genus morbi in toto corpore, de cuius generibus late Celsus libro tertio. ¶ Incensos æstus, febris feruores. ¶ Ima ferire pedis, febricitantibus ouibus de talo, vel inter duas vngulas sanguinem mitti oportet. Nos etiam sub oculis & de auribus sanguinem detrahimus. Verba sunt Columellæ libro octauo. Febris

CHRI. ¶ TEGENDO, dum tegitur. ¶ Et meliora deos, Moralis locus quo ostendit diuinum auxilium non pigris, desidibusque, sed prouidis & industriis prouenire. non enim negat non esse auxilium a diis poscendum, sed non esse in secordia sperandum. ¶ Sedet, quasi penitus cessat. ¶ Omnia poscens: Nam quæ nobis ipsi præstare nostra opera possumus, ea a diis non sunt petenda, sed ea quæ nostras vires excedunt.

Bisaltæ[a] quo more solent, acerq; Gelonus
Cū[b] fugit in Rhodopen, atq; i deserta Getarum,
Et lac concretum cum sanguine potat equino.
Quā pcul aut molli succedere sæpius vmbræ
Videris, aut summas carpentē[c] ignaui[e] herbas
Extremamq; sequi, aut medio pcūbere campo
Pascentem: & seræ solam decedere nocti,
Continuo culpam[d] ferro compesce, prius q̄
Dira per incautum[e] serpant contagia vulgus.
Non tā creber agēs hyemē ruit æquore turbo.
Quā multæ pecudū pestes: nec singula morbi
Corpora corripiunt, sed tota[f] æstiua repente
Spemq;[g], gregēq; sil', cūctamq; ab origie gētem
Tum sciat Aerias[h] Alpeis, & Norica[i] siquis
Castella in tumulus, & iapidis[k] arua Timaui
Nunc quoq; post tanto videat, desertaq; regna
Pastorum: & longe saltus, lateq; vacantes

SER. a ¶ BISALTÆ, populi scytharum, qui fugientes equorum sanguine aluntur lacte pmixto. b ¶ Cū. s. vel re vera fugit, vel pgit celeriter. c ¶ Carpentē. i. h. negligentius & sine auiditate. d ¶ Culpam. s. c. atq habere morbū culpæ nō est, sed si dicit occidēdo eam tuā culpas cōpesce. i. vita crimen, i quod potes incidere si dū vni parcis fuerit tot' grex eius contagione corruptus. e ¶ Incautum u. qd se morbo si pecoris contagione abstinere nō nouit. Salusti. Repente agros incautos inuasit. i. securos, & quib' pcautus nō erat, & vt excipit incautū, & alr bū dixit incautos. f ¶ Tota. æ. loca posuit pro aialibus. Æstiua aūt sunt loca vmbrosa, in quibus per æstates pecora vitant solis calorem. Stati. Vmbrosi patuere æstiua lycæi. g ¶ Spemq. g. i. agnos cum matribus pariter. h ¶ Aerias. a. Sēsus hic est. si quis ē qui sciat ista loca. qualia tūc fuerunt quum pecoribus erant referta, nunc quoq; ea vacantia videat, licet plurimū a pestilētia fluxerit tempus. h ¶ Aerias al. i. galliam, & dicendo aeris verbum expressit de verbo. Nā gallorum lingua alti montes alpes vocantur. i ¶ Norica. s. Noricum pars est illyrici. k ¶ Et ia. i. Venetiam, nam iapidia pars ē Venetiæ ab iapidio oppido dicta. sal. Primam modo iapidiam ingressus. huius est fluuius Timauus, vnde male quidam iapygia legunt, quum iapygia sit Apulia.

strati, vij. ¶ Contagia, videto in Tityro. ¶ Ferro, quo. s. imam pedis venam ferias. ¶ Hyemem, grandinem intelligit. ¶ Turbo, dr turbo ventus, qui repentinis flabris psilit, atq; vniuersa perturbat. Vortex ille est, quo torquetur humus arida, & ab īsimo erigit ad summū, auctor Apuleius i li. de mūdo meminit, & Plin. lib. ij. c. l. ¶ Æstiua, loca dicunt vmbrosa, vbi & pecora & milites solis ardorē vitāt. Sueto. in Augusto. Reliquas in hyberna & æstiua circa finitima oppida dimittere assuerat. Reliquas āt cohortes supple. ¶ Spemq;, agnos & agnas, & fœturam ipsam. ¶ Tum, pterea. Tum sciat huius pestilentiæ color totus, & liniamēta fere oīa tracta sunt de descriptiōe pestilētiæ, q̄ est li. vj. Lucre. describit et Manilius lib. i. sz Ouid. li. vi. met. latissime. ¶ Alpes, mōtes sūt altissimi, q Italiam ab germania submouent, teste Pli. lib. iij. ¶ Norica castella, Norici incolæ sunt alpium, quondam Taurisci appellati, iis cōtermini Rheti, & Vindelici, oēs in multas ciuitates diuisi, idem li. iij. ¶ Iapidis timaui, iapides populi, & Timauus amnis in Venetia regiōe Italiæ sunt, vt scribit idem li. iij. De Timauo aūt latius ecloga. viij. Stra. pterea lib. vij. scribit, q̄ iapides in albio monte sedi sūt, q Alpibus posterior ē excelso admodū, Hinc quidem ad Pannonios, istrūq; penitentes, hinc aūt ad adriaticum mare, pugnaces qdem, cæterum ab Augusto Cæsare tandem expugnati ad vnum, frm lāpiacs in liburnos est nauigatio. ¶ Post tanto, tpe. s. Et aūt sensus, quod tanta pestilentia fuit, vt si quis videret illa loca nūc quoq; deserta aspiceret, quāuis iam diu id fuerit &c.

Norica

Timau'

PRO. ¶ BISALTÆ, gens est thracum. ¶ Geloni, scythæ, & vtriq; a regibus dicti. ¶ Iapidia, regio dicta est histriæ.

ANTO. ¶ BISALTÆ, libera gens Bisaltæ in macedonia, vt scri. Pli. li. iiii. c. xi. ¶ Gelonus, de Gelonis videto lib. ij. Geor. ibi pictosq; gelonos. ¶ Rhodopen, de hoc monte iam superius. ¶ Atq;, legitur & aut. ¶ Deserta getarum, Getas græci Thraces opinati sunt, qui quidem vtrunq; Istri latus incolebant, getæ ad pontum in orientē vergunt, interq; mare pōticum ab istro ad Tyram flumen getarum solitudo periacet plana tota & aquarum idiga,

Getæ.

CHRI. ¶ BISALTÆ, populi in thracia sunt. ¶ Geloni, tractari dicūtur, quos corrupto vocabulo tartaros dicimus. Hi soluunt venas equorū, & sanguinē admiscēt lacti, & inde bibūt. ¶ Tota æstiua, Æstiua appellāt loca mōtana & frigidiora, in quibus pecora a caloribus defendunt, vt hyeme i locis maritimis & apricis defendunt

Bisaltæ

Æstiua.

eis defenduntur a frigoribus, & hæc hiberna dicunt. Quæ vocabula etiam militibus tribui/mus. ¶ Regna pastorum, ambitiose dixit optima pascua. ¶ Norica, tractus ille vniuersus, qui a Rheno vsq; ad ea loca quæ Veronæ & Como imminēt Rhetos cōtinet. Horus natio/nis, Lepontij, Camuli, Vindelici, ac Norici sunt. ¶ Timaui, de quo dicemus in æneī.

Hic quondā[a] morbo Cœli miserāda[b] coorta est
Tempestas, totoq;[c] Autumni incanduit æstu,
Et gen[d] omne neci pecudū dedit omne ferarū,
Corripuitq;[e] lacus, infecit pabula tabo,
Nec via[e] mōtis erat simplex. s; vbi ignea venis
Omnibus[f] acta sitis miseros adduxerat artus,
Rursus abundabat fluidus[g] liquor, oīaq; in se
Ossa[h] minutatim morbo collapsa trahebat.
Sæpe in honore[i] Deū medio stās hostia ad aras
Lanea[k] dum niuea circundatur infula vitta
Inter cunctantes cecidit moribūda ministros,
Aut si quam ferro mactauerat[l] ante sacerdos,
Inde neq;[m] impositis ardent altaria fibris,
Nec responsa[n] potest cōsultus reddere Vates.
At vix suppositi[o] tinguntur sanguine cultri.
Summaq;[p] ieiuna sanie infuscatur arena.

SER. a ¶ HIC. q. m. describit pesti/lētiā Venetiæ, galliæ, Illyrici, Nā quodā tpe cū Nilus plus æquo excreuis/set, & diu pmā/sisset in cāpis, & aqua flumi/nis & calore prouintiæ diuer/sa & plurima in limo animalia sūt creata, q̄ re/cedēte i alueos suos nilo & in/tegra, & q̄ se/miplena fue/rāt putrefacta sūt, exinde cor/rupto aere na/ta pestilentia est, quā auster flans primo ex ægypto ad atticā prouintias pepulit, mox i/de in tractū Venetiæ & illyrici vsquequaq; versus vniuersa vastauit. hanc autē pestilen/tias ordine quo diximus plenissime Lucre. executus est. b ¶ Miseranda. i. pessima, infe/rens re; dignā miseratione. c ¶ Totoq; au. in. æ. exarsit prima parte Autūni, quæ semp grauem efficit pestilentiam. vt autem Autū/nus abundet morbis facit cōfine frigoris & caloris, qđ licet etiā vernus tempus habeat, caret tamen morbo, quia tunc corpora præ/cedenti durata sunt frigore, quæ Autumnus corrūpit laxiora inueniēs post æstatis calo/rem. d ¶ Corripuitq; l. in p. t. ordinē secu/tus, quē & Luc. tenuit, & Sal. primo aerē, in/de aquā post pabula eē corrupta. e ¶ Nec .u. m. e. s. nec moriebant ex vsu. i. sm nālē or/dinem, non tantū fuga aīæ, sed etiaꝫ corpis resolutione, est autē Sal. q ait, nec simplici quidem morte moriebant. f ¶ Omnibus. a. s. feruidus calor ab eo qđ præcedit id qđ se/quit. g. ¶ Fluid' li. humor sordidus. h ¶ Ossa. etiam ossa, & per hyperbolem totum hoiēs significat. i ¶ In. h. d. in sacrificijs, vt Haud equidem tali me dignor honore. k ¶ La/nea. i. victima. nam non stat versus, si la/nea vittam dixeris. l ¶ Mactauerat, a. s. eius. s. mortē præueniens. m ¶ Neq; in. a. a. s. quia vt dicit Pli. Morbosa caro nō coq/tur. n ¶ Nec. r. p. c. u. colligi. n. nisi ex sana victima futura non possunt. o ¶ Suppositi,

sic & in sexto, supponūt alij cultros. dicen/do aūt suppositi feriendi ge/nus ostendit. Nam interdū ab īferiori pte, interdū de sup feriebantur. p ¶ Sūmaq; .ie. s. i. a. signatis vsus est vbis, minimumq; li/bratis,

ANTO. ¶ MORBO coeli, aeris cor/ruptione, q̄ po/stea aut in aq̄s cadit, aut fru/ges pdit ī ip/sas, aut alios hois pastus, pecudūq; cibatus, aut ēt suspēsa manet vis aere in ipso. Et quū spirātes mix/tas hinc dicimus auras, illa quoq; in corp' pariter sorbere necesse est, Lucre. lib. vi. tēpe/stas pestilētia, ¶ Incanduit feruit. ¶ Au/tumni æstu, tunc enim magis corpora lan/gore afficiuntur aere non certo, vt etiā Oui. in arte ostendit. ¶ Tabo, corruptione. ¶ La/nea infula, fascia in modum diadematis, a qua vittæ ab vtraq; parte pendēt, de hac lib. iiij. de ponto legitur. Ambiat. vt fuluas infu/la longa comas. ¶ Aut si quam, legitur ite; at si quam. ¶ Neq; ardent, propter corruptio/ne; id erat. ¶ Fibris, videto li. i. Geor. ¶ Ieiu/na sanie, sanguine corrupto & desicco.

CHRI. ¶ ÆSTV autumni, quia humores cōtracti in æstate tunc rebulliunt, & corrupti pestife/ros, lœtalesq; morbos excitant. Pestis. n. nō nūq; æstate desinit, sæpius tñ in hyeme, in Vere raro, in Autumno pene nunq̄. ¶ Pecu/dum, nunc posuit pro cicuribus, quia sequit ferarum. Cæterū etiaꝫ in feris pecudes dici/mus. ¶ adduxerat, contraxerat; sententia est qđ desiccato succo naturali i summa ma/cie iam arefacta cōtrahebantur. Mox putre/scēte toto corpore vniuersa mēbra quæ ari/da, exsiccataq; regnabant simul atq; etiaꝫ os/sa liquescebāt & tabida fluebant. ¶ Sæpe in h. de. Locus plenus cōmiseratione cū ne re/ligio quidē morbū arceret. ¶ Infula. de qua dicemus in æneide. ¶ Nec responsa potest, quia corrupta erāt exta ac fibræ.

Hinc lætis vituli Vulgo[a] moriuntur in herbis
Et dulceis animas plena ad præsepia reddunt.
Hic canibus[b] blādis rabies venit, & quatit[c] ægros
Tussis anhela sues, ac faucibus[d] angis[e] obesis.
Labitur ifœlix studiorum atq; imemor[f] herbæ
Victor equos, fonteisq; auertitur, & pede terrā
Crebra[g] ferit demissæ aures. incertus[h] ibidem
Sudor, & ille quidem moriturus[i] frigidus[i] aret,
Pellis[k] & ad tactum tractanti dura resistit.
Hæc ante Exitium primis dant signa diebus.
Sin in processu cœpit[l] crudescere morbus,

SER. a ¶ VVLGO, vbiq; passim & cateruatis, lætis autem herbis, idō ne eos fame perisse putaremus. b ¶ Canibus. b. etiā blādis canib[9] ex pestilētia rabies nascit. c ¶ Quatit æ. t. proprie, nā tussis cōmouet corpa. d ¶ Faucibus. o, tumentibus. e ¶ Angit, bñ ait angit. Nam angina dr̄ porcorū morbus, q occupat fauces. Pla. Velles me i anginam Ēti, vt huic anculæ fauces p̄occuparem. f ¶ Immemor herbæ. p herbarū. vt ipse ime mor herbarum quos est mirata iuuenta vt occupatiōe morbi obliuionē cibi factā esse dicat, qdā vo volunt, q imemor sit studiorū & herbæ, qm antiq in pratis certamia exhibere cōsueuerāt, vn̄ cgrue cōiunxit vtrūq; studiorū & herbæ. g ¶ Crebra. s. crebro nomen pro aduerbio. h ¶ Incertus. s, irrationabilis, sine labore, cuius cā non apparet. i ¶ Moriturus. s. a. frigidus sudor mortis futuræ signū ē. Et morituris frigidus pleonasmos est. k ¶ Pellis. d. r. rigida est, nec cohæret digitis. l ¶ Cœpit, c. m. validior fieri, vt Deiecta crudescit pugna camilla, & iā dat signa morbi validioris.

ANTO. ¶ HINC, ex ignea siti, & fluido liquore ac pestilitate. ¶ Vulgo, passim, ¶ Lætis herbis, innuit non penuria cibatus id fuisse. ¶ Angit, strāgulat, vnde & faucium dolor angina vocatur. vt scribit Festus, eo autē morbo sues maxime cruciantur vt aiunt. ¶ Auertitur refugit. ¶ Crebra, pro crebro, ¶ Crudescere, magis crudus ac durus fieri.

CHRI. ¶ RABIES, & pestilentia oritur. Rabies quæ ne canes vexet mandat Colu. vt pani quo vescūtur gallinaceus fim[9] admisceat. ¶ Tussis annela sues, Nā hic morbus illis domesticus est. ¶ Sues, antiquorū prouerbiū fuit. ignauum, & sumptuosum eum esse, qui suc cidiam in carnario suspenderit potius e lanfario quam ex domestico fundo. sues vt ait Varro, Aduertant a facie & progenie, & regione cœli, si formosi sint verres & scrofa, si multos pariūt, si i eo loco ampli sunt exiles, Parari enim sic solēt. Illasce sues sanas esse, hēreq; recte licere, noxisq; præstare, neq; de pecore morboso esse, Spōdes ne, Quatuor mēses fœtū fert. Volūtabrū illis reqes vt lauatio hoi. Sus grece dr̄ υς olī θυτικαb eo qd ē θύειν, imolare. A suillo. n. pecore i

molādi initiū sumptū vr̄, Vestigia sunt qd initijs Cereris porci imolant. Initijs pacis fœdus cū ferit porcus occidit. Nuptiarū initio antiqui reges & sublimes viri, i etruria i cōiunctione nuptiarū, noua nupta & marit[9] porcum imolabāt, ideq; Prisci Latini & Græci in Italia factitarunt. Nā & mulieres & maxime nutrices naturā quā fœminæ sunt in virginibus appellant porcū, & græci Χοῖρον significantes esse dignum insigne nuptiarū. Suillū pecus donatū a nā dicūt ad epulādū, & is aīam datā p sale vt carnes cseruentur. Ex iis succidas, magnas ac optimas galli facere cōsueuerūt. signū est q ēt nūc quotānis e gallia apportant Romā pnæ tomacinæ, tamacæ, & petasones. In arcadia teste Varrone sus fuit adeo piguis, vt csurgere ñ posset, vt mus i eius corpe excisa cutē nidum fecisset & mures pepisset. Vnaquæq; scrofa sua hara suos alat porculos. Nā inter se dentib[9] sauciant, in haris hostiū ponāt & limē īferius altū palmipedale ne porci ex hara cū matrē sequent trāsilire possint. Porci a lacte dpulsi a qbusdā delitiæ vocant, neq; iam lactātes dnr, q a partu decio die habent puri, & ab eo appellant ab antiqs sacres q tū ad sacrificiū primū idonei dnr. Plaut[9] i menechmis, eū insanū q potat, vt piet i oppido Epidāno interrogat quāti hic porci sunt sacres, si fundus mistrat dandi sunt vinacei ac scapi ex vuis, Amisso noīe lactātis dicūtur nefrendes, q nōdū fabā frendere, i. frangere possint. Porcus græcū nomē est antiquū. sed obscuratū quē nūc Χοῖρον dicūt. Tot pares re ops, qd māmas hz, si pauciores nō est fructuaria, si plures portētū est. In quo illud est, qd sus Aeneæ Lauini. xxx. peperit, Nā portēdit factū trigesimū annū, vt lauinēses cdide, it albā. Verres anniculi castrant, nec minores q; semestres, Castrati non verres, sed maiales dicuntur. ¶ Angit, Hinc angina dicitur qui morbus est gulæ. ¶ Studiorū. i. cupiditatū, erga victoriā. Studiū est pprie i homine vehemēs applicatio aī ad aliquid peragendum. Equos autem vehementer victoriā. & in bello & in cursu appetere vidim[9]. Vnde victos lacrymis mœrorem ostēdere grauissimi auctores tradidere.

Porcus

Verres

Maiales

Studium

Sues

¶ OBESSAS,

SER. a ¶ OBSESSAS, clausas. b ¶ Aspa, i. sic ex nimia siccitate. c ¶ Profuit in. nõ semper profuit, sꝫ aliqñ. Nã id solũ ẽ, qđ aut morbo liberat, aut cõmouet in furorẽ. d ¶ Mox, e. h. i. qđ saluti eẽ putabaẽ, & hoc est qđ paulo post dictur' ẽ, Quæsitæq; nocẽt artes. e ¶ Furijsq;. r. qa languẽtia corpora in vires quodãmõ excitat furor, & facit ea ĩ exitiũ conualescere. f ¶ Dij. m. p. p parẽthesim in execrationẽ hostiũ hãc torquet insaniaꝫ. g ¶ Fumans. s. u. t. per hoc ostẽdit etiaꝫ fortes tauros repente morbo ꝯcidẽ. Nemo. n. pestilentẽ ad aratra ducit iuuencũ. h' ¶ Extremosq;. e. g. vltimus hoc gemit, sane & ciet mõ dat signa, sicut ĩ tertio de Andromache, Lachrymasq; ciebat, quũ ciere ꝓprie sit alteri aliqd cõmouẽ, i ¶ It, t. a. morte iuuẽci, tristẽ dicit agricolaꝫ. k ¶ Fraterna. m. ꝯsortis iteritu, & ex affectu dcm̃ ẽ rustici. l ¶ Mouere. a'ĩ sui desideriũ illicere. m ¶ Purior. e. c. p. a. Nã sicut electrũ defæcati' est metallis oibus, ita & currens aq̃ cæteris purior. n ¶ Ad ter. q. fl. d. p. c. Luca. Lassũq; caput se ferre recusat. o ¶ Quid. l. a. b, i. q. u. tñ neutꝛ mortẽ repellit, nec corpis exercitiũ, nec mẽtis religio. Nã ñ gñalis est snĩa ſm epicureos ꝯ religionẽ ẽ, ñ aũt ad bonũ tm̃ referẽ. hoc dicit, qđ eipdest labore suo aluisse mortales. p ¶ Atq nõ m. b. m. via ꝓciosa a massico mõte cãpaniæ, & p transitũ tangit illa, q̃ dicũt physici morbos vẽire ex cibi & potus nimietate, vel mutatõe, ex nimijs vigilijs, & multa sollicitudie, dicitq; ẽt sine his nasci ægritudinẽ, Nã ĩ aialib' quis nihil horũ sit, tñ ægritudines pati cernim'. q ¶ Epulæ r. aut abundantes, aut variæ.

ANTO. ¶ PROFVIT, aĩs. s. tũc ꝓ exitio erat. ¶ Inserto, ori imisso. ¶ Lenæos, latices vinũ, De lenæo videto, li. ij. Geor. ¶ Dij me, totũ carmẽ parẽthesim hꝫ. ¶ Abiũgẽs, separãs. ¶ Reliqt, legiẽ & religt. ¶ Electro, Vi auro iest argẽtũ vario põdere alibi dena, alibi nona, alibi octaua pte, vbicũq; qnta argẽti portio est, electrũ vocaẽ, Electri nã ẽ lucernaꝝ lumina clari' argenteo splẽdore, qđ est natiuũ, & venena dep̄hendit, nãq; discurrũt ĩ calicib' arqu' cœlestib' siles cum igneo strĩdore. Plini lib. xxxiij. c. v. videto pl'a ĩ Bucõ. ¶ Inertes, imobiles, ¶ Quid labor, aut benefacta iuuant ẽ Ouid, amoꝝ lij. iqt, scilꝫ oẽ sacros mors ĩ portũs ꝓfanat. Oib' obscuras inijcit illa manus, siue tñ moriere pi', colle sacra colenteꝫ mors grauis a tẽplis ĩ caua busta trahet, ¶ At q non massica, bacchi mũera. Certe iqt non potẽtia vĩa illis nõ epulæ repostæ. i. sæpius appositæ, ac p id copiosæ & variæ nocuere. vti qdẽ hoĩb' accidẽ solet, nã clari fontes & flumia vina potũ ꝓbebãt, frõdes & herbæ simplices pabulũ mĩstrabãt, Et itaq; metaphora ab edacib' & ebrijs sũpta. ĩ pestilẽtia. n. maxime obest edẽdi luxus. hic iubẽt medici eo tpe in eadẽ mẽsa diuersa cibaria esse nõ dẽtre nec edẽda' eẽ. Nã nõ eq̃liter digeruntẽ. hic gñanẽ humores mali ægritudies facitẽtes, & p necãtes, vt ẽt Auicẽna tradit, Seneca ẽt in epistolis ingt, qđ vbi sũt diuersa cibaria ingnãt, nõ alũt, Pestisq; tpe vt medici aiũt vina potẽtia lõge obsũt. dulcia itẽ & artificialia.

CHRI. ¶ ATTRACTVS ab alto, difficultatis spirit' triplicẽ ponit speciẽ Cornel. celsus, Nã dũ modica difficultas ẽ, neq; ex toto strãgulat dispnœa dẽ, cũ vehemẽtior est vt spirare æger sine sono & anhelatõe ñ possit asthma cũ postremo accessẽt, id quoq; ne nisi recta ceruice spũs ñ attrahaẽ orthopnœa vocaẽ. ¶ Inserto cor. imisso corno. Nã ĩtra os imittebãt corno, vt p illud tanq̃ p fistulã ĩfunde

Tũ vero ardentes oculi, atq; attractus ab alto
Spiritus interdũ gemitu grauis, imaq; longo
Ilia singultu tendunt, it naribus ater
Sanguis, & obsessas[a] fauces ꝓmit aspa[b] lingua,
Profuit[c] inserto latices infundere cornu
Lenæos, ea visa salus morientibus vna.
Mox[d] erat hoc ipsum exitio, furiisq;[e] refecti
Ardebant, ipsiq; suos iam morte sub ægra
(Dii[f] meliora piis, erroremq; hostibus illum)
Discissos nudis laniabant dentibus artus.
Ecce autem duro fumans[g] sub vomere taurus
Concidit, & mixtum spumis vomit ore cruorem.
Extremosq;[h] ciet gemitus[i] it tristis[i] arator,
Mœrentem abiungens fraterna[k] morte iuuẽcũ,
Atq; opere in medio defixa reliquit aratra.
Non vmbræ altorũ nemorũ, nõ mollia possunt
Prata mouere[l] animũ, nõ qui per saxa volutus
Purior[m] electro campum petit amnis, at ima
Soluũẽ latera, atq; oculos stupor vrget inertes,
Ad terramq;[n] fluit deuexo pondere ceruix.
Quid[o] labor, aut bñfcã iuuãt? qd vomẽ terras
Inuertisse graueis? atqui[p] nõ Massica Bacchi
Munera, non illis epulæ[q] nocuere repostæ,

ret vinu͂ i gula͂, cu͂ sera spo͂te absorbere nollet. ❡ Furijsq; re.ardeba͂t. i. recreatis virib⁹ ex vino maiores furias ꝯcitabant. ❡ Ecce a͂t, re subito & iprouiso quoq; fieri, ex hac dictio͂e ostedu͂t, ꝙ subitaneam morte͂ describit, vt maior morbi vis appeat, maiorq; co͂miseratio ꝯcitet, qua͂ absoluit ab oib⁹ ꝑtib⁹. Pri͂o a sæuitia morbi. Deide ab eo qꝺ e͂ ꝑter spe͂ cu͂ artes q͂rta nocera͂t, & qꝺ i cu͂ furore͂ ruere͂t, vt sui se de͂tib⁹ laniare͂t, qꝺ ex morte iuuenci opus sp͂ectu͂ relinq͂ret, qꝺ oi oblectatio͂e nemoꝝ ac aq͂ru͂ vi morbi ꝑuarent, moriebant ergo subito moriebant maximo cruciatu, moriebant sine vllo solatio, moriebant nulla coꝝ culpa, & o͂ agricultura b͂n meriti.

SER. a ❡ SIMPLICIS. h. ꝑp varietate epularum dixit simplicis herbæ. b ❡ Nec s. a. c. ex cura, n. nimia vigilia pere͂ntur. c ❡ Vris. i. bob⁹ agrestib⁹, & ipsis i͂æq͂lib⁹, na͂ vri agrestes boues sut, vt diximus sup̄, & hoc poetice dixit. Cæteꝝ veritas

Frondibus a victu pascunt simplicis herbæ.
Pocula sunt fontes liquidi, atq; exercita cursu
Flumina, nec b somnos abrumpit cura salubres.
Tempore non alio dicunt regionibus illis
Quæsitas ad sacra boues Iunonis, & Vris c
Imparibus ductos alta ad donaria currus.
Ergo ægre d rastris terram e rimantur & ipsis
Vnguibus f ifodiu͂t fruges, monteisq; per altos
Contenta ceruice trahunt stridentia plaustra.
Non lupus insidias explorat ouilia circum:
Nec gregibus nocturn⁹, g obambulat h. acrior illum
Cura i domat. timidi k damæ, Ceruiq; fugaces

accidit, adhuc n. ꝑstat i metaphora ❡ Quæsitas ad sacra boues, Herodotus q͂nto folio primi voluminis sic ait. Cu͂ dies festus Iunonis apud argiuos esset, oporteretq; omnino ma͂trem hoꝝ (Cleopis videlicet & Bito͂is) ad templu͂ ferri duobus iunctis, ij q͂ boues ex agro eius ad hora͂ ꝑsto no͂ ee͂nt, tu͂c iuuenes exclusi͂ tpe. iugu͂ subeu͂tes plaustru͂ ptraxeru͂t, quo m͂r vehebat & q͂nq; ac q͂draginta p stadia ferentes, ad te͂plu͂ puenerunt. Quib⁹ cu͂ hæc fecisset, & ab oi cœtu co͂specti fuissent, optimus obtigit vitæ exit⁹, p que͂ deus indicauit, sati⁹ esse hoi mori qua͂ viuere. Na͂ cu͂ circu͂sta͂tes Argiui laudib⁹ tollere͂t viri q͂de͂ ꝯsiliu͂ filioꝝ, fœminæ ꝟo eoꝝ matre͂, qꝺ talib⁹ filijs ꝑdita esset, M͂r gaudio ꝑfusa, tu͂ liberoꝝ facto tu͂ fama, an͂ simulachru͂ sta͂s, ꝑcata e͂ dea͂, vt Cleobi & Bitoni filijs suis daret, id qꝺ optimu͂ ee͂t hoi ꝯtige͂, post hanc ꝑcatione͂, vbi sacrificaueru͂t, epulatiq; su͂t q͂esce͂tes i ipso delubro, no͂ su͂t a͂pli⁹ excitati, s; hoc vitæ exitu ꝑfuncti, quorum & effigies ta͂q͂ viroꝝ, q optimi extitisset argiui factas apud Delphos collocaru͂t, hæc ille. Cicero ꝟo li. i. Tuscula. sic ait, Primu͂ argiuæ sacerdotis Cleobis & bito͂ filij ꝑdica͂t. Nota fabula e͂, cu͂ n. illa͂ ad solenne & statutu͂ sacrificiu͂ curru vehi ius ee͂t, satis lo͂ge ab oppido ad Fanu͂, morerenturq; iumenta, tu͂c iuuenes ij, quos mo͂ nominaui, veste posita, corpora oleo punxeru͂t, ad iugu͂ accesseru͂t, ita ad vectæ i fanu͂, cu͂ curr⁹ ee͂t duct⁹ a filijs ꝑcata a dea dr, vt illis ꝑmiu͂ daret de pietate, qꝺ maximu͂ hoi dari posset a deo, post epulatos cu͂ m͂re, adolesce͂tes so͂no se ꝺdisse, mane inue͂tos ee͂ mortuos, hæc Cicero. ❡ Et vris i paribus, ad poeticu͂ e͂. Na͂ & Herodo. & Cicero ostede su͂t al͂r euenisse. de Vris au͂t lati⁹ li. ij. Georgi. ❡ Donaria, te͂pla intelligit. multa. n. illic dijs donant. ❡ Rimant, in rimas & sulcos agu͂t holes ip͂s. ❡ Aegre, duriter, difficulter. ❡ Explorat,

hæc e͂t. Qu͂u͂ mos ee͂t sacerdote͂ argiua͂ iunctis bobus ire ad te͂pla Iuno͂is, & solenni die boues no͂ iuenirent pestile͂tia. n. q͂ p atticas, vt dixim⁹ tra͂sierat, vniuersa consumpserat, duo sacerdotis filij Cleobis & Biton m͂rem subeu͂tes iugo ad te͂pla duxere. Tu͂c Iuno ꝑba͂s coꝝ religione͂ obtulit m͂ri, id qꝺ vellet posceret filijs, illa pia ra͂tione ait, vt qꝺ sciret vtile dea mortalibus, ip͂a ꝑstaret. Altero itaq; die sacerdotis filij iuuenes repti sunt mortui, ex quo ꝓbatu͂ e͂ nihil ee͂ morte ꝑsta͂tius, qꝺ Hero. apud græcos plenissime co͂memorat i p͂ria historia. Donaria a͂t ꝓprie sunt loca, in q͂bus dona reponunt deoꝝ. Abusiue au͂t te͂pla. Na͂ ita & puluinaria p te͂plis ponimus, qu͂u͂ sint ꝓprie lectuli, q sterni i q͂busda͂ te͂plis ꝯsueuera͂t. d ❡ Aegre, difficult. e ❡ Terra͂. r. i. rimas agu͂t. f ❡ Vnguib⁹, hyperbolice p manibus. g ❡ Et. g. n. ꝙ ait nocturn⁹ figurate re͂ tp̄is ad ꝑsona͂ tra͂stulit. h ❡ Obambulat, insidiat. i ❡ Cura. s. pestile͂tiæ. k ❡ Timidi. d. mutauit genus, vt vitaret ομοιοτέλευτον. Na͂ Hor. fœminino ge͂ne posuit dice͂do, Et supiectio pauidæ natarunt æquore da͂mæ, dicendo da͂mas & ceruos errare cu͂ canib⁹ duo ostendit, & hos timoris, & illos ferocitatis oblitos.

ANTO. Somn⁹. c ❡ SOMNOS salubres, te͂perat⁹ e͂. n. somnus, & q no͂ ex crapula & ebrietate venit instaurat sp͂us in vigilijs resolutos, me͂bra labore fessa reparat, calore͂ stomacho submistrat, mente͂ purgat. deniq; totu͂ corp⁹ ad age͂da oia renouat. Immoderatus ꝟo somnus corpus debilitat & infrigidat, ac supfluitatib⁹ replet flegmaticis. Supfluæq; vigiliæ calore͂ inte͂du͂t, corpus desiccant. ❡ Nec abru͂pit, vti e͂ hoibus

¶ Explorat, exquit, p̄meditat. ¶ Proluit, aspergit, lauat. ¶ Obambulat, circum ambulat.

CHRI. ¶ TEMPORE non alio, & hic crescit cōmiseratio cum ostenduntur quam maxima incōmoda secuta sint. ¶ Nō lupus magna vis morbi cū illa cogant naturam suam ediscere.

Nunc interq; canes, & circum tecta vagantur.
Iam maris imēsi prolē, & genus omne natantū,
Littore i extremo ceu naufraga corpora fluct[a]:
Proluit, insolitæ fugiunt[a] in flumina Phocæ,
Interit & curuis frustra defensa latebris
Vipera, & attoniti squamis astantibus Hydri.
Ipsis[b] est Aer Auibus non æquus, & illæ
Precipites alta vitam sub nube relinquunt.
Præterea nec iam mutari pabula refert.
Quæsitæq; nocent artes, cessere magistri,
Phillyrides[c] Chirō Amithaoniusq;[d] Melampus
Sæuit & in lucem stygijs emissa tenebris.
Pallida Tisyphone, morbos agit ante metūq;,
Inq; dies auidum surgens caput altius effert.
Balatu pecorum & crebris mugitibus amnes
Arentesq;[e] sonant ripæ, collesq; supini.
Iamq; cateruatim dat strages, atq; aggerat ipsis
In stabulis turpi dilapsa cadauera tabo:
Donec humo tegere, ac foueis abscōdere discūt.
Nam[f] neq; erat coriis vsus nec viscera[g] quisq;
Aut vndis abolere potest, aut vincere flamma.

BER. a ¶ FVGIVNT, quasi timentes marinā pestilētiā. b ¶ Ipsis ē .a.a.n.æ. suis quodāmō quæ alarū velocitate supgredi aerem poterāt pestilētē. c ¶ Phillyrides. c. medicinæ inuentor. saturni & Phillyres filius. d ¶ Amythaoniosq;. m. amythaonis filius, καθαρτικός. purgator. nam prœtidas ipse purgauit lustrationibus q̄s inuenit, & hoc dicit cōualescēte morbo nec medicinā p̄desse, nec religiones posse. e ¶ Arētesq;. s. r. vult pestilentiā etiā elemēta sētire. sicut i tertio, Arebāt herbæ & victū seges ægra negabat. Nā segetē p terra posuit. f ¶ Nā. n. e. c. u. qppe morbo putrefactis. g ¶ Nec. u. g. nec lauari, nec coq poterant. caro. n. corrupta morbo quēdam h3 mucorē, q nō potest ablui, quoniā omne corpus possidet. itē igni supposita, aut putrescit, aut durescit, nā non coquitur.

Saturni & Phillyræ filio iuētas, scri. Pli. li. vij. & medicinam ab ægyptijs, alij p arabū Babylonis & apollinis filiū ¶ Melāp[us], is teste Ho. lib. xv. Vdyssææ. Fuit amythaonis fili[us], p̄ria argo, q vt ait mātis fuit. i. vates Vtq; Lactātius scri. lib. iij. thebaidos prœti abantis filij argiuorū Regis, insanas filias Melāp[us] curauit herbarius arq pitissim[us], lati[us] āt eclog. vi. ¶ Tisyphone, Tisis pœna, vltio punitio dr. Phone autē ac phonos cædes vel mors fert. A lecto Icessās dici p̄t. ¶ Megæra, ab a megæro qd̄ ē odi ac i video, & æ tres furiæ dn̄r. ¶ Metū. i. mortem. ¶ Inq; dies. i. quottidie magis. ¶ Stragē, corpo p̄strationē & ruinā. ¶ Cateruatis, multiplicit, c̄gregatim. ¶ Tabo, corrupto hūore & sāgule. ¶ Abolere, purgare. ita corrupta erāt.

Tisyphōe

Alecto

Megæra

¶ NEC iam, maris imēsi, Nullū alalium genus īmune euasisse vult ab hac peste, s3 descriptio potius poetica est quam philosophica. ¶ Quæsitæ artes nocēt, Maius est quā si dicat nō iuuāt. ¶ Phillyrides, Et phillyræ filius Saturni fuit. ¶ Chirō, Melāp[us] q argiui prœti filias a furorē purgauit, amythaonis filius fuit & fratrē habuit Biantē. ¶ Inq; dies, aliud est in dies aliud indiē, indies enim quottidie cum incremento significat. Quapp aut cū comparatiuo ponit, aut cū verbo qd̄ incrementū significet. Vt magis magisq; īdies hoies admirabant. Indiē vo cū oī i ea p̄sentia tpis denotat, vt nulla futuri rō habeat, vn̄ ē illud more ferarū indiem viuentes. ¶ Nā neq; erat corijs vsus, Peste corrupta corpora ouina & pelles & lanas corruptas habēt. Quin etiam refert Aristo. in eo. libro, quem de animalibus scripsit ait, pelles & vellera ouium quas lupus occiderit: & vestes ex ijs factas aptiores esse ad pediculos gignendos.

Indies

Indieus

ANTO. ¶ FVGIunt in flumīa, tāq; hæc salubriora essent. ¶ Phocæ Vituli marini, quos vocant phocas, spirāt ac dormiūt i terra, moreq; pecudū i eadē pariūt nūq; geminis plures, educāt māmis fœtū nō an̄ duodecimū diē deducūt i mare, ipsis i sono mugit[us], vn̄ nomē vituli acceperūt, nullūq; alal p̄mit grauiore somno, pēnis qbus i mari vtant, humi quoq; vice pedū serpūt. Pli. li. ix. ¶ Hydri, serpētes aq̄tici, hydras. n. hydosq; & hydor aq̄ dr. Mutari pabula, Col. li. vij. c. v. sic ait, qd̄ si ægrotat vniuersus pec[us]. ē remediū p̄ns & sūmū pabula mutare, & aq̄tiōes toti[us] regiōis aliū q̄rere statū cœli. Curē vsq; si ex calore & æstu cōcepta pestis inuasit, vt opaca rura, si inuasit frigore vt eligāt ap̄ca. ¶ Cessere magri, nō ē i medico sp releuetur vt æger īterdū docta plus valet arte malū. Ouid li. i. de p̄to. ¶ Phillyrides chirō, herbariā & medicamētariā a chirōe sa

phocæ.

Hydri

SER. a ¶ PAPVLAE, carbūculi. b ¶ Immundus sudor, morb⁹ pedicularis φθειρίασις. c ¶ Sacer ignis, quem græci ἱερὸν πῦρ vocant.

¶ ILLVVIE, squallore, immunditia, sorde.

ANTO. ¶ Vellera, Varro libro .ij. cap. vltimo scribit φ lanam demptam ouibus .s. & conglobatā alij vellera, alij vellumia appellant ex quorū vocabulo ait animaduerti licet prius lanæ vulsuram quam tonsuram inuētam, Quid etiam vellunt ante triduo ieiunas habēt, qđ languidæ minus ægre radices lanæ retinerent. Omnino tonsores, in Italiam primum venisse ex sicilia dicunt. Olim tonsores non fuisse assignificant antiquorū statuæ, qđ plereq́ habent capillū, & barbam magnam. hæc ex Varrone. ¶ Attingere telas, puenire ad telas. ¶ Putres, solubiles vti illud, & Zephyro putris se gleba resoluit. vnde & Penelope, vt Homerus scribit, φ interdiu texebat, noctu dissoluere solita est. ¶ Inuisos, odiosos, malis sequētibus.

Nec tōdere quidem morbo, illuuieq́ peresa
Vellera, nec telas possunt attingere putres
Verum etiam inuisos siquis tentarat amictus
Ardētes papulæ, atq́ imundus b olentia sudor
Mēbra sequebatur, nec longo deinde moranti
Tempore. cuntactos artus sacer c ignis edebat.

FINIS TERTII GEORGICON

PRO. ¶ Ardentes pabulæ, pabularum duo genera sunt, altera est in qua per minimas pustulas cutis exasperatur, & rubet, leuiterq́ roditur medium habet paulillo leuius: tarde serpit, idq́ vitium maxime rotundum incipit, eademq́ ratione in orbem procedit. altera autem est quam agriam .i. feram græci appellant, in qua similiter quidem sed magis cutis exasperatur, exulceraturq́, ac vehementi⁹ & roditur & rubet, interdum etiam pilos remittit, hæc Celsus lib. v. vbi etiā curationes edocet. ¶ Contactos, correptos, coinquinatos. ¶ Sacer ignis .i. execrandus, nam vt inquit Celsus lib. v. sacer quoq́ ignis malis hulceribus annumerari debet. Eius duæ species sunt, alterum est sub rubicundum, aut mixtū rubore atq́ pallore, exasperatumq́ per pustulas continuas, quarū nulla altera maior est, sed plurimæ per exigue in ijs semp fere pus, & sæpe rubor cum calore est, serpitq́ id nō nunq́ sanescente eo quod primo vitiatū est, nonnunq́ etiam exulcerato, vbi ruptis pustulis hulcus continuatur, humorq́ exit, qui esse inter saniem & pus videri potest, fit maxime in pectore aut lateribus, aut eminentibus partibus, præcipue in plantis, alterū autem est in summæ cutis exhulceratione sed sine altitudine latum sublıuidum, inæqualiter tamen, mediumq́ sanescit extremis procedentibus, ac sæpe id quod iam sanum videbitur itepꝫ exhulceratur, at circa pxima cutis quæ vitium receptura est, tumidior & durior est, coloremq́ habet ex rubro subnigrū, hæc Celsus, igni aūt sacro, vt Pli. docet lib. xxx. medentur vermi a terreni ex aceto illiti. Grillis contritus in manibus adeps anseris viperæ caput afferunt tum & combustum deinde ex aceto imposi tū &c. Plura inde Celsus medicamenta ibidem edocuit. Colu. lo libro octauo, capitulo qnto sic ait. Est etiam insanabilis sacer ignis quam pustulam vocant pastores ea nisi compescitur intra primā pecudem, quæ tali morbo correpta est, vniuersum gregem contagione prosternit &c.

CHRIS. ¶ SACER IGNIS, sacer quoq́ ignis, vt ait, Corne. Malis vlceribus annumerari debet eiusq́ duas species ponit, vt alter rubicundus sit, & mixtus rubore & pallore, exasperatusq́ per pustulas continuas, ac per exiguas. Et in ijs semper fere pus & sæpe rubor cum calore, serpitq́ nonnunq́ sanescēte quod incepit vitiari, nonnunq́ etiā exulcerato, vbi abruptis pustulis vlcus ptinuatur, Humorq́ exijt qui esse inter saniem & pus videri potest. Fit maxime in pectore, aut laterib⁹, præcipue in plantis, alter est in summæ cutis vlceratione, Sed sine altitudie latus sublıuidus Medium sanescit extremis procedentibus, ac sæpe quod sanum videbitur, iterum exulceratur. Cutis quæ circa proxima vitium recaptura est tumidior, duriorq́ est, coloremque habet ex rubro subnigrum. Hoc fere saniora corpora tentant, & quæ mali sunt habitus, sed in cruribus maxime. Non autē idē morbus est ignis sacer, & carbunculus, vt idē Celsus ostendit. Nam multo grauior morbus est carbunculus.

¶ FINIS TERTII GEORGICON.

SER. PROTINVS AERII MELlis cœlestia dona Exequar. Rhetorice dicturus de rebus minimis magna promittit, vt & leuem materiam subleuet, & attentum faciat auditorem. Sane perite, quoniam scit breue esse opus hoc de apibus & intra paucos versus posse consumi, vsus est translationibus ad dilatandam materiã, dicens apes habere reges prætoria vrbes & populos. Sane sciendum, vt supra diximus, vltimam partem huius libri esse mutatam, nam Galli laudes habuit locus ille, q nunc Orphei continet fabulam; quæ inserta est, postq̃ irato Augusto occisus ẽ Gallus. a ſProtinus, deinceps. Exinde etiam floridum agrum exequar, sicut sum cæteros executꝰ. Et Aerij mellis dicit, quia mel ex rore colligitur, q vtiq; ex aere defluit, vnde est & Cœlestia dona .i. munus deorũ. antea enĩ mel inueniebatur in folijs, vt 'mellaq; decussit foliis. b ſHanc etiam, sicut superiores. c ſAdmiranda tibi. Audies ex rebus leuibꝰ digna stupore esse in apibus pceres & tãta certamina.

ANTO. Quidam apes colligere, quo tempore Idæ Iuppiter nutriebatur, tum primũ ex aere fluxisse, eoq; ipso altior. ARISTÆVS, de quo latius primo libro Georgicorum habetur primus & apium & mellis vsum & lactis ad coagula hominibꝰ tradidit, vt Iustinꝰ li. xiij. scri. Diodo. quoq; scri. qnti li. cũ Iustino conuenit. dicit. n. q nymphis a mře traditus est nutriẽdus a qbus cum lac coagulare mel atq; oleũ conficere didicisset, primꝰ ea in vsum hominũ traduxit, vnde a posteris vt deus cultus est. Quando vo & in qua regione primum natæ sint apes, videto Colu. li. x. ca. ij. Est autẽ apiũ res præcipui q̃stus quũ fauet, vt testatur Plin. li. vigesimo pri mo. ſProtinus aerei mellis, de protenus & protinus videto latius in Tityro. ſProtinꝰ, idest statim cõtinuo vel deinceps postea, vtrũq; n. hic cõuenit, nã Caper scri. protinus pes, i. aduerbiũ esse temporale .i. statim, & Pris. lib. xvi. scrib. esse aduerbiũ ordinatiuũ vt deinde præterea continuo.

MODESTINI IVRISCONSVLTI IN QVARTVM GEORGICON ARGVMENTVM

PROTINVS aerij mellis redolentia regna,
Hyblæas et apes, aluorum et cerea tecta,
Quidq; albi flores examina quæq; legenda
Indicat, humenteisq; fauos coelestia dona.

P. V. M. GEORGICORVM LIBER QVARTVS.

PROTINVS AERII mellis
cœlestia dona.
Exequar. hanc [b] etiam Mecœnas aspice partem.
Admiranda [c] tibi leuium specta
cula rerum,

PRO. PROTINVS aerij mellis cœlestia dona Exequar. Quidam dicunt mel in aere nasci. ſAerei mel. Venit mel ex aere & maxime siderum exortu. Itaq; cum prima aurora folia arborum melle roscida inueniuntur, at si qui matutino sub dio fuere, vnctas liquore ves

Res, capillū q̃ pereũ sentiũt, siue ille est cœli sudor, siue q̃dā siderũ saliua, siue purgãtis se aeris succ⁹, siue aq̃ est & pur⁹ ac liq̃dus, ac suæ nãæ q̃n ue fluit, Pli.li.xi. ¶ Hãc aſ.p. attẽtum hic Mecœnatẽ reddit rogãdo vt hæc quoq; aspiciat. ¶ Admirãda tibi, attẽtũ iterũ reddit promit

CHRI. tẽs se de rebus mirandis verba facturũ, exponensq; & numero res de quibus dicturus est.

¶ PROTINVS aerij mellis, cũ de apibus atq; de eo q̃d ab ijs est melle narrandũ sit, ex eorũ q̃ huiusmodi interp̃tationem q̃runt ex re futurũ arbitror, vt semel sed breuibus cuncta percurramus, de quibus & diligentissime ab Igino, ornatissime a Virg. & elegãtissime a Celso, dictum affirmat Colu. Principio.n.qui fabulose magis q̃ vere rem p̃sequunt. Alij mulierem pulcherrimam fuisse Melissam referunt, eam in huiusmodi insectum. relicto tñ sibi suo vetusto nomine Iuppiter conuertit. Apes.n.græce μέλισσαι dĩr. Homerus autem apes ex crabronibus & sole natas scri. quas nymphæ phryxonides educauere. q̃ mox, Dictæo antro Iouis nutrices astitere, & dei munere pabula sortitæ sunt, quibus ipse paruulũ aluerũt alumnum, Quærũt præterea de regione, in qua primum natæ sint. Vtrũ in Thessalia sub Aristeo, an in insula Cea, vt scribit Home. An Erichthonij temporibus in monte hymetto, vt refert Euthronius, An cretæ saturni tẽporibus q̃d placet Nicandro. Refert p̃terea Aristoteles, q̃ alij putarẽt apes, neq; coire, neq; parere, sed aliunde fœturas deportare existimant, Alij ex flore calinthri, Alij ex flore harundinis, Alij oleæ, Alij dicũt fucorũ fœturã ita deportari. Cæterũ aũt apum præstari a rege q̃ solus mas sit. Esse aũt huius rei argumentũ, q̃ nulla sine vllo sit fœtura, alij putant apes fœminas fucos mares, atq; inde esse fœturã. Quærũt quoq; vtrũ vomant liquorẽ mellis, an alia parte reddant. Genera apũ plura idẽ Arist. tradidit, earumq; alias vastas, sed glomerosas, easdemq; nigras & hirsutas. Alias minores q̃dem, sed æque rotundas & fusci coloris, horridiq; pili, alias magis exiguas nec tam rotundas sed obesas tñ & latas & coloris meliusculi non vllas minimas, gracilesq; & acuti alui & varias atq; leues. Eiusq; auctoritatẽ sequẽs Maro, maxime probat paruulas, oblõgas, leues, nitidas, ardentis auro paribus, lita corpa guttis. Moribus etiam placidis. Nã quanto grãdior apis atq; rotundior tãto peior, Si vo seuerior maxime pessima. Sed tñ iracundia notæ melioris faci le deliniũt assiduo interuentu eorũ, q̃ curant aluearia. Apes annuũ decimũ nõ excedunt, gaudent thimo origano, tymbana, saturea, rore marino, cytiso. ¶ Protinus, ex p̃ & tenus esse puto, p̃ autem in cõpositione denotat rẽ ad vlteriora duci, vt de loco ad locum moueat. Vñ est procedo prodo. Hinc Teren. cũ respõsum esse moueo addidit, Sed nihil p̃moues. tenus autem demonstrat pertingentiam q̃dam, vt cũ dicimus, tenus crurũ ostendit q̃ a collo continuantur palearia dũ tangant crura ex hoc manifestũ est p̃tinus significare iugiter. Ratione deinceps, Nã quod sit iugiter fit sine intermissione, vt post vnũ sequat alterũ, erit etiã statim, nã illud statim fit, q̃d nulla interposita mora absoluto priore aggredimur. Quin & quũ Maro dixit, Quo protinus oẽ intonuit nemus. Duo simul ostendit sonũ celeriter oĩa pertigisse, & gradatim p̃petua successione p̃cessisse. Sic in Buco. En ipse capellas protinus æger ago. Nã ostendit fieri sugit iugem progressus, ex quo oportet illã ad longinqua esse, ¶ Aerei q̃a ab aere, cœloq; ut diximus, est ex eadẽ & materia refert Albertus cognomento magnus, Mãna est q̃ nõ apparet nisi in calidis regionibus, quia ros in illis melius decoquitur. ¶ Hãc etiam m.a.p. aspice, veluti numen mecœnatem inuocat. Nam numina solo aspectu prodesse possunt. Hinc illud ad Iouem, aspice nos. ¶ Admiranda tibi. q.d. talia esse vt etiam maximi ingenij viris, qualem te esse volumus, admirationem incutere possint. ¶ Leuium, quid ergo maius esse potest, q̃ ex rebus leuibus ea prouenire quæ admirationem afferant. Magnum ergo q̃ exoriatur admiratio, Maius q̃ ex rebus leuibus maximum q̃ proueniat sapientibus viris. Ergo quid maius quadrare potuit ad attentionem captandam. Maximum ergo poetæ ingenium, maximumq; consilium. Nam in re dep̃ssa & humili sibi attentiones comparat, & pollicetur se & dona cœlestia & spectacula rerum q̃uis leuium tamen ad miranda relaturum. Rhetorum enim p̃ceptum apprime vtile est, vt in rebus humilioribus & quas auditor iure suo contemnere posse videatur, attentionẽ nobis cõparemus. Deinde cũ p̃prijs ac suis vbis res sua p̃te nã humilis extolli nõ possit, ipsi crebris trãslatõib⁹ attollam⁹.

SER. a ¶ MORES, quia castæ sũt, vt Illum adeo placuisse apib⁹ mirabere morẽ. b. ¶ Et studia, vt Tãtus amor florũ, & generãdi gloria mellis. c ¶ Et pp̃los, vt Binæ regũ facies, ita corpa plebis. d ¶ Et p̃lia dicã, vt Ersipune portis, p̃currit æthere in alto. e ¶ In tenui labor, at tenuis ñ gl'ia, Cõpẽsatio ẽ laboris q̃d magnã det gl'ias, si fuerit mã exilis ornata.

Magnanimosq; duces, totiusq; ex ordine gẽtis
Mores^a, et studia^b et populos^c et prælia^d dicam.
In tenui^e labor at tenuis non gloria: siquem

CDVCES.

ANTO. DVCES, apium reges. Mores, instituta & cões olim consensus. Studia, occupationes, labores. Populos, progeniem. In tenui labor, est enim difficile minima exornare atq; extollere econtra maxima leue est. Sunt enim refecta bonis pluribus.

CHRI. MAGNANIMOSq; d. duo℞ insecto℞ genera videmus q̃ suo cœtu proxime ad ciuilē humanamq; vitam accedere videant̃ formica atq; apis. Verum formicæ popularem statum, apes aũt regiam ptãtem imitant̃. Quapp cum apũ sit nãm descripturus a regibus, tũ circa disciplinam militarem, tum circa reipublicæ administrationē translationibus crebris vtitur. Ostendit aũt se ipsa in tenui laborem esse at nõ tenuem gloriam, qñquidē rem tam depressam translationibus, similitudinibusq; ac multis alijs varijsq;, tũ figuris, tum verbo℞, ac sententia℞ coloribus ita rem exornat atq; erigit, vt non apum naturam alueariaue, sed prestantissimo℞ ducum, inuictorũq; exercituum castra ac prælia descripsisse putes, nec ∂o solũ attentionem, vt demonstrauimus captat. Ve℞ & ab eodem loco beniuolentiam sibi cõciliat vtilitatem rei statim a principio proponens, & vt exordij vim penitus adimpleat breuiter, ve℞ dilucide atq; absolute qbus de rebus dicturus sit proponit. Magnanimos, translatio est ab ipsis imperatoribus. Ex ordine, ostendit se gradatim a primis illarum incunabulis ad extremam senectutem omnia prosecuturum. Mores & stu. Solus ex omnibus aĩalib' homo est, qui qm̃ ratione insignitur suarum actionum principium in se habeat, itaq; & mores & studia & cætera omnia quæ a ratione sunt vere in homine dicimus eē. Reliqua autem animalia nõ rõne, sed naturæ impulsu mouent̃, & tñ teste etiam Arist. ipso in brutis quoq; dep̃henditur aliquo modo prudentia. Vnde & de apibus nõ incõgrue mores & studia dixit. ex moribus aũt. i. consuetudine in qua sunt assidui actus, & ex studijs q̃ habent vehementes animi applicationem, ad aliqd peragendum proueniũt virtutes morales, q̃ habitus sunt ab assiduis actionibus pfecti. Nec mirum huiusmodi ingenium esse in apibus. Nam docet Alber. Magnus, astuta esse genera serpentum propter subtiliorem humorē qui in illis est. Frigida enim cum sint carent eo calore qui illo℞ actiones cõmiscere, cõfunderēq; possit. Inest aũt calor ille quem complexionalem nuncupant, quo cuncta & decoquantur & recte digerantur. Hinc spiritus animales in illis lucidiores fiunt, & lucidior extimationis internus sensus q̃ in quadrupedibus, in quibus multum de terra superest. Hinc illud est ingenij acumen in serpentibus, & eadem ratione insectis omnibus præterquã in muscis.

Numĩa[a] leua sinunt, auditq;[b] vocatus Apollo[c].
Principio[d] sedes Apibus, statioq; petenda.
Quo neq; sit ventis aditus. nam pabula Venti
Ferre domũ phibẽt neq; Oues, Hædiq;[e] petulci

Sedes apibus. sedes apib' collocanda est cõtra brumalem meridiem procul a tumultu & cœtu hominum ac pecudũ, nec calido loco, nec frigido, nam vtraq; infestantur, hæc autē ima parte sit vallis, sic enim facilius apes scandunt quum prodeunt pabulatum, cum onere autem per procliuia nõ ægre deuoluant. Columel. libro. x. capitulo quinto. Hædiq; petulci, hoc epitheton primus Lucretius vsus est, dixit enim libro secundo. Præterea teneri tremulis I vocibus hædi Corniferas norunt matres, agniq; petulci. Macrobius libro sexto. Petulci, lasciui.

SER. a NVMINA leua, prospera. vt alibi, Intonuit leuum, alibi aũt hoc ĩ malũ ponit: vt cũ dicat, sæpe malũ Hoc nobis si mēs nõ leua fuisset, De cœlo tactas memini prædicere quercus. b Auditq; vocatus apollo, aut q̃si poeta Apollinē inuocat aut quasi pastoralē deum. c Nam Apollo Nomius dr̃ ἀπὸ τῶν νομῶν. i. pascuis. d Principio sedes, dicit vbi aluearia ponēda sint, in qua re satis perite, & ea quæ abesse debeant, ne noceant apibus, & q̃ debeant adesse commemorat. Sane quoniam supra ait, Magnanimosq; duces, ideo intulit modo Sedes, statioq; quã translationem diligenter reseruat. e Hædiq; petulci, lasciui & exultãtes. & petulci dicti ab appetẽdo, vnde & meretrices petulcas vocamus.

PRO. PETVLCI, lasciuientes hædi.

ANTQ. NVMINA leua sinũt. i. aduersa, nam deos quosdã vt pdessent celebrabant, quosdam vt ne obessent placabant, propterea Virgilium quoq; aiunt, Numina leua in georgicis desicasi significantem, quandam vim esse huiusmodi deorum in lædendo magis q̃ iuuãdo potentem. Gellius libro quinto capitul. xij.

CHRI. NVMINA le. Seruius ait, leua. i. prospera hoc dici in augurijs places. De qua re alio loco dictum est. sed in cæteris rebus nunquam legi leuũ pro prospero placet ergo qd refert Gellius cum dicere numina leua, non deos quos vt prodessent celebrabãt, sed eos quoq; cum nocendi potestatem haberent, ne obessent placabant. Principio, iure a principio eligit locum & præparat & materiam ostendit quibus in locis constituenda sint apiaria.

Floribus insultent: aut errans Bucula campo
Decutiat rorem, & surgenteis atterat herbas.
Absint e picti[a] squallentia terga lacerti
Piguib⁹ [b] a stabul. Meropesq;[c], aliæq; volucres
Et manibus [d] Progne pectus signata cruentis.
Omnia nam late vastant, ipsasq; volantes
Ore ferunt dulcem [e] nidis immitibus escam.
At liquidi fontes, e stagna virentia musco
Adsint, e tenuis[f] fugiens per gramina riuus,
Palmaq; vestibulū, aut igēs Oleaster obūbret.
Vt cum prima [g] noui ducent examina reges

SER: a ¶ PICTI terga lacerti, picta terga habentes. b ¶ Pinguibus a stabulis, plenis, sicut etiam ecōtrario inanes res tenues nominantur ecōtrario. c ¶ Meropesq; aliæq; volucres, dicēdo aliæq; volucres ostendit & meropes esse aues, sunt autē virides & vocātur apiastræ, q apes comedūt. d ¶ Et manib⁹ pgne, nomen posuit p nōie. nā philomena in hirūdinem versa est, p quā Prognem vel q sororem posuit, vel quā eā quæ fuerat illi⁹ sceleris cā, nā ipsa misit Tereum ad ducendā sororē. e ¶ Dulcem nidis immitibus escam. i. crudelibus pullis, q apō morte nutriunt. f ¶ Et tenuis fugiens, suspēdendū est tenuis, ne incipiāt esse duo epitheta, qđ apud latinos constat esse vitiosum. g ¶ Prima, p primū, nomen pro aduerbio.

PRO. ¶ AVT errans bucula. c. vaccam dicit. Meropesq; a. q. v. Meropes dnr aues, quas i Italia vocant barbaros, quarū vox qa multiplex capit partitionē vocis meropes appellant græce a merismo, quem græci vocant, nos partitionem vocis, quā idē omnia dicunt glossematicos. ¶ Et manibus pgne. p. s. c. Hirundo quondam progne Pandionis filia, quæ quū filium suū Itym cōiugi pro epulis apposuisset, propter quod in auē mutata est, iō dixit, Et manibus Progne. p. s. c. in hirundinē Philomela fert ab alijs nō progne versa.

ANTO. ¶ INSVLTENT, insiliant. ¶ Bucula, a boue diminutiuum est. ¶ Surgenteis, crescenteis. Squallentia, splendida. ¶ Pinguibus, piguia pp mel ait. ¶ Meropesq;, hæ aues cunabula in terra faciunt, corporis grauitate prohibitæ sublime petere, genitores suos recōditos pascentes, pallido intus colore pennarū superne cyaneo, priori subrutilo. Nidificant in specu sex pedum defossa altitudine. Plin. lib. x. cap. xxxix. aliter gauli dicunt, vt aiunt vulgo etiā ieuoli. ¶ Progne, in hirundinem Philomela fertur ab aliis, non Progne versa. Id autem Varro etiam afferit, dicit enim, Lusciola q luctuose canere existimat, atq; esse ex Attica Progne in luctu facta auis. Latius tamen de Progne videto lib. vj. metamor. ¶ Pectus signata, occiderat enī Itym filium. Hinc ait etiam Ouidi. neq; adhuc de pectore cædis excessere notæ, signataq; sanguine plu

ma est. ¶ At liquidi fontes, Varro et lib. iij. ca. pi. xvi. docet, prope apiarium debere esse loca vbi pabulum sit frequens & aqua pura. Si pabulum naturale deest serēda sunt rosa, serpillum, apiastrum, papauer, faba, lens, pisum, ocymū, medica. maxie cytisum, qđ valentibus vtilissimum est, etenī ab æqnoctio verno florere icipit, & p manet ad alterū æqnoctium autūni, sed vt hoc aptissimū ad sanitatem apium, sic ad mellificium Thymum. ¶ Musco, viridi lanugine.

CHRIS. ¶ INSVLTENT, Verbum hostile posuit vt ostenderet nocumentū. ¶ Rorem, vñ est mel futurum. ¶ Petulci, Lasciui. Nam petulcus a petendo est, petit enī aut vnde nō oportet, aut plusq; oportet. ¶ Decutiat, Quatere cōmouere est, inde quasso. Decutere autem est quatiendo rem, id qđ in ea est deicere. excutere idem pene est, Hinc dicimus equum equitem excussisse, qm dū se quatit illum deijcit. Concutere ē vndiq; quatere, Hinc dicimus concutere ciuitatem, cum aut pauore, aut grauiori quadā perturbatione vehementer cōmouetur. Discutere postremo est cum rē ita vndiq quatimus, vt si quid in ea latebat veniat i lucem. Vnde dicimus litē esse discussam. ¶ Lacerti, Stelliones inimicissimi coelis sunt, negantur semestrem vitam excedere. I arabia cubitales reperiunt. in Nysum do indiæ monte. xxiiij. pedum in longitudine conspiciunt colore fului, aut punicei, aut cærulei. ¶ Squallētia, nitētia, varijs maculis. De squallore āt dicetur in ænei. ¶ Et manibus Progne. Pandionis Athenarū regi filia fuit progne, Hæc tereo thracensū regis nupsit, Verū cū ille eius sorori philomelæ vim intulisset, ac mox linguam precidisset, ne illa scelus queri posset, progne Ityn cōmunem filium patri Tereo epulandum posuit. Parabat in mulieres vltionē re intellecta Tereus. At dij misericordia moti ipsum in Vpupam. Itym filium in Fasianum. prognem in hirundinem. philomelam in luscinam cōmutauere. Dicuntq; prognem habere purpureum ē sanguine interempti filij. ¶ Dulcem immitibus, iucūdiorem reddunt orationem, contraria verba vt sunt dulce & immite. Præterea concitatur & miseratio, q tam nobile insectum. Esca

& inutil is

A pura | Sedes | petulci | Quatere | Decutere | Excutere | Côcutere | Discutere

sit inutilis pene auibus. Meropes, aues sunt quas Italia appellat barbaros a partitione cantilenae, & vt ait Plinius, quia corporis grauitate in sublime ferri prohibent, in terra nidificant. Genitores suos reconditos alit pallido intus colore pennarum, superne cyaneo prior subrutilo, nidificat in specu sex pedum defossa altitudine.

SER. a CVERE suo, sibi grato & aptissimo. b Vicina inuitet decedere ripa calori, vt aestus possint aquarum vicinitate vitare. c In mediū, ordo est in mediū transuersas salices & grandia conijce saxa, In medium non ad honorē retulit, sed absolute dixit. d Iners, hic pro ocioso posuit, vt I Bucoli. Libertas, quae sera tamen respexit inertem, quae vox ponit pro ignauo, vt spumantemque dari pecora inter inertia votis. operat pro eo q sine arte sit, vt apud Lucil. in primo, vt prohibetur iners, in quo nō vlla est ars. e Pontibus vt crebris; velut pontibus, nā non sunt pontes. f Si forte morantes, tarde remeantes ex pascuis. g Neptuno imersit, deum pro aqua posuit. h Grauiter spirantis copia tymbrae, genus est herbae abundantis in phrygia. Grauiter autem modo bene & multos significat, alias male, vt Aut vbi odor cem grauis. item, Graue olentis Auerni. i Irriguum, hic qui irrigat, alias qui irrigatur. k Violaria, loca vbi nascuntur violae.

Vere suo[a], ludetque fauis emissa iuuentus,
Vicina[b] inuitet decedere ripa calori,
Obuiaque hospicijs teneat frondentibus arbor.
In mediū[c], seu stabit iners[d], seu profluet humor.
Transuersas Salices, et grandia conijce saxa.
Pontibus[e] vt crebris possint cōsistere, et alas
Pandere ad aestiuum Solem, si forte[f] morantes
Sparserit, aut praeceps Neptuno[g] imerserit Eurus.
Haec circum Casiae virides, et olentia late
Serpilla, et grauiter[h] spirantis copia Tymbrae
Floreat, irriguumque[i] bibant violaria[k] fontem.
Ipsa autem, seu corticibus tibi suta cauatis,
Seu lento fuerint aluearia vimine texta,
Angustos habeant aditus nam frigore mella
Cogit hyems, eademque calor liquefacta remittit.

um, Ordo est in mediū conijce &c. Morantes, dum pabulantur. f. Neptuno, aqua ipsa. Casiae, de his vide to in Alexi. Sic etiā de serpillo. Tymbrae, haec alio vocabulo satureia dicitur, seritur mense Februario, Plinius libro. xix. Columella libro decimo, capitulo quarto sic ait, aut et tymbrae vel nostratis Cunilae; quam satortiam rustici vocant. in Plini. autem libro vigesimo, Cunila semper legitur. ipsa autem aluearia sunt optima cortice, secunda ferula, tertia vimine, Plinius libro vigesimoprimo. Varro autem libro tertio ait quod alij faciunt aluos ex viminibus, alij e ligno a corticibus, alij ex arbore caua, alij fictiles, alij etiam ex ferulis quadratas, longas pedes circiter tres, latas pedem, haec omnia vocāt a mellis alimonio aluos. Aluearia, hoc aluare & hoc aluarium, haec aluus, & haec alueus, sic thymus & thymum, cytisus cytisum legimus in Varro, Columel. & Plini. sic etiam satureiam in singulari & satureia in plurali reperimus. Angustos aditus, Columel. docet libro x. aditum fore capacem vnius apis tantummodo, sed plures esse debere, quo facilius apes intrent, exeantque.

FRO. CASIAE virides & olentia late Serpilla, casia herbae genus, quod herbae est odoratae. Serpilla, item herbae genus, quod a serpendo serpilla cognominatur.

ANTO. Pauius CVERE suo, sibi conuenienti. Fauis. Fauus est quem figunt multicauatum e cera, cum singula caua sena latera habeant, singulis pedes dedit natura. Varro lib. iij. Iuuentus, apium progenies. Hospitijs, sedibus. In medium, apibus aquam liquidam vnde bibant esse oportet, eamque propinquā quae praeterfluat, aut in aliquem locū influat, ita ne altitudine ascendat duos aut tres digitos, in qua aqua iaceāt testae, aut lapilli, ita vt extent paulum, vbi assidere & bibere possint, in qua diligenter habenda cura, vt aqua sit pura, quod ad mellificium bonum vehementer prodest, Varro libro tertio. In medi

CHRI. CVERE suo, idest sibi cōuenienti. Iners, tanquam lacuna profluant vt riuus. Sparserit, torquendo aquam in eas miserit, quia illas in aquam deiecerit. Serpilla, Latine piper erraticum haec herba dicitur. cuius duae sunt species, vna hortularis siue vsualis quae in campis sabulosis siue arenosis crescit. Alia agrestis quae etiam cor dicitur, quae nō serpit, sed surgit cum ramis duorum palmorum altitudine. Tymbrae, haec latine satureia dicitur a satyris, quia vtentes in venerem pronos reddit, vt satyri sunt. Abundat in agro troiano, vbi templum est Apollinis, quod inde tymbreus dicitur.

SER. a CVTRA q₃ vis apib⁹ pariter metuenda, tã caloris q̃ frigoris. Q̃ ds ls vtrunq₃ æquali mõ metuendũ sit, tñ dissimiliter nocet. Nã calor̃ liq̃facta defluũt mella, q̃ si fuerint frigore cõ durata, cõstrictas apes interimunt. b ſ Spi/ ramenta, exit⁹. alibi, sæui spi/ racula dicit. c ſ Fucoq₃, ge nus ẽ herbæ, vñ tingit̃ vestis. Fu cũ aũt & flores p cæra posuit, quã ex his col/ ligunt rebus. d ſ Hæc ipsa ad munera, ad offi cia coangustan dap, cauernap. e ſ Et visco & phrygiæ, ordo est seruant glu/ ten, qđ ẽ lenti⁹, & visco & phry giæ idæ pice. ser

nondum tñ cera, sed fucorum stabilimentũ, qua oẽs frigoris aut iniuriæ aditus obstruũt, odore etiam non graui, vt quo plerięq p galbano vtantur, meminit & Var. lib. iij. ſ Munera, officia. ſ Piceæ idæ, de hac superius

Vtraq₃ vis[a] Apibus pariter metuenda neq₃ illæ
Nequiq̃₃ in tectis certatim tenuia cæra.
Spiramenta[b] linunt, fucoq₃[c]. & floribus oras
Explẽt, collectumq₃ ipsa hæc[d] ad mũera glutem
Et visco[e], & phrygiæ seruant pice lentius Idæ.
Sæpe ẽt effossis (si vera[f] est fama) latebris
Sub terra fodere larem, penitusq₃ repertæ
Pumicibusq₃ cauis, exesæq₃ arboris antro.
Tu tamen e leui[g] rimosa cubilia limo
Vngue fouẽs circum, & raras supinijce frondes,
Neu propius tectis Taxũ[h] sine, neue rubenteis[i];
Vre foco Cancros, altæ[k] neu crede paludi.
Aut vbi odor cœni grauis, aut vbi concaua pulsu
Saxa sonant, vocisq₃ [l] offensa resultat imago.
Quod superest vbi pulsa₃[m] hyemẽ sol aure⁹ egit

ſ Sub terra fo dere larem, cir ca Thermodon tes fluuius duo apium genera aliæ i arborib⁹ mellificãt, aliæ sub terra triplici, cæraq ordie hu berrimi prouẽtus. Pli. li. xj. capite xvij. ſ Penitus cauis, valde ca uis. ſ Pumici/ bus, lapidibus. ſ Antro, ca/ uerna. ſ Limo fimo, bubulo, i quit Pli. ſ Can cros, grauis &

uant aũt mire alt, nã pilas quasdã i aluearib⁹ faciũt, de qbus postea cerea tecta, cõponunt. f ſ Si vera est fama, si credendũ est apes pos se terrã effodere. g ſ E leui rimosa cubicu/ la limo, Alij & leui legũt. Vnus tñ sensus ẽ. Nã hoc dicit qđ illæ nimio labore pficiunt, Tu e leui vnge rimosa cubilia circũfouẽs, li/ mo ẽt raras frondes superinijce. Q̃ď iđ fit ne vel limus crepet, vel cauernæ aut sole pene/ trent, aut frigore. h ſ Taxũ sine, venenatã arborẽ. Ipse in buco. Sic tua cyrnæas fugiãt examina taxos. Mel. n. exide pessimũ gignit̃ i ſ Rubenteis cancros, odore. n. ipso peunt, rubentes aũt quũ vrunt̃, non q per nãm sint huius coloris. k ſ Altæ neu crede paludi, ne facile mergantur. l ſ Vocisq₃ offensa, reso nat Echo repcussa, quã apes vehementer hor rere manifestũ est. m ſ Pulsam hyemẽ, sm physicos q dñt, tpe quo hic hyems est, æstatẽ esse sub terris, & versa vice cũ hic æstas illic hyemẽ. Quod ẽt Lucretius exeqtur, & trahit in argumentũ putealẽ aquã, q̃ æstate frigidis sima est, hyeme vo calidissima.

ANTO CCERTATIM, cum certamine. ſ Tenuia spiramenta, rimulas. ſ Linunt, inungunt, Circũlini aluearia fimo bubolo vtilissimũ, i quit Pli. li. xxj. ſ Fucusq₃ est fucus rubea her ba qua vestes tingunt̃, φῦκος. n. color dicit̃. ſ Et flo. flores quoq₃ latiores aditibus cir/ cũstruunt apes, vt Pli. scri. ſ Oras, fissuras. ſ Glutẽ, confectionẽ quãdã ea aũt, vt Pli.

propolis li. xj. ca. vij. ostidit. Propolis dr̃, ait. n. sic pro/ polis crassioris iam materiæ additis florib⁹

tetri odoris, nõ solũ virentia, sed q̃libet res phibeant, sicuti cancri nidor, quũ ẽ ignibus adustus, aut odor palustris cœni, nec minus vitentur cauæ rupes aut valles arguæ, quas græci echus vocant, Colu. li. x. ca. v. ſ Can cros, cancrũ odore siquis iuxta coquat apes exanimant̃, Pli. li. xi. ſ Altæ paludi, aqua. n. non debet ascendere duos aut tres digitos, vt iã ostidimus latius. ſ Offensa, repcussa. ſ Vo cis imago, echo intelligitur, imago vo quasi imitago dr̃. ſ Resultãt, inimica apib⁹ echo est resultãti sono qui pauidas alterno pulsat ictu inimica, & nebula. Pli. li. xi. ſ Q̃ď sup perest, qđ restat docebimus. ſ Vbi pulsam hyemem, Alexãder aphrodysieus problema tum, sectione sexta sic ait, Cur putealis aq̃ in hyeme calida ẽ, in æstate ãt frigida. R̃ñdeo dũ q contrariũ semper fugit, vtpote sibi infe stum contrarium. Cũ ergo calidũ & frigidus inuicẽ inter se cõtraria atq₃ corruptoria sint non dubiũ quin p æstatẽ calor aerem ambiat calidũ inq₃ terræ sinus atq₃ penetralia fuget frigus, & ob hoc aquam frigefaciat. Per hye mem vo frigore dominãte in aere calor por ro in terræ penitissima diffugiens aquam ca lefacit, nam ita natura sanxit, vt contraria in eodem loco, ac per idem tẽpus simul ma nerent, hæc ille tamen eadem fere Lucretius q̃dã dixit, quũ ait, frigidior cur in puteis æsta te sit humor. Arescit q terra calore &c.

CHRI. CSPIRAMENTA linunt, vt paulo supra de monstratum est. Spiramenta tenues rimas per quas saltem spiritus ingredi possit. ſ Fu co, species

eo species herbæ [m] fucus est de qua lana inficitur, fucus etiam dicitur quo mulieres colorant, & per translationem omne figmentum fucum dicunt. ſ Cancros, cancri hyeme affrica littora sectantur æstate in opaca gurgitum recedunt, Autumno & vere pinguescunt, plenis
Cancri
lunio magis, quia noctu sidus tepido fulgore mitificat vita ijs longa, pedes octeni fœminæ primus pes duplex, mari simplex, sole Cancri signo transeunte, Cancri cadauer in sicco po situm in scorpionem transfigurari ferunt, ait Pli.

VIR.

Sub terras, Cœlumq; æstiua luce reclusit,
Illæ continuo saltus, siluasq; peragrant
Purpureosq; metunt [a] flores: & flumina libant
Sũma leues. hinc [b] nescio [c] qua dulcedine lætæ
Progeniem, nidosq; fouent. hinc arte recentes
Excudunt ceras, & mella [d] tenacia [e] fingunt.
Hinc vbi iam emissum caueis [f] ad sidera Cœli
Nare per æstatem [g] liquidã suspexeris agmen,
Obscuramq; trahi vento mirabere nubem,
Contemplator [h], aquas dulceis & frondea semp
Tecta petunt. huc tu iussos asperge sapores
Trita [k] Meliphilla & Cærinthæ [l] ignobile gramen,
Tinnitusq; cie, & matris [m] quate cymbala circu;
Ipsæ consident medicatis sedibus: ipsæ

a ſ METVNT flores, secant. vnde & messores dicti sunt. Sane meto me tis præteritum facit messui. b ſ Hinc, ex floribus .s. ex quibus primo mel, mox pullos efficiũt. c ſ Nescio qua dulcedine, quadã arcana rõne naturæ. d ſ Mella tenacia figunt, quia quasi inuerß sint faui, mel tamẽ inde non funditur. e ſ Vnde ait tenacia, q̃ in resupinatis fauis cohærent. f ſ Caueis, aluearibus. g ſ A estatem liquidam, .s. ver serenum. h ſ Contemplator, pro intuere, nam tempus futurum pro præsenti posuit ab imperatiuo modo. i ſ Aquas dulcis, propter hoc ait supra, Et tenuis fugiens per gramina riuus. k ſ Trita meliphylla, Varro hanc herbam apiastrum dicit, in tertio libro operis rustici. ſ Cærinthæ ignobile, vile vbiq; nascens. m ſ Matris cymbala, quæ in eius tutela sunt, ideo quod similia sunt hemicyclis Cœli, quibus cingitur terra, quæ ẽ mater deorum.

FRO.

TRITA meliphylla, est herba, quam plerīq; vocant melilotum. ſ Cærinthon, est flos luteus cuiusdam herbæ, quæ copiosissima est in Euboea, in qua oppidum est impositum. Tarentum lacedæmonij condiderunt duce phalantho, qui sunt dicti partheniadæ nati quom oppugnaretur Messene non legitimo matrimonio.

ANTO.

ILLAE CONTINVO, hyeme apes condantur ante fabas florentes non exeunt ad opera & labores, nullusq; quuq; per cœlum licuit ocio perit dies, primum itaq; fauos construunt, ceram fingunt, hoc est domos, cellasq; faciũt, deinde sobolem postea mella, Pli. li. xi. ſ Et flumina libant, sine aqua, inqt. Colu. lib. x. Neq; faui, neq; mella, neq; pulli, deniq; figurari queunt. ſ Est igitur opus vt adsit apibus vicinus. ſ Hinc, e floribus & aquis. ſ Dulcedine, dulcis enis est soboles omnibus

fere. ſ Ceras, Celsus ait, vt inquit Colu. lib. x. ex florib' ceras fieri, ex matutio rore mella, quæ tãto meliorẽ qualitatẽ capiũt quãto iucundiorẽ sit materia ceræ confecta. ſ Caueis, ab aluei s. ſ A estatẽ liquidũ, ver serenũ, ait enim inferius, Ergo vbi ver nactæ sudũ ſ Agmen, examen, quippe talis est apũ nã, vt pariter quæq; plebs gñetur cũ regibus, q vbi euolãdi, vires adepti sunt ꝯsortia dedignant̃ vetustiorũ, multoq; magis imperia. Itaq; duces procedunt cum sua iuuentute, quæ vno aut altero die in ipso domicilij vestibulo glomerata cõsistẽs, ingressu suo proprie desiderium sedis ostendit & c. Colu. li. x. ſ Contemplator, inspice, aduerte. ſ Meliphylla. Pli. li. xx. sic ait. Apiastrum Iginus quidem meliphyllon appellat, hæc ille interpretatur asit vt aiunt alij melissos i. apis phylõ foliũ, herba. n. cuius folia mel sapiunt, idem vero Pli. lib. xxi. scribit, meliphyllo siue meliterna si perungãtur aluearia nõ fugient apes, nullo. n. magis gandent flore. Copia istius examina facillime continentur. Itẽ præsentissimũ est contra ictus eorũ, vespaumq; & araneorũ, item scorpionum & c. ſ Cærinthæ, herba est folio candido, incuruo, cubitalis, capite cõcauo, mellis succũ habente, florũ eius auidissimæ sunt apes atq; etiam sinapis. Pli. li. xxi. c. xxiiij. ſ Tinnitusq; cie, Varro li. iij. seri. qñ noua examina volant iaciundo inter apes puluerem, & circũtinnien do ære perterritas quo voluerit pducet. Mellarius, & Pli. lib. xi. inqt de apibus, Gaudent plausu atq; tinnitu æris, eoq; conuocantur. ſ Matris cymbala, instrumẽta erant qbus vtebantur in sacris Cybeles deorũ matris. Medicatis sedibus, solent enim mellarij locum aliquem oblinere apiastro, cæterisq; rebus quibus delectantur apes vt ibi cõsidant, vbi consederint afferunt aluum prope easdem

Apum Reges

Apiastrum Meliphyllon

Cærinthæ

Cymbala

illicijs fumi, & prope apposita fumo leui circundato cogunt eas intrare, Var, inquit lib. iij.

CHRI. ¶ NARE, violare, quia motus est translatio a nauibus ad aues, Vnde mare velinolum dixit & remigio alarum. ¶ Melisphylla, apiastrum est, Var. ait de apiastro, quod alij melisphylō, alij melinem appellant. Sunt etiam qui credant melliloton eandem esse herbam, alij nolūt differre. ¶ Cerinthæ, herba est folio candido, incuruo capite concauo, & quæ mellis succū habeat. Eius magna est copia in Euboea, in qua eiusdem nominis etiam oppidum fuisse dicunt. ¶ Ipsæ, sua sponte sine tua opera, ¶ Medicatis, idest aspersis odoribus, de quibus dictum est supra.

Intima more[a] suo sese in cunabula condent.
Sin[b] aūt ad pugnam exierint) nā sæpe duobus
Regibus incessit[c] magno discordia motu)
Continuoq; animos vulgi, & trepidantia bello[d]
Corda licet longe præsciscere, nanq; morāteis[e]
Martius ille æris rauci canor increpat, & vox
Auditur fractos[f] sonitus imitata Tubarum.
Tū trepidæ[g] inter se coeunt, pinnisq;[h] coruscāt,
Spiculaq; exacuunt rostris, aptantq; lacertos,
Et circa regem, atq; ipsa ad prætoria densæ
Miscentur, magnisq; vocant[i] clamorib⁹ hostē.
Ergo vbi Ver[k] nactæ sudū, camposq;[l] patēteis,
Erumpunt portis, concurritur æthere in alto,
Fit sonitus, magnū mixtæ glomerant[m] in orbē,
Præcipitesq; cadunt, non densior[n] aere grando.

BER. a ¶ MORE suo, naturali ratiōe, cuius causa non reddit, quis enim nouit cur æris sono redeant in aluearia, licet ipse paulo p⁹ dicat, Crepitātiaq; æra secutæ Dictæo cœli reges pauere sub antro, sʒ & hoc poeticum est. b ¶ Sin autem ad pugnas exierint, lōgior solito hæc parenthesis est. Est. n. ordo. Sin autē ad pugnā exierint, Mot⁹ aliq; Atq; hæc certamina tanta Pul. ex. in, cō, q. c ¶ Incessit, ingruit, inuasit, alibi, incessi muros, igne ad tecta volare, & Incessit regibus figuratū ē, Naʒ incessit reges dicim⁹. d ¶ Trepidantia bello, alacritate pugnādi, nō timore. alibi, Exultātiaq; haurit Corda pauor pulsans. e ¶ Morātes, tarde incedētes. f ¶ Fractos, collisos. g ¶ Trepidæ coeunt, festinant inter se i aluearibus. h ¶ Pinnisq; coruscāt, quēadmodū scuta milites cōmouēt. i ¶ Vocant hostē, prouocant. k ¶ Ver nactæ suduʒ. serenū post pluuias, vt Per sudū rutilare vidēt. l ¶ Cāposq; patentes, aerem purū & liquidū non nubibus clausum, & ita aer cāpus est apum, vt mare nauium, hominuʒ soluʒ, Ipse in quinto, Subtrahiturq; solū. m ¶ Glomerantur in orbem, more bellantū. n ¶ Non densior aere grando, In alijs enim bellis victi tantum pereunt, in certamine ꝯo apū & victrices, Nam dicturus ē, Animasq; in vulnere ponunt.

ANTO. ¶ INCESSIT, inuasit. ¶ Aptantq; lacertos, perstat in metaphoris. ¶ Circa regem, mira apum circa regem obedientia, quū graditur, cedit totum examen circa eum conglobat, cingit, protegit, cerni nō patitur. Pli. lib. xi. ¶ Prætoria. dicta ꝙ ibi resideat prætor ad diffiniendum. ¶ Nactæ, inuenerunt. ¶ Ver sudū, idest siccum, quasi sine vdo, vt ait Fest.

CHRI. ¶ ANIMOS, audaciā & tumorem illum ex ira, vt Pone animos & pulsus abi. ¶ Trepidantia, nō timentia, sed festinantia ad pugnam. Auditur fractos sonit⁹ imitata tubaʒ. Dū vult exprimere, ꝙ voce sua clāgorē tubarū imitantē, ipse eūdē sonitū suorū verborū compositione expressit quod mirū est. ¶ Fractos, quia in nullo musico instrumento magis fractus sonitus gignitur, nec minus continuatus. ¶ Trepidæ, festinæ, vt Ne trepidate meas Teucri defendere naues. ¶ Coruscant, Et crebrum motum simul, & splendorem, qui ex pennarum motu exoritur expressit. Est enim coruscare splendere, Sed quoniam splendor crebram mobilitatem. idcirco coruscare, crebro moueri sæpe dicitur. ¶ Spicula, hoc ex phantasia sua. Cæterum aculei quibus pungunt ex posterioribus sunt. ¶ Et circa regem, præbent enim manus deuotorum satellitum, vt paratæ sint regis vitam, sua morte defendere. ¶ Prætoria, prætorium in vrbe dicimus vbi prætor ius dicit, Verum militiæ prætorium appellamus. Vbi præfectus exercitus persidet, siue prætor, siue cōsul, siue quicunq; alius sit. Nam & in classe prætoriam nauem dicimus, quæ exercitus imperatorem gerit. & in castris tabernaculum eiusdem prætorium appellamus. ¶ Ergo, hic prætorium dixit, quia reges ducem exercitum ponit. Clamoribus suo bombo. ¶ Erumpunt, vt feroces milites concurrunt. ¶ Fit sonitus &c. huiusmodi mirum poetæ ingenium demonstrant, vt in re leuissima fortissimoruʒ exercituum pugnam exprimat. ¶ Ipsi, quasi dicat, præter cæteros, Nam emphasim habet pronomen.

¶ TANTVM

Nec de concussa tantum[a] pluit Illice[*] Glandis.
Ipsi per medias acies insignibus alis
Ingenteis[b] animos angusto in pectore versant.
Vsq; adeo obnixi nō cedere, dū grauis aut hos,
Aut hos versa fuga victor dare terga subegit.
Hi motus animorum atq; hæc certamina tanta
pulueris[c] exigui iactu conpressa quiescent.
Verum vbi ductores acie reuocaueris, ambos,
Deterior[d] qui visus, eum, ne prodigus[e] obsit.
Dede neci, melior vacua sine regnet in aula.
Alter erit maculis auro squallentibus[f] ardens,
(Nā duo sunt genera) hic melior insignis: & ore
Et rutilis clarus squammis, ille horridus alter
Desidia, latamq; trahens inglorius aluum.
Vt binæ regum facies: ita corpora plebis.
Nanq; aliæ turpes horrent, ceu puluere ab alto
Cum venit, & terram[g] sicco spuit ore viator
Aridus elucent aliæ, & fulgore coruscant
Ardentes auro, & paribus[h] lita corpora guttis.
Hæc potior[i] soboles, hinc Coeli[k] tempore certo

SERV. a TANTVM glandis, erit nolatiuus hæc glans. b Ingentes alos angusto in pectore versant, Statius, Maior in exiguo regnabat corpore virtus. Homerus.
μικρὸς μὲν ἔην δέμας ἀλλὰ μαχητής.
c Pulueris exigui iactu, qa cum puluerem viderit sperant tempestates futuram, quæ eis plurimum nocet. d Deterior qui visus, peior a malo dicit, deterior a meliore. e Prodig⁹, nō mella conficiens, sed mella consumens: id regem soluꝫ ꝑcipit occidendū, qa eo amisso suus dissipatur exercit⁹, nā vt Binæ regum facies ita corpora plebis. f squallentibus, splendentibus, qđ a squāmis venit, vt squāmis auroq; trilicem. Nam a squallore sordidum significat, vt squallentem herbam. g Terram sicco spuit ore, aut in terras, aut re uera terrā propter puluerem. h Paribus lita corpora guttis, similibus. i. aureis habentes distincta corpora, Nam lita in lita distincta. i Potior soboles, ad mella. s. procreanda. k Cœli tempore certo, & quum oriunt pliades, & quum occidūt. i. verno tempore & autūno.

ANTO. PVLVERIS exigui iactu, Var. libro tertio sic ait, Quæ crebrius inter se pugnābunt aspergi eas oportet aqua mulsa, quo facto non modo non desinunt pugna, sed etiam cōfertiunt se lingentes &c. Prodigus consumptor, prodigere enim est cōsumere, vt docet Festus. Vacua, altero, scilicet rege. Aula, ea atrium dicitur, aulizo autem in aula habito. Alter erit maculis, Aristo. libro. v. sic ait, Ducum apium duo sunt genera. Alterum fuluum quod præstantius est, alterum nigrum, magisq; varium, magnitudo ijs dupla ꝙ cæteris nec vn⁹ in quoq; examine dux, sed plures. Pli. to li. xi. sic apium rex non vermiculus nascitur, vt aliæ, sed statim penniger. Reges plures inchoantur, nec desunt. postea ex ijs soboles quum adulta esse coepit cōcordi suffragio teterrimos necat, ne distrahant agmina. Duo autem genera eorum, melior niger, variusq; omnibus forma semper egregia, & duplo ꝙ cæteris maior pennæ breuiores crura recta, igressus celsior in fronte macula quodā diademate candicans, multum etiam nitore a vulgo differūt, illudq; constat imperatorem aculeo nō vti, si quis alem ei detruncet non fugiet examē. Quum processere se, quæq; proximam, cupit esse, & in officio conspici gaudet, fessum humeris subleuāt, validius fatigatus ex toto portant, vbicūq; ille consedit ibi cunctarum castra sūt, tunc ostenta faciunt ꝑuata ac publica depræhendentes in domibus, templis ue sedere in ore infantis Plato. Tunc etiam suauitatem illam prædulcis eloquij portendentes. semper duce præhenso totum tenetur agmen amisso dilabitur, nigrantq; ad alios, esse vtiq; sine rege non possunt. Inuite, autem interimunt eos quum plures fuere, potiusquam nascentium domos dirimunt, hæc Plinius. Squallentibus, splendentibus. Ardens, lucens. Melior insignis in ore, Diastole est. Ore, aspectu & forma. Facies, est facies totius corporis forma dicta facies a factura corporis, vt ait Nonius. Aliæ turpes horrent apes, sunt & rusticæ, siluestresq; horridæ aspectu multo iracundiores, sed opere ac labore præstantes, vrbanarum duo genera optimæ breues, variæq;, & in rotunditatem cumpactiles. Deteriores longæ, & quibus similitudo vesparuꝫ. Etiam deterrimæ ex ijs pilosæ in ponto sunt quædam albæ, quæ bis in m ense mella faciunt, Plinius libro vndecimo. Lita, idest illita ac distincta sunt. Potior, melior.

prodig⁹

Apium Reges

CHRI. SQVALLENTIBVS: splendentibus, De quo verbo dicetur in Æneide, vbi melius cadit. In aula, quia vocauerat regem.

SER. a Dulcia mella, nõn est superfluum epi theton. Nam ideo dicit dulcia, quia etiã sunt amara, vt corsicana, sicut in bucolicis diximus. b Liquida, defæcata sine sordibus, nam quæ fluunt mala sunt. c Durum bacchi domitura saporem, apta mulso. Bñ autẽ ait sapores. qa maiores, vina asperrima mellis dulcedine tẽpabãt. d Frigida tecta, melle vacua, sopore, q̃ feruet opus. Teréti'. Nimirũ hi hoies frigẽt. e Instabiles alos, suadẽsina nem vagãdi libertatẽ. f Quisq̃, subaudi militum, aut quisq̃ de exercitu. g Altũ iter, aut ludẽdo in altũ volare, aut in bella pcedere, & trahit translatione a militibus q in bellũ pcessuri ducum præcepta signa tollũt, nã apes hæc signa non habẽt, sed signa dicit ipsum motũ bellandi libera se. h Inuitent croceis halãtes floribus horti, tam odoris optimi q̃ coloris. non. n. dicit illic solũ crocũ esse debere. i Hellespontiaci seruet tutela priapi, Nõ dicit priapum illic eẽ debere, sed pcipit tales esse hortos, vt mereant deum habere custodem. Hic ãt priapus fuit 5 lampsaco ciuitate hellespõti, de qua pulsus pp virilis mẽbri magnitudinẽ, post in numeꝝ deoꝝ receptus meruit numen eẽ hortoꝝ. De hoc Horatius, Nas fures dextrã coercet, Obscenoq̃ rubet porrectus ab inguine palus, Ast iportunas volucres in vertice arũdo Terret fixa. Dr aũt præesse hortis pp eoꝝ fœcunditatẽ. Nã quũ alia terra semel creet aliqd, horti nunq̃ sine fructu sunt.

Dulcia[a] Mella premes, nec tãtum dulcia, q̃tum
Et liquida[b], & durum[c] Bacchi domitura saporem
At cum incerta volãt, Cœloq̃ examina ludunt.
Contemnuntq̃ fauos, & frigida[d] tecta relinquũt:
Instabiles[e] animos ludo prohibebis inani
Nec magnus prohibere labor tu Regibus alas
Eripe, non illis quisq̃[f] cunctantibus, altum[g]
Ire iter, aut castris audebit vellere signa.
Inuitent[h] Croceis halantes floribus horti,
Et custos furum atq̃ auium cum falce saligna
Hellespontiaci[i] seruet tutela Priapi.

uorum, secunda est exemptio. Var. vo lib. iij. scri. esse tria tpa eximendorum fauorũ, de qbus inferius dicam ibi. s. Duo tẽpora messis. Liquida, pura. Durum bacchi domitura saporem. Aristæus primus olus mel miscuit vino suauitate pcipua, sic aũt mulsus e musto cũ quoq; congijs autem musti congio mellis, & salis cyatho sufferue fact, Pli. li. xiij. Ludo inani. i. ab ludo phibebis inani, tunc enĩ nõ mellificãdi gratia exeunt. Velle re signa, a militib' sũpta methaphora. illi. n. digressuri euelsunt signa. Quisq̃, i. deest aliqua apium. Nam vt scribit pli. Si quis alã regis detrũcet, non fugiet examen. Quisq̃ pterea, & masculino & fœminino generi iungitur. Teréti. Eu. qñquidem illaꝝ neq; te quisq̃ nouit, vbi notandũ quisq̃ pro muliere dictũ. Hellespontiaci, priapi fabulant antiq filiũ Dionysij ac Veneris priapũ fuisse, ducti vo fatis similis coniecturæ, qd q vino indulgeant, sunt natura ad Venerẽ propriores, non solũ autẽ in vrbium tẽplis, sꝫ in agrestibus quoq; locis tanq̃ vineaꝝ atq̃ hortoꝝ custos colit, fructuum fures castigans, huic deo sacra cum ludo & risu fiebant. Diodo. libro quinto. Priapus ites portus est & vrbs ad mare hellespõti sita, nomen habens a priapo qui apud eos colebatur. Hinc ab iunioribus in deum habitus est Nam Hesiodus priapum non nouit. Strabo libro decimotertio. Falce saligna. pli. libro decimonono, capi. septimo sic ait, hortosq; & foros tantum contra inuidentius fascinationes dicari videmus in remedio saturnica signa. hæc ille, Cur autem falx saturno detur libro secundo Georgicorum ostendimus, & Columella libro decimotertio de cultu hortorum sic ait, Sed truncum forte dolatum. Arboris antiquæ numẽ venerare Ithyphali terribilis membri medio qui semper in horto Inguinib' puero prædoni, falce minetur. Diodo. autem scribit libro quinto, q hunc deum quidam Ithyphallum, alij Thyphonem nominant, dicitur autem præesse hortis, vt ait Ser. propter eorum fœcunditatem, Horti enim nunquam sine fructu sunt.

Mulsus

Quisq̃

priapus

FRO. Et custos furũ atq̃ auiũ cũ falce saligna Hellespõtiaci seruet tutela priapi, Hellespõto ẽ lãpsacũ oppidũ, i quo priapus formosissimus dr eẽ, quẽ ciues eius colũt vt deũ, is ãt i horto ponit, vt auib' formidini sit. Itẽq̃ noctu furibus, qd interdũ custos vr stare.

ANTO. Mella premes. mellis cõficiendi tempora duo sunt. Ver, atq; autũnus, sed vernũ suauius, candidius, omnino præstatius, autũnali est auctor Aristo. li. ix. de aïalibus. Sicuti autem duo conficiẽdi tempora, ita eximẽdi. Columella autem lib. x. scribit, q peracto solstitio vsq; ad ortũ caniculæ, qui fere dies xxx, sunt pariter frumenta & faui demetunt a canicula fere post dies. l. arcturus orit. post arcturi exortum circa æquinoctium libræ fa

CHRI. Liquentia, pura & defæcata, Bacchi domitura saporem, nas vina durioris saporis melle

poris melle ꝯcinant. Fitq; mulsum, qđ Aristei inuentū esse dicunt. ſ Croceis, croci, vt refe-
ẽ ãramus runt q de herbis scribunt duplex genus est, Alius cōis qui orientalis dr̄, Alius hortu'anus ꝑ
infectiuus vocatur, q inde sericū inficiunt Caramiqꝫ flos est, Dicunt.n.caramum herbaꝫ q̄
habet folia longa, diuisa, & spinosa, thyrsum aūt longum & spinosum, in quo sunt capita
rotunda cum flore, croceo semen album ab longum & angulosum, quo psytacus auis pasci-
tur, hunc græce cincum & gnicum appellant, ait Dioscorides, Puto priorem illaꝫ speciem
apud priscos nō ita vulgo seri cōsueuisse, vt sequentibus deide tpibus satam esse videmus,
Nam pauci q de re agraria scripserunt raro huius meminerunt, Corycium crocum, Diosco-
priapus rides cæteris præponit. ſ Priapi, de hoc ita ait Stra. cum de phrygia scribit. Priapus portus
est, & vrbs ad mare sita siue a milesiis, siue a cyzicenis cōdita, & nomen habet a priapo qui
apud eos colitur, siue ex orneis, q apud Corinthum sunt nomē acceperint, siue Liberi pr̄is,
& nymphæ filius dicatur, Homines profecti ad eū colendū moti sunt. Nā hæc regio & fini-
tima pariana & lampsacena vineis abūdant, Hic a iunioribus deus habitus est, nam Hesio-
Priapum non nouit. Diodo. autem sicu. scribit, Hircum ægyptii deificarunt, vt græci priapū
pp eam corporis partem a qua fit oīum ortus. Nam pudendis nō solū ægyptij, sꝫ alij plures
sacra faciunt tanq; causæ animantium generationis. Alio autē in loco idem ait Priapum
Diony. & Veneris filiū fuisse volunt physica quadā ratione, nā q vino calent in Venerem
proni efficiuntur. Alij dn̄t virile membrū priscos fabulose priapū appellasse. Nonnulli vo-
lunt hoc membrū eo ꝙ generandoꝝ holum causa sit esse immortalitate donatū, hæc Dio-
Dus. autem Pāphilus ait, vim seminalem q̄ in terram descendit priapum esse. Cuius qđ ad
siccos ptinet fluctus bona dea, qđ aūt ad arbores Diony. appellat. Ego vo puto iccirco hos
torū deū putari, quia nulla agroꝝ species hortis feracior est.

EPI.

Ipse[a] Thymum, Pinosqꝫ ferens de montib[9] altis,
Tecta ferat late circum: cui talia curæ,
Ipse labore manum duro terat, ipse feraces
Figat humo plantas, ꝛ amicos irriget[b] imbres[c].
Atqꝫ equidem extremo ni iam sub fine laborū[d]
Vela[e] traham, ꝛ terris[f] festinē aduertere proraꝫ,
Forsitan ꝛ pingueis[g] hortos quæ cura colendi
Ornaret canerem, biferiqꝫ[h] rosaria Pesti:

a ❡ IPSE, scilicet diligēs rusticus, & cultor agrorū. b ſ Irriget, infundat. c ſ Imbres, aq̄s. Iuuenalis, In tenuis plantas facili diffunditur haustu. d ſ Vela trahaꝫ, p traherem. e ſ Et terris festinē aduertere prorā, illā allegoriaꝫ respicit, q̄ est vsus in primo, Ades & primi lege littoris oram. Itē pelagoqꝫ volās da vela patenti. f ſ Festinem, pro festinarem. g ſ Pingueis hortos, fœcundos. h ſ Biferiqꝫ rosaria pesti, Pestum oppidū est calabriæ in quo vno anno bis nascitur rosa.

ANTO. ❡ THYMVM, hortis maxime, aluearia, & apes cōueniunt, res præcipui quæstus quum fauit, harum ergo causa oportet serere thymum, apiastrum rosam, violas, lilium, cytisum, fabam, papauer, castam, mellilotuꝫ, meliphyllum, cerinthem sinapim, arbores, itēq quæ proximæ seri conuenit, quæ & euolantium examina inuitent, nec longius abire patiantur & genistas circumseri aluearijs gratissimum, Plinius libro vigesimoprimo, capit. Thimus vigesimoquarto. ſ Thymum, thymi duo genera, candidum, radice lignosa in collibus nascēs, quod & præfertur, alterum nigrius, florisqꝫ nigri præcordijs medetur ex aceto cum melle, q̄ potio datur, & in alienatione mentis, ac melancholicis. Plinius libro vigesimoprimo, Varro autē libro tertio scribit, Thymum aptissimum esse ad mellificiuꝫ, propter hoc siculum mel inquit fert palmam, quod ibi thymum bonum, ꝛ frequēs est, & columella libro decimo ait, ꝙ saporis præcipui mella reddit thymus. Thymo deinde proxima tymbra, serpillumqꝫ & origanum. ſ Pinosqꝫ ferēs, Ceras enim ex omnium arborum, satorumqꝫ floribus confingunt apes, excepta Rumice & Clenopde herbarum, hæc genera Plinius libro vndecimo. ſ Atqꝫ equidem, excusat se cur de hortis nō scribat. ſ Vela traham, a nautis ducta metaphora, qui portui vicini aut littori vela contrahunt. ſ Aduertere, appropinquare. ſ Biferi pesti, in Lucania pestum oppidum ab græcis possidonia appellatum, a Dorensibus cō- pestum ditū, vt Pli. libro tertio, & Soli. aiunt. Strabo item libro quinto sic ait. hoc vero tempore sinus ipse pestanus nuncupatur, verū vrbs ipsa possidonia pestum vocatur medio in sinu locata, vtqꝫ alij dicunt tanta ibi cœli indulgentia viget, ꝙ bis in anno fructus quosdam, & rosas ipsas producit, quod quidem hic quoqꝫ Maro ostendit.

❡ PESTVM, de hoc Strab. ita scribit, vt po- CHRI. nat post Campaniam, & terram samnitum in picentinis, ait enim ad mare Tyrrhenum picentinorum natio colit, Eorum pars mo-

dica picentinoꝝ qui adriam habitāt, quos Romani possidonatem in sinum colonos tradu xere, Hoc vero tēpore sinus ipse pestanus appellatur. Vrbs vero ipsa possidonia pestum voca tur. Quod aūt florida sit regio plurimi poetæ testantur, q pestanas rosas,, pestanosq; flores dīt. sic proptius,, Vidi ego odorati victura rosaria pesti, Sub matutino cocta iacere noto.

Quoq; modo potis gauderent intyba riuis,
Et virides Apio ripæ: tortusq; per herbam
Cresceret[b] in ventrē cucumis, nec[c] sera comantez
Narcissum, aut flexi tacuissez vimen Acanthi,
Palenteisq;[d] Hæderas, & amāteis littora myrtos.

SER. a CCRESCE ret in ventrem cucumis, in cur uaturā, Iō autez sic, q̄a p herbas. Nam rectus cre scit si pendeat. Sāe si cucumis huius cucumis declinat, sicut agilis sm ido neos. Nā neoterici huius cucumeris dixerūt sicut puluis pulueris. ¶ b ¶ Nec sera coman tē Narcissum, sera flores habentem. c ¶ Pal lenteis hed. dicit se nisi ad finē Georgicorum festinaret, etiā hortorū rationem & herbarū cultum adhuc scriptum fuisse.

ANTO. CINTYBA, de iis li. i. Geor. ¶ Apio, de hoc ecloga. vi. ¶ Tortus, cucumis, crescunt cucu mes qua coguntur forma in italia virides, & q̄ minimi in prouincijs maximi, & citrini, aut nigri, si vas cuz aqua subijciatur a quattu or digitoꝝ interuallo descendunt ante poste rū diē, at si oleū eodē modo sit in hamos cur

pepones uantur, quū magnitudinē excessere pepones vocant. Proueniunt & mali cotonei effigie, quos Melopepones vocāt, nō pēdēt ij, humi rotundant. Pli. li. xix. vtq; etiā ex li. xx. col ligi pōt, Cucumeres torti dicuntur pepones rotūdi, Melopepones melones. ¶ Narcissum, videto latius i alexi. ¶ Sera, pro sero ac diu. ¶ Acanthi, videto in palæmone. ¶ Hederas, diximus ecloga. vij.

CHRI. CINTIBA, Græcū nomē quidā putant quæ Endiuia latinæ dicatur, arabice hūdebe Pli. autem ait, intybam erraticam apud nos qui dam ambulā appellant, in ægypto Cicoriuz vocāt, qđ siluestre sit satiuū aūt seri, Et infra quidā pp singularē salubritatē chreston appel

Apium lat, alij pancration qđ siluestre genus, alij hes drimoda, Stephanus aūt cicorion endebani intubam appellat. ¶ Virides apio ripæ, quia in locis humidioribus viuacius surgit apiū, vt ait Macer. Est apiū dictū q apes hanc fer re solebat, Victoris veterū fieret dum more triumphus, Arabice dicit karphi græce seli non. huius duo sunt gene. domesticū, & agre ste, agrestis quinq; sunt species, aquaticū, hy

macedo nicum, droselinon, quod & macedonicū dicit, & la tine olusatrū, Est & montanū Orossinon, Est & quarta species dictū a petra petroselinon, Quinta smirinon, Est & apiū a ranis dictum vatrachion. Coronabant apio in conuiuijs quia herba huiscemodi ebrietatem arceri pu tabant. Huius herbæ virtus prima calefacit, scđa attenuat & incidit, tertia prouocat vri nam, & mēses muliebres va let ad tussim, & ad venena.

Cucū mis ¶ Cucumis, si cucumeres se rantur semine per biduū ante in lacte mulso macerato, dulcioris sunt sapo ris in italia virides, & quā minimi, in proui cijs maximi, & citrini & nigri. ¶ Oleum ode runt. Nā curuant potius quā ad illud crescāt, aquā dirigūt, itaq; modice distātes et secti ad eas ad repunt. Col. docet, quomodo toto an no nasci possint, si semen cucumeris herba quæ culix dicit trita macerēt cucumeres ins de nati carent semine. Quos aūt florentini mellones appellāt eos antiqui a forma lon ga atq; tenui sinuata cucumeros anguinos dixerunt. Veꝝ vt aliquid de fabula admiscea mus aiūt cephisū fluuij q per Boetiā labitur, & liriopes nymphæ narcissum filiū fuisse ado lescentulū olum pulcherrimū. Hic cū forte in fonte sui corporis imaginē conspicit illa captus est, neq; vnq̄ a fonte illam intuens discedere potuit, donec in florē sui nominis conuersus est. Fabulæ autez isti huiuscemodi sensum profundiorez adhibet Orpheus, sed de hoc dicemus in. iiij. lib. æneid. cum de amore aliqua describenda erunt. ¶ Narcis

Narcis sus Lilium sus, Plinius de lilijs hæc ait, lilium impositum etiam rosas decet medio illarum proue tu incipies nec vllis forum excelsitas maior languido semper collo, & non sufficiētē ca pitia oneri candore folijs foris striatis ab an gustijs in latitudinem paulatim se laxantibus effigie calathi resupinis per ambitum labris,

Conuol uolum tenuiq; folio, & semine stantibus in medio crocis. Et flos non dissimilis illi in herba q̄ conuoluolum vocant, nascens per fruteta, nullo odore nec croceis intus candorem tā tum referens, & veluti rudimentorū naturæ lilia facere condiscentis, nil fœcundius vna radice quingenos sæpe emittente bulbos. Est & rubens liliū qđ græci crinon vocant, alij florē eius cynorodon, sunt & purpurea lilia aliquando gemino caule carnosiore tm̄ ra dice: maiorisq; bulbi sed vnius,, Narcissum vocant, Huius alteꝝ genus flore candido ca lice purpureo. Differentia lilijs est, & hæc qđ Narcissis folia in radice sunt. Floret aūt nar cissus post arcturi ortum in ipso autūno, Vn dicit sera comantem Narcissum,, Dixit igi tur de lilio, & de narcisso.

COEBALIÆ

Nanq; sub Oebaliæ[a] memini me turribus altis
Qua niger humectat flauẽtia culta Galesus[b]
Corycium[c] vidisse senem, cui pauca relicti[d]
Iugera ruris erãt, nec fertilis illa iuuencis,
Nec pecori opportũa seges, nec cõmoda Baccho
Hic rarum[e] tamẽ in dumis holus, albaq; circũ
Lilia Verbenasq; premẽs, vescumq;[f] Papauer,
Regum[g] æquabat opes animis, seraq; reuertẽs
Nocte domũ, dapibus mẽsas onerabat iemptis.
Primus Vere Rosã, atq; Autũno carpe Poma

SER. a COEBALIÆ turribus altis, Oebalia ip sa est laconia, vñ de castore, & polluce ait Statius, Oebalidæ frẽs. b Galesus, fluuius calabriæ, q iuxta ciuitatẽ labitur tarẽtinã, in q se hortos optimos vidisse cõmemorat. Oebaliæ autẽ turres ait, quas cõdiderant ij qui de œbalia venerant nam vt etiam in tertio æneidos diximus, Lacones diu bello attriti ab atheniensibus, & inopiã timentes virorũ, præceperũt vt virgines cũ quibuscũq; cõcũberent, quo facto quũ post victoriam iuuẽnes de incertis parẽtibus nati erubescerẽt originẽ suã, nã & patherniatæ.i. de virginibus nati appellabantur, duce palanto octauo ab Hercule nauigijs pfecti venerũt ad oppidũ calabriæ, quod Tiaras Neptuni filius condiderat, & id auctum habitauerũt. c Corycium vidisse senem, cilica. Corycos.n. ciuitas est ciliciæ, in qua antrum illud famosum pene ab oĩbus celebratum, & hic per transitum tangit historiã memoratã a Sueto. Pompeius enĩ victis piratis cilicibus partim ibidem, partim in græcia, partim in calabria agros dedit. Vnde Lucanus, An melius fiet piratæ magne coloni. Male aũt quidam corycium proprium esse asserunt, quum sit appellatiuũ eius qui more corycio hortos excoluit, Qđ etiam Plinij testimonio comprobat. Et hic ordo est memini pprie vidisse corycium senẽ. dicimus autem & memini me videre. Terentius, Memini videre quo æquior sum Pãphilo si se illã insomnis. d Relicti, deserti, atq; cõtempti. Quis.n. agrum non sperneret nulli rei aptũ non vitibus aut frumentis vel pascuis? e Rarũ holus, idest plantati le. f Vescũq; papauer, vescũ tria significat minutum, Edule, multum, & aliter quo vescimur. Nam est aliud lethæũ quo non vtimur. Nã vescas salicum frõdes aliter dictum est. g Regũ æquabat opes animis, non ptãte, q regũ more cibis nõ cõparatis vtebat.

PRO. COEBALIA, arx ab Oebalo dr in lacedæmone hoc ipsum oppidũ, qđ pterfluit. Galesus, flumen, Pompeius quũ oppugnaret piratas remigibus eo& promisit agros, si vicisset eorum adiutorio, Quorũ proditione victor tarẽtino& agros veteranis diuisit. Et qc quid deterrimũ fuit, remigibus dedit, Cilices aũt tunc exercuerunt piraticã. Est aũt in Cilicia promontorium corycium, cilicem intelligi vult, hoc est remigem piratarum.

ANTO. COEBALIÆ turribus, Tarenti intelligit, qđ oppidũ lacedæmonij ædificauerũt duce phalãto, Apollinis oraculo, vt latius stal. li. vi. edocuit. Oebalus autem argoli filius, laconicæ rex de suo nomine prouinciam dixit, vt seri. dictis cretensis in troiana historia, Galesus, is vt Liuius lib. v. secundo bel. punico dixit Calabriæ flumen est. Tarẽto proximũ per quinq; passuũ milia. Niger, cæruleus. Corycium senẽ, cilicẽ intelligi vult, vt Probus inqt, hoc est remigẽ pirata&, Põpeius.n. quũ oppugnaret piratas remigibus eo& promisit agros, si vicisset eo& auxilio quo& pditione victor Tarentino& agros dimisit, ẽ aũt corycos Mela teste oppidũ in cilicia supra qđ specus est noĩe, Corycius supra quã dicit possit eximius. Seges.i. terra. Baccho, vitibus. Rarum holus, q rarum transponit. Est aũt holus vnaquæq; herba qua vescimur. **Holus** Vt ait Varro ab holla holera dicta, ibi enim decoquebant. Verbenas, videto in pharmaceu. iij. eclo. Vescumq; papauer, de papauere latius in Alexi ecloga latissime tñ. lib. i. Geor. ibi Et cereale papauer. Vescũ, id minutũ significat teste Nonio, potest tñ hic etiã quo vescimur exponi, vescebantur enim papauere, vt superius ostendimus. Opes animis, ait Seneca in animo non in patrimonio putemus, esse diuitias, Animus est qui diuites facit. Carpere, carpebat.

CHRI. CORYcium, cilicem. in cilicia.n. est corycũ promontoriũ vltra qđ ad stadia. xx. est antrũ corycũ in quo crocus optimus nascit, **corycii** id aũt est ingens q̃dam concauitas in orbem ducta, cui labrum petrosum ac satis altũ circumadiacet, cũ descẽderis solũ est inæqnale, & magna ex parte petrosum materia semp virenti plenũ. Adiacens vo solũ croco satũ est, ait Strabo. Relicti, destituti ab alijs pp sterilitatem. Fecit ergo hortum quæ est quarta species agriculturæ cum neq; aratorius esset ager ad fruges, quod gen' in libro primo tractauit. Nec pascuis idoneus, neq; arboribus cõserendus, quæ duo in secundo & tertio libro tractata sunt. Animis, nam opes

tantæ non erant quantæ regibus sunt, sed ita illis parulis contentus degebat, vt reges suis magnis. Et per transitum ostendit, naturam paucis, minimisq; contentam esse, & in illis vitam beatam inueniri, modo cupiditates nimias coerceamus. Et laudat vitam Pythagoream quæ ab omni animante abstinebat. Quod & Iuuenalis prosequitur, Viue bidentis amans, & custos pauperis horti, Vnde epulum possis centum dare pythagoreis.

SER. a FRIGORE saxa. Vnus enim est vt diximus effectus caloris & frigoris. b Glacie cursus frenaret aquarum, mira varietas, Nam supra ait, Concrescunt subitæ currentes in flumine crustæ. c Aestatem increpitans seram, tarde venientem, quum ille eius iam carperet fructus. d Ergo apib[e], ne sine causa hortos descripsisse videretur. e Illi tiliæ atq; vberrima pinus, illi .s. vberrima. Nã per naturã & tiliæ & pinus steriles esse dicuntur. f Flore nouo .i. verno quo primũ florere incipit. g Seras vlmos, maiores, quod nimiæ difficultatis est. h In versum, in ordinem, vt Triplici pubes quam dardana versu impellunt. i Distulit, transtulit, Nã permutauit positionem. k Eduram pirum, eduram nimium duram, validã. Et spinos pruna ferentes, Prunorum arbor spinus vocatur genere masculino, Nam sentes has spinas dicimus. m Spatijs exclusus iniqs, angustis, vt Spatioq; subit sergestus iniquo. Et dicit se carminis breuitate constrictum hortos plenius non posse describere. n Alijs post memoranda relinquo, Gargilium Martialem significat. o Naturas apibus quas Iuppiter ipse addidit, naturas p moribus posuit aut dedit, significat, aut re vera addidit necesse enim est eas etiam ante habuisse aliquos mores proprios.

Et cum tristis hyems etiam num frigore[a] saxa
Rumperet: & glacie[b] cursus frenaret aquarum,
Ille comam mollis iam tum tondebat Acanthi
Aestatem[c] increpitans serã zephyrosq; morãteis
Ergo[d] Apibus fœtis idem atq; examine multo
Primus abundare, & spumantia cogere pressis
Mella fauis: illi Tiliæ atq; vberrima Pinus,
Quotq; in flore nouo[f] pomis se fertilis arbos
Induerat, totidem Autumno matura tenebat.
Ille etiam seras[g] in versum[h], distulit[i] Vlmos,
Eduramq;[k] Piruꝫ, & Spinos[l] iã Pruna ferentes
Iamq; ministrantẽ Platanũ potantibus vmbras.
Verum hæc ipse eqdem spatijs[m] exclusus, iniqs
Prætereo, atq; alijs[n] post cõmemorãda relinquo.
Nunc age naturas[o], Apibus quas Iuppiter ipse

ditur, & tilia arte iogo leuis. Columella autem libro decimo, capit. quarto scribit, Tilias esse apibus nocentes. Virgilius quo aliter sensisse videtur cum hic apposuerit cum ipsa pinu, cuius quidem floribus, vt cæterarum pomiferarum arborum vescantur apes, Et paulo inferius ait, Et pinguem Tiliam .s. pascãtur, Et Plinius libro vndecimo, capitulo decimotertio scribit, quod sorbetur mel, optimum, & minime fronde infectum, e quercus, tiliæ arundinum folijs. Seras, diutinas, grandes ingentes. In versum, in ordinem. Distulit, transtulit. Eduram, hoc loco robustam, & per id grandem. Iam pruna ferentes, per id agelli optimum ingenium ostendit, cum in eo transpositi ingentes trunci, non solum plantulæ optimæ prouenirent, ac crescerent. Iniquis, angustis, breuibus, hoc est carminis breuitate compulsus, & cætera. Atq; alijs post cõmemorãda relinquo, id autem Columella executus est postea vnde ait ipse libro vndecimo, Hortorum quoq; te cultus Siluine docebo, atq; ea quæ quondam spatijs exclusus iniquis Cum caneret lætas segetes, & munera Bacchi, Et te magna pales, necnon cœlestia mella, Vergilius nobis post se memorãda reliquit. Floruit autem Columella Senecæ tempore ipse nanq; libro quarto capitulo tertio de vineis sic ait, his certe temporibus & Nomentana regio celeberrima fama est illustris, & præcipue quam possidet Seneca vir excellentis ingenij atq; doctrinæ, cuius in prædijs vinearum iugera & cætera.

ANTO. ETIAM nunc, hoc est adhuc dicitur item etiamnum. Seram, tardius venientem cum ipse in hyeme rosas carperet, & huiusmodi. Zephyrosq; morantis, libro .iij. Georgicorum, diximus zephyros in æstatis principio flare, ibi videlicet, At quo zephyris quum læti vocãtibus æstas. Fœtis, ac si diceret enixis. Abundare, abundabat. Cogere, cogebat. Illi tiliæ .s. erant vberrimæ, fœmina enim semen fert ac florem, teste Pli. Sed de Tilia latius libro primo Georgico. ibi cæ

CHRI. PLATANVM, hac arbore nostro tempore Italia caret, Alijs quod deinde dixit Columella & Pli. & Palladius. Naturas, nõ mores sed natura, Nam naturali vi hoc insitum est apibus. Verũ de apibus ac melle semel in huius libri principio diximus.

PRQ quæ

ã CPRO QVA mercede, Ordo est Expedi/am naturas apum, quæ canoros curetum so/nitus, crepitantiaq; æra secutæ. Dictæo cœli regem pauere sub antro. pro qua mercede, id est gratia, vel labore. b ſ Solæ cõmunis na/gnificatur tum tẽpus esse, & quo vicibus cun/cta gignantur, absumanturq;, & eo denuo re/nascantur. Eundem a filio pulsus quid aliud est, quã senescentia, ab eis quæ post sunt na/ta depelli? ſ Dictæo antro, Dicte vt strabo

Addidit, expediam; pro qua[a] mercede canoros
Curetum sonitus, crepitantiaq; æra secutæ
dictæo Cœli regem pauere sub antro,
Solæ[b] communeis natos consortia tecta,
Vrbis habẽt, magnisq;[c] agitãt sub legib[9] æuum,
Et patriam solæ, & certos nouere[d] penates
Venturæq; hyemis memores æstate laborem
Experiuntur: & in medium[e] quæsita reponunt.
Nanq; aliæ victu[f] inuigilant, & fœdere[g] pacto
Exercentur agris, pars intra septa domorum

tos, Nas vt etiã Donatus dicit tragicum est, & vltra carmẽ ge/orgicum, si ac/cipiamus pro qua mercedẽ ex/clamationem esse, vt sit pro quãta hoc mer/cede fecerunt, vt scilicet Io/uem alerẽt, quẽ Opus Saturni vxor curetibus corybantibus & idæis dacty/lis custodiendũ dedit in monte cretæ dictæo ne eũ saturnus ꝯsumeret, vt filios oẽs sole/bat. Quod ideo fingit, quia Saturnus vt dixi/mus temporum deus est, quæ in se reuoluun/tur in æternum, tunc itaq; apes æris sonum secutæ Iouem melle aluisse dicũtur, pro qua re eis postea præstitit Iuppiter vt haberent li/beros sine vllo concubitu. b ſ Solæ com/munis natos, Plato in libris quos περι πολ/λιτι ας, idest de re publi. scripsit, dicit amo/ri rei publicæ nihil esse præponendum. Om/nes præterea & vxores & liberos ita nos tã/quam cõmunes habere debere, vt caritas sit, non libido confusa. Quod præceptum nul/lum dicitur præter apes seruare potuisse. c ſ Magnis agitant sub legibus, idest æter/nis nunq; mutabilibus. iisdem enim legibus semper vtunt, nec eas vt homines sæpe cõ/mutãt. d ſ Nouere penates, carissimos ha/bent, vt Hic inter flumina nota, idest cara. e ſ Et in medium quæsita reponunt, quæsita & parta in commune conseruant. Ipse alibi In medium quærebant. f ſ Vt victu inuigi/lant, pro victu. g ſ Fœdere pacto. s. vt vicis/sim in aluearibus vel in agris laborent.

ANTO. Curetes CPRO Qua mercede, quia Iuppiter eis ta/les naturas addiderat. ſ Curetum, Curetes vt Strabo docet libro. x. dicti sunt quasi cura/tores. Ii enim infantem Iouem curarunt, pul/santes cymbala & similia, ne patiens mater Rhea, eiusq; vagitus a saturno audiretur, qui quidem natos filios illico deuorabat, hæc ex illo. Curetum autẽ sonitus apes secutæ mel/la intra Iouis ora inserebant, quo illi gratiã referrẽt, naturæ eis ab ipso traditæ. Macro/bio libro primo saturnalium, de Saturno in/quit, hunc aiunt filios suos solitum deuora/re, eosq; rursus euomere, per quod similiter si

Dicte scribit lib. x. in Cræta mons ẽ, vbi iouis dictæi tẽplum. ſ Solæ, ex cunctis ãib[9] alalibus. s. ſ Cõ/munis natos, nihil. n. nouerẽ nisi cõmune, vt etiã plini[9] scri/bit. ſ Consor/tia tecta, eiusdẽ sortis sunt enĩ ꝯmunia omni/bus. Tamen vt ait Plinius, Regias impera/toribus futuris in vna parte aluei extruunt amplas magnificas, separas, tuberculo emi/nentes. ſ Certos penates, id quidem quod ait Plinius libro. xxi. poeta hic asserit, Nam hostilia vicus alluitur pado, huius inquilini pabulo circa deficiente imponunt nauibus aluearia, noctibusq; ad quina milia passuum contrario amne subeunt, egressæ luce apes pastæq; ad naues quottidie remeant, mutan/tesq; locum donec pondere ipso pressis naui/bus plena aluearia intelligantur, reuectisq; eximuntur mella, Et in hispania mulis pro/uehunt simili de causa. ſ Nanq; aliæ victu quum agmen ad opera processit, aliæ flores aggerunt pedibus, aliæ aquam ore guttasq; lanugine totius corporis, aliæ intus operan/tur, pli. libro. xi.

CHRI. CCOMMVNIS natos, in qua re non solum optime reipu. formam qualis apud homines aliquando reperta est, & Aristot. describitur sed qualis etiã a platone fingitur describit & qua filios cõmunes esse vult. ſ Experiuntur exerc. nt. ſ Iuppiter ipse, q̃uis ad fabulam hoc iure referri potest, tamẽ etiam varietatẽ sub fabula occultat. Si enim prolem vt dixi/mus producunt nemini dubiũ est, ꝙ hoc illis a natura quã Iuppiter omnium rerum condi/tor imposuit insitum est. ſ Addidit, inseruit, hoc fabulæ magis quam veritati. q. d. cũ sua priori natura aliter rem ꝑficerent Iuppiter ꝓ accepto beneficio hoc extra ordines illis cõ/cessit, quod tamen naturæ loco subiuit. ſ Cu/retum, de his ac corybantibus in æneid. dice/tur. ſ Magnis, vel epithetum æternum est legũ. sunt enim magnæ quia ex illarũ obser/uatione vita beata prouenit. ſ Vel magnis quia in magna auctoritate & obseruationes illas habent, neq; vnq̃ immutant.

Narcissi [a] lachrymā, & lentum de cortice gluten.
Prima [b] fauis ponūt fundamia, deinde tenaces [c].
Suſpendunt cæras, aliæ ſpem gentis adultos [d]
Educunt fœtus, aliæ puriſſima mella
Stipant, & liquido diſtendunt nectare cellas.
Sunt quibus ad portas cecidit [e] cuſtodia ſorti.
Inq; [f] vicem ſpeculantur aquas [g] & nubila Cœli,
Aut onera accipiūt venientū, aut agmie [h] facto
Ignauum [i] Fucos [l] pecus [k] a præſepibus arcent,
Feruet [m] op [9], redolentq; thymo fragrātia [n] mella.
Ac veluti [o] lentis Cyclopes fulmina maſſis
Cum ꝓperant [p], alij Taurinis [q] follibus auras
Accipiunt, redduntq;, alij ſtridentia tingunt
Aera lacu, gemit impoſitis incudibus Aetna.
Illi inter ſeſe magna vi brachia tollunt
In numerum [r], verſantq; tenaci [f] Forcipe Ferrū,
Non aliter (ſi parua licet componere magnis)

SERV. a NARciſſi lachrimam, humorē. qđ antes ait. Narciſſi lachrymā, alluſit ad fabulā, quia vt diximus de puero ē ꝯuerſus in florē. b Prima fauis ponūt fundamina, græce προπολιν locāt duriore cæra, quæ vix ferro poteſt frangi, quā colligunt de gummi arboꝝ, & ꝗ rapſis lapidib᷑ vnđ paulo poſt dicit, ſæpe etiā duris errādo in cotib᷑ alas Attriuē. c Tenaces cæras, mella retinentes. d Adultos educunt fœtus, quos educando adultos faciunt. e Cecidit cuſtodia forti, ex ſorte, nã ſorti aduerbium eſt, qđ traxit a militia. legimus enim Partibus æquabat iuſtis aut ſorte trahebat. f Inq; vicem, diuiſit & Tmeſin facit, nã ordo eſt in vicem. i. vicibus ſuccedētes. g Aquas, hic ꝑ pluuias. Agmine facto. ĩpetu. Ignauum fucos, inutile, nō aptū ĩduſtriæ, nam induſtrios gnauos dicimus. k Pecus, vetuſte dixit, cum omnia animalia pecus dicerent. l Fucos, fucus eſt ſm Æmiliū maior ape, crabrone minor. dictus eo ꝙ ſit apibus nocens, ꝙ cum ipſe nihil gignat, aliena conſumit, a præſepibus arceat, ab aluearijs pellunt, ſm Pli. in naturali hiſtoria, Apum multa ſunt genera, ꝓprie tñ vocantur Apes de Bobus, Fuci de Equis. crabrones de Mulis, Veſpæ de Aſinis. m Feruet opus, concelebratur, vt contra friget, ceſſat dicimus. n Fragrantia mella, quoties Incendiū ſignificat, qđ flatu alitur flagrat dicim᷑, quoties odor, qui fracta ſpecie maior eſt fragrat dicit̃. o Ac veluti lentis, cōparatio ad feſtinationē pertinēs ſolā. p Properant, cū properatiōe feſtinant, ipſi. n. dicūtur Iouis fulmina facere, properant vetuſte, vt Plau. properat prandium. & Ennius, Feſtinat diem. q Taurinis follibus, plan. quaſ folles Taurini habet, cū liqueſcūt petræ ferꝝ vbi ſit. r In numeꝝ, in ordinē, verſantq;. ſ Tenaci forcipe ferrum, forcipe compoſitum ex formo & capio, formum enĩ veteres, calidum dicebant. Forceps, quaſi formiceps, ſi parua licet cōponere magnis ſi congruum eſt paruas res magnis æquare.

ANTO. NARciſſi lachrymā, colligunt etiā lachrymas arboꝝ, q̄ glutinū pariunt, vt Pli. docet. Gluten, ꝓpolim ĩtelligit, de qua ibi ſupius, collectūq; hæc ipſa ad munera gluten. Ceras, ex omnium arboꝝ ſatorūq; florib᷑ ꝯfingūt ceras, vt ſcribit Pli. Ariſtoteles lib. v. de aĩalibus dicit, eas conſtruere fauos e floribus. Ceras e lachryma arborū fingere. Mella ex rore aeris ſideꝝ exortu potiſſimum. Educunt, nutriunt. hic. n. verus ſēſus eſt poetæ, nã apes galliꝝ modo incubant, vt latius in fra dicemus. Stipant, componunt, denſant. Liquido, mundo, puro. Diſtendūt, ĩplent. Nectare, melle hoc loco. ſed qđ ꝓprie dr̃ videto ecloga. v. Sorti, aduerbiū eſt hoc loco. Nõia. n. p diuerſos caſus loco aduerbioꝝ ponunt̃. per nõiatiuū, vt ſors pro forte, recens pro recenter. ꝑ genitiuū militiæ ꝑ in militia. p datiuū vt veſperi ruri. ſorti Priſci. lib. xv. ſorti ꝑ ſortes. Sorti Cuſtodia, more. n. caſtroꝝ interdiu ſtationes ad portas ſeruant. Aquas, id ait. qm̄ prædiuinat vētos, imbreſq;, & tūc ſe ꝯtinet tectis, vt ait Pli. Accipiunt, q̄ enim flores comportant ab alijs exonerant. Fucos, ſunt fuci ſine aculeo maiores apibus, nouiſſimeq; a feſſis, & iaſ emeritis inchoati, primos ĩ opere expetūt, tardantes ſine clemētia puniūt, neq; in opere tātū, ſꝫ in fœtu coadiuuāt eas, multuꝫ ad calorē ꝯferente turba. Quū mella cœperint matureſcere abigunt eos multæ ſingulos aggreſſæ trucidant. Nec id genus niſi veſe ꝯſpicit̃, fucus ademptis alijs in aluedū reiectus, ipſe cæteris adimit. nigri ſunt fuci, & lata aluo fures maximi ĩter apes, ita appellati, qꝛ furtiꝫ deuorēt mella. pli. auctor li. xi. Fuci Ignauuꝫ pec᷑, aĩal ĩmune ſine doctrina, inutile nō aptū induſtriæ, nã induſtrios gnauos dicim᷑. Præſepib᷑, aluearibus, ꝑſepia. n. nō tantū quibus iumenta. cæteraq; aĩalia pabulant̃, ſed oĩa loca clauſa & tuta dicta ꝑſepia, auctor ē Marcellus. præſepia Feruet frequentat̃. Cyclopes,

Brontes

Cyclopes Steropes Pyracmon Folles

Brontes, Steropes, & Piracmō, Cyclopes insignes fuere, hos artificiosos fuisse cōstat, quos Vulcano ignis deo attributos, sub eo iouis ꝯficere fulmina voluit, de qbus latius Maro ipse li. viij. meminit. Brontesq;, Steropesq;, & Nudus mēbra Pyracmon. Brontes aūt tonitru. di ci pōt, nā bronte tonitrū significat. Steropes vo fulgur interpretari valet. A strape enī corusca tio dr̄, pyracmon dr̄ quasi ignita incus, Pyr nanq; ignis est, Acmon incus. Videto et de Cy clopibus li. i. Georgicoꝝ circa finē. ¶ Follib⁹, instra sunt folles ex corio, qb⁹ excitando igni vtunt fabri ferrarij. ¶ Redduntq;, quū enim folles estuant aerē concipiunt, quū vo premun tur, emittunt eandē. ¶ Aetna, de hoc monte videto libro primo Georgicoꝝ circa finē. Diodo rus scribit libro sexto, ꝙ asserunt nonnulli meatus esse subterraneos ab ætna ad æolias in sulas, sub æolijs autem Cyclopes esse Vulcani ministros poetæ fabulant. ¶ In numerū, in ordinem & rōnē. ¶ Forcipe, Forceps dr̄, ꝙ foruō, ideſt candens capiat ferrum, fornum enim calidum significat, inde fornus & fornax Marcellus scribit.

Forceps

CHRI. ¶ PRIMA fun, de quibus iam dictum est. ¶ Educunt, nam cum paterna aluearia nouā sobolem capere non possint, educūt tanq; in coloniam. ¶ Cecidit, casu euenit. i. forte qū holum cōsilia imitent. ¶ At veluti lentis cyclopes, mirū ingeniū qō humiles apiū naturas & trāslationibus & cōparationib⁹ tā mirifice extollat. De cyclopibus aūt dicet in. iij. æneí.

> Cecropias[a] innatus[b] Apes amor vrget[c] habendi,
> Munere quamq; suo: grandæuis[d] oppida curæ
> Et munire fauos, & Dædala[e] fingere tecta.
> At fessæ multa referunt se nocte minores
> Crura Thymo plenæ pascūtur & Arbuta passiz
> Et glaucas salices. Casiamq;, Crocumq;[f] rubētē
> Et pinguem Tiliam, & ferrugineos[g] Hyacīthos.
> Omnibus vna quies, operuz labor oībus vnus.
> Mane ruunt portis, nusq̄z mora: rursus eadem

HER. a ¶ CECROPIAS, athenienses a rege Cecrope atticæ regionis, vbi optima mella nascuntur. b ¶ Innatus, insitus. c ¶ Vrget, premit. d ¶ Grandæuis oppida curæ, sicut senes muros tuētur, nec in bella prorūpunt. e ¶ Dædala tecta, īgeniosa, vt Dædala circe. f ¶ Crocumq; rubentem, Salustius in historijs ait, in qua crocuz gignit genere neutro secundum artem vsus est. hic poetice masculino referens se ad puerum, qui in hunc florē dicitur conuersus. g ¶ Ferrugineos hyacinthos, ferruginei, ideſt nigri coloris.

glaucus color

[glau]cus color viridis cæruleus dicitur, vt Gell. ostendit lib. ij. cap. vigesimo sexto. ¶ Tiliā, de hac latius paulo superi⁹, & etiaz libro ij. Georgicoꝝ. ¶ Hyacinthos, de hyacintho videto ecloga tertia. ¶ Ferrugineos, Ferrugineum colorem ferri similem esse volunt, Verum tamen ferrugineus color cæruleus est, Marcellus auctor etiam hunc locum afferens. ¶ Mane ruunt, Noctu quies in matutinum, donec vna excitet omnes gemino aut triplici bombo, vt bucino aliquo. Tunc vniuersæ prouolant, si dies mitis futurus est Pli.

Ferrugineus color

ANTO. apes vbi inuētæ

¶ CECROPIAS apes, cecrops ædificandæ vrbis athenarū initium dedit, vt Strabo docet libro nono, Licet non omnes id affe runt. Euthronius aūt scripsit, apes Erichthonij tpibus in monte Hymetto primū natas, vt inquit Columella lib. x. cap. secundo. Et Plini. libro decimoprimo scribit, in hymetto atticæ monte mel optimū esse, vti in Hybla siciliæ. ¶ Dædala, ingeniosa. Dædalos enim ingeniosos dr̄, dædalo orno vario. ¶ Fingere, componere. ¶ Minores, iuniores, nam adolescētiores ad opꝰ exeunt seniores intus operant. aliæ enim struunt, aliæ suggerunt, aliæ cibū comparant, ex eo quod allatū est. Neq; enī separati vescunt, ne inæqualitas opis aut cibi fiat & temporis, Pli. libro decimoprimo. ¶ Crura thymo plenæ, Quæ flores comportant, prioribus pedibus fœminaq; onerant, propter id natura scabra pedes priores rostro, totoq; honustæ remeant sarcina pādułæ, Plini. ¶ Glaucas salices, gla

Opera a pum

CHRI. ¶ CECROPIAS innatus apes, athenienses propter nobilitatem mellis hymetij, nas in hymetto monte attico optima producūtur mella propter thymi copiam. Nobilitat & iste mons specie quadam herbæ, in qua vis amatoria inesse putatur, Ergo illaz brachijs alligatam gerunt mulieres quo a viris ardētius appetantur, Præterea regem. Duo genera Insectorum sunt, quæ vitam ciuilez haud multum dissimilem vitæ humanæ degunt, Formicæ atq; apes, sed formicæ statum popularem adamant, & tanquam sub magistratibus viuentes in commune degunt, & reipublicæ formam obseruant, apes autez veluti monarchiam secutæ regez habent, illūq; humano pene ingenio obseruant. ¶ Grandæuis, imitantur mores ciuitatum, in quibus senes muros custodiunt, iuniores in prælijs aduersus hostes prodeunt. ¶ Ferrugineos hyacinthos, Nam in illis ita rubet color, vt ad ferruginem tendat.

Vesper vbi e pastu tandē decedere campis
Admonuit, tum tecta petūt, tū corpora[a] curant,
Fit sonitus, mussantq;[b] oras, & limina circum.
Post vbi iam thalamis se composuere, siletur
In noctem, fessosq; sopor[c] suus occupat artus.
Nec vero a stabulis pluuia īpendente recedunt
Longius, aut[d] credunt Cœlo aduētantib[us] Euris,
Sed circum tutæ sub mœnibus[e] vrbis aquātur,
Excursusq; breues tentant, & sæpe lapillos,
Vt cymbæ instabiles[f] fluctu iactante, Saburram
Tollunt, his sese per inania nubila librant.
Illum adeo placuisse Apibus mirabere morez.
Quod nec cōcubitu[g] idulgēt, nec corpa[h] segnes
In venerem soluunt, aut fœtus nixibus[i] edunt.
Verum ipsæ natos foliis, & suauibus herbis
Ore legunt, ipsæ regem, paruosq; Quirites
Sufficiunt, aulasq; & cærea regna[k] refigunt.
Sæpe etiam duris errando in cotibus alas
Attriuere, vltroq; animam sub fasce[l] dedere.
Tantus[m] amor florū, & generandi gloria Mellis.
Ergo ipsas q̄uis angusti terminus æui
Excipiat, (neq; enī plus septima ducitur æstas)

SER. a TECTVM corpora curant, idest se reficiunt, vt Fest q; equos & corpora curāt. sane cura re corpus si de hominibus dicim[us] & cibo & lauacro itelligimus, aut alterutro, si d̄ apib[us], tantum cibo accipimus, b ſ Mussant, hic murmorant, q̄ vox pōitur & in tacēdi signi/ficationem, vt apud Ennium in septimode/cimo, non pos sūt mussare bo ni. interdum p dubitare, vt mussat rex ip se Latinus. c ſ Sopor su[us], ipsis aptus. d ſ Aut cre/dunt cœlo, sci/licet suos vola tus. e ſ Sub mœnibus vr/bis aquantur, aquam hauriūt ex vicino. f ſ Instabiles, fluctuantes. g ſ Concubi/tu indulgent, p concubitui da/tiuus est, nam idulgeo illi di/cim[us]. h ſ Nec corpa segnes in venerem sol/uunt, idest in libidinem non resoluuntur, Persius, ille in venerem putris est, i ſ Nixi bus, partubus, vnde & enixa dicimus. k ſ Re gna refigunt, idest figunt. l ſ Sub fasce, sub onere, vt Iniusto sub fasce viaz. d. c. m ſ Tā tus amor flo[rum], supra de equis, Tantus amor laudum tantæ est victoria curæ.

abiete, sūt huius nauis diximus lib. ij. Geor. circa principiū, vbi est scriptū ca. lv. pro ca lvi. ſ Nixibus, partubus conatibus. ſ Ipsæ natos apes gallinarum modo incubant. id qō exclusus est primus, vermiculus videtur candidus iacēs trāsuersus, ad hæresq;, ita vt pascere videa/tur. Res statim mellei colo/ris vt electo flo re ex oī copia fact[us], neq; ver miculus, sed statim penni/ger. ſ Quiri tes, ac si dicer, ciues & nobi les, apud reges. est enim ab vr bibus sumpta metaphora. ſ Sufficiūt, sug gerunt, submi/nistrant. ſ Au/lasq; & cærea regna refigūt, non profigunt exponatur, sed iterum figunt, ait enim Pli nius libro vn decimo, capi tulo decimo. Rustes ceras fulciunt pilarūq; instar interius a solo fornicatis, vt sit addi/tus ad sarciendum, ſ Attriuere, colli/gendo inde rorem. ſ Fasce. onere. ſ Se/ptima æstas, Aristoteles libro quinto de hystoria animalium scribit, vitam apium annos sex. nonnullas etiam septem posse complere.

ANTO. ℭ VESPER, videto lib. i Geor. ſ Fit sonit[us], Quum inuesperascit, in alueos strepunt mi/nus ac minus donec vna circūuolet, eodem quo excitauit bombo, ceu quietem capere i/perans, & hoc castrorūq; more, tunc repente omnes conticescunt Pli. ſ Vrbis, idest apia/rij. ſ Lapillos, tollunt Cerusæ secundos fla/tus captant. Si cooriatur procella apprehen sis pediculo lapillis se librant, quidam in hu meros imponi tradunt, iuxta ꝟo terram vo/lant, Pli. ſ Cymbæ, naniculæ. ſ Saburram arenam, grauem terram, & onus, quo naues stabiles fiant, Vnde Pli. li. xvi. c. lxvi. scribit cxxx. modios lētis pro saburra fuisse naui, q̄ Obeliscus ī vaticano circo statutus ex Ae gypto Caij principis iussu adductus est. De

saburra

CHRI. ℭ VESPER, magna illarum vis, vt vniuer/sum diem in opere conterant, quietem non nisi noctu accipiunt. ſ Siletur in noctem, nam vno suo bombo veluti tuba alueare circuit quo veluti signo dato omnes sta/tim silent, & quietem capiunt. ſ Nec ver/ro a stabulis. Ostenderat illorum tolleran/tiam in laboribus. Nunc vero describit cau telam, in periculis vitandis, in quibus non tamen omnino ab opere cessant.
ſ Quod nec concubitu, in datiuo ca/su est, vt curruq; volans dat lora secun/do sequitur opiniones eorum qui negant il las ex concubitu concipere. ſ Aquantur, militare elegit verbum, vt maneat in trans/latione.

ATGENVS

At genus[a] imortale manet, multoſq; p annos
Stat fortũa domus[b]: & aui numerantur auorũ.
Præterea regem non ſic Aegyptus, & ingens
Lydia, nec ppſi[c] Parthoꝝ aut Medus Hydaſpes
Obſeruant rege[d] incolumi mẽs oĩbus una eſt.
Amiſſo rupere fidem, contractaq;[e] mella
Diripuere ipſæ, & crates ſoluere fauorum.
Ille operum cuſtos, illũ admirantur, & omnes
Circunſtãt fremitu denſo, ſtipantq;[f] frequẽtes,
Et ſæpe attollunt[g] humeris, & corpora bello
Obiectant, pulchrãq;[h] petũt p uulnera mortẽ.

CHRI. a ¶ AT GENVS imortale manet. ſ. p ſucceſſionem. b ¶ Domus, familia, vt Da pprias tymbræe domũ. c ¶ Nec populi parthorũ aut medus hydaſpes, fluuius mediæ, de his aũt gentibus Saloſtius dicit, Adeo illis ingenita eſt ſanctitas regij nominis, q̃s gentes tñ apes dicit amore circa regem ſuperare Virgilius. d ¶ Regem obſeruant, venerãtur. alias obſeruare eſt callide aduertere. Terẽtius, Obſerues filium, qd agat qd cum illo cõſilij captet. e ¶ C̃oſtructaq; mella Diripuere ipſæ, quæ etiam ipſæ animam colligendo melli impendere conſueuerunt, vt Vltroq; animam ſub faſce dederunt. f ¶ Stipantq; frequentes, quas quodã ſatellitio ambiunt. g ¶ Attollunt humeris. ætate, ſcilicet feſſum. h ¶ Pulchram petunt per vulnera mortem, glorioſam mortẽ, quippe quæ pro rege ſuſcipitur. Traxit autẽ hoc de celtiberorum more, qui vt in Saloſtio legimus, ſe regibus deuouent, & poſt eos vitam refutant.

PRO. ¶ PRÆTEREA. r. n. ſ. ægyptus. &. i. Lydia, media nationes i Aſia. ¶ Aut Medus Hydaſpes, flumen Indiæ, Sed Virgilius, mediæ dixit flumen hydaſpen, quod medi duce Alexãdro per eum regem Indorum, & ipſam Indiam ſubegerint.

ANTQ. ¶ REGEM non ſic, ægyptus, ægyptij, & ciuilem & mitem vitam degunt, nam Rege conſtituto multitudinem trifariam diuiſerunt, & alios quidẽ milites, alios ſacerdotes vocauerunt, & alios ſacrorum curatores, alios eorum, quæ ad hominem pertinent, alios q̃ ad bellum, alios quæ ad pacem & terram & artes ſpectant, ex quibus regi prouentus afferebantur. Sacerdotes philoſophiam, & aſtronomiam exercebant & cum regibus diuerſabantur, ſtrabo libro decimoſeptimo. ¶ Lydia, Ea cum phrygia & Caria & Myſia iungitur, Quapropter earum regionum loca difficulter diſtingui poſſunt, cum inter ſeſe coſcant.

Lydia ¶ Lydia, autem, & Mæonia eadem eſt. ſardis vrbs quidem magna Lydorum, caput fuit, ſtrabo libro decimotertio. ¶ Parthorum, de partis videto in Tityro.

Medis ¶ Medus, Media teſte Plini, libro ſexto, ab ortu Parthiæ iungit, tu vero latius videto libro. ij. Georgicoꝝ. ¶ Hydaſpes, is fluuius eſt ampliſſimus, & ad nauigãdi vſum aptiſſimus in Idia, vt ſcribũt Diony. & Strabo lib. xv. & Ptolemeus libro ſeptimo. Poeta tamen Medũ appellat, & id pp eius amplitudinẽ. hydaſpes ¶ Obſeruãt cuſtodiũt, hinc ait rege incolumi mens oibus vna eſt. Et ſuperius ait. Et circa regẽ dẽſæ miſcent &c. Plinius itẽ libro. xj. ingt, Mira apũ circa regẽ obedientia, quum procedit totum agmẽ circa eum conglobatur, cingit protegit, cerni non patitur. Aſconius vero lib. ij. Verrinarum expoſuit, obſeruant hoc loco pro venerantur, ſed conuenit etiam cuſtodiunt, vt patuit. Crates, vnde dicantur Crates videto lib. j. Geor., nã hic conuenit. ¶ Attollunt humeris, feſſum regem humeris ſubleuant validius fatigatum ex toto portant, ſe quæq; proximam illi cupit eſſe, & in officio cõſpici gaudet Pli. ¶ Pulchram mortem, vt illud pulchrumq; mori ſuccurrit in armis. Plinius autem ſcribit, q aculeum apibus natura dedit ventri inſertum ad vnum ictum hoc infixo, quidam eas ſtatim emori putant, aliqui non niſi in tantum adacto, vt inteſtinum ſæpe aſſequatur, ſed fucos poſtea eſſe nec mella nec facere, velut caſtratis viribus.

¶ GENVS imortale manet. Hoc commune eſt cum cæteris animantibus. Nam q̃uis ſingula ipſa, & particularia quæ i vnaquaq; ſpecie indiuidua vocant imortalia non ſint, tamen ſucceſſione natorum & reliquorum deſcendentium ſpecies imortalis relinquitur, Nam quãuis nullus ex ijs qui in ſuperioribus ſeculis fuerunt, nũc viuant, tamen quia alijs alij aſſiduo ſuccedunt, humana ſpecies imortalis eſt. ¶ Aegyptus, & lydia meminit eoꝝ populorum, apud quos ea tempeſtate reges pene pro dijs colebantur. Nec diſputabo nũc id qđ omnes pene philoſophi validiſſimis argumentationibus probant, ex omnibus ciuitatum ſtatibus monarchiam cæteris præſtare. Quod ſi approbauerimus optime regi apes concedemus, amiſſo rupere fidem. Omnis enĩ turba diſſoluitur & in diſcordias cadit pereunte principe. CHRI.

His quidam[a] signis atq; hæc exempla secuti
Esse apibus partem diuinæ mẽtis, & haustus[b]
Aethereos dixere, deum nanq; ire per omneis.
Terrasq;, tractusq; maris, Cœlumq; profunduz.
Hinc[c] pecudes, armenta, viros, genus oẽ ferarũ:
Quemq; sibi tenueis nascentem arcessere vitas.
Scilicet[d] huc reddi, deinde ac resoluta referri
Omnia, nec morti esse locum sed viua volare
Sideris in numerum, atq; alto succedere Coelo

SER. a HIS Quidam signis atq; hæc exempla secuti, Esse partem diuinæ mentis, Sane locus hũc plenius est executus in l. vj. quẽ hoc loco breuiter colligit, vt probet etiã apes partem habere diuinitatis, nãq; omnia alalia ex quatuor elemẽtis, & diuino spiritu p̃stare manifestũ ẽ. Trahunt enĩ a terra carnẽ, ab aqua humores, ab aere anhelitum, ab igne feruorem, a diuino spiritu ingenium, quod quia est ĩ apibus, sicut ẽt in hominibus, nãq; metuunt, cupiuntq;, dolentq; gaudentq;, Quæ probatur ex his quæ faciunt, dimicant enim, colligunt flores, prǽuident pluuias, fateamur necesse est etiam apes partem habere diuinitatis. Vt autẽ hoc exemplis, idest rebus similibus comprobaret, Lucretium secutus est qui dicit, ea quæ per se probare non possumus, a similibus cõprobanda. Ventumq; docet esse corporalem non quod eum tenere vel cernere possumus, sed quod eius similis aquæ effectus est, quam corporalem esse manifestum est. b ¶ Haustus æthereos, diuinos spiritus. Deum nãnq; ire per omnes terras, tractusq; maris. ipse in vj. Cœlum ac terras, camposq; liquentes, spiritus intus alit. Lucanus, Iuppiter est quodcũq; vides quocunq; moueris. c ¶ Hinc. i. ex deo & diuino enim spiritu sumsit omnia cũ nasci cœperint vitam, cæterum corpus ex quatuor elementis est, vt diximus supra. d ¶ Scilicet huc reddi, sine dubio etiam cuncta dissolui incipiũt, & redire rursus in originem suam necesse est. nec esse locum morti, idest perditioni. nil enim est quod perire funditus possit quum sit το παν. i. omne, in q̃ redeũt vniuersa resoluta. Res autẽ hæc quæ mors vocatur nõ est mors, quippe quæ nihil perire facit, sʒ resolutio. Vnde mors a plerisq; bene interitus dicta est, quasi interueniẽs, & mixtarũ rerum connexionem resoluens. Lucretius, Nam continuo hoc mors est illi' quod fuit ante connexio.

ANTO. HAVSTVS æthereos, diuinos spiritus. ¶ Deum namq; ire per omnes. Deus vt etiam Fabius inquit libro septimo, spiritus est omnibus partibus immixtus. At Tullius libro primo Tusculanarũ ait, Certe & deum ipsum, & diuinum animum, corpore liberatum, cogitatione complecti non possumus, Lactantius vero lib. j. sic Deus est mens quædam soluta libera, & segregata ab oĩ concretione mortali, oĩa sentiẽs, & oĩa mouens. Videto etiã plura ecloga tertia ibi, ab ioue principiũ musæ Iouis omnia plẽa. Cœlumq; profundum, idest aera, quod latius declaratum est ecloga quarta, vbi est hoc idem carmen. ¶ Hinc pecudes, deus qui prima causa est, & vocatur (vt Macrobius ait, libro primo de somno) vnus omnium quæque sunt, quæque esse videntur, princeps & origo est. Hinc pecudes ordo est Dixere hinc, idest a deo pecudes armenta viros, & cætera arcessere sibi tenues vitas. ¶ Tenueis vitas, idest spiritus & animas. Hippocrates enim Macrobio teste libro primo de somno dixit, animam spiritum esse tenuem, per corpus omne dispersum, Epicurus vero speciem ex igne & aere, & spiritu mixtam. ¶ Scilicet huc reddi deinde, animæ de cœlo in terras meare, & de terris in Cœlum remeare creduntur, vt etiam Macrobius inquit, & Manilius libro quarto, An dubium est habitare deum sub pectore nostro, in cœlumque redire animas, cœloq; venire. ¶ Nec morti esse locum, Sunt qui discessum animi a corpore putent esse mortem, vnumque illud erat insitum priscis illis quos Cascos appellant, Ennius esse in morte sensum, Neq; excessu vitæ, sic deleri hominem, vt funditus interiret. ipsam enim mortem quandam quasi migrationem, commutationemq; vitæ credebant. Quæ in claris viris, & forminis dux in cœlum soleret esse, in cæteris humi retineretur, & permaneret tamen. Ex hac opinione Romulus in Cœlo cum dijs agit æuum, & Hercules, & huiusmodi. Cicero auctor libro primo Tusculanarum. ¶ Sideris in numero, in ordinem & rationem, vel inter sidera. Dicitur autem sidus auctore Macrobio, id quod in aliquod signum stellarum plurium compositione formatur, vt Aries, Taurus, Perseus, vel corona. sydus

CHRI. ESSE APIBVS partem diuinæ mentis. Ex philosophia locus grauissimus est, de quo explicatius scribemus in sexto Æneidos libro.

Siquando[a] sedem augustã, seruataq; mella
Thesauris[b] relines, prius haustus[c] sparsus aquarũ
Ore foue[d]. fumosq;[e] manu prætende sequaces[f],
Bis grauidos[g] cogunt fœtus duo tẽpora[h] messis.
Taygete[i] simul os terris ostendit honestum
Pleias. & Oceani[k] spretos pede reppulit amnes.
Aut eadem[l] sidus fugiens vbi Piscis aquosi
Tristior[m] hibernas Coelo descendit in vndas.
Illis[n] ira modum supra est, læsæq; venenum

a ¶ SIQuando sedẽ augustã.i.salutaria, & ꝓpriẽ augustũ est tectũ augurio cõsecratũ. Abu siue augustũ nobile, q̃si maiestatis plenum. b ¶ Thesauris.i.repositionibus diceres, ac si apothecis. c ¶ Haustus sparsus aquarũ, per spargẽs, partici piũ ꝑ principio d ¶ Ore foue, ip sos haustus.s.q; dicit spargẽdo aquã imitabere pluuiã. e ¶ Fumos prætende sequaces, fumum & ꝓfer.s. vt cũ his rebus territæ illæ discesse rint, ĩpune possis mella colligere. Alij legũt, Ore faue, vt sit tace, vt & ipse in quinto, Ore fauete oẽs. Horatius, Fauete linguis. f ¶ Sequaces fumos, qppe apũ persecutores, vt Maleæq; sequacibus vndis. g ¶ Bis grauidos cogũt fœtus.i. gemina est fœcũditas mellis. h ¶ Duo tpa messis, fructus. Iuuenalis; veram deprehende re messem si libet. i ¶ Taygete simul os; Taygete vna est de pleiadibus .vij. vt autem etiã supra diximus, bis mel præcipit colligẽdum orientibus pleiadibus.i. verno tẽpore, & quũ occidũt, autũnali.s.tpe. k ¶ Oceano spretos pede reppulit amnes, Homeri est; παρ᾽ ὠκεανοῖο ῥοάων. Amnes aũt bene ait, quia humorem fluminis fluenta reditura ꝑsumpunt. l ¶ Aut eadem sidus. australem piscem significat. qui aquarij vndã ore suscipit Vñ & aquosi addidit, tũc enĩ piscis hic orit̃, quo tempore pleiades occidunt. Nã ideo ait fugiens. m ¶ Tristior, vel ꝓpter occasum, vel propter propinquantem iã hyemis aspe ritatem. n ¶ Illis ira modum supra est, ex cedunt in irascendo modo, nam cum suo na scuntur interitu.

FRO. ¶ TAYGETE, Vergiliarũ ostendit sidus syn echdochos vna ex his hoc nomine appella tur. Equa totum astrum significatur pleiades, quoniam cũ hac Iuppiter concubuit in monte, qui ex euentu taygetos dicitur.

ANTO. ¶ ANGVSTA; Seruius legit augustam per u in antiquis vero angustam legi per n scilicet, vtrunq; tamen ꝯuenit. tunc.n. angusta ẽ quũ melle repleta fuerit. Vnde Colu. scribit li.x. semipleni faui differendi sunt, sed etiã liquo re completi, & suppositis ceris tanq̃ opercu lis obliti demetant̃, qđ etiã li.xij.ca.ij. latius repetit. De augusto aũt loco, & videto Festũ. ¶ Relines, eximes, rades, nã duob' ferramẽ tis ĩ eximẽdo melle opus est, altero enĩ faui succidunt̃, altero eradunt̃, de quoꝝ figura le gito Colu.li.x.ca.xv. ¶ Thesauris reposito rijs. Thesaurizo.n. significat colloco, repono ¶ Prius haustus, Ordo est, prius ore foue.i. cõ tinue haustus aquarũ. ¶ Sparsus, ꝓspargens alueos.s. atq; apes, sic.n. fugient pluuiã puta tes, & fugiẽt & fumis sequenti bus ¶ Bis graui dos cogũt, fœtus, bis inqt co gũt, ꝯstipãt, cõsti ciũt mella apes bis & eximunt̃ de hoc aũt latius videto, vbi s. Mella ꝓmes. Messis.i. vinde miæ & mellatiõis. ¶ Taygete pleias.i. ex Pleione & Atlante genita, est.n. vna septẽ Pleiadũ, de qbus la te li.j.Geor. ibi pleiadasq; hyadas, exoriunt̃ aũt Vergiliæ nonis Maijs mane, vt scribit Colu li.xij. cap.ij. Et Pli. lib. xj. cap. xiiij. scri bit, primã vindemiã mellis fere Maio mẽse ꝯcludi. Colu. & li.xij. vbi dixit. Tertio calen. iunias vẽtosa tẽpestas, ait iis diebus oportet castrare aluos, si sũt plẽi atq; operculati faui, aliter differẽda mellatio. ¶ Honestũ, pulchꝝ ¶ Pede repulit, quũ enĩ oriunt̃ pleiades, vidẽtur e mari exire cũ aliter sit. ¶ Aut eadẽ, ordo est, aut vbi eadẽ Taygete, fugiẽs sidus aquosi piscis, & cætera. Vergiliæ aũt incipiũt occidere solis exortu.xiij. & .xij. calen. Nouembris, vt scribit Col. lib. xij. ¶ Sidus aquosi piscis, De pisce qui Notius dicit̃ intelligit, is enĩ inter hyemalẽ & antarcticũ circulũ media regione collocatus, spectat̃ ad exortũ vẽ inter Capricornũ & Aquariũ ore excipiens aquã q̃ profunditur ab Aquario, exorit̃ autẽ cũ piscibus, auctor est Iginus. Varro vero lib. iij. sic ait, Eximendoꝝ fauoꝝ primum putant esse tẽpus Virgiliarum exortum, 2m æstate exacta, anteq̃; totus exorit̃ arcturus. Tertiũ post Virgiliarum occasum & cætera.

CHRI. ¶ SIQVANDO sedem augustam. Nobilem Nã & in supioribus, & aulam & regiã alueria nominauit. ¶ Relines ex lino, linis leui & liui & lini, Quod significat obturare, quẽadmodum cum picatur aliquid lini dicitur, hunc relinere aperire, quod ita picatum fuerat. ¶ Prætende, profer. ¶ Sequaces, vel insecutores, vt Maleæq; sequacibus vndis, vel sequaces qui vehementer & continuata serie siue interruptione sequuntur. ¶ Bis grauidos fœtus. bis in anno prolem producunt & bis mella colliguntur, Dixit autem messis vt esset translatio a perceptione frugum, nã messes colliguntur fruges.

Morbibus insp[illegible], & spicula cæca relinquunt
Affixæ venis, animasq; in vulnere ponunt.
Sin duram metues hyemem, parcesq; futuro,
Contusosq; animos, & res miserabere fractas,
At suffire Thymo, Cerasq; recidere inanes
Quis dubitet? nam sæpe fauos ignotus adedit
Stellio, & lucifugis congesta cubilia Blactis.

SER. a ¶ SPICVLA cæca, breuia quæ latere possunt. b ¶ Alasq; in vlnere ponunt, non in suo, sed a se illato, & amphibolicos dictum est, vt alibi; Cum Turni iniuria mentem admonuit, quam inferebat. s. nō quā patiebatur. Item Salustius iniuria validiorum. s. quā inferebāt validiores. e ¶ Res miserabere fractas. i. afflictas. d ¶ Suffire thymo, suffumigare, vt exinde inimica illis animalia fugiant. e ¶ Cerasq; recidere inanes, sine melle. Et sane hoc dicit si nihil habuerint in aluearibus, vel te tollente, vel ex edentibus prauis animalibus apibus minuatim incisas ceras ministra. Stelliones uo, & cætera thymi fumo ab eis repelle. f ¶ Ignotus stellio, ignobilis, vel ex improuiso veniens. g ¶ Adedit, cōsumpsit. h ¶ Lucifugis blactis, per noctem vagantibus.

ANTO. SPICVLA relinquunt, hoc latius dictum est, iam ibi. s. pulchramq; petunt per vulnera mortem. ¶ Si duram metues hyemem, sed an eximendis fauis necessaria dispensatio, quæ inopia cibi desperant, moriunturq; aut effugiunt. Contra copia ignauiam affert. Qui sunt diligētiores ex verna vindemia decimam partem apibus relinquunt, æstiua in mellatione decimam partem Thasio Dionysio relinqui placet, si pleni fuerint aluei, si minus pro rata portiōe, aut inanes omnino nō attingi. In mellatiōe vero quæ sine vindemia & Virgiliarum occasu Idibus Nouembris fere includitur, relinqui ex ea duas partes apibus ratio persuadet, & semper eas partes fauorum quæ habeant Erythacem, quam alij Sandaracam, alij Cerinthum vocant, hic erit dū operantur cibus, qui sæpe inuenitur in fauorum inanitatibus sepositus, & ipse amari saporis, sed plenus humoris cibus. gignitur autem rore verno, & arborum succo gummi modo, Hæc oīa Pli. li. xi. in Varrone aūt lib. iij. Erythacen legitur, At suffire thymo, Colu. li. x. admonet vsq; in autumni æquinoctium. x. quoq; die aluos aperiendas esse & fumigandas, quod cum sit molestum examinibus, saluberrimum tñ esse conuenit. Aluos deinde æstuantis apes refrigerare oportet cōspersis vacuis partibus aluorum & recentissimi Rigoris aqua infusa. Præterea, vt tineæ si apparuerint euertantur, papilionesq; enumerentur, qui plerunq; inter aluos morantes apibus exitio sunt, Nā & ceras erodunt, & stercore suo vermes progenerant, quos aluorum tineas appellamus. Ergo Virgiliarum occasu primo statis peruenit aperire aluos, & purgare quicquid immundi est, diligentiusq; curare, quā p tēpora hyemis nō expedit mouere, aut tepefacere vel frigore ex Colu. Var. et li. iij. sic ait, verno igitur & æstiuo fere ter in mense inclusa inspicere debet fumigās leniter, & a spurcitijs purgās aluum & vermiculos eijcere. ¶ Cerasq; recidere inanes, quod pro vel exponendū est pp aūt præcedēs, Iginus scripsit Aristomachus existimasse succurrēdū laborātibus hoc modo, primū, vt oēs vitiosi faui tollant, & cibi ex integro recēs ponat, deinde vt fumigētur, Colu. li. x. Vbi etiā dicit; vacuas cerarum partes cōputrescere, & vitijs paulatim serpētibus corrupto melle ipsas quoq; interire. ¶ Ignotus, vnde. n. venerit nō apparet, Vel potius ignotus quia in aluis latet, & se mellario ignotus est ergo ignotus. i. latens. ¶ Stellio, lacertæ genus a colore dictus est. n. corpore picto lucentibus guttis in modū stellarū, teste etiā Ouid. ait. n. li. v. met. Latebrasq; petit: aptūq; colori Nomē habet variis stellatus corpora guttis. ¶ Stellio, apes plurimorum animalium iniurijs obnoxiæ, impugnant eas naturæ eiusdem degeneres vespæ atq; crabrones, populantur hirundines, & quædam aliæ aues insidiantur aquatibus ranæ, papilio etiā ceras depascit, & relinquit excremēta quibus teredines gignuntur. Nascuntur & ipso ligno teredines, quæ ceras præcipue appetunt. Filia etiā aranei quacunq; incesserit alarum maxime lanugines obtexit. Pli. libro vndecimo. ¶ Lucifugis blaptis, Blaptas in aluearijs gigni notum est, quæ & ipse pennatæ sunt, inquit Aristote. libro quinto de animalibus, Dicunt autem a blapto quod est noceo, nec solū in aluearijs gignuntur, sed etiam extra, vnde Horat. sat. ij. lib. ait, cui stragula vestis blaptarū ac tinearum epulæ putrescat in arca, & Plinius libro vigesimo, cap. quinquagesimoquarto de Cunilagine herba sic ait, Manipulo quoq; eius adiecto omnes etiam a tota domo blaptas conuenire ad eam tradunt. idem quoq; libro xi. ca. xxvij. ait, quod tenebrarum alumnæ blaptæ vitant, lucemq; fugiunt, in balneis maxime humido vapore prognatæ.

Stellio.

Blaptæ.

CHRI. IGNOTVS, cum indignatione dictus, quasi dicat, quod animal inertissimum deuoret apes quibus nihil sit solertius. ¶ Blatus, & hoc insecti genus est.

IMMVNIS

Immunisque sedens aliena ad pabula Fucus,
Aut asper Crabro imparibus se immiscuit armis,
Aut dirum Tineæ genus aut inuisa Mineruæ,
In foribus laxos suspēdit Aranea casses.
Quo magis exhaustæ fuerit, hoc acrius omnes
Incumbent generis lapsi sarcire ruinas,
Cōplebuntque foros, & floribus horrea texent.
Si vero (quoniam casus Apibus quoque nostros
Vita tulit) tristi languebunt corpora morbo,
Quod iam nō dubijs poteris cognoscere signis:
Continuo est ægris alius color, horrida vultum
Deformat macies, tum corpora luce carentum
Exportant tectis, & tristia funera ducunt,
Aut illæ pedibus cōnexæ ad limina pēdent,
Aut intus clausis cunctātur in ædibus omnes,
Ignauæque fame, & contracto frigore pigræ.
Tum sonus audit grauior, tractimque susurrāt,
Frigidus vt quondā syluis īmurmurat Auster,
Vt mare solicitum stridet refluentibus vndis,
Aestuat vt clausis rapidus fornacibus ignis.

a IMMVNIS, a labore scilicet, vt iā tantum indulgeat. b Imparibus armis, inæquali conflictu. Nam apes laborant, iste cōsumit, alibi, et quærere conscius arma, i. consilium. c Inuisa Mineruæ foribus suspendit aranea casses. Araneam louisam mineruæ ideo dicit, quod ab ea in hoc animal puella Lyda cōmota est, quum dea ipsam lanificio prouocasset, inferior. Sane Virgilius quidem ob sanditatem scientiam: maiores animal ipsum masculino genere appellasse hic araneus, Retia vero quæ faciunt fœminino genere. d Casus apibus quoque nostros Vita tulit, vitæ longitudo morborum creatrix, sicut in Bucolicis, O lycida viui peruenimus. e Continuo est ægris alius color, i. pallidus, quod dixit supra, Ardentes auro & paribus lita corpora guttis. f Tristia funera ducūt, cū exequijs, i. pompa, & ducere proprie funerum est. Persius, Nerio iam tertia ducit vxor. g Aut illæ pedibus cōnexæ ad limina pēdent, hinc multi dictas apes esse volunt, quod se pedibus inuicem teneant, licet crebrior sit illa opinio, quod sine pedibus primo esse dicuntur, vt Trunca pedum primo. h Tractim, sine intermissione, iugiter. i Frigidus vt quondam. Vt mare sollicitum stridet, Tres comparationes singulis impletæ versiculis de Homero trāslatæ sunt, quas ille binis versibus posuit.

PRO. INVISA MINERVÆ. L. i. f. i. aranea. Cum Mars deuicta Thracia dicitur Mineruæ donasse regiā puellam, ex captiuis noīe Arachnen, quæ subtilitate operis lanificij negauit cedere Mineruæ, ob hoc in Araneam conuersa est, & græce ἀράχνη vocatur.

ANTO. IMMVNIS. expers sine labore & officio. Imparibus armis, Crabrones maiori aculeo vtuntur, vnque Pli. li. xi. Ictus eorum haud temere sine febri est. Auctores sunt ternouenis punctis interfici hominem. Tineæ, paulo superius dictum est. Aranea inuisa Mineruæ, aragnæ. n. optima lanificij studio Mineruæ non cedens cum ea certauit posita tela, irata inde illius telam dilacerauit, eiusdemque frontem terque quaterque radio percussit, suspendit se dolore mota puella. Pallas eam tunc miserata leuauit, & in vermē araneū vertit, hinc flamen remittit, & exercet antiquas telas. Hæc autem latius li. vi. metamor. Ouidi. habet. Araneæ vero telas obesse apibus iam dictum est. Casses, rætia telas. Exhaustæ, ad illud potissimum retulit, cæteris que accidere in orbe, nam si carnem fuerint recisæ acrius incūbent vt resarciantur. Retulit itē ad apium pniciē dicens, quo magis fuerit exhaustæ & consumptæ ab prædictis magis conabuntur sarcire generis ruinas. Foros, cellas. Horrea, fauos. Est ægris, alius color minus valentium signa si sunt pilosæ & horridæ vt puluerulentæ, nisi opificij eas vrget ipsa, tunc enim propter laborē asperantur & marcescunt, Varro lib. iij. Tractim, continue. Quondam, quandoque.

CHRI. FVCVS, de quo diximus, nam cum ipse non mellificet, aliena cōsumit. i. mel ab apibus partum. Crabro, nam cum grandior ape sit validiorem habet aculeum quo apes conficiat. Solent autem crabrones apiū tergoribus insidere, atque dum misellæ hostē fugere nituntur, illum ferre coguntur. Ille interim succum omnem ab eis haurit, & se pascentes illas conficiunt. Armis, viribus. Aranea, araneus insecti genus est, qui ex interioribus suis, quibus pro filo vtitur rætia texit, in quibus hærentes apes inuadit, irretitasque necat, atque depascit. Araneorū genera plura sunt. In foribus, vt ingredientes irretientur. Foros, loca proprie in nauibus vacua relicta per quæ ferantur ij qui naui ministrant, Sed hic per similitudinem foros dixit.

Hic[a] iam Galbaneos suadebo incēdere odores,
Mellaq; arundineis inferre canalibus vltro
Hortantem, & fessas ad pabula nota vocantem.
Proderit & tunsum[b] Gallæ admiscere saporem,
Arentesq; Rosas aut igni pinguia multo
Defruta[c], vel Psythia passos de vite racemos,
Cecropiumq; thymū, & graue[d] olētia Cētaurea,
Est etiam[e] flos in pratis, cui nomen Amello
Fecere agricolæ: facilis quærentibus herba;
Nanq; imo ingentem tollit de cespite siluam
Aureus[f] ipse, sed in folijs quæ plurima circum
Funduntur, Violæ[g] sublucet Purpura nigræ,
Sæpe Deum nexis ornatæ torquibus aræ,
Asper in ore sapor. tonsis[h] in vallibus illum

SER. a HIC IAM galbaneos suadebo incendē
re odores. i. quum iam hic processerit mor
bus, galbanus incendēda est, nō vt supra thy
mus. mel etiam in aluearia medicatus tñ est
īferendū, non vt supra cæræ inanes. b Tū
sus gallæ sapo
rem, multi pi
las cyparissi ac
cipiūt. c De
fruta, vina coc
cta, & defrauda
ta, ꝓprio sapo
re. d Graue
olentia centau
rea, herbæ hoc
genus est a Chi
rone centauro
repertū, a quo
curatus dr, cum
Hercules exce
ptus hospitio ꝙ
tractanti arma
telum excidis
set in pedem, ꝙ
re aliqui chironium appellant, folia sunt la
ta & oblonga, serratā ambitu densa a radice,
caule circungeniculato, trium cubitorum.
e Est etiam flos in pratis cui nomen amel
lo, plene hanc herbā, vt etiam supra arbores
fœlicis mali exequit, nam dicit vbi creet, ꝙ
lis sit, quid possit. f Aureus ipse, flos. s.
g Violæ sublucet purpura nigræ, mire ait
sublucet, vt oñdat purpurei coloris folia quo
dā nitore esse pfusa. h Tonsis in vallib',
nō siluosis. Vñ est cōtra intonsi mōtes.

ANTO. Galban. HIC, TVNC. Galbaneos odores, galba
nus odore comitialibus subuenit, & in sto
machi defectu. Plini. libro vigesimoquarto.
latius tamen circa finem libri. iij. georgico
rum, videto Columel. xo libro decimo sic
ait, necnon etiam ille morbus maxime est
conspicuus, qui horridas cōtractasq; carpit,
quum frequenter aliæ mortuarum corpora
domicilijs suis efferūt, aliæ intra tecta, vt pu
blico luctu mœsto silentio torpent, id cū ac
cidit arundineis infusa canalibus offeruntur,
cibi maxime decocti mellis & cū galla vel
arida rosa detriti, galbanum etiam, vt eius
odore medicetur incendi cōuenit, passoq; &
defructo vetere fessas sustinere, optime
tñ facit Amelli radix, cuius est frutex luteus
purpureus flos, ea cum vetere amineo vineo
decocta exprimitur, & ita liquatus eius suc
Defrutū cus datur, hæc ille. Defruta, defrutum dicit
si mustum ex duabus partibus ad tertiam par
tem redigatur deferuere faciendo, ad mediā
Sapa vo partem decoctum Sapa vocatur, vti Mar
cellus scribit. Plini. libro decimoquarto op

pōitum scribit, sapam nāq; appellat musto
vsq; ad tertiam partem mēsuræ decocto, de
frutum vo ad dimidiam partem, libro etiam
vigesimotertio inquit, Vino cognata res sa
pa est musto decocto, donec tertia pars sup
sit, ex albo hoc
melius. Gal
læ saporem tū
sum, idest tunsæ gallæ, galla
rum autē sapor
stipticus est val
dē, Galeo teste.
Vniuersaliter q
dē administran
dæ sunt ad stipti
candū, retinen
dum, & desiccā
dum, & satis in
frigidāt fortifi
cant membra
fluxa, omnesq;
ægritudines pi
hibet, quæ fiūt
ex humoꝝ dissolutione, earum etiam fluxus
prohibetur. Psythia passos, de hijs late vi
deto libro secundo georgicorum. Cecropi
um thymū, atticū, est. n. optimum in hymet
Centaurea to mōte, est autem species pro genere. Cen
taurea, herba hæc maior & minor est, ambæ
tamen calidæ & siccæ complexionis in se
cundo grado. maior totum ventrem purgat,
minoris elixatura bibita coleram & humo
res pingues deponit, auctor Dioscorides,
Pli. etiā multa libro vigesimoquito. Amel
lo, paulo añ de eius flore, & frutice diximꝰ.
Violæ sublucet purpura nigræ, purpuræ flo
rem illū tingendis expetitum vestibus in mi
dijs habent faucibus, liquoris hic minimi est
in candida vena, Vnde pciosus ille bibitur
nigrantis rosæ colore sublucens, Pli. li. ix. c.
xxxv. Tōsis, falce messis, vel nō siluosis, in
de e cōtra intonsi montes dicuntur.
CHRI. GALBANEOS, Galbanum teste Diosco
ride lachryma est herbæ similis ferulæ quæ
in Nicomedia & in syria nascit. Multi Me
toponon vocant, vtile colores thuris habet,
grana vt faba, arabice kenech dicitur. Verū
propter proprietatem quam habet aduersus
venena bezard dicunt, ꝙ nomen commune
est oībus medicinis contra venenū. Plini. xo
ait, Dat & galbanum Syria in eodem Ama
no monte, quod maxime laudant cartilagi
nosum, purum ad similitudinem hāmonia
ci, minimeq; lignosum. Sic quoq; adultera
tur faba aut sagapeno sincerum si vrat fugat
nidore serpētes. Defruta, quod defrutū qd
ue passum diximus in libro. ij.

PROPE

Paſtores & curua legũt prope[a] flumina Mellæ
Huius odorato radices, incoque Baccho
Pabulaq; in foribus plenis appone caniſtris
Sed ſi quem[b] proles ſubito defecerit omnis
Nec genus vnde nouæ ſtirpis reuocet, habebit,
Tempus & Arcadij[c] memorãda inuẽta magiſtri
Pandere. quoq; modo cæſis[d] iã ſæpe iuuẽcis
Inſincerus[e] Apes tulerit cruor. altius[f] omnem
Expediam prima repetens ab origine famam.
Nam qua[g] Pellæi gens fortunata Canopi
Accolit effuſo ſtagnantem flumine Nilum,

a ¶ PROPE flumina mellæ, Mella fluuius galliæ eſt, iuxta quem herba hæc plurima naſcit. Vñ & amella dr̃, ſicut põpuli habitãtes iuxta Lemannum fluuium alemanni dñr. Vñ Luca. Deſeruere cauo tentoria fixa lemãno. b ¶ Sed ſi quẽ, miro vſus ẽ ordine. nã primo ait, quemadmodũ alalia apib[9] inimica pellenda ſint, deide q̃bus medicaminibus morbo poſſint carere, nũc dicit peni[9]t[9] amiſſæ q̃ poſſint rõe reparari. c ¶ Arcadij magiſtri, Ariſtæi, Ariſtæum dicit Apollinis & Cyrenes filiũ, q̃ primus inuẽit quẽadmodũ apes poſſẽt reparari. d ¶ Cæſis iuuencis, occiſis verberibus. Bono dt ſermone vſus eſt, Nã cædi ĩterdũ occidi, ĩterdũ verberari ſignificat. e ¶ Inſincerus cruor, vitiatus, corruptus. Nã ideo verberant, vt ex putrefacto cruore vermes creent, vñ apes ſint. f ¶ Altius olĩm Expediam pma repetens ab origine famã, cõtra in æneide, ſed ſumma ſequar faſtigia rep. ſane ſciendũ Pliniũ dicere de bobus apes, de equis crabrones, de mulis fucos, de aſinis veſpas, ſicut ſuperius diximus pcreari. g ¶ Nã qua pellæi canopi, Canop[9] ciuitas eſt iuxta Alexandriã, quã Alexander a ſe dictã pdidit inſtar chlamydis ſuæ, q fuit de ciuitate Macedoniæ, quæ pella nõiatur. Canopus aũt dicta eſt quaſi canobus a Canobo, Menelai gubernatore illic ſepulto.

PRO.

¶ NAM qua pel. g. f. c. Pella eſt oppidũ Macedoniæ patria alexandri. omnes aũt alexãdrias alexander conſtituit. Ergo Canopi pellei dicti ſunt. Canopus eſt aũt oppidũ ĩ ægypto iuxta alexandriam a gubernatore dictus Menelai. Fortunatã; autẽ dixit gentem propter agri fertilitatem.

ANTO.

¶ FLVMINA mellæ, põponius mellã ſcribit, fluuiũ eẽ in Thracia & in Ageũ ingredi. Alibi ẽt ait, In Pãphiliæ eſt melas nauigabilis fluuius eſt, item alter in ſicilia eſt & pluribus in locis. Oui. dixit in meta. Mygdoni uſq; melas. Mellam vo galliæ fluuium dñt.

Mellas

¶ Sed ſi quẽ proles, docebit iam reparandarum apium modos. Peracto ãt ſolſtitio vſq; ad ortũ caniculæ tpe, progenerari apes poſſe iuuenco perempto Democritus & Mago, nec minus Ver. prodiderunt. Mago qdẽ ventribus ẽt bubulis idem fieri affirmat. Colu. li. x.

Ariſtæus

¶ Arcadij magiſtri, Ariſtæi. i. n. in Arcadia late regnauit, pmuſq; & apiũ, & mellis vſus hoibus tradidit, vt latius in pncipio hui[9] voluminis patuit, & in pncipio primi. ¶ Pellæi canopi, car. opus centum ac. xx. ſtadijs diſtat ab Alexandria pedeſtri itinere vadẽtibus dicta de nomine Cãobi, q Menelai claſſem gubernabat, & ibi mortuus eſt, in ea vo erat ſerapidis tẽplũ, & cultu, & religione excellens, e ſeptẽ pterea Nili hoſtijs præcipue canopico oſtio vtebãtur ægyptij tanq̃ emporio occluſis Alexãdriæ portubus, ſtra. id ſcri. li. xvij. Eſt aũt Canop[9] in quadã Nili iſula teſte ſolino quaſ vrbem aiunt ab alexãdro Pellæo ædificatã. i. Macedonico. Pella. n. vrbs Macedõiæ ẽ, teſte Mella quã maxĩe illuſtrẽ alũni effecerũt Philipp[9] græciæ domitor, alexãder ẽt aũæ. ¶ Fortunata, id dixit pp agri fertilitatẽ, vt ait prob. mella ẽt ſcribit, ægyptũ mire fertilitatis eſſe, & holum, aliorũq; alalium pfœcundã genetricem. Dicit item fortunatã Canopi gentes pp ipſum Nilum in quo ſita eſt vrbs, & canopicum oſtium quo ægiptij tanq̃ emporio vtebant. ¶ ſtagnantẽ nilum, videto li. iij. geor.

Canopicum.

CHRI.

¶ ARCADII, optimum principium in quo ſummã captat attentionẽ. Dicit. n. ſe dictur non fabulas nec pcepta volgaria, ſed memoranda, nec indocti hoĩs, ſed magiſtri, & arcadij, vt ſit laus a natione, Nam arcades prætua fuerunt in oĩ pecore colendo. ¶ Arcadij. ſ. Ariſtæi, qui vt meminit Iuſtinus in arcadia regnauit, primuſq; lactis coagulandi auctor fuit, melq; reperit, & vt ait Pli. prim[9] mel vino miſcuit, mulſumq; inuẽit. Diodo. ãt ait, Ariſtæũ primũ Baccho contra ſaturnũ profecturo tanq̃ deo ſacrificaſſe. ¶ Altius olĩm demonſtrauerat ſe præcepta narraturũ. Nunc ſic narraturũ pollicetur, vt altius exponat. q. d. ita a principio repetã, vt res facile intelligi poſſit. ¶ Canopi pellæi, non a Pellæo rege conditi, ſed canopi ægyptiaci, in quo ægypto rex Pellæus. i. Alexander ſibi regnũ cõſtituit, ædificata alexãdria cognominata a pella vrbe Macedoniæ ſuæ patriæ. Vñ & Iuue. Vnus pellæo iuueni vix ſufficit orbis, Canopum aũt vrbs ægypti, quaſi canobum a canobo auriga Menelai illic ſepulto.

Et circum pictis[a] vehitur sua rura Phasellis,
Quaq; pharetratæ vicinia Persidis vrget,
Et viridem Aegyptum nigra[b] fœcundat arena
Et diuersa ruens septem discurrit in ora,
Vsq; coloratis amnis deuexus ab Indis.
Omnis in hac[c] certam regio iacit arte salutem.
Exiguus primum atq; ipsos contractus ad vsus
Eligitur locus. hunc angustiq;[d] Imbrice tecti
Parietibusq; premunt arctis. & quattuor addunt
Quattuor a ventis obliqua[e] luce fenestras.
Tum vitulus bima[f] curuans iam Cornua fronte
Quæritur, huic geminæ Nares, & spiritus oris
Multa[g] reluctanti obstruitur, plagisq; perẽpto
Tunsa per integram soluuntur[h] viscera pellem.
Sic positum in clauso linquunt, & ramea[i] costis
Subijciũt fragmẽta, Thymũ, Casiasq;[k] recentes.
Hoc geritur Zephyris primũ ipellẽtibus vndas
Ante nouis rubeant q̃ prata coloribus, ante
Garrula q̃ Tignis nidum suspendat Hirundo.
Interea teneris[l] tepefactus in ossibus[l] humor
Aestuat, & visenda modis[m] animalia miris
Trunca[n] pedum primo, mox & stridẽtia Pinnis[o]
Miscẽtur, tenuemq; magis, magis Aera carpũt,
Donec, vt æstiuis effusus nubibus Imber,
Erupere, aut vt neruo pulsante sagittæ,
Prima leues ineunt siquando prœlia Parthi.

SER. a ſ PICTIS phasellis, breuib⁹ naniculis quibus vtuntur quũ stagnauerit Nilus. b ſ Nigra fœcundat arena, nouum .n. semper limũ trahit qui efficit fœcunditatem. Vñ & Nilus dictus est, quasi νέαν ἰλὺν trahens .i. nouum limum. Nã antea Nilus latine Melo dicebat. c ſ In hac certã iacit salutem, ponit apũ reparãdarũ salutem. Cice. Iacta sũt fundamenta defensionis meæ. Ipsos ꝯtractus ad vsus eligitur ad sustinendum tm̃, & coarctãdũ bouis cadauer. d ſ Angustiq; imbrice tecti. Ibricẽ qdam volunt tectum, quidã canalem q̃ repellitur pluuia imbrex, tñ dicit ꝙ imbres arceat, is & hic ibrex lectum sit, melius tamẽ ꝫ plautũ hæc imbrex dicimus. Nanq̃ ait Pregisti imbrices aneas duz te dignam sectaris simiã. e ſ Obliqua luce fenestras, quæ ex obliquo lumẽ infundũt, vt in horreis cernim⁹. f ſ Bima frõte, ætatis biennij, bimus nanq; trimusq; biennia, triẽnisq; dĩ. g ſ Multa reluctãti, ꝓ multũ, nomẽ ꝓ aduerbio. h ſ Soluunt viscera, liq̃scũt, & putrescũt i ſ Ramea fragmenta, de ramis fracta. i. ramorum fragmina. dicimus aũt & hic ramus & hoc ramale. Per⁹. Vt ramale vet⁹. k ſ Casiasq; recentes, statim carptas. l ſ Teneris tepefactus in ossibus humor, vtpote bimi vituli, in quo plurimũ feruentis est sanguinis. m ſ Modis visenda aĩalia miris, & quod ex cadauere nascuntur aĩalia, & qđ apes ex vermibus procreantur. n ſ Trunca pedum primo. i. sine pedibus ꝑmo, & bene addidit primo. Nam postea tam pennas q̃ pedes accipiunt. o ſ Pinnis miscentur, inter se pennarum leuitate conueniunt.

ANTO. phasell⁹ ¶ PHASELLIS naui. Noni. autem ait, ꝙ phasellus propriẽ est nauigium campanũ. Strabo li. xvij. scri. ꝙ a septem nili ostijs partes quædam obruptæ, & in totam insulã diuisæ, multos riuulos, insulasq; fecerunt, vt tota insula sit nauigabilis fossis in fossas diuisis, tãta facilitate nauigãtis, vt nonnullæ testaceas scaphas habeant. Illa autem insula delta nõlatur quam maf, duoq; Nili fluenta efficiunt, Delta uo dicitur propter figuræ similitudinem, quam habet triãgulam. ſ Pharetratæ, ꝑsidis, post Carmaniam Persia est, Carmania autẽ ab Idi ostio vitima. Venantur ipsæ pila, & sagittas ab equis mittẽtes, & funda vtẽtes, Strabo lib. xv. ſ Viridem ægy. propter sata, & vineta, & gramina ob Nili fœcunditatem, hic ait nigra arena idest nigro limo, & lib. ij. ge. diximus, optimã esse nigram terrã. ſ Coloratis indis, id est nigris, Nilus autem originẽ, vt Iuba Rex potuit exquirere in monte inferioris mauritaniæ, non procul oceano hẽt, auctor pli. li. quinto, capi. decimo. ſ Deuexus, declinatus, pronus demissus. ſ Imbrice, imbrices tegulæ dicuntur, qđ imbres capiant. ſ Zephyris, ij flare incipiunt. vij. idus Febru. primo scilicet die Veris vti latius libro primo Georgicorum. ſ Irundo, de hac Ouid. in fine libri secũdi Fasto. ait, Fallimur an veris prænũcia venit irundo, & philosophus li. j. ethi. ait, ꝙ ver nec vna facit irundo nec vn⁹ dies. Col. vo li. xij. c. ij. sic ait, Decimo cal. Martij Leo desinit occidere, venti septẽtrionales q vocantur ornithiæ per dies. xxx. esse solent, tum & irundo aduenit.

CHRI. ¶ VIRIDEM, propter abundantiam, & copiam frugum.

Quis Deus hãc Musæ quis nobis extudit[a] artẽ?
Vnde noua[c] ingressus[b] hoĩuz experiẽtia cepit
Pastor[d] Aristæus[e] fugiens Peneia Tempe[e]
Amissis (vt fama est) Apibus, morboq; , fameq;
Tristis ad extremi[f] sacrum caput astitit amnis
Multa quærens, atq; hac affatus voce parentẽ.
Mater[g] Cyrene mater quæ gurgitis[h] huius
Ima tenes, quid me præclara stirpe Deorum
(Si mõ quẽ perhibes pater est Tymbræus[o] Apollo)
Inuisum fatis genuisti? aut quo tibi nostri
Pulsus amor? quid me[i] Coelũ sperare[j] iubebas?
En etiam hunc ipsuz vitæ[k] mortalis honorem:
Quẽ mihi vix frugũ & pecudũ custodia[l] solers
Omnia tentanti extuderat, te matre[m] relinquo.
Quin age & ipsa manu fœlices[n] erue siluas:

SER. a EXTVDIT, studiose repperit. b Ingressus, exordia, nam est accusatiuus pluralis. c Noua experientia, nullo docete arte per vsum reperta. d Pastor Aristæus, Aristæus filius fuit Apollinis & Cyrenes filiæ penei fluminis Thessaliæ, qui quum Eurydicen nympham vxorem Orphei viciare voluisset, & illa fugiens a serpente fuisset occisa nympharum iracundia cunctis animalibus perditis funditus & cunctis apibus, matris implorauit auxilium. e Tẽpe. sunt in Thessalia amœnissima. f Extremi amnis, summi, vñ nascit, & sic dicimus pro supreme pater. g Mater cyrene mater, inuidiosum est noĩe parentes vocare. vnde est paulo post, Et te crudelem noĩe dicit, sic in .xij. in desperatione ait, R. oitq; implorans noĩne Turnũ. h Gurgitis huius. i. penei fluminis. i Quid me inuisum fatis genuisti, natus ex dijs, inuisus est fatis. sic in primo æneidos, Nos tua ꝓgenies Cœli qbus annuis arcẽ. Itẽ Quis te nate dea ꝑ tanta pericula casus insequitur? k Vitæ mortalis honorẽ, bene honorem ait, qa arare bene, alalia pascere apes etiã habere honor erat. Nam ingenti honore fuit rusticitas. alibi, Non vllus aratro dignus honos. l Custodia solers, diligẽs, & perita industria. m Te. m. r. ac si diceret, sub ea pdo vsuz laboris sub qua augere debuerã. n Fœlices siluas. fertiles.

PRO. Pastor Aristæus fugiẽs peneia tẽpe. Peneos ẽ Thessaliæ flumẽ, q in pindo monte eius dẽ terræ orit. Tẽpe aũt sunt loca frigida, opaca frõdosa, copiosa fontibus vel fluminibus, hoc cõe olum eiusmodi locoꝝ est. & iccirco additũ peneia tẽpe, qa poterãt & alia itelligi dr quidẽ & in eis locis ꝓcipue vbi peneos oritur. vt in. i. meta. Ouid. refert dicẽs, Est nemus æmoniæ ꝓrupta qd vndiq; claudit silua. vocãt tempe, p q peneus ab imo effusus pindo spumosis voluit vndis insula Carpatho deã. quæ existimatur obiecta peneo.

ANTO. EXTVDIT, inuenit. Aristæus, latissime de hoc circa principium primi lib. geor. Ingressus, initia. Peneia tẽpe videto li. ij. Geor. Extremi, summi. Amnis, penei qui fluuius est in Thessalia in pindo monte ortũ habens, Tymbreus apol. Tymbra campus erat antiquo illio ꝓximus & Tymbreus qui ꝑ eũ fluit in scamandrũ emittens ab Apollinis Thymbrei téplũ quinquaginta stadijs distabat, scribit Stra. li. xiij. Solers, dr solers i ol re prudens vt scribit Fest. Omnia tentanti, de ijs late diximus lib. i. geor. ibi & cũ tõ nemoꝝ &c. Extuderat, parauerat.

CHRI. QVIS deus, Captat attẽtionem ostendens magnitudinem rei cũ sine musarũ fauore exprimi nõ posse. Tymbræus, tymbra, vt ait Diosco. herba est q nascit locis saxosis & asperis, folia habet similia thymo, sed molliora & maiora & stiptica & viridia habet spicam plenam floribus, quoruz color tendit ad citrinitatem & viriditatem, eadẽ herba dicitur satorea a satyris, qui luxuriosi, salacesq; sunt, quoniã eos q illa vtunt in Venerem pronos reddat, hinc dicit Apollo Tymbreus. Est aũt oratio pathetica, & ab animo perturbato proficiscens, vnde habet principium vix ab iurgio abstinens, & querelis refertum. Quid me. c. s. i. nam iniuria summa est, vt cui cœlum promittatur, is idẽ humanum honorẽ tueri non possit, & eum quidẽ honorem quẽ ipse summa cũ industria & labore arando, pascẽdoq; sibi acquisierit. Est. n. locus ꝓter spẽ, vnde summum citatur pathos, qui iubente matre cœlum speraret, is ab humano honore deciderit, q eo etiam infœlicius accidit, quia deceptus esse videt a matre, in qua si spẽ oẽm reposuerat iure reprehendi nõ poterat, & ita deceptus vt dum maiora pmittat, ea q suo sudore pepererat, eripiatur. Omnia. t. in quo & corporis extremus labor, & vt aiunt summa industria appareat. Te. m. ex duobus verbis duplex resultat argumẽtatio. Te. s. dea, ex quo ostendit quid possit mater & hic dolet ꝑ officiũ maternuz deserat. Quin. a. cõcessio est color rhetoricus, qd fit cum id concedimus quod fieri nullo pacto vellemus quo tempore semper aliquid addimus, quo a faciendo deterreamur,

Solers

Tymbre

vt I sequere italiā ventis pete regna p vndas. Nā deterret ipsum ab agēdo quod cōcedit ppositō metu tēpestatis, Sic hic pposita calamitate in filiū quam nō est verisimile, vt mater vllo pacto euenire cupiat. ¶ Eruit. s. vt alius in pceps ex pturbatione ferebat, ita & q̄ alum exprimit oratio pcipitē, necesse est hic abrupta & occisa & magna ex pte sine copulis fluctuat.

Ferᵃ stabulis inimicū ignez, atq̧ iterficeᵇ messes,
Vre sata, & validam in vites molire bipennem
Tantaᶜ meæ si te cœperunt tedia laudis.
At materᵈ sonituz Thalamo sub fluminis alti
Sensit, eam circum Milesiaᵉ vellera Nymphæ
Carpebant Hyali saturoᶠ fucata colore
Drymoq̧ᵍ, Xantoq̧, Ligeaq̧: Phyllodoceq̧
Cæsariem effusæ nitidam per candida colla
Nesæq̧, Spioq̧, Thaliaq̧, Cymodoceq̧
Cydipe, & flaua lycoriasᶦ altera virgo,
Altera tum primos Lucinæ experta labores,
Clioq̧ & Beroe soror oceanitides ambæ,
Ambæ auroʰ, pictis incinctæ pellibus ambæ.
Atq̧ Ephyre, atq̧ Opis, atq̧ Asia Deiopeia,
Et tandem positis velox Arethusa sagittis

SER. a ¶ FER, infer. b ¶ Interfice messes, sm Pythagoram, q animam habere dicit cuncta crescentia. Vñ & alibi, Aret ager vitio moriens. c ¶ Tanta meæ si te cœperūt tedia laudis, Tedium est angor mentis & animi, non corporis valitudo. d ¶ At mater sonitus, cur nō etiaz vocem audiuit? scilicet quia in ima fluminis parte erat lanificijs occupata. e ¶ Milesia vellera, pciosa. Cicero, Nā quid a milesiis lanæ publicæ abstulerit? f ¶ Hyali saturo, fucata colore, Hyali, p hyalino colore. Vitreo, viridi nymphis apto. Saturo autē largo abundanti, aut certe tarentino ab oppido satureo. Iuxta tarētū.n. sunt baphia, in quibus tingitur lana. g ¶ Drymoq̧ Xanthoq̧, hæ sunt, vt multi volūt, de quibus ait Iuno, Sunt mihi bis septem præstāti corpe nymphæ. Sed magis poetice conficta nomina accipiamus. Sane mira varietate hic vsus est, nam ne continuatio nominum posset creare fastidium, in alijs habitus, I alijs cōmemorat virginitatem, in alijs pulchritudinem. h ¶ Auro ambæ pictis incinctæ pellibus ambæ, idest nebridas habentes, Sed hic venatricus est habitus, quē ideo nymphis dat, quia multas ex eis legimus ex venatricibus factas, vt Et tandem positis velox arethusa sagittis. Notanda autem est figura honestissima facta ex repetitione sermonis, vt Oceanitides ambæ, Ambæ auro pictis incinctæ pellibus ambæ.

ANTO. CMILESIA vellera, de ijs vide to lib. iij. geor. ¶ Carpebant, diuellebant nebant, vnde ait inferius. Duz fusis mollia pensa deuoluunt. ¶ Hyali. i. vitri, cuius color cum aque conuenit, hyalos vitrū dicitur, hyalinon vitreus, hyalurgos vitriarius, hyalurgion officina vitriaria ¶ Fucata, depicta, tincta, colorata, phycos enim color dicitur. ¶ Drymoq̧ figura est hoc versu Polysyndeton, idest multipliciter coniunctum, huic contraria

Hyales.

est Dyaliton vel asyndeton, idest sine coniunctionibus. ¶ Nesæq̧, spioq̧, thaliaq̧, cymodoceq̧, hoc modo legendum est carmē. Eustachius enim exponit Spio a spæon. i. speluncis dictam propter maris cauernas, & q graeca scriptura est speio cum ei diphthongo, quæ in i longā vertitur, est idē carmē in fine libri quinti æneidos legitur etiam nisæ. ¶ Cymodocea, ea dicta ē q vndas maris cum ventoq̧ spiritu quiescere faciat. ¶ Lucinæ labores. i. partus, de Lucina latius lib. iij. geor. ¶ Oceanitides ambæ. i. oceani filiæ, nec legendum est oceanides, q oceanus asi penultimam, & penultimam corripit, variabit autem singulariter oceanitis oceanitidis. ¶ Ambæ, epanalepsis est. i. repetitio, quæ quidez multū venustatis habet, & grauitatis. ¶ Pellibus, nebridibus. s. i. damarū, & hinnulorū, Nebros. n. hinnulus dr. ¶ Positis sagittis, fuerat. n. virgo venatrix Dianæ comes, de qua late Oui. li. v. met. ¶ Velox, retulit id ad fugā ipsius fugit. n. alpheum.

CHRIS. CMILESIA, miletū vrbem Neleus cōdidit Strab. teste nobilitata olim est pulchritudine lanæ ioniæ caput est ppe quā Meādes flu. in mare decurrit, Columella ait, oues generis eximij, calabras, apulasq̧, & milesias nostri existimabant. ¶ Hyali, optimū nomē nimphæ fluuitialis ὕαλος n. vitrum est. ¶ Drymo, a robore, Xantho a flauo colore, Ligea a sono philodoce ab amico hospicio, cydipe decus equestre, lycorias dulcedo mōtis. Possetq̧, & in reliquis interpretatio dari, sed nō est necesse, Mira aūt narratio harū nymphaꝝ propter mirā distinctionē ac varietatem q̄ mihi causa est. Modo enim distinguit epithetis, modo coniūctim enarrat, alias a forma, alias ab ætate, alias a vita & moribus, alias ab ambitu & laudat, vt tot nomina quæ sine fastidio proferri posse non videbantur summa cum audientium voluptate recenseat.

CVRAM

IAN.

a ¶ CVRAM inané, diffinitio est amoris. b ¶ Vulcani Martisq́, fm Donatum hic est distinguendũ, & sic inferendum, vt dolos ad Vulcanum, furta dulcia, idest adulteriũ referamus ad Martē. Scimus enim q Sole indicā te Mars cũ Venere per artem Vulcani est religat⁹ catenis. c ¶ A q Chao, & a chao narrabat crebros amores deorũ. d ¶ Summa flauum caput extulit vnda, Mire per trāsitum veritatem tetigit. Nanq Arethusæ fons dulcis aquæ fluenta inter medios fert fluctus. e ¶ Cyrene soror, ppter similitudinem potestatis ait soror, Nam Cyrene thessaliæ, Arethusa vo dea est elidis. f ¶ Tua maxima cura, quē tu plurimũ diligis. g ¶ Penei genitoris, aut tui genitoris, aut honoris est, vt Tybri pater. h ¶ Noua formidine, magna, vt pollio & ipse facit noua carmina. i ¶ Fas illi limina diuom Tangere, vtroq. n. parēte deo natus erat. k ¶ Speluncisq lacus clausos lucosq sonāteis, mirans per omnia subaudiamus, Lacus aūt dicit fontiũ & fluuiorum receptacula. Hæc autem non sunt per poeticā licentiā dicta, sed ex ægiptijs tracta sunt sacris Nam certis diebus Nilides pueri de sacris parentibus nati, & sacerdotib⁹ nymphis dabantur, qui cũm adoleuissent redditi narrabāt lucos esse sub terris, & īmensam aquā omnia continentem, Ex qua cuncta pcreantur. Vnde est illud secundum Thaleta, Oceanumq patrem rer. l ¶ Phasinq, fluuius colchidis. m ¶ Lycum, fluuius,

Inter quas curam[a] Clymene narrabat inanem
Vulcani[b], Martisq; dolos, & dulcia furta,
Aq;[c] Chao densos Diuum numerabat amores,
Carmine quo captæ dum fusis mollia pensa
Deuoluūt, iterum maternas impulit aures
Luctus Aristæi, vitreisq; sedilibus omnes
Obstupuere, sed ante alias Arethusa sorores
Prospiciens summa flauum[d] caput extulit vnda,
Et procul, o gemitu nō frustra exterrita tanto
Cyrene[e] soror, ipse tibi tua maxima cura[f]
Tristis Aristæus Penei[g] genitoris ad vndam
Stat lachrymās: & te crudelem nomine dicit.
Huic percussa noua[h] mentē formidine mater
Duc age duc ad nos fas illi[i] limina Diuum
Tangere ait, simul alta iubet discedere late
Flumina, qua iuuenis gressus inferret. at illum
Curuata in montis faciem circūstetit vnda,
Accepitq; sinu vasto, misitq; sub amnem.
Iamq; domū mirans genitricis, et humida regna
Speluncisq;[k] Lacus clausos, lucosq; sonanteis
Ibat, & ingenti motu stupefactus aquarum
Omnia sub magna labentia flumina terra
Spectatabat diuersa locis, Phasinq;[l], Lycumq;[m]

tus fuit dijs cūctis inde aspicientibus, vt lib. iiij. met. Oui. edocet. ¶ A q chao, desta mundi initio, & elementoꝝ segregatione, naq vt Festus ait, Chaos appellauit. Hes. confusam quōdam ab initio vnitatem, hiantem, patentemq́ ī profundum. ¶ Vitreis, vitreo colore, qui aquæ similis est. ¶ Phasinq. Phasis Asiæ fluuius. c. ac xx. pōtibus pertransit, q ppter flexiones asper ac violentus in colchidē descē, auctus demum exijt in pontũ, secus cum vrbe iacet eiusdem nois, & lac⁹ nō pcul ipsa vrbe Colchorꝝ emporiũ, quod ex alia pte amnis percingitur, ex alia lacu, ex alia mari Strabo lib. xi. Dionysi. Phasin oriri ex monte armēo, labiq ex altissimis collibus Caucasi cui monti Colchi adhærēt, inde in Euxinum deflecti. ¶ Lycũq, Lycus fluuius postea Rhyndacus dictus est, oritur in stagno artinia iuxta miletopolis, recipit magestō plerosq alios, Asiam, Bithyniāq determinans, Pli. lib. v. ca. xxxij. Mela scribit in Anthiochia Syriæ parte lycum amnem esse.

Chaos

Phasis

Lycus Rhyndac.

ANTO. CVRAM, vulcani inanē, frustra enim curiosus erat in venerē, illa nāq cũ Marte sæpissime pcurrebat. Pōt ēt itelligi inanē curā amorē ipsius. ¶ Martis dolos. i. quos Mars a Vulcano recepit. æreis. n. cathenis retib⁹, & laqueis ab illo cũ Venerē eodē lecto circũdatus

CHRI. ¶ FAS ILLI, quia ex deo natus sit. ¶ Simul alta, ex phantasia poetica ea fingit quæ rem faciūt verisimilē. ¶ Phasi, ingens fluuius Colchiam regionem illabens, oritur ex Armenia glaucum & hyppũ recipit, illi adiacet vrbs eiusdem nois cũ per sarapanorum angustias fluit, ita flexuosus est. vt. c. xx. pōtibus transeat, Habet prope se Leucothoæ templũ a Phryxo conditũ, in quo aureũ vellus dedicauit, nascit in eo virga quam leucophilon dicunt, cuius hæc est vis, vt thalamis illata matrimonia pudica conseruet, ¶ Lycũ, flu. ppe est Cizicũ, alio noie Rhyndac⁹ nolatus est, & alius lycus, q a summo monte Celenæ vrbis defluit, sed donec intra mœnia labit nō lycus, sed marsia dicitur.

Phasis

SER. a ENIPEVS, thessaliæ fluuius. b Pi tyberinus, Tyberis & Anio italiæ sunt fluuij. Saxosus sonās, & saxosum legendū est nō saxosus, ne sint duo epitheta, qđ apđ latinos vitiosum ē. d Hypanis, & pōti fluui', e Mysusqʒ caycus q permysiam labitur. f Eridanus, fluuius Italiæ qui & padus vocat. Purpureū āt nigrū ex altitudīe accipimus. Nā padus nō in rubeū mare, se iuxta rauēnā in adriaticum cadit, & purpureus græcum est epitheton, mare rubrū ēt dixit Homer. ... Vñ apparet Victorinū hoc loco errasse, qui purpureū mare rubrū esse dixit, qđ est iuxta indiā. g Nati fletus cognouit inanes, bene inanes fletus, his.n. mouebantur rebus quarū erat facilis reparatio. h Dant ordine fontes, rite s. cū dō ordinem epulaȝ. i Mātilia, qbus manus terguntur. Cæterū Plau. huius singulare mantellum posuit in captiuis, nec his sycophantijs, nec fucis vllū mantellum obijcias. Lucil. autem mantella dicit, mappas mātellia merunqʒ, quæ græci μανδυα vocant. k Plena reponunt pocula, iterant sæpe offerunt. l Panchæis ignibus, ture arabicis odoribus. m Adolescunt aræ, pro incenduntur ... ponit, & adolescūt hic vim hȝ frequētationis, & pāchæis adolescūt. i. pāchæis odoribus incendunt aræ.

Et caput vnde altus primū se erupit Enipeus[a]
Vnde Pater[b] Tyberinus, et vnde Aniena fluēta
Saxosumqʒ[c] sonans Hypanis[d] Misusqʒ[e] Caycus
Et gemina auratus Taurino Cornua vultu
Eridanus[f], quo non alius per pinguia culta
In mare purpureū violentior influit amnis.
Postq̄ est in Thalami pendentia Pumice tecta
Peruentum[e] nati fletus[g] cognouit inanes
Cyrene, manibus liquidos dant ordine[h] fontes
Germanæ, tonsisqʒ ferunt Mantilia[i] villis,
Pars epulis onerant mēsas, plena[k] reponunt
Pocula, Panchæis[l] adolescunt[m] ignibus aræ.

PRO. TAVrino cornua vultu, Eridanus siue padus. Et iō Taurino vultu, qđ eius sonus, vt tauri mugitus, & ripæ flexuosæ sūt vt cornu.

ANTO. ENIpeus, est'is Thessaliæ flu. q in api dānū elabit, Apidānus ꝯo in peneū. Stra. li. ix. edocuit altus aūt Enipeū poeta ait, q ex Othry mōte defluit, vti ait. Tyberinus, tyberis antea tybris appellatus, & prius albula e media fere longitudīne apēnini profluit, tenuis primo inde & xl. fluuijs auctus pcipuus autē nare & aniene q & ipse nauigabilis in Tyrrhenū dilabit æquor. Pli. li. iij. Aniena fluēta, anio ex alba decurrens pter latinā Marsorū vrbē, & ppinquū illi campū Tyberim postea intrat, stra. li. v. descēdit aūt per Tybur. Hypanis, & megaros aurū vehunt ditissima olim flumina. ea. n. a mōte Hemodo primū exorta in oceanū tandē dilabunt. Soli, quoq de india feri. Hypaniā nobilissimū flumen q Alexādri magni iter terminauit, scuti aræ in ripa eius positæ pbāt. Mysusqʒ caycus, supra partē Troadis in mediteraneo est q̄ vocat Teutrania, quā Misi antiquit tenuere ibi Caycus amnis orit, Pli. lib. v. Eridanus, padus nulli amnī um claritate inferior a græcis dr. Eridanus, vt scri. Pli. lib. iij. & teste Mela ab imis radicibus Vesuli montis exortus paruis se primū fontib' colligit mox ita auget aliis amnibus, vt se per septē ostia effundat, vnum de ijs magnum padum appellāt, Ide tā citus psilit, vt discussis fluctib' diuqualē emittit vndā agat, suūqʒ etiam in mari alueuȝ seruet, donec eum ex aduerso littore istriæ eodē īpetu profluens ister amnis accipiat. Auratus cornua, geminas ripas intelligit q̄ cū tortæ sint fluuiorū cornua appellātur, auratus aūt dicit poeta, qm̄ vt Plin. refert padus amnis est italiæ ditissimus, & camporū vbertate fœcūdat, vel potius auratus ait, qm̄ īter sidera relatus fert, habetqʒ stellas. xiij. vt scribit Iginus. Taurino vultu, id ait, qm̄ Eridāi sonus, vt tauri mugitus sit, & ripæ flexuosæ, vt cornua, probus. Purpureū ma. padus vt Pli. scribit in mare adriaticū sfluit, in qđ triginta flumīa defert, purpureū aūt cæruleū intelligimus, vnde paulo superius poeta dixit, violæ sublucet purpura nigræ, qđ ibi latius apertum est. Aristo. aūt particula. xvi. pblematū scribit, pflante aquilone mare pspectius atqʒ transfucidius fieri q̄ austro. particula ꝯo. xvj. scribit, austro spīrāte cæruleum mare fieri, demum purpureus color niger est, rubore quodā admixto, De purpureis aūt coloribus qūo varij sunt scdm solis temperiē in diuersis locis videto latissime Victruuius in penultimo & vltimo ca. li. vij. Pumice, saxo vndis coroso. Pāchæis, ignibus. i. turreis, tus. n. in panchaia nascit. Vinli ij. geor. Totaqʒ turiferis panchaia pinguis arenis, & supius eodē libro dixerat, Solis est turea ūga, sabæis, p quod intelligit panchaiā in sabæa regione esse, probus ꝯo pdicis regiones scribit, esse ab rege panchæo dictas. Adolescūt, augent, honorant, incendontur.

CHR. HYPANIS, flu. est, q ex luco scytharū palude oritur,

Enipeus
Tyberis
Anio
pāchiaæ
OTHA

... ditur, fluit dulcis donec admisceatur fonti qui Exampeus dicit, cuius aquæ adeo amaræ sunt, vt deinceps totus fluuius amarus reddatur, de hoc scribit Aristo. in libro de animalib⁹ & ipsum apud cimmerium bosphorum, atq; deferre, veluti folliculos acinis maiores e qbus quadrupedes volucres erumpunt, viuuntq; post meridianum tempus, & volant, sole descendente macrescunt, & languent, occidente vero moriuntur, hinc ephemeri dicuntur.

Et mater, cape Mæonii[a] Carchesia[b] Bacchi
Oceano[c] libemus ait: simul ipsa precatur
Oceanumq;[d] patrē rerū, Nymphasq; sorores.
Centū[e] quæ siluas, centū quæ flumina seruant.
Ter liquido[f] ardentē perfudit nectare Vestam.
Ter flāma ad summum tecti subiecta reluxit.
Omine quo firmans animum sic incipit ipsa
Est in[g] Carpathio Neptuni gurgite Vates

SERV. a Mæonii Bacchi, lydi vini. b Carchesia, sūt poculorū sunt genera; Cæterum nymphis libari pontifices negant, sane mox ita euidenter apparuit, cū ait, Ter liquido ardentem perfudit nectare vestam. c Oceano libemus ait, quasi nympha Oceano sacrificat. d Oceanumq; patrem rerum, quod ex eo omnia gignātur, & originem ducunt secūdum Thaleta, vt supra diximus. e Centum quæ siluas, aut ducentas nymphas asserit, aut finitus est numerus pro infinito.

f Ter liquido ardentem perfudit nectare vestam, idest in ignem vinum purissimum fudit, post quod quia magis flamma conualuit bonum omen ostendit. g Est in carpathio Neptuni gurgite vates cæruleus Proteus, Carpathos insula est contra ægyptum: a qua vicinum pelagus carpathium appellatum est. hic aliquando regnauit proteus relicta Pallene ciuitate Thessaliæ, ad quam tamen reuersus est postea, quod ostēdit hoc loco dicens, Patriamq; reuisit pallenen, hoc ideo dicit, quia proteus anteq; in ægyptum commigraret, Thraciæ fuit incola, vbi habuit vxorem, ex qua filios Thelegonum & polygonum, qui cum aduenas secum luctari adigerent, & excruciaret ad postremum ab Herculevicti & interempti patris animum perculerunt, quapropter tedio præsentium rerū solum vertere coactus Ægyptum petiit.

FRO. MÆONIVM, Liberum patrem dicit, quia Lydia mæonia vocatur.

ANTO. Carchesium. CARCHESIA, est Charchesium poculum græcis tantum modo, notum procerum, & circa mediam partem compressum, ansatum mediocriter ansis a summo ad infimum pertingentibus, Macrobius libro quinto.

Mæonii bacchi, vini lydii, De lydia autem dictum est paulo superius. Oceanumq; patrem rerum, Diodorus libro primo ait. quod humiditatem oceanum prisci vocitarunt, & græcorum nonnulli oceanum generatorem deorum, & matrem Tethym, prius etiam dixerant, quod in humidis calore adhibito fit generatio. Nectare, optimo vino, de nectare vero latius superius e. Ardentem vestam, ignem ipsum vnde ait Ouidius libr. quinto fastorum, Nec tu aliud vestam quam viuam intellige flammam. Cicero autem in libro de natura deorum scribit, vestæ nomen a græcis esse. Ea enim quæ ab illis. Hestia dicitur, vis autem eius ad aras, & focos pertinet, itaq; in ea dea quod est rerum custos intimarum omnis, & precatio, & sacrificatio extrema est. Dixerat autem paulo superius in omnibus rebus vim habere maximam; prima & extrema, & quod principem in sacrificando Ianum esse voluerunt, quod ab eundo nomen est dictum, de Vesta etiam plura diximus in fine libri primi Georgicorum.

carpath⁹ Carpathio gurgite, est Carpathus insula excelsa. cc. stadi. habens. fultaq; vrbibus. iiii. pollens, & nomen celebre consecuta est, a qua pelago quoq; nomen est inditum. Strabo scribit libro vndecimo de sporadibus, & plinius libro quinto capitulo trigesimosecundo scribit, vnam esse de insulis Rhodiorum. idem Strabo libro tertio ait, Carpathium mare esse vsq; ad rhodum Cretamq; ac Cyprum.

CHRI. OCEANVMq; patrem rerum, secundum Thaletem milesium qui aquam principium rerum posuit, hic fuit primus qui apud græcos hæc inquireret Hesiodo vero poeta terram, Anaximander Thalis auditor, & Anaximanes Anaximandri discipulus, aeris substantiam infinitam ponunt. Dioge. apolloniata infinitum aerem ponit, Anaxago. quatuor elemēta cū suis qualitates, quam materiem primam appellat. Archelaus huius discipulus duas ponit generationis causas, calidum quod agat, & frigidum quod tanq; materia patiatur. parmenides, Xenophanis, & Anaximandri discipulus, ac pythagoreorum studiosus duo ponit elementa, ignem vt artificem, & terrā vt materiem. Leucippus Democritus & Epicurus, materiam volunt esse atomos infinitas quæ per infinitum volitent. Empe. protagoræ auditor quattuor ponit elementa, ex quibus amicitia & discordia mo...

mente cōstet ola, & in hæc resoluta referri. Heracle. ephesius ignem esse volt cuius tum cō pressione, tum eliquatione ola constent, & fluminis instar cuncta diffluere. Trimegi. Pytha. Plato. & Aristo. mundi materiam ponunt, non quatuor elemēta, sed aliud inuisibile & isensibile, q̄ oibus quæ videntur subiectum sit, & olum formaȝ̄ receptaculū sui nā informet, sed oēs ab alio recipiens. ¶ Carpathio. Carpathium mare a carpatho insula hæc excelsa est, & circuitum. cc. stadiorum habet. Fuitq̄ vrbibus quatuor pollens, & nomen celebre consecuta est, a qua pelago nomen est inditum, Distat ab Alexandria stadia mille.

SERV. a ¶ CÆRVLEus proteus, mari/ nus. b ¶ Magnū q piscib' æquor & iuncto curru metit. equi enī marini pma p/ te eq sūt postre ma resoluūtur in pisces. c ¶ Quæ sint, quæ fuerint, q̄ mox ventura trahantur, vt Home. ος ᾔδη τά τ' ἐόντα τά τ' ἐσσόμενα πρό τ' ἐόντα. Ita Neptuno visum est, vbi deest rō sic loquit nā ita & .ij. dixit, Sic visuȝ superis, quū pmi sisset imeritā. d ¶ Turpes phocas, magnas, vt cui turpe caput. phocæ āt sīt marini boues

Cæruleus[a] Proteus, magnum[b] q piscibus æquor
Et iuncto bipedum curru metitur equorum.
Hic nunc Emathiæ portus, patriamq; reuisit
Pallenen. hunc & Nymphæ veneramur, & ipse
Grandæuus Nereus, nouit nanq; omnia Vates
Quæ[c] sint, quæ fuerint, q̄ mox ventura trahantur
Quippe ita Neptuno visuȝ est immania cuius
Armenta, & turpes[d] pascit sub gurgite Phocas.

Pli. Pennæ quæ pedum vice datæ sunt piscib' nullis supra q̄tuor quibusdā ternæ, qbusdā binæ aliquibus nullæ &c. ¶ Emathiæ port' de hac videto I fine lib. j. geor.

FRON. ¶ HIC nunc Emathiæ portus, patriamq; reuisit Pallenē, Emathia dicit macedōia ab emathione fratre Memnonis, vbi est vrbs pallene, sed Proteus in ægypto natus est. & pp̄ter crudelitatem Busyridis dr̄ pallenen petijsse, & ita redijsse in ægyptum.

ANTO. ¶ PROTEVS, Diodo. lib. ij. sic ait, defuncto rege post. v. genus, cū Ægyptus rege careret ex dignioribus qdam in regē assumptus est, quē ægyptij Cetea græci proteū appellant, q Iliaco tpe extitit, hūc artium peritū fuisse tradunt, & in varias se se formas vertere solitū, vt nunc alal qñq; arbor, aut ignis, aut qd aliud videretur, quæ eadem & sacerdotes de illo scribunt, hanc rerū cognitiones continuo ex astrologoȝ ac sacerdotū vsu rex est assecut'. consuetudo autē regibus tradita græcis cām hmōi transmutationis fingendi pbuit, Nam ægyptijs mos erat regib', aut leonis, aut tauri, aut draconis priorem partes in capite ferre insignia principatus, qñq; īo arborem aliquando ignem, qñq; redo lentia supra caput vnguenta, hæc tū ad decorem spectabant atq; ornatum, tū stupores ac superstitionē quā dam aspicientibus inijciebant, hæc ille teste Ho Hesi. in Theogonia oceani, & Tethyos filius fuit, fuitq; Vates maximus, De quo qdeȝ & Theocri. vti prote' phocas et deus existēs pauit. ¶ Bipedum equoȝ, marini equi prima parte equoȝ effigiem hñt postrema piscium, qua figura ēt in antiqs marmoribus cernunt, vt aiunt, Bipedū aūt ait, quā vt scribi

¶ Pallenen, Pallene Arcadiæ oppidū, teste Pli. hic ūo intelligit Maro de pallene vrbe Thraciæ quā hitauit. vt apū Lycophronē apparet Prote' añq; in ægyptū trāsiret, Dicta aūt est Pallene a pallene filia Sythonis, vt apud Eusta. habet. ¶ Nereus, oceani & Tethyos fili', teste Heśio. que olum antiqssimū dixit orpheus in argonautica. neros aūt aq̄ dr̄. ¶ Immania armē. hu/ moris cā, vt scri. Pli. li. ix. sūt in mari alalia maiora, ēt terrestribus, plurima aūt & maxia in Idico mari, ex qbus Balenæ q̄ternū ingerū pisces ducenū cubitoȝ. ¶ Phocas, vitulos marinos itelligit, q in terra pariunt pecudū more nūq; geminis plures educāt māmis foetū. ipsis in sono mugitus, vñ nomē vituli acceperunt, Nullū alal pmit graviorē sōno, pēnis qbus in mari vtunt humi quoq; vice pedum serpūt. vestiunt āt pilis vti pristis & balenæ. ¶ PROTEVS, deus marinus, oceani & Thetidis fili' fuit, & Vates, q ab Agamēnone vi coactus fm Hoñ. futura pdixit. Sunt q dicāt ex Pallene fuisse, & apud ægyptios regnasse, & ad eū post excidiū troianū tēpestate cōpulsum deuenisse Agamēnona, sȝ Herodo. scri. parim rapta Helena tēpestate in Ægyptū apū canopicū Nili ostiū diatū, & ab Otone hostij custode ad Proteū deductū esse, at ptēus cognita rapina Helenā, resq; suas illam Menelao restituēdā retinuit, ac triduo parim abire iussit Mene. deide expugnata troia, Helenaq; in ea vrbe nō inuenta in ægy. venit, atq; illā a Prot. recepit. ¶ Turpes phocas, phocæ vituli marini dñr, spirāt, vt balenæ & delphini ac i terra dormiūt, & pfundū accipiunt somnū, pſertim cū multa esca crapulent, nō squama, sed corio bubulo tegunt, parit in littore & lac præbet, teste Aristo. Quapropter ambiguum hoc alal esse. i. aquaticum & terrestre, idem philosophus asserit.

Pallenē

Nereus

Phocæ

CHRIS. Proteus

Phocæ

¶ EXPEDIAT

Hic tibi Nate prius vinclis capiendus, vt omnẽ
Expediat[a] morbi caussam, euentusq; secundet.
Nam sine[b] vi non vlla dabit præcepta, neq; illũ
Orando flectes. vim duram & vincula capto
Tende, doli[c] demũ circũ hæc frangent inanes.
Ipsa ego te, medios cum Sol[d] accenderit æstus,
Cũ sitiũt herbæ, & pecori iam gratior vmbra est,
In secreta[e] senis ducam, quo fessus ab vndis
Se recipit, facile vt somno aggrediare iacentem.
Verũ, vbi correptũ manibus, vinclisq; tenebis,
Tum variæ illudent species, atq; ora ferarum.
Fiet enim subito Sus horridus, atraq;[f] Tigris,
Squammosusq; Draco, & fulua ceruice Leæna,
Aut acrem flãmæ sonitũ dabit, atq; ita vinclis
Excidet, aut in aquas tenuis dilapsus abibit.
Sed quãto ille magis formas se vertet in omneis,
Tanto Nate[g] magis contende tenacia vincla,
Donec talis erit mutato corpore, qualem
Videris incepto tegeret cum lumina somno.
Hæc ait, & liquidũ[h] Ambrosiæ diffudit odorẽ,
Quo totum Nati corpus perduxit. at illi
Dulcis compositis spirauit crinibus aura.
Atq; habilis[i] mẽbris venit vigor. Est spec⁹[k] ingẽs
Exesi latere in montis: quo plurima vento
Cogitur, inq; sinus scindit sese vnda reductos
Deprensis[l] olim statio tutissima Nautis.
Intus se vasti Proteus tegit[m] obijce[n] saxi

a EXPEDIAT morbi causam euentusq; secundet, duo enim ista requiruntur in oraculis, causa mali & remedium. b Nã sine vi nulla dabit præcepta, ne eũ speraret posse precibus flecti. c Doli circum hæc demum frangentur inanes, circa vincula nouissime eius deceit doli, idest formarum varietates, cuius figmentũ physicas volunt esse rõnem, nãq; homo habet in se libidinẽ, stultitiam, ferocitatem, dolum, quæ dum inuicem in vno vigent, pars illa quæ vicina est diuinitati, idest prudentiæ non apparet, q̃ tunc potest suas vires tenere. Cũ fuerit illa religata, i. cũ quis caruerit omnibus vitijs. Vnde sacerdotem hunc dicit tunc posse vaticinari, & suscipe diuinitatem, cum religata in eo fuerit ignea cupiditas. Siluestris asperitas, lapsusq; animi, aquarum mobilitati similis medicos. d Cum sol accẽderit æstus, fere enim numina tunc vidẽtur. Lucanus, Medio cũ phœbus in axe est, Aut cœlum nox atra tenet, tũc ipse sacerdos Accessum, dominumq; timet deprendere luci. e In secreta senis ducã, fere omnes dij marini senes sunt, albẽt enim eorum capita spumis aquarum. f Atra tigris, idest sæua. g Tanto nate magis, alij legunt Tantũ nate magis. h Liquidum ambrosiæ diffundit odorem, video vnxit eũ, quo posset vidẽdi numinis capax esse. i Habilis vigor, vegetabilis. k Specus ingens, in singulari numero hoc specus, in plurali hi specus dicimus. l Deprensis, nautis, periclitantibus, verbum nauticum est, Cum tempestate occupanti, sic alibi, Argolico ut mari deprehensus. m Tegit, tegere consueuit, Nam tunc illic non erat. n Obijce, obiectione, & melius hic obex q̃ hæc obex dicimus.

ANTO. Ambrosia

AMBROSIAE, ambrosia species est artemisiæ simplici caule folijs minimis, flores copiosi erũpunt quum vua maturescit odore non iniucundo, Plini. libro vigesimo quinto. Ex hac autẽ dij pasti sunt crediti. Vnde ait Ouid. libro primo de ponto, Nectar & ambrosiam latices, epulasq; deorũ Det mihi formosa grata iuuenta manu, idem autẽ est ambrosios q̃ diuin⁹ & immortalis.
Perduxit, perunxit, affecit. Dulcis aura, idest ventus, sic enim Nonius quoq; hũc locum exponit. Vigor, fortitudo, firmitas. Deprensis, a tempestate oppressis. Olim, quãdoq;. Obijce, oppositiõe, obiectione, obijces pessuli seræ inquit Festus.

CHRI.

VINCLIS CAPIENDVS, nam ipsa veritas inter tot verisimilia nisi vi ipsius ingenij colligatur, teneri non potest. Doli manes, idest quos inaniter adhibebit, & renera omnis fraus, & deceptio res vana est, Nã omne quod est, bonum est, fraus autem nihil est, qđ autem se illum in secreta senis perducturam eo tempore pollicetur, quo sol meridiem facit non ab re, Nam verum in rebus nisi multa luce sapientiæ, ac doctrinæ discerni non potest. In secreta senis, Veritas enim a natura occultatur. Senis: Nam nihil vetustius veritate. Dicitur autem a matre, idest a ratione.

SER. ¶ AVERSVM lumine, paululum obliquum a lumine. Et sciendum Proteum temporalem suscipere diuinitatem, alioquin potuit etiam Aristæum cognoscere latitantem. b ¶ Iā rapidus, hic distinguendū propter duo epitheta. Sirius autem stella est in ore canis, per quam nimios æstus accipimus. c ¶ Sitientes Idos, populos subsolanos. d ¶ Caua flumina, alta. Lucanus, Deseruere cauo tentoria fixa lemano. e ¶ Vix defessa senes passus cōponere membra, auiditatem exprimit tenere cupiētis. Vnde cum contra matris præceptū cito in proteum impetum fecisse dicit, pro quod incontinentes hominum animos docet poeta. f ¶ Hominis ore, humana scilicet voce.

bet holusatri. nihil a ture differentem, vsus eius post annum stomacho saluberrimus, quidam eam nomine alio rosmarinum appellant, hæc illa. ¶ Ipse velut, ordo est, ipse cōsedit, scopulo medius numerumqꝫ recenset, cætero per parenthesin clauduntur. ¶ Olis, quādoqꝫ. ¶ Auditi, legitur & auditis. ¶ Acuunt, instigant. ¶ Recenset, retractat, recognoscit. ¶ Facultas, copia opportunitas. ¶ Manicis, vinculis, Nam quidē pro quoniam. CHOMINIS .i. verum inquirentis mater ratio est. Ratio n. & non appetitus optima dux est ad veri inquisitionem. Dormit autem senex in antro, quia ipsa veritas in obscuro latet. Sed cum ingenium nostrum ad inquirendū illud accedit, tunc concutitur omnis res, & ex ipsa inquisitione variæ formæ insurgūt animo nostro, quæ speciē veritatis præ se ferant, vt multa putemus vera esse ac bona, Nā oē verbū bonū, quæ falsa mala sunt, & tūc conuertit in feras Proteus, qa deludit ingeniū nostrū falsis imaginibus, putamus .n. verā esse voluptatē corporeā, quam in se fingit esse summū bonū, aut saturare irā, vnde nascit crudelitas quā exprimit in tigride. Aut fallimur pulchritudine rerū terrenarū, & credimus illas esse summum bonum, quas per draconem terrestre animal intelligit, nonnunquā reponimus fœlicitatem in ambitione ac supbia qđ exprimit leo, nam flāma ira esse. Verum quanto magis ille mutabitur in varias formas .i. quanto plures falsæ opiniões sese offerent, tanto acrius vrget vt verum deprendat. ¶ Nulla .s. n. s. postq̄ ita repertum est verū, vt nulla fallacia occultari q̄at, Proteus redit in formas humanam in qua sola inest ratio, qua verum discernitur, & dimittit formas ferinas, in quibus solus sensus est, in quo non est cognitio veri.

Rosmarinus

Hic iuuenē i latebris auersū[a] a lumiē Nympha
Collocat, ipsa procul nebulis obscura recessit.
Iam rapidus[b], torrens sitienteis [c]Sirius Indos
Ardebat Cœlo, & medium Sol igneus orbem
Hauserat, arebāt herbæ, & caua[d] flumina siccis
Faucibus ad limum radiꝫ tepefacta coquebat.
Cum Proteus consueta petens e fluctibus antra
Ibat, eum vasti circum gens humida Ponti
Exultans rorem late dispergit amarum.
Sternunt se somno diuerso in littore Phocæ.
Ipse, velut stabuli custos in montibus olim
Vesper, vbi e pastu vitulos ad tecta reducit,
Auditiqꝫ Lupos acuunt balatibus Agni,
Consedit scopulo medius: numerumqꝫ recēset.
Cuius Aristæo quoniā est oblata facultas,
Vix defessa[e] senem passus componere membra
Cum clamore ruit magno, manicisqꝫ iacentem
Occupat, ille suæ contra non immemor artis
Omnia transformat sese in miracula rerum
Ignemqꝫ, horribilemqꝫ ferā, fluuiumqꝫ liquētē.
Verum vbi nulla fugam reperit pellacia, victus
In sese redit, atqꝫ hominis[f] tandē ore locutus.

CHRY.

PRO. CQVVM Proteus consueta petens e fluctibus antra ibat. Proteus deus maris solitus se in omnia figuras conuertere.

ANTO. CRAPIDVS Sirius, Canis maior habet in lingua stellam vnam quæ canis appellatur, In capite autem alteram quam iste suo nomine statuisse extimatur, & Sirion appellasse propter flamine candorem, quod eiusmodi sit, vt præter cæteras lucere videatur. Scribit ita Iginus, Siriao autem, & luceo, & ferco significat. Inde Sirius stella quia autem de natura Martis est, homines nimio solis ardore fatigat. Plinius scribit libro decimo octauo capitulo quadragesimo secundo, Aues parram oriente Sirio ipso die non apparere, & donec occidat. ¶ Rapidus, suo enim ardore cuncta rapiendo desiccat. Hac etiam ratione superius diximus Rapidum solem appellari, quod hic locus apertissime indicat ita esse. ¶ Rorem marinum, scilicet qui amarus est. Plinius libro nono capitulo quadragesimonono, sic ait. Libanotis locis putridis & macris, ac roscidis seritur radicem ha-

CNAM Quis

Nam quis[a] te iuuenum, confidentissime nostras
Iussit adire domos? quid ue hinc petis inquit? at ille
Scis[b] Proteu, scis ipse, neqꝫ[c] est te fallere cuiqꝫ.
Sed tu desine velle. Deum[d] præcepta secuti
Venimus huc lapsis quæsitum oracula rebus.
Tantum effatus. ad hæc Vates vi deniqꝫ multa
Ardenteis oculos intorsit lumine glauco,
Et grauiter[e] frendens, sic fatis ora resoluit.
Non te[f] nullius exercent numinis iræ,
Magna luis[g] cōmissa. tibi has[h] miserabilis Orpheus
Haudquaqꝫ[i] ob meritū poenas (ni fata resistant.)
Suscitat. et rapta grauiter pro coniuge sæuit.
Illa quidem dū te fugeret per flumina præceps,
Immanē ante pedes Hydrum moritura[k] puella
Seruantem[l] ripas alta non vidit in herba.
At chorus[m] æqualis Dryadū clamore supremos[n]
Implerunt montes. flerunt[o] Rhodopeiæ arces.
Altaqꝫ Pangæa, et Rhesi[p] mauortia tellus.

a NAM Quis te iuuenum cōfidentissime. i. quisnā hodie enī nā particula postponit̄. antea pponebat̄. Terētius in phormiōe, Nā q̄ē uus a fratre egressus meo? b Scis proteu, vocatiuus græcus, vt Orpheu. c Neqꝫ est te fallere cuiqꝫ. Alij qeqꝫ legūt hoc autē dicit quū oīa noueris, desine aduētus mei causam velle cognoscere. g Deum pcepta secuti, ppter matrem. e Grauit̄ frēdens, cū ingenti tumultu. f Nō te nullius. i. non humilis, sꝫ magni. g Magna lues cōmissa tibi, idest magnorū scelerum est ista psolutio, & alij ita distingunt, vt sit a te cōmissa alijs. h Tibi has miserabilis orpheus, non humile autem numē dicit Tisyphonē. i. mortis vltricē, nam ideo Tisyphone dicta est, quasi cui cura sit τισιφόνου, idest mortis vltio. i Haudquaqꝫ ob meritū. i. nō tales q̄les mereris, nā tu vxoris causa mortis fuisti. Inferret autem digna supplicia, nisi fata phiberent, quibus sæuitibus ira numinū minora inferre licet maiora nō posse. k Moritura puella merito, nō vidit quippe moritura. l Seruantem ripas, tenentē, vt Tarcas seruabat alta sedes. m At chorus æqualis dryadū, & eurydice ergo dryas, & hono pprendio eius pretium interitū. n Supremos montes, summos, vt Pro supreme Iuppiter. o Flerunt rhodopeiæ arces, Rhodope mons est thraciæ sicut pangæa. p Rhesi mauortia tellus, quā postea Rhesus tenuit, & est prolepsis ex psona poetæ. Q uo in tpe orpheus fuit, Rhesus necdū regnabat in thracia.

PRO. ALTAqꝫ pangæa & rhesi mauortia tellus Pāgæum mons ē & rhodope thraciæ. Rhesi tellus thracia, q̄ prius dicta est Aria ab Areo rege patre, Thracis & edoniæ, a quo thracia dicta ē, & q̄dā gens est edirne, Latine aūt interptat̄ ansa, martia siue mauortia. mauors aūt dicitur magna vertens deus.

ANTQ. EST CVIqꝫ, pro datur cuiquā. Velle. s. fallere. Glauco cæruleo viridi, vt latius libro tertio Geor. probauimus. Frendens, dētibus sonans. Fatis, oraculis, sunt enī fata q̄ dij fant, de quibus latius supra. Luis p i non per e in antiqs legit. Luis ergo. i. purgas, vt ibi post mihi nō simili pena cōmissa luetis. Luo enim a luo dictū, vt scribit Varro. Haudquaqꝫ ob meritū, non sm meritum maiores enī meritus esses. Sæuit, ordo est, & pro rapta coniuge sæuit grauiter, p sæuiret ni fata resistant. Pangæa, pene Pāgæus, gæus thraciæ mons est, teste Pli. libro quarto, componitur autē a Pan quod est totum & gæa terra. Rhesi tellus, Thraciæ partes possedit Rhesus, vbi Mars omnium deus, vt Mela scribit.

CHRIS. NAM Quis, idest quisnam, & est anastrophe in qua præpositio postponitur, vt Transtra per & remos. Confidentissime, magna enim est confidentia audere accedere ad Proteum, idest ad difficultatem veri inueniendi. Scis proteu, sola enim veritas se ipsam nouit, nec a quocunqꝫ decipitur. Ardenteis oculos lumine glauco, ardentes, splendentes. ingenij enim acumen indicat splendor in oculis; idem notat color glaucus in pupillis, hinc est q̄ pallas quæ dea sapientiæ habetur γλαυκῶπις cognominetur, est autem glaucus color quē latini veteres cæsium dixerunt, vnde cæsiam glaucopiam appellarunt, dicitur autem cæsia teste Nigi. de colore Cœli quasi cœlia. Orpheus, fabula nota est orphei. vxorem habuisse Euri. quæ dum Aristeū fugeret per lœta herbis, floribusqꝫ ornata, latentem serpentem calcauit, cuius veneñato morso extincta ad inferos descendit, est autem eurydice humana anima quæ dicitur Eury. idest altum iudicium habens, propterea quod rationalis est hæc nobis orpheo cum corpori cōiungitur & amatur ab Aristeo, idest ab optimo, illa autē corporeis voluptatibus irretita. id. n. sūt flores atqꝫ herbæ q̄ terræ sūt pulchri

ũdo optimũ qđ ẽſt p illa fugit atq̃ a ſerpẽte.i.a peccato qđ inter illas voluptates latet ſterilſmitur, & ad inferos demergiť, ſed concediť Orpheo vt illã ſono citharæ.i.actionũ optima ppoſitione quæ maxima harmonia eſt, vndę virtus exoritur ab inferis reuocet.i.a vitijs liberet, ſed ea lege ne reſpiciat.i.ne in vitia relabatur, nam relapſa habitum facit.

Atq; Getæ, atq̃ ᵃHebrus, atq̃ actias ᵇOrithyia.
Ipſe ᶜcaua ᵈſolans ægrum ᵉteſtudine amorem,
Te dulcis coniux, te ſolo ᶠin littore ſecum
Te veniente die te decedente canebat.
Tænarias ᵍetiam fauces alta hoſtia Ditis,
Et caligantem nigra formidine lucum
Ingreſſus maneſq; ʰadijt regemq; tremendum
Neſciaq; ⁱhumanis precibus mãſueſcere corda.
At cantu cõmotæ Erebi ᵏde ſedibus imis,
Vmbræ ibant tenues, ſimulacraq; luce carentũ,
Quam multa in ſiluis auiũ ſe milia condunt,
Veſper vbi, aut hibernus agit de mõtibus imber,
Matres atq; viri, defunctaq; corpora vita
Magnanimum Herouz, pueri, innuptæq; puellæ
Impoſitiq; rogis iuuenes ante ora parentum.
Quos circum limus niger, & deformis arundo
Cocyti, tardaq; Palus inamabilis vnda
Alligat, & nouies Styx interfuſa coercet.
Quin ipſæ ſtupuere domus, atq; intima leti
Tartara, cæruleoſq; amplexæ ˡcrinibus angues
Eumenides, tenuitq; inhians tria Cerberus ora,

SER. a ❡HEBRVS, fluuius thraciæ gelidiſſimus. b ❡Actias orithyia, athenienſis nympha, q̃ Boreas in ſuũ matrimonium rapuit. c ❡Ipſe, Orpheus. d ❡Caua teſtudine, periphraſis citharæ, cuius vſus repertus eſt hoc modo, Quũ regrediens Nilus in ſuos meat⁹ varia in terris reliquiſſet alalia, relicta etiã teſtudo ẽ, q̃ quum putrefacta eſt, & nerui eius remãſiſſent extẽti ĩtra corium, percuſſa a Mercurio ſonitum dedit, ex cuius imitatione cithara ẽ cõpoſita. e ❡Aegrũ amorẽ, mœſtũ, deceptũ. f ❡Solo ĩ littore, deſerto, ĩ quo ſine vxore morabať. g ❡Tænarias & fauces, Tænarus laconiæ pmontoriũ ẽ, circa finem maleæ, vbi iferoꝝ dr̃ eſſe deſcẽſus. h ❡Maneſq; adijt, regẽq; tremendũ, hæc oĩa ad laudẽ pertinent citharæ, q̃ fretus iſta ſuperauit. i ❡Neſciaq; humanis pcibus manſueſcere corda, ad exitũ futuræ rei reſpexit nõ ad principiũ, nã primo meruit Eurydicẽ. k ❡Erebi de ſedibus imis, de ĩterioribus tenebris inferorum. l ❡Amplexæ, inuolutæ, implicitæ, ἐμπεπλεγμέναι.

iux, Epanaleſpſis ẽ.i. replicatio, ſeu anaphora.i. relatio vel repetitio. ❡Tænarias, & fauces. Tænarus in laconica promontorius aduerſum aphricæ, ripa erecta, ẽ ſacrũ Neptuni ædẽ conſtructas continens in luco; ppinq̃ q̃ ſpelunca eſt p q̃ cerberũ ab inferis ſuperi⁹ reductũ ab Hercu. fabulæ canunt. ſoli. ſerio & Stra. li. vij. ❡Fauces, anguſtos aditus. ❡Erebi, dñt Erebum eſſe terræ profundiſſimũ & abſconditũ locum, ſeu inferoꝝ pfunditatẽ atq; receſſum. erebenos autẽ græce, latinæ obſcurũ ſignificat. ❡Cocyti, videto lib. iij. geor. ❡Styx, latius ſupra. ❡Tartara, iã diximus Eumenides de ijs li. j. geor. Cerberus, is dr̃ q̃ſi Creoboros.i. carnem edẽs, nã creas caro ẽ. Boros edẽs, de hoc Seneca ĩ Hercule furẽte ait. poſt hæc auari ditis appet domus, hic ſæuus vmbras territat ſtygius canis; qui terna vaſto capita concutiẽs ſono regnũ tuetur ſordidũ tabo caput lambũt colubræ, viperis horrent iubæ; longiq; torta ſibilat cauda draco par ira formæ & cætera. ❡Inhiãs, ĩtẽtus, pcupiſcẽs. ❡Tenuit, clauſit, vt illud, intentiq; ora tenebant, p claudebãt, nec eſt aliter exponendũ, qđ & hic locus indicat.

Erebus

Crebeir

FRO. ❡TÆNARIAS etiam fauces, Tænaros eſt laconiæ litt⁹, in quo ſpecus ẽ, p quẽ Hercules exiſtimať deſcendiſſe ad iferos & Orpheus.

ANTQ. ❡GETÆ, de his ſuperius. ❡Hebrus, videto ecloga. x. ❡Actias orithyia.i. athenienſis, nã vt Euſebi⁹ ſcribit Erichthonij Vulcani filij, filiam Orithyiã Boreas Ariſtei filius Thrax rapuit, quẽ fabula ventũ fingit, latius etiã Ouid. li. vi. met. ſcribit ĩ fine. ſ. Hebrus & us atq; & breues p longis more ſuo, p Diaſtolen. ❡Actias, attis regio in q̃ erant athenæ, ſcđm t habet aſpiratũ, inde attias pronymicũ.i. Athenienſis. ❡Teſtudine, i. cheli. ❡Te dulcis cõ

CHRI. ❡ACTIAS or. orithyia erichthonij athenienſium regis filia a Borea rapta eſt, & in thraciam tranſlata, ex qua zetũ & calaim alatos iuuenes ſuſtulit. ❡Te dul. cõ. Repetitio eſt color rhetoricus qui multum valet ad cõmiſeratione captandã, vñ ipſe ſ. æneid. Te nemus angitiæ vitrea te fuſcinus vnda Te liqdi flumine lacus. ❡Tænarias, ĩ laconica regione pmontorium eſt circa finem malei montis, ĩ quo quia hiatus eſt, & ex eo agente ſpũ murmura audiunť inferoꝝ dixere fauces.

❡IXIONES

Atq; Ixionei[a] vento rota constitit orbis.
Iamq; pedem referens casus euaserat omneis,
Redditaq; Eurydice superas veniebat ad auras.
Pone sequens (nãq; hãc dederat Proserpia legẽ)
Cum subita incautum[b] dementia cepit amantẽ
Ignoscenda[c] quidem, scirẽt si ignoscere Manes.
Restitit, Eurydicemq;[d] suã iam luce sub ipsa
Immemor heu, victusq;[e] animi respexit[f] ibi oĩs
Effusus labor, atq; immitis rupta tyranni
Fœdera, terq;[g] fragor stagnis auditus auernis.
Illa quis & me inqt miserã & te pdidit Orpheu?
Quis tantus furor? en iterum[h] crudelia retro
Fata vocant, conditq; natantia[i] lumina Somn[us].
Iamq; vale, feror ingenti circundata nocte,
Inualidasq;[k] tibi tendens heu, non[l] tua palmas.
Dixit, & ex oculis subito ceu fumus in auras
Cõmixtus tenueis fugit[m] diuersa, neq; illum
Prensantẽ nequicq; vmbras, & multa volentem

a ¶ IXIONEI vento rota, id est cum, & dicit cum vento suo rota constitit, id est cum causa volubilitatis quieuit. b ¶ Incautum amantẽ, epitheton amantis est. c ¶ Ignoscenda quidem scirent si ignoscere manes, participium sine verbi origine, non enim facit ignoscor, sicut nec triumphor, regnor. d ¶ Eurydicenq; suam iam, alij legunt, iam luce sub ipsa. e ¶ Victusq; animi, sic hoc loco dixit, vt O præstãs animi iuuenis. f ¶ Respexit, id est commisit in leges sibi datam. g ¶ Terq; fragor audit' auerni, quasi exultarent vmbræ redditu Eurydicis. Lucanus dicit in Orpheo strepitum factum redeunte Eurydice ob hoc, quia Gaudent a luce relictam Eurydicen, iterum sperantes orphea manes. h ¶ Iterum crudelia retro Fata vocant. Ouidius, Bis rapitur, vixitq; semel. i ¶ Natantia lumina, in mortem reducta. k ¶ Inualidas palmas, in vmbræ tenuitatem redactas. l ¶ Heu non tua, quia supradixit, Eurydicen que suam. m ¶ Iam fugit diuersa, per diuersa.

ANTO. ¶ IXIONEI orbis, videto libro tertio Georgicorum. ¶ Vento, quo quidem moueri solebat, cum vento, ergo restitit pone post. ¶ Sub ipsa luce, prope superas auras. ¶ Proserpina, hanc Plutoni tribuerunt, quoniam terrena vis omnis atq; natura. Diti patri, dedicata est, qui dictus est apud græcos Pluton, quia & recidant omnia in terras, & oriantur e terris: Proserpina autem ea est, græce persephone nominatur, quam frugum semẽ esse volunt, absconditamq; quæri a matre fingunt, vt ait Cicero in libro de natura deorum. Varro tamen inquit, q Ephicarmus Ennij lunam Proserpinam quoq; appellat, q solet esse sub terris, nam hæc vt serpens modo in dextram modo in sinistram partes late mouetur. Serpere vero & proserpere idẽ dicebant, de hac etiam plura libro primo Georgicorum. ¶ Auernis, stagnis, in auernũ maiores nostri Homerica defunctorum vaticinia fuisse fabulis edidere, hanc enim locorum partem Plutoni dicatam opinabantur, placatisq; prius per sacrificia dijs manibus illuc intrabant, aderãt. n qui talibus exponendis ductores essẽt locorum fructus percipientes. Fons vero ibi fluuialib' scatens aquis excurrit in mare ab ei' vsu abstinebãt oẽs stygias opinãtes esse aqs, eo in loco constructũ erat oraculum ex aquarumq; feruore vicinarum phlegethontem esse coniecturas factitabant, et ex acherusia, hæc & plura Strabo lib. quinto; videto etiam latius libro iii. Georgicorum. ¶ CONSTITIT, restitit, non mota est iamq; pedem, maxima commiseratio q velut i nauis quæ multas euaserit tempestates in portu perierit, & est pathos ab eo quod est pter spem. ¶ Reddita, quasi reddita. ¶ Dementia, nam vis amoris dementia est. ¶ Incautum, nihil tam proprium amanti, vnde pueris equiparantur, & ppterea Proper. Quicunq; ille fuit puerum qui pinxit amorem, Nonne putas miras hunc habuisse manus? Is primum vidit sine sensu viuere amantes, Et leuibus curis magna perire bona. ¶ Ignoscenda, nam si cognosceremus quam miseræ cupiant amantes visere rem amatam, & q vehemens sit hæc perturbatio in hac re iudicaremus illis huiuscemodi erratum condonandum. Sed manes propter illorũ crudelitatem nullam nouerunt humanitatem. ¶ Immitis, vnde nulla esset commiseratio speranda. ¶ Illa quis & me inquit miserã & te, oratio vehementer pathetica. Nam & suum vehementer exprimit dolorẽ. Demonstrat enim eo deuenisse amantes, vt culpa illius qui nihil minus q hoc voluisset infœlicissimo ac æterno dissidio separent. ¶ Heu non tua, quasi dicat, qd vtrunq; miserrimum accidit.

SER. a ¶ PRAETEREA, postea, vt Quisq̃ nu/mé Iunonis adorat Praeterea, b ¶ Nec por/titor orci Amplius, mysticũ est. Dicitur enĩ his eandem vmbram euocari non licere, c ¶ Ex ordine, sine intermissione. d ¶ De/serti strymõis, asperi inculti. Strymon autẽ fluuius est Thraciae, circa quẽ ad extinguendũ amoris mo/rabatur calorẽ. e ¶ Haec euolu/isse, talia quaelia ipse commemorat. f ¶ Philomela, p quauis aue. Nam speciem pro genere posuit. g ¶ Flet noctẽ, iugi nocte continuo fletu. h ¶ Tanaimq; niualem, fluuium scythiae. i ¶ Nunquã viduata pruinis, semper niuib⁹ plena. k ¶ Spretae ciconũ quo munere mẽes nuptiali scilicet. Cicones autem sunt Thraces mulieres, quae ab Orpheo spretae discerpsere eum per liberi sacra simulata.

in flexo, nũc distinguitur conclusio, copelaturin torto, promittitur, reuocatur. Plura tamen ibidem leges miranda quidem. ¶ Hymenaei, nulla coniugia vide li. iij. Geor. ¶ Hyperboreas, li. iij. geor. latius videas. ¶ Ta Tanais, tanais fluuius Europam ab Asia diterminãs iungit, atq; amborum fines vtrinq; p labẽs, in Boream per eam romatas in scythiam vsq; atq; in meotidis paludem protenditur, oritur aũtẽ ex indiae mõtibus. Dionysius teste. & strabo li. vij. & lib. xi. ¶ Riphaeis, vide li. i. geo. ¶ Ciconum matres, Circa hebrũ thraciae fluuium Cicones habitant, teste Mela horũ mulieres, teste quoq; Ouid. lib. xi. met. orpheum eo q̃ foemineum amorem in puerorum Venerẽ transtulisset, & propterea eas sperneret furialiter laniarunt, post hoc lyram & caput eius in hebrum iecerunt.

Dicere, praeterea[a] vidit. nec portitor[b] Orci
Amplius obiectam passus transire paludem.
Quid faceret? quo se rapta bis coniuge ferret?
Quo fletu manes? quae numina voce moueret?
Illa quidem stygia nabat iam frigida Cymba
Septem illum totos perhibent ex ordine[c] mẽses
Rupe sub aeria deserti[d] ad Strymonis vndam
Fleuisse, & gelidis haec euoluisse[e] sub antris
Mulcẽtem Tigres, & agentem carmine Quercus
Qualis populea moerẽs Philomela[f] sub vmbra
Amissos queritur foetus, quos durus arator
Obseruans nido implumes detraxit, at illa
Flet[g] noctem: ramoq; sedens miserabile carmen
Integrat: & moestis late loca questibus implet.
Nulla Venus, nulliq; aium flexere Hymenaei.
Solus hyperboreas glacies, Tanaimq;[h] niualem
Aruaq; Riphaeis nunq̃[i] viduata pruinis
Lustrabat, raptam Eurydicen, atq; irrita Ditis
Dona q̃rẽs, spretae[k] Ciconũ quo munere matres

PRO. ¶ SPRETAE ciconũ quo munere mẽes, Cicones natio Thracũ, quã oppidũ est Ismaros

ANT. ¶ PRAETEREA, postea. ¶ Portitor orci. i. charon. Vir. li. vj. aene. Portitor has horrẽdus aq̃s: & flumia seruat Terribili squallore Charon &c. postea inquit, Ipse ratem conto subigit, velisq; ministrat, Et ferruginea subuectat corpora cymba. ¶ Orci, videto li. i. Geor, ¶ Strymonis, lib. i. Geor. dicimus. ¶ Mulcentem ti. per id sua eloquentia feros homines & rapaces reuocasse in mansuetudinẽ & humanitatẽ orphea intelligimus. ¶ Et agen. c. quercus, per id obstinatae opinionis hoĩes intelligimus, q nisi per eloquẽtiae vires[l] queunt a sua pertinacia remoueri. ¶ Philomela, luscinia hoc loco, alibi hirundo, vt lati⁹ supra ostendimus. Philon autem amans dicit, Mela vero mala, poma seu oues. ¶ Miserabile carmen Integrat, Pli. li. x. scribit, q luscinii s diebus ac noctibus cõtinuis. xv. garrulus sine intermissu cantus, densante se frondiũ germine, in qua vna aue perfecta musicae scientia modulatus editur sonus, & nunc continuo spiritu trahitur in longum, nunc varia

Philomela Luscinia

CHRI. ¶ QVID Faceret, dubitatio est quam graeci aporesim dicunt, quae vehementer mouet estq; dolentis vel irascentis sic dubitare, sic Dido, En quid agam rursus ne procos olim prior res? ¶ Septem illum, A tempore etiam vehementer citatur pathos sic de Palinuro. Tris notus hibernas immensa per aequora noctes Vexit me violentus aqua vix lumine quarto Aspexi italiam. & Achimenides, Tertia iam lunae se cornua lumine complent. Et septima post Troiae excidium iam vertitur aestas. Augetur aũt hic locus q̃ dixit totos. i. integros, & ex ordine. i. sine interruptiõe potuisset res geri, verbi gratia, ab idib⁹ Martijs ad nonas Augusti vt essent sex mẽses, sed nõ itegri inniuuto Martio & Augu. & potuisset poni menses intermedij sine moerore, vnde illa aegritudo habuisset aliquid interuallũ & pausam quae facilius ferri posset. ¶ Qualis populea moerens philomela sub vmbra, parabola est, vnde saepissime mouetur pathos, aut in misericordia est. aut indignatione, in misericordia vt hic Item qualis commotia

mollis excita sacris thyas, Et qualem virgineo demessum pollice florem, In indignatione vt illud, Ac veluti pleno lupus in.o. Cum fremit ad caulas. Et qualis mugitus fugit cum saucia aram Taurus. ¶ Durus, inexorabilis, & qui materno affectu nõ mouetur. ¶ Implumes, cõmiseratio ab ætate & ab imbecillitate.

Inter sacra deum, nocturniq; Orgia Bacchi
Discerptum latos iuuenem sparsere p agros.
Tũ quoq; marmorea[a] caput a ceruice reuulsũ
Gurgite cũ medio portans Oeagrius Hebrus[c]
Volueret, Euridicen vox ipsa & frigida lingua
Ah miseram Euridicen aĩa fugiente vocabat,
Euridicen toto referebant flumine Ripæ.
Hæc[d] Proteus, & se iactu dedit æquor in altum.
Quaq; dedit spumãtẽ vndã sub vertice torsit.
At non[e] Cyrene (nanq; vltro affata timentem)
Nate licet tristeis animo deponere curas:
Hæc oĩs morbi causa, hinc miserabile Nymphæ
Cũ quibus illa choros lucis agitabat in altis
Exitium misere apibus. tu munera supplex
Tende petẽs pace[f], & faciles[g] venerare Napæas.
Nanq; dabunt veniam votis, irasq; remittent.
Sed modus orandi quis sit prius ordine dicam.
Quatuor eximios præstanti corpore Tauros,
Qui tibi nunc viridis depascũt summa Lycæi,

SER. a ¶ MARmorea caput a ceruice reuulsum, idest pulchra. Constat enim caput Orphei in hebrum proiectum, & id fluctus in lesbũ insulam detulisse. b ¶ Hebrus autem fluuius Thraciæ est, qui ex fontibus rhodope montis prolabitur dictus ab Hebro Boreæ fratre, quẽ ex Oeagrium ab Oeagro patre dicunt. sane alludit ad id quod dicit Ouidius, quia cum caput eius delatũ ad ripas serpens mordere voluisset, est conuersus in lapidem. c ¶ Oeagrius hebrus, Oeagrius fluuius est pater Orphei, de quo Hebrus nascitur, vnde eum appellauit Oeagrium. d ¶ Hæc proteus, subaudi dixit. e ¶ At non cyrene, deest territa est, quod ex sequentibus datur intelligi. f ¶ Paces petẽs, pacem, beneficium, beniuolentiã. g ¶ Faciles napæas, exorabiles nymphas, & ad ignoscendum paratas. sane sciendum easdem esse napæas, quæ & Dryades sunt. Nam supra ait, At chorus æqualis Dryadum.

PRO. ¶ ET FACILES venerare napæas, Napeæ sunt nymphæ.

ANTO. ¶ ORGIA bacchi, in Rhodope thraciæ mõte, orpheus sonare, cantareq; solitus erat, & ibi sacra Liberi patris Orpheo primum initiante celebrabantur, vt scribit Mela. ¶ Orgia bacchi, Strabo libro decimo sic ait, plurimi igitur græcorum totum cerimoniale negocium quod orgia vocant, bacchanaleq; & cottytium & sacrorum mysteria libero patri attribuerũt, & Apollini, & Hecate, & musis, & Cereri, pp hæc Strabonis verba optime Ser. dixisse, videtur libro quarto æne. vbi ait Orgia apud græcos sacra omnia dicuntur, sicut apud latinos Cerimoniæ. sed iam abusiue sacra Liberi patris orgia vocantur, prætereà orge ita dicit, Orgao, concito, concupio, Orgiaso orgia celebro orgizone irascor. Oeagrius hebrus oeagros vir siue fluuius Orphei pater, vt ipse in argo nautica ait, Dio. item libro quinto afferit, orpheum Oeagri filium & doctrina & melodia, ac poesi excellisse omnes, quorum extet memoria, de Hebro superius patuit. Ser. autem ait, ex oeagro fluuio natum hebrum. ¶ Sub ver. est vertex contorta in se aqua, vel quicquid aliud similiter torquetur, inde propter flexum capillorũ pars summa capitis ex hoc inquam in montibus eminentissimum, recte dixeris hæc omnia vertices proprie tamen vnde initium & Fab. libro octauo qui etiam libro primo scribit vorsus & vortices dixerunt antiqui, quæ primo Scipio africanus in e litteram secundam vertisse dicitur, & Caper inquit, vertex capitis est vortex fluminis. ¶ At non cyrene, supple timuit, refertur enim ad illud. Nanq; vltro affata timẽ. ¶ Faciles, mites, placabiles. ¶ Napæas, nymphæ sunt propriæ quæ virgultis & floribus delectantur, vt Oreades quæ mõtibus. Lactan. li. th. iiij.

CHRI. ¶ OEAGRIVS, refert Dio. sicu. bacchum insidias Lycurgi thracensium regis admonitu theropis viri thracis vitasse, ac paulo post victor lycurgũ regno spoliasse, illudq; beneficij memor theropi tradidisse, q moriẽs oeagrũ filium a quo & fluui. denotatus est heredẽ reliquit, ex oeagro aũt natus est Orpheus, dicit oeagrũ fuisse pronepotem atlantis ex alcyone vna ex filiabus atlãtis, de orpheo plura alio loco diximus, addas hic fuisse & eiusdem nois poeta in arcadia & alius crotoniates q cum Pisistrato athenienũm tyrãno vixit. sũt q et sex orpheos noĩent, hũc aũt quẽ prio

habemus scribūt libyā & ægyptum pagrasse & Trimegisti Mercurij doctrinam imbibisse. Quanq̃ teste Cice. Aristo. docet Orpheum poetam nūquam fuisse, & hoc orphicum carmē Pythagorici ferunt cuiusdam fuisse cercronis. ¶ Se de. i. a. Nam veritas cum aliqua ex parte se se ostendit refugit in profundum, idest in obscurum, & nunquam se totam ostendit.

SERV. ¶ At non cyrene, quia ratio nunquam a nobis fugit.

Delige, & itacta[a] totidem ceruice iuuencas.
Quattuor his aras alta ad Delubra Dearum
Constitue, & sacruz iugulis demitte cruorem.
Corporaq; ipsa Boum frondoso desere Luco.
Post vbi nona suos Aurora ostenderit ortus.
Inferias Orphei[b] lethæa [c]Papauera mittes;
Et nigram mactabis Ouem, Lucumq; reuises.
Placatam [d]Eurydicen Vitula venerabere cæsa.
Haud mora. cōtinuo Matris præcepta [e]facessit.
Ad delubra venit, monstratas excitat aras.
Quattuor eximios præstanti corpore Tauros
Ducit, & intactas totidem ceruice iuuencas.
Post vbi nona suos Aurora induxerat ortus,
Inferias Orphei mittit. Lucumq; reuisit.
Hic vero[f] subitum ac dictu mirabile monstrum
Aspiciunt liquefacta Boum per viscera toto
Stridere[g] Apes vtero, & ruptis efferuere costis.
Immensasq; trahi nubes, iamq; arbore summa
Confluere, & lentis [h] Vuam demittere ramis.
Hæc[i] super aruorum cultu, pecorumq; canebā.
Et super arboribus Cæsar dum magnus ad altū

a ¶ INTACTA ceruice, idest domita. & dic ita a saliium sacrificium esse faciendos, vt non tantum occidantur hostiæ, sed cædantur. b ¶ Orphei, datiuus græcus est. c ¶ Lethæa papauera, idest ægrestia. d ¶ Placatam Eurydicem vitula venerabere cæsa, Hippallage pro venerata placabis. e ¶ Præcepta facessit, idest facit, & est frequētatiuū p principali. Aut certe iō facessit, quia plures hostias immolauit.

tum, q̃ ex sua cōsuetudine in vltimo posuit: vt a dei dedicato simulacro delubrum cœperit nuncupari, hæc Macro. li. iij. sat. ¶ Orphei, melius orphi legemus, vt in Ecce. Orphi calliopea. De quo ibi latius. ¶ Lethæa pa. iam super ostēdimus. ¶ Vuas, Ioue. etiam ait, Examenq; apium longa consederit vua. ¶ Hæc super ar. cul. Peroratio est, q̃ cumulum quidam, conclusionem alii vocant quidā enumera[...] onē, breuiter enim repetit totam simul causam atq; materiam decurrendo per capita. De hac etiam Fabi. libro sexto latius scribit. ¶ Ad altum, euphratem Armeniā maiorem intelligit, in qua Euphrates oritur, vt Stra. scribit lib. vndecimo, atq; decimosexto. Cæsar autem Augustus, vt Florus scribit ad orientem versus exercitum misit in armenias Medos Parthos qui postea omnes cum indis etiam Augusti & Romanorum ditioni paruerunt.

f ¶ Hic subitum, ac dictu mirabile monstrū, res enim hæc ex improuiso venit, vt apes ex bobus erumperent. Nam præcepta Cyrenæ tantum ad placanda numina pertinebāt. Notandum sane quia ex hoc euentu illa ars sulta est, quā supra memorauit, & melior facta per industriam. g ¶ Stridere apes vtero, & ruptis efferuere costis, hæc verba & secundæ sunt coniugationis & tertiæ, nunc tantum tertiæ. h ¶ Lentis vuam demittere ramis, in morem vuæ, idest botryonis defluere, qđ græci βότρυδόν dicunt. i ¶ Hæc super aruorum, per aruorum cultum primum librum significat per pecora autem tertium & quartum, qa & oues pecora sunt. per arbores secūdū & hoc dicit. Hæc ego, idest georgica scripsi, dum Cæsar in oriente pugnaret.

ANT. Delubrū ¶ DELVBRA, Var. lib. viij. rerum diuinarū. Delubrum ait alios æstimare in quo præter ædem sit area assumpta deum causa, vt est in circo flaminio iouis statoris, alios quo loco dei simulacrum dedicatum sit & adiecit, sicut locum in quo figerent candelam candelabrū

Candelabrum appellatum, ita in quo deum ponerent nominatum Delubruz. His a Var. præscriptis possumus intelligere id potissimum ab eo proba

CHRIS. ¶ PLACATAM, vel hyppallage est, vt ait Ser. vel est ordo. ¶ Venerabere, Eurydicen placatam ante a te cæsa vitula. ¶ Matris. p. i. Nam semper est rationi obtemperandum si verum inuenire cupimus. ¶ Vuam, quia consistunt ita inter se serentes, vt formam pendentis racemi faciant. Refert autem Plin. q̃ in totum amissas apes reparantur ventribus bubulis recentibus cū fimo obrutis Vir. vt vides iuuenci corpore exanimato sicut equorum vespas atq; crabrones Asinorum scarabeos nasci putant, Sunt qui mortuas si intra tectum hyeme seruentur, deinde sole verno terantur, ac ficulneo cinerē toto die fo[...]eantur, putent reuiuiscere.

CVLMINAT.

Fulminat[a] Euphraten bello, victorq́[b] volẽteis
Per populos dat iura, viãq́[c] affectat olympo.
Illo Vergilium me tempore dulcis[d] alebat
Parthenope studiis[e] florentem ignobilis ocij.
Carmina[f] qui lusi pastorum, audaxq́[g] iuuenta
Tityre te patulæ cecini sub tegmine fagi.

P. VERGILII MARONIS GEORGICON LIBRI QVARTI AC VLTIMI FINIS.

PER. a ¶ Fulminat. Fortiter facit. b ¶ Victorq́ volẽtis. Per populos dat iura, vnum virtutis ē alterum iustitiæ. Nam vincere virtutis, volẽtibus, idest non inuitis imperare, iustitiæ est. c ¶ Viamq́ affectat olympo. Præparat sibi diuinos honores. d ¶ Dulcis alebat Parthenope, idest Neapolis, quæ primo ex corpore vnius Syrẽis illic sepultæ Parthenope est appellata. e ¶ Studijs florẽtem, ignobilis ocij, idest artis poeticæ, quã ociũ ignobile appellauit, ne qd de se videret arrogãter dicere. f ¶ Carmina q lusi. Qui & Bucolica scripsi. g ¶ Audaxq́ iuuẽta. Ætate iuuenili. Nã vt diximus sup. xxviij. annorum erat, quũ Bucolica scripsit, & bñ breuiter a se scriptorũ rerũ executus est titulum.

ANTO. ¶ VOLENteis Po. Augustus virtutis moderationisq́ fama indosq́ etiã ac scythas pellexit ad amicitiam suam, populiq́ Romani vltro per legatos petendã, vt scribit Suetonius. Florus etiam & Eusebius. quæ omnia latius supra patuerunt.

¶ Viamq́ affectat olympo. Ouidius quoq́ libro primo fast. ait. Sic petitur cœlum, per labores, scilicet & virtutem, vitiorumq́ fugã affectare inqt Festus est pnũ aĩo ad faciẽdũ aliquid habere, affectat ergo viã. i. præparat.

¶ Olympo. Ad diuinos honores.

¶ Vir. Virg. Maro. In pago qui dicebat Andes, haud pcul a Mãtua, natus ē. Põ. & Cras. cõsulib'. Cremonæ. studijs erudit' sũpta toga Medio trãsgressus est, post breue tẽpus Ro. perrexit, vt scribit Eusebi. Alij vero scribunt Virgilium ab Mediolano Neapolim iuisse, ꝙ & ipsemet hoc loco indicat, vbi ãn alios & græce & latine eruditior factus, se in vrbẽ ptulit. Ostendit autem hic Georgica Neapoli scripsisse. In vita ipsius etiam legitur, eum Geor. septẽnio Neapoli. Aeneida vero ptim in Sicilia, partim in Campania. xi. annis cõfecisse. Bucolica autẽ triennio pfecisse aiũt annos natum, vt Probus asserit. xx viij. inde inquit inferius. Audaxq́ iuuenta & cæ.

¶ Parthenope dulcis. Neapolis olim Parthẽope ab tumulo Syrenis appellata est, vt scrib. Plinius lib. tertio, hãc Augustus postea Neapolis ee maluit, vt Solinus ait, Neapolis ṽo idem est qđ noua ciuitas, vt etiã Strab. docet in li. v. Varro tñ scribit, ꝙ ab ea græca voce Neapolis Nouapolis ab antiquis nostris vocitata est. Strabo lib. v. ait, quod Neapolis dicta est, idest noua ciuitas, qđ postea & Calcidẽses icoluerunt, & ex pithecusis, Athenisq́ venientes, vbi Parthẽopes vni ex Syrenibus sepulchrũ ostẽditur. Neapoli aũt qnqnẽnalis sacer ille musicus & gymnicus cõplures p dies celebratur agon. Habet & Neapolis calidarũ aquarũ scatebras, & apparatissima balnea nulla ex pte Baianis, īferiora. Plurimi ṽo e Roma Neapolim secessus facientes victũ græcanico ritu perducebant aut quietis & ocij gratia, præsertim qui eruditioni dabãt opam, aut remissioris vitæ desiderio maxĩe quos senectus affligebat, vel aduersa valitudo. Hæc & plura Strab.

¶ Ignobilis ocij, litterarij laboris & studij. i. poetici, hinc & Ouidius lib. iiij. de ponto ait de Dionysio. Ille Syracusia mõ formidatus in vrbe. Vix humili durã reppulit arte famẽ. Docuit enim corinthi. Idem quoq́ libr. iiij. de trist. inquit. Sæpe pater dixit, studium qd inutile tẽtas. Meonides, nl̃las ipse reliqt opes

¶ Lusi, scripsi, de quo latius ibi in Tityro. Ludere quæ vellẽ. carmina pastorum Bucolica intelligit, quod per epexegesim sequenti carmine suo more apertius innuit.

¶ Audaxq́ iuuẽta. Homerus in odyssea sqt. Tu tamen intrato, metuens nihil omnibus audens, in rebus melior. Turnus item libro decĩo æneid. ad suos. Audẽtes fortuna iuuat. Et Socrates in Gorgia Platonis censet, Animam recte institutam tria potissimum hẽre debere. Scientiam primo. Deinde opinionẽ prudẽtis scilicet atq́ beniuoli. Tertio audaciam. Vtq́ Victorinus ait, audax est q in psperis rebus temere aliquid aggredit. Audax item est ille, qui prouisis rationibus fortiter aliquid incipit. itaq́ & ad malũ & ad bonũ. audax referri nõ potest. Temerarius ṽo semper ad malum. Vtq́ Festus īquit, audacia ab auide, idest cupide agendo est dicta. Audaxq́ iuuenta, id ex calore procedit. calidus enim sanguis maiorem virtutẽ habet q̃ frigidus, vt in senibus apparet, de quo latius libro. iij. Geor, cecinit, & cecini & cecinit in antiqs legimus, vtrũq́ conuenit.

CHRI ¶ CALEBAT. Quia inde assequebar doctrinam, quo animi humani ita aluntur, vt corpora quattuor ex elementis, ex quibus est cōpositum. Omnia enim ex ijs aluntur, ex quibus constant. ¶ Ignobilis ocij: Ocium aliquando cessatio est omnium rerum, & hoc damnatur; aliquando dicitur ocium cum animus ab agēdo ad contemplandū reuocatur, ita vt ocia studia significent in illo primo ita cessamus a negocijs, vt in pigritia cōtabescamus. In altero ita a reliquis actionibus auocamur, vt mentem nostram ad eam, ad quaȝ nata est rerum humanarum & diuinarum contemplationem abducamus. Dixit autem ignobile ex maioris hominum partis opinione, qui auaritiæ aut ambitioni dediti diuinum huiuscemodi ociuȝ vituperent, & sua stultitia ignobile putent, cum nihil sit nobilius. Vel potius dixit ignobile. i. valde nobile, volens ambiguo verbo & verꝑ ostendere, & stultorum falsam opinioneȝ ludere, vt illi aliud putarent dici, cū ille aliud diceret. Carmina qui lusi, pastorum, cū essent ea tempestate qui aliena surriperent, & pro suis ꝑponerent, voluit ostendere vtrunqȝ opus Vergi. fuisse. Quod etiam initio, quod in Aenei. scripsit manifestum fecit.

FINIS.

P. VERGILII MARONIS GEORGICON LIBRI QVARTI AC VLTIMI FINIS.

¶ Registrum Georgicorū

A B C D E F G H I K L M N O P

¶ Omnes sunt quaterni præter P qui est ternus.

SERVII

SERVII MAVRI HONORATI GRAMMATICI IN.P.VERGILII MARONIS AENEIDEM COMMENTARIORVM LIBER PRIMVS.

IN EXPONENDIS auctoribus hæc conſideranda ſunt, Poetæ vite. Titulus operis. Qualitas carminis. Scribentis intentio. Numerus libroꝝ, Explanatio. Vergilij vita hæc eſt. Ortus fuit patre Verg. Matre vo Maia, fuit ciuis Mantuanus, quæ ciuitas eſt Venetiæ, Diuerſis in locis litteris operaꝫ dedit. Nam & Cremonæ & Mediolani & Neapoli ſtuduit, adeo aũt verecũdiſſimus fuit, vt ex moribus cognomẽ acciperet. Nam dictus eſt Parthenias oi vita ꝓbatus. Vno tamen morbo laborabat. Nam impatiens libidinis fuit. Primũ a Verg. hoc diſtichon factum eſt in Baliſtam latronẽ. Mõte ſub hoc lapidũ tegitur Baliſta ſepultus. Nocte dieqꝫ tutũ carpe viator iter. Scripſit etiam octo libros hos, Cirin, Aetnam, Culicem, Priapeam, Catelecton, Epigrãmata, Copam, Diras. poſtea ortis ciuilibus bellis inter Antonium & Auguſtũ, Aug. victor Cremonẽſium agros, qui pro Antonio ſenſerant, dedit militibus ſuis, qui cum nõ ſufficerent. his addidit agros mãtuanos ſublatos nõ propter ciuiũ culpam: ſed propter vicinitatem Cremonẽſium. Vnde ipſe in bu. Mantua ue miſeræ nimiuꝫ vicina Cremonæ. Amiſſis ergo agris Romam venit, & vſus patrocinio Pollionis & Mœcenatis ſolus agrum quẽ amiſerat meruit. Tunc ei propoſuit Pollio, vt carmẽ Buco. ſcriberet. Quod eum conſtet triẽnio ſcripſiſſe & emendaſſe. Itẽ propoſuit Mecœnas geor. quæ ſcripſit & emendauit. vij. annis. Poſtea ab Auguſto Aeneidem propoſitam ſcripſit annis. xi. ſed nec emendauit nec edidit, vnde eam moriens pcepit incẽdi. Augu. vero ne tantum opus periret. Tuccaꝫ & Varrum hac lege iuſſit emẽdare, vt ſuperflua demerent, nil adderent tamen. vnde & ſemiplenos eius iuenimus verſiculos, vt hic currus fuit, & aliquos detractos vt in principio. Nam ab armis non cœpit. Sed ſic.

Ille ego qui quondam gracili modulatus auena
Carmen, & egreſſus ſiluis vicina coegi.
Vt quãuis auido parerent arua colono,
Gratum opus agricolis, at nunc horrentia martis
Arma virumqꝫ cano

Et in ſecundo conſtat hos verſus eſſe detractos.

Aut ignibus ægra dedere
Iamqꝫ adeo ſuper vnus eram, cum limina Veſtæ
Seruantem, & tacitam ſecreta in ſede latentem
Tyndarida aſpicio, dant clara incendia lucem
Erranti: paſſimqꝫ oculos per cuncta ferenti.
Illa ſibi infeſtos euerſa ob pergama Teucros
Et danaum pœnas, & deſerti coniugis iras
Præmetuens Troiæ, & patriæ cõmunis Erynnis
Abdiderat ſeſe, atqꝫ aris inuiſa ſedebat.
Exarſere ignes animo, ſubit ira cadentem
Vlciſci patriam, & ſceleratas ſumere pœnas.
Scilicet hæc Spartã incolumis, patriaſqꝫ Mycenas
Aſpiciet, partoqꝫ ibit Regina triumpho
Cõiugiumqꝫ, domũqꝫ, patres, natoſqꝫ videbit,

Illiadum turba & phrygijs comitata ministris?
Occiderit ferro Priamus. Troia arserit igni?
Dardanium toties sudarit sanguine littus?
Nō ita, nāq; & si nullum & memorabile nomē
Fœminea i pœna est. nec hēt victoria laudē,
Extinxisse nefas, tamen & sumpsisse merentis.
Laudabor pœnas, animūq; explesse iuuabit
Vltricis flammæ, & cineres satiasse meorum.
Talia iactabam & furiata mente ferebar.
Cum mihi se non ante alias.

Perijt autem Tarenti in apuliæ ciuitate. Nam dum Metapōtum cupit videre, valitudinem ex solis ardore contraxit. Sepultus est autem Neapoli, in cuius tumulo ab ipso cōpositum est tale distichon: Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc Parthenope, cecini pascua, rura, duces. Titulus est æneis deriuatum nomen ab Aenea, vt a Theseo theseis. sic Iuue. Vexatus toties rauci Theseide, codri. Qualitas carminis patet, nā est metrū heroicum & actus mistus, vbi & poeta loquitur, & alios inducit loquētes. Est autē heroicū, quod cōstat ex diuinis, humanisq; personis cōtinens vera cum fictis: Nam Aeneā ad Italiam venisse manifestum est. Venerem vero locutā cū ioue missumue Mercurium constat esse cōpositum. Est autē stilus grandiloquus, qui constat alto sermone, magnisq; sentētijs. Scimus enim tria esse genera dicendi, humile, medium, grandiloquum. Intētio Virg. hæc est Homerū imitari & Aug. laudare a parentibus. Nam est filius Actiæ, q̄ nata est de Iulia sorore Cæsaris. Iulius autem ab Iulio filio Aeneæ originem ducit, vt cōfirmat ipse Vergili. dicens. A magno demissum nomē *ulo De numero librorū nulla hic q̄stio est, licet In aliis inueniatur auctoribus. Nā Plautū alii dicūt scripsisse fabulas. xx. ali I xl. alii centum Ordo quoq; manifestus est, licet qdem supflue dicant secundum primum esse, tertium secundum, & primum tertium, Ideo q͞a primum Ilium cōcidit, post errauit Aeneas. inde ad Didonis regna puenit. nescientes hāc esse artem poeticam vt mediis incipientes p narrationem ad prima redeamus, & nonnunq; futura præoccupemus, vt p vaticinationem. Quod & Ora. sic præcipit in arte poetica dicens Vt iam nunc dicat iā nunc debentia dici. Pleraq; differat. & psens in temp⁹ omittat. Vnde cōstat pite fecisse Verg. Sola supest explanatio q̄ in sequenti expositione probabitur Hæc quantū ad Aeneidem pertinet dixisse sufficiat. Nam in Bucollicis & Georgicis alia ratio est. Licet eadem sit obseruatio, Sciendum præterea est quod sicut nunc dicturi thema proponimus: ita veteres incipiebant a titulo carminis sui vtpote. Arma virumq; cano. Lucanus, Bella per ema. Statius, Fraternas acies. alternaq; bella.

❡ARGVMENTA. XII. LIBRORVM AENEIDOS.

Aeolus immittit uentos Iunone precante.
Troianosq; uagos Libycas expellit in oras.
Solatur Venerem dictis pater ipse dolentem.
Aeneam recipit pulchra Carthagine Dido.
Cui Venus Ascanii sub imagine mittit Amorem.

SECVNDI.

Cogitur Aeneas bellorum exponere causas:
Graiorumq; dolos & equum: fraudemq; Sinonis
Excisamq; urbem: Priamiq; miserrima fata:
Vtq; patrem impositum forti ceruice per ignes:
Extulerit: charamq; amiserit ipse Creusam.

TERTII.

Post casum Troiae fabricata classe superstes:
Vela dat Aeneas: urbemq; in littore Thraces:
Mox aliam pulsus Cretaeis Condidit oris.
Cedit & hinc: Helenūq; uidet: praeceptaq; sumit:
Aetnaeum Cyclopa fugit: sepelitq; parentem.

QVARTI.

Ardet amore graui Dido: soror Anna suadet
Nubere: iunguntur nimbo cogente sub antro.
Incusat precibus patrem contemptus Hiarbas.
Nauigat Aeneas iussu Iouis: illa dolore
Impatiens: & amore. necem sibi protinus infert.

QVINTI.

In Siculas iterum terras fortuna reducit
Aeneam tumuloq; patris persoluit honorem:
Tum cogit naueis incendere Troadas iris
Troes ibi linqunt socios: Venus anxia placat
Neptunum: somnus Palinurum mergit in undas.

SEXTI.

Sacratam Phoebo Cumarum fertur in urbem
Rex Phrygius: Vatisq; petit responsa Sibyllae.
Misenum sepelit: post haec adit infera regna
Congressusq; patri discit genus omne suorum:
Quoq; modo casus Valeat superare futuros.

SEPTIMI.

Tandem deueniunt Laurentia troes in arua:
Et pace accepta laeti noua moenia condunt:
Nocte satam Iuno furiam uocat: illa Latinos
Inter: & Aeneadas bellum serit: & ciet arma
Protinus auxiliis terra instruit Itala turmas.

OCTAVI.

Vidit ut Aeneas summa ui bella parari.
Arcadas. Euandrumq; senem sibi fœdere iungit
Dardanioq; duci sociatur Ethruria tota.
Arma petit genitrix: dat mulciber: in Clypeoq;
Res pingit Latias: & fortia facta nepotum.

NONI.

Ad Turnum propere Iunonia mittitur Iris.
Infestatq; animos. aciem mouet ille Phrygasq;
Obsidet: inde igni euersa est Aeneia classis.
Euryalus: Nisusq; ruunt nece: prælia noctis.
Vi Turnus potitur castris: ui pellitur inde.

DECIMI.

Placat & uxorem dictis: Et iurgia natæ
Iuppiter. auxiliis instructus: Troius heros
Aduenit occurrunt populi: atq; in littore pugnat.
Occidit a Turno Palas. uictorq; superbus.
Aeneæ eripitur: Mezentius interit acer.

VNDECIMI.

Occisis proprium pars utraq; reddit honorem.
Supplicibus Calydone satus negat arma Latinis.
Cum Turno alterno iurgat certamine Drances.
Aeneas equitem præmittit: & obuia Virgo
Excipit: extincta Rutuli dant terga Camilla.

DVODECIMI.

Troianis. i Rutulisq; placet coniungere fœdus.
Id Rutuli rumpunt: nato Venus alma medetur
Dictamo: Rutuliq; luunt periuria uicti.
Cogitur Aeneæ Dauni concurrere proles
Pallantea necem misero dant cingula Turno.

OCTAVII.

OCTAVII AVGVSTI IN VERGILII AENEIDEM VERSVS.

ERGO NE ſupmis potuit vox iproba verbis
Tam dirum mandare nefas?ergo ibit in ignes,
Magniq; doctiloqui morieſ Muſa Marõis?
Ah ſcælus indignũ,ſoluetur littera diues?
Et potuerunt ſpectare oculi?nec parcere honori
Flamma ſuo?ductum quæ operi ſeruabit amorem,
Pulcher Apollo veta, Muſæ prohibete Latinæ.
Liber,& alma Ceres ſuccurrite,veſter in armis
Miles erat,veſter docilis per rura colonus,
Nam docuit,Quid Ver ageret,quid cogeret Aeſtas,
Quid pater Autumnus,quid Bruma nouiſſima ferret
Arbuta formauit,ſociauit Vitibus Vlmos.
Curauit pecudes,apibus ſua caſtra dicauit.
Hæc dedit vt pereant,ipſum ſi dicere fas eſt.
Sed legum eſt ſeruanda fides,ſuprema voluntas,
Quod mandat,fieriq; iubet,parere neceſſe eſt,
Frangatur potius Legum veneranda poteſtas,
Quam tot congeſtos,noctesq;,diesq; labores
Hauſerit vna dies,ſupremaq; verba parentis
Amittant vigilaſſe ſuum,ſi forte ſuperbus
Errauit in morte dolor,ſi lingua locuta eſt
Neſcio quid titubante animo non ſponte,ſed altis
Expugnata malis,odio langoris iniqui 1,
Si mens cæca fuit,iterum ſentire ruinas
Troia ſuas,iterum cogetur reddere voces.
Ardebit miſeræ poſt vulnera vulnus Eliſæ.
Tam ſacrum ſoluetur opus?tot bella,tot enſes
In cineres dabit hora nocens,& perfidus error?
Huc huc pierides date flumina cuncta ſorores
Expirent ignes,viuat Maro.doctus vbiq;.
Ingratuſq; fui,ſtudiorumq; inuidus orbi,
Et factus poſt fata nocens quod iuſſerat ille.
Sit vetuiſſe meum,ſatis eſt poſt tempora vitæ.
Immo ſit æternum,tota reſonante Camoena
Carmen,& in populo diui'ſub numine nomen
Laudetur.vigeat.placeat.relegatur.ametur.

ARGVMENTA XII. LIBRORVM AENEIDOS. XII. VERSIBVS COMPRAEHENSA.

PRIMVS HABET Libycā veniūt vt Troes in vrbē.
Edocet excidium Troiæ, cladem'q; Secundus.
Tertius a Troia vectos canit æquore Teucros.
Quartus item miseræ duo vlnera narrat Elisæ.
Manibus ad tumulum Quinto celebrantur honores.
Aeneam memorat visentem tartara Sextus,
In Phrygas Italiam bello iam Septimus armat.
Dat simul Aeneæ socios Octauus, & arma,
Daunius expugnat Nono noua moenia Troiæ,
Exponit Decimus Thuscorum in littore pugnas.
Vndecimo Rutuli superantur morte Camillæ.
Vltimus imponit bello Turni nece finem

ADILON.

Aeneas primo Libyes appellitur oris.

MODESTINI IVRISCONSVLTI IN PRIMVM AENEIDOS LIBRVM. ARGVMENTVM.

VIR MAGNVS bello nulli pietate secundus.
Aeneas odijs Iunonis pressus iniquæ,
Italiam quærens Siculis errauit in vndis,
Iactatus tandem Libyæ peruenit ad oras.
Ignarus'q; loci, fido comitatus Achate
Inditio matris regnum cognouit Elisæ.
Quin etiam nebula septus peruenit ad vrbem,
Arreptos'q; vndis socios cum classe recepit.
Hospitio'q; vsus Didonis cuncta benignæ,
Excidium Troiæ iussus narrare parabat.

P. VIRGILII MARONIS AENEI. LIBER PRIMVS.

Ille ego qui quõdã gracili modulat⁹ auena
Carmen, & egressus syluis, vicina coegi,
Vt quãuis auido parerent arua colono:
Gratũ opus agricolis. At nũc horrẽtia Martis.

ARMA [a] Virumq; [b] cano [c]. Troiæ [d] qui primus [e] ab oris.
Italiam [f] fato [g] ꝓfugus [h], Lauinaq; [i] venit.

Arma, Multi varie dixerunt cur ab armis Virgilius cœperit, omnes tamen in hanc sñiam assentire manifestum est, cum cum constet aliunde sumpsisse principium, sicut in præmissa eius vita mõstratum est. Per arma aũt bellũ significat, & ẽ tropus metonymia. Nam arma quibus ĩ bello vtimur pro bello posuit, sicut toga qua ĩ pace vtimur, pro pace ponit, Vt Cicero, Cedãt arma togæ, idest bella paci. ¶ Arma virũque, figura vsitata est, vt non eo ordine respondeamus, quo proposuimus, nam prius de errorib⁹ Æneæ dixit, post de bello, hac aũt figura etiã in prosa vtimur. s. hysteron pteron Sic Cicero in Verrinis, Nam sine vllo sumptu nostro, coriis tunicis frumẽtoq; suppeditato maximos exercit⁹ nostros vestiuit, aluit, armauit. b ¶ Vir, quem non dicit, sed ex circũstãtijs ostẽdit Aeneã. c ¶ Cano polysem⁹ sermo est. Tria.n. significat: aliqñ laudo, vt Regẽq; canebant. Aliquãdo diuino, vt ipsa canas oro. Aliquãdo cãto, vt hoc loco. Nã proprie canto significat, qa cãtãda sunt carmina. d ¶ Troiæ, Troia regio ẽ asiæ, iliũ ciuitas est Troiæ. Plerũq; tamen vsurpãt poetæ, & pro ciuitate vel regionẽ vel pꝛouinciã ponunt, Iuuenalis, Et flãmis asiã ferroq; cadẽtẽ. e ¶ Qui prim⁹, Quærũt multi cur Aeneã primus ad Italiam venisse dixerit, cum paulopost dicat Antenorẽ ante aduentũ Æneæ fundasse ciuitatem. Constat qdẽ ꝙ habita tempoꝝ ratione perite Virgilius dicit. Nãq; illo tempore quo Æneas ad italiã venit finis erat italiæ vsq; ad Rubiconẽ fluuium. Cuius rei meminit Lucan⁹, vt Et gallica certus Limes ab Ausonijs distermiuat arua colonis. Vnde apparet Antenorem nõ ad Italiã venisse, sed ad Galliam cisalpinam, in q̃ Venetia ẽ. Postea uero. promotis vsq; ad alpes Italiæ finibus nouitas creauit errorẽ. Pleriq; tamen qstionem hãc volunt ex sequẽtibus solui, vt videatur ob hoc addidisse Virgi. ad lauina littora, vt non significaret Antenorẽ. Melior tñ est superior expositio. f ¶ Italiam. Ars quidẽ hoc exigit, vt noibus prouinciarũ præpositiones addamus, ciuitatũ nunq̃, Tamen plerumq; puerso ordine lectũ est, Nã ecce hoc loco detraxit ꝓuinciæ præpositionẽ dicẽs, Italiã fato venit, ꝓ ad Italiã venit. Tullius in Verrinis, Ea die Verres ad messanam venit. Sane sciendũ est vsurpari ab auctoribus, vt vel addãt, vel detrahãt ꝑpositiones. Nãq; ait Virgilius, Syluis te tyrrene feras, ꝓ ĩ syluis. Vt ergo illic detraxit loco ꝑpositionẽ, sic hic ꝓuĩciæ, & est figura. Italia autẽ pars Europæ est, Italus enĩ rex Siculoꝝ ꝓfect⁹ de Sicilia venit ad loca quæ sunt iuxta tyberim, & ex noĩe suo appellauit Italiã

Ubi autem habitasse siculos, ubi Laurolauinium est, manifestus est, sicut ipse alio loco dicit, Siculi veteresq; sicani. Item. Et gentes venere sicanæ sæpius. g ʃ Fato profugus Fatum ad vtrumq; pertinet, & q fugit, & q ad Italiam venit, & bene addidit fato, ne videatur aut causa criminis patriam deseruisse, aut noui imperij cupiditate.

h ʃ Profugus autem proprie dicitur qui procul a sedibus suis vagatur quasi porro fugatus. Multi tamen ita diffiniunt, vt profugos esse dicunt eos, q exclusi necessitate de suis sedibus adhuc vagantur, & simul ac inuenerint sedes non dicantur profugi, sed exules, Sed vtrumq; falsum est. Nam & profugus lectus est qui iam sedes locauit, vt in Lucano, Profugiq; a gente vetusta. Gallorum celtæ miscentes nomen iberis, & exules q adhuc vagantur, vt in Salustio. Qui nullo certo exilio vagabuntur adeo exilium est ipsa vagatio. i ʃ Lauinaq; venit littora, hæc ciuitas tria habuit nomina, Nam prius Lauinum dicta est a Lauino Latini fratre. Postea laurentum a lauro inuenta a Latino, dum adepto imperio post fratris mortem ciuitatem augeret. Postea Lauinium a Lauinia vxore Æneæ. Ergo lauina legendum est, non lauinia, quia post aduentum Æneæ Lauinium nomen accepit. Ergo aut lauinum debuit dicere, sicut dixit, aut laurentum, quamuis quidam superflue esse prolepsim velint.

DON. ¶ PROPOnit & diuidit, & sese cōmendat, q neq; ludrica, nec turpia, sed spectata elegerit. ʃ Arma, scutū & reliqua quæ Aeneæ fabricauit Vulcanus. ʃ Virū, nō sexus, sed excellentiæ. Ergo virū qui talia arma & tā pulchra & hre & gerere potuerit, qui romani Imperij auctor esse meruerit, qui Iunōis inimicitias & reliquoꝝ deoꝝ factiones superauerit, q tot aduersa mari ꝑpessus tolerādo trāsmiserit, nec errauit, si primo res, deinde personam posuit. Nam Salu. nulla metri necessitate coactus primo res deinde Po. Ro. personam posuit Virg. in propositione liberā ordinādi habuit licentiam. Exequendi vero alium ordinem tenuit. ʃ Cano arma. & virum, sed armoꝝ descriptionem primo ꝓpositam sequēti disputationi reseruabit. ʃ Troiæ. altera cum propositione diuisio vt ostendat quid Aeneas fatali ratione compulsus, & qd extra fatum perpessus sit. Fati enī fuit, vt relicta Troia Italiā peteret, Ergo crimine desertæ patriæ absoluitur, Non potuit enim defendi quæ fato interitura erat, sed neq; poena fuit q sit Asia pulsus sed gloria, nam minori detrimento affectus maius est emolumentum consecutus scilicet vt Ro. imperium conderet. Non ergo malo fatorum patriam perdidit, sed ne ab ea detineretur. Aeneas qui imperio Ro. constituendo dignus auctor parabatur.

CHRI. ¶ ARMA virū. & si heroici poetæ tam græci q; latini proponāt, inuocent & narrēt tn̄ græci eodem tpe proponunt & inuocāt Home. enim in iliade ait μῆνιν ἄειδε θεὰ πηληϊάδεω ἀχιλῆος & in odyssea ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον ὃς μάλα πολλὰ πλάγχθη, sic Hesio. μοῦσαι πιερίηθεν ἀοιδῇσι κλείουσαι. Latini vero primo proponunt, deinde inuocant, Hoc apud Nasonem. Lucanū, ac statiū, inuenies. Proponit primo Virgi. Verū in ipsa propositione non seruat ordinem. Nā cum primo arma, deinde virum se dicturū pollicetur, prius vim idest errores Æneæ deinde arma idest bella prosequit. Peruertit autem ordinē eius propositionis quæ vniuersalis est, & totū opus nō aūt opis partes diuidit, Poētis quidem ꝯceditur. Nam & erud tioribus & ociosis & eadem sæpe legentibus scribunt quos puerilio ordinis, neq; fallere, neq; pturbare pōt. Oratori vero non conceditur. Orat enī per sæpe apud indoctos, & occupatos, & q res semel audituri sūt, Quapropter monet Ci. vt in ea diuisione quæ tertia īter partes orationis totā causam ꝑtinet; quo ordīe ꝓponimus eodē narremus, in cæteris vero ꝓpositionibus nō totā cām, sed particulas aliquam continentibus nihil interest peruertatur an obseruetur ordo. Propositio aūt & inuocatio ī poetis prohemij officio funguntur, Huiusce modi aūt exordium accōmodatum cāæ turpi. Habet enī cās turpē non natura rei, sed opinione. Laudandū enim sibi ꝓponit Aeneam, de quo erat inueterata opinio illum patriæ desertorem fuisse. Quapropter a validissimo aduersarioꝝ argumēto īcipit, & q a patria discesserit, in fatū trāsfert. Captat aūt beniuolentiam a persona sua, qm̄ se non in nugis, sed in maximis rebus occupatum ostendit, Captat a ꝑsona Iunonis cum illam in odiū ꝓpter iniquā in virum piū crudelitatē & inuidiā ꝓpter abusionē suæ potētiæ trahat. Captat præcipue ab Aenea. cum in tot erūnas illū aliena iniuria īcidisse, & tn̄ inuicto aīo illas ꝑtulisse ostendat. Attentum autem auditorē reddit tum quia nō ī nugis, sed in maximis rebus se occupatū ostēdit, tum quia aliterq; multoꝝ opinio feral se dicturum pollicetur, ipsa præterea inuocatio qm̄ non nisi in maximis rebus adhibet summam sibi audientium attentionem conciliat. Reddit postremo q lecturus sit docilem quia & summā rei breuiter atq; distincte proponit & dilucide explicat. ʃ Arma sunt q putēt arma dicta a græco ṽbo ἀρμο

ſtir.i.cōuēnire & quadrare inutilia ēnī ſunt arma niſi ita quadrent corpori vt neq3 anguſtiora arctioraue, neq3 rurſus ampliora laxioraue ſint, vt neq3 corpus lædat, neq3 cōtra ſe in illis traducat et fluctuet, vt de Vlyxe in armis Achillis ſcri. Iuuena. Vnde cum interrogaſſet quendam Xenophon, cur ſua arma pluris ꝙ̄ cæteri venderet, quia inquit mea oībus corporibus melius quadrent. Sunt qui velit arma ab armis.i.humeris dici, quia & inferiora inde pendent & ſuperiora iiſdē ſubſtentātur. ¶ Viꝝ.i.hominem plurimis maximiſq; virtutibus ꝓditum. Huiuſcemodi enim hō proprie vir dicit̄ ab ipſa.ſ.vi.i.ab excellētia animi, & a viro dicit̄ virtus. Vnde in.iiij. dixit multa viri virtus aīo multuſq; recurſat Gentis honos. Nonnūꝗ̄ tamen per virū merem ſimpliciter exprimimus, Nōnunquam maritus Teren. O mi vir o mea vxor. ¶ Cano, nam canūtur verſus poetarū, ſic Hme. μῆνιν ἄειδε θεὰ. Vnde a canendo dictū carmen volunt, ſed quia Cice. teſte clarorū virorum laudes ad tibiam canebantur, Canere laudare ſignificat, vt ibāt æquati numero, regemq3 canebant, quia etiam ſybillæ priſcæ oracula verſibus edebant, dicimus canere vaticinari, vt Sola mihi tales caſus Caſſandra canebat. ¶ Troiæ, græca nomina non nunꝗ̄ ita mutant latini, vt diphthongū vbi ſit i litera diſſoluant & in conſonātem verſum ſequenti ſyllabæ adiungant, vt αἴας aiax μαῖα maia, ſic τροία troia.

Littora[a] multum ille[b] & terris[c] iactatus[d] & alto[e],
Vi[f] ſupeꝝ, ſæuæ[g] memorē[h] Iunonis ob iram.
Multa[i] quoq; & bello[k] paſſus, dū cōderet[l] vrbem
Inferretq;[m] deos latio[n]. genus[o] vnde latinum,
Albaniq;[p] patres: atq; altæ mœnia[q] romæ.
Muſa[r] mihi cāſ memora, quoq;[ſ] numine læſo.

a ¶LITTORA lauroláuinū cōſtat.viij. milibus a mari remotum. Nec nos debet fallere, quia dixit lauina litora. Litus enim dicitur terra quæq3 mari vicina, ſicut ipſe Virgilius in quarto, Cui litus arandum, quum, per naturam litus arari nō poſſit. Ergo ſciendum eſt litus vocari & terram. b ¶ multū ille, colliſio eſt, & ille hoc loco abundat. Eſt enim interpoſita particula propter metri neceſſitatem, vt ſtet verſus, Nā ſi detrahas ille ſtat ſenſus ſed nō ſtat verſus. Sicut alio loco ipſe nunc dextera īgeminās ictus nunc ille ſiniſtra. Eſt autē archaiſmos. c ¶ Et terris iactatus, fatigatus eſt enim apud thraciā monſtro illo, qō e tumulo Polydori ſanguis emanauit, Apud cretam peſtilentia, Apud ſtrophadas īſulas harpijs, Tempeſtate vero & in primo, & in tertio, & ꝓprie locutus. d ¶ Nam iactamur in mari fluctibus. Fatigamur in terris, & bene duorum elemētoꝝ mala vno ſermone concluſit. e ¶ Et alto, modo mari. Altum tamen ſciendum eſt ꝙ & ſuperiorem, & inferiorem altitudinem ſignificat. Nanq3 mēſuræ nomē eſt altitudo. f ¶ Vi ſuperum, violentia deorum ſm̄ Homerum qui dicit a Iunone rogatos eſſe deos in odium troianorum, quod & Virgilius tetigit dicēs, Vos quoq3 pergameæ iā fas eſt parcere genti. Dijq3, deæq3 omnes. Latenter autem defendit hac ratione troianos ꝙ non ſuo merito eos inſequebantur numina, ſed Iunonis īpulſu. g. ¶ Sæuæ, Cum a iuuando dictat ſit Iuno, quærunt multi cur eam dixerit ſæuam, & putant tēporale eſſe epithetō quaſi ſæuam contra troianos, neſcientes ꝙ ſæuā dicebant veteres magnā, vt Ennius, Induta fuit ſæua ſtola.ſ.magna. Itē Virgilius quū vbiq3 pium inducat. Æneam, ait Maternis ſæuus in armis Æneas ideſt magnus. h ¶ Memorem Iunonis ob iram, conſtat multa in auctoribus inueniri per contrarium ſignificantia, pro actiuis paſſiua, vt Pictis bellantur amazones armis, pro paſſiuis actiua, vt Populatq3 ingentem farris aceruum. Et hæc varietas vel potius contrarietas īuenitur etiam in alijs partibus orationis vt ſit pronomen pro aduerbio, vt eſt, Hoc tunc ignipotens cœlo deſcēdit ab alto, pro huc. Et in participio, vt Et ꝙ̄ vectus abas, pro vehebatur & in nomine, vt Memorem Iunonis ob iram. Non quæ meminerat, ſed quæ in memoria erat, nam ira non meminit. De his autem hæc tantū quæ lecta ſunt ponimus, nam ad eorum exemplum alia formamus. i ¶ Multa quoq3 & bello paſſus, duas coniunctiones ſeparatas naturaliter nemo coniungit. Sed hoc plerumq3 a poetis cauſa metri fit, ergo hic vna vacat. Sicut alio loco, Dixitq3, & ꝑlia voce diremit. k ¶ Bello paſſus, quod contra Turnum geſſit. l ¶ Dum conderet vrbem, Tres hic ſunt ſignificationes. Aut enim Troiam dicit, quam vt primum venit in Italiam fecit Æneas, de qua ait Caſtrorum in morem pīnis atq3 aggere cingit, & alio loco Mercurius. Nec te troia capit. Troiam autem dicit, quamprimum fecit Æneas &. Liuius in primo, & Cato in originibus teſtantur, Dum enim ideſt quo tempore hæc fieret ab agreſtibus ob vulneratum regium ceruum com

mota sunt bella. Aut Laurolauiniū, & significat dum donec. tam diu enim dimicauit q̄ diu tempus faciendæ ciuitatis veniret, idest donec Turnus occumberet, Aut Romam significat, & est sensus dūmmodo ergo conderet vrbem aut troiam, aut Laurolauiniū, aut Romam significat. m ❡ Inferretq; deos latio. n ❡❡ Latium duplex est, vnum a tyberi vsq; ad fundos, Aliud inde vsq; ad vulturnum, Latiū autem dictum est q̄ illic. Saturnus latuerit. Inferretq; deos latio, hoc est in latium, & est vsitata figura apud Virgilium. Quod enim cū præpositione per accusatiuū dicimus, ille per datiuū ponit sine præpositione. sic alibi, It clamor cœlo pro ad cœlū. o ❡ Genus vnde latinum, si iam fuerunt latini, & latium dicebatur, contrariū est qđ dicit ab Aenea latinos originē ducere, prima est iucunda absolutio, vt vnde nō referas ad personam sed ad locū, Nāq; vnde aduerbius est de loco, non deductio a persona. Tamen Cato in originibus dicit hoc, cuius auctoritatē Salustius imitatur in bello Catilinæ primo Italiam tenuisse quosdam qui appellabātur. Aborigines, hos postea aduentu Aeneæ Phrygibus iunctos latinos vno nomine nūcupatos. Ergo descendunt latini non tantū a troianis, sed etiam ab aboriginibus. Est autem vera expositio hæc nouimus q̄ victi victorum nomen accipiunt, potuit ergo victore Aenea perire nomen latinum. Sed volēs sibi fauorem latij conciliare, nomen latinum non solum illis nō sustulit, sed etiam troianis imposuit. Merito ergo illi tribuit quod in ipso fuerat vt posset perire, Vnde & ipse īducit in. xij. li. rogantem Iunonē ne pereat nomen latinū, item in execratione Didonis legimus, Nec cum se sub leges pacis iniquæ Tradiderit. Iniqua eniz pax est in qua nomē amittit ille qui vicit. p ❡ Albaniq; patres, Albam ab Ascanio conditam fuisse constat, sed a quo incertum vtrum a Creusæ an a Lauiniæ filio de qua re etiam Liuius dubitat. Hanc autem quum euertisset Tullus Hostilius, omnes nobiles familias romam transtulit. Et sciendum bene hunc ordinem semp seruare Virgilium, vt ante dicat latium, deinde albam, post Romaz, Quod etiā hoc loco fecit, & in. v. lib. Priscos docuit celebrare latinos, Albani docuere suos nunc maxima porro Accepit roma, & patriū seruauit honorem. Item in. vij. lib. Mos erat hesperio in latio, quez protinus vrbs Albanæ coluere sacrum, nunc maxima rerum Roma colit. q ❡ Altæ mœnia romæ, aut propter gloriā, aut propter ædificia, aut quia in mōtibus collocata ē. r ❡ Musa mihi causas memora, Poetæ in tres partes diuidunt carmen suum, proponunt, inuocant, narrāt. plerūq; tñ duas res faciunt, & ipsam ꝑpositionem miscent inuocationi, quod in vtroq; opere Homerus facit, Nāq; hoc meli⁹ est vt in odyssea ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον, & in iliade μῆνιν ἄειδε θεὰ πηληϊάδεω ἀχιλῆος Lucanuz tamen ipsum ordinē vertit primo. n. ꝑposuit, deinde narrauit postea inuocauit, vt est Nec si te pectore vates Accipiā Sane obseruandum est in oībus carminibus ne numē aliquod inuocetur, nisi aliquid vltra humanā possibilitatē requirimus hinc in arte poetica Hor. Nec deus intersit nisi dignus vindice nodus Inciderit. Bene ergo inuocat Virg. non. n. poterat per se iram numinis nosse. Item in. ix. libro nisi adderet Iuno vires aīumq; ministrat, quis crederet Turnū euasisse de castris? ❡ Quo numine læso, quo in quo in q̄ causa, & est. vij. casus, & cōmunis elocutio, dicimus eniz quo te læsi est & alia expositio, nāq; Iuno multa habet numina est Curetis quæ vtitur curru, & hasta, vt est Hic illius arma Hic currus fuit. est Lucina q̄ partub⁹ ꝑest, vt Iuno Lucina fer opez. est regina, vt Quæ diuū incedo regina. Sunt & alia eius numina Merito. ergo dubitat, qđ numē eius læserit. Alij tñ dicunt separādum esse, ut de odio Iunonis nō dubitet, q̄rat aūt qđ aliud numen est læsum. s ❡ Quo numine læso, ideo trahitur in ambiguitatē, & requirit in quo Iunonis numen læsit Aeneas, qa in ipsum certa nō erant odia sed in gentem propter causas paulopost dicendas.

❡ LAVINA littora, cum alij ante Aeneam in Italiam venerint, ille tamē primus venit ad eam partē, vbi deinde fuerunt littora lauina, & primus fato venit, cum casu alij venissent. Ergo fato perdidit patriam. Fato exclusus peruenit in littora lauina. ❡ Multum ille. i. & . a. alia cuz ꝑpositione diuisio est. Scribit eniz quæ mari, quæ terra sit passus. ❡ Vi superum. vis est cum fit aliquid contra leges idest contra fatum, vt aūt ostendat nihil tale de superis meruisse Aeneam addit. ❡ Sæuæ m. i. ob. i. Ergo non propter culpam Aeneæ fecerunt superi, sed vt obsequerentur Iunoni tanq̄ omniū reginæ, purgat igitur Aeneas & deformatur Iuno aduersaria ꝗ. ❡ Sæuæ idest crudelis quæ prosequatur innocentē, & qui deorum omniū atq; ipsius cultor sit, onerat etiā eam q̄ inimicitias nulla Aeneæ culpa susceptas diutissime tenaciterq; retineret cum ne id quidem etiam si iustæ sint inimicitiæ facere probis cōueniat. Hoc latius in v. Iunonis grauis ira, nec exaturabile pect⁹. Quam nec longa dies pietas nec mitigat vlla. ❡ Dum. c. vr. exaggerat q̄ Aeneam bello appetijsset, cuz conderet vrbē, & deos im‑

DONA

Vis

perio publico profuturos inferret. Quod si obtinuisset, nec latinum genus, nec albani principes, nec Ro. ipsũ fuisse futurũ, nec Cæsar impij Ro. culmen habiturus, idoluit, n. Cũ moli ri iam tecta videt iã sidere terræ, & bellũ p furiã excitauit, ppositione aũt ista nõ solũ quæ dicturus sit ostẽdit sed multiformi ratione diuisionis vtit̃, cõmẽdat carmen, æneã a culpa liberat. Imouet multa, variaq; inuidia obruit, caput carminis ab inuocatione musæ aggredit̃ cui nisi lectoris istruẽdi cã thema pmisisset, laboris gras pdidisset, cũ qd lectur' esset nesciret, qd si cũcta nõ ipleuit morti imature attribuẽdũ est, nã Albaniq; pa. atq; a. m. r. nõ scripsit. ¶ Musa, ab inuocatione musæ qd erat scripturus incepit, q; cũ dea sit nihil latere oportet, interrogat ergo vt cũ nulla in ænea culpa inueniat̃, ɔfirmet Iunoe. sæuitiam.

CHRI. CLITTORA, terra quã mare tãgit, litus est dictum fm Sæuolam, q ad id aqua alludat, vel q aqua alluatur, vel q ibi aqua elidatur, sed & vicinæ mari terræ littora dicunt̃, vt hic. ¶ Ille, non modo non vacat, verum emphasim facit, vt sit ille quasi tantus vir, & tam crudeliter

Italia. vexatus. ¶ Italiam, sunt qui dicant a bobus denominatam, qd græcorum prisca lingua boues Italiæ dicebantur, qd autem bobus abundaret, ex eo patet, q multa quæ suprema dicebatur instituta erat duarum ouium, boum vero triginta pro copia boum & ouium penuria, ait Gellius, Serui. aũt ab Italo rege Siciliæ dictam putat, qui in eã regionẽ venerit, in qua postea regnauit Turnus, Italiam de suo nomine illã appellauit. Festus autem scripsit Italiã dici, q magnos italos. i. boues habeat, quia vituli ab italis sunt dicti itali. ¶ Fato, de fato

Lauiniũ qm plurima dicenda sunt, in alium locum differemus. ¶ Lauina, placent quæ dicuntur a Seruio, tamen si Dionysium audiamus, cum Æneas in Italiam venisset auspicato oppidum in eo loco condere cœpit, in quo sus pgnãs, & iam aræ ab Ænea destinata diffugiens requieuerat. Verum latinus qui tũ aduersus rutulos bellũ gerebat peregrinos, regnũ suũ intrasse & vrbẽ ædificare cœpisse audiens. illuc cũ exercitu conuolauit ferro aduenas expulsurus. Verum cũ deorũ monitu vterq; ad amicitiã conuerteret̃, adiuuãte Latino vrbẽ absoluit Æneas, nominauitq; Lauinium, vt Romani volunt a Lauinia Latini regis filia, vt aũt qdam græci fabulose hystorie scriptores ponũt a Lauinia Geloni regis Deliorum filia Æneæ rogãti data a patre, cũ fatidica esset sapiens. Euenit aũt, vt dũ lauinũ ɔderet̃ igne p se ex saltu accẽso lupus arida ligna ore ferens super ignẽs iecerit, aduolansq; aquila motu alarũ flammas excitarit. Vulpes autẽ caudã e fluuio madefactã ferẽs ignẽ extinguere conaret̃, sed tũ de victa discessit vulpes. Quod mõstrũ hoc iperiũ tandem superaturũ q̃uis cum difficultate ostendit. ¶ Vi. vis vim & vi in singulari habet. Est aũt a græco βία enĩ apud illos dicitur, & significat robur, vt fit via vi, itẽ virtut̃, vt multa vi muniet albã. Itẽ violẽtiã, vnde dicim' illatã vim virgini, significat copiã, Vis magna auri homini illi fuit. ¶ Vi ergo superũ. i. nõ iustitia & æqtate, sed violẽtia a q̃ nõ abest crudelitas, ɔciliat ergo beniuolẽtiã Æneæ a psona aduersariorum qui tã inique Æneã insectarentur, & a persona Æneæ commiserationes excitat, q non sua culpa, sed aliorum crudelitate in tantas tanq; graues erũnas inciderit, & tamen omnia animi magnitudine & sapiẽtia tolerauerit & superauerit, & cum non verisimile videretur. q superi dij ita inique fuerit hominem pium insectari, ostẽdit illos studia Iunonis esse secutos, quã Home. etiam scribit deos in troianos cõcitasse. ¶ Sæuæ crudelis, quia iniusta ira contra troianos moueret̃. Ostẽdit ex hac re quãta fuerit troianorũ miseria, cum dea qua a iuuando nomen sortit̃; tã inique crudelitatẽ exercuerit, ergo & dea cũ mun' proprium dei sit iustitia vti. & ea dea quæ a iuuando dicitur, per summam iniquatem in iustis crudelis fuit. ¶ Memorẽ, multa noĩa actiue, passiueq; ponunt̃. actiue dicimus sis fœlix, nostrumq; leues quæcũq; laborem. i. suis propitia, ac da fœlicitatem. Passiue aut. Viuite fœlices. non q inferant alijs, sed ipsi accipiãt, sic formidolosus, & qui infert, & cui ĩfertur formido. Aliter ergo Teren. Nimis formidolosa es. Aliter Salu. semp illis aliena virtus formidolosa est, sic memor actiue ponitur, vt Dum memor ipse mei, dum spũs hos reget artus. Passiue cũ ait Hora. Siue puer furens impressit memorem dentibus notã, i. de qua illa meminerit. Sic nunc memorem iram, i de qua meminisset Iuno. ¶ Latio, Pli. Latium anti

Latium quum a Tyberi circeos vsq; producit, deinde ad lirim vsq; fluuium minturnensium processisse scribit. Idem sentit Soli. vñ a quo Ænea, nam ipse auctor generis latini est. ait enim Euse. de tempo. ¶ Latinis, qui postea Romani nuncupati sunt, post tertium annum captiuitatis Troiæ, seu vt quidam volunt post octauum regnauit Æneas annis tribus. ante Æneam Ianus, Saturnus, Picus, Faunus, Latinus in Italia regnauerunt circiter annis. cl. Hæc Euse. Verũ ij populi qui sub Iano, Saturno, Pico. ac Fauno. fuerũt, nõ latini, sed aborigenes nominati sunt, ipse. n. Diony. alicar. antiqtatis dilegentissimus scrutator, latinorum ante aduentũ Æneæ nusquam meminit, & Liui. ait. Æneas aduersus tanti belli terrorem, aut animos aboriginum sibi conciliaret, ne sub eodem iure solum, sed etiam noĩe oẽs essent lati

nos vtrãq; gentem appellauit. & Strã. idem pene sensit. Iusti. autem in lib. xx. Quũ latinos populos qui ab Ænea conditi videntur, Æneas igitur vt exemplũ suæ clemẽtiæ populis nu per victis pberet, vtq; ex duobus populis vnum efficeret, vtrũq; non ab auctore se, sed aut a latino, aut a latio deuicto latinos dixit, remittẽs multũ de iure suo cui licebat, vel a patria troianos, vel a se æneadas illos denominare ĩstituit aũt hoc imperium Æneas anno post mundum conditum vigesimo supra quattuor milia. ¶ Albani patres, nam Ascanius relicto Lauinio suæ nouercæ albam longam condidit, in qua ipsi suiq; posteri sedes, regiamq; habuerunt vsq; ad Romulum Romæ conditorem, iure igitur patres romanorum albani dicentur, Regnauerunt autem isti reges annos circiter centum & quinquaginta. Quo aũt em tempore Roma condita sit, & quare Roma vocata, mira inter scriptores varietas apparet. Frequẽs opinio est illã ɔditã a Romulo & Remo anno primo. vij. olympiadis, anno aũt post captũ Iliũ scdo atq; trigesimo supra trecẽtesimũ regnãte Athenis Caropo. Cephalon ãt Gerhithius vetustissimus scriptor illã ɔditã ponit scda ætate post Troianũ bellũ ab ijs q exilio cũ ænea seruati sũt, a Romo Æneæ filio idẽ pene Demagoras & Agathyllus ponũt. Alij asserũt Æneã q ex molossis venit post Vlyxẽ Romã ɔdidisse. & eã ab vna iliesũ mulierũ quæ Roma dicebat Romã denominasse, Hæc enĩ alias troianas mulieres, vt naues incẽderẽt, hortata est errorea grauiter ferens. Aristo. philosophus scribit achiuos quosdam e troia reuectos tempestate ĩ Italiã cõpulsos esse, & qñ iis exacta hyeme inde enauigare decreuissent, Tñ cõbustis nauib' ab iis qs captiuas adduxerãt mulierib' ɔsilium necessitate impellẽte ĩmutasse, & Romã ɔdidisse, Callias refert Romã troianã mulierẽ, q cũ alijs troianis venerat nupsisse Latino arborigenũ regi, eiusq; deinde filios vrbes ɔdidisse, & a matre denominasse, Xenagoras hystoricus refert Vlixi ex Circe tres filios fuisse, Romũ, Antium & ardeam, qui tres vrbes cõdidere, & ɔditas a se denominauere, Diony. chalcidẽ Romũ quidẽ ɔditorẽ ait fuisse siue Ascanij, siue Emathionis fili' fuerit. Alij volũt Romã ɔditã fuisse a Romo Itali filio. Hæc igit græci scribũt, ex Romanis aũt nullus scriptor vetustus est, Sed ex vetustis sermonibus seruatis in sacris tabulis nõnulli sũmũt Æneæ filios fuisse Romũ & Remũ Romæ cõditores, alij ex Æneæ filia illos natos dicũt, & Latino obsides dato, atq; ab eo sine filijs descẽdẽte heredes regni relictos. Alij dicũt Ascaniũ successisse, & cũ fratribus regnũ diuisisse, ipsumq; albam & alia oppida. Romũ vero capuã a proauo capy. Anchisen ab Anchise, & Æneã quæ postea ianiculũ vocata est a patre, a se vero Romã denominasse. Hæc quodam tpe fuit deserta, sed sequentibus deinde tpibus aduẽtãtibus colonis, quos albani sub Romo & Romulo duce miserũt antiquam constitutionem resumpsit, vt duplex fuerit ɔstitutio. Alia paulopost res troianas, alia quindecim ætatib' inferior Antiochus syracusanus, tertiã ponit multo antiquiorem regnante in Italia Morgete. Soli. autem refert Euandrũ cum in Italiam venisset, oppidum ibi in monte inuenisse, quã Valentiam latini appellauerunt. Ergo ipse hanc ne nomẽ immutaret, Romam græco vocabulo dixit. Verius tamen putant a Romulo conditam Romam eam quæ quadrata dicta est. eo q ęqlibra foret posita. Incipit a silua quæ est in ara Appollinis. & ad supercilium scalarum Caci finitur, vbi tugurium fuit Faustuli in quo mansit Romu. & Ro. auspicato fundamẽta iecit, duo de viginti natus annos. xi. kalen. Maias, horã post secundam ante tertiam. vt ait. L. Tarutius mathematicus nobilissimus Ioue in piscibus, Saturno, Venere, Marte, & Mercurio in Scorpione, Sole in Tauro, Luna in libra ɔstitutis. Dies illa parilia habet. obseruatũq; est deinceps ne qua hostia cæderetur parilibus, vt dies ille a sanguine pur' esset. Musa ab eo qđ est μυεῖν. i. docere dr, vel παρὰ τὸ μῶ. i. q̃ro, nã oĩuʒ bonaꝝ artiuʒ illas inuentrices eẽ volũt. Hesio. i. sua thegonia musas a Ioue eẽ creatas ait, ex Mnemosyne. i. memoria. Nouem. n. noctes cum illa in Pierio monte cõcubuisse fere, hic nouem genitæ sunt musæ quæ a monte ipso pierides appellantur, inde id: Hesio. μοῦσαι πιερίηθεν dixit, nomina autem his versibus refert.

κλειώ τ' εὐτέρπη, θάλειά τε μελπομένη τε
τερψιχόρη τ' ἐρατώ τε πολύμνιά τ' οὐρανίη τε
καλλιόπη θ' ἣ δὲ προφερεστάτη ἐστὶν ἁπασέων.

Anaximander lampsacenus, Xenophanes heracleopolites dicũt poetas esse in tutela apollinis, qui lyra canat, & nomen musarum in quarum medio ipse residet, & per Apollinẽ humanam vocem intelligunt, quæ nouẽ instrumentis perficitur. ¶ Quo numine læso, Quid ue dolens, quasi stupeat, cum ignoret aut quo numine læsa sit, aut propter quam rem doleat, & cur dea cum sit sustinuerit in tot calamitates inijcere virum non modo pium sed pietate præstante, cum nulla virtus acceptior dijs immortalibus esse debeat. Est. n. pietas qua quo oportet amorẽ in patriam in parẽtes, ac in reliquos sanguine ɔiunctos affecti sumus.

¶ Læso,

¶ Læso, lædere & offendere differunt, Lædit enim qui dãnum detrimentum dolorẽ ue affert? Offendit uo qui ex dicto, facto ne stomachum, indignationemq; cõmouet & dãnum nullũ infert. ¶ Causas. s. efficientes tam grauem iram, tanq; fatuum odium.

IER.

a ¶ TOT uo/ luere casus, ca sibus uolui, & est figura hy/ pallage, q̃ fit quotienscunq; verba per con trarium intel/ liguntur, Sic alibi, Dare classibus au/ stros, quum uẽ tis naues de/ mus non naui bus uẽtos. Item Animumque labantem Im/ pulit, hoc est i pellendo fecit labantem.

Quid ue dolens, regina deũ, tot voluere[a] casus
Insignem[b] pietate virum, tot adire labores
Impulerit. tantæ ne[c] animis[d] cœlestibus iræ?
Vrbs[d] antiqua fuit Tyrij[e] tenuere coloni[f],
Carthago, Italiam[g] contra, Tyberinaq; longe[h]
Hostia. diues[i] opuz, studijsq;[k] asperrima belli.
Quã Iuno fertur[l] terris magis omnibus vnam
Posthabita[m] coluisse Samo. hic[n] illius[q] arma[o],
Hic currus[p] fuit. hoc regnum dea gentibus esse
Siqua[q] fata sinant, iam[r] tum tenditq;[z], fouetq;,
Progeniem sed enim troiano a sanguine duci[&]
Audierat[?], tyrias[?] olim[a] quæ verteret arces,
Hinc[b] populum late regem: belloq; superbum
Venturũ[c] excidio Lybiæ[e], sic voluere[f] Parcas

alia mihi mẽs est patres con scripti. i ¶ Diues opũ, modo tantum diues, dicim[o], Antiqui adiũ/ gebant cuius rei, vt diues equum, diues pictai vestis & auri, iẽgentes tantum geni/ tiuo casui. k ¶ Studijsq; asperrima bel li, causam ostẽ/ dit mirabilem dicens hos es/ se bellicosos

b ¶ Insignem pietate virum, quia patrem, & deos penates de Troia liberauit, & hic ostẽ/ dit merito inuocasse musam. Nam si iustus est Æneas, cur odio deoꝝ laborat. c ¶ Tan tæ ne animis cœlestibus iræ? Hic iam non de qualitate iracundiæ, sed de quãtitate quæ rit. Nimia etenim ira est quæ nõ habet pieta/ tis considerationẽ, & hoc quidem sm stoi/ cos dicit, sed miratur cur tantum. Nã epicu/ rei dicunt deos humana penitus nõ curare. c ¶ Tantæ ne, quasi exclamatio est miran/ tis. d ¶ Animis cœlestibus, dijs supis, nas apud inferos constat esse iracundiam, vbi sunt furiæ & iræ, Erinnys, Alecto, & Megæ ra. d ¶ Vrbs antiqua fuit, Vrbs dicta ab orbe, q̃ antiquæ ciuitates in orbem fiebant, vel ab vruo pte aratri, quo muri designabã/ tur, & antiqua autem & fuit benedixit, nãq; ante septuaginta annos vrbis Romæ con/ dita erat & eam deleuerat, Æmylianus Sci/ pio quæ aũt nunc est, postea a Romanis est condita, vnde antiquam accipe, & ad cõpa/ rationem istius quæ nunc est & Roma anti quiorem. e ¶ Tyrij tenuere coloni, deest quam. Amant nanq; antiqui per expexege/ sim dicere, quod nos interposito pronomi/ ne exprimimus. Item est locus Italiæ graij cognomine dicunt, deest quem. f ¶ Co/ loni autem dicũtur cultores aduenæ, & hos de tyro constat venisse, qui carthaginẽ con/ diderunt. g ¶ Italiam contra, Cõstat tria latera habere Italiam, superi maris iferi, & alpium, vnde tollendi erroris causa adiecit, Contra tyberina hostia, quæ in infero mari sunt. h ¶ Longe, valde. Salustius, Longe

& diuites, quum ociosa sit semper opulen/ tia. Iure ergo hãc diligit Iuno, & vult orbis regna sortiri. k ¶ Studijs, non studio, quia ter rebellauit contra populum romanum. l ¶ Fertur, dicitur & ingẽti arte Virgilius vtitur, ne in rebus fabulosis aperta vtatur li centia poetarum, sed quasi opinionem se/ quitur, & per transitum poetico vtitur more. m ¶ Posthabita coluisse samo, nõ contem/ pta, sed in secundis habita. Nãq; in superio/ ri versu dixit magis, vt etiam originali lo/ co seruetur affectio. Sic Iuuenalis, Et samia genitrix quæ delectatur arena. n ¶ Hic illius arma, figura creberrima, aduerbiũ pro aduerbio posuit, præsentis loci p absenti debuit enim dicere illic sicut habemus in su perioribus. o ¶ Arma, instructam armis Iunonem in alio loco ipse testatur, Ferro ac cincta vocat. p ¶ Currus, aut vere cur/ rum, quo sm Homerum in cœlo vtitur, aut thensam significat, qua deorum simulachra portantur. Thensa autem cum aspiratione scribitur ἀπὸ τοῦ θεῖου, idest re diuina. q ¶ Hic illius arma, hic currus fuit quotiẽs/ cunq; nomina pluralis & singularis nume/ ri connectuntur, respondemus viciniori, vt ecce hoc loco currui non armis respondit. eadẽ & in diuersis generibus est obseruatio, vt magis vicino siue masculinũ sit siue fœ/ mininũ respõdeamus, vtputa vir & mulier magna ad me venit, Si aũt plurali numero velimus vti, ad masculinũ trãseamus neces se est, vir & mulier magni ad me venerunt. q ¶ Siqua. q̃ vacat, & ẽ ornat' cã positũ vtq; tandẽ gentium, locoꝝ, & reliqua, vt Dixitq;

& prælia voce diremit. v ⸿ Iam tum, ex quo constituta est a tyrijs colonis. s ⸿ Tenditq; fouetq;, figurate dixit, nã nõ regnũ fouet, sed tendit & fouet, vt regnũ esse possit. & ⸿ Duci, ductũ iri, infiniti modi a passiuo, tempus pñsens pro futuro posuit, & verbũ pro verbo, vt supra ostensum est. ? ⸿ Audierat, a Ioue aut fatis, non enim oĩa numina habent diuinandi potestatẽ, deniq; ne ipse quidẽ Apollo suã sponte diuinat, vt est, Quæ phœbo pater omnipotens, mihi phœbus apollo Prædixit, & perite audieri, In Ennio enim inducitur Iuppiter promittens romanis excidium carthaginis. ꝝ ⸿ Tyrias arces, Carthaginẽ dicit quã tyrij cõdiderunt. a ⸿ Olim, nunc quandoq;, Tria.n. tempora significat pteritum, vt Olim arbos nam ad imp. q. g. l. præsens, vt Tunditur olim fluctibus, futurũ, Nũc olim quocunq; dabunt se tpe vires. b ⸿ Hinc populũ late regem, a romanis laudat aũt eorum populũ dicendo late regem. c ⸿ Belloq; superbum, nobilẽ, vt Ceciditq; superbum Ilium. Id ⸿ Venturũ excidio, ad excidium nota figura. e ⸿ Libiæ, carthaginis, & prouinciã pro ciuitate posuit. Dicta aũt lybia ꝙ inde libs flat, hoc est affricus, vel vt Varro ait, quasi λιπτοῦ ὕετοῦ ὗσιν. i. egens pluuiæ, vnde Salustius, Cælo terraq; penuria aquarum. f ⸿ Sic voluere parcas, a filo traxit voluere, vna enim loquitur, altera scribit, alia fila deducit. & dictæ sunt parcæ κατὰ ἀντίφρασιν, ꝙ nulli parcat, sicut lucus a nõ lucendo, & bellum a nulla re bella.

DON. ⸿ INSIGNEM pie. i. deorum cultorem, & spectatæ vitæ, quid ergo delinquenti fecisset cuꝫ ita insectetur in noxium. Ergo collige, nam cum irascendi causa non sit, & nõ saciari innumeris tormentis, & grauissimis casibus probat illã esse sæuam his dictis instruit hoĩes ad bonũ viuendi rationẽ. bonũ eniꝫ viꝝ iustus dolor moueat, & tñ non sit in vltione ĩmoderatus, nec iustas iras diutius retineat, vnde Salu. Et iniuria accepta ignoscere q̃; persequi malebant. ⸿ Tantæ ne. a. admiratur hoc poeta cum dij lenes esse soleant, & misericordes ꝙ reprehendatur in eis ꝙ in hominibus displicet. Post inuocationẽ autem non in adiumentum carminis, sed in fauorem suscepti sui operis positas causas enumerat. quibus lector in initio aduertat, & Iunonem sæuam, & deos malo studio Iunonis motos, & Aeneam non sua culpa hæc esse passum. ⸿ Vrbs antiqua, primã Iunonis odiorũ causam dicit, q̃ Aeneã insectatus, qm̃ ab eo gens oritura erat q̃ imperium qđ ipsa Carthagini seruari cupiebat, prupturus esset. Volebat ergo si posset illũ extinguí. Igiẽ hæc sola causa fatis erat ad odia excitanda. Veꝝ aliæ quoq; enumeranẽ, vt cũ sint procul a culpa Aeneæ, & ipse purgeẽ, & Iunonis factio iniquissima cognoscaẽ, Laudaẽ multipliciter Carthago vt ostendaẽ illa Ro. imperium opprimere potuisse maxime annitente Iunone. ⸿ Antiqua, nõ magna, vt multi dicunt, sed pro lapsu tpis, vt annositate corroborata imperiũ Ro. nascens longe vis viribus pmeret. ⸿ Coloni, vt pter icolas etiam aucta sit colonis. ⸿ Italiã con. laus est a situ. ⸿ Diues, a fortuna. ⸿ Studijsq;, a natura & moribus, ergo omnis erat occasio Iunonis fauoris, locoꝝ proximitas, substantia rei familiaris, bellatoꝝ numeruꝫ, fiducia naturalis, & innatum studium dimicandi. ⸿ Post habita. c. s. tanta obstinatione contra Ro. imperiũ nitebaẽ pro carthaginis opibus, vt omnibus terris, & ipsi solo genitali illa præposuerit, & insignia sui numinis, quicquid potuit in ea collocauerit. ⸿ Verteret, eam habet significationẽ, vt nihil post excidium super sit. Vnde alibi. Quæ te genitor sententia vertit, i. pœnitus ita immutauerit, vt nihil in illo pietatis relictum sit. Item & omnis immo vertit neptunia troia.

CHRI. ⸿ TOT vol. c. fortasse non est hyppallage, nam q̃uis a Iuno. impulsus sit ad multos casus, ille tñ sapientia & animi magitudine potius voluit casus q̃; ab illis volueretur, præstantissimi enim viri potius fortuna regunt, q̃; ab illa regantur. ⸿ Vrbs an. laudat carthaginem, vt ostendatur non omnino stultam rei perficiendæ spem fuisse Iunonis, & sumuntur loci de probabili quod ponitur in constitutione coniecturali, in hac est signum, & signi partes sunt locus, tempus, spacium, occasio, spes perficiendi, & spes celandi, locus ergo idoneus dabat spem, ꝙ esset propinqua italia, & opposita Romæ, Erat spes perficiendi, quoniaꝫ & antiq̃, & diues, & populosã, & bellicosa, ergo quamuis etiam accensa esset odio, Non tamen præceps consilium cœpisset nisi fuisset spes perficiendi. ⸿ Antiqua, ergo roborata, viribus opponebaẽ nascenti. Sic inferius dolet ꝙ vrbs antiqua ruat multos dominata per annos, vrbem hanc designabant sulco quia ea ducebatur qua mœnia futura essent, ꝙ cum illuc perueniebatur vbi esset futura porta, id spaciuꝫ non signabatur sulco, sed portabatur aratrum ne terras tangeret, vnde a portando portam dici volunt. Ipse alibi, Interea Aeneas vrbem designat aratro. Nam Cato ait, conditores vrbium taurum in dexteram vacca interius iungebant ipsi incincti ritu gabino, idest togæ parte caput velati tenebant stiuam incuruam, vt glebæ omnes intro ruerent, vnde territorium quasi terribouium dictum est tritu boum, & aratri, Erant boues albi, vt illo candore ostenderetur ciues sine labe esse oportere. Glebæ internæ reijciebantur, quoniam omnis fertilitas in vrbem importanda sit. Erant ita boues

iuncti, vt vacca interior taurus exterior esset, quia mulieris est quæ, intra domum sunt cura re. Viri vero quæ extra, de hac re. Oui. in lib. fasto. Inde premens stiuam designat mœnia sulco, Alba iugum niueo cum boue vacca tulit. Sulcus autem ille qui sic tunc imprimebatur, teste Pompeio festo primigenius dicebatur. Vomis autem æneus adhibebatur, vt refert Macro. ¶ Coloni, noui, & aliunde profecti habitatores vrbium, sed & agrum alienum q ea conditione arant, vt partem fructuuȝ capiant colonos appellant, qui de re rustica scribunt. Carthago condita est, vt quidam volunt a carchedone tyrio, vt vero alij a Didone eius filia annis. cxliij. post troianum bellum, alij vero dicunt conditam a Didone anno mundi. xc. acentesimo supra quatuor milia, postremo vero sunt qui velint regnāte Auentino in latinos post. iiij. milia. & ccc. ac. quinquaginta mundi annos eam conditam, sed poeta suo iure hæc fingit, ait Euse. ¶ Samo, quam insulam vehemēter amabat, qm̄ in ea adoleuit, ¶ Ioui nupsit, & vt scribit Var. Parthenia prius est appellata. Itaqȝ antiquissimum habet ibi templum, & simulacrum habitu nubentis figuratum, & sacra eius anniuersaria nuptiarum ritu celebrantur, ait Hero. templa samum habere pulcherrima omnium quæ in græcia sunt. ¶ Hic illius arma. h. c. f. repetitio est color rhetoricus. Dea tendit. q. d. iccireo audet niti contra fata, qa dea est. Libyæ pars tertia terrarum est quam latini affricam nominant. græci dicunt libyā denominatam, a libya Epaphi filia, quæ Busiridis mater fuit. Parcas quoniam vita humana initium habet progressum & finem, hæc tria per tres parcas antiqui nominauerunt. Nomía quæ sunt apud græcos Clotho, Lachesis, & Atropos. Clotho quæ initium vitæ typuȝ habet colum cumpenso gestat, vt fit ortus noster qui materiam viuēdi præbet. Lachesis vo filum expenso deducit. Id enim est tempus viuedi qđ sortiti sumus. Vnde & ipsa a λαγχάνω qđ est sortitor dicitur. Tertia vo filum a lachesi iam deductum abrumpit, & denotat morté vñ dicitur Atropos, quasi ἄνευ τρόπου. i. sine conuersione, quia implacabilis est mors, & nulli parcit. Gel. aūt refert tribus fatis tria nomina esse latina. Et primā dici parcam a pariendo, secunda nonam, tertia decimam, quia nono & decimo mense partus maturi sint. Cesellius vo vindex parcarum ponit tria nomina latina, nonam decimam & mortam, pducitqȝ Liuij versum. Quando dies aduenict, quam præfata est morta, Has alij de morgonis ex chao filias dicunt. Alij noctis, alij quibus assentitur Marcus Tullius in libro de natura deoruȝ, herebi. & noctis. Has ait Hesiodus bona & mala hominibus sortiri.

Coloni

Carthago

Parce

IER.

Id metuēs[a], veterisq[b] memor Saturnia[c] belli,
Prima[d] qđ ad Troiam[e] pro caris[f] gesserat Argis,
Necdum etiam causæ[g] irarum, sæuiq; dolores
Exciderant animo. manet[h] alta[i] mēte repostuȝ[k]
Iudicium Paridis, spretæq;[l] iniuria formæ,
Et genus[m] inuisuȝ, e rapti[n] Ganymedis[o] honores
His accensa[p] super, iactatos æquore toto
Troas relliquias[q] Danauȝ, atq; immitis[r] Achilli
Arcebat longe Latio, multosq; per annos
Errabant acti[s] fatis maria[t] omnia circum.
Tantæ[u] molis erat Romanam[x] condere gentem
Vix[y] e conspectu[z] Siculæ telluris, In altum
Vela dabant læti[&], e spumas salis ære ruebant,

a ¶ ID METUĒS, de futuro timor ē, Odiū de p̄senti. Metuebat ergo carthagini. Odiū āt hēbat p cās sequentes, & est de vtroqȝ exēplū. Cōueniūt qb⁹ aut odiū crudele tyr̄ini, Aut met⁹ acer erat b ¶ Veteris belli, q̄tū ad Virgilium ptinet, antiq; si ad iunonē referas diu gesti. Tūc aūt ad personam referendū est, cū ipsa loquit, quod si nulla persona sit ad poetam refertur. Nunc ergo veteris ex persona poetæ itelligendum est, sicut ipse alibi, Mirantur dona æneæ. mirant iulum Flagrantisq; dei vultus, partem ad se retulit, partem ad tyrios qui deum esse nesciebant. c ¶ Saturnia, antonomasia est, nō epitheton, quæ fit quoties pro proprio nomine ponitur, quod potest esse cum proprio noie, pōt & epitheton dici, d ¶ Prima, atqui Hercules prior cō tra troiāos pugnauit, vñ mō p̄ma princeps accipienduȝ ē, Naȝ plerunqȝ poeta significationeȝ noīum dat participijs vel e cōtra, vt Voluētibus annis, sig̃nat enī volubilib⁹, hac licētia & i nomine vsus est, vt p̄ma p principe poneret. e ¶ Ad troiā, & ad, & apud, accusatiuæ sunt p̄positiones. Sed apud semp in loco sig̃nat, ad & in loco, & ad locū, vt Ad quē tū iuno supplex his vocib⁹ vsa est. Cicero in Verrinis, Decē fiscos ad senatorē quendā relictos. Itē ad Marcum Leccam te habitare velle dixisti. f ¶ Caris, argis, illic enim eam coli omnibus notum est. Argos autem in numero singulari neutri generis est, vt Horatius, Aptum dicet equis argos, in plurali vo masculini, vt hi argi, cæterum deriuatio nominis argiuos facit, non

argos. g ¶ Causæ irarum, nunc de præteritis loquitur. h ¶ Manet alta mente repostũ iudicium paridis, in quo pro Venere Paris Alexander contra Iunonem, Mineruamq́ iudicauit. i ¶ Alta mente, dicit. i. secreta, recondita. k ¶ Repostum, autem syncopa est, vnam enim e medio literam seu syllabam tollit, sed quũ omnes sermones aut integri sint, aut pathos habeant, hi qui pathos habent, ita vt lecti sunt debent poni, quod etiam Maro facit, nam & repostus & porgite de Ennio transtulit, integris autem & ipsis vtimur, & eorum exemplo alijs. l ¶ spretæq́ iniuria formæ, epexegesis est, hoc enim fuit iudicium Paridis, vtq́ particula vacet, sicut alio loco, Dixitq́, & p̃lia voce diremit. Licet nonnulli separent dicentes aliud esse. Nunq̃. n. cõiunctio ponit̃, nisi inter duas res. Et spretæ formæ referũt ad Antigonã Laomedontis filiã, quã a Iunone pp formæ arrogantiã in ciconiã conſtat esse puersã. m ¶ Et genus inuisum, pp Dardanum Electræ Pellicis filium, Electra pellex fuit Iouis, ex q̃ Dardanus natus est, a quo troiani ducunt originẽ. n ¶ Rapti, stuprati, vt est Rapta garamãtide nympha, Itẽ Et raptas sine more sabinas. o ¶ Ganymedis honores, Trois regis troianoꝝ filij. honores aũt dixit vel propter ministeriũ poculoꝝ, ad qđ receptus est remota Hebe Iunonis filia, q̃ Ioui bibere ministrabat, vel ob hoc quod inter sidera collocatus aquarij nomen accepit. p ¶ His accensa super iactatos æquore toto, super his, aut de his, aut sup metũ carthaginis, his quoq́ accensa. q ¶ Relliqas, vt stet versus geminauit l. Nam in prosa reliquias dicimus. r ¶ Atq́ immitis achilli. bñ ſm Homerum segregauit ducẽ a populo. sic Aeneas in secundo post oĩum casum Priami separauit interitũ, vt Forsitan & priami fuerit q̃ fata requiras, immitem aũt dixit qui in patrocli vltionem & circa extinctum Hectorem crudelis fuit; Achilli propter ὁμοιοτέλευτον detraxit s literam, quæ plerunq́ pro nihilo habetur non solum necessitatis, sed & euphoniæ causa, vt Salust. A principio vrbis ad bellũ persi macedonicum pro persis. detrahit̃ aũt s tertiæ declinationis genitiuo. s ¶ Acti fatis, si odio Iunonis quõ acti fatis? sed hoc ipsum Iunonis odium fatale est. laborat enim Virgilius nil troianorum meritis, sed omnia fatis ascribere. Est & alter sensus, nam fatum voluntatem legimus, vt Fatis iunonis iniquæ, idest voluntate locutionis, vt hic intelligamus agebantur fatis Iunonis. i. voluntate. t ¶ Maria oĩa circum, in fine accentum ponimus contra morem latinum, sed corruptio hoc facit, Nãq; p̃positio postposita corrupta est sine dubio. u ¶ Tãtæ molis erat, difficultatis. x ¶ Romanã condere gentẽ, latẽter ostẽdit hinc odium Iunonis Aeneã pertulisse, ꝙ Romanæ gẽtis auctor extabat. y ¶ Vix. hoc loco mox significat. ʒ ¶ E ꝯspectu, vt adhuc de Sicilia possent videri. & ¶ Læti, vel alacres vel veloces vt est Et lætus eois Eurus æquis, Itẽ Et virgea lætus pabula. i. festinus, & cũ omni intẽtione, vel re vera læti, q̃q̃; incõgruum sit ꝑpter Anchisæ mortẽ, sed & interitus senũ minus dolet, & magis lætos intelligẽdum est, vt sit Iunoni causa maioris iracũdiæ, sic enim & in septimo irascit̃ vbi lætum Æneã siculo ꝓspexit ab vsq; pachynno. ꝯ ¶ Salis, maris ſm Home. εἰς ἅλα δῖαν. Salem autem quo vtimur singulari numero tm̃ dicimus, quo iocos significamus pluralem tm̃ ponimus numeꝝ ſm Lucanum qui ait, Non soliti lusere sales. Aliquando aũt & vrbanitatem per singularem numeꝝ significamus, vt Terẽ. Qui habes salem qđ in te est, idest quæ res in te est, masculini enim. g. est non neutri, & neutra triptota sunt, nec ab hac accusatiuo nominatiuus esse potest hoc sale.

DON. ¶ID MEtuens, vt firmet primam fuisse p̃ncipalem cãm icipit dicere alias. Timet ergo ne troiani ab excidio liberati vel vires aduersus græcos reparent, vel in Italia cõsistentes carthagini officiunt. Artificiose deinde aliam cãm addit iudicium Paridis, & vnã iniuriam facit duplicem. s. qđ offensa sit in eo iudicio ꝙ minori sit postposita, & ꝙ sit spreta forma sua q̃ in pomo scriptum erat, Pulchriori detur. Hoc maxime vexat mulieres. Hãc igitur ꝑtẽnd facit. Virgilius cũ dicit, Manet alta mẽte repostũ Iudiciũ paridis, spretæq́; iniuria formæ, Vt nõ tm̃ irascat̃ qđ victa est, q̃tum qđ forma sua sit spreta. ¶ Manet, ergo ad oĩa pertinet. ¶ Repostũ aũt iudicium Paridis. ¶ Iudicium. s. corrup tũ libidinis p̃mio. ¶ Paridis, vt conuitium sit non hois nomen. s. quasi abiecti, venalis, vulgaris, & inhonesti. Falluntur autem q referunt iniuria formæ ad antigone. Vnde addit, Et genus inuisum, vt ad p̃ncipalem causas gentis æstus reduceret. ¶ Ganymedis, Qui turpiter amatus est a Ioue. Est autem fœdum hoc loco aliquid intelligere de zodiaco, in quo Ganymedes dicitur collocatus, ne infames inter sancta sidera sint collocati, et sentiamus id quod poeta non dixit. Ostendit omnes has cãs esse alienas ab Ænea. Atq́ vt posterius dictas ostẽderet incidentes ait. ¶ His accensa super, idest super illam quæ fuit ob excidium carthaginis. ¶ Vix e conspectu, A septimo anno incipit narrationem, vt priora referret ad conuiuium Didonis. ¶ Iactatos æquore, hæc omnia ad exprimendam Iunonis iniquitatem pertinent, vt ostendat excidium carthaginis solam causam fuisse ne ipsa misereretur, nec deserit intentionem suam quæ cognoscẽs non

posse

posse expugnare fata, cupiebat saltē illos arcere, quos ad plenū superare nō poterat, Nō mi
serabat igit, vt iactatos toto æquore, & eos qui ex infinito numero ad paucos redacti eēnt,
quos e manibus sæuissimo℞ hostiū fortuna seruauerat, isidijs assiduis obtereret. ¶ Relliquas
danaū. Magna crudelitas quæ nullis cladibus satiari poterat. Laus aūt Æneæ magna quod
de solis reliquijs troiano℞ imperium Romanū condere potuerit, Ergo ni fata obstitissent
patriam integris opibus defendisset, cū in aliena terra imperium condiderit. ¶ Acti fatis,
idest ipsi qui fatis agebantur in Italia errabant Iunonis inimicitijs. ¶ Tantæ molis: Nō fiūt
sine magno labore magna. Laudatur autem Æneas qui nullo labore, nulla diuturnitate er/
roris desistebat ab incepto. ¶ Vix læti, Vtrunq; temperat, Nam læti erant quod essent ppin
qui Italiæ. Sed morte Anchisæ contristati vix erant læti.

CHRI. ¶ ID METVENS, Nam est prima causa, reliquæ sunt accessoriæ. ¶ Veteris, ac si diceret i/
perfecti operis, Hoc alibi ipsa dolens ait. Non capti potuere capi. Et paulopost, Mene ince
ptis desistere victam, vel memor belli, idest iniuriarum. ob quas bellum susceperat. ¶ Satur
nia, q̄si dicat crudelis, vt a Saturno esse se ostendat. dr̄ autē Iuno a iuuādo, sed q̄m in hoc lo
co troianos nō iuuare. sed ledere conatur optimus vates illā a Saturno stella noxia deno/
minare maluit. Cæte℞ poetæ cū eā physica quadā ratione describunt, terrā intelligūt. Hæc
pulchre ostēdit Dionysius ac Eusebius & Varro. Quapropter hac ratione ipsam deā regno
rū nomināt, quia hæc terrena sunt, atq; oīs ptētio inter mortales, & terra℞ possessione est.
Capitur autē a Marone allegorice pro ambitione quæ est cupiditas regnādi & imperādi.
Huius deæ simulach℞ ligneū apd̄ Samios, vbi apprime colebatur, fuisse refert Callimach⁹,
Iunonē prisci voluerunt esse nuptialem viri ac fœminæ pūctionē. Quapropter illi sacri
ficantes bilē ad hostia euomebāt, ac iuxta arā infodiebant, vt ostenderent sine ira & odiu,
& amaritudine matrimoniū esse oportere. Iunonis autē & Latonæ potestatē sic iungunt,
q̄ Iuno terra sit, Latona nox, nā obliuio ex nocte per somnū fit, Nox autē est terræ vmbra,
matrimonij vero finis precatio est, idest e tenebris ad solis lumina progressio. Dicunt autē
Ioui Iunone irata & ab eo dissidente mœstum Iouem a Calabeomene indigna doctum, vt
alteram ducere simularet. Quapropter ille ex quercu muliebre simulach℞ composuit nu/
ptiasq; præparauit, ad quas tritōides nymphæ. & vniuersa boetia cōfluebat. Qua re cōmo/
ta Iuno a Citherone descendit, & platæensium mulierum turba sequente ad Iouem perue/
nit, simulationeq; patefacta illi summa cum lætitia reconciliata est. simulachro autem qd̄
Dædalem appellarunt, Iunonis gratia festa Dædala instituta sunt, Iunoni præterea omnium
mense kalende dicatæ sunt. Vnde illi duodecim aras instituunt. ¶ Causæ irarum. ¶ Iniu
riæ, iniuria enim iram gignit quæ est accensio sanguinis ad vlciscendum. ¶ Dolores. qui
& ipsi ab iniurijs nascūt ait Diodorus, mulieres Diopolitanas siue thebanas quæ in ægy/
pto sunt (nam Diopolis Thebe est) pharmacum aduersus iram. & mœrorem inuenisse.
¶ Animo, mente, idest memoria, vt Manet alta mente repostum Iudicium paridis. ¶ Iacta/
tos æquore, arcebat. Omnibus ex locis Iunonem inuidia onerat, pathosq; commouet, in
hoc autem locu citat amodo, vt ipse alibi, Altaria ad ipsa trementem. Traxit, & in mul
tū plantem sanguine nati. sic Demosthenes se pulsatum cothurno queritur, in quo
contumelia. Nam non solum iniuria ex se spectatur, sed etiam modos inferendæ
iniuriæ, iniuria est q̄ arcet Italia. Mos autem quod arceret crudelissime illos per omnia
maria iactando, & vt magis illius odium insatiabile ostendat, dixit troianos non inte/
gros, & florentes in patria, in quos posset concitari aliqua inuidia, sed miseros atq; infœli
ces, & qui ex græcorum præsertim Achillis crudelitate superfuerāt, qui non solum venia,
sed etiam commiseratione digni essent, eo q; magis quod tam diu in eos sæuierat, vt iam
omnis ira satiata esse potuisset. ¶ Læti, capiebant lætitiam propter propinquitatem Ita/
liæ, quæ res magis Iunonem incendebat, Nam ex inimicorum lætitia dolēt inimici. ¶ Ca/
ris, sic & apud Homerum loquitur.

ἤτοι ἐμοὶ τρεῖς πολὺ φίλταταί εἰσι πόληες
ἄργος τε σπάρτη τε καὶ εὐρυάγυια μυκήνη

¶ Iudicium paridis, de Paride Ganymede atq; alijs troianis dicemus suo loco, Hic ad eā
quæ dicit Donatus, addam ingeniosissime poetam nostrū, cum causas quæ Iunonē excita
bāt poneret ita narrare voluisse, vt ipsa si adhesset narraret. Nā sicut ait Cice. a natura, & vsu
non est recedendū, Non rōnem habuit temporis, sed si irata Iuno loqueretur, semper ea
prima pferret, qbus magis premeret, & quia nihil grau⁹ accidit reginæ, quā postponi mi/
norib⁹, nihilq; molestius fœminæ, q̄ i iudicio formæ succūbere, iudiciū in quo vtrūq; scō/
modū est pri⁹ dixit. deīde q̄ molesti⁹ i secūdo loco erat, Electrā viro suo potitā, quā Ganyme
Forma dē filiæ i munere succedere. Forma a græco est p trāspositionē lra℞, illi. n. μορφὴν nos for

riam dicimus. Est autem forma propter quam aliquid qđ non erat esse incipit. Nam ebur Phidiæ Iouis simulachrum, non erat, sed postq̃ addita est ad materiam forma cœpit esse simulachrũ. Ergo qa dat essentiã & pulchritudinẽ forma pro ipsa pulchritudine capit. ¶ His accẽ. aduerbiũ est in hoc loco sup̃ ſm Prisci. ¶ Danaũ, græcoꝝ a Danao antiqſſimo rege fratre Ægypti, qui relicto ægypti regno fratri in græciã nauigauit, argosq; venit, & nomẽ gẽti dedit, ait aũt Pli. Hũc primũ naui nauigasse cũ antea homines ratibus ab erithra in mari rubro institutis vterent, Euse. ita scribit. ægypti q̃ prius aeria dicebat ab ægypto ibi regnante nomẽ accepit, cui datũ est regnũ eiecto Danao, q ĩ græciã argos occupauit, ac aqs abũdat fecit, Achilles est q̃si ἄνευ χίλου. i. sine cocto, qm̃ illũ Chiron ita educasset herbis, baccis q; siluestrib⁹, vt nullũ cibũ coctũ gustaret. Vñ Euphorion poeta. Εἵνεκεν οὐ χίλον ἐκ τοῖς παμβαλα γευσος τ' ουνεκα μυρμι δονις μιν ἀχιλλέα φημίξαντο. ¶ Errabant. a recto cursu vagabãtur, aliqñ peccare. Itẽ pasci vt Mille meæ siculis errãt ĩ mõtib⁹ agnæ. ¶ Tãtæ molis, tãti põderis difficultas. Lege allegorias nr̃as, & iuenies qd ꝑprie velit. ¶ Tãtæ molis Epiphonema ẽ q̃ ẽ rei enarratæ, vel ꝓbatæ sũma accumulatio, sic Ci. Facẽ. n. ꝓb⁹ adolescẽs periculose q̃ꝫ perpeti turpiter maluit. ¶ Vix e conspectu siculæ telluris in altum Vela dabant læti, erat adeo intenta his rebus Iuno, vt vix nauigare incœperint, cum animaduertit. Et spumas salis ære ruebant, idest aquam ruebant spumosam reddebant.

Danaus Ægyptias.

Achilles.

SER.

Cum Iuno[a] æternũ seruãs sub pectore vulnus
Hæc[b] secum, me[c] ne incepto[d] desistere victam?
Nec[e] posse Italia Teucrorum auertere regem?
Quippe[f] vetor fatis. pallas ne[g] exurere classem[h]
Argiuum? atq; ipsos potuit[i] submergere ponto
Vnius[k] ob noxam[l] & furias[m] Aiacis Oilei[n].
Ipsa[o] Iouis rapidũ[p] iaculata[q] e nubib⁹[r] ignem.
Disiecitq; rates[s], euertitq; æquora ventis.
Illum[t] expirantem[v] transfixo pectore flãmas
Turbine[x] corripuit, scopuloq;[y] infixit acuto.
Ast ego[z] quæ diuom incedo[&] regina, Iouisq;?
Et soror & coniux vna cum gente, tot annos[y]
Bella gero, & quisquã[a] numen Iunonis adorat,
Præterea[b], aut supplex aris imponit honorem?
Talia[c] flammato secum dea corde volutans

a ¶ CVM Iuno æternũ seruãs sub pectore vulnus, ꝺ ꝑterito dolorẽ dixit, de futuro na nq̃ꝫ, ad vtrumq; vuln⁹ retulit. b ¶ Hæc secũ, subaudi locuta ẽ. deest enĩ & hoc fictũ ẽ, vt supius diximus. Vñ enĩ hoc sciret poeta? bñ aũt ĩpatiẽtiã doloris ostendit, detrahendo ei solatia, vt in quarto solã ĩducit Didonem. En qd agor? c ¶ Me ne. ne nõ vacat, significat enĩ ergo. & est ꝓiũctio rõnalis. d ¶ Incœpto desistere, tolerabilius est. n. nõ inchoare q̃ ĩcepta deserere. e ¶ Nec posse italia teucroꝝ auertere regẽ. sic & ĩ. vij. Vincor ab Ænea, & detraxit more suo ꝓuinciæ ꝓpositionẽ, nõ. n. dixit de italia, s; Italia. f ¶ Quippe vetor fatis, re vera inqt fata me ꝓhibent, ergo Iuno ignorat vim fatoꝝ, sed hoc non possumus dicere quia supius lectũ est. Si q̃ fata sinãt, Et ꝓgeniẽ troiano a sanguine duci. Audierat, hoc ergo est. oẽs res hoium aut aut ex nostra volũtate descẽdũt, vtputa sedere surgere, aut ex fati necessitate, vtputa nasci mori, aut ex deoꝝ volũtate, vtputa nauigare vel honorib⁹ frui. Nũc de nauigatione agit, & bñ ĩuidiose, q̃si & hui⁹ rei ꝑtãtẽ ei possint fata detrahere, & est alter latẽs sensus, vt

speret se regi nã ꝯtra exulũ fata posse aliquid, si Minerua numen inferius valuit cõtra fata victorum. g ¶ Pallas ne Minerua ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὸ δόρυ. i. ab hastæ ꝑcussione, vel qđ Pallantem gigantem occiderit. h ¶ Classẽ, ad ĩuidiã posuit vt ꝑ vna naui classes dicat. Sic Venus, Nauib⁹ ĩfan[dum] amissis, Orõtis sola ꝑiisset, aut re vera vnã nauẽ significat. vt Hora. Me vel extremos numidaꝝ ĩ agros classe releget. classis. n. dicta est ἀπὸ τῶν καλῶν. i. a lignis, vñ a calones dñr qui militib⁹ ligna portãt, & καλοποδια. i ¶ Potuit, ad illud referẽ qđ supra dixit nec posse. k ¶ Vni⁹ obnoxã, In istis ſmonib⁹ vni⁹, illi⁹ ipsi⁹. nãliter media ꝓducit syllaba, sed quotiẽs op⁹ est corripit hac excusatõe, ꝗ quotiẽs vocalẽ lõgã vocalis seqt, ei supiori vires subtrahit, vt est ĩsulæ ionio ĩ magno, Et sub ilio alto, & hoc mutat accẽtũ, ĩ latino. n. ſmone cũ penultĩa corripit, añpenultima habet accentum vt hoc loco, Vnius ob noxaꝫ, & cætera, Nauibus infandũ amissis vnius ob iraꝫ ꝓdimur. l ¶ Noxã, pro noxiã, & hoc interest ĩter noxaꝫ & noxiã, ꝗ noxia culpa est. i. peccatum, noxa autem pœna. m ¶ Et furias aiacis

aiacis oilei furia, amor est. vt i bucolicis, seu quicunq; furor. n ¶Oilei, non vocat, Nam & duo Aiaces fuerunt, & ambo furuerūt, sed ira Thelamonius, hic amore, æ est græca figura si dicamus Aeneas Anchisæ & subaudiamus filius. hac aūt figura vtimur circa patres & circa maritos, tātū, vt Virgilius, Deiphobe glauci. i. filia. Idem Hectoris andromache. i. vxor, Ipsa, bene ipsa, dulcis est eniȝ propria manu quæsita vidicta, vnde plus dolet Iuno alienis viribus se vti, vt Aeoli, vt inferorū, sicut ipsa flectere si nequeo superos Acheronta mouebo. o ¶Rapidum, velocem, vt est. Quū rapidus sol nōdum hyemē contingit æquis, Iam præterit æstas, Item rapidi ue potētia solis, p ¶Iaculata, in libris ethruscoꝝ lectum est, iactus fulminum manubias dici, & certa esse numina possidentia fulminum iactus, vt Iouē, Vulcanum, & Mineruā, vnde cauendū est ne alijs hæc numinibus demus. q ¶Enubibus, secundum physicos, qui dicunt collisione nubiū fulmē creari. r ¶Rates, abusiue naues, nā proprie rates sunt ꝯnexæ inuicem trabes. Quæ Χὲ διὰ græce dicta sunt. s ¶Illum, auctorē. s. criminis. t ¶Expirantē flāmas, non animam dicit flāmas, sed cum aīa fulminis flammas euomentē: vt superius pleno nomini adiecit opum. i. diues opum, sic hic verbo quoȝ plenū expirat addidit flāmas, vt alio loco Cōfixi expirant animas. u ¶Turbine, volubilitate ventoꝝ. x ¶Scopulo saxo eminēti scopulus, aut a speculādo dict' est nā σκόπελος ἀπὸ τοῦ σκοπεῖν aut a tegmento nauiū ἀπὸ τοῦ σκεπάζειν τὰς ναῦς. Contigerunt aūt ista circa Caphareū mōtē Euboeæ. y ¶Ast ego, nunc cōparat singula, & ne leue esset qd dixerat ego addidit deoꝝ reginā. sic Salu. Nos aūt, hoc est Po. Ro. z ¶Incedo, incedere proprie est nobilium personarum. & ¶Iouisq; & soror & ꝯiunx, Physici Iouē ætherē. i. ignem volunt intelligi. Iunoneȝ vero aerem. & quoniam tenuitate hæc elementa paria sunt, dixerūt esse germana, Sed quoniaȝ Iuno hoc est aer subiectus est igni, idest Ioui, iure superposito elemento mariti traditum nomen est. Iouē auteȝ a iuuando dixerunt. Nulla enim res sic fouet omnia quemadmodum calor, vnde & ζεὺς iuppiter ἀπὸ τοῦ ζῆν, idest a feruore dicit. ꝯ ¶Tot ānos, licēter in istis locutiōibus & accusatiuo vtimur & ablatiuo. Dicimus eniȝ & tota nocte legi, & totā nocteȝ legi honestior aūt elocutio est per accusatiuum. ꝟ ¶Aut quisquaȝ, non troianorum sed omnium generaliter.

ANTO. a ¶Præterea, postea, Vt præterea vidit nec portior orci. Amplius obiectam passus transire paludē. b ¶Talia flāmato, qd superius intermiserat nūc reddit, Nā dixerat superius Hæc secum, & modo ait volutans, idest cogitans. Nimborum. nimbi nūc ventos significāt, plerunq; nubes, & pluuias, ergo prout locus fuerit, intelligendū est proprie tamen dicuntur nimbi repētinæ & ꝑcipites pluuiæ nam pluuias vocamus lentas. & iuges.

¶CVM Iuno æternum seruans sub pectore vulnus, aduertēs Iuno troianos de proximitate italiæ laborare recrudescebat vulnus, & exclusa ab inuentione nocendi, & a loco & a tempore sic suos dolores intimis sensibus enumerat. ¶Me ne, componit summa arte quales habere debuerit cogitationes carens inuentione ad nocendum, & inducto qualitatis statu per exempla aliena inuenta consilia enumerat, & comparat personam suam cum persona Mineruæ & Troianoꝝ & Græcorum & inimicitiarum causas. Me. ne, emphasim habet pronomen, & magnum dicendi pondus, quod infra aperuit, cum dicit. Ast ego quæ diuum īcedo Regina Iouisq; & soror & coniux. ¶Inceptis desistere victā, incepta sunt animorū destinatiōes. Salustius. Nam talia incepta non consultorem vertissent rerum pestem factura. Dolet igit̄ intentionem suam sine effectu defecisse, nec superesse nocēdi consilium vel tempus, & qa bonorū est incepta diserere, si aūt prece flectantur, aut sponte ignoscant, ōndit vtranq; occasionem perdidisse, & incidisse in ludibrium, Vt scilicet superata discederet. ¶Regem, idest si perdere non potui debui superare Teucrorum regem. ¶Italia. i. ab italia. Sic alibi Bellum, ingens geret italia, ergo si non poterat perdere saltem disiungere ab italia, & si omnes non perirēt saltem id obtineret iuxta vnum Aeneā, cuius stirpi deberi sciebat imperium romanum. ¶Quippe vetor fatis. Ergo magis debuit vetari Minerua fatis Græcorum. ¶Pallas ne, ¶Quæ nō esset tāti meriti aut potestatis. ¶Exurere classem, Comparatio pœnarum Minerua potuit naues Græcorū & ipsos exurere, ego vnum ab italia arcere non potui. Exurere, vrere est aliquid lædere incendio, exurere est penit' abolere. Confirmat aūt poeta soli æneæ deberi imperium, cum de ipso solo laboret Iuno. illum expirantem, illa propter vnum plurimos perdidit, ego a plurimis offensa vnū ab italia, arcere non possum, & quod auget dolorem ostendit Mineruam minorem deam iouis fulmīe vti potuisse, & in pœna delicti defendit Auctorem. Si ergo ille iniuste grauissimum pertulit supplicium, multo magis eius socij. Defendit autem culpam in amorem reijciens, & vtitur veniali statu. Factum enim quod manifestum est nō purgatur, tum DON.

dicatur non erat suæ mentis nec sui cõsilij Aiax, sed furore amoris trahebatur. Nã quicquid fit per pathos, nõ ascribitur homini. ¶ Disiecitq; rates. Ne si alicui cõtigisset euadere, nauigandi subsidium. ¶ Euertitq; æquora ventis, Alieno est vsa imperio, Nam iouis fulmé arripuit, & neptuni imperium. Habuit enim potestaté in ventos qui alieno subiecti sunt imperio. ¶ Illum, emphasim pronomen habet quasi temerarium inconsideratum, sacrilegum, prophanum qui in templo deæ virginis ante aras in conspectu numinis regiam sacerdotem intactam violauit. ¶ Pectore, quo vulnus omnino lætale esset. ¶ Turbine corripuit, nam aliter infigi non poterat & ostendit vim iræ in tanto impulsu. Voluit infigi scopulo, ne ad littus deueniens saltem sepulturam acquireret. ¶ Ast ego quæ diuum incedo Regina iouisq; Et soror & coniunx, Declarat quid illud sit ¶ Ast ego, scilicet quæ omni genere rerum Mineruam supero. Sum enim Regina. Sum soror & coniunx Iouis. Vnde deberem ab eo qui frater est & maritus omnia impetrare. ¶ Vna cum gente tot annos, Cum Minerua vno ictu potuerit. ¶ Præterea. in medio posuit & bis est repetenda. ¶ Flammato. superius dicit accensa sed plus est flammato. p. Vt ostẽdat quantum accreuerit ira ex comparatione Mineruæ, nocendi autem consilium de Mineruæ exemplo cœpit præsertim cũ troianos videret nauigantes.

CHRI. ¶ CVM Iuno æternum. de hac dea deoq; Ioue alio loco dicetur. Quare autem troianis inimica implacabilis fingatur, nos in nostris disputationibus chalmadulensibus, in quibus sex primos libros secundum allegoriam interpretati sumus, diligenter exp̃ssimus, nam cum iuno dea regnorum sit iureq; possit p̃ cupiditate imperandi & pro omni ambitione capi. Quid est quod egregium virum italia, idest a contemplatione diuinarum rerum in qua est summum bonum magis amouere possis. Sed hæc & reliqua omnia in eo loco intelliges. ¶ Me ne, Hec iratorum est, Vt principia orationis habeant abrupta & præcipitata, clausulas breues & verba subtrahant, & ab interrogatione incipiant, Cui vix aliter quam quod volunt respondere possit. Hæc omnia in illa Terentiana deprehendunt. Ego ne illam, quæ illum, quæ me, quæ non. Preterea non possunt explicare a principio id quod post quam irã euomuerunt facilius exprimũt. Itaq; a principio dixit me, nec potuit explicare quid oneris habeat me. Explicauit autem post quam in oratione debaccatã euomuerat irã & se non nihil collegerat. ¶ Ast ego quæ diuum incedo Regina iouisq; & soror & coniunx. ¶ Pallas exurerere classem, Hæc latine Minerua dicitur, quam non solum lanificij ac multarum muliebriũ artium deam esse volunt, sed ipsius quoq; sapientiæ, Aiuntq; non ex muliere conceptam esse, sed capite iouis ortam, est ergo Fabula iouem cum iunonem sterilem videret, vt liberos haberet sæpius concusso capite Mineruam edidisse, per quod ostendunt nulla admixtione rerum humanarum, aut corporearum ab ipso deo nobis sapientiam prouenire. Et re vera hebeti omnino ĩgenio ille erit qui sapientiam, quæ intelligentiã scientiamq; amplectit̃ ex corpor̃ cõmixtione nobis prouenire opinetur. Ipsa enim ex intellectu siue potius ĩtelligentia. Quæ pura simplex incorporeaq; est prouenit, Cicero in libro de natura deorum quinq; Mineruas ponit. Græci Mineruam athenã dicũt, a quã dictæ sint Athenæ Vrbs de qua re in Georg. dictum est, Minerua lanificium & texturam reperit, & numeros atq; illorum figuras. Hanc Vulcanus adamauit vxoremq; petit. Verum cum illa concubitũ refugeret semen in terram fluxit, natusque inde est Erichthonius, sic dictus a terra in q̃ natus est, quæ Χθων græce dicitur & a contentione quæ inter Vulcanum & ipsam fuit, quæ, Græce ἔρις dicitur. Pallas præterea appellatur, vel a Pallante eius parente interfecto, vel a concussione hastæ. Nã παλλειν concutere est, appellatur etiã Tritonia a Tritone. africæ palude. Apud quã vt scribit Augustinus regnante Ogygio apparuit, Fuit autem Cecrops, quo Regnãte ab athena, idest Minerua Athenæ denominatæ sunt, anno mundi quinquagesimo supra tria milia ac sexcẽtos quo tempore Moyses ex ægypto populum eduxit. Herodotus autem ait in africa Maclyes esse populos iuxta quos Triton fuit fluuius, ex quo sit Tritonis palus, ex qua dicunt Neptunum mineruam suscepisse, Se cum pater illi quãdoq; succensuisset, se Ioui adoptandam dedit, huic virgines singulis annis sacra facientes in duas acies diuiduntur, ac lapidibus fustibusq; inter se decertãt, & si qua in pugna occubuerit ea pseudo parthenos. i. non vera virgo appellatur, ante autem quam pugnam ineant pulcherrimã omnium ex ijs Corinthia, Gallea, & Tota armatura Græca ornatam Currum imponunt, illamq; paludem lustrantem sequunt̃. Cretenses tamen in Creta Tritonem fluuiũ esse dicunt, & apud illius Fontes ex Ioue natam affirmauit, ibiq; illius templum ostendunt, addit Diodorus siculus, Mineruam in Tritone flumine natam ab ammone coniuge Rheæ aduersus illam custodem positam

Pallas

Minerua

Triton

Tritõia

filio. Quę ex amalthea susceperat, ipsumq; perpetuam, virginitatez seruasse & propter animi solertias multas artes inuenisse, & i Bello plurimum valuisse, atq; alcidā belluā quæ ignem vomens omnia inflamaret ingenio ac viribus interemisse. Dicunt hanc belluam primus in phrygia apparuisse quæ ex hoc combusta vocatur. Deinde in taurus montem conuersam cūcta nemora perpetuo tehore ad indos vsq3 incendio consumpsisse, Deinde per phoeniciam conuersaz ac libani syluis exustis per egyptum in lybiaz transisse vsq3 ad hesperus. ibiq3 in ceraunis Syluis omnia cremantez omnes mortales aut pdidisse aut in fugā vertisse. Donec pallas eam perdiderit, Aegypti vero Mineruaz ætherem esse interpretantur, & Iouis filiam volunt ac virginem, Quia æther naturam semper incorruptam habeat. Sed vt ad rem redeam, Ex comparatione maxime crescit indignatio ac dolor, est autem duplex comparatio & ad personā & ad rem. Dolet eniz primum quod Pallas minor Dea non prohibita sit quin se de hoste vlcisceretur. Ipsa vero maior dea prohibeatur. Ad rem autem pertinet quod multo minus flagitium fuit, quod commisit aiax in Palladem quam quod Troiani in se. Vnius obnoxiam. Ne scio an Seruij sententia vera sit. Illud scio minime obseruari. Nam noxa frequenter pro poena ponitur. Sed in iure ciuili de verborum significatione scriptum est Noxæ appellatione omne de lictum contineri, Ouidius. Inuidiam noxæ continet ille meæ. Et alibi Nocte nocent potæ sine noxa luce bibuntur. Noxia adiectiuum potius est. Nam noxios & innoxios dicimus. ¶ Furias, inualidat causam, quæ non fuerit per ratiocinationem. Sed per impulsionem, scilicet p vim amoris, verum de furijs amoris latius in quarto disputabitur. ¶ Aiacis oili, pro oilei per synæresim. Et posuit datiuum Græcum pro genitiuo latino, alibi in datiuo dixit, ut Orphi calliope a lino formosus apollo vbi est Orphi p orpheo. ¶ Oillus: Rex locrorum fuit, Igne Iouis, Potuit vt se vlcisceretur alienis vti armis. Cæterus fulmen sm physicos est vapor ignitus compactus & solidus impetuose cadens. Gignitur ex vapore grosso ex contrarijs & diuersis composito vehementi calore inflammato, & vētorum nubiumq3 concussione impulso, & quasi lapis igneus fit de concauitate nubis deorsum per violentiam pulso, Raro cadit in frigidissima hyeme, quia propter frigus vapor in aere non gignitur, Raro etiam in vehementi æstate, quia propter siccitatem subtilitatem aeris vapores in nubibus non aggregantur. Sed calore consumuntur. Eadem ratione in partibus orbis aut callidissimis aut frigidissimis rariora cadūt. Et in ea parte Italiæ, quæ a septentrione ad meridie discedit, crebriora apparēt, Ergo in vere, & & autumno vapores multi eleuantur, & cōdensantur, & ignescunt Prisci fulmen quibusdaz sacris elici ebant non sine periculo, Nam hostilius Rex cum eliceret cū omni regia crematus est. Ethruscorum litteræ teste Plinio nouem deos fulmina emittere, dicunt eaq3 esse vndecim generum sed Iouez tria emittere. Romani duo tantum statuerunt diurna quæ Ioui & nocturna, quæ Sumano tribuunt. De sumano meminit Plautus. Refert Aristoteles tria esse genera fulminum; Vnum quod adurit, alterum quod quia humidum est, non vrit, sed quæ tangit. Nigra reddit. Tertium est clarum, & miræ naturæ. Nam vinum effundit in tactis vasis aliquando fracto vase ita obstupescit vinū, vt per tres dies non fluat. Aurum in saccis & vasa argentea in capsulis ita liquefacit, Vt sacci capsuleq3 integre maneant. comburunt corpora in tactis vestibus, Martia romana mulier grauida icta fulmine partu examinato illæsa permansit, propter hanc triplicem naturam trisulcum fingitur a poetis fulmen, Refert acron cæterorum deorum manubias albas nigrasq3 esse, Iouis vero rubras. Huius rei haud ignarus Horaq. Inde Ioue dixit, & rubenti dextra sacras iaculatas arces. Disiecitq3 rates euertitq3 æquora ventis. Exaggerat rem quod illa propter vnius scelus multos ulta est. Exornat autem locum colore rhetorico, qui est similiter desinens, scilicet auertere, exurere summergere. ¶ Turbine corripuit, si ventorum in circuitum se notante, & quæq3 prosternente, Plinius autem ponit repentinos flatus, qui exhalante. Terra cooriuntur, & nubium cute obducta multiplices existunt inter hos enumerat Typhonem & turbinem, ac turbinem eum dicit, Qui maiore depressæ nubis specu erumpit, sed minus lato quam procella, nec sine fragore proxima quæq3 prosternit. Si idem ardentior fuerit, præster vocatur amburens cuncta pariter ac proterens, ab hac circulari reuolutione Turbinem dicunt Latini ludum puerorum. quem Græci trochon nuncupant. ipse alibi. Ceu quondam torto volitans sub verbero turbo. ¶ Scopulo, scilicet saxo euboico. ¶ Quisquā adorat, interrogatio quæ simplex quandoq3 est, vt Sed vos qui tandem? aliquando figurata, cum non scitandi sed instādi gratia fit. Cice. Quid. n. tuus ille tubero districtus gladi⁹ i acie phar

Margin notes: Alcida; Fulmen; Noxa; Noxia

falica agebatur, item quousqз Catilina abuteris patientia nostra? Nam magis ardet q̄ si dicamus diutius abuteris. Interrogam⁹ et quod negari non possit. Cice. dixit. ne tādē. C. Figulanus facula? Itēз vbi difficilis est responsio, vt vulgo dicimus quomodo potest hoc fieri. Itē inuidiæ gratia, vt Medea Quæ peti terras iubes? aut miserationis, vt virgi. Heu q̄ me īqt tellus, q̄ me æq̄ra pñt excipe? Cōuenit itidē īdignatiōi vt hic. Quisquas numē iu. a. Itē admiratiōi vt Quid nō mortalia pectora cogis improbe amor.

SER.

Nimbo℞ in patriā loca [a] fœta furētib⁹ Austris [b]
Aeoliam [c] venit. hic [d] vasto [e] rex Aeolus antro
Luctantesq́ [f] ventos, tempestatesq́ sonoras [g]
Imperio premit, ac vinclis [h] & carcere frenat,
Illi indignātes [i] magno [k] cum murmure mōtis
Circū claustra fremūt, celsa [l] sedet [m] Aeolus arce,
Sceptra tenens, mollitq́ [n] aīos, & temperat iras.
Ni faciat, maria [o], ac terras, cœlumq́ profunduз
Quippe ferāt [p] rapidi [q] secū, verrātq́ [r] p auras,
Sed Pater omnipotens speluncis abdidit atris
Hoc metuens [s], mollemq́ [t] & mōteis insup altos
Imposuit. regemq́ dedit, qui fœdere [u] certo
Et p̄mere [x], & laxas sciret dare iussus habenas.
Ad quē tum Iuno supplex his vocib⁹ vsa est
Aeole (nāq́ tibi diuū [y] Pater atq́ hominū Rex

a Loca fœta, nūc plēa vt alio loco fœta armis. Sciēdū ē āt dici fœtā & grauidā, & ptu liberatā vt Fecerat & viridi fœtam mauortis i antro. Enixā aūt eam fuisse lac qđ pueris pbebat oñdit, Itēз fœtā i illo loco grauida oñdit, Nō isueta grauis tētabūt pabula fœtas, Ergo qa fœta medi⁹ smo est bñ h̃ loco epitheto discreuit, dicens grauis fœtas, vt bonū facinus & malū facin⁹ dicimus, & bonū venenum & malum venenum. b Austris, figura est celebrata apud Virgiliū, est aūt species pro genere, Legerat apud Ennium Furētibus ventis, sed quasi asperū fugit, & posuit austris pro ventis. c Aeoliā venit, nouē insulæ quæ sunt post fretū Siciliæ appellantur æoliæ, ab Aeolo rege Hippote filio. licēз & habeant propria nomina, vnde Virg. ait. Aeoliaз liparen. Poetæ quidēз fingunt hūc esse regem ventorum, Sed vt Varro dixit rex fuit insularum, ex quarum nebulis & fumo vulcaniæ insulæ prædicens futura flabra ventorum ab īperitis visus est vētos sua potestate retinere. d Hic. illic, vt supius, Hic currus fuit. e Vasto antro, physica ratione hoc fingit poeta, Naturale enim est, vt loca cōcaua plena sint ventis. f Luctātes, elaborantes egredi. g Sonoras, grauisonas, & est tempestatis epitheton. ordo āt talis est, Aeolus luctātes vētos, & tempestates sonoras vasto antro p̄mit. h Ac vinclis & carcere frenat, translatio est per poeticam licentiam facta, Carcer autē est vnde cūqз phibemur exire, dictus quasi arcer ab arcendo. locū aūt in quo seruātur noxij carcerem dicimus numero tantum singulari. vnde vero erumpunt quadrigæ carceres dicimus numero tantū plurali. licet plerunqз vsurpat poeta vt est Ruūtqз effusi carcere curr⁹. i Illi īdignātes, hic aperte ostēdit qđ sit luctātes. k Magno cum murmure montis, nō circū montis claustra, sз cū magno montis murmure. sic fremebant, vt etiam āttra possent sonare. l Celsa arce, scđm qđ superius diximus. venti, n, melius deprehendunt ex alto. m Sedet, non ociatur, sed curat. Vt alio loco ait, Turn⁹ secreta valle sedebat. n Mollitqз animos. i. ventos ἀπὸ τοῦ ἀνέμου, vt alibi, Quantū ignes animæqз valent, & Horatius, Impellūt aīæ lintea thraciæ. Mollit autem ideo dixit, vt per transitum ostenderet vitia naturæ nulla ratione mutari, sз mitigari aliq̄tenus posse. o Maria ac terras cœlumqз profundum, atqui q̄tuor elementa sunt, terra, mare, aer, & æther. Sed hoc loco rite p̄termisit ætherem, quia venti non turbant supiora, vt ait Lucanus, Pacem summa tenent, Sed vt terras, aut maria, aut aerē. Naз cœluз hoc loco pro aere posuit, vt Lucretius, In hoc cœlo q dicitur aer. p Ferāt. i. auferāt. & est aphæresis. q Rapidi, veloces, vt supra. r Verrantqз, verrere est trahere a rete quod verriculum dicitur. est autem principalitas verbi verro verris præteritum versi, vnde fit participium versus, hinc alibi, Et versa puluis inscribitur hasta, idest tracta. s Id metuens timens, ergo Iupiter timet non sibi, sed elemētis ne turbent eruptiōe vēto℞, vt si dicas bello℞ tpe virum fortem timere nō sibi, sed liberis suis. t Mollēqз & mōtes, i. molē montis, & est figura endyadis vt vna res in duas diuidat metri lcā īterposita coniunctione, vt alibi Pateris libam⁹ & auro. i. pateris aureis. v Fœdere, modo lege, alias pace, quæ fit

...ie · idifferēter
...osuit nec un...
...elim. quasi de
...curro spatio ad
...arceres a calce reuocari in Cat. inqt.
...et hō. 4. ad Her. ait quasi siqs ad olym-
...piacū cursum uenerit, et steterit ut emit-
...tatur, impudentesq illos dicat esse q cur-
...rere coeperint, ipse intra carcere stet.

quæ fit inter dimicantes. Fœdus aūt dictum
vel a fœcialibus, s. sacerdotibus, p quos fiūt
fœdera, vel a porca fœde lacerata. i. lapidi/
b⁹ cæsa, vt ipse alibi. Et cæsa iūgebāt fœde/
ra porca. x ¶ Et premere & laxas sciret da
re iussus habenas. permansit in trāslatione.
Iussus aūt ob hoc posuit, qa suo nihil facit ī
perio. Nas tolle hoc, & maior est omnibus
dijs, si ad eius voluntatē possint elemēta cō/
fūdi, vt ipse Æolus, Mihi iussa capescere fas
est. simul & ventorū ondit vis, quib⁹ parum
fuerat montem superponi, nisi & regē acci
perent, qui ipse quoq; alieno pareret impe/
rio. Ad quē p apud quē, vt supra. Æole, rhe/
toricū est in oī petitione hoc obseruare, vt
possit prestari qd petit. i, vt sit possibilitas, &
sit res iusta, vt habeat modū petitio, vt seq̄/
tur remūeratio. Et sciēdū s3 hūc ordinē oēs
petitiōes formare vgili⁹, Vt ī hoc loco pos
sibilitas est. Et mulcere dedit fluctus & tol/
lere vento. iusta petitio est. Gēs inimica mi
hi. Oē enim quod ptra inimicos petimus iu/
stū est, modus est petitionis, Et disiice corpo
ra ponto. Remuneratio. Sūt mihi bis septē,
Ordo est Æole incute vim vētis, & est figura
parēthesis. Inter parēthesim & eclypsim hoc
interēt, qa parēthesis est quotiēs remota de/
medio sententia integer sermo pdurat sic a
græco dicta q interponat. i. παρενθέσει
plenū nāq; est Aeole incute vim vētis: Item
Aeneas rapidū ad naues pmittit achatem,
Eclypsis est aūt quotiēs remotis īterpositis
deest aliqd ἀπὸ τοῦ ἐκλείπω, vt quos ego
deest enim affligā. y ¶ Diuū pater atq; hominum
rex, periphrasis est idest circunlocutio.

DON. ¶ NIMBORVM in patriā, Habet rationem
psonæ nō reginæ, sed iratæ quæ occasionē
nolit omittere loci & tpis. Nam si rōnē re/
ginæ haberet, mitteret aliquē qui æolo iube
ret sed qa mādata, nisi ipsa adesset. poterāt
aut negligētius agi aut differri, & sic pteriret
nocēdi occasio, misit psonā Reginæ, & sic
monet poeta p nos ipsos agēdū, qd rectius
curari volumus, & inferiori psonæ īhiben
dū honorē, si illa indigem⁹. Nā gratat sibi a
potiore eē ōlatū, Cætera significāt vētos ca
uis terræ oriri. ¶ Supplex, non quia suppli
cātis verba sit locuta, sed quia venit. ¶ Æole
oīa in hac oratiōe faciata sunt summo arti
ficio. incipit a nōie, qd nec Iunonē humilem
facit, & æolo gratū est. Ondit enī se illi be/
niuolā cū norit nomē, & ipse letat se poto
ri notū, perindeq; acceptū atq3 carū, ergo ca
ptat beniuolentiā Iuno, Facit itē attentum.
Cum idē coniiciat æolus officiū suū Iunoni
esse necessariū, cū subtiliter intellexisset ha
bere in vētos plenissimā ptātē. ¶ Diuum pr̄,
ne arrogantē faceret iunonē, si dixisset ma/

ritus & frater, vt supra eum locuta est secum,
ergo hic satius fuit id intelligi posse quā di
ci, ne aūt plixior esset futura oro ipsa occul
te sibi pponit. q̄ excusatiōis cā potuisset æo
lus opponere, & illis rn̄det ne vlteri⁹ accedi
possit, & negaret æolus ventos esse in pote/
state sua preuenit ostendens plenam illum a
Ioue in eos habere potestatem.

CHRI. ¶ ÆOLIAM, æoliæ inter Siciliā & Italiam
insulæ sunt, hæ i cōmētarijs Serui nouē esse
dnr, in quo numero librariorū errorē esse pu
tāt, nā Pli. atq3 Strabo optimi geographi se
ptem ponūt, has græci a Vulcano q ab illis
ἥφαιστος vocāt, ephestiades dicūt latini ab eo
dē deo vulcania nomināt, Noīa singularū et
extāt, nā prima dicta est lipara a Liparo Au
sonii filio, q italia a frīb⁹ pulsus illuc venit
ei⁹ filiā æolus vxorē duxit & regno successit
Lipara olim lōgina noīata est. Hiere scda est
olim therasia dicta. collē hēt nocturnas euo/
mētē flāmas. Tertia strōgyle appme ignita
si futur⁹ est auster, caliginē euomit si zephy/
rus fumū mixtū igni. Quarta Dydime. Quī
ta Ericussa, Sexta phœnicusa. Septima Euo
nimos, Ptolome⁹ circa, siciliā ponit has īsu
las, Dydime, icesie, Ericodes. phœnicodes.
Vulcani īsula, Lipara. Euonimos. Strongy/
le, Vstica, Ondes, phorbantia, ægusa, Hiera/
paconia. æoli īsula. ¶ Austris vētis spēs p
genere ponit. Est aūt vēt⁹ vt pls Ari. ī meteo
ris, vapor sicc⁹ a terra resolut⁹ cū aliq̄ virtu/
te cœlesti cōposit⁹, Auerrois ait vētū vapor
esse frigidū & siccū ex terris & aqs p calo/
rē resolutū, qa aere vehemēter īpellit. Dict⁹
est aūt vēt⁹ a veniēdo, qa nō flat s3 venit. Vel
a vehemētia q̄ in illo est, q̄ terrā ac cœlū cō
turbat maria pcitat. Sūt āt q̄tuor vēti a qua/
tuor mūdi ptib⁹, sed singuli ī ter nos diuidū
tur. Ergo ab oriēte æqnoctiali subsolan⁹ ē.
s3 ad septētrionē hs vulturnū a voluēdis nu
bib⁹ dictū, ad meridiem eurū sic dictū qa late
flat, Hi sūt calidi & sicci, qa sub sole diu mo
rant. & vt placet Auerroi, in ortu diei sūt sa
lubres quia veniūt ab aere tpato Hinc flumi
na ad oriētē labētia salubriora sunt, qa oriē
taliū vētorū occursu & solis oriētalis reuer
beratu purgant & tenuiores fiūt, ab occasu
æqnoctiali fauoni⁹ ē dict⁹, qd foueat q̄ na/
scunt. Huic circius est ad septētrionem, ze/
phyrus ad Austrū, Sūt isti tēperate frigidi &
humidi, qa sol paruā facit moram in occidē
te ppterea q3 nec multū calefacit illos nec
multū desiccat, ī fine diei salubres sunt, qa a
sole tūc subtiliores reddūtur, a meridie, Au
ster est dict⁹, qd auriat aqs. Huic ad oriētem
notus est, q græce sic dr ab humore. Afric⁹
ad occidētē, calidi humidiq3 nubes pluuiasq;
inducūt Aerē densum. Flumineūq3 reddūt.

Æolie insulæ

citant tēpestatēs marinas. Impediūt ꝗtutes aīales & grauitatē corpori afferūt. Ait eniȝ Hippo. ꝙ grauāt auditū & caput, Hūores diſſoluūt, & ad exteriora trahūt ſenſus, grauitatē faciūt, bilē corrūpūt, & in recidiuā, morbos trahūt. Apiūt tñ poros terræ, & germīa ꝑducūt, a ſeptētriōe boreas eſt. Huic ad oriētē aqlo ſurgit. Ad occaſuȝ chor⁹. Hi vēti frigidi ſūt & ſicci, Vñ corpa idurāt, poros ꝯſtrīgūt, humores purificāt, Spūs ſubtiliores reddūt. Viȝ decoquēdi & retinēdi corroborāt. Maſculos teſte Ariſt. ꝑducūt quēadmodum auſtri fœminas. Nec me fugit priſcos ꝗtuor dūtaxat vētos a ꝗtuor mūdi ptib⁹ flātes noīnaſſe. Vñ pſcs nō meminit. Home. Deinde additos fuiſſe ſingulis ſingulos vt eſſent octo. Poſtrēo alias ꝗtuor vt ſint. xij ꝑterea idē vēti diuerſis noīb⁹ vocant, nā euꝝ vulturnū appellāt, & ſubſolanū emphiliotes, africū Libī noīant, poetice tñ ipſi vēti aſtræi & auroræ filij dīr, q a Iunōe pp natū Epaphū, vt ait Lactā. ꝑcitati a Ioue repſſi ſunt. Theodōtius ait illos a furijs cōmotos, ſed a Ioue hortatu litigij, cœlo pulſos, & cū oīa in diuerſa traherēt a Ioue æolo ſubiectos fuiſſe. æol⁹, æolo Hellēis Deucaliōis ff. Mimas fili⁹ fuit. Ex ħ menalippa nat⁹ eſt hippotes. Hic alium.

dicim⁹ æolū genuit q carnē ſuſcepit, ex qua neptun⁹ boetū genuit. Veꝝ pr̄ illā ex neptuno grauidā nō credēs hoſpiti metapōtio adducēdā tradidit. at illa æolū & boetū peperit quos metapōtius ex oraculo adoptauit, ipſi autem viri facti metapontyrānidē occuparūt, Metapōtijq; vxorem autolidē, qa arnæ mari eoꝝ adūſabaꝉ interemerūt. Qḋ cū ægre ferret Metapōti⁹, ſumpta arna mr̄e abierūt, & æolus qdē ad eas iſulas tyrrheni maris, q̄s a ſe æolias noīauit emigrauit. Hæc Diodo. alij ſcribūt hūc æolū regē ventoꝝ fuiſſe fi. Iouis ex Sergeſta hippote. Troiani filia, & habuit ſm Home. vi. filios totidēq; filias, quos matrimonio illis copulauit, Hoc interpretanꝉ, quia. xij. venti ſunt quoꝝ ſex terrā diſponūt, vt vires ſuas emittat & ſex illā ad ſuſcipiēdā ꝑpāt. ⸿ Tēpat, nō penit⁹ tollit quæ nātia ſunt Cice. ad Qu. frem, neq; ego hoc ꝯtendo qḋ fortaſſe tū in oī nātū in nr̄a ætate difficile eſt mutare aīum, & ſi quid eſt penitus inſitum ſubito euellere. ⸿ Atris, obſcuris. ⸿ Laxas remiſſas, per. x. ſcribitur, laſſus autē defeſſus, ſed lapſus a labor laberis eſt. ⸿ Habenas, lora ſunt freno alligata quæ manibus habemus, vt equum regamus. Ergo ab habendo.

Et mulcere [a] dedit fluctus e tollere vento.
Gēs [b] inimica mihi Tyrrhenū [c] nauigat [d] æquor
Ilium [e] in Italiam portans, victoſq; [f] penates.
Incute [g] vim vētis ſubmerſaſq; obrue puppes [h]
Aut age diuerſas, e diſijce [i] corpora ponto.
Sunt [k] mihi bis ſeptē pſtāti [l] corpore Nymphæ,
Quarum quæ forma pulcherrima, Deiopeiam
Connubio [m] iungā ſtabili, propriamq; dicabo.
Omnes vt tecum meritis [n] pro talibus, annos
Exigat, e pulchra [o] faciat te prole parentem.
Aeolus [p] hæc contra, tuus O Regina [q] qd optes
Explorare labor, mihi [r] iuſſa capeſſere fas eſt.

SER. a ⸿ ET mulcē dedit fluct⁹ & tollē vēto aliō pēdet ex alio. nā q mulcere pōt, pōt & tollere. i. erigere in tēpeſtatem. b ⸿ Gens inimica mihi, ſermo hic & nationes ſignificat & familiā, ſȝ nūc ad vtrū ꝗ poteſt referri, nam aut ad familiaȝ Aeneæ, aut ad troianā gentē refertur. c ⸿ Tyrrhenū, tyrrhenū mare dictū eſt, vel ꝙ thuſciam alluit. i. tyrrheniā, vł a tyrrhenis nautis, qui ſe in hoc mare deiecerunt, nāq; hoc hȝ fabula. Dormiētē in littore liberꝝ patrē puerꝝ nautas abſtuliſſe tyrrhenos, qui quū eēt expreſſus in naui, quo ducereꝉ interrogauit, reſpōderūt illi, quo volueris. Liber ait ad naxum inſulā ſibi ſacratā, ſed cū alio vela deflecterent, iratū numē tigrides ſibi ſacratas viſibus eoꝝ obiecit, quo terrore ſe illi in fluct⁹ dedere ꝑcipites. d ⸿ Nauigat æquor τὴν θάλασσαν πλεῖ figura græca eſt, nos enī per æquor nauigat. ſimilē etiā alio loco, terrā, mare, ſydera iuro, quā latinitas exigat, vt addat ꝓpoſitio, & nō vacat, ꝙ tyrrhenū addidit, videꝉ enī dicere iam eis Italiā eē vicinā. e ⸿ Ilium in Italiā portās, res ilienſes, & inuidioſe dicit, iliū q̄ſi ipſam cernat ciuitatem, quum troianos aſpexit. f ⸿ Victoſq; penates, ne timeat æolus penates lædere tacitæ occurrit quæſtioni, portat quidē deos, ſed victos & ꝯtēnendos. g ⸿ Incute viȝ ventis, duplex ſenſus eſt. incute. n. inijce ſignificat. vētis datiuus eſt caſus, ſi āt fac, ſeptimus caſus eſt & erit ſenſus, fac vis troianis per ventos. h ⸿ Sūmerſaſq; obrue puppes. Ordo eſt in ſenſu ꝯfuſus, āte enī eſt, vt obruanꝉ fluctibus, & ſic ſummerganꝉ. Tota aūt Iunōis petitio in ſequētibus explanatur. i ⸿ Diſijce corpora ponto. tam viroꝝ q̄ nauiū, vt ipſe alio loco, quū de nauib⁹ lo

quæret. Et toto discedit corpore pestis. Scien/
dũ sane est artẽ hãc eẽ petitiõis, vt minora ĩ/
petrare cupiẽtes, maiora poscamus, qđ etiã
nũc Iuno facit, scit nãq; se fatis obstare nõ
posse, sꝫ hĩ ait, vt eos arceat ab Italia. k ſ Sũt
mihi bis septẽ, nõ sine rõne Iuno dr̃ nym/
phas in sua ptãte retinẽ, ipsa.n. est aer de q̃
nubes creant̃, vt est, Atqꝫ in nubẽ cogit̃ aer,
ex nubibus aq̃ q̃s nymphas eẽ nõ dubiũ est,
id aũt nymphã Aeolo pollicet̃, qa vẽtorum
rex est, q aq̃ motu creant̃. bñ ḡ ei aq̃ iungit̃
origo vẽtoꝝ. Sane notat Virgiliũ critici, q
marito pmittit vxorẽ, qđ excusat regia licẽ
tia, iuxta Salustiũ, q ait Denas alij, alij plres
hñt, sed reges eo amplius. l ſ Præstãti cor
pore nymphæ, bñ etiam istas laudat, vt ma/
ior sit in Deiopeia pulchritudĩs gloria, lau/
dabilius.n. est superare laudatos, vt ipsa ad
maiorẽ Aeneæ gloriã laudat & Turnũ, hab
aũt q̃tuordeci nõia, vt qdã volũt in Georgi/
cis ĩuenimus. m ſ Cõnubio iũgã stabili, p
priãqꝫ dicabo, Cõnubiũ est ius legitimi ma
trimonij, Et bñ cõnubio iũgã dicit, vt hanc
ab alijs segregaret q̃ a regibus sine lege habẽ
tur, solent.n. reges ĩter plures vni pcipuũ da
re nomẽ vxoris, & ꝯnubio, nu, breuẽ posuit,
quũ nãliter lõga sit. Nubo.n. vñ hẽt originẽ
lõga, sed est tropus systole, q fit q̃tiẽs longa
corripit̃ syllaba pp metri necessitatẽ, Stati⁹
quoqꝫ corripuit Cõnubialia pandunt antra
sinus. Ipse alio loco longã posuit, vt est He
ctoris andromache pyrrhin connubia ser/
uas? Itẽ. Cuiqꝫ loci leges dedimus cõnubia
nr̃a Reppũlit, & Per ꝯnubia nr̃a, Et Numa/
dumqꝫ petas ꝯnubia supplex. Sciendum tñ
est ꝙ plerũqꝫ in cõpõne vel deriuatione pn
cipalitatis natura corrumpit̃. Cõnubio iun/
gã stabili, Multa in vnum cõtulit bñsuꝫ, quæ
Iuno pmittit, dicendo.n. cõnubio ondit le/
gitimã, dicendo stabili lõgam pmittit ꝯcor
diã.i. quæ diuortio careat, dicendo ppriam
adulterij remouet suspitionem, qđ aũt adie/
cit dicabo, obsequentem eam fore demon/
strat. In vsu enĩ est vt dicamus, sacerdos dica
tus est numini, hoc est ad obsequiuꝫ datus ẽ,
igit̃ totus cum dictione pnunciandus est.
n ſ Meritis præstitis, vt alibi, Nec te regi/
na negabo pmeritam.i. pstitisse, & alteruꝫ
pendet ex altero. meritum.n. nõ nisi ex præ
stãtis bñficio descedit. o ſ Pulchra prole,
vbi cõnubij finem ondit notãda figura. Fre/
quenter.n. hac vtit̃, naꝫ qđ nos per genitiuũ
singularem dicimus: antiq per septimus di/
cebant, vt hoc loco, parentem pulchra pro/
le.i. pulchræ prolis. Et simpliciter ĩtelligen
dum est. errant nanqꝫ q dicunt ideo pulchra
dixisse pp̃ter Canacẽ & Macareũ in se inui
cem turpissimos fratres, illi.n. alterius Aeo

li filij fuisse narrantur. p ſ Aeolus hæc cõ
tra, subaudi dixit, qđ ex posterioribus ĩtelli/
git̃, vt supra notauimus. q ſ Regina, infe/
riori psonæ reuerentia est maiorẽ meritis
appellat̃, nõ nõie, p̃ maioris est, minorẽ tñ
nõie vocare. q ordo nõ nisi p indignationẽ
corrũpit̃, vt in duodecimo, Sages in extre/
mis rebus Turnũ nõ regẽ vocat, vt Ruitqꝫ ĩ
plorãs nõie Turnũ, & alibi õ Aristæo, Et te
crudelẽ nõie dic. ſ Explorare labor, superi⁹
nãqꝫ añ multa poposcerat Iuno, hoc ḡ dicit
tuũ est deliberare qd velis. r ſ Mihi iussa
capessere fas est, figura est liptote, q̃ fit quo/
tiẽscũqꝫ minus dicimus, plus signãmus per
ꝯriũ ĩtelligẽtes, vt hĩ loco. nõ ait ĩꝫ mihi im
plere q̃ pcipis, sed nefas est nõ ĩplere q̃ iusse
ris. Itẽ Munera nec spno.i. libẽter accipio.
¶ GENS ini. hic nõ nõiauit Aeneã ne rñde/
ret æolus nõ audeo in nepotẽ Iouis a quo ĩ/ DON.
periũ sumpsi. Spãle igitur subtraxit, genera
le posuit. ſ Inimica, nõ dicit se gẽti inimi/
cã, sed gentẽ sibi q̃si ĩferiores potiores puo/
cent, q̃ res etiã æolo ĩdignationẽ moueat vt
Iunoni auxiliaret̃. ſ Mihi. q. d. reginæ, & Io
uis sorori, & ꝯiugi, qđ ne arrogãs videretur
subtraxit. ſ Tyrrhenũ, qđ & facilius cõcitat̃
& Italiæ vicinius est. ſ Ilium. q. d. oẽs opes
suas si amisisset nõ esset facultas recuperan/
di. Ne aũt excusaret æolus deoꝝ cãm addi/
dit. ſ Victosqꝫ penates, Nã q̃uis dij sint tñ,
qa victi cõtẽnendi. ſ Incute vim ventis, ex/
pssit pathos pp qđ nõ explicat rem ordine.
Dixit ḡ q̃ cupiebat sed pp̃ter pturbationem
sine ordine, q erat. ſ Incute vim ventis, sub/
mersasqꝫ obrue puppes, & deijce corpora
põto qđ necesse erat fieri nauibus submersis
Deĩde ponere, aut age diuersas. Vt si nõ pos
sit puenire primum pueniat scđm, qm̃ spar
si nequicq̃; audere, nec ad Italiam peruenire
poterant. ſ Sunt mihi, addit munus, vt expli
cet ardor cupiditatis eius. Ex obliquo auteꝫ
pulsat veneris munus in parideꝫ quæ dedit
mulierem, quæ nõ erat in potestate sua, vñ
cõtra Iuno dicit. Sunt mihi nec poterat He/
lena esse ppria vxor nec inde creari legiti/
ma soboles, ergo acute sunt mihi. ſ Et con/
nubio iungam stabili. propriamqꝫ dicabo.
Omnes vt tecum meritis pro talibus annos
ſ Ex &. p. f. t. p. p. quaꝝ reꝝ nulla fuit in He
lena. nõ.n. erat Veneris, ergo nõ potuit da/
re stabileꝫ, nec legitime collocare. ſ Faciat
te prole pa. nam ex legittimo, & stabili cõ/
nubio hæc ples erat speranda. Extollit etiã
munus primum a numero bis septem, dein
de a q̃litate pstãti corpore, oẽs pulchræ sũt,
qđ difficile est, ipsa aũt oĩum pulcherrima,
in paride aũt nõ erant talia, qa ex adulterio
nõ põt dici pr̃ nec legitima est ples, ergo nõ

pulchra. Nã pulchritudinẽ hãc nõ in corpore ponit, sed in honestate nataliũ, sic alibi. Nascet pulchra troian' origie Cæsar. Oñdit aũt poeta debere nos dare ea q̃ magna sunt apud nos, vt voto potiamur. ¶ Aeolus hæc c. nõ ꝓ volũtatẽ Iunonis, sed ꝓ ṽba, nõ. n. ad ꝓmia rñdet, nec videat moueri libidine, vt paris. Reddit beniuolã cũ dicit discernẽdo officia tuũ est iubere, Meũ cõplẽ iussa. ¶ Fas est, licebit facere ẽt si illicita iusseris. Rñdet ꝓ veluti si dicat etiã si victi non sint penates licebit facere. Nã cũ q ꝑtãtẽ hẽt iubet illicita, fiũt licita iferiori. Vel dixit ꝓ qa Iuno dixit illũ hẽre imperiuʒ a Ioue hic rñdet hẽre ab ipsa Iunone, & vt videat memor bñficiorum addit, tu sceptra iouemqʒ.

CHRI. ¶ GENS, ita ad nationẽ refert, vt etiã in brutis dicamus gẽtẽ. Vñ alibi de apib'. Cũ gentis adultos educũt foetus, imitatus Home. q de mustis gẽtes dixit, vt illud μυιάων ἔθνεα πολλά ¶ Thyrrenũ. n. æ. Figurata locutio, vt oñdit Quĩ. dicimus. n. nauigo ĩ æq̃re, est aũt hæc oro æoli, & supior Iunonis gñe deliberatiuo. Cui' finis est vtilitas. Quæ hʒ honestũ, & tutũ. i. vtile, & in eo q̃rit qd facile fieri põt. Captat igit beniuolẽtiã Iuno a nomine ꝓprio, qa illa oñdit notã familiaritatẽ. Itẽ ex eo ꝙ extollit illius iperiũ, atqʒ ex eadẽ re captat attẽtionẽ qa nõ nisi pp aliqd magnũ id nemo rare videt. Præterea id facile fieri posse qd petit. Eẽ vtile sibi pp ꝓmium qđ ꝓponit. Et honestũ, qa vlciscat inimicitias tãtæ deæ. Obsuat aũt hoc maro, vt añq̃ petitionẽ ponat, id facile, & honestũ ostẽdat. Erat igit ordo. ¶ Aeole icute vim vẽtis. Sed interposuit facilitatẽ dicẽs. ¶ Nãqʒ ti. d. p. a h. r. Itẽ honestatẽ cũ addit. Gens. i. m. t. n. æ. ¶ Iliũ. q. d. Sacra, & ꝓfana ita in Italiã transfert. Vt ĩtegrã ciuitatẽ restauraturus sit.

Penatẽs ¶ Penates, de his varia apud antiquos opinio fuit. Nam Nigidi. reqrit an sint Troianoꝝ. s. Apollo & Neptunus, q mœnia illis ædificarũt, & nõ in Italiã eos æneas dixerit Idẽ affirmat Corne. labeo hãc opi. tãgit poeta ibi tauꝝ neptunõ, tauꝝ tibi pulcher Apollo. Var. aũt refert. penates Dardanum ex samothracia in phrygiã, ex phrygia ṽo in Italiam æneã portasse. Sed cuʒ eos qui sint nõ dicat, sunt q affirmẽt penates esse per quos penitus spiramus, per quos habemus corpus per quos rationes animi. Erit ergo medius æther. i. Iuppiter, & supremus. i. Minerua, & imus aer cum terra. i. Iuno. huius iudiciũ est ꝙ Tarqnius priscus samothracũ sacris imbutus hæc tria numina sub eodẽ tecto temploqʒ posuit, Cassius Emina dicit hos esse quos appellant magnos, Vñ poeta alibi cuʒ socijs natoqʒ penatibus, & magnis dĳs. Hisgi. addit eẽ deos primos hic poeta, patriqʒ penates. ¶ Incute vim, ĩfer vim, & recte icute. Nã vis ventoꝝ est ipsa incussio, & cõmotio. ¶ Bis septẽs, de his meminit in geor. vt multi putãt. Sed nos in nr̃is disputationib' in qbus allegoricũ sensuʒ huius poetæ exp̃ssimus, hũc locũ physicæ ĩterꝑtati sumus, nã phœbi aurorææqʒ filios. xiiij. fuisse dicũt easqʒ Iunoni nymphas attributas. Iuno aer est. Aeri aũt septẽ attribuunt, septem itidem gignunt quæ oĩa solis opandũ in nr̃o hemisperio esse ꝑueniũt. Et igit aeris, vt leuis sit, vt mobilis, aut calidus, vt humidus, seren' q̃qʒ taciturn', spirabilis ista ꝓ septẽ aeri attribuunt, in aere aũt gignunt in ꝑmis iris, cui tres adsũt ministræ pluuia, grãdo, nix, in hac ꝯtigit, vt nubes soli opponont sed nubiuʒ corpus, ita est vt alia sui parte dẽsum alia dẽsius alia densissimũ sit, a prima subrubeus, a secũda ceruleus, a tertia niger est color. Cõtra ṽo partes quæ in eo puræ sunt croceũ, quæ priorẽ viridẽ, quæ purissimæ albũ ꝑducunt, hæc ꝓ prima ex alĳs septẽ nympha est post eam pythõ cometa. Fulmen exhalatio tonitruum ac terræmotus. Veꝝ hæc vt dixi ĩ nostris chalmadulẽsibus disputatiõibus latius inuenies. ¶ Explorare, Vide in georgicis. Explorat robora fumo. ¶ Capescere, ꝓpriẽ est suscipere, vt tuteris aut perficias. Salu. Expgiscimini, & capescite rẽpublicam.

SER. a ¶ TV Mihi qđcũqʒ hoc regni, redit ad physicã rõnẽ, nã mot' aeris. i. Iunonis, vẽtos creat qbus Aeolus ꝑest dicẽdo aũt qđcũqʒ aut verecũde agit, ne videat arrogãs, aut latẽter pene iocat poeta qʒ enim possit vẽtos i. rẽ inanem tenere?

b ¶ Iouemqʒ ꝯcilias, hysteronpteron in sensu. nõ enim Iupiter ꝯciliatur Aeolo, sed Aeolus Ioui. q. superiori cõciliat. Cõciliãtur autẽ noui, reccõciliantur

Tu[a] mihi (qđcũqʒ hoc regni.) tu sceptra Iouẽqʒ[b]
Concilias. tu [c] das epulis accumbere diuum:
Nimborumqʒ facis, tẽpestatumqʒ potentem.
Hæc[d] vbi dicta, cauum conuersa cuspide mõtẽ
Impulit in latus, ac venti velut agmine[e] facto
Qua data porta[f] ruunt, & terras turbine[g] ꝑflãt,
Incubuere mari. totumqʒ a sedibus imis
Vna[h] Eurusqʒ Notusqʒ ruũt, creberqʒ ꝓcellis[i]
Aphricus, & vastos voluunt ad littora fluctus.
Insequtur[k] clamorqʒ, viꝝ stridorqʒ[l] rudentum.

Eripiunt subito nubes cœlumq; diemq;
Teucroꝝ[m] ex oculis. ponto nox[n] incubat atra.
Intonuere Poli[o], ⁊ crebris micat ignib[9] Aether[p]
Præsentemq; viris intentant[q] omnia mortem.
Extemplo[r] Aeneæ[s] soluuntur frigore[s] mébra.
Ingemit[t], ⁊ duplices[u] tédés ad sydera palmas
Talia voce refert o terq;[x] quaterq; beati,
Quis[y] ante ora patrū Troiæ sub mœnib[9][z] altis
Cōtigit oppetere[&]. o Danaum fortissime[ꝯ] gētis

antiq. Tu das epulis accumbere diuū, hoc est tu me deus facis. duplici enī rōne diuinos honores meremur, deaꝝ cōiugio & deoꝝ cōuiuio, vñ & in bucolicis legimus, Nec deus hūc mēsa, dea nec dignata cubili. d ſ Hæc vbi dictata Iunone & ab Aeolo. Cauum, ordo est ꝯuersa cuspide cauū mōtē in latus īpulit, & alibi, In latus inq; feri curuā compagibus aluū Cōtorsit. q. in rē q̄ facile cedit ictui. e ſ Agmine, vel īpetu vel multitudine. agmē. n. ſmo polysemus est. i. πολλα σημαί νων. Nā sigñat ipetū, vt illi agmie facto Laeuōcta petūt, & multitudinē, vt Vocat agmina sæua sororꝝ ēt exercitū incedentē agmen vocamus. f ſ Porta, oīs exitus porta dī. q. q̄ pōt vel importari vel exportari aliquid. g ſ Turbie, vi uētoꝝ. Sciēdū q̄ñ appellatiuū est facit turbinis, ſi nomē ꝓpriū turbonis facit, Vt Oratius Turbonis in armis. h ſ Eurusq; notusq;, cardinales q̄tuor vēti sunt, de qbus nūc tres pōit, paulopost vnū, quē omiserat reddidit, Vt stridēs aqlone procella. i ſ Procellis, ꝓcella est vis vētoꝝ cū pluuia, ab eo q̄ oia ꝓcellat. i. ꝓcutiat. k ſ Insequitur clamorq; viꝝ, qa ꝓcesserat vētoꝝ sonus, quē & ipſ; clamorē possumus dicē. l ſ stridorq; rudētū, ꝓpē. n. i funib[9] stridor ē. m ſ Teucroꝝ ex oculis, nūq̄;. n. totū cœlū nubib[9] tegit, sed illa ps ꝯ quā flauerit vēti. qd aūt dixit diē, eripi, ad vidētiū oculos retulit, nō ad nām nā dies adhuc erat. n ſ Nox incubat, nox dicta qa oculis noceat, īcubat aūt iō dixit, q̄ alienū tp̄s īuasit. Nā īcubare ꝓprie dī per vim rē alienā velle retinere. o ſ Poli, axes. i. extremæ partes cœli. super qbus cœlum vertit. i. πολεῖται vñ & vertices latine græce πολοι dñr. p ſ Aether, ætherem hoc loco pro aere posuit, nubes enī vnde & fulmina aeris sunt nō ætheris & frequenter Vir. duo ista ꝯfundit. q ſ Intentāt, minantur, oia aūt ad superiora retulit. r ſ Extemplo, ilico, & est auguꝝ sermo. Templum. n. dicit locus auguris manu designatus in aere, post quem factum ilico captant auguria. s ſ Aeneæ, seruauit το πρεπον vt Aeneam vltimū territū dicat ex Homero ē ὁ vlysse. καὶ τοτ᾽ ὀδυσσῆος λῦτο γούνατα καὶ φίλον ἦτορ Ὀχθήσας δ᾽ ἄρα εἶπε πρὸς ὃν μεγαλήτορα θυμόν. s ſ Frigore, timore & ē reciproca trāslatio Nam & timor pro frigore, & frigus ꝓ timore ponit, vt in Terētio, Vxorē tuā pauitare aiūt, nō timere, sed laborare frigorib[9], vtrūq;. n. in vnū exitus cadit, sicut de calore & frigore vrere dicius, vt est. Aut boreæ penetrabile frigus adurat. t ſ Ingemit, nō ꝓp mortē, seqt. u. Oterq; q̄terq; btī, sed ꝓp mortis genus. graue est. n. ſm Homeꝝ perire naufragio, qa aīa ignea ē & extingui videt in mari. i. elemēto ꝯrio, vt igneus est ollis vigor. u ſ Duplices, duas ſm morē antiquum. Nā duplices duas dicebāt, vt hoc loco, & binos duos, & vtrosq; ꝓ vtrūq;, vt Cic. Binos habebā, iubeo promi vtrosq;. Itē Salu. cum de duobus loq̄ret. Hi vtriq; ad vrbē īperatores erāt. x ſ Oterq; q̄terq; btī. i. sæpius. finitus numerus ꝓ īfinito ex Homero est ὁ vlysse τρὶς μάκαρες Δαναοὶ καὶ τετράκις, οἳ τότ᾽ ὄλοντο Τροίῃ ἐν εὐρείῃ. Χάριν Ἀτρείδῃσι φέροντες. y ſ Quis, & qs & qbus ſm artē dicimus, ab eo enī qd est a qui, in bus mittit, ab eo qd est a quo, in is mittit, sed a tertia declinatiōe in vsu sunt datiuus & ablatiuus plurales, licet antiq oībus vsi sunt casibus. deniq; Cato in originibus ait, Ques sunt populi, & declinauit ques quiū, sicut puppes puppiū. z ſ Mœnibus altis ꝓpter ꝑgama, quæ altissima fuerunt, ex quibus oia alta ædificia ꝑgama vocanē, sicut Aeschylus dicit. & ſ Oppetere, ore terrā petere. i. mori etymologia est non aut cōpositio, possumus aūt sic vti li ſmone vt & ꝑ se plenus sit, & recipiat adiectionem ergo dicimus & oppetit, & mortē oppetit, sicut & expirat, & aiam expirat. ꝯ ſ Fortissime gentis, atq vt in artibus legimus superlatiuū gradū nō nisi gtō plurali iūgi ꝯstat quidem, sed gens nomen est enūciatione singulare, itellectu plurale. bñ ergo iunxit, in gente. n. pl̄es sunt, vt alibi, Ipse ditissimus agris phœnicū. nō. n. vnus est ager phœnicum, sic Salustius, Romāi gñis disertissimus. Sane q̄rit q̄re Diomedē fortissimū dixerit, quum post Achillē & Aiacē ipse sit tertius, vñ & Salustius ait primū græcoꝝ Achilles. multi dicunt iō fortissimū, qa iuxta Homeꝝ & Venerē vulnerauit & Martē. alij ad gētem referūt, q̄ Achilles thessalus fuit, Aiax græcus, Diomedes danaus, multi ad excusationem

Volunt fortissimum dictum, a quo cum con stat esse percussum.

DON. ¶ TV MIHI, qđ vult esse Iunonis ꝙ Iuno il lũ a Ioue accepisse memorauit. ¶ Tas epu lis supius bñficiũ humanitatis accumulat. ſi ꝯuiuiũ cũ potiore misceat. Tertio ſi cũ po tiorib⁹ plurimis. Quarto ſi iferior pſona nõ sedeat. vt fieri solet, sed accũbit, posuit ifine hoc qđ desideras, tuum est. Personaꝝ igit̃ i vtraq; oꝛone rõnes habuit, s. Iunonis, æoli, troianoꝝ, penatiũ victoꝝ, veneris Helenæ Paridis & Deipeiæ, Itẽ loci pp mobilitatem tyrrheni maris, & ꝓximitatẽ italiæ. Itẽ tẽpo ris, nã & Iuno breuiter orauit, & æolus bre uius rñdit ne lõgitudine tp̃s nocẽdi subtrahe ret. ¶ Hæc vbi, post veriusq; oꝛones, cœpit æolus iussa cõplere. Emisit plurimos ac ꝯtra rios ventos, vt ꝯsurgentibus iter se fluctibus regẽdis nauibus ꝯsiliũ nõ suppeteret, & defi ciẽte industria facilius mergerent̃, & mersis nauibus corpa disijcerent̃. & vt cõplerentur iussa Iunonis accessit ad violẽtiã maris alio rum quoq; elemẽtoꝝ pturbatio nãs nox eri puit cœlũ ac lucẽ, vt eẽt eadẽ facies maris, & terræ ne cõtra mala ꝯsiliũ suscipi posset nẽ nescirẽt gubernatores i quã partẽ niterent̃. Mittebant̃ tonitrua, & fulgura vt multiplicẽ metu, Troiani desperãtes nihil aliud q̃ mor tem expectarẽt. ¶ Ex tẽplo Æneæ, exprimit q̃le & aĩ & corpis senserit pathos. ¶ Frigo re, nõ pro timore posuit, nã derogaret̃ eius virtuti, ergo frigus dixit ꝓprie ꝙ oriebat̃ nõ ex casu euidẽtissime mortis, sed ex tot aduer sis quæ corpis calorẽ extinguerũt, qa crucia bat̃ aius viri fortis qui maluisset glorioſ⁹ i cãpo occũbere q̃ ignobiliter in fluctibus in terire. ¶ O terq;. q. i. multifariã. ¶ Quis ante o. de polyte ex ijs q̃ in. ij. dñr itelligimus, q cede Pyrrhi i ꝯspectu pr̃is occubuit. ¶ Altis q. d⁹ itegra adhuc ciuitate, ipse enĩ æneas nõ Troiã altã s; cãpos vbi Troia fuit reliqt, & i fluctibus piclitaturus est. ¶ O danaũ fortis sime gẽtis, Ex illo ad aliud raptus est, existi mãs se infœlicẽ qui, & hũc exitũ vitæ socia tur, & ignobili morte periturus.

CHRI. ¶ SCEPTRVM. græcuꝫ est baculus quo vte Sceptrũ bantur reges Home. σκῆπτρον βασιλεῦσιν Epulæ inde ꝗ ϖολεῦχοι reges dicuntur. ¶ Epulis pro dapibus ſi vera est differentia ꝙ epulæ priuatorum sint dapes regum, & deorum, il lud autem verissimum est epulum in singu lari. n. g. esse significare conuiuium quod pu blice populo datur. ¶ Procellis. Plini, verba sunt esse ventos repentinos exhalante terra editos qui vagi ruentes torrentiuꝫ more to nitrua & fulgura edant maioriq; illatos põ dere cursuq; ſi siccam rapiunt nubẽ procellã gignunt. Hanc autem tempestatem, & quere

la Veneris ad Iouem & q̃ Iuppiter rñdet ex neuio de primo bello punico cœpit. ¶ Poli extremitates spæ sunt duæ q circa axẽ vtunt̃ sic dicti. Quia πολεῖν uerto significat, Vñ alibi ipse a vtẽdo vtices polos appellat, vt ſi vertex semp sublimis ad illũ, Sub pedibus nox atra videt. statiꝫ, atq; oĩa mũdi claustra tonãt multisq; polos iclinat oriõ. ¶ Vastos ꝓprie vastũ est qđ adeo excreuit. vt forma q̃ est velut pierit aliud esse videat̃. Hic dicim⁹ vastũ hoĩem, cuius gestus nõ appareãt hoĩs, & vastam vocem qua formam humanæ vo cis amisit, hinc vastare agros dicimus, Ergo vastos fluctus adeo magnos, vt montes aut aliquid hmõi potius q̃ fluctus viderentur. Vastus

¶ Oculos, oculi ab oculẽdo dicti. nã in ꝯca uis latẽt, vt eminẽtia vndiqꝫ eos defendãt, ꝓ pterea melius cernunt ex obscuriori loco.

¶ Et crebri. m. ig. recte qa eodẽ tpe sunt fulgetre, & tronitrua. ¶ Præsentẽ, ineuitabiles, Pñs. nã q pñtia sunt iã venet̃, ergo vitari nõ pos sunt, aliquando fauens, vt idem in Bucu. Nõ tam presentes alibi cognoscere diuos, nam sola presentia sua fauent dij, aliquando po tens. Horati. O diua gratum quæ regis an tium presens vel imo tollere de gradu mor tale corpus. ¶ Frigore, cum aliquid horren dum venit in mentem timet interitum na tura, & cum diffidat totum corpus veluti ip sam vrbem tueri posse, saltem conatur cor idest totius vitæ arces tutari. atqꝫ omnẽ san guinem, & presens vbi calor est, vt munimẽ sic illuc cogit. Hinc membra externa a calo re deserta frigescunt, & absentia sanguis in quo calor est palescunt & nerui amisso calo re debilitati dissoluuntur, & tremiscunt.

¶ Vlris, ita horrenda erant. vt etiam fortes homines mortem timere cogerentur. ¶ In gemit, recte, nam legerat apud Cicero in se cunda tusca. ingemiscere nonnunq̃ viro cõ cessum est. Idqꝫ raro. ¶ Eiulatus. autẽ ne mu lieri quidem. ¶ O terqꝫ, quaterqꝫ, ait Macro bius, animam constare ex symphonijs musi cis, & primum hemiolium ternarium & pri mum epitritum q̃ ternarius esse dicit, & ex his duobus constare diatesseron, & diapẽte, ex quibus diapason symphonia generatur. Vnde Virgilius nullius doctrinæ expers ple ne, & p omnia beatos exprimere volẽs ait. Oterqꝫ quaterqꝫ beati. ¶ Ante ora patrum, nam pulchrum fuit, & suaue pugnantes pro patria spectantibus partibus satisfacere. Ingemit

¶ Oppetere, ore terram petere. Nam qui vi riliter occumbebant, ne quam vocem indi gnam viro forti emitterent Modicus terraꝫ petebant. Quod sic expressit Homerus.

πρηνέες ἐν κονίῃσιν ὀδὰξ λαζοίατο γαῖαν.

SER. a ¶ TYDIDE; vocatiuus græcus est. si enim latine diceret, o Tidyde debuit ponere. Omnia enĩ patronymica quæ in des exeũt apud latinos pmæ sunt declinationis, vt Sæuus vbi æacidæ telo iacet Hector. b ¶ Animã hanc. q cũ dolore hanc animã dixit, q̃si diceret, quæ ad labores nata est. c ¶ Effundere, secõm eos qui dicunt sanguinem eẽ animã, & ipse alibi Purpuream vomit ille animã. Nã alio loco aliorum opinionem sequitur, qui dicũt spiritum esse aĩas, vnde est, Atq; in ventos vita recessit. d ¶ Sæu⁹ magnus, vt superius dictũ est, Et bñ elegit cũ qbus perijsse debuerit. Ipse. n. & fortis est, & numinũ ples. Recte ergo his iungit, in qbus talia fuerũt. e ¶ Sarpedõn & in vltima possumus accẽtũ ponere, & in penultima. Nã Homerus & Sarpedonis declinauit, & Sarpedõntis, vñ & varius accẽtus est. Sarpedonis aũt ĩ antepenultima habet accentum, Sarpedõntis penultima, sed sarpedõtis vsurpauit. naturalis enim declinatio est Sarpedonis, ut Mẽnon Memnonis, Sinon sinonis. Si aũt genitiuũ in dõtis miserit, a circũflexo venit, q est in vltia syllaba noĩatiui, vt Demophõn Demophõntis lacoõn lacoõntis, sic ergo & sarpedõntis. Est aũt Sarpedon filius Iouis, & Laodamiæ occisus a Patroclo. f ¶ Simois, hoc nomen integrũ ad nos transijt, vnde suo est accentu proferendum. Nam si esset latinus, antepenultima haberet accentum, qa secunda a fine breuis est. g ¶ Sub vndis, & sub vndis legimus & sub vndas correpta intellige, si sub vndis voluit, varia ergo distĩctio est. h ¶ Fortia corpora, hoc est virorũ fortium corpora, nulla enim est in mortuis fortitudo. et ex Homero tractum est καὶ σὶ μοι ... τι πολλα βουγρια καὶ τριφαλεια ... ... ἐν κονι ... καὶ ἡμιθεων γενος ἀνδρῶν. i ¶ Talia iactanti, inaniter loquẽti Vt alibi, Atq; irrita iurgia iactat, & voces dum iactat inanes. k ¶ Aquilone, ab aquilone. l ¶ Aduersa, cõtraria, quia ad Italiã nauigantibus aquilo ↄtrarius est. m ¶ Frãguntur remi, vel gubernacula, vel quod melius est re vera remi. Antiqui enim velis remisq; nauigabant, vt validisq; incumbere remis, Obliquatq; sinus in vẽtos. n ¶ Auertit p auertit̃, & est figura creberrima, põt nanq; pro actiui verbi significatione passiuũ poni, vt est & pictis bellantur amazones armis, pro bellant. nec nos debet mouere q bellor facit natura. n. hoc prohibuit. Nã compone hoc verbum, & inuenitur adiectiuum, facit enim debello. & debellor, & contra pro passiui verbi significatione actiuum ponit̃, vt est hoc loco auertit pro auertitur, & Insinuat pauor, pro insinuatur, & Nox humida cœlo Præcipitat, p præcipitatur, sed hæc verba tantũmodo pro se inuicem ponuntur, quæ & actiua esse possunt, & passiua, vt est auerto & auertor, pcipito & præcipitor, ergo nõ possumus dicere qđ qdã artigraphus declinationes actiui v̄bi & passiui pro se ĩuicẽ poni. Nã & nãlis verbi declinatio actiua est, & communis deponẽtis ue passiua. & aliud est esse actiuum v̄bum, & aliud actiui verbi declinationem. o ¶ Dat latus, ĩclinat̃. p ¶ Cumulo, altitudine. q ¶ Præruptus, in altum eleuatus. r ¶ Dehiscẽs. i. valde hiscẽs. De enim augentis ẽ, vt ĩ Terẽtio, Deamo te Syre. s ¶ Aperit, ostẽdit, vt Salustius, Caput aperire solit⁹, idest nudare ostẽdere. t ¶ Arenis, & ab harenis, & cũ arenis. i. vel ab imo mouebat̃ mare, vel cũ ipsis arenis, vt in tẽpestate solet. v ¶ Treis, latinũ ẽ. Genitiuus. n. pluralis q̃tiẽs in ium exit, accusatiuũ pluralẽ in is mittit, vt puppiũ puppis. quotiẽs in um exit in es mittit, vt patrũ pr̃es. x ¶ In saxa latẽtia, pp tempestatem. hæc aũt saxa ĩter africã & sardiniã sunt, quæ saxa ob hoc itali aras vocãt, q ibi afri, & romani fœdus inierũt, vn

Tydide[a], me ne iliacis occumbere campis
Non potuisse? tuaq; aĩam hãc[b] effundere[c] dextra?
Sæu[d] vbi Aeacidæ telo iacet Hector, vbi ingẽs
Sarpedõn[e] vbi tot Simois[f] correpta sub[g] vndis
Scuta virũ, galeasq; & fortia[h] corpora voluit.
Talia[i] iactanti stridens Aquilone[k] procella
Velũ aduersa[l] ferit, fluctusq; ad sydera tollit.
Frãgũtur[m] remi tum prora auertit[n], & vndis
Dat[o] latus. ĩsequit̃ cumulo[p] p̃ruptus[q] aq̃ mõs.
Hi sũmo in fluctu pẽdẽt. his vnda dehiscens[r]
Terrã ĩter fluctus aperit[s]. furit æstus harenis[t].
Treis[u] Notus arreptas in saxa[x] latentia torquet,
Saxa[y] vocãt itali medijs quæ in fluctibus aras,
Dorsũm[z] imane, mari[&] sũmo. tris Eurus ab alto
In[ↄ] breuia, & syrteis[ꝛ] vrget (miserabile visu)
Illiditq; vadis, atq; aggere cingit harenæ,
Vnã, quæ Lycios[a] fidumq;[b] vehebat Orontẽ,
Ipsius[c] ante oculos, ingens[d] a vertice[e] Pontus

de & Dido Littora littoribus cõtraria, flucti
bus vndas Imprecor, quæ aræ a Sisenna p/
piciæ vocantur y ſ Saxa vocãt itali medijs
q̃ ẽ in fluctib⁹ aras, Ordo eſt, q̃ ſaxa ĩ medijs
fluctibus itali aras vocãt. z ſ Dorſum ima
ne, eminẽs altũ ſm Home. & ſ Mari ſum
mo, vel in ſũmo. ꝯ ſ In breuia & ſyrtes. i.
in breuia ſyrtiũ, vt Moleq́; & mõtes, breuia
aũt vadoſa dicit, p q̃ pedib⁹ poſſum⁹ vadere
ꝑ ſ Syrtes, ſyrtiũ ſinus duo ſunt pares nã ĩ
pares magnitudine, vt Saluſtius dicit.

a ſ Lycios, hi troiæ ad auxiliũ ꝯuenerãt, q
mortuo rege Pãdaro Æneaꝫ ſecuti ſunt, vñ
& in ſcðo ait, Comitũ affluxiſſe nouoꝝ lue
nio. b ſ Fidũ, fidelẽ vtrũq; nomẽ idẽ ſigni/
ficat. c ſ Ipſius ante oculos, ad maiorẽ do
lorẽ. vide alibi. Quæq́; ipſe miſerrima vidi.
Itẽ Qui nati corã me cernere letum feciſti.
d ſ Ingens põtus, magna pars ponti. & eſt
tropus ſynecdoche. vt Saluſtius in iugurthi
no vbi ſigna & ſcuta erãt præſidiũ hoſtiũ p
ſcuta intelligẽdũ cætera arma & ideo Ter/
cẽtũ ſcutationes, p armati. e ſ A vertice,
aut a puppi q̃ vertex nauis eſt, aut ab aqlõe,
q flat a mundi vertice, hoc eſt a ſeptẽtrione,
vt ipſe alibi, Hic vertex nob ſemp ſublimis.

DON. ¶ MENE iliacis. ex his ſe infœlicem exiſti/
mans qui hunc exitum vitæ non habuerit,
ſed vir fortis in pelago eſſet moriturus. Nõ
potuit autem explere rationem interueniẽ
te fluctu, Eſſet autem vitium poetæ, ſi finitis
querelis fluctus interueniſſet. Semper ergo
imperfectas reliquit querelas, vt Hæc dum
dardanio Æneæ miranda videntur, & alibi,
Talia fundebat lachrymans. ſ Iactanti, ad
huc loquenti interuenit vis fluctus, Nec per
miſit explicare. Fœlices, qui in Troia perie
runt, Se infœlicem qui in fluctibus ſit perítu
rus. ſ Hi ſummo in fluctu, fluctibus vario
motu venientibus aliæ erigebantur tumo/
re fluctuum, Aliæ deprimebantur. ſ Ab
alto, peritus locorum. Eurum dixit ducere
in ſyrtes ab alto. i. a pelago. Alter enim nõ
poteſt cum flatus habeat ab orientis parti/
bus in quibus ſunt ſyrtes eo nauigia cogere
vnde potuit reuocare. Sex igitur naues alie
natæ ſunt a cæteris. Vna turbata premitur
vbi erat Aeneas. Nunc caſus octauæ deſcri
bibitur, ſ Apparent. r. n. vt compleatur, id
ſubmerſaſq; obrue. p. Petijt ergo amicus, &
fidus, & in eius conſpecto excuſatur. ſ Orõ
tes, qui nõ ĩprudẽtia ſed vi tẽpeſtatis pierit.

CHRI. ¶ TVA. q. d. adeo forti. Hanc. quaſi infœli/
cem. Pronomina enim efficaciam ſummã
habent. Ergo mirum q̃ a tam forti tam mi/
ſer non perierit, niſi ad maiorem miſeriaſ
reſeruabatur. ſ Non potuiſſe. Cum nunquã
pugnare deſtiterim, & ſemper me periculis
obiecerim. ſ Hector, ſit pijt Hector fortiſſi/
mus troianorũ, ego quoq; perijſſem niſi for
tuna ad maiorẽ miſiã me reſeruaſſet, ſ Vbi.
vt oñdat ſe ĩ eadẽ acie vbi ille pugnabit pu
gnaſſe. Vbi repetitionẽ facit. ex q̃ oro vehe
mẽtior eſt. ſ Simois fluit ex ida ſub ilio cur
rẽs. & ppe mare Xãtho mixt⁹, facta palude
apud ſygæũ pmõtoriũ in mare cadit. Vnus
eſt ex fluminib⁹ teſte Herodo. defecerũt po
tãte Xerſis exercitu. Apud hũc ex Anchiſe
Venus Æneã ꝯcepit. ſ Scuta, eqtũ dñt qa mi Scuta
nora. Clypeos vo peditũ, & maiores a græ Clypei
co vocabulo qa totũ corpus furet clypeus
i. abſcõdat. enim furari eſt. ſ Iactan
ti, inaniter loquẽti. iacto a iaceo eſt frequẽ/
tatiuũ, & q facit admittit, itẽ iactat gloriat,
qa multa fruſtra logt, Iuuena. ipſe lacernatæ
cum ſe iactaret amicæ, hinc iactura eſt dẽtri
mentũ proprie qð accipimus cũ tẽpeſtate e
naui res in mare proijcimus, vt exonerata
nauis facilius fluctibus reſiſtat. Sed per trã/
ſlationem pro omni damno capitur.

ſ Aquilone, quia ab alto ideſt a ſeptentrio
ne veniat. ſ Fluctuſq; ad ſy. hyperbole eſt,
quam latini ſuperlationeꝫ nominant. Hæc
non fit, vt id credatur quod dicimus, ſed vt
ex eo quod incredibile eſt credatur aliqd pe
ne incredibile. Non poſtulat ergo vt credat
fluctum ſydera tetigiſſe, ſed ad incredibileꝫ
pene altitudinem ſe erexiſſe. In hac virtus
eſt augendi & minuendi. Fit autem cum aut
plus facto dicimus, vt hic & cicero. Vomẽs
fruſtris eſculentis gremium ſuum. & totuꝫ
tribunal impleuit. Aut per ſimilitudineꝫ, vt
credas ĩnare reuulſas cycladas, Aut per cõ
parationem, vt Et fulminis ocior alis, aut ſi
gnis quibuſdam. vt illa vel intactæ ſegetis
per ſumma volaret gramina, nec teneras pe
dibus leſiſſet ariſtas ſ Prora, prior pars na/
uis quia Quia proruat aquas. Hui⁹ extrema Prora
acuta, & ferro munita pars roſtrum dicitur.

ſ Pendent, ſuſpenſi ſunt pendere enim põ/
derare eſt. Et quia antiquitus pecunia quæ Roſtrum
Ænea erat ponderabatur, & non numeraba
tur, pẽdere & expendere pecunias dicũt, itẽ
pendere pœnas, qa oẽs pœnæ pecuniariæ
erãt, Dicim⁹ pẽdere corpora q̃ ſupne alliga
ta nullo ĩferiori fundamẽto herẽt. Itẽ aĩo pẽ
dere, dicim⁹ cũ ita ambigui ſum⁹, vt nulli cer
tæ rei hæream⁹ vñ ĩfra ſuſpẽſi Euripylũ ſci/
tatũ oracula phœbi mittim⁹. ſ Aperit, oſtẽ/
dit qa res prius clauſæ ſi aperiunt oſtẽdunt.
Itẽ apire vulnerare, qa vuln⁹ qð latebat oſtẽ
dit, Iuuenalis fuſte aperire caput, cãdelã ap/
ponere valuis, Item detegere. Statius ſic fa/
tus aperto. Enſe vocat ſocios. ſ Syrtes. duo
ſunt ſin⁹ africani maris diſpari magnitudĩe
ſed pari periculo dictæ ſunt.

traho. Vētō.n.trahunt harenæ. Vñ idē loc⁹ mō vadosus fit accedente cumulo harenaꝝ, mō ꝑfundior illis alio depulsis. Et dī & minor syrtis, & maior. Minor lotū cibū suauē ꝑducit. Inde lotophagitis appellat, ꝰ his Salu.nā ꝓpe duo sunt sin⁹ i extrema africa ipares magnitudine pari nā quoꝝ loca ꝓxima terræ ꝑ alta sunt, Cætera interiora, vbi sors tulit alta alia, alia i tēpestate vadosa, Nam

Lotophagitis.

in tēpestate fluctus quasi limū harenā, & saxa trahūt, & hic facies locoꝝ mutat. Ipsū⁹ añ ocu.citat pathos. Grauiora.n.q̄ vñr q̄ꝫ q̄ audiunt. Cice. ad Brutū, Nā & si quocūq; in loco qsqꝫ sit idē est ei sensus & eadē acerbitas īteritu reꝝ suaꝝ, & publicaꝝ, oculi tñ augēt dolorē. Monet ergo pathos attestatio rei uisæ, ut ipse caput niuei fultus Pallātis, & ora & uidi leuiqꝫ patens in pectore vulnus.

SER.

a ꝓMAGIster, Leucaspis vt i.vi.li. Leucaspi & lyciæ ductorē classis orōtē. b ꝓ Ter, sæpi⁹ finit⁹ numerus pro infinito. crebros enī fluctus facit aqlo. vt Salusti⁹, Crebritate fluctuum vt aqlo solet. c ꝓ Ibidē. ibidēꝫ & vbinā, multi dubitāt vbi debeat eē accentus, quia vbi, & ibi naturaliter breues sunt, sꝫ ratōe finalitatis plerūq; producunt in versu

In puppim ferit excutitur, pronusqꝫ magister [a]
Voluitur in caput: ast illā ter [b] fluctus ibidem [c]
Torq̄t agēs circū & rapidus vorat æquore vortex
Apparēt [d] rari nantes [f] in gurgite [g] vasto,
Arma [h] virū, tabulæqꝫ: & troia [i] gaza [k] ꝑ vndas.
Iam [l] validā Ilionei [m] nauē: iā fortis Achatæ.
Et qua vectus [n] Abas, & q̄ grādæuus Alethes.
Vicit [o] hyems laxis laterum cōpagibus omnes
Accipiunt inimicū ibrem, [p] rimisqꝫ fatiscūt [q].
Interea magno misceri murmure Pontum,
Emissamqꝫ hyemē sensit Neptunus, & imis [r].
Stagna [s] refusa vadis, grauiter cōmotus & alto [t]
Prospiciēs, sūma placidū [u] caput extulit vnda.
Disiectā Aeneæ toto videt æquore classem.
Fluctibus oppressos Troas, cœliqꝫ [x] ruina
Nec latuere [y] doli fratrem Iunonis: & iræ.
Eurū [z] ad se zephiꝝq; vocat, dehinc talia fatur
Tanta ne vos generis [&] tenuit fiducia vestri?

differētia ī sermōe ē & ī sensu, & in syllabis, Nā cū pro uinciā dicim⁹ & principale est nomen, & breuis est tro. quādo aūt nō est principale, & deriuatio ē & lōga ē tro, ut Troi⁹ Æneas. k ꝓ Gaza. ꝑsic⁹ sermo ē, significat diuitias. est autem generis fœmini ni, ut gaza lætus agresti, quo exemplo apparet quoqꝫ superfluo quæri a multis quēadmoduꝫ potuerit aurum natare, nescientes gazas idest opes. dici omne quod possidemus & opes,

nesciētes hāc esse rōnē, qa ꝓnūciationis cā ꝯtra vsuꝫ latinū syllabis ultimis, qbus particulæ adiungunt. accentus tribuit, ut musaq;, illene, huiusce, sic ergo & ibidē. d ꝓ Apparent. aliud est parere, & aliud apparere. Parere.n.est obedire, ut paret amor dictis. Apparere aūt uideri, ut Apparet liqdo sublimis in aere Nisus, & hæc obseruatio diligēter custodiri debet, licet eā auctores metri cā clausulæ ue plerunq; corrūpāt. e ꝓ Rari, uel ꝓpter maris magnitudinē, Vel qa vna perierat nauis, f ꝓ Nantes, prima uerbi positio est no nas nat, vñ est Nare per æstatē liqdā. & pria syllaba nāliter lōga est. lꝫ natare na breuis fit in eadē significatiōe. g ꝓ In gurgite uasto, Tapinosis est. i. rei magnæ humilis expositio, Prudēter tñ Vir. humilitatem sermonis epitheto subleuat, ut hoc loco uasto addidit. Item cū de equo loqueret ait cauernas ingētis. h ꝓ Arma uirum, bene addidit virū. Arma enī dicunt cunctaruꝫ artiū instrumēta, vt Cerealiaq; arma. Item colligere arma iubet. Item alio loco dicendū, Et quæ sint duris agrestib⁹ arma. i ꝓ Troia,

l ꝓ Iam validam, zeugma est ab inferioribus, quod fit & a superiorib⁹ & a medio, plerunqꝫ & ad utrūqꝫ respondet, ut Troiugena interpres diuum, qui numina phœbi. Qui tripodas Clarij laur⁹, qui sydera sentis. ecce hoc loco sentis. & antedicta & sequētia cōcludit. m ꝓ Ilionei, antiptosis est, pro genitiuo enim datiuum posuit. constat enīꝫ huiuscemodi græca nomina datiuum singularem in ei diphthongum mittere, ut Orphei Naꝫ illa solutio est, quum Orphei dicimus, nec modo Ilionei possumus dicere, adstrictum esse genitiuum ut ipse sit qui & datiuus, quod & si forte ꝯtingat. nō regula mutat, sꝫ ātiptosis fit. q̄ plerūqꝫ utunt poetæ, ut urbē quā statuo uestra est, pro urbs. & Hæret pede pes, pro pedi. n ꝓ Vectus, qua uehebatur significat, & ꝑ presenti participio quod non habemus præteritum posuit. In latino enim sermone a passiuo uerbo præsens participium non, neqꝫ ab actiuo præteritum. sed quod uno sermone explicare nō

poſſimus, aut circũlocutione oſtendimus, aut ſi hoc nolumus participium pro participio ponimus, ſed vſurpatiue, vt hoc loco factum eſt. o ¶ Vicit hyems, hyems duas res ſignificat, aut tempus, aut viꝫ vẽti, & ſic hoc loco intelligendum eſt. p ¶ Imbrem, imber dr̃ humor omnis, vt Lucretius. Ex igni terraqꝫ animalia naſcunt & imbri.i.humore. q ¶ Fatiſcunt, abũdanter, aperiunt. Fatim aũt abundanter dicimus, vnde & afatiꝫ. hiſcere aũt aperire. r ¶ Imis, bñ in imo voluit eſſe Neptunũ, vt iam factam cognoſceret tẽpeſtatem vt nõ incipientem vetaret.

s ¶ Stagna, ſtagnum dr̃ aqua ſtans, ſed nunc pfunda maris ſignificat, ab eo q͛ non niſi nimia tẽpeſtate turbantur, ergo ſtagna & imis vadis refuſa, aliud pẽdet ex altero, qa ĩmobilis aqua in imo maris tantummodo eſt.

t ¶ Et alto proſpiciens, aut e mari erigens caput, aut mari prouidens. v ¶ Placidum caput, quærunt multi quemadmodum placidum ſit grauiter cõmotus, quaſi non poſſit fieri, vt iraſcatur ventis, propitius ſit troianis, vno autem epitheto more ſuo habitum futuræ orationis oſtendit, vt alibi vno ſermone, Tunc quaſſans caput. x ¶ Cœlique ruina.i.tonitribus, quoruꝫ ſonus ſimilis eſt ruinis. y ¶ Nec latuere doli fratrem Iunonis & iræ, Aut doli Iunonis, aut fratrem Iunonis, gemina igitur diſtinctio eſt. z ¶ Eurum ad ſe zephy ũqꝫ vocat, per hos enĩ omnes intellige. iſti enim ſunt cardinales.

& ¶ Generis fiducia veſtri, Aſtreus.n.vnus de tiranibus, qui contra deos arma ſumpſerunt cum Aurora concubuit, vnde nati ſunt venti ſm Heſiodum.

Αστραίῳ δ' ἠὼς ἀνέμους τέκε καρτεροθύμους

Ἀργέστην, ζέφυρον, βορέην λαιψηροκέλευθον

Καὶ νότον ἐν φιλότητι θεὰ θεῷ εὐνηθεῖσα

& hoc loco fiduciã p cõfidentia poſuit, quũ fiducia in rebus bonis ſit, ꝯfidẽtia in malis.

DON. ¶ IN PVPPIM ferit, hos ſpecialiter cũ eoꝝ noĩbus ponit, qui in ijs potiores nauigabãt, & vno caſu ferebantur. ¶ Omnes accipiunt ini.i.vna oĩuꝫ cã ac ſimilis fortuna fuit, ſed neptuni dat occaſio, ne penitus Iunonis iuſſa ĩplerẽtur. ¶ Nec latuere fratrem, ſororis ſtudia non latebant. Ergo vocatis vẽtis, orationem habuit patheticamꝗ, vtpote cõmoti animi. ¶ Abſciſſam.i.nec cõtinuã, nec compoſitã. ¶ Fuit breuis, quia ſubueniẽtis in hoc caſu non erat, multa loqui. ¶ Tanta ne, hoc genus inic͛tionis nõ habet principiũ, & crimẽ exaggerat, oſtendens illos non tm̃ ſuã, ſed hereditariã ſectari temeritatẽ, qð vitiũ, quia naturale eſt non poteſt emendari. Sunt enim venti a gigantibus qui bellum dijs ĩferre auſi ſunt, ſed pœnas reddere, Vbi dicit igit eoꝝ eſſe crimen quod amiſerant, eſſe etiam originale ſanguinis.

¶ FERIT, hoc ꝟbum ꝑterito caret teſte Priſciano, ſed a percutio mutuat & facit pcuſſi ſic in multis. Nã Siſto ſtatui hẽt a ſtatuo. Fero tuli. Nam antiq dicebant tulo. Cerno creui a creſco. ¶ Excutit, eijcit. Dicimus.n. excutere cũ dum aliqd quatit, id quod ineſt vl ſupereſt deijcitur. Vñ eqdem ab equo excuti dicimus. ¶ Voluit in caput, nam caput quod ſtante illo ſuperius erat, cadẽdo quia voluit homo ſit inferius. ¶ Torquet, in gyꝝ vertit, hinc torques ornamẽta militaria quia circuli ſunt, item torquere.i.iaculari, qa vt impetus ſit, torquemus rẽ prius q̃ȝ emittamus, inde tormẽta machinæ, qb⁹ miſſilia iacimus, itẽ cruciari, vñ tormẽta cruciatus quoqꝫ dicimus. ¶ Vortex, ſit cũ aqua in gyꝝ acta abſorbet. ¶ Vaſto immẽſo, pprie.n. vaſtum dicimus id qð ita modum excedit, vt deſtruat formam ſuã. Hinc vaſtã vocem dicimus, q nimia ſit, & non ſeruet decoꝝ, inde vaſtare agros.i.populari, qa formaꝫ ſuam amittãt. ¶ Inimicum, tẽporaneum epithetum, & nõ perpetuũ, Non enim abſolute ita dicitur inimicus imber, & palidi morbi, & turpis egeſtas, qa poteſt eſſe amicus. ¶ Fatiſcunt, hio eſt, & nõ deberet eſſe hiaſco, ſed ſit hiſco.i. ſatiſco valde hiſco, Nam ſtatim & affatim valde eſt. ¶ Rimis, rimæ hiatus ſunt anguſtiores, & fiſſuræ in re, quæ rumpi incipit, Inde rimari ingrere, tractũ a ſuibus q paſcentes intra rimas terræ ſibi cibum quæſiũt. Eſt autem ab eo qð eſt ῥήγνυμι.i.ſcindo. ¶ Pontũ, græcum eſt põtus πόντον, τ' ὠκεανόν τάρταρα καὶ γῆν. ¶ Hyemem, & plixe, & conſtanti ordine ita exprimimus allegorias, ſiue morales ſẽſus huius poetæ, vt, quod ſemel in vna ſignificatione poſitus ſit in eadem deinceps ſemper ponatur. Tendit igitur Aeneas in Italiam.i.laudẽ dignus vir tendit ad ſũmum bonum quod eſt poſitũ in cõtemplatione reꝝ diuinaruꝫ teſte Platone quem ipſe ſequitur, Huic implacabilis inimica eſt Iuno, Nam dea regnorum fingitur ab antiquis ergo erit cupiditas regẽdi adminiſtrãdiqꝫ in vita ciuili rempu. Hæc eniꝫ virum excellentem ab italia Carthaginem, ideſt a vita contemplatiua ad actiuam traducere conatur. Sed cuꝫ ille a propoſito nõ flectatur ipſa per æolos tẽpeſtatem citat.i.p rationem inferiorem quæ cum circa particularia verſetur, facile fallitur, quia perturbationibus cõmouetur, ſed Neptunus.i.rõ ſuperior, & intellectus non corrumpit a iunone, ſed ſedat tempeſtatem, Quæ omnia

CHRIS.

Excute

Vaſtum

Vaſtare

Rimæ

rimari

quæſo te lector, vt diligenter in illis libris nris chalmadulēſibus legas. Puto enī fore, vt te minime pœniteat. ¶ Commotus, contra ventos. ¶ Placidum, erga Troianos.

Fratrem Iunonis. Saturni filios fabulanter antiqui iouem, iunonem, neptunum, & Plutonem, Adduntq; ipſius cæteros oēs qui ſibi naſcebantur filios voraſſe Saturnum.n. pro tempore ponunt, Vnde græce ſubtracta aſpiratiōe cronos dicitur a chrono quod eſt tempus, Tēpus enim omnia creat atq; creata adultaq; conſumit, preter quatuor elemēta, ea enim ſunt Iuppiter, i. ignis, iuno aer, Neptunus aqua, & pluto terra, ergo frater iunonis eſt Neptunus, Hic cum aqua ſit a nando Neptunus dicitur græce autem appellatur ποσειδῶν, quia potum prebet: ποσις enim potus eſt & δίδωμι do ipſe, quādoq; Amphitrite dicitur, Aquarum dulcium particularis vis naides ſunt. Marinarum vero nereides, Sed vt aliis videt Amphitrite, vxoris nomen eſt Fundamēta illi ſacra ſunt qa eius opera terra mouet, ob idq; enoſigæ, ideſt terram quatiens dicitur. Phyſici aquarum effectiuam vim oceanum ponunt, Symbolum autem tethyn. Vis aquæ potabilis achelous eſt, marinæ Neptunus. Quæ inquantum gignere poteſt. Amphitrite dicitur mouens terram, quia aquæ terræmotus cauſa videntur. Conſolidat terram illam a ſe excludendo. ¶ Hinc illum ἀσφαλίωνα, ideſt terram ſtabilientem appellant. ¶ Tanta ne vos. OPtimum orationis patheticæ, genus quia abruptum, & conciſum eſt, & ab interrogatione incipit, & quū proprium gygantum fuerit aduerſus deos bellum gerere. Vnde vēti in regnum Neptuni irrūpere niſi a temeritate paterna auſi eſſent.

SER.

a ¶ IAM cœlum terramq; ordo eſt, auſi eſtis ſine meo numine tantas moles tollere & cœlum terraſq; turbare, aut certe illud eſt q tria hæc numina, licet diuiſa imperia teneat: videntur tamen regni toti' habere ptātem, ſicut & ipſa elemēta quæ retinent Phyſica inter ſe quadam rōne iunguntur, quod & ipſorum numinum ſceptra ſignificant. Iuppiter. n. triſido vtit fulmine, Plutō Cerbero, Neptunus tridēte. Multi. n. quærunt cur de alienis ꝗrat elemētis. b ¶ Quos ego, deficit, hi loco ſmo, & ꝯgrue qſi iratæ & turbatæ mentis, vt alibi, Me me. ad ſum item alibi, Incipit effari, mediaq; in voce reſiſtit, Terētius, Quem quidem ego ſi ſenſero his enim affectibus tantum ſermonis defectio congrui.

Iam [a] cœlum, terramq;, meo ſine numine Vēti
Miſcere, & tantas audetis tollere moles?
Quos [b] ego, ſed motos [c] pſtat [d] cōponere fluct[e].
Poſt [f] mihi non ſimili pœna commiſſa luetis.
Maturate [g] fugam, regiq; hæc dicite veſtro
Non illi imperium Pelagi, ſæuumq; [h] Tridētē
Sed mihi ſorte [i] datum, tenet ille immania [k] ſaxa
Veſtras [l] Eure domos illa ſe iactet in aula [m]
Aeolus, & clauſo [n] ventorum carcere [o] regnet
Sic ait, & dicto [p] citius tumida æquora placat [q]
Collectaſq; [r] fugat nubes, ſolemq; reducit.
Cymothoe [s] ſimul, & Triton [t] annixus [v] acuto
Detrudunt naueis ſcopulo, leuat [x] ipſe tridenti
Et vaſtas aperit ſyrteis, & temperat æquor,
Atq; rotis ſummas leuibus plabitur [y] vndas.
Ac [z] veluti magno in populo cū ſæpe coorta eſt

¶ Poſt mihi non ſimili pœna cōmiſſa luetis, aut non ſimili pœna ideſt non eā, qua troianos affeciſtis aut certe mihi non ſimili, ideſt vehementer irato.

f ¶ Luetis, p ſoluetis. & hic ſermo a pecunia deſcendit antiquorū. n. omnes pœne pecūiariæ fuerunt.

g ¶ Maturate fugam cum maturitate, ideſt enim tranquillitate diſcedite. Quo modo dicimus matura iracundiam tuam, ideſt mitiga, perniciosum enim eſt troianis ſi maturent fugam, hoc eſt ſi accelerent.

c ¶ Sed motos præſtat, prudēter agit plus enim eſt innocentibus ſuccurrere, quam nocentium delicta punire.

d ¶ Præſtat, melius eſt, vt Præſtat trinacrii metas luſtrare pachyni, & notandus ſermo riam & per ſe plenus eſt, & tam accuſatiuo iū gitur quam ſeptimo. dicimus enim præſtas illum, & præſtat illo.

h ¶ Sæuumq;, vel magnum, vel vere ſæuum in ventos, quia minatur.

i ¶ Sorte, ac ſi diceret potuiſſe ſe etiam cœlum tenere, Aeolus vero beneficio & carceris regna meruiſſe.

k ¶ Immania, aſpera, Manum enim antiqui bonum dicebant, & inde mane dicitur, quid enī melius? & per antiphraſin manes inferi, quia non ſunt boni. l ¶ Veſtras eure domos, iraſcentius eſt vti proprio nomine vt Terentius. Ego in priſtinum te Daue dedam. Aut quaſi contra principem tempe

SER. ftatis irascitur, quem primum ꝓstat egressum esse. Qđ autem dixit saxa immania, de pseudulo, Plauti tractum est, vbi ait, Nisi carcere aliqñ effregeritis vrãm domum. m ¶ Aula, irrisio est. seqtur. n. carcere, & nihil tam ꝓrium si simplr itelligimus. n ¶ Clauso, qa dimittere ventos nõ ipsius est, sed iubentis. o ¶ Carcere regnet, licet carcer sit, tñ regnũ est Aeoli. hæc. n. pro affectu possidentis itelligenda sunt, vt alibi quum de rure loqueretur, Post aliquot mea regna videns. & alibi, Regum æquabat opes animo. p ¶ Dicto citius, non añ q̃ diceret, dixit. n. hæc ait, sꝫ citius q̃ dici pöt. q ¶ Placat, sub poetica licentia physicam quoqꝫ tãgit rõnẽ. Mare. n. dr esse Neptunus, quem superius dixit grauiter esse, cõmotum, quia tempestas erat, nũc autem ait placat, quia iam sedari cœperant maria. r ¶ Collectas, aut nunc collegit, & fugauit, Aut añ a ventis collectas fugauit. i. resoluit. s ¶ Cymothoe, noĩa deoꝶ plerũqꝫ de causis sunt facta ab elementis, q̃ numina dici voluere maiores, vt Cymothoe. i. cursus fluctuum ἀπὸ τοῦ θεῖν τὸ κῦμα. t ¶ Triton, deus marinus, Neptuni & Salatiæ deæ maris filius ab aqua salsa dictæ. v ¶ Annixus, antiquum est, vt connixus, quibus hodie non vtimur, Dicimus enĩ adnisus & connisus, sed & multa alia vsus cõtra antiquitatem vindicauit. Illi enim parsi dicebant, nos peperci. Item nos dicimus suscepi, illi autem succepi, Vt succepitqꝫ ignẽ folijs. x ¶ Leuat, leues ac nauigabiles facit, vt Nñqꝫ leues quæcũqꝫ labores. & scire debemus prudentes poetam ꝓ causis vel tendere vel corripere orationem, vt hoc loco periclitãtibus troianis tota celeritate dicit esse subuentum. Contra in quinto libro, vbi nullum piculũ est, latius describit placãtẽ maria, Neptunum. Item in scđo qñ imminet periculum vno versu ait, Quo res summa loco panthu, quã prendimus arcem? y ¶ Perlabitur vndas, figura est. quod enĩ nos modo dicimus per præpositionem nomini copulatam sequente verbo, antiqui ipso ordine per præpositionem detractas nomini iungebant verbo, ita tñ vt esset vna ps orationis, & faciebant honestam elocutionem. Nos dicimus per vndas labit, illi dicebant perlabitur vndas, Item per foꝶ curro, & percurro foꝶ. Notandum plane ꝙ plerũqꝫ accusatiuum regit casuꝫ, plerũqꝫ ad ablatiuum transit. z ¶ Ac veluti magno in populo, Virgilius tempestati populi motũ cõparat, Tullius populo tempestatem. pro Milone equidem cæteras tempestates & procellas in illis duntaxat fluctibus contionũ. Ideo autem magno addidit, quia vbi frequẽs populus, ibi crebra seditio.

DON. ¶ GENERIS. Non maculant filios paterna scelera, polluuntur tamen si illa sectantur. ¶ Iam cœlum, obscura breuisqꝫ oratio, & quia iratus erat, & ad succurrendum propabat. Deniqꝫ transit ab alioꝶ elementoꝶ iniuria a quibus erat alienum, & venit ad propriã. ¶ Meo. q. d. me cõtempto. ¶ Venti, abiecte pronunciandum, vt conuitium sit non nomen. ¶ Tantas molles, mira probatio criminis, vt non solum afferat verbis sed ipsis aspectibus subdat. ¶ Quos ego, duo pronomina cum pondere maximo. Quos scilicet sceleratos, & ex pessimis ortos, & quæ similiter intelligi possunt. Ego. s. imperator loci, & de potioribus dijs nõ vlciscitur, sed nõ dimittit eos sine metu futuræ pœnæ, ne se inualidum demõstraret. ¶ Sed motos ꝓstat, addit causam dilatæ pœnæ. ¶ Post mihi, si quid deinceps ausi fueritis re non verbis puniam. ¶ Maturate, celerius remeate. ¶ Regi mittit, & regi conuitia deformans regni ipsius potestatem, & personam asserens nõ habere regnum sed saxa, nõ aulam sed esse custodem carceris. ¶ Dicto citius, effectus statim apparet obiurgationis, & dilatæ pœnæ, vt dicto citius placidũ fiat mare, & omnium elementorum remouet iniuriã. ¶ Ac veluti, hac comparatione datur occasio, vt ostendat cuius meriti, & grauitatis debet eẽ qui in ciuitate sua princeps est. Nam cum ventum est ad furorem si virum præstantem meritis audiunt, eius dictis acquiescunt.

CHRI. ¶ IAM cœlum terram, conqueritur prius de alienis elementis, ne, si de suo tãtum minus credibile, & nimis sibi ĩdulgere videat. Auxesis est: Nam maius qdã est moles q̃ fluctus, & mira variatio, vt modo fluctus ad sydera tollunt, modo ꝑruptus aquæ mons, modo tantas moles dicat. ¶ Quos ego, mouet pathos Aposiopesis, quam Cicero reticentiam, Celsus obticentiam nonnulli, vt Quintiliano placet interruptionem nominant sic alibi, Quãquam. o. sed superent quibus hoc Neptune dedisti, Et nouimus, & qui te transuersa tuentibus hirquis. ¶ Sed motos, obseruat præpon. Nam sapientem deum ratione duci potius q̃ ira rapi oportebat. Ergo prius periclitantibus subuenit quã noxios puniat. ¶ Præstat, deest ante stat, ergo melius est, nã cum plura se offerũt, illud ante stat quod prius est eligendũ, idest quod est melius. Sic alibi, præstat trinacrij metas superare pachinni. Eadem ratione dicimus præstare quasi promptos paratosqꝫ esse. vt quæ tenemur faciamus, Cicero pueris albini omnia recepi, & præstabo, vnde est præsto nomen quasi promptus, & paratus,

Hinc

Hic dicimus seruos pstolari dños.i.prōptos paratosq; se pbere ne in mora sit, cū illi eorum opera vti volūt. Teren. quez pstolare, Est etiam pstare aū stare.i.excellere. Cic. in rheto. ꝯ Hermagoram, At mihi vident homies cū multis reb᷒ humiliores, & īferiores sint hac re maxime bestijs pstare ꝙ loq possint.

Praesto

Cōponere, simul ponere ne alius aliū excedat, ergo placare, & adæquare sic dicimus componere lites, Nam quod Marcellus ait, recreare, & reficere, vt vix defessa senis passos componere membra ab eadem ratione est, sic ꝙ significet comparare, & disponere & ornare ꝙ colligere, & reliqua huiuscemodi hinc originem habent. Post, deinceps: cum vacauero a componendis fluctibus. Non simili pœna, nā erit tunc re qua nūc est minis, vel non simili mihi quia tunc ero ociosus, vt possim vlcisci, non autem impeditus negocij, vt nunc commissa peccata, sic alibi quid meus æneas in te cōmittere tm̄. Maturate fugam, maturare sm̄ Nigidium

cōponere

est, cū neq; citius neq; serius, sed pueniente tpe fit. Vñ poma matura dicimus quæ neq; acerba, & īmitia sunt neq; nimis caduca, & decocta, sed tēperate adulta. Hāc tēperationē Augustus sic græce exprimebat σπεῦδε βραδέως, sic igit monebat, vt ad rē agendā & industriæ celeritas, & diligentiæ tarditas adhiberet, ex qbus ōrijs fit maturitas, vñ nōster poeta alibi maturare, & pperare, vt ōria ponit Frigidus agricolam si quādo cōtinet imber Multa forent quæ mox cœlo properāda sereno maturare datur. Vestro, ignominiose dixit quasi dicat vilissime rei regē. Non illi imperium pelagi, quæ res magna ac lata est. Triton, de hoc dicetur in sexto. Ac veluti, cōparat tēpestatē populo. Contra Statius populum tēpestati, vt sic vbi diuersis maria euertere procellis, Hic boreas eurusq; illinc niger ībrib᷒ auster pulsat dies regnantq; hyemes venit æquoris alti Rex sublimis eqs, geminusq; ad spumea triton Fræna natās late pelago dat signa cadēti.

SER. a CANimis ignobile vulgus.i.stultū, vt ꝯ nobilē aīus prudētem dicimus, vñ etiam paulopost ait, arrectis aurib᷒ sumpsit.n. trāslationem ab aīalibus, vt Terentius, Arrige aures Pamphile. b Vulgus, & masculini & neutri lectū est generis. neutri hoc loco. alibi masculini, vt In vulgus ambiguas. Et hoc ē artis vt masculino vtamur, quia oia latina noia in us exeūtia, si neutra fuerint; ter-

Seditio, sæuitq; animis[a] ignobile vulgus[b],
Iāq; faces & saxa volāt, furor[c] arma ministrat.
Tum pietate grauē[d] ac meritis, si forte virū quem
Conspexere, silēt, arrectisq; auribus astant:
Ille regit dictis animos & pectora mulcet,
Sic cūctus pelagi cecidit fragor, æquora postq̄
Prospiciens genitor[e], cœloq;[f] inuectus aperto
Flectit equos, curruq;[g] volās dat lora secūdo[h].
Defessi[i] æneadæ quæ proxima littora cursu[k]
Contendunt petere, & libyæ vertunt[l] ad oras.
Est in[m] secessu[n] longo locus[o]: insula portum
Efficit obiectu laterū, quibus omnis ab alto
Frangit, inq;[p] sinus scindit sese vnda reductos.
Hinc atq; hinc vastæ rupes, geminiq; minant[q]
In cœlum scopuli, quorū sub vertice[r] late
Aequora tuta silent, tum [s] siluis scæna[t] coruscis
Desuper horrētiq;[u] atrū[x] nemus iminet vmbra,
Fronte sub aduersa scopulis pēdētibus antrum,
Intus aquæ dulces: viuoq;[y] sedilia saxo
Nympharū[z] domus, hic [&] fessas nō vincula naues

ues dicim᷒, & sane seruat circa hāc rhetoricam diffōnem cū dat & iustitiā & peritiam dicēdi, vt Tum pietate graues & Ille regit dictis aīos. Orator enī ita diffinit, vir bon᷒ dicēdi peritus quē.i.aliquē. arrectisq; aurib᷒ astāt de īpito & stulto pplo smones facit recte arrectis aurib᷒. Dicit & est pprium aīaliū. e Genitor, venerabilis, vt Tybri pr̄, g̃li nomen & ad verū ptinet patrē, et ad hono-

tiæ sunt declinatiōis, vt pecus pecoris, si āt secūdæ declinatiōis fuerint, masculina sūt. vulgi autem facit, nō vulgeris, vt docti, clari vsurpatū tñ est, vt neutrū genus sit pp vnum græcū nomē, idest pelagus, q̄uis enim pelagi faciat, neutri tñ est gñis. c Furor arma ministrat, sic alibi, Rimāti telum ita facit. d Grauē, venerabilē, vñ & cōtēptibiles le-

rē refert. f Cœloq; inuectus aperto, nō per cœlū vectus, sed cœlo iam sereno vect᷒ per maria. g Curru, non vt quidam putant pro currui posuit, nec est apocope, sed rō artis antiquæ, quia omnis nominatiuus pluralis regit genitiuum singularem, & isosyllabus esse debet, vt musæ huius musæ, hi docti huius docti. Item a genitiuo sing-

gulari datiuus regitur singularis, vt isosyllabus sit, vt huius docti huic docto, vñ est Curuqз abscisa duoꝝ suspendit capita. Et libra die, ne si diei fecisset, maior esset nó pluralis. h ⸿Scdo, troianis obseqnti. & tractus est sermo a sequẽtibus suis. i. pedissegs secundis, vt scđam fortunã dicimus, q̃ est sm nos idest ꝓpe nos, vel a similitudine venti tractũ est ꝓpitiũ q fiet a tergo vt pro sequitr surgens a puppi vẽtus eũteis. i ⸿Defessi æneadæ, nũc troiani aliqñ romani, vt Aeneadæ in ferꝝ pro libertate ruebãt. k ⸿Cursu, aut sm qꝫ superius diximus ꝓxia cursu. i. cursui aut contendunt cursu petere, & est septim⁹ casus. l ⸿Vertuntur, scilicet a proposito itinere, hoc est ab Italia. m ⸿Est in secessu longo, est topothesia, idest fictus sm poeticam licentiam locus, ne autem videret penitus a veritate discedere, hispaniensis carthaginis portum descripsit, cæteꝝ hunc locum in africa nusq̃ esse constat, nec incongrue propter nominis similitudinez posuit, Nã topographia est rei veræ descriptio. hoc tñ ad homeri imitationẽ fecisse Virg. Videtur. qui portum ithacæ sic descripsit.

φορκυνος δε τις ἐςι λίμην α᾽λίοιο γεροντος,
εν δημῳ̃ ἰθάκης δυο δε προβλη̃τες εν αὐτῷ̃
Ακ(ται ἀποῤῥω̃γες λιμένος ποτι πεπτηυιαι
Αἵ τ᾽ ἀνεμων σκεπόωσι δυσαηων μεγα κυμα
Εκτοθεν, ἔντοσθεν δε ἄνευ δεσμοι̃ο μενουσι
Νη̃ες ἐυσσελμοι, ὅταν ὅρμου μετρον ἵκωνται
Αυταρεπι κρατος λίμενος τανὶφυλλος ε᾽λαιη
Αγχοθι δ᾽ αὐτη̃ς ἄντρον ἐπηρατον περοειδες
Ιρον νυμφαων αἵ νηιαδες καλεονται ν δ᾽
κρητη̃ρες τε καὶ αμφιφορη̃ες εασιν
Λαϊνοι. ενθα δ᾽ ἔπειτα τὶ θαιβωσσουσι μελισσαι.

n ⸿Secessu, sinu secreto. o ⸿Locus, sub audi quem, vt superius Vrbs antiqua fuit. Et est sciendum quotiens præmittimus nomẽ cuiuslibet generis & interposito primo nómine seqtur nomen alterius gñis, medium illud ꝓnomen ꝓprij nois genus sequit. Vt Salustius in Catilinario, Est in carcere loc⁹, quod Tullianum appellatur. ecce ꝓprio iũxit, non appellatiuo, Tullianum enim proprium nomen est, carcer appellatiuum, si autem vtraqз noia appellatiua fuerint, licenter cui volumus respondemus. p ⸿In qз sinus scindit sese vnda reductos, idest replicabiles. q ⸿Gemini, pares siles, interdum & duos significat, vt gemini fratres. q ⸿Minãtur, eminent, vt minasqз muroꝝ igentes & illa vsqз minat. r ⸿Sub vertice, hoc ẽ circa radices mõtis, q̃ ad rectã lineã suspiciũt cacumen. i. verticem. s ⸿Tũ siluis scæna coruscis, hoc est syluaꝝ coruscaꝝ. i. crispantium, vt Iuuenalis, Lõga coruscat Sarraco veniente abies. & posuit septimum pro genitiuo, vt superius pulchra ꝓle. t ⸿Scæna . i. iumbratio & dicta scæna απο τη̃ς σκιᾶς apud antiquos. n. theatralis scæna parietes nó habebat, sed de frõdibus vmbracula q̃rebant, postea tabulata cõponere cœperunt in modũ parietis. v ⸿Horrenti, horror plerũqз ad odiũ ꝑtinet, plerũqз ad venerationẽ vt hoc loco. sic Lucanus, Arboribus suus horror est, & horridus in iaculis. x ⸿Atrũ nemus, tropus est ꝑ atrum nigrũ oñdit, ꝑ nigrum vmbrosum, ꝑ vmbrosum densum. i. frõdibus plenũ. y ⸿Viuo, nãli, vt Viuo ꝑtertuchor hostia saxo. z ⸿Nympharum domus, aut veꝝ dicit, & est historia. aut ad laudem pertinet loci. Talis inquit locus est, vt domus credat esse nymphaꝝ. & ⸿Hic, ꝑ illic more suo.

⸿SEDITIO. vt populus furens motus grauitate viri quiescit, sic mare auctoritate rectoris quieuit. ⸿Cœlo aperto, quia dixerat eripiunt subito nubes cœlum. Liberauit igitur a tempestate troianos Neptunus, sed euẽtus aliud attulit. Nam illos in libyen terras inimicæ Iunonis detulit. Ergo in casum deteriorem deuecti sunt. ⸿Defessi, licet fessi nitebantur proximam terram attingere, ne interea aliquis casus emergeret. ⸿Contendunt, ostendit cursus difficultatem quez fessi cõplere nitebantur maxime quia in aqua difficilior gressus est properantibus cursus.

⸿Est in secessu, loci hæc descriptio negocio necessaria est. Placiditas enim fuerat pelagi procuranda propter corruptas naues. Hanc ꝑbebat. ⸿Obiectu laterum. Secretum vero proficiebat, quia cauendum erat propter regiones incognitas. Hos dabat lógitudo secessus, Nympharum domus aquarum copiam ꝑstat, Sunt & defensacula aduersus solem antrum & nemus. Tantaqз erat opportunitas loci, vt naues anchoris nó essent retinendæ. ⸿Ab alto, a mari mira igitur breuitas quæ contineat omnia necessaria, Cũ autem locus contineatur quatuor partibus ponit duo latera & ingressum. Quartaз deinde partem posuit. ⸿Fronte sub aduersa, Semper autem loca sic poeta describit, vt ingrediẽs, sic facit Salust. Quæ omnia mu

tabuntur si vt recedens scribat. Addit autem descriptioni duos altos scopulos, vt sit vnde lat' pspectus i pelagus appeat ad igrẽdas naues ab ænea sepatas. Opacitas autem vt minus ab extremis pspiciatur facit.

CHRI. ¶ SEDITIO, Ciuilis discordia a seorsus eũdo. ¶ Vulgus Nã ĩpita multitudo pturbatõe poti' rapit q̃; rõne ducit. ¶ Aĩs, Aius est q̃ sapimus, aĩa q̃ viuimus. Ergo bruta aĩam hñt, Iuuenalis pncipio indulsit cõis pditor illis tm̃ aĩas nobis aĩum quoq;. Vel aĩos. ¶ Plurali et' accipimus p vehemẽtia & pturbatiõe ipsius aĩ, sic illud pone aĩos & pulsus abi, & Iuuenna. Nos aĩos ĩpulsu cæca, cupidine ducti. Ergo aĩs furoribus & perturbationibus. Item animosos dicimus vehementi animo preditos. ¶ Iamq; fa. & fa. uo. Ponit rem ante oculos, vt pingere eam videatur. ¶ Furor, Explicat quid sit sæuit animis. ¶ Tum pietate, pietas iusticiæ pars est' qua diligẽs officium tribuimus patriæ, & ijs qui nobis propinquitate coniuncti sunt. Huius partes sunt amicitia & liberalitas. Pietate ergo huius viri coguntur relqui, vt eos pudeat furoris, & grauitaté vero. vt pudeat leuitatis. ¶ Virũ hominem his virtutibus excellentem. ¶ Conspexere, Cum orator sit vir bonus dicẽdi peritus ex ipsa bonitate fidẽ sibi conciliat, & ex ea silentium, Ergo silent & attentionem prebent. Vnde arrectis auribus astant. Dictis.i. sua eloquentia, ¶ Regit animos, Qui sine rectore in oĩ facinus cadunt, & pfecto. vt ait Cicero. ¶ Orratoris est posse dicendo genus hominũ tenere, mentes allicere, voluntates impellere quo' velit, vnde autẽ velit deducere.

¶ Prospiciẽs genitor. Grauis est in h loco & digna q̃ a bonis viris audiat allegoria, sz hãc vide, ĩ disputatiõib' nr̃is chamalduleñb'. ¶ Regit, Ne tũc ruãt. ¶ Mulcet. vt discedãt a pposito æneadæ q̃si dicat tales q a tãto hærore cognominãdi sint. Nã q̃uis defessi nõ ppterea obmiserũt qn strenue aliquẽ portũ tenerẽt ¶ Cõtẽdũt. oĩbus viribus icũbũt. ¶ Est ĩ secessu. Descriptio istius port' a poeta pficta est, ĩ q̃ nõnulla sumit a portu hispanicæ carthaginis. Imitat aũt Homerũ, q itahcẽses portũ describẽs eũ aliter quam hic ponat. Syllius quoq; sic describit. Carthago impẽso naturæ adiuta fauore. Excelso tollit pelago circũstita muros arctatas ponit fauces modica insula Claudit, Qua titan ortu terras aspexit eoo. Rupes abrupta montium sunt. Ripæ vero margines fluuiorum, vt littora sunt [illegible] maris. ¶ Coruscis, Coruscare proprie splendere est. Et quoniam splẽdor crispatur & tremulo. motu mouetur Iccirco p crispare cascapitur queadmodum micare. ¶ Nemus, dicitur ab eo q νεμειν idest pascere, hoc Ethrusci appellant boscum ab eadem ratione. Nã βοσκω pasco est, vt Theocritus βοσκεται αἶγας. In illo enĩ armẽta pascunt. ¶ Nympharum, aquarũ dulcium particulares vires Nymphæ symbolum sunt, vt marinarũ nereides. Verum etiam montium Nymphæ dicuntur oreades. quia ὄρος mons est, syluarũ Dryãdes δρυμος enim græce sylua est. Hamadryades dicunt. Quæ cũ arboribus & nascũtur & intereũt. Napeæ florũ & valliũ sunt νάπη enĩ cõuallis est. Naides postremo fontium dicuntur vt multi tradiderunt.

Vlla tenent, vnco non alligat anchora [a] morsu.
Huc septem Aeneas collectis nauibus, omni
Ex numero subit ac magno telluris [b] amore
Egressi optata potiuntur Troes harena [c].
Et sale [d] tabẽtes artus in littore ponunt.
Ac primũ [e] silicis scintilllam excudit Achates [f]
Succepitq; [g] ignem folijs. atq; arida circum
Nutrimẽta dedit rapuitq; [h] in fomite flãmã
Tunc Cererez corruptã [i] vndis, cerealiaq; [k] arma
Expediunt fessi [l] rerũ, frugesq; [m] receptas [n]
Et torrere [o] parãt flãmis, & frangere saxo.
Aeneas [p] scopulum [q] interea conscendit, & oẽm
Prospectũ late [r] pelago [s] petit Antea [t] si quẽ [u]
Iactatum vento videat, phrygiasq; biremes [x].

SER. a ¶ ANCHORA morsu, hoc nomen cuz in græco vñ origiñe ducit ἄγκυρα aspirationem non hẽat in latino aspirat, qđ est contrariũ. Nã magis græcorum est aspiratio, sz hoc in paucis noĩbus iuenit. morsu autẽ de anchoris bene dixit, quũ alio loco inueniamus. Tũ dente tenaci Anchora fũdabat naues. b ¶ Telluris amore, cuiuscũq; post peri cula, vñ & sæpius dixit. Quæ prima littora cursu contendunt. & paulo post ifert, Optata potiuntur troes harena. Tellurẽ aũt p terra posuit. quũ Tellurẽ deã dicam' terrã elum vt plerũq; vulcanũ ponim' p igni, Cererẽ pro frumento, Liberũ p vino c ¶ Arena, que rit hẽat nec nomẽ h aspirationẽ, & Varro sic diffinit, sz ab ariditate dicitur nõ habet sz abhærendo, vt in fabricis videmus, hz, melior tamen est superior etymologia.

d ſ Sale tabētes madefactos aſpgine. e ſ Ac primū ſilicis ſcintillā excudit, bene adiecit ſpeciē, qa in certis lapidibus inuenit ignis. excudit aūt eſt feriendo elicit, qa cudere eſt ferire, vnde & incus dī, qꝺ illic aliqd cudamus. i. feriamus. f ſ Achates, alluſit ad nomē. Nā achates lapidis ſpecies eſt. bñ ergo ipſum dicit ignē excudiſſe, Vñ & achatē eiꝰ comitē dixit. lectū eſt enim in naturali hiſtoria Plinij, ꝙ ſi qs hūc lapidē in ānulo habuerit, gratioſior eē videat ideo achates Æneæ comes dī qa ſolicitudo comes eſt regibus a nos, n. cura dī & ſolicitudo. g ſ Succepit, pro ſuſcepit, vt diximꝰ ſupra. h ſ Rapuitq; in fomite flāmas, pene ſolœcophanes eſt, nā cū mutationē verbū ſignificet, ablatiuo vſus eſt, ſed hoc ſoluit aut antiq̄ circa cōes ꝯpoſitiones licētia, vt eſt Cōditus in nubes ſtra, Et nota ꝯdunt in aluo. Itē ſæua ſedēs ſup arma, Et gemina ſup arbore ſidunt. Cice. Quod ille in capite ab hoſtium duce acceperat. Item in principio libri tertij verrinarū, Et ſi fortes fueritis in eo quem nemo ſit auſus defendere. Aut rapuit, raptim fecit flammam in fomite, ideſt celeriter. i ſ Corruptam vndis, aqua emollitā. k ſ Cerealiaq; arma, fugiens vilia ad generalitatem trāſijt propter carminis dignitatem, & rē viles ad ſit honeſtate ſermonis, vt alibi ne lucernas diceret, ait Teſta cum ardente videret Scintillare oleum. Et ſciendum eſt iudice euphonia dici cerealia, vel cerialia. Typhoea, vel Typhoia, Cæſareanus. vel cæſarianus. ī his ergo licētia deriuationis eſt. l Feſſi rerū, hoc eſt penuria fatigati. & feſſus generale ē, Dicimus enim & feſſus animo, vt Ter feſſus valle reſedit, & feſſus corpore, Qꝺ magis ē proprium. Et feſſus rerum a fortuna venientium, vt hoc loco, epitheta enim nunq̄ vacant Sed aut ad augumentum, aut ad diminutionem, aut ad diſcretionem ponūtur. m ſ Fruges, generaliter omnes fruges vocātur. & errāt qui diſcernūt frumenta a frugibus. Nam Cicero ait olei & frugum minutarum, quū de leguminibus diceret, vt oſtenderet frumenta & fruges vocari. frugū autē nomen tractum eſt a frumine. i. ab eminente ſub mento gutturis parte. n ſ Receptas liberatas, vt Medioq; ex hoſte recepit.

o ſ Et torrere parant flammis & frāgere ſaxo, multi hyſteron proteron putant non reſpiciētes ſuperiora, quia dixit vndis Cererē eſſe corruptas, quā neceſſe fuerat ante ſiccari, qui tamen etiam contra hoc illo ſe tuent exemplo, Nunc torrere igni fruges nūc frāgere ſaxo. & volunt etiam hyſteron proterō eſſe, quod falſum eſt. Nā & hodie ſiccari ante fruges & ſic frangi videmus, & qa apud maiores noſtros molarum nō erāt vſus, frumenta torrebant, & ea in pilas miſſa pinſebāt, & hoc erat genus molendi, vnde & pinſores dicti ſunt, qui nunc piſtores vocant. Pinſere autē dici Perſius ꝓbat, vt o Iane A tergo quem nulla ciconia pinſit.

p ſ Æneas. merita perſonarum vilibus officijs intereſſe nō debēt, qꝺ bñ obſeruat vbiq; Virgi. vt in hoc loco. Itē ī ſexto, cū diuerſis officijs troianos diceret occupatos, ait, At pius Æneas arces qbus altꝰ apollo p̄ſidet, ni ſi cū cā pietatis ītereueniat, vt ad ſepeliēdū ſociū de Ænea dixit. Nec nō Æneas opa inter talia primus Hortat ſocios, paribuſq; accingit armis. q ſ Scopulū. i. ſpeculā: & qñ ſpeculationē ſignificamus, gñeſt fœminini, vt Specula miſcemus ab alta, ſpeculū aūt ī quo nos ītuemur generis eſt neutri, vt Iuue. Speculū ciuilis ſarcina belli. qꝺ græce ēvoπ; for r ſ Late petit ī q̄tū pōt. s ſ Pelago, ī pelagus, vt Inferretq; deos latio. t ſ Anteq ſiquē ordo eſt A ſcēdit ſcopulū reqſiturꝰ antea caſpyn. Caicū. v ſ Si quē videat, & uſus ē hoc gñe elocutiōis, quo & Terē q dixit, Qꝺ plerıq; oēs faciūt adoleſcētuli. Atq mi ꝯtrariū. oēs. n. gñale plerıq; ſpāle, ordo ergo ē, quod oēs faciūt adoleſcētuli ut animo ad aliquod ſtudium adiungant. plerıq; equos alere, plerı q; canes. Aut certe quē uacat, ut ſuperius diximus iſtas frequenter uacare particulas. ut alibi Virgiliꝰ Phebe diu res, ſiqua diu mortalibus ulla eſt, nemo dicit, ſi qua ulla, ſed ſi ulla uacat ergo qua, item in Lucillo, Ecquē Pamphilum quæris, quem uacat, nā de uno loquebatur. x ſ Biremis, naues habentes remorum ordinem geminum, ut alibi Triplici pubes quā dardana uerſu impellunt.

ſ SEPTEM. Vna in qua ipſe erat, tres de ſaxis, tres de ſyrtibus ereptæ. ſ Optata, qa cōtrariā ī ꝑturbatione pelagi uiderāt, cū nauigia ad imum uſq; deprimerent. ſ Tabentes ſale. a contrario. Sal enim conſeruat. Sed inuentus eſt caſus, ut tabeſcat ſale quod ſeruari conuenit. Aqua enim maris quāuis ſalſa admittit corruptiones. ſ Achates. ignes fieri curabat, ut madidas fruges torreret, ut ſic ſiccatæ frangi poſſent. Non ergo eſt preſpoſtera ordinatio, Neq; dixit coquere, ſed torrere, Nā meminerat dixiſſe. Omnes accipiunt inimicum imbrem relıq igitur ſeipſos curabant Æneas autem anxius de ſalute ſociorum labori non pepercit, ſed altitudinē ſcopuli aſcendit non ergo tm̄ pertinet ad pſpectum deſcripta altitudo ſcopuli quātum ad laudem Æneæ. Qui autem non pſpexit uiꝫ pelagi aut de refectione corporis nō curauit, & ut ſaltē ſociorū ꝓcuraret nullo uſ ctus labore tantam altitudinem aſcendit.

CVNCO

CHRI. CVNCO morsu. Vnco dente quo terram mordet. Anchora, græce ἄγκυρα dr. Telluris. Deos terræ habuerût antiqui Tellurem dictam a vi fœmina, qua semina recipit. Itẽ tellumonem a vi masculina, qua semina terra emittit. Appellant etiam altorem ꝙ omnia ex terra aluntur. Item rursorem ꝙ rursus eodem cuncta revoluuntur. Ergo ista sunt nola deorum terræ. Terra autem est ipsum elementum. Sale tabentes. Pathos mouet hæc declamatio a contrario. Nam miserum est membra ea re tabescere, qua carnes seruari solent. Ponunt in littore ponunt artus tanquam effœti omnibus viribus.

Silicis. Plinius de silice sic scribit, nigri silices optimi quibusdã in locis, & rubẽtes nõ/nusquã, & albi sicut in tarquinensi, & antianis lapidicinis circa lacum volsiensem, & institonienσi sunt quibus nec ignis nocet. Idem, & in monumenta sculpti contra vetustatem incorrupti permanent, ex ijs formæ fiunt, in quibus æra funduntur.

Achates. Species lapidis est, olim teste Plinio in magna fuit auctoritate, nunc nulla, reperta primum in sicilia iuxta Achatẽ fluuium, postea in pluribus locis excedens amplitudine & varietatibus diuersis mutantibus cognomina eius, species est in ipsis, quæ contra araneorum & scorpionum ictus valet, hæc in Creta reperitur, sed idem siculas posse crediderim, quoniam primo afflatu illius prouinciæ scorpionum pestis extinguitur. In india inuentæ quæ idem faciunt, & alijs miraculis pollent. Reddunt enim species nemorum, fluminũ & iumentorum, & heredæ, & equorum ornamenta. Spectasse etiam prodest oculis. Sitim sedant si in os additæ sunt, & in ipsis quarum suffitu tempestates auertantur, & fulmina sistantur. Argumentum est si in feruens ahenum coniectæ refrigerent. Est & quædam vnius coloris quæ inuictos athletas illam gestantes facit. Argumentum ꝙ in ola olei plena cocta cũ diuersis pigmentis, & intra duas horas subferuefacta vnum colorem ex omnibus faciat minij. Hæc pauca e multis, quæ apud Plinium scripta sunt excerpsi. Nusquam tamen illic est ꝙ gestata fauorem conciliet. Sed vel gestabat, vt esset inuincibilis, vel potius referamus Achatem, ad id quod est ἄχος, idest cura, nam cura, & sollicitudo semper comitatur principes. Scintillam recte, nam scintilla ardens est. Fauilla vero extincta vnde in sexto. Reliquias vino, & nigram lauere fauillam. Excudit, sm̃ Diome. Carisi. & socam præsentis temporis est, dicunt enim cudo cusi. Alij tamen volunt esse præteriti, quod melius videtur, quia sequitur suscepit.

Aut Capyn aut celsis in pupibus[a] arma Caici
Nauem in conspectu nullam, tris litore ceruos[b]

SER. a CPVPpibus arma caici, quia nauigantium militum est puppibus arma religare, vt alibi. Pacem orare manu & præfigere puppibus arma.

Errantes, pascentes vt ipse alibi. Mille meæ siculis errant in montibus agnæ. Re vera enim dum pascuntur, vagantur, & in septimo de ceruo. Errabat siluis, & alibi cum de columbis diceret. Pascentes illæ tantum prodire volando.

b Ceruos. Cerui dicti sũt ἀπὸ τῶν κεράτων. i. a cornibus. Sciẽdũ est etiã latina nomina græcam plerũq3 ætymologiam recipere, sed cerui non sunt in prouincia procõsulari, ad quam venit Aeneas, aut ergo fictũ est sm̃ poeticum morẽ, aut ob hoc dictũ, quia heroicis temporibus vbiq3 oĩa nascebãtur, vt ipse Omnis feret oĩa tellus.

CHRI. CERUOS. Animal timidum, sed longissimæ vitæ. Scribit Aristoteles, quod prudentia reliqua bruta anteit, & iuxta viã parit metu hominum, vt feras ab inuadẽdis natis arceat. In volucrum partus excedit, ide herbas sẽsim petit, mox redit ad prolem, inulum docens ad lustrum assuefacit quo fugere discat, vno aditu est lustrũ, quem a feris tuetur. Mas fructuum tempore pinguior factus se cedit sentiẽs se facile capi posse. Cornua in locis vbi difficillius inueniri possint, deponit, vñ est prouerbium, qua ceruui cornua. Nõ vult enim inermis reperiri. Sinistrum cornu a nemine adhuc reptum est. Id enim medicamento præditum est. Bimis cornua oriuntur simplicia, & recta ad subularũ similitudinem. Vnde & ipsi subulones dicuntur. Singulis annis mense aprili cornua amittunt, & donec renascant noctu pascunt. Venenata fera morsu cancros edũt, quod & homini prodesse creditur. Sibilo & cantu demulcẽtur a venatoribus, quo allecti facile capiuntur. Ita vnus venator cantat, alter sibilat, tertius a tergo ferit, sed si aures arrectas habeat ita sentit, vt insidiæ illum nõ lateant. Hæc Arist. Pli. autem ait de his multa xj. li. Tragelaphus in nulla re distat a ceruo nisi ꝙ barbatus est, & armorũ villis armatus. Placet autem quod ait serui. quod non sint in prouincia aphricæ. Nam ait Herodotus ceruis & apris omnis libya caret, cũ habeat leones, elephãtes, vrsos, serpẽtes, & asinos cornua hñtes. Item capite canino. Item sine capite oculos in pectore habentes.

Achates

scintillã

fauilla

Prospicit errantes. hos tota[a] armēta sequūtur,
A tergo, & longum per valles pascitur agmen[b],
Cōstitit[c] hic arcumq̄ manu. celeresq̄ sagittas
Corripuit[d]. fidus quæ tela gerebat[e] Achates.
Ductoresq̄ ipsos primum capita alta ferentes.
Cornibus[f] arboreis sternit tum vulgus[g], & oēm
Miscet[h] agens telis nemora inter frōdea[i] turbā.
Nec prius absistit. q̄ septem[k] ingentia victor[l]
Corpora fūdat[m] hūi. & numeꝝ cū nauib[o][n] æq̄t.
Hinc[o] portū petit, & socios partitur[p] in omnis

SER. a ¶ TOTA. Inter totū & oē hoc interest ꝙ totū dicimus vnius corpis plenitudinē, oē ō vniuersa dicimus, vtputa totū auditoriū hēt scholasticos, hoc est plenū ē auditoriū scholasticis, oē auditoriū hēt scholasticos. i. oia auditoria. v surpāt tñ poetæ & ista ꝯfundūt, vt hoc loco tota ꝓ omnib' posuit &, ē ꝓ toto oēs posuit, vt est. Oēmq̄ reuerti ꝑ Troiā. Stati'. Et totos in pœnā ordire nepotes. i. oēs. plerisq̄ deriuationes dicūt ab eo qđ est tot totus vt ab eo qđ est quot quotus. Sed illud notādū ꝙ in deriuatiōe mutat plerūq̄ nām, nā cū tot nāliter breuis sit totus ꝓducitur, q̄tus ꝟo ſm originē suā breuis remanet. b ¶ Agmē, agmen ꝓpe dr̄ ordinata multitudo, vt est ambulātis exercitus, neq̄. n. ī vno loco stās agmē vocat, aut si iūctū fuerit, vsurpatū est, vñ bñ adiecit lōgū vt īcēdētiū ostēderet significationē. c ¶ Cōstitit, con ſm nām breuis est semꝑ, excepto quūs f vel s sequit tūc enim tñ ꝓducit sicut in syllaba insula, īsula. d ¶ Corripit, aut de pharetra corripitur, vt est Corripit hic subita trepidus formidine serꝑ. Aut ab Achate, vt eū secutū eē per silēriū ītelligamus, vt in illo loco. Ni iā præmissus achates Aꝑtum. Itē nūc repeto anchises, fatoꝝ arcana reliq. e ¶ Gerebat aut tūc, aut q̄ gerere ꝯsueuerat. f ¶ Cornibus arboreis, aut subaudi cū, vt illo loco. Atq̄ ixionij vēto rota ꝯstitit orbis. i. cū vēto. Aut certe ſm supdictā figurā pro cornuū arboreoꝝ. melius tñ est, vt cum subaudias. g ¶ Tū vulgus. Bñ vulgus ductorib' interēptis, h ¶ Miscet, ꝑturbat, circūagit, īsequit. i ¶ Frōdea. Pro frōdosa posuit. Plerūq̄. n. dū varietati declinatiōis studēt poetæ, mutāt ꝓpetatē, nā frōdeū est totū de frōdibus vt trūcus, frondosus ꝟo est lucus. Licet. n. abūdet frōdibus, nō tñ est de frōdibus totus vt saxeus & saxosus. k ¶ Quā septē. Bñ finiuit numeꝝ. Necessitatis. n. est hæc venatio, nō voluptatis, in q̄ plura requrunt. l ¶ Victor, hoc loco ꝓpositi effector, vt est. Atq̄ rotis īstē victor. m ¶ Fūdat humi. Per humū & est aduerbiał̄r positū, vt Humi nitēs. i. ꝑ humū. n ¶ Cū nauib'. Casephatō in ſmone, qđ sit si cū ꝑiculā. n. ista sequat. o ¶ Hic ꝑ īde. Abutit. n. āduerbio more suo. p ¶ Partit. Salusti'. ait, pulcias īter se partiuerāt, nā & partio, & ꝑtior dicimus, & ē

verbū de his, quæ quū vtrāq̄ recipiāt declinationē pro nr̄a volūtate, actiuæ tñ sunt significatiōis, vt punio punior, Fabrico Fabricor laboro laboror, quāq̄ tētauerit Probus facere drīam inter actiuā passiuāq̄ significationē, vt dicamus, tōdeo alteꝝ, tōdeo ab altero, sed hoc in alijs ꝟbis dicere nō possumus vt fabrico fabricor, pasco pascor, nā legim'. Florē depasta salicti, & Pascunt ꝟo dumos. Sūt aūt alia verba, q̄ actiuæ ðclinationis significatiōisq̄ sūt, vt cædo. Sūt q̄ passiuæ, vt cædor. Inuenim' tñ actiuā declinatione hēre passiuā signatione, vt vapolo, & ē ðclinationē passiuā actiuā hēre signationē, vt loq̄r. Hæc ḡ caute ab illis segregāda st̄ ꝟbis.

DON. ¶ PROspicit. Bis accipe, vt nauē nullā ꝓspicit, sed tñ ꝓspicit ceruos. ¶ Gerebat. vel tunc pñs vel portabat Aeneas tela, quæ achates intētus igni excitādo reliquerat. Nō vidit naues, sed euētus ostēdit ceruos, q̄ res nō ad venādi voluptatē, sed ad ictus necessitatem recepta est. Septem ergo maiores strauit, in quibus alimoniæ maior esset copia. Multos deinde paruulos interemit. Reprehēdunt autē temerarij qđ poeta dixit. A tergo sequuntur. Error est interꝑtantium. Nā tres ceruos errātes in littore sequebant. Alij per valles a tergo pascebant, ita ergo legit. Prospicit tres ceruos, & hos sequunt tota amēta. A tergo ꝟo totū agmen pascit. ergo illi errabant, hi pascebant. Neq̄. n. oēs errabāt, aut oēs pascebant. sed alij erant subiecti oculis eius. Alij fuerant post ipsum. Similis aūt ꝟsus est. Thestylis & rapido fessis messoribus. æ. hoc est & thestylis, item puppibus & læti nauim. est idest & puppibus. Ipsi q̄ꝗ numeri græcā diuersitatē significāt. De errātibus. n. plr̄ dixit. de pascētibus ꝟo ait. ¶ A tergo & longū per valles pascit agmen. Ergo in littore positos plr̄ dixit. In vallibus ꝟo pascit agmē. Huc accedit. ꝙ q pascit nō errat, & qui errat nō pascit. ¶ Hinc por. pe. Peracta ceruoꝝ strage q̄ troianis satis sit, remeat ad naues.

CHRI. ¶ AGMEN. Ab agendo dr̄, & qa agē īpellē est nōnunq̄ significat īpetum, vt ibi. agmine facto laocoonta petūt. Itē ducere. Hic exercitum ordine ductū agmen dixerunt. Et qa ad impetum faciendum oēs in vnū coeunt, agmen pro multitudine capimus.

¶ VINA

Vina[a] bonus q̃ deinde cadis onerarat Acestes
Littore trinacrio[b] dederatq; abeũtibus Heros
Diuidit.[c] dictis mœrentia pectora mulcet.
O socij[d]) neq; enim ignari[e] sumus ante malorum[f])

SER. a ¶ VINA bonus quæ deinde cadis onerarat acestes. Ordo est, deinde vina partitur, quæ Acestes dederat. b ¶ Trinacrio. Græcũ est, ꝓp tria ἄκρα. i. ꝓmõtoria. s. lilibæũ, pachynnũ peloꝝ. latine aũt triquetra dr̃. c ¶ Heros. Vir fortis, semideus plus ab hõse habens, vt ait Hesiodus.

Ζευσ κρονιδησ ποιησε δικαιοτερον και αρειον ανδρων ηρωων θειον γενοσ, οι καλεονται ημιθεοι.

d ¶ O socij. Ordo est, o socij reuocate animos. bñ aũt socios dixit, vt se eis æquaret.

e ¶ Ignari. Pro imemores, & est acyrologia Ignarus est enim q ignorat, imemor q oblitus est. f ¶ Ante malorũ ὑφεν est, vt alibi Cœli subterlabentia signa. Ante enim hic ad solã ptinet ꝯiunctionẽ, & plenitudinẽ ꝯsus.

DON. ¶ BONVS. Bonus ciuis, & bonus largitor. ¶ Cadis. Prætermisso cadorum numero. oñditur vini copia. ¶ Onerarat. Ostẽditur non quantum voluerit largitor datum, sed quãtũ troiani ferre potuerunt. ¶ Abeuntibus, quasi dicat præter id quod manentibus dederat. ¶ Dictis. Non poterãt in maximo mœrore cibum capere. ergo adhibẽda ꝯsolatio erat. Neq; a persona aliena mœrore, sed hæc i solitudine non reperiebantur. Hanc igitur subit Aeneas, qui animi præstãtia mœrore vincere poterat. Hic ita se gerit, vt neq; sessatis tristem ostenderet, ne a ꝯsolatione illos deijceret, neq; omnino doloris imunem. Ne in sua causa omnino alienus videretur. ¶ Mulcet. Nã grauissime inflictus mœror penitus remoueri non poterat. Sumpto autẽ cibo & vino more humani ingenij sperat animoꝝ ventura relaxatio. Si autem iis cõsolatio ab alieno fit, posset rñderi Terẽtianũ illud. Tu si hic sis, aliter sentias. Cũ autem socio malorum potest attente audiri. ¶ O socij. s. laborum. Mira arte loquitur, norat. n. odiosũ illud esse laborãtibus, vtpote cuius causa vniuersi trahebant per tot & tã diuturnas calamitates. Ponit ergo ꝓmiũ o socij laborum, quasi dicat qui nil sine me passi estis, ergo debetis audire quæ dicam. ¶ Ignari. Mira consolatio. nam cum odiosa sit infortunioꝝ dura commemoratio exulcerans eorum corda, q passi sunt, adiũgit poeta cõmemorationi cõparationem, vt dicta ipsa potius medicinæ sint quam exulcerationi. Nam enumeratio ꝓteritoꝝ maloꝝ ac grauioꝝ ostẽdit ferenda esse præsentia. Addit & sustinẽdi ꝯsuetudinem nutrijsse patientiam.

CHR. ¶ QVÆ oñe. potius q̃ quibus onerarat cados. Nã cum vinũ sit ex illis nominibus, q i plurali carent tribus casibus, si dixisset quibus subintelligendum erat vinis cõtra vsum. ¶ Heros, dicitur ab eo quod est ἀρετη. i. Vir- Heroes tus q̃ maxima i illis fuit hic Aristo. excellentissimam virtutẽ heroicã vocat, vel ab eo qđ est ἀηρ, quod post mortẽ nubibus inuoluti a ioue hostibus præpositi dicantur, vel ἔρασ. i. terra, quia eoꝝ bella de imperijs fuerunt. August. autem hoc nomẽ a iunone dicit tractum, quæ græce hera dr̃, qui etiam refert filiũ illi fuisse Heroa nũcupatum. hoc mysticoꝝ significãte fabula, q aer iunoni deputetur, vbi volunt cum demonibus heroas habitare, quo nomine appellãt alicuius meriti animas defunctoꝝ. Item ait alibi gyrũ, & nymboꝝ, ac ventoꝝ cacumina aereas eẽ animas, quæ animo nõ oculis cernantur, & vocari heroas, & genios, & lares, Trismegi. auctor est heroas habitare inter aeris purissimam partem supra nos, & terram, vbi nullæ sunt nebulæ. ¶ Acestes. Crimnisij fluminis filius fuit ex ægyptæ Hyppotæ troiani filiæ. ¶ O socij. Oratio est in genere deliberatiuo. Suadet enim esse deponẽdum timores, & more suo antea q̃ ponat qđ petit. iterponit a qbus illud vtile honestũ & facile eẽ oñdatur. Est enim ordo, o socij mittite mœstũ timorem. ostẽdit autem facile fieri posse, & debere, quoniã assuetis accidat, & q grauiora passi sint, & pollicetur deum, vt alijs præteritis malis, sic huic præsenti finem datuꝝ. Ponit autem honestum & vtile hoc ne succũbãt malis, sed magno animo patianť, qm̃ sic assecuturi sint nõ modo sedes, sed tranquillas sedes, nec trãquillas solum, verũetiam in qbus ꝯstituant imperium. Deniq; addit id qđ in deliberando plurimũ valet. s. necessitatẽ, quãdo fata quibus obsisti non potest, ita velint. ¶ O socij exæquat se illis, & sic captat Socius beniuolentiam. Nam socius par dignitate, & reliquis rebus est. Comes vero sequiť, vt Comes si seruus non sit, tamen priori par nõ extet. Ergo Cicero pro Marcello dixit illum socium, & comitem, socium quidẽ, quia in republica par sibi erat, comitẽ autem quia cũ non esset sibi collega in consulatu, in eo nõ erat socius, sed suffragator. ¶ Ignari. Proprie potest poni. Nam qui iam sunt in ea specie fortitudinis, de qua dicit Aristotiles. Veteranos esse fortiores tyronibus.

O passi[a] grauiora dabit deus his[b] quoq; finem.
Vos & scyllæam[c] rabiem. penitusq;[d] sonanteis
Accestis[e] scopulos. vos & cyclopea[f] saxa
Experti. reuocate animos. moestumq;[g] timorem
Mittite[h]. forsan,[i] & hæc oli[k] meminisse[l] iuuabit.
Per varios[n] casus. per tot discrimina rerum
Tendimus in latium. sedes[o] vbi fata quietas
Ostendunt. illic[p] fas regna resurgere Troiæ.
Durate[q]. & vosmet[r] rebus seruate secundis.

SER. a ℭ O PASSI grauiora, arte magna vtit. vult enim eos meminisse grauissimoꝝ, vt psitia facilius tollerēt, & bn̄ grauiora dicit esse trãsacta, vt futura ostendat esse leniora. b ſ His quoq; .s. sicut & grauioribus. c ſ Scyllæā rabiē. Exempla pro negociorū qualitate sumere debemus, vt hoc loco l marinis pīculis ponit peracta tēpestatis exēpla. d ſ pēitusq; sonanteis. i. valde & aut valde sonāteis. e ſ Accestis, p accessistis, aut valde accessistis. i. iux̃, & bn̄ ait accestis, nõ. n. passi sunt hæc pīcula, sed his fuere vicini. f ſ Cyclopea saxa, aut q̃ cyclops in Vlyssem iecit, aut certe siciliā dicit in q̃ Cyclopes habitauerūt, vt ipse Cētum alij curua hæc habitāt ad littora vulgo Infandi cyclopes, possumus tñ ætnā accipe, nã & ipse in tertio ait. Nocte illã tecti siluis īmania mõstra Perferrimus. g ſ Mœstūq; timores, qđ mœstos & sollicitos efficiat, vt mors pallida, & tristis senectus. h ſ Mittite, omittite, & est tropus aphæresis, qũo temnere, pro cõtemnere. i ſ Forsan, fortassis, forsitan, forte fors vnū significant, sed varie p metri rõne ponunt. k ſ Olim, modo futuri tpis est. l ſ Meminisse, meminit & genitiuū regit & accusatiuum. dicimus enī & memini maloꝝ & memini mala, & iusta rõne, nã memoriæ obliuio ɔ̃ria est, & obliuiscor similr & genitiuum regit & accusatiuū, vt obliuiscor cæteris, & incēdioꝝ, & obliuiscor iniurias tuas, & itē Cicero obliuiscor iniurias tuas o Clodi. m ſ Iuuabit, futuri tpis est. huius dt verbi præteritū pfectum anomalum est. Nã cum pmæ cõiugationis verba in tpe perfecto aut in aui exeant, vt amaui, aut in vi soluta, vt tonui, hoc verbum neq; in aui facit, neq; in vi, sed uui, vt Iuui. Luca. Iuuit sūpta ducem, iuuit dimissa potestas. n ſ Per varios casus, argumentum a compensatione. o ſ Sedes quietas, non vacat qđ adiecit quietas. habuit enim sedes in thracia & in creta, sed non quietas. p ſ Illic fas regna resurgere Troiæ, figura est, & iā antedicta, qua p contrariū aliquid intelligimus. dicēdo enim illic fas ostidit alibi nefas, vt occurreret cogitatiõi socioꝝ, ne fatigati malis quascūq; requirerēt sedes, qđ etiam in quto factū est nauibus incensis. q ſ Durate, duri estote ad sustinendos labores, sic Oratius, Vix durare possunt imperiosius æquor. r ſ Et vosmet rebus seruate secundis, παρέλκον est. Sciēdum autem est has particulas met, piā, pte, vt egomet, quispiā, suopte, tutemet, & similia ornatus cā poni. Sunt enim aduerbia. qđ enim ab illis sepem recesserit pib⁹, aduerbiū sit necesse est. Itē quēadmodū pbamus aduerbia esse qa dicimus docte facio, docte feci, docte fecisti, & mutato vbo remãet aduerbiū sic & in istis particulis īuenimus, vt egomet, nosmet, vel mutatis casib⁹ vel psonis eas eadē pticula remaneat aduerbia sine dubio sunt. Nulla enim hoc alia ps orõnis admittit. Notãdum sane q hæ pticulæ plerūq; suam vim & naturam hñt nõ syllabaꝝ. Nã quū te & me lõgæ sint, tutemet dactylus īuenit, nec possumus harum ptium nãm discutere, qa sub regulis nõ sunt.

ℭ GRAVIOra. Vt incõmodoꝝ nouitas grauius peruertit, sic ferendi ɔ̃suetudo quicquid accider & facilius tolerat. ſ Dabit. d. f. vltro respõdit, si q̃rerēt, qñ hæc mala īuenient finē, & post cõparationē grauat pterita, & leuat psntia, & a gñali ad specialē rõnē venit. ſ Syllæam. In mari siculo est locus horrēdis saxis obsessus. Nõ aūt mulier vsq; ad pubē humani corporis. Inferius vero canibus armata. ſ Accestis. Ostendit fortunæ suffragio ex īntima saxoꝝ parte liberatos. ſ Forsan & hæc, delectabit nos cū ad psspera venerimus, etiā hæc inter mala enumerare. Olim tria tpa significat pteritum, psns, & futurum. ſ Durate, qñ p mala ad bona trãseundum est, spe bonoꝝ tolerãda sunt aduersa, psertim vbi spondet p breuissimum tps ociū sempiternū. ſ Fatis ergo parendū est, nã illis obsisti non potest. ſ Illic fas & euadēdi, & peueniendi spē pollicet, & asserit italiā solā esse, quæ digna sit, in qua troiæ imperium resurgat. DON.

ℭ O PAssi gra. captat beniuolētiam vel a cõmiseratione, vel qa laudat eoꝝ aloꝝ robur, & simul arguit a maiori. Nã q sunt passi grauiora, multo magis patient minora, & tacite innuit turpe futuꝝ, si passi grauiora nunc deficiant. Vel qa potuissent obijcere grauia ad certū tps ferri psnt, semper aūt nõ psnt. Addit. ſ Dabit. d. h. q fi. & pbat ɔiectura reliquorum calamitatū q̃ tñ finē hūerunt. ſ Aĩos vehemētiam aloꝝ quasi fortitudinē q̃ in calamitatē occubuerat, Per varios casus, duo dicit primo CHRI.

SER. cit primò ostendit non esse re fugienda mala, per quæ venitur ad tantum bonũ, deinde nõ esse dubitãdum de eo bono, qđ promittunt fata. ¶ Durate. Non hoc dixit nisi postq̃ ostenderat, quare esset toleranda. ¶ Rebus secundis. Quasi indubitate ostendat euasionem.

a ¶ VOCE refert πλεονασμοσ, q fit quotiens adduntur superflua, vt alibi. Vocéq̃ his auribus hausi. Terentius. His oculis egomet vidi. b ¶ Curis. Cura ab eo dicta est q̃ cor vrat, deniq̃ paulopost ait. Premit altũ corde dolorẽ. c ¶ Æger est & tristis & male valẽs. Aegrotus aũt sueægrotans tñmodo male valens. d ¶ Spem. Lætitiã, & est crebra apđ Virgilium figura, quæ fit quotiens significat ab eo qđ præcedit id qđ sequit. Nam spes lætitia sequitur. spes ꝟo in vultu non videtur, sed lætitia. hæc autẽ figura & versa vice fit, vt itelligamus ab eo quod sequitur id quod præcedit, vt Meritæq̃ expectẽt præmia palmæ, palmam pro virtute posuit, quæ ꝓmum meretur, & palmam post accipit. e ¶ Prædæ. Ad ꝓdam, vt Inferetq̃ deos latio. f ¶ Accingunt. studio se parãt, vt alibi. Accingunt operi. accinctos enim industrios dicimus, vt paribusq̃ accingitur armis. Oratius Altius ac nos præcincti sumus, sicut ꝯtra negligentes discinctos vocamus, vt. Discinctos mulciber afros, & Hor. Quod aut auarus vt chremes terra ꝓmã discinctus, aut perdã, vt nepos, vt græce ευζωνοι, expediti dicũtur. g ¶ Dapibusq̃ futuris. Ambitiose dixit q̃ sint cerui dapes futuræ. h ¶ Tergora. Tergus Tergoris, vñ & tergora coriũ significat, tergum ꝟo tergi, vt templum templi, dorsum significat, vt Salustius. Scilicet quia tergis abstinent. i ¶ Viscera nudant. Viscera nõ tãtum ĩtestina dicimus, sed quicquid sub corio est, vt in Albano latius visceratio dabatur. i. caro. Est autem nominatiuus hoc viscus huius visceris. Vt Lucretius. Viscus gigni sanguenq̃ creari. sanguen autẽ ideo dixit, quia sanguinis facit, vt carmen carminis. Si enĩ sanguis diceret, par esset nõiatiuus genitiuo vt anguis pinguis. k ¶ Veribus. Ecce nomẽ de his, quæ in numero singulari indeclinabilia sunt. Vt veru, cornu, genu. l ¶ Tremẽtia. Palpitantia adhuc. m ¶ Ahena locãt. Quibus vtebant nõ ad elixãdas carnes, sed ad se lauandos. heroicis enim temporibus carne non vescebantur elixa huic autem nomini maiores aspirationẽ dabant. Nam ahena dicebant. o ¶ Tunc. i. postq̃ se lauerunt.

Talia voce[a] refert. curisq̃[b] ingentibus æger[c]
Spem[d] vultu simulat. ꝓmit altũ corde dolorem
Illi se prædæ[e] accingunt[f] dapibusq̃[g] futuris
Tergora[h] diripiunt costis. & viscera[i] nudant.
Pars in frusta secãt. veribusq̃[k] tremẽtia[l] figunt.
Littore ahena[m] locant alij. flãmasq̃ ministrant.
Tum[n] victu[o] reuocant vires. fusiq̃[p] per herbam
Implentur[q] veteris bachi. pinguisq̃ ferinæ[r].

o ¶ Victu. i. Cibo, vnde & cõuictores dicimus, vt Oratius. Nõ qa sustibi Mœcenas cõuictor. nã cõuiuæ a cõuiuio dicuntur. p ¶ Fusi. Polysemus ꝟmo ẽ, significat enĩ & discũbentes vt hoc loco, & fugatos, & occisos. q ¶ Implentur. Impleor duos casus regit. dicimus enĩ & ĩpleor huius rei, vt Cicero. Squaloris plenus ac pulueris, & Terentius. Plenus rimaꝝ sum, & impleor illa re, vt hoc loco, & alibi. Plenãq̃ sagittis threiciæ. & Iuue. Lectica Mathonis Plena ipso. r ¶ Ferinæ. Feras dicimus aut q̃ oĩ corpore ferunt, aut q̃ nãli vtunt libertate, & ꝑ desiderio suo ferunt. Postq̃ exempta fames, caute in mœstitia cibis famem exẽptam dicit. i. fugatã, nõ ad affluẽtiam q̃sitã sicut Homerus. Αυταρ επει ποσιοσ και εδητυοσ εξον εντο.

DON. CVrisq̃ ingen. æ. ꝑsuasoris erat, vt metũ dissimularet, cũ spem ꝑsuadere tẽtaret, & regis erãt afferre ꝯsolationem, vtrũq̃ ergo ꝓstitit, neq̃ oportebat illum in sua cã sine cura esse. ¶ Illi. Osñdit qđ potuerit ꝯsolatio. Nã nisi mœror sublatus fuisset, refectionem aliquã nõ q̃sisset. ¶ Tergora diripiũt. Diuidit ꝑ officia ꝓcuratio epulaꝝ, neq̃ delitiosæ dapes aut irritamenta gulæ erant ijs parãda, q naufragio, & inedia laborauerũt. ¶ Tergora. Eodẽ tpe alij detrahebãt coria. Alij antequã tota corpora apparerent resecabant ptes, & vt plenã ꝓperationẽ osñdat addit. ¶ Verib⁹ tremẽ. Hoc est in qbus adhuc aliqđ spũs teneret. ¶ Ahena. Aquã imponebant igni, vt elixam facerẽt carnẽ. Hæc coquẽdis visceribus celeritatẽ ꝓstãt. Deniq̃ epulis paratis vires labore & fame pditas reuocant. ¶ Fusiq̃ p. Adeo aduersarioꝝ obliti erant, vt fusi ꝑ herbã plus sibi ingererẽt q̃ refectio postulabat. Hoc aũt præstitit ꝑsuasio ꝯsulti regis. ¶ Ferinæ. Per se suauis caro est hæc, sed additur pinguedo, vt suauior alos appetentiũ irritet. Vino aũt accesserat gr̃a tpe qualitate & quãtitate. Nã & vetus & optimũ & abundans fuerat. Hic dixit. Implentur veteris Bacchi.

CHRIS. AEGER. Magna sapiẽtia. qua poterat vis afferre pturbationibus, & ita cohercere, ne apparerẽt. ¶ Spem, quõ p lætitia ponit, quæ

est de presenti bono, qđ nullum hic est, ergo in propria significatione dixit spem, quæ ita vultu demonstrari poterat, vt lætitia. Nã vtraq; res hilaritatẽ hẽt. Verũ de spe ac reliqs animorũ motibus alio loco distinctius dicet. Dapibus fu. ex affectu illorũ loqtur, q in tãta egestate vilia speciosissima putabant, vt illud. Post aliquot mea regna vidẽs mirabor aristas. Ahena. ab eo qđ æs fit æreus atq; æneus, & substãtiuum p dissolutionẽ diphthõgi & interpositionẽ h. ahenũ vas ex ære, quo aqua calefit. Si aũt capacius fit, vt id quo vtunt infectores ad vestes tingẽdas, & huiusmodi artifices cortina dr, vt inuenies apud Pliniũ. Flãmas. Quia flãdo excitantur. Bacchi. i. vini, & est denolatio color rhetoricus, q̃ trahit orõnẽ a rebus ppinquis, vt intelligant res, quæ suo nõ sint appellatæ noĩe, vt ab inuentore, vt si tarpeium capitolium dicamus, vt si pro libero vinum ponat, vt ab instrumento, vt si sarissas pro macedonibus ponas, aut qđ fit p eo qđ facit, vt cũ dicimus. Mars hoc fecit. i. bellũ, aut qđ facit p eo qđ fit, vt pigrũ frigus qa pigros facit. Item cũ ponitur ptinens pro ptento, aut econtra.

Postq̃ exempta fames epulis, mẽsæq;[a] remotæ,
Amissos[b] longo socios sermone requirunt
Spemq; metúq; inter dubij. seu viuere credant.
Siue extrema pati. nec iam exaudire[c] vocatos.
Præcipue[d] pius Aeneas, nunc acris Oronti[e]
Nunc Amyci casum gemit, & crudelia secum[f]
Fata Lyci fortẽq; Gyan. fortemq; Cloanthum.
Et iam finis[g] erat. cuz[h] Iuppiter æthere[i] summo

SER. a MEN sæq; remotæ, quia apud maiores mensas apponebãt p discis, vñ est. et mẽsæ grata scđæ, duas. n. habebant mensas, vnam carnis, alteram pomorum. b Amissos. Non re vera, sed vt illo tempore putabant. c Exaudire vocatos. Aut sobaudiamus deos & quasi pquestio est q nõ flectantur precibus, aut certe hoc dicit, nõ solus peryffe eos sed nec sepulturã hre, ad quã vocentur, nouimus. n. q mortuorũ vmbræ ad sepulturã vocabant, vt ẽ. Manesq; vocabat. Hectoreũ ad tumulum, & est figura ab eo qđ pcedit id qđ sequit, qa post facta sepulchra, manes vocantur. d Præcipue. Præter oẽs q̃ñ alijs magis pius. e Orõti. Pro orontis, vt. Immitis Achili. f Secũ. Propter socios, vt supra. Spem vultu simulat. g Finis. Vel fabularum vel diei seqtur nãq; paulo post. Aeneas per noctẽ plurima voluẽs. Et sciẽdũ est Virgiliũ non semper dicere ortum vel occasuz diei, sed aut itellectui relinquere vt hoc loco, aut negocijs tpa significare, aut poetica καλλωπισμα. i. exornationis rõne nõ oĩa expmere, vñ ait Ora. in arte poetica. Nec vbũ vbo curabis reddere fidus Interpres, q̃uis plerique de translatione græcitatis hoc afferant dictum. Homerus sane ista ptẽnens tpa vniuersa describit. h Quũ Iuppiter æthere summo. despiciens, œconomiã istaz fm mathesim videtur ordinasse Virg. Nam ioue in altitudine sua posito cum venere significat, qđ p mulierẽ aliqua felicitas possit euenire, ergo qm̃ Æneas in ptẽ regni admittet a Didone per occasionẽ piugij. Iccirco hoc poetice pmisit. Sane & illud aduertendũ est q peritissime dixit tristiorẽ Venerẽ fuisse cũ ioue, ex quo significat exitũ vxoris infelicẽ futurũ. Nam se vtiq; Dido interimit, qđ aũt Mercurium facit a Ioue deflueɾtes ad occasum descẽdere. i. ad imas terrarum ostẽdit amicitias q dẽ fore, sed minime diuturno tẽpore permanere. Illud etiã lectũ est & mathematici dicũt Venere in virgine posita misericordem fœminã nasci, atq; ideo Virgilius fingit in habitu virginis venatricis Venerẽ occurrisse filio, q & misericordẽ postea reginaz pbauit Æneas, & in venatione cũ ea permixtus est. i Æthẽ sũmo, q sũmus est, & pprius ætheri epitheton dedit, qa oĩbus superior est.

DON. POSTq; exẽpta fa. Fame & lassitudine oppressos nullos cura tãgebat. Rẽfectis vo venit in mentem recordatio sociorum, quorũ cum de morte incerti essent, erant inter spes vitæ & metum mortis. Æneæ aũt maior ponitur virtus, qui nec cibum sumpsit, nec dissimulare de perditis potuit, nec eorũ curã posuit, qui nec superasse poterant. Secũ. Nã apud alios spem vultu simulat. Finis epularum, vel fabularum, vel lucis.

CHRI. SPEMq; metu inter, anastrophe est, quia ppositio postponitur, vt Trãstra per & remos idest per transtra. Posuit autem hic duas perturbationes ambas de futuro. Nam metus est opinio impendentis mali. Spes est impẽdentis boni. Sed posuit spes p libidine. Nã spes sedatus est motus in bono qđ expectat, & cadit in sapientẽ. Quattuor enim sunt pturbationes. Hæ aũt in sapientẽ nõ cadunt. Quia expellunt tranquillitatẽ ex aĩo, in qua semp est sapiens, excitant enim nõ sua natura, sz falsa nr̃a opinione, & habẽt morũ aduersantem rõni. Nã cum de bono pñti supra modũ lætat. dr lætitia gestiẽs. Si aũt ex futuro bono nimis pẽdet, dr libido, ergo lætitia gestiens est opio recẽs boni pñtis, in q̃ efferri rectũ videat. Libido aũt est opinio futuri boni

Metus
spes
Lætitia
Libido

qđ s

qđ si ex visu iā pñs esse & adesse. Sin aūt in malo pñti sumus dr̄ illa ægritudo. Quæ est opīo recēs mali pñtis, in quo de miti ōhiqȝ alo rectū esse videat̄. Si aūt est ipendēs ac futuꝝ malū dr̄ metus. q est opīo impendētis mali, qđ intollerabile esse videat̄. Veꝝ vt ꝑturbationis motus est aduersans rōni. sic inuenit̄ appetitus, q rōni obtēperet, & ꝯstāter sedateqȝ isurgat. Ergo in bono futuro est volūtas. Ea aūt est quæ qd cum rōne desiderat, in pñti aūt est gaudiuȝ, qđ placide ꝯstanterqȝ mouet̄. Sin aūt sit de futuro malo, appellat̄ cautio, pñtis aūt mali nulla bona affectio est. Ergo posuit spem pro libidine & nimia cupiditate. ſ Præcipue. p. semꝑ in officijs iustitiæ pietatis ac fortitudinis hunc præcipuum facit. Gemit optime dixit vt supra, ingemit. Variat aūt hūc locum, ne similitudo fastidium afferat, Non enim dixit gemit casum orontis lycigiæ & cloanthi. sed distinxit & insuper exornauit repetitione.

Despiciēs ᵃmare veliuolum ᵇterrasq; iacētes ᶜ
Littoraq; , ᵉlatos ᵈpopulos, sic ᵉuertice cœli
Constitit, ᵉ libyæ ᶠ defixit lumina regnis.
Atq; illum taleis ᵍ iactantem ʰ pectore curas.
Tristior ⁱ, ᵉ lachrymis oculos ᵏ suffusa, nitenteis

a CDEspiciēs, deorsum aspiciens sicut suspiciens sursum aspiciens. Notandum sane, q́ si dispiciens dixerimus diligenter ingrens significamus, sicut deduco & diduco. Nā deduco est ꝓsequor, diduco vero diuido. b ſ Veliuolū, duas res significat & qđ velis volat̄. i. trāseat̄ vt hoc loco, & qđ velis volat vt ennius, naues veliuolas. qđ & ꝓpe dixit & est ista reciproca trāslatio nauiū & auiū. Legimus enī. Et veloꝝ pādimus alas, & ꝑ de apibus. Nare per æstatē liqdam, quos patatus nauiū sit, alæ ꝟbo auiū. Et sciendū est reciprocam trāslationem esse & ptis vnius. c ſ Iacētes. Aut in lōgū expositas, aut ꝓpuȝ epitheton est terraꝝ. nā cetera elementa mobilia sunt sola terra stabilis est, vñ & bruta dr̄ aut iacētes iferius positas, sunt. n. oīuȝ ifimæ elementoꝝ. d ſ Latos populos, quom populos numero pl̄rali dicimus vrbes significamus. quom vero populuȝ vnius multitudinē ciuitatis itelligimus, vt ppl̄m late regē belloqȝ supbū, de romano enim intellexit. e ſ Sic, quid est sic. i. vt ista conspiceret. f ſ Et libyæ defixit lumina regnis, pœconomia. i. dispositio carminis. vituperabile enī fuerat, si ex abrupto trāsitū faceret, qđ in nono fecit. Atqȝ ea diuersa penitus dū pte gerunt̄, q̄ res tñ excusat̄ vno s̄mone, atqȝ ea. i. eodē tpe, qđ solū ē iterpositū, nūc ꝟbo bñ trāsijt, qa iducit iouē & de reb᷑ humanis cogitātē, & africā respicientē, ad quā venēt troiani. vñ honestus color ē, vt venus adeat Iouē timēs, ne rōana fata carthagini ꝯcedat. fœlix enim euētus seqtur loca, q̄ respexerit Iuppiter. vñ in scđo ait. Aspice nos hoc tm̄ & alibi, Atqȝ oculos rutuloꝝ reijcit aruis, vbi erat futura victoria. g ſ Tales, de rebus hūanis. h ſ Iactantē pectore curas, nūc s̄m stoicos loquit̄, q deos dicunt humana curare. Interdū s̄m Epicureos poetica vtens licētia, vñ illud. Nec curare deū credis mortalia quenq;. i ſ Tristior. Cōpatiuū ꝓ positiuo posuit qm̄ enī tristis est Venus, vt nunc trist or diceret̄,

k ſ Oculos suffusa nitētes, 'nitidos oculos lachrymis perfusos hñs, & est figura q̄ sit quoties pricipio ꝑteriti tpis a passiuo isigim᷑ casuȝ actīū, vt deiectus aīuȝ mœsta vultū, dicendo aūt nitentes expressit etiaȝ nimiam in lachrymis pulchritudinem, sicut de Euryalo, Lachrymæqȝ decoræ.

CDESPIciens. Iuppiter ex alto actus holuȝ cōsiderabat, venus aūt arrepta occasione euȝ alloquitur. ſ Tristior. Quam antea ſ Lachrymis. Ille est maximus dolor, q ab voci exortum lachrymis præcedentibus nunciatur. ſ Tales. Res plena subtili arte, vbi nō personarum solum, sed rerum habetur ratio. Loquitur Venus ad iouem, si priuata filia ad patreȝ si publica inferior dea apud summū deoruȝ. Vicit aūt quod publicum fuit. Cōcitat subtilem inuidiam, quod iuppiter, cuius sit iuste curare, quid dij, quid homines agant omiserit. verum Æneam pium & innoxiuȝ tot tormētis dissimulans vexari sinat, præponitur ergo publica persona & subnectitur priuata, apud enim patrē non potuit conqueri de dijs. Sed apud deorum regem. Dijs autem applicauit æternis. r. i. Et hominibus fulmine. t.

CVERTice cœli. Eum locū significat, queȝ mathematici appellant decimam domum. Et est in medio cœli. Quæ dom᷑ est decima in ordine duodecim domorum cœli, q̄ significat reges, sublimitatem, exaltationem, dignitates & laudem. ſ Tristior. Subtristis, significat enim comparatiuum aliquādo minus q̄ positiuum, vt crudior fuit hodie roscius ſ Lachrymis. Sunt q a lacerando lachrymas dici putāt, sua enim salsedine genas lacerant. Vt enim e naribus pituita, & ex auribus bilis, sic ex oculis atrabilis emittit̄. Hic aūt humor, qa terram refert salsus est, ppterea q; corrodit. Alij dicunt lachrymas dici a græco ꝟbo. Nam illi δάκρυα dicūt lachrymas ab eo quod est δάκρυω mordeo, quia oculos mordent. Antiqui autem lachryma, sepulchrum, & pulcher aspirauerunt.

Alloquiť Venus. o qui res hominūq̧, deūq̧
Aeternis. regis imperijs, ꝛ fulmine[b] terres.
Quid meus[c] Aeneas in te[d] committere tantum?
Quid Troes[e] potuere?[f] quibus tot funera passis
Cunctus ob Italiam[f] terrarum clauditur orbis?
Certe[g] hinc Romanos olim voluentibus[h] annis
Hic fore,[i] doctores reuocato[k] a sāguine[l] Teucri.
Qui mare. qui terras omni ditione[m] tenerent

SERV. a ÆTERNIS regis imperijs & fulmine terres, volūt quidaȝ superfluo reges ad deos referri, terres ad hoīes, nesciētes maioris eē potestatis, idem posse circa deos quod circa homines. b ⸿ Et fulmine terres, nō sine cā adiecit terres. est enim fulmē qđ terreat, est qđ afflet vt Fulminis afflauit vētis, est qđ puniat, vt Vel pr̄ omnipotēs adigat me fulmine ad vmbras. prem̄ptorij autē fulminis late patet significatio. & est qđ præsagit, vt De celo tactas memini pdicere q̄rcus. c ⸿ Quid meus, subaudi filius, vt Aiacis oilei, vt añ diximus. d ⸿ In te, modo ꝯtra te. alibi pro significat, vt Benignus accipit in teucros animū, idest p teucris. e ⸿ Quid troes potuere. Argumētū ab īpossibili. vt alibi. Nō ea vis alo. & est validius q̄ a volūtate. plus enī est nō posse q̄ nolle. Troes, erit noīatiuus tros. & hæc breuiter sciēda regula est, qa oīa noīa monosyllaba græca, q̄ in latinū s̄monē trāseunt, tertiæ tātum sunt declinationis, & tā latine q̄ græce declinari pñt, vt tros trois & troos. Pā panis & panos. vt. Arcadici dictū panos de more lycæi. f ⸿ Ob italiā. Ne ad italiā pueniāt. toto pellunť, atq in africa sunt, sed si diligēter regnas etiā inde pelluntur. ait nanqȝ, Hospitio phibemur arenæ. g ⸿ Certe hinc romanos, atq hoc nusq̄ legimus, sed iouem pmisisse p silentiū intelligimus, vt supius d̄ iunone audierat. h ⸿ Voluētib⁹, volubilib⁹. & est participiū p nomine. voluens. n. qui voluit, volubilis aūt q voluitur. Anni aūt voluuntur, non voluunt, vt est. Atqȝ in se sua per vestigia voluitur annus. i ⸿ Fore, futuros esse, & est de verbis defectiuis. k ⸿ Reuocato, dicēdo reuocato ōndit italiā, vnde Dardanus fuerat. l ⸿ A sanguine teucri. Teucrum pro Dardano posuit. Dardanus enim de italia profectus est, Teucer de creta, quia solent poetæ nomina de psonis aut prouincijs vicinis vsurpare, vt Domitus pollucis habenis Cyllarus, quum Castor equoꝝ domitor fuerit. Item. Et manib⁹ Progne pectus signata cruentum, pro Philomena. Item Didonem dicit sidoniam, quoȝ sit tyria, a loci vicinitate. Item. Quid loquar aut scyllam nisi? quom phorci fuerit. Sciendum est inter fabulam & argumentum & historiam hoc interesse, q̄ fabula est dicta res contra naturam siue facta siue non facta, vt de Pasiphaē. Historia est quicqd s̄m naturam dicitur, siue factum, siue non factū. vt de Phedra. Argumentum vt sic diffinit. est res ficta, quæ tamen fieri potest. vt sunt argumenta comœdiarum. m ⸿ Omni ditione, melius omni quam omnis. Nam significat oī ptāte, vt significet oī potestate, i. pace, legibus bello.

ÆTERNIS, DON. ergo non sunt contēnenda veluti ea quæ ad tempus sunt. quod non veniunt dij ƺ fata. ⸿ Quid, freta innocentia Troianoꝝ, querit nomen delicti, quo nō inuento ꝯstet eos īmeritos pati. Æneas, speciale ponit nomē atq̧ inde transit ad genus. ⸿ In te, regem. d. &. h. Qui oīa habes in potestate. tuum suū pmissorem noui imperij, quem oēs dij suspiciunt & hoīes fulmine territi venerant. ⸿ Meus. s. filius tuus nepos. ⸿ Tantum. Bis repete, quid tm̄ Æneas, & qd tantū troes. ⸿ Tantum. Tam magnum, tam īmane. ⸿ Cūctus, ad id redigitur, nec alibi stare, nec in Italiam venire possit. Ergo restat, vt in fluctibus semper exagiteť.

CHRI. O QVI. O Vocantis est. Item admirātis, vt O qualis facies & qualis digna tabella. Indignantis, vt O tempora, o mores. Optātis vt O uāq̄ o, sed supent qbus hoc neptune dedisti. Est auteȝ oratio in genere deliberatiuo Suadet. n. Ioui vt liberet troianos a piculis, deducat in Italiā. Ponit rē facilē, cuȝ ille oīa possit. Ponit honestam, cuȝ pollicitus fuerit. Ponit vtilē, qa detur filio & posteris. Captat beniuolentiam, cum appellet regem hoīum & deoꝝ. Est sermo patheticus. Nam statim a principio latenter conqueritur quod cū omnia possit, promissa non obseruet, prorumpit in īterrogationē, q̄ tūc grauissima est, cuȝ aliter quā velit interrogator r̄nderi nō possit vt hic, nā cū dicat. Quid meus Æneas cōmisit, non pōt r̄nderi nisi nihil. Agit aūt tanq̄ apud deoꝝ regem de iure, tanq̄ autē apud patrem de cōmiseratione. Quibus duobus coniunctis oportet causam conuinci.
⸿ O qui rex. h. Hoc principio & beniuolētiā simul captat & facultatē inesse in Ioue ostēdit, vt det qđ petit, cū multo maiora possit.
⸿ Æternis. ergo nec desijt adhuc, nec defutura est tibi facultas.
⸿ Regis, in qua re includiť iustitia, quā in eo laudat, cū iusta ab eo impetrare contendat.
⸿ Terres, Ergo & aduersarios nostros ne iniuste in

iuste in nos agat terrore ptinebis. Quid æneas, & qd troes. Vt eu rex & populus extra no/ xa sint uusq crimen relinquat. Magna aut misericordiæ motio est, vt post tot calamitates & regno claudant, vt nusq cosistere liceat, & latenter Iunone ingenti inuidia onerat. ¶ Certe hinc, assensio primi aduerbij, & repetitio alterius maximu affert pondus orationi. Maxima aut exaggeratio pollicitationis, cum alia repetitione cu dicit. Qui mare q terras oi ditiõe tenerét. Quæ te géni, Quis adeo potes apd te, vt deducat te, & penitus deducat. Id. n. est, verti de via recta, præsertim contra filiam & nepotem, id enim est genitor.

SER. a ¶ POLLicitus pollicemur spõ te pmittimus rogati. b ¶ Quæ te genitor sententia vrit, vere eunde agit Venus, nec. n. conueniebat, vt ap

Pollicitus[a] quæ te genitor[b] sententia vertit?
Hoc[c] equidem[d] occasum Troiæ, tristeisq ruinas
Solabar, fatis contraria[e] fata rependens[b].
Nunc[e] eadem fortuna viros tot casibus actos
Insequit? quem das finem[f] Rex magne labo?
Antenor[g] potuit medijs elapsus Achiuis

Quæ snia. q. d. quis te potior q te possit vertere? ¶ Hoc eqdé, dissimulandu est dãnus, si quod admissus est alterius cõmodi rõne pensatur.

te cõtra vxoré ageret apud maritu, vnde & similiter respõdet Iuppiter. Neq me snia uertit. c ¶ Hoc. Hac re. d ¶ Rependés, compensans, & est translatio a pecunia, q antea pendebat. e ¶ Nunc eadé similis, qualis ab initio fuit, vt ostendat nec longitudiné tpis pdesse troianis. f ¶ Finé. Ac si diceret nõ regnum requirimus, sed finem laboru. g ¶ Antenor potuit, non sine causa Antenoris posuit exemplu, cum multi euaserint troiano periculu vt Capys, qui campaniaz tenuit, vt Helenus qui Macedonia, & alij qui sardinia secundum Salustium, sed pp hoc, ne forte illud occurreret, iure vexari tanq proditorem patriæ, elegit ergo similem, personam. hi. n. duo troiam prodidisse dicuntur sm Liuium, qd & Virgilius per transitum tangit: vbi ait. Se quoq prin cipibus pmixtu agnouit achiuis, quod excusat. O ra. dicens. Ardentem sine fraude troiam, hoc est sine proditione, q quidem excusatio nõ vacat. nemo eni m excusat, nisi rem plenam suspitionis. Sisenna tamen dicit solum Antenorem prodidisse, quam si volumus sequi, augemus exéplum, si regnat pditor, cur pius vagat? ob hoc autem credit græcis antenor patria prodidisse, quia & legatos qui pp Helenaz venerant, suscepit hospitio, & Vlizem in mendici habitu cognitum non prodidit.

DON. ¶ POLLicitus, cõuenit ex veteris pmissis imo pollicitatiõis fide, turpe. n. est decedé de fide, turpissimum eius mutare snias. Quid ergo tanto deo presertim vbi filiæ nepotisq vertatur incõmodum. ¶ Genitor, ponit post publicam personam patres, vt appareat neutrã illa decere perfidia traduci. Vertit. cum vas vertitur, omne quod habet effundit. Ergo ostédit qd iuppiter inimica psuasione ita sit versus, vt nihil pietatis sit in eo relictu quã integra filiæ pstare debuit. ¶ Genitor multu valet hæc persona in promissis, quæ non liberis solum, veru & posteris sint profutura.

fatur. Vnde cõpensatio dicit veluti si in altera lance dãno posito, in altera cõmodu par sit maius ponat. Occasum troiæ. Ostendit rem maximam perisse. Casus. n. paruæ rei é, vel personæ inferioris. Occasus diuinæ rei, personæ superioris. Nam solé lunamq occidere, & viros pclaros occidisse dicimus. ¶ Rependens. Cõparans & exæquans mala fata bonis. ¶ Nunc eadé. Non solum nõ veniunt bona, sed manent mala. ¶ Quem das finem. Quia Iuppiter potest postulata complere, & potuit efficere, ne aliquando acciderent. potest & sic intelligi. Quem das finem idest quando troiani venient in italiam, aut quãdo carebut his malis. ¶ Antenor potuit. Comparatio a minore ad maius, exaggerat mœroré, antenor ergo alienus a necessitudine tua homo humilis q depressus manus hostiu potuit effugere.

CHRIS. ¶ HOC eqdé. A duplici loco mouet πάθος & qd in calamitatibus maximis diutius fuerit. Nã diuturnitas hoc facit, vt illud. Septé illu phibent totos ex ordine menses. Et qd pter spé psolationé amiserit, vt illud. O lycida viui puenimus aduena nri. Qd nunq veriti sumus. ¶ Antenor. Admiror dicere Seruium teste Liuio antenoré & æneu pditores pñæ dictos fuisse. Quæ. n. scribit Liui'. hæc ad vbum sunt. satis pstat troia capta in cæteros sæuitu esse troianos, a duobus Ænea Antenoreq & vetusti iure hospitij, & qa pacis, reddédæq Helenæ sp auctores fuerat, oé ius belli Achiuos abstinuisse. Duo g dicit Liui' & antiquos Græco hospites hos duos fuisse, & pacis reddédæq Helenæ semp auctores extitisse. in ho vtro pditionis accusantur. An qa hospites fuerint añ belli. Nam in bello nõ potuerunt, atq hoc est patria pdere sed potius illius maiestatem propagare, an quia pacis ac reddendæ helenæ per summaz iniuriam ereptæ auctores fuerint, cu id fuerit patriam ab ijs, quæ secutæ sunt calamita/

tibus liberare, illāqꝫ iustitia illustrare cū ius fasqꝫ postulent, vt rapta ac raptores repetenti-bus tradant. ¶ Neqꝫ verisimile est, voluisse poetā cum virū, quem omni laudū genere ad di-uinitatē vsqꝫ extollere ꝯtendat, vel minima īfamiæ suspitione deturpare. Neqꝫ cum dixit: Se quoqꝫ ꝑncipibus ꝑmixtū agnouit achiuis. Ondit illū aduersus patriā pugnasse, qḋ neqꝫ Hōe. neqꝫ alius scriptor unq̄ ponit, sꝫ amore in patriā adeo flagrasse vt dū illā tutetur, vel i-ter ꝯfertissimos hostes ferri nō dubitarit. Dixit ꝙ Antenor potuit, vt a maiori argumētū fa-ceret. Noiauit aūt potius Antenorē quā cæteros Troianos, qa illi in italiā nō ꝑuenerūt ex-cepto Capy, q vnus (vt puto) e comitibus Æneæ fuerat. Quāobrē ego is sum q libenter il-lis assentio, q ciuē optimū fuisse dicūt & de recōciliatione inter priamū & Græcos egis-se, suasorēqꝫ reddēdæ Helenæ se ꝑbuisse. Glaucū filiū, quia sequebat Paridē, abdicauisse, eū-demqꝫ ab Agamēnone cæsum nō fleuisse. Hic capto ilio cum nunciaret in eum cōspirari, mare cū suis cōscendit. Henetis q sub Pylemene fuerant eū secutis. Itaqꝫ superato ægeo ac ionio, adriaticū ꝑuenit, ac hinc dalmatas, illiricos, liburnosqꝫ linquens. Hinc apulos, & pi-cenos in euganeā venit, pulsisqꝫ inde euganeis patauiū cōdidit. Prouincia ipsa ab Heneto, q sub eo erat, Henetia primū, post Venetia est appellata. Nec vident huic snīæ contraria es-se q̄ ab Eusebio ponuntur, q̄uis scribat Hectoris filios adiuuante Heleno ilium recuperasse: pulsis inde antenoris posteris, nā potuerūt illi & fortūæ aux lio, & hospitalitate ātenoris i-tercedente ita sine vlla fraude patriā recuperare, vt Helenus inter inimicos græcos regnare potuit. Quapp non hæc scripsit poeta, vt duos huiuscemodi viros proditionis argueret, q̄ re nihil magis a suo consilio, quo auctore romani generis illustrandū sibi ꝑposuerat, alie-nū esse potuit, sed vt ondèret si antenor tanta fœlicitate in italia sedes regnūqꝫ occupauit nullo sanguine ioui cōiunctus, non debere ab eadem italia Æneā nepotē suum arceri.

Illyricos[a] penetrare[!] sinus, atqꝫ intima tutus[b]
Regna Liburnorum, & fontē [c]supare Timaui.

SER. a ILLYricos penetrat sinus. Antenor nō illyricum, nō liburniā, sed venetiam tenuit. ideo aūt Virgilius dicit illyricos ꝙ inde venit quidā Henetus rex, q Venetiā tenuit, a cuius nomine Henetiam dictam, posteri Venetiam nominauerūt. b ¶ Tutus. Ideo tutus, qa rhetij, & vindelici ipsi sunt liburni, sæuissimi admodū populi, cōtra quos missus est Drusus. hi aūt ab amazonib⁹ origiē ducunt, vt et Oratius dicit. Quibus mos vnde ductus per omne tempus amazonia securi dextras obarmet, quærere distuli. hoc ergo nunc ad augmentum pertinet, ꝙ tutus est etiam inter sæuos populos. c ¶ Fontem timaui. Amāt poetæ rem vnius sermonis circumlocutionibus dicere, vt pro Troia dicāt vrbem Troianam, pro buthroto arcē buthroti, sic & modo ꝑ timauo ait fontem timaui, & paulo post, vrbē patauii. i. patauium.

DON. Penetrare. ILLYricos penetrare. Voluit demōstrare difficultatē ꝑueniendi, & ad hostiles partes penetrādi, q̄ omnia facit dictis posterius annexis. Penetrare enī est penitus intrare, & sinus sunt recessus terrarum penitus remotarum, quibus clausis non potuisset euadere, si pericula extitissent, & miro ꝟbo vsa est transire, quod est sine molestia, vel impedimēto, quo ois peruenire. Et quia fontem superare difficultatem non demonstrat, addit.

CHRI. Veneti. HENETOS, Aūt de qbus meminit seruius in paphlagonia asiatica regione fuisse, a quibus italici oriundi sunt Liuius & Pli. scribūt. Sed, iū Venetos italicos a Venetis galliæ populis coloniam esse censet. alij dicunt Henetos venisse in Italiā cū Antenore. ¶ Illyricos. Illyrici tenent q̄ istro sunt alpibusqꝫ continua interqꝫ italiam & Germaniam iacentia. Inchoant autē a lacu vindelicorum & rhetiorum & ræniorū, ipsius oræ partem occuparunt daci, qui boios & taurisco's deleuerunt. Est aūt dicta illyria ab illyro polyphemi filio. ¶ Intima. Suplatiuū ab eo: qḋ est intus. ¶ Lyburni. Sinus ionicus adriatici pars est, huius a dextra latus facit illyriam. Sinistrum vero italia vsqꝫ aquileiæ recessus, ad terram illirycam insulæ sunt absyrtides, curictica, lyburnicæ, itemissa, tragurium, mellina, corcyrapharus. ¶ Tymau⁹. Fluuius est venetorum, concordiæ atqꝫ tergestæ oppidi vicinus. Ex monte grandi per nouem ora effusus amplissimum ante alia fontem facit, ex quo tandem uno alueo fluens in adriaticum exit mare in sinum tergestinum. Ait Florentinus Boccatius, Strabo vero non Procul aquileia, quæ venetias regionem terminat Diomedis templum est, & portus Tymauus, & lucus miro decore. Septem affunt fluuitialis aquæ fontes mare irrumpentes lato & profundo sane fluuio. Reliquos vno excepto salsas habere aquas Polybius scribit, locumqꝫ ipsum maris fontem, & matrem ab incolis vocari.

¶ Tymauus. Vt ait possidonius e montibus delatus decidit in profundum, deinde intra terram absorptus stadijs circiter. cxxx. decidit in mare.

Illyria
Tymau⁹

Illyria Sodie di altro nota dalmatia. Lyburnia, Sodie di Croacia e ditione duca Austriae.

CVNDE

Vnde[a] p ora noue[m] vasto[b] cum murmure mo[n]tis
It mare[c] pruptu[m][d]. & pelago[e] p[re]mit[f] arua sonanti
Hic[g] tamen ille vrbem[h] Pataui, sedes[que][i] locauit
Teucrorum, & genti[k] nomen dedit. arma[que][l] fixit
Troia nunc placida co[m]postus[m] pace quiescit.
Nos[n] tua p[ro]genies: coeli quibus annuis[o] arcem,
Nauibus infandum[p] amissis vnius[q] ob iram

VIR. a ¶ VNDE per ora nouem, multi septe[m] esse dicunt q[uia] si incerta fides est, finitus est numerus pro infinito.
b ¶ Vasto cu[m] murmure mo[n]tis, tanta vi exit in mare, vt etia[m] resonet vicinus mons, & sic dictum est, sicut superius. Illi indignantes magno cum murmure montis. Circum claustra fremunt.
c ¶ Mare. amat poeta re[m] historiae carmi[ne] suo pi[n]gere. Varro enim dicit hunc fluuium ab incolis mare nominari. d ¶ Proruptu[m]. i. effusu[m], flue[n]s, & melius est pruptu[m] q[uam] praeruptum legere. b[e]n[e] aute[m] diffiniuit quid est largus fons, solutu[m] mare.
e ¶ Pelago. A quarum abundantia.
f ¶ Peremit. Populatur, vastat.
g ¶ Hic t[ame]n. Hoc est & in hoc loco difficili.
h ¶ Vrbem pataui, idest pataui[um]. Patauium autem dictum est, vel a padi vicinitate, quasi padauium, vel απο του πετεσθαι, idest a volando, quod captato augurio dicitur conditum, vel quod auem telo petisse dicitur, & eo loco condidisse ciuitatem.
i ¶ Sedes[que] locauit. Ex votis suis facit inuidia[m] dice[n]s id [con]cessu[m] Antenori, q[uo]d ip[s]a o[pt]auerat
k ¶ Et genti nome[n] dedit. Hoc est quod ne[c] victori q[ui]dem concedet Aeneae, quod scimus a Iunone esse perfectum. co[n]tra quam obliq[ue] loquitur propter co[n]siderationem mariti, vt ait, ne vetus idigenas nome[n] mutare latinos Neu troas. f. i. hi aute[m] p[ri]mis temporibus ab Antenore dicti sunt antenoridae.
l ¶ Arma[que] fixit troia. Hoc est securus est, quia solent omissa militia, siue gladiatura q[ui]buslibet templis arma suspendi, vt Oratius. Veranius armis. Herculis ad postem fixis, & danais de poste refixum.
m ¶ Co[m]postus. Syncope est. detraxit enim de medio syllaba[m], vt. Pocula porgite dextris.
n ¶ Nos tua p[ro]genies. Sic loquitur quasi sit vna de troianis. Nam aliter sensus non p[ro]cedit, quod au[tem] dixit tua progenies expexegesis est, vt. Ast ego quae diuum incedo regina.
o ¶ Annuis. Quia nutu semper promittit aliquid Iuppiter.
p ¶ Infandu[m]. Pro i[n]fande. vt in. vj. Miser[um] sep[tem]ena quot annis, corpora nato[rum], p[ro]misera biliter. Ite[m]. Toruum[que] repe[n]te, clamat. Pro torue, & est figura q[uae] fit quotiens nome[n] p[ro] aduerbio ponit. magis au[tem] poetica est. in p[ro]sa aut rara, aut nunq[uam]. tamen hoc loco infandum potest esse etiam interiectio dolentis.

q ¶ Vnius. Produxit hic penultimam.
DONI. ¶ VNDE per ora nouem & caetera. Et co[m]memorat tantae illum fontem virtutis esse, vt per nouem illius ora tutus transiret.
¶ Vasto cum murmure montis. It mare p[ro]ruptum, vt fons solo vocabulo re vera sui abu[n]dantia in terris pelagi faciem osideret. Repe[n]te ergo potuit hostes euadere, potuit penetrare, si ille potuit superare. s. t.
¶ Hic. s. in regionib[us] hostilib[us], & p[er] o[mn]es difficultates. Ergo vnu[m] aduerbiu[m] & p[ro]nomen graue po[n]dus doloris adiecit. ille minoris dignitatis cur t[ame]n foelicitatis adeptus est, vt tutus tra[n]sierit, tutus peruenerit, tutus vrbem suis [con]diderit, tutus noie Troiano vocitari indigenas fecerit, tutus arma troiana, idest victa in eo[rum] partibus fixerit. quos non [con]stat victores fuisse. ¶ Nos transit ad comparationem.
¶ Tua progenies. Interpretatio est.
¶ Tua. Qui deos & hoies in p[o]t[es]tate he[abe]s, apud que[m] priuilegiu[m] primi gradus he[abe]re debemus. Du[m] spe p[ro]misso [pro]ducimur, naues amisimus, & promissam italiam tenere no[n] possumus.
¶ Vnius ob. idest optime ad finem o[rati]onis re[m] seruauit, ne si inter initia dixisset, offensus Iuppiter sororis & [con]iugis iniuria alienaret. Nec etia[m] nomen Iunonis posuit, vt sine offensa ad iniuria[m] nume[n] perueniret.
CHRI. ¶ NOS tua. p. Per contentionem qui color rhetoricus summam vim orationi affert. Est enim huiuscemodi. Antenor vir nulla cognatione, aut affinitate tibi [con]iunctus in Italia[m] incolumis venit, & sine difficultate vrbem [con]didit, in q[ua] cu[m] suis in su[m]ma tra[n]q[ui]llitate degit. Nos a[utem] q[ui] tua p[ro]genies sumus post diuturnos grauissimos[que] errores, & multa p[er]icula in ea terra, qua[m] fata [con]cesseru[n]t [con]sistere no[n] possumus.
¶ Nos. Admiscet personam suam. Nam cu[m] filius ex matris visceribus sit, nihil euenit nato. quin idem & matri non eueniat. Quin etiam dolentius in filio, qua[m] in se, damna sentiunt matres. Maximopere igitur monet Iouem cum ostendat se iouis filiam hisdem calamitatibus, quibus Aeneas premi.
¶ Coeli. q. a. s. q[uo]d grauius accidere po[tes]t, qua[m] illis q[ui] iube[n]te ioue ta[n]to deo coelu[m] supaba[n]t. nu[n]c terras denegari. Est au[tem] maximu[m] pathos, cu[m] aliq[ui]d p[rae]ter spem euenit, vt alibi demo[n]strauimus. ¶ Vnius. q. d. etiam si plures irati nobis essent, ne du[m] vna, t[ame]n contra tua iussa nullum efficacem conatum habere deberent.

SER. a ❡PRODIMVR. Multa qdem hic sermo significat, sed modo porro 'damur, scilicet ab Italia. Et sciendum est omnium auctorum esse ꝯsuetudinem res dubie positas in sequentibus explanare, & planius dicere, vt hoc loco. nam qd est

l ❡Manent immota. quia dixerat. Quæ te genitor sententia vertit, & simul per transitum dogma stoicorum ostēdit nulla ratione posse fata mutari. m ❡Tuorum. Vel troianorum, vel romanorum.

Prodimur[a]. atq; Italis longe, disiungimur oris.
Hic[b] pietatis honos[c], sic[b] nos in sceptra reponis[d]?
Olli[e] subridens[f] hominum sator, atq; deorum,
Vultu quo cœlum, tempestatesq; serenat[g]:
Oscula[h] libauit natæ. dehinc talia fatur.
Parce[i] metu Cytherea[k] manent[l] immota tuorum[m]

prodimur ostēdit dicēs. Atq; Italis lōge disiungimur oris. b ❡Hic. idest talis, vt. Hūc ego te Euryale aspicio. id est tales. c ❡Honos, cū sm artem dicamus honor, arbor, lepor, plerūq; poetæ or in os mutant causa metri. os enim longa est, or breuis. hoc quidem habet ratio. sed in hoc loco etiā absq; metri necessitate honos dixit. Item Salustius pene vbiq; labos posuit, quem nulla necessitas coegit. melius tamen est seruire regulæ.
d ❡Sic nos in sceptra reponis? Reponis in sceptra, aut ad imperia reseruas. Sic, hoc est per naufragia, aut certe antiqua est licētia cōmuniū ꝓpositionū sceptra pro in sceptris.
DON. e ❡Olli. Modo tunc propter sequentia. pronomen enim non debet poni cum nomine, sed pro ipso nomine. nullus enim dicit, illi natæ. alias tñ olli illi significat, vt. Olli dura quies oculos, & ferreus vrget somnus.
f ❡Subridens. Lætum ostendit Iouem, & talem qualis esse solet quom facit serenū. poetarum enim est elemētorū habitum dare numinibus, vt supra de Neptuno dictum est.
g ❡Serenat. Hoc verbum de his est, quæ carent prima positione, quod fit in his, quæ in nostra non sunt potestate, vt tono, fulmino, pluo. hoc enim nō possumus dicere, nisi forte ꝑsona inducatur eius, qui potest, vt tale aliquid Iuppiter dicat. h ❡Oscula libauit natæ. Leuiter tetigit. Et sciendum est osculū religionis esse, suauiū voluptatis, vt alibi. Summaq; per galeam delibans oscula. & Terentius. O Thais meum suauium. i ❡Parce metu. Quotiēs in causis arguimur, ante nos purgare debemus. & sic ad actionem descendere, quod & hoc loco Iuppiter facit, asi enim obiecta purgat, & sic venit ad promissiones, & est parce metu, elocutio vsualis, idest dimitte metum, quomodo dicimus parce verbis, parce iniurijs. k ❡Cytherea. Oia quæ apud græcos ei diphthōgon habent, apud latinos in e productum conuertuntur. Aug. gtia Cytherea. μυδ ια m edea. Omnia autē quæ dicit iuppiter ad solutionem pertinent antedictorum. Ideo autem nunc dicit. Parce metu, quia superius dixerat tristior.

❡OLLI subridens. vt Venus lachrymis ante q̃ loqueretur significauit dolorem internum, & quid dictura esset. Sic Iuppiter statis debuit hilaritate vultus & osculo & pma parte orationis demere angorem filiæ, nec oportuit eam circuitione diferri. ❡Subrisit. Risu vtitur, vt eas exhilararet, sed subrisit vt maiestatem seruaret ex modestia. Nam satori hominum & deorum turpis erat plenus risus. Subrisit, vt partem daret Troianorum casibus, partem reseruaret illis, quæ erat promissurus. ❡Vultu quo cœlum, tali qualem habet cum elemēta trāquillat. ❡Oscula. Signum optimum cum beniuolentiam suam osculo publicat.
❡Dehinc. Ostendit signa ista non frustra fuisse præmissa, quæ veneris metum leuarent. ❡Parce metu. Si solum hoc dixisset, abunde suffecerat ad demulcendum animum. Reddit enim securam & nihil immutatum esse demōstrat. Dat autem huic poeta personam regis nō pris. De futuris enim nō nisi deus loqtur. Ergo cytherea dixit & non filia, & tuorum & non nostrorum.
❡DISIVNgimur. Miserum non tenere Italiam, sed miserius ab ea longe remoueri, vt omnis spes potiundi eripiatur. CHRI.
❡Hic pietatis honos? cum validis iam argumentis occupauerit mētem Iouis ad postremum grauissima interrogatione vehemēter vrget, vt non solum personam deæ ad deum agat, sed licentius filiæ ad patrem, & in ea interrogat ad quæ aliter q̃ ipsa velit iuppiter respondere non possit.
❡Subridens. Optimum temperamentum nō solum quia tantæ maiestatis non erat profusus ridere, verum quia vt hac modesta exhilaratione spē auxilij præstabat, sic solutiori risu contemptum ostendisset.
❡Cytherea. Venus a cytheris insula dicta. Est autem cythera insula e regione lacedæmonis locus contra spartem bellum gerentibus apprime aptus. De qua insula dixit chilon spartanus vir sapiens præstare lacedæmonibus illam demergi, quam extare. Venus prima cœli & diei filia fuit, & ex Ioue seu libero amorē geminū & gratias genuit. Cytherea venus

Filiq

Filia cœli quia suo cœlo affixa est, & dici q; lucidus est planeta. Geminū amorē. s. castum & lasciuū. Gratias q̄ sine amore nō sunt. Venus secunda ex virilibus cœli nata est. saturn⁹ enim vt ait Hesio. accepta falce a matre, q̄ illū vlcisci cupiebat ex insidijs virilia amputauit cœlio. Et eo⁊ sanguineis guttis terra gigantes erynes & nymphas melias genuit. virilia aūt in mare piecta, & fluctibus agitata spumā fecerūt, ex qua Venus creata est, vnde a virilibus q̄ μηλεα dr̄ philomedea. A spuma vero q̄ ἀφρος appellatur aphrodite dicitur, & quia mari primo cytheris insulæ adhæsit, ac mox in ciprū profecta est cytherea, ac cyprogenia dicitur. Terra autem Venus Iouis & dianæ filia, ex qua est Æneas. antiquissimum autem illi templum ascaloniæ vrbis syriæ fuit. Nam qđ in cypro est. hinc venisse cyprij volunt, quod autem in cytheris phœnices, qui ex hac sunt ædificarunt, hoc scythæ qui syriam inuaserunt cum rapuissent. Venus in eos fœmineum morbū immisit, vocatur ab assyrijs militia arabes alitā, Persæ mitram nominant ait Herodo. Venus latine dicitur vel quod ad omnia animalia veniat, vel quod per eam omnia veniant. i. oriantur. Venerem gignēdi vim dicunt. Si aūt ad historiam referas, dicūt cretenses Iouis illam filiā fuisse, & q̄ ætate, & qbus sacris nuptiæ sint celebrādæ inuenisse. ac primū in siciliā iuxta ericem nauigasse, deinde in Paphum Cypri, & insulam Cytherā, & in asiam & Syriam, ait Diodo. Est præterea stella venus in tertio cœlo amoris conciliatrix, & apprime salutaris pp optimū in ea contēperamentū humoris & caloris. Solus planeta⁊ excedit zodiacū duobus gradib⁹. Nunq̄ a sole discedit vltra quadraginta sex gradus, qm̄ illum subsequitur motu naturali. Antecedit autem motu proprio planetarum, q est ab occidente in orientē contra motum firmamenti, apparet in occidente post occasum solis, & dicitur hesperus siue vesper, quando aūt contra apparet in orientē ante ortum solis, & dicitur Lucifer, & iubar. Primus aūt apud græcos Pythagoras auctore Parmenide deprehendit eundē esse luciferum & Hespe⁊. Hesp⁹us Lucifer Inducit amatores musicæ & versuū. Domicilia sua sunt libra & taurus. Manet in vno quoq; signo vigintinouem dies, & perficit cursum trecentis & quadragintaocto diebus.

Fata[a] tibi. cernes[b] vrbem & promissa Lauini
Mœnia, sublimemq;[c] feres ad sydera cœli
Magnanimum[d] Aenean, neq; me sn̄ia vertit
Hic[e] (tibi)[f] fabor. n. qn̄[g] hæc te cura remordet[h]:
Longius & uoluens fato⁊ arcana[i] monebo)

a Fata tibi, nō pp te. fati enim immobilis nō est. s; aut vacat tibi, vt q mihi accubantes, in cōniuijs, aut certe tua sunt tibi fata, nō tn̄ pp te. b Cernes vrbē, aut mœnia lauini, aut Romam significat, quia quas proprietatem detrahimus, quod magnum est significamus, vt si dicas, legi oratores, nec addas quē intelligo Ciceronem, & ne lōga sit expectatio, adiecit & pmissa lauini mœnia, aut certe detrahe, & sicut multi & epexegesim facis Cernes vrbes, idest promissa lauini mœnia. c Sublimemq; feres ad sydera cœli, propter illud. cœli quibus annuis arcem. Aeneas enim secundum quosdam in numicum cecidit fluuium, secundum Ouidiū in cœlū raptus est, appellatusq; est ioppiter indiges.
d Magnanimum, magnus & paruus, quoniam mensuræ sunt, ad animum non nisi κατα χρησιν adhibent. e Hic. i. æneas. & est ordo. Hic bellum ingens geret Italia.
f Tibi fabor enim. Hoc loco excusat quæstionem futuram, & quasi Veneri dolenti. q̄ vera sunt dicit, sed aliter loquetur cunctis p̄sentibus dijs, dicet enim in decimo. Abnueram bello Italiam concurrere teucris.
g Quando, siquidem.
h Remordet, sollicitat. Terentius. Pas par

afferebat addidit immota. Deinde enumerat specialiter quod generaliter clauserat. Respondet etiam querimonijs veneris. Nā cū illa dixisset. Cunctus ob italiam terra⁊ clauditur orbis. Hic dicit cernes vrbem.
Et ad id cœli. q. a. a. ponitur. Magnanimū Æneam, fabor sententia ad sydera cœli. Vt aūt apertiorē faceret generalitatē, addit fatorum dispositionem. Tangit autem gesta ab Ænea ad Cesares & tempora Cæsaris. Quæ scribenda cum proposuisset morte præuentus, nō impleuit, breui igitur oratione securam facit venerem, longo deinde ordine futura explicat. Non. n. ociose audisset venus. q̄ pertinerent ad gaudium, nisi prius amotus esset metus. Sic Terentius. Vbi inueniā Pāphilum, vt metum in quo nunc est adimam, atque expleam animum gaudio.
(Fabor enim) Arcana fatorum, quæ nulli fas est nosse, cōmendat sensibus filiæ, & se illicite facere demōstrat, vt cognoscat ilia beniuolum studium patris. Tibi, quia filia es sollicita, quia nolo te vexari angoribus Tu docta tuorum fata latebere.

referto, quod eam mordeat. i Arcana, secreta, vñ & arca & ara dicta q̄ sint res secretæ. Manēt tibi fata, si sat erat sed vt satiaret

DON.

SER. a ¶ITALIA. I Italia. & detraxit ꝑpositionē more suo, sic illo loco. Nō Lybiæ non ante Tyro despectus hiarbas. i. in Tyro, nā si ad/ uerbialiter vellet dicere, Tyri diceret.
b ¶Populosq; feroces. Contundet, incōgitu um fuerat in cō solatione bella ꝑdicere, ob hoc er go & victorias pollicetur.
c ¶Moresq; viris & mœnia ponet, hysteron ꝑ teron in sensu, añ.n. ciuitas de Ide mos post iu ra ꝯdunt. Leges aūt mores dici non dubium est.

hi Ciceró, vt Terentius. A ceyra est huic no/ mē fabulæ. & Ciceronis, vt sal. Cui uomen obliuionis condiderant, & Ciceroni, vt Cui Remulo cognomen erat, & Ciceronem, vt Æneadasq; meo nomē de nole fingo. melius tñ ē datiuo vti.
i ¶Magnos orbes, tria sunt ge nera annorum; aut.n. lonaris annus est. xxx. dierum, aut solsti tialis duodecim mēsium, aut se cundum Tuliū magnus qui te net duodecī mi lia quingentos ānos, vt i Hor/

Bellum ingens geret Italia[a]. populosq;[b] feroces
Contundet. moresq;[c] viris, & mœnia ponet
Tertia[d] dum Latio regnantem viderit æstas,
Ternaq; transierint Rutulis hiberna subactis.
At[e] puer Ascanius. cui[f] nunc cognomen[g] Iulo
Additur[h] Ilus erat dum res stetit Ilia regno.
Triginta magnos[i] voluendis[k] mensibus orbes
Imperio explebit. regnumq; a sede[l] Lauini
Transferet. & lōgam multa vi[m] muniet Albam,
Hic[n] iam tercentum[o] totos[p] regnabitur annos

d ¶Tertia dū latio, rhetorice, ne breue esset si trienniū diceret tpa diuidit in specie, ordo aūt est lōgissimus nā aliter nō ꝓcedit. Subli/ mēq; feres ad sydera cœli. Magnanimū Ae neā. Tertia dū latio regnātem viderit æstas.
e ¶At puer ascanius. Prudenter exitū Æneæ ostdit. & tacuit dicendo filiū postea regnatu/ rū. f ¶Cui nūc cognomen Iulo. h ¶Addi/ tur. Scdm Catonem historiæ hoc habet fidem. Aeneā cū prē ad italiā venisse, & ꝓp lusos agros cōtra latinū Turnūq; pugnasse, i quo ꝑlio ꝑijt latinus. Turnū postea ad Mezentiū ꝯfugisse, eiusq; fretū auxilio bella renouasse qbus Æneas Turnusq; pariter rapti sunt, mi grasse postea in ascaniū & Mezētiū bella, & eos singulari certamine dimicasse. Et occiso Mezētio Ascaniū Iulū cœptū vocari a ꝑma barbæ lanugine, q̄ ei tēpore victoriæ nasce/ bat. Sciendū est aūt hūc primū Ascaniū dctm̄ a Phrygiæ flumine Ascanio, vt est. Transq; sonātē Ascaniū. deinde Ilū dictū a rege Ilo, postea Iulū occiso Mezētio, de qbus nomi/ nibus hoc loco dicit. At puer Ascanius cui nūc cognomē iulo. Addit ilus. Ab hac historia ita discedit Virg. vt aliqbus locis ostēdat se non ꝓp ignorantiā, sed per artē poeticā hoc fecisse, vt illo loco. Quo magis italia mecū lætere reperta. ecce ἀμφιβολικῶς hoc di/ xit, ostendit tñ Anchisē ad italiā peruenis se, Sic autem omnia econtra hanc historiam ficta sunt, vt illud vbi dicitur Æneas condi/ disse Carthaginem, cum eam constet septua ginta annos ante vrbem Romam conditam. Inter excidium vero Troiæ & ortum vrbis Romæ anni inueniuntur. ccccxl.
g ¶Cognomē Iulo, si ꝓprie loqueret agno men diceret non cognomē, sed magis ad fa miliā respexit, qa omnis gens iulia ide ori ginem ducit, dicimus autē & nomen est mi

ten. Horum annorum quos in fastis habemus ma gnus. xii. milia quingentos quinquaginta q̄tuo or amplectit, hoc ergo loco magnū dicit cō paratione lonaris, & alibi. Interea magnum sol circūuoluit annū. Annus aūt dictus est q̄ si annuus. i. annulus, qꝛ i se redeat, vt est. Atq; in se sua ꝑ vestigia voluit annus, vel ἀπὸ τῦ ἀνανεοῦσθαι. i. ab innouatione. k ¶Voluen dis. Volubilibus, vt supra, l ¶Ab sede laui ni transferet. Verum est, vitans n. nouercalē in uidiā deserūt Lauiniū, & Albā longā ꝯdidit, dictā ab omine albæ porcæ repertæ, vel situ ci uitatis. m ¶Vi, nō virtute. nā multa signat. n ¶Hic iam. Præterea. o ¶Tercentū. Quō tercentū annos dicit. cū eam quadrigentis re gnasse cōstet sub albanis regibus, sed cū ꝑscri ptione ait tercentū. s. vsq; ad ortū vrbis Ro mæ, ait namq;. Donec regina sacerdos Mar/ te grauis. & ꝯstat in regno Romuli, & Numæ, & Tulli Hostilij q euertit Albā centū annos qbus pariter Roma & Alba regnarunt esse ꝯsumptos. p ¶Totos. i. sine intermissione.
¶BELLŪ. Præponit curam belli sed bona vē/ tura promittit. Mortem aūt Aeneæ. qđ erat triste subticet. ¶At pu. Ostdit qđ optabile est Aeneæ nō exterum, sed filios successurorum co fœliciorē, vt nō triēnio, vt ipse, sed. xxx. an/ nis regnaturus. ¶Hic iam tercentum. Post tri ennium Aeneæ. xxx. Ascanio &. ccc. Hecto reæ genti dantur. Regina quæ quamuis gemi nos pariat ad vnum Romulum imperiū per uenturum ostēdit, & parricidium occultat, & romanos a romo appellatum iri, qui tanta sint fœlicitate regnaturi, vt nullis alterū re/ gnum temporum terminis claudantur. DONA.
¶REGNARIT. Refert li. Albam longā nomē sumpsisse, & ab alba porca cuius omi ne cōdita est, & a situ vrbis, quoniā in mon/ tis iugo in longitudinem porrecta sit, & cō/ ditam esse CHRIS.

Alba longa

ditã esse ab Ascanio Æneæ filio. Sed vtrũ ab eo quẽ ex Creusa in phrygia, an ab alio quẽ ex Lauinia in italia gñarat ambigit. Tñ ita psequitur. Is Ascanius quacũqꝫ fit matre natus abundante Lauini multitudine albã condidit, atqꝫ inter lauinũ & Albã triginta inter fuere ãni. Siluius deide regnat ascanij filius casu quodã in siluis natus. Is Æneã siluium creat, inde latinũ siluiũ a quo aliquot coloniæ deductæ prisci latini sunt appellati. Mã sit deinceps siluius albus cognomẽ. Alba ex latino ortus, & ex Alba Atis, ex Ate Capys ex Capy Capet⁹, ex Capeto Tyberinus, q in traiectu Albulæ submersus nomẽ suũ flumini reliquit. Ex Tyberino orit̃ Agrippa, & ex Agrippa Romulus q fulmine ictus perijt, ex quo est Auentinus a quo mons Auentinus, qꝛ in illo sepult⁹ est nomẽ sumpsit. Auẽtini filius Procas est, q Numitorẽ creat, & amulium. Amulius Numitorẽ cui regnũ legatum erat, qm̃ grandior esset natu pellit, filiumqꝫ interimit, & filiã vestalẽ virginẽ facit, q̃ grauida facta Martẽ, siue ꝙ ita crederet, siue vt qa deus auctor culpæ honestior esset, patrẽ nuncupat. Eius partu natus est Romulus & Remus. Hæc liui. Diony. aũt halycarnaseus refert ascaniũ Creusæ filiũ q antea Euryleõ vocabat̃, albã condidisse. Erat Æneæ & alter filius, sed ex lauinia. Hic siluius vocabat̃ qm̃ mater illa metuens priuignũ illum clanculum in siluis alendũ curauerat tradens illũ Tyrrheno pastori, quẽ Latino sciebat fuisse acceptũ. Mortuo aũt ascanio certabãt de regno hic siluius & iulus ascanij filius. Sed populus litẽ diremit, siluiũqꝫ regnare iussit. Iulo aũt regni loco sacrã quandã potestatẽ attribuit honorẽ periculis iperij vacantẽ. Quẽ idem Diony. scribit in domo iulioꝝ ad suas vsqꝫ ætatẽ durasse, in qua Cæsar mirifice floruit. Regnauit aũt siluius vnde trigĩta annis. Æneas filius triginta vnuꝫ. Latinus Li. Alba quadraginta. Capys vigintiocto. Post tũc ponit Dionysius regnasse Calepetũ annos tresdecim Tyberiũ. Agrippaꝫ triginta tres. Post hunc loco Romuli ponit Alladium tyrãnica violentia viꝝ, qui deos contemnens fulminũ & tonitruũ imitationibus se deũ credi cupiebat. Verum imbribus & fulminibus in eius domum cadentibus, & lacu iuxta quẽ habitabat in eius domum exundante cum tota domo absorptus est. Auentinus regnauit annos trigĩtaseptẽ. Procas vigintitres. Amulius qui fratri regnum eripuit duos ꝙ quadraginta regnauit annos. Eusebius ait ascaniuꝫ albã cõdidisse anno mundi vigesimoseptimo supra quattuor milia, & regnasse annos trigintaocto. Deinde Siluiũ posthomũ viginti nouem. Æneã Siluii, triginta vnum latinũ Li. albã triginta noue᷑ atim, siue ægyptũ viginti quattuor. Capym vigintiocto. Caleptũ tredecim. Tyerius octo. Agrippã quadraginta. Remulum quẽ alibi remulum vel romulum triginta nouẽ. Auentinũ trigĩta septem. Procam viginti tres. Amuliũ quadragintaquattuor annos. Anni certus modus apud solos ægyptios semper fuit, aliæ gẽtes dispari numero pari errore mutabãt. Arcades. n. trium mensiũ habebant annũ, acarnanes sex reliq Græci trecentoꝝ quadragintaquattuor dieꝝ. Romulus romanus ex decẽ mensibus instituit annũ a Martio initiũ sumentẽ confectuꝫ ex ducentis tribus dieb⁹ Numa deinde Põpilius addidit qnquaginta. Mox ẽt vnũ diem ad honorẽ iparis numeri addidit. Veꝝ cum sol trecentis & sexagintaquinqꝫ diebus ac q̃drante zodiacũ conficiens annũ faciat, sicqꝫ deesset vndeciꝫ dies anno ac q̃drans, græcorũ quidã instituerunt vt octauo quoqꝫ anno nonaginta intercalarent̃, diesqꝫ illos ὑπερβαίνοντας, & menses ἐμβολισμους, appellarunt. Romani aũt alternis annis binos & vicenos, alternis ternos & vicenos itercalabãt. Vñ octauo anno q̃ttuor actis intercalationibus pp illũ quẽ addiderat Numa octo dies supererant. Itaqꝫ errore cognito istituerunt vt tertio quoqꝫ octennio nõ nonaginta, sꝫ sexaginta sex intercalarentur remotiꝫ vigintiquattuor diebus q totidẽ annis affluebãt. Intercalatio aũt fiebat post viginti tres dies februarij terminalibus sacris pactis, deĩde reliq qui erãt qꝙ religionis cã post intercalares ponebant̃, ne Martius a Februario diffũgeret̃. Fuit etiam tempus in quo intercalatio religionis causa sublata fit. Quin & sacerdotes in fauorẽ publicanoꝝ numeꝝ dierũ modo augebant, modo diminuebãt. Cæsar autem ad verum cursum solis annuꝫ redegit ꝯsumptis ijs diebus qui cõfusionem facerẽt. Itaqꝫ fuit ille annus, ccc. xliij. dieꝝ. Voluit esse ex. ccclxv. diebus, & q̃rto quoqꝫ anno propter quadrantem superabundãtem diẽ intercalari iussit. Annum romani a bruma hebræi ab æqnoctio verno, græci a solstitio. Ægyptũ ab autumno icipiunt ait iñdorus. Atqꝫ hæc de solari anno. Est & annus lunaris trigĩta fere dieꝝ. Est & annus magnus q iplet̃ quotiescũqꝫ oẽs planetæ ac omnes octauæ ipheræ stellæ eodẽ redierint, vñ a pncipio mũdi motum iceperũt. De hoc spatio variæ apud pscos fuerũt opiniones. Tamen andalo & Paulus Florẽtinus eũ ex triginta & sex millibus annoꝝ cõstare dixerunt, qm̃ gradus in cœlo. ccc. ac. lx. sũt, & stellæ fixæ nõ nisi cẽtennis annis singulos gradus conficiunt. Quapropter totum cœli spatium minori tempore peragrare minime possunt.

Gente[a] sub hectorea donec[b] regina[c] sacerdos
Marte[d] grauis geminam partu dabit Ilia plem.
Inde[e] lupæ[f] fuluo nutricis tegmine lætus
Romulus excipiet[g] gẽtem. & mauortia condet
Mœnia. romanosq́[h] suo de nomine dicet.
His ego nec metas[i] rerum nec tempora pono
Imperium sine fine dedi. quin[k] aspera Iuno
Quæ mare nũc, terrasq́ metu[m] cœlũq́[n] fatigat,
Consilia[o] in melius referet. mecumq́ fouebit
Romanos rerum dominos gentemq́[p] togatas.
Sic placitum veniet lustris[q] labentibus ætas

a ℂGENTE sub hectorea. i. troiana, sed debuit dicere æneia, diximus supius poetas nomina ex vicino vsurpare. b ſ Donec regina sacerdos. Historia hoc habent q̃ Amulius & Numitor fratres fuerũt, Amulius fratrẽ regno pepulit, & filius eius necauit, filiam vero Iliam Vestæ sacerdotem fecit vt spes sobolis auferret, a q̃ se puniri posse cognouerat. hanc vt multi dicunt Mars cõpressit vñ nati sũt Remus, & Rom9. quos cũ matre Amulius pcipitari iussit in tyberim, tũ (vt qdã dicunt) illã anien sibi fecit vxorẽ, vt alij lter quos Ora. Tyberis, vñ ait, Vxorius amnis. Pueri vero expositi ad vicinã ripã sunt. Hos Faustulus reperit pastor, cuius vxor erat meretrix Acca laurẽtia, q̃ susceptos aluit pueros. hi postea auũ suũ Numitorem occiso Amulio in regna reuocauerũt, qbus dum cũ auo angustũ Albæ videret imperium. recesserũt, & captatis augurijs vrbẽ cõdiderũt, sed Remus prior sex vultures vidit, Romulus postea. xij. quæ res bellum creauit, in quo extinctus est Remus, & a Romi nomine romani appellati. Vt aũt p Romo Romulus diceret blandimenti gratia factũ est, qd gaudet diminutione ꝙ aũt a lupa dicunt aliti, fabolosũ est ad celandã auctoꝝ romani generis turpitudinem, nec incongrue fictũ est. Nam & meretrices lupas vocamus, vnde & lupanaria: & cõstat hoc aĩal in tutela esse Martis, vt alibi Martius a stabulis rapuit lupus. c ſ Regina regis filia. abusiue ait more poetico, vt alibi Magnũ reginæ, sed. n. miserat amorẽ. i. regis filiæ Pasiphæ. d ſ Marte gra. grauida, vt Nõ isueta grauis tẽtabũt pabula fœtas. e ſ Inde, deinde. f ſ Fuluo tegmine. i. pelle lupæ qua vtebat more pastoꝝ. sꝫ hoc multi reprehẽdunt cur nutricis tegmine vsus sit q gemina ratione refutant, vel falsitate fabulæ, vel exẽplo Iouis, qui capræ nutricis suæ Amalthiæ vtit pelle. g ſ Excipiet gentes, Remo. s. interempto. post cuius mortẽ natam constat pestilentiam, vnde consulta oracula dixerũt placãdos esse manes fratris extincti, ob quã rẽ sella curulis cũ sceptro & corona, & cæteris regni insignibus semp iuxta sancientem aliqd Romulum ponebatur, vt pariter imperare videret, vnde & Remo

cum fratre quirinus iura dabũt. h ſ Romanosq́ suo de nomine dicet. Perite nõ ait romam, sed romanos. Vrbis enim illius verũ nomen nemo vel in sacris enunciat, deniq́ tri. ple. qdam, vt ait Varro. hoc nomẽ ausus enũciare in crucem leuatus est quod nec Igin9 quidem quũ de situ vrbis loqueretur expressit. i ſ Nec me. rerum nec tẽpora pono, metas ad terras retulit, tpa ad annos. Lauinio. n. & Albe finẽ instituit romãis tribuit æternitatẽ. k ſ Quin, quetiam, minus. n. est ẽ. Nã plenũ est qnetiã, vt, Quinetiã hiberno moliris sydere classem. l ſ Aspa Iuno, tolerabilius hoc Iuppiter dicit, vt criminaret vxorẽ, merito magis cõgruit q̃ alij. m ſ Metu, vt supra. Id metuẽs. n ſ Terras cœlũq́ fatigat, vt alibi Absumptæ in teucros vires celiq́, marisq́. o ſ Cõsilia in melius referet, qa bello punico scdo Iuno placata cœpit romãis fauere. p ſ Gentẽq́ togatã, bene gentem, qa & sexus omnis & conditio toga vtebat, sed serui nec colobia nec calceos habebant. togas aũt etiam fœminas habuisse cycladũ & ricinij vsus ostendit. Ricinius autem dicitur ab eo quod post tergũ rejicitur, quod vulgo maforte dr. Sic placitũ, vel fatis vel mihi. Nam impsonale est. q ſ Lustris, qnquẽnijs. & bene olympiadibus computat tẽpora, quia nondum erat vel Roma vel cõsules. lustrum autem dictum, ꝙ post quinquẽnium vnaquæq́ ciuitas lustrabatur.

ℂASPEra iuno. apte ponit qd venus vnius ob irã dixit, ergo tantã fœlicitatẽ pollicet, vt acerrima inimica posito odio futura sit. DONA

ℂMETAS. Sic dicta est meta vel qa sit posita in dimenso spacio, vel qa illa metantur quadrigæ. est autem terminus ad quem curritur, & cum illic peruentum sit, necesse est, vt circa ipsam flectantur. Hinc Iuue. Per quẽ magnus equos aruncæ flexit alumnus, & statius. Flectere si posset circum compedia metæ. & Virgilius in quinto. Hic viridem æneas frondente ex ilice metam. Constituit signum nautis pater vnde reuerti. Scirent & longos vbi circumflectere cursus. ponitur tamen pro omni termino. ſ Togatam. Sic Laberius poeta licentiam & libidinem vt tollam petis togatæ stirpis. CHRI Meta

ℂDOMVS

Cuȝ dom⁹ Assaraci Phthia, claraſq; Mycenas
Seruitio premet. ac victis dn̄abitur Argis
Naſcetur pulchra troianus origine Cæſar
Imperium oceano. famam qui terminet aſtris,
Iulius a magno demiſſum nomen Iulo
Hunc tu olim cœlo ſpolijs orientis honuſtum
Accipies ſecura. vocabitur hic quoq; votis.
Aſpera tum poſitis miteſcēt ſecula bellis.

SER. a ¶ DOmus aſſaraci.i.familia troiana. Naȝ Aſſaracus Capyn genuit, Capys Anchiſen, vn̄ Æneas auctor romani gn̄is, ex qbus nō ſolū mius q Achaiā vicit. b ¶ Phthiā. Achillis pr̄iam. c ¶ Mycenas. Agamēnonis pr̄iam vt Agamēnoni alq; mycenas. d ¶ Naſcet, ad id tn̄det. Certe hic romāos, & ois poetæ intē tio .i. i q̄litate carminis dixi mus ad laudē tē dit Auguſti, & & i ſexti catalo go, & in clypei deſcrip tōe. Hæc āt Iouis allocutio ptis oba purgat. pti aliqd pollicet. e ¶ Pulchra, aliur āt pp Venerē, vn̄ & venus aurea nūcupatur. f ¶ Troianus, ac ſi diceret ēt Cæſar troian⁹ ē. g ¶ Cæſar. Hoc ē q dict⁹ ē Caius Iuli⁹ Cæſar C. p̄nomē ē, Iuli⁹ ab Iulio. Cæſar vel ꝙ cæſo mr̄is vētre nat⁹ ē, vel ꝙ auus eius in aphrica manu ppa occidit elephātē, q Cæſar dr̄ pœ norū ligua. h ¶ Imperiū occeāo, famā q ter minet aſtris, aut ad laudē dctm̄ ē, aut certe eſt ſm hiſtoriā. Ha. n. & britanos q i occeāo ſūt vicit, & poſt mortē eius cū ludi funebres ab Aug. eius filio adoptiuo darent, ſtella me dio die viſa ē, vn̄ ē. Ecce dionæi pceſſit Cæſa ris aſtrū. i ¶ A magno, ſicut Alexāder, ſicut Pōpeius. k ¶ Olī, mō futuri tpis. Cœlo, in cœlū. l ¶ ſpolijs orietis victo Pharnace mi thridatis filio, q re ḡna in oriēte fuit, ceterum Ægyptus i q̄ Ptholemæū vicit i auſtrali ē p la ga. m ¶ Honuſtū. Iter honuſtū & oneratū ī tereſt. ꝙ onerat⁹ ē q̄licūq; p̄ſſus pōdē, honu ſtus v̄o cui onus ipm honori ē, vt ſiqs hoſtiū ſpolia ferat, ſed oneratus aſpirationē nō hēt q̄ ab onere venit, honuſt⁹ v̄o q̄ ēt ab hono re deſcēdit retinet aſpirationē. ¶ Accipies ſe cura, q̄ poſt mortē Cæſar meruit arā, faſti gia, flaminē, vt Cic. in philippicis. n ¶ Hic q̄q;. pōt itelligi ſicut Rōulus, ſȝ ſicut Æneas, o q̄ ſupius ait. ſublimēq; feres ad ſydera cœ li. Magnanimū Æneā. Quod āt ſemp ad ſi militudinē ponit, vt Tu q̄q; littoribus nr̄is. Nā iō in buccolicis dr̄. Nāq; erit ille mihi ſp Deus, & in georgicis. In medio mihi Cæſar erit. &c. Votis, vel ad vota, vl̄ in votis voca bit. o ¶ Aſpera.i.iniq̄ tūc.i. Cæſare ɔſecra to. Quū Auguſtus regnare cœpit clauſo iam tēplo, pax erit p orbē. Cōſtat āt tēplū ī ter eē clauſum. Primū regnāte Numa poſt bellū pu nicū ſcdm, tertio poſt bella actiaca, q̄ ɔfecit Auguſt⁹, q̄ tpe pax qdē fuit q̄tū ad exteras ptī net gētes, ſȝ bella flagrauē ciuilia, qđ & ipſe p

trāſitū tāgit dicēs. Furor ipi⁹ itus. Hui⁹ āt ape riēdi vel claudēdi rō varia eſt, alij dicūt Ro mulo ꝯ ſabinos pugnāte, quū in eo eēt vt vi ceret, calidā aquā ex eodē loco erupiſſe, q̄ fu gauit exercitū ſabinoꝝ. hic ꝯ tractū morem, vt pugnaturi apirēt tēplū, qđ i eo loco fuerat ɔſtitutū quaſi ad ſpeȝ auxilij pri ſtini. Alij dicūt Tatiū & romu lū facto fœderē hoc tēplū ædifi caſſe, vn̄ & Ia nus ipſe duas fa cies hēt, quaſi v oſtdat duoꝝ regūȝ coitionē, vel ꝙ ad bellum ituri debent de pace cogitare. Eſt alia melior ratio ꝙ ad p̄liūm ituri optent reuerſionem.

DON. ¶ AT dom⁹ aſſa. Extremus cumulus lætitiæ, vt q ad tp̄s victores erāt, ijs q̄s vicerāt ſuitu ri eēt qđ eſt plus q̄ antenorē iter victores po pulos ɔſediſſe, & p medios achiuos ɔlapſus eē. Veꝝ q̄ hæc in honorē Cæſaris ſcribebat apuit qđ in poſterioribus fuiſſet ſcripturus, niſi mors p̄ueniſſet. Nā poſt mortē Turni ſeq̄bant. xxx. ac. ccc. annoꝝ geſta, ac deinceps vſq; ad Cæſaris tpa facta. Et Cæſarē ita am plificatoꝝ romanū impiū. vt nihil relinq̄ret qđ nō ſe ſubactū fateret. ¶ Pulchra, optia & honeſta, vt nō corporis ſit ſed originis. ¶ Iu lius. Cæſar trahēs nomē demiſſuȝ. in tātum aūt domituꝝ ois gētes, vt exiſtētib⁹ triūphis eius, pax dehinc, & fides ppetua pmaneret.

CHRI. ¶ PHTHIA. pa Theſſaliæ auſtralis ē, i q̄ the tidis phanū ppe pharſalū veterē & nouū eſt iux magneſiū pelagus. Stra. ¶ Mycenas. Pelo pōneſi ē vrbs ɔdita a pſeo iouis & Danaæ fi. cæſar nō ſi p̄m⁹ Cæſar cognoiatus eſt. Nā & in Iulioꝝ familia plæriq; añ hūc cæſares fue rūt. Et Pli. li. vij. ait. Auſpicati⁹ enecta pēte gi gnunt, ſic Scip. aphrican⁹ p̄or nat⁹ ē p̄muſq; cæſar a cæſo mr̄is vtero dict⁹. Helius āt ſpar tanus ſcribit p̄mū q cæſar appellat⁹ ſit nomē accepiſſe ab elephāto, q maurica ligua cæſar dr̄ in p̄lio a ſe cæſo. Vel q̄ mortua mr̄e cæ ſo vētre ſit nat⁹. Vel q̄ magnis crinib⁹ vtero mr̄no ſit effuſus, Vel qđ oculos ceſios habue rit. Hūit āt originē iulioꝝ dom⁹ a regib⁹ alba nis, q a Iulio aſcanio ſūt. Nam remulus ſiue Romu. filiū hūit Iuliū, vt placet Euſe. q fuit pauus Iuli pculi q cū Romulo romā cōmi grās. Iuliā gētē fundauit. ¶ Nomē. i cæſar no mē fuit In Aſcanio v̄o cogn̄mē. Nā a lanugie q̄ p̄mū eius genæ veſtiri cœpant, dictus ē iu lus. Eſt āt iulus diſſyllabū nom̄, ſȝ metri rōe ſit diæreſis i p̄ma ſyllaba, & efficit triſſillabū.

SER. a ℭ Cana fides & vesta, subaudi erit. vel qđ in canis hoibus inuenit, vel qđ ei albo pāno inuoluta manu sacrificat, per qđ ondit fides debē esse secretā, vñ & Oratius. Et albo rara fides colit velata pāno. Vestā 𝔳o religiones qa nullū sacrifi ciū sine igne ē, vñ & ipsa & ia nus i oibus sa crificijs inuocāt. Vesta āt dctā vł ... vt digāmos sit adiecta sic & ver, enetus venetus, vel qđ varijs vestita sit re bus. ipsa.n. eē dr terra, quā ignē hre ñ dubiū est, vt ex ætna Vulcāoq; dat ītelligi. b ℱ Re mo cū fre qrinus. Multi sic ītelligē volūt, vt sup diximus, qa post pestilētiā ad placan dos fris manes gemis oibus vsur ē Romu lus, vñ ē. Videri vt geminæ stāt vtrice cristæ. Sz hoc eē nō pōt, qa iteratio ē ā̄ndictoꝝ, aut ordo pposterus, ñ post dctm̄ Cæsarē Romu lū repetit. Cōstat ꝑterea iani tēplū patuisse sub Romu. Alij volūt ꝑ hos rōanos ītelligi. Vera tñ hoc hēt rō. Quirinū Augustū eē. Re mū 𝔳o p Agrippa positū, q sororē Augusti duxit vxorē & cū eo pīt bella tractauit, vñ est. Parte alia dijs & vētis Agrippa scdis. Nā adulās ppls rōanus Octauiano tria ei obtu lit noīa, vtrū vellet Quiri. an Cæsar, an Au gust' vocari. Ille ne vnū eligēdo pte læderet, q aliud offerre cupiebat, diuerso tpe oibus vsus est. Et ꝑ Quirinus dict' ē, & idē Cæs. po stea qđ & obtinuit Augustus, sicut Sue. pbat, & i ge. ondit Virg. Nā cū ꝺ Gāgaridū victo ria diceret, q iux Gāgē sū, qq; ab Augusto vi cti sūt ait. Victorisq; arma Quirini. Vt aūt p Agrippa Remū poneret, poetico vsus ē mo re. Nā nom ex vicino sūpsit. Hoc ꝯ dicit, cū cæpit Iulius Cæs. cœlū tenē pacatis oibus bellis, iura dabūt Augu. & Agrippa Romu lus āt iō Quirinus dict' est. vł q hasta vtebat q sabinoꝝ ligua curis dr. Hasta enim .i. curis telū lōgū est, vñ & securis q̄ū semicuris, vel qđ græce κοιρανος rex dr. vñ Home. q̄s ... κοιρανος ... Cōstat āt græcos fuisse rōa nos, vel pp gñis nobilitatē. Mars. n. cū sæuit Gradiu' dr cū trāqllus est. Quir. i. deniq; i v̄r be duo eius tēpla sū, vnū Quirini īterra vrbē q̄ū custodis, ꝗ trāqlli, aliud i appia i via ex v̄r bē ppe portā q̄ū bellatoris vł gradiui. ℱ Di ræ cū apiæ sū. c ℱ Cōpagib'. Ambages & cō pages āt iq tm̄ dicebāt, posteritas admisit vt etiā cōpago dicat, sz nō, qa vari' eē pōt noia tiuus, debet ēt ꝺclinatio mutari, quēadmodū nec i istis noib', arbor arbos, vomer vomis nā & arboris & vomeris tm̄ facit. ergo cō pages cōpagis, qm̄ cōpago vsurpatū est, ꝓpa ginis āt nemo penitus dicit. Quid. tñ in ꝑ

Cana Fides[a] ꝗ vesta Rhemo[b] cū fratre Quirin[c]
Iura dabūt diræ ferro ꝗ cōpagibus[c] arctis
Claudēntur belli portæ. furor[d] impius intus

Metamor. ait. Atq; ita disparibus calāis cōm pagine ceræ Cōpagine a gtō copaginis eē ar bitror. d ℱ Furor ipsius itus, vt supius dixius pp bella ciuilia q gesta sū ꝑ brutū & Cassium ab Aug. in philippicis, ꝑ Sextū Pōp. ab Aug. in sicilia.

DON. ℭ Iura dabūt. i. leges romuli p durabūt & deni q; cessura oia mala fœlicitate Cæsaris dixit furor'. s. & belādi necessitatē.

CHRI. ℭ Cana. Quia q fidē suāt, nō mutant, sz pstā ter in amicitia pseuerāt, in eaq; sine aliq no uitate psenescūt. ℱ Vesta. De hac alio i loco. ℱ Secura. Policet nō solū fugam piculorum, veꝝ ēt vacationē curaꝝ. ℱ Fides. Hic duplex est. Alia. n. dr a fidēdo, qa p eā pfidim' aliqd futuꝝ. Hæc āt vna ē ex trib' illis theologicis 𝔳tutib'. Alia āt est quā Cic. fundamētū iusti tiæ nūcupat drq; fides qđ fiat qđ dctm̄ ē. Iu stitiæ. n. ptes sū. Religio. Inocētia, Pax, pcor dia, pietas, ītegritas, & vīdicatio, ītegritas āt est iustitia q reꝝ pstātiā dictorūq; 𝔳itatē in uiolabilē pseruat. Fides ē ītegritas, q dictoꝝ cō uētoꝝ cōiter vel spēalit pstitutoꝝ ītemeratā 𝔳itas custodit. Veꝝ de iustitia latius paulo post. ℱ Cōpagibus, & cōpegē & cōpaginē di xerūt. Oui. Atq; ita dispositis calamis cōpa gine ceræ. Et Sen. in epl̄is cōpagines dixit. Belli portæ Scribit Piso in annalibus ædifi catū tēplū a Nūma Pōpilio īter romanū boa riūq; foꝝ iano gemino fuisse, & ab eo īstitu tū, vt eius porta clausa pacē apta bellū signi ficaret. Clausa ē ter, ꝑ suo tpe, 2 scdo ꝑ bello punico a Mactatio finito. Tertio sub Augu. finitis bellis ciuilib'. Ianus vt refert Macro. sūt sol siue mūdus potest ab eūdo dr, qa mū dus sp ē in motu. Appellaturq; ianus. Itē pa tricius. Itē iunonius qa calēdaꝝ ē pnceps q iunoni dicatæ sū, vñ illi, vt ait Varro, duode cim aræ dicatæ p duodeci mēsib' erāt. Cōsi uius a pserēdo. i. p paginē gñis hūani. item Quir. qa belli sit portus. Dr patulcius, & clu sinius, qa bello valuæ ei' pateāt & pace clau dant. Volebāt rōani in bello sabino qđ rapt 𝔳ginibus gestū ē portā q erat i radicibus col lis viminalis, deīde ab euētu ianuale vocatā claudē. Sz cū ter clausissent, & totidē sua spō te pateret armati igressū custodiebāt, mox cū audirēt ab alia pte suos a Tatio fugatos fuga arrepta custodiā deseruerūt. Tūc erāt ir rupturi sabini cū extēplo p hāc portā magna vis torrētiū scatēcib' vndis erupit, & multas caterus hostiū aut feruētib' aqs vstas, aut va sta voragie ꝺuoratas ferūt. Hic mos māsit iāi ianuā i bello ad auxiliū patē. Maia filia fuit Atlātis, sz ꝺ ipo eiusq; natis i geōgicis diximus.

Ianus Geminus Iunonius

Sæua[a] sedens sup arma[a] & cētū vinctus ahenis[b]
Post tergum nodis fremet horridus ore cruēto.
Hæc ait & Maia[c] genitum demittit ab alto.
Vt terræ[d] vtq; nouæ pateant[e] Carthaginis arces
Hospitio[f] Teucris. ne[g] fati nescia Dido
Finibus arceret. volat ille per aerea magnum
Remigio[h] alarū ac Libyæ citus[i] astitit oris,
Et iā iussa facit. ponuntq; ferocia Pœni[k]
Corda volente[l] deo in primis[m] regina quietum
Accipit in teucros[n] aīum mētemq; benignam,

SER. a ❡ SÆVA sedens super arma. & cēsidus an tiquam licentiam. Sciendū tamē hodie in & sub tātum communes esse præpositiões, cæterus super & subter jam accusatiuæ sunt, sicut clam & post, quæ antea communes fue runt, nūc in his mutata natura ē. b ❡ Ahenis nodis, nō cētus nodis, s; cathe nis, quas circū locutione signi ficauit, quia sūt cathenæ nodi plures. c ❡ Maia ge nitum. Mercu riū, & est peri phrasis. Cicero in libro de deorum natura plures dicit esse Mercurios, sed in deoꝝ rōne fabulæ sequen dæ sunt, nā veritas ignorat, simul alludit poe ta, qa per caduceatores, idest internuncios pax soleat fieri. d ❡ Vt terræ, pp illud quod sequitur, Hospitio prohibemur arenæ.
e ❡ Pateant propter illud. Cunctus ob Italiā terrarum clauditur orbis.
f ❡ Hospitio, ad hospitium.
g ❡ Ne fati nescia dido, non sui. Nā si sciret exitum suum, multo magis vetaret, sed fati dixit, voluntatis Iouis sicut fatis Iunonis inī quæ, aut certe fati troianorum, qui non spō te, sed necessitate ad aphricam venerant, qd vtiq; ignorabat Dido. Illo enim tempore in uadendoꝝ terrarum causa fuerat nauigatio, vt Salustius meminit. Facili tum mutatione sedium, quod etiā excusant troiani. Nō nos aut libycos ferro populare penates, Venij mus. ergo hoc agitur, vt discat Dido eos ad Italiā tendere. quō ergo se jungit Æneæ sed furoris illud est, non consilij. Nā; nec sacer dotibus hæc dicentibus credidit, vnde est. Quid vota furentem? Quid delubra iuuāt? h ❡ Remigio alarum. Translatio reciproca vt supra diximus. i ❡ Citus, cum enim alia signa tarde ad ortus suos recurrant, Mercu rius octauo decimo die in ortu suo inueni tur. k ❡ Pœni, antistœchon est quasi phœni. l ❡ Volente deo. Mercurio vel ioue. m ❡ In primis præcipue. n ❡ In teucros, pro teu cris, vt supra diximus.

DON. ❡ HÆC ait & Maia geni. Exposita futuroꝝ promissione prouideri securitas debuit, ne naufragi in terris alienis, & in quibus ini mica regnabat Juno, aliquam violentiā pa terentur. Procuratur autem Troianis securi tas p duos, quoꝝ alter auus, alter affinis est. Nā maia Mercurij mater Troianoꝝ generi

hebetabatur. Debuit ergo ad effectus implendi dos talis mitti persona, quæ præceptoꝝ au ctoritate duplici ratione docta celerius ma turaret alarum iuuante subsidio. ❡ Nouæ, qa nouitas regni cūcta hīc suspecta vt ipse. Res dura, & regni nouitas. m. t. c. Vel lege vt Terræ carthagi nis, & nouitas ædificioꝝ pate ant teucris, so lus aūt iupiter ministro Mer curio potuit p stare, vt inimi cos suos cartha go susciperet, sed oīa cū celerita te erāt agēda, quā breui sermōe est amplexus. Terras aūt dixit, ne in regionibus carthagi nis aut in littorib' a gētibus vexarent. ❡ No uas ar. Etiā sic accipimus, ne carthaginē inco gniti venientes aduersa paterent. Remigiō alaꝝ, aliter enim volare nō potuisset. ❡ Et iā iussa. Fructū executionis ipletæ posuit. ❡ Po nunt ferocia corda. Natura ferox in lenitatē mutat. ❡ Volēte deo. Nā nisi dei, idest Iouis, vel Mercurij iussus itercessisset, natura ferox imutari nō potuit, & qa reginæ ptes in scdo loco posuit correxit dicendo in primis. Nā ipsa fuit leniēda quæ vel icitare illos posset vel violentiam comprimere. Et qm̄ fieri nō poterat, vt eodem tēporis puncto ferocitatē ponerēt & amarent, librauit vba, & non di xit amant, sed ponunt corda ferocia.

CHRI. Maia ❡ ET Maia ex ioue natus ē Mercu. cū ex eo dem ioue atq; electra natus ēt Dardanus sit. Ergo vtraq; ab origine piūctus erat troiāis Mercurius, & qa ex ioue natus ēēt, & Æneas iouē auum hēbat, & qa ex maia q̄ electræ so ror ēēt, ex q̄ erat Dardanus, itaq; nō solū qa nūcius ē deoꝝ mittēdos erat Mercu. Veꝝ ēt qa cognat' troiāis p illoꝝ salute laboraturus ēēt. De mercurio āt dicem' i. v. hui' volumis libro. ❡ Pateāt, vt q̄n vrbe penoꝝ p sua vtan tur teucri. ❡ Carthaginis, cū stupore pnūciat q. d. vrbis oīo inimicæ & pp nālē crudelita tē & pp aduersariā Juno. At pi. Æneas. ❡ De scribit pncipē oī virtutū gñe accumulatissimū Est. n. & sūma diligētia & sūma i suos chari tate pditus, q ne noctu qdē salutis inuestigādæ curā omittat. Est & sūma prudētia, q & soci os optie occultat. & cautissime ad explora tior ē reꝝ accedat. Nec defuit magn' aīus & i reb' piculosis tētādis exclusa temeritate for titudo. Deniq; magna i illo appet castitas, q aspectu pulcherrimæ rgis mīme motus sit.

SERV.

a ¶ Per noctem. Decet enim pro cunctis re gem esse sollicitum vt apud Homerum. Ου χρη παννυχιον ευδειν βουληφορον ανδρα ω λαοι τ' επιτετραφαται και τοσσα μεμηλεν. b ¶ Alma, alma lux dicta q alat vniuersa, vñ & alma Ceres, q nos alat. Nam physici dicunt oia per diē cre scere, quo mo do igit Virgi. ait, exigua tātū gelidos ros no cte reponit' & hoc pro mira culo positū est, vt etiam Plini us sentit.

At pius Aeneas pnoctem[a] plurima voluens.
Vt primū lux alma[b] data est exire. locosq[c]
Explorare nouos. quas[d] vento accesserit oras.
Qui teneāt[e] (nā inculta videt) hoīes ne feræ ne
Quærere constituit: sociisq exacta[f] referre.
Classem in cōuexo[g] nemorū sub rupe[h] cauata
Arborib[i] clausam circū atq horrētib[i] vmbris
Occulit, ipse vno graditur comitatus[k] Achate
Bina[l] manu lato[m] crispans hastilia ferro.
Cui Mater media[n] sese tulit obuia silua

c ¶ Locos. Et locos & loca dicimus, cuꝫ in numero singulari locus tm̄ dicamus similē est & iocus, nā & ioca facit & iocos, vt, ioca atq seria cū humillimis exercerēt, & q̄ mul ti ioca solent esse i epistolis, & iā iuuenes agitare iocos. d ¶ Quas vento accesserit oras. Diximus superius figurā fieri, cū ppositio detracta nomini vbo copulat, & plerūq eam suā retinere naturā plerunq cōuertere. Hoc ergo sciendū est, q cū casuꝫ suū retinet hysterologia est, vt hoc loco, quū aūt mutat figura est vt cū ait. Cumæ adlabi oris, oris enim pro oras posuit. Plerunq. n. superflu as ponunt ppositiones. e ¶ Qui teneāt, iu re dubitat, cū oia cernat inculta. Est autē or do, qui teneant hoīes ne, feræ ne, media per parenthesim dicta sunt. f ¶ Exacta, exquisi ta. g ¶ In cōuexo nemoꝝ pœconomia ad causam pertinēs. non. n. tenebitur ab aphris, vt naues Ilionei. Conuexo curuo. vnde etiā conuexum dicimus cœlum, sane sub audia mus loco vt alibi. Castrorum & campi me dio. s. spacio. h ¶ Sub rupe cauata, Periphra sis est speluncæ. i ¶ Arboribus atq horren tibus vmbris. Vmbris arboꝝ, quo Molemq & montes, aut certe arboribus & vmbris spe luncæ. k ¶ Comitatus achate. Diximus q̄ ri, cur Achates Æneæ sit comes, varia quidē dnr, melius tm̄ hoc fingitur, vt tractū nomē sit a græca ætymologia αχος enim dicitur solicitudo, q̄ regum semp est comes. l ¶ Bi na, Si ad vtrūq referas, bene dixit bina si ad Æneā tm̄ antiquus mos est vt supra diximꝰ bina p duobus poni, sicut Et duplices tendēs ad sydera palmas. m ¶ Lato ferro, idest la ti ferri, vt Pulchra faciat te prole parentem, idest pulchræ prolis. n ¶ Media se se tulit obuia silua, quam græci υλην vocant poetæ nominant siluam. i. elementorum conge

riē vñ cuncta pereant, & multi volunt Æne am in horoscopo virginē habuisse. Bñ ergo in media silua vginis habitu ei Venerē poeta fecit occurrere, vt supra diximus Venere in virgine cōstituta, & misericordes pereātur fœminæ, & vir ri q mulieres fœlices sunt su sui, vt proba mus in ænea.

DON.

¶ AT PIVS Æneas interpo sita narrationi fuerāt vba Ve neris & Iouis in luctu troiāo rū, nūc ad nar tionē redit eo vnde digressus fuerat. s. Et iam finis erat. ¶ Exacta. Proposue rat plura in masculino & fœminino. Hæc autem vt complecteretur posuit neutrum. ¶ Classem in cōuexo. Exiturus cū solo acha te nec oino inermis fuit, vt temerarius, nec oio armatus vt timidus, cū solis igit inqt ha stilib' & vno socio, in solitudinē. n. iturus de bebat eē expeditus pp regātionē celerem & matuꝑ reditum. Ad ois circūspectus socios omni cautela occultat. Cui rei inseruit descri ptio portus. ¶ Classem in cōuexo nemoruꝫ. Quanta ergo diligentia fuit qui nō antea p fectus q̄ socioꝝ saluti cōsuluisset. Et cū vno ad incertum pgit. Addit ad laudē a loco tem pore & psona, nā cum sese fœmina ad fallē dū composita solo in silua obtulisset motus libidine nō est, q̄uis virginitas, pulchritudo, & vestitus accenderet. Accedebat ad castita tē congeries calamitatum q̄ etiam libidinos sos coercet, vñ Teren. Nulla adeo ex re istud fit nisi ex nimio ocio.

CHRI.

¶ PER. no. Vt qetē mortalib' a nā datā sibi sb trahens publicæ curæ inuigilaret, q Iouis ipsū Hom. pceptū est. ου χρη παννυχιον ευδειν βουληφορον ανδρα. Nō. n. decet totas noctē dormire ppli psultorē virū. ¶ Plurima. Nā nunq̄ recte psulit nisi prius oēs q̄ in cās cadere pñt rōnes in vnū cōferamus, ac qbus q̄ vel falsis vel ineptioribus reiectis solidas verasq teneamus. ¶ Vt primū. Optimus pro gressus. Nā & pus psulito & vbi psuluere ma ture fctō opus est. Cōsulit q̄ prudēter p noctē Deīde pma luce qð decreuit fortiter aggredi tur. ¶ Mr. Quare Venus in excidio troiano se vdeā filio osidit, & q̄re sit vt venatricē in nris chamaldulensib' expssimus q locus nō te fugiat obsecro lector. videbis q̄ altos, q̄ q profundos sensus diuinos poeta sub huiusce modi fabulaꝝ figmentis abscondat.

VIRGINIS

a ¶ VIRginis os habitumq; gerens, vultus & amictũ. b ¶ Spartanæ, lacænæ Sparta. n. ciuitas est Laconiæ, vbi sũt puellæ venatrices. Reddit aũt cã cur virgo sit in siluis s. pp venatũ. c ¶ Threissa, Thracia. & est solutio. nã thressa facit, sicut Cressa gen. pholoe, veniẽs sũt ab eo verbo qđ ẽ cres, thres. & vt creissa nõ faciat, illud est qa cressa per s scribit, nec põt recipere solutionẽ. threissa vero p ei diphthongon, vnde & resoluitur. d ¶ Fatigat, suo scil. cursu. e ¶ Harpalice.

syllaba crescit. r ¶ Cursum clamore pmentẽ, plerũq; duo diuersa in vnũ exitũ cadunt, licet ↄtraria significẽt, vt hoc loco. vidistis. n. & ad vocẽ pertinet, quod & ex Æneæ rñsione colligit. s ¶ Orsus, nũc incepit, alias finijt.

Virginis[a] os, habitumq; gerens, et[a] virginis arma
Spartanæ[b], vel qualis equos Threissa[c] fatigat[d]
Harpalice[e], volucremq; fuga pueritur[f] Hebrũ.
Nãq; humeris[g] de more habilẽ[h] suspenderat arcũ
Venatrix, dederatq; comã[i] diffundere ventis
Nuda[k] genu, nodoq; sinus[l] collecta fluenteis.
Ac[m] prior. heus[n] inquit iuuenes mõstrate mearũ
Vidistis siquam hic errantem[o] forte sororum
Succinctã[p] pharetra, e maculosæ[q] tegmine Lyncis,
Aut spumantis Apri cursũ[r] clamore pmentẽ?
Sic Venus, e Veneris contra sic filius orsus[s].
Nulla tuarum audita[t] mihi, neq; visa sororum.

vt sic iuppiter orsus. sed illic pprie posuit, hic vsurpatum est, præteritum. n. pticipiũ est. t ¶ Audita neq; visa, hine pbat qa superius hoc iterrogauerat Venus.

¶ DIRVIT. venus offerre loquẽdi fiduciam ne iprobũ videtur, qđ cũ virgine cuius sola tũc esse putaret. misceret colloquium, sed & ad fallendũ quoq; pertinebat, vt nõ solũ specie sed & sermone imprudẽtes traduceret, vt ad iterrogandi necessitatem venire potuissent. ¶ Mõstrate, interrogatio est breuissima quæ tñ necessaria ad fallendũ continet. Dixit & signa vestitus, & habitũ expressit, Breuius & respondet Æneas, nec tñ a ppositis aberrat. DON.

¶ SPARTANÆ, ex legibus Lycurgi cogebant spartanæ mulieres virilibus officijs exerceri, vñ & mons in Laconia παρθένιος est a virginibus dictus qđ in eo virgines venarent. Et propertius sic huius rei meminit multa tuæ sparte miramur iura palæstræ, sed mage virginei tot bona gymnasij. & infra, & modo taygeti crines aspersa pruina sectatur patrios per iuga longa canes, & Plato in rep. sua ostendit qđ si in cæteris animantib. fœmineus sexus primo viribus est masculino, ita & mulieres virilia munera obire pñt. CR HI.

hæc est q̃ patrẽ suũ captũ a Getis multitudine collecta liberauit celerius, q̃; de fœmina, põt credi, Vnde & flumina dr̃ celeritate transisse. multũ aũt epithetõ fluminis eius addidit laudi. f ¶ Præuertit. i. trãsit. dicimus aũt & præuertit & præuertit nona rõne. Nã passiua declinatiõe vtimur i actiua significatiõe, vt hoc loco. cũ aũt actiua declinatio est, passiuã hẽt significationẽ, vt ille me præuertit. g ¶ Nãq; humeris de more, vt ostdatur esse venatrix. h ¶ Habilem, aptũ sexui. Vnusq;q; enim hz arcũ p viribus suis. i ¶ Comam diffundere vt diffunderet. græca autẽ figura est, sic alibi, Et argenti magnũ dat ferre talentũ, vnde dabibere vsus obtinuit, qđ facere non debemus ne duo verba iungantur, nisi in poemate. k ¶ Nuda genu, nudũ genu habẽs, vt si dicas bonus aiom, & est græca figura, sed non ea quam diximus fieri per participiũ præteriti tpis, & casum accusatiuũ. hæc. n. per nomen fit, quis ad vnam significationem recurrant. l ¶ Sinus collecta, vt Oculos suffusa nitentis. m ¶ Ac prior, paulopost sequit, inquit. n ¶ Heus inqt, heus nunc aduerbium vocantis, alias interiectio est dolentis, vt Heus etiã mensas consumimus inqt iulus. o ¶ Errantem, inuestigantẽ. p ¶ Succinctã, instructã vel vt alij dicũt in cingulo habẽtẽ pharetram & pellem. q ¶ Maculosæ lyncis, Lyncus, rex scythiæ fuit, qui missum a Cerere Triptolemũ, vt hosbus frumenta monstraret susceptũ hospitio, vt in se gloria tãta migraret, interimere cogitauit, ob quã rem irata Ceres eũ cõuertit in lyncẽ ferã varij coloris, vt ipse variæ mentis extiterat. & erit nolatiuus hæc lynx, vt Pan, Tros, quæ in genitiuo vna

¶ Harpalice, fabulã narrat Seruius, sz & legit Boreæ filiã fuisse Harpalicen, in qua parẽt rapidissimi pris fuisse velocitatẽ, Hæc Phineo regi nupsit priuignisq; ĩfensa fuit. ¶ Succinctã pha. & ma. te. li. Copulat diuersos casus ↄ̃ ↄsuetudinẽ, sz meli9 in aliqbus codicibus legit pharetra i ablatiuo. candẽ qõnẽ hz. ¶ Qđ scelus, aut lapithis aut calidõa merẽtẽ, sed & lapithas iuenit & calidone. Itẽ iustitia ne prior mirer belli ne laboꝝ, sed iustitiæ legit, ait Priscia. ¶ Apri, a græco ẽ remota prima lra κάπρος, n. dr̃. Apri semel i ãno gignũt Plurima feritas eo tpe in marib9. Nã iter se dimicãt durãtes costas attritu arboꝝ, in idia cubitales dẽtiũ flexus gemini ex rostro totidẽ a frõte ceu vituli cornua, in Arabia nullũ

ẽ suillũ gen⁹, hederã apei sibi i morbis medẽt, & cãcros vescẽdo maxie mari eiectos ait Pliñ.

a O quã te, quæ dea sit dubitat. Nã deas ee cõñdit. Homerus ergo. ὀδυσσεὺς … γουνοῦμαί σε ἄνασσα θεός νύ τις ἦ βροτός ἐσσι· εἰ μέν τις θεός ἐσσι τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν, ἀρτέμιδί σε ἐγώ γε διὸς κούρῃ μεγάλοιο εἶδός τε μέγεθός τε φυήν τ' ἄγχιστα ἐΐσκω· εἰ δέ τίς ἐσσι βροτῶν τοὶ ἐπὶ χθονὶ ναιετάουσι, τρὶς μάκαρες μὲν σοί γε πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ.

O quã te[a] memorẽ Virgo? nãq; haud tibi vultus
Mortalis, nec vox hominẽ sonat: O dea[b] certe,
An Phœbi[c] soror, an Nympharũ[d] sanguinis vna:
Sis[e] fœlix: nostrumq; leues[f] quæcũq;[g] laborẽ,
Et quo[h] sub cœlo tãdem[i] quibus orbis in oris
Iactemur doceas. ignari hominumq; locorũq;[k]
Erramus, vento huc vastis & fluctibus acti.
Multa tibi ante aras nr̃a cadet Hostia[l] dextra.
Tũ Venus. haud eq̃dẽ tali me[m] dignor honore.
Virginibus tyrijs mos est gestare pharetram.
Purpureoq;[n] alte suras[o] vincire cothurno.
Punica[p] regna vides, Tyrios[q] & Agenoris[r] vrbẽ.

ta venatoria forãs quoq; vicinitia, quorũ quoniã vtriq; apt⁹ ẽ pedi, iõ & nũero vsus est singulari. p ¶ Punica regna vides hic attentum facit Aeneã. q ¶ Tyrios nil interest, vtrũ Tyrios an sidonios dicat. nola.n. vt diximus de vicino mutuantur. r. ¶ Agenoris vrbẽ, quã fecerũt Agenoridæ. Agenor autem rex Phœnicis fuit, sic alibi, Et tandẽ euboicis cumarũ allabiẽ oris. i. ad Cumas, q̃s fecerunt, hi q̃ de Chalcide venerãt Eubœæ ciuitate.

Nec vox hoiem sonat, græca n. figura ẽ. b ¶ O dea certe, p̃clusio ẽ syllogismi, q̃ p̃stat ex p̃põne, assũptiõe, & p̃clusione, nã si nec vox nec vultus mortalis ẽ, restat vt dea sit. c ¶ An Phœbi soror. i. Diana, nã venatrix est. bñ aũt suspicaẽ pro loco & q̃litate hitus p̃sonæq̃. d ¶ An nympharũ sanguinis. e ¶ Sis fœlix, p̃picia. fœlix. n. dĩ & q̃ hz fœlicitatẽ, & q̃ facit eẽ fœlicẽ, vt i buc. Sis bon⁹ o fœlixq; tuis. vñ & p̃ iuno i septĩo dicit. Quæ potui ĩfœlix. i. aduersa troianis. f ¶ Leues. leuẽ facias, vt Leuat ipse tridenti. g ¶ Quæcunq;, seu Diana, seu nympha. h ¶ Et quo sub cœlo, aut sub q̃ parte cœli, aut s̃m epicureos dixit, q̃ plures volũt eẽ cœlos, vt Cic. in Hortẽsio. i ¶ Tandẽ, hoc loco vacãt tãdẽ. Sciendũ sane multas p̃ticulas ad ornatũ pertinere tãtũmõ, vtpote, enĩ, dũ, gentiũ, locorũ, terrarũ. k ¶ Hoiũmq; locorũq;, hypermetrus versus. vnã. n. plus hẽt syllabam, quĩ quotiens fit dz sequẽs versus a vocali incipere, vt hoc loco, itẽ Oĩa Mercurio siĩs vocẽq; coloreq;, Et crines flauos, nisi forte synæresis fiat in fine. i. vocalium collisio vt est Nec cura peculij, hic. n. nõ est necesse, vt sequẽs a vocali versus icipiat. l ¶ Hostia dextra, hostiæ dicunẽ sacrificia, q̃ ab his fiunt, qui in hostẽ pergunt, victimæ sacrificia q̃ post victoriã fiunt, sed hæc licenter p̃fundit auctoritas. m ¶ Tali me dignor honoẽ. i. sacrificio. & aut vult se p̃bare nõ numẽ, sed virginẽ tyriam, aut certe q̃a Paphiæ Veneri, quæ Cypri colitur, ture tñ sacrificaẽ & floribus. Dignor, dignã me iudico, vt Cõiugio anchisa veneris dignate superbo. i. digne hite. n ¶ Purpureoq;, aut pulchro, aut rosei coloris. o ¶ Suras vincire cothurno, cothurni sũt calciamẽ

O quã te, Cõpleto rñso explicat seriẽ, existimatiõis, quã de ea habuit. ¶ O dea, cũ hoc p̃nũciatum sit sequiẽ certe an phœbi soror. ¶ Quæcunq;, siue Diana, siue nympha, Hæc aũt æneæ daẽ scia religionũ. nõ. n. posset aliq̃d diuinũ itelligere in hoĩs forma nisi, quia pollebat oĩ scĩa sacrorũ. ¶ Multa hostia, Cogebat nõ ad iterrogata rñdere, q̃a & ipsa ignorãte cupiebat instruere, sed p̃rio non primis, s; nouissimis occurrit. Nã si oblationẽ sacrificij in extremo positã tacẽdo acceptasset, cõfirmasset se deã, q̃d p̃futare festinat. ¶ Tali, nã si honorificẽtiã mereor talis, erit q̃ hoĩ p̃stãda nõ deo exhibẽda sit. ¶ Virginib⁹ tyrijs, q̃a ven⁹ suspicari poterat q̃b⁹ signis illi deã eẽ putabãt, idcirco illa conaẽ auertere. Habitus. n. inq̃t quo me deã suspicamini nõ me⁹ ẽ inq̃t, sed oĩum tyriarũ virginũ, q̃ i his regiõibus sũt. ergo p̃rius mos pharetrã & cothurnos habes. Hoc autẽ facile poterat illa p̃suadere, q̃a æneas se regiões ac hoies ignorare dixerat. ¶ Punica. r. v. breuis & p̃cinna narratio. Non. n. debuit Æneas sub incerto diutius teneri. & ipsa idẽ volebat. vt fides sit eo ordĩe q̃ iterrogaẽ. ille. n. q̃ sub cœlo &. q. o. m. o. hæc pũica regna vides & cõgnato loco dicit p̃sonas tyrios inq̃t & addit sup̃ oris p̃ditoris nomen. C ¶ A mq;. h. t. u. sic ait Diua potens nemorũ, nã te vultusq; pudorq; Mortali de stirpe negãt. ¶ Phœbi. s. Diana q̃ venatrix, est vñ, Qualis in eurotæ ripis aut p̃ iuga cynthi exercet Diana choros. ¶ Nympharũ, s; a arboribus oriunẽ tandẽ nymphæ, s; ad plurima secula durat. De his ẽo & faunis & pãib⁹, idẽ Iuuies apõ eusebiũ Pãphilũ. ¶ Hostia, q̃d ad victima differat, sic põit ouid. victĩa q̃ dextra cecidit victrice vocaẽ Hostib⁹ a domitis hostia nomẽ hz. ¶ Agenor

His vrbē, potius auctorē gn̄is p ip̄a gēte pōnūt vt sup̄ R euocato a singulo teucri. Gen' insertu nc se hs, ex' ioue p̄ nat' ē epaph' ex h Bel' p̄sc', ex belo agēor, h̄ phœnicē gēuit, ex phœnice secūs bel' nat' est, q Methres ē appellat', hui' filij sūt pygmalió & Dido & Anna, ē iusdē sūt phœnicis fili' fuit Sisthenes, ex q̄ nat' sicarbas q p̄ri i sacerdotio successit, & elisā q̄ Dido a' Maro appellat vxorē cepit, est ab eodē Belo p̄sco alia successio. Fuert. n. ibi filij Danaus & Agypt' egypt' liceū gēuit q p̄sso sue cæso patruo suo Danao argis regnauit, sliq: qs Abā et alioū, q̄nis sēq hūc a p̄sco belo gēnū scribāt, Abas gēuit latū & h atrophióes q orchomēn & pili regnauit. itē talaonē ex q̄ nat' ē adrast', ex eodē belo Agēor ē, Hui' filij' fuit Cylix, ex Cylice pygmalió ortē q Cyprū occupauit & paphū gēuit, q oppidū d̄ suo noie & i eo tēplū veneris ædidit, Cinyrāqs filiū reliqt. Hic ex myrrha filia ab ea tñ decept' adonē genuit, hæc oia iccirco adiūxi qm̄ mlti icidēt loci i qb' h noſſe ex vſu erit. ¶ Germanū fugiēs, nam nisi magna iniuria coacta p̄ria pudicā mlierē relinqre ñ decet. iudicāt n. turpioris vitæ, q̄ p̄rias mutāt, hic Parmēo terētianus se tacē posse dicit, cū Thais narrat Samiā sibi mres fuisse & hītasse Rhodi, q̄a ex p̄riæ mutatiōe ipudicitiæ illa argueret. Hoc idē & simo i Andria cum exclamat, Adeo est demēs ex pegrina. & Cice. ad Trebaciū ex medea versus p̄ſert idē ostē dentes ait enim. Quibus illa persuasit ne sibi vitio verterent qd̄ abeſſet a patria.

SERVI.

Sed fines[a] libyci[b] genus intractabile[b] bello.
Imperium Dido tyria regit vrbe profecta
Germanum[c] fugiens. longa est iniuria: longæ[d]
Ambages: sed sūma sequar fastigia[e] rerum
Huic[f] coniunx Sicheus erat ditissimus agri
Phœnicum, & magno miseræ[g] dilectus amore.
Cui pater intactam dederat: primisq; iugarat
Omnibus[h] sed regna[i] Tyri[k] germanus habebat
Pygmalion, scelere[k] ante alios immanior oēs
Quos inter medius venit furor. ille[l] Sicheum

SED FINES libyci, qm̄ dicta dubia esse potuerūt, nunc apte regionem ōndit, dicendo, Libycos fines, Tyrij. n. & alibi esse potuerunt. b ¶ Intractabile, insupabile asp̄ũ, sæuū. c ¶ Germanū f. h loco qa̅ rupuit æne æ, vt̄ auditoris auiditati p̄scribit Venus di cēs lōgā eē iniuriā. i. cāsā ab eo qd̄ seqt̄ id qd̄ p̄cedit, vt sup̄, spē vultu simlat. d ¶ Lōge āba gē i. circuit'. e ¶ Fastigia, p̄mordia, qa scit lōgā eē historiā Carthagis, vt Sal. de Carthagie, silē meli' puto q̄ pauca dīc. f ¶ huic. c. s. d. q̄ciēs poeta asp̄a luētt noia, & i metro ñ stāt tia, aut mutat ea, aut de his aliqd mutilat. Nā siche' sicarbas dict' ē. Bel' Did̄ p̄r Methres Carthago a charta, vt lectū ē & i historia pœnop̄, & i Liuio. Sane sicheus breuis ē p nās, s̄; h i loco ectasin facit ea licētia q̄ ē i p̄prijs noībus. ls. n. i quis noīs pte syllabæ mutare nās, qd̄ & i appellatiuis euenit, si tñ de p̄prijs originē ducāt, vt sicāio p̄icta sinu, qa venit a Sicāo rege siciliæ. g ¶ Miseræ, dūs ē ñ aduerbiū. h ¶ Oibus augurijs. & s̄; romāos locu t' ē, q nil nisi captatq; faciebāt augurijs, p̄cipue nuptias. Lucan'. & dētiqs auspice bruto. Iuuena. Venit cū signatorib' auspex. i ¶ Tyri, aduerbiū ē. k ¶ Scelere an̄ alios immanior oēs Quos īter medi' vēit furor iūge totū, nā alr nō pcedit, ñ segreges, qs īter medios venit furor, cū ipse dicat, Lz simulatas, fuiſſe tñ amicitias, sil nāqs sacrificabāt, ac si dīcēs sceleratiū Atreo, & Thyeste, vl Etheocle, & polinice. l ¶ Ille sicheū, ñ h loco s̄; nās posuit.

¶ FINes lybici, illic. n. occurrēte pelago asri cæ termini claudunt. ¶ Insupabile, meminerat. n. ex p̄sona sua dixiſſe, Indijsqs asp̄ima belli. Nec est h repetitio eiusdē rei qm̄ & di ci necē fuit & ex alti' p̄sōa dictū ē. ¶ Imperiū. de mira breuitas s̄; q̄ mlta cōplectat. Præteritū. n. & p̄ns pōit, & q̄ vocaret, & qd agēt q̄ illic ipabat. cōpēdio cā fuit ne lē rogādo exidēdoqs lōgū fieret, qd̄ matur̄ obuie fieri. ¶ Germāū fugiēs, potuit. n. qrī q̄ cā ipsa fuerit vt relicta p̄ria mlier, qd̄ difficile ē lōginq̄ sectaret. Lōga ē in h addit qa icredibile fuerat tātā itercēſſe cās q̄ cogeret germanā dura sectari relinquētē eū quē amar̄ debebat. ¶ a ed̄ sūma se. Artificiosa narratio. Nā mlta p̄termiſſurā se sīr fac vt spe breuitaq; attētius audiret. ¶ Huic. piūx, amoris iter piuges hōestas iserit cās amabat ingt hoies secuta iudiciū p̄ris, & diuitē, & pbū. ¶ Intactā, v. liū. n. dēt iter aīf cū vgis, & ei' q̄ scdo nupūt, p̄mis nullis alijs, s̄; solis. ¶ s̄; rgna tyri, ex q̄ itell ligit habuiſſe spē faciēdi, & factū defēdēdi qa rex. ¶ Immāior scelē, h. n. ē itelligēdū qd̄ furor medi' iter sicheū, & pygmalionē vēit, nā sic ōſendi poſſet pygmaliōis scm̄ ñ ñ voluntate, s̄; furor peccauit, & furēs fuiſſ; sicheus & pares. Quapp ita p̄nūciādū, vt sicheus fuerit inoxius. Pygmalió do oib' alijs sceleratior q̄s i facinus ipulit furor, ergo alij ñ in cri mia icideſūt furor cū fuit aut isania, aut al dolor, & p̄ñt hre veniam facti pygmalió do alio p cōparatiōe sceleratior ōndit, qa volūtate nō casu, aut neceſſitate scelus admisit.

CHRI. ¶ Primis. i. optis, Nā q bono omie fiūt ma iorē hñt efficaciā. vñ i Dido. piugio qm̄ diuū tiū futup erat, mala pōit auguria. ¶ Pris optis mis, stati' adduci sse docis gnō p̄misq; hymeneis egregiā ar giā, nec forē laudesq; dignis

DON.

Impius[a] ante aras, atq; auri cæcus amore,
Clam, ferro, incautuz superat securus[b] amorũ
Germanæ. factumq; diu celauit. & ægram[c];
Multa[d] malus simulans vana[e] spe lusit[f] amãtẽ.
Ipsa sed in somnis[g] inhumati venit imago
Coniugis, ora modis attollens pallida miris.
Crudeleis[h] aras, traiectaq; pectora ferro
Nudauit[i] cæcumq; domus scelus oẽ retexit[k].
Tum[l] celerare fugã, patriaq; excedeꝛ suadet[m].
Auxiliumq; viæ veteres tellure recludit

SER. a ¶ IMPIVS añ aras, ꝓbauit impiũ, quia ante aras. b ¶ Securus amorum germanæ, aut cõtẽnens amorẽ sororis, vt Securi pelagi atq; mei .i. contẽptores, aut certe securus erat de amore germanæ circa maritũ nimio, ob quẽ se post mortẽ Sichei interimere posse credebatur. nec. n. sequiꝛ, vt occiso Sicheo ipse statim potireꝛ auri, nisi et Dido pireт, sed p cõtẽptũ dictum est, quasi ex pygmalionis ꝑsona. nõ amores vocãs honestũ, sed amores in ꝯuitio. Amores ãt plurali numero ad voluptatẽ ptinẽt, vt secur9 amorꝫ, Qui inuẽtũ tibi sperãt singolari ẽt ad religiones. c ¶ Ægram, mœstã, anxiã. d ¶ Multa malus simulãs vana spe lusit amãtẽ, atq legimus, Quis fallere possit amãtẽ, sed hic nimia Pygmalionis ostendiꝛ malitia, q̃ et amãtẽ fefellit. e ¶ Vana spe qa dicebat eũ mox reuerti. f ¶ Lusit, decepit. g ¶ Insomnis, si ab eo qð est somniũ, synæresis est, vt peculi p peculij, si aũt de somno venit in sõnis .i. dũ somnos capet. h ¶ Crudelis aras, epithetõ hoc de cã est. nã aræ piæ sunt. ¶ Nudauit, idicauit, vnde contra in sexto hẽmus, Et vulnera dira tegentes. qd. n. tegeret oĩ parte trũcat9. k ¶ Retexit, ecce hic planius quid sit nudauit ostẽdit. l ¶ Tũ celerare fugã, celeriter abire, vnde dicimus cursum celero. m ¶ Suadet, secundũ nãm duæ sunt syllabæ, sed multi trisyllabũ putant, qð et si inueniaꝛ solutio dicẽda est. quo dicimus ænea. & ahena, hoc autem solum huiusmodi verbum in latino inuenitur.

DON. ¶ CÆCVS amore, vnam cãm ponit a vitio nãæ pfectã, sed cui alia crimina adnectunꝛ, nã Salustius ait, Auaritia fidẽ ꝓbitatem cæterasq; bonas artes subuertit, Pro ijs supbiam crudelitatẽ, deos negligere oĩa venalia hẽre edocuit, Auaritiæ ergo crudelitas comes p fidiaq; ꝯiuncta, nõ. n. põt voto potiri nisi ad id p scelus venerit, Habemus exempla apud poetã hic pygmalionis in tertio polymestoris. in sexto qui auro patriã ꝑdiderat, nihil aũt in pria narrationis parte frustra positum est. ¶ Ditissimus. a. imitatur pessima nã opulentiã. ¶ Et magno. m. d. a. hic grauaꝛ factũ, vt charissimũ sorori virum necarit. ¶ Cui pr̃ vt cõtra iudiciũ pr̃is fecerit. ¶ Clam grauat fctm̃ null9. n. clã facit, nisi illicitã esse sciat, Vel clã, ne si palã inocẽs defendi posset ergo clã, vt lateret auctor. Quis. n. crederet sororis virũ innoxiũ amabilẽ nullis interuenientibus inimicitijs ab eo cæsum. ¶ Ante aras, occidit pp solã auaritiã, cũ rex nulla inopia vrgereꝛ occidit inoxiũ, incautũ sororis virũ, Ergo virtute oratoria vnum admisũ q̃tis criminũ generib9 aggrauat poeta & partes cõis loci ingressus, quã late discussit non omissa breuitate. quæ æneæ nec̃ia erat, pp tot calamitates festinãti. ¶ Ille, de quo nihil tale sperabaꝛ. Ille quẽ nulla vrgebat inopia, q germanã viro priuare nõ debebat, q affinẽ seruare debuit. Qui cõtra nãæ religionẽ faceret, Cõtra iudiciũ pr̃is rupto humanitatis, & affinitatis vinculo, Ante aras, vt sceleri sacrilegium adderet. ¶ Ante aras, ide dijs spectãtibus quos hũana cæde funestare nõ debuit. ¶ Auri cæcus, a cupiditate. n. ipeditus non cõsiderauit vbi, qd, cur, & in quẽ faceret, Fctm̃ celauit, Duplici de cã, Pria ne manifesta cæde ad auctorẽ aliqua via ireꝛ, Secũda ne re patefacta potiẽdi auri occasione priuareꝛ. ¶ Ipsa. sed i. qm̃ neq; suspitio in Pypgmaliones duci pp affinitatẽ poterat nec testis extabat, posita est imago. ¶ Inhumati, vñ augetur crudelitas, q cæsum sepultura priuauerit. ¶ Pallẽtia, vt iã illũ cæsuz itelligat auditor. ¶ Crudeles aras, hoc per verba. ¶ Traiecta, hoc p visum nudatur. ¶ Cæcũq; s. d. strictim ponit q̃ supra diffusius dicta fuerãt. ¶ Suadet, aũt fugã qm̃ neq; vlcisci valet apud sceleratũ tuta nõ põt. ¶ Auxiliumq; s. u. proposita fuga addit facilitatẽ in tanta thesauroꝝ copia.

CHR. ¶ ANTE aras, Pathos a loco, sic de orpheo Inter sacra deum nocturnaq; orgia bacchi. ¶ Securus, cõtẽptor, Pers. Hic ego securus pelagi, & qd ꝑparet auster, nã q securus est, non timet, q nõ timet cõtẽnit. ¶ Cælauit, nã facile fratri soror credere poterat. ¶ Amãtẽ, & pterea reditũ viri cupientẽ facile aũt credũt qð cupiũt miseri. ¶ Ipsa s; in somn. Tragœdiam excitat, Mire aũt, & tpi, ꝑsonis accõmodaꝛ narratio quia cũ nihil breuius sit, tñ omnia verisimilia, & aperta ponunꝛ ¶ Recludit, nam si in prompto fuissent iam rapuisset illos pygmalion, nec etiam tuti fuissent, si ita latuissent, vt tñ noti Didoni fuissent. Facile enim nihil de fratre suspicans illos fratri indicasset, ignotum ergo Didoni.

THESAVROS.

SER. a ¶ THESAVros, ħ nomē n nō habet, ſicut atlas, gigas, abas, pallas, licet in obliquis ca ſibus inueniaf, ſicut nec formoſus, quia deri uatiuu ē a forma, vt a ſpecie ſpecioſus, ab odio odioſus, ab genere gnoſus, vel a ſcele re ſceleroſus. gō.n. antea ſpē hūit duplicis oppidi q̄ſi aliud alteꝝ amplectef, Cuius īterior pars byrſa di cebaf, exterior magalia, hui⁹ rei teſtis eſt Cor nelius nepos in eo libro q vita illuſtriū īſcri bit byrſa, βυρσα græce latine corigia dr.

Theſauros[a] ignotum[b] argenti pondus & auri.
His cōmota[c], fugam Dido ſocioſq; parabat,
Conueniūt[d], quibus aut odiuz[e] crudele tyranni,
Aut metus acer erat. naues, quæ forte paratæ,
Corripiunt: onerantq; auro: portantur[f] auari
Pygmalionis opes pelago, dux fœmina facti.
Deuenere[g] locos, vbi nunc ingentia cernes
Mœnia, ſurgentemq;[h] nouæ[i] Carthaginis arcē.
Mercatiq;[k] ſolum, facti[l] de noīe Byrſam
Taurino quantum poſſent circundare tergo[m].

b ¶ Ignotum argenti pondus & auri, aut qđ ignorabat Dido aut certe ad ma gnitudinem p tinet, ideſt tan tum quantū nul lus vnquā noſſe potuit. c ¶ His cōmota ſupra dictis omnib⁹. d ¶ Conueniūt quibus odium crudele tyrāni, Aut metus acer erat, oderāt læſū, metuebāt lædendi, hoc eſt qui timebant ne læderenf, vnde eſt illud in quarto, Et quos ſidonia vix vrbe reuelli, qa non voluntate, ſed aut odio, aut timore cōuenerant. e ¶ Odi um crudele tyrāni. nā in tyrannum odiū iu ſtum eſt. i. crudelis tyranni, & eſt figura hy pallage, f ¶ Portanf auari pygmaliōis opes pelago, qđo pygmalionis, ſichei erant ſolū tur ſed eas iam ſuas fecerat ſcelere, qui ſiche um occiderat, aut ad animum retulit auari, q opes alienas iam fecerat ſuas pygmalionis opes pelago, quas pygmalion iam ſuas pu tabat. vnde eſt in quarto, Vlta virū. Quæ. n. maior auari pœna qua pecuniā propter quā deliquerat perdere? remoue hoc & falſuz eſt Vlta virum. Sciendum autem ꝙ clam tangit hiſtoriam. Moris. n. erat, vt de pecunia publi ca phœnices miſſo a rege auro ō peregrinis frumenta coemeret. Dido autẽ a pygmalio ne ad hunc vſum paratas naues abſtulerat, quam cum fugientem a fratre miſſi ſequerē tur, illa aurum præcipitauit in maria, qua re uiſa ſequentes reuerſi ſunt. g ¶ Deuenere lo cos, ad minus eſt. h ¶ Surgentem, erigen tem ſe, vt ſurgentem in cornua ceruum.
i ¶ Nouæ carthaginis, Carthago enim eſt li gua pœnorū noua ciuitas, vt docet Liuius.
k ¶ Mercatiq;. ſ. f. de. n. b. appulſa ad libyas Dido, cuꝫ ab Hiarba pelleretur, petijt callide vt vēderet tātū terræ, quantū poſſet corium bouis tenere, qđ cum ille permiſiſſet, coriuꝫ in tenuiſſimas corigias ſectū tetendit, occu pauitq; ſtadia viginti duo, quā rem breuiter tangit Virg. dicendo de noīe, & nō tegere ſꝫ circundare. l ¶ Facti de noīe, de cāæ quali ſꝫ e facti. m ¶ Tergo, p tergore, ſignificat, qa qualis cā fuit, tale nomen accepit, cartha

DON. ¶ ODIVM, eo rū q nullis viri bus potuiſſent reſiſtere. ¶ Me tus, eoꝝ qui ali quid crudelitas tis expectarēt. ¶ Ergo alij fa uebant Didoni, ne ille occupa to auro fieret fō tior, alij pp me tū qbus ferebat occaſio, vt care rēt ſeuiſſimi ho minis dñatione. Paratæ, Si. n. aliquid inno uaſſent in nauigijs dabaf aperta ſuſpitio. ¶ Onerāt auro, auꝝ oē & argētū iuſſerat tol li ſicheus, Sed iſti quia maior nauiū copia ad omne tollendū opus fuiſſet, id tulerūt quod naues capere poſſent. Ergo auro quidem pre cioſius eſt & nō argentū. ¶ Onerant, vt plus etiā q̄ naues ferre poſſent īpoſitū eſſe videaf, Quanta ergo fuit theſauroꝝ copia cum reli cto argento ne totuꝫ quidē auꝝ naues ferre poſſent. ¶ Auari pygmalionis, omne illuc tendit, vt probetur quod dictum eſt, Sed quo mō pygmaliōis, Quia illas ſuas futuras ani mo cōceperat, pp quod ſibi ereptas iniq; fer ret. ¶ Dux fœmina, ad inſultationem pygma lionis dictū, vt ea duce pdiderit, qua aſſecu tuꝝ ſe putabat. ¶ Deuenere locos. ordina ſic deuenere locos. ¶ Mercatiq; ſolū. n. u. m. o. m. nā ædificiū inſtitui, non potuit, niſi prius empto ſolo. ¶ Taurino q̄tum, alij dicūt pecu niā tunc ex corio bubulo fuiſſe, pecuniaꝫ di ctā ꝙ ex pecore originē duceret, tīn q; fuiſſe in p̄cio loci, quantū bouis coriū ꝓficere po tuiſſet, alij fraudē emptoris ponūt, q tīn mer catus ſit quātū corio bouis poſſit circūdari, at vēditor nihil tale ſuſpicans arbitratus ſe tīn dediſſe quantū integrū coriū poſſet occu pare. Emptores vo in tenuē corigiā illud ſe ctātes pluſq̄ deberēt occupātes, ſꝫ fabuloſa ſūt oīa, nā ſi attendaf magnitudo vrbis, & q̄ſi ta a Virg. deſcribif, nō poterat, niſi latiorib⁹ locis ꝯdi, ſꝫ poeta hoc credibile faciat dicē do facti de noīe byrſam, qđ & lingua græca vñ fuit Dido, & punica ideſt ipſius regionis in qua res eſt geſta, coriū ſignificat.
¶ PORtanf auari, exprobratio in auaritiam q̄ ſæpe īpellit nos pp q̄ſtū ad ſcelus ex quo ab euentu decepti nullū cōmodū conſequun.

Terrã ſ Solũ. nõ ſolũ terra eſt ſolũ. vel qcqd aliqd ſuſtinet alal, Vnde & de mari ſolũ dixit vt ſub
Taurus trahiturqȝ ſolũ. ſ Nomine, aliqñ famã ſignificat, vt infra, Et nos aliqd nomenqȝ decuſqȝ
Iuuencus ſ Taurino, taurus eſt bos non caſtratus & armenti maritus. Iuuencus aũt qui in iuniori ſit
Vitulus ætate. Vitulus qui adhuc nõ ſit pfectus tanq̃ puer in hoie. ſed in elephanto vitulũ dicimus.
pergere ſ Circundare, dupliciter dicimus vt circundo ſolum corio, vt hic & circundo corium ſolo,
Vacare Martia. Qui recitaturus circũdat vellera collo. Hic ſe poſſe loq. poſſe tacere negat.
gr.R.

a ℂ SED VOS q erendes, vacat hĩ loco tandẽ. & eſt nalis interrogatio, qui eſtis, vnde, vel quo, ſicut ipſe ĩ octauo ĩs mutato ordine, Quo tenditis inqt, qui genus? vnde domo? b ſ Imoqȝ trahens a pectore vocẽ, d eſt dixit, & quotiens lõge reſpõdet parẽtheſis eſt, quotiẽs nuſq̃ eclypſis dr̃, vt hoc loco. c ſ O dea, pſeuerat in opinione ſua, ita tñ vt illius orationi aliqñ cõcedat, Nã paulopoſt ait, Si veſtras forte p aures Troiæ nomẽ. Aut certe illud eſt qđ ſuperius dixerat, An nympharũ ſanguinis vna, q̃ nõ oĩa ſciunt, Nã & moriũtur. ſcd̃m Ariſtotelem, vt Fauni vel panes. d ſ Ab origine a raptu Helenæ. e ſ Pergã, pſeuerẽ, hoc eſt vniuerſa dicã. f ſ Annales, inter annales, & hiſtoriã hoc intereſt, hiſtoria eſt eorum temporum q̃ vidimus, vel videre potuimus, dicta απο του ἱστορειν. i. videre. Annales vero ſunt eorũ annorum temporũ, quæ ætas noſtra nõ nouit, vnde Liuius ex annalibus & hiſtoria cõſtat. Hæc tñ cõfundunt licenter, vt hoc loco hiſtoriã inqt annales. g ſ Clauſo, more poetico inquit. Nã poetæ dicunt cœlum per noctem claudi, & aperiri die, vñ etiam, Porta tonat cœli, & Conſidũt tectis bipatentibus. h ſ Cõponet: finiet, vt Oblato gaudens componi fœdere bellum. i ſ Veſper pprie eſt ſtella, cũ aũt veſpi dicimus aduerbiũ tpis eſt. & eſt ſciẽdũ q oĩa nomĩa q̃ de græcis in os exeũtibus ad nos tranſeũt apud nos aut in us iĩn exeũt, vt delos delus, aut in er, vt agros ager, aut in vtrãqȝ, vt Euandros euandrus euander. k ſ Troia antiqua, nobili venerabili, more ſuo, alibi, Terra antiqua. i. nobilis. nec. n. poterat eẽ noua, Itẽ tẽpla dei ſaxo venerabar ſtructa vetuſto. l ſ Forte ſua, caſu ſuo. i. quo ſolet. Forte aũt nomẽ eſt a noĩatiuo fors, vt Teren. Fors fiat pol. Libycis, iã ſciuit, audiuit. n. ſed fines libyci. m ſ Appulit oris, figura ſupradicta ẽ, vt datiuus p accuſatiuo cũ ad ponatur.

Sed vos[a] qui tãdẽ, quibus aut veniſtis ab oris?[a]
Quo ve tenetis iter? quærenti talibus ille
Suſpirans, imoqȝ[b] trahens a pectore vocem.
O dea[c] ſi prima repetens ab origine[d] pergam[e].
Et vacet annales[f] noſtrorũ audire laborum:
Ante diem clauſo[g] cõponet[h] veſper[i] olympo.
Nos troia[k] antiqua, ſi veſtras forte per aures
Troiæ nomen iit, diuerſa per æquora vectos
Forte[l] ſua libycis tempeſtas appulit[m] oris.

non eſſe deam, ſed ſi fallit æneam. ſ Nam cum magna aĩ lacer ratiõe reſpõdet. ſ O dea, Duo dicit ĩpedire, vnũ qa nõ vacat, alterũ quia breuitas tpis narrationem expleri nõ patitur, ppe rat redire ad ſocios a qbus locis deſertis nocte ſeparari nõ debuit. Beniuolã aũt facit & honorificã cũ deã appellat. Et atẽtã cũ multitudinẽ calamitatũ ſuarũ pponit & nõ tñ oẽs ſe dictur̃. Reſpõdet ad oĩa ſed nõ ordine. Primo. n. reſpõdet ſcd̃æ, Quibus aut veniſtis ab oris. Et q̃uis narratione totius diei nõ poſſe expleri calamitates dixerit tñ breuitate mirãda labores eorum cõcluſit annorũ, nã dicẽdo nos troia antiqua, primã tpis partẽ poſuit, Dum aũt diuerſa per æquora tangit mediã, & forte ſua libycis ponit poſtremã, & ſimul oſtendit, q violẽtia fluctuũ illic appulerit, & quia cũ dea putabat ſe loq, cõmendat perſonã ſuam dicendo.

ℂ TANDem, nõ vacat, ſed ſignificat affectũ loquentis, qui quãuis breuiſſime perorauerit tñ pluſquã vellet tpis conſumpſiſſe dolet dixit ergo tandẽ, quia ſibi nimium tempus quãuis breue fuerit cõſumpſiſſe videt̃. Nam aio properanti nihil ſatis feſtinat̃. ſ Pergam, pergere eſt ſuo ordine pcedere. Ergo eſt ac ſi dicat. Ita narrem, vt nihil omittã. Hinc dicim⁹ pergere pſeuerare. ſ Vacet, ocium ſit. Vacar̃ enim eſt vacuum eſſe. Vnde dicimus vacare imperiũ qđ imperatore caret & qm̃ qui curis vacui ſunt ocioſi ſunt, dicim⁹ vacar̃ ocioſum eſſe, & qm̃ quod ocioſũ eſt nihilq̃ agit ſuperabundat, dicimus vacare ſupfluũ eſſe. Præterea qa quibus nullũ negocium eſt ij attentius aliqd aduertunt dicimus vacare attẽte incũbere quia qui diligentius ĩtendunt vacuos ſe ab omni alia cura prebent. Erit igit̃ ſententia. Si ergo ordine cuncta narrẽ & tu attente audias erit prius diei q̃ narrationis finis. ſ Olympo, cœlo quaſi ὁλολαμπος idest totus ſplendens. Forte noĩatiuũ habet fors. Sponte autem ſolum habet ablatiuum. ſ Tempeſtas, qualitas eſt tpis, & quãuis pro temporis

CHRIS.

DON. ℂ SED vos, mira breuitas interrogantis nec fraude caret. Nam conatur oſtendere ſe

tpis stultia sæpius ponat, tñ verbũ mediũ est, vt p bono capiat, vt vñ hæc tam clara repẽte tẽpestas. Capit & pro ipso tpe absolute, vt sæpe apud Salu. inuenies. ſ Annales, pontificẽ fuit æneã sm Macro. nã pontificibus pmissa est ptãs memoriã rex gestax in tabulis pferẽdi, & hos annales maximos vocãt q̃s a pontificibus maximis factos. Differũt aũt annales ab historia. Historia. n. nõ solũ res gestas lõgo ordine explicat, sed & ꝯsilia qbus gestæ sũt ponit, & cõciones facit, & acies instruit, & situs locox describit. Annales aũt singulox ãnorũ gesta nude ac breuissime notãt vñ ãnales Pisonis & pictoris dicimus. Liuij aũt & Salust. historias annales græci Χρονικα nũcupant, pius ẽ enim pietas gratũ & diligens officium quod tribuimus ijs qui propinquitate nobis coniuncti sunt, & patriæ etiam deuotis.

Sum Pius[a] Aeneas. raptos q ex hoste[b] penates
Classe ve[illegible] mecum. fama super æthera notus.
Italiã[c] quæro patriã. e genus[d] ab Ioue sũmo.
Bis denis phrygium[e] conscẽdi[f] nauib⁹ æquor,
Matre[g] dea monstrante viã, data[h] fata secutus.
Vix septem cõuulsæ[i] vndis, euroq; supersunt.
Ipse ignotus,[k] egens, libyæ deserta peragro[l]

SER. a CVSVM pius æneas, non est hoc loco arrogãtia, sz Jdiciũ. Nam scientibus aliqd de se dicere arrogantiæ est, ignotis indicium, aut certe heroum secutus est morẽ qbus quã mentiri turpe fuerat, tã vera reticere, denique Vlyxes in Home. ait suã famã vsq; ad cœlus venisse, vnde & iste Fama sup æthera notus. b ſ Hoste penates, optima elocutio est, plus q̃ significat de pluralitate ad singularitatem trãsire, vt venor multis cassibus, & multa cane, vt Ora. Aut trudit hic acris, & hic multa cane apros in obstantis plagas. c ſ Italiãq; quæro, hoc loco distinguendũ est, Nã si iunxeris patriã non procedit. Patria. n. i. ciuitas in puincia esse põt, nõ tamẽ vt ipsa puincia patria sit. licet in Sal. lectũ sit hispaniam sibi antiquã patriã esse sed illic ad laudẽ pertinet non ad veritatẽ. Tria ergo dicit prouinciam quæro, hoc est Italiã, patriã hoc est Corytum Tusciæ ciuitatẽ, vnde Dardanus fuit. d ſ Genus ab Ioue sũmo, iõ quia ex electra & Ioue Dardanus, Iasiusq; nati sũt, qui Dardanus auctor est Troiæ. & bene ad tria interrogata respondet, qui est, vnde veniret, quo tenderet. e ſ Phrygiũ æquor. i. hellespontũ. f ſ Cõscendi, bene conscendi sm physicos, qui dicunt terrã inferiorẽ esse aqua, qa oẽ qđ continet supra illud est qđ cõtinet, vñ est, Humilemq; videmus Italiã. g ſ Matre dea monstrãte viã, hoc loco per transitũ tangit historiam, quã p legẽ artis poeticæ apte non põt ponere. Nã Varro in secũdo diuinarũ dicit Ex quo de Troia egressus est Æneas, Veneris eũ per diẽ quotidie stellam vidisse, donec ad agrum Laurentũ veniret, in quo eam nõ vidit vlterius, quare cognouit terras esse fatales, vnde Vir. hoc loco, Matre dea monstrãte viã. Itẽ Nusq̃ abero. & tutũ patrio te limine sistã. & Iãq; iugis sũmæ surgebat lucifer idæ, quod autem diximus cum poetica arte phiberi ne apte ponat historias certum est. Lucanus namq; ideo est nõ meruit in numero poetax, qa vr cõposuisse historias, nõ poema. h ſ Data fata. s. a Ioue. i ſ Conuulsæ, aut cõuulsæ vndis, euroq; aut supersunt vndis euroq; cõuulsæ, aut ideo quia habes supra Laxis laterum compagibus. k ſ Ignotus, deest quasi. Nam p̃rium dixit Fama super æthera notus, facit hoc frequenter Virg. vt hãc particulã subtrahat, vt Medias inter cædes exultat amazon. i. quasi amazon. Nam volsca fuit. l ſ Peragro, per hũc accentũ. Nã a longa quidem est, sed non solida positiõe, Muta enim & liquida quotiẽs ponuntur metrum iuuant, non accentum.

DON. ¶ RAPTOS. q. e. h. p. c. u. m. fama, medie posuit, nec dixit q̃ fama, nã & mĩti mala fama noti sunt, sed qua fama intelligat, ponit cũ illũ religione in deos. fama sup. æ. n. dicit. Cũ. n. laboribus meis essem notus toti orbi fama nois mei sine fine decurrẽs ad cœlum venit. ſ Italiã q̃ro, ad id Quo ve tenetis iter? & ornaturus genus addit, qđ nõ q̃siũ fuerat, & genus a Ioue sũmo. ſ Matre dea, libenter audit qđ gratias agat matri quasi absenti. ſ Data. f. ergo nõ voluntario a patria discesserat. Sic pteritũ strictim tangit, & in pñti somorat, vt maiorẽ moueat m̃iam. ſ Bis. d. ostẽdit magnũ numerũ. sũt aũt si dolẽtis aliq; excutere volum⁹ sepatim singula cogitãda. ſ Vix. ostẽdit quãta difficultate euasit. ſ Ignotus, sũma i humãis miseria, in alienis terris nullius hẽre notitiam, Augetur autem si sit egens, nã si nõ egeret, nõ esset ei cuiusquam notitia necessaria, ad hæc duo mala ignotus & egens, additur tertium solitudo, vt nihil ad victũ suppeteret, nec inueniret q daret,

CHRI. ¶ LIBYÆ Deserta, pathos a loco, vt cum vi tam in syluis inter deserta ferax. Itẽ At nos hinc alij sitiẽtes ibimus afros. ſ Vix septẽ,

vnus est ex locis ad captandam misericordiam, cum exempla fortiũ in calamitatem iacti disse ostendimus, sic infra Hic finis priami.

SER. a ¶EVROpa atq; asia pulsus aut orbẽ in tres partes diuisit, & absolutum est aut si Europam tantũ & Asiam intelligimus, inuidiose locutus est, vt supra Venus ait, cunctus ob italiam

Europa[a], atq; Asia pulsus. nec plura querentem
Passa Venus, medio sic interfata dolore[b] est.
Quisqs[c] es, haud[d] (credo) inuis[e] cœlestib[e] auras[e]
Vitaleis carpis[f], tyriam[g] qui adueneris vrbe[h].
Perge[i] modo. atq; hic te reginæ ad limia pfer[k]
Naq; tibi reduces[l] socios, classemq; relatam.
Nuncio, & in tutũ versis[m] Aquilonibus actam,
Ni[n] frustra augurium vani docuere parentes.

Æneæ dixit ne diuinando deus esse crederetur. Quod aũt dicit vani parentes, Aut hypallage est, idest vanus augurium, vt Dare classibus austros. & ibãt obscuri sola sub nocte p ipsa soli per obscuram noctem, Aut certe vani parentes, qui res falsas & inanes docent & per hoc plerunq; decipere ostendit auguria. Multi volunt ad nimium hoc amorem parentum referri, qui temeritate affecti etiam superflua docent liberos.

terrarum clauditur orbis, quasi cum indignatione dicat, per troiam Asia careo, per Italiam europa. Deniq; non passa Venus eius interrupit querelas. b ¶Dolore est, aut narrantis Æneæ, aut certe sub dolore. Æquum enim est malis si ij etiam ipsam moueri. c ¶Quisquis es, pleraq; per concessionem sic tradit poeta, vt argumẽtum faciat, vt hoc loco audierat Venus, sum pius æneas fama super æthera notus. dicit tamen quisquis es, etiam si hæc in te non sint, hinc tamen constat te esse fœlicem, q͏ venisti Carthaginem. Item in secundo Quisquis es amissos hinc iam obliuiscere graios, hoc ẽ qualibet ratione cõtra nos bella susceperis. d ¶Haud credo inuisus cœlestibus, liptote figura per contrarium significans idest te esse charissimum superis, vt supra mihi iussa capessere fas est. Cœlestibus autem secundum pythagoram & præcipue Platonem dixit, qui confirmant viuos esse superis caros, mortuos vero inferis. vnde & Virgilius de Palante: & nil iam cœlestibus vllis Debentem, Item e contra, Vos o mihi manes este boni: quoniam superis auersa voluntas. e ¶Auras vitaleis carpis, quibus viuimus, Nil est enim aliud vita nisi reciprocus spiritus, vnde Iuppiter, quo constant omnia vocat ζευσ απο του ζωνσ, idest vita. f ¶Carpis, accipis. vt & placidam carpebant membram quietem. g ¶Tyriam, Carthaginem a colonis. h ¶Adueneris vrbem, hysterologia, vt supra. i ¶Perge modo, tantummodo, hoc est hæc tibi sola sit cura, nam liberatæ sunt naues. k ¶Perfer, imperatiuus modus est, vt Fer cineres Amarylli foras. l ¶Reduces, proprie reduces dicuntur qui pericula euadunt, sic infra, Vt reduces illi ludunt, scilicet post periculum illatum ab aquila. m ¶Versis aquilonibus, quia postq̃; ad Africam iter verterunt, aduersus ante aquilo cœpit esse prosperior. n ¶Ni frustra augurium vani docuere parentes, hoc ad confirmandũ errores

DON. ¶EVROPA Atque asia. tacuit de Africa, quia in ipsa erat, Venus autem sermonem interrupit, vel quia norat cuncta, vel quia non libenter audiebat, vel quia maturandum, quoniam ante noctem via monstranda erat. Quisquis es, adhuc veluti cum ignoto loquitur.

¶Haud equidem, oportet te dijs carum esse, quoniam carthaginem veneris hæc verba omnium spondebant effectum, de quibus conquestus erat. Nam & noticiam sui & celebritatem & humanitatem pollicetur.

¶Perge, hortatur ne redeat ad suos, vt proposuerat, sed eat Carthaginem. ¶Namq; tibi, demit sollicitudinem de socijs salutem illorum augurio nuncians. ¶Ni frustra augurium vani docuere parentes. ordina sic, ni vani fuere parentes .i. maiores nostri & frustra nos docuerunt.

CHRI. ¶EVROPA, Ab europa Agenoris filia quam Iuppiter sub forma tauri rapuit, & per mare trãsuexit. Hora. Vxor inuicti iouis esse nescis, Mitte singultus. bene ferre magnam, Disce fortunam tua sectus orbis Nomina ducet. ¶Qui adueneris, persæpe relatiuum & vim suam retinet & quia significat, s; tũc subiunctiuo iungitur, vt hic qui adueneris, idest quia adueneris, sic Plautus Aut qui confidentior iuuentutis mores qui sciam q hoc noctis solus ambulem, ¶Vani, non q sint vani, sed qui essent si frustra docuissent, sic Hora. At tu nauta vage me parce malignus harenæ Ossibus & capiti inhumato particulam dare. Sic quodcunq; minabitur eurum Fluctibus hesperijs venusinæ plectantur syluæ te sospite, idest qui esses malignus si parceres.

¶BIS SENOS

SER. a ¶ Bissenos cycnos. Cycnos nauibus cōparat, aquilā tēpestati. In augurijs aūt cōsiderandæ sunt nō solū aues, sed etiā volatus vt in præpetibus, & cātus, vt in oscinibus, quia nec oēs, nec oībus dant auguria, vt columbæ nō nisi regib' dāt, qa nunq̄ singulæ volant sicut rex nūq̄ solus incedit, vn̄ in sexto. Maternas agnouit aues. Per transitū ondit regis augurium. Item cycni nō is dāt nisi nautis, sic lectus in ornithogonia. Cycnus in augurijs nautis gratissimus ales. Hūc optant semp quia nunq̄ mergitur vndis. cū cycnus neq; in præpetibus, neq; in oscinibus nominet. cur ab illo sumit augurium. Voluit q̄ augurium ad aquilā poeta retulit, sed docet Virg. bonū omen nauibus factū de cycni volatu. b ¶ Lætantes, post periculū. c ¶ Agmine volatu, impetu. Agmen aūt apud Virg. est cuiuslibet rei impetus, vt illi agmine certo, & Vocat agmina sæua sororum. d ¶ Iouis ales, aquila, q̄ in tutela Iouis est, qa dicit dimicanti ei ptra gigantes fulmina ministrasse. qd̄ idō fingit qa p naturā nimij est caloris, adeo vt & oua qbus supsedet possit coquere, nisi admoueat gagaten lapidē frigidissimū, vt testat Lucanus. Fœta tepefacta sub alite saxa.
e ¶ Capere, eligere, vt ante locū capies oculis. f ¶ Stridentibus alis. Signū augurij est. ¶ Cœtu. Dicit Plinius in nāli historia omnes aues colli lōgioris aut recto ordine volare, vt pōdus capitis præcedētis cauda sustentet, vn̄ & prima plerunq; deficiēs relicto loco incipit esse postrema, aut in cœtu se oēs inuicem sustinere. Hoc aūt volatu imitant lrās quasdā vn̄ in Luc. Et turbata perit dispsis lrā pennis. g ¶ Cātusq; dedere. Allusit ad nautas.
h ¶ Puppesq; tuæ. Tropus synecdoche a pte totū signat. Terē. o lepidū caput. i. o lepidus hō. i ¶ Hostia. Proprie hostia dnr exitus fluuiorum, sed modo abusus est, quia plerūq; hostia ipsa pro portu sunt.
k ¶ Auertens. se subaudi, hoc est cū auerteret tur, vt Tū prora auertit. l ¶ Rosea. i. pulchra
DON. ¶ Bissenos. Numero nauiū coæquant quas Æneas putabat oppssas. ¶ Æthera, quos vt cycni post pturbationē illatā ab aquila liberati suo ordine læti volante: terram capta petunt, sic tui a tempestate erepti tuti sunt. ¶ Et quasi. v. Ne ille diceret non noui iter.

Aspice bissenos[a] lætantes[b] agmine[c] Cycnos,
Aetherea quos lapsa plaga iouis[d] Ales aperto
Turbabat coelo. nunc terras ordine longo
Aut capere[e] aut captas iā despectare videntur.
Vt reduces illi ludunt stridentibus[f] alis
Et cœtu cinxere polū cantusq;[g] dedere.
Haud aliter puppesq; tuæ. pubesq;[h] tuorum
Aut portū tenet, aut pleno subit hostia[i] velo
Perge modo & qua te ducit via, dirige gressum.
Dixit. & auertens[k] rosea[l] ceruice refulsit.

¶ Et vera incessu. p. d. Cōpletis q̄ voluit dimisit lætū & instructū & plurimis signis se manifestauit, & splēdore, & odore & deflexu vestis ¶ Bissenos. Poetice. Nam oratores non ponunt hæc nomina pro numeralibus, nisi cum nominibus carētibus singulari, vt senas litteras, binas nuptias. ¶ Cycn' græcum est nomen latine dicitur olor, de hoc in buco. Iouis ales ideo aqla Iouis armiger dr teste Aceone, quia cum titanibus pugnaturus bonū augurium ab ea accepit Iuppiter. Alij dicunt eā aquilā in vexilo habuisse, quē pstendo apud cretēses manāt, & inde ad troianos hoc signū trāstulisse creterū, inde in italiā induxisse Æneā, ppterea q; romanos aqlā in vexillis habuisse. Refert ptera Plini. aquilā solā ex auibus fulmine, quod a ioue mittit fingunt poetæ nō tangi sicut ex piscibus solus vitulus marinus & ex arborib' sola laurus fulmine nō tāgunt. Quapp & Tyberiū īperatorē qm̄ fulmina vehemēter timebat sup turbatiore cœlo laureā coronā in capite gestabat. Alij dnt aquilā iō in tutela iouis eē, q æther est, qm̄ nulla auis altitudine volatus ppinqor ætheri accedit. Ales sz Lactā. in fœminino gn̄e p malo augurio ponitur. Ho. mala soluta naue exit alite. i. masculino vo p bono. Vir. Nāq; volās fidus iouis ales ab æthra. De augurijs āt & cæteris diuinādi gn̄ib' dicem' i sexto, loqt āt more romano, apō qs i maxio pcio erāt auspicia. Ci. de oratore. Quid leges veles moresq; maiorum, qd auspicia qbus ego & tu cū magna salute reip. pfum' &. ¶ Pubes. puppes. Color rhetori c'. traductio, vt ē illō. i hac calamitosa fama pilq; i aliq̄ pniciosa flāma. Itē itellectio. Nā posuit puppes ptē nauis p totis nauib'. Cæterū pubes pili sūt q in hūano corpe nascunt. Hec tñ fit circit q̄rtūdecimū annū q̄ ætas pubertas dr. Hic ipuberes q nondū pilis vestiūtur & rñ puberes q iā uestiti. Et qm̄ pubes maxie circū pudibūda orit, illā p pudibūdis capimus. Oui. Ipsa venus pubes q̄tiēs velamina ponit ptegit leua semireducta māu. ¶ Ceruice, ceruix posterior pars colli ē dicta q p eā partē cerebrū ad medullā spinæ dirigit q̄si cerebri via, superbiā significat. Cice. in verrinis. ptñ ri tuas frangere ceruices. Hortensius primus hoc nomine in singulari vsus est ait Quin.

CHRI.

Ales.

Pubes

Æt. &

Impubes

SER. a ¶ AMbrosiæq; comæ, aut deorum vnguento oblitæ. hoc est ambrosia. i. herba immortali. α. n. sine βροτος mortalis, aut certe abusiue di- xit diuinæ comæ. b ¶ Spirauere, exhalaue. c ¶ Vestis defluxit, quia dixit supra, sinus col- lecta fluentis.

Μή τις φαίνηται μεγαθύμων αντιβολ- λήσας κερτομέοι τ' ἐπέεσσι καὶ ἐξερέοιθ' ὅτις εἴη.

p ¶ Circũ fud. Figura temesis ẽ, cũ secto vno sermone aliqd interponimus: vt alibi, septẽ sub iecta trioni, sed hic tolerabilius ẽ in sermone cõposito, cæterum in simplici nimis est asp. . . qui tñ faciebat antiqui tas, vt saxo cere comminuit brũ.

d ¶ Vera, bñ vera de qua dubitabat. e ¶ Ille vbi matrẽ agnouit, nunc matrem cognoscit, nã deã esse supius dixerat. f ¶ Fugiẽtẽ, celeriter abscedentẽ. g ¶ Quid natũ toties sæpe & aut καταπτεσομενον intelligim' sæpe eũ

Ambrosiæq;[a] comæ diuinum vertice odorem
Spirauere[b] pedes vestis[c] defluxit ad imos.
Et uera[d] incessu patuit dea ille[e] vbi matrem
Agnouit. tali fugientem[f] est voce secutus,
Quid[g] natum toties crudelis tu[h] quoq; falsis
Ludis imaginibus? cur dextræ iungere[i] dextram
Non datur? ac veras[k] audire, et reddere voces?
Talibus[l] incusat[m] gressumq; ad mœnia tendit.
At[n] Venus obscuro[o] gradientes aere sepsit.
Et multo nebulæ circum dea fudit[p] amictu.
Cernere ne quis eos? neu quis cõtingere possit.

esse delusum, aut certe secundum ipsum Virgilium, qui ait in secũdo. Cũ mihi se non ante oculis tã clara videndã. Obtulit. Multi tñ volũt in hoc ipso loco sæpe eũ eẽ deceptũ, vt in hitu, interrogatiõe, visione, in augurijs. h ¶ Tu quoq;, sicut Iuno, cæteriq; dei, qui troianis inimici sũt. i ¶ Cur dex. iũ. d. maiorum n. hæc fuerat salutatio, cui' rei τὸ αἴτιον. i. cãm Varro callimachũ secutus exposuit, asserẽs oẽm eorum honorem dexterarum cõstitisse virtute, ob quã rem hac se venerabant corporis pte. k ¶ Veras audire & reddere voces. Sũt multæ reciprocæ locutiones, vt hoc loco, sũt multæ vnius ptis vtriq; sufficiẽtes, vt vtamur am citijs, ridiculũ. n si addas mutuis, cum amicitijs vtrũq; signisicet sicut Frõto testat. Itẽ sũt elocutiões, quarum vna ps plena est, q si cõuertãtur hñt aliqd supfluũ, vt in Salu. In tugurio mulieris, ancillæ, bñ addidit ancillæ. At si dicas in tugurio ancillæ mulieris, erit supfluum mulieris, ancillæ. n. & cõditionem ostẽdit & sexum. Item res erat prioribus nota solis, hoc, suffecerat, maiẽ ergo addidit. Ignorabat a cæteris, qd si cõuertas, nil supfluũ inuenit. l ¶ Talibus icusat, redarguit. m ¶ Incusare pprie est supiorẽ arguere, vt in Ter. pr ad filium. Quid me incusas Clitipho? Accusare vero vel parẽ. vel iferiorẽ, vt in eodẽ ad maritũ vxor. Me miserã q nũc quã ob cãm accuser nescio. & hoc pprietatis est, licet vsus ista male corrumpat. Sciendũ tñ ẽ Terẽ. pp solã pprietatẽ oibus comicis eẽ pposicũ, qbus ẽ quãtũ ad cætera spectat iferior. n ¶ At ve. Ordo ẽ. at Venus dea. o ¶ Obscuro aere. i. nebula, cuius diffinitio ẽ Hic locus ex Hõe. supius est de Vlyxe a litto igrediẽte vrbẽ. καὶ τότ᾽ Ὀδυσσεὺς ὦρτο πόλιν δ᾽ ἴμεν αὐτὰρ Ἀθήνη πολλὴν ἠέρα χεῦε φίλα φρονέουσ᾽ Ὀδυσῆϊ.

DON. ¶ Ambrosiæq; co. sic eius cõmẽ se effuderãt vt putarent ambrosia, quã mulieres in vnguentis admiscent psusæ. ¶ Voces. Qñ gradiẽdo vel currẽdo nõ potuit qd icusatio nõ cõtumeliosa, s; ex affectu & religiõe pcedens? Ergo mr nomẽ tuũ cõfiteri noluisti, & quasi aliena locuta es mecũ mẽnis verbis miserias meas nõ leuasti nec semel hoc fecisti, sed sæpe. Cõstabat. n. inter ipsos multa & varia fuisse colloqa, in qbus ille vultu, habitu & colloquio mris falsus est. Debuit autẽ incusatio ad abeuntem non esse longior q; vt ad celerius fugientis aures peruenire posset. ¶ Obscuro aere. Nõ satis fuit verbis instruxisse filiũ, licet sciret omnia eadem cõposuisse Mercurium; sed quattuor de causis texit, ne viderent, ne tãgerent, ne iterrogationibus varijs detinerent, vel veniendi causas quærẽtes eos qui ad noctem venire debebant detinerent.

CHRI. ¶ AMBROsia. Apud medicos herba est de qua Diosco. Ambrosia, quã multi brotri cum artimisiã vocant, frutex est multas virgas hñs longas palmis tribus & folia simillima rutæ virgæ sunt plenæ semine, vt sint quasi acinis odorẽ vini habentes. Nascit in cappadocia que circa se habuerit amplectit. Fingunt tñ poetæ ambrosiam esse cibũ deorum suauissimũ vt nectar est potio ipsorum. Plato tñ ponit ambrosiam p cognitione rerum cælestiũ. Nectar vero pro gaudio, quod inde percipimus. ¶ Incessu, deorum & nobilium est sicut supra. Ast egoq; diuũ icedo regina. ¶ Tuquoq;. q. d. sat est q laudar ab hostibus. ¶ Dextrã, hoc membrũ antiq fortitudini & fidei cõsecrarũt, quẽadmodũ frõtẽ genio. Digitos Mineruæ. Genua misericordiæ. Aures memoriæ. Ergo in cõgressione iungantur dextræ quasi sit pignus fidei & beniuolentiæ. ¶ At venus. Totus locus vsq; ad moliri ne morã, ex Home. est.

CAVE

SER. a CAVT venie̅di exposcere causas. s. ne sæpe narrãdo crebrū patiat dolorē, vñ melius ad Æneā refertur Medio sic inter fata dolore. b Ipsa paphū, ciuitatē Cypri. c Sublimis, diuino incessu. d Læta vt Ho. φιλομειδης αφροδιτη ecce veneris ꝓprium epitheton. e Sabæo, arabico. Arabiæ tres sunt, sferiuor, petrodes, eudæmon, in qua populi sunt Sabæi, apud quos nascit thus. vñ dicia ũt sabæi απο του σεβεσθαι. i. venerari, ꝙ deos per ipsorum thura venerantur. f Thure calent aræ sertisq; recentib' halãt. ecce vñ supra dixit. Haud equidē tali me dignor honore. Q ð autem dicit recentibus lætus loci est, q semper flore vestitur. g sertis. Sertū & serta cū nihil adijcitur dicimus, vt hoc loco. Item alibi expressimus, Serta procul tñ capiti delapsa iacebant. Si aũt sertos dixero, addo flores, si sertas, addo coronas, vt Luca. Accipiunt sertas nardo florente coronas. Hoc in multis noĩbus obseruandum est, vt genus ex adiectione formet, qua detracta in neutrū cadat necesse est, vt piscinalis locus piscinalis cella, piscinale, saginarius mulus saginaria mula, saginarium. h Corripuere viam, officium eundi celeriter arripuerunt. Neq; enim via corripitur. i Qui plurimus, id est longus, vt est. Cui plurima ceruix. Item. Cum se nux plurima idest amygdala, longa namq; est. k Aspectat, rei insensibili dat sensum, vnde est illud in quarto de Atlante. Item Salustius. Lyciæ Pisidiæq; agros despectantem. Home.

θαυμαζε δ' οδυσσευς λιμενας και νηας εισας

αυτων θ' ηρωων αγορας και τειχεα μακρα.

υψηλα σκολοπεσσιν αρηροτα θαυμα ιδεσθαι

l Mirat molē Æneas, hoc ad ipsum refert. m magalia quondã hoc ad poetā. Nõ.n. sic nouit Æneas. Magalia vero antistœcon est. Nã debuit dicere magaria, qa magar nõ magal pœnorū lingua villam significat.

DON. MIRATVR. Ponit generaliter ꝙ omnes viæ, & portæ feruebant, & strepitus agentium personabat. Instant, itue iam per speties, laudantur aũt ꝙ non inuiti agebant.

CHRI. PAPHVM, vrbs in cypro. Cicero Ad sextiliū. Omnes tibi comēdo cyprios, sꝫ magis paphios. Paphus cylicis a q̃ cylicia denominata ē filius & successor fuit, & in cypro vrbes ꝯdidit paphon a se denolatã, & in eã tẽplum Veneri cõsecratū. Sedes suas. In Cypro. n. colit, illudq; primum ex mare appulisse nõ nulli affirmãt. Vñ κυπρογενεια dixit Theocritus, & cypro genia et appellat. Libido autē & lasciui mores eius gẽtis illã ibi asciuerunt, nã virgies cypriæ nõ ante nubebant quã apud portū aduenas excipiẽtes ꝯcubitibus dotes lucrarent. Scriptū aũt est ea historia, quã ꝓsci sacrã appellãt. Venerē aũt meretriciã fuenisse, auctorēq; mulieribus in cypro fuisse, vt vulgato corpe q̃stū facerẽt, ne sola ipudica & viroꝝ appetẽs videret. Tẽplū. Antiqssimū oium. q. veneri ædificata sũt tẽpla fuit Ascalonæ q̃ vrbs ē siriæ. Hinc aũt aiunt cyprij ꝓfectos eos esse q in cypro sꝫ tẽplū cõdiderũt. Q ð vero in cytheris isula est. ꝯdiderũt phœnices q & ipsi ex eadem syria sunt. Hæc Hero. Corne. aũt Tacitus scribit. Tẽpli Veneris qð paphi ē ꝯditorē Veneri anniū vetus memoria tradit. Fama recẽtior tradidit a Cynara sacratū tẽplū, deãq; ipsam cõceptã mari huc apulsã, sꝫ sciẽtia aruspicum huc accitã & paulo ĩfra cynarides sacerdos ꝯsulit. Certissima fides hædoꝝ fibris hẽtur sãguinē aræ effundere vetitū. Precibus & igne puro altaria adolent. Nec vllis imbribus q̃q̃ in apto madescũt simulachrū deæ nõ effigie hũana, sꝫ ꝯtinuus orbis latiore initio tenue in ambitu metæ mõ exurgẽs, & rõ in obscuro. Thure. Thura nõ nisi in pte vna arabiæ nascunt in mõte excelso. Hæc regio thurifera saba appellat, qð mysteriū sĩgnĩat, nec arboribus ipsis q̃ sit facies cõstat. Cũ alij folia pyri minora & herbidi coloris hr̃e dicãt alij lẽtis ꝯsimilē arborē dicũt rutilo folio. Quidã therebinthū eẽ & sic putauit Antigonus allata fructice ꝓma. Vindemia circa ortum canis est q̃ maxime ꝓgnans videt. Inciait cortex & exit spumã tegete palmea excipiente. Q ð in arbore hæret ferro eccidit, vñ corticosum est. Legit autũno ex estiuo partu. Hoc cũ didũ est. Altera videmia ē in vere ex cortice in hyeme inciso. Rufũ hoc nec priori comparandũ, illud carphiatũ, hoc daciacũ vocãt qð ex eo rotunditate guttæ pependit masculũ vocat religioni tributũ. Ergo sabæũ thus a saba dr. Strata. V. via lapidibus strata.

Paphus Cilicia

cyprō genia

Thus Saba Thurifera.

Moliri ue morā, aut[a] venie̅di exposcere causas.
Ipsa Paphum[b] sublimis[c] abit. sedesq; reuisit
Læta[d] suas, vbi templum illi centumq; Sabæo[e]
Thure[f] calent aræ, sertisq;[g] recentibus halant,
Corripuere[h] viam interea, qua semita mōstrat,
Iamq; ascendebāt collē, qui[i] plurimus vrbi
Imminet, aduersasq; aspectat[k] desuper arces.
Miratur[l] molem Aeneas magalia[m] quondam.
Miratur portas, strepitumq; & strata viarum.

Instant[a] ardentes Tirii. pars ducere[b] muros,
Moliriq́ꝫ[c] arcem, & manibus subuoluere saxa.
Pars optare[d] locum tecto[e] & concludere sulco[f].
Iura magistratusq́ꝫ legũt[g] sanctumq́ꝫ Senatum.
Hic portus[h] alii effodiunt. hic alta[i] Theatri
Fundamenta locant alii. immanesq́ꝫ colũnas
Rupibus excidũt, scænis decora alta futuris.

SER. a ¶ Instant ardentes tyrij, multum festinantes. Alij ingeniosi intelligunt. Nam per contrarium segnem, idest sine igni ingenio carẽtem dicimus, vñ & a græco venit catus, idest ingeniosus ἀπὸ τοῦ καίεσθαι.
b ¶ Ducere muros, ædificare.
c ¶ Moliriq́ꝫ arces, molibus factis extollere.
d ¶ Optare, eligere, vt Tuus o regina qd optes. Explorarẽ labor.
e ¶ Tecto, ad tectũ, nota figura
f ¶ sulco, fossa. Ciuitas enim nõ domus circũdatur sulco, vt alibi. Aut his vel tenui vitẽ committere sulco. g ¶ Legunt, eligunt.
h ¶ Portus effodiunt. i. cothona faciunt. Cothona sunt portus in mari nõ naturales, sed arte & manu facti. est autem & masculini & neutri generis. nam & cothon huius cothonis facit. & cothonum huius cothoni.
i ¶ Alta theatri fundamenta, hinc futura magnitudo cognoscitur.

DON. ¶ PARS ducere. Primo curabant quæ aduersus hostes fuerãt necessaria. ¶ Locum tecto, priuata ædificia curabant. ¶ Iura. disponit leges, & honores curiales. ¶ Portus, & hoc ad salutis subsidium. ¶ Alta theatri, post ea quæ ad salutẽ, & honorẽ ptinent ꝓspicit voluptatibus pp scænas qđ nõ fit nisi in ociosa ciuitate. qđ Æneæ erat necessariũ. ¶ Colũnas, vt nõ solũ Theatri gesta, verũ aspect⁹ opis iuuaret. Ponit apum cõparationẽ. Quæ & industria & labore & æqtate opis & ꝯcordia excellẽtes sunt, & quæ fucos animal nõ solum inera, verũ etiam vorax a sedibus pellant.

CHRI. ¶ MANIBVS, scilicet nam sua magnitudine ferri non poterat. ¶ Iura magistratusque. optime nam primum iura condenda sunt. deinde magistratus creandi qui viris præsint, ius autem triplex est, scilicet ius naturale, ius gentium, ius ciuile. Naturale duce natura prouenit. Nam quod vim vi repellere liceat ꝙ filij alantur. impulsu naturæ fit. ius gẽtium dicitur quod tacito quodam hominũ omnium consensu approbatur, quo parẽtes maioresq́ꝫ natu veneramur, & legatos incolumes eẽ volumus. Ciuile vero est quod sibi vna quæq́ꝫ ciuitas sanciuit, vt ius ciuile atheniensium, spartanorum, Romanorum. Sed vt iuris ciuilis Romanorum originem prosequar. Romulus cum in. xxx. curias populum diuisisset leges tulit, quas curiatas appellauit. Tulerunt & sequentes reges, quas oẽs, quoniam a sexto papirio suo ordine in vnũ volumẽ redactæ sunt, ius papirianũ appellarunt. Verũ vt de multis pauca dicã. Lex fuit a Romulo lata. q oẽm ptãtẽ p oẽ tps vitæ patri in filiũ ꝯcessit, siue eo carcere, siue liberare, siue vinctum rustico ope detinere, siue malet & occiderẽ. Lex autẽ Numæ ita fuit. Si pater filio pmisit vxorem ducere sacrorumq́ꝫ & pecuniarũ legibus futuram nõ amplius ptãtẽ esse vendendi filiũ patri, quod nõ scripsisset nisi ꝓoribus legibus filios vẽdere pri licuisset. Inuenies & alias regũ ro. leges apud Dionysium alicarnaseum. Exactis Ro. regibus lege a tribunis lata oẽs leges exsoluere. ac deinde ad multos annos consuetudine potius q̃ lege vixit popu. Rom. inde creati sunt decẽuiri anno vrbis altero & trecẽtesimo, q ꝯquirerent leges a græcis ciuitatibus quas in. x. tabulas eburneas pscriptas in rostris posuerũt. Fuitq́ꝫ illis ius sine ꝓuocatione eo anno, vt leges corrigerẽt, & siqd viderẽt adderẽt. Vñ seqnti anno alias duas addiderũt tabulas, ppterea ꝙ fuit. xij. tabularũ liber. Harũ ferẽdarũ auctorẽ dicũt fuisse Hermodorũ quẽdã ephesiũ i italia exulãtẽ. Hic ãt exorta ẽ prudẽtiũ itepretatio & disputatio fori. Hæc itepretatio sine scripto ꝓpriũ nomẽ nõ hñs ius ciuile dr. Inde ex iis legibus eodem fere tpe actiones cõpositæ sunt, qbus iter se hoies disceptarent, quas ne p suo arbitrio hoies istituerẽt certas & solẽnes eẽ voluerũt. Hæc aũt ps iuris legis actiões appellant. Scia tñ itepretandi & actiones apud collegiũ põtificum erat, ex qbus ꝯstituebat qs quoq́ꝫ anno pesset. Hæc ꝯsuetudo annis ferre centũ durauit. Postea cũ appius claudius ꝓposuisset. & in formas redegisset has actiões. C. flauius scriba eius libertinus subreptũ librũ ppl'o tradidit. vñ meruit tri. ple. ædilis, ac senator fieri. Hocq́ꝫ ius flauianũ dixerũt. Inde sex. Helius alias actiones cõposuit & id ius helianũ dctm ẽ. Intercedẽte deide discordia secessit ppl's & sibi iura nõ ꝯstituit, q̃ plebiscita dñr. inde cũ tãtum populũ coire difficile eẽt, cura ad senatũ reiecta ẽ. Senatuscõsulta facta sunt. ¶ Senatũ scdæ declinationis antiqtus fuit. Plau. in cassina. sed eccũ senati columẽ ꝓsidium ppl'i. senatus ab eo qđ est senex & natu vt placet Cicerõi. Nã maiores natu i eũ ordinẽ legebãt. ¶ Theatri. De hoc dictum est in Georg. ¶ Scænis, q̃uis græcũ nomen sit, & apud illos p a scribatur, tñ latini per æ diphthongum scribunt.

Ius naturale
Ius gentium
Ius ciuile
Ius flauianum
Ius helianum
plebescita

QVALIS

SER. a ¶ QVALIS apes, Tertiæ declinatiõis genitiu' pluralis & in iũ, & in um exit, sed tũ p nr̃o arbitrio, cũ nõiatiu' singularis fuerit in n & s terminatus, vt amãs & amãtũ & amãtiũ dicimus. cũ aũt nõiatiuus singularis fuerit terminatus in er & i ur, tã tũ in um exit, vt pr̃ patrum, murmur murmurũ, reliq̃ vo nõia auctæ fiunt mam' vt apis apũ vel apium, b ¶ Aestate noua bene noua, q̃a adulta & p̃ceps scd̃m Sa. c ¶ Florea, p florida, vt Nemõa iter frondea turbans.

endũ sane nil in hac vacare cõparatiõe. Nã Pœnorũ operi apũ labor, custodiæ littorũ, fucorũ cõparat̃ expulsio. u ¶ O fortunati, bene fortunati q iã faciũt qd̃ ipse cõsiderat. x ¶ Fastigia, nunc opis sũmitates, alibi ima sign̄at, vt forsitan & scrobib' q̃ sint fastigia q̃ras. y ¶ Suspicit, mirat̃, vt e cõtrario cõspicit ptẽnit sign̄at, vel suspicit alta aspicit vt alibi, Hãc primũ suspice rupẽ. z ¶ Mirabile dictũ, ob id qd̃ sequit̃, quĩ mixtus cũctis latebat. & ¶ Per medios,

Qualis apes[a] æstate[b] noua per florea[c] rura[d]
Exercet[e] sub[f] sole labor, cum[g] gentis adultos
Educũt foetus, aut cum liquentia[h] mella
Stipant[i], & dulci distendunt[k] nectare[l] cellas[m].
Aut onera accipiũt veniẽtũ, aut agmine[n] factõ,
Ignauũ[o] fucos[p] pecus[q] a p̃sepibus[r] arcent.
Feruet[s] op', redolentq; thymo fragrãtia[t] mella.
O fortunati[u] quorum iam moenia surgunt
Aeneas ait & fastigia[x] suspicit[y] vrbis.
Infert se septus nebula (mirabile[z] dictu)
Per medios[&], miscetq; viris, neq; cernitur[ꝯ] vlli.
Lucus[ꝗ] in vrbe[a] fuit media, lætissimus[b] vmbra

d ¶ Rura grece, ἄρουρα dñr. A pharetra ergo sermonẽ facit latinũ. e ¶ Exercet, fatigat, vt Nate iliacis exercite fatis. Hoc ãt pticipium ab exercitu. i. militũ multitudie declinatiõe discernim', nã illd̃ nom̃ q̃rtæ pticipiũ scd̃e dcliatiõis ẽ, vt visus hui' uisus vl̃ visi, passus hui' passus vl̃ passi, adit huius aditus vl̃ aditi. f ¶ Sub sole i sole, vt nãq; sub igẽti lustrat dũ singula tẽplo. g ¶ Cũ gẽtis fœt', ad laudẽ apũ h ptinet, qd̃ i q̃rto geor. meli' itelligit. h ¶ Liq̃ntia, dfecata, sine sordib', nec tñ dulcia q̃si tũ & liq̃da. i. pura, nã dura mella ꝯstat eẽ meliora. i ¶ Stipãt, dẽsant, trãslatio a nauibus, i q̃bus stupa iterponit̃ vasis, quam stipam dñt k ¶ Distẽdũt, iplẽt, vt Et dẽso distẽdere pigui. l ¶ Nectare, melle, abusus ẽ pp suauitatis similitudinẽ cũ νεκταρ poculũ diuinũ sit dulce, imortale iterptat̃ νε. i. nõ κτείνω occido m ¶ Cellas, & h abus' ẽ. vt Fauorũ cauinas cellas vocaret. traxit ãt reponẽdi silitudie, vl̃ a celãdo, vñ cellã appellauerũt. n ¶ Agmine, nũc ipetu. o ¶ Ignauũ & iutile, nõ aptũ idustriæ, nã idustrios gnauos dicimus. p ¶ Fucos, s̃m Pli. apũ mr̃a sũt gñ ꝓprie tñ apes vocant̃ ortæ õ bob', fuci de eq̃s, crabrões de mulis, vespæ de asinis, Fucus ãt ẽ s̃m Aemyliũ Macrũ maior ape, crabrõe mĩor. q ¶ Pecus, pec' dicim' oẽ qd̃ hũana ligua & effigie caret. Vñ Ora. Omne cũ Proteus pecus egit. r ¶ Presepibus, aluearijs. & ẽ trãslatio, q̃ fit q̃ tiẽs vl̃ deest verborũ ꝓprietas, vel vitat̃ iteratio. s ¶ Feruet, cũ celebrat̃, vt ꝯ friget cũ cessat dicius, vt Terẽ Nimiũ hic hoies frigent. t ¶ Fragãtia, Quotiẽs icendiũ significat̃, qd̃ flatu alit̃, vel a flãma per l. dicimus, quotiẽs odor, g fracta specie maior ẽ p r dicim'. Sci

figura ẽ. Nam planũ fuerat, medijs se infert. ꝯ ¶ Neq; cernit̃ vlli. i. ab vllo & ẽ græcũ, vt Ora. Scriberis vario. idest scribet te Varius. ꝗ ¶ Luc', vbicũq; Virg. lucũ põit seq̃t ẽt p̃secratio, vt luco tũ forte parẽtis Pilũni Turn' sacrata valle sedebat, vñ i sexto, Nlli certa dom'. lucis hitam' opacis. Dñr. n. heroũ aĩæ lucos tenẽ. Luc' ãt dr̃ q̃ n̄ luceat, n̄ q̃ sint ibi lumia cã religiõis, vt qdã volũt. a ¶ In vrbe fuit media, nũc iã i media. b ¶ Lætissimus vm. sepius cãus ẽ, aut s̃ Probũ grũs vt sit lætitissimus vmbræ, sic̃ sal. Frugũ pabliq; læt' ager.

DON. ¶ O fortũati, nõ iuidet alienæ fœlicitati, s̃ ꝓsequit̃ laude, q̃si dicat qñ ego ad hãc felicitatẽ pueniã? an vrbe an vmbra nihil refert.

CHRI. ¶ QVAlis apes, duæ s̃t cõpatiões apud Homerũ, altera apiũ, alt̃a muscarũ. Elegãtissimus ãt poeta muscarũ cõpationẽ tãq̃ sordidiorẽ nusq̃ põit. A piũ vo veluti elegãtiorẽ elegit eãq; exacti' p̃secut' ẽ. Homer'. n. vagas apes põit. Maro vo vt rẽ penitus expmat idustrias laboriosasq; effingit. Neq; potuit ex brutis eligẽ aial, qd̃ magis rẽ expmeret. Duo. n. sunt gñã isectorũ q̃ ad hũanã idustriã atq; ad rẽp. pxie accedũt formicæ atq; apes, s̃ formicæ statũ ppłarẽ imitant̃. Apes ãt regiũ & monarchicũ. Nã regẽ hñt cui' iussu oĩa agũt Quapp optie pœni sb Didõe regia se sũma cũ idustria exercẽtes apibus cõparãt̃. De his abũde dixius i geor. ¶ Fucos, Fuci maiores s̃t apib' s̃ ab illis nouissime tãq; a fessis ipse & te veluti apes sine aculeo pducunt̃ Botinus fœt' & q̃ n̄ vitia vearũ apũ. A diuxiũ tñ circa fœtũ multũ ad calorẽ Adiuuãte turba. Verũ cũ mella, maturescere cœperũt Abigũt eos apes multæq; singulos aggresse interimunt,

Quo[a] primū iactati vndis, & turbine Poeni
Effodere[b] loco signum, quod regia[c] Iuno
Monstrarat caput acris equi, sic nā fore bello
Egregiam, & facilem[d] victu per sæcula gentem
Hic templum Iunoni ingens Sidonia[e] Dido
Condebat donis[f] opulentū, & numine Diuæ.
Aerea[g] cui gradibus surgebāt limina: nexæq;
Aere trabes foribus[h] cardo[i] stridebat[k] ahenis.

SER. a ❡ QuO primū, hoc est simul vt venerunt. nec enim secundo ad africam ventum est. b ❡ Effodere loco signū, historia hoc habet, quam more suo Vir. p transitū tangit. Dido cū transiret per quandā insulam Iunonis, illic accepit oraculū, & sacerdotē eius secū abstulit, cū ei pax crederet p mittenti Carthaginis sedes quo cū venisset, sacerdos elegit locū faciendæ vrbis, quo effosso inuentum est caput bouis, qđ cū displicuisset, qa bos semp subiugatus ē, alio loco effosso caput equi inuentū placuit, qa hoc animal licet subiuget, bellicosum tñ est & vincit, & plerūq; cōcordat, vt ipse oñdit plenissime in illo loco, bello armāt eq, bellū hæc armēta minant. Sed tñ ijdem olim curru succedere sueti Quadrupedes, & frena iugo concordia ferre. Spes est pacis. ait illic ergo Iunoni tē pla fecerūt, vnde & bellicosa est Carthago p eq omen, & fertilis p bouis. c ❡ Qđ regia Iuno Mōstrarat, monstro dederat, & vt diximus tangit historiā. d ❡ Et faci. v. p boues, qđ licet nō dicat, tñ ex historia sūmit. e ❡ Sidonia, p Tyria. f ❡ Donis opulentū, & numine diuæ, aut simulacrū quoq; aur fuit, & numen p simulacro posuit, vt Cicero, Se se iā ne deos quidē, ad quos ɔfugerent hr̄e, aut vult ostēdere plenū esse psentia numinis tēplū. g ❡ Aerea. ærea iō, velq æs, magis in vsu veteres habebant, vel q religioni magis apta est hæc materies, deniq; flamen dialis æreis cultris tondebat, aut certe ærea sæcula significat. Nam vt hesiodus dicit, tpe quo hæc gesta sunt, æreū sæculū fuit. h ❡ Foribus, fores pprie dicunt, q foras apiunt, sicut apud veteres fuit, Valuæ autem sunt, vt dicit Varro q reuoluunt & se velāt. Ianua aūt est pmus domus ingressus, dicta qa Iano cōsecratū est oē principiū, cætera itra ianuā hostia vocatur gnaliter, siue valuæ sunt siue fores, qñis vsus corruperit. i ❡ Cardo. dictus est quasi cor ianuæ quo mouet. ἀπὸ τῆς καρδίας. k ❡ Stridebat ahenis, ad sua retulit tempora. cautum enim fuerat post proditū hostibus a Tarpeia virgine capitolium, vt ærei cardines fierent quorum stridor posset aperta hostia omnibus indicare.

DON. ❡ QuO primū, vt supra per signum demonstrata fuerat felicitas, sic nunc per pœnos q tēpestate vexati huc incolumes venerunt &

fundaméta fodientes caput equi inuenerāt, signū habuerūt vt in bellicis copijs essent futuri copiosi. ❡ Hic. oportuit. n. deā i eo loco hr̄e honestissimā sedē in quo virtutē suæ maiestatis ostenderat. Et cū nondum perfectum esset, tanta reuerentia colebat, vt & dōis copiosus eēt. & dea ipa pñs esse crederet.

CHR. ❡ TEMplum. q̄si tectum amplum. Varro aūt dixit a tuendo. Hinc icō tēplor & addit triplex eē tēplū a natura vt in cœlo, vt Contremuit tēplū magnū Iouis alti tonātis. ab auspicijs in terra, a similitudine sub terra, vt in Andromacha, acherusia tēpla alta ora salue īfra. Tēplū illud qđ in aere ab augurib designat quatuor hs partes. Sinistrā ab oriente, Dextrā ab occasu, Anticā a meridie, Posticā a septētrione, & qa q̄ primū aues tēplū ingrediebant auguriū captabat, dictū est extēplo. i. statim. Hoc igit sm est tēplū. Tertio, qđ hoīs deo ɔstruūt. ❡ Aerea, æs primū metallor in vsum venisse multis coniecturis facile credideris. Naturam hēt stipticam vñ squamas eius medici adhibent remedio ɔtra putredinem. Qui vo in metallo æris morant, semper sanitate oculor pollent, vt ait Mac. aura. n. quæ ex ære pcedit in os incidēs haurit & exsiccat qđ male influit. Aristoteles āt ait vulnera ex ære minus esse noxia quam quæ ex ferro, Poeta vo ærea hic dixit, qa ad rem diuinā pleraq; ærea adhibent pcipue in sacris lunæ, qbus aut deuouere, aut pellere aliquos morbos volebāt. Vnde plautus Mecus habet pagus morbū æs, & Sophocles Medeam īducit quæ herbas nocuas auersa seccat, & succū ícados æneos fundi, & Vir. Curetū sonitū crepitantiaq; æra. & Carminis ait tuscos æreis aratris ad condēdas vrbes vt i sacris trageticis appet eē vsos. Sabinosq; æneos cultros ad tundēdos sacerdotes facer. æs dicitur ēt cuprū & sm Aristotelem cōponitur ex sulphure & argēto viuo, vt alia metalla, sed tūc sit æs cum plus est ibi de sulphure quam de argento viuo, & sulphur est terreum non pure rubeū habens colorē adurentem, argentum autem viuum est mediocre nec nimis subtile. Est autem hic traductio coloris rhetoricus aerea aere ahenis. ❡ Connexæ aere. architecti enim antiqui in magnis ædificijs non ferreis, sed æreis clauis vtebantur, qa æs non ita erugine sumit. vt Ferrum AES

CHUC

SER. a ¶ HOC primũ in luco, secuta sũt.n. & alia quæ detraxere formidinem. b ¶ Timoresq3 multi quærunt cur post visam matrẽ ꝗequã timuerit, quod tñ alij sic soluunt, vt dicãt ne tũ qdẽ Aeneã Venerẽ quã viderat esse credi disse, cuius vt ipse putabat agnitæ nulla ꝟba pceperat, sed vera solutio hæc est Venus nil ꝺ afrorum moribus, ꝺ nũc formidat Aeneas, ꝗ declasse libera ta dixerat filio Sciendum tñ est in Vir. sterdũ validiora esse obiecta purgatis, vt hoc loco. c ¶ Lenijt, q̃rtæ ꝯiugationis tp̃s ptm̃ pfectũ vel in vi innctã exijt, vł sublato digãmo in ij pro nr̃o arbitrio, vt lenij leniui, audij audiui. Sane cũ in vi exit, penultĩa lõga est, & ipsa accẽtũ retinet. cũ ꝟo in ij penultĩa breuis est, & pdit accẽtũ, qa vt sup̃ diximus vnius ob noxã, q̃tiens vocalis vocalẽ sequiꝭ, detrahit lõgitudinẽ pcedenti, sed hoc in metro vbi necessitas cogit. Nã in psa & nãm suã & accẽtũ retinet, nunc ergo lenijt tertia a fine hẽt accẽtum, qa penultima breuis est. Sane plerũq; accentũ suũ retinet et ꝟmo corruptus, vt Mercuri, Domiti, Ouidi, tertia a fine hr̃e debuit accẽtum, qa penultima breuis est, sed ꝯstat hæc noĩa apocopẽ ptulisse. Nã apꝺ maiores erat idẽ noĩatiuus ꝗ & vocatiuus, vt hic Mercurius o Mercurius, vñ cũ l3 breuis sit, et post apocopẽ suũ suat accẽtum. d ¶ Ausus, bñ ausus, qa inter icerta satis audacter salus speraꝭ. e ¶ Afflictis, ꝺ afflictis, nec.n. eẽ septimus casus põt. f ¶ Cõfidẽ, fido & ꝯfido datiuũ regit, vt Et ñ deꝭ, nocti. Sane optĩa figura est, quæ nunq̃ a pncipalitate discedit, vt Atq; humiles habitare casas, accusatiuo iũxit, qa hẽo domum dicĩus vñ est hito freq̃ntatiuũ. g ¶ Sub templo ꝟ est in templo, vt sup̃, Exercet sub sole labor. i. in sole. h ¶ Reginã oppiens, expectans, aut intelligebat venturã ex artificum festinatione, aut certe videndæ reginæ occasionẽ requirens. i ¶ Quæ fortuna sit vrbi, felicitas. k ¶ Artificũq; manus inter se, hoc est hẽbat artificũ cõparationẽ. l ¶ Ex ordine, hoc loco oñdit oẽm pugnã esse depictã, sed hæc tm̃ dicit, quæ aut Diomedes gessit, aut Achilles, per qꝺ excusaꝭ Aeneas ñ esse a fortibus victus. m ¶ Fama totũ vulgata p orbem, qa Europa itulit, Asia passa est, Africa iã depigit. n ¶ Atridas, Atrei filios Agamẽnonem, & Menelaũ, sed vsurpatũ est.nã Pilisthenis fuisse dicuntur. o ¶ Sæuũ ambobus Achillẽ, atq tres dixit, sed Atridas p vno accipe, quos vnius partis ꝯstat fuisse.

Hoc[a] primum in luco noua res oblata, timorez[b]
Lenijt[c], hic primum Aeneas sperare salutem
Ausus[d], & afflictis[e] melius confidere[f] rebus.
Nanq3 sub ingenti lustrat dum singula tẽplo[g]
Reginam[h] opperiens, dum fortuna[i] sit vrbi,
Artificumq3[k] manus inter se, opumq3 labores
Miratur, videt Iliacas ex ordine[l] pugnas.
Bellaq3 iam fama[m] totum vulgata per orbem.
Atridas[n], Priamumq3, & sæuũ[o] ãbob9 Achillez.

DON. ¶ HOC primum propositionis genus est Dicturus ẽ.n. qd viderit, vñ aliqd sperarit. Vñ sit lenitus metus. ¶ Nam totus eradi nõ potuit. ¶ Nouã, vel ꝯ spes, cum pauloante vidisset oĩa deserta, vel noua qa videbat troiana certamina depicta. ¶ Nãq;, redit rõnem qd sit qꝺ leniebat metum & spẽ. inopinã pmittebat. ¶ Reginã o. nõ leuibus picturis tenebaꝭ, sed qꝺ necessarium erat reginã operiebaꝭ. Ergo ad sui excusationem hoc dixit. Circũspectabat etiã veluti & ipse nouã vrbem conditurus vt aduerteret q̃to id labore ꝯstaret. ¶ Artificu3. q. m. ita omnes pariter vna gratia & vna subtilitate certabant, vt intuens nullam alijs præferre potuisset. Descripta aute3 magnitudine & fortitudine transit ad ornatum picturæ. ¶ Sæuũq;, cõparatiõis spẽs vt sic sæuior fuit achilles agamẽnone & Menelao.

CHRI. ¶ NOVA. i. insolita fortunæ Troianoꝝ. Et auget letitiã spes improuisa. Ex eisdẽ.n locis diuersa argumenta reducunꝭ. Vt.n. ille magis est doliturus ex eo qꝺ poniꝭ, Et nunc ille qdẽ spe multu3 captus inani. Ita magis gauisurus qꝺ ait via prima salutis qꝺ minime reris, graia pandeꝭ ab vrbe. Sub igenti. i. in Sta. Primæq; occiduæ domus effusa sub omni terra dieq;. ¶ Sic græci ὑπὸ p ẽv. Hesiodus in theogonia ἄρνας ποιμαί νων Αἰνῶνος ὑπὸ ζαθέοιο. Sub qñ ad locum significat accusatiuo iungiꝭ & poniꝭ pro añ, aut per, vt Postesq3 sub ipsos. Itẽ at ñ nõ fuerit tellus fœcunda sub ipm arctuꝝ. Itẽ sub luce exportãt calatis. i. ante lucẽ. Item sub noctem cura recursat. i. p nocte3. Q ñ ꝟo in loco significat ablto iungiꝭ, vt arma sub aduersa posuit radiãtia quercu. In compositione mõ localis est, vt subduco. Aliqñ minuit vt subtristis, a'it Pris. Est color rhet. repetitio. ¶ Dũ singla tẽplo et Dũ. q. f. s. u. ¶ Ex ordĩe, ꝗ & oẽs pugnæ & suo quæq; loco erãt. Quæ res oñdit acuratã inq̃sitionẽ afroꝝ eius Belli. pugna ãt a bello differt. Bellum.n. ꝯtinet vniuersũ illud spatiũ discordiaꝝ & q̃cqd in eo gestũ, dem̃ ve est. pugna ãt est cũ manus hostiles ꝯseruntꝭ, ꝗ vnũ bellũ plurias h3 pugnas

Sub

Bellum
Pugna

Cósistit, et lachrymás qs iá locus inqt Achate,
Quæ regio in terris nostri nó plena[a] laboris?
En[b] Priamus, sunt[c] hic etiá sua[d] pmia laudi[e],
Sunt lachrymæ rerum, et menté mortalia[f] tangunt.
Solue[g] met[9], feret[h] hæc aliquá tibi fama saluté.
Sic ait, atqz aiūm pictura pascit inani[i].
Multa gemés, largoqz[k] hūectat flumine vultuz.
Nanqz videbat vti bellátes pergama[l] circum
Hac fugerent Graij, pmeret troiana[m] Iuuentus.
Hac Phryges, instaret curru cristat[9][n] Achilles.
Nec procul[o] hinc Rhœsi niueis tentoria velis
Agnoscit lachrymás, primo[p] quæ pdita somno
Tydides[q] multa vastabat cæde cruentus,
Ardéteisqz auertit equos in castra, priusqz
Pabula gustassent Troiæ, Xáthumqz bibissent.

SER. a ¶ PLENA laboris, plenus genitiuó meli⁹ iungit, vt Teré. Plenus rimarum sum. b ¶ En priamus, laus picturæ est, p quam nó imago, sed ipse ostendit Priamus. c ¶ Sunt hic ét sua pmia, vt supra diximus. Ois Aeneæ so/ licitudo ð mo ribus Afrorum erat, quá nunc picturæ ptem/ platióe depo/ nit. Qui. n. de/ pingunt, & vi/ tuté diligūt. & miseratióe tā/ gūt. d ¶ Sua. s. ɔgrua, vt Stru/ ereqz suis alta ria donis. e ¶ Laudi, vir tuti, vt Primas merui q laude coronam. f ¶ Mortalia, aduersa, qbus cóstat subiace re mortales. g ¶ Solue metus, collectio est. Ná vbi virtu tis pmia aduersa mibationé merent. rite for mido deponit. h ¶ Feret, p afferet. i ¶ Ina ni, epitheton est picturæ, aut qa caret corpe, quæ corpora imitat plenitudine, aut qa nul lius est vtilitatis, sed Cicero in padoxis quá vilipendat picturá patet cū ait, sed obsecro te ita nūc ista venusta habentur non vt viro/ rum vincula sed vt oblectamenta puerorum. k ¶ Largoqz humectat flumíe vultū, tapino sis é quod dixit humectat, largo nāqz flumi/ ne est fluore, idest, fluxu ipso. l ¶ Pergama circū, abusiue. ñ. n. circa pgama, sz circa Tro iá bella gerebát. m ¶ Troiana iuuétus, diffi nitio est hectoris, vt Catillusqz acerqz coras argiua iuuétus. & re vera sic pene vbiqz Ho/ me. ponit, vt Hectori tm̄ vel Achilli totus cedat exercitus. Hac phryges. Bñ vbiqz Vir. p negocij qualitate dat Troianis ét nomía. Ná timidos phryges vocat, vt hoc loco. Ité O veræ phrygiæ. neqz. n. phryges, Dardani/ das generosos, vt Dardanidæ magni genus alto a sanguine diuū, Laomedótiadas perfi/ dos, vt Nódū laomedonteæ sentis periuria gentis, Troas fortes, vt Troes agsit príceps turmas íducit asylas, Hectoreos quoqz fort tes vt Nūc nunc insurgite réis Hectorei so/ cij. n ¶ Cristatus Achilles, sm Home. q di cit in Achillis cristis terribile qddá fuisse. περὶ δὲ τρυφάλειαν δεὶ ῥας κρατὶ θετο βριαρὴν, ἡ δ' ἀστὴρ ὣς ἀπέλαμπεν ἡ ππουρις τρυφάλεια. o ¶ Nec pcul hinc rhœsi, Rhœsus rex Thraciæ fuit, qui cum ad Troiæ venisset auxilia, clausisqz iá portis té toria locauisset in litore. Dolone pdéte tro iano, qui missus fuerat speculator, a Diome de & Vlyxe est interfectus, qui & ipsi specu latū venerant, abductiqz sunt eq, qbus pédе bát fata troia/ na. p ¶ Prío sóno, pría pte noctis, vt Li/ bra die somni qz pares vbi fe cerit horas. q ¶ Tydides .i. Diomedes & bñ Vlyxem celat pp Aene am, vt sup di/ ximus. aut qa sm Homerum occidéte Dio/ mede cadauéra vlyxes trahe/ bat. ὅν τινα τυδεΐδης, ἄορι πλήξειε παραστὰς τὸν δ' ὀδυσσεὺς μετόπισθε λαβὼν ποδὸς ἐξερύσασκε. r ¶ Ardentes, & candidos signifi/ cat, & veloces, vt pernicibus ignea plantis, si ignea velox est sine dubio & ardentes. Xá thum, fluuium Troiæ.

DON. ¶ CONsistit, mente dolebat de aduersis su/ is imperijsqz troiani calamitatibus & subp intentu factas esse Fabulas, quas loqueren/ tur, & oblectationis causa pingerét. ¶ Sic ta men ita dolenda protulit. vt partes etiá con solationis inferret. ¶ Feret hæc aliquam. &c. s. s. Nam calamitas citat cómiserationem. ¶ En, non tantum demonstrantis est, verum etiam dolentis. q. d. ecce ad quam infœlici tatem perductus est priamus. Exponit iam suos dolores, quos ex persona potentissimi regis senis & soceri tumebat. ¶ Sunt &. s. p. l. sunt. l. r. & hæc propositio Dicturus est. n. quæ laudanda & quæ dolenda. ¶ Mortalia, quæcunqz aduersa mortalibus acciderint. ¶ Multa gemens. a. a. p. p. i. propositio, Mōs strat quæ res in pictura animum reficiat, & quæ dolorem afferat. Vtrunqz tamen ani/ mum considerantis ducebat ad lachrymas. ¶ Namqz videbat, ostendit vnde lætitiam ca peret. s. hac fugerent Graij. & vnde dolorem. s. hac phryges. ¶ Priusquam pabula gustas/ sent. t. x. q. b. Voluit ostendere celerem exi/ tum, & finem eius. ¶ Tentoria, vt ostendat plures fuisse mactatos. Non enim solus in tentorijs fuisset.

¶ Parte

Parte[a] alia fugiens[b] amissis Troilus[c] armis
Infelix[c] puer, atq; impar[d] cõgressus[e] Achilli
Fertur equis, curruq;[f] hæret resupinus inani[g]
Lora[h] tenens tñ huic ceruixq;, comæq; trahunt
Per terram & versa[i] puluis inscribitur[k] hasta[l].
Interea[m] ad templum nõ æquæ[n] Palladis ibãt
Crinibus Illiades passis[o], peplumq;[p] ferebant

SER. a ¶PARTE alia fugiens amissis troilus ar mis, veritas hoc habet Troili amore Achillem ductũ, palumbes ei quibus ille delectabat obiecisse, quas cũ vellet tenere, capt⁹ ab Achille in eius amplexibus perijt, sed hoc q̃ si ĩdignum heroico carmie mutauit poeta. b ¶Fugiens, fugere volens accepto iam vulnere. c ¶Infelix, multi hoc loco distingunt. tñ ẽt si ĩugas puer, vnus ẽ sensus. d ¶Atq; ĩ par, ac si diceret ẽt si puer nõ esset. e ¶Cõgressus achilli, Cõgredior tibi antiq dicebant, sicut pugno tibi, dimico tibi hodie dicim⁹ cõgredior tecũ, dimico tecũ. f ¶Curru, currib⁹ falcatis vsos eẽ maiores, & Liui. & Sal. docẽt, & apd Xenophontẽ ĩpœdia Cyri legit. g ¶Inãi, sine rectore. Nã cõp⁹ hærebat. h ¶Lora tenens, tñ q̃q; mortuus. i ¶Versa, tracta, vt Plau. Inueniant oĩa versa. i. sparsa. venit aũt ab eo qd est verror. k ¶Inscribitur, laceratur, vt Plaut. Corpus tuũ virgis vlmeis inscribã. l ¶Hasta, hostili. s. quã trãsfix⁹ trahebat. m ¶Interea, dũ hæc gerũtur. & satis opportune a matribus festinat ad templum, vt alibi, Nec non ad tẽplũ sũmasq; ad palladis arces. n ¶Nõ æquæ. i. iniquæ, liptote figura est, vt alibi, Et vacuis clanius nõ æquus Acerris. o. ¶Passis, participium est ab eo qd est pãdor, id aũt nõ facit pãsus, qa plerũq; n qd in prĩa verbi positione inuenit, in pterito pticipio nõ est, de qua re iudicat euphõia, vt ab eo qd est tundor tunsus facit, vt Tũsæ pectora palmis, & tusus, vt Nõ obtusa adeo gestam⁹ pectora pœni, & Nã neq; tũ stellis acies obtusa videt. Sciendũ tñ est lz ãlia euphoniæ cã varient, vel in generib⁹, vel in numeris, nactus tñ & passus n penitus nunq̃ accipere. p ¶Peplũq; ferebat, peplũ pp̃e est palla picta fœmĩea Mineruæ ɔsecrata, vt Plautus, Nunq̃ ad ciuitatẽ venio, nisi cũ infertur peplũ. hodie tñ multi abutunt hoc noĩe vel historia de peplo ex Homero tracta magis huic loco cõgruit, nã fugãtib⁹ achiuis troianos cãpo vsq; ad mœnia helenus vates fili⁹ priami mittit hectorẽ ad hecubã vt ppetiãdæ palladis grã ducat cœtũ matronarũ troianarũ ad palladis tẽplũ & afferat pulcherrimuz & eximiũ suis e vestib⁹ peplũ qd factũ ẽ supplicãtib⁹ matrõis & offerẽte peplũ vxore ãtenoris theão noĩe venerabili ĩter troiãos fœmina ἡ δ' ἄρα πέπλον ἑλοῦσα θῆκεν ἀθηναίης ἐπὶ γούνασιν ἠϋκόμοιο εὐχομένη δ' ἠρᾶτο διὸς κούρη μεγάλοιο ἰδ' DON. ¶Infœlix, qa puer, & ĩpar ei cõgressus est, quem iuuenis superare non potuisset. Est autez descriptio eius q̃ supinus ferebatur. ¶Peplum genus vestis pertinẽtis ad ritum sacrorũ Mineruæ aliĵ scutuz modicum dicunt. (Peplum)

CHRI. ¶TROILVS aliĵ dicunt Troilum cum captus esset ab achille iugulari iussũz fuisse. Ei⁹ pueri casum miserãdũ troia fleuit, & qa ĩmatura ætate perierat, & qa pulcherrim⁹ erat aliĵ dñt q̃ refert Serui⁹. ¶Curru, antiq. n. in curru pugnabãt. Duo. n. erãt, alter q equos auriga regeret, vñ illd martis eq biiuges, & magni currus achillis, alter q Soli pugnæ ĩtẽt⁹ eẽt. Proptereaq; huiuscemõi currũ δίφρον qd duos ferret nomiabãt. ¶Lora. t. tñ amphibologia. i. dubius fmo est, Nã dubitat vtrũ q tenеat tñ lora, an q̃uis teneat tñ trahat. ãphibologiæ aut singulis ṽbis sũt, vt Gall⁹ in quo q̃rit sit ne gẽtile nomẽ an ppriũ, aut in ɔiunctis, vt cũ id qd mediũ ẽ vtrinq; possit trahi, vt hic aut cũ id qd vltimũ est dubiũ sit vtri referat, Vt hæres vxori dato qdcũq; volet, Nã q̃rit qd volet vxor an hæres. Quintilianus. ¶Ardẽtes, q̃si dicat vehemẽtes, Nã qbus calidior ẽ sanguis iĵ vehemẽtiores sunt. Sic etiam Home. αἳ δ' ἂν ἀραβοῦ ἴδεν φλόγον ἵπποι αἱ θεῖον μελανοὶ ποταμοῦ ἀπὸ σελῆντος.
Ardere etiam Cupere significat: Vt ardet abire. Fuga. q. d. r. t. Itẽ vehemẽter amare, vt Ardet amans dido. Itẽ splendere vt Tyrioq; ardebat murice læna. Itez irasci. Iuue. Quid referam quanta siccum iecur ardeat ira. (Ardere) ¶Puer phatos ab ætate, ut paruumq; patri tẽdebat iulũ, vt nõ minus miserabile sit piculũ in patre q̃ i filio. Et supet ɔiũx ne Greusa ascãius ve puer. ¶Comæ, Græcũ ṽbũ est. Sunt. n. ppric ornati & nõ cæsi capilli. Vñ est comere . i. ornare, Quapp pprie mulierum dici pñt. Oui. Sint pcul'a nobis iuuenes vt fœmina cõpti, Cæsaries autẽ qa cedẽdo dr, vr esse virorũ. Crines ṽo dicunt a cernẽdo. i. diuidendo, qa ducta p mediũ caput diuisiõe vtriq; p sua portiõe pẽdẽt. Capilli aũt dñr quasi capitis pili. ¶Passis, a trib⁹ ṽbis est hoc pticipiũ a pẽdo, patior, & pateo. ¶Peplũ, Secũdũ Lactãtiũ in Stãtiũ peplũ ẽ vestis cãdida aureis clauis picta sine manicis, qd simulachris siebat, sed hoc peplũ primũ ab atheniẽsib⁹ isti- (Comæ, Comere, Cæsaries, Crines, Capilli)

tutum est, qđ matronæ suis manibus faciebant, & intra triennium nominibus offerebant. Recte ergo peplũ qm̃ athenienses maxime Mineruæ quã præcipue colebant offerre consueuere. Home. refert Hecubam ex ꝯsilio Heleni Vatis ex vestibus suis ꝑciosissimũ peplum comitante cœtu matronarũ ad tẽplũ palladis tulisse. Vxorem aũt Antenoris cui esset nomen Theano obtulisse, verum huiuscemodi dono minime placatã fuisse mineruam.

SER.

Suppliciter [a] tristeis, & tunsæ [b] pectora palmis.
Diua solo fixos oculos auersa [c] tenebat.
Ter circũ [d] iliacos raptauerat [e] Hectora muros,
Exanimumq; [f] auro corpus vẽdebat [g] Achilles.
Tũ vero [h] ingentem gemitũ dat pectore ab imo
Vt spolia, vt currus [i], vtq; ipsum corpus amici [k]
Tendentemq; manus [l] Priamũ cõspexit inermes

a ¶ SVPPLIciter tristes, vt decet rogãtes, & bene addidit suppliciter, qa & p iracundiã, & p grauitatẽ, & p religionẽ, & per dolores tristes sumus. b ¶ Tunsæ pectora. vt Oculos suffusa. c ¶ Auersa, irata, Home. ἀνένευε δὲ παλλὰς ἀθήνη. Nec. n. poterat ꝯuertere se se simulacrũ, sic alibi Talia dicentem iãdudũ auersa tuet, qũo auersa, nisi iratã intelligas? d ¶ Ter circum iliacos, apud veteres multa ad sensũ, nõ ad aspectũ possunt referri. Tertio enim tractum intelligere possumus, non in pictura conspicer, vñ est & illud, mulcere alternos & corpora fingere lĩgua. e ¶ Raptauerat, bene forma vsus est frequentatiua, p quam ostẽdit qđ per numerũ dixerat. f ¶ Exanimũ, exanimus & exanimis dicimus, sicut vnanimus & vnanimis, inermus & inermis. ergo pro nostro arbitrio aut secundæ declinatiõis, aut tertiæ, sed a tertia ablatiuum singularẽm in i mittũt, quia cõmunis sunt generis. Exanimis aũt ẽ mortuus, vt hic indicat locus, exanimat' ṽo timens, vt Exanimata sequens ĩpingeret agmina muris. g ¶ Vẽdebat. ingẽti arte vtitur ṽbis. Nã hoc loco qa pingi potuit, pñs tp̃us posuit superius, qa pingi non potuit sed referri, perfecto executus est tpe dicẽdo raptauerat nõ raptabat. h ¶ Tũ ṽo ingentẽ gemitũ, iam. n. superius eũ lachrymasse dixerat, hoc ergo addidit visum Hectoris corp', vt ẽt grauiter gemeret. i ¶ Currum, quo tractus est ab Achille in patrocli vltionẽ ab illo prius interfecti. k ¶ Amici, plus est q̃; si Hectoris diceret, vt alibi, Paruũq; patri tendebat iulũ. cũ potuerit dicere mihi. l ¶ Manus inermes, aut sine septro, aut supplices, vt Dextras tendamus inermes, qđ tractũ ẽ de historia. Qui enim victi se dedunt inermes supplicant, Aut re vera inermis tunc. Contra Pyrrhum enim ꝓcessit armatus. Sane per transitum historiam tetigit, quia constat Priamũ cũ ad supplicandum tentorium Achillis fuisset ĩgressus, dormientẽ Achillẽ excitauisse, vt pro filij corpore precaret eũ, cum eum potuisset occidere, licet hoc homerus Achillis turpitudinem supprimat.

¶ OCVLOS DON. auersa. t. qđ faciũt irati ne videant qđ oderunt, Achillis aũt actio non solũ dolorem ꝯsiderantis, sz ẽt crudelitatem agẽtis exp̃mit & auaritiã, Nõ n. odiũ vltra mortẽ ꝓcedẽ debz. ¶ Ter, auget crudelitas ꝙ non semel, & ꝙ circa eos muros q̃s defenderat, Gemuit ergo ꝑmo fortunã tãti viri. Deĩde ꝙ de eo triũphus actus ẽ, & qđ peius erat sub ipsis mœnib', vt ciuitas defensorẽ suũ in ea calamitate cerneret. Trahebat ergo extinct' añ eos muros, quos tãta fortitudĩe dẽfenderat, & totiẽs circũducebat ne qs ab ea cognitiõe subtraheret, tãtaq; fuit ĩmanitas, vt pr̃i orbitatẽ suã vẽderet. Est ãt ꝑ dolore in ꝓnũciãdo extollendũ hectoris nomẽ, & achillis deprimẽdũ, Quis. n. mortuũ vẽdidit nisi ĩpius? Quis in regno posit', ideoq; diues auꝝ desiderat nisi auarus? Ergo ĩpius & auarus achilles. ¶ Tũ ṽo. ex hoc ostẽdit aliquot aĩ dolorib' ꝑgressus hũc maiorẽ esse. Nã dixerat Cõstitit & lachrymãs. item multa gemẽs. item agnoscit lachrymãs. Hic aũt addidit ĩgentem. g. d. p. ab imo, multiplici acerbitate ꝑcussus. Videt. n. spolia erepta viro forti, & ciui optimo. ¶ Amici, & corpus. En ꝑamus in eius nomĩe latissimũ dedit intelligẽdi tractũ. s. q fuerit grauioris ætatis, ꝑtãtis Regiæ, & diu fœlix, Dolebat ĩ eo socerũ suũ, & tot ꝑditoꝝ patrẽ atq; auũ eo redactũ, vt in sũma orbitate hostẽ rogare cogeretur sine regijs insignib'. Nã q rogatum venerat oibus inferiorẽ se mõstrare debebat.

¶ HECTORa, ab eo qđ est ἔχω, ideo habeo & defendo, qm̃ ipse defensor vrbis fuit, sed vtrum ab achille cæsus fuerit. an achilles ab ipso in sequẽtibus disputabit. ¶ Tum vero. Coniũgunt istæ duæ particulæ cũ rem reliquis maiorẽ ostendere volumus. Ergo ostendit hic ꝙ q̃uis in alijs doluisset, non tm̃ tamen doluisset. Sic infra. Tum ṽo ingentem pugnam ceu cætera nusq; Bella forent. ¶ Vt spolia. auxesis est. ¶ Doluit, spolijs Hectoris magis autem curru maxime tandem corpore. Turpissimum. n. erat cadauere hostẽ potiri, Cum ṽo indignitatẽ tanti regis cerneret, accumulati sunt omnes dolores.

CHR.

Se quoq3[a] pricipib[9] pmixtū agnouit Achiuis.
Eoasq3[b] acies, & nigri Memnonis arma[c].
Ducit Amazonidum[d] lunatis agmina peltis[e]
Penthesilea[f] furens, medijsq3 in milibus ardet
Aurea[g] subnectens exertæ[h] cingula mammæ
Bellatrix, audetq3 viris concurrere virgo[i].

SER. a ¶ SE quoq3 pncipibus per. agnō. achi. aut latēter pditionē tangit, vt supra dctm̄ ē, aut vtutē eius vult ondere. nimiæ. n. fortitudis est inter hostiū tela vsari, vt Sal. Catilina lōge a suis īter hostilia cadauera repertus est. Cornut' tñ dicit versu isto, Vadim' īmixti danais hoc eē soluēdum. pncipib', qūo se potuit in pictura cognscere. soluit sic, siue quod noia trāscripta, siue ex factis facile posset agnoscere, sed melius ad vtutē bellatoris referēdū est. b ¶ Eoas, e nālit longa est, fit tñ breuis īterdū cū eā vocalis sequat, vt ꝑ surgebat eoo. ¶ Nigri Mēnōis arma, qa Tithonus frater Laomedōtis raptus ab aurora filiū suū Mēnonē ex ipsa pgenitū ad Troiæ misit auxilia. Nigri aūt dixit æthiopis, vñ ꝑma surgit Aurora. c ¶ Arma, vulcania, vt ille īdicat locus, Te potuit lachrymis tithonia flectere coniūx. d ¶ Ducit amazonidū, hoc est qđ supra dixit. Videt iliacas ex ordine pugnas. Home. eni hæc oīa tacuit, q̄ sunt facta post Hectoris mortē. Amazonidū aūt deriuatio est p pncipalitate, sicut Scipiadas duros bello, p Scipiōibus. Sane Amazōes dictæ sunt, vel qꝫ simul viuāt sine viris, quasi ἄμα ζῶσαι, vel qꝫ vnā mām̄ā exustā habeāt quasi ἄνευ μαζοῦ. Has aūt iā non esse constat extīctas partim ab Hercule, partis ab Achille. e ¶ Peltis, scutis breuissimis in modum Lunæ iā mediæ. f ¶ Pēthesilea fu. furentē iō dixit, qa sororem suā in venatione confixit simulās se ceruā ferire, sed hoc per transitū tangit, nam furor bellicus intelligitur. g ¶ Aurea, amphibolon est hoc loco, vtrū ipsa aurea, an aurea cīgula. Sciendum tñ plerūq; amphiboliā metri rōne dissolui, vt Aurea cōposuit spōda dido, Aurea. n. si ad sponda referas nō stat vsus. h ¶ Exertæ, nudatæ nudāt. n. quā adusserunt mām̄am. i ¶ Virgo, ætatem ondit & sexum.

DON. ¶ Et q̄q;, honorificū fuerat ꝯfertos hostes si timuisse. ¶ Hæc dū, nō sola hæc fuerat picta Sed aduētus Reginæ īterrupit ne reliq̄ considerare posset. Est āt vna res q̄drıpartito posita breuissime dcā. Nā vt ē sūmı oratoris res breues late differet ita & latitudinē coercē.

CHRI. memnō memno nix ¶ MEMnō. Fabula est Tithonū Laomedontis filiū ab aurora ob pulchritudinē ī æthiopiā raptū, & īde natū eē Mēnonē, qui cum maximo exercitu ī auxiliū priami venit & tandē ab Achille cæsus, cū corpus eius cremaret, ꝑcibus Auroræ in aue mutatus est. Ex eadēq; pyra multæ aliæ aues euolarunt, q̄s mēnonias vocant in Solini aūt geographia scriptū ita est, iuxta iliū Mēnonis stat sepulchꝝ, ad qđ sempitno ex æthiopia aues volāt, q̄s Mēnonias dñt. Cremūtius auctor est has easdem anno qnto in æthiopia cæsas uati coire, īde ad regiā mēnonis cōuenire. Diodo. aūt ex testimōio. Ctesiæ historici refert Teutamū Syrioꝝ regē, Cū sibi societas esset cū Troiāis mēnonē Tithōi filiū cū decē milib' æthiopū totidēq; socioꝝ, et cū. cc. curib' ī auxiliū ꝑami misisse, q cū egregia facinora edidisset, tādē īsidijs Thessaloꝝ circūuētus pijt. Cadauer āt a suis crematū ē, & ad Tithonū ossa ōlata, His sunis regiā ædificauit, q̄ vsq; ad tpa ꝑsaꝝ durauit. Nigri, qa æthiopes. Amazōes. Hoc gen' mulieꝝ apđ Thermodōtē fluuiū fuisse testat Diodo. q̄ sit cū viris bellicas artes tractabāt. Itaq̄ q̄dā ex ijs rgia ptāte potita, robore āt īsignis exercitū mulieꝝ īstruxit & mltas gētes ōbellauit, Qua fortūa elata se e Marte gēitā dixit, legēq; tulit, vt viri muliebria, mulieres virilia exercerēt. Ipsosq; viros vt ībelles redderet cruribus brachijsq; īutiles reddidit. Muliebrib' āt dextrā mamillā, vt ī pugna expeditiores eēnt inuri iussit. A q̄ re amazōes appellatæ sē. Vrbē q̄q; Themiscyrā iuxta Thermodōtis hostia ꝯdiderūt. Fuitq; florētissimū illaꝝ īpiū donec tandē Hercules ab Eurystheo missus & vt Baltheū illaꝝ regiæ referret iussus illas collatis signis supauit, Hipolytēq3 reginā captiuam obduxit. Quo ꝯflictu ita extēuatæ eaꝝ vires sē vt a vicis deīde ppl̄is vexatæ pene ad nihilū redierīt. Paucis tñ ānis post victoriā Herculis pēthesilea earūq3 reliq̄ erāt regia ꝯsanguinea cæde polluta exulās p troiāis pugnās ab Achille īterfecta ē. Hæc Diodo. herodot' āt scri. victas amazōas nauib' a græcis īpositas, Veꝝ illas cū altū tēuissēt viros a qb' ducebāt īterfecisse & īscitia nauigādi ad fōtes vsq3 meotidis ōlatas ꝑmū ad scythas libos deīde ad māgōes puēisse, cū qb' p' ꝑlia coiēt & cū marit tanaī trāsie, atq3 īde natos fuisse sauromatas, q̄ꝝ mlieres ex īstituto pētū bellica exercēt. Amazōes āt a scythis dictæ sē corpate. i. viridicæ. Nā eoꝝ līgua cor viꝝ & pata īterficē sighat. Lōgū āt eēt scribere q̄ a Strab. dñr. Qui āt gesta Alexādri scribūt, illū cū Thalestri amazonū regia ꝯcubuisse volunt. ¶ Cīgula, Baltheū itelligit q̄ pēdebant arma q̄ vētrē & ppinquas illi ptes tegerēt.

Hæc dum dardanio Aeneæ mirāda videnť,
Dum ſtupet, obtutuqȝ[a] hæret defixus in vno[b],
Regina ad tēplum forma[c] pulcherrima Dido
Inceſſit magna iuuenum ſtipante[d] caterua.
Qualis in Eurotæ[e] ripis, aut per iuga Cynthi[f]
Exercet[g] Diana choros, quam mille[h] ſecutæ
Hic atqȝ hic glomerātur Oreades[i]. illa pharetrā
Fert hūero, gradiēſqȝ deas ſupereminet omneis.
Latonæ tacitum[k] pertentant[l] gaudia pectus.
Talis erat Dido, talem ſe læta ferebat
Per medios inſtans[m] operi, regniſqȝ[n] futuris.
Tum[o] foribus Diuæ, media teſtudine[p] templi

SER. a ¶ OBTVTV, aſpectu. b ¶ In vno, in viro quoqȝ, i. eſt ſingula mirabať. c ¶ Forma pulcherrima, vt Pulchra ple. vbiqȝ. n. Virg. & Home. reges formoſos īducūt cū venerabiliores ſint formoſi ad īperandū & ſibi parendū, vt alibi Gratior & pulchro veniens ī corpore virtus, & Home. εἶδος πριάμου ἄξιον ἀρχῆς. d ¶ Stipante caterua, ad hoc ſequēs tantū pertinet cōpatio, quam vituperant multi, neſcientes exēpla, vel parabolas, vť cōparationes aſſumptas non ſemp vſquequaqȝ ꝯgruere, ſed īterdū oī pte, īterdum aliq̄ ꝯuenire. e ¶ Eurotæ ripis, fluuij Laconiæ. f ¶ Cynthi, mōtis Deli, ī quo nata Diana memorať. g ¶ Exercet Diana choros, hoc nō ad cōparationem ptinet, ſed eſt poeticæ deſcriptiōis euagatio. h ¶ Mille, finitus numerus pro infinito. Nā de nympharū numero varia eſt opinio. i ¶ Oreades, nymphæ montium Oreades dicuntur, ἀπὸ τῶν ὀρῶν. ſyluarū Dryades, ἀπὸ τῆς δρυός. i. quercu ſpē pro genere arborū, vel ἀπὸ τοῦ δρυμοῦ. i. a ſylua, quæ cū ſiluis naſcuntur Amadryades, ἅμα ſimul καὶ δρῦς Napeæ, vť Naiades fontiū, maris Nereides. k ¶ Tacitū, maior. n. taciturnitatis affectus, vt ſupra, Hæc ſecū, ſic Terē. Vt mecū tacita gaudeā. l ¶ Pertētāt, mō vehemēter tētant, alibi leuiter, vt Blāda viciſſim Gaudia ptentāt mentē. Apud Home. Virg. Nauſicaa ludibunda inter familiares puellas cum Diana cōferť in iugis mōtiū inter agreſtes deas ſicut Virg. didonem īter Tyrios pricipes cōparat, qua diſſimilitudine inſpice Aulū Gellium lib. ix. noctium atticarum.

οἵη δ' ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεος ἰοχέαιρα
ἢ κατὰ τηΰγετον περιμήκετον, ἢ ἐρύμανθον
τερπομένη κάπροισι καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισι
τῇ δέ θ' ἅμα νύμφαι κοῦραι διὸς αἰγιόχοιο
ἀγρονόμοι παίζουσι, γέγηθε δέ τε φρένα λητώ
πασάων δ' ὑπὲρ ἥ γε κάρη ἔχει, ἠδὲ μέτωπα
ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι

Sunt. n. multa quæ ꝓ locis ītelliguntur, vt īpotēs, & ſatis, & minus, & nihil potēs ſignať. m ¶ Inſtās operi, zeugma eſt ad ſeq̄ntia ptinens. n ¶ Regniſqȝ futuris regnatæ Carthagini. Tū foribus diuæ, inſtās præcipue foribus. et hoc loco diſtiguendū eſt. Magno enim ſtudio & labore tēploꝝ fores fiebant, quas quibuſdā inſignibant hiſtorijs, vt in foribus lætū androgeo. Item In foribus pugnā ex auro ſolidoqȝ elephāto, q̄uis qdam iūgāt. o ¶ Tū foribus diuæ media teſtudine tēpli, vt vnum ītelligas tectū tēpli, & fores, qđ ſi eſt ſub medio tecto ſunt fores, ſed ꝑma melior eſt expoſitio. p ¶ Teſtudie, camera obliq̄ ī curua, q̄ ſm eos q de rōne ſcripſerūt tēploꝝ, ideo ſic fit, vt ſimulacro cœli imaginē reddat, qđ ꝯſtat eſſe conuexum.

DON. ¶ REGIna ad tēplū, qa regia. i. pcuratrix negocij publici, & q. i. ad tēplū accedebat meretur excuſationē qđ publice mulier iunctis ſe viris admiſceret. Religio ḡ & neceſſitas īpulit, vt tēpli opa īſpiceret, & ad maturādū artifices cogeret. ¶ Latonæ tacitū, Occaſiōe cōparatiōis exꝑſſit poeta quā læti ſint parētes ſucceſſib' filioꝝ. ¶ Inſtās, vna cura teſtabať religionē pficiēdi tēpli. Altera īperantis iuſtitiā oñdebat: ¶ Lætā, ex ſucceſſu rerum. ¶ Tū fo. d. m. t. t. Septa. ar. Niſi ordiato ſēſu q̄rať itellect', nō poterit ꝯphēdi. Erit ſatis īcertū qd poeta deſcripſerint. Neſciret qppe vbi ſederit Dido, & vbi armis ſepta ſit. Ordinam' ḡ ſic. ¶ Tū fo. di. ſepta ar. me. t. tēpli, ſolioqȝ alte ſubnixa reſedit. Q̄uo ē iudicioꝝ oīuȝ ꝯſuetudo, Ducunť iudices vſqȝ ad fores ſecretarij ibidēqȝ offīn remāet. Illi ꝟo īgreſſi ſoliū accedūt, & ſedēt. Oēs igiť q ꝓgredieťe cōitabāť reginā, erāt vt armati et añ fores remāſerē. Illa īgreſſa vbi ad mediā teſtitudinē. i. ad mediā arā ꝑuenit aſcēdit ſoliū & alte ſedit.

CHR. ¶ DARdanio, q̄ſi magnaio, & q̄ va poſteritas dardāi eſt. ¶ Obtutu, ꝯſpectu a tueor tueris. Eſt. n. tueor, et tuor, Lucr. Nec calidos æſt' tuimur nec frigora qm' vſurpať pcuľ. ¶ Cynth', Deli mons adeo excelſus vt

vmbra

vmbrã sua óem ægei maris ambitũ tegat. ſ Latonæ.t.tã grata mulieri est pulchritudo, vt illã reliqs bonis pferãt. Voluit ergo exprimere poeta q̃ʒ latentur mulieres pulchritudine filiaꝝ gaudeãt. Hic Iuue. Formam optat modico pueris maiore puellis, murmure cũ veneris fanum videt anxia mater. vſqʒ ad delitias votoꝝ. ſ Læta, oſtendit ꝙ bene volens & cuꝫ ſũma diligentia cuncta procurabat. Lætus.n.bene volens eſt, vt nobis lætus ego hoc candentem in littore taurum. Contra triſtis inuitus eſt, Terentius. inuitat triſtis.

SER. a ℭSEPTA armis, ſatellitũ ſ. b ſ Solio, ſolio ꝓpe eſt armarium vno ligno factũ, in quo reges ſedebãt pp tutelaꝫ corpis ſui, deĩn q̃ſi ſolidoꝫ, mõ iam abuſiue ſellam regalẽ ĩtelligimus. c ſ Alte, ac ſi diceret in tribunali. d ſ ſubnixa, p ſubniſa, vt ſup̃ diximus. e ſ Iura dabat

Septa[a] armis, ſolioqʒ[b] alte[c] ſubnixa[d] reſedit
Iura[e] dabat: legeſqʒ viris, operumqʒ laborem
Partibus æquabat iuſtis, aut ſorte[f] trahebat.
Cum ſubito Aeneas cõcurſu[g] accedere magno
Antea, Sergeſtumqʒ videt, fortemqʒ Cloãthũ,
Teucrorumqʒ alios, ater quos æquore turbo
Diſpulerat[h]: penituſqʒ[i] alias aduexerat oras.
Obſtupuit[k] ſimul ipſe, ſimul pculſus Achates,
Lætitiaqʒ[l], metuqʒ auidi coniungere dextras
Ardebant[m]. ſed res[n] animos incognita turbat.
Diſſimulant[o], ꝛ nube caua ſpeculantur amicti
Quæ fortuna[p] viris, claſſem quo littore linquant.
Quid veniant? cũctis[q] nã lecti nauibus ibant
Orantes veniam[r], ꝛ tẽplum clamore petebant.
Poſtq̃ʒ introgreſſi, ꝛ coram data copia fandi,

eſt, Tu mõ poſce deos veniam, & paulo poſt, Pacẽq; p aras Exqrunt. deã aũt venia ad eliciẽdã miſicordiã. Meret.n. beniuolẽtiã numinũ, q iʒ ĩnocẽs ſit, veniam tanq̃ʒ peccauerit petit, vñ ẽ ꝯfeſſio illa in Terentio, Quid merit' es? crucẽ.

DON. ℭ IVRA dabat, meritum Reginæ. Non.n.tot viri fœmíæ puiſſent niſi qa egregiæ ĩ ea ṽtutes eſſent, ſpãlit ponit. ſ Iura.d.l.v. Qð nõ ẽ exponẽdũ ĩpat ſed ꝯſtituebat iura. Præcipua ꝭ laus cuꝫ ſcriberet leges & iura, qa acqeſcebãt viri iuſſis fœmíæ. Cũ ãt a publicis ꝯſultis ad operã veniebat oñdebat æqtatẽ ſuã & ĩ ꝯſulẽdo prudẽtiã ſ Partib' æq̃.i.a.ſ.t.q̃ æſtimatione iuſtitiæ æq̃ri poterãt diſtribuebat. Quæ ãt nã ſua ad plenũ æq̃ri nõ poterãt ſortis iudicio dabat vt q graui' on' ſubiret. fortunã ſuam nõ reginã accuſaret. ſ Antea ſer. eſt ad ĩpletũ qð mater de ſaluis ſocijs dixerat. Diſſimulãt, ꝯſilium prudẽtiæ vt euẽtũ rei ſpectarẽt. ſ Quæ fortuna, Quas euaſerat & quã eſſent accepturi. ſ Cũcti, nõ non abſolute. Nã cuꝫ veniſſent lecti nõ omnes venerant, ſed cuncti q venerant. ſ Orantes veniam, & templum clamore petebant, nõ ꝯueniunt. Nã orare eſt p̃cibus petere. Clamare eſt iuerecũdo ſtrepitu voceꝫ maiorem emittẽ. Cõijciebãt igiẽ clamorib' magna illos vrgeri neceſſitate, Hos effundebãt ante aquã Didonẽ orare poſſent. Ergo iuſta cã & nõ ſeditiõe clamabãt. Nã cũ nullus nũciare Didoni, q̃ ĩtus erat nõ poterat niſi clamore rẽ pcipe Dido. Sed poſtq̃ʒ ĩtus fuere, ſuatũ eſt decoꝝ in ṽbis cũ facta ſit copia Didonis. Orare Clamare

CHRI ℭIVRA dabat legeſqʒ, ĩterpretatio. Nã cuꝫ ius genus ſit, addidit leges quæ pars ſunt iuris. Ius.n.triplex. Naturale, Gentiũ, & ciuile. Et rurſus ciuile aliud ſcriptũ eſt, aliud nõ ſcriptum, Scriptum ṽo leges continet.

legeſqʒ. ius gñale eſt, ſʒ lex iuris eſt ſpẽs, nõ eſt ergo iteratio; ius ad nõ ſcripta etiã pertinet, leges ad ius ſcriptuꝫ. qð aũt dixit iuris, ad Didõis ptinet laudẽ. f ſ Sorte trahebat, ꝓpe locutus eſt. trahunẽ.n. ſortes, hoc ẽ educunẽ. g ſ Cõcurſu accedẽ magno, cuꝫ magna afroꝝ multitudine. & hĩ eſt qð formidat Aeneas incertus q̃ eos mente comitentur. h ſ Diſpulerat, ſegregauerat. & magna eſt inter di & dis dr̃ia, vt dcm̃ eſt ſup̃. i ſ Penit', lõge a regina remotos, q̃ res ẽt ĩſolẽtes cuſtodes littoꝝ facit. k ſ Obſtupuit, & ad admirationẽ, & ad timorẽ hic ptinet ſmo, q̃ diceda p̃occupat. l ſ Lætitiaq; mætuq;, lætitia, pp ſocios liberatos, metu, pp ꝯcurſum. m ſ Ardebãt, cupiebãt, vt Formoſuꝫ paſtor corydõ ardebat alexi, adeo ãt & accuſatiuũ regit & ablt̃m. n ſ Res incog. hĩ eſt q̃ affectiõe. Pœnoꝝ ppl̃s ꝯueniret. o ſ Diſſimulãt, diſſimulamus nota, ſimulam' ignota diſſimulamus qð ſumus, ſimulam' ꝙ nõ ſum', vt Sal. Simulator, & diſſimulator. p ſ Quæ ſ. vtrũ pſpera, an aduerſa. q ſ Cũcti. n. l. n. ĩ. bñ addidit lecti, ne penitus oẽs ĩtelligeremus, nõniſi tñ lectis nauib' legũt, qð & ſi ſit hypallage ẽ, & illuc ſẽſus recurrit. & ſciẽdũ plerũq; (vt hĩ loco) addi aliqd gñalitati, & fieri ſpãlitatẽ, vt ſi dicas oẽs ſcholaſtici laborãt, gñalitas ẽ, ſi addas iſti ſit ſpãlitas, vt Sal. Trãſgreſſos oẽs recepit mons ballera, prudẽt addidit trãſgreſſos. r ſ Orãtes ve. pacẽ, pp ĩcẽdiũ nauiũ, & ꝓpe ṽbũ põtificale ẽ, vñ

Maximus[a] Ilioneus placido[b] sic pectore cœpit.
O regina[c], nouam cui condere Iuppiter vrbem,
Iustitiaq;[d] dedit genteis frenare[e] superbas,

SER. a MAXIMVS ilioneus, rebus omnibus maximus. non enim aliquid addit, & non sine causa ipsum ubiq; inducit eloquentem, vt. n. Home. dicit, Phorbas pr ilionei semp Mercurio deo eloquentiæ fauēte pugnauit, vt Orati⁹, Mercuri facūde nepos atlantis. Merito q̄ huic dat eloquētiā. b Placido sic pectore cœpit, more suo vno sermone habitū futuræ orōnis exp̄ssit. c O regina, s̄m artē rhetoricā id ei dat, qđ impetrare desiderat. Nā eam p laudem beniuolā reddit. d Iustitia, bn̄ ꝯsiderauit sexū. Nec eni3 virtute dicere poterat. e Frenare, continere, vt ꝓ, Et numidæ infreni cingunt.

DON. O Regina, magna oīno arte scribit. Prīo principia sūma breuitate subiungit, quæ tn̄ plurima necessaria continēt, primo ꝑsonas didonis laudat. Subtilem obiurgatione3 nō omittit, & in ipsa obiurgatione beniuolentiā reddit, īhumanitatem & supbiam reijcit in alios. Ipsam iustā dicit, ne eā lædat a qua auxiliū postulat. Veniebat igit incognitus ad incognitā, vnde ignarus oīum cōiectura rimat quomodo aliq̄ laude illam sibi beniuolam faciat. Suspitione aūt debuit duci, cū hoīes impij essent ipsam quoq; quæ imperaret ijsdem moribus esse, sed de illis aperte dixit, Partem vero huius meliore comparatione argumentandi correxit, tn̄ illam oblique tāgit ex aliena. i. suoꝝ reprehensione cōfusam. Collectis igit contrarijs oībus componitur duobus versibus plena laudatio. O regina, a difficultate laus, Difficile est enim fœminam regnare. Nouam cui condere, alia magna laus quod fœmina faciat, quod difficulter viris euenire solet, duo ergo miracula. Primum regnat mulier, Secundū condit vrbem. Addit tertium, vt regat homines, quibus natura parendi studium denegauit. Et sic ostendit plenam afroꝝ feritate. Mali autem homines non paribus, sed contrarijs superantur humanitate. s. regentis & voluntate, Quas in didone fuisse colligit Ilioneus q vitupando icolas īmanitatis laudat eam, quā oñdit humanitate cōpellere id ad qđ alij impositis Frenis īpellunt.

CHRI. Phorbas ILIOneus, Phorbas Priami fi. Fuit ex epithesia, quæ mygdonij Stasippi filia fuit. Hic in bello Troiano aduersante Priamo ī prælium descendit, & cu3 multa egregia facinora edidisset. tādem a Menelao gladio saucius perijt. Erat autem belli tempore ita grandis natu, Vt Priamo frater potius q̄ filius videretur. Dicit præterea Home. illum in prælio semper a Mercurio adiutum in quo eloquentia eius indicat. Hinc igit Maro eius filium Ilioneum tanq̄ eloquentiæ paternæ hæredem, & regio genere illustrem ꝑncipe3 legationis facit & maximum appellat. Nam quid maius est in hoīe q̄ eloquētia cui sapiētia coniuncta sit? O regina, oro ī genere deliberatiuo, In qua petit vt recipiant hospitio arenæ, dū naues reficiāt ac hēant. Captat beniuolentiā cū appellet, noīe dignitatis. Magna aūt laus, vt vrbē cōdere potuerit. Maior vt cōdiderit nouā. i. magnā. Nam nisi magnam significet, supuacanee diceret nouam, cū oīa quæ cōdunt noua sint. Ergo nouā magnam vt Pollio & ipse facit noua carmina. Magnā ergo vt cōderet vrbem, vt conderet magnā, maximū, vt vrbe condita possit iustitia gentes supbas frenare. Iustitia, maxima laus in fœmina vt iustitia qđ, ipse ipsa est & nō vi armoꝝ quæ non pōt sine multis exerceri cohibeat efferatas gentes, q̄ nō sua sponte obtēperent, sed vi sint cogendæ. Est aūt iustitia ꝑpetua q̄dam constansq; volūtas ius suū vnicuiq; tribuens. Sed illas triplici rōne colimus. Est n. quas erga deos, quam erga alios hoīes, quam postremo erga nos ipsos gerimus, erga deu3 est religio, qua diligentissimū cultum deo exhibemus. Ergo nos est qua rōni appetituiq; quod vtriq; proprium est concedimus. s. vt ratio ꝑsit, appetitus obtemperet. Est. n. iustus ordo naturæ, vt anima subdat deo, aīæ caro. ac per hoc aīa & caro deo, Eius iustitiæ, qua ī alios vtimur partes sunt innocentia, Pax, Cōcordia, Pietas, Integritas, & Vindicatio, Inocētia iustitia est nullam alicui lesionem violētiam vel contumeliam inferens sine rōnabili causa. Huius partes sunt humilitas quæ ē innocentia a suo iure submittens: & a ꝓpria gloria excellētiaq; rationabili voluntate refrenans, & mansuetudo q̄ ita dulcedine quadam gratificat aīum, & benignitatem ꝯformat est, tranquillitas, q̄ syncera placabilitate aīum perfundens funditus remouet perturbationem, Cōcordia volūtates rōnabiliter copulat vel ad aliquid honestum fortiter iungit. Pietas est gratia quæ diligens officiū tribuit propinquitate nobis coniunctis & patriæ deuotis, Sub pietate amicitia est & liberalitas, integritas habet fidem quæ intemerata custos est conuentorum promissorumque omnium publicæ priuatimq́ factorum, Habet veriloquium quod sine animi fallacia vt sese res habet ita illam pronunciat,

nunciat, Habet simplicitatem quæ nihil aliterq; in corde cōperit simulat intentione fallēdi. Sed vt rem latius amplectar quemadmodus rex & regula ordinis in diuino intellectu. ita iustitia est regula ordinis in diuina voluntate, & qa intellectus p̄cedit voluntatem prior erit lex q̄; iustitia. Et quia deus est regula totius ordinis, necesse est leges & iustitiā esse in deo. Hinc Orpheus iustitiam oculum amoremq; iouis dicit. Pyhtagoras aritmeticam, musicā, & geometriā dei dixit iustitiā pla. in Cratyllo iustitiā dixit deū penetrātem, & disponenté cuncta. deniq; concludemus iustitiā quadruplicem esse diuinam, Naturalem, Domesticam, & Ciuilem, Diuina respicit cœlos, spiritus & elementa. naturalis continet proportionem in rebus naturalibus, sine qua illa non durarent. Nullum. n. corpus duraret, nisi calori, & frigori, humori, & sicco, quātum illa singula merentur, distribueret. Domesticas seipsum ac familiam tutatur. Ciuilis vniuersam rationem politicam respicit.

Troes [a] te miseri ventis [b] maria omnia vecti
Oramus, prohibe infandos a nauibus igneis.
Parce [c] pio generi, & propius [d] res aspice nostras
Non nos aut ferro libycos populare [e] penates
Venimus, aut raptas ad littora vertere p̄das
Non ea [f] vis animo, nec tanta superbia victis.
Est locus [g]. Hesperiā [h] Graii cognomine dicūt.

SER. a ¶TROES te miseri, tacitis occurrit q̄stionib⁹, ne ad populationem venisse videantur, more latrocinandi, q tūc vigebat. b ¶Vētis maria oīa vecti p maria. & est contra illud cur ad Africas venerint. c ¶Parce pio generi, quotiens inuidiosæ sunt p̄sentes p̄sonæ, rhetoricum est ad alias ɔfugere, vt hoc loco ɔfugit ad gen⁹, & infra ɔfugit ad p̄sonā dauni miserē senectæ. d ¶Et ppius. i. vicinius. s. vt tanq̄; victi accipiātur, nō tales qualis Paris fuit i Spartæ expugnatiōe, raptuq; Helenæ. nā historiæ hoc h; veritas. nō voluntate Helenā secutā, s; raptas expugnata ciuitate, vn̄ & recipi meruit a marito. Tangit aūt hoc latenter Vir. illo loco. Me duce dardanius Spartā expugnauit adulter. e ¶Populare, antiq & populo dicebāt & populor, vn̄ est nūc populare, & populatq; igētē farris aceruū Curculio, Nūc tn̄ passiua vtimur declinatione. ¶Nō ea vis aio, argumētū ab ipossibili, vt Quid troes potuere. vis aūt est possibilitas. g ¶Est locus, cōparatione orbis totius Italia locus est. Nā p̄uincia locus nō pōt dici. minus aūt est quas vt Vrbs antē fuit. h ¶Hesperias, hesperiæ sunt duæ. vna q̄ hispania dicitur, altera quæ est in Italia, q̄ hac rōne discernunt, aut. n. solā Hesperiā dicis. & significas Italiā, aut addis vltimā. & significas Hispaniā, q̄ in occidētis est fine, vt Ora. Qui nunc hesperia sospes ab vltima. est hæc vera Hesperia ab Hespero dicta. i. stella occidentali. cæterū Italia Hesperia dicit a fratre Atlantis qui pulsus a germano Italiā tenuit. eiq; nomen pristinæ regionis imposuit, vt Higinus docet.

DON. ¶TROES te miseri, collecta ratione p̄ncipio quibus mores incolarū vituperat, & reginā laudat, purgat troianos ne violentiā in ſe passi esse videantur. Ergo quā cito & quā euidenter exp̄ssit p̄sonam & fortunas. ¶Miseri, p hoc ostēdit miseros nihil audere posse vel potuisse ɔtra Vidones. ¶Vētis vecti, ergo nō spōte venerāt. ¶Prohibe, sic breuitate summam petitiōis ponit iustā, & sine p̄stātis detrimēto qbus vel durissimis flectatur. Posita aūt sunt tria ne incenderent naues voluntatē, & necessitatē abeundi, & casu venisse. ¶Pio generi, reus erit qui pio nocebit, & maior nr̄a est pietas, qd illas natura sanguinis ducti nō ɔstricti lege seruam⁹. ¶Propius. r. a. n. tertia petitio gn̄alis, vt qcq;d ad cōmodū nostrū spectat p̄stes. Quas rē honestius nō ponēdo p̄ ſrēs amplexus ē. ¶Est locus. & locorū & hoīum carthaginis plena deformatio, sed nō apta. Dicit ergo tēdebamus in italiam fertilem terram, & potētē fortibus viris & bonis. Itaq; non venissemus ad solitudines has, & ad feros homines nisi tempestate coacti. Ergo non est studium in nobis violentiæ inferendæ. Descriptio autem naufragij mouet misericordiam & cum omnia violenta quæ obijci possent purgarit, retorquet inuidiam in calumniantes vsus anticategoria. Dicit. n. non nos fecimus, sed tui in inoxios violenti fuerunt.

CHRI. ¶TROES, Captat beniuolentiā per cōmiserationē qui locus efficacissimus ēst. Quis. n. dignior misericordia est: q̄; is qui tā diuturna iactatus tempestate a littore prohibeatur. Verum qm̄ eo maxime vrbegebant quia putabantur ex consuetudine piratarū venisse ad abigendas p̄das in primis hoc erat cōfutandum. Quo non confutato nihil omnino quod sperare possent reliquebatur. Ergo post hoc exordium adhibet hanc partem cōfutatiōis sine qua vniuersa causa ruat necesse est, quéadmodū & Cicero p̄ milone post exordium cōfutat, quæ nisi confutasset æqs auribus a iudice audiri non poterat. ¶Non ea vis aio, probat a necessitate,

Terra ãtiqua[a], potẽs armis, atq; vbera[b] glebæ.
Oenotrij[c] coluere viri nũc fama[d], Minores[e]
Italiam[f] dixiſſe: ducis de nomine, gentem.
Huc curſus fuit.
Cũ[g] ſubito aſſurgens fluctu nimboſus Orion[h]
In vada[i] cæca tulit, penituſq; ꝑcacib⁹[k] Auſtris
Perq;[l] vndas ſuperãte ſalo, pq; inuia[m] ſaxa
Diſpulit, huc pauci veſtris adnauimus[n] oris.

SER. a ANTIqua, nobilis, nec enim noua eſſe poteſt, licet primam terram ſuam eẽ dicant Athenienſes. b Vbera glebæ, Vber proprie eſt fœcunditas & bene virtutem Italiæ fœcunditatemq; collaudat, ne Africam petiſſe videantur c Oenotrij coluere viri, deeſt quã, Oenotria autem dicta eſt vel a vino optimo .i. οἴνου qđ in Italia naſcit, vel vt Varro dicit ab Oenotro rege Sabinorũ. d Fama, ſubaudim⁹ eſt. e Minores, maiores & minores quotiens de genere dicimus, nũmeri ſunt tantu; pluralis. Italiam, Italus rex Siciliæ ad eam partem venit, in qua regnauit Turnus, quam a ſuo nomine apellauit Italiam, vnde eſt Fines ſuper vſque ſicanos. non vſque ad Siciliam, nec enim poterat fieri, ſed vſque ad ea loca, quæ tenuerunt Sicani, ideſt ſiculi, a Sicano fratre Itali, nam non vſq; ad Siciliã, nec enim poterat fieri. g Cum ſubito aſſurgens fluctu nimboſus orion, Oenopinon rex cum liberos nõ haberet, a Ioue, Neptuno, & Mercurio, quos hoſpitio ſuſceperat hortantibus vt ab his aliquid poſtularet, petijt vt ſibi concederent filios, Illi intra corium immolati ſibi bouis vrina facta præceperunt vt obrutum terra completis maternis menſibus ſolueret, quo facto inuentus eſt puer, cui nomen ab vrina impoſitum eſt, vt οὐρίων diceretur, quod græca dorica lingua commutatum eſt vt ou diphthongus in o verteretur. Quod autem plerunq; prima ſyllaba breuis inuenitur, vt in hoc loco cum ſit naturaliter longa, græcæ rationis eſt, nam detractio ſit υ litteræ, & o breuis remanet quo modo ὄρεα τὲ κλοιττα pro ὄρεα, & πανσον pro πανσον, & hoc quia aut ω eſt naturaliter longa, aut ou diphthongus, Cæterum ſi ſit in proprio nomine dichronos, vt omnes latinæ ſunt propriorum nominum abutemur licentia, vt in artibus lectum eſt. h Orion, ergo poſtea venator factus dum vellet cum Diana concubere, vt Ora. dicit, eius ſagittis, vt Lucanus ĩmiſſo ſcorpione perijt, & deo; miſeratione relatus in ſidera ſignum famoſum tẽpeſtatibus fecit. Veriſimilius aũt eſt a ſcorpione ĩteremptum, quo oriente occidit. Sane magnitudine ſua multis orit̃ diebus, & iõ eius etia; apud peritos eſt incerta tempeſtas, vnde dictum eſt, Cum ſubito aſſurgens, ad excuſationẽ non præuiſæ tempeſtatis, Et multi ſuperfluo quærunt cur ortus cõmemoretur Orionis, cum ſit a Iunone immiſſa tempeſtas, ſ; Ilioneus iſta nõ nouit, quæ a poeta ſupra dicta ſunt per muſam vt diximus cognita. Et ꝯſtat numina niſi inuēta occaſione nocere nõ poſſe, quod in omni ſuo opere Virgilius diligenter obſeruat. i In vada cæca, incognita, latentia. k Procacibus auſtris, perſeuerantibus. & procax proprie petax eſt. Nam procare eſt petere, Vnde ꝓci petitores vocant̃. l Perque vndas ſuperante ſalo, eleuato mari, & in vndas diuiſo, vt ſolet in tempeſtate. Salum autem ab eo venit quod eſt ſalum ſali. Nam ſale tabentes, ab eo quod eſt hic ſal ſalis. cum ſalum a σαλεύω. Perq; ĩuia ſaxa, Inuia ideſt aſpera, immania, Vnde & paulo poſt Dido. Quæuis ĩmanib⁹ applicat oris? Non enim ſuos vituperat ſed naturam littoris culpat. n Adnauimus oris, elegit verbum aptum naufragio ad eliciendam miſericordiam, q̃uis & de nauibus natat lectum ſit, vt Natat cuncta carina.

DON. PAVCI, & miſericordiam captat, & ſuſpitione violentiæ remouet.

CHRI. OENOTRI coluere viri. Ex archadia decem & ſeptem ætatibus ante troiam obſeſſam nauigauit Oenotrus Lycaonis fi. qui quintus erat ab ægeo & Phoroneo q primi in Peloponenſo regnarunt, & venit cum ſuis in italiam non ſatiſſaciente ſibi in græcia portione ſua. Nam cum eſſent Lycaoni vigintiduo filij in totidem partes diuiſa erat arcadia. Venit & cum eo peucetius vnus ex fratribus, ſed Peucetius ſedes ſupra montes iaphygios conſtituit. Ab eoque Paucetij ſunt nominati. Oenotrus, maiori exercitu in ſinum qui ex accolis auſonijs Auſo. dicebatur enauigans oram multam occupauit, eamque œnotriam vocauit, & populos œnotrios, vt apparet in ſophoclis trag. Triptolemo, ſic autem aboriginibus populis græca origo fuit, ſicut Catoni & Sempronio placet, œnotrorum progeniem fuiſſe arbitror, Hæc ait Dionyſius alicarna. Qui œnotri progeniem, ſic ponit Aegeus & Phoroneus primi in peloponeſo regnarunt

Oenotr⁹
Peuceti⁹

gnarunt Phoroneo fi. fuit Niobe, hæc ex Ioue pelasgũ pepit, A egeo aũt fi. fuit lycaon & lycaonis filia Deianira, ex ea Ioue & pelasgo alter lycaon q œnotrũ genuit. Sola aũt œnotri, ut ait Strabo, Italia olim appellata est. ¶ Orion, de hoc audisti Ser. Alij tñ dicũt cũ Dianæ se comité in venatione dedisset, & cũ oẽm ferã superare auderet, terra cum scorpione misso ité remit. Diana in sydus celeste trãstulit & cané suum siriũ. Ser. alibi ait hũc œnopionis filium habitũ viꝝ imensæ staturæ & venatorem. Veꝝ cum Oenopionis filiã violare vellet ab eo luminibus ꝑuatũ q inde ab oraculo accepit si lumina recupare vellet per mare ita ad oriẽtem téderet vt sinus oculoꝝ soli semp oponeret, sic ĝ duce sene ad cyclopas accessit, & ab vno eoꝝ humeris īpositus iussa oraculi pegit, & lumina recuperauit. Theodũtius ait eũ Oenopionis siciliæ regis fuisse filiũ & a Venere ꝑ qetem admonitum vt ei q̃ sibi prius obuiã fieret mulieris cócubitum peteret, surrexisseq; ex antro ac sororé Cãdiopeam q̃ & ipsa venatrix est obuiã factam cópressisse, ex ipsaq; Hypologum genuisse. Hic idé mox ob hoc exul factus iubéte oraculo vt in oriẽtem téderet cũ cãdiope & filio in thraciã enauigauit. Ibiq; subactis incolis. Neptũni filius habitus est. Higi. aũt de ꝯfiguratione sydeꝝ ait illũ ab inũdatione aquaꝝ græce Orionem dicit ꝙ eius tpe Hyems habeat ortũ & mare ac terras tẽpestatibus turbet. Latini eum iugulã dicunt ꝙ sit vt gladius armatoꝝ fulgore stellaꝝ terribilis qui si fulget serenitatem, si obscuratur tépestatem portendit. Hesiodus illum neptuni filium ait, a quo accepit, vt mare ita vt terram perambulare posset. Hunc Oenopius ob vitiatam filiam Mœropem excecauit. Ille in lénum profectus & a Vulcano caballo accepto ad ortus solis perexit, ac ab eo lumen recepit, voluit vlcisci Oenopionem, sed cum ille a ciuibus suis occultaretur, in cretam profectus est veꝝ cum nullam se feram relictuꝝ minaret, tellus indignata scorpionem extulit, qui eum interemit, sed a Ioue ob virtutes suã in astra relatus est. Habet autem has stellas, in capite tres, sed media est splendidior, in singulis humeris singulas claras, in dextro cubito obscuram vnam, in eadem manu vnã, in zona tres, in gladio quem manu tenet tres, in singulis genibus singulas.

Q ꝺ̃ [a] gen[9] hoc hoiũ[?] quæ ue hũc tã barbara moré
Permittit patria? hospitio [b] ꝓhibemur arenæ.
Bella cient, primaq; [c] vetant consistere terra.
Si genus humanum. e mortalia [d] temnitis arma.
At sperate [e] deos memores [f] fandi, atq; nefandi.

SER. a QVOD genus hoc hominum, Rhetorice vituperaturus mores: nõ ad Didonem loquitur, sed ad tertiam se ꝓfert personã. b ¶ Hospitio ꝓhibemur arenæ, vt alibi, Litusq; rogamus. Occupãtis est enim possessio litoris, vnde ostendunt crudeles, qui etiam a cõibus prohibeãt. c ¶ Primaq; vetant consistere terra, idest in littore, vt alibi, Tuq; o cui prima frementes. Fudit equũ magno tellus ꝑcussa tridẽti. d ¶ Mortalia arma, mortalem possibilitatem. Sane arma etiam consilia significant, vt Quærere conscius arma. Sed hoc loco terret latenter propter Siciliam. Nam & paulopost ait, Sunt & siculis regionibus vrbes, cum vnam habeant, in qua Acestes regnat, sed ad terrorem vrbis dixit. e ¶ At sperate deos, abusiue timete, vt alibi, Hunc ego si potui tantum sperare doloré, cum speremus bona, timeamus aduersa. f ¶ Memores fandi atq; nefandi, iusti & iniusti. Et bñ memores, qui ẽt si non statim puniant crimina, sunt tamen memores, vt Horatius. Raro antecedentes scelestum deseruit pede pœna claudo.

DON. ¶ QVOD genus, sub q̃relis & accusatiõe tyriorum, suam tenet laudes, nam qui alienos mores grauiter reprehendit, ab ijs se alienũ demonstrat, adeo autem displicent mores, vt nomen nõ inueniat. Omnes. n. feros inanitate vicerunt Tyrij. ¶ Queve. h. cuius regióis est tã sæua barbaries quã est tuæ. Nomé ergo quo eos appellaret nõ inuenit, exéplum nõ reperitur, quod erat grauius. potuissent. n. defendi similitudine alterius gẽtis. ¶ Hospitio arenæ, qd ergo facerent si humano more tectoꝝ peteremus hospitiũ. ¶ Bella. c. nõ patiunt, sed inserunt, nec leuiter ꝓhibent, sed bellantiũ more vtuntur armis. ¶ Prima terra, vel quæ prima naufragos cœperat & post naufragium, & captat misericordiã. Vel prima. i. littus q̃ terra prima est e mari egressis. vt illud hospitio prohibemur harenæ. Cum aũt de tyrijs conqueritur, etiam conqueritur de Didone quæ illos regit. Deinde relicta hac subtilitate, aperte, Didonem taxat, cum dicit Ténitis & spernitis, & non temnunt & spernũt.

CHRI. ¶ QVOD genus hoc ho. corroborata causa sua tũ deniq; audet ꝓrũpere in grauissimas querelam. Habet autem tantam vim hæc interrogatio, vt aliter q̃ ille postulet respódere nõ possit. ¶ Hospitio harenæ, cuꝫ stupore cũq; dolore est ꝓnũciãdũ, q̃re manifeste demõstrat barbaros mores, cũ paucos, egéos, inermes, ac naufragos q̃s alij intra tecta mia mori susciꝑẽt, ibi a t̃ra sterili & inutili arceãt

Rex erat Aeneas, nobis quo iustior alter.[a]
Nec pietate fuit, nec bello[b] maior & armis.
Quem si fata virum seruant, si vescitur[c] aura
Aetherea, nec adhuc crudelib⁹ occubat vmbris
Non metus[d] officio[e] nec te certasse priorem.
Pœniteat[f]. sunt & siculis regionibus Vrbes.
Armaq́; troianoq́ʒ[g] a sanguine clar⁹ Acestes.

SER. a ¶ QVO iu. alter. Nec pietate fuit, multũ
Itereſt iter iuſtitiã & pietatẽ. Nã pietas ps iu
ſtitiæ eſt, ſed nãlis ſicut ſeueritas. nũc ḡ h̃ di/
cit q̃ pte ſit iuſtus. i. pietate. Et bñ duo laudat
in Aenea pietatẽ, qu ã a Didone ĩpetrare in/
tendit, & ṽtu/
tem q̃ vl̃t time
ri. pietas. n. in
deos iuſtitia ĩ
hoĩes eſt, qbus
duabus ṽtuti/
bus regem or/
natũ eſſe ↄue/
nit. b ¶ Bello
maior & ar/
mis, nõ eſt ite
ratio. Nã bellũ & ↄſiliũ hʒ, arma tñ in actu
ipſo ſt. vt itelligat eũ & ſapientem ĩpatorẽ
& fortẽ eẽ militẽ, vt õ Agamẽnõe ingt Ho.
ἀμφοτέρον βασιλεύς τ' ἀγαθός, κρατε
ρός τ' αἰχμητής.
c ¶ Si veſcit aura, veſcor illa re, vt alibi ve/
ſcit æneas ſil' & troiana iuuẽtus Perpetui ter
go bouis & luſtralib⁹ extis. Nec nos ðcipiat
qð dicit Pli. vt elocutiões ex ſil'ibus forme/
mus, Nã ecce comedo illã rẽ dicius, nec tñ
veſcor illã rẽ. & ẽt ipe dicit nõ vſqʒq̃; h̃ eẽ
faciendũ. d ¶ Nõ me. h̃ loco diſtiguendũ ẽ.
cuius ãt rei exẽplũ ex ſeq̃ntibus pbat, nã vl̃t
eã nõ timẽ, ne hæc ſanit̃ pſtet. e ¶ Offõ nec
te certaſſe porẽ, f ¶ Pœniteat, nec tibi paꝝ
videat pmã bñficia pſtitiſſe, quũ poſſis ma/
iora recipe. Nã pœnitet paꝝ vr̃ eſt, vt Terẽ. ĩ
heautõtimorumeno, At. n. q̃tũ hic opis ſiat
pœnitet, h̃ eſt paꝝ vr̃. g ¶ Troianoqʒ a ſan.
cla. aceſtes, quũ Laomedõ pmiſſam muroꝝ
mercedeʒ Neptũno & Apollini denegaſſet,
Neptũnus iratus Troiæ cetos ĩmiſit, q eã va
ſtarent. vñ Apollo ↄſultus cũ & ipſe iraſce/
ret, magis aduerſa rñdit dicens obijciendas
nobiles puellas beluæ qð cum fieret timens
Hippotes qdã nobilis filiæ Segeſtæ cuʒ lao/
medõtis regis Heſiona iã eſſet orta ſeditõe
religata, ĩpoſitã eã naui miſit q̃ fors tuliſſet.
Hæc ad ſicilias delata a Crimniſæo fluuio,
quem Crimnilum Virgilius poetica licẽtia
vocat ↄuerſo in vrſuʒ vl' in canem, cõpreſſa
edidit Aceſtem, qui ex mr̃is noĩe ciuitatem
Troianis ↄdidit q̃ hodie Segeſta nominat.

DON. ¶ REX In hoc virtutes animi laudat. ſ. iuſti
tiã & pietatem & corpis. ſ. fortitudinẽ, q̃ ẽ ĩ
exercitatione bellãdi. Vult. n. p bñfactis ↄſi
milẽ vicẽ pmittere, q̃ eſt a iuſtitia & pietate
& p iniuria vltionem quæ eſt a fortitudine.
¶ Quẽ ſi. f. v. quã pl'chre variãdo Idẽ. i. ſi vi/
uit tripl'r pfert. Magna ãt arte pua petit &
magnã remuneratiõeʒ pmittit & audiẽtẽ ter
ret, nã cũ demſam' poſſe mltũ pdeſſe itelli/
git afferrẽ poſſe & mltũ nocẽ, ſi rẽs exigat, ſi
mõ ſi æneas viuit, nihil nob̃ ẽ metuẽdũ, ſim
q̃ hẽmus Aceſtẽ regẽ magnũ & opulẽtũ viris
armis ditijs. His ḡ ppõit ſpẽ & igerit metũ.

CHRI. ¶ REX erat, cũ põdere ṽboꝝ legẽda ſunt, &
ſuſpitio vt q̃;/
tus fuerit, & q̃;
to dãno ĩde af
fecti ſint appa
reat. Laudat ãt
a iuſtitia & a
fortitudĩe. Nã
& ſi oẽs maxi/
mas ṽtutes in
rege eſſe opor
teat, tñ qa re/
giũ ẽ & pplm ſuũ ĩ trãqllitate p ſũmã ↄcor/
diã regẽ, & ab oĩ extẽna ṽtutũ pſtare. Neq; il/
lud pmũ ſine iuſtitia, neq; h̃ ſm ſine fortitu/
dĩe vnq̃; pt fieri iccirco has pter cætas opti/
mus rex hr̃e curabit. ¶ Quẽ viꝝ, et h̃ cũ eleua
tiõe pferẽdũ. Seruãt & veſcit, nec occubat.
Expolitio ẽ color rhetoric⁹ q̃ tũc ſit cũ eodẽ
ĩ loco manemus, & aliõ atqʒ aliõ dicẽ vide/
mu⁹. Ea ſit dupl'r ſi aut eãdẽ rẽ plane dicem⁹,
aut õ eadẽ re ẽãdẽ dicem⁹ ſi eodẽ mõ, ſʒ ↄmu
tabimus tripl'r ṽbis pnũciãdo & tractãdo.
De eadẽ re cũ dicemus pl'ib⁹ vtemur ↄmuta/
tiõib⁹. Nã rei rõnẽ afferẽ potim⁹ cũ illã ſim
pl'r pnũciauerimus, deĩde dupl'r efferem⁹. vl'
cũ rõne vl' ſine, deĩde ↄ̃riũ afferem⁹, hĩc ſilẽ ẽ
exẽplũ & p⁹ hæc ↄcl'õnẽ. ¶ Veſcit, cur õ aere
dixit veſci, cũ veſci & comedẽ idẽ ſit, referã
turqʒ ad alimẽtũ, qa ſʒ Albẽtũ mag. in lib. de
aĩalib⁹. Aer quẽ pulmões veluti folles vẽtuʒ
attrahũt ñ ſolũ cor refrigerat, veꝝ ẽt vt nutri
at & reſtauret ſpm̃ vitaleʒ, ĩ corde gignit ex
ſubſtãtia aerea decocta atqʒ digeſta. Nam talis
ſbſtãtia exuberat ĩ ſbſtãtia ſpũs vitalis, ĩʒ ſit mix
tus ex pluriũ elemẽtoꝝ ſbſtãtijs Nõ. n. ſolus
aer ↄfuſus ſit ſps nec ſolus nutrit ipʒ ſicẽ nec
ſola aq̃ nutrit mẽbruʒ, ſʒ aerea eſt maior ps
ſbſtãtiæ. ¶ Crudelib⁹, ĩexorabilib⁹, & q̃ null' p/
cib⁹ placãt. Vñ ipe alibi iḡſcẽda qdẽ, ſcirent
ſe iḡſcẽ mães. ¶ Offõ, eſt ãt offm̃ actus ↄgru
us vnicuiqʒ, Vñ id ad qð nã ipa ĩpellit offm̃
dr̃. Itaqʒ eſt offm̃ hoĩs pſtare bñficium alijs
cũ põt, qa hõ nõ ſibi ſoli, vt iqt Plato natus
eſt, ſed oĩbus. Remos dicit fortaſſe remus a
græco ṽbo ῥέω q facile per aquã fluat, inde Remus
remigare. ſ. remis nauigiũ agẽ. Inde remi/ remigar
ges q remos agũt. Inde remigiũ, nõ ſolũ re remiges
migiũ actus, veꝝ etiã ipa remigum turba, vt remigiũ
ſuitiũ dr̃ & offm̃ ipm & turba ſuoꝝ. Inde re remulcũ
mulcũ qð eſt cũ aliud dũ nr̃oꝝ remis ĩpelli/
mus alligatũ trahimus, Cæſar ĩ ↄmen. Poſt
q̃; relictã in littore nauẽ ↄſpexit hãc remul
co abſtraxit, qð Etruſci dñt rimorchiare.

QVA

SER. a Quassatã vẽtis, iusta petitio. b Subducere, in terrã trahere. Deducere aũt in mare mittere, vt Deducũt naues socij. c Aptare, aptas legere. d Stringere remos, aut defrondare, vt agricolæ stringũt frõdes, aut fractos stringere remos. i. ligare. e Socijs & rege recepto, syllepsis per numeros, vt hic illi° arma, Hic currus° fuit. f Sin absumpta salus, hoc ẽ si perijt Aeneas, q Troianorũ est sal°. g Nec iam spes restat Iuli, bene de Ascãio spẽ dicit pp ætatem.

Quassatam[a] ventis liceat subducere[b] classem.
Et siluis aptare[c] trabes, & stringere[d] remos.
Si datur italiam sociis[e], & rege recepto
Tendere, vt italiam læti, Latiumq; petamus.
Sin[f] absumpta salus, & te pater optime Teucrũ
Pontus habet Libyæ, nec spes iam restat[g] Iuli,
At freta Sicaniæ saltem, sedesq; paratas[h]
Vnde huc aduecti, regemq;[i] petamus Acestem.
Talibus[k] ilioneus, cuncti simul ore[l] fremebãt
Dardanidæ.
Tum breuiter[m] Dido vultum demissa[n] pfatur.
Soluite[o] corde metuz Teucri, secludite[p] curas.
Res[q] dura, & regni nouitas[r] me talia cogunt

h Sedesq; paratas, pp Acestis cognationẽ. i Regẽ, aut q nũc rex ẽ, aut q noster ẽt futurus ẽ. k. Talib° illioneus, aut subaudi loqbatur, aut ex posteriorib° fremebat intelligis. l Ore fremebãt, hoc est ꝯsentiebãt. & bene ore, quia & armis possumus fremẽ. m Tũ breuiter Dido, atq nõ breuiter loquitur, s; breue & longũ, magnũ & paruu; perfectũ nihil hñt, s; p cõparationẽ intelligunt, vt supra de puincia. Est locus, orbis (vt dixim°) cõparatiõe. Itẽ hoc loco breuiter. i. minus q̃; Ilioneus. Et notãdũ regũ eẽ breuiloquiũ. vt multis in Vir. locis pbat, & fœminaꝶ verecundiã, vnde vtrunq; dedit Didoni, vt & sophocles, γυναῖ γυναιξὶ κόσμον ἁ σιγὴ φέρει. n Vultũ demissa, nota figura, vt Oculos suffusa nitenteis. o Soluite corde metũ teucri, sicut supra Iouis orõ ptim obiecta purgat, ptim petita pmittit. Sciẽdũ sane qa cũ petunt vel pmittunt aliq a validissimis ĩchoãdũ est, vt hoc loco, & hoc gen° argumẽti a necẽio. p Secludite curas, oratio ẽ ad argumẽtũ beniuolentiæ. Secludite ṽo pro excludite, qõ fit aut pp hiatũ, aut pp suauitatẽ, vt ah silice ĩ nuda cõnixa p enixa. q Res dura, ac si diceret est quiddam, & duo formidat, & vicinos barbaros, & fratris aduentũ, q̃ propter nouitatem personaꝶ generaliter dicens reliquit. r Regni nouitas, q̃ semper habet timorem.

DON. Quassatã ventis, ingerit summã petitionis non onerosam dari. s. vt liceat in syluis resarcire conuulsas naues, vt possit si viuit æneas in italiã tẽdere. Sin aũt nõ viuit in siciliam. Si pater, ex apostrophe captat commiserationẽ didonis. Breuiter, põt intelli-gi pp personam locuturæ mulieris & sermonem facturæ ad viros incognitos. Vultum. d. non solum propter verecundiam mulierem. verum etiam propter obiecta, & eo magis erubescat q nec barbara fuit. Artificiose autem nõ negat q̃ manifesta sunt, s; purgat. Soluite, paucis securos reddit, vt cætera libẽtius audiant. Regni no. errãt qui rẽ duram & nouitatẽ regni vnũ putant. Nam rem duram interitum mariti & metum fratris intelligit. ne regnum adhuc infirmum inuaderet, sed nec expssit, ne narrãdo qõ teucros latebat, vulnus antiquum refricaret, & scelus domus detegeret. Cõsulit etiã poeta negocio suo, ne qõ per venerem narrauerat, iteꝝ ponat. Cogũt, exprimit q̃ fecisset esse a sua natura aliena, vt custodia littoꝝ nõ ad inferendam iniuriã, qõ conqueritur ilioneus sed ad ppulsandã posita videatur.

CHRI. LAETI, propter receptũ regẽ, vel veloces propter auiditatem veniendi. Pater, optiẽ cum eadem cura sit in ciuitate administranda Regis, quæ est patris in sua domo a similitudine rex pater appellatur, & est maxima laus regis quod pater habebatur. i. omnes ciues veluti filios amore paterno curet. Sedes pa. facit discessum verisimilem, vt malint illuc ire vbi sedes sint paratæ, q̃; i lybia vbi eẽt parãdæ imorari. Vultũ demissa, propter pudorem quæ laus in muliere maxima est. Nam vt ait Cicero custos ṽo virtutũ omnium dedecus fugiẽs laudesq; maxime consequens verecundia est, hæc igitur efficit, vt apud alienos, neq; diutius loqueretur, neq; lasciuius intueretur. Quo vtroq; vitio maxime onerat eas quas vituperat mulieres, Iuuen. Audax. n. inqt & cætus q̃ possit ferre violarũ, Cũq; paludatis ducibus præsente marito ipsa loqui recta facie strictisq; mamillis, vtitur aũt ipsa statu assumptiuo in concessione criminis per purgationem. Nã affert necessitatem. Soluite, beniuolentiam & attentionem mirifice captat. Statim enim eos a timore liberet neq; solum id iubet verbis. Verum etiam affert rationem & quare coacta sit talia facẽ & q̃re debeat in illos eẽ mitis.

SER. a ¶Moliri, bñ nõ facẽ, sʒ moliri, vt terroris sit, nõ crudelitatis. b ¶Quis genus æneadũ, satis ꝓpere dixit æneadas, ꝗꝗ ab Ilióeo audierit, Rex erat æneas nob. nec hæc ĩ ope inemẽdato mirãda sũt. c ¶Quis troiæ nesciat vrbem? aut Iliũ dicit, qđ ĩ Troia ꝓuicia ẽ, aut Troiæ vrbẽ, vt vrbeʒ Pataui, vrbeʒ butroti. d ¶Incẽdia belli. i. vi. sẽper. n, diluuio & incẽdio cõparaẽ bellũ, vt In segetẽ veluti cũ flãma furẽtib⁹ austris ĩcidit, aut rapidus mõtano flumie torrẽs. e ¶Nõ obtusa adeo, nõ adeo, aut nõ multũ, vt ĩ Terẽ. Adolescẽtẽ adeo nobilẽ, aut nõ adeo. i. nõ ĩtantũ, vt tu dicis. Obtusa ꝓo nõ stulta, sʒ crudelia. f ¶Nec tã auersus equos tyria sol iungit ab vrbe, Fabula qdẽ h̃ hẽt Atreũ & Thyestẽ germãos cũ dissensione sibi nocẽ nõ possent, i simulatã grãʒ redi̾sse, q̄ occasiõe Thyestes cũ frĩs vxoꝛ Aeroꝑe ꝯcubuit. Atre⁹ vo ei filios epulãdos apposuit q̄ sol abhomiat⁹ ne polueret aufugit, sʒ veritatis h̃ ẽ Atreũ apđ Mycẽas ꝑmũ Solis eclypsĩ iuenisse, cui ĩuidẽs frẽ ex vrbe discessit tpe q̄ eius ꝓbata sẽ deñ. g ¶Seu vos hesperiã magnã μεγάλη. n. ἑλλάς appellata est, qa a Tarẽto vsq ad cũas oẽs ciuitates græci ꝯdiderũt. h ¶Siue Ery. fines, Eryx Veneris & Butæ filius fuit, q occisus ab Hercule mõti ex sepultura nomẽ ĩposuit, ĩ q̄ mr̃i fecerat tẽplũ, qđ Aeneæ adscribit poeta dicẽs, Tũ vicina astris erycino in vertice sedes Fundatur Veneri. In hoc aũt mõte dr̃ ẽẽ Anchises sepultus, licet ſm Catonem ad Italiã venerit.

Moliri [a], vt late fines custode tueri.
Quis [b] gen⁹ Aeneadũ? qs [c] Troiæ nesciat vrbẽ?
Virtutesʒ, virosq; aut tanti incendia [d] belli?
Non obtusa [e] adeo gestamus pectora Poeni,
Nec tã [f] auersus equos tyria Sol iungit ab vrbe.
Seu [g] vos Hesperiam magnã, saturniaq; arua:
Siue [h] Erycis fines: regemq; optatis Acestem,
Auxilio tutos dimittam, opibusq; iuuabo.
Vultis & his mecum pariter considere regnis?

¶Magnam, h̃ epitheto discernit italiaʒ ab hispania. ¶Saturniaq; arua, nõ solũ ponit italiã sʒ eã partẽ italiæ quã petũt, s. latiũ quo a filijs fugatus saturnus ꝯfugit, idq; latiũ vocari voluit qm̃ tut⁹ ĩ eo latuisset. ¶Erycis, h̃ mõs drepão vicinus ẽ, denoiat⁹ ab Eryce, cuius genus ita dr̃ Neptũnus Amycũ genuit ex muliere nympha. Hic a polluce arte pugili supat⁹, Cæsusq; ẽ relicto filio, q butes vocat⁹ ẽ. Fuit ãt rex bebryciæ q̄ post Bithyniã ẽ. Butes ãt post mortẽ p̃ris ab argonautis domo pulsus drepanũ ĩ siciliã venit. Vbi a Lycaste nobili meretrice qa formosꝰ corpe eẽt adamat⁹, ex ea Erycẽ genuit, Vꝑ cũ Lycaste pp pulchritudinẽ ven⁹ appellaret Veneris filiũ Erycẽ dixerunt. Hic & diuitijs mr̃is & virib⁹ p̃ris ĩsolẽtioꝛ seũs ab Hercule ex Hispania reuertẽte occisus, & in mõte ꝓpinq̄ q ab eo Eryx dr̃ sepult⁹ ẽ. Dio. aũt sicu. ait Butẽ regẽ siciliæ fuisse & ex Venẽ Eryceʒ sustulisse, q ob gen⁹ mr̃nũ in maxia glĩa habitus ẽ. Vrbẽq; in alto loco a se denoiatam ꝯdidit, atq; in arce tẽplũ mr̃i posuit, Cuius famã nõ vt alia pleraq; vetustas minuit, sʒ ĩ dies auxit. Vñ & æneas ĩ italiã veniẽs vehemẽter honorauit, idẽ fecerũt carthaginẽses magna pte ĩsulæ potiti. Multo ãt magis romãi. Nã. xvij. ex fidelissimis vrbibus huic tẽplo auꝝ pẽdere iusserũt, & milites q illud custodirẽt posuerũt. ¶Auxilio. t. d. opibusq;. i. Duo magna pollicẽ qđ tm̃ militũ dabit, vt q̃uis pauci relicti sint tñ vti suo exercitu ad suos puenire possint, & qđ insuꝑ his muneribus ab ea donabun, vt vbicunq; ꝯsederint, ibi cõmodis & sine ĩopia eẽ possint, pariter, Vno aduerbio adimpleuit, qđ tñ in sequentibus aptius ĩterꝑtaẽ. Nã pollicẽ illis & possessionẽ vrbis cõmunẽ cũ suis & eodem iure quo sui sunt illos apud se futuros, Vrbem quam statuo, & quæ dicta sunt placet & tot tasse morem imitatus est græcorum qui antecedens in casu in quo sit relatiuoꝝ sæpius q̄ in eo quẽ requirit verbũ reponere malũt. Sic Teren. fabulas q̃s fecisset placerẽt ppl'o.

DON. ¶QVIS, gen⁹, oñdit beniuolentiã, vt credaẽ vera dixisse, vt turbatos ꝯgrue honorificẽtiæ rõne cõponeret. ¶Nouim⁹ iquit virtutes vr̃as & aduersaʒ troiæ fortunã, q̄ cũ dicit hũanitatis spẽ ꝑbet. Facile. n. ijs succurrit quoꝝ aduersa nota sint. ¶Nõ obtusa adeo. non sunt corda nr̃a ab humanitate aliena, nec sic viuimus vt solis equas a nobis auertat cursus suos pp facinus, qđ videat. ¶Seu vos. h ꝓsequitũr sũm. i beneficioꝝ suoꝝ & ꝓpositis tribuit, vt quocunq; ire voluerint auxilio prosequatur. ¶Vultis, ecce plena beniuolẽtia, vt in societatẽ regni eos vocet, q oia desperarint.

CHRI. ¶NON obtusa. i. crudelia, & cãm ꝓ effectu posuit. Obtusum. n. dicimus ĩgeniũ cũ tardũ est & est translatio a ferro cũ amittendo aciem efficitur otusum, ex tarditate aũt ĩgenij atq; inscitia amittimus humanitatẽ. Nec tã a. sta, Quid nota recõdis. Scim⁹ ait. nec sic aduersus fama mycenis vertit iter Sol auersus Placet fabula Atrei. sed physici oñdũt regiones frigidiores efferatiores hoies ꝓduce re cõsueuisse.

SER. CVR Vrbē quam statuo vestra est, multi antiptosim volunt, vt sit pro vrbs. sed si sic intelligamus, quā nihilominus sequitur, & antiptosis fit per casus mutationē, debuit. n. dicere Vrbs quæ statuitur. melius est ergo vul tis bis itelligere, & fit zeugma a superiori versu cōnectēs sequentes hoc mō. vultis regnis his cōsidere? vultis vrbem quam statuo? vestra est, vt est Eruet ille Argos, agamēnoniasq;. Mycenas Ipsumq; æacidē, subaudis ille. Alter. n. Pyrrhū vicit, alter Mycenas. Itē Nō ignara mali miseris succurrere disco, subaudis nō disco. b Ageē regeē. c Noto cōpulsus eodē, aut quis vē to, aut re vera noto, q de syrtibus Carthaginē ducit, sup. n. Ilioneus, In vada cæca tulit penitusq; pcacibus austris. d Eodē, o nāliter lōga est, sz si corripiat metri est, vt stet erūtq; comæ. e Afforet, adueniat. tpis ē futuri. f Eqdē, in oī Virg. ego qdē signat. sed in alijs & p qdē tm̄ ponit, vt Tulli. Ego eqdē cæteras tēpestates. Itē Persi. Nō eqdem hoc dubites ambo. fœdere certo Cōsentire deos. & Per me eqdē sit oīa protinus alba. g Certos, aut veloces, aut fideles vtrū q. n. hoc loco signat, aliqñ & firmos, vt Sal. Apud latera certos locauerat, Aliquando & deliberati iudicij, vt Certus iter libyæ κατα χρῖσιν, Nā Dido Lybiæ regna nō tenet. h Eiectus, naufragus, vt Eiectū littore egē tem. i Animum arrecti, nota figura est. k Iādudū, & cito significat, vt Iandudum sumite pœnas, & olī, vt hoc loco. l Surgit, oritur. & est translatio corporis ad aīuz, vt alibi, Stat pferre manū Æneæ. m Quē vidimus ipsi sūmersuz, qđ ante doloris fuerat, vt Ipsius ante oculos. nūc consolatiōis est, cū cernit oēs īcolumes. n Dictis rñdent cætera mřis, mō cōsentiūt, qa dixerat supra Venus, Nāq; tibi reduces socios. alibi respondet, respicit, vt Respōdet gnosia tellus. o Scindit se nubes, nubes tantū dicamus, non nubs, licet dicamus trabs trabes, stirps stirpes, prex preces, plebs plebes. Sed de his tantum quæ legimus sunt pōnenda. non enim artis sunt, sed vsurpationis, q metri cā vtuntur poetæ, vt vel minuant, vel augeant nominatiuū, inde est & suppellex suppellectilis.

Vrbem[a], quā statuo? vřa est. subducite naues.
Tros Tyriusq; mihi nullo discrimine agetur[b].
Atq; vtinā rex ipse noto[c] compulsus eodem[d]
Afforet[e] Aeneas. equidē[f] per littora certos[g]
Dimittam, & libyæ lustrare extrema iubebo,
Si qbus eiectus[h] siluis, aut vrbibus errat.
His animum[i] arrecti dictis & fortis Achates
Et pater Aeneas, iādudū[k] erumpere nubem
Ardebant. prior Aeneam cōpellat Achates.
Nate dea, quæ nūc animo sententia surgit[l]?
Omnia tuta vides. classem, sociosq; receptos.
Vnus abest, medio in fluctu quē[m] vidimus ipsi
Sūmersum, dictis[n] respondent cætera Matris.
Vix ea fatus erat, cum circūfusa repente
Scindit[o] se nubes: & in æthera purgat apertum.

DON. Vestra est, auget studium beniuolentiæ offerēs plenaz facultatē possidendæ vrbis. Ilge aūt ne sit error. Quā statuo vrbem vestra est. Tros ty. Mire tēperauit dicēs troianos cum incolis vno futuros affectu, vt honorifice iuxta hospites si illos postpōeret, ne ve sursus deijciēs suos qui ex tyro illā secuti erāt, īter pplos inimicitias excitaret. Atq; vtinā, qa viderat troiāos anxios de rege optat aduētū & offert inqsitionis auxiliū & vt satiaret oblati bñficij gratiaz addit. Libyæ. L. ex. iu. & in hoc loco oñdit Vir. nō solū carthaginē, sz mltas alias ciuitates eē sub Didone. His aīum, Cū iam oīa tuta esse explorassent, statuunt se offerre ne illa ingrēdi negociū assumat. Nate dea, Quia inferior non pprio noīe appellat sed honorifico, Et qq̄uis prior loquat nihil iubet aut ꝯsulit. Sic. n. æneæ prudentia īferior fuisset & ille arrogans, sed interrogat tanq; prudētiorem. Oīa tuta vides, ne plixitate morā afferret, quā breuiter oīa trāsit. Scindit se nubes, nō ipsi ex nube pgressi sūt, sed nubes discessit, vt oñdat rex natura cōmodis Aeneæ inseruire. Ergo tādiu fuit tectus, quamdiu opus fuit. Deinde discessit nubes.

CHRI. CERtos, id certū de q̄ ita exploratū sit, vt nulla penitus restet dubitatio. Vñ & fortē & fidū dicimus cer ū qm̄ nlla aut ō fide aut de fortitudine ei dubitatio sit. Prior, qa aī cupiditatē nō potuit ita cōprimere vt Aeneas cōprimebat, & pariter sapiētiorē ꝯsulēs placebat. Vix ea fa. e. ex sapientia erat æneæ cū de diuīo mřnoq; fauore occultatū cerneret, oīa deæ mři itegra relinq̄re, nec qcq̄; illius in iusso decernere. Ergo nō erupit ō nube, sz illa ita iubēte dea scidit se. Extrema libyæ vt nō solū p suū impiuz, veꝝ ēt per oēs lōgingores libyæ partes conquireret.

Restitit[a] Aeneas, claraq; [b] in luce refulsit
Os[c], humerosq; deo similis. nanq; ipsa[d] decorā[e]
Cæsariem nato genitrix, lumenq; iuuentæ[f]
Purpureum[g], et lætos[h] oculis afflarat honores
Quale manus[i] addūt ebori[k] dec⁹, aut vbi flauo
Argentum, Parius ue[l] lapis circundat auro.
Tunc[m] sic reginam alloquitur, cunctisq; repēte
Improuisus ait. coram[n] quē quæritis, adsum
Troius Aeneas, libycis ereptus ab vndis.
O sola[o] infandos Troiæ miserata[p] labores,

SER. a RESTITIT æneas, abscedente.s.nube. b ſ Claraq; in luce refulsit, laus est nimiæ pulchritudinis, cui nec lucis claritas derogauit. c ſ Os humerosq; deo sil'is, sil'es humeros hñs deo. & est græca figura συνεκδοχή, vt supra diximus. d ſ Ipsa aut qđ sequit, Nato genitrix aut certe Ipsa pulchritudinis dea. e ſ Decorā cæsariem, a cædēdo dicta cæsaries, q̃ tātum viror est. Quod aūt dixit decorā cæsariē, vult etiā in Aenea nālē fuisse pulchritudinē, ne si totū tribuat Veneri nil Aeneæ sit reliquū, vel q̃ nil relinquat mr̄is fauori, qđ sequēs meli⁹ īdicat cōparatio, vt Hora. Fortes creant fortibus, magna arte nec eruditioni aliqđ. nec natalib⁹ derogat. f ſ Iuuētæ, Iuuētus ē multitudo iuuenū, Iuuenta dea ipsa, sicut Libertas, Iuuēta vo ætas, Sed hæc a poetis ɔfundunt plerūq;. g ſ Purpureū, pulchrū, & floridum, vt Hora. Purpureis ales oloribus. h ſ Lætos honores, nō terribiles, vt eē in viris fortibus solēt. Notādū aūt sp reges formosos ōscribi, vt dignitas & auctoritas magis ad sui ɔtēplatione, obsuātiāq; alliciat. i ſ Manus, vl' artificis, vl' ars ipsa. k ſ Ebori decus, Ebur a barro.i.elephāto dictum, vt Hora. Quid tibi vis mulier nigris dignissima baris? Sane nām hmōi nois nec deriuatio nec obliqui casus seruāt. & eboris.n. & eburneus facit, non eburis, sicut murmoris, nec eburens. l ſ Parius ue, lapis cādidissimus est lideus noie, q apud Parū nascit insulam. m ſ Tū sic, & sui gr̄a ꝓpotens, & matris auxilio. n ſ Corā quē quæritis adsū, hoc loco distinguēdū, nā si vnū eēt, adest diceret, nō adsū. o ſ O sola, ꝓpter Polymestoris factū, q fide violata defecit in græcos vt ostēdit in tertio. p ſ Miserata, & miseteor, & miseror vnū sign̄ant, sed miseror accusatiuū regit, vt hoc loco. Itē Nec miſatus amāte est, Misereor genitiuū, vt est Miserere aīr non digna ferētis. & plerūq; cū dtō.

DON. CLAraq; dicit Aeneā splēdore suo lucē diei fecisse meliorē. ſ Cōstituit, vt dictū est sed pulchrior q̃; fuit. Nā hoc curauit mater pp Iunonia auspicia. ſ Cōparat auro & argēto, quæ cū p se splendeāt arte tñ meliora fiunt. ſ Cōparat deo, qa nepos Iouis ē & Veneris filius, & Cæsaris perīde affinis; quē oī occasionē poeta laudat. virorū aūt forma & splēdor corporis iūgūt fortitudini. Pulchritudo.n.sola plurimorū obfuit famæ. ſ Nāq; ipsa deco.c.ad pulchritudinē pertinet. ſ Humeros, ad fortitudinē. ſ Tunc sic, debuit loqui prior, vt & ex se indicaret & ageret gr̄as, & vt ostēderet se affuisse. ſ Corā, vno ɔspectu oībus ɔdet, vt ꝓperaret ad gratias agendas. ſ O sola, in sūma arte loquitur & hēt rōnē loci tpis & ꝑsonæ, loquebatur carthagine vrbe inimica pp Iunonē & in tēplo ipsius apud eā q̃ sūmam teneret īperij, & eo tpe quo post naufragium terras cupiebat. Ergo nihil de Iunonis factione cōquesta est. Gr̄as agit nullū culpās. ſ Sola, laudat fcm̄, qđ sit sine exēplo & occulte miraē inuentā ibi regem, vñ periculū fuisset timēdū cās aduētus qa ilioneus dixerat ꝓterit.

CHRIS. Os Os Humerosq;.d.s.hēbat sil'e os deo, qa in ore.i. in facie apparebat diuinus aspect⁹. ſ Os.n.latini nō solū appellant hiatū ipsum in quo dētes linguaq; latet, sed totū illud a ꝑncipio frōtis mentū. Facies Facies aūt oīs cuiuscūq; rei forma est, vt qbus aspera quōdā visa maris facies, s; qa in hoīe ea pars aliū ab alio distinguit iccirco facie; dicimus, qa sit forma hoīs, & dr̄ a faciendo, qa nō mā, sed forma rē facit. ſ Lumēq;, donū.n.est iuuentutis, vt in formoso corpore appareat nitor ex cādido simul & subrubenti colore suauissimo quodā tpamento pmixtus. ſ Honores.i.e. grāmatici pulchritudinem interꝑtanē, vt apud Sta. Quātus honos, quātusq; pudor nō credite pr̄i. Et sup hesterna licuit cognoscere mensa. Ergo credo honores eē aspectū illū in facie quo honore digni putamur. Hoc in muliē dr̄ venustas, in viro dignitas. Venustas Hoc igr̄ dignitatē ita fuisse ostēdit in ænea, vt grauitati q̃ ꝓpria viri ē admixta, tñ eēt iocūditas, q̃ Dignitas erāt honores pp dignitatē aspect⁹, s; erāt læti pp admixtā iocūditatē. Nā sūmopere laudaē in viro sūma grauitas sūmæ iocūditati ɔiuncta. ſ Ebori, Ebur Ebur a barro dr̄, & elephantis dens est, vt multis i locis īuenies. Barrus Barrus aūt.i.elephas est p onomatopæiā quia vox ei⁹ sonū hui⁹ nois imitaē, Ait tñ Theophrastus ebur fossile nigro, & cādido colorē īueniri, & ossa, e terra nasci, īueniriq; osseos lapides. ſ Parius, paros vna est cycladibus insulis a

Paro

Paro iasonis nepote sic dicta, cū antea minoa diceret. Gignit marmor cādidissimū, q̄ q̄dē p̄mi sculptores Dipœnus & Scylis in scuṗēdo vsi sunt, & deinde melas & Miciades eius fili. & Bualis, & qm̄ huiuscemōi lapis i cuniculꝭ ad lucernā cedebaꝭ. Lychnites appellatꝰ ē.

> Quæ[a] nos relliquias Danaûʒ terræq̄ʒ[b] marisq̄ʒ,
> Omnibus exhaustos iā casibus, oīum[c] egenos,
> Vrbe,[d] domo, socias grates persoluere dignas
> Non opis[e] est nostræ Dido, nec[f] q̄cq̄d vbiq̄ʒ est
> Gentis dardaniæ, magnū quæ sparsa per orbem
> Dij tibi? si qua[g] pios respectāt numina, si quid[h]
> Vsq̄ʒ iustitiæ est, & mens[i] sibi conscia recti.
> Præmia digna ferant, quæ[k] te tam læta tulerūt
> Sæcula? qui tanti[l] talem genuere parentes?

SER. a ¶ QVAE nos relliquias danaū, si Troianos significat, simpliciꝭ intelligēdū, si ad se refert q̄ Achillem euasit fauore Neptuni. b ¶ Terræq̄; marisq̄ʒ, Terræ pp cre tensem pestilētiam, maris p pter Orōtis interitū. c ¶ Oīuʒ ege. eget honestius genitiuo iungiꝭ q̄ ablatiuo, cui iūgit Cice. vt eget ille senatu. Itē p̄ Vir. Quoꝝ īdiget vsus. d ¶ Vrbe. d. s. hoc est & publico & priuato dignaris hospitio. e ¶ Nō opis est nr̄æ Dido, opis. i. possibilitatis, & s̄m Atteiū philologū, Opes numero tm̄ plurali diuitias significat, vt Troianas vt opes, numero tm̄ singulari auxiliū. vt Ter. Iuno Lucina fer opē, sua me, obsecro, ab vtroq̄; numero possibilitatē. f ¶ Nec q̄cq̄d vbiq̄; ē, meminit historiæ. Multi. n, post excidiū Troiæ orbis diuersa tenuerūt, vt Helenꝰ Epiꝝ, Antenor Venetiā, Alij sardiniā s̄ʒ Salu. alij vicina syrtibꝰ loca s̄ʒ Lu. vt Portusq̄; getos, Ondit libyæ phrygio placuisse magistro. g ¶ Si q̄ pios. r. n. siq̄dē, vt Hor. Si tn̄ īpiæ nō tāgenda rates trāsiliūt vada. Nec. n. ꝯgruit optare dubitātē, aut certe ad se retulit, q cū pius eē tot laborabat īcōmodis h ¶ Si qd vsq̄; iustitiæ est, si valet apud hoīes iustitia. i ¶ Et mēs sibi cōscia recti, s̄m stoicos q dn̄t ipsas ꝟtutē eē p p̄mio, & si nulla sint p̄mia. vn̄ & Cice. ꝯsciētia bn̄ actæ vitæ, multorūq̄; bn̄factoꝝ recordatio iucūdissima aut mōtibꝰ. i. rotatu solis verteꝭ, circa mōtium sinus, vt. k ¶ Quæ te tā læta tulerunt Sæcula. A sibi Nati melioribus annis. Fœlicitas enim tempoꝝ ex nascentium meritis comprobaꝭ. l ¶ Qui tanti. t. g. p. s̄m artem rethoricaȝ parentes quos ignorat laudat ex liberis, simul sciēdum oīa hoc loco laudis p̄cepta seruata. Nā & a parētibus laudauit, vt Qui tāti talē genuere parētes, & ab ipsa, vt Vrbe domo socias & a futuro, vt Nomenq̄; tuū laudesq̄ʒ manebunt.

DON. ¶ QVAE nos. s. reliquias danaū, reliqas terræ, reliquias maris. Demū qa infiniti perierant & vrbs ceciderat. ¶ Terræ, pp pestē cretensem qua multi perierant. ¶ Maris, quia naufragio orontes perierat. ¶ Vrbe domo, currit per amplificationē extollens p̄stitum i maius, vt nō solū in hospitium suscepti sint, sed ēt i societatis fœdera vocati. ¶ Casibus, exhaustum, ondit inopiā nō esse originalē, quæ si abiectæ psonæ, sed fortunæ violentia puenisse. Docet q̄ sint curāda in laudibus. nā imparē se i reciprocis bn̄ficijs, debuit demōstrare. Inuenit tn̄ in hoc occasionē a laudis officio non alienā, q̄ multitudinē quoq̄; troianoꝝ laudaret, q p orbē sp̄si exigui in numero carthagine erāt. ¶ Dij tibi, qm̄ bn̄ficijs tuis singularibus & in æternū p̄ferēdis humana vox r̄ndere nō pōt. Dij p nobis quæ mereris exoluāt ¶ Quæ te tā læ. t. Sæcula, q̄si dicat, cur tu sola talis & nō alij sīles his sæculis nati sunt, vt supra o sola infandos & occulte īnuit sæculoꝝ eē vt aut boni aut mali nascanꝭ, Quærit igiꝭ sæcula q̄bus Dido talis potuit nasci, qa p totū orbē iactati troiani solā beniuolā & liberalē illā inuenerūt. Qui tanti qa nascendi rō per parentes prouenit. Hoꝝ est fœlicitas, si p̄icpuos suscipiāt liberos. ¶ Quæ runꝭ sæcula, q̄runꝭ parentes. Dido sola in toto orbe iustissima memoraꝭ, vt q̄ summum est ēt totū suū sit, nec habeat parē, ¶ Dij. t. Nō oēm reciprocā vicē referendæ g̃ræ omittat deos rogat, vt q̄ ipse nō pōt ipsi prestent, q̄ autem ipse potest non nocebit.

CHRI. ¶ LÆTA sæcula. i. fœlicia sydera, quorum cursu sæcula constant, Nā & si animi humani suapte natura pares sint, neq̄; astris subiecti, tn̄ cū inclusi sint corporibus sortiunꝭ idē multas inclinationes & procliuitates, vt a stellis habeāt, & accumen ingenij, & hebetudinē, & proni sint ad virtutē, & ad vitia, hinc Stati. Dic age qm̄ tuis alacres altissimus vndis. Quæ domus, aut tellus animā, quibus hauseris astris Qui tanti Sta. Dic quis, & ille pater, nec enim tibi numina longe Transierit fortuna licet, Laudatio enim in tria tēpora diuiditur. s. quod āte eos, fuit in patria parētes, & maiores, Qui ipsi vixerīt, & qd boni aut mali eoꝝ cā post mortes sit secutū. ¶ Si q̄ pios, Nā in tātis calamitatibus p̄stitutis non dubitat numina pios despicere, sed hæc veluti si dubitaret conqueritur.

In freta[a] dũ fluuij, current dũ montib[b] vmbræ
Lustrabunt, conuexa polus dũ sydera pascet,
Semp honos, nomẽq; tuũ, laudesq; manebunt.
Quæ[c] me cunq; vocant terræ. sic fatus amicum
Ilionea petit dextra, leuaq; Serestum.
Post alios, fortẽq; Gayn, fortemq; Cloãthum.
Obstupuit[d] primo[e] aspectu Sidonia Dido.
Casu[f] deinde viri tanto. & sic ore[g] locuta est.
Quis[h] te nate Dea per tanta pericula casus
Insequitur? quæ vis imanibus[k] applicat[l] oris?
Tu ne ille Aeneas quem Dardanio[m] Anchisæ
Alma Ven[us] phrygij genuit Simeõtis ad vndã?
Atq; equidem Teucrũ[n] memini Sidona venire
Finibus expulsum patrijs: noua regna petentẽ
Auxilio Beli genitor tunc Belus opimam

SER. a ¶ IN FReta, Abusiue modo maria, Nã ꝓprie fretũ e mare nãlr mobile, & terris vicinũ aut iclusũ vt fretũ siculũ, ab vndaꝝ feruore noĩatũ. b ¶ Dũ mõtibus vmbræ Lustrabũt cõuexa, Alij h̄ loco distinguũt, & dũt q̃diu iclinata in mõtib[us] latera vmbræ p Solis flexũ circũibũt ẽ vt Lustrat, aut ẽ tini mõtes, aut lustrabũt. inumbrabunt, vñ lustra & feraꝝ cubilia & lupanaria p ꝯriũ dicimus, qa earum illustrant. Alij tñ ꝯuexa sydera volunt. s. pẽdẽtia, vt Et cæli ꝯuexa p auras. i. suspẽsa, planetasq; intelligũt, q non sunt fixi, s; in aere ferunt. Pasci autẽ aqs marinis sydera. i. cælestes ignes physici docent ẽm quos ait Lucanus Atq; vnde plusquam quod disgregat aer. c ¶ Quæ me cunq; vocant terræ, idest vbicunq; terrarum habitauero. Est aũt timesis q̃cũq;. d ¶ Obstupuit, aĩo ꝑculsa ẽ, qđ iã futuri amoris ẽ signũ. e ¶ Primo aspectu. i. pulchritudine. f ¶ Casu deinde. i. mĩsatiõe. g ¶ Et sic ore locuta est, pleonasmos, sicut Vocemq; his auribus hausi.
h ¶ Quis te nate dea, qs. q̃lis, admirãtis est .n. non iterrogãtis, vt Quis globus o ciues, nõ. n. iterrogat ille q nũciat. h̄ aũt Dido (vt post indicat) ex teucri narratiõe cognouit. i ¶ Quæ vis, qualis. k ¶ Immanibus oris. vt Sal. Mare sæuũ. i. importuosus. l ¶ Applicat, ẽm præsentẽ vsus per d prima syllaba scribitur. ẽm antiquam orthographiam quæ præpositionem vltimam litteram ĩ vicinam mutabat per p, ẽm euphoniam per a tantũ. Præpositio. n. cũ ad cõpositionẽ trãsierit, aut vim suã retinet, vt induco aut mutat vltimã litterã vt sufficio, aut ꝑdit vt coeo. m ¶ Dardanio Anchisæ, bene Anchisæ addidit. Cum multis enim Venus ꝯcubuit. Sed sciẽdũ Anchisen pastorẽ fuisse, & cũ eo amato Venerẽ concubuisse. vñ Æneas circa Simoim fluuiũ natus est. Deæ. n. vel nymphæ enitunt circa fluuios, vel nemora, qđ cu; iactaret Anchises, afflatus fulmine, oculoq; ꝑuatus est. n ¶ Teucrũ sidona venire, historia hoc h;. Herculẽ cũ in Colchos iret, ꝑdito Hyla post peragratã Mysiã nauib[us] Troiã venisse, a cuius portu cũ eum Laomedon arceret, occisus est, & ei[us] filia Hesiona belli iure sublata comiti Telamoni tradita est, q p[ri]mus ascẽderat murũ, Vnde natus est Teucer, Nã Aiacẽ ex alia ꝯstat ꝓcreatũ. Tũ Hercules Priamum quoq; redemptũ a vicinis hostibus in paterno regno locauit, Vnde & Priamus dictus est ἀπὸ τοῦ πρίασθαι emo. Cæteꝝ quæ de liberata dicuntur Hesiõa constat esse fabulosa. Sed Teucer cũ Troia euersa fine frẽ eẽt reuersus, q se furore ꝓp ꝑdita Achillis arma litteremerat, Salamĩe pulsus Sidona venit, ex q̃ Dido cũcta cognouit. Aiax ãt Achill' patruel' fi fuerat qm Telamõ & Pele[us] frẽs fuerũt Aeaci filij.

CHRI. ¶ IN freta, oñdit oĩum rerũ finẽ futurũ, cum illius honos nõ stabit. Simile illud dũ dom[us] æneæ capitolij immobile saxũ Accolet imperiumq; pater romanus habebit. ¶ Meq;, Subtiliter se nec cessaturum dixit, nec est pollicitus abiturum, ne Diomedem læderet verbis societatem afferentem. ¶ Amicu;, quod ꝓbauit amici absentis causam defendendo. ¶ Obstupuit, visa eius forma & cum casum eius vehementer miraretur quomodo liberari, & ad ipsam nulli visus ꝑuenire, ¶ Quis te nate dea. ex his verbis ostendit aliquã sui generis notitiam habere. & q̃quis hoc apud Æneam possit esse mirabile, ait indigne illũ pati, vt dea genitus tempestate ad regiones sæuas delatus sit. ¶ Per tãta. p. miraẽ pericula ieo, quẽ potẽtia nũinis tueri debuit. ¶ Atq; eqdẽ. Exponit qũo hæc scierit, q̃re. s. cũ videat vos nõ eẽ icognitos, & mortẽ eẽ familiæ meæ, vt veniẽtes excipiat, vt Teucer a pa
¶ SYDEra pascẽt. Qđ semp ꝯtre suscept[us] ẽ est ẽ; platonicos qd dicũt sydera aiata esse, & hũore q a sole attrahiẽ pasci. ¶ Tu ne ille. habet emphasim ille quasi dicat tantus vir. ¶ Dardanio. quasi generoso, & cũ quo Venerem ꝯcubuisse nõ puderet. Nã a dardano Iouis filio originem ducit. ¶ Ad vndas, consueuere poetæ, vt dijs genitos. iuxta flumina genitos dicerent, sic Sta. namq; vt passa deum nemus ei ad fluminis vndã Bis quinos plena

cũ fronte

crum frõte resumeret orbes cynthia. ¶ Sidona, vrbs phœniciæ est sydon. ¶ Auxillo beli, Patris mei de quo diximus de Teucro, Hora. Teucer salamina patréq; cũ fugeret, & reliqua.

Vastabat[a] Cyprum, & victor ditione tenebat.
Tempore iam ex illo casus[b] mihi cognit[o] vrbis
Troianæ, nomenq; tuum, regesq; Pelasgi.
Ipse[c] hostis, Teucros insigni laude ferebat[d].
Seq; ortum antiqua Teucrorum a stirpe volebat[e].
Quare agite o tectis[f] iuuenes succedite nostris.
Me quoq; permultos similis[g] fortuna labores
Iactatam hac demum voluit consistere terra,
Non[h] ignara mali miseris succurrere disco.
Sic memorat. simul Aenean in regia ducit
Tecta: simul diuum templis indicit[i] honorem.
Nec minus interea socijs ad littora mittit
Viginti tauros, magnorum horrentia centum
Terga suũ[k], pingues centũ cũ matribus agnos,

SER. a ¶ VASTAbat Cyprum, quam subactã concessit Teucro, vt i ea collocaret imperiũ. b ¶ Casus, hoc loco ruinæ non fortunæ itelligẽd[us] est casus. c ¶ Ipse hostis Teucros, Troianorum laudis exaggeratio, q[uod] et ab hoste laudãt. d ¶ Ferebat, laudabat, pferebat.

sufficeret oib[us] ¶ Vt lu.f. ad illos q̃s reliq̃rat æneas, & ad illos quos ilioneus. ¶ At.d. ostendit q[uod] cuius hospites recipimus, don[ec] pro eorũ meritis est componẽda, Ergo cum accipiendus esset æneas tantus vir domum regali luxu per se splendidas, tñ additis multis

e ¶ Teucrorum a stir. vo. ppter genus mãnus, vt supradiximus, & plus est qd dixit volebat q̃si materno gaudens refutaret genus paternum. f ¶ Tectis succedite, ad cõuiuium vocat. Nam supra dixit. Vrbe, domo sotias. g ¶ Similis. f. scilicet aduersa errãdi & aliena inquirendi. h ¶ Non ignara mali miseris succurrere disco, quare non disco? quia nõ sum ignara. Bis enim intelligimus non vt supradiximus, sic Sal. Senior neque minus grauis sed multiplex cura. i ¶ Indicit honorem. i. iussit fieri supplicationes. & bene indicit, qa Troiani inopinato venerant. Feriæ aũt legitimæ sunt, aut indictæ. Indici aũt dicunt, qa paupertas maiorum ex collatione sacrificabat, aut certe de bonis damnatorum, vñ & supplicia dicunt supplicationes, q̃ sunt de bonis supplicia passorum. Sal. i suppliciis deorum magnifici. hinc etiam sacrũ, & venerabile, & execrandũ intelligimus, quia sacræ res de bonis execrandorum fiebant. k ¶ Terga suũ, nõ declinatio hoc loco u geminat, sed rõ nois, in quo est u sicut p[rimu]s qd in rũ mittit gtũm pluralẽ, nõ per declinationẽ, sed quia est in noie, vt patrum. Alituum vo vbi legimus epẽthesis est, sicut Mauortis vel induperatoris, Nam alitum facit, sicut Martis aut imperatoris.

DON. ¶ ME quoq; Quam nunc videtis fœlicem, aliquando fortuna depressit, vt nõ pudeat calamitatum quæ sunt æquo animo ferendæ, Et quoniã non præsentibus solum consulẽdum erat, mittit ad absentes munera, laudat a magnitudine, & tauri, & a numero q[uod] vigiti, Si n. boues dixisset iminuisset gratiam. ¶ Pingues, & ergo pĩgues erãt, & ducẽta oĩs dit capita, Munera lætitiãq; dei, Vinum qd

repẽtinis ornauit, Ergo legẽdũ Domus splẽdida regali luxu, & iteriecta mora dicamus instruit. ¶ Interior, quia interim in exteriorem partem troianos iduxerat, interior melius solito ornabatur ¶ Medijs tectis, nam cum multa turba esset accipienda, alibi tot triclinia sterni nõ poterant, Omnia conuiuia vehementer splẽdebãt, sed fuit in apparatu diuersitas ppter distãtiam personarum, Nam hospites cũ regina recepti sũt in ostro superbo, Tyrij vo tanq̃ minoris dignitatis in vestibus pictis, vt in textu videbis.

CHRI. ¶ CYPRVM, quã subactã cõcessit teucro. ¶ Pelasgi, populi sunt qui p[ri]us samothracias coluerunt, Deinde cũ athenienses totum suum agrum colere nõ possent hos suos vicinos receperunt, & partem illis agri habitãdã dederũt pacti, vt sibi murum q est circa arcẽ ædificarẽt, Hinc græci vocari pelasgi cepti sunt, ait Herodo. sunt aũt pelasgi s[ecundu]m Dionysium alycarnaseum dicti sunt a pelasgo eorũ rege quem ex Ioue, & Niobe Phoronei filia, cui primæ mortaliũ cõmixtus est natũ dicunt. ¶ Ipse hostis, ipse quasi tantus vir. ¶ Hostis, q̃uis esset hostis. ¶ Volebat, quasi hoc importat, vt se troianũ q̃ græcum esse mallet. ¶ Similis fortu. ne credant se cõtemni ab ea, quia deiecti sint. ¶ Hac demum, dat spem, & illos inuenturos sedes. ¶ Nõ ignara, possumus legere simpliciter, ergo cũ animaduerto calamitatem vestrã disco succurrere, qa non ignara mali, idest quia experta sum in me hæc mala. ¶ Indicit honorem, idest sacrificia, & ostẽdit ferias fuisse iperatiuas, Feriarum. n. aliæ erant statiuæ, quæ oẽs cõcs, & certis mẽsibus & diebus in festis annotatæ erãt, vt Agonalia, Carmẽtalia, Cõpi Feriæ statiuæ

Feriæ conceptiuæ Feriæ spatiuæ nūdinæ

talia, Aliæ ɔceptiuæ, quæ quotānis a sacerdotibus, vel magistratibus ɔcipiunt in dies certos, vel incertos, vt erāt latinæ, sementinæ paganalia, aliæ imperatiuæ quas consules vel ꝓtores ꝑ arbitrio indicebāt, Aliæ nūdinæ dñr paganoꝝ, rusticoꝝ, quibus conueniunt negocijs proprijs, & mercibus emēdis vēdendisue polluunt feriæ si in ijs opus sit, Regi autem sacroꝝ, & flamini ipsis ferijs opus fieri videre non licet, & ideo per ꝓconem nūciabāt, ne qd tale fieret, & in obtēperantē mulctabāt, sed de ferijs latius est in georgicis, vbi est Festis q̄dā exercere diebus Fas, & iura sinunt, Ergo in hoc loco notat ferias indictas.

SER.

Munera[a], lætitiamq3 dij
At domus interior regali splendida luxu[b]
Instruitur: mediisq3 parant cōuiuia tectis.
Arte laboratæ[c] vestes: ostroq3 superbo,
Ingens[d] argentum mensis, cælataq3[e] in auro
Fortia facta patrum, series[f] longissima reꝝ
Per tot[g] ducta viros, antiquæ ab origine gētes.
Aeneas[h] (neq3 enim patrius consistere mentem
Passus amor) rapidū[i] ad naueis ꝓmittit Achatē

a ¶ MVnera lætitiāq3 dei .i. vinum, aut certe vt multi legūt Lætitiāq3 die .i. diei vt supdicta munera sint multoꝝ dieꝝ vsui sufficiētia. intelligamus āt missa aliq̄ et ad vsum diei.

ꝓ se esse q̄ lōge eēt ab vsu meñsaꝝ. Est multiplex argēti laudatio. Nā fuit magnum istī gnītū auro, & miro artificio vt ars cū ipsi ꝓcio certaret, Sculptura[1] aūt gesta maioruꝫ ptinebat, qruꝫ

b ¶ Luxu, modo abundātia, alibi luxuria, Et notādū qa affluētiā vbiq3 exteris gētib⁹ dat Romanis frugalitatē, q duob⁹ cibis tm̄ vtebant, & in atrijs edebāt sedētes, vnde Iuue. Quis fercula septē secreto cœnauit auus? & Virg. Perpetuis soliti p̄res ꝯsidere mēsis. c ¶ Laboratæ vestes, labore pfectæ, vt Laboratasq3 ꝓmūt ad pectora ceras. et est s̄mo in cōpēdiū coactus, sicut Rapuitq3 in fomite flāmā .i. raptim fecit. d ¶ Ingēs arg. men. aut subaudi exponūt, aut mēsas argēteas accipe. e Cælataq3 in au. isculpta, & nomen hoc in ꝓncipali aliā hēt nām, in deriuatiōe mutat. Nā cælū dr̄ feꝝ ipm, quo opant argētarij, qd ꝓducit nāliter, sed in deriuatiōe mutat. diphthōgus nāq3 ē cælata in auro. f ¶ Series, ordo ɔnexus. g ¶ Per tot du. vi. a Belo ꝓ rege Assyrioꝝ, vt Ab ātiquo durātia cinnama belo. Ab eo vsq3 ad Belū patrē Didonis q & ipse Assyrius fuit, hic est, Quā belus & oēs A belo soliti, cū iter p̄rem & filiā medius nulls existat. hæc ē gn̄is series, Iupiter, Epaphus, Belus, Priscus, agenor, Phœnix, Belus minor q & methres, Dido & Pygmaliō & hoc regis nomē rōne nō caret. Nam oēs in illis ptibus Solem colūt, q ipsoꝝ lingua Hel dr̄, vn̄ & Helios, ergo addita digāmos, & in fine facta deriuatio a Sole regi nomē imposuit. h ¶ Aeneas, seqtur Rapidus ad naues, cætera p parēthesis dicta sunt. i ¶ Rapidū ad naues ꝓmittit achatē, nō præmittit, nec. n. seqt ipse, s3 ꝓrapidū, qd ex affectu patris itelligēdū ē, nō ex Achatę velocitate. & sic ꝓrapidū dixit, q̄ mō Terē. Per pol q̄ paucos, Iḋ ē pq̄ paucos. Pol. n. p se plenū ē iurāq̄ aduerbiū, cui ꝓpositio sepatī nūq̄ cohæret. ¶ ARGENTVM mensis, adiecit mensis vt ondēret escarium argēteū, ne putaret in ea

ɔtēplatiōe meruit lōgissimū tp̄s conseruari. ¶ Præmittit, nō qa eēt secutur⁹ nec intelligit ꝓrapidū mittis. Sed ꝓmittit .i. añ prādiū mittit, vt maturi⁹ videret filiū, & vt afferent munera, q̄ Didoni dare volēs inter epulādū cōmodissime dabāt. Maior. n. erat futura cōuiuij voluptas & ꝑtia ascāij & oblatōe mūeꝝ ¶ LAETItiāq3 dei, Apronian⁹ diei legit ea rōne, qd nō tm̄ iterdiu, s3 noctu bibat, Ergo munera, & lætitiā bacchi, sed Gellius dij legēdū ait, qa antiq̄ declinatio erat dies huius dij, pnicies pnicij. Lucillius, Rugosum atq3 famij plenū, & Sisena lib. vij. Romanos ij se rēdæ pnicij cā venisse, & Cato, pueri, & mulieres exturdebant famij cā. Gn. Matius in iliade, Altera ps acij vitasset fluminis vndas. Itē an maneat specij simulachra in morte silentū, Tullius ꝓ Roscio pnitij scriptū reliqt, Dixerūt aliq hic dies hui⁹ dies, Nā Aulus Gellius idiographus, Virg. in Geor. dicit habuisse Libra dies sōniq3 pares vbi fecerit horas, Dixerūt, & hui⁹ die, & hui⁹ acie, vt oñdit Cæsar. Regali luxu .i. tāto q̄tum reginā decebat, luxus āt nō vitupat in ditissimis, qm̄ id opes ferūt suæ. ¶ Vitupat in tenui censu, Quapp recte Iuue. Atticus eximiæ si cœnat laut⁹ hr̄. Si rutulus, demēs. qd. n. maiore cachino, Excipit vulgi q̄ miser apici⁹. ¶ Ingēs a. Hoc metallū post auꝝ ꝓciosissimū est. Vt āt a Græca eē dictione, illi. n. ἄργυρον dñe. Habet hoc qd cū albū sit linea ducit nigras Gignit ex argēto viuo & sulphure albo. Vn̄ albū & lucidū sonoꝝ puꝝ, & excepto auro magis quā cætera metalla ducti le balsamū potissime ɔfuat, itē iaspidis lapidis vi vehemēter ɔfuat. Vt pollētior ī argēto quā ī auro sit valet argētū, & ad plurla remedia. Nā ei⁹ spuma vulnera sanat, neq3 sinit supfluas carnes

CHRI.

Argentū

bilis excrescē. Sordes cordis mūdificat. A dustionē in corpe factā ne putrescat tutat. Fluxibilia mēbra corroborat. ¶ Series dr̄ a seredo q̄si ordo in quo res ɔnexe sint cū elatiōe ɔnunciādus. q̄si dicat p tot fortes principes. ¶ Amor patri⁹, q oīum efficacissimus est, Nā in seipsum diffundit cum in filius diffundit. Qui viscera patris est. ¶ Achatē, allegorice, Nam ā curā significat, Cura est quæ pungit filiū. Oīs in ascanio. Sublato noīe ɔprio erit sn̄ia. Series

SER. a ¶ Ferat, afferat, nunciet, vt feret hæc aliq̄s tibi famasaltē. b ¶ Stat, modo ē, alias horret, vt stāt lum'a flāma, & Stabat acuta silex. Item plenum est, vt Iam pulsuere cælū Stare vidēt, Stāt & iunipi & castaneæ hirsutæ. Itē positū ē, vt stāt manib⁹ aræ. Itē pl3 vt stat ɔferre manū, & stat casus renouare oīs. p loco ꝙ hic itelligēdus est sermo. c ¶ Iliacis. e. r. cōmēdat ex loci difficultate, vt Nec tuta ni valle repti. Itē ex psona ornat⁹ argiuæ Helenæ, & ilione qδ gesserat olij. vt Hoc priami gestamē erat, qdēadmodū ex īteruallī lōgitudine, vt Ter. Ex æthiopia ē vsq̄ ācilla h. d ¶ Erepta, laborat hī s̄moē ɔbare ab ænea nō eē ɔditā pt̄iā, quā cū Antenore ɔdidisse manifestū est, si ornat⁹ Helenæ ex īcēdio belloꝝ nō ɔ p̄mio ɔditiōis accepit. f ¶ Signis auroq̄, signis aureis, vt moleq̄ & mōq̄. e ¶ Pallā rigētē, durā pp aurū, sicut & nouas vestes videm⁹, significat āt tunicæ palliū, qδ s3 Varronē palla dicta ē ab irrugatiōe, & mobilitate, q̄ est circa finē hmōi vestiū ϖποτον παλλειν. g ¶ Velamen, cycladē significat. h ¶ Acātho, genus uirgulti flexuosu3, qδ vulgo herbacanthū. i. flexibile virgultū dr̄, l cui⁹ imitationes arte vestis ornat. i ¶ Ornatus argiuæ helenæ, a vicinitate dixit argiuæ, & paulopost Mycenis cū spartana fuerit, q̄ ciuitas est Laconiæ. Nā legimus, Me duce dardani⁹ spartā expugnauit adulter. & vide ia3 omen l fœlicitatis futuræ, cu3 Dido adulteræ suscipit munera. k ¶ Incōcessosq̄ hymenæos, & fato & legibus. Hymenæus aūt vt aliȷ dn̄t de⁹ est nuptiaꝝ, vt alii qdā iuuenis fuit, q die nuptiaꝝ oppssus est ruina, vt explationis cā noiat in nuptijs, s3 falsu3 est, Nā vitari debuit magis nomē extincti. s3 hī magis vitas habet. Hymenæus qdā apud athenas īter bella sæuissima v̄gines libauit, quā ob cām nubentes eius īuocāt numen, q̄si liberator virginitatis. Hinc etiā apud Romanos Talasio inuocat, Cū enim in raptu Sabinaꝝ plebeius qdā3 raptā pulcherrimā duceret. ne ei auferretur ab alijs, Talasionis eā ducis. nobilis esse simulauit, cuius noīe fuit puellæ tuta virginitas. Alio enim modo, Hymenæus Athe-

Ascanio ferat [a] hæc, ipsumq̄ ad mœnia ducat.
Omnis in Ascanio cari stat [b] cura parentis.
Munera præterea iliacis [c] erepta [d] ruinis
Ferre iubet Pallam [e] signis [f], auroq̄ rigentem
Et circum textum croceo velamen [g] Acantho [h],
Ornatus [i] argiuæ Helenæ quos illa mycenis,
Pergama cū peteret, incōcessosq̄ [k] Hymenæos.

niēsis adeo pulcher fuit, vt adolescēs, puellaputaret, is cū vnā v̄ginē nobilē ipe mediocriter ort⁹ adamasset eiusq̄ nuptias desparet, qδ vnū poterat seq̄ndo puellā amore satisfiebat. S3 cū atheniēsiū nobilissimæ v̄gies elesinæ cereri sacra facerēt. subito aduētu prataꝝ raptæ st̄. īter q̄s ēt hymenæ⁹ q̄ illā amatā secut⁹ fuerat puellā, tāq̄ puella rapt⁹ ē, s3 cū piratæ ɔdā p lōginq̄ maria portassent, īdeftā regiones delati ac fatigati sōno sederūt, q̄s cū hymenæ⁹ vniūsos occidisset, relictis v̄gīb⁹ Athenas reūsus ē, petijt q̄ a ciuib⁹, vt si v̄gies q̄ raptæ fuerāt reduxisset, dilectæ nuptias īpetrarēt, q̄s cū reduxiss3 optatā ī mr̄imoniū v̄ginē meruit, qδ ɔiugiū qa fœlix fuerat placuit athēiēsib⁹ oīb⁹ nuptijs hymenæi nom̄ īterec, ē āt alia rō uocabl'i, nā hymē qdā mēbrana q̄si v̄giali eē dr̄ puellæ, q̄ rupta, hymenæi nuptiæ dictæ.

¶ Oīs ī a, Nā reliq̄ curæ iā sēotæ erāt. ¶ Mūera, h ɔuiuiū grati⁹ factura erāt, & poterāt ostēdē q̄ta vrbis fuiss3 fœlicitas. ¶ Erepta de magnis & pl'imis credēdū est meliora rapuisse. ¶ Argi. h. Hāc adeo formosā fuisse dn̄t, vt ei⁹ forma redacto maxio pitissimoꝝ pictoꝝ in vnū nūero ɔpositis ēt formosissimaꝝ mulieꝝ nudis cōpib⁹ pigi negerit. ꝙ q̄cūq̄ erat formosa ab ea appellabat Hele. S3 Vir. argiuæ dix̄, vt ō illa sola itelligeret. ¶ Extulerat, nā cū eēt Regis vxor & locupletissima, & iret ad Troiam has vt præcipuas secū abstulit nō reditu ram se sperās. propter admissum adulteriu3, propterea addidit inconcessos hymenæos. DON.

¶ MVnera, & dōa significat. ut hic & officia. Vn̄ īmūes dn̄r q a munē. i. offō publico ɔstādo libati st̄. Hæc eadē significat, γέρας apud græcos. ¶ Signis, qcqd sculptura fictura ue aut arte fusili statuaꝝ ē signū dicim⁹ vt pictura dr̄ tabula, itē signa militaria vexilla appellam⁹. Luca. Signa pares aqlas & pila minantia pilis. ¶ Ornatus ar. h. Nō laudat ab auctore vt ē scepttꝝ ilione. qδ gessera olij. S3 ostēdit magnitudinē ornat⁹. Cū tā pulchræ Mulieri ornamēto eē pōt. Præsertim cū adultero placē studeret quo tpe se solito vehementius comāt. Hinc Iuue. Mœchis foliata parātur. CHRI

SER. a ¶ MATRIS ledæ miserabile donum, vel quod ipsa filiæ, vel quod ei Iupiter dederit. b ¶ Præterea sceptrum ilione, bene offert munera apta personis, sicut etiam latino in septimo. c ¶ Maxima natarum Priami, quia antiquitus et fœminæ regnabant, pro ferentis primogenitæ. unde ait maxima. Hæc autem uxor Poliestoris fuit. d ¶ Colloque monile, ornamentum gutturis, quod & segmentum dicit

Extulerat, matris [a] Ledæ mirabile donum.
Præterea sceptrum [b] Ilione quod gesserat olim
Maxima [c] natarum Priami, colloque [d] monile
Baccatum [e], & duplicem [f] gemmis, auroque coronam.
Hæc [g] celerans, iter ad naues tendebat Achates
At cytherea [h] nouas [i] artes: noua pectore versat
Consilia. vt faciem [k] mutatus & ora, Cupido

vt Iuue. Segmenta & longos habitus, id segmentatas vestes dicamus, vt ipse Et segmentatis dormisset parvula cunis. e ¶ Baccatum, ornatum margaritis, dicimus autem & hæc margarita, & hi margaritum. & hæc margaris, quod græcum est quo Nais. Sane multi separant gemmam a margarita, vt Cice. Nullam gemmam aut margaritam, & gemmas volunt dici diuersi coloris, margaritas vero albas, vel gemmas integras, margaritas pertusas. f ¶ Duplicem gemmis auroque coronam. duplicem aut latam, aut duplicem gemmis & auro. g ¶ Hæc celerans, celeriter facere cupiens. h ¶ At cytherea ab insula quæ tamen numero plurali dicitur, vt sunt alta cythera. i ¶ Nouas artes, ars των μεσων est, unde sine epitheto male ponitur, vt bonas artes, malasque artes dicamus. k ¶ Faciem mutatus, nota figura est, quod autem addidit Ora. pissologia est.

DON. ¶ LEDÆ mirabile. Vt tam pulchra nisi a matre donari non potuissent, & cum donarentur miratos esse qui viderent. Adduxit autem vt his vteretur quotiens adultero formosior videri volebat. Ergo superabat formam quæ pingi non potuit pulchrioremque reddebant. ¶ Maxima, solent enim religiosi parentes, quæ habent optima filijs deferre maioribus. ¶ Bacchatum, neque hæc dissimilia esse debebant quæ optimus pater & ditissimus maxime filiæ dederat. ¶ Hæc celerans laudat hominis diligentiam. ¶ At cy. i. dum hæc geruntur, Necessaria metuentis Veneris deliberatio, cuius æstus augebat consideratio loci temporis & personæ. Erant ab achate perficienda iussa. Et periculosum credere nepotem eidem periculo in quo erat æneas, ne tota simul progenies interiret. Nam quamuis Troiani essent humane suscepti metuebatur fallax natura Tyriorum & stimulus Iunonis, ne ipsa opportunitatem loci & occasionem temporis nacta terra opprimeret, quos mari extinguere non poterat. ¶ Artes, ergo nouæ. i. consilia elaborata exquiruntur, vt ascanius non pergeret, & tamen achates iussa faceret. Fallit ergo omnes & profert æneæ amorem sibi concilians didonem, nam neque æneas iratæ resistere potuisset exigua substantia. Neque conuulsis nauibus & in hyeme effugere.

CHRIS. ¶ BACCHATUM, baccha cum aspiratione Bacchi sacerdos est, & est græcum nomen Latine autem bacca sine aspiratione fructus est, Lauri, Myrthi, oleæ, hederæ, & similia Vel a similitudine rotunditatis corporis Baccas appellant, & vniones quas Græci Margaritas nominant. nascuntur in mari indico. Fertilissima est Taprobane insula & perimula promontorium indiæ, Præcipue laudantur circa arabiam in persico sinu maris rubri. Sunt enim conchæ quæ vbi genitalis anni stimulauit hora, prudentes sese quadam obcitatione impleri rosido conceptu traduntur. Grauidasque post ea eniti, partumque esse Margaritas pro qualitate roris accepti. Si purus influxerit candorem conspici. si turpidus esse. Pallet si cælo minante conspicitur, nam cæli maior est sibi societas quam maris. Inde ergo trahunt colorem aut nubilum aut serenum vt fuerit aer. Quapropter orientales margaritæ propter assiduam aeris serenitatem lucidæ sunt, sed minores propter paucitatem roris. sed septentrionales quoniam magis abundat ros sed cælum turbulentum est, maiores sunt sed colore turbido. ¶ Faciem & ora. expressit quam faciem dicere, Nam facies dicitur de cuiusque rei forma, vt quibus aspera quondam visa maris facies. Os autem hominis est, vt Os humerosque deo similis. ¶ Artes, Ars & prudentia in vita actiua versantur, quemadmodum intelligentia, scientia, & sapientia in contemplatiua, est igitur ars recta ratio rerum faciendarum, & artis remanet opus, vt phydiæ artis remanet statua Iouis, prudentiæ vero est actio quemadmodum videmus in administratore rei aut publicæ, aut priuatæ, Tamen ars aliquando capitur pro scientia quæ est rerum vniuersalium, Item pro astutia quadam, & transit ad prudentiam sive in virtute sit, vt in hoc loco siue in vitio. vt instructus & arte pelasga. Ergo nouas artes inauditam, & miram astutiam in consultando. Ars autem quæ est pro disciplina secundum Varronem duplex est, extrinsecus, & intrinsecus, Ars extrinsecus scientiam solam demonstrat, vt cum scio quid sit eloquentia, & quid sit finis, & officium eius, & quæ oratio, & in quot partes diuidatur, quibus cognitis, non tamen scio loqui ex arte, Intrinsecus est cum artem ipsam consequor, ita vt ex arte loqui sciam. vt cum doceor quomodo exordium faciam, quomodo narrationem, diuisionem, ac confirmationem, & reliqua. intrinsecus igitur

Margin notes: Baccha. Bacca. Ars extrinsecus. Ars intrinsecus.

Manuscript notes: Monile. Margarita. Cytherea.

Igitur ita dat scias, vt qb'rónib'id qđ scias dat asseq possis. Aug. aũt i q̃rto đ ciuitate dei iqt ars bñ recteq3 viuẽdi vt'a veterib' diffinita est, Vñ ab eo qđ græce dr̃ α'ρετη nomen artis latinos tradidisse putauerũt. ſ Noua, c. exponit qđ sit nouas artes, Cõsiliũ aũt est vt pls Arieo℞ q̃ ad finẽ sunt iqsitio, cui' tria sunt officia. pmũ si q̃ sunt q̃ ad finẽ ducãt vix pgrere. Scđs si sint q̃t sint. Tertiũ si vna plures ve sint quonãmõ illis vti valeamus. ſ Dulci, sibi qa nepos vel prem, Nã vnusquisq3 putat eũ esse summũ deũ, quem colit vt Summe deũ sancti custos soractis appollo. i ſ Typhoea, multi Typhoia legunt, vt cerealia & cerialia.

SER. a ⁋ DOnisq3 furentes icendat reginã, icendat & furẽ faciat, vt Aiumq3 labãtẽ. impulit. b ſ Quippe domum timet ambiguam, in qua hitat mutabilis fœmina,

> Pro dulci Ascanio veniat, donisq3 [a] furentem
> Incendat reginam, atq3 ossibus iplicet ignem
> Quippe [b] domũ tiet ãbiguã, tyriosq3 biligueis [c]
> Vrit atrox iuno & sub [d] noctem cura recursat.
> Ergo [e] his aligerum dictis affaẽ Amorem.
> Nate [f], meæ vires, mea magna potentia, solus [g]
> Nate patris [h] sũmi qui tela Typhoea [i] temnis [k].

vt Variũ & mutabile semper fœmina. Item Iuno in. iiij. Suspectas habuisse domos carthaginis altæ. c ſ Tyriosq3 bilingueis, idest fallaces. nec. n. ad linguã retulit, sed ad mentem. Itẽ apud liuiũ de Annibale inhumana crudelitas perfidiæ plusq̃ punica, veri nihil, nihil sancti, nullius dei metus, nullũ iurisiurandũ, nulla religio. d ſ Sub noctẽ cura recursat. circa noctẽ. Est. n. sciendũ q̃ cũ tempus significaẽ sub, ꝑpositio actõ cohæret, vt Aut vbi sub lucẽ densa inter nubila sese Diuersi rũpunt radij. e ſ Ergo his aligerum dictis affaẽ amorem, Latini deũ ipsum Cupidinem vocãt, eo q̃ facit amorem, sed hic imitat' ẽ græcos, qui vno noĩe vtrũq3 significãt, Nã amorẽ dixit deũ, sed discreuit epitheto. Sane nomen hoc discretione nõ caret. Nam qa turpitudinis est stulta cupiditas puer pigitur, vt Inter quas curã clymene narrabat inanem, i. amorẽ. Itẽ qa impfectus est in amãtibus sermo, sicut in puero, vt Incipit effari, mediaq3 in voce resistit. Alatus autem ideo, qa nil amantibus leuius, nil mutabilius inuenitur. vt in ipsa probaẽ Didone. Nã de eius i teritu cogitat, cuius paulo ãte amore deperibat, vt non potui arreptũ diuellere corpus. Idem ex Terentio patet. in amore hæc sunt vitia, iniuria. suspitiones, inimicitiæ. iduciæ bellũ, pax rursus. vel qa amorem & libidinẽ sequiẽ punctura pœnitentiæ & dolor. Sagittas ꝓ velocesq3 sunt. & hæc rõ pene i oĩb' alijs numinibus pro potestatũ qualitate formaẽ. f ſ Natæ meæ vires, aut qa venerea voluptas exerceri sine amore nõ põt, aut sm Simonidẽ qui dicit' cupidinem ex Venere tantũ esse progenitũ q̃uis alij dicat ex ipsa & Marte, alij ex ipsa & Vulcano, alij vero Chai & priæ rerũ naturæ eũ esse filiũ velint. g ſ Solus nate, qui ꝯtemnis Iouis fulmina, quæ dijs cæteris solent esse terrori. h ſ Patris sum. nunc quoq3 proprie de Ioue dixit. Sciendum tñ q̃ q̃litate rerũ vel ꝑsona℞ sũmũ deũ dici

lia & cerialia. Typhoea aũt dixit, nõ quibus Typhoeus vsus est, sed quibus Iupiter in Typhœuẽ a spolijs, idest uirtute & uictoriæ epitheton posuit. ut Scipio Africanus, Metellus Creticus. k ſ Temnis, aphæresis est, ꝓ contemnis. hac autem laude hoc agit facile eum posse contemnere Iunonem, qui contemnit & Iouem.

⁋ NATE, breuiter oĩa ꝯsilia sua exprimit & quõ fieri posset oñdit, & honestũ facile & necessariũ demõstrat. ſ meæ vi. vendicat sibi necessitudo parentũ qcqd liberi pñt. Et docet inter filios & parentes tale debere eadẽ volendi & nolendi studiũ, vt in multis lȝ corporibus volũtas, vna & necessitudinis vinculũ indistinctum integrũq3 perduret. ſ Tela ty. facile ostẽdit esse qđ petit qui. n. potuit iouis fulmen contẽnere, facilius poterit fœminæ mẽtẽ possidere, ergo ita dixit, ne ille excusaret propter Iunonẽ, Fecit ergo beniuolum filium dicendo nate. Item quod potior esset Ioue, & q̃ esset potentia sua. DON.

⁋ Ossibus, in ipsis medulis q̃ intra ossa sunt. CHRI. ſ Ignẽ, amorẽ. ſ Domũ, didonẽ, & omnes domesticos. quo℞ ꝯsilio ipsa mutari poterat Amorẽ. i. cupidinẽ, Cicero in libro de natura deo℞ tres ponit cupidines, ho℞ pmũ mercurio dianaq3 prima natũ tulit, alte℞ Mercurio & Venere icõa, Tertiũ qui ἀντέρως nominaẽ ex venere, & ꝑfecto Triplex ẽ amor, diuina℞ re℞ & naliuȝ, ac postremo lasciuiæ, primũ cõcepit Diana q̃ dea casta puraq3 est ex Mercurio. Nam cũ mens nr̃a oĩ labe pura ad deũ ꝯuertiẽ ex mercurio, i. ex sapia atq3 doctrina amorẽ diuinarũ re℞ ꝯcipit. Secundus aũt ex eodẽ mercurio sed ex venere oritur qa amor rerũ naturaliũ a doctrina carus est, sȝ ex venere, qa ea doctrina nõ in corporeis vt in diuinis se corporeis admiscet, Tertius aũt ex secunda venere, qa lasciuia tota corporea est, & nihil egregiũ suscipit, Vnde recte Petrarcha nr̃ illũ ex ocio lasciuiaq̃ na

tũ afferit. Hic optime a Propertio describit̃ i ea elegia cui⁹ est initiũ, Quicũq; ille fuit puer q̃ pinxit amorẽ, Nõne putas mi ras hũc hũisse man⁹, Hesiodus aũt í theogonia ait. chaos ãte oía fuit, Terra post chaon pauimẽtũ ɗoꝝ, Itẽ Tartara. Itẽ amor. Alij dñt ꝓmũ cupidinẽ scõi Mercurij & ꝓmæ dianæ filiũ fuisse. Scõꝫ vt pls Simonidi, ex sola venẽ. Tertiũ ex Venere & marte, alij dñt Venerẽ fuisse vnã ex cupidinib⁹ reliqs antiqorẽ, Refert ãt Ausonius Cupidinẽ qñqꝫ in Myrteto herebi deuolasse, atq; ibi ab heroidibus, q̃ pp illũ multos labores, ac demũ mortẽ passæ fuerũt captũ fuisse. & i alta myrto cruci affixũ, ipse tñ mox iteruẽtu veneris, q̃ illi cathenas a vulcano fabricatas minitabat̃ nõ solũ liberauerũt, veꝝ et a Venẽ, vt illi veniã daret ĩpetrarũt, Nate, oro i gñe deliberatiuo ṽsat̃, Quãto ãt artificio ꝯscripta sit Donat⁹ demõstrat. Captat. n. beniuolẽtiã, attẽtionẽ. & docilitatẽ, & oñdit qđ petit facile, vtile, honestũ, & necessariũ. Sũmi, ad oĩpotẽtiã refert, sic Ci. ꝓ dono sua, Quocirca capitoline iupiter quẽ po. Ro. pp bñficia optimũ pp vĩꝫ maximũ noĩauit, ꝩ Typhœa. t ꝓ ei diphthõgo posuit, sed alibi lõgã posuit. Stirpis achilleæ fast⁹ iuuenẽq; supbũ hic breuẽ, ait Pri. Typhoea quasi dicat maxĩa qa maioribus in corpus giganteũ vsum fuisse Iouẽ credimus, vel Typhœa. i. armenia. qa ibi sit Typhœus, & in illi⁹ antris fulmĩa fabricat Vulcan⁹, Fuit ãt Typhœus Titanis, & terræ filius, Et in bello Titanũ a ioue fulmĩe ꝑcussus sub ætna, vt placet Oui. vt ṽo Maroni sub Inarime relegat⁹ ẽ, fuit & ali⁹ Typhõ, vir oĩum crudelissim⁹, & q̃ frẽꝫ Osyrĩ ẽ hũano gñe optĩe meritũ ĩteremit, eiusq; corp⁹ i vigĩti, & sex ptes discerpsit, singl̃isq; ꝯiuratis singulas dedit. mox ab iside, vt Osyri maritũ vlcisceret̃ ĩterẽptus est.

Ad te[a] cõfugio, ⁊ supplex tua numĩa[b] posco
Frater[c] vt æneas pelago tuus oĩa circum
Littora iactetur[d] odijs[e] Iunonis iniquæ,
Nota[f] tibi ⁊ nostro[g] doluisti sæpe dolore.
Hũc Phœnissa[h] tenet[i] Dido, blandisq; moratur
Vocibus, ⁊ vereor quo[k] se iunonia vertant.
Hospitia, haud[l] tãto cessabit cardine rerum
Quocirca[m] capere ante dolis, ⁊ cingere flãma
Reginam meditor[n], ne[o] quo se numĩe mutet,
Sed magno Aeneæ mecum[p] teneatur amore.

SER. a ꝩ AD te cõfugio, ꝑsonaꝝ rõ facit laudis augmentum. b ꝩ Tua nu. possibilitateꝫ. Et notandum vnũ deuꝫ plurahñe numĩa, vt supra diximus. c ꝩ Fr̃ vt æ. ꝯciliatio a q̃litate ꝑsonæ. Vt autem est quẽadmodũ ꝙ i ꝓnũciatiõe extẽdit̃ qñ tpis nõ ẽ. d ꝩ Iactetq;, vacatqꝫ. e ꝩ Odijs. i. iustæ cã petitiõis oñdit̃, Odie ãt o i noĩe breuis ẽ, i ṽbo lõgũ, vt odi, quẽadmodũ liq̃r li breuis ẽ, liqt̃ lõga. f ꝩ Nota. t. græ. figura ẽ qa pl̃ale a singulari regit̃. vt Ter. Meretricũ nõ ꝑpeti cõtumelias. g ꝩ E. n. s. d. aut eo q̃ & ego, aut doluisti, iõ qa me dolẽtẽ vidisti. vt doleo illa re. h ꝩ Phœnissa, de phœnice. i ꝩ Tenet, morat̃ k ꝩ Quo se. iu. ver. Ho. q̃. i. i quã ptẽ. Iunõia ãt hospitia, carthaginẽ dicit, vbi hĩtat Iuno, ut Hic illi⁹ arma, aut certe ħ ipꝫ vereor ꝙ Æneæ Carthago i hospitiũ patuit, vt ẽ Timeo danaos & dona ferẽtes, l ꝩ Haud. t. c. c. r. aut ꝯs ητικω̃ς ne intrñ qđẽ, ħ est breui occasiõe cessabit, aut simpl̃r intelligendum est, nõ poterit in tanta reꝵ oportunitate cessare. vt sit de ꝓuerbio tractũ, quo dicit̃, Res in cardine est, hoc est in articulo. m ꝩ Quocirca, quapp, n ꝩ Meditor, mẽte ptracto, o ꝩ Ne. q. se. n. v. quo vel vacat, vel ꝓnomẽ est, & bene supprimit̃ numẽ Iunonis, ne eius frequenti cõmemoratione Cupidinẽ terreat. magis. n. vult eã intelligere q̃; audire Iunonẽ, aut certe aduerbiuꝫ est, vt sit Timeo ne se numine Dido aliquaꝫ cõmutet in ptẽ. p ꝩ Mecum,

idest cũ officio venereo, nec ꝑt itelligi quẽadmodũ ego. Aliter. n. a matre æneas, alr amata didone. ꝩ AD te. q. d. ODN. ñ ẽ alter q tm̃ aut debeat aut possit. ꝩ Supplex, admõuit pietate & filiũ rogauit ut deũ qđ igit̃ accessit oneris cũ ẽ rogat⁹ ab ea, q̃ auctoritate parẽtꝭ iubẽ poťat. ꝩ Fr̃ ut. æ, fecit beniuolũ & attẽtũ, Nũc facit docilẽ sbiũcta narratiõe toti⁹ negocij, dixit fr̃ tu⁹ ut appeat opã ñ i extraneo ponẽdã. sꝫ i frẽ eẽ nec̃riã, q̃ hõestũ & piũ, ut fr̃ ꝓ frẽ laboret, ꝑsti i cã saluꝭ. Adiũgit labores ut moueat ꝯmĩsatiõꝫ, & oñdit iniuste pati & ꝯformat ꝑsona aduẽsariæ, q̃ ꝑse q̃t inoxiũ. ꝩ No. ti. ħ ad laudẽ cupidis ptinet. Maximũ. n. crimẽ eẽt ei⁹, si fr̃is pictus nesciret, ꝩ Doluisti. Si ꝑdita doluit. dꝫ cauẽ ne rursꝰ dolẽda succedãt. ꝩ Di. tꝫ oñdit facilitatẽ petitiõis, nã ñ iã æneæ affecta ẽ, si ẽ op⁹ initio amoris i q̃ magna ẽ difficl̃tas, sꝫ augmtũ õn õrat̃ ãt augmtũ qa tiet̃ iũo, a q̃ amor tal̃ posꝫ abrũpi, q̃ op⁹ erat tali amor̃, q ñ possꝫ abrũpi a iunõe cardie ħ fidẽ facit fores claudũt̃, & tribuit firmitatẽ. q̃ dix. ꝩ Tãto. c. c. erat. n. in ptãte absoluẽ amorẽ, quẽ uolũtate susceprat, sꝫ diuict⁹ ipact⁹ ñ possꝫ hũano arbitrio sũmoueri, asserit q̃ nec̃ium remediũ q̃ oĩs illa factio succũbat. ꝩ Mecũ, tãto amor̃ amet, q̃to mr̃ amat filiũ, cui⁹ amor nll̃i⁹ violẽtia numĩs valet abrũpi. ꝩ Cape añ oñdit meli⁹ eẽ uentura ꝓpulsare, q̃; ijs q̃ venerũt remedia q̃rere. CHRI. ꝩ FRATER, dr̃ quasi fere alter, ꝩ Hospitia, Frater

Hospitalitas amicitia est, quæ contrahitur inter eos qui non sunt eiusdem patriæ, sed alter cũ in alterius p̄riam venit, illius domo, vt sua vtit̃ diciturq; illud hospitiũ, & illi hospites, Quæ aũt nõ beniuolentia, sed pecunia nos recipiunt, non hospitia dñr, sed diuersoria, & cauponæ. ¶ Flamma, amore qđ vinculum oĩum tenacissimum indissolubile est.

SER. a ℂ QVA. i. quomodo. b ¶ Accipe, audi, vt e contra, Da. i. dic, vt Da tityre nobis, Da nõ ĩdebita posco c ¶ Mentem, dispositiones, consilium. d ¶ Accitu, euocatiõe. & est quartæ declinationis. e ¶ Vrbẽ sidoniam, quaꝫ tenent sidonij. f ¶ Mea maxima cura, & Aeneas cura est, sꝫ Ascani' maxima, cui regnũ Italiæ, romanaq; tellus debentur. & vbiq; Ascanius maxima cura Veneris introducitur, vt Veneris iustissima cura. Itẽ Hunc tegere & diræ valeam subducere pugnæ. g ¶ Sopitũ somno, vñ qdeꝫ est sopor, & somnus, sed modo sopitũ irrigatũ ĩtelligimus. h ¶ Idaliũ, Cypri nemus est, in quo oppidũ breue, vt paulopost. Idaliæ lucos. Itẽ Idaliũq; nemus. i ¶ Sacrata sede, vel tẽpli, vel oppidi. k ¶ Nequa, qua vacat, vt frequenter diximus. l ¶ Medius, importunus, incongruus. m ¶ Tu fa. i. l. faciẽ ꝑ vultu posuit. Nullus. n. põt accipere faciem alterius, sed vultũ, qui ꝓmentis qualitate format̃, vnde infra, Et notos pueri puer indue vultus. n ¶ Noctẽ nõ amplius vnã, vt sup̄ diximus, artis poeticæ ẽ nõ oĩa dicere, vnde nunc ꝓmisit noctem vnã. Nec. n. dicturus est aut abscessũ Cupidinis, aut aduẽtũ Ascanij. o ¶ Pueri puer, argumentum a facili. p ¶ Regaleis inter mẽsas, epulas in tẽperãtes, in qbus castitas rara est, & facilis amoris occasio, vñ est illud Terẽtij, Sine cerere & libero friget Venus q ¶ Laticẽq; ly. latex ꝓprie aq̃ est, ab eo q̃ ĩtra terræ venas lateat, sed & vinũ latet ĩtra vuã, vñ nũc dixit laticẽ lyæũ, aut ꝓ lyæũ dixit figurate ponẽs ꝓncipalitatẽ ꝓ deriuatiõe. r ¶ Occultũ insi. i. dissõ amoris est, ignis occultus. s ¶ Veneno, venenũ dictũ q̃ p venas eat. t ¶ Paret. a. d. vt supra ꝓ cup. dic amorẽ posuit. u ¶ Et. a. F. laus ingens Ascanij g trã/

Qua[a] facere id possis, nr̃am nũc accipe[b] mẽteꝫ[c].
Regius accitu[d] cari genitoris: ad vrbem[e]
Sidoniam puer ire parat. mea maxima[f] cura
Dona ferens pelago: & flãmis restãtia Troiæ.
Hunc ego sopitum[g] somno: sup alta Cythera,
Aut super Idaliũ[h] sacrata[i] sede recondam.
Nequa[k] scire dolos, medius[l] ve occurrere possit.
Tu faciem[m] illius noctem[n], nõ amplius, vnam
Falle dolo, & notos pueri[o] puer indue vultus.
Vt cum te gremio accipiet lætissima Dido
Regaleis[p] inter mensas, laticemq;[q] Lyæum,
Et dabit amplexus, atq; oscula dulcia figet:
Occultum[r] inspires ignem, fallasq; veneno[s].
Paret[t] Amor dictis caræ genitricis. & alas[u]
Exuit: & gressu gaudens incedit Iuli.
At Venus ascanio placida[x] per mẽbra qetem.

sitũ. Si qd alis tãtũ depositis Ascani' fuit. x ¶ Placidã ꝑ m. q. aut epithetõ ẽ qetis, aut iõ placidã dixit, qa ẽ qer qur põt etiam somnioꝝ terrore turbari.

DON. ℂ PVER. i. p. oñdit in ꝯmutatiõe formæ ætatis cõmutatione nõ fore difficilem. ¶ Maxima. c. nolebat mittere ascanijũ ne duoꝝ solicitudinẽ tangeret vel is mitteretur qui exorietur tumultu sibi per pietatem cauere non posset. ¶ Hũc ego, ne diceret cupido qd fiet de Ascanio si ibo. ¶ Sopitum, nam illa ætas multum pro fundeq; dormit, ergo erit sat temporis ad capiendos mulieris animos. Designat etiam tẽpus, & locum amoribus aptum. ¶ Nocteꝫ n. erat spatium breue, sed erat properãdum, ne lõgi temporis opera esset necessaria, qa ascanius longiori somno teneri nõ potuit. ¶ Paret, non respondet, quid. n. personæ matris vel maxime in tali causa respõderet, & tẽpus facta nõ fabulas exigebat, Ergo se officiosum matri præstat. ¶ Gaudens, vel vt filium exprimeret ad patrem eũtem, vel qa plena voluntate iussa matris ĩplebat. ¶ At venus, natura puerorum tangitur, qui securius, & diu dormiunt, si etiam accedant alia oblectamenta, vt secessus, flores, & odores & mollicies, Opacitasq; vmbrarum. Duce achate ergo hunc fallebat, & lætus portabat dona, Quia non frangebatur onere munerum nec tedio viarum.

CHRI. ℂ MENTEM, animus, & voluntatem, Anima enim teste August. est spiritus intellectualis, rationalis semper viuens semper in motu bonæ malæq; voluntatis capax secũdum benignitatem creatoris, ac secundum sui operis officium varijs nominibus dicitur, scilicet anima dum vegetat. Spiritus dum contemplatur. Sensus dum sentit, Animus dum sapit, Meus dum intelli/

git ratio dum discernit, Memoria dum recordatur, voluntas dum vult, Differunt ista non substantia, sed noībus, Vna aīa est, ꝓprietates diuersæ, in spiritu tñ, & anima pōt esse dr̄a, nam oīs anima spiritus, non oīs spiritus aīa. ¶ Sidoniā, carthaginem, quam ꝯdiderunt qui de sidonijs partibus venerant. Est.n.in phœnicia post orthosiam, & eleutheꝝ, Tripolis, quæ nomen a reipsa accepit, Tres.n.vrbes hēt syꝝ, Sidonem, & aradum. ¶ Idalius, mons Veneri sacer in cypro est īsula in sinu issico, & pāphilio posita quæ pelago cōtinua est ægyptio,

Idalius

Lyæum

Lyæum vnum est ex noībus Bacchi ab eo qđ est λύειν.i.soluere quia hoīes a curis liberet, De his nominibus scribit Oui. Thuraqꝫ dant, bacchumqꝫ vocāt bromiumqꝫ lyceum, Ignigenamqꝫ, satumqꝫ iteꝝ, solumqꝫ bimatrem, additur his Niseus, indetonsusqꝫ thyoneus, & cum lenæo genialis consitor vuæ, nyctileusqꝫ Eleleusqꝫ pares, & Iacchus, & Euan, sed de Baccho alibi. ¶ Occultum inspires ignem, idest occulte, & dissimulanter immittas. ¶ Venenum, quia pestifera res est amor, & cito transcurrens occupat venas.

Irrigat, & fotum[a] gremio dea tollit in altos
Idaliæ lucos. vbi mollis Amaracus[b], illum
Floribus, & dulci aspirans cōplectitur vmbra.
Iamqꝫ[c] ibat dicto parens, & dona Cupido
Regia portabat Tyriis duce lætus Achatæ.
Cum[d] venit, aulæis[e] iam se Regina superbis[f]
Aurea[g] cōposuit spōda[h], mediamqꝫ[i] locauit.
Iam[k] pater Aeneas: & iam troiana iuuentus.
Conueniunt. stratoqꝫ super discūbitur ostro[l].

SER. a ¶ FOTum, sublatum a fouēdo. b ¶ Amaracus, hic puer regius vnguentarius fuit, qui casu lapsus dum ferret vnguenta maiorē ex cōfusione odorē creauit, vnde optima vnguenta amaricina dr̄r. hic postea in herbā sampsucus ꝯsus est, quā nunc amaracū dixit. c ¶ Iāqꝫ ibat, cū vix Venus ista dixisset. Sane nec festinātibus psonis, neqꝫ minoribus est rn̄dēd: facultas, vt hoc loco Cupidini, vt Mercurio sup̄. Idem in quarto, vt in septimo furiæ.
d ¶ Cū venit, aut ꝓ cū veniret, aut cū sit aduerbium tp̄is pro dū Nec.n.pōt cōiunctiui modi particula iungi indicatiuo. Sane sciēdum cum & dū malo errore a Romanis esse ꝯfusa. e ¶ Aulæis, velis pictis, quæ ideo aulæa dicta sunt, ꝙ primū in aula Attali regis Asiæ, qui populum Romanum scripsit hæredem inuenta sunt, ideo etiam in domibus tendebātur aulæa, vt imitatio tentoriorum fieret, sub quibus bellantes semper habitauere maiores, vñ & in thalamis hoc fieri hodie conspicimus. Varro tamē dicit vela solere suspendi ad excipiendum puluerē, qa vsus cameræ ignorabatur, vnde Hora. Interea suspensa grauis aulæa ruinas In patinam fecere trahentia puberis atri Quantus non aquilo campanis excitat agris. Sciendum sane omnia græca nomina in η litterā exeuntia cum deriuationem faciunt η in æ diphthongum conuertere, vt αὐλὴ aulæa, ἰδη idæa, αἴτνη ætnæa. f ¶ Superbis, nobilibus, vt Ceciditqꝫ superbum ilium.
g ¶ Aurea, si Dido aurea pulchram significat, & est nominatiuus. Si sponda septimus quidem est, sed synæresis fit, & spōdeus est.
h ¶ Sponda, stibadia antiqui nō habebant, sed stratis tribus lectis epulabātur, vñ & tricliniuꝫ sterni dicitur. Sic Cicero Sterni triclinia, & in foro sterni iubebat. Vñ appet errare eos qui tricliniuꝫ dicunt ipsam Basilicam, vel cœnationem.
i ¶ Mediamqꝫ locauit, ipse.n.apud maiores dñi fuerat locus, vt aperte Salustius docet, igiẗ discubuere Sertorius īferior in medio. super eū. T. Fabius Hispaniensis senator ex proscriptis. in sūmo Antonius, & īfra scriba Sertorij Versi⁹, & alter scriba Mecœnas in imo, medius inter Tarquinium & Denatium Perpēna. k ¶ Iam pr̄ æneas, religiosus, qa pr̄ proprie oīum deoꝝ est epitheton, vt oñdit vbiqꝫ Virgilius. l ¶ Ostro, ꝓ purpura posuit, vnde tingitur purpura.

DON. ¶ CVM VENIT, executus est iussa matuꝛæ, quia peruenit conuiuium, & venit cū iā discumberent in aptissimo tempore. ¶ Mediam, nam is locis potior apud veteres fuit. Nam Sal. ita sertorij conuiuiuꝫ describit, vt ipsum quia potior fuit, collocarit in medio. ¶ Iam pater æneas. Discernitur ipse, & Troiani sedibus purpureis.

CHRI. ¶ FOTVM, ab eo quod est foueo, Dicunẗ enim aues pullos suos fouere cum alarum amplexu incubant. ¶ Amaracus, recte exponitur a Seruio hanc herbam Thusci persam appellant, sansucus, vt ait Diascorides a siculis amaracus dicitur ramosa herba multas virgas super terram spargit, Folijs paruis & rotundis non dissimilibus nepite, tota herba odorata est, Simon illam maioranam & persam vocat amaracuꝫ Cynaræ regis cypri filium in hanc herbam mutatum fabulantur. ¶ Spōda, exterior pars lecti est, vt pluteus interior.

¶DANT

Dãt manib⁹ famuli lymphas cereremq; canistris
Expediunt, tõsisq; [b] ferunt mantilia villis.
Quinquaginta [c] itus famulæ, qb⁹ ordine [d] lõgo
Cura penũ [e] struere [f], & flãmis [g] adolere Penates
Centum aliæ, totidemq; [h] pares ætate ministri.

SER. a CDANT manibus fa.lym.humilis character, qui ἰσχνος dr̃ vilia.n.describuntur. b ¶ Tonsisq;.f.m.v.tonsis villis.i.minutis, vel cõpositis, Cõstat.n.maiores mappas habuisse villosas, mãtilia vo a manibus añ logis dicta, quomõ torale a toro. Quod autẽ legimus ĩ Horratio, Nec turpe toral apo sope est, c ¶ Quinquaginta intus famulæ, hoc est multæ. d ¶ Ordine longo dispositione s3 Tuliũ, qui in œconomicis dicit, qd vbi ponẽdũ sit. nec.n.dñt vniuersa cõfundi. e ¶ Cura.p. inter penũ & cellariũ h itereft. q cellariũ ẽ paucoꝶ dieꝶ, vñ & in cellã dr̃ ĩpatũ frumẽtũ, pen⁹ vo lõgi tpis. Sane dicimus hic & hæc & hoc pen⁹, s3 in masculino & in fœminino genere quartæ est declinatiõis, a neutro tertiæ. quõ pecus pecoris, vñ Hora. portet frumẽta penusq;, masculino vo gñe Plautus, Nisi mihi ãnus penus dat, & fœminino Lucilius posuit, vt vxori legata penus, quartæ aũt declinationis esse persius docet, vt in locuplete penu defensis pinguibus vmbris. f ¶ Struere. ordinare, componere. vñ & structores dicunt ferculorum cõpositores. g ¶ Et flam.ado pe.colere. s3 adolere ꝓprie est augere, In sacris aũt adolere per bonũ omen dicit. Nã & ĩ aris nõ adolentur aliqua, sed cremant. h ¶ Totidemq; pares ætate ministri, nõ numerus habet admirationem, sed ætatis qualitas.

DON. CDANT. describit familiæ ordinẽ. ¶ Canistris, Mos apud veteres fertur fuisse, vt panis nõ argenteis, sed vimineis vasculis inferretur. ¶ Longo ordine vbi fuerãt quinquaginta ad quaꝶ curã ptinebat ꝓcuratio cellarij, & deoꝶ penatũ cultus illas sine dubio vicissitudo lõgo ordine tãgebat. ¶ Cẽtũ aliæ, elegãter atq; breuiter diuitias expressit laudauitq;, Voluit.n.demonstrare ducentos, & sexũ, & ætatẽ discernere. Numerus aũt non est res magna in Rege, Sed parilitas ætatis quæ ostẽdit quãta sibi seruoꝶ esset mltitudo Ex q̃ ducẽti pi ætate eligi potuerit digni, q curarẽt supradicta, Nec non supra ostꝶ troiani, qui magis essent honorãdi sederũt.

CH LI. CLYMphas, Aq̃s q̃ dñr a nymphis, Vulgo ãt teste põpeio mẽoriæ ꝓditũ ẽ qcũq; spẽm q̃dã e fonte.i.imaginẽ nymphæ viderit fuẽ cœpũt, q Græci νυμφολήπτους latini lymphatos appellãt.

Ceres. ¶ Cererẽ.i.panẽ, & denominatio qñ capitur auctor pro re cuius est auctor, Sine cerere, & libero friget venus. Cereremq; deã frugũ fabulant cæli & Vestæ filiam, Alij Iouis dicunt. Ferũt pterea cuꝫ frater Saturn⁹ cui fauebat pulsus esset metu Titani in antro latuisse. Præsertim aũt pudore ductã, quia cresceret sibi vterus. Nõ conceperat iam Acherõtẽ, q & ipse cũ natus eẽt, eodẽ pudore affectus delituit, & inferos deflexit concepit Acherõtẽ ex captiuitate fratris.i.mærorem ex quo solitudine gaudedebat, Ad id.n.ĩpellit mœrore. Qui rẽ ad historiã referũt, aiũt illã Sicani antiq̃ssimi siciliæ Regis filiã fuisse, & ab ea siculos vsus frumẽti colẽdi cœpisse. Diodo. vo siculus q ex hac ĩsula oriũdus rẽ diligẽti⁹ psequit siciliã Cereri & filiæ ei⁹ sacratã ĩcolas a maiorib⁹ suis p successiones semp accepisse affirmat. Addũt ẽt poetæ ĩ nuptijs plutonis, & ꝓserpinæ hãc ĩsulã spõsæ a ioue dono datã ipsaꝶq; deas ꝑmo hic appuisse grauissimi scriptores tradidẽ. ꝑmoq;, hic frumẽtũ esse natũ pp loci Fertilitatẽ. Vñ ẽt nũc ĩ agro leõtino, & alijs ĩ locis qd agreste frumẽtũ nũcupãt nascitur. ĝ hãc deã uolũt nõ mõ serẽdi fruges pcepta õdisse, s3 leges ad iuste viuẽdũ tulisse, vñ themosphora dr̃, Quapp, & viuẽdi bñ viuendi auctor fuit, sũt quoq; q dicãt Cererẽ Saturni & Rheæ filiã frugũ culturã iuenisse, & qdẽ añ ꝓserpinã natã, & a plutone raptã. nã ĩ rapina ipã oẽs segetes ĩcẽdit, tũ pp inimicitias q̃s ĩ ioue suscepit, tũ pp Filiæ mœrorẽ, iuẽta aũt filia, & ioui recõciliata ẽ. & Triptolemũ misit, Qui fruges serẽ doceret, Multi deniq; ppl'i de hac dea ptẽdũt, Ægyptij.n.dicũt Cererẽ ac isis eãdẽ deã esse, & in ægyptũ semẽ ĩtulisse, Quo tpe Nilo stagnãte Regio optime semẽ exciperet. Athenĩeses in attica elusina ostẽdũt, vbi primũ hoc mun⁹ dea dederit, hæc oĩa Diodo. Euse. aũt pãphilus ita rẽ partit. vt Telluris vim vestã appellet cui⁹ vginale simulachꝶ in foco ignis statuit, quæ vero qñ ferax ẽ muliebri spẽ fungit Rhea quã & opẽ dicũt Lapidosæ mõtanæq; terræ vis est, Ceres feracis, & plenæ, Hæc bonã q̃ Proserpina est ioui pepit, ac iõ hanc spicis coronamus & papauera iuxta ponimus, quoniaꝫ fertilitatis symbolum sunt proserpina vis ẽ p.cẽti seminis in terrã, quã pluto.i. sol q in hyeme remotionẽ partẽ lustrat ad ĩferos rapit. ¶ Villis, generis masculini, & secũdæ declinatõis, Vellus aũt generis neutri, & tertiæ declinatiõis. ¶ Mantilia a manu, & tego volunt q̃ illis manus lotæ abstergant, Vnde

Mãtilla pleriq; dñt famſe ancille, ab oſcis origo ẽ hui⁹ nõis, apud quos fu⁹ famel dr. ¶ Camiſtris, a capiẽdo dñt, aliq a græ. eẽ credũt, illi. ν. ταμιεῖα dñt. ¶ Struẽ, ordiare & i recta Figura res diuulſas cõponẽ hinc dicim⁹ ſtruẽ orõnẽ, hic ſtruẽ lignũ, hic deſtruo cũ cõpoſita deficiũt, hic ſtruẽ aciẽ. & mẽtẽ p trãſlationẽ iſtruẽ dicim⁹. ¶ Cura pe. & lõgũ & lõgo legit vt ſit lõgo ordie vl lõgũ penũ, Pen⁹ ẽ oẽ quo veſcũt hoies, vt ait Ci. i li. ij. de nã deoꝝ, Et Feſtus ſcribit penora res eẽ neceſſarias ad victũ quotidianũ, Et ſcæuola ait pen⁹ ẽ qđ eſculẽtũ poculẽtũ ve ẽ, Gelli⁹ ĩio refert q̃ lõge vſiõis gra ↄhũt & recõdunt, qa nõ i prõptu ſunt, ſʒ it⁹ & penit⁹ hẽant penus dicta ſunt, Et pterea apud iuriſcõſultos titulus de penu legata i q̃ penus appellatiõe venire demõſtrãt q̃ eſui potuiqʒ ſunt, Neqʒ ſolũ vt panis caro caſe⁹ vinũ. Sʒ & vt ſũt ↄdimẽta ſal, pip, gaꝝ, crocũ. Et i q̃, vt vaſa i qb⁹ eſculẽta poculẽtaqʒ tenent, penariũ, aũt. vt ẽt cellariũ nõ penũ eſſe dicenus, ſed cellã ipſaʒ & repoſitoriũ in quo penus ſeruat, vt granariũ vbi grana ↄdunt, Cellarius eſt q pẽſt penori, q vt notari põt apud Plautum a promendo. & ↄdẽdo nomẽ ẽ, accepit ſũ prius cõdus, pcurator peni. ¶ Abolere, qa vrẽdo odor eijcit. Hinc Home. [illegible] .i. ardẽti, hoc eſt olẽti.

Struere. Penus. SER.

a ¶ DAPib⁹ [illegible] ... dapes regũ ſtẽ ... epule puatoꝝ b ¶ Et. p. p. ſm ãtiquũ locut⁹ ẽ morẽ. c ¶ Mirãtur. d. æ. mirant iulũ, ħ ad Tyros retulit. d ¶ Flagrãtiſqʒ dei vultus, ħ ad poetã refert. e ¶ Simulataqʒ ver. compoſita in Aſcanij ſiſitudinẽ. & hoc ex pſona poetæ accipiendum, f ¶ Præcipue

Qui dapibus[a] onerẽt mẽſas, & pocula[b] ponant
Necnon & Tyrii per limina læta, frequentes
Conuenere: toris iuſſi diſcumbere pictis.
Mirantur[c] dona Aeneæ, mirantur Iulum,
Flagrantiſqʒ[d] dei vultus, ſimulataqʒ[e] verba.
Pallamqʒ & pictũ croceo velamen Acantho.
Præcipue[f] infœlix peſti deuota futuræ
Expleri[g] mentem nequit, ardeſcitqʒ tuendo[h]
Phœniſſa, & puero pariter, doniſqʒ mouetur
Ille[i] vbi complexu Aeneæ, colloqʒ pependit,
Et magnũ[k] falſi impleuit genitoris amorem,
Reginam[l] petit, hæc oculis, hæc pectore toto
Hæret: & interdum gremio[m] fouet inſcia Dido
Inſidat[n] quantus miſeræ deus at[o] memor ille
Matris Acidaliæ[p] paulatim abolere[q] Sicheum

nodũ ſoluere gfæ. Qđ vero vna auerſa pingit, duæ nos reſpiciſtes. Hæc rõ ẽ. qa pfecta a nob gfa duplex ſolet reũti. Vnde ſupra Nec te certaſſe põrẽ pœniteat. q ¶ Abolẽ ſ. i ordo nãlis, Prius. n. eſt euellere ihærẽtia, & poſt noua inferre. ſic Ter. vt merũ ſ q̃ nũc ẽ adimã atqʒ expleam animum gaudio.

Infœlix ppter caſum futuꝝ, vt pbãt ſequentia Peſti deuota futuræ. g ¶ Expleri. m. n. græca figura eſt. h ¶ Tuẽdo, dũ ituet, & ois gerũdij modus tã ab agẽtis q̃; a patientis ſignificatione ſiſr pferĩ, ut Cantãdo tu illũ. i. dũ cãtas, & Frigidus in pratis cãtãdo rũpit anguis. i. dũ ei incãtat. i ¶ Ille ubi, poſtq̃;, vt Hora. Nos ubi decidimus. ħ eſt poſtq̃;, nã ſi loci eẽt q̃ diceret, ergo ubi interdũ aduerbiũ loci ẽ, iterdũ tpis. k ¶ Et. m. arduũ. Difficile ẽ. n, imitari ueꝝ filij affectũ. l ¶ Reginã. p. nõ ſimplr dixit petit, nã petet nõ ſolũ adire. ſʒ ẽt petere eſt pprie iſidiari. m ¶ Græmio. f. ſuſtinet, ut, Toti græmio. n ¶ Inſideat. legit & inſidiat. o ¶ At memor. i. m. ħ eſt pceptoꝝ mrĩs. p ¶ Acidaliæ, Acidalia Venus dr, uel quia inijcit curas, quas græci ἀκίδας dñt, uel certe a fonte Acidalio, q ẽ in Orchomẽto Bœtiæ ciuitate, in q̃ ſe Gfæ lauãt, q̃s Veneri ↄſtat eẽ ſacratas, ipſius. n. & Liberi filiæ ſũt, nec imerito. Gfæ. n. p horũ fere numinũ munera ↄciliant. Iõ aũt nudæ ſunt q̃ gfæ ſine fuco eẽ debẽt. iõ ↄnexæ, qa iſſolubiles eſſe gfas decet, Hora. Segneſque

¶ Tyrij, vero i veſtib⁹ pictis. ¶ Mirant, p hoc oſtẽdit regina, q̃; quã ditiſſimi viri vxor fuiſſet talia nunq̃; habuiſſe, cũ hæc ipſa & ſui tyrij mirant, Alius intellectus eſt Mirant dona æneæ. i. mirant talia æneã vel habere vel donare potuiſſe. ¶ Mirant ergo ſubſtantiam animi largientis. ¶ Ardeſcitq̃. t. ↄriũ poſuit, Nã ↄſiderationi intenta faſtidiũ incurrere debuit. ¶ Falſi magna res. vt ẽt pater deceptus ſit. ¶ Inſidat q̃tus. Tãto libẽtius iprudens cõplectabat. Quantũ neſciebat qualẽ deum amplecteretur. ¶ Infœlix. Quia benignũ aĩum exhibebat, quẽ dret inimicũ exhibẽ cũ ex eo patere ſibi mors, ¶ Abolẽ, pri⁹. n debebat remouẽ amorẽ pſtini viri, & paulatiʒ qa cũ vehemẽter hæreret, ñ poterat vno iſpulſu dimoueri, iccirco ãt Dido. caſtã, diuitẽ, pulchrã, ẽceptã iducit p cupidinẽ, ut nõ ſolũ Didonis ueꝝ ẽt æneæ extimationeʒ oñderet, Ne illuʒ ignobilis Fœmiæ ꝑecti pudoris ꝑõte amaſſe, aut puocata mũerib⁹ videat, Aut ille maſ ſũmerſis inũeris ð amorib⁹ illiciſ cogitaſſe.

DON.

¶ HÆRET, affixa manet, Eſt autem hic repetitio

CHRI.

Callas. p̄etitio.hæc.o.hæc.p.t. ¶ Abolere, remouere, Sunt autem exoleo & aboleo composita nō cum soleo, sed cum oleo. vt placet Prisciano.

SER. a ¶ VIVO amore, tu aut certe vehem̄ti b ¶ Præuertere, p̄occupare p̄pter Iunonē sine dubio. c ¶ Resides. .i. pigros ad amā dū iertes. Iurauerat n. nulli se e: nupturā, vñ p̄ instantes dicimus industrios. d ¶ Quies e. pp regalē affluentiā, cō-

Incipit, & viuo[a] tentat præuertere[b] amore
Iampridē resides[c] animos, desuetaq; corda.
Postq̄; prima quies[d] epulis, mensæq; [e] remotæ
Crateras[f] magnos statuunt, & vina[g] coronant.
Fit strepitus[h] tectis, vocemq; p ampla volutant
Atria[i], dependent Lychni[k] laquearibus[l] aureis
Incensi, & noctem[m] flāmis funalia[n] vincunt,
Hic[o] Regina, grauem gēmis, auroq; poposcit
Impleuitq; mero pateram. quā[p] Belus, & omnes
A Belo soliti. tum facta silentia tectis.
Iuppiter (Hospitibus[q] nā te dare iura loquunt)
Hunc lætum Tyrijsq; diē, Troiaq; profectis[r]

icēsos mortuis p̄ferebant. o ¶ Hic, tūc. ē adverbium t̄pis. p ¶ Quā Belus, primus rex Assyrio℞, vt sup̄ dixim⁹, quos p̄stat Saturnū, ques & Solē dicūt, Iunonēq; coluisse, q̄ numia, & apud afros postea culta sunt. vñ & ligua punica Hal dī deus, A p̄d assyrios āt Hel dī q̄dā sacro℞ rōne & Saturn⁹ & Sol. q ¶ Hospitib⁹. n. te. d. .i. l. s. exēplo Lycaōis, q cū hospites susceptos hospitio necaret, a suscepto Ioue postq̄; ei epulas hūanas apposuit v̄sus i lupū ostēdit hospitij iura n̄ eē violāda. vñ dī iupr̄ ξενιος. i. hospital̄. r ¶ Troiaq; pf. sane bñ voluit dicē p̄fugis.

tra vt sup̄ ait, Postq̄; exēpta fames, propter nāæ necessitatē nō āt luxuriā. e ¶ Mēsæq; remotæ. l; sub e℞nea p̄sona Rōano℞ tñ exequit morē apud q̄s duæ mēsæ erāt, vna epula℞, altera pomo℞. f ¶ Crateras, græcū, ē ab eo q̄d ē hic crat̄. Nā latīe hæc cratera dī. vñ Persi⁹, Si tibi crateras argēti īclusaq; pigui Auro dona ferā. g ¶ Et. v. c. vina p̄ poculis posuit. & ē trop⁹ synecdoche, vt Cererē dicamus sic Plau. Vinū p̄cemur, nā hic deus p̄ñs adest. ¶ Coronāt, āt ē aut iplēt vsq; ad marginē, aut q̄a ātiq coronabāt pocula, & sic libabāt, vñ ē, Magnū cratera corona Induit, īpleuitq; mero h̄ tractū ē ex Hōe. q ait ī iliad κοῦροι δὲ κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο h ¶ Fit stre. te. .i. ad tecta, vt It clamor cælo. legit āūt. Et fit strepit⁹ tecti. i ¶ Atria, vt supra dixim⁹ tāgit morē Romano℞. Nā vt ait Cato & ī atrio et duob⁹ ferculis epulabāt antiq. Vñ ait Iuue. Quis fercula septē secreto cœnauit auus? Ibi & pecunias hēbāt. vñ q honoratiores erāt liminū custodes adhibebant. vt Qui dardāio anchisæ Armiger añ fuit, fidusq; ad limina custos. Ibi ēt et culina erat, vñ & atriū dc̄m ē. atrū. n. erat ex fumo. k ¶ Lychni, græco s̄mone vsus ē, ne vile aliq̄d itroferret. A lychno aūt lucerna dcā ē, vñ & brevis ē lu, vt Iuue. Dispositæ piguē nebulā vomuer̄ lucernæ. Hor. Vnguor oliuo Nō q̄ fūdatis īmūdos nacta lucernis. Si. n. a luce diceret̄ nō staret versus. l ¶ Laq̄arib⁹, principal̄r lac⁹ dī, vt Lucilli⁹ Resultāt ædesq; lacusq;, dimiutio lacunar facit. Hor. Nec mea renidet ī domo lacunar, Inde fit alia dimiutio lacunariū, & p̄ antistæchon laquearius. m ¶ Noctē. v. lumis ē exaggeratio. n ¶ Funalia sunt q̄ intra cerā sūt, vñ sūt dcā a funib⁹, quos añ vsū papyri cæra circūdatos habuere maiores, vñ & funera dicunt̄ q̄ funes

DON. ¶ POstq̄; p. q. p̄uiuij p̄lixi nox describit̄. Nā p̄fectis ep̄lis studiū Bibēdi prosequunt̄. ¶ Funalia, Faces ex funib⁹ p̄cecatæ. ¶ Grauē, laudat a pōdē, & a mā, Deīde q̄ maiores Didōis vsi sint, & durāte merito trāsierit ad Dido. ¶ Fata. s. rē. n. dīnū arctura silentiū īduxit. ¶ Iuppiē rogat Iouē, & ei v̄rtutem narrat, vt oñdat pleno voto Troiāos excepisse, Cū initā societatē testimōio hospital̄ Iouis p̄firmet, Cū āt ipsa eēt fidūia q̄si morē suæ p̄lagio, Tyrio℞ soliū, & Troiano℞ meminit, & merito diei mēinit q̄ p̄firmabat societatē p sacra, & p̄uiuiū. Triste āt fuit tenebras noīaī vl̄ noctē, vl̄ maxīe q̄a p̄tiuatione diei nocti p̄iūxerat, et nūdū itū erat ad regē.

CHRI. ¶ VIna. c. sic Ho. πιτον τ᾽ ἐσ κρατῆρας ἐπιστεφέας οἴνοιο. ¶ Fit. st. ñ. n. sine strepitu potuit eē lætū, & nūerosū p̄uiuiū, Volutāt, vndatim. n. effluit vox p camerata loca.

Atrium ¶ Atriū, gen⁹ ædificij ē, Q̄d mediā areā p̄tiet In quā collecta ex oī tecto pluuia descēdit. dc̄m atriū, vl̄ q̄a id genus ædificij p̄mū atriæ q̄ ē vrbs ethruriæ iuētū ē, Vl̄ q̄d a t̄ra oriat̄ q̄ si aterriū, ait Pō. fest⁹.

Lychni ¶ Lychni, λυχνοι. .i. oē q̄d lucet. Lucernā āt nō hic eē puto, sed a luceo, Nā q̄;uis p̄mā corripiat quā luceo p̄ducit. Nō caret exēplo, Nā dico dicacē, & a duco ducē, & avito vitiū. Quæ oīa noīa a v̄bis p̄mā. Producētib⁹ c̄muata corripiūt. ¶ Laq̄aribus, tnex. Nec cytharā roboāt laq̄ata aurataq; tecta

Patera ¶ Paterā, āt poculū teste Mac. latinū Patera ē planū, et patēs a patēdo dc̄m. Carchīsiū āt p

etrꝝ, & circa mediā ptem cōpressum ansatum mediocriter. Ansis ad summum ad infimū ptingētibus. Verꝝ Plautus cum apud pherecydem legisset Alcmenæ a ioue carchesium dono datum insuetū nomē & græcis dūtaxat notum relinquēs paterā cuius figurā longe diuersa est dixit, Tūc facta. s. nā factura sacrificiū silētiū indixit more ro. Apud quos ne qđ malum sequeref aiebat sacerdos Fauete linguis. i. tacete. Iuue. Ite igif pueri linguis aiq3 fauentes. ¶ Iuppiter, Iouē aūt hospitibus iura dare dixerūt non solū ꝓpter fabulā Lycaonis, sed magis qa ab eo planeta maxime est iustitia & religio, atq3 humanitas oīs, hinc apud Homerꝝ Menelaus violati paride hospitij pœnas iouē poscit, Et Sta. eadem de re ait, Non gentibus æquum fas aut cura iouis melius legatus adissem Sauromatas auidos.

SER. a ¶ ESSE velis, s3 hetruscā disciplinā locut' est. Sic. n. dicebāt volēs ꝓpitiusq3 sis. b ¶ Adsit lætitiæ bacchus dator, alij adsis legūt, s3 q̄s Bacchus, aut

Esse[a] velis, nostrosq; huius meminisse minores.
Adsit[b] lætitiæ Bacchus dator, & bona[c] Iuno.
Et vos o coetum Tyrij celebrate fauentes.
Dixit, & in mensa laticum[d] libauit honorem,
Primaq; libato[e] summo[f] tenus attigit ore.
Tum[g] Bitiæ dedit increpitās[h]. ille ipiger hausit[i]
Spumantem pateram, & pleno se proluit auro.

micā Troiāis, ergo vt sit bona, & beniuola. ¶ Tyrijs, ne esset aliqua īcolaꝝ aduersus pegrinos æmulatio, in mēsa, i ꝓuiuijs. n. cum huiusmodi honori

antiptosis est, aut antiquus vocatiuus, vt Socer arma latinus hēto. Bñ aūt addidit dator lætitiæ, qa est & dator furoris. c ¶ Et bona Iuno, aut ꝓpitia. i. nō irata Troianis, vt Sis bonus o felixq3 tuis, aut magis bona cœlestis. est. n. & iferna. vt Iunoni īfernæ dict' sacer. d ¶ Laticū libauit honorē, more sacrorū, & tāgit ritū Romanoꝝ q paniceas sacratasq3 mēsas hēbāt, in qbus libabāt, vt Heus et mēsas ꝯsumimus inqt Iulus. e ¶ Libato delibato. f ¶ Sūmo tenus attigit ore, & verecūdiā reginæ oñdit, & morē romanū. Nā apud maiores nr̄os fœminæ nō vtebanf vino, nisi sacroꝝ cā certis dieb' deniq3 fœmina q̄ sub Romulo vinū bibit, occisa ē a marito, Mecennius absolutus est (id. n. nomen marito.) Sic Granius Lucianus cœnæ suæ, vñ in historijs lectū est romanoꝝ, vini vsus romanis fœminis ignot' fuit, ne. s. in aliqđ dedecus ꝑ laberenf. g ¶ Tū bitiæ, ꝑ trāsitū pœnoꝝ ducū noīa itroducit. Nā Bitias classis punicæ fuit ꝑfect', vt docet Liuius. Iopas uo rex afroꝝ vnus de pcis Didonis, vt punica testaf historia. h ¶ Increpitās, iclamans, vt Aestatē icrepitās serā, Aut certe arguens familiariter segnitiē tarde paterā accipiētis cū esset auidus in bibēdo. i ¶ Hausit, mō accepit, nec possumus itelligere bibit cu3 hoc seqtur, Et pleno se ꝓluit auro. alibi vidit, vt Hausit cœlū mētēq3 recepit alibi audiuit, vt Vocēq3 his aurib' hausi. alibi vulnerat, vt Et lat' haurit aptū, & mlta alia ꝓ loco signat.

DON. ¶ NOstrosq3 huius. & sic factū, vt etiā nunc duret de actibus Didonis Fabula. ¶ Bacchus vinū sine quo lætitia in cōuiuijs esse nō pōt Nam si alibi est Bacchus. & ad culpam cām dedit, id nō vini vitiu3 est, sed hoīs vino vti nescientis. ¶ Bona iuno, Nā norat illā ini-

ficentia numinibus exhibet, Pro ara mensa succedit. ¶ Pria, vel qa ipsa libabat, vel quia potior oībus fuit, vtpote regina. ¶ Sūmo tenus, sūmis labris, vt religionis, & non vini cupidā demōstraret. ¶ Increpitās, clara voce exhortās, hunc aūt elegit qa sciebat vini esse amatorē, vñ seqtur ille impiger hausit. ¶ Et pleno se proluit auro, & pateram inquit vacuam fecit, & cum auide biberet, & tantum infunderet quātum fauces transmittere nō possent, perfudit etiam se.

CHRI. ¶ LÆTItiæ. b. d. nam vinum lætitam infert testis est Salomon. Hora. autem O fortes peioraq3 passi sæpe viri mecum nunc vino pellite curas. Et Home.

ἄφρεδυτο, καὶ οἶνος ευφραίνει καρδίαν ... φρας.

Bona benigna est. n. religio in deos, pietas in pr̄iam pr̄es, & sanguine cōiunctos bonitas in vulgus. ¶ In mēsa, Nunq̄ a more Ro. discedit poeta, Ergo q̄uis nō nisi in ara libetur, tū legerat in papiriano iure vicē aræ ꝓstare mensam dicatam, Vt in tēplo Iunonis populoniæ augusta mensa est, Ergo in mensa libat Euander qm̄ sacrata erat. Hic autem qm̄ conuiuium erat regiū non sacru3 apud humanam mensam, in triclinio non in tēplo, quia nō erat religiosa, sed vsurpata libatio, sola libat Regina, in qua non obseruationis necessitas est, sed vsurpationis licentia. ait Macro. ¶ Bitiæ dedit, recte de Bitia Serui. Verꝝ legif etiam Didonem fratrem fugientem ꝑmum in Cyprum nauigasse ibiq3 bitiam Veneris sacerdotem cū magna puellaꝝ manu quæ ad sacra venerant Didoni se se dedicasse. Ipsamq3 inde in aphricam nauigasse, Ergo dedit bitiæ Veneris sacerdoti qui vt verisimile est conuiuio intererat.

¶ POST

SER. a ¶POST alij proceres. ergo & Bitias vnus est de proceribus. Nā exoche nunq̄ sine simi tudine fit. Sane pceres de his ē quæ nolatiuum in vsu non hñt. vt supra, Et victor ditio me tenebat. Nā nec hoc in vsu hēt nolatiuum

Post[a] alii Proceres cithara crinitus[b] iopas
Personat aurata, docuit[c] quæ maximus Atlas.

licet in cōpositione dicam' cō ditio. Proceres aūt iō s̄m Varronē principes ciuitatis dñr, q̄a eminēt in ea sicut ī ædificijs mutili q̄dā, hoc est capita trabiū quæ pceres noiant. b ¶Crinitus iopas, aut puer̄ intellige, aut imitabat Apollinis formā, cui' fuerat & artis imitator. quocirca apud Ouidiū de se loquēs ait, vtq̄ meum intonsis caput ē iuuenile capillis. c ¶Docuit, quæ maximus atlas, quæ legendū, nō quē, nec. n. istū docere potuit q̄ Didonis erat tpe, docuit Herculē, vñ & dr̄ ab Atlante cœlū sustinuisse susceptum pp cœli scientiam traditā. Cōstat enim Herculē fuisse philosophū, & ē ratio cur oīa illa mōstra vicisse dicat. Sane Atlas græcū est, sicut & Nilus. Nam Ennius dicit Nilum Melonē vocari, Atlantē vero Telamonem.

DON. ¶POST, intellige ritū executi sunt, post acta conuiuia, post cōsecrationem fœderum, Ludorum aūt fit descriptio, quibus reges p voluptatem ad pducendā potationem vtunt. Ludi aūt didonis nihil turpe factu nihil obscœnum dictu habuerūt, Nam cytharæ artē inter honestas numerari constat per hanc orpheus plurimum potuit, Hanc graues & prudentes amant, Hanc diligūt musæ, q̄bus tradentib' in vsum holum venit, Hæc in agonibus idest ī sacris certaminibus coronat. Ars ergo honesta, Cōuiuium, quoq; nō dissimile.

CHRI. ¶CYTHARA. inuentam Apollinis dr̄. alij volunt repertam esse a Mercurio qui cum p ægyptum iter ageret offendit cadauer testudinis. cuius testa cum neruos extēsos pulsaret, ab eo sonitu admonitus cytharam reperit, eamq̄ dono apollini dedit, Hebrei Tubal ex stirpe Cain ante diluuiū eam reperisse volunt Fecitq̄ a principio tricordem imitatus tria anni tpa, Nam ab æstate acutam, ab hyeme grauem, a vere mediam sumpsit. Fuit aūt eius forme in initio similis pectori hūano, quod vt vox ex pectore, sic ex ea sonus exit. Vnde nomen sumpsit. Nam lingua dorica cythara pectus significat. Paulatim deīde plures eius fuerunt formæ, vt psalteria, lyræ, barbita, phœnices pectides, indicæ quæ feruntur a

Musica duobus simul. ¶Docuit. q. musica de hac Quintilianus, Quis ignorat musicem tum iā illis temporibus tantum non studij solum, verum etiam venerationis habuisse, vt idē musici & vates & sapiētes iudicarentur, & paulo infra. Timagenes auctor est olim in litteris studior̄ antiquissimam musicem extitisse, & testimonio sunt clarissimi poetæ. apud quos īter regalia conuiuia laudes heroum ac deor̄ ad cytharā canebant, multa nos collegimus de musica in p hemio īterpretationū nostrarū in Horatium. Est autē musica adeo naturalis vt oīs sexus atq̄ omnis ætas illa demulceat. Est adeo potens, vt penit' hominē īmutet. Pythagoras. n. furorē tauromitani ebrij iuuenis ædes ī q̄bus amica cū riuali erat īcēdere volētis demulsit. Eodē pacto alios q̄ accēsi cātu tibiar̄ pudicæ mulieris fores effringere parabāt. Arist. in libro pblematū ait & q̄ dolent, & q̄ lætant fistulis vti hi vt magis letētur, illi vt minus doleant', Ver̄ vt grauis musica optime instituit, ita lasciua deprauat. Quapropter Plato nō oī musica instituendos pueros, sed simplici & māscula qua li Lacædemonij & Romani vsi sunt Athanasius ad vitandā lasciuiam nostris sacris amouit. Ambrosius ad inuitandā pietatē induxit. Augusti. in vtraq; parte disputat: ac tandem grauem adiungendam putat, lasciuam abijciendam. ¶Atlas, paulopost annū sexcentesimum supra tria milia a mundi prīcipio Eriaso argis, Satro assyrijs, & Ortopole sicionijs regnantibus viuente Moyse floruit & Atlas astrologus Promethei physici frater. ac maternus auus maioris Mercurij ait Euse. atq̄ August. Diodo. autem sicu. scri. fuisse fratres duos gloria excellentes Hesperum & Atlantem, & hos gregem pecudum possedisse pulchritudine īsignem, colore ſño fuluo & auro simili, qua de cā poetæ pecudes Τάμηλα vocantes aurea mala illos habuisse dixerūt. Hesperum autem filiam suam hesperidem vocatam fratri in vxorem dedisse & ex ea regionem hesperam nominatam. Ex hac vero Atlantem septem filias subsutulisse, quæ a patre atlantides a matre vero hesperides appellatæ sunt, Harum pulchritudine captus Busiris rex ægypti misit latrones qui illas ex orto quodam subripuere. Verum cum interim Hercules a Busiride quem iussu Euristhei interfecerat rediret, latrones quos in quodam littore deprehenderat, interemit puellasque liberatas ad parentes reduxit. Ob quod meritum astrologiam Herculem docuit Atlas, ex eo cœlum substinuisse humeris creditus ē atlas quod rationem sphæræ primus docuerit. eodemq̄ & Hercules sphæricam rationem iā in græciam importans maximam gloriam consecutus est tanq̄ qui atlanticum mundū suscepisset. Hæc Diodo, vt dixi.

[Right margin notes: Atlās; Hesperi; atlātides; hespides; Luna; Busiris]

a ¶ HIC canit, bene philosophica itroducit cantilena in côuiuio reginæ adhuc castæ, ꝯ sic iter nymphas ait Vulcani martisq; dolos dul cia furta. b ¶ Errâtê lunâ, qa ἑλικοειδὴς. i. obliquo incedit cursu, nô recto, vt Sol, scilicet ne incidat in cêtrû terræ, & frequêter patiatur eclypsis vicin⁹ n. est ei⁹ circulus terræ. c ¶ Solisq; labores canit per oîa intelligimus. planetæ septê sût, Saturnus, Iuppiter, Mars, Sol Venus, Mercurius, Luna, sed quinq; contra mundû ferunt, & cum mundo qsi retrogradi sunt. Sol vero & Luna semper contra mundum, ideo ergo dixit Solis labores. Laborat enim nitens côtra veniêtis sphæræ volubilitatem. Nec nos debet Home. mouere, qui ait ἥλιον ἀκάμαντα. Non enim eum dixit nô laborare, sed laborem non sentire. d ¶ Vnde hoium genus, si fabulam respicis a Prometheo intellige, vel a Deucalione & Pyrrha. Si aût veritatê respicis, varia est opinio philosophoꝝ. Alij enim de humore dnt, alij de igne, alij de atomis, alij de quatuor elemêtis. e ¶ Vnde imber, de nubibus scilicet, q̃ ſm Lucretium nascuntur de terræ anhelitu, qui nebulas creat, quæ cum altius fuerint eleuatæ, aut Solis calore resolutæ, aut vi vêtoꝝ compressæ, mittunt leues pluuias, vel exprimunt côcitatiores. f ¶ Et ignes. s. ex nubiû collisione. Nam oîum rerum collisio ignem creat, vt in lapidibus cernimus, vel attritu rotarû, vel in siluis, arboꝝ. g ¶ Arctuꝝ, stella est post caudam maioris vrsæ posita î signo Bootæ, Vñ arcturus dicta est quasi ἄρκτου οὐρά. h ¶ Pluuiasq;. s. hyades stellæ sût in frôte Tauri, quæ quoties nascunt, pluuias creant, vñ & græce hyades dictæ sunt ἀπὸ τοῦ ὕειν, latine suculæ a succo. Sic ergo ait pluuiasq; hyadas, vt plêmyrium vndosum, Alij dicunt hyadas dictas ab y littera, vel a ἀπὸ τοῦ ὕος, idest sue, in cuius formatæ sunt faciem. Hæ aût filiæ fuerunt vt alij dicût Atlantis, vt alij Liberi nutrices. i ¶ Geminosq; triones, triones sunt boues aratorij, nô ergo incôgrue dixit triones, qa septêtriones plaustra a nonnullis dicunt. k ¶ Quid tm̄ oceano properent se tingere soles Hiberni, quid quãobrem, rô hoc facit hemispærij, quia hieme breuiore Sol vtitur circulo. l ¶ Tingere demergere. Soles vero pro diebus posuit, vt Treis adeo icertos cæca caligine soles Erramus. m ¶ Vel quæ tardis mora noctib⁹ ob. idest æstiuis tarde venientibus. Vel. n. distinctius est pronûciatio, nec patit bis eâdê rê dici ergo hoc dicit quæ cã est longoꝝ dieꝝ sed & hic rô hemispærij ê. n ¶ Ingeminât plausus tyrij, troesq; sequunt bono est vsus ordie, vt pri⁹ plauderêt ciues. Nec. n. poterât aliter audire peregrini. vñ & supra, Et vos o cœtus tyrij celebrate fauentes.

Hic canit^a errantê^b Lunam, Solisq;^c labores.
Vnde^d hoium gen⁹ ꝛ pecudes, vñ^e iber, ꝛ ignes^f,
Arctuꝝ^g, pluuiasq;^h, hyadas, gemiosq; triones^i.
Quid^k tm̄ Oceano properent se tingere^l Soles
Hiberni, vel quæ^m tardis mora noctibus obstet.
Ingeminant^n plausus Tyrij, Troesq; sequuntur.

¶ INGEminât DON. Troiani. n. nescientes, Reginæ ꝯsuetudinê nihil debuerût priores efficere, Ne in aliquo displicerêt, Sed seq eos q ex more faciebât, Nô fuit temerariû, Vniuersi interea occupati fuerant câtando, plaudendo, bibendo, Regina aût quæ æneæ conspectu satiari nô poterat, Maiorem tpis moram desiderabat, & alijs potantibus vinû, ipsa bibebat amorem, Et superflue q̃rebat quæ vel a Teucro audierat. Vel picta viderat, ꝯ mora vt dixi q̃rebat.

¶ ERRANtem lunam, luna. n. inter omnes planetas est magis incerto & vago motu in cursu pcessiuo, Nã pp breuitatem sui cursus, nûc sub sole, nûc ante, nûc retro semper vagatur. & cû sol circuit per circulos australes inferiores, & luna peragit circulos boreales superiores tûc luna est supina velut nauicula sursum hñs cornua cum ipsa sit versus terrã inclinata, quando vero decrescit est erecta, Præterea est aliqñ recto diametro inter nos & solê in iterposito, quo tpe facit solis eclypsim. Vnde hominû genus, de quo latius in sexto, Imber, Pluuiæ ê aût pluuia ſm Aristotelicos ipressio aeris quæ fit ex plurimo vapore q frigidus humectusq; in aere sit aggregatus. Siue. n. ex terra & aqua resoluti hi vapores caloris cœlestis vi ad infimas partem medij interstitio attracti regiôis illius frigore côdensati, tãdemq; calore ita dissoluti, vt non tñ penitus absumpti sint guttatim in imbres resoluuntur. Id pterea non est silentio pterundum. Nam quanto nubes vnde pluuia manat a terra longius abest. tanto terrã suauius tenuiusq; petit. Si aût de propinquo cadat crassior impetuosiorq; ruit, cum autem multum inest de pluuiali materia in nube, & nubes ipsa densa vehementi solarium radiorû vi verberet, sit vt, ex illoꝝ confractiôe vehemens augeatur calor, atq; illius vi in vehementem pluuiam soluatur nubes, Quapropter post intensos æstus vehementes imbres sæpe videmus. Nûquam ex huiuscemodi addita. vento caloris vritur nubes, & rubeum concipit calorem humorq; sic adustus a nube stillans spêm ignaris hominibus sanguinolentæ

CHRIS.

nōlētæ pluuiæ pbet. Hinc & ignes fulmina & fulgētra de qbus alibi dictū est. Appellāt aūt fulmen, ſi Pōpeio credimus, a fluore flāmæ. Alij intelligūt Iber & ignes .p aq ætherisq; elementis. ¶ Arctur, est minor vrsa a nōnullis cynosura appellat ad quam sidones nauigāt, iō in cœlo a ioue translata est, vt duplex helice honor esset. Agathosthenes vo ait cynosuras vnā fuisse ex idæis nymphis q̄ iouem nutrit, a qua in Creta regio q̄dam cynosura est appellata. Cretēses & Diodo. sicu. & hanc & helicem iouis nutrices fuisse dīt. Alij volunt arcadē fuisse a qua arcadia fit dicta Calistos & iouis filius, de quo fabula est apud Oui. sic fm iginū a Lycaone pelasgi filio ioui epulandus appositus est, At iuppiter domo lycaonis fulmine īcensa, vbi trapetos deīde vrbs fuit, huius mēbra restituit, & cuidā caprario nutriendū dedit. Mox cū adolescēs factus vim matri insciu inferre vellet incolæq; lycæi vtrunq; interfice re pararent, Iuppiter ambos astris intulit. Hūc Home. bootē appellat. ¶ Triones, hæc helice, i. vrsa maior ad quā græci latiniq; nauigant, vt phœnices ad cynosurā filia fuit Lycaonis arcadiæ regis. q̄ a diana siue vt aliis placet a iunone qa ex ioue pgnans esset in vrsam conuersa est & bestia facta arctū quē arcadem appellant pperit. Amphis comicus poeta addit filiū ad Lycaonem cū filio perductā, Sed mox cū in tēplo lycæi iouis quo sibi intrare nō liceret sequēte filio fugere vellet a pastoribus cū nato occisa, & a ioue insignum cœleste trāslata est. ¶ Geminos trio. & septētriones dīt. Septē quidē a numero. Nā quattuor stellas hēt plaustrum, tres vo sunt ante plaustrū & hos septētriones appellant ea rōne qua dicit Ser. Geminos itidē triones, quia duplici linea cōficiūt plaustrū ipsæ quattuor stellæ. Non tamen solæ hæ septē stellæ faciunt vrsam maiorem, verū septē caput faciunt. In singulis humeris, singulæ obscuræ sunt in armo duæ in sūma cauda vna clara, in ventre itidē vna clara, in spina vna, in crure posteriore duæ, in extremo pede duæ, super caudā tres. ¶ Hyades, de his dictū alibi, De dier aūt breuitate & lōgitudine facilis est qō. Nam cum sol per signa australia fertur. quor potissimū est capricornus, qm breuissimū illi est iter per nostrū hemisperium cursum facit breuiorem Contra vo euenit. Cum p signa septentrionalia in qua parte maxime est cācer fertur. Sed de his latius in Bucoli Trahebat ideirco trahebat, qa inuitis pene aliis vox in somnis peragebatur. Multa super Priamo. auidissima mulier fruendi æneæ collogo circūspiciebat, quibus illum diutius detineret.

Necnon[a] & vario noctem sermone trahebat
Infœlix Dido, longūq; [b]bibebat[b] amorem.
Multa sup[c] Priamo rogitās[d], sup Hectoꝛ multa
Nunc qbus Auroꝛæ[e] venisset filius armis,
Nūc quales[f] Diomedis eq. nūc quāt[g] Achilles.
Immo[h] age, & a prima dic hospes origine nobis
Insidias[i] inquit Danaū, casusq;[k] tuorum,
Erroꝛesq;[l] tuos. nā te iam septima[m] poꝛtat
Omnibus errantem terris, & fluctibus Aestas.

Funera dardaniæ narrat, fletusq; secundo.

a ¶ Necnō & vario, arte poetica vtit, vt præmittat aliquid quo sequens liber videatur esse coniunctus, quod in omnibus fuit. b ¶ Bibebat amorē, allusit ad conuiuium. c ¶ super priamo. de Priamo. Nam eius ppositiōis officio fungit, pro qua ponitur, vt supra, Et sub noctem cura recursat. d ¶ Rogitans. s. quo mō sit venditus rex. e ¶ Auroræ filius, Memnō, ideo aūt dixit quibus armis, quia Vulcani armis vsus fuisse narratur. f ¶ Quales diomedis equi, nō videmus eos equos itelligere, quos Aeneæ sustulit. Nec. n. congruit, sed de his interrogat, quos sustulit Rhœso. Quales autē dixit, ac si diceret nec sic feroces, vt illi a quibus ducebāt originē. Diomedes. n. rex Thracū habuit equos, qui humanis carnibus vescebant. Hos Hercules occiso crudeli tyranno abduxisse perhibetur de quibus dicunt supra memorati eq originem ducere. g ¶ Immo age, vidit specialia cito posse finiri, & iō cōtulit se ad generalitatem. h ¶ Et a. p. dic ho. orig. i. a raptu Helenæ, qō qdem Dido cupit, Sed excusat Aeneas, & dicit se ruinam troiæ breuiter eē dicturū habita rōne tpis, vt Suadētq; cadentia sidera somnos. i ¶ Insidias. d. hoc ad fauorē Troianor, ne videant virtute esse superati. k ¶ Casusq; tu. vt euentu Troia corruerit, non fati necessitate. l ¶ Erroresq; tu. & rōño hūc ordinē sequit. Nā primo dicit Troiæ ruinā, post errores suos. m ¶ Septima æstas, annos intellige p æstatē. Nam sic ante olympiadas cōputabant. Septem etiam annos esse Dido cognouit ex Teucro.

¶ Immo age, Breuis ppositio, sz q̄ nō breuē narrationē esset habituras. rñdet g pmis duabus ppositionibus in scdo libro, Quæ sunt, Erroresq; tuos casusq; tuorū in tertio erroribus suis quāq;, & q̄dam de suis etiam ibi,

Modestini Iurisconsulti. Argumentum. ii.

Onticuere oẽs, tũc sic fortissim⁹ heros
Fata recẽsebat Troiæ, casusq; suorũ
Fallaceis Graios, simulataq; dona
Mineruæ,
Lacontis pœnam, & laxantem clau-
stra Sinonem.
Somnũ, quo monitus accepat Hectoris atrum.
Iam flãmas cœli, Troum, patriæq; ruinas,
Et regis Priami fatum miserabile semper.
Impositumq; patrẽ collo, dextraq; prehensum
Ascanium, frustra a tergo comitante Creusa,
Ereptam hanc fato, socios in monte repertos.

P. Virgilij Maronis Aenei, Liber secundus.

ONTICVERE[a] omnes: inten
tiq;[b] ora tenebant.
Inde[c] toro[d] pater Aeneas sic orsus
ab alto.
Infandum[e] Regina iubes[f] renoua
re dolorem.

SER. CONTIcuere oẽs intentiq; ora. Quia su pra dixit, Fit strepitus tectis. Conticue re aũt pro conticuerũt, q̃d metri causa Fit, vel ratione clausularum. Nec est (vt qui dam dicunt) dualis numerus, qui apud Lati nos nusquã pe nitus inenitur. Et bene oẽs ad didit, poterant n. simul quidã, sed non oẽs ta cere. b Intẽ tiq; ora tenebãt aut ora intuebã tur loquentis, aut immobiles vultus habebãt, vt Tenuitq; in hiãs tria cerbe rus ora, idest i mobilia habu it, aut tenebant habebant, vt sit figura, & intelli gamus ora in tenta habebãt, vt Teren. Nam illi andriæ no men erat, tenet Ideo autem hoc addidit, quia po test quis tacere nec aduertere. c Inde aphæ resis, p deinde. d Toro pa ter æneas sic or sus ab alto, to ro alto. Sũmus enim semper ẽ pontificalis lo cus, & Aeneas vbiq; quasi sa cratus inducit. Dictus autem a tortis herbis est torus, vt Proxi mus vt viridan te toro cõsede rat. e Infan dum, quia viro forti victum se dicere, & dolo ri est & pudori. f Iubes, vib. vt iubeo chre metem. Nãm alter hoc verbum Aeneæ per sona non recipit.

DON. CONticuere. q̃a dixerat Fit strepitus tectis & citha. idest personat aurata, & ingeminãt plausu tyrij. Conticuere partim propter eius honorificentiam partim quia mens homi num cupida est audiendi nouas res & regina indixerat silen tium. Intenti desiderio indu cebant audiẽdi. Incipiam, in hoc principio narrationis lo ci tẽporis, & p sonarũ memor est æneas. Ergo proposita reti net, sed ostẽdit esse prolixa & multa nec tem pore, nec loco, nec psonis con grua, sed quia cupiebat id re gina cuius vo luntas pro rõ ne esset, recur rit ad breuitatẽ, vt neq; ipse mi ta dura narran do in dolores i curreret, nec di do neq; multum vigilare coge ret. Hoc loco docet q̃ quam uis omnia nar ratio breuis ẽẽ debeat, tamen illa breuissima, cum propria mala narran tur, nisi neces sitas cogat. Er go contra, erit, cum narrantur bona. Nam pro spera & referre iuuat, & exigu nt audientem. Infandum, quoniam gra uissima erant i cõuiuio lætissi mo narranda, & non aliena mala, se sua nar rabat.

CHRI. TOro ab alto. nã ibi discubuerat Ide velu ti ex loco

loco superiori ab omnibus audiri poterat. Infandu. Optimum exordium & huic loco accommodatissimu, & ex visceribus causæ eductum. Non enim poterant abire troiani sæuiente hyeme & nauibus fractis. Neq; olno fidendum videbatur mulieri, nã varium & mutabile semper foemina, & Ouidius, Fallite fallentes, nam magna ex parte profanum. Est genus in laqueos quos posuere cadant. Ois ergo oratio ad misericordiam cõuertẽda erat. Captat ergo beniuolentiam per misericordiam tum a re ipsa, tum a persona sua, maxime aute a virtute troianorum. Nam maxime mouemur cum videmus virtutem a fortuna superari, vnde dixit infandum dolorem, & quoniam tempus alienum huiusmodi narrationi videbať, reddit auditores attentos a magnitudine rei. Iubes, captat beniuolentiam ex eo quod se inferiorem ostendit. Dixit enim iubes quasi inferat q ois superioris postulatio pro iussis apud inferiorem haberi debet. Et simul excusat apud alios suam in tempore incongruo narrationem. Renouare, nam quemadmodum refricando exacerbatur vulnus, q pene coierit, sic & iam inueteratus dolor cum narrando redit ad memoriam exasperatur.

Troianas[a] vt opes. & lamentabile[b] regnum
Eruerint Danai[c] quæq; ipse miserrima vidi.
Et quorum pars[d] magna fui quis talia fando[e]
Myrmidonũ[f] dolopũue.[g] aut duri[h] miles vlissi
Teperet a lachrymis? & iam nox humida cælo
Præcipitat[i] suadentq; cadẽtia[k] sydera somnos.
Sed si tantus amor casus[l] cognoscere nostros.

a TROianas opes, sic Horatii. Aut pigues phrygiæ, aut mygdonias opes, opes dictæ semper ad magnificentiam, sicut diuitiæ ad vsum. b Et lamentabile regnũ, idest magnum, qđ dignum multa lamentatione, vt Hi multum fleti ad supos. c Danai. Argiui a rege dicti Danao. Nam græci proprie sunt Tessali a græco rege. d Pars magna fui. Propter amissam coniugem & hoc se commẽdat, vt paulopost. Aut quid in euersa vidi crudelius vrbe. e Fando. Dum ipse Aeneas dicit, alibi dum diciť, vt Fando aliquid si forte tuas peruenit ad aures. quia gerundij modus est. f Myrmidonum. Myrmidones sunt Achilis socij. g Dolopes. Pyrrhi, qui cum de Scyro secu eti sunt. Dicti autem sunt Myrmidones propter hanc causam. Aeacus Iouis & Aeginæ filius, cum post amissos pestilentia socios i arbore fici formicas, idest μυρμηκας vidisset. Optauit tot sibi socios euenire, & statim formicæ sunt in homines versæ, sed hoc fabulæ est. Nam Erathosthenes dicit Myrmidonas dictos a rege Myrmidono. h Aut duri miles Vlyssi. Duri, non laboriosi, sed crudelis. vt Quam det tua coniunx dura. Nã Virgilius pro negociorum qualitate dat epitheta. Quum Homerus eadem etiam in contrarijs obseruet. sensus autem est sine lachrymis hæc nec a quouis hostium dicerenť. Illud at quod Asinius Pollio dicit, caret rõne de Achemenide dictus miles vlyssi. Myrmidonas vero & dolopas præsentes esse acceptos ab Heleno, sed vt tanq de ipsis Æneas itelligamus dixisse, ne eos qdem posse calamitates Troiæ sine lachrymis explicare, sed si sic intelligamus dicti frangitur dignitas. i Præcipitat. Pro pcipitať, verbũ pro vbo, vt diximus. k Cadẽtia sydera. Aut epitheton est syderum q semp oriuntur & occidunt aut certe maiorem noctis partem vult eẽ trãsactam. l Casus cognosceť, cognoscendo, casuum & grã ea figura est.

TROianas. Quasi dicat magnas. Danai. Abiecte legẽdum qđ ibelles. Pars magna. Quia pdidit regnũ. Vidit miserandã Priami & Polytæ mortẽ. Amisit vxorẽ, & deniq; patrẽ. Certe neq; Dido deberet audire, q mala sua fleret. Quis ta. Queris me narrare, quæ ẽt hostis, si audiret nõ abstineret a lachrymis. Ibi.n. fuit vnus ex græcis Achemenides quẽ fletuų dicit. Nox.h.c. Præcipitat somnos. Nõ pcipitat p pcipitať, sed lege. Nox humida cœlo. Præcipitat sõnos, suadẽtq; cadẽti a sydera. Nox.h.c. Præ. Hoc voluit dicẽ. Iã media nox assumpta est. Siqdem aura humida iã cœpit, & sydera in occasum labuntur. Hæc.n. nõ fiũt nisi maxima pte noctis trãsacta. Subtilis narratio hois victi & eius qui patriæ adesse nequierit. Cuius auxiliũ Didoni omnia metuẽti videri debeat necessariũ. Quod in spem certã venire non potuit, nisi æneas pus personam suam iusta defensione purgaret, quod ab occasione temporis & psonæ sumit. Nõ nos strenui, sed imbelles vicerunt. Argumentum ergo a persona.

VIDI. Pathos a sensu videndũ, vt vidi egomet duo de numero cum corpora nostro, nã vt ostendit Cicero in epistolis. Eadem calamitas grauiori fit si videatur quasi cadẽ audiatur. Et quoų pars ma na fui. Et hoc auget vehementer. q.d. Vidi in me & in meus. Quis talia fando. Maximus profecto dolor, quẽ ne sæuissimi quidẽ hostes sine lachrymis audiant. Meminit autẽ Achillis & vlyssis, qsi vterq; pter cæteros alter vi alter dolis troianis nocuerant. Myrmidonum, sag

balam de formicis ponit Serui. Stra. autem ait dictos Myrmidonas æginenses, quia vt petrosam regionem incolere possent formicaℓ more terrā fodientes petras trāsportabant, vt materiam agri colēdi haberēt. Fossas quoq; habitarēt, ne lateritiū opus illis ad ædificia esset excercendū. Erathosthenes eos ait appellatos a rege Myrmidone, qui ante Aeacū fuit. militauerūt isti sub Achille, nam Homerus īducit pyrrhum cū post mortē pr̄is in troiā per uenisset illos morte Achillis mœstos ꝯsolantē. ſ Dolopū. Dolopes teste stra. ad extrema phthiæ ꝑtingunt. Pindus enī mons ad septētrionem macedonū ꝑtem hēt ad occasum perbos hoīes nugatores, ad meridiem dolopas. Alij dicūt dolopas antiquos fuisse ætoloℓ populos, & inde venisse in magnesiam Thessaliæ & Lapythis auxilio fuisse ꝯ centauros, isti sub Pyrrho militarūt. ſ Cadētia, vel sit epitheton sydeℓ, vel ōndit multū noctis ꝑtransisse, cū ea sydera, quæ in ꝑncipio noctis surgebāt a nostro orizōte, nūc a medio cœlo iam cadāt, metuq; refugit. Sic Cice. in tuscu. ægritudo ē morsum aliquē doloris affert. ſ Metus, recessum quēdā animi, & fugā lætitia ꝓfusa, hylaritatē: libido effrenatā appetētiam.

SER. a ¶ Et breuiter

Et breuiter[a] Troiæ supremum audire laborem.
Quanq̄[b] aius mēinisse horret luctuq; refugit[c].
Incipiam. Fracti[d] bello fatisq;[e] repulsi.
Ductores[f] Danaum tot iam labentib[g] annis.
Instar[h] montis equum[i] diuina Palladis[k] arte

Præscribit, quia dido dixerat A prima dic hospes origie nobis. b ſ Quāq; aius meminisse horret, q̄q; melius ꝑsenti iūgit̄ tēpori, vt Quanq; scio, quanq; lego. Quod autē dixit meminisse horret, defectiui verbi ratio est. nec. n. dicere poterat meminere. Et in his q̄ corrupta sūt naturaliter, vt odi, noui, cœpi, memini ad oīa tēpora q̄ inueniunt̄ & suo et alioℓ fungunt̄ officio, vt memini ꝑteritū est, & legimus tū in Andria, Memini videre q̄ ægor sum Pāphilo. et Memini me turrib' altis Corycium vidisse senē. qđ n̄ sit & ī ꝟbis ītegris, vt iuuat euadisse tot vrbes, quanto magis in corruptis? c ſ Refugit, propter metrū pro præsenti ꝑteritum posuit. d ſ Fracti bello, in hoc lib. duplex intentio est, ne vel troiæ, ꝙ victa est vel Aeneæ turpe videatur ꝙ fugit. e ſ Fatisq; repulsi. Oraculis ſm Palu. tribus, vita. s. Troili, paladij conseruatione, integro sepulcro Laomedōtis, quod in scæa porta fuit, vt in baccnidibus lectū est. Scōm alios ꝟo pluribus vt de Aeaci gēte aliq̄s interesset, vnde Pyrrhus admodū puer euocatus ad bellū est, vnde dictus est Neoptolemus, νεος ἐπι πολεμον, vt Rhesi equi tollerentur, vt Herculis interessent sagittæ quas misit Philoctetes, quū ipse nō potuisset afferre morte ꝑuentus. f ſ Ductores. Sonātius est q̄; duces, vt regnatorem asiæ, qđ heroicū exigit carmen. g ſ Labentibus, Velocibus. vt Labere nympha polo, & Labere pēnis. cursu. n. lapsus celerior est, vel labentibus labilibus. h ſ Instar. Nomen est indeclinabile, licet Probus instaris declinauerit, vt nectaris, & caret ꝑpositione sicut peregre, q̄uis Serenus Lyricus ad instar dixerit. Instar autem est ad similitudinē, vnde non restaurata, sed instaurata dicuntur ædificia ad antiquam similitudines facta, vt in tertio, Ergo instauramus Polydo

doro funus. i ſ Equū. de hoc equo varia ī historijs lecta sūt vt Higinus dicit' machinamētū bellicum fuit. Vñ est aut hæc in nostros fabricata est machina muros vt alij porta quā ei Antenor apuit equum pictum habuisse memorat, vel certe Antenoris domus quo possit agnosci. Aut equestri ꝑlio victa est Troia. Aut mōte hippio post quē se abscōderāt græci, vñ & alludit īstar mōtis equū aut re vera fuit qđ Virg. sequtur. k ſ Palladis arte, aut īgeniose, aut dolose, ac si diceret ꝯsilio iratæ deæ q̄ fuit inimica troianis. ¶ FRActi bello, nullus bello frāgit̄ nisi bellis, & nisi fortis sit q̄ resistit. Atq; tot iā labētibus annis, tādiu restitimus q̄diu fata īperiū stare consenserunt. ſ Instar. m. e. Fracti bello se ad īsidias ꝯuerterūt. ſ Palladis, quo possent ab insidiaℓ suspitione abduci per equū. ſ Maxime īsidiæ, nā qđ abscōdere nō potuerunt, spe religionis ꝯtexerūt. ſ Electa, nō ergo plebea, & ē ad excusationē troianoℓ. Elegerūt ex ducibus plurimos, & q̄m ꝑiculosa nō ꝑnt spōte appeti, sors dedit ex plurib' sortib' quos equus caperet. Ondit autē poeta paucoℓ periculo ꝑuidendū oībus, neq; debere hoīes refugere mortē pro salute patriæ. DON.

¶ FAtis. Fatū in reℓ ordine idest ſm platonicos ꝙ in mēte dei ꝑuidentia, nā vt Apuleius ac Boe. volūt rō & ordo reℓ singulaℓ in diuinæ mētis adunata ꝓspectu ꝑuidētia nuncupat̄, eadē deīde rō ac ordo sue series in rebus mobilibus ac tpibus explicata fatum dicunt, sed de hoc latius in. vi. vbi est. Si te fata vocāt ſm Aurelium Augustinū. ſ Instar. Potius ad æqparationē q̄; ad similitudinē significare videt̄. Cic. de finibus. Idq; si accidat mortis īstar putemus, Lucre. in. vi. Tuq; facit vim plagæ mactabilis instar, ergo īstar montis ad altitudinē mōtis, non aūt ad figurā, nō enim de forma, sed de quāto sit cōparatio. CHRI.

¶ Ædificant

Aedificant^a, sectaq; interunt abiete ^b costas,
Votum^c pro reditu^c simulant. ea^d fama vagatur.
Huc^e delecta^f virum^h sortiti^g corpora furtim
Includunt cæco^i lateri, penitusq; cauernas
Ingenteis^k vterumq;^l armato^m milite cōplent,
Est in conspectu Tenedos^n notissima fama
Insula dives^o opum Priami, dū regna manebāt.
Nunc tantum sinus, & statio^p fida^q carinis. male
Hūc se prouecti deserto in littore condunt.
Nos abiisse^r rati, & vēto petiisse Mycenas,
Ergo omnis^s longo soluit se Teucria luctu.

SER.

a CAEDIFIcāt, trāslatio a nauibus, vt Cice. cero. Nauē tibi ædificatā esse Messanæ. Itē Itexunt, vt. Bis denas italo texamus robore naues. b ¶ Abiete costas. Nō sine cā Vir, hoc loco abietē cōmemorat. Itē acerē, & pinum paulopost. Nā fulminata abies interitū dominæ significat & troia per fœminam periit. Acer vero Itutela stuporis ē. e viso equo stupuere troiani, vt. Pars stupet Inuptæ donum exitiale mineruæ. Pinus in tutela qdē est matris deū, sed & fraudum & insidiaꝝ, qa eius poma cadentia per fraudē interimunt, & hic equus plenus insidiarū est. Abiete, solutio est spondei nūc in proceleumaticū, alias in dactylum, vt Arma virum tabulæq;, & troia gaza p vndas, alias in anapæstū, vt Fluuiorū rex eridanus. Sciendū sane Virg. vbiq; in solutiōe ista buare sibi excusationē synalœphæ qā alii contēnunt. c ¶ Votum. Oblatū. nam participium est. d ¶ Ea fama vagatur. Bene excusat. ne reus sit conscientiæ. e ¶ huc. Pro illuc. f ¶ Delecta corpora. Delectorū virorum. g ¶ Sortiti. Cōtraria sunt sortitus & delect^o. Sed intelligimus plures quidē electos. sorte tamen ex his ductos qui includerentur. h ¶ Virum. Pro Virorum. qua figura & in prosa vtimur. Dicit sane Pli. hoc in neutro nō esse faciendū. scilicet propter casuū similitudinē. nisi forte nimia metri necessitas cogat. i ¶ Cæco lateri. Pro cæcis lateribus. Et nota aliter dici cæcū hominē. i. nō videntē, aliter cæcum latus. Obcæcatū. absconsurum. k ¶ Ingenteis. Vt diximus epitheto leuauit tapinosium. l ¶ Vterumq; Vterus est mulierum. quem modo ideo iunxit. qa dicturus ē fœta armis. Aluus est quo defluunt sordes. vt Salustius. Simulans sibi aluū purgari. Venter qui videt. vt Iuuenalis Montani quoq; venter adest abdomine tardus; m ¶ Armato milite. Vt supra ex hoste. singularis primo plurali primo militibus. n ¶ Tenedos, Tenes qdā īfamatus, q cū nouerca cōcubuisset. hanc insulā vacuā cultoribus tenuit. Vñ tenedos dicta ē. ideo ergo ait. Notissima fama. Sic Cice. in verrinis. Tenē ipsum. cuius ex nomine tenedos nolatur. o ¶ Diues opū. Hic genetiuo iūgit stati^m, qd parum est ablatiuo, vt Satis ostro diues & auro.

p ¶ Statio. Statio est vbi ad tēpus stāt naues. Portus vbi hiemant. q ¶ Malefida. Aut minus fida pp periculum nauium, quia statio ē, quam plagiam dicunt, aut certe fida græcis. Male, Hoc est in nostrā pernitiem, vt Lucanus de syrtib^o. Sic male deseruit & hāc significationem raro inuenimus. Sane malefidus itelligitur. Male, diminutionē habet, non negationem. r ¶ Abiisse. Periisse. habuisse & petiuisse dicimus sed propter metrū syncope facta est. s ¶ Omnis. i. Subaudi gens & absoluta est locutio.

DON.

CCAVERNAS. Loca quæ præter vterum caua essent, vt circa armos & collum & ilia. ¶ Est in con. Locus etiam q hostiles insidias facile celaret, in cōspectu erat, sed isula quo nō facilis esset transitus & mare interiectū occultabat īsidias male fida. ergo credēdum illos nauigasse. ¶ Nos abiisse. Cum & littus reliquissent & male fida esset statio, non mirum si crediderūt abiisse. ¶ Ergo omnis mortalitas plena monstratur. Vbi enim creditum est bellum amarum, solutus est ei longi temporis luctus.

CHRI.

C ABIETE. In Europa sex genera cognataꝝ arborum sunt, vt placet Plinio, Pinus. Pinaster. Pix. Abies. Larix, & Tæda. Abies maxima arbor efficit, sed nulla visa maior q̄ quæ in naui fuit. Quæ Cai pricipis iussu ex Ægypto obeliscum in vaticano statutum vexit. ...x. modios lentis pro faburra habuit. ¶ Votum. Participium. i. simulant equū esse votum. ¶ Fama. A fando dicitur, vel a græco Φημη. Differt aūt a rumore. nam fama est eius rei. cuius certi auctores. Rumores illius cuius nullus certus extat auctor, sed de fama in quarto libro explicatius. ¶ Sortiti. Sortimur rē, cū illam q̄ sorte euenit accipimus. Hinc dicimus. Scipio cōsul sortitus est aphricā. ¶ Armato milite, Intellectio est. ¶ Tenedos. A strabo. ponit distare a continēti ad stadia. xl. & hēre ambitū stadioꝝ. lxxx. & vrbē æolicam & portus duos, & Apollinis sminthei delubrū, vt etiam Home. testatur, Lucophris olim hæc insula dicta est, sed Tenus Cygni filius cum nouis colonis illam occupans a se denominauit, Tenedii vero dicunt Tenum calumnia nouercæ icly

sum a parte in arcu & in mare prouectū huc appulisse, & p deo habitū, quem aliqui Apollinem credidere. Templum tibicines non intrant, quia nouercæ fauerunt. Aristoteles putat custenedijs tegeates, qui in græcia sunt affinitatem habere, & certe apud vtrosq; Apollo colitur. Tenedi portus paucas naues capit teste Quintiliano. ¶ Statio. Nō portus est, vbi naues in tuto stare possunt, sed quo ad tempus sese recipiunt quā plagiā appellat. Dicimus etiam stationem loca in mœnibus illorum custodibus destinata. Liuius in septimo de bello punico. Quod vbi animaduertit Scipio duabus simul partibus vrbē est aggressus, q̄ res tantū terroris adiecit, vt oppidani mœnia relinquerent, & primum præsidium relictis stationibus in vnum sese colligerent. Item que in castris, aut pro castris eiusdem custodiæ causa sunt, & in cœlo planetarum stationes dicimus.

Panduntur[a] portæ: iuuat ire, & dorica[b] castra,
Desertosq; videre locos, littusq; relictum.
Hic dolopū man[9], hic sæuus[c] tēdebat[d] Achilles,
Classibus[e] hic locus, hic[f] acies certare solebant.
Pars stupet innuptæ[g] donū[h] exitiale Mineruæ,
Et molem mirantur equi, primusq;[i] Thymœtes
Duci intra muros hortatur: & arce locari.
Siue dolo, seu iam Troiæ sic fata[k] ferebant.
At Capys, & quorum melior sententia menti,
Aut pelago Danaū insidias, suspectaq; dona
Præcipitare iubent: subiectisq;[m] vrere flāmis,
Aut terebrare cauas vteri, & tentare latebras.

SER. a ¶ PANduntur portæ. Signum pacis est, vt Salustius. Apertæ portæ repleta arua cultorib[9]. b ¶ Dorica castra. Mala ē cōpositio ab ea sillaba incipere, qua superior finitus est sermo. Nā plerumq; & cacephaton facit vt hoc loco. Nane Dorus Neptuni fuit filius vnde & dori origines ducūt. c ¶ Sæuus achilles. Propter Hectorem tractū & talis vbiq; inducēdus est, vt Horatius: Impiger iracūdus inexorabilis acer, iura neget sibi nata nō arroget armis. d ¶ Tendebat. Tentoria habebat, vt et latia tendebat in aruis. e ¶ Classibus hic locus. Magis ad equites referre debem[9], vt omīs classes. i. turmæ. Vñ & classica dñr. f ¶ Hic acies. Legitur & acie. Nā dici pōt vtrūq;. g ¶ Innuptæ, q̄ nū q̄ nubit. Nā virgo pōt & nubere. h ¶ Donū exitiale. Quantū ad troianos. i ¶ Primusq; thymœtes. vt & Euphoriō dicit Priamus ex Arisba filiū vatem suscepit, qui quum dixisset quadā die nasci puerū, per quē troia posset euerti, pepererunt simul & Thymœtæ vxor & Hecuba, q̄ Priami legitima erat. Sed Priamus Thymœtæ filiū, vxoremq; iussit occidi. Unde ergo nūc dicit siue dolo, q̄a iustam causam proditionis habere videbatur. Alij dolo volunt, quo oēs decepti sunt. k ¶ Sic fata ferebāt. Vt etiā ciues cōtra patriam sentirent. l ¶ At capys. Quidā non pater Anchisæ. Et bene nec se nec patrem huic cōsilio dicit interfuisse, per qō interitus patriæ imminebat, q̄q; Æneas quasi obtrectator Priami nō adsit, vt Homerus dicit. Anchises vero propter cæcitatem, vt docet Theocritus. m ¶ subiectisq; vrere flammis, que copulatiua coniūctio est, aut disiunctiua, quo modo ergo has iunxit, poetarum est partem pro parte ponere, vt torum pro torue, voluentibus pro voluibilibus. Coniunctionem ergo pro coniunctione posuit, vt saxū ingens voluunt alij radijsq; rotarum, q; p vel posuit. Nam sonantius visum est.

DON. ¶ At capys sententia Thymœtæ suspitiose tracta ē, Capys autem sola nō nūc melior, sz post factum cognita est.

CHRI. ¶ HIC. repetitio est, ite[illegible] solutū, quia quattuor clausulæ sunt sine copula. ¶ Stupet. i. ita admiratur, vt stupeat. Mineruæ. Mineruā quā Iouis filiā esse dicūt sine cōmistione mulie- bri ex suo capite ortā ostēdit nulla admixtione rerū humanarū & corporearū ab ipso deo nobis intellectū puenire. Cice. quinq; Mineruas ponit. Primā quā Apollinis matrem dicit. Secundā ortā ex nilo, Tertiā ex ioue, Quartā ioue natā ex coryphe nipha Oceani filia, quā Archades coriā vocāt, & quadrigarū inuentricē dñt. Quintā pallantis filiam q̄ patrem virginitatē suā violare conantem interemit. Cū igitur Iuppiter iunonē sterilē videret, vt liberos hēret, sæpe cōcusso capite Mineruā edidit. Hæc lanificiū, & texturā repperit, & nūeros atq; illorū figuras, hāc Vulcanus adamauit, sz illa ɔcubitū refugiēte, semen in terra fluxit, natusq; deinde Erictonius sic ab illa ɔtētione & terra nominatus, dr Pallas a Pallāte iterfecto, vel potius a ɔcussiōe hastæ q̄ in bello vtit, est. n. bellorū pacisq; dea, nā sapia q̄ ab intellectu puenit potiusq; a corporis viribus bella ita administrant, vt ad pacē deueniat. Appellat tritōia ab aphricæ palude tritonide, apud quam, vt Varro scribit regnante Ogygio apparuit. Herodo. aūt refert in aphrica maclyes esse populos, iuxta quos tritō sit fluuius ex eoq; efficiat tritonis pal[9], ex qua dicūt Neptunū Mineruā genuisse, verum cum illi quoq; pater subolesuisset illa se

Miner.

Apud

Sêui tradidit, & ab eo per adoptionẽ sibi filiam factã huic singulis annis virginis sacra fiebãt. Nam si duas acies diuisæ lapidibus fustibusq; decertant, & si qua in pugna occubuerit ea pseudo parthenos.i.nõ vera virgo credit. Ante aũt q̃ pugnã ineant, olim pulcherrimã virginem corinthia galea, & tota armatura græca ornatam in curru ponunt, illãq; paludẽ circũeuntẽ oẽs sequuntur. Hæc Herodo. Diodo. aũt siculus addit Mineruam pauloante in tritonio flumine natã ab Hamone cõiuge Rheæ custodẽ positã esse cõtra ipsam rheã pro tutela filij, quẽ ex amalthea susceperat ipsamq; ꝑpetuam virginitatẽ seruasse, & ꝑꝑ animi solertiam multas artes inuenisse, & in bello plurimũ valuisse, & alcidam belluã q̃ ignem ore vomens oĩa inflamaret ĩgenio & viribus interremisse. Cretẽses in sua insula tritonẽ flumẽ dñt, & apud illius fontẽ ex ioue natã mineruã affirmãt, ibiq; eius templũ ostẽdũt. Dicuntq; Alcidã beluã hanc primũ apparuisse in phrygia q̃ ꝑꝑ hoc cõbusta vocat, deinde in tauꝝ ꝯuersa cuncta nemora ꝑpetuo tenore in indos vsq; icendio ꝯsumpsisse, inde ꝓ phœniciã ꝯuersam libani syluis exustis ꝑ ægyptũ in lybiã trãsisse vsq; ad hespeꝝ, ibiq; oĩa exurentẽ ipsos mortales aut ꝑdidisse aut in fugã vertisse donec illã Pallas ꝑdidit. Augu. aũt cum de Mercurio ac Hercule dixisset, addidit. Mineruã lõge his antiqorẽ fuisse, eã tꝑibus Ogygis ad locũ tritonis ṽginali facie apparuisse. Vñ tritonia sit nũcupata multoꝝ opeꝝ inuentrix & tãto magis dea credita q̃to minus eius origo innotuit. Dicit græce αθηνη ab eo qđ est αθρω.i. video, qm̃ dea sapientiæ est, q̃ oĩa cernit, vel a priuatiua, & θω qđ significat lac sugo, nã cũ ex capite iouis maiuscula nata sit lacte nõ eguit. Ab eo ergo dictæ sũt athenæ, nã cũ certaret cũ Neptuno ab vtro eoꝝ denoĩanda esset vrbs. Neptunus terrã tridente percussitq; inde natus est equus. ipsa vero cũ hasta terrã percussisset, nata est oliua. Cũq; ꝑ equũ bellũ, per oliuam pace bello anteponendũ sit intelligamus, iudicium fuit, vt athenæ.i. Mineruæ nomen vrbi daret. Varro vero refert cũ Cecrops vel cõderet vel restauraret vrbẽ apparuisse repente oliuã arborẽ, & alibi erupisse aquas, ac per delphicũ oraculũ accepisse regem, per oleam Mineruam, ꝑ aquã Neptunum intelligi, & posse ciues ab vtro illoꝝ deoꝝ vellent vrbem nominare, coegit ergo ciues vtriusq; sexus. Nã etiam mulieres tunc suffragijs publicis intererãt. Mares ergo ꝓ Neptuno, fœminæ pro minerua snias tulere. Et qm̃ vna plus fœminæ fuere athenæ nomen vrbi fuit. Iratus Neptunus porrectis fluctib' atheniensiũ agros populatus est, ergo ad eũ placandũ triplici supplicio mulieres affectæ sunt, ne deinceps suffragia ferrẽt. Ne quis nascens nomẽ matris ferret. Ne qs eas athẽnas nũcuparet.

> Scinditur incertum[a] studia in contraria vulgus.
> Primus ibi an[b] omneis magna comitãte caterua
> Laocoon, ardens summa decurrit ab arce.
> Et procul. o miseri quæ[d] tanta insania ciues?
> Creditis auectos hostes? aut vlla putatis
> Dona[e] carere dolis Danaũ? sic[f] notus Vlysses;

SER. a INCERtũ instabile, vnde est, studia in cõtraria. sane vulgus magis masculini generis est q̃ neutri, qa in vs exeuntia neutra ĩ ris mittant genitiuũ, vt funus funeris excepto pelagus, qđ in hoc noie cẽtauit errorẽ. b Ante oẽs, aut perissologia est, quia dixit primus, aut ante omnes. idest videntibus omnibus. c Laocoõ. Oĩa in on exeuntia tertiæ sunt declinationis, vt laocoontis, demophoõtis hippocoontis. d Quæ tãta insania? Quia insanorũ est contra se sentire. e Dona carere dolis. Ordo est, dona danaũ nõ dolis danaum, vel distinguẽdum est danaum.i. ex danais. f Sic notus Vlysses? Quia voluntate verberatus, & sub habitu mendici, troiam ingressus explorauit vniuersa.

DON. SCINdit. Nã cũ totũ suspitionibus agereẽt nihil potuit recte firmari. Primus vbi nõ erat. Laocoon inter ambigentes, sed descendit ab arce excitus cõtrarietate sniarũ, & cupiebat præuenire, ne quid in perniciẽ reipub. decerneretur. Ardens. Vel ingenio vigilans, aut vehementer ꝓ statu publico commotus. Et procul. Nisi adderet ṽba, donec aduentaret distulisset. O miseri. Inuectio ardẽtis animi nõ contumeliosa in ciues, sed ꝓ statu publico necessaria. Miseri. Qui ea quærũt qbus efficiant mis̃i. Auectos. Qui ꝑ tot annos bellũ gesserũt. Aut vlla. q.d. creditis id totũ qđ reliqrũt hostes, aut aliđ qppiã, qđ beniuolẽtiæ simulationẽ afferãt. Danaũ. Qui sũt callidoꝝ & ṽsutoꝝ. Vlysses. Quasi si nõ essent dolosi ab hoc magistro addiscere potuerũt. Hoc oportebat ostẽdere si in ꝯtraria iã raptos auertere a ꝓposito volebat, ergo notissima fraude vnius vniũsas gẽtẽ vituperat.

CHRI. SCINdit. Statim a ꝓ̃rio imitat, nec varius fremor aut studia in cõtraria rapit, dissensus vt plebe solet, furor omnibus idẽ. Magna comitante caterua. Nã & hi sibi aderant sententiæ fautores. Laocoon, frater Priami fuit & phœbi sacerdos, dicit etiã Laocoon per synæresim. Insania, semper mala ẽ & stulta furor aũt etiam diuinus est, sed insania tñ

Insania furor

aliqñ dicimus q diuino sit percitus furore, vt Insanã vatẽ aspicies. De diuino furore suo loco dicet. Ciues, inuectiua plena est amore, & huiusmodi interrogatio multã affert vehementiam, & maximũ exprimit ardorẽ dicẽtis: Pronũciandũ ergo est vno spiritu velocissime, & ardentissime. Deinde cũ ait. Aut hoc inclusi & cætera pfert cũ mora & asseueratione.

SIR. a ¶ In Ligno. Bene ligno qñ dissuasor, nõ simulacro, vt paulopost. Ducendum ad sedes simulacrum. Nã in suasione vel dissuasione tãtum sensus & verba considerantur. b ¶ Error equo, idest dolus, vt Inextricabilis error. & est figura ab eo qđ præcedit ad id qđ sequit. c ¶ Aut aliquis latet error, idest dolus, in equo. est sane error, & sic dicendum.

Aut hoc inclusi ligno[a] occultãtur Achiui?
Aut hæc in nostros fabricata ẽ machina muros
Inspectura domos, venturaq; desuper vrbi.
Aut[c] aliquis latet error[b] equo[d] ne credite Teucri
Quicquid idest timeo Danaos, [e] dona ferẽtes.
Sic fatus; validis ingentem viribus hastam
In latus, inq; Feri[e] curuam[f] cõpagibus aluum
Contorsit; stetit illa tremens; vteroq;[g] recusso
Insonuere cauæ[h] gemitumq; dedere cauernæ.
Et si fata[i] deum; si mens non leua[k] fuisset?
Impulerat ferro argolicas fœdare[l] latebras.
Troiaq; nũc, staret[m] Priamiq; arx alta maneres.
Ecce manus iuuenẽ[n] interea post terga reuinctũ
Pastores magno ad regem, clamore trahebant[o]
Dardanidæ. qui[q] se ignotũ venientibus vltro

¶ QVO. quia DONA originem ducit a fraudulẽtis hostibus, q tũc maxie timẽdi sunt cum beniuolentiam simulant. ¶ Sic fatus. Nõ vbis solum, sed re voluit affirmare snias. ¶ Fata. Deorum volũtatẽ accipe debemus, qñ dicat, nisi dij auertissent fictionem nr̃am, statis insidias has cognouissem. ¶ Nũc sicut inuestigasti

d ¶ Equo ne credite teucri. Idẽ. Quicquid est timeo. & dicendum quid, idest siue bonum, siue malum, & iungendum cum pcedentibus. vel distinguendum est, timeo danaos, vel. i. & dona ferentes. Hoc enim melius est.

e ¶ Feri quadrupedis. Ab eo qđ toto corpore feratur. vnde semifer. i. cẽtaurus quasi medius equus. f ¶ Curuam aluum. Plautus masculino ait genere, quo non vtimur. Percussum sane intelligimus inter ventrem & latus. g ¶ Vtero recusso. Pro concusso. præpositio pro præpositione. h ¶ Cauæ cauernæ. Græca figura est, vt vitã viuere, mortem mori. i ¶ Fata deum. Fata modo participiũ est, hoc est, quæ dij loquunt, vt Statius. Et vocem fata sequunt. k ¶ Leua. Modo cõtraria. Et sciendum leuum quũ de humanis rebus est esse cõtrium, quũ de cœlestibus psperum, vt Intonuit leuum, quia sinistra numinum intuentibus dextra sunt. l ¶ Fœdare. Dilacerare. Fœdum aũt tam apud Virg. quã apud Sal. nõ turpe significat, sed crudele, vt. Sanguine fœdantem quos ipse sacrauerat ignes. Salusti°, Fœdi oculi. m ¶ Staret. Si stares legeris, maneres sequit, ppter ὁμοιτέλευτον, & est apostropha. n ¶ Iuuenem reuinctum manus, vt. Oculos suffusa nitenteis.

o ¶ Trahebant. Cum festinatione adducebant, vt. Conuentus trahit in medios: Et modo trahebant ad desiderium docentium, & Sinonis pertinet simulationem. p ¶ Quis se, quibus se, alij qui se legunt.

am has insidias. ¶ Ecce. Semp ponit ecce Virgi. vbi significat aliqđ malũ repẽtinũ. Dũ igit illa disputãt, aliud interuenit. qđ ab eq tentatũ auerteret. Primus aũt aduẽtus efficit, vt res in psentia omitteret, simulata deinde oratio penitus religione nos astrixit, ne Mineruæ dona fœdaremus. Accedente maxime violatoris morte. Ecce rem improuisam exoriri ostẽdit, quæ magis mouet psertim cũ assint signa nocentia. ¶ Qui se. Cõsiliũ Sinonis fuit puenire, ne equi fraudes auerterentur.

¶ EQVO. n. c. t. clariori voce, & cũ eadẽ asseueratione. Est enim asseueratio quoties nõ solũ vbis, sed etiã ipsa actione & gestu rẽ affirmamus, & inter argumentandũ admiscemus vim motusq; aio. Quintilianus. Altera ex asseueratione pbatio est; vt ego hoc feci? Tu mihi hoc dixisti? O facinus idignũ, & Cic. in Bruto. Magni interest corã videt quẽadmodũ aduersarius de q̃libet re asseueret. Maxie aũt, vt q̃q; res audiat. ¶ Validis. u. Vt nõ esset minor vehemẽtia in actione, quã in orone. ¶ Gemitũ. i. ẽm sonũ, q præ angustia emittit gemitũ dicimus, in hoc aũt loco dixit gemituro, vt quasi esset omen futuræ calamitatis. ¶ Et si fa. il. Cũ suspitione pnunciãda, & sic Troiaq; nũc stares priamiq; arx al. ma. ¶ Pastores. Nã cũ deuia colãt, illũ facile in deuijs Inuenere. ¶ Magno cla. & cõuitijs in eũ & cõgratulatione turbæ cõcurrẽtis. ¶ Ignotũ. Ignoratũ, nã nõ vidissent, nisi se vltro obtulisset, vt ignotũ, nã si eũ nouissent nõ potuisset decipe, vel ignobilẽ & deest q̃si. Nã se nobilẽ ostẽdere sine maxima suspitione nõ poterat.

Ecce

CHRIS asseueratio

gemitum

SIN. a ¶HOC ipsum. Per m ga vsurpatū est ipsud & est naturale ipsus, vt ipsus mihi dauus. Dicimus & ipsus ipsa ipsum, doctus docta doctū. b ¶ Strueret. Confirmaret periuria & dolo℞ semina, & respexit ad supiora vt Aedificant. c ¶ Fidēs animi. vt O præstans animi iuuenis, & ē nomē. Desijt. n. eē pticipium, quia genitiuo casui cohæret, & pōt recipere cōparationem. Participiū enim, & accusatiuo cohæret, & nō recipit cōparationem. d ¶ in vtrunq;. In mō ad significat, alibi cōtra, vt q̄ sn prædiximus. e ¶ Versare dolos. Euertere, & subaudi troiānos dolos versare. i. exercere. f ¶ Visendi. Frequētatiuū ē viso, vt viso, facesso, lz ra℞ sit. Nā in tot exeūt frequētatiua. g ¶ Circūfusa ruit. Figura hypallage, ruit & circūfusa est. h ¶ Illudere capto. Et illudo tibi dicim°, vt hoc loco & illudo te. vt Verbis virtutez illude sup bis, & in te simile est insulto. i ¶ Crimē ab vno. Hoc est causa, vt Crimen amor vestrus. Ab eo quod præcedit id qō sequit. Si.n. simpliciter intellexeris crimine, de negocio ad personam vitiosum transitum facis. Alij sic legunt, danaū insidias & crimen. k Turbatus. Quasi turbatus, vt exultat amazon quasi amazon. l ¶ Heu, mō est vna syllaba, sed interdum pp̄ter metrum duæ fiunt, vt est. Heu quā pingui macer est mihi taurus in eruo. sicut prendit & ꝓhendit. & sm Plinium multa sunt alia. m ¶ Tellus & æquora. Bene cōciliat miseratiōnē, de cōmunibus duobus exclusus elementis. Sane tellus us longa est, & sunt pauca quæ us producunt, vt senectus, iuuentus, salus, virtus, palus, seruitus, incus, thus, ius, mus, pus, tūc scilicet quū genitiuus in tis vel ris exit. Et habet penultimam longam, ideo autem tis & ris diximus, quia palus, licet paludis longa sit lu, breuis tñ nominatiuus nunq̄ inuenitur, quia in dis exit genitiuus. vt Hora. S erilisq; diu palus aptaq; remis. n ¶ Aequora. Modo maria alibi campos, vt Ac prius ignotū ferro quā scidimus æquor. dictum est ab æqualitate. o ¶ Deniq; aut vacat sicut gentiū. Aut nouissime significat. p ¶ Et sup ipsi gbus sum pstiturus salutem. q ¶ Infensi. infensus pp̄e dī plusq̄ inimic°. r ¶ Pœnas cū sanguine poscūt. idest & tormēta & mortē, pōt enim aliud esse sine alio.

Hoc^a ipsum vt strueret^b, troiāq; apiret Achiuis.
Obtulerat fidens^c animi, atq; in vtrūq;^d paratus
Seu versare^e dolos, seu certa occumbere morti.
Vndiq; visendi^f studio Troiana iuuentus
Circūfusa^g ruit: certantq; illudere^h capto.
Accipe nunc Danaū insidias^i crimen ab vno
Disce omneis.
Nāq; vt cōspectu in medio turbatus^k inermis
Cōstitit, atq; oculis Phrygia agmina circūspexit,
Heu q̄ nūc Tellus^m inqt q̄ me æquora^n possunt
Accipe? aut qd iā misero mihi deniq;^o restat?
Cui neq; apud Danaos vnq̄ locus, & sup^p ipsi
Dardanidæ infensi^q pœnas^r cū sanguīe poscūt.
Quo gemitu conuersi animi cōpressus & ois
Impetus, hortamur fari quo^s sanguine cretus.
Quid ve ferat^t, memoret^u q̄ sit fiducia capto.
Ille hæc deposita tandem formidine, fatur.

s ¶ Quo sanguine cretus. Quibus sit pentibus natus. Nā græcum esse constabat. t ¶ Ferat. Afferat. u ¶ Memoret q̄ sit fiducia capto, aut dicat q̄ tāta sit in captiuo fiducia, vt audeat dicere, sup ipsi, aut certe memoret, est meminerit, vt significet meminerit in captiuo verilogus, vitæ fiduciā eē. Vñ & responsio talis ē

DON. ¶HOC ipsum. paratus ēt mortēq; ire, nam nō fit facinus magnū sine magno piculo. ¶ Vndiq;. u. exp̄ssit hoius morē, quis. n. nō cupiet hostem suū captum videre & viso illudere. ¶ Accipere, Destruxit græcorum personā omni accusatione, & defendit suā. Nam totā rem in deo℞ aduersum studiū reuocat, vt ostendat græcos tum insidijs, tuz deorum iniusto fauore victoriaz obtinuisse. Quo gemitu. Bonitatem troiano℞ ostendit qui pro supplicio vltimo quod sperabat solo gemitu eius pro pena contenti sunt. ¶ Hortamur fari. Vis ppōnis hēt & tria ppōnit, ad q̄ sinonē respōdere pueniret.

CHRI. ¶HOC ipsum. Non addidisset tātum periculū, nisi fuisset fidens aio, & nisi pponeret ingens præmium pericu o. s. apire troiā suis, & nisi esset paratus etiā obire mortem. Hæc igit ola rē incredibilē verisimilem faciūt, & oñdit qualē esse oporteat ciuē p salute p̄riæ. ¶ Accipe. Cū idignatione in græcos ptulit. ¶ Nāq; mirifice describit hoiem simulantem metū. vt maior deide fides sibi adhibeatur. ¶ Turbatus. Quasi turbationem simulans. ¶ Atq;. o. p. a. c. Quod fit ab his q vehemēter timent. ¶ Heu quæ nunc, tel. inquit. q. m. æ. p. Acci. Qua qdeꝫ re quid pōt esse miserius. Diximus de interrogatione alio in loco plura. Hic aūt cōmiserationē auget. ¶ Quo. g. Quātū verbis & actiōe simulata potuerit, facile apparet, cū īfensos ad misericordiā solo gemitu pduxerit. ¶ Deposita for. et h̄ ēt singit.

Cűcta equidẽ tibi Rex fuerint[b] q̃cűq; fatebor[a]
Vera inq̃t,neq; me argolica de gente negabo.
Hoc[c] primum:nec si miserum fortuna Sinonẽ
Finxit[d],vanű[e] etiam mẽdacẽq;[f] iproba finget.
Fando[g] aliquid si forte tuas peruenit ad aures
Belidæ[i] nomẽ Palamedis,& inclyta[h] fama
Gloria,quem falsa[i] sub proditione Pelasgi

a ℭFatebor vera. Alij memoriam legũt vt
sit sensus,hortabamur ad loquẽdű memorẽ,
hoc est qui diligẽter factiõis suæ meminerat
b ¶Fuerint quæcűq;,idest quicűq; me sequa
tur euẽtus. c ¶Hoc primum,hoc est maxi-
mű apud me ve
rű dicere Sino
nẽ. Autolycus
q̃dã fur fuit,qui
se varias for-
mabat in spẽs.
hic habuit libe-
ros Sisyphum.
vñ natus est Si-
non,& Autto
liã,vñ Vlysses.Cõsobrini ergo sunt. Nec i-
merito Virg.Sinoni dat & fallaciã & ꝓditi
onis offm̃,ne multű discedat a fabula,qa sꝫ
Euphorionẽ Vlysses hoc fecit. d ¶Finxit.
Cõposuit,formauit,ut Corpora fingere lin-
gua.Et notãdum q̃ ols Sinonis oratio ẽ dia
lyttica.Nam & negociű exprimit,& troia-
noꝝ insultat stultitiæ,vt hoc loco finxit.
e ¶Vanum.Fallacẽ.Et vanus est qui ẽt sine
vtilitate mentitur. f ¶Mẽdax,qui tm̃ ad de
cipiendũ.Sane vanus apud idoneos stultus
inuenit,vt Iuue.Sic libitű vano q nos distin
xit othoni. g ¶Fando aliqd si forte tuas p
uenit ad aures.Dű dicit.& vtit bona arte mẽ
datij,vt pmittat vera,& sic falsa subiűget.Naꝫ
q̃ de palamede dicit veꝝ est,q̃ de se subiű-
git falsurur est sciẽdű ex hac historia ptẽ dici,
partẽ supprimi,ptẽ itelligentibus linqui.Nã
Palamedes,vt Apollõius dicit,septimo gra-
du a Belo originẽ ducẽs,quű delectű militű
p græciã ageret,& simulantẽ isaniã vlyssem
duxit inuitű.Quum.n.ille iunctis dissimilis
naturæ aialibus salẽ sereret,filiűq; ei Palame
des opposuit,quo mot' vlysses aratra suspẽ
dit,ne filiű offenderet,q̃ nõ isaniæ,sed pru-
dẽtiæ fuerat indiciű.Et ad bellű ductus habu
it iustã cãm doloris.Postea quű vlysses fru-
mentatű missus ad thracias nil aduexisset,a
Palamede est vehemẽter increpitus.Et quű di
ceret adeo nõ eẽ negligẽtiã suã,vt ne ipse q-
dem si pergeret,quicq̃; posset aduehere,pro-
fectus Palamedes infinita frumẽta deuexit,
qua inuidia vlysses auctis inimicitijs fictam
epistolam Priami nomine ad palamedẽ,per
quã agebat gratias proditionis,& cõmemo-
rabat secretű auri põdus eẽ trãsmissűꝫ,dedit
captiuo,& eű in itinere fecit occidi.hæc lit
ta more militiæ regi oblata est,& lecta pnci
pibus ꝯuocatis.Tűc vlysses quű se Palame-
di adesse simularet ait.Si veꝝ eẽ creditis,i tẽ
torio eius auꝝ q̃rat.Quo facto inuẽto auro,
quod ipse per noctem corruptis seruis abscõ
derat,Palamedes lapidibus interemptus est.

hunc autem ꝯstat fuisse proditẽ.Nã & tabellã
ipsam iuenit ad cõprimendas ociosi seditio
nes exercitus,vt Varro testatur sꝫ quosdã ip
se repperit isas.Quæ res si forte sit dubia,tñ
certum est ab hoc inuentam cű aspiratione.
respectu & litte
ræ sine aspira-
tione. h ¶In-
clyta gľa,pp de
lectű & frumẽta
i ¶Falsa sub p
ditione,sub fal
so crimine pdi
tionis & rẽ no
tã p trãsitűꝫ du-
cit.Vnde paulopost.Haud ignota loq̃r.q̃sq̃
ibi possit itelligi haud ignota nobis,sꝫ certe
ad vos ẽt potuit puẽire.Sciẽdű sane factű iſ
& troiãos scisse.Sꝫ sinõ callide q̃si ignorãti
bus q̃ vera sunt dicit,vt fidẽ seq̃ntibus faciat.
ℭCVNcta.Promittit olа vera dictuꝝ.q nul
la in pte fuerat veritateꝫ detracturus. ¶Tibi
rex.Assumit fiduciã ꝯitẽdi apud eű qui & co
gnoscẽdi & agnoscẽdi facultatem hẽret.Cõ
mendat aűt se q̃ vera pollicet & q̃ regẽ ap-
pellat,captat beniuolentiã.¶Fatebor.Aliud
est q̃ referã.Referimus cű dicimus aliquid
simplex,& põt pferri sine tormẽtoꝝ metu.
Fatemur aűt cű pdimus id q̃ sit priű ꝯtẽtã
& possit tormẽtis expmi ex pectore negãtis
& repẽte bis fatebor cűcta,& fatebor q̃cum
q; erit.¶Argolica de gẽte.Ad id quo sangui
ne cre.Græcus sum.Ac si dicat hostis sum.
Nec si.m.f.s.Fin.u.e.m.q.i.f.Potuit eripere
mihi fortűa porẽ fœlicitatẽ.At si poterit me
mẽdacẽ fingẽ.Hoc argumẽto psuadit,vt troia
ni crederẽt reliq̃,et ne videat icredibile q̃ ip
se solus ex olb' græcis remãserit,ad hãc ptẽ
ducit ex alto pncipiű,& narrat rẽ olb' notã
& magna ex pte verã,q̃ exposita subiűgit fal
sa.¶Palamedis.Eadẽ dicit q̃ Ser.õ palamede
ℭFAtebor.Coact' pferã.Nã fingit se nisi co
actű nolle dẽe q̃ simlat timẽ ne noceãt.Nec
si.m.optia sola,nisi sic i ore fraudulẽti.Fortu
næ vis nulla ẽ ꝯ vtutẽ.Põt auferre q̃ i temeri
tate sua posita sűt,sꝫ nõ q̃ i nr̃o aio sűt.¶Va
nű.Differt a falso & ficto.Falsű est q̃ tegit id
q̃ fcm̃ ẽ.¶Vanű q̃ fieri nõ põt.fictű ĝ totű
ẽ sine vero,sꝫ vsimile.Falsum loq mẽdacis
est.Fictű callidi.Vanű stulti.Falsuꝫ loq cul-
pæ ẽ.Fictű vtutis.Vanű vecordiæ.Falsis de-
cipimur.Fictis delectamur.Vana ꝯtẽnimus.
¶Mẽdac'.Mẽtiri differt ab eo q̃ ẽ mẽdaciű
dicere.vt ait.P.Nigidius quem Cic.igenij &
doctrinaꝝ nole sũme reuerit' ẽ.Nã q mẽtit
nõ fallit,sed alteꝝ fallere tentat.Qui mẽda-
ciű dicit ipse nõ fallit q̃tű in se est.Itaq; vir
bonus nõ mentit,prudẽs autẽ nõ dicit men-
dacium

[illegible]

Fateri
Referri

[illegible]

Vanum
Falsum
Fictum
Mendacium

daclum ait. Aulus Gelli. ſ Aures quia voces hauriant, vt vocem his auribus hauſi. Vel a græco illi enim. ωτα dicunt. ſ Inclyta, nobilis. Nam κλέος apud græcos. ſ Gloria quæ diffinitur, a Cice. vt gloria ſit conſentiens laus bonorum & incorrupta vox bene indicantium de excellente virtute, vt ait tuſculanis.

a ſ INFANDO indicio, propter aurum clã ſoppoſitum. b ſ Quia bella vetabat, tam hoc falſum eſt, ſed dicitur ad Sinonis cõmẽdationem. c ſ Caſſum, priuatum vacuum. d ſ Pauper, hæc fuerat cauſa militandi, vt Terentius quũ hinc egens pfugi & aliquo militatum. e ſ Dum ſtabat regno incolumis, quia & ipſe vnus de regibus fuit.

Inſontem, infando[a] indicio, quia[b] bella vetabat
Demiſere neci: nunc caſſum[c] lumine lugent.
Illi me comitem, & conſanguinitate propinquũ
Pauper[d] in arma Pater primis huc miſit ab ãnis
Dũ ſtabat[e] regno icolumis, regnumq; vigebat
Conſilijs, &[f] nos aliquod nomenq;[g], decuſq;
Geſſimus inuidia[h] poſtquam pellacis[i] Vlyxi
(Haud ignota loquor) ſuperis conceſſit ab oris.
Afflictus vitam in tenebris, luctuq; trahebam,
Et caſum inſontis mecum[k] indignabar amici.
Nec tacui demens, & me fors[l] ſiqua tuliſſet,
Si patrios vnquam remeaſſem victor ad Argos,
Promiſi[m] vltorem, & verbis odia aſpera moui.
Hinc mihi pri'a[n] mali labes, hinc ſemp Vlyxes
Criminibus[o] terrere nouis, hinc ſpargere[p] voces
In vulgum ambiguas[q], & q̃rere cõſcius[r] arma[s].
Nec[t] requieuit enim, donec[v] calchãte[x] miniſtro.
Sed qd ego hæc aũt nequicq̃ igrata[y] reuoluo?
Quid[z] ve moror? ſi oẽs vno ordie hẽtis achiuos

u ſ Donec calchãte miniſtro, arte enim agit ſemiplena dicẽdo. vt cogat & interrogare & auidius audire troianos. x ſ Chalchante miniſtro, me deſtinat aræ intelligitur, & eſt apoſiopeſis. y ſ Ingrata, nec vobis placitura, nec mihi gratiam conciliantia. z ſ Quid ve moror, veſtras ſcilicet feſtinatioñe. & ſ Oẽs, & eos q vobis prodeſſe diſponũt. ? ſ Vno ordine, vno reatu. & eſt de antiqua tractum ſcia, quia in ordine dicebantur cauſæ pp̃ter multitudinem, vel tumultum feſtinãtiũ, quũ erat annus litium. Iuuenalis, Expectãdus erit qui lites inchoet annus.

f ſ Et nos, pluralis numerus pro ſingulari ad euitandam iactantiam. g ſ Nomen gloriam, vt Nomen echionium matriſq; genus peridere. h ſ Inuidia, propter aduectum frumentum. i ſ Pellacis, per blanditias decipientis. Pellicere enim eſt blandiendo elicere vel decipere. k ſ Mecum indignabar quomodo ergo nec tacui demens & intelligimus iſtum quaſi tacuiſſe primo, poſtea impatientia doloris erupuiſſe. l ſ Fors ſiqua, bene ſiqua, quia eſt bona, & mala. m ſ Promiſi, per contrariũ ait, p minatus ſum, quia minamur mala, promittimus bona. Sic Horatius contra, Atqui vultus erat multa & p̃clara minantis, ideſt promittentis. n ſ Prima mali labes, quia ſecuta ſunt poſtea oraculum. & aſcita Calchantis factio. Labes vero ruinam ſignificat a lapſu. o ſ Criminibus, cauſis, vt ſupra, Et crimine ab vno. p ſ Spargere voces miſcere, Cicero, ſpargere venena didicerunt. q ſ Ambiguas, dubias, ne ſi aperte ageret accuſatio eſſe videretur. r ſ Conſcius, aut peracti ſceleris, aut dolorũ ſuorum. vt eſt in tertio, Oblituſue ſui eſt ithacus diſcrimine tãto. s ſ Arma, mõ fraudes vel dolos. Nam arma ſunt inſtrumenta cuiuſlibet rei. Vnde & inſidiantis fraudes arma nominauit. t ſ Nec requieuit enim. aut vacat enim, aut pendet ſenſus ex poſterioribus

DON. ¶ ET nos aliquod, de præterita eius florenti fortuna, & de preſenti miſeria ſibi cõparat beniuolentiam. Commendat etiã Palamedis memoriã dicẽdo qa bella vetabat vt amico viuenti preſtarent q defuncto non poterant. ſ Superis. c. a. o. nõ dixit mortu' eſt, ne eius memoria digna poſt holum finem viuere memoraretur. ſ Vitã in te. vt illi q cupiunt mori & nõ viuere.

CHRI. ¶ QVIA bella ve. pathos a cauſa. Inde enim malum prouenit, vnde bonum prouenire debuit. Nã cauſa rem miſerabilem facit vt de Aleſo dum ſeſe medium paci offert, item q ſanguine nobis hanc patriam propere ſuo, Item indignatio a cauſa, vt At tu dictis albane maneres. ſ Lumine, nam vitam lumen vocamus, ſicut mortem tenebras & noctẽ. vt in æternam clauduntur lumina noctem. ſ Comitem, is eſt qui principalem ſequitur, Decus a græco eſt per antiſtœcon. Illi enim κῦδος dicunt. ſ Trahebam, quaſi inuitus viuebam. ſ Amici, mouet vehementer amicitiã, ſed etiam ſi non eſſet amicus tamen quia inſons moueret. ſ promiſi, quamuis

promittamus bona & nil nemor mala, tñ qu ia pmittere est veluti se debitorē astringere, Ideirco dixit pmisit, vt nō ex ira minitaretur, sed etiā fidē astringeret se facturū. Minari aūt pfert sui quandā fiduciā se facturū. Vnde Horatius. Multa & pclara minantis. Qm ergo minari vñ polliceri de se quandā luictā supereminentiā dicimus minas muroꝝ, & dicimus ædificia minari ruinā, Hinc repetitio est q sæpe cōmiserationē mouet. Vno ordine, quasi pari gradu. Nam ordines dñr in theatro illa ascēsio graduū, & qui in eodē ordine sunt pares sunt nec alter altero supior aut Iferior. Habetis, indicalis, existimetis.

SER. a CIANDV dum, modo q primum. b Hoc ithacus velit & magno mercentur Atridæ, callide hoc dicto impetrat vitam afferens mortem suā illoꝝ hostibus esse placitu

Idq; audire sat ē. iādudum[a] sumite pœnas.
Hoc[b] Ithac[c] velit, & magno[d] mercent Atridæ.
Tum vero ardemus[e] scitari, & qrere[e] causas
Ignari scelerum tantorum, artisq;[f] Pelasgæ
Prosequitur pauitans[g] & ficto[h] pectore fatur
Sæpe[i] fugam Danai Troia cupiere relicta
Moliri[k] & longo fessi[l] discedere bello.
Fecissentq; vtinam.[m] sæpe illos aspa Ponti[n]

...gua titubāte in cursu in adiarū detectio nascetet quā iā videbat in tuto esse. Sæpe fugā cū sit falsum esset parat cās q sit credibile .s. bello fessi. Fecissentq; vtinam, recte optare simulat, Nā & Troianos placabat, & sibi commiserationē captabat. sæpe illos .a. nō cōsiliū facto sed euentus voluntas defuit.

rū. Iō aūt dicit mercent, quia sacroꝝ est vt fugiēs victima vbicūq; iuenta fuerit occidat, ne piaculū cōmittat. Ergo Sinon q victima fuerat, & iure & votis, & præmio græcorum interimitur. Ithacus po pro ithacensis. principale pro deriuatiuo. c Magno. i. precio vt Turno tēpus erit magno quum optauerit emptum intactum palanta. d Ardemus scitari, festinamus. e Quærere causas, in quirere cur græcis eius interitus optaretur. f Artisq; pelasgæ, ars των μαθων est, iō adiecit pelasgæ. fraudulēti. n. sunt habiti. vt Plautus græca mercamur fide. g Pauitās, quasi pauitās. h Ficto pectore, pectus pro verbis posuit, Nā nunq; fingit pectus. i Sæpe fugā Danai, hoc sm Homeꝝ verum est. vt maxime est εν των βιλιαδος. k Moliri, parare. l Fessi, bello, fauorem sibi concilliat dicendo fatigatos esse græcos virtute troianorum. m Vtinā, nec. n. hic oræ destinatur. n Ponti hyems, bene addidit ponti quia est & temporis & aeris.

DON. IDq; au. sat est, vbi ad cardinem venit in quo mendaciorum cōstitit affectus, negauit se dicturum ne vltro omnia referendo daret suspitionem falsitatis. ait igitur cum sciat se periturum melius esse ne secreta Græcorū pdat. Neq. n. propter vnum hominem debeo om es meos prodere. Quid ve moror cur differo pœnas meas post relatiōis beneficium cōtinuo moriturus, Vlyxes. n. omne malū videbit intulisse, qui me quolibet peccato quærebat occidere. Tum vero, hoc cōsilium nostram cupiditatem audiēdi accēdit, Ignari, Nā nostra simplici natura pendentes Græcos illum vera dicere putabamus, Sz illi omnes sunt dolosi, vñ sacauit illud, & crimine ab vno Disce omnes. Pauitans, aut pauorem simulans, aut pauitans ne lin

CHRI. IAndudū, iandiu significat. & qa vehementer pperantibus et velocissima vident longissima dicimus. iandudū cū volumus exprimere q primum, vt ostēdamus q uis ocyus fiat nobis sero videri. Pœnas pet œ scribit qa est a græco ποινα per οι. Ithacus, ithaca, & ceplalenia, & zacinthus ante sinū corynthiacū insulæ est ithaca, in qua regnauit Vlyxes aspera mōtuosaq; est, de qua Cice. At si nos id qō maxime debet nostra pīa delectat, cuius rei tanta est vis, & tanta natura, vt ithacā illam in asperimis saxulis tanq; nidulū affixā sapientissimus vir in mortalitati anponeret. Mercent, non solū cupiunt sed ita cupiunt, vt sint pro eo daturi pcium, neq; solū pciūm, sed magnū pcium, Tū vero, istæ duæ dictiones iunctæ hoc significāt, vt si alias tū nōc maxie. Cās, causa est per quam res sit, sunt autem quattuor causæ efficiēs, materialis, finalis, & formalis, vt in hoc equo causa efficiēs fuit is Faber qui ædificauit, Materia lis lignū ex quo fabricatus est Formalis ea forma & imago equina quam Faber in materiam induxit. Finalis, vt scilicet per eū fallerentur Troiani. Pauitans, pauire tundere est, vnde pauimentum quod pedibus tundat. Hinc dicimus pauere hominem. cum ex magno timore tunduntur pectora crebro, magnoq; motu pulmonum, & tremitu qui est a frigore totum concutitur corpus. Ex timore refugit sāguis ad cor, & partes externæ ab eo relictæ frigescunt, Vnde pauitare est frigescere, & timescere. Ergo quod tremit timor, qō pauet pauor dicitur. Metus autem a quoddā motu animi dicitur, cum illud quod casurū putat, refugit mens.

Ithaca
Causa
pauere
pauitare
pauor

Cum autem

Cum autem ita vehementer se moueat vt habeat foras formido dicitur. Pauitans igitur quasi pauitans, Non enim pauebat ex timore sed simulabat. ¶ Ficto pe. fingebat aliud habere in mente quam habebat. ¶ Moliri, tanquam rem arduam.

a EVNTEIS, ire cupientes, vt Quum canerem reges & prælia. i. cum canere vellem & est figura, vbi statuisse aliquid pro incohatione habet. b ¶ Præcipue, pro illud, ne diceret numina non esse placata. c ¶ Æthere: ætherem pro aere posuit poetica licentia.

Interclusit hyems. et terruit Auster eunteis[a]
Præcipue[b] cum iam hic trabibus contextus acernis
Staret equus, toto sonuerunt Aethere[c] nimbi
Suspensi[d] Eurypilum scitatum[e] oracula[f] Phœbi
Mittimus. isque Adytis[g] hæc tristia[h] dicta reportat.
Sanguine[i] placastis ventos, et virgine[k] cæsa
Cum primum Iliacas Danai venistis ad oras,
Sanguine quærendi reditus, animaque litandum
Argolica[l]. vulgi quæ vox vt venit ad aures
Obstupuere animi, gelidusque per ima cucurrit

tendebant, quia plera possent vbera sustinere. ... re stis vo ossa ab Aricia Romam translata sunt, & condita ante templum Saturni, quod est ante cliuum capitolii iuxta Concordiæ templum. k ¶ Virgine cæsa, non vere, sed vt videbatur.

d ¶ Suspensi, aut solliciti, vt Nostroque in limine pendes quia nec tempestas post dona mutabatur. Aut ad nimbos refertur distinctione mutata.

e ¶ Scitantem, participium pro participio est, idest scitaturum. Alii scitatum legunt. i. inquisitum. f ¶ Oracula, templa, de quibus dantur oracula. g ¶ Adytis, adytum est locus templi secretior, ad quem nulli est aditus nisi sacerdoti a sine δύω ingredior. i. sine alicuius ingressu. h ¶ Tristia dicta reportat, more suo breuiter habitum futuræ orationis ostendit.

i ¶ Sanguine placastis ventos & virgine cæsa, quum primum hic distinguendum, quia & semel ad troiam ventum est, & antequam ad eam veniret, de Iphigenia est sacrificatum, cuius fabula est talis, Quum græci ad Aulidem venissent, Agamenon Dianæ ceruam occidit ignarus. Vnde irata dea flatus ventorum remouit, quamobrem cum nec nauigare possent, & pestilentiam sustinerent, oracula consulta dixerunt, agamenonio sanguine Dianam esse placandam. Ergo quum ab Vlyxe per nuptiarum simulationem adducta Iphigenia in eo esset vt immolaretur, numinis miseratione sublata est, cerua supposita. & translata ad Tauricam regionem regi Thoanti tradita est, sacerdosque facta Dictynnæ Dianæ, quum secundum statutam consuetudinem humano sanguine numen placaret, agnouit fratrem Orestem, qui accepto oraculo carendi furoris causa cum amico pylade colchos petierat, & cum his occiso Thoante simulachrum sustulit absconditum fasce lignorum. Vnde & fascelis dicitur, non tantum a face, cum qua pingitur, propter quod & lucifera dicitur & ariciam detulit. sed quum postea rom. sacrorum crudelitas displiceret, quamquam serui immolarentur, ad laconas est Diana translata, vbi sacrificii consuetudo adolescentulorum verberibus seruatur, qui vocabantur βωμονῖκαι, quia aris superpositi con

Et sciendum in sacris simulata pro veris accipi. Vnde quum de animalibus quæ difficile inueniuntur est sacrificandum, de pane, vel de cæra fiunt, & pro veris accipiuntur. hinc est etiam illud Sparserat & latices simulatos fontis auerni Nam & in templo Isidis aqua sparsa de nilo esse dicebatur. l ¶ Argolica, quia occurrebat occidi potuisse captiuum.

SANGVINE, verum dicit de iphigenia: Falsum addit de præcepto Apollinis. Miscet ergo vera vt credantur falsa. ¶ Argolica, ne credatur potuisse litari alienigena, nec quærenda erat virgo cum exercitus fœminis careret. ¶ Vulgi quæ vox, cum enim generalitatem proposuisset, Quia res incerta erat vnusquisque timebat sibi.

ACERNIS, ex acere, est enim acer opere elegantia ac subtilitate cedro secunda plura eius genera. Album quod præcipui candoris Gallicum vocatur, alterum genus crispum maculatorum discursu qui cum excellentior fuit, a similitudine caudæ pauonis nomen accepit in Histria, Venetiaque præcipuum. Viliori genere crassiuenium vocatur. Tertium genus zigiam rubet, & fixili ligno, sed hoc alii proprii generis volunt, & Carpinum latini appellant. ¶ Aethere. i. aere, Nam perturbationes istæ, vt sunt venti pluuiæ, grandines, nubes, & similia, quorum motus. Aristot. in meteoris, exequitur non solum non transcendunt ad ætherem, sed ne in aere quidem sopra octo stadia, idest quinque milia inueniuntur, Nam cacumina nonnullorum montium quia hanc altitudinem superant, vt est olympus immunia harum perturbationum esse multi scribunt. ¶ Eurypilum, hic Euemonis filius orchomeni quæ Vrbs Boetiæ est regnauit, de quo nunc intelligit, alter fuit eurypilus filius. Tertius fuit filius Thelephi ex athocle. ¶ Adytis, adytus neutri generis est, & Græcum nomen, & dicitur.

DON.

CHRI. ACER

ab a priuatiua, & δύω subeo, Quia illũ locum nemini nisi sacerdoti subire licet, aditus autẽ ab adeo adis verbale est, & significat igressum, vt Sola viri moles aditus, & tempora noras. ſ Gelidus, qui a gelu est, Nerui enĩ & ligaméta. Vnde est motus, & firmamentũ calore roborantur, Frigore autem debilitantur atq; inde vacillant, & inde fit tremor.

Ossa tremor, cui[a] fata parẽt: quẽ poscat Apollo.
Hic ithacus vatem magno[b] Calchãta tumultu
Protrahit ĩ medios, quæ sint ea numina[c] Diuũ
Flagitat, & mihi iam multi[d] crudele canebant
Artificis scelus, & taciti ventura videbant.
Bisquinos[e] silet ille dies, tectusq;[f] recusat
Prodere voce sua quẽq;, aut opponere morti.
Vix[g] tãdem magnis ithaci clamoribus actus
Composito[h] rumpit[i] voces, & me destinat aræ.
Assensere omneis: & quæ[k] sibi quisq; timebat,
Vnius in miseri exitium conuersa tulere.
Iamq; dies infanda aderat mihi[l] sacra parari[m],
Et salsæ[n] fruges, & circum tempora vittæ[o],
Eripui (fateor) leto[p] me, & vincula[q] rupi.

SER. a ❡ CVI fata parent, cui ꝑparent mortem. b ſ Magno tumultu, ad factionẽ tegendam. c ſ Numina diuũ, p oraculis posuit, & q̃rit amó non qd dicat. nã planum est, sed qs debeat immolari. d ſ Multi crudele canebãt, multi bis itelligendũ. i. multi videbãt taciti, multi etiã dicebant ne fit ꝯriũ canebãt taciti. e ſ Bisqnos silet ille dies, dicim' & bisqnis silet dieb'. f ſ Tectus, aut multitudini se subtrahẽs, aut tegens ꝯsilium suũ. g ſ Vix tandem, aut iunge, aut vacat tandem, aut separa, & ẽ exaggeratio a synonymis, vt abijt, excessit, euasit, erupit. h ſ Cõposito, ex pacto, vel ordine inter eos instituto. i ſ Rũpit voces. hoc est erumpit in vocẽ & dictũ est per ꝯrium. Nam silentiũ rũpere est loq, vt Quid me alta silẽtia cogis Rũpere? vocem rũpere tacere. Sz aliq̃ interdum simplr, interdũ per ꝯrium debemus itelligere. k ſ Et q̃ sibi qsq; timebat, ideo hoc addidit, qa dixerat Assensere oẽs, ne videret cunctis fuisse suæ gẽtis inuisus. l ſ Mihi, multi posterioribus, multi primis iungunt. Vnus tñ est sensus. m ſ Parari, infinitiuus modus pro indicatiuo, & est figura ꝓpria historiographoꝝ. vt Salustius, Eqtare, iaculari cursu cũ æqualibus certare, vt poetarum propria est Nuda genu, & Turnus clamat. Quod aũt ait Cicero bellicũ canit, nõ est figura: sed ſmo naturalis, est enĩ soni nomẽ. n ſ Salsæ fruges, sal & far qđ dicit. mola salsa, q̃ & frons victimæ & foci aspergebant, & cultri. Fit aũt de horna fruge, & horno sale, vt Horatius, Et horna fruge. o ſ Vittæ, quibus victimæ coronant. p ſ Leto, non sacrificio, inuidiose locutus est. q ſ Vincula rupi, atq solutæ sunt hostiæ. Nam piaculum est in sacrificio aliquid esse religatum. Vñ est Vnum exuta pedẽ vinclis in veste recincta. Itẽ Vittasq; resoluit Sacrati capitis. Ergo vincula religionis itellige, vt Et vinclis inaret chloris ruptis. s. fœderis, Nec enim obsides vnq̃ ligant. Sz huic expositói illud occurrit, Vnde iste ligatus fuerit, qa eũ troiani nõ ligauerũt vltro enĩ se obtulerat. Vnde intelligendũ est a græcis magis ligatũ, qa & cõsuetudo illa, q̃ supra diximus erat in ipso tẽpore sacrificiorũ. Ante enĩ ligabantur, vt Iuuenalis, sed ꝓcul extensus petulans quatit hostia funem.

DON. ❡ EXCVsat autẽ Calchantem qui falsa dixerit. Nam ostendi vim esse passum. Remouet a se odiũ, qa græci assensere de eo quoniam odissent, sed vt ipsi interitu q incertus erat liberant. ſ Fugi. non culpam criminis, sed innocens crudelissimã mortẽ. Ne ea gauderet inimicus, & ne qs q̃rat qũo potuerit fugere. addit vincula rupi.

CHR. ❡ CALChanta, hic vates fuit. Thestoris filius sic dictus, vt græci grãmatici volunt ἀπὸ της καλχης. Id aũt est πορφυρα porfquirein aũt est μερι μναν. i. curate excogitare, Quoniam hic accurate futura excogitaret, Hic apud Troiam ex numero passerũ a serpẽte voratoꝝ quot annoꝝ obsidio Troiæ futura esset ꝓdixit. Post vo Troianũ Bellum aiũt illum cũ amphilocho amphiarai Filio terrestri itinere Colophonem q̃ vrbs cariæ est ꝑuenisse, & cũ apud Fanũ clarij Apollinis, qđ ante eã vrbem est in Mopsum augurẽ ꝑstantissimũ incidisset, præ mœrore mortuũ esse, Hesiodus scribit Calchantẽ Mopso proposuisse, vt diceret quot ficus ea q̃ aderat caprificus ferret, ac Mopsum dixisse decies mille vnaq; amplius ac cum vera de numero dixisset. Cõtinuo Calchantẽ e vita migrasse. Pherecides aũt scribit prægnãte sue oblata Calchantẽ interrogasse Mopsus quot illa porculos in vtero gereret. & Mopsum respondisse tres atq; ex illis vnã Fœmi[illegible] cum ita dixisset, illũ præ dolore mortuũ. Sunt q dicũt Calchantem suem ꝓposuisse, & mopsus caprificum, ac mopsum vera dixisse. Calchantem vo minime, & præ mœrore mortuũ, & Calchas

sophocles

Sophocles in quodã loco scribit cũ Helena reposceret, tunc Calchãti fata mortẽ decreuerunt, cũ pstãtiorem augurẽ offendisset. Sed hic Calchãtis mortẽ transfert in Ciliciam. Refert pterea Strabo qđ in agro daunio q non pcul a sypunte est. Circa tumulũ quẽ Diomedis vocãt basilicæ duæ mõstrant. Vna qdẽ Calchãtis in summo vertice cui petẽtes oracula nigrantẽ sacrificãt arietẽ, & strata in pelle dormiũt. Altera podalirij in ĩfima mõtis radice posita. ¶ Bis quos. poetice, nã orator nõ ponit hoc nomẽ pro numerali, nisi sit bis vt, singulis diebus terni veniebãt, & nisi sit nomẽ qđ careat singulari. Nã tunc semp ponit pro numerali, vt binas lr̃as & ternas nuptias. ¶ Prodere, simplr̃ manifestare significat & est pro & dare. Pro. n. cõpõne demõstrat rem in prõptu & apto poni, vt pmo pmulgo. sed qm̃ qui sibi cõmissa manifestãt fidem frãgunt, dicimus pdere fidẽ frãgere. ¶ Morti. mors est oĩs separatio ai a corpore. Cædem aũt & necem dicimus cum vi aĩa pellit. ¶ Aræ, de qua vide in Rustico. ¶ Timebat, sibi timeo te vel a te cũ formido ne dãnum vis ve, a te mihi inferat. Timeo aũt tibi. i. timeo ne tibi noceat. ¶ Tulere, æquo animo passi sunt. Non. n. lætati sunt in quo ostenderetur ipsum esse suis odium, Sed tulere tanq̃ rem molestã moti misericordia tulere tñ. qm̃ ipsi se extra periculũ videbant. ¶ Infanda, nam nõ ex religione sed ex crudelitate parabant sacra. ¶ Salsæ fruges, sine sale vita humana elegãtior esse neqt. Et in aĩo sales appellant. Varro Pulmentarij vice vsos sale antiquos refert. maxima tñ in sacris apparet auctoritas, qm̃ nulla conficiunt sine mole salsa ait Plinius. Salsæ ergo fruges. i. molæ salsæ, Faciebat. n. molam. i. pultem ex sale & farina horna. i. huius anni.

SER. a ¶ LIMOSOq3 lacu, vt verisimilẽ fugam faciat, circunstantiis vtitur. Notãdu3 sane Virgiliu3 sub aliorum psonis cãm exeq nobiliu3, vt hi loco Marij, Ite3 paulopost Põpeij, vt Iacet ingẽs littore trũcus. b ¶ Per

> Limósoq3 [a] lacu per [b] noctẽ obscurus in vlua
> Delitui, dũ vela darent: si forte [c] dedissent.
> Nec mihi iã patriã antiquã [d] spes vlla vidẽdi,
> Nec dulceis natos, exoptatumq3 parentem
> Quos illi fors [e] ad poenas ob nostra reposcent
> Effugia [f], & culpã hanc miserorum morte piabunt [g].
> Quod te per Superos, & cõscia numina veri
> Per [h], siqua ẽ, quæ restat adhuc mortalib[9], vsq3
> Intemerata fides, oro, miserere laborum
> Tantorum, miserere animi nõ [i] digna ferentis.

timiditatẽ maximam simulat, vt cum in loco esset ad quẽ nulli esset aditus tñ in eo quæreret latebras. Vluã dicunt rem quam vulgus budam vocat: sed nihil itereſt quæ spẽs sit herbæ, mõ illũ occultare posset.

noctẽ obscurus, bona elocutio est, rem tẽporis ad personam trãsferre, vt matutinus venit. c ¶ Si forte dedissent, mediũ se pbet, nam nec negat, nec ꝯfirmat eos nauigasse, ne aut eis demat securitatẽ, aut qđ supra dixit falsu3 sit nõ posse nauigare græcos, nisi hoĩe ĩmolato, vt illorum sit qcqd elegerit, et artis est in argumentorum angustia incertis vti sermonibus. d ¶ Antiquã, carã, & bñ ꝯmemorat liberos & parentem, vt oñdat se non deseruisse, vt vilẽ, sed mortis fugisse terrorẽ. e ¶ Fors ad poenas, forte & poenas. Alij iũgũt fors & vt sit forsan. Bñ elicit misericordiã, oñditq3 nõ se hẽre cãm redeũdi post mortẽ suorum. f ¶ Effugia, & fuga, & effugiũ dicimus, sicut lana & lanitiũ, vt sit tibi lanitiũ curæ, hic est æqtas, & æquũ. g ¶ Piabũt, expiabũt, & τῶν μέσων est. Nã plerũq3 ĩpiare significat. h ¶ Per si q̃ est, diasyrtice irridet, vt diximus, ordo est Qđ te oro per superos. i ¶ Nõ digna. s. idigno luctu affecti.

¶ Vela darent, vt ostendat suos plusq̃ Troianos timuisse. ¶ Nec mihi, ponit consultationẽ quã in lacu habuit. Hinc. n. nisi nauigarent erat periculum vitæ si nauigassent priuabat. ¶ Antiq. i. magna patria, vel antiqua. i. cuius affectum diuturnitas temporis accumulauerat & filiis, & parẽti, & singula singulis dedit patriam dixit antiquã. natos dulcis exoptatũ patrẽ in qbus rebus occurrunt peiora qđ Græci illos eẽnt occisuri pp suã fugã piandam, qđ erat necessarium. Hæc aũt oĩa dicta sunt vt faceret verisimilia quæ fingebat. ¶ Per supos, q̃s nõ latet ꝟitas. ¶ Per si qua est quæ. r. sciebat apud se non esse fidem, vnde arbitrabatur apud nullos esse. Et cum persona sua esset odiosa, quia hostis mouet misericordiã a suis calamitatibus. Priamus autẽ vt omnia vera eliceret, deposita regiæ auctoritate vt amicus cũ hoste locutus est.

CHRI. ¶ ANTIq̃, caram. ¶ Quod te per superos callide loquitur vt argui non possit. ait enim numina scire verum. Non autem scire illum ea non esse mentitũ. Neq3 dicit esse aliquem locum incorruptæ fidei.

DON. ¶ LIMOSOq3 la. limus. n. & lacus suffragabantur ne possent insequẽtes intrare. Posuit & noctẽ nã & tenebræ addiuuabãt. ¶ In vlua

His lachrymis vitā dam°, ⁊ miserescimus[a] vltro.
Ipse viro primus manicas, atq; arcta[b] leuari
Vincla iubet Priamus, dictisq; ita fat amicis.
Quisqs[c] es, amissos hinc[d] iā obliuiscere Graios,
Noster eris, mihiqꝫ hæc edissere[e] vera roganti.
Quo[f] molē hāc imanis eq statuere? qs[g] auctor?
Quidue[h] petūt? q̄ relligio? aut q̄ machia belli?
Dixerat. ille dolis instructus, ⁊ arte pelasga
Sustulit exutas vinclis ad[i] Sydera palmas.
Vos Aeterni[k] ignes, ⁊ nō violabile vestrum[m]
Testor[l] numen, ait. vos Aræ, ensesq;[n] nefandi,
Quos fugi, vittæq;[o] deū quas hostia gessi[p],
Fas[q] mihi Graioꝝ sacrata[r] resoluere iura.

SER. a ¶ MISERescimus vltro, aut per se plenus est, aut cohæret sequētibus, qa non pōt ꝓmis. Dicimus.n. aut illā rē miseror, aut illius rei misereor nō illis. Vltro aūt nō est spōte, nā iā rogauerat, sed insuꝑ. Et venit ab eo qđ est vltra, qa plus q̄ꝫ rogauerat ꝓstiterunt. b ¶ Arcta vincula, aut epexegesis manicarum est, aut vtrunq; hūit. c ¶ Quisqs es, is hostis sis, & sunt (vt habemus i Liuio) īperatoris ꝟba trāsfugā recipiētis in fideꝫ. Quisqs es nr̄ eris. Iteꝫ vigilas ne deū gēs verba sunt, qbus pōtifex maximus vtitur in puluinaribus, qa variam sciam suo inserit carmini. d ¶ Hinc iā, aut ex hoc tpe, aut ex hac orone, aut ex eo qđ te dicis Vlyxis factione laborasse. e ¶ Edissere vera, hic distiguendū, vera.n. audire desiderat. f ¶ Quo molē, quā ob cāꝫ. & ad hoc rn̄det Sinon ne recipiatur portis. Et est color, qui in ꝯiecturali statu sæpe requirit. g ¶ Quis auctor, ad hoc respondet, Calchas attollere iussit. h ¶ Quid ve petūt, quid desiderant, vtiqꝫ vt placetur Minerua. i ¶ Ad sidera, in altum, ad locum sideꝝ, vel qa semp sunt sidera, sed solis splēdore vicunt. k ¶ Aeterni ignes, aut araꝝ, quas fugit vt execratio sit pp posteriora Vos aræ, aut certe Solem & Lunam significat. Execratio aūt est aduersoꝝ depcatio. Iusiurandum ꝟo optare ꝓspera. l ¶ Testor, nō iuro. alibi testificor, vt testor in occasu vestro. m ¶ Vr̄m numen, quia ꝭm philosophos dicunt sidera elementa esse, & habere ꝓprias potestates. n ¶ Ensesqꝫ nefandi, inuidiose ad pluralem transit numerum, vt Terentius, Nō perpeti meretricū cōtumelias. o ¶ Vittæqꝫ deū, aut quæ hn̄tur in honore deoꝝ, aut quas hn̄t ipa simulacra, vt inferius, Virgineas ausi diuæ ꝯtingere vittas. p ¶ Gessi, pene gessi. nō enim vere gesserat, sed q̄tum ad græcos ꝑtinet dixit. q ¶ Fas mihi, subaudis sit, & bene a dijs petit veniā, ne videat ꝓditor, nā & hæc quæ dicturus est tacuit antēq̄ audiret Noster eris. Si enīꝫ voluntate ꝓderet, sequebat qđ ait Cicero, Nemo vnq̄ sapiens ꝓditori credendū putauit. r ¶ Sacrata resoluere iura, scilicet vt non incidat in sacramenti pœnā, quia militiæ tria sunt genera. plerūqꝫ eni euocati dn̄r, & non sunt milites sed pro milite. Vnde Salustius, Neu qs miles ne ve pro milite. Item ipse ab his oēs euocatos et cēturiōes. plerūq; tumultuarij, hoc ē q̄ ad vnum militant bellum. Plerūq; sacramento rogati, qa post electione in rēpub. iurāt. & hi sūt qui habēt plenā militiam. Nā qnqꝫ & viginti annis tenent. hæc tria genera tangit Vir. Sacramēti h̄ loco. Tumultuarij, vt Simul omne tumultu Cōiurat trepido latiū. Euocatiōis, Mittit & magni venulus diomedis ad vrbē.

DON. ¶ NOSTER eris, apta beniuolentia cū recipiat cū ꝓ ciue. ¶ Mihi, scilicet regi q posses tormentis inqrere veritatem & simplr̄ qro. ¶ Mihi, qui te seruaui, & in eoꝝ numeꝝ recepi. ¶ Quo molē. Breuissima ꝓpō, sed pfecta. Quæsitū est cur equus esset factus. Cur tātæ magnitudinis. Quo auctore, vtrū religiōis an Belli cā. ¶ Ille dolis. q.d. natura sua & arte pelasga mandatis suoꝝ & ondit nullum Græcū carere dolis. ¶ Vos æther. iurauit sed subtilr̄, nā Troianos fallit, & nō ꝓdit arcana suoꝝ adhibuit iusiurādū qa nō videbatur verisile illū suoꝝ secreta sine tormētis ꝓdēe. Testat° ē igit nō pp narratiōis ꝟitatē, sꝫ pp licētiā q̄si ꝓditiōis. ¶ Fas mihi graioꝝ. q̄si iaꝫ ipse Grec° nō eēt, vt illi ei° socij nō fuissent. Et liceat eos odisse, q ciues mei eē noluerūt.

CHRI. ¶ HIS. q.d. adeo callide vt queuis decipere potuisset & ꝯmēdat Troiāos a clemētia. Nā artis est nos sp ab ea ꝟtute auditores ꝯmendare, q̄ cupim° illos i nos vti. ¶ Manicas, Vincula manū. A l. ornamētū vestiū circa man°, vt et tunicæ manicas & hn̄t redimicula mitræ. ¶ Arcta. v. it exprimat° est maīcas i q̄ significatiōe poneret. ¶ Quo molē, ex cursu & celeritate iterrogatiōis exprimit cupiditas rē itelligendi ꝯ Priamo, nam & breues clausulæ sunt & sine copula, & paucis ꝟbis multa cōplectit. ¶ Molē & imanis exꝓmit magnitudinē iṁēsaꝫ. ¶ Hāc, q̄si tantā & tā mirabilē. ¶ Statuere, ꝟo firmitatē ondit. ¶ Quis au. cū stupore pfer. q.d. nō potuit nō eē magno ingenio. auctor aūt cōis generis est. ¶ Dolis, do-

lus est

fus est rusticis calliditas ab eo ꝙ deludat. Teste aũt Testo in malis solũ nũc vtimur, apud antiquos vo et in bonis, Vñ adhuc dicim⁹ sine dolo malo. ¶ Testor, in testimoniũ voco, vt testor vtrunq; caput. alias testificor, alias testamẽtũ ꝯdo, ¶ Vos æterni ignes, apostrophe vt vides vtit in h loco, A postrophe autẽ maiorẽ hꝫ vehementiã q̃; si dixisset. ¶ Testor, ignes & aras. ¶ Quos fugi, cũ horrore piculi ꝓnunciat. ¶ Fas. repetitio, & dissolutio. Et hæc tota testificatio attẽtos facit ex magnitudine iuocatiõis & beniuolos ex demõstratione sui periculi, qa citat cõmiseratio. Hꝫ & summã vim apostrophe, præsertiꝫ si ad res mutas ꝯuertatur smo, vt dulces exuuias dũ fata deusq; sinebãt. Et Turnus Tuq; optima ferrũ Terra tenescit hastæ, oculorũq; mobilitate, Vnde est, Vix positũ castris simulacꝝ ar sẽt coruscæ Luminib⁹ flãmæ arrectis, vel hastãq; tremẽtẽ, sꝫ ab vno tm̃ sacerdote aḡscit, vt Luc. Troianam so-

Fas [a] odisse viros; atq; omnia ferre sub auras.
Si qua [b] regunt, teneor patriæ nec [c] legibus vllis.
Tu modo promissis maneas, seruataq; serues [d]
Troia fidem, si vera feram, si magna rependam
Omnis [e] spes Danaum, et cœpti fiducia belli.
Palladis auxiliis semper stetit, impetus ex quo
Tydides [f] sed eni sceleruṁq; [g] inuẽtor Vlyxes
Fatale [h] aggressi sacrato auellere [i] templo
Palladiũ, [k] cæsis summæ custodibus arcis.

SER. a ¶ FAS odisse viros, vt supra dctm̃ ẽ oia diasyrtice loqtur. Naꝫ & ad græcos ꝑtĩt referri, & ad troianos. b ¶ Si q̃ tẽ. pp ẽa q̃ latẽt i eq. c ¶ Nec legib⁹ vllis, si græcorꝫ ꝑpter id Noster eris. si troianorꝫ. qa græc⁹. d ¶ Serues troia fideꝫ, qa qđ rex ꝑmittit, vr resp. polliceri. e ¶ Ois spes danaũ, more suo a veris icipit. Nã & fauet Minerua græcis, & ꝯstabat raptũ eẽ palladiũ. f ¶ Tydides sedeniꝫ, sed eni hysteron ꝓteron est. sedeni ex q̃ ipius tydides. Nã hysterologia vni⁹ est smõis, vt Trãstra p & remos Impiũ vo pp vulnerata numina. g ¶ Scelerũq; iuẽtor vlyxes, pp Palamedẽ occisuꝫ ipsi⁹ factione. h ¶ Fatale, τῶν μοιρῶν, Nã & qđ custodit, & qđ iterimit ꝓ loco itelligit. i ¶ Auellere, ostdit inuitũ numen eẽ sublatũ, k ¶ Palladiũ, Helenus apud Arisbã capt⁹a græcis, indicauit coact⁹ fata troiana i qb⁹ ẽt de palladio dixit, Vñ dr̃ a Pyrrho regna meruisse. quãq; ꝓstiterit Pyrrho. vt faceret eũ redire ꝑ terras, dicẽs oẽs græcos, qđ & ꝯtigit, naufragio esse perituros, Tũc Diomedes & Vlyxes. vt aliꝫ dicũt cuniculis, aliꝫ cloacis ascẽderũt arcẽ, & occisis custodibus sustulẽ simulacꝝ. Ideo aũt h negociũ his potissimũ dat qa cultores fuerũt Mineruæ, Hoc quũ postea Diomedes haberet, qđ & Vir. ꝓ parte tãgit, & Varro pleissime dicit, credẽs sibi nõ esse aptũ, ꝑpter sua picula transcũti Aeneæ offerre conatus est. Sed quũ se ille velato capite sacrificãs ꝯuertisset. Nautes qdaꝫ simulacrũ accepit, Vnde Mineruæ sacra nõ Iulia gẽs hũit, sed nautiorũ, hinc est in qnto, Vnũ tritõia pallas Queꝫ docuit. q̃q; aliꝫ dicãt simulachrũ h a troianis fuisse abscõditũ intra extructũ parietẽ, postq̃; agnouerũt troiã esse perituram, qđ postea bello mithridatico dr̃ Fimbria qdam romanus iuentũ indicasse. qđ Romã ꝯstat aduectũ Et quum responsum fuisset illic iperiuꝫ fore, vbi & palladium. adhibito Mamurrio fabro multa similia facta sunt. Verumtamen agno

li cui fas vidisse Mineruã Dñt sane aliꝫ vnuꝫ simulacꝝ cœlo lapsum apđ athẽas tm̃ fuisse, aliꝫ duo volũt, h đ q̃ dixim⁹, & illđ atheniẽse.

DON. ¶ TENEor pñiæ, plus est volũtate quã legib⁹ retineri. altcꝝ ẽ ex studio potæ mẽtis, alterꝫ ex necessitate. ¶ Tu mõ pro. tu Troia conseruatori tuo fidẽ sua. ¶ Repẽdaꝫ, q̃ñ dicat tm̃ recipiet quãtũ dederit. i. vt salutẽ mereret salutis auctor. ¶ Ois spes, rñdet vltimæ parti, vt Fallendi ꝑmptior pateret occcasio, & ꝓmo vnius crĩs iuidiã plibus criminib⁹ maculat i Vlyxe, & ostdit Mineruã grauiter iratã sacrilegis. ¶ Inuẽtor sce. q nunq̃; iuenit qđ ꝓbari potuisset. ¶ Fatale ag. s. a tẽplo, in singulis singula sũt gñã sacrilegiꝫ. ¶ Fatale, i q̃ staret fatũ Græcorꝫ. Dixerat. n. palladis auxiliꝫs. ¶ Auellere, vt cũ sacrilegio eẽt crimẽ violẽtiæ. ¶ Palladiũ, cũ põdere ꝓnunciãdũ, i ipso n. noie magnitudo numinis exꝑmit. Quod vo de Mamurrio dicit Ser. nusq̃; de palladio legit. sꝫ i ancyli celit⁹ de lapso de q̃ suo loco dicem⁹. ¶ Cæsis, ad sacrilegiũ accedit homicidiũ, cũ illi hũanitatis cã, & numinis veneratione ne leui qdẽ iniuria ꝯtigi debebãt. auget homicidium ex merito ꝑsonarꝫ qa custodes neq; eẽnt electi custodes nisi ꝓbatæ vitæ. Vide aũt exaggerationẽ criminis. aggressi sunt tẽplũ sacratũ, qđ ingredi q̃q; sine ueneratõe nefas eẽt. custodes cæsi, & vsq; ad ipsuꝫ simulacrũ gradatim vẽtum. Visuꝫ nefariorꝫ ocul & pollutis humano sanguine manib⁹ tactus. neq; solũ corpus. sed vultus & virginales vittas, quas in capite gestabat. icestare sunt ausi.

CHRI. ¶ FAS odisse. Fas diuina lex est, vt ius humana, Auxesis ergo est ꝙ non solum lege humana, sed ꝙ plus est diuina liceat non solũ deserere, sed odio habere. ¶ Troia, Troianæ po-

pule, vt iam nunc intelligatur quod sibi ꝑmissum est a rege qui personam populi sustinet, promissum esse a populo. ¶ Omnis spes, ergo hoc sublato nulla alia spes relinquebatur. ¶ Stetit. q. d. veluti fundamentum penitus hæsit.

Corripuere sacram[a] effigiē, manibusq; cruētis
Virgineas ausi Diuæ contingere vittas.
Ex[b] illo fluere[c], ac retro sub lapsa referri
Spes Danaū. fractæ vires, auersa[d] Deæ mens.
Nec dubijs ea signa dedit Tritonia[e] monstris.
Vix[f] positum castris simulacrū, arsere coruscæ
Luminibus flāmæ arrectis: salsusq;[g] per artus
Sudor iit, terq; ipsa solo (mirabile dictu)
Emicuit[h], parmamq; ferēs, hastāq; trementem.

SER. ¶ SAcrā effigies, q̄si cælo lapsam. b ¶ Ex illo facto vel tpe. c ¶ Fluere, τῶν, μεςῶν est. Ideo ait retro. Contra Salusti' Rebus supra votū fluentibus. d ¶ Auersa deæ mens propter illud, Manibus cruentis. e ¶ Tritonia aut quasi terribilis ἀπὸ τῶν τρεῖν, qđ est timere vel fugere. Aut secundum Lucanum qui ait, Et se dilecta Tritonida, dixit ab vnda, vel tritonia per ἐτυμολογίαν quia cuꝫ sit dea sapientiæ in partes tres diuiditur, in intelligentiam de tempore præsenti, in prouidentiā de futuro, in memoriam de tempore pręterito. Sane tritonia antonomasiuū est, qa proprium est Mineruæ. Nam epitheta sunt quæ possunt varijs vel rebus, vel personis apponi. Et hæc caute obseruanda sunt, sicut & propria nomina, quæ plerunq; ex appellatiuis sunt, vt est victor, vel felix. f ¶ Vix modo mox. f ¶ Salsus sudor, bene addidit salsus, vt significaret laborem futuꝝ, ne forte aliter in simulacro humor itelligeretur. g ¶ Emicuit, quasi q̄ consistebat inuita.

DON. ¶ EX illo fluere. Nā supra dixerat Palladis auxilijs semper stetit, cū ergo irata esset cœpit fluere. ¶ Auersa, duoꝝ sceleratorum cōmisso omnibus irata est. ¶ Vix positum, signa sunt quibus ostendit iram, Primū flammæ in oculis inanimatis. ¶ Sudor, Secundum signum, Non potest ex simulacro fluere, nisi portendit malum, Idem dicas de motu simulacri. ¶ Parmam. f. h. q. t. manifestum signum se hostem profiteri deam.

CHRI. ¶ SVBLAPSA. retro, & sub. & re interitum significant, Cū. n. res aut retrocedit aut deijcitur ad introitum tendit. Ne dubijs, nō fuit difficile cognoscere iratam deam, quia signa dedit manifesta. Quo tēpore Ilus Trois filius Ilium condidit, qđ fuit anno fere septimo supra tria milia, & octigentos post mūdi initium aiunt, Breue scutum de cælo lapsum in templū qđ in arce condebat, idq; palladiū esse vocatū, & elegisse sibi locū in media æde, cui adhuc sup inductæ tegulæ nō erāt, id signum ligneum fuisse multi tradiderunt, hoc igit allecto per illecebras Theano custode Antenorē accepisse volunt, & Græcis tradidisse, Callistrat' aūt de samothracia scribēs, & satyrus, vt refert Diony. dicunt Grysantem pallantis filiam cum nuberet Dardāo attulisse palladis munera, Hæc autē fuisse palladiū, & magnorum deorum simulacra, Deinde dardanum diluuium fugientē arcadia profectum tulisse in samothraciā, ibiq; illis templum struxisse Mox cum maiorem partem populi transuexisset in asiā sacrificia ac cerimonia samothracibus reliqse. palladia vero, & deorum imagines secū aduexisse, & ex oraculo accepisse vrbem illam duraturam in qua hæc permanerent, ac propterea vrbem cōdidisse, & a se denominasse, & in ea collocasse, Condito deinde ab eius posteris ilio esse translata, Postea vero capta vrbe inferiore Sicam dominum arcis factum substulisse ex adytis sacra, & qđ supererat palladium, Nam alterum Vlyxes & Diomedes furtim vrbem ingressi abstulerant, Aretinus eodem Dionysio teste scribit Palladium a ioue Dardano datum, & locatū in loco inaccessibili, Sed fabricatū aliud ad eius similitudinem, & positum palam & hoc eripuisse Græcos, illud accepisse æneā, alij scribunt palladium absconsum ab illiensibus in cauernis, ne hostes eriperent, & post multas ætates a Fimbria quæstore cū ilium expugnasset, ablatum ac Romam peruectum, Seruabatur autem in templo vestæ, quod erat inter capitolium, & palatiuꝫ. quo icēso. L. Cecilius Metellus illud liberauit, ipse ignis ardore cæcus euasit, Syluius aūt scribit cum Diomedes, in vrbe quas in apulia cōdebat palladium collocare vellet monitum esse a dea nocturna quiete, Vt in latium vbi vera erat numinis sedes, illud deportaret. Detulit, diomedes & palladium tradidit Tritonia, de hac dea in superioribus dictum est. ¶ Fractæ vires, nam vt spe erigitur animus, & quodāmō augent vires si cōtra desperatione deprimit, & minuuntur vires. ¶ Auersa deæ mens, causa quare amissa sit spes. ¶ Sudor, quod calamitates portendere etiā in Georgicis ostendit, Et mœstum illachrymat templis ebur æraq; sudant.

TENTANDA

Extẽplo tentãda [a] fuga canit æquora Calchas,
Nec posse argolicis excindi Pergama telis,
Omnia ni repetant Argis [b], numenq; reducant [c]
Quod pelago & curuis secũ aduexere carinis.
Et nunc quod patrias vento petiere Mycenas.
Arma [d], deosq; parãt comites, pelagoq; remẽso
Improuisi [e] aderũt, ita digerit [f] omnia Calchas.
Hanc pro palladio moniti, pro numine læso
Effigiem statuere, nefas quæ triste piaret.
Hanc tamẽ imensam Calchas attollere molem
Roboribus textis, cœloq; educere iussit.
Neu recipi portis, aut duci in moenia possit,
Neu populũ antiqua [g] sub religione tueri.
Nã [h] si vestra manus violasset dona Mineræ:
Tũ magnũ exitiũ, (q̃d dij prius omen in ipsum
Conuertant) Priami iperio, phrygibusq; futurũ:
Sin manibus vestris vestrã ascẽdisset [i] in vrbem
Vltro Asiã [k] magno Pelopeia [l] ad moenia bello
Venturam, & nostros [m] ea fata manere nepotes.
Talibus insidijs: periuriq; [n] arte Sinonis
Credita [o] res, captiq; [p] dolis, lachrymisq; coactis [q]
Quos neq; Tydides, nec Larisseus [r] Achilles,
Non anni domuere decem, nõ mille carinæ.
Hic [s] aliud maius [t] miseris multoq; tremendũ
Obijcitur magis, atq; iprouida pectora turbat.

SER. a TENTANDA æquora, si fugere possint post iram Mineruæ. b Argis, aduerbium in loco est. Et respexit morẽ romanũ. Nam si egressi male pugnassent, reuertebantur ad captanda rursus auguria. c Reducant, reconcilient. d Arma deosq; parãt comites, ingẽti arte de futuro solicitos facit vt psentes firmet securitatẽ. e Improuisi aderunt, sicut & fctũ est. f Digerit oĩa, interpretatur numĩs cõmotionem. g Antiqua sub relligiõe, sub fauore pristino. h Nã si vestra manus, qa occurrebat, exurẽdũ esse equum, si introferri vel pdesse ñ poterat. i Ascẽdisset, vt scandit fatalis machina muros. k Asiã, asiaticos, vt paulopost vrbem sepultam pro ciuibus posuit. l Pelopeia, argiua a Pelope, vnde pelopõnessus dr. m Nostros nepotes, dialyticc. Nam iã quasi troianus loquit. n Periuri, in vbo. r. non habet Nã peiero dicimus corrupta natura præpositionis, quæ res errorem facit, vt aliqui maledicãt peiurus. o Credita res, aut fides habita, aut ei cõmissa respu. p Captiq; dolis, virtuti nõ cedit. Dolis dicit troiã esse superatam, nõ q troianis victos esse turpe nõ fuerit, sed q græcis turpius vicisse p dolos. q Coactis, vt Terẽtius Vna me hercle falsa lachrymula q̃ oculos terẽdo misere vix vi expsserit. r Larissæus achilles, a vicinitate. Nã Phthius fuit. vtraq; tñ thessaliæ ciuitas est. s Hic, tũc. t Maius mi. multoq;, freq̃ntauit me, vt & sale saxa sonabãt. & Casus cassandra canebat, Nã apd veteres a similibus incipe vitiosũ non erat. Et notandum qa vt supra diximus, agit ne videa-

DON. tur vel Troia cessisse virib⁹, vel Aeneas voluntate fugisse. Hanc autem rem ostẽdit ex accidentibus dolos græcoꝝ esse firmatos. ARMA. d. Hoc contra Troianos, vt reliqua faciat verisimilia. Capti. d. Non poterat obijci Troianis, cur ita creduli fuissẽt Quia iurauit, & quia lachrymas veras credidimus esse, Ergo non virtute, non numero hostium, Non diuturnitate Belli, sed insidijs victi sumus. Hic aliud maius, nam vehemẽter dolos poterat cõfirmare hĩ mõstrum.

CHRI. TENTANda. q. d. quãuis alias non successisset, vt supra, sæpe fugã danai Troia cupiere relicta, & sæpe illos aspera põti interclusit hyems. Numen præsentiam, & fauorẽ. Hic aliud maius, Ostẽderat hactenus virtute nõ potuisse superari Troianos deinceps neq; prudentia qbus victos fuisse demõstrat, Non. n. a Sinone decipi potuissent. nã nõ temere illi credidissent, aut decepti fuissent nisi deoꝝ studium cõtra illos niteret dum obijcit pcussionis, Laocoontis interitus. Improuida. p. Improuida dixit, qa omnia repentina maiorem perturbationem afferunt, Cic. in Tuscu. Sed diligenter cum nec opinatoꝝ naturam consideres, nihil aliud reperies, nisi omnia subita videri maiora, & qdẽ ob duas causas, primum q quãta sint quæ accidunt considerandi spacium non datur, Deinde cuз videãtur præcaueri potuisse, si prouisum esset q̃si culpa contractum malum ægritudinẽ acriorem facit, Quot ita esse dies declarat, quæ procedens, ita mitigat, vt ijsdem malis manentibus non modo leniatur ægritudo, sed in plerisque tollatur.

Laocoon[a] ductus Neptuno sorte[b] sacerdos
Solenneis[c] taurum[d] ingenté mactabat ad aras.
Ecce aűt gemini[e] a tenedo tráquilla[f] per alta
(Horresco[g] referens) imménsis orbibus angues[h]
Incumbunt pelago[i], paritérq; ad littora tédűt.
Pectora quorũ iter fluctus arrecta, jubæq;[k]
Sanguineæ[l] exuperát vndas. ps cætera pontum
Pone legit[m] sinuatq;[n] imménsa, volumine terga.
Fit sonitus spumáte salo[o], iamq; arua tenebát.
Ardenteisq; oculos suffecti[p] sanguine & igni,
Sibila[q] lambebant linguis vibrantibus[r] ora.
Diffugimus visu exangues. illi agmine certo
Laocoonta petunt, & primum parua duorum
Corpora natorum serpens amplexus vterq;
Implicat, & miseros morsu depascitur[s] artus.
Post ipsum auxilio subeuntem, ac tela ferenté
Corripiunt, spirisq;[t] ligant ingétibus, & iam

SER. a ¶ LAOCOON, vt Euphorió dicit, post aduétum græcorũ sacerdos Neptuni lapidibus occisus est, quia sacrificijs eorũ nó pdixit aduétű. Postea abscedétibus græcis quum vellent sacrificare Neptuno Laocoó thymbræi Apollinis sacerdos sorte ductus é, vt solet fieri, quum deest sacerdos cert'. Hic piaculũ cómiserat ante simulacrű numinis cű vxoř coeűdo. Et ób hoc imissis draconibus cum suis filijs interéptus est. historia qdé hoc habet. Sed poeta interpretať ad troianorũ excusationem. b ¶ Sorte ductus, sic Salustius, Sorte ductus furti negati. c ¶ Solénes aras, anniuersarió sacrificio religiosas. Dicimus aűt sacrificiű soléne & aras solénes, vt apricű & hoiem & locű, vt Aprici meminere senes. Persius. 5. Horatius, Cur apcű oderit cápus. d ¶ Taurũ ingété, nó pter rőné est hoc loco ingétem, vt alio loco Iá cornu petat. In victimis.n. ista reqruntř, vt certis numinibus certæ ætatis aíalia mactentř. e ¶ Gemini, duo, aut similes gemini aut ppe fratres sűt simul nati. g ¶ Horresco referés, et referés. h ¶ Angues, angues aquarũ sunt, Serpentes terrarũ, Dracones templorũ, vt in hoc idicat loco. f ¶ Tráquilla per alta angues, paulo post Serpens amplexus. Ité Delubra ad summa dracóes. Sed hæc significatio plerűq; cófunditur. i ¶ Pelago, per pelagus. k ¶ Iubæ, aut cristæ, aut barbæ. l ¶ Sanguineæ. i. sanguinei coloris. m ¶ Legit, tráfit, vt Littoraq; epiri legimus. n ¶ Sinuat curuat, flectit in sinus. o ¶ Salo, dicimus & salű. Vnde ẽ salo, & sal saľ, vt Spumas salis ære ruebant. Et sale tabentes artus. p ¶ Suffecti, p infecti, vt cónixa pro enixa & est figura suffecti oculos. q ¶ Sibila. i. sibilantia. Nam participiű est. cum enim nomé est sibilus dicimus, vt Nam neq; me tm veniétis sibilus austri. r ¶ Vibrantibus, mobilibus, qa nullum animal tanta celeritate liguam mouet, adeo vt triplicé habere videaľ, quű vna sit.

Anguin / serpētin, et / Draconū.

diffugimus visu qualis vindicta in eos fuit, vt et aliter prius posteris supplicia hæc puidissent. maior. n. pœna est in visióe q̃; in patiẽtia. s ¶ Depascit, vt supra diximus & pasco & pascor vnius sunt significationis. vt Atq; artus depascitur arida febris post ipm auxilio q̃uo se misit filios liberare q tales vim cópiciebat, sed ne parricida diceref qui filios non liberarit. t ¶ Spiris, nodis. Vñ & bases colűnarũ spirolas dicűt. Nă pprie spira, est volubilitas funium. ¶ SORTE, in DON. qua fuerát arbitriũ diuinũ. Ergo ñbuit nisi fuisset futurű exitiű publicű suare sacerdoté diuina volűte ductű, & nó arbitrio humano mactátem. Taurũ ingété. i. excellenté hostiá. ¶ Ecce aűt, i. per ħ significabať hostes uéturos a tenedo. ¶ Ecce semp ponit vbi res horréda, & repentina significať. ¶ Festinatio aűt, & oculi ardétes, & linguæ mobilitas demőstrabát aliculillos laturos iteritű. ¶ Agmine; agmen dř actus serpentű. Cursus. n. & iter pedű est qbus caréť serpétes. ¶ Laocoőta, exprimit deorũ ipietas. ¶ Sacerdos. n. in ipso sacrificio petit, sed primo in eius ɔspectu filij crudelissime iterficiunť paruuli, & isontes, Cætera spentű descriptio crudelitatẽ designať. ¶ ARAS, de his dcm in Buc. ¶ Mactabat, mactare est magis augere, Vnde qi sacra fẽ augent hostiæ nó cædi, sed mactari dicunť inde in abusu est mactare pro interficere. CHRI. mactare ¶ Pone, a tergo, vt pone subit cõiunx, Describitur aűt aduentus dracónű, vt horroré lectore possit. ¶ Sanguine & igni, micanti, & ardenti rubore. ¶ Vibrantibus, crebro mobilibus. ¶ Diffugimus; magnus effectus horroris. i. in diuersas partes fugimus. Nă in summa trepidatione vnusquisq; sibi consulit, & eo fugit quo commodius pũtat posse fugere nó habita reliquorũ róne. ¶ Exágues, & hoc a metu est, nő qa sint sine sanguie, aut sportat vocabulű sed quorũ sanguis relictus exterioribus partibus ad cor pfugerit. ¶ Illi, hic maxima

hic maxīa fides velle deos vulneratū equū vlciſci, cū ex oī turba ſolū vulneratorē pereūtē ¶ Spiris, ſpira baſis colūnæ ē vni⁹ tori aut duoꝝ. itē gen⁹ opis piſtorij. itē funis nauticus ī orbē ꝯuolut⁹ Enni⁹ vo hoīus ſīlitudinē ſpirā vocauit ait Feſt⁹, Spirulā appellāt catelā ſiue aliqd hmōi qō circa collū ponūt mulieres, vt ē apō diuū Hieronymū, Deniq; ſpira ē cū lōgior res ita ī gyꝝ cōplicať, vt ide plres fiāt circuli, ſ3 differt a circulis, qa circuli in ſeipſos redeūt, ſpira cū ipe orbis ad pricipiū ſuū rediȷt nō ďſinit ī ea, ſ3 ſumit pncipiū alteri⁹ orbis.

Bis mediū amplexi, bis collo ſquāmea [a] circum
Terga dati ſuperant capite, ⁊ ceruicibus altis.
Ille ſimul manibus tendit, diuellere nodos.
Perfuſus [b] ſanie vittas, atroq; [c] veneno,
Clamores ſimul horrendos ad ſidera tollit.
Qualis [d] mugitus, fugit cum ſaucius aram.
Taurus, ⁊ incertam [e] excuſſit ceruice ſecurim.
At gemini lapſu [f] delubra [g] ad ſūma Dracones
Effugiūt ſæuæq; [h] petunt Tritonidos arcem:
Sub pedibuſq; [i] deæ clypeiq; [k] ſub orbe teguntur.
Tum vero tremefacta nouus [l] p pectora cunctis
Inſinuat [m] pauor, ⁊ ſcelus [n] expēdiſſe merētez
Laoconta ferunt, ſacrum [o] qui cuſpide robur
Læſerit, ⁊ tergo ſceleratam [p] intorſerit haſtam.

SER. a ¶ SQVAMmea, p ſquammoſa, vt frondea pro frōdoſa. b ¶ Perſuſus vittas, perfuſas hūs vittas & eſt interpoſitus ďſus. Nā poteſt tolli ſaluo ſenſu. c ¶ Atroq; veneno, vt pallida mors, vel triſtis ſenect⁹. d ¶ Qualis mugitus. i. tollit, ſcā āt cōparatio ē pp ſacerdotis pſonā. e ¶ Incertā, dubie illiſam, q̄ nō hēt mortis effectū. f ¶ Lapſu, labi pprie ſerpētū ē. g ¶ Delubra, delubrū dř, qō vno tecto plra āplectiť numia, qa vno tecto diluiť, vt ē capitoliū ī q̄ ē Iuppiť Iuno, & Minerua. Alij dūt ďelubrū eē locū añ téplū, vbi aq̄ currit a diluēdo. Eſt aūt ſinecdoche, hoc ē a pte totū. h ¶ Sæuæ, fortis, aut nobiľ. i ¶ Sb pedibuſq; deæ. ſ. maioris ſimulacri, qō a cūctis vř. Nā qō coliť et breue ē, & latet, ſicut palladiū, fuerat. k ¶ Clypeiq; ſub orbe, vt maxīa pars in ſpirā collecta ſit añ pedes. Colla vo cū capitibus erectis poſt clypeū. i. inter ſcutū & ſimulacrū deæ latebāt, vt ē in tēplo vrbis Romæ. l ¶ Nouus, magn⁹ vt Pollio & ipſe facit noua carmia. m ¶ Inſinuat, pro inſinuatur. n ¶ Scelus, ſuppliciū ab eo qō pcedit, id qō ſequiť. Expēdiſſe aūt tractū ē a pecunia. Nā apud maiores pecuniarias pœnas ꝯſtat fuiſſe. o ¶ Sacrum robur, non vt ſupra lignum. p ¶ Sceleratam, pro ipſe ſceleratus, vt Iouiale ferrum. & eſt hypallage.

DON. ¶ QVAlis mu. alluſit ad Taurū qui ſacrificabať taurus. ¶ Tollit, bis accipe tollit Laocoon tollit Taur⁹ ¶ At ge. nō inertia ſua decepti ſūt a Sinōe, ſ3 iniq̄ ďoꝝ ſtudio pſerti, Mineruæ. Petit⁹ Laocoō q equū vlnerauerat, & dracōes ad ſimulacrū deæ refugerēt. ¶ Tū. v. tū magis, nā ſupra dixerat, horreſco referēs. ¶ Et. ſ. nā ex hac ꝯiectura argumētū ducebat.

CHRI. ¶ CIRcū ter. dati. i. circūdati. ¶ Nodos, Nexus. ¶ Qualis ſiſe ē. Simile āt hēt exēplū, Parabolā, & imaginē, Ab oībus his idignatio elicitur, & miſericordia, in exēplo mīa, ſic Antenor potuit mediis elapſus Achiuis Illiricos penetrare ſinus. itē ſi potuit manes arceſſere ꝯiugis orphe⁹, indignatio ſic Pallas ne exurere claſſes argiuū. In parabola eſt mīa, Qualis populea mœrēs philomēa ſb vmbra Amiſſos q̄riť fœt⁹. Et ſi Qualis mugit⁹, īdignatō āt vt ac veluti pleno lup⁹ inſidiatus ouili Cū fremit ad caulas, imago āt mīa3, cū aut forma corpis abſētis ſcribiť. vt eſt ſic oclos ſic ille man⁹ ſic ora, gerebat. aut illa q̄ nlla ē fingiť, vt q̄3 fama ſecuta ē, Cādida ſuccīctā latrātib⁹ inguina mōſtris, dulichias vexaſſe rates, Et abſciſſa vadit diſcordia palla, & ꝯſanguineo gaudēs bellōa flagello. ¶ Delubra, delubrum Var. i. viu diaꝝ reꝝ alios ait extīare locū ī q̄ pter ædē ſit area aſſūpta ďoꝝ cā, vt ē ī circo flāmnio Iouis piſtoris, alios locū ī quo dei ſimlacrū dedicatū ſit ſicuti ī q̄ cādela poniť cā delubrū dicim⁹, & h̄ ille affirmať vř, & h̄ hic tāgit poeta. Nā dič ſb pedibuſq3 deæ, illō ſupi⁹ tāgit ī q̄rto, vt pncipio ďlubra adeūt pacē q̄; p aras exqrūt, & vt arā ibi ďoꝝ cā aſſūpta eē oñdat, vt paulo īfra aut añ ora ďu3 pigues ſpaciať ad aras. Hæc ex Mac. Feſt⁹ āt ait ďlubrū fuſtē eē deliberatū. i. decorticatū q̄ſi ſine lib. i. cortice quē venerabanť p deo. Pli. ait miꝝ viďri qō cū ſtatuaꝝ origo ita vetuſta ſit ſimlacra tñ deoꝝ lignea poti⁹ aut fictilia ī tēplis vſq; ad ďuictā aſiā ďdicata fuiſſe. Euſ. āt Pāphil⁹ ſcri. idē additq3 ex ligno Apollini p̄mā ī ďlo ſtatuā fuiſſe ex ligno palladi qō deīde apud athenięſes fuit. itē iunoni apud ſamios, vt refert Callimach⁹, Peras q pus iūonis argolicæ tēplū ꝯdidit. ex piri trūco ipſi⁹ deæ ſimlacrū finxit plato ī legib⁹ vetat ſimlacra deoꝝ ex terra fieri, qm̄ deoꝝ ſit pauimētū ¶ Vetat, ebur qa aia3 depoſuit, vñ ad ďoꝝ ſimulacra in eptū ē, Aes & ferrū Belli ſunt īſtra, auꝝ & argētū ēt īutile; qa iſ execūdæ terræ colorē putabāt, Vel qa inuidioſa poſſio ē. Ligneæ ſtatuæ

SER. a ¶ CESSES, p hóc ōndit donum Mineruæ b ¶ Orāda, placāda. c ¶ Muros, suppositos portæ scææ. d ¶ Mœnia pādimus vrbis, nō est iteratio. Nā sequit quater ipso in limine portæ, dici: patefacta porta, vel diruta iterio ra ciuitatis eē nudata. ¶ Accingunt operi .i. pparāt se ad opus. f ¶ Intendūt. ligāt, vt intēditq; locum fortis. g ¶ Scādit, trāscendit ppria magnitudine, h ¶ Fatal' mortifera. i ¶ Sacra canūt, hīnos dicunt. k ¶ Minās, vl' eminēs, vt Minæque murorum, vel minitans euentum aliquem malo ominans. l ¶ O patria, versus ennianus. Sane exclamatio eo pertinet, q tanta fuerit vis psecrationis, vt etiam post prophanationem ab ingressu hostes vetaret. Nā nouimus sepulchro Laomedontis qō supra portam scææ fuerat, tuta fuisse fata troiana. m ¶ Inclyta bello, quia superauerat mysiam totam. n ¶ Quater, sæpius o ¶ Immemores, improuidi. aut nō memores oraculorum. p ¶ Monstrū infœlix, post rē probatam dixit. q ¶ Tūc et. sicut ante hac sepius. Nā Helena veniente prædixerat futura bella & mala. r ¶ Dei iussu, præcepto Apollinis, qui spe promissi coitus concessa diuinitate frustratus sustulit fidem vera dicēti. s ¶ Non vnquam, nō aliquando, nam si nōnunquam esset duæ negatiuæ facerent cōfirmatiuam. licet Terentius græco more dixerit Agrum in his regionibus meliorem neq; precij maioris nemo habet.

Ducendū ad sedes [a] simulacrū, orādaq; [b] Diuæ
Numina conclamant.
Diuidimus muros [c], & moenia [d] pādimus vrbis.
Accingunt [e] oēs operi, pedibusq; rotarum.
Subijciunt lapsus, & stupea vincula collo
Intēdūt [f], scāditq; [g] fatalis machina muros
Foeta armis, pueri circum innuptæq; puellæ
Sacra [i] canūt, funemq; manu cōtigere gaudent.
Illa subit, mediæq; minans [k] illabitur vrbi.
O patria [l], o diuū domus illiū, & inclyta [m] bello
Moenia Dardanidū, quater [n] ipso i limie portæ
Substitit, atq; vtero sonitū q̄ter arma dedere.
Instamus tamē immemores [o], cæciq; furore
Et monstrum [p] infoelix sacrata sistimus arce.
Tunc [q] etiam fatis aperit Cassandra futuris
Ora, dei [r] iussu non [s] vnq̄ credita Teucris.
Nos delubra deum miseri, qbus vltimus esset

DON. ¶ DVCENDVM ad sedes, eadē omnium ex corde Laocoōtis fuit snīa, & cōcordi voce clamabāt. ¶ Diuidim' muros, plena describitur Troianorum demētia, Nā q̄ tpe bellum nec positū fuerat, nec sopitū, muros diuidebant. ¶ Omnes, Nequis a nefario opere abesset. ¶ Pedibus. q. r. Querebat' celeritas, vt q̄ primum immitteretur iteritus. ¶ Nos delubra d. tanta amentia fuit, vt quo exitium iminebat lætis frondibus templa non coronaremus solum, sed tegeremus deorum qui vna nobiscum perituri erant.

CHRI. ¶ CONCLAmant, non enim vt supra diuisæ sunt snīæ, sed oīum vna est. ¶ Diuidim', plena amentia Troianorum, sed quæ deorum ita pueniret, vt nec fatorum sepulchri nō frangendi meminerit, nec aduerterit nō eē pp hostilē metum mœnia diuidenda, vñ exprimit qō dixit, et si fata deū si mēs nō leua fuisset. ¶ Mediæq; m, il. u. At qui nōdū ingressa erat, sz illabit', & nōdū igressā mediæ vrbi' miari videbat'. ¶ O pīa, cū q̄tuor sint gña dicēdi, Copiosus, Breue, Siccum, et Floridum. Noster maro dinitate ingenij sui singula p loci tpis rei ac psonarum rōne adhibet, Ergo hic breui vtitur, vt ibi venit sūma dies, & alibi, & cāpos vbi troia fuit. ¶ O pīa, o aliqn vocātis ē, vt o socij neq; O n ignari sum' an malorum, & sp iungit' vetō, nisi p antiptosin ponat' p illo ntūs, vt Persi. vos o Pōpi. sanguis qn āt nō vocat, sed affectū vl' admiratiōis vl' exclamatiōis exp̄mit; & actō, & vetō iūgit; actō Ci. o variam volucrēq; fortunā. Itē O me miserum o te ifœlices, Vetō, vt o nōæ illæ decē; q̄ me psule fuistis, Sic & in hī loco miraf & indignaf, & exclamat tā nobilē pīam, ita ifœliciter pisse, literā aliquot populi italiæ, & maxie vmbri, teste Pli. nō habebāt, sed eius loco u ponebant, ait Prisci. ¶ Inclyta, a græco ἐκλέος .n. famā, & gloriā significat. Ergo eū iclytū dicimus cuius fama pspicua, illustrisq; est. ¶ Quater, ait Lactātius in statiū, numerum impare psp̄era signare, & dijs pīperis ascribi, vñ illud numero deus ipare gaudet, Parē vo mortuis dari, & statiū cū aduersiū augurium significaret dixisse. Quater, axe sereno intonuit, sic & in hoc loco Vir. Quater posuisse, Addit pterea idē Lactā. iparē nūerū a Pythagora repetitum esse masculinæ virtutis, & deorum superū ppter trinā regulam diuinæ rōnis. Quater repetitio est q̄ semp oratiōi pōdus affert. ¶ Atq; vtero so. q. ar. d. ex hac cōpositione verborum citat sonū quez describit.

Inclyt' Nūerus

Nam &

Nam si recte ꝓnunciet sonitū quater arma dedere, ipse verborum contextus pronunciando imitatur sonitum armoꝝ. ꝭ Caeciq́. s. excusat quare imemores fuerint, nam furor mentē auertit. ꝭ Cassandra, de qua in sequentibus.

Ille dies, festa [a] velamus [b] fronde per vrbem.
Vertitur [c] interea coelū, ꝛ ruit [d] Oceano Nox,
Inuoluēs vmbra [e] magna, terramq́ꝫ, Polumq́ꝫ,
Myrmidonumq́ꝫ [f] Dolos, fusi p [g] moenia teucri
Conticuere, sopor fessos complectitur artus.
Et iā argiua Phalanx [h] instructis nauibus ibat [i]
A Tenedo, tacitae [l] per amica [k] silentia Lunae,

SER. a ℂFESTA fronde, quae festos indicat dies, vt laurus oliua hedera & similia. b ꝭ Velamus coronamus, vt Victori velatū auro vittisq́; iuuēcū. c ꝭ Vertit coelū, Atq; epithetō hoc coeli ꝑpetuū est, sꝫ vertit nūc. i. ī aliā faciē cōmutat, qđ mox suo seqn̄tibus explanat. d ꝭ Ruit oceano, nascit de oceano. vt Et ruit atra ad coelū picea crassius caligine nubē. Ideo aūt ruit qa altius est mare q̄ꝫ terra, vt diximus supra. e ꝭ Vmbra magna. i. terrae. & est diffinitio noctis. cum sol infra haemisperiū in ꝯtrariū iaciat vmbrā q̄ nox est. f ꝭ Myrmidonūq́ꝫ dolos, a gn̄alibus ad spālia venit vitiosū ē, nisi forte redeat ad, cāꝫ vt ħ loco. g ꝭ Per moenia, ꝑ domos, vt supra Et moenia pādimus vrbis. Moenia. n. & publica & ꝓuata dn̄r. h ꝭ Phalāx, ligua macedonū legio. & ē a pte totū, ħ ē synecdoche. i ꝭ Ibat veniebat, vt Nūc ꝑmū a nauib᷒ itis. k ꝭ Amica, sibi grata. Sciēdū āt septia luna captā esse troiā, cuius simulacꝝ apud argos est ꝯstitutū. hinc est qđ dicit, oblati ꝑ lunā, & alibi, ꝑ caecā noctē. l ꝭ Tacitae lu. aut more poetico noctē significat, aut physica rōne dixit. Nā circuli septē sunt, Saturni, Iouis, Martis, Solis, Veneris, Mercurij, Lunae, & primus hoc ē Saturni vehemēter sonat. Reliq ſm ordinē minus, sicut audiuimus ī cythara, cuius vltima chorda minus sonat. Ergo tacita luna est, cuius circulus vicinus terrae imobili, minus sonat comparatione aliorum.

DON. ℂVERTITur, versa re aliqua funditur qđ in ea erat. Ergo versato coelo quod ꝑbebat locē tenebrae ex eo ceciderūt. ꝭ Inuoluūt, nam q̄ īuoluta sunt non vident. ꝭ Fusi. p. m. t. C. & labore trahendi eq, & tpe nocturno īciderūt in somnū. ꝭ Ibat, īproprie dixit de nauigatione. sed adiūxit nauibus. ꝭ Tacitā ꝑ amica. s. l. nullū est scriptoris vitiū ꝙ nunc dicat silentia lunaeq́ꝫ, & supra meminerit tenebrarū, nā elegerūt eā noctem quae partim tenebrosa occultaret insidias partim adueniente luna illustris esset, vt sine errore veniret, ergo & notitia littoris, & luna suffragabatur.

CHRI. Festi dies ℂFESta, diē festū dicimus, hoiēꝫ vero festiuū, dr aūt festus a feria, ī his. n. feriāt. i. ociantur hoīes. Dies igit aut festi, aut ꝓfesti, aut īterci si sūt. Festi ꝗ dicati sunt ī qbus īsunt sacrificij epulae, ludi feriae, ī ꝓfestis rē pu. & ꝓuatā gerē lꝫ, & fastos cōiciles cōpēdinos, & ꝓliares ī se ꝯtinēt. Verūq́ꝫ hic exp̄mit plau. Festo die si qđ ꝓdegris profecto egere lꝫ nisi pepceris. Intercisi hoīum, deoꝝq́ꝫ cōes sunt, in his cū hostia cedit fari nefas ē, ītercisa vero cū fuerit porrecta fari lꝫ, Rursus cū adolet, nō lꝫ. Ergo festi sunt, ē sacra celebritas in qua aut sacrificia fiūt, aut diuinae epulationes, vel ludi in honorē deoꝝ, vel feriae. Et de ferijs dictū est. Sunt ꝑterea in ꝓfestis dies festi, ī qbus ꝑtori lꝫ fari tria verba do dico addico. Ne fasti his ꝯtrarij sunt. Atri dies sūt īfoelices q erāt postridie oēs idus, immemores ignari, Memoria. n. ꝑ ītelligētia ponit. Terē. in andria, missis nunc opus ē tua mihi ad hāc rē ex ꝓmpta memoria atq́ꝫ astutia. ꝭ Vertit īterea, locus ex Homero. Ennius tñ Vertit īterea coelū cū īgētib᷒ signis. Legēdū puto simplicit Vertit coelū. i. ex ꝯuersione coeli fit nox, cū signū illud ī quo erat sol ex vertigine coeli occideret, secūq́ꝫ solē traheret. Nā ridiculū qđ dicunt lōgo itinere lassatū solē cū ad vltimū coeli spaciū venerit, elāguescē ac tabefactū afflare suos ignes. ꝭ Ruit oceano nox, vt supra ondimus poetā cōtextu verboꝝ excitasse ꝓnunciando sonitū armoꝝ quē describebat, sic nūc monosyllaba dictione versum ruere facit, & versu rē imitat, sic alibi ꝓcumbit humi bos. Facit aūt rē verisilēꝫ, nā lassitudo. ꝭ Nox, curaꝝ solutio, & vinū ꝓfundum somnum īducere poterāt. ꝭ Phalāx, acies est macedonica, q̄ vt ait Liuius, nisi ꝑlongis hastis velut vallū an clypeos obijciat, ad quā rē libero cāpo opus est, inutilis ē. Curtius aūt ait Macedones phalāges vocāt peditū stabile agmē, & Caesar in Cōmētarijs ait heluetios fecisse phala[illegible] cē clypeoꝝ connexionē, q̄ ēt testudo [illegible] Quapp & Iuue. ꝑ trāslationē dixit, [illegible] vmbōe phalāges. Ait ꝑterea Pli. phalāges significare fustes, qb᷒ aphri ꝓliū ꝯ aegyptios ꝑmi fecerūt. Noni᷒ vero phalāges eē fustes teretes, q nauib᷒ subijciunt. Posuit āt spēm ꝑ genere. ꝭ Silētia lu. Cato ꝺ re rustica. Ficus, oleas, mala, pira, vites īseri opꝫ luna silēti post meridiē sine vento austro. Item prata primo vere stercorabis luna silenti. Phalanx Silenti Luna

SER. a ¶ FLAmmas cum re.p.more militiæ, vt Dat claꝝ e puppi signū. Est aūt tropus, p pup/pim nauim, p nauim eos q in naui sunt signi ficat. b ¶ Fatis iniquis, volūtate numinū, non illis propitia, sed in nos iniqua, vt Lu/canus, de Mario, Nō ille fa uor Numinis īgenti superū ꝓtectus ab ira Vir fer᷒, & fa to cupienti p/dere Romam sufficiens. c ¶ Reddit, q̄/si debitos, vt Redditus his primus terris. sic Horatius, Nauis quæ ti/bi creditū Vir/gi. debes fini/bus atticis red das incolumē ꝑcor. d ¶ Cauo robore ep/hexegesis eq. e ¶ Tissandrus. Polynicis & Argiæ filius. f ¶ sthelen᷒, Capāei & Euadnes fili᷒. g ¶ Vlyxes, Laertæ, & Anticliæ. h ¶ Neoptolemus, qa ad bellū duct᷒ ē puer Pyrrh᷒. Pyrrh᷒ ṽo a capilloꝝ q̄litate vocitat᷒ ē, Nā pyrrhatij Capilli dn̄r, Achillis & Deidamiæ fili᷒, pelei & Thetidis nepos ex p̄re, Ex m̄re ṽo Lycomedis regis sciriæ īsulæ, i ¶ Priusq; ma. Aesculapij filius medicoꝝ maxius, aut ꝑnceps, aut nūeri sui. Nā p ternos distīxit. k ¶ Vrbē. i. ciues, cū vrbs muros significet, ciuitas ṽo ei᷒ habitatores. l ¶ Cædunt vigiles, nō act᷒ nomē est, sed officij Vigiles āt capitolij sigñat. Nā paulopost Vix ꝑmi ꝑlia tētant Portaꝝ vigiles. m ¶ Cōscia, cōiurata. bn̄ aūt in īsidijs ꝯscientiā nominat. n ¶ Tp̄s erat quo prima qes, hoc loco noctis describit initiū. Alibi totā noctē, vt Nox erat & placidū carpebāt fessa saporē Corpora p terras. Descriptiōes sane p reꝝ q̄litate vel tendunt vel corripiuntur [illegible] n. loco ꝓtentio ad inuidiā ptinet di[illegible] vigiliaꝝ. Sūt aūt solidæ noctis partes [illegible]arronē hæ vespera, ꝯticiniū, intempestu, galliciniū, lucifer. Diei, māe, ort᷒, meridies, occasus. De crepusculo ṽo, qđ est dubia lux, (Nā crepeꝝ dubiū sigñat) q̄rit, Et licʒ vtriq; tpi possit iūgi, vsus tn̄, vt matutino iūgamus optinuit. licet Lucanus dixerit, Lōga repcusso nituē crepuscula phœbo. Manum ṽo vn̄ est mane bonū dixer̄ veteres. o ¶ Serpit, latenter membris infundit. p ¶ In somnis, aut per somnos, aut si insomnis legeris erit synæresis. i. ꝯglutinatio pro insomnijs. q ¶ Ecce, hac ꝑticula vtimur q̄tiēs aliqd repentinū volum᷒ īdicare, vt Ecce man᷒ iuuenē īterea p᷒ terga reuīctū. r ¶ Visus adesse, bn̄ visus, qa somnia videntur tn̄, non sunt nāliter ṽa, qđ paulopost dic̄. efferet penetralibus ignē, ꝯfirmatis ē. Nā illud fuisse verū contendit.

Littora nota petēs, flāmas [a] cū regia puppis
Extulerat, fatisq; [b] deum defensus iniquis
Inclusos vtero Danaos, & pinea furtim
Laxat claustra Sinon, illos patefactus ad auras
Reddit [c] equus, lætiq; cauo [d] se robore ꝓmunt
Tissandrus [e], Sthenelusq; [f] duces, & dir᷒ Vlyxes [g]
Demissum lapsi per funē Acamasq;, Thoasq; [i]
Pelidesq; neoptolemus [h], primusq; [i] Macaon
Et menelaus, & ipse doli fabricator Epeus
Inuadunt vrbem [k] somno, vinoq; sepultam.
Cæduntur [l] vigiles portisq; patentibus omneis
Accipiunt socios, atq; agmina cōscia [m] iūgunt.
Tēpus [n] erat, quo prima quies mortalibus ægris
Incipit, & dono diuum gratissima serpit [o].
In sōnis [p] ecce [q] an̄ oculos mœstissimus Hector
Visus [r] adesse mihi, largosq; effundere fletus

DON. ¶ FLAmmas, q̄ signo aduentū Græcoꝝ cognoscēs, si nō rem ageret. ¶ Reddit, vsus est bono ṽbo, nā quos occultādos tenebris accept, reddit aeri. ¶ Vlyxes & ipse dux intellr. ¶ Inuadūt. ordo ē Cedunt vigiles. p. q. p. o. ¶ Accipiūt. s. a. a. c. iu. & deinde iuadūt vrbē. s. u. q. s. Ne sit vitiū, vt primū iuadāt vrbē, & postea recipiāt socios p portā. Prio. n. patefact᷒ ē equ᷒ deide vigiles occisi, & postrēo p vrbē sparsi sī, & potuerūt ciues latē qui duplici malo essent affecti vino, & ꝓfundo sōno. ¶ Pría qes, excusat æneas si sōnū ea hora capiebat q̄ oīa aīantia reficit sōnus cuius initia tm̄ pōderis hn̄t, & tāta vi mētes opprimūt, vt oi cura submota alti᷒ soporent & cū mun᷒ deoꝝ sit sōn᷒ ad r̄fectionē nob datū crimē n̄ ē si ꝯcesso tpe dormiat. ¶ Visus adc. ostēdit poeta si veras sʒ verisīles imagines videri cū dormiētib᷒ afferunt. Ex mœrore aūt & squalore imaginis ēt si mihi ṽbis nūciasset. ꝯiectura colligeret funesta portendere.

CHRI. ¶ PINEA, veꝝ est qđ Seru. dicit eē pernitiosam arborē, hinc græce φθεὶρ dr̄, qa φθείρω corrumpo est. Home. in secundo.

ὁἱ μιλητον ἔχον φθεὶ ρων τοφος ἀκριτο
φυλλον.

¶ Thoas fi. Andremōis ex Aetolia Machaō & podalirius æsculapij filij pp peritiā medicinæ ad bellū troianū sūt vocati. ¶ Tp̄s erat, ꝑiphrasis ē. nā teste Quintilia. qcqd singularibus breuis pōt cū ornatu latius ostendit piphrasis est, latinæ circūlocutio dr̄. Veꝝ vt decorū hēt periphrasis, ita cū in vitium incidit perisologia dicitur Quintilia. ait Est præterea chronographia. s. tpis descripto.

CRAPTATVS.

Raptatus[a] bigis[b], vt quondam, aterq; cruentũ
Puluere, perq; pedes traiectus[c] lora tumenteis.
Hei[d] mihi qualis erat, quantũ mutatus ab illo
Hectore, qui redit exuuias[e] indutus Achilli,
Vel Danaũ Phrygios[f] iaculatus puppib' igneis
Squallentẽ barbam[g], & cõcretos sanguie crineis,
Vulneraq; illa gerens, q̃ circũ plurima[h] muros
Accepit patrios. vltro[i] flens ipse videbar
Cõpellare[k] vir, & mœstas expromere voces.
O lux Dardaniæ, spes[l] o fidissima Teucrum
Quæ tãtæ tenuere moræ? qbus Hector ab oris
Expectate[m] venis? vt te post multa tuorum
Funera, post varios, hoium q;, vrbisq; labores.
Defessi aspicimus. quæ causa indigna serenos
Fœdauit[n] vultus? aut cur hæc vulnera cerno?
Ille[o] nihil, nec me quærentem vana[p] moratur.
Sed grauiter gemitus[q] imo de pectore ducens,

SER. a ❡ RAPTAtus, frequentatiuo vtit̃, vt sup. Ter circũ iliacos raptauerat hectora muros. b ❡ Bigis, ſm artẽ mõ dixit, q̃ exigit vt q̃ de plribus ↄstãt, plrali tm̃ nũero dicamus, Vt bigas, q̃drigas, mappas. Sʒ hæc plerũq; corrũpit auctoritas vt Horati'. Ne sordida mappa. Itẽ Statius, Rorifera gelidum tenueauerat aera biga. c ❡ Traiectus lora, traiecta lora habens. d ❡ Hei mihi, versus Ennij. e ❡ Exuuias indut' achilli, cepit mortẽ Patrocli ad laudis augmẽtum. Indut' actõ iũgit, vel ĥ loco. & vt magis in vsu est septio, quo nunc non vtimur. Exuuias tm̃ plrali nũero dicimus. f ❡ Phrygios ignes, flãmas troianas, qbus Protesilai nauis incensa est. g ❡ Barbã, singulari numero hoium, plrali q̃drupedũ dr̃. Vñ dubitat̃ de quibus dixerit, Stiriaq; ĩpexis ĩduruit horrida barbis. h ❡ Plrima muros, qa vt Hoẽ. dicit. αὐτῷ, ἄλλοι δὲ περίδραμον υἷες Ἀχαιῶν, οἳ καὶ ἐθηήσαντο φυὴν καὶ εἶδος ἀγητὸν Ἕκτορος. In extinctũ. n. Hectorẽ oẽs tela iecerũt more maioꝝ. Vñ est Et bis sex thoraca petitũ, Perfossumq; locis. ppt̃ duodecĩ pplos tusciæ, Duodecim. n. lucumones, q reges sũt lĩgua tuscoꝝ, hẽbant. Vñ est Gens illi triplex ppli sub gẽte q̃terni. i ❡ Vltro, qa rõ exigebat, vt loq̃ret̃ ille q venerat. k ❡ Cõpellare, alloq. l ❡ Spes o fidissima, bñ p̃ p̃rium. Spes enim semper incerta in Hectore fidissima. m ❡ Expectate, antiptosis est, p expectat'. n ❡ Fœdauit, cruentauit, vt sanguine fœdãtẽ, & bñ permãsit in trãslatione qa supra dixerat o lux, iõ & serenos. iõ & fœdauit. Nã Salu. de nubibus Fœdauere lumen. o ❡ Ille nihil. s. ad ĩterrogata. Pleraq; enim verba ex negocijs accipiũt significationẽ. p ❡ Vana, falsa. q ❡ Gemit', nec. n. paruus dolor est viro forti fortẽ viꝝ fugam suadere. Et nota omnes suasoriæ partes hoc loco cõtineri.

CHRI. veras. ❡ O lux, errorẽ describit dormientis, vt qð optime norat q̃si nesciꝰ ĩterrogaret. ❡ BIGIS, Bigæ sunt duo eq sil̃ iuncti, itaq; neq; ĥ neq; illæ ĥ noĩe appellant̃, sʒ ambo sil̃, sic & q̃drigæ q̃tuor sunt eq simul iuncti. ❡ Ab illo hectorẽ, vn' ẽ Hector, nec mutat̃ essentia, sʒ dicim' aliũ hectorẽ cũ ita ĩmutata sũt accidẽtia et q̃litates vt alius appeat. ❡ Ignes, nã p̃mũ appellãtib' Græcis obuiã armat' fact' Hectõ nauẽ Protesilai, q̃ p̃ma lit' tetigerit excussit, & victoria lætus ad suos rediit. ❡ Sq̃llẽtẽ bar. ex Auli. Geli. snia sq̃lẽ dcm̃ ẽ a sq̃mar̃ crebritate, asperitateq;, q̃ in spetũ & pisciũ corijs visũt. Quicq̃d igit̃ nimis incultũ atq; obsitũ aliq̃ re ẽ, & ĩcutẽ facie noua horrorẽ visẽtib' põt, id sq̃lẽ dicebat̃, ita ĩ re lucida vt sordida, ĩ lucida posuit poeta ĩ seq̃ntib' p tunicã sq̃lẽtẽ auro lat' haurit aptũ, sic & Acci' in pelopidis. Ei' sp̃etis sq̃mæ sq̃lido auro & purpura ↄtextæ. in sordida hic g̃. Sq̃lentẽ. b. idest sordib' nimis ĩculcatã & obsitã, sʒ teste eodẽ Gelio m̃lto, assiduoq; vsu ita ↄtaminatũ ẽ ĥ v̄bũ vt tã sq̃lor de ignatiõ dũtaxat dici cœpit. ❡ Cõcretos, ↄcerni dr̃ res q̃ añ fluxit, vl̃ sua spõte ↄdẽsat̃ & cohæret vt sãguis postq̃ de venis egressus est, vel alia accedẽte mã, nã crines nã fluxiles ĩpliciti sanguĩe cõdẽsant̃ & coherẽt. ❡ O lux, ex Ennio ẽ ille. n. ❡ O lux, troiæ germãe Hector. Quid ita cũ tuo lacerato corpe miser. Lux g̃ ad ptm̃ & p̃ñs. Spes v̄o ad futuꝝ refert̃. Vt. n. lux lucẽ restaurat̃ sic egregijs hui' viri facinorib' troianũ ĩperiũ illustre reddebat̃, & ex his meritis oĩs de futuro spes ĩ eo reponebat̃. ❡ Quæ. t. t. m. oñdit nãꝫ sõnioꝝ. Nã sõniãs nõ mẽinerat æneas hectorẽ occubuisse, nec ab achille ↄfossũ, nã q̃ sup̃ ait Vulneraq; illa gerẽs, & cætera hmõi ex vigilãt̃ mẽoria ad p̃ñs narrat. ❡ Vt admirãtis ẽ, ĩ buco. exp̃ssim'. ❡ Indigna, nã digne nõ poterant fœdari optimi viri vultus. Estq; vniuersa hæc interrogatio p̃nũciãda cũ summo dolore ac stupore.

DON. ❡ VIDEbar, & hic ostẽdit imagines nõ esse

Heu fuge [a] nate dea, teqȝ his ait eripe [b] flammis.
Hostis habet muros, ruit alto a culmine troia.
Sat [c] patriæ, Priamoqȝ datũ, si Pergama dextra
Defendi possent [d] etiam hac defensa fuissent.
Sacra [e], suosqȝ tibi comendat Troia Penates.
Hos cape fatorum [f] comites, his mœnia quære
Magna pererrato [g] statues quæ deniqȝ Ponto.
Sic ait: & manibus vittas. Vestamqȝ [h] potẽtem
Aeternumqȝ adytis effert penetralibus Ignẽ.

SER. ¶ FVGE nate dea, ppositio est. b ¶ Eripe flãmis, vtile. his aũt δεικτικῶς. i. demonstrantis ad locũ. c ¶ Sat pr̃iæ. pamoqȝ datum honestum. Nam ꝙ fata venire cõstat nemine posse. d ¶ Etiã, multi hic distĩgunt, vt sit adhuc, vt Etiã arma tenentẽ. Sed melius est & hac, vt Et pr̄iceps gloriæ sit Aeneas, & Hectõ supbiã vitet. e ¶ Sacra, suosqȝ tibi commendat troia penates, necessariũ. Nam sacrilegiũ est nõ liberare cõmẽdatos penates. ¶ Fatoꝝ comites, possibile, quia occurrebat Hostis habet muros, dat ei comites deos. g ¶ Pererrato, vna pars orõnis. hoc aũt verbo oñdit erroris lõginqtatem. h ¶ Vestã, deã ignis, quæ vt supra diximus Terra est.

DON. ¶ HEV fuge, viro forti fugã suadet quã non suaderet si superesset aliqd cui posset subueniri, mox subnectit cãm quæ oẽm viȝ desperationis ptinet, ¶ Heu fuge, icipit recte a doloris signo. Dolebat. n. ꝙ q debebat hortari ad auxiliũ fugã suaderet viro forti. Et ꝙ sic iterierat tota res, vt nihil superesset qõ auxilio fulciri posset ¶ Hostis ha. m. scda desperatio. Muros, quibus se tutari potuissent. ¶ Ruit al. a. c. t. tertia desperatio. i. pcedit, iã cui ptãs subuenerat. ¶ Sat pr̃iæ. p. q. d. vt primi venisse iteritũ denotaret. ¶ Si pgama. d. qsi dicat ꝯ tãtã viȝ nihil valere humanã brutẽ, & pbat ꝙ si possent defendi, defensa fuissent hac. s. mea. ¶ Sacra. q. d. nõ est ꝗ flagitiũ ꝙ fugiat, cũ pr̃ia suos deos fuga liberandos velit. Nimiũ etiã religiosum pbare voluit, cum ipsis religionibus pseruandis sit aptissimus, aut etiam dijs potiorem. nullus. n. cõmendat iferiori. De his dijs meminit in thmate, iferretq; deos latio. Oĩ ergo culpa vacat fugiturus, si fugã suadet imago viri fortis, & pr̃ia pcedit fugam, & deoꝝ, sacrorũqȝ societas. ¶ Fatoꝝ co. adiuuabunt tua fata, cũ tui comites fuerint. Quid. n. potuit æneas, si dij ipsi nõ potuerunt. ¶ Magno, qa magni sunt dij, & proponit spem futuri tpis, vt sit toleratio psentis calamitatis. ¶ Pererrato ponto, vt ostenderet se vera insinuare, præ dixit prospera, & his laboriosa addidit.

CHRI. ¶ ETIAM adhuc, vt placido ne etiam pugnabis amori? ¶ Hæc. s. mea q. d. adhuc viuerẽ si fata troiã defendi voluissent. Vel dicamus, & hac quasi dicat hac quoqȝ tua dextra ꝗuis ego spes fidissima occubuissem. ¶ Suos, recte suos, naȝ illos ex samothracia in phrygiã transportauit Dardanus. De penatibus Dionysius multa. ¶ Aeternum, in tẽplo. n. vestæ ignis perpetuus seruabaẽ. Sed qõ annis calẽdis martijs renouabatur. ¶ Vestã. pcurã semel res totã, ne iteruȝ de ea narrãdũ sit. tam igr̃ Saturni et opiã fi liã fabulãtur. Ouid. Semine Saturni tertia Vesta fuit. Hoc numẽ troianũ fuit, & vestã vnã e penatib' putãt, vel saltẽ illoꝝ comitẽ. Hinc psules Macrobio teste & dictatores cũ magr̃atum inibãt Vestæ & penatib' sacrificabãt, ppterea ꝙ hic poeta cũ de penatib' meminisset addidit vestã, Cice. lib. de nã deoꝝ, ait vestã dici ab hæstia græco ꝟbo, viqȝ eius ad aras, focosqȝ ptinẽ & qm custos sit reꝝ itimaꝝ, oẽm illi' pcationẽ & sacrificationẽ extremã eẽ. Ouidius illã mõ ignẽ ponit, vt nil aliud vestã ꝗ verã itellige flãmã, mõ terrã vt sic icesta pit qa quã violauit i illã pdit, est tellus, vestaqȝ numẽ idẽ. Dio. siculus scribit vestã domorũ pstructricẽ fuisse. Proptereaqȝ institutũ vt in oĩbus domibus colaẽ. Plato ãt in phœdro p ænigma ita loqtur. Magnus rex citãs alatũ curꝝ icedit exornãs cũcta ac disponẽs, ac postremo demõstrat, ꝙ cæteri dij curꝝ sequuntur, sola aũt vesta domi manet p qõ itellige vestã terrã eẽ ꝗ imobilis est & ignẽ iclusum tenet. Quapp vestæ simulacrũ nullũ erat, sed in media tẽpli testudine pẽdebat terra, Putãt multi dici vestã a græco ꝟbo hæstia mutata aspiratiõe idigãma æolicum, vel a vestiẽdo ꝙ terra herbis ac arborib' vestiaẽ. Ferũt autẽ illaȝ adamatã a Priapo fuisse, qui vim seminalẽ significat, qa nihil pductura sit terra sine vi seminali. Volũt pterea vestã nutriceȝ Iouis fuisse. eãqȝ illũ suo gremio sustẽtasse. Exprimebãt aũt illã hmõi pictura tẽplũ pigebãt latũ ac spaciosum cũ ara in medio, et ea vtrinqȝ ignẽ hẽbat, q perpetuus seruabaẽ cũ eum extingui nullo pacto fas eẽ. Cui ministerio vestalem ꝟgines ꝑerant, sicqȝ ibi depictæ igne fouere videbanẽ. Supra ꝟo piaculũ tẽpli depicta erat ipsa vesta in formã virginis ifantẽ ipm Iouem in suo sinu fouentis, Sacra vestæ ex troia in Italiã vexit Aeneas. Templũ illi, albæ erexit Ascanius. Romæ ꝟo an Romulus, an Numa erexerit dubitaẽ.

Vesta

positum

Positũ aũt erat inter capitoliũ & palatiũ, vt est apud Diony. illud & scribit apud eũdẽ Diony. Præter hæc oĩa sacra singulas ẽt curias, q̃. xxxvi. erant vestã putarã hũisse. Esseq; pleros q; q̃ rẽtib' custoditus ignis qd sit & q̃ re ṽginib' seruãdus mãdet rũdeãt, φ ignis res est imaculata & virgines ĩcorruptæ, ꝑpterea q̃; castissimo diuinoꝝ purissimũ mortaliũ amicuꝫ esse. Vestæ aũt ꝑponi ignẽ, qa tellus cũ sit, mediũq; mũdi teneat locũ ĩflãmatiões excelsas facit ex seipsa. ⁋ Veꝝ ẽt ꝑter ignẽ arcana q̃dã esse in tẽplo deæ sacra multi crediderũt, quorũ neq; ṽgines neq; ipsi põtifices cognitionẽ habeãt, qđ nisi esset nũq; tãto se piculo exposuisset flagrãte tẽplo, L. Cecilius metellus. Refert ꝑterea Aul. Gel. priæ q̃ huiuscemodi sit adhibita ministerio Amatæ nomẽ fuisse. ac ꝑpea reliq̃s deinceps oẽs amatas appellatas fuisse. Diciq; nõ electas, neq; creatas vestales' s; captas, eo φ capiebaẽ a põtifice ẽ manu pr̃is vestalis ṽgo & taq̃; bello capta de pr̃is ptãte egrediebaẽ. Nõ licebat aũt capi aut sex annis minoreꝫ aut deceꝫ maiorẽ, neq; capi poterat, q̃ ligua debilis eẽt sensu ve auriũ diminuta, aut aliq̃ corpis labe ĩsignita neq; rursus cui' parẽtes alter ãbo ve seruiute suissent. aut fuissẽt in negocijs sordidis versati. Addunt nõnulli nõ esse fas eã capi q̃ i italia nõ hẽet domiciliũ. Virgo vestalis simẽ capta, & i atriũ vestæ deducta & põtificib' tradita pr̃ia ptãte exibat & testmẽti ꝯdẽdi ius hẽbat. Erãt põtificis ṽba i capiẽdo vt sacerdotẽ vestialeꝫ q̃ sacra faciat, & q̃ iussi sacerdotẽ vestaleꝫ facẽ ꝑ ppl'o q̃ritib' ve q̃ optĩa lege fiũt, ita te amata capio. Fuerãt ãt a ꝑncipio vestales q̃ttuor a Numa ꝯstitutæ, postea vero pp sacroꝝ ministerioꝝ multitudinẽ sex factæ. Vbi sũt ĩgredi ĩterdiu nulli ex marib' ĩterdicebaẽ. Noctu aũt nemini ĩmorari fas erat; triginta vero ãnos necesse erat eas manere ĩnuptas & castas. Quo tpe ꝑmis deceꝫ ãnis sacra addiscebãt. alijs deceꝫ pficiebãt, vltimis vero deceꝫ alias docebãt. Expleto. xxx. anno licebat illis ĩpune nubẽ depositis vittis ac reliq̃s sacerdotij isignib'. Pleræq; tñ ad mortẽ manebãt, deterrite maxĩe eaꝝ q̃ nupsissent ĩfœlicib' exitib' ĩ quos plerũq; incidebãt. Multi aũt & pulchri vestalibus a ciuitate honores reddebanẽ. Cõtra vero minorib' crinibus dãnatæ liberabanẽ. Corruptas aũt huiuscemodi morte mulctabanẽ, Viuæ. n. feretro vt mortui solent efferebanẽ cũ luctu eas amicis & cognatis ꝓseq̃ntibus, ferebãturq; vsq; ad portã collinam. Erat. n. vt etiã plutarchus oñdit, ibi itra muros tumulus & dom' subterranea a Numa instituta, in qua lectus erat stratus ardens. Erat panis aqua & lac, ne ṽgo sacrata famæ ad morteꝫ cõpelli videreẽ, Pontifex igiẽ archana q̃dam ꝑcatus in scalis ĩ domuꝫ descendentibus illã ponebat, statimq; sese auertebat. ac ꝑsto aderãt qui humũ inijcerent, Hinc Iuue. Cũ quo nup intacta iacebat Sanguine adhuc viuo terrã subitura sacerdos. ⁋ Penetralibus, adiectiuũ est in hoc loco quasi penitus remotis, alias substantiuũ & significat secretiores domi partes a penitus & intrando dictũ. Penitus aũt & si aduerbiũ sit, vt penitusq; repostas, Tñ nomen inueniẽ Plau. Ex crea vsq; penitis faucibus.

SER. a ⁋ DIVERSO interea, hic est procœconomia, agit enim Æneã nõ fuisse ꝓditorem, sed ꝓpter longinqtatem domus, & tardi' bi lla cognouisse, & facili' euitasse discrimẽ,

> Diuerso [a] interea miscentur mœnia luctu.
> Et magis, atq; magis [b] (quamq̃; secreta parentis
> Anchisæ [c] dom', arboribusq; [d] obtecta recessit [e])
> Clarescunt sonitus armorũq; ingruit [f] horror.
> Excutior [g] somno, & summi fastigia tecti.

mobilis ad imobilẽ, vẽ eẽ trãsferẽ offĩn. f ⁋ Ingruit, inuadit, vt Ingruit Aeneas italis, & ꝑlia miscet. g ⁋ Excurior sõno,

b ⁋ Magis atq; magis. Iteratione sermonis fecit augmentũ, ac si diceret magis ac plus, sed pp metrũ nõ potuit; sic ẽt & i diminutione veluti sic dicat, & min' atq; min', & vt ꝑ vtcũq; ponĩẽ tñ alibi magis atq; magis primo vehemẽter. sicut ẽt qđ crebro ẽ apud Ciceronẽ lectũ. c ⁋ Anchisæ domus, satis religiose loc's oib' q̃; diu viuit anchises, ei vniuersa cõcedit, vt alio loco, Et pater anchises dare satis vela iubebat. d ⁋ Arboribusq; obtecta, laus domus, & argumentũ si nõ auditus est strepitus armorum, & vrbis captæ clamor ab ænea. e ⁋ Recessit. a frequentia se remouit. & est speciosa trãslatio, quotiẽs rei

vt appareat terroris esse, non satietatis.

DON. ⁋ EXCVTIOR. non dixit expergiscor qđ esset aut ex sacietate somni aut ex aĩ trãqllitate. Quies ergo dormientis abrupta est. ⁋ Et summi fa. t. A. s. supero, vt posset vel videndo per flãmas vel audiendo cũcta ꝑcipere. ⁋ MISCENTVR, conturbantur. cõfunduntur, & cõmixtione clamantium & vlulãtiũ. ⁋ Arboribus, viridarijs arboribus refertis, ⁋ Recessit, in recessũ vrbis posita. ⁋ Clarescunt, nam iam vrbe potiti aperte cuncta inuadebant. ⁋ Ingruit, imminet, ⁋ Horror. hostilia enim arma horroreꝫ incutiũt & qa obstrepebant & quia flãmis micabant. ⁋ Ingentem, vel pulcherrimæ comparationes g

CHRI.

bus & diripientium cuncta græcorum impetus & vrbis ruina ante oculos ponitur & ipſius æneas animi, corporiſq; ſtupore exprimitur.

Aſcenſu ſupero, atq; arrectis [a] auribus aſto.
In ſegetem veluti cum flāma furentib[9] Auſtris[c]
Incidit. aut rapidus mōtano flumine [b] torrens
Sternit agros, ſternit ſata læta boumq; labores.
Præcipiteſq; [d] trahit Siluas, ſtupet inſcius [e] alto
Accipiens ſonitum ſaxi de vertice [f] paſtor.
Tum vero māifeſta [g] fides, Danaūmq; pateſcūt
Inſidiæ, iam Deiphoebi dedit ampla ruinam
Vulcano ſuperante domus: iam ꝓximus [i] ardet
Vcalegon, Sigæa [k] igni freta [l] lata relucent.
Exoritur, clamorq; viꝝ, clangorq; [m] tubaꝝ.
Arma amens [n] capio, nec ſat rationis in armis.
Sed glomerare manū bello [o], & ꝯcurrere in arcē
Cum ſociis ardent animi; furor [p], iraq; mentem
Præcipitāt, Pulchrumq; mori ſuccurrit ī armis.
Ecce autem telis Panthus elapſus Achiuum.
Panthus Otriades arcis [q] Phoebiq; ſacerdos.
Sacra [r] manu, victoſq; [s] deos, paruumq; nepotē
Ipſe [t] trahit, curſuq; [v] amens ad limina [x] tendit.

SER. a ¶ CARRECTIS auribus, tranſlatio ab aīalib[9], vt apō Terentiū, Arrige aures pāphile. b ¶ Fluminis fluxu, vt flumectat flumine vultus. c ¶ Torrēs, fluui[9] q æſtate ſiccat, vn̄ & nomen accepit. Cui græci ꝓ ꝯtriū dedē vocabulū. Nā Xeìμαῤῥον dixeſt a tpe q̄ creſcit ſicut æqnoctius λογμεῤίω. d ¶ Præcipiteſq; trahit ſiluas. hoc ſpāle fluuij eſt, ſupra dicta utro etiā ignis. e ¶ Inſcius, nō ignarus. Nā uidet. ſed qui nō valde ſit cāꝑ pitus. i. ſimplex. f ¶ Saxi de vertice, ideſt mōtis. Cōtra ī ſexto montē pro ſaxo poſuit, vt Prenſantēq; vncis manibus capitis aſpera montis. g ¶ Manifeſta fides, nō ſomnij vt quidā volunt, ſed fraudis græcoꝝ. Nam & hoc ſequit, Danaūmq; pateſcunt inſidiæ. h ¶ Deiphobi, quia ipſe poſt mortē Paridis Helenam duxit vxorē. i ¶ Proximus ardet vcalegon, rē domus ad perſonā trāſtulit, & eſt τὸ ā: τιον, vt Mantua ue miſeræ nimiū uicina cremonæ. k ¶ Sigæa, due ſunt troiæ promōtoria, Rhoeteū & ſigæum, qō dictū eſt ꝑp Herculis taciturnitatē. qui ꝓhibitus hoſpitio ſimulauit abſceſſum, & inde ꝯtra troiam per ſilētiū venit, qō σιγᾶ dicitur. l ¶ Freta lata relucēt incendij magnitudinē uoluit ſignificare nō hoc deſcribere. Lata autē ideo dixit, quia ſe anguſtiæ pontici oris illic dilatant, ut Saluſtius dicit. m ¶ Clangor, græcum eſt. Nam κλαγγὴ dicitur. Illud ſane intelligēdum eſt quia morem tetigit expugnationis. Plerūq; enim ad tubas euertuntur ciuitates. ſicut albā Tulius Hoſtili[9] iuſſit euerti. n ¶ Amens, bene amēs q nec ſomnio credidi, nec rebus aſpectis. o ¶ Bello, ad bellū. p ¶ Furor iraq; mentē præcipitāt, pōt quidē ſpāliter accipi. i. mentē meā furor & ira præcipitauerunt ſed melius eſt generaliter. Nō mirum eſt me arma cepiſſe ſine rōne. Furor enī & ira mētes præcipitāt hominum. q ¶ Arcis phœbiq; ſacerdos aut ſubrogatū intelligimus. aut qō melius eſt, morem romanū tetigit. In Capitolio enim deoꝝ oīum ſimulacra colebantur. r ¶ Sacra manu, hoc eſt ꝓp qō ſupra ait, Sacra ſuoſq; tibi cōmēdat troia pēates. s ¶ Victoſq; deos, qegebāt ſacerdotis auxilio, ſiml & Aeneæ excuſat abſceſſus. t ¶ Ipſe trahit. ſeptima ſylepſis. Trahit enī; is nepotis tātum ſit, tn̄ & ſuperiora ꝯcludit. v ¶ Curſu, legit & curſum. x ¶ Ad limina, Aeneæ & religio laudat, & uirtus.

DON. ¶ IAM deiphobi, narratis quæ audierat, ponit q̄ uidebat. ¶ Exorit. c. q. u. eo ꝑtinet qa dixit. ¶ Tū vero manifeſta fides. d. q. p. in. ſ. Quantus autē fuit affectus æneæ, q nec ſomnio Hectoris admonitus, neq; manifeſta captiuitate vrbis deterritus arma cœpit. ¶ Amens, oībus aduerſis mente turbata non in fugā, ſed in arma ꝯuertit, & quærit manū ſocioꝝ, quibus arcē, amiſſis iā mœnib[9] defendat. ¶ Furor iraq;. optime poſuit, Quicqd. n. ꝑcipitanter vrget, nō quo aīus voluerit, ſed in eā partē cadit in qua ruinæ pondus adduxit. ¶ Pulcrūq;. m. nō erat ſpes victoriæ, ſed armatus q̄ inermis pulchrā mortē ignominioſæ vitæ præponebat. ¶ Ecce autē aduentu panthi ſpē conceptā arcis defendendæ amittit, At ille nō metu hoſtili deterritus erat, ut nō ferret ſecus qcqd deoꝝ in arce colebatur. ¶ Portabāt. n. ſacra. & deos victos vt oſtenderet humanū auxiliū aduerſus eā vim nō fuiſſe neceſſariū, [illegible] ipſi quoq; diꝫ reſiſtere ꝓ ſe nō poterat. ¶ Amēs, a tutis ꝯxcluſis ad innuta fugiēs oſtēdebat plenam amentiam.

CHRI. ¶ VVLCANO. igni etiam eſt intellectio. ¶ Clangor, ſonitus refractus & crepitans. qualē in tubis. anſeribuſq; deprēdimus & eſt onomatopeia. Tuba aūt teſte Lactātio repertor fuit

tōr fuit maletus etruscoꝝ rex. Hic pyraticā exercuit, & ꝓmōtoriū licaoniæ ꝓuinciæ insedit, & maleā de suo noīe appellauit. ℣ Arma amēs capio, īgēs ī p̄rias charitas q̄ q̄uis nullā salutē cerneret cū p̄ria occūbere cupiebat. ℣ Elapsus, tū noctis tū deoꝝ q̄s ab icēdio liberabat auxilio. ℣ Ipse trahit, nōnunq̄ eidē ꝟbo q̄ nō ꝯueniūt cū iūgunt, vt ī Geor. oñdim⁹ Trahebat. n. puer q p̄nos passus æq̄re nō poterat. Deos aūt portabat potius q̄ trahebat vt dixit de oīb⁹ trahebat vt ostēdat lōge p̄ra abstulisse q̄ ferre posset. ℣ Amēs, pp subitū, maximūq̄ timorē & manifestū iteritū. ℣ Ad limina. s. æneæ, & magna laus est ipsius, vt ad eum potius q̄ ad alios confugeret, veluti in fortiori viro spem aliquam reponeret.

SER. a ℭQVO res sum. lo. pā. admirātis ē, nō īterrogātis & panthu vē ūs ē, ἀπὸ τοῦ πανθοος πανθου, οἶ 1 ου. b ℣ Res sūma respublica. c ℣ Quā prendi. arcem, quā tu eā relinquas, Nō enim plures erāt arces, Vn̄ admirātis, & notanda simul oratōnis breuitas, q̄ in periculis cōgruit. d ℣ Dardaniæ, troiæ, aut a Dardano Iouis & Electræ filio, aut sm̄ Salustium a rege Dardanorum Mida, qui phrygiam tenuit. e ℣ Ferus Iuppiter, summæ necessitatis est, quum etiam sacerdos in conuicia ruit deorū qō seruat Virgi. Ne vnquam tradat Aeneæ. Ferus, inuidiose dictum est. Nam æquus est oībus, vt Rex iuppiter oibus idem. hinc & paulopost, Ipse deos in dardana suscitat arma, hoc est qui æqualis esse cōsueuit. f ℣ Medijs, in mœnibus, vbi arx fuerat. g ℣ Astans, pro stans, & est prothesis. h ℣ Victor, propositi effector, vt Rapidusq; rotis insistere victor. i ℣ Miscet, scilicet cædibus. k ℣ Portis alij bipa. adsunt, quia geminæ sūt portæ. l ℣ Milia, subaudi tot, & est ἀνακόλουθον, Nā dixit quot, quū nō ꝓmiserit tot. m ℣ Angusta viarum, vicos, & est, vt strata viarum. n ℣ Ferri acies, bene addidit ferri, qa synonymus est acies. o ℣ Stricta, nuda. Vn̄ & distringere dicimus. p ℣ Cæco marte, aut nocturno ꝓlio, aut epitheton est martis cui⁹ exitus semꝑ incertus est. q ℣ Numine diuum, subaudi tali, h̄ ē mala iniȷciēte desideria. r ℣ Erinnys, ipatientia aī h̄ loco, quā alibi dr̄ furia.

Quo[a] res[b] sūma loco pāthu? quā[c] prēdim⁹ arcē.
Vix ea fatus eram, gemitu cum talia reddit.
Venit summa dies, & ineluctabile tempus
Dardaniæ[d]. fuim⁹ Troes, fuit Iliū: & ingens
Gloria Teucroꝝ. ferus[e] oīa Iuppiter Argos
Transtulit, incensa Danai dominant̄ in vrbe.
Arduus armatos mediis[f] in mœnibus astans[g]
Fundit equus, victorq;[h] Sinon incēdia miscet[i]
Insultans, portis[k], alii bipatentibus adsunt,
Milia[l] quot magnis nunq̄ venere Mycenis.
Obsedere alij telis angusta[m] viarum
Oppositi. stat ferri[n] acies mucrone corusco
Stricta[o], parata neci, vix primi prelia tentant
Portarum vigiles, & cæco[p] marte resistunt.
Talibus Otriade dictis, & numine[q] Diuum
In flāmas, & in arma feror, quo tristis Erinnys[r].

diffinitio, q̄ celerius exp̄mi possint aduersa vl̄ prospera ℣ Quā. p arx ē secūda defensio, vt euictis muris ipsa succēdat. Recte ḡ q̄ sūū quā prēdim⁹ arcē. Intelligebat. n. exfuga pāthi arcē captā, neq; aliam p̄terea eē. ℣ Vix ea, fa. p̄dicanda & artificiosa subtilitas poetæ i rñdēdo. Hisdē. n. verbis, & eadē breuitate istruxit īsciū, & q̄ sūma eēt reꝝ ꝓdocuit. Ille. n. ℣ Quo. r. s. p. Hic venit sūma dies ī eluctabile. Quod luctando supari nō pōt. ℣ Ingēs. g. t. Perijt q̄cq̄d apud nos floruit. ℣ Dardaniæ f. perijt q̄cq̄d apud nos erat. ℣ Ferus, nam in aduersis ēt deos male tractam⁹. Ferus qa oīb⁹ ad grecos traductis nihil nob̄ reliq fecit. ℣ Argos, nō ad argos. i. græcos, s; ī eā vrbē. ℣ Dominant̄, nō pugnāt, s; ardēte vrbe securi de victoria dominant̄. ℣ Fūdit. Nam q̄uis iā fudisset, tñ ex ꝑturbatiōe aī adhuc equū fūdere armatos putabat. ℣ Insultās, refert gratias, nā īteruētu ei⁹ troiāi certabāt illudere capto. ℣ Portis bi. ostdit vnā portā q̄ igredientib⁹ atq; regrediētib⁹ ī muris ꝑparata fuerat. Altera q̄ dirutis muris fuerat patefacta vt equi moles imēsa posset īduci. p has portas dixerat poeta imissos hostes, vt Oēs acipiūt so. a. a. c. m. Veꝝ pāth⁹ eadē rōe adhuc immitti dicit. ℣ Obsedere, cā ponit cur æneas, & pāth⁹ fugē nō possent. ℣ Numīe. d. nā sic sum accēsus ꝟbis Pāthi, q̄si deoꝝ numīe sim afflatus.

ON. ℭQVO res sūma, interrogatio breuis p rōne tpis sūpta, Quæsita ēt p psona fugiētis, & p eius q i; aduersa mature tñ scire cupiebat. Sūma rerum est bonoꝝ & maloꝝ Concinna

CHRI. ℭQuo res, āxiū sollicitū q̄ aīa oñdit, q nō expectaret dōec ille loq̄ret. ℣ Fuit ili. mod⁹ loq̄ndi. q. d. ad iteritū vēit, nec āpli⁹ ē, sic Ci. Cū suppliciū iā de ꝯiuratis, sumptū esset, & ꝯuersus ad populum dixit Vixerūt. ℣ Ferus iuppiter. q. d. non potuisset dirui tanta vrbs

nisi Iouis pòtētia, nec religiosa ciuitas fuisse pdita, nisi feritate deoꝝ. ⁋ Incendiū.m.s.plūo armoꝝ. ⁋ Astans, ita stans, vt multo superior sit. ⁋ Bipatentibus, quasi in totum patentibus, nam duæ sunt partes qbus portæ clauduntur milia, plures putabant esse q̄ oēs qui a pricipio e græcia venerant, Nam timor & nocturnū tempus omnia pericula maiora pponit. ⁋ Stricta, nudata, nō q stringere nudare significet, sed qa non nudant gladiū, neqꝫ e vagina eripiūtur nisi manubria manibus stringamus. ⁋ Acies, in q̄cūqꝫ re pōt vñ dixit ferri.

Quo fremitus[a] vocat, & sublatus[a] ad æthera clamor.
Addunt se socios Rhipheus, & maximus armis
Iphitus oblati per lunā, Hypanisqꝫ, Dymasqꝫ.
Et lateri adglomerāt[b] nostro, iuuenisqꝫ choreb[us]
Mygdonides[c], illis qui ad Troiam forte diebus
Venerat, insano Cassandræ incensus amore.
Et gener[d] auxiliū Priamo, Phrygibusqꝫ ferebat
Infelix, qui non sponsæ præcepta[e] furentis[f]
Audierat.
Quos vbi confertos audere in prœlia vidi,
Incipio[g] super[h] his. Iuuenes[i] fortissima frustra
Pectora, si vobis audentē extrema cupido est
Certa sequi, quæ sit rebus fortuna videtis.
Excessere[k] omnes adytis, arisqꝫ relictis
Dij, qbus[l] imperiū hoc steterat, succurritis vrbi
Incensæ, moriamur, & in media arma ruamus.
Vna[m] salus[n] victis nullam sperare salutem.

SER. a ⁋ ET sublatus, ordo est. vnde sublat[us]. b ⁋ Adglomerant, adglomerāt. c ⁋ Mygdonides, patronymicum est. Nā si gētis esset mygdonius diceret. Nullum enim gētis nomē indes exit, hunc autem Choreбum stultū inducit Euphorion, quem & Virgilius sequitur. Dās ei dolus an virtus qs in hoste requirāt? Quum sit turpissima dolo q̄sita victoria. d ⁋ Et gener, gener dr & q est & eē vult, vt hic idicat locus, sicut & maritus. Vñ ē, Quos ego sum totiēs iā ōdignata maritos. e ⁋ Præcepta, pp illud, Tunc etiā fatis aperit Cassandra futuris. f ⁋ Furentis, vaticinātis, vñ & sibyllā insanā vatem adeas dicit alibi. g ⁋ Incipio sup his, his īcipio. h ⁋ Sup, īsuper, qa iam audebant, vt paulopost, Furor additus. i ⁋ Iuuenes fortissima frustra, ordo talis est, Iuuenes fortissima pectora frustra succurritis vrbi īcēsæ, qa excesserunt dij, vnde si vobis cupido certa est, me sequi audentem extrema, Moriamur & in media arma ruam[us]. obscuritatem aūt facit hoc loco & synchesis.i.hyperbati lōga cōfusio, & falsa lectio. Nam multi audendi legunt, multi audēti. Sꝫ neutrum pcedit. ergo audentem legendum est. k ⁋ Excessere, qa ante expugnationem euocabant ab hostibus numina ppter euitāda sacrilegia. l ⁋ Quibus, subaudi auxiliātibus. m ⁋ Vna salus victis nullam sperare salutem, Plerumqꝫ enim desperatione robur augetur, vt Statius, Est vbi dat vires nimius timor. Item scimus captiuitatis mortem esse remedium. hoc ergo suadet, vt aut desperatione vincant, aut vitetur morte captiuitas.

de more facilior. ⁋ Addūt se so. ne narratio multorum nominū ex similitudine fiat odiosa mirifice distīguit īterpositione verborum, sed ordie ⁋ Ad. so. & la. ag. n. oblati p lunas Riph. Iphi. his pa. dy. & corebus per lunas. Nā principius huius noctis luna canuit. Sequētia habuerūt. ⁋ Iuuenes, ordo est iuuenes fortissima pectora. ⁋ Quæ. s. r. f. u. ⁋ Ex. oēs ady. ar. qꝫ. r. ⁋ Dij. q. im. hoc ste. fru. suc. u. in. ⁋ Si vobis audendi ex. c. c. ⁋ Moriamur & i. m. ar. r. ⁋ Vna sa. vi. nūl. spe. sa. ergo iuuenes fortes estis, & prōpti, sed auxiliū vestrū icensæ vrbi qd proderit, sed vna est salus victis, si salutē quā tueri nō possent desperādo ɔtēnant.

CHRI. ⁋ AVDENtem, legit Serui. Dona. vo audēdi. ⁋ Excessere oēs. a. a. q. r. Consueuere prisci anteq̄ vrbē expugnarēt oēs illos deos in quoꝝ tutela ea vrbs esset euocare, aliter enī vrbē capi posse desperabāt. Carmen autem quo dij euocant est in libro Sammonici Sereni qnto reꝝ reconditaꝝ, quod ipse ait in cuiusdā furij vetustissimo libro reperisse huiusmodi, Si deus si dea est cui populus, ciuitasqꝫ carthaginēsis est in tutela. Teqꝫ maxime ille qui vrbis huius, populiqꝫ tutelā recepisti pcor veneror, veniāqꝫ a vobis peto, vt vos populū, ciuitatēqꝫ carthaginēsem deseratis. Loca tēpla sacra, vrbēqꝫ eoꝝ relinquatis, atqꝫ ab ijs abeatis, eique populo, ciuitatiqꝫ metum, formidinem obliuionem iniiciatis, pditiqꝫ romam ad me, vosqꝫ veniatis, nostraqꝫ vobis loca, templa, sacra, vrbs acceptior, pbatiorque sit. ⁋ Mihique, pro. r. o. militibusque meis pposti, vt sciamus, itelligamusque. Si ita feceritis vouero vobis tēplum, ludosque facturum.

DON. ⁋ CLAMOR, ergo ibi maior erat cedes vn-

Sic animis iuuenũ furor additus. inde Lupi[a] ceu
Raptores, atra in nebula[b] quos improba ventris
Exegit[d] cæcos rabies, catuliq; [c] relicti
Faucibus expectant siccis, per tela, per hostes
Vadim[e] haud dubiã i mortẽ, mediæq; tenem[e]
Vrbis iter, nox atra caua[e] circũuolat vmbra.
Quis[f] cladem illius noctis? quis funera fando
Explicet? aut possit lachrymis[g] æquare labores?
Vrbs[h] antiqua ruit multos dominata p annos.
Plurima perq; vias sternuntur[i] inertia passim
Corpora, Perq; domos, & relligiosa[k] deorum
Limina, nec soli pœnas[l] dant sanguine Teucri.
Quõdã etiã victis reddit[m] in præcordia Virtus.
Victoresq;[n] cadunt Danai. crudelis vbiq;
Luctus, vbiq; pauor, & plurima[o] mortis imago.
Primus se Danaum magna comitante caterua
Androgeos[p] offert nobis socia agmina credens
Inscius, atq; vltro verbis compellat amicis.

SER. a ¶ LVPI ceu, hoc ad ferocitatẽ pertinet. b ¶ Nebula, ad noctẽ. c ¶ Catuli, ad liberos, piugesq;. d ¶ Exegit, exclusit de latebris. s. vt Ter. Spectãdæ an exigendæ vobis sint. e ¶ Caua vmbra, bonũ epitheton est, nãle. n. est, vt obscuro sit oẽ concauum. f ¶ Quis, etiã græcorum, vt Quis talia fãdo. g ¶ Lachrymis æq̃re labores, hypallage est, pro laborib⁹ æq̃re lachrymas, vt Dare classibus austros. h ¶ Vrbs antiq̃, vel nobilis, vel q̃ a duobus milibus octingẽtis annis regnasse firmat. i ¶ Sternunt inertia passim, aut non repugnantia, vt Pecora inter inertia votis Optat aprum. Aut inertia dum occiduntur; vt Imbellẽ auersis romanis arcibus indũ, hoc est auertẽdo ostendis imbellẽ. k ¶ Relligiosa, gradatim ascendit. Sane relligio. l. geminat in versu ꝑpter metri necessitatem. l ¶ Pœnas dant, moriunt impune. hoc. n. ꝓprie significat. m ¶ Redit in ꝑcordia virtus, atq; ait Hora. Nec vera virtus quum semel excidit curat reponi deterioribus, sed sententiæ nõ semper generales sunt, sed interdum pro negocioꝝ qualitate formant, & ad tẽpus dictæ sunt. n ¶ Victoresq; cadũt danai, generaliter dixit victores, aſs. s. nõ nũc. o ¶ Plurima mortis imago, aut diffinitio mortis ẽ, aut varietas mortis ostenditur. p ¶ Androgeos, & græca & attica declinatio, vnde est In foribus letũ Androgeo. facit enim ὁ ἀνδρόγεως τοῦ ἀνδρόγεω.

DON. ¶ INDE lupi. c. mira cõparatio. Lupus enim improbus, & sæuus est, & in ꝑdam intẽtus, ꝓ sertim cum catulos habet, cui q̃dem aptissimæ tenebræ sint ad cõplendas insidias, sic & nos auxilio vnico noctis in hostes ferebamur. ¶ Oblati p. l. Nã luna iã exorta erat, sed quo paulo infra. Nox atra caua circũuolat vmbra intellige debere conuenire in luꝑ comparatione etiaꝫ noctis similitudinem, sed hic accipiamus ꝑseuerare lunam, sed fumo, ex incẽdio prouenite obscuratũ eius lumen esse. ¶ Quis. c. il. no. vt supra, vt quis talia. m. d. n. aut. d. m. u. ¶ Vrbs anti. dolet ꝙ perijt patria. Antiquam nobilem, & maximi meriti veteres posuerunt. Comparat ergo tẽpus ꝙ fœlicitas tot annoꝝ vnius noctis spacio assumpta est. Ergo cũ perdita gemeret vehementer mouebat tam longum spacium vna nocte assumptũ. Adiecit miserãda, quoruꝫ alia significabant in dignitatẽ reꝝ, alia crudelitatem hostium. Alia sacrilegia in deos. ¶ In dignitatẽ, ꝙ cæsi opplerẽt vias, ꝙ proprias domos, & q̃ tẽpla quod pertinet ad sacrilegium. Ergo eo processerũt troianoꝝ mala, vt qui hostiarũ sanguine deos placare consueuerant, ij suo cruore eoꝝ tẽpla fœdarent. ¶ Nec. s. excusantur troiani, hoc tamen ad victoriam non poterat esse, sed erat ad solatium.

CHRI. Lupus ¶ SIC animis, locus ex Home. ¶ Lupi ceu r. Similitudo est q̃ modo ꝑcedit, vt hic modo subseq̃tur, vt in geor. Vt cũ carcerib⁹ sese effudere q̃drigæ. ¶ Addunt se in sp. & fr. r. tẽdens. f. e. a. n. audit currus habenas. Quinti. ait, De lupis diximus in buco. Hoc addã ex pli. lupi. rostrũ inueteratũ veneficijs resistere aiunt, ibidemq; portis ꝑfigũt. Vestigia eius calcata equũ torpescere faciunt. Lardum ijs q argentũ viuuꝫ biberint remediũ est in excrementis eius inueniunt ossa, hæc alligata dentiũ sedant dolores. Lupi nocturni raptores sunt feroces: esuriẽtes ruunt in oĩa, deniq; terras edunt, neq; creta ĩsula, neq; olympus mons lupos habet. ¶ Quis, interrogatio & repetitio grauitatẽ affert & efficaciã. ¶ Vrbs an. nobilis, nã nobilia diutius ꝯseruant. ¶ Perq; do. pathos a loco, nã indignũ est aliquẽ occidi ĩ vijs publicis, idignius domi suæ, idignissimuꝫ in tẽplis deoꝝ sic alibi, Mœnib⁹ in patrijs atq; ĩtra tuta domorũ, & alibi iter sacra deũ nocturna horgia bacchi Multos. d. p. a. Nã nõ solũ diuturnitate tpis sed & maiestate imperij nobilis erat. ¶ Præ- Præcordia

cõrdia, alibi cõijcit, inq; finum pcordia ad intima subdit, Sũt.n. cordi vicina qbus sensus pcipit. Pli. aũt ait exta hoium ab iferiori viscez pte separat mẽbrana quã pcordia appellat, qa cordi prætendit, q̃ græci φρενας dicũt. Posita aũt est ppter vicinitatẽ alui ne cibis suppri meretur aius. Hinc certe refert accepta subtilitas mẽtis. Iõ nulla est ei caro, sed neruosa ex litas in eadẽ pcipua hilaritatis sedes, qᵽ titillatu aliaz intelligit, ob hoc in gladiatoz spectaculis mortẽ cũ risu traiecta pcordia attulerũt. Home. aũt qa ĩest mẽtis subtilitas dixit.

ἄλλο δε τοι ἐρεω σὺ δ᾽ ἐνὶ φρεσὶ βαλλεο σῇσιν.

Plato pterea vult eam animi partẽ quæ irascibilis est in pcordijs sedẽ habere q̃ simul inficit maxima exoritur ira, hinc Home. cum Agamẽnonem Achilli iratum ostenderet ait,

ἀχνυ μενος μενεος δε μεγα φρενες ἀμφι μελαιναι πιμπλαντ᾽.

Ergo sm pipateticos locutus est poeta, q dicũt irã tanq̃ cotẽ eẽ acuendã fortitudinem.

SER. a CVIRI, increpantis est. b Sera segnities, q̃ seros facit. i. tardos: vt Mors pallida. c Feruntq; pgama, ἐμφατικῶς, vt Iliũ in italiam portans. d Itis, pro venitis. vt contra Terentius, Nisi ego ad mercatum venio pro eo. e Fida satis bene addidit fida, vt ostendat symbolũ quo vtebant i bello. f Medios, mãifestos, vt Medioq; ex hoste recepi. Et q̃q̃ in media iaz morte tenet. g Aspris, synæresis, vt Cõpostus. h Anguẽ κατα χρηστικῶς, cuz anguis aquaz nõ agroz esse dicat.

Festinate viri[a], nam quæ tam sera[b] moratur
Segnities? alij rapiunt incensa, feruntq;[c]
Pergama. vos celsis nũc primũ a nauibus itis[d]?
Dixit, & extẽplo (neq; enĩ responsa dabantur
Fida[e] satis) sensit medios[f] delapsus in hosteis.
Obstupuit, retroq; pedem cũ voce repressit.
Improuisuz aspris[g] veluti q sentibus anguem[h]
Pressit humi[i] nitens, trepidusq; repente refugit
Attollentem iras, & cærula colla tumentem,
Haud sec[9] Androgeos visu tremefact[9] abibat[k].
Irruimus, densis & circunfundimur armis,
Ignarosq;[l] loci passim, & formidine captos
Sternimus. aspirat[m] primo fortuna labori.
Atq; hic successu[n] exultans, animisq; Chorebus.
O socij qua prima[o] inquit fortuna, salutis
Monstrat iter, quaq; ostẽdit se dextra, seq̃mur.
Mutemus Clypeos[p], Danaumq; isignia[q] nobis
Aptemus. dolus an virtus qs in hoste requirat?
Arma[r] dabunt ipsi. sic fatus deinde comantem[s]
Androgei galeam, Clypeiq; insigne[t] decorum
Induitur[u]: lateriq; argiuum accõmodat ensez.
Hoc Rhipheus, hoc[x] ipse Dymas, oisq; iuuẽtus
Læta facit, spolijs se quisq; recẽtibus armat.
Vadimus imixti[y] Danais, haud[z] numine nr̃o.
Multaq; per cæcam congressi prælia noctem
Cõserimus: multos Danaũ dimittimus orco.

tem[9] ἀπὸ τοῦ κλέπτειν τὰ σῶμα. q Insignia, arma omnia. r Arma, sbdistigue, vt sit q̃si iterrogãtis. s Comantẽ, aut cristatam, qa de caudis aialiũ hẽbant cristas, vt Cristaq; hirsut[9] eq̃ vñ & ἵππουριν galeam, dixit Home. aut comas hñtes, vt Statius, Nõ ego iterga comãtes abãnas das. t Insigne decoz, ornatũ decoz nõ. n. sunt duo epitheta, quod apõ latinos vitiosus ẽ. Secit ẽt tñ Vir. i paucis vsibus, q͛ tñ emẽdati sũt, vt Lęta qbus tor no facili sup addita vitis,

guis aquaz nõ agroz esse dicat. i Humi nitens, icedens p humum, & est aduerbium. k Abibat, bñ impfecto vsus est nõ. n. abijt l Ignarosq; loci, his circũstantijs ostẽdit a paucis plures potuisse superari. m Aspirat, fauet, vt Aspirãt auræ in noctem, vñ de &, fauor aura dr̃, vt Gaudẽs popularibus auris. n Successu exultãs, fœlicitate, qõ ẽ stultitiæ o Qua pma ingt fortuna, nõ q̃ pma, sed qua primum. Est aũt hypallage, vt Ibãt obscuri sola sub nocte, p ipsi soli, quæ fit ñ ornat[9] cã, vt Pars ĩ frusta secãt, s; necessitatis. p Clypeos, maiora scuta, qbus la

quũ antea facilis fuerit. u Induit, qa multa inerãt in scuto lora, q̃b[9] manũ inserebãt, vt Clypeoq; sinistrã insitabã aptãs. x Hoc ipse, msci hic distigũt, & ad Aeneã referunt. y Immixti, vacarĩ, vt solet freq̃nt. z Haud. n. aut dijs p̃rijs, aũt qa in scutis græcoz neptunus, i troiãoz fuerat Minerua õpicta.

DON. CALII rap. in obsuat militarẽ disciplinam q̃ est vt pmus victoria, gl̃iaq; obtineat, Deisde in pdã eat. Ait igit androgeos nõ bellus pfecim[9] neq; pdã egimus de hostib[9] victis. Recẽtib[9], qa nup erãt detracta mactatis.

CHRI. CIRRVimus, ponit multa q̃ verisimile faciant

ciant a paucis multos esse victos. ¶ Metus, nā nō poterat nocturno tpe aduerti paucitas, error viariū & fortūa ac armoꝝ imutatio. Exultans. s. qd̄ stulti est, nā sapiens sicut aduersis non frangitur, sic et minime rebus secundis effertur, quoniā aūt a principio stultus hunc induxerat: obseruat illud Horatianum. Si quis in expertum scæne cōmittis, & audes psonam formare nouā seruetur adimum. Quali ab incepto pro. &c. s. c.

SER. a ¶ FIDA petūt, sibi scilicet. b ¶ Formidine turpi epithetō timoris. sic Salustius, Carbo turpi formidine italias atq; exercitum deseruit. c ¶ Cōduntur i aluo, nō conduntur dū eunt s3 cū; et cœperint. Vñ & ablatiuo vsus est. & nō actō, vt in georgicis, Cōditus in nubē.

Diffugiunt alij ad naueis, & littora cursu
Fida [a] petunt, pars ingentem formidine [b] turpi
Scandunt rursus equū, & nota cōdunt [c] in aluo.
Heu [d] nihil inuitis fas quenq; fidere diuis.
Ecce trahebat passis Priameia [e] Virgo
Crinibus a tēplo Cassandra, adytisq; mineruæ
Ad cælum tendens [f] ardentia lumina frustra [g],
Lumina, nā teneras arcebāt vincula palmas,
Non tulit hanc [h] speciē furiata [i] mēte Choreb⁹,
Et sese medium iniecit moriturus [k] in agmen,
Consequimur cuncti, & densis icurrim⁹ armis.
Hic primum ex alto delubri culmine [l], telis
Nostrorū obruimur, oriturq; miserrima cedes [m].

strictis, & q̄uis hæc pferret tēdebat ad cœlū oculos, cū non posset man⁹ qd̄ facie bat frustra. q̄rebat. n. in cælo vltores dos q b⁹ aduersātib⁹ iperiū ceciderat, & eos quorū cū domus eēt illiū tēplis suis pdesse noluerūt aut nō potuerunt. ¶ Collige, ergo i cassādrā

Tale est aūt hoc, q̄le icludunt i carcere. i. in carcerē. d ¶ Heu nihil iuitis fas quēq; fidere diuis, gn̄alis qdē snia, s3 loco ɔgrua. Seqt. n. & Cassandræ captiuitas fidētis sacerdotio, & pcesserat armoꝝ mutatio, q̄ nūc d. phēdit, alioqn vitiosa est quū discrepata spālitate. e ¶ Priameia, patronymicū qdē est, sed spēs possessiui. Priamis āo trū pronymicū est, sicut priamides. f ¶ Tēdēs ar. lu. qd̄ ē manuū oculis dedit. g ¶ Frustra, s3 epicureos, & est sepatū. h ¶ Hāc spēm, mediū est, Nā & bōa & mala spēs ē. i ¶ Furiata, furiosus ē a quo furor nūq; recedit. Furiat⁹ vero q furit ex cā. k ¶ Peritur⁹, melior sensus est si ad dimicātis referat affectū. sicut ō Tarchōte, de quo dixit. Et medios fert moritur⁹ i hostes, quuꝫ tā vicerit. l ¶ Culmine tecto, qd̄ an̄ culmis tegebat. m ¶ Cædes, modo pliuum, Miserrima autem, quia inter ciues.

DON. ¶ DIFFVgiūt. a. nā q̄ nō penit⁹ turbati erāt fugiebāt ad litrora, q āt erāt amētes tiot scādebāt rursus equū. ¶ Heu nihil, fauebat nob nr̄ dolus, s3 iefficax reddit neq̄; n. hūana i dustria aduersus dei volūtatē molit, qd̄ ondit i Cassandra, s3 singula notent verba. ¶ Ecce i. dū bn̄ ac pspe nr̄a certamia pcederēt repēte appuit qd̄ multiplici idignitate, & scelere nr̄os act⁹ turbaret. Trahebat p publicū q̄ paterno merito ac suo ne cū honestis qdē offi cijs mltoꝝ ōcuit offerri. ¶ Grinib⁹. s. qd̄ fuit virgialis verecūdiæ sctm̄ inimicū trahebat virgo viroꝝ p̄imoꝝ māib⁹, trahebat sacerdos māib⁹ ipioꝝ, trahebat a tēplo, & ab ipsā deæ penetralib⁹ rapta, & māib⁹ post terga cō cērta, q regalis, q virgo, q passis quos hūit ad ornatū. q p publicū, q pūcta, q a pluribus. In deos vero q a tēplo, q sacerdos. q a ɔspectib⁹ deæ, Hoꝝ alteꝝ affinitatis cā, alteꝝ religiōis qa ātistes eēt deoꝝ mouet̄ dēbat in eā. Nō tulit et choreb⁹, & reliq illi morituro succurrūt. Hinc error armoꝝ q an̄ iuabat nocere cœpit, nā a suis putati græci telis. i. lapidibus, & similibus cedebatur.

CHRI. ¶ FORmidie. ē met⁹ formido, & pauor. Met⁹ dr̄ a motu aī, cū id qd̄ cum est refugit mēs, cū āt vehemētior ē i mouēdo. vt a se hēat foras formido dr̄, si aūt ex horrore vēturæ rei vehemēter tūdat pect⁹, pauor dr̄ a pauēdo. Pauere. n. tūdere ē. Inde pauimētū q pedib⁹ paueat, i. tūdat, & qa ac. pturbatiōe frigescim⁹, a tremēdo dr̄ tior. Trēo āt dētm̄ a sīlitudie vocis q̄ tūc maxie fit, ait var. nā cū vehemēt ɔria fit fortitudi, q̄ ꝟtute nihil pulchri⁹ ē i hoie iur turpis hr̄. q et ip̄3 corp⁹ dedecorat formido, cū illi, & colorē & oēs gr̄as adiat. ¶ Heu ni. i. f. q. f. d. grauissima. Nullū. n. hūanū remediū qcq̄; v3 aduers⁹ dei volūtatē. Itaq d nūina ɔ tēdē has hoi. ¶ Ecce trahe. Loc⁹ plē⁹ ē ɔmifatiōe. Prīo a mō. Nō. n. ducebat, s3 trahebat crib⁹ n̄ collectis s3 spsis, & man⁹ ab ip̄oꝝ deoꝝ veneratōe arcebat. Sic ille illō ō Orpheo. Et latos iuuenū spse p agros. Deiō a gn̄e piācia. Postrēo a loco adytisq; Mineruæ. ¶ Passis, spsis. si a patior, s3 a pādo. ¶ Lūna, ɔgēinatio ē, vt addidit, se sociā, tiidisq; fu puēit ægle. Ægle naiadū pl̄cheria. ¶ Vicla. t. & h̄ duobꝫ citāt ɔmifatōꝫ. nāq̄ tent magis icebāt. ¶ Palmas, a græ. illi. n. παλάμας dīt.

At palmi septum magis in brutis dicimus, vt sunt anseres. Hac. s. hac tā sæuas species, formam rei & spectaculum. Furiata. m. & erat furor ex amore puellæ, & ex crudelitate hostiū. Moriturus, nulla spe salutis sed cupidine vlciscendi ad quod impellebat furiata mēs. Consequimur. simul sequimur. q. d. nihilo tardiores. Nostrorum ob hoc. enim solum videbatur ad miseriam restare, vt inde veniret cædes vnde sperabatur auxilium.

SER. a CIUBA rū. pro cristarum, quæ de caudis fiebant, vt supra dictum est Cristaq; hirsu t⁹ equina. b Tū danai, ordo ē, Vndiq; collecti inuadunt. c Erepetæ, σχῆμα διανοίας, Nō. n. dicit troianis sublatā, s; ītel ligendū relīqt d Gemini atridæ. i. duo, qđ h; excusatione, qa frēs sunt pp simili tudinē. Nā numeri eē nō pt. Gemini. n. sūt ppe simul nati. e Exercitus ois, bñ excusat victi pudorem, vt Obruimur numero. f Aduersi. i. e contrario flantes. g Eois eurus equis, ab eois equis. i. Solis. Nā eūrus ab oriente flat. Notandū sane ꝙ quū eous e naturaliter longū habeat, metri necessitate correptū est pp sequentē vocalē. Rarū autē est. nā nec ꝓpriū nomē est, vt Diana, nec sermo cōpositus. vt Sudibusue pustis. h Stridunt siluæ, excursus poetic⁹, q vltra tres versus fieri non debet, ne sit vitiosissimum. i Spumeus, p spumosus. k Atq; imo, ab imis est. l Illi ēt, ꝓpter illud. Hic ꝑmū ex alto. m Obscura nocte per vmbram, p vmbrā noctis obscuræ, vt Molesq; & montis. n Fudimus, mō fugauimus. Nam sequtur Totaq; agitauimus vrbe, & alibi interemimus. o Mentitaq; tela verbo cōmuni, hoc est q̄ nos græcos esse mētiebātur, vt vt solet, sensum dedit rei inalatæ. Nō eni poterāt tela mētiri. p Signāt, designāt, aut p vocē, aut p symbolū, quo vtebat exercitus. q Vn⁹, ꝑcipu⁹. r Æq. p æqtatis. & optia figu a ē a fœminio gñe ī neutꝝ trāsire. s Dis aliter visum, in ingēti indignatione Æneæ tñ nihil sacrilegū dat, nā sequit confixi a socijs. t Panthu, vocatiuus græc⁹ ē. u Iliaci cineres, na turale est iura re p id, qđ captos plus hūit, & excusat vt supra dixim⁹ fuga. x Testor, testificor & deest vos.

Armorum facie, & graiarū errore iubarū a.
Tum b Danai gemitu, atq; ereptæ c virginis ira
Vndiq; collecti inuadūt, acerrimus Aiax
Et gemini d Atridæ, Dolopūq; exercitus e ōis.
Aduersi f rupto ceu quōdā turbine Venti
Confligūt, Zephyrusq; Notusq; & læt⁹ eois g
Eurus equis, strident h syluæ, sæuitq; tridenti
Spumeus i, atq; k imo Nereus ciet æquora fūdo.
Illi l etiam, si quos obscura m nocte p vmbram
Fudimus n insidijs, totaq; agitauimus vrbe,
Apparent, primi clypeos, mentitaq; o tela
Agnoscunt, atq; ora sono discordia signant p.
Ilicet obruimur, numero, primusq; Chorebus
Penelei dextra diuæ Armipotentis ad aram
Procumbit, cadit & Ripheus iustissimus vnus q
Qui fuit in teucris, & seruantissimus æqui r.
Dijs s aliter visum pereūt Hypanisq;, Dymasq;
Cōfixi a socijs, nec te tua plurima Panthu t
Labentem pietas, nec Apollinis infula texit.
Iliaci u cineres, & flamma extrema meorum
Testor x in occasu vestro, nec tela, nec vllas

DON. CUM. d. cō pēdiū adhibꝫ, vt nō tm̄ erepti virginē dicere, verꝫ ēt multos hostes ob eā rē occisos, & ꝯnexuit ꝑci puoꝝ noīa, & alioꝝ numeꝝ gñalr positū. Illi etiā, alia calamitas, vt ab hostib⁹ ob gnoscceremur q acrius ēt ꝙ hostes mouebāt, qa se dece ptos viderāt. Ilicet. vbicūq; ponit ilicet, extrema oia occidere, vl occidisse significatur. Choreb⁹, deniq; ꝑmus īsidiaꝝ auctor pus īterficit, & añ ipsius Mineruæ arā occubuit pp cui⁹ sacerdotē defendēdā erāmus collecti. Iustissim⁹. v. plerūt inoxij, & sceleritatis ius vīcēdi datū ē. Visum, vbi ponit ħ nō iustū īdiciū, s; prauæ volūtatis studiū, & libido significat. Cōfix. a. s. auget cōmiseratio īterfici. n. duꝝ ē, s; duri⁹ a suis īterfici exaggerat qđ dixerat. Heu nihil iuit⁹. s. q. s. d. Nec te tua. p. p. Seruauit i fine deos tm̄ fuisse a troianis alienos, vt ēt pāth⁹ occūberet vir pi⁹, grauis, religiōsus cū ipsis insignibus sacerdotis. Iliaci ci. qa videbat vel crimini vel eē posse dedecori ꝙ tot tātisq; cadētib⁹ euaserit iurādi religionē vltro qñ obiectō qđ metuebat opposuit, h; n. maiorē fidē ꝙ añq; exigat offert. H; & bonæ ꝯstātiæ firmū testionū nō exorta, s; oblata purgatio.

CHRI. NEREUS, p neptuno, qm̄ est tridēs. Discordia, vel diuersitate linguæ, vl qa nō reddebāt symbolū Troiani. Infula. Fascia est īmodū diadematis, a qua vittæ vtrinq; dependent, q̄ plerūq; tortilis est, & de albo & de croceo facta, vt ait Lactā.

Infula.

SERV. a ¶ VICES, pugna[s], quia per vicissitudines pugnabat, vt Salu. docet legimus et pœnas vices dici. Hora. Vicesq; superbæ Te mane ant ipsum. Sed de bello vt dictũ vsurpatus est. Nullũ.n. prœliũ periculo caret. b ¶ Meruisse mãu, testor me meruisse, idest fortiter dimicasse. hi .n. merent occidi. Bene aũt euasisse se fatẽ putat, quoniã senex, & de bilis euaserit occisis iuueni bus. c ¶ Clamore, bellico strepitu. d ¶ Ingenté pugnas, merito quippe in domo regia, vbi & maior spes erat prædæ. e ¶ Morerentur, nõ pugnarunt, vt supra, Oriturq; miserrima cædes. f ¶ Acta testudine, applicata. g ¶ Postesq; sub ipsos, & circa portam sub postibus, & circa fenestras sub postes. h ¶ Ac tela, contra tela. i ¶ Tecta culmina, tecta' pticipium est. Aut eãdem rẽ bis dixit. k ¶ His se, propter quod pugnabat, Sicut Lucanus, In pugnam fregere rates. l ¶ Decora, ab eo quod ẽ decus, vt pecus. m ¶ Obsedere, modo pro præsidio tenebant, vt sequentia indicant, Has seruãt agmine denso. n ¶ Instaurati aĩ, hinc ostẽdit eos superius defecisse, quod supra nõ dixit. o ¶ Leuare, iuuare. p ¶ Vimq;, virtutem, vt Salustius, Sed nr̃a, oĩs vis in aĩo & corpore sita est. q ¶ Victis, q vincebant, vt Et qua vectus abas. r ¶ Limẽ erat, cõtra illud obsessis foribus quẽadmodũ ingressus sit, & dicit p posticũ, quod gñis est neutri, vt Horatius Flaccus, Atria seruantẽ postico falle cliẽtẽ. Nam si gñis fœminini legeris, postica augurale est, vt antica postica. s ¶ Cæcæ, nõ oĩbus notæ. t ¶ Vsus, verbũ iuris, via, act[us], vsus.

cũ paucis nunc vno solus pugnaret. ¶ Clamore, non spãliter ab aliquo, sed clamore pugnantiũ, quo iudicabat esse opus auxilio ss defendẽdã regiã, apud quã acrius pugnabatur pp gloriã et pdã. ¶ His se. ad excusatiões quare pulchra õstruerent. ¶ Scalæ, Non solũ quod in plurali declinantur, sed qa plures essent.

Vitauisse vices[a] Danaũ, & si fata fuissent

Vt caderem, meruisse[b] manu. diuellimur inde

Iphitus, & Pelias mecũ, quorum Iphitus æuo

Iam grauior, Pelias & vulnere tardus Vlyxi.

Protinus ad sedes Priami clamore[c] vocati.

Hic vero ingẽtem[d] pugnam, ceu cætera nusquam

Bella forent, nulli tota morerentur[e] in vrbe,

Sic Martẽ indomitũ, Danaosq; ad tecta ruẽtes

Cernimus, obsessumq; acta[f] testudine limen.

Hærent parietibus scalæ, postesq;[g] sub ipsos

Nituntur gradibus, clypeosq; ac tela[h], sinistris

Protecti obijciunt. prensant fastigia dextris.

Dardanidæ contra turres, ac tecta[i] domorum

Culmina cõuellũt. his[k] se, quãdo vltima cernũt,

Extrema iam in morte parãt defendere telis.

Auratasq; trabes veterum decora[l] alta parentum

Deuoluunt. alij strictis mucronibus, imas

Obsedere[m] fores. has seruant agmine denso.

Instaurati[n] animi regis succurrere tectis,

Auxilioq; leuare[o] viros, vimq;[p] addere victis[q].

Limen[r] erat, cæcæq;[s] fores, & peruius vsus[t]

CHRI. ¶ IPHITVS & pelias, ẽ genus quodã repetẽdi quã regressiones vocãt, Quod semel posita iterat, & diuidit. Ait Quintili. ¶ Protin[us], Deinde. ¶ Testudo, aĩal ẽ a tegendo dictus. tegit.n. tegmine, cui a nã datũ est teste. Pli. vt pastu cuniculæ quam bubulã vocãt se per serpentes refoueat, in indico mari ita magnæ sunt, vt singularũ superficies habitabiles casas tegãt inter ĩsulas vero rubri maris his nauigãt cimbis capiunt meridiano tpe cũ in trãqllo dorso extãtes enatãt ociose & voluptas liber spirãdi in tm̃, fallit vt vapore solis exsiccato cortice neq̃ant mergi. Juenit ãt merc. ĩ ægypto cadauer testudinis ĩ quo 9sũpta carne nerui exsiccati, atq; ptẽsi forte pulsi sonitũ reddidere, quare ãdmõit[us] ĩ hui[us] formã citharã cõposuit, vñ & poetæ illã testudinẽ appellãt, hor. O de[cus] phœbi & dapib[us] supmi grata testudo iouis, milites menia hostilia diruturi ita accedũt, vt ex ligno tegmẽtũ sibi pparẽt, quo saxa & reliqua supnæ defensoribus deuoluta euitẽt, idq; testudinẽ appellãt, hãc primũ artemonẽ clazomeniũ adinuenisse tradit Pli. ¶ Parietibus, pceleusmatic[us] est pes ex quatuor syllabis breuibus. Si parieti p dactylo ponit, vt pectũt tenuia seres. ¶ Postesq; sub. i. ante sm Pris. ¶ His. s. cũ maxĩa cõmiseratione dcm̃, vt id etiã cogeret p cui[us] ĩcolũitate pugnabãt, Sic Luca. Atq; ĩ pugnã frãgẽ naues. ¶ Auratas, alia 9misatõ a mr̃ia. Iuu. Fundite quod mea sũt dicebat cũcta catull[us] pcipitat volẽs et pulcherrĩa vestẽ purpureã teneris quoq; mecœ. a ptã.

DON. ¶ ET si fata fuissent, vt caderem. q.d. si fata pmisissent interitũ meũ. ¶ Meruisse. m. i. ita sine aliquo respectu meæ salutis pugnasse, vt meruerim ab hostibus interimi. ¶ Diuellimur, fuiti, necessitate adacti ĩpellimur abire, ostẽdit aũt meruisse manu mori eũ prius

SER. a ¶ INFELIX, ad p̄ns tp̄us retulit infelix. b ¶ Dū regna manebāt, dū donec, & absolutus ē sensus. Alij tñ cū legūt, s3 cū manebāt quó dicimus? cū cōstet manebāt m dū esse idicatiuum. Hoc ḡ sciēdū est, qa q̄n coniunctiuus modus est, aliquid iūgi, aut subaudiri debet, vt cu3 venirem vidi illum. Si aute3 cum veniebas dicimus, aut modus p̄ mō est, hoc est idicatiuus p̄ coniunctiuo. Aut cū nō erit coniunctio, s3 ad. uerbium tp̄is, & significat tēpore q̄ veniebam. c ¶ Ad soceros, Priamū & hecubā, quare ad soceros? cū socer et Socrus dicatur? soluit qa q̄ ex diuersis potiora sunt, ad suū genus clausulas stringūt, an qa oēs q̄ ad socer̄ pertinent socrus sūnt soceros ad p̄ns tp̄s retulit vel ad priamū vel ad hecubā. Dicens p̄ponderato sexui r̄ndit, hoc est masculino. d ¶ Trahebat, quia puer, vt Pariumq3 nepotē ipsa trahit. e ¶ Euado, e uacat, vt emortu⁹. Sane min⁹ ē hac. i. hac euado. f ¶ Iactabant, idest spargebāt, quasi nihil p̄futura. g ¶ In præcipiti, in alto. Vnde d̄ns pōt præceps dari. Sequit̄ enim sub astra eductam. h ¶ Solitæ naues, participiū sine verbi origine. Soleo enim naturale est q̄ō p̄terito careт. i ¶ Castra, vbi exercitus ūt ibi castra dicunt. Vnde est Nos castra mouemus, vt Velor̄ pandimus alas. k ¶ Sūma extrema, vt supremū sūmū dicim⁹, vt Proh sup̄me Iupiter. l ¶ Labātes, faciles ad resolutione3. Et est ordo, Turrim cōuellimus impulimusq3. m ¶ Telor̄ interea cessat genus, bene addidit genus. Telū enim dicitur s̄m græca3 etymologiam ἀπὸ τοῦ τηλόθεν, quicquid lōge iaci pōt. q̄q̄ legerimus de gladio, At nō hoc telum mea q̄ vi dextera versat, sic græci βέλος dicunt ἀπὸ τοῦ βάλλειν, & sequitur Cōsurgit in ensem. Dictum aūt telum a longitudine. Vnde & mustelam dicimus. n ¶ Vestibulum, vestibulum aūt dicitur prima ianuæ pars. Dictū autē vel q̄ ianuam vestiat, vt videmus camerā duabus sustentata3 colūnis, vel q̄n vestæ ɔsecratū est. Vñ nubētes puellæ limē nō tāgunt, ne numini dicatum locū calcātes sacrilegiū cōmittāt, Lucanus, Trāslataq; vetat p̄tingere limina plāta. Singula. n. mēbra domus sacrata sūt dijs, vt Culmīa dijs penatib⁹, Maceries q̄ ambit domum herceo Ioui. o ¶ Pyrrhus, Pyrrhus dicit⁹ a colorē comæ qui latine byrrus dicit̄ a colore, quo tige basi, ita & Salustius, Crispus.

Tectorum inter se Priami, postesq3 relicti
A tergo, infelix[a] qua se, dum[b] regna manebant,
Sæpius Andromache ferre incomitata solebat
Ad[c] soceros, & auo puer̄ Astyanacta trahebat[d],
Euado[e] ad summi fastigia culminis: vnde
Tela manu miseri iactabāt[f] irrita Teucri.
Turrim in præcipiti[g] stantē, sūmisq3 sub astra
Eductam tectis, vnde omnis Troia videri
Et Danaum solitæ[h] naues, & achaica castra[i],
Aggressi ferro: circum qua summa[k] labantes[l]
Iuncturas tabulata dabant, cōuellimus altis
Sedibus, impulimusq3. ea lapsa repente, ruinā3
Cum sonitu trahit, & Danaum sup̄ agmina late
Incidit, ast alij subeunt; nec saxa, nec vllum
Telorum[m] interea cessat genus.
Vestibulū[n] añ ip̄m, primoq3 in limine Pyrrhus[o]
Exultat telis, & luce coruscus ahena.

DON. ¶ PRimoque in limine pyrrhus. Feroce3 naturas huius ostēdit, & qui plene victoriæ fiduciā teneret.

CHRI. ¶ Relicti. q̄ dicōmunes ergo relicti, quia nemo sibi pp̄rios assumpserat, ego quidem iudico fuisse plures domos q̄ singulæ a singulis priami filijs haberentur iure p̄uato, esseq; eas contiguas atq; a tergo fuisse angiportū, q̄ in nullius proprietatē veniret. Sed præberet cōem transitum omnibus ipsar̄ domor̄ habitatoribus, possentq; illo oēs vti dū eunt, redeuntq; in regiā Priami, q̄ omnibus eius filijs nuribus atq3 nepotibus pateret. Ver̄ vt breuiter rē ex iuris disciplina intelligamus p̄dia ipse siue rustica, na sint siue vbana seruitutem hēre possint, .f. vt non possit dñus prædij vetare vicino transitum, & rusticor̄ p̄dior̄ iura sunt hæc iter, actus, via, aquæductus, iter est ius eundi ambulantis hominis non iumentum agendi vel vehiculum. actus est ius eundi ambulantis hominis, agendi iumētum vel vehiculum, itaq3 qui habet iter. actum nō habet, sed qui habet actum iter habet, eo q̄ vti pōt etiā sine iumento. Via est ius eundi & agēdi & ambulandi hoīs. Na3 iter & actum via in se continet. Aquæductus est ius aquæducendæ per fundum alienum. Prædior̄ vrbanorum sunt seruitutes q̄ ædificijs inhærēt. Na3 omnia ædificia ēt si in villa ædificata sint vrbana p̄dia dicuntur. hæ sunt vt vicinus onera vicini sustineat, vt in parietem eius liceat vicino tignum immittere, aut stillicidiū vl̄ flumen recipiat qs in ædes suas, vel in aream vel in

Actus
Iter
Via
Prædia

vel in cloacam, & ne altius quis tollat, ædes suas ne luminibus vicini officiāt, hæc ergo iā iure. Nūc videamus qd sibi velit Vir. ait. n. limen erat cæcæ fores. i. erāt fores postici. vñ addit: Postesq; relicti a tergo & istoꝝ hostiū q erāt singuloꝝ tectoꝝ erat vsus puius. i. erat via p quā esset vsus āmbulādi. i. q poterāt hītatores illoꝝ tectoꝝ vti donec irēt in ædes pria mi, & quēadmodū in re rustica dr̃ vsus in pdio vrbano, in quo ls oleribꝰ, pomis, floribꝰ, fœno, stramētis, lignis, ad vsū quotidianū vti, & in eo fundo hactenus ls morari, vt neq; dño fundi molestꝰ sit, neq; iis p quos opa fiūt ipedimēto, nec vlli alii ius qđ hs aut locare, aut vēdere, aut gratis donare pōt, sic hac via poterant ad trāsitū uti sine alioꝝ molestia. nō tñ alij huiuscemodi trāsitū pbere, ¶ Andromachæ, Filia Ethionis Thebaꝝ q̄ in Lycia sunt regis hāc vrbē Græci euerterunt Hinc Achilles ad Homerum ait. ὤχομεθ᾽ ἐς θήβην ἱερὴν πόλιν Ἠετίωνος τὴν δὲ διεπράθομέν τε καὶ ἤγομεν ἐνθάδε πάντα ¶ Tectis, Tabulatis, vt supra diximus, astyanacta interpretatur vrbis Regem. Nam ἄστυ, vrbs est & ἄναξ Rex. Hic capta Troia ex turri pcipitatꝰ est. vl ut alij uolūt ad saxū illisus ne qs ex priami gñe supesset, ait aūt Home. q a pr̃e Hectore vocabat Scamāder. ¶ Euado. cū difficultate puenio. Euadere enī est cū p difficultatē aut labores aut picula quo volumus puenimus. hinc dicimus euader morté, euadere ad ꝯsulatū. Et nāq; ppositio extra significat q̄ ostēdit nō posse in huiuscemodi rebus puenire quo uolumus nisi p egressus piculoꝝ & laboꝝ, ergo nō uacat e ppositio. vñ ois Troia uideri. Nā Homerus priamū cū senioribus & cū Helena e turri hac pugnā specta re solitos dicit. Sūma tabulata, ultimæ & supiores ꝓpugnationes. Dabāt iūcturas snia est q euerterunt turrim ab illo loco ubi paries erat inualidior pp crebra foramina, q̄ admittebāt capita tignoꝝ & trabiū ultimi tabulati, ibi. n. erat iunctura trabium & parietis. ¶ Circū. q. d. in circuitu. & est aduerbium & non præpositio. ¶ Iuncturas, ergo labantes. i. quæ parietem labantem reddebant. ¶ Conuellimus, Nam pars superior Turris ab inferiori facilius conuulsa est in illis iuncturis, & postquam conuulsa impulerunt. ¶ Altis, quia in ultimo tabulato. Lapso repente ruina. Sonitus compositionis istoꝝ uerboꝝ ponit aute oculos illā ruinam. ¶ Late, magna. n. res multos simul obruere potuit. ¶ Ast alii. s. obstinatio ostenditur & oppugnantiū & repugnantiū. ¶ Vestibulū fm Gallum de significationibus verboꝝ, que ptinent ad ius ciuile non est in ædibus neq; ædium pars, sed locus ante ianuam uacuus, per quem a uia ad ædes aditus est, ipse enī ianua. procul a via fiebat & area iter secta q̄ uacaret. Est autem uestibulū dictū a ue & stabulum; Ve autē dictio est albi q̄n intensiua, Nam uetus ab ætatis magnitudine dr̃, sed elisum est. Vehemens autem ab aĩ ipetu aliqñ puatiua ut uecors & uesanus. Ergo q salutatum dñm ædiū ueniebant ibi expectabant donec admitterentur. Quapp ab ea quasi cūstabulatione uestibulum nōnulli dici uolunt, alij referunt ad eos qui in domo manēt. & qm̃ isti illic nunq; consistunt, sed solius trāsitus cā ad hunc locū pueniunt exeundo siue redeundo volunt vestibulū dictū esse a ue particula priuatiua. ¶ Exultat, præconcepta victoria. ¶ Luce ahena, luce quæ ex æneis armis proueniebat ex repercussione luminum. Dixit autem æs & non ferrum, quia prius inuentum est æs q̄ ferrum, & ex eo arma fiebāt. vnde & Home. χαλκοχίτωνας dixit.

Qualis vbi in lucē coluber mala gramina [a] pastꝰ,
Frigida sub terra tumidū quē bruma [b] tegebat
Nunc positis nouus exuuijs, nitidusq; iuuenta,

SER. a ¶ GRAMINA pastus, legimꝰ & sīdum pastus arūdinea. Nā illud aliud est, pascuntur vo siluas. Sed sciēdus est q licet hoc in usu sit, rarum tñ est apud antiquos. Pastus autem pro qui pascebatur. qa vt supradiximus, in hoc latinitas defecit. b ¶ Bruma, i. hiems. Dicta autem bruma, quasi βραχὺς ἡμέρα i. breuis dies. Est aūt (ut hic indicat locus) generis fœminini numeri singularis.

DON. ¶ QVALIS ubi, describtutus hostē natura ferum, ætate insolentem, successu supbum, & ipse æneas hostilem animum in aduersa rium gerens, huic animali illum comparādum putauit. Sæuiebat ut serpēs qui uomit uenena. qui nescit aliquando misereri, qui captat tempora, quibus procedat aut lateat.

Hac igitur cōparatione pyrrhū cōformat. Nā vt serpens non uirtute sed ueneno confidit, ita huic non arma sed insidiæ ad uictoriam profuerunt. nunquam enim in prælijs uisus est nisi cum alienis dolis procurata est uictoria.

CHRI. ¶ BRVMA, quasi βραχὺς ἡμέρα Idest breuis dies. & est initiū hyemis quæ fit sole primam partem capricorni ingrediente, quo tēpore dies habet octo oras, & . xl . unū minuta, nox uero habet quindecim horas & minuta decem & nouem. Neq; toto āno breuior est dies. Hoc tamen ad situm nostri climatis referas. Nam & longitudinem & breuitatem dierum scimus pro uarietate climatum variari. ut in Georgi. ostendimus.

Euado

Vestibulum.

SER. a Lubrica terga, lubricū dicitur & qđ labitur, dū tenetur, vt piscis, serpēs, & locus in quo labimur, vt sese opposuit salio p lubrica surgēs. b Periphas, vltima accētū nō hз, ne fœmininū sit, nec tertia a fine, qa nouissima longa est. ergo ri habebit accētum c Armiger Automedon, Pyrrhi. Nam Achillis auriga fuit. d Scyria pubes, a scyro insula vna de cycladibus, i qua lycomedes fuit pater Deidamiæ. e Succedūt tecto, pro sub tectum cedunt. & est figura, qa mutatus est casus. f Bipēni. hoc nomē seruauit antiquitatem, qa veteres pennas dicebant, non pinnas. g Vellit, nō deiecit, Nā sequitur paulopost, Labat ariete crebro sed & mouet, vt Cynthi⁹ aurē velit, & admonuit. h Ingentem fenestrā, epitheto vt solet auxit tapinosim. i Armatosq; vident stantes, vt supra, Strictis mucronibus imas Obsedere fores. k At domus interior, de albano excidio translatus est locus. l Tumultu, tumultus dictus quasi tumor mētus. Vnde alia bella dicta sunt, italicū, tumultus Bene aūt addidit miso, quia est ēt terribilia. m Miscetur, perturbat, vt Nec quisq; æratas acies ex agmine tanto Misceriue putet, n Cauæ ædes. tecta cāerata. Aedes autem numero singulari de tēplo tm̄ dicimus, plurali & de domibus & de templo. Si aliter legeris, vsurpatū est. vt mella, ordea. o Ferit clamor, sȝ philosophos qui dicunt vocē corpus esse. bene ergo ferit. p Aurea sidera, multi ad laqueria referunt, quod stultum est. q Pauide, p pauētes, Pauidus est semper timēs, pauēs ex cā, vt supra furiat⁹ & furiosus. r Amplexeq; tenēt postes. Apollonij locus, in quo inducitur Medea patrem salutasse domum relinquens.

DON. Dura limina, q̄ facile superari nō possent. Potest tn̄ videri dixisse duram bipēnem i. idoneam q̄ frangere potuerit firmitatem æratorum postium alluſit aūt de hostio ad fene-

strami, Sed debuit dicere cauernam factam in hostio, per quam nō ingrederetur sed videret interiora. Ergo videbant itus armati. Intercepta aūt spe, clausa ante domus patuit. Plangebant fœminæ & sūmis volūtatib⁹ ρdebant hostibus suam formidinem qua augebat illis spes, ergo instat vi patria. p. Quis. n. nō ρuocaretur audiendo talia? Descriptio ædigiæ auget nobilitatē & amplitudinem, fœlicitatēq; priami Veterum regum, vt ostēderet regnum priamo a maioribus suis ρuenisse. Quātus autē dolor vt vna nocte conciderit, qđ per infinitos reges, multis etiā seculis seruatum fuerat.

Lubrica a conuoluit sublato pectore terga
Arduus ad solem, & linguis micat ore trisulcis.
Vna ingens piphas b, & equorum agitator Achillis,
Armiger c Automedon, vna ois Scyria d pubes
Succedunt e tecto, & flāmas ad culmina iactant.
Ipse inter primos correpta dura bipenni f
Limina perrumpit, postesq; a cardine vellit g,
Aeratos iamq; excisa trabe firma cauauit
Robora, & ingentem h lato dedit ore fenestram
Apparet domus intus, & atria longa patescunt.
Apparent Priami, & veterum penetralia regum.
Armatosq; i vident stanteis in limine primo
At domus k interior gemitu, miseroq; tumultu l
Miscetur m, penitusq; cauæ n plangoribus ædes
Fœmineis vlulāt ferit o aurea p sydera clamor.
Tum pauidæ q tectis matres ingentibus errant.
Amplexæq; r tenent postes, atq; oscula figunt

CHRI. Trisulcis, vnicam linguā hз serpens sed tam velociter mouet, vt tres appareant, veluti virga velociter mota nō simplex, sed triplex appet. Cui⁹ rei rōnē in libris nr̄is, de aīa ex opiniōe āntiquorum reddimus. Agitator auriga Achillis armiger Pyrrhi, Scyria, scyros īsula est, q̄ q̄ Strabo ρ magnesios frequētes icūbūt īsulæ nobiliores sunt, sciathus, pepareth⁹, icus halōnesus, & scyrus cū eiusdē nois vrbib⁹. Clarissima vo Scyrus ρρ lycomedis cū Achille affinitatē, & achillis filiū Neptolemū: Ergo scyria pubes q̄ Pyrrhū ī Bellū Troianū secuta erat. Cauauit, ī cauernā ρforauit, qđ declarat dicens. Fenestra ōdit. Ore, hiatu, idēq; est os & fenestra in hoc loco. Apparet, aspicientibus per fenestrā. Est aūt repetitio qua augetur pathos, quod mirifice hac narratione citat poeta. Penetralia, Priami & veterum regū. Quæ aspicere hostes sūma erat in miseria Troianis. Armatis, Distributio est. Nā & viris prœlium, & mulierculis, vlulatū tribuit, ergo & illi ex sua fortitudie, & ille ex lachrymis sibi misericordiam concitant. stantes, pugnantes, Nam nō deserūt locū ī acie qui uiriliter pugant. Gemitu, referas ad aīos viriles. Tumultu, ad effœmiātos plāgores vo & vlulatus ad mulierculas. Est āt

Scyrus

plangere

plangere cũ ex dolore pectora percutiunt, Vlulare est clamorem mœstũ extollere, vt faciunt mulieres q̃uis ꝓprie lupoꝝ sit ❡ Ædes cauæ.i.ꝯcauæ.❡ Vlulãt.i.ꝓ roboatũ q facile fit i locis ꝯcauis & cameratis, Vlulatũ mulieꝝ ingeminãt.❡ Ferit sydera, Hypbole est, quã latini suplationem vocant, Ferio autẽ præterito carens ꝑcussi a percutio mutuat, vt sisto statui a statuto fero tuli. Nam antiq tulo dixerunt. Ait Priscianus.❡ Aurea, pulchra, vt infra aurea circe. vel aureo fulgore nitentia. Tunc pauidæ ponit, quod vsu euenire solet in tanta calamitate.❡ Errant, quasi omnes partes nouissimæ salutature, cũ paulopost in captiuitatem abductum iri se videant.❡ Oscula fi. Vehemẽter imprimunt.

SER. a CVI PATRIA, ſm fidem generis sui, vt Stirpis achilleæ fastus. Itẽ ꝺ Hercule, Salue vera iouis ples. b ❡ Cardine, a cardĩe, c ❡ Nõ sic aggeribus, vult ostẽdere graui⁹ vastatã troiã, q̃ agri fluio / rum eruptioꝯ ne vastentur. Et sciendum cõpatiões, aut pes eẽ, aut minores, d ❡ Spumeus pro spumosus, e ❡ Exiit, dicimus & exuit, Sed u subtrahit Virgilius, vt breuem faciat sequentem vocalem. f ❡ Cumulo, augmẽto. g ❡ Vidi ipse furentem, vt Quæ q̃ ipse miserrima vidi. h ❡ Geminos, more suo fratres. gemini enim sunt non duo, sed simul nati, vt supra diximus. i ❡ Centumq; nurus, aut finitus est numerus pro infinito, aut certe ideo centum, quia barbaroꝝ fuit non singulas ꝯiunges habere, sed plures, aut illud dicit plures fœminas, vt Lucanus, Cultus gestare decoros vix nuribus rapuere mares, hoc est fœminis. aut est autem hæc plena affectuũ et doloris repetitio, cẽtũ per aras, licet icongruũ sit, qa sequitur Hæc ara tuebit oẽs, & vnus per centũ aras occidi non poterat. aut nouas nuptas, aut ætatis ĩ nomen sit. nõ affinitatis. l ❡ Quos ipse sacrauerat ignes, vt Et religiosa deoꝝ Limina, per qõ latẽter ostẽdit nil prodesse religionẽ. k ❡ Fœdãtẽ, hoc est cruẽtãtem. m ❡ Quinquaginta illi thalami illi celebrati ab Hom. πεντήκοντ᾽ ἔσαν θάλαμοι ξεστοῖο λίθοιο πλησίον ἀλλήλων δεδμημένοι, ἔνθα δὲ παῖδες κοιμῶντο πριάμοιο παρὰ μνηστῇς ἀλόχοισι. Et bene de thalamis verũ expressit numerũ, põt enĩ vnus thalamus plures hẽre cõiuges. & est zeugma. qnquagita thalami ꝓcubere.

> Instat vi [a] patria Pyrrhus, nec claustra nec ipsi
> Custodes sufferre valent labat ariete crebro
> Ianuata emoti procumbunt cardine [b] postes.
> Fit via vi, rumpunt aditus, primosq; trucidant
> Immissi Danai, ꝛ late loca milite complent
> Non [c] sic aggerib⁹ ruptis cum spumeus amnis.
> Exijt [e], oppositasq; euicit gurgite moles
> Ferĩ in arua furẽs cumulo [f], cãposq; per omneis
> Cũ stabulis armenta trahit, vidi [g] ipse furentem
> Cæde Neoptolemũ, gemiosq; [h] i limie Atridas,
> Vidi Hecubã, centumq; [i] nur⁹. Priamũq; p aras
> Sãguine Fœdãtẽ [k] quos [l] ipse sacrauerat ignes.
> Quinquaginta [m] illi thalami spes tãta nepotũ

custodes ipsos postes intelligere, quoniaꝫ custodes a custodiendo appellãtur. Cum igitur omnia deficerent. ❡ Fit via vi, vis inquit ianuam patefecit, Vis aditũ ad iteriora tenẽda reclusit. ❡ Vidi.h.& reliquas, Respõdet ad id q̃q; ipse miserrima vidi, fuit ergo cædis eoꝝ hominũ spectator, quos venerat desensurus.

CHRI. CVI patria, nulla in parte minor patre, nãs nisi eẽt, & claustra, & custodes subitinuissẽt. ❡ Ariete.c.i.crebra ꝑcussione arietis, arietis autẽ nomen species dedit nã impetu murus impingit impugnantius arietum forma, validæ.n.ac nodosæ arboris caput vestitur ferro, eaq; suspensa funibus multorum manu in murum pellitur. deinde retrorsum ducta maiori impetu destinatur, contra hoc remedium est saccus paleis plenus. & in eũ locũ demissus quo aries impellitur. Laxo enim saccorum sinu ictus arietis mollitur. Dura enim mollioribus facilẽ cedunt intentionẽ vt refert Plinius. epeo ad Troiam tribuerunt antiq.❡ Nõ sic aggerib⁹. Quadrans cõparatio. Nã & trãslatio et a diluuio ad bellũ fit, vt infra. Diluuio ex illo tot vasta p æquora vecti, Et pabola mouet misericordiã, vt ac ueluti pleno lupus ĩsidiat⁹ ouili. Cũ fremit ad caulas.❡ Vidi, attestatio reivisæ mouet pathos vt dcm̃ ẽ.❡ Quos ipse sacrauerat ignes, mouet sũma cõmisatio. Quid.n. idigni⁹ ẽ q̃ eũ qui ignes ad sacrificiũ parauerit ita interfici. vt illos suo sanguine extinguat.❡ Thalami, Græcum verbum est, Home. καὶ τοὺς θάλαμος ❡ Nurus, a nubendo sumptum est verbum. ❡ Spes, t. nepo, & locus q est ab his quæ præter spẽ sunt, & vehementer mouet pathos, vt o lycida viui peruenimus aduena nostri. Quod nunq̃ veriti sumus ut possessor, a.d.b.m.s.u.m.c.

DON. ❡NEC ipsi custodes vigiles, de quibus dixerat imas obsedere fores possumus etiam

SER. a ¶ ET postes superbi auro barbarico .i. aut multo, aut vere barbarico, quia πληθος μονη των βαρβαρων b ¶ Spolijs superbi, hoc fuit moris antiq, vt ipse in septimo, Captiui pédét currus, curuæq; secures. & iõ dixit spolijs supbi, vt Crispæ Capitum.p.i.c. c ¶ Forsitan & priami fuerint quæ fata reqras, bono vsus est ordine. vt ante rei publicæ, post regis interitũ Inde priuati h̃ é sua fata narraret. De morte aũt priami varie lectũ é, Alii dicunt q̃ a Pyrrho í domo quidé sua captus est, sed ad tumulũ Achillis tract°, occisusq; iuxta sigæum promõtoriũ. Nam & in rhœteo Aiax sepultus est, tũc eius caput pto affixũ Pyrrhus circũtulit. Alii vo q̃ iuxta hercæi Iouis arã extinctus sit dicũt. Vnde Lucanus, Hercæas mõstrator ait non respicis aras. dictus aũt iupiter Hercæus quia ara eius erat intra aulã & intra septũ parieté ædificata qõ græce ἕρκος dr̃. Et hãc opíoné plene Vir. seqt̃. ls ét illã p̃libet, vt suo ídicabim° loco. d ¶ Mediũ hosté, hypallage est p í medijs ædib°. Si ãt medijs legeris, ñ stat vsus, nisi excluso s, vt Iné se coijsse viros & decernẽ ferro. Et bñ priamũ nõ nisi í extréis armat picul', vt magis íuitet hosté i necé suã nõ ut defendat aliqué. e ¶ Tremẽtib' æuo, ũtiose. f ¶ Circũdat. nõ apte sibi cohæré facit sz poti° oneri sumit. g ¶ Inutile ferrũ, ipse inutilis. ferrũ.n. de his est, q̃ a pũctis sũmunt epitheta, vt venenũ. h ¶ Nudo sub axe h̃ est sub diuo, qõ ipluuiũ dr̃, Axis aũt est aut plaustrum septentrionale, aut ps septentrionis, aut spiritus, quo mũdus mouet̃, sicut docet Lucanus. i ¶ Veterrima, vsurpatũ est. ergo vt supra diximus, hoc tñ vti si necesse sit licet, k ¶ Cõplexa pe. penates sunt oés dij, q domi colunt̃. l ¶ Nequiq̃ aut ßm epicureos, aut pter vim bellicã. m ¶ Altaria, superoꝝ & aræ sunt, & altaria. Inferoꝝ tãtum aræ. Ara autez dicitur a p̃cibus. quas græci ἀρας dicũt. vnde ẽ imprecatio καταρα dicitur. n ¶ Præcipites, festinæ, pter tempestatez. & bene atra addidit, quia est clara, vt Hæc tam clara repente tempestas.

Barbarico postes [a] auro, spolijsq; [b] superbi
Procubuere tenent Danai qua deficit ignis
Forsitan [c] & priami fuerint quæ fata requiras
Vrbis vbi captæ casum, conuulsaq; vidit
Limina tectoꝝ, & medium [d] í penetralib° hostez,
Arma diu senior desueta trementibus [e] æuo
Circundat [f] nec uiq̃z humeris, & inutile [g] ferrum
Cingitur, & densos fertur moriturus in hostes
Aedibus in medijs: nudoq; [h] sub ætheris axe
Ingens ara fuit, iuxtaq; veterrima [i] laurus
Incumbés aræ, atq; vmbra complexa [k] penates.
Hic Hecuba, & natæ nequiq̃z [l] altaria circum,
Precipites [n] atra ceu tempestate Columbæ,

DON. ¶ QVA deficit ignis, oĩa ignis occupauerat sed cũ consumptis rebus, ignis extinguatur danai occupabãt ea loca í qbus nõ. dixit nõ fuit ignis, sed iam deficiebat. ¶ Superbi, ornatu artis, & mã. ¶ Forsitã & priami, bono cõpiendo vtitur, vt vltro suggerat qõ ínterrogari poterat. Debebat n. eo tpe qõ oĩbus quieté destinauerat, vti breuitate. Exponit igĩ qũo sanguine aram fœdauerat.

¶ Vrbis vbi captæ. Cũ iaz nihil esset reliqui de vrbe regiaq; sua, nullaq; oino spés restaret, statuit sapiés. & forti aĩo rex quacũq; morte captiuitaté fugere. ¶ Arma capit, nõ vt peteẽt victoriã, sz vt í armis posit° viril̃r occũbẽt, ponit aũt. & hoíez. & arma íutilia, qm̃ ipse senex iã diu arma nõ sũpserat. Vñ illa rubigine ptabuerãt, & inutilia reddita erãt. His armis auctoré mortis q̃rit, nõ amẽtia. sz sapiẽtia, vt morte captiuitaté fugiat. Ergo sapientissim° poeta decoꝝ í h̃ rege suauit. Dedit & pueniẽté naturã mulieri, & reginæ, vxori.

CHRI. ¶ BARbarico, multo, vt est apud barbaros. ¶ Humeris, optíe meminit hui' mẽbri, nã superiora, ut galea illis sustinent̃ íferiora, ut lorica, & sit̃a ab illis pédet. ¶ Moritur°, eo cõsilio. ut morte seruituté fugé. ¶ Sub.n.a.i. sub diuo. ¶ Tũc.n. sub diuo sumus .i. sub ioue hoc est sub aere quando nulla re tegimur, in domibus autem sunt in pluuia .i. loca quædam. Strecta, per quæ, & pluuiæ. & reliqua huiuscemodi descẽdunt, ibi igitur erat laurus. Axis propriæ in cælo est linea imaginata quæ ab uno ad alterum polum per medium cælum dirigitur ad similitudinem axis qui est é curru qui per ipsum medium a rota, & ad rotã pertingit. Diuiditur autem cœlum in axem, cardines pnexa, polos, climata, & hemisperia. ¶ Penates, aram in qua erant penates, ¶ Hecuba, Priami vxor fuit, & Filia Æ tionis. Thebani regis, ut supra ostendimus. ¶ Columbæ, optime comparat huic animali qõ timidissimũ est, & uelociter congregatimq; uolat fœminas ut in unũ ex tiore uelociter congregatas, quæ cum diu per ædes errassent hunc tandem conuenere.

DIRA

SER. a ¶ DIRA, modo pprie. dira.n.est deorũ ira. ergo quæ mens dira.i. infusa ex deorũ ira. b ¶ Ruis, aut festinas, aut fcedis feniliter, aut incõsulto. c ¶ Nõ si ipse meus, sub audi filius posset defendere. d ¶ Ore effata, abundat ore. est enim stigma pleonasmos, vacua qre vacua aut qa oẽs ad arã cõfugerẽt aut vacua a Troianis ciuibus, aut vacua iure græcorum & possessione vacantia, aut certe ampla vl' magna, quæ difficile complent. e ¶ Infesto vulnere, bonũ schema vulnus pro telo. f ¶ Euasit, peruenit. g ¶ Vitã cum sanguine fudit, modo eos sequitur, qui sanguinẽ sedẽ vitæ volunt. Alibi eos, q ipsum sanguinẽ vitã volunt, vt Purpureas vomit ille animam. h ¶ Hic, tũc. tpale.n.est nõ locale. i ¶ Media, manifesta, & põt referri ad Priamũ, vel ad polytẽ. k ¶ Si q̃ est, vel ẽm Epicureos, vel desperat qa ĩpune ante aras ɔspicit cædẽ. l ¶ Curet vlciscat. m ¶ Grates, prout res fuerit, vl' in bõis vl' in malis dñr, sicut p̃mia. n ¶ Me cernẽ, de spectaculo q̃rit, nõ de morte. o ¶ Corã, modo aduerbium tẽporis est, qa ṽbo cohæret, vt Corã quẽ q̃ritis adsum. corã aũt significat in ɔspectu qð ẽvómiov dr̃. p ¶ Funere, cadauere, ab eo qð p̃cedit id qð sequit. Funus enim est iã ardẽs cadauer. Quod dũ portat exequias dicimus, crematũ reliquias, & bustũ ɔditũ iã sepulcrũ.

lerat, & si est in cœlo alia pietas q̃ nefaria ɔmissa vindicet. ¶ Qui nati, nõ culpat Pyrrhũ ꝙ occiderit, sꝫ ꝙ cedẽ in ɔspectũ paternũ reseruauerit, nã stulte rep̃henderet ꝙ iure belli dicebat. ¶ At nõ ille, conat priuare eus omni gloria, & nobili gñe ꝙ nõ sit filiꝰ Achillis, qð pbat ꝙ in se nõ fuauerit ira quæ fuauerat Achilles.

Cõdẽsæ ꝛ diuoꝝ amplexæ simulacra tenebant.
Ipsum aũt sumptis Priamũ iuuenilibꝰ armis
Vt vidit quæ mens taꝫ dira[a] miserrime coniũx
Impulit his cingi telis? aut quo ruis[b] inquit?
Non tali auxilio, nec defensoribus istis
Tẽpus eget. nõ si ipse meꝰ nũc afforet Hector.
Huc tandẽ concede, hæc ara tuebitur omneis.
Aut moriere simul. sic ore[d] effata, recepit
Ad sese, ꝛ sacra longæuum in sede locauit.
Ecce autem elapsus Pyrrhi de cæde Polytes
Vnus natorum Priami, per tela, per hosteis
Porticibus longis fugit, ꝛ vacua atria lustrat
Saucius. illum ardens infesto[e] vulnere Pyrrhus
Insequitur: iam iamq; manu tenet, ꝛ premit hasta
Vt tandem ante oculos euasit[f], ꝛ ora parentum
Concidit, ac multo vitam[g] cũ sanguine fudit.
Hic[h] Priamus (quanq̃ in media[i] iã morte tenet)
Non tamen abstinuit, nec voci, iræq; pepercit.
At tibi pro scelere, exclamat, pro talibus ausis,
Dii, siqua[k] est cælo pietas, quæ talia curet[l],
Persoluant grates[m] dignas, ꝛ premia reddant
Debita, qui nati coram[o] me[n] cernere letum
Fecisti, ꝛ patrios fœdasti funere[p] vultus.
At non ille: satum quo te mentiris, Achilles

CHRI. ¶ IVVENI/bus, atqui sua erant & vetusta, sed iuuenilibus.i. q̃ iuuenibus, & nõ senibꝰ ɔueniunt. Vñ paulopost ait his telis. q.d. qui nõ tibi, sed iuuenibus quadrant.

¶ Ruis, siue romæ pperas.

¶ Meus, non sine ingẽti dolore huius meminit. ¶ Hæc a. cõplexio ẽ, nã quicqd euenerit melius ẽ q̃; sic ruet, arã hãc dñt fuisse iouis hercæi q̃ erat in ĩpluuio domus, ꝙ vndiq; septum eẽt parietibus a græca sigñatione, nã ΤΟΕΡΚΟΣ septũ sigñat, vñ ara hercæa dicta sit siue iouis fuerit, siue qñ sub lauro erat potius apollinis. ¶ Non tñ ab. ostendit quantum possit amor natorum, cum tñ possit mœror mortis illius, vt suæ salutis omnino obliuiscat.

¶ Nec voci iræq;, declarat modum futuræ orationis. ¶ At tibi, pro scelere. Oratio pathetica initia semp habet abrupta. Et vt plurimũ multa animo voluit pturbatus, & cum tandẽ ad conclusionẽ intra se puenerit, tum demũ in exclamationem prorũpit, Sic Terentianus, phedria cũ multa tacitus de amica animo voluisset, a ɔclusione prorumpit, Quidnam igitur faciã, sic Iuno me ne incœpto desistere victam. Ergo & Priamus abrupte. ¶ At tibi, neq;.n. ponit at ɔiunctio nisi p̃cesserit aliq̃ snĩa. ¶ Pro scelere, pro talibus ausis, q̃si qui ausus sit supra oẽm humanitatẽ. ¶ At nõ ille satum, exẽplum a ɔrio.

DON. ¶ RECEpit, q̃; imbecillis eẽt ex eo appet, ꝙ mulier anus, cum ab incepto se vocauit. ¶ Ecce autem elapsus, Voluit mori priamꝰ, Vetuit vxor. at casus attulit sibi ꝙ cupiebat. ¶ Hic priamus. voluit fortuna, vt mors polytæ eẽt in ɔspectu suo, vt ide sua mors oriret. ¶ Dij. s. põtes ad quoꝝ se suffragiũ contu

SER. a ¶IN hoste Priamo, aut archaismos est p in hoste, aut in hoste cũ hosté generet, quũ ipse hostis eẽt. b ¶Sed iura, fidemq3, qa qđ Homerus mutat & celat pter turpitudines Achillis, dr Priamus duce Mercurio igressus Achillis, tẽtoria excitatũ rogasse, quem dormiẽté posset occidẽ. Iura ho qđ a rege rogabatur. c ¶Remisit, qa comitatus vsq3 ad troias est. d ¶Imbelle, vt Inutile ferꝝ. e ¶Neqq̃.i.non. sic Persi⁹, Neqq̃ fundo suspiret nũmus i imo. Pependit, qũo pepẽdit cũ dixerit rauco qđ ptin⁹ ære repulsu3? soluit neqq̃ pepẽdit.i. nõ pepẽdit vel fm donatũ, penetrato.s.aliq̃ ex pte scuti ptextu telũ pendens inhærebat. f ¶Referes g hæc, sarcasmos est, iocus cu3 amaritudine, vt En agros, & quã bello troiane petisti hesperiã. Asteismos ãt est vrbanitas sine iracũdia, vt Atq3 idẽ iũgat vlpes, & mulgeat hircos. g ¶Degenerẽ, nõ rñdẽtem morib⁹ pŕis. h ¶Altaria ad ipsa, vñ sperabat auxiliũ, Implicuitq3 comã, quõ comã, si armat⁹ cũ galea erat, s3 nõ oẽs crines galea tegit, siue qa nõ hẽbat galeã, nã & dixit arma diu senior desueta tremẽtibus æuo circũdat neqq̃ humeris, & iutile ferꝝ cigit. i ¶Dextraq3 coruscum extulit, Si ornatũ gẽmis caput regis accipis, sensus talis est, Sublato capite gladiũ in vagina recõdit, q̃ lateri sp'co hæret. Si ho coruscũ gladiũ vis itelligeř lateri Priami ifixũ accipe, & κατά το σιωπώμενον, postea caput eẽ sublatũ. ¶Capulo tenus, si iacet igẽs littore trũcus, auulsumque caput, si latus pcussit Priamo quõ trũcum? si postea sem est, nã hoc isignib⁹ viris fieri solet, vt alibi curruq3 abscissa duoꝝ suspendit capita, aut κατα το σιωπωμενον lateri suo .i. pyrrhi dicit q in vaginã recõdat gladius. k ¶Hæc finis, o ia latina noĩa inaĩa, simplicia a ho nõ veniẽtia in nis syllaba terminata masculina sunt. Inanima pp canis, simplicia pp bipẽnis, a ho non veniẽtia pter finis. ergo clunis iuuenalis bñ dixit, Tremulo descẽdãt clune puellæ. Horatius male dixit, Qđ pulchræ clunes. l ¶Hic, talis, vt Hunc ego te Euryale aspiciõ.

> Talis in hoste[a] fuit Priamo. sed iura[b], fidemq3
> Supplicis erubuit, corpusq3 exangue sepulcro
> Reddidit hectoreũ, meq3 in mea regna remisit[c].
> Sic fatus senior, telumq3 imbelle[d]: sine ictu
> Coniecit, rauco quod protinus ære repulsum,
> Et summo Clypei nequiq3[e] vmbone pepẽdit.
> Cui Pyrrhus, referes[f] ergo hæc, & nuncius ibis
> Pelidæ genitori. illi mea tristia facta,
> Degeneremq3[g] Neoptolemũ narrare memento.
> Nũc morere. hæc dicẽs altaria[h] ad ipsa tremẽtẽ
> Traxit, & in multo lapsantem sanguine nati
> Implicuitq3 comam leua, dextraq3[i] coruscum
> Extulit, ac lateri capulo tenus, abdidit ensem.
> Hæc[k] finis Priami fatorum, hic[l] exitus illum

DON. ¶REDDIDIT corpus. Quod iniuste retinuisset. Sola.n.aĩa debeť hosti. Corpus aũt, qm̃ in nullius est potestate, dimittiť sepulturæ. Reddidit ergo qm̃ ptra humanitatis iura id tenebat. ¶Sic fatus, est desideriũ manifestũ mortis qđ post contumeliã etiã armis iuuenẽ senex puocet. ¶Telũ ĩbelle, pfirmat qđ dixit iutile ferꝝ. ¶Sine ictu, pbat hũeris tremẽtibus æuo. ¶Pepẽdit, stulte dicunt non posse pendere qđ repellitur.

CHRI. ¶HECToreũ q.d. q̃uis hostis illi fuisset potẽtissimus, & mihi excellẽtior filius q̃ polytes. ¶Vmbone, hæc ps media in scuto est, q̃ turgescit atq3 eminet. Sic dicta qp, vmblicus.i. mediũ sit scuti. Stat acerlerãs vasto metuẽda vmbõe ferꝝ. Excutiẽs stabula. Cui pyrrhus, Duo sunt gña dicendi a morib⁹ potius q̃ ab arte, pueniẽtia maturum, & graue in quo oĩa cum cõsilio, & sedate, & nihil ex cõcitatione aĩ aut perturbatione efferimus, q̃le Cic. Crasso tribuit alterum ardens, & erectum, & ifensum cui ardor, & ĩpetus aĩ potius q̃ consilium imperat quali Antoniũ vsum dicunt at Virg. cuius ingeniũ diuinum, & ad omnia ita flectiť vt pro qualitate personaꝝ reꝝ, & temporu3 stilum variet modo hoc modo illo, vt naturam hominum exprimat, vtitur æneæ ergo & latino, & cæteris, quos sapientes inducit graue attribuit, vt ibi O præstans animi iuuenis quantum ipse feroci virtute exuperas tanto m e impensius æquum est cõsulere ipse tibi. Turno ho & Pyrrho, & si qui alij sũt qui furore potius q̃ ratione ducãtur, infensum, attribuit vt hic sic alibi, Haud talia dudum dicta dabas morere, & fratrem ne desere frater. Item En agros, & quã bello troiane petisti Hesperiam metire iacens. ¶Traxit, Pathos, a modo nõ.n. duxit, et miras facit auxesim. Crudele.n. fuit senem regem p comam trahere, Crudelius in nati sanguine prouoluere. ¶Crudelissimum necare. Quid ergo ante aram. ¶Hæc fi.p. cum summo gemitu pronunciandum.

Vmbo

¶SORTE,

a SORTE, fatali necessitate. b Troiam incensam, pro ilium. c Pergama, pprie tro ianæ arces sunt, tñ κατ' ἐξοχὴν arces oēs p gama dicuntur, vt quũ poetam dicimus in telligimus Virg. d Regnatorem asiæ, qa spauerat Phrygiæ & migdoniæ. e Iacet ingens littore truncus, Pompeii tãgit historiam: qđ aũt dicit littore, illud vt supra diximus respicit, qđ i Pacuuij tragœdia continet. qđ autem Donatus dicit littus locus esse ante aras a litãdo dictus, rõe caret, nã a litãdo li breuis est, & stare non põt uersus. f Sine noie, sñ agnitiõe. g Sæuus horror, qa est & bonus, vt Lætusq; per artus Horror ijt. h Vitam exhalantem, sm eos qui aĩam ventum volunt, vt Atq; in ventos vita recessit. i Direpta, pro diripienda, participium pro participio. k Copia, notandũ de exercitu numero eũ dixisse singulari, quum copias de exercitu numero plurali dicamus, vt Salustius, Memorare possum quibus in locis maximas hostium copias po. ro. parua manu fuderit. Copia vero aliarũ rerũ est. l Cum mihi se ordo est cum mihi se videndam oculis obtulit nõ ante tã clara. m In luce, in nimbo qui cum numinibus semp est. n Dextra q; prehensum, ea corporis parte qua Helenæ ictũ minabatur, quæ i templo Veste stabat ornata. vt. n. in primo diximus, aliquos hinc versus cõstat esse sublatos. nec inmerito. Nã & turpe ẽ viro forti ꝯtra fœmininã irasci, & ꝯtrariũ est Helenam in domo priami fuisse hilarem. quæ in sexto dicit, quia i domo inuenta est Deiphobi, postq; e sũma arce vocauerat argiuos. hinc aũt versus esse sublatos Veneris verba declarant dicentis, Non tibi tyndaridis facies inuisa lacænæ. o Roseo pulchro. perpetuũ epitheton Veneris. p Insuper, super qđ continuerat. q Indomitas, magnas. r Quid furis? quia furor est virũ fortes fuere in mulieris interitũ. s Nostri cura, & hoc loco, vt solet, vnã se de Aneæ familiã facit. Nři aũt & vestri, genitiuus ẽ pluralis dñi quꝰ. & ex græco veniens, sicut singularis est mis & tis. Nõ est ãt possessiuũ, sꝫ ab eo qđ est nos, & hoc ẽ vnde dicimus, Nostri cã facit, id ẽ nostrũ. t Superet, superuiuat. u Ascaniusq; puer, filius, vt Tuq; puerq; tuus. Hora. Puerosq; ledæ & est græcũ, nã το υς παι δας cunt. interdum tñ ẽt ad ætatẽ refertur.

Sorte [a] tulit, Troiam [b] incẽsã, & plapsa vidẽtem
Pergama [c], tot quondã populis, terrisq; superbũ
Regnatorem [d] Asiæ, iacet [e] ingens littore truncus.
Auulsumq; humeris caput, & sine [f] noie corpus.
At me tum primum sæuus [g] circũstetit horror.
Obstupui subiit cari genitoris imago,
Vt regem æquæuum crudeli vulnere vidi
Vitam [h] exhalantem, subijt deserta creusa,
Et direpta [i] domus, & parui casus Iuli.
Respicio, & quæ sit me circum copia [k] lustro
Deseruere omnes defessi, & corpora saltu
Ad terram misere, aut ignibus ægra dedere
Cum [l] mihi se non ante oculis tam clara, vidẽdã
Obtulit, & pura per noctem in [m] luce refulsit
Alma Parens confessa deam, qualisq; videri
Cælicolis, & quanta solet, dextraq; [n] prehensum
Continuit, roseoq; [o] hæc insuper [p] addidit ore
Nate, quis idomitas [q] tantus furor excitat iras?
Quid [r] furis? aut quonã nostri [s] tibi cura recessit
Non prius aspicies vbi fessum ætate parentem
Liqueris Anchisen? superet [t] coniux ne creusa?
Ascaniusq; [v] puer? quos omnes vndiq; graiæ
Circum errant acies, & ni mea cura resistat,

VIDENTEM, CHRI locus tractus e tusculanis Tuli, & ex tragœdia vetusti poete. Hæc oĩa vidi inflãmari. Prião vi vitã eripi. Iouis arã sanguine turpari. Iacet igẽs littore, t. ita narrat mortẽ priami, vt mõ tãgat opinionẽ illorũ q volunt illũ cæsum ad hercæã arã, mõ illorũ qui aiũt ipsũ a pyrrho tractũ ad sigeũ vbi erat sepulchrũ Achillis, & ibi in littore ãputato capite iterfectũ. Sæuus, iniectũ æneæ aium ostẽdit, sed & pium qui suo piculo nunq̃ motus oĩa extrema p patriæ defensione adijt. Exhalantem, sm Anaximenẽ, qui dicebat vitam spiritu contineri. Ad terram misere. nã q validiores erant. Saltu se dimisere q vero vulnerib' cõfecti igni se aduoluebãt. Oĩa ãt sũt ad laudẽ æneæ q nõ priꝰ pugnare destitit, q; se ob oibꝰ relictũ aĩaduertit. Cũ mihi se i nřis allegorijs ondimꝰ qre i hoc loco se hitu diuio & q̃lis ẽ appet æneæ. alibi vero sub hitu mortali, ẽ q; huiꝰ Rei sẽsus pfundus, quẽ ibi repies. Alma, epithetũ ꝯueniẽtissimũ Veneri. nã cũcta aĩatia gignẽdo oĩa gña alit sic, lucretiꝰ æneadũ gẽitrix hoiũ diuũq; voluptas, alma vẽꝰ.

Iam flāmæ tulerint, inimicus & hauserit [a] ensis.
Non tibi Tyndaridis [b] facies [c] inuisa Lacænæ [d]
Culpatus ve [e] paris verum inclementia Diuoꝝ
Has euertit opes, Sternitq; a culmine Troiam.
Aspice [f] (nāq; [g] oēm quæ nūc obducta [h] tuenti [i]
Mortaleis hebetat visus tibi, & humida circum
Caligat, nubem eripiam tu nequa [k] parentis
Iussa [l] time, neu præceptis parere recusa)
Hic vbi disiectās moles: auulsaq; saxis
Saxa vides mixtoq; vndantem puluere fumuꝫ,
Neptunus [m] muros magnaq; emota Tridenti [n]
Fundamenta quatit, totamq; a sedibus vrbem

SER: a ¶ HAVSerit, ensis: ant pcusserit, vt Latus haurit aptū aut vorauerit. b ¶ Tyndaridis, ali q iouis ē, nō Tyndari filia. Sꝫ sic dicimus tyndaridis de Helena, vt de Hercule āphitryōniades. Nā de Ioue & Leda nati sunt Pollux, & Helena: ð Tyndaro Leda & Castor, q & solus mortal' fuit. Vñ Virg. Si frēꝫ Pollux alterna morte redemit, q imortalitatē suā cū frē ptit' ē. Helenā ꝟo imortalē fuisse īdicant tp̃s. Nā cōstat frēs ei' cū argonautis fuisse. Argonautarū filij cū thebanis dimicauerūt. Itē illoꝝ filij ꝯ troiā bella gesserūt. ǧ si imortalis Helena nō fuisset, tot sine dubio sæculis durare nō posset. hāc āt legimus p̄us a Theseo raptā, & ī ægypto cōmēdatā ꝓteo. c ¶ Facies inuisa, pulchritudo Helenæ odiosa. i. Helēa. & græcū ē, vt vis herculea, .i. ē Hercules. d ¶ Lacænæ, a puincia laconica. Et notādū deriuationē minoiē esse pnci palitate, qȯ raꝝ ē. e ¶ Culpatus ve paris, crīosus. f ¶ Aspice, ð Homero tractū īducit Mineruam præstantem ista Diomedi.

ἀχλὺν δ' αὖ τοι ἀπὸ ὀφθαλμῶν ἕλον, ἣ πρὶν ἐπῆεν
ὄφρ' εὖ γιγνώσκοις ἠμὲν θεὸν ἠδὲ καὶ ἄνδρα

g ¶ Nāq; oēm, ordo est. Oēm tibi nubē eripiā, q̄ hūida circū caligat, & mortales hebetat visus tuēti. dr̃ aūt nebula orta ð terris obesse nr̃is obtutibus. Vñ aqla qa supra nebulas ē, plus videt. Et ēt theologica rō, qa igrātes visuꝫ venereū vidē dñr & nūina. Vñ nūc merito post Veneris abscessūꝫ numīa vidisse dr̃ Æneas. h ¶ Obducta, supducta. i ¶ Tuēti, mō vidēti, alias defendēti. k ¶ Neq̄ pauis. ti. ne pcicula phibētis, Impatiuo iungit mō, sꝫ īterdū pñti tpi, īterdū futuro, put aliqd volumus aut ad pñs, ant ad futuruꝫ fieri. l ¶ Iussa time, veretur. n. ne īpāti sibi fugam nō obtēpet. m ¶ Neptunus muros, hr̃ qdē hꝫ fabula, q Neptunus cū Apolline troiæ fabricat' sit muros, Sed ꝯstat Laumedōtē supradictis dijs certā voluisse pecūiā ad sacra faciēda. Quā iuadētibus hostibus trāstulit ad muroꝝ fabricā. Vñ dij & fecisse muros, & offēsi esse dn̄r. Simul notandū q eos facit oppa sua euertere, vt portas Iunonē. quaꝝ dea est. Nā & portā luminis nascētibus p̄bet, Arces Mineruā. Legimus enī Pallas quas ꝯdidit arces, & Neptūnū muros. Ipsi enim fundamēta sunt consecrata, cuius & mouentur arbitrio. Vnde ἐννοσίγαιος Χθων ἐννοσίγαιος dr̃, hoc est terrā mouens aq̄ pcussiōe, sicut terremot' cōtinent opiniones. n ¶ Tridēti, Omnia ī ns exeūtia, aut pticipia sūt, aut noīa. Sed participia si sunt ablatiuuꝫ & ī e & ī i mittūt, pro nr̃o arbitrio. Iuuenalis Nec ardēti decoxit aheno. ꝯ Sempq; ardēte camino. Si ꝟo noīa fuerint ī e tm̄mō exeūt. Si āt eadē sint noīa & pticipia. vt amās. quū noīa fuerint. oīmō in e mittūt, quū pticipia licēter vtimur. ǧ qa tridēs est nomen, tridente debꝫ dicere. Sed nouitatē affectauit nulla cogēte necessitate. Sane in noibus. q̄ & ppa eē pñt, & appellatiua, vt liberalis/fœlix. Iuuenalis a ppo in e exit ab appellatiuo in i.

DON: ¶ NEPtūnus, cum deos inimicos Troianis enumerasset, po nit Iouem.

CHRI: ¶ ASPICE, simi le est ī quarto Homeri, vbi Pallas ait Diomedi, ἀχλὺν δ' αὖ τοι ἀπὸ ὀφθαλμῶν ἕλον ἣ πρὶν ἐπῆεν ὄφρ' εὖ γιγνώσκοις ἠμὲν θεὸν ἠδὲ καὶ ἄνδρα. ¶ Oēs nubē eripiā, est snīa Platonici Porphyrij q īqt. ¶ Latet oē venenū. Tñ aīa cū ab officijs corporis paululū libera est, interdū aspicit, nōnūq; itēdit aciē nec tñ puenit, & cum aspicit tñ nō libero, sꝫ directo lumine videt sed īteriecto velamine qȯ nexus naturæ caligātis obducit hoc in nā esse Vir. Teste Macrobio his ꝟbis asserit, Hoc velamen cū ī qete ad verā vsq; aciē aiæ, vt ītrospiciat admittet ad cornu credit. Cuius nā est vt tenuatū visui sit peruiū. Cū aūt a vero hebetat ac repellit obtutū, tūc ebur putatur, cuius corpus ob densitatē ne tenuatū quidē visuꝫ admittit hoc Maro p gemias somni portas expmit. ¶ Neptūnus, a nando dicit latine, quia vis aqua est, & qm̄ ab aqua nobis potus puenit. Apud græcos ποσειδάων qa potum det appellat. Venus est e filijs Saturni. Fingitur. n. Saturnus oēs filios vorasse exceptis his q̄tuor, Ioue, Iunone, Neptuno, & Plutone. hi

quatuor

quatuor sunt elementa, iupiter, æther, Iuno, aer, Neptunus, aquæ Pluto, terra. Ergo saturnus i. tps qui cætera oia apud nos generata cõsumit, ipsa elementa ex quibus reliqua cõponuntur, nõ consumit. Sed ipsa assidua, mutuaq3 trãsmutatione, vt nihil tñ inde pereat alia in aliud imutantur. Hæc physice. Secũdum vo historiã Saturni regis filius fuit, & qm̃ in diuisiõe regni sibi insulæ obuenerũt. Deus maris putat, Diodo. ait, Neptũnus pmũ ea q̃ ad nauigãdũ ptinent inuenisse, a Saturno huiuscemodi rebus pfectum. Et primũ equũ domuisse, & pcepta eqstris artis pbuisse, ex eoq3 hippũ esse noiatũ. Appellat ƥterea Ennogesius, & Ennosicthõ qm̃ Terrã q̃tiat mare, ἔννοσις enim pcussio est, terra aũt χθὼν & γαῖα dr̃. Credit. n. terræmotus aq3 gigni q̃propter Thessali vt ait Herodotus dicũt olim flumina q̃ in Thessalia cadũt, exitu3 nõ habuisse, ppterea 13 Regionem oẽm illã stagnum fuisse. Sed deinde Neptũnũ illis viam aperuisse. Hoc iccirco fingũt qm̃ terræmotu montes, qui hactenus sibi inuicẽ cõiuncti exitum fluminis denegabant diuisi viam aquis pbuerunt. fundamenta autem quatere inducitur a poeta q illi sacra sunt, nec id temere, nam architecti cum solidum in iaciendis fundamentis non reperiant, ad quam vsq3 illa dimittunt.

SER.

Eruit hic Iuno Scæas sæuissima[a] portas
Prima tenet: sociumq3[b] furens[c] a nauibus agmẽ
Ferro accincta vocat.
Iam sũmas arces Tritonia[d] (respice) Pallas
Insedit nimbo[e] effulgens, & Gorgone sæua.
Ipse[f] Pater Danais animos, viresq3[g] secundas
Sufficit, ipse deos in Dardana suscitat arma.
Eripe[h] Nate fugam, finemq3 impone labori.
Nusq̃[i] abero, & tutum patrio te limine[k] sistam.
Dixerat. & spissis noctis se condidit vmbris.
Apparent[l] diræ facies, inimicaq3 Troiæ
Numina magna deum.
Tum[m] vero omne mihi visũm cõsidere i ignes
Ilium, & ex imo verti Neptunia Troia.
Ac veluti summis antiquã in mõtibus Ornum

a Sæuissima, quæ et fugam vetabat. b Sociũ, sibi deuotũ. c Furens, irascens. d Tritonia pallas, Notandum duo antonomasia sine pprio. Et ẽ nimiæ iracũdiæ quũ dr̃, q̃q̃ ita ra sit græcis, ñ tñ troiãis parcere, licet i historia lectũ sit vehementius iratã Mineruã, q post victoriã ei sacrificare noluerunt, vt Horatius, Quum Pallas vsto vertit irã ab Ilio in impiam Aiacis ratem. e Nimbo effulgens, nube diuina, alij limbo legũt, & est pars vestis extrema, quæ instita dicit, vt Horatius, Quar substricta talos tegit instita veste. f Ipse pater, q oib9 vnus esse pfuerit, vt Rex iupiter oibus idẽ. Et bene honesta Aeneæ causa fugiendi est. g Viresq3 secundas, quæ fuerunt & in troianis, sed non prosperæ, sufficit, ministrat. h Eripe, accelera, rapti fac. i Nusq̃ abero, bona œconomia. Nã si tenẽt Danai, qua deficit ignis, necessariũ est psidiũ numinis, vt Horati. Nec deus intersit, nisi dignus vindice nodus Inciderit. k Limine sistam, in limĩe, vt Siluis te tyrrhene feras. l Apparent diræ facies, s3 mathesim, post abscessum Veneris dira dicunt apparuisse numia, cuius psentes radij interuenientes circũquaq3 diuisos anæreticos tẽperant. m Tum vo, quia ante & ab Hectore audierat, & per se viderat euerti troiam, sed non oẽm.

maioris sit potestatis defendere debuit, et go hoc destituti auxilio, cui simus cedẽdu3 est nobis. Eripe nate fugam, qa sciebat non facile posse suaderi fugam æneæ, iccirco dixerat, tu ne quã parentis iussa time, neu præceptis parere recusa. Quapropter cedendus erat, cum qui potest omnia & fauere debebat contrarius esset. Nusquã abero, nam sine suo auxilio cum esset flammis, telisq3 hostilibus circũdatus quo modo fugere potuisset?

IVNO, est hæc dea portis iccirco præposita quia ipsa lucina est quæ infantibus exitum in lucem præbet. Quia autem portis p quas est ingressus præerat, calẽdæ quoq3 mẽsium illi erãt sacræ, quia ĩgressus sunt mensium. Pallas, quia nata est e vertice iouis arcibus præest, quæ vrbis sunt vertices, vel quia Bellicosa dea est, vel potius qa sapientia potius q̃ corporis vires tutela præbet vrbi. Ipse, emphasis, qui omnibus æquus esse debet & tunc est pater scilicet hominũ & deorum. Vel pater, scilicet meus quod ostendit præter omnia esse dolendum. CHRI.

Eripe fugam, non enim fugam viro forti persuasisset, nisi prius omnem defendendi spẽ exclusisset. Quis enim audeat contra tales deos. Verum ex his versibus grauissima elicitur per allegoriam sententia.

DON. IPSE pater, quasi qui nos contra alios cũ

Sistam Dixerat, Plus est q̃ si dicat po

nam. Nam sistere est ita collocare, vt non facile inde deturbari queat. ¶ Tum vero, nam & si ante in sũmo periculo rem esse putarẽ, tñ cum cõtra nos talia numina stare viderẽ, iudicaui ita esse in igne Troia, vt nulla vi eripi posset. Ex cõparatione aũt circũcisæ arboris nitit̃ ondere, nisi vndiq; & dijs & ab hoibus oppugnata fuisset illã expugnari nõ potuisse.

SER.

a ¶ Ferro, & bipennib⁹. tautologia est io crebris quia bipennibus. b ¶ Eruere, p deijcere, & est acyrologia. c ¶ Minatur, aut eminet, vt Minæq; murorũ, aut mouetur. d ¶ Tremefacta co. so lita figura. e ¶ Ruinam, aliarũ arborũ. f ¶ Ac ducente deo, sʒ eos qui dicũt vtriusq; sexus pticipationẽ hẽre numina. Nam vt ait Caluus, Pollẽtẽq; deũ venerẽ. Itẽ Virg. Nec dextræ errãti deus abfuit, quũ aut Iuno fuerit, aut Alecto. Est ẽt in Cypro barbatæ Veneris simulacrũ q̃ ἀφροδιτον vocat, & hoc ad græcorũ imitationẽ q ὁ θεος και ἡ θεος dicũt, sicut ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ ἄνθρωπος, vir & foemina. g ¶ Antiquasq; domus, caras; & aliud pẽdet ex alio. Nihil enim ĩterest vtrum carũ dicas, an charitatis cãʒ. Sane domus ambitiose dixit, pro domo vna, nõ domum. h ¶ Primum, præcipuum. i ¶ Vos o, obliqua oro est. Nã aperte qdẽ hoc agit, vt relinquat̃, latenter vero aliud, per qd nimia Aeneæ ondit̃ pietas, q nec iustis causis mouet̃, vt patrẽ relinquat. k ¶ Integer æui sanguis, plenam ætatẽ significat ex sanguine, q non est integer nisi in iuuenibus. Naʒ dicũt physici minui sanguinem per ætatem. Vnde in senibus tremor est. l ¶ Suo robore. i. pprio, sine alterius auxilio, quo eget Anchises. m ¶ Cælicolæ, ad quos nostra pertinet vita, vt Haud credo inuisus cælestib⁹ auras Vitaleis carpis. Et nos iuuenem exanimum, & nil iam cælestibus vllis Debentẽs. Et igneus est ollis vigor & cælestib⁹ origo, Anima enim cæli pars est, vmbra inferorũ. Ideo ergo non posuit generale deorũ nomẽ, & addidit cælestibus, ne crederentur inferni dij, qui datores vitæ non sunt.

Cum ferro[a] accisam, crebrisq; bipẽnibus instant
Eruere[b] agricolæ certatim, illa vsq; minatur[c],
Et tremefacta[d] comam concusso vertice nutat,
Vulneribus donec paulatim euicta, supremũ
Congemuit, traxitq; iugis auulsa ruinam[e].
Descendo, ac ducẽte[f] Deo flãmã inter, & hostes
Expedior. dãt tela locũ, flãmæq; recedunt.
Ast vbi iam patriæ peruentũ ad limina sedis:
Antiquasq;[g] domos, genitor, quẽ tollere in altos
Optabam primũ[h] mõteis, primumq; petebam,
Abnegat excisa vitam producere Troia.
Exiliumq; pati. Vos[i] o quibus integer[k] æui
Sanguis, ait: solidæq; suo[l] stant robore vires,
Vos agitate fugam.
Me si cælicolæ[m] voluissent ducere vitam.

CHRI.

¶ Ducente deo; Recte Seruius. Addẽ ẽt ex Macrobio quod simulacrũ illud barbatũ, vestẽ tñ muliebrem habere, & sceptrũ virile, qa eandem marẽ & foeminã putarent. Aristophanes quoq; poeta aphroditon illã in masculino genere appellat, & leuinus ait Venerem igit̃ almũ adorãs siue Foemina siue mas est, ita vti alma nocticula. Philochorus eãdẽ putat eẽ lunã illiq; sacrificare viros veste muliebri, & mulieres veste virili. q & mas æstimetur & foemina. Varro aũt affirmat sub Regib⁹ apud romanos nullũ Veneris neq; græcum. neq; latinũ nomẽ fuisse. ¶ Exiliũ, qd apud mortales ita durũ videt̃, vt mors illi videat̃ pferẽda. Præsertĩ seni q̃ oĩa meliora desperãt. ¶ Integer æui san. ait. qm̃ inaĩatis corporibus calor sp agit in humore, ipsuq; veluti suũ pabulũ absumit, perit aĩal necesse est, nisi assiduo alimẽto restaurent̃ corpora. Hoc igr̃ qd sumimus alimẽtũ, q̃ter itra nos decoquit̃. Primo in stomacho. Secũdo in epate. Tertio aũt decoctio fit cordis, epatisq; opa ac postremo pficitur. Quarto in venis. Appellãtq; huiuscemodi totũ decoctũ tũ chylũ tũ chymũ qd p venas discurrẽs in id membrum cõuertit̃ cui adheret, & restaurat, qd ĩde ex calore pierat, & q̃uis vniuersa hi res ex q̃tuor cõstet hũorib⁹, sãguie, pituita, bili, & atra bili, tñ qa sanguis ĩ illa maior, nobiliorq; ps existit, sanguis appellat̃, hic qa pollẽtior calidiorq; sit iuuenili ætate ẽ, reddit, iuuenũ corpa robustiora. Nã vires sunt ex neruis, q̃ nisi calore iuuent̃ debiliores, reddunt̃. Est igr̃ in ea ætate ĩteger nec dũ p ætatẽ iminut⁹. In senibus vero p̃. Solido nulla ex pte diminutor. ¶ Me si cæ. quasi nõ videant̃ velle eos viuere qbus adimant ea qbus cõmode viuere possint. Est aũt oratio quæ non caret indignatione, & ex obliquo, imputat mortẽ suã dijs, qd nõ ex rõne, sed ex pturbatiõe facta.

Venus

Alimentum Hoîs

DON.

¶ FLAMMAM iter & hostes expedior, debuit hoc pstare Venus, & quia mater, & qa dixerat nusq̃ abero. ¶ Me si cælicolæ, aperta coniectura me inuisum superis.

¶ SATIS

SER. a CSATIS superq; ad augmentũ supqs addidit. Est aũt timesis. Sane sciẽdũ est eẽ aliq̃ quæ augmentum nõ recipiunt, ne minus significent, vt satis perfectus. Nã quærit verũ perfectior possit facere, ne incipiat perfect' minus significat. b Vna exci. sub Laomedonte vnũ excidiu3 viderat, sed emphaticos dixit excidia. c Sic o sic positum affati discedite corpus, Sensus talis ẽ. Præstate vos mihi funebre solatiũ. i. affamini me, vt dici mõtuis solet. Vale, vale, vale, Vñ Et magna supremũ voce ciem'. Mortẽ ãt ego mãu hostis inueniã. Nã hic ordo est, ego inueniã mortẽ manu hostis, Ille miserebitur et petet exuuias. Miserebit̃ ꝯo dixit affectu ei' q'eũ piebat ĩterimi, vt eũ hostis q̃si miserat' occideret. Sic in. ix. mr̃ Euryali, Aut tu sũme pr̃ diuom miserere, tuoq3 Inuisum hoc de tru. de caput, sub tartara telo. d Exuuiasq; pe/ q̃si obiectio, sed spoliatũ linquet cadauer, & risto. e Facilis iactura sepulcri, aut fm epicureos, q dicũt nil supesse post mortem, aut ĥ dicit, facilis sepulturæ iactura est. quã pór ruina pstare. f Annos demoror, q̃si festinãtes diu viuẽdo detineo. g Fulmis afflauit vẽtis & ɔtigit igni, Tria sunt fulminũ gñа, est qđ afflat, qđ incendit, qđ scindit. De hoc aũt siluit. Fulminatus est aũt Anchises, qa secum Venerẽ cõcubuisse iactabat. h Nos ꝯ, Præpõnes vel aduerbia i a exeũtia mõ pducũt vltimã lrãm excepto puta, & ita, & qa, apud Enniũ & Pacuuiũ breuia sũt, hic est ꝙ ẽt numeroꝝ noia ideclinabilia a p ducunt, vt Triginta magnos voluendis mẽsibus orbes. Alia ꝯo quæ declinant̃ breuia sunt fm rationem noium in a exeuntium. i Omnisq3 domus, modo familia, vel domicilium ĩterdũ re vera domus. k Mortem opto, ɔtra fatoꝝ vi3, & matris auxiliũ. l Me ne, pbatæ pietatis filium. Nã pnoia hñt vim suam nõnunq; & emphasim, vt Cãtãdo tu illũ m Posse, plus est q̃; velle.

DON. CSATIS vna, scelus est patriam vidisse, & dolor imensus ꝙ adhuc post eius interitus viuimus & adhuc de viuendo cogitamus. Corpus, non dixit viuũ hoĩem sed corpus. s. eius qui nõ viuendi sed moriẽdi cupidus esset. Ipse ma. m. rñdet oibus q̃ pñt obijci. Fixus, imobilis sentẽtia. Nos ꝯ, quia fuga eẽt salus petẽda, & sine ipso fuga non erat, orabam' ne vniuersam domũ dus negat se fugitu perderet. Ergo oĩa ex illi' volũtate pendebant. Me ne, inuidiosa dictio, sed q̃ plena eẽt pietatis & ex affectu religioso pfecta. Habet aũt grauissimũ põdus in pronominibus me & te, me. s. filius tuũ, cuius pietatẽ officia, religionẽq; optime cõprobasti. Te, q sis pr̃ meus, & pbe nosti qd pr̃es liberis ac pr̃ibus liberi debeãt. Te, q senectute & morbo grauis sis, & quẽ ita relinquere sit scelus hoc tpe et ĥ loco vbi hostes sint & flãma. Potuisti ğ loq ꝙ me faceret pricidiam.

Has mihi seruassent sedes. satis[a] vna[b], superq3
Vidimus excidia, & captæ superauimus vrbi
Sic[c] o sic positum affati discedite corpus.
Ipse manu mortẽ inueniã miserebitur hostis.
Exuuiasq3[d] petet. facilis[e] iactura sepulcri est.
Iampridem inuisus Diuis, & inutilis, annos[f]
Demoror, ex quo me diuoꝝ pr̃, atq3 hoiu3 Rex
Fulminis[g] afflauit ventis, & contigit igni.
Talia perstabat memorans, fixusq3 manebat.
Nos[h] contra effusi lachrymis, cõiunxq3 Creusa
Ascaniusq3: omnisq3[i] domus, ne vertere secum
Cuncta pater, fatoq3 vrgenti incũbere vellet.
Abnegat, inceptoq3, & sedibus hæret in ijsdem.
Rursus in arma feror, mortẽq3[k] miserrim' opto
Nam qđ cõsiliũ, aut quæ iã fortuna dabatur?
Me ne[l] efferre pedem Genitor te posse[m] relicto

CHRI. CVNA excidia, ex licentia poetica vtit̃ plurali in ea significatione quã singularem esse vult, cũ & vnum dicat & in singulari ĩueniatur excidiu3, sed redditur nescio quo modo maior ipsa oratio. Ventis, fulminis. Na3 si ictus fuisset fulmine periisset protinus. Verũ vento fuit percussus, de qua re & de omni gñe fulminũ alio loco scripsimus. Nos cõtra, nihil ex his pter missum ex quibus ad fugam capiendam persuaderi potuit. Nã nõ debuit æneas in eam desperationes deduci, vt reiecto fugæ proposito in idubitatã mortem rueret, nisi prius oĩa tentasset, qbus patrem quem relinquere nefas putabat, in sententiã suã traducere posset. Me ne efferre. p. obiurgatio in parẽtẽ asperrima est, sed tñ ita circũspecta, vt non sit impia. Efferre pedem, plus est q̃; si dicat discedere. Non possumus e domo pedem pferre, & tñ nõ alio migrare. Habet autẽ vim maximã me & te, Me. s. filium parẽti deditissimum & te. s. talem tãtumq3 patrem, & cui oĩa debeo, ergo nefas est qđ dixisti Vos agitate fugam, Conuincit igit̃ parentem, sed non tñ omni excu

ſatione priuare illum debuit. Itaq; non dixit tãtum nefas extuliſti qđ potuit fuiſſe pmedita ti hominis, ſed dixit excidit, quod non a rõne ſed a caſu eſt, nam dicimus excidere verba, cum ĩpræmditata ex ore pfluũt, vt ſit ſnia nõ hoc dixiſſes ſi rẽ diligẽtius ꝯſideraſſes.

Speraſti? tantumq; nefas patrio excidit [a] ore?
Si nihil ex tanta Superis placet vrbe relinqui,
Et ſedet hoc animo, perituræq; addere Troiæ
Teq; tuoſq; iuuat, patet [b] iſti ianua læto.
Iamq; aderit multo Priami de ſanguine Pyrrh[us]
Natũ [c] añ ora patris, patrẽ q obtrũcat [d] ad aras.
Hoc erat Alma Parens, q me p tæla, p ignes.
Eripis, vt medijs hoſtem in penetralibus, vtq;
Aſcaniumq;, Patrẽq; meũ, iuxtaq; Creuſam
Alterum in alterius mactatos ſanguine cernã?
Arma [e] viri, ferte arma, vocat lux vltima victos.
Reddite [f] me Danais, ſinite inſtaurata reuiſam
Prælia, nunq̃ omnes hodie moriemur inulti.
Hic ferro accingor rurſus, clypeoq; ſiniſtram
Inſertabam aptans, meq; extra tecta ferebam.
Ecce autem complexa pedes in limine coniux
Hærebat, paruumq; patri tendebat [g] Iulum.
Si periturus [h] abis, & nos rape in omnia tecum.
Sin aliquã expertus ſũptis ſpem ponis in armis,
Hãc primũ tutare domũ, cui [i] paruus Iulus?
Cui pater? & cõiux [k] quõdã tua dicta, relinquor?
Talia vociferãs gemitu tectũ omne replebat.

SER. a ¶ EXCIdit, bene excuſat patrẽ dicendo excidit, & ipſam tẽpat obiurgationem. b ¶ Patet iſti, apocope eſt, p iſtic. pronomẽ enim eſſe non põt, quia non pcedit nomẽ. c ¶ Natũ ante ora patris, his rebus terreret eum, q nõ põt mortẽ timere. d ¶ Obtrũcat, obtruncare cõſueuit. e ¶ Arma viri ferte arma, notãt hoc critici, quia ſæpius armari aliquos dicit, cũ exãimatos nuſq̃ oſtẽdat, qui neſciunt non oĩa a poeta, vt ſup dximus dici debẽ. Nã & dĩe deſcribit nocte nõ pmiſſa. Supflue. n. dicunt ea q̃ neceſſe eſt fieri. qs. n. domũ ĩgreſſus nõ arma deponat. f ¶ Reddite me danais, qbus me ſuſtulit mr. g ¶ Tẽdebat, oſferebat, ſed nõ manibus eum geſtãs. h ¶ Si piturus abis, argumẽtum dilemma. i. cõplexio, quæ aduerſarium ab vtraq; pte concludit. i ¶ Cui puus iulus, interrogãtis eſt. & ſimul epitheto cõmẽdat ætatẽ. k ¶ Coniux quondam tua dicta relinquor, quondã aut aliquando ſignificat, quaſi nũc vxor nõ ſit, q̃ relinquitur. Aut certe quondã ſemper ſignificat, vt in georgicis, Vt quõdam in ſtipulis magnis ſine viribus ignis. Et eſt ſenſus quaſ ſemper coniugẽ noĩaſti haberi enim quæ nis poterat, noĩari non niſi nobilis.

DON. ¶ SI nihil, artificioſa oratio, nã eſſet cã itẽ ritus oĩum & extẽplo oſtendit affuturũ pyrrhum qui filius, nepotemq; in ſuo cõſpectu interimat cum iã ea crudelitate vſus in polyte ſit, qui nunquã patrẽ interempturus ſit, niſi prius cæſo filio. ¶ Hoc erat alma parẽs, oſtendit materna beneficia cõuerti in pernitiẽ. ¶ Cernam, ad oĩa ptinet, & ppea non ſemel accipiẽdũ eſt. ¶ Arma viri fer. conabat

flectere patrem in ſuã ſniam, cũ filij periculum cerneret. ¶ Vocat lux vl. v. vt intelligat non ſumi arma ad ſalutẽ, ſed ad mortem, nec inde aliud ſperari q̃ aliq̃ vltionẽ. ¶ Hic ferro ac cin. qm̃ ne his qdẽ dictis motus erat. ¶ Patri, non dixit mihi ſed pri, vt ſi maritum non flecteret, ſaltẽ patriũ affectum moueret. ¶ Quondã tua, nam ſi diſcedã nõ potero eſſe deinceps tua. ¶ Vociferãs, nõ ſolũ verbis, verũ et gemitu oñdẽs. Cũ ſibi talis eſt locus iſte q̃lis eſt. Talia iactãti ſtridẽs aqlone pcella. Itẽ hæc dũ dardãio æneæ mirãda videñ &c. Itẽ Talia fundebat lachrymãs lõgoſq; ciebat Incaſſuũ fletus, nã incerta & inſperata innectit, non expectãs verboſum finem.

CHR. ¶ SI nihil ex tanta, cum nõ poſſit illum pro prio ſuo periculo. Conatur mouere periculo totius familiæ, Nã ſenũ eſt magis ſuorũ poſteritati quã ſibi ipſis conſulere. ¶ Inſtaurata. p o reſtaurata vel q̃ græci iã deficientibus nobis reſtaurarunt, vel inſtaurata. i. inſtaurabilia q̃ ego meo aduentu reſtaurabo. ¶ Moriemur in. oñdit ſe pficiſci ad certam mortẽ, vt incuteret terrorẽ patri ſed tñ oſtẽdit fortitudinẽ aĩ, cum non morieñ inultus. ¶ Hinc fer. nõ. n. depoſuerat arma qbus corpus tegebat, vt eſt lorica & ſimilia, ſed q̃ facile eẽt & deponere & reſumere. ¶ Inſtabã, vehemẽter inſerebã, nam plura loca ſunt in ſcuto in qbus manus brachiũq; inſeritur. ¶ Ferebam, ferre volebã, ſed ipſa coniux ſe mihi in limine opponens pedes amplectẽs detinebat, & hærebat mihi. i. nõ diſcedebat a me, & qm̃ nõ potuiſſet vincere viribus, voluit flectere miſericordia oñdẽdo filiũ, cuius

ſalutem

salutẽ pdẽ videbat. Caprat aũt mĩas ab ætate, nã ducit pbatos ab ĩfantia, vt ĩfantumq; aũt flẽtes ĩ limĩe p̃. A pueritia, vt ĩfelix puer atq; ĩpar ꝯgressus achilli. A iuuẽtute, vt ĩmpositiq; rogo iuuenes añ ora parẽtũ. A senecta, vt Dauni miserẽ senectæ & hic. ⸿ Cui.p. itẽ a sexu femi̇̃eo. ⸿ Dicta quó.q.d. pbabor iĩ honoẽ, ne dicat ãpli⁹ tua ꝯiux. ⸿ Vociferãs, vociferare ẽ elata voce nõ mõ indignationẽ, sed ẽt dolorẽ, vt ĩi, oñdere. Aliqñ & vehemẽter clamare.

SER.

a ⸿ MANVS inter, mutauit accentum ꝑpositio postposita. Sane inter plerũq; p per ponitur. Sed raro apud Virgilium, vt Hic inter fluuio tyberius amœno. bona autẽ œconomia ad Iulum venit dicens eũ fuisse inter man⁹ parentũ, hoc ẽ inter cõplexus. nõ. n. possum⁹ cũ illo tpe portatũ dicẽ, quẽ post septẽ ãnos legim⁹ & venatũ iuisse, & bella tractasse. b ⸿ Mirabilẽ mõstrũ, τέρας μόστον ẽ dictũ a mõstrãdo. Et refert ad pñs eius sigñatio. Prodigiũ ãt est qð in lõgũ tp̃s dirigit sigñationẽ. c ⸿ Fũdẽ. l. a. apex ꝓprie dr̃ in sũmo flaminis pileo ṽga lanata ĩi est cui⁹ extremitati modica lana ẽ, qð ꝑmũ ꝓstat apð Albã Ascaniũ statuisse, mõ ãt p sũmitate pilei ĩtelligimus. Tãgit nanq;, vt frequẽter diximus latẽter historiã. Itẽ hoc quoq; ð igni ad Seruiũ Tullũ ptinet. Nã quũ Tarquini⁹ Priscus cœpisset Ocriculanã ciuitatẽ, ex captiua quadã ĩ domo eius nat⁹ est Seruius Tulius, q quũ obdormisset, caput ei⁹ subito flãma corripuit, q̃; quũ vellẽt restinguere, Tanaq̃l regis vxor augurioꝝ perita ĩtelligẽs auguriũ phibuit. Flãma pueꝝ cũ somno deseruit. Vñ ĩtellexit eũ clarũ fore vsq; ad vltimũ vitæ. Sane perite lucẽ dixit, non vt in secũdo Tũ fumida lumine fuluo. Nã & illic quidẽ splẽdor est, sed cũ fumo q semp cã lacrymaꝝ est. In Ascanio aũt solus ostẽditur splendor. d ⸿ Circũ tpa pasci, crescere, vt Sacrũ tibi pascere crinẽ. Sunt aũt ĩfinitiua p indicatiuis. Fundere, lambere, pasci historico more. e ⸿ Sanctos restinguere, nõ quos tunc sanctos sciebant, sed quos mox probarunt. f ⸿ Oculos ad sidera, ꝯ opinionẽ Theocriti, q eũ cæcatũ fuisse cõmẽorat. g ⸿ Si flecteris, aut ꝭm stoicos locutus est, q fati asserũt necessitatẽ aut ꝭ3 epicureos, q dñt. deos ñ curare mortalia. h ⸿ Aspice nos, qa ĩtuẽtes dij iuuãt. Vñ est, Atq; oculos rutuloꝝ reijcit aruis. & ꝯ. Diua solo fixos oculos auersa tenebat. i ⸿ Atq; ĩi oĩa firma, ꝭm romanum

Cum subitum, dictuq; orit̃ mirabile mõstrũ[b]
Namq; manus[a] inter, mœstorumq; ora parẽtũ,
Ecce leuis summo de vertice visus Iuli
Fundere[c] lumen apex, tactuq; innoxia molli
Lambere flãma comas, circũ[d] tẽpora pasci.
Nos pauidi trepidare metu, crinemq; flagrãtẽ
Excutere, & sanctos[e] restiguere fontib⁹ igneis.
At pater Anchises oculos[f] ad sydera lætus
Extulit: & cœlo palmas cum voce tetendit.
Iuppiter omnipotens ꝑcibus si flecteris[g] vllis,
Aspice[h] nos, hoc tantum, & si pietate meremur:
Da deinde auxiliũ pr̃, atq;[i] hæc omina firma.
Vix ea fatus erat senior, subitoq; fragore

morẽ petit, vt visa firment. nõ. n. augurium vnum vidisse sufficit, nisi cõfirmet ex simili. nã ꝯ dissimilia sint posteriora soluunt ꝑora. Vnde ẽ, Quãtũ chaonias dñt aquila veniente colũbas. Nam aquila sine dubio columbis plus potest.

DON.

⸿ MIRAbile, nã fiebãt multa ꝯ nãm. vt flãma q̃ tãgebat ea non vreret. ⸿ Pater an. apud quẽ cælestiũ reꝝ, scĩa erat. ⸿ Vix ea fa. erat, oñdit ex hoc magnũ Anchisæ meritum.

CHR.

⸿ FLAMma, ex historia Seruii Tulij sexti regis romanoꝝ eduxit, de q̃ Pli. in historia nãli sic ait, Tarqno prisco regnãte tradũt repẽte ĩ foco appãruisse genitale ex cine masculini sex⁹ eãq; q̃ ibi ĩsederat Tanaq̃lis reginæ ãcillã Ocrestã captiuã cõsurrexisse grauidã, vñ Ser. Tul. nat⁹ ẽ cui deĩde ĩ regia accubãti caput ardẽ visũ ẽ, credit⁹q; laris familiaris fili⁹. Ob id cõpitalia ludos larib⁹ ꝑm⁹ ĩstituit. ⸿ Pasci, voluit nãm ignis eꝑmere. Sole. n. flãma vbi nutrimẽtũ deficit ĩ aliã ptẽ more pascentiũ pecudũ desilire, vel dixit ex opiõne ægyptioꝝ, & psaꝝ, q ignẽ aĩal existimãt qð q̃cũq; re pascat, atq; satuꝝ vna cũ depasta re ĩterire. Quapp cũ Cãbyses psaꝝ rex cadauer Amasis regis e mõumẽtis eductum vri iussisset, & Persas offendit q ignẽ deũ putãt, & ĩ gnare cadauerib⁹ lege vetent, & ægiptios q cadauera ita nefas aĩali attingi putãt, vt ea ꝯdiant ne a ṽmib⁹ corrodant. ⸿ Sanctos, sanctũ ꝭm Trebatiũ aliqñ sacrũ & religiosũ est aliqñ castũ & puꝝ. Ergo ĩi sanctos qa celit⁹ sũt, sacros dicem⁹, sic ibi Tuq; o sciss̃ima vates Præscia vẽturi, Nã & vates & tẽpla & sacerdos. In scða sigñatione ẽ ibi scã ad vos aĩa, atq; istius ĩscia culpæ. Itẽ Tuq; o scissima ꝯiux Fœlix morte tua. i. incorrupta & casta. ⸿ At p. ã. an. vates hit⁹ ẽ, hinc Enni. Doctusq;, anchisesq; ven⁹ quẽ pulchra deaꝝ Fari dõauit diñũ pect⁹ hñs, & Neui ĩ li. 3. belo pu. Sic postq̃; auẽ aspexit ĩ tẽplo ãchisa sacra ĩmẽsa pẽatiũ ordĩe ponunt, ĩmolabat aureã

victimam pulchram. ¶ Firma, petebāt.n. augures cū nō esset satis vnum vidisse vt alio augurio confirmarentur. Aspiciebāt.n. orientem & quæ videbantur a septētrione q̄ pars mū mundi superior est, p̄spera & fausta putabāt. At illa pars leua est ait Diony. Leuum ergo p̄sperum quia septentrionale. ¶ Si flecteris, addubitat an flectatur perientium ciuium precibus, non sit hactenus flexus vel expone. vt Serui.

Intonuit [a] leuum, & de cœlo lapsa p̄ vmbras
Stella facem [c] ducens multa [b] cū luce cucurrit.
Illam summa super labentē culmina tecti,
Cernimus idæa [d] claram se condere silua
Signantemq; vias, tum longo limite sulcus
Dat lucem, & late circum loca sulphure fumant.
Hic vero victus [f] genitor, se [g] tollit in auras.
Affaturq; [h] deos, & sanctum sydus adorat.
Iā iā nulla mora ē: sequor, & qua ducitis adsum.
Dii patrii seruate domum, seruate nepotem.
Vestrū hoc auguriū, vestroq; ī numie Troia est.
Cedo [e] equidē, nec nate tibi comes [k] ire recuso.
Dixerat [l] ille, & iam [m] per moenia clarior ignis

SER. a ¶ INTONuit leuum sinistrū, prosperū, qa cæleste ē, vt supra dixim⁹. Sinistrū autē a sinēdo dictū quantū ad auguria pertinet, q̄ nos agere aliquid sinat. b ¶ multa cum luce cucurrit, nunc theologi eam rationem sequitur, quæ asserit flammarum quos cernimus tractus nimbū esse descendētis numinis. Alibi physicā, vt vento īpendente videbis flāmarū longos a tergo albescere tract⁹. c ¶ Facē ducens, lumen qđ vtiq; ex facibus nascit. d ¶ Idæa claram se cōdere silua, stellæ huius cursus significat troianos cōglobatos ad domū Aeneæ Idā petere. q̄ dicit Multa cū luce, ostdit claros. q̄ Signantē vias, scintillas quasdam dicit relictas, q̄ ostendunt remansuros in diuersis partibus socios. q̄ Lōgo limite, ostendit errorem, q̄ sulcum dicit, significat longum maris æquor arandum. Et q̄ ait Sulphure fumāt, diuini ignis odor ostditur. Ex fumo autē mors Anchisæ cognoscit, sicut eius oratio sequens indicat. e ¶ Cedo equidem, quasi licet me sciam esse moriturus. & bene qđ diuinauit Anchises, totum ei concedit. f ¶ Victus genitor, a pristino proposito recedēs. g ¶ Se tollit ad auras, more eorum augurum, qui visis auspicijs surgebant extēplo. h ¶ Affaturq; deos, agit dijs gras. i ¶ Vestroq; in numine troia est, ī vobis habeo troiam, p̄pter illđ, Has mihi seruassent sedes. k ¶ Comes ire recuso, tantum ad solatium itineris, quippe moriturus, vt in sexto Aeneas. Ille meum comitatus iter. Vult enim Virg. etiā Aeneæ cōcedere patris peritiā. l ¶ Dixerat ille, hic distinguendum. m ¶ Et iā, dum negat, dū ostdunt auspicia.

DON. ¶ SEQVOR & q̄ d. ad primū est ducere se secundum seq ordinato sensu, corrigit, vt sit q̄ me sede ducitis sequor. ¶ Vestrum hoc au. quia vestrum est augurium, vestrum est tueri qđ agimus. ¶ Cedo. s. potioribus.

CHR. ¶ INTONVIT le. Ethrusci coelum in. xvi. partes diuisere, ex quibus octo ab exortu sinistras totidem contrario dextras nūcupauere. Hic oia fulmina leua apud latios habent p̄spera quoniam leua mundi pars ē ortus, vt Pli. ostendit, & Cice. in li. de diuinatione secundo Optimum auspiciū habebatur apud romanos sinistrum. Græcis autē & barbaris dextra videbant auspicatiora, vt aiax apud Home. ait p̄spera Iupiter his dextris fulgoribus edit. ¶ Stella, non stella, sed vapor ignitus. ¶ Ida mons in phrygia est sic appellata a teucro qui de creta venit, quoniam in ea insula mons ida est. ¶ Signantem u. signis. i. lumine facientem vias. ¶ Limite, limites viæ sunt quæ ex transuerso p̄ agros ferunt nam limis transuersus est. Hinc Terē. Limis oculis dixit, ex obliq̄ aspiceret. Hinc limites agrorū termini dicuntur. Hinc est limen q̄ ex transuerso in ianua ponat. ¶ Sulphure, sulphuris ignem diuinū putabāt, hinc græci sulphur θεῖον vocant. ¶ Seruate ne. nam veluti vates ad hunc peruenturum imperium prænouerat. ¶ Mihi so. iu. ta. n. legit Dona. & non paruus Nolebat enim plures habere apud se vt melius hostes lateret. ¶ Comes, differt a socio, Socius enim dicit a socco qui calceus est vtriq; pedi aptus. Socij aūt in aliqua re dicuntur qui ita pares sunt, vt in eo in quo sunt socij alter altero maior minorue non sit. Comes autem in eo in quo est comes, minor est etiā si dignitate aut fortuna in cæteris maior sit. Quapropter Cice. in oratione ad Cæsarem pro restituto Marcello, Marcellum ipsum socium sibi &, comitem appellat, socium quia multa pariter in repu. egerant. Comitem quia consul cum dignitate preiret multa ab illo adiumenta affecutus est. Itaq; cum Anchises ducatum huius exercitus relinquat. Aeneæ proptereaq; ille in hoc maior sit, non dat se socium sed comitem.

¶ PROPIVS

Auditur, propiusq́ꝫ [a] æstus incendia voluunt.
Ergo [b] age care Pater ceruici [c] imponere nostræ.
Ipse subibo hũeris, nec me labor iste grauabit.
Quo res cunqꝫ cadẽt vnũ, & cõmune periclum,
Vna salus ambobus [d] erit mihi paruus Iulus
Sit comes, & longe [e] seruet [f] vestigia coniux.
Vos famuli, quæ dicam, aĩs aduertite vestris.
Est vrbe [g] egressis tumulus [h], tẽplũq́ꝫ [i] vetustũ.
Desertæ [k] Cereris: iuxtaqꝫ antiqua Cupressus,
Relligione [l] patrum multos seruata per annos.
Hanc ex diuerso sedem veniemus in vnam.
Tu genitor cape [m] sacra manu, pr̃iosq́ꝫ penates.
Me bello ex tanto digressum & cæde recenti

SER. a ¶PROPIVSq́ꝫ, ꝑpter illud, Arboribusq́ꝫ obtecta recessit. & est ordo. Incẽdia propius voluũt æstus, idest calorẽ. Vnde ẽt æstas dicitur. b ¶Ergo age, quia ꝯsensisti, & ignis propinquat. Age aũt mõ nõ est verbũ imperantis, sed hortantis aduerbium, adeo vt plerumqꝫ age facite dicamus, & singularẽ numero copulemus, plurali. c ¶Ceruici, ceruix cum numero singulari dicitur, collum significat. si plurali vtamur, superbiam ostendimus, vt in verrinis Cicero, Frange ceruices. d ¶Ambobus erit, quõ ambobus, cuꝫ dicat dextra se paruus iulus ĩplicuit. soluit hmõi enim ætas in captiuitate solet recipi, vt alibi pueri & pauidæ lõgo ordine matres, q̃ ad filiũ, & ad patrẽ, põt referri sed meli᷒ ad p̃rẽ, q̃a de Ascanio post loquit̃. e ¶Et lõge seruet vestigia, longe valde, vt Tyberinaq; lõge hostia. Nã lõge nõ post, quia sequit̃, Pone subit piux. Et bñ ire singulos facit, scit. n. multitudinem facile posse comprehẽdi. f ¶Seruet aũt custodiat, vt Et tantas seruabat filia sedes, vel Seruantẽ ripas. g ¶Vrbe egressis, hic ablatiuo iunxit. vt Horatius, Egressum magna me cepit Aritia roma. Salustius accusatiuo, vt Raro egressa fines suos. ergo vtrũq; dicimus. h ¶Tumulus, mõ terra tumens, alias sepulchrum. Prudenter aũt circa turbatos pluribus vtit̃ ꝑceptis q̃a scit esse timoris comitẽ obliuionẽ. i ¶Templũq́ꝫ vetustum desertæ cereris, bene Cereris fanum dicit eẽ ante vrbem, que dea rusticoꝝ est. Et liberate Aeneas & Cereris tẽplũ, & vetustũ eligit, ad qñ nec viris erat aditus, sicut hostes putabãt. Nã Aeneas scit ante eẽ ꝓphanatũ, nec ꝑdæ spe græci poterãt duci. k ¶desertæ cereris, vtrũ a sacerdote, qui in sexto extinctus inducitur, vt Cererisq́ꝫ sacrũ polybutẽ. An desertæ illo tpe ꝑpter decẽnalem obsĩdionẽ. An desertæ a filia, vt Nec repetita sequi curet ꝓserpina matrẽ. l ¶Relligione patrũ, timore & est reciprocũ. sic Terẽtius. Naꝫ mihi nil esse relligio est dicere. i. metus. Itẽ Virg. cõtra, Multosq́ꝫ metu seruata per ãnos. ꝯnexa. n. sunt metus, & religio vñ Statius, Primus in orbe deos fecit timor. Cupressum autem arborẽm funebrem bene antẽ tẽplũ deæ lugentis esse confirmat. m ¶Cape sacra manu, non est dãtis, sed hortantis, vt tollat, q̃a sequitur Me bello e tanto digressum & cæde recenti. Attrectare nefas. Scit enim græcos expolutione palladij piaculuꝫ cõmisisse.

DON. ¶ERGO. a. Nam cum impetrassem paternũ assensuꝫ ꝙ difficillimũ fuit arripui per subitã occasionẽ fugã, & omnibus difficultatibus q̃s obiicere potuisset Anchises occurrit. Nam se illum seneꝫ & impeditũ laturum pollicetur, & oĩa communia ipsis futura ostendit, quia nusq̃; illum deseret, & ne q̃rat quid de filio & de vxore faciat iuuabo inquit filiũ auxilio dextræ, & vxor vestigia mea sectabitur, quod ẽo ait sol᷒ iulus sit co. ¶Et longe. s. u. c. Fuit consilium vt tutior fieret fuga, Nã si plures fuissent congregati non facile latuissent.

CHRI. ¶PROPIVS, a prope ꝓpior & ꝓpius est, ita vt in secũda syllaba nõ sit r, qñ aũt est nõ cõparatiuũ sed positiuũ ꝓprius a. um. hẽt r & in secũda. ¶Aestus, ꝓprie ẽ exũdatio aq̃ cũ feruet in aheno, ꝓptereaqꝫ capit̃ ꝓ calore, hinc æstas q̃a calida sit, sed ẽt cũ vẽto impulsa in mari exultat aqua dicit̃ ille fluctus æstus q̃uis feruor absit, & qñ ita in aere fluctuant, voluũturq́ꝫ flãmæ vt in mari aqua ꝓpterea dixit æstus. i. illæ flãmarum fluctuatiões voluũt ꝑ aerem incendia, idest ignes ab ipsis incensis ædificijs. ¶Ceruix, posterior pars colli vt anterior gula. Incipit ab occipitio. estq́ꝫ septem ossibus orbiculatiꝫ vertebratis, vt caput q̃cunqꝫ velit facile se vertant: vñ qui inflexibili animo sunt duræ ceruicis dñr, dicta est ceruix ꝙ per eam cerebrũ ad medullã spinæ dirigitur quasi cerebri via. Ceruicem vt ait Quintil. primus Hortẽ. in singulari dixit. In vtroqꝫ tamẽ numero & pro membro & pro superbia ponitur. Cicæ. in vatinium. Inflato collo tumidis ceruicibus intulisti, & Cato si caput & ceruices dolẽt lotio caldo lauato, & Corne. septẽ vertebræ in cerebro sunt. ¶Tu ge. cũ eẽnt sacrificaturi superis viuo flumĩe abluebant̃, Persi. hæc sancte vt poscas tyberio gur. m. Mãe. c. bis terqꝫ & no

Æ.p. Obseruat vbiq; Virg. vt hic, Itē post Caietæ sepulturā ad eā partem apellit per quas fluuius tyberinus amœno Vorticibus rapidis, &.m.f. harena in mare prorumpit, Euandrum per tyberim petit, vt herculis sacris ablutus interesse possit & Iuno non tm̄ in Italiā venisse dolet q̄ꝫ ꝗ optato potiunt̄ tybridis aluo, quo flumine purificatus posset etiā illam placare, quod minime volebat. Cum aūt sacrificarent inferis aspergi sat erat. Ergo Dido Dic corpus ꝑperet.f.ſp.l. item Spserat & latices.ſ.f.a item idem.ter.soc.p.c.vn. spergens rore leui. Item Occupat æneas adytum, corpusq; recenti spergit aqua.

SER. a ℂ FLVMINE viuo, semp fluenti.i. naturali, vt Viuoq; sed lia saxo, & autes augurale ꝑbus. b ℂ Latos humeros, aut more heroū se laudat. Aut certe sternendo latos facit. c ℂ Succedoq; oneri, figura est, vt Succedunt muro, & flammas ad culmina iactant. d ℂ Implicuit, pueriles expressit timoré. e ℂ Pone, aduerbium est, atq; ideo vltia syllaba habet accentum. f ℂ Opaca locoꝝ, qa dixit Arboribusq; obtecta recessit. Est aūt hæc elocutio, vt Strata viaꝝ. g ℂ Et me qué dudū, naturalia plus timet, qa vir fortis & pius nō timet bellicū timoré, sed naturalé, ꝑpter qđ sequitur, Comitiq;, oneriq; timenté. h ℂ Glomerati ex agmine, pp illud Vndiq; collecti inuadūt. nūc oēs terrent auræ. hic oñdit viros fortes iter dū p rōne tpis & causaꝝ debere & decere timere. i ℂ Sonus excitat omnis, consternat subito. k ℂ Cum creber ad aures hysterologia est, Iamq; propinquabā portis, qūo portis ſt ferimur p opaca locoꝝ soluit, sed per opoca locoꝝ extra portas subit. has aūt portas dixit quas acceperat cū colonia fieret. & Honoré patriæ. Sulcus dr̄ extra ciuitates ex terra aratro versa in oium circuitu, & a portando portæ appellatæ sunt. l ℂ Nate, hæc singula pnunciāda sunt, quia perturbatis ingis non dat oratio. m ℂ Propinquāt, nō dicit q, ꝑpter sequenté de Corybantibus œconomiā. n ℂ Cerno, nōnulli q̄rūt ex cuius psona cerno dictū sit, sed altius intuentes cerno Aeneæ dāt. o ℂ Male numé amicū, nō cū vtilitate mea fauēs vxori, q̄ in numerum matris deū ministraꝝ relata est.

> Attrectare nefas donec me flumine [a] viuo
> Abluero.
> Hæc fatus, latos [b] humeros, subiectaq; colla.
> Veste super, fuluiq; insternor pelle Leonis.
> Succedoq; [c] oneri. dextræ se paruus Iulus
> Implicuit [d], sequiturq; patré nō passib' æquis.
> Pone [e] subit cōiux. ferimur per opaca [f] locorū.
> Et me [g], quem dudū non vlla iniecta mouebāt
> Tela, neq; aduerso glomerati [h] ex agmine Graij.
> Nunc oēs terrent auræ sonus [i] excitat omnis
> Suspēsuꝫ, & pariter, comitiq;, oneriq; timētem.
> Iamq; ꝑpinquabā portis, omnemq; videbar
> Euasisse viam, subito cum creber [k] ad aures
> Visus adesse pedū sonitus, genitorq; p vmbraꝫ
> Prospiciēs nate exclamat, fuge nate [l] ꝑpiquāt [m]
> Ardentes clypeos, atq; æra micantia cerno [n].
> Hic mihi nescio qđ trepido male [o] numē amicū

nam puer patris fugientis æquare passus non poterat. Exprimit etiā laborem suum ꝙ in tanta celeritate patrem ferret, filius traheret. ℂ Male amicum, amicum non potest dici qa nō seruauit vniuersos. Nec rursus inimicum quia' præstitit inimicū.

CHR. ℂ PELLE, in brutis pellis dicitur, in homine cutis, vnde Iuue. & durā p cute pellé, & Hora. Incute curāda plus.e.o.i. patriosq;.p. ex illorum opinione q, penates deos putabāt ꝑrios. Hic paulo supra Dij patrij seruate. d ℂ Implicuit, nam pueri timētes nō solū manibus appēdunt, sed toti hærent. ℂ Ferimur, ex hi celerior ingressus ostēdit. ℂ Opaca, vel pp vmbras arboꝝ q̄ essent i viridarijs, vel pp vmbram nocturnam. Facit aūt rem verisimilem. Nam qūo hostes qbus plena vrbs erat fefellisset, nisi iter faceret p loca nuda ædificijs ex quo cessabant ignes, & o'a erant opaca. Nec hostes versabantur vbi non essent ædificia, qa ibi nulla erat spes pdæ. ℂ Dudū, dum sui ipsius solū curam haberet. ℂ Suspensum, anxiū de salute aliorum. ℂ Comiti.o.q.t. pathos a cā. ℂ Iāq;.p. ad excusatioņé suas hæc pertinét, nā non oportuit eū ita esse anxiū de vxore cum ad tutiora loca puenisset. Diligentissime aūt apud mulierem mortem vxoris excusat, ne in illius odiū ex hoc icurreret. ℂ Genitor, quia & minus occupatus & in editiori loco erat. ℂ Ardētes cli. ex hoc fallebatur Anchises, vt hostes crederet insequi, & non esse Corybātes Figmentū poetæ est, Matré deorū Cybelem miseratā exitium, Creusæ misisse corybantes ministros suos, qui mulierem ad se traducerent suā ministrā futuram. Sunt autem Corybantes

DON. ℂ IMPLICUIT, exprimit causam & factum,

nonnulli,

nonnulli, inter quos Lact. est q dicant corybantes eosdē esse & curetes, & latinē lares fami- Azanes liares eē. Dicunt et azanes apud arcades a mōte azania Serui. scribit corybantes dæmones Curetes esse matris deū ministros. Curetas aūt affirmat primos cultores cretæ fuisse Euse. de pparatione euāgelica pōit hæc noīa corybātū Baubō, Disaub, Triptolemū, Eumolpū. & Eubuleū, Diodor⁹ aūt. scu. refert Amazōas dixisse in samothracia corybātes & Cybele habitatores cōstitutos eē, & eos eē eius filios. Ex quo aūt p̄re sint in arcanis tradi, Alij dīt Curetas terra genitos cretā post idæos dactylos habitasse, dictosq3 a cure. i. tōsura, eosq3 iouē nutrisse. & a saltatione corybātes noīatos. Alij ab heroe vel a mōte curo curetas appellatos dicunt, aut a longa veste, & olim æthoniæ habitatores fuisse. Nec desunt qui scribāt corybantes Mineruæ & solis filios fuisse, Alij Saturni, Alij Iouis & Alopes, Alij ex Cabera Protei filia ortos dicunt, & caberos dictos. Alij postremo eosdē putant fuisse dactylos idæos, & centum a principio extitisse, vt Dio. & Stra. scribit.

Confusam eripuit mentem [a], nāq3 auia cursu
Dum sequor, & nota excedo regione viarum,
Heu misero coniux fato [b] ne erepta Creusa
Substitit, errauit ne via, seu lassa resedit
Incertum, nec [c] post oculis est reddita nostris
Nec prius amissam respexi, animumq3 reflexi,
Quam tumulū antiq̄ Cereris, sedē q3 sacratam
Venimus, hic [d] demum collectis oibus vna
Defuit, & comites, natumq3 [e], virumq3 fefellit.
Quē nō icusaui amēs hominumq3, deorūq3 [f]?
Aut quid in euersa [g], vidi crudelius vrbe?
Ascaniū, Anchisenq3 p̄rē, Teucrosq3 Penates
Cōmendo sociis, & curua valle [h] recondo.
Ipse vrbē repeto & cingor fulgentibus armis
Stat [i] casus renouare omneis, omnemq3 reuerti
Per Troiam, & rursus caput obiectare periclis
Principio muros, obscuraq3 [k] limina portæ
Qua gressu3 extuleram repeto, & vestigia retro [l].
Obseruata sequor per noctē: & lumine [m] lustro
Horror vbiq3 animos: simul ipsa [n] silētia terrēt
Inde domum, si forte pedē si forte [o] tulisset.
Me refero, irruerāt [p] Danai, & tectū oē tenebant
Ilicet [q] ignis edax sūma [r] ad fastigia vento
Voluit exuperāt flāmæ: furit æstus ad auras
Protinus ad Priami [s] sedes: arcemq3 [t] reuiso

SER. a ¶ MENTĒ, memoriā, vt paulopost nec p⁹ amissā respexi. b ¶ Fato ne. e. erē. ordo ē. fato erepta Creusa, substitit ne, errauit ve via, nō enī dubitat fato eē sublatā, quum audierit, nō hæc sine nuie diuū eueniunt. c ¶ Nec. p. o. e. r. n. cōstat h̄. Nā vmbrā ei⁹ vidit tātūmō. d ¶ Hic. d. hic vna defuit. ast vitiū ē. e. ¶ Natū, q p ætatē & matrē desiderare debuerat. f ¶ Deorūq3, hypmetr⁹ ē sus g ¶ Vidi. c. bn̄ his vbis cōmēdat se futurus maīt⁹. h ¶ Valle. r. h̄ iā ōndit nimia multitudo, ¶ Et cīgor fulgētib⁹ armis ñ armat⁹ erat q̄re cīgor, soluit, h̄ ad scutū infert, iccirco, qa scutū nō habebat qa p̄rē & filiū ptinuerat. i ¶ Stat casus, pl3, vt stat qcq̄d acerbū est Morte pati. k ¶ Obscura li. aut p noctē obscurā, aut certe posticū dicit. l ¶ Retro obser. se, relego retro sequor mea vestigia. m ¶ Lumine lu. oculos circūfero n ¶ Ipsa si. ipsa q̄ terrere nō dñt, pcipue iter hostes. Sed vt dixim⁹ nālibus tantum cedit. o ¶ Si. f. p. si forte iteratōe auxit dubitatōe3 p ¶ Irruerāt danai, q̄s Venus añ phibuerat. Vñ ē. Et ni mea cura resistat. q ¶ Ilicet, confestī, h̄ significat & ilico, sed metri ratione

auib⁹. Nec prius respexi amissā. i. respiciendo aiaduerti eē amissā. Eratq3 dign⁹ venia si nō pri⁹ h̄ cogitauit q̄3 ad locū tutū veniret, qa ī tāta trepidatōe & ī tāt picul et sui ipsi⁹ obliuisci posse videbat. ¶ Vna. d. Hoc arguit ō industria a dea iussa rapi fuisse. ¶ Cōites, q̄s cū tot eēnt difficile erat fallē. ¶ Natū, nā filioli sp ī m̄res respicē solēt. ¶ Vix, q̄ vnice diligebat. ḡ vis q̄dā supior ē quā ire hoies nō psit, eripuit. ¶ Amēs, ex dsiderio amissæ piugis. Excusat deos icusatione q̄m amēs. ¶ Ilicet, Ilicet. stati Tractū āt idē ē. Nā sacerdos cū iā peractis sacris pplm dimitteret, ad illū puersus dicebat. ¶ Ilicet. i. abi3 statim ppls abibat.

Variā. r ¶ Sūma ad. f. v. g auget flāmas, vt Veluti cum flāma furētib⁹ austris. Fastigia āt mō ō sūmitate ppe dixit alibi p p̄riū ō imo, vt Forsitan & scrobibus q̄ sint fastigia q̄ras. Inde ē Cælūq3 p fūdū, q̄ñ cui⁹ fit porro fundū. quū ō imo pfūdus, de sūmo fastigiū dicat. s ¶ Priami, patris ei⁹. t ¶ Arcē, ne vel illuc confugisset.

DON. ¶ IPSE vrbē3. ōndit affectus puri m̄rimōii

CHRI. ¶ MENTEM c. e. i. cōsumēdo eripuit.

Auia. Auiaria ¶ Auia, sine via. Auiaria āt loca referta

a ¶ VACVIS, magnis quippe illic erãt ofa. b ¶ Iunonis asylo, templo vnde nullus posset exthrai, dictum asylum quasi asyrus, hoc aũt non est in oibus templis, nisi quibus cõsecrationis lege concessum est. primo autẽ apud athenienses statutũ est ab Herculis filijs, quos insequebantur ij, q erant a patre oppressi, sicut docet in. vij. Statius, Fama est õfensos acie post busta paterni Numinis herculeos sedem fundasse nepotes. hoc etiã Romulus imitatus est. Vnde est. Quẽ Romulus acer asylum Rettulit, non statuit. dictũ ẽ aũt q̃si sine abstractiõe, Cõfugiẽtiũ σύρω. n. thrao, καὶ συλῶ sacra dethrao õ sacris locis. c ¶ Phœnix, Achillis magr. d ¶ Huc pro illuc. e ¶ Gaza, census persarũ lingua & est numeri singularis tantũ. f ¶ Mensæq; deorum, postq̃ excessere omnes adytis. g ¶ Captiuaq; vestis, pro captiuorum, & est nota elocutio. h ¶ Longo ordine, lõga multitudine, vt in. vi. Vnde omnes longo ordine posset, quum ordinem linquat. i ¶ Ausus, quia inter hostes. k ¶ Voces iactare, q̃ cõtrariæ sunt latere cupienti, & inquirendi officium ad vocem transtulit, propter noctẽ ibi enim voce opus est, vbi visus non suppetit. voces vero, quia iterumq;, iterumq; vocaui. l ¶ Tectis. per tecta, & est antiptosis. m ¶ Infœlix simulacrum, mihi non sibi, vt Quæ potui infœlix, per simulacrum autem apotheosin ostendit, quia simulacra deorum sunt, vmbræ inferorum. Sic Vlyxes in Homero apud inferos vmbram Herculis cernit quia post mortem vmbræ inferos, animæ cœlumq; petunt.

τὸν δὲ μετ' εἰσενόησα βίην ἡρακληείην εἴδωλον· αὐτὸς δὲ μετ' ἀθανάτοισι θεοῖσι
τέρπεται ἐν θαλίῃς, καὶ ἔχει καλλίσφυρον ἥβην

n ¶ Maior imago, quia vmbra maior est corpore. o Quid tantum, consolatio est, sequitur & diuinatio, quæ animis liberatis a corpore cõceditur. Vt nec longum lætabere, te quoq; fata expectãt paria. p ¶ Insanõ, magno, vt insani feriant sine littora fluctus. q ¶ Indulgere operã dare, vt Indulgẽt vino. ¶ ASYLVM, placent, quæ dixit Serui. Diodo. sicu. tamen scribit Theseũ seditiõe athenis pulsũ apõ hospites mortuum esse athenieses inde penitentia ducti eius ossa retulerunt, & semideo℞ honores ei decreuerunt templũq; asylum constituerunt, atq; illud Theseũ denominauerunt. Strabo. ephesi quoq; tẽplum asylum fuisse scribit, cuius libertatis termini sæpe sũt mutati. Alexander enim stadium extendit, Mithridates dimissa ab angulo ceramici sagitta visus est paulũ ipsũ stadiũ trãscẽdere Antonius huic proxime accessit, & cũ eo termino vrbis partem comprehendit, Postea Cæsar Augustus cum id damnosũ existimaret, & multis malefaciendi cãm esse putaret, id irritum fecit. nunc tñ intelligit de asylo, qđ Ilus troianus rex ædificauerat. Dicitur aũt asylũ quasi asyla℞ σύρω. n. græce significat trhao, & a priuatiua est qa qui ad hunc locũ confugerat eum inde abstrahi nefas erat. ¶ Vlyxes, huic consilia potius q̃ vires semp tribuit Home℞ secutus, qui tanto plus cõsilio q̃ corporis roborí tribuit, vt eũ & nõ Achillẽ πτολιπόρθον. i. euersorẽ vrbis nomine. ¶ Simulacrũ. constat homo ex animo & corpore & vmbra, Animus supernus cœlum repetit. In terram cadit corpus. Vmbra autem quæ vt ait Lucre. est supra spoliatus luminis aer, corpus sequitur quid ergo inferos petet, sed depræhenderunt philosophi esse simulacrum, quid ad nostri corporis effigiem factũ inferos petat. Id autem species est corporea. qui tangi non potest sicut ventus. Hanc rem & Home. reqrit viso Herculis simulacro apud inferos. ¶ Maior imago, quia diuina potius q̃ humana esset. ¶ Steterunt, correptione penultimæ syllabæ per systoleñ, quæ longa esse debuit celeritatem horroris expressit. ¶ Hæsit, retenta est, sed de hoc verbo alibi.

CHR. Asylum

Et iam porticibus vacuis [a] Iunonis [b] Asylo
Custodes lecti Phœnix [c], & dirus Vlyxes
Prædã adseruabãt, huc [d] vndiq; Troia gaza [e]
Incensis erepta adytis. mensæq; [f] deorum,
Crateresq; auro solidi, captiuaq; [g] vestis
Congeritur pueri, & pauidæ lõgo [h] ordie matres
Stant circum,
Ausus [i] quinetiam voces [k] iactare per vmbram
Impleui clamore vias. moestusq; Creusam
Nequicq̃ igeminans, iterumq;, iterumq; vocaui
Quærenti & tectis [l] vrbis sine fine furenti
Infoelix [m] simulacrũ, atq; ipsius vmbra Creusæ
Visa mihi ante oculos: & nota maior [n] imago
Obstupui, steteruntq; cõæ, & vox faucib[9] hæsit.
Tum sic affari, & curas his demere dictis.
Quid [o] tantũ insano [p] iuuat indulgere [q] labori

O dulcis coniux: nō hæc sine [a] numine diuom
Eueniūt, nec [b] te comitē hic asportare Creusaȝ [b]
Fas [c] haud ille sinit superi regnator Olympi [e]
Longa tibi exilia, & vastū maris æquor arāduȝ [f].
Ad terram hesperiaȝ [g] venies, vbi [h] Lydius arua
Inter opima virum leni [i] fluit agmine Tybris.
Illic res lætæ, regnumq;, & regia coniux
Parta tibi, lachrymas [k] dilectæ pelle Creusæ.
Nō ego myrmidonū sedes, dolopumue supbas
Aspiciam, aut Graijs seruitum [l] matribus ibo
Dardanis [m], & diuæ Veneris nurus [n].
Sed me magna deuȝ Genitrix his [o] detinet oris.

SERV. a ℭSINE numine diuū, sine fati necessitate. vt enim Statius dicit, Fata sunt q̄ dij fantur, vel q̄ indubitā'er eueniūt. b ʃ Nec te comitesȝ hinc asportare creusam, hic versus caret scansione, vñ multi hinc, multi as syllabam detrahunt. Si/tū vis fide ser/uata hūc scan/dere, fit cōuer/sio, vt Eueniūt nec te hinc co mitem, & pōt scandi p syna/lœphā. Aliter nec eclypsim, nec hiatū, nec synalœphā re/cipit, & aspor/tare benedixit nō enim Vir. si ne rōne as. po/nere potuisset & haud temere asportare, di/xit clam deportare, Nam quid ibidem face/ret as. quæ syllaba qōnem in scansione fa/cit, & bñdixit asportare enī clā ðportaȓ. nā & Cice. ait in primo lib. verrinarū. nō te ex sicilia līas in verrē deportare velle arbitra/banȓ. sed qō ijsdē līis illi' ꝑtura & tua q̄stura ɔsignata sit asportare te velle ex Sicilia litte ras suspicātur. c ʃ Fas. quia sequiȓ Regnū q;' & regia cōiux Parta tibi. d ʃ Creusaȝ, qa latina declinatio est, latinus erit accentus. e ʃ Olympi, cur in penultima accentus sit, manifesta est rō apud latinos, q̄q; græci di/scretionē velint per accentū facere montis & cœli, qō superfluū est. f ʃ Arandū. qa legi mus subtrahiturq; solū, nō immerito dixit nūc arandū. g ʃ Hesperia, frequenti epithe/to italiā ab hispāia segregauit, q̄ & ipa hespe ria dr̄. h ʃ Vbi lydius tybris, thuscus. Dict' Lydius a fratre Tyrrheni. Nā Lydus & Tyr rhenus duo fratres quū eos ꝓuincia vna nō ferret, in sortē miserunt, vt diuisis copijs pro ficisceret vnus ad nouas sedes q̄rendas, ꝓfe ctus Thyrrenus est, qui ex suo noīe thuscos tyrrhenos vocauit. Lydia aūt dicta est ī qua frater remāserat. Vnde nūc traxit, vt Lydiuȝ diceret. Thusci aūt a frequētia sacrificij dicti sunt, hoc est ἀπὸ τοῦ θυειν. Constat nāq; il/lic a Tage aruspicina repertā, vt Lucan' me/minit. Sed cōditor artis Finxerit ista tages. & alibi hæc pp placuit thuscos de more vetu sto acciri vatēs. i ʃ Leni agmine, leni im/petu. h ʃ Lachrymas dilectæ pelle creusæ, melius ad posteriora referimus, vt dicat no/li flere, nec n. captiua sum. Male. n. plerīq; di cunt, quia habes vxorē parataȝ. l ʃ Serui/tū, vt seruiā, modus gerundiuus est. m ʃ Dardanis, laus a maioribus. n ʃ Nurus, laus a cognatione. o ʃ His oris, in qbus colitur.

DON. ℭDARDANIS. laus cōis a genere. ʃ Veneris nu. Laus ꝓpria ipsius. Sū ergo liberata ab hoīuȝ infirmoꝝ seruitute, & ei deæ collocata, ex qua se ortos oēs dij gloriant, & habitatio ī locis originalibus. Magna ergo cōsolatio, quī vxoreȝ nec captiuā nec occisam inuenit, sȝ detentā, voluntate eius deæ q̄ nulla ē potior.

CHRI. ℭNON Hæc sine numi. di. nihil validius ad ɔsolationem obijcere potuit q̄ȝ necessita/tē, quæ cū oēm adimat spem nos q̄ȝprimum obdurare suadet. Est enim ipsa spes ingens tormentum mortalibus. Itaq; iure quæritur a doctis mali ne an boni plus afferat homi/nib' spes ʃ Longa tibi ex. iure illi diuinatio nē tribuit, quæ oēm mortalitatē exuta īmor talis sit effecta. ʃ Lydius, Tyrrhenos intelli/git qui a lydis sunt. De his vide herodotū & Dionysiū. ʃ Leni agmine, sic Enni. Qui per amœnam vrbem leni fluit agmine tybris.
ʃ Parta, nam cū a fatis destinata sint, parta iam dici possunt. ʃ Dilectæ. q. d. q̄ȝuis me diligas, tamen pellendæ sunt lachrymæ.
ʃ Magna, nam μεγαλη a græcis diciȓ. Ap/pellatur autē ops, Rhea berecynthia, Cybe/le, bona dea. Matrem Saturni eaȝ fabulanȓ. Cybele
Græci hanc gynæciam nominant. Phryges illam Midæ regis parentem asserūt. Roma/ni dryadem puellam Fauni vxorem. Nōnul li græcorum illam ex matribus liberi eē vo lunt, quam nec fati licet. Vnde mulieres ei' sacra colentes, tabernacula vitigineis inte/xunt ramis. Sacris nephas est viris adesse. Itaq; cum instant sacra ipse vir siue prætor siue consul sit, cunctiq; mares vna commi/grant. Vxor magnifice domum instruit ma gna sacroruȝ pars ibi noctuq; cōficitur. Ait Plutar. in vita Cæsaris. Augustinus autem in libro secundo de ciuitate dei, ait Oblectamur cœlesti virgini berecinthiæ, ante cuius lecticam die solenni lauationis eius talia p publicum cantitabantur a nequissimis scænicis, qualia nec matrem ipsorum scenicorum deceret audire spectāte & audiente vtriusq; sexus multitudine. De hac etiam multa refert Diodo.

Iamq; [a] vale, & Nati [b] serua cōmunis amorem.
Hæc vbi dicta ðdit, & lachrymātē, & mlta volētē
Dicere. deseruit tenuesq; recessit in auras.
Ter conatus ibi col'o dare brachia circum.
Ter frustra comprensa manus [c] effugit imago.
Par leuib⁹ vētis, volucriq; simillima [d] Somno.
Sic [e] demum socios consumpta nocte reuiso.
Atq; hic ingentem comitum effluxisse nouo℞
Inuenio [f] admirans numerū, matresq; virosq;
Collectam exilio [g] pubem, miserabile [h] vulg⁹,
Vndiq; conuenere animis, opibusq; parati
In quascunq; velim pelago deducere terras.
Iamq; iugis summæ surgebat Lucifer [i] Idæ.
Ducebatq; [k] diem Danaiq; obsessa tenebant
Limina portarum, nec spes opis [l] vlla dabatur.
Cessi [m], & sublato montem [n] genitore petiui.

SER. a ¶ IAMQ; vale, recedentis significatio est. vñ de mortuis dr̄, vt Salue mihi maxīe pala A eternūq; vale. b ¶ Nati. s. c. amo, pp futurā nouercā cōmendatus ascanius. c ¶ Manus effugit imago, quasi imago q̄ non tenet Naturale. n. ē, vt nō possit tēneri. Nā qđ in sexto ait,. Da dextrā misero auxiliū significat. d ¶ Simillima somno, sic Cice. simillimū deo iudico. Nā genitiuo debuit iungi. e ¶ Sic demum, nouissime. f ¶ Inuenio admi. quū inuenissem ad miratus sum. g ¶ Exilio. ad exiliū. Donat⁹ ꝯ metrū sensit dicens ex ilio. q̄si de ilio. Nam in longa est. h ¶ Miserabile vulgus, magnū est qđ addidit vulgus. sic Stat, vñ hoc examē, & vna tot miseræ, aīs opibusq; & volebāt & poterāt. i ¶ Lucifer idæ, vt troianis vr̄, sic alibi, Tibi deserit hesperus œtā. Illinc enim oriri vl' occidere putant sidera, vñ videri vel incipiunt vel desinunt, hoc est aūt qđ ei Venus pmisit nūq; abero. Varro n⁹ ait, hāc stellam luciferi q̄ Venus dr̄ ab ænea donec ad laurētē agrum veniret semp visam. & postq; puenit venerē vidisse vnde & se puenisse cognouit. k ¶ Ducebatq; diem, qa lucis est ꝑuius. l ¶ Opis, ferendi auxilij. m ¶ Cessi, deest igit. n ¶ Mōtem, vt oñdit ī nono idā significat, vbi Vir. inqt, Tpe quo primū phrygia formabat ab ida Aeneas classes & pelagi Petē alta pabat

DON. ¶ NATI cōis, nā & illo poterit leuari vxoris amissionē & ēt admonet pp nouercæ suspitionē vt magis īdulgeat filio, ac propterea hic nouissimū collocauit, vt magis pectori īfixū relinqueret, nō tñ apti⁹ hoc dixit ne si aliter sentire videret, recessuri aium læderet. ¶ Hæc vbi. d. ingratū facinus fuisset, nisi demōstrasset & plura se fuisse dicturum, & ad illius dicta respōsurū, ac diutius eā retenturū nisi ipsa decessisset. ¶ Ter conatus, demōstrat pprie volentem amplecti, qđ corporale nō fuerat. ¶ Conatus, ibi. n. ponit conatus, vbi effect⁹ nō sequit. ¶ Ingentē nu. preter eos quos dimiserat iuenit aduenisse mltos alios. Hoc aūt dictū ne solus patriā ðseruisse videat. ¶ Lucifer Idæ, noua descriptione vsus est dici nascētis, Nā añ ipsum exorit lucifer, hūc sequit lux q̄ diē plenū cōfirmat, ergo nō tam nūcius veniētis dici est, sed sidus certusq; pductor. ¶ Danai obsessa. t. l. por. hoc signū erat illos potiores esse victoria, & lux ꝓria saluti suæ & suorum erat. Ergo spoliatus oī spe, ¶ Cessi velit ine cessitate choactus p laocoontis exitiū, p diligentiā mrīs qua mihi deos potiusq; græcos inimicos oñdit, p incendiū ex filij mei vertice. p hortationē patris: & ī ligiosas voces vxoris. ¶ Cessi potioribus neq; debui niti, qui totiēs repugnātibus dijs frustra certaui.

CHRI. ¶ TER conatus. locus ex Home. est In idæ mōtibus vrbē scepsim fuisse dicūt in q̄ æneas regiā habuit. Huc ex troia fugiēs venit cū familia, & ad eū breui conuenit ingens turba. At græci misso caduceatore iusserunt, vt cū oib⁹ ꝓuincia cederet. ¶ Sic demū. s. sic. s. in multo mœrore ī mlta anxietate, vt & pri exiliū suadēt, & psuasum vna cū filio & vxore & . eliqs comitib⁹ in tutū p tot picula educeret, vt aīaduersa ꝯiugis amissiōe tā diu tam diligenter cū tāto periculo eā vbiq; īqreret ¶ Demū oñdit cū multa fecisset p eā noctem potuisse eā videri lōgā, vel demū. q. d. post multos labores tandē oīs res in cassum redijt ¶ Cōsumpta, iccirco cōsumpta qa nihil ī ea pfecisset. ¶ Comitū ef. Nā ad eū tāq; ad fortissimū, sapiētissimūq; ducē & pr̄iæ amatorē ꝯfugerāt veluti spātes si aliqđ remediū pr̄iæ afferri posset, ab eo facile allatū iri, sin non posse illi⁹ sapia & fortitudīe exilij misias facile posse mitigari. ¶ Vndiq; ex oī ordīe ciuitat, & ex oī loco pp qđ oñdit magnā fuisse æneæ auctē cū oēs ī eo oēs spē ꝑposuissēt ¶ Parati, ñ ğ venerāt ꝯsultaturi, sed illi⁹ ꝯsiliū veluti potiorem accepturi, nec se sed solū opes suas cōmittebāt. Qđ nō fecissent nisi ꝓbum fortē ac sapiētē ciuē cognouissent. Qđ aūt dicit Collectā exilio oñdit oēs spē ðfendēdæ vrbis ꝑposuisse. ¶ Luci. stella veneris lucidissima ē oīum plane. vt dicim⁹ cū de venerē vba fecim⁹.

¶ PO TQ;

POSTq̃; res asiæ, priamiq; euertere gentẽ. Secundũ iterrogationẽ Didonis post insidias græcorũ, & casus suorũ, pprios errores exequit, quos ptulit ante quã ad Africam pueniret, ordine vt supra diximus commutato. Nã rectum operis initium est. Fracti bello fatisq; repulsi. Fuga autem eius hæc ẽ, Relinquens Ilium Idam tenuit. Inde Antandrũ ciuitatem iuxta quam factis nauigijs tenuit Thracias, in qua Aenum oppidũ constituit, vt multi putant. Mox pdigijs territus Delum tenuit. Illic accepto augurio errore patris ptereuectus cycladas, venit ad Cretam, vbi quum pestilentia laboraret, a dijs penatibus monitus, ad Strophadas delatus est insulas. Inde ptereuectus maritima græciæ apud Epirum susceptus est Heleni hospitio. Vnde profect9 Calabrias tenuit. & illinc statim territus aduentu Diomedis abscessit, nauigauitq; visis ad Scyllam & Charybdim, q̃ sunt Aetnæ vicinæ, vñ vento pulsus, circuita maxima parte Siciliæ, Drepanũ venit. Ibi sm Vir. pdidit patrẽ. Inde vt est in pmo ad Didõis regna puenit. a ſ Postq̃; Hæc pricula pcedẽtis adiungit rebus, vt postq̃; alios tetigit fluct9. Sic.n. dictis sequẽtia copulant. b ſ Res, mõ ipenũ, vt res agamemnonnias. bñ autẽ Asiæ, quasi tertiæ orbis partis. Nã phrygia in asia est, Iliũ i phrygia minore. c ſ Priamiq;, non est iteratio. Nam potuit aliud sine alio fieri, vt Vel phrygia tota euerteretur, vel solum Ilium. d ſ Gentem immeritam, bene gentem, nã Laomedontis & paridis culpa vniuersa gens perire non debuit. e ſ Visum superis, laus Ilij, quod non nisi dij potuerunt subuertere. Quotienscunq; autem ratio non apparet, sic visum interponitur, vt Horatius, Sic visum veneri, quum amorem ostenderet non esse pulchritudinis. Et bene accusatio in deos habet quandam venerationem, alioquin sacrilegium est. f ſ Superbum Ilium, nobile. Ilium autem Virgili. neutro genere tantũ declinat,

Modestini iurisconsulti. Argumentũ. iii.

POST euersa Phrygum regna, fuga cœpta moueri
Vtq; sit i thracen primo deuectus, ibiq;
Moenia pdiderit Polydori cæde piata
Regis e hospitiũ, vt Phoebi respõsa canebant
Coeptũ iter in Creten rursus noua fata reperta.
Naufrag9 vt fuerit Strophadas epulsus ad ũdas
Inde fugã, atq; iter enarrat pcepta Celæno.
Liquerit vtq; Helenũ perceptis ordine fatis.
Supplicẽ achæmẽidẽ, Polyphẽo vrgẽte recepit
Amissumq; patrẽ Drepãi, atq; hic deide geuit.

P. Virgilij Maronis Aeneidos. Liber Tertius.

POSTquã[a] res[b] Asiæ, Priamiq;[c] euertere gentem[d]
Immeritam visum[e] Superis, cecidit q; superbum[f]
Ilium, & omnis humo[g] fumat Neptunia Troia.

Horatius etiã fœminino, vt Non semel Ilios vexata. Sane modo Iliũ ꝓprie de ciuitate dixit. Nam regio troia est, q̃uis īterdũ pro ciuitate ꝓuinciam ponat, vt Et campos vbi Troia fuit. g ℞ Humo fumat neptunia troia, humo .i. ab humo, & significat patriæ suæ solũ quõ arsisse. Sane q̃ritur quomodo dixit cecidit, & fumat. Sed aut per licentiã poeticã tẽpus pro tpe posuit, vt Meminisse horret luctuq; refugit. Aut certe naturã reruȝ expressit. Naȝ ruina in breui fit. Fumus vero in longo permanet tẽpore. Nam qð ait Probus ad discernendũ tẽpus circunflectendam vltimam syllabã, vt intelligamus fumauit, non procedit, quia pone tantum verbum in vltima habet accentum, vt significet retro.

DON. ℂNARRATVRVS errores suos optime incepit ab redecendi de Troia necessitate. Non tñ omittit excusationẽ suã q̃ vult esse firmatũ non tã græcis, sed dijs aduersantibus ob nullam culpam perisse iperiuȝ troiæ. ℞ Postq̃; res asiæ, ponit quatuor diuerse, ꝑterita, q̃bus affligebat & totidem futura, vt spes acerba futuroꝝ augeret mala preterita. Præterita sunt interitum iliensis imperij. Euersio familiæ Priami, qð maxime dolet pp vxorẽ quæ filia Priami fuit. Cum vero dicit visum superis ostendit nõ meritis troianoꝝ, sed deoꝝ intolerabili prauitate euenisse vt regnũ funditus interiret. ℞ Superbum, nobile, vt nõ leuis res videret, cuius interitum dolebat. ℞ Oĩs, esset .n. solatium si aliquid semiustum & semidirutum relinqueret. ℞ Fumat, ostendit oĩa fuisse ꝯsumpta. Nam oĩbus incendio assumptis, solũ fumum respirat terra. Ergo repete sic postq̃; res asiæ, postq̃; visum supis, postq̃; cecidit supbum iliũ. ℞ Postq̃; oĩs humo .f. n. t. Atq; habes quatuor ꝑterita. futura aũt sunt q̃tuor, & qð auelletur a patrio solo, quod q̃rent desertas terras, & qð essent incerti quo irent, & vbi possent sistere. Nam hoc ipsum incertum pœna est, cũ laborum finis nusq̃; appareat.

CHRI. ℂPOSTQ̃; res asiæ. optimo artificio ꝯstitutũ est hoc principiũ. Nã cũ in longo sermone defessos esse oporteret auditores, ita incipit, vt oĩa magna ꝓponat. Nã & regnũ asiæ, & gentẽ priami, & superbuȝ Iliũ, veluti q̃dam magna ꝓnunciat. Vñ capteṙ attentio. Ex eo auteȝ ꝙ ondit & ꝑsentia misera esse, & spẽ futuroꝝ multo miseriorẽ sibi summã ex cõmiseratione, beniuolentiã cõciliat. Nã in terra aliena & inimicæ Iunoni ad dicta cõstitutus, & oĩum reꝝ egenus se omni misericordia dignũ exhibere debebat. ℞ Visum superis, magis placet Seruius in hoc loco q̃; donatus. ℞ Fumat, recte exponit a Seruio. Priscianus tamen fumat agimur & molimur ꝑsentia tempora pro ꝑteritis posita dicit. ℞ Fumat phatos a modo.

Diuersa [a] exilia, & desertas [b] quærere terras
Auguriis [c] agimur diuom, classemq; sub [d] ipsa
Antãdro, & phrygiæ [e] molimur [f] montibus Idæ,
Incerti [g] quo fata ferant, vbi [h] sistere detur.
Cõtrahimusq; [i] viros. vix [k] pria [l] icepat æstas,

SER. a ℂDIVERSA exilia, multi ad illud referunt, Magnum quæ sparsa per orbem. Cõstat nãq; diuersas ptes obtinuisse troianos. Sed melius est specialiter ñ Aeneæ dare, q̃ ꝓpulsus est augurij diuersas terras, hoc est e regione positas q̃rere. ℞ Desertas aũt a Dardano accipe. Nã vbiq; vberes eas eẽ legim⁹, vt Atq; vbera glebæ. c ℞ Augurijs agi. di. i. mõemur ex flãma, q̃ tpa Ascanij pasta est, & cursu stellæ & Creusæ admõione q̃ti dix. Ad terrã hesperiã venies. d ℞ Sb ip. an. iuxta antãdrũ. Est aũt ciuitas phrygiæ. dicta antandros vel ꝙ de andro Isula eã cõdiderũt coloni, q̃si ἀντὶ ἄνδρου, vel q̃a græci venientes per Thraciã cepere Polydoruȝ, pro cuius precio hanc a Priamo accepere ciuitatem. quæ ex facto nomen accepit, quasi ἀντὶ ἀνδρὸς, idest primo viro quia pro redemptiõe Polydori data fuit. q̃uis huic opinioni Virg. nõ consentiat. ferṫ tñ ꝙ post acceptũ ꝑcium a græcis occisus sit lapidibus Alij a Polynestore occisum dicũt post euersam troiã, & in maria ꝑcipitatũ. Cuius quuȝ mater Hecuba agnouisset cadauer, & captiua duceretur, flendo in canẽ conuersa est, quũ se ꝑcipitare vellet in maria. quod ideo fingit, quia nimio doloꝛ inanit græcis ꝯuitiabaṫ. e ℞ Phrygiæ idæ, ad diseritionẽ cretẽsis. f ℞ Molimur, paramus. Et bñ petit loca, in q̃bus & lateret, & nauigia ꝑparet. g ℞ Incerti quo fata, q̃a q̃sq̃s nauigat, is mẽte destinet locũ, quo tñ ferṫ icertus est. h ℞ Vbi sistere deṫ, a ꝑteritis tractuȝ est, quia nec in Thracia ꝑmansit, nec i Creta. i ℞ Cõtrahimusq; viros, colligimus, Vñ est. Vnaȝ q̃ lycios. Itẽ Et frẽs lycia missos, & apollinis agris, eos. s. qui ad auxilium venerant. k ℞ Vix, mox, vt vix e ꝯspectu siculæ telluris in altũ Vela dabãt læti. l ℞ Pría æstas, aut ꝑnũ tps dicit, aut q̃a est adulta & ꝑceps.

DON. ℂVIX. Nam fugitiui matuꝝ tẽpus expectare non possunt, & quia definita loca nõ habuimus, nauigauimus quo fata ducebant.

CHRI. ℂDIVersa ex. s. chersonesuȝ, Macedoniaȝ, Arcadiã, Cretã, Epiꝛ, Sicilia, africã, Si ergo durissimum est vnũ exilium qd erit q̃rere nõ vnum, sed plura, & ea diuersa? ℞ Diuersa exilia, iudicaui ope ꝑcium esse, vt ꝑter ipsuȝ poetæ figmentum

tæ figmentũ ea quoq; breuibus adderẽ q̃ veteres scriptores de Aeneæ exilio tradidere in q̃
re Diony. halicar. maxĩe sequar. Capto igit̃ ab achiuis Ilio siue eq lignei dolo, siue anteno
ridarꝫ ꝓditione, cætera quidẽ multitudo in cubilibus dephẽsa cæsa est, æneas vo & q cũ eo
troiani erãt illẽsibus auxiliares ex vrbe dardano & ophrinio sup tota pgama ꝯfugientes ar
cẽ capiũt, in q̃ & sacra patria erãt & thesauri magni, ad eũq; locũ dilapsa quoqꝫ multitudo
angiportoꝝ pitia ꝯfluxit, vt maior fugientiũ, q̃; captoꝝ numerus fuerit. Veꝝ cũ neq; arcem
iã vrbe capta seruari posse speraret Aeneas, statuit vrbe cedere, & sequẽtibus cunctis sacra
ac opes quas posset efferre, itaq; ĩbelli turba cũ aliquo ꝑsidio vijs in Idã ferentibus egredi ꝑ
us iussa, ipse cũ armatis subsecutus est, cũ diu circa oppugnationẽ hostibus tñ restitisset. Pa/
trẽ aũt, & sacra, & vxorẽ, & liberos curribus impositos secũ eduxit, atqꝫ tutissima idæ occu
pat. Accesserũt aũt & ij q Dardanum incolebant & ophymiũ & alias Troianas vrbes itaq;
his fretus copijs Aeneas in vrbẽ reuerti posse sperabat. Sed cũ oĩa diripuissent Græci, tãdẽ
in pactionẽ descendũt, vt æneæ cũ suis abire liceat, itaqꝫ ipse natoꝝ maximũ Ascaniuꝫ cũ
parte socioꝝ in dascylitesꝫ agrũ mittit, vbi etiã lacus est ascanius, Regnauitqꝫ ibi ascanius
donec Scamãdrum & alios Hectoris filios e Græcia a Neoptolemo dimissos ad patrium
imperiũ reducens in Troiam redijt, ipse aũt Aeneas in Thraciã enauigauit. hæc ait Hellani
cus. Sophocles aũt in tragœdia Lacoontẽ ait, iussu anchisæ cum recordaret̃ eoꝝ quibus a
Venere in stuporem ductus est ad æneam in idam venisse, & humeris patrẽ portasse, Mene
crates aũt Xanthius ait illũ vrbem achiuis prodidisse pp inimicitias quas cum Alexandro
gerebat, qm̃ ab eo a dignioribus sacris prohibitus esset, hoc igitur beneficio Achiui domũ
illi seruarunt. Alij dicunt contigisse tunc eum in portu Troiano fuisse alij a Priamo milita
ris rei causa in phrygiam missum. Cephalon gergythius, & egesippus q de pallena scripsit,
æneam in Thracia perisse dicunt, Alij in Orchomenum Arcadiæ venisse volunt, vt ait Are
ta, qui de archadia scribit. Agathillus poeta arcas scribit. illuꝫ ex archadia in italiam venis
se, & Romulũ genuisse. Sed de aduentu ipsius in italiam alibi scriptum nobis est. ¶ Auguri
is agimur, nam nostra sponte quieuissemus in patria. ¶ Augurijs, placet semel, totam diui/
nationẽ perscribere. Diuinandi igitur teste Cice. duo sunt genera naturæ vnum, alterum ar Diuina/
tis, natura aũt furorẽ habet & somniũ. Furor est quo perciti aut sacerdotes aut alij futura ꝓ/ tionis
dicunt, hic aũt diuinus est veluti is quo afflati prophetæ vera ꝓdicunt, hic autẽꝫ nunq̃; fallit, genera
qa a spiritu paraclyto est, aut a dæmonibus ꝓuenit, qualia fuerunt oracula apollinis aut Hã
monis aut reliquoꝝ, in quibus nõnunq̃; luduntur hoĩes, Somniãdi species quinqꝫ sunt, ex
quibus tres veræ sunt. Ars autem apud Priscos habuit aruspicinam, auguria, astrologiaꝫ &
sortes, aruspicina inuenta est apud ethruscos. Nam aranti cuidam in agro tarquiniẽsi & sul Aruspi/
cum ꝓfundius imprimenti subito e terra extitit quidam q Tages appellatus est. facie qdeꝫ cina
puerili, sed senili prudentia. ab hoc igitur vniuersa ethruria aruspicinam edocta est, aruspi/
cina aũt ab ara & inspiciẽdo dicitur. Continet aũt hæc in se exta, fulgura, & ostenta, Nam
mactata hostia apud arã, eaqꝫ aperta q̃uo cor, epar, & reliqua exta sese hñt, inspiciũt, ex eo
rumqꝫ habitu dispositione, & colore futura coniectabant. Vt quo die primum in sellla au/
rea sedit. Cæsar in boue quem ĩmolauit cor non apparuit, ex quo futuram infœlicitatem Ostẽtum
ꝓdixerunt aruspices. Ostenta sunt q̃ ꝑter naturam euenientia futuꝝ aliquid significant, nam
cum in exercitu xerxis equa animal bellicosum. leporem timidissimam feram peperisset
portendebat̃ tñ exercitum & tantis opibus suffultum turpem esse fugã molituꝝ. Vt aũt in
quit Cice. Hæc quia aliquid futuꝝ ostentant, portẽdũt, monstrant, & ꝓdicũt, ostenta, porten
ta, ꝓdigia, & mõstra appellant̃. Quibus priscoꝝ historiæ refertissimæ sunt, Tertia pars arus/
picinæ in fulmine & fulgure & tonitu ꝯsistit. Vñ est illud. De cœlo tactas memini ꝓdicere
quercus. Hæc sub aruspicina reponi ostendit Ci. his verbis ait. n. Sed qm̃ de extis & de ful/
guribus satis est disputatum, ostenta restat, vt tota aruspicina sit pertractata. Hæc est igitur
aruspicina & qui eaꝫ exercent tum aruspices tum extispices dicuntur, in secũda aũt parte
eius diuinationis, quæ artis est auspicia ponunt̃ siue auguria. Auspicia ab auibus inspicien Auspi/
dis, auguria ab auium gustu vel garritu dicunt̃. Erant autem apud antiquos tria diuinandi ge cia
nera in auibus. Nam aliæ volatu, aliæ cantu, aliæ gustatu futura indicabant. Quæ vero vo/ Auguria
latu præpetes, quæ cantu oscines vocabantur. Gellius autem refert inferas aues ab augurl/
bus dici, quæ ijs contrariæ sunt quæ præpetes dicuntur. Tertium genus ex tripudio solisti/
mo ventura notabat, Vnde dampnatur Mancinus qui cum e cauea producti pulli escam ca/
pere nollẽt siue iratus ea re, siue artẽ irridens, iussit in aquas proijci, addens vt biberent post
quam esse nollent. Cicero. ait in libro de diuinatione. Quid de augurijs loquar? tuæ partes
sunt. Tuꝫ inquam auspiciorum patrocinium esse debet. Augures igitur & auspices hæc cõ
siderabant, atq; etiam omnia. dicuntur autem omnia quæ cum ob aliam cãm ab alijs dicta

sunt. Nos tamen ea in nostrum negocium transferimus, cuius exemplum hoc sit. L. Paulus æmilius consul contra persem macedonum Regem creatus domum e senatu rediens offendit filiam nomine tertiam lachrymantem, & cum interrogasset cur tristis esset, Mi pater inquit illa persa perijt, Erat auté persa nomen catellæ, quam in delitijs habebat, sed Paulus ex his verbis Persis Regis mortem futuram animo ɔcepit. Hæc igitur iccirco omnia dicũtur eo ꝙ hominum ore prolata sunt. Sortium autem originem huiuscemodi referunt. Numerius quidem fuscus apud prænestinos per somnium admonitus, certo in loco silicem ꝑforauit. Atqȝ forato saxo sortes in robore sculptas priscaꝝ litterarum notis inuenit. Quæ habitæ in maxima veneratione fortunæ monitu manu pueri miscebanť, atqȝ educebantur, habes igitur omniũ istorum generum nomina, nam astrologia, ita late patet vt ne volumine quidem non dicam explicari, sed notari possit, non tñ Marcelli mi differentiæ fugiunt. Ait enim Monstra & ostenta esse deorum prodigia iras vel minas. Portenta quæ aliquid imminere significant. Seruius autem monstrum ad presens vult referri. Prodigium ad id qđ in longum tempus dirigit significationem. Sed mihi placent quæ dixi ex sententia Ciceronis. ſ Incerti quo fata ferant, vide hoc in allegorijs quid sibi velit. ſ Contrahimus, in vnum cogimus, contrahere tamen exercitum cum dicunt historici potius paucitatem militum q̃ȝ copiam significare videntur, quod quadrat huic loco. Nam cum ad nouas sedes parandas maiori esset opus exercitu, erant ita congregandæ copiæ, vt ne miles quidem vnus relinqueretur. ſ Pria æstas, in quatuor tempora distinguitur annus. Nam ingrediente sole arietem incipit ver, cum autem tangit cancerum initium facit æstatis, a libra autem exoritur autumnus, bruma demum siue hyems tunc incipit cum sol Capricornum ascendere incipit. Sunt ergo singula tempora ex ternis mensibus. Ergo in primo mense dicitur primum ver, In secundo adultum ver. In tertio preceps ver.

Omen sortes

Mõstrũ Portẽtũ Prodigium

Et pater [a] Anchises dare fatis vela iubebat.
Littora cũ patriæ lachrymãs, portusqȝ relinquo:
Et campos vbi Troia fuit, feror exul [b] in altum.
Cũ [c] socijs, natoqȝ: Penatibus [d], & magnis Dijs
Terra [e] procul vastis [f] colitur mauortia campis

SER. a ℭ PATER anchises, vt diximus τὸ πρέπον seruat, vt pater iubeat. b ſ Exul, quasi trans salum missus, aut extra solũ vagus. c ſ Cũ socijs natoqȝ penatinatib⁹ & magnis dijs, duo humana posuit, & duo diuina, patris nõ fit mẽtio, qđ ſm Virg. ad italiã nõ venit. d ſ Penatib⁹ & magnis dijs, Varro quidẽ vnũ dicit eẽ penates & magnos deos. Nam in basi scribebať magnis dijs. potest tamen hoc pro honore dici. Nam dii magni sunt Iuppiter, Minerua, Mercuri⁹, qui Romæ colebantur. Penates vero apud Laurolauinum. vnde apparet non esse vnus. e ſ Terra procul, procul quasi porro ab oculis, vnde potest satis longe significare, vt nõ valde, vt in quinto. Est procul in pelago saxum, quod satis longe fuisse intelligi non potest, ne voluptas pereat spectaculi. q̃ȝq̃ȝ & hæ similis posset esse significatio. breuis est. n. hellesponti transitus. f ſ Vastis autem aut vastatis, aut magnis.

... terram exponit, in qua situs loci & scolarum persona & opportunitas cum Propter propinq̃tatẽ laboꝝ longioris itineris leuaret, & ꝓp fertilitatẽ indigentibus posset opitulari. Qtũ autem Thraces amiserant Lycurgum Regem, videbatur quod nullus aduersarius venientes prohiberet posset. Firmabat autem spẽ religio fœderis diuturnitate temporis roborata.

DON. ℭ LITTORA, iam patria perierat, & omnitto terram, locum stabilem & certũ, & sequor incerta maris. ſ Et campos, non sine summo dolore videt latitudinem camporũ, in qua mœnia diruta iacebant, & tria posuit quæ per naturã suam nõ potuerunt perire latus, portum, campum. ſ Cum socijs, n. q. p. & m. d. Tacuit patrem. quia iam eum nominauerat. ſ Terra. p. optime ignoranti Dido

CHRI. ℭ LITTORA cuȝ. p. phatos a loco, vt nos patriæ fines & dul. lin. ar. Et campos vbi troia fu. qua narratione nihil breuius esse potuit, nã integrum totius vrbis & ædificioruȝ q̃ vrbi adiecebant soluȝ sic ostendit. ſ Exul in altũ, nam si miserũ est exulare a patria multo erit miserius exulare ꝑ loca icerta & periculosa vt est mare. ſ Procul, quasi dicat in cõspectu, hoc est ꝓoculis, vt Serta procul tñ capiti delapsa iacebat. ſ Mauortia, marti consecrata. Hoc propter Belli studia finxerunt. Statius in ea templuȝ Martis & Syluã ponit, vt hic steriles delubra notant mauortia syluæ. Dicunt fabulæ Martem fuisse Filium Iunonis sine virili admixtione, qđ ideo fingunt quia a Bella a sola Iunone. i. a terrenis rebus non autem a Ioue, idest a cœlestibus sunt. Eius auriga atq̃ȝ soror bellona est Lupus & picus illi sacrati sunt. Nam lupus animal est rapax & insidiosum. Picus autem duritiæ rostri dura robora cauat.

ℭ THRACES

SER. a ¶THRACes arant, figurate, nā minus est quā. b ¶ Acri quōdā, sæuo & cruento. Lycurgus aūt rex Thraciæ fuit, q vt habȝ fabula dū ɔtēnens Liberum patrem eius amputaret vites, crura sua incidit, Re vera aūt Abstemius fuit, quos ɔstat acrioris eē naturæ, qđ etiā de Demosthene dictum. c ¶ Regnata, participium sine verbi origine. d ¶ Hospitium antiquum, aut caput, aut re vera antiquum. Nam tāta iter ipsos familiaritas fuit, vt Ilione filia Priami Polymestori nuberet Thracū regi, cui Polydorū filiū Priamus belli tpe paruulū cōmēdauerat alēdū. e ¶ Dū fortuna fuit. s. bona. Et simul oñdit fidē cū fœlicitate deficere. Sane sciēdū quotiēscūq; fortunā solā dicimus. fœlicitatē intelligi. vñ & fortunatos tm̄ fœlices, & īfortunatos solos īfœlices vocam⁹. f ¶ Littore curuo, ꝑpetuū epithèton littorū est. Nam qđ in. vi. ait. Tū se ad caietæ recto fert littore portū, significat eū ita nauigasse. vt nō linqueret littus. g ¶ Prima loco, qa apud Cretā alia fecit, mō aūt ænū significat, vt s aluft. Aenū maroneūq;, & viam militarē. q̄q; Homerus dicat, inde auxilia ad troiam venisse. ergo iaȝ fuerat. Euphoriō Callimachus etiaȝ hoc dicunt, ꝙ Aenū dicatur a socio Vlyxis illic sepulto eo tpe, quo missus ad frumenta portanda. h ¶ Fatis iniqs, bene qđ scit futurum ꝑoccupat. i ¶ Aeneadas, ecce nec Virg. ænū dicit. k ¶ Sacra dionææ matri, Veneri a matre Dione. ſm Homerū. Et bene dispensat, vt si sequantur aduersa, dionæam Venerē dicat, vt hoc loco. Si ꝓspera erit nauigatio de mari eā dicat esse ꝓcreatā, vt Vnde genus ducis. hæc aūt inquantū pōt, sed nō semper reseruat. l ¶ Auspicibus cœptorum operū, Ioui, q arcis deus est, Appollini ꝓpter auguria, Libero cā libertatis, Nā dij alij si inuocentur ad priuatā ptinent causam. Vñ de Didone legimus, Iunoni ante oēs cui vincla iugalia curæ. propter nuptias, q̄uis. n. reipu. vtilitas simularet. erat tñ specialis cā Didonis, similiter hic Aeneas sacrificat Veneri, scilicet vt placeat matri. Quod aūt de Libero diximus causa hæc est, vt signū sit liberæ ciuitatis. Nā apud maiores aut stipendiariæ erant, aut fœderatæ, aut liberæ, sed in liberis ciuitatibus simulacrū Marsyæ erat, q in tutela Liberi patris ē. m ¶ Mactabā in littore tauruȝ, ɔtra rationē Ioui tauruȝ sacrificat, adeo vt hinc putetur subsecutū esse ꝓdigium. vbiq; enim Ioui iuuencū legimus imolatū, vt Statuā ante aras aurata fronte iuuencum, iaȝ cornu petat & pedibus q spargat arenam. Item Iuuenalis, Qui vexat nascēti robora cornu Nam in victimis ætas ē cōsideranda. n ¶ Tumulus hoc sermone & collem & sepulcrū fuisse significat. o ¶ Quo sūmo, in quo sūmo cornea virgulta & myrtus. Bñ elegit hastis apta virgulta. Nā legimus, Et bona bello cornus. Itē. Et pastoralē ꝓfixa cuspide myrtū. ergo si telis fuerat ɔfixus, merito illic coaluere virgulta. Cornus autē declinaſ, vt ficus si arbor sit. Nam cornu aīalis indeclinabile est, lȝ genitiuū vsurpauit Lucanus, vt Cornus tibi cura sinistri Lentule. sic Cicero in Arato huius genus, pro genu.

Thraces[a] arāt, acri[b] quondā regnata[c] Lycurgo,
Hospitium[d] antiquū Troiæ sociiq; penates
Dum[e] fortuna fuit. feror huc, & littore[f] curuo
Mœnia prima[g] loco fatis[h] ingressus iniquis,
Aeneadasq;[i] meo nomen de nomine fingo.
Sacra[k] Dioneæ matri, diuisq; ferebam
Auspicibus[l] cœptorū operū, superoq; nitentem
Cælicolum regi mactabam[m] in littore Tauruȝ.
Forte fuit iuxta tumulus[n], quo[o] cornea sūmo
Virgulta, & densis hastilibus horrida Myrtus,

¶FEROR, nā non suo consilio venit. ¶ Fatis iniquis, hoc exitus rerū non initia docuerunt. ¶ Sacra. primo inuocabā auxilium maternū. Deinde aliorū deorū qui auspicio nouorum fundamentorū essent necessarij. DON.

¶LYCVRgo. Orion vt in ei⁹ fabula dictus est, in thraciā vectus domitis populis ibi regnauit, ac Hippolagū filiū successorē reliqt. Ex hippolago natus est Dryas, & ex Dryāte Lycurgus, Hunc ait Homerus a dijs luminibus priuatū eē, ꝙ Bacchi nutrices in Nysa latentes ꝑsecutus est, ob idq; timēs Bacchus in mare ꝓfugit. Seruius autē dicit ꝙ cū in ɔtemptu Bacchi vites cæderet, sibi crura amputauit. Lactātius ait in mare illū ꝑcipitatum fuisse, qa aquā vino tanq̄; veneno infecerit. ¶ Sacra sacrorū ſm Trebatiū est qcqd deorū habetur ergo Virgil. Vbicunq; sacrus dicit, deorū meminit, vt hic. Item sacra Ioui stygio q̄ rite incepta paraui. ¶ Mactare. ꝓprie magis augere est, vnde macte puer. i. magis aucte, Et qm̄ q̄ deo sacrificanſ non pereunt, sed magis crescunt. ideo fugiebāt verba mali ois, neq; dicebant interficio aut iugulo, sed potius macto, & tñ qm̄ quæ sacrificabanſ interficiebātur aliqñ mactare ponit simpliciter. i. interficere. ¶ Myrtus, de hac arbore alio loco dixi. ¶ Hic addā, ꝙ in sepulcris libenter nasci videt. Nam in Italia primū visa fuit in Elpe CHRI. Lycurg⁹.

Tumul⁹ noris tumulo, qđ circeis est. ¶ Tumulus, Terra tumens, itaq; pôt esse collis naturalis, vt ¶ Tumulum capit vnde Troia videri, Et etiam terra opera humana coaceruata tumulus dr. Et qa sepulchra ornabant huiuscemodi aceruis, tumulus pro sepultura ponit, & si in hoc lo-

Cumul⁹ co, Cumulus aūt non natura est, sed manu hoium factus. Hic aūt locus appellatus est poly-

Tumulo dori, Tumulus etiā sequētibus tpibus, vt appet in Plinij geographia iuxta enon vrbem.

SER.

Accessi[a], viridemq; ab humo cōuellere siluam[b]
Conatus, ramis tegerem vt frondentibus aras.
Horrendum, & dictu video mirabile monstruz[c];
Nam quæ prima solo ruptis radicibus arbor
Vellitur, huic atro liquuntur[d] sanguine guttæ,
Et terram tabo[e] maculant. mihi frigidus horror
Membra[f] q̄tit, gelidusq; coit formidie sanguis.
Rursus & alterius lentum[g] conuellere vimen
Insequor, & causas penitus tentare[h] latenteis.
Alter & alterius sequitur de cortice sanguis.
Mlta[i] mouēs aio, nymphas venerabar agrestes,
Gradiuumq;[k] Patrē Geticis[l] q præsidet aruis.
Rite[m] secūdarent visus[n], omenq;[o] leuarent.
Tertia sed postq̄ maiore hastilia nixu
Aggredior, gēibusq; aduersæ obluctor[p] harenæ
Eloquar,[q] an sileā?) gemit[r] lachrymabilis imo

a ¶ ACCESSI, non ad corpnū, sz ad myrtum, quæ iter verbenas est. Et bene matri sacrificaturus aras coronat ex myrto. b ¶ Siluā, bene variat, vt nunc siluam, nunc virgulta, nunc vimina, nūc arborē dicat. c ¶ Mōstrūz, bn monstrum, naz statim quid esset appuit, & hoc pprietatis est, abusiōe tamen plerūq; corrūpit. d ¶ Liquunt sanguie guttæ, in ṽbo li pducit, vt hoc loco. itē Canis cū mōtibus humor. Liqtur. In noīe ṽo breuis est, vt liquor. e ¶ Tabo, corrupto sanguine, & est nomē casus septimi tm̄, vt Spōte, natu, qđ si velis declinare, hæc tabes hui⁹ tabis dices. f ¶ Mēbra q̄tit, cā pēdet ex cā, nā timor sanguinez gelat, q coactus gignit frigus. g ¶ Lētū vimen, molle flexuosum. Vnde & vietos curuos dicimus p senectutē. h ¶ Tentare latentes, miraculū est enim ex arbore sanguinē fluere. i ¶ Multa mouēs animo, nō dicit quæ, sed ex sequētibus itelligimus, cogitabā īquit ne forte sanguis esset ex nymphis. Hamadryades autē cum arboribus & nascunt & pereūt. Vnde plerūq; cæsa arbore sanguis emanat, nam Ouidius ait in octauo meta. Quū Erisichthō arborez incideret, primo sanguis effluxit, post vlulatus secutus est. sic Statius, Nec amplexæ dimittunt robora nymphæ. Item Cogitabam ne forte ex terra. Martis iure sanguis efflueret. Nā quod dicit se veneratū numina, illas cōstat pcessisse cogitatiōes. k ¶ Gradiuūq; patrem, θουρον α῎, uu, idest exilientem in pliа, qđ in bellatoribus sit necesse, vel q gradum inferāt q pugnāt, vel q impigre gradiātur, vel ab hastæ concussione qđ græce dicit κραδαίνειν patrem, aut ideo qa a poeta pene omnibus dijs nomē paternū additur, vt fiāt venerabiliores. l ¶ Geticis, thracijs. Getæ autē populi sunt mysiæ, q̄ qa lata est, multas ptinet gentes. m ¶ Rite secūdarent, recte psperos facerent. n ¶ Visus, p visa, posuit. Tūc. n. masculio vtimur genere, quum de his loqmur, q bus videmus, vt si dicā, Nubecla obest visibus meis. Si autem neutro vtamur, ea q̄ videntur significamus, vt si isto loco diceret, Rite secundarēt visa, qđ pp̄ter metrū nequaq̄ posuit. Similia sunt nūcius & nūcium, auditus & auditum. o ¶ Omēq; leuarent, bonum ac leue facerēt. p ¶ Obluctor. acrius nitentē oñdit. q ¶ Eloquar an sileā, parēthesis ad miraculū posita. r ¶ Gemit⁹ lachrymabilis, pōt. n. & eē irascētis.

DON. ¶ GEMItus moraliter pmo gemitus, & dei inde voces [illegible]ditæ sunt.

CHRI. Horror ¶ FRIGID[illegible]s horror, tremitus. Horrere pprie est cum res ptrahitur, & ipso contractu asperescit, pilosq; & similia erigit. Et qm̄ timore sanguis ad cor refugit, & externæ partes relinquunt Frigidæ, & ex frigore horrescūt, dicimus horrere frigescere, vn̄ est Scis comitē horridulū trita donare lacerta. item timere, vn̄ paulo supra horrendū, q̄uis Marcel. exponat nouum & mirabile. ¶ Venerabar, veniā, petebā. Id. n. proprie est venerari. ¶ Geticis, Thracensibus, & est pars pro toto, Thracia autē inter validissimas Europæ gentes late patet, quippe quæ in quinquaginta strategeas sit diuisa, in planis aūt Thraciæ scytharu gentes sunt variæ quidē, sed littori opposita tenuerunt, getæ a Romanis, daci noiati, hæc Pli. Strab. aūt diuidit & getas dicit esse qui ad pontū in orientē v[illegible]unt. Dacos aūt qui in oppositā in germaniā ad istri fontē. Hos putat dauos olim nominatos ex quo apud athenienses Getaru & dauoru noīa seruilia sunt. Propter aūt gentis ferocitatez

thracia

Daui

& Robur

& Robur militare hæc terra Marti sacra dicit, & ibi eum suũ templũ habere. De quo Sta. Hic steriles delubra notat mauortia syluas, Horrescitq; tuens vbi mile furoribus illi Fingi tur aduersa domus immansueta sub æmo. Ferrea compago laterũ ferro atra teruntur. Li mina ferratis incumbunt tecta colũnis. Læditur aduersum phœbi iubar ipsaq; sedes. Lux timet, & durus contristat sydera fulgor. Digna loco statio. ¶ Secundarẽt, prospera facerẽt, Sic Luca. Dij visa secundent. Atq; extis sit nulla fides. ¶ Omine. pro mõstro, & prodigio posuit. ¶ Hastilia variat noĩa, ne inducat fastidiũ. Nã modo virgulta. mõ hastilia, modo vi men dicit. ¶ Obluctor harenæ, luctari enim contra tendere & niti significat, vnde lucta lu dus est, in quo alter contra alterũ nititur. Ergo obluctabatur harenæ veluti illa niteretur ne dimitteret. ille autem vt ad se attraheret. ¶ Eloquar an sileam, Nam magnitudo rei vt loque retur impellebat, incredibilitas aũt dehortabatur. Recte aũt & attentum reddit auditorem & per Fidem sibi comparat, cum deprecatur incredibilitatem.

Auditur tumulo, & vox [a] reddita fert ad aures.
Quid miserum Aenea laceras [b]? iã pce sepulto [c]
Parce pias [d] scelerare [e] manus nõ me tibi Troia
Externũ [f] tulit: aut cruor hic de stipite manat
Heu fuge crudeleis [g] terras fuge littus auarum
Nã polydorus [h] ego hic confixũ ferrea texit
Telorum seges & iaculis increuit [i] acutis
Tum vero ancipiti mentem formidine pressus.
Obstupui. steterũtq; comæ, & vox faucib⁹ hæsit.

SER. a ¶ VOX reddita pro data. Redditur qcqd ad nos per alterum transit. ꝗ ꝗ hic etiã hoc posset itelligi. ꝙ ad eum vox missa p tumulũ est, vbi etiã epsa reddita dicitur, quæ per nũcium a mittẽte ad nos accipit. b ¶ Laceras, p mẽbra disijcis. Nã lacerare est sæpius vulnerare, vt Lacerũ crudelit ora Deiphobũ vidit. c ¶ Sepulto mõ iacẽti significat, vt ꝯ õno, vinoq; sepulti. Itẽ occupat æneas aditũ custode sepulto. Nã sepult⁹ est q̃si sine pulsu. nõ. n. hũc sepultũ possum⁹ dicẽ, quũ sepultura nõ sit i hoc rite facta, sʒ fortuita obrutus terra. d ¶ Pias, bñ ẽt ille q lædit excusat æneã, qð pietatis grande testimoniũ est. e ¶ Scelerare, polluere, & ẽ sermo plautinus, quo hodie nõ vtimur. f ¶ Externũ tulit, ordo est. Troia me tibi tulit, hoc est educauit nõ externũ, Nã ciuis æneæ fuerat & cognat⁹. g ¶ Crudeleis terras. i. crudeliũ & auarorũ. h ¶ Polydorus ego, siue ego distiguas, siue ego hic subaudias sum necesse est. i ¶ Increuit, reuiruit, Traxit aũt hoc ð historia romana, nã Romulus captato augurio hastã de euẽtino mõte in palatinum fecit, q̃ fixa frõduit, & arborẽ fecit. vituperabile. n. est poetã aliquid fingere, quod penitus a veritate discedat. Deniq; obijcit Virgilio de mutatione nauium in nymphas & qð dicit per aureũ ramum ad inferos esse descensum. Tertiũ ꝙ Iris Didoni comas secuerit. Sed hoc purgat Euripidis exẽplo, qui de Alceste hoc dixit cum subiret fatum mariti.

DON. ¶ QVID miserũ ænea, artificiosa res, si enim æneas loqueret, diceret feci, & absoluta q̃litate sese defenderet quia nescius fecerat, sed bene inducit defensorem qui accusator esse debuit. Ideoq; acer[...] latius extẽdit, & ex vno esse mul ta posse exoriri euidẽter, oñdit. sed instruit & non arguit. Primum crimen est sepulcrum violatũ, & hoc rõne loci, tpis. & personarũ. ¶ Addit miseriam, q̃ subleuatione & nõ oppssiõe digna ẽ. ¶ Aenea, ex ppo noĩe appet notum cũ noto loq. ¶ Pias manus, cur pce si iam parata res fuerat? Quia ꝙ ignorãs fecerat merebat veniã. Nõ ãt mereret, qd deide esset facturus. Sic Si mihi pces te crimine solues. ¶ Nõ me tibi. i. peccares. n. in hoĩes, si miserũ, in defunctũ, in ciuẽ, in tuũ. Ergo nõ tulit me tibi, troia exťnũ. i. nõ solũ ciuẽ sʒ affinẽ, frat. n. Creusæ erat. ¶ De stipite manat, psonarũ & tpis posuerat partes, nũc ponit loci. ¶ Crudeles terras, demõstrat ħ ẽẽ vitiũ terræ parẽtis, vt p ħ oẽs eodẽ vitio laborare significaret. Ergo & ab alijs poterat eãdẽ iniuriã expectare atq; ẽt nõ decebat, ẽt si tutus pmãsisset, piũ iter ipsos ꝟsari. ¶ Fuge fuge. ex duplicatiõe ꝟbi necessitatẽ oñdit fugiẽdi. ¶ Tũ ꝟo, qa sup dixerat, Mihi frigid⁹ horror, Mẽbra q̃tit. Nã ad illũ horrorẽ q fuit ex sanguine accedẽs vox lamẽtabilis Polydori mẽtem i hebetudinẽ ꝯuertit, Et vox in silẽtiũ trãsit.

CHRI. ¶ PIAS, Magna laus æneæ, cũ ẽt ab eo q lacerabat, ita appellaret, illð ẽt magnũ adhortaret, vt fugeret piculũ. Q ð ãt crudele & auarũ dixit, demõstrat auaritiã parẽtẽ ẽẽ crudelitatis. ¶ Seges, qa ad silitudinẽ segetis et hærebãt & crescebãt hastæ⁹. ¶ Pressus mẽtẽ, hĩs mẽtẽ pssã p synecdochen. ¶ Formidie, Quæ plus est q̃; metus aut tĩor vt iã i supiorib⁹ demõstratũ ẽ. ¶ Steterũt, fistole ẽ, nã corripuit mediã syllabã, q̃ pduci dʒ vt breuitate dictiõis notaret subitaneã erectionẽ comarũ. ¶ Hesit, pstituit, nõ egressa est ꝙ euenit ti

mētibus. Hærere aūt est cū res ꝯsistit neq̨ mouet̄, & qm̄ q cogitātes in dubium incidunt, ꝯsistunt in cogitatiōe, neq̨ vlterius ꝓcedūt, dr̄ hærere dubitare. Dicimus ea rōne feras, auesq̨ captas retibus hærere illis, qm̄ neq̄unt discedere, itē ad id qđ alij rei nitit̄, qa nō dimouetur illic hærere dr̄, Vn̄ hærēt parietibus scalæ. Hic hæredes, qa hærēt bonis testatoris.

Hunc polydoꝝ auri quondā cū pōdere magno
Infœlix [a] priamus furtim mādarat [b] alendum
Threicio [c] regi, cū iam diffideret armis.
Dardaniæ, cingiq̨ [d] vrbē obsidione videret.
Ille vt opes fractæ Teucrum, & fortuna [e] recessit
Res [f] Agamemnōias, victriciaq̨ [g] arma secutus
Fas [h] oē abrūpit, polydoꝝ obtrūcat [i], ⁊ auro
Vi [k] potitur. quid non mortalia pectora cogis
Auri [l] Sacra fames? postq̄ȝ pauor ossa reliquit
Delectos populi ad proceres, primumq̨ parētē
Monstra deum refero, ⁊ q̄ fit sentētia posco
Omnibus [m] idē aius scelerata [n] excedere terra.
Linq pollutū hospitiū, ⁊ dare classib⁹ [o] austros

SER. a ¶ INFOElix, aut q infœlix iā eē cœpat aut cui ēt, ꝓuisa nocuerunt. b ¶ Mādarat, aphæresis ē, aut commēdarat, aut emādarat. c ¶ Threicio regi, auxit ex ꝓuincia crudelitatē, ex qua fuerūt Diomedes, & Lycurgus, et Tereus. Threicio āt pro thracio, vt sup̄ pro thracia threissa. Nā solutio est ionicæ linguæ. Cum.n. sit θρᾷξ Iones dicūt θρῆιξ cuius solutio facit threicius, vel threissa. d ¶ Cigiq̨ vrbē obsidione videret, īter ipsa ꝑncipia obsidiōis. Nā postea minime poterat. e ¶ Fortūa, melior. s. f ¶ Res agamēnonias. i. īperium. g ¶ Victricia, oīa noīa a v̄bo veniētia quuȝ in or exeūt masculina sunt, vt victor, quum in trix fœminina, vt victrix. neutra v̄bo non faciūt, nisi tm̄ nūero plurali. Vn̄ ē victricia. h ¶ Fas oē, & cognatiōis, & iuris hospitij. i ¶ Obtrūcat, occidit, ītellige. Nā obtrūcare ꝓprie est capita cædē. k ¶ Vi potit̄, h̄ v̄bū de his est, q̄ ꝑmisceēt ꝯiugatiōes. quū.n. sit tertiæ ꝯiugationis, īfinitū modū a q̄rta facit, vt potiri. Vn̄ pleriq̨ decipiuntur, vt potiris dicāt. Simil̄r fio ꝑ firi fieri facit ꝑmixta cōiugatione. l ¶ Auri sacra fames. i. execrabilis, vt Sacræ pādunt̄ portæ, Tractus est autes s̄mo ex more galloꝝ. Nā Massilienses quoties pestilētia laborabāt, vnus se ex pauperibus offerebat alēdus āno īntegro publicis & purioribus cibis. hic postea ornatus v̄benis & vestibus sacris circūducebat̄ per totā ciuitate cū execrationibus, vt in ip̄m reciderent mala totius ciuitatis, & sic ꝓijciebat̄. Id autē in Petronio lectū est. Sane sciendū latenter Aeneā hoc agere, vt troianos Didoni ex infœlicitatis sītitudine cōmendet. Nā & eius marito frater auri cā itulit necē. m ¶ Oib⁹, idē plus est q̄ȝ si diceret siīs. n ¶ Scelerata terra, ꝑ sceleratoꝝ, vt supra Captiua vestis. o ¶ Classibus austros, hypallage est.

DON. ¶ HVNC, ea rōne misit Priamus, vt cum se in sūmis periculis cerneret, saltēȝ posteritas sua ī hoc filio remaneret, & auri vim magnam dedit, vt esset quo viuerēt, & ex se naturas Polymestoris ꝯiectās, tutū filiū apud veterē amicum credidit, infœlix, q̄ qui dū Filiuȝ in tuto collocat̄ putat, eū perdidit. Ergo Priamus nec īcautus nec imprudens, nec ī filij cā īdiligēs fuisse demrātur. Dederat.n. vicino, affini, amico veteri, dederat cum diuitijs dederat Regi. ¶ Ille. s. q sperarēt humanus cuius fidei cōmissus fuerat q diues, q ex p̄mis delectus, q susceperat īnocētē amici filiū. notatur hic ꝑsona. s. auari Itē locus. Nā mare interpositū erat īter se & Troiā. itē ip̄s. s. ī quo pierat īperiū, vt nō timeret vltiones. Oñdit ꝑterea poeta in rebus aduersis, ne amicis q̨dē fidēdus. Dānat auaritia tanq̄ q̄ ad oīa scelera īpellat. ¶ Primumq̨ p. Qui iudicare de mōstris posset, & ad ꝓceres qa qđ facto op⁹ eē debuit oium diffiniri sētia. ¶ Idē, solet decerni qđ maiori pti placet, sed hic tā manifestū scelus fuit, vt oēs fugiēdū cēserent idē, vbi p scelus fuerat soluta amicitia, q̄ fœdere deuicta erat. Nō ē vtile illic morari. Nec religiosus cū sanguīe pueri pollut⁹ cēt loc⁹.

CHR. ¶ POLYDOrū, nomē cōueniens homini, q multa secū attulerit. Nā multoꝝ donoruȝ significat. ¶ Quid, Ecphonesis est, latīe dr̄ exclamatio, q̄ fit a scriptore cum aliqd aut sūmopere detestat̄, aut vehementer admirat̄. Hæc figura sūmā affert rei grauitateȝ, vt Dij talē terris auertite pestem. Est aūt grauis poetæ, ita auctoritatem suā admiscere, vt & bonos amare, & malos odisse īdignis īuidere, errantes reꝓhendere, & in miseros miserari videat̄, Hic Hora. ille bonis faueat, & ꝯsiliet̄ amice, Et regat iratos, & amet peccar̄ timētes, ille dapes laudet mēsæ breuis, ille salubrē iustitiam, legesq̨ & aptis ocia portis. ¶ Infœlix ꝑamus, Nō.n. īprudenter sibi ꝯsuluē, sed īfœliciter successit, vt crimē nō hoīs sed fortunæ sit. Ex qua re maiorē sibi cōmiserationem

ſerationẽ cõparat.¶ Victricia ar. vt nõ hoſtem ſed fortuna ſecutus eſſe demõſtret. Eſt aũt ex locis qbus pbet auaritiã oſuẽ ſcelerũ parentẽ eſſe.¶ Referro, Recte ex more Romano. Nã cõſules res magnas ac dubias ad ſenatũ referebãt.¶ Proceres, pprie in cõtinuationibus mutili ſunt e parietibus pmittẽtes, q capita trabiũ ſuſtentãt. Hinc primores vrbis pceres dñr, qa remp. fulciunt.¶ Primumq; p. videt. n. facere eũ principẽ ſenatus. Cõſul. n quẽ vellet iniam rogabat. Cõſuetudo erat vt primo cõſules deſignati. ſi ij aderãt rogarent, deinde is qui a cenſoribus princeps ſenatus electus eſſet, fuerunt tñ qui pro ſuo arbitrio, quem vellent rogabant in quo tamen obſeruatũ eſt, vt is qui rogabat, eſſet ex conſularibus.

Proceres

BER.

Ergo inſtauramus[a] Polydoro funus: & ingens
Aggeritur tumulo tellus: ſtant[b] manibus[c] aræ
Cæruleis mœſtæ vittis, atraq;[d] Cupreſſo,
Et circum Iliades crinem[e] de more ſolutæ:
Inferimus tepido[f] ſpumantia Cymbia[g] lacte,
Sanguinis[h] & ſacri pateras. animamq;[i] ſepulcro
Condimus, & magna ſupremũ[k] voce ciemus.
Inde ubi prima fides[m] pelago, placataq; Venti
Dãt maria, & lenis[n] crepitãs vocat Auſter i altũ,
Deducunt ſocij naueis, & littora complent.
Prouehimur portu, Terræq;[o] Vrbeſq; recedunt.

a ¶ INSTAVRAMVS fu. mõ ſepulcrũ qđ virgulta a vellendo diruerat. Nã pprie funus ẽ incẽſuẽ cadauer. b ¶ Stãt, poſitæ ſũt. mſta ãt vt ſup diximꝰ hic ſermo ſignat. c ¶ Manibus, mães ſunt aiæ illo tpe, q̃ a aliis recedentes corpibus nõdũ in alia trãſierũt. Sũt aũt noxiæ, & dñr p antiphraſin. Nã manũ vt ſupra diximus bonũ ẽ. Vñ ẽ & mãe dictũ. ſic ẽ: eumẽidas, ἀπὸ τῆς εὐμενίας. i. bẽiuolẽtia vt pcas, bellũ lucũ. Alij mães a manãdo dictos ītelligũt. Nã aiabꝰ plena ẽẽ loca īter lunarẽ & terrenũ circulũ, vñ defluũt. Quidã manes deos īfernales tradũt. d ¶ Atraq; cu. nigra, funeſta. Nã īferis cõſecrata ẽ, q̃ cæſa nũq̃; reuiuiſcit. Moris ãt romãi fuerat ramũ cupſſi añ domũ funeſtã põi, ne qſq̃; põtifex p ignorãtiã Pollueret īgreſſus hic Hora. Nec pter inuiſas cupſſuẽ vlla breuẽ dñs ſequet. Atra aũt qꝛ atratos lares ſignificet. e ¶ Crinẽ de mo. aut a more gẽtis, vt ẽt in ægypto ẽ, aut certe more plãgẽtiũ. f ¶ Tepido la. ſtatiẽ mulcto. g ¶ Cymbia, pocula in modũ cymbæ facta. h ¶ Sãguis & ſa. de victis ſumpti. i ¶ Aiam q; ſe. cõ. bñ aiaẽ lacte & ſanguie ad tumulus dicit elicitã. Lacte nanq; corpus nutrit poſt aiæ cõiunctionẽ, & aia ſine ſanguie nũq̃; ẽ, q̃ effuſo recedit. Legimꝰ pterea i ſexto īſepultorũ aias ẽẽ vagas. & hũc cõſtat nõ legitie ſepultũ fuiſſe. Rite ẽ reddita legitĩa ſepultura, redit aia ad qetẽ ſepulcri quã ſtoici mediũ ſequẽtes tãdiu durat dñt, q̃diu durat & corpꝰ. Vñ ægyptij periti ſapiã cõdita diutiꝰ reſeruant cadauera. ſ vt aia multo tpe pduret, & corpi ſit obnoxia, ne cito ad alia trãſeat. Romãi ẽ faciebãt cõburẽtes cadauera, vt ſtati aia i gñalitatẽ. i. in ſuã nãm rediret. dicit ẽ nũc ſacrificijs qbuſdã elicitã aiam, & ſepulcro cõditaẽ obnoxiãq; factã corpori qđ añ horrebat, q̃ſi p vim extorta. Iõ aũt ſtoicos mediũ ſeq dixiꝰ, qa plato ppetuã dicit aiam, & ad diuerſa corpora trãſitus facere ſtatim p meritis vitæ prioris. Pythagoras do ſi μετεμψύχωσιν ſed παλιγγενεσίαν eẽ dicit, h ẽ redire, ſed poſt tẽpus. k ¶ Supmum, nõ eſt nomen, ſed aduerbius, vt Toruum clamat. l ¶ Ciemꝰ, h loco dicimꝰ more ſolẽni. vale, nos te ordĩe q̃ nã pmiſerit cũcti ſeq̃mur. m ¶ Fides pe. qa alibi ait, Toties deceptꝰ fraude ſereni. n ¶ Lenis crepi. au. duo epitheta poſuit vitioſe, vt diximus ſupra. fecit aũt hoc ppe. in x. libus. ¶ Auſter ãt quis vẽtus. o ¶ Terræq; vrbeſq; recedũt, phyſicã rẽ dixit. ita. n. nauigantibus vr, quaſi ab his terra diſcedat.

DON.

¶ CONDIMVS. erant placandi manes læſi præſertiẽ illius qui ciuis & affinis & regis filius erat, & qui recte monuerat Troiãos, vt ſceleratam terram relinquerent. Docet autẽ poeta q̃ poſſint curare qđ male ſint geſta eſſe curanda. ¶ Deducunt, quas miſeri ſubduxerant. ¶ Occurrit, magna beniuolentia, vt rex & ſacerdos non expectauerit peregrinos ad ſe venire, ſed vltro occurrerit. ¶ Veterẽ amicum, quaſi dicat illum talem tũc habuit amicum qualẽ habebat ſtãte Troianorũ fœlicitate neq; ſecutꝰ eſt Fortunã vt Polymeſtor & tñ habuit amicũ q̃tus fuit, nõ q̃tus vẽtebat.

CHRI.

¶ CAERVLEIS, Varro & Cato dicit cõſueſſe ãtiquos in funeribus nigro & cæruleo colore vti. Nã in adoleſcẽtis morte nũ nigrũ ſed cælureũ adhibebãt. ¶ Eſt ãt cæruleus viridis cum nigro mixtus, vt eſt illud Cœpat humẽti phœbũ ſubtexere Palla Nox & cæruleã terris īfunderat vmbrã. ¶ Cymbia ſpẽs poculi eſt, ſ; & a cymbis & cæteris poculis dictũ ẽ in Bucc. ¶ Ciemus. a. cieo es ſecũdæ cõiugationis, vt bella cient, Primaq; verãt cõſiſtere terra, inuenit ẽt in quarto, vñ Regius accitu cari genitoris ad vrbẽ Sidoniam puer ire paret. ¶ Inde vbi. p. f. Pulcra nar. & quæ facilitatẽ & celeritatẽ nauigandi oſtendat.

Cærule us

Cymbia

Sacra [a] mari colitur medio gratissima tellus
Nereidum matri, & Neptũo Aegæo.
Quam pius [b] Arcitenens oras, & littora circum
Errantem Mycone celsa, Gyaroqȝ reuinxit.
Immotamqȝ coli [c] dedit, & contemnere ventos [d]
Huc feror hæc fessos tuto placidissima portu
Accipit egressi veneramur Apollinis [e] vrbem.
Rex [f] Anius, rex idẽ hoiuȝ. Phoebiqȝ sacerdos,
Vittis [g], & sacra redimitus lauro
Occurrit. veterem Anchisen [h] agnoscit amicũ.
Iungimus hospitio [i] dextras, & tecta subimus.
Templa dei saxo venerabar structa vetusto.

SER. a ¶ SACRA mari colif medio, ordo ẽ, In mari medio ægæo colif tellus sacra Neptuno, & nereidũ matri. i Doridi gratissima. Fabula talis est. Post vitiatam Latonaȝ Iupiter quũ etiã eius sororẽ Asteriẽ vitiare vellet, illa optauit a dijs vt in auẽ cõuerteref, versaqȝ in cothurnicẽ est, & quũ vellet mř transfretare, qđ est cothurnicum, afflata a Ioue, & in lapidẽ cõuersa sub fluctib⁹ latuit, postea supplicante Ioui latona leuata superferri aqs cœpit. hæc pmo Neptuno & Doridi fuit ɔsecrata. Postea aũt cũ Iuno grauidã serpẽte imisso Pithóe Latonã psequeref, terris oĩbus expulsa tãdẽ applicãdo se littoribus a sorore suscepta est, & illic Dianã pmo, post Apollinẽ peperit. Qui statiȝ occiso Pythone vlt⁹ẽ mřis iniuriã. Sane nata Diana parturiẽti Apollinẽ mři dř pbuisse obstetricis officiũ. Vñ quũ Diana sit virgo, tñ a parturiẽtib⁹ iuocaf, hæc nãqȝ est Diana, Iuno, Proserpina. Nata igiř duo numina terrã sibi natalẽ errare nõ passa sunt, sȝ eam duab⁹ ĩsulis religauerũt. Veritas lõge alia ẽ. Nã hæc ĩsula quũ terræmotu laboraret, q fit sub terris latẽtibus vẽtis vt Lucan⁹ ait, Quærentẽ erũpere ventũ. petito oraculo Apollinis, terremotu caruit. Nã pcepit ne illic mortuus sepeliref, & iussit qđã sacrificia fieri. postea e Mycone, Gyaroqȝ vicinis ĩsulis populi venerũt, q eã tenerẽt, qđ ẽt Vir. latẽter ostẽdit. Qđ aũt diximus Dianã pmo natã, rationis est. Nã cõstat pmo noctẽ fuisse, cuius instrumentũ est Diana. i. Luna. Post diẽ, quẽ efficit Sol, q est Apollo. Vt aũt Delos pmo Ortygia diceref, factũ est a cothurnice, q̃ græce ὄρτυξ vocaf. Delos aũt quia diu latuit, & post apparuit. Nã δῆλον græci manifestum dicunt. Vel qđ verius est, qa quũ vbiqȝ Apollinis respõsa obscura sint, mãifesta illic dantur oracula. Delos aũt & ciuitas dř, & ĩsula. Vnde interdũ recipit ppositionẽ. ¶ Neptuno ægeo, qa in ægeo mari hæc insula est posita. Sane ĩter hellespõtũ & adriaticũ mare, oẽ illic mare ægeum appellaf a pře Thesei ægeo nomẽ trahens. cũ. n. In labyrintho minotaurus eẽt inclusus & quotannis ex nobilitate, atheniensũ septeȝ pueri & puellæ ad vescẽdũ minotaurõ mitterẽnf. tãdẽ dolor theseuȝ subijt. pfectus itaqȝ ad minotauꝝ perimẽdũ pepigit cũ pře vt si illico mõstrũ vicisset vela cãdida nauib⁹ daret, si forte a minotauro fuisset oppssus, q remigiũ cũ atris vellis rediret, sed cũ extĩxisset minotaurũ. oblitus nõ cũ cãdidis sed nigris velis reuerti cepit, & přı in specula ɔstituto, sui interitus triste signũ dedit, q extinctũ filiũ credẽs se pcipitauit in mare, vñ ægæũ pelagus appellatuȝ est. b ¶ Pius arcitenẽs, q. vltus ẽ mřeȝ. c ¶ Coli dedit a viciš. s. ppłis. d ¶ vẽtos ɔtẽnere, pp terræmotũ. e ¶ Apollinis vrbẽ, delõ, & ẽ diffinitio. f ¶ Rex & sacerdos, maioꝝ. n. hæc erat ɔsuetudo, vt rex esset etiã sacerdos & põtifex. Vñ hodie quoqȝ iperatores põtifices dicimus. g ¶ Vittis & lauro, vittæ sacerdotis sunt, laurus vero etiã iperatoris victoris. h ¶ Anchisen amicuȝ, κατὰ τὸ σιωπώμενον intelligendũ. Nam qũo fuerint amici nõ dicit palã. i ¶ Hospitio, septimus casus est. i. iure hospitalitatis, nã ad hospitiũ nõ põt intelligi, qa iã amicus fuit.

DON. ¶ SACRA, vt ostenderet vias & laurum non esse signa lætitiæ, quæ tristitiæ troianorum non cõueniebat, sed sacerdoti. Magna autem exempla posuit malæ, bonæqȝ amicitiæ polymestorem & anium quæ nos ad bonum hortentur, & a malo reuocent.

CHRI. ¶ TELLVS, Delon insulã intelligit, de qua Pli. ipsa quoqȝ clarissima Cycladũ media & tẽplo Apollinis, & mercatu celebrata q̃ diu fluctuata (Vt proditur,) sola motum terræ non sensit. Ad. M. Varronis ætatẽ Mutian⁹ pdidit bis cõcussam. Hãc Aristoteles ita appellatã putat, qm̃ repente apparuerit enata. Eglatosthenes cynthiam, alij ortigiam, asteriam, lagyaȝ, mydiam, cynetũ, pyrpilẽ igne ibi primum repto Herodo. aũt ita scribit. Ferunt autẽ Delũ post discessum Datis Xerxis pfecti delon se mouisse prio, atqȝ postremõ vsqȝ in mea tpa. Strabo ait, i ægeo mari magis delos eminet, & circũstãtes illi cyclades & ipsi incũbẽtes Sporades. i. sparsæ, Delos vrbẽ hẽt & Apollinis, latóæqȝ tẽplũ & Cynthus mons sublimis ei asper incumbit vrbi. Pyndarus quoqȝ illã olim errabundã fuisse, Delos

Sed aduẽtũ ãte partu Latonæ q̃tuor terrestrib⁹ e truncis colũnæ dura i petra solido ex adamã te ptinuerũt. ſ Saxo vetusto. Credũt aliq dcm̃ qa ĩsula saxũ fit in qd asterio iã cothurnix v̾sa est. Cloatius ãt, Veritus referẽte Macrobio scribit in delo arã eẽ Apollinis genitoris, in q̃ nullũ aĩal sacrificat quã Pythagorã veluti ĩuiolatã adorauisse ferũt. Hãc igit Virg. esse ab Aenea adoratã, demõstrat, ñ qdẽ nullo acto sacrificio pces ĩchoat, & vt genitoris arã demõstraret dixit. Da pr̃. at mox cũ tauꝝ mactat apud aliã arã ĩtelligim⁹. Vñ hic pr̃ẽs, qd sibi pprium est, ibi Apollinẽ noĩat. Cato de liberis educãdis ita ait. Nutrix hæc oĩa faciebat in verbenis, & tubis sine hostia, vt deli est ara Apollĩs genitoris. Q d ait saxo vetusto, dicit Epaphus delphis quodã euenisse, vt tẽplũ antea religiosuꝫ & in tactũ spoliatũ, ĩcẽsumqꝫ sit, & addit multas circa Corynthũ vrbes, ĩsulasqꝫ pxias terræmotu haustas, Delõ neq; antea nec postea ullo cõmõ vexatã, sꝫ sp eodẽ manẽ saxo. Thucidides ãt in tertio historiaꝝ scribit, Nõ miꝝ q̃ sit p̃sidio religiõis tutã ĩsulã sp oñderit, & reuerẽtiã locoꝝ sibi accessisse dicit ptinua saxi eiusdẽ. i. ĩsulæ firmitate. Anius Apollĩs fili⁹ fuit, q habuit andrũ filiũ. ſ Arcitenẽs, Ex neuio q in scdo lib. Belli puni. ait Deide pollẽs sagittis ĩdutus arcitenẽs, & ab Homero est a quo dicit ἀργυρότοξος. ſ Pius, qui iniurias maternas in Pithone necando vltus est.

Daᵃ ppriã Tymbræᵇ domũᶜ, da mœnia fessis,
Et genus, & mansurãᵈ vrbẽ. seruaᵉ altera Troiæ
Pergama relliqas Danaũ, atq; imitis Achilli.
Q ueᶠ seqmur? quoue ire iubes? vbi ponẽ sedes
Da paterᵍ auguriũʰ, atqꝫ animisⁱ illabere nr̃is.
Vix ea fatus eram tremere omnia visaᵏ repente
Limina quaˡ, laurusqꝫ Dei, totusqꝫ moueriᵐ
Mons circũ, & mugire adytis cortinaⁿ reclusis.

SER. a ſ Da propriã, ppetuaꝫ, vt Propriamq dicabo. & bñ post experimẽtũ male pditæ ciuitatis perpetuas postulat sedes. b ſ Tymbræe, Tymbræus Apollo dr̃ ab agro troiæ vicio pleno tymbræ, in q̃ eius ẽ & nemus & tẽplũ, vbi a Paride Achilles occisus est, vñ fingit manu Apollinis vulneratus, ergo tymbræus, vt deli⁹, nã numĩa a locis frequẽter nomẽ accipiũt. Sane qa græce τυμβραι facit, ĩ deriuatiõe u ĩ diphthõgũ sæpi⁹ mutat, αἴτνη ætnæ, δίρκη dircæ. c ſ Domũ, familiã, vt Dom⁹ tenet a quo sergia nomen. d ſ Mãsurã vrbem, duo petit & vrbẽ & ppetuitatẽ. mãsurã aũt ideo, vel pp troiã, vel pp eã, quã in thracia pdidit. e ſ Serua altera, nõ qa p̃ma suauerit, sꝫ qa suare volũt, vt Home. oñdit. f ſ Quẽ seqmur, Apollo. n exulãtib⁹ sedẽ debebat oñdere. nã phœnix, Cilix, Cadmus, a pr̃e Agenore, ad q̃rendã sororeꝫ missi & phibiti nisi reperta fuissꝫ domũ auderẽt reuerti, Apollinis monitis diuersas regiões petierũt. Phœnix phœniciã, Cilix ciliciã, Cadmus bœotiã, q Cadm⁹ oraculo Apollinis bouẽ secutus ĩ hyante bœotiã pdidit. g ſ Da pr̃, religiõis est, vt supra diximus nomẽ, nã & hoibus dat, vt Inde toro pr̃ æneas, & mõtibus, vt pr̃ Apẽninus, & fluuijs, vt Thybri pr̃, & numinibus etiam, vt Quid ue pr̃ neptũne paras. Itẽ Ipse pr̃ danais aĩos viresq̃ secũdas sufficit. Itẽ Odit & ipse pr̃ plutõ. h ſ Auguriũ, mõ oraculũ, sꝫ vsurpatiue. i ſ Aĩs illabere, qa Apollinis respõsa licet semp obscura sint, vera tñ sunt. Vñ cũ intelligẽtia oraculũ postulat. k ſ Visa repente, stoicos & academicos secutus est, q dicũt ea q̃ p̃ naturã sũt nõ fieri, sꝫ fieri videri. Vñ magica ars oĩs exclusa est, sicut Vir. docet ĩ nãli historia, quo circa & dido ĩducit dicens, magicas inuitam accigier artes. l ſ Liminaqꝫ, q; breuis est p longa posita, qd hac rõne defendit, aut qa oĩa monosyllaba ad artẽ nõ ptinent, & his licẽter vti possumus, Aut certe qa oẽ μόριον. i. pticula, q̃ sui substãtiã nõ hẽt, mẽbruꝫ putat supioris orõnis, qd ñ est liminaqꝫ q̃ñ vna ps orõnis est. & põt qꝫ finalitatis rõne vel pduci, vel corripi. m ſ Moueri mons, cynthus, vñ Cynthius apollo. n ſ Cortina, locus vñ oraculum dat. dr̃ aũt cortina vel q̃ Apollinis tripos corio Pythõis tect⁹ est, vel q̃ certa illic rñsa fundant, q̃si certia. vel qd est verius, qa illic cor vatis tenet. Nã cauerna q̃dam in tẽplo Apollinis fuit ad quã Phœbus rapta vaticinabat, vt Lucanus oñdit in quinto. Aut quia virgines instinctæ Apollinis spiritu ĩtendebantur ad danda responsa, idest ἀπὸ τοῦ τὴν κορυτεῖνειν.

DON. ſ PROpriã, nam incerti hactenus vagabantur, vt ĩcerti quo fata ferãt, vbi sistere detur. Est aũt p̃catio breuis, & q̃ oĩa ptineat. Nã petit & mouet cõmiseratiõnẽ. ſ Da. i. ostẽde. ſ Da pr̃ augurium, Paterno aĩo infunde aĩs nr̃is apta & pspicua oracula. Vsus est aũt ĩpatiuo da & illabere, qd est de p̃cant is cũ fiducia in Apollinẽ q troianis fauebat. ſ Vix ea fatus erã. motio eaꝝ reꝝ p̃ñtiã dei oñdit.

CHRI. ſ CORTINA. tripos supra quam phœbus vaticinabatur, vide Seruium Cortinare apd antiquos erat meditari, Hinc cortinionem re meditationem dixerunt. Cortina Cortina

Summissi [a] petimus terrã,& vox fert ad aures,
Dardanidæ [b] duri [c] quæ vos a stirpe [d] parẽtum
Prima [e] tulit tellus,eadem vos vbere [f] læto
Accipiet reduces antiquã [g] exquirite [h] Matrẽ.
Hic domus Aeneæ cunctis dominabitur oris [i]
Et Nati [k] natoꝝ,& qui nascentur ab illis.
Hæc Phoebus,mixtoq; ingens exorta tumultu [l]
Lætitia [m],& cuncti quæ sint ea moenia quærũt
Quo Phoebus vocet errãteis:iubeatue reuerti,
Tum Genitor voluẽs monumẽta [n] viroꝝ
Audite o Proceres ait,& spes [o] discite vestras

SER. a ¶SVMmissi,inclinati.& est sciendum ꝑ qualitate numinũ orantes interdũ ima,interdum sũma respicere.Nã potestates aliæ cælestes sunt,aliæ terrenæ,aliæ permixtæ.Vñ nunc Apollinẽ deprecantes terrã petũt.Ipse est.n.& Sol,& Liber pr̃,q in feros petijt,vt Horati.Te vidit insons cerberus.bñ ergo terras petunt.Vñ ad eos rñsa puenjunt,& qa Apollo ẽt ĩferis notus ẽ. b ¶Dardãidæ,vt dixim⁹ obscura quidem,sed vera sunt oĩa,nã dicẽdo dardãidæ ostẽdit italiã,vñ Dardanus fuit,qḋ si cretã sigñaret teucriadæ diceret. c ¶Duri,vel futuꝝ oñdit laborẽ,vel eoꝝ arguit inpietiam. d ¶Stirpe,stirps gñe fœminino genus significat,vt Heu stirpẽ inuisam,masculino arborẽ,vt Sed stirpẽ teucri nullo discrimine sacrũ.Horatius ꝯ regulã nitit̃,vt Stirpesq; raptas,& pecus,& domos. e ¶Prima tellus,italia,vñ Dardanus venit.Teucer ꝟo de creta post venit. f ¶Vbere læto,qḋ italiæ ꝓprium est.vt alibi,Atq; vbere glebæ. g ¶Antiquã exqrite matrẽ.s.terrã.Tractus aũt de historia ẽ,nã Brut⁹ & filij Tarqnij quũ oraculũ delphici Apollinis peterẽt,rñsum est eius iperiũ fore,q ꝑmus matrẽ reuersus oscularet̃,qḋ solus Brut⁹agnoscens de naui egressus simulãs casus osculatus est terram,vñ & potitus iperio est. h ¶Exqrite,bene ostẽdit difficultatẽ. i ¶Hic domus,ad illud respicit,Da ꝓpriã tymbræe domũ. k ¶Nati natoꝝ,ꝓpter illud Et mansurã vrbem,nã oraculũ semꝑ ad petita rñdet.Sane hic versus Homeri est,quem & ipse Orpheo sustulit.Itẽ Orpheus ở oraculo Apollĩs hyperborei.Mire aũt sequenti versu hoc oñdit dicẽdo Hæc phoebus.græcus ꝟo versus hic est.
καὶ παῖδες παίδων,τοί κεν μετόπισθε γένωνται
l ¶Tumultu,qa dixit exquirite. m ¶Lætitiam,ꝓpter ꝓmissam imperij æternitatem. n ¶Monumẽta viroꝝ,historias. o ¶Spes discite vestras,aut quasi senex loquit̃,aut qa vt supra diximus scit se esse moritur᷑.

DON. ¶SVMMISSI,pauore nimio vestigijs firmis stare non potuimus,sed ad terrã demissi sumus. ¶Quæ vos.a.ẽ.st.p.nihil breuius aut eminẽtius hoc responso.Nam & in fine verboꝝ consulentis ꝓlatum est,& incertos securos reddit.Oñdit.n.Troianos apud iliũ peregrinos fuisse.Nunc originalibus terris a suis parẽtibus reddi,qḋ bñficiũ & nõ iniuria est,ꝓsertiꝫ dũ vrbẽ ꝑpetuã ꝓmittat & troianos maxĩa incremẽta fũturos. ¶Mixtaq;.t.m.e.l.b. læti oẽs erant,sed q̃rebãt nomen loci.Nã antiq̃ memoria ignorabat̃.Sed anchises oĩuꝫ vetustissimus rẽ aggressus est,fuit aũt pulcrũ ac religiosuꝫ his terris reddi,q̃ parẽtes ab origine retulerunt,& ne timerent ne a melioribus ad deteriora pergerent addidit vbere læto. ¶Vbere,allusit ad id qḋ terram lætaꝫ appellauit. ¶Reduces,ne timeãt se futuros oneri his terris quæ nõ aduenas,sed suos reciperent.

CHRI. ¶DARDAnidæ,rñsuꝫ veꝝ est,sed nõ ĩtellectũ ab anchise.Quia vt in allegorijs nostris demr̃auimus appetitus illius q sensuꝫ nõ ãt rõnẽ seqtur typũ tenet Anchises ĩde igit̃ ꝓmẽs q̃ hunc locũ apte ĩterꝑtent̃. ¶Dardanidæ,ĩdicat qḋ italiã intelligat,de q̃ Dardan⁹ venerat ex deo natus.Nã de creta nõ oportuit ĩtelligi,vñ venerat Teucer nõ iouis,sꝫ scamãdri mortalis viri filius. ¶Duri,nõ ergo reformidãdæ difficultates lõgioris itineris cũ durare in laboribus possitis,qui in decẽnali bello sũma patientia durastis.Ostendit igit̃ rẽ facilẽ,Nã facile est durioribus aduersa pati. ¶Prima tellus & læto vber̃,hæc duo italiã oñdũt.Nã ꝑor dardanus de italia q̃; Teucer de Creta Venit,& de italiæ vbertate m̃lti scribũt. ¶Et nati natoꝝ,ab Home. sunt hi ꝟsus.Ait.n.Aeneã tenuisse iperiuꝫ cũ eius successorib⁹ in ilio,iã Priami genus est miseratus Iuppiter,vñ iperiũ Troiæ æneas manifestus hẽbit.Et nati natoꝝ & qui nascent̃ ab illis.Et rursus.At genus æneæ cunctis dñabit̃ oris,nã hoc carmẽ Home.ab orpheo sũpsit,& Orpheus ab oraculo apollis. ¶Tumultu,Dr̃ tumultus timor mult⁹ vel timor multoꝝ.Nã lætitia illa q̃ erat ex ꝓmissione æternitatis iperij corrũpebat̃,cũ diffiderẽt posse ĩtelligẽ,q̃s terras phœb⁹ significaret.Erat igr̃ & lætitia & tumultus pit̃er ĩ oĩbus,quia populariter oẽs eas res tangebat. ¶Voluẽs,noluit,Sed nõ valuit distinguere.

¶CRETA

a ¶ CRETA. Dardanus Iouis filius & Electræ, præfectus de Corito ciuitate Thusciæ primus venit ad troiã. & illic parua ædificia collocauit, post cuius obitũ Teucer venit ex creta. & inuenit Dardani socios habitãtes in vallibus, qui constituit arces & mœnia. Modo ergo errat Anchises, nec respiciens ad oriẽtum Dardani oraculum cretã significare credit. & argumentatur ex his q̃ solent ab

Creta [a] Iouis [b] magni medio [c] iacet Insula põto
Mons [d] idæus vbi, & gentis cunabula [e] nostræ.
Centũ vrbes [f] habitãt magnas, vberrima [g] regna
Maximus [h] vñ pater (si rite [i] audita recordor)
Teucrus Rhoeteas [k] primũ est aduectus in oras
Optauitq; [l] locum regno. nondũ Iliũ, & arces
Pergameæ steterant, habitabãt [m] vallibus imis.
Hinc mater [n] cultrix Cybele, Coribãtiaq; [o] æra,

aduenis fieri. Idq; inquit illic ẽ, q̃ ad similitudinẽ i troia dicta, vt Effigiẽ xãthi, troiãq; videtis. Quã vestræ fecere manus. Itẽ sacrorũ similitudo, quã apud maiores nefas erat perire. Vñ Aeneas in. xij. Sacra deosq; dabo, socer arma latinus hẽto. b ¶ Iouis magni, q̃a illic dr̃ esse nutritus, qđ vt Salustius dicit iõ fingitur, q̃a prio cretẽses pstat inuenisse religionẽ. Sane nati Iouis fabula hæc ẽ. Saturnus postq̃ a themide oraculo cõperit a filio se posse regno öpelli, natos ex Rhea vxoř deuorabat, q̃ nati Iouis pulchritudĩe ðlectata nymphis cõmẽdauit ĩ mõte cretæ dictæo, vbi eũ aluerũt apes. & adhibiti sunt curetes, & corybantes, q̃ tinitu æris phiberẽt audiri pueri vagitũ, vñ ipsi sunt mr̃is dei ministri. Qđ aũt fingit Saturnũ filios suos comesse, rõ hæc ẽ, q̃a dr̃ deus eẽ æternitatis & sæculoꝝ. sæcula ãt ãnos ex se natos in se reuoluũt. vnde græce κρόνος q̃si Χρονος i. tps dr̃. c ¶ Medio ponto, põt q̃dem intelligi sm̃ Salustiũ lõge a cõtinenti. Sed altior ẽ hoc loco poetæ ituitus, nã apud Cosmographos legimus, quæ insula in quo sit mari, vt sardinia i africo, delos in ægæo, & de aliis. De Creta dubitãt oẽs in quo sit mari, nã parte lybicũ, parte ioniũ respicit, parte ægyptiũ, parte achaicũ. ergo in medio põto, ac si dici posset in medio põtorũ, qđ latinitas nõ recipit. d ¶ Mõs idæus, deriuatiuũ est p principali. & est ἴδα idæus, vt ἀίτνη ætnæus. e ¶ Cunabula gentis, nutrimenta, nam vbi iacẽt infantes cunæ vocantur, & latenter dat gloriã troianis dicẽs se a diis originẽ ducere. vñ est A Ioue principium generis. Ibi enim & de Dardão, & de Teucro intelligimus quasi Iouis ciues. f ¶ Vrbes habitãt, nõ dicit q, sed itelligim' cretẽses, aut certe hitãt p habitãtur, vt insinuat pauor p ĩsinuat. Et primũ quidẽ centũ habuit creta ciuitates. Vñ hecatõpolis dicta est, post. xxiiij. & de duas. s. gnoson, & hierapidnã. g ¶ Vberrima regna, hic decipit, q̃a audiuit Atq; vbere glebæ. h ¶ Maximus vñ pater fallitur. Nã antiquior est Dardanus. i ¶ Si rite audita recordor, bene dubitatiõe excusat errorẽ. k ¶ Rhœteas, amat Virg. declinatiões græcas salua regulæ reuerẽtia in latinas puertere, & in græcas diphthongum in e longũ mutãs, vt ἄνε i αἰ Aeneas μηδεια Medea, ῥοίτειον rhœteum. l ¶ Optauitq; elegit, vt Para optare locũ. m ¶ Habitabant, hi sunt q cum Dardano venerant. n ¶ Mater cultrix cybele, mõtis phrygiæ, in quo colit, & a quo Cybele dcã. Alii dñt Cybelũ sacerdotẽ ei' pmũ fuisse, & ab eo Cybelẽ dictã. nõnulli cultrix Cybele legũt, vt sit q̃si cybeleia. Alii Cybele ἀπὸ τοῦ κυβιστᾶν τὴν κεφαλήν, idest a capitis rotatione, quod proprium est eius sacerdotum. o ¶ Coribantiaq; æra, corybantes dæmones sunt ministri matris deũ. Dæmones quasi δαήμονες, qui totum sciunt.

¶ CRETA Io. m. dixit & nomen & ad quẽ deũ ipsa maxie pertineret, q cũ magnus sit, magnũ possit incolis pstare fauorẽ. ¶ Medio p. vt vndiq; fluctibus clausa aduersus hostes esset tuta. Iacet per hoc eius imensam magnitudinẽ ostẽdit. ¶ Mõs idæus, ponit signa specialia. ¶ Centũ vrbes, Exponit quod dixit iacet, & ostẽdit magitudine & vbertate pcipuũ regnũ, vt & intimet qđ dixit gentis n. ponit teucrũ. ¶ Maximus, vbi deest nomen cõsanguinitatis dicimus maiores, & patres. Ergo maximus est pater ipsorũ maioꝝ. Hinc mater cybele, ad obseruationem sacrorũ arguit eos esse maiores suos.

¶ CENTVM vrbes. Strabo qui de hac insula diligentissime scripsit Troianis temporibus Cretam. xc. vrbes habuisse tradit. nititurq; Homeri testimonio, qui in odyssea Vlyxem inducit, qui cretam ait habere nonaginta vrbes, Sed post tempora Troiana decem præterea cõditas esse ab Althemane argiuo illuc comitantibus doriẽsibus profecto, Quapropter idem Home. ex persona sua loquẽs hecatõpolim eam dicit non troiana, sed sua tempor. inspiciens, versus est.

ἄλλοι δ' ὅμηρος ἑκατόμπολιν ἀμφινεμόντο.

Hæc a septentrione ægeo & cretico mari alluitur ab austro africano, ægyptum attingente pelagus.

Idæumq; nemus, hinc fida [a] silentia sacris.
Et iuncti [b] currum dominæ subiere Leões.
Ergo agite: & diuo3 ducũt qua iussa, sequamur
Placemus ventos, & gnosia [c] regna petamus.
Nec lõgo [d] distant cursu modo [e] Iuppiter adsit,
Tertia lux classem cretæis [f] sistet in oris.
Sic fatus, meritos [g] aris mactauit honores,
Tauru3 [h] neptuno. Taurũ tibi pulcher [i] Apollo
Nigra3 [k] Hyemi pecudẽ, zephyris felicib⁹ alba3.
Fama volat pulsum [l] regnis cessisse paternis.
Idomenea [m] ducẽ, desertaq; littora Cretæ.

SER. a ¶ FIDA silentia sacris, hinc inquit inuictũ est seruare sacris fidele silentiũ. b ¶ Et iuncti currũ dominæ subiere leones, dominas deas dicunt. vt alibi, Hi dominã ditis thalamo deducere adorti. Fabula talis est. Schœnos Ciuitas ẽ, inde fuit virgo Atalanta præpotens cursu, adeo vt sponsos prouocatos, ac victos occideret. Postea Hippomanes venerem vt, sibi adesset rogauit, a qua quum accepisset ẽ horto hesperidum tria mala aurea, puocauit puellas, & singula cœpit iacere. Tũc atalãta cupiditate colligẽdorũ maloꝝ retẽta superata est. Sed Hippomanes potitus victoria, in luco mr̃is deũ amoris ĩpatientia cũ victa ꝯcubuit. Vñ irata dea in leones eos ꝯuertit, & suo cursui subiugauit, & ꝑcepit ne secũ vnq̃; leones coirẽt. Nã & Plinius in naturali historia dicit leonẽ cũ pardali, & pardũ cũ leæna cõcumbere. Ideo aũt mater deũ curru vehi dicit, quia ipsa est terra, q̃ pendet in aere. Ideo sustinetur rotis, qa mũdus rotat, & volubilis est. Ideo ei subiugant leones vt ostendat maternã pietate3 oĩa posse superare. Inde Corybãtes eius ministri cũ suis gladiis esse fingunt, vt significetur oẽs pro terra sua debere pugnare. Quod aũt turritam gestat coronã, ostendit supposi tas terræ esse ciuitates, quas insignitas turribus cõstat. c ¶ Gnosia regna, cretã a Gnoso ciuitate eius. d ¶ Nec longo distat cursu, a delo. s. e ¶ Mõ iuppiter adsit, aut aer, ac si diceret tantummõ sit serenum, vt Horatius, Manet sub Ioue frigido venator Teneræ coiugis ĩmemor. i. ὑπαίθριος hoc est sub diuo. Aut re vera Iupiter q præest insulæ. quã petimus. f ¶ Cretæis, qa κρὴς τῆς, ideo cræte⁹, vt ætnæus. g ¶ Meritos, vnicuiq̃; aptos. Rõ aũt victimaꝝ fit pro qualitate numinu3. Nã aut hæ ĩmolant q̃ obsunt eoꝝ munerib⁹, vt porcus Cereri, quia obest frugibus, hircus Libero, qa vitibus nocet, Aut certe ad similitudinẽ, vt inferis nigras pecudes, superis albas ĩmolent, tempestati atras, candidas serenitati vt ĩfra nigrã hyemi pecudẽ. h ¶ Taurũ neptũo, propter futuram nauigationem. i ¶ Pulcher apollo, ꝑpter oraculum datum. k ¶ Nigrã hyemi pecudẽ zephyris, fœlicib⁹ albam, bono vsus est ordine, vt prius auerteret mala, deinde ꝯciliaret optãda. Frustra. n. profutura poscuntur aduersis sequentibus. l ¶ Pulsum regnis cessisse paternis, nõ dicit q̃re. Sed talis historia est. Idomeneus cretẽsium rex quũ post euersam troiã reuerteret, in tẽpestate deuouit diis sacrificaturu3 se de re q̃ primũ ei occurrisset. Contigit aũt vt filius eius ꝑm⁹ occurreret, quem quum vt alii dicunt ĩmolasset, vt alii immolare voluisset, a ciuibus pulsus regno, salentinu3 Calabriæ promontorium tenuit, iuxta quod condidit ciuitatem, vt Et salẽtinos obsedit milite cãpos Lyctius idomene⁹. Rõ ergo historiæ ad iniiciendũ troianis eundi desideriũ pertinet & re vera aliter ad hostis prouinciã ire, nõ poterãt. m ¶ Idomenea, quinq; græcæ sunt linguæ, æolica, ionica, dorica, attica, & cõis. hinc fit vt in vno noĩe varietas ĩueniat, vt ecce in h̃ idomeneus. cõis lĩgua facit gẽitiuũ ἰδομένεος, dorica ἰδομενεῦς, attica ἰδομενέως ionica ἰδομενῆος. Vñ est ĩ hoc versu accusatiuus, sicut & ilionea.

DON. ¶ DIVVM qua iussa. se. Nam non amplius sunt incerti quo fata ferant. ¶ Placemus. u. non quia essent asperi, sed vt deinceps illis prosperis vtantur. Facit aũt rem facilem a breuitate nauigationis. ¶ Iupiter, Temerariũ. n. est polliceri aliquid de futuro cuius sum⁹ incerti, nisi deus faueat. ¶ Meritos, conuenientes Neptuno pp ingruentẽ nauigatione3, apollini pp acceptũ oraculũ. ¶ Fama vo. opportunitatẽ conuenientẽ oblatam ostendit, Fauebat ergo Troianis locus, qa ẽm Anchisen fata Cretã portẽdebant, itẽ tẽps, qa regnũ vacabat. Franctq3 domus paratæ ne essent cũ magno labore ædificandæ.

CHRI. Creta ¶ CRETA, ẽm Pli. a Creta nympha hesperidis filia. Anaximander a rege curetum nominata esse vult. Philistides autẽ malotes & Crates olim aeriã dictam eẽ volunt, deinde posteros curetẽ appellauisse. Sunt qui macaron a temperie cœli dictam affirment cretẽses primi religionẽ ĩstituerũt, iõ putati sunt nutrisse ioue3, vt Salu. ait. Teucrus nomina græca in ros exeuntia & in us & in. faciũt apud latinos, vt Euauander Euãdrus, sic Teucer Teucrus. Teucer cretẽses monitu ab oraculo apollinis vt ibi sedes ponerẽt, vbi a terrigenis Teucer

rigenis vexarent duce Teucro venerunt in montẽ phrygiæ, quã a nomine mõtis patri idã appellauerunt, vbi cũ mures arma arrosissent intellexerũt eas sedes sibi ab oraculo p̄dictas. Sunt tñ qui Teucrũ dicant nõ ex creta, sed ex vrbe attici soli toro quã deinde Oxipeton nominauerũt p̄fectum esse. Idq; argumentũ esse volunt q̄ & Troiani & attici eundẽ sibi Erichthoniũ auctorẽ esse proponunt, & vtriq; pallada venerantur, illi peplum ferunt Teucrum aiunt Scamandri fluuij, & ideæ nymphæ filium fuisse. Filiã habuit Batheam quã Dardano vxorem dedit pp quã affinitatẽ meruit illi in regno succedere. ¶ Rhœteas, a rætheo p̄montorio iuxta troiã. ¶ Optauit, elegit vnde dicimus dare optionẽ. i. dare eligendi potestatem. ¶ Mixtoq;. i. ostendit quãta sit errantium cupiditas firmã sedẽ acquirendi. ¶ Vallibus imis, p̄pterea magis credidit de Teucro. quia q̄ cũ Dardano venerant, habitabãt in imis vallibus. Ipse aũt videtur fundasse imperiũ. Vallem dicimus angustã planitiem montibus vtrinq; arctatam, Conuallem vero pene vndiq; clausam, & situs locoꝝ sic se habet, vt sit aut montanus, aut collinus, aut campestris, aut vallis. ¶ Cybele. de hac dictũ est. ¶ Fida silẽ. Nefas erat aperire q̄ paucis tantũ nota erãt, nã sic iussit ipsa Cybele cũ studiret idæos dactylos, & doceret initiandi mores. Dio. ait morem initiandi quẽ Dardanus accepit à Ioue nefas erat aperire nisi initiatis. Ideo ergo fida dixit silentia ¶ Nec longo. c. arguit a facilitate nauigationis. ¶ Taurum, victimam his dijs conuenientem, nã vt cornu petit taurus, sic Neptunus littora ferit. Et phœbus cornua habet. i. radios. ¶ Fama est, narratio q̄ incurrit fidei faciendæ cã, nam & apud oratores p̄ter narrationẽ qua continet̃ causa, icidunt, & aliæ aut criminationis, aut laudationis, aut cõfirmationis, aut fidei faciendæ cã. ¶ Idomenea, nã ex Minoe cretẽsium rege natus est Deucalion, ex Deucalione aũt Idomeneus q̄ cretenses contra troianos duxit vna cum reliquis græcis de hoc Homerus in Catalago. — Idomaenea

κρητῶν δ' Ἰδομενεὺς δουρικλυτὸς ἡγεμόνευεν.

SER. a ¶ HOSTE, hic multi distiguunt. b ¶ Astare, cẽ qd tunc significat, qñ de his loquitur, q̄ cadere nõ possunt, vt si dicas terras astare.

Hoste [a] vacare domos, sedesq; astare [b] relictas.
Linquimus Ortygiæ portus, pelagoq; volamus.
Bacchatãq; [c] iugis Naxõ, viridemq; [d] Donysã
Olearõ [e], niueãq; [f] Paron, sparsasq; [g] p æquor
Cycladas [e] & crebris legimus [h] freta concita terris

cognitionem, habere Aeneas odium vocabuloꝝ potuit, & odiosum fuit relationẽ ipsam facere longiorem, legere

c ¶ Bacchatãq; iugis naxon, aut vitibus cõsitã, aut celebratã bacchis, aut vbi Bacchus ex indis egit triumphũ, nã vt supra diximus ipsi consecrata est, q̄ & Dia dicitur. d ¶ Viridẽq; Donysam, a colore marmoris lacedæmonij. e ¶ Olearon, nõ adiecit epithetõ cã varietatis. f ¶ Niueamq; parõ, vñ cãdidũ marmor, vt Parius ve lapis circundat̃ auro. g ¶ Sparsasq; p æquor cycladas, & hæ quas dixit añ cyclades sunt. Vnde minus est afs. sparsis aũt, qa nullo ordine cõtinentur, vt Sthœcades q̄ ἀπὸ τοῦ στοίχου dictæ sunt. Recte. n. sunt. Cyclades ideo non dicunt̃, nõ qa in rotõditate sunt, sed q̄ longo ordine eas circũire necesse est, vel p̄pter p̄mõtoria, vel qa naturale est, vt cõcitatiora sint maria vicinitate terraꝝ, quas constat anhelitũ quẽdã ex se emitter̃, Vñ in quinto nauigaturus Aeneas Eryci sacrificat. h ¶ Legimus, p̄terimus, vt Littoraq; epiri legimus. Tractus aũt sermo a nautis, qui funes legendo. i. colligendo aspera loca prætereunt.

DON. ¶ VOLAMVS, ostendit ex prospera nauigatione quãtum valuerint obseq̃a sacrificio sũ. ¶ Sparsasq;. p. post specialia transit ad generalitatem. Nã cũ dixisset nõia aliquarum insularũ addit crebris legimus. f. et. qa nec aũt est nauticũ verbum, cũ colligunt funes, cum pelagi prolixa trãsmittunt. Et pertinet ad omnes insulas, & ad freta.

CHRI. ¶ VOLAMVS, & quia celerrima fuit nauigatio, & quia mutua trãslatio est a volatu ad remigationem. ¶ Naxon. inter cycladas insulas enumerat̃ Orthygia, Naxus, donysa, & paros. Naxos teste Plinio strongyle dicebatur. Butes Boreæ filius a Lycurgo fratre pulsus in hanc insulam venit rapta ex thessalico littore Corõide vna ex bacchãtibus, quo furto a baccho in furorẽ versus est. ob quam rem rẽ se in puteũ iecit. Deinde Ephialtes & Othus raptã matrẽ & sororẽ Panciatidem ingrentes in strongylẽ venere eamq; diam. qa vt heroes in ea culti sunt. nominauere. Hinc Catullus. Nãq; fluenti sonæ p̄spectãs littora diæ Thesea cedentẽ celeri cum classe tuetur, siue dicta est dia a Ioue, qa ex hac insula impetum aduersus titanos fecit. Ceres & aliqñ hãc insulam duce Naxo palemonis filio tenuerunt & naxũ appellauerunt. Dicũt Naxi Bacchũ apud eos nutritum, ac p̄pterea eã Dionysam appellarunt. Alij a fertilitate siciliam minorem dixerunt. Eius ambitus est. lxxv. mil. paſ. distat a delo. xviij. mil. paſ. ¶ Viridem, habet. n. viride marmor, qđ Pli. — Naxos strõgyle Dia

Paron Lacedæmoniũ vocat eũ & hilarius est. ¶ Paron, a paro nepote Iasonis hæc ĩsula dicta ẽ. Parus. n. ex Philomeno Iasonis filio natus, & oppidũ in hac ĩsula ɔdidit & eã a se paró nomiauit, cũ antea Minoia appellaretur. ¶ Cycladas, circa delõ teste Pli. in orbẽ sitæ sunt.

Nauticus exoritur vario certamine clamor.
Hortantur socii Cretam[a], proauosq; petamus
Prosequitur surgens[b] puppi ventus euntes.
Et tandem[c] antiquis Curetum[d] allabimur oris
Ergo auidus muros optatæ molior vrbis.
Pergameamq;[e] voco lætã cognomine gentem[f]
Hortor amare[g] focos, arcemq;[h] attollere tectis.
Iamq; fere[i] sicco subductæ littore puppes,
Connubiis aruisq; nouis operata[k] iuuentus,
Iura, domosq; dabã subito cũ tabida membris
Corrupto[l] coeli tractu, miserandaq; venit
Arboribusq; satisq; Lues, & letifer Annus.

SER. a ¶ CRETam proauosq; petamus, celeusma dicũnt, & bene metro celeusmatico vsus ẽ. i. anapestico trimetro hypercatalectico. Celeuma aũt quasi pceptum. Vñ Salusti. Imperãbãt iussa nautarũ. b ¶ Surgens. flans, vt Et fando surgẽtes demoror austros. ecõtra non flãs ponẽs & residens dr̃, vt Cũ vẽti posuere, oĩsq; repẽte resedit flatus. c ¶ Et tandẽ ad desideriũ ptinet nauigãtiũ, nã sequitur, Ergo auidus muros. d ¶ Curetũ, curetes sunt pmi cultores Cretæ. e ¶ Pergameãq; voco, zeugma a superioribus, hoc est vrbẽ. f ¶ Gẽtemq; sociorũ multitudinẽ. Lætã aũt pp pergama restituta. g ¶ Amare fo. sacrificia celebrare. h ¶ Arcẽq; attollere, poetica periphrasis. i. domos ædificare, nã arx est in ciuitate munit' locus. i ¶ Fere, re longa est. k ¶ Operata iuuẽtus, pfecit sacrificia ppter cõnubia, & nouas sedes, quia apud veteres neq; vxor duci, neq; ager arari sine sacrificijs peractis poterat, vt alibi, Lætis opatus in herbis. Itẽ Iuuenalis, Et matutinis opatur festa lucernis. l ¶ Corrupto coeli tractu, hic est ordo pestilentiæ, vt Lucretius docet, pmo aeris corruptio, post aquarũ & terrarũ, mox oĩuz aĩalium. Notãdũ sane Appoline offenso pestilẽtiã semp creari qd̃ & Homerus ostendit, quum eum armatum inducit sagittis sic dicens.

βῆ δὲ κατ' οὐλύμποιο καρήνων χωόμενος κῆρ
τόξ' ὤμοισιν ἔχων, ἀμφηρεφέα τε φαρέτρην
ἔκλαγξαν δ' ἄρ' ὀϊστοὶ ἐπ' ὤμων χωομένοιο
αὐτοῦ κινηθέντος.

Vnde & Apollo dr̃ sm alios ἀπὸ τοῦ ἀπελεῖν, hinc ɔtra si cytharam teneat, mitis est. Vnde Horatius, Cõditio mitis placidusq; telo Supplices audi pueros apollo.

DON. ¶ CLAMOR, vel mores nautarũ exp̃ssit vel eorũ gaudiũ q suffragãtibus vẽtis psperã sperabãt. ¶ Vario. c. nã varia officia sunt, & oĩa eũ certamine, & labore. ¶ Tandẽ. nõ prolixe nauigationis fuit sed cupiditatis nauigãtiũ, Nã cupienti oĩa tarda sunt, & si sũmopere pperent. ¶ Auidus, nõ auarus, sz q̃si ocij cupidus. ¶ Focos, vt haberẽt eũ laribus nouis aſsect'. ¶ Arcẽq;, quã præcipue amauit in troia hãc reparare cupiebat. ¶ Sicco, nam vdũ est littus. ¶ Connubijs aruisq; Quæ res ostendebat magnam fiduciã manendi. ¶ Iura domosq;. Leges viuendi & domos, aut ipsarũ domorũ iura. i. dños a legibus deputãs. ¶ Subito. c. t. m. securis ac dispositis oĩbus subita pestilentia coorta est ex aeris corruptione nõ hoibus solũ, sz arboribus & satis victus cã. Supra enim dixerat Aruis operata iuuentus. Langorẽ aũt corporis lotiũ effugere nõ poterant.

CHRI. ¶ CLAMOR, Celeusma dr̃ clamor quo inter se nautæ hortantur, & quo q pẽst naui ĩperat illis q̃ faciẽda sunt. κελεύω. n. impero & adhortor. ¶ Curetũ, hi priscis tpibus in Creta regnauerũt dicũturq; añ lunã fuisse. Diodo. aũt ex secũdo Ioue olympio refert decẽ filios natos q curetes dicti sĩt, q̃ antiq̃s oris dixit pp antiq̃tatẽ curetũ. ¶ Auidus, nam errantiũ desideriũ est sedes sibi ponere. ¶ Molior, recte nã ipsi dulces sulcũ fundamẽtorũ aratra faciebãt, vt ĩterea Aeneas vrbem designat aratro. ¶ Hortor amare. f. optimum institutũ sapiẽtissimi viri. Prio. n. illos religione ĩbuit. Deinde qa nõ supplicijs solũ vt inquit Salu. sz recte agẽdo auxilia deorũ cõparantur, admonet vt arcẽ parẽt qua se tutari possint. Ergo qm̃ hæc p̃ntibus ɔsulũt, pspicit & in futurũ vt ex agriculturã cõparetur victus & ex cõnubijs ppagetur soboles q̃ ciuitas duret. ¶ Focos, locus vbi ignis fit. Sedes autem est dijs laribus sacra. Vñ florẽtini focolarem dicunt q̃si focũ ipsorũ larĩũ. Optimus igitur legũlator q primo populũ religiõe ĩbuit. Deinde remedia cõtra hostilẽ ĩpetũ docet, Postremo vñ alimẽta sibi acq̃rat & q̃uo p successiones populosa, ppetuaq; fiat ciuitas demonstrat. ¶ Iã subductæ, osñdit iã se eẽ psuasum inuenisse sedes ppetuas, & ppea in siccũ duxisse naues. Decepto aũt anchise in oraculo ĩterp̃tãdo & pestis i Creta & mõita penatũ pulcherrimũ sensuz habẽt, & ex ĩtima philosophia deductũ, vt nos in nostris allegorijs ostendimus. Videbis. n. illic Anchisen sensus & nõ rõnis typũ

FOCOS

nis typum habere, Quapropter cũ dei præceptum esset vt redirent in originem suam quæ cælestis est, & significatur per Dardanum Iouis filium. Sensus qui nihil supra corpus videt, intellexit de origine corporis quæ per teucrum mortalis hominis si. exprimitur. ¶ Lœtifer annus, panthos a tẽpore quod. s. non esset vnius dici.

Linquebant [a] dulces animas, aut ægra trahebãt
Corpora, tum steriles exurere [b] Sirius agros.
Arebant herbæ, & victum seges [c] ægra negabat.
Rursus ad oraculũ Ortygiæ, Phœbũq; remenso
Hortatur pater ire mari, veniamq; [d] præcari,
Quem fessis finẽ rebus ferat, vnde laborum. [e]
Tentare auxilium iubeat, quo vertere [f] cursus.
Nox erat, & terris animalia somnus habebat.
Effigies sacræ diuom, Phrygiiq; Penates,
Quos mecum a troia, medijsq; ex ignib⁹ vrbis
Extuleram visi [g] ante oculos astare iacentis.
Insomnis [h] multo [i] manifesto lumine, qua se
Plena per insertas [k] fundebat Luna fenestras

SER. a ¶ LINquebãt dulces animas, itẽ & alibi, Et quum frigida mors aia seduxerit art⁹. quare aia dicit relinq, & non magis relinquere, sm eos. s. q dicunt animas esse perpetuã, & ad diuersa corpora facere transitũ. quod si est, bene dicimus aias linquere nos, quorum nil præter corpus est, nam anima perpetuitas est. vnde Palinurus in sexto, Nũc me fluctus habet, hoc est corpus, quod solũ meum est. b ¶ Exurere sirius agros, sirius stella est in ore canis posita, quæ annis omnibus oritur circa. viij. kal̃ iulij, quæ orta plerunq; pestilentiam toto anno facit, plerunq; paucis diebus, interdum innoxia nascitur. hinc est Et in totum regnaret sirius annum, item supra, Et lætifer annus. tũc autem pestilentias creat, si in hãc rem etiam cæterorum consentiat cursus astrorum. Sane canicula i cuius ore est tantum fœminini generis est, quis canis sit cõmunis generis. vnde hoc nascitur, nam in diminutione mutauit genus. c ¶ Seges ægra, seges iterdum terram significat, vt Horatius Hæc seges ingratos tulit & feret omnibus annis. Interdum frumenta, vt Quid faciat lætas segetes. hoc loco vtrunq; potest intelligi. d ¶ Veniamq; precari, aut beneficium, vt Orantes veniam, aut re vera veniam erroris Anchisæ. e ¶ Laborum tentare auxilium, propter pestilentiam. f ¶ Vertere cursus, propter sedes. g ¶ Visi astare, non astabant, sed videbantur. vnde etiam visa dicuntur, nõ enim sunt, sed videntur. h ¶ Insomnis, multi hic distingunt, & volunt vnã partem esse orationis, idest vigilantis. multi in somnijs dicunt, vt sit collisio, quomodo peculi pro peculij. i ¶ Multo lumine, cum nimbo suo. k ¶ Insertas, aut clatratas, aut non seratas, vt sit quasi inseratas. i. non clausas, & est dictus quomodo Aspros q; molares pro asperos, cõpostus pro cõpositus, vixet pro vixisset.

ueniebant, aut moriebantur homines, aut corporib⁹ tabe dissolutis trahebant miserabiles vitã. ¶ Exurere si. Ergo q spẽ euadẽdi habebãt fame perituri videbantur, cum sirius exurendo oia sterilia redderet. ¶ Rursus, pater, qui prudentia alios præibat primus sentit aliquid factum contra præcepta Apollinis. ¶ Nox erat, virtutes animi sui & meritum & gratiam deorum cõmendat, & ostendit q cæteris dormientibus ipse acriter reb⁹ publicis inuigilabat. ¶ Qua se ple. voluit demõstrare quomodo in nocte videre potuit scilicet per radios lunæ. Tũc sic ne vlterius decurrentibus curis frangeret.

¶ SIRIVS, sirium dictum putant propter stellæ candorem. Alij a longo tractu, nam syrius sua magnitudine trium signorum spacium occupare videtur, latini caniculas appellãt Est in medio centro cœli, Ad quem cum sol ascendit corpora humana langore affliciũtur. Per se noxia est & morbos creat. Canem esse dicunt, quæ cum dracone Europæ custos data est. Eandem postea procridi donο datam, quam Cephalus Procridis maritus thebas abduxit contra vulpem quæ thebanos agros vastabat. Sed cum & vulpi & cani fatum esset ne possent interfici. Iuppiter vulpem in saxum vertit. Canem in astra retulit. Alij dicunt Neeram canem esse, quæ Icarum a pastoribus cæsum, Erigone filiæ suæ insepultum ostendit. Inde cũ Erigonæ post humatum patrem se in hymetto laqueo suspendisset liber Iouem orauit, vt Icarus in arcturum. Erigone in virginem verteretur. Canis autem quæ ad pedes pedentis dominæ mortuus est κυων astrum facta est. Homerus autem canẽ. Orionis dicit esse hoc versu.

ὅν τε κύν᾽ ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσι.

Habet hæc imago in capite stellã vnã clarã, quæ isis dicitur, in lĩgua vnã quã siriũ & ca-

CHRI. canicula

DON. ¶ LINQuebant, ex principali malo hæc p-

niculã vocãt magnã & ſplẽdidã, in collo duas, ĩ ſingulis humeris ſingulas, in pectoꝛe duas, in anteriore pede ſiniſtro tres, in dextro vnã claram, in extremo dorſo tres, in vẽtre duas, ĩ ſiniſtro femore, vnã, ĩ poſteriore pede ſiniſtro, vnã in ſũmitate caudæ vnã. ſ Nox erat, duo notant̃ ꝓcipua. Primũ eſſe ſemp ĩcũbẽdũ religioni; nã tutant̃ dij eos a qbus colunt̃, ſ; opor tere adminiſtratores reip. & nocturno tpe ĩuigilare rebus ſibi cõmiſſis. Ergo & penates cul ti ab ænea ſibi vigilãti quo pacto peſtẽ euitet, & ſedẽ ĩueniat oñdũt. ſ Inſomnis. vigilãtis. Hoc.n. decet populi adminiſtratorẽ. ſ Manifeſto, adeo claro vt cuncta faceret manifeſta. ſ Plena, in plenilunio.n. maius lumẽ reddit & ꝑ nox eſt luna. ſ Inſertas.i. luna inſerta.

Tum ſic affari, & curas his demere dictis.
Q ð tibi delato Oꝛtygiã[a] dicturus Apollo eſt,
Hic canit, & tua nos en[b] vltro ad limina mittit.
Nos te Dardania[c] incẽſa, tuaqꝫ[d] arma ſecuti,
Nos tumidum ſub[e] te pmenſi[f] claſſib⁹ æquoꝛ,
Iidem[g] venturos tollemus in[h] aſtra Nepotes,
Impiumqꝫ vrbi[i] dabimus. tu mœnia magnis[k]
Magna para, lõgũqꝫ fugæ[l] ne linque laboꝛẽ.
Mutandæ[m] ſedes. nõ hæc tibi littoꝛa ſuaſit
Delius, aut Cretæ iuſſit conſidere Apollo.
Eſt locus[n], Heſperiã[o] Graii cognomine[p] dicunt,
Terra antiqua, potẽs armis, atqꝫ vbere glebæ.
Oenotrij[q] coluere viri. nunc fama, minoꝛes
Italiam dixiſſe ducis de nomine gentem.
Hæ nobis ꝓpꝛiæ[r] ſedes, hinc[s] Dardanus oꝛtus.

SER. a ſ CORTY, giam, ad ortygiã, more ſuo detraxit ꝑpoſitionẽ, vt paulo poſt creta ꝑ ĩ creta. b ſ en, quaſi demonſtrantis eſt; vt fides faciat, ne ſomniũ putet vt paulo poſt. Haud dubitãda refer. c ſ Dardania, deriuatiuũ nomen a cõſtitutore. & notandum regionẽ ꝑ ciuitate poſitam. d ſ Tuaqꝫ arma ſecuti, ac ſi diceret tuas partes. e ſ ſub te, ſub tuo iure agẽtes. f ſ Permẽſi, euecti. vt ecõtra Pelagoq; remenſo Improuiſi aderunt. g ſ Iidem, nos.ſ. qui te ſumus ſecuti. h ſ In aſtra nepotes, ſignificat. C. Cæſarem, qui primus inter deos relatus eſt. & bene in aſtra; cuius ſidus apparuit, vt Ecce dionæi ꝓceſſit cæſaris aſtrum. i ſ Vrbi, Romæ κατ᾽ ἐξοχὴν, vt ſupra diximus. k ſ Magnis.i. nepotibus. & bonũ ornatum ſermonis fecit ſimilitudine magnis magna para dicendo. l ſ Fugæ, profectionis. m ſ Mutãdæ ſe. argumentũ a neceſſitate. ſimul arguitur error Anchiſæ ordo autem eſt Delius Apollo. n ſ Eſt locus, vt ante diximus, orbis cõparatione. o ſ Heſperiam, deeſt quã, vt ſupra dictum eſt. p ſ Cognomine, ab Heſpero rege, vel ſtella quã intuent̃ petentes italiam. q ſ Oenotrij, vel a rege vel a vino. Italis.n. ꝑmus vitẽ oſtẽdit Saturnus, vt in ſeptimo legimus. Viti ſator curuã ſeruãs ſub imagine falcẽ Saturnuſqꝫ. r ſ Propriæ ſedes, perpetuæ qa ĩfirmas ſedes & in Creta & in Thracia cõdidit. s ſ Hinc dardanus ortus. Dardanus & Iaſius fratres fuerunt Electræ filij, ſed Dardanus de Ioue, Iaſius de Corito procreat⁹ eſt, a c⁹ noĩe & mõs & oppidũ nomẽ accepit, poſtea Iaſium dr̃ Dardan⁹ occidiſſe.

DON. ¶ QVOD tibi dela. ne geminetur labor re

deũdo Apollo facit vt hæc referentibus nobis hic audias quæ apud eum eſſes auditur⁹. ſ Magnus, ergo numis fauor, nõ rogat, & fauet. Non nauigas neque domo egrederis & dei iuſſa fabulãtib⁹ dijs ad tuas aures veniũt. ſ Nos te, ad hoĩes errore iam a patre imbutus debuit mitti perſona cuius auctoritate ac meritis & ĩcredibilia credi poſſint. Dij ergo penates huiuſcemodi erãt qui ꝓterita memorando futura meliora pollicerentur. Artis eſt igitur excludere ante ſollicitudinem primã & liberato angoribus aĩo alterius nauigatiõis labores ingerere. ſ Ac vt mõſtraret, nõ eas ſedes oſtẽdiſſe Apollinẽ deſcribit nec eũ mõſtraſſe locũ. ſ Hinc dardanus ortus, oſtendit cum Apollo dixit Quæ vos a ſtirpe parentum Prima tulit tellus, non de Creta, ſed de Teucro, ſed de Italia & Dardano eſſe intelligendum.

CHRI. ¶ HIC canit, cũ nõ ſit penatũ diuinare comparat ſibi fidẽ, dũ ſe ab Apolline hæc acce piſſe referũt, itẽ beniuolẽtiã, dũ magna pollicent̃, ſ; & ĥ ad fidẽ faciẽdã ptinet. ſ Hos, repetitio ẽ & diſſolutio, q duo colores grauitatẽ atqꝫ ĩde f.dẽ afferũt oꝛoni. ſ ſub te, magna æneæ la⁹. Optuit.n. maguũ eẽ ducẽ quem dij nõ dedignarent̃. ſ Idẽ vẽturos, magna.n. ꝓmittenda erant ſi feſſos nouos errores noua picula ſubire pſuadeř volebat. Promittit .n. fœlicitatẽ poſteris in qb⁹ nos ĩmortales quodãmõ futuros eẽ ſpam⁹, et tñ ſibi ĩpium nõ denegat ſ Magna, nã ꝑ magnis magna & picula ſubeũda ſũt. ſ Delius, vel ab inſula in q̃ nat⁹ ẽ, vel qa ei⁹ oracula ꝓcæteris certa mãifeſta ſint. Nã δῆλος mãifeſtum certũqꝫ ſignat, hĩc Hora. Cert⁹.n. ꝓmiſſit Apollo.

¶ A Quo

Iasiusq; pater, genus a quo [a] principe nostrum.
Surge age, & hæc lætus longæuo dicta parenti
Haud [b] dubitãda refer: Corytũ [c], terrasq; requ[i]re
Ausonias dictæa [d] negat [e] tibi Iuppiter arua.
Talibus [f] attonitus visis, ac voce deorum.
Nec [g] sopor illud erat sed corã agnoscere vultus
Velatasq; [h] comas, præsentiaq; ora videbar.
Tum gelidus toto manabat corpore sudor.
Corripio [i] e stratis corpus, tendoq; [k] supinas
Ad cælum cum voce manus, & munera libo
Intemerata [l] focis [m] perfecto [n] lætus honore

SER. a ¶ A QVO principe nostrũ, a Dardano nõ a Iasio nã anteriori rñdit. Qđ aũt dicit a quo principe genus nostrũ est, põt & gñaliter intelligi, vñ originẽ ducimus, vt deos penates q̃si troiãos itelligas. & ad ritũ referi, de quo dicit Labeo i libris q appellãtur de dijs aïalibus in q̃bus ait eẽ q̃dã sacra, q̃bus aïæ hũanæ vertant in deos, q appellat aïales, q̃ de aïab' fiãt. hi aũt sunt dij penates & vitales. b ¶ Haũd dubitãda re, aut q̃a dubitauerat đ ꝯsilio Anchisæ, aut ne ꝓp somnũ nõ crederet. c ¶ Coritũ, designat partẽ ꝓuinciæ, ne alter error ꝑeret ex magnitudine locoꝝ. d ¶ Dictæa, dictæus mõs Cretæ est, dictus a Dicte nympha, q̃ illic colitur, in quo dr̃ alitus Iupiter, vt Dictæo cœli regẽ pauere sub antro. e ¶ Negat tibi iuppiter arua, ex diffinito, & bñ Iupiter, q̃a ipse cretẽsibus ꝑest. f ¶ Talibus attonitus visis, hoc est talib' deoꝝ vultibus. vñ sequit̃. Et voce deorũ, nã se voce attonitũ dicit & visis. Attonitus ṽo est stupefact'. Nã attonitus ꝓprie dr̃, cui casus vicini fulminis, & sonitus tonitruum dãt stuporẽ. g ¶ Nec sopor illud erat, soluta elocutio. h ¶ Velatas comas, vittatas, vt victori velatũ auro, vittisq; iuuencũ. Nã dij q erãt apud Laurolauinũ nõ habebãt velatũ caput. i ¶ Corripio e stratis corpus, ne satietate videat̃ reliquisse somnũ. & sciendũ q̃a quoties ex abrupto somnus aufugerit significat omẽ isœlix, vt ecce hoc loco tempestas sequit̃. Itẽ i secũdo. Excutior somno, & statim sequit̃ ciuitatis excidiũ, nec sine rõne nã si somnus munus deoꝝ ẽ, vt dono diuũ gratissima serpit, nõ sine infœlicitate ex abrupto deoꝝ munus abscedit. k ¶ Tendoq; supinas cũ voce manus, honesta elocutio, cuꝫ vno s̃mone respõdemus duobus, vt Interea fessos vẽtus cũ sole reliq̃t. l ¶ Intemerata, rite ꝑfecta, vt si leuiter vinuꝫ fundendũ est aut mola inijciẽda sic fiãt, vt nõ exigit sacrificij, aliter si fiant temerata ac turbata sunt sacra. vñ Helenus, Ne qua iter sanctos ignes i honore deoruꝫ. Hostilis facies occurrat, & oïa turbet. Itẽ in. iiii. Audax quos rumpere palas Sacra vetat. m ¶ Focis, iõ focis, nõ aris, q̃a penatib' sacrificat. n ¶ Perfecto ho. peracto sacrificio, q est honor deoꝝ.

DON. ¶ LONGæuo, occulte corripit ipsuꝫ senẽ de origine suoꝝ nõ debuisse falli. ¶ Iupiter, qui cretæ peculiaris amator est. ¶ Surge age, oñdit p somnũ hoc vidisse, q̃uis, aliq̃ exponãt in somnis. i. vigilãtis. ¶ Attonitus, duo erãt miranda, & deos videre, & optata loquentes audire. ¶ Nec sopor, non. n. pleno somno viderat, aut audiuerat. Nã nec plene vigilabat, nec plene dormiebat. ¶ Gelidus sudor, & hoc cõfirmat deos vidisse æneam. ¶ Corripio e stratis, oñdit ꝓpe vigilantẽ. Nã posuit expergefactus suꝫ si dormisset. Exprimit aũt festinantẽ. ¶ Munera, q̃ sunt vinũ & thus.

CHRI. ¶ NEGAT ti. sup. a. Arguebat ab vtili & ab honesto esse nauigãdũ q̃m & q̃etẽ, & fertile & amplũ & duratuꝝ iperiũ essent acq̃situri. Validissimũ ãt argumẽtũ necessitatis in postremis reseruauit. Est. n. necessariũ discedẽ īde vbi deus loci te eẽ nolit. ¶ Est loc', fertilitate & pulchritudĩe religiõis eos iuitat Hinc Iasi' posuit i alio loco troianoꝝ originẽ. Verũ q̃a nõ oẽs scriptores idẽ sentiũt ponã & aliã q̃ de ea est opinionẽ Iupiter ex electra filia hesiões filiæ danai genuit Dardanũ, Dardãus ex balthea Teucri filia Ericthõiũ Erichthoni' Troẽ, a q̃ troiãi Tros Iliũ Assaracũ & Ganymedẽ. Ilus iliũ ꝯdidit & genuit Laomedõtẽ. Tithonũ & priamũ, Assaracus Capyꝫ, Capys Anchisen, Anchises ex Venẽ Aeneã scyllus tragicus ait Erichthoniũ fuisse filiuꝫ Iouis & Electræ Hom. illũ fuisse holuꝫ ditissimũ, Iupiter igit̃ ex electra in samothracia genuit Dardanũ & iasiũ, Dardanus quasdam cerimonias a patre didicit, quas erat nephas aperire nisi initiatus. Prim' aũt initiãdi mores instituit, & vxorẽ duxit Cybelẽ, ex q̃ gẽuit, Corybanthũ, defuncto iasio Dardanus & Corybantus petiere phrygiã, secũq; asportarunt mystica sacra & penates. Corybantus a se initiatos appellauit coribãtas. Is thebẽ Cilicis filiaꝫ duxit. Ex iasio & Cerere volunt natum plutonẽ. His sacris initiati Fortunati fiebant, vt de argonautis dicũt. Iasiuꝫ patrem dixit ꝓpter cerimonias, quia Corybantus eius filius princeps sacroruꝫ in phrygia fuit, hec sacra appellata fuer̃ cybeleia & mystica cybeles, Fuit iasius antiq̃ssimus ar/ Iasius

gē rex pater Talaonis & Auus regis Adrasti, & ab eo argos Iasiū noīatū. A quo. Dardano. Genus nr̄m, qđ in hoc loco de dijs aīalibus refert Serui. Possumus sȝ Platonicos dicere dæmonas eē ministros deoꝝ, custodesq; hoīum, & interptes siq̄ a dijs velint & q meliios meriti in corpe nr̄o sunt genij dr̄. Corpe vero renūciātes lemures. Tū si domos icursionibus ifestāt laruæ. ꝯ si boni fuerint, lares familiares dr̄. Lōgæuo, parēti facit fidē cuꝫ nō dubitēt & parēti q̄uis ꝯria senserint, hæc placitura. Quid aūt senserint ex diuitate sui igenij & ex ꝓfunda Platonicoꝝ doctria nūc poeta exꝑssimus i calmadulēsib⁹ disputatiōib⁹

Genij
Lemures
Laruæ
Lares
SER.

a CAMBIguā, non incertaȝ, sȝ duplicē, vt in sequētib⁹ probat, dicens Gemiosq; parētes. ereo hic gemīos duos. b Nouo errore veterū locoꝝ, aut ꝓ contrarietatesȝ sermonum declarauit, aut nouo ꝓ magno posuit, vt Pollio & ipse facit noua carmina.

Anchisen facio certum, remq; ordine pando.
Agnouit prolez ambiguā [a], geminosq; parētes,
Seq; nouo [b] veterum deceptum errore locorū.
Tum memorat. Nate iliacis exercite [c] fatis,
Sola mihi tales casus [d] Cassandra canebat.
Nūc repeto hæc generi portendere [e] debita nr̄o.
Et sæpe Hesperiā, sæpe itala [f] regna vocare.
Sed quis ad Hesperiæ vēturos littora Teucros [g]
Crederet? aut quē tū [h] vates Cassādra moueret?
Cedamus [i] Phoebo, & moniti meliora [k] seq̄mur.
Sic ait. & cuncti dictis paremus ouantes.
Hāc [l] quoq; deserimus sedē, paucisq; relictis

renī q̄ bona sīt, q̄ aūt mala vertant i meliusq. Deceptus autē fuerat Anchises, qa memoria Dardāi antiquior erat q̄ Teucri, & propterea obscurior. Apollo āt cū dixisset antiquā, ostendit fuisse recentiorē. Notat. n. & ꝑmā eē & fas. Fatis illi. nō

c Exercite, fatigate, nā exercitatus peritus significat, vt exptus rerū. i. peritus, & expers. i. ignarus. d Casus Cassandra canebat, hæc cōpositio iā vitiosa est, q̄ maioribus placuit, vt Anchisen agnouit amicū, Et sale saxa sonabāt. e Portēdere, minus est deberi, vt in septio portendi generos. f Itala regna vocare, fatis ꝓprie, vt i octauo. Expectate solo Laurenti aruisq; latinis. g Teucros crederet. s. ꝓpter longitudinē spacij. h Tū vates Cassandra moueret, bn̄ tum, qa iā ꝓbauit. i Cedamus phoebo, cuius instinctu dij penates ꝓfutura dixerūt, vt Hic canit, & tua nos en vltro ad limina mittit. k Meliora seq̄mur, pōt bis subaudiri meliora, vt Meliora moniti meliora sequamur, ouantes, hoc aūt tractū est ab his qui de pugna veniētes cū multitudie populi obuiā ad numina minora ibant. & ibi oues dijs imolabātur fugatis hostibus. vn̄ dicunt ouātes. l Hāc quoq; queādmodū troiā & thraciā, & cū dolore dictū accipe, hāc quoq; deserimus, Postq̄; altum, Homeri est.

ἀλλ᾽ ὅτε δὴ τὴν νῆσον ἐλείπομεν οὐδέ τις ἄλλη
φαίνετο γαιάων, ἀλλ᾽ οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα
δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε Κρονίων
νηὸς ὕπερ γλαφυρῆς, ἤχλυσε δὲ πόντος ὑπ᾽ αὐτῆς

ꝓprio fato laborabat. Excusat igit̄ & laborē irritæ nauigationis ad cretaȝ fatis adnectit, vt inuidiā qua afficiebat̄ qđ illi frustra laborassent purget excusatione, cuȝ factū negari nō possit. Sola mihi, vni. n. Cassandræ credendū nō fuit. Deinde non videbatur verisimile tā longinquas sedes esse petēdas. Oiсто, Apollinis vel Anchisæ. Ouantes, & ꝓpter ereptum laborē iteꝝ in delum nauigādi, & pp magnaȝ spem ꝓpositam. Est autem hæc descriptio nauigatiōis, i q̄ eadē res sæpi⁹ dr̄ diuersa, & splēdida ꝓpōne vboꝝ. Tēpestas aūt egregie descripta est, cū vno pulsu oīa simul elemēta turbant̄. In hoc & initiū posuit

CHRI.

CAGNOuit, aḡscendo approbauit. Ambiguā, duplicē, Hor. cert⁹. n. ꝓmisit apollo ābiguā tellurē noua salamia futurā. Ouantes, Lætātes, ouatio. n. mīor ē triūpho. Dabat̄ āt teste Pōpeio ouatio cū bella nō erāt īdicta. aut sine sāguie ꝯfecta, ipator igit̄ ouās vrbeȝ igressus ex myrto coronabat̄. Hāc. M. Crassus fugitiuoꝝ bello ꝯfecto aspernat⁹. s. C. ꝑ grāȝ fieri curauit, q̄ nō ex myrto, sȝ ex lauro corōaret̄. Gelli⁹ āt ait, Ouabat ipator cū aut bella nō rite īdicta. neq; cū iusto hoste gesta erāt aut hostiū nomē hūile ꝑuūq; erat, vt seruoꝝ, & pirataꝝ. aut cū deditio repēte fiebat, eratq; victoria icruēta, cui fœlicitati venerē q̄; Martē aptiorē putātes coronā ex myrto dabāt. Nōnulli dicūt ouātes vrbē eq̄ vectos igredi ꝯsuesse. Massuri⁹ āt Sabi. pedib⁹ igressos ait comitāte nō militib⁹, sȝ senatu vniūso Putāt alij ouatiōeȝ dc̄āȝ qa n̄ bos vt i triūpho sȝ ouis mactabat̄. alij vo a clāore quē faciūt milites ex victoīa redeūtes gēinātes o līas

DON.

CERTVM, qa ꝑmæ interꝑtationis vitio reddebat̄ icertus. Ostendit aūt poeta diuinas admonitiones referēdas nō esse nisi primo patri sacroꝝ, & precis obsegq sunt vt ꝑspe

SER. a ¶ CAVA trabe,naue. ꝑiphrasis óptima. b ⸿ Supra caput.capitalis perniciosus. c ⸿ Noctem hyeméq;,pluuiam cū obscuri/tate. d ⸿ Inhorruit vnda,horridior ē facta ꝓpter tenebras. e ⸿ Gurgitæ vasto,epithe/to auxit tapīosim. f ⸿ Nox humida,nubes caliginosa. g ⸿ Excuti/mur cursu,a ꝓ/posito itinere auertimur. h ⸿ Cæcis in vndis, incer/tis, quia sidera nō apparebāt. i ⸿ Ipse,naui gandi peritus. hoc.n.significat emphasis ꝑ nominis. k ⸿ Incertos soles,bene in/certos,quia q̄q̄/uis sit obscuri/tas,tamen no/ctis est mani/festa discretio. Vñ sup̄flua q̄/stio est coꝝ,q dicunt tres dies quēadmodus trāsisse scierit,si noctē a die discernere non poterāt. l ⸿ Cæca caligine,cacēphaton in ſmone. m ⸿ Attollē visa,nāliter dixit.q̄/ties.n.appropinq̄mus littoribus, exurgere terra videt, & fumū emittere. n ⸿ Aperire, oñdere. Salustius Caput aperire solitus.

vel intellige dierum, & noctium numeꝝ di/stinxisse crebris coruscationibus,quæ vl ītel/las vel solem ostendere potuerunt. ¶ VASTVM æquor trabe,abhomīatio na/uigationis,ꝙ tam amplus mare caua trabe. q.d.tā illo na/uigio si ad ma/ris magnitudi/nem cōparet curamus,vnde excellens p̄ss in nūero mor/tuoꝝ nauigan/tes habendos cēsuit, & Ana/charsis scytha cum crassitudi/nes nauis qua/tuor esse digi/torum didicis/set,tantum di/xit a morte di/stamus. Hinc Iuuena. Digi/tis a morte re/uulsus quatuor aut septes si sit longissima tæ/da. Et enis pa/thos ac si dicat iteꝝ nos morti exponimus. ⸿ Postq; altū te/nuere,imitatio huius tempestatis ex Home/ro est in Vlyxe. ⸿ Cæruleus,quasi densus, & multus,cæruleus.n.color viridis est nigro admixtus,qualem oñdit maris ꝓfunditas. ⸿ Imber,violentior concitatiorq; est quam pluuia. ⸿ Inhorruit vmbra tenebris. Erat enī terribilis aspectus vndaꝝ,sed accidentibus tenebris magis inhorrebat, Nam nox om/nia pericula terribiliora facit. ⸿ Continuo venti pulcherrima narratio. Singulis enim clausulis iisdemq; breuibus celeritatem ve/nientis tempestatis ita exprimit,vt pingere vllam videatur. ⸿ Voluunt mare magnaque sur.æ. Qui fluctus cum istis comparari pos/sunt,nam totum pene mare voluitur a ven/tis, & totum in fluctus surgit. ⸿ Dispersi ia/ctamur:magna miseria ꝙ iactatur,maior ꝙ dispersi cum consilio,auxilioq; alterius al/ter careat. Maxima autem esse in vasto gur/gite,quasi dicat procul a littore,in qua nau/fragium cum aliquorum salute propter ter/ræ propinquitatem futurum esset. quid autē miserius ꝙ Palinurus in quo erat oīs spes, oblitus esset viæ non prope portum,sed in medio mari. ⸿ Tris,pathos a diuturnitate temporis,vt septem illum totos perhibent ex ordine menses.

Vela dam^a, vastúq; caua^a trabe currim^a æquor
Postq̄; Altū tenuere rates,nec iā amplius vllæ
Apparent terræ,Cœlū vndiq;,& vndiq; Pōtus
Tū mihi cæruleus supra^b caput astitit imber
Noctē^c,hyeméq; ferēs,& īhoruit^d,vnda tenebris
Continuo Venti,voluūt mare,magnaq; surgunt
Aequora dispersi iactamur gurgite^e vasto
Inuoluere diē nimbi,& nox^f humida, Coelum,
Abstulit. ingemināt abruptis nubibus ignes.
Excutimur^g cursu:& cæcis^h erramus in vndis.
Ipse^i diem,noctéq; negat discernere cælo
Nec meminisse viæ media Palinurus in vnda.
Treis adeo incertos^k cæca^l caligine Soles
Erramus pelago,totidem sine sydere noctes
Quarto Terra die primū se attollere tandem.
Visa aperire^n procul montes,ac voluere fūmuz
Vela cadūt remis īsurgim^a,haud mora. nautæ.
Adnixi torquent spumas,& cærula verrunt.

DON. ¶ TVM Cæruleus supra caput.a.i. Et aug/mentum,vt noctem,hyememq; ferens. Et quæ solent cōsequi ex huiuscemodi rebus, vt inhorruit vmbra tenebris, & cōtinuo vol/uunt fluctus mare, & reliqua q̄ maximā ostē/dunt violentiam,vt q̄uis multum laborarēt tñ a cursu detorti quo volebant non perue/nirent. ⸿ Ipse maximum habet intellectum .i. qui peritissimus esset gubernator,qui na/uigandi arte pollebat,q vias in fluctibus ob/seruatione sydeꝝ notat. Descriptis autem omnibus q̄ orta tempestas, & cuncta perfe/cerat,vt finem oñdat addit. ⸿ Vela cadunt, verum contraria videntur,ꝙ cum dixerit ip/se idez,noctemq; negat discernere celo,de/inde addat tris adeo incertos cæca caligine soles. Quomodo.n.hæc scire potuit,si nul/la erat distictio noctis, & diei? Sed rñde vo/luisse poetā obscuritatem aeris nimis satia/re, Nā qui fieri potuit sic accidere tenebras, vt īter ipsas, & verā noctem nihil ītereſſet,

Seruatū[a] ex vndis Strophadū[b] me littora p̄mū
Excipiūt Strophades graio stant noīe dictæ
Insulæ, Ionio[c] in magno quas dira Cæleno
Harpiæq;[d] colunt aliæ. Phineia postq̄;
Clausa domus, mēsasq; metu liquere priores
Tristius haud illis monstrum, nec[e] sæuior vlla
Pestis, & ira deum stygijs sese extulit vndis.
Virginei volucrū vultus, fœdissima ventris.
Proluuies[f]. vncæq;[g] manus, & pallida semper
Ora fame[h].
Huc vbi delati[i], portus intrauimus, Ecce.
Læta[k] boum passim campis armēta videmus,
Caprigenumq;[l] pecus nullo custode p herbā[m].

SER. a SERVATVM ex vndis, ac si diceret ꝺ pi culis in grauiora superuenisse discrimina. b Strophadū me littora, Phineus rex fuit Arcadiæ. hic suis liberis supduxit nouercā, cuius instinctu eos cæcauit. Ob quam rē irati dij ei oculos sustulerunt, & adhibuerūt harpyias, q̄ quum ei diu cibos abriperēt. hic Iasonē cum argonautis pp vell' aureū colchos petētē suscepit hospitio, cui ēt ductorē dedit. hi ergo bñficio illecti argonautæ Zethum & Calaim filios Boreæ, & Orithyie alatos iuuenes ad pellēdas harpyas miserūt, q̄s quoꝝ strictis gladijs p̄sequerēt, pulsæ de Arcadia puenerūt ad īsulas, q̄ appellabant Plotæ. & quū vlterius vellent tēdere, ab Iride admoniti, vt desisterent a Iouis canibus suos ꝯuerterunt volatus, quoꝝ ꝯuersio. idest strophe, nomen insulis dedit, qđ Appollonius exequitur plenissime. vt āt canes iouis dicerēt, hæc rō est, quia ipsæ furiæ esse dicunt, vñ ēt epulas dicunt abripere qđ est furiaꝝ, vt Et manibus ꝓhibet ꝯtingere mensas Vnde & auari fingunt furias pati, qui abstinēt partis. Item ipsas furias eē paulo post ides testat dicens Vobis furiaꝝ ego maxīa pādo. Furias āt canes dici & lucan' testat, vt stygiasq; cāes ī luce supna Destituūt, & i sexto Vir. Visæq; canes vlulare p ūbrā Aduētāte dea. Sane apđ īferos furiæ dñr & canes, apđ supos diræ & aues. Ipse i. xij. oñdit. In medio ꝺo Harpyæ dñr. Vñ duplex ī his effigies īuenit. has vir. tres dicit Aello, Ocypete, & Celæno, Apolloni' duas quē i. xij. Virg. seqt, vt sūt gēinæ pestes. c Ionio ī mag, ī mag mari Ionio. Et sciēdū ioniū sinū esse īmensum ab ionia vsq; ad siciliam, & huius partes esse adriaticū achaicū, epiroticū. Maria. n. vel a ꝓuincijs, vel ab īsulis, vel a ciuitatib' nomē accipiunt, bñ ꝗ in magno q̄si in quo & alia maria sunt. d Harpiæq; colūt aliæ, ꝗ & Celæno harpyia. e Nec sæ. vl. pe. & ira deū stygijs sese extulit vndis, vt pena in stygijs, & nō dicit has ꝺ īferis natas, sed peiores eē oibus īde pcreatis. f Proluuies, sordis effusio. g Vncæq; manus, manus p vnguibus posuit, hoc est καμψώνυχας. h Fa-

me, veluti fame. Nā abundare dicit armēta, aut re vera fame, quā eis inferebat, nō iopia sed auaritia. i Delati qđ necessitatis ē, nā voluntate aliquo nō deferimur, sed venim'. k Læta, pinguia, nā in aīalibus, ī qbus cognosci nō pōt sensus, lætitiā pingue corpus oñdit, nō mēs, vt ī hominib'. l Caprigenū q; pec', sat noue, & affectate dixit. m Per her. ordo ē nō p herbas, sed p campos ī herbis videmus armenta.

DON. C SERVATŪ ex vndis, non p̄seuerauit mala fortuna, Sed nec in totū p̄spera ꝓuenit, Nā in littus ferre venerūt qđ fuisset fœlicissimū, nisi harpyis esset occupatū. Tristius haud. nō pōt ab īferis tristius qcq̄; excitari q̄; sint harpyiæ. Virginei. u. nō esset hoc mōstruosuꝫ, si cætera essent similia. Proluuies qa nihil intestinis morari patiunt, sed statim effundunt. Ergo non solum non satiabant, sed semp famescebant. Indeq; erat pallor, ecce læta boum. Oia cōuenerant, qbus illa inuadere cuperemus, Diuersitas generis, abundantia, pinguedo ex copia herbarum.

CHRI. C INsulæ, strophades duæ īsulæ sūt nō longe ab asteria. Ioniū hoc marē duplex ē. Nā aliud ps est maris, asiatici ab ionia cui subiacet ꝺnoiatū. Aliđ a p̄mōtorio maleæ sumit initiū. Celæno, harpyiæ græce dñr παρὰ τ ἁρπάζω. i. rapio. Nā quēadmodū p auaritia hī in loco a poeta ponant, & qd sibi ex hac vniuersa re velit abūde ī nr̄is allegorijs exp̄ssimus. Hesiodus & Apolloni' duas tm̄ mō ponunt Aello & Ocvpitē. Atq; Hesio. illas filias fuisse Thaumātis ex Electra oceani filia. Alij tres ponūt & filias Neptūni & Terræ dicūt Aello Ocvpite & Celæno. Home. āt ex harpyia & zephyro Achill' eq̄s natos scribit q̄s noiat Xāthū & Baliū. A it. n.

ξανθὸν καὶ βαλίον τοὶ ἅμα πνοιῇσι πετέσθην
τοὺς ἔτεκε ζεφύρῳ ἀνέμῳ ἅρπυια ποδάργη.

De Phineo aūt arcadiæ rege ita sentit Collucius florētinus vir multa doctrina īsignis Ponit. n. Phineum quasi philēū. i. boni amatorem ex priori coniuge, quā rōnē esse vult filios

Margin: Stropades — harpyiæ — Equi. Achillis — Phinei Fabula

filios bene videntes procreare. i. bonos affectus. Extinguitur deinde prima vxor extinguit lumen rationis in homine. At ille secundam ducit, q̄ sensualitas est cuius blanditijs illect⁹ priores filios luminibus priuat. Nam hæc pro vero bono falsum persuadet, & quicunq; boni affectus a ratione iam extincti fuerant eos penitus ab homine excecandos curat. Irascitur deus homini nō apprehendēti disciplinam & pereunti de via iusta. Efficitur cæcus, quia amisit lumen rationis, & harpyiæ sibi epulas eripiunt, idest maxima auaritia infestatur verū vbi argonautes, idest virtutes recepit, fugantur harpyiæ per zetum idest inquisitiones, & calaim idest probitatem. ¶ Læta boum, quomodo hæc pertineat ad auaritias videbis in nostris allegorijs. ¶ Caprigenum, noua se fictū nomen est, vt dicit Seruius, sed legerat apud Accium in Philocrete Caprigenum trita vngulis.

Irruimus ferro, & Diuos, ipsumq; [a] vocamus
In p̄dam [b]; patremq; Ioue tūc littore curuo
Extruimusq; toros, dapibusq; [c] eplamur opimis [d].
At subitæ horrifico lapsu [e] de mōtibus adsunt
Harpyiæ [f], & magnis quatiūt clangoribus [g] alas.
Diripiuntq; dapes, contactuq; omnia foedant
Immundo, tum [h] vox tetrum dira inter odores.
Rursum [i] in secessu longo sub rupe cauata
Arborib⁹ clausi circū, atq; horrentibus vmbris
Instruimus [k] mensas, arisq; [l] imponimus ignē.
Rursum ex [m] diuerso cæli, Cæcisq; latebris
Turba [n] sonās p̄da [o] pedibus circūuolat vncis.
Polluit ore dapes, socijs tūc arma capessant
Edico. & dira bellum cum gente gerendum.

SER. a ¶ IPSVM, q̄ vocamus: ipsum. i. deorū regem, aut certe prædatores, hoc est cui de p̄da debetur aliquid, nā romani moris fuit, vt bella gesturi de pte p̄dæ aliquid numinib⁹ pollicerentur, adeo vt romæ fuerit vnū templum Iouis p̄datoris, non q̄ p̄dæ præest, sed q̄ ei aliquid ex p̄da debeat. b ¶ In partē p̄damq;, in partes prædæ. c ¶ Dapibusq; epulamur, dapes deorū sunt, epulæ hōīuz. bene ergo vtrūq; posuit, nā & sacrificijs, & conuiuijs operam tribuūt. d ¶ Opimis, pinguibus. e ¶ Lapsu, celeritate, vt supra. f ¶ Harpyiæ, vi græca diphthōgus est, nā latina esse non pōt, quia nec v quidem habemus. g ¶ Clangoribus alas, deest cum, vt sit alas quatiebant cum clāgoribus vt Atq; ixionij vento rota constitit orbis. i. cum vento. aliter acyrologia est, si clangorem dixit alarū sonitum. h ¶ Tum, præterea. & deest erat. i ¶ Rursum, ad illud solū pertinet. k ¶ Instruimus mensas, nam ante in speluncis nō fuerant. Et sciendum hāc particulam interdum sic poni, vt iteratus aliquid significet, vt si dicas, Veni ad te mane, rursus venio, Interdū sine iteratione ē, vt fui rursum, veniā ēt, non iō dicis rursum, qa ēt primo venisti, sed qa illic fuisti. l ¶ Arisq; reponimus ignē, ecce qō dixit In partem p̄dam q; ioue. Sane sciendū iterationem hāc fieri f̄m ritum sacroꝝ. nā displicuisse prima ex p̄digijs indicatur. Sunt aūt hæ animales hostiæ, q̄ tm̄ imolantur. alibi sanguinem tm̄ in aras fundi significat, vt Sanguinis & sacri pateras. alibi partē corpis, vt Extaq; salsos Porriciā in fluctus. alibi integras victimas, vt Et solida imponit tauroꝝ viscera flammis. m ¶ Ex diuerso cœli, ex secreto montium subaudi loco. n ¶ Turba sonās, si tres sūt, quomodo turbas. Soluitur, figura emphasis est. Nā & tres sunt & ad sæuitiā retulit earū, turbā impetū ostendis, nā & tribus loquitur & alludit ad furias de quibus ait alib, Vocat agmina sæua sororū. o ¶ Prædā pedibus circunuolat vncis, aut circum prædam volat vncis pedibus, intra volā amplectit̄ prædas. Vñ & inuolare dicimus intra volam tenere. Vnde & pira quædam volema dicuntur.

DON. ¶ ET diuos, vt qō fiebat illicitū esset nobis cōe cū dijs. ¶ Tū li. c. tacuit de appatu epulaꝝ quē descripsit in primo de ceruis. ¶ Ibi enim nulla necessitas exigebat breuitatē, hic autē qa pposuerat, Et breuiter troiæ. s. a. l. & ppe noctis tpꝰ in q̄ auditores q̄rebāt quietē erat pperādū. ¶ Extruimus, in prio dixit fusiq; p herbā, qa lassitudine & fame naufragij vrgebant hic eicit. ¶ Extruimusq; t. qa in magna copia herbaꝝ nō fuit magnū congeries cespitū struere, qbus discūbi posset, & nō magna pperādi ad epulas necessitas vrgebat. At subito res oīno abhominabilis subitus improuisus. ¶ Sonitus alaꝝ, vñ metus, contactus fœd⁹, odor teter fugiendas faciebat. ¶ Rursum, antrū & rami volatum Harpyiaꝝ impedire poterant. Ibi igit̄ securiores dapes & sacrificiū restaurarūt. Sed frustra nā per insperatas complices & occultas latebras venerūt, & cibū rapuerunt, & quicqd reliquerant, ore pollluerunt. Ergo deficiente īdustria, fuit necessitas vt ad vim recurremus. ¶ Cum dira gente, excusat crimen violentiæ, quam Celæno facturus pro causa sua plenissime exequitur.

Haud secus, ac iussi faciũt, tectosq;[a] per herbam
Disponunt enses, & scuta latentia condunt.
Ergo vbi delapsæ sonitum per curua dedere
Littora. dat signũ specula Misenus[b] ab alta
Aere cauo. inuadunt socii, & noua[c] ꝑlia tẽtant,
Obscoenas[d] pelagi[e] ferro foedare volucres.
Sed neq; vim[f] plumis vllã, nec vulnera tergo
Accipiunt. celeriq; fuga sub sidera lapsæ
Semesam prædam, & vestigia[g] foeda relinquũt.
Vna in præcelsa consedit rupe Celæno
Infoelix[h] vates, rupitq;[i] hanc pectore vocem.
Bellũ etiam pro cæde bouum, stratisq; iuuencis
Laomendotiadæ[k], bellũ ne inferre paratis?
Et patrio[l] Harpyias insontes pellere regno?
Accipite[m], ergo animis, atq; hæc mea figite dcã

SER. a TECTOSq; ꝑ her. dispo. disponũt, & tectos faciunt, sic & scuta cõdendo latere faciũt. b Misenus, bene Misenũ dicit tubicinem. Ipse. n. est qui dicitur filius fuisse Aeoli, vt Misenum æolidem, quia constat sonũ omnem ex vẽto creari. c Noua, mira, vt pollio & ipse facit noua carmina, nam nouum bellũ nõ est, cuius extat exemplũ. Hercules. n. in mõte Arcadiæ stymphalo vicit stymphalidas, vt Statius; Et cristatum stiphalos. Aut noua ideo, quia vulnerari nõ poterant. d Obscœnas, obscœnæ sunt aues, quæ canẽdo aduersa significãt vt paulo post Infœlix vates. e Pelagi volucres, quia dicunt Ponti & Terræ filiæ, vñ insulas habitant partẽ terræ, partem maris tenentes. Alij dicũt eas Neptuni filias, quia ferè prodigiorum oium pater est, nec immerito. Nam ſm Milesium Thaletem omnia ex humore procreantur, vnde est Oceanumq; patrem rerum. hinc fit vt quotiensciunq; desunt parentes, redeat in generalitatem, sic & peregrinos Neptuni filios dicimus, quorum ignoramus parentes. Alij autem dicunt Harpyias filias Thaumãtis & Electræ. f Vim plumis vllam, naturale. n. est, vt eludat ictus plumarum leuitas. vnde & addidit plumis. Nam quod Donatus dicit ideo eas fuisse inuulnerabiles, quia de Styge erant natæ, non probatur. g Vestigia, pedum signa. h Infœlix vates, nuncia infœlicitatis, vt Home. μαντιμακῶν. i Rupit vocẽ, cũ indignatione loquitur, vt Quid me alta silentia cogis Rũpere? Et notandũ vt supra diximus Rumpit vocem. k Laomedontiadæ. i. perfidi, a rege natum opprobrium, qui deos fefellit. l Patrio regno, Neptunio. m Accipite ergo, quia nos bellis appetitis, ac si diceret. vt futurã famem iã nunc timere possitis.

DON. IVSSI, verbum est nõn participium. Disponunt enses, Breuissima fuit narratio in q̃ solum videt & bellum esse gerẽdum, & propterea arma capiunt. At illi q̃sq; nõ iusserat. industria sua capta arma occultarunt. Sapiẽtibus enim locutus fuerat. Præcelsa rupe, qui viderat parari vehementiã belli. Bellũ, inuectio quã nõ oportuit habere principia. fuit enim irascẽtis. Fuit breuis inuectio sed omnia continet, nam asseruit personam suam innoxiã. Deformauit aduersam appellãdo Laomedontiadas. Dixit causas inuitos stratos. & ꝑposuit inuasionis crimen. Dixit criminis augmentũ & post violentam in armenta addidit ꝙ de expugnatiõe dominarum cogitauerint. Dixit insontes, Dixit factum, non tamen factum fuit, sed ꝑ facto tenet quod facere cogitarũt. Nam inuadere greges. Armare iuuentutem eo tendit, vt eriperent alienũ imperiũ. Non male q̃sitũ sed relictũ a parentibus. Vltio autẽ est qõ diu expectẽt qõ metuant. Figite. i. q̃ infixa vox vulnerẽt. Dat aũt orationi auctoritatẽ, cum veluti ex ꝑcepto Iouis illa dicere demõstret, & apollinis iussu, & sibi aliquam tribuit ꝑtãtẽ, cũ dicit furiarũ maxĩa. Nam ꝑ hoc digna vĩ ꝑp quã tristitia nunciarent.

DAT signũ. q. d. canit classicũ. Classicũ. n. canere dicebant cum signũ dabant quo milites pugna inirent. Cũ aũt reuocabant, tũc canet receptum dicebãt. Specula, ex loco eminentiori vñ latius fit ꝑspectus. hinc fenestræ speculæ dicunt. Rupit vocẽ Quod irascentis signũ erat. Bellũ, optimũ principiũ patheticæ orationis, quoniam abruptum est, & a criminatiõe cũ iterrogatione incipit. Vituperatq; a nomine vel a genere quæ sunt de attributis personis. Laomedontiadæ ergo idest impij infidelesq; in deos, vt Laomedõ fuit, hic enim pater Priamo extitit, de quo fabula est ipsum ad mœnia vrbis quæ ab Hercule diruta fuerant restauranda Apollinem & Neptunũ ꝯuocasse, & ꝑciũ ĩgẽs pollicitum fuisse, sed ꝑfecto ope nõ soluisse. hic ĩ geor. satis iã sanguine nostro Laomedonteæ luimus periuria troiæ. Bellum, cognominatio est, qua summopere exprimit in vehẽtis indignatio, & ardor. Pro cæde boũ. q. d. petitis pœnas ꝑ ea re ꝑ qua dare deberetis. Patrio insontes, a loco vt nos p̃riã fugim⁹, & a cã vt pij iustissim⁹ vnus Qui fuit in teucris.

CHRI.

QVA

Quæ[a] Phœbo pr̃ oĩpotẽs, mihi phœb[e] [b] Apollo
Prædixit. vobis furiarum[c] ego maxima pãdo.
Italiam[d] cursu petitis, ventisq; vocatis.
Ibitis Italiam, portusq; intrare licebit.
Sed non ante datam cingetis mœnibus vrbem
Quam[e] vos dira fames, nostræq;[f] iniuria cædis
Ambesas[g] subigat malis absumere mensas.
Dixit, & in siluas pennis ablata refugit[h].
At socijs subita gelidus formidine sanguis
Diriguit: cecidere a[n]i. nec iam[i] amplius armis
Sed[k] votis, precibusq; iubent[l] exposcere pacem.
Siue[m] Deæ, seu sint diræ, obscœnæq;[n] volucres.

SER. a QVÆ Phœbo pater oĩpotens, tribuit auctoritatẽ, ne possint a se dicta ɔtẽni. Siml' notandũ Apollinẽ quæ dicit a Ioue cognoscere. b Phœbus apollo, purus & ĩpollutus, & ẽ Apollis fixũ ãtonomasũ, qđ alij dagi non pôt, nã sunt alia communia, vt Pater oĩpotens. c Furiarum maxima, adeo ĩpsæ sunt furiæ vt & vnũ epithetõ hẽant, & causa ɔsẽtiãt nã ait de Tisiphone Furiarum maxima iuxta Accubat, & manib' phibet ptĩgere mẽsas, qđ etiã hæ faciũt, & ĩferẽtes troianis famẽ & pnũciãtes. d Italiã cursu petitis, ex his q̃ norũt, fidẽq; dicẽdis accõmodat. e Quas vos dira fames, vt Varro in scđo diuinarũ dicit, oraculũ hoc a Dodonæo Ioue apud Epirũ' acceperũt, qđ mõ dixisse fingit Harpyias. & tñ colorate tãgit historiã dicẽdo, Quæ phœbo pr̃ oĩpotẽs. f Nr̃æq; iniuria cædis, ista mentit'. Nã ĩminẽs troianis fatalis est fames.
g Ambesas, vndiq; esas, hoc est rotũdas. Maiores.n. has hẽbãt in honore deorũ paniceas.s. h Refugit, nõ metu. nec.n. minãtibus ɔgruit, sꝫ ne possit placari. i Nec iã amp. armis, subaudi vtẽ sũt. nec.n. pôt eẽ ab ĩferiori zeugma, qđ plerũq; fit, vt p oĩa vn' sermo sufficiat, vt Troiugena iterpres diuom q numĩa Phœbi, Qui tripodas clarij lauros, q sidera sentis, p oĩa senꝫ intelligis, plerũq; aliud subaudit', vt h̃ loco. Itẽ Disce puer virtutẽ ex me verũq; laborẽ, Fortunã ex alijs, subaudi opta. Nam fortuna non discit' ex alijs.
k Sꝫ votis pcibusq;, duplici rõne placant' numĩa aut votis, aut pcibus. Vñ est Iunonis magnæ pmũ pce numẽ adora. Itẽ Iunoni cane vota libẽs. l Iubẽt, volũt, vt Infandũ regĩa iubes renouar' dolorẽ. m Siue deæ, qa diuinãt. n Obscœnæq; volucres, qa ĩ his vẽtris cernebãt pluuiẽ. oñ aũt ẽt si aues sũt dicit eas placãdas, pp pessima omina.

DON. ITALIAM, hæc posuit, vt ex ijs faceret fidẽ sequẽtibus. Sed nõ ante datã, ostendit ꝙ necessitati famis nõ licito remedio, sed sacrilegio eẽnt subuẽturi, Nã mẽsas dicit q̃ ex frumento ɔfectæ dijs penatibus ɔsecrant', & ne hoc genus pœnæ ab vltione harpyiarũ discretũ videatur: addit nostræq; iniuria cæ

dis. Cecidere, q spe' pspero fuerãt in sublime pducti. Siue deæ, q đ nõ erat respiciẽdum an deæ essent, an mõstruosæ volucres, dũmodo fierent ea q̃bus ĩminentia mala remoueri possent. At pr̃ Anchises, huic signat partes cõsiliorũ, & scietiã sacrorũ, sic in flãma Ascanij sic in piaculo Polydori &. & hic ommisso errore aliorũ nõ rogat harpyiã quã ɔstat mõstruosas, & q alioꝝ iussiones ptulisse patet', sꝫ magna numĩa, ipsa. n. placanda fuerant, a quibus diri nuncij eẽt origo. Obscœnas, aliq putãt dici obscœnũ ex ob & cœnum, & dici a græco vbo κοινόω. i. sordidũ reddo, vñ nos dicimus inquino. Ergo p œ diphthõgõ scribẽdũ esset. Alij volũt ex ob & cano, & tũc careret diphthõgo, Varro tñ ait ex ob & scæna, & sic hẽret diphthõgõ æ. Alij dñt obscœnos dici ab oscis q eẽnt ppl'i malis morib'. Obscœnum

CHRI. QVÆ Phœbo pr̃, imitatus est Aeschylũ, qui refert oĩa vaticina esse a Ioue. Ait Macro. Ibitis Italiã, amara oĩno oratio. Prognosticatur enim in eo qđ cupiunt eos' inuenturos calamitatẽ. Nascit' enim maximus mœror cũ in eo quod' tantopere quæsiuimus, & ɔcupiuimus euenit pter spẽ. Prædicẽdo aũt incipit a veris, vt illis sibi fidem cõparans, quæ infert deinde falsa verisimilia reddat. Ambesas, circum esas. Am enim teste Prisciano circum significat. Sunt aũt qui dicant consuesse Priscos orbiculatas paniceas mẽsas adhibere, in quibus carnes inciderent, vt quandoq; faciunt reges. Subigat, cogat, vt castigat, auditq; dolos, subigitq; fateri. Itẽ excolere, vt Ante Iouem nulli subigebant arua coloni. Hinc etiam bene subactum ingenium dicimus. i. bñ excultum, & per quãdam translationẽ dicimus acuere ferrum, vt subiguntq; in cote securim. Malis Maxillis, antiqui enim maxillas axillas, & vexilla dixerũt. Iuniores aũt, vt vastioris litteræ sonitum effugerent pro ijs malas alas dixerunt. Cum autem mala in hac significatiõe est, aut arborem fructumue, & quem in naui arborẽ quoq; dicimus. Notare volumus pœma producta profertur. Tum littore funem quo essent religatæ naues. Mala

At pater Anchises passis[a] de littore palmis
Numia[b] magna vocat, meritosq́[c] icidit honores
Dij[d] prohibete minas. Dij tale auertite[e] casum,
Et placidi seruate[f] pios. tum littore funem
Diripere, excussosq́ iubet laxare rudentes.
Tēdunt vela Noti. fugimus spumātibus vndis
Qua cursus, vētusq́[g], gubernatorq́ vocabāt.
Iā medio appet fluctu nemorosa[h] zacynthos,
Dulichiumq́, Sameq́[i], & Neritos ardua saxis.
Effugimus[k] scopulos Ithacæ Laertia[l] regna,
Et terram altricem sæui execramur Vlyxis.
Mox & Leucatæ[m] nimbosa cacumina montis.
Et formidatus[n] Nautis aperitur Apollo.
Hunc[o] petimus fessi, & paruæ[p] succedim⁹ vrbi.
Anchora de prora iacit. stant littore puppes.

SER. a ℂPASSIS, solutis. b ℉Numina magna, Iouē, Minerua, Mercuriū, s3 samothracas. c ℉Meritos, ɔgruos. i. expiatorios. vñ & se qtur, Dij phibete mīas. e ℉Auertite casus, bñ etiam si ɔtingat casum credit eē, nō vltio nē. f ℉Seruate pios, ppter facta ab eis sacrificia. g ℉Ventusq́ gubernatorq́ vocabāt, honestius hac elocutione p plurali numeꝝ vtimur, l3 possit & singl'aris eē. h ℉Nemorosa Zacynthos, īsulas græciæ cōmemorat. i ℉Sameq́ cephaleniæ est ista, nā samos in Asia est. k ℉Effugim⁹, transimus celeriter. l ℉Laertia regna, irrisorie quum ꝑmiserit scopulos, vt Immania saxa Vestris cure domos. m ℉Leucatæ nimbosa cacumina mōtis, leucas mons est altissimus in pmōtorio Epiri iuxta Ambraciaꝫ ciuitatē, quā Augustus Nicopolin appellauit victis illic Antonio & Cleopatra. Ibi & tēplū actiaco in pmōtorio Apollini constituit, & ludos actiacos. Vñ nūc Virg. in honorē Augusti, q̄ ipse facit, dat eius origini. Nā & æneā dicit illic ludos celebrasse, vt alibi īducit æneā pmittētē tēplū Apollini, qđ fecisse ɔstat Augustū, vt Tū Phœbo, & triuiæ solido de marmore tēplū Cōstituā. n ℉Et formidatus nautis, aut pp asperitatē locoꝝ, quia saxosa sunt, Aut vt quidam volunt, qa moris erat aliquē ei de nautis īmolari. o ℉Hūc pe. occurrebat cur formidatū petissꝫ: iō ītulit fessi. p ℉Paruæ vr. ambraciæ.

DON. ℂMERITOS, pro magnitudine petitionis cōuenientis, vel meritos ꝫm Iteriorē sacrorū scientiā. ℉Dij phibete, poterant hæc esse vera, & nō vera, hocq́ cognoscebat Anchises, ꝙ ex verbis suis apparet. Naꝫ cum dicit Dij phibete minas, ostēdit nihil fuisse dispositū, sed phibete inqt minas ne orireƭ fauor diuinus. ℉Auertite casum, vt si vere esset casus eiusmodi qui potuisset existere auerteretur. Ergo singula singulis dedit supra dixit phibete, hic auertite, vt phibereƭ nasci qđ nō erat. Auerteretur aūt qđ credebaƭ ingruere. ℉Formidatus, nō fugerunt qa fessi indige-

bant refectiōe, & fuit occasio vt ludos celebrarent in honorē eius dei cui tātū debebāt ergo nō luxus fuit eā ludoꝝ egētibus, & peregrinātibus, sed gratulatio suæ salutis.

CHRI. ℂEXCVSSOS laxare, nā excutiendo vellebantur anchoræ, atq́ ide rudentes ꝑus extensi laxabantur. Vndit autē ex his ꝟbis q̄ properāter enauigauerit. ℉Gubernator, græcum est illā .n. κυβερνῆται dic. Nos u in .g. & u i. u. mutamus, naꝫ p media est inter .c. & ch. Vñ fit crebra mutatio, κυβερνήτης gobius ἀρχ... a ragne, est auteꝫ gubernator ꝓprie nauis rector, sed per translationem refertur ad multa & maxime ad remp. ℉Zacynthos. de hac insula Home.

οἵ τε Ζάκυνθον ἔχον ἠδ' οἳ Σάμον ἀμφενέμοντο.

Sunt aūt istæ insulæ e regione corynthiaci sinus vbi etiā sunt echidnades e numero q̄ꝝ est Dulichium. de quibus Home.

οἵ ῥ' Ἰθάκην εἶχον, καὶ Νήριτον εἰνοσίφυλλον.

Ex oīb⁹ his īsulis milites ad Bellū Troianū duxit Vlyxes. ℉Ardua saxis, mōtuosaꝫ ostēdit Qđ etiā demrat Home. cuꝫ eā appellet, εἰνοσίφυλλον. i. frōdes q̄tiētē, nā in montuosis locis magis vigent vēti, q frōdes, arboresq́ dimouēt. ℉Laertia, a laerte pr̄e Vlyxis, nā ex Ioue natus est arcesius, ex arcesio laertes, q Vlyxem genuit. Theodōtius āt refert anticliā Vlyxis matrē anteq̄ Laerti nubgereƭ, Sisypho Aeoli filio nupsisse, & Vlyxē ɔcepisse. leōtius ꝟo addit illā cuꝫ ad oraculū ɔsultura accederet a Sysipho captam & grauidā factā discessisse. ℉Altricē, nutricē. A lo. n. in supino altū facit. ℉Leucatæ, pmōtoriū epiri est, de q̄ scribūt siqs nimio affectus amore ex eo ī mare subiectū se deiecerit liberari ab amore. hic Sappho cū nō ignibus æqs Vreris ambraciæ terra petēda tibi est. Phœb⁹ ab excelso q̄ꝫ rū patet, aspicit æqr actē eū populi, leucadiūq́ vocāt, hinc se deucaliō pyrrhæ succēsus amoƭ Misit, & illeso corpore pssit aq̄s, Nec mora iussus amor tetigit

tigit lātiſſima pyrrhæ Pectora deucalion igne leuatus erat. Appellatur autem a colore pe/træ candidantis, nam λευκὸν album eſt. ¶ Apollo, ſinus ambracius eſt, cuius hoſtiū paulo maius eſt q̄ ſtadia .iiij. Circuitus vero amplectit̄ ſtadia .ccc. ingredientibus hoſtium a dextra apollinis actij tēplū q̄dā in tumulo hoſtiū eminēs, ait Stra. circū̃uoluit, h Home. de anno ὣ μὲν δὲ ἔνατος ἐστὶ περιθρόπων ἐνιαυτός.

SER. a ¶ TELLVRE potiti, potior & illa re dicimus, & illi rei, ſed per ſe primum in vſu eſt, per genitiuū figurate ponitur. Saluſti. Vt primus quæ legatos videret adherbalis potiretur. Legimus & accuſatiuū caſum, ſed vti nō poſſum. Ter. Pſis potit̄ commoda. b ¶ Luſtramurq; Ioui, aut luſtramur .i. purgamur, vt Ioui ſacrificemus, aut certe luſtramur Ioui .i. expiamur. piaculum .n. commiſſum fuerat tauro in thracia immolato, vt ſupra diximꝰ, & lʒ multa fuiſſent ſecuta ſacrificia, intelligebat̄ adhuc tñ numē iratū non deſinentibus malis. Sciendū ſane moris fuiſſe vt piaculo cōmiſſo ludi celebrarent̄. Nā quū iracūdia matris deum romani laborarēt, & eam nec ſacrificijs nec ludis placare poſſent, qdā ſenex ſtatutis ludis circenſibus ſaltauit, q̄ ſola fuit cā placationis. Vñ & natū puerbiū eſt, Omnia ſecūda ſaltat ſenex. c ¶ Actio littora, vt ſupra diximus pp Auguſtū dicit, qui illic ludos ſtatuit agonales d ¶ Patrias palæſtras, palæſtræ vſus primū apud athenienſes repertus eſt. Troiani aūt pter Dardanū & Teucrū et ab athenienſibus originem ducūt. vnde & Mineruā colūt. hinc eſt in .ij. Neu populum antiqua ſub relligiōe tueri. Antiqua ab athenienſibus tradita. Iliacis ergo Athenienſibus. vnde ilienſes didicerūt. e ¶ Fugam tenuiſſe, fœliciter nauigaſſe, nā tenere eſt īplere, vt Ni teneāt, curſus .i. impleant. & pōt intelligi ſm cōem ſenſum ob hoc eos luſtratos .i. expiatos ſacrificaſſe, & ludos celebraſſe, quia hoſtiles terras pſpera nauigatione trāſierant. f ¶ Magnū ſol circū̃uoluit annum, Antiqui tpa de ſideribus cōputabant, & dixerūt primū lunarē annū triginta dierū. Vñ inuenit̄ vita in aliquibus nonigentorū annorū .ſ. lunariū. poſtea ſolſtitialis annus repertus eſt, qui .xij. cōtinet menſes. Mox maiore cura annū eſſe magnū voluerūt oībus planetis in eundē recurrētibus locum, & hic fit vt ſupra diximꝰ ſm Cicerōis Hortēſiū poſt ānos xij. milia nongentos qnquagintaq̄tuor ſolſtitiales .ſ. bñ ergo nunc mā gnū addidit ne lunarē itelligeres. bñ Solis nomē ne quia dixerat magnū illū planetarū acciperes, de q̄ varia dicuntur & a Metone, & a Ptolomæo, & ab eudoxo, & ab ipſo Tullio, nam in libris de deorum natura tria milia annorum dixit magnum tenere annum. g ¶ Aere cauo clypeum æris caui, vt pulchra prole. h ¶ Abantis, penultima habet accentum, & hunc Abantem intelligamus occiſum cum androgeo.
i ¶ Rem carmine ſigno, rem votum, ideſt voluntatem. Et ſciendum carmen dici quicquid pedibus continetur. Nam & hic vnum verſum carmen dixit, & in bucolicis duos, vt Superaddite carmen Daphnis ego in ſiluis hinc vſq; ad ſidera notus Formoſi pecoris cuſtos formoſior ipſe. k ¶ De danais victoribus, irriſio eſt, vt victoreſq; cadunt danai. l ¶ Arma, ꝯſecrauit ſubaudis. m ¶ Aerias ar. i. altas. n ¶ Phæacū, corcyram inſulam dicit ſitam inter Epirum & Calabriam, vbi regnauit alcinous. o ¶ Abſcondimus, nauticus ſermo. Sane mira vſus eſt celeritate, vt ante abſconditam qua viſam inſulā diceret.

Ergo inſperata tandem tellure a potiti
Luſtramurq; b Ioui, votiſq; incendimus aras,
Actiaq; c illiacis celebramus littora ludis.
Exercent patrias d oleo labente palæſtras
Nudati ſocii iuuat euaſiſſe tot vrbes
Argolicas, medioſq; fugā e tenuiſſe p hoſtes.
Interea magnū f Sol circū̃uoluitur annum,
Et glacialis hyems Aquilonibus aſperat vndas.
Aere g cauo Clypeum magni geſtamē abantis h
Poſtibus aduerſis figo, & rem i carmine ſigno.
Aeneas hæc de k Danais victoribus arma l.
Linquere tum portus iubeo, & cōſidere tranſtris.
Certatim ſocii feriunt mare, & æquora verrunt.
Protinꝰ aerias m Phæacū n abſcōdimus o arces.

DON. ¶ MAGNVM, deeſt per. ¶ Aeneas hæc, Breuis titulus vberem continet latitudinem. ¶ Aeneas po. æneas ſcripſit. Nam fuit memorabile ad illa eū loca venire potuiſſe, tutūq; fuiſſe. vbi erat periculū manifeſtū habuiſſe arma ſublata victoribus, & ipſorū ſedibꝰ oſtationis cauſa poſuiſſe, addidiſſe quoq; epigramma quod & ſuam gloriam teſtaretur, & illorū qui victores receſſerant ludibria, fecit fortunæ beneficio, vt apud victores arma ipſis erepta publicæ locaret.

CHRI. ¶ PHÆACVM, apud hos regnauit alcinous, Qui Vlyxē naufragū hoſpitio ſuſcepit.

Littoraq; Epiri[a] legimus, portuq; [a] subimus
Chaonio, & celsam Butroti [b] ascẽdimus vrbem.
Hic incredibilis [c] rerum fama occupat aures.
Priamiden Helenũ graias regnare per vrbes
Coniugio Aeacidæ Pyrrhi, sceptrisq; potitum.
Et patrio [d] Andromachen iterũ cessisse [e] marito.
Obstupui, miroq; incensum pectus amore
Compellare virum, & casus cognoscere tantos.
Progredior [f] portu, classes, & littora linquens.
Solenneis [g] tum forte dapes, & tristia [h] dona
Ante vrbem in luco [i] falsi [k] Simeontis ad vndã

SER. a PORTVq; subimus chaonio, vt Subeunt muro, nã si chaonios legeris, difficilis ẽ scansio non exclusos. b Butroti vrbem. i. butrotum, vt fontem timaui. hæc autem ciuitas est in Epiro est paro, cuius chaonia, q̃ ante Molossia dicta est. c Incredibilis rerũ fama, incredibiliũ rerũ fama & bñ nõ credit. Vnde postea interrogat Pyrrhi cõnubia seruas? d Patrio marito, atqui Thebana fuit, sed aut prouinciam pro patria posuit, vt Italiam q̃ro patriã. Itẽ Salustius hispaniã sibi patriã esse, Aut certe fm̃ ius locutus est, q̃a vxor viri domiciliũ sequit. Iuncta ergo Hectori facta troiana est, nã & cessisse de iure verbũ ẽ. Cedi. n. hæreditas dr̃. e Cessisse marito, ɔsuetudinis regiæ fuit, vt legitimã vxorem nõ habẽtes, aliq̃; licet captiuã, tñ pro legitima haberẽt, adeo vt liberi ex ipsa nati succederẽt. Pyrrus hanc quasi legitimã habuit, & ex ea filium Molossum suscepit, postea cum vellet Hermionẽ Menelai & Helenæ filiam Oresti iã desponsatã ducere vxorẽ, Orestis insidijs in tẽplo Delphici Apollinis occisus ẽ. Verũ moriẽs pcepit vt Andromache, q̃ apud eũ coniugis locũ tenuerat Heleno daretur ppter supradictum beneficium, quo eũ a nauigatione prohibuerat, inde factum est vt teneret regnum priuigni, qui successerat patri, a quo Molossia dicta est pars Epi... Helenus postea a fratre Chaone ... atu p ignorantiã dicit occidis... oia uit quasi ad solatiũ fra... Pro gredior portu classes ... pteron in sensu. a... a portu pceditur. ... sum participio ... græcos vitio... anniuersari... lud, Quẽ s... dij volui... pra di... in ip... su... r...

DON.

CHRI. nõ per vnam vrbem, sed per plures, a fortũa vt regnaret potius Pyrrhi piugio ac sceptro, Ergo incredibile vxorem pyrrhi euersoris Troiæ hominem ex priami genere hẽbere, & cum Pyrrus vita cessisset andromachen iterum patrio marito cessisse. Ergo obstupuit æneas potiusq; maritus fit. LEGImus, transimus, neq; solus in mari dicimus, sed ẽt in terris. Statius. Talis opaca legẽs nemorum cadmeius heros. f Epiri, erat hæc regio a tempestate vrbibus populisq; frequẽtissima, sed deinde sub Romano Iperio pp crebras defectiões ad solitudinẽ pene a Romanis redacta est. Nã paulus æmili. subacta macedonia superato Persæ. lxx. epirotarũ vrbes euertit, & centũ atq; qnquaginta hoium milia in seruitutẽ redegit. ait Polybius. Molossia dicta ẽ a molosso filio pyrrhi & hermiones filiæ menelai & helenæ, alij filiũ pirrhi & andromaches volũt eẽ Molossum Butroti hæc vrbs sequentibus tpibus Romanorũ colonia facta est. Incredibilis. Quis. n. credat victos iter victores regnare. Priamidẽ q. d. filiũ eius in quo euertendo decẽ annos vniuersa Græcia laborauit. Priamidẽ ergo & paridis ... fratrẽ. eius in quã paridis q dolo ... ur Pyrrhi patrẽ achille intere... graias, victũ... res ... pyr. auget ... re... ugio pyr... seruitu... androm... s & ad ... ergo ... obstu... quod ... oti... us ... o po ... n cum ... e suæ pa ... ar flumine

Epirus

molossi

triæ flumine sic illud appellabat. Diriguit ex subita ac maxima animi pturbatione timet si bi vita & omnis sanguis ad tutandum cor, qđ ars vitæ est recurrit, vnde corpus destitutum a sanguine, in quo vita calorq́ est, frigescit & pallescit. Hinc nerui quibus membra flectun tur ex frigore suum officium pstare non possunt, ac ppterea corpus riget. i. inflexibile ma net. Transfertur ad animum, & dicimus iudicem rigidum. i. inflexibilem.

SER. a ℭMANES, q́ vocabat, sacrificijs inani sepulturæ conciliabat máes hectoreos, & hō in loco vt diximus sup. b ⸿Ad tumulum, idest cenotaphion. c ⸿Viridi cespite, herboso. d ⸿Geminas, vnã marito, alterã filio, Aut certe illud respicit, qa inferi pari gaudēt nūero, Et ecce duas tibi Daphni. superi vero impari numero, Deus impari gaudet. e ⸿Mōstris, rebus isperatis. f ⸿Diriguit visu i medio, dū me cernit obstupuit. g ⸿Calor ossa reliquit. i. extimuit, vt Soluunt frigore mébra. h ⸿Vera ne te facies, ordo est. O nate dea affers ne te mihi vera facies verus nūcius. i ⸿Viuis ne? & sm affectū muliebrē interrogat, & bene suspicat, nã & inferis sacrificat, & in luco, in quo habitant manes. k ⸿Hector vbi est? hoc ad Aeneæ pertinet gloriã, vt ab Hectore nunq̃ discessisse videat. Sētit aūt hoc & vmbræ videnť in sacris, cus non eo ma gis qbus sacrificat. l ⸿Furenti incósolabi liter & ipatienter dolēti. [illegible] hisce ee est hiare, nec loq poss[illegible] rent singultibus ore [illegible] possunt. n ⸿Viuo eq[illegible] vita est infœliciter vi[illegible] gnate locutus est, [illegible] enť etiã q́ cadu[illegible] ri zueniens. q [illegible] andromache, se[illegible] chen supioribus. [illegible] vt in. vij. et nūc [illegible] sacq nomen. s ⸿[illegible]

MON. ℭMONstris, Mon[illegible] bus parentaret æne[illegible] tuus putari posset. ⸿[illegible] ta mente recedit calor. [illegible] liū poetæ tractātis psona[illegible]

Libabat cineri Andromache manesq́;[a] vocabat
Hectoreū ad tumulū[b], viridi[c]que cespite inanē
Et geminas[d] cām lachrymis sacrauerat aras.
Vt me cōspexit venientem, & troia circum
Arma amens vidit, magnis exterrita mōstris[e]
Diriguit[f] visu in medio. calor[g] ossa reliquit.
Labitur, & longo vix tandem tempore fatur.
Vera[h] ne te facies, verus mihi nuncius affers
Nate Dea? viuis ne[i]? aut si lux alma recessit,
Hector[k] vbi est? dixit, lachrymasq́ effudit, & oēs
Impleuit clamore locum. vix pauca furenti[l]
Subijcio, & raris turbatus vocibus hisco[m].
Viuo[n] equidem: & vitam extrema p oia duco.
Ne dubita. nam vera vides.
Heu quis te casus deiectam coniuge tanto
Excipit[o]? aut quæ digna[p] satis fortuna reuisit?
Hectoris[q] Andromache Pyrrhin cōnubia[r] seruas?
Deiecit vultum, & demissa[s] voce locuta est.

inferias mortuo et illi[a] amorem retinentis ex pfusione & mentis, qa per fectæ vidē nō potuit, icidit i errorē ne esset mortuus. Prior vidit mulier. prior loquitur æneæ vere cūdia intemerata reseruat. ⸿Vera ne te facies, & qa ar mat[a] et qa i die in q̃ nó solent videri mortui apparuit, existimauit viuū, ex occasiōe & loci & parētationis cū putabat mortuū. ⸿Lachrymasq́ effu. hæc oia puenerūt ex mariti recordatiōe. Nec debuit de alio quã de marito i tãto dolore qrere. ⸿Pauca, vel qa plura turbat[9] non possem, vel qa ipsa ex dolore nō fuisset plura auditura. ⸿Heu, & ipse icipit a gemitu pp hectoris recordationē. ⸿Hectoris an. cū laude hæc duo noia extollēda sūt. ⸿Pyrrhi, cus depssione, qm hostis erat, & pris achillis q hectorē occiderat, memoria fuerat odiosa. ⸿Deiecit. [illegible] Mota pudoř, & qm fem negaŕ nō potem[illegible] demissæ vocis purgatiōe ōfēdit. ℭLA[illegible] orib[9] li sequtur. vt & cadam[9] et n[illegible] psternat[9] recepit loq pos [illegible] maxie appet i Fœmis [illegible] Vera s. hæ clæ submis sa & [illegible] culē & lōgiusculis i teruall[illegible] lachrymas efundinē [illegible] CHRI.

O foelix[a] vna ante[c] alias priameia[b] Virgo
Hostilem[d] ad tumulū Troiæ sub moenib' altis
Iussa mori, quæ sortitus non pertulit vllos,
Nec[e] victoris heri tetigit[f] captiua cubile.
Nos patria incensa, diuersa per æquora vectæ
Stirpis Achilleæ fastus[g], iuuenēq; superbum
Seruitio[h] enixæ tulimus. qui deinde secutus
Ledæā[i] hermiōen, Lacedæmōiosq;[k] hymenæos
Me famulo, famalāq; Heléo trāsmisit[l] hndam.
Ast illum ereptæ magno inflāmatus amore
Coniugis, & sceleꝝ[m] furijs agitatus[n] Orestes

SER. a O FOELIX, hīc & virginitatem laudat, & mortē, vt oñdat se inuitā Pyrrhi pertulisse ꝯnubium, & esse superstitem suis miserijs. b Priameia virgo, Achilles dum circa muros Troiæ bellū gereret, Polyxenam visam adamauit, & ꝯditiōe pacis ī mrīmoniū postulauit, quam quum troiani fraude ꝓmisissēt, Paris post Thymbræi Apollinis simulacrū latuit, & veniētē Achillem ad fœdus missa vulnerauit sagitta. Tūc Achilles moriens petijt vt euicta Troia ad eius sepulcrū Polyxena immolaret. qđ Pyrrhus īpleuit. c Añ alias, ideo fœlicior, qa vgo extincta est. d Hostilē ad tumulū qa grāde est mortis solatiū ꝓmissus hostis interitus. e Nec victoris heri tetigit captiua cubile, singula habēt emphasim suā, naꝫ paꝝ erat dñm dicere nisi & victoris adderet fastū. f Tetigit, nō ascēdit, nec voluptuosuꝫ genialē lectū, sed cubile qđ est pecudū q̄drupedū. g Fastus, supbiā. & est q̄rtæ declinationis, nā liber q dierū hēt cōputationē, secūdæ declinationis ē. Vñ errauit Lucanus dicēdo, Nec meus eudoxi vicet fastib' annus. h Seruitio enixæ tulimus, hoc est pertulimus, donec in seruitio positæ eniteremur, & hīc plurali vtitur numero ad excusandū pudorē. i Ledæaꝫ hermionē, Ledæ neptē. k Lacedæmōiosq; hymnæos, cū ingenti felle, ac si diceret īfœlices maritis semp, vt Paridi & Deiphobo. l Trāsmisit hndā, Herili volūtate nō lege ꝯiugij. vñ & habendam dixit. m Sceleꝝ furijs, matricidio. s. qa orestes matrē occiderat clytemnestram in patris agamēnonis vltionē. n Agitatus, stimulatus.

DON. O FOELIX. Ex comparatione ostendit se illam miserimā esse, fœlicē cōparatiōe sui, q̄ pudoreꝫ amiserit qñ mors in illa exclusit violentiam pudoris. Et cū illam solā fœlicē dicit, non se solam ostendit in cā turpi. Virgo ergo perijt salua castitate. Ad tumuluꝫ, & nō ad cubile, Vnde nulla voluptas potuit peruenire ad mortuū. Captiua cubile, nouissimam posuit qua maxime premebat cā. Heri, vt qui inimicus fuerat eēt dominus. Cubile, nō ad honestatem, sed ad ludibriū est in vita perducta. Nos patria, conclusa cōparationis parte qua se purgauit redit ad se, & opponit sua his q̄ euenerāt cassandræ, illa. n. incolumen patriā reliquit. Nos incensam, illius funus solum patriā tenet, nos per diuersa maria sumus tractæ, pertulimus natū ex Achille q nulla miseratiōe mouebatur. Superbum. ex victoria, seruitium aūt nimis ponderosum fuisse ex eo oñdit ꝙ dixit tulim' & nixæ. Qui deinde, Oñdit, necessitate pyrrho, necessitate ēt helēo fuisse ꝯiunctam.

CHRI. O FOELIX. Ex hoc maxīe patet q̄; maluisset nō corrūpi, cū fœlicē appellet Polyxenā ex hoc solo qđ īcorrupta fuerat, q̄uis & in ꝓma ætate, & in regia ꝑtāte ꝯstitutā, qb' duobus priuari miseꝝ videt fœlix dicēda ē. Mouet aūt hoc pathos a minori, cū ꝓponit qđ ꝑ se magnū est, deīde minus oñdimus q̄; illud qđ volumus augere. Ergo auget a loco q dixit hostilē ad tumulū. A mō. Iussa mori, Ergo q̄uis hostilē ad tumulū, q̄uis iussa mori tñ sortitus nō ꝑtulit vllos. Simile est illđ. O terq; q̄terq; beati, & illud prœtides iplerūt falsis mug. agr. Virgo, pathos ab ætate. Nā vgo dr̄ a viridiori ætate. Priameia, a fortuna. Hostilē ad tumulū, a loco. Durissimū. n. est iuuēculam mulierē, & in tā ampla fortuna collocatā mori ꝑsertim ad. t. h. Fastus, nō multū a vero aberrare puto Seruiū q̄uis sint q velit ꝙ fastus in q̄rta declinatione ēt de libris ītelligat, afferūtq; auctoritatē non solū Lucani. sed ēt Varronis, q ait, Cæsar fastus correxit, et Columella Sequor nūc Eudoxi fastus. Tñ Oui. nō de fastib' sed de fastis dixi. Neq; supbiā fastos sꝫ fastus appellatā nusq̄; inueni. Veꝝ vt notior fastus appeat. Fastus est ea supbia qua quēpiā nō dignamur. Sortitus, nā sortib' sibi diuidūt ꝓdas, & sorte euenit pyrrho. Tetigit cubile, tanq̄; cōstupranda, & nō vxor ducēda. Secutus. I. h. Purgat suspitioneꝫ amoris, naꝫ si amor ītercessisset, nō eā reliqsset. Lædeaꝫ. q. d. eius mulieris ꝓtū, cui' nuptiæ solēt eē īfœlices, qđ explanat cū dicit. Lac. hy. fuit. n. Hermione Menelai & Helenæ filia, & Oresti nupsit, Veꝝ deīde occiso agamēnone & fugato Oreste illā rapuit pyrrhus. Mox interfecto Pyrrho priori marito reddita est.

Fastus

EXCIPIT

SER. a ℂEXCIPIT, dolo intercipit. b ℂPatrias aras, alij achilleas intelligunt, nã Pyrrhus, vt in historia legimus occiso pře in templo Apollis thymbræi reuersus ad pĩas in nuninis isultationẽ in tẽplo ei⁹ Delphico aras patri cõstituit, & illic ei cœpit sacrificare. Alij pĩas apollineas volunt a pĩis Achaiæ ciuitate, ĩ qua Apollo colit. Nec debemus q̃rere cur non Delphicas dixerit, quia epitheta ĩ alieno negocio plerũq̃ alia ponuntur, vt in quarto, Italiã magnam grineus Apollo, Italiã liciæ iussẽ capessere sortes, cũ a Delio tñ eum cõstet accepisse respon sa. c ℂCessit pars heleno, quõ reddita cũ constet helenus fuisse troianum, nec de græcia vllã habuisse partẽ, reddere aũt est datũ recipere soluit sic reddit. i. data cessit, ergo pars heleno, ꝑ ꝑui gnũ vt diximus. d ℂPergamaq̃, pergama legendũ, non vt pleriq̃ pergameã, qui ꝑ imperitiã cõtra metrũ sentiunt. Decipiunt aũt dũ vtrunq̃ deriuatiuũ volunt, quũ sit pergama principale. e ℂQui cursum venti, cum admiratione dictũ est, qui venti. i. tã ꝓsperi. f ℂQuæ fata, tas, nobis fœlicia. g ℂQuis deus, qui ꝓstitit nobis, vt te videre possem⁹. Tale est & illud Aeneæ ad Didonẽ adulatoriũ, Hinc me digressum vestris deus appulit oris. h ℂIgnaꝛ, aliud disponẽtem. i ℂSuperatne, viuit. Sane noue dictũ, & caret exẽplo, vt pauco in Virgilio. Alij dicũt superat superstes est, sed superstes ꝓsentes significat, vt Cicero in Mureniana, Suis vtrisq̃ superstitib⁹. i. ꝓsẽtibus. k ℂQuẽ tibi iã troia, hemistichiũ nec ĩ sensu plenũ. sunt aũt duo talia, vt hoc & Cõcessere deum, quẽ qdam ita compleuit, Concessere deum profugis noua mœnia teucris. l ℂAmissæ cura parentis, si parentis Creusæ accipis, occurrit vñ sciebat eam pariisse. & alij dicunt potuisse sĩ vel ab Heleno diuinãte cognosci, vel Aenea requirẽte per troiã, vt impleui clamore vias, sed vtrũq̃ viribus caret, parentẽm ergò patrias accipiatmus, vt Tullius, Si tibi patria q̃ cõis oium parens est. & est sensus, dolet neꝑditã patriã? m ℂAnimosq̃ vir. supradixerat, puer, sed animos viriles ait parentũ cõsideratiõe. vnde ẽt in octauo de ipso añ annos animũq̃ gerẽs, curamque virilem. n ℂEt multus la. ordo est, lachrymas multum fundit inter verba singula, nam si lachrymans, qd fundit?

Excipit[a] incautũ, patriasq̃[b] obtrũcat ad aras.
Morte Neoptolemi regnoꝝ reddita cessit[c]
Pars heleno, qui Chaonios cognomine cãpos,
Chaoniãq̃ omnem Troiano a Chaone dixit.
Pergamaq̃[d]: iliacamq̃ iugis hãc addidit arcẽ.
Sed tibi qui[e] cursum venti, quæ[f] fata dedere?
Aut quis[g] te ignaꝝ[h] nr̃is Deus appulit oris?
Quid puer Ascani[i] superatne? & vescitur aura?
Quem tibi[k] iam Troia.
Ecquæ nã puero est amissæ[l] cura parentis?
Ecquid in antiquam virtutẽ, animosq̃[m] viriles
Et pater Aeneas, & auũculus excitat Hector?
Talia fundebat lachrymans, longosq̃ ciebat
Incassum fletus. cum sese amœnibus Heros.
Priamides multis Helenus comitãtib⁹ affert.
Agnoscitq̃ suos, lætusq̃ ad limina ducit.
Et multũ[n] Lachrymas v̄ba ĩter singula fundit.
Procedo & paruã Troiam, simulataq̃ magnis
Pergama, & arentẽ Xanthi cognomine riuum

DON. ℂPARuam Troiam, in oĩbus istis versibus ne minuat magnitudinẽ Troiæ patriæ ostendit hanc non tantã esse sed similẽ, nã dixit paruam Troiã & simulata pergama arentemq̃ riuum xanthi, nec non, & teucris Aeneam anchisen & Ascanium duxit in suam domum, Reliquos hospitia per ciuitatem acceperunt.

CHRI. ℂPATRIAS, Quia vt supra diximus in delo erat ara apollinis genitoris. ℂReddita, vt debita data. Nã id mãdarat ex testamentõ pyrrhus. ℂCessit, vt inferior & sibi subiecta, nam cedit maior minori. ℂChaoniam, Chaonia hæc gens nobilissima est reliquaꝝ epiroticarum. Est. n. ex genere æacidaꝝ, & quandoq̃ toti epyro imperitauit. Maxime aũt nobilitatur oraculo iouis Dodoneo, qđ antiquissimum oium q̃ in græcia sunt Herodotus asserit, hancq̃ refert originẽ, Duæ enim sacerdotes Thebani Iouis ab ægypto a phœnicibus ita discessẽrũt, vt altera in Libyã altera huc veniret, & vtraq̃ in ijs locis oraculũ cõstituerunt, vt testanẽ sacerdotes iouis. Verũ in hoc oraculi dodonæi notãdũ est, duas columbas nigras ex ægyptiaca Thebe euolasse, & alterã in libya hãmonis templum ædificari iussisse, alterã in dodona sylua sup fagũ ꝓsedisse, voceq̃ humana locutã dixisse iouis illic oraculũ ꝯstituẽdũ, sacerdotũ autem eaꝝ, q̃ in dodona fuerunt vetustissima pmenia vocitata est, q̃ ꝓo. fuit post hãc Timarea. Nouissima nicandris, Sed idem Hero. putat

Dodonæum oraculũ

hás nō colūbas sed mulieres fuisse. Vez cū apud græcos antiq̄ lingua pelasgica pelliades. i. colūbæ mulieres dicerent̄ creditas fuisse colūbas, & iccirco nigras, qm̄ fusci sunt hoīes in thebaica regione. ❡ Qui vēti & q̄ fata, snīa est si venisti certo quodā ɔsilio secūdos pfecto habuisti vētos & scdā fata, nā pro miraculo est potuisse te p tot victores hostes icolumen euadere. Ergo q vēti cū admiratione. i. q̄ psperi, & q̄ fata q̄ fœlicia fata, nā sine sūmo illorū auxilio tm̄ piculū nō effugisses. Sin aūt tibi huc enauigare nō pposueras, qs deus hanc fœlicitatē ɔcessit, vt ad tuos nihil tale expectātes venires? ❡ Ascanius, īterrogat, de eo queq amare pcipue oportuit, qm̄ mariti ex sorore fuisset nepos, & in quo magna eēt spes futuræ fortitudinis ac pbitatis ponē'a, & qa æneæ filius & hectoris nepos eēt. Prudēs ḡ poeta q & affectū mulieris satiauerit, & æneæ ascaniq̄ laudād sibi occasionē cōparauerit. ❡ Antiquā. q. d. semp assue'ā illi familiæ. Ergo iā ppriā ❡ Paruā, & simulata magnis: & arentem hæc oīa pathos hūt qd citat cum pro maximis rebus nimis nobis cōpensata vident̄.

SER.

a ❡ AGNOSCO, aut cognomīe agnosco, aut certe qa re paratam audierat Troiam, vt Hic īcredibilis rez fama occupat aures. b ❡ Scææq̄ amplector limina portæ, scæa porta dicta est nō a pugnis ante se factis scæuis. i. malis, nā & antea sic dicta est, nec ab itinere īgressis scæuo. i. sinistro q̄ ingressi nō recto eunt itinere sed sinistro, sed a cadauere Laomedōtis, id est scæomate, qd ī eius fuerat suplimīnio. c ❡ Amplector, teneo, vt Amplexæq̄ tenēt postes atq̄ oscula figūt. d ❡ Teucri, proteucridæ. e ❡ In amplis, qd est regiæ magnitudinis. f ❡ Accipiebat, pascebat. Terentius. Accipit nemo melius neq̄ prolixius. g ❡ Aulai, p aulæ. est aūt diæresis de græca rōne veniens, quorum diphthongos resoluta apud nos duas syllabas facit. h ❡ Carbasus, genus lini est, qd abusiue plerūq̄ p velo ponit̄. Sane in singulari hæc carbasus dicimus, ī numero plurali ḡo hæc carbasa. i ❡ Troiugena, ac si diceret generose. vt alibi, Dardanidæ magni genus alto a sanguine diuū. k ❡ Interpres, vaticinator, qui deo p mentē mortalibus publicas, sed qa interpres nomē generale est, currit per species, nā vt ait Cicero oīs diuinandi peritia in duas partes diuiditur, nam aut furor est, vt in vaticinantibus, aut ars, vt in aruspicibus, fulguratoribus siue fulguritis, auguribus. & oīa ista ex se pendent, lz p prūs finibus ɔtineant̄. vn̄ Vir. oīa ei dat, quē vult pfectū ītelligi, vt hoc loco Heleno. Itē alibi ī decio, Cui pecudū fibræ, cœli cui sidera parent, Et linguæ volucrū & psagi fulminis ignes. l ❡ Diuoz q nu. pōt & īterpēs diuū distingui. Sane per oīa zeugma ē ab inferioribus sentis.

Agnosco[a], Scææq̄[b] amplector[c] limina portæ.
Necnon & Teucri[d] socia simul vrbe fruuntur.
Illos porticibus rex accipiebat[f] in amplis[e].
Aulai[g] in medio libabant pocula Bacchi
Impositis auro dapibus, paterasq̄ tenebant.
Iamq̄ dies, alterq̄ dies processit: & auræ
Vela vocāt, tumidoq̄ inflatur carbasus[h] Austro
Hic vatem aggredior dictis, ac talia quæso.
Troiugena[i] iterpres[k] diuoz[l], q numia[m] Phœbi.
Qui[n] tripodas, Clarij[o] lauros: q sidera[p] sentis,

m ❡ Qui numen. q suspicis numē, & futura prædicis. n ❡ Qui tripodas, tripodes mensæ fuerūt in tēplo Apollinis Delphici, qbus superpositæ phœbades vaticinabant̄. o ❡ Clarij lauros, & sidera sentis subaudi. Clariū oppidū ē in finibus colophonioz. vn̄ Apollo Clarius. Sane q̄ritur vtrū Clarij geminādū sit i, & ē sciēdū aliter nō pcedē, nā cla breuis inuenit̄, vt stati', Nec clarias hac luce fores dydimæaq̄ q̄sq̄, Per lauros āt oraculū ītelligimus. p ❡ Qui sidera sentis q̄ es peritus astrologiæ.

DON.

❡ ACCIPIEBAT, pascebat, aliter n. nō in amplis porticib', sed in amplas portic' dicēdū fuerat. ❡ Iāq̄ dies, argumētū benignitatis, cū nō vni', sz pluriū diez sit hospitiū. ❡ Troiugena, plurimū dat ei gñl, ex q[illegible] sit & ipse q laudabat. ❡ Interpres, Quid f[illegible] rius q̄ nosse qd velit dij, & dignū eē p c[illegible] quat ī hoībus. ❡ Tripodas, triū pedū fui. Alio noīe cortina appellat̄. Est aūt laus plena, nā cum sint diuersa vatū genera, & vix singula vaticinatiōis in singulis repiant̄. ipse erat in oībus ḡsatus. Est color rhetoricus repetitio.

CHRI.

❡ AGNOSCO hactenus muliebrē orōnem mulieri ɔcessit, nunc viz, vt virum inducit. ❡ Scææ amplector li. por. ex amplexu ostēdit sibi carā eē, & eē carā pp noīa q̄ ferebat ex veteri Troia. ❡ Fruunt̄, nō mō. n. inde capiebant cōmoda. sz & voluptuose ēt tractabāt, nā fruimur re de q̄ sūmā capimus voluptatem. ❡ Accipiebat, pascebat. Teren. accipit nemo lautius. Aliqñ accipe est ītelligere vel audire, vt accipe nunc danaū isidias, & crimine ab vno Disce omnes. ❡ Aulai, æ diphthongus apud nos est quæ apud Græcos est

cōs est ai. Sed nos in dissolutioné nō dicimus aulæ, vt est diphthógus latina, sed aulai, vt est ai græca, sic Lucre. Nunc q̄ mobilitas sit reddita materia. ¶ Clarij, Apollinis a claro vrbe, in qua colit, in hac aūt Iuppiter Neptūnus & Pluto, vt ait Lactan. In statiū, regnū diuiserūt. Laudat aūt cōuiuiū, & a copia vini, & ab aureis vasis, & a splendore epulaꝝ cōmendat dapes. ¶ Numina phœbi, id vaticiniū genus intelligit quod ex diuino furore prouenit, sed de tota diuinatione dictum est. ¶ Sydera, propter astrologum.

SER.

Et volucrū [a] linguas, & præpetis [b] omnia pennæ,
Fare [c] age, (nāq; [d] oēm cursuz mihi pspera dixit
Relligio, & cuncti [e] suaserunt numine [f] diui
Italiam petere, & terras tentare repostas [g],
Sola nouum [h], dictuq; nefas Harpyia Celæno
Prodigium [i] canit, & tristeis [k] denunciat iras,
Obscœnamq; [l] famem) quæ [m] pria picula vito.
Quidue sequens tātos [n] possim supare labores.
Hic Helenus cæsis primum de more [o] iuuencis
Exorat pacem diuom, vittasq; [p] resoluit
Sacrati capitis, meq; ad tua limina Phœbe

a ¶ ET VOLucruz linguas qui es augur. b ¶ Et præpetis omina pennæ, Aues autē oscines sūt aut præpetes oscines ore futura pdicunt ab os & cano præpetes volatu significāt, sed præpetes aut superiora tenēt, & ppetes vocant, aut īferiora, & dicunt īferæ. Præpetes aūt ideo qa oēs aues supiora petūt volātes, vel a græce πετομαι. i. volo. c ¶ Fare age, hortātis est age. i. dic celeriter, & est ordo, Troiugena farre age q̄ pma picula vito. Quidue sequens tāntos possiz supare labores, cætera p parenthesim dicta sūt. d ¶ Nāq; oēm cursuz, hipallage ē, nanq oēm cursuz pspera dixit religio, sz ois religio dixit pro speꝝ cursuz. e ¶ Cūcti diui, qa qcqd audiuit a diuersis ad Iouē recurrit, vt diximus supra. Quæ phœbo pr̄ oipotēs, mihi phœbus Apollo prædixit. f ¶ Numine, oraculuz significat. g ¶ Repostas, penitus passio per syncopā. i. [illegible] pro repositas. i. lōge positas. h ¶ Nouū magnū more suo. i ¶ Prodigiuz canit, pdigiū, monstrū, portentū modico fine discernunt, sz ꝯfuse plerunq; ponuntur. ¶ Tristis iras, deoꝝ. s. pp iniuriā suā. l ¶ Obscœnāq; famez, aut q̄ hoies ēt ad obscœna cōpellit, vt Male suada fames, aut certe quæ obscœna auis pdixerat. m ¶ Quæ pma picula vito, Quidue sequēs tātos possiz superare labores, duo petit queādmodū aut periculis careat, aut qbus ꝯsilijs par eē laboribus possit. n ¶ Tātos, q̄ztos harpyia pdixerat. o ¶ De more. s. sacrificātū, vt aut de sacrificātū more reqrit vtrū tps ꝯsulēdi eēt, nā & hī vehemēter q̄ritur, vt in. vi. Tū virgo poscere fata Tēpus ait, aut certe qd & melius est, de sacrificantū more añ nefas expiat ab harpyia pdictuz, & sic venit at vaticinationē. Vt aūt hic expiatā famē intelligamus, sequēs efficit locus, vt Aderitq; vocatus apollo, quū cōstet, nisi in hoc intellexeris loco famis cā nusq; suocatū esse Apollinis numen, Dubitationē aūt in hoc loco exorat facit, nam orare est petere, exorare īpetrare, ergo īpetrat pacem aut ad inquiēdum tempus, aut ad mitigaduz famis periculum. p ¶ Vittasq; resoluit, in ratione sacroꝝ par est & aiæ & corpis causa, nā plerūq; q̄ nō pñt circa alaz fieri fiūt circa corpus, vt soluer̄, vel ligare, quo possit ala, quod per se non pōt ex cognatione sentire. inde est Vnū exuta pedem vinclis in veste recincta. bene ergo Helenus cuncta corporis soluit, ne qua parte animo religato ad numē accederet.

DON.

¶ FARE age, nō iubet sed hortat, Prodigia aūt dñr qbus nūciant aduersa. Poscit idē remediū quo aduersa toleret, aut poscit fuger̄.

CHRI. ¶ VOLVcrum, pp auguria. ¶ Præpetis, ppetes aues dicunt ab Au. Gellio q̄ opportune puolant, aut idoneas sedes capiunt, qbus vt ait Nigidius Figulus cōtrariæ q̄ sunt inferæ appellant, Apolinaris vero sulpitias eas dicit ppetes, quas Home. ταvυπτεϱυγας appellat, qm istæ maxime ab auguribus spectātur q̄ ingentibus alis patulæ, & porrectæ puolant. Enni. etiā ppes p veloci posuit in annalibus brundusiū pulchro puinctum ppete portu. ¶ Vittasq;. r. volebant antiq in sacris corpus solutuz esse, vt p id significarent aium ab omni cura solutū debere ad sacra accedere. Sic Pythagoras symbolis corporeis indicabat ea q̄ essent animi. ¶ Nā oēm, ostendit necesse esse sibi acciper̄ oraculū quo certior reddatur qñ ex ijs q̄ hactenus accepit qa īter se aliquid contrariū habeāt incertus relinq̄tur. Prima pericula. i. maxima, nam in nulla re magis est laborandum administratori reipu. q̄; vt a populo famē ppulset, illa. n. ad oēm seditionē, & ad oē iniustuz ac nefas impellitur, nā nescit plebs ieiuna timere, ergo q̄ prima pericula vito. i. q̄ ego veluti maxia oium pericula vitare cupio. ¶ Cæsis iuuēcis, vt eo sacrificio placatus Apollo vera in suū pectus infundat. ¶ Sacrati capi, idest ipsius q Apollini sacer erat.

Præpetes

inferna Aues

Ipse manu multo suspensum [a] numine ducit.
Atq; hæc deinde [b] canit diuino ex ore sacerdos.
Nate [c] Dea (nam te maioribus [d] ire per altum [e]
Auspiciis, manifesta fides, sic fata deum rex
Sortitur [f], voluitq; [g] vices, hic vertitur ordo)
Pauca [h] tibi ex m[u]ltis quo tutior hospita [i] lustres
Aequora, & Ausonio possis considere portu,
Expediam; dictis prohibent [k] nam cætera p[ar]cæ,
Scire Helenum, fariq; vetat Saturnia Iuno.
Principio Italiam, quam tu iā rere p[ro]pinquam,
Vicinosq; ignare [l] paras inuadere portus,
Longa [m] p[ro]cul longis via [n] diuidit inuia terris.
Ante & trinacria [o] lentandus [p] remus in vnda.
Et salis Ausonii lustrādum nauibus æquor,
Inferniq; [q] lac[us], Aeææq; [r] insula Circes,
Quā [s] tuta possis vrbem componere terra.

SER. a SVSPENsus, si suspensus ipse numinis plenus, si suspēsum me sollicitū & attentuz. b Deīde canit, post pacta solēnia. c Nate dea, ordo est. nate dea pauca tibi expediaz dictis, p[ro]hibent nā cætera parcæ. Scire Helenum fariq; vetat saturnia Iuno. Oīa inquit vates nouit, sz non p[er]mittit di cere fatis p[ro]hi bētib[us]. & ēt ex his q̄ nouit m[u]l ta illū vetat di cē saturnia iūo. d Maiorib[us], cælestib[us] p[ro]p si deris cursum, cui[us] fuit expla natio per Creu sam. e Per altuz, per limi tē fortunæ su perioris. f Sortitur, dis ponit, ordiat, & bene allusit q̄si Apollinis sacerdos, cuius p[ro]prie sunt sortes. i. responsa diuina. g Voluitq; vices, diffinitio fati s[ecundu]m Tulliū, qui ait Fatū est con nexio re[rum] per æternitatē seinuicē tenēs, quæ suo ordie & lege variant, ita tñ vt ipsa varie tas hēat æternitatem. h Pauca tibi e mul tis, duo dicit se eē dictu[rum], quēadmodum tute possit nauigaꝛ, & quibus signis Italiæ regna cognoscat. i Hospita æquora, nil. n. no bis hospitio vicinius p[ro]stat. k Prohibent nā cætera parcæ scire, hic distinguēdū, & est sensus. cætera te scire nō sinūt fata. Helenus vo Iuno p[ro]hibet dicere, etiā ea q̄ audire pote ras. & vacatq; vt solet frequēter. Male āt sē tiūt q distingūt scire Helenū, quū legerimus in Lucano. Venit ætas oīs in vnā Cōgeriez, miserumq; p[er]mūt tot sæcula pect[us], itē alibi, Nec tñ p[er]dere nati quātū scire licet, & adeo repletus numine oīa nouit sacerdos vt refre net ad cætera dicēda, nā dicēdo Helenum fa riq; vetat saturnia Iuno. oñdit p[er]missum ad Aeneā p[er]tinere: aliter suū nō iterponeret no men. Præterea qūo vetat Iuno dicere si fata scire p[ro]hibēt? Nullus. n. vetaꝛ loq qđ nescit. ergo cætera. Parcæ scire te p[ro]hibēt, non autē Helenū. p[ro]hibet autē scire, mortē patris ad au gendū inopinatū dolorē, tempestatē ab Aeo lo imissaz, amorē Didonis, in quo & gaudiū qdē eēt, sz qđ ante p[er]uisum est, vile credit. Et si sciret Aeneas se de africa exitu[rum], non faci le Didonis p[ro]sentiret amoribus. Nouimus āt hoc Iunonē facere, vt si posset fieri regnū ita liæ libycas auerteret oras. inopinatū vo do lorē ēt Aeneas cōquerit, vt nec vates helen[us] quū multa horrēda moneret, Hos mihi præ dixit. l Ignare, pro ignarus, casus pro casu. dicit autem ignarum fati. m Lōga procul, non situ, quam pene vi det, sed neces sitate fatali, & cursu nauiga tiōis tardiore. n Via inuia, Aeneæ scilicet. o Trinacria, quæ latine tri quetra dr̄, quaz multi trinacraz dicūt, q[uod] tria hz promontoria q̄ græci d[icun]t. p Le tandus, aut len tē tibi nauigan dū est, nam to tā Siciliam circūiuit. Aut lētandus tibi est re mus. i. flectendus, vt lētum vimē dicimus. i. flexibile. q Inferniq; lacus, lucrinum. & auernū dicit, iter q̄s est spelūca, p quā ad īfe ros d[e]scēdebaꝛ vñ eos dixit īfernos p[ro]p necro mātiā q̄ ibi fiebat. r Aeææq; īsula circes, q nūc Circei[us] mōs a Circe dr̄. quondā, vt Var ro dicit, fuit nōdū siccatis paludib[us], q̄ eū diui debāt a cōtinēti. Aeææ āt dicta ab aspnātiū voce p[ro]p celebratas illic corpo[rum] mutatiōes. vñ ē iacessos vbi solis filia lucos. Aeææ āt tres sē diphthongi, nā genitiuus est ab æa. s Quā tuta possis vrbē cōponē terra, aā cun cta lustrabis q̄ possis vrbē tuta cōponē terra. Tuta aūt p[ro]p Thraciæ & Cretæ discrimina.

DON. MANV, qđ ē aptum signū beniuolentiæ. Suspensum, aut numinis veneratiōe turba tū, aut īde suspēsum ne p̄ria q[uam] optet audiret. Diuino, q[uia] diuia canit, Nā cū sit p[ro]iunctio rōnabilis nō d[e]z prima p[ro]stitui, q[uia] lege. Nate dea. m. c. ire p al. Auspiciis. m. f. nā sic fata deū rex sortitur. Pauca, m[u]lta istructiōis cā fuerāt referēda, sz nō id fieret, dii p[ro]hibēt me scir, & iūo aliq̄ referre ñ pati[tur], tñ dicā q̄ p[er]tinet eē in mea p[otes]tāte Deiñ narrat q[uod] q̄uis Italia p[ro] xima sit, tñ lōgo circuitu ambiēda ē Sicilia.

CHRI. MANIfesta. f. adeo video oia manifesta, vt fides īdubitata adhibenda sit. Prohibent, nā cætera oñdit Macrobi[us] ex intima discipli næ p[ro]funditate hī positū a poeta, sz q[uia] res bre uib[us] explicari nō pōt, nō ē visuz hic inserere.

Voluit

Voluit vi. Nam ipsum fatum reuolutione coelorum fit. Ordo: syderum & coeli. Hospita, quae citant Italiã, cuius hospitio recipieris. Via inuia. d. nõ ergo longe distat, sed cum via quae breuis illud est tibi inuia fit, quia non potes illa vti idcirco est ac si longe distet.

SER. a SIGNA tibi dicã, deest quae. Et notandũ quia non eo ordine quo pmiserat dicit. an. n. dicit de ciuitate pdẽda, sedo de tuta nauigatione. b Secreti ad fluminis vn. i. thiberini. c Littoreis, littus dicitur quicquid iuxta aquam est. vñ nunc ripã fluminis littus vocauit. d Sus, naturaliter lõga est,

Signa[a] tibi dicam, tu condita mente teneto.
Cum tibi sollic ito secreti[b] ad fluminis vndam
Littoreis[c] ingens inuenta sub ilicibus Sus[d].
Triginta[e] capitum foetus enixa iacebit.
Alba solo recubans. albi circum vbera nati,
Is locus vrbis erit: requies ea certa laborum.
Nec tu mensarum morsus horresce futuros.
Fata viã[f] inuenient, aderitque[g] vocatus Apollo.
Has[h] autem terras: Italique hanc littoris oram
Proxima, quae nostris[i] pfunditur aequoris aestu.
Effuge, cũcta malis habitantur moenia graijs.
Hic[k] & Naritij posuerunt moenia Locri.
Et Salentinos[l] obsedit milite campos
Lyctius[m] Idomeneus. hic illa ducis[n] meliboei[o]

ciuitate thessaliae, õ qua fuit. o Meliboei, ergo pro meliboensis.

DON. SIGNA tibi dicã, Cõmendat qd fuerat dicturus vt ostẽdẽt id magnum esse, & verum, deinde dat signa fluminis, dat porcae, dat numerum foe:, dat colorẽ, quod est pter naturã porcam edere xxx. multa pl saepe quam bonum

ls in gtõ breuis fit, vt bos, pes, res, spes. De hac aũt sue alij dicũt sm Virg. quod in Italia inuẽta sit. Alij quod secũ eã more nauigãtiũ troiani portauerit, & oraculo cognouerit ibi pdẽdã esse ciuitatẽ, vbi sus illa post fugã fuisset inuẽta. Dicitur ergo in cãpaniã fugisse, et inuẽta in Laurolauinio, a quo Ascanius post Albae nomẽ imposuit. e Trigita capi. foe. eni. pdigiale est hoc quo significatur trigita annis regnaturus Ascanius. f Viã, rõnẽ. & nõ dicit quam, quia etiã pfutura est fames, vt Haec erat illa fames, haec nos suprema manebat Exitijs positura modũ. g Aderitque vocatus apollo, nũc vocatus, quia vt supra diximus, expiatorum fecit sacrificiũ. h Has aũt terras, quae ostendentis est. nec. n. Calabria ab Epiro longo distat spatio. i Nri aequoris, epirotici, quo Calabriae littus aluitur. k Hic & naritij posuerũt moenia locri, Locri socij Aiacis Oilei fuerũt, Epizephyrij, & Ozolei, sed post tẽpestatẽ mõtis Capharei Epizephyrij tenuerunt Bruttios. & hos nũc dicit. Ozolei vero tenuerũt pẽtapolin, vel Libyã. vñ est Libycoue habitãtes littore locros. Quin et de ozoleis legitur, quod delati Thinneiã vlterius accesserit, & ciuitatẽ pdiderint, quae nunc ozalis dicitur. Naritij aũt a loco dicti sunt puinciae suae. Ozolei vero a putore paludis vicinae, nas ὄζω est puteo. l Salentinos obsedit milite campos, salẽtinũ promontoriũ italiae est. Nã vt ait Salustius oĩs italia coacta in angustias scinditur in duo pmontoria, Brutium & Salentinum. m Lyctius idomeneus, a lyctio Cretae ciuitate, vnde pp supradictã pulsus est causam. n Ducis meliboei, Philoctetae a Meliboea

aut malum portẽderet, euenerunt pter nãm, vt ignis ex capite ascanij mitis, & inoxius, vt in polydori sepulcro sanguis ex viminibus, vt vox hũana ex pecudibus. Nec tu. m. ostẽdit futurã famẽ, sed nõ nocturnam. Malis vt aeneam absterreat qui per multas vrbes Graecas transierit, & et ipse qui captiuus fuisset hostium psonam deformare debebat.

CHRI. SIGNA tibi. d. ex Home. ille enim σὺ δέ ἐνὶ φρεσὶ τίθεσο σοι. Certa, nam regem, & in Thracia, & in creta sperasti, sed illa incerta fuerunt. Locri. hi populi iuxta phocidẽ sunt. Locri. Locritis. n. regio teste Strab. in duas plagas diuiditur. vna locorum est in euboeam vergentiũ, qui ad vtrũque daphnũtis vrbis latus discidunt. Horum alteri opũtij ab vrbe metropoli, alteri epicnemedij a Cnemede mõte vocabantur. Qui aũt ad occidẽtẽ spectãt occidui locri, & ozole dicuntur, diuidũt aũt hos ab opuntijs epicnemidijs, & parnasus montes. Opuntij. Ozoli aũt dicuntur, quoniam in eorum regione taphosia est collis in quo, & nessi, & aliorum cẽtaurorũ tumulus locatus est, eorum tabo teterrimus odor funditur, & humor crassioribus guttis manat, vñ illi ozoli. i. odoris mali appellantur. Verum ab epicnemedijs ducta colonia, & ab his locri epizephyrijque deriuati, est. n. zephyriũ promõtorium in italia post herculeũ promõtoriũ. Meliboei, quibus autem vrbibus Philoctetes imperauerit, Home. sic exponit.

οἳ δ' ἄρα μηθώνην καὶ θαυμακίην ἐνέμοντο
καὶ μελίβοιαν ἔχον καὶ ὀλιζῶνα τρηχεῖαν
τῶν δὲ φιλοκτήτης ἦρχε τόξων εὖ εἰδώς.

Seruatū [a] ex vndis Strophadū [b] me littora p̄mū
Excipiūt Strophades graio ſtant noie dictæ
Inſulæ, Ionio [c] in magno quas dira Cæleno
Harpiæq; [d] colunt aliæ. Phineia poſtq̄
Clauſa domus, mēſaſq; metu liquere priores
Triſtius haud illis monſtrum, nec [e] ſæuior vlla
Peſtis, & ira deum ſtygiis ſeſe extulit vndis.
Virginei volucrū vultus, fœdiſſima ventris
Proluuies [f], vncæq; [g] manus, & pallida ſemper
Ora fame [h].
Huc vbi delati [i], portus intrauimus, Ecce
Læta [k] boum paſſim campis armēta videmus,
Caprigenumq; [l] pecus nullo cuſtode p herbā [m].

SER. a SERVATVM ex vndis, ac ſi diceret ŏ pi culis in grauiora ſuperueniſſe diſcrimina. b ſtrophadū me littora, Phineus rex fuit Arcadiæ. hic ſuis liberis ſupduxit nouercā, cuius inſtinctu eos cæcauit. Ob quam rē irati dij ei oculos ſuſtulerunt, & adhibuerūt harpyias, q̄ quum ei diu cibos abriperēt. hic Iaſonē cum argonautis pp vell⁹ aureū colchos petētē ſuſcepit hoſpitio, cui ēt ductorē dedit. Hi ergo bñficio illecti argonautæ Zethum & Calaim filios Boreæ, & Orithyie alatos iuuenes ad pellēdas harpyas miſerūt, q̄s quū ſtrictis gladijs pſequerēt, pulſæ de Arcadia puenerūt ad iſulas, q̄ appellabant̄ Plotæ. & quū vlterius vellent tēdere, ab Iride admoniti, vt deſiſterent a Iouis canibus ſuos ꝯuerterunt volatus, quo♃ ꝯuerſio. ideſt ſtrophe, nomen inſulis dedit, qŏ Appollonius exequitur pleniſſime. vt ăt canes iouis dicerēt, hæc rō ēſt quia ipſæ furiæ eſſe dicunt̄, vñ ēt epulas dicunt̄ abripere qŏ eſt furia♃, vt Et manibus ꝓhibet ꝯtingere menſas Vnde & auari fingunt̄ furias pati, qui abſtinēt partis. Item ipſas furias eē paulo poſt ideȝ teſtat̄ dicens Vobis furia♃ ego maxia pădo. Furias ăt canes dici & lucan⁹ teſtat̄, vt ſtygiaſq; cães i luce ſupna Deſtituūt, & i ſexto Vir. Viſæq; canes vlulare p ūbrā Aduētāte dea. Sane apŏ iferos furiæ dñr & canes, apŏ ſupos diræ & aues. Ipſe i. xij. oñdit. In medio ♆o Harpyæ dñr. Vñ duplex i his effigies iuenit̄. has vir. tres dicit Aello, Ocypete, & Celæno, Apolloni⁹ duas. quē i. xij. Virg. ſeqt̄, vt ſūt gēinæ peſtes. c Ionio ī mag, ī mag mari Ionio. Et ſciēdū ioniū ſinū eſſe imenſum ab ionia vſq; ad ſiciliam, & huius partes eſſe adriaticū achaicū, epiroticū. Maria. n. vel a ꝓuincijs, vel ab iſulis, vel a ciuitatib⁹ nomē accipiunt, bñ q̄ in magno q̄ſi in quo & alia maria ſunt. d Harpiæq; colūt aliæ, q̄ & Celæno harpyia. e Nec ſæ. vl. pe. & ira deū ſtygiis ſeſe extulit vndis, vt pena in ſtygijs, & nō dicit has ŏ iferis natas, ſed peiores eē oībus īde pcreatis. f Proluuies, ſordis effuſio. g Vncæq; manus, manus p vnguibus poſuit, hoc eſt καμψ ὄνυχας. h Fame, veluti fame. Nā abundare dicit armēta, aut re vera fame, quā eis inferebat, nō iopia ſed auaritia. i Delati qŏ neceſſitatis ē, nā voluntate aliquo nō deferimur, ſed venim⁹. k Læta, pinguia, nā in aialibus, i qbus cognoſci nō pōt ſenſus, lætitiā pingue corpus oñdit, nō mēs, vt ī hominib⁹. l Caprigenū q; pec⁹, ſaȝ noue, & affectate dixit. m Per her. ordo ē nō p herbas, ſed p campos i herbis videmus armenta.

DON. SERVATŪ ex vndis, non pſeuerauit mala fortuna, Sed nec in totū pſpera puenit, Nā in littus ferre venerūt qŏ fuiſſet fœliciſſimū, niſi harpyis eſſet occupatū. Triſtius haud. nō pōt ab īferis triſtius qcq̄; excitari q̄; ſint harpyiæ. Virginei. u. nō eſſet hoc mōſtruoſuȝ, ſi cætera eſſent ſimilia. Proluuies qa nihil inteſtinis morari patiunt̄, ſed ſtatim effundunt. Ergo non ſolum non ſatiabant̄, ſed ſemp fameſcebant. Indeq; erat pallor, ecce læta boum. Oīa cōuenerant, qbus illa inuadere cuperemus, Diuerſitas generis, abundantia, pinguedo ex copia herbarum.

CHRI. Stropades harpyiæ. INſulæ, ſtrophades duæ iſulæ ſūt nō longe ab aſteria. Ioniū, hoc mar̄ duplex ē. Nā aliud ps eſt maris aſiatici ab ionia cui ſubiacet ŏnoiatū. Aliŏ a pmōtorio maleæ ſumit initiū. Celæno, harpyiæ græce dñr παρὰ τ ἁρπάζω. i. rapio. Nā quēadmodū p auaritia hi in loco a poeta ponant̄, & qd ſibi ex hac vniuerſa re velit abūde ī nr̄is allegoriis exp̄ſſimus. Heſiodus & Apolloni⁹ duas tm̄mō ponunt Aello & Ocypitē. Atq; Heſio. illas filias fuiſſe Thaumātis ex Electra oceani filia. Alij tres ponūt & filias Neptūni & Terræ dicūt Aello Ocypite & Celæno. Equi. Achillis Homo. ăt ex harpyia & zephyro Achill' eq̄s natos ſcribit q̄s noīat Xāthū & Baliū. Ait. n. Phinei Fabula ξανθον καὶ βαλιον τοὶ ἅμα πνοιῆσι πετέσθην τοὺς ἔτεκε ζεφύρῳ ἀνέμῳ ἅρπυια ποδάργη. De Phineo aūt arcadiæ rege ita ſentit Collucius florētinus vir multa doctrina īſignis Ponit. n. Phineum quaſi philēū. i. boni amatorem ex priori coniuge, quā rōnē eſſe vult

filios

filios bene videntes procreare.i.bonos affectus.Extinguitur deinde prima vxor extinguit lumen rationis in homine.At ille secundam ducit,q̃ sensualitas est cuius blanditijs illect⁹ priores filios luminibus priuat.Nam hæc pro vero bono falsum persuadet,& quęcunq; boni affectus a ratione iam extincti fuerant eos penitus ab homine excecandos curat.Irascitur deus homini nõ apprehendēti disciplinam & pereunti de via iusta.Efficitur cæcus, quia amisit lumen rationis,& harpyiæ sibi epulas eripiunt,idest maxima auaritia infestatur verũ vbi argonautas,idest virtutes recepit,fugantur harpyiæ per zetum idest inquisitiones,& calaim idest probitatem.¶ Læta boum,quomodo hæc pertineat ad auaritias videbis in nostris allegorijs.¶ Caprigenum,noua se fictũ nomen est,vt dicit Seruius,sed legerat apud Acciũ in Philocrete Caprigenum trita vngulis,

BIR.

Inruimus ferro,& Diuos,ipsumq; [a] vocamus
In p̄dam [b];patremq; Ioue tũc littore curuo
Extruimusq; toros,dapibusq; [c] epulamur opimis [d].
At subitæ horrifico lapsu [e] de mõtibus adsunt
Harpyiæ [f],& magnis quatiũt clangoribus [g] alas.
Diripiuntq; dapes,contactuq; omnia foedant
Immundo,tum [h] vox tetrum dira inter odores.
Rursum [i] in secessu longo sub rupe cauata
Arborib⁹ clausi circũ,atq; horrentibus vmbris
Instruimus [k] mensas,arisq; [l] imponimus igné.
Rursum ex [m] diuerso cæli,Cæcisq; latebris
Turba [n] sonãs p̄da [o] pedibus circũuolat vncis.
Polluit ore dapes,socijs tũc arma capessant
Edico,& dira bellum cum gente gerendum.

a ¶ IPSVM q; vocamus: ipsum.i.deorũ regem,aut certe prædatores,hoc est cui de p̄da debetur aliquid,nã romani moris fuit,vt bella gesturi de pte p̄dæ aliquid numinib⁹ pollicerentur,adeo vt romæ fuerit vnũ templum Iouis p̄datoris,non q p̄dæ præest,sz q ei aliquid ex p̄da debeat. b ¶ In partẽ p̄damq; ,in partes prædæ.c ¶ Dapibusq; epulamur,dapes deorũ sunt,epulæ hominũ.bene ergo vtrũq; posuit,nã & sacrificijs,& cõuiuijs operam tribuũt. d ¶ Opimis,pinguibus. e ¶ Lapsu,celeritate,vt supra. f ¶ Harpyiæ,vi græca diphthõgus est,nã latina esse non põt,quia nec v quidem habemus. g ¶ Clangoribus alas,deest cum,vt sit alas quatiebant cum clãgoribus vt Atq; ixlonij vento rota constitit orbis.i.cum vento.aliter acyrologia est,si clangorem dixit alarũ sonitum. h ¶ Tum,prætereà.& deest erat. i ¶ Rursum,ad illud solũ pertinet. k ¶ Instruimus mensas,nam ante in speluncis nõ fuerant.Et sciendum hãc particulam interdum sic poni,vt iteratus aliquid significet,vt si dicas,Veni ad te mane,rursus venio,Interdũ sine iteratione ẽ,vt sui rursum,veniã ẽt,non iõ dicis rursum,qa ẽt primo venisti,sed qa illic fuisti. l ¶ Arisq; reponimus igné,ecce qð dixit In partem p̄damq; Ioue.,Sane sciendũ iterationem hãc fieri s̃m ritum sacrorũ.nã displicuisse prima ex p̄dig ijs indicatur.Sunt aũt hæ animales hostiæ,q̃ tñ imolantur.alibi sanguinem tñ In aras fundi significat,vt Sanguinis & sacri pateras.alibi partẽ corpis,vt Extaq; salsos Porriciã in fluctus.alibi integras victimas,vt At solida iponit taurorũ viscera flammis,

m ¶ Ex diuerso cœli,ex secreto montiũ.subaudi loco. n ¶ Turba sonãs,si tres sũt,quomodo turba? Soluitur,figura emphasis est.Nã tres sunt & ad sæuitiã rettulit earũ,turbã impetũ ostendit,nã õ tribus loquitur & alludit ad furias de quibus ait alibi,Vocat agmina sæua sororũ. o ¶ Prædã pedibus circũuolat vncis,aut circum prædam volat vncis pedibus,intra volã amplectit̃ prædas.Vñ & inuolare dicimus intra volam tenere.Vnde & pira quędam volema dicuntur.

¶ ET diuos,vt qð fiebat illicitũ esset nobis cõe cũ dijs.¶ Tũ li.c.tacuit de appatu epularũ quẽ descripsit in primo de ceruis.¶ Ibi enim nulla necessitas exigebat breuitatẽ,hic autẽ qa pposuerat,Et breuiter troiæ.sia.l.& ptes noctis tp̃s in q̃ auditores q̃rebãt quietẽ erat ppperãdũ.¶ Extruimus,in prio dixit fusiq; p herbã,qa lassitudine & fame naufragij vrgebant̃ hĩc eicit.¶ Extruimusq; t.qa in magna copia herbarũ nõ fuit magnũ cõgeries cespitũ struere,qbus discũbi posset,& nõ magna ppperãdi ad epulas necessitas vrgebat.At subito res oĩno abhominabilis subitus īprouisus.¶ Sonitus alarũ,vñ metus,cõtactus fœd⁹,odor teter fugiendas faciebat.¶ Rursum,antrũ & rami volatum Harpyiarũ impedire poterant.Ibi igit̃ securiores dapes & sacrificiũ restaurarũt.Sed frustra nã per insperatas corlipites & occultas latebras venerũt,& cibũ rapuerunt,& quicqd reliquerant,ore pollue sunt.Ergo deficiente ĩdustria,fuit necessitas vt ad vim recurremus.¶ Cum dira gente,excusat crimen violentiæ,quam Celæno faciens pro causa sua plenissime exequitur.

DON.

Haud secus, ac iussi faciũt, tectosq́[a] per herbam
Disponunt enses, & scuta latentia condunt.
Ergo vbi delapsæ sonitum per curua dedere
Littora. dat signũ specula Misenus[b] ab alta
Aere cauo. inuadunt socii, & noua[c] ꝓlia tẽtant,
Obscoenas[d] pelagi[e] ferro foedare volucres.
Sed neq; vim[f] plumis vllã, nec vulnera tergo
Accipiunt. celeriq; fuga sub sidera lapsæ
Semesam prædam, & vestigia[g] foeda relinquũt.
Vna in præcelsa consedit rupe Celæno
Infoelix[h] vates; rupitq;[i] hanc pectore vocem.
Bellũ etiam pro cæde bouum, stratisq; iuuẽcis
Laomendotiadæ[k], bellũ ne inferre paratis?
Et patrio[l] Harpyias insontes pellere regno?
Accipite[m] ergo animis, atq; hæc mea figite dcã

SER. a ¶ TECTOSq; p her. dispo. disponũt, & tectos faciunt, sic & scuta cõdendo latere faciũt. b ¶ Misenus, bene Misenũ dicit, tubicinem. Ipse. n. est qui dicitur filius fuisse Aeoli, vt Misenum æolidem, quia constat sonũ omnem ex vẽto creari. c ¶ Noua, mira, vt pollio & ipse facit noua carmina, nam nouum bellũ nõ est, cuius extat exemplũ. Hercules. n. in mõte Arcadiæ Stiphalo vicit Stiphalidas, vt Statius, Et eri sonum Stiphalos. Aut noua ideo, quia vulnerari nõ poterant. d ¶ Obscoenas, obscœnæ sunt aues, quæ canẽdo aduersa significãt vt paulopost Infœlix vates. e ¶ Pelagi volucres, quia dicunt Ponti & Terræ filiæ, vñ insulas habitant partẽ terræ, partem maris tenentes. Alij dicũt eas Neptuni filias, quia ferè prodigiorum oĩum pater est, nec immerito. Nam sm Milesium Thaletem omnia ex humore procreantur, vnde est Oceanumq; patrem rerum. hinc fit vt quotiescunq; desunt parentes, redeat in generalitatem, sic & peregrinos Neptuni filios dicimus, quorum ignoramus parentes. Alij autem dicunt Harpyias filias Thaumãtis & Electræ. f ¶ Vim plumis vllam, naturale. n. est, vt eludat ictus plumarum leuitas. vnde & addidit plumis. Nam quod Donatus dicit ideo eas fuisse inuulnerabiles, quia de Styge erant natæ, non probatur. g ¶ Vestigia, pedus signa. h ¶ Infœlix vates, nuncia infœlicitatis, vt Home. μαντιμακῶν. i ¶ Rupit vocẽ, cũ indignatione loquitur, vt Quid me alta silentia cogis Rũpere? Et notandũ vt supra diximus Rumpit vocem. k ¶ Laomedontiadæ. i. perfidi, a rege natum opprobrium, qui deos fefellit. l ¶ Patrio regno, Neptunio. m ¶ Accipite ergo, quia nos bellis appetitis, ac si diceret. vt futurã famem iã nunc timere possitis.

DON. ¶ IVSSI, verbum est non participium. ¶ Disponunt enses, Breuissima fuit narratio in q̃ solum videt & bellum esse gerẽdum, & propterea arma capiunt. At illi q̃q; nõ inferrat: industria sua capta arma occultarunt. Sapiẽtibus enim locutus fuerat. ¶ Precelsa rupe, qui viderat parari vehementiã belli. ¶ Bellũ, inuectio quã nõ oportuit habere principia. fuit enim irascẽtis. Fuit breuis inuectio sed omnia continet, nam asseruit personam suam innoxiã. Deformauit aduersam appellãdo Laomedontiadas. Dixit causas inuectoꝝ stratos. & ꝓposuit inuasionis crimen. Dixit criminis augmentũ & post violentam in armenta addidit q̃ de expugnatiõe dominarum cogitauerint. ¶ Dixit isontes, Dixit factum, non tamen factum fuit, sed ꝓ facto tenet quod facere cogitarũt, Nam inuadere greges. Armare iouentutem eo tendit, vt eriperent alienũ imperiũ. Non male q̃situ sed relictũ a parentibus. Vltio autẽ est qđ diu expectẽt qđ metuant. ¶ Figite. i. q̃ ifixa vox vulnerẽt. Dat aũt orationi auctoritatẽ, cuꝫ veluti ex ꝓcepto Iouis illa dicere demõstret, & apollinis iussu, & sibi aliquantribuit ꝑtãtẽ, cũ dicit furiaꝝ maxia. Nam ꝓp hoc digna vr̃ ꝓp quã tristitia nunciarent.

CHRI. ¶ DAT signũ. q. d. canit classicũ. Classicũ. n. canere dicebant cum signũ dabant quo milites pugna inirent. Cũ aũt reuocabant, tũc canere receptui dicebãt. ¶ Specula, ex loco eminentiori vñ latus sit ꝓspectus. hinc fenestræ speculæ dicunt. ¶ Rupit vocẽ Quod irascentis signũ erat. ¶ Bellũ, optimũ principiũ pathetica orationis, quoniam abruptum est, & a criminatiõe cũ iterrogatione icipit. Vituperatq; a nomine vel a genere quæ sunt de attributis personis. ¶ Laomedontiadæ ergo idest impij infidelesq; in deos, vt Laomedõ fuit, hic enĩ pater Priamo extitit, de quo fabula est ipsum ad mœnia vrbis quæ ab Hercule diruta fuerant restauranda Apollinem & Neptũnũ ꝓuocasse, & ꝓciũ igẽs pollicitum fuisse, sed ꝑfecto ope nõ soluisse. hic Igeor. satis iã sanguine nostro Laomedonteæ luimus periuria troiæ. ¶ Bellum, cognominatio est, qua summopere exprimit in vehẽtis indignatio, & ardor. ¶ Pro cæde boũ. q. d. petitis poenas ꝓ ea re ꝓ qua dare deberetis. ¶ Patrio isontes, a loco vt nos ꝓpriã fugim⁹, & a cã vt pij iustissim⁹ vnus Qui fuit in teucris.

QVA

Quæ[a] Phœbo pr̃ oĩpotẽs, mihi phœb[e] [b] Apollo
Prædixit. vobis furiarum[c] ego maxima pãdo.
Italiam[d] cursu petitis, ventisq; vocatis.
Ibitis Italiam, portusq; intrare licebit.
Sed non ante datam cingetis mœnibus vrbem
Quam[e] vos dira fames, nostræq;[f] iniuria cædis
Ambesas[g] subigat malis absumere mensas.
Dixit. & in siluas pennis ablata refugit[h].
At sociis subita gelidus formidine sanguis
Diriguit. cecidere ai. nec iam[i] amplius armis
Sed[k] votis, precibusq; iubent[l] exposcere pacem.
Siue[m] Deæ, seu sint diræ, obscoenæq;[n] volucres.

SER. a ¶ QVÆ Phœbo pater oĩpotẽs, tribuit auctoritatẽ, ne possint a se dicta ꝯtẽni. Simił notandũ Apollinẽ quæ dicit a Ioue cognoscere. b ¶ Phœbus apollo, purus & ĩpollutus, & ẽ Apollis fixũ ãtonomasũ, qđ aliỹ dari non põt, nã sunt aliꝫ cõmunia, vt Pater oĩpotens. c ¶ Furiarum maxima, adeo ipsæ sunt furiæ vt & vnus epitheto hẽant, & causis ꝯsentiãt, nã ait de Tisiphone Furiaꝝ maxima iuxta Accubat, & manib[us] ꝓhibet ptigere mẽsas, qđ etiã hæ faciũt, & ĩferẽtes troianis famẽ & ꝓnũciãtes. d ¶ Italiã cursu petitis, ex his q̃ norũt, fidẽ dicẽdis accõmodat. e ¶ Quaꝫ vos dira fames, vt Varro in scđo diuinaꝝ dicit, oraculũ hoc a Dodonæo Ioue apud Epiꝛ accepe runt, qđ mõ dixisse fingit Harpyias. & tñ colorate tãgit historiã dicẽdo, Quæ phœbo pr̃ oĩpotẽs. f ¶ Nr̃æq; iniuria cædis, ista mentił. Nã ĩminẽs troianis fatalis est fames. g ¶ Ambesas, vndiq; esas, hoc est rotũdas. Maiores. n. has hẽbãt in honore deoꝝ paniceas. s. h ¶ Refugit, nõ metu. nec. n. minãtibus ꝯgruit, sꝫ ne possit placari. i ¶ Nec iã amp. armis, subaudi vñ sũt. nec. n. põt eẽ ab ĩferiori zeugma, qđ plerũqꝫ fit, vt p oĩa vn[us] smo sufficiat, vt Troiugena ĩterpres diuom q numĩa Phœbi, Qui tripodas clarij lauros, q sidera sentis, p oĩa senq intelligis, plerũqꝫ aliud subaudił, vt h̃ loco. Itẽ Disce puer virtuẽ ex me verũqꝫ laborẽ, Fortunã ex aliis, sb̃audi opta. Nam fortuna non discił ex aliis. k ¶ Sꝫ votis ꝓcibusqꝫ, duplici rõne placanł numĩa aut votis, aut ꝓcibus. Vñ est Iunonis magnæ ꝑmũ ꝓce numẽ adora. Itẽ Iunoni cane vota libẽs. l ¶ Iubẽt, volũt, vt Infandum regĩa iubes renouarẽ dolorẽ. m ¶ Siue deæ, qa diuinãt. n ¶ Obscœnæqꝫ volucres, qa ĩ his vẽtris cernebãt pluuiẽ. oñ aũt ẽt si aues sũt dicit eas placãdas, pp pessima omina.

DON. ¶ ITALIAM, hæc posuit, vt ex iis faceret fidẽ sequẽtibus. ¶ Sed nõ ante datã, ostendit ꝙ necessitati famis nõ licito remedio, sed sacrilegio eẽnt subuẽturi, Nã mẽsas dicit q̃ ex frumento ꝯfectæ diis penatibus ꝯsecranł, & ne hoc genus pœnæ ab vltione harpyiaꝝ discretũ videatur: addit nostræqꝫ iniuria cædis. ¶ Cecidere, q spe[i] ꝓsperoꝝ fuerãt in sublime ꝑducti. ¶ Siue deæ, q d. nõ erat respiciẽdum an deæ essent, an mõstruosæ volucres, dũmodo fierent eæ qbus ĩminentia mala remoueri possent. ¶ At pr̃ Anchises, huic sedat partes cõsilioꝝ, & sciẽtiã sacroruꝫ, sic in flãma Ascanij sic in piaculo Polydori ẽ, & hic ommissõ errore aliorum nõ rogat harpyiã quã ꝯstat mõstruosaꝫ, & q̃ alioꝝ iussiones ptulisse ꝑficeł, sꝫ magna numĩa, ipsa. n. placanda fuerant, a quibus diri nuncij eẽt origo. ¶ Obscœnas, aliq putãt dici obscœnũ ex ob & cœnum, & dici a græco ꝟbo κοινόω. i. sordidũ reddo, vñ nos dicimus inquino. Ergo p œ diphthõgõ scribẽdũ esset. Aliĩ volũt ex ob & cano, & tũc careret diphthõgo, Varro tñ ait ex ob & scæna, & sic hẽret diphthõgõ æ. Aliĩ dñt obscœnos dici ab oscis q eẽnt ppłi malis morib[us]. Obscœnum

CHRI. ¶ QVÆ Phœbo pr̃, imitatus est Aeschylũ, qui refert oĩa vaticina esse a Ioue. Ait Macro. Ibitis Italiã, amara oĩno oratio. Pronosticatur enim in eo qđ cupiunt eos inuenturos calamitatẽ. Nascił enim maximus mœror cũ in eo quod tantopere quæsiuimus, & ꝯcupiuimus euenit ꝑter spẽ. Prædicẽdo aũt incipit a veris, vt illis sibi fidem cõparans, quæ infert deinde falsa verisimilia reddat. ¶ Ambesas, circum esas. Am enim teste Prisciano circum significat. Sunt aũt qui dicant consuesse Priscos orbiculatas paniceas mẽsas adhibere, in quibus carnes inciderent, vt quandoqꝫ faciunt reges. ¶ Subigat, cogat, vt castigat, auditqꝫ dolos, subigitqꝫ fateri. Item excolere, vt Ante Iouem nulli subigebant arua coloni. Hinc etiam bene subactum ingenium dicimus. i. bñ excultum, & per quandam translationẽ dicimus acuere ferrum, vt subiguntqꝫ in cote secures. ¶ Malis Maxillis, antiqui enim maxillas axillas, & vexilla dixerũt. Iuniores aũt, vt vastioris litteraꝝ sonitum effugerent pro iis malas alas dixerunt. Cum autem mala in hac significatiõe est, aut arborem fructumue, & quem in naui arborẽ quoqꝫ dicimus. Notare volumus pꝛima producta profertur. Tum littore funẽ quo essent religatæ naues.

Mala

SER. a ¶ PASSIS, solutis. b ¶ Numina magna, Iouē, Mineruā, Mercuriū, s3 samothracas. c ¶ Meritos, ɔgruos .i. expiatorios. vñ & seqtur, Dij phibete mīas. e ¶ Auertite casus, bñ etiam si ɔtingat casum credit eē, nō vltionē. f ¶ Seruate pios, ppter facta ab eis sacrificia. g ¶ Ventusq̃ gubernatorq̃ vocabāt, honestius hac elocutione p plurali numeꝝ vtimur, ls possit & singlaris eē. h ¶ Nemorosa Zacynthos, īsulas græciæ cōmemorat. i ¶ Sameq3 cephaleniæ est ista, nā samos in Asia est. k ¶ Effugim⁹, transimus celeriter. l ¶ Laertia regna, irrisorie quum pmiserit scopulos, vt Immania saxa Vestris cure domos. m ¶ Leucatæ nimbosa cacumina mōtis, leucas mons est altissimus in pmōtorio Epiri iuxta Ambraciaʒ ciuitatē, quā Augustus Nicopolin appellauit victis illic Antonio & Cleopatra. Ibi & tēplū actiaco in pmōtorio Apollini constituit, & ludos actiacos. Vñ nūc Virg. in honorē Augusti, q̄ ipse facit, dat eius origini. Nā & æneā dicit illic ludos celebrasse, vt alibi īducit æneā pmittētē tēpluʒ Apollini, qd fecisse ɔstat Augustū, vt Tū Phœbo, & triuiæ solido de marmore tēplū Cōstituā. n ¶ Et formidatus nautis, aūt pp asperitatē locoꝝ, quia saxosa sunt, Aut vt quidam volunt, qa moris erat aliquē ei de nautis īmolari. o ¶ Hūc pe. occurrebat cur formidatū peti, ꝯis ꝑiō ītulit fessi. p ¶ Paruæ vr. ambraciæ.

DON. ¶ MERITOS, pro magnitudine petitionis cōuenientis, vel meritos s̄m īteriorē sacrorū scientiā. ¶ Dij phibete, poterant hæc esse vera, & nō vera, hocq3 cognoscebat Anchises, ꝙ ex verbis suis apparet. Naʒ cum dicit Dij phibete minas, ostēdit nihil fuisse dispositū, sed phibete inqt minas ne oriret fauor diuinus. ¶ Auertite casum, vt si vere esset casus eiusmodi qui potuisset existere auerteretur. Ergo singula singulis dedit supra dixit phibete, hic auertite, vt phiberet nasci qd nō erat. Auerteretur aūt qd credebāt ingruere. ¶ Formidatus, nō fugerunt qa fessi indigebant refectiōe, & fuit occasio vt ludos celebrarent in honorē eius dei cui tātū debebāt ergo nō iure fuit eā ludoꝝ egētibus, & peregrinātibus, sed gratulatio futuræ salutis.

CHRI. ¶ EXCVSSOS laxate, nā excutiendo vellebantur anchoræ, atq3 ide rudentes ꝑus extensi laxabantur. Oñdit autē ex his v̄bibus q̄ propterātes enauigauerit. ¶ Gubernator, græcum est illi .n. κυβερνᾶν dic. Nos κ in .g. & υ i. u. mutamus, nāg media est inter. c. & ch. Vñ sic crebra mutatio, κυβιος gobius ἀρπα & Χυ rapine, est autēꝫ gubernator ꝑprie nauis rector, sed per translationem refertur ad multa & maxime ad rem. ¶ Zacynthos, de hac insula Home.

οἵ τε Ζάκυνθον ἔχον ἠδ' οἳ Σάμον ἀμφενέμοντο.

Sunt aūt istæ insulæ e regione corynthiaci sinus vbi etiā sunt echidnades e numero q̄ꝝ est Dulichium, de quibus Home.

Δουλιχίου τ' ἐκ Ζάκυνθον, καὶ νήριτον εἰνοσίφυλλον.

Ex olb⁹ his īsulis milites ad Bellū Troianū duxit Vlyxes. ¶ Ardua saxis, mōtuosas oñdit Qd etiā demšat Home. cuꝫ eā appellet, εἰνοσίφυλλον .i. frōdes q̄tiētē, nā in montuosis locis magis vigent vēti, q frōdes, arboresq̃ dimouēt. ¶ Laertia, a laerte pře Vlyxis, nā ex Ioue natus est arcesius, ex arcesio laertes, q Vlyxem genuit. Theodōtius āt refert antícliā Vlyxis matrē anteq̃ Laerti nuberet, sisypho Aeoli filio nupsisse, & Vlyxē ɔcepisse. leōtius ꝟo addit illā cuꝫ ad oraculū ɔsultura accederet a Sysipho captam, & grauidā factā discessisse. ¶ Altricē, nutricē. Alo. n. in supino altū facit. ¶ Leucatæ, pmōtoriū epiri est, de q̄ scribūt nōq̄ nimio affectus amore ex eo ī mare subiectū se deiecerit liberari ab amore. hic Sappho cū nō ignibus æqs Vreris ambraciæ terra petēda tibi est. Phœb⁹ ab excelso q̄tū patet, aspicit æqr actiū populi, leucadiūq3 vocāt, hinc se deucaliō pyrrhæ succēsus amore Misit, & illeso corpore pssit aq̄s, Nec mora iussus amor tetigit

At pater Anchises passis[a] de littore palmis
Numia[b] magna vocat, meritosq̃[c] icidit honores
Dij[d] prohibete minas. Dij tale auertite[e] casum,
Et placidi seruate[f] pios. tum littore funem
Diripere, excussosq̃ iubet laxare rudentes.
Tēdunt vela Noti. fugimus spumātibus vndis
Qua cursus, vētusq̃[g], gubernatorq̃ vocabāt.
Iā medio appet fluctu nemorosa[h] zacynthos,
Dulichiumq̃, Sameq̃[i], & Neritos ardua saxis.
Effugimus[k] scopulos Ithacæ Laertia[l] regna,
Et terram altricem sæui execramur Vlyxis.
Mox & Leucatæ[m] nimbosa cacumina montis.
Et formidatus[n] Nautis aperitur Apollo.
Hunc[o] petimus fessi, & paruæ[p] succedim⁹ vrbi.
Anchora de prora iacit. stant littore puppes.

rigit latissima pyrrhæ Pectora deucalion igne leuatus erat. Appellatur autem a colore pe/træ candidantis, nam λευκὸν album est. Apollo, sinus ambracius est, cuius hostiũ paulo maius est q̃ stadia. iiij. Circuitus vero amplectit̃ stadia. ccc. ingredientibus hostium a dextra apollinis actij tẽplũ qđdã in tumulo hostiũ eminẽs, ait Stra. circũuoluit, ß Home. de. anno ἡ μὲν δὲ ἔτατος ἔστι περὶ βροτῶν ἐνιαυτος.

SER. a TELLV/re potiti potior & illa re dicimus, & illius rei, sed per se primus in vsu est, per genitiuũ figurate ponitur. Salusti. Vt primus quã legatos videret adherbalis potiretur. Legimus & accusatiuũ casum, sed vti nõ possum. Ter. Pria potit commoda.

Ergo insperata tandem tellure [a] potiti
Lustramurq; [b] Ioui, votisq; incendimus aras,
Actiaq; [c] illiacis celebramus littora ludis.
Exercent patrias [d] oleo labente palæstras
Nudati socii iuuat euasisse tot vrbes
Argolicas, mediosq; fugã [e] tenuisse p hostes.
Interea magnũ [f] Sol cicũuoluitur annum,
Et glacialis hyems Aquilonibus asperat vndas.
Aere [g] cauo Clypeum magni gestamẽ abantis [h]
Postibus aduersis figo, ⁊ rem [i] carmine signo.
Aeneas hæc de [k] Danais victoribus arma [l].
Linquere, tum portus iubeo, ⁊ cõsidere trãstris.
Certatim socii feriunt mare, ⁊ æquora verrunt.
Protin⁹ aerias [m] Phæacũ [n] abscõdimus [o] arces.

in eundẽ recurrtibus locum, & hic fit vt supra dixim⁹ ßm Cicerõis Hortẽsiũ post ãnos xij. milia nongentos qnquagintaq̃tuor solstitiales .s. bñ ergo nunc mãgnũ addidit ne lunarẽ itelligeres. bñ Solis nomẽ ne quia dixerat magnũ illũ planetarũ acciperes, de q̃ varia dicuntur & a Metone, & a Ptolomæo, & ab eudoxo, & ab ipso Tullio, nam in libris de deorum natura tria milia annorum dixit magnum tenere annum.

b Lustramurq; Ioui, aut lustramur. i. purgamur, vt Ioui sacrificemus, aut certe lustramur Ioui. i. expiamur. piaculum. n. commissum fuerat tauro in thracia immolato, vt supra dixim⁹, & lz multa fuissent secuta sacrificia, intelligebat adhuc tñ numẽ iratũ non desinentibus malis. Sciendũ sane moris fuisse vt piaculo cõmisso ludi celebrarent. Nã quũ iracũdia matris deũ romani laborarẽt, & eã nec sacrificijs nec ludis placare possent, qdã senex statutis ludis circensibus saltauit, q̃ sola fuit cã placationis. Vñ & natũ puerbiũ est, Omnia secũda saltat senex. c Actio littora, vt supra diximus pp Augustũ dicit, qui illic ludos statuit agonales d Patrias palæstras, palæstræ vsus primũ apud athenienses repertus est. Troiani aũt pter Dardanũ & Teucrũ et ab atheniensibus originem ducũt. vnde & Mineruã colũt. hinc est in. ij. Neu populum antiqua sub relligiõe tueri. Antiqua ab atheniensibus tradita. Iliacis ergo Atheniensibus. vnde ilienses didicerũt. e Fugam tenuisse, fœliciter nauigasse, nã tenere est iplere, vt Ni teneãt, cursus. i. impleant. & põt intelligi ßm cõem sensũ ob hoc eos lustratos .i. expiatos sacreficasse, & ludos celebrasse, quia hostiles terras pspera nauigatione trãsierant. f Magnũ sol circũuoluit annuũ, Antiqui tpa de sideribus cõputabant, & dixerũt primũ lunarẽ annũ triginta diex. Vñ inuenit vita in aliquibus nonigentox annorũ .s. lunariũ. postea solstitialis annus repertus est, qui. xij. cõtinet menses. Mox maiore cura annũ esse magnũ voluerũt oĩbus planetis

g Aere cauo clypeum æris caui, vt pulchra prole. h Abantis, penultima habet accentum, & hunc Abantem intelligamus occisum cum androgeo. i Rem carmine signo, rem votum, idest voluntatem. Et sciendum carmen dici quicquid pedibus continetur. Nam & hic vnum versu3 carmen dixit, & in bucolicis duos, vt Superaddite carmen Daphnis ego in siluis hinc vsq; ad sidera notus Formosi pecoris custos formosior ipse. k De danais victoribus, irrisio est, vt victoresq; cadunt danai. l Arma, psecrauit subaudis. m Aerias ar. i. altas. n Phæacũ, corcyram insulam dicit sitam inter Epirũ & Calabriam, vbi regnauit alcinous. o Abscondimus, nauticus sermo. Sane mira vsus est celeritate, vt ante absconditam qua visam insulã diceret.

MAGNVM, deest per. Aeneas hæc, BREDON. uis titulus vberem continet latitudinem. Aeneas po. æneas scripsit. Nã fuit memorabile ad illa eũ loca venire potuisse, tutũq; fuisse. vbi erat periculũ manifestũ habuisse arma sublata victoribus, & ipsox sedib⁹ ostationis causa posuisse, addidisse quoq; epigramma quod & suam glorias testaretur, & illox qui victores recesserant ludibria, fecit fortunæ beneficio, vt apud victores arma ipsis erepta publicæ locaret.

PHÆACVM, apud hos regnauit alcinous, Qui Vlyxẽ naufragũ hospitio suscepit. CHRI.

Littoraq; Epiri legimus, portuq; [a] subimus
Chaonio, & celsam Butroti [b] ascẽdimus vrbem.
Hic incredibilis [c] rerum fama occupat aures.
Priamiden Helenũ graias regnare per vrbes
Coniugio Aeacidæ Pyrrhi, sceptrisq; potitum.
Et patrio [d] Andromachen iterũ cessisse [e] marito.
Obstupui, miroq; incensum pectus amore
Compellare virum, & casus cognoscere tantos.
Progredior [f] portu, classes, & littora linquens.
Solenneis [g] tum forte dapes, & tristia [h] dona
Ante vrbem in luco [i] falsi [k] Simeontis ad vndã

SER. a PORTVq; subimus chaonio, vt subeunt muro, nã si chaonios legeris, difficilis ẽ scansio non exclusos. Butroti vrbem. i. butrotum, vt fontem timaui. hæc autem ciuitas est in Epiro est paro, cuius chaonia, q̃ ante Molossia dicta est. c Incredibilis rerum fama, incredibiliũ rerũ fama & bñ nõ credit. Vnde postea interrogat Pyrrhi cõnubia seruas? d Patrio marito, atqui Thebana fuit, sed aut prouinciam pro patria posuit, vt Italiam q̃ro patriã. Itẽ Salustius hispaniã sibi patriã esse. Aut certe sm̃ ius locutus est, q: vxor viri domiciliũ sequit̃. Iuncta ergo Hectori facta troiana est, nã & cessisse de iure verbũ ẽ. Cedi. n. hæreditas dr̃. e Cessisse marito, ꝯsuetudinis regiæ fuit, vt legitimã vxorem nõ habẽtes, aliq̃ licet captiuã, tñ pro legitima haberẽt, adeo vt liberi ex ipsa nati succederẽt. Pyrrus hanc quasi legitimã habuit, & ex ea filium Molossum suscepit, postea cum vellet Hermionẽ Menelai & Helenæ filiam Oresti iã desponsatã ducere vxorẽ, Orestis insidijs in tẽplo Delphici Apollinis occisus ẽ. Verũ moriẽs p̃cepit vt Andromache, q̃ apud eũ coniugis locũ tenuerat Heleno daretur, ꝓpter supradictum beneficium, quo eũ a nauigatione prohibuerat, inde factum est vt teneret regnum priuigni, qui successerat patri, a quo Molossia dicta est pars Epiri, quã Helenus postea a fratre Chaone, quẽ in venatu p ignorantiã dicit̃ occidisse, Chaoniam noiauit quasi ad solatiũ fratris extincti. f Progredior portu classes & lit. linquẽs, hysterõ proteron in sensu. ante. n. linquit̃ littus, & sic a portu ꝓceditur. Notandũ sane finitũ esse versum participio, qđ raro latinis est, & apud græcos vitiosissimũ. g Solẽneis, legitimas anniuersarias. h Tristia dona, tale est illud, Quẽ semꝑ acerbũ, semper honoratũ (sic dij voluistis) habeo. i In luco, lucũ vt supra diximus nunq̃ ponit sine religione, nã in ipsis habitant manes piorũ, q lares viales sunt. vñ in. vi. Nulli certa domus, lucis habitamus opacis. k Falsi, simulati.

DON. PRIAmiden. helenus mira res a persona qđ frater Paridis victus regnaret inter victores a loco, vt Troianus in græcia a numero, nõ per vnam vrbem, sed per plurẽs, a fortũa vt regnaret potius Pyrrhi ꝯiugio ac sceptro, Ergo incredibile vxorem pyrrhi euersoris Troiæ hominem ex priami genere hẽbere, & cum Pyrrus vita cessisset andromachen iterum patrio marito cessisse. Ergo obstupuit æneas potiusq; maritus sit.

CHRI. LEGimus. transimus, neq; solũ in mari dicimus, sed ẽt in terris. Statius. Talis opaca legẽs nemorum cadmeius heros. Epiri, erat hæc regio a tempestatẽ vrbibus populisq; frequẽtissima, sed deinde sub Romano ĩperio ꝓp crebras defectiões ad solitudinẽ pene a Romanis redacta est. Nã paulus æmili. subacta macedonia superato Persæ. lxx. epirotarũ vrbes euertit, & centũ atq; qnquaginta hoium milia in seruitutẽ redegit. ait Polybius. Molossia dicta ẽ a molosso filio pyrrhi & hermiones filiæ menelai & helenæ, alij filiũ pirrhi & andromaches volũt eẽ Molossum. Butroti hæc vrbs sequentibus tpibus Romanorũ colonia facta est. Incredibilis. Quis. n. credat victos ĩter victores regnare. Priamidẽ q. d. filiũ eius in quo euertendo decẽ annos vniuersa Græcia laborauit. Priamidẽ ergo & paridis raptoris fratrẽ. eius in quã paridis q dolo, sm Home. sequitur Pyrrhi patrẽ achillẽ interemit. Priamidẽ p graias, victũ p victores. Cõiugio æacide pyr. auget q non modo regnauerit, sed & cõiugio pyrrhi victoris superbissimi, & a quo in seruitutẽ abductus fuerat sit potitus, & andromache ex captiua se ad patrias nuptias & ad regiam familiaz reuocauerit, non ergo mirũ si obstupuit æneas hæc audiens, obstupere aũt ꝓprie est cuz corpus aut aliquod in corpore membrũ aut sensum aut motũ amittit. Sed ad animus transferimus, & cum dicimus stupere cũ aliqua magna re, aut horrenda aut sũmopere mirabili omnem aliũ sensum amisit, & in ea sola attonitus est. Cõpellare, familiariter alloqui, ĩterpellare vero est molestũ sermonẽ inferre. Appellare vero est cũ a iudicio qđ ini quũ putamus ad aliũ iudicẽ cõfugimus. Qđ & ꝓuocar̃ dicimus, Sed dicimus appello populũ & ꝓuoco ad populũ. Falsi. nam cum fuisset huic aliud nomen a simeonte suæ patriæ flumine

Epirus

molossi

triæ flumine sic illud appellabat. Diriguit ex subita ac maxima animi perturbatione timet si bi vita & omnis sanguis ad tutandum cor, quod ars vitæ est recurrit, vnde corpus destitutum a sanguine, in quo vita calorq; est, frigescit & pallescit. Hinc nerui quibus membra flectuntur ex frigore suum officium præstare non possunt, ac propterea corpus riget. i. inflexibile manet. Transfertur ad animum, & dicimus iudicem rigidum. i. inflexibilem.

Libabat cineri Andromache manesq;[a] vocabat
Hectoreũ ad tumulũ[b], viridi[c]que cespite inanẽ
Et geminas[d] cãm lachrymis sacrauerat aras.
Vt me cõspexit venientem, & troia circum
Arma amens vidit, magnis exterrita mõstris[e]
Diriguit[f] visu in medio. calor[g] ossa reliquit.
Labitur, & longo vix tandem tempore fatur.
Vera[h] ne te facies, verus mihi nuncius affers
Nate Dea? viuis ne[i]? aut si lux alma recessit,
Hector[k] vbi est? dixit, lachrymasq; effudit, & oẽs
Impleuit clamore locum. vix pauca furenti[l]
Subijcio, & raris turbatus vocibus hisco[m].
Viuo[n] equidem: & vitam extrema p oĩa duco.
Ne dubita. nam vera vides.
Heu quis te casus deiectam coniuge tanto
Excipit[o]? aut quæ digna[p] satis fortuna reuisit?
Hectoris[q] Andromache Pyrrhin cõnubia[r] seruas?
Deiecit vultum, & demissa[s] voce locuta est.

SER. a ¶ MANESq; vocabat, sacrificijs inani sepulturæ conciliabat mães hectoreos, & bñ in loco vt diximus sup. b ¶ Ad tumulum, idest cenotaphion. c ¶ Viridi cespite, herboso. d ¶ Geminas, vnã marito, alterã filio, Aut certe illud respicit, qa inferi pari gaudẽt nũero, Et ecce duas tibi Daphni. superi vero impari numero, Deus impari gaudet. e ¶ Mõstris, rebus isperatis. f ¶ Diriguit visu ĩ medio, dũ me cernit obstupuit. g ¶ Calor ossa reliquit. i. extimuit, vt Soluunt frigore mẽbra. h ¶ Vera ne te facies, ordo est. O nate dea affers ne te mihi vera facies verus nũcius. i ¶ Viuis ne? & ſm affectũ muliebrẽ interrogat, & bene suspicat, nã & inferis sacrificat, & in luco, in quo habitant manes. k ¶ Hector vbi est? hoc ad Aeneæ pertinet gloriã, vt ab Hectore nunq̃ discessisse videat. Sẽtit aũt hoc si vmbræ videnẽ in sacris, cur non eorũ magis qbus sacrificat. l ¶ Furenti, incõsolabiliter & ĩpatienter dolẽti. m ¶ Hisco, hiscere est hiare, nec loq posse. nã q nimiũ mœrent singultibus ore et apto verba reddẽ nõ possunt. n ¶ Viuo eqdẽ, ac si diceret, si tñ vita est infœliciter viuere. o ¶ Excipit, significate locutus est, qa deiectã dixerat, excipiunẽ enim q̃ cadunt. p ¶ Digna, cõgrua & pro ri cõueniens. q ¶ Hectoris Andromache, si andromache, sequentibus iũge, si andromachen superioribus. r ¶ Cõnubia seruas, tenes vt in. vij. et nũc seruat honos sedem tuus ossaq; nomen. s ¶ Demissa, humili.

DON. ¶ MONstris, Monstrũ fuit in quo tpe manibus parentaret æneas appereret, vt & ipse mortuos putari posset. ¶ Calor ossa. r. Nã turbata mente recedit calor. Est aũt sapiens consiliũ poetæ tractãtis psonã mulieris solutis

inferias mortuo et illi amorem retinentis ex cõfusione ãi mentis, qa perfectæ vidẽ nõ potuit, ĩcidit ĩ errorẽ ne esset mortuus. Prior vidit mulier, prior loquitur æneæ vere cũdia intemerata reseruat. ¶ Vera ne te facies, & qa armat et qa ĩ die in q̃ nõ solent videri mortui apparuit, existimauit viuũ, ex occasiõe ãt loci & parẽtationis cũ putabat mortuũ. ¶ Lachrymasq; effu. hæc oĩa puenerũt ex mariti recordatiõe. Nec debuit de alio quã de marito ĩ tãto dolore q̃rere. ¶ Pauca, vel qa plura turbat non possem, vel qa ipsa ex dolore nõ fuisset plura auditura. ¶ Heu, & ipse ĩcipit a gemitu pp hectoris recordationẽ. ¶ Hectoris an. cũ laude hæc duo noĩa extollẽda sũt. ¶ Pyrrhi, cũ depssione, qm̃ hostis erat, & pris achillis q hectorẽ occiderat, memoria fuerat odiosa. ¶ Deiecit. u. Mota pudoẽ, & qm̃ ſcm̃ negaẽ nõ poterat, sũmissæ vocis purgatiõe ẽſẽdit.

CHRI. ¶ LAbiẽ, ex supiorib' ĩſ seqtur, vt & cadam' et nõ nisi cũ se aĩus cõternat' recepit loq possimus, Hæc pturbatio maxĩe appet ĩ Fœmĩs q̃ꝛ aĩus ĩbecillior ẽ. ¶ Vera s. hæc cẽæ submissa & deficiẽti voce difficulẽ & lõgiusculis interuallis pnũciãdæ. ¶ Lachrymas ef. ordinẽ nãæ suauit in muliere. pma. n. cõternatio cogit sanguinẽ ad cor. q̃ cõfugiũt & spũs. hic frigescit corp' & debilitaẽ, vñ cadit & amittit vocẽ. Ergo nec flet, nec lachrymat, dõec paulati ad se redeat aĩus et spũs ad sua officia, ac demũ & vociferare et clamaẽ valz. ¶ Vix p. s. tãto. n. furore ex cõſiderio pstini mariti ferebaẽ, vt si relinq̃ret vices rñdẽdi æneæ, vel qõ meli' est adeo pturbatus erã, vt vix pauca rñdẽ posses. ¶ Hisco, ẽ hio hias os apio hic dẽ ẽ hiasco, sz p syncopã fit hisco. ¶ Vera, nõ. n. sũ phãtasma aut vmbra, sz verũ corp'.

O foelix[a] vna ante[c] alias priameia[b] Virgo
Hostilem[d] ad tumulū Troiæ sub moenib⁹ altis
Iussa mori, quæ sortitus non pertulit vllos,
Nec[e] victoris heri tetigit[f] captiua cubile.
Nos patria incensa, diuersa per æquora vectæ
Stirpis Achilleæ fastus[g], iuuenēq; superbum
Seruitio[h] enixæ tulimus. qui deinde secutus
Ledæā[i] hermiōen, Lacedæmōiosq;[k] hymenæos
Me famulo, famulāq; Heleō trāsmisit[l] hn̄dam.
Ast illum ereptæ magno inflāmatus amore
Coniugis, & scelez[m] furijs agitatus[n] Orestes

cōparationis partē qua se purgauit redit ad se, & opponit sua his q̄ euenerāt cassandræ, illa.n.incolumen patriā reliquit. ¶ Nos incensam, illius funus solum patriā tenet, nos per diuersa maria sumus tractæ, pertulimus natū ex Achille q nulla miseratiōe mouebatur. ¶ Superbum. ex victoria, seruitium aūt nimis ponderosum fuisse ex eo ōndit ꝙ dixit tulim⁹ & nixæ. ¶ Qui deinde, Ondit, necessitate pyrrho, necessitate ēt heleō fuisse ꝯiunctam.

SER. a ¶ O FOELIX, bn̄ & virginitatem laudat, & mortē, vt ōndat se inuitā Pyrrhi pertulisse ꝯnubius, & esse superstitem suis miserijs. b ¶ Priameia virgo, Achilles duz circa muros Troiæ bellū gereret, Polyxenam visam adamauit, & ꝯditiōe pacis Imr̄imoniū postulauit, quam quum troiani fraude ꝓmisissēt, Paris post Thymbræi Apollinis simulacrū latuit, & veniētē Achillem ad foedus missa vulnerauit sagitta. Tūc Achilles moriens petijt vt euicta Troia ad eius sepulcrū Polyxena immolaret. qđ Pyrrhus ipleuit. c ¶ Añ alias, ideo fœlicior, qa ỽgo extincta est. d ¶ Hostilē ad tumulū qa grāde est mortis solatiuz ꝓmissus hostis interitus. e ¶ Nec victoris heri tetigit captiuā cubile, singula habēt emphasim suā, naz paꝝ erat dn̄m dicere nisi & victoris adderet fastū. f ¶ Tetigit, nō ascēdit, nec voluptuosuz genialē lectū, sed cubile qđ est pecudū q̄drupedū. g ¶ Fastus, supbiā. & est q̄rtæ declinationis, nā liber q dierū hēt cōputationē, secūdæ declinationis ē. Vn̄ errauit Lucanus dicēdo, Nec meus eudoxi vicet fastib⁹ annus. h ¶ Seruitio enixæ tulimus, hoc est pertulimus, donec in seruitio positæ eniteremur, & bn̄ plurali vtitur numero ad excusandū pudorē. i ¶ Ledæaz hermionē, Ledæ neptē. k ¶ Lacedæmōiosq; hymenæos, cū ingenti felle, ac si diceret infœlices maritis semp, vt Paridi & Deiphobo. l ¶ Trāsmisit hn̄dā, Herili volūtate nō lege ꝯiugij. vn̄ & habendam dixit. m ¶ Scelez furijs, matricidio. s. qa orestes matrē occiderat clytemnestram in patris agamēnonis vltionē. n ¶ Agitatus, stimulatus.

DON. ¶ O FOELIX. Ex comparatione ostendit se illam miserimā esse, fœlicē cōparatiōe sui, q̄ pudorez amiserit qn̄ mors in illa exclusit violentiam pudoris. Et cū illam solā fœlicē dicit, non se solam ostendit in cā turpi. Virgo ergo perijt salua castitate. ¶ Ad tumuluz, & nō ad cubile, Vnde nulla voluptas potuit peruenire ad mortuū. ¶ Captiua cubile, nouissimam posuit qua maxime premebaꝛ cā. ¶ Heri, vt qui inimicus fuerat eēt dominus. ¶ Cubile, nō ad honestatem, sed ad ludibriū est in vita perducta. ¶ Nos patria, conclusa

CHRI. ¶ O FOELIX. Ex hoc maxīe patet q̄ maluisset nō corrūpi, cū fœlicē appellet Polyxenā ex hoc solo qđ īcorrupta fuerat, q̄uis & in ꝓma ætate, & in regia ptāte ꝯstitutā, qb⁹ duobus priuari miseꝝ videꝛ fœlix dicēda ē. Moueꝛ aūt hoc pathos a minori, cū ꝓponiꝛ qđ p se magnū est, deīde minus ōndimus q̄ illud qđ volumus augere. Ergo auget a loco q dixit hostilē ad tumulū. A mō. ¶ Iussa mori. Ergo q̄uis hostilē ad tumulū, q̄uis iussa mori tn̄ sortitus nō ptulit vllos Simile est illō. O terq; q̄terq; beati, & illud proetides iplerūt falsis mug. agr. ¶ Virgo, pathos ab ætate. Nā ỽgo dr̄ a viridiori ætate. ¶ Priameia, a fortuna. ¶ Hostilē ad tumulū, a loco. Durissimū.n.est iuuēculam mulierē, & in tā ampla fortuna collocatā mori ꝓsertim ad.t.h. ¶ Fastus, nō multū a vero aberrraꝛ puto Seruiū q̄uis sint q velīt ꝙ fastus in q̄rta declinatione ēt de libris itelligaꝛ, afferūtq; auctoritatē non solū Lucani. sed ēt Varronis, q ait. Cæsar fastus correxit, et Columella Sequor nūc Eudoxi fastus. Tn̄ Oui. nō de fastib⁹ sed de fastis dixi. ¶ Neq; supbiā fastos s; fastus appellatā nusq̄ inueni. Veꝝ vt notior fastus appcat. Fastus est ea supbia qua quēpiā nō dignamur. ¶ Sortitus, nā sortib⁹ sibi diuidūt ꝑdas, & sorte euenit pyrrho. ¶ Tetigit cubile, tanq̄ cōstupranda, & nō vxor ducēda. ¶ Secutus. l. h. Purgat suspitionez amoris, naz si amor itercessisset, nō eā reliq̄sset. ¶ Lædeaz. q. d. eius mulieris ptū, cui⁹ nuptiæ solēt eē īfœlices, qđ explanat cū dicit. ¶ Lac. hy. fuit .n. Hermione Menelai & Helenæ filia, & Oresti nupsit, Veꝝ deīde occiso agamēnone & fugato Oreste illā rapuit pyrrhus. Mox interfecto Pyrrho priori marito reddita est.

Fastus

Excipit[a] incautū, patriasq;[b] obtrūcat ad aras.
Morte Neoptolemi regnoꝝ reddita cessit[c]
Pars heleno, qui Chaonios cognomine cāpos,
Chaoniāq; omnem Troiano a Chaone dixit.
Pergamaq;[d]: iliacamq; iugis hāc addidit arcē.
Sed tibi qui[e] cursum venti, quæ[f] fata dedere?
Aut quis[g] te ignaꝝ[h] nr̃is Deus appulit oris?
Quid puer Ascani[i] superatne? ꝛ vescitur aura?
Quem tibi[k] iam Troia.
Ecquæ nā puero est amissæ[l] cura parentis?
Ecquid in antiquam virtutē, animosq;[m] viriles
Et pater Aeneas, ꝛ auūculus excitat Hector?
Talia fundebat lachrymans, longosq; ciebat
Incassum fletus. cum sese amœnibus Heros.
Priamides multis Helenus comitātib[9] affert.
Agnoscitq; suos, lætusq; ad limina ducit.
Et multū[n] Lachrymas v̄ba īter singula fundit.
Procedo ꝛ paruā Troiam, simulataq; magnis
Pergama, ꝛ arentē Xanthi cognomine riuum

SER. a ¶ EXCIPIT, dolo intercipit. b ¶ Patrias aras, alij achilleas intelligunt, nā Pyrrhus, vt in historia legimus occiso pr̃e in templo Apollis thymbræi reuersus ad pr̃ias in numinis īsultationē in tēplo ei[9] Delphico aras patri cōstituit, & illic ei cœpit sacrificare. Alij pr̃ias apollineas volunt a pr̄is Achaiæ ciuitate, ī qua Apollo colit̃. Nec debemus q̄rere cur non Delphicas dixerit, quia epitheta ī alieno negocio plerū q; alia ponuntur, vt in quarto, Italias magnam grineus Apollo, Italiā liciæ iusser̃ capessere sortes, cū a Delio tm̄ eum cōstet acepisse respon sa. c ¶ Cessit pars heleno, quō reddita cū constet helenus fuisse troianum, nec de græcia vllā habuisse partē, reddere aūt est datū recipere soluit sic reddit. i. data cessit, ergo pars heleno, ꝓ ꝓuignū vt diximus. d ¶ Pergamaq;, pergama legendū, non vt pleriq; pergameā, qui ꝑ imperitiā cōtra metrū sentiunt. Decipiunt̃ aūt dū vtrunq; deriuatiuū volunt, quū sit pergama principale. e ¶ Qui cursum venti, cum admiratione dictū est, qui venti. i. tā ꝓsperi. f ¶ Quæ fata, taꝫ, nobis fœlicia. g ¶ Quis deus, qui ꝑmitit nobis, vt te videre possem. Tale est & illud Aeneæ ad Didonē adulatoriū, Hinc me digressum vestris deus appulit oris. h ¶ Ignaꝝ, aliud disponētem. i ¶ Superatne; viuit. Sane noue dictū, & caret exēplo, vt pauco in Virgilio. Alij dicūt superat superstes est, sed superstes ꝓsentes significat, vt Cicero in Mureniana, Suis vtrisq; superstitib[9]. i. pn̄tibus. k ¶ Quē tibi iā troia, hemistichiū nec ī sensu plenū. sunt aūt duo talia, vt hoc & Cōcessere deum, quē qdam ita compleuit, Concessere deum profugis noua mœnia teucris. l ¶ Amissæ cura parentis, si parentis Creusæ accipis, occurrit vn̄ sciebat eam periisse. & alij dicunt potuisse h̄ vel ab Heleno diuināte cognosci, vel Aenea requirēte per troiā, vt impleui clamore vias, sed vtrūq; viribus caret, parentem ergo patrias accipiamus, vt Tullius, Si tibi patria q̄ cōis olum parens est. & est sensus, dolet ne ꝑditā patrias? m ¶ Aiosq; vir. supradixerat, puer, sed animos viriles ait parentū cōsideratiōe. Vnde ēt in octauo de ipso ān annos animūq; gerēs, curamque virilem. n ¶ Et multos la. ordo est, lachrymas multum fundit inter verba singula, nam si lachrymans, qd fundit?

DON. ¶ PARuam Troiam, in oībus istis versibus ne minuat magnitudines Troiæ patriæ ostendit hanc non tantā esse sed similē, nam dixit paruam Troiā & simulata pergama arentemq; riuum xanthi, nec non, & teucris Aeneam anchisen & Ascanium duxit in suam domum, Reliquos hospitia per ciuitatem acceperunt.

CHRI. ¶ PATRIAS, Quia vt supra diximus in delo erat ara apollinis genitoris. ¶ Reddita, vt debita data. Nā id mādarat ex testamento pyrrhus. ¶ Cessit, vt inferior & sibi subiecta, nam cedit maior minori. ¶ Chaoniam, hæc gens nobilissima est reliquaꝝ epirotica rum. Est. n. ex genere æacidaꝝ, & quandoq; toti epyro imperitauit. Maxime aūt nobilitatur oraculo iouis Dodoneo, qd̄ antiquissimum oium q̄ in græcia sunt Herodotus asserit, hancq; refert originē, Duæ enim sacerdotes Thebani Iouis ab ægypto a phœnicibus ita discesserūt, vt altera in Libyā altera huc veniret, & vtraq; in ijs locis oraculū cōstituerunt, vt testant̃ sacerdotes iouis. Verum in hoc oraculi dodonæi notādū est, duas colūbas nigras ex ægyptiaca Thebe euolasse, & alterā in libya hāmonis templum ædificari iussisse, alterā in dodona sylua sup fagū ꝓsedisse, voceq; humana locutā dixisse iouis illic oraculū ꝯstituēdū, sacerdotuꝫ autem eaꝝ, q̄ in dodona fuerunt vetustissima ꝓmenia vocitata est, q̄ ꝯ̃o fuit post hāc Timarea, Nouissima nicandria, Sed idem Hero. putat

Chaonia

Dodonæum oraculū

has nō colūbas sed mulieres fuisse. Verū cū apud græcos antiq̄ lingua pelasgica pelliades. Il colūbæ mulieres dicerent creditas fuisse colūbas, & iccirco nigras, q̄m fusci sunt hoīes in thebaica regione. Qui vēti & q̄ fata, sn̄ia est si venisti certo quodā cōsilio secūdos pfecto habuisti vētos & scōa fata, nā pro miraculo est potuisse te p tot victores hostes icolumem euadere. Ergo q vēti cū admiratione. i. q̄ psperi, & q̄ fata q̄ fœlicia fata, nā sine sūmo illorū auxilio tm̄ piculū nō effugisses. Sin aūt tibi huc enauigare nō pposueras, qs deus hanc fœlicitatē ɔcessit, vt ad tuos nihil tale expectātes venires? Ascanius, iterrogat, de eo quē amare pcipue oportuit, q̄m mariti ex sorore fuisset nepos, & in quo magna eēt spes futuræ fortitudinis ac pbitatis ponēda, & qa æneæ filius & hectoris nepos eēt. Prudēs ḡ poeta q & affectū mulieris satiauerit, & æneæ ascaniiq̄ laudād sibi occasionē cōparauerit. Antiquā. q. d. semp assue. q̄ illi familiæ. Ergo iā ppriā. Paruā, & simulata magnis: & arentem hæc oīa pathos hn̄t q̄ citat cum pro maximis rebus nimis nobis cōpensata videnť.

SER.

Agnosco[a], Scææq̄[b] amplector[c] limina portæ.
Necnon & Teucri[d] socia simul vrbe fruuntur.
Illos porticibus rex accipiebat[f] in amplis[e].
Aulai[g] in medio libabant pocula Bacchi
Impositis auro dapibus, paterasq̄ tenebant.
Iamq̄ dies, alterq̄ dies processit: & auræ
Vela vocāt, tumidoq̄ inflatur carbasus[h] Austro
Hic vatem aggredior dictis, ac talia quæso.
Troiugena[i] iterpres[k] diuo[l], q numina[m] Phœbi.
Qui[n] tripodas, Clarij[o] lauros: q sidera[p] sentis,

a AGNOsco, aut cognomie agnosco, aut certe qa reparatam audierat Troiam, vt Hic icredibilis rerū fama occupat aures. b Scææq̄ amplector limina portæ, scæa porta dicta est nō a pugnis ante se factis scæuis. i. malis, nā & antea sic dicta est, nec ab itinere igressis scæuo. i. sinistro q̄ ingressi nō recto eunt itinere sed sinistro, sed a cadauere Laomedōtis, h̄ est scæomate, qd̄ i eius fuerat suplimìnio. c Amplector, teneō, vt Amplexæq̄ tenēt postes atq̄ oscula figūt. d Teucri, proteucridæ. e In amplis, qd̄ est regiæ magnitudinis. f Accipiebat, pascebat. Terentius. Accipit nemo melius neq̄ prolixius. g Aulai, p aulæ. est aūt diæresis de græca rōne veniens, quorum diphthongos resoluta apud nos duas syllabas facit. h Carbasus, genus lini est, qd̄ abusiue plerūq̄ p velo ponit. Sane in singulari hæc carbasus dicimus, i numero plurali hō hæc carbasa. i Troiugena, ac si diceret generose. vt alibi, Dardanidæ magni genus alto a sanguine diuū. k Interpres, vaticinator, qui deo p mentē mortalibus publicas, sed qa interpres nomē generale est, currit per species, nā vt ait Cicero oīs diuinandi peritia in duas partes diuiditur, nam aut furor est, vt in vaticinantibus, aut ars, vt in aruspicibus, fulguratoribus siue fulguritis, auguribus. & oīa ista ex se pendent, ls p priis finibus ɔtineanť. vñ Vir. oīa ei dat, quē vult pfectū itelligi, vt hoc loco Heleno. Itē alibi i decio, Cui pecudū fibræ, cœli cui sidera parent, Et linguæ volucrū & psagi fulminis ignes. l Diuo q nu. pōt & iterps distingui. Sane per oīa zeugma ē ab inferioribꝰ sentis. m Qui nu. sen. q suspicis numē, & futura prædicis. n Qui tripodas, tripodes mensæ fuerūt in tēplo Apollinis Delphici, qbus super positæ phœbades vaticinabanť. o Clarij lauros, & si q̄ sentis subaudi. Clariū oppidū ē in finibus colophonioꝝ. vñ Apollo Clarius. Sane q̄ritur vtrū Clarij geminādū sit i, & ē sciēdū aliter nō pcedē, nā cla breuis inuenit, vt Stati. Nec clarias hac luce fores dydimæaq̄ q̄sq̄, Per lauros āt oraculū itelligimus. p Qui sidera sentis q̄ es peritus astrologiæ.

ACCIpiebat, pascebat, aliter n. nō in amplis porticibꝰ, sed in amplas porticꝰ dicēdū fuerat. Iāq̄ dies, argumētū benignitatis, cū nō vniꝰ, s̄ plurīū dieꝝ sit hospitiū. Troiugena, plurimū dat ei gn̄l, ex qu[illegible] fuit ēt ipse q laudabat. Interpres, Quid f[illegible] rius q̄ nos se qd velit dij, & dignū eē p c[illegible] oquat i hoībus. Tripodas, triū pedū fuit. Alio noīe cortina appellaf. Est aūt laus plena, nā cum sint diuersa vatū genera, & vix singula vaticinatiōis in singulis repianť. ipse erat in oībus ɔsūatus. Est color rhetoricus repetitio.

AGNOsco hactenus muliebrē orōnem mulieri ɔcessit, nunc viꝛ, vt virum inducit. Scææ amplector li. por. ex amplexu ostēdit sibi carā eē, & eē carā pp noīa q̄ ferebat ex veteri Troia. Fruunť, nō mō. n. inde capiebant cōmoda. s̄ & voluptuose ēt tractabāt, nā fruimur re de q̄ sūmā capimus voluptatem. Accipiebat, pascebat. Teren. accipit nemo lautius. Aliqñ accipe est itelligere vel audire, vt accipe nunc danaū isidias, & crimine ab vno Disce omnes. Aulai, æ diphthongus apud nos est quæ apud Græcos est

DOM.

CHRI.

eo est ai. Sed nos in dissolutione nõ dicimus aulæ, vt est diphthõgus latina, sed aulai, vt est ai græca, sic Lucre. Nunc q̃ mobilitas sit reddita materia. ſ Clarij, Apollinis a claro vrbe, in qua colit, in hac aũt Iuppiter Neptũnus & Pluto, vt ait Lactan. in statiũ, regnũ diuiserũt. Laudat aũt cõuiuiũ, & a copia vini, & ab aureis vasis, & a splendore epularũ cõmendat dapes. ſ Numina phœbi, id vaticiniũ genus intelligit quod ex diuino furore prouenit, sed de tota diuinatione dictum est. ſ Sydera, propter astrologum.

Et volucrũ [a] linguas, & præpetis [b] omnia pennæ,
Fare [c] age, (nãq; [d] oẽm cursũ mihi ꝓspera dixit
Relligio, & cuncti [e] suaserunt numine [f] diui
Italiam petere, & terras tentare repostas [g],
Sola nouum [h], dictuq; nefas Harpyia Celæno
Prodigium [i] canit, & tristeis [k] denunciat iras,
Obscœnamq; [l] famem) quæ [m] pria pꝉicula vito.
Quidue sequens tãtos [n] possim supare labores.
Hic Helenus cæsis primum de more [o] iuuencis
Exorat pacem diuom, vittasq; [p] resoluit
Sacrati capitis, meq; ad tua limina Phœbe

SER. a ¶ ET VOlucrũ linguas qui es augur. b ſ Et præpetis omina pennæ, Aues autẽ oscines sũt aut præpetes oscines ore futura ꝓdicunt ab os & cano præpetes volatu significãt, sed præpetes aut superiora tenẽt, & ꝓpetes vocant, aut iferiora, & dicunt ĩferæ. Præpetes aũt ideo qa oẽs aues supiora petũt volãtes, vel a græce πετομαι. i. volo. c ſ Fare age, hortãtis est age. i. dic celeriter, & est ordo, Troiugena farre age q̃ pma pꝉicula vito. Quidue sequens tãntos possis supare labores, cætera p parenthesim dicta sũt. d ſ Nãq; oẽm cursũ, hipallage ẽ, nanq; oẽm cursũ ꝓspera dixit religio, sꝫ oĩs religio dixit prosperũ cursus. e ſ Cũcti diui, qa qcqđ audiuit a diuersis ad Iouẽ recurrit, vt diximus supra. Quæ phœbo pr̃ oĩpotẽs, mihi phœbus Apollo prædixit. f ſ Numine, oraculũ significat. g ſ Repostas, penitus passio per syncopã. i. τεθεισ pro repositas. i. lõge positas. h ſ Nouũ magnũ more suo. i ſ Prodigiũ canit, ꝓdigiũ, monstrũ, portentũ modico fine discernunt, sꝫ ꝯfuse plerunq; ponuntur. ſ Tristis iras, deorũ. s. pp iniuriã suã. l ſ Obscœnãq; famẽ, aut q̃ hoĩes ẽt ad obscœna cõpellit, vt Malesuada fames, aut certe quæ ob scœna auis ꝓdixerat. m ſ Quæ pma pꝉicula vito, Quidue sequẽs tãtos possis superare labores, duo petit quẽadmodũ aut periculis careat, aut qbus ꝯsilijs par eẽ laboribus possit. n ſ Tãtos, q̃ tos harpyia ꝓdixerat. o ſ De more. s. sacrificãtũ, vt aut de sacrificãtũ more reqrit vtrũ tẽps ꝯsulẽdi eẽt, nã & hꝰ vehemẽter q̃ritur, vt in. vi. Tũ virgo poscere fata Tẽpus ait, aut certe qđ & melius est, de sacrificantũ more añ nefas expiat ab harpyia ꝓdictũ, & sic venit ad vaticinationẽ. Vt aũt hic expiatã famẽ intelligamus, sequẽs efficit locus, vt Aderitq; vocatus apollo, quũ cõstet, nisi in hoc intellexeris loco famis cã nusq̃ inuocatũ esse Apollinis numen. Dubitationẽ aũt in hoc loco exorat facit, nam orare est petere, exorare ĩpetrare ergo ĩpetrat pacem aut ad inquirẽdum tempus, aut ad mitigandũ famis periculum. p ſ Vittasq; resoluit, in ratione sacrorũ par est & aĩæ & corpis causa, nã plerũq; q̃ nõ pñt circa alas fieri fiũt circa corpus, vt soluer, vel ligare, quo possit ala, quod per se non põt ex cognatione sentire. inde est Vnũ exuta pedem vinclis in veste recincta. bene ergo Helenus cuncta corporis soluit, ne qua parte animo religato ad numẽ accederet.

DONA. ¶ FARE age, nõ iubet sed hortat, Prodigia aũt dñr qbus nũciant aduersa. Poscit idẽ remediũ quo aduersa toleret, aut poscit fugere.

CHRI. ¶ VOLVcrum, pp auguria. ſ Præpetis, ꝓpetes aues dicunt ab Au. Gellio q̃ opportune ꝓuolant, aut idoneas sedes capiunt, qbus vt ait Nigidius Figulus cõtrariæ q̃ sunt inferæ appellant, Apolinaris vero sulpitias eas dicit ꝓpetes, quas Home. τανυπτερυγας appellat, qm̃ istæ maxime ab auguribus spectãtur q̃ ingentibus alis patulæ, & porrectæ ꝓuolant. Enni. etiã ꝓpes p veloci posuit in annalibus brundusiũ pulchro ꝓcinctum ꝓpete portu. ſ Vittasq;. r. volebant antiq in sacris corpus solutũ esse, vt p id significaret aium ab omni cura solutũ debere ad sacra accedere. Sic Pythagoras symbolis corporeis indicabat ea q̃ essent animi. ſ Nã oẽm, ostendit necesse esse sibi accipere oraculũ quo certior reddatur qñ ex ijs q̃ hactenus accepit qa inter se aliquid contrariũ habeãt incertus relinquitur. Prima pericula. i. maxima, nam in nulla re magis est laborandum administratori reipu. q̃ vt a populo famẽ ꝓpulset, illa. n. ad oẽm seditionẽ, & ad oẽ iniustũ ac nefas impellitur, nã nescit plebs ieiuna timere, ergo q̃ prima pericula vito. i. q̃ ego veluti maxima oĩum pericula vitare cupio. ſ Cæsis iuuẽcis, vt eo sacrificio placatus Apollo vera in suũ pectus infundat. ſ Sacrati capi, idest ipsius q Apollini sacer erat.

Præpetes
inferæ Aues

SER. a ¶ SVSPENsus, suspensus ipse numinis plenus. suspēsum me sollicitū & attentus. b ¶ Deīde canit, post pacta solēnia. c ¶ Nate dea, ordo est. nate dea pauca tibi expediam dictis, phibent nā cætera parcæ scire Helenum fariq; vetat saturnia Iuno. Oīa inquit vates nouit, s; non pmittit dicere fatis phibētib⁹. & ēt ex his q̄ nouit mlta illū vetat dicere saturnia iūo. d ¶ Maiorib⁹, cælestib⁹ pp sideris cursum, cui⁹ fuit explanatio per Creusam. e ¶ Per altum, per limitē fortunæ superioris. f ¶ Sortitur disponit, ordīat, & bene allusit

Ipse manu multo suspensum [a] numine ducit.
Atq; hæc deide [b] canit diuino ex ore sacerdos.
Nate [c] Dea (nam te maioribus [d] ire per altum [e]
Auspicijs, manifesta fides, sic fata deum rex
Sortitur [f], voluitq; [g] vices, hic vertitur ordo)
Pauca [h] tibi ex mltis quo tutior hospita [i] lustres
Aequora, & Ausonio possis considere portu,
Expediam; dictis prohibent [k] nam cætera pcæ,
Scire Helenum, fariq; vetat Saturnia Iuno.
Principio Italiam, quam tu iā rere ppinquam,
Vicinosq; ignare [l] paras inuadere portus,
Longa [m] pcul longis via [n] diuidit iuia terris.
Ante & trinacria [o] lentandus [p] remus in vnda.
Et salis Ausonii lustrādum nauibus æquor,
Inferniq; [q] lac⁹, Aeææq; [r] insula Circes,
Quā [s] tuta possis vrbem componere terra.

hoc Iunonē facere, vt si posset fieri regnū italiæ libycas auerteret oras. inopinatū ꝗo dolorē ēt Aeneas cōquerit, vt nec vates helen⁹ quū multa horrēda moneret, Hos mihi prædixit. l ¶ Ignare, pro ignarus, casus pro casu. dicit autem ignarum fati. m ¶ Lōga procul, non situ, quam pene videt, sed necessitate fatali, & cursu nauigationis tardiore. n ¶ Via inuia, Aeneæ scilicet o ¶ Tinacria, quæ latine triquetra dr, quasi olim trinacras dicūt, q tria hȝ promontoria q̄ græci ἄκρα dicūt. p ¶ Lētandus, aut lente tibi nauigandū est, nam totā Siciliam circūiuit. Aut lētandus tibi est remus. i. flectendus, vt lētum vimē dicimus. i. flexibile. q ¶ Inferniq; lacus, lucrinum. & auernū dicit, iter q̄s est spelūca, p quā ad īferos dscēdebat vñ eos dixit īfernos pp necromātiā q̄ ibi fiebat. r ¶ Aeææq; īsula circes, q nūc Circei⁹ mōs a Circe dr. quondā, vt Varro dicit, fuit nōdū siccatis paludib⁹, q eā diuidebāt a cōtinēti. Aeææ āt dicta ab aspnātiū voce pp celebratas illic corpoꝶ mutatiōes. vñ ē iacessos vbi solis filia lucos. Aeææ āt tres sē diphthongi, naȝ genitiuus est ab ææa. s ¶ Quā tuta possis vrbē cōponē terra, ā cuncta lustrabis q̄ possis vrbē tuta cōponē terra. Tuta aūt pp Thraciæ & Cretæ discrimina.

ǀstis Apollinis sacerdos, cuius ppie sunt sortes. i. responsa diuina. g ¶ Voluitq; vices, diffinitio fati ſm Tulliū, qui ait Fatū est connexio reꝶ per æternitatē seinuicē tenēs, quæ suo ordie & lege variant, ita tñ vt ipsa varietas hēat æternitatem. h ¶ Pauca tibi e multis, duo dicit se eē dictuꝶ, quēadmodum tute possit nauigar, & quibus signis Italiæ regna cognoscat. i ¶ Hospita æquora, nil. n. nobis hospitio vicinius ꝯstat. k ¶ Prohibent nā cætera parcæ scire, hic distinguēdū, & est sensus. cætera te scire nō sinūt fata. Helenus ꝗo Iuno phibet dicere, etiā ea q̄ audire poteras. & vacatq; vt solet frequēter. Male āt sētiūt q distingūt scire Helenū, quū legerimus in Lucano. Venit ætas oīs in vnā Cōgeries, miserumq; ꝑmūt tot sæcula pect⁹, itē alibi, Nec tñ pdere nati quātū scire licet, & adeo repletus numine oīa nouit sacerdos vt refrenet ad cætera dicēda, nā dicēdo Helenum fariq; vetat saturnia Iuno. oñdit ꝑmissum ad Aeneā ptinere. aliter suū nō īterponeret nomen. Præterea qūo vetat Iuno dicere si fata scire phibēt? Nullus. n vetat loq qđ nescit. ergo cætera. Parcæ scire te phibēt, non autē Helenū. phibet autē scire, mortē patris ad augendū inopinatū dolorē, tempestatē ab Aeolo īmissaȝ, amorē Didonis, in quo & gaudiū qdē eēt, s; qđ ante puisum est, vile credit. Et si sciret Aeneas se de africa exituꝶ, non facile Didonis ꝯsentiret amoribus. Nouimus āt

DON. ¶MANV, qđ ē aptum signū beniuolentiæ. ¶ Suspensum, aut numinis veneratiōe turbatū, aut īde suspēsum ne ꝑria q̄ optet audiret. ¶ Diuino, qa diuīa canit, Nā cū sit ꝯiunctio rōnabilis nō d; prima ꝯstitui, ĝ lege. ¶ Nate dea. m. t. ire p al. ¶ Auspicijs. m. f. nā sic fata deū rex sortitur. ¶ Pauca, mlta īstructiōis cā fuerāt referēda, s; nō id fieret, dij phibēt me scir, & iūo aliq̄ referre n patit, tñ dicā q̄ psit eē in mea ptāte Deīn narrat q q̄uis Italia pxima sit, tñ lōgo circuitu ambiēda ē Sicilia.

CHRI. ¶MANIfesta. f. adeo video oīa manifesta, vt fides īdubitata adhibenda sit. ¶ Prohibent, nā cætera oñdit Macrobi⁹ ex intima discipli næ pfunditate hō positū a poeta, s; qa res breuib⁹ explicari nō pōt, nō ē visuȝ hic inserere.

¶ Voluit

¶ Voluit vi. Nam ipsm fatum reuolutione cœlo℞ fit. ¶ Ordo: sydep & cœli. ¶ Hospita, q̃ cīgunt Italiā, cuius hospitio recipieris. ¶ Via inuia. d. nō ergo longe distat, sed cum via quæ breuis illud est tibi inuia fit, quia non potes illa vti idcirco est ac si longe distet.

Signa[a] tibi dicam, tu condita mente teneto.
Cum tibi sollicito secreti[b] ad fluminis vndam
Littoreis[c] ingens inuenta sub ilicibus Sus[d].
Triginta[e] capitum fœtus enixa iacebit.
Alba solo recubans. albi circum vbera nati,
Is locus vrbis erit: requies ea certa laborum.
Nec tu mensarum morsus horresce futuros.
Fata viā[f] inuenient, aderitq;[g] vocatus Apollo.
Has[h] autem terras: Italiq; hanc littoris oram
Proxima, quæ nostris[i] pfunditur æquoris æstu
Effuge, cūcta mali; habitantur moenia graijs.
Hic[k] & Naritij posuerunt moenia Locri.
Et Salentinos[l] obsedit milite campos
Lyctius[m] Idomeneus. hic illa ducis[n] meliboei[o]

SER. a ¶ SIGNA tibi dicā, deest q̃ sit notandū q non eo ordine quo pmiserat dicit. añ. n. dixit de ciuitate pdēda, scđo de tota nauigatione. b ¶ Secreti ad fluminis vn. i. thiberini. c ¶ Littoreis, littus dicit qcq̃d iuxta aquas est. vñ nunc ripā fluminis littus vocauit. d ¶ Sus, naturaliter lōga ē, lз in gtō breuis fit, vt bos, pes, res, spes. De hac aūt sue alij dicūt s̃z Virg. φ in Italia iuēta sit. Alij φ secū eā more nauigātiū troiani portauerit, & oraculo cognouerit ibi pdēdā esse ciuitatē, vbi sus illa post fugā fuisset iuēta. Uſ ergo in cāpaniā fugisse, & iuēta i Laurolauinio, a q̃ Ascanius post Albæ nomē īposuit. e ¶ Trigita capi. fœ. eni. pdigiale ē hoc quo significaſ trigita annis regnaturus Ascanius. f ¶ Viā, rōnē. & nō dicit quam, qa etiā pfutura est fames, vt Hæc erat illa fames, hæc nos supma manebat Exitijs positura modū. g ¶ Aderitq; vocatus apollo, nūc vocatus, qa vt supra diximus, expiato℞ ferit sacrificiū. h ¶ Has aūt terras, q̃s ostendentis est. nec. n Calabria ab Epiro longo distat spatio. i ¶ Nr̃i æquoris, epirotici, quo Calabriæ littus aluiſ. k ¶ Hic & naritij posuerūt mœnia locri, Locri socij Aiacis Oilei fuerūt, Epizephyrij, & Ozolei, sed post tēpestatē mōtis Capharei Epizephyrij tenuerunt Brutios. & hos nūc dicit. Ozolei ꝯo tenuerūt pētapolin, vel Libyā. vñ est Libycoue habitātes littore loctos. Qui ēt de ozoleis legiſ, φ delati Thinneiā vlterius accesserit, & ciuitatē pdiderint, q̃ nunc ozalis dr̃. Naritij aūt a loco dicti sunt pulciæ suæ. Ozolei ꝯo a putore paludis vicinæ, naз ὄζω est puteo. l ¶ Salentinos obsedit milite campos, salētinū promontoriū italiæ est. Nā vt ait Salustius oīs italia coacta in angustias scinditur in duo pmontoria, Brutium & Salentinum. m ¶ Lyctius idomeneus, a lyctio Cretæ ciuitate, vnde pp supradictā pulsus est causas. n ¶ Ducis meliboei, Philoctetæ a Meliboea ciuitate thessaliæ, ō qua fuit. o ¶ Meliboei, ergo pro meliboensis.

DON. ¶ SIGNA tibi dicā, Cōmendat qđ fuerat dicturus vt ostēdēt id magnum esse, & ve℞, deinde dat signa fluminis, dat porcæ, dat nume℞ fœ:ᵒ, dat colorē, quod q̃ est pter naturā porcam ederē xxx. multa psæpe q̃ bonum aut malum portēderēt, euenerunt pter nām, vt ignis ex capite ascanij mitis, & inoxius, vt in polydori sepulcro sanguis ex viminibus, vt vox hūana ex pecudib⁹. ¶ Nec tu. mōdit futurā famē, sed nō nocturnam. ¶ Malis vt æneaз absterreat qui per multas urbes Græcas transierit, & ēt ipse qui captiuus fuisset hostium psonam deformare debebat.

CHRI. ¶ SIGNA tibi. d. ex Home. ille enim οὐδ' ἔτι φρεσὶ τίθεσο σοῖσι. ¶ Certa, nam regem, & in Thracia, & in creta sperasti, sed illa incerta fuerunt. ¶ Locri. hi populi iuxta phocidē sunt. ¶ Locri. Locritis. n. regio teste Strab. in duas plagas diuiditur. vna loco℞ est in euboea vergentiū, qui ad vtrūq; daphnūtis vrbis latus discidunſ. Ho℞ alteri opūtij ab vrbe metropoli, alteri epicnemidij a Cnemede mōte vocabanſ. Opuntij Qui aūt ad occidētē spectāt oeсidui locri, & ozole dn̄r, diuidūt aūt hos ab opuntijs epicnemidijs, & parnasus montes. Ozoli aūt dn̄r, qm̄ in eo℞ regione taphosis est collis in quo, & nessi, & alio℞ cētaurorū tumulus locat⁹ est, eq̃℞ tabo teterrim⁹ odor fundiſ, & humor crassioribus guttis manat, vñ illi ozoli. i. odoris mali appellanſ. Ve℞ ab epicnemedijs ducta colonia, & ab his locri epizephyrijq; deriuati, est. n. zephyriū pmōtorium in italia post herculeū promōtoriū. ¶ Meliboei, qbus autem vrbibus Philoctetes imperauerit, Home. sic exponit.

οἳ δ' ἄρα μηθώνην καὶ θαυμακίην ἐνέμοντο
καὶ μελίβοιαν ἔχον καὶ ὀλιζῶνα τρηχεῖαν
τῶν δὲ φιλοκτήτης ἦρχε τόξων εὖ εἰδώς.

Parua Philoctetæ subnixa[a] petilia[b] muro.
Quin vbi trãsmissæ steterit trãs æquora classes,
Et positis aris iam vota in littore solues,
Purpureo[c] velare comas adopertus amictu,
Nequa inter sanctos ignes in honore deorum
Hostilis[d] facies occurrat, & omina turbet.
Hunc socij morem sacrorum, hũc Ipse teneto.
Hac[e] casti maneant in relligione Nepotes.
Ast vbi digressum[f] siculæ te admouerit oræ
Ventus, & angusti[g] rarescent claustra Pelori[h],
Leua[i] tibi tellus, & longo leua petantur
Aequora[k] circuitu. dextrũ fuge littus, & vndas,

SER. a ¶SVBNIXA petilia muro, ciuitas cīcta muro modico, vt Crinẽq; madentem Subnixus rapto potit. b ¶Petilia, dcã vł ἀπὸ τοῦ πέτασθαι.i.volare.nã captato augurio, condita est, vel qđ post relictũ Iliũ, quo ducebat a græcis eã pe struit ciuitates. petilia sane est numeri singularis, Philoctetes aũt fuit Pæantis fili⁹, Herculis comes, quez Hercules quũ hośem in œta mõte ōponeret, petijt ne alicui corporis sui reliqas īdicaret. De q̃ re eũ iurare cõpulit, eiq; pro munere sagittas dedit hydræ felle tīctas, postea troiano bello rñsus est sagittis Herculis opus eẽ ad Troiæ expugnationẽ. Inuẽt⁹ itaq; Philoctetes, quũ ab eo Hercules q̃rerẽt, & p̄ negaret se scire vbi eẽnt. tandẽ mortuũ esse ꝯfessus est inde quũ acriter ad indicandum eius sepulcrũ cogeretur, pede locuz ꝑcussit, quũ nollet dicere. postea quũ ipse duceretur ad bellum, vnius sagittæ casu vulneratus est pedem, quo percusserat tumulũ, cuius insanabilis vulneris cũ putorem græci ferre nõ possent, diu quidẽ eum pro oraculi necessitate sustinuerũt. ductũ tandem apud Lemnum sublatis sagittis reliquerũt hic postea quum horrore vulneris sui ad patriã redire noluisset, paruã sibi petiliã in Calabriæ partib⁹ fecit. c ¶Purpureo velare comas adopertus amictu, subaudi cura, aut memento, aut certe qđ melius est, velare imperatiuus fit, non īfinitus. d ¶Hostilis facies occurrat & oĩa turbet, sacrificij ordinẽ rũpat, qđ est piaculuz significat aũt Diomedẽ, qui quũ multis casibus affligeret, palladiũ, qđ apud ipsum erat, troianis oraculo iussus est reddere, qđ quum vellet īplere Aeneã sacrificantem inuenit, q vt supra diximus ne sacrificij ordinẽ rumperet palladium Nautes accepit. vñ nautiorum familia sacra Mineruæ seruabat. Sane sciẽdum sacrificãtes dijs oĩbus caput velare cõsuetos ob hoc, ne se īter religionẽ vagis aliquid offerret obtutibus. excepto tñ Saturno, ne numinis imitatio eẽ videreť quia Saturno velato capite incẽdiť. e ¶Hac casti, pij, vt Nulli fas casto sceleratũ īsistere limẽ. f ¶Digressum, a littore Calabriæ. g ¶Angusti rarescent claustra pelori, qa a continenti. i. a colõna vsq; ad pharõ trib⁹ millib⁹ distat. Rarescent aũt ideo, quia venientibus de Ionio & calabriã ꝑ curuaturã littoꝝ clausæ videnť angustiæ, quæ paulatim ꝓpinquãtibus aperiri videnť. h ¶Pelori, ꝓmõtoriũ siciliæ, sm salustium dcm̃ a gubnatore Annibalis illic sepulto, q fuerat occisus p ignorãtiam regis, quũ se eius dolo crederet esse deceptũ, veniens de Petilia, q̃q; legam⁹ ẽ añ peloꝝ dcm. i ¶Leua tibi tellus, venientis personã respexit, nam de Ionio nauigãtes, si fretũ petãnt, dextrum teneãt litt⁹ necesse ẽ, sin ališ sinistrũ. k ¶Aequora circuitu, totã. n. pene circũitur⁹ ẽ Siciliã.

DON. ¶HALC loca, huius loci descriptionẽ cum oĩ cautela ꝓsequiť. Dicit. n. veteꝝ sequi opinionẽ, facitq; verisimile, quia vetustate tpis multi situs locoꝝ mutati sunt. ¶Leua tibi, aduertendũ est qđ tendentibus ad italiã dicitur leuum latus, & dextrũ cæteꝝ redeũtibus sinistrum fit quod fuerat dextrum.

CHRI. ¶PETILIA, de hac Stra. ait petilia lucanorũ metropolis putať hanc Philoctetes e Melibœa per seditionẽ ꝓfugus ædificauit egregijs monumentis validaz. samnites. n. q̃nq; castellis ædificatis eã corroborarũt. ¶Solues, tanq̃ debitor, naz in facto voto accepit ꝙ petierat, debitor voti factus est, Vñ in Bu co. Dãnabis tu quoq; votis. ¶Sanctos, quia sacrificijs parati eẽt. ¶Honore, sacrificio, vt supra aut supplex aris imponit honores. ¶Turbet. o. i. turbando sacrificia interat malum omen. ¶Casti, pij. ¶Pelorus, ait Strab. est sicilia tribus formata angulis, figurã ꝫo eius tria terminant promontoria, Ora quidẽ pelori ad faucẽ, & Colu. et rhegios agros angustum facit euripum Pachynus siculo alluitur pelago in pelopõnesum, cretensemq; cursum ꝓspectans lilybeum in libyaz respicit, hanc insula teste Soli. ac Diodo. Sicani cum lyberoꝝ manu ante troiana bella coluit deinde siculus Neptũni filius, vnde, & sicania, & sicilia, est denominata, dicit triq̃tra propter triangularem formã, dicitur itidem trinacria ꝑpter tria ꝓmontoria, Naz ἄκρα Græce ꝓmontorium est. Est aũt ambitus insulæ stadioꝝ trium miliũ, vt placet Olinge.

Petilia Melibœa

Pelorus

Pachin⁹

Hæc [a] loca, vi quondā [b], ꝛ vasta conuulsa ruina
(Tantū æui longinqua valet mutare vetustas)
Dissiluisse [c] ferūt cū [d] protinus vtraqꝫ tellus
Vna foret [e], venit [f] medio vi Pōtus, ꝛ vndis
Hesperiū [g] siculo lat⁹ abscidit [h], aruaqꝫ, ꝛ vrbes
Littore diductas angusto interluit [i] æstu.
Dextrū [k] Scylla latus, leuū iplicata Carybdis
Obsidet [l], atqꝫ imo Barathri [m] ter gurgite vastos
Sorbet in abruptū fluctus, rursusqꝫ sub auras
Erigit alternos, ꝛ sidera verberat vnda.
At Scyllam cæcis cohibet [n] spelunca latebris
Ora exertantē & naueis in saxa trahentem,
Prima [o] hominis facies, ꝛ pulchro pectore vͦgo
Pube [p] tenus, postrema imani corpore Pistrix [q]

SER. a ¶ HÆC loca, vt et Salustius dicit, Italiæ cōiunctā siciliā ꝯstat fuisse, sed mediū spacium aut p humilitatē obrutū est, aut pp angustiam scissum. Vt aūt tā curuū sit, facit natura mollioris italiæ, in quam aspitas, & altitudo siciliæ æstū īlidit. b ¶ Quondā, tria tenet tempora sicut olī. c ¶ Dissiluisse ferunt, hic apparet bene dictum, Vnctos saluē p vtres. nam vt dissilui, sic salui facit. Cicero in Miloniana, Quū hic ꝺ rheda rejecta pēula dissiluisset. est.n. positio salio salis salui. itē in compositio ne dissilio dissilis dissilui. d ¶ Cum ptinus, continue, & modo aduerbium loci est. alibi tpis, vt Protinus aerias phæacū abscōdimus arces. e ¶ Foret ab infinito est. sed mō pteritū signat tps, qꝺ raꝝ est. sæpius.n. futurū significat. f ¶ Venit me. in mediū, vt It clamor cœlo. g ¶ hesperiū si. la. ab, hypallage est, nā minora a maioribus segregant̄, sꝫ ꝯtra dixit. h ¶ Abscidit, pp metrū ci corripuit p poeticū morē. i ¶ Interluit, interlabitur pōtus. s. k ¶ Dextrū scylla latus leuū implicata cha. de ionio veniētibus. scylla.n. in italia est, carybdis ī sicilia. Scylla phorci & Cretheidos nymphæ filia fuit, hanc amabat Glaucus, quē Circe diligebat, & qm̄ pronior in Scyllam fuerat, irata Circe fonteꝫ in quo illa ꝯsueuerat corpus abluere, īfecit, venenis in quē quum illa descendisset, pube tenus in varias mutata est formas. Horrens itaqꝫ suā deformitatē, se pcipitauit in maria, Home. hanc dicit imortale mōstrū fuisse. Salustius saxum esse dicit, similis formæ celebratæ p cul visētibus, canes vero & lupi ob hoc ex ea nati fingunt̄, qa ipsa loca plena sunt monstris marinis, & saxoꝝ asperitas illic imitat̄ latratus canū. Legimus et Nunc nemora ingenti vento, nūc littora plangūt. si ergo plāgunt dicimus, & larrāt nō icongrue posuit. Charydis autē fœmina fuit voracissima, que quia boues Herculis rapuit, a Ioue dicit̄ fulminata. & in maria pcipitata. Vnde nām pristinaꝫ seruat, nā sorbet vniuersa. & sm Salustium ea circa taurominitanū eggerit littos. De hac Cicero in philippicis ait, Carybdis q̄ si fuit aīal fuit vnū. l ¶ Obsidet, ad transeūtiū īsdias. m ¶ Barathri, barathrū est imēse altitudinis nomen. vñ sequit̄ Sorbet in abruptuꝫ, qꝺ græce βαραθρον dr̄ qa sit grauis ad pectus q̄si βαρυ τὸ ἀθρεῖν. n ¶ Cohibet spelūca, hypallage sensu, nā ipsa se tenet intra spelūcā sm fabulā. o ¶ Pria, nomiatiuus est pluralis a neutro. & ē græca figura τὰ πρῶτα ἄνθρωπος. p ¶ Pube ten⁹, tenus pposítio ablatiua quidē est, sed figurate et genitiuo cohæret, vt Crurū tenus a mento palearia pēdēt. Sane gaudet postpōne. q ¶ Pistrix, si nauē itelligas, hæc pistris huius pistris facit, si de belua dicas, si pistrix huius pistricis facit.

DON. ¶ TER gurgite vastos Sor. vtrūqꝫ pnitiosuꝫ nauigātib⁹ aut cū sorbet nauigia, aut cū eructat & excutit. ¶ Scyllā, hāc vt mōstrū more poetaꝝ describit. s. pube tenus. i. vsqꝫ ad inguina, facie hūana ē, p pedibus aūt hr̄e sæuorū aīaliū genus lupoꝝ fœditate armatū. Fīgit aūt aīal ū nām q̄ īuariabilia sunt. Cæteꝝ locus est in mari saxa hn̄s latentia cui nā sit, vt de lōginqs ptibus nauigia trahat, & ꝯtinuat aspitate saxoꝝ, & retēta cōminuat.

CHRI. ¶ DISSIluisse ferrūt, credit ātiqtas siciliā iūctā italiæ fuisse, & peloꝝ siciliæ ptē eē apennini, sꝫ cū ea pte vehemēter depssa eēt italiæ terræmotu vl̄ alia vi, cū locus scinderet̄ mare irrupisse, & siciliā a cōtinēti⁹ diuisisse, dissiluisse diuisaꝫ eē. Dissilire ē in diuersas ptes salire, & q̄ i diuersas ptes saliūt diuidunt̄. vñ Aeraqꝫ dissiliunt vulgo, vestesqꝫ rigescunt. ¶ Vi. nā vi terræmotus scissus ē loc⁹, & mare īstrauit. ¶ Angusto, freto. Scylla qd de iis mōstris itelligāt poetæ i nr̄is allegorijs dixim⁹. Scylla Home. hāc latrātē more canis nup geniti inducit, & .xij. pedes & .vi. capita hr̄e affirmat q̄ ex spelūca emittēs balenas & huiuscemōi pisces rapit. ¶ Obsidet, trāslatio ab obsidiōe vrbiū vl̄ q̄ tāq̄ īsdias veniētib⁹ nauib⁹ ponat. Terē. Nūerus ternarius, vt ēt, Affirmat Aristoteles cōplet oēm dimensionē, & iō a poetis ponit̄ p oī nūero. ¶ Naues, allusit ad veritatē rei; nā vñr illis vndationibus attrahi naues. ¶ Pria ho, fa. & hoc expssuꝫ ē i allegorijs

SER.

a C COMMISSA luporum, cõiuncta & coagmẽtata, ipsa. s. & figurate locutus est, vt Oculos suffusa. est aũt hæc elocutio postrema. i. τὰ σχήματα cõmissa erat vtero luporum caudas delphinũ. i. cõmissas hẽbat. b ſ Cessantem, immorantẽ, qđ sequẽtia indicant, Longos & circumflecter cursus. c ſ Præterea, hic ostenditur cũcta scire Helenus & infensam Iunonem, sꝫ phiberi dicẽ vt sup dixius. d ſ Heleno. p. in hoie. n. prudẽtia est, in vatibus fides. e ſ Veris implet, oraculis, vt Lucan', At qꝫ hoiem toto sibi cedere iussit Pectore. f ſ Iunonis. n. i. supnæ, nã legimus in sexto Iunoni infernæ dictus sacer. g ſ Prece nu adora, Iunoni cane vota libẽs. his. n. Iuno pcipue delectat. i. hymnis & prece. h ſ Victor, ppositi tui effector. i ſ Cumæã accesseris vrbẽ, Euboea isula est, de cuius ciuitate Ghalcide pfecti sunt ad nouas sedes qrẽdas, & haud lõge a baijs, q locus a socio Vlyxis Baio illic sepulto nomẽ accepit, inuenerunt vacuũ littus vbi visa mulier grauida ciuitatẽ cõdiderunt, q res foecundas ostendebat fore rempu., & eam cumas vocarunt, siue ab ἐγκύου, idest pgnante, siue ἀπὸ τῶν κυμάτων, idest ab vndis. κύματα enim dicuntur v autem latini in u sæpius vertunt, vt byrrhia burrhia. Cumæam autem vrbem, sicut buthroti arcẽ, & fontẽ timaui. k ſ Diuinosqꝫ lacus, cõsecratos auernũ & lucrinũ. Auernus aũt in plurali numero hæc auerna facit, vt tartarus tartara. vnde ait Auerna sonantia siluis. Sane hic lacus antea siluarum densitate sic ambiebat, vt exhalans inde per angustias aquæ sulphureæ odor grauissimus superuolantes aues necaret, Vnde & auern' dictus. quasi ἄορνος, quã rem Augustus Cæsar intelligens deiectis siluis ex pestilẽtibus amoena reddidit loca. l ſ Insanã vatẽ, alij magnã dicunt, sed melius est deo plenam, & vaticinatricem intelligamus e græcorũ tractũ etymologia qui μάντις ἀπὸ τοῦ μανίας appellauerũt, pã supra sensus hũanos intelligentia, furor & isania dicit. Teste Cicerone libro de diuinatiõe huic ꝓptãtissime rei nomen, nostri a diuis græci, vt Plato interpretatur a furore dixerũt, cursus furoris diuinationẽ sibyllinis maxime ꝓbus ptineri arbitrati. m. ſ Sub ima, in ima, vt Nãqꝫ sub igẽti lustrat dum singula templo. & Exercet sub sole labor.

Delphinum caudas, vtero cõmissa [a] luporum.
Præstat trinacrii metas lustrare Pachynni
Cessantem [b], longos & circũflectere cursus,
Quam semel informem vasto vidisse sub antro
Scyllam, & cæruleis canibus resonantia saxa.
Præterea [c] siqua est Heleno [d] prudentia vati,
Siqua fides, animum si veris [e] implet Apollo,
Vnũ illud tibi Nate dea, præqꝫ oibus vnum
Prædicã, & repetẽs iterumqꝫ iterumqꝫ monebo.
Iunonis [f] magnæ primum pce [g] numen adora.
Iunoni cane vota libẽs, dominamqꝫ potentem
Supplicibus supera donis, sic deniqꝫ victor [h]
Trinacria fines italos mittere relicta.
Huc vbi delatus, cumæã [i] accesseris vrbem,
Diuinosqꝫ [k] lacus, & auerna sonantia siluis,
Insanam [l] Vatem aspicies, quæ rupe sub ima [m]

DON.

C PRAESTAT metas, propositis virtusqꝫ lateris malis indicat eundem quas carybdis est malum leuis & labores subire longiorius cursus qꝫ compẽdio nauigare per scyllam. ſ semel, qa iterũ videri cũ pirris nõ potes. ſ Præterea, dictur' rem magnã & ad æneæ salutẽ in pmis ptinẽtẽ cõmẽdat altis sensib' tenacit retinẽdã. ſ Prudẽtia, qđ ad eũ ptinet, cũ nõdũ minle pcitus sit. ſ Fides, h ptinet ad psonã vatis. ſ Præqꝫ oibus, p cõmodo oiũ dũderiorũ. ſ Iunõis. monũdit poeta maioris potẽtiæ inimicos obseqẽdo potiusqꝫ resistẽdo posse supari. Quapp pcib' & dõis placãdã admõet Iunonẽ, vt possit i italiã venir. ſ Insanã, plenã numis.

CHR. L.

C QUAM se. in. Si dõem morã ne semel videas ferre ꝓstat, qđ patieris ne te obsorbeat. Est igit optia adhortatio. ſ Præterea si q est, re Itegrat exordiũ & captat attẽtionẽ cũ interponit fidẽ, qa vates, & prudẽtiã qa hõ, his. n. reb' vr hoc vehemẽter affirmare tãqꝫ pmus maximũ q & i q sũma salutis æneæ pstat.

Cumeas

ſ Cumæam vr. de hac vrbe ait, Stra. post, hac cũæ sũt vetustissimũ chalcidensiũ & cumæorũ ædificiũ, ãtiqtate. n. cũctas et siciliæ et italiæ vrbes ãcellit, ipi' ãt classis ductores hippocles cumæ' & megastenes chalcidẽsis iter se pepigerũt, vt hoy qdẽ colõia fieret. horũ ãt appellatiõe noiaret, vñ cumæ nũcupant a chalcidẽsib' tñ ꝯditũ putat oppidũ. ſ Auerna idẽ Stra. Cõtigu' bais lucrin' adest sinus, intra quẽ auern' ẽ. Sed h in sexto lati' dicem'. ſ Insanã. furor diuio plenã sꝫ de eo furor q pcita mẽs humana futura ꝓuidet, & de sibyllis lati' i. vi. dicem'. ſ Rupe, Rupes pcipitia latera mõq sꝫ, Ripæ vo fluuioy extremitates.

CEATA

Fata[a] canit, folijſq; notas, & nomina mandat.
Quæcunq; in foliis deſcripſit carmina[b] virgo,
Digerit[c] in numeꝝ, atq; antro ſecluſa[d] relinqt.
Illa manet immota locis, neq; ab ordine cedũt.
Veꝝ eadem verſo tenuis cum cardine[e] ventus
Impulit, & teneras turbauit[f] ianua frondes,
Nunq̃ deinde cauo volitantia prendere ſaxo,
Nec reuocare ſitus, aut iungere carmina curat.
Inconſulti[g] abeunt: ſedemq; odere Sibyllæ.
Hic tibi, nequa moræ fuerint diſpendia tanti,
Quãuis increpitent ſocij, & vi curſus in altum
Vela[h] vocent, poſſiſq; ſinus implere ſecundos,
Quin adeas vatem: precibuſq; oracula poſcas.
Ipſa canat, vocemq; volens[i]: atq; ora reſoluat.
Illa tibi Italiæ populos, venturaq; bella,
Et quo quenq; modo fugiaſq;, feraſq; laborem
Expediet, curſuſq; dabit venerata ſacerdos.
Hæc ſunt[k], quæ noſtra liceat te voce moneri.
Vade age, & ingẽtẽ factis fer ad æthera Troiam.
Quæ poſtq̃ vates ſic ore effatus amico eſt:
Dona dehinc auro grauia[l], ſectoq; Elephãto[m]
Imperat ad naues ferri, ſtipatq;[n] Carinis

SER. a ¶FATA canit folijſq; notas & noĩa mã/dat, tribus modis futura prædicit, aut voce, aut ſcriptura, aut ſignis. i. quibuſdã notis, vt ĩ obeliſco Romæ videmus, vel vt alij dicũt notis litteraꝝ, vt p vnã litterã ſignificet aliquid. In folijs ãt palmaꝝ ſibyllã ſcribere ſoleř Varro teſtaſ. b ¶Carmina virgo, qa eius rñſa verſibus ſcribebantur. Ego vero Pheminoe dicta eſt, nã ſibylla appellatiuũ nomẽ eſt, adeo vt Varro quot ſibyllæ fuerint ſcripſerit. Sibylla aũt dicit oĩs puella, cuius pectus numẽ recipit, nã æoli σὶ ουσ dicunt deos, βουλὰ aũt eſt ſnſa ergo σιβυλλὰς q̃ſi σὶ ουβουλὰς dixerũt. ide eſt, Magnã cui mentes animumq; Delius ĩſpirat vates. Sane ſciendum oĩa rñſa ſibyllæ plus minuſue cẽtũ nõ ꝯtineri ſmonibus. vñ Vir. ait, Quo lati ducũt aditus cẽtũ, hoſtia centũ, Vñ ruũt, totidẽ voces rñſa ſibyllæ. c ¶Digerit, ordinat, diſponit. d ¶Secluſa, p ſcluſa. ꝓpoſitio pro præpoſitione. e ¶Cardine verſo, apta ianua. per periphraſin. f ¶Turbauit ianua frondes, non ianua, ſed ventus, qui per ianuã ingrediř. g ¶Incõſulti, inſcij reꝝ ignari ſine cõſilio, & conſultus eſt q cõſulitur. inconſultus qui nõ accipit ꝯſilium. h ¶Vela vocẽt, q̃uis ſit profuſa nauigatio. i ¶Volens, quæ velle habet, nã volitura pp aſperitatẽ noluit dicere. illa tibi q̃ærit q̃re de ſibylla dicit cuꝫ helenus dixiſſet ventura quos bella intulit ſpem & quoq; modo fugiaſq; feraſq; laborẽ k ¶Hæc ſunt, q̃ nřa liceat te voce moneri, bñ cũ ꝓſcriptione ne falſidicus, vel minus pitus poſtea putareř ſacerdos. l ¶Grauia, a finalitatis rõne ꝑduci tur, ſed ſatis aſpere, nã in nullã deſinit cõſonantem, vt Omnia vincit amor & nos cedamus amori, At tibi thymbre caput euãdrius abſtulit enſis. m ¶elephãto, pro ebore poſuit. n ¶Stipat, denſat. vnde ſtipatores dicuntur qui in nauibus aliquid componũt a ſtipa.

DON. ¶MOREM, dixit ſibyllæ, & ĩ quo loco ſit, & q̃ ordine ſingulo ꝝ deſideriis reſideat ſcribit in folijs, ordinat, & dimittit homines q in illis futura legũt, ſed ſi vẽto perturbatur ordo folioꝝ pereunt cõſulta, & dubij remanent qui venerant conſulturi. ¶Illa tibi, edicet illa quæ ego phibeor aperiř, q̃ bella ſint vẽtura, & q̃uo ſingulos labores vel tolerãdo trãſeas vel ſuperando cõpeſcas. ¶Vade age & ingẽtem, Quædam ꝓdicit, vt vates quædã admonuit, vt amic⁹ ceſſantib⁹ partibus vatis. ¶Stipat, largitorem ꝓcipuũ indicat, qui tm̃ donaſſet argenti quantũ naues, niſi ſtipatæ capere non poſſent.

CHRI. ¶MANDAT, committit. q. d. rei inſtabili credit. ¶In numerum, in ordinem aliquando numeros rythmos, & modulationes in muſica dicimus, vt Numeros memini ſi verba tenerem. ¶Relinquit, quaſi non curet maneant an diſſipentur, nam relinquimus ea quæ paucifacimus. ¶Ab ordine, expreſſit quod dixit Digerit in numerum. ¶Tenuis, cum velit damnare hunc modum reſpondendi, oſtendit quantum inſit periculũ. cum mandetur reſponſuꝫ folijs. i. rei leuiſſimæ, & cum deferatur extra ſuam cuſtodiaꝫ, & cum tenui vento turbari res poſſit, & cuꝫ ſibylla quæ ſemel turbata ſint in ordineꝫ reuocare negligat, quo piculo ſuadere poteſt, vt æneas oẽs moram perferat, donec reſpõſum ſibi ore reddi impetret. ¶Illa, quæ poterit quæ ego non poſſum. de quo libro octauo multa dicitur. Hic igitur poeta elephãto pro ebore græce dixit.

SER. a DODONæos, epiroticos a ciuitate Epiri Dodona. laudauit a regione vt vasa corinthia. b Lebetes, ollas æreas græce dixit. zeumas enim vulgare est, non latinum. lebes quos pro vase capitur in quo & qua, dum manus abluunt. Decident quod decentius æneæ conuenire domus videt quam quæ culinæ dona præstet, vt Home. in odyssea. Χέρνιβα δ' ἀμφίπολος προχόῳ ἐπέχευε φέρουσα καλῇ χρυσείῃ ὑπὲρ ἀργυρέοιο λέβητος c Hamis auroque, hamis aureis per endyadi. hamis autem catænis significat. d Conum insignis galeæ cristasque comantes, a parte totum, nam conus est curuatura quæ in galea prominet, super quam cristæ sunt. e Sua dona parenti. i. Anchisæ. sua autem congrua apta ætati. f Remigium, supplet, bene verbo militiæ vsus est, vt supplementum diceret, nam multos in Creta perdiderat, remigium autem pro multitudine nauigantium posuit. g Velis aptare iubebat, subaudi socios a superioribus. h Ferenti, flanti. i Anchisa, vocatiuus hic non est latinus, nam breuis esset a vt o Catilina. græcus est ergo de quo apud eos valde quæritur quemadmodum exeat ab his nominibus, quæ in es mittunt nominatiuum, nam Tydides Tydide facit, vt Danaum fortissime gentis Tydide. Atrides quum sit simile atrida facit, vt Horat. Ne quis humasse velit aiacem atrida vetas Cur? tale est ergo & anchisa. Sane apud latinos horum nominis causa manifesta est, nam nominatiuum ipsi in a mittunt, & recipiunt latinam declinationem; vt atrides atrida facit, scythes scytha facit. k Dignate, digne habite, digne iudicate, nam modo non agentis habet, sed patientis imaginem. vnde est in primo, Haud equidem tali me dignor honore. l Cura deum, amor, vt Veneris iustissima cura. m Bis pergameis erepte ruinis, probauit curam deum. Et sciendum rhetoricæ esse argumenta quæ a contrarijs laudant. quod enim supra Anchises infœlicitatis putauit, vt Satis vna superque vidimus excidia, Et captæ superauimus vrbi. hoc hic argumentum conuertit in laude. bis autem propter Herculem qui quondam & græcos, qui modo expugnauere troianos. n Ecce tibi, aut vacat tibi, vt in Tullio Qui mihi accubantes in conuiuijs. Aut certe altitudem est tibi, ac si diceret quod italiæ hanc tamen visurus es proterno etiam eo quam fata Aeneæ promittunt. o Ausoniæ italiæ a rege Ausono. p Arripe, inuade. illic. n. sacrificaturus. q Et tamen ἀνακόλουθον est. non. n. præmisit quamquam vicina sit. r Quam pandit apollo, Lauro lauinij ait agrum significat, ad quem venturus est. s Vade ait, bis hæc in Virgilio iteratio, vt hoc loco, nam quos supra compellat dixerit, modo intulit ait. Item in quinto quos promiserit, Fidas sic fatur ad aurem, subiecit rursus, & sese ostendat in armis dic ait. t O fœlix nati pietate, latenter ostendit mortem futuram. non. n. ait fœlicem vitæ longinquitate, vel aduentu ad italiam, sed tamen nati pietate, quasi quod poterit exequiarum munus implere. u Prouehor, sermone progredior, vt sequentia ostendunt. x Digressi mœsta supremo, vltimo, postquam eorum desperabat aspectum. y Picturatas, participium sine verbi origine. z Auri subtemine, idest filo quod intra stamen currit, quod Persius tramam dixit Mihi trama figuræ sic reliqua, Ast illi tremat omento popa venter. nam male quidam subtemen stamen accipiunt, quum stamen de auro esse non possit.

Ingens argentum, Dodonæosque[a] lebetes[b]
Loricam consertam hamis[c], auroque trilicem,
Et conum[d] insignis galeæ, cristasque comanteis.
Arma Neoptolemi. sunt & sua[e] dona parenti.
Addit equos, additque duces.
Remigium[f] supplet: socios simul instruit armis.
Interea classem velis[g] aptare iubebat
Anchises: fieret vento mora ne qua ferenti[h].
Quem Phœbi interpres multo compellat honore.
Coniugio Anchisa[i] Veneris dignate[k] superbo,
Cura[l] deum, bis[m] pergameis erepte ruinis,
Ecce[n] tibi Ausoniæ[o] tellus, hanc arripe[p] velis.
Et tamen[q] hanc pelago præterlabare necesse est.
Ausoniæ pars illa procul quam[r] pandit Apollo.
Vade[s] ait o fœlix[t] Nati pietate, quid vltra
Prouehor[u]: & fando surgenteis demoror Austros?
Nec minus Andromache digressu[x] mœsta supremo
Fert picturatas[y] auri[z] subtemine vesteis,

DON. LORICAM, & dona quæ augeant, suas opes dat, & ea quibus se ab hoste tueatur, & omnia cum decoro, & dicit arma fuisse illius qui Troiam vicerat, vt sit insultatio arma victum ferre victoris. Sua, ætati conuenientia. Socios, nullum indonatum reliquit dans quæ competebant viris fortibus. Dignate, quasi qui dignus sit inuentus qui filiæ Iouis iungeretur. Bis perga. ostenditur quod sit cura deum, quod cum debilis esset liberatus tamen sit periculis patriæ in qua perierunt viri fortes.

CHRI. LORICAM, quidam dictam putant quod sine loris

Joris ita pserat, vt hamus hamū capiat. Trilicē .i. triplici hamorꝫ ordie pserta ergo densior est, & ppterea minus penetrabilis. Conū, figura orbiculata est, sed in altitudinē extenuata. Ab hac formæ similitudine, & trochū quo pueri ludūt, & curuaturā in galea ꝑminentes supra quā christæ iponunt, & cupssi baccā conū dixerūt. Addit equos: nā ij in epiro optimi sunt, vt in georgicis Eliadū palmas epiros equaꝝ. Ecce ti. quasi in manu haberet.

Et phrygia[a] Ascāio chlāydē, nec[b] cedit honori,
Textilibusq;[c] onerat donis, ac talia fatur.
Accipe, & hæc manuū tibi q̄ mōumēta[e] meaꝝ
Sint puer, & lōgū[f] Andromaches testent amorē.
Coniugis[g] Hectoreæ cape dona extrema tuoꝝ.
O mihi[h] sola mei super Astyanactis imago.
Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat.
Et nunc æquali tecum pubesceret[i] æuo.
Hos ego dig. ediens lachrimis affabar obortis.
Viuite[k] foelices, quibus est fortuna[l] peracta
Iam sua nos alia ex alijs in fata vocamur.

SER. a CET phrygiam ascanio chlamydē, aut acu pictam. huius .n. artis peritos phrygiones dicim' sm Plautum, aut ob hoc addidit phrygiā, quasi per quam patriæ memoria retineretur. b Nec cedit honori .i. dat tāta munera q̄ta merebat Ascanius. hoc .n. est honori nō cedere .s. parē esse meritis acci pientis. Scaurus ꝟo honore legit, & itelligit honore, nō cedit Heleno, q patri eius vel auo donauerat multa. c Textilib', sibi cōgruis. quid .n. magis conueniebat donare mulierē? d Accipe & hæc, aut intelligamus an aliqua fuisse data, aut certe sm ius locutus ē. Omnia .n. quæ vel auus vel pater acceperat ad Ascanium hæreditatis noīe deueniunt. e Monumenta, memoriæ. monumenta ꝟo a mentis admonitiōe sunt dicta. f Lōgū amorē, & de pterito & de futuro, vt cognoscas quantū te vel amauerim, vel amatura sim. g Cōiugis hectoreæ, dictū est hoc habita rōne psonæ, cū qua loquebat, ac si diceret vxoris auūculi tui. h O mihi sola mei super astyanactis imago, sup idest valde, vehemēter expresse, hoc est valde mihi es imago Astyanactis, quo sermone ēt Homerus i simili vtitur significatione. i Pubesceret æuo, vt ēt in secūdo diximus. p œconomia est, vt verisimile sit Ascanium octauo potuisse iā bella tractare. k Viuite fœlices, viuite bene optantis est mō, non vt in bucolicis male dicētis, vt Viuite siluæ .i. perite. simile est & valete, vt Terentius, Valeant qui inter nos dissidiū volunt. Sunt aūt hæc p cōtrariū inuēta maledicta, vt sit quasi salua veneratio. Illud q̄rit verū viue an viuas .i. vtrū per imperatiuū, an per optatiuū dicere debeamus, & constat dici melius per optatiuū. optari enim possunt nō imperari, vel aduersa vel pspera. qđ autē inuenimus per imperatiuum vsurpatum est. l Fortuna peracta iā sua, idest dura propria troianorum, vt hac troiana tenus fuerit fortuna secuta.

DON. NEC cedit ho. duo notat in chlamyde, &

q esset sibi solatio quia esset de originalib' terris, & q cōueniret honori Ascanij. nā digna fuit qua vteret. Tali ēt dignus Ascanius qui tantā rem applicaret vsib' suis. Sūt .n. quidā abiecti, qui vtuntur vestib' sibi non puenientibus. Sūt rursus adeo excellētes, vt cū suis vestibus pari honore ptendāt. Laudauit āt solā chlamidē. Cætera gn̄aliter dixit. Onerat, vt in in Heleno dixit, stipatq; carinis. Ille vir fortis dōat auꝝ & argētū, Arma viro forti Hæc mulier donat puero textilia. Ergo habuit rōnē psōaꝝ, hæc ēt duo gn̄a munerꝝ pōit Chlamydē auri subtemie variatā, q̄ esset ex antiqs. Itē alia mūera, q̄ nō essent tāti pcij, s; suis manibus, vn̄ cū hæc offerret, dixit accipe, & hec pter chlamydē & pdicta, vt alterꝝ hr̄et pciū, alterꝝ amoris religionē, & dātis affinis affectū. Ergo si nō valēt dōa valeat psona ādromaches tui auūculi vxoris. Lachrymis affabar, non poterat ab ijs q & ciues, & in se liberales erāt sine lachrymis disdedē. Viuite fœlices, fœlicit viuē dicit manet ociosū i eodē loco & aduersa fortūe vlterius nō timē. Sibi aūt oīa p̄ria eē ostidit. CHLamydē, puerili seruit ætati cū dat purpura distictas vestes veluti si ptextā designet, & tn̄ natū ad fortitudinem ostdit cum pbeat chlamydē. Ea .n. vestis militaris ē, vt & Plau. & Terē. ostdunt est aūt a græco ꝟbo chlæna, vn̄ Home. de Vlyxe Χλαῖναν βαλε. Coniugis he. non solū dixit pp affinitatem, sed propter fortitudinē, cuius illū imitatorē esse cupiebat, vn̄ alibi Et pater æneas & auunculus excitat Hector. O mihi, locus ex Home. ē. Est aūt exclamatio cū stupeat tātam in duobus pueris similitudinē, & etiam dolorē indicat, quē capiebat pro defuncto filio. Super p superes sm Priscianū. Nam & græci ppositionē pro verbo ponūt, vel super .i. valde, Ouid. in Fastis. Extulit & velox auso super alta fenestra se iacit, audacem fecerat ipse timor. Sic oculos, imago est de, qua alibi diximus, & vnde gignitur pathos. Itē repeti

CHRIS.

tiō, & dissolutio q colores apti sunt cōmiserationi, vt Te nemus angitiæ, vitrea te fucim⁹ vnda, Te liqdi fleuere lacus. ʃ Viuite fœ. affectū, & ex affectu desideriū suoꝝ exprimit, & ex fœlicitate illoꝝ auget suas calamitates, & tñ nulla mouet inuidia. Nam & fœlices dixit, & melioribus opto auspicijs. ʃ Nos alia ex, phatos a desperatione perueniendi.

SER. a ¶PARTA, pro parata. b ʃ Semp cedētia retro, vt iā tandem italiæ fugientis prēdim⁹ oras. c ʃ Quam vestræ fecere manus, qđ est dulcius. d ʃ Et quæ fuerit minus obuia graiis, idest q̄ nullum patiat excidium. Alij legū fuerint, & volunt eē male dictū in græcos, vt ad auspicia referas, qđ nō ꝓcedit. nec enim de h agebaf.

Vobis parta [a] quies, nullū maris æquor arādū ē,
Arua neq; Ausoniæ semper [b] cedentia retro
Quærenda, effigiē Xanthi, Troiamq; videtis,
Quam [c] vestræ fecere manus, melioribus opto
Auspicijs, & q̄ [d] fuerint minus obuia Graijs.
Siquādo [e] Thybrim, vicinaq; Thybridis arua
Intraro, gentiq; [f] meæ data [g] moenia cernam,
Cognatasq; vrbes olim, populosq; propinquos
Epiro Hesperia, qbus [h] idē Dardanus auctor,
Atq; idem casus vnam faciemus vtranq;
Troiam aīs, maneat nostros ea cura nepotes.
Prouehimur [i] pelago vicina [k] ceraunia iuxta.
Vñ [l] iter Italiā, cursusq; [m] breuissimus vndis.
Sol ruit interea, & montes vmbrantur opaci.
Sternimur optatæ [n] gremio telluris ad vndam
Sortiti remos [o] passimq; [p] in littore [q] sicco
Corpora [r] curamus fessos sopor irrigat artus.

m⁹ & faciam⁹ vnā, s; als, h ē fœdere & affectiōe, quoniā re vera eas nā iungi nō finit. Bene qm̄ occurrebat hūanæ breuitas vitæ, bene subiūxit. Māeat nostros ea cura nepotes distinguendū autem populosq; propiquos epiro, & ex sequenti h⁹ ondit quō. h ʃ Hesperia. i. qbus populis auctor est Dardanus. hesperia hoc est εσπεροθεν, nā græce dixit, & est de⁹ loco aduerbiū Dardanus ē εσπεροθεν. figura. n. nōnunq̄ pulchra ē si elocutio ipersecta sit, vt Cicero in verrinis. Qui verrē romulea & non addidit tribu. i ʃ Prouehimur pelago, Butroto ŏ relicto. k ʃ Vicina cæra, iuxta ceraunia sunt mōtes Epiri a crebris fulmīb⁹ pp altitudinē noīati. l ʃ Vñ, expssius Horatius dixit acroceraunia pp altitudinē, & fulminus iactus. i. τῶν κεραυνῶν funis ē ĩ extrēo veli. m ʃ Cursusq; breuissim⁹, adeo vt medio noctis spatio trāsfretauerit. n ʃ Optatæ telluris, q̄ a nauigātib⁹ semp optaf. o ʃ Sortiti rēos p sortē diuisi ad officiū remigādi, quis eēt ꝓreta, qs pedem teneret. r ʃ Corpora cura. reficimus. p ʃ Passim, prout quisq; voluit. q ʃ Littore sicco ad discretionē illius qđ aqua alluitur.

e ʃ Siqñ thybrim, fluuiū, p quo regē ipsum posuit thybrim, q in hunc cecidit fluuiū, & ei nomē dedit, nā añ albula dicebatur, vt ondit in septimo Virg. Alij volūt nō thybrim cecidisse. sed Tiberinū regē albanorū, a quo thyberis dictus est, Vt aūt thybris dicaf rō hæc est. Quodā tpe siracusani victores ceperūt atheniēsiū hostiū igentē multitudinē, & eā cæsis mōtibus fecerūt addere munimēta ciuitati. Tunc auctis muris et fossa itrinsecus facta est, q̄ flumine admisso repleta mūitiorē redderet ciuitatē. hāc igif fossaz per hostiū pœnā, & iniuriā factam thybrim vocauerunt ἀπὸ τῆς ὕβρεως. Postea profecti siculi ad italiā eam tenuerūt ptē, vbi nūc Roma ē vsq; ad rutulos & ardeas. vñ est, Fines super vsq; sicanos, & Albulas fluuiū ad imaginē fossæ syracusanæ thybrim vocauerūt q̄si ὕβριν, vt effigies xanthi troiāq; videtis, Circa syracusas aūt esse fossam thybrim noīe Teocrit⁹ meminit. f ʃ Gentiq; meæ, bene genti suæ dicit nō sibi. scit. n. Ascanio regna debere. g ʃ Data moenia cernam, cognatasq; vrbes olim, qñq;, & per oīa cernaz subaudis. sensus aūt talis est, si potero ad italiā peruenire, & regna ꝯstituere, & videre & vrbes & populos tibi cognatos. Nā Aeneas & Helenus a Dardano origines ducūt. ergo hoc dicit, qm̄ & ab vno originē ducimus, & ijsdē casibus subiacuimus. Troiam vtrāq;. i. & quā tu fecisti, & ego facturus sum, iungam

DON. ¶CEDENtia retro, impossibilia dicit, sed p illa suum tedium exprimit, qui tot annos laboriose, periculoseq; nauigās nondū veniebat quo peruenire cupiebat.

CHRI. ¶QUAM vestræ fecere manus, molto iucūdiora sū q̄ p nos ipos q̄; q̄ p alios ꝯficimus, vñ ad ꝯsolandā Venerez sublimēq; feres ad sydera cæli Magnanimū ænea. ʃ Sortiti re. in quos. n. sortes ceciderāt, ij remos fuabāt. ondit. n. diligētiā ducis nā q̄uis in terra descendissent tñ custodes intra naues linq̄bantur, & qui descenderant ad vndā. i. iuxta mare in sicco corpora curabāt, ipse aūt Palinurus, & cura, & dilegentia maxima vsus est.

CHORIS

SER. a CHORIS acta, per horas decurrens. b ¶ Auribus aera captat, naturale enim est, vt a qua parte flaturus est ventus, ad eã auris admota frigidior fiat. c ¶ Sidera cũcta notat, ideo cuncta, qa in prognosticis legit nõ sufficere vnum signum ad explorandam futuram serenitatẽ. notat autẽ vt Tullius, notat & designat oculis. i. diligenter intuetur. d ¶ Tacito coelo, aut nocturno, per qđ tacetur, aut ipse tacitus, aut certe ad hoies rettulit, nã is aetern⁹ fit axiũ sonus, non tñ auditur a nobis. e ¶ Arctũ, stella ẽ post vrsam in bootae signo. ἀπὸ τῆς οὐρᾶς. i. cauda, καὶ ἄρκτου. f ¶ Armatũq; auro circũspicit oriona, sic Lucanus, Ensiferi nimiũ fulget latus orionis. Et sciendum non hæc eũ intueri, vt cernat signa, quæ oĩbus patẽt, sed explorare stellaꝝ vigorẽ, quo futura serenitas indicat, vt in georgicis, Nam neq; tũ stellis acies optusa videt. sĩ aũt q̃rebat quasi nõ orta, nequaq̃ procedit, quũ & septentriones dixerit, qui semp videnť. g ¶ Cœlo cõstare sereno, suppeteť, vt Iuuenalis, Quis feret vxorem cui cõstent oĩa? h ¶ Claꝝ signũ, faculam eleuauit, vt Flãmas quũ regia puppis Extulerat. i ¶ Castra mouemus, castra sunt vbi miles steterit. dicta aũt castra quasi casta, vel ꝙ illic castrareť libido, nam nunq̃ his intererat mulier. k ¶ Tentamus viam, ideſt naues ꝓducimus. l ¶ Pandimus alas, contos intendimus, vel antennas cum velo extendimus quæ sunt velut alæ in malo nauis. m ¶ Humilemq; videmus italiam, aut naturã ꝓuinciæ ostendit, vt Saluſtius, Italia plana ac mollis. Aut rem physicã exprimit qa omne qđ cõtinetur altius est eo qđ continet, Aut qa procul visentibus terra humilis semper videť, vt Lucanus, Et dubios cernit vanescere montes. n ¶ Italiã, tautologia vsus est ad exprimendũ affectũ nauigãtiuꝫ. o ¶ Corona induit, aut vsq; ad sũmũ impleuit, aut re vera coronauit. p ¶ Dij maris, ꝓ qđ nauigo. q ¶ Terræ, ad quã iturus sũ. r ¶ Tempestatum, vẽtorum, aurarum, temporum, serenitatis, vt Vnde hæc tam clara repente Tẽpestas, nam multa significat. s ¶ Spirate, & ad ventum ptinet, & ad fauores, vt Aspirat primo fortuna labori. t ¶ Crebrescũt optatæ auræ, magnum Anchisæ ostenditur meritum, cũ mox precatur, Dijs acceptus fit. u ¶ Patescit, ꝓpinquãtibus: vt Et angusti rarescent claustra pelori. x ¶ Curuatur in arcũ, in arcus similitudinẽ, vt Excisum euboicæ latus ingens rupis in antrũ i. in antri similitudinẽ. sic de ponto Saluſtius, vñ hic sumpsit colorẽ, spẽm efficit scythici arcus. y ¶ Ipse latet, re vera ꝓcul intuentibus, vnde ẽ Portusq; patescit, nã ſm Donatum late patet non stat versus.

Necdũ orbem mediũ nox horis[a] acta subibat.
Haud segnis strato surgit Palinurus, & omneis
Explorat ventos, atq; auribus[b] aera captat.
Sydera[c] cuncta notat tacito[d] labentia coelo,
Arcturũ[e], pluuiasq; Hyadas, geminosq; triões,
Armatumq;[f] auro circũspicit Oriona.
Postq̃ cuncta videt coelo[g] constare sereno,
Dat claꝝ[h] e puppi signũ, nos castra[i] mouemus,
Tentamusq;[k] viam, & veloꝝ pãdimus[l] alas.
Iamq; rubescebat stellis aurora fugatis,
Cũ ꝓcul obscuros colles, humilemq;[m] videmus
Italiam[n]. Italiam primus conclamat Achates.
Italiam læto socij clamore salutant.
Tum pater Anchises magnũ cratera corona[o]
Induit, impleuitq; mero, diuosq; vocauit
Stans celsa in puppi.
Dij[p] maris, & terræ[q], tẽpestatumq;[r] potentes
Ferte viam vento facilem, & spirate[s] secundi.
Crebrescũt[t] optatæ auræ, portusq; patescit[u]
Iã ꝓpior, tẽplumq; apparet in arce Mineruæ.
Vela legunt socij, & proras ad littora torquent.
Portus ab eoo fluctu curuatus[x] in arcum.
Obiectæ salsa spumant aspergine cautes.
Ipse[y] latet. gemino dimittunt brachia muro

DON. CREBREscunt. s. apparet petitionis fructus. ¶ Ferte viã. s. pbete facilẽ viã. ¶ In arce, in altitudine. ¶ Legũt, verbum nautis familiare, nã funes & vela cũ colligunt, vel aliq loca cũ trãseunt, legere appellanť. ¶ Auræ, nãliter dixit. Aura. n. nascit cũ primũ exoritur lux quã supra ĩduxit nascentem. ¶ Portus ab oriẽte qua fluctib⁹ portus ĩfestari poterat, magnas nã obiecit cautes, Ergo latet portus, qa fluctus illũ reperire neq̃unt, Cautes aũt sunt in formam brachiorum.

CHRI. CHORIS. a. lunæ solis equos horæ, vt poetis placet, admĩstrãt, Ovi. Iũgere equos titan velo ipe. h. Notat, diligẽti⁹ ꝯsiderat. ¶ Stãs. c. nã altior ps nauis ẽ. ¶ Spumãt: spũa in aq̃.

SER. a ¶ REFVGITq; a littore téplum ædificia vicina littoribus lóge intuéti videnť in mari, quæ accedentibus quasi recedere & retro se agere putanť, vel quia situ est in colle, qui sensim crescit a littore. ideo dixit refugit.

la tractarunt, & quũ vtraq; pars affligeretur, lacones quibus iuuentus deerat pceperunt vt virgines cũ quibuscunq; ꝯcumberent, factũq; est, vt post sedata bella iuuentus incertis parentibus nata & p̄riæ & sibi eét opprobrio, nãs pthe-

b ¶ Primum, aut quale nunq̃ viderat añ, aut certe quia sequitur porcæ albæ omẽ. Alij vo tódentes primũ cãpum volunt, i. prima pte cãpi. i ¶ Cãdore niuali, ꝓ ad victoriæ omẽ pertinet simul notandus Anchisen omnes hĩe diuinandi peritiã. hinc ẽ illud, Diuiniq; ossa parentis. d ¶ Terraq; hospita, vsurpatiue hospita dixit,

Turriti scopuli, refugitq; a littore templum.

Quattuor hic p̄mũ[b] omen equos i gramie vidi

Tondenteis campum late candore[c] niuali.

Et pater anchises, bellũ o Terra [d] hospita portas.

Bello[e] armãtur Eq. bellũ hæc arméta[f] minãtur.

Sed tamen[g] iidem olim curru succedere sueti

Quadrupedes, & frena iugo concordia ferre.

Spes[h] est pacis ait, tũ numina sancta precamur

Palladis[i] armisonæ, quæ prima accepit ouãtes.

Et capita ante aras phrygio velamus amictu.

Præceptisq; Heleni, dederat[k] quæ maxia rite[l]

Iunoni[m] Argiuæ iussos adolemus honores.

Haud[n] mora. continuo perfectis ordine votis

Cornua velatarum obuertimus antenarum,

Graiugenũq;[o] domos: suspectaq; liq̃m[o] arua.

Hinc sinus Herculei[p] (si vera est fama) Tarenti

niatæ dicebãť accepto duce Phalanto octauo ab Hercule pfecti sunt. de latiq; ad breue oppidũ Calabriæ, qđ Taras Neptũni filius fabricauerat, id auxerunt, & prisco nomĩe appellauerunt Tarentũ. bene ergo nũc Herculei Tarenti, si vera ẽ fama qđ Taras condiderat, & auxerat Phalãt.

q̃.n. in es exeũt cõia eẽ pñt, nã fœmininũ in a nõ mittũt. Lucanus, Hospes in externis audiuit curia tectis. nec mirũ abusum eẽ Vir. quũ & plautus paupa dixerit, ab eo qđ est hic & hæc paup, vt Pauperq; senatus, itẽ Paupq; domus, nec nota parentũ, Munera. e ¶ Bello armanť eq, rócinatio vaticinationis est. f ¶ Arméta, armenta dicta sunt q̃si armis apta, nã eq intersunt prælijs, boues armant ex corijs. armenta quoq; dicta sunt maiora animalia q̃ arationi congrua sunt. g ¶ Sed tamẽ, anacoluthon est; nam q̃q; nõ p̄misit. h ¶ Spes est pacis, ait latenter vincere posse troianos oñdit, dicẽdo supra Curru succedere sueti. i ¶ Palladis armisonæ, bene post belli omen armorum deã precať. q̃q; hoc quoq; templum visum ad omen ptineat. k ¶ Dederat q̃ maxima, vt Præq; oĩbus vnũ prædico. l ¶ Rite, recte s̃m ritum. vnde sequitur Perfectis ordine votis. m ¶ Iunoni argiuæ. i. magnæ, vt Iunonis magnæ. n ¶ Haud mora ꝯtinuo, vnũ de his vacat, figura est ἐκ παραλλήλου dicta est mutua & suicẽ declaratióe. o ¶ Graiugenũq; domos, sic est dictũ quẽadmodum troiugena. Et sciendũ sacrificiũ tñ cã hos tetigisse Calabriã, vbi dť accepisse palladium a Diomede, vel ab Vlyxe. nec ĩmerito dubitatur, vt enim in secũdo lectus est, ambo rapuerunt. p ¶ Herculei (si vera est fama) tarenti, lacones & athenienses diu inter se bel-

DON. ¶ REFVgit, constitutis in portu nõ apparet téplũ qa obstãt scopuli. ¶ Hic p̄mũ, honesta locutio pascẽtes cãpũ, & nõ pascentes herbã in cãpo, & cũ dicit qbus herbis pascerenť ostẽdit sola gramina illic fuisse. ¶ Cãdore ni. ostẽdit & equos & niueos ꝯstitutos in magna vbertate. ¶ Bello armanť eq. nõ qa equo troia pierit, vt qdã ridicule dicũt, sed vt doctrina sua equos ostenderet bella dixit. ¶ Palladis armisonæ, ad alia signa, belli accedit templuꝫ armatæ Palladis, quã merito orat vt ꝓspera faceret si quid aduersi ĩmineret, & ouãtes dimittere quos ouantes acceperat. ¶ Ante aras, vt ostendat p̄ter p̄ces ẽt munera fuisse dicit aras fuisse in naui q̃ non erãt vt demõstret aram dici posse vbicunq; sacrificat.

CHRI. ¶ QVATVOR, diximus numeꝝ parem infœlicem esse, vnde fuit Quater ipso in limine portæ Substitit. Ergo portẽdũt picula, cædes, & labores circa bella futuros, vť qa exitus ipse fœlix fuit troianis dixit quatuor respiciens omẽ in eqs tñ & non in numero, sed per numeꝝ exp̄ssit quadrigas. Qđ autem quadrigæ fuissent indicat, cũ dicit, sed tñ idẽ olim curru succedere sueti. ¶ Concordia, qbus cócordes equi reddunť ab effectu, vt dicitur mors pallida. ¶ Ouantes, lætos, cæterum ouatio & ipsa honor est p̄miumq; virtutis qđ victoribus ducibus exhibebãt, Minor tamẽ q̃ triumphus, sed de triũpho & de ouatione iã diximus. ¶ Herculei, sunt qui dicũt

ꝙ cũ lacedæmonij iã decẽ annos in messenioꝝ obsidione occupati fuissent, & viderẽt de- ani prolem deficere, remiserunt spartam eos iuuenes qui ad bellum non iurati venerant, vt operam liberis cum spartanis virginibus promiscue darent & reliqua vt narrat Serui. Antiochus autem de huius vrbis origine sic scribit. Qñ conflato inter lacedæmonios ac messenios bello qui lacedæmonioꝝ in illud vocari non sunt pro seruis habebantur, quos ilotes nominabant, & quicunq; ea durante militia nati sunt, infames, ignobilesq; putabãtur. Quapropter omnes ꝗ duce phalãnto in populares coniurarunt, vt illos perderent, sed pate factis insidijs cũ phalantus oraculum tale ab Apolline accepisset satireum, & pingues populus tibi trado Tarenti, cũ suis profectus tarentum venit. Incolebant ea loca cretenses ꝗ post lætum minois apud Cocalũ huc nauigarũt, & regionem oẽm Iapygiam a Iapyge Minois, & Cretensis mulieris filio appellauit Tarentum aũt a Tarento Heroe quodã dixerũt. At Ephorus scribit messenios regem lacedæmonioꝝ Teleclum illud sacrorum causa profectum interemisse, Lacedæmonios aũt iuratos nunq̃ nisi vrbe capta discessuros messeniam obsedisse, & cum iam annus decimus esset admoniti ab vxoribus prolem deficere, eos remiserunt ꝗ quia pueri venerant, iniuriati erant, iusseruntq;, vt passim cum virginibus coirent, & qui inde nati sunt, Partheniæ nominabant. Decimonono anno expugnata messene spartani domum reuersi in nullo honore qui iusto matrimonio nõ essent nati habebãt, ac mox in coniuratione contra se deprehensos ad nouas sedes inquirendas miserunt. At partheniæ achiuos contra barbaros bellantes inuenere, & in parte periculorum assumpti tarentum condiderunt. Hæc apũd Diony. halicarna. inuenies fuerunt aliquando maxime tarentinorum opes. nam & classe maxima insignes fuerunt, & peditum. xxx. milia equitũ tria milia, & ductores equitum mille in expeditione miserunt. Pollebant disciplina pythagorica, & Archytam ciuem habuerunt.

Tarẽtus

SER.

a CATTOL. [illegible] tollit se, quia propinquantibus aut recedere montes videntur, aut surgere. b ¶ Diua lacinia cõtra. Iunõis laciniæ teplũ sm quosdã a rege cõditore dictũ, sꝫ quosdã a latrone lacinio quẽ illic Hercules occidit, & hoc loco expiato Iunoni tẽplũ construit. c ¶ Caulõisq; arces, Caulon mõs est Calabriæ, vt Horati. Et amicus Aulõ fertilis baccho, in quo oppidũ fuit, qđ secundũ Higiniũ, ꝗ scripsit de situ vrbium italicarum olim non est. d ¶ Naufragum scyllaceũ, periculosum nauibus. Dictum scyllaceum vel a tractu, vel a periculi similitudine, nã inde scylla longe est. e ¶ Et gemitum ingentem pelagi, videtur delatus ꝓmo ad fretũ, post ad ætnã reuersus. f ¶ Fractasq; nimias, vt fractos sonit imitata turbarum, siue cũ fragore venientes g ¶ Aestu miscentur arenæ, describit loca Charybdi vicina, quam esse credit ex periculi magnitudine. h ¶ Saxa horrenda canebat, rettulit se ad historiam, nam pro scylla dicit horrenda

Cernitur, attollit [a] se diua [b] Lacinia contra.
Caulonisq; [c] arces, & naufragum [d] Scyllacæum.
Tũ procul e fluctu Trinacria cernitur Aetna.
Et gemitum [e] ingentem Pelagi, pulsataq; saxa
Audimus longe, fractasq; [f] ad littora voces.
Exultantq; vada, atq; æstu [g] miscent Arenæ.
Et pater Anchises: nimirꝫ hæc illa Carybdis.
Hos helen' scopulos, hæc saxa [h] horrẽda cãebat.
Eripite [i] o socij, pariterq; insurgite remis.
Haud minus, ac iussi faciunt, primusq; rudẽtẽ
Contorsit leuas [k] proram Palinurus ad vndas
Leuam cuncta [l] cohors remis ventisq; petiuit.
Tollimur in coelum curuato gurgite, & iidem
Subducta ad manes [m] imos descendimus vnda.
Ter scopuli [n] clamorẽ inter caua saxa dedere.

saxa. i ¶ Eripite, de periculis, deest vos. k ¶ Leuas vndas, de Ionio venietibus, alr non procedit. l ¶ Cuncta cohors, ꝗa superius dixit Nos castra mouemus. m ¶ Ad manes imos, poetica hyperbole. n ¶ Scopuli clamorẽ, de historia, vt supra diximus hoc traxit. Vnde. n. illesæ cũ cauis saxis canum imitantur latratus.

DON.

¶ SOCIOS. nam in commune vbi periculum est omnibus laborandum est.

CHRI.

¶ CAVLONIS. mons est, & vt dicit Serui. sed & vrbs ẽ caulonia post sagram fluuium teste Strab. quæ prius aulonia dicta est quasi vallonia a vicina conualle denominata. Hanc achiuos condidisse idem Strabo auctor est. Addit etiam suo tempore vacuã fuisse qui enim eam habitant e sicilia a barbaris eiecti illas ædificauere coloniam. ¶ Scyllaceum, scribit idem post cauloniam scyllecum esse atheniensium coloniam qui Mnesthei comites fuere, sed suo tempore scyllaceum vocari scribit.

Scyllaceum

Ter spumá elisam [a], & rorantia [b] vidimus astra.
Interea fessos ventus [c] cum sole reliquit.
Ignariq; [d] viæ Cyclopũ [e] allabimur oris.
Portus ab accessu ventoꝝ immotus, & ingens
Ipse, sed horrificis iuxta sonat [f] Aetna ruinis.
Interdumq; atraȝ prorumpit [g] ad æthera nubeȝ,
Turbine fumantem piceo, & candete [h] fauilla.
Attolitq; globbos flãmarum, & sidera lambit.
Interdum scopulos, auulsaq; viscera [i] montis
Erigit eructans [k], liquefacta [l] saxa sub auras
Cũ gemitu glomerat, fundoq; [m] exæstuat imo.
Fama [n] est Enceladi semustũ [o] fulmine corpus
Vrgeri mole. ingentemq; insuper Aetnam

SER. a ¶ ELISAM, exclusaȝ, vt Elisos oculos & siccũ sanguine guttur. b ¶ Rorantia astra, ꝓ irrorata.i. q̃ irrorantur, a qua significatione non est apud latinos participiũ. Sane hyperbole est. c ¶ Ventus cũ sole, vẽtoꝝ enĩ mutationẽ necesse est fieri vel oriẽte die, vel occidente. d ¶ Ignariq; viæ cyclopum allabimur oris vt Seruatũ ex vndis strophadũ me littora primũ Accipiunt, similes.n. ẽ son⁹. e ¶ Cyclopum, clo hȝ accentuȝ, quia latina declinatio est in accusatiuo. qa græce posuit cyclopas, cy habet accentuȝ, sic cyclopes clo habebit. f. ¶ Tonat ætnã ruinis, cã huius icendij ẽm Virg. ætnæ est hæc. sunt terræ desudantes sulphur, vt pene totus tract⁹ cãpaniæ, vbi est Vesceuus & Gaurus mõtes, qđ indicat aquarũ odor calentiũ. Itẽ nouimus ex aquæ motu ventũ creari. esse etiaȝ concauaȝ terraȝ ætnã cõstat, & ab ea parte, q̃ eurus vel africus flant habet spelũcas & plenas sulphuris, & vsq; ad mare deductas. hæ speluncæ recipientes in se fluctus ventũ creant, qui agitatus ignẽ gignit ex sulphure. Vñ est qđ videt incendium hoc aũt veꝝ esse illa cõprobat rõ, quia & alijs flantibus ventis nihil ex se emittit. & ꝓ mõ flantũ euri, vel africi interdũ fumũ iterdũ fauillas, nõnunq̃ vomit incendia, qđ & hoc loco ostẽdit, nã esse ẽtũ indicãs supprimit cãs. g ¶ Prorũpit ad æthera nubẽ, euomit, & ẽ noua elocutio. nec ẽn possumus dicere prorũpo illã res. potuit n. recte dici nubes. & est poetica descriptio. h ¶ Cadente fauilla. i. scintillis. & est bona periphrasis, nã fauilla est deserta, igne scintilla. i ¶ Viscera mõtis. i. partes. sic aũt dixit viscera quemadmoduȝ terræ ossa dicuntur. k ¶ Eructãs, ructo ructas tñ facit sic & Cicero Eructat sermonibus suis cædẽ bonorum. Virg. Atq; oẽm cocyto eructat arenã. Horatius vsurpauit, Hic dũ sublimis versus ructatur. l ¶ Liquefactaq; saxa, putrida decocta in modũ calcis. m ¶ Fundo imo, ab imo. & reddit causam latentes. inde. n. ventus aq̃tatus erumpit. n ¶ Fama est, bene se fabulosam reru dicturus excusat, nam re vera nihil quæ de gigantibus legimus, fabulosa accepimus, ratio non procedit, nam quum in phlægra loco thessaliæ dicantur pugnasse, quemadmodũ in sicilia est Enceladus, Othus in Creta ẽm Salustiuȝ. vnde Othij campi, Typhœus in cãpania, vt Inarime iouis imperijs imposita typhoeo. Sed Varro dixit in diluuio aliquos cõfugisse in montes cum vtensilibus, qui bello postea lacessiti ab his qui de alijs veniebant montibus, facile ex locis superioribus vicerũt. vnde fictũ est, vt dij superiores dicerentur. Inferiores vero terrigenæ. & quia de humillimis ad summa reptabant, dicti sunt pro pedibus habuisse serpentes. o ¶ Semustum, pro semiustũ. Et sciẽdum sic poni quasi semianimis sit Enceladus. vñ est, Motat latus. Sed simul ponitur ẽm fabulam causa quasi ex fulmine natũ sit illic incendium.

DOM. ¶ FAMA est, recte inducit Aeneam in ijs q̃ fabulosa erant dicentem fama est, ne se auctorem rerum impossibilium faciat.

CHRI. ¶ GLOMERAT, quasi rotat per aerem. ¶ Cum ge. cum sonitu, illo maximo qui ex angustijs cauernæ ita prouenit, vt is qui ex cauo boardarum exoritur, nam & Strabo non poeta sed historicus de ætna ait, Nunc ignitã emittunt riui, nunc flammæ fumosæ ve fuligines. Nunc ardentes exhalat lapides. Quid ergo mirum si Virg. hæc omnia exaggerat, & quod poetarum proprium est verborum strepitu grandiora facit. Quod tamen Macrobius malum meo iudicio damnat. ¶ Fundo q̃ eximo, quasi ponit causam efficientem. Vnde hæc ad exteriora proueniant, in qua quidem descriptione, & doctrinam simul, & ingenium poetæ quis summa admiratione dignum non putabit? ¶ Fama est enceladuȝ, fabula hæc a Cicero optime interpretatur. Nihil enim aliud est contra deos gigantes pugnare, quam homines naturæ repugnare. Nam cum nostro ingenio volumus ipsum deum, & res altas speculari cum paulo quodammodo altius erecti sumus ab ipso fulminamur. Nam recte apud nostros monemur quod scrutatos maiestatis reijcietur adeo.

¶ CAMINIS.

Impositã ruptis flammã expirare caminis[a].
Et fessum quoties motat[b] latus, intremere oẽm
Murmure trinacriam, & coelũ subtexere fumo.
Noctẽ[c] illã tecti in siluis immania monstra
Perferimus, nec quæ sonitũ det cã videmus[d].
Nã neq; erãt astrorũ ignes, nec lucidus æthra[e]
Syderea polus obscuro sed nubila coelo,
Et lunam in nimbo nox[f] intempesta tenebat.
Postera iamq; dies prima surgebat eoo,
Humentemq; aurora[g] polo dimouerat vmbrã,
Cum subito e siluis macie confecta suprema
Ignoti noua[h] forma viri, miserandaq; cultu
Procedit, supplexq; manus ad littora tendit.
Respicimus dira[i] illuuies, immissaq; barba.
Consertum[k] tegmẽ spinis, ac cætera[l] graius
Et quõdam patriis ad troiã[m] missus in armis.
Isq; vbi Dardanios habitus, & Troia vidit
Arma procul, paulũ aspectu cõterritus hæsit.
Cõtinuitq; gradũ, mox sese ad littora præceps[n]
Cum fletu, pcibusq; tulit. per sidera testor[o],
Per superos, atq; hoc coeli spirabile[p] lumen,
Tollite me teucri quascunq;[q] abducite terras.
Hoc[r] sat erit scio me danais e classibus[s] vnum,

SER. a ¶ CAMINIS, fornacib⁹ græce dixit, ἀπὸ τοῦ καίω. b ¶ Motat, frequenter mouet, nam simulat legeris, das refectionẽ labori. c ¶ Noctem illã, melius per accusatiuum dixit. d ¶ Videmus, vel mente vel oculis. e ¶ Aethra siderea polus, ꝑ æthram siderêam, idest per splẽdorẽ ætheris. Sane Homerus & æthera & aerem communis generis vult esse, ꝙ de aere nos non possumus dicere de æthere æthra factus ẽ, & sm rõnem istã ꝑt & æther æthra vnũ esse vt nunc sit pro æther sidereo. cũ cæli splẽdor æthra dict⁹ sit. f ¶ Nox intempesta, media, hoc est nimius obscura. Intẽpesta est dicta nox media, inactuosa, carẽs actib⁹, ꝑ quos tempora dinoscimus. Ait.n. Lucretius, quia ꝑ se tẽpus nõ intelligit, nisi ꝑ actus humãos. Mediũ aũt noctis tẽpus actu caret. ergo intẽpesta inactuosa quasi sine tpe, hoc est sine actu, per quem dinoscit tps vnde est intẽpestiue venisti. i. ἀκαίρως, ergo intempesta dicit, qa caret tpe. g ¶ Aurora polo dimouerat vmbrã, hysteron proteron i sensu. ante enim aurora est ꝙ̃ sit dies. h ¶ Noua forma viri, bene formam dixit, nõ hominem. i ¶ Dira illuuies, sordes tetra. k ¶ Consertum tegmen spinis, illigatuʒ spinis, hinc est in Terentio. video quendam sentũ. l ¶ Ac cætera graius, habet enim vnaquæq; gens incessum, & vocẽ propriam. m ¶ Ad troiam missus, aut ex sequenti eius confessione hoc didicit, aut græcũ esse colligit ex trepidatione, vt Terentius, Nescio quid peccati portat hæc purgatio. n ¶ Præceps, sine respectu salutis. s. postꝙ̃ cyclopum grauiora cogitauit picula. o ¶ Testor, q̃so obtestor. p ¶ Spirabile, vitale quo spiram⁹, & est sermo Ciceronis. ꝙ̃ ꝙ̃ ille spiritale dixerit in libris de deorũ naturæ. q ¶ Quascunq;, quo eat nõ cogitat eorũ cõparatiõe, q̃ fugit. r ¶ Hoc sat erit, vitasse cyclopas. s ¶ E classibus, ex equitibus modo, vt est Et ornare classes.

DON. ¶ IGNOTI noua. s. nõ idem ignoti & noua forma. Nã noua forma pertinet ad id qđ infra de cultu & eius, sordib⁹ dicent, ignoti ãt quẽ re vera nescissent. Respicimus, quia nõ audiebat vox rogantis. ¶ Immissa, vltra modũ grandis. ¶ Consertus, concinnatum. spinis, nõ .n. textum erat spinis, sed spinis frustra pannorũ continentibus cõsertuʒ illius fuerat tegmen. ¶ Ad troiam, gratũ troianis ꝙ talem viderẽt inimicum. ¶ Mox, vbi metum vicit necessitas. ¶ Per sidera testor, cum pcul esset se gestu supplicẽ exhibuit mox ppinquus factus pces adhibuit & lachrymas. ¶ Cõfitetur originẽ, vt misericordiã captet.

CHRI. ¶ SVBTEXERE. recte nam fumus ex pte inferiori sese opponebat coelo. ¶ Noua, for. inaudita, icognita, & qualẽ nunq̃ videremus. Nõ ergo vir esse apparebat, qa forma a deo degenerauerat a forma humana vt vix tenue vestigiũ in ea relictũ hoĩs esset. Ignoti, multi exponũt ignobilis, vt ea miseria ꝯfectus esset, vt non nisi ignobilis appet sed verius ignoti pignoscibilis, vt alibi Aut illaudati nescit busiridis aras ꝑ illaudabilis. Discesserat. n. adeo a forma humana, vt vix hõ esse agnosceret. ¶ Cõterritus. h. pr͞io aspectu exhorruit troiãos, deĩde cũ ꝯsideraret quãta in miseria ꝯstaret, statuit ꝑstare sibi mãifestissimis hostib⁹ se credẽ, ꝙ̃ adhuc monstra viuere. ¶ Tollite me, veluti nõ depcet suitutẽ. nec q̃uis durã sortẽ ppeti nõ recuset, ac deniq; mori apđ hoĩes malit ꝙ̃ ita apđ feras ꝺgẽ. Qualẽ vita sibi erat cũ vt illã fugiat ita aviđ mortẽ petat

Et bello Iliacos fateor petiisse [a] Penates.
Pro quo, si sceleris tanta [b] est iniuria nostri,
Spargite [c] me i fluctus, vastoq; imergite pōto.
Si pereo manibus hominū [d], periisse iuuabit.
Dixerat. & genua [e] amplex[9], genibusq; volutās
Hærebat. qs sit [f] fari, quo sanguine cretus
Hortamur, quæ deinde agitet [g] fortuna fateri.
Ipse pr̄ dextrā Anchises haud [h] multa moratus
Dat iuueni, atq; animū p̄senti [i] pignore firmat.
Ille hæc deposita tandem formidine fatur.
Sū [k] patria ex Ithaca comes infoelicis [l] Vlixi.
Noie Achæmenides Troiā gēitore Adamasco
Paupere [m] (māsissetq; vtinā fortuna) profectus.
Hic me, dum trepidi crudelia [n] limina linquunt
Immemores [o] socii, vasto Cyclopis in antro
Deseruere. domus sanie, dapibusq; cruentis
Intus opaca, ingens, ipse arduus, altaq; pulsat
Sidera. dii talem terris auertite pestem.

SER. a ¶ PETIISSE, causa metri addidit syllabam vt Nos abiisse rati, & vēto petiisse mycenas. b ¶ Tanta est, vt nō possit vel fortunæ p̄sentis q̄litate molliri. c ¶ Spargite, hoc est dilacerate, & noua breuitate vsus est, vt intelligatur prius laniandus, mox inspargendum pelago qd̄ dixit. d ¶ Hominum manibus periisse iuuabit, oblique loquitur, nā vult ostēdere hominū hāc non esse crudelitatem. e ¶ Genua amplex[9], physici dicunt esse consecratas numinib[9] singulas corporis partes, vt aurem Memoriæ hinc ē Cynthius aures vellit & admonuit, Frontē Genio. vn̄ deū venerātes tāgimus frontes dextrā Fidei. vn̄ paulo post. Atq; aium p̄nti pignore firmat, genua Misericordiæ, vnde hæc tagunt rogātes. f ¶ Quis sit fari: p oia subaudi hortamur, hoc est cuius filius. sic ēt rn̄det, nā iam se dixerat græcū. g ¶ Agitet fortuna, hortamur fateri, quæ eum fortuna vexet, vt Agitataq; numina troiæ. h ¶ Haud multa morat[9], nimiæ benignitatis est nō expectaē plurimas p̄ces. i ¶ P̄nti pignore, manuū piunctiōe, qua firmanē amicitiæ, vt Cur dextræ iungere dextrā non daē. Et iungimus hospitio dextras, ac tecta subimus. k ¶ sum patria ex ithaca, circūstantias oēs exequiē, loci, p̄sonæ, tēpoꝝ. l ¶ Infœlicis, q̄rit fauorem vituperatione eius, quem scit odio esse troianis. m ¶ Paupere, nā vt etiā de Sinone diximus, apud maiores hæc fuerat cā militiæ. & bene venali'vtit statu p excusationēm paupertatis fortunæ. s. pristinæ paupertatis. o ¶ Immemores socii duz trepidi, festini, vt per timoré, nō per cōtemptus relictus fuisse videaē. & bene cās ēt subiūgit timoris cyclopis descriptione. n ¶ Crudelia li. ad speluncā Cyclopis Polyphemi.

DON. ¶ SPARgite, in p̄tes scilicet diuisum qd̄ ne fieret crudelitas facti descripta ē. ¶ Si pereo, ōndit male viuerē, Nā si pereo dixit & nō cū periero. ¶ Et genua amplexus, ad preces adhibet obsequiū corporis. ¶ Fari, fari & fateri differunt, Nam fari est simpliciter aliquid referre. Fateri aūt ex necessitate quæ secreto contingunt publicare.

CHRI. ¶ SPARgite, cōcessio est per quas etiā apud crudelissimos hoiēs misericordiam captare possit. Nam caute dicit eas mortes q̄ cum ipsi eā sæpe timuerint, poss& facile illos ad misericordiam flectere. Nam nō temere eo supplicio alios afficim[9], qd̄ nobis diu horrori fuerit. Vtitur itaq; in simulatione vt non antea ad ueniæ petitionem descēdat q̄ huiuscemodi permissione alos hostiū mitigauerit. ¶ Sū p̄ria ex itacha, q̄ irā moliat. ¶ Infœlicis, hoc dicto gratificaē iis q illum oderāt. ¶ Paupere, nō ergo volūtarie aut troianoꝝ odio, s; vrgēte necessitate suscepta ei[9] militia fuit ¶ Paupere. paup a paruo dr̄. Ergo habet sed parum, Mēdicus aūt minus q̄ dicit hēt, ergo nihil ¶ Mansisset, ex p̄nti miseria paupātē q̄ calamitatē putabat, nūc putat felicitatem. ¶ Trepidi, nō ergo q me neglexerint, aut oderint, sed quia sibi timerent, me reliquerūt eādem excusationē vtitur Sinon, cum dicit, & q̄ sibi quisq; timebat Vnius in miseri exitiū pueria tulere. Vlyxes ex lotophagis in siciliam delatus in eam partem venit, ibi duo fratres erant Cyclops, & Lestrygon qui inhumane eum exceperunt, & ni fuisset filiorum benignitas cum sociis periisset Vlyxes, Cyclopis filius erat Antiphates Lestrygonis Polyphemus, Scopuli tres Cyclopū sunt, iuxta est portus vlyxis. Cyclopis cyclopes vnicū oculū in fronte circularem habuisse ferūt, vnde cyclopes a græco vbo nomen habuerūt, Quapp & latini Oratiū illum q Romā abscisso pōte sublicio ab ethruscis defendit, qm̄ altero oculo careret, Cum Cyclopem appellare vellent, ex liguæ inscitia p cyclope coclitē dixerūt. Nā eadē inscitia pyrrhū, & byrrnū, & burrhū dixerunt. ¶ Domus sa. color rhetoricus demōstratio est. n. demonstratio

Pauper. Mēdic[9].

cyclops lestrigiō

monstratio cum ita verbis res exprimit, vt geri negocium, vt res ante oculos esse videat. ¶ Dii ta.t.a.p. exclamatio est quae habet pathos, vt quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames? & Dii talia grais instaurate pio si poenas ore reposco. Fit aliquando ex persona poetae, vt Mantua vae miserae nimium vicina Cremonae, & infoelix vt cunq; ferant ea fata minores. Dicitur graece Ecphonesis.

Nec visu[a] facilis, nec dictu[b] effabilis vlli.
Visceribus[c] miserorum, & sanguine[d] vescitur atro.
Vidi[e] egomet duo de numero cum corpora nostro
Prensa manu magna medio resupinus[f] in antro
Frangeret ad saxum, sanieq; experfa[g] natarent
Limina. vidi atro cum membra fluentia tabo
Manderet, & tepidi[h] tremerent sub dentibus artus.
Haud impune quidem nec talia passus Vlyxes[i]
Oblitus ue sui est Ithacus[k] discrimine tanto.
Nam simul expletus dapibus, vinoq; sepultus[l]
Ceruicem inflexam posuit, iacuitq; per antrum

SER. a ¶ NEC visu facilis; cui posset et aspectum sferre formidines. b ¶ Nec dictu effabilis vlli, sermone non explicabilis. & mire exaggerauit post descriptionem. c ¶ Visceribus, viscera proprie carnes sunt. d ¶ Sanguine atro, hoc est sanie. e ¶ Vidi egomet duo, Homerus quatuor dicit. ergo auodissentit ab eo, vt etiam in temporibus, nam ante ad siciliam Aeneas quam Vlyxes venisse dicitur. Aut certe hoc dicit; duo vidi. sed quot occiderit nescio. f ¶ Resupinus magnitudo ostendit virtutis. g ¶ Expsa, haec fuit vera lectio, i. madefacta, nam si aspersam dixeris, i. irroratam, tapinosis & hyperbole iungunt. h ¶ Tepidi, melius tepidi quasi adhuc viui, quam trepidi. i. trementes, ne sit iteratio. i ¶ Vlyxes, a solo nomine emphasim fecit. vnde est quod sequitur, Oblitus ue sui est. k ¶ Ithacus, ithacensis. l ¶ Sepultus, stratus iacuit.

DON. ¶ OBLItus ue sui. omnes nos vehementer turbati sumus, solus Vlyxes natura callidus, & vsu & ingenio instructus tantae crudelitatis vi su deterritus non est, nec est oblitus sui. i. non perdidit suam industriam. Nam simul expletus, omnia signa ponit belluae occasionem ad caedem praebentis, dederat autem consilium Vlyxes, vt vnicum illi oculum excecaret, sed hoc periculosum fuit quam vis dormiret. ergo praeparati sunt numina. Et quoniam non idem periculum erat omnibus varias corporis partes tenentibus eas inter se sortiti sunt.

CHRI. ¶ NEC visu facilis, quod quia immanius sine aspectus quidem eius sustineri poterat. Nec dictu affabilis vlli, admirationem in mentibus auditorum reliquimus cum ostendimus rem ob magnitudinem dictis exaequari non posse. Sic alibi simulacra modis pallentia miris. ¶ Visceribus miserorum: pathos a re ipsa. ¶ Frangeret ad saxum, pathos a modo interficiendi, & ab instrumento. ¶ Manderet, pathos e modo quod dentibus conficeret antequam deglutiret. Mandere. n. est cibum intra hos dentibus, malisq; antequam in stomachum trudat conficere, vorare autem est ipsum integrum deglutire. Vnde & Ci. dixit partim vorant partim mandunt. Vlyxes apud Home. in lib. ix. cum in patrias ferretur, tempestate nouem dies iactatum fuisse, decimo ad lotophagos venisse. Emisi duos socios cum praecone exploraturos. Hi gustato loto, redire non curabant. Hic venimus ad Cyclopas, vbi omnia sua sponte proueniunt, ex eorum grege aliquot oues mactatas sociis diuisi. Horum in littus cum duodecim sociis descendi caduumq; suauissimi vini, quod Maro ismari accola & Apollinis sacerdos dederat mecum aduexi. Antrum intrauimus caseo agnis, haedisq; refertum. Volebant socii illis onusti ad naues redire. At ego vetui expectans an iure hospitii aliquod donare vellet; interim caseo vescimur. ¶ Venit custos, & saxum ingens hostio apposuit. Dicimus hospites esse, & aliquid vt det supplicamus, quoniam hospites in tutela sunt Iouis. Tum ille dii non sunt Cyclopibus curae, atq; duos e nobis eripuit, & more leonis integros depastus est postridie profectus in pascua nos antro obiecto saxo inclusit. Vespere rediens duas in coena capras vorauit, ego igitur pateram sibi acutissimi vini porrexi. at ille cum suaue videretur. petit secundam ac itidem tertiam, inde autem illo ebrio facto & dormienti oculum praeusto conto terebrauimus, inde ego me ac socios sub villosis arietibus alligaui vt tangenti oues videremur, & quadrupedes procedentes inter eius crura elapsi fugimus, interrogauerat prius quo nomine Vlyxes vocaretur, at ille dixit vtis. Vtis enim nemo graece dicit. ergo acclamante illo accurrerunt caeteri Cyclopes, atq; interrogauerunt quis illum ita male affecisset, & cum responderet Vtis, at illi dicebant si tibi nemo nocuit, certe Iouis mala euitare nequis. ¶ Expletus dapibus, facit rem verisimilem. Nam ex crapula validiores fumi a stomacho ad caput euaporant ac cerebro refrigerati, crassioresq; propterea facti meatus per quos spiritus a corde ad caput ascendunt, obturant, ex qua re somnus oritur, vt physici ostendunt.

Immensum[a], saniem eructans, & frusta cruento
Per somnum cõmixta mero. nos magna precati
Numina, sortitiq; vices vna vndiq; circum[b]
Fundimur, & telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torua solum[c] sub fronte latebat[d]
Argolici[e] Clypei, aut Phoebeæ lãpadis instar.
Et tandem læti sociorum vlciscimur vmbras.
Sed fugite[f] o miseri[g], fugite, atq; ab littore funẽ
Rumpite.
Nã qualis[h], quãtusq; cauo Polyphem[9] in antro
Lanigeras claudit pecudes, atq; vbera pressat,
Centũ alij curua[i] hæc habitãt ad littora vulgo[k]
Infandi Cyclopes, & altis montibus errant.
Tertia[l] iam lunæ se cornua lumine cõplent[m],
Cũ vitã in siluis, inter deserta ferarũ
Lustra[n], domosq; traho. vastosq; ab rupe Cyclopas
Prospicio: sonitumq; pedũ, vocemq; tremisco.
Victum infoelicẽ baccas[o], lapidosaq; corna[p]
Dant rami, & vulsis pascunt radicibus herbæ.
Omnia collustrãs hãc primũ ad littora classem
Conspexi venientẽ. huic me, quæcunq; fuisset
Addixi[q]. satis est gentem effugisse nefandam.

SERV. a ¶ IMMENSum, etiam ad Polyphemi magnitudinem ptinet, quasi in toto antro iacuerit. b ¶ Circũ fundimur, sm Homerũ, q dicit alios eũ tenuisse, alios cæcasse oculũ acuto fuste & obusto. nã sm istum sensum multi terebrãus accipiũt alij tenebrãus legunt, illud primum sequitur verba Homeri. Telo autem acuto potest et simpliciter accipi. Tenebrũ bri instrumentum est fabrile carpenteriũ. s. cuius quo ligna pforat. c ¶ Solus sub fronte la. multi Polyphemũ dicunt vnus habuisse oculũ, alij duos, alij tres, sed totũ fabulosum est, nam hic vir prudẽtissimus fuit, & ob hoc oculũ in capite habuisse dr̃ .i. iuxta cerebrũ qui prudentia plus videbat. Verũ Vlyxes eũ prudentia superauit, & ob hoc eũ fingit obcæcasse. d ¶ Latebat, dormientis. s. nã male sentit Donatus dicẽs, Latebat cõtra metrũ. Itẽ dicit capillis tegebatur, aut latebat corporis cõparatiõe. Absolutus tñ est supior sensus. e ¶ Argolici clipei aut Phœbeæ lãpadis instar, vnum magnitudinis est, aliud splẽdoris. Phœbeæ aũt deriuatio est vel a Luna, vel a Sole. f ¶ Sed fugite, occurrebat si cæcus est, cur timetur? subiungit non vnũ esse, sed plures. g ¶ O miseri, aut blãdientis particula est, vt in Ter. O misera. Aut re vera miseri, q ad Cyclopas sunt delati. h ¶ Qualis quãtusq;, vnũ morũ est, aliud corporis. i ¶ Curua, hæc hitant ad littora vulgo, ne tñ in mõtib[9] eẽ putarent. k ¶ Vulgo, passim. l ¶ Tertia iã lunæ, bñ in desertis locis ex Lunæ rõne colligit tpa. m ¶ Se cõplent, ið qa suum nõ hẽt lumen, sed a Sole accipit. n ¶ Lustra, cubilia. vñ etiam lupanaria lustra dicimus, vbi habitãt lupæ .i. meretrices, dictæ ab obscenitatis & odoris similitudinẽ. o ¶ Baccas, gñale est .i. fructus arborũ agrestiũ. p ¶ Corna, ipsa arbor cornus dr̃ pomum nõ cornum cornũ, vt templũ templa. q ¶ Addixi, signato verbo exprimit desperationem astrixi.

DONAT. ¶ ADDIXI, hoc cõsilio ad vos veni melius esse manibus hoĩum pire quã Cyclopum.

CHRIST. ¶ NOS magna pcan. oñdit per transitum ante oĩa a deo auxiliũ petendũ, vt alibi in pmis venerare deos, Precabant ergo deos, sed qñ non desidibus ignauisq; opẽ dij ferunt, sed bene consulentibus & recte agẽtib[9] iccirco illos & prudẽter & fortiter oĩa tẽtare iduxit. Qð exprimit salu. non votis neq; supplicijs muliebribus auxilia deorũ parant, sed agendo & bñ cõsulendo. Nõ igit imitãdæ sũt muliercula quæ in pces effusæ nihil ex se tentant. neq; rursus adeo nobis fidendum est, vt sine diuina ope quicq; psequi posse putemus, sed vtrũq; adhibendũ est. ¶ Latebat, nã dormiẽs illum claudebat. ¶ Sed fugite o miseri, optima abruptio, & qua dũ horrorẽ suum exprimit, sibi beniuolentiam pciliat, & eos vt se sublato aufugiant suadet. ¶ Nã qualis, mira breuitas quæ volenti, pcipitem fugam ostendere necessaria erat. Nam cũ esset dicturus illos eẽ magnos & crudeles & vnioculos & pastores & reliqua q̃ de Polyphemo dixerat, vnico versu p hanc cõparationem rẽ expediuit. ¶ Inter deser. nõ ergo in ijs siluis in quibus Cyclopes pascebant oues, nam fuisset ab illis deprehensus, sed in asperioribus, remotioribusq; quæ a solis feris habitabant, qd ergo infœlicius illi esse potuit quã nõ posse nisi cũ feris habitare. Quid aũt crudeli[9] Cyclopibus quibus imanissime feræ mitiores deprehenderentur. ¶ Traho, difficultatem viuendi ostendit, non enim duco dixit, sed traho, ¶ Baccas, bacca est & baccha. Nam cum aspiratione sacerdos est bacchi sine aspiratione

aspiratiōe fruct⁹ arboris vt plurimū syluestris, Sed de bacca, acino, nuce, & pomo dictū est in Georgi. ſ Lapidosa, Nā plus ossuloꝶ hñt q̄ꝫ carniū. ſ Cornū. n. bacca est eius arboris q̄ cornus dr̄. Cornua aūt in quarta declinatiōe quadrupedū est, neqꝫ solū. i. nō multū dissimile ab osse qō in frōte quadrupedū extat, sed pedū quoqꝫ vngulas eodē noie appellant.

SER. a ℭ VOS animam hanc potiꝰ, oblique loquit, vt supra. b ſ Littora nota petentē, nota ante oculi amissionē. sic Statius in nono, Sequit tamen improbꝰ hostem. Quameminit. c ſ Solamenqꝫ mali. hinc Quintilianus, Quia cæcitatis miseræ solatium est habere rem videntiū. d ſ Postq̄ꝫ altos tetigit fluctꝰ & ad æquora venit, hiperbatō in sensu, vt progressi subeunt luco fluuiūqꝫ relinquunt aut hysteron proteron. e ſ Fluidū ppō μοιωτέλευτον fluentē noluit dicere, qō aūt dicunt physici de effosso oculo sanguinē nunq̄ꝫ fluere, verū quidē est, sed supra nō effossum eius oculū, sꝫ terebratū legimus. f ſ Inde, aut de fluctibus, aut de spatio oculi. g ſ Gemitu, cum gemitu. h ſ Iā mediū, sic altū, vt mediū putares, nā & in qnto sic dixit, Interea mediū Æneas iam classe tenebat, quum adhuc mœnia respiceret carthaginis. i ſ Fluctu, legitur & fluctus. k ſ Trepidi, festini, vt Ne trepidate meas teucri defendere naues. itē Accepit trepidos, ac nisum dicer iussit. l ſ Sic merito, quia oīa eius pbauerat dicta, ac si diceret nō fallacē, vt Sinonem. m ſ Ad sonitū vocis, remoꝶ sonitū vocem dixit. vox. n. est omne quod sonat. sic alibi, Fractasqꝫ ad littora voces, nam de hominibus nō dixit, qa supra ē, Tacitiqꝫ incidere funē. n ſ Vestigia torsit, bene vno sermone ostendit eū reuertentem iam audisse sonum remigij. o ſ Dextrā affectare, dextram intendere, scilicet vt posset nauem tenere, Terentius Ad dominam qui affectant viam, idest intendunt, naꝫ si dextra legeris, vt sit dextra contingere affectare, cōtingere caret exemplo.

Vos[a] aīam hāc potius quocūqꝫ absumite lœto.
Vix ea fatus erat summo cum monte videmus
Ipsum inter pecudes vasta se molle mouentem.
Pastorē Polyphemū, & littora[b] nota petentem.
Mōstrū horrēdū, īforme, igēs, cui lumē adēptuꝫ
Trunca manum pinus regit, & vestigia firmat.
Lanigeræ comitantur oues. ea sola voluptas.
Solamenqꝫ[c] mali de collo phistula pendet.
Postq̄ꝫ[d] altos tetigit fluctus, & ad æquora venit,
Luminis effossi fluidum[e] lauit inde[f] cruorem.
Detibus īfrēdēs gemitu[g], graditurqꝫ p æquor
Iā[h] mediū, necdū fluctus[i] latera ardua tinxit.
Nos procul inde fugaꝫ trepidi[k] celerare recepto
Supplice sic[l] merito, tacitiqꝫ[l] incidere funem.
Verrimus & proni certantibus æquora remis.
Sensit, & ad sonitum[m] vocis vestigia[n] torsit.
Veꝝ vbi nulla datur dextrā[o] affectare potestas,

ſ Ea. s. u. voluptatē ex aīalibus habuit, cū videbat. cæcus suū solamē capiebat. ſ Lauit cruoreꝫ, adhuc. n. inflicta cæcitas noua putabatur cum adhuc funderet sanguineꝫ. ſ Graditurqꝫ per æquor, immensæ proceritatis expssio gradiebatur in medio mari, vt in terra, neqꝫ pfundi maris latus eius vnda tāgebat. ſ Taciti, cessātes remoꝶ strepitu, & cantilena nautaꝶ, sine qua remi operari nō possunt. ſ Sensit, quod non videbat auribus percepit. Nam q̄ꝫuis silentium adhiberet, nō potuit penitus vacua strepitu esse nauigatio.

CHRI. ℭ ANimā. vitā Iuue. Sūmū crede nefas animā pferre pudori, itē ventū Hora. impellunt aīæ litea thraciæ. Et ipse alibi. Quātū ignes, aīæqꝫ valēt, itē anhelitū, idē I Geor. Aīas, & olētia medi Ora fouēt illo, & senibꝰ medicātur anhelis, Est igit aīa pprie in hoīe q̄ viuimꝰ, & sentimꝰ, ita vt ptineat vim vegetādi, mouēdi, & sentiendi, q̄ oīa cōia sunt nobis cū cæteris aīantibꝰ. Nā ipsa alunt crescūt, & gignūt. Mouent ꝑterea ac sentiūt. Aius aūt est quo hoīes sumus quo sapimꝰ, & itelligimus, q̄ vis nō est educta de potētia materiæ, sed adeo īmortalis de nihilo creat eodē tpe, & infundit in corpus nr̄m. Ergo aīa cōis est nobis cū brutis, Animus ꝓprius est hoīs. Iuue. Principio indulsit cōis cōditor illis Tm aīas, nobis aīuꝫ quoqꝫ. ergo aīæ partes sunt vegetandi, mouendi, & sentiendi, aī āt rō intellectus, & intelligentia, mens, spūs, sꝫ oīa in hoīe vna essentia sunt. ſ Lœto, morte ab eo qō ē leo les vñ deleo. Nā oīa delet mors. ſ Vasta mole oñdit ꝓceritatē, nā nō videbatur humanū corpus moueri, sed imensa q̄dā machina, & moles humāo artificio ꝑfecta, & humano ingenio protracta. ſ Informe, adeo magnū, vt fuget oēm ꝓfuctam formā.
Anima
Animꝰ

DON. ℭ NOTA, exponendū fuit, q̄uo cæcus venire potuerit qa nouerat anteq̄ꝫ excecaretur. ſ Trunca. m. p. tota arbor erat pro Baculo.

Trunca pinus, inaudita rẽt vt baculũ nõ ex ramis sed ex trunco arboris faciat, & ipsas arboré nõ ferro incidat, sed vna manu obtrũcet. Quid ergo aut maius aut robustius fingi potuit, cui p baculo integra arbor esset, & ea quidé pinus q̃ alijs arboribus procerior est, & eã ipse vna manu truncare posset. Infrendens, proprie infrendunt sues qñ fabas dentibus frangunt. Vnde nefrendes ij sunt porcelli qui per ætatem adhuc frendere nõ possunt, ergo infrendens, idest vocem inter dentes refrangens, quod irati est.

SER. a NEC potis. i. nec potis est potis ãt nomé est, & declinal potis pos poti poté pos a pote, & nomes esse docet nõ cõparationis, nam in superlatiuo potissimus facit, cui si detraxeris simus inueneris nois positiuũ, vt acerrimus acer, fortissimus fortis, sic autem vt diximus declinari compositio ostendit, nam huius impotis compotis impoté cõpotem facit, qd in simplici difficile inuenies, per compositionem agnoscis facilius. b Exterrita tellus poetica hypbole. c Curuis, cauernis, echo. n. in cõcauis est locis. d Ruit festinãter venit. e Nequiq; lumine toruo, qa nocere nõ poterãt. f Aetnæos fratres, aut similes, aut feritate germanos, nã nõ sunt fratres Polyphemi, qué Neptũi filiũ Homer⁹ dicit. Vñ eo cæcato Vlyxes ptulit tẽpestatem, qui ad eũ venit derelicta Calypso, cũ qua decẽ annis fuerat. vnde vt supra diximus Virgilij dictis dissentit tempoꝝ ratio. g Coniferæ, cõus dicitur fructus cupressi. & ipsa noro ejus est, nã a rotunditate in acumen leuat. Cyparissus autem Telephi filius fuit amatus ab Apolline, vel vt alij dicunt a Siluano, qui quũ ceruum, qué in delitijs habebat p ignorãtiam occidisset, flendo nimiũ numinũ misericordiam meruit, itaq; in arboré cupressum cõuersus est aptã & cõsecratã lachrymis & luctib⁹. h Silua alta iouis lucusue dianæ, Iouis pter quercũ, pter cupressus Dianæ. Ipsa enim est ẽt Proserpina, cui dicat cupressus pter luctus morientium. Alta autẽ q manet in celso vtice, & luctus pter religionem diu permanet. i Ni teneant cursus. antiqui ni pro ne ponebãt, qua particula plenus est Plautus, Ni mala, ni stulta sis. sensus ergo talis est, timor cogebat vt q̃ ũq; nauigarem⁹ & vẽtũ seq̃remur non iudicium, sed occurrebat preceptum heleni vitare Scyllas & Charybdin, quare placuit, ne cursus teneant, hoc é agantur & impleantur inter vtranq; viã modico mortis interstitio. i. Scyllæ & Charybdis retro dare lintea, qd dum cogitamus, psperior nobis flare cœpit boreas.

Necᵃ potis ionios fluctus æquare sequendo,
Clamorem imensũ tollit, quo pont⁹, & omnes
Intremuere vndæ, penitusq; exterritaᵇ tellus
Italiæ, curuisq;ᶜ immugijt Aetna cauernis.
At genus é siluis Cyclopum, & montib⁹ altis
Excitum ruitᵈ ad portus, & littora complent.
Cernimus astantes nequiq;ᵉ lumine toruo
Aetnæosᶠ fratres coelo capita alta ferentes.
Conciliũ horrendum Quales cũ verticeⁱ celso
Aeriæ Quercus, aut coniferæᵍ Cyparissi
Constiterant siluaʰ alta Iouis, lucusve Dianæ.
Præcipites metus acer agit quocunq; rudentes
Excutere, & ventis intendere vela secundis.
Cõtra iussa monent Heleni, Scyllãq;, carybdin
Inter vtranq; viã læti discrimine paruo,
Ni teneantⁱ cursus. certũ est dare lintea retro,
Ecce autem boreas angusta a sede Pelori,

DON. VENTIS secundis. i. sequi quocunq; venti ferrent. Nã oẽs venti secundi sunt, si quo impellant eamus. Est ergo sensus mõ cyclopas fugeremus nõ curabamus quocunq; nauigaremus, qd erat contra iussa Heleni, q vetabat illos temere nauigare, sed diligẽter vitare Charybdin & Scyllam, sed istoꝝ malorũ metu turbati decreuimus vt vel trãsiremus.

CHRI. EXTERRITA. s. ie. nec ipse ita accedisse ex horrendæ vocis magnitudine putauit. Fratres, inter se non fratres Polyphemi, vt Oceanumq; patrem penis nymphasq; sorores Non. n. sunt sorores Oceani, sed sorores inter se. Coniferæ ferentes conos. i. suas baccas. Conus. n. proprie est forma rotunda surgens in acutum, & qa bacca cupssi huiuscemodi formam habet conus dicitur. Ornatus ẽt Galeæ conus dicitur. Cyparissus, nomen pueri est in arboré cõuersi. Arbor aũt ipsa etiã Cyparissus appellat, & per sincopem Cypressus, & mutatione y in u cupssus. Secundis, sententia est. Tantus erat terror, vt modo inde abirent omnes venti si essent secundi, Ergo & in scylla, & charybdin nauigassent, si vẽti illuc tulissent. Sed helenus cõtra monuerat. Quapropter cupiebant vitare hoc periculũ. Ecce, quasi nõ expectatus. Nã subito dei fauore venit.

Missus[a] adest. viuo prætereuehor hostia saxo
Pãtagiæ[b], Megarosq́[c] sin[9], Tapsumq́[d] iacẽtem.
Talia[e] monstrabat relegens[f] errata[g] retrorsum
Littora Achæmenides comes ĩfœlicis[h] Vlyxi.
Sicanio prætenta sinu iacet insula contra[i]
Plemmyrium vndosum, nomen dixere priores
Ortygiam[k], alpheũ[m] fama[l] est huc Elidis amnẽ
Occultas egisse vias subter mare, qui nunc
Ore Arethusa tuo siculis confunditur vndis.
Numina magna loci iussi[n] veneramur, & inde
Exupero præpigue solum stagnantis[o] Helori.
Hinc altas cautes, proiectaq́ʒ saxa Pachynni[p]
Radimus, & fatis nunq̃ʒ concessa moueri
Apparet camerina[q] procul, campiq́ʒ Geloi.
Immanisq́ʒ[r] Gela fluuij cognomine dicta.
Arduus inde Agragas[s] ostentat maxima lõge
Mœnia, magnanimum[t] quõdã gñator æquoꝝ.

a ¶ MISSVS adest, fauore scilicet numinũ quẽ supra a dijs Anchises optauerat dicens Ferte viã vento facilẽ. Adesse aũt est ad fauorẽ, vel ad patrociniũ venire. b ¶ Pantagiæ, hic fluuius facile quũ plenus iccederet, ĩplebat sonitu pene totã siciliã. vñ & pãtagias dict⁹ ẽ, q̃si vbiq́ʒ sonans. hic postea quũ Cereri q̃rẽti filiã obstreperet tacere iussus ẽ numinis volũtate. παταγος .i. strepit⁹ græce dr̃. c ¶ Megarosq́ʒ sinus, Megara oppidũ est nõ lõge a Syracusis. d ¶ Tapsumq́ʒ iacentẽ, insula iuxta syracusas pene fluctib⁹ par. e ¶ Talia mõstrabat, q̃a vnde nosti occurrebat. f ¶ Relegẽs, renauigãs. g ¶ Et errata, participiũ sine verbi origie. nõ. n. facit error. h ¶ Infœlicis vlyxi, epitheton ad ĩplendũ versuʒ positũ more græco sine respectu negocij. i ¶ Cõtra plẽmyriũ vndosuʒ, verbũ de verbo expssit. hoc est enĩ vndosum qδ plẽmyriũ, πλημμυρία enĩ inundatio græce dr̃. k ¶ Ortygiã, hæc tñ ortygia dr̃, Apollinis ꝑo delos. l ¶ Fama est huc elidis amnẽ, Elis et Pisa ciuitates sunt arcadiæ, in q̃bus est fons ingens, qui ex se duos alueos creat alpheũ & arethusaʒ. vñ fit vt fingat̃ ꝯiungi in exitu quos origo non cõiunxit. Arethusam aũt in Elide esse testat̃ Virgilius dicẽs, Sic tibi quũ fluctus subterlabere sicanos. hæc sm̃ fabulas venatrix fuit, quæ quũ se in alpheo post labores ablueret, ab eo adamata est, & diu fugiẽs miseratione deoꝝ in fontẽ mutata ad siciliã per secretos venit meatus, qδ etiã Virg. ostẽdit, Et tandẽ positis velox arethusa sagittis. m ¶ Alpheus, quia græce ἀλφειος facit, vt αἰνείας Aeneas μηδεια Medea. n ¶ Iussi numina magna loci, vel ab Achæmenide, vel ab Heleno, vel Anchise. o ¶ Stagnantis helori, fluuij qui ad imitationẽ Nili supfunditur campis. p ¶ Pachynni, pmontoriũ austrũ spectans. vñ & pachynnũ dictũ ab aeris crassitudine, nam παχυς est pinguis & crassus. q ¶ Camerina pcul, palus est iuxta oppidũ, enĩ quodã tpe quum siccata pestilẽtiã creasset, ꝯsultus Apollo an eã penitus exhaurire deberent, respondit.

μὴ κίνει καμάριναν ἀκίνητος παρ᾽ ἀμείνω τω.

Quo cõtẽpto exiccauerunt paludẽ, & sedata pestilentia p eam partes ingressis hostib⁹ pœnas dederunt. r ¶ Immanisq́ʒ gela, ciuitas a fluuio noiata, sic & cãpi geloi. s ¶ Agragas, mons ẽ muro cictus, ĩ cuius sũma pte oppidũ est. vñ & Cicero ait, Ad mare ĩtra mœnia añ oppidũ expectabat. de Verre. Notandum sane hæc Virgiliũ quãtus ad sua tpa spectabat dicere, nõ q̃tus ad opis Aenea. n. nauigãte nec fuerat camerina siccata nec gela vel agrigentũ ꝯdita, qδ frequẽter facit sed nũc iõ vitiosuʒ est, q̃a ex psona narrantur Aeneæ. t ¶ Magnanimũ quõdã gñator equoꝝ, sm̃ Pindarũ quondã agrigẽtini equos ad agones græciæ mittebat, q ide victores reuertebantur. Legimus et illud quũ in capadocia greges eq̃rum perissent, Delphici Apollinis responso adduxerũt greges de agrigẽto, & reparauerunt greges de agrigẽto, & repauerũt meliores.

¶ LONGE, quia excelsus est mons.

¶ PANtagiæ, qδ ad fabulæ tegmẽ tñ attinet ẽ q̃ icolæ offensi tãto strepitu q erat ex multis saxis q̃bus vñ fluminis illidebant̃ ea aut sustulerũt aut fregerũt. ¶ Tapsus, ĩsula est decẽ stadia a sicilia distãs plana & penit⁹ iacẽs, vt vndis mersa videat̃, dcã παρὰ τὸ ταπτειν .i. sepelio. ¶ Infœlicis, voluit explẽ vsum ex vbis achæmenide. Vel ĩfœlicis pp errores, & captat mĩsicordiã a sĩlitudĩe fortũæ. ¶ Arethusa, δ q̃ diximꝰ ĩ Buc. ¶ Helorus, ẽ flumẽ ex pachynno mõte fluit. ¶ Proiecta, ĩ mare extãtia. ¶ Cameria, q̃ deide Romãoꝝ coloia fuit. ¶ Cãpi. g. ẽ stagnũ geloũ ẽ, qδ tetro odor̃ abigit pximãtes, ibi fontes duo, alteꝝ si sterilis bibat, ꝯcipit. Alteꝝ si fœcũda steril̃ fit. ¶ Agragas, sal agragẽtin⁹ vstione liq̃scit, hũore admixt⁹ crepitat, ꝯ nãm relig salis. DON. CHRI.

Teq; datis linquo ventis palmosa[a] Selinis:
Et vada dura lego saxis lilybeia cæcis.
Hinc drepani[b] me portus, & illœtabilis[c] ora
Accipit. hinc pelagi tot tempestatibus actis
Heu, genitorem omnis curæ, casusq; leuamen
Amitto Anchisen. hic me Pater Optie fessu[d]
Deseris, heu, tantis nequicq; erepte periclis.
Nec[e] vates Helenus, cũ multa horrẽda moneret,
Hos mihi prædixit luctus. non dira[f] Celæno,
Hic[g] labor extremus. longarũ hæc meta viarũ.
Hinc me digressum vestris deus[h] appulit oris.
Sic pater Aeneas intentis omnibus vnus
Fata[i] renarrabat[k] diuom, cursusq; docebat,
Conticuit tandem[l], factoq; hic fine quieuit.

SER. a ¶ PALMOSA Selinis, ciuitas iuxta lilybeum abundans palmis & apio, σέλινον. n. apium dicitur. b ¶ Drepanon, ciuitas est non longe a monte Erycino trãs lilybeum, dicta vel propter curuaturas littoris, in quo sita est, vel q̃ Saturnus post amputata virilia Cœlo patri illuc falcẽ proiecit, quæ græce drepáos dicitur, quod verisimile putatur propter vicinitatem Erycis consecrati Veneri, quæ dicitur nata ex Cœli cruore, & spuma maris. c ¶ Illœtabilis, ꝓpter patris amissionem. d ¶ Fessum deseris, vt supra diximus ẜm Virgiliũ, nam Cato ad italiam eum venisse docet. vnde & in sexto illud amphibolon est, Quo magis Italia mecum lætere repta. e ¶ Nec vates Helenus, quia dixerat, Prohibent nam cætera parcæ Scire, Helenum farique vetat saturnia Iuno. f ¶ Nec dira celæno, quæ vl'irata debuit aduersa prædicere, & bona pietate mortem patris grauiorem dicit esse, q̃ famem. g ¶ Hic labor extremus, apud Drepanum. h ¶ Deus appulit oris, bene se commendat Didoni, dicens se ad eam deorum voluntate venisse. i ¶ Fata diuom, quæ dij hominibus tribuunt. k ¶ Renarrabat, re vacat, vt confieri possit. Sane in secundi principio duo sunt versus ex persona poetæ sicut hic tres, & similis est finis initio, Conticuit tandem, & Conticuere omnes. l ¶ Tandem, diuturnitatem narrantis expressit. Notandum sane quia controuersiarum more epilogos dedit sex istis prioribus libris, quos etiam bioticos voluit, nam singulis res singulas dedit, vt primo omina, secũdo pathos, tertio errores, quarto ethos, idest mores quinto festiuitatem, sexto sciẽtiam. Epilogos autem sic variauit, vt in primo eẽt miseratio Didonis, in secũdo mors Creusæ, in tertio Anchisæ, in quarto Didonis, in quinto Palinuri, in sexto Marcelli, citum deflet interitum.

DON. ¶ SAXIS cæ. quæ nautæ subaquanea appellant. ¶ Illœtabilis, expressit plenam mortalitatem, nam & quando aliqua infortunia accidunt, nos in dolore positi locis attribuimus, q̃ñ nobis aliqd inflexerit, ergo hic drepani tanto loco applicat qđ facto acciderat. ¶ Amitto an. dolet perisse ĩ portu, qui tot maris pericula euasiss;, nec dixit mortuũ, sed deseruisse filium: Veteres enim egregios viros nõ mortuos, sed per commutationem locorum translatos putabant. ¶ Heu tãtis, tantus fuit dolor, vt etiã apud Didonem post tus, quasi cum eo præsente loqueretur. ¶ Tantis, ad generalitates transit, ne, si specialiter enumeraret, longior fieret, Dolebat autem vehementer q̃ infinitis casibus liberatus ad Italiam peruenire nõ potuisset. diffinit ergo poeta quas vim habeat apud filiũ incolumitas p̃ris, cũ dicit oĩs curæ, casusq; leuamen. ¶ Nec. h. cũ multa horrẽda ꝓdiceret, nec celæno cũ multa optaret maledicta, ergo nec amicus ꝓdixit, nec inimica Tacuit aũt de tẽpestate sicilieñ, ne bis repeteret qđ dictũ fuerat ab ilioneo. ¶ Intẽtis oĩbus adhuc intẽtis, vt ostenderet æneã libẽter auditũ, intẽti fuerãt, cũ icœpit, intẽti cũ finiret. ¶ Oĩbus, ostendit nullũ illic fuisse qui nõ adhuc desideraret audire. ¶ Tandẽ, ad ipsũ ꝑtinet, qui casus suos inarrabit iuitus, nã auditores adhuc intẽti erãt.

CHRI. ¶ NEC vates hel pathos ab eo q̃ est ꝑter spẽ. Nam q̃ ꝓuidimus solẽt leuiora accidere, sic alibi, Et nunc ille qdem spe multũ captus inani Fors & vota facit. ¶ Hic labor, dissolutio & admonitio. ¶ Deus, ꝯciliat sibi fauorem Reginæ cũ deorũ eẽ munus putet, q̃ ad sua littora venerit, Sic & anna, Dijs eqdẽ auspicijs reor & Iunone secunda. Huc cursum iliacas vẽto tenuisse carinas. ¶ Fata, quantũ ad euersionẽ vrbis, Vñ ipse sic visum superis, & hæc in secũdo libro. ¶ Cursus, ad errores suos referas quos narrauit in tertio.

¶ Explicit Liber Tertius Aeneidos.

AT REGINA

SIX.

ADILON.
Vritur in quarto Dido, flammasq; fatetur.

Modestini Iurisconsulti. Argumentum. iiij.

AT regia, graui Veneris iã carpit igne
Consulitur soror Anna. placet succubere, amori.
Fiũt sacra Deis. onerãt numia dõis.
It venatũ. Veneris clã fœdera iũgũt
Facti Fama volat. monitus tũc numie Diuom
Aeneas. classemq; fugæ: sociosq; parabat.
Sensit amans Dido precibus conata morari.
Postq̃; fata iubent, nec iam datur vlla facultas,
Conscenditq; pyram, dixitq; nouissima verba,
Et vitam infœlix multo cum sanguine fudit.

P. Virgilij Maronis Aenei. Liber Quartus.

AT REGINA[a], graui iãdudu3[b] saucia[c] cura[d]
Vulnus alit venis[e], & cæco[f] carpitur igni.
Multa[g] viri virtus animo, multusq; recursat[h]

AT REGINA graui iãdudum, Apollonius argonautica scripsit, vbi inducit amãtẽ Medeã, inde totus hic liber trãslatus est de tertio Apollonij. est aũt pene totus in affectione, licet ĩ fine pathos habeat, vbi abscessus Aeneæ gignit dolores. Sane totus in ꝯsilijs & subtilitatib⁹ nã pene comicus stilus ẽ, nec mirum vbi de amorẽ tractat. Iunctus quoq; sapioribus est, qd artis ẽ videt, vt frequenter diximus, nã exabrupto vitiosus est trãsitus, l3 stulte qdã dicãt hunc tertio non esse ꝯiũctũ. In illo enĩ nauigatione, picula, in h amores exeqtur, nõ vidẽtes optimã ꝯiunctionẽ, quum enĩ tertium sic clauserit, Factoq; hic fine qeuit, subsecutus est At regina graui iãdudum saucia cura. Ite3 paolopost, Nec placidã membris dat cura qete3. Nã quum Aeneam, quieuisse dixerit, satis congrue subiunxit, vt somno amans careret. b ¶ Iãdudum, aut nimiũ, vt Terentius, Iamdudum illi facile fit qd doleat, aut iãdudum a quo tpe vidit Aeneã. legim⁹ enim Obstupuit ꝑmõ aspectu sidonia dido. c ¶ Saucia, hic subiũgit Vulnus alit, & bñ alludit ad cupidinis tela, vt paulopost ad faculã, & Cæco carpit igni, nã sagittaꝝ vulnus est facis incẽdiũ. d ¶ Cura, amore, ab eo qd cor vrat, vt Veneris iustissima cura, ite3 Mea maxima cura. e ¶ Venis, qa ꝑ venas amor currit, sicut venenũ. inde deĩn Fallasq; veneno. Ite3 lõgũq; bibebat amorẽ. f ¶ Cæco carpit igni, agit Virg. vt iuuẽtas frãgit declamatiões, vt h loco. nã dixit sine declamatione, vnde Ouid Quoque magis tegitur, tanto magis æstuat ignis. Cæco igit igni vallidiore, cuius hæc nã est, vt compressus magis cõualescat. g ¶ Multa viri vt⁹ alo, bñ mediã se facit ꝓbere Didonẽ iter regale3 pudorẽ et amoris ĩpulsum. simulat. n. si vtutẽ mirari, cui⁹ pulchritudine mouebat. Multa ãt vtus figurate dixit, nam ad numeꝝ trãstulit, quod est quantitatis. h ¶ Recursat, bñ frequentatiuo vsus est verbo, in frequenti amantis cogitatione.
¶ CENA Rratis DONJ oibus ad gete3 secessit æneas, Dido aũt itole

fabili cura mota recordatione loquentis, & secreto incendio torrebatur. ❡ Multa vi.n. erat .n. & corporis, qa multos labores ptulerat. Erant al, φ erat deoꝝ cultor. Amator prīæ, parētis vxoris. Quapp etiā sublato amore ꝓlato a cupidine cur no amaret viꝝ domi, forisq; ꝓ statem, Bello strenuū in pace religiosuꝫ necessariū sibi viduæ destitutæ, ꝓdenti ciuitateꝫ, necessariū ꝯ pigmalionē. Forma ad corporis cæteris animi virtutibus afferebat decus. Accedebat nobilitas gnīs, Erat.n. Veneris filius Cupidini frater, nepos Iouis.

CHRI. ❡ CVM Mecū sæpe multūq; aīo, totaq; mēte Maronis īgeniū repeto, nihil mihi oēm doctrinā, ac oē dicēdi genus poetaꝝ diligētius circūspicienti sese offert qđ si cum huiuscemodi vate cōparare voluero nō pene euanescat, itaq;, & si ita apud nōnullos ꝓbē, laudēq;, hūc tñ solū admiror, atq; stupesco. Veꝝ de cæteris q in eo diuini loci dep̄hēdunt, & diximus sæpe, ac deīceps dicemus. Pn̄ti aūt tpe cū eius sit q̄rtus liber interp̄tādus qs satis ꝓ magnitudine ac diuinitate rei illū admirabit? Nouerat.n. ex oībus ꝑturbationibus, q̄ aīos humanos cruciāt atq; exedunt, amoris vis amoris inq; illius q in nr̄is pectoribus deprauatus, adulterātusq; penitus a vero degenerat eē oīno maximā, ac maximaꝝ calamitatū, qbus mortale genus præmit, semina cāmq; pbere, hūc igit sapiētissimus poeta, ita ꝓsecutus est, vt nihil maius nō dicā vbis expmi, sꝫ ne mēte qdē atq; aīo sup hoc ꝑcipi possit. Et qm̄ optimi vatis id ꝓpriū est, vt nō solū nr̄as aures dicēdi suauitate demulceat, Veꝝ multomagis, vt grauitate reꝝ ac optimis p̄ceptis humana pectora a vitijs purget, & v̄tutib' īformet, ita miserias oēs q̄ maxīe in amore sunt ꝓsequit, vt nos q̄tū in se est īde penitus abstrahat, Veꝝ neqs sibi ꝑsuaserit me adeo īpium eē, vt scelestissime in amorē īuehar, nō ab re eē iudicaui, vt de ipso distinctius nō ꝓ magnitudine ac dignitate sua, sed ꝓ tpis angustijs differere. Nā cū īnumeræ pene res a nobis cōplectēdæ sint, ita in singulis tēperandū est, ne dū vnā, alterāue nimis lōge, lateq; ꝓsequimur, reliqs in p̄scripto spatio aut nullū aut oīno exiguū locū relinq̄mus. Dicā igit nihil amore maius, excellētiusq; apud mortales eē dicā rursus nihil miserius, nihil īfœlicius excogitari posse. Quod ne cui īcredibile putari possit, & qd sit amor verus, & qd adulterinus, breuibus pcurramus. Est igit amor desideriū pulchri. Pulchritudo aūt ip̄a est gr̄a q̄dam, viuax, & sp̄italis dei radio illustrante in primis angelo infusa inde aīs hoīum, corporumq; figuris, & vocibus quæ rōneꝫ visum, & auditū mouet atq; delectat, delectādo rapit, rapiēdo ardenti inflāmat amore, Pulchritudo triplex est in aīo, quæ orit ex ꝯcinitate v̄tutū, in corpore q̄ est ex pluriū coloꝝ, linearumq; ꝯcordia, Gr̄a itidē maxima in sonis, q̄ ex vocū diuersaꝝ ꝯsonātia nascit. Pulchritudo ergo aīoꝝ mēte corpoꝝ oculis vocum auribus ꝑcipit. Cum igit amor sit fruēdæ pulchritudinis desideriū ꝯ mente, oculis atq; auribus erit ꝯtētus, qm̄ istis solis ꝑcipit pulchritudo. Olfatum aūt gustū ac tactū negliget, qa istorum sensuum appetitio nō amor est, sꝫ furiosa libido, rabiesq; vocat. Adde et ad hæc φ si amor erga hoīem pulchritudinē desiderat, humani āt corporis pulchritudo in q̄dā ꝯcinitate consistit, ipsaq; ꝯcinitas tēperantia q̄dā est, sola ea exiget amor q̄ tēperata, quæ modesta, q̄ decora sunt. ❡ Quapp voluptates quæ a tactu, gustuq; sunt, qm̄ adeo vehementes, furiosæq; existunt, vt mentē ex suo statu deijciāt, hoīemq; penitus perturbāt, amor oīno refugiet, velut eas, q̄ pp intēperantiā pulchritudini sint aduersæ. Et.n. furor venereus ad intēperantiaꝫ trahit. Ergo ad incōcinitatē, ergo ad deformitatē trahit. Amor v̄o ad pulchritudinē rapitur. At deformitas & pulchritudo ꝯ̄riæ sunt, nō ergo deformia appetet amor, cū solam pulchritudinē spectet. Quapp nō soluꝫ veteres illi theologi, & q ante xp̄m natū floruerunt. Verum nr̄i quoq; amorē diuinitatis nomē esse voluerūt, nā & tertiā in trinitate ꝑsonam amorem nūcuparunt, & in angeloꝝ hic archijs primū ordinem amoris noīe īsignē reddiderūt. Seraphin.n. ardēs vel incēdens est, vel ardētes, & incēdētes, hæc igit, & plæraq; alia his ꝯgruentia apud Plat. disputat Phædrus ac veris argumētationibus ꝓbat, & nobilissimum, & maximum, & vtilissimum esse amorē. Et cuꝫ duo sit apprime vtilia gn̄i humāno pudor, atq; studiū, qm̄ pudore ab oī turpitudine abstinemus, studio aūt ad maxima quæq; atq; honestissima accendimur, vtrūq; ab amore ꝑfectum demōstrat. Longior profecto sim si illa quoq; q̄ eodem in cōuiuio a Pausania de amore differunt, & referā, & quibus rōnibus bonuꝫ simul ac pulchrū illum demonstraret conscribam Quapropter nō solum huius de amore snīas ꝑscribo, Sed etiam quæ Erximachus, quæ Aristophanes, quæ Agathon posuerūt omittam. Est.n. p̄cæteris oībus ipse amor, & beneficus, & curator, & medicus est, nam nō qa cognoscimus, sed qa amamus deum, ab illo amamur. Quapropter non cognitio Dei sed amor in deum nos cœlo restituit, itaq; & qa pulcherrimus amādus est, qa optimus imitandus, quia beatissimus venerādus, Socratis aūt ratio multo ꝓfundior, altiorq; est. Veꝝ nos de multis pauca, & ea quidem quæ nobis in hoc loco quadrent, Cum igitur corporis alicuius figura talis est maxime qualem in eius idea diuina mens continet, eaque oculis sese obuiam

SER. offert, ac p oculos in spm penetrat aio statim placet nec iniuria. Nã illa ijs psonat rõnibus
ďs veluti rei ipsius exẽplaria tũ mens nr̃a, tũ gignẽdi vis olis diuinit' accepta psertat. Qua-
pp huic triplex surrepit amor nã huiuscemodi pulchritudo q̃ ab oculis p spm ad aium vsqꝫ
puenit ita nos affectos fuerit, vt vel ad reꝝ supnaꝝ speculationẽ erigi, vel in rebus agendis
manere, vel postremo ad voluptatẽ deprimi prõpti, paratiqꝫ simus. Si igit primũ fuerit. sta-
tim a formæ illius corporalis aspectu ad eam q̃ spiritalis, diuinaqꝫ est, formã ꝯtemplandã
erigimur. Sin sm erit ita nos illã aspiciendo ablectabimus, vt nihil altius q̃ramus. Sin ter-
tiũ, statim ex eo mediocri statu in turpissimã cupiditatẽ tãgendi, attrectãdiqꝫ rem amatam
dilabitur. Primo igitur amore nihil sublimius. Postremo nil humilius cogitari potest, Iter
hos aũt ij qui medij sunt, & si ad diuina, cælestiaqꝫ non ascendunt, de humano tñ gradu nõ
deturbantur. Est igitur ois amor ab aspectu, sed amor eius qui magnaꝝ, diuinarumq; rerum
cognitioni deditus est, ab aspectu ad mentem ascendit. Voluptuosi in turpẽ tactum descen
dit. Eius aũt qui in vitæ ciuilis actionibus versatur, ab aspectu nõ descendit. Hoꝝ igitur qui
tres sunt amores is q speculationẽ sequitur diuinus, Qui in aspectu solo cõsistit humanus
appellatur. Qui demum intactũ prolabitur, ita ab homine degenerat, vt ferinus nominet.
Quapp cũ in rerum oium ordine ita collocetur homo, vt in cõfinio positus sit imortaliuꝫ,
mortaliumqꝫ olum in manu sua est, vt primo illo amore supra suam se conditionẽ erigat
ac se deo coniungat. Est itidem & in manu sua, vt lasciuo & turpi amore qđ hois est exuat,
ac in ferã circeis poculis. i. turpissimaꝝ voluptatũ illecebris penitus cõuertatur. Quapp cũ
amorem pulchri desideriuꝫ esse diffiniuerimus, cunqꝫ hois forma rõ sit, q̃ in animo est, nec
quicq̃ pter aium vere homo dici possit amor ipse verus hominem a corporea pulchritudie
ad animum reuocat atqꝫ deinde ab aio in angelũ traducit, Et ab angelo postremo in deum
transfert. Qua quidem re nihil homini excellentius accidere potest, cõtra vero amor q cor
poris formam sectatur, nos in oim pturbationũ erũnas conijcit. Non. n. veraꝫ pulchritudi
nem, q̃ sola ai est, & in veritate & iustitia cõsistit desiderat, sed illius oblitus corpis formaꝫ
q̃ ai pulchritudinis vmbra est exqrit. Negligit igitur verã pulchritudinẽ sectat vmbraꝫ quæ
ad extremã perniciẽ nos deducit. Quã quidẽ rem apud Orpheũ ex narcissi fabula pulcherri-
mis vt poetã decet integmentis expressam videmus. Narcissus. n. pulcherrimus adolescẽs
sui vultũ nõ aspicit, sed eius vmbram in aqua psequitur, & amplecti conat. Suam igitur fi-
gurã deserit. Vmbrã autem nunq̃ assequitur, Vñ in lachrymas resolutus ꝯsumitur. Per nar-
cissum. n. adolescentẽ temerarij ac Iperiti aium intelligamus q sui vultũ nõ aspicit. Id. n.
est veram ac ppriã sui essentiã nequaq̃ animaduertit. Sed suæ essentiæ vmbrã in aqua pse
quitur, atqꝫ eã amplecti conatur. Hoc quidnaꝫ aliud est nisi ꝙ pulchritudinẽ in corpore, qđ
quidem & fragile est & caducũ & ad similitudinem aquæ semp fluit, q̃ ipsius animi vmbra
est admiratur. Suam, ergo figuraꝫ deserit, vmbrã nunq̃ assequitur qm̃ animus corpus sectã
do se negligit, & vsu corporis non impletur neqꝫ satiatur. Non eniꝫ ipsum reuera appetit
corpus, sed sui ipsius spẽm a corporea forma, quæ speciei suæ imago est illectus tanquam
narcissus affectat, cunqꝫ id minime aduertat dũ aliud quidem cupit, atqꝫ aliud sequitur de-
sideriũ suum explere nunq̃ põt. Qua de causa in lachrymas resolutus consumitur, qđ iccir
co euenit, quia extra se positus animus, & in corpus delapsus, perniciosis perturbationibus
cruciat, atqꝫ corporis infectus sordibus quasi morit, cũ iam corpus potius q̃ animus esse
videat. Vides ergo tres esse amores, ex quibus diuinus nos supra hoiem erigens deo cõiun
git, atqꝫ vt illo veluti nostro summo bono fruamur, efficit nosqꝫ ex hoc beatos reddit. Hu-
manus autem si nos ad diuinitatẽ nõ perducit intra hominẽ ita tñ continet, vt in deteriora
non labamur. At is qui vltimus, est quẽqꝫ ego iã totiens ferinũ appello, non mõ beatos nõ
reddit, verũ ita nos in nostræ naturæ obliuionem inducit, vt pro homine bestiam faciat. Et
qm̃ mihi in nobis pter corpus cognoscimus nihil pfecto nos aliud qua corpus esse puta-
mus, atqꝫ ad solas corporis voluptates nos natos esse censentes, illis penitus, vt imundi
sus luto demergi delectamur, Hic inumeræ miseriæ ac grauissimæ calamitates nos vexãt,
exeduntq; vt esse experiamur ppertianum illud. Durius in terris nihil est qđ viuat amante.
Tantã igit pniciẽ, tanq̃ grauẽ pestẽ humano generi cõsulere cupiens poeta, ita eas in Dido
ne exprimit, Vt nos pro viribus ab huiuscemodi Isania auocare conetur. Dixi de amore.
Nunc vt ad Maronem redeam, imitatur apes noster poeta q̃ ex diuersis floribus id excerpũt
qđ operi suo conducit. Nam in Buc. Theocritum, in Geor. Hesiodum. Sic in æneide Home
rum imitatus est. Verũ ita tñ imitatus, vt ex alijs poetis tã Græcis q̃ latinis multa in rẽ suã
trãstulerit, vt supra ostendimus, nunc cum maxime varietati studuerit, in hoc quarto Dido- CHRI.
nis amorem exprimens, Græcum apollonium imitatur, qui de argonautis scribens amo-
res Medeæ exprimit quem poeta doctissimorum virorum iudicio longe superauit.

Vulnus ¶ Vulnus, nas, amor fingit sagittis corda transfodere. Hinc pp. Et manus amantis non fru
stra armata sagittis. Et pharetra ex humeris Gnosia veraq; iacet. Sed illarum alias aurea, alias
plumbea cuspide esse dicit. Oui. & aurea cũ ferit cogit amare, cũ vero Plumbea percutit fugat
amorẽ. Versus sunt. Atq; sagittifera pmpsit duo tela pharetra Diuersorum operũ fugat hoc fa
cit illud amorẽ. Quod facit auratũ est, & cuspide fulget acuta. Quod fugat obtusum est, & habet
sub arundine plumbũ. Differũt aũt vulnus & vlcus. Nã vulnus est quicq; externa vi aut pulsu
corpori infingit. Vlcus aũt est ex interni humoris corruptione. ¶ Alit, nã amorẽ ipsum diu
Vlcus turna cogitatione augemus. Quid ergo infoelicius amãte, quum ipse suas nutriat miserias.
Igni nam pter sagittas & faces gerere dicit amor. ¶ Carpit, recte posuit. Proprie.n.carpere
dicimus ea q̃ paulatim capiẽdo minuimus. Vñ carpere iter & carpere herbas, Vtrunq;.n.
capiendo minuit, Sic etiam carpere famã, cũ veris vel falsis criminibus illatis illã minui
mus. Prisci. aũt in hoc loco. Alit & carpit pro alebat & carpebat positũ dicit. Carpit ergo,
idest minuit amantis corpus, & macilentum, aridũq; reddit. Nã cũ vis ipsa naturæ duobus
simul actionibus sufficere penitus nõ possit animi amantis intentio in assidua amati cogi
tatione tot se versat, illic & naturalis cõplexionis vis oĩs intenta est, ideoq; neq; cibus in
stomaco perfecte cõcoquit, quo fit vt maior pars in supflua excremẽta habeat sed id etiam
quod in nutrimentũ reseruatũ est, crudius ad epar trahit, ab eoq; et secũda decoctiõe male de
coquit. Quo fit vt & paucus oĩno sanguis & is quidẽ crudior p venas trahat, vnde necesse
est vt membra oĩa tum inopia, tũ cruditate alimenti extenuent, ac pallescant. Præterea quo
aius intẽdit, illuc & spiritus aduolãt. At aius in amanti imaginẽ phantasiæ infixã, ipsumq;
amatũ rapit, Ergo spũs quoq; illuc ferunt, ibiq; resoluuntur & cũ spũs ex subtilissima san
guinis parte in corde creent, opus est ad ɔsumptos spũs restaurãdos puri sanguinis frequẽ
tissimo alimento. Quãobrẽ cũ subtiliores quæq; ac lucidiores sanguinis partes in spũs re
stauratione exhalẽt, maculosus, crassusq; atq; ater restat sanguis. Hinc macilẽtus, squalidusq;
q; efficit amãs, & malãconicus reddit, Nã ex sicco, atroq; atq; crasso sanguine attrabilis
efficit. Vides ergo q̃re cæco igni tecto carpat amãs. ¶ Cæco occulto, nã quãto occultior est
tãto vehemẽtior. Oui. Quoq; magis tegit tectus magis estuat ignis. Vel q̃a amor cæcus pin
gitur, q̃m lumine rõnis priuat eos quos efficit. ¶ Multa viri virtus, decorum seruat poeta, Nam
cũ castissimã, & ex oĩbus partibus tẽperatã finxisset Didonẽ non fiebat verisimile illam nisi
grauissimis causis in amorẽ impelli potuisse. Neq; in amorẽ penitus lasciuũ & ferinũ, sed &
humanum q aliquo modo diuinũ quoq; saperet, nõ ergo capta est a principio forma spe
cie ue corporis, sed multa virtute viri quã admirata est, & admirãdo amare cœpit, incœpit
igit irrepere vitiũ in eam sub virtutis specie. Aliter.n.capi mulier tẽperata nõ poterat, cum
aũt patefacta iam esset amori via per virtutẽ incepit admisere aliquid deterius, sed non tñ
malũ. Nam obtulit oĩs nobilitatem generis, q̃ illam vehementius coligaret ac demum illã
iam istis rebus occupatam ipsa corporis specie ac pulchritudine aggreditur, vt tandẽ a pudi
co in impudicũ trahat, nam cum veluti in nostris allegoriis ostendimus per Didonẽ vitã acti
uam & ciuilem intelligamus, est quidem ipsa vita ciuilis a principio ita instituta vt ad vir
tutis finẽ dirigatur. Verum cum in rebus corporeis & mortalibus versetur illarũ illecebris
delinita virtute ad lasciuiam deflectit, ac degenerat, sed redeo ad Didonẽ, quam cum a prin
cipio temperatam induxisset non vult illã ad intemperantiam nisi per cõtinentiã ad icon
tinentiam deduci. Nõ enim ab extremo ad extremũ nisi per mediũ itur. Quapp vt hæc om
Tempe rantia nia videamus. Virtus est quædam quæ facit ne in aliquam turpem libidinẽ deferamur. hanc
autem temperantiam apellant. Quam ita diffiniũt esse firmum, modestumq; rationis domi
nium libidinẽ, cæterosq; importunos animi motus quodam vigore coercens. huius ɔtrari
um est intemperantia. Vtraq; aũt istarum habitus est. Ergo illa virtus, hæc vitium. Cognosci
mus aũt habitũ factũ esse aut in virtute aut in vitio, cũ id agimus, & libenter & cum volup
tate nulla in parte repugnante aio. Ergo qui temperatus est sine labore aliquo sine aliqua
molestia volens, libensq; & cum voluptate ab omni libidine ita abstinet, vt gaudeat cum id
agit. intemperatus aũt & ipse libens & cũ voluptate in omne genus libidinũ fluit, inter aũt
temperantiam, & intemperantiã continentia est & incõtinentia, in quibus quoniam non
adhuc factus est habitus pugna apparet & difficultas. Ergo continens abstinet quidẽ a libidi
nosa voluptate sed pugnat in eo sensu aduersus rationẽ, inuitusq; cogitur. Incontinens ve
ro & ipse pugnat sed tandẽ vincit ratio & appetitus inobediens, & tanq; peruicax superat
in hoc appetitus turpiter cupit, & trahit rationem. Ergo nec sistit nec paret rationi in eo ve
ro q est cõtinens appetitus sistit. Nam a ratione ita conibetur vt q̃uis efferri cupiat tamen
firmet vestigia nec vlterius dilabat, non tñ paret. Siquidẽ parere est quod iubetur libẽter exeq
Appetitio hoĩs continentis non omne quod ratio iubet exequitur, nam illa duo ratio pcipit

& ne appetit

& ne appetat & ne agat turpiter. Appetitus primu preceptu negligit sm suat, sed nó pfecte. Nã quis abstineat a voluptate quã cupit coactus abstinet. Coacte aũt facere cogi potius est q̃ obtẽperare. Tẽpatus aũt vtrũq; pceptũ libẽter exequit. Quapp cũ Pla. de icõtinẽte loquit, ait illũ deniq; cũ errata sua cognosceret pœnitẽ, Et qa vt ait Seneca, pncipiũ salutis est pnia, ideirco ait. Pla. deide illũ frena iponere cupiditati. Habes igit qd sit tẽperãtia, qd ptinentia, qd deniq; intẽperãtia Quo aũt pacto didonẽ ex tẽperata ptinẽtem reddat atq; ex cõtinente incõtinẽtem postremoq; intẽperatã paulo iferius exprimemus. Neq; tñ q̃rat aliqs qũo posset mulier in habitu btutis pstituta inde dimoueri, nã & si sũma sit difficultas tollere habitũ tñ nõ est de rebus ipossibilibus pserim in btutibus ciuilibus, Nã in purgatorijs & his quæ sunt aĩ iã purgati lõge alia rõ est, qn & ipse poeta illã ab habitu dimotã ondit nõ facile. s3 adhibita vi cupidinis, quem deum in reliquos deos posse non fabulose fabulantur.

SER.

Gentis[a] honos, hæret infixi[b] pectore vultus,
Verbaq;, nec[c] placidã mẽbris dat cura qetem.
Postera[d] Phœbea lustrabat[e] lampade terras,
Humẽteq;[f] Aurora Polo dimouerat vmbram,
Cũ[g] sic vnanimẽ alloqtur male sana[h] sororem.
Anna soror, quæ me suspẽsam isõnia[i] terrent?

a ¶GENTIS, non æneæ, vt sit velut excusatio, s3 Dardania nũmibus, aut Veneris. b ¶ Infixi pectore vultus, verbaq;, tale & illud est, Illum abiens absentem, auditq; videtq; duo tãgit qbus potissimum gignunt amores formam v3 & eloquentiam. c ¶ Nec placidã membris dat cura qetẽ, aut penitus qete caruit, vt placida epitheton getis sit. aut habuit qdem getẽ, sed nõ placidã. i. turbatã sõnijs, vñ ipsa paulopost, Quæ me suspẽsam insomnia terrent? d ¶ Postera phœbea lustrabat lãpade terras, circũlocutio oriẽtis diei, scdm enim & tertiũ librũ Aeneas per noctem in cõuiuijs Didonis narrauerat, l3 vt supra dixius Virgi. ista quæ per nãm necesse est fieri plerũq; cõtẽnat. e ¶ Lustrabat, aut illustrabat, aut re vera lustrabat, idest purgabat, na3 nox quodãmodo polluit mũdum, aut lustrabat, circuibat cursu suo ab oriente in occidentẽ. f ¶ Humentem vmbram, quia nox omnis humida est, vt Noctis lentus non deficit humor Et nihil interest vtrũ vmbram an noctẽ dicat. nox enim vmbra terræ est, vt supra Inuoluens vmbra magna, terramq;, polũqs, est etiam hysteron proteron in sensu. Aurora enim præcedit solem. g ¶ Cum sic vnanimẽ, de rẽ pudenda locuturam parum fuerat sororem eligere, nisi etiam vnanimẽ. dicimus autem vnanimus & vnanimis, sicut inermus & inermis. h ¶ Male sana, nõ plene sana, amore vitiata. Male enim plerunq; non, plerũq; minus significat, sicut ne, vt vecors, vesanus, q̃q; male & pniciose significat, vt Lucanus, Sic male deseruit. i ¶ Insomnia terrent, & terret & terrẽt legit, sed si terret legerimus, isõnia erit vigilia. hoc enĩ maiores inter vigilias & ea quæ in somnis videmus interesse voluerunt, vt insomnia generis fœminini & numeri singularis vigiliã significaret. insomnia vero generis neutri numeri pluralis, ea quæ per somnium videmus, vt sed falsa ad cœlum mittũt insomnia manes. sciendum igitur quia si terret dixerimus, antiqua erit elocutio. Insomnia enim licet Pacuuius & Ennius frequenter dixerit, Plinius tñ exclusit, & de vsu remouet. sed ambiguitatẽ lectionis hæc res facit, q nõ ex aperto vigilasse se dixit, sed habuisse qetem iplacidam idest somnijs interruptam, vt intelligamus eam & insomnijs territam, & propter terrorẽ somnio℞ vigilias quoq; ppessã.

¶FIXI, figi ea dicuntur quæ facile auelli nõ possunt, & hærent quod non potest reparari. ¶ Vultus ad corporis laudem. Verba autem ad animum referas. ¶ Quietem, diuersa res est somnus, & amor, Ergo æneas quiescebat, Dido inquieta erat. ¶ Anna soror, Elegit sororem, & vnanimem, cui turpiorem amorem confiteretur. Neqs tamen aperte, sed per insinuationem longo circuitu verborum confessa est. Quæ me suspensam insomnia terrent. Patior insomnia dũ considero nihil esse in hospite, quod præferri non debeat. DOM.

¶INFIXI pectore, nam quæ vhementer cupimus e mente nunquã amouentur. Humentem vmbram, noctem, quæ vmbra terræ est, & humescit, nam humore per diem a sole attracto, neqs ab eo assumpto humescit. CHRI.

¶ Malesana, nos ab amore dehortatur cum insanos reddat. ¶ Terrent, nam visis nocturnis horrescit animus vel terret insomnia. i. vigilia propter varias cogitationes q̃ animo aduenniunt. ¶ Anna soror, Optimum initium patheticæ orationis nam a nomine proprio incipit, vt ostendat q amice & familiariter apud sororem cõqueratur, Sic Terentius. O mea Glycerium quo is te perditum, Et crebris interrogationibus ac dissoluto rem auget.

Quis Nouus[a] hic nr̄is successit[b] sedib[c] hospes?
Quē[c] sese ore ferēs? quā forti[d] pectore et armis?
Credo[e] equidē, (nec vana fides) genus eē deoꝝ.
Degeneres aīos timor arguit. heu[f] quibus ille
Iactatus[g] fatis, quæ bella[h] exhausta canebat?
Si mihi non aīo fixū[i], immotumq; sederet[k],
Ne cui me vinclo[l] vellem sociare iugali,
Postq̄ primus[m] amor deceptam[n] morte fefellit,
Si non pertesum[o] thalami, tædæq; fuisset,
Huic[p] vni forsan potui succūbere culpæ[q].

SER. a ¶NOVVS, magnus, vt Pollio & ipse facit noua carmina. b ¶ successit sedibus, vt Succedoq; oneri, & succedūt tecto. c ¶ Quē sese ore ferens, vt Obstupuit p̄mo aspectu Sidonia Dido, item Naq; ipsa decorē cæsariē nato genitrix lumēq; iuuētæ. d ¶ Forti pector & armis, vt & alibi Ilioneo audierat dicēte, Quo iustior alter, nec pietate fuit, nec bello maior & armis. sane subaudi ē & bū ɓtutis cōmemoratione excusat sup̄dictā pulchritudinis laudē. e ¶ Credo eqdem genus eē deoꝝ. Nec. n. vana fides est. i. falsa, nā Degeneres aīos arguit timor. i. pbat ipugnat. f ¶ Heu, p hoc amoris īpulsus ondit. g ¶ Iactatus fatis, vt Quis te nate dea p tāta picula casus. h ¶ Bella exhausta canebat, finita, terminata, qđ nimiæ ɓtutis est, nā inchoare bella quorūlibet est, vīcere vel finire paucoꝝ. i ¶ Fixū īmotūq; sederet, cogi se se optat q̄ sic negat. k ¶ Sederet, placeret, vt Et sedet h aīo. l ¶ Vīclo iugali, synæresis est, p vīculo. Iugali aūt pp iugū, qđ īponebat matrimonio ꝯiūgendis, vñ etiā Iuno iugalis dr̄. m ¶ Primus amor. i. maritus. n ¶ Deceptā morte fefellit, figurate dixit, morte sua decepit me, & fefellit. o ¶ Pertesus thalami tædæq; fuisset, ptesus pticipiū est sine ɓbi origine, & regit genitiuū vt hoc loco, nā genitiuus singularis ē & accusatiuū vt pertesus ignauiā suā. p ¶ Huic vni forsā potui succūbere culpæ, singula pronūciāda sunt. ingenti enī dicta sunt libra & moderatiōe, qbus ꝯfessioni desiderij sui quādā īnijcit refrenationē. q ¶ Culpæ, pp antiquū ritū, quo repellebant a sacerdotio bis nuptæ.

DON. ¶QVIS nouus, noua in illo sunt oīa tā in corpore q̄ in aīo, neq; vnq̄ in alio visa; & hæc dñr p amantis aīo. ¶ Quem sese. o. f. q̄ gratū q̄ iocūdū est q̄ viro forti ꝯueniēs, q tacet, q loqtur, q mouet. ¶ Laudat etiā æneas hic q non amauit vt vulgaris & turpis, sed amatus est, nō tñ ab ea q̄ eēt pudoris abiecti sed esset perita ꝯsilio Veneris & cupidinis fraude. ¶ Heu, incipit sensim ꝯfiteri q amet q dolet casus eius. ¶ Si mihi non, adeo illū probat vt illū iudicet dignum matrimonio suo nisi priori coniugio sit decepta.

CHRI. ¶QVIS nouus, q. d. cui nullus vnquā similis inuentus sit, ergo nouus sine exemplo. ¶ Credo, eqdē ex nimio amore est q nō solū hæc credat rōne quoq; cur credat affert. ¶ Heu, vis amoris exprimit, cū doleat pteritis, & quæ iā euaserit eius malis, ex hac admiratione illius fortitudinis īuit illū sic dignū tas inīq fortuna fuisse. ¶ Si mihi non aīo fixū, sapiētissimus poeta cū didonē ī ipsa pudicitia tēperātiæ habitu ꝯfirmatā osten disse recte nūc antea q̄ intemperatā inducat p̄mo illā ex tēperata ꝯtinētē, deīde ex ꝯtinēti incōtinētē fieri demōstrat ac postremo in vitij habitū deducit. Fuerat. n. a p̄ncipio temperata, vbi ait. Tū breuit Dido vultū demissa pfat. Nūc ɓo Veneris ꝯsilio & cupidinis viribus. ac postremo ɓtutibus ac pulchritudine æneæ īpulsa labascit, & de habitu temperātiæ in quo bū volēs & sine difficultate opabat deiecta nō a bono adhuc discedit, sz īpugnat Ratio aduersus appetitū, Qui olim obtēperās fuerat nunc ab ea deficit, vicit tñ adhuc rō, & idē agit nūc dido, q agebat dū erat tēperata, sed cū difficultate, in ipsa. n. tēperātia nulla erat pugna. Nam appetitus ita obtēperās erat rōni, vt pene illi ꝯiūctus cuncta p illius impio exeqret, nūc ɓo in cōtrariū nitit īsurgit. n. appetitus. Cū vulnus alit Venus, cū cæco carpit igni. Cū hærēt infixi pectore vultus, & cum huic vni potest succūbere culpæ. Cum sentit veteris vestigia flammæ, sed tñ in hoc acerrimo certamine tandem succumbit, cuz decernit a ratione. Sed mihi vel tellus optē prius ima dehiscat. Paulo vero postea cum ad tot acerrimos hostes blādæ sororis psuasiones accederēt, supior euasit appetitus & rōnem q̄uis inuitam traxit, factaqz est mulier ex cōtinēti incōtinēs, Vnde est illud His dictis incensum aīum inflāmauit amore. spēq; dedit dubiæ mēti soluitq; pudorē, ac demū p incōtinentiam obduxit habitū intēperātiæ, qđ ondit cum ait, nec iā furtiuū Dido meditat amorē. spemq; dedit dubiæ mēti soluitq; pudorē. ¶ Pertesum tedet. i. s voce actiua p̄teritum habet, ptesum est in voce passiua. ¶ Tædæq;, pro face ponit. Cæteꝝ tæda arbor est de qua diximus in Geor. ¶ Huic, tam graui tam vehemēti. ¶ Vni, q. d. tali, vt exemplio careat.

¶LATEBOR

Anna (fatebor[a] enim) miseri[b] post fata Sychei
Coniugis, & sparsos[c] fraterna cæde penates
Solus hic inflexit[d] sensus, animumq; labantẽ[e]
Impulit. agnosco veteris[f] vestigia flammæ.
Sed[g] mihi vel tellus optẽ prius ima dehiscat,
Vel Pr̃ oipotens adigat me fulmĩe ad vmbras,
Pallẽteis[h] vmbras Erebi, noctemq; ꝓfundam,
Ante pudor q̃ te violẽ, aut[i] tua iura resoluam.
Ille meos primus qui me sibi iũxit, amores
Abstulit[k], ille habeat secũ, seruetq; sepulchro.
Sic effata, sinus[l] lachrymis impleuit obortis.
Anna[m] refert. O luce[n] magis dilecta sorori,
Sola ne[o] perpetua moerens carpere iuuenta?
Nec[p] dulces natos, Veneris[q] nec præmia noris.

SER. a ¶FATEBOR.n. bñ vno sermonẽ & culpã expressit & necessitatẽ. Fateri.n & coactorũ est & culpabilium. b ¶Miseri post fata Sychei, aut muliebriter dixit miseri, aut mortui ſm Ciceronẽ, qui in tusculanis miseros mortuos vocat, aut certe ob hoc miseri, cuius iã obliuiscit, aut sic occisi. c ¶Sparsos ſrña cæde pẽates, ſi Didonis dispsos ꝑ fugã ĩtelligim᷒ ſi fris pollutos cruore. d ¶Inflexit, quia sup ait, Fixũ imotumq; sederet. Inflexit a rigido ꝓposito deuiauit. e ¶Labãtẽ ĩpulit, impulit & labare fecit, nõ.n. lababat. q añ imobilis fuerat. cauendũ sane ne labentem ꝯ metrũ legamus, nã la lõga ẽ, vt Labere nympha polo. f ¶Veteris. u. f. bñ ĩhonestã rẽ sub honesta specie ꝯfitet, dicẽs se agnoscere maritalis cõiugij ardorẽ. g ¶Sed mihi vel.t.o.p.i.de. callide ac ſi diceret posse se coniungi Aeneæ, ſi mors secuta nõ fuerit. h ¶Pallẽteis.u. herebo, in herebo, alij herebi legũt. i ¶Aut tua.i.r. pp vinculũ iugale. k ¶Abstulit amores, cũ illo ꝯsumpta sunt õñderia & voluptates. l ¶Sinum.l.i.ob. Sinus dicimus orbes oculorũ.i. palpebras, q̃ a palpitatione dictæ sunt, nã semp mouent. Impleuit aũt iõ quia lachrymæ plerũq; se intra oculos tenent. & plene ꝑmisit excusatiões ijs lachrymis ꝑ ꝓoris cõmemoratiõe mariti. m ¶Anna refert, suasoria est oĩ parte plena, nã & purgat obiecta, & oñdit vtilitatẽ, & a timore persuadet. n ¶O luce magis dilecta.i. dilectior, nã antiq frequẽter ꝑ cõparatiuo iungebãt particulã. magis. tale & illud ẽ, Nate mihi vita quõdã dum vita manebat Care magis. o ¶Sola ne? sola ne mœrens in oĩ carperis iuuenta? p ¶Nec dulcis natos pp liberos q̃ fuit cã secũdi matrimõij, vt Iu. Sed placet vrñdio lex Iulia tollere dulcẽ Cogitat hæredẽ alij male iungũt natos Veneris Cupidines & Aeneã. q ¶Veneris nec ꝑ. voluptates. Home. τατε δῶρα ἀφροδίτης.

DON. ¶SED mihi vel tel. cõfessa de amore melius pro venere sibi mortẽ dicit. ¶Ille primus. oñdit sorori viaʒ necessariæ ꝑsuasionis, vt qð erat amoris ĩpulsu factura, hortatu aliẽo magis facere videret. ait.n. semel nupsi, hẽat ille q̃uis mortuus pudoris mei pignus, q mihi florẽ ꝟginitatis eripuit, & secũ hẽat, ac suo sepulchro cõseruet, & sic obliq; dicit. Quid dubitẽ nubere, cũ alterius nuptias sepultus ille non videat, nec sentiẽ posſit. Sufficiat illi qð ꝑcipuũ hũit ꝟginitatis meæ decus tulisse. Reliquat viduam necessitatibus suis in seruire, & sentit ſi dẽ debitam illi sustulit mors q̃ nouitatẽ q̃daʒ ꝓcurauit. Vis maior vrget, & intollerabilis cogit, ĩpme secũdi ꝯiugij fortuna suscipiẽ, & ſi aliqd mães sẽtire pñt ĩpũe ꝑcat. Lachrymas, q̃s effũdebat vẽ recordatiõe veteris mariti, vel q rogaẽ id faceẽ qñ aĩo respuẽte dãnauerat. ¶Obor. subito cohortis, sic eniʒ fit qñ dolore aĩ fundunẽ, Cõtra Sinone lachrymisq; coactis. ¶O luce.m.d.s. ostendit cãm meri ꝯsilij fuisse, cũ ex amore loquaẽ, & deinde aggrediẽ destruere causas pp quas ipsa negauerat secũdas nuptias. Nec dulces.n. hõestam cãm ꝓponit, ne libidinis sed liberorũ creandoꝝ causa illã hortari videatur.

CHRI. ¶INFLExit sensus, mouit appetitum, & repugnantẽ rõni fecit & deduxit a via recta. ¶Veteris.u.f. oñdit q̃ t᷒ sit amor cũ circa hæc ꝑncipia notet eũ eẽ ſrẽm illi q fuerat maxim᷒. Ima tellus, imæ terræ partes, vt eo hiatu deuoluat vsq; in centrũ ¶Dehiscat, valde hiscat, vt nulla sit retẽtio tuẽti, Viget ãt hec rõ, sed cũ appetitu certamẽ init. ¶Vel pr̃ om. auget, nã minor pœna est ꝑ hiatũ ad inferos deduci q̃ iouis fulmine ꝑcussam eodem trudi. ¶Pallẽtes.u.e.n.q;. P. excludit elysioꝝ cãporũ lucos vbi beatæ degunt & in manifesta luce & amœna versanẽ. Vñ est solẽq; suuʒ, sua sidera norũt. Et tartara, exꝑmit vbi nocẽtes puniunẽ. ¶Sic effa.s. qa repugnat appetitus rõni & coactus obtemperat. ¶O luce.m.d.s. oro est in genere deliberatiuo, & arguit a tuto & honesto. Captat beniuolentiã & attentionẽ: cũ oñdat tñ illã amare. In ꝑmis aũt demõstrat qbus bonis caritura sit, ſi voluptate & liberis ſi amori illi repugnet, & ꝯfutat q̃ illa dixit de Sycheo. ¶Mœrens, est mœror ſm stoicos ægritudo flebilis.

SER. a ¶ ID cinerẽ aut manes credis.c.se.pp illũ quia marito iurauerat, vt nõ seruata fides ci neri pmissa sicheo. bñ extennat dicẽdo non aiam, sed cinerẽ, & manes sepultos. Dicit autem sm epicureos, qui aiam cum corpore dicunt perire.

b ¶ Esto, aduerbiũ cõcedẽtis, & est græcum. c ¶ Flexere mariti, non qui erãt sed qui esse cupiebant. Alij intelligunt ægras mariti, vt sit genitiu° singularis, idest tristes propter maritum. d ¶ Non ante tyro, aut in tyro, ac si diceret tyri, aut certe τυρόθεν, idest de tyro, vt dardan° hesperia.

Id^a cinerem^c aut manes credis curare sepultos?
Esto^b, ægram nulli quondam flexere^c mariti.
Nõ Libyæ. non ante^d Tyro despect°^e Hiarbas.
Ductoresq;^f alii: quos^g Aphrica terra triũphis^h
Diues alit, placido ne^i etiã pugnabis amori?
Non venit in mentẽ quorũ consederis aruis?
Hinc^k Getulæ vrbes genus ĩsuperabile bello,
Et Numidæ ĩfreni^l cingũt, & inhospita^m Syrtis,
Hinc deserta^n siti regio, lateq;^o furentes
Barcæi? quid bella Tyro surgentia dicam,
Germaniq;^p minas?
Dijs^q eqdẽ auspicibus reor, & Iunone^r secũda
Huc cursum Iliacas vento tenuisse^s carinas.
Quã tu vrbẽ Soror hãc cernes? q̃ surgere regna
Coniugio^t tali Teucrum comitãtibus armis?

e ¶ Despectus Hiarbas, rex libyæ q Didonẽ re vera voluit ducẽ, & vt habet historia, quũ hoc negaret carthagini intulit bellum, cuius timore cũ cogeref a ciuib°, petijt vt ante placaret manes mariti, & ex ædificata pyra se in ignem præcipitauit. ob quam rẽ Dido. i. virago appellata est, nã Elissa pprie dicta ẽ. f ¶ Ductoresq; alij, ergo Iarbas ductor. g ¶ Quos aphrica terra, deriuationes frequẽter sunt maiores prĩcipalitate, interdum pares inueniunf, raro minores, vñ supra lacænã notandũ diximus. h ¶ Triumphis diues .i. bellicosa. i ¶ Placido ne etiam pugnabis amori, ac si diceret contẽpsisti eos qui displicebãt, nunquid etiã placido amori repugnabis, & est græcũ pugno tibi, nam nos pugno tecũ dicimus. k ¶ Hinc getulæ vrbes, ad terrorem vrbes dixit, naz mapalibus habitant. l ¶ Infreni, aut sæui, aut qui equo sine freno vtuntur. m ¶ Inhospita barbara, aspera. n ¶ Deserta siti regio, ĩhabitabilis. Dicit autez xerolibyen. i. partẽ africæ aridam q̃ est inter tripolĩ, & pẽtapolin. & bene terret dicẽs iuxta esse aut bellicosas gẽtes, aut deserta loca, vñ nõ sperat auxiliũ. o ¶ Lateq; furẽtes barcæi, Hi longe sunt a carthagine, vñ addidit Late furentes, Hi sm Titianum in chorographia Phœnicen nauali quondam certamine superauere. Barce aũt ciuitas est pẽtapoleos, q̃ hodie ptolemais dicif, nam Cyrene & barce reginæ fuerũt, quæ singulis dederũt ciuitatibus noia. p ¶ Germaniq; minas, pp auũ: qð ei (vt ĩ pmo dixim°) tulerat. q ¶ Dijs eqdẽ auspicib°, hoc dicit, dii auspices sũt matrimoniũ, æneã huc vẽire fecerũt. Nuptiæ. n. captatis fiebãt augurijs, vt Luc. Cõtẽptiq; auspice Bruto. r ¶ Iunone secũda, q̃ pest cõiugijs, vñ Iũo gamilia dicitur. s ¶ Tenuisse pfecisse implesse. t ¶ Cõiugio tali. i. viri fortis, quod ió dicit, quia scit a Didone dictum.

DON. ¶ ID cinerẽ i. si cũ õferre ptẽdis, nescit honorificẽtiã tuã. Cũ aia. n. sens° morientis extinguif totũ interit pditq; osequiũ qsq; illud non hoi s; cineri rogare ptẽdit. ¶ Esto ægrã cuz adhuc eẽs ægra ex recẽti dolof, nlli flexerũt te. nũc nõ repugnabis placido amori. ¶ Hic ge. vr. exprimit qð obscure dixit quorũ cõs. arũ post ãt mlta necessaria, q̃ supius posuit addit faciẽdi necessitatẽ singula cũ metu discurrẽs dicit ĝ, nõ osideras te pegrinã, & in locis pegrinis te ĩperiũ velle fundare, & oĩa initia psertiz ĩperij hẽre laborẽ duz. Qð fœmia & sola paras vrbẽ fundare cũ inumeræ gẽtes possint te magno nũero vrbiũ ĩfestare, q̃ viribus & ferocitate valẽt. ¶ Insupabile & infreni inuincibiles oñdit. ¶ Infreni, q suis legib° viuẽtes nollẽt alieno ĩperio subiugari. ¶ Inhospita, nõ qð nõ suscipiat hospites, sed quã inhumanitatis cã oĩs formidet aduenieẽs vel oderit pegrinos. Hoc ipsũ cingũt hẽt magnã viz, n. cigere est ãbire, vt ĩfiniti mõstrenf inimici vndiq;, ne p illos neue ẽt p desta fugẽ possis. ¶ Germani mias, li vt validissimũ posuit q.d. addef q mare obsidebit ne fugere possis. Postrẽo illi ĥ cogitãdũ pponit, cui ĩperiũ sit relictura, si careat liberis. ¶ Dijs eqdem, poterat timẽ Dido iunoni li nõ placere, s; ptectu taĺr remouet. Anna ait. n. si nollẽt dij nobis oiũgi troianos. nunq̃; illi nr̃a littora tetigissent, & credit iunonẽ pcurasse vt troiãi a patria pellerẽf, vt huic regno fauerẽt. ¶ Quã tu vrbẽ, si sola tñ regnũ pasti, qd facies troiãis adiuta? Ergo fauorẽ dõz sacrificijs ociliat.

CHRI. ¶ SEPVLTOS. q.d. sensu carẽtes, Loquitur ex snia Aristo. qui ait mortuos parũ de superis curare. ¶ Manis, p manes sm Priscia.

¶ VENIAM.

SER. a ¶ VENIam, aut beneficiũ, aut re vera ve/niã periurij.s.vt nõ cineri seruata fides pro missa sicheo. b ¶ Sacrisq; litatis, dijs lita/tis debuit dicere.nõ.n.sacra, sꝫ deos sacris litamus.i.placamus.ergo noue dixit, sed di stinguẽdũ est, vt dicamus sacris .i.per sacra lita tis, scilicet. c ¶ Indulge, da operam, vt indulgent vino & vertũt crate/ras ahenos. d ¶ Aquosus orion, corripu/it rõne supradi cta dũ pelago. ꝓ tẽde naufragis fluctus aduersa nauigatõe iactatis ꝓcellaꝝ nomẽ oppone, Hoc est & flãmare auꝝ, & artẽ docere ꝑcan di. e ¶ Nõ tractabile, asperꝝ intractabile ꝓ pter tempestatẽ. f ¶ Incensum inflãmauit, vt Horatius, Oleũ adde camino. g ¶ Sol/uitq; pudorẽ, pp vincula castitatis. h ¶ De lubra, delubrũ dictũ vt supra pp lacũ, in quo manus abluunť vel pp tectũ coniunctũ, aut certe ligneũ simulacrum delubrũ dicimus a libro, hoc est raso ligno factũ, qđ græce ξοα νον dř. i ¶ Pacemq; beniuolentiã. k ¶ Per aras exquirunt.i.sacrificando explorãt, an dij velint huic rei consentire.dicendo auteꝫ ꝑ aras auspicalẽ artem ostendit, vnde est, Et spirantia consulit exta. l ¶ Mactant, ṽbus sacrorum per euphemismũ dictũ, vt adole/re, nam mactare est proprie magis augere. m ¶ Lectas bidentes, non vacat lectas. Mo ris.n.fuerat, vt ad sacrificia eligerenť oues, quibus nil deest, vt in sexto, Nunc grege de intacto septeꝫ mactare iuuencos. Bidentes aũt dictæ sunt quasi biẽnes, quia neq; mino res aut maiores licebat hostias dare. Sunt enim in ouibus duo eminentiores dẽtes in ter octo, qui non nisi circa bimatũ apparẽt, nec in omnibus, sed in his q̃ aptæ sacrificijs inueniuntur. n ¶ Legiferæ cereri, leges.n. ipsa dř inuenisse, nã & sacra ipsius thesmo phoria vocantur, sed hoc iõ fingitur qa ante inuẽtũ frumẽtũ a Cerere, passim hoĩes sine le ge vagabať, q̃ feritas iterrupta est iuẽto vsu frumentoꝝ, Postq; ex agroꝝ diuisione nata sunt iura. o ¶ Phœboq;, q præest auspicijs, q̄bus vrbes reguntť. p ¶ Patriq; lyæo, quia vt supra diximus aptæ vrbibus libertatis est deus, vnde etiam Marsyas eius minister est in ciuitatibus libertatis ĩdiciũ, & cõmunis hoc habet sensus sacrificat ingt primo nu/minibus, q̃ vrbi ꝑsunt, quasi nuptura ꝓ vtili tate reipubli. Deinde Iunoni cui curæ sunt nuptiæ. est & sensus altior, nã facturi aliqđ ante aduersos placamus, & sic ꝓpitios iuo camus, vt Nygrã Hyemi pecudẽ, Zephyris fœlicibus albã. Ergo modo nu ptura placat an te Cereꝛeꝫ quæ ꝓpter raptũ fi/liæ nuptias exe crať, Apollinẽ qui expers vxo ris est, Liberꝝ, q nisi raptã ꝯiugẽ habere non po tuit, & sic iuno nẽ conciliat.

Punica se quantis attollet gloria rebus?
Tu mõ posce Deos veniã[a], sacrisq;[b], litatis
Indulge[c] hospitio, causasq; innecte morandi,
Dũ pelago desæuit hyems, ⁊ aquosus[d] Orion,
Quassatæq; rates, dũ nõ[e] tractabile Coelum.
His dictis incensuꝫ[f] aium ĩflãmauit amore,
Spemq; dedit dubiæ menti, soluitq;[g] pudoreꝫ.
Principio delubra[h] adeunt, pacemq;[i] per aras[k]
Exqrunt. mactant[l] lectas[m] de more Bidentes
Legiferæ[n] Cereri, Phoeboq;[o] Patriq;[p] Lyæo,

DON. ¶ INDVLGE hospi.i.illoruꝫ peregrinãtionẽ vberius foue, ne deficienti/bus rebus troiani recedere cogant. ¶ Causas q; in.m. ꝑtende causas q̃ illos a nauigatiõe arceãt. ¶ Incẽsum in.f. bis repete.s. aium in/censum amore, ĩflãmauit amore, nam datã spe cõmodi ex his q̃ ꝓ futura dicebat adeo dubitationẽ remouit, vt oĩs verecũdia & pu dor cesserit. ¶ Legiferæ, quia populoꝝ ꝯsen sus nisi legibus retineri nõ possit. ¶ Phœbo, vt in futurũ ꝓsperiora ꝓficeret q̃ optabanť. ¶ Libero, vt ꝑstaret lætitiam sempiternam.

CHRI. Delubrũ ¶ DELVbra. diximus ea tẽpla esse in q̄bus essent simulacra deoꝝ deliberata & decorti cata, nam vt est apud Pli. q̃uis statuaria ars apud italos vetusta fuerit, vt apparet in Her cule ab Euãdro sacrato i foro boario, q triũ phalis dř & ꝑ triũphũ triũphali habitu vesti tur. Itẽ in iano gemino, qa Numa dicatus est digitis, ita figuratis vt. ccclxv. notet, quo & anni & tpis se deoꝫ indicet, tñ vsq; ad deui/ctã asiã simulacra deoꝝ poti' lignea fuerũt, vñ legiť in vrbe populonia simulacrũ iouis ex vna vite fuisse, nam ita magnæ ac crassæ vites repræ sunt vt in met põto tẽplũ iuno nis colũnas ex vite hũerit. ¶ Quãq; apud ꝑ/ scos nulla fuit dei imago. Clemẽs.n. ait nu mã regẽ mosayca vsuꝫ disciplina ĩstituisse nullã imaginẽ deo tribuere. Vñ annis. clxx. nulla imago neq; ficta neq; picta ĩn templis deoꝝ visa fuit. ita occulte significauit nullo mõ nisi mẽte ad dei similitudinẽ hoĩeꝫ veni re posse, ait Euse. de ꝑpa. eua. Plutar. aũt ait, ex ligno prisca deoꝝ simulacra fieri solita. Ex hoc.n. prĩa apollini in delo statua ẽ, ex li palladi quã suo ẽt tpe apud atheniẽses fuisse scribit. Itẽ Iunonis apud samios, vt Callima chus asserit. Peras ẽt q ꝑmus argolicæ iunõ nis tẽplũ ꝯdidit, & Calythiã filiã suã antistis

psecrauit ex piri trūco illi simulacrū fixit. Lapidē.n.rē durā & inanime in deoꝝ effigiē celā re nolebāt. Aurū ꝟgo & argētū i fœcūdæ terræ colores putabāt. Hæc Plutar. Plato ꝟo in le gib' ait terra & vesta deoꝝ ē hītatio. Nēo igiē ex ea cæteris diis simulacra faciat. Auꝝ ꝟo & argētū iuidiosa possessio ē. Ebur aīaꝫ deposuit. Iōq̈ ad simulacra deoꝝ ieptū est. Aes & ferꝝ belli sīt instra. Pacē ꝑpitiationē s; Marcellū. ꝩ Bidētis, ꝑ bidētes s̄m Pris. Refert āt Marcel

Bidētes lus, q existimāt bidētes oues a Virg. dictas ꝙ duos habeāt dētes pessime itelligūt. Nā hi mōs tri genus est. Sed melius itelligi pōt si biēnes dixerit auctoritate Pōponij. Mars tibi voueo factuꝝ si vnq̄ redierit bidēti verre, & Nigidi' figul' ait bidētal vocari ꝙ bimæ pecudes imo lenē. Macr. āt refert in libris pōtificalib' legi bidētes ꝑmo dictas. d. lr̄a ad hiatus duaꝝ voca liū iteriecta, vt est redamare & redire ꝑ remeare & reire, & redarguere ꝑ rearguere. Higi nius tñ q ius pōtificiū ignorauit, dixit bidētes eē hostias, q̄ ꝑ ætatē duos dētes altiores hñt ꝑ

Bidētal quos ex minore in maiorē trāscēdisse ꝯstat ætatē. Seruij āt sniaꝫ scripsim' in eo. Pōpeius ꝟo

Ceres refert bidētal tēplū quodā dici, ꝙ in eo bidētib' hostijs sacrificarenē. bidētes aūt esse oues dē tes duos lōgiores cæteris hñtes. ꝩ Legiferæ, Ouid. ꝑma Ceres vnco glebā dimouit aratro. Pria dedit fruges. alimētaq̄ mitia terris. Pria dedit leges cereris sunt oīa mun'. Sūt q dicāt eandē esse q̄ isis q̄ ægyptijs leges dedit. Fuit āt Ceres Saturni & Opis filia Oui. ex ope Iuno nē memorat cererēq; creatā Semina saturni, tertia vesta fuit. Ops.n. terra est, Saturn' vero tp̄s iterp̄taē. Cererē igiē q̄ fruges sunt terra ac tēpoꝝ q̄litates ꝑducūt, s; de hac in Geor. lati' dictū est. ꝩ Tyro, ait Stra. in descriptiōe phœniciæ post orthosiā & eleutheꝝ est tripolis, q̄ nomē a re accepit. Tres.n. vrbes hēt Tyꝝ Sidonē, & Aradū. Nō igiē miꝝ si Didonē, q̄ tyria fuit sidoniā appellet vicinitate. ꝩ Nō venit in mentē. q.d. adeo paꝝ te circūspicis, vt non re

Nūidæ

Getuli corderis iter q̄; imanes gētes ꝟseris? ꝩ Getulæ, de his Salu. scri. africā initio habuere getu li & libyes aspi, iculti q; qbus cib' erat caro ferina, atq; humi pabulū veluti pecorib'. Neq; lege neq; iperio cuiusq̄; regebanē, vagi palātes, q̄ nox cogebat, sedes habebāt. ꝩ Nūidæ, ait Hero. Hos suis pueris in triēnio tpoꝝ venas iurere, ne flegma. i. pituita in pnitiē corpis de cidat. Veꝝ qa dolor ille intēstissim' & pestifer, quē spasmō græci vocāt, ex ipsa iustiōe oriri posset hirci vrina locū iustū spargūt, & ꝑfecto sue h̄ sic, sic alia res oībus gētib' valētio res vixūt, numidæ pſæ fuerūt, q defuncto in hispania Hercule ab exercitu eius cū medis in africā enauigarūt, & ibi deficiēte mā ad domos ædificādas alueos nauiū iuersos ꝑ tugurijs habuere. Inde ꝑ ꝯnubia getulis admixti sunt, & qm̄ vagātes alia, deide alia loca petebāt, se ipsos numidas appellauerūt, ait Salu. ꝩ Barcæi, battus ex thera isula coloniā in libā in re gionē Axiristō nomē est duxit, atq; hinc septio āno in cyrenē ꝯcessit, populūq; cyrenēsiū auxit. Batto successit, Agesilaus, & huic alius battus q cū solus regnaret eius frēs in libyaꝫ migrātes barcē ꝯdidere. ait Hero. at Stra. ait barcē ptolomaidē appellatū. Est aūt post arsio nē ꝩ Quā vrbē, q̄; egregiā q̄; nobilē, q̄; potentē cū duplicatæ erūt vires. Cū troianos tuis ad iunxeris. Erit ḡ voluptuosa ex ꝯiugio tāti & tā pulchri viri. Augebiē iperij maiestas aucto populo, & pulso eo in quo nūc ex timore viues nacta tātas troiāoꝝ vires. ꝩ Punica se. q.d. augebiē iperium tuū viribus troianoꝝ, & tñ oīs gloria in tuos redundabit, nā punica & tro iana regna dicenē. Mira ergo auxesis, vt nō solū tua verūetiam in summa vtilitate viuere possit. Recte aūt hoc collocat post approbationē. ꝩ Tu mō. p. ostendit rem voluptate, hone state, & vtilitate plenā, nunc facilē facit. Si dij innocabuntur, si indulgentiorē se in hospitē ꝑbebit, si occasionē hyemis quæ illos nauigare ꝓhibet, nō omittet. ꝩ His animū, Terentia na snia est, ait.n. Simon qua demōstraē quam noxia sit res aīo ægroto si improbū assumet magistrū. ꝩ Dubiæ menti, nā cū animus in dubio est paulo momento huc vel illuc impelli tur. ꝩ Soluitq; pu. At qui cōtra Platonis, quem semper obseruat, sniam dici videē, ꝙ illa ex amore pudorem soluat, ait.n. Plato pudorem & studiū ab amore oriri. Hic autem diciē ab amore extingui, sed Pla. intelligit de diuino amore, qui nos ab omni turpitudine remouet iniecto pudore, & ad oēs egregias res impellit addens studiū qđ est vehemens applicatio animi ad aliqd peragendū, s; Pla. de diuino amore loquiē. poeta Ferinū describitur.

Iunoni ante omneis, cui [a] vincla iugalia curæ.
Ipsa tenens dextra paterā pulcherrima Dido
Candentis [b] vaccæ media [c] inter cornua fundit.

SER. a CCVI VIN cla iugalia curæ, qa ē & cur retis & matro na, & regina. b ꝩ Candētis, cādidæ, participiū est pro nomine. c ꝩ Me dia intercornua fundit, nō est sacrificiū sed hostiæ exploratio vtrū apta sit.

DON. C IVNONI, qa ꝯiugioꝝ te net plenissimā ꝑtātem. ꝩ Ipsa tenēs. alij alia faciebant ipsa sacerdotis munere fungebatur.

CHRIS. C PAterā. poculū est dictū qđ patēs sit est ḡ la tinū nomē. Crater ꝟo græcū, sed de poculis in Bucꝩ.

In Bucō. dictum est. ⸿ Candentis vaccæ, ostēdit ꝙ ex magno affectu parauit hostias maiores, sed de his in georg. Hinc alibi clitūne greges. Elegit aūt vaccā maxime ꝓpter Iunonē, cui vaccā sacrificabāt. refert aūt Pli. ꝙ apud antiquos deoꝝ honori in sacris nihil aliud excogitatū erat q̄ȝ vt auratis cornibus hostiæ dumtaxat maiores immolarentur, hinc Iuuena. Et auratam Iunoni cede iuuencam.

SER.

a ⸿ Ante ora deū, añ simulacra. b ⸿ Spaciatur ad aras, matronæ eniȝ sacrificaturæ circa aras fasculas tenentes ferebantur q̄ȝ cū quodam gestu, vñ Salusti⁹ Saltare elegantius q̄ȝ necesse est ꝓbæ.

Aut ante[a] ora deum pigues spaciat[b] ad aras.
Instauratq;[c] diē donis, pecudumq; reclusis
Pectoribus, inhians[d] spirantia[e] consulit exta,
Heu[f] vatum ignaræ mētes. quid vota furentē?
Quid delubra iuuāt? ē[g] mollis flāma medullas
Interea, & tacitū viuit sub pectore vulnus.
Vritur infœlix Dido, totaq; vagatur
Vrbe[h] furens, qualis[i] coniecta Cerua sagitta,

u.u.f. Cum oīa frustra agerent ex nimio amore nullo ī loco ꝯsister poterat, & vagāti toti⁹ ciuitatꝭ spaciuȝ nō sufficiebat. ⸿ Qualis, Didonem ceruæ syluas ciuitatis, mobilitate ceruæ Didonis discursibus sagittam pastoris sagittæ cupidinis comparat.

c ⸿ Instauratqȝ dieȝ donis, nūeribus, q̄ aut dijs offerebat, aut donabat tyrijs vel troianis. Instaurat aūt iō, qa iā supra sacrificauerat, vt simul Aeneā in regia ducit tecta, simul diuū tēplis indicit honores. d ⸿ Inhians, intēta ꝑ sollitudinem. e ⸿ Spirātia, palpitātia, quasi adhuc viua. f ⸿ Heu vatum ignaræ mētes, non sacerdotes vituperat quasi nescios futuroꝝ. sed vim amātis exꝓmit, & idē vituperat sacerdotes q admonuerūt nō crediturā, nā oīa futura a sacerdotibus ꝓdicta esse sequēs īdicat locus vt Multaqȝ ꝓterea vatum prædicta prioruȝ. g ⸿ Est, verbum indeclinabile est, nā frequēter deficit. Est aūt huius positio edo es est. Inuenimus, sed qḋ abolitū est edo edis edit, vñ est edere & ꝯcedere qḋ hodie non dicimus. nā ab eo qḋ est esse & comesse facit, quo tēpore etiā pro p̄sti vtimur, vt volo esse. Naȝ in defectiuis tp̄a pro tēporibus ponimus, vt odi noui memini, odisse nosse meminisse, etiā ꝑ p̄sti ponunt, nā odire nouire, meminire nō possumus dicere. h ⸿ Vrbe furens, furor. n. est amor, in quo nil stabile, vñ & cupido puer īducit, quasi īstabilis & īfans, qui non pōt fari. vñ est paulopost, Incipit effari, mediaqȝ in voce resistit. i ⸿ Qualis coniecta cerua sagitta, satis ꝯgrua cōparatio.

DON.

PINGVES, pecoꝝ corporibus oneratas. ⸿ Spatiat, eundi & redeūdi vices crebras ꝑcurabat. ⸿ Instaurat, sæpius hoc faciebat, vt ꝓduceret diem volens diutius habere præsentem quē amabat. ⸿ Heu vatū &c. fiebant ab īprudentibus sacra nullis a[illegible] necessitatibus profutura. Fiebant ab ijs [illegible] qbi veluti vaticinādi sciam vēdicabāt, & [illegible] aliud augeret nō intelligebāt didonis ardorem. Profuturos se arbitrabant ijs q̄ interueniēte ignoratione nescirent, Quid. n. quæ soluebantur dijs vota prodesse poterant amanti cum ardor iam moderata incendia dedicet. ⸿ Tota

CHRI.

SPAtiat, tāgit illoꝝ opionē, q delubra ea tēpla dicūt q̄ añ se areā hñt. ⸿ Inhiās, cū aliqd vehemēter cupimus alijs relictis cæteris actiōib⁹ illi vni hæret vñ aptis oculis patētibusqȝ aurib⁹ neq; videm⁹ qcq̄; neq; audimus. Qui etiā vis illa q̄ mēbra ꝯtinēt ab ossō auertit, vñ oīa stupēt. Hic os aptū remanet quod hiare dicius. Quapp poetæ sub sequēs ꝑ añcedēti hiare & īhiare. i. vehemēter cupe dñt sic in geor. Hic stupet attonitus rostris, hunc plausus hiātē Per cuneos geminat⁹. n. pp̄lique patrūqȝ corripuit. ⸿ Spirātia, & hic īpatiētia expectādi ex nimio amore ōndit, vt hostias adhuc semiuiuas spiret. Sūt āt duo hostiaꝝ gñа, alterū in q̄ tm̄ aīa deducat, vt aīaqȝ litādū argolica, alteꝝ in quo aruspices futura ꝓuidēt vt hic dicebat āt hæc aruspicina ab ara & īspiciēdo, qa in ipa ara aptā hostiā īspiciebāt, aruspices. n. duas fibras. i. duo in iecore capita ita diuidebāt vt alteꝝ sacrificāti alteꝝ pti aduersæ darent, idē viscera ꝓsecabāt. Hic ꝓsecta dicunt. Luc. Et laui calido ꝓsecta cerebro. Pro re aūt maxia habebant. si qd in extis nō ꝯsuetū apperet, vñ cū sacrificāti apud Laurentū syllæ in capite vitulini iecoris similitudo coronæ apperet regnū illi portēdi aruspices dixerūt, sed & color futura ostendebat. Luca. Terruit ipse color vatē. Circa mortē marcelli iecur ī extis defuit Tristia exta piacularia erant. Item si hostia ab ara ꝓfugisset, aut ꝑcussa mugitū dedisset, aut alia pars q̄ȝ peteret cederet. ⸿ Exta, dicta sunt ꝙ extent. i. emineant & sunt proprie cor & pulmo qa in parte superiore locātur, sed etiā lien & iecur exta dicunt, qa super inferiora intestina locant, hæc oīa cōplexa est antiquoꝝ religio, & caput exteꝝ iecur dixerunt. ⸿ Heu va. i. m. fortasse reꝑhendit vates qui putent amorē aliqbus sacris pelli posse.

inhiare

profecta

Exta

hæc aũt exclamatio adiũcta repetitioni & iterrogationi vim ſic grauitatẽ & pathos afferẽ oſoni. ¶ Medullas, vt oſidat vehemẽter internũ amorẽ tacitũ, cæcũ & occultũ. Mutuatẽ autẽ ab auditu id qđ eſt viſus. ¶ Qualis cõ. compatio ex Home. ſed loco maxiẽ q̃drãs. Cretenſes. n. venenatis ſagittis petũt ceruos, at illi ad dictamũ currẽtes illo guſtato venenũ, ferrũq; e vulneribus pellũt. ¶ Dictamũ, ſiue diptamũ, nã vtroq; mõ ſcriptũ īuenio apđ medicos, ſm Dioſco. dr̃ pulegiũ ſiluestre, & bathi, folia hẽt maiora & lanoſa ſup oẽm fruticẽ velut lana ineſt illi, ſed nec florẽ hẽt nec ſemẽ. Eſt & aliud genus diptami folia hñs ſĩa ſiſimbrio, ſʒ virgã maiorẽ ſup q̃ florẽ ormino agreſti hẽt ſimilẽ & maiorẽ & nigrũ & mollem, cuius folia odorẽ hñt ſiſimbrij. Pli. aũt ait a vulneratis aĩalibus diptamũ comeſtũ ſtatim de vulnere terra deijcit, & poſt multa dicit ꝙ ſpẽs ſit Pulegij, antiq pulegiũ Martis dixerũt. Hẽt eãdem ꝟtutẽ quã pulegiũ, ſed vehemẽtiorẽ. Ait ẽt Serapio, Deferẽ ex Iſula creta alia ſpẽs dictami, cuius folia folijs ſiſimbrij ſĩa ſint, ſed ꝟgas hẽt maiores, & in ſũmitatibus ſunt folia ſimilia folijs origani agreſtis nigri coloris & pulchri, odor aũt in eo tenet mediũ iter ſiſimbriũ & ſaluiã, diptamũ etiam ſuffitu educit abortus & cõbuſtum fugat venenoſa.

Dictamum

SER. a ¶ CRESſia, cretẽſia, nã græce cres facit, vñ eſt cres & creſſia facit latine cretenſis. b ¶ Agẽs telis, vrgens pſeqñs. c ¶ Neſcius, ignoratus, latens, nõ q cernam neſciret, & rara ſunt ꝟba, quæ ꝑrium ſignificãt, naʒ vector quũ ſit ꝓprie qui vehit, īuenimus etiã eum vectorẽ dici qui vehiẽ, vt Luca. Vectoris patiens tumidũ ſupenatat amnem. Et venia eſt hæc ſola pauoris Vectorẽ nõ noſſe tuũ. tale eſt & formidoloſus quũ ſit timidus, & timẽdũ ſignificat. Tale & alumnus q alit & q aliẽ, hoſpes q accipit & qui accipiẽ. cum. n. exigat ratio, vt noĩa verbalia agentis hẽant ſignificationẽ, pro paſſiua ſignificatione plerũq; ponunẽ. d ¶ Fuga, curſu, vt Simul arua fuga, ſimul æquora vertit, nã intelligere nõ poſſumus fuga, quũ dicat peragrat. Peragrare. n. eſt circũire inquirendo. e ¶ Dictæos, cretenſes Ceruæ vulneratæ dictamũ q̃runt, vt in duodecimo legimus, Nõ illa feris īcognita capris Gramina. f ¶ Lœtalis arundo, ꝓpter futuꝝ omen Didonis. g ¶ Sidonias, Pygmalionis, vel Sichei. h ¶ Vrbẽ paratam, parataʒ ad illud ꝑtinet, qđ Aeneas ꝓpter ciuitatẽ nauigat, ſʒ alij mouent q̃ſtionem quõ paratam, quũm paulopoſt inferat, Pẽdent opera interrupta, minæq; muroꝝ, ſed paratuʒ põt dici cui paululum etiã ſupeſt, vnde eſt Minæq; murorũ īgẽtes. i ¶ Incipit effari, mediaq; in voce reſiſtit, ſic Horatius, Cur facunda paꝝ decoro inter verba cadit lingua ſilentio?

Quã ꝓcul incautã nemora inter creſſia[a] fixit
Paſtor agens[b] telis, liquitq; volatile ferrum
Neſcius[c]. illa fuga[d] ſiluas, ſaltuſq; peragrat
Dictæos[e], hæret lateri lœtalis[f] arundo.
Nunc media Aeneam ſecũ per mœnia ducit,
Sidoniaſq;[g] oſtentat opes, vrbemq;[h] paratam.
Incipit[i] effari, mediaq; in voce reſiſtit.

CHRI. ¶ NESCIVS, neſcitus, ſicut vector qui vehit & q vehiẽ, ſic fœlix & q dat & qui accipit fœlicitatẽ, vł dixit neſcius, vt oſideret licuiſſe feræ vulneratæ diti[?] euagari, qm̃ nõ ſſectabaẽ illã venator, qp pe q illã vulneraſſe neſciret. Naʒ ſi ſciuiſſet cito illã fuiſſet aſſecut⁹. ¶ Cerua, cero⁹ mulceẽ fiſtula paſtorali, ſi cernit arcũ & ſagittas miraẽ. ¶ Hæret, ſic & Didonis vulnus q̃uis tota vrbe vageẽ hærebat. ¶ Harũdo, calamus calami ſubtiliores cãne ſũt, & vt refert Pli. Calamĩs oriẽtis pp̃ſi bella ꝯficiũt. Calamis ſpicula addũt quæ irreuocabili hamo noxia mortẽ accelerãt. His armis ſolẽ ipm obumbrant, pp qđ ſerenos dies optãt. Odere ventuʒ & ĩbres, q ĩter illos pacẽ eẽ cogũt. Aegyptij igiẽ æthiopes: arabes, ĩdi: ſcythæ, bactri, parthi his armis vtunẽ. Nullus tñ ſagittis eo dẽ Plinio teſte calamus aptior eſt q̃ʒ q in rheno bononiẽſi amne oriẽ, cui pl̃ima ẽ medulla, põduſq; volucre, & ꝯtra flatus pũicax, ſʒ libyco nõ eadem gr̃a. ¶ Paratã, a quo opere turpius erat deſiſtere. ¶ Per mœnia du. Sidoniaſq; oñtat opes, Duo ponit qbus maxime gaudent amãtes. Nã & rem amataʒ libenter apud ſe hñt, & ſiq̃ pulchriora hñt, nõ ſine vanitate oñtant. Nã oſidere eſt ſimplr̃ demonſtrare, Oñtare ꝟo eſt ad põpam, gloriãq; oſdere. ¶ Incipit effari, ſignũ maximi amoris eſt, cũ o[...] [...]tegra nõ põt vti amans, ſed vt puer interrupit. Hanc rẽ mire oſidit florentinus Petrarcha, Sed dicer aliqs cũ amor cautus, callidus[q;] ſit ẽt eloquẽs erit. Vñ eſt illud diſertũ faciebat amor. [?]ſt qdẽ diſertus amãs ſed ſæpe vel ſubito interuẽtu vel vehementi aliq̃ cogitatione ita ꝯternaẽ, vt oĩa e memoria excidant, ſubitoq; muteſcãt.

Calam⁹

Oſidere
Oñtare

DON. ¶ SIDONIAS opes, nec ſua pñtia ſuperflua videretur, Et oſtendebat vrbeʒ paratam, vt a nauigandi cupiditate auocaret. ¶ Incipit effari, præcidebat contextũ verboꝝ, vt loquendi ſpacia proferret in longum.

¶ LABENTE

Nunc eadem labente [a] die conuiuia quærit,
Iliacosq; iterum demens [b] audire labores
Exposcit, pendetq; iterꝝ narrantis [c] ab ore.
Post, vbi digressi, lumenq; obscura [d] vicissim
Luna pmit, suadentq; cadentia sidera somnos,
Sola [e] domo mœret [f] vacua, stratisq; relictis
Incubat. illũ absens [g] absentẽ auditq; videtq;,
Aut gremio Ascaniũ genitoris imagie [h] capta
Detinet, infandum si fallere possit amorem.
Nõ cœptæ assurgunt turres. nõ arma Iuuentus
Exercent. portus ue, aut propugnacula bello
Tuta parãt pendent opera interrupta, minæq; [i]
Murorum ingentes, æquataq; machina coelo
Quam simul ac tali persensit peste [k] teneri
Cara Iouis coniux, nec famã [l] obstare furori [m],
Talibus aggreditur [n] Venerẽ Saturnia, dictis.
Egregiam [o] vero laudẽ, & spolia ampla refertis,
Tuq;, Puerq; [p] tuꝰ, magnũ, & memorabile numen
Vna, dolo, Diuom, si fœmia victa, duoꝝ [q] est.

SER. a ¶ Labẽte die, qa in vsu nõ erãt prãdia, vt Iuue. Exul ab octaua Marius bibit. b ¶ Demẽs, qa ea q̃ nouerat cupiebat audire. c ¶ Narrãtis ab ore, vt eũ intuerent, & hoc loco per oĩa amãtis affectus exprimit. d ¶ Obscura luna. i. nox, nã nil tã ꝯtrarium est lunæ q̃ obscuritas, vel alrius intelligit, nã cũ per se luna corpus opacuꝫ sit. vñ luna lux aliena dr, a sole .n. lumen accipit, vnde & græce σελήνη, ꝙ σέλας, idest luceꝫ hẽat ἄνω. i. supne sꝫ ẽ a sole. e ¶ Sola, sine eo queꝫ amabat, naꝫ regina sola esse nõ poterat, est aũt Plauti, q inducit amatorẽ iter multos, postũ dicẽtẽ ꝙ solus sit. f ¶ Mœret, ꝑ diphthongũ ẽ tristis est, aliter significat militat, vt ære merent paruo. sane mereor aliud ẽ. g ¶ Absens absentẽ. Ter. Præsens pñtẽ eripi abduci ab oculis. h ¶ Imagine capta ob amãtis similitudinẽ. i ¶ Minæ, eminentiæ muroꝝ, quas pinnas dicũt. k ¶ Peste, amore, icendio, vt Et toto descendit corpore pestis. l ¶ Nec famã, honestã. s. sane τῶν μέσων est, qõ & in bono põt accipi & in malo. m ¶ Furori, iã non amori. n ¶ Aggredit, cũ calliditate loquit. o ¶ Egregiã vo laudẽ, Ironia est, inter quã & ꝯfessionẽ sola interest pnunciatio, & ironia est quom aliud vbã, aliud cõtinet sensus. p ¶ Puer, filius. παῖς græce dixit. q ¶ Duoꝝ ẽ, bñ cessit masculio fœmininũ.

DON. ¶ ILIACOS, ꝯsumptis oĩbus inuentionibus redibat ad ea q̃ prius erãt narrata misere illũ detinere cupiebat. ¶ Illũ abscens, tm̃ fallebatur amãtis aĩus, vt abscentẽ videre & audire sibi videret. ¶ Nõ cœptæ. mirifice mortalitas expssa est, nã cũ multa mala in amore insint illud pcipuũ qõ negocioꝝ oĩum obliuiones īducit. Eadẽ. n. Dido q̃ instabat opi, regnisq; futuris, nũc oĩa omittit & cuꝫ omiserit tyrij quoq; q stabant ardẽtes, oĩa nũc deserunt. vñ ondit rectorẽ complere oĩa cuꝫ insistit, cum vero cõtra omnia frigescere. ¶ Quam simul aggreditur, per hoc ostẽdit aliquid inuidiosẽ se esse dicturam, Tractatus Veneris magnus atq; astutus cernitur.

CHRIS. ¶ Labente, d. ex more Romano q semel in die & id post solis occasum cibũ capiebant, hinc Iuuenalis Exul ab octaua mariꝰ bibit, Eã q; cœnã appellabant. Deinde ceptũ est vt bis in die epularẽtur, primamq; epulatiõeꝫ prãdiũ dixerũt, sꝫ de hoc raro meminerũt scriptores nisi in vita lasciuiori vt sæpe in cõicis videmus. ¶ Pẽdet ab ore. Nã amantes oĩa q̃ ab amato dñr q̃liacunq; sunt admirant. ¶ Si fallere. p. a. q. d conabat īpossibilia, nã amor falli non põt. ¶ Non cœptæ as. miserabilis cõquestio ex persona poetæ, & q velit ostẽdere quãtas vires habeat amor quãq; pniciosas mortaliũ generi, cũ demonstret eam reginã, q̃ paulo ante sapientissima fuerat & in cõdenda vrbe solertissima amoris veneficijs ita imutatam esse, vt etiã maximaꝝ reꝝ curã negligat. Auget pterea cõquestionis grauitatem repetitio. Turpissimũ. n. est rẽ inceptã deserere. ¶ Turres, q̃ pertinent ad salutẽ ꝯseruandã. ¶ Nõ arma, vñ est corruptio moꝝ. Portus, qui si negligatur, nõ sit fertilitas, ¶ Propugnacula, qbus tuti esse possint ergo magna facta est oĩum in deterius imutatio, cũ supra scriptũ sit. Stabãt ardentes tyrij. ¶ Tali. q. d. q̃ oĩum maxima, pernitiosissimaq; omnium sit. ¶ Saturnia, ex syderis malignitate facile fraudulenta mens ondutur. ¶ Egregiã, oratio est in genere deliberatiuo, quo suadere cupit veneri vt omissis dolis aptã ꝯstituat pacẽ. Estq; eius initium a validissima argumentatione, vt sit statim vehementissima a turpi, cũ nihil turpius esse possit q̃ duos diuos fraude mortalẽ supare. Vtit autem ironia, q̃ est cũ aliud verba indicãt, alius aũt sensus inest, vt egregia interea ꝯiunx. Hanc nisi grauitas pnunciationis & pspicuitas rei adiuuerit videbit fateri qõ negat. Quid autẽ

Prãdium

differat ironia quæ est schema ab illa quæ est tropos ostendit Quinti. ¶ Tu & puer tuus, qui ambo magna numina estis. ¶ Magnũ &.m.n. ironia non ad naturam ipsorum deorum, nã ipsos poetæ maximos fingunt, sed ad presens factum, nam sequenti versu probat ignominiosum illis esse, si fœmina & vna fœmina vbi numerus & natura impar est si superata nõ ab vna neq; ab vno, sed e duobus non hõibus sed diuis, & nõ aperto marte sed dolo, ergo singula verba huius versus vehementer operantur. Vna fœmina victa dolo duorum diuorũ. Simile est illud terentianũ Vna lachrymula, quam oculos vix vi expresserit.

112. Nec me adeo [a] fallit, veritam [b] te mœnia [c] nr̃a
Suspectas habuisse domos Carthaginis altæ.
Sz quis erit mod[d]? aut quo [e] nũc certamiẽ tãto?
Quin poti[o] pacẽ [f] æternã, pactosq; Hymenæos
Et exercemus. habes [g] quod tota mente petisti.
Ardet amans Dido, traxitq; per ossa furorem.
Cõmunẽ hũc ergo populũ, paribusq; [h] regamus
Auspicijs, liceat Phrygio [i] seruire marito.
Dotaleisq; [k] tuæ Tyrios permittere [l] dextræ.
Olli [m] (sensit enim simulata [n] mente locutam
Quo regnum Italiæ Libycas [o] auerteret oras)
Sic cõtra est ingressa [p] Venus. quis talia demẽs
Abnuat? aut tecum malit contendere bello?
Si modo qđ memoras factũ Fortuna [q] sequat.
Sed fatis [r] incerta feror, si Iuppiter vnam
Esse velit Tyrijs vrbem, Troiaq; profectis,
Misceri ue probet populos, aut [s] fœdera iungi.

a ¶ ADEO, multum, vt Terentius, Adolescentem adeo nobilẽ. b ¶ Veritam te mœnia nostra, nam legimus. Quo se iunonia vertant hospitia, ppter illud Haud tanto cessabit cardine rerum. c ¶ Mœnia nr̃a, Iunonis hospitius. d ¶ Modus, finis. Iuuenalis, Nullo quippe modo millesima pagina surgit. e ¶ Quo nũc certamine tanto, quid opus est certamine? f ¶ Pacem æternam, non inducias tẽporales. g ¶ Habes quod tota mẽte petisti, propter illud, Nostram nunc accipe mentem. h ¶ Paribusq; regamus auspicijs, æquali potestate, & ab eo quod præcedit id quod sequitur, &. ductus est a comitijs in quibus ijsdẽ auspicijs creati, licet simul non crearentur, parem tamen habebant honorem propter eadem auspicia, vnde & consules pares sunt, quum necesse esset vt vnus prior crearetur. i ¶ Phrygio seruire marito, emphaticos, ac si diceret exuli.
k ¶ Dotaleis tyrios, regalẽ spectauit personam. l ¶ Permittere dextræ, quasi per manus coniunctionem & sm̃ ius locutus est.
m ¶ Olli, aut illi aut tunc. cætera per parenthesim dicta sunt. n ¶ Simulata mente, hoc est talibus aggreditur. o ¶ Libycas auerteret oras, absolutior est quidẽ hæc elocutio, sed verior & magis figurata est illa Libycas auerteret oras, nam plerunq; trahit schema, vt aliquo ituri non ad locum, sed de loco significationem ponamus, vt si dicas de campania abeo in tusciam, honestius est q̃ si dixeris eo de campania in tusciam, nec hoc tãtum hoc loco fecit, sed pluribus. hinc enim est, Ripam ue iniussus abibis. p ¶ Ingressa venus, calliditatis est, vt supra. q ¶ Fortuna sequatur, si ad casum pertinet. r ¶ Fatis incerta feror, bñ oĩa tetigit, qbus res humanæ regũtur. casum, fata, volũtate deorum. s ¶ Aut fœdera iũgi, si fœdera, p se plenus ẽ, si fœdere ad populos ptinet. ¶ TVÆ, quasi Idigne. ¶ Tyrij, inuidiose quasi potentissimi. ¶ Quo regnũ, sensit non posse fieri, vt tã graues tanq; diuturnas inimicitias sic subito deponeret. Nouerat. n. quid Aeneæ deberet quo magis nitebat id auertere. ¶ Sic cõtra, melius visum est dolos dolis excludere veluti approbatis p dissimulatiões pstibus, ne deteriorẽ viã ingreret atrox inimica, si ɔtrariã se oñderet venus. Quis. t. d. si vox q̃si ɔsentiẽtis ẽ. ¶ Sz fatis ĩcerta feror, nã fuit ĩcerta, sed ita posuit, vt ne reniti videret, & tñ nõ posse fieri subdole demõstraret. ¶ Si iuppiter, sciebat nõ posse fieri, sed noluit oñdere se nolle sed ad iouẽ eam dimisit, vt ab eo sciret nõ posse fieri. Nam virorum secreta facile intelligunt vxores.

¶ NEC. m. noui te timere nostrã vrbẽ pp eas q̃ intercedunt inimicitias. ¶ Sed quis erit modus. q. d. hic pgressus in infinitũ vtriq; perniciosus erit. ¶ Quin pptia pponit. Quis. n. pacẽ æternã p bello nõ malit, Cũ bella nulla alia cã sint suscipienda nisi vt in pace degat. ¶ Pactos. h. nã spes ẽ duraturæ pacis, ipm cõiugium. ¶ Pathos hymenæos, paciscamur & exerceam^. ¶ Habes, cũ victoriã sis nacta, q̃ re hãc pacẽ quã tuis honorificis ɔditionib^ p pono, cum regina in suo regno flores æneæ exuli suire sustineat ¶ Olli, oñdit poeta prudentis esse q̃uis dolos intelligas, tñ dissimulare cũ id in rem tuam sit. ¶ Tecum, q̃ diuum incedis regina, iouisq; & soror & coniux.

¶ TIBI

a ¶ TIBI fas animum tentare precando, sic Aeolus, Tuus o regina quid optes Explorare labor. b ¶ Perge, sequar, bñ aliud agens, aliud ostendit. ante est enī Iunonis officium ex matrimonio, sic vsus venereus. vñ paulo post, Adero & tua si mihi cer ta voluntas. c ¶ Excepit, subsecuta est. d ¶ Iste labor, scilicet explorationis a Ioue. e ¶ Cōfieri, cō absūdat, vt Fata ienarrabat. f ¶ Retexerit orbē, quē nox tegebat. g ¶ Nigrātē, nigrū, participiū pnoles. h ¶ Alæ, equites, ob hoc alæ dicti qa pedites tegūt alarū vice. i ¶ Trepidāt, festināt, vt Hic me dux trepidi crudelia limina lin quūt. k ¶ Indagine, ferarū inquisitione. l ¶ Desuper infundam, quia aer est Iuno. bene hic se facturā dicit quod habet in potestate. m ¶ Nocte opaca, nubium caligine. n ¶ Omne ciebo, pro totū, omne enim numeri est, totum quantitatis. o ¶ Tua si mihi certa voluntas, hoc est si tuum etiā subsequatur officiū. p ¶ Connubio, nu naturaliter lōga est, ab eo quod ē nubere, vt Cōnubia nostra reppulit, sed modo metri causa corripuit. q ¶ Non aduersata, legitur & auersata. r ¶ Iubare exorto, nato lucifero, nam proprie iubar lucifer dicit, q iubas lucis effundat, vnde iam quicqd splendet iubar dicit, vt iubar argenti gemmarū. est autem lucifer interdū Iouis, plerunq; Veneris stella, vnde veneris dicta est, vt Quem Venus ante alios astrorum diligit ignes. Sane modo hysteronproteron est in sensu. Iubar enim præcedit aurorā, & facit hoc iubar huius iubaris. s ¶ Retia rara plagæ, multi diuidunt, vt sit retia rara maiora, plagas minora intelligamus, alij plagas per diffinitionem accipiunt, vt intelligamus Quæ sunt rara retia plagæ. Sciendum tamen proprie plagas funes dici illos quibus retia tenduntur circa imam & sūmam partem. t ¶ Lato venabula ferro, lati ferri venabula ob hoc dicta q sint tela apta venatui. v ¶ Massyli, massyliorū gens est non longe a mauritania, & massyli legendū est p vnum i, ne nō stet versus. s. n. longa est, vt Hic mihi massylæ gētis mōstrata sacerdos. Ciuitatis aūt nomen in pulcia gallica Corripit. vt Lucre. Massyliam delere vacat. x ¶ Et odora canum vis, plus est q si diceret multitudo, vñ Salustius Qua tempestate ex ponto vis piscium erupit. Odora autem improprie dixit, nā odorum est quod ex se odorem emittit nō qd odorem sequitur, vt Statius, Et odoro vulnero pinus, sic est Et inter odoratū lauri nemus p odorum, nam odoratū est quod odorē aliunde accipit, vt odoratū templum. Tria ergo sunt odorū quod per se olet, odoratū quod aliunde odorē accipit, odorator quod odorē sequitur, sicut modo de canibus dicere debuit. y ¶ Cunctantem: morantem, atqui amatrix debuit festinare, sed pathos naturā superauit, vt Terentius, Dum moliuntur dum comuntur annus est. deinde hæc morabatur studio placendi. z ¶ Ad limina, ante vel apud.

Tu coniux. tibi[a] fas animū tentare precando
Perge[b], sequar. tum sic excepit[c] Regia Iuno.
Mecū erit iste[d] labor. nūc qua rōne, qd instat
Confieri[e] possit paucis (aduerte) docebo.
Venatum Aeneas vnaq; miserrima Dido
In nemus ire parāt, vbi primos crastinus ortus
Extulerit Titan, radijsq; retexerit[f] orbem.
His ego nigrantem[g] cōmixta grādine nimbum
Dum trepidant[i] Alæ[h], saltusq; indagine[k] cingūt,
Desup[l] infundam, & tonitru cœlū omne[n] ciebo.
Diffugient comites, & nocte[m] tegentur opaca.
Speluncam Dido: dux & Troianus, eandem
Deuenient adero, & tua[o] si mihi certa voluntas,
Connubio[p] iungam stabili, ppriamq; dicabo.
Hic Hymenæus erit. non[q] aduersata petenti
Annuit, atq; dolis risit Cytherea repertis.
Oceanum interea surgens Aurora reliquit.
It portis iubare[r] exorto delecta iuuentus,
Retia[s] rara, plagæ, lato[t] venabula ferro,
Massyliq;[v] ruunt equites, &[x] odora Canum vis.
Reginam thalamo cūctantē[y], ad limina[z] primi
Pœnorū expectant. ostroq; insignis, & auro

¶ MISERRIma, nam omnes qui amant miseri sunt, vt ait Teren. & Proper. Durius in terris nihil est quod viuat amāte, Nec modo si sapias, quod minus esse velis. Retexit, Nam si recte dicitur nox operit terram & inuoluens vmbra magna cœlum polūq;, ita contra sol aperit rectissime dicetur. ¶ Alæ, turmæ sunt eqrum, qa vt alæ auium ita istæ legionū in acie pugnātium latera tegant. ¶ Nocte o. adeo obscura nūbe, vt opaca nox videatur. ¶ Ostro, purpura.

CHRI.

SER. a ¶ STAT sonipes, adest, pñs est, nam si stat simpliciter accepis, vituperatio est, nã legim⁹, Stare loco nescit. denicꝗ sequẽtia dctm̃ hoc explanãt, Ac freno ferox spumãtia mãdit. b ¶ Spumãtia, spumas vomẽtia, vt naufragũ mar, ꝙ naufragos facit.

q eorũ caput candido orbe circundat. ¶ Cui ph. Totũ qđ habuit aut aurũ fuit, aut purpura vt placeret. Qualis vt æneæ pulchritudo pferri cæteris posset deficiẽtibus humanis ad diuinã cõparationẽ accessit, qa Didonẽ Dianæ cõparauerat hunc cõparat apollini.

Stat[a] Sonipes ac frena ferox spumãtia[b] mandit.
Tandem[c] progreditur magna stipante caterua,
Sidoniã picto chlamydem circundata limbo[d],
Cui pharetra ex humero, crines[e] nodãtur i aurũ,
Aurea purpuream subnectit fibula vestem.
Necnon & Phrygij comites, & lætus Iulus
Incedunt ipse[f] ante alios pulcherrimus omnes
Infert se socium Aeneas, atcꝗ agmina iungit.
Qualis vbi hibernam[g] Lyciã, Xanthicꝗ fluẽta
Deserit, ac Delum maternam inuisit[h] Apollo,
Instauratcꝗ choros. mixticꝗ altaria circum
Cretesꝗ[i], Dryopesꝗ[k] fremũt, pictiꝗ[l] Agathyrsi.
Ipse iugis Cynthi[m] graditur, molliꝗ fluentẽ[n]
Fronde premit crinẽ fingens[o], atꝗ iplicat auro.
Tela[p] sonant humeris. haud[q] illo segnior ibat

c ¶ Tandẽ progredit. i. mulier. d ¶ Limbo, limbus sicut supra diximus fascia q ambit extremitatẽ vestiũ sm antiquũ ritũ, vt Victori chlamydẽ auratam quã plurima circum Purpura. e ¶ Crines nodant in aurũ, veluti retiolũ qđ colligit comas κρωβυλ. f ¶ Ipse añ alios. qa amãt, iõ dat ei pulchritudinẽ, ĩs Ascanio magis cõgruat. g ¶ Hibernã lyciã, nõ asperã, sed aptã hyemare copiẽtibus. sic. n. se hẽt nã regionis, & bñ aliud agẽs, aliud oñdit, nã cõstat Apollinẽ sex mẽsibus hyemalibus apud patarã lyciæ ciuitatẽ dare rñsa, vnde pataræus Apollo dr̃, & sex æstiuis apud delũ. h ¶ Inuisit apollo, Apollini Aeneam vel pp sagittas qbus in venatu vtebat cõparat, vel certe pp futurũ ĩfoelix matrimoniũ, vt sup̃ dixĩus, etenĩ nuptijs hoc ẽ numẽ ĩfensũ. i ¶ Cretes, vt sup̃ dixĩus ab eo qđ ẽ cres. k ¶ Dryopesꝗ, ppl̃i iuxta parnassum, vt Dryopũꝗ trahẽs erasinus aristas. l ¶ Pictiꝗ agathyrsi, ppl̃i sunt scythiæ colẽtes Apollinẽ hyperboreũ, cuius oracula eulogia ferunt. Picti aũt non stigmata hñtes, sed pulchri, hoc est cyanea coma placẽtes, ĩs de illis lectũ sit, Agathyrsi ora, artusꝗ pingũt, vt quiꝗ maiorib⁹ pstat ita magis vel minus, cæterũ ijdẽ oẽs notis, & sic vt ablui nequeãt. m ¶ Cynthi, mons deli cynthus. n ¶ Fluẽtem, vnguentatũ. o ¶ Fingens, cõponens, vt Corpora fingẽ lingua. p ¶ Tela sonant, vt in. viij. Pharetrãꝗ fuga sensere sonãtem. q ¶ Haud illo segnior. i. nõ illo deformior, nam plerũꝗ virtus & pulchritudo p seinuicẽ ponunt, hinc est Satus Hercule pulchro, Pulcher auẽtinus, Nã Herculi satis est incõgrua pulchritudo, sic Plautus in pyrgo de muliere Polynice, Quidnã fortis est. i. pulchra.

DON. ¶ LIMBO, Limbus regibus deputat & dijs,

CHRI. Limbus Instita. ¶ LIMbus, fascia q extremã ambit vestem, & alio vocabulo instita appellat. ¶ Qualis vbi, ad iferẽdã rebus luces sepẽ sũt similitudines, q̃ aliæ pbatiõis gra ĩter argumenta ponunt, aliæ ad exprimẽdã rerũ imagines, vt illud ide lupi ceu raptores atra ĩ nebula, obsuadũ tñ est ne id qđ similitudinis gra sumit, aut obscurũ, aut ignotũ sit. ¶ Argo, q̃uis Apollinẽ nemo viderit, tñ adeo iã ĩsedit in opĩonib⁹ hoĩuꝫ hæc fabula, vt oĩb⁹ notissim⁹ esse videatur. ¶ Xanthus, hunc fluuiũ ait Home. a dijs Xanthum, ab hominibus vero Scamandrum vocari. Scribit enim. Xanthus

ὃν Ξάνθον καλέουσι θεοί, ἄνδρες δὲ Σκάμανδρον

¶ Fluit ex ida mõte, & simoẽti iũgit, Vnus ẽ ex fluuijs, q exercitu Xerxis potãte defecerũt. ait Hero. ¶ Dryopes, hi ppl̃i epuicia q dorĩs nũc dr̃ ab Hercule educti sũt. ¶ Agathyrsi, iuxta scythas sũt oĩuꝫ hoĩuꝫ mollissimi, Auro ornant, vñ eos Χρυσοφόρους appellat Hero. Agathyrsi Cõiuges cões hñt, & qa oẽs f̃res existimant neꝗ inimicitias, neꝗ ĩuidiã iter se exercẽt, in reliqs rebus scythicas leges obseruãt, ait Hero. scythis petẽtibus negauerũt auxilia, q Dariũ ꝙ nollẽt in eũ bellũ gerere a quo nulla eẽnt iniuria puocati. Marcellinus scribit hos cæruleo colore pictos esse. Pli. ait ipsos cæruleis crinibus eẽ. At Põponius agathyrsos refert ora artusꝗ pingere, adeo vt ablui nequeant, ac q̃to qsꝗ excellẽtior est, tanto magis pingitur. aiunt bacchũ ab indis victorem redeuntem pmum agathyrsos pinxisse Apollinẽ hi vehemẽter colunt. ¶ Fronde. s. lauri. ¶ Tæla so. h. sic Home.

κλάγξαν δ' ἄρ' ὀϊστοὶ ἐπ' ὤμων χωομένοιο.

¶ Segnior, ñ puto referri ad formã mẽbrorũ sꝫ ad cõpis agilitatẽ, leuitatẽꝗ ac dexteritatẽ

SER. a ¶ FERÆ capræ, hoc est capreæ, & bene aptat descriptioné ad species, vt ceruis eam pos. capreis saxa pmittat. b ¶ Decurrẽ, bene præterito vsus est tempore ad exprimendam nimiã celeritaté. c ¶ Transmittũt, celerites trãscũt.

m ¶ Vlularũt, bñ medium elegit fmoné, nã ait Luca. Nã lætis vlulare triũphis. ĩ luctu ãt vlulari nõ dubiũ é. n ¶ Specie. f. ue. m species rer pũtium est q; quasi aspicit, fama autẽ rer absẽtiũ. hoc ergo dicit nõ eam mouit,

e ¶ Iãq; hos cursu. i. modo, vt iam digitis iã pectine pulsat eburno, & bene puerilem ostendit aium, qui per mobilitatem frequenter optat timẽda. e ¶ Monte leone, p trãsitũ tangit historiã, nam & Ascanius præter Iulum & Ilum quæ habuit nomina, etiam Dardanus, & Leodamas dictus est ad extinctorũ fratrũ solatiũ. ideo nũc eũ dicit optare aduẽtum leonis. paulopost Dardaniusque nepos veneris. Constat etiam

Aeneas, tantum egregio decus enitet ore.
Postq̃ altos ventũ in montes, atq; inuia lustra
Ecce feræ[a] saxi deiectæ vertice Capræ
Decurrere[b] iugis. alia de parte, patentes
Transmittunt[c] cursu campos, atq; agmina Ceruí
Pulueruléta fuga glomerãt, mõtesq; relinquũt.
At puer Ascanius medijs in vallibus, acri
Gaudet equo, iamq;[d] hos cursu, iã pterit illos,
Spumantemq; dari pecora iter iertia, votis
Optat Aprũ, aut fuluũ descẽdere mõte[e] Leoné.
Interea magno misceri murmure cœlum
Incipit ĩsequitur cõmixta[f] grandine nimbus.
Et Tyrij comites passim, & troiana iuuentus,
Dardaniusq; nepos Veneris, diuersa p agros
Tecta metu petiere. ruunt de mõtib[9][g] amnes.
Speluncã Dido, Dux & troianus eandem
Deueniunt[h]. prima[i] & Tellus, & pronuba[k] Iuno
Dat signũ fulsere[l] ignes, & conscius Aether
Cõnubij, sũmoq; vlularunt[m] vertice Nymphæ.
Ille dies primus leti primusq; malorum
Causa fuit neq; enim specie[n]. fama ue mouet,
Nec iam furtiuũ Dido meditatur[o] amorem.
Coniugiũ vocat, hoc prætexit nomine culpã[p].
Extemplo Libyæ magnas it Fama per vrbes,

nec psens deformitas, qđ nõ ĩ thalão, sz in specu cõcubuerat, nec futura mox fama. o ¶ Meditat, exercet, sic Horati[9]. Et horridã cultis diluuié meditatur agris nec ĩ cõgrue dictum actus est eni in ipsa meditatione, nã exercitiũ est meditatio. s cieđũ tñ hodie hoc in vsu non esse. p ¶ Culpas, vt supra succumbere culpæ.

DON. ¶ IN his versib[9] nihil dignũ memoratu põnitur a Do.

CHRI. ¶ TANTVM dec[9], cũ admonitione. ¶ Capræ. f. ex snia

Aeneã Dardanũ dictum, vt ostendit in. iiij. Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto Dardanus, itẽ Ilioneus hinc dardanus ortus huc repetit, nam latenter quasi illud nomen ostẽdit. f ¶ Commixta grandine nimbus, fm Iunonis promissa, His ego nigranté cõmixta grandine nimbum, & bene etiã grando adijcitur, quia poterat nimbus conteni. g ¶ De mõtibus amnes, ne vel inuestigare possent Tyrij reginã. h ¶ Deueniunt, bene supprimit ré pudẽdã. sic Terentius, Quid tũ fatuer fateor. i ¶ Prima & tellus, satis pie loquitur, nam fm etruscã disciplinã nil tã incõgruũ nubẽtibus q̃ mot[9] terræ vel cœli. k ¶ Et pnuba Iuno, quæ nubentibus præest. Γαμηλίαν vocãt Iunoné aũt dedisse signa p tẽpestatẽ astat & pluuias, quæ de aere fiũt. l ¶ Fulsere ignes, Varro dicit aqua & igni mariti vxores accipiebant, vnde & hodie faces prælucẽt, & aqua petita de puro fonte p puer fœlicissimũ vel puellã interest nuptijs de qua nubẽtibus solebant pedes lauari.

poetica vł dcm supra de suis, nã Arist. in li. de aĩa capras siluestres & ceruos ĩ africa eẽ negat. ¶ Trãsmittũt, celerit trãscũt. Lucre. li. ij. Et circũuolitãt eqtes, medioſq; ĩpete Trãsmittũt. valido qtientes ĩpetu cãpos. ¶ Acri, veloci. ¶ Gaudet. e Nãm exprimit adolescẽtis, sic Hora. Imberbis iuuenis ãdem custode remoto Gaudet equis canibusq; & apei gramie cãpi. ¶ Leoné, Seneca ex snia Platonis demonstrat esse q̃tuor gña ɩ̃tutũ, & affirmat voluisse poetã demõstrare illud tertium genus ɩ̃tutũ q̃ dñr aĩ iã purgati, sed tãtæ virtu pfectio non videt adolescenti q̃drare, & nos totã hõc ré lati[9] i. vj. explicabim[9]. ¶ Misceri, nãi serenitate vn[9] color & vna res, ĩ tẽpestate ɩ̃o plura eodẽ tẽpore cõmiscent. ¶ Ruũt, cũ ĩpetu in planũ descẽdũt. ¶ Exprimit aũt torrẽtũ nãm, q ĩ serenitate torrẽt. i. exsiccant, i pluuijs subito crescũt, & qa p abrupta descẽdũt magno ferunt ĩpetu. Ergo latine dñr ab eo qđ illis euenit ĩ siccitate, Græce ãt ab ipsa tempestuosa pluuia Χείμαῤῥου

dicit. Fulsere ignes, qa vt ait Var. in cõnubijs adhibebatur ignis & aqua, nã fm Thaletem ignis & aqua oia gignũt, hic Oui. Quippe vbi tẽperiẽ sumpsere, humorq;, calorq; cõcipiũt, & ab hijs gñantur cũcta duobus. Nec spẽ fa.u m. iã ab incõtinẽtia trãsit ad intẽperantias, nõ. n. iã amplius luctat aduersus libidinẽ, nec pudet aut dolet facti, nec latebras qrit peccato. Quæ oia sunt icontinẽtis, quis tandẽ succũbat. Specie. q. d. qlitate rei. Fama, vel a fando, vel a græco. nam φημη dr. Differũt aũt fama & rumor vt dcm est in Buco. Ipudens ergo cũ iam nõ moueatur fama, cũ in puerbijs philosophãtium pcipuũ locum teneat curã dum fama. Mouet ergo cauẽdam intẽperantiã, in quã qui labunt nihil famam faciant.

SER.

Fama[a] malum, quo non aliud velocius vllum
Mobilitate[b] viget, viresq; acquirit eundo.
Parua metu primo, mox sese attollit[c] in auras,
Ingrediturq;[d] solo, & caput inter nubila condit.
Illam Terra[e] parens, ira[f] irritata Deorum
Extremã[g] (vt phibẽt[h]) Cœo, Enceladoq; sororẽ
Progenuit, pedibus[i] celerem, & pnicibus alis.
Mõstr̃ horrẽdũ, igẽs cui quot[k] sũt corpe plumæ
Tot vigiles oculi[l] subter (mirabile dictu)
Tot[m] linguæ, totidẽ ora sonãt, tot surrigit aures
Nocte[n] volat cœli medio, Terræq;[o] per vmbras
Stridens, nec dulci declinat lumina somno.
Luce sedet custos[p], aut summi[q] culmine tecti,
Turribus[r] aut altis, & magnas[s] territat vrbes,
Tam ficti, prauiq; tenax[t], q̃ nuncia veri.
Hæc tunc multiplici populos sermõe replebat
Gaudens[u], & pariter facta[x] atq; infecta canebat.
Venisse Aeneã troiano a sanguine cretum,
Cui se pulchra Viro dignetur[y] iũgere Dido,

a FAMA malum, diffinitio est, vt quo ex pcedẽti penderat noie, q̃s alij qua legãt. Sane quo nisi diffinitio st legi nõ põt, nec . n. procedit, vt ordo st, fama quo non aliud malũ veloci⁹. b Mobilitate viget, dat ei onomatopeiã & laudat a cõtrario. quũ enĩ oia labore minuantur, hæc crescit. c Attollit i auras, sumpta licẽtia q̃ minuebatur timore. d Ingrediturq; solũ & caput iter nubila ↄdit, hic volt õndere, nec humili eã fortunæ pcere, nec superiori. e Terra parẽs, gñaliter parẽs est oĩus rer̃. f Ira irritata. d. amphiboliõ est. vtrũ sua ira pp extictos gigantes, an ira deor̃ irritata q̃ extixerat gigãtes. g Extremam, aut post oẽs gigãtes, qppe ad deor̃ vltionẽ nata, aut certe extremã pessimã. Oẽs. n. q de medicia tractãt, dicũt nãle esse vt inutiliores sint qui nascunt vltimi. h Vt phibent, quotiensc unq; fabulosus aliquid dicit, solet iferre fama est. mire ergo modo quum de ipsa fama loqueret, ait vt perhibent. i Pedibus celerem & pernicibus alis, conuertit rer̃ epitheta, nam pernix pedũ est, vt Pernicibus ignea plantis, celeritas pennar̃, vt Celeriq; fuga sub sidera lapsæ. k Quot sũt corpore plumæ, non ipsius, sed in omnium corporibus nã exaggeratio est, ac si diceret quot sũt arenæ. l Oculis subter, aduerbius est ac si diceret, nõ sub plumis, sed sub ipsa. m Tot liguæ, infinitus est numerus, nã re vera quot sunt homines in quibus fama est. tot ora habet, quæ sunt hominũ. n Nocte volat be ne nãlẽ rem dicit, nã quanto celatũ ẽ aliqd tãto magis requirit. & sine dubio icipiens fama semp obscura est, quæ diuulgata pgescit, vñ ait Luce sedet. o Terræq; p vmbrã, noctes vmbram terræ esse nusq; apertius significauit. p Custos, speculatrix. q Summi culmine tecti, per domos nobilium. r Turrib⁹ aut altis, p domos regũ. s Magnas vrbes, magnos pplos. & dicit plebeios. t Tenax, in oĩbus perseuerans. v Gaudẽs, pter iuentã mãm. x Facta atq; ifecta, sicut sequẽtia indicant. y Dignet, liberauit smonem, quasi personæ superioris.

CHRI. Fama ma. imago ẽ. Est autẽ imago cũ aut forma absens corpis describit, vt sic oculos sic ille manus sic ora gerebat. Aut illa q̃ nisi ẽ fingit, vt sũt hæc oia q̃ hic de fama describit, & alibi Quid loqr aut Scyllã nisi quas fama secuta ẽ. Cãdida succĩctis latrãtib⁹ iguia mõstris. D. u. r. & . g. i alto Ah timidos nautas. e. L. m. Est ãt loc⁹ ex Home. & qd hic de fama ille de pcẽtiõe refert. optie ãt describit fama ab Oui. velocius, nã dissipat fama pter tis malor̃. Viresq; acqrit eũdo, sic & Oui. Mẽsuraq; facti crescit & auditis aliqd nou⁹ addidit auctor. Sese attollit in au. Ingrediturq; solo, Oñdit neq; humilioribus neque maiorib⁹ illã pcere. Surrigit, nã bruta cum attẽte audiũt aures erigũt. Ficti prauiq;, nã multa sunt ficta q̃ nõ sunt praua vt poemata ficta sunt nõ praua. Dignet, q̃si dicat illa q̃ tot reges dedignata est, exulẽ dignat.

a ¶ LVXV quā longa.i.nunc hyemē inter se luxu fouere.i.quātū longa est. b ¶ Hyems.i. quātum longa est ipsa hyems. Fecit talē & alibi figurā, vt Tybris ea fluuiū quā lōga est nocte tumentē Lenijt. c ¶ Regnorum immemores, si fingit, nam & illi curæ est Carthago, & Aeneæ Italia Turpique cupidine captos, Turpi cupidine dixit inhonestos amores. d ¶ Dea foeda, crudelis. e ¶ Hiarbam, filius Iouis Ammonis. Liber quum indos peteret, & per libiā exercitum duceret fatigatus siti Iouis sui patris implorauit auxilium, & statim viso ariete fons secutus

tensio est. p ¶ Nunc epulata, dum in epulis est, nam cum deseruit participium præteritum epulata pro presenti epulans posuit, vnde & misit quod est præsentis, & bene nunc dixit, officia enim in deos licet æternā habebāt gratias, & spectātam præteritum quam futurum, tamē in præsenti plus valent, semper autem Ioui propter hospitalitatem libatur, quā xeniō dicimus. & bñ conqueritur quod hūanas res neutū quidem curat quum ei tribuit honos sacrificij. q ¶ Lenæū, bacchicū, nam Liber Lenæus dr, quod lacubus præest. ἀπὸ τοῦ ληνοῦ. Nam cū sit græcū a mētis

Nunc hyemē[b] inter se luxu[a], quā longa fouere
Regnorum[c] immemores, turpique cupidine captos.
Hæc passim Dea[d] foeda virum diffundit in ora.
Protinus ad regem cursus detorquet Hiarbam[e],
Incenditque animum dictis, atque aggerat iras.
Hic Ammone satus, rapta[f] Garamātide[g] Nympha
Templa Ioui centum[h] latis immania regnis
Centū aras posuit, vigilemque sacrauerat ignem
Excubias[i] Diuum æternas, pecudumque cruore
Pingue solum, et variis florentia limina sertis.
Isque[k] amens animi, et rumore accensus amaro[l]
Dr ante aras, media[m] inter numina Diuum
Multa Iouē manibus supplex[n] orasse supinis.
Iuppiter omnipotens, cui nunc Maurusia[o] pictis
Gens epulata[p] toris, Lenæum[q] libat honorem
Aspicis hæc? an te Genitor cum fulmina torques

est ab harenis, vnde factum est Ioui ammoni ab harenis dicto simulacrum cū capite arietino, ἄμμος.n.græce harena dicitur, quod ideo fingit, quia fatis eius sunt inuoluta responsa. f ¶ Rapta stuprata, vt Et rapti ganymedis honores. g ¶ Garamātide, & proprium esse pōt & gentile, nā garamātes sunt iuxta libyā. h ¶ Centū, finitus numerus pro infinito. i ¶ Excubias diuū æternas, diffinitio est æterni ignis. Quid est ignis puigil? excubiæ deorum. Et sciendū non vacare rōne, vt in aliquibus tēplis sit ignis puigil, nam potestates aut terrenæ sunt, aut aereæ, aut æthereæ, sed æther ignis est, ideo in æthereaꝝ potestatū templis ignis est, vt reddat eis imago sui elementi. Est aūt in templo Iouis, qui æther est, & Mineruæ, quæ supraætherē est. vñ de patris capite procreata esse dicitur. k ¶ Isque amens animi, & amator & barbarus. Sane nomen esse ostendit ponendo genitiuum. l ¶ Amaro, aspero, vt Hostis amare quid increpitas? m ¶ Media inter numina diuoꝝ, ac si diceret dijs testibus, vt Salustius, Quam medius fidius veram licet mecum recognoscas. Idem sic dictum medius fidius, idest διὸς υἱός. n ¶ Supplex orasse supinis. hæc allocutio partim precationem habet, vnde ait supplex, partim conquestionē, vnde ait orasse. Orasse autē dixisse, Vnde oratores dicti, Nam rogare non procedit, quid conqueritur magis. o ¶ Maurusia, mauritania, nam pro

delinimento non potest accipi.

¶ Media inter numina.q.d. dijs testibus. ¶ Iuppiter oīpotens, Si hæc vides, cur nō punis, si non vides, nō es dignus vt colaris. DORI

¶ AMMONE. Scribit Diodo. siculus Osyrim ægyptiū instituisse ioui duo tēpla aurea. Alteꝝ maius cœlesti ioui, alteꝝ minus parēti quē Ammonem vocāt, quis alia sit Fabula, Nā dicūt cū liber pater p aridā Libiā exercitū duceret, ac siti laboraret, opes a Ioue patre petiisse, & in medijs harenis arietē appuisse cornibus terrā effodiētē, fontēque ide erumpisse institutūque eē iouis tēplū quē Ammonē vocarūt.i. arenariū, Nā amos harena græce dr. De hoc multa Curti⁹ habitāt āt loca hæc ammonij, qbus vicini sunt garamātes, in arbas huius Ammonis filius fuit, Garamantide. aut porium nomē est, aut patronymicum positū p gentili, vt sit garamātide pro garamāte. De garamātibus ita scribit Stra. A maioris syrtis recessu diebus quattuor ad hyemales ortus dicuntur uenire, et placide ocio seque incendunt. Hic locus est Ammoni filius palmifer & adsus, iminet cyrenaice d meridiē vrgēti, vsque ad.c. stadia, & arbores fert vsque ad alia centū. Seritur solummodo hæc terra etiā orisā gignit, vltra hanc est regio quæ silphium fert, & postea inhabitata & garamatū terra quæ silphium fert angusta est, & longa & arida lōgitudo ad oriēte solē circit mille stadia, latitudo.cc. quæ quides cognita sit.

CHRI. Ammō Garamā tes.

¶ Amaro aspo, trãstulit id qđ torq̃t gustũ ad tormẽtũ aĩ sic alibi, hostis amar̃ qd increpitas & Hor. Cõfidẽs tumid⁹ adeo ſmõis amari. ¶ Maurusia, Græca declĩatio, Dio. ĩ cosmographia. ἄγχου δ᾽ ἐστὶ λαοὶ μαυρουσιοι δος ἔθνεα γαιης

Mauri. n. in lybia populi sunt. Et Stra. de his ait ptibus occidẽtalib⁹ habitãt q a Græcis mau rusii appellant̃. ¶ Romani vo & ĩdigene mauros vocãt, Libycũ genus magnũ & opulentũ, hispaniæ sunt oppositi, & iuxta est colũnaꝝ fretũ. Extra colũnas ũ fretũ pcedẽti ad sinistram mons ẽ ĩ Libya, quẽ Græci Atlãtẽ vocãt, barbari vo dyrim. ¶ Aspicis. h. oĩo plẽa ĩdignatio nis, & ĩ deũ nimis aspa, nõ ĩmerito dixit amẽs aĩ. Nã qs amẽtior est, q̃ q in deos sæuit.

SER. a ¶ NE Quis q̃; horrem⁹, qa nõ iudicio hoc facis. b ¶ Cæciq; ignes, nõ quia nõ videntur, sed quorũ origo nõ apparet, alij enim de ventis dicunt fieri, alij de nubib⁹, alij ď aer.

Nequiq̃; [a] horremus? cæciq; [b] in nubib⁹ [c] ignes
Terrificant animos, & inania murmura miscent?
Foemina [d] quæ nostris errãs in finibus, vrbem
Exiguã precio [e] posuit, cui littus [f] arandum,
Cuiq; loci leges dedimus, connubia nostra [g]
Repulit, ac dominũ [h] Aeneaz in regna recepit?
Et nunc ille Paris [i], cũ semiuiro [k] comitatu
Mæonia [l] mentum mitra [m], crinéq; [n] madentez

DON. ¶ FOEMINA quasi abiecti sexus, vnde magis dolendum. Sic Teren. Tu ſ quã mulier q̃ me oĩno lapidẽ nõ hoĩes putas. ¶ Errãs, exul pegrina & sine vrbe, ¶ Connubia nr̃a, a facto & psona facit cõparationẽ.

e ¶ In nubib⁹, ac si diceret nõ ex te fiũt, nã si errãt tuo nõ regunt̃ ĩperio. Iuuenalis. Non q̃ si fortuitus, nec ventorum rabie sed iratus cadat in terras & vindicet ignis. d ¶ Fœmĩa, inuidiã a sexu. & iã ĩcipit specialis ꝯquestio. est aũt ordo fœmina errans q̃ in nostris finibus vrbẽ posuit. e ¶ Precio, vt oñdat eã nec meruisse p grãm nec inuasisse virtute, si vendidit, qd conqueritur, qa defraudatus per coritum, vel ex nuptiaꝝ promissione. f ¶ Littus, vt supra diximus terraз mari vicinã. modo ẽt infertile vult oñdere. ¶ Loci leges dedim⁹ aut quã tributariã fecimus, aut cui ideo concessimus ciuitatẽ, vt in nr̃m deueniret matrimoniũ. g ¶ Nostra, p mea. est aũt nobiliuз hic sermo sic Numanus. En q nostra sibi bello cõnubia poscunt, nos pro ego. Salustius, Nos in tanta doctissimoꝝ copia. h ¶ Dñuз, vt superius, Phrygio ſuire marito. est aũt de iure quasi p coemptionẽ. coẽptio vero certis solẽnitatibus apud priscos peragebat̃ in cõtrahendo matrimonio, & sese coemẽdo ĩui cem vir & vxor ĩterrogabãt. vir ita, an mulier sibi materfamilias esse vellet. illa respõdebat velle. Itẽ mulier ĩterrogabat virũ vir sibi pr̃familias esse vellet, ille respõdebat velle. Itaq; mulier in viri manũ ꝯueniebat, & vocabant̃ hæ nuptiæ p coẽptionẽ, & erat mulier mr̃familias viro loco filiæ. i ¶ Paris, similis paridi. iniuria a psona, & bñ Paris, q̃si q sustulit pactũ. sic Iuue. Et caluo ſuiret Romaneroni, cui similis p iniuriã Domitian⁹ erat. k ¶ Semiuiro cõitatu, vt Oueræ phrygiæ, neq;. n. phryges. l ¶ Mæonia mitra, lydiana q̃ vtebant̃ & phryges & lydij. m ¶ Mitra, hoc est ĩcuruo pileo, de quo pendebat & buccaꝝ tegmẽ. n ¶ Crinéq; madẽtẽ subnix⁹, h est crinẽ vnguẽtatũ subnixũ habens.

¶ Nr̃a. q. d. rãti viri, & dolet q suũ cõnubium repulit. i. se maritũ & accepit æneã exulẽ nõ maritum, Sed dominum quẽ deinde ab habitu vituperat. ¶ Semiuiro, duos proferunt sexus, sed dimidiatos, vt neq; viri neq; fœminæ sint q̃ cõiectura pbet infames esse.

CHRI. ¶ NE Quiq̃;. h sm Epicuꝝ q deos negat humana curare, Vnde Iuue. Sunt in fortunæ q casibus omnia ponãt, Et nullo credant mundum rectore moueri, Natura voluente vices & lucis & anni atq; ideo intrepidi q̃cunq; altaria iurant. ¶ Fœmina, indignatio a sexu. ¶ Errãs. q. d. exul & pfuga ĩdignatio a fortuna. Nã cum duꝝ sit iniuria affici durissimũ tñ est id a fœmina & exule pati. ¶ Nr̃is in fi. indignatio a loco, vt in regnis hoc ausa tuis. g[1] ¶ Exiguã, nã sup̃ Taurino q̃;tuз possit circũdare tergo. ¶ Precio, & nõ virtute. ¶ Leges ergo tributaria est. ¶ Dñm, ĩdignationis exaggeratio q non solũ in maritum vbi equalia pene iura sunt, sed in dñm accepit, Habet aũt magnã vim nr̃a & æneã ac si diceret ꝯtẽpsit regẽ, accepit exulem. ¶ Collige igit̃ vt sit plenissima conquestio neglectus sum qđ durum est, nam durum est despici vt sua ue amari & neglectus a fœmĩa & ab ea q̃ exul, & q̃ emit littus exiguũ, ĩ quo vrbẽ ampliorẽ, nisi decæpisset me ædificare nõ poterat, & q̃ mihi obnoxia esset & neglect⁹ in meo regno, & ita neglectus vt postpositus sim deteriori, nã cõparatione auget̃ indignatio. ¶ Paris, vituperatio a nomine quasi dicat similis paridi viro effœminato & qui alienas mulieres rapiat. Est autem permutatio per similitudinem. ¶ Mitra, Tegmen capitis incuruum ponitur etiam apud græcos pro fascia in, loricæ modũ contexta ad latera defendenda.

Mist.

¶ RAPTO

Subnixus, rapto [a] potitur. nos munera tẽplis [b]
Quippe tuis ferimus, famãq; fouemus [c] inanẽ.
Talibus orantem dictis, arasq; tenentem
Audiit Omnipotẽs, oculosq; [d] ad mœnia torsit
Regia: & oblitos famæ melioris amantes.
Tum sic Mercurium alloqtur, ac talia mãdat.
Vade age, Nate, voca [e] zephyros, & labere pẽnis,
Dardaniumq; ducem tyria [f] Carthagine, q nũc
Expectat [g], fatisq; datas nõ respicit vrbes,
Alloquere, & celeres defer mea dicta p auras.
Non illum [h] nobis genitrix pulcherrima [i]: talem
Promisit, Graiumq; [k] ideo bis vindicat armis.
Sed fore, q grauidã [l] ĩperiis, belloq; frementem [m]
Italiam regeret, genus alto a sanguine Teucri
Proderet [n], ac totum sub leges mitteret orbem.
Si nulla accendit tantarum gloria rerum,
Nec super [o] ipse sua molitur [p] laude laborem,

a ¶ RAPTO potitur, stupro fruitur, nam ꝓ prie raptus est illicitus coitus. nec enim hic rapuerat. b ¶ Templis quippe tuis, ac si di- ceret non mirum si hæc patimur te colẽtes, sic supra ad irrisionem dictum Iuppiter om- nipotens, ac si diceret tu es q omnia potes. c ¶ Fouemus inanẽ, aut qa frustra mundi credimus te eẽ rectorẽ, aut qa me tuũ filium esse ꝯfido. foue- mus aũt qñ res per se infirmã. d ¶ Oculosq; ad mœnia tor- sit, vt inde pel- lat Aeneã, ne videatur eẽ cõ- trarium, quod ꝑturbãtur om- nia Ioue sphri- cas respiciẽte, nã vtrunq; ab turpi liberat fa- ma. e ¶ Vo- ca Zephyros, aut qbus Aeneas nauiget, vñ est Nec zephyros audis spirare secũdos, aut q vehãt Mercuriũ, vt vẽtosq; secabat, Itẽ Ra- pido pariẽ cũ flamine portãt. f ¶ Tyria car- thagine, p carthagini, & p aduerbio in loco de loco posuit. sic Hor. Rõæ tybur amẽ, vẽ- tosus tybure romã p tyburi. g ¶ Expectat, moraẽ, terit tp̃s. h ¶ Nõ illũ nobis κατὰ τὸ σιωπώμενον itelligimus. i ¶ Pulcherrima, epitheton ꝑpetuũ, nec ad p̃ns negociũ perti- nẽs. k ¶ Graiũq; iõ bis. u. a. alij dicũt bis se- mel a Diomede singulari certamine, in q̃ a Diomede de saxo pcussus est. in. Vel q̃ tydi- des pcussit põdẽ coxã Aeneæ. Itẽ in excidio sicut legimus, Descẽdo ac ducẽte deo, alij di- cũt pp Diomedis & Achillis singularia cer- tamina, sed qñ cũ Achille dimicauit a Ne- ptuno liberatᵘˢ est, pót tñ qõ p Venere fit ab ea fctñ videri, sic Iuno ĩputat Veneri, qõ p ea factũ est, vt Tu potes in totidẽ classes cõ- uertere nymphas. pót ẽt alter sensus eẽ, nã troia añ ab Hercule, q & ipse græcus fuit, ca- pta ẽ, vt itelligamus iã tũc Aeneã natũ fuis- se, nec. n. multũ tp̃s iterfuit, quum ꝯstet Pria- mo tũc ab Hercule ĩperiũ traditũ. l ¶ Gra- uidam imperijs, vnde multi imperatores pos- sent creari, vt Hinc populum late regẽ, ideo autem grauidã ablatiuo iungitur, quia etiã grauis illa re dicimus, Vnde est huius origo sermonis, sic Plautus in amphitryõe, Vẽ- tus nõ puero, sed peste grauida est. m ¶ Bel- loq; frementẽ, exceptis temporibus, quibus a Latino regebatur, vt Longa populos in pa- ce regebat, nam alias bellicosa fuit Italia. n ¶ Proderet, modo ꝓtende- ret, hoc est ꝓpa- garet, ꝓpago aũt si genus si- gnificat p bre- uiã ẽ, vt Sit ro- mana potens itala virtute pro- pago. si õ arbo- re dicas, pduci- tur, vt Flexos propaginis ar- cus, Alias deci- peret, vt Vnius ob iram Prodi- mur, et est in i- finitũ hæc le- xis polysemos est. o ¶ Super sua laude. i. p sua laude, & græcũ est sche- ma. sic enim Demosthenes ὑπὲρ τοῦ στεφάνου, idest pro corona. ὑπὲρ ἐκείνου pro illo. p ¶ Moli- tur, præparat, aut exercet.

¶ NOS. m. q. d. incassum sacrificamus, cum nõ tuis cultoribus, sed alienigenis prodes.

¶ SVBNIxus, pro enixo ſm Marcel. quasi sursum crispatã & calami stratã comã. ¶ Fo- uemus, nutrimus & augemus. ¶ Aras, litare sola orõne nõ posse antiqui credebant, nisi aras manibus tenerẽt. Vñ Var. ait aras ꝑmo ansas dictas, q̃ esset necesse illas manu tene- re, vt vasa ansis tenenẽ. Cõmutatione deĩde litteraꝝ aras dici cœptũ, vt Valerij & Furij qui olim Valesij & Fusij dicebanẽ, ergo cũ audiẽdus esset iarbas dixit arasq; tenẽtes, vt alibi Tango aras mediosq; ignes & numina testor. ¶ Expectat moraẽ. ¶ Teucri. i. Dardãi. nam Dardanus a Ioue est. ¶ Regeret, Quod non solũ potentis, sed magis prudentis est, nam Rex is est, qui iuste prudenterq; guber- nat. ¶ Sub leges, nam optimi reges non suæ libidini qõ tyrannoꝝ est, sed iuri & legibus, quos subiectos, habent parere volunt. ¶ Glo- ria, nam q̃uis hoĩes ipsa virtute sola moue- ri debeant, tñ honos gloriaq; egregia facta vt vmbra corpus sequaẽ, & oẽs accendũtur ad studia gloria. Est aũt gloria ꝯsentiẽs laus bonoꝝ incorrupta vox bñ iudicantium de excellẽte virtute, vt est in tusculanis Cice.

DON.

CHRI.

Gloria

SER. a ASCAnio ne, propter illud qđ frequenter diximus ipsi imperiū deberi, ideo āt hoc asserit poeta vt laudādo Iuliū Cæsarem laudet, q ab eo originē ducit, vt Iulius a magno demissus nomē Iulo. b ¶ Romanas inuidet arces, honestior elocutio ē, si addam quas rē inuidemus, vt Liber pāpineas iuidit collibus vmbras. c ¶ Inimicā gētē, poccupat qsi præscius. d ¶ Nec plem Ausoniam, vt in sexto, Nūc age Dardaniā plē, q deinde seq̄tur Gl'ia. e ¶ Hæc sūma ē.i.mei pcepti collectio. Iuue ad sūmā nō maurus erat neq; sarmata methrax. f ¶ Parē pabat, nō rñder qsi numē īferius, sed dictis obtēperat. Sane hic locus Homeri est. ἐν τῷ ε. ὀδυσσείας

ὣς ἔφατ᾽ οὐδ᾽ ἀπίθησε διάκτορος ἀργειφόντης
αὐτίκ᾽ ἔπειθ᾽ ὑπὸ ποσσὶν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα
ἀμβρόσια χρύσεια τά μιν φέρον ἠμὲν ἐφ᾽ ὑγρὴν
ἠδ᾽ ἐπ᾽ ἀπείρονα γαῖαν ἅμα πνοιῇς ἀνέμοιο
εἵλετο δὲ ῥάβδον τῇ τ᾽ ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει
ὧν ἐθέλει τοὺς δ᾽ αὖτε καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει
τὴν μετὰ χερσὶν ἔχων πέτετο κρατὺς
et paulopost.
σεύατ᾽ ἔπειτ᾽ ἐπὶ κῦμα λάρῳ ὄρνιθι ἐοικὼς
ὅς τε κατ᾽ δεινοὺς κόλπους ἁλὸς ἀτρυγέτοιο
ἰχθῦς ἀγρώσσων πυκινὰ πτερὰ δεύεται ἅλμῃ

g ¶ Talaria nectit, Mercurius ideo dr̄ hēre pennas, qa citius oibus planetis in ortū suū recurrit, vnde & velox & errans inducit, vt Quos ignis cœli Cyllenius erret in orbes.

MERI. CASCANIO ne.p. Nā multa liberorum cā facimus, q̄ nostra nō faceremus. arguit ergo ab vtili & ab honesto, q negligit regnum & opes. Vñ et gloria magna sit puritura, & arguit nō solū a se, s3 et a filio. ¶ Romanas arac si dicat id iperiū qđ oīa superet imperia. ¶ Quid struit, magna auxesis, & hæc sit snīa, amittit imperiū, & id magnū & glīa plenū nec solū sibi, sed & filio amittit, s3 qđ magis doledū est, nihil est qđ recōpēsare huic detrimēto possit, cū nihil debeat īgēte inimica

Ascanio ne[a] pater Romanas[b] inuidet arces?
Quid struit? aut qua spe inimica[c] i gēte moratur?
Nec prolē[d] Ausoniā, & Lauinia respicit Arua?
Nauiget. hæc sūma[e] est. hic nostri nuncius esto.
Dixerat. ille patris magni parere[f] parabat
Imperio. & primum pedibus talaria[g] nectit
Aurea, quæ sublimem alis, siue æquora supra,
Seu terram, rapido pariter cum flamine portāt.

pstitutus spare. ¶ Nauiget, Bene qdrat & psonæ & rei hoc iperatiuū. Nā & Iuppiter & qa sūmus deus, & qa auus iure suo ipat, pterea cū id agi mādet qđ fit ex sūma obseqntis vtilitate. ¶ Hæc sūma ē.q.d. et si nullū argumetum vtilitatis & honestatis iuuisset, tū volo obtēperet mādatq. ¶ Hic, qsi ac re vt oīa dat hi iā a se decretū eē. ¶ Talaria, exigit locus, vt paulo alti' de Mercurio repetam'. Mercurii

Ait ğ Cic. in lib. de na. deo. Mercuriū pmū cœlo pre, die mre natū fuisse, cuius obscœnius excitata nā tradit, q aspectu Proserpinæ cōmotus sint. A lterū Valētis & Phenoridis filiū, q sub terris habet, idē Trophoni'. Tertiū ponit ex Ioue tertio & maia natū, ex q Penelope pana natū dicūt. Quartū Nilo pre quē ægyptij nefas hūt noiare, q argū interemit, ob idq; in ægyptū fugiēs, leges ac lrās illis tradidit. sūt q ex hi qntū natum Mercuriū velit, eū q ex die & cœlo nat' est aiūt ex Proserpina filiā, quā nudā cernēs turpit amauit. Philonē arcadē genuisse, ac ignominia territū illū exponē voluisse. s3 cū esset oraculo admonitus illū diuinū iterpretē futurū, & nutriri iussit, & Hermen appellari voluit. Hic ob ignominiā priaz fugiēs, in ægyptus venit ibiq; inol mathematica clarus. Diodo. siculus in suis mythologijs tres maxie noiat, nūcuparunt aūt illū trimegistus.i.termaximum, q & phs maximus, & sacerdos maximus, ac maximus deniqs Rex fuisset. Cōsueuerāt.n. ægyptij. Vt apud Pla. legitur, ex omni philosophorū nūero sacerdotes, ac rursus ex sacerdotibus regem eligere, hic āt vt philosophos sapiētia, ita religione sacerdotes excelluit, ac mox i iperio administrādo supiores oēs reges supauit, hic primus a physicis, mathematicisqs ad diuinorū speculationē se erexit, primusqs de maiestate dei, de dæmonū ordine, aiarumqs mutationib' sapientissime disputauit. Ex qua re primusqs theologiæ auctor habetur, Hunc sectatus diuinus Vates Orpheus secūdas philosophiæ assecutus est partes, cuius sacris initiatus est Aglaophen', aglaopheno i philosophia Pythagoras, Pythagoræ successit Philolaus diuini Platonis pceptor. Quæ omnia idicant priscam theologiam a Mercurio inuentam, & a Platone absolutam fuisse. Verum Mercurius plurima volumina scripsit, quib' di. Aglaophenus Theologica Prisca
uinarum

uinarū rerū cognitionē traderet, qbus arcana mysteria, & stupenda oracula pandunt. Non. n. vt phus solum loquit, sed, vt propheta futura sæpe pdicit. Ruinas hinc priscæ religionis vidit. Ortum nouæ fidei. Aduentum Christi. Futuꝝ iudicium. Resurrectionē. Renouationem sæculi. Bonorum gloriam. Tormenta noctem prædixit. Quapropter dubitat Augustinus an obseruatione sydeꝝ an reuelatione dæmonum hæc ille præuiderit. Lactantius illum sybillis prophetisq; annumerat. Ex huius viri libris duo pcipui feruntur. Alter de volūtate diuina. Alter de voluntate & sapientia dei, & ille quidē asclepius inscribitur, quum Apuleius Platonicus superioribus tpibus latinum fecit. Hic Pimander, sed & hunc per nostrū marsilium ficinū, ex eadē familia phm nobilissimū nuper ad latinos migrasse videmus, atq; hæc siue de fabulosis dijs inqramus. Siue de tanto viro Inuestigamus nos hoc tpe non narrāda, nam id rei lociq; ratio minime patiebatur, sed ex plurimis libris in vnum locum coartāda duximus. Deinceps aūt qđ ad Mercurij sydus pertinet, eadem breuitate perstringemus. Mercurius quem stilbon vocāt, planeta est temperatus nocturnus modo masculinus, modo fœminimus, & propter suum temperamentum cito se vertit ad eius cui adhæserit naturam, ita q; cū fœlicibus fœlicitatē, cū infœlicibus infœlicitatem præbet. Auctore autē Ptolomeo sapientiam simul & eloquentiam mortalibus pbet. Hic eloquentiæ deus a poetis dr. Inducit ad arithmeticam & ad mercaturam. Facit phalestritas, ac præstigiatores, ac si in genesi malignus est fraudulentos pducit & fures. Raro videt, qm plerunq; tpis sub solaribus radiis occultat. Neq;. n. ab illo vltra trigīta gradus abest. Qua ex re pp phœbi ardoris vi fuscus pingit. Exustio tn̄ a sole q̄ omnibus planetis nocet, illi quoniam ex frequentia facti assuetus est minus incōmoda est. Habetur nuncius deorum, quia nihil ex sua, sed ex eorum quibus adhæret natura agit. nam nuncius non ex sua sed ex aliorum snīa verba refert. eius domicilia gemini ac virgo sunt. Moratur in singulis signis vnigenis ac octonis diebus ac senis horis, ergo trecentis ac triginta octo diebus totum zodiacum percurrit. Pingitur autē in huiuscemodi forma: vt in capite ac talis alas gerat, quibus & planetæ & eloquentiæ indicat celeritas, in leua virgam serpentibus inuolutā hæc illius ad oīa non tn̄ sine prudentia impulsum denotat in dextra harpē esse in curuū tenet. Syringa aūt sibi adhos fistulā ex calamis factā admonet; ille eā inflat. Ex harpe vim ac vehementiā eloquentiæ, ex fistula vero eiusdē suauitatē significant. Caput galero ornat quo se a solaribus radijs tuetur, sed idē ex albo nigroq; cōfectus est, quia eloquentia & alba nigra & nigra alba reddere potest. Argus auulso a Collo capite eoq; oculis pleno e regione pingit, vt ostendatur eloquentia cui sapientia sit adiuncta, omnem caliditatem superare, Corā ipso Gallus pinguitur, vt mercatorum quorum deus est astuta notetur garulitas. Atq; huiuscemodi est forma.

Tū virgā capit[a] hac aias[b] ille euocat Orco
Pallentes, alias sub tristia Tartara mittit.
Dat somnos, adimitq; & lumia[c] morte resignat.
Illa fretus agit ventos, & turbida tranat[d]
Nubila iāq; volās apicē[e], & latera ardua cernit
Atlantis duri, coelum qui vertice fulcit[f],
Atlantis, cinctum assidue cui nubibus atris
Piniferum caput, & vento pulsat, & imbri.

SER. a ¶ TVM virgā capit. i. caduceū quod pmo apollo habuit, & dōnit Mercurio, lyra sibi tradita, vt Horatius, Fenaq; hūc & lyra. hu᷒ āt virgæ hæc ē rō, Mercuri᷒ & orōnis dr deus & iterps deoꝝ. vn̄ vgā bellātes diuidit. i. bellū; nā bellātes & iterpꝑtum orōne sedant. vn̄ ẜ Liuiū legati pacis caduceatores dn̄r, sicut. n. p feciales bella īdicebāt. ita pax p caduceatores fiebat. ἑρμῆς āt græce dr ἀπὸ τῆς ἑρμηνείας. i. latie iterps. b ¶ Aias. p vmbras. ẜ poeticū morē. Aiæ. n. ī cœlo st, vt visā dehic cœlo facies delapsa parētis. hui᷒ aūt rei rō alteri᷒ ē sciētiæ. c ¶ Lumia morte resignat, claudit, pturbat, & est aliud qđ physici dicūt pupillas q̄s in oculis videm᷒, morituros añ tridu ū nō hr̄e, qbus non visis est sūma despa io. Hoc ergo dicit resignat. hoc ē aufert signa luminib᷒. d ¶ Tranat trāsuolat, vt Nate p æstatē liqdā suspexeris agmen. e ¶ Apicē & latera, bn̄ ei q̄ st hoīs dat, nam rex fuit q quꝰ Perseū non suscipet hospitiō, pp oraculum q̄ rn̄sū fuerat, vt a filio iouis caueret & p timore nullū susciperet, a Perseo ī mōtē ꝯuersus est, viso Gorgonis capite, Vt āt i pmo diximus pitus astrologiæ fuit, nā Herculē docuit, Sane latine Telamon dicitur, sicut nilus melo. f ¶ Fulcit, sustinet, nā altus est nimis. ¶ ATlantis, de hoc mōte Stra. sic scribit, extra colūnaꝝ fretū pcedēti ad sinistrā mōs est Atlas in libya, quē atlātē vocāt, barbari vero dyri mōs est supra nubes excelsus, qua mare a se dn̄atū spectat sq̄llidus, & incultus q̄ vero africā respicit arboribus vestit, & fluminibus irrigat, oī genē fructuū abūdās, iterdiu ex mi

CHRI Atlas

rō silentiō stuporem inducit. Noctu crebris lucet luminibus, resonareq; dicunt cantibus, ad tinnitibus Cymbalorum atq; Tibiarum ægypanorum & Satyrorum.

SER. a NIX, niuis facit, sed verbū ninguit nō hinc venit, sed ab eo qđ ē ninguis, sic Lucreti*, Albas effūdere ningues. ninguit aūt prima persona caret, & secunda qa nō ē in nro arbitrio, sed ad deus pertinet. b Præcipitant, p præcipitantur, vt Nox humida cælo præcipitat. c Senis, aut pp ætatem, aut allusit ad niues vt Gelidus canis cu; mōtib* humor Liquit. d Paribus alis, leni volatu, vt dixit, & in cœlū paribus se sustulit alis. e Cyllenius, ab auis, vñ paulopost Cyllenia ples, aut a cylleno arcadiæ mōte vbi dr̃ esse nutritus. f Toto. c vno impetu excussus, sic Lu. Nec se tellurē cadauer Paulatim p mēbra leuat terraq; repulsum est erectūq; semel. g Aui similis, incongruū heroo credidit carmini, si mergum diceret. vt alibi ciconiā p periphrasim posuit, Cādida venit auis longis inuisa colubris, sic est. Et testa cū ardente videret Scyntillare oleum, ne diceret lucernam nimis tenuiter. Littus arenosum libyæ, bñ arenosum, nā in libya erat, sed nō in arenosa. Mauritania enī est aspera & siluestris. i Materno ab auo, per Maiā Atlantis filiā. k Magalia, aphrorū casas, & mapalia idē significant, sed magalia ma pducit, mapalia vero corripit, vt Et raris habitata mapalia tectis. l Iaspide fulua, pro viridi, vt Fuluaq; caput nectēs oliua. dicit & Plinius in naturali historia, multa esse iaspidū genera, in quibus etiā fuluum cōmemorat. m Ensis erat, p vagina posuit & multi iaspidē volunt ad gratiā pertinere. n Lena, est genus vestis. Et aūt proprie toga duplex amictus auguralis. o Inuadit, habitū futuræ orationis ostēdit. & notandum non tantum eum nuncij, sed etiā caduceatoris, idest oratoris officio fungi, nam & persuadet & nunciat. p Vxorius, vxori seruiens. Horatius, Vxorius amnis.

Nix[a] humeros infusa tegit tū flumina mento
Præcipitāt[b] senis[c], & glacie riget horrida barba.
Hic primum paribus[d] nitens Cyllenius[e] alis
Cōstitit hinc toto[f] præceps se corpore ad vndas
Misit, aui similis[g], q̃ circum littora, circum
Piscosos scopulos, humilis volat æquora iuxta
Haud aliter terras inter, coelumq; volabat,
Littus harenosum[h] Libyæ, ventosq; secabat
Materno[i] veniens ab Auo Cyllenia proles.
Vt primum alatis tetigit magalia[k] plantis
Aeneam fundantem arces, & tecta nouantem
Conspicit atq; illi stellatus Iaspide[l] fulua
Ensis[m] erat, tyrioq; ardebat murice Lena[n]
Demissa ex humeris diues quæ munera Dido
Fecerat & tenui telas discreuerat auro.
Continuo inuadit[o]. tu nunc Carthaginis altæ
Fundamenta locas, pulchramq; vxorius[p] vrbe;
Extruis heu regni, rerumq; oblite tuarum.

DON. CAVO MATERNO. ab atlante mōte, in quē atlantē patre; Maiæ cōuertit perseus. Inuadit, inuectiua; futurā esse, hoc verbu; ostēdit. Et ex hoc acri habitu Mercurij ostendit quali habitu debuit eē iuppiter. Tu nunc, obiurgatio est potius q̃ lucctio. Nā cōe sibi facit hoc dānu;, & dolet decipi spē ipsius & filij qđ non faceret, si accusatoris aliumj gereret. Pulchra; vxōri* vrbē, stulti ē aliēa curare, sua negligē.

CHRI. CPISCOSOS. piscibus abundantes. Inter coelum. t. ita inter infimam partem aeris vt pene terram tangeret. Materno auo, Atlāte, q maiā genuit, ex qua conceptus ipse est. Fundantem, ædificantem, nam iam fundatæ erant. Nouantem, idest facientem quæ noua essent. Stellatus, ornatus, vt illa splēdida vt stella fulgeret. Murice, Murices pisces sunt similes purpureæ, nam vt ait Plin. purpuræ latent sicut murices circa canis ortum, & paulo infra Purpuræ congregant vere no tpe mutuoq; attritu lentorē cuiusdā ceræ saliuant, simili modo & murices, sed in hoc loco muricem pro purpura posuit. Diues q̃ m. d. pulcherrima propter diuitias quas habebat, nam pauper tantu; sumptū nō fecisset. Iaspide, iaspis græce latine viridis gēma, noue; teste Plinio sunt eius spēs, est aūt viridis vt smaragdus, sed crassi coloris. Iaspidē. c talem paranit nero in qua fuit effigies eius thoracata. est iaspis in oriēte smarago similis e petra ex trāuerso linea alba pcingit, quā magi concionantibus vtilem dicūt. Fulua, fuluus color ita videt de ruffo atq; viridi mixtus, vt in alijs plus viridis in alijs plus ruffi habeat: itaq; fulua aquila, fuluū aurum, fulua iaspis, & fuluus leo, ait Aul. Gel. Carthaginis. q. d. Terræ alienæ, & quæ tuis nocitura sit. Vehemens ergo dissuasio vt nocitura faciat, & profutura deserat.

murex

Iaspis

Fuluus

SER. a ❡IPSE. dat dictis auctoritatē, vt Quæ phœbo pater oīpotens. b ❡ Claro demittit olīpo, Olympus quasi ololāpus dictus est. siue mons sit macedoniæ, q dicit etiā diuersoriū deoꝝ, siue cœlū, vñ addidit claro, vt pleruꝗ tū vado sui ac cētus sane græcus tūc pōt rē, si sic græca declīatio, vt ὀλυμπος ὀλυμ/ που nas latina olympi facit. c ❡ Torquet, regit sustinet, vt Cuncta tuo q bella pr sub numine torques. Numine aūt ē aut nutu, aut ptāte. d ❡ Hæc q dictur est, nā supdicta ex se dixerat. e ❡ Teris, per negligētias tēpus cōsumis. Salustius, Ibi triēnio frustra tritos. f ❡ Debentur, honestius plurali numero respōdit. g ❡ Surgentē, crescentem, vt Surgentē i cornua taurum. Itē surgētem nouæ carthaginis arcē. h ❡ Cyllenius, antonomasticū est pro pprio. i ❡ Ore, oratiōe. k ❡ Mortales visus, aut ocl'is Aeneæ se sustolit, aut hūanā reliqt effigiē, quā sumpserat, vt ab Aenea posset videri, qđ est melius. l ❡ Medio s̄mone, atq; execut' est oia q̄ Iuppiter dixerat. Sʒ s̄mo est ꝯsertio orōnis, & ꝯfabulatio duoꝝ vel pluriū, medius ergo s̄mo est. cuiuʒ psona cū qua quis loquit non respōdet, vt nūc fecit Aeneas. m ❡ Arrectæqʒ horrore cōæ, subaudi sunt. n ❡ Dulceisqʒ relinqre terras, minus ē, q̄; q̄ & ne, videat ingratus, deoꝝ excusat īperio. sic ipse in sexto, Sed me iussa deū. o ❡ Ambire blādicijs. circūuenire. Ambio illā rē dicimus, vt Neu cōnubijs ambire latinus. p ❡ Exordia, orōnē, sicut i rhetoricis legim'. Sed exordia in duo diuidit i pricipiū & orationē. q ❡ Alternāti, varia mente tractanti. & per hoc ostendit cogitasse eū etiam amorē, sed prætulisse voluntatem deorum. r ❡ Taciti, sine strepitu celantes cōsilia. s ❡ Arma parēt, cōtra īpetum iratæ forte reginæ. t ❡ Qñ, nō est hoc loco tpis, sed significat sigdē, & est ꝯiunctio rōnalis. Sane qñdo breuis est naturaliter. sic Serenus, Qñ flagella ligas. Virg. vsurpat, Si quando tybrim vicinaqʒ tybridis arua.

Ipse[a] Deū tibi me claro[b] demittit Olympo
Regnator coelū & terras qui numine torquet[c],
Ipse hæc[d] ferre, iubet celeres mādata per auras.
Quid struis? aut q̄ spe libycis teris[e] ocia terris?
Si te nulla mouet tantarum gloria rerum,
Nec super ipse tua moliris laude laborem,
Ascanium surgentem[g], & spes hæredis Iuli
Respice, cui regnū Italiæ, Romanaqʒ tellus
Debentur[f] tali Cyllenius[h] ore[i] locutus
Mortales[k] visus medio[l] sermone reliquit:
Et procul in tenuem ex oculis euanuit aūram.
At vero Aeneas aspectu obmutuit amens,
Arrectæqʒ[m] horrore comæ, & vox faucib' hæsit.
Ardet abire fuga, dulceisqʒ[n] relinquere terras
Attonitus tanto monitu, īperioqʒ Deorum.
Heu quid agat? quo nūc reginā ambire[o] furētē
Audeat affatu? & quæ prima exordia[p] sumat?
Atqʒ animū nunc huc celerē, nūc diuidit illuc,
In partesqʒ rapit varias, perqʒ omnia versat.
Hæc alternanti[q] potior sententia visa est.
Mnesthea, Sergestumqʒ vocat, fortēqʒ Cloāthū.
Classem aptēt taciti[r], sociosqʒ ad littora cogāt.
Arma[s] parent & quæ sit rebus causa nouandis
Dissimulēt sese interea quādo[t] optima Dido,

DON. ❡IPSE deum, huius personæ auctoritate grauiorē, facit suā obiurgationē, & vt maior sit metus, potestatē ipsius describit. Vtrūqʒ āt damnat, & q subleuet inimicoꝝ opes & q ire agēda ociū sibi proponat, qđ negligētis ē & icauti. Addit ne per eum pereat qđ Ascanio debet, qđ nisi per ipsum prestari nō potest. ❡ Medio sermone, quia non expectauit responsum qđ erat dimidium sermonis, qui oritur īter duos. ❡ Atqʒ aīum nūc huc, in tam ambigua cōsolatione pualuit in religioso viro diuinū pceptum.

CHRI. ❡IPSE. d. dat auctoritatem orationi suæ. ❡ Mortales u. nā spūs incorporei aerem ex quo corpus sibi cōficiunt, ita ꝯdensant, vt in visum cadant, vt videmus nubes q̄ aer densatus sunt. ❡ Obmutuit, nam tanto stupore affectus est vt vocē emittere non potuerit, nā & maxia animi ꝯsternatio, fari nos phibet & ꝯtra verissimā accusationē nullaʒ excusationē, quā proferret īueniebat. ❡ Dulces. q. r. t. quo mō relinquere si dulces? Ostendit sibi vehementer caram esse Didonē, sed tñ male deo obtemperare. In pugna ergo q̄ erat inter appetitum & rōnem supabat ipsa rō. ❡ Quæ exordia, nā cām apud Didonē turpissimam hr̄e videbat, in qua diffidebat conueniens exordiū reperire posse maxime, cū esset habendum per insinuationem in qua maiori artificio opus erat. ❡ In partes. q. nu. cuʒ modo traheretur libidine, modo duceretur ratiōe,

⸿Dissimulent; dissimulamus cum ostendimus id non esse quod est, simulamus cum ostendimus id esse quod non est. Qui igitur doctus non vult haberi, doctus dissimulat doctrinam. Qui contra indoctus cupit doctus haberi simulat doctrinam.

Nesciat, & tantos rumpi non speret amores,
Tentatu℞ aditus, ⁊ quæ mollissima fandi
Tpa, quis [a] rebus dexter modus ocyus oēs
Imperio læti [b] parent, ac iussa facessunt [c].
At regina dolos (quis fallere possit amantem?)
Præsensit [d], motusq3 excepit prima futuros
Oia [e] tuta timēs eadē [f] impia Fama, furenti
Detulit amari classem, cursumq3 [g] parari.
Sæuit inops [h] animi, totamq3 incensa per vrbe3
Bacchaᵗ [i] qualis cōmotis [l] excita sacris.
Thyas [k], vbi audito stimulāt trieterica [m] bacchō
Orgia, nocturnusq3 [n] vocat clamore Cytherō [o],
Tandē his Aeneam compellat vocibus vltro.
Dissimulare [p] etiā sperasti perfide tantum
Posse nefas? tacitusq3 mea decedere terra?
Nec te noster amor, nec te data [q] dextera quōdā,
Nec moritura tenet crudeli funere Dido?

SER. a. ⸿QVIS rebus dexter modus, q sit rebus optimus euentus. b ⸿Læti alacres festini. c ⸿Facessunt, frequētatiuū ē, vt ī georgicis, Matris pcepta facessit. alias discedit significat, vt Teren. Hæc hic facessat, tu molest' ne sias. d ⸿Præsensit ac si diceret anteq3 ille moliret, & nimia in hoc uis amantis exprimitur e ⸿Oia tuta timens, de est ēt. & ē exaggeratio. f ⸿Eadē fama, q̄ Iarbæ nūciauerat. cursumqs parari, nauigationē, vt ni teneant cursu3. h ⸿Inops aī sine aīo, sine consilio. I ⸿Bacchaᵗ, furit more bacchārū, & bn̄ vno sermone poccupauit futurā cōparationem. k ⸿Thyas, baccha, nā sic a Baccho bacchæ, sic a Thyneo thyades dn̄r. l ⸿Cōmotis aūt sacris iō dixit, qa in sacro℞ renouatione cō mouebanᵗ simulachra, vn̄ Horatius, Nō ego te candide bassareu inuitū quatiā. m ⸿Trieterica, triēnalia. Liberi enim sacra tertio q̄q3 anno innouabantur. Sane sciendū orgia apud græcos dici sacra omnia, sicut apud latinos cerimoniæ dicunᵗ, sed iam abusiue sacra Liberi orgia vocant, vel ἀπὸ τῆς ὀργῆς i. a furore, vel ἀπὸ τῶν ὀρῶν a montibus. n ⸿Nocturnusq3 vocat. nocte celebrat', vn̄ ipsa sacra nyctelia dicebantur, quæ populus ro. exclusit causa turpitudinis. o ⸿Cithærō aūt mons est ex quo clamor numinis vel luci bacchas, vocabat. p ⸿Dissimulare etiā, satis artificiosa allocutio, nā & sibi consulit sub facie vtilitatis Aeneæ. Dissimulare autē iō ac si diceret, ita rem pudēdam cogitas, vt eam fateri nolis. Supra enim dixerat. Quæ sit rebus causa nouādis Dissimulēt. q. ⸿Data dextera, fœdus amicitiarum.

CHRI. a. ⸿SPERET, timeat, nam spes de bonis ē. ⸿Mollissima, quæ tactus sunt rettulit ad occasionem. Ergo mollissima tēpora pro occasione posuit vt sit quasi diffinitio occasione3

esse tēpus. mollissimum. i. qd̄ præbet facilitatē rei agendæ. ⸿Molle enim ī tactu dicim', quod facile cedit, cui contrarium est durum. ⸿Ergo tempus fandi molle est cum is qui auditurus est, facile nobis concedit. ⸿Quis fallere. p. a. adeo enim suspiciosi anxijqs sunt, vt nihil inexploratum relinquāt. ⸿Motus f. idest mot' nō dū psentes, sed qm̄ nō sit verisimile, vt ea q̄ nōdū sunt sentiamus, reddit vesisse ex amantiū natura, nā amantes timēt ēt tuta. Quapp facile miserrimi sint necesse est. Qui. n. est in metu miser est, & q etiam tuta timet semper est in metu, vt ait Socrates. ⸿Sæuit inops animi, Qm̄ in mœrore erat, nam vt rebus lætis animi extollunᵗ, vn̄ iure possumus dici diuites animi, sic in mœrore deprimunᵗ, vnde sumus inopes animi. Vel animi. i. mētis & cōsilij. ⸿Totāqs in p. vr. qd̄ ergo infœlicius est amante, nā dū illi assunt res fœlices, ita tam anxius est, vt ēt tuta timeat. Cū aūt imutanᵗ, adeo tota mente cōcutiᵗ, vt in maxima pturbatione cōstitutus mentē cōsiliumqs amittat. Et furijs ita agitaᵗ vt obliuiscatur pudoris & modestiæ, & publice debacchetur. ⸿Thyades autem sacerdotes bacchi dicuntur ab eo quod est θύειν. i. furere. Sic ēt mænades τοῦ μαίνομαι insanio & bassarides & ipse bassareus appellaᵗ a veste vel a pelle lyncus, sed de hoc in cōmētarijs Horatij diximus. ⸿Trieterica, ab eo quod est tris. i. tres & ἔτος annus, nam triēnalia erant sacra Bacchi. ⸿Orgia, orgia sacra sunt apud græcos, vt apud latinos cerimoniæ, nā apud Herodotum orgia de sacris dianæ inuenies. ⸿Cythærō, mons est Thebis imminēs. in quo nocturna sacra Bacchi colebanᵗ, quæ nyctilea dicebanᵗ, & ipse bacchus nyctileus. ⸿Cōpellat vltro, Et quia amantes moræ impatiētes sunt, & quia quoad posset a principio res

puenire

puenire cupiebat, & malo anteq̃; veniret occurrere. Dissimulare, oratio omnino pathetica, & ab aĩo æstuãti qppe q̃; amore indignationeq; simul ĩpulsus pficiscat. Et qm̃ in delibera tiuo gñe est, p:emit Aeneam a turpi, qm̃ fidem frãgat, ingratusq; in eam sit a qua tm̃ amet, & cui sit futuræ mortis cã, si eam relinquat. Auget hanc rem, q relinquat eam petiturus lo ca sibi incognita, & cum magno suo periculo sit nauigaturus, cũ in tãto periculo ne in pa triam qdem nauigare deberet Quæ oĩa non modo neglectũ illius, ver etiam crudelitatem in eam oñdere videntur. Quapropter & a turpi & a damnoso premit. ¶ Tm̃ nefas, nã amãs nihil maius nefas putat q̃; deseri. ¶ Tacitus. q. d. furtim. ¶ Noster. q. d. tam magnus. ¶ Data dextera, pfidiæ arguit. ¶ Moritura, oñdit quãtum peccet si qdem suæ mortis cã futurus sit. ¶ Dido, emphasim facit in noĩe. q. d. ea a qua tot beneficia acceperis.

SER.

Quin etiam hiberno[a] moliris sidere classem,
Et mediis properas Aquilonibus ire per altum
Crudelis[b], quid si non arua aliena, domosq;[c]
Ignotas peteres? & Troia[d] antiqua maneret?
Troia per vndosum peteretur classib' æquor?
Me ne fugis[e]? per ego has lachrimas, dextramq; tuã te
Quando aliud mihi iã miseræ nihil[f] ipsa reliq,
Per connubia nostra, per inceptos[g] Hymenæos,
Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quicq̃;
Dulce meum[h], miserere domus labẽtis, & istam
Oro, si quis adhuc precibus locus, exue mẽtẽ.
Te propter libycæ gẽtes, Numadumq; Tyrãni[i]
Odere. infensi Tyrij te propter eundem
Extinctus pudor, & qua sola, sidera adibam
Fama prior[k]. cui me moribũdã deseris Hospes[l]
Hoc solum nomen quoniam de cõiuge restat.
Quid moror? an mea Pygmaliõ dũ mœnia frẽ
Destruat? aut captã ducat Getulus Hiarbas.
Saltem[m], si qua mihi de te suscepta fuisset
Ante[n] fugã soboles: si quis mihi[o] paruulus aula

a ¶ HIBERno sidere, non hieme, sed hiemali sidere, aut pp q̃ð ait sup, Dũ pelago desæuit hiems & aquosus orion, & aut tẽpore, vt Quo sidẽ terrã Vertere mœcenas, aut re ba sidere pp Orionẽ. b ¶ Crudelis, etiã in te odio mei. sic Lu. de Cæsare Sæuitia est voluisse mori. c ¶ Domosq; ignotas, ac si diceret Carthago iã tibi nota est, licet & hic aliena sint arua. d ¶ Et troia. a. m. si dest. & q̃st p ĩterrogationẽ ĩtelligẽdũ. e ¶ Me ne. f: adhuc apte nõ vult ĩputare bñficia, sicut paulopost irata. f ¶ Nihil ipsa r. nõ pudorẽ ñ regnũ. g ¶ Inceptos hymenæos q ipa nouitate sũt dulces. h ¶ Dulce meũ, tetigit rẽ ĩhonestã. sic Ter. Seu tibi morigera fuit in omnibus rebus. i ¶ Tyrãni, nil intererat apud maiores inter reges & tyrãnũ, vt Pars mihi pacis erit dextrã tetigisse tyranni. k ¶ Fama pior, quæ melior fuit sine dubio. l ¶ Hospes, Aeneas & hospes fuerat & maritus, sed mõ maritũ se negat & hospitem cõfitetur, vt nunc Dido dicit, Cui me deseris hospes, quoniam hoc solum nomen de cõiuge restat, hoc est superest, alij restat intelligunt resistit. i. contrarium tibi est. nõnulli dicunt hoc solum nomen quoniã superest vt te coniugem dicam. Dicitur autem ingenti affectu hos versus Virgilium pnunciasse, quum priuatim paucis præsentibus recitaret Augusto, nam recitauit voce optima pmũ, tertium, & quartum. m ¶ Saltem, vel hoc. & aũt tractum a captiuis q quũ tenerentur ab hostibus, dicebant sublatis oĩbus, salutem cõcede. hinc p synæresim hic natus est smo, vt incõtemptu rex multarum petituri aliqd saltẽ dicamus. n ¶ Ante fugã soboles, & amatorie, & amare, nã hanc fugã dicit, quã ille nominat pfectiões. amorẽ ãt ex filij desiderio cõprobat. o ¶ si quis mihi, bene iterat mihi, & sz ius loquitur, nam vbi non est iustum matrimonium, liberi matrem sequuntur.

DON.

¶ ANTE FVGAM, nam non vult honestate rem si dicat discessum ille Iouis confundebatur pudore, vtpote qui ingrati, qui fallacis, qui fugitiui infamiam subiret contra institutum suum, sed solum Iouem sibi añ oculos ponebat, q efficiebat, vt vir alioquin mitis, & humanus q̃uis moueretur officijs, didonis tamen a proposito non discederet, recte autẽ dixit monitis potius q̃; iussis qa non solum imperium eum mouebat, sed ea quæ imperabat quæ ad regnum italicum acquirendum pertinebant, & ne carthaginem suo imperio inimicam futurã foueret.

CRHI;

¶ QVINETIAM, magnum scelus prodere quenquam. Maius eam quæ de te bene merita sit, Maximum prodere cum tuo periculo. ¶ Quid si non arua. a. Non deberes etiam si patrias peteres & sine pıculo sic

deserere, quãto minus cum aliena petas, & cũ periculo. ¶ Me ne, multa cõplectit illud me. Me quæ ignotũ liberali suscepi hospicio. Me quæ tm̃ amo. quæ pudicitiam tua cã abieci. ¶ Per ego has. l. Postq̃ vsa est cõstitutione iuridiciali absoluta qd nefas sit deserere quæ tot caussis mereat amari descẽdit ad ꝯcessionẽ ꝑ deprecationẽ, ita tñ vt a priore nõ discedat. Nihil aliud. quã ꝗ mereat ab illo nõ deseri. ¶ Propter q̃ ipsa sibi nihil reliqt. Nã & cæteros homines, & pudorẽ, & pudicitiã, & famã pp illũ ꝯtẽpsit. ¶ Per ꝯnubia nr̃a, arguit a voluptuoso. ¶ Te pp li. oñdit quo ꝯtẽpserit propter illũ, & in q̃ pericula cadat, si ab eo deseratur.

Luderet Aeneas: qui te[a] tantum ore referret,
Non equidẽ omnino capta, aut deserta viderer.
Dixerat. ille Iouis[b] monitis immota[c] tenebat
Lumina, ⁊ obnixus curam sub corde ꝓmebat.
Tãdẽ pauca refert. ego te[d], quæ plurima fando
Enumerare vales, nunq̃ Regina, negabo
Promeritã[e], nec me meminisse[f] pigebit Elissæ:
Dũ memor[g] ipse mei, dũ spũs hos reget artus.
Pro re[h] pauca loquar. nec ego[i] hãc abscõdẽ furto
Speraui (ne finge) fugam, nec coniugis vnquam
Prætendi[k] tædas, aut hæc[l] in fœdera veni.

SER. a QVI TE tantũ ore referret, aut sic dixit quasi amatrix, vt sup̃ de Ascanio, infandũ si fallere posset amorẽ, aut illud dicit. Optares filium similes vultu: nõ moribus tuis. b ¶ Iouis monitis, bñ pseribit, ne ei det impietatẽ. sane & hæc monita dicimus, vt Carmẽtis nymphæ monita. & Deus auctor Apollo. & Hos monitus, vt Persius, Hos pueris monitus pres ꝯfundẽ lippos. c ¶ Immota tenebat lumina, physicũ. n. est, vt q̃litatẽ aĩ ex oculorum, aut corporis mobilitate oñdamus. ꝗ modo vult oñdere Aeneã ꝓposito nõ eẽ deuiaturũ. d ¶ Ego te q̃ plurima fando, ꝯtrouersia ẽ plena, in q̃ & purgat obiecta remouens a se crimẽ ĩgrati, & veniali vtit statu, ꝓfectionẽ suã retorquẽs in volũtatẽ deoꝝ. hẽt etiã finẽ, naꝫ purgat obiectã fugã noĩe ꝓfectiõis. e ¶ Promeritã, ꝓstitisse: bñ gessisse, & est s̃mo de his q per ꝯriũ magis lucent. Ter. Ita me velim ames ꝓmerẽtẽ pr̃. i. bñ agentẽ & ꝯgruit vt ꝓsit, qui bñ agit ꝯtra alibi, Quid cõmerui, aut peccaui pr̃. i. qd male egi. f ¶ Meminisse pigebit elissæ memini & illius rei dicim', vt hoc loco, & memini illã rem, vt Numeros memini si v̾ba tenerẽ. g ¶ Dũ memor ipse mei, de futuro dixit: & ꝯgrue, nã piget ad futurũ spectat, pudet ad ꝓteritum, & licet pene vna sit significatio, tñ dicimus piget me illõ facere, pudet me fecisse, vñ interdũ ꝓcipue, a Salustio simul ponunt. h ¶ Pro re pauca loquar, remoto ingrati crimine descẽdit ad cãm. i ¶ Neq̃ ego hãc, profectionẽ subaudi, nã posteriori nõ põt iungi, ne sit ꝯfessio. k ¶ Prætendi tædas, ꝓbat nõ esse matrimonium. l ¶ Aut hæc in fœdera veni, aut matrimonij, & iungendũ est superiori, aut certe ad posteriora ꝑtinet. & hoc dicit, non ad hoc veni vt hic morarer, sicut & nũc ꝓbat.

DON. NEC TE re. o. p. palam habet ꝓuĩcia acce

pta, sed necessitate ĩpulsus, & nõ voluntate, oñdit se illi ꝓ obseq. breuit aũt purgauit q̃ obijciebantur, nec multiloqo tpa tereret, & ingratitudinis vitiũ ꝓmo ꝯfutat, vt s̃m artes icipiat a validiorib' aduersariorum obiectis. ¶ Neq̃ hãc ab. f. ꝓbat q non fugam sed nauigationem parauit, qa nõ venerat, vt matrimoniũ conficeret, qd probat qd nullis solitis cerimonijs cõiugium celebratum sit.

CHRI. REFERRET te, esset tibi filius. ¶ Ore, forma corporis. ¶ Obnixus, afficiebat amore Didonis sed cũ mallet deo. i. rõni potius q̃ libidini obtẽperare obnitebat. i. nitebatur ꝯ libidinis ardores. ¶ Premebat, reprimebat qd est ꝯtinentis potiusq̃ tẽperantis, vt freno rõnis coerceret libidines. ¶ Tãdẽ. alternãtibus in eo libidie & rõne & amore in Didonẽ, & iussis eoꝝ dubius erat in ꝯsultatione. ¶ Ego te quæ, oro ẽ in gñe deliberatiuo i cõstitutione iuridiciali assumptiua, & in ꝯcessione criminis ꝑ purgationẽ. Nam oñdit se hoc non ꝯsulto facere, sed reijcit crimen in necessitatẽ. Necesse. n. est deo obtẽperare, in ꝓncipio ergo ꝯciliat sibi fauorem a persona Didonis cũ illam affirmet optime de se meritã esse, item a persona sua. Oñdit enim se memorem esse beneficiorum, futurumq̃ diu dum viuet, nec orationem sumere, vt cõtra hæc dicat, sed vt defendat factum. ¶ Pro re, pro defensione rei, pro. n. aliquãdo defensionem significat, vt stabat pro templo. Aliquando ante, vt habuit orationẽ pro rostris aliquando vicem, & locum, vt nos, vt etiam pro fratre respondeã vehementer cupimus, & missus, & pro cõsule, est etiam tẽporalis, vt prospicio, prouideo, item pro super vt ꝓminet, item pro ad vel s̃m vt nitat pro viribus. Est etiam interiectio, sed tunc circũflectitur, vt pro deum fidem.

Pro

SER. a ¶ ME SI fata meis paterent̄ ducere vitam Auspicijs, & dixit in primo, Quo me cunq; vocant terræ, vbi significauit nolle apud carthaginē ꝑpetuo manere, sed velle q̄rere sedes fatis ꝓcessas. ergo veni, ꝓsenti, hoc est nō ad hæc ꝓsenti fœdera, vt quū vt lē discedere nō liceāt. b ¶ Meis auspicijs argumentatur a necessitate, & auspicijs, ideo quia maiores oīa auspicato gerebant, ergo auspicijs dispositionibus.

um, aut Iouis, aut Mercurij, aut meū & Ascanij. r ¶ Celeres mādata ꝑ auras, sic supra Celeris defer mea dicta per auras.

DON. ¶ SED NVNC italiā, facit rē verisimilē, nā nullus ab ocio ad negocium nisi inuitus accedit. ¶ Hic amor hæc patria ē. Si te cœpit amor nouæ pr̄iæ, nō ægre feras. ꝙ ego q; q; nouæ pr̄iæ amore capiar. ¶ Et nos quemadmodū & te ¶ Astra ignea, facit verisimile ex ipso tempore in quo sōnus capitur.

Me [a] si fata meis [b] paterentur ducere vitam.
Auspiciis, & sponte [c] mea componere curas,
Vrbem troianam primum, dulcesq; meorum
Relliquias colerē, & Priami tecta alta manerēt,
Et recidiua [d] manu posuissem Pergama victis.
Sed nunc Italiam magnam Grynæus [e] Apollo,
Italiam Lyciæ [f] iussere capessere sortes.
Hic amor [g] hæc pr̄ia est si te Carthaginis arces.
Phoenissam, lybicæq; aspectus detinet vrbis,
Quæ tandē Ausonia Teucros cōsidere terra
Inuidia est? & nos [h] fas extera quærere regna.
Me patris Anchisæ, quoties humētibus vmbris
Nox [i] operit terras quoties [k] astra ignea surgūt:
Admonet in somnis [l], & turbida [m] terret imago.
Me puer [n] Ascanius, capitisq; iniuria cari,
Quē regno Hesperiæ fraudo, & fatalibus aruis.
Nūc ēt interpres [o] Diuom Ioue missus ab ipso [p]
(Testor vtrūq; [q] caput) celeres [r] mādata ꝑ auras

c ¶ Sponte mea, mō nomē ē, nā & genus & casū hī, sic & mane, quum ei casus & genus adijcit nomen est, vt Dum mane nouū dum gramia canēt. sic est & forte alias aduerbia sunt verū aūt dixit nō sua spōte, nā supra legim̄, Hos cape fatorū comites itē Diuersas q̄rere terras Augurijs agimur diuum. d ¶ Recidiua, post casum restituta. e ¶ Grinæus apollo, Clazōene ciuitas asiæ, vñ Hor. Diues agebat clazomenis, Iuxta hāc nemus est grinæū, vbi Apollo colit. inde ergo nūc epithetō dedit. licet in delo accepit oraculū. f ¶ Lyciæ sortes, nec hīc accepit responsū s; sic dic̄ lyciæ, .i. ē apollineæ. g ¶ Hic amor hæc pr̄ia ē, eo iquit desiderio ꝑ volūtatē deorū circa italiā teneor, quo si possem circa troiā. & ad illud spectat qđ dixit, Troia ꝑ vndosū petereē classib̄ æquor. h ¶ Et nos ē fas, & nobis fas dicimus, s; hoc loco nō ē iūgenda elocutio, ne sit vitiū, nā legim̄ Fas mihi graiorū sacrata resoluere iura, s; hoc dicit fas ē ēt nos extera regna reqrere. i ¶ Nox opit terras, a ꝯsimili iō ipsa posuit. k ¶ Quoties astra, h̄ aūt est ꝑ vnāquāq; noctē. l ¶ In sōnis, more suo ꝑ i sōnijs. m ¶ Turbida terribilis, qđ & vmbræ ꝯuenit, & parētis auctoritati. n ¶ Me puer ascanī, nō ipse s; eius amor. s. admonet, quem longe repetijt, & ad Ascaniū retulit. & licet excuset̄, tñ solœcophones est. o ¶ Interpres diuum, Hermes. expressit verbū de ꝟbo. p ¶ Ab ipso. i. magno, vt supra, Ipse deum tibi me claro demittit olympo. q ¶ Vtrunq; caput, meum & tu-

CHRI. ¶ ME SI fata m. p d. u. diximꝰ in allegorijs italiā ꝑ speculatione. Carthaginem pro actiōe, & vita ciuili poni. Ergo nisi fata me ad speculationem vocarent in vita ciuili libentius degerem apud meos Troiæ quā carthagine. Sed hæc ibi latius. ¶ Grynæus, de his

Grynæ. ita refert stra. in freto quod est inter asiā ac lesbum, insulæ sunt. vel. xx. vel vt placet. Timostheni quadraginta quæ composito vocabulo Ecatonesi geminat enim vocātur ab eo quod est ecatos, idest apollo, & nesos insula, nam per totam hanc oram apollo colitur vsq; in tenedum vocaturq; Smyntheus, aut cylleus aut gryneus, alio nomine, alij dicunt clazomenem, quæ vrbs ioniæ est. olim gryniam vocatam vicinā colophoni, & in his locis fuisse oraculum apollinis grynei idq; idem esse & clarium. ¶ Si te, si cū phoenissa sis tamen detineris amore carthaginis alieni soli non sit inuidia nos quærere Italiam. ¶ Me patris an argumēta sunt quæ græci appellant atechna idest inartificiosa, quia quamuis artificiose tractentur, tamē nō sunt ab arte. Sed natura causæ secū illa affert, & non oratoris industria, & rem verisimilē a chronographia facit. ¶ Capitis. q. i. c. interpretatio, interpretatur quomodo Ascanius admoneat, idest iniuria qua illum afficit dum fraudat regno a fatis dato eum stimulat. ¶ Interpres, nam hermes græce interpretem significat. ¶ Celeres, respexit ad naturam planetæ.

Detulit ipse Deũ manifesto [a] in limine vidi
Intrantem muros vocemq; his aurib[b] hausi.
Desine meq; tuis incendere,teq; querelis.
Italiam non sponte sequor[c].
Talia dicenté iamdudum [d] auersa [e] tuetur
Huc,illuc voluens oculos,totumq; pererrat
Luminib[ef] fractis,& sic accensa profatur.
Nec[g] tibi diua parés,gñis nec Dardan[e] auctor
Perfide[h] sed duris genuit te cautibus horrés
Caucasus [i] hyrcanæq; [k] admorũt vbera Tygres.

SER. a ¶ MANIFESTO in lumie,aut claro,aut in nimbo,cuius maius est lumé, vt Lu.Post q; se lumie vero. b ¶ His auribus hausi,pleonasmos est.hausi aũt accepi. c ¶ Sequor vt Italiam seqmur fugientes. d ¶ Iamdudum, ab initio orationis. e ¶ Auersa,irata, vt Diuaisolo fixos oculos auersa tenebat. f ¶ Luminibus tacitis,ipsa tacita, vt Tacitumq; obsedit limen amatæ,p ipsa tacita.sequitur aũt inuectio,q semp statu caret,carere aũt statu dr quia res,quibus vtitur carẽt veritate. ¶ Nec tibi diua parés,nó est sola in Aeneã vitupatio,sed etiã in se obiurgatio,qa dixerat Credo equidem,nec vana fides genus esse deorum,vñ nũc dicit,Generis nec dardãus auctor. h ¶ Perfide,sic sup.Dissimulare etiã sperasti perfide tñ posse nefas; more amãtũ eũ icrepat. i ¶ Caucasus,mõs scythiæ inhospitalis. k ¶ Hyrcanæ tigres, arabicæ,Nã hyrcania silua é arabiæ.& notã dũ flictis medijs cóparatióib' i eũ augmta fecisse,nã post deos,nó hoies s; saxa intulit.

DON. ¶ MANIFESTO in.lu.ↄfirmatio rei ne credat esse deceptũ,& iterponit iusiurandũ verũ q;.s.Iouis qui misit.& mercurij q missus est. ¶ Desine,qa cognouisti iustas discessus causas. ¶ Totumq; perrat,irascentis signũ, vt cũ totum nolit visum,totum tñ oculis errantibus cernat. ¶ Iamdudũ,ex quo incepit loqui q sibi nó placerét,qua cõsideratione incensa fuerat. ¶ Nec tibi.d.p vbi vidit illum non flecti precibus vertit se ad cõuitia, vt saltem animo suo morem gerat.Est aũt animoꝶ maxima cõmutatio.Nam cum amaret dixit gen[9] esse deorum. ¶ Duris cautibus caucasus,quia asper es,& ab humanitate alienus. ¶ Vbera ty.Propter quod hominem mansuetudinem nescis,ostendit autem per alimoniam lactis mores pueris infundi,quod & Cice.placet qui in educatione oratoris iubet pcipuas adhiberi mulieres,cũ per obsequia vberum natura ex alia in aliam mutetur.

CHRI. ¶ DESINE,nam & mihi & tibi molesta es sine vtilitate.Ostẽdit ergo se cómotum & necessitatem excusat.Nam frustra conaris persuadere eum qui non sponte agit. ¶ Huc illuc,hec omnia signa sunt animi ex ira æstuãtis.Nam ex crebro motu animi fit oculorũ motus. ¶ Nec tibi.d.p.principium abruptum quod ꝑuenit animo ex ira præcipit,& amantis est,cũ ardet amore nimiũ laudare,& remamatã diuinam putare,vnde dixit credo equidem genus esse deorum,& rursus cum irascitur palinodiã canere & contraria ijs q dixerat dicere vt hic ¶ Nec ti.d.p. Præsertĩ é hoc fœminæ cõueniens quæ aut amat aut odit nihilq; hét medium. ¶ Perfide,hoc primum maximũq; iurgiũ est ab amãte,nec é q magis doleat q; sibi fidem nó seruari,& prodi ẽt cum nó prodat conqueritur. ¶ Duris,vituperatio a natura,Est autem locus ex Home. ¶ Caucasus,ait stra.altissimæ veri caucasi ptes albaniã & iberiam & colchos & eniolchos illus sunt australes,sed de his Prolixius scrib.Boccatius florẽti. ¶ Hyrcãæ tygres,vituperatio ab educatióe.Hircani vt placet Solino ostia oxi fluminis habẽt gens syluis aspera in manibusq; fœta feris fœta tygridibus,qbus isignes maculis note & pernicitas inest fuluo nitẽt.Hoc fuluũ nigrantibus segmentis interundatã varietatẽ decentẽ facit nihil tam longũ quo non breui penetrent nihil adeo antecedit qđ non illico assequantur. Pãtheræ quoq; sunt in hircania minutis orbiculis suppictæ, ita vt oculatis ex fuluo circulis vel cerula,vel alba distinguatur tergi supplex ferunt odoré earũ ad contéplationẽ armẽta mire affici,atq; vbi eas pñtisicant ꝑperato conuenire,nec terreri nisi sola oris toruitate,ergo pantheræ absconditis capitibus reliqua spectãda pbẽt,vt greges stupidos i obtutũ populent.Hircãi carnes aconito illitas illis passim obijciunt.At pantheræ aduersus hoc virtus excrementa humana deuorant.Lẽta illis viuacitas est,adeo vt eiectis interaneis mortem diu differant.In his locis & pardi sunt.Plini.vero ait Hircani & Idi ferunt tygrim aial velocitatis tremẽdæ & maxie cognite dum capit totos eius fœtus q semp numerosus est ab isidiãte rapit equo q; maxime pnici atq; in recenté subinde transfert,at vbi vacuũ cubile inuenit fœta marib[9] n.nó est cura sobolis.Fert pceps odore vestigans.Raptor vero appropinquante fremitu abijcit vnum ex catulis.Tollit illa,morsu & deposito etiam ocior remeat,iterumq; cósequitur,Iacit ille aliũ inde alium,donec naui regressũ irrita feritas sæuit in littore.

Tygris

Pãtheræ

SER. a ¶ NAM quid dissimulo? tacitæ quæstiõi occurrit, ne qs nimiã eius iracundiã reprehenderet dicens Aeneã posse mitigari forsitan precibus. b ¶ Miseratus amantes, miseratus accusatiuũ regit, vt hoc loco. misereor genitiuũ, vt Miserere aĩ non digna ferentis. c ¶ Quæ qbus añ ferã, amphibologia est, qd prius, qd posterius dicam? d ¶ Nec maxima Iuno, aut Iunonẽ maledictũ est, vt eam non esse maximã dicat, sicut ẽt in Iouẽ, nã conuiciũ est, qd eũ saturniũ dicat, hoc est nocẽtẽ, aut certe iungitur, vt Nec Iuno aspicit nec Iuppiter. e ¶ Nusq̃ tuta fides, sĩ est nec apud tẽ nec apud hoiem, Terẽ. Quid credas, aut cui credas, aut declamauit p prius, nam ois fides tuta est. hic ait tuta nusq̃. f ¶ Eiectũ, naufragum. Legimus. n. Huc pauci vr̃is adnauimus oris, & est separãdũ. g ¶ Litore egẽtẽ. i. egẽtẽ littoris, vt Hospitio phibemur arenæ. h ¶ Et regni demens in pte locaui, vt Ac dñm æneã in regia recepit. Qd hiarbas q̃rit. i ¶ Amissam classem, subaudi renouaui. k ¶ Heu furijs icẽsa feror, qa multa erat in deos locuta. & bona pmittit excusatio, Nã numia nõ credere curare mortalia, & ab his nõ sperare auxilium furoris est. subiungit. n. Siquid pia numina possunt. l ¶ Nunc lyciæ sortes, nũc & Ioue missus ab ipso, Irrisio honesta satis cum his verbis fit quibus laus pcessit, vt Et nobis idẽ Alcimedon duo pocula fecit, Necdũ illis labra admoui, sed pdita fuo. Scimus aũt Aeneã superius hæc vba dixisse. m ¶ Quietos sollicitat. Cicero in libris de deorum natura, triplicem de dijs dicit esse opinionẽ, deos nõ esse, cuius rei auctor apud athenas exustus est. esse & nihil curare, vt epicurei. esse & curare, vt stoici, sm quos paulopost, Siquid pia numina possunt, nam modo sm epicureos ait ea cura quietos. n ¶ Isequere Italiam ventis, satis artificiosa prohibitio, quæ fit per pcessionem, quæ tamen ne nõ intellecta sit psuasio, permiscẽda sunt aliqua q̃ vetent latenter, vt vẽtis per vndas, sic Terẽ. profundat, perdat, pereat, nil ad me attinet.

o ¶ Refello, redarguo.

DON. ¶ NVM fle. i. n. n. l. s. ostẽdit nõ eẽ in Aenea quæ in bono viro esse solent, Tria autẽ hæc sunt per quæ homo miseratione motus esse videt, gemitus, lachrymæ, oculorũ flexio. ¶ Iuno, q̃ vel qa deorũ sit regina vł a se colat pma vlcisci debebat, vł qa inimica eẽt troianis. ¶ Amissas classes, q̃si ꝯ me feci, nã sine illa nauigare nõ posset. ¶ Reduxi, de classe dicamus solum reduxi classes & de socijs ṽo reduxi socios a morte. ¶ Nunc q. d. nunc cum vult abire sed cur nõ anteã, cum opera mea egeret.

Nã qd[a] dissimulo, aut q̃ me ad maiora reseruo?
Num fletu ingemuit nostro? nũ lumina flexit?
Nũ lachrymas vict[o] dedit? aut misat[ob] amãtẽ ẽ?
Quæ qbus[c] ante ferã? iã iaz nec maxia[b] Iuno.
Nec Saturnius hæc oculis pater aspicit æquis.
Nusq̃z[e] tuta fides. eiectum[f], littore[g] egentem
Excepi, & regni[h] demens in parte locaui.
Amissam[i] classem, sociosq; a morte reduxi.
Heu[k] furijs incensa feror. nunc augur Apollo,
Nunc Lyciæ[l] sortes, nũc & Ioue missus ab ipso
Interpres diuom fert horrida iussa per auras.
Scilicet his Superis labor est, ea cura quietos[m]
Sollicitat. neq; te teneo, neq; dicta refello[o].
Isequere[n] Italiam ventis. pete regna per vndas.

CHRI. ¶ NVM fle. repetitio & dissolutio colores sunt idignationi & vehemẽtiæ orõnis accõmodati. ¶ Quæ qbus añ ferã, dubitatio ẽ color rhetoricus, q pathos mouet. Est. n. dolẽtis vł irascẽtis dubitare qd agas, & hic. Itẽ illud En qd agam rursus ne pcos irrisa priores experiar, Alij legũt q̃. i. quas res qbus. s. dijs añ ferã narrẽ, & in ꝯspectu proferam. ¶ Iamiã, nec. m. l. maxĩa aĩ cõmotio, cũ religiosa olim mulier in deos iuehit. ¶ Nusquã tuta. s. nemiñẽ inuenias apud quẽ fidem tuam tuto colloces & amãtis est vt doleat qd nõ est, sic Terẽ. facit sic Accius in antigona. Iãiam nec dij regunt, nec profecto deũ summus ex oĩbus curat & nimis amatorie q̃rit nusq̃; esse qd in vno nõ inuenit, sic Terẽ. Nulla nec in re esse cuiq̃; hoium fidem. Quæritur autem de Iunone, qm̃ ab ea vehemẽter culta hãc iniuriã ppulsare debeat, & dea matrimonij, matrimonij desertorem vlcisci. ¶ Saturnus, qui hospites curat. ¶ Miseratus, ne dum misertus, nam qui miseret opem ex misericordia affert q miserat se misericordia motum tm̃ ostendit. Deinde qd ab vno perpessa est, id vbiq; patiundum lamentetur. ¶ Eiectum, neq; beneficiorũ exprobatio apud modestam nisi ex ingenti perturbatione. ¶ Nũc ly. ea quæ aliter cõfutari non potest per irrisionem tanq̃; quæ falso obiecta sint refert. ¶ Scilicet, ironiam est vt non sit credendum deos qui in æterna tranquillitate degunt, in hac re quæ si rerum naturam inspicias

Illis minima est tm̃ laborare. Neq; loqtur epicuree, cum paulopost dicat. Siquid pia numina possunt, sic Teren. Id populus curat scilicet. Isequere Italiam. u. Artificiosa cõcessio, quæ habet aliquã correctioné. Nã si p vndas nõ debet seq Statius Moue pharetras, arcusq; intẽde sonoros, insignemq3 aĩam læto demittit. Nã si insignis nõ meret mori. Est aũt hæc ironia teste Quintiliano, quæ fit cũ similes p̃mittẽtibus vel imperãtibus sumus & cu3 ea quæ volumus, aduersarijs esse pcedimus. Id acrius fit cũ in nobis sunt in illis nõ sunt, vt meq3 timoris argue tu drances qñ tot cedis aceruos teucro℞ tua dextra dedit. At cum ea quæ a nobis absunt in aduersarios ei redarguimus, vt me duce Dardanus spartã expugnauit adult.

Spero equidẽ medijs[a] siqd pia numĩa possunt:
Supplicia hausu℞[b] scopulis, ꝛ noĩe Dido[c]
Sæpe vocatu℞. sequar[d] atris ignibus absens[e].
Et cum frigida Mors anima[f] seduxerit artus,
Oib[e] [g] vmbra locis adero. dabis iprobe pœnas.
Audiã, ꝛ hæc mães veniet mihi Fama sub imos.
His mediũ[h] dictis sermoné abrumpit, ꝛ auras
Aegra fugit, seq; ex oculis auertit, ꝛ aufert,
Linqués multa metu cũctantẽ, & multa parãtẽ
Dicere. suscipiunt[i] famulæ: collapsaq; mẽbra
Marmoreo referunt thalamo: stratisq; reponũt.
At pius Aeneas, (quanq; lenire dolentem
Solando cupit, ꝛ dictis auertere curas
Multa gemés, magnoq3 aiu3 labefact[9] amore,)
Iussa tñ Diuom exeqtur, classemq3 reuisit.
Tum vero[k] Teucri incumbunt: : littore celsas
Deducunt toto naues. natat vncta carina.
Frondentesq3[l] ferunt remos, ꝛ robora siluis
Infabricata fugæ[m] studio.
Migrantes cernas[n], totaq3 ex vrbe ruentes.
Ac veluti ingentẽ Formicæ[o] Farris[p] aceruum
Cũ populãt[q], hyemis[r] mẽores, tectoq3 reponũt.

SER. a Medijs scopulis, aut manifestis, vt Medioq; exhoste recepi, aut illa saxa dicit, q̃ sunt inter afri cã & sardiniã, siciliamq3. b Hausurus, luitu℞, daturũ. c Dido, pót et vocatiuus eẽ & accusatiu9. d Seqr atris ignibus, alij furiaru3 facibus dicunt, hoc est inuocatas tibi imittas diras, alij socio℞, vt paulopost, Ferte citi flãmas. melius tñ est, vt s3 Vrbanus accipiãus atris ignibus rogalibus, q visi tẽpestatẽ significãt, vt Aeneæ sicut in quinto legimus contigit. ergo nũc qꝺ factura est dicit i. occidã me, & rogalib9 te persequar flãmis. e Absens, quasi mortua. rogalibus aũt mali ominis qꝺ atris dixit. Legimus & in Horatio Nigrorumq3 memor du3 licet igniũ. f Anima seduxerit artus, hypallage. pro aĩam artub9 subduxerit. g Omnibus vmbra locis adero, dabis iprobe pœnas, dicunt physici biothanato℞ aĩas non recipi in originem suã, nisi vagantes legitimũ tẽpus fati compleuerint, qꝺ poetæ ad sepulturã trãsferunt, vt Cẽtũ errant annos. hæc ergo nunc dicit Dido. occisura me ante diẽ su3. vagãti mihi dabis pœnas, nã te psequar semp. si aũt fuero recepta in originẽ, pœnas tuas audiã, quas videre nõ potero. hic ergo est totus sensus, si vissis rogalibus flãmis euaseris tẽpestatẽ, vmbra mea te psequet, si & hãc euaseris, vl' recepta audiã famã supplicio℞ tuo℞. h Mediũ sinoné, pter hoc qꝺ seqt Multa metu cunctantem & multa parantẽ Dicere. i Suscipiunt famulæ, cũ subaudi. k Tũ vo teucri, regis psentia sicut in. ix. Tum vo incũbũt vrget præsentia turni. l Frondentesq3 ferũt, nõ qui erant sed q esse poterant, vt, Quos ego sum toties ia3 dedignata maritos. m Fugæ, studio, celeris pfectiõis, vt Ille volans simul arua fuga simul æquora verrit. n Cernas, honesta figura, si rem tertiæ personæ in secundam referas, vt siquis cernat. o Formicæ, ad studium respicit comparatio hoc loco. & notãdum cautelam exprimi per hanc cõparationem. Horatius, Paruula (nam exemplum est magni formica laboris) Iuuenalis, Formica tandem quidam expauere magistra. Sane formica dicta est ab eo quod ferat micas, vel aliquo modo a græcis deriuatur est quam vocant μύρμηκα. p Farris, nomen est solum, quod r geminat in genitiuo. Monodicon ergo est sicut sol. Item cor cordis solum in dis mittit genitiuum, Item s geminat. As assis, & hæc carent exemplis. q Cum populant, antique dixit. Nam hoc verbum apud veteres actiuum fuit, nunc est deponés. r Hyemis memores. Horati9, Quæ simul inuersum cõtristat aquarius annum Non vsquam prorepit.

IN DVOBVS codicibus q ad meas manus peruenerunt, cc. Versuum interpretatio DON. nis desunt.

CIT NIGRVM

CHRI. ¶ AVRAS ægra fu. Nã q in mœrorẽ incidũt ex atrabili q̄ in eo redũdat tenebras adamant & lucem fugiunt. ¶ Auertit, qa dat sibi terga. ¶ Aufert, remouet se e ꝯspectu. ¶ Metu, nam cũ furentẽ videret metuebat ne aut sibi Aeneæ, aut sibi ipsi Didoni noceret. Nã furẽte ex amore fœmina nihil sæuius vñ Sæuus amor docuit natoꝝ sanguine matrẽ Cõmaculare manus ¶ Cũctãtẽ, & parentẽ, nã multa quibus posset cãm defendere, qm̃ illã irritassent omittebat multa rursus qbus illa placaret dicere ꝑparabat. ¶ Suscipiunt fa. oñdit q̄ꝫ vehemẽs sit animi ꝑturbatio amor, cũ corpus ex ea in tãtam cadat ĩbecillitatẽ. ¶ Quãq̄ꝫ lenire, nã semper ita illum poeta adeo obsequentẽ inducit, vt tñ gratum quoq̄ꝫ oñdat in Didonẽ. ¶ Tũ vero. q. d. qȯ, præsentia ducis omnia diligentius & ardentis curant. ¶ Migrantes cer. ad maiorem Didonis dolorẽ, nã Migrare est eo aĩo abire e loco, vt nõ sis reuersurus. ¶ Ruentes tota vi. q. d. sine vlla dissimulatione populariter ex oĩbus vrbis partibus eodem tempore simul abeuntes. Ergo quia cognoscebat quo aĩo discederent, & quia aperta & popularis discessio q̄dam insultatio videbatur, maiorem ꝯcipiebat dolorem. ¶ Formicæ, origani & sulphuris iniecto cauernas suas relinquunt, ait Arist. optima cõparatio nam laboriosum & industria plenum est animal, & veluti in populari reipu. degunt. Semina arrosa ꝯdunt, ne infruges exeãt. Madefacta imbre proferunt & exsiccãt, operantur & noctu plena luna, & qm̃ ex diuersis coeũt altera alterius ignara certi dies ad cognitionem mutuam nũdinis dantur, tunc inuicem veluti quædã collocutio & percunctatio sole viuentium veluti homines inter se sepeliuntur In sicilia non sunt pẽnatæ, vt ait Pli. in regione septẽtrionalium indoꝝ e cauernis auꝝ egerunt. Ipsis color fœdus magnitudo ægyptij lupi. Frutum tẽpore hiberno indi furantur æstate conditis ipsis in cuniculis propter calorem. Quæ tamen odore excitæ q̄uis in velocib⁹ camelis fugientes consequuntur & lacerant. Pli. hæc & Hero.

BER.

It nigrum[a] campis Agmen, prædamq̄ꝫ p herbas
Conuectant calle angusto[b]. pars grãdia[c] trudũt
Obnixæ frumenta humeris. pars agmina cogũt.
Castigantq̄ꝫ moras[d] opere omnis semita feruet.
Quis tibi tũc Dido cernenti talia sensus?
Quos ue dabas gemitus? cũ littora feruere[e] late
Prospiceres arce[f] ex sũma, totumq̄ꝫ videres
Misceri ante oculos tantis[g] clamorib⁹ æquor?
Improbe[h] Amor qd nõ mortalia pectora cogis?

a ¶ It nigrum campis agmẽ, Hemistichium Ennij d̄ elephãtis, quod ante dictum Accius est vsus de Indis. b ¶ Calle angusto, Callis ẽ semita tenuior callo pedum pecorum prædurata. Semita est semis via, vnde & semita dicta est. Via est actus dimidius qua potest ire vehiculum. Nã actus duo capit propter euntium & venientiũ vehiculoꝝ occursum. c ¶ Grandia trudunt, q̄ portare non possunt. d ¶ Moras, tardas morantes. e ¶ Feruere late, infinitus hic ẽ a tertia coniugatione, idest feruo feruis, nam secundæ coniugationis verba perdito e qȯ habent ante o in tertiam migrant, vt ferueo feruo, fulgeo fulgo. hinc est Feruere leuta/ rem, auroq̄ꝫ effulgere fluctus. sic Hora. Vade vale caue ne titubes, mandataq̄ꝫ frangas, nam caue ue longa est, nec vocalis sequitur, vt in bucolico Virgil. Vale vale inquit Iola, sed dicimus a tertia coniugatione esse imperatiui, vt cauo cauis, hinc etiam Catul. cauere dixit. f ¶ Arce ex summa, regũ enim fuit hitare in arcib⁹ ꝑp tutelã. Deniq̄ꝫ Romæ Valeri⁹ Publicola quũ in æsqlijs domũ hr̃et altissimas inuidiæ cã eã diruit, & in plano ædificauit. Itẽ Augustus post actiacũ bellũ palatium eĩ suo ꝓcepto ædificatũ, quũ resset domus ꝓuata donauit reipub. g ¶ Tantis clamorib⁹ nautarum. s. h ¶ Improbe amõ, exclamatio poetæ ꝯ amorẽ, & hꝰ est qȯ Hora. dic, Hoc amet hꝰ spernat ꝓmissi carminis auctor. quãq̄ꝫ de ordie artificiali & naturali ab Horatio in arte poetica dictũ sit. tale est & illud in tertio Auri sacra fames. i. cupiditas, nã illic amoris est increpatio, q ſm phos omnium generalis est rerũ, hinc est qȯ apud inferos Eriphyla iter amantes cõmemorat quæ monile ꝯcupierat.

CHRI. ¶ QVIS TIBI tunc di. ex hac interrogatione & apostrophe mouet pathos auditorib⁹. Adducit eniꝫ pene ante oculos dolorẽ eius mulieris. Cernenti, & eo magis dolenti, nã multo magis mouent quæ videmus, q̄ꝫ quæ audimus, vt iam dictum est. ¶ Totumq̄ꝫ videres, exaggerat dolorem, nam in his singulis videndis singulos, vt ita loquar, dolores sentiebat. ¶ Improbe, nulli probate vel nulli probande, seruat autem præponi poeta vt exclamatione ac detestetur amorem, vel insatiabilis vt Nihil improbus anser Strimoniæq̄ꝫ grues & amaris intiba fibris, Insatiabilem autem alibi ostendit, vt nec lachrymis crudelis amor nec gramĩe ripæ Nec cytiso saturantur apes.

SER. a ¶ IRE itẽ in lachrymas, hic est amoris ĩprobitas, quæ lachrymis cogit rogare dudũ superbã. est aũt speciosa elocutio. pergit ĩ lachrymas. b ¶ Precãdo, ꝓcãdo cantando in hoc modo do naturaliter breuis est. sic Terẽtianus, Vt vitæ dubi⁹ varios renouando dolores. Plerũq; tamen a Vir. producit vt Cãtando tu illũ. itẽ Cantãdo rũpitur anguis. c ¶ Sũmittere amori: ac si diceret non Aeneæ, aut certe Aeneam amorem vocauit. d ¶ Ne quid inexptũ frustra, rogabat nõ spe ĩpetrãdi, sꝫ ne eẽt qđ sibi posset imputari, si rogasset, qđq; frustra rogaret & frustra ex iudicio poetæ dctũ est. sic Sal. Falso q̃rit ẽ nã sua genus humanũ, vt sup̃, Hoc amet, hi spernat pmissi carminis auctor.

Varronem dicere Diomedem erutã Anchisæ ossa filio reddidisse. Catonem autẽ affirmare quod Anchises ad Italiam venit. tãta est & īter ipsos varietas, & historiaꝝ ꝯfusio. q ¶ Reuelli, ĩ reuulsi, nã velli & reuelli dicimus, vulsus ꝟo & reuulsus vsurpatũ est tñ in pticipijs ꝯ naturã. r ¶ Quo ruit, ĩ cõsulte ꝑperat sine respectu salutis, nã si dicit, qđ peto & ipsi prodest, amoris. s. ĩpatiẽtia. s ¶ Ferentes, bñ flantes ꝓpitios.

Ire iterum[a] in lachrymas, iteꝝ tentare precãdo[b]
Cogitur, & supplex animos summittere[c] amori,
Ne quid[d] inexpertum frustra moritura relinquat.
Anna vides toto properari[e] littore circum
Vndiq; cõuenere. vocat iam carbasus auras,
Puppibus & læti[f] nautæ imposuere coronas.
Hunc ego si potui[h] tantum sperare[g] dolorem,
Et perferre Soror potero. miseræ, hoc tñ vnum
Exequere Anna mihi[i]. solã nam perfidus ille
Te colere[k], arcanos etiam tibi credere sensus.
Sola viri molles[l] aditus, & tempora noras.
I Soror, atq; Hostẽ[m] supplex affare Superbum.
Non ego cum Danais troianam excidere gẽteꝫ
Aulide[n] iuraui, classem ue ad Pergama[o] misi,
Nec patris Anchisæ[p] cineres, manes ue reuelli[q].
Cur mea dicta negat duras dimittere in aures?
Q uo ruit[r]? extremũ hoc miseræ det mun⁹ amãti,
Expectet facilemq; fugam, vẽtosq; ferentes[s].

CHRI. ¶ INEXPER. tũ, nõ qa qcq̃ speret, sꝫ ne remordeat inde ꝯscientia, vt si ita fecissem, si nõ euenisset. ¶ Cogit, nã īdignatio alienabat eam a præcibus & animi magnitudo, At amor cõtra cogebat. ¶ Submittere ani. īdignationem q̃ ꝓuenit ex magnitudine aĩ, vt Pone aĩos & pulsus abi, & ĩ ista significatiõe pluralis adhibet & nõ singularis. ¶ Anna vides, oĩo ei⁹ q̃ ꝑperato opus eẽ iudicet, & ꝓpea breuis, sꝫ q̃ eẽ Annæ ofidat esse ꝑperãdũ, cũ iã ita ꝯuenerit troiãi, vt paulopost sint abituri, Cũ et oẽs ꝯuenerit ad portũ, & vẽti sũt ꝓspi. ¶ Vocat garba. au. idest auræ vocãt garbasuꝫ. i. vela, nã carbasus lini spẽs est, Carbasina ãt vela ꝑmus in theatrũ trãstulit Lẽtulus spinter Apollinarib⁹ ludis. ¶ Hostẽ, nimis īdignant dctũ, nã nec satis aĩo suo fecit, sꝫ addidit supbũ. ¶ Coronas, qa naues coronabãt, vel intellexit spiras funiũ. ¶ Si potui, sꝫ qa nõ potui timere nõ potero pferre, nã q̃ ꝑ meditati fuerim⁹, ea min⁹ offẽdũt. ¶ Sola, arguit a facili & optĩe, nã si ipa amãs nõ poterat, qũo potuisset ali⁹. ¶ Molles, ꝫ Marcel. recẽtes. Affare, ꝑcare ꝫ Marcel. ¶ Nõ ego cũ da. pathos ab eo qđ ẽ pter spẽ. Q ulti. ãt ait illa q̃q; vocaẽ auersin q̃ appposita qõe abducit audiẽtẽ q̃le ẽ illõ si ego cũ danais troianã excidẽ gẽtẽ, aulide iuraui. Aulis ĩ sinu euboico port⁹ ẽ. l. nauiũ capax ora sane lapidosa. Huc con iurati ĩ troiãos græci ꝯuenerũt. ¶ Cineres, hos Var. dixit Diome ex sicilia sustulisse, & ob hi multa passũ restituisse cũ paladio Æneæ

e ¶ Properari littore circũ, circũ littus, nã postposita ꝑpositio & accẽtũ mutauit, & suas ꝑdidit vires. ꝑperari aũt ĩpersonale est. f ¶ Et læti nautæ. i. minime timẽtes. g ¶ Sperare dolorẽ, ꝓ timere, & est acyrologia, nã speramus bona, timemus aduersa. hoc aũt dicit, si scisses abituꝫ Aeneã, nõ tñ diligerẽ, si nõ dilexissem minus dolerẽ. h ¶ Si potui aũt, si potuissem & sic est dctũ, vt Oĩa præcepi atq; aĩo mihi ante peregi. ac si diceret nihil mihi nouum ꝯtingeret. i ¶ Mihi, ꝓ me exequere. k ¶ Te colere: colebat. Infinitus pro idicatiuo. l ¶ Molles aditus, faciles, vt Et q̃ mollissima fandi Tẽpora. m ¶ Hostẽ superbuꝫ. postq̃ aperte denegauit se carthagini eẽ mãsuꝝ. n ¶ Aulide iuraui, aulis insula est, vel portus in qua coniurauerunt græci se nõ ante reuersuros, q̃ troia caperẽ. & est sensus illud spectãs Scio me danais e classib⁹ vnũ. Aulide autem aut in aulide, aut pro aulidi. o ¶ Ad pergama, in pergama, idest cõtra pgama. p ¶ Anchisæ cineres manes ue reuelli, quod dicit ex oraculo fecisse Diomedes, & secum eius ossa portasse, quæ postea reddidit, quũ multa aduersa pferret. hic est Salutẽ accepti negeq̃ cineres. Sciendum sane

Aulis

Non iam cõiugiũ antiquũ, qđ [a] ꝓdidit, oro,
Nec pulchro [b] vt Latio careat, [c] regnũq; relinq̃t.
Tẽpus [c] inane peto, requiem, ſpatiũq; furori.
Dum mea [d] me victã doceat Fortuna dolere.
Extremam hanc oro [e] veniam (miſerere [f] ſororis)
Q uã [g] mihi cũ dederis cumulatã, morte relinq̃;
Talibus orabat, taleſq; miſerrima fletus
Fertq; [h], refertq; Soror ſed nullis ille mouetur
Fletibus, aut voces, [i] vllas tractabilis audit.
Fata obſtãt: placidaſq; viri De⁹ [k] obſtruit aures.
Ac veluti annoſam valido cũ robore Q uercũ
Alpini [l] Boreæ, nũc hinc [m], nũc flatibus illinc
Eruere inter ſe certant it ſtridor [n], & alte [o]
Conſternũt [p] terras concuſſo ſtipite frondes [q].
Ipſa hæret [r] ſcopulis, & quantũ vertice ad auras
Aethereas, tantum [ſ] radice in tartara tẽdit.
H aud ſec⁹ aſſiduis hic, atq; hinc vocibus Heros
Tunditur, & magno præſentit pectore curas.
Mens imota manet, lachrymæ [t] voluunt̃ ianes.
Tum vero [u] infoelix fatis exterrita [x] Dido
Mortem orat [y] tedet Coeli [ʒ] conuexa tueri.

SER. a ℂ QVOD prodidit, decepit. & bene, Nã ad diruptionem coniugij imutata voluntas ſufficit. b ⸿ Pulchro vt latio careat, quod illi pulchrum videtur. & ſi eſt etiam illud, O tñ libeat mecũ tibi ſordida rura, ideſt q̃ tibi ſic videnť. c ⸿ Tẽpus inane peto, ſine officio coeũdi, nã ſine bñficio nõ procedit, quũ ſpatiũ petat & requiẽ. d ⸿ Dũ mea me victã, mea fortuna. i. aduerſa, vt hac troiana tenus fuerit fortuna ſecuta, ex eo ſtatu in quo eſt fortuna dixit doceat aũt dolere illud ẽ, q̃ nõ habet in aduerſis patiẽtiã, niſi qui dolere ꝯſueuit, hoc ergo petit, vt eiſ ſtetur tẽpus per quod diſcat aduerſa perferre. e ⸿ Oro, veniã beneficium, vt Orãtes veniã. f ⸿ Miſerere ſororis, geniti uum tñ regit. g ⸿ Q uã mihi cũ dederis cumulatã, morte relinquã, ſenſus eſt qđ bñficium quũ mihi cumulatũ dederis, ſola morte derelinquã, & hic itellectus eſt melior Q uã mihi cũ dederis. i. cumulatã, quã lectionem Tucca & Varus ꝓbãt, nã male q̃dam legũt, Q uã mihi cũ dederit. Æneas, cumulata morte relinquã, & volunt intelligi acceptum ab eo beneficiũ, morte cumulabo. & ſic relinq̃, vt amãtes dicere ꝯſueuerũt, vt Aerij ſpecula de mõtis in vndas Deferar, Extremũ hoc munus moriẽtis habeto, nam ſi eam odio habet Aeneas, reſtat vt eius morte lætet̃, ſed nõ ꝓcedit nemo enim dicit veniã cumulata, ſed cumulatam. h ⸿ Fertq; refertq;, non ab Aenea q nil dicit, ſed a Didone fert & refert. i. iterum portat. i ⸿ Voces vllas tractabilis audit, cur mitis non audit? quaſi mirum eſt, ſed curat dicendo Fata obſtant, placidaſq; viri deus obſtruit aures. k ⸿ Deus, Iuppiter ſcilicet, vnde & ſupra Dido ait ſaturnius. l ⸿ Alpini boreæ, flãtes de alpibus, quæ gallorum lingua alti mõtes vocant̃. m ⸿ Nũc hinc nũc illinc, ſicut Aeneas ab Anna & Didone. n ⸿ It ſtridor, ad dolorẽ Aeneæ ꝑtinet, de q̃ ait, Magna ꝑſentit pectore curas. o ⸿ Alte, iugiter, diu. p ⸿ Cõſternũt, iplent, vt Strata iacẽt paſſim ſua quæq; ſub arbore poma. q ⸿ Frõdes, ſicut lachrymæ æneæ. r ⸿ Hæret ſcopulis, vt ille ꝓſilio ꝑſeuerat. ſ ⸿ Tñ radice in tartara, ſm phyſicos q dicunt parem eſſe altitudinẽ radicũ & arborũ. t ⸿ Lachrymæ inanes, q̃ immota mens mãet. v ⸿ Tũ vero, ideſt poſt deſperationeʒ. x ⸿ Exterrita, ꝓcipitata, turbata. y ⸿ Mortẽ orat, ꝓ deſiderat, vt Morteq; miſerrimus opto, aut certe ideo orat, quia cõſecrata fuit. nec mori poterat, niſi ſoluta cõſecratione. ʒ ⸿ Cœli cõuexa, ſcurua cœli.

CHRI. ℂ TEMPVS, qđ ẽt ſtultis mederi, vt ait Cicero ſolet. ⸿ Cumulatã. oĩbus partibus abſolutã & adq̃ quã nihil dẽſit, trãſlatio a cumulo, Cũ enim ex oĩbus vndiq; cõgeſtis factus eſt cumulus nihil abeſt. ⸿ Fertq; refert, nam nomine Didonis orabat æneam & ab ænea referebat Didoni nõ poſſe illũ deſiſtere ab icepto. ⸿ Tractabilis, q̃uis tractabilis nõ moueť, nõ ergo igenij duritiæ ſic. n. eũ excuſat, ſed dei, i. Iouis volũtate nõ mouet̃, ac veluti cõparatio. In q̃ ꝯſtãtiã æneæ æq̃parat duriſſime q̃rcui. Nã vt illa vẽtis a ſuis ſedib⁹ moueť ſic & æneas nullis aĩ ꝑturbatiõibus nõ amore nõ miſericordia, q̃bus vehemẽter in Didõe afficiebatur, no cupiditate illius regni, nõ metu ne irata mulier aliq̃d in eũ moliret̃ ab recte ſuſcepto ꝓpoſito pellebat̃. ℂ Annoſas, vetuſtate. n. magis magiſq; dureſcit multa ſæcula durat, Nã refert Pli. ſuo tpe fuiſſe q̃rcuʒ iuxta ilium vrbem in tumulo illi tunc ſatam cum cœpit illum vocari, & in põto duas iuxta heraclcam ab Hercule ſatas. ⸿ Inanes, q̃ non proficiunt. ⸿ Tedet. c. c. t. ex ægritudine. enim ita exundabat atrabili, vt illã tenebras amare, cogeret, & oderat lucem.

Quo magis inceptuz peragat, luceq; relinquat
Vidit turicremis [a], cum dona imponeret aris,
(Horrendum dictu) latices nigrescere sacros,
Fusaq; in obscoenuz se vertere vina cruorem.
Hoc visum [b] nullj, non ipsi effata Sorori.
Praeterea fuit in tectis de marmore templum
Coniugis [c] antiqui, miro [d] quod honore colebat
Velleribus niueis, & festa [e] fronde reuinctum.
Hinc exaudiri voces, & verba vocantis
Visa viri [f], Nox cum [g] terras obscura teneret.
Solaq; [h] culminibus ferali [i] carmine bubo
Saepe queri, & longas in fletum ducere voces.
Multaq; praeterea Vatū praedicta priorum [k]
Terribili monitu horrificant [l] agit ipse furentez
Insomnis [m] ferus Aeneas, semperq; [n] relinqui
Sola sibi, semper longā incomitata [o] videtur
Ire viam, & Tyrios deserta quaerere terra,

SER. a ¶ TVRICREMIS, cremantibus tura. b ¶ Hoc visuz, hoc quod viderat nulli dixit, quid est nulli? ne sorori quidez cui fuerat de amore confessa. c ¶ Coniugis antiqui, aut prioris, aut cari. d ¶ Miro quod honore colebat, mire exhibēdo ea, quae circa viuos solet fieri. Moris enim fuerat, vt nubētes puellae simul venissent ad limen mariti, postes antequam ingrederentur, ornarēt laneis vittis, vnde ait Velleribus niueis, & oleo vngerēt & inde vxores dictae sunt, quasi vnxores. e ¶ Festa fronde, diuina, tanquam numen coleret. Sane hoc loco latenter quam supra diximus tangit historiam, nam si amabat Aeneam vtiq; non coleret extinctum maritum. nam quod de Didone & Aenea dicitur falsum est. Constat enim Aeneam trecentum quadraginta annis ante aedificationem Romae venisse ad Italiam cum carthago non nisi quadraginta annis ante aedificationem Romae constructa sit, sed altius considerandum est, Cur Virgi. Aeneae Didonem coniunctaz dixerit. f ¶ Visa viri, non enim erat visa, vt supra. g ¶ Nox cum terras, verisimilitudo. h ¶ Sola bubo, sola cōtra genus posuit. Luc. Et laetae iurantur aues bubone sinistro. Item Oui. Infandus bubo, & hoc est ī vsu, sed Vir. mutauit referēs ad auem. Plerunq; enim genus relicta specialitate a generalitate sumimus, vt si dicas bona turdus referēdo ad auē. item si dicamus prima est a, idest littera, quū sit neutri generis similiter e i o u neutri est generis. i ¶ Ferali carmine, bene hoc addidit: non enim omni modo malum est bubonis omen, sed quum canit tantummodo Cantus enim eius fletum imitatur, au gemitum, tacens ostendit foelicitatem. Omnes enim aues oscines bonae, praepetes malae sunt. vel contra oscines malae, praepetes bone sunt k ¶ Piorum, & priorum legitur, sed illud spectat, Heu vatum ignarae mentes quid vota furentem? l ¶ Horrificant, horrorem incutiunt. m ¶ Insomnis, pro insomnijs. i. vigilis, & declinat insomnia insomniae. n ¶ Semperq; relinqui, per oēs noctes nauigare videbatur Aeneas quasi eam semper desereret. o ¶ Incomitata, quod ferale idest mortiferū omen est, & praecipue regi.

CHRI. ¶ TVRICREMIS, ab Ennio ante deum vitulus turicremas mactatus ad aras. ¶ Nigrescere, quod mortem portendit. ¶ Cruorem, quoniam vulnere seipsam perditura erat. ¶ Non ipsi cui omnia credere solita erat. Hoc autem vel quia pudebat se ita esse inuisam dijs, vel quia nolebat ab ea quam iam animo conceperat morte prohiberi, & in ea re diligētius obseruari. ¶ Bubo funebris est & maxime abhominatus publicis praecipue auspicijs. Desertam incolit nec tantum desolata, sed dira etiam & inaccessa noctis monstrum, nec cātu aliquo vocali, sed gemitu. Itaq; in vrbibus haud omnino in luces visus. Dirum ostentum est priuatorum domibus insidientez plurimum scio non fuisse feralem. Nunquam volat quolibet, sed transuersus aufertur. Capitolij cellam intrauit .s. papellio istro. & L. pedano cōsulibus, propter quod nonis martijs vrbs lustrata est eo anno. Ait Plini. Gusus est. Aristo. in lib. de anima, ait nocturnas aues quae vnguibus aduncis sunt est noctuam & vlulam & bubonem quam specie similis noctuae non minor est aquila, & aluconē, quem Pli ab auribus quas palmeas habet votum dicit appellari & maior gallinaceo est, & asionem quam noctua est, Omnes autem carniuorae aues sunt. Scribit praeterea Plinius si cor bubonis sinistrae mammae dormientis mulieris imponatur efficere, vt illa omnia secreta promat, & eos qui illud impugnant ferunt fortiores effici. ¶ Incomitata. hoc insomnium regibus mortem praenunciare debet. Priuatis autem si se frumentum metere somniat semper relinqui. Omnibus noctibus se ab Aenea relinqui somniabat.

Bubo

CAGMINA

Eumenidũ veluti demẽs videt agmia[a] Pẽthe[a],
Et Solẽ geminũ,[c] duplices se oñdere Thebas.
Aut Agamẽnonius Scænis[b] agitatus Orestes
Armatam[c] facibus matrem, & serpentibus atris
Cum fugit, vltricesq; sedent[d] in limine Diræ.
Ergo vbi concepit furias euicta dolore.
Decreuitq; mori, tempus secũ ipsa, modumq;
Exigit, & mœstam dictis aggressa sororem
Consilium vultu tegit, ac spem fronte serenat.
Inueni Germana viam[e]. gratare[f] sorori,
Quæ mihi reddat eũ[g], vel eo me soluat amãtẽ.
Oceani[h] finem iuxta, Solemq; cadentem
Vltimus Aethiopũ[i] locus ẽ. vbi maxim[9] Atlas[k]

SERV. a ¶ AGMINA pẽtheus, aut ĩpetũ, aut ẽm Vrbanũ agmina serpentiũ qbus crinitæ sũt eumenides. Pẽtheus aũt ẽm tragœdiam Pacuuij furuit & ipse. b ¶ Scænis agitatus famosus, celebrat[9] tragœdijs & agitat[9], qa fuuuit, et multæ de eo scriptæ sũt tragœdiæ, quæ frequẽter actus. c ¶ Armatam matrẽ, cũm ipsas furoris ostẽdit. d ¶ sedẽt in limĩe diræ, a Pacuuio Orestes inducit Pyladis admonitu pp vitandas furias ĩgressus Apollĩs tẽplũ, & quũ ide vellet exire, suadebat a furijs. hĩc ẽ est sedẽs in limine diræ. e ¶ Viã, rõnem. f ¶ Gratare sorori. i. gratulare, suscipe gaudiũ p sorore. sic. n. dicimus, grator tibi honorẽ. g ¶ Euũ, Aeneã; quẽ vt notũ noluit dicere, quasi eius fastidio nomen abhorreat. h ¶ Oceani finẽ iuxta, finẽ oceani nullus nouit, sed initiũ qđ ipsum põt finis videri aliũde sumpto principio. i ¶ Aethiopũ, æthiopiæ duo sunt vna circa ortũ solis, altera circa occasum in mauritania, quas nunc dicit. & dicta est æthiopia a colorẽ populorũ quos solis vicinitas torret, nam græce αἴθω ardeo & ὄψις aspectus dr. k ¶ Atlas, nullum nomen græcum in as terminatur.

CHRI. ¶ EVMENIDVM, furias tres ponunt poetæ Alecto Tisiphonem & Megeram, easq; dicunt filias acherontis & noctis, qa ex nocte, idest ex ignoratione rerũ oritur perturbatio mentis, quæ non absq; cæcitate iudicij perseuerat, & perseueratiõe fit maior donec erumpat in furorem, ergo acheron. i. priuatio gaudij, & nox idest rerum ignorantia gignit furias, Hesiodus tamen in theogonia scribit terram sanguinem qui ex amputatis cœli virilibus fluxerat, excepisse, & post cõgruum tempus erinas, idest furias & gigantes & nymphas quas melias dicunt reperisse. Dicuntur ergo erines a contentione, ἔρις enim contentio est, apud superos dicuntur diræ, quia furor superior crudelitatẽ exercet in inferiores, apud inferos canes, quia inferiores solo latratu, idest iurgijs vlciscũtur superiorum iniurias. Apud littorales harpiæ vocantur, quoniam magno furore in prędas vertuntur. Sed vt ad textum redeam non verisimile videbat vt se ex amore ĩteremisset Dido, nisi grauissimo exagitata furore ẽ cõparationẽ ponit, & ait Cõcepit furias euicta dolore. ¶ Pẽtheus, hic Echionis & Agaues filius fuit, & qm̃ Bacchũ deũ esse negabat, matrẽq; & materteras illĩ sacra facẽ phibebat, ab ipso in furorẽ puersus est. Sunt q ad historiã fabulã referãt, & dicãt illũ abstemius fuisse & qa mulieres illas a temulẽtia coherceret, ab illĩ ebrijs fuisse laniatum, apud Pacu. furẽs idu citẽ q videt duos soles & duas thebas. ¶ Orestes, quasi mõtan[9], ὄρος. n. mõs qa fuerit mõtanus. i. efferatis moribus, vt ait Pla. i crati. sic Agamẽnõ a valde manẽdo qa pstãter pseuerauit, Fuit Orestes Agamẽnõis fili[9] & Clitẽnestrã mrẽ; qm̃ illa vna cũ ægysto Agamẽnonẽ ĩteremerat, ĩterfecit ægystũ ãml & cũ ĩ furias ĩcidisset comite Pylade Astrophili filio ĩ tauricã regionẽ ad Dianã accessit & liberat[9] furijs ide cũ sorore redijt & fraude Macharei sacerdotis Pyrrhũ ĩ tẽplo Apollinis ĩteremit, & eodẽ pacto Hermionẽ sibi olĩ puero despõsatã recuperauit. Serui. ait hui[9] ossa ariciã quo Dianæ simulachrũ attulerat romã trãslata & sepulta añ tẽplũ Saturni, Soli. aut scribit a sptãis iuẽta ĩ tegea vrbe olympiade. lix. tãta magnitudĩe vt ĩplerẽt lõgitudinẽ septẽ cubitorũ. ¶ Exigit, pstituit. ¶ Serenat spẽ. s. hypallage est. i. serenat frõtẽ spe. ¶ Soleq; ca. ostẽdit ĩ q pte occeani sit, cũ occean[9] ĩ oĩb[9] terræ finib[9] inueniat. ¶ Aethiopum, duplex est æthiopia, alia sub ægypto. Hæc a borea hz ægyptũ & marmaridẽ lybiã, ab ortu arabicũ sinũ, ab occasu lybiã desẽtã & partẽ cyrenaicæ regionis a meridie aliã æthiopiã q̃ ĩterior dr, hæc aũt hẽt ab ortu barbaricũ sinũ, ab occasu hesperium, a meridie terrã ĩcognitã, a septẽtriõe æthiopiam sub ægypto in lybiã ĩteriorẽ, ait Ptolomæus. ¶ Massyllæ, hæc vrbs post mauritaniam est. Regio ista a molochath flumine initiũ sumit. Facit rem verisimilem ex eo q mulieres maiorem fidem peregrinis pstent. ¶ Aptum, sic Enni. Qui cœlũ versat stellis fulgentibus aptum. ¶ Occeani finem, ad rem verisimilem faciendãm narratio est.

Orestes

Aethiopia

massylli

Axem Humero torquet[a], stellis[b] ardẽtib⁹ aptũ.
Hinc mihi[c] Massylæ gẽtis monstrata Sacerdos
Hesperidum[d] templi custos, epulasq; Draconi
Quæ dabat, & sacros seruabat in arbore ramos
Spargẽs hũida Mella, soporiferũq;[e] Papauer.
Hæc se carminibus promittit soluere mentes
Quas velit: ast alijs duras immittere curas:
Sistere[f] aquam Fluuijs, & vertere Sidera retro:
Nocturnosq; ciet manes. mugire[g] videbis
Sub pedibus terram, & descẽdere mõtib⁹ Ornos.
Testor[h] cara Deos, & te germana, tuumq;
Dulce caput, Magicas inuitam accingier[l] artes.

SER. a TORQuet, sustinet. b Stellis aptũ. Satis perite loquit̃, nã aptum ɔiunctũ dicit ἀπὸ τοῦ ἅπτεσθαι. non insignitum stellis. Axis enĩ nõ habet stellas, qui est medius inter septẽtriones. vnde eos nõ occidere axis vicinitas facit nõ quia in axe sunt. c Hic mihi massylæ gẽtis mõstrata sacerdos, mõstrata pdicta, q̃ ex oriũdo massyla, a qua nõ lõge sunt horti hesperidum. Sacerdos nũc venit de locis, quæ sunt circa atlantẽ nã aliter nõ pcedit. Massyla enim mediterranea est ciuitas beronice libyæ. vñ haud lõge horti hesperidũ sũt. Atlas ɱo maximus in mauritania est. d Hesperidũ tẽpli custos, hesperides Atlãtis filiæ nymphæ sm̃ fabulã hortũ habuerũt, in q̃ erãt mala aurea Veneri cõsecrata, q̃ Hercules missus ab Eurystheo rege argiuoꝝ occiso puigili dracone sustulit. Re Vera autẽ nobiles fuerunt puellæ, quaꝝ greges abegit Hercules occiso eoꝝ custode, vñ mala fingit̃ sustulisse, hoc ẽ oues mala aũt. i. μῆλα & poma, & oues significãt, vñ μηλονομος ouiũ pastor dicitur etenim. νεμω est pasco. e Soporiferũq; papauer, incõgrue videtur positum, vt soporifera species peruigili detur draconi. sed dicimus variam vim præbere victum diuersis animalibus, Nam salices hominibus amaræ sunt, dulces capellis, vt Et salices carpetis amaras, scilicet hominibus. Item cicutæ sm̃ Lucretium hominibus sunt venenosæ, quum pingues reddant capellas. Ergo & papauer licet hominibus det somnum, draconi adimit forsitan, & est excusatio. Potest tñ melior esse sensus. Si seruabat in arbore ramos plenum sit. sequentia vero sic accipiamus. hæc se promittit carminibus curas soluere, Spargens humida mella soporiferũq; Papauer, idest miscens, vt Cicero, Et spargere venena didicerunt. Nec incõgrue ad amaritudinẽ amoris mel adhibet, & ad obliuionẽ papauer. f Sistere aquã fluuijs, & vertere sidera retro, quãto magis poterit Aeneã ab incepto retorquere. g Mugire videbis, videbit quis, vt Migrantes cernas. h Testor cara deos, quia quum multa sacra romani susciperent, magica semper damnarunt. l Accingier, præparari, accingier autẽ ad infinitum addatur er ratio efficit metri, nã quũ in eo vltima longa sit, addita er syllaba breuis fit, vt audiri audirier.

CHRI. HESPERIDES, exgẽtio athlantico mari vsq; ad oceasus gordanũ sinsulaꝝ meminit Iuba, sed de ijs dicet in. vj. Hesperidũ aũt insulæ, vt ait Sebõsus vltra gorgades dieꝝ. xl. nauigatiõe l vltimos sinus recesserũt, vt ait Solin. In hisce hortis aurea malã alij fuisse dicũt, eaq; a terribili serpẽte obseruari solitã. Alij dicũt pulcherrimos ouium greges hesp̃idas puellas habuisse, aureas aũt pecudes ob pulchritudines poetice dictas vt Ven⁹ pp decus aurea appellat̃. Nõnulli affirmãt q̃ calorẽ aureũ illæ pecudes hẽrent. Draconẽ aũt vocatũ pastorẽ, q corpis robore excellẽtissim⁹ latrones abigebat, atq; interimebat. Ait Diodo. Qui ẽt addit hesp̃idũ genus hmõi fuisse fres gl̃ia excellẽtes Hesperus & athlãtẽ, eosq; habuisse insignes ouiũ greges colore fuluo & auro siñ, hacq; de cã poetæ pecudes τὰ μῆλα vocãtes, qd nomẽ ẽt mala signat aurea mala habuisse dixerũt. Hesp̃ius filiã fri in mr̃imõio copulasse, vñ natæ sũt puellæ. vij. et a p̃re athlãtides & a mr̃e hesp̃ides noĩatæ, Has ẽt a Busiride adamatas et ab Athlãti eo missos q raperẽt, veꝝ Herculẽ illos in litdes tos offẽdẽtẽ iteremisse, & puellas p̃etib⁹ restituisse scribit, Eoꝝ noĩa ita ponũt ab Arato. ades
ἀλκυόνη μερόπη τε, κελαινώ τ' ἠλέκτρη τε
καὶ στερόπη, καὶ τηΰγετη, καὶ πότνια μαῖα.
Hæ in cœlo pleiades sunt, sed de pleiadibus alibi. Noĩa ẽt ab Oui. in fa. ponunt̃ ita Pleiades ĩcipiẽt hũeros releuare p̃nos, q̃ septem dici, sex tñ eẽ solẽt, seu q̃ in ãplexus sex hic venẽ deoꝝ, nã sterope marti ɔcubuisse ferũt Neptũno alcyõe & te formosa celẽo, maiaq; & electrẽ taygetẽ Ioui septia mortali mero pe tibi sisiphe nupsit, Pœnitet & fc̃ti sola pudore latet. Carminib⁹, ĩcãtatiõib⁹. Mugire. n. solet. n. ɔtigere in negromãtia vt terra mugiat, ide mães emergũt. Magicas, Apule. accusatus q̃ magicã exerceret pulcherrimã habuit orõnẽ d̃ hac arte & tñ dãnatus ẽ.

SER.

a ¶TV SECRETA, sine arbitris, & est bona elocutio, nã loci vel temporis ad personas trãsferre, vt nocturnus venit, secretus fecit. b ¶Pyram, sub specie sacrificii præparat mortis exequias. c ¶Et arma, gladium dicit abusiue, nam & paulopost, Ensemq; relictũ. Proprie enim arma sunt, quæ armos tegũt. d ¶Impius, qui gladium reliquit furtiue, hoc aũt tractũ est de Homero, qui dicit gladium Aiaci datũ ab Hectore, & Hectori ab Aiace balteum, quæ eis exitio fuerũt, nam alter tractus est balteo, alter se donato telo strauit. vñ prouerbium natum est apud Sophoclẽ. e ¶Exuuias, vestes Aeneæ, quem hostem dixerat supra, vt I soror. atq; hostẽ supplex affare superbũ, itẽ Dulces exuuiæ. f ¶Quo perii, propter extinctum pudorẽ. g ¶Prætexere, abscõdere, peruertere. h ¶Tantos furores, quantos cogitabat Dido. i ¶Grauiora timet quam morte Sichei, aut quod detrahimus, & stat elocutio, aut subaudimus grauiora timet posse contingere, quam morte Sichei. k ¶At regia pyra, notatus est hic versus. vitiosa est enim elocutio, quæ habet exitus similes, sit licet casuũ dissimilitudo. l ¶Intenditq; locũ sertis, ligat, vt Stupea vincula collo Intendunt. & est hypallage, intendit serta per locum. m ¶Funerea, cupressu, nam & supradicta ligna ad funus pertinent, vt Procumbunt piceæ, sonat icta securibus ilex. n ¶Effigiemq; toro locat, exprimitur amantis affectus. quod etiam in morte amici imagini volebat esse coniuncta, vt paulopost, Natumq; patremq; cum genere extinxẽ, & memet super ipsa dedissem. o ¶Haud ignara futuri, memor suæ dispositionis. p ¶Ter centum tonat ore deos, nõ ter centum deos, sed tonat ter centum numina Hecates. vnde Hecate dicta est. Hecaton i. centum habens potestates. tonat autem perite dixit. in aliquibus enim sacris imitabantur tonitrua. q ¶Erebum, inferorum profunditatẽ. r ¶Tria virginis ora Dianæ, lã ratio est, Lunæ Dianæ Proserpinæ. s ¶Simulatos fontes auerni, in sacris vt supra diximus quæ exhiberi nõ poterãt simulabantur, & erãt pro veris, bñ aũt de auerno per quẽ descẽsus ad inferos dicitur.

Tu secreta [a], Pyram [a] tecto interiore sub auras
Erige, & arma [c] viri, thalamo quæ fixa reliquit
Impius [d], exuuiasq; [e] omneis, lectumq; iugalem
Quo perii [f], super imponas. abolere nefandi
Cũcta viri monumẽta iubet, mõstratq; Sacerdos.
Hæc effata, silet. pallor simul occupata ora.
Non tñ Anna nouis prætexere [g] funera sacris
Germanã credit, nec tantos [h] mente furores
Concipit, aut grauiora [i] timet quam morte Sichei.
Ergo iussa parat.
At regina [k], pyra penetrali in sede sub auras
Erecta ingenti, tædis, atq; Ilice secta
Intenditq; [l] locũ sertis, & fronde coronat
Funera [m]. super exuuias, ensemq; relictum
Effigiemq; [n] toro locat haud [o] ignara futuri.
Stant aræ circum, & crines effusa Sacerdos
Ter cẽtũ [p] tonat ore Deos, Erebumq; [q], Chaosq;
Tergeminamq; Hecaten, tria [r] virginis ora Dianæ.
Sparserat & latices simulatos [s] fontis Auerni,

CHRI.

¶VIRI, similem facit narrationem. Nam omnia monumenta remouenda ex oculis sunt eius rei cuius obliuisci cupimus. ¶Exuuias, quoniam Aeneam pro hoste iam habet. ¶Quo perii, nam tum demũ deuicta est extremo amore. Amãtes autem perire dicũtur, Nec iniuria, se ipsum enim perdit homo in ipsa perturbatione amoris, & si in suo mortuus in amati corpore viuit. vt probe ostendit Pla. in symposio, & quidã poeta. τὴν ψυχὴν τοῦ ἐρῶντος ἐν ἀλλοτρίῳ σώματι ζῆν. vel quo perii quia tunc actum est de pudicitia sua. sine quã iure mulier perisse dici põt, hic optime Petrarcha noster, Et chi se lascia del suo honor priuar, Ne dona e piu ne viua. ¶Abolere, nã philosophorum præceptum est, vt cum ab amore discedere cupimus omnia rei amatæ monumenta a nobis remoueamus. ¶Iubet, præcipit neq; solum præcipit sed mõstrat. rationes quoq; ostendit cur ita faciendum sit. ¶Pallor oc. o. vim maximã ostendit perturbationis, nã & si a principio dissimulare potuit in fine nõ potuit, vel ostendit quod quamuis mortẽ sibi decreuisset, tamẽ ipsa natura, quæ sui ipsius cõseruationẽ querit & interitũ exhorrescit pallere coacta est. ¶Nõ tamẽ, excusat Annã, nam ex incredibilibus est quod aliquis se perderet velit præsertim cũ in morte Sichei quẽ tñ amabat se, occidere non tentauerit. ¶Penetrali in se. s. au. Impluuiũ describit. Dicuntur. n. impluuia loca quæ intra domũ sub diuo sunt, quæ in villis cohortes dicuntur, quoniam intro pluat aqua circũstantium tectorum. ¶Tedis, de teda & ilice dictũ est in geor. ¶Ter centũ

Impluuium

i. ter tonat centũ ptãtes lunæ vñ & ipsa hecate qm̃ hecatõ.i.centũ hẽt dr. Ter dixit qa ñ numerus sacris aptissimus est, vñ in buc. Terna tibi hæc p̃mũ triplici diuersa colore Licia circũdo, terq; hæc altaria circũ. Effigiẽ duco. ¶ Tergemi. q̃si triformẽ. Triformis.n.ẽ ei' vt'. Noui luni.n.ei' vt cãdidis & aureis vestib' & ardẽtẽ face exp̃mũt. Cista vo cũ iã media sit qm̃ crescẽte lumĩe fruges maturat. Pleniluniũ ãt ferrugĩeo colore notarũt, ait Eusebi. de p̃pa. euan. ¶ Tria vg. ora, idẽ dic, vt exp̃mit tria noĩa, lũa, diana, & p̃serpia. ¶ Chaos.i. oĩuz elementoꝝ cõfusio παρὰ τὸ Χέω fundo quã socia Demogorgonis poetæ fingũt, & ex eius tumultuãte vtero eundẽ Demogorgonẽ forti manu adiuuantẽ tres parcas & pana eduxisse ferunt.

Chaos

SER.

Falcibus [a] & messæ ad Lunaʒ quæruntur ahenis
Pubentes [b] herbæ, nigri [c] cum lacte Veneni.
Quæritur [d] nascentis equi de fronte reuulsus,
Et matri [d] præreptus amor.
Ipsa Mola [e], manibusq3 pijs altaria iuxta
Vnum [f] exuta pedem vinclis, in veste [g] recincta
Testatur moritura Deos, & conscia [h] fati
Sidera. tum si quod [i] nõ æquo foedere amantes
Curæ numen hʒ iustumq3 [k], memorq3 precatur.
Nox erat [l], & placidum carpebant fessa soporem
Corpora per terras, Siluæq3 [m], & sæua quierant
Aequora [o], cum medio voluuntur sidera lapsu
Cũ tacet [o] ois ager, Pecudes, pictæq3 Volucres,
Quæq3 lacus late liqdos, quæq3 aspera dumis

a ¶ FALCI; b' & messæ ad lunã quærũtur ahenis, herbæ, eni p' lunæ rõne tollunt. nec pẽs eadeʒ mõ, vñ & pite ahenis falcibus dixit, qa aliæ vel lunt, aliæ inciduñt, & ad lunã nõ ad noctẽ, sʒ ad lunæ obseruationẽ. b ¶ Pubentes, qa aliæ siccæ, aliæ viridiores legunt. & sciẽdũ inter homiẽs & herbas eẽ reciprocas trãslatiões. sic.n. pubẽtem herbã dicim', quẽadmodũ florẽ ætatis. c ¶ Nigri cũ lacte veneni, nigri aut noxij, qa nigri fit hoies post venenũ, aut certe illõ ẽ, qa sunt herbæ nigri lactis.i. succi, dicũt ãt p piphrasi hʒ agreste papauer sig̃nari. d ¶ Et mri p̃rept' amor, sm Pli. q dicit in nãli historia pullos eqnos hẽre in fronte q̃dã carnẽ quã eis statĩ natis amittit mr, quã siqs forte p̃ripuerit pullũ odit, & lac ei denegat. Iu. Cui totã tremuli frõtẽ cæsonia pulli Infudit. & merito suspicati sunt amorẽ creari ex carne, sine q̃ mater nõ alit ex se creatũ. e ¶ Ipsa mola, farre, & sale. Ordo aũt est. ipsa Dido mola, & pijs manibus.i. puris deos testat. f ¶ Vnũ exuta pedẽ, qa id agit vt ista soluat, & iplicet Aeneas. g ¶ In veste recicta, qa vt supra diximus in sacris nil solet esse p̃ligatũ, p̃cipue eius q̃ amore vult solui. h ¶ Cõscia fati sidera.i. planetas, qbus fatoꝝ rõ continet. i ¶ Si qõ non æquo fœdere amãtes, ordo ẽ, tũ numẽ p̃cat, si qõ curæ habet amãtes nõ æquo fœdere. si qõ aũt bñ dubitat vtrũ sup res male positas habeat ptãtes. sensus aũt hic est aut ἄντερως inuocabat ɔtrariũ Cupidini, q amores resoluit, aut certe cui curæ est iniquus amor.s. vt iplicet nõ amantẽ. k ¶ Iustũq; memorq;, vt expugnet q est cã discordiæ. l ¶ Nox erat, ptendit ista, descriptio ad exaggerationẽ vigiliaꝝ Didonis. m ¶ Siluæq; secundũ eos q dicunt oia q̃ crescunt aialia eẽ. n ¶ Aequora, elementa eẽ animalia esse voluerunt, vnde est in septimo, Aequora mulcebant cãtu. o ¶ Tacet oĩs ager, ea q̃ in agris sunt. ¶ AHENIS, ab eo q̃ est aes fit æneus æreus, & p dissolutionẽ diphthongi ænus. Imitatur aũt Sophocles qui idũcit Medeã herbas noxias, sʒ aũsaʒ ne se lædãt secare, & succos in cados æneos ĩfundẽ. Oĩo añtẽ ad rẽ diuinã pleraqs ænea adhibebant, p̃cipue i sacris lunæ, qbus aut deuouere, aut pellere aliquos morbos volebãt hinc Plau. Mecũ hʒ pag' morbũ aes, & Carmini' ait æneis aratris ad cõdẽdas vrbes eẽ vsos vt ĩ sacris taigeticis apparet & sabios æneos culturos ad tõdẽdos sacerdotes facere. Aes naturã hʒ stipticã, vñ medici squãmas eius adhibẽt remedijs, q̃ ɔtra putredinẽ aduocant. Præterea q in metallo æris morant sp sanitate oculorũ pollẽt, & quibus antea nudatæ palpebræ fuerãt, illic cõuestiunt. Aura.n.q̃ ex aere procedit in oculis incidẽs haurit & exsiccat qõ male ĩfluit. Aristo. ait vulnera ex aere min' eẽ noxia, & facili' curari q̃; q̃ ex ferro. ¶ Nigri cũ lacte, pulchre vsurpauit, vt sæpe cum verba p verbis ponit, vt Oraq3 corticibus sumũt horrẽda cauatis, p psonis, & discolor, vñ auri p ramos aura refulsit. Quid.n.ẽ aura auri g ẽt pulchrũ fecit cũ oppõit nigrũ lacti. Dicim'.n. lac lactis, vt Lac mihi ñ æstate nouũ nec frigore deest. Plaut' tñ lacte in noĩatiuo posuit, vt nec aq aq, nec lacte lacti. In plurali aũt numero hæ lactes, licet p pingui sumant, tñ proprie sunt crassius & tenue intestinũ pp moliciẽ vel cãdorẽ sic dictæ. Prisci. ait hæ lactes ptes sunt intestinoruʒ a græco γαλακτα &c. Persius cum lactibus vnctis. ¶ Et matri

CHRI. Aes

¶ Et matri preptus amor, Plinius ait quasdā parit, pter exteras deligit fœtus, & sane equis amoris īnascit veneficiū hippomanes appellatū. Est.n. carnicula in pulli fronte nigro colore carice magnitudine, quā statim edito partu vorat, sed si eripiatur fœtū non amat. ¶ Cū tacet ōis ad. Sūma excitat in Didonē cōmiseratio ex hac chronographia & lōgiuscula narratione cū ostendatur nullū esse aīaliū genus quod nocturno tempore somnum non capiat, solam autem didonem ex nimio amore non posse dormire.

Rura tenent, somno positæ sub nocte silēti,
Lenibant curas, & corda oblita laborum.
At non infoelix animi Phoenissa, nec vnquam
Soluit ī somnos, oculis ue [a], aut pectore noctē
Accipit: īgemināt curæ, rursusq; resurgens [b]
Sæuit amor, magnoq; irarum fluctuat æstu.
Sic adeo [c] insistit, secūq; ita corde volutat,
En quid [d] ago? rursus ne [e] procos irrisa priores
Experiar? Numadumq; [f] petā ↄnubia supplex,
Quos Ego sum totiens iā dedignata maritos [g]?
Iliacas igitur classes, atq; vltima [h] Teucrum
Iussa sequar? qa ne [i] auxilio iuuat añ leuatos,
Et bene apud memores veteris stat [k] grā facti?
Quis me aūt, fac velle, finet? ratibusq; supbis
Irrisam accipiet? nescis heu perdita, nec dum
Laomedonteæ sentis periuria gentis.
Quid tū? sola fuga nautas [l] cōitabo ouātes [m].

SER. a ¶ COCVTIS ue aut pectore noctes, qa pōt aliud esse sine alio, vt si quis dormiēs mēte turbet. b ¶ Resurgēs sæuit amor, grauior ē enis quū resurgit. Snia q̄si generalis, sicut i sedo ð ænea furor iraq; mentem pcipitant. c ¶ Adeo.s. furit, vt ī li ppositō pmāeret vitādæ sū dubio lucis. d ¶ En qd ago? en ecce. & q̄si demonstrātis ē pticula p quā itelligim⁹ eā mlta cogitasse. & sic prupisse. ecce qd actura sū? est aūt comicū pncipiū, nec ī cōgrue a matrici datū. sic Terētius, Quid igit faciā, nā hæc cōiunctio multa eā cogitasse sigfat. e ¶ Rursus, duo significat frequēter iter, raro vicissi.i.mutuo.i.denuo, vt h loco. f ¶ Numadūq; petā, suidiaipsonis, petā mulier & regina numidas .i. vagos. g ¶ Maritos, futuros.s. est āt elocutio dedignor illā rē, & illa re. h ¶ Vltima iussa, aut itelligim⁹ Aeneam ei obtulisse nauigādi facultatē, aut teucrū iussa, nō q̄ ipsi iusserant, s; ea q̄ a Ioue iussa sūt, vt nauiget hæc sūma est. i ¶ Quia ne, re vera, & est vna pars orōnis. k ¶ Stat. pmanet. l ¶ Nautas, non troianos, nā iniuriose dixit assuetos laboribus. m ¶ Ouātes, lætātes abusiue, nā proprie ouatio est minor triūphus. qui.n. ouationē meretur, & vno equo vtit, & a plebeis vel ab eqtibus romanis deducit ad cupitoliū, & de oui bus sacrificat, vñ & ouatio. q aūt triūphat albis equis vtitur quatuor, & senatu præeunte in capitolio de tauris sacrificat.

tē occupat. Hīs somnē noctē ducūt amātes, & añ luces surgūt, quod p dæmonē in buco. significauit. ¶ Irap, & ad amores referas & ad mortē, nā & si amabat, tñ amori irata erat tanq; ab eo male affecta. Cōtra et q̄uis mori decreuisset, tñ repugnabat nā q̄ cōseruationē sui exoptat. ¶ Fluctuat æstu, similimus ē mari appetitus. ¶ Nam mare vētis ñ agitatū trāqllū ē, si rursus ab illis vexet ī maxias tēpestates erigit, sic & appetit⁹ si nlla pturbatiōe moueat, pacat⁹ māet, sin vo ī eo vna plres ue pturbatiōes citant nihil illo turbulēti⁹ efficit. Rege g fluctuat æstu, vt sit a mari trāslatio. ¶ Insistit, qa nō discedit a turbulentissima rōcinatione. ¶ Secū, qō dup ē, qa caret eo q ↄsulat, & q cōsulet. ¶ Rursus ne pcos, ↄsultatio erat cū amore piret qd potissimū faceret, vtrū amori ne mederetur qd maxīe fit si nouū amorē ineam⁹. Nam amor amore velut clauus clauo trudit, & vt ait Naso Successore nouo tollit ōis amās, An pristinū retinēs ænea seqret, an morte dolores exueret Cōcludit aūt cū nō possit mederi nouo successore, qa in alijs iā a se irrisis nulla est spes habēda, cūq; rursus æneā seq nō valeat pp rōnes q̄s affert solūll restat, vt moriatur, cū æneæ desideriū ferre neqat. ¶ Quia ne auxilio.i.a.l. ironia est q̄ recte sea grauitatē sūmā orōni affert pserti in ↄfutatiōe. ¶ Stat, collocata est. ¶ Veteris, nā q veter bñficior īmemor ē, in eū noua nō sūt ↄferēda. ¶ Quis me, demōstrauerat nec vtile sibi nec honestū eē q relicta vrbe iā ædificata, & īperio ↄstituto exulē & ad īcerta pficiscentē sequat, pserttim cum iam ludibrio habita a nemine sit recipiēda, Cū etiā gens illa pfida sit & ab Laomedōte q nō ī hoīes solū s; ī deos quoq; pf

CHRI. ¶ NOCTEM, somnū. ¶ Ingeminat, duplicātur, nā p tenebras spūs obscuriores reddunt vñ ōia q̄ nobis tristia obueniūt nūc tristiora officiunt Amor itē crescit, nā īde multis negocijs occupat⁹ aius amori se subtrahit, noctu vero, cū ab hijs cessemus, solus amor mē

dos fuerit, originẽ ducat. ʃ Perdita. s. ex amore, & se ipsam increpat, q̃ nisi amore pdita eẽt ĩd ↄsultatiõe de seq̃ndo ænea nõ veniret, necdũ sentis. q. d. expta es ex qbus iãdudũ sentire debebas. Nõdũ sẽtis, qa id veꝝ ẽ ꝙ q pdite amat, nullũ, ĩ amato vitiũ recognoscit. ʃ Quid tum, nũc ondit eẽ ĩpossibile. Ergo ait ʃʒ fac illos me recepturos, fac nõ eẽ pfidos nec ĩgratos erga me possum ne regina ire sola? Aut tẽtabo abducere mecũ tyrios? q cũ me ex tyro vix secuti sunt nullo pacto cõpositis iã sedib' scdm exiliũ pati volent nã discesserũt tyro, vt fugerent tyrãnũ, Nũc vero vt tyrannũ sequant̃ patriã suã & suis manibus factã nõ desererent, ergo cũ, neq; alij sint mariti, neqʒ æneã sequi possim, moriendũ est. Quæ qdẽ ↄsolatio non solũ ĩcõtinẽtes, sed oĩno intẽpestate est. cũ sit adeo pdita, vt sine amore viuere possit despet ex qbus oĩbus ondit poeta eẽ a pricipio resistẽdũ. Nã cũ in tm̃ furorẽ ꝑlapsi fuerimus nullũ ĩuenire remediũ qd̃ nõ fecisse illa sibi ipsi exprobat cũ dicit morere vt merita es.

An Tyrijs, omniq; manu stipata meorum
Inferar? et quos Sidonia vix vrbe[a] reuelli,
Rursus agã Pelago? et vẽtis dare vela iubebo?
Quin[b] morẽ vt merita es, ferroq; auerte dolorẽ,
Tu lachrymis[c] euicta meis, tu prima[d] furẽtem
His Germana malis oneras, atq; obijcis[e] hosti.
Non licuit thalami expertẽ sine crimine[g] vitã
Degere more feræ[f], tales nec tangere curas,
Non seruata fides cineri promissa Sichæo[h]:
Tantos illa rumpebat pectore questus,
Aeneas celsa in puppi iam certus[i] eundi
Carpebat[k] somnos, rebus iam rite paratis,
Huic se forma[l] Dei vultu redeuntis eodem[m]
Obtulit ĩsomnijs, rursusq; ita visa[n] monere est

SER. a ℂ VIX VRbe reuelli, quomodo vix cum dicat in primo conueniunt quibus aut odium crudele tyranni, aut si vltro conuenerunt, quumodo vix dicit vrbe reuelli. sed soluitur. ꝙ vix non ad difficultates retulit, ʃʒ ad tẽpus vt vix dicatur modo, ideſt nuper vt diximus supra nam nulla rõne dimitterent patriã nisi eos aut odium crudele pygmalionis coegisset, aut timor. vt conueniũt. q. a. o. c. t. a. m. a. e. b ʃ Quin morere, quinimo. & bene oĩs eius intẽtio tendit ad mortẽ, nam si procos rogare turpe est, solas sequi ĩpossibile. & inhonestũ, tyrios trahere difficile, sola mors superest. c ʃ Tu lachrymis euicta meis, bene totũ ei imputat, ʃʒ cum excusatione, q̃ Aeneæ nuptias suasit, sed victa lachrymis, vt Sinũ lachrymis impleuit obortis. Anna refert. d ʃ Tu prima furẽtẽ, Vrbanus hoc diuidit, licet alij iungãt. & vult hunc esse sensum. tu persuasisti vt nuberem victa lachrymis meis. tu etiam nunc me his oneras malis, nam me olim occidissem, nisi te deserere formidarẽ. e ʃ Obijcis hosti, ob naturaliter breuis est, sicut & re & ad, sed plerunq; producuntur hac ratione obijcio, adijcio, reijcio, ideſt habent vocalem sequentem, quæ per declinationem potest in consonantis formam transire, vt obiecit, reiecit. ergo etiam antequam transeat, interdum fungit̃ officio consonantis, & præcedentem longã facit. f ʃ More feræ. Plin. in naturali historia dicit lyncas post amissos coniuges alijs non cõiungi, multi fere aduerbiũ volunt, vt sit sensus, more, scilicet quo iam ad viduitatem fere consueuerat. g ʃ Sine crimine, crimem autem bene, vt supra, Potui succũbere culpæ. h ʃ Sichæo, ꝑ sicheio. i ʃ Certus eundi, indubitabiliter prosecuturus. k ʃ Carpebat somnos, hoc est quod & paulo post culpat Mercurius, sed excusat̃ his rebus, nã & certus eũdi fuerat & rite cuncta ꝑparauerat, aut certe prooeconomia ẽ, vt possit videre Mercuriũ. l ʃ Forma dei, bene non deus, sed forma. raro enim veniunt numina sic vt possint videri, vnde & sequitur vultu redeuntis eodem. nam licet redeuntis dicat, ideſt eius qui possit agnosci, non tamen faciem dicit, sed vultum, qui potest sæpe mutari. m ʃ Eodem, o semper lõgum est, quia eodem ablatiuus est semper. eadem autem & producit & corripit. nam & nominatiuus est, vt eadem mulier fecit. & ablatiuus, vt eadem muliere faciente. n ʃ Visa monere, bene visa, nõ enim re vera est.

ℂ MORE FERAE, more ferarum, quæ sine certo coniugio viuunt. Hoc dixit coacta dolore, quem tantum sentiebat, vt potius impudice viuere voluisset, q̃ʒ hæc sentire. q. d. si vixissem more ferarum explessem libidinem, neq; hunc potius q̃ʒ alium amassem. Cogitur ergo dolore impulsa in tam turpem sententiam deuenire. Sed magis placet quæ de luce ꝑfertur. ʃ Non seruata fi. q. d, ad alia mala hoc quoq; additur, vt ego promissam fidem fregerim, non vt voluptatem consequeret, sed dolorem. Hæc igitur illi propter insaniam amoris eueniebant. At æneas tanta cura liber dormiebat. CHRI.

ℂ OMNIA

Oĩa[a] Mercurio similis, vocemq;[b], coloremq;[c],
Et crines flauos, & mēbra decora iuuentæ.
Natæ Dea potes hoc sub casu ducere somnos,
Nec quæ circunstent te deinde pericula cernis
Demens? nec zephyros[d] audis spirare secūdos?
Illa dolos, dirumq; nefas[e] in pectore versat
Certa mori, varioq; irarum fluctuat æstu.
Non fugis hic præceps[f], dū pcipitare potestas?
Iam mare turbari trabibus: sæuasq; videbis
Collucere[g] faces, iam feruere littora flammis,
Si te his attigerit terris Aurora morantem.
Eia age: rūpe moras. varium & mutabile semper
Fœmina. sic fatus nocti se immiscuit atræ.
Tum vero Aeneas subitis exterritus vmbris[h]
Corripit[i] e somno corpus, sociosq; fatigat.
Præcipites[k] vigilate Viri, & considite transtris.
Soluite vela citi. Deus æthere missus ab alto
Festinare fugam, tortosq; incidere funes
Ecce iterũ[l] stimulat. sequimur te sancte[m] Deorũ
Quisquis es[n], imperioq; iterũ[o] paremus ouātes.
Adsis o: placidusq; iuues, & Sidera[p] Cœlo
Dextra feras. dixit, vaginaq; eripit ensem
Fulmineum, strictoq; ferit retinacula ferro.

SER. a OMNIA mercurio similis, aliud est idē esse, aliud simile esse. ergo nūc certus ē Æneas. b Vocemq;, qa orōnis est deus. Hor. Mercuri facunde. c Coloremq; Et crines flauos, iō & perustus & flauus Mercuri⁹ iducit, qa satis vicin⁹ est soli pter cæteras stellas. Et mēbra decora iuuētæ, qa de⁹ palæstræ est. Hora. Cat⁹ & dcoræ more palæstræ. Iuuētæ aūt ætatis quā iuuēius sit psonaꝝ, vt Et reb⁹ spectata iuuentus. sane figura est similis mēbra, vocē, colorem. d Zephyros, vētos, de aphrica enī Zephyris nauigare non poterat. e Nefas in pectore versat, ne nō timeret amatrices, bene addit certa mori. itē varium & mutabile sp fœmina. f Præceps, festinus. g Collucere faces, pter Ferte citi flāmas. h Vmbris, sicut sup̄ forma dei. i Corripit, omen futuræ tēpestatis, cū rūpit somnū deoꝝ donū. k Præcipites, vt supra Mercurius, Non fugis hinc præceps. l Ecce iterũ stimulat, phātasia est ad socioꝝ terrorē. sic in sexto, Deus ecce deus. m Sācte deoꝝ, aut distingue sancte, aut sm Enniū dixit, Respōdit Iuno saturnia sancta deoꝝ. n Quisqs es, atq supra dixit, Oĩa mercurio similis. Sed sciendū est sm Tul. in lib. ō deoꝝ natura tres esse Mercurios, supeꝝ terrenū, & infeꝝ. ĝ quisqs aut qcūqs de tribus, aut certe ad Iouē spectat. i. quisqs es præcipis, vt in. ix. Quisqs in arma vocas, cū Irim vidisset. i. qcūqs Irim misisti. plane illō occurrit qō ait, Deus æthere missus ab alto vbi & Iouē cōplectit, & supnū Mercuriū, sz pōt & hoc loco q̄si phātasiam facē pp socios, & qsqs es ideo dicē, qz ls viderit, nō tñ re vera nouit eē Mercuriū, vñ ait supra, Et forma & vultū visa mouere. o Iteꝝ parem⁹, qa iam patuerat ꝑparatione nauigioꝝ. p Et sidera cœlo Dextra feras, ĥ est vētos, q ex ortu sideꝝ aut prosperi aut aduersi sunt, sicut in Geor. Præterea tā sunt arcturi sidera nobis. nec. n. sidera dicit re uera, quũ arcturus vna sit stella. ĝ dextra dixit sidera vētos, vel tpa.

CRHI. OMNIA mercurio vocemq; colorē, Nā & eloquentiæ fuit & palæstræ reptor, Hora. Mercuri facunde nepos atlantis. Qui feros cultus holus recētum voce formasti Catus & decoræ more palæstræ Te canā magni Iouis & deoꝝ nūciū curuæq; liræ parētē calli dū quicqd placuit ioco so cōdē furto. Nate dea, optimū pncipiū arguētis q̄si dicat cū sis nat⁹ dea, & pptereaoporteat te esse magni & sublimi animi & mirificæ solertiæ pōt cadere in te tāta segnities, vt in tāto periculo dormias, ꝑsertim cū summam enauigandi nactus sis occasionem argumentatur igitur ab honesto, vtili & facili. Iraꝝ æstu admonet aūt ne idem sibi veniat de Ascanio, qō & Iasoni & Tereo euenit. Confutat amorem, neqz illi credendum ostendit, cum & pcita sit maximo irarum furore & mortem sibi decreuerit. Varium & m. sic Catulus Ah crudele genus nec fidum fœmina nomen, & Oui. Fallite fallentes ex magna parte profanū. Sunt genus ī laqueos quos posuere cadant. Nocti. s. nam cū dissoluerint corpus, qō cōdensato aere eos visibiles fecerat relinquūtur inuisibiles. Est autem oratio & Mercurij & Aeneæ pceps & velocissima, vt imitaret agendi pcipitem celeritatem. Tortus, qui ex torta stupa vel cānabe fiunt. Ferit, nam more impatiens id ipse facit quod alijs faciendū iusserat. Fulmineum, actum, vt fulmen.

SERV. ¶ PRIMA aurora, designatio temporis est, non diei descriptio, vñ infert, vt Primo albescere lucē vidit, & sic in duodecio, Quū primum crastina cœlo Puniceis inuecta rotis aurora rubebit, & bene hanc Primū induci vidisse crepusculū, quæ q̄ si amatrix tota vigilauerat nocte, sic i Bucolico ꝯ amatore, Nascere pq; diē veniēs age lucifer almū. b ¶ Nouo lumine, fm epicureos qui stulte soles de atomis dicunt ꝯstare, et cū die nasci, & cū die perire. c ¶ Tithoni cubile, ē ꝟsus Homeri i Iliade. Tithonus frater Laomedontis fuit, hunc Aurora amatū i cœlum leuauit, quē lōginquitas Vitæ in cicadam cōuertit. Hora. Longa tithonū minuat senectus, qđ ideo fingitur q vt est apud Ciceronem Sola vox remanet, & est natura loq̄cior. d ¶ Albescere lucē, hypallage est. luce. n. albescūt oia, nō lux albescit. e ¶ Aequatis velis, fœlicit plenis, sine motu aliquo. f ¶ Pro Iuppiter, aut irascentis exclamatio est, vt in Ter. Pro sūpme Iuppitē, aut certe testaṫ Iouē, quē in Aeneæ iuocauit aduētu, vt Iuppiter, hospitibus nā te dare iura loquunt. g ¶ Ibit & illuserit, ibit & illudet tps pro tēpore. & sic dixit, vt Certantq; illudē capto. h ¶ Nō arma expediēt, furentis hæc verba sunt, vt ipsa paulopost, Quæ mētem isania mutat, nā hæc a sana non ꝑcedunt, vt imperet absentibus ferte tela, quū sola sit. i ¶ Naualibus, de naualib', vbi stāt naues. k ¶ Aut vbi sum, nunquid in cœtu sum? l ¶ Cū sceptra dabas, vt Ac dominū Aeneā in septra recepit. m ¶ Fidesq; subaudi en etiā in sequentibus aut certe hic est quem dicunt portare deos. Sane en nomina tiuo melius iungitur, vt en Priamus.

CHRI. ¶ RAPIVNT ruunt, ponit ante oculos miram illas celeritatem. ¶ Littora deseruit, posuit p̄teritum, vt melius celeritatem notet. ¶ Et iam prima. Lucretius, Cum primum aurora respergit lumine terras. ¶ Pro. necesse est vt oratio pathetica. i. perturbatióibus plena principium habeat vehemēs & abruptū qm indignantibus leniter ex oratione scipere non daṫ, nō. n. mēte ducuntur, sed appetitu aguntˀ ac vehunṫ. sic Iuno Quid me alta silentia cogis Rūpere & obductum verbis vulgare dolorē, & Heu stirpē inuisas. ¶ Et nr̄is illuserit ad. indignatio a fortuna. Nā & mīsicordia a fortūa elicit, cū demēamus quēpiā ex sublimi gradu sit ne vlla sua culpa in calamitates maxías deiectum, vt tot quondā populis, regnisq; superbū regnatorē asiæ, Et indignatio cū dolemus ab ijs q aut aduersa aut humili fortuna p̄muntur superari, vt hic dolet qđ tāta Regina ab hoīe aduena, & a patria extorre illudatur, & illud exulibus ne daṫ ducenda lauinia coniunx, dolet. n. ab exule æneā vici turnū, quia florenti in regno constitutus sit. ¶ Illuserit, recte dixit & non illudet, vt sit sensus iste mihi illuserit, & deide nulla data pœna tutus abire poterit. Ergo ponēdo tēpus magis p̄teritum ostēdit non solum illusurum, sed post illusionem incolumē futurum, cum nemo ex suis illum insectatus fuerit cu; deberent insectari ex tota vrbe, ideſt omnes ciues populariter ex ipsa vrbe. augetur autem res ab ipsa interrogatione. ¶ Diripientq; rates, auget indignationem a facili illudor ab aduena, nec tñ mei ciues. ad quos hæc vltio pertinet, insectabuntur cum facile sit illorū naues diripere. ¶ Item ostendit q̄ vehementi furore corrupta sit cum absentibus, nihilq̄ tale audientibus imperet. ¶ Date tela impellite remos, breues clausulæ & sine copula pronunciatæ irati anymi festinationem exprimunt. Quid loquor alternatim modo perturbatio, modo ratio p̄ualebat. Qui enim præcepisset

Idē oēs simul ardor habet. rapiuntq; ruuntq;.
Littora deseruere. latet sub classibus æquor.
Annixi torquent spumas, & Cærula verrunt.
Et iam prima[a] nouo[b] spargebat lumine terras
Tithoni[c] Croceum linquens Aurora cubile.
Regina e speculis vt primum albescere[d] lucem
Vidit, & æquatis[e] classem procedere velis,
Littoraq; & vacuos sensit sine remige portus,
Terq; quaterq; manu pectus percussa decorum,
Flauentesq; abscisa comas, pro Iuppiter[f] ibit[g],
Hic ait, & nostris illuserit Aduena regnis?
Nō arma[h] expedient? totaq; ex vrbe sequentur?
Diripientq; rates alii Naualibus[i]? ite,
Ferte citi flammas, date vela, impellite remos.
Quid loq̄r? aut vbi sum[k]? q̄ mēte isania mutat
Infœlix Dido? nunc te fata impia tangunt.
Tū decuit cū sceptra[l] dabas. en dextra, fidesq;[m],
Quem secum patrios aiunt portare Penates,
Quē subiisse humeris cōfectū ætate parentem.

pcepisset vltioné absentibus, nisi furijs ageret, nunc aũt se colligẽs stultitiã suam recognoscit ergo qd loquor .q.d. Cur hæc pcipio nõ audiẽtibus. ∫ Aut vbi sũ, nõne video abesse me ab ijs qbus frustra cũ absint spero. ∫ Quæ isania, quã magna isania mutat & puertit mentẽ. ∫ Tũ decuit cũ sceptra.d, tũc oportuit me hæc sperare cũ Aeneas adhuc erat in mea ptãte, vt referamus ad occultiorẽ sensum, Vt oñdimus in allegorijs. Et si snia, nũc demũ cũ habitũ culpæ ita obduxerim, vt nõ sim amplius mei iuris, nec possim me ab huiuscemodi furorib' explicare, ista volõ, sed debeã velle cũ sceptra dabã .i. cũ iperabã, nã cũ in nobis rõ appetitusq; sint, & rõ natura ipsa põt, & veluti regina cuncta ex eius iperio agat, appetitũ aũt veluti seruũ illi obtẽperare oporteat, tũc dicimur dare sceptra .i. iperare, cũ oia ex ipsa rõne, q̃ sola hoies sumus agimus, nã si homo rõ est cũ ratio sit forma hois, tũc hõ agere dr, cũ rõ agit, cũ aũt vitijs inuoluti sumus, & appetitus victa rõne in nobis regãt seruire dicimur, & nõ iperare. Vñ est illud paradoxõ. Oẽs sapientes liberos eẽ, & oẽs stultos seruos. Ergo añquã cõtrahamus habitũ vitiorũ cum adhuc rõ vitæ nostræ habenas teneat damus sceptra, & possumus a vitijs abstinere, Et appetitũ cohercere. Vbi vero habitũ vitij ex assiduis actibus a qbus abstinere poteramus fecerimus, regnat appetitus, & pulsa a sua sede nobis iperat, & nos serui effecti nõ amplius damus sceptra, Sed hæc latius in allegorijs nrĩs diximus. ∫ En dextra, nõ tot fluctibus agitatur mare cõtrarijs ventis vexatũ, quot exagitatur mulieris & amãtis & furore itaq; pcitæ aĩus. Ergo nũc dolet illũ ipune abire, nũc vltionẽ suis mãdas, nunc seipsã stultitiæ arguit, nũc Aeneã illis virtutibus priuat, quas a principio maximas in eo esse dixerat. ∫ En dextra, ironica oratio dicit.n. ex hoc suo facto ĩdicatur, & fides, & pietas sua, & cõprobatur esse verũ quod dñt & penates deos & partẽ ab incendio liberasse, vt sit snia ex pñti crudelitate & perficia oia q̃ de illo recte facta dñr falsa esse demonstrantur.

Non potui abreptũ diuellere corpus? & vndis
Spargere? nõ socios? non ipsum[a] absumere ferro
Ascaniũ? patriisq; epulandũ[b] apponere mẽsis?
Verum anceps pugnæ fuerat fortuna fuisset.
Quẽ metui moritura? faces in castra[c] tulissem,
Implessemq; foros[d] flãmis, natumq; patrẽq;
Cum genere[e] extixẽ, memet sup[f] ipsa dedissẽ.
Sol[g] qui terra flãmis opera omnia lustras,
Tuq;[h] harum interpres curarũ, & cõscia[i] Iuno
Nocturnisq;[k] Hecate[m] triuiis vlulata[l] p vrbes
Et Diræ Vltrices, & dii morientis[n] Elisæ

SER. a ∫ Ipsum Ascaniũ, aut qa ẽ cã nauigationis, vt Quẽ regno hesperiæ fraudo, aut ad pñs dolorẽ, vt Qui nati corã me cernere lætum fecisti. b ∫ Epulandũ ponere, qd fec Progne occiso Itye filio propter sororis stuprum. c ∫ In castra, classes, vt Nos castra mouemus. d ∫ Foros tabulata nauiũ ab eo qd icessus ferant. & est generis masculini, numeri tantũ pluralis, vt hi fore sororũ. e ∫ Cũ genere extinxẽ, p extinxissem morte Aeneæ & Ascanij. & ẽ syncope. f ∫ Super ipsa dedissem, fatis amatorie. g ∫ Sol, iã vtitur imprecationib', hoc est deuotiõibus, vñ & duotor & duotrix, q impcat dr. nõ aũt terrarũ flãmis, sed opa terrarũ. bñ aũt iuocat solẽ, vt supra p numẽ Liberi sacrificauit. h ∫ Tuq; harũ iterpres curarũ, aut q̃s patior, aut gñaliter curarũ cõiugaliũ interpres, hoc est media & pciliatrix. Cicero, Qui q; interpretes corrũpendi iudicij solẽt esse. i ∫ Cõscia iuno, fingit rẽ turpẽ, sic supra. Et pnuba iuno. k ∫ Nocturnis, nõ triuijs, sed p nocturnum tẽpus. l ∫ Vlulata p vrbes, Proserpinã raptã a Dite patre Ceres cũ icẽsis facibus p orbẽ terrarũ reqreret p triuia eã vel qua driuia vocabat clamorib', vñ pmansit in ei' sacris vt certis diebus p cõpita a matronis exerceat vlulatus, sicut in isidis sacris vbi ẽ imitatio suẽti Osiridis, quẽ dilaniatũ a Tiphone eius fratre vxor isis p totũ orbẽ req sisse narratur. Iuuenalis, Plãgẽtis populi currit derisor anubis. m ∫ Hecatẽ aũt iuocat eã vltionis, vnde & furias vocat, si vsurpatiue mõ diras dixit. Nã diræ in cœlo, furiæ in terris, eumenides ad iferos, vñ & tres esse dñr, sed hæc nomia cõfundunt poetæ. Vltrix vero hĩ est Tisiphone, nam græce τισις vitio dicit φόνος hun', & mors. n ∫ Dij morientis elisæ, aut mães dicit, vñ est, Vos o mihi mães esse boni, qñ superis auersa voluntas, Aut certe anæreticos dicit idest Martẽ & Saturnũ, qui intercidunt vite rõnẽ, si radijs suis ortum geniture pulsauerit. Horatius, Te Iouis impio tutela saturno refulges eripuit, uolucrisq; fati tardauit aĩas. & bene tardauit, quia necessitas fati impediri potest, non penitus eludi. sic virgi. Nec fata vetabãt Stare decemq; alios pariũ mum superesse per annos.

CHRI. ∫ NON POTVI, ex rõcinatione recãdescit ira & dolet nõ potuisse id qd si puidisse poterat, & ex hĩ qd cupit muliebre oñdit odiũ. Et

pbat illud Senecæ ipsam mulierē a maximo amore in maximū odiū ferri. Concluditq; fuisse ineundā hanc pugnā, qđ probat cōplexione. Nā si superasset, explesset aium suū cæde, quā sitiebā, si superata fuisset inuenisset mortē, quā etiā nūc sibi decreuit, est autem irantis aliqua voluptas, cū narrant rem quam cupiūt eo ordine, eoq; modo quo exequi voluissent. sol factura imprecationem adnititur a dijs exaudiri.

Accipite hæc, meritumq; [a] malis auertite numē
Et nostras audite preces [b] si tangere portus
Infandum caput, ac terris adnare [c] necesse est,
Et si fata [d] Iouis poscunt, hic terminus [e] hæret,
At bello audacis [f] Populi, vexatus, & armis
Finibus [g] extorris, complexu auulsus Iuli
Auxilium imploret. videatq; idigna [h] suorum
Funera. nec cum se sub leges pacis [i] iniquæ
Tradiderit: regno aut optata luce fruatur.
Sed cadat [k] ante diē [l], mediaq; ihumatus arena.
Hæc precor hāc vocē extremā cū sāguie [m] fūdo.
Tū vos [n] o Tyrij stirpē, & genus omne futurum
Exercete [o] odijs, cineriq; hæc mittite nostro
Munera. null° amor pplis, nec fœdera [p] sunto.
Exoriare [q] aliquis nostris ex ossibus [r] vltor
Qui face dardanios, ferroq; sequare colonos
Nunc, olim, quocunq; dabunt se tēpore vires,

SER. a ¶ MERItum qđ malis auerti te numen, qđ mali merent. b ¶ Audite preces, iprecationes dicit, nā nō sūt pces vt paulopost Imprecor arma armis pugnēt. c ¶ Adnare, vt in p, Huc pauci vestris adnauim° oris. i. per tēpestatē venimus & bono colore futura pdicit. d ¶ Fata iouis, pticipiū ē si nomē a fando. e ¶ Terminus hæret, si hoc ē imutabile. f ¶ Audacis populi, rutulorū sicut semper inducunt vt audaces. g ¶ Finibus extorris, extra suas terras remot°. & significat qñ Euādri & Tarchontis. petiuit auxiliū. h ¶ Indigna suorū funera, Pallātis dicit & cæterorū. i ¶ Pacis iniquæ, vt supra diximus ppter pditā linguam habitū nomē, quæ solet victor iponere, sicut postulat Iuno. k ¶ Sed cadat ante diem, Cato dicit iuxta laurolauinū, quō Aeneæ socri prædas agerent, bellū cōmissum in quo Latinus occisus est fugit Turnus, & Mezentij auxilio cōparato victus quidē est ab Aenea, qui tamē i ipso prælio non cōparuit. Ascanius postea Mezentium iteremit, alij dicunt qđ victor Aeneas quū sacrificaret sup numicū fluuium lapsus, & eius nec cadauer inuentū est. vñ dicit, Mediaq; ihumatus arena. postea dictus est inter diuos receptus, quē Iouē indigetem dixere. l ¶ Añ diem, añ fati necessitatē. & bñ qđ passura est optat Aeneæ, vt Sed misera ante diē. m ¶ Cum sanguine fundo, quasi iprecationes ipsas suo cōsecraret cruore. n ¶ Tū vos o tyrij, nō sunt mandata, sed iprecationes, vt dissentiāt omnibus reb°, sicut & factū est, nam si mandata sunt, quomō genus futurum. o ¶ Exercete odijs. i. fatigate. p ¶ Nec fœdera sunto, qa supra sunt tertio. sunto autē sint, & fit pp metrū addita o tertiæ psonæ nūeri pluralis modi idicatiui, vt amāto, docēto, legunto, audiūto; nutriunto.

Vrbanus dicit verbo eas iurisvsum propter odia hæreditaria. q ¶ Exoriare, exoriaf. & ostendit Hānibalē. r ¶ Ex ossib°, secūdum Anaxagoram q homœomeriā dicit. i. omniū mēbrorū similitudinē eē i rebus creādis & sicut ex ossib°, sic ex sanguie & medullis, nā oia pte sui trāseūt in pcreationē. Lucreti°, Nunc ad anaxagoræ veniamus homœomeriam.

DON. ¶ Exercete odijs, qđ fctū ē trib° bellis pūicis ¶ Exoriaf aliqs, aliqd ō Hānibale volūt itelligere. ¶ Sed, melius est vt sit hoc pturbate psonæ quæ nesciat se impossibilia postulare, qđ sequentia idicant cum postulet, & littora & vndas inter se discordare.

CHRI. ¶ SI NEcesse est: Qđ minime vellē. ¶ Finib° extorris, morīēti nō imerito, vt ondit Cicero dat diuinationes. ¶ Optata luce. i. vita. ¶ Fruaf ifœlicissimū ē mltos labores tulisse, mltaq; adisse picula, vt aliqd asseqmur, quo acqsito morte itercepti frui nō possumus vt frustra oia illa dura atq; aspa perpessi videamur. ¶ Añ diē. q. d. Cū vita adhuc durare posset. Lōgo āt ordie, narrat hī tāq; si illa iperare posset. Nā hī dicēs vt aliq mō saturaf iram & explē aiū. ¶ Mediaq; ihumat° harena cæterā hī ex historia ē. Nā æneas cū rutulis & cū mezētio pugnās supueniēte nocte nusq; appuit, alij putāt i deos relatū, alij submersū i numico fluuio, & iō tēplū, illi dicatū ē cū hī titulo pīris diui terrestris, q fluuij numici aqs gubernat, ait Dionysius, Optat aūt & vitā breuē & mortē ihonoratā. ¶ O tyrij, apostrophe ad habētes, vt ingens ai affectus demōstret. ¶ Exercete. q. d. pseuerate in odijs. Nā exercere nō est semē ifestare. sed diuturno tēpore in laboribus defatigare. ¶ Exoriare, per hos aliquot versus quanto odio feratur ostendit.

¶ FLVCTIBVS

Littora littoribus contraria, fluctibus[a] vndas
Impcor. Arma Armis pugnet[b], ipsiq; Nepotes.
Hæc ait, & partes animum versabat in omnes
Inuisam quærens q̄ primum abrumpere lucē.
Tum breuiter[c] Barcen nutricem affata Sichei.
Nanq; suam Patria antiqua cinis ater habebat.
Annam Cara mihi nutrix huc siste[d] Sororem,
Dic corpus properet fluuiali spargere[e] lympha,
Et pecudes secum, & monstrata piacula[f] ducat.
Sic veniat[g], tuq; ipsa pia tege[h] tempora vitta.
Sacra Ioui[i] stygio, quæ rite[k] incepta paraui,
Perficere est animus, finemq; imponere curis[l],
Dardaniiq;[m] rogum capitis permittere flāmæ.
Sic ait. illa gradum studio[n] celerabat anili.
At trepida[o], & cœptis[p] in manib[9] effera Dido
Sanguineā voluēs aciē, maculisq; trementes
Interfusa Genas, & Pallida[q] morte futura
Interiora domus irrumpit limina, & altos
Cōscendit furibunda[r] rogos, ensemq; recludit
Dardanium, non hos[s] quæsitū munus in vsus.

a ¶ FLVCTIBVS vndas Impcor, pp illud quod in fœderibus sancitum est, vt corsica media esset īter romanos & carthaginēses. b ¶ Pugnent ipsiq; nepotes, pōt & ad ciuile bellū referri. c ¶ Tū breuiter, festinatione mortis. simul nectit causam moraꝝ et ipi & sorori. d ¶ Huc siste, huc aduc vt Et greges sistit ad arā. hic & sistat dicius, idest adducat. nā stare aliud ē nec aliā possumus dicē q̄; sta hic, & siste huc Fallit.n. plerū q̄; Sbi similitudo, qa dicimus sto & sisto, quū diuersa significēt pro eodem. e ¶ Spargere lympha, sacrificantes dijs inferis aspergebant, vt spargens rore leui & ramo fœlicis oliuæ. supis abluebant, vt Donec me flumie viuo Abluero. mō aūt īferis sacrificabat', vt Sacra Ioui stygio. f ¶ Piacula, purgatiōes, alias sūt sacrilegia. g ¶ Sic veniat, ne pmitteret aut pcederet. h ¶ Tege corona, vt & ipsa tardaret. i ¶ Ioui stygio, hoc est Plutoni. Et sciēdū stoicos dicere vnū esse deuz cui noīa variant p actib' & officijs, vñ ēt duplicis sexus numina eē dūr, vt quum in actu sunt mares sint. Fœminæ quū patiēdi hñt nām. vñ est ī Georgicoꝝ secūdo. Cōiugis in gremiū læte descendit. ab actibus aūt vocant, vt Iuppiter iuuans pr̄, Mercurius q pest mercibus, Liber a libertate sic ergo modo Iouē stygiū dicit inferis sacrificatura, vt Iunoni īfernæ dictus sacer. hinc est Iouis oratio, Cælicolæ mea membra dei quos nostra potestas Officijs diuisa facit. k ¶ Quæ rite incepta paraui, ordo est, incepta quæ paraui, aīus est rite pficere. l ¶ Curis, amoribus. m ¶ Dardaniiq; rogū capitis, ī quo eius imago fuerat. n ¶ Studio anili, aut pro ætatis possibilitate, aut pro īdustria, q̄ vtunt aniculæ. o ¶ At trepida, festina, nam moritura nil timebat. p ¶ Cœptis effera, furiata sæuis cogitatiōibus. q ¶ Pallida morte. s. aut pallidior q̄; solent esse hoīes post mortem, aut pallida omine mortis futuræ. r ¶ Furibūda, Furentis. s ¶ Nō hos q̄sitū munus in vsus, queȝ Aeneas nō ad hūc vsum reliquerat, vt supra diximus fm Homeꝝ vertitur munus in pnitiē. tale est ī buco. Hos illi (qđ nō bene vertat) mittim' hædos

¶ PVGNENDI ipsiq; nepotes, hoc dixit pole, nā & furentes q̄siq; qđ rectus ē sentiūt. ¶ Tū breuit, nā hoc pueniebat quæ q̄; primū mori cuperet. ¶ Huc siste, huc instanter aduc. ¶ Cara, blanditur vt imperet p blādimenta, qđ illa pp īgrauescētē ætateȝ poterat recusare. Elegit psonā q̄ tarde pgeret, et cū moram remearet, vt sibi longiusculū ad mortē patrandā spaciū daret, & pp hoc dixit siste, & nō mitte. ¶ Dic. c. & hoc ad morā inectādam ptinet. ¶ Et. p. & hoc sīr. ¶ IN OMNES. p. eodem. n. tempore cuncta aīo cōplectebat, Ex qbus in eandem snīam trahebat, vt q̄; primum moreretur. Nihil. n. re amata carituræ, qđ dignum vita videret occurrebat. ¶ Nutricē sichei, hac vtitur ministra, vt per illam magis recordetur pristini mariti, Atq; inde magis ex animo pellatur æneas. ¶ Properet, non quia illam cuperet pperare, sed vt magis dissimulet consiliū mortis. Ergo quāuis imperet festinationem, tamen multa adnectit, quibus morari illaȝ cogat. ¶ Finemqȝ imponere curis, ex his verbis simulat consilium vitæ. ¶ Effera, ponit ante oculos quomō affecti sint qui sibi mortem iam decreuerint. ¶ Sanguineam, naȝ furore accensæ oculi ex furore veluti sanguinei rubebant, nam ex vehementi furoris impetu sanguis ad exteriora pellitur, & spirit' veluti ardentes in oculis apparent, & tamē genæ. i. palpebræ & oculorum sinus alternātibus furore simul & timore mortis maculis inficiunt. Nam & si mortem ex impetu appetamus, tñ natura ab ea abhorret.

Hic postq̄ Iliacas vestes, notumq̄ cubile
Cōspexit, paulum lachrymis, & mēte[a] morata
Incubuitq; toro, dixitq; nouissima verba.
Dulces exuuiæ dum Fata, Deusq;[b] sinebant
Accipite hanc animā, meq; his exoluite curis.
Vixi[c], & quē[d] dederat cursum Fortuna, peregi.
Et nunc magna mei sub terras[e] ibit imago.
Vrbem[f] præclaram statui. mea mœnia[g] vidi.
Vlta[h] virum, pœnas inimico a Fratre recepi.
Fœlix, heu nimium fœlix, si littora tantum
Nunq̄ Dardaniæ tetigissent nostra Carinæ.
Dixit. & os impressa[i] toro, moriemur inultæ?

SER. a ❡ET MEnte, cōsilio. b ❡Deusq; sinebāt, aut Iuppiter qui Aeneā abscedere compulit aut amor, aut necessitas fati. c ❡Vixi, excusat vitæ abruptionē, quia dicit Plato magna pœna affici animas eoꝝ, qui vitā ante tp̄s relinquūt. d ❡Et quem dederat cursus fortuna peregi, non nā nec fatū. Tribus. n. humana vita ptinet, nā cui vltra cētū & vigīti solstitiales ānos cōcessum nō est, fato cui nonaginta anni, .i. tres Saturni cursus exitium creāt, nisi forte aliaꝝ stellaꝝ benignitas ēt tertiū eius superet cursus. Fortuna. i. casu, q ad oīa ptinet, q̄ extrīsecus sūt, vt ad ruinā, incēdia naufragia, uenena, bn̄ g dixit fortuna. sic Cice. in philippicis, Multa mihi iminere videbant̄ pter nām, pterq; fatū. i. gladij Antonij ex casu. e ❡Sub terras ibit imago, bn̄ imaginē dixit. valde. n. q̄rit̄ apud ph̄os quid illud sit, qđ inferos petat. Nā tribus cōstamus, aīa q̄ superna est, & originem suā petit, corpore qđ in terram deficit, vmbra quā Lucretius sic diffinijt, Supra spoliatus lumine aer. ergo vmbra si ex corpore creatur, sine dubio petit cū eo. nec est quicq̄ reliquum ex hoīe qđ inferos petat, se .i. dep̄henderunt esse quoddā simulacrū, qđ ad nostri corporis effigiem fictū inferos petat, & est sp̄ēs corporea q̄ nō pōt tangi, sicut ventus. hinc in. vj. Corpora viua nefas stygia vectare carina. hanc aūt rem etiā Homerus requirit simulacro Herculis apud iferos viso. & sciendū simulacra esse, hæc etiā eoꝝ qui p apotheosin dij facti sunt. vñ aut visi eē apđ inferos, aut illuc descēdisse dicunt̄. Hora. de Libero, Te vidit īsons cerberus aureo curru decoꝝ. Sciendum tamen abuti poetas, & cōfuse, Vel simulacrū, vel vmbrā dicē. f ❡Vrbem p̄claram, non est p̄prium illi loco. Pēdēt opera interrupta, nā licet paululum aliqđ superesset, quātum ad ipsam ptinet fecerat, vt Vrbemq; paratā. itē paulopost, Vrbēq; tuas, & re vera ciuitati qđ superest factis muris, templo, portu, & theatro? g ❡Mea mœnia vidi, a me facta, & ptinet ad effectū, vt quā vestræ fecere manus. h ❡Vlta viꝝ, puniēdo eius Icerfectorē, nā ideo addidit, Pœnas inimico a fratre recepi, & re vera nīa auaro maior est pœna, q̄; amittere pecuniā, pp̄ter quā cōmiserat scelus. bene aūt recepi quasi debitas. ergo hoc dicit feci istud & illđ, fœlix nimiꝝ fuissem, si tm̄ Aeneas carthaginē non venisset. Alij hæc q̄si per iterrogationē accipi volūt, vt nil dicat esse pfectū. nūquid vrbē statui? nunqd vlta sū virū? nūqd a fratre pœnas recepi? fœlix tamē fuisses, si vel hī tm̄ ptingeret, vt carthagines nō venisset Aeneas, & hāc varietates gignit hic sermo tm̄, nam vtrūq; admittit, tm̄ melior est sensus supior. quē nōnulli sic exponūt pp pēdēt opa iterrupta, vt sit ordo, Vrbē p̄clarā, & mea mœnia vidi statui, .i. est cū statuerent. statui. n. ifinitiuus a passiuo statuor Fœlix, heu nimiū fœlix, si littora tm̄ Nūq̄ Dardāiæ tetigissent nr̄a Carinæ. a Catullo accepit q dicit Iuppit̄ oīpotēs vtinam nec tpe p̄ Gnossia Cecropiæ tetigissēt littora puppes, .i. est quū statueret. i ❡Os ipressa toro, applicito ore ad lectulū, aut quasi amatrix, vt Stratisq; relictis Incubat, aut q̄si peritura isensibili rei dat sensus, & sic ad lectulū loquitur, vt ad hastā Turnus. Te turni nunc dextra gerit. & Mezētius ad equū, Rhebe diu, res si qua diu mortalibus vlla est, Viximus.

DON. ❡MORIEMVR, in plurali dixit, vel quia sic sæpe vsurpamus, vt de vno dicamus nos vel quia & reliquiæ erant perituræ.

CHRI. ❡HIC postq̄, qm̄ alternatim in ea æstuabāt mō odiū mō amor, cū reliqs, videret non potuit nō detineri aliq̄tulum. ❡Dulces ex. exuuias dicimus q̄s hostes exuimus, g nec oli exuuias nec nūc dulce, sed o rel' qæ quæ fuistis dulces, nūc estis exuuiæ. Sic & i Buc. Hos oli exuuias mihi pfidus ille reliqt. Vel simplr dulces exuuias, qa .i. odiū nō excluserat oīo amorē. Nec pōt auditor huiuscemodi apostrophen sine sūma cōmiseratione audire. Nā citat̄ inde maxima p̄sertim si fit ad mutuā rē. ❡Dum. f. d. q. s. ex amore ita videt̄ aliquo modo excusare æneā & rem in fata & deum reijcere. ❡Accipite. h. a. q. d. s i morte tātis curis soluor, cupio mortua vobiscū eē. ❡Vixi, honesta locutio, vt quos periisse significare volumus dicamus, vixerūt. Sic Cice. de ijs de qbus supplicium iam sumpserat dixit Vixerūt Per

dixit vixerūt. ⸿ Peregi, penitus absolui atq; expleui. Pēr. n. in cōpositione aliqn̄ vis retinet, vn̄ dicimus totū pcurrere cāpū. i. currere p totū cāpū. Aliqn̄ signat actus pfectionē, hic Cice. qm̄ hæc nos nō solū ferre: sed & pferre decreuim⁹. ⸿ Magna imago, dixit magna q̄si dolēs tācā fœminā sic pire. s. sine vlla vltione, vn̄ est moriemur inultæ, & ondit q̄ ēt in extremo tpis pūcto alternatis mō huc mō illuc fluctuās mouebat aīus & ppea dixit sic? q̄si non placeret, Deīde affirmauit cū dixit sic. ⸿ Nunq; dardaniæ, sic Varius poeta Iuppiter olpotēs vtinā nō tpe p̄ Gnosia cecropiæ tetigissent littore puppes. ⸿ Moriemur inultæ, non potuit excellētius scribē poeta æstuationē illā aī mō i amorē m ō ī odiū īsurgētis. Naʒ q̄ paulo an̄ dixerat ex nimio amore, Accipite hāc aīas nūc ex odio ꝯq̄rit, q̄ moriat̄ an̄quā illū vlta sit.

Sʒ moriamur, ait, sic[a]? sic iuuat ire sub vmbras.
Hauriat hunc[b] oculis ignem crudelis ab alto
Dardanus, ⁊ nostræ secum ferat omina mortis.
Dixerat, atq; illam media inter[c] talia ferro
Collapsam aspiciunt comites, ensemq; cruore
Spumātem, sparsasq;[d] manus. it clamor ad alta
Atria concussam bacchatur Fama per Vrbem.
Lamentis, gemituq;, ⁊ fœmineo[e] vlulatu
Tecta fremūt. resonat magnis plāgorib⁹ Aether.
Non aliter quam si imissis ruat hostibus omnis
Carthago, aut antiqua[f] Tyros. flāmæq; furētes
Culmina perq; Hoīum voluantur. pq; Deoꝶ.
Audijt[g] exanimis, trepidoq; exterrita cursu
Vnguibus ora Soror[h] fœdās, ⁊ pectora pugnis
Per medios ruit, ac morientē nomine[i] clamat.
Hoc illud Germana fuit? me fraude petebas.
Hoc rogus[k] iste mihi, hoc Ignes, araq; parabant.

SER. a ⸿ SIC? Sic, q̄si īterrogatio & rnsio. & placet sic iultā mori & hī loco intelligimus eaʒ se pcussisse, vn̄ alij dicūt eē verba furentis. b ⸿ Hauriat hūc. D. i. aut videat oīa tēpestatis futuræ aut certe satisfaciat suæ crudelitati. c ⸿ Inter talia, per talia, vt Hūc īter fluuio thyberin⁹ amœno. d Sparsasq; manꝰ: aut pfusas sangule aut morte resolutas. e ⸿ Fœmineo vlulatu, proprio fœminaꝶ. Hora. Et illa nō virilis eiulatio. f ⸿ Aut antiqua tyros, vel nobilē dicit, vel illud ostēdit, qa carthago an̄ byrsa, post tyros dicta est, post carthago a cartha oppido vn̄ fuit Dido inter tyrō & berithū. g ⸿ Audijt exanimis, territa, nam vt supra diximus exanimus mortuus significat. h ⸿ Ora soror fœdās, cruētās, sanguine. i ⸿ Nomine clamat, vt Didonē vocat, vt supra diximus pœnorum lingua virginem, nam Elisa dicta est, sed virago est appellata, quom se in ignem præcipitauit, aut nomine clamat, nominat eam. sicut Homerus dixit ἐκ τ' ὀνό μαζεν, aut certe vero nomine, vt solent dolentes vt Hunc ego te euryale aspicio, & mē cyrene, mē hic tibi ait & te crudelem nomine dicit. & multi quærunt quo modo procedit hoc, quom eius nomē nusquam sequat̄. sed tractū est a iure, vbi dicitur nil interesse vtrum quis vnum filium habens dicat fili hæres esto, an titi hæres esto. ergo dicendo, hoc illud germana fuit, quasi nomen dixit. Sane sciendum bene eum perturbate ītegrū nō dedisse s̄monē. k ⸿ Hoc rogus iste mihi, alludit ad historiam.

DON. ⸿ HAVriat, pe vltionis erit, si hostis abiens rogi flammas aspiciat, & tristis oībus naviget. ⸿ Atq; illā, ostendit celeritatē ī Didone, vt nēo ictū viderit, sʒ illas cadētem asperxerunt. ⸿ Nomine. atq non dixit dido sed germana, sed duplex ē nobis nomen. Alteꝝ naturæ & sanguinis quo cōiunctæ personæ appellant, vt mater, pat̄, frater, soror, et similia Alterum quod imponitur ab extraneis. Ergo soror sororeʒ nole sanguinis appellare debuit. Vnde dixit germana.

CHRI. ⸿ MEDIA inter talia, Apronianus legit mediam nam qui se transfodit medius videtur esse Gladij. sic Syllius Concidit exacti medius per viscera telli. ⸿ Collapsam aspiciūt, ita callide rem peregit, vt non animaduertere illæ potuerint eam collabentem dum ensi incumberet, sed viderunt iam prolapsam. ⸿ Concussam bacchatur fama per vrbem Fama statim per vrbem sparsa tam subito dolore vniuersa vrbs concussa est furentibus omnibus præ dolore. ⸿ It clamor, facit rem verisimilem ex eo quod solet fieri. ⸿ Nō aliter, pathos a maiori. Dicit enim non minorem fuisse luctum, vt morte vnius quā si tota vrbs perisset. ⸿ Hoc illud. s. s. quod te interficeres. ⸿ illud quod sacra simulares, ergo illud fuit s, idest ea idcirco simulasti, vt mortem tibi ꝯscires. Ergo petebas me fraude, idest fraudulenter egisti mecum, nam petere ex, se hic significat, vt Reginam petit, hic osculis, hic pectore toto hæret. Repetitio autem vehementiam orationi præbet,

ac denique sibi commiseſtationem citat quod per errorem dum ſacra ſe ſorori parare cre dit mortem illi parauit.

Quid primũ[a] deſerta q̃rar? comité ne[b] ſororem
Spreuiſti moriens? eadem me ad fata vocaſſes.
Idẽ ambas ferro dolor, atq; eadẽ hora tuliſſet.
His etiam ſtruxi[c] manibus, patrioſq;[d] vocaui
Voce deos. ſic te vt poſita[e] crudelis abeſſem.
Extiſti te, meq; ſoror. Populumq;, Patreſq;
Sidonios, vrbemq; tuã. date[f] vulnera lymphis
Abluam, & extremus ſi quis ſuper halitus errat
Ore legam[g]. ſic fata gradus[h] euaſerat altos.
Semiãimemq; ſinu germanã amplexa fouebat
Cũ gemitu, atq; atros ſiccabat veſte cruores[i].
Illa graues oculos conata attollere rurſus
Deficit. infixum ſtridet ſub pectore[k] vulnus.
Ter ſeſe attollens, cubitoq; inixa leuauit,
Ter reuoluta[l] toro eſt, oculiſq; errantibus alto
Quæſiuit cœlo lucem, ingemuitq;[m] reperta.
Tũ Iuno[n] Omnipotẽs lõgũ miſerata dolorẽ,
Difficileſq;[o] obitus, Irim[p] demiſit Olympo,
Quæ luctãtẽ aĩam, nexoſq; reſolueret artus.
Nam quia nec fato, merita nec morte peribat,
Sed miſera[q] ante diem, ſubitoq; accenſa furore

SER. a QVID p̃mũ deſerta q̃rar? cõqueſtio cur relicta ſit, nec ad par exitiũ cõuocata. b Comitem ne ſororẽ ſpreuiſti? deeſt illũ ne qđ ſpreuiſti comitẽ ſororẽ & ſemiplene loq̃tur, qđ afflictis ꝯuenit. c Struxi manibus ſubaudi rogos. d Patrios deos. Saturnũ & Iunonẽ. e Poſita, exaĩata. Stati͂, Poſituſq; beata morte pater. f Date aut aq̃, aut date. i. ꝑmittite lauaſ ãt cadaucra ſatis ꝓximis cõcedebat, vñ q̃rit mr̃ Euryali, Nec vulnera laui veſte tegẽs. g Ore legã, ſic Cicero in verrinis, Vt extremũ filioꝶ ſpũm ore excipe liceret. h Gradus euaſerat altos, aſcẽderat rogi. ſ. q rogi ꝑ q̃litate fortunaꝶ fiebãt, vñ in ſexto, Cœloq; educere certãt. i Cruores vſurpatum cõtra artẽ. nã nec ſanguines dicimus numero plurali, nec cruores. ſiccabat aũt exꝑmebat. k Sub pectore, nũc ꝑ tráſitũ dicit vulneris locũ. l Ter reuoluta toro, aut ſæpius aut ꝑmãteuſis eſt ꝓpter bella carthaginis, nam tria cũ romanis fuere bella punica. m Ingemuitq; repta, atq ſupra ait, Inuiſam q̃rens q̃; primũ abrũpere lucẽ? ſed oñdit moriẽtes ſua iprobare deſideria, vt in ſexto, Quã vellent æthere in alto Nũc & pauperiem & duros ꝑferre labores. n Tũ Iuno omnipotẽs, aut ꝓnuba, aut iſerna. o Difficileſq; obitus, qa ſupererat vita ei, q̃ caſu nõ aut fato aut fortuna moriebatur, vt Nam qa nec fato merita, nec morte peribat, ideſt naturali. p Irim demittit olympo, vt & ſupra diximus traxit hoc de alceſte Euripidis, q inducit Mercurium ei comam ſecantem, quia fato peribat mariti. ſane ſciendum hoc iõ nũc fieri quia certis ꝯſecrationibus ſolebãt homines facere, vt muniti eſſent aduerſus fortunæ impetus, nec poterant mori niſi exauctorati & abſoluti illa cõſecratiõe. Vñ circa Didonẽ iſta ſeruantur. q Sed miſera ãn diẽ nõ eſt ꝯ̃riũ qđ dicit in decio. ſtat ſua cuiq; dies, nã vt ſuꝑ diximꝰ ſm ſectas loq̃tur, & hoc ſm alios, illud i m alios dictũ eſt epicureos. ſ. vt iſferiꝰ i x. dcm̃ ẽ q̃q; grãmatꝰ ea reſpõſioni poſſit ſufficere, Omnia vincit amor, & nos cedamꝰ amori.

CHRI. COMItẽ ne, quã iſœlix ſit oñdit, cũ ꝑ bñficio habitura fuiſſet, ſi comitẽ ſe ad morteꝫ vocaſſet. Extinſti, duꝶ eſt icidere i calamitatẽ, ſed durius in eã q̃ oĩa ſua ꝑdiderit, duriſſimũ aũt cũ id ſit ſua ſtultitia ꝑctũ. Quid aũt erit ſi illud annixe ꝯficere tentauerit, tanq̃ ſi ſũmopere ꝓfutuꝶ fuerit. Deĩde vniuerſa illa ſedula executio officij q aquã ad abluẽdũ petiuerit, Qđ extremũ ſpm̃ ore legẽ tẽtauerit. Qđ celerrime aſcẽdẽs germanã ãplexa ſit, & q Dido eã aſpicere conata ſit, & q pœnitẽtiæ ſigna tribuerit qđ mortẽ ſibi ꝯſciſſet cõmiſerationẽ ſũmã excitãt. Ore legã, Nã ꝓpinquoꝶ erat hi offm̃, ſic Cice. de ꝓtura verba. Ait. n. vt extremũ filioꝶ ſpm̃ ore excipe liceret. Irim demiſit. o. q̃uis Cornutus dicat q more poetico ſicut de ramo aureo hi finxit poeta, Tñ de Alceſte euripidis tragœdia traxit. Alceſtæ. n. Pelei Iaſonis patrui filia adameti regi theſſalo nupſit, & cuꝫ adameto eſt moriẽdũ adeo illa viꝶ dilexit, vt ꝓ illo mortẽ ſubire voluerit in hac tragœdia iducit Euripides orcũ gladiũ geſtãtẽ, quo crinẽ icidat alceſtæ, ĝ queadmodũ cũ illi de vita ſupeſſet, & tñ ꝓ viro obire eligeret. Fixit opꝰ eẽ eurypides, Vt crinis ſecaret, ſic cũ di dõi ſpeſt ɔ vita, & tñ ꝓ viro eligeret mori vt amoris vitaret dolores idẽ Vir. fingẽ placuit Alceſt.

SER. a ¶ FLAVVM crinem, matronis nunq̃ flaua coma dabatur, sed nigra. vnde Iuue. Et nigro flauum crinem abscondente galero. huic ergo dat, quasi turpi. ¶ Caput damnauerat, nec etiam mori destinauerat. c ¶ Iris rosida, quia cum nubib⁹ est, quæ non carent rore. d ¶ Aduerso sole, bene et naturalem expressit. Iris enim nisi e regiõe solis non fit, cui varios colores illa dat res, quæ atq̃ tenuis, aer lucidus, & nubes caligãtes irradiatæ varios creãt colores. e ¶ Corpore soluo, quia ait supra, Nexosq̃ resoluerat artus. f ¶ Oĩs & vna, vno ĩpetu effusa est vita, hoc est anima. g ¶ Dilapsus calor, sm eos qui dicunt animam calorem esse, qua recedente corpus friget, vt Corpusq̃ lauant frigentis & vngunt. h ¶ In ventos vita recessit, anima, vt in sexto. Quæq̃ sibi tenuis nascentem accersere vitas & dicẽdo in ventos, aut eos sequitur, qui animam aerem dicunt, hoc est in materiam suam redit, aut certe eos qui dicunt animas perire cum corpore, vt ĩtelligamus euanuit in ventos recessit, vt in nono, Sed auræ omnia discerpunt, idest euanescũt.

Nondũ illi flauum [a] Proserpina vertice crinem
Abstulerat, stygioq̃ caput damnauerat [b] Orco
Ergo Iris [c] croceis per cœlum rosida pennis
Mille trahens varios aduerso Sole [d] colores
Deuolat. & supra caput astitit. hunc ego Diti
Sacrum iussa fero, teq̃ isto corpore [e] soluo.
Sic ait, & dextra crinem secat omnis [f] & vna
Dilapsus [g] calor, atq̃ in Ventos [h] Vita recessit.

DON. ¶ SOLVO. omnia quibus vita constat sibi inuicem nexa sunt, sed cum resoluta fuerint, atq̃ a sese recesserint, tũc mors sequit. Nec fato nec more merita. Non sm institutum naturæ, qđ fatis attribuitur. Difficilis. n. mors est, cum non consensu naturæ spiritus redditur, sed vi extorquetur. ¶ Ante dies, ante tempus quod natura potuit afferre.

CHRI. ¶ CROCEIS. p. alatam deam hanc fingunt, & filiam thaumantis ex ponto & terra geniti & ex vxore Electra occeani, q̃ filia iccirco. Fingunt q̃ illam homines admirant, nã θαυμάζω admiror significat est filia electræ oceani, qñ ex humore nascitur. Verum philosophos hac de re audiamus. Ii. n. aiunt irim esse impressionem generatam ex nube concaua simul & rosida, ad pluuiam ꝑparatam stillicidijs infinitis tanq̃ in speculo relucentem, habentemq̃ figuram arqualem & colores varios a radijs solis siue lunæ generatam. Sed Aristo. ait, Nõ generari a luna nisi bis in quinquaginta annis. Erit ergo Iris nubes aquosa per omnes sui partes a radijs penetrata. Forma est arculis, & duobus capitibus terræ affixis in figuram circuli ad cœlum eleuatur. Colores trahit vt placet nonnullis ex quatuor elemẽtis. Ex igne enim rubeus est in summo ex terra viridis in infimo. Ex aere lacteus, ex aqua cœruleus. Sed Arist. in meteoris ait, q̃ color rube⁹ vel vinosus fit ex radio tãgente superficiẽ rotunditatis nubis, post quẽ sequitur color mixtus ex albo cœruleo sꝫ qualitatem dominantem in medio nubis, tamen apparet in vno color viridis vbi vapor magis est terrestris, & hi colores sunt alijs prĩcipaliores, qa multos habẽt colores. quos pictor nullus exprimeret. Est igitur eodem Aristo. auctore iris repercussio radij redundantis ad vaporem sibi oppositæ nubis sicut splendor in aqua refulgens in pariete refulget rediens ad ipsum. Sua interpositione feruorẽ solis temperat. Resolutione in pluuias inferiora fœcũdat. Specie sua superiora pulchra reddit. Dominum humiditatis in aere esse ostendit, vnde infra quadraginta annos a mundi fine nõ apparebit, quod elemẽtorum desiccationem indicabit pacem inter deum & mundum denunciat. Semper ex opposito solis est. Ergo nunq̃ apparet in meridie, quia sol nunq̃ est in septentrione. Pli. tamen ait q̃ post Autumni æquinoctium appareat quacũq̃ hora, nec vnquam plures simul q̃ duo. ¶ Nondum illi flauum, non placet qđ Ser. scribit, Mulieres pudicas non esse vsas flauo crine. Nam oui. in libro de fastis sic ait de Lucretia, cui palma pudicitiæ tribuit, Forma placet, niueusq̃ color, flauiq̃ capilli, Qđ aderat nulla factus ab arte color. ¶ Soluo, Quia sm Platonicos homo anima est, quæ in corpore veluti vetustissimo in carcere includitur. Ergo soluto tanquam corporeis vinculis, & ipse in sexto. Nec auras respiciunt clausæ tenebris & carcere cæco.

¶ Explicit Liber Quartus.

SER. a INTEREA MEDIVM Aeneas iã Dum fletur aut sepelit Dido. Et hoc sinone librũ vt solet superioribus iũgit. Cuius pars maior ex Homero sumpta est. Naꝫ omnia quæ hic commemorat exhibentur circa tumulus Patrocli, nisi ꝙ illic cerule exercet, hic nauale certamẽ. Sane intelligẽdum nõ potuisse fieri, vt vna nec plena die Aeneas ad Siciliam peueniret. Vnde accipiendũ est, sicut supra legimus, ꝙ circa primũ ortũ lucis nauigauit, vt Regia e speculis vt primũ albescere luceꝫ Vidit, & æquatis classeꝫ pcedere velis. ergo tota die duꝫ se Dido interimit, duꝫ fletur paululũ prouectus est leniter spirantibus vẽtis, & flammas rogi circa vesperam vidit. quo tpe et p naturam igneꝫ videre potuit, & p pstinũ morẽ quo p diem cadauera nõ incẽdebãtur. Deinde tota nauigãs nocte & alterius diei pte ad siciliam puenit. b ſ Mediũ, aut medium est quicqd a prĩcipio recedit, & necdũ finẽ sortitur, aut medium sic altuꝫ vt medium putares, vt Graditurqꝫ p æquora iã mediũ, Naꝫ vere mediũ sequẽti indicat loco, vt Pelagiũ tenuere rates nec iam amplius vlla Occurrit tellus. c ſ Certus aut ĩdubitabiliter pergẽs, aut certus Aeneas .i. solers, strẽnuus, vt eqdẽ p littora certos Dimittã. d ſ Atros aqlone, quos nup̃ flans aquilo atros effecerat, vt Et medijs properas aquilonib9 ire per altum. Naꝫ nouimus tẽpestatis hanc esse naturaꝫ, vt reliqas vẽti teneat tempestas etiã in alterius flatu. Atros ãt sm Plinius qui dicit in naturali historia non esse maris certũ colorẽ, sꝫ p ventoꝝ qlitate mutari, & aut flauuꝫ esse, aut luculentuꝫ aut atrum.

ATROS DON. Aquilone, at q nõ est aptus, aqlo ex Africa ĩ Italiã nauigantibus, sꝫ vel posuit speciẽ pro genere, vel nauigabat Aqlõe qa ex secundo Iouis pcepto statuerat Carthaginẽ relinqre quo illo ferrẽt venti, vt etiam Aqlõe flãte enauigaret q illi ferrent.

FLVCTVSQ CHRI. atros. Varij. n. vẽti varios mari colores afferũt, vt apparet apud Homerũ. ſ Respiciens, Ex amore, Naꝫ q̃uis Italiam, vt deo obseqreretur peteret, tñ nõ poterat nõ moueri

ADILON.

Quintus habet ludos, & classem corripit ignis.

Modestini iurisconsulti. Argumentum. V.

NAuigat Aeneas, siculas defert ad oras.
Hic manes celebrat primos. Vna hospes Acestes.
Ludos ad tumulum faciunt, certamina ponunt.
Prodigium est cunctis ardens Delapsa sagitta.
Iris Tum Beroen habitu mentita senili
Incendit naues, subitus quas vindicat imber.
In somnis pater Anchises quæ bella gerenda
Quoqꝫ duce ad naues possit descendere narrat.
Transcribit Matres Vrbi, populumqꝫ volentẽ.
Et placidum Aeneas Palinuꝝ quærit in vndis.

P. Virgilij. Maronis Aenei. Liber Quintus.

INTEREA [a] medium [b] Aeneas iaꝫ classe tenebat,
Certus [c] inter, fluctusqꝫ atros [d] Aqlone secabat
Mœnia respiciens, quæ iam infœlicis Elisæ

moueri amore, quē erga Didonē gerebat. Discedere enim Ænea a didone nihil aliud est, vt in allegorijs ostendimus, q̄ virum ægregium a Ioue per Mercurium monitum. i. a deo per doctrinam eruditum a vita actiua ad contemplatiua transire. Sed cū nondum in eo virtutum genere quæ animi iam purgati dicuntur ꝯsistat, sed in virtutibus purgatorijs ꝯstitutus sit q̄uis diuina præcepta q̄bus cœlestia ꝯtemplari, & terrena despicere iubemur sequi decreuerit, tamē non potest nō cōmoueri cupiditate reꝝ terrenaꝝ præsertim eaꝝ, in quibus virtutes ciuiles versant̄. Nam bene regere se domūq; suam ac etiam rempub. non minima virtus est, neq; damnatur vita actiua, quæ a iustitia non discedat. Nā si legitur Maria optimā partem elegit, seq̄tur q̄ & Martha bonas potuerit eligere. Sed de his plenius disputauimus in primo libro chamaldulensium quæstionum.

Collucent[a] flāmis. quæ tm̄[b] accenderit ignem
Causa latet[c], duri magno sed amore dolores
Polluto, notumq; furens quid fœmina possit
Triste per augurium Teucroꝝ pectora ducunt.
Vt pelagus tenuere rates[d], nec iā amplius vlla
Occurrit tellus, Cœlū vndiq;, & vndiq; Pontus,
Olli[e] cæruleus supra[f] caput astitit imber
Noctē: hiemēq; ferens, & īhorruit[g] vnda tenebris
Ipse Gubernator[h] puppi[i] Palinurus ab alta,
Heu quianam[k] tāti cinxerūt Aethera nimbi,
Quid ue p̄r Neptūne paras? sic deide locutus
Colligere[l] arma iubet, validisq; incūbere remis,
Obliquatq; sinus in ventum, ac talia fatur.
Magnanime Aenea, nō si mihi Iupp̄r[m] auctor
Spōdeat, hoc[n] sperem Italiam contingere cœlo.

SER. a ¶ COLLVCENT, lucent vndiq;. In honorē. n. regū cum faculis p̄cedebat a p̄plis. Vñ ait de Pallāte, Lucet via longo ordine flāmaꝝ & late discrimlat agros. Postea eni funebres lectulos p̄ferre cœperūt, vñ est in sexto, Vel quæ thyberise videbis funera, quū de Marcello ædili diceret filio sororis Augusti, i. cuius honorē hoc fctm̄ est. b ¶ Quæ tm̄, in quātitate est admiratio. Sane sciēdū Varronē dicere Aeneā ab Anna amatū, & licet vt diximus plurimū t̄p̄s iterfit, lectū tñ est. c ¶ Cā latet, duri magno sed amore dolores, ignorabat cām, ꝯiecturis tñ p̄pius accedebāt. Nā duri dolores magno amore polluto, idest læso, & notus fœminaꝝ furor ducebat troianos per triste auguriū, scilicet vt crederent se īteremisse Didonem. Multi dicunt ducunt dilacerant, vt ad supradictas duas causas tertia accedat. Percellebat igr animos troianorum quo nascebantur duri dolores amore polluto, q̄ notus erat fœmīæ furor. quod ignem rogi videbant, idest omē nauigantibus triste Vt pertriste valde triste &c, sed si sic intellexerimus tertio dicto congruit tantum, non etiam superioribus, nec enim Troiani nauigantes poterant, aut de amore, aut de furore Didonis esse solliciti. d ¶ Rates, pro nauibus abusiue posuit. e ¶ Olli, aut tunc, aut illi. f ¶ Supra caput, ineuitabilis, mortifer. Nec enim simpliciter dictum est, quum omnis imber supra caput sit. g ¶ Inhorruit vnda tenebris, & noctis & nubium. h ¶ Ipse gubernator, q̄ debuit esse solatio. i ¶ Puppi ad alta, sub audi hæc ait. k ¶ Quianā, cur. & est īterrogātis aduerbiū, quo vsus ē bis, hic & ī decimo Cælicolæ magni quianam sententia vobis Versa retro. l ¶ Colligere arma iubet, vela ꝯtrahere, non penitus deponere, nā dicit Obliquatq; sinus in vētū. m ¶ Iupitē auctor, aut nostræ nauigationis, aut sm̄ vsum locutus est. nec si huius rei auctores se Iuppiter faciat. & multi q̄rūt quomodo Iuppiter auctor quū Apollini dicat, Tot maria īraui ducete. Sed legimus, Quæ phœbo p̄r oīpotens, & specialit̄ nauigationis ex Africa auctor est Iuppiter. n ¶ Hoc cœlo, aere. Lucretius, In hoc cœlo qui dr̄ aer.

DON. ¶ OCCVRRIT, impatientiam cupientis gratulari significat.

CHRI. ¶ CAVSA latet, nesciebat quidem sed vis polluti amoris, & furor fœmineus coniecturam faciebat ignes esse rogales q̄ Didō se interfecisset, quod eos tristitia afficiebat, quoniam esset illud malum auguriū. ¶ Imber, qui maiori impetu fertur. Nam pluuia lentior est, & magis iugis. ¶ Caput, capiendo dicitur, quia omnes sensus capiat, quod alij membro non contigit, inde capilli capitis pili. ¶ Validis remis, idest ipsos validos incumbere remis. ¶ Ipse. q. d. cui credendus erat propter rei scientiam. ¶ Ab alta. p. i. e. loco quo cuncta recte prospicere posset. ¶ Hoc cœlo, hac qualitate cœli, idest aeris. Optime autem Iouem nominant, & q̄a dijs omnibus præest, & quia aer īterpretat̄. Ostendit aūt nō vanum fuisse triste auguriū, quoniam secuta sit atra tempestas.

Capvt

Capil[lus]

Mutati[a] transuersa fremunt, & Vespere[b] ab atro
Consurgũt Venti, atq; in nubem[c] cogit Aer.
Nec nos obniti contra, nec tendere[d] tantum
Sufficimus. supat qm̃ Fortuna, sequamur[e],
Quoq; vocat vertamus iter. nec littora[f] longe
Fida[g] reor fraterna[h] Erycis, portusq; sicanos[i],
Si modo rite[k] memor seruata remetior astra.
Tum pius Aeneas, Equidem sic poscere Ventos
Iandudum[l], & frustra cerno te tendere contra.
Flecte viam[m] velis. an sit mihi gratior vlla?
Quo ue magis fessas[n] optem dimittere naues,
Quam, q̃ Dardaniũ[o] tellus mihi seruat[p] Acestẽ?
Et patris Anchisæ gremio complectitur ossa?
Hæc vbi dicta, petunt portus, & vela secundi[q]
Intendunt zephyri. fertur cita gurgite classis.
Et tandem[r] læti notæ aduertuntur Arenæ.
At procul excelso miratus[s] vertice montis
Aduentum, sociasq; rates, occurrit Acestes
Horridus[t] in iaculis, & pelle Libystidis[u] Vrsæ.

SER. a ¶ MVTATI transuersa fremunt, hinc atque hinc. Est autem aduerbium factũ de nomine, vt Cũctatur & amnis Rauca sonans. Item Et pede terram crebra ferit. Nã nomen & aduerbium plerũq; transeunt in se, vt Toruumq; repente clamat. i. torue. item aduerbium in nomẽ, vt Dum mane nouũ, accepta declinatiõe factũ est nomẽ. sic Persius, Iam cras hesternum cõsumpsimus, ecce aliud cras. sed nomẽ quũ aduerbium coeperit esse, fit indeclinabile. aduerbium quum nomẽ esse coeperit, declinatur, Vnde ait Plautus, A mani ad vesperũ. a mane autem propter tetraptoton non dixit. Cum enim in alienum ius trãseunt hæ ptes nõ suis, sed earum ad quas transeunt vtuntur potestatibus duntaxat in declinatione. Nam temporum rationem suam reseruant, vt hoc loco trãsuersa, quũ aduerbium fit, a tñ breuis est, qa venit ex noĩe, lz duæ consonantes sequãtur, quũ sciamus in a terminata aduerbia lõga esse, vt paulopost, Et frustra cerno te tẽdere cõtra. b ¶ Et vespere ab atro. i. quo tẽdimus, nec enim sine ratione post generalitatẽ suã addidit spẽm. c ¶ In nubẽ cogit, aer Nubes. n. aeris densitas facit, vt Dẽset, erant quæ rara mõ, & quæ densa relaxat. d ¶ Tẽdere, pro ptendere. Aphæresis est. e ¶ Seq̃mur, fortunã scilicet. f ¶ Nec littora lõge, suadet a facili. g ¶ Fida, ppter Acestis affinitatẽ. h ¶ Fraterna, propter Erycen Veneris & Butæ filium, sm alios Neptũni & Veneris. i ¶ Sicanos, corripuit si. alibi pduxit, vt Sicanio pfcta sinu. k ¶ Rite mẽor suata remetior astra, si rite remetior astra cœlo añ suata. s. añ tẽpestatẽ. Colligit aũt vicinitatẽ ex rõne cursus, quia a peritis horis colligit, q̃s indicãt sidera. l ¶ Iandudũ, non tantum heroicũ est, qd dat Aeneæ gubernandi scientiam, sed etiã ad prœconomiã pertinet. Dictus enim est Et ipse ratem nocturnis rexit in vndis. m ¶ Flecte viam, ex re mira nata declamatio. In terra enim a via deflectimus nos, in mari ipsam flectimus viam. n ¶ Fessas nauis, pro nos fessos. o ¶ Dardanium acestẽ, vt supra diximus Hippotes filiã suã Egestam ne ad cetos relegaret, nauiculæ supposuit, & misit q̃ sorte tulisset. Cuius delata ad siciliam Crimnisus fluuius cõcubuit, conuersus in canem, vnde Acestes ẽ nat'. p ¶ Seruat, tenet, vt tñ tas seruabat filia sedes. q ¶ Secũi zephyri, iam secũi post conuersiones. r ¶ Et tandẽ, vacat particula tandem, vt Et quo sub cœlo tandem, qui bus orbis ĩ oris Iactemur doceas. Nam cur tandẽ, quum dicat Fertur cita gurgite classis? s ¶ Miratus, is qui mirabatur, aut certe miratus occurrit. t ¶ Horridus, terribilis. v ¶ Libystidis vrsæ, aut re vera vrsæ, aut feræ africanæ.

DON. ¶ ET PELLE, refert habitum paternũ. Erat enim natus ex fluuio, & fluuij pene nudi sine ambitione vestium pinguntur.

CHRI. ¶ IN NVBEM, ex vaporibus. n. a terra ascẽdentibus cõdensatur aer, & partes in illo densiores vertunt in aquam. Hæc enim mutua est elementorum conuersio, vt ætheris crassiores partes in aerem & aeris in aq̃, & aq̃ in terram vertant, & rursus subtiliores terræ in aquam & aquæ in aerẽ & aeris ĩ ætherẽ vertantur, nihilq; ex ipsis deperit, sed mutua fit cõuersio ¶ Erycis, eryx quartus fuit a Neptũno, Neptũni enim filius fuit Amicus Amici aũt Butes, Butes autẽ ex Venere genuit. erycẽ, q teste Diodo. eiusdem insulæ viro rex siciliæ fuit, qui ob maternũ genus in maxima gloria fuit, & in eo monte, qd a se denoĩauit vrbem condidit & in arce tẽplum matri posuit multis donariis ornatum, quod vetustate ipsa creuit, nam & æneas in Italiã veniens illud vehementer excoluit, deinde multis sæculis illud siculi celebrarũt. Pie et carthaginenses

Eryx

carthaginenses coluerunt, postremò romani eo in omnes superarũt. Quisquis. n. cũ imperio in insulã veniebat, donis templũ ornabat & ludis & mulieꝝ consuetudine omne abiecta tristitia hilare sacra faciebant. Sed quod maximũ fuit. xvij. ex siciliæ vrbibus huic templo aurũ pendere iusserunt additis militibus q templum custodirent, hæc Dido. Stra. aũt etiam scribit illud singulari veneratione coli, & antiqui ius muliere frequentia refertũ illius ministeriũ dicatuꝝ, quas & hæc sicilia & ex externis regionibus multi locarãt. Hac tẽpestate & ipsa colonia & tẽplum pene desolatũ est. Sed & romæ est añ portã collinã templũ, quod appellãt erycinæ Veneris, cui cũ æde sacra insignis adiacet porticus, Cæteꝝ mons ipse drepano ꝑpinquus est. ¶ Superat qm̃ for. s. oñdit prudẽtis esse fortunæ cedere, & inseruiendũ tẽpori, quare prius aũt esset parentandũ anchisæ q̃; eundũ in italiã in allegorijs dictum᷑ est. ¶ Petũt, petimus cũ ratione, Appetimus cũ affectu, expetimus honesta. ¶ Fert. c. g. c. ipsa cõpositio verborum celeritatem fugientis nauis, & sonitũ quẽ edit nobis ante oculos ponit. ¶ Tãdem potius ad desiderium, nam aio cupienti nihil satis festinatur, q̃; ad longitudinem tpis refertur, nam nauigatio breuis & celerrrima fuit. ¶ Libystidis, puto voluisse significari fabulam, ibi sta enim sisiphi filius condidit in sicilia vrbem de suo nomine appellatam, Siluius sed decus haud illum pulchrius oris ē; quæ formauit nomen ibistæ.

Petũ cũ cõpositis

SER.

Troia Criniso conceptum flumine mater
Quẽ genuit. Veteꝝ nõ imemor ille Parentum
Gratatur reduces. & gaza [a] lætus agresti
Excipit, ac fessos opibus solatur amicis.
Postera cum primo stellas [b] Oriente fugarat
Clara dies, socios in coetum littore ab omni
Aduocat Aeneas, tumuliq; ex aggere fatur
Dardanidæ [c] magni, gen᷑ alto a sãguie [c] Diuoꝝ

a ¶ GAZA agresti, opib᷑ rusticanis. Nã gaza oĩs fruct᷑ ẽ. b ¶ Stellas fugarat, poetice dixit, Nã si stellæ a stando dictæ sunt, non fugantur. semꝑ enĩ fixæ sunt, ꝑter planetas qui ꝓpterea ἀπὸ τῆς πλάνης. i. errore dicti sunt. c ¶ Dardanidæ magni, frequẽter vt diximus ad opus suum Virgilius aliqua ex historia deriuat. Naꝫ sic oĩa ĩducit, quasi diuini honores soluantur anchisæ, quos constat Iulio Cæsari fecisse Augustũ. Et bene dicit, Genus altũ a sanguine diuom. Nam per tacitaꝫ œconomiã ostendit debere Anchisem generis sui honorem mereri. Vnde est Dijs genite & geniture deos. d ¶ A sanguine diuom diuom & deoꝝ plerunq; indifferrẽter ponit poeta, q̃; q̃; sit discretio, vt deos perpetuos dicamus, diuos ex hominibus factos, quasi qui diem obierint, vnde diuos & ĩperatores vocamus. Iuuenalis, Respice riuales diuorum. Sed Varro, & atteius contra sentiunt, dicentes diuos ꝑpetuos, deos q ꝓꝑ sui ꝯsecrationẽ timent, vt sunt dij manes, qḋ tãgit in duodecimo dicens Turni sic est affata sororẽ Diua deã stagnis q̃ fluminibus sororis Præsidet.

DON. ¶ AGRESTIS, sunt epulæ de quibus ait in Buc. Sunt nobis mitia poma Castaneæ᷑ molles & pressi copia lactis. His addere possum᷑ oua & herbas.

CHRI ¶ GRATATVR. grator te & gratulor tibi dicimus. i. lætum me ꝓ tua re prospera prebeo. gratificari aũt rem gratam facere, & habet nescio quid coniunctũ cũ adulatione Salu. in iugur. Nisi forte quem inhonesta & pernitiosa libido tenet paucorum potentiæ de-

Grator gratulo Gratificor

cus atq; libertatem suaꝫ gratificari. ¶ Lætus, liberalis, nã liberales læti dãt. Sic ꝯtra Terẽ. dixit inuitat tristis q̃ñ inuitus. Nam isti non dant læti. ¶ Solat᷑, nã ꝓperitas angustias reꝝ ꝓsentiũ copia solari poterãt. ¶ Stellas, q̃ oẽs dicunt᷑ fixæ octauo cœlo. Non quin ipse quoq; ꝯtra suũ cœlũ nõ eant sed adeo tardo sunt motu, vt moueri nõ videat᷑, nam centesimo fere anno gradũ vnum qui est trigesima pars vnius signi, q̃. xij. sunt ꝯficiunt, vñ totus zodiacus peragit᷑ sex & triginta millibus annoꝝ. Stellarũ numerus incognitus est astronomis. Mille. n. & sexcentæ sunt solum illæ, quaꝝ cognitionẽ habent q̃ quideꝫ duo ac septuaginta signa conficiunt, vt si exẽpli causa dicamus cygnum in cœlo esse vnũ signuꝫ & arietẽ aliud signum & cygnũ quidẽ habet᷑ stellas. xiij. Arietẽ xviij. ergo stellas dicimus illis singulas. Configurationẽ autẽ ex multis stellis appellamus signa, q̃; uis miores astrologi signa solum dicant illa. xij. quæ sunt in zodiaco. s. Arietẽ, tauꝝ, geminos, cancrum, leonem, virginem, libram, scorpiuꝫ, sagittariũ, capricornũ, aquarũ, pisces. Reliquas aũt ꝯfigurationes imagines & nõ signa noiant, sed apud scriptores ꝑmiscue & signa & imagines inuenimus. Præter autem has omnes stellas septem aliæ sunt non in octauo cœlo vt illæ, sed singulæ ĩ singulis septẽ cœlis inferioribus, vt in septimo sit Saturnus, in sexto Iuppiter, in quinto mars, in quarto sol, in tertio venus, in secundo Mercurius, in primo luna. & hæ stelle planetæ dñr. i. erratiles nam πλάνη græce error significat, ga

Stellæ

Zodiaci signa

manifestò cernunt cōtra suum coelū ferri nisi retrogradi sint. ¶ Coetū, cōcilium vt & coetu cinxere polū. ¶ Exaggere, nā q̄ vba habēt ad populū, ex hoc loco superiore fant. ¶ Dardanidae, m. captat beniuolētiā a nobilitate: quā cū cōmemorat, ondit esse cām ne deserāt honores anchisae, & facit rē verisimilē. Facile. n. pōt credi ex gñe a dijs pfecto oriri aliquē deum.

HR.

Annuus [a] exactis completur mensibus orbis,
Ex quo reliquias, Diuiniq; [b] ossa parentis
Cōdidimus terrae, moestasq; [c] sacrauimus aras.
Iāq; dies (nisi fallor [d]) adest, quē semp acerbū [e],
Semp honoratū [f] (sic Dij [g] voluistis) habebo.
Hunc ego Getulis [h] agerem si syrtibus exul,
Argolico ue [i] mari, deprēsus [k] & vrbe Mycenae [l],
Annua [m] vota tamē, solemnesq; ordine pōpas
Exequerer, struueremq; suis [n] altaria donis.
Nunc vltro [o] ad cineres ipsius, & ossa parentis
Haud eqdē sine mēte reor, sine numine Diuū
Adsumus, & portus delati intramus amicos.
Ergo agite, & cuncti laetū celebremus [p] honorē.
Poscam' vētos, atq; haec sacra quotannis
Vrbe velit posita [q] templis sibi ferre dicatis.
Bina Boum vobis Troia generatus Acestes.

a ¶ ANNVus orbis, quia mēses i se currūt, & annū faciūt, Vnde annulus dictus & annus sic alibi. Atq; i se sua per vestigia voluitur ann' ἀπὸ τοῦ ἀνανεοῦσθαι i. a renouando dicit. b ¶ Diuini, aut laus ē, vt Diuini opus alcimedontis, aut re uera diuini, Idest vaticinantis. Nam ait Nunc repeto anchisen fatorum arcana reliqt. c ¶ Moestas aras, medium se prebet. Nā & hoiem fuisse nouit, & vult eū ex cōsecratione numē effectū. nam moestas aras ad hoiem ptinet. i. dijs manib' ɔsecratas, qđ paulo post dicit Altaria liquit vult esse diuinitatis post apotheosin, Vñ est & adytis, q̄ templo℞ sunt, & successit tumulo, qđ ē hominis. d ¶ Nisi fallor, nō quasi nescius dixit, sed pp anni ɔfusionē, q̄ erat apud maiores. nā ante Caesarē, cuius rōnē hodie de anno sequimur, itercalabant dies. Vt ēt in verrinis legim'. s. Lunae nō ɔgruente rōne. Annum aūt primō Eudoxus, post Hipparchus, deinde Ptolomae', ad vltimū Caesar dephendit. e ¶ Acerbū, pter perditū patrē. f ¶ Honoratū, qa de' effect' ē. g ¶ Sic dij voluistis, sicut i tertio. Sic visuz supis. semp. n. de dijs salua veneratione ɔqueri. h ¶ Getulis agerē si syrtibus, si in getulis syrtibus agerē. i. essem, & bene aut desertos aut hostiles cōmemorat locos. i ¶ Argolico ue mari, ionico, & adriatico. k ¶ Deprehensus, occupatus, & ppie nauigātiū est, vt Deprensis olim statio tutissima nautis. l ¶ Vrbe mycenae, graece dixit, vñ singularē numeru posuit. Mycene aūt sicut & thebe. Iuuenalis, Atq; vet' thebe centū iacet obrupta portis, Vt sit mycene mycenes, vt Agaue agaues. Pōt & exinde latinā fecisse declinationē, vt sit haec mycena hui' mycenae, & est periphrasis vrbe mycenae. i. mycenis, vt vrbē patauī. m ¶ Annua vota, & pōpas, haec q̄si numini. n ¶ Suis donis, ɔgruis, sunt. n. tū superor℞, munera sunt iferor℞, vt in hoc. Phoebo sua semper apō me Mūera sūt lauri, & suaue rubēs hyacint'. o ¶ Nūc vltro, argumētū a miore ad mius. vltro autē aut vltra. i. insuper numina susiterūt, aut vltro. i. spōte sua nō volētib' nobis. Vult enim ad hoc tēpestatē ortā, non vt ab italia depellerent, sed quo sacra renouaretur anchisae. p ¶ Celebremus honorē, nō dicit exegas. Nā & vētos q̄si a numine vult petere. q ¶ Posita, ɔstituta, vt Et posuere i mōtib' vrbē pallātis paui de nomine pallāteu. Dicit aūt petamus ēt hoc, vt velit nos i vrbe ɔstituta singulis qb'q; ānis sibi sacra psolui.

¶ ANNVVS, apud antiquos annus quia ex revolutione syderum est triplex notatus. Minor enim est ex reuolutione lunae, quae cum terrae pxima sit vehemēter in corpora agit. ¶ Cōstat aūt ex diebus. xxviij. Celerrima est pp breuitatē suae sperae, & qm̄ est pxima terrae videt maiori reliquis syderibus, excepto sole, & tñ minima est oīum excepto Mercurio. Post hūc est annus solaris, q vere annus dici pōt, quia cursu suo oīa tpa distinguuntur. Efficit enim lucē, efficit tenebras, mane meridiē, vespe℞, efficit ver, aestatē autūnū, hyemē, totū deniq; zodiacum trecentis a sexaginta quinq; diebus & bñ semisse, peragit, ac praeterea centosse. i. centesima parte vnius diei. Ergo; vt omittam annum prisco romano℞, de quo explicatissime dicitur apud Macrobium Iulius Caesar dictator primus ad rōnem mathematico℞ vt etiā aegyptij faciebāt, Romae annum redegit, qui constaret ex. ccc. & lxv. diebus & quadrante, & qm̄ singulis ānis quadrantis ratio haberi nō poterat instituit in quarto quoq; anno dies vnus intercalaretur post vigessimum quartum diem febru. in vi. nonas martii, & quoniā is dies bis repetebatur; bisextus dictus est.

CHRI, Annus

¶ IN NAVEM,

SER. a ¶ IN NAVES, per naues. Multa enis in ſi gnificat. vt ſupra diximꝰ. b ¶ Si noua diem mortalibus almũ, nõ de die q certus eſt dubitat, ſed de ſerenitate, vñ paulopoſt, Serena iã luce. c ¶ ſciendũ qa apud maiores, vbi qs vbi qs fuiſſet extinctus ad domus ſuas referebaꝰ, & illic q erant octauo die ice debant, nono ſepeliebaꝰ. vñ & Horatiꝰ, No uendiales diſſipare pulueres. Nã etiã ludi q in mortuorum honorem celebrantur nouendiales dicuntur ſciendũ quia etiam domi ſuæ ſepeliebanꝰ, vñ eſt orta conſuetudo, vt dij penates in domibus colantur. c ¶ Prima, re vera prima, nam cætera nõ eo quo dicit editurus eſt ordie. d ¶ Et qui viribus audax, hoc ad omnia pertinet. e ¶ Aut iaculo incedit melior, ideſt iactu velociũ ſagittaꝝ, vt vacet ue. ſic iſta iunxit in nono, In ſtudijs iaculo & longe fallente ſagitta, hoc eſt in iactu lõge fallẽtis ſagittæ, nã nõ exhibuit iaculatores. f ¶ Crudo cæſtu, aut crudeli, aut duro. Cæſtus autẽ per diphthõgum pugilũ arma ſignificat. habet etiam pluralem numeꝝ & eſt quartæ formæ. Nam ceſtus ceſti tantũ numeri ſingularis ſine diphthongo balteum Veneris ſignificat. g ¶ Præmia palmæ, ideſt virtutis, a præcedenti ad id quod ſequitur.

> Dat numero capita ī naueis, adhibere Penates
> Et patrios epulis, & quos colit hoſpes Aceſtes.
> Præterea, ſi noua b diem, mortalibus almum
> Aurora extulerit, radijſq; retexerit orbem,
> Prima c citæ Teucris ponam certamina claſſis,
> Quiq; pedum curſu valet, & q d virib' Audax,
> Aut iaculo e incedit melior, leuibus ue ſagittis:
> Seu crudo f fidit pugnam cõmittere Cæſtu.
> Cũcti adſint, meritaq; expectẽt pmia g palmæ

DON. ¶ NOVA di. pſcripſit tempus ludorum ſi rãtum aeris temperies eſſet, & idipſum nec nimis propíquum vt poſſet præparari celebritas, nec nimis longinquũ ne haberet diutiæ expectationis tedium. ¶ Almũ, tranquillum debemus accipere. Edixit autem ludos non impudicos, vt mimi ſunt, ſed fortes & qbus virtutes in homine acceduntur. ¶ Spectet, vł videat, vel ſperet. ¶ Meritæ, permonet q recto iudicio attribuetur palma.

CHRI. ¶ IN CAPITA, p capitaꝰ vt Digerit in numerum, ideſt pro ordinẽ. Aliquando ſignificat ſimilitudinem, vt curuatus in arcum, ideſt in ſimilitudinem arcus. ¶ Aurora. prima pars lucis nondum ſole apparente dicta ab auri colore, quo oriens veſtitur cum apparet appellatur & matuta hinc dicimus matutinum tempus. ¶ Certamina, mos fuit apud pſcos vt in honorem maximorum virorum præſertim eorum qui in bello oppetiſſent funebres ludi exhiberenꝰ. Fueruntq; primæ inferiæ, vt ex captiuis nonnulli ad tumulum mactarentur, hinc gladiatorum munus originẽ ſumpſit. Primi aũt ludi funebres quorũ memoria extet inſtituti ſunt ab Hercule in honorẽ Pelopis eius attaui & Ioui ɔſecrati, dictiq; ſunt olympici, qa apud olympus arcadiæ mõtẽ celebrabanꝰ in piſæis finibꝰ hos intermiſſos iphitꝰ eius filiꝰ iſtaurauit, hinc initiũ habuit prima olympias. Hi ludi iaq; expleto qrto anno quinto incipiente agebantur. Primus in illis ipſe Hercules conatus & Qui cũ a bello ad ſacra cõuerſus eſſet etiã a dijs ſm Diodo. munera accepit a Minerua peplũ, a vulcano clauã, & thoracẽ. Dedit Neptunus equũ, Mercurius enſem, Apollo arcũ, & illo vti docuit. Ceres parua myſteria ad purgandã cetaurorum cædẽ illi oſtdit. In his ludis victores oleaſtro coronabanꝰ. Secũdi fuere phoſcenſes poſt pytonẽ ſerpentẽ ab Apolline cæſuꝫ in Apollinis honorẽ cõſtituti. Eratq; victoribꝰ corona ex lauro. Tertij achei in iſthmo ob idq; iſthumi dicti in honorẽ Polemonis, quẽ latini portunũ nominant, q ex Melicerta hoie deus marinus effectus eſt. In his corona ex pinu victoribus decerniꝰ. Quarti argolici, q nemæia nemæa ſylua nominantur in archemori honorẽ inſtituti ſunt. Hic enis puer lycurgi filius fuit, & Opheltes appellatus. Veꝝ a nutrice dũ fontẽ argiuis in thebanũ bellũ pficiſcẽtibus temere humi relictus a ſtracõe ictus periit. Argiui aũt in patris ſolatiũ illi ludos inſtituerũt, & qa principium fati ide cœptũ eſt p ophelto Archemorẽ appellarunt. Eſt illis corona ex apio vel vt ex herbæ humilitate ætas infantilis exprimereꝰ, vel qa in apio iacẽs extictus ſit. Hæc igitur erãt pcipua gña ludoꝝ in græcia qͣuis & pleriq; alij extarẽt, vt in actica vbi celebrabãt ludos Mineruæ in ægina Aeaco i archadia lycæo Ioui. Teſpijs amori, Oropi Amphierao Argis, Iunoni. & alibi alij. ¶ Palma ac arbore donanꝰ victores. nõ ſolũ qa ſemp vireat, qđ ſibi cõe cũ mltis eſt, ſꝫ qđ adeo pſeuerãti motu erigiꝰ vt ẽt oĩa grauiſſima ſufferrat, ſ ł qdẽ palmæ i Europa, vulgoq; i italia, ſꝫ ſteriles. In maritimis hiſpaniæ fructũ ferũt, ſed lmitẽ. Dulcẽ in aphrica, ſed cito euaneſcentẽ. In oriẽte vero plurimi ex hoc fructu vitã faciũt Alij ẽt panem Alij ex eo pecudes ſaginant. Nulla ſponte ſua naſcitur niſi in callida terra, nulla frugifera niſi in feruida.

Margin notes: In — Aurora — Matuta — Ludi — ſcebres — Palma

Ore[a] fauete omnes, & cingite[b] tempora ramis
Sic fatus, velat materna[c] tempora Myrto,
Hoc Helymus[d] facit, hoc æui matur9[e] Acestes,
Hoc puer Ascanius, sequit quos cætera pubes.
Ille e concilio multis cum milibus ibat.
At tumulũ, magna medius comitãte caterua.
Hic duo rite[f] mero libans Carchesia[g] Baccho
Fũdit hũi[h], duo lacte nouo[i] duo sãguíe[k] sacro
Purpureosq;[l] iacit flores, ac talia fatur.
Salue[m] Sancte Parens iterum[n], Saluete recepti[p]
Nequiq̃[o] cineres, Aíæq;[q] Vmbræq; paternæ.
Non licuit fines Italos, fataliaq; arua,

SER. a ¶ORE Fauete, aperto sermone vsus est & sacrificio & ludis, nam in sacris taciturnitas, in ludis necessarius fauor est. Fauet autem ore quis etiã p taciturnitatẽ. Horatius, Fauete linguis carmina nõ prius audita musarũ sacerdos. b ¶Cingite tpa ramis, ex romão more. nã festis ludis oĩs ætas coronata spectabat, qđ oñdit p Aeneã Acestẽ Ascanium, p quos oẽm demõstrat ætatẽ. c ¶Materna myrto, vel quasi filius, vel quasi Veneris sacrificaturus marito. d ¶Hoc helymus facit, pnceps troianorũ, q dr tres in Sicilia ↄdidisse ciuitates. e ¶Acui maturus, honestius q̃ si æuo maturum diceret. f ¶Rite, sm ritũ sacrificij, qđ exigebat vt liberaret de mero Baccho. i. puro. g ¶Carchesia, genus poculorũ. h ¶Humi, terræ. i ¶Lacte nouo, aut statim mulcto, aut post fœtũ, qđ colostrũ dicit, neutro gñe. k ¶Sanguine sacro, victimarũ, vt diximus. Et notandũ q partim q̃si mortuo, pari numero, sacrificat, partẽ impari, quasi deo, vt Cedit quinas de more bidẽtes, par nãq; numerus diuisibilis, p quẽ mortalitas signat. ípar nãq; diuidi nõ põt, p quẽ ĩmortalitas oñdit, nã legimus Numero de9 ĩpare gaudet. l ¶Purpureosq; iacit flores ad sanguinis imitationẽ, in quo est sedes aíæ. sic in sexto, Purpureos spargã flores. itẽ purpureasq; sup vestes velamina notã. s. vt sup diximus, vt sedis suæ cognoscat imitationẽ. m ¶Salue, salue, & vale sm Varronẽ in logistoricis synonyma sunt. Vñ his & in salutatione vtimur, & in execrationibus, vt Terẽ. Valeant q inter nos dissidiũ volunt. Vñ etiã hæc mortuis dicimus, nõ q eis optemus salutẽ, in qbus nulla esse põt, sed vt significem9 sic nos digredi, vt ostendamus eos nunq̃ in nostrã cõmunionẽ esse venturos. e ¶Iterũ hic distinguendum, Nã quo tẽpore eum sepelijt, dixit sine dubio salue, & vale. o ¶Recepti nequiq̃ cineres, cineres pro ipso patre posuit, ac si diceret. salue pater de troia liberate, sine causa propter qđ sequit, Nõ licuit fines italos, fataliaq; arua. p ¶Recepti iterũ alij ad historiã referũt supradicta, distinctiõe mutata, vt dicant, recepti iterũ cineres semel ex troia, semel a Diomede, q dicit ossa eius eruta cũ palladio reddidisse. Nequiq̃. aut secundum epicureos, qui dicunt omnia perire cum corpore. q ¶Animæq; vmbræq; paternæ, vocatiuus pluralis est. Nam Plato & Aristoteles & omnes periti dicunt in homine quatuor esse animas. Vnam vitalem vt in vermibus, quæ tantum mouentur. Aliam sensualẽ, vt in multis animalibus in qbus est sensus & timoris & gaudij. Tertiam intellectualem, vt in hominib9, qui & cogitare & iudicarẽ possũt. Est etiam quarta infra omnes, quæ physice dr, vt est in herbis & arboribus. q̃ etiam motu carentes, vitam tñ habent. nam & nascunt & crescunt & pereunt. his rebus colligitur hominẽ harũ oĩum aíarum esse participem, Vñ Salustius, Alterum nobis cum dijs, alterũ cum belluis cõmune est. De vmbris aũt facilis est probatio, nam si quatuor sunt aíæ sequitur vt tot sint vmbræ, vt siquis inter duas stet lucernas geminã vmbrã creat, hoc aũt de animis etiã Lucretius asserit, sed non tantum veritati studet, quantum sectæ epicureæ. Alij ista fugientes dicũt vmbræ genitiuum esse singularem, vt sit cineres animæ & vmbræ paternæ, qđ non valde probandum est, nec enim vmbra & anima cineres habent.

DON. ¶ORE fa. in sacris hoc significat indicere silentium hic vero admonet vt lætis clamoribus fauorem accõmodent. ¶Hoc hely. acestes & ascanius, quia omni ætati congruebat iterum, nam primo salutauerat. cũ sepelijt. ¶Sancte, vt significet inter deos receptum, nam in secundo lib. quia viuus erat, & ab eo minime diuelli volebat non sancte dixit, sed care. ¶Animæq; vmbræq;, casus genitiui est in singulari. ¶Rursus, quia inimicorum manibus fuerant effossi & iterum sua opera conditi, quod beneficium cum senserit mortuus dixit nequiq̃. & bene dictum est ex persona filij qui viuo q̃ mortuo beneficium prestare maluisset. ¶Non licu. pp qđ in tertio dixit heu tantis nequiq̃ erepte periclis.

CHRI. ¶MAS EST & fœmina, plurimæq; fœminæ vni mari circunsistunt quo remoto sterilescunt, In cypro q̃uis non maturescat dulcis tamẽ est Assyria, & pars syluas palmarũ

cæduas

rum cæduas hēt & ad lautiora vtiľ, nouelli fructus intus lignū nō hñt, vñ a spadonibus nō/mē sumpserunt, differūt colore vt fici cādidi, tñ gratiores. ſ Cineres, hic mos apud roma/nos fuit, vt cadauera cōburerent, quā ꝯsuetudinem ońdit in Miseni funere. Fuit etiā & apō alios, nā cū Pli. ponat esse spēm lini quæ nō vraľ addit regū funebres tunicas ex hoc lino corporis cineres a reliquo sperare cinere. Nō tñ apud oēs ꝯburebanľ. Neq; semp romæ cō/busta sunt, Aegyptij vero tāto artificio cadauera ꝯdiebāt, vt ne pili qdē inde defluerēt. Qua/pp multi ita suos domi hñt, vt multaꝝ ætatū ꝑgenitores suos ꝯspicere possint quātitate & habitu corporis ac forma & laniamētis itegris, ait Hero. & Diod. Idē Diodo. refert quos/dā esse in æthiopia populos, q cadauera i flumē iaciāt, id optimū sepulchrū putātes, aut vi/tro circūlitos domi suāt aliq fictilibus ꝯdunt, ac infodiūt. Idē refert in balearibus īsulis, ca/dauera in funere fustibus ꝯstringi solere. ac mox fictilibus ꝯdita multo lapide obruere. Hero/do. scribit æthiopas quos a lōga vita macrobios appellāt cadauera desiccare, deīde pingen/do ad pstinā figurā reducere, deīde colūnis adnixos ad annū domi retinēt quo exacto ma/gna pōpa p vrbē circūferunt. Nasamones mortuos sedentes in sepulchro collocāt. Cauēt etiā ne qs aliter q̄; sedēs aīaꝫ emittat. Messagetæ eos q morbo pereūt: vt ipios & dignos q a feris lanienľ obijciūt. Capsureū q. lxx. annū excesserit in solitudīe exponūt, q si ab auibus lanieľ fœlix, crediľ, si a feris aut canibus nequaq̄; si a nullo ifœlix. Quidā in īdia vulturibus mortuos exponūt. Assyrij in melle ꝯdūt & cæra obliniūt. Sabæi p stercore cadauera hñt, & i sterqlineis ēt reges sepeliūt. Magi nō humāt corpa, nisi aña a canib⁹ lanienľ, i hircania plebs cões alit cāes optiates domesticos vt ab eis lanieľ. Plutonē aiūt pmū funera istituisse

SER.

Nec tecū Ausoniū, quicūq;[a] est, q̄rere Thybrim.
Dixerat hæc, Adytis cū lubric⁹[b] anguis ab īimis
Septē[c] ingēs Gyros[d], septena volumina traxit
Amplexus placide[e] tumulum, lapsusq; p aras.
Cærulea[f] cui terga notæ, maculosus & Auro
Squamā incendebat fulgor. ceu nubibus Arcus
Mille trahit varios aduerso Sole colores.
Obstupuit visu Aeneas. ille agmine[h] longo[g]
Tandem inter pateras, & leuia pocula serpens[i]
Libauitq;[k] dapes, rursusq; innoxius imo
Successit tumulo, & depasta[l] altaria liquit.
Hoc magis iceptos Genitori instaurat honores

a ¶ QVIcūq; est, tedio lōgæ nauigatiōis H dicit. b ſ Lu/bricus anguis, labilis. alīs lo/cū dicit, vt Per lubrica surgēs. c ſ Septem in gens gyros, lo/ci geniū p ma/gnitudinē vult ꝓbare. Nullus .n. locus sine genio est, q per anguē plerūq; ostendiľ. Persi/us, Pīge duos angues, pueri sacer ē locus ex/tra me ite. Sane hunc locū de Homero sum/psit, qui īducit græcos apud Aulidē omē fu/turi decennalis belli ex serpente collegisse, q ēt matrē ꝯsumpsit nouē pullis comesis.

ἔνθ᾽ ἐφάνη μέγα σῆμα δράκων ἐπὶ νῶτα δαφοινός.

Ita ergo nunc etiam Aeneæ omen sui erro/ris ostenditur septem gyris. Nam septimus annus est ei finis erroris, & est optimum fig/mentum. Annus enim fm ægyptios indica/baľ ante inuētas litteras picto dracone cau/dam suam mordente, quia in se recurrit se/ρογλυφα γραμματα vocanľ. d ſ Gy/ros, nomen legimus, verbum exinde nō in/uenimus. e ſ Placide repēs, qete. f ſ Cæ/ruleæ cui terga notæ, cæruleæ notæ & ful/gor auro variatus incēdebat. i. illustrabat. g ſ Agmine longo Tandē, post illos gyros tandem longo repere cœpit. h ſ Agmine, idest impetu, i ſ Serpens, participiū est nō nomē, ac si diceret repens. k ſ Libauitq; dapes, leuiter gustauit epulas suppositas, q̄ si licerniū dñr, q̄ si silicærniū su/pra silicē posi/tæ q̄ pactis sa/crificijs senib⁹ dabantur, vt se cito moritu/ros cognosce/rēt. l ſ Depasta altaria, nō a se Nas supra ait. Libauitq; dapes. Sed hoc dicit tā diu mansit, donec cūcta aris supposita flāma ꝯsumeret.

DON.

¶ AGMINE. dixit agmen quo naturaliter impellitur serpens. pulchritudo & innocen/tia serpentis rem cœlestem & non noxium animal significat propter quod magis hono/res restaurauit.

CRHI.

¶ SEPTENA. non solum septem, sed quæ/dum traheret semper essent septem, nam re/tinet non solum numeralem significationē sed etiā propriā. ſ Volumina, plicas. ſ No/tæ, q̄uis vt plurimum notā id dicamus, quo corpus animus ue aliqua labe polluitur, tñ etiā & ad honorē, pulchritudinēq; referľ, vt Oui. in fastis, Quinq; numātina duxit ab vr/be notā: sic in hoc loco dixit notas illa īter puncta cærulea, q̄ fuluū, aureumq; colorē va/riabant. ſ Maculosus ful. i. ille color fuluus vnde splendor tanq̄; ex auro micabat distin/ctus maculis cæruleis. ſ Squamā, de squa/ma & squalore dictum est in secūdo.

Nota

a ¶GENIVM ne loci, quia vt supra diximus nullus locus est sine genio. b ¶Famulum ne parentis, Fuit enim hæc maioꝝ consuetudo, sicut hodieq; apud indos est, vt quotiens reges moriebantur, cum his dilecti eq vl serui & vna de vxorib' carior incéderentur. Inter quos ǒ hoc ipso erat magna contétio. Possumus ergo famulum seruum sepultum cum Anchise accipere Aut p apotheosin deum ostendit effectū, vnde ei dat famulum quasi ministrū. Singula enim numina habent inferiores potestates ministras, vt Venus Adonim, Diana virbium. Aut certe ſꝫ Pythagorā dicit qui primus dephendit de medulla hoīs, quæ est in spina anguē creari, qđ etiam Ouidius in quintodecimo metamorphoseos dicit, loquente Pythagora. c ¶Nigrātes, nigra terga hñtes. d ¶Manesq; acherōta remissos, aut venientes de Acheronte aut acherōte dimissos, q iā in Acherōte nō eēnt, post apotheosiꝫ factam. e ¶Phaethontis, solis ἀπὸ τοῦ φαεσ καὶ αἴθω. f ¶Circo, spacioso ludorum loco. g ¶Sacri tripodes, sic pulchri, vt sacros putares, nec.n.sacrilegꝰ erat, vt sacra donaret. & sic dictū est, vt Dodoneosq; lebetes.i.quales sunt in dodona. h ¶Et palmæ p.u. Zeugma vtriusq; lateris. ¶Nam victoribus pcium & ad supradicta & ad dicenda ptinet. i ¶Argēti auriq; talēta, Talentum ſꝫ varias gentes varium est pōdus, sed apud romanos talentum est septuaginta libræ, sicut Plau. ostēdit in mostelaria, qui ait duo talenta esse cētum.xl.libras, talentū ꝟo ægyptiū pondo octuaginta, Varro tradit talentū pro bilance, sicut Home.

Χρυσοῖο πατὴρ ἐτίταινε τάλαντα,

Talentum autem minarum sexaginta, mina drachmarum centum, drachma oboloꝝ sex, obolus æra cōtinet sex, æs minuta sex. legimus etiam talentum paululum quiddā.

Incertus genium ne[a] loci, famulum ne[b] Parētis
Esse putet. cædit quinas de more bidentes,
Totq; Sues, totidem nigrantes[c] terga Iuuencos.
Vinaq; fundebat pateris, animamq; vocabat
Anchisæ magni, manesq;[d] Acheronte remissos,
Nec non & socij, quæ cuiq; est copia, læti
Dona ferūt, onerantq; aras, mactantq; iuuēcos.
Ordine Ahena locant alij, fusiq; per herbam
Subijciunt verubus prunas, & viscera torrent.
Expectata dies aderat, nonamq; serena
Auroram Phaethontis[e] equi iam luce vehebāt.
Famaq; finitimos, & clariq; nomen Acestæ
Excierāt. læto complerant littora coetu
Visuri Aeneadas, & pars certare parati,
Munera pncipio ante oculos, Circoq;[f] locant.
In medio sacri[g] Tripodes, viridesq; coronæ,
Et Palmæ[h] preciuꝫ victoribus, armaq;, & Ostro
Persusæ Vestes, Argenti[i], Auriq; Talenta.
Et tuba[k] commissos medio canit aggere Ludos.

Nam Homerꝰ in ludis funebribus Patrocli vltima pmia dicit esse δύω χρύσοιο τάλαντα.i.duo talenta aurea. Quod nos cogit aliquid minimū itelligere. Nā si primus victor bouē accepit, consequens nō est, vt dicamus vltimū taꝫ magnuꝫ accepisse pmium, Vnde apparet talentum etiā minimum quiddaꝫ significare. k ¶Et tuba romano more, sicut hodieq; vidimus, omnibus ludis funebribus, vt sunt diuorum, Naꝫ si sacri sunt.i. votiui illustrātur faculis, asi etiam hymnis incipiebant. ¶EXPECTATA, quasi tardi desiderantibus venisset. ¶Visuri ænea. expressit plenissimam laudem Troianoꝝ, cum siculi nō solum cā ludorum puenirēt. ¶Circo, nō qđ est circus, sed locus in formā circi. ¶In medio, vt ab oībus spectari posset. ¶Armaq; & ostro Persu. ve. trāsit ad gnalitatem ne speciatim diceret.

DON

¶GENIVM, ait Censorinus dictos esse, qa vt gignamur curent, vel quia genitos curēt, Credebantq; vnicuiq; duos esse, Alteruꝫ bonum, alterum malum, vt christiani quoq; duos angelos bonum, malumq; custodiaꝫ singulorum hominum esse volunt. Apuleius autem in libro de dæmonio Socratis scri. Dæmonas quos genios & lares possumus appellare ministros deorum arbitrantur, custodesq; hominum, & iterpretes siquid a dijs velint. Ergo q melioris meriti in corpore sūt nostro, genij dicunt. Corpori renunciantes, lemures Tum si domos incursionibus infestarent laruæ appellabantur. Contra si boni fuerint, lares familiares dicuntur. ¶Prunas, a perurendo dictas volunt. ¶Phaethontis, idest solis qui phaethon quasi splendēs dicitur, vt appellauit equos solis equos phaethōtis, quia phaethon solis ex Clymene filius eos male rexit. Fingunt autē poetæ solem habere quadrigas.i.currum cui quattuor sunt iuncti equi. Eoꝝ nomina sic ponit Oui. Interea

CHRI
Genius

Oui. Intereà Volucres pyrois eous & ethõ, ſolis eq quartuſq; phlægõ hinnitibus auras r... miſeris implét. ſ Circo, locus ẽ ſpacioſus & capax turbæ hoiuꝫ ad ludos ſpectãdos dictus, vel a circuitu, vł a Circe ſolis filia q̃ prĩa ludos quos ſoli patri iſtituerat edidit. Romæ erat circus maximus iter palatiũ & auẽtinũ. ſ Taléta, talẽtũ græcũ eſt apud quos acticũ inuehiẽ & tuboicũ, ac rurſus acticũ magnũ ac puũ. Nec credo fuiſſe pecuniã pcuſſam, põderis certe nomen eſt. nam magnũ, vt notabis apud Liui. lib. xxxiiij. hẽt libras. lxxxiij. & vncias q̃tuor. & Priſci. teſte ſex milia ꝑtinet denarioꝶ romanoꝶ vbi & de põderibus latius perſequiẽ.

Circus
Talẽtus
Ponderũ diuerſitas

Prima [a] pares [b] ineũt grauib⁹ [c] certamina remis
Quatuor ex omni delectæ claſſe Carinæ.
Velocem Mneſtehus agit acri remige [d] Piſtriꝫ [e],
Mox [f] ital⁹ Mneſthe⁹, gen⁹ a quo [g] noie Mẽmi.
Ingentem Gyas ingenti [h] mole Chimæram
Vrbis [i] op⁹, triplici [k] pubes [l], quã Dardana vſu
Impellunt, terno conſurgunt ordine remi.
Sergeſtuſq; domus [m] tenet a quo Sergia nomeꝫ
Cẽtauro [n] iuehitur magna, Scyllaq; Cloanthus
Cærulea [o], genus vnde tibi romane Cluenti [p].

a ſ PRIMA certamina, punico bello primo naumachiam ad exercitiũ romani iſtituere cœperũt. poſtq̃ probarunt gẽtes etiã nauali certamine plurimum poſſe ad quam rẽ in hoc certamine plurimũ alludit poeta. b ſ Pares aut parib⁹, aut diuerſis cõparabiles reb⁹, vt ſequẽtia idicant, Melior remis, ſed pondere pinus Tarda tenet. ſ Grauib⁹ remis, fortibus, vt ferit enſe grauẽ tybræus oſyrim. Nã graues inferunt tarditatẽ. d ſ Remige, erit nolatiuus remex. Seremus ſemiremex Hercules. e ſ Priſtriꝫ, vel a tutela depicta, vel ἀπὸ τ. ὑπρίζειν τὰ κύματα. i. a ſecandis fluctibus. f ſ Mox italus, ſubaudi futurus. ipſe enim familiã Mẽmioꝶ cõſtituit. & bene laudat familiam nobiliũ. a Sergeſto Sergia familia fuit a Cloanto clueẽtia a Gia gigania, cuius nõ facit mẽtionem. Nobilẽs aũt fuiſſe familias a troianis Iuuenalis oſtendit, Iubet a præcone vocari Ipſos troiugenas. g ſ A quo noie, ſcilicet Mneſthei. & Mneſtheus ſic eſt, vt tydeus, nã diphthõgus græca eſt. h ſ Ingenti mole, motu, vt Magna ſe mole mouentẽ. i ſ Vrbis op⁹ tam magna vt vrbem putares. k ſ Triplici verſu, omnes eniꝫ triremes fuerũt. Verſu autem ordine, vt Ille etiam feras in verſum diſtulit vlmos, aut verſu tractu a verrendo, vt Aequora verrebãt caudis æſtumq; ſecabant. Sane vnus eſt ſenſus. l ſ Pubes impellunt, figura eſt, vt pars in fruſtra ſecant. Sane ſciendũ inter barbariſmuꝫ & lexin hoc eſt latinã elocutionẽ, & perfectã metaplaſmum eſſe, q vno ſermone fit ratione vitioſus. Item iter ſolœciſmũ & ſchema, ideſt perfectam ſmonum cõnexionẽ figura eſt, quæ fit cõtextu ſermonũ ratione vitioſa. Ergo metaplaſmu⁹ & figura media ſunt, & diſcernuntur peritia, & iperitia. Fiunt autẽ ad ornatũ. m ſ Domus ſergia, familia, vt Da propriam thymbræe domũ. n ſ Centauro magna, fœminini eſt generis, ſi de nauí dicas, vt Ter. In eunuchum ſuã, quorũ cõmediã diceret. Iuuenalis contra ſenſit dicẽs Scriptus & in tergo necdum finitus oreſtes. ſed ſciendum genus plerunq; ꝯfundi, aut metri aut hiat⁹ cauſa, ſic Hor. Nec cupido ſordid⁹ aufert. Quũ ſignificãtes cupiditatẽ fœminĩo gñe dicam⁹, Ipſe etiã Virg. ait, Timidi damæ ceruiq; fugaces, quũ ipſe ſecundũ fidẽ dixerit, Cũ canibus timidæ veniẽt ad pocula damæ. o ſ Cærulea, aut nigra, aut alta carina. Omne enim altum nigrum eſt, vt Scuprea tuta lacu nigro nemorũq; tenebris. p ſ Cluenti ad ipſum apoſtropha eſt.

ſ PISTRIM. cũ aqua talia maiora ꝓpter copiã humoris cæteris aĩalibus ſint, tamen in indico mari maximæ reperiunẽ, & iter ipſa magnitudine excedũt balena & piſtris, itaq; balenæ q̃ternoꝶ iugeꝶ ſunt, piſtres ducẽtoꝶ cubitoꝶ veſtiẽ pilo piſtris, & aĩal nõ ouũ parit, ſed hoc eſt cõe oĩbus aquatilibus pilo veſtitis vt aĩal, & non ouũ pariãt, vt balenæ, piſtres, hippotami, & vituli marini. ſ Chimeram, hoc monſtrũ ex Typhaone & Echidna natũ fingũt poetæ. Idq; dicũt ignem expirare, vnde in ſexto, et flammis armata chimæra. Itẽ tria capita habere. Vnũ leonis, alteruꝫ draconis, tertium chimeræ. ideſt capræ. Dicit enim heſiodus in thegonia.

πρόσθε λέων ὄπιθεν δὲ δράκων μέσση δὲ χίμαιρα

Hãc pegaſus & bellorophon deuicit quæ tamẽ ex orto Cane Gerionis ſpigen & leoneꝫ Nemæum peperit. ſ Centauro, horum fabula in ſexto enarrabitur. ſ Scylla, de hac dictũ in tertio, ſigulæ ergo hæ quatuor naues ſingula hæc monſtra in ſe picta habebant, & ab illis nominabantur. ſ Cærulea, nam marino mõſtro marinũ colorem eſſe oportuit. Conſueuerunt autem latini ſi a nomine appellatiuo nomen proprium alicui rei faciant mutare genus maſculinum in fœmininum, vt hic Centauro magna, Sinaucum

CHRI. Piſtris

Chimæra

deducatur a nominé proprio viri referunt genus, vt Scriptus & Intergo nec dñ finitus hore stes. Chori nomen venti septétrionalis a parte occidentis. Consueuerunt autem latini o lógam in au aliquando cõuertere. Vnde pro choro & cote caurum & cautem dicunt. Hinc cũ Florus grammaticus hoc doceret deinceps flarus est appellatus.

SER.

a ¶ PROCul, aut si nimis lõge, vt & supra diximus, aut sicut in buco. de nimia vicinitate ait, Serta pcul tãtũ capiti delapsa iacebãt & dicit a porro. i. lõge ab oculis ex græco & latio cõpositũ. olim tũc cũ cori numib⁹ absceõdunt & obruũt sydera interdũ & sã ql õge significat declinatũ a prio ppositione aũ, & oculis.

Est procul [a] in pelago saxum spumantia contra
Littora, quod tumidis summersum tundit olĩ
Fuctibus, hiberni condunt vbi sidera Chori.
Tranquillo [b] silet, immotaq; attollitur vnda
Campus, & apricis [c] statio gratissima Mergis [d].
Hic viridem Aeneas frondenti ex ilice metam
Constituit signum nautis Pater, vnde reuerti
Scirent, & longos vbi circunflectere [e] cursus
Tũc loca sorte legunt, ipsiq; in puppibus auro
Ductores [f] longe effulgent, ostroq; decori.
Cætera populea [g] velatur fronde iuuentus,
Nudatosq; [h] humeros Oleo perfusa nitescit.
Considunt transtris [i], intentaq; brachia remis
Intenti [k] expectant signũ, exultantiaq; [l] haurit
Corda pauor pulsans, laudũq; [m] arrecta cupido.

Hinc tuba eam delæ minoris vero ad tibias, vt stati⁹ de Arche moro., Tibia. n. teneros solitum deducere manes.

¶ INTENTI, expectantes signum. ¶ Exultantia. c. pper sollicitudines victoriæ quæ erat incerta.

DON.

¶ MERGIS, mergi fabolas narrat s enius dicitur autem mergus qa frequenter aquis

CHRI.

b ¶ Trãquillo, melius septimus casus est, q̃ datiuus. Campus, saxi latitudo. c ¶ Apricis, sole gaudentibus. sane apricus & locus dr̃ sole calẽs, qđ est opaco & abdito cõtrariũ. & apricos dicimus locis apcis gaudẽtes. Virg. Duceret apcis in collib⁹ vua colorẽ. Pers. Vt nr̃a floralia possint Aprici meminisse senes. apricũ aũt q̃si ἄνευ φρίκους sine frigore. d ¶ Mergis, Esacus Priami fili⁹ fuit, hic se pcipitauit a muro, nec pijt, & quũ hoc sæpius faceret deoꝝ miseratione in auẽ puersus ẽ, q̃ ad imitationẽ idẽ facit. e ¶ Circũflectere. bene vno sermone ad pfectionẽ cõplexus est & reuersionẽ. f ¶ Ductores, domini nauiũ nõ gubernatores. g ¶ Populea velat frõde iuuẽtus, Hebe. i. ἥβη est iuuentus vxor Herculis. Nũc ergo aut ppter hoc iuuẽtus vtitur populeis coronis, aut ad imitationẽ virtutis. populus. n. Herculi cõsecrata est, vt Populus alcidæ gratissima. h ¶ Nudatosq;, bene nudatos q tecti esse cõsueuerunt. Nã nudum est nunq̃ tectum, vt facies. i ¶ Trãstris, & trãstra dicanẽ et iuga, vt in. vi. Iñ alias alas q̃ per iuga longa sedebãt. k ¶ Intenti, eodem sermone in diuersis vsus est rebus. aliter enim brachia, aliter tendimus mentem. l ¶ Exultantiaq;. h. c. p. pu. hypallage. omni parte pulsans pauor corda haurit. i. ferit, vt Latus haurit apertumq;, & exultare fecit. m ¶ Laudũq;, ne esset turpe quod ait pauor. sane hæ sunt bellorũ prolusiones, vnde etiam ad tubam geruntur. sed sciẽdum maioris ætatis funera ad tubã solere pferri. Pers.

Mergus

smergit. Auis aquatilis & tñ in arboribus teste Plinio nidificat. ¶ Metam, meta termin⁹ est ipsius cursus, ad quẽ non satis est peruenire. nisi etiam circumeatur, in quo industria laborq; requiritur, Nam si longo spatio ipsam vitamus subit inter illa nosq; alius & minori gyro currens præuertet, sin cõtra vt hoc fugiamus nimis adhæremus, periculum est ne in illam illidamur. Dicta autem meta vel quod in dimenso spacio posita sit, vel qa illam mentiantur quadrigæ circumcurrentes. hinc Iuuenalis, Per quem magnus equos aruncæ flexit alumnus, & Cice. in lib. de oratore. Si infinitus rerum forensium labor & ambitionis occupatio deflexo honorum & ætatis cursu constitisset, & statius, Flectere si posset circum compendia metæ, & Persius, Ordo quis rerum aut metæ q̃ molis flexus & vnde. ¶ Sorte legunt, nam cum difficultas rei commoda & incommoda æque partiri non permittit ad sortes recurrimus ne quis iure conqueri possit ¶ Oleo perfusa, vt brachijs & totus reliquo corpore in remigatione agilius vterentur. Id enim præstat oleum. Nam ex illo robustiores magisq; flexibiles redduntur. ¶ Pauor, non timor, sed percussio, nam pauere percutere est, inde pausia oliua dicta quia ante q̃ trapetibus demoliatur pauetur idest percutitur, inde pauimentum quia pedibus percutiatur, inde impuleria aruspicina tripudium quasi teripauium dicitur, q pulli dum escam sumũt rostro terram pauent idest tundunt.

Meta

Pauimentum

CFINIBVS

Inde vbi clara dedit sonitũ Tuba, finibus oẽs[a]
Haud mora: ꝓsiluere suis. ferit Aethera clamor
Nauticus, adductis spumãt freta ṽsa lacertis,
Infindũt pariter sulcos, totumq́ꝫ dehiscit
Conuulsum remis, rostris stridẽtibus æquor.
Non tã præcipites[b] biiugo[c] certamine campum
Corripuere, ruuntq́ꝫ effusi Carcere[d] Currus.
Non sic immissis Aurigæ vndantia[f] lora
Concussere iugis[e], proniq́ꝫ in verbera pendent.
Tum plausu, fremituq́ꝫ virum studijsq́ꝫ fauẽtũ
Cõsonat[g] omne Nemus, vocẽq́ꝫ iclusa volutãt
Littora, pulsati colles clamore resultant.
Effugit ante alios, primisq́ꝫ elabitur[h] vndis
Turbã[i] iter fremitũq́ꝫ Gyas, quẽ deide Cloãth[9]
Consequitur melior remis, sed pondere Pinus
Tarda tenet. post hos æquo discrimine[k] Pistris
Centaurusq́ꝫ, locum tendunt superare priorẽ[l].
Et nunc Pistris abit. nunc victam præterit igẽs
Centaurus. nunc vna ambæ, iunctisq́ꝫ feruntur
Frontibus, & longe sulcant vada salsa carinæ.
Iamq́ꝫ ꝓpiquabãt scopulo, metamq́ꝫ[m] tenebãt,
Cum princeps[n], medioq́ꝫ Gyas in gurgite victor
Rectorem nauis compellat voce Menetem.
Quo tãtũ[o] mihi dexter abis? huc dirige cursũ.
Litt⁹ ama[p], & leuas stringat[q] sine palmula[r] cautes.
Altum alij teneant, dixit. sed cæca Menetes
Saxa timens, prorã pelagi detorquet ad vndas.
Quo diuersus abis? iterum[s] pete saxa Menete
Cum clamore Gyas reuocabat. ecce Cloanthũ
Respicit instantem tergo, & propiora tenentem.
Ille inter[t] nauemq́ꝫ Gyæ, scopulosq́ꝫ sonanteis

SER. a ¶ FINIBVS omnes, sm naturam añ ge/nerali vsus descriptione, venturus ad specia/litatem. b ¶ Præcipites, festinãtes, vt Præ/cipites vigilate viri, alias pcipites temerarij & icõsulti. c ¶ Biiugo, & hoc celeritatis ẽ. Plures enim se impediunt. d ¶ Carcere, vero vsurpauit. Nam carcer est numero tantũ singulari custodia noxiorũ; Carceres vero tantum pluralis hostia quib⁹ equi arcentur. vnde carceres quasi arceres sm Varronẽ. e ¶ Iugis, iugalibus. f ¶ Vndantia autẽ lõge effusa. g ¶ Cõsonat, bñ cõsonat pp echo ait nam ἠχῶ græce resono Echo vero nostræ vocis est æmula, vñ & resultat ait. h ¶ Elabit, pcurrit celerit, vt Labẽ nympha polo. i ¶ Turbã iter fremitumq́ꝫ, i ipso pricipio. k ¶ Discrimie, interuallo. & sane variat nunc naues nũc ductores cõmemorãs. l ¶ Priorẽ, inter se, hoc est tertium. m ¶ Metãq́ꝫ tenebãt, nauticum verbum. n ¶ Princeps, mõ ordinis. o ¶ Quo tñ mihi, vacat mihi, vt solet frequẽter. p ¶ Littus ama, littus est oẽ qđ aqua alluit, vñ & saxũ littus vocauit. q ¶ Stringat, radat, ac si diceret hoc volo qđ times. r ¶ Palmula, extrema pars remi in modũ palmæ protẽtæ. s ¶ Iteꝝ, hoc verbũ & a poeta põt dici, vt Iteꝝ reuocabat & a Gya, vt quo abis? iteꝝ, non iterũ pete. t ¶ Inter nauemq́ꝫ, que vacat.

DON. ¶ NIHIL habet Donatus in his versibus qđ vel mediocriter eruditus desiderare queat.

CRHI. ¶ SONITVM. erat quo erũpere debebant. ¶ Tuba, inuẽta est a maleo siue maleto rege ethruriæ, vnde ipse alibi Tyrrhenusq́ꝫ tubæ mugire p æthera clãgor. ¶ Clamor, quo se/uicẽ q eiusdẽ nauis sunt hortant. ¶ Freta ṽsa ostendit maximum studium, maximasq́ꝫ vires cum nõ vndas dicat versas, sed totum fretum, in qua sententia persistit cum dicit, totumq́ꝫ dehiscit. ¶ Cõuulsũ r. r. q. s. æ. ¶ Nõ tam, comparatio a certamine curuli, quæ vehementer qđrat, nam & lidetrãslatio fieri potuisset. ¶ Ruunt, magno impetu feruntur. ¶ Carcere, nõ obseruatur, quod a Seruio dicitur, nã & Cicero i oratione soluta vsus est singulari numero pro repagulo quo arcent cursores, ne ante signum erumpant, ait enĩ a calce ad carcerem reuocari. ¶ Mihi non vacat, vt ait Seruius, sed vehementer quadrat. Nã quicquid agebat gubernator siue recte siue contra non sibi sed Gyæ agebat. ¶ Huc, digito enim ostendebat nauigationẽ quæ metæ propinquior esset. ¶ Altum alij teneant, quasi dicat id facis quod ego cupio arcere aduersarios. ¶ Saxa timens, tãta fuit timoris perturbatio, vt iussa superaret sperãtis Giæ. ¶ Ecce, quasi dicat quod nõ preuiderat, quod non putauerat. ¶ Propiora, magis propinquam metæ qđ nauis Gyæ, Est autem a prope propior, potestq́ꝫ retinere vim præpositionis a qua est, vt dicamus tenentẽ propiora metam qđ Gyas.

Radit iter leuum interior, subitusq; priorem
Præterit, & metis tenet æquora tuta relictis.
Tum vero exarsit[a] iuueni dolor ossibus ingens.
Nec lachrymis[b] caruerẽ genæ. segnemq; Menetem
Oblitus[c] decorisq; sui, sociumq;[d] salutis,
In mare præcipitem puppi deturbat ab alta.
Ipse gubernaclo Rector subit. ipse[e] Magister
Hortaturq;[f] viros, clauumq;[g] ad littora torquet.
At grauis, vt fundo vix tandem redditus imo ẽ
Iam senior[h], madidaq; fluens[i] in veste Menetes
Summa petit scopuli, siccaq; in rupe resedit.
Illum & labentem Teucri & risere[k] natantem,
Et salsos rident reuomentem[l] pectore fluctus.
Hic læta extremis spes est accensa duobus
Sergesto, Mnestheiq; Gyan superare morantem.
Sergestus capit ante locũ, scopuloq; ꝓpiquat.
Nec tota tamen ille prior præeunte carina
Parte prior, partẽ rostro premit æmula[m] Pistris.
At media socios incedens naue per ipsos
Hortatur Mnestheꝰ, Nũc, Nũc isurgite[n] remis
Hectorei[o] socij, Troiæ quos sorte suprema
Delegi comites, nunc illas promite vires
Nũc animos, q̃bus in Getulis[p] Syrtibus vsi,
Ionioq;[q] mari, Maleæq;[r] sequacibus vndis.
Nõ iã ꝑma[s] peto Mnestheus[t], neq; vicere certo.

SER. a EXARSIT iuueni, causa pendet ex causa. Horatius, Non ego ferrem calidus iuuenta consule planco. b Nec lachrymis caruere genæ, nimis irascentum est. Cicero de Verre, Cum irasceretur lachrymas interdum vix tenere. c Oblitus decorisq; sui, Inhonestũ est enim irasci, duci ꝑsertis. d Sociumq; salutis possumꝰ & sociũ salutis suæ oblitus, & socium salutis ꝑ sociorum præcipitato scilicet gubernatore. e Ipse gubernaclo, vt ostenderet nihil esse quod ipse non posset efficere. f Hortaturq; viros, aut ipse dicit celeusma, nam hortatores dicũtur, aut quia cõsternati fuerãt perdito gubernatore. g Clauum, fustem gubernaculi. h Iam senior madidaq;, cõtra illud qa occurrebat gubernatorem natandi peritum fuisse debere, addidit seniorem. i Fluens in veste, cui vestes fluebant. honeste locutus est, sic Iuue. Et multo stillaret penula nimbo. k Et risere natantẽ, vnde in ludis voluptas quæritur. l Reuomentem, sæpius vomentẽ. m Aemula pistris, eiusdem rei studiosa. Vt Cicero pro. M. Marcello, Illo æmulo atq; imitatore studiorum meorum, alias inimicum significat. n Insurgite, cõtra Lucanus, Atq; in transtra cadũt. o Hectorei, aut fortissimi, aut re vera quondã Hectoris socij. p Getulis, africanis a parte totum. Nam getulia mediteranea est. Syrtes vero iuxta libyam sunt. sic de syrtibus, Hora. Vbi maura semper æstuat vnda. Fuisse autem troianos in syrtibus ille idicat locus, In breuia & syrtes vrget miserabile visu. q Ionio, quãdo iuxta charybdim nauigarũt. r Maleæq;, malea ꝓmõtorium, est laconiæ prouinciæ, vbi vndæ sunt sequaces, idest persecutrices, vt Capreæq; sequaces illudunt. s Prima, quasi quæ solco. t Mnestheus, ille semper victor.

CHRI. OBLITVS, & quia vt muliercula lachrymauit & qa supra modũ sæuiuit. Aemula, est æmulus qui alios aliq̃ re ægregia superare nitit, hoc si facimus ne in virtute vicamur, res laude digna ẽ. Nõ.n. si facimꝰ vt cuiq; quicq; detrahamus. sed vt nos ipsos excellentes an ea re reddamus, Sin aũt nõ qa virtutes diligamꝰ, sed qa alium florere doleamus vincẽ superioresq; euadẽ nitimur inuidia.i. & propterea vitium ẽ Menetæ aũt & sergesti exẽplo mõet nos poeta, ne aut nimia q̃dã timiditate non audeamꝰ i iis i quibus audẽdũ est, aut ꝯtra ita paꝝ cauti res aggrediamur, vt nimia audacia per temeritatem in pericula incidamus, Vtrũq; enim vitiũ vitandum est. Hectorei socij, oratio in genere deliberatiuo. Hortat a victoria & arguit a facili. Est n. facile supare iis q eius socij fuerũt q semp supauit, & simul eos sibi bẽiuolos reddit cũ appellet socios hectoreos, & cũ ostẽdat se illos plurimi facere, cum nõ casu sibi socios illos sumpserit, sed elegerit etiã eo tpe i quo ꝓpter metũ hostilẽ & fugiẽdi cupiditatẽ tñ nõ quos sors daret accepit, sed ipse elegerit. Debet ergo eos pudere nõ vincere, q & hectorei socij fuerit, & a se electi. Ergo eodem tpe illos sibi beniuolos facit, & ne in rẽ pudendam icidãt clãculũ mõte, & a facili arguit. Deĩde a maiori ꝓbat hoc illos optime posse, q difficiliora & in syrtibꝰ & in ionio mari potuerit ꝑsertim cum non primas habere partes sed fugere extremas contendat.

HOC vincite

Quanquam o, sed superent quibus hoc Neptune dedisti.
Extremos pudeat rediisse, hoc vincite[a] Ciues
Et prohibite nefas[b]. Olli certamine summo
Procũbunt. vastis tremit ictibus aerea[c] Puppis.
Subtrahiturque[d] solũ, tum creber anhelitus artus
Aridaque ora quatit, sudor fluit vndique riuis[e].
Attulit ipse viris optatum casus honorem.
Nanque furens[f] animi dũ prorã ad saxa suburget
Interior[g], spatioque subit Sergestus iniquo[h],
Infoelix saxis in procurrentibus[i] haesit.
Concussae cautes, et acuto in Murice[k] remi
Obnixi crepuere, illisaque Prora pependit.
Cõsurgũt Nautae, et magno clamore morãtur[l].
Ferratasque sudes, et acuta cuspide contos
Expediunt, fractosque legunt[m] in gurgite remos
At laetus Mnestheus, successuque acrior ipso,
Agmine remorum celeri, ventisque vocatis
Prona[n] petit maria, et Pelago decurrit aperto.
Qualis spelunca subito commota Colũba[o]
Cui domus, et dulces latebroso i pumice nidi,
Fertur in arua volãs; plausumque exterrita[p] Pẽnis
Dat tecto ingentem, mox aere lapsa quieto
Radit[q] iter liquidum, celeres neque cõmouet alas,
Sic Mnestheus, sic ipsa fuga secat vltima Pistris
Aequora, sic illam fert impetus ipse volantem,
Et primum in scopulo luctantem deserit alto
Sergestum breuibusque vadis, frustraque[r] vocantẽ
Auxilia, et fractis discentem currere remis.

a ¶ HOC VINCITE, loco victoriae sit vltimos non redire. b ¶ Nefas, modo opprobriũ, qđ est viro forti in quocũque certamine pdere. c ¶ Aerea, fortis, vt Et iunctos temo trahat aereus orbis. Nã aerea non est puppis sed prora.

d ¶ Subtrahiturque solũ, vnicuique rei qđ subiacet solum ẽ ei cui subiacet, vnde est Nauis solum mare, & aer auium & stellarum coelus, vñ Ouid. Astra tenent caeleste solum, & est his cuius perlucida significatio per naturam non inquenitur. e ¶ Riuis, more riuorũ, ac si riuatis diceret. f ¶ Furens animi, figurate dixit, vt Praestãs animi iuuenis. g ¶ Interior, sinisterior. Cicero, In quem omnia intus canere dicebant Salustius, I gitur introrsus prima Asiae bithynia est. h ¶ Iniq, angusto, vt sil uis insedit iniquis. i ¶ Procurrẽtibus, pminẽtibus, & veluti obuiã venientibus. k ¶ Murice, saxi acumen eminens per trãquillitatẽ, cum alibi significat piscem cuius succo purpura tingit. Vt saturato murice palla. l ¶ Morant, retroagũt. m ¶ Legũt, alij ptereunt, sed melius legunt idest colligunt. Nã sequit Et fractis discentẽ currere remis. n ¶ Prona, vicina littoribus, vnde altũ est lõge positũ. o ¶ Colũba, vbique de his domesticis colũbas Virgilius dicit. Persius vero ait, Teneroque columbo ss similis. Nam agrestes palũbes vocantur. p ¶ Exterrita, pennarum pcussione terrorẽ significat, vt Timuitque exterrita pẽnis Ales non enim pennis timet, sed timorẽ indicat. q ¶ Radit, secat, parum aerẽ. r ¶ Frustra, quis enim ei relicta victoria subueniret.

¶ QVANQ.o. O aliquando vocantis est, vt & procul o miseri quae tanta insa.ci. Aliquando exclamantis, vt hic, & illud. O mihi praeteritas referat si iup.an. Aliquãdo optãtis est, vt hic vel solum ponitur vel coniungitur huic dictioni si, vt Persi. O si ebullat patrui praeclarũ funus. Aliquando illũ qđ est vtinã, Oui. O vtinam tũc cum lacedaemona clas.pe. Obrutus insanis esset adulter.a. O litterã populi Italiae praesertim vmbri & thusci teste Priscia. nõ habebant. ¶ Neptunne, apostrophẽ fecit, vnde est pathos & simul ostendit nõ desperare victoriam, quia diffidat illis sed quam maris deus illam alijs decreuerit. Optima ergo oratio, qđ cum in temporis articulo breuissima est habenda, tamẽ & beniuolentiam captat, et a facili multis modis arguit, & pudorẽ incutit, & sibi qđ sua natura paruum videbat gratissimũ ondit, & ita de deo quaerit qđ indicat ipsa apostrophe vt omnẽ impietatem effugiat. ¶ Hoc.u.& phibite.n. Res igitur facilis qđ nõ sint extremi, & tñ ipsa & duci desideriũ cõplebũt, & ignominiã euitabunt. ¶ Procũbũt, & breuiter & tñ absolutissime ita describit illorum studium, vt rem non solum auribus exponat, sed ipsis etiam oculis subijciat. ¶ Trudes, perticae sunt, sic dictae qđ illis naues trudantur. ¶ Celeris.n.c.a. nã imobilibus alis aerẽ scindit qđ volatus celerior est, qđ is i quo alae qtiunt. ¶ Sic.m. sic imago & repetitio colores rhetorici ¶ Discẽtẽ, tẽtãtẽ & expiẽtẽ, vt ait Marcellus, Nã id agebat qđ nusquã hactenus egerat, experiẽdo ergo id tẽta

bat, & aliqd affequebat, qđ prius nō notat egeftas.n.ingenioſum faciebat. Mirifice aūt variat hos ludos, vt ex variatione pariat auditoribus voluptatem, & fimul oftendit q̄ varij q̄ inexpectati, ſint rerum euentus. & ſæpe euenire vt victores victi & victi victores fortunæ fauore reddantur. Et ꝑterea colōr rhetoricus fimiliter cadens.

a ¶IPSO ſupereſt ī fine, vt & ſpacia & ſi piſa ſupſint trāſeat elapſus ſpor. b ¶Propriū decus, q̄ ia partā victoriā & honores ni teneāt indignant. c ¶Succeſſus, fœlicitas. p ¶Pſſit, q̄ poſſe videntur ſperabāt victoriā ſpectantius oplone, vt Cūcti ſeq̄ntes Inſtigāt ſtudijs. e ¶Palmas vtraſq;, dixſus ſup antiquos lī eſt. Carpius tamen dicit per naturam vitioſam hanc eſſe

Inde Gyan, ipſamq; ingenti mole Chimæram
Cōſequitur, cedit qm̄ ſpoliata magiſtro eſt.
Solus iamq; ipſo[a] ſupereſt in fine Cloanthus,
Quem petit, & ſummis annixus viribus vrget.
Tum vero ingeminat clamor, cūctiq; ſequētem
Inſtigant[d] ſtudijs, reſonat clamoribus Aether.
Hi ꝓprium[b] decus, & partū indignantur honorē
Ni teneant, vitamq; volunt pro laude paciſci.
Hos ſucceſſus[c] alit. poſſunt[p], quia poſſe vidētur
Et fors æquatis cepiſſent præmia roſtris,
Ni palmas[e] ponto tendens vtraſq; Cloanthus
Fudiſſetq; preces, Diuoſq; in vota vocaſſet.
Dij qbus iperiū[f] Pelagi, quoꝝ æquora curro,
Vobis lætus[g] ego hoc candentem ī littore Tauꝝ
Conſtituam ante[h] aras voti[i] reus, extaq; ſalſos
Porriciam[k] in fluctus, & vina liquētia fundam.
Dixit, eumq; imis ſub fluctibus audijt omnis
Nereidū, Phorciq;[l] chorus, Panopæaq;[m] virgo.
Et pater ipſe manu magna Portunus[o] euntem.

q̄ magiſtrū ꝓcipitauerit, accidere, vt vicatur. ¶Hi propriū de. Nullū n. laborē recuſant hoīes, ſed oīa ꝑferunt nē id qđ iā ꝑtū eſt amittāt. Contra vero ij quibus fortuna fauet ſæpe ſupra vires ſuas multa ſperant, & pſſit quia poſſe vident. Nā cū ſpectātes ſuas derēt eos poſſe vicere, iō poſſe credebant. ¶Læt', q̄ ero. ¶Voti reus.i. q̄ affecutus a vobis id ꝓpter quod votū cō

elocutionem, ſiue vtrāq; palmā, ſiue vtraſq; palmas dixerimus eē ſ aliquo vſurpationē. f ¶Imperiū ē pelagi, ī pelago, vt Dij qb' īperiū ē aīaꝝ.i.ī aīabus. g ¶Lætus victoria ꝓcedēti qđ ſequit. h ¶Añ aras, de qb' paulo poſt, Pars ſpoliāt aras. i ¶Voti reus, debitor, vñ & vota ſoluētes dicimus abſolutos. k ¶Porriciā, exta porriciūt, ſi eſt porrigūtur, niſi forte dicamus & fluctib' maris offerri, qđ ſi eſt ꝓijciā.i. porro iaciā, legēdum eſt. l ¶Phorciq;, latine hic phorcus huius phorci dicimus. Nā apō nos græca hui' nōis nō eſt declinatio, vt φορκυς φορκυος qđ interdū φορκυν φορκυνος, vñ Luca. in octauo phorcinidos ora meduſæ protulit. Eſt aūt deus marinus. m ¶Panopæaq; vgo, vna ð nereidib', quā iō ſeparatī dixit, vt illas nō vgines ītelligamus. o ¶Portunus, deus marinus q portub' ꝓeſt. & bñ īpulit eū ꝓe iā vicinū portui. Nota aūt ē fabula. Athamas poſt furores a Iunone īmiſſus, quū occiſo Learcho Melicertā alteꝝ filiū cū Ino vxore ſua pſeq̄ret, quū ſe illi in mare ꝓcipitaſſent, volūtate numinū in deos verſi ſunt. Melicerta in Portunū, qui græce Palæmon dr, nā παλαίμων port' dr, vnde palæmon Ino in matrem Matutā, quæ græce dicitur Leucothoa.

cepera ero debitor ipſius voti, qđ mihi lætitiā affert. Vnde alibi vt Baccho cererique, ſic tibi vota quot annis, Agricolæ facient, dānabis tu quoq; votis, nam ex pontificio iure verba ſacris elegit. Reum enim dicūt ſacerdotes illū qui ſuſcepto voto ſe numinibus obligat. Damnatus q promiſſa vota iaꝫ ſoluit. ¶Porriciā, & nō ꝓijciam, & hoc verbum ſacroꝝ eſt, vt Veranius ex primo libro Fabij pictoris executus eſt. Exta porriciūto dijs in altaria arā ue focum ue quo exta dari debebunt, nūc pro ara & foco mare accipit, cuius dijs ſacrificaturus eſt. Ait Macrob. porricio
¶Nereidū, nymphæ ſunt Nerei marini dei filiæ, quas ex doride filia oceani vxore ſua genuit. Has Heſiodus in theogonia enumerat quīquagīta, ac eaꝝ nomina ponit. ¶Phorciq;, phorcus filius fuit Neptunni ex Thooſſa nympha, & imperauit corſicæ & ſardiniæ, & ſm Varronem ab athlāte victus bello nauali mari obrutus eſt, & a ſupſtitibus ſocijs diuinos honores meruit. Phorcus ¶Portunus, Stat, Cur ſumpſerit arcus īfœlix atamas cur, nō expauerit ingens ioniū ſocio caſura Palæmone mater. Fabula late explicata eſt apud Ouī. non ꝓcul athenis ſaxa ſcyronia ſunt, q̄ illic ſcyronē Theſeus interfecit. Hinc ſe præcipitauit cum filio, ait Soli.

EQVONIAM ſpoli, magi, q. d. ſua ſtultitia

ANT. a PORTU se cōdidit alto .s. vsq; ad interiora puenit. b Ex more ludoꝝ s per pconē. c Victorē pmū subaudi. Nā illi duo victores sunt Sergesti, vñ paulopost, Quē mō naꝟali mnestheus certamine victor Cōsequit.

lare optie posset, ppeaq; esset dignus donō. CHRIS TERNOS, in singulas naues tres, vel singulos in tres naues. Ferre, habere ēm Marcel. Chlamydem, viro egregio cōueniens donū, nā chlamys vestis est militaris & nomē græcū χλα- chlamis

Impulit illa Noto citius, volucriq; sagitta,
Ad terram fugit, & portu[a] se condidit alto.
Tum satus Anchisa cunctis ex more[b] vocatis
Victorem[c] magna præconis voce Cloanthum
Declarat, viridiq; aduelat tēpora lauro.
Muneraq; in Naueis ternos optare Iuuencos
Vinaq;, & argenti magnū dat ferre[d] Talentum[e].
Ipsis præcipuos Ductoribus addit honores.
Victori chlamidē auratā, quā plurima circum[f]
Purpura Mæādro[g] duplici Melibœa[h] cucurrit
Intextusq; Puer Frondosa Regius[i] Ida
Veloces iaculo Ceruos, cursuq; fatigat[k],
Acer anhelanti similis, quem Præpes[l] ab Ida
Sublimē[m] pedibus rapuit Iouis armiger vncis.
Longeui palmas[n] nequiquā ad sidera tendunt
Custodes, sæuitq; Canū latratus in auras.
Atq deinde locum tenuit virtute[o] secundum
Leuibus huic hamis[p] consertā, auroq; trilicē
Loricam quam Demoleo detraxerat ipse.
Victor apud rapidū Simoenta[q] sub Ilio[r] alto.
Donat habere viro decus[s], & tutamen in armis.

d Dat ferre, græcus est duo verba cōiungere, vt paulopost Donat habere viro, sed hoc dat poetis. e Magnū talentum, vt diximus breue qddā, sed magnū alterius minoris cōparatiōe eius primum sit vnum & maximū aliorum, vt supra diximꝰ. f Circū, i. pre exterā qsi fimbria, vt diximꝰ g Mæandro duplici, flexuoso, & hoc dicit erat in chlamyde flexuosa, & est se remeabilē purpura in modū Meādri fluminis Cariæ pulcræ. h Melibœa, p melibœnsis. Est autē thessaliæ ciuitas melit cea. i Regius, Trois regis phrygiæ filius. k Fatigat, laus picturæ, quasi gerat & non gerere videatur. l Præpes, mō volās. m Sublimem, in altū. n Palmas nequiq; ad sidera tolluīt, aut admirātes, aut increpātes deos. o Virtute, qa ille fauore vicerat numinū, vñ & pmia danē congrua illi chlamis deorū ptinens fabulam, illi lorica i. virtutis insigne. p Hamis auroq;, hamis aureis. q Simoenta, venit a nominatiuo græco non in ις sed in ϛ exeunte, vt σιμοεις σιμοεντος. r Sub Ilio alto, o breuis fit sequēte vocali. s Decus & tutamen, quia triplex & aurea.

μυς, vt Terē. de milite glorioso & Plautꝰ ostēdit, sūt q dicāt vestē q sup alias vestes inducitur. Laudat hāc a materia qp ex auro & purpura. Laudat ab artificio qō i textura illa res viua videretur, vñ dicit Fatigat ceruos nā ita intemus ē, vt fatigare videat. & anhelāti similis & pręes armiger rapuit, & tendūt palmas, & sæuit canum latratus, nā hæc oīa geri videbātur. Melibœia, in thessalia est, vñ est philoctetes iuxta magnesiā. Mæandro, mæādro mæāder fluuiꝰ est q ex alorrinæ lacu q est in alotrinæ mōte minoris asiæ fluit, & adeo sinuosis circūagit flexibꝰ, vt nōnunq; in suos ortus reddire videat. Ouid. Quiq; recuruatis ludit mæādrus in vndis, & apameæ primus irrigat regionē postea hirgalticos cāpos & nouissime cariā oēs fertilissimo limo fœcūdas effluit in mare icareū aiunt in eo nasci lapidē quē p antiphrasim euphrona vocāt, qui alicuius pectori alligatus tantā subito illi insaniā cōcitet vt aliquem ex propinquis interficiat. Sol. scribit iuxta celenas, q dein de apamea dicta est vallē aulocrenā & fontem eiusdem nominis esse, & ex eo fluere, Mæandrū qui inter cariam ioniam insinū exit, qui miletum & prienam diuidit. Leuibus, pollitis. Hinc leuigare. i. expolire. Trilicem, ex triplici ordine hamorum. s. in qua singuli hami. i. maculæ ternos capiebant vt validior esset lorica. Ergo qa aurea pulchra erat, quia trilix robusta, infrangibilis. Demoleo, viro illi forti, & dum laudat loricā laudat Demoleum, sed magis æneā qui talem virum superauit.

DON. VICTORI chlamydē. Laudat chlamydē pp honorē dantis & meritū victoris. Laudat materiā aur. s. & purpurā. Laudat artificium & speciē rei. Leuibꝰ, minutis & oī subtilitate pfectis. Ostēdit illā fortē & pulchrā. Deinde accedit tertia laus ab auctore. Decus. pp aur. Tutā. pp texturā trilicē laudat demoleū, quia illa armatus agebat hostes. Laudat magis æneā, q illū vicerit ac spoliauerit, & portauerit. laudat eū cui donat, qa & ipse por

SER.

a ¶PHEGEVS sagarisq;, nominatim dicendo addidit laudes. b ¶ Cursu pallātes troas agebat, ad Aeneæ q cū vicit pertinet laudes. c ¶ Cymbiaq; pocula in modum cymbæ. d ¶ Aspa signis. ἀναγλυφα. e ¶ Oēs, qui vicerant scilicet f ¶ Puniceis tænis, vittis roseis, & significat lēniscatas coronas quæ sunt de frondibus & discoloribus fasciјs, & sicut Varro dicit magni honoris sunt. Tænis autē modo vittis, alias extremitates vittarū dicit, vt Fit lōge tænia vittæ. Arte. i. virtute. g ¶ Atq; ordie ðbilis vno, Sergestus .s. & bñ ex mutatione sensuum cōquisiuit ornatū naẓ irrideri & sine honore eē hoīs est, remis carere nauis. h ¶ Viæ in aggere, agger est mediæ viæ eminentia coaggeratis lapidibus strata, vñ viæ aggere dixit. i ¶ Aerea, fortis. vt Aerea puppis. k ¶ Grauis, fortis, vt Grauibus certamina remis. l ¶ Tortus, hoc tortus, idest sine causa tētat incessus. m ¶ Clauda, ab homine transtulit. Cicero maneaẓ ac debilem fore præturā suam. n ¶ Membra, etiam hoc ab homine transtulit. o ¶ Vela facit tamen, ἀνακόλουθον. Nam non pmisit, quanq; remigare non posset. p ¶ Subit hostia, portus vt supra diximus, ideo quia exitus fluminum frequenter portus efficiunt. q ¶ Promisso, aut magno, aut ante promisso, vt itelligamus in omnibus ludis illud esse seruatum. Nemo ex hoc numero mihi nō donatus abibit, quod etiam pyctali certamine, Victori velatum auro vittisq; iuuencus. Ensem atq; insignem galeam solatia victo, aut certe promisisse eum intelligamus quando vidit nauem periclitantem. r ¶ Operuẓ haud, i. m. perita lanificij. ¶ Cressa genus, figura græca, vt Qui genus vñ domo. t ¶ Pholoe, nomen proprium. Erat autem lactans. Nam infantes lactentes dicimus.

¶PVNICEIS, tænis, Vittis roseis. ¶ Plenis velis, facit contra nauticam consuetudines, nam subituri oportum demittunt vella sed necessitas coegerat, quia carebant remis.

Vix illam famuli Phegeus[a], Sagarisq; ferebant
Multiplicē cōnixi humeris, indutus at olim
Demoleos cursu[b] palantes Troas agebat.
Tertia dona facit geminos ex ære Lebetas,
Cymbiaq;[c] argēto perfecta, atq; aspera[d] signis.
Iamq; adeo donati omnes[e], opibusq; superbi
Puniceis[f] ibant euicti tempora tænis,
Cum sæuo e scopulo multa vix arte reuulsus
Amissis remis, atq;[g] ordine debilis vno
Irrisam sine honore ratem Sergestus agebat.
Qualis sæpe viæ[h] deprensus in aggere Serpens
Aerea[i] quē obliquū rota transiit, aut grauis ictu[k]
Seminecem liquit saxo, lacerumq; Viator,
Nequicq; longos fugiens dat corpore tortus[l]
Parte ferox, ardensq; oculis, & sibila colla
Arduus attollens, pars vulnere clauda[m] retētat.
Nexantē nodis, seq; in sua membra[n] plicantes,
Tali remigio nauis se tarda mouebat.
Vela[o] facit tamen, & plenis subit[p] hostia velis.
Sergestum Aeneas promisso[q] munere donat
Seruatam ob nauem lætus, sociosq; reductos.
Olli serua datur operū[r] haud ignara Mineruæ
Cressa[s] gen[9] Pholoe[t], geminiq; sub vbere nati.
Hoc pius Aeneas misso certamine tendit

DON.

Tandem ¶ Cressa gen[9], plena laus seruæ, quæ est ab artificio, a genere, & a fœcūditate.

CHRI.

¶PHEGEus & sagaris, Hæc noīa viẓ habēt quasi dicat valētes robustiq; sūt. Ergo cōnixi humeris, idest q̄uis ambo humeros simul nitendo supponerēt, vix ferebāt. Vestē enim, duo valētes & vehementer nitendo, vix ferebant, At demoleus vnus illas indutus troas fugabat & fugatos cursu cōsequebatur ita vt & vires inauditæ & animus maximus in eo ostenderetur. Qualis igitur q̄tusq; erat æneas, qui talia arma tali viro detraxerat. Ergo, ex hoc fortissimus, & quia, & pciosa & maxime tuta, & propterea quod hosticum summa gloria ðtraxerat sibi gratissima donabat, liberalissimus apparebat. ¶ Geminos, a nūero laus est. ¶ Argēto a materia. ¶ Aspera, ab artificio. ¶ Cum sæuo, Cōtraria cōtrarus oponit, Vnde spectantibus ex varietate oritur voluptas, & occultius humanæ pditiōis sorte dolet. ¶ Parte ferox, Nam insecta quæ nostrorū temporum philosophi ānulosa appellant etiam in membris abscisis viuunt. ¶ Tali remigio, nam ab eo latere cuius remi fracti erāt tarda omnino, ab eo cuius itegri velox apparebat. ¶ Donat, erat enim clemētis principis fortunæ vulneribus mederi, & simul nō decebat in ludis quēq; mœstissimū sine aliquo solatio dimittere.

GRAMINEVM,

SER. a GRAMINEVM, graminosum, Cicero de hastis, Bene etiã ne gramineas hastas. b Collibus vndiq; curuis, mutauit, r.õ.n. silua colles habet, sed est ĩ collibus silua. Debuit ergo dicere, quem colles cingebant siluis. c Mediaq; in valle theatri, media ĩ valle erat circus theatri.i. spatiũ spectaculi, & theatri græce dixit ἀγῶνος θεωρίας non enĩ est spãle sʒ theatri. d Cõsessu medium tulit, ordo ẽ, quo se Aeneas medium tulit cuʒ multis milib⁹ & extructo cõsessu resedit. e Animos, eorũ subaudi. f Mixtiq; Sicani, quod pa ait Et certare parati. g Viridiq; iuuenta, ætates omnes Varro sic diuidit, infantiam, pueritiam, adolescentiã, iuuẽtã, senectã. Hæ tamẽ sicut etiã de temporibus supradiximus singulæ trifariã diuidũt: vt sit prima viridis, adulta & præceps, hinc est Et viridi iuuenta. Et cruda deo viridisq; senectus. Itẽ Sal. Sed Mithridates extrema pueritia regnũ igressus mre sua veneno Iterfecta. h Amore pio pueri, aut genitiuus ẽ, & dicit eũ ob hoc venisse, ne amicũ relinqueret, aut distinguendũ per se, & erit nominatiuus pluralis, vt pueri nõ referas ad ætatẽ, sed ad agonale studiũ, in quo sunt viroꝝ & puerorum separata certamina. Nã ἄνδρες καὶ παῖδες dicuntur, licet confusio sit ætatum. i A carnã, epirota. Acarnania enim ẽ pa Epiri. k Tegeæ, si deriuatiuũ fuerit de nõ sequit, si tegeæ legerim⁹ non stat versus, nisi addita de syllaba, deriuatiuũ aũt ille indicat locus, Tũ lateri atq; humeris tegæum subligat ensem, & tegeum oppidum est arcadiæ. l Quos fama obscura recondit, p contrariũ illos fupiores omnes esse nobiles ĩdicauit. m Gnosia, cretensia. Gnosos ciuitas cretæ, & bene sicut etiã in nauibus generalia dat & spãlia. n Leuato, nitido, vt Ac leuã clypeũ sublatis cornibus io. o Primi, alioruʒ cõparatione. Naʒ vnus ẽ pmus. p Flaua, viridi, vt supra Iaspide fulua. q Phaleris, equoruʒ ornamentis, sermo græcus est, qa φάλαρα dicũtur græce. r Habeto, habeat, tertia psona ẽ a futuro Ipatiui, q̃ ĩ hoc mõ nũeri singularis sñis est scõæ. s Amazoniã, q̃si amasoniã, vt sacri tripodes.

Gramineũ[a] ĩ Cãpũ, quẽ collibus[b] vndiq; curuis
Cingebant Siluæ, mediaq;[c] ĩ valle Theatri
Circus erat, quo se multis cũ milibus Heros
Consessu[d] medium tulit, extructoq; resedit.
Hic, qui forte velint rapido contendere cursu
Inuitat precijs animos[e], & premia ponit.
Vndiq; cõueniunt Teucri, mixtiq;[f] Sicani,
Nisus, & Euryalus primi.
Euryalus forma insignis, viridiq;[g] iuuenta,
Nisus amore[h] pio pueri, quos deinde secutus
Regius egregia Priami de stirpe Diores.)
Hũc Salius, simul & patron, quoꝝ alt Acarnan[i],
Alter ab Arcadia Tegeæ[k] de sanguine gentis.
Tũ duo Trinacrij iuuenes Helym⁹, Panopesq;
Assueti siluis comites senioris Acestæ.
Multi præterea quos[l] Fama obscura recondit.
Aeneas quibus in medijs sic deinde locutus.
Accipite hæc animis, lætasq; aduertite mentes.
Nemo ex hoc numero mihi nõ donatus abibit.
Gnosia[m] bina dabo leuato[n] lucida ferro
Spicula, cælatamq; argẽto ferre Bipẽnem.
Oĩbus hic erit vnus honos. tres premia primi[o]
Accipient, flauaq;[p] caput nectentur Oliua.
Primus Equũ phaleris[q] insignẽ victor habeto[r],
Alter Amazoniam[s] pharetrã, plenãq; sagittis
Threicijs, lato quã circumplectitur auro

DON. QVIA ignobilior fuissʒ hic ludus exornat illũ õscriptõe, qa ponit varios casus. Simul vltima signãt, Designabãt locũ, q finẽ cursib⁹ daret.

CHRIS. QVEM collibus, eligit locũ quẽ nã pene theatꝝ effecerat. Prœmia. p Nã vt ait Cic. honos alit artes oẽsq; accendunt ad studia glia. Primi vndiq; verisile ẽ ad cursuʒ pedestrẽ multos puenisse. Nã & oĩ piculũ est cursus, neq; sumptu op⁹ erat huic certamini nã alt pp iuuẽtã ardẽs erat ad certamẽ, Alt amore pio ĩpellebat ne sociũ vsq; desereret. Regius. Nõ enumerat illos sʒ ordinẽ dignitatũ, sʒ cupiditatũ. Acarnan, Acarnania ẽ ab acheloo fluuio ad euẽnũ iuxta ætholiã. Tegæa, penultia correpta vrbs ẽ, Tegæa quã argiui nomẽ pprĩs: vt ait Strab. habitandã dederũt, a tegæa aũt fit tegæus tegæa tegæũ deriuatiuũ & in penultima pducit quia hẽt diphthõgon vt Nemeæ, a q̃ est nemæus nemæa nemæum. Syluis, Quasi venationibus, in quibus cursus exercet. Multi pterea, sic Ennius in Alexandro. Multi alij aduentãt paupras quoꝝ obscurat nomina.

SER. a ¶ BALTHEUM, balthens dicit non tantum quo cingitur, sed etiā a quo arma dependent. b ¶ Contentus abito, quasi de paruo munere. c ¶ Corripiūt spatia, raptim eunt, vt Corripit æneas extēplo auidusq; refrigit, d ¶ Limenq; relinquūt, aut regulam, aut signū decreta facitū, qd a carceribus fit. e ¶ Simul vltima signāt, intuētur vltima spacia auiditate vincendi, vt notat &, ōsignat oculis, Aut signāt vltia, idest cumul ꝑ sūmitatē signāt vestigijs, vt alibi, Vix sūma vestigia signat arena. f ¶ Primus abit, sicut ō nominibus, post generalitatē transit ad specialitatē, et bene quatribus statuta sunt præmia, quinq; commemorat duobus casuris. g ¶ Alis, velocitate, quia tā ventos & fulmina fingunt alata poetæ, vt Alitis austri. h ¶ Proximus, huic scdm hunc locum, proximum dicimus etiam longe positum nullo interueniente. i ¶ Quo deinde sub ipso, idest post ipsum. k ¶ Calcē calce terit, calcem dicimus, vnde terram calcamus, ergo non proprie dixit, calcem calce terit. Planta enim calcē potuit terere, vnde a parte totum accipiēdum, idest calcem pede terebat. l ¶ Incumbens humero, aut flexo humero, aut currentis est gestus. m ¶ Elapsus prior, ideo labitur, idest celeriter currit, vt prior fiat, & satis licēter est dictum. n ¶ Ambiguumq; relinquat, minus firmū ad celeritatē. o ¶ Sub ipsam finem bis subaudi finem, sub ipsam finem fessi aduentabant ad finem. p ¶ Labitur infoelix, quia parata victoria caruit. q ¶ Cæsis vt forte iuuencis, bene rem nostam per transitum tetigit. Agonalis enim moris fuerat post sacrificia ad certamen venire. r ¶ Fusus humum, ordo est superfusus. s ¶ Titubata, participium sine verbi origine. non enim dicitur titubor titubaris, licet quædam neutra sint quæ tria habēt participia præsentis, præteriti & futuri, vt placēs, placitus, & placiturus, & prādeo & misi. t ¶ In ipso concidit, ablatiuum posuit, non enim dixit in ipsum concidit fimū, q: non est mutatio, nam motum non significat. v ¶ Oblitus amorum, amorum pro amoris, nec sit prædictis congruit, ait enim amor pio pueri, nunc amorum quia pluraliter non nisi turpitudines significat.

Baltheus[a], & tereti subnectit Fibula Gemma.
Tertius Argolica hac Galea contentus[b] abito.
Hæc vbi dicta, locum capiunt, signoq; repente
Corripiunt[c] spatia audito, limenq;[d] relinquunt
Effusi nimbo similes, simul[e] vltima signant.
Primus[f] abit, longeq; oīa corpora Nisus
Emicat, & Ventis, & Fulminis ocyor alis[g].
Proximus[h] huic longo, sed ꝓximus interuallo
Insequitur Salius, spatio post deinde relicto
Tertius euryalus.
Euryalumq; Helymus seqᵗ, quo[i] deide sub ipso
Ecce volat, calcemq;[k] terit iam calce Diores
Incūbens[l] humero, spatia & si plura supersint
Transeat elapsus[m] prior, ambiguūq;[n] relinquat.
Iamq; fere spatio extremo, fessiq; sub ipsum[o]
Finem aduentabant, leui cum sanguine Nisus
Labitur[p] infoelix, cæsis[q] vt forte iuuencis
Fusus[r] humi, viridesq; sup madefecerat herbas.
Hic iuuenis iā victor ouans vestigia presso
Haud tenuit titubata[s] solo. sed ꝓnus in ipso[t]
Concidit immundoq; fimo, sacroq; cruore.
Non tamē Euryali non ille oblitus[u] amorum,

DON. ¶ NON ILLE oblit⁹ amorum, propter hāc causas posuit in superioribus tantum iter illos amorem.

CHRI. ¶ GEMMA, Vlpianus iuris cōsultus ait inter se gemmas & lapillos & margaritas differre, & gēmas esse pellucidæ materiæ, vt smaragdi & chrysoliti & huiusmodi. Lapillos autem eē contrariæ naturæ, vt Absiani. Margaritas nec ī gēmis nec in lapillis esse vult sabi. sed hanc differentiam nec ratio nec mos approbare videtur Proximus huic sed lōgo proximus interuallo ex Cice. in Bruto. Duobus igitur summis Crasso & Antonio. L. Philippus ꝓximus accedebat, sed longo interuallo tamen proximus. Sta. a contrario immitatur. Tiodamanta volunt qui cum ipse arcana deorum partiri & visas vni sociare solebat amphiaraus aues, tantæque haud inuidus artis gaudebat dici similem, iuxtaq; secundus. ¶ Ambiguum, magis placet vt dicamus mēte dubium. Nam vix credebat se esse superatum qui hactenus superasset. ¶ Amorum, nō puto amores in plurali dici solum impudicos. Nam Cice. in libro de officijs, formam qdem ipsam & tanq; honesti faciem vides, q̄ si oculis decerneretur mirabiles amores, vt ait Plato excitaret sapientiæ.

SER. a ¶ Spissa arena, tenui, q̃tô enĩ quid mi nutius tãto est dẽsius. b ¶ Pria tenet, τα πρῶτα. c ¶ Fremituq̃ secũdo, bñ secũdo addit, quia est & iratorũ. d ¶ Hic tẽporis aduerbiũ. Per caueã aũt plebẽ sĩgñat, Nã cauea consessus ẽ populi e ¶ Ora prima patrũ, hoc est qð Iu. ait, Oĩb° ad podium spectãtibus. f ¶ Lachrymæq̃ decore, aut ipse ẽt flet° habebat aliqd venustatis ortus a gaudio, vt Ter. Ob lachrymo præ gaudio, quod ẽ cõgnuit puero propter victoriã inopinatã, aut certe ad miserationẽ commouendã contra eũ q se asserebat eẽ victorem. g ¶ Veniẽs, crescens, vt Hic segetes, illic veniũt fœlicius vuæ, vere anni dicũtur ĩ adolescẽtibus sicut in ãnibus recedẽ ora, mĩta ferunt anni veniẽtes cõmoda secũ, Multa recedẽtes adimunt. h ¶ Certa manẽt pueri, vt supra diximus, iõ qa ἄν δρες, καὶ παῖδες dicunt. i ¶ Me liceat, liceat me miserari, nã nõ me licet, sed mihi licet diximus. k ¶ Cãsum, alludit a cadendo. l ¶ Tergũ, mutauit more suo, nã tergus debuit dicere, cũ tergum habet carnis appellatione, tergus vero sit pellis, vt terg. d. c. m ¶ Onerosum, plus est q̃ si oneratũ diceret sicut sceleratũ & scelerosus. n ¶ Qui laude virtute a sequente qð præcedit, nã ex ṽtute p̃cedenti sequit laus. o ¶ Fortuna bene dolum suum excusat.

DON. ¶ CAVEA, iccirco theatrũ cauea dicitur q̃ inclusos continet spectatores.

CHRI. ¶ LVBRICA, Et quod non potest teneri vt anguilla est, lubricum dicitur, & similiter locus in quo cõsistere nõ possumus appellat lubricus, & p trãslationẽ referimus ad res incorporeas & dicimus lubricũ id p qð facile labimur ĩ errorẽ aut vitiũ. ¶ Iacuit, ita lapsus est, vt penitus hũi prostraret, nec posset surgere.

Lubricus

Nã sese opposuit Salio per lubrica surgens.
Ille autem spissa [a] iacuit reuolutus arena.
Emicat Euryalus, ꝛ munere victor amici
Pria [b] tenet, plausuq̃ volat, fremituq̃ [c] secundo:
Post helymus subit, & nũc tertia palma Diores,
Hic [d] totum caueæ consessum ingentis, ꝛ ora [e]
Prima, patrũ magnis Salius clamoribus iplet,
Ereptũq̃ dolo reddi sibi poscit honorem.
Tutat fauor Eurialum lachrimæq̃ [f] decoræ,
Gratior ꝛ pulchro veniens [g] in corpore Virtus
Adiuuat, ꝛ magna proclamat voce Diores
Qui subiit palmæ, frustraq̃ ad p̃mia venit
Vltima, si primi Salio redduntur honores.
Tum p̃r Aeneas, vestra inquit munera vobis
Certa [h] manẽt pueri, ꝛ palmã mouet ordiẽ nẽo.
Me liceat [i] casum [k] miserari insontis amici.
Sic fatus tergum [l] Getuli immane Leonis
Dat Salio, villis onerosuz [m], atq̃ vnguib° aureis
Hic Nisus, si tanta inquit sunt præmia victis,
Et te lapsorum miseret, quæ munera Niso
Digna dabis? p̃imã merui qui laude [n] coronaz?
Ni me, quæ Salium, Fortuna [o] inimica tulisset.
Et simul his dictis faciem ostentabat, & vdo

Plausus ¶ Plausu, strepitu & pulsatiõe cuiuscunq̃ rei fit plausus. i. sonit° q̃ alicui° fctm dictũ ue pbam°, id. n. ẽ plaudere. Cõtra explodẽ est, cũ eo dẽ sonitu & pulsu iprobam° qð fctm dictũ ue sit, ide dicim° ẽt explodẽ apte & cũ irrisione ꝯfutare. Ci. in i officiorũ, qm Aristõis pyronis, & Erilli iã p̃dem explosa sñia ẽ. Fremerẽ ẽt ꝯfusaz ore vocẽ emittẽ, & qa, hi nõ solum plaudẽtis sz irascẽtis q̃q̃ indignãtisq̃ sẽ iecit eo dixit fo q̃ fauẽte. ¶ Caueæ Oẽm locũ in q̃ feras icludim° ne effugiãt siue aues sint siue q̃drupedes, vt st vrsi & leões cauea appellam° ẽ ẽt cauea i theatro locus, vbi pp̃lus spectat q̃ diuidit in suos cuneos. Caueã posuit alibi cũ sexu caueæ magnis circẽsibus actis, & õ cune is i geor. dẽtm ẽ. Hi q̃ pacto sese i theatro hẽe debeãt optĩe describit vitruui°. ¶ Priaq̃ ora. p. podiũ itelligit i q̃ nobiliores ludos spectabãt. Hic Iuue. Oib° ad podiũ spectãtib°. De hi Vitruuiũ podij altitudo ab liberamẽto pulpiti cũ corona. Sup podiũ colũnæ cũ capitulis & spiris. ¶ Reddi veluti rẽ sibi debiã dari. ¶ Lachrymæq̃. d. sic sta. ipse re gesta pthenope° hũo vultũq̃ oculos madentes Obruit, accessitq̃ lachrymap gr̃a formæ. ¶ Decore, Quãta ĝ erat pulchritudo, cũ lætus eẽt? sic & Venerẽ laudauit Tristior & lachrymis oculos suffusa nitẽtes. ¶ Veniens: crescẽs, vt si segetes illic veniũt fœlici° vuæ. ¶ Gratior, Nã vulgo sic euẽ t, vt ṽt°i pulchritudĩe corpis sint maioris p̃cij, et Ari. ait, pulchritudinẽ pl° oib° epl̃. s ad cõmẽdatõem valẽ, & i æthicis nõ eẽ habilẽ ad fœlicitatẽ capessendã hoĩes penitus deformẽ. R eẽte tñ Augustin° asserit nõ oportẽ eẽ gratiosiorẽ ṽtutẽ in vno q̃ in alio corpore. Sed poeta nõ q̃rit qd sit sm veꝫ, sed quid appareat hominibus non rectam habentibus opinionem.

Plausus
Explodẽ
Fremerẽ
Cauea

a ⸢OPTIMVS⸣ olli, aut ei attrist, aut illi iussit afferri. Sane congrue arma dat iuueni. b ⸢Didymaonis artes, laus ab artifice, vt Diuinũ opus alcimedõtis. c ⸢Neptuni sacro danais de poste, a danais, & itelligimus hoc ad Aeneã transisse p Helenũ, ne videatur ex sacrilegio quæsitum. d ⸢Præsens, fortis, ac si diceret, si adsit quis plenus animi. e ⸢Velatum, coronatum auro autẽ quia solent laminas quasdã habere, vt Est statuam ante aras aurata frõte iuuencũ. f ⸢Virum se murmure tollit cũ suffragio plrimorum. g ⸢Solus qui parides solitus contendere contra, si mile dixit Home. de Euryalo ad sepulchrum patrocli in ludo cæstuum.

ὅς ποτ' ἐνίκα πάντας ... (Greek quotation, largely illegible)

& volunt si proprium sit in dos exire ḡtum si appellatiuum in os tamen τὰ βαρύτονα faciũt in a & in ιν. vt χάρις τῆς χάριτος τὴν χάριτα καὶ χάριν μάρις πάριδος τὸν πάριδα καὶ πάριν. Multi hoc a poeta volunt dici, melius tamen verba sunt populi, vnde Et virum se murmure tollit. Paridẽ, ꝗ venit ab eo qđ est paridis vł paridos. Qđ aũt legimus Parin creat vrbe paterna, venit ἀπὸ τοῦ πάρις τοῦ πάριος τῷ πάρι τὸν πάριν. Sane hic paris sm̃ troica Neronis fortissimus fuit, adeo vt in troia agonali certamine superaret oẽs, ipsum etiam Hectorem, qui cum iratus in eũ stringeret gladiũ, dixit se esse germanum, qđ allatis crepũdijs pbauit, qa habitu rustici adhuc latebat. hos autẽ ludos trãsfert Vir. ad hectoris tumulum, q sunt facti, cũ ludi funebres celebrarent cadaueri Hectoris ab Achille occisi. h ⸢Amyci. d. g. Amycus filius Neptuni fuit, & nymphæ melies, qui a Polluce victus est pyctali certamie. i ⸢Se Bebrycia, ipsa est bithyin insal. Igitur introrsus asiæ patriã bithynia est multis antea nominibus appellata. Ipsa enĩ est & maior phrygia. k ⸢Moribundũ, morienti, similes. l ⸢Talis, qlẽ multitudo loquebatur. m ⸢Ostendit, melius dixisset ostentat.

Turpia membra fimo risit pater Optimus[a] olli,
Et Clypeum efferri iussit Didymaonis[b] artes,
Neptuni[c] sacro Danais de poste refixum.
Hoc iuuenẽ ægregiũ præstanti munere donat.
Post vbi confecti cursus, & dona peregit,
Nunc si cui Virtus, animusq; in pectore p̃sens[d],
Adsit, & euinctis attollat brachia palmis.
Sic ait, & geminũ pugnæ proponit honorem.
Victori velatum[e] auro, victisq; iuuencum,
Ensem, atq; isignẽ Galeam solatia victo.
Ne mora, continuo vastis cum viribus effert
Ora Dares, magnoq; virum[f] se murmure tollit.
Solus[g] q Paridem solitus contendere contra,
Idẽq; ad tumulũ quo maxim⁹ occubat Hector
Victorem Buten imani corpore, qui se
Bebrycia[i] veniens Amyci[h] de gente ferebat,
Perculit, & fulua moribũdũ[k] extendit arena.
Talis[l] prima Dares caput altũ in prælia tollit,
Ostenditq;[m] humeros latos, alternaq; iactat
Brachia protẽdẽs, & verberat ictibus auras.

CHRIS. ⸢ANIMVS p̃sens, Fortis, Nã contra ijs q metuũt animũ refugẽ dicim⁹. Vñ quibus anim⁹ nõ refugit, sed præsens est fortes sunt. ⸢Euinctis, erat dup certamen cæstuũ, raroq; sine cæde comittebaẽ. Nam ex ferro erant, & vt habili⁹ faciliusq; manibus gererenẽ, pẽdebant ab illis lora, qbus nõ solũ manus, sed brachia humerosq; alligabãtur, vt etiam remissis digitis palmæ tñ hærerent. Cæstus a cedendo dictus est. Cestũ autẽ sine diphthongo cingulum illud veneris appellabant, quo in legitimis solũ nuptijs vteręẽ. Hinc incæstũ appellamus oẽm qui iure nõ licet concubitũ, quasi sine cestu. ⸢Amici, Bebrycioꝝ rex bebrycia. n. bithynia est Solinus bithynia i ponti exordio thraciã ab oriente tangit, prius bebrycia, ide migdonia postremo a rege Bithynio bithynia dcã. hic aduenis in nemore bebrycio isidiabaẽ, & cestibus iterficiebat. Ergo cũ pollux q illuc cũ argonautis accesserat ab eodẽ prouocareẽ vicit eũ, & iterfecit. De hoc Pli. in eodẽ tractu portus amici est bebryciæ rege iterfecto clarus. Eius tumulus lauro tegiẽ quã insanã vocant, qm̃ siquid ex ea decerptũ manibus refeeraẽ iurgia fiũt, donec abijciaẽ hæc de amico. Butes vero occiso pr̃e de amico drepanũ cõfugit in siciliã, & a lycaste nobili meretrice ob pulchritudinẽ adamatus est ex eaq; Eryx̃ sustulit. Hæc mulier ob admirabilem formam venus dicta ab icolis est. Quapropter eryx filius Veneris est putatus.

Cæstus Cæstus Incæst⁹

CALACRIS.

SER.

a ¶ ALACRIS, quum acer vbiq; dicat, ala/cer tñ nõ dicit, licet inde nascaẽ. Vitat enim confusionem vnde vtrunq; non vult dicere, Nam alacer nusq̃; acris nunq̃; dixit. Inde est q̃ Papinius supprimit genus, q̃a dubitatur. manis ponderis more suo, vt Hamis auroq; trilicem. q ¶ Quibus, quorũ instructu. r ¶ Fe re manum, contendere, Nam vtraq; manus armatur. s ¶ Intendere brachia tergo, liga/re, vt intenditq; locum sertis.

b ¶ si nemo au det, ὑποθετικῶς, argumenta tur se oẽs vicis se, ex eo quod ad certamẽ nul lus accedit. c ¶ Reddi, q̃si debita, promis sa, quia ait, Vi/ctori velatum auro vitrisq; iu uencũ. d ¶ Hic grauis, hic tũc, grauis asit æta te vel obiurga/tione. e ¶ Ca stigat, obiurgat f ¶ Toro, her bæ, verbum de verbo. Nam to rus a tortis di/ctus est herbis. g ¶ Frustra, or do est tanta ne dõa frustra tol/li sines tam pa tiẽs? Sane sciẽ dũ hunc sm igi num, qui de fa milijs troianis scripsit, vnum troianum fuis se, de quo Vir/gilius mutat hi storiã.

Quæritur huic alius, nec q̃squã ex agmine tãto
Audet adire virum, manibus iducere Cæstus.
Ergo alacris[a], cunctosq; putans excedere pugna
Aeneæ stetit ante pedes, nec plura moratus,
Tum leua Tauꝝ cornu tenet, atq; ita fatur.
Nate Dea, si nemo[b] audet se credere pugnæ
Quæ finis standi? quo me decet vsq; teneri?
Ducere dona iube cuncti simul ore fremebant.
Dardanidæ, reddiq;[c] Viro ꝓmissa iubebant.
Hic grauis[d] Entellũ dictis castigat[e] Acestes,
Proximus vt viridante Toro[f] ꝯsederat herbæ.
Entelle Heroũ quondam fortissime frustra[g],
Tanta ne tam patiens nullo certamine tolli
Dona sines? vbi nũc deus nobis[h] ille magister
Nequiq̃; memoratus Erix? vbi fama per omnes
Trinacriam, e spolia illa tuis pẽdentia tectis?
Ille sub hæc, nõ Laudis amor, nec gloria cessit
Pulsa metu, sed.n.[k] gelidus tardante senecta
Sãguis hebet, frigentq; effœtæ[l] in corpe vires.
Si mihi q̃ quondam fuerat, quaq; iprobus[m] iste
Exultat fidens, si nunc foret illa iuuenta[n]
Haud equidẽ ꝑcio inductus, pulchroq; iuuẽco
Venissem, nec dona[o] moror, sic deide locutus
In medium geminos immani[p] pondere Cæstus
Proiecit, quibus[q] acer Eryx in prælia suetus
Ferre[r] manũ, duroq; intendere[s] brachia tergo

DON.

¶ PVTANS. iam ex hoc si/gnificat emer/surum alium q vincat. ¶ Cun/cti, vt ꝑ victo re ab omnibus haberi ostẽdat & simul est te/stimonius suo rum meritorũ. ¶ Entelle he. obiurgatio nõ iniuriosa, cum sit admixta la/us. ¶ Frustra tã ta ne tam. p, Singula verba cum pondere pronuncianda. ¶ Frustra, idest sine laboris merito. ¶ Tan ta, tam præcio sa tam pulchra sine gloria vin cendi tolli do/na patieris. Est autem senten/tia, quonias in superioribus il le dixerat, si ne mo audet vide beris tu etiam timuisse.

h ¶ Nobis deus ille magister? nobis nõ vacat, vt ibi q mihi accubãtes in ꝯuiuijs, sed pro noster est positum vitandi omœote leuton causa ne dicat Noster deus ille magi ster. i ¶ Ille sub hæc, aut statĩ, aut post hæc. k ¶ Sed enim gelidus tardante senecta san/guis hebet, aliud pẽdet ex alio, quare hebet? quia gelidus est, quare gelidus, quia senis? l ¶ Effœtæ, exhaustæ, & est trãslatio a mulie ribus, quas partus debiles reddit, q̃si post fœ tũ. m ¶ Improbus iste, iprobus. i. nimis aui dus, q sine certamie postulat ꝑmiũ. n ¶ Illa iuuenta, aut magna, aut q̃ quondam fuerat. o ¶ Nec dona moror, non expecto. hic enis sensus tam cũ superioribus q̃ cũ sequentib' congruit, & enim supra ait, se non ꝑmij cau sa dimicare, sed gloriæ, & paulopost bouem victor interemit. p ¶ Immani pondere, im

CHRI.

¶ ERGO alacris, admonet neminem opor/tere tantum sibi arrogare, vt nullũ sibi pares esse confidat q̃uis fortissimus sit, vt hoc qui leua sola taurũ validissimum tenere posset, ostendit aũt q̃ sine negocio illum teneret cum etiam quiete eum tenens loqueretur. ¶ Quo me decet vsq;. Quousq; per temesim. i. vsq; ad q̃ tẽpus, & recte hæc impatientia, arrogã tiam exprimit ¶ Cuncti dardanidæ, non po puli iudiciũ sæpe labiẽ. ¶ Reddi, tanq̃ res de bitã dari, vt & horrenti tunicã non reddere s uo. ¶ Fortissime frustra, nã oĩa ægregie gesta sua ĩ hoc extremo actu deturpabanẽ, vt vide retur illa frustra fecisse, & optime eũ icitat, & a præceptore ques habuit & a rebus gestis quibus gloriabatur & a phama, quæ omnia ostendit euanescere, si nunc sic cedat ille autẽ excusat senectutẽ, quæ a natura est.

SER. a ¶ ANIMI tātoꝝ, hoc ē viroꝝ fortiū, vñ addidit, A ſi oēs ſtupet ipſe dares. Stultū eſt aūt ſentire tantoꝝ boū, quū ſepté dixerit. b ¶ Lōge, valde, vt Thyberinaqȝ lōge hoſtia. & Sal. Lōge alia mihi mēs ē patres ꝯſcripti. c ¶ Verſat, ꝯſiderat, vt Sal. Exercitū ꝟtere. d ¶ Tum ſenior, ſꝫ Varronē ſunior & ſenior cōparatiui ꝑ īminutionē, hic eſt iā ſenior ſed cruda deo viridiſqȝ ſenectus. Additū eni hoc ē ad exꝑmendū qd ſit ſenior. Itē Oui di⁹, Inter iuueneſqȝ ſeneſqȝ. Et re vera nō ꝑuenit hūc ſatis ſenē accipi, q & vincere pōt & vno ictu taurū occidere. ē ſenior nō ſatis ſenex, ſicut iunior nō ſatis iuuenis, intra iuuenē, ſicut pauperior ītra pauperē, hoc aūt dicit Varro in libris ad Ciceronē. e ¶ Cæſtus & arma, endyadin, arma. i. cæſtus. f ¶ Triſtéqȝ hoc ipſo in littore pugnā, aut ī quo magiſter occiſus ē, aut ī triſti littoꝛ. i. īſecūdo. Varro. n. dicit ſub eryce mōte eē īſæcūdū capū ſeꝛ in trib⁹ iugerib⁹, in q̄ Eryx & Hercules dimicauerūt. g ¶ Hæc german⁹, german⁹ ꝫm varronē in libris de gradib⁹ de eadē genitricē nat⁹ ē, nō vt multi dicūt de eodē germine, quos ille tm̄ ſr̄es vocat, ſecūduꝫ quē bn̄ nūc Erycē Veneris & Butæ filiuꝫ Aeneæ dicit fuiſſe germanū. h ¶ Sanguine cernis adhuc fractoqȝ, nō Herculis qppe victoris ſꝫ Erycis, q̄ īfecerat ſe tegēdo. i ¶ Aemula necdū, aduerſa virtuti. k ¶ Geminis, duobus. l ¶ Auctor aceſtes, huius certaminis. ſ. m ¶ Aequem⁹ pugnas. i. arma, a ſequēti qd ꝑcedit. n ¶ Tibi, ꝓ te, vt Tibi deſerit heſper⁹ œtā. o ¶ Exue, ꝑijce, ſolue. p ¶ Duplicem amictū. i. abollā, q̄ duplex eſt, ſicut chlamys. Hora. Cōtra quē duplici pāno paciētia velat.

Obstupuere animi ᵃ tantorum ingentia septem
Terga boum Plūbo insuto, Ferroqȝ rigebant.
Ante omnes stupet ipse Dares, longeqȝ ᵇ recusat
Magnanimusqȝ Anchisiades, ⁊ pondus, ⁊ ipsa
Huc, illuc vincloꝝ imensa volumina versat ᶜ.
Tum senior ᵈ tales referebat pectore voces,
Quid? si quis Cæstus ᵉ, ipsius ⁊ Herculis arma
Vidisset? tristéqȝ ᶠ hoc ipso in littore pugnam?
Hæc ᵍ german⁹ Eryx quōdā tuus arma gerebat.
Sāguie ʰ cernis adhuc, sparsoqȝ infecta cerebro.
His magnū Alciden cōtra stetit, his ego suetus
Dū melior vires sanguis dabat, æmula ⁱ nec duꝫ
Temporibus geminis ᵏ canebat sparsa senectus.
Sed si nostra Dares hæc troius arma recusat,
Idqȝ pio sedet Aeneæ, probat auctor ˡ Acestes
Aequemus ᵐ pugnās, Erycis tibi ⁿ terga remitto.
Solue metus, ⁊ tu troianos exue ᵒ Cæstus.
Hæc fatus, duplicē ᵖ ex humeris reiecit amictū.

CHRI. ¶ VERSAT, ad lau ič Aeneæ. Nā dū reliqui ſtupebāt, ipſe manib⁹ ſine negocio huc & illuc ꝟtebat. ¶ Imēſa volumina, Nā cū eſſent cæſtus īmanis pōderis oportebat ab illis eē lōgiſſima lora q̄ totū ambiret corpus vt facilius manibus tenerent. ¶ Tales, oſtēdit magnanimū orationē futurā. ¶ Pectore, vt ea diceret q̄ ſentiret, & nō q̄ fingeret. ¶ Cerebro, hoc mēbrū frigidū eſt & hūidū, nā niſi ſic eēt ex aſſiduis ſuis motib⁹ & ijs q̄ ſēſib⁹ ī ſe recipiūt nimis īflāmaret. Præterea dū ſpūs ī illū duplici arteria calida a corde prouehat ex nimio colore nīmis ꝯfuſas ſuas actiōes redderet. Itaqȝ oꝑortuit vt ſuo ſibi īnato frigore ſpm̄ tēperaret, hūidū āt illō efficit nā ne moꝛt⁹ ijꝫ ōñcent, & vt facile ī illū iprimanꝛ ſiguræ ꝟtutū aīalū. Humor aūt ī hmōi pingue hꝫ vt ſua viſcoſitate formas cōmodi⁹ retineat, & vt nerui q ab ipſo ſī ſua viſcoſitate facili⁹ ꝑ varias corporis curuaturas flectāt & extēdāt. Triplex ī eo eſt ſbā, cartilago, medulla et vētres. Oportuit. n. eē velam̄, q os ꝯtegeret vbi radices ſī neruoꝝ poſt h lacūa ē ī quā venæ ab epate ſāguinē fūdūt ibiqȝ ōcoquiꝛ, & de caloꝛ remittit: mox a vēis nutriētib⁹ cerebꝝ fungiꝛ. Deīde ſī duæ cartilagies, q̄ cerebꝝ tāgūt. Supior durior reſiſtit craneo, & noxia a cerebro arcet, vñ ꝑp duritiē & ˈmſnā cuſtodiā dura mr̄ dr̄ iferior tēuis crebro ad hærēs q̄ extēdiꝛ, & ꝯhiꝛ ꝑſtīgī clamore & cātu & dr̄ pia mr̄, & ē ligamētū arteriaꝝ & venaꝝ ad cerebꝝ vēiētiū. ¶ Stetit, pugnauit nō ceſſit. ¶ Sāguis melior, iunior, ⁊ ſi q̄tuor ꝯſtem⁹ hūorib⁹, Sāguie q calid⁹ atqȝ hūid⁹ ē pituita q̄ græce flegma dr̄, frigida atqȝ hūida, bili q̄ colera dr̄ græce, & ē calida & ſicca, & atra belli, ea. n. ē melācolia, tū q ex ijs olb⁹ meliō maioꝛqȝ ꝑs ſāguis ē & eo maxie alimur. Capim⁹ ſāguinē, ꝑ tota illa humorū cōpoſitiōe, Nā ei⁹ calore atqȝ humore īualeſcūt nerui, ī qb⁹ ꝯſiſtit robur corpis & qm̄ ſāguis q viuacior validiorqȝ fuerat in iuuenta ꝑp vehemētē calorē & depuratū humoreꝫ in ſenectute redditur frigidior & amittit de ſuc co naturali, vires minuunꝛ. ¶ Canebat, caniſties eſt ex defectu naturalis humoris. ¶ Oſſa q̄ magna ſunt melius pōdus & omne, & omnē impetū incōmodumqȝ perferunt.

¶ CONſtitit

SER. a ℭCONstitit, hic distinguendũ pp vitiũ, vt sit arrectus in digitos. Est autẽ locus hic totus trãslat᷒ de Apollonio, primũq; de Home. Home. ἄντα δ᾽ ἀνασχομένω χερσὶ στιβαρῇσιν ἄμ᾽ ἄμφω σὺν ῥ᾽ ἔπεσον, σὺν δέ σφι βαρεῖαι χεῖρες ἔμιχθεν. Apollo. autẽ αὐτίκ᾽ ἀνασχόμενοι ῥέθεων προπάροιθε βαρείας χεῖρας ἐπ᾽ ἀλλήλοισι μένος φέρον ἀντιόωντες.

nos. f ſ Consurgunt studijs, in studijs.

ℭ LACERTI, ãt quos ẽt toros, musculosq; CRHI. appellam᷒, carnes sũt veh… inter neruosæ & neruoꝝ cartilagie inuolucræ, qb᷒ corpus velutĩ qbusdã maculis ĩtẽdit & remittit, His & aduersus põdera cõtra nitimur, & omnes ipetus mouemus, ꝗpropter q lacertos, ossaq; magna habent eos fortiores, valẽtioresq; eẽ cõstat. ſ Abduxere. c. nã; artis erat non solum in aduersarium ĩferre ictũ. Sed etiã se ꝑ se caput custodire ab ictu hostili. ſ Pugnãq;. l. i. alterũ alteꝝ, ad pugnã irritat. ſ Labãt, vacillant, q̃a nerui & ligamẽta illi᷒ iũcturæ ex defectu sanguinis ĩ ualidiora sũt. ſ Aeger, hanc ꝗñ difficil᷒, nã; pp multũ motũ vehemẽter accẽdit cor, & ĩ nimio calore opus ẽ maiore refrigeratiõe, ꝙ maiorẽ aeris haustũ & atrahũt & emittũt pulmones, vñ tãtus ãhelitus difficultatesq; ꝑbet anhelanti. ſ Malæ, antiquitas fugiẽs vastoris litteræ sonũ malas & alas pro maxillis et axillis dixerũt. ſ Exit, vitat, ait Ser. sed vt rẽ intelligas nõ recedit a sua orone. Nam ille q ictũ venientem vitare vult, exit eã lineam, p quã ventuꝝ videt telũ, & sic exeundo vitat. ſ Ostẽdit, Dextrã erigit, cõsequens pro antecedenti. Robur. Nam qđ in altum extollit, Vnde ab oĩbus videtur. Vel ostendit. s. ne dolo sed aperto Marte agat, vel denotat tarditatẽ senilem. Vel librat ictum, vt destinatum locũ assequatur. ſ Caua, Carie corrosa.

Et magnos mẽbroꝝ art᷒[b]: magna ossa, lacertosq;
Exuit, atq; ingens media consistit Arena.
Tũ satus anchisa Cæstus pater extulit æquos,
Et paribus palmas amborum innexuit armis.
Constitit[a] in digitos extemplo arrectus vterq;.
Brachiaq; ad superas interritus extulit Auras.
Abduxere retro longe capita ardua ab ictu:
Immiscẽtq; manus mãibus, pugnãq;[b] lacessunt
Ille pedum melior motu, fretusq; Iuuenta.
Hic mẽbris[c], & mole valens. sed tarda trementi
Genua[d] labãt, vastos quatit æger anhelit[e] artus.
Multa viri nequiq̃[e] inter se vulnera[f] iactant,
Multa cauo lateri ingeminant, & pectore vastos
Dant sonitus, errantq; aures, & tempora circum
Crebra man᷒, duro crepitãt sub vulnere malæ.
Stat grauis Entellus, Nisuq; immotus eodem,
Corpore tela[g] modo atq; oculis vigilãtib᷒ exit[h].
Ille velut celsam oppugnat q molibus[i] Vrbem,
Aut montana sedet[k] circum castella sub armis,
Nunc hos nunc illos aditus, omnẽq; pererrat
Arte locum, & varijs assultibus irritus vrget.
Ostendit[l] dextram insurgens Entellus, & alte
Extulit, ille ictum venientem a vertice velox[m]
Præuidit: celeriq; elapsus corpore cessit.
Entellus vires in Ventũ effudit, & vltro[n]
Ipse grauis[o], grauiterq; ad terrã pondere vasto
Cõcidit, vt quõdã caua[p] ꝯcidit aut Erymãtho[q]:
Aut ida[r] in magna radicibus eruta Pinus.
Consurgunt[f] studijs teucri, & trinacria pubes.
It clamor Cœlo: primusq; accurrit Acestes,
Aequæuumq; ab humo miserãs attollit amicũ.
At non tardatus casu, neq; territus Heros

b ſ Pugnamq; la. prouocant, potius q̃; gerunt. c ſ Mẽbris & mole, endyadis. idest mole mẽbrorum, vt Molẽq; & montis. d ſ Genua labãt, proceleusmatic᷒ est, quẽ vt supra diximus sic semp ponit, vt cogi possit in dactylum, vt Arietat in portas. e ſ Nequiq̃, Non profutura victoriæ. f ſ Vulnera lactant, ictus. g ſ Tela, ict᷒. h ſ Exit, vitat, declinat, vnde de Tarchonte. Vis viribus exit & bis tñ hoc vsus ẽ. i ſ Quimo. vr. amphibolon est, aut celsam molib᷒, aut q molib᷒ oppugnabat. k ſ Sedet. c. ca. mensis est. i. circũsidet. l ſ Ostẽdit. d. aut fiducia virtutis est ostẽdere q̃ minat᷒, aut certe puectus ætatis ostẽdit, q̃ enĩ ex ĩprouiso ferire nõ sinit. m ſ Velox, velocit᷒, nomẽ p aduerbio. n ſ Vltro, ecõtrario. ille eni cadẽ debuerat. o ſ Grauis, grauit᷒, a sĩlitudie figura. p ſ Caua pin᷒, bñ respexit ad ætatẽ. q ſ Erymantho, erymãthus mons ẽ arcadiæ. r ſ Ida in ma. modo nõ cretæ, sed phrygiæ propter pi

Acrior ad pugnam redit, & vim ſuſcitat ira.
Tum Pudor incendit vires, & conſcia Virtus,
Præcipitemq́ʒ[a] Daren ardens agit[b] æquore toto.
Nunc dextra ingeminās ictus, nūc ille[b] ſiniſtra.
Nec mora, nec requies, quā multa[c] grādine nimbi
Culminibus crepitant, ſic denſis ictibus Heros
Creber vtraq́ʒ manu pulſat, verſatq́ʒ[d] Dareta.
Tum pater Aeneas procedere longius iras,
Et ſæuire animis Entellū haud paſſus acerbis.
Sed finem impoſuit pugnæ, feſſumq́ʒ Dareta
Eripuit mulcens dictis, ac talia fatur.
Infœlix[e], quæ tanta animum dementia cepit?
Non vires alias: conuerſaq́ʒ Numina ſentis?
Cede Deo. dixitq́ʒ[f], & prælia voce diremit.
Aſt illum[g] fidi æquales genua ægra trahentem,
Iactātemq́ʒ vtroq́ʒ[h] caput, craſſumq́ʒ cruorem
Ore reiectātem, mixtoſq́ʒ in ſanguine dentes
Ducunt ad naueis, galeamq́ʒ, enſemq́ʒ vocati[i]
Accipiūt, Palmā Entello: taurūq́ʒ relinquunt.
Hic victor ſuperans animis, tauroq́ʒ ſuperbus
Nate Dea, voſq́ʒ hæc inquit cognoſcite[k] teucri,
Et mihi quæ fuerint iuuenili in corpore vires,
Et qua ſeruetis reuocatum a morte Dareta.
Dixit & aduerſi contra ſtetit ora Iuuenci:
Qui donum aſtabat pugnæ. duroſq́ʒ reducta
Librauit dextra media inter cornua Cæſtus
Arduus, effractoq́ʒ[l] illiſit oſſa Cerebro.

SER. a ¶PRAECIpitēq́ʒ da. celerē, vt Præcipites vigilate viri. b ¶Nūc il. ſini. vacat ille, additū pp metrum. De ipſo. n. dr̄, Creber vtraq́ʒ manu pulſat, verſatq́ʒ dareta. c ¶Quā. m. g. n. Hypallage. Nā debuit dicē, q̄ multo nimbo grādo præcipitat. d ¶Verſatq́ʒ da. Dares daris, vn̄ darē, & dares daretis, vn̄ dareta, ſicut Chremes chremis & chremetis chremes & chremetem. e ¶Infœlix, ɔſolatio ē, vn̄ nō dicī bellis, vt fortunæ videat̄ eſſe qđ victꝰ eſt. f ¶Dixitq́ʒ, vacatq́ʒ cā metri. et malluit piſſologiā facē, q̄ vti cōi ſyllaba, q̄ frequēs vitioſa ē. Vn̄ Terētianꝰ, Nec tāta ī metris venia ɔcedit vti. Græci n. his vtunt̄ frequent̄. g ¶Aſt illū fidi æq̄les, Homerus. φίλοι δ' ἀμφὶ ἕταῖροι οἱ μὶν ἄγον δι' ἀγῶνος ἐφελκομένοισι ποδ' ἔσσι αἷμα παχὺ πτύοντα κάρη βάλλον, δ' ἑτέρωσε
h ¶Vtroq́ʒ, i. vtrāq́ʒ ptē, et adūbiū ē. i ¶Vocati aci. bn̄ eoꝝ oñdit pudorē. erāt ꝑterea circa alcū occupati. k ¶Cog̃ſcite. t. hʒ rōnē pſōaꝝ ga ꝟtutē eiꝰ nouerāt ꝑcti. l ¶Effractoq́ʒ il. o. ce. hypallage. fregit oſſa, & illiſit ī cerebrū.
DON. ¶INfœlix, q audeas ꝯ numīa, eſt āt optīa cōſolatio, cū oñdat nō illū ab hoie ſʒ a numie vīci. ¶Cede. d. errāt q putāt entellū deuʒ ab ænea vocari, ſed deū dicit fauēs illi numen. ¶Aegra, qbus paulo ante tātope ſuidebat. ¶Caput, Qđ pauloañ in cœlum pp ſupbiā. ¶Palmā. t. r. exꝓmit q̄ſto cū dolorē id facerēt.
CHRI. ¶VIM ſu. i. ſʒ piparheticos q aiūt vti ferrū cote acuit̄, ſic fortitudo ira. ¶Tum. p. ponit Ariſt. gnq́ʒ ſpēs fortitudīs, q̄ ppe fortitudo nō ſūt, ſʒ tn̄ idē operant̄, iter q̄s eſt cū pudore ſpellimur, vt forti aīo rē aggrediamur, & hæc ciuilis appellat̄. Aſſertq́ʒ auctoritatē ex Home. De Hectore, q pudorē cogebat̄, ne hoſtibꝰ cederet. Dicebat. n. Polydamas me ꝑmꝰ redarguet, pugnabat ǵ potiꝰ pudorē q̄ recta ratiōe motus. Quapp erit tertia ipſo Ariſtotele tertia ſpēs nō vere fortitudīs. ¶Et cō. vir. Nā cū ɔſciꝰ ſit q̄ ꝟtute hactenꝰ fuerit, nō vult ab ea degn̄are. ¶Nunc ille, Non vacat ille meo iudicio, ſʒ potius emphaſim fac̄, idq́ʒ mirꝰ ī poeta ꝑ ſtrepitu & tumultu, vt ita loq̄r, & vehemēti ꝟboꝝ celeritate vehemētiā huiꝰ viri exꝓmit. ¶Alias, quā hoīs eē ɔſueuerit. Mutata in fauorē ſuū. Solaturus n. conat̄ oñdē nō ab illo, ſʒ a dijs eē victū, ǵ cede deo. ¶Iactātem, & reiectātē, Color ē ſiſt̄ cadens. ¶Librauit. q. d. collineauit, ppe dicimus librare rē cū illā ingenio & artificio nr̄o ita collocamꝰ vt vr̄ ſua ſponte ſine vinculis ſtet vel cuʒ volumus & quo volumus ſuo pondere nullo impellēte declinet. Quod florentini dicūt cōgegnare, vt maxime apparet inſtrumētis horologij. Dicimus ēt librare, cū id qđ pcuſſuri ſumus, ita collineamus vt nō niſi ꝓpoſitū nobis locum feriat, & dicitur a libra, qm̄ maxima ratione ingenij tota res pōderat̄. i. diligenter ꝑcogitat̄. Ergo librauit. i. collineauit, vt medium inter cornua ferirēt. Dicimus ēt librare, cū aliqua moles ita ɔſtituatur, vt vel pueri manu facile vel quouis iflectatur. Nos autem id dicimus bilicare Pli. Quarum in officina turbines ita librati pependerunt, vt puero circūagente tornarentur. Librarē

¶HVMI

a ¶HVMI bos pessimus versus in monosyllabum desinens. b ¶ Meliorem, aptiorẽ, Nam animalem hostiam dat. c ¶ Cæstus artemq; repono, & arma se dicit reponere, & arti renũtiare protinus, certamen sagittandi pponit, quẽ locũ ex Homero trãstulit, ille n. sic ait. αὐτὰρ ὁ τοξευτῆσι τίθει ἰόεντα σίδηρον. d ¶ Ingentiq; manu. In ingẽti multitudine, ille vo inquit ἱστὸν δ' ἔστησεν νηὸς κυανοπρώροιο τηλοῦ ἐπὶ ψαμάθοιο. ἐκ δὲ τρήρωνα πέλειαν.
d ¶ Ingentiq; manu: ingenti multitudine.
e ¶ Malus, malus arborem nauis generis masculini. Hora. Nec malus celeri saucius aphrico, & dictus est malus vel quia habet malos instar mali in summitate, vel quia eius quibusdam cingitur malis ligneis, quorũ volubilitate facilius vela eleuantur.

vt Hoc vincite ciues. k ¶ Clarissime frater pandare, notissime qui fuit Lycaonis filius. Pandarus autem sm Homeꝝ certamen Mineruæ persuasione singulare Menelai ac Paridis, cum in eo esset, vt Paris vinceret iactu teli diremit, q̃ Menelaus vulnerauit. l ¶ Iussus, a Minerua m ¶ sũbsedit. a remãsit. nec. n. pferebat sors, quæ remanserat sola, aut certe delitui, vnde subsessores dicuntur q̃ occisuri aliquem delitescunt, de quo verbo plenius dictu rũ sumus illo versu Deuicta asia sũbsedit adulter.
n ¶ Flexos incuruant, mutatione vsus est verborũ, Nam curuos iflectũt debuit dicere.
o ¶ Pro se qsq; viri, pro q̃litate roboris sui.
p ¶ Diuerberat auras, scindit. q ¶ Arbore mali, sic dixit, vt Lustras auentini montem.

Sternit. exanimisq; tremẽs pcũbit humi[a] Bos,
Ille super taleis effudit pectore voces.
Hanc tibi Erix meliorẽ[b] aīaz p morte Daretis
Persoluo, hic victor cæstus[c]. artemq; repono.
Protinus Aeneas celeri certare sagitta
Inuitat qui forte velint, & præmia ponit,
Ingẽtiq;[d] manu Malum[e] de Naue Seresti
Erigit & volucrẽ traiecto[f] in fune Columbam,
Quo[g] tendant ferrum malo suspendit ab alto.
Conuenere viri: deiectamq; ærea sortem
Accepit Galea, & primus clamore[h] secundo
Hyrtacidæ ante omnes exit loc° Hippocoõtis,
Quẽ mõ[i] nauali Mnestheus certamĩe victor
Cõsequitur, viridi Mnestheus euinctus Oliua.
Tertius Eurytion tuus o clarissime[k] frater
Pandare, qui quondam iussus[l] cõfundere fœd°
In medios, telum torsisti primus Achiuos.
Extremus, galeaq; ima subsedit[m] Acestes.
Ausus & ipse manu iuuenum tentare laborem.
Tunc validis flexos[n] incuruant viribus arcus
Pro se[o] qsq; viri, & depromũt tela pharetris.
Primaq; per cœlum neruo stridente Sagitta
Hyrtacidæ iuuenis volucres diuerberat[p] auras,
Et venit, aduersiq; infigitur arbore[q] Mali.

f ¶ Traiecto, extento, vnde transenna dicitur extentus funis. Salustius, Transenna dimissum victoriæ simulacrum cum machinato strepitu tonitruum coronam capiti imponebat. Sic Home.
λεπτῇ μηρίνθῳ δῆσεν ποδός.
g ¶ Quo. in quam, nam ponit aduerbia pro nominibus, vt Genus vnde latinum, deiectã q; ærea sortem, sicut Home.
κλῆρος δ' ἐν κυνέῃ χαλκήρεϊ πάλλον ἑλόντες.
h ¶ Clamore secũdo, vt supra dixit, Magno q; virum se murmure tollit. i ¶ Quem modo, nuper, nam vt supra diximus victor fuit duorum. Vrbanus vero dicit modo ppe modum. Pene. nam secũdus fuit. Alij victor voti compos volunt, vt Rapidisq; rotis insiste victor, optauerat enim ne rediret extrem°.

¶ NIHIL occurrit dignum qđ scribatur.
¶ HVMI bos, male desinunt versus in Monosyllabis s; hic de industria posuit vt casu bouis, casu carminis, ante oculos poneret. ¶ Meliorẽ, non excellentiorẽ. Nam melior est aīa humana quæ ratiõabilis est q̃ ferina, quæ caret ratione, sed aptiorem, vt & Bona bello cornus. i. apta. ¶ Pandare, iure in vota vocauit, nam Strabone teste apud pytiam maximam ex lyciæ ciuitatibus pãdarus colitur. Hic Lycaonis filius fuit, & emissa sagitta vulnerauit Menelaum congressum Paridi. ¶ Depromunt. promere est rem reconditam ita educere, vt ad manum parata sit, Vnde promptum paratum dicimus. ¶ Neruo, chorda quæ ex neruis quandoq; fit. ¶ Volucres, quæ tractum celerrime effugiunt. ¶ Arbore ma. in malo qui arbor dicitur.

DON. CHRI.
Promet

SER. a EXTERRITA pennis, timorem suum pennis significans. singula enim animalia habent signa, quibus indicant suum timorem, vnde & ipse de lupo, Caudamq; remulcens Subiecit pauitantem vtero, Idem de Caco, Turbatum oculis. Hominum enim timores primi indicant oculi. b Omnia plausu, alij pennarum dicunt, sed melius est fauore spectantium. Illud est enim incredibile. c Adducto, arcu telum tetendit, hypallage est. Nam adducitur telum, & arcus intenditur. Ast ipsam miserandus. a.c.f.h.v. Sic Home. ὄρνιτος μὲν ἄμαρτε μέγηρε γὰρ οἱ τό γ' ἀπόλλων d Miserandus, qui perfecta difficiliore caruit victoria. Nodos & vincula linea rupit, Home. vbi ait. ἄντικρυ δ' ἀπὸ μήρινθον τάμε πικρὸς ὀϊστός e Innexa pedem, Inexum pedem habens, Illa notos atq; atra volans in nubila, Ho. ait. ἡ μὲν ἀρ' ἤϊξε πρὸς οὐρανόν, ἡ δὲ παρείθη μήρινθος ποτὶ γαῖαν. f Tum, deinde, & est aduerbium ordinis. Nam tun temporis est. g Arcu contenta parato, contento arcu tela tenens parata. h In vota vocauit, quia Pandarus quasi heros apud Lycios colitur. Tum vacuo lætã cælo sp. &. a. p. sicut Homerus. ἔνθ' ὅ γε ... [illegible] Nigra nube. i. alta. Decidit exanis. Ho. ὠκὺ δ' ἀπὸ μελέων θυμὸς πτάτο. k Vitamq; reliquit in astris, vnde absumpserat vitam, vt Hinc hominum, pecudumq; genus, vitæq; volantum. Sane sciendus hũc locum ab Homero esse sumptum, vnde inanis est vituperatio Aeneæ, quod suspẽderit auem maternam, Nam & res est translata simpliciter, & quãcunq; auem suspendisset, in hanc, incideret vituperationem, Nulla enim auis caret consecratione alicuius dei, quia singulæ aues numinibus sunt consecratæ. quamq; Vrbanus dicat matrem citius potuisse placari. l Artemq; pariterq; arcumq; sonantem, culpat in hoc Virgi. Virgilio mastix. Artem enim in vacuo aere ostendere nõ poterat, quamq; dicãt periti posse ex ipso sagittariorum gestu artis peritiam indicari. m Obijcitur, superius de his particulis secundum Iubam tractauimus. Sed dicũt monosyllabarum ratione, vel produci vel corripi. Sane sciendum naturam esse vt breues sint, Euphoniæ, vel Iube ratione, vt in compositione producantur. & tamen i sequens, quod licet non sit cõsonans, potest autem in declinatione pro cõsonante haberi, vt obijcit obiecit subijcit subiecit. n Augurio, monstrum augurium dictum quasi auigerium, quod aues gerunt, & bene de sagitta dixit augurium, quæ habet pennas, quanquã omnia ad vnum congesserit locum monstrum, augurium, auspicium oraculum.

Intremuit malus, timuitq; exterrita[a] pennis
Ales, & ingenti sonuerant omnia plausu[b].
Post acer Mnestheus adducto[c] constitit arcu,
Alta petẽs, pariterq; oculos, telumq; tetendit.
Ast ipsam miserandus[d] auem contingere ferro
Non valuit, nodos, & vincula linea rupit,
Quis innexa[e] pedem Malo pendebat ab alto
Illa Notos, atq; atra volans in nubila fugit
Tum[f] rapidus iamdudũ arcu[g] cõtenta parato
Tela tenens fratrem Eurytion in vota[h] vocauit
Iam vacuo lætam coelo speculatus, & alis
Plaudentem nigra[i] figit sub nube Columbam
Decidit exanimis, vitamq;[k] reliquit in astris
Aeriis, fixamq; refert delapsa sagittam.
Amissa solus palma superabat Acestes
Qui tamen æthereas telum contorsit in Auras
Ostentans artem[l] pariterq;, arcumq; sonantẽ
Hinc oculis subito obiicitur[m], magnoq; futurum
Augurio[n] monstrum, docuit post exitus igens

CHRI. INTREMVIT. in suo ordine ponit primo mali tremorem, idest tremulam concussionem, & ex ea se timorem auis atq; ex ijs duobus plausus spectantium. Acer, acuto ingenio. Constitit, nam dum ita tendimus arcum, vt nulla sit manuum vacillatio, certissimus ictus est. Oculos & telum, &c. e. collineamus sagittas, vt oculo per lineã illã quæ ad signum fert sagittam dirigamus. Superabat, superat & neutrum in hac significatione est. Quando autem transit vincere significat. Docuit post exitus, nam ostendit illud infœlix fuisse quod fœlix esse æneas putauit, & per transitũ ostendit poeta quam difficile futura augurijs monstris ue cõiectari possumus, cum sæpe etiam prudentissimi viri fallantur, vt in hoc loco Aeneas qui putauit fœlicia portendi cum infœlicia portenderentur.

SERA.

Seraq; [a] terrifici cecinerunt omnia Vates.
Nanq; volans liquidis [b] in nubibus arsit arũdo,
Signauitq; viam flãmis, tenueisq; recessit
Cõsumpta in Ventos, Cœlo ceu [c] sæpe refixa
Trãscurrunt, crinemq; volantia Sidera ducunt.
Attonitis [d] hæsere animis, superosq; precati
Trinacrij, Teucriq; viri. nec maximus omen [e]
Abnuit Aeneas, sed lætũ amplexus Acestem
Muneribus cumulat magnis, ac talia fatur.
Sume [f] pater. nã te voluit rex magnus Olympi
Talibus auspicijs exortem [g] ducere honorem.
Ipsius Anchisæ [h] longæui hoc munus habebis,
Cratera impressum [i] signis, quem Thracius olim
Anchisæ genitori in magno munere Cisseus
Ferre sui dederat monumẽtũ, & pignus amoris.
Sic fatus, cingit viridanti tempora lauro
Et primũ [k] ante omneis victorẽ appellat Acestẽ,
Nec bonus Eurytion prælato inuidit honori
Quãuis solus autem cœlo deiecit ab alto.
Proximus [l] ingreditur donis [m], qui vĩcula rupit.
Extremus [n] volucri qui fixit arundine Malum.
At pater Aeneas nondũ [o] certamine misso
Custodem [p] ad sese, comitemq; ipubis [q] Iuli
Epitiden vocat, & fidam sic fatur [r] ad aurem.
Vade age, & Ascanio, si iam puerile paratum
Agmen habet secum, cursusq; instruxit Equorũ,
Ducat Auo turmas, & sese ostẽdat in armis.
Sic ait, ipse omnẽ longo decedere Circo
Infusum populũ, & cãpos [s] iubet eẽ patenteis.

a ❡SERA, grauia. Salustius, Serum bellum in angustijs situm, idest graue, & quod improbant vates, Aeneas amplectitur deceptus augurij similitudine, quod apud troiam pbauerat pater, vt stella facem ducens. b ❡Liquidis in nubibus nubes pro aere posuit. Nubes enĩ liquidæ eẽ non possunt. c ❡Ceu sæpe refixa, poetice dixit scd̃m publicam opinionem. Nam s̃m Lucretium ventus altiora petens æthereum ignem secum torquet, q imitatur stellas cadẽtes. d ❡Attonitis aĩs, stupefactis per tonitrua, quæ cælestib. ignibus semp cohærẽt. e ❡Omen abnuit Aeneas, amplexus est, & pbauit nõ scd̃m augurum disciplinã dixit ad se non pertinere, Nam nostri arbitrij est visa omina vel improbare, vel recipere. f ❡Sume pater, percipe, Nam verbũ est iuriscõsultorum, quo vtuntur quotiens legatum non ab hærede datur, sed ex accipientis arbitrio. g ❡Exortem, sine sorte, ἄκληρον. h ❡Anchisæ munus, quod Cisseus rex thraciæ, s̃m Virg. pater Hecubæ, vt Cisseis regia parin creat, Anchisæ aliquando donauerat. i ❡Impressum signis, impressa signa hñtem, idest emblemata k ❡Primum ante omnes, vnum vacat. l ❡Proximus, ponit Eurytionem. m ❡Donis, ad dona. n ❡Extremus, ostẽdit hos sua munera percepisse, Acestem vero sumpsisse præcipua. o ❡Nondum certamine misso, de peractis nunc loquitur Virgil. rebus, vnde debuit dicere vocauit, & fatus est. Ergo aut tempus est pro tempore, aut sic refertur, vt videatur non de præterito loqui, sed actũ psentis tẽporis ponere & referre. p ❡Custodem ad sese, s̃m Tullium qui dicit ad militiam euntibus dari solitos esse custodes, q bus primo anno regantur, vnde ait de Palãte, sub te tolerare magistro Militiã & graue martis op. q ❡Impubis Iuli, ab eo qd est hic pubis, nam quod ait salu. Puberes oẽs interfici iubet, venit ab eo quod ẽ puber, & sũt ista communis generis si referãtur ad singulos, multitudo autem si dicatur generis tantum fœmini est hæc pubes. r ❡Fatur ad aurem, sequitur & dicit, vnde sicut & in tertio diximus vnum vacet necesse est. s ❡Campos iubet esse patẽtis, discessu populi, scilz iubet fieri campos patentes.

❡SIDERA refixa, nam cũ affixa cœlo sint sydera, refigi putãtur ab imperitis s̃m quos nũc vt poeta loqtur. Illi. n. credũt vapores ignitos q sæpe p aerẽ ferunt stellas esse e cœlo cadentes, vñ etiam Ouid. Quæ si non cecidit potuit cecidisse videri. Si aũt quod etiam puerile cogitatu est caderet, terram vniuersam tegeret, cum singulæ stellæ magnitudine terram superent. ❡Crinem, idem est quod dixit signauit viam flammis. ❡Exortem, qui tibi esset propius neq eum cum aliis sortireris. ❡Et primum ante omnes, possunt esse duo, vt primum referatur ad tempus primum, idest & primum, & statim vt res statim facta sint & ante omnes ad ordinem. ❡Infusum, confuse & nullo ordine ingestum.

Incedunt[a] Pueri, pariterqꝫ ante ora parentum
Frenatis lucent in Equis, quos[b] omnis eunteis
Trinacriæ mirata fremit, Troiæqꝫ iuuentus.
Omnibus in moré tonsa[c] coma pressa[d] corona.
Cornea bina ferunt præfixa hastilia ferro,
Pars leues humero pharetras, & pectore[e] summo
Flexilis obtorti per collum it circulus auri.
Treis[f] equitũ numero Turmæ, terniqꝫ[g] vagãtur
Ductores[h], pueri bisseni quenqꝫ secuti.
Agmine partito fulgent, paribusqꝫ[i] magistris.
Vna acies iuuenum, ducit quã paruus ouãtem
Nomen aui referens Priamus, tua clara polite[k]
Progenies, auctura italos. qué[l] Thracius albis
Portat Equus bicolor maculis. vestigia[m] primi
Alba pedis, frontemqꝫ ostẽtans arduus albam.
Alter Atys, genus[n] vnde Atyi duxere Latini.
Paruus Atys, puerqꝫ puer dilectus Iulo.
Extremus[o], formaqꝫ ante omneis pulcher Iulus
Sidonio est inuectus equo. qué candida Dido
Esse sui dederat monumentũ, & pignus amoris.
Cætera[p] Trinacrij pubes senioris Acestæ
Fertur equis.

SER. a INCEDVNT pueri, aut poëtica licentia confundit ætates, vt modo pueros, modo iuuenes dicat. Nam ait vna acies iuuenũ, aut certe ſm quosdam sequenti distinctione mutata magistros pueros dicit. Sequentes vero maturioris ætatis. b Quos omnis eunteis, ꝗs euntes omnis turba fremit. i. cũ fauore prosequit. c Tõsa coma. i. cõposita. d Pressa corõa. i. galea, & sermõe Homeri vsus est, nam galeas Στεφάνην dixit. Nã proprie comæ non tonsi capilli, & reversa corona non potest eẽ, quꝫ sequat? Galeã ante pedes proiecit inané. alij dicũt potuisse eos habere galeas corõatas. Bebius tamen Macer dicit a Cæsare Augusto, pueris qui lusérũt troiam donatas esse galeas, & bina hastilia, ad quod Varg. ꝓstat alludere. e It pectore sũmo, sic legendũ est ne sit solœcismus, & rei inanimali dedit motum dicẽdo it. Summũ autem pectus ait pectoris & colli ꝓiniũ. f Treis equitũ numero turmæ, ré romanæ militiæ suo iserit carmini. Naꝫ cõstat primo tres fuisse partes populi romani, vna tatiensium a Tito Tatio duce sabinorum iam amico post fœdera, altera ramnetum a Romulo. tertiam lucerum, quorum ſm Liuiũ & nomé & cã i occulto sunt. Varro tamen dicit Romulum dimicantem contra Titum tatium a lucumonibus, hoc ẽ thuscis auxilia postulasse, vnde quidam venit cum exercitu, cui recepto iaꝫ Tatio pars vrbis est data, vnde in vrbe thuscus dictus est vicus. Horatius, Ac thusci turba impia vici. ergo a Lucumone luceres dicti sunt, ergo in tres partes diuisus erat populus, adeo vt qui etiam vni præerat parti tribunus dicebatur, vnde etiaꝫ sumptus dati, populo tributa nominantur. g Terni ductores, more suo, hoc est tres. h Ductores pueri, hic quidaꝫ distingunt vt diximus supra. i Paribusqꝫ magistris, & hoc alludit, nam hodieqꝫ equitum magistri dicuntur. k Polite progenies, illum dicit quem supra a Pyrrho introducit occisuꝫ, de quo Cato in originibus dicit, ꝙ ad Italiam venerit, & segregatus ab Aenea condiderit oppidum politorium a suo nomie. l Qué thracius albis, quũ tres dixerit duces duorum equos cõmemorat. sed aut prætermisit, qui vt consequeretur necesse erat, nec enim vnus pedes eẽ poterat, aut illo reddidit loco, vt Cætera pubes senioris aceste Fertur equis, quãqꝫ multi distinctione mutata tres equos cõmemorant, vt sit plane primus equus bicolor maculis, & de alio dicatur. m Vestigia primi alba pedis, idest primorum pedum vestigia, & frontem albam ostendat alter. n Genus vnde atys duxere latini, ꝓpter Actiam dixit matrem Augusti, de qua dicit Antonius, Actia Latini mater. Vulc. n. eius etiam maternum genus esse antiquissimum. o Extremus, quantum ad numerum spectat. p Cætera trinacrij, cætera pubes equis Aceste fertur.

CHRI. CANTE ora. p. ꝗ res magnã illis voluptaté ꝓbebat. Frenatis, nã & in infrenes aliquãdo i bello adhibebãt. Lucẽt, ꝑ arma & nihil memorat quod horroré ab armis afferat vt in bello solet sed oĩa ondit voluptuosa, ꝗlia in ludis esse decebat. Mirata fremit, nã illoꝝ idoles specie futuræ fortitudinis afferebat. Priamus, filius fuit Polite, qué in cõspectu patris a Pyrrho cæsuꝫ scripsit poeta, ꝗuis Cato illum in Italiam venisse, & politoriũ vrbé ꝯdidisse dicat. Alij dĩt Priamum ædificasse, & illam a patre denominasse.

Excipiunt plausu pauidos[a], gaudentq; tuentes
Dardanidæ, veterumq; agnoscunt ora parentū.
Postq̄ oēm læti consessum, oculosq; suorum
Lustrauere in equis, signum clamore paratis
Epitides longe dedit, insonuitq; flagello[b].
Olli discurrere pares, atq; agmina terni
Diductis soluere choris[c], rursusq; vocati[d]
Conuertere vias, infestaq; tela tulere.
Inde alios ineunt cursus, aliosq; recursus.
Aduersis spatiis, alternosq; orbibus orbes
Impediūt, pugnæq; cient simulacra sub armis.
Et nunc[e] terga fugæ nudant, nūc spicula vertūt
Infensi. facta pariter nunc pace feruntur.
Vt quondam Creta fertur Labyrinthus[f] in alta
Parietibus[g] textum cæcis iter, ancipitemq;[h]
Mille viis habuisse dolum, qua signa sequendi
Falleret[i] indeprensus, & irremeabilis error.
Haud aliter Teucrum nati vestigia cursu
Impediunt[k], Texuntq; fugas, & prælia ludo
Delphinū[l] similes, qui p maria[m] humida nādo
Carpathiū[n], Libycumq; secāt, ludūtq; p vndas.
Hūc morē, hos cursus, atq; hæc certamina p̄mus[o]
Ascanius longam muris cū cingeret Albam

ASC. a ¶ PAVIDOS, gloriæ cupiditate sollicitos, vt Corda pauor pulsans. b ¶ Flagello, virga, quæ sonat in morē flagelli. c ¶ Choris, aciebus. d ¶ Vocati, ictu virgæ. e ¶ Et nūc terga nudāt, tria q̄ in bellis gerunt commemorat, fugā, pugnas, pacē. f ¶ Labyrinthus, locus apud cretā factus a Dædalo pplexis parietib[9], vbi minotauros īclusus est ex pasiphae & tauro gēit[9]. g ¶ Parietib[9] textum cæcis iter, hypallage ē cæcū iter textis parietib[9]. h ¶ Ancipitē, dolū, perplexū errorē eūdi ac redeūdi. i ¶ Falleret, deciperet, falleret. Est aūt versus Catulli sic inquientis, Errabunda regēs tenui vestigia filo Ne labyritheis e flexibus egredientē Tecti frustaret inobseruabilis error. k ¶ Impediūt, īplicant, intexunt, quod est a vestibus tractum. l ¶ Delphinū, aut venit ab eo quod est delphin delphinis a delphine, aut delphinum pro delphinorū posuit a delphinus delphini. m ¶ Maria humida. Hom. ὑγρὰ κέλευθα. n ¶ Carpathiū mare, inter ægyptū & rhodū ab insula carpatho illic posita. Nec mirādum duas eū posuisse cōparationes, quum & in secūdo hoc fecerit, vt In segetē veluti cū flāma furentibus austris Incidit, aut rapido montano gurgite torrens, & in georgicis tres ponat cōparationes, Frigidus, vt quondam siluis immurmurat auster, Vt mare sollicitum stridet refluentib[9] vndis, Aestuat vt clausis rapidus fornacibus ignis. o ¶ Primus ascanius, generis ordinē docet, vt in p̄mo diximus.

CHRI. ¶ GAVDET tuentes. d. fit enim natura, vt puerili ætate in qua aliqua sit indoles, gaudeamus & ipsa similitudie formæ paternæ illos a moribus ipsorum non degeneraturos putamus. ¶ Choris, maluit q̄ acie di-

ecte quia ludus & non hostile certamē erat. ¶ Labyrinthus, hoc ædificij genus portentosissimum iure appellat, Plini. Est enim ingentissimi dispendij & nulli vsui necessarium. Ponit autem quatuor fuisse, Primum ī heracleo polite, quē Hero. xij. regū q̄ ægypto simul īpensa rupt opus fuisse refert, & tria milia hītacula habuisse, mille qngēta sub terrā & totidē subterranea. Dēmoteles regiā mocherodis fuisse dicē, lycias sepulchrū meridis plēs, Soli sacrū eē extructū, Hic Dædalus exēplar in eo quē ī creta ædificauit sūpsit, is illi[9] cētē simā ptē imitatus ē, q̄ itinerū ābages occursusq; ac recursus inexplicabiles continet crebris forib[9] īditis, ad fallēdū occursus redeundūq; in errores eosdē. Tertius fuit ī lēno similis illis colūnis tm̄ cētum qnq̄ginta memorabilior, Quaꝝ ī officina turbines ita librati pepēderūt, vt puero circūagēte tornarent. Quartū porsena clusij rex sibi fecit sepulchri causa sub vrbe clusio. ō quo Var. sepultus est sub vrbe clusio, in quo loco monumentum reliquit lapide quadrato, singula latera pedum lata tricenū. Alta qnquagenū, īnq̄ basis quadrata intus labyrinthū inextricabilē, quo si qs pperet sine globo lini exitum īuenire nequeat, supra ad q̄dratū pyramides qnq̄ sunt, quattuor in angulis ī medio vna in imo latæ pedū septuagenū qnū altæ centum quinquagenū ita fastigiatæ, vt in summo orbis æneus, & pegasus vnus oib[9] sit impositis ex quo pendeant excepta catenis tintinabula, q̄ vēto agitata lōge resonāt, supra quem orbem aliæ q̄tuor pyramides extant alte pedes cētenū, supra quas vno solo quinq; pyramides quaꝝ altitudinē Varrones puduit ponere. Fabulæ etruscæ eandē dn̄t, quā-

Labyrinthus.

fortius opis Diodo. sicu. scribit de labyrintho ægyptiõ esse, q illũ a Meni rege ædificatũ vel lit: et itide alios q a Mẽdite, alios q a Barrõe positũ referãt. ¶ Ancipité dolũ, errore ex ambiguitate. ¶ Indeprẽsus, pro indeprehensibilis. ¶ Texũt fugas, ita fugiũt ita inexplicabiles cõnectẽdo cursus reddãt. ¶ Delphinũ, delphinus delphini & delphin' delphinis. Velocissimus

Delphinus omnium aĩalium, delphinus est ocior volucre, acrior telo. Tardat tñ in feriẽdo qa nõ nisi resupinus atq; inuersus ferire põt, qñ multum ĩfra rostrum os illi e medio pene in vẽtre cũ diutius spũm ptinuerit, veluti arcu emissus ad respirandũ emicat. Parit catulos decẽ, nutrit vberibus. Foetus infantia ĩfirmos gestat. Adultos diu comitat. Viuit triginta annis. Lingua illi cõtra nãm aquatilium mobilis & suillæ similis, Pro voce gemitus humano similis. ¶ Dorsum repãdum, Rostrũ simũ, Qua de cã nomẽ symonis miro mõ agnoscunt, malũtq; ita appellari homini amicissimi sunt, & musica delectantur, huius rei & Arionis & multoꝝ aliorum exẽpla narrat Pli. Corio vestiunt, sed nõ cũ pilis, vt vituli marini & hippopotami.

VIR.

Rettulit[a], & Priscos[b] docuit celebrare Latinos.
Quo puer ipse modo secũ, quo Troia pubes
Albani docuere suos. hinc maxima porro[c]
Accepit Roma, & patrium seruauit honorem.
Troiaq;[d] nunc pueri Troianũ dicitur Agmen.
Hac celebrata[e] tenus sancto certamina Patri.
Hic primum[f] Fortuna fidem mutata nouauit,
Dum varijs tumulo referunt solennia ludis,
Irim[g] de Coelo misit Saturnia Iuno
Iliacam ad classem, Ventosq;[h] aspirat eunti
Mlta monẽs, nec dũ ãtiquũ ex saturata dolorẽ.
Illa viam celerans per mille coloribus Arcum
Nulli[i] visa cito decurrit tramite virgo.
Conspicit[k] ingentẽ cõcursum, & littora lustrat,
Desertosq;[l] videt portus, classemq; relictam.
At procul in sola[m] secretæ Troades Acta[n]
Amissum Anchisen flebãt, cũctæq; profundũ

a CRETTV lit, inouauit qd iam fecerat. b ¶ Priscos latinos, q tenuerãt loca, vbi alba est cõdita. c ¶ Porro, post lõgũ ĩteruallũ, & est aduerbiũ tpis, est ãt græcum πόῤῥω. d ¶ Troiaq; nunc pueri, vt ait Suetonius Trãqllus lusus ĩpse, quẽ vulgo pyrrhicã appellãt troia vocatur, cuius expssit origines in libro de puerorum lusibus. e ¶ Hac celebrata tenus, tmesis est hactenus: & hic sermõ q̃tũ ad artẽ spectat duas cõtinet partes orationis vt hac pronomen sit, tenus ꝓpositio, sicut pube tenus, & cruꝝ tenus, sꝫ iã vsus obtinuit, vt pro vna parte habeat, ergo aduerbiũ est. Uis enĩ pars oratiõis quũ deserit eẽ qd est, in aduerbiũ migrat, & ẽ tpis. Naꝫ huc vsq; significat. f ¶ Hic primũ, sequet enim Palinuri mors vel Miseni, ideo mutata fortuna est. g ¶ Irim de coelo misit saturnia Iuno, ex magna parte seruat, vt Mercurius ad concordiã, Iris ad discordiam mittatur, vñ & iris dicta est quasi ἔρις. Falsum est aũt qd dicitur ministra esse tantum deaꝝ, quũ & a Ioue plerũq; mittatur, vt Aeriã coelo quũ Iuppiter iris Demittit germanæ haud mollia iussa ferẽtem, & bene Irim mittit q̃ fit de nubibus quaꝝ dea est Iuno. h ¶ Ventosq; aspirat eũti, vt de mercurio voca Zephyros ꝑ mille coloribus arcũ aut subaudi factum, aut antiptosis est. mille coloꝝ, hoc est mltoꝝ coloꝝ. i ¶ Nulli, visa, ad ipsum rettulit nomẽ, nã arc semper videt, quẽ nõ Iris, sed viã iridis dixit alij celeritatis eẽ volũt nulli visa, vt oculi ꝓsequi nõ possint ꝑfuga celeri. Sane notandũ etiaꝫ de iris de arcũ genere masculino dicere Virg. Catul. & alij genere foeminino ponũt, referentes ad originẽ, sicut hæc arc, & hæc Catullus, & hæc gallus legimus. Imitatiõe græcorum ὁ κύκλος κύκλος καὶ ὁ καὶ ἡ ἀλέκτρυων dicũt. k ¶ Cõspicit ingentem, quia supra ait, Vndiq; conueniuntur teucri. l ¶ Desertosq; Videt portus, a viris scilicet. m ¶ In sola: deserta. Terẽ. Venit meditatus e solo loco. n ¶ Acta, mutata η in a superiori accẽtum damus, vt ἑλένη helena, κίρκη circa Ergo quoniam & ἀκτή græcum est, quum acta facit, penultima habere, debet accentum, sed ꝑpter differentiaꝫ cõmutatur, ne nõ secreta & amoena littoꝝ, sed pcipialiter acta significet.

¶ FORTVNA mutata. i. fortuna innouata. i. alia facta mutauit fideꝫ, in quo loco docet poeta nullam fidem habendam esse fortunæ, quia mobilis ĩstabilisq; semper est, & semp in fida, vt recte monere videatur, Seneca Nemo ꝯfidat nimiũ secũdis, nemo desperet meliora lapsis. ¶ Fortuna mutata nouauit fidẽ idest mutauit fidẽ innouata quasi alia effecta. ¶ Aspirat, spirando ĩmittit. Nam vẽti spiritus sunt & simul fauorem significat, vt aspiras primo fortuna labori.

CASPECTANT

Mercurius ad cõcordiã Iris ad discordiã mitti:

Pontũ aspectabant [a] flẽtes. heu tot vada fessis
Et tantum superesse maris, vox omnibus vna
Vrbem orant, tedet pelagi perferre laborem
Ergo inter medias sese haud ignara nocendi.
Coniicit, & faciemq; [b] Deæ, vestem reponit.
Fit Beroe Ismarij [c] coniux longæua Dorycli,
Cui genus, & quodam nomen, natiq; fuissent.
Ac sic [d] Dardanidũ mediam se matribus infert.
O miseræ [e], quas nõ manus iquit Achaia belo
Traxerit ad loetum patriæ sub moenib⁹. O gẽs
Infoelix, cui te exitio [f] Fortuna reseruat?
Septima [g] post Troiæ excidiũ iam vertit̃ æstas,
Cũ freta, Cũ terras [h] omneis, tot inhopita saxa
Sideraq; [i] mẽsæ ferimur, dũ p mare [k] magnum
Italiã [l] sequimur fugientẽ, & voluimur [m] vndis.
Hic erycis [n] fines fraterni, atq; hospes Acestes.
Quis p̃hibet muros iacere, & dare ciuib⁹ Vrbem?
O patria, & rapti nequicq̃ [o] ex hoste penates.
Nulla ne iam Troiæ dicentur moenia? nusquam
Hectoreos amnes xanthũ, & Simeonta videbo?

a ¶ASPectabãt flẽtes heu, multi distinguunt flentes heu, vt sit miserabiliter flentes, & a persona dicat poetæ, alij a mulieribus heu dictũ accipiunt. b ¶Faciẽq; deæ vestẽq; reponit, duo diuersa vno sermone concludit. c ¶Ismarij dorycli, thraciæ. Ismarus enim est mõs thraciæ, & bene suadentis cõmẽdatur auctoritas. d ¶Ac sic dardanidum se matribus infert, sic autem mutato habitu, aut ista dictura. e ¶O miseræ, magna vtitur arte psuadendi, vt non ex abrupto quod psuadere vult dicat, sed circũstanti is illuc descẽdat. f ¶Exitio suo regno. g ¶Septima post troiæ excidiũ iã vertitur æstas, atq; & dido dixit, Nam te iam septima portat Omnibus errantẽ terris & fluctibus æstas, de qua re quidam hoc dicũt q̃ Aeneas apud carthaginem paucis diebus fuerit. Nam ait. Quum subito assurgens fluctu nimbosus orion, qui oritur, vt Sal. dicit iuxta solis æstibi pulsum. item ait, Dum pelago desæuit hyems & aquosus oriõ, vt hyemem pro tẽpestate posuerit secundum qđ carthagini paucis fuit dieb⁹, sed illud occurrit, Nunc hyemẽ inter se luxu quã longa fouere, & hoc quidam sic purgant vt dicant potuisse fieri vt intra anni metas, & ad africam veniret & inde nauigauerit, sed istis occurrit qđ in primo ait, Septĩa æstas, vnde apparet hãc octauam fuisse, quod & ab Anchisæ morte indicat impletus annus, Ergo cõstat quæstionem hanc vnam esse de insolubilibus, quam non dubium est emendaturum fuisse Virgilium. h ¶Cum terras omnis, quia peragrauerat multa. i ¶Sideraq; emensæ ferimur, aut tempestates, aut prouincias, quæ sideribus subiacent, vt in bucolicis Aethiopum versemus oues sub sidere cãcri. k ¶Per mare magnum, procellosum. Lucretius, Suaue mari magno. l ¶Italiam sequimur fugiẽtem, vt Iam tandem italiæ fugientis p̃ndimus oras.

Et re vera nullus sequit̃ nisi qđ fugit. m ¶Voluimur, non nauigamus, quasi inutilis & desperata nauigatio sicut in Terentio moues, at nihil promoues. n ¶Hic erycis fines, argumentum a facili. o ¶Nequicq̃, qui non profuerat, quum essent fatorũ comites.

¶PONTVM aspectabãt, tanq̃ exosæ nauigationem & q̃ dolerent & tam nauigasse & tam & adhuc eẽ nauigandum. ¶Vox omnibus vna, Optimam captauit occasionẽ classis incendendæ, cũ omnes a nauigatione abhorrerent. ¶Haud ignara, arguit a possibili. ¶Faciem vestemque reponit; non enim poterat induere formam Beroes, nisi suam prius deponeret, idest seorsum poneret. In eam autẽ mulierem se vertit, quæ, & propter viri auctoritatem, & pp ætatem, & pp̃ter natos fidem haberet. ¶O miseræ, idem locus est qui fuit foelix ante priameia virgo Hostilem ad tumulum iussa mori, quãta ergo est p̃sens infoelicitas cuius fuissent futuræ foeliciores cæsæ in patria fuissent. Est autem procemium per insinuationem. Hoc enim id agere velle videt̃, vt eaꝝ miserias deploret, Neq; antea demonstrat quid velit, q̃ ni faciant illas infoelicissimas futuras demonstret. ¶Cui exitio q. d. nullũ esse tam sæuũ quod illi satisfacere videatur. ¶Septima, phatos a longitudine tẽporis, vt septem illum perhibẽt totos ex ordine menses. Item a difficultatibus, & periculis q̃ diutius pp̃essæ sũt. ¶Fugiẽtẽ, phatos a desperatione futuri, ex qbus recte cõcludit debere eas q̃rere sedes. Ergo. & incendere naues. ¶O patria, quam relinquimus, vt nouam instauremus. ¶Nequiquam, si sedes nobis paramus. ¶Hic ery. fi. non satis erat demõstrasse, nõ esse nauigandum, nisi etiam probaret cõmode illic consistere licere. ¶O patria & c. ra. concitat maximam miserationem huiuscemodi interposita exclamatio.

SER. a INFAVSTAS, mali hominis. b NAM mihi Cassandrae, non cui credere nō debeāt, sed cui cū sua pnicie nō crediderāt. c IAM tempus agi res, idest troiam fieri. d MORA prodigijs ecce pdigium de bono, & argumentatur ad incēdium nauium. Aras ardēt non primū, quas iō quatuor dicit, quia singuli duces singulas posuerāt. Nā contrarium est. Numero deus impare gaudet. Alij dicunt a Cloātho positas, q̄s promiserat se daturum. e Deus ipse, cuius sunt naues. f Infensum ignē, ipsa īfensa. g Tot, aut multorum, aut supradictorū, vt Quinquaginta illi thalami. h Non Beroe vobis, non est dissuasio, vt quidam putant, sed magis hortat persuadēdo numinis auctoritatem. i Rhoeteia, a rhoeteo promontorio. k Diuini signa decoris, omnia colligit, quibus numina cognoscuntur, vt Nanq; haud tibi vultus Mortalis, nec vox hominem sonat, o dea certe. l Spiritus, odor, vt Comae diuinum vertice odorem spirauere. m Vel gressus euntis, vt Et vera incessu patuit dea. n Primo ancipites antequā matricem agnoscerent. o Oculisq; malignis, ipsae malignae. p Miserū inter, vt magnum, vt Ter. Eam misere amat, aut miserum, quo fiebant miseriores, quum eis regna negarentur. q Abiecte pictas, vel in abiete pictas, & subaudi in, vel abiecte, hoc est quae erant de abiete. r Eumelus, latinus accentus est, translatio nominis in latinum. nam graece dicitur εὔμηλος & diligens interpretatur.

Quin agite, e mecū infaustas [a] exurite puppes.
Nam mihi [b] Cassandrae per somnū Vatis imago
Ardentes dare visa faces. hic quaerite Troiam,
Hic domus ē inquit vobis. nunc tēpus [c] agi res.
Nec tantis morā [d] prodigij. En quatuor arae
Neptūo, De [e] ipse faces. animumq; ministrat.
Haec memorās prima īfensum [f] vi corripit ignē,
Sublataq; procul dextra connixa coruscat,
Et iacit: arrectae mentes, stupefactaq; corda
Iliadum. hic vna e multis quae maxima natu
Pirgo tot [g] Priami natorum regia nutrix.
Non Beroe [h] vobis non haec Rhoeteia [i] matres
Est Dorycli coniux. diuini [k] signa decoris
Ardentesq; notate oculos. qui spiritus [l] illi,
Quis vultus, vocis ue sonus, vel gressus [m] eunti.
Ipsa egomet dudum Beroen digressa reliqui
Aegram, indignantem tali quod sola careret
Munere, nec meritos Anchisae inferret honores.
Haec effata.
At matres primo [n] ancipites, oculisq; [o] malignis
Ambiguae spectare rates miserum, [p] inter amorem
Praesentis terrae, fatisq; vocantia regna.
Cum dea se paribus per Coelum sustulit alis,
Ingētemq; fuga secuit sub nubibus Arcum.
Tum vero attonitae monstris, actaeq; furore
Cōclamant, rapiuntq; focis penetralibus ignem.
Pars spoliant aras, frondē, ac virgulta facesq;
Cōijciunt furit immissis Volcanus habenis.
Transtra per & remos, & pictas Abiete [q] puppes.
Nūcius Anchisae ad tumulū, cuneosq; Theatri
Incensas perfert naues Eumelus [r], & ipsi
Respiciunt atram in nimbo volitare fauillam.

CHRI. QVIN agite, qđ hactenus occultauerat nūc demum & confutatis quae cōtra dici poterāt, & cōfirmantis q̄ in rē faciebant, audētius profert animis iā ex superiori oratione ad id sua spōte inclinatis. Nam mihi, cōfirmat ea q̄ proponit vatis auctoritate, cuius vaticinia neglecta calamitatū causa fuerunt. Hic, vbi summa adest facultas. Nunc tempus, nec abest occasio temporis. En quatuor arae, nō solū ex hoc facultas ostēdat, sed etiā deorū indicat volūtate fieri posse. Prima, non enim oratione solū, sed exemplo illas mouere voluit. Ardentes, nō ex ira, sed diuino splendore. Qui spūs, q̄ animi vehementia. Quis vul. Nā in facile illi appet nescio qd diuinū reliquis aegrā. Recte ergo eius formā sumpsit iris, q̄ morbō absutura illam simulationis arguere non poterat. Primo ancipites, nāq; a principio q̄uis suasae essent tamē magnitudo facinoris absterrebat, atq; etiam desideriū fatalis terrae extinguebat ardentē cupiditatē in Sicilia qescēdi. Focis ignē, recte nam focus est vbi ignis fit. Tanstra p. anastrophe. i. per trāstra. Eumelus, accōmodatū rei nomen, nā eumelus pōt interpretari q recte currit.

CASTRA

Primus & Ascanius cursusq; vt lætus equestres
Ducebat, sic acer equo turbata petiuit
Castra[a], nec exanimes pūt retinere magistri[b].
Quis furor[c] iste nouus[d] quo nūc, quo tēditis[e] iqt
Heu miseræ Ciues? non hostē, inimicaq; castra
Argiuum. vestras[f] spes vritis. en ego vester
Ascanius Galeam ante pedes proiecit inanē[g].
Qua Ludo[h] indutus belli simulacra ciebat.
Accelerat simul Aeneas, simul agmina Teucrum.
Ast illæ diuersa metu per littora passim
Diffugiunt, siluasq; & sicubi concaua furtim
Saxa petunt. piget incepti, lucisq3, suosq3.
Mutatæ agnoscūt. excussaq;[i] pectore Iuno est.
Sed non iccirco flāmæ, atq; incendia vires
Indomitas posuere. Vdo sub[k] robore viuit
Stuppa[l] vomēs tardū[m] fumum, lētusq3 Carinas
Est vapor, & toto descendit[o] corpore[n] pestis.
Nec vires Heroum, ifusaq3 flumina[p] prosunt.
Tum pius Aeneas humeris[q] abscidere vestem,
Auxilioq3 vocare Deos, & tendere palmas.
Iuppiter[r] Oipotens si nōdum exosus[s] ad vnū[t]

SER. a ¶ CASTRA, vt Nos castra mouemus. b ¶ Magistri custodes. Terentius, Me filijs relinquunt quasi magistrū. c ¶ Quis furor iste nouus, quasi ad furētes loquitur, vnde nec tūc quidē agnitus, quum dixisset, En ego vester Ascanius, galeā proiecit inanē. c ¶ Nouus autē est magnus, aut inopinatus. e ¶ Quo tēditis, idest qd habetis intentionis. f ¶ Vestras spes vritis, nauibus. n. ad regna tēdebant. g ¶ Inanem, cōcauā, sine capite. h ¶ Ludo, per ludum. i ¶ Excussaq; pectora Iuno est, furoris causa, nō furor, iccirco quia furor deserat. k ¶ Vdo sub robore, vicino aquis. l ¶ Stuppa, s3 antiquam orthographiam, Nam stupa dicta est a stipando, abusiue etiam linum dicimus. m ¶ Tardum, densū, crassum, nam ignem solet fumus præire, vnde tardum addidit. n ¶ Corpore, nauium, vt Desijce corpore ponto. o ¶ Descendit pestis, incendium more suo, & declamauit per contrarium, Nam ignis superiora semp petit. p ¶ Flumina pl ūt, vis aquæ. q ¶ Humeris abscindere vestem, Notant quidam quod Aeneas damnum quattuor nauium impatienter doleat, sed magis illud considerandum est quod ait supra Ascanius, Vestras spes vritis, vt damnum non doleat, sed spem nauigationis ereptam. r ¶ Iuppiter omnipotens, figuratis agit coloribus, nec enim reuera hoc agit vt pereat, sed vt restinguatur incendium, bene si vbiq; interponit. hic enim est optimus ductus, qui agentis voluntatem latenter ostendit. s ¶ Exosus, antiq dicebant odi & osus sum, hinc est exosus, quo vtimur, licet iam osus sum non dicamus. t ¶ Ad vnum, nullo excepto.

DON. ¶ IVPPITER oipotēs, amplexus est oia q pro malorū necessitate fuerāt postulāda. ¶ Iuppiter hoc solū satis est ad auxiliandū. ¶ Oī-

potens, vt nō solū prestandi habeat potentiā, s3 et difficilia possit remouere, sed quia nō satis est posse nisi etiā velit addit si nō oēs ad vnū odisti, idest nisi me quoq; odisti, Addit etiā cōmiserationem ponēs egestatis angustias. Postremo ponit necessitū postulātis & plenū auxilium dantis.

CHRI. ¶ LAETVS, velox & recte primus ascanius, nā & I eq erat & ad eum prer cæteros ea res ptinebat. ¶ Nouus, magnus vel sine exēplo, quod mulieres tāta venerit amentia, vt suas naues vrāt. ¶ Ast ille, non discedit ab ingenio muliebri, q si per furorē in audaciā prruperint deprehēsæ fuga sibi psulūt, & latibula nullo delectu hīto metu & pudore sibi oīno qritāt. ¶ Mutatæ, nā relictæ a furore i sanā mētē redierāt. ¶ S3 nō iccirco, admonet diligent aiaduertēdū antea jq; qcq; agere icipiamus, nā q facta sūt pnia ifecta reddere nō possum. ¶ Est, psumit, vt ē mollis flāma medullas. ¶ Vires heroū & ifusa flumina. i. tāta vis aq quāta heroica uirtute infundi posset, q instar fluminis erāt. ¶ Hūeris abscindere vestē. Ergo aī desperatione agebat, s3 nō mirandū. Nā cū pstitutus esset in eo gñe virtutū q purgatoriæ sunt nōdum ad id robor puenerat, vt tā sæuæ posset obsistere fortunæ qđ earū est virtutū q sunt aī iā purgati, vt nos latius in disputationib nrīs camaldulēsib diximus. ¶ Iuppit oipotēs, ofo est in gñe deliberatiuo, i q cū petat pmo oñdit facilitatē rei, nā oipotēti ioui nihil difficile fit, Deide oñdit rē honestā. Pertinet eni3 ad diuinā clemētiā cū res amplæ i angustias redactæ sūt illarū misereri, q locus nō solum honestatē ostendit, sed sūmam quoq3 cōcitat cōmiserationē. ¶ Si nōdū, quasi dicat nisi das extinguere flāmam, videberis exosus oēs troianos, & nō videbitur esse pietas humanis laboribus, qđ non est diuinæ clementiæ.

Troianos, siquid[a] pietas antiqua labores
Respicit humanos, Da flāmam euadere classi
Nunc pater, et tenues teucrum res[b] eripe loeto,
Vel tu quod[c] superest infesto fulmine morti
Si mereor, dimitte, tuaq; hic obrue dextra.
Vix hæc ediderat, cum effusis imbribus atra
Tēpestas sine more[d] furit, tonitruq;[e] tremescūt
Ardua[f] terrarum, et campi. ruit Aethere[g] toto
Turbidus imber aqua, dēsisq; nigerrimus Austris,
Implēturq; super puppes, semusta madescūt[h]
Robora, restinctus donec vapor omnis, et oēs,
Quattuor amissis, seruatæ a peste Carinæ.
At pater Aeneas casu concussus acerbo
Nunc huc ingentes, nunc illuc pectore curas
Mutabat, versans Siculis ne resideret aruis
Oblitus fatorum[i]: Italas ne capesseret oras.
Tum senior[k] Nautes, vnū[l] tritonia[m] pallas
Quē docuit, multaq; insignem reddidit[n] arte.
Hæc respōsa[o] dabat, vel quæ portenderit[p] ira
Magna deum, vel quæ fatorum posceret ordo.
Isq; his Aeneam solatus[q] vocibus infit.
Nate Dea quo Fata trahūt, retrahuntq; seqmur
Quicqd[r] erit. supanda ois Fortuna ferēdo[s] est.
Est tibi[t] Dardanius diuinæ[v] stirpis Acestes.

SERV. a SI QVID pietas antiqua, aut si tibi cara pietas præstat aliquid humanis laborib', aut siquid meremur propter pietatis cultum, vt Parce pio generi, hoc ipsum remunera, aut certe quod est melius, si vel respicit res humanas pietas, quæ de terris olim recessit. b Res eripe loeto, acyrologia est, idest improprietas sermonis, nō. n. loetum dicitur nisi de viuentibus alalibus. c Quod superest, idest quod congrue sequitur. d Sine more, sine exēplo. e Tonitruque tremescūt, ablatiūs hic incertus ē virum a neutro indeclinabili vēiat hoc tonitru, vt hoc cornu namq; inde ē, Fractæq; tonitrua nubis, vt cornua, an a masculino secūdum quartas declinationē hinc enim est, Tonitrus agis & mea fulmina torques. f Ardua terrarum, periphrasis mōtiū p circuitionē vt candida venit auis lōgis inuisa colubris. g Aethere toto, pro aere posuit cū aer iferior sit; æther. i. ignis superior. h Madescūt robora, aut humectantur, aut resoluuntur in cinerem, qd naturale est post incendiū. i. Fatorum, oraculorum. k Tū senior nautes, bene datum cōsiliū, & ab ætate & prudentia, & a religione cōmēdat, qd aūt dixit, Pallas quem docuit, ppter illud qd supra diximus fingit, quia ipse Romā palladium detulit, vn nautiorum familia Mineruæ sacra retinebat, qd etiam Varro dicit in libris quos de familijs troianis scripsit. l Vnum, præcipuum. m Tritonia pallas, pro vno proprio duo antonomasia posuit. n Reddidit, arte virtute ἀπὸ τῆς ἀρετῆς. o Responsa dabat, laus consilij, cum consilium diuinis cōparat responsis. p Vel quæ portenderit ira Magna deum, i. Iuno & alibi, Cœlestum vis magna iubet. q Solatus vocibus infit, solatur, & infit. Nam solās debuit dicere, sicut sequēs eius indicat cōsolatio. r Quicquid erit, vt alibi. Fuerit quodcūq; fatebor. s Ferēdo est, dū fert. modus gerundij est a passiuo. t Est tibi, iam hoc consilium est. v Diuinæ stirpis, propter Dardanum, a Crimniso fluuio.

DONA. SENIOR, & ætate & arte a Pallade accepta meruerat audiri. Est autē suæ sniæ cōsona illa Terētiana, Qn id fieri nō potest qd vis, id velis qd possis.

CHRI. TENVES, quasi dicat ex quibus si aliqd demitur nihil iā superesse videbitur. satis enim iam puniti, si ex tam magnis ita tenues redditæ sūt ergo ne sæui, qa non meruimus puniri, vel si meruimus, satis amplas iam pœnas dedimus ad huiuscemodi tenuitatem redacti. Pater, quasi dicat omnibus cōmunis, et ad quem omnium cura pertinet. Vel tu, nā auctor pœnæ etiam leuiorē facit. Quod superest, quasi dicat illis exiguū qd restat. Vix hæc edide. ostendit q acceptus dijs esset, cum tam subito eius sint exauditæ præces. Effusis imbribus, imbres enim vehementiores sunt q pluuiæ. Præterea erāt effusi. Quo fata trahūt, nam quæ mutari nō pūt, si illis cedendo æquo animo feramus, minus nos affligūt. Nā vt est apud Horatium Leuius fit patientia quicqd corrigere est nefas. Et arguit a facili & ab honesto & a tuto. Facile est enim vrbem condere in regione vbi & cognatus & liberalis princeps regnet, honestū q ac tuto illi ij qui relinquuntur creduntur. Fit etiam sine suo damno, cum illis exoneretur, qui aut senectute debiles sint aut naturali ignauia omni virilitate careant.

VOLENTEM

Hunc cape cōsilijs sociū, & coniunge volentez[a].
Huic trade amissis superāt[b] q nauibus, & quos
Pertesum[c] magni incepti, rerumqz tuarum est,
Longæuosqz senes, ac fessas æquore matres.
Et quicquid tecum inualidū, metuensq; picli est,
Delige, & habeant terris sine moenia fessi.
Vrbē appellabunt permisso[e] nomine Acestam
Talibus incensus dictis senioris amici.
Tum[e] vero in curas aium[f] diducitur omneis,
Et Nox[g] atra Polum Bigis[h] subuecta tenebat,
Visa dehinc Coelo[i] facies delapsa parentis
Anchisæ subito taleis effundere voces,
Nate mihi vita quondam, dum vita manebat
Chare magis[k], nate Iliacis exercite fatis,
Imperio[l] Iouis huc venio, qui classibus ignem
Depulit, & Coelo tandē miseratus ab alto est.
Consiliis pare. q̄ nunc pulcherrima Nautes[m]
Dat senior, lectos iuuenes fortissima corda
Defer in italiā. gens dura, atqz[n] aspera cultu
Debellanda[o] tibi Latio est, Ditis tamen ante
Infernas accede domos, & Auerna[p] per alta
Cōgressus pete Nate meos. nō me[q] impia nāqz
Tartara hñt, tristes ue vmbræ, sz amoena[r] Piorū[s]
Concilia Elysiumq; colo. huc casta Sibylla
Nigrātum multo pecudū te sanguine ducet.

a ¶ VOLENTEM, volitur, nō velle habebit non iam vulti. b ¶ Superant, supersunt, supfluunt, Dicit autem nō tm̄ debiles, sed etiam nolētes iuuenes, vnde sequitur, Longæuosq; senes, nec enī adderetqz, nisi supra iuuenes dixisset. Item expssius, Et qcqd tecum inualidum est, metuensqz pericli. c ¶ Pertesum magni incepti compositū pro simplici ptesū quod vsus non obtinet, vt sunt non pertesum thalami tædæq; fuisset. e ¶ Permisso noīe, ab Aceste scilicet. Dicta autem Acesta deide Segesta. e ¶ Tum vero, Nā & ante cogitauerat, vt pectore curas Mutabat versans. f. ¶ Animum diducit, græca figura, vt Men tē læsusq;. g ¶ Et nox atra polū, quasi maior cū cogitatiōis, vt Et sub noctem cura recursat, vñ græce nox dicit εὐφρόνη qa subtilius homo sapiat q̄ interdiu. h ¶ Bigis, pprie mō. Bigis. n. meli⁹ plurali vtimur q̄ singulari, iō Rorifera gelidū tenuauerat aera biga, abusiue dixit Stati⁹ Bigæ aūt a binis iugis dictæ. præcipue autē luna dicitur habere bigas nocti preest, cui duplex est pprietas crescendi & decrescendi. i ¶ Coelo facies delapsa parentis, aut secundū qḋ supradiximus, qa animæ coelū tenent, simulacra vero apud iferos sunt, aut ad errorē ptinet somnij, Nā & visa ait, aut certe a Ioue missam potestatē aliq̄, quæ se in anchisæ cōuerteret vultū. Nā & ipse dicit imperio Iouis huc venio, & ifert Elysiūqz colo. k ¶ Chare magis, p carior bene aūt addidit Dum vita manebat Nulla enim est vita post mortē. l ¶ Imperio iouis, ab auctoritate, vt ipse deus tibi me claro demittit olympo Regnator. m ¶ Nautes dat senior, vt solet ijsdē vsus est sermonib⁹, nā ait Tūc senior nautes. n ¶ Atqz aspera cultu, qḋ in nono altius exequitur, Natos ad flumina primū Deferim⁹. o ¶ Debellāda tibi, hñ victoriā nō bella sola pdicit in qbus et poterat terror. p ¶ Auerna alta, vt gargar⁹ gargara, & tartar⁹ tartara. q ¶ Nō me ipia nanqz, propter facilitatē. r ¶ Amoena, loca sūt solius voluptatis plena, q̄si amunia, vnde nollus fruct⁹ exoluitur, vnde nil præstantes immunes vocamus. s ¶ Piorū cōsilia elysiūqz colo, Elysium est vbi piorum aīæ habitant, post corporis aīæqz discretionē, vñ & Iteritus dicit res inter animam & corp⁹ veniēs, & elysium ἀπὸ τῆς λύσεως, nā & sic diffinit mors ψυχῆς καὶ σώματος λύσις. Quod sm poetas in medio inferorū est, suis fœlicitatibus plenus, vt solemqz suum sua sidera norunt. Secundū phos elysum est insulæ fortunatæ quas μακάρων νήσους vocāt, q̄s ait Salustius īclytas esse Homeri carminib⁹, quarū descriptionē Pius cōmētator dicit esse sublatā, secundū theologos circa lunarē circulum, vbi aer purior est, vnde ait ipse Virgilius, Aeris in campis. Item Lucanus quaq; patet terras iter lunæqz meatus semi dei manes habitāt quos ignea virtus, innocuos vita patiens ætheris imi fecit, & æternos animam collegit in orbes. Non illuc auro posti nec thure sepulti Perueniunt, castra sibylla casta dicitur propter fabulam quæ est apud Ouidium libro. xiij. metamorph. quia noluit Apollini consentire.

¶ INVALIDVM, ad corpus referas. ¶ Metuens, ad aīum hoc spectat. Ergo reliq̄ illos q b⁹ neqz corporis neq; animi vires sufficiūt.

Tũ vero, nã q̃uis hæc ita essent vt dicebat nautes tñ magnanimus vir nihil magis cupie=bat q̃; oẽs suos incolumes in italiã trãsuehere, ergo hinc necessitas illinc excellẽtia rei illũ distrahebant. Fuit ergo opus ad cõsilium dandũ eo in quo maior esset auctoritas. Facies, prima ex tribus Seruij expositionibus magis placet, Et elysiũ itelligẽs in circulo lunari es. Fortissima corda, gẽs dura, ppterea oñdit esse reliquẽdos ibelles, qm̃ nõ sine magnis bellis in italia ɔsistere liceat. Nigrantiũ, qa inferis nigra hostia ɔuenit, vt superius alba.

SER.

a ❡TVM genus oẽ tuũ, & q̃ dentur mœnia disces, hæ sunt causæ propter q̃s Aeneas descendit ad inferos, generis agnitio & ciuitatis nomẽ, qđ ei nullus vnq̃; ṗr dixerat, sed solus indicat pr. Latet. n. vt sup diximus verũ vrbis nomen, vñ ei pater q̃si ꝓ mysterio & affectiõe ait, Illa felita roma.

Tũ genus[a] omne tuũ, & q̃ dẽtur mœnia disces.
Iamq; vale, torquet[b] medios Nox hũida cursus
Et me sæuus[c] equis oriens afflauit anhelis.
Dixerat: & tenueis fugit ceu fumus in auras.
Aeneas[d] quo deinde ruis? quo proripis inquit
Quẽ fugis[e]? aut quis te nr̃is cõplexib[9] arcet?
Hæc memorans, cinerẽ, & sopitos suscitat ignes
Pergameumq; larẽ: & canæ[g] penetralia Vestæ
Farre[f] pio, & plena supplex veneratur Acerra
Extemplo socios, primumq;[h] accersit Acestẽ,
Et iouis imperium, & chari præcepta parentis,
Edocet, & quæ nunc animo sententia constet.
Haud[k] mora cõsilijs, nec iussa[l] recusat Acestes,

renouare dolorem, aut certe quæ Iuppiter iusserat.

CHRI.

❡FVMVS in auras, nam fumus in aerem ascendens euanescit. Quẽ fugis, quasi dicat non decet patrem filium fugere.

Quis, quasi dicat tã crudelis. Canæ, antiquæ, vel allusit ad extinctum cinerẽ. Acerra, in singulari numero arcula thuraria est, in plurali nomen vrbis, vt Et vacuis nõ æquas acerris. Socios, s̃m morẽ romanum, nam cõsules omnia referebãt ad senatũ. Et iouis in primis præfert illud esse imperium iouis vt fidem ex auctoritate facias. Haud mora, qs enim recte consilio, & a ioue proficiscẽti aduersaret, sed de consilio aliquid altius repetã, Mens hominis triplex est qua cõtẽplamur, qua agimus, & qua efficimus. A prima si diuina perscrutemur, nãciscimur sapientiã, q̃ est diuinaꝝ rerũ cognitio, si aũt ea quæ sunt s̃m naturæ ordinẽ inq̃rimus, euentũ ac principioꝝ naturaliũ ɔsequimur cognitionẽ, & illam scientiã hanc intelligentiam nominant. Ab altera vero, idest ab ea q̃ agit, qm̃ curam capit rerũ agendaꝝ, acquirimus prudentiã, quã & Pla. & Aristote. habitũ diffiniunt rerum rationabiliter agendarũ. Huic Aristote. in sexto de moribus quatuor adiungit virtutes bonam consultationem solertiam sagacitatem & sententiam. Nam vt hic idem plis in septimo eius libri quem de rep. scripsit duo sunt quibus commendatio recte agendi consistit. Nam & finẽ quo omnia referamus præuidere nos oportet, & omnes q̃ ad illum ferunt rationes recte inueniamus. Quaproter & ijs q̃ circa finẽ versant, & ijs q̃ ad finẽ ducũt idiget prudẽtia. Ergo in primis cõsultationẽ iudicium & electionem desiderat, consilium autem est eorum quæ ad fines conferunt, inquisitio, Huius triplex est officium. virtute primam enim perquirendum est an aliquæ intellectui viæ sint quæ ad eum quem nobis iam propo suimus

b Torquet medios nox hũida cursus. Et me sæuus eqs oriens afflauit anhelis, dies est plenus, q habet horas viginti quattuor. Nam & nox pars diei est. Dicimus aũt diem a parte meliore, vñ & vsus est, vt sine cõmemoratiõe noctis numerum dicamus dieꝝ, hic aũt dies secundum aegyptios inchoat ab occasu solis, s̃cdm persas ab ortu solis, s̃cdm etruscos, & athenienses a sexta hora diei, s̃cdm Romanos a media nocte, & hos nunc secutus ait, Medios cursus nox humida torquet. Et me sæuus eqs oriens afflauit anhelis, hæc autem plene exequitur & Cicero in auguralib', & Aulus Gellius in libris noctium atticarum, hoc etiam illa res iuris indicat, quod quum tribunũ plebis abnoctare ab vrbe non liceret, licebat tamen exire post noctem mediam, & ante mediam reuerti. c Sæuus oriens, sol cuius lux est vmbris inimica, vnde Lucanus & medio ferit axe diem. Est autem physicum, Nã pereunt vmbræ solis aduentu. d Aeneas quo deinde ruis? ordo est Aeneas deĩde quo ruis? e Quem fugis? quasi ignorans rationem qua fugeret. f Farre pio, vel quia exinde sacrificabant, vel quia mos fuit, apud maiores, vt diuinum ignem farre seruarent, qa si durasset in alteꝝ diem eum aptum agendis rebus significabatur. g Canæ, aut antiquæ, aut propter ignis fauillas. h Primũ, principem. i Acerra, idest arca thuralis, id qđ ɔtinet pro eo qđ cõtinet. k Haud mora, hoc est qđ ait. Et cõiuge volentẽ. l Nec iussa, voluntatẽ, vt supra, Infandũ regina iubes

fulmos finem ducit. Deinde si sint quot illæ sint. Postremo si vna plures ue inuentæ fuerint, quo pacto illis vti valeamus, Atqȝ hoc totum deliberationis esse volunt, his autem ita cōquisitis disceptandum erit vtra potius si duæ sint, an si plures, quæ potissimū ex illis aptior honestior ue, aut vtilior sit, quod iudicij est. Post hæc autem iam aptissima inuenta Insurgit electio q̄ est eorum q̄ ad finem faciunt cōsulta appetitio, nec illud prætereundum, nam q̄a huiuscemodi & bona & mala esse possunt, oportet quosdam esse habitus, qui oīa ad bonū honestūq; dirigant. ¶ Cōsultatio itaqȝ dirigitur bona cōsultatione & solertia, Bene consulere est honesta via ad finem rectus cōmode perducere. Solertia est cap viarū promptissima adinuentio. Iudiciū rectum absolutumqȝ redditur sagacitate ac sententia. Sagacitas est rectum promptumqȝ iudicium. Sententia autem est iudicium boni & æqui, Et sagacitas quidem in ijs quæ a legibus instituta sunt versatur, & sūma vtititur celeritate & acumine in iudicando. Sagire enim acute calideqȝ sentire. Hinc odorisequos canes sagaces appellamus. Sententia autem illa est virtus, qua & sapimus & volumus in ijs quæ ad æquitatem pertinent prudenter clementer ac leniter iudicare, quod ad æquitatem & sententiam pertinet. Hæc paulo explicatius posui, vt cuius virtutis pars sit consilium intelligeres.

Transcribunt [a] vrbi [b] m̄res, Populumqȝ volentē
Deponunt [c] animos [d] nil magnæ laudis egētes,
Ipsi transtra nouant, flāmisqȝ ambesa reponunt
Robora, [e] nauigijs, aptant remosqȝ, rudentesqȝ
Exigui [f] numero, sed bello viuida Virtus.
Interea Aeneas vrbem [g] designat aratro,
Sortiturqȝ domos. hoc Iliū. & hæc loca troiæ
Esse iubet. gaudet regno troianus Acestes.
Indicitqȝ [h] forum, & Patribus [i] dat iura vocatis.
Tunc vicina astris, Erycino in vertice sedes
Fundatur Veneri Idaliæ [k], tumuloqȝ sacerdos [l],
Et lucus late sacer additur Anchisæo.
Iamqȝ dies epulata nouem gens omnis, & aris
Factus honos, placidi strauerunt æquora venti.
Creber & aspirans rursus vocat Auster in altum.
Exoritur procurua ingens per littora fletus.
Cōplexi inter se Noctemqȝ, Diemqȝ morantur.
Ipsæ iam matres, ipsi quibus aspera quondam
Visa [m] maris facies, & nō tolerabile numen

a ¶ TRANSCRIBŪT vrbi m̄tres, Romani moris verbū est, trāscripti.n. in colonias deducebant. b ¶ Vrbi, ad vrbem. c ¶ Deponūt, q̄si de nauibus. d ¶ Aīos nil magnæ laudis e. aut Aeneas deponit eos q̄ nulla glīæ cupiditate tangentur, Aut ij qui erāt trāscripti .i. m̄res & volētium multitudo deponūt aīos .i. sūmittūt ler/tiæ. e ¶ Robora nauigijs, melius sic distinguit. f ¶ Exigui numero. s. b. v. virtus, transit ad rē a nūero. g ¶ Vrbē designat aratro, quē Cato in originibus dicit morē fuisse. Conditores.n. ciuitatis taurū dextrā vaccā intrinsecus iungebāt, & scincti ritu sabino .i. togæ parte caput velati parte succincti tenebant. stiuā incuruam vt glebæ oēs intrinsecus caderent. Et ita sulco ducto loca murorum designabāt, & aratrū suspendētes circa loca portarū, vnde territoriū dictū est q̄si terribouinū trito bobus & aratro. Regno troian⁹ acestes, suo nomie.n. fuerat ciuitas appellata. h ¶ Indicitqȝ forū .i. tempus & locū designat agendorū negociorū, qui ꝯuentus vocat. Indicit autem verbū iuris est, & per hoc potentē vult significare ciuitatē. i ¶ Et patribus dat iura .u. dat cōdendi iuris potestatē his quos appellauerat patres, aut certe vocatis, patribus iura

distribuit hi autem vt Sal. dicit, vel ætate vel curæ similitudine patres appellati sunt. Senatores autem, vt alij a senecta ætate, vt græci γέροντες, vt dicunt ἀπὸ τοῦ γήρως, alij a sinendo dictos accipiunt. Ipsi enim agendi facultatem dabant p senatus consultum. k ¶ Idaliæ, cypriæ. l ¶ Sacerdos, alij ad tumulum alij verso ordine ad templum referunt, vt lucus tantum tumulo detur Anchisæ, vt inducite fontibus vmbras Pastores, nemora enim aptabant sepulchris, vt in amœnitate animæ fr[...]t post vitam. m ¶ Visa maris. s, vt Me ne salis placidi vultum, vult autem istos aspectum quoqȝ maris horrere.

¶ PATRIBVS dat iura vo. Hoc ad æneam referetur, ad quem redit post expletas Acestæ beniuolentiam. DON.

¶ TRANSCRIBVNT. TRIumuiri enim creabantur apud Roma. qui ciues qui transcripti essent in colonias deducerent. ¶ Trāstra nouant, nam quāuis quattuor dumtaxat exustæ essent naues, tamen plurimæ ex alijs restabāt vitiatæ. ¶ Reponunt. a. r. vel iterum ponunt robora q̄ sint ambesorum loco vel dolent ambesa & deide rursus ponūt. ¶ Nauigijs, nauem cum dicimus, speciem poni CHRI. Nauis Nauigijs

mus. Nauigiū aūt genus est, nam omne quo nauigamus nauigiū est. Sortiturqȝ, nūc sorte distribuit. alias sortiri est p sorte accipere, vt est Scipio sortitus est africā. Indicitqȝ fo. indicit dies qbus foro vtant. i. ius dicatur. Placidi strauerunt æquora vēti, ita placidi flabāt, vt nō in fluctus æquor erigerēt, sȝ stratū æquatūqȝ redderēt. A spirans, vt spirās, vt fauorē nō incōmodū afferret. Exorit, nā & si nauigationē exosi in sicilia relinq paterent, tñ durissimū erat a suis disiungi. Ergo & q ituri & mansuri erāt diuortiū hoc grauiter ferebant.

SER. a FVGAE, profectionis. b Eryci, & tēpestatibus, bñ iunxit, pcellæ enim aut de fluminib', aut de mōtibus quas περιπτυοίας dicunt. c Soluiqȝ ex ordine funem, ordo ē iubet cæderē ex ordine, idest rite peragi sacrificiū, & sic solui funem, sic in septimo, phrygiamqȝ ex ordine matrē inuocat. i. rite. d Tonsæ oliuæ, cōptæ minutis folijs. e Procul in pra. i. in parte extrema. f Effundit pectore, hoc est cū dolore, vt Fūditqȝ pces rex pectore ab imo. g Preces descendere in oēs, qd inuidiæ est in humillimis precibus imputādū est Iunoni. Nā omnes dicendo etiā humiles significat, vnde ait etiam descendere. h Quam nec longa dies. i. tempus de quo licet melius fœminino genere, dicamus, tamen etiam masculino dicimus. Nam de certo die masculino tantum vtendum est. i Pietas nec mitigat, aut troianorū, qui pij sunt, aut certe propter illud iunoni argiuæ iussos adolemus honores, quasi quæ nec sacrificijs placaretur. k Infracta valde fracta, vt Turnus vt infractos aduerso marte latinos. l Media de gente, idest totius gentis potentē. m Exedisse, muliebriter dictum. Nam ide est quod sequitur, Cineres atqȝ ossa peremptæ. Sane edo habet & rectam sed antiquam declinationē, vt edo edis edit, & anomalam vt edo es est, quarum secūda & tertia personæ longæ sunt, propter differentiam sum es est. Edit autem in præterito producit e vt legit.

Ire volunt, omnemqȝ fugæ[a] perferre laborem.
Quos bonus Aeneas dictis solatur amicis.
Et consanguineo lachrymans cōmēdat Acestæ.
Treis Eryci[b] vitulos, & tempestatibus Agnam
Cædere deinde iubet, soluiqȝ[c] ex ordine funes,
Ipse caput tonsæ[d] folijs euinctus Oliuæ
Stans procul[e] in prora paterā tenet, extaqȝ salsos
Porricit in fluctus, ac vina liquentia fundit.
Prosequitur surgens a Puppi Ventus eunteis.
Certatim socij feriunt mare, & æquora verrunt.
At Venus interea Neptunum exercita curis
Alloquitur, taleisqȝ effundit[f] pectore questus.
Iunonis grauis ira, & inexsaturabile pectus
Cogūt me Neptune preces[g] descendere in oēs.
Quā[h] nec longa dies Pietas[i] nec mitigat vlla,
Nec Iouis imperio, fatis ue infracta[k] quiescit.
Nō media[l] de gente Phrygū exedisse[m] nefādis

CHRI. ipsi' Neptuni testimōio pbat. TREIS, Nam numero deus ipare gaudet. Oliua autē coronat' erat, qm Mineruæ sacra est arbor. sine q dea qm sapientia est in italiā. i. ad vitā cōtēplatiuā accedere nō licet. Præterea pacis signū est hæc arbor, & nisi animū pacatū extinctis perturbationibus gerem' nūq̄ res altas speculabimur. Sacrificātē aūt psper ventus psequebat. i. comitabat, qa ppitiati dij auxiliū ferūt sine quo ad tātā vitæ sublimitatē nunq̄ erigemur. Certatī socij, nā pueniente diuino furore oēs animi vires vtunt. Venus aūt. i. ipse amor rerū diuinaꝝ excitat neptunū. i. rationem superiorem qui curet ne mare tempestatibus īsurgat. i. ne appetitus pturbationibus supra modum cōcitetur. Est aūt vētus a puppi prosper, nam īpellit nauem quo volumus, quo significatur appetitus rationi obtemperās, quo facile in italiam. i. in cōtemplationē ferimur, inuehitur aūt in Iunonem. i. in ambitiones, qa nullum vitiū est, qd tm̄ aduersef volentibus ad cōtemplationē pficisci, sed hæc latius in nostris allegorijs inuenies. Iunonis grauis ira vehemens principium & quod prouenit ab inuectiua. Captat beniuolentiam ab aduersariam onerat īuidia, cū abutat potētia' sua feraturqȝ animi pturbatione. s. grauissima ira. Et cū etiā crudelissimi soleāt aut tpis diuturnitate q̄ oibus pturbationibus solet mederi, aut aduersarioꝝ pietate molliri, ipsa īmota māet. Onerat & supbia, cū ostēdat illā aduersus fata & Iouis īperiū audere. Postremo qp diruta vrbe & gente troianoꝝ magna ex parte deleta adhuc in reliquos sæuiat. Reliquias troiæ, cū odium vltra mortem procedere nō debeat, ipsa etiam cineres insectatur.

DON. IVNONIS gra. magnū artificiū, nā in ipso principio & suā personā cōmendat. & aduersariæ cōturpat & īcipit a noīe, & addit grauis ira & exaggerat qd pectus eius dicat insaturabile. Quā aūt crudelis in troianis ss.

a ¶ CAVSAS tanti sciat illa furoris, benè supprimit. Cõtra ipsas.n.sūt quæ Iuno exequit in decimo, vt Me duce Dardani' spartã expugnauit adulter. b ¶ Quam molem, vt Tãtas audetis tollere moles. c ¶ Nequicq̃, aut sine causa i. nulla extãte rõne, aut ne q̃q̃ quãtũ ad ei' ptinet mentẽ. vnã.n. nauem ex oib' vertit. d ¶ In regnis Hausa tuis, vt Nõ illi ĩperium pelagi, sæuũq̃ tridẽtẽ. e ¶ Actis, furore cõpulsis, vt Reginam alecto stimulis agit vndiq̃ Bacchi. f ¶ Ignotæ, ignobili, vt Nã sæpe fauos ignotus adedit stellio. & dixit ignotã Italiæ cõparatione. Nã ignota nõ erat ad quã bis troiani venerãt. g ¶ Vela tibi. i. p regnũ tuum. h ¶ Si pcessa peto, s. q̃d'ẽ. Nã si mõ pfirmãtis est, agit aũt a possibili. i ¶ Fas oẽ est, fas tẽ est, i. est possibile est. k ¶ Meis regnis fidere, nã fido datiuũ tñ regit. l ¶ Vñ genus ducis, vt diximus supra, qa fœlicit' est nauigaturus Aeneas, Venerẽ dicit e mari pcreatã, & vt fert fabula, Cælus pat' fuit Saturni, cui quũ iratus filius falce virilia amputasset, lapsa in mare sunt, de q̃p cruore & maris spuma nata dicit' Venus. vnde & ἀφροδίτη dicitur ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ, sed hoc hẽt ratio, oẽs vires vſu venereo debilitant', qui sine corporis dãno non gerit'. vnde fingit' nata Venus per dãnũ. de mari aũt ideo, qa dicunt physici sudorẽ salsũ esse, quẽ semp elicit coitus, Vñ & myrtus ei pſecrata est, quæ littoribus gaudet, vt Littora myrtetis lætissima, iõ aũt diximus Cælus pater, vt deũ significarem', Nullus.n. deus generis neutri est. nã Cælum generis neutri elementus significat, vnde & οὐρανὸς Saturni pater quoq̃; dr. m ¶ Merui quoq̃, etiã pstiti, vt Nec te regina negabo Promeritã, alij dicũt militaui, vt A eẽ mererent paruo. n ¶ Rabiem tantã cœliq̃, marisq̃, vt in primo legimus, Gemere cq̃ replet Amnes Home.

ἂν δ᾽ ἔπεσον μεγάλῳ πατάγῳ βράχε δ᾽ αἰπὰ ῥέεθρα.

ὄχθαι δ᾽ ἀμφὶ περὶ μεγάλ᾽ ἴαχον· οἱ δ᾽ ἀλαλητῷ
ἔννεον ἔνθα καὶ ἔνθα ἑλισσόμενοι κατὰ δίνας.

Et paulopost.

ὦρτ᾽ ἐπ᾽ Ἀχιλλῆος γὰρ ἐπ᾽ βαθυδίνης ποταμὸς πλήτο ὃς κελάδων.

Vrbẽ odijs satis est. nec pœnã traxisse per oẽm,
Relliquias Troiæ cineres, atq; ossa peremptæ
Insequtur. causas[a] tanti sciat illa furoris.
Ipse mihi nuper Libycis tu testis in vndis,
Quam molẽ[b] subito excierit. maria oĩa Cœlo
Miscuit Aeolijs nequicq̃[c] freta pcellis.
In regnis[d] hoc ausa tuis.
Pro scelus, ecce etiam troianis matribus actis[e]
Exussit foede puppes, & classe subegit
Amissa, socios ignotæ[f] linquere terræ.
Quod superest, oro, liceat dare tuta per vndas
Vela[g] tibi, liceat Laurẽtem attingere thybrim,
Si concessa[h] peto, si dent ea moenia Parcæ.
Tunc Saturnius hæc domitor maris edidit alti.
Fas[i] omne est Cytherea meis[k] te fidere regnis.
Vñ genus[l] ducis. meruiq̃[m] quoq; sæpe furores
Compressi: & rabiẽ[n] tãtam, Coeliq̃, Marisq̃.

¶ Traxisse, q̃si iuitã, nam CHRIstus poena Iuita seq videt', cũ excedit modũ cũ Insert q̃ nõ ẽ Insertẽda. ¶ Cineres & ossa, nam vt dãnatur illa crudelitas q̃ sæuit ĩ mortuos, sic & illa q̃ sæuit ĩ eos q̃ iã pfiæ diruta ẽ. ¶ Sciat illa. q. d. quas nemo scit, qa nõ sũt. Et est q̃si occupatio, vt si diceret, nõ dicã q̃ iniuste hæc fecerit. ¶ Ipse. m. psequit' in occupatione, vt sit & illa dicat cãs q̃ nullæ sũt, neq̃ narrabo q̃ tẽpestate illos affecerit, qa tu nosti. ¶ Quam. m. Vnico vbo multa mẽti auditorũ subijcit q. d. q̃ ĩmẽsas q̃; põderosas tẽpestatẽ q̃; exurgẽtẽ q̃tum cũcta obruẽtẽ ¶ Subito, s. ex iprouiso, q̃ magis inevitabilem. ¶ Maria. o. cæ. Mis. s. quid magis excogitari põt. ¶ In re. h. au. tu. Oibus ex locis auget res qa sine cã, qa inextiguibilis ira fuerit, qa in miseros excitata tẽpestas, qa ita magna vt nõ possit exprimi, qa deniq; in regnis alienis. ¶ Pro sce. ab exclamatiõe auget. ¶ Ecce, ex Iprouiso. q. de q̃ nemo tanq̃; credidisset. ¶ Troianis ma. a. nã qd potuit eẽ crudelius q̃; troiãis a troiãis mulieribus tãtã cladẽ ĩferri. ¶ Q ð su. non sine magne pditione misericordiæ petit' auxiliũ his paucis q de multis supsũt. Neq; petit' res magna. s; q̃ cuicũq; pcedi soleat, vt liceat enauigare & ad ea loca q̃ a fatis pcedũtur. ¶ Fas oẽ est cy. me. te. fi. re. Cõpone ẽ oẽ fas te fidere. i. ita iustũ eẽ te fidẽ, vt nihil sit ĩ hac fiducia, q̃ð nõ sit iustum. ¶ Vñ, ex qbus. ¶ Merui, Q ð fideres, nã ea feci, q̃ te facili psuadẽ possint vt fidas. Nã si eẽ mea regna & vbi sine fraude id offiñ neglige potuit, & cũ pẽ troiã pit', ego tñ æneã a mõte eripui, q̃to magis qð ad meã fidẽ ptinẽ vt, vt nauigãtes p mea reg̃ tuti sint ips̃ ĩcolumẽ eẽ opã dabo.

SER. a ¶ In terris, etiã in terris. nam augmentũ est. b ¶ In mare se Xãthus, oĩa hæc Homeri sunt, Pelide Tunc ego forti cõgressum ænea nec dijs nec viribus æquis nube caua eripui hic locus ex Homero captus est.

cõpagibus aliud ꝓ̃ßit. l ¶ Variæ comitũ facies, aut beluas dicit marinas s̃m naturas aut poetice deos marinos. m ¶ Immania cete, το κῆτοσ κητη, vt βηλοσ βηλη. Nam latine sic declinari nõ põt. Nullũ. n. apd̃ nos aĩal gñis neutri est, nisi forte hic cetus hos cete dicamus, qđ nusq̃ lectũ est, nã di cunt cães marini. n ¶ Et senio glauci chorus, Glauc⁹ piscator fuit, q cũ captos pisces sup herbã abiecisset, & eos recepisse vidisset quã amiserant vitã, intellecta herbaꝝ potentia, esu eaꝝ in deũ mutat⁹ est, cuius hic chorus ideo senem dixit, qa & ipse senex fuerat, aut certe seniorẽ dicit pp spũarum colorẽ, sicut pene oẽs dij finguntur marini. o ¶ Inousq; palæmõ, Melicerta Inus filius. Et notãdum patronymicũ a matre in auctore idoneo. p ¶ Phorciq; exercitus omnis, dij qui sub Phorco agunt. hic autem Phorcus dicitur Thoosæ nymphæ & Neptuni fili⁹, vt autẽ Varro dicit rex fuit Corsicæ & Sardiniæ, qui cum ab Atlãte rege nauali certamie cũ magna exercitus parte fuisset victus et obrutus, finxerunt socij eius eum in deum marinum esse conuersum. q ¶ Leua tenent thetys, satis prudenter sexum debiliorem sinistræ applicat parti.

ἦ μὲν δ' ὅτ'
αἰνείας ἢ δ' ὁ
κλυτος ἀεν ἀ
χιλλεὺς
αὐτίκα τῷ
μὲν ἔπειτα
κατ' ὀφθαλ
μῶν χέεν ἀ
χλὺν
πηλείδη ἀ
χιλῆι δ' ἐμμε
λίην εὐχαλ κ
κον
ἀμφὶ δ' ἀσπί
δ' ἰθυσε μεγα
λήτορος αἰ
νείαο
καὶ τὴν μὲν
προ παροιθε
ποδῶν ἀχι
λῆος ἔθηκεν
αἰνείαν δὲ
σεῖσεν ἀπὸ
χθονὸς ὑψόσ'
ἀείρας
πολλὰς δὲ
στίχας ἡρώων
πολλὰς δὲ
καὶ ἵππων

Nec minor in terris[a], Xanthũ Simoẽtaq; testor
Aeneæ mihi cura tui, cum Troia Achilles
Exanimata sequens impingeret agmina muris,
Milia multa daret leto, gemerentq; repleti
Amnes. nec reperire viam, atq; euoluere posset
In mare[b] se Xanthus. Pelidæ tunc ego forti
Cõgressum Aeneam, nec diis[c], nec virib⁹ æqs,
Nube caua eripui: cuperem[d] cũ vertere ab imo
Structa meis manibus perituræ mœnia Troiæ.
Nunc quoq; mẽs eadẽ pstat mihi, pelle tiores.
Tutus quos optas portus[e] accedet Auerni.
Vnus erit tantum, amissum[f] quẽ gurgite q̃res.
Vnum[g] pro multis dabitur caput.
His vbi læta[h] Deæ permulsit pectora dictis,
Iungit equos curru genitor, spumãtiaq;[i] addit
Frena feris[k], manibusq; oẽs effundit habenas.
Cæruleo per summa leuis volat æquora curru.
Subsidunt vndæ: tumidũq; sub axe tonanti
Sternit æquor aqs, fugiũt vasto æthere nimbi.
Tunc variæ[l] comitum facies, immania[m] Cete,
Et senior[n] Glauci chorus, Inousq;[o] Palæmon,
Tritonesq; citi, Phorciq;[p] exercitus omnis.
Leua[q] tenẽt Tethis, & Milite, Panopæaq; virgo

αἰνείας δ' ὑπὲρ ἆλτο θεοῦ ἀπὸ χειρὸς ὀρούσας. c ¶ Nec. d. n. vi. æqs, id est aduersis. Liptotes figura ẽ, aut nõ æqs. i. nõ æqualis fauore. Plres. n. græcis fauebãt. De mfib⁹ ãt itelligere nõ possumus, qa Thetyde melior Ven⁹ ẽ, & ei pñti derogaꝛ̃ nollet. d ¶ Cuperẽ cũ vertere ab imo, qđ ꝓpriũ eius est, vt Magnoq; emota tridẽti Fundamẽta quatit. hinc vt supra dixius ἐνοσίχθων dict⁹ est. & fecit augmẽtum, quũ se ꝓstitisse dixit iratus. e ¶ Portus accedet, hic distinguẽdũ ne sit cõtrariũ Veneris petitioni, q̃ ait, Liceat laurentẽ attigere thybri. f ¶ Amissus quẽ gurgite quæres, Misenũ dicit, de quo legimus Inter saxa viꝝ spumosa imerserat vnda. g ¶ Vnũ pro multis dabiꝛ̃ caput, Palinurũ significat, Nã falsus erit si vnũ voluerimus accipe. duos. n. pstat pisse, Misenũ & Palinuꝝ. h ¶ Læta pmulsit, aut pmulsit & lætã fecit, vt Animumq; labantẽ impulit, aut certe ppetuũ est epitheton Veneris, quam Home. voca φιλομειδής. i ¶ Spumantia frena, spumas vomentia. k ¶ Feris, eqs, vt Inq; feri curuam

¶ CETE. quæ adeo magna inueniuntur in indico mari, vt quattuor iugerum sint ergo immania, idest vltra modum magna. Phorcus. Neptuni & Thoosæ nymphæ fili⁹. Varr. ait illuꝫ imperasse Corsicæ & Sardiniæ alijs insulis Oceani aphrici & victum ab Atlante postea pro numine marino habitum. Pater fuit medusæ & cæterarum gorgonum. Probus ait fuisse duos Phorcos. Alterum deum maris alterum Regem in aphrica.

¶ Melite, μελίτη enim ab Hesiod. qui has oẽs

has oẽs nymphas enumerat in theogonia filias Nerei ex Doride, & qnquaginta esse dicit. Tritones, tiberio principi nũciauit olysiponensiũ legatio ob id missa visum auditũqȝ in quodã specu conca canentẽ Tritonẽ, q̃ nascit forma. Et nereida nympharũ falsa opinio nõ est. Sunt enim humano corpore, verum squãmis hispido, nam & harũ vna in eodem littore spectata est cuius morientis gemitũ tristem etiã acolæ longæ audiuere. Et diuo augusto legatus galliæ complures in littore apparere exanimes Nereidas scripsit.

Triton

Nereides

a [NISÆE] media diphthõgus est. b VICISSIM, quia rẽsiquerat qdem socios, sed feliciter petebat Italiã. c PERTENTANT, sollicitant. d ATTOLLI malos, i. vela, per malorum volubilitate leuari, naȝ quum nauigarent, iam non dubium q̃ olli erexerant arbores. e FECERE pedem, podi anis ideft funes quo tẽditur velum quod græci πόδα vocant. f SINISTROS nunc dextros, pro auræ mutabilitate. g CORNUA, antenarum extremitatem. h SUA flamina, psp era a puppi venientia. i PRINCEPS ante omnes, vnũ vacat quæ figura παράλληλον dicitur, cuȝ vnum ad alterius expositionem venit.

Nisæe[a] Spioqȝ, Thaliaqȝ, Cymodoceqȝ.
Hic patris Aeneæ suspensam blanda vicissim[b]
Gaudia pertentant[c] mentẽ. iubet ocius omnes
Attolli[d] malos, intendi brachia velis.
Vna omnes fecere[e] pedem, pariterqȝ sinistros[f]
Nũc dextros soluere sinus. vna ardua torquent.
Cornua[g], detorquẽt. ferũt sua[h] flãmina classeȝ.
Princeps[i] añ omneis densuȝ Palinurus agebat
Agmen, ad hunc alij cursum contendere iussi.
Iamqȝ fere mediam[k] Coeli Nox humida metã
Contigerat. placida laxabant membra quiete
Sub remis[l] fusi per pura sedilia Nautæ.
Cum leuis[m] ætheris delapsus Somnus ab astris
Aera dimouit tenebrosum, et dispulit[n] vmbras
Te Palinure[o] petẽs. tibi tristia somnia[p] portans
Insonti. puppiqȝ deus consedit in alta
Phorbanti similis, funditqȝ has ore loquelas.
Iaside[q] Palinure, ferunt æquora[r] classem,
Aequatæ[s] spirant Auræ. datur hora quieti.
Pone caput[t], fessosqȝ oculos furare labori[u].
Ipse ego paulisper[x] pro te tua munera inibo.
Cui vix attollens[y] Palinurus lumina fatur.

us. vt somnium ipsum deum dicat. Somnum quod dormim⁹. In somnium quod in somnijs vidẽmus, vt Falsa ad cœlum mittunt insomnia manes. q IASIDE filij Iasi. r IPSA æquora classeȝ, ideft æstu & aurora nostra vtimur. s AEQUATÆ spirant auræ, prosperæ, vt Aequatis classem procedere velis. t PONE caput, bene particulatim ad id venit quod aperte dictum refutaretur. u LABORI, ex intuendis sideribus. x PAULISPER, paululum dum tu quiescis y VIX attolens lumina, aut sideribus remouens, aut certe nominis præsentia prægrauatus, quod est melius. Nam & sequens eius oratio turbata est, quod & semiplene indicant elocutiones.

MEDIAM coeli metam, perite locutus est, Nam medium cœlum meta est, ἀναφορικός τος, ideft ascendentis circuli, qui medius est inter ortum & occasum, qui meredianus circulus appellatur. A medio enim cœlo & finitur ortus & occasus incipit siderũ. alter est horisontis, qui segregat aspectum huius cœli ab alio inuisibili nobis. l SUB remis fusi per dura sedilia nautæ, ideft requierant paululum, sic remos tenentes. m LEUIS, vel aduentu vel discessu. Nam leuis in vtroqȝ est n DISPULIT vmbras, naȝ semper deos ambit nimbus. o TE palinure petens, factiose aggrediens, appetens, & sciendum in maius celebrari Palinuri mortem more poetico, quem dormientem cecidisse in vndas satis constat. p SOMNIA, soporem, bene autem discernit ista Virgilius

PARITER, ideft in eodeȝ tempore omnium pauium nautæ hæc vicissim faciebãt. Sȝ ita vt semper palinurum tãquam doctorem immitarentur, Neqȝ minus elegãter in hoc loco trãquillitatem describit q̃ alibi tempestatem. MEDIAM metam, meredianum circulum intelligit quem mathematici æquatorem appellant. TE palinure petens, quid per mortem palinuri intelligatur, expressius enarrauimus in nostris allegorijs. IASIDÆ palinure, conciliat beniuolentiam, quod deus hominem proprio nomine alloquat. Neqȝ solum suo sed & paterno. IPSA æquora classem, arguit a facili. DATUR hora quieti, ponit occasionem temporis.

CHRIS.

a ❡ VVLTVM, mutabilitatē pro qualitate ventorū. b ❡ Iubes, vis, vt infandū regina iubes renouare dolorē. c ❡ Me ne huic confidere mōstro, subaudi vis. d ❡ Aeneas credā qđ. n. ꝑ cōtrariū cur Aeneā cōmittā coelo & astris fallacibus, q sum toties serenitatis fraude decept⁹. e ❡ Quid. n. qđ ni cur non. f ❡ Fraude sereni, serenitatis, vt Et seruātissimus æqui. g ❡ Viq; soporatum stygia, morte plenum. h ❡ Vtraq; tempora, ꝑ vtrunq; tēpus. i ❡ Cunctāti, quasi reluctāti, nam nisi cui adhæret natans ꝑ mare effugere non potuisset pelagus. k ❡ Natantia, errantia, somni vicinitate. l ❡ Cū puppis pte procœnomia, vt triduo natarī potuerit. m ❡ Currit it, vt Cicero pro murena, Ite viā redite viā. n ❡ Tutū, ꝑsidio Neptuni. o ❡ Sirenū, Sirenes ſm fabulam tres in parte virgines fuerūt, in parte volucres, Acheloi fluminis, & Calliopes musæ filiæ, harū vna voce, altera tibijs, alia lira canebat, & primo iuxta pelorū, post in capreis īsula habitauerūt, q̄ illectos suo cantu in naufragia deducebant. Secundū veritatē meretrices fuerūt, q̄ trāseuntes, qm̄ deducebant ad egestatē his fictæ sunt īferre naufragia, has Vlyxes ꝯtēnendo deduxit ad mortē. Sirenū aūt genitiuus est veniēs ab hac sirene. p ❡ Tūc rauca, ac si diceret añ hac delectabili voce resonabant, Tunc fluctibus solis, & bñ imitatus est maris stridores. q ❡ sale saxa sonabāt. r ❡ Cum pater amisso fluitātē errare magistro, naturale. n. est vt fluctuet nauis sine gubernatore. s ❡ Nocturnis rexitq; in vndis, dat ei hoc. & ī decimo, vt ipse sedēs clauūq; regit velisq; ministrat. t ❡ Multa gemens, nomē pro aduerbio, pro multum. v ❡ Casu amici, ꝓ ruinam allusit ad nomē. x ❡ Pelagō ꝯfise, ħ est qđ supra palinurus excusat. y ❡ Nudus, īsepult⁹, mortuus, Vt freta destituēt nudos in littore pisces. z ❡ Ignota, ꝑegrina, añ nō visa. Nā in sexto dictur⁹ ē, Paulatī adnabā terræ iāq; arua tenebā. Sciēdū sāe Tuccā & varrū hūc finē qnti eē voluisse, nā a Vir. duo v̄sus sequentes huic iūcti fuerūt. vñ ī nōnullis antiqs codicib⁹ sexti initiū ē, Obuerso pelago prast ... tū dēte tenaci. ❡ VI. VIR ... alucinus sei. ❡ Soporatum vis sapore inferendi habentē. ❡ Natantia, ex ꝑsīt fluctuatione illā q̄ oculi somno grauati præmuntur. ❡ Laxauerat, nā resoluuntur sōno. ❡ Inopina, nā nōn ... nō venera: sōnus. Ergo non antea illū ꝑsensit. ❡ Sirenum, sirenes sūt q dicāt hapnola eē parthenopē, Leucosiā & lygiā Dicūt āt ab eo qđ ē sirein, qđ sīgnificat ꝯnectere & retinere, & aspiratio cōuertit in s vt cū dicim⁹ ... sex & extra septē, & ei in i lōgā. A parthenope vna ex sirenibus dictā ē parthenope vrbs, quā deinde August⁹ Neapolis nūcupari voluit. Plato tñ ī li. de repu. cū spherarū cœlestiū volubilitate tractaret singulas dixit sirenas singulis orbibus insidere motū spherarū significans. Nā sirē græce deo canens recte exprimitur vt ēt Macrobius ostendit. Poetæ tñ capiūt sirenas ꝑ sensuum voluptatibus quæ virilē etiā animum effœminare possint, nisi assit sapiētia, quæ mentem nostram ab illarum illecebris auertat vnde fingunt Vlyxem aures sibi suis q̄ cera obturasse, ne cātus sirenū audiret. Nā sapiētum ꝓcepta sunt ne illas audiamus. Nō enim facile est deinde abstinere. Quod vero palinurus deceptus a somno perierit, & Aeneas temoni regendo subierit non caret rōne, Sed hæc in allegorijs dilucide inuenies.

Me ne salis placidi vultū[a], fluctusq; quietos
Ignorare iubes[b]? me ne[c] huic cōfidere mōstro?
Aeneā[d] credam quid[e] enim fallacibus Austris?
Et Coeli toties deceptus fraude[f] sereni?
Talia dicta dabat, clauumq; affixus, & hærens
Nusq̄ amittebat, oculosq; sub astra tenebat.
Ecce Deus ramum Lethæo rore madentem
Viq;[g] soporatū Stygia super vtraq;[h] quassat
Tēpora cunctantiq;[i] natantia[k] lumina soluit.
Vix primos inopia quies laxauerat artus,
Et super incumbens, cum Puppis[l] parte reuulsa
Cūq; gubernaclo liquidas proiecit in vndas
Præcipitem ac socios nequiquā sæpe vocātem.
Ipse volans tenues se sustulit ales in Auras.
Currit[m] iter tutum[n] non secius æquore classis,
Promissisq; patris Neptuni interrita fertur
Iamq; adeo scopulos Sirenū[o] aduecta subibat
Difficiles quondā, multorumq; ossibus albos.
Tunc Rauca[p] assiduo lōge Sale[q] saxa sonabāt.
Cū pater[r] amisso fluitantem errare magistro
Sensit & ipse ratem nocturnis[s] rexit in vndis
Multa[t] gemens, casuq; aium cōcursus amici[u].
O nimium Coelo, & Pelago[x] confise sereno
Nudus[y], & ignota[z] Palinure iacebis Arena.

SIC FATVR

SIC FATVR lachrymans, classi. Totus quidem Virgilius scientia plenus est, in qua hic liber possidet principatum, Cuius ex Homero pars maior sumpta est. Et dicuntur aliqua simpliciter, multa de historia, multa per altam scientiam Philosophorũ ægyptiorum, adeo vt plerique de his singulis huius libri integras scripserint pragmatias. Sane sciendum licet primos duos versus Probus & alij quinti reliquerint fine, prudenter ad initiũ sexti esse translatos. Naz & coniunctio poematis melior est, & Homerus etiã sic incohauit, ὣς φάτο δακρυχέων. b Classique immittit habenas, nauib', aut suæ naui quæ classis dicitur, vel quæ fiat de fustibus. Calas enim dicebant maiores nostri fustes, quos portabant serui sequẽtes dominum ad prælium, vnde etiam calones dicebantur. Naz cõsuetudo militis erat Romani, vt ipse sibi arma portaret, & vallum, quod dicebant calam, sic Lucili', Scinde puer calas, vt caleas, idest o puer frange fustes & fac fo

cum, Inde etiã classem dictam dicunt. Alij classem hinc dictam volunt. Apud maiores nostros stipendius terrestri prælio miles pedes dabat. Equites vero dabant in nauali certamine. Nam adhuc pauper fuerat populus, exinde iam qđ ab eqtibus dabatur stipẽdiũ, tractum est vt diceretur classes. Proprie enim classes equitum dicimus. b Classique, aut suæ naui, quod classis, vt in primo, diximus, dicta est ἀπὸ τῶν καλῶν, idest a lignis, vnde Horati', Me vel extremos numidarum in agros classe releget, aut omnium, quæ ei' cursus sequuntur. Palinuri enim implet officiũ, de quo supra ait, Ad hũc alij cursum contendere iussi. c Immittit habẽas, aut funes p metaphoram dixit, aut Homerum secutus est, qui ait. ἐντύναντο δ' ἐρετμὰ τροποῖς ἐν δερματίνοισιν. Et alibi. ὅπλον δ' ἐϋστρεφὲς ἱμάντεσσι βοεῖσι. idest loris tortis. his eni vtebãtur antiqui. d Et tandez, Ad Aeneæ desiderium rettulit, olis ad Italiã vẽire cupiẽtis, Cæterũ mo

ADILON.

Quæruntur sexto manes, & Tartara Ditis,
Modestini Iurisconsulti. Argumẽtum. VI.

CVMAS deinde venit. fert hinc responsa Sibyllæ.
Misenum sepelit. Mons seruat nomen humati.
Ramũ etiam ante Deũ placato numine portat.
Et Vates lõgæua vna descẽdit Auernum.
Agnoscit Palinurum, & ibi solatur Elissam.
Deiphobũque videt lacerum crudeliter ora.
Vmbrarum pœnas discit narrante Sibylla.
Conuenit Anchisen, penitusque in valle virenti
Agnoscitque suam prolem mõstrante Parente.
Hæc vbi percepit, graditur, sociosque reuisit.

P. Virgilij Maronis Aenei. Liber Sextus.

SIC FATVR[a] lachrymans classique[b] immittit[c] habenas.
Et tandem[d] Euboicis[e] Cumarum allabitur[f] oris.
Obuertunt Pelago[g] proras. tum dente[h] tenaci

ra non congruit de capreis cumas vsq; ad vicinitatem tam longam fuisse nauigationem, præsertim accedente fauore Neptuni. e ❡ Euboicis oris, a colonia cumas appellauit. Nã euboea ĩsula est, in q̃ chalcis ciuitas est, de q̃ venerũt q̃ pdiderũt ciuitaté in cãpania, quã cumas vocarũt, vel ἀπὸ τῶν κυμάτων, vel a grauidæ mulieris augurio, q̃ græce γυνὴ dr. f ❡ Allabit, venit celeriter, vt Labere nympha Polo. g ❡ Pelago, in pelagus, vt It clamor cœlo. Bñ aũt obuertunt, vt nõ Aeneæ, sed socijs vilia dent officia. Gubernandi ars soli cõceditur Aeneæ. h ❡ Dẽte tenaci, vnde in pmo, Vnco non alligat anchora morsu.

DOM. ❡COMMENtum non extat vsq; ad eum locum Cui fidus achates In comes.

CHRI. ❡SIC FATVR lachrymans. cum ea ratione ex troia discessisset æneas vt in Italiam. i. ad summũ bonũ perueniret, oportuit eum varijs erroribus versatum cognoscere id qđ quærebat summum bonum in nulla alia re nisi in diuinaꝝ reꝝ cognitione consistere. Discessit ergo ex troia. i. ex corporea voluptate quã Venus confessa deam & qualis cœlicolis videri solet. i. verus amor reꝝ diuinaꝝ demonstrauit nulli deo placere. Discessit ex thracia atq; ex strophadibus cum cognosceret diuitias siue dolo, siue vi partas non habere summũ bonũ. Discessit ex creta, quæ vitæ ciuilis & quæ magis corpus q̃ aĩam spectet symbolum hẽt, cũ deprehenderat originẽ nostram non a corpore re caduca & momẽtanea sed ab aĩo esse. Quæ omnia nos diligentius cum huiuscemodi profundiores sensus figmentis poeticis abstrusos eruere & in lucem proferre conaremur pro viribus aperuimus, nec absonum fuit q̃ petentes Italiam Iuno, idest ambitio illum carthaginem. i. ad vitam ciuilẽ retruderet. Nũc uero cum tandem e Sicilia loco omnino Italiæ vicino enauigaret, non prius tamen portũ tangere potuit q̃ Neptũnus, quem nos rationem superiorem esse ostendimus maria. i. partem animi cõcupiscibilem penitus placauerit, et palinurus. i. appetitus rõni repugnans a temone. i. a vitæ administratione remotus sit & ipse æneas. i. ipse intellectus gubernaculo subijcet. Nunq̃ enim in tranqllum portum, in quo cognitioni inuigilemus, venire poterimus, nisi prius mare a tempestatibus sedetur. i. appetitus omnibus perturbationibus vacet. Et nisi appetitus qui rationi aduersatur ab ipso temone. i. a vitæ administratiõe demoueatur. Hic Palinurus iure appellatur. Nã πάλιν retro significat & οὖρος vetus quasi clarus vetus. Et nisi æneas temonem suscipiat. i. vir laude dignus αἶνος enim laudem. Laus. n. non est nisi in virtute. Rebus itaq; sic dispositis portũ tandem intrat. Hoc enim nõ nisi post longum tẽpus & multa cũ difficultate nobis euenit. Sed huiuscemodi rebus pfundioris sensus omissis redeamus ad historiam. ❡ Sic fatur lachrymãs, præpositio. i. decoꝝ in ænea seruat poeta. Lachrymas ergo emittit tribuens & amicitiæ, nec tamẽ ita ex mœrore torpet, quin ea quæ agenda sunt strenue agat. ❡ Classi, præter eam significationem q̃ dat ser. classes etiam dixerunt ciuitates & populi sm census diuisionem itaq; prima erat classis eoꝝ qui centum milium aeris, aut maiorem & censum haberent, & habebat. lxxx. cẽturias quadragenas iuniorum & totidem seniorum, & iuniores qdem vt foris bella gererẽt, seniores vrbis custodiã haberent. Additæ duæ fabrum cẽturiæ, quæ sine armis stipendia facerent. Munus datum vt

Classis Machinas in bello ferrent. Secunda classis infra centum vsq; ad lxxv. milia ex his senioribus, iunioribusq;. xx. pscriptæ cẽturiæ. Tertia classis qnquaginta milium census fuit. Quarta classis. xxv. milium. Quinta classis. xxx. centurias habuit fundas, lapidesq; missiles hi gerebant in ijs cornices ac tibicines in. iij. centurias distribuit. Et tandem non refertur ad breuem hanc ex Sicilia nauigationẽ, sed ad id tempus ex quo e troia nauigauit ergo tandem post errores septennales. ❡ Euboicis, de cumis diximus in tertio.

Anchora[a] fundabat naueis, & littora curuæ
Prætexũt puppes. Iuuenũ[b] man[o] emicat ardẽs[c]
Littus[d] in hesperium quærit pars semina[e] flãmæ
Abstrusa[f] in venis Silicis pars densa ferarum[g]

SER. a ❡ ANCHORA vt diximus in græco aspirationẽ nõ habet, vñ ἄγκυρα dr, vñ apud maiores sine aspiratiõe pferebatur. cõtra thus & orchus veteres dicebãt a lurcho. i. vorax, qbus sequens ætas detraxit aspirationẽ. b ❡ Iuuenũ man[o], post pdictam in sicilia ciuitatẽ, senũ aut nulla aut rara fit mẽtio. c ❡ Ardẽs, festinãs, vt Instant ardẽtes tyrij. d ❡ Littus in hesperiũ, hic ostẽdit hesperiã minorẽ esse oẽs Italiã dictas, vt sup dixim[o] vel a rege vel a stella. e ❡ Semina flammæ, σπέρματα πυρὸς Home. dicit. f ❡ Abstrusa in venis silicis, sic in georgicis Vt silicis Venis abstrusum excuderet ignem. g ❡ Ferarum tecta, ephexegesis siluæ.

CHRI. ❡PRAEtexũt, opiunt, abscõdũt, vt hoc q̃ pretexit noie culpã, et ẽ hyphole. ❡ Abstrusũ, sic I geor. Mellaq; decussit folijs, igneq; remouit & paulo infra. abstrusũ ĩ vẽis sili. excudẽt ignẽ

❡FLVMINA

Tecta rapit, siluas, inuectaqꝫ flumina[a] mõstrat.
At pius[b] Aeneas arces[c], quibus[d] altus Apollo
Præsidet, horrendæqꝫ[e] procul[f] secreta Sibyllæ
Antrũ[g] in mane petit, magnã cui mẽtẽ[h], aiumqꝫ
Delius[i] inspirat Vates, aperitqꝫ futura.
Iam subeunt triuiæ[k] lucos, atqꝫ Aurea[l] tecta.

SER. a CELVMINA mõstrat, quæcũqꝫ fluctẽ. Et sciendũ Aeneæ mõstrari ad expiandũ se. Nam funestatus fuerat morte Palinuri, non ꝙ eum viderit, sed ꝙ funus agnouerat. i. do lucrat. In eo eniꝫ est pollutio, qđ ait Casuqꝫ animum ꝯcussus amici. Naꝫ ipsa impiant q̃ cognoscimus, vnde in Liuio habemus Horatium Puluillum, quũ capitoliũ dedicare vellet, audisse ab inimico mortuum filium, & ne pollutus dedicare non posset, respondisse cadauer sit, hanc autem purgationẽ Aeneæ polluto dat vbiqꝫ Virgil. vt paulopost, Corpusqꝫ recēti spargit aqua. b ¶ At pius æneas, quippe ad tẽpla festinãs. c ¶ Arces quibus altus apollo, quũ vbiqꝫ arx Ioui dēt, apud Cumas in arce Apollinis tẽplum est, altus autem vel magnus, vt Iacet altus orantes, & de ipso Apolline, Sic pater ille deum faciat sic altus apollo, vel ad simulacri magnitudinem rettulit, quod esse constat altissimum. d ¶ Quibus præsidet, qbus præest, quas defendit. e ¶ Horrendæ, venerandæ, vt Horrendum siluis & religione parentuꝫ. f ¶ Procul, haud longe, procul enim est & quod præ oculis est, & qđ porro ab oculis, vnde & duplicem habet significationem & iuxta & longe. g ¶ Antrum, in. p. ephexegesis est domus sibyllæ. h ¶ Mentem animũqꝫ, perissologia est, nam sm̃ Lucretium, vnum est mens & aius, q̃uis tamen pro sapientia mens accipit & intellectu, animus ꝟo pro voluntate, vt Teren. mala mens malus animus. i ¶ Delius ĩspirat vates, Apollo fatidicus, & sic ait Delius, vt Nunc lyciæ sortes, idest apollineæ. Bñ aũt quid sit sibylla exp̃ssit, Magnam cui mẽtem aiumqꝫ Delius inspirat vates, nam vt supra diximus sibylla dicta est quasi σιοῦ βουλη. i. dei sentẽtia. Aeolici. n. σιους deos dicunt. k ¶ Triuiæ lucos, congrue Apollini & Dianæ iuncta sunt tẽpla, vt paulopost Phœbi triuiæqꝫ sacerdos. Et bene fit lucorum dianæ cõmemoratio, quia petiturus est inferos. l ¶ Aurea tecta apollinis.

CHRI. ¶ AT PIVS Aeneas, obseruat id ĩ suo libro poeta, quod in vita humana omnium maximum ac præstantissimum dicitur, & quod ab omnibus philosophis tantis laudibus decantatur, quod græci πρεπον nostri decorũ appellant. Reliqui igitur humilioribus rebus intenti erant, quoniaꝫ & humilius in illis erat ingenium & animus. Aeneas auteꝫ qui omnia humana iferiora se esse putaret, nihilqꝫ non altum mente tractaret, ijs omissis religioni & diuinis rebus operam dabat, possumus & altiorem sensum afferre, nam cum reliqui quorum ratio perturbationibus obsistere neqꝫ femina flammæ, idest materiam & iracundiæ & reliquis ardentioribus cupiditatibus quærant, cum obscuritatem nemorum, idest omnium rerum inscitiam, vnde vitia sunt subeant, cuꝫ tecta ferarum, idest vitiorum habitacula, qui habitus appellatur, petant. Vir alti & magni ingenij terrena omnia despiciẽs templũ apollinis petit, vt fœlicitatem consequi possit, Quam quidem partim nostra sapientia, partim diuino furore acquirere possumus. Addit ergo templum apollinis, nam vt etiam nostri theologi testantur initium sapientiæ est timor domini. ¶ Altus, nam nihil excelsius ipsa diuinitate. Et montem etiam nostræ litteræ pro speculatione ponunt vnde illud, Quis ascendet in montem domini, aut quis stabit in loco sancto eius. ¶ Altus, cuius templum in alto, idest in monte positus esset. Vel altus propter proceritatem simulachri, nam apud antiquos pleræque ex maioribus statuis quos coloseos appellant, Apollini erant dedicatæ, nam in capitolio vna erat translata a Lucullo ex Apollonia ponti vrbe triginta cubitorum. Cares auteꝫ Lyndius Lysippi discipulus solis colossum rhodi fecit septuaginta cubitorum quæ statua post quinquaginta sex annos terræmotu diruta est, & in plurimas partes disrupta, cuius pollicem, vt ait Plinius pauci amplecti valebant, erat Apollo in bibliotheca Augusti quinquaginta pedum. Xenodorus Romæ statuam centum viginti pedum Neroni erexit, quæ post illius mortẽ damnatis suis moribus soli est dedicata. ¶ Mentem animumqꝫ, perissologia. sic Terentius. Mala mens malus animus, & Lucre. primum animum duco mentem quem sæpe vocamus, & alibi idem consilium quod nos animum mentemqꝫ vocamus. ¶ Aurea, idest aurata, vel pulchra. Vt picus equum domitor quem capta cupidine coniux Aureum percussum virga, versumqꝫ venenis. Fecit autem cyrce, item dicimus auream, quam multi facimus, & caram habemus. Tibul. Non ego te propter parco tibi, sed tua mater me mouet, atque iras aurea vincit anus.

Dædalus[a] (vt famá est) fugiens minoia[b] regna
Præpetibus[c] pennis ausus[d] se credere Coelo
Insuetum[e] per iter gelidas enauit[f] ad Arctos,
Chalcidicaq;[g] leuis tandem super astitit arce.
Redditus[h] his primú terris tibi Phoebe sacrauit

SERV. a CDÆDALVS (vt fama est) fugiés minoia regna, idicato a Sole adulterio Martis & Veneris, Vulcanus minutissimis catænis lectulum cinxit, qbus Venus & Mars ignorãtes iplicati sunt, & cũ igéti turpitudine resoluti sũt test imonio cũctorum deoꝝ, qđ factũ Ven⁹ vehemẽter dolés stirpé oém pleq; solis ifãdis amorib⁹ cœpit. Igit Pasiphae Solis filia Minois regis cretæ vxor tauri amoré flagrauit, & arte Dædali iclusa ĩtra vaccã ligneã septã corio iuuẽcæ pĩcherrimæ cũ tauro ꝯcubuit, vñ natus est minotaurus, q intra labyrinthũ iclusus humanis carnibus vescebatur, sed Minos de Pasiphae habuit liberos plures, Androgeũ, Ariadné, Phædrã, sed Androgeus quũ eét athlæta fortissimus, & superet in agonib⁹ cũctos apud athenas, ab atheniẽsibus & vicinis megarẽsibus ꝯiuratis occisus est. Qđ minos doléts collectis nauibus cõmouit, & victis atheniẽsib⁹, pœnã hãc statuit, vt singulis qbusq; annis septé de filijs & septé de filiab⁹ suis edẽdos minotauro mitteret. Tertio ãno Aegei filius Theseus missus é potés tã ꝟtute q̃ forma, q quũ ab ariadna regis filia amatus fuisset, Dædali ꝯsilio filo iter rexit, & necato minotauro cũ rapta ariadna victor aufugit, q̃ quũ oia factiõe dædali Minos dep̃hédisset effecta, eũ cũ Icaro filio suãdũ i labyrĩthũ trusit, sʒ Dædalus corruptis custodib⁹ sub faciẽdi muneris specie, q̃ simulabat posse regé placare, cærã accepit & pẽnas, vñ tã sibi q̃; filio alis iposit; euolauit. Icharus altiora petés pénis solis calore resolutis mari i qđ cecidit nomé iposuit, & Icariũ mare vocari cœptum est. Dædalus ꝓ primo sardiniã, vt dr̃ Sal. post delat⁹ est cumas, & téplo apollini ꝯdito i forib⁹ hæc vniuersa depixit. Dicẽdo ãt Vir. vt fama é, oñdit regrẽdã eé veritaté. Fabula Nã Taurus notarius Minois fuit, vel vt alij dicũt magr̃ militũ Minois fuit, qué Pasiphae amauit, cũ q̃ i domo Dædali ꝯcubuit, & qa geminos pep.t vnum de Minoe, alteꝝ de Tauro, enixã eé, Minotauꝝ dr̃, qđ & ipse paulopost oñdit dicens, Allegoria Mixtũq; gen⁹, sʒ iclusuʒ Dædalũ regina corruptis custodib⁹ relaxauit, q amisso i mari filio naui delatus é cumas, qđ ip̃s tãgit dicẽs, Remigio alaꝝ. Alæ.n. & volucrũ sũt & nauiũ, vt Velo⁊ pãdim⁹ alas. b Minoia regna, cretã. c Præpetib⁹ pénis, fœlicib⁹. Præpetes.n. sũt aues bõi augurij, qđ huic dat, qa ꝯuenit fœlicit̃ q̃ cupiebat. d Ausus secredere cœlo, q̃si alienis sedibus. Hora. Expertus vacuũ dædalus aera pénis Nõ homini datis. e Insuetũ, hoĩb⁹.s. f Enauit ad arctos, hĩc vtrũq; miscet. Nare.n. & de nauib⁹ dicimus, vt Natat vncta carina. Itẽ et terris adnare necesse é, & õ volatu, vt Nare p æstatem liqdã suspexeris agmen; ad arctos ãt ñ ad fabulã cõtra se ptẽrioné, ñ ad veritaté septẽtrionis obseruãtioneʒ, cuius ductu nautæ naues regũt. g Chalcidicaq;, quã ciuitatem chald nses ꝯdiderũt, vt supra ab isula nunc a ciuitate epithetõ dedit. h Redditus his primũ terris, q̃si de alieno elemento. Hora. Finibus atticis reddas incolumé ꝓcor.

CHRI. Dædalus C DÆDALVS, hic atheniensis fuit ab Erecttheo genus ducens, Naʒ Erecthei filius fuit Athieneus, Athieni, Eupalmus, Eupalmi, Hymetion, Hymetionis Dædalus. Hic lõge superiores excellens in architectura ac statuaria floruit, ꝑmusq; oculos aspiciẽtes & Manus ptentas fecit, cũ in priscis statuis oculi clausi & manus laterib⁹ appositæ eént. Abijt autẽ ex p̃ria tali cã, erat ei nepos ex sorore qué Diodo. Talũ noiat, Alij autẽ Perdicam, apud eum instructus puer adhuc, sed qui igenio & solertia magistrum superaret, hic rotam figuli & serram ex serpentinoꝝ dentiũ imitatione adinuenit, item Tornum & alia multa, itaq; motus inuidia Dædalus eum interfecit. Vnde ab areopagitis dãnatus in cretam discessit, & ob industriam regi amicus factus est, Sed cuʒ ille singulis annis Neptũno pulcherrimũ tauroꝝ sacrificare solit⁹ esset, tunc aũt pulcherrimo relicto proximus illi sacrificasset, iratus deus Pasiphaen i eius tauri amoré impulit, itaq; Dædalus ligneam vaccam fabricauit, in qua inclusa Pasiphae cum tauro cõcubuit. Mox re patefacta in siciliã ad regem Cocalũ fugit Pasiphae subministrãte nauigia, ibi multa miranda ædificia regi edificauit. Et in eryce petrã circũcidendo immensam altitudinem erexit, & in cacumine templum posuit. Ausus, hoc verbum aut periculum notat, vt Ausus quinetiã Audere voces iactare per vmbras. Hora. Audax omnia perpeti genus humanũ ruit per vetitum nefas, aut scelus vt in regnis hoc ausa tuis. Leuis, quia per aeres volauit. Redditus, restitutus illi elemento cui debebatur. Aer enim elementum hominis non est. Sic Hora. Nauis quæ tibi creditũ debes Virgilium finibus atticis reddas icolumé ꝓcor. Sacrauit,

crauit, antiqui enim cum ab aliquo artificio discederent, artificia illius ei deo sacrabant in cuius tutela esset ars. Ergo cũ gladiatoria Herculi attribuatur. Dixit Hora. Veranius armis Herculis ad postes fixis latet abditus agris ne populũ extrema toties exoret harena & ali. Bi vixi puellis nuper idioneus, Et militaui non sine gloria, nunc arma defunct amq; bello barbiton hic paries habebit leuum marinæ qui veneris latus custodit. Et Saphos, inde chelym phœbo cõmunia munera ponam. Et sub ea versus vnus & alter erit Grata lyras posuit tibi phœbe poetica saphos, Conuenit illa mihi, conuenit illa tibi.

Remigium [a] alarum, Posuitq; [b] imania templa
In foribus loetum [c] Androgeo. tũ pẽdere [e] pœnas
Cecropidæ [d] iussi, miserum [f] septena quotannis
Corpora [g] natorum. stat [h] ductis sortibus vrna.
Contra elata [i] mari respõdet [k] Gnosia tellus.
Hic crudelis amor Tauri, suppostaq; furto
Pasiphae: mixtũq; [m] genus, prolesq; [n] Biformis
Minotaur[o] iest, Veneris [o] monumẽta nefandæ
Hic labor ille domus, & inextricabilis [p] error.
Magnũ reginæ [q] sed enim miseratus amorem
Dædalus, ipse dolos tecti, ambagesq; resoluit
Cæca regens filo vestigia. tu quoq; magnam

SER. a ¶ REMIgiũ alar. artem volandi iterũ misceet dicendo remigium. b ¶ Posuit ædificauit. c ¶ Lœtũ Androgeo, sm atticam linguas genitiuus singularis græcus est. ὁ δ᾽ ἀνδρόγεως τοῦ ἀνδρόγεω. d ¶ Cecropidæ iussi, athenienses a rege Cecrope, vt romulidæ. i. romani a Romulo. e ¶ Pendere, aũt soluere. q̃ vt supra diximus tractus est a pecuniaria dãnatione. f ¶ Miser, dolentis interiectio, ac si diceret nefas. g ¶ Corpora natorũ, bene corpora q̃ ademptа vita cõsumebanť. h ¶ Stat, aut horret, vt Stat lumĩs flãma, aut re vera stat post ductas sortes, aut certe ad picturã respexit, Nã vo: lui in pictura nõ poterat. Et lʒ nõ sit vrnæ, de pictura tñ bene dictũ est. sed sic stat horret accceperimus ductis sortib[us] intelligimus, de q̃ ducebanť, vt Et q̃ vectus abas. Nam a passiuo (vt sæpe diximus) iueniri nõ põt pticipium p̃sens. i ¶ Elata mari, perite sitũ expressit, vt .n. Sal. dicit, creta altior est qua parte spectat oriẽtẽ. k ¶ Respõdet, aspicit, nã ƺ athenas ẽ posita. l ¶ Furto, adulterio, vt vulcani martisq; dolos & dulcia furta, põt & ad vaccã referri. m ¶ Mixtũq; gen[us], scõm veritatẽ, qa duos pepit, vnũ ex tauro, alterũ ex Mĩoe. n ¶ Prolesq; biformis, sm fabulã, qa viro mixt[us] est taurus. o ¶ Veneris monumẽta nefandæ, aut memoria turpissimi coitus, aut vltio Veneris pditæ, significať aũt Minotaur[us]. p ¶ Inextricabilis error, isolubilis, ĩdeprehensibilis. Hora. Si purgat extricta densis ceruã plagis, si extricata est soluta, inextricata isoluta sine dubio. q ¶ Reginæ, regis filiæ ariadnes.

CHRI ¶ IN FOribus loetũ, nõ sine pfunda scientia & mystica theologia hæc figurãtur. Tria. n. vitia ostendit Aeneã fugisse, Superbiã propter icarum qui alta petẽs in mare decidit. Luxuriã propter Pasiphaen, iuidiam propter vltionẽ Androgei. ¶ Cecropidæ, Athenienses

a Cecrope eorũ rege. Fuit. n. cecrops p̃mus q̃ diphves. i. duab[us] naturis ẽ dict[us], siue ob longitudinẽ corporis, siue q̃ cũ esset ægypti[us] duas liguas ægyptiã. s. & græcam teneret, incœpit regnare vt placet Eusebio anno a mũdi origie q̃rto supra tria milia ac sexcẽtos & quadragita annos. Regnauitq; annos qnquaginta primusq; bouẽ immolãs iouẽ appellauit, & cecropia regio ab eo nũcupata est. Hic vrbẽ vel cõdidit vel restaurauit, & athenas a Minerua denominauit, vt alio in loco demonstratũ est. Hoc regnãte Moyses populũ ex ægypto eduxit. Ariopagũ hoc regnãte p̃stitutũ athenis ferũt. Fuit & alius Cecrops atheniẽsũ rex septimus ab hoc. ¶ Iussi, qm victi pditiones acceperant. ¶ Septena, de hoc Plato in phædone ait, hæc ẽ illa nauis vt aiũt athenieẽses, in q̃ Theseus olim bis septẽ illos tulit in cretam suauitq; eos, & ipse suatus est. ¶ Crudelis, ex cupidinis veneris siue neptuni crudelitate proueniens. Crudele. n. fuit vt virgo culpa vacãs in tã mõstruosum amorẽ siue a venere, vt iniuriã solis pr̃is vlcisceref, siue a neptuno, quia Minos optimũ taurũ nõ imolasset ipelleref. ¶ Labor ille domus, Labyrinthũ itelligit, de quo diximus in quarto. ¶ Mixtũ gens, non abhorrent a natura q̃ refert Serui. nã Aristo. in eo quẽ de aialibus scribit mulierẽ & equã solas ex animalib[us] fœtas coitũ pati asserit, reliqua vero marẽ fugere, p̃ter ea quæ super fœtãt, vt lepores, ac paulo post addit accidere nonnunq̃ sed raro vt mulier post cõcepiũ fœtum etiam alium concipiat, sed posteriorem partũ non perficit. Verum cum maturo immaturum cadit nisi pxime aprimo factus sit, tunc. n. incolumen ædi posse vt de Hercule & Iphicle fabulantur. Affirmatq; euenisse adulteræ vt superfœta geminos pareret, Alterum marito alterum adultero similem.

Cecrops

Partem opere [a] in tāto, fineret dolor, Icare hères.
Bis conatus erat casus effingere in auro,
Bis patriæ [b] cecidere manus. quin [c] protinus oīa
Perlegerent [d] oculis. ni iam præmissus [e] Achates
Afforet, atq; vna Phoebi, Triuiæq; sacerdos
Deiphoebe [f] Glauci, fatur quæ talia Regi.
Non hoc [g] ista sibi tempus [h] spectacula poscit. [i]
Nūc grege [i] de intacto [k] septē mactare Iuuēcos
Præstiterit totidem lectas [l] de more Bidentes [m].
Talibus affata Aeneam, nec sacra morantur
Iussa viri, teucros vocat alta in tēpla Sacerdos.

SER. a ¶ OPERE, in tanto in foribus adfabrefa- ctis. b ¶ Bis patriæ cecidere manus, quia patriæ ex affectu & plena pietate. c ¶ Quin protinus omnē, ostendit plura fuisse q̄ dixe- rit. d ¶ Perlegerint. s. picturā, nec incōgrue legi picturam dixit, cū græce γράψαι & pi- gere dicatur, & scribere, vnde γραφεύς & pi- ctor & scriptor hoc est qđ ait Horati. in arte poetica, & no- ua fictaq; nup habebunt Ver- ba fidē si græco fonte cadant p ce detorta. e ¶ Præmissus achates κατὰ τὸ σιωπώμε- νον itelligim*. f ¶ Deiphobe glauci, subau- di filia, & ē ppriū nomē Sibyllæ. Multæ n. fuerūt. vt supra diximus in tertio, q̄s oīs var ro cōmemorat, & reqrit a q̄ sint fata roma- na pscripta, & multi sequentes Virgi. ab hac Cumana dicūt, q̄ ls lōgæua dicat, non tñ val de pgruit eam vsq; ad Targnij tpa durasse, cui libros sibyllinos pstat esse oblatos. Dicit tñ Varro Erythræā credā scripsisse, qa post ice- sum Apollinis tēplū, in quo fuerāt libri apō Erythræā insulā ipsa inuenta sunt carmina. g ¶ Nō hoc ista sibi tēpus spectacula poscit, Et sup dixlus Apollinē sex mēsibus apud ly- cios, & sex apud Delō dedisse respōsa. Itē le- ctū est deos aliquoties cal. aliquoties tñ idi bus vaticinari. Nonnunq; diei vel prima, vel postrema parte. Vnde est in iure fissus dies. i. nō totus religiosus, quē nunc ondit dicens nō oportere Aeneā religiosam diei partem pdere. i. oraculo pgruā. Sane sciendū poscit lectiones esse meliorē. h ¶ Tēpus. n. poscit spectacula, nō a spectaculis poscit. i ¶ Nūc grege de intacto, gregē pro armento posuit. Nam de iuuencis dicturus est, quæ per poeti ticam licentiam sæpe confundit. Illo loco proprie posuit, Quinq; greges, illi balantuq quina redibant Armenta. k ¶ Intacto autē idomito, vt intacta totidē ceruice iuuencas. l ¶ Lectas de more bidētes, de more antiquo scilicet quem prætermisit, quasi tunc oībus notum. i. ne habeant caudam aculeatam, nec linguam nigram, nec aurem fissam, quod do cet aliud esse intactū, aliud lectum. m ¶ Bi dentes autem (vt diximus) oues sunt circa bi matum habētes duos dentes eminentiores, quæ erant apte sacrificijs.

CHRI. ¶ PRÆMISSUS achates, demonstrauimus achatē p cura poni, q̄ semp magnos viros co- mitat. Recte ergo pmissus, nā sapiētes semp oīa cura pueniūt, qđ nisi esset, etiā ipsi qnq; varijs voluptatū illecebris allecti laberentur nisi achates. i. cura & sollicitudo & ipsius ve ita loquar con scientiæ stimu lus admōeret, paululū illud vitæ ac tēporis quod humanæ sorti cōcessum est, non nisi in magnis excel- sisq; rebus ex ponendū, Nam hoc inter stul- tos sapiētesq; interest. Stulti enim si semel a via recta labant nūq; ad eā reuertunt. Sapiē- tes āt etiā si qñ hoies nati sūt, qnq; paululum e recta via deflexerint, statim adest illorum achates, qui eos ad rectū deducat. ¶ Atq; vna phoe. nam ipsa cura excitat mentem, q̄ exci- tata ad suam sapientiam & scientiā reuerti- tur hæc enim sibylla est quæ nos ita alloqui tur. ¶ Non hoc ista sibi, nā tempus quod bre ue est, & semp labit nō poscit vt in rebus fu tilibus & vanis conterat, vt. n. ait Cice. Ho- ræ quidē cedūt, & dies, & mēses, & anni, nec tps pteritū vnq; reuertitur. Verū si illud non huiusmodi spectaculis cōteramus, sed maio ribus qbusdā rebus ipendamus, non erit bre ue teste eodē Cicerone cuius snia est, Omne breue tps satis est longū ad bñ beateq; viuen dū, Nam & Salu. sed dux atq; imperator vi- tæ mortaliū aīus est, qui vbi ad gloriā virtu- tis via grassat abunde pollēs potensq; & cla rus est neq; fortunæ eget, q̄ virtutes neq; da re neq; eripere pōt, Sin captus prauis cupidi nibus ad inertiā & voluptates pessundatur p nitiosa libidine paulisq; vsus vbi p socordi am vires, ætas, tps, ingeniū defluxerūt natu- ræ infirmitas accusat, suā quisq; culpam, acto res ad negocia trāsferūt. Tempus igit quod, recte illo vtentibus satis longum. Abutenti bus autem nimis etiam breue nō poscit hæc spectacula. ¶ De intacto, qñ hostiæ ab anti quis adhibebant indomitæ iniuges appella bantur. ¶ Septē, sm pythagoricos hic nume rus oīum est pfectissimus, & attribuitur sapiē tiæ, vnde & virgo & pallas appellat. Ergo se ptem quia sapientiam optat. ¶ Iuuencos, q̄ tum ad contemplatiuam vitam in qua & ma iora q̄runtur & maiores sunt tentationes q bus animus impeditur. Oues autem quo ad actiuam in qua vtroq; minus.

¶ EVBOICA

Excisum euboicæ[a] latus ingens rupis in antrũ[b]
Quo lati[c] ducunt aditus centum, ostia[d] centũ,
Vnde ruunt totidem[f] voces respõsa[e] Sibyllæ.
Ventum erat ad limen, cum Virgo poscere fata
Tempus ait, Deus[g], ecce Deus. cui talia fanti
Ante fores subito, non vultus, nõ color[h] vnus,
Non comptæ[i] mansere comæ. sed pect⁹ anhelũ,
Et rabie fera corda tument, maiorq;[k] videri,
Nec mortale[l] sonãs, afflata[m] est numine qñ[n]

SER. a ¶ EVBOICÆ rupis latus, hoc est mõtis Cumani, quẽ Euboici habitauerunt. Est autẽ acyrologia. Coloniæ. n. epithetõ rei dedit īmobili. i. rupis p ciuitate. b ¶ Antrum, in antri similitudinẽ, vt Port⁹ ab eoo fluctu curuatus in arcũ. c ¶ Quo lati ducũt adit⁹ centũ, non sine cã adit⁹ dixit, & ostia. Nam Vitruuius q de architectonica scripsit ait cũ ab aliquo arcemur igressu id ostium dici ab obstãdo. cũ ingredimur aditũ ab adeũdo. d ¶ Ostia cẽtũ, finitus numerus p īfinito, l3, possit & rõnabilr dẽtm eẽ. e ¶ Rñsa. n. sibyllæ in hĩ loco plus minus cẽtũ ſmonũ sunt. Inueniunt tñ Apollinis elogia & vigiti, & qnq; & triũ ſmonũ, vñ melius est finitũ p īfinito accipi. f ¶ Totidẽ voces, ac si diceret tot ſmones. g ¶ De⁹ ecce deus, vicinitate tẽpli iã afflata numine. Nã furẽtis ṽba sunt deũ velle oñdere, q ipsa tñ videt. Sane cauti esse debemus qñ plena sit numine, & qñ deũ deponat; nõ eñi post vaticinationẽ dictura est. h ¶ Non color vnus, Itẽ Luc. Stat nũq; facies. i ¶ Cõptæ comæ, antehac. s. Nã per sacra resolutæ sunt, ut Vittasq; resoluit Sacrati capitis. k ¶ Maiorq; videri, videbat sicut solebat in vaticinatiõibus apparere numinis psentia, qñ humanis illudebat aspectibus, vñ ait, Maiorq; videri, nõ. n. est re vera. l ¶ Nec mortale sonãs, alia. n. vox numinũ ẽ, vt Nec vox hoīem sonat. Itẽ vocisue son⁹. m ¶ Afflata ẽ nõdũ dẽo plẽa, s3 afflata vicinitate numīs. n ¶ Qñ. siqdẽ, nã ɔiũctio ẽ nõ aduerbiũ.

CHRI. ¶ ANTRVM, ponit pro foelicitate, nã vt Arist. ipsa in cẽtro est, & vndiq; ad eam sunt aditus. ¶ Cẽtum, multæ enim sũt res, viæq;, qbus foelicitatibus ɔseq possumus, dũmodo recte viuamus, vñ & in euangelio. In domo patris mei mãsiones multæ sunt. ¶ Sibyllæ, sibyllæ teste. M. Var in libris rex diuinarũ ad Cæsarem pontificum maximum appellatæ sunt omnes vates fœminæ vel ab vnius delphidis nomine, vel a diuinis ɔsilijs enunciatis. Veteres græci æölice deos σιοὺς dixerunt, & βουλη cõsiliũ est. Ergo sibylla est ac si dicatur σιβουλη, ait autem idem Varro sibyllas decem fuisse, Primam de persis, cuius meminit Nicanor, qui gesta Alexandri scripsit. Secundam libycã ab Eurypide ĩ lamiæ prologo nominatam. Tertiã delphicam, de qua Crysippus in libro de diuinatione meminit. Quartam cumæam in italia de qua & Neui. in lib. de bello punico. & piso ĩ animalibus scribit. Quintam erithræã quã Erithræus apollodrus suam ciues affirmat, eamq; vaticinatã, grais iliũ petentibus, & troiam perituram, & Homerus mendacia scripturũ. Sextam samiã, de qua Eratosthenes ĩ antiquis annalibus samiorum reperisse se scriptũ ait. Septimã cumanam noĩe Amaltheã, q̃ ab alijs Erophilæ noĩatur, quæ libros ad Tarquinum, vt Liuius narrat, detulit quox nume͂x auxerunt restituto capitolio qõ ex omnibus græciæ, italiæq; pcipue erithræis coacti allatiq; sunt cuiuscunq3 sibyllæ nomine fuerint. Octauam hellespõtiam in agro troiano Solonis & Cyri vt ait Heraclydes põticis tẽporibus. nonam phrygiam, quæ anicyræ vaticinata sit. Decimam tiburtẽ noĩe Albuneã, quæ tyburi colit vt dea iuxta ripã anienis, cuius in gurgite simulachrum eius inuẽtum dr tenens manu librũ, cuius sortes senatus in capitolium abstulerit. Hax olum sibyllorum carmina habentur pterquam cumeæ, cuius libri a romanis occultantur, nec nisi a quindecim viris inspici fas est. Sũt autem singularum singuli libri, qui quia sibyllæ nomine scribuntur, veluti vnius esse creduntur, & ita confusi vt suus cuiq3 assignari nõ possit, nisi erithreæ, q̃ nomẽ sui carminis īseruit, q̃ nobilior cæteris habet. Siqdẽ Fenestella de qndecim viris ait restituto capitolio retulisse ad senatũ. C. Curionẽ ɔsules vt legati eryctheas mitterent, q carmina sibyllæ ɔquisita romã deportarent, itaq;. P. Gabinius. M. Octalicius. L. Valerius legati missi descriptos a priuatis ṽsus circa mille romã retulerunt. Extant illax versus θαλαιος μουσου. ¶ Nõ vultus non color pathos, ab habitu, nam habitus plerosq3 ostẽdit affectus vt est illud, pauitantem & dira tegentem Supplicia. Luctũ vt excussi manibus radij reuolutaq3 pensa. admirationẽ defixa obtutu tenet ora. Venus rogatura Tristior & lachrymis oculos. n. Sta. aũt etiã de vato īsane ait Sertaq3 mixta comis sparsa ceruice flagellat. ¶ Anhelum, sic Sta. Quin & corrnigeri vatis nemus atq3 molossi, Quercus anhelantis, troianaq3 tymbra placebit.

Iam propiore dei,cessas[a] in vota,precesq;
Tros[b] ait Aenea cessas?neq; enim[c] ante dehiscẽt
Attonitæ[d] magna ora domus[e],& talia,fata
Conticuit. gelidus Teucris per dura[f] cucurrit
Ossa tremor,fuditq; pces Rex pectore[g] ab imo.
Phœbe[h] graues troiæ semp miserate labores,
Dardana[i] qui Paridis direxti tela[k],manusq;
Corpus in Aeacidæ,magnas[l] obeuntia terras
Tot maria intraui Duce te,penitusq;[m] repostas
Massylum[n] gentes,prætentaq;[o] Syrtibus arua,
Iam tandẽ Italiæ fugientis prendimus[p] oras.
Hac[q] troiana tenus fuerit Fortuna[r] secuta.
Vos quoq; pergameæ iam fas[s] est parcere genti
Dijq;,Deæq; oẽs,qbus[t] obstitit Ilium & ingẽs
Gloria Dardaniæ,tuq; o sanctissima Vates

SER. a CESSAS in vota?tardus est ad vota facieda,nã si dixeris,cessas in votis,hoc significat tardus es dũ vota facis,aliud.n. est cessas i illã rẽ,& aliud cessas i illa re,tardus es ad faciẽdã rẽ,& tardus es i faciẽda re. Figurate autẽ dixit cessas circa vota pmittenda numinibus. b Tros,pncipale p deriuatiuo.i.p Troius c Neq;.n.añ dehiscẽt,tractũ est de mõris deũ tẽplo,qđ non manibus,sȝ p/cibus apiebat. d Attonitæ,stupẽdæ,nõ stupẽtis. Ergo attonitæ,facientis attonitos,vt Mors pallida,Tristis senectus. e Ora domus,qa supra ait,Vñ ruũt totidẽ voces. f Per dura cucurrit Ossa tremor,religionis est,& diuinæ reuerẽtiæ.alibi,Ipse manũ multo suspẽsus numie ducit. g Pectore ab imo,a mẽtis itimo,nec ĩmerito.Nã illa re diuinitas flectitur,quæ est nobis cum diuinitate communis,idest sensu. h Phœbe graues,sm Hom.q cũ dicit semper propugnatorẽ fuisse Troiæ,& bene miserate,qa Troia defendi nõ potuit. Ideo nõ dixit,qui defendisti,sȝ miserat'es. i Dardana qui paridis,Achilles a matre tinctus in stygẽ paludẽ toto corpore iuulnerabilis fuit excepta parte qua tẽtus est manu matris,vnde Stati. Si te stygis amne seuero Armaui,totusq; vtinam,qui cum amatam Polyxenam in tẽplo accipe statu,esset,isidijs Paridis post simulachrum latentis occisus est. Vnde fingit ꝙ tenente arcũ Apolline,Paris direxit tela,& bene direxit quasi ad solũ vulnerabilem locum.i.talum.Dardana autem ideo vt non adultero,sed genti præstitisse videatur. k Tela manusq;,vel quia aliud sine alio esse non potest,vel hoc dicit,& artem per tela,vt nosset quid feriret,& virtutem p manus,dedisti,vt eius fata compleret,& fortẽ inuaderet. l Magnas obeuntia terras,cingentia terras tot maria.Oceanus enim omnes ambit terras,& licet iste p ea maria nauigauerit quæ terris cingũtur,tamen non dixit improprie,cum de Oceano ista nascãtur.& tot dicendo maria partem eum maris nauigasse significat non totum mare. Mare enim elementũ est totũ,maria uo ptes maris,sicut terræ partes sunt,terra uo totũ elementum. m Penitusq; repostas,longe semotas auias. n Massylum gẽtes,Massyli sunt mauri,vñ spẽm pro gñe posuit. Nam Aeneas ad Africã venit,cuius partem cõstat esse Massyliã,psertim cũ media lõga sit,nam massylia media breui ciuitas est galliæ Luc. Massyliã delere vacat. o Prætẽtaq; syrtib' arua,circũfusa.Incerta enim illic maria & terræ,Vñ ait Luc. Aeqra fracta vadis,abruptaq; terra pfundo. p Prẽdimus,qppe fugientẽ Italiã. q Hac troiana tenus.i.hactenus,hucusq;.i.hic sit finis.Nã tenus pprie est extrema ps arcus,vt Plau.oñdit.Vnde tractũ est,vt hactenus hucusq; significet. r Troiana fortuna,a pudicio.i.mala,& dicit iniquum e vt troianã fortunam patiantur in Italia. s Fas est parcere genti,quia se victã fatet. t Quibus obstitit ilium,Ganymedes enim obfuit Hebæ,Paris Mineruæ,& Iunoni,qđ au em dixerit dijs deæq;,& dearum tantum repe/rimus exempla,non est mirum cum supra dixerimus ἀρσενοθηλεῖς omnes deos.Possumus ergo per vnam rem vtrunq; intelligere,licet dicatur etiam Neptuno obfuisse Troiam in denegatione mercedum. Nouimus præterea esse morem poeticum,vt duabus prepositis rebus vni respõdeant,vt Nauita tũ stellis numeros & noia fecit Pleiadas hyadas,claramq; lycaonis arcton.Nã suppresso numero dixit noia.

CESSAS,non enim per ociũ in quo omnia vitia sedent,vnde ocia si tollas periere cupidinis arcus,sed in vigilando agendo cũcta circunspiciẽdo & labores sudoresq; tollerando sapia acquiritur,hinc Hora.qui studet optatam cursu contingere metam Multa tulit fecitq; puer sudauit & alsit. Pectore ab.i.oñdit quales preces esse debeant. Phœbe,capiat beniuolentiam commemoratione beneficiorum,eadem q; illum ad alia inferenda promptum reddit. Semper miserate,sic etiam Home.[illegible] [illegible]. Duce te,&

rete, & certe maris fluctus i. animi perturbationes duce, Apolline. i. sapientia tolleramus. ¶ Effugiectis, ipsa enim humana foelicitas semper per fugere videtur aliqua assiduo superueniente molestia, vnde fuit illud solonis, sed scilicet vltima. ¶ Semper expectanda dies homini est dieiqs beatus. Ante obitum nemo postremaqs funera debet.

Praescia [a] venturi da [b] (non indebita [c] posco
Regna meis fatis) Latio considere Teucros,
Errantesq; [d] Deos, agitataq; [e] numina Troiae.
Tu Phoebo [f], & Triuiae solido de marmore tépla
Instituam, festosq; [g] dies de nomine Phoebi.
Te quoq; [h] magna manét regnis penetralia [i] no
Hic ego nãq; tuas [k] sortes, Arcanaq; fata (stris.

a ¶ PRAEscia venturi, absolutum est rerum venturarum. b ¶ Da, dic, vt Qui sit da ciuitate nobis, vnde est contra, Accipe nũc danaum isidias. Nõ enim pstare aliqd poterat, sed indicare futura. c ¶ Nõn indebita posco, deest si. Est aũt ὑπερβατόν. i. lõngissimũ hyperbaton. Phoebe & vos diiq; deaeqs & tu o vates da. i. dic Latio Teucros considere, si non posco regna meis fatis indebita. Dicat cõsidera. i. verũ possimus cõsidere. Verecunde aũt dictũ est. Si nõ indebita posco, cũ certũ esset, qa debebantur eis regna. d ¶ Errantesq; deos, vt diis sedẽ exiguã patriis. e ¶ Agitataqs numina Troiae, aut mecũ vexata, aut certe φοβερὰ dicit. i. simulacra breuia q̃ portabantur in lecticis, & ab ipsis mota infundebant vaticinationem, quod fuit apud Aegyptios & carthaginẽses. f ¶ Tum phoebo & triuiae, vt solet miscet historiã, nã hoc tẽplum in palatio ab Augusto factũ est, sed quia Augustus cohaeret Iulo, q ab Aenea originẽ ducit, vult Augustũ patrum vota soluisse ab aenea vota p se reddere quasi & dignitatis haeredes pp stirpem vñ descendit. g ¶ Festosqs dies de nomine phoebi ludos apollinares, qui scdm quosdas bello punico secũdo instituti sunt, scdm alios tẽpore syllano ex responso Martiorum fratrum, quibus Sibylla prophetauerat, quorũ extabant vt sibyllina responsa. h ¶ Te quoqs magna manent nostris penetralia regnis. i. coleris vt numen. Manent aũt expectãt in futurum. i ¶ Penetralia, secreta tẽplorum. k ¶ Tuas sortes, sibyllina responsa, q̃ (vt supra diximus) incertũ est cuius Sibyllae fuerint, quanq; cumanae Virgilius dicat, Varro Erythraeae. Sed cõstat regnante Tarquinio quandã mulierẽ nomine Hamaltheã obtulisse ei nouẽ libros, in qbus erãt fata & remedia romana, & p his poposcisse tercentũ philippeos, q aurei tũc preciosi erãt, q̃ cõtẽpta alio die tribus incensis reuersa est, & tñ poposcit. Itẽ tertio aliis tribus incensis cũ tribus reuersa est, & accepit p trib' tercentũ q̃tũ postulauerat pro nouẽ. Hac ipsa re rege cõmoto q preciũ nõ mutabat, q libri in tẽplo Apollinis fuabant, nec ipsi tãtũ, sed & Martiorum, & Begones nymphae, q̃ artem scripserat fulguritarum apud Tuscos,

Vnde addidit Tuas sortes arcanaqs fata, & hoc inde thraxit poeta, Aeneas tamen inducit q̃si de psẽti dicẽte oraculo. ¶ TEMPLum, hoc templum Augustus in palatio cõdidit pugnã acticam in qua se ab Apolline adiutus putauit Augustus, vnde in octauo Actius haec cernẽs arcũ tendebat apollo. De sup ois eo terrore aegyptus & indus. Omnis arabs, oẽs verterunt terga sabaei, & Prop. Musa palatini referam apollinis aedem. Res est calliope digna fauore tuo & paulo infra. ¶ Festosqs dies, in Macrobii saturnalibus sic scriptũ est Romae cum ex vaticinio Martii vatis carmieqs sibylino ludi celebrarent Apollini repentino aduentu hostis plebs ro. ad arma excitata occurrit hosti quo tpe nubes sagittarum in aduersos ferri visa hostes fugauit & victores romãos ad spectacula dei hospitalis reduxit, & paulo infra, sed inuenio in litteris hos ludos victoriae non valitudinis causa, vt quidam putant institutos. bello. n. punico hi ludi ex libris sibyllinis primo sunt istituti suadente Cornelio rufo decemuiro. q ppterea sibylla cognominatus est, & postea corruptione primus coepit sylla vocari. Fertur etiam in carminibus Martii vatis cuius duo volumina illata sunt in senatum inuentum esse ita scriptum, Hostem romani si ex agro expellere vultis. Vomicam quae gentium venit longe, Apollini censeo vouẽdos ludos qui quottannis comiter Apollini fiãt, iis faciendis psit is ptor qui ius populo plebiqs dabit summum decẽuiri graeco ritu hostiis sacra faciant. Hoc si recte facietis gaudebitis semper, fietqs respu. melior, nam is diuus extinguet per duellos vestros, q vestros cãpos pascũt placide ex hoc carmine dies vnus procurãdi causa rebus diuinus impensus est, postea senatusconsultum factũ, vt decẽuiri libros sibyllinos adirent in quibus cum eadem reperta nunciatum esset, decẽuiri censuerunt patres apollini ludos vouendos faciendosqs. Inqs eam rem. xii. millia aeris ptori, & duas hostias maiores dari, decemqs viris pceptũ vt apollini facerent aurato tauro, & duabus capris albis auratis latonae bouẽ foemina aurata. ¶ Ludos, ideirco populus coronatus spectare iussus est.

CHRI.

Ludi Apollinis

decẽuiri sibyllini

Dicta meæ genti ponam, lectosq; [a] Sacrabo
Alma viros. foliis [b] tantum ne nomina manda.
Ne turbata volent rapidis ludibria ventis,
Ipsa [c] canas oro. finē [d] dedit ore loquendi.
At Phoebi [f] nondum [e] patiens imanis in antro
Bacchatur Vates, magnum si pectore possit
Excussisse [g] Deum [h]. tanto magis ille fatigat

SER. a ELECTOSq; sacrabo viros, quia nisi patritij nō fiebant. Sciendū sane primo duos librorū fuisse custodes, inde decē, īde qndecim vsq; ad tpa syllana. post creuit nūerus, nam lx. fuerūt, sed remansit. xv. virorū vocabulū. b Folijs ne tm̄ nomia mā da, vt Varro dicit in folijs palmæ īterdū notis interdū scribebāt sermonibus, vt ī tertio supra dixim⁹. c Ipsa, p tu, & pnomē posuit eius psonæ de q̄ loquimur, p illius cū qua loquimur, est aūt græcū. Nā dicūt ϲυ αυτη ειπε. i. tu dic. d Finē dedit ore loquendi, hoc est difinijt ei, vt ore loqueret, nec in folijs scriberet. e Nondū patiēs aut q̄ nōdū posset īplere oraculorū sermōes, aut dū vacat, & est īpatiens. f Phœbi bacchat vates, bñ bacchat. Idē. n. est Apollo q Liber pater, q Sol. Vñ ait Luc. Cui numie mixto Delphica thebanæ referunt trieterica bacchæ. Vnde in eorum sacris erat phœbadum baccharūq; conuentus. g Excussisse deū, excuti pprie de eqs dicim⁹, qđ iō traxit, quia Phœbus. i. Sol equis vtit, & nūc sibyllā q̄si equū, Apollinē quasi equitē īducit in ea. pmanēs trāslatione excussisse ait, vt excussus acōteus. Itē Fera corda domans. qđ pprie equorū est & frena & stimulos pati, vt Ea frena furēti Cōcutit. & stimulos sub pectore vertit, qđ aūt dicit magnū deū nō re vera ait, sed rettulit ad affectū colētis, vt sūme deū sancti custos socratis Apollo. Vnicuiq;. n. deus ipse quem colit magnus vr. h Excussisse deū, p excutere, tēpus p tpe, Est aūt attica figura, qua nos vti non conuenit, vt ... ponat pro ... vt ... pro ... hac licenter vtuntur poetæ.

CHRI. ELECTOSq;. s. nā a pricipio duo lecti sunt ex patritio ordine custodes librorū sibyllinorū, & dicti sunt duumuiri. Deinde cum plebs istius quoq; magistratus participes reddi admixe ptēderet, p duobus decēuiri creati sunt, qnq; ex patricijs, totidēq; ex plebeis, & sūt appellati decēuiri, qđ nomē & deinceps mansit q̄uis numerus auctus esset. Folijs tantū, n. in tertio admonitus ab Heleno fuerat, vt peteret sibi oraculū sermone sibyllæ dari, nō aūt mandari, nā Quæcunq; in folijs descripsit carmina virgo Digerit in numerus atq; antro seclusa religt Illa manēt īmota locis atq; ab ordine cedūt Verū eadē verso tenuis cū cardine ventus Impulit & teneras turbauit ianua frondes Nūquā deinde cauo volitātia prēdere saxo Nec reuocare situs, aut iūgere carmina curat, Incōsulti abeūt, sedēq; odere sibyllæ Hic tibi neq̄ moræ fuerit dispēdia tanti, Quin adeas vatē precibusq; oracula poscas Ipsa canat vocēq; voluēs atq; ora resoluat. Folijs, folia frondes sunt qui putēt frondes solum arborum esse, folia vo arborū & herbarū, itē folia dicimus in quibus scribimus, & ē genus cuius species sint membranæ & chartæ, Membranæ ex pellibus & chartæ ex papiro. Phœbi nondū patiens, non enim valet mēs humana ea quæ adeo excellunt, vt supra nostras vires sint suscipere, donec Apollo idest sapientia nos componat, adeo vt omnia nobis facilia esse videantur. Excussisse, sæpe enim in mentē venit aliquid magnum quod nostrum ingeniosus superet, vnde conamur illud a nobis abijcere. Bacchatur, quod sol liberq; idem sit numen, & ipse ostendit in georgicis. vt Vos o clarissima mūdi lumina labentem cœlo Quæ ducitis annum Liber & alma ceres, & Macro. multis argumentis ostēdit, & Orpheus hoc versu exprimit ἠλιος ὃν διονυσον επικλησιν καλεουσιν, Sed non euenisse voles. Iure dixit Aristo. eos qui in sollitudine seorsum ab alijs viuunt aut bestias esse aut plus q̄ homines. Adeo enim supra hominem est relinquere ciuilem societatem, vt id non fiat nisi aut ex sensuum perturbatione & ex ipsa atrabili, vt videmus quosdā furiosos, quos mysanthropos græci appellant, aut cū mens nostra ad originem suam redire cupiens omnia humana quippe q̄ caduca corruptibiliaq; sint cōtemnit, solaq; diuina respicit. Verum antequam ijs virtutibus corroborata sit, quæ animi iam purgati appellantur sæpe vacillat in consilio, quia multo maiora sese vndiq; offerunt impedimenta in hoc viuendi genere q̄ in ciuili. Iure ergo dixit, grauiora bella nobis excitari terra, idest in hac solida vita contemplandi q̄ in mari idest in vita ciuili, in qua appetitus perturbationibus excitatur, sed postquam ijs virtutibus quæ animi iam purgati vocantur corroborata est mens, hostes omnes cedunt, & veluti in naturam suam reuersus animus etiam in corpore nulla corporis contagione impeditus summa cum voluptate diuinis perfruitur. Ergo, in primis istis difficultatibus non est cedendum, sed audacius contra tendum.

Os rabidũ fera corda domás, fingitq; [a] pmendo.
Ostia [b] iamq; domus patuere ingentia centum
Sponte sua, vatisq; ferũt [c] responsa per auras.
O, tandem magnis Pelagi [d] defuncte [e] periclis,
Sed terra [f] grauiora manent. in regna [g] Lauini
Dardanidæ venient. mitte hãc de pectore curã.
Sed non [e] venisse volent, Bella horrida [h], Bella,
Et Tybrim multo spumanté [i] sanguine cerno.
Nõ Simois [k] tibi, nec Xãthus, nec Dorica [l] castra
Defuerint. alius Latio iam parthus [m] Achilles
Natus [n] & ipse Dea. nec Teucris addita [o] Iuno
Vsquã aberit. cũ tu supplex in rebus [p] egenis,
Quas gẽtes italũ, aut quas nõ oraueris Vrbes?
Causa mali tanti coniux [q] iterũ hospita Teucris
Externiq; iterum thalami.
Tu ne [r] cede malis, sed contra audentior ito,
Quam tua te Fortuna sinet. via [s] prima salutis,
Quod minime reris, Graia [t] pandetur ab Vrbe.
Talibus ex Adyto [v] dictis Cumæa [x] Sibylla
Horrendas canit ambages, antroq; [y] remugit,
Obscuris [z] vera inuoluens. ea frena furenti

a ¶ FINGITq; pmendo, cóponit, vt Et corpora fingere lingua. Cóponit aũt ad moderationé certã dicẽdi, vt. n. supra diximus oĩa q dé vident, sed non oĩa indicant sacerdotes, vt supra Luc. Nec tñ pdere vati Quantũ scierit Is. b ¶ Ostia iãq; domus patuere. pcibus. s. & q̃ ante ostia erãt patefacta aditus esse cœperũt. c ¶ Ferunt responsa, quia supra ait Ora domus. d ¶ Pelagi defuncte periclis nõ liberat a pelago, sed marinis periculis. Nam adhuc nauigaturus est sine vllo discrimine. e ¶ Defuncte aut liberate. Nam dicimus functos officio q officia debita cópleuerũt. vnde & honoribus functi, & hĩc defunctos mortuos dicimus q compleuerunt vitæ officia. vñ est Nil iam cœlestib' vllis Debétem. f ¶ Sed terra, legitur & terra, vnum tñ est. g ¶ In regna lauini, alij latini legũt, cuius tunc erãt, sed qa diuina loquitur futura poccupat, postea. n. Lauiniũ dicet, licet possit ad Lauinũ Latini fratré referri, q illic ante regnauit. h ¶ Horrida bella, q̃ cótra hospité cognatũq; suscepta sunt, vt Latinus dicturus est, Arma Ipia sumpsi, Promissam eripui. i ¶ Spumanté sanguine cerno, quasi non prædicit sed videt quæ facturus é Turnus; vt Recalent tyberina fluenta sanguine adhuc. k ¶ Non Simois tibi nec Xanthus, Tyberinus & Numicus in qué cecidit. l ¶ Nec dorica castra, græca, & re vera. Naq; Turnus græcus fuit, vt Et turno si prima domus repetatur origo, Inachus acrisius patres mediæq; mycenæ. m ¶ Parthus achilles, Turnum significat, & hoc dictum est vt in Bucolicis, Alter erit tunc tiphys & altera q vehat argo Heroas, & hoc est quod dicit. Obscuris vera inuoluens, nam licet vera sint latent. Vnde Apollo λοξίας dicitur, idest obliquus. n ¶ Natus & ipse dea, de Venilia sorore Amatæ, vt cui diua Venilia mater. Nec debet mirũ esse amatam fuisse mortalé, cum & Turnus Iuturnæ frater mortalis fuerit, nam hæc fuerãt diuina beneficia. o ¶ Addita iuno inimica. est aũt verbũ Lucilij & antiquorũ vt plautus Additus ioni argus. p ¶ In rebus egenis, per transitum ostendit famem futurã. q ¶ Cóniux iterũ hospita. Nam & Paris ab Helena fuerat suscept' hospitio. Hospita autem more suo dixit, & bene ne aliqd imputetur Aeneæ, qñ hoc fatorũ esse prædixit. r ¶ Tu ne cede, ne cedas sed esto audentior quã tua te fortuna pmittit. & bene aduersam fortunã edocet virtute, aut vitari, aut minui, aut patienter sustineri. s ¶ Via, rõ oportunitas. t ¶ Graia pandetur ab vrbe, pp Euandrũ qui eũ in Tusciã missurus ad Tarconté est. v ¶ Ex adyto, locũ vaticinationis ostendit. x ¶ Cumæa sibylla, cumæa bene addidit propter discretionem. y ¶ Antroq; remugit, quia in antro, vt pulsati colles clamore resultãt. z ¶ Obscuris vera inuolués, vera & obscura confundens. Est aũt hypallage veris obscura inserens.

¶ FRENA, in singulari tantũ neutri generis est, in plurali masculini & neutri. ¶ Furenti, eo. s. furore quo percita vaticinari possit. Furor. n. duplex est, alter malus, alter bon'. Naq; qui ex humorũ perturbatione nascitur, is hominem a ratione deijcit & in insaniam adducit. Qui uero diuinitus infunditur hominem supra hominem erit & deo proximum, dum illo afflatur, reddit, quapropter apud Platoné quattuor diuini furoris species ponuntur, ait, enim animos nostros anteq̃ rerum terrenarum desiderio grauarentur, æternas sedes habitasse, & in deo speculo in quo oẽs Ideæ elucescunt vidisse iustitiam, sapientiam harmoniam, & diuinæ naturæ pulchritudinem

CHRI. Furor

quas ideas diuinas essentias primas naturas q̄ in æternitate dei sint nominat, quaꝝ pfecta
cognitione animi illic nutriunt ad corpora inde terrenoꝝ cognitione, appetitioneq3 dela
ti q prius ambrosia & nectare. i. cognitione dei & gaudio fruebant. Letheum. i. obliuioneq
in descensu hauriunt, nec prius ad supera reuolant, q̄ cognitionē illā recuperēt, hoc duabus
virtutibus. i morali & contēplatiua assequunt, moralemq3 iustitiā, & sapientiam nūcupāt.
His ergo tanq̄ geminis nō ad supos reuolare in phædone demōstrat, & in phedro sola phi
mens ait recuperat alas. In qua recuperatione abstrahit a corpore. Deoq3 plenius ad cœlū
trahit aīus q̄ abstractio furor est, q in quatuor partes diuidit, neq3 diuinoꝝ reminiscimur ni
si quibusdā vmbris ac imaginibus, q̄ corporeis sensibus pcipiuntur. His Paulus & q paulū
sectat Diony. inuisibilia dei per ea q̄ hic facta sunt aiunt. Diuinæ igit sapientiæ imago est
nr̄a sapiētia. Harmoniæ ea q̄ instrumētis musicis & vocibus humanis orit harmonia; pul
chritudinis aūt ea q̄ ex partium, membrorumq3 corporis q̄ aptissima cōpositione cōficitur,
conuenientia, venustasq3 imago est, sed cū sapiētia nullis, aut paucis pcipiatur neq3 corpo
reis sensibus cōprehendat, diuinæ sapientiæ paucæ apud nos extant imagines, & hæc qdeq
sensibus incognitæ sunt. Itaq3 in phædro dicit simulachrum sapientiæ oculis cerni non po
test q̄d si cernatur mirabiles amores diuinæ illius cuius est simulachrum nobis excitaturū
&c. Pulchritudinis aūt imago oculis harmoniæ auribus percipit qui reliquoꝝ sensuum teste
eodem Platone sunt acerrimi, quapp iis simulachris qui corporibus insunt in aīum p cor
poris sensus penetrantibus reminiscimur eorum q̄ extra corpus constituti videamus quā
recordatione alas recuperamus, & a contagione corporis paulatim purgati diuino furore
afficimur, pulchritudinis aūt specie quam oculi porrigunt illius q̄ diuina est pulchritudo re
amor cordari ardētissima cupiditate illā desideramus, qui furor diuinus est, & a Platone amor ap
pellatur, atq3 diffinitur amor corporeæ pulchritudinis desiderium ad cōtemplandā, sursum
diuinā pulchritudinē redeundi, atq3 iis q sic afficitur non mō diuinā pulchritudinem deside
rat, sed ea quæ oculis patet, Delectatur, nam amantes non solū re amata, veꝝ etiam illius si
mulachris delectant sed crassioris īgenii est huiuscemodi solū (vt ita loqr) vmbras sectari.
Veꝝ autem illā pulchritudinē negligere. Huius aūt stulti amoris petulantia, lasciuiaq3 co
mes est. Isq3 diffinitur irrationabilis, insolensq3 eius q̄ sensu percipitur circa corporis for
mam voluptatis cupiditas, vel est ardor animi in pprio corpore mortui in alieno viuētis,
vñ epicurei credūt amorē esse nixū atomoꝝ sese ei a quo simulachra pulchritudinis hausta
sunt penitus infundendi hunc Pla. ab humanis morbis natū sollicitudine plenū esse vult, &
in illos pueniret, quoꝝ mens tenebris adeo circūfusa sit, vt nihil altū suspiciens solaq3 fra
gilis corpusculi imaginē admiretur, qui aūt huiuscemodi tenebris liberi sunt, ii obiecta cor
porea forma illa primo vt diuinæ pulchritudinis simulachro delectat, ac statim ex hac in di
uinoꝝ memoriā rediens eius ardentissimo desiderio ad supera ferunt, atq3 furor q per ocu
los pcipitur. huiuscemodi est per aures vero musicæ numeros aīus pcipit, qbus imaginib⁹
admouet, vt diuinam harmoniā acrioris quondā aī intimo sensu cōsideret. Diuina aūt har
Harmo niæ monia eodem Plato. auctore duplex est. Altera. n. in æterna dei mente pdurat. Altera in cœ
loꝝ ordine ac moribus, qua mirabilē cœli cōcentū faciunt. Ergo aīus qui ante corporis in
gressum illam audiebat. nūc per aures imagines illius percipiens desiderio veræ harmoniæ
percipiendæ afficitur, & ad superas sedes reuolare contendit, Interim in carcere corporis
clausus illā nititur imitari, sed alii, vt illā imitent, aut vocibus aut humanis instrumētis vtū
tur, quos leues vulgaresq̄ musicos dicimus, nonnulli grauiori iudicio intimæ rōnis sensus
pfundasq3 notiones sensibus numerisq3 illustrant, hiq3 sunt q diuino furori pciti grauissima
qdam ac plenissima carmina ingenti ore effundunt. Hæc aūt poesis appellatur, q̄ vocum ac
motuū numerus grauissimos quosdā & delphicos sensus summo ardore exprimit. Vñ nō
solū concentu vocū auribus blanditur, veꝝ etiam ambrosiæ cœlesti simillimū menti pabu
lum affert. Ideoq3 proxime ad diuinitatem accedit, Oritq̄ poeticum hunc furorem a mu
sis existimat. Qui autem sine musarum instinctu poeticas ad fores accedit sperans quasi ar
te quadā in poetam bonum euasurum, inanis quidem ipse ac eius poesis efficitur, qui autē
cœlesti vi inspirantur, adeo diuinos sæpe musis afflatos sensus exprimunt, vt ipsemet dei
[illegible] inde a furore derelicti vix illos intelligant. Musas autem Plato cœlestes cantus intelligit,
vñ a cantu etiam camœnas illas latini appellāt. Quapropter musis idest cœlestib⁹ numini
bus a cantibus incitatio ad eorum imitationem poeticos modos ac numeros meditantur.
itaq3 in libro de repub. vbi de sphærarum motu scribit Plato. singulis orbibus singulas in
sidere syrenas refert motum sphærarum significans, nam syren deo canere est. Theologi
quoque veteres octo musas octo sphærarum cantus & nonam maximam quæ ex omni
poesis bus conficitur harmoniam esse dixere. ergo poesis a diuino furore furor a musis mu
sæ a Ioue

sive a Ioue pficiscuntur. Ioue enim mūdi totius animum Platonici intelligunt, vt in sequentibus apparebit, & in Buco. a Ioue pncipium musæ iouis oīa plena. animus ergo iste quoniā vbiqȝ viget & cœlū quasi cytheram quādam, vt Alexāder milesius pythagoricus inqt, exagitās cœlestē perficit harmoniā, atqȝ Orpheus Iuppiter inqt primogenitus, Iuppiter nouissimus, Iuppiter caput, Iuppiter mediū, Iuppiter fundū terræ a cœli stelliferi, Iuppiter pdijt masculus, Iuppiter icorruptibilis sponsa, & plura alia dicit, ex qbus itelligitur illū omnibus infusum corporibus ptinere, atqȝ alere cūcta, vñ Luca. Iuppiter est qðcūqȝ vides, quodcūqȝ moueris. Sūt pterea duæ aliæ furoris spēs: altera circa mysteria, altera circa vaticinia. Primus furor vehemētior animi ɔcitatio in ijs quæ ad eoȝ cultū ac religionē ptinent pficiēdis. Affectus vo nīmis qui talē furorē falso imitat supstitio df. Vaticiniū aūt est diuino afflatu inspirata pſensio. Ergo in vaticinio furor est, si aīus acrius exarserit cū mens a corpore abstracta diuino īstinctu ɔcitatur, nā si futura quadā humana sagacitate puidentur, non vaticiniū, sed prudētia, & piectatio appellat, ergo amori diuino libidinosus amor poesi leuior musica. mysterio superstitio, Vaticinio prudētia opponit, amori venus poesi musæ mysterio Bacchus, vaticinio Apollo pest. Habes ex platonica disciplīa quattuor diuinos furores. Quapp recte dixit poetā poeta, Et frena furenti, qa vaticinij furore percita esset.

Concutit, & stimulos sub pectore vertit Apollo
Vt primum cessit[a] furor, & rabida ora quierunt,
Incipit Aeneas Heros. non vlla[b] laborum
O Virgo noua[c] mi facies inopina ue[d] surgit.

a ❡ CESSIT furor, nō penitus recessit, sed paulatim cœpit imminui. Nam & paulo post est de Miseni morte dictura, qð nō procedit si nūc numen recessit. b ❡ Nō vlla labo. O virgo, o licet sit nāliter breuis in smonibus latinis. apud Virg. tñ pro lōga habetur, vt hoc loco, O virgo. Item alibi, Quis te magne Cato tacitū, exceptis ego, vt Ast ego quæ diuum, & duo, vt Si duo pterea, scio, vt Nūc scio qd sit amor, & nescio, vt Nescio qs teneros oculus mihi fascinat agnos. Apud alios o nisi in græcis noībus nō pducit, qð & nūc sequi debemus, dicūt tñ qdā o tūc produci ī noīatiuo qñ & ī genitiuo fuerit producta, qð falsum est. Nā & Virg. produxit virgo, cū bginis faciat. & Luc. Cato corripuit, vt nos casto da veniā, cum Catonis faciat. Iteȝ Iuno, cum pducat Virg. Statius tñ corripit. Sanē sciendū allocutionē hāc eē suasoriā cū partibus suis. Nā honestū est qd dicit se patrē requirere. vtile, vt ab eo patriæ originē discat, necessariū, quia iusserat pater, vt Ditis tamē ante infernas accede domos, possibile, quia ait Quādo hic inferni ianua ditis df. Item Potes nanqȝ oia, si omnia, & hoc. c ❡ Noua mi facies, spēs. Et sciēdū pronomen mihi nunqȝ in synæresim venire, ne incipiat esse blandientis aduerbiū. & licet quidā huius locuti nitātur exēplo, non procedit, vel qa vnus est exemplū, vel qa potest esse etiā blandientis aduerbiū, nil vo pro metri necessitate cogitur. Nā si pars sequens oronis a vocali incohet nihil dicimus, vt Heu nihil inuitis fas quēqȝ fidere diuis. Si aūt a consonante incohet, nil ponimus, vt Iuue. Nil tale expectes, emit sibi multa videmus. d ❡ Inopina ue surgit, nomen est non participiū. Nam inopinata diceret, qð nō pcedit. Opinatus vero venit ab eo qð est opinor, sed quia inopinor non dicimus, ideo nec inopinatus facit, sicut & nocēs participium est, qa inuenimus noceo, īnocens, nomē, qa innoceo non dicimus. nullum est enim participium qð a verbo nō trahatur, licet a sui vbi forma non veniat, vt placita, licet placeor non dicamus, tamen placeo inuenimus, sicut & prāsus. & cœnat⁹, et titubatus. Item regnata, triumphata. Vnde galeatus & tunicatus nomina cōprobantur. nullū enim verbum hoȝ originis reperitur.

❡ CONCutit, ex eo qð est quatio fit excutio, qð significat quatiendo eijcere. & incutio quatiendo īmittere, nā quæ nō sedare, sȝ cū ipetu subeunt incuti dicunt. Discutere quatiēdo in diuersas ptes deijcere, & p silitudinem dicimus discutere reȝ quā diligēter rimamur, & eius oēs ptes ingrimus. Hinc discussum dicimus negocium, cum per oēs suas partes diligēter est cognitum. Nā vt ex discussa veste oīa quæ intus latebant prodeunt & apparent, sic est discussa re de qua ambiguitur, qð latebat, veȝ apparet percutio verbero. Recutire autem nō est a quatio, nec in præterito recussi est. sed recutiui recutitum. Est autem a cute, vnde recutitos dicimus iudæos q circūcisione cutem quæ pputium est deponūt, quis sunt qui velint hoc participium esse sine origine verbi. ❡ Stimulus, est omne quo pungimus, & est græco. illi enim στίζω pūgo & verbero dicunt hinc Ystumos Aeneas heros, quasi dicat propterea fuit tāti animi, vt hæc petere non formidare, quoniaȝ esset heros, Heroicæ enim virtutes opus sunt si quis hanc speculandi difficultatem tollerare vult. De his loquitur Aristo. in æthicis.

¶Noua mi facies. Oñdit ex grauissimoꝝ philoꝝ sententia quæcunq; ex iprouiso accidant solere esse grauiora, ppter qđ ait se prius excogitasse quæ res maxime medeꝛ pturbationib⁹, nā vt ait Cic. Nihil est qđ tam obtundat, eleuetq; ægritudinem q̄ ppetua in omni vita cogitatio, nihil esse qđ non accidere possit q̄ meditatio cōditionis humanæ q̄ vitæ lex, cōmentatioq; parendi, quæ non hoc affert vt semper mereamus, sed vt nunq; Nec.n. qui res nās, qui vitæ veritatem, qui imbecillitatē generis humani cogitat mœret, cū hoc cogitat, sed tu maximæ sapientiæ fungiꝛ munere. Vtrūq; eni; ꝓsequeꝛ, vt in cōsiderandis rebus humanis proprio fungaꝛ philiæ officio & aduersis casibus triplici ꝯsolatione sanetur. Primum qđ posse accidere diu cogitauerit, quæ cogitatio vna maxīe molestias oēs extenuat, ac diluit, Deinde qđ humana ferenda intelligit postremo qđ videt malū nullum esse nisi culpam.

Omnia[a] percepi, atq; aīo mecum ante peregi.
Vnum oro; quando[b] hic inferni ianua regis
Dicitur, & [c]tenebrosa [d]palus [e]Acherōte[f] refuso)
Ire[g] ad conspectum Cari genitoris, & ora
Contingat. doceas iter, & sacra[h] ostia pandas.

a ¶ OMNIA percepit, atq; animo mecum ante peregi, ante cognoui ab heleno, vel a pſe qui ait, Gēs dura atq; aspera cultu Debellāda tibi latio est. Dicit aūt se futura partim audisse, partim mente percepisse, sed occurrit, si nouit oīa, quid ꝯsulit numen. nosse se omnia quantū ad labores ptinet, dicit, & ꝓcedit totā petitionē, vt ad illū veniat, quo possit patrem videre. Nam quod dicit Vnum oro, non solum id dicit, sed pcipuum, vt Vnam post habita coluisse samo. b ¶Quando, siquidem, & est coniunctio. c ¶Et tenebrosa palus Acherōte refuso, paludem pro lacu posuit, nam auernum significat, quē vult nasci de Acherontis æstuarijs d ¶Palus, aūt bene iste produxit lus, qa paludis facit. qđ supra plenius diximus. Hora. corripuit, vt Sterilisq; diu palus, aptaq; remis. e Tenebrosa autem nigra. per quod altā significat, vt Nigra figit sub nube colūbam. i. alta. f ¶Acherōte refuso, Acheron fluuius dicitur inferoꝝ quasi sine gaudio, sed cōstat locū esse haud lōge a baijs vndiq; mōtibus septum, adeo vt nec orientē, nec occidentem Solem possit aspicere, sed tm̄ medium diem. quod & Homerus ipse scribit.

ἔνθα δὲ κιμμερίων ἀνδρῶν δῆμός τε πόλις τε
ἠέρι καὶ νεφέλῃ κεκαλυμμένοι, οὐδέ ποτ' αὐτοὺς
ἠέλιος φαέθων ἐπιδέρκεται ἀκτίνεσσιν
οὔθ' ὁπότ' ἂν στείχῃσι πρὸς οὐρανὸν ἀστερόεντα
οὔθ' ὅταν ἂψ ἐπὶ γαῖαν ἀπ' οὐρανόθεν προτράπηται
ἀλλ' ἐπὶ νὺξ ὀλοὴ τέταται δειλοῖσι βροτοῖσι

Quod aūt dicitur ignibus plenus, hæc ratio est, quia omnia vicīa illic loca calidis & sulphuratis aquis scatent sine gaudio autem ille dicitur locus, qđ necromantia (vt dicunt) non nisi ibi poterat fieri, quæ sine hoīs occisione non fiebat. nas & Aeneas, illic occiso Miseno sacra ista cōplebit, & Vlyxes occiso Elpenore, Sicuti sequentes Homeri vsus testanꝛ licet cecidisse illum fingat. Home. & inde mortuum esse.

Ἐλπήνωρ δέ τις ἔσκε νεώτατος, οὐδέ τι λίην
ἄλκιμος ἐν πολέμῳ οὔτε φρεσὶν ᾗσιν ἀρηρώς
ὅς μοι ἄνευθ' ἑτάρων ἱεροῖς ἐν δώμασι Κίρκης
ψύχεος ἱμείρων κατελέξατο οἰνοβαρείων.
κινυμένων δ' ἑτάρων ὅμαδον καὶ δοῦπον ἀκούσας
ἐξαπίνης ἀνόρουσε, καὶ ἐκλάθετο φρεσὶν ᾗσιν
ἄψορρον καταβῆναι ἰὼν κλίμακα μακρήν.

Quanq; fingaꝛ in extrema pte oceani Vlyxes fuisse, qđ & ipse Home. falsus eē oñdit ex q̄litate locoꝝ quæ cōmemorat, & tpe nauigatiōis. dicit. n. eū circeiū nocte nauigasse & ad locū vēisse vbi sacra pfecit, qđ ꝯ oceano nō pcedit, de cāpania manifestum est, vt hisce vsibus in λ. ό δ ι testaꝛ. Idem Home.

ἀλλ' ἐπὶ νὺξ ὀλοὴ τέταται δειλοῖσι βροτοῖσι
νῆα μὲν ἔνθ' ἐλθόντες ἐκέλσαμεν, ἐκ δὲ τὰ μῆλα
εἱλόμεθ'· αὐτοὶ δ' αὖτε παρὰ ῥόον Ὠκεανοῖο
ᾔομεν, ὄφρ' ἐς χῶρον ἀφικόμεθ' ὃν φράσε Κίρκη.

Præterea a Baio socio eius illic mortuo Baias constat esse noīatas Diciꝛ etiam vidisse Herculē, ideo qa illic sunt Bauliæ soci⁹ Herculis dictus. q̄si boaulia, qđ illic hūit aīalia, q̄ Gerioni detracta ex Hispania adduxerit. g ¶Ire ꝯtingat: vt minus est. vt ire cōtingat, iter doceas. h ¶Sacra ostia pandas, aut venerabilia, aut execranda, sicut de Tartaro dicturus est, Sacræ panduntur portæ.

¶ILLVM

Illum [a] ego per flāmas, & mille sequentia [b] tela
Eripui his humeris, medioq; ex hoste recepi [c].
Ille meum [d] comitatus iter maria omnia mecū,
Atq; omnes Pelagiq; minas, Coeliq; [e] ferebat
Inualidus vires [f] vltra, sortemq; senectæ.
Quin vt te supplex peterē, & tua limina adirē,
Idem orans [g] mandata [h] dabat. Natiq;, Patrisq;
Alma, precor, miserere. potes nanq; oīa, nec te
Nequicq; lucis [i] Hecate præfecit Auernis.
Si potuit [k] manes arcessere coniugis Orpheus
Threicia fretus cithara, fidibusq; [l] canoris,
Si fratrem [m] Pollux alterna morte redemit,
Itq; reditq; viā toties. quid Thesea [n]? magnum [o]
Quid memorē alcidē? & mi [p] gen[us] ab Ioue sūmo
Talibus orabat dictis, arasq; [q] tenebat.
Tum sic orsa loq[ui] Vates. Sate [r] sanguine Diuom

SERi. a ¶ILLVM ego per flāmas, meritū appro/bat pris, vt iustū videat esse desideriū. b ¶ Sequentia tela, vt Ardentis clypeos atq; æra. c ¶ Ex hoste recepi, liberaui, vt Frugesq; receptas. Ex hoste aūt plus est q̄ si ex hostibus diceret, vt supra dixim[us]. Ex hoste enim generaliter dicit, ex hostibus partē ostēdit sicut dicendo terram significam[us] elementum, terras vero singulas ptes, vt Italiæ Africæ. d ¶ Meū comitatus iter, non spe salutis, sed mei cā, vt cedo equidē, nec nate tibi comes ire recuso, vnde addidit tibi, idest tui causa, non mei. e ¶ Cœliq; ferebat, vt ante morte præuētus sit, q̄ ferre desierit, & mire imperfecto vsus est tēpore, ac si diceret adhuc si viueret ferret. f ¶ Vires vltra sortemq; senectæ, quia senectæ sors est quies & ocium, sicut pueritiæ ludus amor adolescentiæ, ambitus iuuenilis ætatis, Ergo aliud ferebat pater q̄ sors exigebat senectæ. g ¶ Orans mandata dabat, sic dictum est, vt Et supplex tua numina posco, in re omni ad imperandū patri ius erat maior ad īpetrandū vis est eū rogare, cui possis iubere. h ¶ Mādata dabat, vt huc casta sibylla Nigrarū multo pecudū te sanguine ducet. i ¶ Lucis hecate pfecit auernis, Hecate trium potestatū numen est. Ipsa est n. Diana, Luna, Proserpina, sed solā Proserpinam dicere nō potuit pp lucos qui Dianæ sunt. Item Dianā quia auernis ait, bene elegit nomen in quo vtrunq; constabat, vnde Lucanus de Proserpina ait, Nostræq; hecates ps vltima. k ¶ Si potuit manes, nititur exemplis, quæ inferiora sunt per comparationem, vt ipse videatur iustius velle descendere, Nam Orpheus conatus est reuocare vxorem, hic vult tantum patrē videre. Orpheus aūt voluit quibusdā carminibus reducere animam coniugis, Quod quia īplere non potuit, a poetis fingitur receptam iam coniugē perdidisse, dura lege Plutonis. Quod etiā Virgi. ostendit dicēdo Arcessere, quod euocātis est proprium. l ¶ Fidibusq; canoris, bene sonantibus chordis. Fidibus aūt est a nominatiuo hæc fidis, vt sit pyrrichius, nā fides iambus est. m ¶ Si fratrem pollux alterna morte redemit, vt supra diximus, Helena & pollux de Ioue nati immortales fuerunt, Nam Castor Tyndari fili[us] fuit, cui us mortē suo interitu fr[ater]na pietas redemit Qđ ió fingit, quia horum stellæ ita se habent, vt occidēte vna oriat altera, & iterū exemplū p cōparationē, qđ q[uas]i piū ē, se ad frequentiā ptulit dicēdo, Itq; reditq; vias toties, pp stellas inter se oriētes & occientes Castoris & pollucis. qđ Homeri versus testantur in odyssea.

ἄλλοτε μὲν ζώουσ' ἑτερήμεροι, ἄλλοτε δ' αὖτε
τεθνᾶσιν· τιμὴν δὲ λελόγχασιν ἶσα θεοῖσιν

n ¶ Quid thesea? durum exemplum, vñ nec immoratus est in eo, Dicit autem inferos debere patere pietati qui patuerunt infanda cupienti. Nā hic ad capiendū Proserpinā ierat cū Pirithoo, & illic retētus luit pœnas, vt Sedet æternumq; sedebit Infœlix Theseus. o ¶ Magnū qd memorē alciden? melius sic distinguit, licet quidam legant Quid Thesea magnū, vt epitheton ei dent qui per se nō est magnus, nam Herculem sine epitheto etiam magnū intelligimus. Sed melius est magnū dare Herculi, q̄ sacrilego. p ¶ Et mi genus ab Ioue summo, occurrit tacitæ questioni tā q̄ Sibylla dixerit. ij enim qui descenderunt a dijs ducebant originem. q ¶ Arasq; tenebant, rogabant enim deos ararum ansas tenentes. r ¶ Sate sanguine diuom, vnde Aeneas desiit, in hæc sumpsit exordium.

CHRI. ¶RECEPI. locus est ab honesto. ¶ Orans: a necessitate, non enim spernenda sunt parētum iussa. Est etiam a possibili, nam cū post mortē hæc īperasset minime credibile ē illū īpossibilia iperasse. ¶ Potes. n. o. arguit a facili. ¶ Nec te, pbat illā esse q[uæ] frustra pposita esset illi loco a dea harū rep potētissima, nisi

Orpheus data simul facultas fuisset. ¶ Si potuit ma. pbat exēplo illā posse. Orphei aūt fabulā sic interpretatur Boetius. Euridicē q̄ interpretatur lata iustitia. i. oēm virtutē amat vir excellēs quā si q̄s amittat cytharā. i. bonis artibus & actionibus recuperat, quod si iterū ab eo labatur difficile est reuocare, de orpheo in geor. dictū est.

Pollux ¶ Si patrē pollux. Fabula est Iouē captū amore ledæ cū ea sub forma cygni ɔcubuisse, atq; inde duo oua nata, & ex altero Pollucē, & Helenā; & ex altero Castorē & clytemnestrā ꝓuenisse, alii dicūt primum ouū solūmodo Iouis fuisse, ppterea q; pollucē & Helenā imortales extitisse, sm ex Pindaro Castorem & Clytemnestrā ꝓduxisse mortales. Addit Higinius hos fratres maxima cōcordia regnasse, & mare pyratis infestatū sua opera pacauisse. Verū cū castor in pugna aduersus athenienses cecidisset, Pollux suā immortalitatē cū illo cōmunicauit & impetrauit a Ioue, vt alternatim viuerēt, Sunt a ioue in geminos cœleste signū conuersi, qđ adeo ampliū est vt cū alter iā oriat, alter adhuc lateat, hinc alternatim viuere dicant, Idcirco a periclitantibus nautis in tēpestate inuocātur, qm dū in terris essent, illos a pyratis seruarēt, Diodo. aūt refert Orpheum in argonautarū grauissima tēpestate sacra pegisse, q̄ apud ægyptios didicerat, ac deinde samothracas docuerat, ac paulo post duos igniculos supra capita pollucis & Castoris apparuisse, statimq; tēpestatē cessasse. q̄ sacra deinde a nauigantibus obseruata sunt, & igniculi illi dioscurorū numē esse putant. Hæc Diodo. Pli. aūt verba de hac reponā, inquit ergo Vidi in nocturnis militū vigiliis inhærere pilis ꝓ vallo fulgurū effigies. Ex & antēnis nauigātiū, aliisq; nauiū ptibus ceu vocali quodā sono insistunt, vt volucres sedē ex sede mutātes graues cum solitariæ venere mergentesq; nauigia, & si in carinæ ima deciderit exurētes. Geminę aūt salutares & ꝓsperi cursus pnunciæ, quarū aduētu fugari dirā illā ac minacē appellatā Helenā ferūt, & ob id polluci & Castori nomē assignāt eosq; in mari deos inuocāt. ¶ Horū cœleste signū gemini vocant.

gemini Is q̄ pximus cācro est, tres claras stellas hēt, vnā in capite, & in singulis hūeris singulas, Deīde in dextro cubito vnā. In vtroq; genu singulas, in singulis pedib singulas, alter in capite vnā in singulis hūeris singulas, in singulis manib singulas, in singulis genib singulas, in singulis pedib singulas, ifra sinistrū pedē vnā. Sunt itaq; stellæ q̄ h signū faciūt. xviij. Est āt domiciliū Mercurij, disponit hoīem ad litteraturā & scripturā, in corpe dominat humeris brachijs, & manibus. Efficit mediocrē statuā & hoīem pulchrum.

Tros Anchisiadæ, facilis a descensus Auerni.
Noctes b, atq; dies patet atri ianua Ditis,
Sed reuocare gradū superasq; euadere ad auras

SER. a ¶ FACILIS descensus auerni legit & auerno, idest ad aīnus, sed si auerni inferorū significat, & lacū ꝓ iferis ponit. b ¶ Noctes atq; dies patet atri ianua ditis, ol tpe hoies in fata pcidunt, & hē poetice, nā lucretius ex maiore parte & alij integre docent inferorū regna nec eē quidē posse, nā locū ipsorū quē possumus dicere, cū sub terris dicant esse antipodes, in media vero terra eos esse, nec soliditas patitur, nec centrū terræ, q̄ terra si in medio mūdi est, tāta eius esse pfunditas nō pōt, vt in medio sui habeat inferos, in qbus est tartarus, de quo legit, Bis patet in pceps tm tenditq; sub vmbras. Quantus ad æthereum cœli suspectus olympū. Ergo hanc terrā in qua viuimus iferos esse voluerūt, quia est omniū circulorum infima, planetarū scilicet septem Saturni, Iouis, Martis, Solis Veneris, Mercurij, Lunæ, & duorū magnorū. Hic est qđ habem orizontis & ζωδιακοῦ de qbus superius pleni. Et nouies styx interfusa coercet. Nā nouem circulis cingit terra. Ergo oīa q̄ de iferis fingūtur suis locis hic esse cōprobabimus. Quod aūt dicit Patet atri ianua ditis. Sed reuocare gradū superasq; euadere ad auras Hoc opus hic labor ē, aut poetice dictū est, aut s̄ philosophorū altam scientiā, qui desphenderunt bene viuentiū animas ad superiores circulos. i. ad originē suā redire, qđ dat Luca. Pōpeio, Vt vidit quanta sub nocte iaceret Nostra dies. male viuentiū vo diutius in his pmorari corporibus permutatione diuersa, & apud in inferos semper.

CHRIS. ¶ FACILIS descēsus. a. infernus prisci illi mortales q̄ anteq̄ studiū phiæ ad tantū vigoris adolesceret fuerunt nihil aliud esse voluerūt q̄ ipsa corpora qbus inclusæ animæ carcerē fœdū ferunt. Et corpori ifernos, fluuios & supplicia q̄ apud inferos sunt attribuerūt

Inferi Platonici aūt inferni finib nō idē sentiunt. Alij. n. in duas ptes mūdū diuidūt, & alteram q̄ faciat, quā aplanē dicūt vsq; ad globū lunæ ptigere voluerūt q̄ sit imobilis. Alteram q̄ patiat & mutabilis sit, a globa lunæ ad terrā vsq; producūt, & viuere alam asserunt dū est in parte imutabili. Mori aūt cū ad patres cecidit q̄ īter luna & terras ē q̄ cū mortis & iferorum locū posuerunt, vt lunæ globus vitæ mortisq; cōfiniū sit, a luna enim deorsum natura incipit caducorum. Alij mundum in triplicem ordinem elementorum distinxerunt, vt primus sit terra, aqua, aer, ignis,

Secundus

Secundus sit luna pro terra, Mercurius pro aqua, Venus pro aere, Sol pro igne. Tertius aūt ordo vniuersus sit, vt Mars sit ignis, Iuppiť aer, Saturnus aqua, A planes terra, & in ea sint campi elisij puris aīs depurati. ex his cāpis cū animæ emittunt per tres elemētoꝶ ordines trina morte in corpus descendunt. Alij mūdum vt primi in duas partes diuidunt, sed solas aplanē vnam ptem ponunt. Reliqua oīa. s. septem spæræ & q̄tuor elemēta alterā partē faciunt & is locus inferoꝶ dr. Christiani aūt in centro terræ. Nā ibi sunt tenebræ exteriores .i. a luce distātes fletus & stridor dentiū, & sic ait propheta, Eripuit dn̄s aīam meā de iferno inferiori. Nihil est cētro inferius, & dn̄s dixit q̄ filius hoīs esset futurus in corde terræ tribus diebus & in tribus noctibus. Centrū. n. ita nouimus esse in medio terræ, vt cor est i medio corporis. Nec obstat q̄ terræ soliditas ↄcauitates nō patiať, nā sic spiritibus aut cœlestibus aut malis, sic aīabus nostris oīa puia sunt, vt eant quo volunt, nisi deus vetet q̄uis etiā ꝓfundæ speluncæ in montibus testenť q̄ possint illic eē ↄcaua Iob ait in ꝓfundissimū infernū descēdēt oīa mea. Si aūt ↄsideremus ea q̄ dnr a diuino Grego. ifernus erit ab aere h̄ caliginoso & repleto illis spiritibus, q nec deo, nec lucifero assenserūt vsq̄ ad cētrū terræ, sed de iferno hactenus, nā noīa qbus vocať suis in locis explicabunť. Descēsus aūt ad inferos q̄nq̄ sunt. Primus cū s̄m Platonicos aīus in corpus descēdit, & hæc mors ī dr̄, nā cū a corpore īde dissoluit dr̄ mors aīalis, de q̄ descēsu plurima ꝓclaraq̄; apud Macro. p̄m Platonē cū reperies. Scōs descēsus est cū aī suis sceleribus dānati ad æterna supplicia descēdūt. Terti⁹ est cū sacris qbusdā & nicromātia aīas īde euocamus, vt latius patet apud Luca. Quart⁹ cū in vitia labimur. Quītus cū in ↄtēplatione vitioꝶ descēdimus, vt illoꝶ pnitie cognita abeis abstineamus, qua rōne & Vir. nūc æneā descēdisse fingit duce Sibylla, & nr̄ diuinus poeta Dāthes seip̄m descēdere duce Virgilio cōminiscit. Ponit. n. ille ex diuina xp̄ianoꝶ sapientia sūmū hoī bonū eē frui, deo & mēte, ↄtēplationeq̄; cœlū ascēdere op₃, sed q̄m nemo ascēdit in mōte dn̄i. i. in istius modi ↄtēplationē, nisi inocēs manibus & mūdo corde. i. nisi mētem actionesq̄; a vitijs mūdas gerat iccirco op₃, vt p̄mo in infernū. i. in ↄtēplationē vitioꝶ discedat, deinde illoꝶ pnitie cognita in purgatoriū assurgat. i. purgatorijs ꝟtutibus animus ab oī labe mūdū reddat atq̄; inde in ipsos cœlos penetret. i. eaꝶ ꝟtutum quæ aī iam purgati dnr alis ad diuinas res ↄtēplandas eleueť, eadē ergo rōne quoad licet homini xp̄iana veritate nō imbuto rem tractat. Vir. sed ita, vt mō descēsum sceleratoꝶ in vitia, mō coꝶ q ad illa ↄtēplanda descēdūt. ꝓsequať ergo facilis descēsus, si descēsum aīæ ad corpus intelligas nihil est velocius si descēsum rōnis in sensualitatē q̄m primi motus in ptāte nr̄a nō sunt quid est celerius, q̄ labi in vitia q̄m ad stultitia id ꝑuenit facile est. stultoꝶ aūt infinita est copia. Quapp est sn̄ia p̄hi clausis etiā oculis posse ad īferos descēdere, hinc Heso. τὴν μέν τοι κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἔστιν ἑλέσθαι. Ante aūt ipsam ꝟtutē sudorē & laborē esse dixit. τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν ἀθάνατοι. ⸿ Noctes atq̄; dies, peccatur nocte. i. per ignorantiam, peccatur die. i. per malitiam. ⸿ Sed reuocare gra. nam cum ex hiatu vitiorum in ipso infimo appetitus fundo iaceat nō difficile est ille rēdire ad superos. i. ad ꝟtutes. ⸿ Euadere, hoc ꝟbo vtimur in rebus difficillimis & laboriosis. Videtur verbum esse a vado aquaꝶ, e quo non egredimur sine difficultate vnde dicimus euasit ad consulatum. Euasit in sūmum virum quæ quidem non fiunt sine difficultatibus & laboribus magnis.

Descensus ad inferos

Euadere

SER.

Hoc opus, hic labor ē. pauci [a]q̄s Aequ⁹ amauit
Iuppiter, aut ardens euexit ad Aethera Virtus
Diis [b] geniti potuere. tenēt [c] media omnia siluæ,

a ⸿ PAVCI quos æquus amauit Iuppiter. Tria genera hominū dixit ad superos posse remeare, quos diligit Iuppiter. i. hos quos in ortu benignus siderum aspectus irradiat. Iuuena. Distat. n. quæ sidera te Excipiant modo primos incipientē edere vagitus, quos prudētia sublevat. nā hoc ē Quos ardēs euexit ad æthera virtus. itē religiosos quos a diis genitos dixit. ↄsequens. n. est, vt deoꝶ soboles religionibus vacet. b ⸿ Dijs aūt geniti, quiā corporibus se īfundebāt potestates supernæ. vnde heroes ꝓcreabantur. c ⸿ Tenent media oīa siluæ, causam reddit cur non facilis sit aīaꝶ regressus, quia oīa polluta & inquinata sunt. Nā per siluas tenebras & lustra significat, quibus feritas & libido dominatur.

CHRI.

⸿ HOC OPVS. hæc est difficultas, hoc ē necesse. ⸿ Pauci. q. e. a. Iup. ex profunda Platonis scītia hæc sūt. Refert. n. Plato animos nostros dū in cœlis degunt ambrosia ac nectare pasci. i. deo frui, ac inde summum gaudium percipe verum cū homo in confinio rationalis creaturæ positus possit per virtutem deo fauente supra se emergere, sic vitijs infra se in infernum ruit ista demersio, quo niā de p̄finio matre ↄditionis labimur iure descensio ad īferos dr̄, quapp cū in īterno si

mus demersā, nō possumus nisi duabus alis recuperatis ad supōs redire, Hæ aūt sunt iustitia & religio p iustitiā ītelligit. Pla. oēs ṽtutes qbus a vitijs ita purgamus, vt facile ad cognitiōes rep cælestiū valeamus erigi. Nā q vitiis inqnati sunt diuina ɔtēplari nō pnt, q̄pp & apō socra, est φ ipuro pup attigē nefas ē, & sacrop carminū poeta, ppheta q; cū iterrogarit. Quis ascēdet in mōtē dñi, aut qs stabit in loco scō ei⁹. i. qs puenire ad diuinap rep speculationē valebit? rñdet Inocēs manib⁹ & mūdo corde. i. q neq; faciat neq; cogitet vitia, & ipsa veritas in euāgelio dicat, Bti mūdo corde, qm̄ ipsi deū videbūt. ℥ prima ala iustitia est. i. ṽtutes nāles, scōa ṽo religio. i. ṽtutes ītellectiuæ q̄ sunt ītelligētia, scīa, sapiētia, & prudētia, nam purgari a vitijs, & ppea idonei ad ɔtēplādū effecti p has ṽtutes, pcipue aūt p sapiam in diuinap rep cognitionē deuenimus, quapp cū Maro dixit Pauci quos ardēs virtus ad æthera vexit, pmā alā ītellexit, cū ṽo Dijs geniti adiūxit. Scōam alā notauit, neq; frustra positus est. Quos æquus amauit Iuppiter. Nā q̄uis aīop nrop solus deus creator extiterit, ppeaq; nullis sint syderib⁹ subiecti, tñ ex ɔtagione corpop, qbus īcludunt q̄ syderib⁹ subiecta sunt, trahūt ɔcupiscibilē & irascibilē vim, & irrōnalē appetitū atq; īde varias & ad ṽtutē affectiōes & ad vitiū īclinatiōes. Quapp pmltū īteresit quo qsq3 sydē natus sit, neq; solū hæc res circa morales ṽtutes cognoscit, s3 & ad veri cognitionē ptinet. Nā q̄uis oīum aīop eadē nā sit, vñ nisi a corpoē erit? qō alij īgenio memoria mirifice excellāt, alij ɔ̄, hebetissimi sunt. Quapp si benigno sydep aspectu qs nascat & ad bonū simul & ad vep excitabit, sin ɔ̄ & ad vitia ɔclitiis erit, & īgenio hebeti existet. Quare aūt Iouē potius q̄; aliū planetā noīauerit facile est rñdere. Nā refert Ptolemæus in li. de harmonia certos quosdā nūeros eē quos nūc committā, p quos in oībus q̄ sibi ɔueniēter iūgunt, & aptant fit iugalis cōpetentia ne qcq̄ est qō alteri nisi p hos possit ɔuenire, & cū vitā nrām pcipue sol & luna moderet ondit Iouē oīb⁹ illis numeris soli pluribus aūt lunæ associari. Venerē ṽo oībus lunæ pluribus soli adiūgi, ac ppea ɔcludit Iouē primū deīde Venerē datores eē bonop & aī & corporis. Præterea ondunt mathematici optimos mores atq; oēm iustitiā a Iouis influxu hoībus ɔuenire. ℭ Syluæ. p inscitia & stultitia optime ponit sylua, Vñ oīa initia sunt q̄ reditū nobis ad superos īterclūdūt, sed & syluā p mā ponūt Platonici. A mā aūt. i. a corpore oīa vitia hoībus ɔueniunt. Quapp Pythago. & Pla. syluā malā & pestiferā nūcupāt, & vt deus fons est & cā bonop oīu3 sic syluā cām oīum malop ponūt: plixū oīno eēt si syluæ noīa oīa q̄ illa a phīs dant nūc recēsēā. Ex nouē aūt quæ illi Trimegistus dat noībus tria spectāt ad essentiā ppā. s. nā, mr, sylua. Tria ad īcohationē. i. vim recipiēdi fœcūditas, sinus, receptaculū. Tria ad defectū, malignitas, īuidia, fraus, Plato ṽo deū appellat patrē, qm̄ oīa gignit, Syluā matrē, qa mām pbet, aīam mūdi semē, Formas genitas plē. Et qa vt faber lignarius ex sylua q̄ hēt deformia ligna & īcurua & rudia mām tñ illam rudē reducit in q̄cūq; vult formā, sic deus ex materia pma īformi elicit oēs formas icc irco syluā illam phī nuncupant. Syluam

Cocytusq3ᵃ sinu labens circūfluit atro.
Quod si tantus amor menti, si tāta Cupido est

SER. a ℭ COcytus, qs sinu labens circūfluit atro, fluuius īferop dict⁹ ἀπὸ τοῦ κωκύειν. i. lugē. Nā Home. sic posuit. Est āt loc⁹ vicin⁹ Acherōti, ō q̄ dixius supra, q iō luctuosi eē fingunt, qa (vt dixim⁹ supra) hæc sacra morte hoīs fiebant.

CHRI. Cocyt⁹ ℭ COCYtus, cū multa alia de sylua dixisset. Plato dedit postremo nouē noīa, qbus illius prauitatē exprimit ɔfusionē, errorē, malitiā, inuidiā, fraudē, lætheū, acherontē, cocytum, stygē, & pfecto, vt sapiētissime idē phs ostēdit huius lubricæ rei nullā spēm, formāue ppriā īueniemus, & tñ oēs hēre videt, cu3 intra gremiū eius ɔuersione ad aliud ex alio formæ transfigurent, s3 de cæteris alias, vt aūt qd ō fluminib⁹ sentiat ītelligamus, aladuertere Platonicos totā materiā in duas regiones distribuere. Primamq3 faciunt cœlu3 ipm primū, q̄s beatop insulas appellant, & cælestē terrā, secūda reliq̄ oīa quæ sub cœlo ɔtinent, quos dicunt inferos, & hāc rē totā, qm̄ varie fluitet; æstuetq3 & nunq̄; eodē statu pmanet, flumē vocāt, pmā quoq3 ptē nectar noiant, potū. s. quo dij alant. Hāc aūt s3 potū aīap. Nā vt musca potu mellis imergit, ita aīus harū rep pnitiosa dulcedine delinitus in syluæ visceribus demergit, atq; ita ebrius efficit, vt neq3 facile reuiuiscat, neq3 expgiscat, nec veri gaudij pabulū qō ex ɔtēplatiōe est valeat ɔ̄gustare. Cū. n aīus noster exactissima diuinitatis ɔtemplatione frueret in cœlo ɔsistens, tandē terrenap rep ɔtagione ac desiderio infectis ipa cogitatiōis mole in corporis crassitudinē descēdē cœpit, ac nouā syluā ebrietatem haurire, & in ea veluti flumine mergi qō in q̄tuor distributū est flumina, lætheū. i. obliuionē. Acheronta. i. priuationes gaudij, stygem. i. tristitiā. cocytum luctum. Acherō ex lætheo fluit, nā vt aīus ex cognitione dei purus, īuolatusq3 existēs ineffabile percapiebat gaudiū, ita ex obliuione gaudio illo priuatur: ex

bitur, ex priuatione gaudij tristitia nascit. Ex tristitia luctus orit. Vnica igit materia apud Iferos flumē igit vnū, sed qa quattuor maloꝶ cā est, & q̄ttuor hēt ꝓprietates, q̄ttuor fluminū noībus appellat, sed hæc in phædro diligētius. Hæc ergo sentiūt platonici euenire malis aīs nostris, cū cælestibus sedibus delapsi, ac in hūc Ifimū mundū deuoluti corporeo sunt carcere īclusi. Addūt etiā alium fluuiū phlegetóta dictū ab ardore. Nam demersa in corpus alia obliuiscit maiestatis prioris vitæ, qui fluuius lethæus est. Deīde per phlegetōtem ardores iraꝶ per Acherōtem quicqd nō fecisse vsq; ad tristitiā pœnitet, per cōcytus lachrymas, per stygem quicqd inter nos odiū parit. Possumus etiā cocytum & phlegethōtem alio modo diuidere, cū enim ex obliuione reꝶ cælestiū & ex ꝯtagione reꝶ terrenaꝶ in perturbationes incidamus, & illæ aut ab opīone boni qualis de p̄senti lætitia gestiens, aut de futuro libido, Aut ab opinione mali, vt est mæror de p̄senti & timor de futuro ꝯueniunt. Ab opīone boni phlegethon. i. ardentes cupiditates ab opinione mali Cocytus, idest lux prouenit. Nā ex altero lachrymæ emanāt, ex altero ardētissime cupiditates accenduntur.

Phlegetiton

> Bis [a] stygios [b] innare lacus, bis nigra videre
> Tartara [c], et insano [d] iuuat indulgere labori
> Accipe [e] quæ peragenda prius. latet [f] arbore opaca
> Aureus, et folijs et lēto [h] vimine ramus [g].

a ❡BIS STYgios innare lacus, mō et post mortē. Quod aūt dicit Oui. Aeneā iter deos relatū, non miꝶ est, Nā (vt supra diximus) necesse est et relatoꝶ inter deos apud inferos esse simulachra, vt Herculis, Liberi patris, Castoris & Pollucis, vt est apud Homerum.

ειδωλον δ' ἀπο δ' εκειον, καὶ πυξαγαθον πολυδευκεα

τους ἀμφοτερους κατεχει φυσιζοος αἶα

Multi hoc nō videntes ad Sibyllā referunt, vt dicat Vis me bis cernere modo. Et cum me lucis hecate præfecit auernis, qđ & paulopost est dictura, qđ sic, nō bis hæc, sꝫ tertio Iferos cernet. nā q̄nq; et ipsa moriet. Itē hi supradictā rōnē nō vidētes dīt de se Sibyllā dicere. nam de Aenea si dicat nō eūꝫ ꝓuidet deū futuꝶ, qđ si est, caruit numine, & quēadmodū de Miseno vaticinat, vñ referre nos debem⁹ ad id vt dicamus et post apotheosim apud Iferos remanere simulachra. b ❡Stygios lacus, Styx palus, q̄dā apud Iferos dr, d qua legimus, Dij cuius iurare timēt & fallere numē, qđ sm fabulas idē, qꝛ dr victoria stygis filia bello gigātū ioui fauisse, ꝑ cuius rei remuneratiōe Iuppiter tribuit, vt dij iurātes ꝑ eius matrē nō audeāt fallere. Rō āt hæc ē. Styx mærorē significat. vñ ἀπο τοῦ στυγεροῦ. i. a tristitia styx dicta ē. Dij aūt læti sūt semp, vñ & Imortales, ergo qꝛ mærorē nō sentiūt, iurāt ꝑ rē suæ naturæ ꝯriam. i. tristitiā quæ ē æternitati ꝯria, vñ iusiurādū est ꝑ execrationē. c ❡Tartara, loc⁹ Iferoꝶ ꝓfundus, de quo Luca. ad Iferos dicit, Cujus vos estis supi. d ❡Insano magno. e ❡Accipe q̄ peragēda prius, si vis Ingꝫ reuerti, audi obseruatiōis p̄cepta, & sb imagine fabulaꝶ docet rectissimā vitā, ꝑ quā alabus ad superos dat regressū. f ❡Latet arbore opaca Aure⁹ licꝫ de hoc ramo q de sacris Proserpīæ scripsisse dīr quidā et mysticū affirment, publica tñ opīo hoc habet. Orestes post occisuꝫ regē Thoātē ī regione Taurica cū sorore Iphigenia (vt supra diximus) fugit, & Dianæ simulachrum inde sublatū haud lōge ab Aricia collocauit. In huius tēplo post mutatū ritū sacrificioꝶ fuit arbor q̄dā de qua īfrigi ramū nō licebat. Dabat aūt fugitiuis ptās, vt si qs exinde ramū potuisset auferre, monomachia cū fugitiuo tēpli sacerdote dimicaret. Nā fugitiuus illic erat sacerdos ad pristinæ imaginē fugæ. Dimicādi aūt dabat facultas quasi ad p̄stini sacrificij repationē. Nūc ergo istū īde sumpsit colorē. g ❡Ramus enī necesse erat, vt & vnius causa esset īteritus. Vñ & statim subiungit mortē Miseni, & ad sacra proserpīæ accedere, nisi sublato ramo nō poterat. Inferos aūt subire hoc dicit sacra celebrare proserpinæ. De reditu āt animæ hoc dicit. Nouimus Pythagorā Samiū vitā humanā diuisisse ī modū y litteræ. sꝫ ꝑma ætas incerta sit, qppe q̄ adhuc se nec vitijs nec virtutibus dedit. Biuiū autem y litteræ a iuuētute īcipe quo tpe hoies aut vitia. i. partē sinistram, aut v̄tutē. i. dextrā partem sequuntur. Vñ ait Persius, Traducit trepidas ramosa in cōpita mētes. Ergo per ramū virtutes dicit esse sectandas, q est y lræ imitatio, Quē ideo in siluis dicit latere, qꝛ re vera in huius vitæ ꝯfusione ex maiori pte vitiorum virtutis integritas latet. Alij dicūt ideo ramo aureo Iferos peti, ꝙ diuitijs facile mortales intereūt. Tiberianus Auꝶ quo p̄cio reseruant limina ditis. h ❡Lēto vimine, flexibili, vt Lēta qbus torno facili superaddita vitis, alias grauis.

❡TARTARA, ꝓpria loca sunt Ifima inferorum dicta ἀπο τοῦ ταρταρίζειν quod ē a frigore tremere, est. n. locus adeo remot⁹ a cœlo, vt ibi sint tenebræ & stridor dētium. ❡Ramus, aureus, Sapiā est q̄ reꝶ oīum hūanaꝶ diuinarūq; sciētia. Sine hac nō est cōte

CHRI. Tartarus

plātio; q est fugiēdaꝝ eligēdarūq; reꝝ iudex. Vñ sapiens, Auꝝ & multitudo gēmaꝝ & vas p̄ciosuꝫ labia sciæ, auꝝ.n. inte p̄tat ipse, nitor sapiētiæ. Multitudo v̄o gēmaꝝ varietas v̄tutū; & Greg. in Iob. per auꝝ sapiētiam intelligit. ¶ Latet. Nā vt teste, Cic. dicit Democri. veritatē natura in p̄fundo abstruxit, p ramū aūt essentiā, p frōdes accidentia intelligamus. ipsam veritatē q a nra mole corporea opp̄ssa latet, nisi hūc ramū. i. hāc sapientiā assecuti fuerimus, p̄ auulso nō deficit alt. Quia veritatē veritas apit, nec vetamur idē illō intelligere qd alter itellexerat prius. ¶ Vestiga, Diligenter ingre. Trāslatio a venatoribus q seq̄ntes vestigia aīalia q̄rūt. ¶ Si te fata vocāt, Si datū ē a supis, Aliter nā diuīa p̄uidētia c̄ria disponente nihil p̄ficere possumus, nec īgenij vis nec corpis robur q̄cq; valet. Mortuū āt misenū extiīctā īanē gl̄iaꝫ itellige. Nā q sciam q̄rit, nūq; p̄fecte n iani gl̄ia itumescit. Sūt.n. q adiscūt, vt ex sua doctrina gl̄iaꝫ aucupent, sūt itidē q vt īstruāt. ss q̄ꝝ gl̄ia finis ē ij nūq; meliores ex sua doctrina reddunt, sꝫ potius vanitate d̄teriores. Qua p̄p q sūmū bonū ex diuinaꝝ reꝝ cognitiōe assecuturi sīt, addiscāt, vt sciaꝫ, & vt se ad eoꝝ q̄ dicerīt normā dirigāt, & cū sē de suā originē diuinā eē coguerit, se oī corporea p̄tagiōe purgātes veluti dij ī t̄ria ēgāt. Neq; ieccirco discāt, vt deīde suā sapiam iactēt, & nihil recte agētes tumidi īflatiq; reddant, aq̄ q̄dē re nos vehemēt Paulus d̄terret. Est & tertiū q̄ꝫ genus eoꝝ q discūt vt idē q̄stū faciāt, & hi iprobant tanq; auari. Cū igit̄ æneas cū hāc vitā sibi p̄posuisset dū pēdet ī limīe sibyllæ. i. dū sibi qd agēdū sit p̄sultat, ītererit misen̄. i. euānescit ab eo ois inanis gl̄ia, nā q recta īgredit via, nihil agat pp vanitatē & ianē gl̄iaꝫ, sꝫ cūcta eo referat vt se ipsꝫ opīse īstituat. Dē.n. miscēus odiosa laus. Quid.n. apō mortales odiosius ē vanis īflatisq; hostbus. dat aūt comes Hectori. qm ille ab Hōc.ñ v̄a v̄tute pugnasse, sꝫ ne gl̄iaꝫ, existimatiōesq; ne amittēt apō suos. Quapp ēt ab Arist. exēplo ponit ī q̄dā specie nō vere fortitudinis. Qm ē res tota vētosa est æoli regis ventoꝝ filius d̄r. est tubicen, quo artifice nihil īflatius repit, nihilq; p̄ter vētum p̄flat. Hic ē polluit totā classem. Nā oēm v̄tutē deturpat huiuscemodi vanitas. Ergo nō solum extinguat in nobis, sed penitus sepeliat.

Iunoni[a] infernæ dictus[b] sacer. hunc tegit omnis
Lucus, & obscuris[c] claudunt cōuallibus vmbræ.
Sed[d] non ante datur telluris[e] operta subire
Auricomos q̄ꝫ quis decerpserit arbore foetus.
Hoc sibi pulchra[f] suum[g] ferri Proserpina mun[9]
Instituit. primo auulso non deficit[h] alter
Aureus, & simili frondescit[i] virga metallo.
Ergo alte[k] vestiga oculis, & rite[l] repertum
Carpe manu, nāq; ipse volēs, facilisq; seq̄tur
Si te[m] fata vocant. aliter nō viribus vllis
Vincere, nec duro[o] poteris[n] conuellere ferro.
Præterea[p] iacet exanimum tibi[q] corpus amici

SER. a ¶ IVNONI īfernæ, Proserpinæ, vt sacra Ioui stygio. b ¶ Dict[9], dicatus. c ¶ Et obscuris claudūt p̄uallibus vmbræ, Hæc v̄o a n. nemus Aricinū dēsum est. d ¶ Sꝫ nō ante dat, siue iustis, siue iniustis, & sic itelligētes remouem[9] q̄ōnē. Hic.n. dicit Lōgū post ipe visum. Ex eo.n. qd dicit descēdisse aliquos, ramū quoq; depositū eē signīcat. e ¶ Telluris opta, s̄m eos q dicūt inferos ī medio esse terraꝝ, q̄s Iuue. dicit putari eē sub terris, vt Eē aliquos manes & sb̄terranea regna. f ¶ Pulchra, q̄ rapi meruit a Plutone. g ¶ Suū, sibi eaꝝ, aut sibi destinatum. h ¶ Nō deficit alter, ne diceret ab ijs qui primo descēderūt eē sublatū. i ¶ Frōdescit, in nām redit, & hōc̄te locutus ē dicēs hōs frōdes sui metalli. k ¶ Alte vest. ocu. regre oī itētiōe. l ¶ Rite reptū Carpe, rite carpe, nō rite reptū. m ¶ Si te fata vocāt, hūc.n. quē fata vocāt facile sequit. n ¶ Poteris, poterit qs. tertiæ.n. p̄sonæ significationē ad scd̄aꝫ trāstulit, & generalr loquit. Nā vt de Aenea dicat, nō p̄cedit. Si.n. dubitat caret deo, nec pōt d̄ Miseno vaticinari. o ¶ Duro ferro, & genus eē p̄t & spēs. p ¶ Præterea, ac si diceret. Est & alia opportunitas descēdēdi ad īferos. i. Proserpinæ sacrā pagēdi. Duo.n. hop̄ gñā sacroꝝ fuisse dñe, Vnū necyomātiæ, qd Luc. exeqtur, & aliud sciomātiæ. i. diulatiōnis p vmbras σκια.n. vmbra est, & μαντια vaticiniū. qd ī Hom. quē Virg. sequit lectum est. Sed s̄m Luc. necyomātiæ ad eleuādū cadauer sanguis ē necessarius, vt Pectora tunc p̄mū feruēti sanguine supplet. In sciomātia v̄o q̄ vmbræ tm̄ est euocatio, sufficit solus īteritus. Vñ miseṇus in fluctibus occisus eē inducit. q ¶ Tibi, ideo addidit tibi, ne amici possēt etiam ad Sibyllam referri.

CHRI. ¶ LVCVS & vmbræ, p luciū q̄ silua ē, itelligē p̄tagionē corporis, q̄ oppressi nihil recte sentimus. Per vmbras v̄o ianes appetitus cupiditates, Nā & ipē v̄itate dignoscēda arcet Sed nō dat nobis subire opta. i. deprehēdere

INCESTAT.

Heu nescis, totamq; incestat [a] funere classem,
Dum cõsulta petis, nostroq; in lumine pẽdes [b].
Sedibus [c] hunc refer ante suis, & conde sepulcro.
Duc nigras pecudes: ea prima [d] piacula sunto.
Sic demũ [e] lucos [f] stygios & regna [g] inuia viuis
Aspicies. dixit, pressoq; obmutuit ore.
Aeneas moesto [h] defixus [i] lumina vultu
Ingreditur [k] linquens antrum, Cæcosq; volutat
Euentus animo secum, cui fidus Achates
It comes: & paribus [l] curis vestigia figit.
Multa [m] inter sese vario sermone serebant,
Quẽ sociũ exanimẽ vates, qđ corpus humãdũ
Diceret. atq; illi Misenum in littore sicco
Vt venere, vidẽt indigna [n] morte peremptum,
Misenum Aeoliden: quo nõ præstantior alter

TRA. a INCESTAT, polluit, & incestũ est quodcunq; pollutum. b Pendes, sollicitus es, vt ipse manu multo suspensum numine dicit, & pprie pẽdere est desiderare aliqd audire, vt Pẽdetq; iterũ narrãtis ab ore, & Oui. narrantis pẽdet ab ore viri. c Sedib' hũc refer ante suis, apud maiores (vt supra diximus) oẽs hoĩes ĩ suis domibus sepeliebant, vnde ortũ est vt lares colerent in domib'. Vnde & vmbras laruas vocamus. Nã dij penates alij sunt, vñ est qđ etiam Dido cenotaphiũ fecit marito. Ergo aut sm istorũ locutus est more, q̃uis Troiani adhuc domos nõ haberent, Aut dicit refer hunc naturalibus sedibus terræ, nã in aqua perierat, verũ tñ illud est vt intelligamus eã dicere sepeli eũ, nã sepulchrũ sedes vocat, Hora. Nulla certior tñ rapacis orci fine destinata diuitẽ manet herũ. Itẽ Virgi. Et nũc seruat honos sedem tuus ossaq; nomen. Persuadet aũt sepultura vt possit recentis cadaueris vti anima, vt ait Lucanus Non in tartareo latitantem poscimus antro, Assuetamq; diu tenebris mõ luce fugata Descẽdentem animam primo pallentis hiatu Hæret adhuc orci. d Prima piacula sunto, ad expiationẽ pollutiõis, q̃ fuerat nata morte miseni. e Sic demum, ad postremũ, hoc est nouissime. Hæc particula tam apud virgilium q̃ apud idoneos auctores hoc significat, licet in alijs diuersa significet. f Lucos stigios & regna inuia viuis Aspicies, Seneca scripsit de ritu & sacris ægyptiorũ, hic dicit circa ciuitatẽ Sienem extremã partem ægypti esse locũ, quẽ philas hoc est amycas vocant, ideo q̃ illic est placata ab ægyptiis Isis, qbus irascebatur q̃ membra mariti Osiridis non inueniebat, quem frater Typhõ occiderat, quæ inuenta postea cum sepelire vellet elegit vicinæ paludis tutissimum locũ, quẽ ad transitum constat esse difficilem. Limosa enim est palus & papyris referta. Vltra hãc est breuis insula inaccessa hominibus, vnde ἄβατος appellata est. Luc. Hinc abatos, quam nostra vocat veneranda vetustas, Hæc palus Styx vocatur q̃ tristitiam transeuntib' gignit. Sane ad illam insulam ab his qui sacris imbuti sunt certis transitur diebus. Lectum est etiam q̃ vicini populi cadauera suorũ ad alteram regionem trãsferunt, sed si qs forte in fluuio pereat, nec ei' inueniatur cadauer, post centum ei annos persoluuntur officia, hinc est tractũ centum errãt annos volitãtq; hæc littora circum. g Regna inuia viuis, quæ contra naturã sunt, non afferũt præiudicium generalitati, vnde ait Inuia. licet Hercules & alij trãsierit, & sic trãsiturus Aeneas, sic dictũ est & illud, Euaditq; celer ripam irremeabilis vndæ. h Mœsto vultu, ppter mortes amici, & rami inquisitionem. i Defixus lumina defixa lumina habens, per quod tristitia mentis ostenditur. k Ingreditur, pro graditur, vacat præpositio, vt Ingreditur solo, & caput inter nubila condit. l Et paribus curis vestigia figit, aut simili sollicitudine detentus incedit aut figit vestigia. idest stat ex improuiso, quod cogitantes facere consueuerunt. m Multa inter sese vario sermone serebant, hinc proprie dictus est sermo, qui inter duos seritur, & inter vtrunq; agitur. n Indigna morte, miserabili, non congrua eius meritis, vel propter animæ extinctionem elementi contrarietate.

CHRIS. REGNA Inuia .v. nam qui vitiis non sunt extincti, sed suis virtutibus viuunt, non descendunt ad inferos sic & Dauid dixit. Non mortui laudabunt te domine neq; homines qui descendunt ad infernum, sed nos qui viuimus. recte autem ignorat æneas quem socium humandum prædicat sibylla, nam ante sapientia quam adhuc nõ acquisiuerat vitia non recte cognoscit. Laudes autem Miseni non ad allegoriam sed ad historiam referas, vel dicat in bellis nihil præstantius esse inani gloria vbi cupiditas gloriæ plusq̃ virtus valet, nam vt ait Iuuenal. Quis enim virtutem amplectitur ipsam præmia si tollas?

Aere ciere viros, Martemq; [a] accendere cantu.
Hectoris hic magni fuerat comes. hectora circū
Et lituo pugnas insignis obibat, & hasta.
Postq̄ illum vita [b] victor spoliauit Achilles,
Dardanio Aeneæ sese fortissimus Heros
Addiderat socium, nō inferiora [c] secutus.
Sed tū forte caua dū [d] personat æquora concha
Demēs [e], & cantu vocat in certamina Diuos,
Aemulus, [f] exceptū [g] Triton [h] (si credere dignū ē)
Inter saxa virum spumosa immerserat vnda.
Ergo [i] oēs magno circum clamore fremebant,
Præcipue [k] Pius Aeneas. tum iussa Sibyllæ

SER. a ¶ MATREMq; accendere cantu, hemistichiū. i. dimidiū versum hoc dr̄ addidisse dū Augusto hunc sextū librū recitaret. Nā ante hemistichiū fecerat dicēdo Aere ciere viros, postea in p̄ntia Augusti ex abundantia intellectus addidit subito martēq; accēdere cātu. b ¶ Vita spoliauit, ad bellū retulit, in quo victis tolluntur exuuiæ. c ¶ Non inferiora secut*, vbi q; Aeneas Hectora cōparat, vt Ambo animis, ambo insignes p̄stantib* armis. d ¶ Caua dum p̄sonat æquora, aut p̄sonare facit, aut hysterologia est, dū per caua æquora sonat. e ¶ Demēs, improuidus, qui non cōsiderauit etiam deos in æmulationē posse descēdere. f ¶ Aemulus, modo eiusdē rei studiosus, alias inimic* inuenitur. g ¶ Exceptū, oppressum insidijs, quo sermone ostendit eum tante fuisse virtutis, vt ne a numine quidem nisi insidijs opprimeretur. h ¶ Triton, penultima accentum hs. Nam tritonis facit. si. n. vltima habet Tritontis facit, qđ non procedit, vt Demophoō Demophoontis. i ¶ Ergo, aut quia talis perierat, aut quia sic fuerat interēptus. k ¶ Præcipue pius æneas, vbiq; Aeneā supra cæteros inducit mortē cuiuslibet dolere, vt Nunc amyci casum gemit. Item Casuq; animum concussus amici, hoc p̄cipit Horatius in arte poetica seruetur ad imū qualis ab incepto p̄cesserit, & sibi constet vt semp pius describat æneas, hic ei dat circa sepulturā etiā sordida officia, q̄ in alijs denegat locis. Qui. n. de pietatis generibus scripserūt, primum locum in sepultura esse voluerunt. Vnde cū pōtificibus nefas esset cadauer videre, magis tamen nefas fuerat si visum insepultum relinquerent. Genus autem sepulturæ fuerat iniectio pulueris. Vnde est Aut tu mihi terram Inijce. Horatius, Non est mora longa licebit iniecto ter puluere curras.

DON. ¶ ENVMERAT, quæ in tali viro essent dolendum, primo quia æolides. i. nobili genere. Quo non præstantior aere ciere, secundo quod sūmus artifex in sono tubæ. ¶ Viros, homines fortes quia imbelles nullis exortationibus ci tari possunt. ¶ Et lituo pugnas & hasta, non solum tuba alios accendere poterat, sed & ipse pugnabat. ¶ Hectoris hic comes. Maxima laus q̄ nunq̄ nisi p̄cipuis comes esset. ¶ Si credere dignū est, quasi incredibile sit qđ homo deū prouocauerit. ¶ Exceptū, Vt venabulo ferā q̄ dū sua feritate plurimū posse, credat i cauta suæ in ferrus temeritatis pœnas dat. Indigna morte, quæ nō conuenit viro forti, ergo non tātus dolor fuisset si in bello cecidisset.

CHRIS. ¶ AERE ciere q. apud. n. mortales nullus est stimul* quo vehementius homines agantur quā ipsa nimia cupiditas gloriæ. Ipsa. n. tuba ænea est q̄ Mars accendit. i. ad oīa grauia ac difficilia excitamur. Recte ergo Cice. honos alit artes omnesq; accēdimur ad studia gloriæ. ¶ Martē, p bello posuit, auctorē rei pro ipsa re & est denominatio color rhetoricus. ¶ Spoliauit. Vitā. n. veluti exuuias hostis ab hoste petit, & Hom. aic ... ¶ Hectora circū. Anastrophe est, vbi p̄positio post ponit, vt Trāstra p & remos. Oēs autem in q bus animus excelsus est, neq; adhuc vere virtutis habitum obduxerunt, magis gloria q̄ virtutis amore mouentur. Quod & æneæ cōtigit antequā in in italia, idest in virtutis habitu consisteret. Quæ quidē res magnis olis rebus pub. calamitatem extremumq; exitium attulerunt. Dum enim ingentes honores sūmaq; imperia assequi volunt huiuscemodi viri reipu. suæ libertatem ademerūt, vt de Sylla, Mario. Cæsare ac Pompeio legimus. Hinc Iuuena. tm̄ obruit olim Gloria paucorum laudumq; immensa cupido. Aemulus inuidus teste Nonio. Itur in antiquam syluam, quoties volumus demonstrare rem populariter ab omnibus fieri impersonali vti mur. Sic & Terē. & quoniam nemini obtrudi potest ad me itur. Extrema autem mortuorum quosq; mouens. Sic & Teren. Venim* ad sepulchrum in ignem posita est fletur ītera. Antiquam ideo dixit quoniā inde ingentes arbores essent aducturi. Syluam autem posuit q̄ ramum aureum occuparet, vt ostenderet ab hyle nobis oīa prouenire vitia, quæ obsunt ne sapientiam assequi possumus. Vnde est, in animam maliuolā nō introibit spiritus sapientiæ. Propterea addidit,

Haud mora festinant flētes, aramq; [a] sepulcri
Congerere arboribus, Cœloq; [b] educere certant.
Itur [c] in antiquam syluā, stabula alta Ferap.
Procūbunt Piceæ [d], sonat icta securibus Ilex,
Fraxineæq; trabes, cuneis e fissile Robur
Scinditur, ac voluunt ingētes mōtibus Ornos.
Necnon [e] Aeneas opera inter talia primus
Hortatur socios, paribusq; accingitur [f] armis.
Atq; hæc ipse suo tristi cum corde volutat
Aspectās Siluā imensam, e sic forte [g] precatur.
Si [h] nunc se nobis ille aureus arbore ramus
Ostēdat nemore in tāto, quādo [i] omnia vere
Heu nimium de te Vates Misene locuta est.

SER. a CARAMq; sepulcri, pyram dicit, quæ in modū aræ lignis cōstrui solebat. Nam sequitur Congerere arboribus cœlo, & aras q̄ ante sepulcrum fieri cōsueuit intelligere nō possumus, vt Stant manibus aræ, cum nondū facta sit funeratio, q̄ pcedit sepulcrum. Prob. tamē & Donatus de h loco regrēdus adhuc eē dixerūt. b Cœloq; educ̄e certāt, vt ll faciāt mēte ptractāt. Nā adhuc ituri ad siluas sunt. c Itur, eo e breuis est, itur ī lōga inuenit. Ergo q̄a ll verbū breue est in origine, & in declinatione fit lōgus, iō eius certa natura, nec in tēporibus, nec in participijs inuenit. Nam cum itur longa sit, iturus breuis inuenitur, vt Superumq; in lumē iturus. Multi tamen tentant dicentes itur propterea, quæ prima verbi origo est per diphthongum scribi debere, quod non procedit, quia diphthongus semper longa est. I autem & produci potest & corripi, hinc est q̄ fortuito & producit i & corripit. Iuuenalis, Nō quasi fortuito, nec ventop rabie, sed iratus cadat in terras & vindicet ignis. Contra Horatius, Nec fortuitum spernere cespitem, leges sinebant. Hic enim nisi i longa sit non stat versus. Et hoc pro t. limus exemplū vnius sermōis, ne quis dicat iturus & itur ideo variam habere naturam propter temporum varietates. Vnde melius est (vt diximus) originis considerare rationem. Sane fortuitus ab eundo est & a fortuna compositū. d Piceæ procumbunt, picea s̄m Plinium in naturali historia, quinta species cedri est. Nam cedria dicta est quasi καιομενης δρυος ὕδωρ, idest arboris humor ardentis. e Necnō Aeneas, bona œconomia venitur ad ramum. f Accingitur armis, instruitur officijs. g Forte precatur, vacat forte, & est versus de his qui tibicines vocantur, qbus additur aliquid ad solam metri sustentationem, vt Nunc dextra, nunc ille sinistra, nec enim possumus intelligere eum fortuito rogasse. h Si, aduerbium rogantis & optantis est p se plenū sicut & o, ls neoterici hæc iungāt, & pro vna ponant, Persi, O si ebullat patrui præclarum funus & o si. i Quando, siquidem, & nimium verē cum ingenti dixit affectu, quasi mors prædicta falsa esse debuerit.

DON. CARAM sepulcri, Meritum defuncti præter lachrymas postulabat exequias. Antiquā, in q̄ eēnt, arbores mītis sæculis auctæ. Stabula ferarū, q̄ maiores feræ stare consueuerāt, quap metus arcebat hoīes ne irent cæsum ligna, laus troianop q̄ non sunt deterriti stabulis ferap vbi multarum esset cōgeries, & magnarum nam de minoribus cubilia diceret. Tristi. q̄uis de morte amici tristis esset non omittebat curā iam inuestigādi. Precat, nā auxilio diuino sciebat opus esse. vt in tāta sylua ramus inueniret.

CHR. STABVLA alta ferap. Vitia enim nos ex homine feras reddunt. Piceæ, sex sunt genera cognatap arborum, Pinus, Pina, Pinaster, Pix, Abies, Larix, & Tæda, Pix montes & frigora amat feralis arbor et funebri indicio ad fores posita. Gemmam candidam gerit & thuri ita similē, vt illi admixta non dignoscatur. Ilex, species est quercus, hinc pontem supplicium dicimus, idest ligneum, quoniam ex ilice fit. Ad multa sæcula durat, Nam sua tempestate refert Pli. Ilicem in vaticano fuisse ante vrbem conditam in qua titulus cæteris litteris etruscis religione iam tum dignam arborem fuisse significat. Pli. autem fuit anno ab vrbe cōdita, Fraxinus celebratissima ab Homero ī asta achillis. Quæ in ida troadis nascitur adeo credo similis est, vt dempto cortice emptores fallat. Folia eius iumentis mortifera, ruminātibus autem innoxia, græci scripserunt In Italia nec iumentis qui fidem nocet, succus ad potum expressus contra serpentes valet. Arborum ipsam ita fugiunt, vt ne vmbram quidem vnquam attingant. Expertum se dicit Pli. si necessitas sit in ignem potius q̄ in fraxinum effugere serpentem Robur, inter species quercus reponitur. Est arbor durissima, vnde nomen sumpsit. Aspectans syluam imensas, propterea tristis q̄ imēsa syluis præbebat difficultatem inueniendi. Vel etiam tristis ppter amissum amicum.

Ilex

Fraxin⁹

Vix ea fatus erat, geminæ cũ forte[a] Columbæ
Ipſa[b] ſub ora viri, Cœlo venere volantes,
Et viridi ſedere ſolo. tum maximus Heros
Maternas[c] agnoſcit aues, lætuſq; precatur.
Eſte duces, o ſiqua[d] via eſt, curſumq;[e] ꝑ auras
Dirigite in lucos, vbi piguẽ diues opacat
Ramus humũ, tuq; o dubiis ne defice[f] rebus
Alma parens. ſic effatus[g] veſtigia[h] preſſit
Obſeruãs quæ ſigna ferãt, quo tẽdere[i] pergant
Paſcentes. illæ tantum prodire[k] volando
Quãtum acie poſſent oculi ſeruare ſequẽtum.
Inde vbi venere ad fauces graue[l] olẽtis Auerni

SER. a CVM forte colũbæ, auguria aut oblatiua ſunt, q̃ nõ poſcunt, aut ĩpetratiua, q̃ optata veniũt. Hoc ẽ qa oblatiuũ eſt, iõ dixit forte. Bene aũt a colũbis Aeneæ dat augurium & Veneris filio, & regi. Nã ad reges pertinet colũbaꝝ auguriũ, quia nunq̃ ſolæ ſunt, ſicut nec reges q̃dem. b Ipſa ſũ ora, ne ſi lõgius volarent, nõ ad eũ ꝑtinere viderentur. Nã moris erat vt captãtes auguria certa ſibi ſpatia deſignarẽt, qbus volebãt videnda ad ſe ꝑtinere, qđ ſpatiũ tẽplũ totũ appellat, & extremæ ꝑtes antica & poſtica vocabant. c Maternas, Veneri cõſecratas ꝓpter fœtũ frequentẽ & coitũ. d Siqͣ via eſt, ſi eſt rõ, & ex hoc loco eſſe incipit ĩpetratiuum qđ oblatiuũ fuerat. e Curſumq; ꝑ auras, curſum vocauit ĩpetũ, & eũdi officiũ. Nã & nauiũ curſus dicitur. f Ne defice rebus, ne deſere in reb' ĩcertis, & bñ in ſiluis ĩuocat mrẽm, quã iã ſcit ſibi viſã eſſe habitu venatricis, vt in primo legimus. g Sic effatus, ꝓprie effata ſunt auguꝝ preces. Vñ ager poſt pomeria vocabat effatus, vbi captabant auguria. h Veſtigia ꝑſſit, qa ad captanda auguria poſt ꝑces ĩmobiles vel ſedẽ vel ſtare ꝯſueuerãt. i Quo tendẽ ꝑgant Paſcentes, hinc optimũ ſignificat auguriũ, qđ paſcebãt. Nã romani moris fuit, vt in comitiis agẽdis & in bellis gerendis pullaria captarent auguria. Vñ eſt ĩ Liui. ꝙ cũ qdã cupidus belli gerẽdi a tribuno plebis ꝓhiberet ne iret, pullos iuſſit afferri, qui cũ miſſas nõ ederẽt fruges, irridẽs cõſul auguriũ ait vel bibãt, & eos necauit in Tyberĩ inde nauib' victor ex africa reuertẽs, in mari cũ oibus q̃s ducebat extĩct' eſt, & mlti Paſcentes diſtingũt & abſolutus ẽ ſenſus. Alii dicũt paſcentes volãdo, & referũt ad nãm colũbaꝝ, q̃ exiliẽtes paſcẽ ꝯſueuerũt, Alii volãdo ambulãdo dicũt. Vola.n. dr media ps pedis vel manus. k Prodire, pdibãt. ĩfinitus ꝑ indicatiuo. l Graue olẽtis auerni, male olentis, alibi bñ olentis, vt Et grauiter ſpirantis copia thymbræ Floreat.

DON. OPPOSVIT, cum loq̃ret cũ colũbis, O cũ ꝑces torſiſſet ad mrẽs, illic.n. ponit, vbi ſimplex hortatio ẽ & blãda veſtigia ꝑſſit, Obſeruabat diligentius, qa ſciebat poſſe illas ꝑces aduentũ ſuũ aliqd ꝓpriis motibus nũciare. Prodire volando, ꝓdire pedum eſt, Volare alaꝝ, ſ; quõ ambulabãt & volabãt ſ; ĩtellige volã eẽ mediã partẽ plãtæ & manus. Ergo volabãt ambulabant per volas, vnde involare dicim' cũ aliqd furtiue volæ man' ſubtrahimus, itẽ inuolare cum violenter manus in aliquẽ dirigunt. Tere in faciem iuolẽ venefico, ergo hic ambulare ĩtelligit. Nã cum alaꝝ motus exprimere voluit, dixit Cœlo venere volantes, cum añt demõſtraſſet ambulationẽ in eo qđ ẽ ꝓdire volãdo, & deĩde volatus exꝑmẽ vellet, dixit Tollũt ſe celeres liqdũq; p. a. la. Ergo vſq; ad auernũ ambulauerãt.

CHRI. COELO. venerunt ex alto & ſederunt in virenti ſolo: qa erat auguriũ ipſaꝝ ſapiam q̃ cœleſtis eſt daturam ſibi cognitionẽ vitioꝝ quæ terrena ſunt. Eſtq; optimus progreſſus, vt primũ vitiis exuamur, deinde cœleſtib' virtutibus oppleamur, nam virtus eſt vitiũ fugere, & ſapientia prima ſtultitia caruiſſe, vt ait Hora. Heros, nam niſi heroicis virtutibus, vt oſtendit Ariſto. ſummi boni participes eſſe nõ poſſumus, dixit aũt geminas columbas, qa ſm Eurypedes quæ ſunt veneres, cœleſtẽ & humanã.i. amor reꝝ cœleſtiũ in qbus eſt ꝯtemplatiua & humanaꝝ, in quibus eſt actiua, vñ recte ſapientiam dicunt rerum diuinaꝝ & humanaꝝ ſcientiam, nõ autem temẽ Orpheus vnam tñ argonautis tribuit, nã ipſi ſolã humanã ſapiam ſecuti ſũt. Eſte duces, nam fruſtra ducimur, niſi ardentiſſimus amor nos ducat. Siqua via, recte addubitat in rebus difficilimis. Pinguem, qm̃ ſummũ bonũ ꝓducit. Dubiis, Facile enim in ambiguis ꝓpter difficultates torpeſceremus, niſi adeſſet ardor amoris. Preſſit, nã non niſi pedetentim ꝓcedendum eſt, neq; ꝑus ad ſubſeq̃ntiam ꝓcedendum q̃ antecedentia recte nouerimus ſi veritatem cõſequi cupimus, nequicq̃ eſt inexploratum omittendũ. Hoc & ciuis noſter Dãthes exꝑſſit, cum in mõtis aſcenſu diceret. Si che'l pie fermo ſempre era el piu baſſo. Apprime n. ardua ẽ via & ſudoris plena, quæ ducit ad virtutem. Paſcentes, pabulum.n. animorũ eſt ipſa veri inueſtigatio. Prodire volando.

fido, nõ.n. dʒ amor inuestigãdi lõgius ꝓcedere, ꝙ ingenij acies cõseq posſit. Auerni, de quo vi debis apud Ser. vitãt aũ odorẽ auerni .i. fugiũt reꝝ terrenaꝝ corruptelas, & ab iis eleuatæ ꝑ liquidũ .i. purũ aerẽ .i. ꝑ supnaꝝ rerũ affectũ deueniũt ad ipsam sapiam. Nã quotiẽscũqʒ nos incitant res terrenæ, debemus illis opponere diuinaꝝ rerum excellentiam.

SER.

Tollunt se celeres, liquidũqʒ [a] ꝑ Aera lapsæ
Sedibus optatis gemina super [b] arbore sidunt
Discolor vnde Auri [c] per ramos Aura refulsit.
Quale solet siluis brumali [d] frigore Viscum
Frõde virere noua, qđ non sua seminat arbos
Et croceo foetu teretes [e] circundare truncos,
Talis erat species Auri frondentis opaca
Ilice, sic leni crepitabat bractea vento.
Corripit Aeneas extẽplo [f], auidusqʒ refringit
Cunctantẽ [g], & Vatis portat sub tecta Sibyllæ.
Nec minus [h] interea [i] Misenum in littore Teucri
Flebant, & cineri ingrato [k] suprema ferebant.
Principio pinguem [l] tædis, & robore secto
Ingẽtẽ struxere Pyram, cui frondibus [m] atris
Intexunt latera, & ferales ante Cupressos [n]
Cõstituũt, Decorantqʒ sup fulgẽtibus armis.

a ELIQVI dumqʒ patria, nõ est aeris perpetuum epitheton, sed purum ait auerni cõparatiõe. Dicit aũt eas alte volasse ad vitãdũ auerni odorẽ. b ¶ sup arbore sidũt, ſm antiquã licentiaʒ super iungit ab latiuo. c ¶ Auri aura, splendor auri, Hor. Tua ne retardet aura maritos .i. splẽdor. Hinc & auruʒ dr a splẽdore q est in eo metallo, hinc & aurarij dicti, quoꝝ fauor splẽdidos reddit. d ¶ Brumali frigore viscũ, bñ brumali addidit. tũc.n. maturũ ẽ. & auri imitat̃ colorẽ, nam noua frõde viret, qđ vt ait Pli. in na. hi. de fimo turdelaꝝ in certis arborib⁹ nascit̃, vñ Plau. Ipsa sibi auis mortẽ creat. e ¶ Teretes trũcos, teres est rotundũ aliqd cũ ꝓceritate, vt Incũbes tereti damon sic cœpit oliuæ. Hora. Brachia & vultũ teretesqʒ suras. f ¶ Extẽplo, bene hoc vbo vsus est augurũ, vt diximus supra. g ¶ Cũctantẽ, aliud pẽdet ex alio qa auidus, vt osñdat tantã fuisse auellẽdi cupiditatẽ, vt nulla ei posset satisfacere celeritas. Nã tardantẽ dicere nõ possumus eũ q fataliter sequebat̃. Alij, cunctanteʒ ad auri naturã referũt .i. mollẽ, qui paulatim frangitur .i. lentescit, Alij Cunctatẽ grauẽ dicũt, vt Glebas cũctantes, crassaqʒ terga expecta. h ¶ Nec minus; nihilominus ille deflebat. i ¶ Interea, dũ itur ad siluas. k ¶ Ingrato, tristi, vt gratũ aliqd lætũ dicimus, Alij ingrato dñe gratiã nõ sentienti. l ¶ Pingueʒ. aut de græco transtulit λιπαρὰν, aut hypallage est, hoc est de pinguib⁹ tædis. m ¶ Frõdibus atris, aptis ad funera. n ¶ Cupressos, adhibetur ad funera, vel ꝙ cæsa non repullulat, vel ꝙ per eam funestata ostenditur domus, sicut lætam frõdes indicant festas. Varro tamẽ dicit pyras ideo cupresso circundari propter graueʒ vstrinæ odorẽ, ne eo offendatur populi circũstantis corona, quæ tãdiu stabat respõdens fletibus præficæ .i. plãctum

principi, ꝙdiu ꝓsumpto cadauere, & collectis cineribus dicebat nouissimuʒ verbum ilicet, quod ire licet significat: Vnde est, Dixitqʒ nouissima verba.

DON. ¶ DISCOLOR, Nã per arborẽ viridem fulsit color aureus. ¶ Corripit, ne prolixior esset narratio, non dixit quõ ad ipsam arborem æneas venerit, sed ꝑ aliã viaʒ intellige ꝑuenit. ¶ Cineri, nõdum cinis erat, sed mox combusto cadauere erat futurus. ¶ Principio pinguẽ. Ea adhibuerũt ꝙ non solũ pyrã instruerẽt, sed eam facile incẽderẽt. ¶ Armis nam viroꝝ fortiũ arma & cætera ꝙ charissima haberẽt cũ ipsis consumebant.

CHRIS. Viscum Viscus ¶ VISCVM, neutri generis est & secundæ declinationis. Nam viscus visceris carnem dicimus. Quicquid enim intra cuteʒ pellem ue animalis est viscus appellatur. Viscum autem in quercu robore. Ilice, pruno syluestri, terebyntho nascitur nullo semie nisi in aluo auium maturo palumbi maxime & turdi, Humi nunquam nascitur. Druidæ ¶ Druidæ, qui magni gallorum sunt nihil sacratius habent visco & arbore, ꝙ gignitur modo robur sit. Nam roborum eligunt lucos, nec vlla sacra sine roboris fronde faciunt, Vnde græca interpretatione ἀπὸ τῆς δρυὸς druidæ appellari possunt, certe quicquid illi ad nascitur e cœlo missum putant., & id electe arboris signum putant. Hoc repertum maxima religiõe petitur & ante omnia sexta luna ꝙ mensium annorumqʒ principiuʒ iis facit sacrificio epulisqʒ rite sub arbore paratis duos admoueat candidos tauros sacerdos candida veste cultus arborem scandit, Falce aurea demittit. Cãdido id excipit sago, Tuʒ demũ victimas imolat precãtes vt suum donum deus prosperũ faciat iis qbus dederit. Fœcũditatem eo dari cuicũqʒ sterili aĩali arbitrantur cõtraqʒ venena omnia esse remedio, ait

Pli. ¶ Bractea, subtillis anima. ¶ Ingrato, nõ qa esset ingratus, sed q nõ sentiret officia fu neris, qđ ingratitudinis esse videt. ¶ Robore, nulla arbor durior est robore, Robur vere ca sum teredinẽ sentit, Bruma aũt neq3 vitiat, neq3 fundit. Alias obnoxiũ vt ẽt torqueat se fin datq3. Lignũ decorticatũ cãdidũ est & iocũdi aspectus. ¶ Corripit, nã vir alto ĩgenio aĩad uersa sapia illa statim capit. ¶ Cunctantẽ, vide Seruiũ, sed & ad mores refert. Nã virtus circa difficilia cõsistit. Neq3 de repẽte sapientiã in mentẽ nostrã asciscere valeamus.

[illegible] ¶ PARS calidos latices pli. in nat. hi. dicit hãc eẽ cãm, vt mortui & calida aqua abluãtur, & p interualla cõclamẽtur, quod solet plerũq3 vitalis spũs exclusus putari, & hoĩes fallere, Deniq3 refert quẽdam suppositũ pyræ

Pars[a] calidos latices, & ahena[b] vndantia flãmis
Expediunt, corpusq3 lauant[c] frigentis & vngunt.
Fit gemitus. tũ mẽbra toro defleta[d] reponunt,
Purpureasq3[e] super Vestes velamina[f] nota
Coniiciunt, pars ingenti subiere[h] Pheretro[g]
Triste ministerium, & subiectã more[i] parentum
Auersi tenuere facem[k]. congesta cremantur
Thurea dona, dapes fuso[l] crateres Oliuo.
Postq3 collapsi cineres, & flamma quieuit
Relliquias Vino, & bibulã lauere fauillã,
Ossaq3[m] lecta cado texit Chorineus aheno,

mortui vñ ostendere, has vestes illũ amasse ex eo demõstrat qa frequẽter illis vsus ẽ, & ppea multis erant notæ. ¶ Thurea dona ggesta, Meritũ viri ostẽdit ex multitudie specierum, & cũ nõ dicat, quanta etiã plura intelligunt.

adhibitis ignib' erectũ eẽ, nec potuisse liberari, vñ & fouebant cadauera septẽ diebus, & calida abluebant aq̃, & post vltimã cõclamatiõnẽ cõburebant, vñ traxit Terẽ. Desine, iã cõclamatũ ẽ. b ¶ Ahena vndantia flãmis, .i. est p flãmas, alibi Nec se iã capit unda, volat vapor ater ad auras. c ¶ Lauãt frigẽtis & vngũt [illegible] sus Enuij q ait Tarqni corpus bona fœmĩa lauit & vnxit. d ¶ Defleta, pticipium ab eo qđ ẽ fleor, si tñ inueniat, alias sine vbi origine esse dicem'. e ¶ Purpureas, ad imitatiõnẽ sanguinis, in quo est aĩa (vt supra dixim') Purpureã vomit ille aĩam. f ¶ Velamina nota, vel ipsi cara, vel aĩæ. Ex notitia .n. gignitur charitas, vt Hic inter flumina nota. g ¶ Pheretro græce dixit, Nam capulus dr a capiendo. Vñ ait Plau. Capularis senex. i. capulo vicinus. h ¶ Subiere pheretro, vt subeunt muro. i ¶ More parentũ ppinquioribus. n. virilis sexus hoc dabat offm. k ¶ Facẽ, de fune, vt Varro dicit, vñ & funus dictus est. Per noctẽ aũt vrebat, vnde pmansit, vt & mortuos faces antecedant. l ¶ Fuso crateres oliuo. dijs superis tm̃ libabãt, ĩferis vo sacrificãtes ẽt vasa in ignẽ mittebãt, vñ ait crateres, Qđ ẽt Sta. in archemori sepultura cõmemorat Oliuũ aũt ab oliua dixit. Nã oleũ ab olea dr, vt ἀπὸ τῆς ἐλαίας καὶ ἔλαιας dicit Flãma qeu.t, q̃si pyræ igẽq, qa vt in. iiij. diximus p q̃litate psonæ pyræ fiebant, sepulcra ẽt vel maiora vel minora fiebãt. m ¶ Ossaq3 lecta, aut collecta, aut lecta iõ, qa vt supra diximus nobiles nũq3 soli cõburebant, vnde Hom. τοὶ δ' ἄλλοι ἀνευθεν ἐλάτινῃ κλισίη [illegible] [illegible] sed cum dilectis equis, vel canibus vel famulo.

DON, ¶ PVRPVREAS, ex pcio vestitum meritus

telligunt. ¶ Cõgesta, copiose tradita. ¶ Fuso cratere, nõ paulatim sed semel cecidit. ¶ Lecta ex cineribus lignorum. ¶ Reliquias, ossa q̃ restabãt ex cadauere combusto.

CHRI, ¶ EXPEdiunt, in prõptu ponunt vt sint parata vti volentib'. Qđ aũt refert Seruius de ijs qui mortui vident nec sunt, patet & Plinius inducit, vey vr, nã Pli. ait Auiolã quendã cõsularẽ in rogo reuixisse s3 qm̃ puslẽte flãma subueniri nõ potuit, viuus cremat' est idẽ dicit euenisse. L. Lamiæ ptorio viro. Gel. aũt Tubero & ipse ptori' a rogo relat' est, vt Messala Ruffus & alij testant. Nos ãt florẽtiæ vidim' mulierculã ĩfectoris vxorẽ p mortua elatã cũ ad remigij tẽplũ iã portata eẽt ĩ feretro assurrexisse & ad mltos annos vixisse, .i. malo laborãs fœmiæ, cũ vuluæ [illegible] spirit' pcludit, q̃ si corrigit reddit spũs. Hoc mõ aũt Heraclit' ephesi' fœminã, q septẽ diebus exaĩs iacuerat, ad vitã reuocasse. s3 multa in historia audẽt græci. Dicunt aũt hermotini clazomeni aĩam relicto corpe errare solitã, & e lõginquo multa nũciarẽ. Corpe interis semianimi iacẽte, donec cremato e inimici eius q cantari se dicebat, remeãti aĩæ veluti magnã ademerit. ¶ Auersi, nã de more erat, cũ rogũ essent icensuri. ¶ Faciẽ auertere, ne id nolentes sed offõ astricti facere viderent. ¶ Cõgesta, ostdit cũ magna rey copia oia gesta fuisse. ¶ Collapsi, nã oibus cõcrematis cineres collabunt & residẽt. Quieuit cõsumpto enim oĩ humore discedit flama cũ pabulum quo allebatur amiserit. ¶ Bibulã, Quicqd humorẽ fugit id bibulũ dicimus. Hoc & cineri b' euenit. ¶ Fauillã dicimus rẽ extictã, accẽsam aũt scintillã. ¶ Aheno, aes enim præter cætera metalla ad sacra adhibebant.

¶ TER socios,

Idem ter[a] socios pura circumtulit[b] vnda
Spargens[c] rore leui, & ramo foelicis[d] oliuæ.
Lustrauitq; viros, dixit nouissima[e] verba.
At pius Aeneas ingenti mole sepulcrum
Imposuit, suaq;[f] arma viro remumq;[g], Tubamq;
Monte[h] sub aerio, qui nunc Misenus ab illo
Dicitur, æternumq; tenet per sæcula nomen.
Hic actis propere exequitur præcepta[i] Sibyllæ.
Spelunca[k] alta fuit, vastoq; immanis hiatu
Scrupea[l] tuta[n] lacu[m] nigro, nemorumq; tenebris.
Quam super haud vllæ poterant impune volantes[o]
Tendere iter pennis, talis sese halitus atris
Faucibus effundens supera ad conuexa[p] ferebat.
Vnde locum Graij dixerunt nomine Auernum.
Quattuor hic primum nigrantes terga iuuencos

SER. a TER socios, aut sæpius, aut re vera ter, licet .n. a funere contraxerint pollutionem tamen eis purgatio ad superos pertinet, vnde & ait impare numero, aut quia hoc res exigit lustrationis. b Circumtulit, purgauit, antiquum verbum. Plau. Pro lauatore circumferam .i. purgabo. Nam lustratio a circulatione dicta est, vel tædæ, vel victimæ in quibusdam vel sulphuris. Iuuena. Cuperet lustrari si qua darentur Sulphura cum tædis, aut si foret humida laurus. c Spargens, quia res agunt infernæ. In secundo vero Aeneas deos portaturus ait, Donec me flumine viuo abluero. Hic .n. erat mos, vt diximus supra. d Fœlicis oliuæ, arboris festæ, sed moris fuerat vt de lauro fieret, quod propter Augustum mutauit, vt dicit Donatus. Nam nata erat laurus eo die quo natus est Augustus in palatio. Vnde triumphantes coronari consueuerant, propter quam rem noluit laurum dicere ad officium lugubre pertinere. e Nouissima verba .i. ilicet. Nam vale dicebant post tumuli peracta solemnia. f Suaq; arma viro, ipsa cura sculpunt in saxo. Nam supra ea iam legimus concremata. g Remumq; tubamq;, quia & bellator & remex fuerat, licet possimus & solam tubam accipere. Remus .n. dicitur lorum, quod continet tubam; hoc ex Homero imitatus est Virg. in Elpenoris sepultura.

αὐτὰρ ἐπεὶ νεκρός τ' ἐκάη καὶ τεύχεα νεκροῦ
τύμβον χεύαντες, καὶ ἐπὶ στήλην ἐρύσαντες
πήξαμεν ἀκροτάτῳ τύμβῳ εὐῆρες ἐρετμόν

h Monte sub aerio, in aerio. Nam supra est positus. Aerium aut alij altum dicunt, alij nomen antiquum montis volunt. vnde est, Qui nunc misenus ab illo dicitur. i Præcepta sibyllæ, vt duc nigras pecudes, ea prima piacula sunto. k Spelunca alta fuit, qua ad inferos descendebatur, non vbi fuerat Sibylla vaticinata. l Scrupea, lapillosa. Nam scrupus est proprie lapillus breuis, qui pressus sollicitudinem creat, vnde etiam scrupulus dictus est. Vnde Teren. Inieci scrupulum. m Lacu nigro, aut alto, aut vere nigro inferorum vicinitate. n Tuta aut, quia hinc lacu, hinc cingitur siluis. Dicit aut locum quem nunc doliola vocant apud Cumas. o Volantes, volucres, participium pro nomine posuit, vt plurimus alburnum volitans, cui nomen asylo est. Sane sciendum Lucre. & aliquos alios physicos dicere aerem corporeum esse, vnde aues sustinet, sed hunc cedere vapori sulphureo, vnde aues in illis locis desertæ aere, quo portari solent, concidunt non odore, sed pondere, quod potest esse verisimile, quia altius in eodem loco potest volare, vt Tollitur se celeres liquidumq; per aera lapsæ. p Ad conuexa, coeli curuitatem.

DON. LVSTRAVIT viros, quia totius classis pollutionem posuerat idcirco omnes hic lustrat. At pius Aeneas, superiora cæteri compleuerant sepulcrum vero idcirco curauit Aeneas, vt magna mole fieret, quia contemplabatur eius maximum meritum, Arma etiam posuit, vt quibus in vita floruit illis in morte ornaretur. Aerio, hoc nomen monti illi apud priscos fuerat. Ergo mira breuitate & vetus & nouum ponit nomen. Aeternum per sæcula, & propter meritum defuncti & propter auctoritatem Aeneæ qui hoc voluit, neque placet quod aereum non sit nomen proprium sed significet altum, nam quod vetustum illud nomen fuerit. Ostendit Maro cum de Miseno dicat qui nunc quasi iteret dicitur nunc Misenus qui olim dictus est aereus. Tuta lacu, Hoc facit natura loci & non humanum artificium quod tuta sit. Talis halitus, refert causas cur non posset volare .s. propter vim vaporis inde surgentis, quo flatu necabantur. Quattuor, procurabat sibylla remedium ad transitum, nam si aues per altitudinem coeli cytæ transire non poterant, quod homo efficeret per teterrimum locum & tenebras transiturum tardo gressu. Numerus aut & color & reliqua quæ adhibentur pertinet ad rationem sacrificij.

CHRI. CIRCVNTVlit, lustrauit, Sic Plau. Oportet hanc circumferri proceritam. Rore leui, aqua minuta, vt ros esse solet. Rore & ramo .i. rore proueniente a ramo madefacto. Ingenti mole, nam vt cum gestis lapidibus, & terra, aut magno ædificio magnam molem

sup imponebāt sepulturæ, Vñ & moles dicebant sepultura. Hic moles Adrianū sepulchrū dicta est q̄ nostris tēpibus sancti angeli arx nominat, quā duplici putoq̃ muro palatio pōtificali qđ in vaticano est iūxit Nicolaus qntus pōtifex maxīus. ſ His actis, nā nō solū extincta, sʒ magna ēt mole obrupta iani gloriæ ga virtutē pp se ñ pp gloriā amamus. Sibyllæ. i. diuino ɔsilio obtēperauit. ſ Spelūca, nā īgressus ad īferos obscurus est, ex ɔōnis. n. cecitate in vitia labimur. ſ Quattuor Q m̄ dijs īferis numeɋ parē damus, vñ apđ ātiquos februario mēse. xxvij. dies dederūt. Cui cū inferis sacer esset, diminutiuos & par numerus cōueniebat.

a ¶ INuergit vina sacerdos In q̄rto ait. Media īter cōnua fundit, & funđ ē supina manu libat, qđ fit ī sacris supnis. Vergere āt est cōuersa in sinistrā pte manu ita fundē, vt patera ɔuertatur, qđ in infernis fit. Hæc aūt ptinēt ad victimarū explorationē, vt si nō stupuerīt, apte ɔbentur.

Cōstituit, frontiq; inuergit[a] vina sacerdos,
Et summas carpens media inter cornua setas
Ignibus imponit, sacris libamina prima,
Voce[b] vocās Hecatē Coeloq;[c], Ereboq; potētē
Supponunt[d] alij cultros, tepidumq; cruorem
Suscipiunt[e] pateris. ipse atri velleris agnam
Aeneas matri[f] Eumenidū, magnæq;[g] sorori
Ense[h] ferit, sterilemq;[i] tibi Proserpina vaccam.
Tum stygio regni nocturnas[k] inchoat[l] aras
Et solida[m] imponit Tauroɋ viscera flammis,
Pigue superq; Oleū fundens ardētibus extis.

bant; vñ īferēs Fūdēs ardētib' extis, q̄dā alij p toto velīt, vt p exta totū aīal itelligat. ¶ SVCCIpiūt ne iā sacrat' in terram cadat. ſ Ipse atri, ois nigra inferis mactat, & sterilē vaccā ga nihil ab īferis nascit, demōstrat q̄ttuor colorē gen' aīalis cū p velle īractū, q̄ nō attōsū ē veneris īmune.

b ſ Voce vocās hecatē, nō v̄bo, sʒ q̄busdā mysticis sonis, Nā varie numīa īuocabātur, qđ apte Luc. exp̄ssit, vt latratus hēt ille canū gēitusq; lupoɋ. Q đ stridūt vlulātq; feræ, qđ sibilat anguis Exp̄mit, & plāctus fractæq; tonitrua nubis Tot rerum vox vna fuit. c ſ Cœloq; ereboq; potētē, ħ est qđ ait Hecatē, vt plenū nomē ondēret. d ſ Supponūt cultros. i. victīas cædūt. Est āt sacroɋ, ī qb' mali ois v̄ba vitant, hinc est q̄ & mactare dr̄, qđ magis augeē sigñat. Sta. Macte aīo iuuenis. Dicim' āt h culter. tri. Nā cultellus diminutiuū ē, ħ cultellū penitus latinū [illegible]. e ſ Succipiūt, ātiquū ē, mō suscipiūt [illegible]', vt sup̄, Succepitq; ignē foliis. f ſ Mri eumēidū. i. nocti, vt hūc mihi da p̄priū virgo sata nocte laborē, & Eumenides dr̄r p āntiphrasim cū sint īmites ἀπὸ τοῦ εὐμενοῦς. g ſ Magnæq; sorori. i. terræ. Nā vt supra dixim' nihil aliud est nox nisi vmbra terraɋ. h ſ Ense ferit, vt eū ɔ̄ vmbras hēret ɔsecratū, hīc est qđ ei dicit Sibylla Tuq; ī vade viā, vaginaq; eripe ferrū. Itē strictāq; aciē venientibus offert, ħ ēt Hom. dicit [illegible]. i ſ Sterilēq; tibi proserpina vaccā, deæ ɔgruā nūq̄ enitēti. k ſ Nocturnas aras, q̄ tota nocte arderēt. l ſ Inchoat āt pficit, & est v̄bū sacroɋ. m ſ Solida imponit tauroɋ viscera flāmis, non exta dicit, sʒ carnes. Nā viscera sē q̄cq̄d īter ossa & cutē est, vñ et visceratio dr̄ ɔuiuiū de carnibus ferm, vt dixerim' sup̄. Ergo solida viscera holocaustū sigñat, qđ detractis extis aræ supimponebāt, q̄ nōnūq̄ abluta, elixa ēt ipsa sedde

ſ Nocturnas, nā & tp̄s tenebrosū īferis ɔuenit. ſ Oleū, vt validi' vrerēt oleū īfūdit. Ondit igit q̄ more vel qb' & q̄lib' & q̄ntis aīalib' cæsis īferoɋ numinū fauor acq̄rit. Ecce vbicūq; ponit, ecce, necessario seq̄tur aliqd qđ metū afferat vel admiratione.

¶ INuergit, Vergē v̄ti & exponi dicim'. Hīc aliq̄ regionē ad meridiē vel ad occasus v̄gere dicim'. i. v̄ti, & exponi & īclinari, hīc inuergē ē ita fundē, vt vas in q̄ res ē ɔuertatur. ſ Sūmas, Quæ ī sūmo capite sē Setas, Meliores lunā dicim' vt ē in ouib' duriores setas vt est ī sue mediocres pilos vt sunt in hoīe. ſ Media īter cor. i. ī eo medio qđ ē inter cornua. ſ Libamīa, de vino recte. De setis īproprie. Nā libat de reb' liqdis ē. Herebo, īferno dr̄. n. erebus ἀπὸ τοῦ ἔρας. i. terra, & βοῶ i. clamo. Quia q̄relis dānatoɋ ibi terra reboet, sm āt Hes. ereb' & nox ex chao sūt. ſ Matri eumenidū. i. nocti. ſ Furiæ. n. eumenides dr̄r, & sunt filiæ noctis & Acherōtis. ſ Proserpina, a græco ē mutatiōe līaɋ. illi. n. περσεφόνην dicunt, ponūt aūt Proserpinā p ea vi q̄ est in semine in terrā proiecto, hanc rapere Plutonē dixerūt. i. solē q̄ hyemali tpe remotiorē quādā mūdi ptē plustrat. Hāc igitur raptā ab eo Proserpinā dr̄t, quā sub terra latentē. ſ Ceres q̄ritat. Ceres autē symbolum ē feracis & cāpestris terræ. Hæc Proserpinā sub terra latentē q̄rit, Est aūt fertilis & nō sterilis hæc vis, sed in hoc loco alludit ad naturā inferni, vbi nihil gignitur. ſ Vaccam, de vacca & boue vitula iuuenco & tauro diximus in Buco. ſ Extis, & de his alibi.

SERV. DOMI. CHRI. Setas Pili. Erebus Proserpina

CPRIMI

Ecce aũt primi[a] sub lumina solis ⁊ ortus,
Sub pedib[9] mugire solũ, ⁊ iuga cœpta moueri
Siluaꝝ, visæq́[b] canes vlulare per vmbram
Aduentãte[c] Dea. procul o procul este Profani[d]
Conclamat Vates, totoq́[e] absistite luco,
Tuq; inuade[f] viam, vaginaq́ eripe ferrum,
Nunc animis opus Aenea, nũc pectore firmo.
Tantũ effata, furens[g] Antro se immisit apto.
Ille ducẽ haud timidis vadẽtẽ passibus æquat.
Dij qbus[h] impiuz est aiaꝝ, vmbræq́[i] silentes,
Et Chaos[k], ⁊ Phlegethon, loca[l] nocte silẽtia late

ORI a ¶ PRIMI sub lumina solis & ortus, atq hæc sacra per noctẽ fiebant, sꝫ locutus ẽ fm romanũ ritum, quo dies credit a medio noctis icipere. Illo ãt loco quo dicit Nox ruit Aenea, nõ vẽit sed finit sigñat, q̃q̃ alij dicũt sacra hæc a medio die icipere & pduci vsque ad mediam noctẽ, qd̃ ñ ẽ nox ruit, põt venit sigñare. b ¶ Visæq́ canes vlulate, ita numinis oñdebatur aduẽtus. Canes autẽ furias dicit, Luc. Stygiasq; canes i luce supña Destituã, sicut. n. diximus sup̃ vlulare & canuꝫ & furiaꝝ est. c ¶ Aduẽtãte dea, ipsa. s. Proserpia. d ¶ Profani, q nõ estis initiati. e ¶ Totoq́ absistite luco, ñ est nõ tm̃ a luco, sed ab oĩ luci vicinitate discedite, & ad Aeneæ comites iclamãt. f ¶ Inuade viã, ingredere. g ¶ Furens, deo plena, aut certe similis furẽti. h ¶ Dij qbus iperium est aiaꝝ, plenus locus alta sapiẽtia, de qua varie differunt phi. Nã dicunt p alios aias ad iferos duci, vt Hac aias ille euocat orco Pallentes, alias sb̃ tartara tristia mittit. Item per alios trãsferri, vt Nauita sed tristis p alios purgari, vt Aliæ pãdunt inanes Suspensæ ad ventos, p alios pro ad sũma reuocari, vt Lethæũ ad fluuiũ deus euocat agmine magno. Sciẽs. n. de deoꝝ imperio varias eẽ opiniones, prudentissime tenuit gñalitatẽ. ex maiore aũt parte Syrones epicureum magistrũ suum seqtur. Huius aũt sectæ hoies nouimus sufficiem reꝝ tractare, nunq̃ altiora disquirere. i ¶ Vmbræq́ silentes, secreta inferoꝝ semp silentia. Nam hoĩum vmbræ loquunt, hinc est Queꝫ sacra silentia norunt. Inuocat aũt summũ bonuꝫ, qd̃ in silentio constare manifestissimum est. k ¶ Et chaos, elementoꝝ ↄfusio. Inuocat autem reꝝ primordia, quæ in elementoꝝ fuerant ↄfusione. Per flegethonta fluuiũ inferorum ignẽ sigñat. Nã φλοξ græce latine ignis est. Vñ fm Heraclitũ cũcta pcreant, & re vera sine calore nil nascit, adeo vt õ septẽtrione dicat, Sterili nõ quicq̃ frigore gigni. l ¶ Loca nocte silẽtia late, aut hoc est qd̃ supra ait. Vmbræq; silẽtes, Aut vult ostendere esse partem mũdi, in qua perpetuæ sunt tenebræ. Cũ. n. pbatũ sit qd̃ legimus, Et minima ↄtentos nocte britãnos, Sphæræ exigit rõ, vt e cõtrario sit regio noctibus vacans.

¶ ORTVS, ne incertũ esset qd̃ sit sibi sub lumina solis addidit ortus. ¶ Per vmbram, ad oĩa ptinet, q̃ descripsi. ¶ Toto luco, vt penitus lucum relinquatis. ¶ Apto, i. qd̃ semper patebat. ¶ Vadentẽ passibus æquat, magnam fiduciã Aeneæ oñdit. ¶ Dij qbus im. Dictum est q̃ dies et sedes iferni asserant, & q̃ illic gerant, q̃ sũt icognita viuentib[9] ne temerarius videat, venia a dijs petit asserẽs ñ se auctor, sꝫ alijs pferẽtib[9] illa dicẽ, ne sibi incognita & i vulg[9] nõ pferẽda videat retegere. OON

CHRI ¶ PRIMI solis & ortus, i. sub ortu, quẽ primum solem dicimus. ¶ Iuga, magna vis vt non solum cãpestria, veꝝ etiam montes tremant. ¶ Profani, duplicẽ hẽt significationeꝫ, nã simplr pfanum habet, qd̃ nõ est sacris addictum aut initiatũ, & qd̃ deniq; nõ est iter sacra. Vñ est illa historicoꝝ diuisio publica & priuata, sacra & pfana. Est itidem pfanũ, qd̃ ex religione in vsum humanũ puenit, vñ est Faune pcor miserere inqt tuq; optima ferꝝ Terra tene colui vestros si semper honores Quos contra Aeneadæ bello fecere pfanos. Itẽ impiuꝫ & sceleratũ. nã isti pcul sunt a fano, i. ab omni religiõe, Sta. Fraternas acies alternaq́ bella pfanis Decertata odijs. ¶ Inuade, cum audacia & fortitudine tanq̃ rem difficilẽ ingredere. Nã hostes inuadere dicimus, qd̃ nõ fit sine labore & piculo, & eundere cum labore & difficultate peruenire significat. Res. n. difficilis est descendere in ifernum ea ratione vt a cognitis vitijs abstineas, nam ñ in ea pcipitaris facilis descensus auerni. Vñ opus est, vt ensem strictũ teneat. i. adhibeat animi ↄstantiam, quæ pturbationibus resistat, nã vi ea re opus est. ¶ Aequat ducem passibus non timidis, qa diuinum ↄsilium ita sequi debemus, vt præstanti animo omnia exequamur. ¶ Chaos, παρὰ τὸ χέω. idest misceo omnium elementorum imixta & confusa materia dicitur. Hanc vna cuꝫ æternitate sociam Demogorgonis primi dei fuisse arcades volunt, & ex ea natũ esse litigium dicunt, nam inde sunt quattuor elemẽta inter q̃ assidua discordia cũ humida siccis & calida frigidis pugnẽnt. Ex chao igit quæ est materia prima, quã hylen, idest siluã appellant, omnia elementa grta sunt. Profani

Sit mihi[a] fas audita loqui, sit numine[b] vestro
Pandere res, alta[c] terra e caligine mersas.
Ibant obscuri[d] sola sub nocte per vmbras.
Perq; domos[e] Ditis vacuas, e inania[f] regna.
Quale p incertā[g] Lunā sub luce[h] maligna
Est iter in siluis, vbi[i] Coelum cōdidit vmbra
Iuppiter, e rebus nox[k] abstulit atra colorem.
Vestibulū[l] an̄ ipm, primisq; in faucib⁹[m] Orci

SER. a ¶ SIT mihi fas audita, loq; de alta dicturus prudētia miscet poeticā licētiā. b ¶ Sit numine, vr̄o pcedat a vr̄o numine. c ¶ Alta terra, & caligine mersas, bn̄ iūxit, ex terris.n.caligo pcreat.i.vmbra obscurior. d ¶ Obscuri sō sola nocte, aut hypallage est, sō obscura nocte soli ibant, aut sō sola nocte.i.vbi nihil aliud ē pter noctem e ¶ Domos vacuas, nſi mūdi ɔparatione. Simulachra.n.illic q̄ sunt inania esse nō dubiū est. f ¶ Inania regna, inaniū p qd̄ oñdit vacuū. g ¶ Inceptā, alij icertā legūt, illuc tn̄ recurrit. Nā icertū icipientē.i.minorē significat. h ¶ Lucē maligna, obscura.nā pprie malignū est angustū, vt Aditusq; maligni.i.minores & obscuri. Sane sciendū Lunæ licet minoris cōmemoratione ostēdere eū voluisse fuisse illic aliqd lucis, nam aliter oīa q̄ dicturus est vidē nō poterat. i ¶ Vbi, qn̄.nam nō est loci, sed tēporis. k ¶ Nox abstulit atra colorē, hoc & videmus, & tractat ab epicureis, rebus, tollē noctē colorꝫ varietatē, vn̄ & apud inferos oīa nigra esse dicunt, cōtra hos academici vnā repugnant. Nā squāmæ pisciū per noctē lucēt. l ¶ Vestibulū, vt Varro dicit etymologiæ nō hꝫ pprietatē, sed fit p captu igenij. Nā vestibulū vt supra diximus dctm̄ ab eo q̄ ianuam vestiat. Alij dicūt a Vesta dctm̄ per imitationē. Nā Vestæ limē ɔsecratū est. Alij dn̄t ab eo q̄ nullus illic stet. In limine.n.solus est transitus, sed quo modo vesanus dr̄ non sanus, sic vestibulū nō stabulum. m ¶ Faucibus orci, deū posuit p loco, vt Iouē dicimus, & ætherē significamus. Hora. Manet sub ioue frigido venator. Orcū aūt Plutonē dicit, nec enī p Charōta possumus itelligere iferos deos, qa minor ptās p iperio nunq̄ ponit, sed illa q̄ tenet iperiū. Ergo alter est Charon. nam Orcus.i.Pluto, vt in Verrinis indicat Cic. dicēs, vt alter orcus venisse ætnā, & nō Proserpinā, sed ipsam Cererē rapuisse videat, alibi ait, Qd̄ Ditem patrē emersisse ab inferis putant. Dicimus aūt & hic Dis, & hic Ditis.

DON. ¶ SOLA nox est cui lux nulla succedit. ¶ Incertā, in ipsis initijs positā. ¶ In syluis, q̄ & illud exiguū lucis sua dēsitate possint eripe. ¶ Vacua, in qbus nihil videri pōt neq; illi occurri. ¶ Vestibulū.a.i. in hoc erant omnia q̄ cruciāt viuos, aut defunctos affligunt.

CHRI. ¶ SIT Mihi fas.a.d. dicturus de descēsu alorū ad Ifernū.i.ad vitia, qa res hæc qōneq; hēt variā, & multiplicē, & ppea iure dici pōt eē mersas tr̄a & caligine.i. sūma obscuritate, icirco excusat difficultatē, & petit veniā si referat audita. ¶ Ibāt obscu. qi vitia labunt, sūt in obscurū qm̄ oīa vitia ex cæcitate mētis & ex stultitia sunt. ¶ Vacuas, domos, nō solum alludit ad aīas q̄ i corpe nullū locū occupāt, verū oñdit ipsa vitia nihil eē, qm̄ pūatiōes sūt. Quapp optīe Persi⁹ o curas hoīuꝫ, o q̄t̄ū in rebꝰ inane est. Nec mihi placet q̄ multi putāt voluisse poetā sectā epicureā tāgē, qd̄ icirco sint inania regna, qm̄ cū aīæ mortales sint, nihil sit apd̄ Iferos, nā minime q̄drat tā humilis snīa tā pfūdæ doctrīæ quā huic libro iserit. ¶ Quale icertā, expmit igressuꝫ ad vitia. Nā i pncipio & si mēte cæcitate i vitiū descēdimus, tn̄ adhuc rōnis lumē q̄uis exiguū retiem⁹, nōdū facto hitu. ¶ Maligna, q̄ se diminute & illiberalr̄ pbeat, vt ɔ̄ liberalē & copiosum benignū dicimus, vt accipit i teucros aīum mentēq; benignā. ¶ In syluis, nā accedēte opacitate syluaꝝ ad lucis diminutionē, vix luminis relinquit vestigiū, nec temē meminit syluaꝝ, qa vt iā diximus oīa vitia nobis a sylua.i.aīā & corpore sunt. ¶ Nox abstulit.i.ēt si nō sm̄ epicureos loquat satis auferunt colores tenebris, cū nīl i ill̄ appeāt. ¶ Vestibulū, Cecilius Gallus i li. de v̄b. significatiōe, Vestibulū dicit eē nō in ædib⁹ neq; i ædiū pte, sed locū an̄ ianuā domus p quē deuia adit⁹ accessusq; ad fores ædiū sit, ianua.n. pcul a via siebat aratro itersita, q̄ vacaret. Putāt dctm̄ a ve & stādo. Ve aūt aliqn̄ itēdit, vt vetus q̄si magnæ ætatis, & vehemēs.i. magnæ mentis & ipetus. Aliqn̄ minuit, vt vecors & vesanus. Ergo siue auget in h̄ vocabulo, dr̄ a magna statione, quā illic hēbāt q veniebāt, & dn̄m ædiū expectabāt, vt illū deducerēt, & reducerent. Si aūt pūat, dr̄ a domesticis q frequent igredietes egredieteīq; domū ibi nunq̄ cōstūt. Ergo vestibulū ɔstat araꝫ dici, q̄ a via domū diuidit. Fauces autēꝫ iter angustum, est p qd̄ ad vestibulum de via flectitur. Ergo Aeneas cum vidit fauces atq; vestibulum domus impiorum non est intra domum, sed de via videt loca inter viā & ædes locata, hæc Macro. Sunt tamen qui dicant vestibulum esse a vesta, cui pmæ domus partes sacratæ sūt. Alij quia domum vestiant.

Vestibulum

LVCTVS

Luctus [a], et ultrices [b] posuere cubilia curae,
Pallentesque habitant Morbi, tristisque [c] Senectus,
Et Metus, et malesuada Fames, ac turpis egestas [e],
Terribiles visu formae, Loetumque, laborque,
Tum consanguineus [d] Loeti sopor, et mala mentis [f]
Gaudia: mortiferumque adverso in limine Bellum,
Ferreique Eumenidum [g] Thalami, et discordia demens
Vipereum crinem vittis innexa cruentis.
In medio [h] ramos, annosaque brachia pandit
Ulmus [i] opaca, ingens, quam sedem somnia vulgo [k]
Vana tenere ferunt, foliisque [l] sub omnibus haerent.
Multaque praeterea variarum monstra ferarum,
Centauri [m] in foribus stabulant, Scyllaeque [n] biformes

SER. a ¶ LVCTVS & ultrices posuerunt cubilia curae, ea dicit esse in aditu inferorum, quae vicina sunt morti, aut quae post mortem creant, dicit & quae in morte sunt, ut pallorem, luctus. n. post mortem est. b ¶ Vltrices curae, conscientiae, quae puniunt semper nocentes, ut dixit Iuvenalis, quos diri conscia facti Mens habet attonitos, & surdo verbere cedit occultum quatiente animum tortore flagellum. c ¶ Tristis severa, quae gignit severitates. Cicero. Iudex tristis & integer. d ¶ Tum consanguineus leti sopor, secundum Homerum. Qui ait ἔνθ᾽ ὕπνῳ συμβλῆτο κασιγνήτῳ θανάτοιο. e ¶ Egestas turpis, quae turpes facit, & quasi harum rerum imagines facit, quas dicit esse apud inferos, tamen quia in quem ista concurrunt, fit mortalis necesse est. Vnde deos immortales dicunt, quia ista non sentiunt, quibus mors creatur. f ¶ Mala mentis gaudia, generaliter omnium scelerum dicit, ac si diceret malae mentis gaudia. g ¶ Eumenidum thalami, furiae numquam nupserunt. Vnde thalamos accipimus, in quibus natae sunt. Alii thalamos dicunt qui facti sunt auctoribus furiis, sed non procedit, quia ait, terribiles visu formae, & ut non videatur esse contrarium, quia paulopost furias alibi dicit esse. Non possunt, hic natae esse, & alibi manere, & alibi officium exercere poenarum. h ¶ In medio, aut vestibulo, aut absolutum est, & intelligimus hanc esse eburneam portam, per quam exiturus est, quae res haec omnia indicat esse simulata, si & ingressus & exitus falsus est. i ¶ Vlmus opaca, ingens distinguenda sunt ista propter duo epitheta. k ¶ Vulgo tenere, passim, catervatim. l ¶ Foliisque sub omnibus. Qui de somniis scripserunt, dicunt quo tempore folia de arboribus cadunt, vana esse somnia, quod per transitum tetigit. Vana autem ideo quia inferiq. Nam vana superi non mittunt. Homerus. καὶ γάρ τ᾽ ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν. m ¶ Centauri in foribus stabulant, bene in foribus, quia ea quae contra naturam possunt creari, statim pereunt. Stabulant autem habitant, & usurpative dixit, ut populat, luctat. Nam stabulos dicimus, & bene allusit, quia ex parte equi sunt. Centauri autem Ixionis & Nubis filii sunt. Ixion enim amatam Iunonem de stupro interpellavit, illa confessa Iovi est ex eius voluntate nubem in suam formam conversam ei obtulit, unde ferunt natos esse centauros. n ¶ Scyllaeque biformes, bene plurali usus est numero. Nam Scylla filia Nisi secundum alios in avem conversa est, secundum alios in piscem. Ergo etiam ipsa biformis fuit, sicut haec in Siciliae freto. Dictum est autem per poetae scientiam.

¶ LVCTVS, DON. quorum sordidus & miserabilis cultus est. ¶ Curae, quae quaecunque possident torquent. ¶ Tristis se. & quia nostros contrahit vultus & morti vicinos facit. ¶ Fames, non solum quae egestatem affert victus, sed quae cupiditatem rapiendi affert. ¶ Turpis ege. nam & macie deturpat faciem & necessitate sordidum relinquit victum & vestitum. ¶ Mala gaudia mentis, haec sunt quae in scelera ducunt, Adulter. n. & latro cum luctu in sceleribus voluptatem capiunt. ¶ Mala ergo quia apud inferos puniuntur. ¶ Discordia de. in quam ex dementia incidimus. Neque iniuria dat sanguinem. & serpentes. ¶ In medio ramos post vestibulum ponit interiorem partes, quae non esset sub tecto. Posuit ulmum annosam, & quia non omnes annosae sunt ingentes opacae frondibus iccirco haec addit. ¶ Vana. s. vult haec esse errores, quae pro necessariis innaniter occurrunt.

CHRI. ¶ LVCTVS, sequitur. n. vitia luctus ex poenitentia scelerum. ¶ Vltrices nam post commissum scelus exagitamur a conscientia, quae nos assiduo torquet. Hinc Iuvena. exemplo quodcunque malo committitur ipsi displicet auctori. Prima haec est ultio, quod se iudice nemo nocens absolvitur, & alibi Nocte dieque suum gestare in pectore testem Spartano cuidam respondit pythia vates. ¶ Pallentes ab effectu. ¶ Morbi, vel quia ex decensu animorum in corpora nascuntur morbi & egestas. Nam a corpore haec sunt non ab animo & vehementer illa exhorrere mortales, vel morbos more stoicorum pro vitiis & egestatem pro avaritia, a quo omnia pene sunt mala ponit. Soli autem sapientes, ut ostendunt stoici divites sunt, senectus ad senium vergit ipse animus vergit ad vitia. Puto tamen ex platonicorum sententia poetam immersionem animi in corpus appellare infernum, atque ex ipso corpore omnia sibi haec mala provenire ostendere, Nam & per quattuor

simula & quattuor corpis hūeros Platonē expssisse nōnulli volūt. ſ Mala mētis gaudia, qñ lætat, stult⁹ ꝙ male fecerit. Bellū āt & discordia & furiaꝝ Thalami ī hac mūdi pte facile dep̄hēdūt. In limie adūſo, qa sp aduersat & ꝯriū ē. Discordia demēs, qa a stultitia holuꝫ pcẽit, cū nā nos ad societatē ꝯcordiāq; creauit. ſ Vlm⁹, cū sōnia vana exp̄mat, & nullū fructū pducētia optie vlmū posuit, q̄ arbor sterilis ē. ſ Cētauri, ixiō cū iūone ꝯcūbere credēs cū ei⁹ simulachro ex nube fcō ꝯcubuit, vñ nati sūt cētauri, ꝗꝛoꝝ supnæ ptes hūanæ, ifernæ eqnæ erāt. In quo exp̄mit cultus nimiæ ambitiōis, nā q tyrānidi & nimiæ ip̄erādi cupiditati icūbunt putāt se iunone .i. maximis regnis potiri posse & hoies deoꝝ nuptias petūt .i. cultus sibi sup hūanā facultatē pponūt. vñ & p reb⁹ solidis nubē .i. inanes assequunt, vñ nō hūana q̄dam, sꝫ mōstruosa & efferata nascunt, qb⁹ ex alto ad ima p̄cipitāt, sꝫ d cētauris alibi atq; d scyllis

SUR.

a ¶ CENTŪ geminꝰ briareꝰ, cēties duplex, ſm fabulas ip̄e est Aegæon. b ſ Ac bælua lernæ, Hydras dicit, q̄ fuit in Lerna Argiuorū palude, sꝫ latinæ excetra dicit, qꝫ vno cæso tria capita excrescebāt, sꝫ cōstat hydrā locū fuisse euomētē aq̄s vastātes vicīas ciuitates, i q̄ vno meatu clauso multi erūpebāt, qꝺ Hercules vidēs loca ipsa excussit, & sic aq̄ clausit meatus. Nā hydra ab aq̄ dicta ē. i. ἀπὸ τοῦ ὕδατος. Potuisse aūt hoc fieri ille indicat locus, Excoqtur vitiū atq; exudat inutilis humor. c ſ Flammisq; armata chimæra, ore leo, postremis ptibus draco, media capra scd̄m fabulas fuit, & maxime Homero dicente.

πρόσθε λέων ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χί
μαιρα

Re vera āt est, mons Lyciæ, cuius hodieq; ardet cacumē, iuxta qꝺ sunt leones, media aūt pascua sunt, ima vo mōtis serpētibus plena. hūc Bellerophon, habitabilē fecit, vñ chimærā dī occidisse. d ſ Gorgones, tres, fuerūt ī extrema Africa circa Atlātem montē, q oēs vnū oculū hēbāt, quo luicem vtebantur, Sthenio, Euryale, Medusa. Seren⁹ tñ dicit puellas fuisse vni⁹ pulchritudinis, q̄s cū vidissēt adolescētes stupore torpebāt, vñ, fingit ꝙ si quis eas vidisset, vertebat in lapidē. e ſ Harpyæq;, aut iā occisas itellige, aut ſm Platonē & alioꝝ simulachra licēt viuaꝝ illic, fuisse. Nā dicūt oīum reꝝ idæas q̄sdā .i. imagines, ad quarū similitudinē pcreant vniuersa, hinc ē ꝙ ī Sta. Thyodamas Plutoni dicit, Oib⁹ sinitor eē videris mihi vo ꝛ sator. Haꝝ aūt simulachra bñ apud iferos sunt, q̄ eē dicunt & furiæ. f ſ Tricorporis vmbræ, Erili & Geryonis. g ſ Offert, nō ad feriēdū, sed ad repellēdas vmbras. vñ & offert dixit, sacerdos aūt

Et centū ᵃ geminus Briareus ac ᵇ bælua Lernæ
Horrendū stridēs, flāmisq; ᶜ armata Chimæra,
Gorgones ᵈ, Harpyæq; ᵉ & forma tricorpis vmbræ
Corripit hic subita trepidus formidine ferrum
Aeneas, strictamq; aciē venientibus offert ᵍ.
Et ni docta comes tenueis sine corpore vitas
Admoneat volitare caua sub imagine formæ,
Irruat, & frustra ferro diuerberet vmbras,
Hinc via tartarei ʰ q̄ fert Acherontis ad vndas.
Turbidus hic coeno, vastaq; voragine gurges
Aestuat, atq; oēm Cocyto ᵏ eructat Arenam.

ferire phibet. h ſ Tartarei q̄ fert acherōtis ad vndas, sequtur illud pythagoricū dicens, eos tenuisse viam post errorē siluaꝝ, q̄ vel ad vitia vel ad virtutes ducit. h ſ Tartarei Acherōtis, Acherōta vult quasi de imo nascē Tartaro, huius æstuaria stygē creare de stygē aūt nasci cocytō, & hæc est etymologia, Nā physiologia sic hēt, Qui caret gaudio sine dubio tristis ē, tristitia āt sine dubio vicina luctui ē, q generatur ex morte. Vñ hæc eē, apd̄ iferos dicit. k ſ Cocyto eructat arenā, in cocytū. s. per stygem. ¶ TVRBIDVS his cœno, pro qualitate iferni fuit natura aquæ turbida cœnosa odoris pessimi, vtpote q̄ ructaretur a Cœno.

DONI.

¶ BRIAREVS, Cottus briare⁹ & Gyges fratres fuerūt ſm Hesi. cœli & terræ filij, & titanes dicti. Decēnale bellū cū filijs saturni gesserūt, & illi qdē ab othry & ab olipo monte ip̄etū faciebāt. Tandem a diis victi in tartara deiecti sunt. Habebāt aūt singuli quinq̄ginta capita & cētū man⁹ & oīum fortissimi ac pulcherrimi fuerūt. Briareū aūt dicit Homerus ægeōa ab oīb⁹ appellatū eē ὃν Βριάρεων καλέουσι θεοί, ἄνδρες δέ τε πάντες Αἰγαίωνα. Addit ꝙ cū qñq; iuno neptun⁹ & Pallas iouē in vincula cōiecissēt, neq; esse q auxiliū ferret, ꝙ Thetis Achillis mater cœlū ascēdit, & secū adduxit centimanū briareū, eiusq; auxilio iouē soluit, Hesio. scribit Neptunū hūc sibi generꝝ asciuisse tradita sibi Opi filia, vñ & Oui. Balænarūq; p̄mentē Aegeona suis immania terga lacertis. Beluæ. i. Hydram dicit hāc auctore Hesio. pepit Echidna ex chiphone. Iuno aūt illā in lernæ palude nutriēdā curauit ꝯ Herculē, sꝫ illa Hercules cū iolao sūmis itecremit ꝯsilijs Mineruæ adiutus. Dicit excetra latine, qa vno cæso tria oriunt capi

CHRI. Briare⁹. Hydra

tā. Hydra Pla. refert fuisse callidissimū sophistā, quē Hercules doct⁹ phs flāmis. i. feruore īge nij supauit. Est āt sophistica rō cauillosa, vt vno sublato capite plā nascant. Est. n. logices du plex disputādi rō, et p ħas, et p sophisticas rōnes. ¶ Horrēdū. s. si ad fabulā īferas expssit nāq; spētis, si ad sophisticā rōnē notauit huiuscemodi disputatiōis rabiē. ¶ Chimerā, hāc ēt ignē expirātē hisdē partib⁹, qb⁹ hydrā ortā ait Hesio. hūit ṡ; hūc poetā tria capita. Primū leonis Vltimū dracōis, Mediū capræ. Ait. n. πρόσθε λέων ὄπιθεν δὲ δράκων μέσση δὲ χίμαιρα. Hāc pegasus & Bellerophōtes deuicit, q̄ tñ ex ortho cane Geryōis ṗus pepit Spingē leonem ne meū & draconē, q mala aurea custodiuit. Itē pepit Ceto ex phorco. De hac ēt Ouid. Quæq; chimæra iugo medijs ī ptib⁹ ignē Pect⁹ & ora leæ caudā spētis hēbat. Re ħa mōs in lycia ē cariæ ɔterminus, de q̄ vide s er. ¶ Gorgōes, ph orci & Ceto filiæ st Stheno Euryale & Me dusa hap ṗmæ duæ īmortales fuerūt. ¶ Medusa m. q̄ qa ī tēplo Palladis cū neptūo ɔcubuit, irata dea crines suos q̄p splēdor capt⁹ fuerat neptun⁹ ī spētes ɔuertit. Quo pacto āt a Perseo īterfecta sit, describ. Oui. Ex ei⁹ moriētis vtero emicuē duo fōet⁹ Chrysaor sic dict⁹, qa cū au reo ense nat⁹ ē, & hic ad dōos ascēdit, Ioui lumē, & tonitrū ferēs, & equ⁹ alat⁹ q pegasus ē appel lat⁹, ἀπὸ τῆς πηγῆς. i. a fōtib⁹ oceāi, iux q̄s sit nat⁹. De harpyis dctm ē ī tertio. Oia hæc mō strosa st. Ois āt mōstrositas vitiosa, qm aut excedūt aut deficiūt. Ergo ī vestibulo īferni dic t⁹, & excessus sūt. Quapp idē via ē ad tartara. i. ad hitus vitiop, vñ ē charō. i. ṗuatio gaudij.

SER. a ¶ HAs hor. a. pp tria flumi. b ¶ Portitor, p prie q portat. abusiue ēt qui portat portitō dr, sicut vector q sīgnat vehen tē et q vehitur. Luc. Venia est hæc sola timo ris vectorē nō nosse tuū, sic & alūnus & hospes sīgnant. c ¶ Terribili sql. terribil sqlloris. d ¶ Charō, p āntiphrasī, Χαίρων q̄si acharō. e ¶ Mēto Cani. icul. ia. Ve teres. n. n solū comas ornabāt, ṡ; ēt bābā, vt nōnullas vidim⁹ statuas. f ¶ Stāt, horrēt, & ē polysem⁹ ṗmo, vt dixius sup, sic & subigit p īpellit, sursū agit, regit. Nā & acuit sīgnat vt Subigūtq; ī cote secures. g ¶ Velisq;. m. aut p vela, & ē septim⁹, aut vel obseqē, & ē datiu⁹. h ¶ Ferrugīea, nigra, tristi. Nā lugubrē eē hūc colorē oñdit dicēs, Cū caput obscura nitidū ferrugīe texit. i ¶ Corpa. c. oē q̄d pōt videri corp⁹ dr, Nā paulop⁹ discretionē fecit dicēs, Corpa viua nefas stygia vectaī carīa, ad mō tuop discretionē. k ¶ Iā se. aut ɔpatiuū p po sitiuo posuit, aut (vt dixius) senior ē virēs se nex, vt iunior ites iuuenē ē, quā rē a Varrarā ctā ɔfirmat ēt Pli. l ¶ Cruda d. vi. se. τὸ ὠμὸν

Portitor[b] has[a] horrēdus aquas, & flumina seruat
Terribili[c] squallore Charō[d], cui plurima mēto[e]
Canicies inculta iacet, stant[f] lumina flamma.
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus,
Ipse ratem conto subigit, velisq;[g] ministrat,
Et ferruginea[h] subuectat corpora[i] Cymba
Iā senior[k], sed cruda[l] Deo, Viridisq; senectus.
Huc omnis turba ad ripas effusa ruebat,
Matres atq; Viri, defunctaq; corpora vita

pap de pstinis ipibus retinēt. ¶ Cruda & vi, quia nondū tē debat ad matu ritatem.

CHRI. ¶ POR titor. e. si nauis volūta tis typū hap li bertas arbitrio capit charon. Ergo charō a git nauē. i. volū tatē ɔto. i. electiōe q̄ arbitriū dirigit. ¶ Dr. n. χα⁹ q̄si ɔms. Nā ex tereti ī acutū tēdit q̄ figura cōus appellaī. Ministram⁹ igr nauē. i. volūtatē velis. i. ṗpam⁹ volūtati cœlesti, qm qd īfluit cœlū libēt vult. nisi sese rō opponat c⁹ ē sy drib⁹ dñari. Senex fingit qa nihil āntiquus aīa ī q̄ libep arbitriū sp fuit, ṡ; vidis senect⁹, qa nūq; dficit. Per amictū sordidū itellige cor p⁹, qd putre, corruptibileq; ē. ¶ Duo lu. f. qa li bep arbitriū ad vtrūq; tēdē pt, ad lumē rōnis & ad ardorē cupiditatq, qd āt hic d charōte di cimus, idē & Seū. ī descēsu hercul itelligere vr. It. n. ad eū Hercules cedēte turba, qm erat ī ētio gñe vtutū aī iā purgati, vbi n diuia so lū ī electiōe ṗferim⁹, ṡ; tāq; nihil aliō sit in tuemur liq; pacto libep arbitriū absolutū est & cedit ei turba pturbationū exclamat cha rō, q̄ pgis audax qa libep arbitrium vellet di scutē qd eēt agēdū, aut vt⁹ ipa heroica. Qū iā electionē fac, pellit moras, & nautā cōto domitat. i. cogit libep arbitriū ī suū hitū sua electiōe. Cōsumata. n. vtus n āplius delibe rat. Charō ob receptū Herculē āno ī cōpedi bus fuit, qa arbitriū in hitu vtuq heroicæ nō āplius libep ē in vitia fluē actu. s. nā potētia pōt, ṡ; redeamus ad Maronē. ¶ Ferruginea, a ferro est ferrugo color ē purpureus ad nigrū tēdens, vt lucubris sit. Sta. Et ferrugineus, ne mon astupet ipa ætell⁹ Miraī potuisse sectes

ɔsuāt, vt nullis ei⁹ iniussū ī alienas regiōes trāseat. His igr aqs tā male olētib⁹ tā horri dis aspectu erat par custos, nec dissimilis loco & regiōi. ¶ Stare lu. flā. iflexibiles oculi q̄si flāmā emittebāt. ¶ Sordid⁹. a. sordidū erat ve stamē neq; tñ vt totū tegēt corp⁹ & n fibula, ṡ; nodo nectebaī. ¶ Ipse. r. nō agēdi ptātē, sed pœnā hēbat qa mīstrāl officia iplebat, nā da bat vela vectabat corpa subigebat. i. n sine la bore ɔgebat. ¶ Viridis, n pp colorē, ṡ; q̄ adhuc

POR. ¶ POR titor. is, ṗpe ē q portū (or) qa ī deo.

Chimæra

Gorgōnes

Medusa

SER. a ¶AVTVMNI fri.pri. extremitatem vult ondẽ qð ait Iuue. Iã lætifero cedẽt pruinis autũno. Nã ei⁹ pria ps feruet, vt Totoq; autũni incãduit æstu. Sane sciẽdũ ẽ Pli. folia autũnali tpe iõ cadẽ, qa ois tũc in arborib⁹ humor æstatis calore iuenit exhaust⁹. b ¶Ergo cadũt, non qa tũc siccari icipiant, sed qa tũc eis iaȝ deest humor. c ¶Glomerãtur. a. bñ rebus volitãtib⁹ ppa rauit alas qa & ipsæ volant. d ¶Immittit apricis. i. sine frigore, ἀνεφρίνους, vt diximus sup̃, vñ nõnulli & Africã dictam volunt. e ¶Primi. t. figura græca est, vt pmi transirẽt. f ¶Tristis, asp & misabilis. g ¶Æneas, ordo ẽ Æneas ait Dic o Virgo, cætera ppa rẽthesim dicta sunt. h ¶Quo dis. qua dña. i ¶Ripas hæ linquunt, repulsæ. s. nõ trãseuntes. k ¶Vada li. nigra, & liuidũ liuidũ nõ nisi apð neotericos iuẽimus. Luc. Liuor edax tibi cũcta negat, lȝ Ouid. dixerit Liuor iners vitiũ mores nõ exit in altos. l ¶Longæua sa. Sibylla. Apollo pio amore dilexit, & ei obtulit poscẽdi qð vellet arbitriũ. Illa hausit arenã mãib⁹, & logã vitã poposcit, cui Apollo rñdit id posse fieri si Erythræa isulã in q̃ hitabat relinq̃ret, & eam nũq̃ videret. Profecta igit Cumas tenuit, & illic defecta corpis virib⁹ vitã in sola voce retinuit qð cũ ciues ei⁹ agnouissent, siue liuidia, siue misatiõe cõmoti, ei eplaȝ miserunt creta ãtiq̃ more signatã, q̃ visa tra. (Nã erat de ei⁹ isula) in morte resoluta ẽ. Vñ nõnulli dñt, hãc rẽ q̃ romana fata scripsit, qp incẽso Apollinis tẽplo ĩde Romã allati sunt libri, vñ hæc fuerat. m ¶Certissima p. ex eo qp subire iferos potuit. iõ aũt certissima, qa multi ad glãaȝ gñis simulãt se numinũ filios, vt Romulus ex Marte, Alexãder ex Ioue Hãmone. Hoc ergo excludit, sic alibi ẽ hercule

Salue vera Iouis ples. n ¶Et fal. nũ. vt supˢ diximus, siue pp Victoriæ fauorẽ Stygis filiæ. Nã statuit Iuppit: vt siqs fefellisset ei⁹ numẽ, vno ãno & nouẽ dieb⁹ ab ãbrosia, & nectare phiberet. Rõ aũt est quã diximus. Iõ p stygem dij iurãt, qa tristitia pria ẽ æternitati. o ¶Inops Ihu. duo dicit. i. nec legitimã sepulturaȝ hȝ, neq; imaginariã. Inopem. n. dic sine pulueris iactu. nã ops tra est. Inops, sine tra, sine humatiõe. Vult ãt oñdere tñ valẽ ianes quãtũ plenã sepulturã. Nã & Deiphobi vmbra trãsuecta ẽ cui Aeneas cenotaphiũ fecit vt Nunc egomet tumulum rhetæo i littore ianeȝ. Cõstitui Bñ ãt sepultos i. fletos. Naȝ sine fletu sepultura nõ est. Vñ legim⁹ Inhũata infletaq; turba, facit supradicta flumina trãsire, qbus luctus nomẽ iposuit. p ¶Cẽtũ ãt annos iõ dicit, qa illi sunt legitimi vitæ hũanæ, qb⁹ cõpletis põt aĩa trãsire ripas. i. ad locũ purgationis veire, vt redeat rursus ĩ corpa. Sane sciendũ qa cũ trã dicimus hæc ops facit, si nympham dicimus, hæc opis si diuitias hæ opes numero tñ plurali. q ¶Rauca flu. aut rheumata. i. æstuaria dicit, aut bñ plr, qa de trib⁹ loquit. r ¶Sedibus. o. q. idest pus q̃ corpus in nãm suam redeat, idest in terram.

Magnanimũ Heroũ, Pueri, innuptæq; puellæ,
Impositiq; rogis iuuenes ante ora parentum.
Quã multæ in siluis Autũni[a] frigore primo
Lapsa cadũt[b] folia, aut ad terrã gurgite ab alto
Quã mltæ glomerant[c] aues, vbi frigidus ãnus
Trans pontũ fugat, & terris immittit[d] apricis.
Stabant orantes primi[e] transmittere cursum,
Tendebantq; manus ripæ vlterioris amore.
Nauita sed tristis[f] nunc hos, nũc accipit illos.
Ast alios longe summotos arcet arena.
Aeneas[g] (miratus enim, motusq; tumultu)
Dic ait o Virgo quid vult cõcursus ad amneȝ?
Quid ue petũt aiæ? vel quo discrimine[h] ripas[i]
Hæ linquunt, ille remis vada[k] liuida verrunt?
Olli sic breuiter fata est longæua[l] Sacerdos.
Anchisa generate Deum certissima[m] proles
Cocyti stagna alta vides, stygiamq; paludem,
Dij cuius iurare, timent & fallere[n] numen.
Hæc ois quã cernis inops[o], inhumataq; turba ẽ,
Portitor ille Charõ, hi quos vehit vnda sepulti.
Nec ripas datur horrẽdas, nec rauca[q] fluenta
Trãsportare, priusq; sedibus[r] ossa quierunt.
Cẽtum[p] errãt annos, volitãtq; hæc littora circũ.

¶IVVEnes, qa adhuc suis cõmodis iseruire ptriæ potuisse. ¶Pueri & ṽgines quos in spẽ posteritatis suãdæ puenerat in lõgum seniũ pduci. Distĩguit sex⁹ & ætates, vt oñdat mortem oĩbus eẽ cõem. nec moriẽdi eẽ ordinẽ. ¶Quã mulier hac cõparatiõe quãta fuerit turba ostendit. ¶Tristis. durus & nunq̃ affabilis. ¶Nũc hos, nã oẽs sit nõ poterat. ¶Breuiter, ne q̃ fieret reb⁹ necessariis mora. ¶Certissima ples, nat⁹ ex hoĩe nõ inuento paues, sȝ nihil debes metuẽ, qa a diis pncipiũ ducis. ¶Cocyti stagna, nõ auget moraȝ qa respondet DOM.

spondet ad id q̃d nõ interrõgat, sed minuit. Nam curat ne postea interroget. Stagnum igit' ingẽ cocyi habet nomen. Palus uero quæ ex superfusione aquæ efficit' stix appellat'. Nec indiget ꝓbatione ꝙ insepulti nõ transportent', q̃si cernit ibi quos sepelire nõ potuit.

CHRI. ¶ STABANT, astabãt illi, vel stabãt quasi nõ discedebãt sed ꝑseuerabãt in orãdo, & ita vnusquisq; primus esse ꝯtenderet. ¶ Transmittere cursum, emittere cursum trans fluuium, idest veloci nauigatione transire. ¶ Tendebant, protensis palmis orabant. ¶ Tristis, seuerus qui non ex cupiditate illorum, sed ex iusto ordine eos admittebat, hoc autem significat ꝙ ex ardore perturbationum omnes in vitium ruere cupiunt. Id enim est ad inferos descendere verum non transuehuntur nisi quoꝝ corpora sepulta sunt. i. qui ex habitu vitijs penitus sunt obruti. Insepulti autem. i. ij qui non iacent in habitu demersi, erant circũlittora. i. peccant frequentibus actibus. ¶ Et post centum annos. i. post diuturnum tempus admittuntur, quia ex illis efficitur habitus. ¶ Nauita pro nauta per epenthesim. ¶ Cõcursus, nam ab omnibus pari studio curritur. ¶ Liuida, nam vt omnia cœlestia candida sunt, sic inferna nigra possumus, & ad descensum illum quo speculationem vitiorum exprimimus, ita rem referre cõcurrunt ad nautam, ꝙ omnes natura scire cupimus, sed liberũ mẽtis arbitrium non oẽs admittit ad speculationem. Quod autem non admittantur inhumati notat per corpora perturbationes animoꝝ, quæ a contagione corporis sunt, quæ nisi penitus humentur, nos ad speculationem proficisci non sinunt. Nam quod de centum annis refert, id ex ægyptioꝝ consuetudine poetice admiscet, & de qua Seru. & Sene. referunt, sed Herodo. ex hac ægyptiorum consuetudine, ait Orpheum inferorum fabulam scripsisse.

Tum demũ admissi stagna[a] exoptata reuisunt.
Constitit Anchisa satus, & vestigia[b] pressit
Multa putans[c], sortemq;[d] aĩo miseratus iniquã
Cernit ibi mœstos, & mortis[e] honore carentes,
Leucaspi, & Lyciæ ductorem[f] classis Orontem,
Quos simul a Troia vẽtosa per æquora vectos
Obruit Auster[g] aq̃ iuoluẽs, nauemq;, virosq;.
Ecce Gubernator sese[h] Palinurus agebat
Qui Libyco[i] nuper cursu dum sidera seruat,
Exciderat puppi medijs effusus[k] in vndis.
Húc vbi vix multa[l] mœstũ cognouit ĩ vmbra,
Sic prior alloqtur. quis te[m] Palinure Deorum.

SER. a ¶ STAgna exoptata reuisũt, lethæi, scilicet fluminis. b ¶ Vestigia ꝓssit s. cogitatiõe tardatus. c ¶ Putãs, reputãs, cũ aĩo ꝑtractãs. d ¶ Sortemq; aĩo miseratus iniquã, Iniqua. n. sors est puniri propter alteri' negligentiã, nec enim quis culpa sua caret sepulcro. Bene autẽ animo, quasi re præsago, vt alibi, Præsaga mali mẽs. Ipse enim Aeneas insepultus iacebit, vt Mediaq; inhumatus arena. Perijt enim in flumine numico, vnde & Iuue. Et ipse mihi contingens sanguine cœlum, Alter equis, alter flãmis ad sydera missus. e ¶ Mortis honore, sepultura, vt Quisq; honor tumuli. f ¶ Ductorem classis, apertum exemplum classes, dici etiam vnam nauem. Nã legimus, Vnã quæ lycios, fidumq; vehebat orõtẽ. g ¶ Auster, hic distinguendum. h ¶ Sese agebat, se agere est sine negocio incedere. i ¶ Qui libyco nuper cursu, bene libyco. Nauigatio enim non a diuerticulo sed ab intẽtione accipit nomen. k ¶ Effusus in vndis, archaismos est, q̃q̃ Donã. esse ordinem velit, dum seruat sidera in vndis medijs. l ¶ Multa mœstum cognouit in vmbra, prudentiores dicunt animas recedentes a corporibus sordidiores esse donec purgentur, quæ purgatas scipisse esse clariores, Vñ paulopost, Donec lõga dies perfecto tp̃is orbe Cõcretas exemit labẽ, puruñq; reliq̃t Æthereum sensum, atq; aurai simplicis ignes. i. non vrẽtis, vt est Solis. Inde est ꝙ aliæ animæ lunarẽ circulũ, aliæ solstitialẽ retinere dicunt' pro modo purgatiõis. Bene ergo Palinuꝝ obscura vmbra circundatum dicit, & vix agnitum, qui nec ad loca quidem puenerat purgationis, sicut etiam alibi de Didone dicturus est, Agnouitq; per vmbram Obscuram. m ¶ Quis te palinure deoꝝ, quis deus debuit dicẽ, s; græce dixit τίς θεῶν.

DON. ¶ QVOS simul a Troia, reuocat in memoriam legenti qui isti essent, & vbi, & q̃ñdo, & qua vi perissent, & simul ne quis daret vitio Aeneæ ne suos sepelisset, quoniam sepelire non potuit. ¶ In vndis, non effusus in vndis, ne sit vitium in casu, sed effusus cum in vndis esset. ¶ Multa vm. hoc excusat ꝙ amicum non statim agnouerit.

CHRI. ¶ LEVCASPIM, id enim nomen erat magistro nauis orontis, q̃d ille in ꝓmo libello omiserat. Dixit eniʒ excutitur pronusq; magister. ¶ Prior, hoc pertinet ad clementiam ducis. Quis deorum, admiratur aliquẽ deũ visum esse tanta crudelitate.

SER. a Eripuit nobis, bñ nobis, gubernator .n. cõi perit piculo. b Sub æqre mersit, tmesis é medio æqre sũmerũt. c Dic age. hortãtis adũbiũ é, vt en & age facite. d Ventuꝶ ausonios, κατὰ τοσιωπώμενον Itelligim⁹. e Cortina dctã ẽ aut ꝙ cor teneat, aut ꝙ tripos te pt⁹ erat corio Spẽtis, vt supra dixius, aut certe ßm græcam etymologiam ꝺ τὶ τὴν κόρην τείνει .i. ꝙ extẽdat puellã, vt Maiorꝗ videri. f Nec me, hic distiguẽdũ ne sit ꝑriũ. Nã cũ sõnus deiecit, q̃q̃; alij frustra dicant, qꝺ credebat Phorbãtẽ, cũ extinctis dininandi sit ꝓcessa licentia, vt iam nũc sciat sõnũ fuisse. g Nãꝗ gubnaclũ, vt sit verisĩle ꝙ venerit ad Italiã. h Præcipitãs, dũ ꝑcipitarer. i Maria aspa iuro, aut execratio ẽ, vt Iliaci cineres, aut certe iurat q̃si nauita p maria. k Spoliata armis, ꝑdito gubnaculo. l Excussa magr̃o, noue dixit, de qua fuerat magr̃ excussus. m Surgẽtib⁹ vndis, nõ qa tempestas fuerit fauẽte Neptuno, sꝫ pelagus tumẽs fuisse signat, nec de Aeneæ pitia despauit, sꝫ ꝑp ꝑditũ gubnaculũ. n Hibnas, aspas, & rettulit ad affectũ nauigãtis. o Adnabã, & hic distigui ꝑt & adnabã terræ. p Gens crudelis, lucanoꝶ, & dicit eũ a Veliẽsib⁹ ĩteréptũ, vt Portusqꝫ reqre velinos. Sane sciendũ Veliã tpe q̃ Aeneas ad Italiã vẽit nõdum fuisse, ex q̃ anticipatio ẽ, q̃ vt sup̃ diximus) si ex ꝑsona poetæ fiat tolerabilis, si ãt p alium vitiosa ẽ, vt nũc ꝺ palinuro ait, q̃q̃; alij ad diuinãtis sciaꝫ referãt, q̃si ab vmbra dctũ, cui ꝑcognitũ erat id nomẽ p posteros illi ĩponẽdũ ğ port⁹ velinos, i. vocados aliq̃n velios. Velia aũt dicta ẽ a paludib⁹, qbus cingit, q̃s græci Ἕλη dicũt. Fuit ğ Helia, sꝫ accepit digãmon, vt .s. ꝓsonãs, vt enetus, venetus.

DON. Qui fore te põto, nihil dixerat de Palinuro Apollo, sꝫ tacẽdo de suis aduersis bõi aliqd pmisisse videt. De⁹, cognouit vim illã eẽ diuinã se qs deus fuerit ignorat, qa nõ vidit nisi phorbãtẽ. Vi reuulsuꝫ, ostendit ꝑ viribus pugnasse, vt excuset fctm̃. Capita aspera, aspa saxoꝶ q̃ ex mõtis radicibus vel luti capita in mare extant.

CHRI. Eripuit, vt ostẽdit & viꝫ illatã & dãnũ, nec putabat ꝟ euenisse nisi a deo cũ apollo illũ ĩcolumẽ ĩ Italiã venturũ ꝑdixisse. At ille rñdet venisse se qdẽ ĩ italiaꝫ sed ibi cæsum fuisse. Cõponeãt nec cortina phœbi fefellit te nec me. Gubernaclum, temonẽ, Et facit narrationẽ verisĩlẽ. Nã sine temone ñ erat credẽdũ illũ tã diu natare potuisse. Aspa, ex affectu natãtis, vl epithetũ est æternũ maris, nã tẽpestas nulla fuit fauẽte Neptuno. Nõ vllũ, exprimit q̃ sit sua amicitia, & q̃les in amicos esse debeam⁹. Simul ẽt Palinurus beniuolẽtiã captat, vt facil⁹ possit qꝺ petit ĩpetrare. Tantis .s. At q trãqlla fuerat nauigatio, sꝫ loquit ex ea q̃ sibi erat solicitudĩe, & ex eo qꝺ sæpe id sibi acciderat, aut qa sic natãti videri potuit. Nã & mediocres vndæ videri ĩgẽtes natãti pñt. Vix lumine quarto, pathos a diuturnitate tpis, vt Septẽ illũ phibẽt totos ex ordine mẽses, & septĩa post troiæ excidiũ iã vtit æstas. A sũma vnda, docent mathematici, & liquorem elemẽtoꝶ ita aquæ corpus sphæricũ esse, ac ꝓpterea mare nõ planũ eẽ sed turgescere. Vñ est qꝺ propter interpositum hũc tumoreꝫ maris aliqs positus in naui non videbit mõtem e regione positũ, quẽ tñ videbit qui est in sũmitate mali eiusdem nauis. Paulatim adnabam ostendit difficultatem & sessitudinẽ. Et terræ iam tuta, pathos ab eo qꝺ est ꝑter spem. Nam vbi tutuꝫ esse credidit, ibi crudelissime occisus est. Crudelis, & quia i naufragũ nulla iniuria prouocati sæuissent, & qa spoliati sepulturã neglexissent. Madida cũ veste grauatũ, & quæ sequuntur huiuscemodi sunt, vt etiaꝫ in ĩmanissimis cõmiserationem cõmouere potuerint. Ergo crudelis gens.

Eripuit[a] nobis, medioqꝫ sub æquore[b] mersit?
Dic age[c]. nãqꝫ mihi fallax haud ante repertus.
Hoc vno respõso animum delusit Apollo,
Qui fore te põto ĩcolumẽ, finesqꝫ canebat
Ventuꝶ[d] ausonios eu hæc ꝑmissa Fides est?
Ille aũt, neqꝫ te Phoebi Cortina[e] fefellit
Dux Anchisiade, nec me[f] Deus æquore mersit.
Nanqꝫ[g] gubernaclũ multa vi forte reuulsum,
Cui datus hærebã custos, cursusqꝫ regebam,
Præcipitans[h] traxi mecũ. maria[i] aspera iuro,
Non vllũ pro me tantum cepisse timorem.
Quã tua ne spoliata[k] armis, excussa[l] magistro
Deficeret tãtis nauis surgentibus[m] vndis.
Treis Notus hibernas[n] imẽsa p æquora noctes
Vexit me violẽtus aqua, vix lumine quarto
Prospexi Italiam, sũma sublimis ab vnda.
Paulatim adnabã[o] terræ, iam tuta tenebam,
Ni gens[q] crudelis madida cum veste grauatum,

SER. a MONTIS, saxi, vt alibi e prarlo saxi de vertice pastor. Item Fertur in abruptum magno mons improbus actu pro saxo. Nã ista reciproca sunt. b Me fluctus hēt, qa ſm phos corpus solũ nostrũ est, qđ nobiscũ orit, nobiscũ morit. Ad.n. generalitatis est, & adeo nõ est nr̃a, vt etiã ĩ alia corpora plerũqꝫ trãseat. Ergo me i. corp⁹ meũ, qđ est hois pprĩũ. Est aũt Homeri αὐτοὺς δ' ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν. c Cœli iocũdũ lumẽ, bene iocundũ addidit. Est.n. etiã apud inferos, ſꝫ nõ iocũdũ. d His inuicte malis, qui iferos subire potuisti. His autem, ac si diceret q̃ cernis. e Terram inijce, bene autem malus petijt, vt vel hoc impetraret. Terræ autẽ iniectio ſm pontificalem ritũ poterat fieri, & circa cadauer, & circa absentiũ corpora qbusdam solennibus sacris. Talẽ sermonẽ habet apud inferos cum Elpenore. σῆμά τέ μοι χεῦαι πολιῆς ἐπὶ θινὶ θαλάσσης.

f Nãqꝫ potes, quia vbiqꝫ eẽ rerum diuinarũ inducit peritũ. g Si qua via est, si est vlla ratio. h Diua creatrix, rerũ omnium generaliter. i Innare, nauigare, more suo. k Da dextrã, pstã auxiliũ. Vmbra enim nõ tenet, vt Ter frustra cõprensa manus, ter fugit imago. l Sedibus vt saltẽ, vt saltem in morte requiescã sedibus placidis, & bene quia nautæ semper vagantur. m Tam dira cupido, cupiditas ex deo, ira veniẽs, Aut certe magna, vt sua cuiqꝫ deus fit dira cupido. n Seuerum, tristem, & hæc reciproca sunt, vt contra iudex tristis & integer, idest seuerus. o Eumenidum, circa quem habitant eumenides, εὐμενὴς δ' ἐστὶ dictæ nam εὐμενὴς beniuolus est ꝙ minime sint beniuolæ sed maliuolæ, sed κατ' ἀντίφρασιν figuram quoties rem malam bono appellamus exemplo, vt hic. p Ripamue iniussus abibis, vt abeo in Tuscos, sicut supra dixim⁹, q̃q̃ alij adibis legant.

> Prensantẽqꝫ vncis manib⁹ capita aspa montis[a]
> Ferro iua sisset, prædamqꝫ ignara putasset.
> Nũc me[b] fluctus habet, versantqꝫ ĩ littore Venti.
> Quod te p Cœli[c] iocũdum lumen: & Auras.
> Per Genitorem oro: per spes surgentis Iuli,
> Eripe me his[d] inuicte malis, aut tu mihi terram[e]
> Inijce (nãqꝫ[f] potes) portusqꝫ regre Velinos.
> Aut tu: si qua[g] via ẽ: si quã tibi Diua[h] Creatrix
> Ostendit (neqꝫ enim credo sine numie Diuom
> Flumina tãta paras: Stygiamqꝫ inare[i] Paludeꝫ)
> Da dextrã[k] misero: & tecũ me tolle per vndas,
> Sedibus[l] vt saltẽ placidis in morte quiescam.
> Talia fatus erat, cœpit cum talia Vates.
> Vnde hæc o Palinure tibi tã dira[m] cupido?
> Tu stygias ĩhumatus aquas: amnemqꝫ seuerũ[n]
> Eumenidũ[o] aspicies: ripamue[p] iniussus abibis?

nõ est iocũdũ. q.d. p id ad qđ cupis remeare. Per genitorẽ, cui⁹ causa tot subis labores. Malis his, captat hic commiserationem. Inijce terram, ostẽdit facilitatẽ. Portus regre velinos, remouet laborẽ q̃rẽdi. Aut tu si q̃ via est, ostẽdit illius posse & quia tanto vir est corpis robore & aĩ ingenio, quia natus ex dijs, Quia Venerẽ matrẽ hꝫ, qa sibi maiora dij pcesse runt, quãdo viuẽti hũc descẽsum permiserunt. Cœpit cum talia va. Respondet Sibilla cui leges inferorum notiores essent.

CHRIS. PRENSantem, ponit res añ oculos, nã sæpe prehendebat, qa sæpe a fluctibus illinc remouebatur. Ferro inua. pathos a modo a materia. Prædamqꝫ. i. rem verisimileꝫ facit. Qui enim inuasissent nisi inde questum sperarent, Sed non propter hoc minuit crudelitas. Iocundum, ex affectu inferorum. Vita enim nostra huiuscemodi est, vt si illã iferis cõpares iocundissima esse videatur, sin autem superis calamitosa sit. Inuicte, ergo potes. Creatrix, sic Lucre. Aeneadũ genitrix hominũ diuomqꝫ volupeas. Quæ mare nauigerũ quæ terras frugiferẽteis cõcelebras pte qm̃ genus omne animantũ concipit, visitqꝫ exortũ lumi. so. Vel poti⁹ creatrix tua ex quo facilius etiã posse illũ ostẽdit. Terram inijce, fac cœnotaphiũ, sic alibi. Tũc egomet rætheo in littore inanem Constitui. Nãqꝫ potes, sic Hora. Quãq̃ festinas nõ est mora lõga licebit iniecto ter puluere curras. Misero, si miseri sunt qui in inferno merguntur, quid miserius eo qui ne hoc quidem assequã potest? Saltem, pathos ꝙ nunq̃ in vita quieuerit, & nunc etiã in morte nulla quiẽtis spes datur. Talia fa. e. cœ. Oratio indignatione plena quæ non solum verbis ostendit, verum etiã festinatione respõsionis, cũ vix expectauerit, vt ille finiret. Vnde, addubitatio auget indignationẽ, cũ videaturqꝫ ne suspicari quidem posse, vnde hæc cupido illi veniat. Tu stygias inhumatus. Grauissima interrogatio, cum ita vrgemus aduersarium, vt non

DON. EVERSANT in littore, ne in pfundo esse videretur. Per iocundum, quia apud iferos

possit nisi id qđ nobis placet respõdere. Habẽt aũt hæc singula ꝟba magnũ põdus. ⁋ Tu q. d. cui nullũ tale meritũ est, vt supra fata qcq̃ sit tribuẽdũ. ⁋ Stygias, q̃s in tãta dÿ veneratiõe hñt. ⁋ Inhũatus, cũ magno põdere. q. d. qđ nũq̃ factitatũ est. ⁋ Seuerꝝ. q. d. vis qcq̃ in eo fluvie aduersus ius facere, in q̃ sũma semꝑ obſuata sit seueritas. ⁋ Eumenidũ, q̃ oĩum scelerũ vltrices sunt. ⁋ Aspicies, si tñ admirat̃ si aspiciat, qđ erit si trãseat. Repete ergo Tu q nihil extra sorte a dÿs mereris, nulloq̃. illis sanguine ꝯiunctus es ĩhumatus. Qđ semꝑ nefas fuit tale fluuiũ, & q tales hñt vltrices nõ dicã trãsibis, s; aspicies. ⁋ Aut abibis ripã, vt oñdat maximũ nefas esse ipsũ, trãsire & post transitũ a ripa nõ descẽdens vlterius nõ progrediatur.

Desine [a] fata Deum flecti sperare præcando.
Sed cape dicta memor duri [b] solatia casus.
Nam tua finitimi longe [c], lateq; per Vrbes
Prodigiis [d] acti coelestibus, ossa piabunt [e],
Et statuent tumulũ, & tumulo solẽnia mittent.
Aeternumq; [f] locus palinuri [g] nomen habebit.

SER. a ⁋ DESINE fata deus flecti sperare precando, fata q̃ semel ꝺcreuerũt, ꝙ locut' est s; epicureos q dñt, nec bñ pro meritis capitur nec tangitur ira. b ⁋ Duri casus, ĩpossibilis ad mutationẽ. c ⁋ Lõge lateq; p vrbes, de historia hoc traxit. Lucanis. n. pestilẽtia laborãtibus respõdit oraculũ manes Palinuri esse placãdos, ob quã rẽ nõ lõge ab Helia & lucũ ei dederãt, & cenotaphiõ. d ⁋ Prodigÿs cœlestibus, cõpendiose & pestilentiã ortã & petitũ oraculũ sigñat. e ⁋ Piabũt, placabũt, expiabũt. f ⁋ Aeternũ, in æternũ, & est aduerbiũ. g ⁋ Palinuri, plus est q̃ si tuum diceret.

DON. ⁋ FATA, fatum dixit iudicatum cuius firmitas moueri non possit.

CHRI. ⁋ DESINE fata deũ fle. spe. ostendit ꝙ transire fluuiũ aliquẽ inhumatũ sit velle flectere fata, q̃ ꝺm stoicos ne a ioue qdã frãgi possunt. ⁋ Fatũ. de fato scribit Augusti. ĩ qnto ei' voluminis, q inscribit̃ de ciui. dei. Hoc oẽ expmit Pla. Ineuitabiles primo dixit cogitationes dei, s; legẽ p quã illæ cõplent̃, & alibi dixit fatũ esse sydeꝝ legẽ, vt ostẽderet ꝓuidẽtiã in deo esse. Fatũ ꝟo in mũdi spiritu ac syderib', sæpe etiã vniuersi mẽtẽ fatũ nuncupat. Sæpe & ipsius legis executionẽ. Ergo apud Platonicos q̃tuor significat fatũ. Mẽtẽ ipsaꝫ cœli, Legẽ q̃ illi ĩgenita est. Legem q̃ cæteris dÿs attribuit̃, ac deniq; executionẽ quã sanxit deus ꝑmus, q̃s administrãdas susceperit secũdi. hæc de Plato. Trismegistus ãt primo dedit diffinitionẽ, q̃ ad ipsius legis tꝑalẽ executionẽ ꝑtinet dicẽs fatũ esse necessitatẽ omniũ q̃ gerunt̃ semꝑ sibi cathenatis nexib' iunctã. Secũdo appellauit mundi animũ fati nomine, & simul aliã diffinitionẽ posuit qua fatũ, & in mũdi mẽte, & in cæteris dÿs posuit. Dicit. n. fatũ est aut secũdus deus. i. vniuersitatis aĩus, aut oĩum cœlestiũ, terrenoꝝq; firmata diuinis legib' disciplina. i. rõ, & ordo reꝝ administrãdaꝝ in dus in sũmi dei prouidẽtia, ac idẽ Trismegistus tria putat ĩ reb' administrãdis principatũ tenere his verbis. Hæc tria Fatum Necessitas, Ordo nutu dei effata sunt. Pria igit̃ est ꝓuidẽtia diuina gubernãs mũdũ. A qua gubernãda mũdi rõ sil's mundi mẽti tradita ẽ, quã hic fatuꝫ noĩat. Ab hoc necessitatẽ vult oriri. i. rõnis huius ĩeuitabilẽ executionẽ. A necessitate censet ordinẽ emanare, hæc aũt sunt eius ꝟba, Fatuꝫ & necessitas ambo sibi ĩuicẽ ĩdiuiduo nexæ sunt glutino, fatũ reꝝ initia parit, Necessitas cogit effectũ, q̃ ex illi' ꝑmordÿs pẽdet. Has ordo cõseqtur'. i. textus, & dispositio tꝑis reꝝ ꝑficiendaꝝ. Nihil. n. est sine ordinis dispositione & cõpositione. Est igit̃ eodẽ Trismegisto teste ꝓuidẽtia lex reꝝ agendaꝝ in sũmo principe ꝯstituta. Ab hac fluit fatũ, lex. s. ꝓuidentiæ similis, s; ĩmundo spũ insita. Hinc necessitas deĩde ordo. Cæteri phi nõ integrã hãc Trismegisti snĩam acceperũt ꝑter Pla. Pythagoras. n. prouidẽtia mundũ administrari dixit. Fatũ aũt diffiniẽs id qđ ad legem, & ad legis executionẽ ordinẽ explicuit scribẽs fatũ eẽ eorũ q̃ sunt p partes administrãdoꝝ causam. Ad idẽ quoq; respiciẽs Aristoteles fatũ inqt est decretũ causaꝝ attractu se inuicẽ ꝯtinentiũ, Stoici idẽ pene exprimũt, cũ dicãt, fatuꝫ esse cõnexã reꝝ seriem siue rõnem p quã mũdus administrat̃. Democritus aũt Heraclitus, Empedocles, Xenophães & Melissus solaꝫ necessitatẽ in fati diffinitione posuerũt. Dicunt. n. fatum esse euentum ineuitabilem ac necessarium. Boetius aũt solam executionis connexionẽ posuit. Fatum. n. ait est inhærens rebus mobilibus dispositio, per quã diuina prouidentia suis queq; nectit ordinib', hæc fortasse dum breuitati studeo obscurius q̃ par erat retuli, sed inuenies apud Marsiliũ nostrum vicinuꝫ & hæc & plurima alia enodatius explicatiusq; scripta. ⁋ Memor. q. d. quæ te non fallent, nam qui narrat, non iubet memoriæ mandari quæ non credat futura, ne aliquãdo mendatÿ argui possit. ⁋ Cœlestibus. q. d. q̃ non sunt contemnenda. Ergo nõ est dubitadũ quin exequat̃. ⁋ Palinurus dicimus de Elia siue Velia. Palinurus aũt promontorium est nõ procul ab hac vrbe.

⁋ PARVMPER.

His dictis [a] curæ emotæ, pulsusq; parumper
Corde dolor tristi. gaudet [b] cognomine terra.
Ergo iter iceptū pagūt, fluuioq; propinquant.
Nauita [c] quos iā īde [d] vt Stygia pspexit ab vnda
Per tacitū [e] nemus ire, pedemq; aduertere ripæ,
Sic prior aggreditur [f] dictis, atq; increpat vltro.
Quisqs [g] es armatus q nr̄a ad flumina tēdis,
Fare age qd [h] venias, iā istic [i] ēcōprime gressus.
Vmbraꝝ hic locus est, Sōni, noctisq; soporæ.
Corpora [k] viua nefas Stygia vectare carina.
Nec vero Alciden me sum [l] lætatus euntem
Accepisse lacu, nec Thesea Pirithoumq;,
Dijs q̄q̄ [m] geniti, atq; iuicti viribus essent.
Tartareū ille manu custode in vincla [n] petiuit,
Ipsius [o] a solio Regis traxitq; trementem.
Hi dominā [p] Ditis thalamo deducere adorti,

a ¶PARVMPER, paulatim lætari cœpit. spe. n. solā nondū præsens acceperat beneficiū. Vñ bene dictū est, q̄si ab eo magna moderatiōe dolor recessit, alij parūper valde parum volūt. b ¶Gaudet cognomine terra, nois sui similitudie. Facit & hic & hæc cognominis, & hoc cognomie. Nā in Plau. lectum est cum vnā de bacchidibus diceret, illa mea cognomis fuit, q̄ autē a cōi genere in e misit ablatiuum, metri necessitas fecit. c ¶Nauita, epēthesis, vt Mauors p Mars. d ¶Inde vt stygia pspexit ab vnda, vt Siculo pspexit abusq; pachynno, & hic ostditur q̄d diximus iuncta eē hæc tria acherōta, stygē, cocyton. De his aūt nascunt alia, vñ est, Nouies styx iterfusa coercet. e ¶Per tacitū nem', aut solū, aut ipsi taciti. f ¶Aggredit dictis, hoc sermone ostdit iratū. g ¶Quisqs es armatus, bñ a pscriptione, ac si diceret nihil piū molit armat'. h ¶Quid venias, cur. Nā aduerbiū ē. i ¶Iā istic, a loco i quo es, nā rē primā significat audiēti. k ¶Corpora viua, qa (vt supra diximus) sūt corpora ēt mortuoꝝ, q̄ tm̄ videnť. i. vmbræ. l ¶Me sum lætat' eūtē, lectū est in Orpheo, q̄ qndo Hercules ad iferos descēdit, Charon territ' eū stati suscepit, ob quā rē anno itegro i cōpedib' fuit, iō ḡ nō lætat'. s. ppter suppliciū suū. Sane Alcidē volūt qdā dictū ἀπὸ τῆς ἀλκῆς. i. a virtute, q̄d non pcedit quia a prima ætate hoc nomē habuit ab Alceo patre Amphitruonis, & scimus cognomina ab accidētibus dari. m ¶Quanq̄, ac si diceret, si in te nōdum pbaui. s. per simulationē, nā nouerat. n ¶In vīcla petiuit, Hercules a prudētioribus mēte magis q̄ corpore fortis iducit, adeo vt duodecim ei' labores referri possint ad aliqd. Nā cū plura fecerit, duodecī ei tancū assignanť pp agnita duodecim signa. Qd aūt dr traxisse ab iferis Cerberū, hæc rō ē, qa oēs cupiditates & cuncta vitia terrena ptēpsit, & domuit. Nā cerberus ē terra, q̄ ē cōsumptrix corpoꝝ, vñ & cerberus dictus quasi κρεοβόρος. i. carnē vorās. Vñ & lectū est,

Ossa super recubans. nā nō ossa cibū terra psumit. o ¶Ipsius a solio regis, atq; cerberus statim post flumina est, vt Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci Personat. nā illic q̄si est aditus inferoꝝ. Soliū aūt Plutonis iterius est. Ergo aut ad naturā canū referēdū ē, q territi ad dños confugiūt, aut solius p iperio accipiēdū est, vt alibi arces p ipio posuit, vt Imbellē auertis Romanis arcibus idū, cū Indi vsq; ad, pmos venerit fines. i. vsq; ad arces. p ¶Hi dñas ditis, aut de græco est, q vxorē δέσποιναν dicunt, aut Ditis thalamo, vt dominā Charō ad se rettulerit.

¶NEC Ve. alci. dat exempla eoꝝ qui apud iferos illicita cōmisissent sub occasione q deorum originem ducerent. ¶Tartareum, vna iniuria puare omnes inferos suo custode. ¶Ipsius a so. alia ipsius regis iniuria. ¶Trementem, iniecit timorem. Hercules illi q neminē timuit. ¶Hi dominam ditis, peius conati sunt. ¶Quod hic loca sunt accusationis, facere vis vxori alienæ. Vxori regis & pñtis ipsi quoq; reginæ, & hæc a psona, a loco ꝟo de ipso thalamo quē nosse pter maritum nemini licuit a facto abstrahi quem honeste tangere non licuit.

CHRI

¶PARVMPER, statim sm Marcellus, sed magis Seruio assentior. ¶His dictis, nō potuit venire in Italiam, idest ad cōtemplationē Aeneas, nisi Palinurus quem appetitū rationi repugnantē interpretati sumus, qn nimis vehemens nimis pcitatus est a somno, idest a summa animi, & placida quiete de temone idest de vitæ administratione deijceret. Nunc aūt cum in inferno idest vitiorum speculatione iterū sese offerat, iterum repellitur, quia non possumus vitia contemplari vt ab eis liberemur, nisi prius relicto hoc appetitu. ¶Nauita, de charonte abunde dictum est & q vim nolit pati, etiam demonstratus est. ¶Somni noctisq;, vt ostēdat omnia cū iam sit amissa ratio quasi dormire, aut in rerum omnium tenebris, & cæcitate versari. ¶Petiuit: abduxit sm Marcellum.

Quem cōtra breuiter fata ē amphrisia[a] Vates.
Nullæ hic insidiæ tales. absiste moueri.
Nec vim[b] tela ferūt. licet [c] ingēs ianitor antro
Aeternum[d] latrans exangues terreat vmbras,
Casta licet Patrui[e] seruet[f] Proserpina limen.
Troius[g] Aeneas pietate[h] insignis, & armis
Ad genitorē imas Erebi[i] descēdit ad vmbras.
Si te[k] nulla mouet tantæ pietatis[l] imago
At ramum hūc (aperit[m] ramū qui veste latebat)
Agnoscas. tumida ex ira tum corda residunt.
Nec plura[n] his. ille admirans venerabile donum
Fatalis[o] virgæ, longo[p] post tempore visum,
Cæruleā aduertit puppim, ripæq; ppinquat.
Inde alias animas quæ per iuga[q] longa sedebāt,
Deturbat, laxatq;[r] foros simul accipit alueo[s]
Ingentem[t] Aeneā, gemuit sub pōdere Cymba

SERV.

a AMPHRISIA Vatēs, apollinea, & est lōge petitū epitheton. Nā Amphrisus fluui Thessaliæ ē, circa quē Apollo spoliatus diui nitate a Ioue irato admeti regis pauit armē ta, ideo quia occiderat cyclopas fabricatores fulminus, quibus Aesculapius extinctus est Apollinis filius, qa Hippolytū ab inferis herbarū potentia reuocauerat. b Nec vis tela ferunt, ac si diceret tantus repellunt. c Licet, fas est, & est cōcedentis aduerbiū, sicut esto. d Aeternū, aduerbium est, vt supra, & sub audit bis æternum, latrans æternum terreat. e Patrui, qa Iouis est filia ex Cerere. f Seruet, custodiat, vt Tantas fuabat filia sedes. g Troius Aeneas, idest a dijs originem ducens. h Pietate insignis & armis, propter illud Pauci quos æquus amauit Iuppiter, aut ardens euexit ad æthera virtus. i Erebi, erebus, proprie est pars inferorum, in qua hi qui bene vixerūt morantur. Nam ad elysium non nisi purgati peruenīunt, vnde est, Et pauci læta arua tenemus. hic fit vt quæratur an animæ de elysio in corpora possint redire, & deprehēsum est non redire, quia per purgationem carēt cupiditate. k Si te nulla mouet, necessitate vult persuadere, quia scit manes nulla reflecti, vt scirent si ignoscere manes. l Pietatis imago, pietas p periphrasim dicta est, vt vis herculea. m Aperit, nudat, vt Aperire pcul montes, ac voluere fumū. n Nec plura his, nec est aliqd vlterius dictū post ramū visum. o Fatalis vgæ, vt sequit̄ Si te fata vocāt. p Lōgo post, aut aduerbiū est, aut pposītio antique posita, qđ qđ ablatiuus casus ē excessum significās vt multo añ & multo post. q Iuga, græce dixit, ζυγα. n. dicunt q̄ trāstra nosamus. r Laxatq; foros, tabulata vacuat, vt supra, Et cāpos iubet eē patentis. Multitudine. n. remota q̄si laxant̄ spatia. s Alueo, fluminis. s. & p synæresim aluo facit. t Ingētē ænea, bñ hūc solū dicit, vt p tãntū ondat purgationis aī, hoīes ēt corpo

DON.

ra habere leuiora, qđ de Sibylla vult accipi. BREVITER. Quia quæ iusta sunt longo sermone non egent. Nullæ insidiæ, loqtur ergo cōtra vt dixit. Nā loquit̄ contra illa quæ suspicabatur. Nec vim tel. s. confutat qđ ille vehementer timebat. Fertur enim ferrum plerunq; non vt inferatur sed vt repellatur iniuria. Pietate & armis, nam propter pietatem descēdit ad patrem, propter vero fortitudinem nō reformidauit pīcula, q̄ sunt apud iferos. Alias animas, quo facilius Aeneam ferret. Ingentes, aut q re vera esset magnus aut cōparatione exiguæ nauis, quæ id incorporeas aīas vehendas inuenta esset.

CHRI.

NVLLAE hic insi. Purgat quæ ille timebat, & ostendit q̄ alienus sit a fraude & a rapina. Post hæc ostendit ramum. Hæc omnia huc tendunt, vt qui ad speculationem tēdūt, primo vacent & dolo & vi, hoc est omni vitio, nam ille ascendet in montem domini, & stabit in loco sancto eius, qui est innocēs manibus & mundo corde, & non accipit in vanum animam suam. Sed neq; hoc satis est, vt vitio careas, vt in speculationem recipiaris, sed opus est, vt ramum aperias. i. præferas ipsam sapientiam quam sine dei dispositione nemo assequitur. Vnde dixit Donum fatalis virgæ. Mirabilem, Quia nil sapientia mirabilius est. Longo post tempore visum, nihil enim rarius videre contingit. Miratur ergo ramum aureum, Nam q̄uis nolit cogi liberum arbitrium, tamen concedit sapientiæ. Cæruleam aduertit puppim, aduertit voluntatem quæ videnda discutiat. Hæc habet proram. i. impetum in obiectum, habet in puppi clauum. i. rationem quæ cuncta ponderet & regat. Nam & in malo eligēdo adhibet rationem licet falsam. Charon igitur. i. liberum arbitrium viso ramo: idest sapientia libenter ad illum se vertit. Nauis cærulea est, Cæruleus autem color ex albo constat & nigro, quia animus per speculationem ad inferna tendens nigrum. idest vi

tium &

[illegible] & album, idest virtutem cogitat. Vel per nigrum iustitiam per album cognitiones intelligè. Speculator enim nisi videret aliquid nó moueretur ad speculandū. Si vero omnia videret, cessaret ista speculatio. Remouet charon cæteras animas, idest cæteros omnes animi affectus & perturbationes & recipit æneam cum sibylla, idest animum cum solo intellectu. ¶ Cymba sutilis est, quia scitis scienda annectit. ¶ Est rimosa, propterea quod in eadè rescibilium scitorumq; diuersitas nulla est, distantq; longe inter se, ac differunt & pugnare sæpe vident, gemit cymba ex angustia, quæ premitur propter speculationis difficultatè & quia rimosa è accipit multā paludè, nā sæpe iter speculādū corporeaꝝ reꝝ illecebræ subeūt.

Sutilis [a], & multam accepit rimosa paludem,
Tādē [b] trans fluuiū incolumes vatemq;, virumq;
Informi [c] limo, glaucaq; exponit in vlua [d].
Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci
Personat [e] aduerso recubans imanis in antro.
Cui Vates horrere [f] videns iam colla colubris,
Melle soporatā & medicatis [h] frugibus Offam [g]
Obiicit. ille fame rabida tria guttura pandens
Corripit obiectam, atq; imania terga resoluit
Fusus humi, totoq; [i] ingens extenditur antro.

SER. a ¶ SVTILIS, sutilis texta, per quod fragiles ostendit, rimosa plena rimis.

b ¶ Tandem, aut propter pōdus æneæ, quod est melius, aut propter paludis magnitudinem, & propter cœni densitatem.

c ¶ Informi limó, magnó sine forma.

d ¶ Vlua, herba palustris, cum marina dicatur alga, vt illisæ cautibus algæ. e ¶ Personat, aut personare facit, aut per regna sonat, & quia de anima dicturus est, bene facit ante cerberi commemorationem consumptoris corporum. Lucanus. Qui viscera sæuo Spargis nostra cani. Tunc enim animæ locum suum recipiunt, cum fuerit corpus absumptum. f ¶ Horrere videns iaȝ colla colubris, fingitur enim pro pilis habere serpentes, & est hypallage, In collo eius horrebant colubræ. g ¶ Offam, hinc est & diminutio ofella, sed s non geminat, In diminutione enim plerunque multa mutantur, quod autem ait melle, allusit ad corpora, quæ cum melle obruuntur. h ¶ Medicatis, cōfectis. i ¶ Totoque ingens extenditur antro, per hoc magnitudo eius ostēditur, sicut ait in tertio de Polyphemo, Iacuitq; per antrum Immensum.

DON. ¶ TANDEM autem mora fuit, quia nauis præter solitum esset onusta. Vel ex affectu æneæ qui properabat ad patrem.

CHRI. Cerber. ¶ CERBERVS, HIC SECVNdum Hesiodum natus est ex echidna, & Typhone simul cum Ortho cane Gerionis & hydra & chimæra, & vt idem poeta scribit, habet centum capita, Ianitor est Plutonis, & cuicunq; venienti cauda atque auribus blanditur, sed exire neminem patitur. Siquidem in insidijs collocatus quemcunque extra ianuam offendit, deuorat. Alij non centum sibi capita, sed tria dant. Verum quod magis absonum iudicari possit, contraria sentire Hesiodus ac Virgilius videntur. Siquidem Hesiodus ait, illum intrantibus blandiri. Egredientibus vero aduersari. Contra Virgilium ipsum venientibus obstare, & ne ingrediantur eos impedire inducit. Quorum controuersiam, vt facilius tollamus meminisse oportet, descensum ad inferos esse, tum eorum qui in vitia labuntur, tum eorum qui descendunt in contemplationem vitiorum. Vt cum illorum pernitiosam pestem cognouerint, ab illis purgent. Cerberum autem pro eo poni quod in nobis terrenum ac propterea caducum est. Si igitur intelligamus nos ad inferos descendere cum in vitia labimur, erit id quod scribit Hesiodus, nam labentibus, ita ad inferos blanditur cerberus, idest corporei sensus, Nam illi nos in vitia precipites agunt, Et ad omnes voluptates inuitant quæ animum effœminant, contraque ab omni rerum cœlestium inuestigatione remouent, & quia nihil nisi corporeum nobis sese offert, nos nihil nisi corpus esse putamus. ¶ Si autem hinc abire tentamus repugnant omnino eædem voluptates. Itaq; hortantur ad ingressum dehortantur ab egressu. Si autem eum descensum ad inferos intelligamus per quem contemplationem vitiorum, vt ab illis discedamus significamus contra est de cerbero. Nam repugnat aduersaturq; ingredi volentibus. Impediunt enim nos ea omnia quæ quamuis caduca momentaneaq; sint, tamen sensus demulcent. Præsertim autem impendit nos timor, ne ea quibus corpus indiget nos deficiant, itaq; sapiens qui est cōsiderat tria genera esse earum rerum quæ ad corpus pertinent voluptatum. Primæ illarum rerum sunt quæ nec necessariæ nec naturales sunt. Altera earū reruȝ quæ & si non sunt necessa

glæ, tñ sunt naturales. Tertia vo illaꝝ q̃ naturales necessariæq; sunt. Itaq; primã tãq̃ oīno pnitiosam refugiendã esse censet. Secũdã vo speciẽ facile cauemus. Tertiã postremo q̃quis ea ptinet sine qbus esse nõ possum⁹ facile tñ parari illa posse, qa tñ paucis minimisq; ꝯtenta sit aīaduertit, ista ergo facile sine multa ĩpẽsa, & puo labore sibi cõparat, ac deĩceps reliquum tp̃s maximaꝝ reꝝ ꝯtẽplationi ĩpẽdit. Qua qdẽ laute abũdeq; alit aīus eãq; viget, ac beate degit, vt ipsa inuestigatio pabulũ sit vera ambrosia. Gaudiũ aũt qđ ex illaꝝ reꝝ cognitione pueuit, suauissimũ nectar ꝓbet, dat igit cerbero.i. necessitati corporis offam.i. vilẽ ac facilẽ parabilẽq; cibũ in quo sit etiã potus, & ex quo gignat somnus, vt ad plenũ satisfaciat necessitati corporeæ. Nã cibo, potu, ac somno ĩdiget vita aīalis, vñ trifauci latratu illus ꝑsonare dicit. ⁋ Soporatã, nã vt diximus, somnus necessarius est vitæ corporeæ. ⁋ Ille fame rabida, ostẽdit per transitũ nullũ obsoniũ melius esse q̃ fames, cũ tunc et vilissima suauissima sint, & illđ simil docet fame ipsa, oia latrat, & in oẽm rabiẽ verti hic ipse sibi. Et mala suada fames.

Occupat[a] Aeneas aditum, custode sepulto[b]
Euaditq;[c] celer ripam irremeabilis[d] vndæ.
Continuo[e] auditæ voces, vagitus[f] & ingens,
Infantumq; aīæ flentes in limine[g] primo.
Quos dulcis vitæ exortes[h], & ab vbere raptos
Abstulit atra dies, & funere mersit acerbo.
Hos iuxta falso damnati crimine mortis.
Nec vero hæ sine sorte[k] datæ, sine iudice sedes.

SER, a ⁋ OCCVPAT æneas aditũ, raptim ĩgredit. b ⁋ Sepulto, dormiente sine pulsu.i. sine motu. c ⁋ Euadit, mõ trãsit. d ⁋ Irremeabil vndæ, aut perpetuũ est epithetõ, vt supra diximus, aut ipsi ẽt Aeneæ irremeabilis. Nã per alterã egressurus est partẽ, vt Portaq; emittit eburna. e ⁋ Cõtinuo auditæ voces nouẽ circulis inferi cincti esse dñr, quos nũc exequit. Nã primũ dicit aīas infantium tenere, Scdm eoꝝ q sibi p simplicitatẽ adesse .i. defensioni istare nequierũt. Tertiũ eorũ q euitãtes erũnas se necarũt, Quartũ eorũ q amauerũt, Quintũ viroꝝ fortiũ esse dicit, Sextũ nocẽtes tenent q puniunt a iudicibus, In septimo aīæ purgant, In octauo sunt aīæ ita purgatæ, vt redeãt, In nono vt nõ iã redeant.s. in cãpo elysio. f ⁋ Vagitus & ĩgens, Fletus infantũq; aīæ flẽtes poetice dixit. Sane ploratus tñ lachrymarũ est, planctus tñ vocũ, fletus ad vtrũq; pertinet, q̃ plerũq; cõfundunt poetæ. g ⁋ In limine primo, quia de prima hi surrepti sunt vita. h ⁋ Exortes expertes siue parte ακληρους dicunt græci. i ⁋ Acerbo, immaturo, traslatio a pomis est. k ⁋ Sine sorte, sine iudicio, traxit aũt hoc ex more romano. Non enim audiebant causæ, nisi per sortẽ ordinatæ. Nam tẽpore quo causæ agebant cõueniebant omnes, vnde & cõciliũ ait, & ex sorte dierum ordines accipiebant, quo post diẽ trigesimũ suas causas exequerent, vnde est Vrnaq; mouet. Iuue. Gratia fallacis prætoris vicerit vrnam.

DON, ⁋ DVLCIS vitæ, ex quos dulcis vita cito deseruit, & fecit exortes.i. extra sortẽ viuendi maiorem. ⁋ Ab vbere, ad augmentum miserationis, ꝙ insontes a matris vberibus rapti ante extinguerentur quã loqui cœpisset.

CHRI, ⁋ OCCVPAT Aeneas aditũ custode sepulto. Nam cũ ita curatũ est corpus, vt neq; nimio luxu cõtumax sit, neq; rursus reb⁹ necessarijs laboret, iacet obtẽperãs, nec aīo cõtẽplari volẽti aduersat, ergo valet æneas.i. vir sapiẽs occupare ingressum ad ꝯtemplationẽ. ⁋ Vagitus, vagire ĩfantium est, qm̃ pueri simul atq; parti sunt eã primũ vocem edũt, q̃ pria syllaba in dictione est, vñ & Vaticanus deus is est, penes quẽ vocis humanæ initia sunt a q̃ ager vatican⁹ est dictus, vt ait Var. q̃quis alij hũc deũ a vaticinijs noīatũ velint, & agrũ vaticanũ ꝙ a vaticinijs q̃ vi atq; instinctu eius dei in eo agro fieri solita essent. ⁋ Flẽtes, flere ẽ tñ lachrymis, Gemere pectore cũ ꝓ angustia in sonũ ꝓrũpim⁹, iõ & inanimata sub nimio põdere gemũt, & inaīata ea rõne gemere dñr, vt Gemuit sub põdere cymba. Plorare ẽ voce flebili dolorẽ ostẽdere, vñ ẽ implorare, Plangere est ꝑcussione mẽbroꝝ dolorẽ ostẽdere, & ꝓ ꝑcutere capit. Eiulare est acutiori & magis sublata voce flere, qđ est mulieꝝ, & pene idẽ qđ vlulare, q̃quis hoc luporũ canũq; sit. Nã vociferãt q nõ mõ dolorẽ sz indignationẽ voce effrenata demõstrant, qđ & vehementer clamare aliqñ significat. Lamẽtare est voce q̃rula & tristi orone calamitates testari, infantia aũt sm doctores phorũ vij. anno finitur, q̃ est prima ætas. Secũda vero pueritia nũcupat, vsq; ad pubertatẽ secũdo septẽnario.i. xiiij. anno finit. Tertia, idest adolescentia. ad. xxi. annũ extenditur. Deinde septẽnario geminato ad. xxxv. annum ꝓducit iuuentus, q̃ ætate ꝑfecta. vxorem ducere Arist. iubet Rursus septẽnario geminato vsq; ad. xlix. vel. l. annũ est ætas virilis, matura ac ꝑfecta. Senectus demũ triplicato septẽnario ꝯstituit, ait.n. Arist. in lib. de rep, q ebdomadibus diuidũt ætates: plurimũ bene dicunt.

Vagire

Vaticanus

dicunt. Sequenda hæc est natura dictio. ¶ Ab vbere rap. pathos a breuitate vitæ & ab ætate. ¶ Acerbo, ab eo qd est acer. Nã q acerbã sunt acriorẽ hñt saporẽ. ¶ Dãnati falso. c. iure post ĩfantilẽ ĩnocẽtiã ponunt q̃ innocẽtes mortẽ subiere. ¶ Sorte, vide Seruiũ. Sed & Quinti. ait. Qd in foro vel atrocitate formulaꝝ vel mõ petitionũ vel nouissime sorte iudicatur. A etate hois

SER. a ¶ QVAESI tor, ꝗsitores sunt q exercẽdis q̃stionibus ꝓsunt & notãdũ ꝙ Minoes q̃si crudelẽ introducit, qd est epithetõ ꝗ pla to & Home. dãt ἀούλων μὴ νόος ὄλοοφρονος. Nã Aeacus & Radamãthus fratres mitiores sunt. b ¶ Mœsti loca, iõ mœsti qa vt supra dixim⁹ sm Plat. grauiter puniunt eoꝝ aiæ q sibi inserũt mortẽ. ¶ Lucemq̃ perosi, figurate dixit. Nã perosus illius dicimus. d ¶ Proiecere aias, q̃si rẽ vilem. e ¶ Et duros pferre labores, Home. n. Achillis vmbrã ĩtroducit loquentẽ & dicentẽ libẽtius se apud supos cuncta aduersa tolerare, quã apud inferos imperare.

βουλοίμην κ' ἐπάρουρος ἐὼν θητευέμεν
ἄλλῳ
ἀνδρὶ παρ' ἀκλήρῳ ᾧ μὴ βίοτος πο-
λὺς εἴη
ἢ πᾶσι νεκύεσσι καταφθιμένοισιν ἀν-
άσσειν

Qd ãt ait Aethere in alto, poetice dictũ est. Aether. n. superior est, sed nostrũ habitaculũ ætherẽ vocauit inferoꝝ cõparatione. f ¶ Fata obstãt, iura nãæ. g ¶ Tristiq̃, tristi vnda. h ¶ Palus inabilis, ne si tristis dicamus, duo sint epitheta. i ¶ Nouies styx iterfusa, q altius mũdi rõne q̃serũt dñt ĩtra mũdi hos nouẽ circulos ĩclusas eẽ virtutes, in qb⁹ & iracũdiæ sũt & cupiditates, de qb⁹ tristitia nascit. i. styx vñ dicit nouẽ eẽ circulos stygis, q̃ ĩferos cingit. i. vt supra dixim⁹ terrã. Nã dñt alias esse purgatiores extra hos mũdi circulos ptãtes. k ¶ Partẽ fusi mõstrant ĩ oẽm, plures vult ostẽdere eos in qb⁹ libido dominat. l ¶ Lugẽtes cãpi, q̃si lucis egẽtes, qd etiã amorib⁹ cõgruit.

DON. ¶ QVAESitor. n. & ingrendi & vrnæ agitandæ hẽt ptãtẽ. ¶ Insontes, dr cũ facti. Nihil. n. sit nisi qd faciẽdi hẽt necessitatẽ. ¶ Fusi in omnẽ partẽ, quocũq̃ oculos tẽdere poterãt.

CHRI. ¶ MINOS, scripserũt multi plurimos deos in creta fuisse, ac deinde multis ætatib⁹ post deos heroas eandẽ insulã habuisse, quoꝝ clariore teste Hero. Minos & Radamãthus fuerẽ Europes & iouis filij, Minoaq̃ maiorem natu regnũ accepisse, ac plures vrbes cõdidisse. Sed ex ijs tres nobiliores gnosũ qd asiam spectãte Phestus vo ad meridiẽ positũ & cydõ ad occasus vgẽs. dedit leges cretẽsibus, q̃s a pre accepit, qui in spelũca sibi cõgrediẽs eas dabat, ac Bello nauali multas ĩsulas cepit, pmus græcoꝝ mari ĩpauit. Magnoq̃ ĩ honore pp iustitiã & fortitudinẽ fuit. Classe prim⁹ teste Plinio pugnauit. Ephorus aũt scribit Minoa cuiusdã antiq̃ssimi Rhadamãtis imitatorẽ extitisse viri iustitia & eq̃tate celeberrimi, q̃ appellatione Minois frater fuit. Hũc igit sectatus Minos p nouẽ annos iouis antrũ cõscendebãt, ac postea ĩde descendẽs leges q̃ mãdata iouis dicebat, hoib⁹ ferebat. Vnde poeta dixit. Hic quõdã Minos nonũ regnauerat annũ, Excelsa mandata iouis captans ait Stra. ¶ Mœsti, qm cõtra ĩperiũ deoꝝ fecerũt. Erat enim in arcanis antiquoꝝ nõ licere cuiq̃ se ipsuz ĩterimere, cuius rei hãc rõnẽ Socrates apud Pla. refert, hoies in q̃dam custodia esse, nec oportere quẽq̃ seipm dissoluere, neq̃ fugere, dicitq̃ deos nostri curã hẽre, nos vo homines in reb⁹ esse deoꝝ. Ergo quẽadmodum siquis ex nostris seruis se occideret euz hoc non mandaremus grauiter ferremus, atq̃ si possemus puniremus, ita & deus facit si qs hãc custodiã effugiat prius q̃ ibi deus aliq̃ necessitatẽ ĩposuerit, tũc Socrati fecit. ¶ Nouies, Quia octo cœloꝝ sphæris, & corpe inclusa est aia in ĩferis esse dicit. Alij dicũt nouẽ circultiones stygis, nouẽ esse cõplexiões ex qualitatibus quatuor humoꝝ, quibus anima a diuinitate sequestratur, quaꝝ quattuor sunt simplices. Nam bili calor, sanguini humor, pituitæ frigiditas, atræbili siccitas. ¶ Quattuor cõiunctæ. Naz siccitas mixta frigori terrestrẽ corpaturã facit calori igneaz. Humiditas cũ frigore aquaticã, cũ calore aereã facit. Nonã volũt æqualẽ in qua quia sm iustitiã omnes operent qualitas nulla supet. ¶ Lugẽtes, nam luctus maxime amãtum est. Vnde ĩ Buc. Nec lachrymis crudelis amor, nec gramie ripæ. Nec cithiso saturant apes, nec fronde capellæ.

Minos

Quæsitor[a] Minos vrnã mouet, ille silentum
Conciliũq̃ vocat, vitasq̃, ꝗ crimina discit.
Proxia deĩde tenẽt mœsti[b] loca. qui sibi loetũ
Insontes pepere manu, lucemq̃[c] perosi
Proiecere[d] animas. q̃ vellent Aethere in alto
Nunc & pauperiẽ, ꝗ duros[e] perferre labores.
Fata[f] obstant, tristiq̃[g] palus[h] innabilis vnda
Alligat, ꝗ nouies[i] Styx interfusa coercet.
Nec pcul hinc partẽ[k] fusi mõstrant in omnem
Lugentes[l] Campi. sic illos nomine dicunt.

Hic quos durus [a] amor crudeli tabe [b] peredit,
Secreti [c] celant calles, & myrtea [d] circum
Silua tegit, curæ [e] nõ ipſa in morte relinquũnt.
Hijs Phædrã [f], Procrinq́ [g] locis, mœſtãq́ [h] eriphylẽ
Crudelis nati monſtrantem vulnera cernit,
Euadnenq́ [i], Paſiphaen [k], his Laodomia [l]
It comes, & iuuenis quõdã nũc fœmina [m] Cæneus
Rurſus & in veterẽ fato reuoluta figuram.
Inter quas Phœniſſa recẽs a vulnere Dido
Errabat [n] ſilua in magna. quã troius Heros
Vt primũ iuxta ſtetit, agnouitq́ per vmbram
Obſcurã [o], qualem primo quis ſurgere menſe
Aut videt, aut vidiſſe putat p nubila Lunam.

SERV. a ¶ DVrus amor, inmitis, inexorabilis. b ¶ Tabe pedit, corpe defluẽte paulatim. c ¶ Secreti celãt calles, amãtibus ɔgruit. d ¶ Myrtea ſilua, q̃ eſt Veneri ɔſecrata. e ¶ Curæ nõ ipſa in morte, hoc eſt & illic amãt, & habent p actoꝝ imaginẽ criminũ, ſicut etiam de pijs dicturus eſt, vt Quæ gr̃a curruum, Armorũ q̃ fuit viuis q̃ cura nitentes Paſcere equos, eadẽ ſequitur tellurẽ repoſtos. Sane ſciendũ (vt ſupra diximus) loq cum de amore generali, ſicut etiã Plato i ſympoſio tractat. Nil enim itereſt quid qs amet, dũ modo amore teneatur. Notandũ etiã eſt, nã rarũ eſt, qa cũ maſculino genere ſupra vſus fuerit, vt Hic quos durus amor, nunc tñ fœminaꝝ ponit exempla, nõ qd deſſit viri, ſꝫ elegit ſexum impatientẽ ad amandum, tñ paulopoſt etiam Sichei facturus eſt commemorationẽ. f ¶ His phædram. hoc ex Homero.

φαὶδρην τε πρόκριν τε ἴδον καλήν τ' ἀριάδνην.

Hæc fuit filia Minois & Paſiphaes vxor Theſei, q̃ priuignũ Hyppolitũ amore capta de ſtupro iterpellauit, & deſpecta apud maritũ eũ falſi criminis detulit, q iratus inuocauit Aegeũ patrẽ, vt Hippolyto curꝛ agitanti imitteret phocam, quo facto, & Hippolyto iterẽpto, Phædra amoris impatiẽtia laqueo vitã finiuit. g ¶ Procrinq́, hæc vxor Cephali fuit filij æoli, qui cũ venandi ſtudio tenerẽ, labore feſſus locum quẽdã adire cõſueuerat, & illic ad ſe recreãdũ aurã vocare, qd cũ ſæpe faceret amorẽ in ſe mouit Auroræ, q̃ ei canẽ velociſſimã Lælapa noĩe donauit, & duo haſtilia ineuitabilia, eũq́ in amplexus rogauit. Ille ait iuſiurandũ ſe habere cũ ɔiuge mutuæ caſtitatis, quo audito Aurora rñdit, vt pbes igitur ɔiugis caſtitatẽ muta te in mercatorẽ, quo facto ille iuit ad Procrin, & oblatis muneribus ĩpetratoq́ coitu, ɔfeſſus eſt ſe eſſe maritũ, qd illa dolens cũ audiſſet a ruſtico amare eũ Aurorã quã ĩuocare ɔſueuerat, ad ſiluas pfecta ẽ, & i frutetis latuit ad deprẽhẽdẽdũ maritũ, q cũ more ſolito Aurorã vocaret, peris egredi cupiẽs fruteta cõmouit, ſperãs Cephalus ferã, haſtã ineuitabilẽ iecit, &

ignarus ĩteremit vxorẽ. h ¶ Mœſtãq́ eriphylẽ. Hæc amphiarai auguris argiui vxor fuit, q̃ latentẽ bello thebano maritũ Polynici pdidit, monili accepto qd ille vxori dederat, q ductus ad pliũ hiatu terræ perijt, cuius filius Alcmæõ poſtea matrẽ necauit, & ẽ vt Oreſtes furore correptus. Vituperat ſane Virgi. q mœſtã dixerit quam ΔΥΣΦΡΟΝΑ legit. i. nocẽtẽ apud enim Homerũ eſt στυγερὴν τ' ἐριφύλην. Imo vero odio dignã & inuiſam. nam ΣΤΥΓῶ eſt odio habeo, & inuiſus ſuꝫ, ſꝫ mœſta ẽ a ſtyge. i ¶ Euadnẽq́, vxor Capanei fuit, q̃ ſe i ardẽtẽ mariti rogũ pcipitauit. k ¶ Et paſiphaẽ, hæc ẽt (vt ſupra diximus) tauri amore flagrauit. l ¶ Laodomia, vxor Proteſilai fuit, q̃ cũ maritũ in bello troiano piſſe cognouiſſet, optauit vt eius vmbrã videret q̃ re cõceſſa nõ deſerẽs eã in eius amplexib' perijt. m ¶ Nũc fœmina cæne', Cæne' virgo fuit, q̃ a Neptũo p ſtup pcio meruit ſex' mutationẽ, fuit ẽt iuulnerabil', q pugnãdo p Lapithis, a cẽtauris crebris ictib' fuſtiũ paulatĩ ãx' i terrã, poſt mortẽ tñ i ſexũ rediſt, h ãt dictũ oñdit platonicũ illũ aĩas p μετεμψυχωσιν ſexũ plerũq́ mutare. n ¶ Errabat, vagabat, & bñ alluſit, qa & amauerat, & ſe interemerat, vt q̃ſi incertũ eſſet quẽ circulũ poſſet tenere. o ¶ Obſcurã recẽti morte, vt diximus ſupra.

¶ SECRETOS, aut in abdito ɔſtitutos aut ſeparatos. ¶ Curæ nõ ipſa in mor. e. tanta fuit vis amoris, vt poſt mortẽ ab iiſdẽ curis non deſererent. ¶ Vmbrã obſcurã, cum dicit vmbram obſcuram, habuit aliqd luminis. Id. n. eſt obſcurum quod oſtendit aliquã lucẽ, ſed & maximas habet mixtas tenebras.

¶ EVADNEN, hæc Martis ex Thebe Aſopi fluminis vxore filia fuit & Capaneo coniuncta illi Sthelenum genuit, Tanto autem amore in virũ affecta eſt, vt in eundem rogũ ſe pcipitãs arſerit. ¶ Paſiphaen, Solis filia fuit, & Minois regis vxor occupatoq́ marito in bello athenienſi tauri amore affecta eſt. Veneri quoniã ſol ſuum cum Marte adulterium omnibus dijs palam fecerat hoc pacto iniurias ſuas vlciſcente. Alij dicũt Minoem quandoq́ dignam quam ſibi ſacrificaret beſtiam

Riam a Ioue pectē taurū ab illo pulcherrimū accepisse, captūq; auaritia tauro ad armenta amisso aliū deteriorem sacrificasse, ob idq; Iouem iratū effecisse, vt vxor tam nefario ɔcubitu se inquinaret. ¶ Recēs a vulnere. De recēti ad iferos ꝓpter vulnus missa. ¶ Primo mēse, prima parte mēsis, hoc est in nouilunio, nam cū mēsis q ex cursu lunæ cōficitur a mene. i. luna dicat ab eadem luna initium accipiet, vt tūc incipiat mēsis, cum incipit noua luna.

Demisit lachrymas, dulciq; affatus amore est.
Infoelix[a] Dido verus[b] mihi nuncius ergo
Venerat extinctā, ferroq; extrema secutam.
Funeris[c] heu tibi causa fui. per Sidera iuro,
Per supos, e siqua[d] fides tellure sub ima est,
Inuitus regna tuo de littore cessi.
Sed me iussa deū, quæ nūc[e] has ire p vmbras
Per loca senta[f] situ cogūt, noctemq; ꝓfundā,
Imperijs egere suis. nec credere[g] quiui
Hunc tantū tibi me discessu[h] ferre dolorem.
Siste[h] gradū, teq; aspectu ne subtrahe nostro.
Quē fugis? extremū[i] fato q te alloquor, hoc est

SER. a ¶ INFOElix Dido, veniali vtit statu, & excusat se per necessitatem, ne mortis cā fuisse videatur. b ¶ Verus mihi nuncius, aut τὸ σίωπῶ ... intelligendum q sit nunciatus Didōis interitus. Alij ad ignē referūt visum, Alij ad Mercurium qui ait Certa mori, sed in neutro ei etiam genus mortis est significatus, & hic dicit, Ferroq; extrema secutā. Sane q nūciat gñe tm̄ dicit masculino, qd aūt nūciat, licet neutro dicat, tñ inuenit etiā masculino. c ¶ Funeris heu tibi cā fui, ac si diceret q fueram aū cā voluptatis. d ¶ Siqua fides tellure sub ima est, vbi ꝓmissa exitū nō hñt. Respexit autē ad Orpheum, q receptā ꝑdidit ɔiugē. e ¶ Quæ nunc has ire per vmbras, argumentat ex eo q est inferos subire cōpulsus, inuitū se reliquisse Carthaginem. f ¶ Senta situ, spinosa, squallida, & est translatio a terra inculta. Situs aūt proprie est lanugo quædā ex humore ꝓcreata. Fit aūt in locis carētibus sole. g ¶ Nec credere quiui, argumētationem tendit, ac si diceret si credidissem forte etiā deorum iussa ɔtēnerē. h ¶ Siste gradū, discedere eā dat intelligi. i ¶ Extremū fato qd te alloquor hoc est, aut qa deus futurus est; aut (qd melius est) qa post mortē tenebit alterū circulū viris fortib⁹. s. nō amātibus datū.

DON. ¶ DEMISIT lachrymas, nō cogitauit flere, nam dolor verus repentinos fletus non coactus excludit. ¶ Infoelix dido, ꝑsonaꝝ & causaꝝ ratio habet. Dido fuit aspera ꝓpter recētis facti cām, cuius quātus dolor fuerit, ostēdit exitus. Acerbitas etiā vulneris et aspect⁹ auctoris dolorē duplicabat. Aeneas autē se reum agnoscit, & iterposita purgatiōe factū fatetur. ¶ Infoelix dido, ostēdit dolorē q mirabiliter ferat, & auget q ferro ꝑierit. ¶ Per sidera, Firmamentū ponit purgationis quia apud illam fide carebat, & quia hominū testimonium adhiberi non poterat, adhibet deorum, & si qua fides quia nesciebat qd genus iusiurādi apud iferos est, posuit generalem iurationem. ¶ Inuitus, non te fugi sed potioꝝ iussa cessi. ¶ De tuo littore. q. d. mutaui locum, sed te alo retinui. ¶ Nec credere quiui, Mendatio verisimili tutatur causam. Ipsa primo silēdo, & se auertēdo & postremo fugiendo ostēdit iram.

CHRI. ¶ INFOELIX dido, Ufo causis & ꝑsonis accōmodata. Erat. n. dido reddita ifensa æneæ quoniam suo abitu mortem sibi consciuerat. Tanta autem acerbitas augebatur conspectu ipsius, Ergo erat ex re, vt statu veniali vteretur, ex quo maximopere nobis misericordiam comparamus. ¶ Infœlix, quia non sua sed aliena culpa sibi mortem consciuerat. ¶ Infœlix, cum tantum in eam sæuierit amor, vt ad mortem compulerit. Ergo illam culpa absoluit, se autem damnat. Sed mox artificiose rem vniuersam in necessitatem reijcit. Ergo oratio pathetica sæpe conclusione erumpit. Sic Terē. Quid nāq; igitur faciam? & Propertius, Ergo solicite tu causa pecunia vitæ es, Per te immaturum mortis adimus iter. ¶ Funeris heu tibi, confitetur peccasse, vt placet iratam, Verum crimen in necessitatem refert, vt sit constitutio iuridicialis assumptiua. ¶ Per sidera, affert iusiurandum, cum testes animi sui apud inferos habere non posset. ¶ Siqua fides, nam nesciebat, quod iusiurandum illic haberet. ¶ Sed me iussa, augmentum ex tempore & causa sumptum. Dicit ergo coactus sum, qa iusserunt dij, quorū imperio nefas repugnare est. Ex quo etiam adij loca hæc tenebrosa Non igitur mirum est, si illis iubentibus a te mihi charissima discesserim, cum eorundē imperio tantum laborem inferorum petendorum subierim, Quæ tamen omnia & si iustam faciant causam non te reliquissem, nec dijs obtemperassem, si tantum te inde dolorem suscepturam putassem. Auersa remota a conspectu Aeneæ.

Talibus Aeneas ardentem, & torua[a] tuentem
Lenibat[b] dictis animum, lachrymasq; ciebat.[c]
Illa solo fixos oculos auersa tenebat.
Nec magis incepto[d] vultũ sermone mouetur,
Quã si dura[e] Silex, aut stet Marpesia cautes.
Tandem[f] proripuit sese, atq; inimica refugit
In nemus vmbriferũ[g] cõiux vbi pstinus[h] illi
Respondet[i] curis, æquatq;[k] Sicheus amorem.
Nec minus Aeneas casu percussus iniquo
Prosequtur[l] lachrymãs lõge, & miseratus euntem.
Inde datum[m] molitur iter, iãq; arua[n] tenebant
Vltima, quæ bello clari secreta frequentant.
Hic[o] illi occurrit[p] Tydeus, hic inclytus armis
Parthenopeus[q], & Adrasti[r] pallentis imago.

a ¶ TORVA, p̃ torue. i. terribilr. b ¶ Lenibat, p lenicbat. & antique dixit, vt squãmis auroq; polibat, pro poliebat. Maiores. n. in oĩbus ɔiugationibus spatiuo bã addebãt, & faciebãt impfectũ idicatiui, qđ in tribus adhuc obsuat, in q̃rta ſt e addit, vt nutri nutriebat. c ¶ Lachrymasq; ciebat, sibi aut cere illud dicit. Sermo quidẽ ei' lachrymas exciebat, s; illa imobilĩ mãsit. Nã ciere est pprie alteri fletũ mouẽ. Tractũ ãt ẽ lĩ ð Home. q inducit Aiacis vmbrã Vlyxis colloqa fugiẽtẽ, q ei fuerat cã mortĩ, Quẽ Vlysses his ṽbis lnitat. αἶαν παῖ τελαμῶνος ἀμύμονος οὐκ ἄρ' ἔμελλες οὐδὲ θανὼν λήσεσθαι ἐμοὶ χόλον εἵνεκα τευχέων οὐλομένων. d ¶ Incepto ser. a pncipio orõnis. e ¶ Dura s. saxi est spẽs, gñalitas enim eẽ nõ põt sequẽte specialitate. Nã cautẽ marpesiã parius lapidẽ dicit. Marpesos enĩ mons est Pariæ insulæ hñs durissimos lapides. f ¶ Tandẽ, q̃si diu deliberauerit. g ¶ Vmbriferũ, frõdosũ. h ¶ Pristinus, prior, qđ difficile luenit. Nam de hoc ſmone q̃rit & Probus & alij. i ¶ Respõdet curis, aut pari eã diligit affectiõe, qđ in Aenea non fuit, vt expssio rei supradictæ sit. k ¶ Aequatq; sicheus amorem, aut certe respondet curis, par est mortis similitudine. Ferro. n. vterq; ɔsumptus est. l ¶ Prosequitur lachrymis lõge, oculis eã sequebatur humentibus. m ¶ Datũ molit iter, pagit. Datũ ãt dixit, aut rõne fati, aut oblatũ fortuito, qđ τυχὸν dicũt. n ¶ Arua tenebãt vltima, atq; multa adhuc supsunt, s; dixit quãtũ ad y ptinet lr̃am. In his. n. quæ dixit mixta sũt virtutibus vitia. In his aũt q̃ dicturus est nocentũ pœnas a pioꝝ segregat meritis. Nam inferi (vt diximus supra) humanã ɔtinẽt vitam, hoc est aĩas in corpore ɔstitutã. hæc ãt quæ dixit mixta eẽ manifestũ est. Licet. n in viris fortibus laudeẽ ṽtus, est tñ vituperabile alienũ imperiũ cædib' occupare. Itẽ amare priuignũ crimẽ est, ṽtus maritũ. Alij dictiõne mutata dicunt Tenebãt arua, quæ vltima viri fortes frequẽtant. i. q̃ possidẽt vltima. o ¶ Hic, illic. p ¶ Occurrit tyde', Althex & Oenei filius, quẽ i bello Thebão Menalippus extinxit. q ¶ Parthenopeus, Menalippæ, & Martis siue Melanionis filius, rex Arcadiæ, q thebana bella puer admodũ petijt. r ¶ Adrasti pallẽtis imago, rex sicyonia ſ, post Argiuoꝝ socer Tydei & Polynicis, q dr aic pallẽtis aut epitheton est vmbræ, aut illũ respexit, q a i bello thebano cõsũptis sex ducibus solus aufugit. fugæ aũt comes semper est pallor. ¶ FIXOS, ex CHRI quo illã in proposito pseuerare ostenditur. ¶ Stet marpesia cautes, ita obstinate hæreat, imobilisq; maneat, vt saxa marpesii mõtis, qui in Paro est. ¶ Secreta, a supiorib'. ¶ Tydeus, filius Oenei Calydonis regis fuit, corpore fuit exiguo, virib' ṽo excellẽs, hic ẽ ẽ ꝗ maior in exiguo regnabat corpore ṽtus. Hic cũ alchathũ & lycoteũ patrueles Iteremisset Argos ad adrastũ exulauit, ab eoq; filiã Deiphylẽ vxorẽ accepit, cũ argiã aliã filiã Polynici tradidisset ¶ Hic repetitio est, quæ locũ honestat grauitatẽ addens Parthenopeus sic dictus, qm̃ faciẽ virginalẽ haberet, Meleagri filius fuit ex atalanta Iasij regis Arcadiæ filia, quæ diu aspernata maritũ tandẽ virtuti Meleagri cessit, Ser. tñ hãc Melanipes & Martis siue Melanyonis filiam fuisse scribit. ¶ Adrasti, hic rex argiuoꝝ fuit, ad quẽ & Polynices a fratre etheocle regno ɔ̃ fœdus exclosus confugit, septemq; ducibus in auxiliũ Polynicis generi bellũ Thebanũ gessit, reliqisq; extinctis solus aufugit. Talaonis & Eurynomes filius fuit Cũq; argiã & deiphylẽ filias hẽret, p gẽtẽ visus est alteram leoni, alteram apro vxorẽ dare. Cũqs Tydeus & Polynices eodẽ tpe forte q̃dã ad eius regiã apulissent, atq; de porticu sub q̃ imbres euitarẽt, ɔtenderent, descẽdit senex, vt eos placaret, & cum Polynicẽ leonina pelle tectũ inuenisset q thebani Herculis insigne esset, Tydeũ ṽo aprino corio ornatũ, ppter aprum a patre interemptũ eos sibi generos ascivit. ¶ Pallentis, nam & Sta. de eo scribit, hic Hosti. implicitus pariter ruit hunc fuga retro voluit agens socius linquentem fata caternæ.

¶ HIC MVLTVM

HIC multũ fleti, i. nobiles, quorum mortem magna sequit lamẽtatio. ad, pro apud. c Caduci, mortui a cadẽdo. Vñ & cadauera dicũt, & græce πτωμα. d Lõgo ordie, in genti multitudie, vt Pueri & paruæ lõgo ordine matres, nõ ad ordines statres. Saue in min⁹ e. e In longo ordine, ingenti multitudie. f Tris antenoridas, multi supradictos accipiũt, qđ falsum esse Hom. docet, q eos cõmẽorat. ἅμα τῷ γε δύω ἀντήνορος υἷε ἀρχέλοχος τ' ἀκάμας τε μάχης εὖ εἰδότε πάσης. Et alibi. τῶν αὖ τρεῖς ἀντήνορος υἷες ἀγαυοὶ Πόλυβον ἠδ' Ἀγήνορα. g Cereri sacrum, sacratũ, nomẽ pro participio. h Idæũq3, quẽ aurigam legimus Priami. i Etiã, adhuc, vt Quæ cura nitentes pascere equos. e. s. k Vsq3, diu. & ẽ adverbiũ. l Trepidare, p trepidabãt. m Ceu quondã petiere rates, oñdit vitia nec morte finiri. n Frustrat, decipit. o Hianteis, clamare cupientes. Nec nos moueat q aliis vmbris vba dat, his silẽtiũ. Timorẽ. n. exprimit, q viuis quoq3 adimit vocẽ, vt Obstupui steteruntq3 comæ, & vox faucibus hæsit. p Deiphobũ vidit, q Helenã duxerat mortuo paride, ad cuius domũ primũ ire necesse erat, vbi fuerat cã belloꝝ, vt iã deiphobi dedit ampla ruinã Vulcano superante domus. q Lacerũ pro laceratũ. i. habẽtem ora lacerata. r Populata, vastata. i. deformia subiatis auribus. s Trũcas, trũcatas. t Inhonesto, turpi, Terentius, Illum ne obsecro inhonestũ senem mulierẽ insignis. n. deformitas & turpitudo est in vultu trũcis narib⁹. v Pauitantem, ne agnosceret timentem. x Tegentẽ, tegere volentẽ. Nam truncatis manibus quid tegebat? Tegere autem est celare, vt cõtra nudare est indicare, vt Traiecta q3 pectora ferro Nudauit. y Notis vocibus, amicabilibus

Hic multũ [a] fleti ad [b] supos, belloq3 caduci [c]
Dardanidæ, quos ille oẽs longo [d] ordine [e] cernẽs
Ingemuit, glaucũq3, medõtaq3, tersilocumq3,
Treis [f] Antenoridas, Cereriq3 [g] sacrũ Polyboetẽ.
Idæumq3 [h] etiam [i] currus, etiã arma tenentem,
Circunstant animæ dextra, leuaq3 frequentes.
Nec vidisse semel satis est iuuat vsq3 [k] morari,
Et cõferre gradum, & veniendi discere causas.
At Danaum pceres, Agamẽnoniæq3 Phalãges,
Vt videre virum, fulgẽtiaq3 arma per vmbras,
Ingenti trepidare [l] metu, pars vertere terga
Ceu [m] quondam petiere rates pars tollere voces
Exiguã, inceptus clamor frustratur [n] Hianteis [o].
Atq3 hic priamiden laniatum corpore toto
Deiphobum [p] vidit lacerum [q] crudeliter ora,
Ora, manusq3 ambas, populataq3 [r] tẽpora raptis
Auribus, & trũcas [s] inhonesto [t] vulnere nares
Vix adeo agnouit pauitantẽ [v], & dira tegentem [x]
Supplicia, & notis [y] compellat vocibus vltro.
Deiphobe armipotẽs gen⁹ alto a sanguie Teucri

CMVLtum fleti, quia pp suas virtutes magnum relinquerant luctũ. Sacrũ polybetẽ, ostendit numia suis in morte iuuare nõ posse. Proceres, non tm ordine sed meritis. Phalanges, ac si tota græcia ad inferos migrasse videretur. Ostendit igitur quanti æneã hostes fecissent in bello, ostẽdit etiã nõ sine multa sua cæde vicisse græcos. Tegentẽ, nõ qa posset manibus, sed quia toto se corpore subtrahẽ conabatur, aut totum auertere. CTREIS, antenoridas, præter tres commemoratos. Hi enim antenoris non fuerunt filij, cum Home. duo ipsorum fuerunt in catalago nomina sic

ἅμα τῷ γ' ἐδύω ἀντήνορος υἷ' ἀρχέλοχ' ἀκάμας τε.

Et. i. m. ponit tertium ait enim. τὼν αὖ τρεῖς ἀντήνορος υἷες ἀγαυοὶ ... Sunt ergo Archelocus, Acamas, & Lycaon filij antenoris. Circunstant, tãquam ciuem optime de sua patria meritum, & quem propter præclaras virtutes & amarẽt, & colerent, & eius viuentis adhuc aduentum admirarentur. Danaũ. p. ostendit virtutem troianorum cum plurimi ex græcis proceribus ceciderint, & simul timidos fuisse græcos, & dolo nõ virtute vicisse. Ergo & post mortẽ in eodẽ fuisse timore. Pars vertere terga, vt cum viuerent, Et turpi formidine capti scandunt rursus equum & nota conduntur in aluo. Frustratur hiantes, causa q vox deficit timentes est fuga spirituum a reliquo corpore ad cor. Atq3. h p. q̃tis in detrimẽtis fuerit, ex hoc intelligit, q affinis amicus vix cognosceretur. Deiphobe, optimũ initiũ ad mitigãdũ dolorem. Cupiebat. n. se occultare q timebat ne ob accepta vulnera imbellis videret in bello fuisse, remouet ergo huiuscemodi suspitionẽ, cum eum appellet, & armipotentem & cum ita admirabunde loquatur.

DON.

CHRI.

Antenoris filij

Quis tam crudeleis optauit [a] sumere poenas?
Cui tantum de te [b] licuit? mihi fama suprema
Nocte tulit fessum vasta te cæde Pelasgum
Procubuisse super confusæ stragis aceruum.
Tunc egomet tumulū Rhoeteo [c] in littore inanē
Constitui, & magna Manes ter voce vocaui.
Nomen, & arma [d] locū seruāt [e]. te [f] amice nequi
Conspicere, & patria descendens ponere terra.
Atq; hic priamides, nihil ô tibi amice relictū ē.
Omnia [g] Deiphobo soluisti, & funeris [h] vmbris.
Sed me fata [i] mea, & scelus exitiale Lacenæ
His mersere malis, illa hæc monuméta [k] reliquit.
Nanq; vt supremā falsa inter gaudia noctem
Egerimus [l], nosti, & nimiū meminisse [m] necesse ē.
Cum fatalis [n] Equos saltu super [o] ardua venit
Pergama, & armatū peditē grauis [p] attulit aluo,
Illa chorū simulans euantes [q] Orgia circum [r]
Ducebat Phrigias, flāmā media ipsa tenebat

SER. a COPTAVIT sumere, elegit vt sumeret. b De te, pro in te. c Rhœteo in littore, vbi erat asylum Aiacis sicut in sigæo Achillis, & bene illic quasi vbi tutus esse potuerā. Sane rhœteiū dicit, & facit rhœteū, sicut etiam cythereia & citherea. d Et arma, depicta s. e Seruant, tenēt. f Te, tuū corpus, vt Nūc me fluct' hēt. h Ola soluisti, qa cōstituto tumulo manes vocauit. h Et funeris vmbris, sepulturæ meæ vmbris. Nā funus illic eē nō potuit, vbi nec cadauer quidem fuerat. i Fata mea & scel' lacænæ, Helenæ s. mathematici eosq dñt ēē inimicitias ex fato descēdere. Vñ ista piunxit fatū & scel' Helenæ, p q illi mors ptigit, lacænæ patriū est nomē a lacedæmone vrbe cuius lacones & lacænæ ciues vtriusq; sexus sunt. k Monumēta mediū ē ab eo q mentē moneat. Vñ est hic de malis, ecōtra in tertio, Manuū tibi q monumēta mearū. l Egerim', ri metri necessitate corripuit. m Meminisse necesse ē Ciceronis ē. Cui placet obliuiscit', cui dolet meminit. Ergo qa dolet necesse est meminisse. n Fatalis, mortifer, vt fatiferūq; enses. o Sup ardua venit pgama, aut q in arce est posit', aut qa deiectis muris supra tractatus est. p Grauis, grauidus, vt Grauis tētabūt pabula fœtas' Supra āt dixerat, Fœta armis. q Euātis, euātes phrygias, aliter nō stat versus. Euātes aūt bacchātes a Libero, q Euā dr. chorū aūt ait multitudinē in sacris collectā, orgia. i. cātharos maxīos plenos vino, tamē orgia bachi sacra dñr ἀπὸ τῦ ὀργῆς. i. ira & furore pp vinū; sed tñ oia sacra dñr q a latinis cærimoniæ. r Circū ducebat, diuisit in duos versus vnā partē, sed ideo est, qa est cōpositū. Lyrici vero etiā incōpositā partes orationis in duos diuidunt versus.

DON. QUIS, nō tā īterrogātis hæc sunt q admirātis & dolētis. Admirat, p cogitare quēpiā potuisse tot aduersa supplica in viro taz forti, Deinde q ausus est iplere, deinde q totū

corp' supplicio īsectat' est. Effus, pcubuisse sup aceruū. Magna laude afficit, non. n. dixit occisus, s; pcubuisse lassatū. Egomet. q. d. nō alijs cōmisi. Inanē, qa īter hostes pfossus iacēs repiri nō potuisti. Te amice nequiui, Feci qd potui, non qd volui, qa te repirē nō potui. Illa pp odiū nomē nō posuit, sic sup lacæne dixit.

CHRI. QVIS. s. adeo potēs te fortissimū. Arguit deīde a fama q relatū tibi fuerit nō nisi multi pus cæsis eū occubuisse. Inanē qa tuus cadauer tot hōstibus admixtus inuenire non potui. Soluisti, quoniam mortuis ea prestare tenemur. Fata mea, respōdet vltimis ne acceptorū bñficiorū videat' ingrat'. Dū oñdit nec sua ignauia, neq; aliorū cl'pa in eas calamitates īcidisse s; suo malo fato, & scelē Helenæ, ē hīs oīo absoluta. Princi pio. n. cōpat sibi beniuolētiā a psona æneæ, q oīm pstiterit nō solū vt offōsus, s; vt amic', Dū a sua, & q grū se bñficiorū oñdat, & q nō sua cl'pa i eā misiā īciderit. Hic. n. pciat mīa q nihil vehemēti' ē ad beniuolētiā pciliādā. Deīde ita narrat, vt oñdat qōo hæc gesta sint q æneas nosse nō poterat eo tpe q sūt gesta ea q ipe nouerat obtrūcat. Nouerat. n. nanq; vt supma & reliq. Nō nouerat āt hæc illa chorū & q sequūt. Nāq; vt cū magno aī dolorē hīc pnūciāda sūt. Et nimiū. m. nā & si misiarū obliuisci cupiam' tñ qm vehemēter īfixa mēoriæ sūt pp illarū magnitudinē, necesse est ēt si nolim' vt recordemur. Cū fatal' equos, narratio hæc & breuis ē, qa neq; alti' q q; repetit, neq; lōgiu' q; oportet psequr. Neq; superuacaneū qcq; addidit. Et dilucida qa & suo ordīe narrat, & v̄bis aptis & pspicuis, Et verisīls, qa neq; a nā rerū & psonarū neq; a psuetudīe discedit. Et qm accusatoris oro dispsa ē varijs accusationū semib'. Euātis, p euātes. Dñr. n. euātes bacchātes qa bacchus Euā dr. Fuit āt duplex occasio, & q sub specie sacrorū Danaos euocat, & q dormiēte marito sine negocio ītra domū admittere potuit.

Euantes

CONFECTVM

a ¶ CONFECTum curis, plenũ ante afflictũ, atqui vacauerat gaudijs, sed illud ostẽdit quod ait Sta. Stant veteres ante ora metus. Nã cu ræ ferebant pro suo ĩpetu ex pristino bellorũ tumultu. Alij hãc ipsam curã volũt, q̃ habebat coniugẽ perniciosam mariti. Vñ sequitur, Egregia iterea coniux, p ironiã. b ¶ Vocat menelaus & limina pãdit, pãdit & vocat, vt sũt qui lucos, fluuiumq; relinquit. c ¶ Id magnũ sperãs fore munus amãti, putauit se vitia q̃ sentiret ab his, qui pertinebant posse celare, qđ etiã sequẽs indicat versus, Et famam veterũ extingui sic posse malorum. d ¶ Aeolides, Vlyxes, qa vbi q̃ talia iducit. Nã Anticliæ filius est, q̃ ante Laertæ nuptias clã cũ Sisypho Aeoli filio concubuit, Vñ Vlyxes natus est. Id etiam in Ouidio Aiax obijcit, Quid sanguine cretus Sisyphio. Alij Ilidẽ legunt, de quo non legimus. e ¶ Vicissim, qa ipse narrabat. f ¶ Pelagi ne venis errorib' actus, nõ ad iferos, sed ad locũ in q̃ iferorũ descensus est, i. ad auernũ, si itra terrã sunt iferi. Alij aliter itelligũt, q sub terra eẽ iferos volũt sm chorographos, et geometras, q dicũt terrã cõqui posi dñ esse, q̃ aqua & aere sustinetur, qđ si ẽ ad antipodes põt nauigatiõe peruenire, qa quãtũ ad nos spectat iferi sunt, sicut nos illis. Hic est q̃ sub terra iferos dicimus eẽ, quãq̃ illud sit, qa nouẽ cingit circulis. Taberianus etiã inducit epistolã vẽto allatã ab antipodibus, quæ hẽt, Superi inferis salutẽ, qua occasione tractat reciprocũ hoc qđ diximus supra. Nã prudẽtiores etiã alas per μετεμψύχωσιν dicũt ad alterius terræ partis corpora transitum facere. i. nõ in eodẽ climate versari. Vñ ait Luca. Regit idẽ spiritus artus Orbe allo longæ canicies si cognita vitæ. Sciendũ tñ homericũ esse. Nã & illic Elpenor similiter Vlyxẽ iterrogat. g ¶ Sine sole domus, non est cõtrium, Solemq; suũ sua sydera norũt, de quo nide campis elysijs dicit. h ¶ Hac vice sermonũ. hæc sacra, vt diximus supra, præter vnius diei spatiũ non tenebãt. Vñ veret si sybilla ne ianibus fabulis datũ. i. statutũ & legitimũ tps terat. qđ aũt dicit aurora medius axem traiecerat. Illud ostẽdit q̃ sm Tuscos dies ortus est a sexta diei hora. Ort'. n. diei hs aurorã. Dõat' tũ dicit Aurorã cum quadrigis positã so le significare.

Ingentem e summa Danaos ex arce vocabat.
Tunc me cõfectum[a] curis, somnoq; grauatum
Infœlix habuit thalamus, pressitq; iacentem
Dulcis, & alta q̃es, placidæq; simillima Morti.
Egregia interea coniux arma omnia tectis
Emouet, & fidum capiti subduxerat ensem.
Intra tecta vocat[b] Menelaum, & limina pandit.
Scilicet id magnũ[c] sperãs fore munus amanti.
Et famam extingui veterũ sic posse malorum.
Quid moror? irrũpũt thalãmo, comes additur vna
Hortator scelerũ Aeolides[d]. Dij, talia Graijs
Instaurate, pio si pœnas ore reposco.
Sed te qui viuum casus age fare vicissim[e]
Attulerint, Pelagi ne[f] venis erroribus actus?
An monitu Diuum? an q̃ te Fortuna fatigat.
Vt tristes sine sole[g] domos loca turbida adires?
Hac vice[h] sermonum roseis Aurora quadrigis
Iam medium Aethereo cursu traiecerat axem,
Et fors omne datum traherent p talia tempus.

¶ INFOELIX thalamus, vel quia in eo tales habuit vxores, vel qa ibi tot supplicijs sit affect'. ¶ Coniux, ex noĩe detestabilius scelus facit, qđ violatũ cõiugiũ qđ sacrum esse op'. ¶ Coniux, non dixit mea, sed quæ multorum fuisset, neq; se amaret. ¶ Dij talia gra. Pulchra apostrophe, & multa continens. Oñdit autem tanti sceleris solos deos vltores esse posse. ¶ Age fare, quærit optime Deiphob', sed poeta optimo consilio abscindit respõsionem, ne dicta iterũ dicenda sint.

¶ TVNC ME, excusat suam somnolentiam ne iers fuisse videatur. ¶ Infœlix actiue posuit, nam ex matrimonio hæc omnia sibi mala euenerant. Potest & absolute proferri infœlix thalamus, nam omnibus infœlix fuit Helenæ thalamus. ¶ Egregia, grauissima ironia. ¶ Interea, Dum profunde dormiebam. Fuerat circunspectus q̃ arma reliquerat, sed dolo vxoris illis expoliatus est. ¶ Intra tecta vocat Menelaum. Quomodo ergo se defendere potuit, si astutia & dolo mulieris & armis exutus & hostibus circunuentus est. ¶ Menelaum, ad quem vltio in primis pertinebat, scilicet, demonstrat, fuisse causam cur ei expediret deiphobum prodere, quæ est in partibus probabilis. Sperabat enim tanto beneficio & maritum sibi reconciliare, in cuius manus omnino ventura erat, & infamiam sui egregia discessus purgare, nam si Troianos non amaret, non volẽs secuta videbatur Paridem, sed in vita abducta.

SER. a BREVITER q, quod congruit moram obiurganti. b Nox ruit, si per diē sacra celebrant nox ruit. i. īminet, si p noctē finit. c Flēdo, pprie. Nā & lachrymæ & gemitus fuerāt deplorātis deiphobi. d Fīdit in ambas, cōpendiosius q; si duas diceret, poteramus n. et tertias sperare sic Sal. Inter secūdū atq; vltimū bellū carthaginēse, non ait tertius. e Iter elysiū. i. ad elysiū, de quo diximus supra. f Malo℞, i. pio℞, vt Multa malus simulans vana spe lusit amantē. g Impia tartara, vbi puniūtur ipij. h Ne sæui, ne irascere. Terē. Nec sæui tātopere; & antique dictū est. Nā ne sæuias dicimus, nec īperatiuū iūgimus aduerbio, nec aūt & non negātis. i Explebo nume℞, vt sup dixius, explebo est minuā. Nā ait Ennius, Nauibus explebāt sese terrasq; replebāt, quē Cap secutus cū de pponē ex tractaret, hoc exēplum posuit. Sēsus ergo est, Minuā vestrū nume℞, & reddar tenebris. Nā circa Aeneā & Sibyllā aliquid lucis fuisse itelligimus, qppe circa viuos. Vñ paulopost Respicit Æneas subito, Alij explebo male putāt cōplebo esse vmbra℞. s. quibus excesserat nume℞. Alij explebo nume℞ dicūt esse finitum tps statutū purgationi, & in corpus recurram, vt hoc sit Reddarq; tenebris. Nā legimus Clausæ tenebris & carcere cæco, vt sit sensus, Irasceris mihi q̄si homo, nō ne & ego hō futurus sum? Alij dicūt cur irasceris in his locis q̄ diu vitæ per vim ereptæ expleā tps, post tenebris. i. meis sedibus reddar, sed hæc oīa cōgrua loco non esse manifestum est. Nō enim intelligere possumus Sibyllā aliud volente scilicet vt abscederet ad alia Deiphobum respondisse. k I decus, i nostrum, aut i o decus nostrum vtere melioribus fatis, inferorum scilicet comparatione, qa ait supra, An quæ te fortūa fatigat Vt tristes sine sole domos Aut certe i decus, & fatis vtere nostris melioribus, idest q; aut ego aut tu habuerimus. l Mœnia lata videt, tartarum dicit, quem vult esse carcerem infero℞, quod autem ait latā, nō certum exprimit multitudinem. m Triplici circūdata muro, valde munitum indicat locū. n Torquet, trahit, voluit. o Porta aduersa, ingens, distinctione excludendum est vitium de duobus epithetis. p Solidoq; adamante, lapis est durissimus, & tantæ soliditatis, vt nec ferro possit infringi, vñ ἀδάμας. a. priuatiue δαμάζω domo. i. lapis indomitus.

Sed comes admonuit, breuiterq; affata Sibylla ē.[a]
Nox[b] ruit Aenea, nos flendo[c] ducimus horas.
Hic locus est, partes vbi se via findit[d] in ambas,
Dextera quæ Ditis magni sub mœnia tendit,
Hac iter[e] Elysium nobis, at leua malorum[f]
Exercet pœnas, et ad impia[g] tartara mittit.
Deiphobus contra, ne sæui[h] magna Sacerdos,
Discedā, explebo[i] nume℞, reddarq; tenebris.
I decus[k], i nostrum, melioribus vtere fatis.
Tantum effatus, et in verbo vestigia torsit.
Respicit Aeneas subito, et sub rupe sinistra
Mœnia[l] lata videt triplici[m] circundata muro,
Quæ rapidus flāmis ambit torrētibus amnis
Tartareus Phlegethō, torquetq;[n] sonātia saxa
Porta[o] aduersa igēs, solidoq;[p] adamāte colūnæ.

DON. SED comes q illi ppterea iuncta fuit, vt oībus instrueret ignorātē. Breuiter ne lōgitudine sermonis tps tereret, cum ipsa breuitatis admoneret. In ambas, honesta locutio in ambas potius quā in duas, ītelligenim q ambas vias dixerit, q̄ essent natæ ex vna. Melioribus vtere fatis, placauit sibyllam & Aeneæ fœlicia ominatus est. Mœnia lata videt, locum describit idoneū coercendis reis. Primo triplici muro clauditur, ne facile euadere possint. Portæ ita sunt robustæ, vt neq; diuina vi neq; humana possint frāgi. Postremo omnia fluuius claudit, q & saxis & flāmis transitum prohibet.

CHRI. NOX. ru. æ. nos. f. d. h. Grauissima increpatio. q. d. Nos, tps ipm qđ nō nisi in rebus serijs adhiberi ꝯuenit i vanis, futilibusq;, & nihil profuturis terrimus. Partis, p ptes, ait Priscianus. Ambas, cōpēdiose loqtur ne in id īcidat vitiū, cuius Aeneā dānabat, postuerat aūt hactenus eos in qbus vitia ac ꝟtutes pmiscue esse possent, nūc aliam dicit esse viā, quæ ducit ad bonos, aliā quæ ad malos. Dextra, nam omnia dextra bona, quemadmodum oīa sinistra mala. Ergo recte ad beatos deducit dextra via. Quod etiā samius Pythagoras expressit in littera y. Cuius ipse auctor extitit. Nam cum vnicā linea ad aliquod spacium feratur indicat eam vitæ partem, quæ nec virtuti nec vitio propter teneram ætatem emancipatur. Cum ꝟo peruētum est ad biuium, & alter ramus in dextram surgit, alter in sinistram flectitur, tūc bonos a malis diuidit, vt ostendat qua via pergant soli boni, & qua rursus soli mali. Vnde Persius, deducit

:suis, deducit trepidas ramosa in compita mentes. ⁋ Explebo, reddam. Serui. vel (audiamus Macrobium) qui ait animam corpori quadam certa numerorum ratione sociari, qui cum defecerint, illa arcana via soluitur, qua societas vitae constabat, quo in loco adducit auctoritatem huius carminis. ⁋ Muro, ambitus murorum. Ostendit ambitum conclusum in vitiis a quibus ita complexi sumus, vt inde abire non liceat. ⁋ Triplici, quia mente, verbis & actione peccatur vel notatur quod initium peccati a mala mente est, a qua secundo loco surgunt actiones, ex quibus frequentatis tertio loco prohibetur habitus. Huiuscemodi in peccatis progressum ita explicat sacrorum carminum poeta. Beatus vir qui non abiit consilio impiorum. i. qui non vertit animum ad deprauatas cogitationes. Et in via peccatorum non stetit. i. non frequentauit actiones secundum malas cogitationes. Et in cathedra pestilentiae non sedit. i. non obduxit in illis habitum. ⁋ Porta ingens, nam late patet via quae ducit ad vitia. ⁋ Solido, duro. Nihil. n. est adamante durius. Vel solido, quia columnae non sunt tabulis adamantinis (?) sed sunt totae ex adamante, adamas autem Graece dicitur, quia nulla vi dometur ab α priuatiua & δαμάω domo. Nam neque ferro neque igni vincitur. Nam in incudibus positus ita ictus respuit, vt ferrum vtrique dissultet. Ignium autem adeo victrix est eius durities, vt igni imposita nunquam incalescat. Verum vt appareat concordia discordiaque rerum naturae, quam sympathiam antipathiamque graeci vocant. Haec vis ferri ignisque contemptrix sanguine hircino frangitur, ac non aliter quamquam recenti calidoque macerata. Dissidet cum magnete lapide intantum, vt iuxta positus ferrum non sinat trahi. Venena facit irrita. Timores pellit, ponit autem locum & aedificia & materia quae sunt aedificia & situ et custodibus inexpugnabilem, quia ex habitu vitiorum impossibile pene est ad virtutis gradum reuocare, nec tamen excusatur, quia in eo est. Nam quamuis non videatur voluntario peccare, quia ab habitu cogitatur, tamen quia actus ex quibus ipse cognoscebat se inhabitum labi voluntarii, & in sua potestate erant voluntarium dicitur peccatum. Quapropter quemadmodum qui lapidem contorturus erat poterat non torquere quamuis deinde cupiat cum iecerit reuocare tamen dicitur voluntario ferire, quia principium contorquendi in eius arbitrio fuerat. Sic & ille qui habitu iam facto peccat, iure dicitur voluntario peccare, quoniam viderat ex actis a quibus abstinere facile poterat se venturum in illam necessitatem.

Vis[a] vt nulla Virum, non ipsi excindere bello
Caelicolae valeant. stat[b] ferrea Turris ad auras[c],
Tisiphoneque sedens palla succincta cruenta,
Vestibulum insomnis seruat noctesque diesque.
Hinc[d] exaudiri gemitus, et saeua sonare
Verbera. tum stridor ferri, tractaeque[e] catenae.
Constitit Aeneas, strepitumque[f] exterritus hausit.
Quae scelerum[g] facies o Virgo effare? quibus ue
Vrgentur poenis? quis tantus plangor ad auras?
Tum Vates sic orsa loqui. dux inclyte Teucrum,
Nulli[h] fas casto sceleratum insistere[i] limen.
Sed me[k] cum lucis Hecate praefecit auernis,
Ipsa Deum poenas[l] docuit, perque omnia duxit.

a ⁋ VIS ET nulla virum, virum non ad sexum retulit, sed ad virtutem, hoc est virorum fortius, vt Cicero, Virum res illa quaerebat, cum de viro forti diceret. Per hoc ostendit nullum de tartaro ad superos posse remeare, ne numinum quidem fauore. b ⁋ Stat, emicat. c ⁋ Auras autem inferis congruas intelligamus. Statius de Mercurio ait libro secundo the. Vndique pigrae ire vetant nubes, aut turbidus implicat aer, Pigrae. n. aurae ei impediebant volatum. De illo eni loco multi quaerunt, Quis tantus plangor ad auras, & pollio dicit Aeneae & Sibyllae quas secum traxerunt illi, cum constet esse illic auras. d ⁋ Hinc exaudiri, exaudiebantur. e ⁋ Tractaeque catenae, & genitiuus singularis potest esse, & nominatiuus pluralis. f ⁋ Strepitumque exterritus hausit, hausit & exterritus est, hypallage, ergo est. g ⁋ Scelerum facies, species, vt supra Visa maris facies. h ⁋ Nulli fas casto, pio, & haec responso ostendit Aeneam quidem voluisse ingredi,

sed quasi pium prohibitum. i ⁋ Insistere limen, In isto illam rem dicimus, non illi rei, quod qui dicunt decipiuntur propter isto illi rei. k ⁋ Sed me, quia occurrebat. Vnde ipsa cognouisti? l ⁋ Poenas deum docuit, aut quas dii nocentibus statuerunt, aut titanus, quos legimus deos, quasi ex terra progenitos, Aut re vera dicit poenas deorum. Fertur namque ab Orpheo quod dii peierantes per stygem paludem nouem milibus annorum puniuntur in tartaro. Vnde ait Statius, Et styx periuria diuum Arguit.

DON. ⁋ DVX INclyte, magna poetae copia, quoties. n. sibylla loquentem inducit cum Aenea, toties principia cum eius laude variauit.

CHRI. ⁋ COELICOLAE, nam etiam vi illa rationis quae in nobis coelestis diuinaque est vix habitum tollere potest. ⁋ Stat, erecta est. ⁋ Tisiphone, recte pro conscientia nostra ponitur. Nam illa semper cruciamur. ⁋ Quae scelerum facies, iure miratur vir bonus, vnde sint animi tormenta, interrogauit sibyllam in

rōnem, illa aūt docet quæ diuino fauore didicerat. ¶ Nulli casto, ipoluto a vitijs nōn licet esse inter vitia, ergo illa rōne, nec vitia norit rō, neq; quæ supplicia sint vitijs, sed intelligimus noster is enim est sibylla, cum ab imortali deo pfectus sit inferno. i. appetitui quæ pars inferior est, & in qua vitia versant illa diuino adiutus fauore cognoscere valet.

Gnosi[a] hæc Rhadamāthus[a] hẽ durissima regna.
Castigatq;, auditq; dolos, subigitq;[b] fateri,
Quæ quis apud Superos furto[c] lætatus inani
Distulit[d] in serā cōmissa piacula[e] mortem.
Continuo sontes vltrix accincta[f] flagello
Tisiphone quatit insultans, toruosq; sinistra
Intentans angues vocat agmina[g] sæua sororū.
Tū demum[h] horrisono stridētes cardine sacræ[i]
Panduntur Portæ. cernis[k] custodia qualis
Vestibulo[l] sedeat? facies quæ limina seruet?
Quinquaginta atris[m] imanis hiatibus Hydra
Sæuior intus habet sedem. tum Tartarus[n] ipse

SER. a ¶ RHADAmāthus, hic & Minos et Aeacus filij Iouis & Europæ fuerūt, q postea facti sūt apud inferos iudices. b ¶ Subigitq; fateri, cōpellit ad pfessiones. c ¶ Furto læta tus inani, latebra nō valde p futura, qppe q̄ fuerat publicāda post mortē. d ¶ Distulit īserā, ī grauē, vt Sex. bellū in angustijs futuꝝ. e ¶ Piacula cōmissa, pp q̄ expiatio adhibet. f ¶ Accincta fla. aut li dixit qŏ videm⁹, qa q lōgo flagello vtit, vt is post ictū i se reuoluat nece ē, Aut accīcta ē īstructa ad vbera. i. idest nocētes flagello qtit ipa pparata. g ¶ Agmīa sæua soroꝝ, aut ipet⁹, aut de harpiys dixit, aut Fpētū agmina q̄s p comis hñt. h ¶ Tū demū horrisono, mittūtur inqt post vbera ad æternū suppliciū, & ē secut⁹ ordinē iuris antiquū. Nā post habitas qōnē ad tullianū ad vltimū suppliciū mittebant. Alij li a poeta dctū volūt, vt illa loqnte itelligamus portā eē patefactā, Alij continuāt narrationem. i ¶ Sacræ execrabiles. k ¶ Cernis cu. q̄lis, custodia ē q̄ custodit nō q̄ custodit. Vsurpatū aūt ē sicut hospita, sicut nepṫ. Nā hic & hæc custos facit. Hæc. n. q̄ finiunt i o vt fullo, i os vt nepos, in es vt hospes, fœminina ex sē nō faciūt, q̄ aūt īueniunt vsurpata sūt. Vñ & dissimilia īueniunt Nam custos custodia facit, & nepos neptis. l ¶ Vestibulo sedeat, sigñat Megærā, ĥ āt dicit cernis hāc q̄; sæua sit, sunt & intus aliæ. m ¶ Atris imanis hiatib⁹. q̄ sæuior q̄; hydra fuit. Mlti ipas hydrā fuisse dñt, qŏ ñ pcedit. Nā eā in aditu legimus īferoꝝ. vt Ac bælua lernæ, quā alij tria volūt habuisse capita, alij nouē, vt Simonides dit qnq̄gita. n ¶ Tartarus. vel qa oīa illic turbata sunt ἀπὸ τῆς ταραχῆς, aut qŏ est meli⁹ ἀπὸ τοῦ ταρταρίζειν. i. a tremore frigoris. Sole. n. caret.

DON. ¶ QVIS TVLIT. nā q̄uis hoīes latuerūt scelerati nō pœnas euaserūt, sȝ in aliud tp̄s distulerūt. ¶ Custodia q̄lis, nō exp̄sūt q̄ essent, vt qcqd tetrū horrēdū ac detestabile eēt, ꝓuens colligeret æstimatio, Ergo suppressit specia-

CHRI. litates, nē sola putaret q̄ forte posuisset. ¶ Sedeat, vt ostendat assiduitatē & continuationem facti. ¶ GNOSIus, cretēsis a gnoso vrbe, nā q̄uis multas vrbes hēret creta Tres tñ oīum reliquaꝝ teste Stra. in eadē insula excellētissimæ fuerunt. ¶ Gnosos, Gortina, & Cydonia, Est gnosos in īsula pte aglonariæ regiōe pelloponēsi, q̄ sequētibus tpibus romanoꝝ colonia facta est. ¶ Rhadamāthus, vide Ser. Strabo tñ dicit auctore Ephoro Rhadamantū antiqssimum cretæ regē fuisse, & pmū legibus cretēses instituisse, cuius imitator Minos deinde extitit fratrē q; habuit ex huius imitatione Rhadamātū appellatū. Diodo. tñ siculus ait Iouē e phœnicia in cretam Europam rapuisse, & ex ea Minoē Rhadamanthum & sarpedonē genuisse, ac deīde Europen Asterio regi cretensi vxorem dedisse, qui cum filijs careret, illos in successiones regni adoptauit, & Minos regnū suscepit, Rhadamāthus leges cretensibus tulit. ¶ Durissima, quia ibi iudices inexorabiles grauissima supplicia inferunt. ¶ Subigit, cogit. ¶ Flagello, pprie flagra sūt virgæ subtiliores in arboribus dictæ qa ventoꝝ flatu facile cōmoueant. ¶ His aptissime verbera ineutiūt, a flagro vo fit flagellum, Iuue. Mittent baccæ: frena, flagellū, est autē ex more Ro. tractū q prius vberabant, deinde capite mulctabāt. ¶ Custodia, custodia ēt pro eo qui custodit ponit, vt in iure ciuili. Si custodia se interfecerit, vel pcipitauerit, militis culpæ ascribit, & Sueto. de Domitiano, nec nisi secreto, & solus plærasq; custodias receptis in manu catenis audiebat. Hic autē pro custode ponit. ¶ Qualis, nihil aūt diffiniuit, sed ita locutus est, vt qcqd terribile & horrendum inueniri possit, cogitatio auditoris colligere queat. ¶ Vocat agmi. Sic Sta. stridor ibi & gemitus pœnaꝝ atroq; tumultu Feruet ager sæpe Eumenidum vocesq; manusq; In mediū sonuere diē. ¶ Hydra, de hac dictum est in superioribus.

Rhadamāthus

Custodia

¶ BIS PATET

Bis ᵃ patet in p̄ceps tm̄,tenditq; sub vmbras.
Quātus ad æthereū Coeli suspectus Olympū.
Hic genus ᵇ antiquoꝝ Terræ, Titania pubes
Fulmine deiecti fundo voluuntur in imo
Hic ꝛ Aloidas ᶜ geminos ᵈ immania vidi
Corpa , qui manibus magnū rescidere Coelum
Aggressi,superisq; Iouem detrudere regnis.
Vidi ꝛ crudeleis ᵉ dantem Salmonea ᶠ poenas,
Dū flāmas Iouis,ꝛ sonitus imitatur Olympi.
Quattuoꝛ hic inuectus equis,ꝛ lāpada quassans
Per graium populos,mediæq; ᵍ per Elidis vrbē,
IBat ouans,Diuomq; sibi poscebbat honores
Demēs,qui Nimbos,ꝛ non imitabile Fulmen
Aere,ꝛ cornipedum cursu simularat Equorum.
At pater oīpotens densa ʰ inter nubila telum
Contorsit ᵏ,non ille faces,nec fumea ˡ tædis

a ſ BIS PATET in p̄ceps,id in p̄ceps addidit, qa pōt q̄d ēt sursum patere. Vř aūt hoc a ptis decliotibus id dictū, qa sm rōnē sphæræ sol cū in vnā pcesserit partē duæ q̄si tartaꝝ faciūt,vna a q̄ discessit,& altera ad quā nūq̄ accedit,qđ melius sphæra idicat rō. Hoc aūt dicit,Tartaru' ipse bis tm̄ in p̄ceps patet , & tendit sub vmbras ,q̄tus ē suspect'.i.altitudo ad olympū æthereū , & sic Hom̄.de tartaro. b ſ Hic genus atiquū terræ.i.primū. Titanas.n.p̄ Saturnū genuit gigātes postea p̄ Iouē,ꝛ ferūt fabulæ Titanas ob irata ptra deos Terra in eius vltionē creatos,vn̄ & Titanes dicti sunt ἀπὸ τῆς τίσεως i.ab vltione. De his aūt Sol abstinuisse narraẗ ab iniuria numinū,vn̄ & coelū meruit. c ſ Aloidas gemios,Aloe' Iphimediā vxorē hr̄uit,q̄ cōpressa a Neptūo duos pepit Otū,& Ephialtē,q digitis nouē p singulos mēses crescebāt.Freti itaq; altitudine coelū voluere subuertere,sed cōfixi sunt Dianæ & Apollinis telis,Aloidas aūt sic dixit, vt ō Hercule Amphitrioniades,& sæpe diximus hoc de odyssea Hom̄.n.λ.scribitur.

τὴν δὲ μετ' ἰφιμέδειαν ἀλωῆος παράκοιτιν
εἴσιδον ἣ δὴ φάσκε ποσειδάωνι μιγῆναι
καί ῥ' ἔτεκε δύο παῖδε μινυνθαδίω δὲ γενέσθην
ὦτόν τ' ἀντίθεον τηλεκλειτόν τ' ἐφιάλτην

d ſ Gegmios,sui sīles. e ſ Crudeleis poenas,sæuas,nimias'. Nā nō dicit idignās ferētē,q sacrilegus fuit. f ſ Salmonea.i.Salmoneus Aeoli fili' fuit,nō regis vētoꝝ,s; cuiusdā apō Elidē vbi regnauit,q fabricato pōte æreo sup eū agitabat currus ad imitāda tonitrua,& in quē fuisset iaculat' facē , eū iubebat occidi,h postea veꝝ expertus ē fulmē. g ſ Mediæq; per Elidis vrbē,hic ē idignatio,qp i ea ciuitate Iouem imitabaẗ,in q̄ spāliter Iuppiter colitur. h ſ Dēsa īter nubila,oñdit fluminis causas & originē. i ſ Fumea lumina.i.terrena, Nam æthereus ignis caret fumo,solō.n.splendore viget. k ſ Cōtorsit,piecit cum impetu.

ℭ BIS PATET in p̄ceps , vt sic coeli altitudo sit cētū,pfunditas iferni sit ducētē.Ne aloidę, q manib' coelū tāgerēt,ex infimo iferno fastigiū possent tāgē & ide abire. ℭ BIS PATET in p̄ces,Demōstrat eē eq̄les ascensum & ascēsum , qa īter vitia & v̄tutes est positus. Alij dīit qđ tāta est ista imersio q̄ta eē pōt sensibilis affectus eīmersio si respectū desideraret & sic bis patet tartarus, qa cū virtutū sit vnica rō,nā nunq̄ discedūt a mediocritate ,sed circa illā semp v̄sanẗ, vitioꝝ p̄ duplex ē p̄cipitiū,alteꝝ qđ in excessu,alteꝝ qđ in defectū plabiẗ. ſ Genus antiquū terræ,iure optimo tar q̄maximū oīm vitioꝝ supbiā in imo fundo collocat,nā oē vitiū tāto magis distat a coelo,q̄to ipsum maius est,bn̄ aūt titanes & gigātes p supbia ponuntur. Quid.n.supbius q̄ nāæ repugnare,Neq; aliud est,si Ci.audiam',bellū more titanū & gigantū adūsus deos gerere,q̄ nāæ repugnare q̄ re nihil alienius est ab hūanitate ſ Voluunẗ.q.d.humi prostranẗ,quæ poena pgruentissima est supbis vt q supra cæteros sese extollere tentāt,ij ifra cæteros iaceant. Vnde illud Deposuit potētes de sede & exaltauit humiles.Eadē rōne & aloidæ & salmoneus p superbis ponunẗ. ſ Hic , repetitio est color rhetoricus. ſ Elidis vr.nā cū summum sit scelus Iouē cōtemnere , qd dicemus de eo q illū in ea cōtēnebat vrbe in qua ipse p̄erat. vt sit similis hæc quærela illi loco In regnis hoc ausa tuis,geneologia autem est,quod ex deucalione natus sit Aeolus,ex æolo Salmoneus,ex Salmoneo Tiro puella,Vlyxes apō Home.ait,inter quas Tiro nobili patre genita,fortis.n.salmonei filia erat hæc Cretheo Aeoli filio nupsit,Hæc Enipeum fluuioꝝ pulcherrimum adamauit. Igitur Tiro filia fuit Salmonei & alcides filiæ Elei ex Neptuno conuerso in Enipeum Pelian & Neleum genuit,ex Cretheo vero Amithaonem Pheretum & Aesonem patrem Iasonis.

SER. a CADEGIT, ſpegit. b ¶ Necnō & tityon, Tityus ſcōm aliquos filius Terræ fuit, ſecun dū alios a Terra nutritus. Vñ elegit ſermonē quo vtrunq3 ſignificaret. Nā alumnum di xit. Hic amauit Latonam, ꝓpter quod Apollinis telis confixus eſt. Damnatus eſt autē hac lege apud Iferos, vt eius iecur vult exedat. Quanquā Homerus in Vlyſſis dicat duos vultures ſibi in eius pœnam ſuccedere, vnde hæc dicit de tityo.

Lumina ꝑcipitemq; imani turbine adegit.[a]
Necnon[b] & tityon terræ omniparētis alumnum
Cernere erat, per tota[c] nouē cui iugera corpus
Porrigitur, roſtroq; immanis Vultur obunco
Immortale iecur tondēs: foecundaq;[d] poenis
Viſcera: rimaturq;[e] epulis, habitatq3 ſub alto
Pectore, nec fibris[f] requies datur vlla renatis.

καὶ τιτυὸν εἶδον γαίης ἐρικυδέος υἱὸν κείμενον ἐν δαπέδῳ, ὁ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα· γῦπε δέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἧπαρ ἔκειρον δέρτρον ἔσω δύνοντες.

Sane in vſu eſt vultur, licet Cicero vulturis dixerit, & Plau. in curculiōe, Iacuit vulturios quatuor, qđ qdē pōt eſſe ēt deriuatiuū. Ennius, Vulturis in ſiluis miſeꝝ mādebat homonē. Declinatur aūt hic Tityos huius tityi, vt Delos deli. c ¶ Per tota nouē cui iugera corp⁹ Porrigit, Quātū ad publicā faciē, magnitudinē oſtēdit corpis, ſed illud ſignat, qđ quia de amatore loquit, libidinē late patere, vt ait ſupra, Nec pcul hic partē ſuſi mōſtrant in oēm Lugētes cāpi. Sane de de his oībus rebus mire reddidit rōnē Lucretius, & ꝯfirmat in nr̄a eſſe vita oīa q̄ fingunt de Iferis. Dicit. n. Tition amorē eſſe, hoc eſt libidinem, q̄ ſm phyſicos & medicos in iecore ē, vt riſus i ſplene, iracūdia in felle. Vñ ēt exeſum a vulture dr̄ i pœnā renaſci, etenī libidini nō ſatiſſit re ſemel pacta, ſz recrudeſcit ſemp, vñ ait Horatius Incōtinētis aut Tityi iecur. Ipſe ēt Lucretius dicit p eos, ſup quos: caſurus īminet lapis, ſupſtitioſos ſignari, q inanit ſemp verētur, & de dijs & cœlo & locis ſupiorib⁹ male opinantur. Nā religioſi ſunt q p reuerētiā timēt. Per eos āt q ſaxū voluūt, ambitū vult & repulſā ſignari, qa ſemel repulſi potiores ambire nō deſinūt. Per rotā aūt oſidit negociatores, qa ſp tēpeſtatib⁹ turbinibuſq; voluūtur. d ¶ Fœcundaq; pœnis, fœcunda in pœnā. e ¶ Rimat, paſcit, vt Rimant prata caystri. f ¶ Fibris, fibræ ſunt eminentiæ iecoris.

DON. ¶ TITYON. Monoptoton declinat, nā Tityonē diceret, ſi per caſus variari potuiſſet.

CHRI. ¶ NECnō & Tityon terræ oīpa. alū. De his fabulis hæc eſt Macro. ſnīa vulturē eſſe tormētū ꝯſcientiæ obnoxia flagitio īteſtina rimātis, & ipſa vitalia admonitionis ſceleris lacerantis, & ſemꝑ curas ſi requieſcere cenſet excitātis, nec vlla ſibi miſeratione parcētis. Nā ſe iudice nemo nocēs abſoluit. Illos aūt qbus epulæ añ ora paratæ ſunt, auaros eſſe itelligit. Eſt. n. auaritiæ ſemp q̄rere, ſz ab acqſitis abſtinere. Qui radijs rotarū3 deſtricti pēdēt, ſunt qui nihil ratiōe & ꝯſilio p videntes nihil virtutibus explicātes, ſe fortunæ cōmittunt, eu ius caſib⁹ ſemper rotant. ¶ Saxum ingēns voluūt, qui ineſficacibus laborioſiſq; conatibus vitā terunt. ¶ Quos ſuper atra ſilex, ij ſunt q nimias poteſtates & infauſtas tyrannides ambiunt nūq̄ ſine timore victuri. Lucre. autē pro tityo itelligit eos qui amorum aut reliquarum turpitudinum curis laniantur. Vnde ait ſed Tityus nobis eſt ipſe in amore iacentem, Quē volucres lacerent atque is eſt anxius angor, aut alia quanuis ſcindunt turpitudine curæ. Vlyxes apud Home. de Tityo ſic ait. Inde et tyon almæ terræ inclytum filium per nouē iugera humi porrectum vidi Grypes vtrinq; eius ēpar exedūt neq3 ipſe eos abigit. ¶ Latonæ enim pulchræ vim inferre tentauit. ¶ Nouem iugera, ſic idem Lucre. Quid non ſola nouem diſperſis iugera membris Obtineat. De iugere autem diximus in Geor. ¶ Vulturis, nidū3 vulturis teſte Plinio nemo attigit. Nidificat enim in excelſiſſimis rupibus. Fetus quidem ſæpe cernuntur fere bini, refert idem Plini. Vmbritium in ſuo æuo aruſpecū peritiſſimum tradere quod vultures pariunt oua tredecim, & vno ex ijs reliqua oua & nidum luſtrant mox illud abijciunt. Triduo autem ante, aut biduo eo aduolant vbi cadauera futura ſunt. ¶ Rimaturq; epu. Rimari proprie eſt diligenter Inquirere, tranſlatio ab ijs qui in rimis aliquid inueſtigant, & dicimus rimari paſci vt ſunt aues & ſues qui in rimis eſcam quærūt. ¶ Habitatq; ſub alto Pectore, oſtendit firmam ibi auis eſſe ſedem tanquam nuſquam alibi paſcatur. ¶ Nec fibris requies dat nulla renatis, Nā iecoris duo ſunt capita quas fibras appellant. Hæc aruſpices ita diuidebant, vt alterum ſacrificanti, alterum eius aduerſario aſſignarent. Erat autem maximi momēti ſiqd in extis apparet. Vñ ſacrificanti apud Labrētum ſyllæ i capite vitulini iecoris ſimitudo coronæ appuit qđ ſibi regnum portēdit. Eſt aūt iecur amoris ſedes. Quare recte fingitur iecur in hoīe libidinoſo dēpaſci. Vultur

SER. CQVID memorem lapithas? Hi populi Thessaliæ, quibus imperabat Ixion amicissimus (ut supra diximus) Ioui phlegiæ filius, qui post Nubis coitũ fictæ in formas Iunonis, cũ se de eius stupro iactaret, ab irato Ioue ad inferos trusus ẽ, & illic religat⁹ ad rotã circũfusã serpentibus.

Quid mẽorẽ Lapithas, Ixiona, Pirithoumq́ᵇ?
Quos super atra silex iã iã lapsura cadenti
Imminet adsimilisᶜ. lucentᵈ genialibusᵉ altis
Aureaᶠ fulcra toris, epulæq́ ante ora paratæ
Regificoᵍ luxu. furiarumʰ maxima iuxta
Accubat, & manibusⁱ prohibet cõtingere mẽsas,

b ſ Pirithoumq́, hic vnus de Lapithis fuit, q descendit cũ Theseo ad rapiẽdã Proserpinã. c ſ Adsimilis, ad vacat, & a maiorib⁹ ad ornatũ adhibebatᷣ, ita adiuenire p inuenire legimus. Hora. Qua pplus adst a cert limitib⁹ vicina refugit iurgia. d ſ Lucẽt genialib⁹ altis, aliud est. Tantalus rex Corĩthiop amicus numinib⁹ fuit, q cũ frequẽter eos susciperet, & quodã tpe defuissent epulæ, filiũ suũ Pelopem occidit, & dijs epulãdũ apposuit. Tũc abstinẽtibus cunctis Ceres humeꝝ eius exedit, & cũ eũ dij p Mercuriũ reuocare ad superos vellẽt, eburneus est ei humerus restitutus, sicut sup, Humeroq́ pelops insignis eburno. Id aũt sola Ceres dr comesse, qↄ ipsa est Terra, q̃ corp⁹ soluit. Per Mercuriũ aũt ob hoc fingit ẽẽ reuocat⁹, ꝙ ipse est deus prudẽtiæ, per quã phi dephenderunt παλιγγενεσίαν, vel μετεμψύχωσιν. Tantalus autem hac lege apud inferos dicitur esse damnatus, vt Eridano inferoꝝ stans nec vndis p̃sentibus, nec vicinis eius pomarijs p̃fruatᷣ, quẽadmodum & Homerus ἐν τῷ λ. describit.

καὶ μὴν τάνταλον εἰσεῖδον κρατέρ᾽ ἄλγε᾽ ἔχοντα
ἑσταότ᾽ ἐν λίμνῃ ἡ δὲ προσέπλαζε γενείῳ.
στεῦτο δὲ διψάων, πιέειν δ᾽ οὐκ εἶχεν ἑλέσθαι.

Per hoc autem auaritia significatur, vt etiam Hora. Tantalus a labris sitiens fugientia captat Flumina, qd rides? mutato nomine de te Fabula narratur. e ſ Genialibus, veluti genialibus. Nam geniales proprie sunt qui sternuntur puellis nubentibus, dicti a generandis liberis. f ſ Aurea fulcra, quibus fulcimur, idest sustinemur. g ſ Regifico luxu, regio ambitu. h ſ Furiarum maxima, vnde & famẽ prænunciat, vt hanc esse furiarũ maximã doceat, nã de harpijs famẽ p̃nũciãte dixit furiaꝝ. Ego maxima pando. i ſ Et manibus, eoꝝ scilicet non suis.

DON. CQVID memorẽ lapythas, genus est transitus per omissionem & ponitᷣ, ne continuatio narrationis horrescat.

CHRI. CQVID memorẽ laphytas, & laphytæ ppli sunt Thessaliæ quoꝝ sedes i othri mõte fuit ſ Ixiona, hic ex Phlegya Martis filio nat⁹ & Iouis secretari⁹ fact⁹ Iunonẽ de stupro cõpellauit, At iupiter simulachrũ iunonis ex nube fabricatũ sibi obiecit, In quam cũ semen emitteret centauros genuit. ſ Hac fabella denotanᷣ tyrãni, q ad alta cogitatiõe rapiũtur, iunonem q interpellant deã regnorum qa regna nullo iusto titulo inuadere audẽt. Ex nube gignũt cẽtauros, qa eorum mõstruosa optata istabilia sunt. Fuit aũt ixion p̃mus, q apud græcos tyrãnidẽ occupare aggressus ẽ, & cũ ab aliq̃ humanitate iceperũt, feritates postremo deueniũt, iure igiᷣ Cẽtauri gẽiti sẽ q primas ptes hoĩs postremas feræ habent. ſ Pirithoũq́, Pirithous filius fuit ixionis nõ ex nube, sed ex p̃iuge, q cũ esset Theseo amicitia iunctus, & Hippodamiæ nuptias celebraret & in sacris Martẽ ihonoratũ reliqsset, cẽtauri Marte istimulãte rape hippodamiam conati sunt. Deide mortua Hippodamia relicto Polypote filio, p̃iurarũt & ipse & Theseus nullã ducturos vxorẽ, nisi iouis filiã, & cũ Helenã rapuissent, q̃ oĩm pulcherrima annũ decimũ tũc agebat, euenit sorte, vt ait Diodorus siculus, vt Theseo illa cõtingeret, itaq́ ad iferos, vt caperent Proserpinã descẽderũt, vbi Pirithous a Cerbero iteremptus, & Theseus retẽtus est. Historia est hos molossoꝝ regi vxorẽ surripere tẽtasse, sꝫ canẽ regis pirithoũ interemisse, Theseũ ꝟo captum in vinculis fuisse retentũ, donec ab Hercule liberatus fuit. ſ Quos sup atra silex, pœnã superstitiosoꝝ exprimi huiuscemodi volunt, q deoꝝ iram atq́ pœnas sibi semp imminere putãt, nunquãq́ anxietate carent, tã quã illa iam iã super eos lapsura sit. ſ Lucẽt genialibus altis, Notat auaritiã, in qua tãto furore afficiunᷣ, vt cũ in dies magis magisq́ diuitias augeant, Nihil tamen inde in vsus etiã necessarios assumere audẽt. Huiuscemodi homines per Tantalum exprimunᷣ q cuꝫ in aquis ad mentũ vsq́ sit, & ad hos pene descendant arborum rami pulcherrimis, optimisq́ pomis onusti, tamen neq́ cum sitiat bibere, neq́ cum esuriat esse aliqd valet aqua pomisq́, cuꝫ carpere cupiat recedẽtibus hoc Horatius exprimit. Tantalus a labris sitiens fugientia captat, flumina, quid rides mutato nomine de te fabula narratur, congestis vndiq́ saccis indormis inhians, & tanquam parcere sacris cogeris, de Tantalo Vlyxes

Ixiõ

Pirithous

Homericus ait Vidi tātulū grauiter in palude laborātem, A quaq̃ vsq; ad mētū erat quotiēs ꝓo bibē volebat vsq; ad ima vada diffugiebat. ⁋ Altæ, supra caput arbores Piri, punicæ, ma li, ficus dulces, q̃ties legē volebat, sæuus vētus ꝑ nubes auferebat. Petronius & poeta dixit. Nec bibit inter aq̄s nec poma cadētia carpit Tātalus infœlix, quē sua vota ꝑmūt. ⁋ Genialibus, notationē huius dictionis expssimus in georgicis in v̄su illo Inuitat genialis hyems.

SER.

Exurgitq; facem[a] attollens, atq; intonat ore.
Hic quibus[b] inuisi fratres, dū vita manebat.
Pulsatus ue[c] parēs, & fraus[d] innexa clienti.
Aut qui diuitiis soli incubuere repertis,
Nec ptem[e] posuere suis, quæ maxima turba est.
Quiq; ob adulteriū[f] cæsi, quiq;[g] arma secuti
Impia, nec veriti dominorum fallere dextras,
Inclusi pœnā[h] expectant. ne quære doceri
Quā pœnā, aut q̄ forma[i] viros, fortūaue mersit.
Saxum[k] ingēs voluunt alii, radiisq;[l] rotarum

a ⁋ FACEM attollens, iniiciēs ignē auaritiæ, vt abstineant. b ⁋ Quibus inuisi fratres, Hæc q̄des pstat esse dicta gñaliter. Pñt tñ & ad speciē trahi, vt Aegystum & Danaum, Atreum similit̄ & Thyestem, Eteocles & Polynicē significare videat̄. Bene autem dicēdo inuisi ꝑ id qđ leue est, etiā maiora amplexus est. c ⁋ Pulsatus ue parens, Itē quod leuius est dixit, parricidii cōparatiōe. Possum⁹ aūt Oedipū accipere Laii extīctorē. d ⁋ Aut fraus innexa clienti, Ex lege. xii. tabularum venit, in quibus scriptū est, Patronus si clienti fraudē fecerit sacer esto. Si eni clientes q̄si colentes sunt, patroni q̄si patres, tantūdē est clientē, quātū filiū fallere, & hoc posse fieri ex Horatii dictis itelligimus, q cū loqueret̄ de auaris potētib⁹, ait de vicino cliēte, Pellitur pñnos in sinu ferēs deos. Vrbano tñ hoc displicet, & dicit ratū esse hoc, magisq; contrariū, cū magis patronos decipiāt frequenter cliētes. Vult aūt intelligi ꝑuaricatores, q patroni sunt clientū, quos nūc susceptos vocamus. e ⁋ Nec ptē posuere suis, bñ addidit suis. i. cognatis affinibus. Hæc eni fuerat apud maiores donādi ratio, nō profusa passim. Nā hoc est velle inaniter ꝑdere. Vñ Cicero ait in libris legum, Stipem prohibeo. Nam auget superstitiones, exhaurit domos. Dignis igitur largiendum est, Vnde Horatius Cur eget indignus quisq; te diuite? idest indignus paupertate. f ⁋ Ob adulteriū cæsi, si occisi Aegystus significat Thyestæ filiū, si re vera cæsi. Salustium, quem Milo deprehensum sub serui habitu liberauit in adulterio suæ vxoris filiæ Syllæ. g ⁋ Quiq; arma secuti Impia, nec veriti dñoꝝ fallē dextras, Hoc loco videt̄ blādiri Augusto, qa ꝑ Cæsarem patrē eius multi q̄bus ignouit arma susceperāt. Est nanq; eius dictū, dare q̄dē se venia pōpeianis, sed ab ipsis q̄nq; esse piturū, vt arma impia ciuilia dixerit bella. Vel ea q̄ mouerūt pōpeiani ꝯtra acceptæ veniæ fidē, sed nō procedit. Nā si arma ipia dixit bellū

ciuile, tāgit & Augustū & Cæsarē, qui & ipsi bella ciuilia tractarūt. Itē si culpat eos q̄ ꝯ fidem datæ veniæ dimicauerūt, tāgit Augustū. Nā transierūt ad eum ab Antonio duo milia equū, per q̄s, est victoriā ꝓsecutus. Horatius, Adhuc frementes verterunt bis mille eq̄s Galli canētes Cæsarē. Fecit ꝓterea iniurias Augusto vel Cæsari, si eos dominos dixit, qđ apud maiores inuidiosū fuerat, vñ Tulli⁹ dñante sylla. Nā patres patriæ dicebant̄. Iuuenalis, Roma patrē patriæ Ciceronē libera dixit. Melius ergo est, vt bellū a Sex. Pōpeio Pōpeii filio i Siculo freto gestū accipiamus. Nā occiso p̄re Siciliā tenuit, & collectis inde seruitiis vastauit sex annis vltro citroq; Siciliā. Postea victus est ab Augusto, & Agrippa. Horatius, Minat⁹ vrbi vīcula q̄ detraxerat seruis amicus pfidis, & hoc sensu tā arma ipia q̄ dñoꝝ ꝯgruit cōmemoratio. h ⁋ Pœnā expectāt, qđ grauius est. Nā in expectatione & pñs met⁹ est & dolor futurus. in ipsa āt pœna solus ē dolor. i ⁋ Forma viros, regula. Singulis. n. sceleribus statuta sunt supplicia. Nā morē romanū sequitur. k ⁋ Saxum igēns voluūt alii, Sisyphum dicit, qui deoꝝ ꝯsilia hominibus publicauit qualis ab Homero describitur.

καὶ μὴν σίσυφον εἰσεῖδον κρατέρ᾽ ἄλγε᾽ ἔχοντα
λᾶαν βαστάζοντα πελώριον ἀμφοτέρῃσιν
ἤτοι ὁ μὲν σκηριπτόμενος χερσίν τε ποσίν τε
λᾶαν ἄνω ὤθεσκε ποτὶ λόφον.

l ⁋ Radiisq; rotaꝝ, Ixionē dicit, vt alibi ostēdit, Atq; ixiōis vēto rota ꝯstitit orbis, l; sup̄ dixerit, Quos sup atra silex. Nā ð his fabulis variæ sunt in ipsis opīones auctoribus.

CHRI. ⁋ EXVRGIT q; facē attollens atq; intonat ore. Nā cū homo voluptate fruēdi partis trahat, vt aliquid assumat subito contra insurgit furor ille habendi & parcendi partis, qui vetet assumere. ⁋ Attollens facem, idest excitans in

ectans in te ardentissimam cupiditatem habendi, recte ergò facem quia omnis vehementer cupiditas flagrans ardensq; est. ¶ Aut q̄ diuitijs soli incubuere repertis. Quibus modis damnat auaritiam, quæ caput est omnium maloꝝ, & corruptrix tranquillitatis humanæ vitæ. Huius duæ species sunt. Altera qua rapimus, vnde non oportet, Altera qua nō damus, vbi dandum liberalitas docet. Nos ergo primo sēpe aīt hic puniri.

Districti pendent sedet: æternumq; [a] sedebit
Infoelix Theseus: Phlegyasq; [b] miserrimus oēs
Admonet, & magna testatur voce per vmbras.
Discite [c] iustitiā moniti: & nō temnere Diuos.
Vendidit [d] hic auro Patriā, dominumq; potētē
Imposuit fixit [e] leges pretio, atq; refixit.
Hic thalamū [f] iuasit natæ, vetitosq; [g] hymenæos.
Ausi [h] omnes immane nefas, ausoq; potiti.

a ¶ CAETER. numq; sedebit Infœlix these. Cōtra opinionē nā fert ab Hercule esse liberatus; quo tpe eū ita abstraxit, vt illic corporis eius relinqueret partē. Frequenter enim variāt fabulas poetæ, Hippolytū ab Iferis liberatum Virgili' dicit, Horatius ꝯ, Neq; .n. diana pudicū Liberat hippolytū. b ¶ Phlegyasq; miserrimus oēs Admonet, si noiatiuus est singularis hoc dicit, Phlegyas oēs admonet apud Iferos pœnas ferētes. Si aūt accusatiuus pluralis est, Theseū oēs phlegyas admonentē debemus accipe. Hi nanq; sm Euphorionē populi Isulani fuerūt satis in deos ipii & sacrilegi. Vn̄ iratus Neptunus pcussit tridēte eam partē Isulæ, quā phlegyæ tenebant. Phlegyas aūt pr̄ Ixionis habuit corōnidem filiā, quam Apollo vitiauit. Vn̄ suscepit Aesculapium, q̄ pr̄ dolēs incēdit Apollinis templū, & eius sagittis est ad Iferos trusus. Statius, phlegyam subter caua saxa iacentē Aeterno ꝑmit accubitu. c ¶ Discite iustitiā, vel nūc in pœnis locati. d ¶ Vēdidit hic auro patriā, & hæc licet gn̄aliter dicant, habēt, tn̄ specialitatem. Nā lasthenes Olynthū philippo vēdidit, Curio Cæsari viginti septē milibus aureis Romā, de quo Luc. Galloꝝ captus spoliis & cæsaris auro, & illud emere oēs, hic vēdidit vrbem. e ¶ Fixit leges ꝑcio atq; refixit, Possumus Antoniū sm Ciceronē in philippicis accipere. Fixit autem ideo, quia incisæ in æreis tabulis leges affigebantur parietibus. f ¶ Hic thalamū inuasit natæ Thyestes Pelopeæ filiæ. Vnde Aegystus natus est. Item Ciniras filiæ Myrrhæ, de qua natus est adonis, Nam quod Donatus dicit nefas est credi dictum esse de Tulio, quod conuitiū a Sal. ciceronis inimico natū est, q de illo inquit filiæ matri pellex, g ¶ Vetitosq; hymenæos, legibus scilicet. Nam dicendo vetitos ostendit fuisse non vetitos, velut est apud persas hodie, vnde Catul. ait de cōcumbentibus cū matre persis, nam magnus ex matre & gnato gignatur oportet, si vera est persarum impia religio. Vnde Donatus male ait, natura & legibus vetitos. h ¶ Ausi omnes imane nefas,

ausoq; potiti, illic sunt & q fecerūt & q conati sunt. Dicit aūt secūdum ritum romanū, in quo non tātum exitus punitur, sed etiam voluntas.

¶ LEGES precio .f. Omnia hæc scelera posuit Maro, vt viuentes ad bonos mores metu pœnæ reduceret.

¶ VENDIDIT hic auro patriam, redegit in seruitutem, quasi dicat, Eam a qua liber productus est seruam esse voluit, idq; nulla alia causa ductus nisi auaritia. ¶ Patriam, cum indignatione proferendum, quasi dicat, eam q̄ nihil carius habere debuit. ¶ Dominum nō illi vendidit, qui eam pro filia gubernaturus esset, sed qui seruitutis iugo pressurus, Nam domino seruus respondet, ergo tirannus est. Nam antiqui in publicis rebus nunquam aliter dominum sumpserant, q̄ tyrannum. ¶ Potentem, auget scelus, quasi dicat, eum a quo non facile se liberare possit. ¶ Fixit. p. Nam cum leges ad æquitatem & communem vtilitatem ferri debeant, & ita latas firmas stabiles esse oporteat, iste quia omnia venalia haberet oblato premio & ponebat & remouebat. Est autem indignatio a causa. ¶ Fixit, vide serui. hinc Ouid. Nec verba minantia fixo, aere ligabantur, nec supplex turba timebat iudicis ora sui, Sunt autem versus a Varrio poeta ait enim, Vendidit hic latium populis, argosq; qui ritus Eripuit fixit leges, precioq; refixit, vide Seruium vehementer laborare, vt ostendat poetam voluisse in singulis sceleribus singulos carpere homines. Verum ego puto voluisse illum species scelerum prosequi non singulos sceleratos insectari. ¶ Inuasit, tanq̄ raptor & hostilis, Est. n. inuadere in aliena hostiliter irrumpere, cum patris sit tutari filiarum pudicitiam non expugnare. ¶ Ausi, bis peccarunt, & quod ausi sint, nam scelus intra se quicunq; cogitat vllum facti crimen habet, & quod executi sunt quod ausi fuerant. ¶ Potiti, Auget inuidias, quasi dicat, quod malis artibus pepererāt, etiam retinere potuerunt, ergo cogitarunt. Executi sunt cogitata, ac postremo in scelere perseuerauerunt.

SER. a ¶ NON mihi si linguae cētū sint oraq3 cētū Ferrea vox. Lucretiū v̄sus sublatus de Hom̄ ἐν τῷ. β. ἰλιά δος πληθυν δ' ὀυκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι ὀυδ' ὀνομήνω. ὀυ δ' εἴ μοι δέκα μεν γλῶσσαι, δέκα δε στόματ' εἶεν φωνὴ δ' ἄῤῥηκτος χάλκεον δε μοι ἦτορ ἐνείη. Sed ille Aerea vox dixit. b ¶ Scelerum formas, vt quae fōma viros/fōrtuna ue meruit. c ¶ Perfice munus, hoc est ramū redde. Nā supra ait, Hoc sibi pulchra suum ferri p̄serpina munus instituit. d ¶ Cyclopum educta caminis, hoc ē magna, Ita.n. cuiuslibet rei magnitudinē signat, adeo vt Statius argiuoꝝ muros ab ipsis dicat eē p̄fectos. e ¶ Fornice arcu. Cicero Vidit ad ipsuꝫ fornicē fabianū. f ¶ Corripiūt spatiū, rapcim spatiū pagunt. g ¶ Occupat aeneas aditum, igredit̃, vt supra dixit. h ¶ Recēti, semp fluēti. Dixit aūt hoc pp paludē stygē. i ¶ Spargit aq̄. i. purgat se. Nā inquinatus fuerat aspectu tartari, & spargit, quia se inferis purgat. Nā supis īmolaturi corpus abluunt, vt supra, Donec me flumine viuo Abluero. k ¶ Amoena virecta, lvirētia, & est satis vsurpatū. Amoena aūt q̄ solū amorē p̄stāt, vel vt supra diximus q̄si amunia, hoc est sine fructu, vt Varro ⁊ Carminis docēt. Alludit aūt ad insulas fortunatas. Naꝫ & sequēti hoc idicat v̄su. l ¶ Largior hic cāpos aether, & lumine vestit purpureo, nō nostro largior, s3 q̄ est in caetera inferoꝝ parte. Aut re vera largior si lunarē itelligamus circulū. Nā vt supra diximus cāpi elysij aut apd̄ inferos sunt, aut in insulis fortunatis, aut in lunari circulo. Lucanus, Illic postq̄ se lumine v̄o Induit, Home. cāpos elysios ad īsulas fortunatas esse Testat̃ hisce versibus.

ἀλλά σ' ἐς ἠλύσιον πεδίον, καὶ πείρατα γαίης
ἀθάνατοι πέμψουσιν, ὅθι ξανθὸς ῥαδάμανθυς
τῇπερ ῥηΐστη βιοτὴ πέλει ἀνθρώποισι
οὐ νιφετὸς, οὔτ' ἂρ χειμὼν πολὺς οὔ τε ποτ' ὄμβρος
ἀλλ' αἰεὶ ζεφύροιο λιγυπνείοντας ἀήτας
ὠκεανὸς ἀνίησιν ἀναψύχειν ἀνθρώπους
m. ¶ Solemq3 suum, sibi congruum, graece dixit, vt Fessosq3 sopor suus occupat artus.

Non [a] mihi si linguae centum sint, oraq3 cētūm,
Ferrea vox, omneis scelerꝫ [b] cōprēdere formas,
Omnia poenarum percurrere nomina possem.
Haec vbi dicta dedit Phoebi lōgaeua Sacerdos,
Sed iā age carpe viā, ⁊ susceptū perfice [c] munus.
Acceleremus ait. Cyclopum [d] educta caminis
Moenia conspicio, atq3 aduerso fornice [e] portas.
Haec vbi nos praecepta iubent deponere dona.
Duxerat, & pariter gressi per opaca viarum
Corripiunt [f] spatiū mediū, foribusq3 p̄pinquāt.
Occupat [g] Aeneas aditum, corpusq3 recenti [h]
Spargit [i] aqua, ramumq3 aduerso in limīe figit.
His demuꝫ exactis perfecto munere Diuae
Deuenere locos laetos, & amoena [k] virecta
Fortunatorum nemorum, sedesq3 beatas.
Largior [l] hic cāpos aether ⁊ lumine vestit
Purpureo, Solem [m] suū, sua Sydera norunt.

DON. ¶ NON Mihi, necessario generalitas iniecta est, ne cuncta descripsisse videretur, quoniam fuit ipossibile latitudinem tātam plene complecti, vel ne contemptui haberētur poene propositae ex quotidiana meditatione. Plusq3 etiā metus iniicitur eū infinita formido ē. ¶ Fornice, ca.n.ē camera in arcum ducta. ¶ Deuenere locos laetos, vt metu poenarū malos deterruit, ita spe foelicitatis ad virtutes hortatur. ¶ Primo ergo regionuꝫ bona prosequit̃. Deide q̄ ex ijs locis capiāt cōmoda, & q̄ sint ij qui huiuscemodi bonis perfruant̃. ¶ Largior hic, ostendit nihil deesse ex ijs q̄ sunt apud supos, adeo vt fortunati & beati appellari meruerint.

CHR L. ¶ LINGVAE centū, a Lucretio ē, & Lucretius Homeꝝ imitatus est. Ait enim Homerus,
οὐδ' εἴ μοι δέκα μεν γλῶσσαι δέκα δε στόματ' εἶεν.

¶ Ferrea vox, Home. non ferreā, sed infrangibilem dixit. Lucre. autem aerea vox dixit. ¶ Percurrere. i. non solum non possem abūdanter narrare, sed nec etiā breuiter perstringere. ¶ Nomina, nam breuius pcurrimus nomina scelerū q̄ꝫ demōstramus illorū variam multiplicemq3 malignitatem. ¶ Cyclopum, oīa eni q̄ magna sunt a cyclopibus fabricata fingunt poetae, Sic Statius etiaꝫ ponit de Cyclopibus dicendum erit in sequentibus. ¶ Caminis, grecū verbū est, latine fornax dicitur. ¶ Fornice, camera siue testudine. ¶ Per opaca, nam ipsa sapientia q̄ paucis patet intra multam ignorantiā latet. ¶ Solemq3 suū sua syno. ex media philosophia res inserit figmento poetico. Credidit.n. antiqtas eas animas quae exuuie corporea pollutae in morem fetinū imitantas resolutionē corporis exhorrescere,

referre, & qñ mori necesse sit non nisi cū gemitu fugit indignata per vmbras, nec post mortē facile corpus reliquit, qa nódum illis corporeæ excedunt pestes sed aut suū oberrant cadauer, aut noui corporis habitaculū ambiunt nec humanū solum, sed ferinū etiā electo genere congruo moribus quos in homine exercuerunt, voluntq; oīa perferre, vt cœlū qđ vel ignorādo, vel dissimulando, vel postponēdo neglexerunt fugiant. Sapientū vo & bonorum aīæ quæ semp cœlum nulla corporis ingnatione pollutæ suspexerunt, illud petūt. Quapp & Pla. & Cice. in li. de repu. rectoribus ciuitatū & cæteris sapientibus sedes in cœlo paratas esse scripserunt, & multos claros viros in deos retulit antiquitas, & Hesiodus priscos reges dijs annumerat. Hoc igitur nō ignorauit Virgilius q licet argumēto sui īseruiens heroes in inferis relegauerit, non tñ illos separat a cœlo, vt geminæ doctrinæ obseruatione nec poetices figmentū reliquerit, nec phiæ veritatē omiserit. Recte ergo solē suum. i. regiones cœlestes q̄ bonis sole debent, vñ ipsoꝝ & non alioꝝ sunt cœlestia habitacula. ¶ Suū i. ipsis bonis reseruatū, peccatoribus denegatū. ¶ Norūt sua sidera, q̄ inferis incognita sunt.

Pars in gramineis exercent membra palæstris [a].
Contendunt [b] ludo, & fulua luctantur arena.
Pars pedib^9 plaudūt choreas [c], & carmia dicunt.
Necnon [d] Threicius longa cum veste Sacerdos,
Obloquit [e] numeris [f] septē [g] discrimina vocū.

SER. a ¶ PALAESTRIS luctationi b graece dixit, nas παλαιειν luctari dicunt græci, inde παλη. b ¶ Contendūt ludo, inter se ludo, non odio. c ¶ Choreas, re corripuit pp metrū, alibi ait, fm naturā, vt iuuat indulgere choreis. Ergo aut systolen fecit, aut antithesin e pro ei ponens, vt pro Χορεια posuit Χορεα. i. chorea, nam græcū est nomen. d ¶ Nec nō threicius lóga cū veste sacerdos, Orpheus Calliopes musæ & Oeagri fluminis filius fuit, q primus orgia īstituit, primus etiā dephendit harmoniā. i. circuloꝝ mundanoꝝ sonū, quos nouē etiā nouimus, & qbus sūmus, quem ανασρον. i. sine astris dñt, sono caret. Itē vltimus q terrenus est, reliq septem sunt, quoꝝ sonū deprehendit Orpheus, Vnde vtiq; septē fingit chordis, Lógā aūt vestem, aut cytharœdi habitū dicit, aut longā barbā. nā e ɔtrario imbeibes inuestes vocamus. Sacerdos aūt qa theologus fuit, & orgia prim^9 instituit. Ipse etiā hoies de feris & duris mites cōposuit. Vnde dr̄ arbores & saxa mouisse, vt deus, vñ Hora. Syluestres hoies sacer īnterpresq; deoꝝ Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus, dictus ob hoc leni res tygres, rapidosq; leones. e ¶ Obloquit numeris, dicēdo obloquit, chordaꝝ ex plīt laudē, quas dicit verbis locutas. Obloqtur. n. non est nisi ɔtra loquentē loq, non aūt maledicere vt alias. f ¶ Numeris, rhythmis sonis, vt Numeros memini si ṽba tenerem. h ¶ Septē discrimina, qa oēs chordæ dissimiliter sonant.

vt in periculis eius ratione suscepti s pſentia res existerent. Fuerūtq; qnq; præcipui apud Priscos πεντα-θλον q̄ pugiles exercebant δισκος q erat lapidus iactus δια υλος in quo cursu & αλμα in quo saltu contenderet. Erat postremo quā nos palæstrā & luctam nūcupamus, hi ergo & legibus pbātur, & liberales habebant. Alea aūt, & tali, & quas carthas appellāt pernitiossimæ sunt pestes, & res oīno seruiles & q̄ vitā deturpant, infameq; reddunt, & mores deprauāt, & omne flagitiū īpellunt. ¶ Obloquit, oblóq significat cōtra loqui vt opponere contra ponere ergo nōnunq̄ obloqui dicimus detrahere, qa qui contra quempiam loquit ei detrahit. Hic aūt obloquit, qa q̄ voce cecinerat illis citharæ sonum opponit. ¶ Septē discri. vo. Orpheum citharā inuenisse, Bene aūt septē chordarū meminit, nā octauā addidit Simonides. Nonā postremo Timotheus, veꝝ de huiusce modi rebus nos multa diximus in interptationibus nostris in Horatiū. De Orpheo autem plurima diximus in Geor, Genus antiquom. t. Diodo. ait Teucrū primum in troade regnasse filium Scamādri fluuij & ideæ nimphæ. Venit autem ex creta, suscepit filiā batheā nomine, quæ dardano nupsit, Dardanus sʒ multos natus est in italia ex Ioue atq; Electra Atlātis filia & Coriti regis vxore, ex Corito natus est Iasius, sed mortuo corito exorta est seditio inter Dardanum & Iasiū. Quapropter Dardanus cum parte populi primo in Samothraciā inde in Troadas exulans puenit qđ Eusebio auctore fuit anno septingētesimo ac vigesimo primo supra tria milia, iste Dardaniam vrbem condidit, & Bathea Teucri filia in vxorem accepta illi in regno successit, ex hoc natus est Erichthonius qui diuitijs cunctos superauit, vt affirmat Hom. Huius filius Tros a se troas nominauit, sed

DON. ¶ PARS in gramineis, ostendit quanta animi seueritate in voluptatibus hōestis viuāt. ¶ Necnō threici. ostēdit citharam inter honestas enumerari artes. Est. n. musica.

CHRI Ludoruʒ genera ¶ PALAESTRIS, ludi apud Priscos repertti fuerunt, vt corporis exercitatione valitudinem conseruarent, & robur augerent, agilitatemq; acquirerent & animum confirmarēt,

trôs illum Assaracum & Ganimedē filios genuit, Ilus autem vrbem totius troadis pulcherrimā condidit, iliumq; noiauit & filios habuit Tithonū & Laomedontem, q priamum genuit, ex assaraco Capys, ex Capy Anchises, ex Anchise æneas filij sunt.

SER. a ¶ IAM, nūc. Hoc aūt pectē declinatur vt H carmē. b ¶ Hic genus antiquū ꝑnō oēs viros fortes I elysño visos eē cōmemorat. hæc est rō, qa isti diuinos meruerāt honores. quod Tydeo vel his quos supra memorauit nō cōtigit, ideo antiquū addidit ꝗn ē illis elysij cōtingerēt cāpi si eis annoꝝ non derogaret vetustat. c ¶ Nati melioribus annis, plerunq; n. virtus decolorať tēporis infœlicitate. Cicero, Vt illa ¹laus tēpoꝝ nō hoīum fuisse videať. d ¶ Ilusq; assaracusq;, troiani reges fuerunt. e ¶ Troiæ dardanus auctor, hūc in septimo īter deos dicit relatū, vt Et numeꝝ diuoꝝ altarib⁹ addidit s; (vt sup̄ dixim⁹) Homeꝝ sequiť, q inducit simulacrū Herculis apud īferos visus. f ¶ Defixæ hastæ, subaudi īanes, & quidē equos īnanes. g ¶ Quæ grā curꝝ, detraxit vnū licētia ꝗ latinitas græcos secuta genitiuo plurali syllabā aut addidit, aut detrahit, vt hoc loco detraxit, sicut Arma virū, contra addidit, Alituū pecu dūq; ge⁊us, pro al tū, sicut græci μουσάων ἀλκυόνων. h ¶ Nitēteis, pinguea, ab eo qđ sequiť id qđ ꝓcedit intelligis. Per ea aūt ꝗ dicturus est itelligēdū hoc ꝗ grā fuit viuis eadē sequiť tellure repostos. i ¶ Pæana, ꝓprie Apollinis laudes, qđ nūc intelligemus pp lauri nemus, abusiue oīuȝ deoꝝ, sicut orgia ꝓprie Liberi. ¶ Odoratū, pro odoꝝ, vt supra diximus. l ¶ Vñ superne Plurimus eridani p siluā voluiť amnis, Eridanū Aratus in cœlo esse dixit haud longe a ceto. Hic & in terris est, q in Italia Padus vocať, quē alij etiā ad īferos volūt tēdere, Alij nasci apđ inferos & exire in terras. Ideo aūt ista finguntˀ, qa de Apēnini pte oriť, ꝗ spectat īferū mare, & tēdit vsq; ad superum. Ergo hic sensus est Canebāt in locis vnde supne. i. ad supos plurimus Eridani amnis per siluas voluitur. Nā q; verisimile est, qñ legim⁹ de Aristeo, Oīa sub magna labentia flumina terra Spectābat diuersa locis, & congrue. Nam omnis humor ex terræ nascitus venis. Alij Eridanum

Iamq; ᵃ eadē digitis, iam pectine pulsat eburno.
Hic genus ᵇ antiquom Teucri pulcherrima ꝓles.
Magnanimi Heroes, nati ᶜ melioribus annis.
Ilusq; ᵈ, Assaracusq; & Troiæ ᵉ Dardanus auctor
Arma procul, currusq; virum mirantur inanes.
Stant terræ defixæ ᶠ hastæ, passimq; soluti
Per cāpos pascuntur Equi. quæ gratia ᵍ currum,
Armorumq; fuit viuis. quæ cura nitenteis ʰ
Pascere equos, eadē sequitur tellure repostos.
Conspicit ecce alios dextra. leuaq; per herbam
Vescentes, lætumq; choro Pæana ⁱ canentes
Inter odoratum ᵏ lauri nemus, vnde ˡ superne
Plurimus Eridani per siluā voluitur amnis.
Hic manus ᵐ ob patriā pugnādo vulnera passi.

p quocūq; accipiūt & dicūt κατ᾽ ἐξοχὴν dictū. Nam legimus, Fluuiorū rex eridanus, & amāt poetæ p appellatōe magnæ rei ꝓprietatē ponere, vt alibi. Poculaq; iuētis acheloia miscuit vuis. Melius tñ est si distinguamus Vñ supne plurim⁹, vñ ad superos plurim⁹. i. magnus amnis voluiť p siluā eridāi. i. pplos. Fabľa nāq; hæc est. Eridanus Solis filius fuit hic a patre petratū curꝝ agitare non potuit, & cum per errorē mundus arderet, fulminatus in italiæ fluuiū cecidit, & tunc a luce ardoris sui Phaethon appellatus est, & pristinū nomē fluuio dedit. Vñ mixta hæc duo nomina īter Solis filium & fluuium inuenimus, postea eius sorores flendo versæ sunt in populos, vt in decimo, Populeas inter frondes vmbramq; sororum, & hoc Virgilius. Nam alij in alias arbores dicunt. m ¶ Hic manus ob patriā pugnando vulnera passi Manus, idest multitudo eorum, qui ob patriam passi sunt Vulnera, & est figurate dictum. Sane animaduertendum illud qđ ait Horatius in arte poetica, Et simul & iucūda & idonea diceř vitæ. Nullā n. maiores nostri artem esse voluerunt, ꝗ non aliquid reipublicæ cōmodaret. Vñ Virgilius hoc per transitum facit, Nam dicendo puniri patriæ venditores, contra præmia defensoribus solui. Nihil vtiq; aliud nisi fugiēda vitia & sectandas docet esse virtutes, vbi verā fortitudinis diffinitionem expressit cum vtilitate publica suscipiatur fortitudo videlicet ob patriā, & locum fortitudinis expressit cū dixit pugnando, quia fortitudo est rerum magnarum & terribilium inuasio.

CHRIS. ¶ INANES, vel non onustos viris vel quia non currus essent, sed simulachra currum. ¶ Vescentes, quemadmodum discumbere, quod iacere est pro vesci ponitur, quia cibū discumbentes capiebant, sic contra vescentes pro discumbentes posuit. ¶ Pæana, hymnum appellabant proprie qui in honorem Apollinis canebatur sed & de cæteris dijs dicitur.

dicitur, Sta. Herculeũ Pæana canit. ¶ Ob patriã, cũ disciplina militaris in ꝑcio semꝑ fuerit nõ tñ ea laudat, q̃ iniuriã infert, sed q̃ ꝓpulsat. Nã cũ homo viribus & rõne pstet. Duo vt Ciceroni placet sunt gñã decertãdi. vnũ per disceptationẽ, alteꝝ per vim, cũq; illud proprium sit hoĩs, alteꝝ beluaꝝ confugiendũ est ad posterius, si vti nõ licet superiore. Quare suscipienda sunt bella, vt sine iniuria in pace viuat. Optime ergo dixit ob patriam vt ostdat eos laude dignos esse nõ qui inferant, sed q ꝓpulsant iniuriã. Ob patriã, cui oĩa debemus, & ꝓ cuius salute nullũ mortis genus recusanda est. Ergo si in imis tartaris cruciant qui patriam ꝓdiderũt iure in elysijs collocant q illius libertatẽ vulnera subeũdo tutati sunt. Optimus aũt poeta huiuscemodi narrationibus hoĩes, & a vitijs absterret, & ad virtutes allicit.

SER. a ¶ SACER dotes casti dũ vita manebat, q̃si quis castus possit esse post mortẽ, s; aliud dicit. i. qui fuerunt casti dum in cõmunione vitæ versarentur. Nã hi qui maxima sacra accipiebãt, renunciabant oĩbus rebus, nec vlla in his nisi numinũ cura remanebat. Herbis etiã qbusdaꝫ emasculabant, vnde & iam coire nõ poterant. Dicit ergo eos sacerdotes q casti fuerunt etiã ante sacra suscepta. b ¶ Pij vates, vaticinantes. c ¶ Phœbo digna locuti, veri dici q talia loquebant, qualia decebãt Apolline. Multi. n. mẽtiebant, sicut in Luc. Phœbas ad quã Appius Claudius, Et nobis dabis improba pœnas, Et superis quos fingis ait. d ¶ Inuentas aut qui vitã excoluere p artes, qui erudiuerunt. i. ornauerunt vitam per inuenta artificia. Significat autẽ philosophos. e ¶ Quiq; sui memores alios fecere merendo, & qui aliquos sui memores fecere ꝑstando, vt Nunq; regina negabo Promeritam. i. præstitisse. Terẽ. Ego Carine ne utiq; liberi esse hoĩs officiũ puto, cum nihil promereat postulare id gratiæ apponi sibi. f ¶ Oĩbus his niuea cingunt tpa vitta, per qđ eos ostẽdit meruisse diuinos honores, vt diximꝰ supra. g ¶ Musæus ante oẽs, Theologus fuit iste post Orpheum, & sunt variæ de hoc opiniones. Nã cũ alij Lini filium, alij Orphei volunt, cuius eũ ꝯstat fuisse discipulũ. Nã ad ipsum ꝑmũ carmen scripsit, qđ cratera appellauit. h ¶ Humeris extãtem suspicit altis, quasi ꝑlim, ac si diceret Platonem. Nã Plato ab Humeroꝝ dictus est latitudine, quã græci πλάτος vocãt. Athleta. n. fuit, qui post oĩum victoriam se philosophiæ dedit.

> Quiq; Sacerdotes[a] casti, dum vita manebat,
> Quiq; pij Vates[b], & Phoebo[c] digna locuti,
> Inuentas[d] aut qui vitam excoluere per artes,
> Quiq;[e] sui memores alios fecere merendo.
> Omnibus[f] ijs niuea cinguntur tempora vitta.
> Quos circũfusos sic est affata Sibylla.
> Musæum[g] ante oẽs. mediũ nã plurima turba
> Hũc hẽt, atq; humeris[h] extantẽ suspicit altis.

CHRI. ¶ DIGNA phœbo, q i edẽdis oraculis si sunt mẽtiti, vt Hãmonis Iouis sacerdos, vt Alexandro magno assentaret. ¶ Per artes inuẽtas, vitas ꝯtẽplatiuas intelligit i qua excellentia ingenia multas doctrinas atq; artes excogitauerunt qbus vita humana ita vitijs purgat & ꝟtutibus illustrat, vt ager cultura purgat sentibus ac vepribus & reddit frugibus fertilis. ¶ Memores alios fecere merẽdo, & hic acti nã ostdit in q̃ & reipublicæ & ciuibus n̄ris, & qbuscũq; alijs possumus bñficia ꝑstando optimã de nobis memoriam apud posteros relinqmus, Vt. n. ꝯtẽplatio circa veri, ita & actio circa iusti inuentionẽ ꝟsat. ¶ Niuea, q̃si intelligat diuinos honores, nã cui mores & vita cãdida fuit, eidẽ cãdida vitta debet. ¶ Musæũ, eumolpi filius fuit ꝑmus q apud Athenienses philosophatus est ſm Laertiũ, a quo athenienses & Eumolpidæ appellati sunt, primus deoꝝ g̃nationẽ tradidit & spherã, & ex vno fieri oĩa & in idẽ reuerti dixit. Scripsit ꝗb'fabulã Herꝰ & Leãdri, i phalareo obijt, vbi humatus est cũ hoc epithaphio. εὔμολπου φίλου υἱὸν ἔχει τὸ φαληρικὸν οὖδας μουσαῖον φθίμενον σῶμα τε τῷδε ταφῳ. Huic sunt instituti diuini honores, & ipse oracula reddit, vñ scribit Hero. Onomacritũ atheniẽsem exulẽ musæi oraculoꝝ satidicũ Xersi ꝑdixisse hellespõtũ a viro persa põte ꝯiunctũ iri. Alij volũt lini. Alij Orphei filium fuisse cuius constat discipulũ extitisse. Ponit aũt Musæum poetam & theologum ꝓ omnibus disciplinis. ¶ Veꝝ, vt præcipue notet Platonicam sciam, cuius se professionem esse multis locis indicat, dixit Humeris altis vt ꝓceritate corporis Platonem significet, qui cum prius Aristocles aui nomine nũcuparet, ab Aristone argiuo palæstrita apud quẽ se exercuit propter egregium corporis habitum Plato est cognominatus.

DON. ¶ OMNIBVS ijs, omnia cõmoda cõsequũtur honestatis cultores, locum, sydera, lucẽ, prata nemora, cibos, delitias, studia artium, vt nõ priuati vita sed ad aliud viuẽdi genus transisse videantur.

Dicite fœlices Animæ, tuq;[a] optime Vates
Quæ[b] regio Anchisẽ? q[s] habet locus? illi[c] ergo
Venimus, & magnos[d] Erebi tranauimus amnes.
Atq; huic r̃sum paucis ita reddidit Heros.
Nulli[e] certa domus. lucis[f] habitamus opacis.
Riparumq; toros, & prata recentia[g] riuis
Incolimus. sed vos si fert ita corde voluptas.
Hoc superate iugũ[h], & facili iam tramite sistã.
Dixit, & ante tulit gressũ, cãposq; nitenteis
Desuper ostentat, dehĩc[i] sũma cacumia linquũt.
At pater Anchises penit[q][k] cõualle virenti
Inclusas[l] animas, superumq; ad lumen ituras
Lustrabat[m] studio recolens, omnemq; suorum
Forte recensebat numerũ, carosq;[n] nepotes,
Fataq;[o], Fortunasq; virum, moresq;, manusq;.
Isq; vbi tendentẽ aduersum per gramina vidit
Aenean, alacris[p] palmas vtrasq; tetendit.

SER. a ¶ TVq; optime vates, q̃a theologus fuit. Et est sciendũ hoc loco Sibyllam iã a numine derelictã, vnde & interrogat, q̃d alias nõ faceret. b ¶ Quæ regio anchisen, q̃s habet locus? Bene & generalitatẽ requirit, & speciẽ, vt possit facilius inueniri. Nã locus in regione ẽ. c ¶ Illius ergo, pp illũ. Ergo aũt cõiũctio fuit, sed p accẽtus mutationẽ in aduerbiũ trãsijt, & est sola p̃ticula q̃ hẽt in fine circũflexũ. Multi male[l] putãt nomẽ eẽ indeclinabile, & dicũt positũ eẽ pro cã. Cã aũt nomẽ ẽ, græce aũt Χαρ ν, καὶ αἰτία. d ¶ Magnos amnes, aut magna fluenta, aut q̃a noui sũt q̃ odiosũ fuerat si singula cõmemoraret. e ¶ Nulli certa domus .i. hitatio, quã aĩæ tã diu certã hñt q̃diu in corporibus sũt, post q̃ absolutionẽ vagant̃ p vitæ merito ĩ circulis. f ¶ Lucis hitam[9] opacis. varia dicit, q̃ p vitæ varietate p̃tigũt. In his aũt locis heroũ aĩæ colũt. g ¶ Recẽtia, virẽtia, riuoꝝ .s. cã. h ¶ Iugũ, ita enim diuidunt mõtes in radices, latera, iuga, vertices p q̃litate locoꝝ. i ¶ Dehĩc[i] sũma cacumiga liquunt, nõ linq̃t, hoc .n. dicit Aeneas & Sibylla p̃ducti ad sũmũ ĩ plana descẽdũt. k ¶ Penitus cõualle virẽti, valde virenti, vt Penitusq; sonãtis. l ¶ Inclusas aĩas, nõ re vera inclusas, sed sepatas a multitudine, quo facilius agnoscerent. m ¶ Lustrabat studio recolẽs, circumibat studiose retractãs. Inclusas aũt aut segregatas, aut s̃m ritũ antiquũ. Multitudinẽ enĩ si numerare nõ poterãt, eas in certũ locũ per partes ĩcludebãt, & ita q̃ta esset videbãt, q̃d & Xerxes de suo fecit exercitu. n ¶ Carosq; nepotes, posteros, sic p̃nurus fœminas dicũt. o ¶ Fataq; fortunasq; virum, moresq; mãusq;, Fœlicitas .n. aut fatalis ẽ, aut fortuita, aut ex virtute descẽdit. p ¶ Alacris, ipse alacris. Et sciendũ s̃m antiquos & alacris & alacer tã d̃ masculino q̃ d̃ fœminino genere dixisse, nunc masculino vtrũq; damus, de fœminino alacer, nunq̃ dicimus, licet Ennius dixerit, Aestatẽ autũnus post acer hiemis fit. Nam inde est alacer.

DON. ¶ FOELICES, vtpote quæ post depositã vitã talia loca ac delitias sint assecutæ. ¶ Lustrabat, oculis. ¶ Recolens aĩ intentione. ¶ Fata, fortunas, mores, manus, p̃positio est eorum quæ deinde p̃sequit̃.

CHRI. ¶ DICIte fœlices, moralis sensus est, vt q verũ scire cupiũt, ĩterrogẽt doctiores, neq; indoctis se cõmittãt. Doctioꝝ aũt postulat humanitas, vt errantes in vias reducant, &[l] sua doctrina alios meliores reddant. Nã cũ propriũ hominis sit & quæ nescis addiscere, & quæ scis alios docere, vtrũq; in hoc loco describit optimus poeta. Q̃d aũt fingit Musæum collẽ ascẽdentẽ, aperte docet non debere nos vt alios instruamus vllũ laborẽ recusare postq̃; auctore suo Platone non nobis solum nati sumus, sed cæteris etiam hominibus, quod in Catone optime exprimit Luca. Non sibi, sed toti genitum se credere mundo. Ergo gratia & causa, hinc Liuius ait Ludos Apollinares victoriæ nõ pestilentiæ ergo fuisse, & Marcus Cato d̃ re rustica, Tibi ius est porco piaculo facere illiusce sacri coercendi ergo & alibi, Cuius rei ergo agrum terram fundumq; meum solitaurilia circum agi iussi. ¶ Nulli certa domus, notat celeritatẽ animoꝝ qui vĩculis corporeis soluti, & in suam diuinitatem absoluti nulli certæ rei adiecti sunt, sed per omnia facile discurrunt. ¶ Hoc superate iugũ. Nã volẽti virtutem acquirere plurimæ difficultates opponuntur. ¶ Forte recensebat, non forte hoc faciebat Anchises, quod per sũmam industriã faciebat, sed forte euenit, vt dũ hæc ageret Aeneas veniret. ¶ Fataq; fortunasq;, d̃ fato diximus, de fortuna dicemus alio loco. Mores, virtutes morales, quæ neq; a fato, neq; a fortuna sunt, sed ex nostra electione. ¶ Manus, ad robur corporis refertur. Isq; vbi, Decorum pulcherrime seruat, nam & parenti quod parentum est, & filio quod filiorum optime tribuit.

Ergo

¶ GENIS

a GENIS, palpebris. Ennius de dormiente, Imprimitq; genæ genã. b ¶ Excidit ore, q̃ſi ſe ni, qđ circa Anchiſen reſeruat, vt Tãtũq; ne fas patrio excidit ore. c ¶ Veniſti tandẽ, hoc ad affectũ pertinet deſiderantis, alias otiſ qđ

αυτας ἐμοὶ δ᾽ ἄχος ἐν γενοιτο κέρδιον μᾶλλον.

p ¶ Interea videt æneas, Hirmos ẽ hĩ loco. i. vn⁹ ſmo ptẽt⁹ p multos vſus, in q̃ tractat de Plato. dogmate, qđ in phædõe poſitũ eſt περὶ ψυχῆς, de q̃ in

qp dicit. Sic eq; dẽ ducebã aĩo. e d ¶ Expectata, pbata, nũc ẽt, vt Et rebus ſpectata iuuentus. Hoc autẽ dicit, tua pietas mihi ſemp pbata, nũc etiam iter dum vicit. ſ. iſe ros. e ¶ Et notas audi. e t red dere voces, familiarẽ loq. f ¶ Rebarq; futurum, arbitrabar, ratiocinabar eſſe vẽtur. Et hoc intelligim⁹ fataliter Aeneã ad inferos deſcẽdiſſe. Nõ. n. niſi fatalia dephendunt.

Effuſæq; genis a lachrymæ: t vox excidit b ore.
Veniſti c tandẽ: tuaq; expectata d parenti
Vicit iter durum pietas. datur ora tueri
Nate tua, t notas e audire t reddere voces.
Sic equidẽ ducebã animo, rebarq; f futurum
Tẽpora dinumerãs: nec me g mea cura fefellit.
Quas h ego te terras, t quãta per æquora vectũ
Accipio? quantis iactatũ Nate periclis?
Quam metui ne qd Libyæ i tibi regna noceret.
Ille aũt, tua me Genitor, tua triſtis k imago
Sæpius l occurrens hæc limina tendere adegit.
Stant m Sale Tyrrheno claſſes. da iũgere dextras
Da genitor, teq; amplexu ne ſubtrahe noſtro.
Sic memorãs largo n fletu ſimul ora rigabat.
Ter o conatus ibi collo dare brachia circum.
Ter fruſtra cõpꝛenſa manus effugit imago
Par leuibus vẽtis, Volucriq; ſimillima Somno.
Interea p videt Aeneas in valle reducta

georgicis ſtrictis, hic lati⁹ loquit, de q̃ re ẽt Var. l. h. p diui narũ pleiſſime tractauit. Hoc ãt ptinet Aeneas dũ p ĩferos pergeret, reſpexit fluuiũ quendã loci remotioris, ad ques ĩnumera multitudo tendebat aĩaꝝ interrogauit prẽm q eẽt fluuius, & q̃ rõne ad eũ pgerẽt aĩæ. Pr ait, Lethe⁹ eſt. Pergũt aũt, vt potẽt, & obliuionẽ pariant, vt incipiãt

g ¶ Nec me mea cura fefellit, nec decepit me dulciſſim⁹ fili⁹, Nã vocati u⁹ ẽ mea cura. i. tu, & dictũ ẽ ſicut Veneris iuſtiſſima cura. h ¶ Quas ego te ẽras & q̃ta p æquora vectũ? pietatis magnitudo oñdit, cũ pr eius ĩgemit caſib⁹. i ¶ Libyæ tibi regna nocerẽt, aut qa de Iunone ait Venus, Haud tãto ceſſabit cardine reꝝ, aut qđ ẽ melius illud ẽt timui ne dũ apud regna Carthagĩs voluptatibus vacabãs, ĩperiũ fatale derelinqueres. Vñ p tranſitũ inſinuat quod intelligat Aeneã in Africã apud Didonẽ diuertiſſe, cũ vtrũq; cõſtet diuerſis ætatibus fuiſſe. k ¶ Triſtis imago, ſeuera, terribilis, vt ſupra, Et turbida terret imago. l ¶ Sæpi⁹ occurrẽs, κατα το σιωπώμενον ſæpi⁹ ei dictũ ĩtelligim⁹, aut certe egit me tua imago ad hæc tẽdere limina, quã ſæpe videre cõſueui. m ¶ Stãt ſale Tyrrheno claſſes, affectiõis ẽ filij ẽt ea idicare, de qb⁹ nõ ĩterrogat. n ¶ Largo fletu, nato ex gaudio. o ¶ Ter, ſæpius, finitus pro ĩfinito, eſt autem locus iſte ex Home. ſumptus. ὡς ἔφατ᾽ αὐτὰρ ἔγωγ᾽ ἔθελον φρεσὶ μερμηρίξας μητρὸς ἐμῆς ψυχὴν ἑλέειν, κατατεθνηυίης
τρὶς μὲν ἐφωρμήθην ἑλέειν τε θυμός ἀνώγει
τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιῇ εἴκελον ἢ καὶ ὀνείρῳ

in corpa velle remeare. Stupefactus Aeneas ĩterrogat, dic pr, Aiæ q̃ p p̃teritã vitã tot ſupplicia ptulerũt, pñt hẽre votũ reuertẽdi in corpora? nõ eſt veriſĩle liberatas de corpis carcere ad eius nexũ reuerti. Suſcepta narratione hoc Anchiſes exequit primo debere fieri vt redeãt, deĩde poſſe, deĩde velle, q̃ qm̃ obſcura ſunt aliis diuiſionibus ĩnoteſcũt, qd eſt debere? cuncta aĩalia a deo originẽ ducũt, q̃ qa naſci cernim⁹, redũnt ſine dubio, vñ cũcta pcreant, deĩde poſſe ſic pbat, qa ĩmortales ſũt aiæ, & ſunt q̃ pñt reuerti, tertiũ eſt vt velint, qđ dicit fieri p Lethæũ fluuiũ, & h ẽ qđ dicturus ẽ, ſ; ĩcidẽtes qõnes faciũt obſcuritatẽ. CHRI.
¶ QVAS ego. t. t. & pfecto anteq̃ e vita ciuili in portũ contẽplationis ſeſe recipiat homo multis cõflictatus pturbatiõibus, q̃ nos a ſummo bono ita abſtrahũt, vt multi adeo illis opprimant vt nunq̃ ſummũ bonũ aſſeq poſſint. Vnde rectiſſime ait is qui tota rectitudo eſt chriſtus de Martha. quæ vita actiua interpretatur. Martha Martha ſolicita es, & verſaris circa plurima. Nã animus qui circa plurima, vt ſit in vita ciuili diſtrahit ad terreꝝ cœleſtiũ contẽplationem ineptus redditur. ¶ Regna li. ca. n. ſunt curæ ciuiles. Nã nos in ſuperioribus carthaginẽ pro vita ciuili poſuimus. q ¶ Triſtis, ſeuera nam maiorũ noſtroꝝ precepta nobis grauiſſima ſunt.

SER. a ¶ VIRGVLTA sonantia siluæ, q̃ est iuxta ꝑrupta fluminis. b ¶ Domos placidas, campos elysios. c ¶ Prænatat, ꝑterfluit, & ꝓtrariæ dictũ est. Nã nõ natant aquæ, sed in ipsis nos natamus. Ennium ſigit secutus est, q ait. Fluctusq; natãtes. Sãe de hoc fluuio quærit a prudentiorib[9] vtrum de illis nouẽ sit, q ambiũt iferos, an ꝑter nouem, & dat intelligi, ꝙ ab illis separatus ẽ. Nanq; eũ volũt esse senectuq; imagines. Nã aiæ nr̃æ vigẽt, & alacres

Seclusum Nemus, & virgulta[a] sonantia siluis.
Lethæũq; domos[b] placidas q ꝑnatat[c] amnem.
Hũc circũ innumeræ gẽtes[d], populiq; volabant:
Ac veluti in pratis vbi apes Aestate serena
Floribus[e] insidunt varijs, & candida circum
Lilia[f] funduntur, strepit oĩs murmure campus.
Horrescit visu subito causasq; requirit
Inscius Aeneas, quæ sint ea flumina[g] Porro,
Qui ue Viri tãto cõplerint agmine[h] ripas.
Tũ pater Anchises. Animæ[i], quibus altera fato
Corpora debentur, lethæi[k] ad fluminis vndam

sunt, plenæq; memoria a pueritia vsq; ad virentẽ senectã. postea in nimia senectute oĩs mẽoria labit, q̃ lapsa mors interuenit, & aiæ in aliud corp[9] recurrũt. Vñ fingũt poetæ aias Lethæo hausto in corpus redire. Ergo & Lethæ[9] ẽ obliuio mortis semp vicina. Lethæũ autem ἀπὸ τῆς λήθης. Cõstat. i. obliuione. d ¶ Gẽtes populiq; innumera; gẽtiũ & populorũ aiæ. e ¶ Floribus insidũt, ĩndo illi rei, vt insideat q̃stus miseræ deus. Insisto aũt illã rẽ, vt nulli fas casto sceleratũ insistere limẽ. f ¶ Lilia funduntur, circa flores, speciẽ ꝓ gñe posuit. g ¶ Flumia porro, lõge remota, & est græcũ aduerbiũ. s. πόῤῥω. Bñ aũt Aeneã lõge a Lethæo facit qa adhuc iuuenis ẽ. h ¶ Agmine, cursu ipetu, ꝑ q̃d oñdit cito iri ad senectã, qa tota celeritate vsus labit vitæ. i ¶ Aiæ qbus altera fato Corpora debent, Sciendũ, nõ oẽs aias ad corpa reuerti. Aliquæ. n. pp vitæ merita nõ redeũt, aliquæ redeũt pp malã vitam, aliquæ pp fati necessitatẽ. k ¶ Lethæi ad fluminis vndam, Si aia æterna est, & sũmi spũs pars, qua ratione in corpore non totũ videt; nec est tantæ prudentiæ, tantæq; viuacitatis, vt oia possit agnoscere? quia cũ cœperit in corpus descendere, potat stulticiã & obliuionẽ, Vnde non potest iplere vim numinis sui post naturæ suæ obliuionem. Obliuiscitur ãt secundum poetas præteritorum, sm philosophos futuri, Vnde mediũ tenuit dicendo obliuia. Docẽt autẽ philosophi anima ad ima descẽdens quid per singulos circulos perdat. Vnde etiam disputantes de rõne mathematici fingunt ꝙ singulorum numinum potestatibus corpus & anima nostra cõnexa sunt, ea ratione qa cũ descendũt animæ trahunt secũ torporem Saturni, Martis iracundiam, libidinem Veneris, Mercurij lucri cupiditatem, Iouis regni desiderium, quæ res faciunt perturbationem animabus, ne possint vti vigore suo & viribus proprijs.

DON. ¶ TVM PATER, interrogat æneas quis fluuiũ & quare aiæ illum petãt. Ad vtrũq; breuiter respõdet ed̃ aias q̃ in alia corpa reuerti volũt & fluuiũ esse letum.

CRI. ¶ LETHÆum amnẽ oñdim[9] egregiũ poetã dum figmento poetico infuit de campis elysiis. Platõis tamẽ dogma sub illo tegere, vt cãpi elysii cœlũ sint, a quo cum cupiditate reꝝ terrenarum degrauati animi delabunt relinquunt nectar deorũ poculum & pro illo lethẽ potãt, a quo accipiunt obliuionem reꝝ cœlestium. Nam illo iam ebrij facti cupiũt terrena corpora subire. q̃s ed hæc latius apud Macrobium inuenies. ¶ Causasq; nã appetitus rationi iaꝫ obtẽperans non audet sese alicui opinioni, quæ falsa esse potest temere credere, sed iudicium rationis expectat, quod est a scietia, quæ nouit causas. ¶ Viri, virorum aiæ, & viros pro hominibus posuit, nam complectitur vtrunq; sexum. ¶ Tum pater, respondet interrogãti Anchises, nam nunquam deest itellectus appetitiui modo is se illi obtemperantẽ præbeat. ¶ Altera corpora, Pythagoreum est, ille enim credebat animas hominum ex corpore in aliud corpus migrare. Refertq; Heraclides ponticus hũc de se dicere solitũ q̃nq; Aethalidẽ mercurij filium putarũ, & a mercurio accepisse, vt quicquid vellet ꝑter immortalitatem peteret, petijsseq; vt & viuus & defunctus omnium contingentium meminisset, idq; ei cõtigisse longoq; post tẽpore in Euphorbũ venisse, & a menelao fuisse vulneratũ, Euphorbus aũt dixit se aliqñ æthalidẽ fuisse, & a Mercurio hoc pro munere accepisse, aia eius iugi circuitione vagaret & in quas vellet arbores aut animantes migraret mortuo Euphorbo migrasse in hermotimuꝫ eius aiam, qui & ipse cum fidẽ vellet facere branchidas petijt igressusq; Apollinis fanũ oñdit clypeũ iã putrefactũ soláq; ꝑdurare eburneas faciẽ mortuo hermotimo rursus in pyrrhũ deliũ piscatorẽ migrasse, illũq; memorasse, vt æthalides, euphorbus & hermotim[9] ante fuisset, ac postremum factum fuisse Pythagoram oium autem meminisse.

¶ SECVROS

Securos[a] Latices, & longa Obliuia potant.
Has eqdē memorare tibi, atq; ostēdere coram,
Iāpridem[b] hanc plē cupio enumerare meorum,
Quo magis Italia Tandem lætere reperta.
O Pater[c], an ne aliq̃s ad Cœlū[d] hic ire putādū ē
Sublimes[e] Animas? iterumq; ad tarda[f] reuerti
Corpora? quæ lucis[g] miseris tam dira Cupido?
Dicam eqdem. nec te suspēsum[h] Nate tenebo.
Suspicit[i] Anchises, atq; ordine singula pandit.
Principio[k] Cœlū[l], ac terras, Cāposq;[m] liquēteis

SER. a ❡ SECVROS latices, q securos faciunt. i. sine cura. i. ἀφροντίσους, vt pallida mors. b ❡ Iāpridē, ex quo ait. Tū genus oē tuum, & q̃ dent mœnia disces. c O pr̃, nota breuitas, nā dicēdo pr̃ q loquat̃ ostēdit. d ❡ Ad cœlū hinc ire, putādū est, miscet philosophiæ figmēta poetica, & ostēdit tam qd' est vulgare, q̃ qd' ptinet veritas & ratio naturalis. Nā fm poetas hī dicit, credendū est aīas corporis cōtagione pollutas ad cœlū reuerti. e ❡ Sublimes aīas, nō oēs, sʒ sublimius. f ❡ Ad tarda reuerti Corpora, aīæ cōparatione qua velocius nihil est. Vno. n. momēto cūcta discurrit. g ❡ Quæ lucis miseris tā dira cupido? vt id desiderēt, pp qd' sentiunt se pœnas apud iferos dum purgant̃ dedisse. s. vitam. h ❡ Suspēsum, sollicitū, incertū, vt Multo suspēsum numine ducit. i ❡ Suspicit Anchises atq; ordine singula pandit, hysteróproterō. Post hūc. n. vsum seq debuit Dicā eqdē, nec te suspēsum nate tenebo. k ❡ Prīcipio cœlum & terras cāposq; liqntes, Interrogat Anchises q̃re aīæ velit reuerti ad corpora, q̃n aliō dicit, tn̄ illuc recurrit, qd' græce τὸ πᾶν dr̃. i. oē qd' est. Quattuor elemēta ẽra, aq̃ aer, æther & deus, pter hæc nihil est aliud, & hī τὸ πᾶν mūdū nō possumus dicē, nā mūdus non est totū. Ergo deus est qda diuinus spūs, q p quattuor īfusus elemēta gignit vniuersa, & git ñ ō elemētis & deo nascunt̃ oīa, vnā originem hñt, & par est nā oium. sed videamus qd in nobis a deo est, & qd a q̃ttuor elemētis, q̃; tū dat̃ ītelligi ab elemētis hēmus corpus, a deo aīum, qd' ideo pbat̃, qa est in corpore terra, humor, anhelitus, calor, q̃ oīa vident̃ sicut et elemēta, aīus inuisibilis est, sicut & deus, vnde originē ducit illa pterea sunt irrōnabilia sicut etiā corpus, contra deus ɔsilium habet sicut etiā aīus deinde elemēta mutant̃, quorum perire mutari est, sicut etiā corpus, quod inde originem ducit. Contra deum non perire manifestum est. Ergo nec animus perijt: q inde originem ducit Nam pars semper genus sequitur. Huc igitur tetendit primam intentionem suam, vt animas immortales doceret, sed occurrit illud. Si enim īmortales sunt, & vnū hñt principiū, qua rōne non oīa aīalia sentiunt similiter, & dicit non esse in animis dissimilitudinē, sed in corporibus, quæ put fuerūt vl̃ viuacia, vel torpētia, ita & animos faciūt qd' pōt etiā in vno, eodemq; corpore cōprobari. Insano. n. corpore alia viuacitas est mētis, in ægro pigrior, īsanis īualido ēt rōne cassēs, vt in phreneticis cernimus, adeo vt cū ad corpus venerit, nō natura sua vtit̃, sed ex eius q̃litate mutatur. Inde Afros versipelles, Græcos leues, Gallos pigrioris videmus īgenij, qd' natura climatum facit, sicut Ptolemæus dephēdit, q dicit trāslatū ad aliud clima hoīes nām ex pte mutare. De toto. n. nō pōt, qa in pncipio accepit sortē corporis sui. Ergo aīa p q̃litate est corporis, & q̃ rōne res melior est in ptāte deterioris? atq diuinus aīus debuit corpus in ptāte hr̃e, nō corpus nām aī corrūpere, sed hoc iō fit, qa plus est qd' ptinet q̃; qd' ptinet̃, vt si leonē includas in caueā īpeditus vis suā non pdit, sed exercere nō pōt, ita aīus nō transit in vitia corporis, sed eius ɔiunctione īpeditus nō exercet vim suā, & occurrit illud. Oē qd' corrūpit̃ æternū nō est, si aīus īsanit, irascit̃, desiderat, timet, caret æternitate, cui sūt ista ɔ̃ria. Nā passio æternitatē resoluit, qd' iō falsum esse dicimus, qa aīus p se nihil patit̃, sʒ laborat ex corporis coniunctione. Et aliud est per naturā suam corrumpi, aliud per contactus rei alterius. Videmus. n. tale aliqd, vt in lucerna, quæ per se clara est, & locū ī quo est sine dubio illuminat, sʒ siqua re tecta fuerit, & inclusa non perdit splendorē propriū qui in ea est. Remoto nāq; impedimēto apparet, nec tamen quia impeditus est eius vigor, ideo etiā corruptus. Ita ergo & aīus q̃diu est in corpore patit̃ eius ɔtagiōe. Postq̃ vero deposuerit corpus, recipit suū vigorē, & natura vtit̃ ppria. Si ergo propriam recipit naturā, quare pœnas apud inferos patitur? Ideo quia simul diu fuit, non potest deposita ipsa re statim ad suum nitorem reuerti, vt si speciem candidam missam in lutū polluas, & eam statim auferas, non iccirco sordibus caret, sed abluttionem requirit, vt in pristinus nitores possit redire. Sic anima ex eo quod datur corpori inquinata est, vt etiam si corpus deponat, necesse habet purgari. Si ergo purgantur & recipiunt naturam suam, quæ

volunt reuerti. q. potāt inq̄t obliuia, etiā est illud ambiguū. Nam aut p̄teritaꝝ obliuiscant pœnaꝝ, aut certe vt ignaræ futuri habeāt desideriū redeūdi in corpora, qđ sine passione fit, & aīus in quo est passio meret reuerti. l Cœlū, pro aere, & æthere posuit, vt duo significet elemēta, vt iam cœlū terrasq̄ meo sine numine. m Cāposq̄ liquētes, idest maria.

DON. QVO MAGIS Italia, Ex hoc ostendit se magna dictuꝝ. O pater an ne, non poterat nō mirari quod ad tanta incommoda vitæ redire velint.

CHRI. SECVros latices. i. potāt latices lætheos q̄bus deueniūt in tātā obliuionē eaꝝ calamitatū q̄s passi fuerāt in corpe, vt nullā curā. i. solicitudinē, & timorē ob id capiāt, nā differt securus a tuto, Tut⁹. n. est q ex oē piculū. est et si timeat. Securus ꝟo q nihil timet, & si eē piculū nō sit. Ad cœlū, nō ad cœlū qđ stellis ornatū sup̄ nos est, s; nr̄m hūc orbē q cōparatiōe īferoꝝ cœlū dici pōt, vt s. p̄ et dixit, quā vellēt æthē in alto. Nūc & pauperiē & duros pferre labores, nā apud nos nō est æther altus nisi cōparet īferis. Subli. q̄ quidē sublimes fiūt, dū ad supa volāt. Ad tarda corpora. q. d. ad eā molestiā, vt subeāt corpus, cuius grauitate tardiores efficiat, & q̄ illis p carcē fit. & vinculis, vñ δέσμα corpus dicūt græci, qa vinculuꝫ fit aīæ. Lucis, vitæ, vt & luce carētū. Pricipio, Pricipiū simplr pōit p initio alicuius rei, vñ illud Debile pncipiū melior fortuna sequet. plīs aūt pncipiū cām, & elemētū eē ostdunt, & in q̄ differāt, & in q̄ pueniāt demōstrāt. Principiū et theologi nr̄i capiunt p deo q apud oēs habet pmū pncipiū necessariū oīuꝫ reꝝ, vñ est illud in pncipio erat ꝟbū. i. in deo erat ꝟbū. Quapp in phedro dixit, Pla. pncipiū nec gigni posse, nec destrui, nec eē aliqd ex q̄ pncipiuꝫ oriat alioqn nō est pncipiū, nec a se gigni posse, nec ab alio destrui, nihil. n. valētius ē pncipio a q̄ ipm destrui possit, itē dicūt pncipiū tpis & pductiōis, vt in pncipio creauit deus cœlū & terrā, & in hac notiōe hic q̄drare vident, q̄ in pncipio in reꝝ pductione, iudicio āt Platonici poetæ snias ad Platonis dogma referedū. Cœlū ac terras cāposq̄ lib. trib⁹ noibus q̄ttuor cōplectit elemēta, nā cœlū p aere capit, Lucretius in hoc cœlo q dr aer. itē pro ipso æthere, cāpos aūt liquētes maria itelligimus. Ostdit aūt Plato in timæo, q̄ diuina decori ratio postulauit talē fieri mūdū q visuꝫ pateret, & tactū sed nihil tāgi sine terra q̄ sola est solida nihil videri sine igni pōt, vñ de igne & terra mūdū īcipiens fabricare. Deus vidit diu cōuenire sine medio colligāte nō posse, Quare aūt nō vno nexu, s; duobus. s. aq̄ & aere opus esset, docet Mac. sūt tñ q vellt titania astra p igni esse posita q̄nquidēꝫ Anaxagoras clazomenius solē dicit eē lumē igni pmixtū, & ipse alibi axē humero torq̄t stellis ardētib⁹ aptū, & alibi. Quoties astra ignea surgūt, Sic et Cic. in li. de nat. deo. Sūma ps cœli q̄ ætherea dr, & sūmū retinet ardorē, q̄ aūt & lunā & titania astra p oībus cœlis posita puto, & multi credūt titania eē epithetū oīuꝫ astroꝝ. qa vt refert Diodo. Hypion q fuit vnus ex titanibus primus lunæ, solisq̄ ac reliquoꝝ astroꝝ cursuꝫ, nāmq̄ demōstrauit, ppeaq̄ fideꝫ pr̄ creditus ē. Spūm ꝟo pro aīa mūdi ponit, q̄ sm Plat. oīa administrat, putauit. n. Plato cū deus pulcherrimū opus fieri decreuisset, atq̄ in ordinē materiæ ptes cōmotionesq̄ reduci excogitasset aīam quādam mētem rōnabilē & sapientē, cui vt vicario syluestris puinciæ curam mandaret, subijceretq̄ eius malignitatē freno, & oīa in ordinē reduceret, & in qeto collocaret.

SER.

Lucētemq̄ [a] globum Lunæ, Titaniaq̄ [b] astra
Spiritus [c] intus alit [d]. totamq̄ infusa per artus [e]
Mēs [f] agitat molē, & magno [g] se corpore miscet.

a LVCENtemq̄ globuꝫ lunæ, iō vsus ē participio, vt ostēdat eā suuꝫ lumen nō hr̄e. Nā lucens est qđ aliūde illuminat, Lucibile qđ per se lucet, vt patulū et patens, patulū est qđ per se pꝫ, patēs qđ aperit & claudit. Globum aūt ideo qa dr̄ luna σφαιροειδής esse. b Titaniaq̄ astra, aut stellas dicit, aut Solē, queꝫ sup̄ vnū fuisse de Titanib⁹ diximus. c Spiritus, diuinus. s. & est vnū siue mēteꝫ dicat, siue aīum, siue spm. d Intus alit, vegetat, & in æternitate custodit, qa mixt⁹ est, & nulla ps elemēti ē sine deo. e Per art⁹, p elemēta, q̄ mēbra sunt mūdi corpalia. Corpora nāq̄ sunt q̄ pnt videri. f Mēs agitat molē, magnitudinē mūdi mēs agitat, et si (vt Cic. dicit) in tuscu. æternū est qđ in æterno motu est, sine dubio etiaꝫ aīus æternus ē semp n. in motu ē, adeo vt ne nobis qdeꝫ qe scētib⁹ pqescat. g Magno se. c. m. aut antiptosis est p corpi, vt Hæret pede pes densusq̄ viro vir, qđ poti⁹ credēdū est, Aut certe s; eos locut⁹ est q dicūt deū corporalē eē, & eū ita diffiniūt νοῦ πυρὸς. i. ignē sensualeꝫ, qđ si veꝝ est, corpus ē, nec p antiptosiꝫ dixit, sed p diffinitionē magno corpore. i. nō cōdicat.

CHRI. INTVS ALIT, piūctas mūdo. vt forma. Mens, diuina ipsius boni filia segregata a mūdo. Agitat mol. Tanq̄ motor sepatus. Infusa p artus mēs. s. c. m. mens alia tanq̄ motor piunctus a mente diuina aīæ mundanæ tributa. Hinc ex aīa mundana eiusq̄ mēte vitam corporeā sortiunt omnia.

Inde[a] Hoīum, Pecudūq; genus, vitæq; Volātuꝫ
Et q̄ marmoreo fert mōstra sub æquore Pōtus.
Igneus est ollis vigor, & cœlestis[b] origo,
Seminibus, quātū nō noxia corpora tardant.
Terreniq;[c] hebetāt artus moribūdaq;[d] membra.
Hic metuūt[e], cupiūtq; dolēt, gaudētq;, nec au(ras[f]
Respiciūt clausæ[g] tenebris, & carcē cæco.
Quin[h], & supremo cū lumine vita reliquit,
Non tamē[i] omne malū miseris, nec fundit[*] oēs
Corporeæ excedūt Pestes. penitusq; necesse est
Multa diu ꝯcreta[k] modis inolescere[l] miris.
Ergo[m] exercentur pœnis, veterumq; malorum

SER. a ¶ INDE hominū pecudūq; genus, de quat tuor elementis & deo. b ¶ Et cœlestis ori go, qđ supra diximus, intātum inqt in oībus viget pars diuinitatis inquātū sinit corporū qualitas. c ¶ Terreniq; hebetāt artus, sqū tū nō hebetant art⁹. d ¶ Moribundaq; mē bra, morięti si milia, si est sp morietia. Nūq; .n. in eodeꝫ statu sūt, sꝫ aut minuunt, aut crescunt. ergo aius idē est, sed vti virib⁹ suis nō pōt pp cor poris ꝯiūctio nē e ¶ Hic me tuūt cupiuntq; dolēt gaudētq; Ex corpoꝝ ꝯiūctione & aī hebetudine Var ro & oēs phi dicunt quattuor esse passiones duas a bonis, duas a malis opinatis reb⁹: nā dolere & timere duæ opiniones malæ sūt, vna p̄sentis, alia futuri. Itē gaudere & cupe re sunt opīones bonæ, vna p̄sentis, alia futu ri. Hæc ḡ nascunt ex ipsa ꝯiūctione. Nā ne q; aī sūt, neq; corporis ꝓpa. Percūt.n. facta segregatione. i. aīæ a corpore quā morte ee diffinitiuam λυσιν σω ματος και ψυχῆς. f ¶ Nec auras Respiciunt, nā quia cohærēt corpori, obliuiscunt naturæ suæ, quaꝫ auras vocauit, nā. s. cœlestē & diuinā. g ¶ Clausæ tenebris & carcere cæco, diffinitiones sunt corporis, nam græci δεμας q̄si δεσμα, cor pus vocāt, q̄si vinculū aī. h ¶ Quin & sup mo, quia vt diximus occurrit debere eas sta tim post corpus depositū in suū vigorem re uerti, & dicit nō posse. Quæ enim diu ꝯiun cta sunt, inuicem se tenēt, & trahūt, reliquias sordiū antiquaꝝ. i ¶ Nō tñ omne malū ce dit, sed non oē. Nā remanet, qđ purget neces se est. Inde est & qđ dicit Eadē sequit tellure repostos. Bñ aūt miseris, qa etiam post cor pus hñt corporis sordes, vñ est Nec fundit⁹ omnes Corporeæ excedūt pestes. k ¶ Diu ꝯcreta, ꝯiuncta & ꝯglutinata. l ¶ Inolescere, crescere, vt V doq; docēt iolescere libro. m ¶ Ergo exercent pœnis, qa deposito cor pore sordes supsunt. Pœnas aūt non pferūt aīæ, sed illius ꝯiunctionis reliquiæ, q̄ fuit i ter aīam & corpus. Nā licet illa duo per se pœnas pferre non possint, homo tamē per fert, qui de his duobus est factus.

CHRI. ¶ IGNEVS vigor, in oībus aīantibus inest vita corporea a vita cœlesti, & calor naturæ lis huius vitæ pabulū sumit ex calore cœle sti, atq; hactenus locut⁹ est de oīb⁹ aīantibus, in q̄bus iā ostēdit igneum esse vigorē. Dein de separat aī. s nr̄os a reliquoꝝ brutoꝝ aīa, atq; ait q cū illis sit igneus vigor, aut semi nib⁹. i. animis nīis, est origo cœlestis. Recte ē Plat. secutū vates no stros aīos semīa vocat. Legerat eni in ti mæo rōnales aīas cōcreatas a mēte diuinā i mūdo supiore ex seminib⁹ oiuꝫ reꝝ mun ca rōne cōmix tus in patera. Prætea ait deū opificē mūdi demisisse īfra lunā rōnales ani mas, tanq̄ semina hoīuꝫ, cœlestes ꝓo deos subiunxisse irrationalem vitam omnib⁹ cō munem. Quibus Plotinus etiam addidit ra tionales animas esse hoīum semina. Quia ex ipsis pullulant vitæ quædā ꝓpriæ irratio nales in corpora. ¶ Moribunda, quoniā so la hæc corpora īpediunt intelligētiam, non aūt corpora ætherea quibus ab æuo indutæ sunt. ¶ Hinc metuūt, quattuor ꝑturbationes ponit quæ ex quattuor humoribus ꝓueniūt, sunt enim duæ ex opīone boni, quaꝝ altera voluptas gestiēs est. i. ꝑter modū lata lætitia quæ ꝓuenit ex opīone præsentis magni alī cuius boni rōni non obtemperans. Hanc er go volunt nobis e sanguine ꝓuenire. Altera cupiditas dicit, quæ recte vel libido dici potest. Est enim īmoderata appetitio opina ti magni boni rōni non obtemperans, hæc aūt e bili originē sumit q̄ itidē sunt ex opīo ne maloꝝ metus & ægritudo, naꝫ metus est opinio magni mali īpendētis, quem ex atra bili ꝓuenire volunt. ægritudo aūt est opinio magni mali p̄sentis, & qdem recens. hācq; dicunt a pituita originem ducere quæ affert mollitiē quādam eneruatam qua fracti cum superiores in rebus duris esse nō possumus, facile succūbimus. ¶ Clausæ. i. mūdo corpo reo. ¶ Carcere. c. corpore caduco miris mo dis. Miꝝ est habitum procliuē ad corpora, q quasi corporea q̄dam qualitas est in ꝑmi ex corpore in aīam incorporeā. Ergo nō sicut ex sigillo trāsit in cæram. Veꝝ anima ita cō trahit sibi huiuscemodi qualitates in corpo re sicut lumen in nube pallorem. Hinc illud simulachra modis pallentia miris.

SER. ¶ ¶ SVPPLICIA expẽdũt, nõ agunt suppli cia vt alas puniãt, sed vt eas peccatis exuat pristinis b ¶ Aliæ pandũtur inanes Suspẽ sæ ad ventos, Loquit quidẽ poetice de pur gatione aīaꝝ, tãgit tñ qđ & phi dicũt. Nã tri plex ẽ oĩs pur gatio, aut ĩ tẽra purgantur q̃ ni mis oppressæ fordib⁹ fuerũt deditæ, s. corꝛ poralib⁹ blãdi mentis. i. tran seunt in corpo ra terrena, & hæc igni dicũ tur purgari. I gnis. n. ex terra orit quó exurũt oĩa. Nam cœlestis nihil purit. Aut in aq̃, ideſt trãſeunt in corpora marina, ſi paulo melius vixerit. Aut certe, ĩ aera trãſeũdo. ſ. in aeria corpora ſi ſatis bñ vixerint, qđ & in statio legimus, vbi de augurijs tractat, Seu quia mutare no ſtraq; ab origĩe ꝟſis Corporibus ſubiere no tos. Vñ etiã in ſacris oĩbus tres ſũt iſtæ pur gationes, Nã aut tæda purgant & ſulphure, aut aq̃ abluunt, aut aere vẽtilant, qđ erat ĩ ſa cris Liberi. Hoc eſt enim qđ dicit in ſecũdo georgi. Tibiq; oſcilla ex alta ſuſpẽdũt mol lia pinu. Nã genus erat purgationis. Id autẽ & apđ Iuue. tãgit Quoties hic talis ad illos Vmbra venit, cuperẽt luſtrari ſi q̃ darent ſul phura cũ tædis, & ſi foret humida laurus. Et in ipſis purgationibus bonũ meritoꝝ ſecu tus eſt ordinẽ, vt añ aeream, inde aquæ, poſt ignis diceret purgationẽ, aiunt & eas aīas q̃ male vixerũt ſtatim ad ĩcorporationẽ, redi re q̃ melius, tardius, q̃ optimæ, diutiſſimo tẽ pore cũ hoībus eẽ. c ¶ Quiſq; ſuos patimur manes, Supplicia varia q̃ ſunt apud manes, vt ſi qa dicat iudiciũ patimur, & ſignificet eã q̃ in iudicio ꝓtinent. Eſt & aliud verius, Naꝫ cũ naſcimur duos Genios ſortimur, Vnus ẽ q̃ hortat ad bona, alter q̃ deprauat ad mala. Nec ĩcõgrue dicunt Genij, qa cum vnuſq;ſq; genitus fuerit, ei ſtatĩ obſeruatores deputant, q̃bus aſſiſtẽtibus poſt mortẽ aut aſſerimur in meliorẽ vitã, aut ꝯdemnamur in deteriores, ꝑ quos aut vacationẽ meremur, aut reditum in corpora. Ergo manes genios dicit, quos cũ vita ſortimur. d ¶ Exide, vna ps orõnis eſt, & in tertia a fine accẽtũ hẽt. licet penulti ma lõga ſit, qđ iõ fẽtũ eſt, vt oñderet vna ps eẽ orõnis, ne ꝑpoſitio ſ iũgeret aduerbio, qđ vitioſuꝫ eẽ nõ dubiũ eſt e ¶ Pauci læta arua tenemus, nõ oẽs, Q ui enim minus purgan tur, ſtatim redeũt ad corpora. f ¶ Donec lõ ga dies pfecto tẽporis orbe, quia etiam poſt purgationẽ opus eſt tempore, vt pſeueret in purgatione, & ſic redeat. Et quæritur verum aīæ ꝑ apotheoſin, de q̃bus ait, Et pauci læta arua tenemus, poſſint mereri perpetuaꝫ pur gationẽ, quod nõ poteſt fieri. Merentur etiã temporis mul ti nõ perpetui tatis, & q̃ male vixerũt ſtatim redeunt, q̃ me lius tardius, q̃ optie diutiſſi mo tpe ĩ ſũt ĩ cũ numibus. Pau cæ tñ ſunt q̃ & ipſæ exigente rõne (licet tar de) cogũtur reuerti. g ¶ Perfecto temporis orbe, finito legitimo tpe. h ¶ Cõcretã, aſſi duam, & inhærentem. i ¶ Aethereũ ſenſuꝫ, ſidereum πυρώδη, Ignem ſenſualem ideſt deum, per qđ quid ſit anima oñdit. k ¶ Au rai ſimplicis ignem, non vrentis. Simplicis autem nſi cõparatione, qui ꝯſtat de ligno & aere. Ille. n. αὐτὸ ὅλον per ſe plenum eſt, & æternus qa ſimplex. Omnia. n. σύνθετα. i. cõpoſita exitum ſortiunt. Vnde & æternos perpetuas dicunt, quia ſimplices ſunt, nec re cipiunt ſectionem.

> Supplicia[a] expẽdunt. aliæ[b] pãduntur inanes
> Suſpẽſæ ad vẽtos. alijs ſub gurgite vaſto
> Infectuꝫ eluitur ſcelus, aut exuritur igni.
> Quiſq;[c] ſuos patimur manes. exide[d] ꝑ amplum
> Mittimur Elyſiũ, & pauci[e] læta arua tenemus,
> Donec[f] longa dies perfecto[g] temporis orbe
> Concretam[h] exemit labem, purumq; reliquit
> Aethereum[i] ſenſum, atq; aurai[k] ſimplicis ignẽ.

DON. ¶ QVIS q̃ ſuos patimur manes, nam ſi bo nus ad inferos venit, bonos patitur manes, ſi malus malos. ¶ Exinde, poſt examinatio nem. ¶ Amplum, vt oſtendat non illis pau cis paratam eſſe latitudinem, ſed pluribus modo ita viuant, vt illuc venire mereantur, ſed quia pauci merentur, pauci diffuſam lati tudinem merentur. ¶ Longa dies, longo tẽ pore eſt opus, vt fiat talis purgatio, q̃lis ant teq̃ in corpus perueniret.

CHRI. ¶ ALIÆ pandunt inanes, q̃ habitum ex bil li perceptũ ferũt patiunt in igne q̃ ex ſangui ne in aere, q̃ ex pituita in aqua, q̃ ex atra bili in terra. patiunt aũt cũ corpore aereo ĩ aere craſſo quod appellatur vmbra aīæ vel ima go magna dicit, quia craſſior. ¶ Per amplum elyſium, in regionem cœleſtem, alij ad alias ſphæras ſtellaſq̃ poſt purgationem. ¶ Pauci læta ar. t. Non quia pauci reuertant ad cœ lum, ſed vel quia pauci reuertantur ad firma mẽtum vel quia pauci cum egrediunt e cor pore ſtatim proficiſcuntur ad cœlum. Sed poſtq̃ lõgo tempore purgati fuerit, quoniaꝫ habitus difficile amouetur. ¶ Perfecto tem poris orbe, Quia circuitum agunt in purga torio ab elemento ad elementum viciſſim. Vt alterius viciſſim purgentur habitus varij concreti, ex quattuor humoribus viciſſiꝫ, & ſi quattuor elementis. ¶ Aethereum ſenſuꝫ, atq; a

atq; a. f. l. æther, ignis aura sunt tria corpora tenuia, quibus animis inuolutus in terrenum corpus delabitur. Neq; solũ animus ipse anteq̃ redeat in cœlum purgandus est a corporea labe, sed etiã hæc tria eius velamina purganda sunt a nebula cõtracta a corporibus crassiori bus, dr autem æthereus sensus, quia corpus æthereũ totum est sensus totus.

a ¶ HAS omnes, ac si diceret etiam has omnes. Nã supra nõ omnes dixit, sed Animæ quibus altera fato Corpora debẽtur. b ¶ Rotã volu ere per ãnos peregerũt, exegerunt statutũ tempus per annorum volubilitatem. Est antes sermo Ennij.

Has oẽs [a], vbi mille rotã [b] voluere per annos,
Lethæũ ad Fluuiũ De[c] euocat agmĩe [d] magnõ.
Scilicet immemores [e] supera vt cõuexa reuisant
Rursus & incipiant in corpora velle reuerti.
Dixerat [f] Anchises. Natumq;, vnaq; Sibyllam
Conuẽtus trahit in medios, turbamq; [g] sonantẽ.
Et tumulũ capit, vnde oẽs longo [h] ordine possit
Aduersos [i] legere, & venientum discere vultus.
Nunc age Dardaniã [k] prolẽ, q̃ deinde sequatur
Gloria, qui maneãt Itala de gente, Nepotes
Illustres [l] animas, nostrumq; in nomen [m] ituras
Expediam dictis, & te tua fata docebo.

nere, Vnde ait Itala de gente. l ¶ Illustres, hoc nomẽ notitiæ fuit non meriti, vñ etiã in meretricibus inuenitur. Nam & nobiles illustres vocant. m ¶ In nomen ituras, in gentem, vt Ipse nomen echionium matrisq; genus peridex.

c ¶ Deus euocat, non dicit quis, sicut supra, Dij quibus imperium est aiarum. Sed alij mercurium volunt propter hoc, Hac animas ille euocat orco Pallẽtis, & est ratio. Nam νοῦς dicitur idest sensus, quo philosophiam quæ hæc indicat intelligimus, quia ipse etiam inuenerit litteras. d ¶ Agmine magno, impetu, & dictũ est imperatiue. Non enim blanditijs inductæ redeunt, sed necessitate quadã coguntur, vt potẽtes velint reuerti. e ¶ Immemores, vel præteritorum, vel futurorum. f ¶ Dixerat anchises, Antedicta de reuersione animarum probatio huc tendit, vt celebret Romanos, & præcipue Augustum, Namq; qui bene considerant inuenient omnem Romanam historiam ab Aeneæ euentu vsq; ad sua tempora summatim celebrasse Virgilium, qd ideo latet, quia ꝯfusus est ordo. Nam euersio Ilij & Aeneæ errores, aduentusq; bellumq; manifesta sunt, Albanos reges, Romanos etiam consules, Brutos Catonem, Cæsarem, & Augustum, & multa ad historiam Romana pertinentia hic indicat locus. Cætera quæ hic intermissa sunt in ἄσπι δας ποίησις commemorat, Vnde etiam in antiquis inuenimus opus hoc appellatum esse non Aeneiden, sed gesta populi Romani. Quod ideo mutatum est, quia nomen non a parte, sed a toto debet dari. g ¶ Turbamq; sonantem, aut quæ tunc propter festinationem sonabat, aut turbæ perpetuum est epithethon. h ¶ Longo ordine, non quo nati sunt, sed quo apud inferos stabant. Non.n. eo quo regnauerunt dicturus est ordine. i ¶ Aduersos legere, relegere, considerare. k ¶ Dardaniam prolem, albanos reges, qui tredecim fuerunt de Aeneæ & Lauiniæ ge/

¶ NVNC age proponit se dicturum prolem Troianam, & nepotes inde ex Italo sanguine cõmixtos & fata sua, ergo exequitur specialiter quos generaliter in primo tetigit.
¶ MILLE, non certus est hic numerus, Ergo multa sæcula, nam animæ longe diuturniorem vitam agunt in cœlo beatæ q̃ infœlices vel in terra peccantes, vel in aereo corporeo purgandæ. ¶ Rotam voluere, in cœlis consenserunt cum anima mundi ad cœlestium motiones, & contemplando a formis in formas vicissim discurrerũt, sed quoniam post vitam cœlestem redituræ sunt ad terræ nam deus Neptunus generationi rerum fauens allicit eas ad genituram certis temporibus, quando ad idem officium vis genitalis in eis per se iam excitatur, Nam vices agũt animæ ex intelligentia in genituram certis sæculis atque vicissim. ¶ Lethæum, obliuiscuntur enim diuinorum occupatæ mortalibus ¶ Reuisant supera conuexa, Oculis caducis. Prius enim videbant ea velut inferiora oculis despicientes æthereis. Rursus incipiant velle. Non enim compelluntur, sed pro naturæ procliuitate temporibus certis alliciuntur, huiusce modi igitur ratione putaui hos versus interpretandos, quia hæc crederem, aut illis assentiret. Nã de animis nostris sine vlla hesitatione eadem omnino sentio quæ christiana perhibet religio, eas esse ex nihilo adeo creatas, & eodem tẽpore creatas, & corporibus infusas, & plæraq; alia q̃ nos in nostris de anima dialogis ꝓlixius scripsimus, sed plato Nostrũ quoniam nostræ religionis ignarus fuerit, & platonicus omnino extiterit, ad Plato. dogma eius sententias traducendas censui.

Ille [a] vides pura [b] Iuuenis qui nititur hasta,
Proxima sorte tenet lucis loca pmus ad auras
Aetherias Italo cōmixtus sanguine surget
Siluius [c], albanū nomē tua [d] posthuma proles.
Quem [e] tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet siluis regem, regumqꝫ parentem,
Vnde [f] genus Lōga nostrū dominabitur Alba.
Proximus [g] ille Procas Troianæ gloria gentis,
Et Capys, & Numitor, & qui te nomine reddet
Siluius Aeneas, pariter pietate, vel armis
Egregius, si vnqꝫ [h] regnādam acceperit Albam.
Qui iuuenes quātas ostentant aspice vires.

SER. a ¶ ILLE vides pura iuuenis qui nitit hasta, Aeneas vt dicit Cato simul ac venit ad Italiam, Lauiniā accepit vxorē, pp qđ Turnus iratus tā in Latinū q̄ in Aeneā bella cōmouit a Mezentio impetratis auxilijs, qđ etiam ipse ostendit dicēs Se satis ambo b' teucrisqꝫ venire latinisqꝫ, Sed vt sup dixim' prlo perijt Latinus, i cōo parit Turn' & Aeneas postea Mezētium interemit Ascani', & Laurolauinium tenuit, Cuius Lauinia timēs insidias grauida ꝯfugit i siluas, & latuit in casa pastorali Tyri, ad qđ alludens ait, Tyrusqꝫ pater cui regia parēt Armenta, & illic enixa est filiū. Sed cū Ascanius flagraret inuidia vocauit nouercā, & ei cōcessit Laurolauiniū. Sibi ꝟo Albā cōstituit, q qm̄ sine liberis perijt, Siluio, q & ipse Ascanius dict' est suū reliqt īperiū. Vñ apud Liuiū error est q Ascanius Albā ꝯdidit. Postea Albani oēs reges dicti sūt Siluij ab huius noīe, sicut hodieqꝫ Romani imperatores Augusti vocant, Aegyptij Ptolemæi, Persæ Arsacidæ, Latini Murani, vt Murranū hic atauos, & auoꝝ antiq̄ sonantē Nola, p regesqꝫ actū genus omne latinuꝫ. b ¶ Pura iuuenis qui nitit hasta. i. sine ferro. Nā hoc fuit pmiū apđ maiores, q tūc primuꝫ vicisset i plio, sicut fert i libris, de gente ppłi Romani. c ¶ Siluius albanū nomē, qa oēs Siluij ab eo dicti sunt. d ¶ Tua posthuma proles, Posthumus est post humationen parentis creatus. Per hoc aūt Aeneā cito oñdit eē periturū, & statī īfert ꝯsolationē dicēs. e ¶ Quē tibi longæuo. i. deo. Aeuū. n. pprie æternitatis est, q̄ nō nisi in deos venit. Ennius. Romulus in cœlo cū dijs genitalibus æuum Degit. Male aūt vindicauit vsus, p quē dixit Longæuosqꝫ senes. f ¶ Vnde, a quo, vt Genus vñ latinū. Nā posteri eius fuerūt, q postea apud Albam regnauerūt ciuitatē. g ¶ Proximus ille procas, standi non ascendēdi ordine. Nā duodecimus fuit, & Capys sextus est rex Albanoꝝ. Item Numitor tertiusdecimus fuit. h ¶ Si vnquā regnandā acceperit albā, Aeneas Siluius, & hic ostendit oēs Albanos reges Siluios dictos. Accepit aūt a tutore, qui eius inuaserat īperiū. Quod ei vix anno. lij. restituit, & rē historiæ plenā per transitū tetigit.

DON. ¶ PVRA, sine ferro, quod est signum pacis, & non belli.

CHR. L. ¶ COMmixtus sanguine. s. Opife dictū, nā pater materiā nō pbet, ex q̄ factus cōficiat. Nā semen viri spiritus sunt, q veluti artifices foetū in materno vtero formāt ex sanguine mrno. Itaqꝫ semē artifex ē sanguis materia. Vñ & mater dī q̄si materiā tradēs, & q ex viro Troiano & ex matre Itala orituri erāt italos, sanguine dixit. ¶ Siluius, ascanius ex ænea & lauinia vxore natus est, Nā Lauinia post obitū æneæ verita ascaniū ex creusa natū i siluis delitescēs ascaniū filiū in illis peperit Siluiū noīauit. Hic ascanio maiori q albam cōdiderat, & sine liberis decesserat, regno successit, & ab eo reliq albani reges siluij denominati sunt, ex hoc natus est æneas siluius, q latinū siluiū genuit, a quo nōnullæ coloniæ deductæ sunt, & prisci latini appellati, ex latino alba est ortus, ex alba atys, ex aty Capys, ex Capy Capetus, ex Capeto Tiberinus, a quo albula flumē in quo submersus est Tiberinus est appellatus, Tiberinus genuit agrippā. Agrippa Romu. Siluiū q ictus fulmine reliqt filiū auentinū, a quo auētinus collis romanus est nominatus, cū in eo sepult' esset, huic successit proca. q numitorē, & amuliū genuit, sed amuli' Numitorē regno pepulit & filiūiteremit, & rheam siluiā virginē vestalē instituit, ex qua Romus & Remus nati sunt. ¶ Lōgæuo, ait Gellius Vir. apud antiquos reprehendi q nō coueniat longæuū, & tua posthuma proles. Nā si post mortē patris natus est, vt est in omnibus historijs cur addidit longæuo? Sꝫ Cesselius ait sniam esse hoꝝ verboꝝ qđ viuo patre natus sit, aitqꝫ eū esse posthumum, qui postremo loco patre iam sene sit natus, sed huius historiæ nullum idoneū auctorem nominat. Sulpitius vero appollinaris ait lōgæuuꝫ pro īmortali poni, nam ostendit Anchises filium hunc natum iri ænea iam immortali effecto, sed aliud est longæuum, aliud perpetuum, Nec dij longæui sed īmortales dicuntur. Hæc Gellius possumus tñ dicere q posthuma proles nascit post longæuū, cū nascit post mortem quia longæuus fuit.

a CCIVILI tpis quercu, ciuica debuit dicer, sed mutauit, vt Horatius, Motū ex Metello psule ciuicū, pro ciuile. Quercea aūt corona accipiebāt q in bello ciuē fuassent, idq a aſiā vitæ in hac arbor hominibus fuit, qui glandibus vescebant, vñ Ouid in Meta. Et quæ deciderant patulæ Iouis arbore glādes, vñ Iouis arbor dr̄ q̄si p quā Iuppit suos alēr pplos. Aliæ enij murales erāt, aliæ agonales, idest lenisicatæ, muralis aūt dabat cui ei q primus Mu alcendiſſet.

rūt. Ergo suo se comitē, aut multo se lōget pio, aut fm Enniū refert īter deos cū Ænea. Dicit nāq; Iliā fuiſſe filiam Aeneæ, qō si eſt Aeneas auus eſt Romuli, vñ & addidit, Aſsaraci quē ſanguis. Nā h̄ epithetō nō sine cā est introductū, qō eſt ppus Aeneæ. Nā Aſſaracus pr̄ ē Capyos, Capys Anchisæ, Anchiſes Æneæ. g Videm, dem nāſi longa eſt. Breuē tñ eā po fuit ſecutus Ēnniū, & adeo eſt ei ſmutata nā vt eā, vbiq; breuis inueniatur.

Atqui vmbrata gerunt ciuili[a] tēpora Quercu,
Hi tibi[b] Nomētū, & Gabios, vrbemq;[c] Fidenam,
Hi Collatinas imponent montibus arces.
Pomentios, castrumq;[d] Inui, Bolamq;. Coraq;.
Hæc tū nomina erunt, nūc, sūt sine noie Terræ.
Quin[f] & Auo comitē ſeſe mauortius addet
Romulus? Aſſaraci quē ſanguinis Ilia mater
Educet. viden[g] vt geminæ[h] ſtēt vertice criſtæ?
Et pater[i] ipſe ſuo Superum iā ſignet honore?
En huius nate auſpiciis Illa[k] Inclyta[l] Roma
Imperiū[m] Terris, animos[n] æquabit Olympo.

b Hi tibi nomentū & gabios. Hæ ciuitates ſunt priſcorum Latinorum ab Albanis regibus pſtitutæ, quanq; Collatiā Tarquinius pſtituiſſe dicatur, qui vt erat ſuperbus, eā ex collata pecunia pſtituit. Vnde & Collatia dicta eſt. Poteſt tamen etiā fieri vt ab Albanis fundata ſit, aucta a Tarquinio, ſicut ſupra de Tarēto diximus, quod Taras fecit, auxit Phalantus. Romam etiam Romulus feciſſe dicit, quā ante Euander condidit, vt Tunc pater euandrus romanæ cōditor arcis. c Vrbemq; fidenam, Fidenæ dicunt ſicut Thebæ, ſed dixit vt Iuuenalis, Atq; vetus thebe centū iacet obruta portis. Nā varietati ſtudet, vnde etiā pometios ait. cū dicatur numero ſingulari pometia. d Caſtrumq; inui, Vna eſt Italiæ ciuitas Caſtrum nouum dicitur. De hac autem ait Caſtrum Inui, ideſt Panos qui illic colitur. Inuus autem latine appellatur, græce παν. Ite; ἐφιάλτης græce, latine Incubus, idē Faunus, itē Fatuus Fatuellus. Dr̄ autem ab ineundo paſſim cum omnibus aialibus. Vnde & Incubus dicitur. Caſtrū aūt ciuitas eſt. Nā caſtra numero plurali dicimus, lz legerimus in Plauto, Caſtrū pœnaꝝ, qō ē diminutio oſtēdit, Nam caſtellum dicimus. e Nūc ſunt ſine noie terræ, atq in catalogo hinc eſt dicturus aliqs ciuitates, Sed ex pſona ſua loci poccupat. f Quin & auo comitē ſeſe mauortius addet Romulus, Amulius & Numitor fratres fuerūt ſed Numitorē regno Amulius pepulit, & Iliā eius filiā ſacerdotē Veſtæ fecit. De hac & Marte nati Remus & Romulus, q cū adoleuiſſent occiſo Amulio auū Numitorē in regnū reuocarūt, & cū eo vno āno regnauerūt. Poſtea pp anguſtias īperij Romā captatis augurijs pdiderūt.

h Geminæ ſtēt ſtrice criſtæ, oio in olbus h egit Romulus, vt cū frē regnare videret, ne ſe reū pricidij iudicaret, vñ ola duplicia habuit q̄ſi cū frē cōia. etenī ad captāda auguria palatinū Romulus tenuit, auētinū Remus, q prior ſex vultures vidit, poſt Romulus. xij. ſt cū ille tpe, ille nūero de pdēda vrbe certaret, ortā pētiōe de vrbis nōie int exercitū a Romuli militib' Remus occiſus eſt. Fabuloſū āt ē, q a frē pp muros dr̄ īterēpt', i Et pr̄ ipſe ſuo ſupeꝝ iā ſignat honore, Merito vtutis Mars romulū deū eē ſignat. Supeꝝ. n. accuſatiuus eſt ſingularis ab eo qō eſt ſupus ſupi. k Illa, quā tibi ſæpe fata pmiſerūt. l Inclyta, græcū eſt. Nā κλυτὸν glorioſus dicūt. m Impiū terris, inquantū tendit terra. n Animos æqbit olympo: ideſt magnanimitate æquabitur cœlo. De hoc autē loco & Probus, & Trogus quærunt.

CCIVILI. &c. ciuilem dixit feſtam pacificas, vt eſt laurus & oliua. DON.

CAVO, nūtitori pr̄i rheæ, quē pulſus a frē Amulio, ipſe induſtria & virib' ſuis i regnū reduxit. Mauortius. & qa Marē filius, & qa vir bellicoſus. Aſſaraci, æneadaꝝ, Nam ex aſſaraco natus eſt Capys ex capy Anchiſes pr̄ Aeneæ. Ilia, emphaſis hz. Laudat autē a fortuna, a vtute, a ſtu, a ſobole. De roma āt dctm̄ eſt in primo lib. Romulus, qs Romu. fuerit apō ſcriptores magna cōtrouerſia eſt. noſq; multoꝝ opiones in eodē loco retulimus, ſed vt ea ſeqmur q̄ de Rhea & Marte ſcribunt, qm̄ vulgatiora ſunt & a Liuio magis illuſtrant. Romu. ex Marte & rhea genitus a rumine lupæ noīatus eſt, qm̄ lacte lupæ nutritus ſit, & antiq mamā rumē appellarunt hic & ruminalis ficus, ſub qua expoſiti ſūt dicta ē, qm̄ ſub ea lupæ rumē ſūpſerūt. CHRI. Romul.

Septem quæ[a] una sibi muro circūdabit Arces.
Fœlix prole[b] virum. qualis[c] Berecyntia. Mater
Inuehitur curru phrygias turrita[d] per vrbes
Læta Deum partu, centū cōplexa Nepotes
Omneis Cœlicolas. omneis supa alta tenentes.
Huc gemias[e] nūc flecte acies hāc aspice gētem,
Romanosq; tuos. hic Cæsar[f], & omnis Iuli
Progenies, magnū Cœli[g] ventura sub axem.
Hic vir[h] hic est tibi quē promitti sæpius audis
Augustus Cæsar Diuom[i] genus. Aurea condet
Sæcula[k] qui rursus Latio regnata per arua
Saturno quōdā sup & Garamantas, & Indos[m]
Proferet imperiū. Iacet[n] extra sydera tellus

SERV. a ¶ SEPTEM q̄ vna sibi muro, Nō dicit vrbē Romanā septē īclusisse mōtes, & mediū tenuit. Nā grādis est ide dubitatio, & alij dicūt breues septē colliculos a Romulo īclusos, q tñ alijs noibus appellabāt, Alij volūt hos ipsos qui nūc sunt a Romulo īclusos, idest Palatinū, Quirinalem, Auētinū, Cœliū, Viminalē, Aesqlinus, & Iāicularē. Alij no volūt hos qdē fuisse, alijs tñ noib' appellatos, q̄ mutata sunt postea, vt de oib' reb' legimus fieri, sicut ēt de mlq̄ locis & fluminib' legimus, vt sæpius Et nomen posuit saturnia tellus. b ¶ Prole virū, p virorū fortiū. c ¶ Qualis berecynthia mr, phrygia, Nam Berecynthos castellū est Phrygiæ iuxta Sangariū fluuiū, vbi mr deū colit. Per hāc āt cōparationē nihil aliud ostēdit nisi romāos duces iter deos esse referēdos. d ¶ Turrita, qa ipsa est terra q̄ vrbes sustinet, Iō designat ei corona cū turribus in capite. e ¶ Huc geminas nūc flecte acies, totū visus tuū huc dirige, & huc spāliter ītuere. f ¶ Hic Cæsar & ōis Iuli pgenies, vt Julius a magno demissus nomē iulo. g ¶ Cœli vētura sub axem, Nā cu3 Augustus pri Cæsari ludos funebres exhiberet, stella crinita p diē appuit, quā per suasiōe Augusti Cæsaris ppl's esse credidit. Hīc Ecce dionæi pcessit Cæsaris astrū. Sub axē &. i. ad diuios honores. h ¶ Hic vir hic est tibi, C ista p duplici nō nisi in monosyllabis habet, vt Hoc erat alma parēs, p eorū scilicet priuilegium. Vñ falsum est qd Terētianus dicit eas pro metri ratione vel duplicem hēri vel simplicē. Nā si hoc esset etiā in dissyllabis p duabus haberi debuerat, quod nusq; inuenimus. Litteræ enim nām seruari ēt in polisyllabis pueniт. i ¶ Diuom genus, Cæsaris, q factus est deus. Dicit aūt nō solū iure adoptiōis, sed etiā psanguinitatis. Nā Actiæ fuit filia, q̄ erat soror cæsaris. Hic aūt Augustus cæsar hoc nomē accepit a pre adoptiuo. Nā añ Octauius dictus est a patre Octauio, post Aug. Cæsar. k ¶ Sæcula qui rursus latio, Sub Saturno dicit aurea sæcula fuisse in orbe terrā, sub Augusto tñ in Italia. l ¶ Garamātas, ppli inter Libyā & africā iux atlantem, i. zonā torrid. m ¶ Indos, populi oriētis extremi. n ¶ Iacet ex sydera tellus, nulla est tellus q̄ nō subiaceat syderibus. Vñ pite addidit, extra anni solisq; vias, vt ostēderet duodecī signa, in qbus est circulus Solis Significat aūt Maurorum æthiopiā, vbi est atlas, de q̄ ait Lucanus, Aethiopūq; solū qd nō pmeret ab vlla Signiferi regiōe poli nisi poplite lapso. Vltima curuati procederet vngula tauri.

DON. ¶ NIHIL i his vbibus memoria dignus apd Donatū īuenies, nisi q ait vir hic ad similitudinē Saturni regnabit, ex q̄ illud videt astruere q fœlicitas regnādi generis eius attributa videat. ¶ Sup &c. g. &. i. Faciet id qd Satur. in italia, atq; insuper placabit ipsum orbē.

CHRIS. ¶ HVC Geminas, captat attentionem. q. d. sunt digni qui aspiciantur. ¶ Viden. vides ne comicū est, vt a ne dictione interrogatiua remoueat e & dictioni antecedenti adiūgatur n, hic est pyrrhin pnubia. s. pro pyrrhi ne. ¶ Cristæ, gallorū gallinaceorū dicūtur, & deinde a similitudine ornatus qui īminet galeis crista dr, vt Cristaq; insignis. e. ¶ Sub honore, excellētia rei militaris, q honor ppus est martis. Alij suo. i. diuino q referēdus sit īter deos. ¶ Septem, Non qa vrbs a romulo ædificata amplecteret tūc septē colles, sed q̄ deinde sua magnitudine esset compleaura. ¶ Berecynthia, de hac dea alibi. ¶ Iuli, diæresis est, vt sint tres syllabæ. Augustus hic ā ... mū iulio nō natura sed adoptiōe venit, fr... it enī nepos C. Cæsaris ex Octauia sorore. ¶ Garamātas, extremi sunt populi africæ supra psyllos ad austrū vergētes sol solitudini bus a reliquorū mortaliū cōmertio discreti, armis carēt, aspectus hoīum refugiunt, Romania nunq; subditi neq; bello tentati vsq; ad Vespasianū. Mira aūt auxesis, nā si Saturnus in maxia fama est, qa in latio regnauit, in quāta erit hic q oēm sibi terram adiūxit. Nā legatio quoq; īdorū ad Octauianū venit amicitiāq; petijt. ¶ Aurea sæcula, nam neq; trāquilior neq; ad lōgius tempus durās pax fuit q̄ illa q̄ sub augusto extitit. ¶ Saturno, de cuius planetæ sæculo diximus in Buc.

CIORQVEF.

Extra Anni, Solisq; uias, vbi cœlifer Atlas
Axē humero torquet[a] stellis ardētibus aptum[b].
Huius in aduētu iam[c] nūc & Caspia regna
Responsis horrēt Diuum, & Mæotica[d] tellus,
Et septē[f] gemini turbant[e] trepida ostia Nili.
Nec vero Alcides tantū telluris obiuit.
Fixerit[g] Aeripedem Ceruā licet, aut Erymāthi[h]
Placarit nemora, & Lernā tremefecerit arcu.
Nec qui pāpineis victor iuga flectit habenis
Liber agens celso Nysæ[k] de vertice Tigres.
Et dubitamus[l] adhuc virtutem extēdere factis?
Aut metus[m] Ausonia prohibet cōsistere terra?
Quis[n] procul ille autē ramis insignis Oliuæ
Sacra ferēs? nosco crines, incanaq; menta
Regis romani, primā qui legibus vrbem
Fundabit, Curibus paruis, & paupere terra
Missus in imperiū magnū. cui deīde subibit,

a TORquet, sustinet. b Aptū, vicinus, vt diximus supra. c Iam nunc & caspia regna, fines Assyriorum, in qbus sunt πυλαι caspiæ. Qd aūt dicit verum est. Nam & Suetonius ait i vita Cæsaris respōsa esse data p totū orbē nasci inuictū imperatorem. d Mæotica tell', scythica tell', cuius palus ē mæotis. e Turbāt, turbant. f Septē gemini, aut ē septēflui. g Fixerit æripedes ceruā, p eripedē. Vicit at ceryniitis ceruam dictā a loco. Fixerit autem strauerit, delassauerit, vel qa si telo fixisset, non ita esset laudabile. h Erymanthi, mons arcadiæ, vbi aper ferocissim' fuit. i Lernā tremefecerit arcu, p hydra paludē ipsam posuit, & itelligamus eā aū sagittis fuisse pfixam, post exsectā & adustam. k Nisæ de vertice, mōs est Indiæ de quo loquit, cæterum est & Nisæ ciuitas in mōte parnasso, in q liber colit, vñ Nyseus dictus est. l Et dubitam' p dubitas, miscuit psonā suā, est aūt sensus, Cū sit tibi tāta pparata posteritas dubitas virtutē factis extendere. i. gloriā ab eo qd pcedit id qd sequitur, nā e virtute gloria nascit. m Aut metus, aut est aliquis timor, qui te a regnis Italiæ reuocet. n Quis pcul ille aūt, Nūc redit ad Romanos reges, q septē fuerunt Romulus, Numa Pompilius, Tullus Hostilius, Ancus Marcus, Tarquinius Priscus, Seruius Tullus, Tarquinius superbus. Mira autem vtit phantasia, vt quasi ostendat se nō agnoscere eum q de gente Romana nō fuerat. Romulo. n. mortuo cum anno senatus regnasset per decurias qd tēpus inter regnum dictū est tedio suo visum est, & qsitus est rex. Sed cum in vrbe nullus idoneus esset inuentus, orta est bona Pompilij fama, q esset apud Cures ciuitatem sabinorum. Rogatus itaq; per legatos accepit Iperium, q ferociā populi a bellis ad sacra cōtulit. Vñ etiā Numa dictus est ἀπὸ τῶν νόμων. Hic etiam canus fuit a prima ætate, ad qd alludens ait. Incanaq; menta. Item pter sacerdotium, Ramis insignis oliuæ.

ANNI & so. annū p nocte, solem p luce posuit, vult ergo aliquid vlterius et poeta qd sol nesciat, & mūd' excludat. Ergo meli' cæsar q ad tm̄ spatiū Iperiū pferret q Sat. q. q in sola regnauit italia. Nec ve. al. nūc pparat illum Herculi, deinde libero pri, q ābo plurima loca superarunt. Laudat ergo alios, vt potiores Cæsarē faciat. Sic assentator ille terentianus gnato cū dictū esset, Magnas vero gratias thays mihi, rñdit ingentes, vt astimationē audētius assentatione superaret, nam si magnas rñdisset, nō pmererat patronis, Et dubia fuit ornamēti q spelleret filiū ne frangeret tarditatate veniēdi. Quis p il. vi. tandem dat signa vt cognoscatur in multitudine. Magna aūt laus, vt per modicas vires ad magnum tendat imperium.

EXTRA solis anniq; i. extra zodiaci circulū per quē est via solis, a quo cōficitur annus, sed nulla pars terræ est q extra zodiacum sit. Ergo extra. i. pene extra, qd euenit æthiopiæ maurorum, vt docet Ser. Rñsis, nā & Quin. in tertio li. in laudibus hoium etiam oracula ponit. Mæotica, Scythia a mæoti palude. Nili septē gemini, qui erumpit in mare per septē hostia. Nilus mediam ægyptum secās vsq; cercasorū vrbem vnus fluit. Deinde in tres partes diuiditur, quarum vna versus aurorām fertur, quod os pelusium vocatur, Altera ad hesperum vergens os Ganopicum dicitur. Media vero quæ recto cursu fluit eam ægypti partem interfecat, quam deltam vocant. Dicit autem os sebeneticum, Hoc aūt nō natura, sed regū opa in plura ora diuisum est. Nā hoc saiticicū illud mendesium, aliud molbitiniū & bucolicum dr. Alcides optie cōparatione illū extollit, nam ait Cice. est & cū cæteris pstantibus viris cōpatio in laudatiōe pclara. Ceruā, hæc in mænalo monte fuit æreis pedib', & aureis cornib', & oio velocissima, quā tm̄ cursu supauit Hercules. i. q fortis oino supat. Erymanthi, mōs ē arca

dia, ĩ q̃ Hercules aprũ domuit, et viuũ ad Eurystheũ detulit. ⁋ Liber, nõ Bœoticus, ſʒ ægypti⸗us q auctore Euſebio regnãte Danao floruit, & in India vrbẽ Niſam ꝯdidit, ãno mũdi. xxix. ſupra tria milia & ſeptigẽtos. Idẽ affirmat Stra. Curtius ãt hãc ab Alexã. obſceſſã, & tan⸗dẽ ſeſe niſeos illi dedidiſſe, ſeqʒ a libero ꝯditos affirmaſſe refert. Eſt hæc vrbs ſita ĩ radicib⁹ mõtis quẽ merõ appellãt, & q͂a mero græce femur ſignãt fortaſſe fabulati ſũt poetæ Bacchũ añ tp̃s e m̃ris vtero eductũ femori Iouis aſſutũ fuiſſe, q̃uis ego ñ figmẽtũ ad rẽ phyſicas, vt alibi dixi libẽtius referri. Diodo. p̃terea ſcri. Bacchũ a nĩphis apud niſas arabiæ vrbẽ nutri⸗tũ fuiſſe, & a niſa, & Ioue p̃re quẽ græci δία appellãt vocatũ eẽ Diony. ẽ & ẽtia niſa ĩ Heli⸗cõe bœotiæ mõte, vt refert Stra. ⁋ Incanaqʒ. m. Numã põpiliũ notat, q curibus vrbe ſabio⁊ oriũdus oĩ religiõe, & pietate, prudẽtiaqʒ, & iuſtitia ſingularis adeo inſignis fuit, vt ſeq̃ntia ſæcla illũ Pythagoræ diſcipulũ q Tullo regnãte fuit crediderit, ſed fuit nõ tã artibus pegrĩs ĩſtruct⁹ q̃ꝫ diſciplĩa tetrica ac triſti vete⁊ ſabĩo⁊. Populũ ad ſtudia pacis trãſtulit, & vt illũ ſb metu religiõis ꝯtineret m̃ta ſacra ĩuenit, q̃ fingebat a nĩpha Egeria accipe, annũ ad curſum lũæ. xii. mẽſibus finiuit, Ioui Marti & Quiri. flamĩes ĩſtituit. Virgĩes. Veſtæ legit. xij. ſalios Marti ĩſtituit, q ancylia ferrẽt. Lucũ in q̃ cũ Egeria ſine arbitris loq fingebãt, muſis dicauit. In eodẽ luco ſoli fidei ſacrariũ ſtatuit in q̃ mãu ad digitos ĩuoluta ſacrificabãt, regnauit an. xliij. cũ vixiſſet ſupra. lxxx. diſſolutuſqʒ ẽ ſenectute pmanẽte eodẽ ĩgenio donec fuit ĩ vita, q̃ oĩ fuerat. Fuit lex Numæ q̃ ſi p̃r filio vxorẽ ducere pmitteret nõ ãplius hẽret p̃tãtẽ filij vẽ⸗dẽdi. Cũ Romuli lex p̃tãtẽ p̃ri in filiũ p oẽ tp̃s ꝯcederet liberãdi, vẽdendi, & occidẽdi, vt ait Diony. halicar. Tullus Hoſtilius originẽ duxit ex medula vrbe oli ꝯdita ab albanis, ſed Ro⸗mu. illã fœdere ſuſcipiẽs coloniã romano⁊ fecit ĩ hac fuit nobilitate, & diuitijs ĩſignis Tul⸗lus q Romã ꝯmigrãs vxorẽ duxit Ser. fi. ſabinã mulierẽ, q̃ gẽtilibus fœmis ꝑſuaſit, vt inter viros, & p̃res de ꝯcordia ageret. Hic igit̃ ſub Romu. fortiter dimicãs ĩ bello ſabino extin⸗ctus eſt. Ex eo relictus filius. Tullũ hũc regẽ genuit, q fuit vir promptus & alacer. Rex eſt ſa⸗ctus ſcdo anno. vij. &. xx. olimpiadis. Fuit p̃ter cæteros liberalis, nã qcqd agri. Romu. bel⸗lo ſabio ſuſcepat & Nũa ei⁹ fruct⁹ ĩ rẽ diuinã, & domeſticũ ſũptũ ꝯuertebat.

SER.

> Ocia[a] qui rumpet patriæ, reſideſqʒ[b] mouebit
> Tullus in arma viros, & iam deſueta[c] triumphis
> Agmina. quẽ iuxta ſequitur iactãtior[d] Ancus.
> Nũc quoqʒ iã nimiũ gaudẽs popularib⁹ auris[e].

a ⁋ OCIA q rũpet p̃riæ, De q̃ Liuius, Hic nõ ſolũ p̃xio regi diſſimilis, ſʒ ferocior eti⸗am q̃ Romu⸗lus fuit. b ⁋ Reſides, ocioſos, nimiũ ſeden⸗tes. c ⁋ Deſueta: a ꝯſuetudine triũphãdi diſ⸗ſueſcẽtia. d ⁋ Iactãtior ancus, amãs populi fauorẽ, hic hoſtiã fecit, Ancus aũt dict⁹ ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος, ideſt a cubito, quem incurruũ habuiſſe dicitur. e ⁋ Auris, fauoribus. Vnde etiam aurarij dicuntur fautores,

DON. ⁋ IACTANtior, iactat ſe qſquis plurimum ſibi arrogat. ⁋ Po. a. hi ſunt fauores populi, quos non quærunt ſapientes.

CHRI. ⁋ TVLLVS, ijs ciuib⁹ q nullã ſortẽ hẽbãt di⸗uidi iuſſit p̃rna hẽditate ad id ſibi ſufficiente, extinctus eſt cũ regnaſſet ãnos duos ad. xxx. abſumptus cũ vniũſa familia igne q̃ domus ſua ĩuoluta ꝯflagrauit, ſiue id dolo Anc⁹ mar⸗ti⁹ paucrit dolẽs filios Tulli ĩ regno ſucceſſu⸗ros cũ ipſe ex filia Nũæ nepos ꝑuat⁹ degeret ſiue q͂d magis credidit Diony. halicar. fulmẽ domũ ꝑcuſſerit. Marcus cognomine Ancus ſucceſſit Tullo ãno ſo. xxxiij. olympiadis q plæraqʒ ſacraqʒ a Nũa auo m̃rno ĩſtituta, cũ alia neglecta videret reuocauit, & cultores a gro⁊ pp oppletiã negligẽtiores aĩaduertens ad antiq̃ꝫ diligẽtiã ꝯpulit. Eadẽqꝫ pacis cupidi⸗tas fuit q̃ fuerat Nũæ, ſʒ nõ eadẽ fortũa, nã & latini & Sabini ꝯpi⁹ eũ iuade⸗les ad bellũ cõ⸗pulerũt, quaꝓ ſua ſapia ac fo⸗titudine m̃ltos ꝯbellauit, & m̃l⸗ta q̃dã clemẽtia victos ſuauit, & nõnullos pp̃los romã tradu⸗xit, illiſq̃ locũ ĩ vrbe hitãdũ tradidit, regnauit ãnos. iiij. ac xx. vrbẽ relinq̃ns potẽtiorẽ q̃ꝫ in⸗ueñit, Succeſſitqʒ Tar. huic p̃r fuẽat Demarat⁹ corynthi⁹ ex bacchiadũ familia. Hic cũ naui oneraria ꝓp̃is mercib⁹ onuſta ĩ ethruriã vẽit fœliciqʒ vtẽs mercatura, et ethruſco ul græciã & græco⁊ ĩ italiã trãferẽs merces ad ſũmas diuitias ꝑuẽit, & cũ tirãnis Cipſeli bacchiadũ factõi iſtaret, p̃r iã pp metũ, oĩo relĩq̃t & tarq⸗nijs vrbe ethruriæ opulenta domiciliũ ꝯſtituit. Suſcepit duos filios q̃s ethruſcis noĩb⁹ appel⸗lãs, alte⁊ Arũtẽ, alte⁊ Lucũonẽ nũcupauit, & græca ethruſcaq̃ diſciplĩa erudiuit, ſʒ mortuo Dẽarato, atqʒ arũte ſol⁹ Lucũo p̃rimõiũ acce⸗pit, & cũ ĩ ea vrbe, q͂a pegrin⁹ eẽt maiorib⁹ ho⸗norib⁹ nõ dignaret̃, audiretqʒ Romæ ẽt extnis honores dari illuc ꝯtẽdit maxie adortãte Ta⸗naqle ei⁹ vxore q̃ ethruſca diſciplĩa ĩbuta ma⸗ximos illuc honores illũ aſſecutu⁊ eſſe p̃dixit. Romæqʒ ciuis fact⁹ ſibi p lucũone Luciũ no⸗mẽ poſuit, & Tarqnũ ab vrbe vñ venerat, ſe cognominauit. Hic Anco ſucceſſit, Multaqʒ egregia domi militiæqʒ facinora edidit. Oc⸗togenarius ãt fact⁹ ab anci filijs doloſe occidit

SER.

a ¶ VIS & tarquinos reges, animãq; superbã, vnus enim de Tarquinijs fuit superbus. b ¶ Vltoris bruti, Vis videre etiam vltoris Bruti fasces receptos. Historia autẽ hoc hẽt. Tarquinius ob multa quidẽ supbus est dict᷒, precipue tñ ob hãc cãm. Mandauit aliquãdo Sexto filio, q minim᷒ ex tribus erat, vt patris in se sæuitiã itolerabilẽ cõquerẽs Gabios trãsfugeret, quo cũ venisset & superbiam patris ab alienis in suos versam diceret, nihil vsq; sibi tutũ, nisi apud hostẽ Tarquinij patris credidisse, multisq; in Gabinoꝝ fraudẽ simulatis, dux ad vltimũ belli ɔtra patrẽ legit᷒. Itaq; plijs quibusdã fœliciter gestis, cũ tantã charitatẽ ab oĩbus adeptus foret, vt nõ pater Tarqnius potentior Romæ ꝙ filius Gabijs esset. Satis iã virĩũ ad conatus sibi collectus existimãs, ex suis vnũ satellitẽ sciscitanũ ad patrẽ Romã mittit qd iã se facere vellet. Qđ cũ Tarqnio satelles renunciasset, rex ipse qa dubiæ fidei nũcius videbat᷑, nihil voce rñdit, sʒ deambulãs cũ virga in hortis velut delibe rabũdus capita decussit papaueꝝ, vt ea re per satellitẽ renunciata filius qd fieri vellet agnosceret. Et primores ciuitatis quoquomõ interimeret, qđ & ab eo factũ est. Huius filius viciauit nobilissimã matronã Lucretiã, qđ illa dolẽs se intereroit, tunc eius auunculus Brutus rapto ex eius corpore gladio processit ad populũ, & de hac re cõcionatus est. Tũc omnibus placuit ne reciperet rex q tunc ardeas expugnabat. Quo facto Tarqnius se cũ illis ad Porsenã regẽ Thusciæ ptulit, & bellũ gessit grauissimũ ɔtra populũ Romanum. Tunc duo creati sunt ɔsules Brutus & Tricipitinus pr̃ Lucretiæ, iste & Tarqnius dicebat, ob qđ solũ est vrbe pulsus, & in eius locũ surrogatus est Valerius publicola, quo mortuo itẽ alter est factus, & alter similiter, qđ cernens tediosum esse Virgilius solũ Brutũ posuit, qui annũ solus impleuit. Sed Bruti filij erãt amici filijs Tarqnij, cũ qbus cũ iniissent cõsiliũ, vt p noctẽ eos itromitterẽt, pditi sũt a seruo Vindicio, & a pr̃e interẽpti sunt. Ideo ergo vltoris. s. & liberatis publicæ, & Lucretiæ pudoris. c ¶ Sæuasq; secures, q̃ sæuierũt ẽt cõtra liberos. d ¶ Pulchra p libertate, Ingenti arte loqtur ɔsideratione psonaꝝ, Factum. n. laudat dicẽs Pulchra p libertate, psonam vitupe rat. e ¶ Vtcunq; ferent ea fata minores, etiã si lauderis a posteris nõ extorquere debet vim naturæ amor patriæ.

Vis[a] & Tarquinos reges? animamq; superbam
Vltoris[b] Bruti, fascesq; videre receptos?
Consulis imperiũ hic primus, sæuasq; [c]secures
Accipiet, natosq; pater noua bella mouẽteis
Ad pœnã pulchra[d] pro libertate vocabit
Infoelix. vtcunq; [e]ferent ea fata minores

DON.

¶ SÆVASq; secures. ¶ Infœlix quãuis ob cõmodum publicum te laudent, tamen infœlix erit ꝓpter natos cæsos.

CHRI.

¶ SECVres, fasces virgaꝝ in quibus iclusæ essent secures. Fiebãt ãt fasces ex betula gallica arbore cãdidissima, sʒ & in ho loco qd de insignibus magr̃atuũ sentiat Diony. halycar. Breuiter aplas. Victis a Tarqnio ethruscis eo bello qđ nouẽ ann is cũ illis gessit, cũ ꝗuis illos liberos reliqrit, tñ ipi tñ victi Insignia eoꝝ principat᷒ regi attulerũt, qbus ipse suos reges adornabãt coronã, aureã sellam, eburneũ sceptrũ hñs sup caput aqlã, tunicam purpureã cũ signis aureis, Amictũ purpureũ variũ, q̃les lydoꝝ psarũq; reges ferebãt p̃ter ꝙ qđ nõ sunt figura q̃drãgulari, vt sunt illi, sʒ semicirculari. Talia ãt vestimẽta romani togas, græci tebenũ vocãt. Tulerunt ẽt, vt qbusdã historicis placet. xii. secures q̃ ex vrbibus singulis singulas sumebãt, Mos. n. erat ethruscis vnicuiq; regi lictorẽ vnũ adire fascẽ virgaꝝ in q̃ iclusa esset securis ferẽtẽ. Si vero fieret cõis oĩu ciuitatũ exercit᷒. xij. illas secures vni illi tradebãt, q dux fact᷒ esset oĩum copiaꝝ. Alij dĩt alios quoq; reges romãos assa. xij. lictorib᷒ fasces ferẽtib᷒ ornatos icessisse, moreq; hũc Romulũ illituisse. Tñ nihil phibet isignia fuisse ethruscoꝝ, & ea simul cũ reliqs tũc fuisse ad Tarqniũ lata, sʒ nũc quoq; sceptro, & diademate Romani donãt reges. Cũ volunt illos ɔfirmare, hæc igit᷑ accipiens Tarq. cognitionẽ eius reiecit ad senatũ & ad populũ At illi decreuerũt illa esse accipiẽda. Sicq; & ipse & reliq post eũ reges coronam tulerũt aureã, & vestẽ purpureã pictã, & sceptrũ eburneũ astãtibus. xij. lictoribus, q etiã illos euntes anteibãt, & in sella sedebãt eburnea ius dicturis. Idẽ mos & ɔsulibus mãsit p̃ter coronã aureã, & vestẽ purpureã pictam. Hæc. n. vt res inuidiosa ablata sunt illis, niꝰ cũ victores triumphabãt, hæc Diony. at Macrobius refert tullũ Hostiliũ tertiũ romanoꝝ regẽ debellatis ethruscis sellã curulẽ, lictores togã pictã, & p̃textã isignia magr̃atuũ ethruscoꝝ ad romanos trãstulisse, sʒ p̃textã illo tẽpore puerilẽ ætatẽ nõ vsurpasse, sed Tarqniũ priscũ cũ sabinos superasset filiũ. xiiij. an. natũ qm̃ hostẽ pcussisset, & p cõtione laudasse, & bulla aurea qđ gestamẽ pus triũphantiũ erat, & p̃texta q̃ sc la magr̃atus vtebant insigniss. In bulla. n. triũphãtes gestabãt iclusa remedia ɔtra inuidiam validissima. Hinc mos

Insignia Magistratuum Romanorum

fuit, vt ꝑtexta & bulla pueri vterenť. Alij dĩt Targnũ instituisse ad ornatũ ingenuoꝝ puerõ rũ, vt pueri ꝑtexta, & bulla vterenť, Sed ij dũtaxat quoꝝ pr̃es curulẽ magĩratum gesserãt, Cæ teris aũt vsq̃ ad eos, quoꝝ pr̃es equo iuxta stipẽdia meruissent sola ꝑtexta ꝯcessa ẽ. ¶ Liber tinis & ꝑegrinis vti ꝑtexta nõ licebat. Deinde cũ in scðo bello punico institutũ esset, vt in eo sacrificio qð ex collatis pecunijs faciundũ eẽt libertinæ quoq; sed ille solæ q̃ lõga veste vterenť pecuniã ꝯferrẽt ꝯcessum est, vt libertinoꝝ filij, q ex iusta m̃re ꝯcepti eẽnt, ꝑtexta vte renť, & loꝝ ꝑ bulla in collo ferrẽt. Natos. L. Iunius Brutus filios habuit Titũ & Tyberinus, hos Brutus ex vxore sua sorore Vitellioꝝ sustulerat, s; cũ vitelli ꝯ temp. de reducendis regi b⁹ ꝯiurassent, sua auctoritate filios, Bruti qbus auunculi erãt, in candẽ ꝯiurationẽ traxerunt mox ꝯiuratione ꝑ seruũ patefacta, Brutus q tunc ꝯsul erat filios ac reliquos ꝯiuratos ꝟberi bus cedi, & securi ꝑcuti iussit. ¶ Infœlix, fuit qdem dignus laude Brutus q patriæ libertatem filijs ꝑposuerit, sed & ſi vir optimus eẽ infœlix, q in eam calamitatem inciderit, vt filios necare coactus ſit. Ergo hominis virtutẽ laudat, fortunã vituperat.

SER. a ¶QVIN decios, qnimmo Decios respi ce, hi duo fue rũt q Mures di cti sunt, pr̃ & fi lius hoꝝ alter se bello galli co, alter sãni tico vouit pro republica, cum terra & mari vniuersum bel lo vellent exer citum perdeř.

Vincet amor Patriæ, laudumq; imẽsa cupido.
Qui Decios[a]; Drusosq;[b] ꝑcul; sæuumq;[c] securi
Aspice Torquatũ, & referẽtem[d] signa Camillum.
Illæ aũt paribus quas fulgere[e] cernis in armis
Cõcordes Animæ nunc, & dũ[f] nocte premunť,
Heu quãtum iter se bellũ, si lumina vitæ
Attigerint, quãtas Acies, stragemq; ciebunt.
Aggeribus[g] Socer alpinis atq; arce[h] Monœci
Descẽdẽs, Gener aduersis[i] instructus Eois.
Ne pueri, ne tãta animis assuescite[k] bella.
Neu Patriæ validas i viscera vertite vires.

Hæc enim ita lix murorum exhibent vice. Socer ꝺo quia Pompeius ha buit Iuliam fi liam Cæsaris, quæ i partu pe rijt. Vnde etiam isti facile i bel la venerũt, vñ Lucanus Mor te tua discussa fides, bellumq; mouere Per missum est ducibus. h ¶Arce monœci, de Liguria, vbi est portus Monœci Herculis. Di ctus est aũt μονοικος vel q pulsis oĩbus illic solus habitauit, vel q in eius templo nunquã aliquis deorum simul colitur, Sicut in Iouis Minerua & Iuno, in Veneris Cupido. i ¶Ad uersis instructus eois, Orientis enim auxilijs vsus est. k ¶Assuescite bella, mire dictũ est. Ab ipsis. n. quasi cõsuetudinẽ fecit populus Romanus belloꝝ ciuilium. Octies. n. gesta sunt, Ter a cæsare cõtra Põpeianum in Thes salia. Item contra eius filium magnum in hi spania. Item cõtra Iubam & Catonẽ in Afri ca. Mortuo Cæsare ab Augusto cõtra Cassiũ & Brutum in philippis ciuitate Thessaliæ. Contra Lucium Antonium Perusij. Contra Marcum Antonium & Cleopatrã in Epiro, & Sextum Pompeium in Sicilia.

b ¶Drusosq; ꝑcul, & hi duo fuerũt, hoꝝ pri or vicit Hasdrubalẽ, Liui⁹ Drusus Salinator alter est filius liuiæ vxoris Augusti. c ¶Sæ uũq; securi Aspice torquatũ, Hic Gallũ quen dã singulari certamine superauit, & eius sibi torquẽ iposuit, vñ & nomen accepit. Hic ad vrbẽ ꝑgẽs ꝑcepit filio vt tñ castra tuereť, ille nacta occasiõe victoriã cõsecutus est. Reuer sus postea pater laudauit fortunã populi Ro mani, sed filiũ vt dicit Liuius fustuario neca uit. Sæuũ ergo iure occidẽdi, nõ ferri geneř, nã securi nõ aĩaduertit in filiũ. d ¶Referen tẽ signa camillũ, Brenno duce Galli apð Ali am fluuiũ deletis legionibus euerterũt vrbe; Romanã absq; capitolio, ꝑ quo imensa; pe cuniã acceperunt. Tunc Camillus absens di ctator est factus, cũ diu esset apud Ardeas in exilio ꝓp venientanã ꝑdam nõ equo iure di uisam, & Gallos iã abeuntes secutus est, qui bus interemptis aurum omne recepit, & si gna quod cum illic appendisset ciuitati no men dedit. Nam pisaurum dicitur, q illic au rum pensatũ est. Post hoc tamen factum redi jt in exiliũ, vnde rogatus reuersus est. e ¶Ful gere, ab eo quod est fulgo fulgis accentum in prima. f ¶Et dum nocte premuntur, bene allusit. Nã dũ pauperes fuerũt, concordes mã serunt, & cõcordiã in humilitate tenuerunt, cũ nobilitate ꝺo in bella venerunt. g ¶Ag geribus socer alpinis, a muni mentis alpium.

DON. ¶PVERI, nam quisq; cum nascitur puer est. tanq; autem optimus pater recte cõsulit po steris, eosq; sapienter admonet.

CHRI. ¶DRVSOS, drusum ĩtelligit q Scordiscos gentẽ thraciæ efferatã repressit potiusq; eũ q in ꝑmulgatione legis agrariæ magna ĩcendia belli ciuilis reliqt. ¶ Torquatũ, erat bellũ cum latinis graue & ꝑiculosum, qppe cũ & mores, & arma, & ꝺtus cũ romanis par esset, Cõsu les edixerãt ne qs extra ordinẽ pugnaret. Ti tus autẽ mallius ꝯsulis filius a Metio equite tusculano ad singulare certamen prouocatus sine pudore

siue pudore, siue ira, recusare phibitus, accessit ac sopauit. Mallius aũt ꝯsul in ꝯrione q̃ inquit Malli spreto ꝯsulari impio eo me impulisti, vt aut meoꝝ aut rei publicæ obliuiscendũ sit, nos potius delicto nr̃o plectamur q̃ resp. suo dãno nr̃a peccata luat Triste exẽplum, sed in posteꝝ salubre iuuentuti erimus. Deinde securi filium percuti iussit, ait Liui. in. viij.

Tuq́ꝫ[a] prior, tu parce, genus q ducis Olympo.
Proiice tela manu sanguis meus.
Ille triumphata[b] Capitolia ad alta Corintho
Victor aget currum cæsis insignis Achiuis.
Eruet ille Argos, Agamemnoniasq́ꝫ Mycenas.
Ipsumq́ꝫ[c] Aeacidẽ, genus armipotentis Achilli
Vltus[d] auos Troiæ, tẽpla & temerata Mineruæ.
Quis te magne[e] Cato tacitũ? aut te cosse[f] relinq̃t?
Quis gracchi[g] gẽus? aut gẽinos duo fulmia belli

SER. a TVq́ꝫ prior tu pce, Cæsari dicit, quem clemẽtẽ circa Pompeianos legimus, cui vult tũc eẽ mãdatũ. Is Luc. dic Cæsar In arma furens nullas nisi sanguine fusso Gaudet hr̃e vias, itẽ gaudet tñ esse timori, tã magno ppl̃s & se nõ mallet amari. b Ille triũphata, Momiũ significat. c Ipmq́ꝫ æaciden, necesse est, vt ille subaudiamus. Pyrrhũ enim quẽ æaciden dicit Curius & Fabricius vicerũt ferẽtes Tarẽtinis auxiliũ. Hic postea fugit in grǽciã, & illic occisus est Nã cũ Argos obsideret ictu tegulæ perijt. Argos ꝯo & Mycenas alij vicerũt. Qu. Metellus & Mummius. d Vltus auos, aut distiguẽdum est, vt sit troiæ Mineruæ p troianæ, pncipale p deriuatiuo, aut certe auos Troiæ, nõ quos Troia habuit auos, sed q de Troia fuerũt. i. auos Troianorum. e Magne Cato, Cẽsorinũ dic, q scripsit historias multas, & ẽt multa bella ꝯfecit. Nam vticẽsem phẽe Augusto, ꝯ quẽ pater eius dimicauit, & anticatones scripsit laudare nõ poterat. Supra aũt Mineruæ tẽpla temerata p stoprũ Cassãdræ dicit. f Cosse relinq̃t? Cossus tribunus militaris fuit, Hic Lartem Tolũniũ a loco dictũ occidit, & opima spolia reuocauit. Erit aũt nõatiuus hic lar hui9 lartis. g Quis gracchi genus, Gracchos seditiosos cõstat fuisse, nobiles tamen genere. Nãq́ꝫ per Corneliam nepotes Scipionis Africani fuerunt. Vnde Iuuenalis ad eã Tolle tuum pcor Hãnibalem, victũq́ꝫ syphacẽ. Ergo scipiões dicit per Gracchi genus, Duo autem fuerunt, maior africanus, Aemilianus minor, q obsidione Carthaginis ab Italia reuocauit Hannibalem.

DON. VLTVS. a. te vehementer reficit animum filũ interitũ græciæ, & vltionẽ troiæ pmittens. Atq́ꝫ hic enim addit transitus quidã ne vna & cõtinua narratio tediosa sit. hinc enĩ generibus varietas nascit, & quasi noua initia aliarum narrationum fiunt.

CHRI. TRIVMphata. l. Mummiũ itelligit Hic cum acheis, & bœotijs, & chalcidẽsibus pugnans ad istmon vicit totamq́ꝫ achaiaꝫ in ptãtem po. ro. redegit. Corinthũ ex. S. C. diruit ga ibi romanorũ legati violati fuerant. Thebas q̃q́ꝫ & chalcide, quia auxilio achæis fuerãt diruit. Vir adeo abstinẽs, vt ex tot opib9 ornamẽtisq́ꝫ q̃ pdiues corinthus habuit nihil sibi sumpserit. In triũpho suo magnã vim signoꝝ æreorũ ac marmoreoꝝ ac pictaꝝ tabulatuꝫ fuit. Aeacidẽ. Aeacus auctor huius familiæ fuit Iouis fili. ex Aegina Asopi filia, isti igit̃ peleũ genuerũt, & ipse achillẽ sũmis laudibus ab Home. celebratũ. Ex h̃ natus est Pyrrhus, qui & Neoptolemus est appellatus. Ex eadẽ familia longa successione natus est Pyrrhus epirotaꝝ rex. Iginus tñ in h̃ loco remouendũ cẽsuit. Eruet ille argos si seq̃t ipmq́ꝫ æacidẽ. Nã & in illo posset eẽ cã q̃ő. L. Mummi9 qui vicit achaiã vicisset argos, & micenas eiusdẽ ditionis vrbes, sed h̃ ipmq́ꝫ æacidem delẽdum est. & si supuixisset Vir. deleuisset, qa nullo pacto ꝯuenit. L. Mummij cum ætate curij, sed q̃so cur nõ pőt sic legi. Ille triũphata. s. nã. L. Mummius deinde cũ dicit ipm æacidẽ intelligamus ille alius. s. Curius, Nam mlto obscurior est in Buc. Quid loquar aut scyllã nisi quã fama secuta est Cãdida succinctã latrãtibus iguina mõstris, Et tñ ꝑcedit snĩa. Quid loquar aut scyllã nisi, an aliã scyllam quã fama secuta est. Armipotẽtis, naꝫ Home. Illũ oium græcoꝝ fortissimum scribit. Magne cato, si de cẽsorino loqt̃ur iure magnũ appellat, nã snĩa oium tribus maximis rebus excelluit. Maximus. n. orator, maximus iperator, maximus senator fuit. Inuidia inimicoꝝ quater ac q̃dragies accusatus semp absolutus est hic Tusculi natus fuit, & in ciuitatẽ receptus pncipiũ portiæ familiæ ꝯstitit. Duas habuit vxores, ex pma habuit filiuꝫ qui ptor designatus viuo pr̃e mortuus est, & egregios de iuris disciplina libros reliqt, Huius filius fuit. M. Cato cognominatus. Nepos orator satis vehemẽs, & cũ Q. Martio rege in aphrica ꝺfunctus est. Qui & filium habuit qui ædilis, & prætor factus in gallia narbonensi est defunctus, Ex secunda vxore, quæ Soloni clientis sua filia fuit, duos sustulit filios. L. &. M. Catonem ex. M.

Catone nat⁹ est. M. C. uticēsis oīuȝ vtutū exēplar. Cuius filius. M. Cato cū Bruto i ꝓlio philippēsi occisus est. Portia familia vt appet in nono macedonici belli lib. plebeia erat. Gracchi. T. Gracchus bis ꝯsul, bis triūphator, bis censor, Corneliā africani maioris filiam vxorem habuit quam adeo dilexit, vt eius salutem suæ proposuerit: & ipsa eo mortuo nuptias Ptolomæi ægyptioꝝ regis contempsit. T. & C. Gracchos filios oratores excellentissimos reddit. In Tito aspectus, & ingenium humanitatis apparuit. C. asper & Cōcitatus fuit. Ambo ꝙuis diuersis tpibus cū agrariam legem aduersante senatu ferre tentarent cæsi sunt.

Scipiadas[a] cladē[b] Libyæ? paruoq; potentem
Fabricium[c]? vel te sulco Serrane[d] serentem.
Quo fessum[e] rapitis Fabij? tu Maximus ille es
Vnus qui nobis cunctando restituis rem.

SER. a Scipiadas, hi gemini fratres fuerūt, qui cuȝ fortissime dimicarēt in Hispania apud Carthaginē nouā, q̄ Spartaria dr̄, interempti sunt, q̄ruȝ alter pr̄, alt̄ patruus Scipionis Africani maioris fuerunt. b Cladē Libyæ, Scipiones Africanos duos maiorē & minorē, q̄ꝝ alter vicit Carthaginē, alt̄ deleuit. c Fabriciū, pauptate gloriosuȝ. hic est q rn̄dit legatis sānitū auꝝ sibi offerētibus Romanos nō aurū hr̄e velle, sed hn̄tibus auꝝ impare. d Serrane serentē, Attilius qdā senator fuit, q cuȝ agrū suū coleret, euocatus pp vtutes meruit dictaturā. Serranus āt a serendo dictus est. e Quo fessū rapitis Fabij? Cur me o Fabij fessum ad vestrā narrationē, aut certe fessos tristē, vt Ter fessus valde resedit. s. pp eorum mortē. Nā trecēti sex fuerūt de familia vna, q ꝯiurati cū seruis & clientibus suis ꝯ veientes dimicarunt, & insidijs apud Cremeram fluuiū interempti sunt, Vnus tm̄ supfuit. s. Fabius Maximus, q ꝑpter tenerā adhuc pueritias in ciuitate remanserat, a quo percipis successionem longiores Fabius ille maxīus creatus est, qui postea cū Hānibalis impetū ferre non posset, mora eum elusit, & ad Cāpaniam traxit, vbi delitijs virtus eius obtorpuit, hic est de quo Ennius, Vnus homo nobis cunctādo restituit rem. Nō ponebat enim rumores ante salutem. Ergo post, Magisqȝ viri nūc gloria claret. sciens enim Virgilius quasi pro exemplo hunc versum posuit.

CHRI. Scipiadas, patronimicū pro noīe proprio posuit metri causa, nā Scipiones nō recipit exameter ꝟsus sic Lucre. Scipiades belli fulmē carthaginis horror. Fuerūt hi gemini fratres. s. Gn. Cornelius Scipio, et. P. Cornelius Scipio, quoꝝ. P. Cōsul ad ticinuȝ flumen cū Hannibale fortiter dimicādo vulneratus ab adolescēte filio, qui Africanus maior fuit a mortis piculo liberatus est. Hi ambo in hispania Hasdrubale Hānibalis fratre ꝓfligato afroꝝ milia. xxv. occidere. Decem ꝓo milia capere. Postremo insidijs afroꝝ oppressi eodē die ambo periere, sȝ Gnei filius fuit Gn. Corne. Scipio nasica, q senatus totius iudicio optius iudicatus est. Et in hispania q̄nquaginta rebellantiū oppida impio restituit. Lusitanos acie vicit cuȝ bōis bellū gessit q̄ꝝ. xxv. milia ꝓstrauit, Dalmaticos repulit. Publij filij duo fuerūt P. Scipio africanus, & L. Scipio asiaticus, Publius, vt dixi prēm liberauit, Hasdrubalem hispania pepulit. Inde carthaginem vicit hic filios duos habuit, Alteꝝ ita a patre degenerātem, vt vecordia, & amentia mōstro filis fuerit. Alteꝝ Publiū. s. corpore imbecillem alo ꝓo ꝓstātissimū, q filijs carens Aemilius Pauli Æmilij filiū adoptauit q Scipio africanus minor est cognolatos, q aelti beros vaceos, & cātabros vicit carthaginē inde euertit. Postremo in hispaniā reuersus numātiam sustulit. L. aūt Scipio superioris africani frat̄ p̄mus vi vltra hellespōtū exercitū traiecit Antiochū vno, & insigni ꝓlio supauit, & q̄nquaginta hoſtum milibus cæsis asiā romano imperio adiecit. f Cosse. Aemelius Mamercus dictator veniētes fidenates & faliscos iuxta fidenas ꝓlio vicit, vbi Aulus Cornelius cossus vir nobilis, & corporis al fortitudine excellens aladuertens regem. Tolūnium cum equitibus oēm pugnā sustinere eicato equo eum percussit, ad terrā deiecit, ac mox ipse desiliens vulneribus cōfecit, caputq; eius abscissum, & pilo affixū p agmen circūferens regijs spolijs insignē terrorem hostibus, suis ꝓo animuȝ auxit. Itaq; spolia opima in templum Iouis feretrij iuxta spolia Romuli fixit, Erat tunc Cossus tribunus militū, vt reliq auctores ante Liuiuȝ ponunt. Veꝝ cū spolia opima nō sint nisi q̄ dux duci detraxit credit ipse illum consulem fuisse, referetq; Augustū cum templū vetustate ꝯlapsum restauret, affirmasse se in thorace liteo ieuenisse titulū ꝯsulis, Serrane sc̄ ꝓo qui intelligāt de Attilio serrano, q̄m serenti dati sunt popu. ro. honores, alij putāt de. L. Quintio Cincinato hæc dici, quē a serendo franū appellat. Rupērāt eq foedus, & Gracho cloelio duce Lauiniū, & tusculanū agꝝ inuaserāt, & in algido Minutium ꝯsulē obsidebant. Frat. L. Quintus Cincinatus, qui trās tyberiȝ, vbi postea naualia ferūt q̄ttuor iugeꝝ agrū colebat q̄ prata Quintia appellabantur.

Scipiones

lubant. Colebat ergo agrū sue arā, siue fossas fodiēs, cū nūcius venit eū dictatorē eē creatū. ¶ Quapp togā a Racilia vxore accipiēs in vrbē accersit⁹ venit, & I dicto iustitia nihilq3 pri uati agi pmittēs cū mario exercitu i algidū venit; Equos plio vicit. Gracchūq3 ducē in dedi tionē accepit, & hostib⁹ ibi iugū missis, Prædā oēs suis militib⁹, nō āt ɔsularib⁹ diuisit, ɔsulē q3 magratu abire iussit. q̄ ignominiā modeste tulit consul magis bñficij q̄ ignominiæ me mor. Quītius a ɔsulari exercitu corōa aurea donatus triūphauit. xvi. die dictatura quā I sex mēses accepat se abdicauit. ¶ Fabij, familia hi mltis varijsq3 tpib⁹ optie de rep. cū sua gloria merita est, Prim⁹ āt in ea Fabi⁹ dictus ē a fabis. Nā vt refert Pli. cū i magno pcio agricultura est, q lentib⁹ amplioribus reliquos añ iret lētulus, q cicerib⁹ Cicero, & q fabis Fabius noiat⁹. Eratq3 amplissima laus agq pbus vir, & bon⁹ colon⁹ noiaret dictos eē asserūt qd ppe fode rēt. Primus aūt ex fabioꝝ familia ɔsul fuit. Qu. Fabi⁹, q equos, & volscos superauit, & tres annos ɔsul fuit, sed & M. Fabius volscos, & venientes vicit. ¶ Tu maximus, vide Serui. — Fabia Gens.

Excudent ᵃ alij spirantia ᵇ Mollius Aera.
Credo eqdē, Viuos ᶜ ducēt de marmore Vultus.
Orabunt causas melius Coeliq3 meatus
Describēt Radio, ɛ surgentia sydera dicent.
Tu regere imperio populos Romane memēto
Hæ tibi erūt Artes, paciq3 ᵈ imponere morem.
Parcere Subiectis, ɛ debellare superbos.
Sic pater Anchises, atq3 hæc mirantibus addit.

SER. a CEXCVdēt; alij cudēdo efficiēt, & ē rhetoricus locus. b ¶ spirantia æra, flata. Horatii. Et molles imitabitur ære capillos. c ¶ Viuos vult⁹, hi est qd dixit spirātia. Per æra Corinthios īdicat, p marmor parios, p actionem causaꝝ athenienses, p astronomiā Ægyptios ɛ Chaldæos. d ¶ Pacis morē, leges pacis.

CHRI. Excudo Cudo. CEXCVdēt, cudere pcutere, excudere vo est cudēdo aliqd pficere. ¶ spirantia, ita exacta arte pfecta, vt spirare. i. viuere videant. Oē. n. aial qd sanguinē hēt pulmonē quoq3 hз, quo veluti follib⁹ qbusdā aer hauril & remittil, q cor multo sanguie calefactū refrigeral. q̄ vitā sine hoc spū ducere nō pōt, vt diximus ibi vitales carpis auras. Quæ vo sanguine carēt pulmone quoq3 carēt, vt sunt cicadæ, formicæ, apes, et cætera īsecta, in qbus nulla ē q̄ nascitur ex spū illo a pulmonibus remissio, & in ore reuerberatio. ¶ Viuos vult⁹. i. mutatiōnes illis facies q̄ ex affectib⁹ diuersis aīorū diuerse gignunt, q̄ nisi in viuētib⁹ esse nō possunt. ¶ Spirātia æra, ars ipsa aut subtilis ē vt in marmore, aut plastice, vt ī terra, & gypso, aut fusilis, vt ī ære cæterisq3 metallis. ¶ Meat⁹ cœli, mot⁹, & fluxus, & ɔuersiōes cœlorū & stellaꝝ, quā sciētiā inuenerūt vł ægyptij vel assyrij, vel vt alijs placet Atlas Libyæ filius. ¶ Radio, de hoc in Buc. ¶ Tu romāe. q. d. in quo pfecta absolutaq3 est disciplia reip. admi nistrādæ, hic Ci. in Tuscu. Rē vo publicā nri maiores certe meliorib⁹ tēperauerūt & īstitutis & legibus. ¶ Pplos. q. d. cui tāta inerit prudētia, tāta aī magnitudo, tātaq3 iustitia, & in ipsa iustitia tāta inocētia, vt nō solū seipsū, sed reliquos quoq3 pplos recte administrare possis. ¶ Hæ artes. q. d. tā admirabiles artes, & reliqꝝ oīum pclarissime, q̄ salutē & dignitatē publicā cōtinēt. nā bonū quanto magis vniuersale ē, tāto pclarius, Administratio vo reip. oīa cōplēctit. Ergo cæteris oībus ɔtutib⁹ ē pponēda. ¶ Tibi q̄n dicat & non alijs. ¶ Parcere sub. designat qd prius āt eoꝝ q reipub. psunt. Cū. n. quies, & pax ciuitatū sūmū bonū sit, ea maxie rōne bella gerēda esse videant, vt nihil nisi pax q̄sitū eē videal. itaq erit eoꝝ offm, qetos & legib⁹ obtēperātes tutos eē iubere, eosq3 ab oī iniuria phibere, supbos vo & ɔtumaces, q adūsus leges alienū ociū sua īmanitate ɔturbāt bello īsectari, & vt legib⁹ obtēperēt cogē, & illoꝝ ceruices frāgere. Marcellus spolijs opimis, postulat loc⁹ vt de Ioue Feretrio q̄dā alibi⁹ repetamus. Romulus ergo, vt ait Diony. halicar. cēniēsium exercitu i fines romanos irruēte cæso vrbē ipsā īgrediēs Acronē illi⁹ regē cū valida manu sibi obuiā ītra vrbē factū sua manu īterfecit. Supauit et antēnates. Deide Acrontis spolijs īsignis victor redijt domū pdā oēm reducēs. Dijsq3 comā lauro coronat⁹, & q̄drigis inuect⁹ seq̄ntibus eq̄strib⁹ pedestribusq3 copijs, egregie īstruct⁹ dijsq3 primū pdæ pmitias offerēs multa sacrificia fecit, vltimusq3 ijs post pōpā ibat purpurea veste amictus deos laudātib⁹ cū ɔuib⁹ patriis q ēt ducē ipsiū ex tēporaneis carminib⁹ extollebāt, cūcti ēt illi obuiā ex vrbe venerūt cū vxorib⁹, & liberis ex vtraq3 viæ pte lætitiā ex victoria ostēdētes. Vrbē aūt īgressi craterib⁹ vino plenis occurrūt potare volētibus, & mensæ apud excellētiores familias in prōptu erāt oī genere epulaꝝ refertæ. Victorialis igil & tropheophera pompa & īmolatio, quā romani triūphū vocant a Romulo huiuscemodi prima īstituta fuit, q̄ nostra ætate sumptuosissima, & insolēs, & ad diuitiaꝝ potius ostentationē q̄ virtutis decātata priscæ pcitatis formā prorsus exuit. Post pōpā vo & sacrificiū Romul⁹ extructo tēplo i capitolio Ioui quē feretriū romāi vo

tuit nec magno,nā adhuc vestigia extāt vbi maiora laterā denū pedū hȝ minorā qnū pedū est hiēnū regis spolia sua mānu cæsi ꝯsecrauit,hōc āt feretriū siqs velit tropheū vocare ; aut vt aliȷs placet scylophorō,siue qa oēs excellit,oēmqȝ reȝ nām ī circuitu cōphēdit reȝ vāȝ hyꝑpperetē nō obstabit,ſi Dion.Li.āt scribit Romulus igit tēplū ꝯditurus ita ait,Iuppit Feretri hæc tibi victor romulus rex regia arma ferēs tēplū his regionib' q̄s mō aīo metatus suȝ dedico sedē opimis spoliis q̄ regib' ducibusqȝ hostiū cæsis me auctorē seq̄ntes posteri ferrēt. ſ Feretri',Iuppit appellat qō fulmīe ferit. Illius Tertia q tulerit sōlimis opima tonāti.Nūa pōpili' ī ꝯmētarijs suis,vt Plutarchus meminit spolia opima sic ꝯsecrari istituit.Pria Ioui feretrio cū.ccc assib',sa Marti cū.lxxx.assib',ťtia Quirio cū cētū assibus,Post romulū secutus ē Cossus de q̄ dictū ē,ťtius fuit Marcellus.M.Claudi' Marcellus.M.Claudij fi.a marte noīmē accepit pp pstātiā rei militaris,vt Possidonius scribit græcis līis eruditus p̄ ædilis curulis;īde augur.postrēo ꝯsul creat',& missus p̄ gallos isubres Britomachū,vł vt aliȷ dīc viridomaȝ ducē cecidit,cui' opima spolia ioui feretrio tulit. Terti'a Romulo qnqes ꝯsul fact' fuit,Quarto ꝯsulatu cœpit syracusas fo bello pūico,in q̄ sæpenūero exercitū pœnoȝ cecidit, Quīto ꝯsul apō brutios vaticinio monēti nō credidit īsidijs ab Hānibale circūuēt' īterfectus ē.Corp' Hānibal dēpto ānulo magnifice cremauit,reliqasq; ī argēteo vase ad filiū remisit, q̄s vt ait Corneli' nepos Nūidæ obuij raptas dissiparūt. Liuius & Augu.illæsas oblatas scribūt. Ei' nepos Marcellus q̄ īterijt cū ī africā naues traijceret mōimētū erexit,vt pedibus A scāture cū tali titulo. Hic sūt sī Marcelli tres nouies ꝯsules,Auus qnqes' filius semel,nepos ter.

SER.

Aspice vt insignis spoliis [a] Marcellus opimis
Ingreditur,victorq; viros supereminet [b] omneis.
Hic rē romanā [c] magno turbāte [d] tumultu
Sistet [e] eques. sternet Poenos,Gallūq; rebellem.
Tertiaq; [f] arma patri suspēdet capta [g] Quirino.
Atqȝ hic Aeneas (vna nanq; ire videbat
Egregium [h] iuuenē forma,& fulgentibus armis,
Sed frōs [i] læta parum & deiecto lumina vultu)
Quis pater ille virum [k] q sic comitatur euntē?
Filius an ne aliquis magna de stirpe Nepotum?
Quis strepitus [l] circa comitū?q̄ntū istar [m] i ipso ē?
Sed Nox atra caput tristi circūuolat vmbra.

a ¶ SPOLIIS mar.o. hic gallos & poenos eq̄stri certamīe supabit. Viridomaȝ ēt Galloȝ ducē māu ppa īteremit,& opīa retulit spolia,q̄ dux detraxerat duci,sicut Cossus Larti Tolūnio. b ſ Supemīet om. virtutis scȝ gñe. c ſ Res ro.statū reipu. d ſ Turbāte.r iō tumultu,qa res ī Italia gerittur. e ſ Sistet ꝯfirmabit,corroborabit. f ſ Tertiaq; ar.e.Captaqȝ sī tertia opīa spolia suspēdet pri.i.Ioui. g ſ Capta q.q̄lia & Quirinus cepat.i.Romulus ō Acrōe rege Ceniēsiū,& ea Ioui suspēderat,Possum' & qō ē melius sȝ legē Numæ hūc locū accipe,q p̄cepit prima opīa spolia Ioui pheretrio debrē suspēdi.qō iā Romulus fecerat,sa Marti,qō Cossus fecit,tertia Quirio,qō fecit Marcellus.Quirinus āt ē Mas,q p̄est paci,& ītra ciuitatē colitur. Nā belli Mars ex cītarē tēplū hūit.Ergo aut suspēdet pri.i.Ioui,aut suspēdet pri Quirino.Varie de hoc loco tractāt cōmētatores Numæ legis īmemores,cuius facit mētionē Liuius. h ſ Egregiū forma iuuenē & fulgentib' armis,Tria sunt sȝ Carminiū pulchritudo,ætas,& virtus sigsiat āt Marcellū filium Octauiæ sororis Augusti,quē Augustus sibi adoptauit.Hic.xvi.āno icidit in valitudinē,& pijt.xviij.in Baiano cū ædilitates gereret. huiꝰ mortē ciuitas vehemēter doluit,nā affabilis fuit,& Augusti fili',ad fūeris huiꝰ honorē Augusti' sex cētos lectos intra ciuitatē ire iussit.Hāt apud maiores glīosū fuerat,ut dabat pro q̄litate fortūæ Násylla sex milia habuit.Igit cū ingēti glīa & pōpa elatus,& in cāpo martio ē sepultus.Ergo mō in Augusti adulationē q̄si epitaphiō ei dicit.Etiā ꝯstat hūc librū tāta pnūtiatione Augusto & Octauiæ eē recitatū,vt fletu nimio īperarēt silētiū,nisi Virgili.finē eē dixisset,q p̄ hæc ære graui doat' ē.i.massis.Nā sic & Liui. Argētū graue dicit.i.massas. i ſ Sȝ frōs læta paȝ,omē est mortis cito futuræ,ꝓ alibi,Incipe parue puer risu cognoscere matrē. k ſ Virū q sic comi.eū.Mācellū cui filius ē. l ſ Quis str. pp ædilitatē. m ſ Instar,silitudo,& est nomē qō nō recipit p̄ponē. a d instar,n. non dicimus,quod probus declinat.

¶ QVIS pr ille viȝ,īterrogat Aeneas cū admiret formā iuuenis & tristitiā ī frōte eg. DON.

¶ EGREGIū forma iuuenē.Miro īgenio & artificio laudat iuuenem ab īdole,qm p ætatem nihil p̄stare potuit,qō laude dignū esset p̄ter spē futurarū virtutum. Itaqȝ cū a principio sūmā captasset attētionē,ōndēs æneā tā cupidū sciēdi laudat eū a forma corporis & a spe futuræ fortitudinis.Captat & sūmā cōmiserationē ex eo qō sic frons læta parum. Demōstrat.n.tantæ virtuti fortunas inuisuros.Neqȝ passurā illam perfici posse. CHRI.

¶ OSTENDENT

Tum pr Anchises lachrymis igressus obortis,
O Nate ingentem luctum ne quaere tuorum:
Ostēdent[a] terris hunc tantum Fata, neq; vltra
Esse sinent. nimium vobis Romana propago
Visa[b] potēs Superi, ppria[c] haec si dona fuissent.
Quātos ille viꝝ magnā Mauortis[d] ad Vrbem
Cāpus aget gemitus? vel quae Tiberine videbis
Funera[e], cū tumulum praeterlabere recētem?
Nec puer Iliaca quisq; de gente Latinos
Intantū[f] spe tollet auos, nec Romula[g] quondaꝫ
Vllo se tantum Tellus iactabit Alumno.
Heu Pietas, heu prisca Fides, inuictaq; bello
Dextera. non illi quisq; se impune tulisset
Obuius armato, seu cum pedes iret in hostem,
Seu spumātis Equi foderet[h] calcaribus armos.
Heu miserāde Puer, siqua fata[i] aspera rumpas.
Tu Marcellus[k] eris. manibus date Lilia plenis
Purpureos[l] spargā flores, animamq; Nepotis[m]
His saltem accumulem donis, & fungar inani[n]
Munere. sic[o] tota passim regione vagantur,
Aeris[p] in campis latis, atq; omnia lustrant.
Quae postq; Anchises Natū per singula duxit,
Incenditq;[q] animum famae venientis amore,

SER. a ¶ OSTENdēt.i.h.l.sa.paꝝ illucescet, & mox pibit. b ¶ Visa.p.su.cū idignatiōe dictū. Inuidistis glīae romāe, & vris mūerib' nā faelicitas vra sēt mūera. c ¶ Propa, ppetua, vt Propriāq; dicabo. d ¶ Mauortis cāpus, in q est sepult'. e ¶ Funera, pp sex celtos lectulos. f ¶ Intātū spe.i.a. Eriget gnis atrigatē, & rhetorice spes laudat i puero, q a aetā nō fuerit. Est aūt Cice in dialogo cā difficilis laudare puerū. Non.n. res laudāda, s; spes ē. g ¶ Nec ro.q.p Romulea, vt Quosa/frica fra trium phis Diues alit quōdaꝫ āt pōt & pteriti ee & futuri. h ¶ Foderet.c.ar.spes p gñe. Eq armos p eq possuit. Nō.n.pōt armi calcarib' fodi. i ¶ Fata a.rū, posse aliq rōne fata dirūpi p trāsitū docet. k ¶ Tu m.e.tal qlis est Marcel.ille vir āplissim' supi' dctū. l ¶ Purpureos.s.vt saepe dixius pp sanguīs silitudinē, q a aut aīa ē. aut sedes aīae. m ¶ Nepoq, posteri. Nō.n.re vera nepos fuit. n ¶ Inani Mu.sgt pitureos ñ pfuturo. o ¶ Sic, ista colectes. p ¶ Aeris, aerijs in cāpis collisionē fecē. Locut' ē āt s; eos q putāt elysiū lunarē eē circulū. q ¶ Incēditq;.a. Nā sup ait, Et dubitamus adhuc vtutē extendere

DON. ¶ MAnibus da.li.p.affectū dolētis dē fētis. tis expssit dicēdo date, cū ñ eēt pñio q darēt. ¶ Manibus ple.plena officia significat. ¶ Sic to.pas.re.va.nō cōpleuit oia q apud inferos agebant. esset eni vitium si totum vellet suo carmine cōplecti, q a & lōgū & impossibile.

CHRI. ¶ LACHRYmis obor.ñ potuit cōmodius alia rōne extollē nomē adolescētis q̄ ostēdē q̄ iniq aio illius imatuꝝ iteritū ferat Anchises, cui totius gñis cognitio data eēt. ¶ Luctū ne q dixit ne q re.q.d.q & mihi narrādi & audiēti molestissimū sit futuꝝ. ¶ Luctū. q a nihil nisi luctū allatuꝝ sit. ¶ Ingētē, q ē plus q̄ magnū. ¶ Tuoꝝ, ac si dicat ppsarit oluꝫ vel uti q actura sic oio publica. ¶ Ostēdēt ter.q.d.

tādiu viuet, dōnec maenā ō se spē apti ssim obeat, nec vltra pgredit, ne qd pstare possit. ¶ Nimiū.u.plēissima idignatiōe exclamatio Nec.n.nisi maximā rōani gñis iacturā videret, tā pius vir dos inuidiā accusaret. s; supauit affect' magnitudo ipsaꝫ rōnē qd nisi ex max dolor acci dē nō potuit ¶ Nimiū po.q. si velit iferē q humanā pditiōnē tanto ciue trāscensura sit. ¶ Propa, perpetua vt da ppaga tibrae domū. Donum.n.dei oportuit eē firmū, s; non suit diuturnum. ¶ Quātos ge. q ex vō dolor pueniūt, vnd q accidit gemit' nisi prae sūma āgustia aī. neq illa est nisi a sūmo dolore. Vides q dr locqu vt laudaret ibi iuuenēs vbi pene nullos putares. ¶ Viꝝ.i.fortissimoꝝ holuꝫ qb' nisi res magni pōderis sit, nihil graue eē solet. Propē ēt gēit' viroꝝ dixit, q a ploraf aut eiolaf, vt dixit Cic. viro ñ dat. Igr nō solū muliebres & plebeios citabit luct', s; ēt viroꝝ fortiū gēitus. ¶ Quae.f.nā magna funera ñ parāt, nisi magnis. ¶ Nec.p.cū plīma dixisset i laudē tādē pcludit q q̄uis & troiāi maxios hūerit viros, & romāi, q̄uis a Romu.filio Mart sint de numle maiora spare poterūt. ¶ Heu.p.dolet tātas vtutes icohatas pituras, nō pietas & fides vniūsas iustitiā āplecti vident. Qua nihil i holuꝫ societate ad getē ptinēdā melius est. Fortitudo āt re militari oia picula arcet q i li & pedestris sūma erat & eqstris. ¶ Heu, dolet q a pitura ē. Pietas āt ñ solū i sāguine piūctos, s; i vniūsā pprias offm suū pstat. ¶ Fides.p.itegerrima qlis apd Priscos fuit. ¶ Tu m.e.marcellus, ille ō q sup dctm ē pp mirificas, inueraso; vtutes reliqꝝ oiu marcelloꝝ famā glīāq. ita occupauit, vt cū huius nois mētio fcā eēt ille solus p q̄dā ātonomasiā itelligeret. Veꝝ si fata sua hic frāgē possit, illū ita supauit, vt cū Mārcellus absolute noiet ñ āpli' ille sed itelligat mārcello pfāilia maxi

detrimētū accepit de morte eius Marcelli ꝓ cuī⁹ restitutiōe extat glaꝝ actiō Ciceronis ad Cæsarē. Postremo in huī⁹ Marcelli q Augusti ex sorore nepos fuit morte penit⁹ visa ē extīgui. Fuit ī eo magna Idolis spes. Decē āt & octo ānos nat⁹ īgrauescēte p biēniū morbo ī baiano suo mortu⁹ ē ædilis curulis. Corp⁹ trāslatū ē Romā cū luctu ī cāpo martio magnificētissime sepultū ppe tyberī. Octauia mr̄ sb̄ filij marcelli noīe theatꝝ & bibliothecā dedicauit.

SER. a ❡EXIN, deinde. Cōfert āt ī cōpēdiū narrationis plixitatē. Sic Terētius pp longū actū ait, Intus despōdebitur, Intus trāsiget, Si quid ē quod restat. b ❡Sūt geminæ somni portæ, pro somniorū. Est autē in hoc loco Homerum secutus.

Exin^a bella Viro memorat quæ deinde gerēda.
Laurentesq; docet Populos, Vrbemq; Latini,
Et quo quęq; modo fugiatq;, feratq; laborem.
Sunt geminæ^b Somni Portæ, quaꝝ altera fert
Cornea, qua veris facilis datur exitus vmbris.
Altera candenti perfecta nitens Elephanto.
Sed falsa^c ad cœlū mittunt insomnia manes.
His vbi tum natum Anchises, vnaq; Sibyllā
Prosequitur dictis, portaq; emittit eburna.
Ille viam secat^d ad naueis, sociosq; reuisit.
Tum se ad Caietæ^e recto fert littore portum.
Anchora de prora iacitur. stant littore puppes.

mißt pcerq; de Marcello dein de docuit quō qdā æq aio ferre possit. ❡Vitā .s. Quid.n. prius facē deboit q̄ suos reuiserẽ? ❡Recto. hoc q nullū litt⁹ rectū, s3 dicitur rectā vitā agē qñ nihil aliud agim⁹ nisi ꝗ ꝓpriū & nllo alio actu illū rūpim⁹, Nā cupida suoꝝ mēs nihil aliō agē debuit. ❡Caietæ ꝑsona poetæ loq̄t. Nā adhuc nō erat Caieta.

μὲν ἦτοι μὲν ὄνειροι ἀμήχανοι ἀκριτόμυθοι
γίνοντ᾽ οὐδέ τι πάντα τελείεται ἀνθρώποισι·
δοιαὶ γάρ τε πύλαι ἀμενηνῶν εἰσὶν ὀνείρων·
αἱ μὲν γὰρ κεράεσσι τετεύχαται, αἱ δ᾽ ἐλέφαντι·
τῶν οἳ μέν κ᾽ ἔλθωσι διὰ πριστοῦ ἐλέφαντος,
οἵ ῥ᾽ ἐλεφαίρονται ἔπε᾽ ἀκράαντα φέροντες·
οἱ δὲ διὰ ξεστῶν κεράων ἔλθωσι θύραζε,
οἵ ῥ᾽ ἔτυμα κραίνουσι βροτῶν ὅτε κέν τις ἴδηται

In hīs tñ differt, ꝙ ille p vtrāq; portā sōnia exire dicit, hic vmbras veras p q̄s sōnia indicat vera. & poetice apt⁹ est sensus, Vult āt ītelligi falsa eē oīa q̄ dixit. Physiologia vō hīs hīs. Per portā corneā oculi significāt q & cornei sūt coloris, & duriores cæteris mēbris. Nā frigus nō sentiūt, sicut & Cic. dic̄ in libris de deoꝝ nā. Per eburneā vō portā os significat a dētibus. Et scim⁹ q̄ q̄ loqmur falsa eē pōt, Ea vō q̄ videmus sine dubio vera sūt. Ideo Aeneas p eburneā emittit portā. Est & alī sēsus, sōnū cū cornu nouimus pīgi, & q scripserūt d̄ sōniis dicūt ea q̄ s3 fortunā, & ꝑsonæ possibilitatē videt hr̄e effectū, & hæc vicina sūt cornu vñ cornea vō fingit porta, ea vō q̄ sup̄ fortunā sūt, & hñt nimiū ornatū, variāq; iactātiā dicunt falsa esse, vñ eburnea q̄si ornatior porta fingit. c ❡Falsa insōnia .i. somnia. d ❡Secat tenet, vñ sectas dicimus ab eo qđ ꝓpositū tenēt. e ❡Ad. c. p. a ꝑsona poetæ p lepsis. Nam Caieta nondum dicebatur.

DON. ❡EXIN. b. narrauit ꝓmo læta, Tristia pterq;

CHRI. ❡EXIN. b. u. Artificiosissime locut⁹ ē anchises. Pri⁹.n. accēdit illū amore futuræ gloriæ quā dura & aduersa q̄ vētura erant pdiceret. Aequo.n. aio ferim⁹ aduersa, ex qb⁹ iucūda & honorifica pūtura sūt, Nihil.n. difficile ē viro excelso aīo pdito, vñ tādē glīas spectet. Deīde cū aduersa pdixisset, pponit spē eum dēdi, cū huiuscemodi illa eē ośdat vt pcis perferri a fortissimo viro, pcim vitari a sapiētissimo possint. ❡Sūt. g. placēt q̄ de portis referunt a Ser. s3 excellentissima Macrobij snīa est. Ait.n. cū gemīas sōni portas ponat Maro & q̄dā vera, q̄dā falsa esse, amplecti illos Porphyrij snīas q ingt Latet oē veꝝ. Hoc tñ aīa cū ab officijs corpis sōno ei⁹ paululū libera ē īterdū aspicit, nōnūq; intēdit aciē, nec tñ puenit in cognitionē, & cū aspicit nō tñ libo & directo lumīe videt, s3 īteriecto velamie qđ nex⁹ nāæ caligātis obducit. Hoc aūt in nā eē idē Virg. asserit ī. ij. lib. vbi ait, Aspice, nāq; oēs q̄ nūc obducta tuēti, Mortalī hebetat vultus & hūida circū Caligat, nubē eripiā. Hoc igit velamē cū in qete ob veꝝ vsq; aciē aīæ ītrospiciētē admittat de cornu creditur, cuius nā ē, vt tenuatū p viā sit visui. Cū āt a vō hebetē reddit obtutū atq; rpellit eburnū potat, cui⁹ corpus ob dēsitatē ne tenuatū qdē visus admittit. ❡Sōni, nō est apocope, vt sit sōni p īsōniū, sed portæ p q̄s sōno vmbræ. i. obscura & adumbrata sōnia pueniūt. ❡Veris .n. veris sed obscuris sōnis. ❡Porta. e. vt ośdat q̄ scribit oīa ficta eē. ❡Recto. l. oīa littora īcurua sunt, ğ nō recta, sed voluit ośdē eū q̄; breuissimo itinē vsus fuisse, vt nusq̄ deflecteret, vt dicim recte ad me pfectus e.

SER. a TV QVOQ LITTORIBVS NOSTRIS, Vt & in principio diximus in duas partes hoc opus diuisum est. Nam primi sex libri ad imaginem odyssee sunt dicti, quos personarum & allocutionum varietate constat esse grauiores. Hi aute sex ad imaginem iliadis dicti sut, q in negocijs validiores sunt. Na & ipse hoc dicit, Mai⁹ op⁹ moueo, & re vera tragicum opus e, vbi tm bella tractant. b ¶ Tu quoq, sicut Misenus & Palinurus. c ¶ Nris, itali cis, vt Non eadem arboribus pendet vindemia nris. Non vt Donatus ait nauigabilibus. d ¶ Aeneia nutrix, hanc alij Aeneae, alij creusae, alij ascanij nutrice volut. Lectum tn est in philologijs in hoc loco casu Icesam classem esse troianã. vnde Caieta dicta e ἀπὸ τοῦ καίειν. e ¶ Seruat, tenet possidet, vt Seruante ripas alta non vidit herba.

DON. ¶ TV QVOQ, viderat apd iferos q necessariu ee defunctis sepulchr. Ergo vt pi⁹ nutrici illud instituit. Meruerat n. ipsa quia tam pius & religiosum romani imperij principes prudete, fortemq vir nutrierit. ¶ Tu quoq, repete inde, & optime piunge. Vt pius aeneas igenti mole sepulchru Imponit, suaq arma viro remumq tubamq. Deide remotis ijs quae de iferis narrant seqre. ¶ Tu quoq littoribus nostris &c. ¶ Tu quoq, q admirandae memoriae videris supremo officio piugi meruisti. ¶ Nris, ita, q ibi es sepulta, vbi ipse cu suis est regnaturus. Honoratur g a luco. ¶ Aeternam mori. Argumetu a pario na creuit fama cu oberet morte minui. ¶ Nunc, et his tpib⁹ quo haec scribuntur.

CHRI. Caieta ¶ CAIETA, seqt opionem illor q hac vrbem a nutrice Aeneae illic sepulta dicta volunt. Stra. cu h idē no ptereat, addit laconas vrbē hormiam posuisse, & sinu ipm in medio positu Caietam noiasse. Curua. n. oia caietas appellasse laconas. Formias aut dicus an latinum fuisse dctã a latino lestrygonu rege. Addut et i portu quas caietam dicut fuisse opidulum epice ab Epica nutrice Aeneae denominatum Home. caietas non nominat, sed Lamus cum lestrygonibus.

ADILON.

Septimus Aeneam reddit fatalibus aruis.

Modestini Iuriscosulti. Argumentu. V I I.

Hic quoq Caietam sepelit, tum deinde profectus
Laurentum venit. hanc uerbis cognouit Iuli
Fatalē terras, mēsis en vescimur inquit.
Cētum oratores veniā, pacemq; petētes
Ad Regem mittunt laeti tum forte latinum
Qui cum pace etiam, Natae cōnubia pactus.
Hoc forte Alecto Iunonis dissipat ira.
Concurrunt dictis, q̃quis pia fata repugnent,
Belli causa fuit violatus vulnēre Ceruus,
Tū gētes sociae arma parāt: fremit arma iuuēt⁹.

P. Virgilij Maronis Aeneidos. Liber. V I I.

TV QVOq[a] littoribus[b] nostris[c]
Aeneia[d] Nutrix
Aeternam moriens famam Caieta dedisti.
Et nunc seruat[e] honos sedē tuus, ossaq; nomen

Volunt alij caietam appellatam a nutrice Creusæ, alij a nutrice Ascanij. Alij dicunt ppter combustas ibi naues caietam fuisse appellatam nam καίειν vrere est.

SER. a ¶ HESPERia in magna, magna ad hispaniæ discretionē. b ¶ Si qua est ea glā, ſm epicureos cū ea res nihil ad mortuorū voluptatē attineat sentiēdā,

Hesperia[a] in magna, siqua[b] est ea gloria, signat.
At pius exequijs Aeneas rite solutis
Aggere composito Tumuli, postq̃; alta querunt[c]
Aequora, tendit[d] iter velis, Portumq; relinquit.
Aspirant[e] auræ in noctem. nec candida cursum
Luna[f] negat splēdet tremulo[g] sub lumie Pōt[o]
Proxima Circææ[h] raduntur littora terræ,

lans, a ferri, cadore circumdidus. ¶ Tremulo subaudi imagine rei expressum est. Lumine ſic tremulo terra & caua cerula candent, & Lucre. Præterea

bñ aūt interest funeri postq̄ ab īferis redijt, sicut itersuit anteq̄ descēderet, vt mediū ostēderet. c ¶ Quierunt, auctor Hebrus querant legit. d ¶ Tēdit iter velis, qa put vela extēsa fuerit, ita & cursus extendit, in quo naui. est iter īproprie dictū. Nā ait sup, Flecte viā velis, aliud est iter velis tendere, aliud p vela iter qđ si dicimus bñ pcedit, & tēdit viā velis vt in ipsis velis rō sit viæ. e ¶ Aspirant auræ in noctē, qa vt diximus tēpoꝝ mutacione vētus vel minuit, vel augetur. In noctē autē circa noctē, Et quoties tps exprimitur, accusatiuus regit ista ppositio. f ¶ Luna negat, liptotes. Nam dicit large præstat, vt Munera nec sperno. g ¶ Tremulo sub lumie, ita enim mobilitas aquæ facit videri. h ¶ Circææ raduntur littora terræ. vt diximus supra, mons iste ante hac īsula fuit. Paludibus enim a continēti segregabatur, quas exclusit limus de albanis mōtibus fluens. & dicebatur æuus ab horrore transeuntiū, quo homines mutabantur in feras, in hoc summo oppidū fuit, quod & circæus dictū est a Circe & Circæi, nam vtrunq; Liuius dicit.

DON. ¶ SIQVA ē glo. Sciebat nihil sentire mortuos, sed vt sacrificaret religioni.

CHRI. ¶ HESPERIA in ma non solum dixit magna, vt distingueret italiam ab hispania verum vt ostenderet gloriam suam, vt non solum vrbi nomen dederit, sed vrbi in tam celebri natione cōstitutæ. Siqua est ea glo. nō temere dubitat an hæc gloria ad mortuū spectet, nam & Socrates & Diogenes & Anaxagoras Clazomenius vana oīa quæ circa mortuos ꝑ̄ant, & nihil ad ipsos mortuos ptinere ostēdunt. Multi cōtra mortales de sepultura anxiæ curauerunt. Veꝝ Cicero in suis tusculanis, vt est in rebus omnibus grauis & sapiens optime pcludit, ait enim, Totus igitur hic locus cōtemnendus est nobis non negligendus in nostris. Ita tamen vt mortuorum corpora nihil sentire viui sentiamus. Quantū autem psuet adini famæq; dandū sit, id curent viui, sed ita vt intelligant nihil ad mortuos pertinere. ¶ Candida, micans & lucu

solis radijs iactatur aquæ humor in lucem tremulo rarescit ab æstu. ¶ Circææ terræ, Circeos appellarūt locū quē olim īsulam fuisse tradūt, deide vt ait Seruius ex limo q ex proximis mōtibus lōgo tpe fluxit, repletis angustijs aquaꝝ q̄ circæos a ptinēti diuidebāt ipsi ptinenti iūcti sunt. Sinaūt Home. credimus insula fuit oli imēso mari circundata. Ergo vt ait Plinius quicqd terraꝝ est pter. x. m. p. q̄ mēsuram Chlitarchus posuerat ambitum annexū insulæ erat. Est aūt hic locus antiq latij terminus, cuius longitudo a tyberi hoc erat. L. M. P. Filia solis circe; intelligit, a q̄ insula circei dicta est. Hanc plerīq; ex antiquis filiā solis fingunt, & sororē ææte colchoꝝ Regis, q̄ qdem ipse sol ex Perse Oceani filia, vt placet Homero, vel vt Cicero ex asterie sorore latonæ genuit, quā opionem sequitur nunc poeta. Diodo. aūt siculus sic ait, Soli duos fuisse filios Aextē & perseum & ææte colchoꝝ, Perseum vo Tauricæ regionis regē extitisse, vtrūq; crudelitate īsignē. Persen aūt hecatem filiam habuisse, quæ paternam crudelitatē superauit, nam cū venatione delectaretur, hoies pro feris arcu vulnerabat, & venenis pestiferis operam dans id īuenit, qđ mori Tor nominant, in hospitibus autem venena experiebantur. Demum cum patrem veneno extinxisset regnum occupauit & tēplum. Dianæ cui hospites immolarentur, condidit, concubuit inde cū ææta patruo Et ex eo concepit Circem & Medeā filias filiumq; ægialeum. Circe, & arte mēna. & sua industria omnes mortales in venenis comparandis superauit, adeoq; omnium herbarum vim conspicata est, vt nihil inueniendum posteris reliqrit. adiuenit, & pharmacum, quod ad conciliandam beniuolentiam valeret. Nupsit scythe sarmatum regi eoq; venenis sublato regnum occupauit, ex quo tandem ob crudelitatem pulsa, inde ad oceanum ſm aliquos pfecta, in insula deserta sibi comitibusq; fugæ sedes posuit. Alij dicunt in Italiam deuectam pmontorium, quod inde Circæum dicunt tenuisse. Hæc Diodo

Circeij

Circeij

Diodo. Quid vero poetæ de Circe in Italia constituta referant alibi expressum est, Home. autem scribit. Ææam olim insulam fuisse, quã Circe habitabat in loco edito circũ errabant & vrsi & leones, quos illa veneficijs cibo & potui immixtis ex hominibus feras fecerat, tñ in hoies nõ sæuiebant, sed veluti canes blandieb ntur, illa socios vlyxis in cœna ... in por cos. pter Euryiochum, qui fraudẽ in edificio esse suspicatus nõ intrauit, intus texebat Circe tales telas, quales deæ texunt, & suauissime canebat. ſ Cedrum, hæc arbor non ea est quam vulgo cedrum appellamus. illam. n. dicimus citrũ cuius poma maxima sunt, sed longe alia duo eius genera, vt Pli. placet, lyria & Phœnicia. Differunt folio. Nã quæ duꝝ actum & spinosum habet oxycedros vocatur ramosa & nodis infesta. Altera odorẽ pstat, Fructũ ferũt myrti magnitudine, dulcem sapore, item maioris cedri duo genera, Quæ floret fructuz nõ fert, fructifera nõ floret, & in ea antecedentẽ fructum occupat nouus semen eius cupresso simile quidam cedre latem vocant. Ex hac resina laudatissima. Materiæ ipsi æternitas itaqꝫ simulachra deoꝝ ex ipsa factitarũt. Cedrinus erat apollo Romæ e seleucia aduectus. Hæc Pli. Dioscorides aũt ait Cedrus arbor est, vnde fit pix cedrina. Quædam est parua ac spinosa fructu iunipero similis. Alia maior fructus eius cypsso similis, sꝫ minor & cedrides vocatur in materia maxima æternas putant hebenuꝫ cypressum & cedrum in templo Dianæ ephesiæ. qð tota asia extruente quadrigentis annis peractum est, tectum est ex cedrinis trabibus Habes de cedro. Quod autem inducat Circem cedrum vrere. ab Homero est. Ille enim in odyssea lib. v. de calypso, vbi Mercurius a Ioue missus nuncius est. Cedrus

πῦρ μὲν ἐπ' ἐσχαρόφιν μέγα καίετο, τηλόσε δ' ὀδμὴ κέδρου τ' εὐκεάτοιο θύου τ' ἀνὰ νῆσον ὀδώδει δαιομένων. Succo ergo cedri illis temporibus ad nocturna lumia vtebantur. Aut enim Plinius Cedri succus quo modo fieret diximus. Magni autem est ad lumina vsus ni capitis dolorem inferret. Recte autem meminit de succo cedri nondum oleo in Italia nascente. Refert enim Fenestrella regnãte Tarquino nondũ neqꝫ in italia ne in Hispania neqꝫ postea in Africa oleum fuisse, neqꝫ illud præteribo. Nam apud eundẽ Pli. inuenies iliacis tẽporibus nullum adhuc vnguentum fuisse. Sed nec etiã thure supplicabãt, cedri tñ, & citri suoꝝ fruct cum in sacris fumo conuolutũ nidorem verius q̃ odorẽ nouerãt Cãtu aũt ad se homines allicere Circẽ, allectosqꝫ in varias feras cõuertere, qd aliud habet, nisi q̃ qui voluptuosæ vitæ deduntur, hominem exuunt. Amittunt enim rationem qua sola homines sumus, & ruunt in varias animi perturbationes, quæ cum ex rationis priuatione perueniant, brutorum potiusq̃ hominum dicendæ sunt. Vlyxes autem non transmutatus a Circe, quia sapiens non modo non vincitur a voluptate. Verum causa est q̃ socij sui iã mutati in pristinam formam redeant, nam & dum recte agit exemplo malis est, quo redeãt ad meliorem vitam, & sua doctrina & alijs vt recte viuant, persuãdere potest.

> Diues ᵃ inaccessos ᵇ vbi Solis Filia lucos
> Assiduo resonat ᶜ cantu. tectisqꝫ superbis ᵈ
> Vrit odoratam ᵉ nocturna in lumina Cedrum,
> Arguto ᶠ tenues percurrens ᵍ pectine telas.
> Hinc exaudiri gemitus ʰ, iræqꝫ Leonum

a ſ DIVES, nõ addidit cuius rei, cũ solet, vt Diues equum diues pictai vestis & auri, diues opum variar. b ſ Inaccessos, inaccessibiles, inaccedendos, nam Vlyxes illuc venit. Ergo inaccessos non ad quos nullus accessit, sed ad quos nullus debeat accedere, vt Aut illaudati nescit busiridis aras, hoc est illaudabilis. Nam ab Isocrate laudatus est. c ſ Resonat cantu, resonare facit. hoc ex Homero.

ἔσταν δ' ἐν προθύροισι θεᾶς καλλιπλοκάμοιο, Κίρκης δ' ἔνδον ἄκουον ἀειδούσης ὀπὶ καλῇ

ἀμφὶ δὲ τόν γε λύκοι ἦσαν ὀρέστεροι ἠδὲ λέοντες,
τοὺς αὐτὴ κατέθελξεν, ἐπεὶ κακὰ φάρμακ' ἔδωκεν. Et paulo post.

ἱστὸν ἐποιχομένης μέγαν ἄμβροτον, οἷα θεάων λεπτά τε καὶ χαρίεντα καὶ ἀγλαὰ ἔργα πέλονται

d ſ Superbis, nobilibus, propter antiquitatẽ oppidi magnitudinem. e ſ Odoratam, pro odoriferam, & hoc ideo quia vsus olei apud maiores nõ fuit, præcipue in Italia. f ſ Arguto pectine, stridulo sonanti, vt Forte sub guta consederat ilice daphnis. g ſ Percurrens telas, aut manu percurrens tactu pectinis, vt videmus, aut quia apud maiores stantes texebant. vt hodie linteones videmus. est autem Homeri qui ait ἱστὸν ἐποιχομένην. h ſ Gemitus iræqꝫ, gemitus irascentiuz leonum endyadis.

CVR. TODO. vigilans & voce & odorato lumine ad se incautos attrahere mittebatur. Cedrus tanq̃ oleo madens incendia semper insidijs & voce nutrit.

Vincla recusantum, & sera[a] sub nocte rudentū[b]
Setigeriq; Sues, atq; in præsepibus[c] Vrsi
Sæuire, ac formæ magnorū vlulare Luporum.
Quos hoīuʒ ex facie Dea[d] sæua potētib. Herbis
Induerant Circe in vultus[e], ac terga ferarum.
Quæ ne monstra pij paterent[f] talia Troes
Delati in portus, neu littora dira subirent,
Neptunus[g] ventis impleuit uela secundis,
Atq; fugā dedit, & præter[h] vada feruida vexit.
Iamq; rubescebat radijs Mare, & æthere ab alto
Aurora in roseis[i] fulgebat Lutea Bigis.

SER. a Sera sub nocte. q. eo tpe quo nulli libertate vt ɔsueuerūt. Sub sera nocte, pp serā noctē. b Rudentū, ru nāliter lōga est. Persius Findor vt arcadiæ pecuaria rudere dicas. Systolē ergo fecit. Ruditus aūt ppriē est clamor asinoꝝ, vt grunnitus porcorū Ranaꝝ aūt coax, q̄ oīa a sono vocis ɔstat esse cōposita. c Præsepib. caueis vbi alūtur, nō.n. re vera pſepia hñt. d Dea sæua, aut per se, aut herbis potentibus sæua. Circe aūt ideo solis fingitur filia, qa clarissima fuit meretrix, & nihil sole clarius, & hoc ex Home.

Αἰαίην δ' ἐς νῆσον ἀφικόμεθ'· ἔνθα δ' ἔναιεν
κίρκη ἐϋπλόκαμος δεινὴ θεὸς αὐδήεσσα
αὐτοκασιγνήτη ὀλοόφρονος αἰήταο
ἄμφω δ' ἐκγεγάτην φαεσιμβρότου ἠελίοιο
μητρός τ' ἐκ πέρσης τὴν ὠκεανὸς τέκε παῖδα.

Hæc aūt libidine sua & blanditiis homines inferinam vitam ab humana deducebat, vt libidini & voluptatibus operā darent, vnde fabulæ datus est locus. Oratius, sub domina meretrice fuisset turpis & excors. e In vult. ac terga ferarum, corrumpebantur.n. in illis sensus. Animus nanq; manebat idem.

οἱ δὲ συῶν μὲν ἔχον κεφαλὰς φωνήν τε τρίχας τε
καὶ δέμας αὐτὰρ νοῦς ἦν ἔμπεδος, ὡς τὸ πάρος περ.

f Pij paterent troes, ergo impij, q ptulerūt s. occidendo solis armenta. g Neptunus ventis ipleuit vela secundis, physice locutus est, motu enim aquæ ventus creatur, vt videmus in bombis. h Præter vada feruida, periculosa nauigātibus, & est tmesis. i In roseis fulgebat lutea bigis, lutea est crocei coloris, vt Croceo mutauit vellera luto, vñ multi iungunt in roseis. i. nō rubicūdis ne sit cōtrariū, tñ ſm Homerū dictū est, qui interdum ῥοδοδάκτυλον aurorā, Interdum κροκόπεπλον dicit. i. crocei coloris circūdatā veste.

DON. Quæ ne mōstra pij, propterea debuerunt liberari ab ijs monstris, qm̄ pij erant neq; sceleratis erant cōparandi. Iamq; rubescebat, Bonis auspicijs recepti sunt. s. pura luce, & pura aurora, & lenitate venti. Hilaritas auium populoꝝ lætitiā significabat, est ergo ita ingressus, vt elementa obsequi, & aues venienti illi gratulari viderentur.

CHR. FORmæ, apud figmētū fabulæ, nō.n. potest hō neque alia aīalis spēs in aliā trāsfigurari, sʒ vt forma sit sola q̄ tale aīal dicim, & hō deditus vitijs, id solus est qd est lupus pfecto lupus dici potest. Hoc quoq; mō multi Platonici intelligūt trāsitū illoꝝ aīoꝝ nō rū in varia brutoꝝ corpora a Platōe itelligi, non vt trasmigerent in corpora aliorum animalium sed in mores ipsorū. Neptunus, vt in primo oñdimus neptunuʒ poni pro rōne supiori, sic & in hoc loco. Nā superior rō. i. ipse itellectus q maxime pōt in hoibus pijs, idest virtutibus ciuilibus purgatis facit ne pcipitent. i. mōstra. i. in maximas & efferatas pturbationes, sed vt apertius itelligat. Ponūt Platonici duas alias, p quas ai humani ad cælū euolēt, iustitiā & religionē, & p iustitiā cuius pars est pietas, itelligūt morales vtutes, p religionē, & itellectiuas dicūtq; sūmū bonū psistere in cōtēplatiuis, qa illis fruimur deo, qd sūmum bonū ponit Plato sicut etiā Christiani, sʒ tñ incipiendū esse voluit a moralibus, qbus animus purgatur. Nam in animum imundū negant posse ingredi sapientiā, qa vt ipsi aiunt auctore Socrate purum impuro attingi nefas est. Hoc idem sentiunt christiani, vnde est illud in animam maliuolam nō intrabit spiritus sapientiæ. Ergo Neptunus, idest sapientia q mare. i. pturbationes pijs. i. morali vtute purgatis pacat eripit eos a talibus monstris, idest a talibus vitijs, quia sapiētia est qua bona a malis cognoscimus. & inspirat optimos ventos. i. inspirat optimā voluntatē, Nam vt nauis vento, sic animus sua voluntate fert, & voluntas q̄ est a sapientia fert ad bonum vitato malo. Quapropter bona mens a sapientia inspirata vnde est cognitio veri, eripit pios a talibus monstris, q̄ sunt, vt homo in feriam naturam conuertatur. Præter va. f. v. compositione ista verborū exprimit atq; pene depingit, & celeritātē illam depulsæ classis & strepitum aquæ ex celeritate a naue pcussæ & vadis illisæ. Aurora lutea in roseis bigis. Atq non idem color est

lor est roseus qui ad rubore tēdit, & luteus q crōceus est. Verū voluit poeta duplicē colorēq in aurora deprēdi ondere. Prio.n.ea pars hemisperij ad quā venturus est sol, qm & plus tenebrarū hēt pp noctē & minus spēdoris qm lōgius adhuc abest sol rubicūdior est. Cū vero sol iā ppinqor fit ille rubor, iā plus illuscēte die i croceū colorē redit. Ergo duo epitheta q Home. auroræ dat, vt mō ῥοδοδάκτυλον mō κροκόπεπλον eā volet poeta in hoc loco ɔiungit. Ergo Troiāi pij.i.v'tutib' moralib' purgati a vitijs veniūt i italiā.i.i ɔtēplationē i q̄ sūmū bonū eē dephēdit illucescēte iā die.i.apparēte iā lumīe sōnia remota nebula erroris.

Cum[a] Venti posuere: omnisq[b] repente resedit
Flatus, et in lento luctantur Marmore tonsæ[c].
Atq hic Aeneas ingentem ex Aequore lucum[d]
Prospicit, hūc[e] inter fluuio Tyberinus amœno[f]
Vorticibus rapidis, et multa[g] flauus harena
In mare prorumpit: variæ circūq, supraq
Assuetæ[h] ripis volucres, et fluminis alueo
Aethera[i] mulcebant cantu, lucoq volabant,
Flectere iter socijs, Terræq aduertere proras
Imperat, et lætus fluuio succedit opaco.
Nūc[k] age qui reges Erato, quæ tēpora[l] rerum,

SER. a CVM venti posuere, cum ortu diei quieuere, posuere enī ē quieuere, sicut ɔ flātes ferētes dicimus, vt fieret vēto mora ne'q ferenti, idest flanti. b Omnisq repēte resedit. Flatus, ois.n.& q ripæ est & q pelagi, q altanus vocat. c Tōsæ, remi, dicti a decutiēdis fluctibus, sicut tōsores a tōdendis & decutiendis capillis. d Lucum pspicit, in quo erat fluminis numen. Nam vt diximus nunq lucū sine religione ponit. e Hūc iter, per hūc. Terentius, Dū rus eo coepi egomet mecū iter vias Est aūt crebra Frōtonis elocutio. f Amœno, vmbroso, siluis circūdato. g Multa flauus harena, epitheton pprīū. Et sciendum exitū tyberini fluuij nālem nō esse nisi circa hostiā, vbi prima Aeneas castra ɔstituit. Nā aliter non pcedit, qđ ait Murorū in parte sinistra Opposuere aciē. Nā dextra cingit amni, Nā postea in laurolauinio castra fecit ingētia, quorū vestigia adhuc videt. h Assuetæ ripis volucres, bono compēdio vsus est. i Aethera mulcebant cantu, lenibant, corporalia.n.sunt elementa, vt diximus supra, non.n.mulcetur nisi, qđ corporale est, supra ait, Totāq isola per artus. k Nūc age, hic est sequētis opis initiū, antedicta enī pendēt ex superioribus. Sane Erato p Calliope posuit. l Quæ tēpora rerū, quia vt supra diximus sm Lucretium, Tempora nisi ex rebus colligantur, per se nulla sunt.

DON. CIRCVM supraq, Sex descripsit partes. Nam circum significat dextrā, & leuā a tergo & an. item duas infra & supra. Infra ondit cū dicit Fluminis alueo, supra cū dicit Aetheram. Cantus pp fœlicia auguria. Nunc age, exquisitis inuentionibus accumulat Aeneæ laudes. Facit.n.aductus nouū exordiū, vt alia pars videat esse errorū, alia gestorum in Italia, sub imagine inuocationis ppositionem facit, vt lectorē ipsius ordinis quem

habiturus esset doctū reddat. INGENtē lucū, Cū venit in terrā carthaginensiū.i. vitā ciuilē igressus est syluā replentā feris, vt sunt vrsi & similia, q̄ vitā ciuilis circa corporea versat vbi est ipsa materia, q̄ vitijs abundat. Nūc igreditur lucū.i.siluā sacrā, q̄ vita ɔtēplatiua dū adhuc in corpore sumus, & si natura nō oīno discedat tn̄ hēt illā defecatā ab oībus vitijs. Neq erant terrestria aīalia, sed aerea, vt sūt aues, q̄ cātu oīa mulcebāt. Cōtēplatio.n. nihil agit tumultuose, sed obseruabat in rebus oībus agēdis verā quādā harmoniā. Nunc age q reges, bipartita fuit a principio ppositio poetæ.s.vt pmo narret errores Aeneæ ad imitationē odysseæ, Deīde ad silitudinē iliados exponeret bella q̄ in Italia gessit. Ergo explicatis erroribus cū principiū bellorū sit, renouat inuocationē, & more Homerico eodē tpe & inuocat musarū auxiliū, & pponit q explicabit, q i Italia regnauerit, Cū Aeneas illuc appulerit, & q̄s rerū status fuerit. Nā tēpora ipsa a veritate rerū distinguunt. Vn̄ & fœlicia & ifœlicia tpa dicimus, vt ipse status rerū fœlix ifœlix ue i illis tēporibus est. Hic illud ē. O mores o tēpora. Erato, vnā musam inuocās oēs inuocat. Sic alibi. Vos o calliope pcor, vel locutus ex sentētia illorū, q tū singulis musis singulas attribuant doctrinas. Erato historiam assignat, ipse aūt pscæ historiæ cognitionē cupit, iure q̄ Erato inuocauit, i hac aūt ppōne & inuocatione restaurat exordiū. Captat.n.beniuolētiā a psona sua ex modestia, qua negat sine diuino auxilio pstare ex se posse. Item ab opa, idustriaq sua q̄ psca ex obscuritate vetustatis in lucē eruēdo voluptatē, vtilitatēq auditoribus pferat. Captat attentionē, demonstrat.n.rem difficilē & cognitu dignā, & a memoria suorū tēporū remotā. Captat postremo docilitatem, Captat enim rerum distinctim propo

ni, in eo aűt mirificum eius appet ingeniű. Nam cű deinceps bella sibi canéda ppõnat stilű q̃uis sublimis fuerit, ita tñ extollit, vt bellicű qddã sonare videat, in quo qdé stilo & si ipse veratutus sit, tñ cú post ppõnem narrationem a rebus qetioribus scohet, illű de īdustria inflectit cű ea carmina ītonuerint. Maior rerű mihi nascit ordo, Maius opus moueo. Mitius sic sequit, Rex arua latinus & vrbes. Iã senior placida cõpositus pace regebat. Est.n.maximo ingenio & sűma eloquétia pditi viri, vt q̃uis ingens aliqđ argumentű sibi pposuerit, propterea qz grãdiori, vt ita loquar, ore canédum sit, tñ vt res nõnunq̃ variat, ita variet etiã dicendi figurã. Qđ quidem apud alios poetas raro absolutum pfectumqz inuenies.

SIR. a CLATIO antiq; qa duo sunt vetus & nouű, sicut & iure lectű est. b Exordia pugnæ; cerui interitum. c Actos, aut collectos, aut vere vera cõpulsos, qđ é verisimile pp illud. Lõga placidas in pce regebat. d Totamqz sub arma coactã, cõllectã, vt Tityre coge pecus. Totam aűt hyperbolice dixit. e Hűc fauno & nympha genitű laurẽte marica Accipimus, qdã deus est Fatuelus, huius vxor é Fatua. Idem sunt Faunus & Fauna, dicti aűt sűt a vaticinãdo, idest fando, vñ & fatuos dicimus incõsiderate loquentes. Ergo Faunæ & Fatuæ nomen quasi aspeꝝ fugit poeta, & Maricã dixit vxoré fuisse Fauni, q̃ est dea littoris minturiensű iuxta lirim fluuiű. Oratius; Innãté maricæ littorib' tenuisse lirim, qđ si voluerimus accipere vxoré Fauni, Maricã nõ pcedit, dij.n.topici.i.locales ad alias regiones nunq̃ trãseűt, sed põt dictű esse p poeticã licentiã laurente marica, cű sit minturnésis. Dicűt alij per maricã Venerẽ itelligi debere, cuius fuit sacellű iuxta maricã, in quo erat scriptum, ναῶ τῆς ἀφροδίτης, sane Hesiodus Latinű Circes & Vlyxis filius dicit, qđ & Virg. tãgit dicẽdo Solis aui specimé. Sed qa tẽpoꝝ rõ nõ pcedit, illud accipiẽdű est Igini, q ait latinos plures fuisse, vt itelligamus poetã abuti (vt solet) nolum similitudine. f Accipimus, pp varias opiniones hoc adiecit, vt Sal. Vrbem Romã sicuti ego accepi pdidé atqz habuere in initio troiãi.

Quis latio[a] antiquo fuerit stat[9], aduena classẽ
Cum primum ausonijs Exercitus appulit oris
Expediam, & primæ reuocabo exordia[b] pugnæ.
Tu Vatem, tu Diua mone dicã horrida bella
Dicam acies, actosqz[c] animis in funera reges.
Tyrrhenãqz manű, totamqz[d] sub arma coactã
Hesperia. maior rerum mihi nascitur ordo,
Maius opus moueo. Rex arua latin[9], & vrbes
Iam senior, longa placidas in pace regebat.
Hűc[e] Fauno & Nympha genitű laurẽte Maricã
Accipimus[f]. Fauno Picus pater, isqz parentem

loqui phibeantur, vt dij p suos sacerdotes. Totam coactam, alia ppositiõis pars & plena seminib' laudű Aeneæ, Quoniã tantã coniurationem Regű pua manu supauit. Horrida bella, Nã & plura et horrenda.

CHRI. HVNC fauno, artificiosa oino narratio, nã & dilucida est vt plane itelligatur & breuis, vt memoria retineat & verisilis vt oia facile credant. Qui.n.daret æterno viro eã puella, ad quã solá regnű spectabat, q̃ olim esset pulcherrima, & a mltis petita, nisi deorű monitis italis dari plhiberet. Rursus quõ eã extorsisset Turnus', aut illi cessisset Latinus nisi ipse & nobilitate elatus, & regno ppotens al corporisqz viribus audax, ac postremo reginæ fauore suffoltus fuisset, ac demű q̃ nam tãta fuisset Aeneæ gloria, nisi aduersus potẽtissimos reges, ferocissimos populos, florẽtissima regna, ac demum' nisi aduersas diræ furiæ alectus, & potentissimæ omnium deæ iunonis machinas pugnandű esset. Huiuscemodi igitur narratione ea cűcta quæ inferre voluit poeta verisimilia reddontur. Hunc fa. locum exornat adnominatione & apostrophe. Marica, ait pomponius fuisse Reginam latinatium, & ab ea forsan est marica silua in exitu liris fluminis, vbi sunt minturnæ. Maro ait esse nympham ex qua & Fauno sit nat' latinus, alij volűt fuisse filiű Herculis, & ab ipso fuisse cõmédatű Fauno aborigenű regi, proptereaqz eius volűt filiű putatum Hesio. Latinű Circes & Vlyxis filiű feri. Volunt aűt quidã Circẽ & Vlyxem tres genuisse, Telegonű, Latinű, & Ausoniű, sed oém ambiguitatem Iginus soluit, q scribit in latino plures fuisse reges latinos appellatos. Dicunt pterea duos latinis filios fuisse cæsos in pma ætate fraude vxoris Amatæ illorum nouercæ.

Marica

Latinus

DON. ADVENA, Magna laus qđ peregrini sua virtute in alienis locis ingentes fultos subsidia superauerit. Ergo potuissent & Troiam defendere nisi iunonem aduersariam habuissent. Tu vatem, Vates dicunt poetæ, quia musarum sacerdotium profitentur, & vt sűt vates qui deorum responsa ad homines perferunt, ita isti vates erunt per quos ita musæ

Te Saturne refert, tu sanguinis vltimus[a] auctor.
Filius huic fato Diuom, prolesq; virilis
Nulla fuit, primaq;[b] oriens erepta iuuenta est.
Sola domum, et tantas seruabat Filia sedes
Iam matura[c] Viro, iam plenis nubilis annis.
Multi illam magno e Latio[d], totaq; petebant
Ausonia. Petit[e] ante alios pulcherrim⁹ omneis
Turn⁹ Auis. Atauisq; potēs, quē Regia cōiux
Adiungi Generū miro[f] properabat amore.
Sed variis portenta[g] Deum terroribus obstāt.
Laurus[h] erat tecti medio in penetralibus[i] altis
Sacra comā: multosq; metu[k] seruata per annos
Quam pater inuentam primas[l] cū cōderet arces
Ipse ferebatur Phoebo sacrasse latinus.
Laurentisq; ab ea nomen posuisse colonis.
Huius Apes summū densæ, mirabile dictu)
Stridore ingenti liquidū trans[m] Aethera vectæ
Obsedere[n] apicem, e pedibus per mutua[o] nexis
Examen subitum ramo frondente pependit.
Continuo Vates[p], externum cernimus inquit

SER. a VLTIMVS auctor, primus vt supremū summum dicimus. Proh supreme iuppiter. b Primaq; oriens erepta iuuēta, p transitū tāgit historiā. Amata.n. duos filios voluntate patris Aneæ spondentes sororem factione interemit. vnde & erepta dixit q̄si per vim. Fato aūt dicit voluntate. Nā dū id fantur quod sentiūt, non vt hoies de qbus lectū est, aliud clausum in pectore, aliud in lingua prōptū habere. c Iā matura viro iā plenis nubilis annis, nō ē iteratio, s; scdm lus locut⁹ est, i quo & ex anno ratiōe, & ex habitu corporis ætas pbatur, primum er go ad habitus, scdm ad ānos ptinet. d La tio, latiū pars est ausoniæ, vñ dixit prius qđ minus est sic intulit Totaq; ausonia. e Pe tit añ alios, aut ante alios petit, aut certe pul cherrimus ante alios. f Miro amore, no nu intēperātia, sed variis pp̄ter apes & incēdium & propter oraculum Fauni. g Portēta, signa q̄ sunt media: Nam & bona & mala sunt portenta. h Laurus erat: Latinus post mortem Lauini fratris quum lauinium amplificaret, ab inuenta lauro, laurolauiniū appellauit. i In penetralibus, penetrale ē omnis interior pars domus, licet sit intecta vnde laurum fuisse in penetralibus non est mirum. k Metu, religione, quæ nata est per timorem. l Primas cum conderet arces, primas circa laurum.s. Nam iā ciuitas fuerat. m Trans æthera, ætherem p aere posuit. n Obsedere apicem, verbum oppugnationis est futuræ. o Per mutua, inuicē & est absolutum. Melissus qui de apibus scripsit ait duobus pedibus se tenent, & duabus alis se sustinent. p Vates diuinus, p quas autem artem non dixit, nec nomen eius, sed datur intelligi coniecturis cum quibusdam dixisse futura.

DON. VLTIMVS auctor, qa primus fuit latin⁹, a quo factū est initiū narrandi, Ergo iste vltimus, vt in scalis si descēdas primus est summus vltimus, q est imus, si ascendas contra fiet, sic Cic. in rhetori. inquit ab vltimo principio huius pceptionis, hinc de latino ipsius dicere sequēs indicāt, quāuis posset credi de saturno. Primaq; o. nō nascēdo, sed moriēdo extincta ē, & qđ magis dolēdum in ea ætate extincta est, vñ spes cesperat. Multi, Et quia vnica esset, & quia sexus filia ex q̄ regnus p dote veniret. Ante omneis, scs. pulcherrimus nō autem ante omneis periit. Oīa autē supra dicta in laudes sunt æneæ, ne ignobilē, aut si bi impares ducere videatur, quoniam illas vicini spreuissent. Vterq; a Saturno ē, ab illo.n. iuppiter, ab ioue venus a Venerē æneas, sic a saturno picus, a pico Faunus, a Fauno Latinus, a Latino hæc. Ergo par sanguis, sed virtus in ænea maior. Laurus ponit portēta, quibus cōnubium Turni prohibebatur.

CTE SATVR. Emphasim habet. Te. q. d. maximum deorum. Nulla fu. f. eo tpe quo æneas in italiā venit. Nam prius fuerat, vñ addit Primaq; extincta iuuenta. Matura viro & annis nobilis, Ex iure sumptū. Prætereā, laus est ab ætate. Nam nō transacta iā iuuēta nupserat vt multis euenit, sed in ipso ætatis flore ab oībus expetita est. Multi il lam quid mi. si nobilissimā in flore ætatis cōstitutā, si pulcherrimam, si tanti regni hæredē multi peterēt. Multi augmētū a numerositate petētiū. E latio, laus a regione, nā multum interest qua quisq; natione sit. Ausonia, de ausonib⁹ ita ait Pli. a locris italiæ frons īcipit magna Græcia appellata in tres sinus recedens ausonii maris, quoniam ausones tenuere primi. Pulcherrimus, nobilitatis meminit & pulchritudinis, Quoniam hæc duo præcipue mouent matres in asciscēdis sibi generis, cum patres altiori cōsilio de generi virtutibus quærant.

CHRI.

SER. a ¶ PARTES petere agmẽ easdẽ, intelligi-mus ab infero mari apes venisse, vnde troiani. Partes aũt easdẽ sũmitates rerum petere dicit, sicut apes apicẽ lauri. Q̃ď aũt in lauru sedere, ostendit aduenarum futura victoria. b ¶ Castis, pijs.

nocte silenti, per noctẽ silentẽ. i. per noctis silẽtiũ, quũ oẽs tacẽt. r ¶ Varias audit voces. s. ppter multa simulacra petẽtibus oracula apparẽtia. s ¶ Fruitur, pascitur, quod de rebus tantum bonis dicimus.

Et intelligimus Latinũ sacrificasse iuxta astãte Lauinia. c ¶ Nefas, absoluta parẽthesis ẽ, & ẽ hypallage. d ¶ Cõprendere crinibus ignẽ, quum ignis crinẽ cõprehendat. e ¶ Fumida, in quo fumus est cũ lachrimarum. f ¶ Vulcanum spargẽ, icẽdiũ belli significat his. n. duobus ss ab augurio distat Ascanij fumo, & aspersione flãmarum. g ¶ Fauni, Faunus ἀπὸ τῆς φωνῆς dictus ẽ, quod voce non signis futura ostẽdit. h ¶ Lucosq;. i. in lucis. i ¶ sub albũea. i. sub albunea. k ¶ Alta, quia est in tiburtinis altissimis montibus, & albunea dicta est ab aq̃ q̃litate, q̃ in illo fonte est, vñ etiã nõnulli ipsam Leucotheam volunt. Sciendũ sane vnũ esse nomẽ fontis & siluæ. l ¶ Fonte sacro, nullus enim fons nõ sacer pp attributos illis deos, qui fontibus præesse dicunt. m ¶ Mephitin, mephitis pprie est terræ putor, q de aquis nascitur sulphuratis, & est in nemorib⁹ grauior ex dẽsitate siluarum. Alij Mephitin deũ volunt Leucotheæ cõnexum, sicut est Veneri Adonis, Dianæ Virbius, alij Mephitin Iunonem volũt, quã aerẽ esse cõstat. Nouimus. n. putores nõ nisi ex corruptione aeris nasci, sicut etiã bonũ odorẽ de aere icorrupto, vt sit Mephitis dea odoris grauissimi, idest graue olẽtis. n ¶ Hinc italæ gentes, cõmẽdatio oraculi. o ¶ Oenotria tellus, pprie sabinorum tractus, ab œnotro rege. p ¶ Incubuit, incubare pprie dicuntur hi q dormiũt ad accipienda responsa, vnde ẽ ille incubat ioui. i. dormit in capitolio, vt respõsa possit accipere. q ¶ Sub

Aduentare virũ, & partes[a] petere agmẽ easdem
Partibus ex iisdem, & summa dominarier arce
Præterea castis[b] adolet dum Altaria tædis,
Et iuxta genitorem astat Lauinia Virgo
Visa (nefas[c]) longis comprendere[d] crinibus ignẽ,
Atq; omnẽ ornatũ flamma crepitante cremari.
Regaleisq; accensa comas, accensa coronam
Insignem gemmis. tũ fumida[e] lumine fuluo
Inuolui, ac totis Vulcanum[f] spargere tectis.
Id vero horrendum ac visu mirabile ferri.
Nanq; fore illustrem Famã, fatisq; canebant
Ipsam, sed Populo magnũ portendere bellum.
At rex sollicitus monstris oracula Fauni[g]
Fatidici genitoris adit: lucosq;[h] sub[i] alta[k],
Consulit Albunea, nemorũ quæ maxima sacro
Fõte[l] sonat, seuamq; exhalat opaca mephitin[m].
Hinc[n] Italæ gentes, omnisq; Oenotria[o] tellus
In dubijs responsa ferunt. huc dona Sacerdos
Contulit. & cæsarum ouiũ sub nocte[q] silenti
Pellibus incubuit[p] stratis, somnosq; petiuit
Multa modis simulacra videt volitãtia miris.
Et varias[r] audit voces, fruiturq;[s] Deorum

DON. ¶ VIRVM, nõ dixit, cernimus virũ veloci psentem, sed cernimus virum æternũ aduentare. ¶ At rex, non dixit genitor. Nã publicæ stat, quã filiæ potior fuit. ¶ Italæ gentes Ergo oẽs. ¶ In dubijs ergo maioris meriti oraculũ. ¶ Hinc dõa. ponit morem, petendi oraculi.

CHRI. ¶ CASTIS. i. ipsa casta, vt dicim⁹ manibus pijs. ¶ Albũea, albunea nem⁹ est iuxta anienẽsẽ fõte, eius dẽ nois, siue a colore aq̃ sulphureæ, siue quia albunea latine sit q̃ď Græce leucothea, sed in hac sylua fontes sunt sulphurei appellati albulæ, vt Strabo & Plinius scribũt. ¶ Oenotria, De oenotria iam diximus. ¶ Pellibus incu. apud pelscos enim factis sacris solebant in deorum tẽplis somnum capere, vt ab eo deo cui sacrificassent p somnũ futura acciperent. Q̃ď & plautus in cappadoce lenone ostendit, q in templo Æsculapij, vti valitudini remedium acciperet incubuit. Et Cice. de diuinatione, atq; etiã qui præerat lacedæmonijs non cõtenti vigilantibus curis in pasiphes domo, quæ est in agro propter vrbẽ somniandi causa excubabant, quia quietis oracula vera ducebant. ¶ Stra. aũt refert in agro samio basilicam fuisse Calchantis, cui petentes oracula nigrum sacrificabãt arietem & strata in pelle dormiebant. ¶ Miris modis, nam quæ somniando nobis apparent varijs & horrendis figuris sese offerunt. Fuit autem mirum poetæ ingenium vt diceret miris, vt quod verbis exprimere non valebat, auditoris iudicio explicandum relinqueret.

SER. a ACHERONTA affat auernis, potestates quæ sunt in acheronte, ad quem per auernũ venit, hoc aũt iõ quia Faunus dr̃ ifernus deus, & ꝓgrue, nã nihil est terra inferius, in q̃ habitat Faunus, hic est q̃ eũ Hor. inducit nocentes dicens,
Leuis incedas abeasq̧ paruis æquus alũnis.
b ſ Pater ipse, aut honoris ẽ, aut reuera propter Lauiniaş. c ſ Cẽtum, aut ꝓqualitate fortunæ, vñ & rite dixit, aut certe finitus ẽt ꝓ infinito. i. multas. d ſ Tergo, ꝓ tergoribꝰ. e ſ Thalamis neu crede paratis ꝑpter Turnũ. f ſ veniunt, melius veniũt, vt iã eos venire significet. g ſ Generi, plurali ꝓ singulari vsus est. h ſ A stirpe, stirpẽ quum de genere dicimꝰ tantũ Fœ. quũ de arbore. Ma. g. & fœ. Iuenit vt sed stirpem teucri nullo discrimine sacrũ, & fœ. vt Hora. Cũ stirpesq̧ raptas & pecudes & domos. i ſ Sub pedibꝰ, sub iperio suo ac ptãte. k ſ Monitusq̧, alibi, monita dixit, Vt Carmẽtis nymphæ monita & deus auctor apollo. l ſ Nõ ipse suo ꝑmit ore latinꝰ, quo a se repelleret generos. m ſ Sed circum late volitãs, tmesis est, circũuolitãs. n ſ Adorea liba, Ador ꝓprie genus farris, liba aũt sunt placentæ de farre & melle & oleo sacris aptæ. o ſ Subijciunt supponũt in epulaꝝ locũ. p ſ Ipse, q ꝑ harpyam vaticinatus est vt Quæ phœbo pater oĩpotens. q ſ Et cereale solũ, Solum dicit omne qđ aliquid sustinet, vnde de mari supra ait subtrahiturq̧ solum, & Oui. prĩo me. Neu regio foret vlla suis aĩalibus orba astra tenẽt cœleste solũ sicut nunc panitias mẽsas idest epularum sustẽtaculum solum vocauit. r ſ Forte alijs, abundat forte.

officium, & ꝓ mollibus plumis & ornatu regio non recusauit pellium stratum. ſ Vxor subito, Propter meritum petentis. ſ Circum cum eo quod est tulerat iungendum est, vt sit circum tulerat.

Colloquio, atq̧ imis Acheronta[a] affat auernis
Hic & tum Pater[b] ipse petens respõsa Latinus
Centum[c] lanigeras mactabat rite bidentes.
Atq̧ harum effultus tergo[d], stratisq̧ iacebat
Velleribus. subita ex alto vox reddita Luco est.
Ne pete conubijs Natam sociare latinis,
O mea Progenies: Thalamis[e] nec crede paratis.
Externi veniunt[f] Generi[g]; qui sanguine nostrũ
Nomen i astra ferrant, quorũq̧ a stirpe, Nepotes
Omnia sub[i] pedibus, qua Sol vtrunq̧ recurrens
Aspicit Oceanũ, vertiq̧, regiq̧ videbunt.
Hæc responsa patris Fauni, monitusq̧[k] silenti
Nocte datos, non ipse[l] suo premit ore latinus,
Sed circum[m] late volitans, iam Fama per vrbes
Ausonias tulerat, cum Laomedontia pubes
Gramineo ripæ religauit ab aggere classem.
Aeneas, primiq̧ Duces, & Pulcher iulus
Corpora sub ramis deponũt arboris altæ.
Instituuntq̧ dapes, & adorea[n] liba per herbas
Subijciunt[o] epulis. sic Iuppiter ipse[p] monebat:
Et cereale[q] solum pomis agrestibus augent.
Consumptis hic forte[r] alijs: vt vertere morsus
Exiguam in Cererem penuria adegit edendi:
Et violare manu, malisq̧ audacibus orbem

CHRI. ¶ SVBITA, vt ostẽdat pſẽs filio præ cæteris rñdisse. Neq̧ diutius sceptrum tenuisse. ſ O mea ꝓgenies, facit fidẽ q. d. quã fallere non debeo. ſ Thalamis. p. erat. n. opus vt ante hæc ꝓdicerent q̃ troiani inuenirent, ne cõmẽta res esse videretur. ſ Verti, Quia suo iperio subigent. ſ Regi, q̃ subactos clement administrabũt. ſ Adorea, ador quid sit expssimꝰ in Georgi. ſ Per herbã, s. apiũ. Diony. n. in li. i. ait i agro laurẽte, vbi ꝑsedetãt Troiani aq̃ fluebat vsq̧ ad mare. Nunc in cauo loco ẽ scatens fons sacer phœbo cũ duabus ædiculis, in quibus Aeneas primũ sacrificauit, & ibi troiani cibũ sumpsere in solostrato ex apio siue ex crustulis panis ad ciborũ munditiẽ paratis, ac consumptis cibis quidam ex illo apio siue & crustis comedere cœperũt. ſ Tũc quidam ex filijs Aeneæ siue alijs ex discũbẽtibus inquit. at enim mensa iam comesa est nobis. Quo audito tumultarunt omnes tanq̃ si finita essent prima oracula. Respõsum enim acceperat siue a dodoneo oraculo, siue ab erythris idæ tugurio vbi sibylla habitabat nympha indigena fatidica, q̃ ipsos monuit, vt in occasum nauigarent, donec eo peruenirent, vbi mensas comederẽt, hoc ergo nũc aduenisse dicebant. ſ Et cereale solum, rem minorem q̃ in heroico carmine conuenit et translatione & denoĩatione duobus coloribus rhetoricis honestauit, vt nominibus pro nominibus positis viliora quæ essent maiestatem quandam reciperent.

DON. ¶ IPSE pater, Ergo non misit alterũ sed ipse perrexit Vt patris & regis diligẽs adhibere

Fatalis[a] Crusti patulis nec parcere Quadris[b]
Heus etiam mensis consumimus inqt Iulus.
Nec plura adludés[c]. ea vox audita laborum[d]
Prima tulit finem, primamq;[e] loquentis ab ore
Eripuit Pater, ac stupefactus numine[f] pressit.
Continuo Salue fatis[g] mihi debita Tellus.
Vosq; ait o fidi[h] Troiæ saluete Penates.
Hic[i] dom°, hæc pr̃ia ẽ. Genitor mihi talia nãq;
(Nũc repeto) Anchises fatoruz arcana reliquit.
Cum te Nate fames ignota ad littora vectum
Accisis[k] coget dapibus consumere mensas,
Tum sperare domos defessus, ibiq; memento
Prima locare manu: moliriq; aggere tecta
Hæc erat[l] illa fames hæc nos sup̃ma manebat.
Exitijs positura modum.
Quare agite, & primo lætI cũ lumine Solis
Quæ loca, q ve héant[m] hoies, vbi[n] mœnia gẽtis
Vestigemus, & a portu diuersa petamus,
Nunc pateras[o] libate Ioui: precio usq; vocate
Anchisen[p] genitorem: & vina reponite[q] mensis.
Sic deinde effatus: frondenti tempora[r] ramo
Implicat, & Geniumq;[s] loci, primamq;[t] deorum

SER. a ¶ FATALIS crusti, ad negocium respexit Aeneæ, cui hic erat finis laborum. Crustũ aũt & crusta neutro dicim° de his q̃ comedi possunt. Horatius, Vt pueris olim dant crustula blandi doctores iuuenalis. Nos colaphum incutimus lambenti crustula seruo. Fœminino autẽ genere fragmẽta dicimus q̃ nõ sunt esui, vt Concrescũt subitæ currẽtis in flamine crustæ. b ¶ Quadris, aut mẽsis, & est ãtonomasia. Nam supra orbẽ dixit, laut quadris fragmẽtis accipiamus, vt Iuuenalis, Vt bona summa putes aliena viuere q̃dra. c ¶ Adludens, aut vacat ad & ludentem significat, aut certe adludẽs ad r̃ñi fidẽ ṽba cõponẽs. d ¶ Labor finẽ s. maritimorũ. Nã in terra multa passurus ẽ, vt ait sibylla, s; terræ g̃uiora manẽt. e ¶ Primamq; loquẽtis ab ore Eripuit pr̃, hoc est ad huc loquẽte Ascanio ĩtellexit famẽ quã fata pdixerant. f ¶ Numine p̃ssit, oraculi fide ab Heleno & Anchisa pdicti, p̃ssit ãt vocẽ Ascanij, quo posset ipse numina depcari. g ¶ Fatis mihi debita tellus, bona piphrasis ẽ, ne fatalis diceret, qõ ẽ mediũ, & i pcib° nihil esse d; ambiguũ. h ¶ O fidi, Aeneæ. s. & nõ troiæ quã nequere seruare. i ¶ Hic domus, aut familia, vt Da p̃priã thymbræe domũ, aut ordo ẽ. Hic patriã, hic dom°, añ. n patria est q̃ fit dom°. k ¶ Accisis, vndiq; ɔsumptis, & ĩ ẽ apud nos ac, qõ apud græcos ἀμ & hoc necisũ valde vadiq; cæsũ. i. ἀμφικοποι & hoc an sãcti vallẽ. i. vndiq; sancti. l ¶ Hæc erat illa fames, ac si diceret hoc fuerat timendum periculũ, qõ picula terminat. m ¶ Habeãt, habitẽt, enim frequentatiuũ ẽ ab eo qõ est habeo. n ¶ Vbi mœnia gẽtis, laurolauiniũ significat. o ¶ Nũc pateras libate ioui, ab eo qõ ɔtinet id qõ ɔtinet. p ¶ Anchisen genitorẽ bene Iouẽ & Anchisen g causa oraculi fuerũt. q ¶ Reponite mẽsis, de timore ṽborũ Ascanij ĩterrupta renouate, aut reponite, freq̃nter põite. i. crebro libate. r ¶ Tẽpora ramo Implicat, diebus. n. f-stis ita epulabantur. s ¶ Geniũq; loci, Apollinẽ vult ĩtelligi, ĩ tut ela. n. eius tota fuerat regio, vt Laurentisq; ab ea nomẽ posuisse colõis, aliter ini quũ est, si quis omnia ĩuocet, Apollinẽ ptermittat, p̃sertim quũ Helen° dixerit, Aderitq; vocat° Apollo. t ¶ Primamq; deoꝝ, qa ipsa ẽ mater deorũ.

DON. ¶ NIHIL inuenies apud Donatũ quod p te ipsum ignores.

CHRIS. Quadra ¶ QVADRIS sic Iuue. aliena viuere q̃dra, q̃drã ãt panẽ dixerũt qõ apud antiquos q̃dratas sectiões haberent panes. Martialis. Cur mittis turdumue mihi q̃dram ue placentæ. ¶ Heu etiam mẽsis, miserã hoium inscitiam ostendit poeta. Nã vt psæpe q̃ timenda sunt non timẽt ita q̃ nõ sunt timẽda timẽt. Vt verissimũ sit illud in Cice. Tusculanis, ignaris hoies in vita moribus errãt. ¶ Eripuit, nõdũ enim pfecerat orationẽ Ascani°, cũ æneas oraculũ interp̃tatus est, in quo & acumẽ ĩgenij & lætitia demõstrat. Nam neq; tã cito habes ĩtellexisset, neq; qõ ĩtellexerat tã celerit nisi lætus elocutus fuisset, salutat aũt terras qñ eam esse cognouit, quam fata portendebãt, agit g̃ras penatibus, qñ eo incolumen illũ pduxerant. ¶ Hæc talis. q. d. tã læta, tam fœlix. ¶ Illa. s. q̃ tm̃ terrorẽ icutiebat. ¶ Quare agite, optimus oĩno dux, q & dijs ob accep tũ beneficiũ nulla interposita mora sacrificia ĩstituit, & ijs q suæ fidei cõmissi sunt hominibus q̃; primũ occasio dabit, illa enim ĩ vestigatio in tenebris fieri nõ potest consulẽ dũ decernit, primam deorum. Nam berecynthiã q̃ terra interpretat omnium deorum matrem fabulati sunt poetæ, vnde magnam matrem appellant tellurem.

NYMPHASq;

Tellurez, Nymphasqȝ[a], & adhuc ignota precatur
Flumina, tum Noctē[b], Noctisqȝ horrētia signa,
Idæumqȝ Iouem, Phrygiamqȝ[c] ex ordie mrēȝ
Inuocat, & duplices[d] Cœloqȝ, Ereboqȝ parentes.
Hic pater omnipotens ter Cœlo clarus[e] ab alto,
Intonuit, radiisqȝ[f] ardentem[g] lucis & auro
Ipse manu quatiens ostendit ab æthere nubem
Dicitur hic subito, troiana per agmina rumor
Aduenisse diem, quo debita moenia condant
Certatim[h] instaurant epulas, atqȝ omie magno
Crateras læti statuunt & vina[i] coronant.
Postera cum prima lustrabat lampade terras
Orta dies, Vrbem, & fines & littora gentis.
Diuersi explorant. hæc fontis[k] stagna Numici
Hunc Tybrim fluuiū: hic fortes habitare Latinos
Tum satus Anchisa delectos ordine[l] ab omni
Centum Oratores Augusta[m] ad moenia Regis
Ire iubet, ramis velatos Palladis omnes,
Donaqȝ ferre viro, pacemqȝ exposcere Teucris
Haud mora festinant iussi rapidisqȝ feruntur
Passibus, ipsi humili designat moenia fossa[n],

a ¶ NYMPHASqȝ & adhuc ignota precatur Flumina, bonū ordinē sequtur, sic alibi, Nymphæqȝ laurētes. nymphæ genus amnib' vñ est. b ¶ Noctēȝ noctisqȝ horrentia signa, q̄ noctē sequunt̄ vt nymphas. flumina inuocat enim sibi pion eta. c ¶ Phrygiamqȝ ex ordine matrem, aut cōtigue, qa Idæuȝ dixerat Iouē, aut certe ex ordie idest more solēni. d ¶ Et duplices, duos, cœlo & Venerē, Erebo, Anchisem. e ¶ Cœlo clarus ab alto, in serenitate qd̄ est augurii. Nā in nub b' fulminis cā est. f ¶ Radiis & auro, radijs aureis. g ¶ Ardentem nubē, alij fulmen ardenteȝ nubē dicunt, vt Luca. Atqȝ ardentes aere solo, quos hoc loco secutus est. Alii dicunt fulmen esse aeris scissionem ardentē rimā, quos alibi seqtur dicēs, Ignea rima micans percurrit lumine nimbos. h ¶ Certatiȝ instaurāt epulas, id est Et vina reponite mensis. i ¶ Vina coronāt, pro pateris, vt alibi, Magnū cratera corona induit, magnum āt omine cœlesti dicit, alibi. Nā te maioribus ire per altum Auspicijs manifesta fides. k ¶ Hæc fontis stagna numici, ista iā ab incolis discunt, qd̄ aūt ait Fontis stagna, verū est, Nā numicus ingens ante fluuius fuit, in quo repertū est cadauer Aeneæ & ɔsecratū, post paulatim decrescens in fontē redactus, qui & ipse siccatus est sacris interceptis. Vestæ enī libari non nisi de hoc fluuio licebat. l ¶ Ordie ab omni, ex omni qualitate dignitatis, qd̄ apud romanos in legatione mittēda, hodieqȝ seruatur. m ¶ Augusta ad moenia, augurio consecrata, hinc paulopost Tectum Augustū igens, & nisi in augusto loco senatus consiliū habere nō poterat, vnde templum Vestæ nō fuit augurio ɔsecratuȝ, ne illuc conueniret senatus, vbi erāt virgines. nā hæc fuerat regia Numæ Pompilij, ad atrium aūt Vestæ cōueniebat, qd̄ a templo remotus fuerat. n ¶ Fossa, sulcō, & sunt ista reciproca, nam & sulcum ponit pro fossa, vt aut̄ vel tenui vitem committere sulco.

¶ TVM SATVS anchisa, q̄uis fatis fideret, tamē humanitatis officium putauit ad regeȝ legatos mittere, ne ob superbiā alienos fines inuadere videretur tñ non expectato de pace responso vrbē designat tātum spei in fatis reposuerat. ¶ COELOqȝ Ereboqȝ parentes, ɔstat ex immortali dea & mortali homine. i. ex aīo & corpoř & vtriusqȝ dum viuimus rō est habenda, ergo ad vtrūqȝ inuocat. ¶ Delectos ordine ab omni misit centum, vt ex numerositate oratoruȝ ostēderet multos venisse troianos ne forte ob paucitateȝ cōtēnerentur. Mirum autem fuit Aeneæ ingenium, nam q̄uis mitteret illos cum insignibus pacis pacem petituros demōstrat tamen iustitiam, probitatemqȝ troianoꝝ, sed ne a timore potiusq̄ ab ingenij bonitate puenire hoc credere, latinus voluit, ne illū laterent troianorum vires. ¶ Delectos, maxima. n. diligentia est adhibenda in mittendis oratoribus, vt ꝓstent eloquentia & sapiētia, vt quæ facto opus sint cognoscāt & cognita persuadere possint, & ex eorum præstātia fides fiat apud externos populum a quo mittuntur excellentissimis viris abūdare. ¶ Ex omni ordine, nam etiaȝ quj ignobiliore genere nati sunt ab optimis reipu. administratoribus non contemnuntur. Modo aliqua egregia virtus in illis eluceat Ramis velatos, vt statim Primo aspectu pacata oīa afferrent. ¶ Dona, nam hæc quoqȝ ad conciliandos hominum animos multum valent. ¶ Haud mora, nam cum mora plerūqȝ noceat hanc vitare debuerūt legati. ¶ Ipse hu. f. i. sulco vt contra in georgicis dixit, Tenui sulco, idest fossa, & de forma ædificandaruȝ vrbium diximus in primo.

Moliturq́[a] locum, primasq́[b] in littore sedes
Castrorum[c] in more pinis[d], atq́ aggere[e] cingit.
Iamq́[f] inter emensi turres ac tecta Latinorum
Ardua cernebant iuuenes, muroq́[g] subibant.
Ante vrbem pueri[h], & primæuo flore iuuentus
Exercentur Equis, domitantq́[i] in puluere currus
Aut acreis[k] tendunt arcus, aut lenta[l] lacertis
Spicula cõtorquent, Cursuq́, ictuq́[m] lacessunt.
Cum præuectus equo longæui Regis ad aures
Nuncius ingenteis[n] ignota in veste reportat[o]
Aduenisse viros. ille intra tecta[p] vocari
Imperat, & solio[q] medius consedit Auito.
Tectũ[r] Augustũ, igens, cẽtũ sublie columnis
Vrbe fuit summa Laurentis regia Pici
Horrendum[s] siluis & relligione Parentum.
Hinc sceptra[t] accipere, & primos attollere Fasces
Regibus omen erat. hoc illis Curia[v] templum,
Hæc sacris sedes epulis. hic Ariete[x] cæso
Perpetuis[y] soliti patres considere mensis.

SER. a ¶ MOLITVRQ́ locũ; parat, alias fabricat, vt Et phrygiæ molimur montibus idæ. b ¶ Primasq́ in littore sedes, quia imperiũ lauinium translaturus est. Et sciendũ ciuitatem quã primo fecit troiam dictã ſm Catonem & Liuiũ, qđ ipse docet. Nec te Troia capit. c ¶ Castrorũ in morẽ hoc est breuẽ. d ¶ Pinis atq́ aggere muro, in q̃ pinæ sunt & est synecdoche. e ¶ Aggere, fossa. f ¶ Iãq́ iter emensi turres ac tecta latinorũ, hypermetrus versus. g ¶ Muroq́ subibant, alibi p accusatiuũ, vt Aeneæ subijt mucronem, & hoc ſm naturã est, nam it sub mucronem dicimus, na in per datiuum figuratum est. h ¶ Pueri & primæuo flore iuuẽtus, & bene romanæ militiæ exp̃mit morẽ, nã post pubertatem armis exercebant, & sextodecimo anno militabãt q̃ io etiã solo sub custodibus agebãt, nec est p̃rium Longa populos in pace regebat. Nã licet in pace essent, exercitum tñ vigebat armorũ. i ¶ Domitantq́ in puluere currus, equos sub curribus. k ¶ Acris arcus, fortes & est καταχρησις. Nam acrimonia mentis est, non aũt inanimatarũ rerum vt arcuum. l ¶ Lenta, mollia. m ¶ Ictu, iaculatione. n ¶ Ingẽtes, ex stupore nũcij laus ostendit troianorũ. Et bene nouitatis ostendit opiniones. Ingẽtes eni esse quos primum vidimus opinamur. o ¶ Reportat, aut reuocat, aut apportat. p ¶ Intra tecta vocari, dissentit ĩ loco a romana ꝯsuetudine. Nã legati ſi quãdo incogniti venire nunciarent, primo qđ vellet ab exploratoribus requirebant, postea ad eos egrediebant magistrat⁹ minores, & tũc demũ senatus extra vrbẽ postulata noscebat & ita ſi visum fuisset admittebant, sed hic prudenter fecit. Latinus nãq́ memorẽ vult esse respõsi, & auidũ satis ad vidẽdos externos p̃ quos ei p̃mittebat fœlicitas. q ¶ Solio medius consedit, vt supra diximus. Solium est veluti armariũ de vno ligno ad regũ tutelam factum ſm aliqs a soliditate dictum, scdm Asprum per antistichon, quasi sedium a sedendo dictũ. Nã & sella quasi seda dicta est. r ¶ Tectum augustum ingens, domum quã supra diximus in palatio ab Augusto factam per transitũ laudat, quã commemorat & quasi in laurolauinio vult fuisse. s ¶ Horrendũ, venerãdũ nõ qđ horrori sit. t ¶ Hic, sceptra accipe, hoc in palatio. u ¶ Curia templum, qa vt diximus sup. curia non nisi in augurato erat loco. x ¶ Ariete cæso, hoc sacrificium in ianua palatij festis diebus fiebat. y ¶ Perpetuis mẽsis, longis ad ordinem exæq̃tis sedentium. Maiores enim nostri sedentes epulabantur, quem morem habuerunt a Laconibus & cretensibus, vt Varro docet in libris de gente populi romani, in quibus dicit qđ a quaq́ traxerit gente.

¶ TVRRES ac tecta, p̃mo. n. altiora ædificia, deinde cũ propinqus accedit humiliora cernuntur. ¶ In puluere, qa ibi melius aĩalia domantur vbi difficilior tractus est. ¶ Ictu, nõ vt ferirent inuicẽ, sed vt destinata percuterent. ¶ Viros ingẽtes, ignota veste. Nã ex impremeditata re p̃turbato aĩo putauit se vidisse illos vltra humanã formam. ¶ Extollit aũt regiã Latini a pulchritudĩe ædificij & ab ornatu triũphali, nõ vt a pictura fabularum. ¶ Augustũ, vel qa domus fuit Regum, vel qa reges ipsi sibi regnandi auspicia sortiebant, illic. n. p̃tãtẽ sumebãt & fasces erigebãt.

¶ ANTE Vr. pu. ostẽderat sapiẽtissimũ ducẽ Aeneã nũc vicissim latinũ laudat, ne stultum Aeneas vicisse videat. Quid ãt illo duce prudẽti⁹ eẽ potuit, q ciues suos a p̃ma vsq́ ætate ĩ bõis disciplis erudiẽdos curet, & ita instruẽdos vt se patriãq́ suã tueri, & oẽs iniurias p̃pulsare possint. ¶ Cũ p̃. e. vt oñdat vigilãtes astitisse custodes, q oĩa p̃uiderẽt & p̃uisa ad regẽ referrẽt. ¶ Omẽ, ptãs, vt pib⁹ ꝙ regarũ⁹ auspicijs. ¶ Epul. p dapib⁹ posuit. i. sacrificijs.

¶ EX ORDINE

SER. a ¶ EX ORDINE, qui sibi successerant. Sane intelligendū est, ita vt nati fuerant, illorū imagines fuisse cōpositas. b ¶ Ex cedro, quod lignū nō facile cōsumitur vetustate: hoc genus ligni tinea nescit corruptionē, quod ex antiquitate nō sentit vt cedria puncta ligna custodita cōseruat, Vn̄ & Persius, Et cedro digna locutus. c ¶ Viti sator, nō plantator vitis, sed q genus vitis italis demonstrauit populis. d ¶ sub imagine falcem, aut statuæ exprimit gestū, vt dicat, ita tenebat falcē, vt eam sub vultu haberet, aut sub imagine sub theca dicit q̄ falci similis est, q̄re sub imagine falcē, seu imagine inspictus est saturnus soluit aut sub p in posuit aut ipsius quoq; falcis nō veritas, sed imago, vagina q̄dā falcis putant. e ¶ Saturnusq; senex, antiq reges nomia sibi plerūq; vēdicabāt deo℞. Ergo saturnus rex fuit Italiæ, Nam & supra ait, Vete℞ effigies ex ordine auo℞, & īfert Aliūqs ab origine reges, hinc est qō apud cretā esse dicit Iouis sepulchrū. Gabalus etiā imperator romanus solem se dici voluit. Nā Heliogabalus dictus est. f ¶ Ab origine, pro aboriginum reges, sed est metro phibitus. g ¶ Pugnando vulnera passi. quasi reges passi, h ¶ Sacris in postibus, vbi spolia cōsecrabant. i ¶ Captiui pro captiuorū, nota figura est. k ¶ Cristæ, galeæ, a parte totū posuit. l ¶ Ereptaq; rostra carinis, bene de omni genere præliorū spolia illic demonstrat fuisse. m ¶ Quirinali lituo, Lituus īcuruūs augu℞ baculus, quo vtebātur ad designāda cœli spatia. Nā manu nō licebat. Quirinalē aūt ex psona sua dixit, q̄ eū postea Quirinus habuit, Nā tūc adhuc nō fuerat Romulus, vel lituū idest regium baculū, in quo potestas erat dirimenda℞ litium.

ficto labore retracta sunt. ¶ Carinis, vt appareat & nauali bello illos vicisse. ¶ Lituū. i. regiū baculū in quo potestas esset dirimenda℞ litiū. ¶ Parua, vel qa tales extant aut non magni p̄cij, qa veteres nō erāt ambitiosi cultus.

Quin etiam veterum effigies ex ordine[a] Auorū
Antiqua ex Cedro[b], Italusq; paterq; Sabinus.
Viti sator[c] curuam seruans sub imagine[d] falcē.
Saturnusq;[e] senex, Ianiq; Bifrontis imago
Vestibulo astabant, aliiq; ab origine[f] Reges
Martia qui ob Patriā pugnādo[g] vulnera passi.
Multaq; præterea sacris[h] in postibus arma
Captiui[i] pendent currus, curuæq; secures,
Et Cristæ[k] capitum, & portarū ingētia claustra,
Spiculaq;, Clypeiq;, ereptaq;[l] Rostra Carinis.
Ipse quirinali[m] lituo paruaq; sedebat

DON. ¶ EX ORdine, ita vt nati fuerāt. ¶ Cedro, Ex cedro factæ, qa hoc lignū cariem nō sentit, Vel cedria vnctæ quæ ligna conseruat. ¶ Aliū ab origie. i. Refert se a specialitate ad generalitatē, & vt cōpendio vteret, & numerū augeret. In generalitate. n. infinita estimatio ē, & plus intelligitur q̄ veritas habet. ¶ Vulnera passi, vt gloriā ex defensione libertatis ostēderet. ¶ In postibus ar. indicia hæc sunt virtutis. ¶ Curuæq; .s. Oia sine numero posuit vt plus arbitraremur. ¶ Ingentia, vt ostendat

CHRI. ¶ ITALIA, ab italo dicta ē italus pnepos fuit saturni, q Inter duos fines Imperauit Neptunius & scyllaceum, vel intelligas de italo Vlyxis & Circes filio. ¶ Sabinus, de sabinorū noīe nō idē omnes scriptores tradūt. Poeta autē assentire videt̄ portio Catoni, qui teste Diony. halicar. ait sabinos dictos esse a sabino rege, & illū quidē filiū fuisse sangi cuiusdā gētilis diuiq a qbusdā pistius sit vocatus. Ergo sabinus pater, aut qa illius gētis auctor extiterit, aut qa nō solū rex, s; deo℞ sanguine, nā oēs dij patres appellant̄. Hūc filius sabū appellat hic pars sanctum voce canebāt Auctorē gētis pars laudes ore ferebant sabe tuas q de pprio cognomine primus Dixisti populos magna ditione sabios, Alij tñ dicūt sabinos dictos esse q̄si seuinos. i. religiosos, σέβειν. n. colere & sacrificar̄ est, Strabo dicit sabinos indigenas esse, quos Romani sabellos nūcupant. ¶ Martia de saturno alibi diximus. Laudat aūt oēs hos reges, nā ostēdit nō tyrānnos fuisse q oia ad suū cōmodū referētes p pastoribus lupi suis ciuibus fiūt, sed fuisse q p patria pugnātes mortē subire nō dubitarēt. ¶ Multaq; p. Q ō argumentū erat illos viros fortes fuisse & hostes iniuriā inferentes semp superasse, nā cōsueuerāt exuuijs hostilibus tēpla exornare antiq, vt & dijs cōsecrarent quæ deo℞ auxilio acquisiuerant & suæ virtutis monumētū relinquerent sempiternū, hinc statius Hic ego maiorum pugnas vultusq; tremētes Magnanimū effingā regū fingamq; superbis Arma tholis, quæq; ipse meo q̄sita reuexi sanguine, enumerat oia pugnandi gn̄a, nam p currus & cristas & galeas pugnam q̄ collatis signis fit ostēdit, Per claustra, porta℞ expugnationes vrbiū, & p rostra erepta carinis certamē nauale indicat. Quirinali, atq Romulus qui quirinus dicitur nō dum erat. Ergo quirinali. i. quali vsus fuit deinde quirinus vel quirinali, martio, quia quirinus mars fit. ¶ Ipse, vt ostendat maiestati regiæ auguralem quoq; dignitatem addidit

sabinorum Sabinus

ft. Picus.n. vt refert Augustinus Saturni filius primus laurentum rex fuit quo tempore hebræis iudicauit Delbora fœmina, quæ & prophetissa fuit. Assyriorum rex erat lampetes. Huius fabula notissima est quod a Circe in auem sui nominis sit mutatus. Sunt qui dicant quod illi pater stercon fuit optimus agrorum cultor, a quo fimus quo agri pinguescunt stercus appellatur. De lituo vero iam dictum est.

Succinctus [a] Trabea, læuaq;, Ancyle [b] gerebat
Picus equũ domitor quẽ capta cupidine coniux
Aurea [c] percussum virga, versumq; venenis
Fecit auem Circe, sparsitq; coloribus alas.
Tali intus Tẽplo Diuom patriaq; latinus
Sede sedens, Teucros ac sese in tecta vocauit.
Atq; hæc ingressis placido [d] prior edidit ore.
Dicite [e] Dardanidæ (neq;.n. nescimus & vrbem
Et genus, auditiq; aduertitis æquore cursus)
Quid petitis? quæ causa rates, aut cuius egẽtes
Littus ad Ausonium tot p vada [g] cærula vexit?
Siue [f] errore viæ, seu tempestatibus acti,
Qualia [h] multa mari Nautæ patiũtur in alto,
Fluminis intrastis ripas, portuq; [i] sedetis,
Ne fugite [k] hospitium, ne ue [l] ignorate Latinos
Saturni [m] gentẽ, haud vinclo, nec legibus æquã

SER. a ¶ SVCCINctus trabea, toga est augurum de cocco & purpura. b ¶ Ancyle, scutũ breue regnãte Numa cœlo huiusmodi scutũ lapsum est, & data responsa sunt illic fore summã imperij, vbi esset, qđ ne aliquis hostis agnosceret p Mamuriũ fabrũ multa similia fecerũt, cui & diem consecrauerũt, q̃ pellẽ virgis feriũt ad artis similitudinem. Dicimus aũt hoc ancile & hæc ancilia. Anciliorum vero vsurpauit Horatius, Anciliorum & nominis & togæ oblitus. c ¶ Aurea coniux, nã aliter nõ stat versus, & aurea p ironiã dixit. Coniux vero nõ q̃ erat, sz q̃ esse cupiebat, vt Quos ego sum toties iã dedignata maritos, Picum amauit Pomõa dea pomorum, & eius volentis est sortita coniugiũ, postea Circe eũ cũ amaret, & sperneret irata eũ in auẽ picũ martiũ cõuertit. Nã altera est pica, hoc aũt iõ fingit qa augur fuit, & domi habuit picũ p quẽ futura noscebat, qđ & põtificales indicãt libri. Bñ aũt ei supra lituũ dedit, qđ est augurum propriũ. Nam ancile & trabea cõmunia sunt, cũ diali vel martiali sacerdote. d ¶ Placido prius edidit ore, bene placido, legatorum enim fuerat, vt ipsi aũt loquerent, sicut in secundo, Vltro flens ipse videbar. e ¶ Dicite dardanidæ, aut ex veste eos troianos esse cognoscit, q̃ erat ppria gentiũ singularum aut κατὰ τὸ σιωπώμενον itelligimus famã quæ eos venire nũciauerat, conde etiã troianos esse dixisse, vñ infert, Auditiq; aduertitis æq. c. ¶ Dardanidæ autem ac si diceret cognati. f ¶ Siue errore viæ seu tempestatibus acti, duo q̃rit si voluntate venistis, qd petitis, si necessitate tẽpestas vos an error aduexit. g ¶ Vada cærula, Cæruleũ est viride cum nigro. i. mare. h ¶ Qualia multa, ad duo respexit errorẽ & necessitatẽ. i ¶ Portuq; sedetis, aũ. n. pro portu erat illic exitus fluminis. k ¶ Ne fugite, ne fugiatis. l ¶ Ne

DON. ve ignorate, ignoreq; mr saturni gentem, laus generis. ¶ AVrea, irõice qñ itelligat pessima & indignatione citat, qđ talẽ vim ita tractasset. ¶ Dicite d. Primum hoc facit, vt facilitatẽ suã & beniuolẽtiã in eos demõstret. ¶ Potuit aũt ex veste latinus, q multa experiẽtia esset troiãorum cognosceret, qđ nõ poterant p tenerã ætatẽ illi q erant extra portas ¶ Errore viæ, qa in obscuro cœlo in quo via est nauigantibus ab stella errare possunt, vel vi tempestatis inde abstrahi. ¶ Ne fugite. h. nõ modo cõcedit qđ sua auctoritate id sumpserant q ripas intrarunt, sed vltra id hospitium offertur, Ex cognatione autem q̃ troianis cum italis est ostendit eos posse capere omnem fiduciam.

CHRI. ¶ ANCYLE, nondũ fuerat ancyle, qđ subsequentibus tẽporibus regnãte Numa de cœlo delapsum est, & de quo dicemus in sequentibus, sed ostendit illũ Numæ similẽ in religione fuisse. ¶ Equũ domitor, fortissimus in pugna equestri, & q bene & p arbitrio suo equis vteret. Exprimit. n. id qđ ab Home. dr ἱππόδαμος. Capta cupidine coniux Nõ q̃ esset, sz q̃ esse cuperet, sic. n. Chorebũ priami generum dixit. ¶ Fecit aũt circe. s. picũ martiũ. Hæc auis arborea rostri duritie cauat. Nidificat in cauis arborum. Est auctor Trebius clauum vel cuneũ q̃uis magno ad actus si vi arbores in qbus nidum habet pici statim extrudere cum crepitu arboris, ipsi principales sunt in augurijs teste Plinio a rege q nomen huic aui dedit. In capite. L. Tuberõis pretoris vrbani in foro iura reddẽtis, ita placide sedit vt manu apprehenderet. Respondere vates exitiũ imperio portẽdi, si dimitteret si vero exanimaret pretori. Et ille primus concerpsit nec multo post impleuit prodigiũ. ¶ Prius, propter affectum quo vergebatur, vt filiam peregrinis locaret.

¶ SPONTE

Sponte[a] sua, veterisq[b] Dei se more tenentem,
Atq3 eq̃dē memini (Fama[c] ē obscurior annis)
Auruncos[d] ita ferre[e] Senes: his ortus vt agris
Dardan[9][f] Idæas[g] Phrygiæ penetrauit ad vrbes,
Threiciamq3 Samū, q̃ nūc Samothracia fertur,
Hinc illū Coriti[h] Tyrrhena ab sede profectum,
Aurea[i] nunc solio stellantis Regia Coeli
Accipit, & numerū Diuorū altaribus auget.
Dixerat, & dicta Ilioneus sic voce[k] secutus.
Rex[l], Genus egregiū Fauni, nec fluctib[9] actos
Atra subegit hyems vestris succedere[m] tectis,
Nec Sidus[n] regione viæ, Littus ve fefellit
Consilio hāc oēs, animisq3 volētibus vrbē[o]
Afferimur, pulsi regnisq3 maxima quondam

SER. a SPOnte sua veterisq3 dei se more tenen-
te, Xenocratis est, qui quum primus scholas
aperuisset, quod aerea in porticibus de phi-
losophia tractaret, & interrogatus eēt qd̄ pstā-
re posset discipulis suis, rñdit, vt id homi-
nes voluntate
faciant qd̄ alij
iure coguntur.
b ¶ Veteris, an-
tiq, ac si dice-
ret aurei seculi
imagine viui-
mus. c ¶ Fa-
ma est obscu-
rior annis, ac
si diceret nisi
eēt, iā vos sci-
retis. d ¶ Au-
runcos ita fer-
re senes, apud
veteres histo-
riæ hoc gene-
ris fuit, vt ma-
iores natu an-
tea acta posteris indicarēt, qd̄ hic indicat lo-
cus. Lucanus apertius quum eēt de Anthæo
narra: urus. Cognita p multos docuit rudis
incola patres. Aurunci aūt italiæ populi an-
tiquissimi fuerūt. e ¶ Ferre autē, qsi cū oste-
tatione iactare. f ¶ Dardanus, Iuppiter cū
Electra atlātis filia Coriti regis Italiæ vxore
cōcubuit, sed ex Iouis semine natus est Dar-
danus, ex Coriti Iasius. Dardanus pfectus
ad phrygiā iliū cōdidit, Iasius vero thraciā
tenuit, vbi ē samos, quā & samothraciā no-
minauit. Nā Iunōis alia ē samos īsula, q̃q3
ciuitas thraciæ q̃ est in cæphalenia same di-
catur, vnde postea cum responsum eēt Anti-
quam exquirite matrē, & Aeneas Italiā pete-
ret pfectus ad thraciā samothracas deos su-
stulit, & pertulit secū pp̄ter origines mr̄is.
g ¶ Idæas phrygiæ, qa erāt, & cretæ, addidit
phrygiæ. h ¶ Coriti oppidum & mons di-
ctus a rege p̄re Dardani. i ¶ Aurea nūc, quō
dicit illū in cœlo esse, si apud iferos hūc vi-
dit æneas, ait enī ilusq3 assaracusq3, & tro-
iæ dardanus auctor soluit q̄ tribus tria red-
didit aīam Cœlo, Corpus terræ, vmbrā infe-
ris. Addit, auget adiectiōe. s. nominis sui.
k ¶ Voce secutus, pl. rūq3 enim ɔsentimus
& taciti. l ¶ Rex, ɔciliatio ab honore, inde
a gn̄e. m ¶ Succedē tēis, vt Succedoq3 one-
ri. n ¶ Nec sidus, aspect[9] siderū. Nā tēpestatē
sup̄ dixit. o ¶ Vrbē affe. ad vrbē referimur.
DON. ¶ DARDANVS, iā explicat qd̄ pposuerat,
cum dixit Dicite dardanidæ. ¶ Rex genus
e. Cū se beniuolū ostēdisset Latinus nō mul-
tū laborauit ī texēdo exordio ilioneus, nec

tū penitus omisit. ¶ Fauni, vnde hoc cognō-
uit ilioneus? nēpe ex simulachris q̃ erāt ī ve-
stibulo. Breuissime aūt amplectit̄ q̄cunq3 di-
xit latinus, nec potuit in tāta breuitate ma-
gis extollere genus troianum.

¶ AVRVN- CHRI.
cos, aurūca an-
tiquissima ita-
liæ vrbs fuit ædifi-
cata ab Auso-
ne Vlyxis &
Calypsus filio
a quo ausonia
nominata est.
¶ Dardan[9]. De dardan[9].
si dicta pluria,
sunt pauca tn̄
hæc repetā. De-
xit hic Chry-
sen Pallātis fi-
liā, vñ sūt nati
Idæus & Di- Idæus
mas q in arca- Dimas
dia regnauerūt
vsq3 ad diluuiū. Hæc Diony. q ait Atlantem
fuisse arcadiæ regem. Cū aūt o per diluuiū cā-
pi in arcadia ī lacunas eēnt versi, ppterea qꝫ
habitatio mōtuosa difficilis est, atq3 sterilis
Dimāte ī arcadia cū pte copiarū relicto Dar-
danus ī samothraciā venit, ibiq3 iasio a ful-
mine pcusso: qa Cereris ɔcubitum appetiue-
rat, pfectus est in phrygiā, & defuncta Chry-
se Batteā filiā Teucri duxit mortuoq3 Teu-
cro in regno successit. Ex hac genuit Erich-
thoniū, ex Erichthonio & callirrhoe scamā-
dri filia Tros nascit̄ ex Troe Assarac[9], ex hoc
Capys, ex q̄ & ex naiade nympha orit̄ An- Anchi-
chises. Diodo. refert Iasiū & dardanū natos ses
ī samo īsula, q̄ nomē a Samo Mercurij filio
hēbat. Inde aduētu thracum colonorū samo-
thracia ē appellata. Mortuo iasio Dardanus
& Corybāth[9] phrygiā petiē, vbi ɔfuncta chry-
se Dardanus Batteam filiā Teucri duxit, &
Teucro ī regno successit. Latini aūt dīit Dar-
danus e coryto in samothraciam & inde in
phrygiā pfectū. ¶ Rex, in genere deliberati-
uo oratio est in qua pacē sedesq3 sibi Troia-
ni petunt. Captat autē beniuolētiā a noīe &
a nobilitate. Cōmēdat petionē suā a necessi-
tate, qm̄ sic volentibus fatis, qbus repugnare
latinū non deceat illuc deuenerint, sicq3 cō-
futat qd̄ ille dixerat potuisse troianos venī-
re aut deceptos errore viæ aut īpulsos tēpe-
statib[9]. Et simul a se ipsis captat beniuolētiā,
quia ostendit suū cōsilium troianos fatis ac-
cōmodasse, & id velle, qd̄ illa disponūt. Cō-
citat simul & misericordiā, cū ondit se ex flo-
rēti fortuna in magnā calamitatē icidisse.

Extremo[a] veniens Sol aspiciebat Olympo.
Ab Ioue pricipiū gñis. Ioue Dardana[b] pubes
Gaudet auo rex ipse Iouis de gente suprema
Troius Aeneas tua nos ad littora misit.
Quanta[c] per Idæos sæuis effusa Mycenis
Tempestas[d] ierit campos, quibus actus[e] vterq;
Europæ, atq; Asiæ fatis[f] concurrerit orbis,
Audijt, & si quem tellus[g] extrema refuso
Summouet Oceano, & si quem[h] extēta plagarum
Quattuor i medio dirimit plaga Solis iniqui,
Diluuio[k] ex illo, tot vasta per æquora vecti
Dijs[l] sedem exiguam patrijs, littusq;[m] rogamus
Innocuū, & cūctis[n] vndamq;, auramq; patētē.

SER. a ¶ EXTREMO veniens, pmo, nā alias te diēs diceret nō veniēs. b ¶ Dardana pubes gaudet auo rex ipse Iouis, gñis origine, nāq; auus nō est troianorum Iuppiť, sed Aeneæ per Venerē. c ¶ Quāta p idæos, ad illud respexit, Audiitq; aduentū eq; recursum. Nā nō mihi te audisse q vniuersus orbis agnouit. d ¶ Tēpestas, vis bellorum. e ¶ Actus collisus. f ¶ Fatis p transitus, & excusat troianos, & græcorum laudē minuit. g ¶ Tellus extrema vt ē Britāniæ & aliorum insularum oceani; refuso aūt refluo, vt īdicat Lucanus. Quaq; iacet littus dubiū, qđ terra fretūq; Vēdicat alternis vicib⁹ cū fundit īgēs Ocean⁹, vel Quū refusis se fluctib⁹ aufert. & ē Hōericū αὐτὰρ ἐπεὶ ποταμοῖο λίπεν ῥόον ὠκεανοῖο νῆυς, ἀπὸ δ' ἵκετο κῦμα θαλάσσης εὐρυπόροιο.
h ¶ Et si quem extēta plagarum quattuor, audierunt etiā illi q separātur zona ea q̄ est in medio quattuor idest feruens, significat aūt antipodas. i ¶ Iniqui, intemperati, vel ardētis. k ¶ Diluuio ex illo, ex illa vastitate. Alij hic distinguunt & mutāt sensum, vt sit quos dirimit plaga solis ardētis, ex quo mūdus est cōstitutus, id est ex quo chaos eē desijt. l ¶ Dijs sedē exiguā patrijs, pia & verecūda petitio. m ¶ Littusq; rogamus Innocuum, non qđ nulli noceat, sed cui vindicato nulli possit nocere, aliter sapientes inocuos dicimus. n ¶ Cunctis vndamq; auramq; patentem, ista communia sunt.

excepit. ¶ Dijs se. ex. facilem & honestam petitionem ostendit. Ex cōmemoratiōe aūt deorum etiam hostibus petere videť. Nam quæ numinibus debebit sedes cultore neglecto? ¶ Littus, vt demōstret qđ ad hostes pertinet, nec difficile, nec onerosum.

CHRI. ¶ AB IOVE p. Cōmendat se a genere. ¶ De gente suprema. Non solum a ioue et Aeneam ostēdit, sed ita a ioue vt nō p vulgarē parentem illi nepos sit, sed p Venerē q̄ nō modo dea est, sed vna est ex selectis. Ponit enim Varro in sextodecimo volumine deos selectos Ianū, Iouē, Saturnū, Geniū, Mercuriū, Apollinē, Martē, Vulcanū, Neptunū, Solē, Orcū, Liberum patrem, Tellurem, Cererem, Iunonem, Lunam, Dianā, Mineruā, Venerem, & Vestam. Sunt itaq; duodecim mares, octo fœminæ dij selecti. Ergo cum per Venerem matrē vnam ex selectis nepos iouis sit. Aeneas iure de gente supma iouis esse dicetur. ¶ Tua ad limina, vt ostēderet nihil illos arroganter sibi assumpturos, sed pcibus exoraturos. ¶ Audijt & si quē, vniuersam hāc sphæricam rationem explicauimus in Geor. vbi de quinq; zonis meminit. ¶ Diluuio ex illo; translatio est. Fit aūt trāslatio cū verbum ex quadā rē transfertur in aliā rē, quod ppter similitudinē recte trāsferri videť, & cum fiat aut rei ante oculos ponēdæ, aut augendæ aut minuēdæ, aut ornādæ causa, vt obscœnitas vitetur, aut vt breuiter narretur hic breuitatis causa posita est translatio, Cū. n. dixit. Diluuio ex illo, denotat q quēadmodum diluuio oīa ruunt, trahunť, sternunť, euertūturq;, ita in eo bello demōstrat incēdia, rapinas, depopulationes, cædes, euersiōes, irruptiōes, inanitiones captiuitates, Quapp vt ex nobilitate gētis, & opulētia regni sese nobilitarat, & dignos demōstrauerat, qbus sedes dādæ eēnt, sic huiuscemodi calamitate misericordiam cōmouet, & metum oēm ne superbius quid agant submouet. ¶ Dijs sedem, cōmendat petitionem suam a modestia. ¶ Innocuum, in quo vobis nullum afferemus detrimentum. Nam cum dabunt littus sterile nihil ex eorum vbertate imminuent.

Dij selecti

Translatio

DON. ¶ AB IOVE. p. plus dixit q̄ latinus. Ille. n. Dardanū ex italia venisse, hic vtriq; generi a Ioue principiū esse demōstrat, & cōfirmandæ rei eā rem sæpius repetit. ¶ Suprema, vt enumeratione maiorum ipse videatur finis, p̄pinquior causa ostēditur, æneas, quia nepos erat Iouis. ¶ Quāta. vt cōmiserationes concitaret narrādæ erāt calamitates, sed remorādæ erant moræ, vt q̄ primum legationes exponeret. ergo breuiter illa tangit. ¶ Diluuio nō bello, nam ex bello aliqd remanet, ex diluuio vero nihil, nā omnia tollit. ¶ Tot va. post calamitatem belli durior casus nos

¶ INDECORES.

Nõ erimus regno indecores[a], nec uestra feretur
Fama leuis, tanti ue abolescet[b] gratia facti
Nec Troiã[c] Ausonios gremio excepisse pigebit
Fata[d] per Aeneæ iuro, dextramꝗ potentem
Siue[e] fide, seu quis bello est expertus & armis,
Multi nos populi, multæ (ne tene, ꝙ vltro
Præferimus manibus vittas[f], ac verba ꝓcantia)
Et petiere sibi, & voluere adiungere gentes
Sed nos Fata Deum vestras exquirere terras
Imperijs egere suis. hinc Dardanus ortus
Huc[g] repetit, iussisꝗ ingentibus[h] vrget Apollo
Tyrrhenũ ad Thybrĩ, & fontis vada sacra Nũici
Dat tibi præterea Fortunæ, parua prioris
Munera reliquias Troia ex ardente receptas.
Hoc[k] pater anchises auro libabat ad aras,
Hoc Priami[l] gestamen erat, cum iura vocatis
More daret ppl'is. Sceptrumꝗ sacerꝗ[m] Tiaras,
Illiadumꝗ labor, vestes.
Talibus Ilionei dicti defixa Latinus
Obtutu[n] tenet ora, soloꝗ immobilis hæret
Intentos[o] voluens oculos nec Purpura Regem[p]
Picta mouet, nec sceptra mouent Priãeia tantũ

SER. a ¶INDECORES, decus decoris facit. Decor decoris, sed hic idecor dicimus, hic idecus non possumus dicere, vnde indecores quũ co breuis sit, aut systole est, aut certe dicimus nominatiuũ non inueniri, vt in multis nominib⁹ fit. Nam indecus lectum nõ est quod, & melius est. Nã systole sine exẽplis fieri non debet verecunde autem hoc dicit sua coniunctione etiã ornari Italos. b ¶Abolescet, abolebitur, & vsus est incohatiua forma quũ opus nõ esset. c ¶Troiã. i. troianos. d ¶Fata p Aeneæ iuro, quæ iam nouit Latinus oraculo scilicet Fauni, per quod audit externi veniẽt generi. e ¶Siue fide seu qs bello est expertus & armis, in his dextra comprobatur fide & virtute. f ¶Vittas, quæ religabantur ad ramum. g ¶Huc repetit Dardanus, idest Aeneas, & bene repetit non petit quasi ad sua. h ¶Ingẽtibus, delijs, quæ magna cõstat fuisse. i ¶Fortunæ parua prioris, bene mediũ tenuit. Nã ne laudare videret, ait parua, ne deformare (nã dup est aliqd ab ifœlicib⁹ accipe) ait Fortunæ ꝑoris. k ¶Hoc pr anchises auro libabat ad aras, paterã significat. l ¶Hoc priami gestamẽ erat, diadema dicit, Nã sceptrũ dicturus est. m ¶Sacerꝗ tiaras, pileũ phrygiũ dicit, & sciendũ hic tiaras p vsurpationẽ dẽtm. Nam hæc tiara dicimus, meli⁹ ergo hæc. Et phrygia vestit bucca tiara. n ¶Obtutu tenet ora, ordo est Latinus defixa tenet ora, & obtutu. i. ituitu solo hæret imobilis. o ¶Intẽtos voluẽs oculos, cogitãtis est gestus, sic de Bocco. Salu. Vultu & ocul' pariĉ atꝗ aio vari⁹. p ¶Regẽ Picta mouet, qppe regẽ & hĩ ẽ labor iliadũ.

dẽ, ꝙ necessaria est in societate regni. ¶Dat præterea, quomodo ꝓterea, cũ nihil prius dederit sed sic ꝯiunge, misit nos ad te æneas, & ꝓterea. i. vltra id qđ misit dat munera pua respectu prioris fortunæ. ¶Hoc pater, Nam si per se non sint magna sũt tamen quia talium virorum fuerant. ¶Tiaras, pileus est quo Phryges vtuntur, cum celebrãt sacra vnde sacrum dixit. ¶Intẽtos oculos, qđ est capiẽtis cõsiliũ, nam oculi per diuersa vagantes secũ animum trahunt, & a fixa cogitatiõe abstrahunt, sed si intentos quomõ voluens? quia tacitarum cogitationum ẽ mouere oculos cuꝫ animi æstus p diuersa rapiunt, ita quo ierit redieritꝗ animus oculoꝝ signis ostendit.

Thiara

DON. ¶NON erimus idecores, noluit dicere ornabimus regnũ ne sit arrogãs. ¶Leuis, nec p leui ducimus qcqd ꝓstiteris. ¶Fide, laudat si

CHRIS. ¶NON erimus, nõ solũ nõ erimus detrimẽto, sed erimus decori, conat aũt summũ seruare temperamentũ, ne aut pp nobilitatem magnitudineꝗ nois troiani illoꝝ societas piculosa veniat, ne ue rursus pp illoꝝ icalamitates sint ita afflicti, vt sint ꝯtemnẽdi, ac ne ꝗrat latinus cur non sedes suas posuerit apud illos, q eos sibi iũgere voluerũt repetit ilioneus, qđ iã posuerat fato huc eẽ adactos troianos. ¶Fortunæ paruæ prioris, dicit parua ne sua iactãter laudet, dicit fortunæ prioris, ne videant ꝯtẽnenda, nec caret cõmiseratione hic locus cũ ostdat ex ꝗ̃ excelso gradu in ꝗ̃ humilẽ ceciderit. ¶Receptis cõmẽdat a labore, sic alibi Præterea duo nec tuta mihi valle repti. ¶Hoc auro. i. vase aureo, & ẽ denoĩatio. Cõmẽdauerat dona a ꝑsca fortuna. Nũc cõmẽdat ab auctore. ¶Cũ iura. v. vt nõ solum ostderet Priamũ illo vsũ fuisse, sꝫ vsũ ĩ maximis celebrationib⁹. ¶Iliadũ, ab artificib⁹ laus ẽ. Nã ꝑter cæteros mortales phrygij hãc itexẽdi artẽ colebant, vnde phrygiões dicebant̃ huiuscemodi artifices.

¶ Labor.q.d.industria quæ nõ est sine labore. Optime aũt post orõnẽ adhibuit munera quia plurimũ ad psuadendũ valẽt. ¶ Sceptra tñ mouent.q d.admirabat̃ qdem dona. Sed tñ nihil magis curabat q̃ ꝯiugium filiæ. Cõmendat aũt regem a sũma prudentia q nihil temere ꝯsti tuerit, sed ratiocinatione ꝓderando q essent troiani, & repetendo oracula Fauni vere con cluũt esse recipiẽdos troianos. Ergo tãdem dixit.i.post diuturnam disputationem.

SER.

a ¶ PORTENdi, portẽdi. Prædici, significari. b ¶ Paribꝰ auspicijs, pari ptãte, & tractũ ẽ ex comitijs, vt diximus supra. c ¶ Dij nr̃a incepta secũdẽt, antiquo more locuturus ꝺ publicis rebus.i. de pace & nuptijs filiæ, & ꝺ regis nuptijs facit añ deorũ cõmemorationẽ, sicut etiã i ꝯib' Catonis traditionib'legimus, hic ẽ in diuinatiõe, si qd ex aliq̃ veteri oratione est Iouẽ ego maximũ optimus, ipse etiã Virgilius Præfatus diuos solio rex infit ex alto. d ¶ Auguriũ, pp q̃ dicta sũt sup̃ e ¶ Qꝺ optas.i.pax. f ¶ Nec spno, ga dixerat, Fortunæ pua prioris, & ẽ liptotes.i.libẽt accipio g ¶ Vber agri, vbertas, alibi Pecoriq; & vitibus almis Aptius vber erit, & ẽ maior petitione pmissio. Nã littus illi tantũ petierãt. h ¶ Pacis erit, fœderis ab eo qꝺ seqtur id qꝺ pcedit. i ¶ Tyrãni, græce dixit regis, nam apud illos tyrãni, & regis nulla discretio ẽ, ls apud nos icubator ipsi tyrãnus dicat̃, ꝺcli nat̃ ãt hic & hæc tyrãnos. k ¶ Est mihi nata, male mlti arguũt Virgiliũ, qꝺ Latinũ vltro iduxit filiã pollicẽtẽ, nec oraculũ ꝓsiderãtes, ga italo dari nõ poterat, nec Aeneæ meritũ quẽ decebat rogari. Terẽtius, Hac fama ipulsus Chremes vltro ad me venit vnicam nata suã. Hesio.ẽt περὶ τῶν γυναικῶν inducit mltas heroidas optasse nuptias viroꝝ sõtiũ. l ¶ Sortes, abusiue p oraculis posuit. m ¶ Plurima cœlo mõstra sinunt, aut p augmentũ dixit, aut & alia visa itelligam'. Nã duo nõ sunt plurima. n ¶ Hoc latio restat̃ canũt, i. italiæ mãere significat. Nã sic dicimus hoc mihi restat.i.manet me illa res. o ¶ Mẽs augurat, auguro dicimus sm Pliquum psagio méq futura colligimus, augurorꝺo cũ quis futura veris captam' augurijs

Quantũ in cõnubio Natæ, thalamoq; morat̃
Et veteris Fauni voluit sub pectore sortem,
Hunc illum fatis externa ab sede profectum
Portendi[a] generum, paribusq;[b] in regna vocari
Auspicijs. hinc progeniem Virtute futuram
Egregiã, & totũ quæ viribus occupet Orbem.
Tandẽ lætus ait. dij[c] nostra incepta secundent,
Auguriumq;[d] suũ. dabit̃ Troiane quod[e] optas,
Munera nec sperno[f]. non vobis rege Latino
Diuitis vber[g] agri, Troiæ ue opulentia deerit.
Ipse modo Aeneas (nostri si tanta cupido est
Si iungi hospitio properat, socius ue vocari)
Adueniat: vultus ne ue exorrescat amicos,
Pars mihi pacis[h] erit dextrã tetigisse Tyranni[i].
Vos contra regi mea nunc mandata referte.
Est mihi[k] nata, viro gentis quam iungere nr̃æ
Non patrio ex adyto sortes[l], nõ plurima[m] Coelo
Monstra sinunt. generos externis affore ab oris
Hoc[n] Latio restare canunt: qui sanguine nostrũ
Nomen in astra ferant. hunc illum poscere fata
Et reor, & si quid ueri mens[o] augurat, opto.

¶ TANdem, post diuturnas cogitationes. ¶ Læt', ga reperat fœlices exitus. ¶ Vestra incepta, qꝺ magnope desideramus cõpleri optam' h opta cũ pttet ad nuptias filiæ ꝺ qbus diuti' cogitauerat. ¶ Qꝺ optas, breuis, s; plenissima pmissio. ¶ Troiane, nã nomẽ ilionei cogitabãt. ¶ Tyrãni, ß nc mẽ posteriorib' sæculis ifamatũ est. Nã reges quoq; tyrãni dicebãt. ¶ Est mihi nata, verecũda oblatio, & aduersus oẽm exprobationẽ munitã ne forte illud dici posset Terẽtianũ. Aliqd mõstri alũt, & qm nemini obtrudi põt itur ad me. ¶ Opto, ad laudẽ æneæ.

DON.

CHRI.

¶ VETERIS, qũ dicat veridici. Nã ea quæ falsa deprehendunt̃ oracula diu non durant. ¶ Diuitis vber agri, liberalitas simul & benignitas ostẽditur regis, q sterile littus petentibus fertiles pollicet̃ agros. ¶ Est mihi nata, ingens affectus paternus iubet illũ vltro offerre cõnubiũ quod esset ab Aenea petẽdũ, sed cũ propter monstra iam decreuisset filiã externo cõiungere, aduentum autem externorum rap torũdemq; viroꝝ excellentium rarissimũ esse cognosceret, erat anxius ne tam tam occasionẽ fortunæ ingrate omitteret. ¶ Qui sanguine no.n.in ast.fe. Ostendit id matrimonium troianis quoq; gloriosus fore. ¶ Reor & opto, vt pterq; quod fatis ad hoc ducitur etiam beniuolo animo & amicomoueri videatur.

Hæc effatus, equos numero^a pater eligit omni.
Stabant tercentum nitidi in præsepibus^b altis.
Omnibus extemplo Teucris iubet ordine^c duci
Instratos Ostro Alipedes, pictisq; tapetis^d.
Aurea pectoribus demissa monilia pendent.
Tecti auro, fuluum mandunt sub dētib^e aurū.
Absenti Aeneæ currus, geminosq; iugales
Semine ab æthereo spirantes naribus ignem,
Illorum de gente. Patri^f quos Dædala Circe
Supposita de matre nothos^f furata creauit.
Talibus Aeneadæ donis^g, dictisq; Latini
Sublimes in equis redeunt, pacemq; reportant.
Ecce autē inachijs^h sese referebat ab argis
Seua Iouis Coniux, aurasq;^i inuecta tenebat:

SERV. a NVMERO omni. i. tercentū, & perite dixit. Nā in legione non nisi trecēti equites erant, quæ habebat sex milia virorū, per qđ ostendit vnā habuisse legionē Latinū, vnde & alibi Tercentū scutati oēs volscēte magistro. b In præsepibus altis, multa nō propter se, sed propter aliud dicūtur, Nā & præsepia alta equorū magnitudo mōstratur. Homerus, ταναύποδας [illegible] i. per longas vestes. c Ordine, pro meritis singulorum. d Tapetis, secundo declinat hoc nomen tapetū ta peti, vt hoc tēplū tēpli, vñ est Pictisq; tapetis hoc loco. Itē hoc tapete, vt hoc sedile sedilis, vñ est Qui forte tapetib^9 altis extructus, declinat ät græcē ὁ τάπης τοῦ τάπητος, vñ ē pulchrosq; tapetas. n Pfi quos dædala circe, & hic fingit eā fecisse, tractū aūt est de Homero, q tales equos habuisse inducit Anchisen.

ἐν τῶ. i. τῆς γαρ τοι γενεῆς τρῶν [illegible] νοπαξιος

[illegible] θεοῦ ὄντες,

Et bene est cōpositū ad illud qđ sup ait, Troiæ ne opulentia deerit, gente aūt de eqs abusue dixit, qđ est hominū pprium. f Nothos, materno ignobiles genere, est āt nomē hoc græcū. Nam latine quēadmodum dicas non est, g Donis dictisq; latini, eqs & pacis nuptiarumq; pmissione. h Inachijs sese referebat ab argis, bene inachijs, nō. n. est vna argos, fuit. n. & in italia quā Diomedes condidit, q̄ primo argi, post Argiripa, post arpi dicta est, fuit, & in thessalia. Lucan^9, Vbi nobile quōdā nunc super argos arat. fuit & haud longe ab athenis quod a fūti dipnon dictū est, apud quod erat magna societas iter eos, qui vno puteo vtebantur, vnde & fratrias dixerunt ἀπὸ τοῦ φρέατος, quas tribus vocamus, & notandum quod vbicunq; bonus sequitur euentus troianos, Iuno remouetur, & congrue quasi numen inimicum quod præsens posset nocere. i Aurasq; inuecta tenebat, per elementum suum ibat.

DON. INSTRATOS ostro. Statius purpureis vittatos. Monilia, ornati in formam munerum, mittit autem beniuolentiæ in troia

nos signū Nam q pedibus venerant nō debebant ad futurum generū nisi equites redire. Aeneæ ꝟo mittit bigas honoris virtutisq; cā Honoris vt curri vectus ad socerū cum dignitate veniret. Virtutis, quia currus & equi instrumenta bellorū sunt & ne ad generū potentissimus rex leue donum mittere videretur equos mirifice laudat. Dædala, viuacissimo ingenio, vt Dædalus fuit. Donis, pp̄ter equos. Dictis, nam pacem reportant.

CHRI. EXTEMplo, cupiebat vti occasione de teucris, q̄ primum q celerrime remisit & qm̄ viros fortes illos putauit muneribus q̄ ad fortes viros pinēt donauit. Est aūt moralis sensus, vt cū fortuna sese nobis offert eā quamprimū accipiamus ne cū paulopost ea aduolauerit frustra illā inquiramus. Instratos. o. i. habentes stramenta purpurea. Dicūtur. n. stramenta sellæ in qbus in equis insidemus quoniam equos sternant. i. eorum terga exæquent, quo mollius resideamus. Dædala ingeniosa, & quæ summo artificio sit prædita, naʒ δαιδάλειν ornare & variare græce dr̄. Sumpsit aūt a lucretio apud quem est Dædala tellus. Furata creauit, multa ab antiqs mutuatus est Virgilius, Verū multa etiā ex se configurauit, vt cū dicit Tepidaq; recentem, cede locū cū locus tepidus cede recenti dicendū sit, & alio loco. Cesserunt æquore iusso, idest ipsi iussi. Sic igit dixit hic, Supposita de matre nothos furata creauit. i. furtiū, idest clam patre supponens matrem scilicet equā equos solis creauit. i. creari fecit, hos equos nothos, idest quorum mater mortalis, pater vero diuinus esset, Nam proprie nothi dicunt quos nobilior pater ex ignobili mr̄e creauit. Ecce autem, Hæc dictio semper rē improuisaʒ neq; ante animaduersam significat, ergo in maiorem perturbatiōem ex improuisa troianorum fœlicitate incidit iuno, nā vt ostēdit Cice. in tusculanis, & vt disputant stoici omnia iprouisa videntur maiora, quia quanta sint quæ accidūt cōsiderandi spacium nō datur. Sæua, in troianos, nā a iuuando dicitur Iuno, vel sæua, idest magna.

Stratas Equorū Nothos

SER. ACARVS q;, & adusqs vsurpatiue dicimus, ꝓpositio.n.nec aduerbio iūgit, nec ꝓpositio ni, vsqs aūt aut præpō est aut aduerbiū. b ſ Iā fidere terræ, vt. Et fidere nocti. c ſ Stetit, qđ solet et cogitantiū. d ſ Fatis, voluntatib'.

minores deos ad plenum se defendisse. C ꝯ parat causas delicta & personas.

CHRI. CET LÆTVM, nā quid durius inimicæ deæ esse potuit q̄; videre æneā læsū & molientē mœnia. ſ Quassans, qđ irascētis & minātis

Et lætum Aeneam, classemqʒ ex æthere longe
Dardaniā Siculo prospexit abusqʒ a Pachynno.
Moliri iam tecto videt. iam fidere b terræ.
Desseruisse rates, stetit c acri fixa dolore,
Tum quassans caput hæc effudit pectore dicta
Heu stirpē inuisam, & fatis d contraria nostris
Fata Phrygum. nū Sygeis occumbere, campis?
Nū capti e potuere capi? num incēsa cremauit
Troia viros? medias acies: mediosqʒ per ignes
Inuenere viam at credo f mea numina tandem
Fessa iacent: odijs haud exsaturata quieui.
Quin etiam patria excussos infesta, per vndas
Ausa sequi. & ꝓfugis toto me opponere h ponto
Absumptæ in Teucros vires Coeliqs, Marisqʒ.
Quid syrtes? aut i scylla mihi? qđ vasta carybdis
Profuit? optato conduntur k Thybridis alueo
Securi pelagi l, atqʒ mei. Mars perdere m gentem
Immanē Lapythum valuit, concessit in iras

e ſ Capti potuere capi, eius felle dictū est. Nam si hoc remoueas erit oxymoron, Dicit āt oīa q̄ pati gerūt nō videri cōtigisse, q nō offuerūt. capti aūt capi sic dixit, vt & Cicero vt i vberrima siciliæ parte siciliā q̄rere mus. f ſ At credo mea numina, nec fatigata ꝯstiti, nec satiata requieui. g ſ Patria excussos, satis signate locut' ē. h ſ Opponere ponto, plus est q̄; si diceret tēpestates, me dt per perisologiā, imbres, tonitrua, tempestates. i ſ Aut scylla mihi, bene mihi, ac si diceret iā, quæ p suam naturā solēt nocere me rogante minime offuerūt. k ſ Cōdunt thibridis alueo, cōdi ꝓprie dn̄r, qui sibi statuūt ciuitatē, condunt ergo, sedē stabilē locant, & sunt ꝓprie verba q̄ nulla rōne mutant, vt sacerdotes creari. virgines capi dicimus. l ſ Pelagi, ꝓpter illud, sed terræ grauiora manent, m ſ Mars perdere gentē, bene belli & vastationis quærit exempla in rebus huiusmodi sicut in primo naufragij Pirithous lapitharū rex quum vxorem duceret, vicinos populos centauros etiā sibi cognatos, & deos oēs excepto Marte ad conuiuiū vocauit, inde iratū numē immisit furorē, quo centauri, & lapithæ in bella venerunt.

DON. CFATIS contraria, qui contrarijs fatis nascuntur īmortales inter se inimicitias exercent, confirmat etiā deos fatis agi. Dolet igitur quod debuissent timere fata iunonis troiani & non timuerūt, dolet qđ supiores eis serint & quicquid cogitaē potuerit: vicerūt. ſ Medias ac. per gladios & p ignes non extremos sed medios quibus nulla possunt, et grauiora pericula. ſ At credo m. n. nec fessa sum odijs nec quieui saturata. ſ Mars pde. gē. ab exemplis iras suas accendit & ostēdit

est. ſ Effudit. Nullo ordine aut rōne emisit, eo.n. ferebatur quo ira dolorqs raperet. ſ Pectore, q̄ ex imis sensibus prouenirent. ſ Heu stirpem, omnis oratio pathetica præceps & abruptū initium habet quoniam irat' nō ratione ducitur sed varijs irarum fluctibus precipitatur, sic enim illud pro iuppiter ibit, & qd me alta silētia cogis Rumpere. Item mene incœpto desistere victam, vel præsens oratio nō solum principium habet abproptum sed vniuersa breuibus sententijs & crebris sententiarum mutationibus in ꝑceps fertur velut iter æstus iracundiæ fluctuet. Incipit igitur ab exclamatione quam græci ecphonesim dicunt quæ non solum summum dolorem indicat, sed extremam quoqs desperationē q̄ etiaʒ magis dolet, quia videt fatis suis quæ regina deorum sit audere troianos hoſes exules fata sua opponere. Deinde breues sequunē interrogatiunculæ. ſ Nū sygeis occūbere, dolet enim eum superati fuissent eū eorum vrbs incensa, tamen habuisse facultatem euadendi, neqs p troia, sꝫ p medias hostiles acies. ſ Medias acies. Hyperbole est. ſ At credo, ironiam ponit. ſ Per vndas ausa sequi, ausus suos inefficaces conquerit. ſ Absumptæ in teucrū u. alia hypbole deinde adiungit dispersas q̄relas, & cum interrogatione q̄ orationi maiorē affert grauitatē est item repetitio quid & quid est dissolutū Nā breues & pcisæ clausulæ sine copula proferuntur. ſ Profuit, quasi dicat, id quod cæteris rem, omnem absoluisset mihi ne minima quidem parte profuit. ſ Optato, c. t. a. non potest sine extremo dolore recordari q non modo pericula illis ab ea obiecta euaserant verum etiam in terras fatales incolumes

XIII. lumēs peruenerant, nec tm̄ dolet in italiam prouenisse quantū ꝙ tiberino flumīe purificatus se etiam sacris placare posset, ʃ Mars perdere gentem, a minori argumētū est qua quidem re quid illi durius esse pōt, minoribus dijs licuerit quod sibi non licet.

Ipse deum antiquā genitor Calydona Dianæ
Q ŏ scel^b aut lapythis tm̄, aut calydōe merēte?
Ast ego magna Iouis Cōiux nil liquere iausuꝫ
Q uæ potui ifœlix, quæ memet in omnia verti
Vincor ab Aenea. quod si mea numina nō sūt
Magna satis, dubitē hađ eqđē iplorať ꝙ usqꝫ ē
Flectere si nequeo Superos, Acherōta mouebo.
Non dabitur regnis (esto) prohibere Latinis?
Atqꝫ immota manet fatis Lauinia coniux?
At trahere, atqꝫ moras tantis licet addere rebus.
At licet amborū populos excindere regum.
Hac Socer, atqꝫ Gener coeant mercede suorum.
Sanguine Troiano, & Rutulo dotabere Virgo.
Et Bellona manet te Pronuba, nec face tantum
Cisseis prægnans ignei enixa iugales,

a ʃ ANT. ꝗ gēitor calydona dianæ, Oene calydonis rex de ꝑmitijs oibus numini b sacrificauit excepta Diana, ꝗ irata apꝑ īmisit, q cūcta vastabat, donec a Meleagro occideret. Concessit autē iō dixit, vt ońderet minora numina nisi īpetrauerit, nō posse nocere. Sta. ŏ Venere, Infandū natæ ꝯcessit honorē. h ʃ Q ŏ scelus aut lapithis tm̄ aut calydone merēte? hæc est ꝟa lectio, sic & casus ꝓcedit, vt vterqꝫ ablτūs sit. Naꝫ si calydona legas, viriū erit, nec sensus ꝓcedit scelus aūt ꝑ Pœna posuit, ab eo qđ ꝓcedit id qđ seqᵗ, vt scelus expēdisse merētē. c ʃ Quæ potui ifœlix, idest nocēs, vt ꝑ sis fœlix. i. ꝑpitia, vt etiā diximus sup̄. d ʃ Implorare qđ vsqꝫ ē, ac si diceret ēt humilia, qđ āt Iuno vbiqꝫ alieno vti itroducit auxilio, physicus est. Natura. n. aeris ꝑ se nihil facit, nisi aliena ꝯiūctione, vētoꝝ. s. q creāt nubes & pluuias. e ʃ Atqꝫ moras tātis licet addē rebus ońdit deos retardare fata, nō penitus tollē, vt Decēqꝫ alios Priamum supesse ꝑ annos. Quæ āt dicit etiā a Creusa dicta sunt, vt Regnūqꝫ & regia coniux Parta tibi. f ʃ Sāguine troiano & rutulo dotabē ꝟgo, ambitiosas execrationē. g ʃ Nec face tm̄, tm̄mō. h ʃ Cisseis, regina Hecuba filia ſm Euripi dē Cissei, vt in ... quem Ennius, Virg. & Pacuuius sequuntur. Naꝫ Homerus quena de fratre asio hecubæ Dimantis dicit, ... Ouid. ēt ples enixa dimātis, hec se facē parere in somnijs vidit, & Parin creauit, q cā fuit īcendij. ergo nūc hoc dicit talis erit Veneris partᵘ. Nā sicut ꝑ Parin troia ꝯsumpta est, sic ꝑ Aeneā reliqæ troianoꝝ, cōparatio aūt iniuriosa. Nam Veneri Hecubam, Paris ad virginē veluti ipsa cū æneа aliqd egisset.

dē Aeneæ, Helenā Lauiniæ ꝯparat. i ʃ Iugales, coniugales matrimonio ꝯceptos. ʃ VINCOR ab ænea, nōm ꝓpriū pro pułtio posuit. q. đ. ab vno eodē ꝗ inertissimo. ʃ At li ambosū. p. a. magnū factiosæ inimicitiæ ꝓhibū vt dissipet populos cū regū ꝯcordias non posset rūpere. ʃ Cōuertiť aūt

DONA

ʃ CASTEGO, ꝗto hæc dolore ꝓfert, vt maxima deaꝝ cū nihil inausum reliquerit, eū se ad oīa cōuerterit, tn̄ nō mō nō potuit pdere ænеā, sed dicit ab illo se vici. ʃ Q đ s. m. n. qđ irascētis ꝓpriū ē cofirmat sese ad nocendū, & ꝗuis desperet pficere rē posse, tn̄ īpedire cōtenta est. Admonet autē ī hoc loco poeta quantū in mētibus nostris furor valeat cū cogat eos etiam qui maximi sunt descendere ad omnē indignitatem, neqꝫ decoris sui rationem habere immo sui ipsius obliuisci, & omni rationis luce extincta qua sola homines sumus, solo furore qui immanius bestiarum est ferri. Vnde non pudet etiam inferis supplex fieri, & quod summæ stultitiæ est quod desperat perfici posse, tamen impedire contenta est, & saturat iram verbis quādo ipsa re non potest & cum idignatione ꝓfert. ʃ Non dabitur regni. e. p. l. deinde cum quadam voluptate & hostili isultatione addit. ʃ At trahere, & reliqua Iratorum enim est tali iurgio vti. Bellona, non enim ergo a cuius numen hoc pertinet, ergo pronuba, ſ bellona, quæ dea belli est. Enyo græce dicitur furor bellandi, cuius sacerdotes instituebantur iuuenes & robusti & qui comā nutrirent in annuo sacrificio ictu ferri pcutiebāt sibi lacertos brachiorum, sed antiq sacerdotes secabant sibi brachia, quā consuetudinē seruari suo tpe iussit Antonius. ʃ Nec face tm̄ cisseis, Maius ergo incendiū ex his nuptijs paraᵗ italiæ ꝗ ex ortu Paridis paratuꝫ est, ex quo omnis troia perijt.

CHRI

Bellona

Enyo

SER. a ¶ EIDEM, similis. b ¶ Funestæq; iterum recidiua in pgama tædæ, sic recidiuæ, vt per gama. c ¶ Luctificam Alecto, græcus accusatiuus, huius autẽ declinationis tres casus vsurpamus, Genitiuus videlicet vt Alectus, nominatiuum & accusatiuũ, vt Alecto. d ¶ Oditq; & ipse pr̃ Plutõ, venerationis ẽ pr̃. Nam furiæ Acherõtis, & noctis filiæ sũt. e ¶ His acuit verbis, incitauit & istigauit eius insanias. f ¶ Proprium aut tibi aptuꝫ, aut certe ppetuum, indefessum vsq; ad finẽ pducẽdum. Et sciẽdum furiæ nihil p pmio dari, qa ꝑ sal hoc ipsum furiæ, vt bella cõmoueat, & vt dicatur defendisse Iunonẽ. g ¶ Infracta, aut valde

cõuersa mutabat qđ poterat vocitari. ¶ Fœcundũ, nocẽdi artibus redũdas. Sollicita autem in causa sua sæpius rem cõmẽdat, ordinatũ aũt cõsiliũ est. Primo enĩ fœdus vertendũ fuit vt via pateret ad bellũ. ¶ Sere, vt ex satis alia rursus fœcũde pullularent. ¶ Velit, plus velle ẽ ꝙ cogi, Velit p deinde poscit, & ñ nõ detur rapiat, nãq; pit, q ñne iubẽtis auctoritate suadit. ¶ Exin, ex eo momento. Gor. fuit ea forma q̃ fingitur, gorgones

Quin idem[a] Veneri partus suus, & Paris alter
Funestæq;[b] iterum recidiua in pergama tædæ.
Hæc vbi dicta dedit, terras horrenda petiuit.
Luctificam[c] Alecto dirarum ab sede sororum,
Infernisq; ciet tenebris. cui tristia Bella.
Iræq;: Insidiæq;, & Crimina noxia cordi.
Odit[d] & ipse pater Pluton odere Sorores
Tartareæ monstrum. tot sese vertit in ora.
Tam sæuæ facies, tot pullulat atra colubris.
Quam Iuno his acuit[e] verbis, ac talia fatur.
Hũc mihi da ꝓpriũ[f] Virgo sata Nocte laborẽ,
Hanc operã, ne noster honos, ĩfracta ue[g] cedat[h]
Fama loco, neu connubijs ambire[i] latinum
Aeneadæ possint, Italosq; obsidere fines.
Tu potes[k] vnanimes armare in prælia fratres,
Atq; odijs versare[l] domos. tu verbera tectis,
Funereasq; inferre faces tibi[m] nomina mille,
Mille nocendi artes. fœcũdũ[n] concute pectus,
Disijce cõpositam[o] pacẽ. sere crimina[p] belli.
Arma velit, poscatq; simul, rapiatq; iuuentus.
Exin[q] Gorgoneis[r] Alecto infecta venenis
Principio latium, & Laurentis tecta tyranni

CHRI. ¶ HÆC VBI di. de. Iuno ꝙ ambitio ẽ nõ excitat furorẽ nisi terras petat, nam ex rerum terrenaꝝ cupiditate fuerit ipsa ambitio, mouet autem ab inferis tenebris, quia ab appetitu pturbato q̃ pars animi corporea est a qua puenit omnis furor, furori autem semper placent bella & insidiæ & omnia scelera, hanc & pluto & sorores oderunt. Nam non solum boni oderunt furiosi, sed etiam mali. ¶ Tot sese vertit in ora, sequitur Euripidem in Oreste qui fingit furias vertere se in varias formas modo appella: fortunam, modo fatum modo necessitatem. ¶ Proprium, nam quãuis furor omnibus ardentioribus cupiditatibus insit, tamen nulli maior est, nec magis proprius ꝙ ambitioni. ¶ Vnanimes ostendit quod petit facile ab ea præstari posse. arguit enim a minori quanto enim magis accendet latinos contra externos cum possit fratres hactenus vnanimes inter se concitare, neq; est quod exemplũ petamus ab Atreo, & Thyeste aut ab Eteocle & Polynice, nam in omni sæculo innumeri inueniũtur. ¶ Tibi nomina mille. i. potestates. ¶ Velit, cupiat, sed cũ multi velint ferre arma, & tamẽ nõ audeant a ducibus poscere adiunxit poscat. Multi ẽt cum poposcerint, si denegetur, non audent rapere, addidit rapiat.

fracta aut quæ fuit antehac semp infracta, vt in. xij. Turnus vt ĩfractos aduerso marte latinos. h ¶ Cedat Fama loco, vincatur. Cicero, Loco ille motus ẽ cũ est ex vrbe depulsus. i ¶ Ambire latinũ, amplecti circũ retinere, Nec ob ambitus hĩ dixit, Nã ambio ad illũ dicimus, nõ ambio illũ. k ¶ Tu potes vnanimes, a maiore ad minus. l ¶ Versare, vertere, & vsus est frequẽtatiuo ad vi augẽdã. m ¶ Tibi noĩa mille, facies, vt Et sine noĩe corpus, mille aũt ßm Euripidẽ, i cuius tragœdia dr̃ furias nõ eẽ vnius p̃tis, sꝫ plurimaꝝ. Ita factum ßm necessitatẽ ita Asper. n ¶ Fœcũdum ꝯcute pectus, plenũ malitiæ efficaciæ. o ¶ Cõpositã pacẽ, quã supra Latinus dederat. p ¶ Crimina belli, causas, vt Crimẽ amor vestrũ. q ¶ Exin, ordĩs aduerbiũ. r ¶ Gorgõeis, sæuis pessimis a Gorgõe.

DON. ¶ HORRENDA ex cã magnæ iracundiæ vehemẽt cõmota. Descriptio ãt allect' ostẽdit eã esse aptã tanto negocio. Propriũ ergo nõ laborabis, qa nihil peto alienũ a te ¶ Da non ꝑcatur, sed imperat, vt sit ratio psonaꝝ. Nomina per nomina formas ostendit in ꝗs

¶ TACITVM

Celsa petit, tacitūq3 [a] obsedit [b] limen Amatæ.
Quā sup aduētu Teucrū, Turniq3 hymenæis
Foemineæ ardentē Curæq3 [c], Iræq3 coquebant
Huic [d] Dea cæruleis vnū de crinibus anguem
Cōiicit inq3 sinū præcordia ad intima subdit.
Quo furibunda domū mōstro pmisceat omnē.
Ille inter vestes: & leuia [e] pectora lapsus
Voluitur attactu [f] nullo, fallitq3 [g] furentem
Vipeream inspirans animā. fit tortile collo
Aurū ingens Coluber, fit longe tænia [h] victæ:
Innectitq3 comas, & mēbris lubricus errat.
Ac dū prima lues vdo [i] sublapsa veneno
Pertentat sensus, atq3 ossibus implicat ignem:
Nec dū animus toto pcepit pectore flammam
Mollius, & solito [k] Matrū de more locuta est,
Mlta sup nata lachrymās, phrygiisq3 hymēæis.
Exulibus ne [l] datur ducenda [m] lauinia Teucris
O genitor? nec te miseret natæq3, tuiq3?
Nec mrīs miseret, quā primo Aqlone relinquet

SER. a TACITum, pro tacite. b Obsedit, bene obsedit, quasi q insidiabatur. c Curæq3 iræq3 coquebāt, puerso ordine respōdit. Nā ira in troianos est, & cura de nuptijs, & eris aduentu teucrorū dixerat. d Huic dea, figura hypbatō. Nā q3 talis ē ordo, huic dea vnum anguē in sinus cōijcit, & vsq3 ad intima subdit pcordia, q sūt loca cordi vicina, quibus sensus percipitur, anguem autem iniecit partem sui. i. furoris. e Leuia, pulchra. f At tactu nullo, sine morsu. g Fallitq3 furentē, inijcit furorē sine accipientis sensu, furentem autē vt furor teneatur. Nā nondū furebat. h Tænia victæ, tænia ē victarū extrēitas. i Vdo, scilicet veneno, hypallage in sensu, veneno vdo quod est de vdo corpore. Nanq3 serpentum vda sunt corpora, adeo vt qua eunt vias humore designent. Solito matrū de more, iracunde) Nam hoc est de matrum more) mixta asperitate loquebatur, nā paulo post vero furore quatietur. l Exulibus ne datur, propter dissuasiones signate loquitur exules vocans q propria regna repetebant. m Ducenda, abducenda.

DON. TACITVM, sine strepitu qm in mœrore iacebat, cū audiret filiā dandā æneæ, vel ipsa tacita, vt facilius nescienti obtēperet. Vnū, qa vnū ad pditionē pntiū arbitrata ē satis eē. Sinu, sinus dr q pōt aliqd excipere & tenere. Vipereā aīam. pulsa. s. humana. Fit lōge tænia victæ tænia. i. victa. Exulib' ne datur, nō fuit vtendū principio. Nā nec beniuolus reddendus erat q esset pater, Nec attētus q de re eēt sollicit'. Nec docilis cū causā sciret. Incipit ergo a q̄stionib' deformās negociū, & ita agit cū mariro quē reuereri oportuit, vt suadere poti' q̄ repħēdere videat. Sūt ergo argumenta. Nullus postulat. Pater ingerit, erit in naui thalamus filiæ qn̄ dat ei q ppetuis errorib' dānatus ē. Oīs vita ducet in fluctibus. Nulla piugis gfz, nullū decus vxoris q̄ pater nō tradidit, sed abiecit nō amplius visurā. Ergo nō ppagatio sanguinis, sed orbatio est & domus nr̄æ solitudo ppetua. Antea aūt gesta exēpla sunt pfidiæ ipsorū. Est aūt maximum scelus rumpere fidē turno. Rēsa deorum sunt cū maxīa cautela psiderāda q3 iplicita sūt & iuoluta.

CHRI. TACITum, clanculū non sentiente illa. Sup i. de. & de pp ter signi ficat. Cice. cupio hoc mltis de causis. i. pp multas causas. Fœmieæ. q. d. maxie. Nā fœmineus sexus pp ībecillitatē ipatiētior ē in oibus perturbationibus hinc paulo infra vt rabiē vehemētiorē ondat canes fœminas ponit. Curæ & iræ. Nā cura quā capiebat de filia iras in troianos excitabat. Vsus est aūt plurali numero, vt eas perturbatiōes vehementiores ostenderet. Præcordia, optimū elegit membrū, vt videbis vbi expressimus quid esset pcordia dictū est. Fallit furētē, nam ita furtim inijcit furorem, vt cū illa fureret, tñ nū aīaduerteret vnde sit ille furor. Animam, idest anhelitū, sic in Georgicis. Animas, & olētia medi Ora fouēt illo. Matrū de more ita loquebatur, vt amorem maternum exprimeret, & cuncta q quereret, inde prouenire viderent non aūt a furore, vt paulopost. Multa, pro multū. Ducenda, arguit a dāno q filia detur illi qui paulopost abducturus sit, & hoc facit verisimile, qm̄ sit exul, neq3 pprias sedes habeat quo se recipiat. Itē a turpi qm̄ cōtra ius atq3 fas eripiatur Turno cōsanguineo. O genitor, ad quem potissimum pertinet filiæ caueī. Natæ & tui id agis quod nemini prosit oibus noceat, Nā cum rapietur, & conspectu parentum virgo & nos & ille in miserias rapiemur, Nec frustra id adiunxit nec matris miseret, nam impatientius ferunt hæc incōmoda matres q̄ patres, vnde repetiuit miseret.

SER. a ¶ PRÆDO, QVASI piratam ducit hominem diu in mari morantem. b ¶ At non sic phrygius, legitur & an non, sed hoc absolutum est, si autem legeris at copulatiua particula est ad ornatum solum pertinês. Hora.

At o deorum quicquid i cœlo regit terras & humanû genus. c ¶ Et consanguineo filius enim Veniliæ amatæ sororis. d ¶ Si gener externa petitur de gente latinis, de qualitate transit ad finé. nam vult Turnum extraneum esse definire per caslidam argumétationes, quia imperio Latini non subiacet, quum oraculum de latinis omnibus cauerit, postea et huic occurrit Turnû græcû esse ab acrisio cómemorans, per quod duas res latenter aget. Nã dicêdo origines considerãdam docet & turnû eé ab Acrisio, & Aeneã latinum a Dardano. e ¶ Premût iussa, vrgét in hoc cópellunt. f ¶ Inachus acrisiusq; pres Danaæ Acrisii regis argiuorû filia postq; est a Ioue vitiata, pater eã intra arcã inclusam pcipitauit in mare, quæ delata ad Italiam inuenta est a piscatore cum perseo: qué illic enixa fuerat, & oblata regi pilumno, qui eã sibi fecit vxorem, cû qua etiam ardeam pdidit, a quibus Turnû vult originem ducere. g ¶ Sine more furit, sine exéplo, & hoc etiã cótra decus est regiû h ¶ Lymphata, percussa furore lympharum, sicut ceritos a Cerere dicimus. i ¶ Turbo, Catullus hoc turbê dicit, vt hoc carmen, hic turbo, vnde turbinis facit. Nam si turbonis sic erit a proprio nomine. k ¶ Impubesq; manus, aut multitudo puerorum, aut a parte tótum posuit vt p manu ipsum puerum intelligas. l ¶ Simulato numine bacchi, talem patiebatur furores, vt speraret se Liberi sacra celebrare, non enim ipsa simulabat, quod est sanorum, nã & paulo post dictû est, Aiecto stimulis agit vndiq; bacchi. m ¶ Quo, vt. n ¶ Heuhoe bacche, vox bacchantis est.

Perfidus alta[a] petens abducta virgine prædo?
At nô[b] sic Phrygi[9] penetrat Lacedæmôa pastor,
Ledæamq; Helenam troianas vexit ad vrbes?
Quid tua sãcta Fides. qd cura antiqua Tuorû,
Et sanguineo[c] toties data dextera Turno?
Si gener[d] externa petitur de gente Latinis
Idq; sedet, Fauniq; premunt, te[e] iussa parentis,
Omné equidé sceptris terram quæ libera nostris
Dissidet, externam reor, e sic dicere Diuos.
Et Turno, si prima domus repetatur origo,
Inach[9][f], Achrisiusq; patres, mediæq; Mycenæ
His vbi nequiq; dictis experta Latinum
Contra stare videt, penitusq; in viscera lapsum
Serpentis furiale malum, totamq; pererrat:
Tum vero infelix ingentibus excita Monstris
Immésam sine[g] more furit lymphata[h] p Vrbem
Ceu quõdam torto volitans sub verbere turbo,[i]
Qué pueri magno in gyro vacua Atria circum
Intenti ludo exercent: ille actus habena
Curuatis fertur spaciis, stupet inscia turba,
Impubesq;[k] manus mirata volubile Buxum
Dant animos plagæ. non cursu segnior illo
Per medias vrbes agitur, populosq; feroces:
Quinetiam, in siluas simulato[l] numine Bacchi
Maius adorta nefas, maioremq; orsa furorem
Euolat: e natam frondosis môtibus abdit,
Quo[m] thalamû eripiat teucris, tedasq; moretur
Heuhoe[n] bacche fremens. solû te vgine dignum

CHRI. ¶ PRÆDO, Qð facile conijci pôt ex eo quod diu p diuersa maria iactatus sit. ¶ At non maximam vim habet hoc exéplum. Facit enim credibile hoc i ænea cû de more illius gentis sit rape aliena. ¶ Si gener, Cófutatio eorum q obijci possent ó fato rû iussu. ¶ Tum vo hacten[9] de matrimonio more locuta é. ¶ Nûc vo apte furore concita crepit tum ex desperatione quia latinum psuadere nó poterat, tum quia magis atq; magis a furia accendebatur. ¶ Mõstris, non erit verisimile pudicam reginam intantam amentiam prorupisse, nisi concita fuisse tanto furore, vt pro monstro haberi posset. ¶ Dant ani. quomodo i nerût animi rebus inanimis, sed pulcherrima poetæ phantasia, vt motus illi maiores qui turbini ex plagis proueniunt animos q asi audaciam appellet, & declamat a contrario cum ipsæ plagæ soleant illam imminuere. ¶ Simulato, a se. Tanto enim furore percita est, vt contra latini iussa filiam in siluis ausa sit abducere, vt coniugium. Aeneæ remoretur, ex qua mora tolli penitus, illud posse sperabat, vnde & reliquæ mulieres motæ auctoritate reginæ illam in siluas secutæ sunt.

a Tibi ſumere thyrſos, pro iubebat, & ſunt infiniti pro indicatiuis. b Pampineas haſtas, pampinis tectas. c Incinctæ pellibus, nebridum ſcilicet. d Pinum ſuſtinet, facem pineam, vt fiebat in liberalib⁹.

volunt videri induūt ſe corporibus pp mortaliū oculos. Nā īcorporei ſunt. q Albos cū victa. i. etiā albas victas. r Ramū inectit oliuæ, aut coronā accipit, aut ramū alligat victis. Quod aperte in. viij. oſtēdit, Et victa cōptos voluit prætendere ramos, ſuḃ etiam Præferimus manibus victas. ſ Iunonis anus tēpliq; ſacerdos Iunonis tēpli an⁹ ſacerdos.

Vociferans, e enim mollis tibi[a] ſumere Thyrſos,
Te luſtrare Choros, ſacrum tibi paſcere crinem.
Fama volat, furiiſq; accēſas pectore matres
Idem omneis ſimul ardor agit noua q̃rere tecta
Deſeruere domos. Vētis dant Colla: comaſq;:
Aſt aliæ tremulis vlulatibus Aethera cōplent.
Pampineaſq; [b] gerunt incictæ [c] pellibus Haſtas.
Ipſa inter medias flagrantē feruido Pinum [d]
Suſtinet, ac Natæ [e], Turniq; canit Hymenæos,
Sanguineā torquens aciem, toruomq; [f] repente
Clamat. Io [g] matres audite vbiquaq; Latinæ
Siqua piis [h] animis manet infoelicis Amatæ
Gratia: ſi iuris materni cura remordet,
Soluite crinales [i] victas capite Orgia mecum.
Talem inter ſiluas, inter deſerta ferarum
Reginam Alecto ſtimulis agit vndiq; Bacchi,
Poſtq̃ viſa ſatis primos acuiſſe [k] furores,
Conſiliumq; [l] omnemq; domū vertiſſe latini,
Protinus, hinc fuſcis triſtis dea tollitur Alis
Audacis Rutuli ad muros, quā dicitur Vrbem
Acriſioneis [m] Danae fundaſſe colonis
Præcipiti [n] delata Noto. locus Ardea quōdā
Dictus auis, e nunc magnū [o] Tenet ardea nomē
Sed Fortuna fuit. tectis hic turnus in altis
Iam mediam nigra carpebat nocte quietem.
Alecto toruā faciem: e furialia membra [p]
Exuit, in vltus ſeſe tranſformat aniles,
Et frontem obſcœnā rugis arat, induit Albos [q]
Cum victa crines, tum ramum [r] inectit Oliuæ:
Fit Calybe Iunonis [s] anus, templiq; ſacerdos

e Natæ turniq; canit hymenæos, hic aperte expreſſit dementiam. Naq; quum cōſecrauit filiam Libero hymenæus canit eius, ac Turni. hymeneum autē nūc carmē nuptiale dixit. f Toruū, p torue. g Io vox clamātis, & eſt tragicus ſermo. h Piis aīs. i. maternis i Crinales victas, quæ ſolarum matronarum erant. Nā meretricibus non dabātur. k Acuiſſe furores, vt ſupra, Quā Iuno his acuit dictis. l Cōſiliūq; oēmq; domū vertiſſe latini, q̃ habuerat vt filiā daret Aeneæ bel ſi remoueret, q̃ ſignificaue rat fumus augurij. m Acriſioneis Danae, patronymicū id eſt. Nā filiā Acriſii ſignificat nō acriſioneis colonis, ſola enīs venerat nō cū colonis. n Præcipiti delata noto, vt diximus ſupra ſtra arcā. o Magnū tenet ardea nomen, bene alluſit. Nam ardea quaſi ardua dicta eſt, ideſt magna & nobilis, & q̃q̃ Iginus in italicis vrbibus ab augurio auis ardeæ ardeā dictā velit. Illud nāq; Ouidij in metamorp. fabuloſū eſt, icenſā ab Aenea Ardeā & i hāc autem eſſe cōuerſam. Sciendū tamē Ardeaq; per antiphraſim dictam, Quod breuitate pēnarū altius non volat. Lucanus: Quod auſa volare ardea ſublimis pennæ confiſa natanti. p Membra exuit, bene exuit, Nā dij cū

DON. Bene Iunonis ſacerdotis perſonam ſumit, vt maiore auctoritate loqueretur, pulcher autem dixit exuit, & induit veluti cuſ veſtitus pmutationem facimus. Exuimus enim noſtrus, & induimus alienum.

CHRI. Deſeruere domos, qua ſi dicat popularil migrarunt, Et ex hoc munere videt etiam has furore ab alecto concuſſas fuiſſe. Pampineas, pampinis veſtitas, q̃s Thyrſos vocant.

Incinctæ pellibus, habētes pelliceas veſtes incinctas. Vtebantur. n. pellibus lyncū & dānarum & huiuſmodi ferarum, Quas nebridas dicunt. Stimulis bacchi cum enim furorem incuſſerat, vt illa omnis decoris oblita auſa, Bacchi ſacra ſimulare. Cōſilium omnemq; domum, ideſt conſilium quo quidem euerſo totius familiæ occaſus ſequebatur. Fuſcis, nigris, Nam furia ab obſcuritate & inſcitia eſt, vt diximus, & ab ea omnia nigra, ideſt noxia ſunt, Ardea dicta eſt ſecundū Strabonem, vel quia ardua quod in edito poſita loco. Vel quia condentibus vrbem auſpicium fuit ardea auis vel nomē habuit, ab Ardea Vlyxis ex Circe filia.

SER. a ¶ FVSOS patiere labores, probus de tempore conexione libellum composuit, in quo docet quod cui debeat accommodari. ex quo intelligimus hanc quam facit arduam esse conexionem, Nam patiere futuri temporis est, fusos vero participium est praeteritum dicit autem patieris ut tot tui labores fundant incassum vel in irritum cadant. b ¶ Incassum autem tractum est a cassibus, i. retibus. c ¶ Transcribi, tradi. sermo autem hic tractus est de pecunia, Nam scribi est dari. Hor. scribe decem nerio, non est satis adde cicutae, rescribi vero reddi, Horatius, Dictatis quod tu nunquam rescribere possis. Teren. Argentum illud denuo rescribi iube phormio. d ¶ Quaerit haeres de iure traxit, ut non generum sed haeredem diceret. Nam per coemptionem facto matrimonio sibi inuicem succedebant. e ¶ Tyrrhenas i sterne, ut I sequere Italiam ventis. Sane notum est bello multum potuisse tyrrhenos, & fuisse praecipue infestos latinis, ut Hi bellum assidue ducunt cum gente latina. ff ¶ Haec adeo tibi me, addidit auctoritatem, quia scit anui credi difficile. Adeo autem valde. s. iussit, ut Ter. Adolescentem adeo nobilem. g ¶ Laetus, alacer, festinus. Nam laetari non potest qui perdebat uxorem, sicut supra in primo, Vela dabant laeti. h ¶ Flumine pulchro, ut supra Hunc inter fluuio tyberinus amoeno. i ¶ Coelestum vis magna iubet, aut per diffinitionem ipsa Iuno est vis deorum, aut per augmentum suasit primo per se, secundo per iunonem, postremo per vim omnium deorum. k ¶ Turnum experiatur, contra se, quem per se probare non potuit. l ¶ Sentiat, tandem sentiat contra quem pro se laborantem non probauit. m ¶ Hic iuuenis vatem irridens: caluit, quia iuuenis. Hor. Non ego hunc ferrem calidus iuuenta consule planco.

Et iuueni ante oculos his se cum vocibus offert.
Turne tot incassum [b] fusos [a] patiere labores?
Et tua dardaniis transcribi [c] sceptra colonis?
Rex tibi coniugium, & quaesitas sanguine dotes
Abnegat, externusque in regnum quaeritur [d] Haeres.
I nunc ingratis offer te irrise periclis,
Tyrrhenas [e] I sterne acies, tege pace latinos.
Haec [f] adeo tibi me, placida cum nocte iaceres
Ipsa palam fari Omnipotens Saturnia iussit.
Quare age, & armari pubem portisque moueri
Laet[g] arma para. & phrygios, qui flumine [h] pulchro
Consedere duces, pictasque exure carinas.
Coelestum [i] vis magna iubet, Rex ipse latinus
Ni dare coniugium & dicto parere fatetur,
Sentiat [k], & tandem Turnum [l] experiatur in armis.
Hic iuuenis [m] Vatem irridens, sic orsa vicissim

test, quae tuae causae fauet. ¶ Tibi contra meritum laborum irrisio. ¶ Tibi, qui male gesta posses tua propria fortitudine corrigere. ¶ Tibi, suspecto iam genero. ¶ Me, sacerdotem suam templi custodem cuius fidem nosses. ¶ Phrygios, Quasi dicat imbelles & inertes. ¶ Pictas, nam luxuriosos haec pictura denotat. ¶ Coelestum vis, ergo debet audaci fieri Rex ipse, Qui te fefellit, cuius imperium tua defensione securus sit. ¶ Iuuenis, non mirum si iuuenis mulierem, & anum in re bellica contempsit.

CHRI. ¶ EXTERNus, quid enim iniuriosius est quam cum domi sint haeredes, Qui suo sanguine coniugium meruerint, quaerere externos. ¶ I nunc, grauissima confutatio, id concedere videmur quod manifestissimis argumentationibus minime agendum ostendimus. sic in quarto, I sequere italiam ventis pete regna per vndas. ¶ Est ornatus locus dissoluto, vbi mutatis verbis repetitur eadem sententia. ¶ Ingratis, ex quibus nulla gratia prouenit. ¶ Ipsa saturnia, argumentum ab auctoritate. Quare age cum iam ostendisset inceptum iustum vtileque futurum exhortatur vt capiat. ¶ Flumine, pulchro & pictas carinas, dixit vt traheret in contemptum. q. d. qui pulchritudinem potius ad voluptatem requirant quam ea quae ad salutem & defensionem spectent. Quapropter facilius tanquam deliciosi superabuntur. Ergo arguit est facili. ¶ Rex ipse latinus, traxerat hunc in odium cum dixit illum denegare sibi connubium & dotes partas sanguine, itaque nunc amare insultat, & exaggerat iram in Turno. ¶ Sentiat, ex eo quod multum fidere videtur viribus. ¶ Turni, audaciam, iram auget & spe confirmat. ¶ Tandem. q. d. post nimis longam tuam patientiam. ¶ Iuuenis, quibus in aetate iuuenili robur magnum est, iis plus viribus quam consilio tribuere solent. Hinc aegre tulit Turnus ab anicula admoneri cum reip. curam ad regem non ad sacerdotem pertineat. Propterea quod est responsio plena amaritudine & contemptum, & ostendit se nihil latere ex iis quae illa veluti consultrix admonuerat.

DON. ¶ ABNEGAT, cum tantis periculis, & uxorem, & dotem quaeris. ¶ Externusque in regnum, dicit omnia quae hominem forte & Regium mouere possint, dat praeterea vincendi fiduciam asserendo iunonem affuturam, cui etiam displicebat. Addidit meritus, ne si cunctaretur firmatos arctiore foederis vinculo superare non posset. Ipsa palam fari, habet emphasim ipsa quasi dicas, quae omnia pot.

CVNCTA

O re refert. classes inuectas Thybridis vndam,
Non, vt rere, meas effugit nuncius aures.
Nec tantos mihi finge metus, nec Regia Iuno
Immemor est nostri.
Sed te victa[a] situ, verique[b] effoeta Senectus
O mater[c] curis nequiq̃ exercet, & arma
Regum inter falsa[d] Vatem formidine ludit.
Cura tibi Diuum effigies, & templa tueri.
Bella viri, pacemq; gerant, quis[k] bella gerenda.
Talibus Alecto dictis exarsit[e] in iras.
At iuueni oranti[f] subitus tremor[g] occupat artus.
Diriguere oculi. tot Erinnys sibilat Hydris,
Tantaq;[h] se facies aperit. tum flammea torquens
Lumina, cunctantem, & quaerentem dicere plura,
Reppulit, & geminos[i] erexit crinibus Angues,
Verberaq;[k] insonuit, rabidoq;[l] haec addidit ore.
En ego victa Situ, quam veri effoeta Senectus
Arma inter regum falsa formidine ludit,
Respice[m] ad haec[n], adsum dirarum ab sede sororum.
Bella manu, letumq; gero.
Sic effata facem[o] iuueni coniecit, & atro[p]
Lumine fumanteis fixit sub pectore[q] taedas.[r]
Olli Somnum ingens rupit pauor, Ossaq;, & artus
Perfudit toto proruptus corpore sudor.
Arma amens fremit[r], Arma toro, tectisq; requirit.
Saeuit Amor ferri, & scelerata[s] insania Belli.
Ira super: magno veluti cum flamma sonore

SER. a ¶ VICTA situ senectus, i. pigritia longa uetustate ex qua nascitur situs. b ¶ Veriq; effoeta, cassa veritatis. c ¶ O mater, irrisionis est non honoris. d ¶ Falsa formidine, quia vatem nam eam defendebat a bellis, si non aetas, saltem relligio sacerdotij. e ¶ Exarsit in iras, communi sermo habet, ardeo illa re, sed figuratius ardeo in illam rem dicimus, & est specialis Cornelij elocutio. f ¶ Oranti, loquenti, vnde etiam oratores dicimus. g ¶ Tremor occupat artus. vicinitate scilicet furiae. Non tremor furoris est. h ¶ Tantaque se facies aperit, semoto anili vultu, quem finxerat, & quem se induerat, sicut supra in primo de Venere, Et vera incessu patuit dea. i ¶ Geminos erexit crinibus angues: similes, nam omnes dicit erexisse, non duos. k ¶ Verberaq; insonuit, pro verberibus insonuit, i. per verbera. l ¶ Rabido, habitum futurae orationis ostendit. m ¶ Respice, multi hic distingunt, & superioribus iungunt, vt sit sensus. Respice eam quam dicis falsa deludi formidine. n ¶ Ad haec adsum, idest ad Regum arma & ad bella, quomodo ergo dicis quod superfluo his inserat rebus ad quas veni? Alij respice ad haec legunt, vt sit quasi demonstrantis. respice bella, & letum gero. o ¶ Facem iuueni coniecit, satis considerate faces iuueni iniecit, quae cito exardescit, & desinit. Supra Amatae serpentes iniecit, vt in mulieribus semper viget venenum. p ¶ Atro Lumine, atri luminis taedas, vt Pulchra faciat te prole parentem. Atro autem lumine furiali inferno, alias autem ratione caret. q ¶ Sub pectore, vbi fellis locus est. i. iracundiae. r ¶ Fremit, cum clamore deposcit, bene autem amens quia in tempore genuerat. s ¶ Scelerata insania belli, nihil enim tam insanum quam desiderare id, per quod possis perire.

DON. ¶ MATER, irrisio est aperta. ¶ En ego victa situ, prius non potuit obiurgare metuentem quam in illum regereret quae protulerat. ¶ Bella manu. q. d. Contra illum Bella viri pacemque gerant. ¶ Magno veluti, ornatus poeticus in parabolis & similitudinibus maximo constitit.

CHRI. ¶ SED TE victa si. non quia plus sapiat, sed quia deliret illam eas res dixisse. ¶ Cura tibi, distributio est, nam ostendit & quid ad aniculam sacerdotem, & quid ad viros pertineat. ¶ Talibus alecto, & recte, nam quo magis furore percipitari quam ipsa furia debuit. ¶ Subitus tre. per colorem rethoricum quem notationem appellant illam ita describit, vt oculis nostris eas subijciat. Repulit re in compone breuis est, sed in rebus preteritis quam geminatur consonans fit longa positione, sunt autem haec reperi, retuli, & repuli. ¶ Rabido, vt poterat qui iam furore vehementer concitarentur. ¶ En ego, repetitio verborum, quibus vsus fuerat Turnus vehementiam demonstrat iracundiae. ¶ Atro nunquam ab hoc colore discedit poeta, sed etiam sensus litteralis est atro lumine, cui multus fumus esset admixtus.

Fremit ¶ Fremit, nam indignatio aliud sonum emittere prohibebat, Nam fremere significat confusam vocem ex ira & dignatione emittere. ¶ Ita super, pulcherrima & accommodatissima comparatio, & mira poetae copia, nam cum aqua toties nominanda sit modo latices, modo aquae vim, modo amnem, modo vndam dicat.

a ¶VIRGEA, de viminibus, vel virgis facta, vnde est flamma validior. b ¶Costis &, lateribus, & bene antiquũ resp exit morem. Nam ollas non suspendebãt, sed positis circum circa ignẽ adhibebant. b ¶Costis. i. lateribus. c ¶Furit intus aquai, idest fumidus aquæ amnis, nec immerito nã potest esse & alterius rei amnis, vt Fluuios videt ille cruoris. hanc autem diæresin Tucca & Varus fecerũt. Nã Vir. sic reliquerat. Furit intus aquæ amnis & exuberat, vt aquæ amnis qđ satis asperum fuit. d ¶Nec se iam capit vnda, melius q̃ si diceret. Nec iã vas vndam capit, Homerica est comparatio.

mos agrestes, plus est qui si agrestum dicerret animos.

¶POLLVTA pace, aliter. n. aduersus socerũ moueri non debuit. Præterea impellebatur a furia. ¶Primis ductoribus vt causam scirent. ¶Certatim, amor maxim⁹ & fauor in Turnũ ostẽditur. ¶Animos agrestes, Excitauit eos primus qui facilius excitari potuerunt propter iperitiam & feritatem.

¶VAPOR ad auras, ofa lcõpatione q̃drãt æstuat. n. sanguis ex accensione bilis, vt aq̃ flãmis iahno et ebullitione mouetur & vt ide extollit fum⁹, sic ex bilis, sanguinis q̃ ebullitiõe eleuant ad caput vapores, qbus

Virgea[a] suggeritur costis[b] vndantis Aheni,
Exultantq; æstu latices, furit[c] intus aquai,
Fumidus. atq; alte spumis exuberat amnis.
Nec iã[d] se capit vnda volat vapor ater ad auras.
Ergo[e] iter ad regem polluta[f] pace Latinum
Indicit[g] primis iuuenum, & iubet arma parari
Tutari Italiam. detrudere finibus hostem.
Se satis ambobus teucrisq; venire Latinisq;.
Hæc vbi dicta dedit, Diuosq; in vota[h] vocauit:
Certatim sese Rutuli exhortantur in arma
Hũc dec[i] egregiũ Formæ mouet, atq; iuuẽtæ.
Hunc Atavi reges. hunc claris dextera factis.
Dũ turnus Rutulos animis audacibus implet
Alecto in teucros Stygiis se concitat alis
Arte noua[k] speculata[l] locũ, quo littore pulcher
Insidiis[m] cursuq; feras agitabat Iulus
Hic subitam canibus[n] rabiem Cocytia Virgo
Obiicit: & noto[o] nares contingit odore.
Vt Ceruum ardẽtes agerẽt quæ prima malorũ[p]
Causa fuit, belloq; animos[q] accendit Agrestes.

ὡς δὲ λέβης ζεῖ ἔνδον ἐπειγόμενος πυρὶ πολλῷ
κνίσην μελδόμενος ἁπαλοτρεφέος σιάλοιο
πάντοθεν ἀμβολάδην ὑπὸ δὲ ξύλα κάγκανα κεῖται.

e ¶Ergo, qa sic incẽsus est. f ¶Polluta pace, vel sua vel troianorũ. g ¶Indicit, signate vbũ bellicũ posuit. h ¶In vota vocauit, qa nũcupatis votis bella sumebãt. i ¶Hunc decus egregiũ formæ mouet, Dauni & Turni. s. decus, Nã h̃ dicit, alios pulchritudo turni, alios nobilitas, alios virtus mouebat ad bellũ. Nã hoc ẽ. Animis audacibus iplet, affectione sui iniicit oĩbus magnanimitatem. k ¶Arte noua, dolo. l ¶Speculata locũ q̃ littore, pnomẽ pro noĩe ponit nõ pro noĩbus, vñ mõ noue ĩter duo noĩa vnum pronomẽ posuit. Nã recte, quo loco diceret, et hoc semel tñ fecit. m ¶Insidiis cursuq;, cursu agitabat. Nam insidiis circũuenimus, nõ agitamus. n ¶Canibus rabiẽ, studiũ mutauit in rabiem. o ¶Noto odore, ceruino. Solent enim ita istitui. Hor. Venaticus ex quo Ceruinam catulus pellem latrauit in aula. p ¶Malorum Causa fuit, hoc est Et primæ reuocabo exordia pugnæ. q ¶Animos

oĩa recta rõ abũbrant. & lumẽ amittit, Idicit iter. i. expeditionẽ. Honeste aũt dixit iter q̃d q iturus eẽt ad Latinũ ei⁹ aius explorarurus anteq̃; bellũ moueat. ¶Tutari ita. & detru. ho. verbis. n. honestabat bellũ, qđ qdẽ sumere simulabat nõ pp ereptã ↄiugẽ ne ppriũ ↄmodũ seq videret. s; vt priãs tutaret & ab ea hostes arcẽt q̃ p̃ ostendit hõestũ bellũ, Deĩde facile cũ polliceat, et si latini sese opponant, tñ ipse ↄ ãbos sufficẽ. Vt ãt verisile faciat Rutulos relicta pace, quã oẽs suapte nã amãt bellũ sequunt os ples cãs refert, qbus facile ad id moueri potuerit. Hoc i gñe deliberatiuo, Cic. affectionẽ vocat, q̃ est q̃dã ↄmutatio rerũ ex tpe aut negocio ł cultu, aut administratione, aut bolus studio ¶Arte noua, Fraude iusitata, nã igeniosa res fuit ex venatione huiuscemodi captare occasionẽ. ¶Canibus, nam difficile erat hoĩes externos et oĩa pacitãtes vt aliqd ↄ ius auderẽt ↄcitare. Ergo ipulit canes ad id ad qđ hoĩes nõ ipulissent. ¶Noto, Quẽ ex multis venatiõib⁹ nouissent. ¶Vel noto. i. amico & grato, & q̃ vehemẽt dilectarent, vt i Buco. Hic iter flumina nota. ¶Agrestes, Nã ciuilib⁹ & aliq̃ rõne ↄpositis nõ suffecisset illa cã vt pp ceruũ mouerẽt bellũ.

¶CORNIBVS

a ¶CORNIBVS ingens, ingens & ad præstantē formam pertinet, & ad magnitudinē cornuū. b ¶ Thyrrhidæ pueri, Tyrrhi filij, & vt diximus supra alludit ad nomē. Nā Tyrrhus dictus ē pastor, apud quē Lauinia peperit.

facit, hinc & Iout. Vis frater ab ipsis ilibus, Nā qđ Marulus mimographus dixit, Tu hectorē imitaris ab ilio nunq; recedis, quū de guloso diceret, allusit ad ciuitatis nomē. nam ab ilia debuit dicere, bene aūt ea loca vulnerata dicit, q̃ flati mortē afferre nó possent, vt domū rediret, vt eēt cā belli. nā si statim periret, aut ipse ceruus, aut vulneris auctor lateret.

Ceruus erat formæ præstanti, & cornibus[a] igens,
Tyrrhydæ[b] pueri quē matris ab vbere raptum
Nutribant, Tyrrheusq; pater. [c] cui regia parent
Armenta, & late custodia credita campi.
Assuetum imperijs, soror omni Siluia[d] cura
Mollibus intexens ornabat cornua sertis,
pectebatq;[e] Ferrum, puroq; in fonte lauabat.
Ille manū[f] patiens, mensæq;[g] assuetus herili
Errabat[h] siluis rursusq; ad limina nota
Ipse[i] domum sera quamuis se nocte ferebat.
Hūc procul errantem in rabidæ venantis, Iuli[k]
Commouere Canes, Fluuio cum forte secūdo
Deflueret, ripaq; æstus viridante leuaret.
Ipse etiam eximiæ laudis succensus Amore
Ascanius curuo direxit spicula cornu.
Nec dextræ erranti[m] Deus[l] abfuit, actaq; multo
Perq; vterum sonitu, perq; ilia venit arundo.[n]
Saucius at Quadrupes nota intra tecta refugit,
Successitq; gemens stabulis, questuq; cruentus.
Atq; imploranti similis: tectū omne repleuit.
Siluia[o] prima soror palmis percussa lacertos
Auxilium vocat, & duros[p] conclamat agrestes.
Olli (Pestis[q] enim tacitis latet aspera siluis)
Improuissi adsunt. Hic torre[r] armatus obusto
Stipitis hic grauidi[s] nodis, quod cuiq; repertum

c ¶ Cui regia parēt arméta, magistrū hunc pecoris vult fuisse, & saltuarium. Nā hoc ē, et late custodia credita cāpi, magister autē pecoris ē, ad quē omnia ptinēt aīalia. Cicero, Nominat homīné quēq; magistrū pecoris esse dicebat. d ¶ Siluia, bonū puellæ rusticæ nomen formauit. e ¶ Pectebatq; ferū, quadrupedē, vt Io lat' inqs ferī. f ¶ Manū patiens, patiēs illius rei dicimus, vñ apparet vnū v caussa metri eē detractū. g ¶ Mēsæ herili, noue dixit. Nam herū nó nisi dominū dicim', nisi forte iō dixit, quia dat ei humanum sensum, vt imploranti similis. h ¶ Errabat siluis, pascebat, vt mille meæ siculis errant in montibus agnæ. i ¶ Ipse sua sponte rabidæ venātis q̃re fœminino genere canes posuit. soluit ideo, noluit masculinū genus Canes nominare, quia in fœminis plus sit iracūdiæ. k ¶ secūdo defflueret, secūdo. scđm aquā, vñ & aduerso dicimus cōtra aquā. Nā iō deflueret dixit, & secūdo, qa cursus post natantē videt. l ¶ Deus abfuit, A lesso deū dicit, sicut de Venere Descēdo ac ducēte deo. Nā vt diximus numina vtriusq; sexus videntur, iō quia icorporea sunt, & qđ volūt assumūt corpus: vt aūt deū dicamus pro dea hoc nó apte ponit, sed in subauditionem. m ¶ Errāti, licet eni certum esset feriturū, tñ bñ errā ē dixit, qa nó vsq; quaq; semp certus est ictus. Hor. Nec semp feriet quodcūq; minabit arcus. n ¶ Perq; ilia hoc ile, & hæc ilia

o ¶ Siluia prima, soror, bñ puellæ dat doloris impacientiam. p ¶ Duros cōclamat agrestes, aut quia semp duri sūt, aūt duros qui cerui interitum non dolebant. q ¶ Pestis, furia. r ¶ Torre, hic torris facit vt hic fustis. s ¶ Grauidi, grauis propter nodos scilicet

¶ERRANTI ... DON.
tem, his versib' ponit execusationes Ascanij. ¶ Deus, idest euentus qui humanos actus aut implet aut deserit. ¶ Nota, quorum humanitatem diu comprobasset.

¶REGIA parent armenta, non enim moti essent ad vlciscendam iniuriam reliqui nisi Tyrrhænus magnæ auctoritatis apud illos fuisset. Dat autem curam alendi puellæ, quoniam natura mulieres in delitijs huiuscemodi animalia habere consueuerint. Mansuetudinem autem illius longius describit, vt inde appareat eum in maiori precio apud heros fuisse. ¶ Rabidæ, quia fœminæ facilius in furorem concitantur. ¶ Tectum omne repleuit. Hæ querelæ animum puellarem mouere facile potuerunt, & illa rursus fratres atq; patrē cuius auctoritate quoniā regio pecori pæesset reliqui sunt moti, præsertim qui tacito furore stimulabantur, Vnde antequā prouiderent, affuerunt. ¶ Hic torre narratio verisimilis ex eo quod fieri solet CHRI.

Rimanti telū ira facit. vocat agmina Tyrrheus
Quadrifidā[a] Quercum cuneis[b] vt forte coactis
Scindebat rapta spirans immane Securi.
At sæua e speculis tempus Dea nacta nocendi
Ardua tecta petit stabulis, & de culmie[c] summo
Pastorale canit signum, cornuq; recuruo
Tartaream[d] intendit voces qua protinus omne
Cōtremuit nemus[e], & siluæ intonuere ꝓfundæ.
Audijt & Triuiæ[f] longe lacus, audijt amnis
Sulphurea[g] Nar albus aqua, fontesq;[h] Velini,
Et trepidæ Matres pressere[i] ad pectora natos.
Tum vero ad vocē[k] celeres, qua Buccina signū
Dira dedit, raptis cōcurrunt vndiq; telis
Indomiti Agricolæ. necnon & Troia Pubes
Ascanio auxilium[l] castris effundit apertis.
Direxere[m] acies. non iam certamine agresti
Stipitibus duris agitur, Sudibus ue præustis
Sed ferro[n] ancipiti decernunt, atraq; late
Horrescit strictis seges[p] ensibus. æraq; fulgent
Sole[q] lacessita, & lucem sub nubila iactant.
Fluctus vti primo coepit cū albescere Vento,
Paulatim[r] sese tollit Mare, & altius vndas
Erigit. inde imo consurgit ad Aethera fundo.
Hic iuuenis[s] primam ante aciē stridente sagitta

SER. a QVADRIFIDAM, quæ in partes posset findi q̄tuor. b Cuneis coactis, & satis signare coactis, dixit. Exprimit aūt antiquū morē, vt diximus supra, Nā primum cuneis scindebāt fissile lignū. c De culmine summo, bn̄ culmine quia de tectis agrestium loquit. d Tartaream, aut terribilē. aut forte scd̄m visum dixit. e Nem. locus haud longe ab aritia, in quo lucus est, q speculum Dianæ dicit. Et notandū q voces eius paulatim facit procedere, qd̄ locorum idicat cōmēoratio. f Triuiæ lacus, hic ē q Dianæ speculū dicitur. g Sulphurea nar albus aq̄. i via flaminia ē ciuitas narnia in mōtibus posita qb' subest nar fluuius, qui tiberino cōiungit, sulphurea ꝓ sulphurei saporis, aut sulphurea. i. subuiridi. h Fontesq; velini, vltra interamnē sunt. Nā vt dicim' vox furiæ paulatim ꝓcessit. i Presse ad pectora natos, Statius. Pressitq; palæmona mater. Itē cōtra natos ausæ deponere matres. k Ad vocē, buccinæ. s. vt sēāt, & ad sonitū vocis vestigia torsit. Nā q̄cūq; sonus dici vox pprie pōt. cū dij inferi īducant, q̄re signū buccinæ dat. Soluitur q buccīa ex capræ fiat & sit pprie ditis pris hostia, & qa capra sp febriculosa sit; nā & ipsius febeuū eē dicūt, ergo recte Ab hac dea hoc signū dixit dari. l Auxiliū castris effundit apertis. i. ipsa l auxiliū effundit. m Direxere acies, ordinauerūt i latitudinē. n Præustis, præ breuis fit pp sequētē vocalē, qd̄ vna pte orationis factū itollerabile est, hic autē tolerabile, qa cōpositus est sermo. o Ferro ancipiti, vtrinq; noxio, dicit aūt aut gladios aut bipennes. p Seges, terra mō, vt Quid faciat lætas segetes, p atuā vo fertilem significat, vt ostendit i georgicis. q Sole lacessita, naturale enim est vt metallorū splēdor plus fulgeat aliæ lucē repercussus. r Paulatim sese tollit mare, sic bella dicit surrexisse paulatim, sicut ventis flantibus mare turgescit. s Hic iuuenis, hic cōfundit nomina. Nā & puerū & iuuenē indiscrete nōnunq; Virg. ponit, vt hoc loco. Nā Almonē quē mō iuuenē dicit, paulo post ait puerū, vt Almonē puerum mouet aūt miserationem ab ætate quum dicit puer, a virtute quum dicit primā an aciē, a vulneris etiā crudelitate.

DON. TRIVIAE lō. lacus. i. nemus, q a latinis stabulis est remotissimus. Pressere ad pectora, Ondit Maternus affectū. Tum vo ad vocem, q̄ dixit Siluia auxilium vocat postea, dixit Vocat agmina tyrrhus, & venisse aliquos. Tertio, furia Bellū finitimis turba canit, & tum plurimi venere. Auxiliū castris effudit. Nam in picnlo regū poeri nō paulatim pcessos est, nec partibus, sed simul oēs. Tuet aūt Troianos ab Inuidia, vt nō ferāt, sed vt defendant iniurias. Hic iuuenis, post cædē cerui tulit fors vt maximus natorū tyrrhi occideretur. Mouet autē phatos & quod tyrrhi filius & maximus natu, & quod iuuenis.

CHRI. RIMANTI. i. fa. ingrebat tela, & cū nō suchiret id qd̄ recta rōne p telo minime sumpsisset, ipsa ira q̄ oia pcipitabat, faciebat tela. Ardua, vñ melius audiret. Pastorale, nā nisi pastorale signū fuisset nō essent morti pastores. Nar, flu per narniā vmbriæ vrbem fluit. nam ab eo narnia dicta est. Castris apertis, ostendit celeritatē, vt milites ex omni parte castrorū effunderent. Direxerat acies, primo enim cōturbate effundebantur milites, vt celerius succurrerent, deinde aciem in ordinem eduxere.

CALMON,

Natorum Tyrrhei fuerat, qui maximus Almon[a]
Sternitur: hæsit[b] enim sub gutture vulnus, et vdæ[c]
Vocis iter, tenuemq; inclusit sanguine vitam.
Corpora[d] multa virum circa, seniorq; Galesus.
Dum paci[e] medium se offert: Iustissimus vnus
Qui fuit, Ausoniisq; olim[f] ditissimus aruis.
Quinq; greges illi Balantum: quina[g] redibant
Armenta, et terram[h] centum vertebat aratris,
Atq; ea per campos æquo[i] dum Marte geruntur
Promissi[k] Dea facta potens, vbi sanguine bellum
Imbuit[l] et primæ commisit funera pugnæ:
Deserit Hesperiam, et Cœli[m] conuexa per auras
Iunonem victrix[n] affatur[o] voce superba.
En perfecta tibi bello[p] Discordia tristi.
Dic[q] in amicitiam coeant, et fœdera iungant
Quando quidem Ausonio respersi sanguine Teucros.
Hoc etiam his addam, tua si mihi certa[r] voluntas,
Finitimas in bella feram rumoribus Vrbes.
Accendamq; animos insani[s] Martis amore:
Vndiq; vt auxilio veniant, spargam[t] arma per agros.

a ALMON, bene rustici nomen vsurpauit a fluuio. b Hæsit enim sub gutture vulnus, i. sagitta, vt Ardens infesto vulnere Pyrrhus, insequitur. c Vdæ vocis iter, i. iter vdum vocis, non enim vox vda est, sed per vdam arteriam labit viam, vnde in febricitantibus deficit. d Corpora multa virum circa, constrata sunt, & rhetorice vires trudit inmodum nobiles, in primo & vltimo loco commemorato. e Dum paci medium se offert, Nam qd se inter bellis iterate. f Ditissimus aruis, sed antiquorum more. Hor. Diues antiquo censu. g Quina redibant armenta, pro quinq; sicut bina. h Terras vertebat aratris, duo dixit a Catone memorata, qui interrogatus quis esset paterfamilias, respondit eum qui bene pascit, & bene arat, nam pascere per armenta intelligit, arare vero per aratris. i Aequo dum marte geruntur, aperta petitione, bello manifesto. Nam sic dicimus æquum autem æqualem non possumus dicere, quum soli interempti sint itali. k Promissi dea facta potens, honesta locutio, potens promissi. promissæ autem eam consensione intelligimus. Nam non promisit. l Imbuit, initiauit, & bene sanguine. Nam potest bellum & a discordia vel a dissensione incohari. m Et cœli conuexa per auras, Probus, A sper. Donatus dicunt hoc loco per bis accipiendum alloquitur Iunonem per cœli conuexa & per auras. potest esse epexegesis per auras. i. cœli conuexa, nec enim aliud sunt auræ. dicit etiam quidam commentarius connecta legendum, vt sit ipsa connecta, quod difficile in exemplaribus inuenitur. n victrix, voti compos. o Affatur, iam cum superbia, bene autem ei in principio denegauit orationem, quasi ad scelera festinanti, quam modo tribuit post bella iam cœpta. p Bello discordia tristi, Iuno. n. belli poposcerat semina, hæc etiam ipsa bella perfecit. q Dic in amicitiam coeant, ac si diceret ita bella commoui, vt ne tuo quidem imperio possint in pacem redire, & hoc est quod dicit Affatur voce superba. Alij dicunt, ego inter hos bella commisi, tu vicinos populos fœderibus iunge, & artibus Turni, & Æneæ fauore compelle, quod tamen si vis ego faciam, vt hinc sit dictum ego sum qua super fortuna laborum est. Ipsa regam. r Certa voluntas, si tua auctoritas hoc præsentit. s Insani martis amore, Homeri epitheton θοῦρος ἄρης. t Spargam arma, meminit sui. Nam supra dixit Sere crimina belli.

SENIOR, pathos ab ætate, item a causa quod pacis medius. Cupiditas pacis ostendit ex diuitijs, quas in bello perdere erat anxius. Perfecta discordia, Habuit rationem personarum, Nam laus est in furia quod in alijs est vituperatio. Hoc etiam his addam. Non solum gloriatur de eo quod fecit, sed promittit plura facturam.

DVM paci. m. pathos est a causa, nam non tam conqueritur de morte quam de causa mortis, sic de Palamede, quem falsa sub proditione pelasgi. Insontem infando indicio, quia bella vetabat. Iustissimus vnus, Facit causam verisimilem, dirimebat enim Bella, quia erat iustissimus, item quia ditissimus. Non diuites bella oderunt. Amplectitur autem vtrumq; genus diuitiarum quæ apud antiquos erant. Nondum enim aut mercatura aut alijs quæstibus inuectis, totum patrimonium aut in pecore, aut in agris erat. Aequo, quia in neutram partem victoriam impellebat. Potens promissi; Quia potuit præstare quod promiserat. Funera, non enim facile res ad pacem reduci poterat iam cæsis his qui in aliquo nomine essent. Superba, quia victrix. Dic in amicitiam. e. ita perfecta est discordia, vt etiam te auctore in amicitiam coire non possint. Teucros au. nam cum inferiores iniuriam intulerint, difficile est pacem fieri.

RES.

¶TERRORVM & fraudis, abunde est, terrorum more hominũ, fraudis uo ex certi uulneratione. b ¶ Stãt belli cãæ, manifestæ sunt, placent q, vt stat pferre manum. c ¶ Egregium veneris genus, ironice dictuʒ est. d ¶ Ipse latinus, ac si diceret; quẽ Aeneæ cã cogor odisse. vnde & amatæ nisa sit mẽtio q̃ est troianis inimica. Vrbanus tamẽ hunc locuʒ accipit per interrogationẽ terroꝝ & fraudis abunde est, vt quasi per gratulationem nou credat sic Tere. ille, Quia plus cupio, minus credo. e ¶ super æthereas, qa dixerat Cœli conuexa per auras. f ¶ Attollit alas, honesta volantis periphrasis. g ¶ Italiæ medio, hunc locũ vmbilicuʒ italiæ chorographi dicunt. est autem in latere campaniæ & apuliæ vbi hirpini sunt, & hẽt aquas sulphureas ideo grauiores quia ambit̃ siluis. ideo autem ibi aditus dicitur inferoruʒ, q̃ grauis odor iuxta accedentes necat, adeo vt victimæ circa hunc locum non imolarentur, sed odore pirent, ad aquã applicatæ, & hoc erat genus litationis. Sciendum tamẽ Varronẽ enumerare quot loca in Italia sint eiusmodi, vnde & Donatus dicit canustæ qui dicit̃ locus a poeta circa fluuium, qui calor vocatur, qđ ideo nõ procedit, quia ait italiæ medio. h ¶ Sub montibus altis, hoc nisi ad totam Italiam referas nõ procedit vt sit est in vallibus italiæ mõtuosæ. Nam hoc in loco montes penitus non sunt. i ¶ Nobilis, notus, qđ sequentia indicant. k ¶ Amsancti valles, loci amsancti. i. omni pte sancti, quẽ dicit & siluis cinctuʒ & fragosum fluuio torrente. l ¶ Hic specus horrendum, hoc nomen apud maiores trium generum fuit. Ennius fœminino posuit, Hos masculino. Quæ nemora aut quos agor in specus. Virgilius neutro; quod hodie in numero singulari tribus tãtũ vtimur casibus. Pluralem tantuʒ a genere masculino habemus in omnibus casibus. hinc est ipsis in defossis specubus, quãq̃ antiq codices habeãt hic specus horrẽdum. m ¶ spiracula ditis, aditus a spirando, antiqui codices pãracula habent, quæ dicta sunt ἀπὸ τῶν περάτων, hoc ẽ a finibus iferorum. n ¶ Vorago; acherontis, exæstuatio. o ¶ Condita erinys, aliq cõdit legũt, & se subaudiunt. p ¶ Cœlumq̃ leuabat, idest releuabat, recreabat, cũ psẽtia sua erat oneri q ¶ extremam saturnia bello manus, qđ sopest, pficit, & est trãslatio a pictura, quã manus cõplet & ornat extrẽa. r ¶ Fœdati, cruẽtati.

Tum contra Iuno, terrorᵃ fraudis abunde est.
Stant belliᵇ causæ. pugnatur cõminus armis
Quæ fors pria dedit sanguis nouus ibuit arma
Talia connubia, & tales celebrent Hymenæos
Egregiũᶜ Veneris Genus, & Rex ipse Latinusᵈ.
Te superᵉ æthereas errare licentius auras,
Haud pater ipse velit summi regnator Olympi
Cede locis: ego si qua super Fortuna laborꝫ est,
Ipsa regam. taleis dederat Saturnia voces
Illa autem attollitᶠ stridentes Anguibus alas,
Cocytiq̃ petit sedem supera ardua linquent.
Est locus Italiæᵍ in medio sub montibusʰ altis
Nobilisⁱ, & Fama multis memoratus in oris.
Amsanctiᵏ valles, densis hunc frondibus atrum
Vrget vtrũq̃ latus nemoris, medioq̃ fragosus
Dat sonitum saxis, & torto vertice Torrens.
Hic Specusˡ horrendum, & sæui spiraculaᵐ Ditis
Mõstrantur, ruptoq̃ ingens Acherõte Voragoⁿ
Pestiferas aperit fauces: quis conditaᵒ Erinnys
Inuisum numen Terras, Coelumq̃ᵖ Leuabat.
Nec minus interea extremamᑫ Saturnia bello
Imposuit Regina manum. ruit omnis in vrbeʒ
Pastorum ex acie numerus, cæsosq̃ reportant
Almonem puerum, foedatiq̃ʳ ora Galesi,

¶DAT soni. Cõpendiosa descriptio, in qua amnẽ & artẽ ex q̃ fundit̃ & sonum cadentis aquæ & cãs soni ostẽdit. ¶ Nec minus iterea, idest interea non minus. ¶ Extrema m. nam in artibus extrema manus est, cum amplius manus nõ reponit̃, qa opus est perfectũ.

¶FRAVDIS abunde est, Nã pstata cã Belli a furia, & aliqs effectus causæ reliq̃ facilia erãt. ¶ Talia. c. ironiã ptinet hic locus. ¶ Te sup æthereas, nã furorẽ nõ amat de⁹. ¶ Amsancti. u. hic locus i hyrpinis ẽ, vt appet apđ Pli. ¶ Hic spe. h. poeticæ describit hiatũ, per quẽ ad iferos furia descẽderet. Qđ aũt addit cœlũ, terrãq̃ leuabat ad mortalẽ rõnẽ retulit qa & magni & pui visi leuant̃ qñ furorẽ liberãt. ¶ Ruit oĩs qđ mirũ ñ latin⁹ cessit. cũ & ii q iniuria se a teucris lacessitos putabãt. & Turn⁹ & ii quꝝ vxores ab Amata pmoræ erãt eodẽ tpe circũstarẽt tãdẽ cecidit almões. Emphasis ẽ i noĩe q pmũ regij pastoris fili⁹. ¶ Puer, pathos ab ætate. ¶ Fœdati, pathos a mõ.

¶IMPLORANTQ̃

a ¶ IMPLORANT{q̃} deos, ad auxiliū & vltionē. b ¶ Obtestātur{q̃} latinū, ppter cædē factā testē adhibent, & dicunt auctores rupti fœderis esse troianos, qui ipsi pacis iura temerarūt. c ¶ Et ignis, i. ipo fermore seditionis. d ¶ Teucros in regna vocari, dicit teucros autē iniuriose dictū accipe, qū exules ac psidos ¶ se limine pelli, iteriore familiaritate, vt Iuue. Liminē sūmouetor. e ¶ Attonitæ baccho, quasi Baccho, furia enī agebant, & sic est dictū, vt At medias iter cædes exultat amazon. f ¶ Nemora auia, p nemoris. g ¶ Thiasis, choreis. h ¶ Neq̃ enī leue nomē amatæ, Iuuena. Quæ nō faciet quod pncipis vxor. i ¶ Martē{q̃} fatigāt, plium cum clamore deposcūt. k ¶ Cōtra oīa, fata supius de lauinia. l ¶ Fata deū, pp oraculum Fauni. m ¶ Peruerso, irato. n ¶ Velut pelagi rupes, sic Cicero seditionē populi fluctibus cōparauit in illis, dūtaxat fluctibus pcionū, hū Virgilius eum q restitit seditioni, rupem vocauit. o ¶ Mole tenet, hic distinguēdū, vt scopuli nominatiuus pluralis sit. p ¶ Cæcū Cōsiliū, fremitui populi bonū nomē posuit. q ¶ Frangimur, permansit in rupis trāslatione. r ¶ Sacrilego sanguine, qa bellū sumebant ꝯ volūtatem deoꝝ. s ¶ Votis{q̃} deos venerabere seris, qa religio rigida dicit, semel male cōmissa nulla ratione reuocari. Hor. Dira detestatio nulla expiat victima. t ¶ Parta qes. s. vicinæ mortis beneficio. v ¶ In limine portus, securitas omnis in portu est.

Implorant{q̃}[a] Deos, obtestantur{q̃}[b] Latinum,
Turnus adest[c] medio{q̃} i crimine cædis, & ignis[e]
Terrorem ingeminat. teucros[d] in regna vocari,
Stirpem admisceri Phrygiam, se limine pelli.
Tū quoꝗ attōitæ[e] Baccho nemora[f] auia Matres
Insultāt thiasis[g] (ne{q̃}[h]. n. leuæ nomen[i] amatæ
Vndi{q̃} collecti coeunt, Martem{q̃} fatigant.
Ilicet infandum[k] cuncti contra omnia bellum.
Contra facta[l] Deum, peruerso[m] numine poscunt
Certatim Regis circunstant tecta Latini.
Ille velut[n] pelagi Rupes immota resistit.
Vt pelagi Rupes magno[o] veniente fragore
Quæ sese multis circunlatrantibus vndis
Mole[o] tenet, scopuli nequi{q̃}: & spumea circum
Saxa fremunt, lateri{q̃} illisa refunditur Alga
Verū vbi nulla datur cæcū[p] exuperare potestas
Consilium, & sæuæ nutu Iunonis eunt res,
Multa Deos, Aurasq̃ pater testatus inanes,
Frāgimur{q̃} heu Fatis inquit, ferimur{q̃} pcella.
Ipse has sacrilego[r] pendetis sanguine pœnas
O miseri. te Turne Nefas. te triste manebit
Sulpicium: votis{q̃}[s] Deos venerabere seris.
Nam mihi parta[t] quies omnis{q̃} i limine[u] port[v].

¶ Cōtra fa. i. fnfas deoꝝ & fauni rūsa. ¶ Circūstāt, obliti regalis reuerētiæ. ¶ Deos et auras. Nā oibus ꝯtra stantibus quē aliū suæ sententiæ potuit adhibere testē? ¶ Frāgimur, frāgunt cōmoda nři īperij, & ponit signata verba in trāslatione. Nā frangit nauis, & fluctibus instātibus īterit. ¶ Miseros dolet erro re peccātium. Nullus enī sciens cadit ī foueam sceleꝝ.

¶ IN MEDIO crimīe, capta maxima occasione. ¶ Teucros. q. d. exte nos, & exules ī regna vocari Nā cui lauina tradebat eide regnū cōcedebat. ¶ Stirpem admisceri. p. q si querat degeneraturos latinos ex admixtione aduenarū exteroꝝ, & a patria pulsorum. ¶ Se. i. p. se habet emphasim pronomen. q. d. affinē tamē regum, & q sua fortitudine hactenus illud regnum ptexerit: Ergo cū indignatione proferendum. ¶ Certatim, vt ostēdatur latinū, nisi suitū nō cessisse. ¶ Velut pelagi rupes, vt. p. r. Hæc cōgeminatio asserit cōparationē nō temere factam, sed penitus verā esse. ¶ Sæuæ nu. iu. nō fuisset superatus a solis hoibus, nisi fuisset aduersus eum iuno deorum, & regnorū regina. ¶ Frāgimur, grauis est rei damnatio, cū demōstramus nos inuitos cedere. ¶ Sanguine, ne forte credatis illas esse leuiores. ¶ O miseri, pp pœnas quas luetis ex scelere potuisset iure suo, sceleratos appellare, sed voluit miserātis potius, q̃ irascētis animū ostēdere si forte illos imutare posset. ¶ Te turne, cuius auctoritate hæc maxime fiunt, Cōgeminauit aūt pnomē ad maiorē expssionē. ¶ Votis. s. nō. n. deoꝝ sæuitia hoc eueniet, sed tua ꝑtinaria, Quia serius q̃ oportuerit penitentia moueberis, Deinde vt maiorē orationi auctoritatē afferat, aperte ostendit multo pluris hæc illoꝝ q̃ sua interesse.

CHRI.

¶ OBTESTANTVR, inuidiosis vocibus latrāt, q oīa mala p Troianoꝝ fœdus euenerant, Teucros & stirpē phrygiam, pro ꝯuitio posuit. q. d. indignos ad maximas dignitates vocari. ¶ Cōtra oīa, pp apta & incēdiū

Funere[a] foelici spolior, nec plura locutus,
Sepsit se tectis, rerumq; reliquit habenas.
Mos[b] erat Hesperio[c] i Latio: quem [d] ptin[d] vrbes
Albanæ coluere Sacrũ, nunc Maxima[e] rerum
Roma colit, cum prima mouẽt[f] in ꝑlia Martẽ
Siue Gẽtis inferre manu lachrymabile[g] bellum,
Hyrcanis ue[h] Arabis ue[i] parãt, seu tẽdẽ ad Indos
Auroramq;[k] seq: Parthosq;[l] reposcere signa.
Sunt[m] geminæ belli portæ (sic nomine dicunt)
Religione[n] sacræ: & sæui formidine Martis.

SER. a Funere fœlici spolior, ex regis tantũ regalibus careo. b Mos erat, Varro vult morem esse communem consensum oĩum simul habitantiũ, qui inueteratus cõsuetudinẽ facit. c Hesperio in latio, hoc est in antiquo. Nã vt i ꝑmo diximus duo latia fuerunt, vnde nõ frustra hesperio addidit. Qd' aũt dic hãc ꝯsuetudinẽ antiquã fuisse, falsũ est. Nam a Numa Põpilio ꝑmũ istituta ẽ sed carmini suo vt solet miscet historiã notãdũ sane ĩ cõnexũ ẽẽ hũc locũ, siqs totius libri ꝯsideret textũ. Nã sup ait Lõga placidas ĩ pace regebat. Itẽ dicturus ẽ Ardet inexcita ausonia atq; ĩmobilis añ, & nunc dicit Mos erat hespio ĩ latio, sup ẽt Captiui pendẽt currus. Itẽ Tyrrhenas isterne acies, q̃ nẽ sint ꝯ̃ria accipiamus Italiã ꝑ caluisse bellis, medio tpe qeuisse, & ad antiquũ studiũ nunc reuerti, sicut romani bello flagrauẽ sub Romulo, qeuere sub Numa, sub Tullo Hostilio ꝑma studia repetiuerũt, hic est q; & ipe Vir. ait Lõga placidas in pace regebat, nõ perpetua. Itẽ Desuetaq; bello Agmia in arma vocat subito, ferrũq; retractat. Nã retractare est repetẽ, qd' omiseras, tale aliqd dicit de gñe syllano Sal. Nã volẽs ondẽ antiquos maiores eius ꝯsulares fuisse, vicinos ão ignauissimos, sillam ão florẽtissimũ, ait igiẽ, silla patritiæ gẽtis fuit, familia iã extincta maiorũ ignauia. d Quæ ꝑrius, iugiẽ deinde. Nã nũc tpis aduerbiũ, alibi loci, vt Quũ ꝑrius vtraq; tellus Vna foret. e Maxia rerũ roma, imperij potita. f Mouẽt in ꝑlia martẽ, Nã moris fuerat ĩdicto bello ĩ Martis sacrario ancilia cõmouere, vñ est in. viij. Vtq; ĩpulit arma. g Lachrymabile bellũ, getaꝝ fera gens ẽt apud maiores fuit. Nã ipsi sũt mysij, quos Salustius a Lucullo dicit esse supatos. h Hyrcanis ue, gens dicta a silua hyrcania, vbi sunt tigres. i Arabis ue parant, hic datiuus venit ab eo qd' est hic arabus. Nã ab eo quod est hic araba ab hoc arabe arabibus facit, sicut hiberus, vñ in Lucano Occurrat hiberib' alter, & hiberus Horatius, Discet hiberi, rhodaniq; potor. Item lectũ est æthiops & æthiopus, sed modo tãtum æthiops dicimus. k Auroramq; seq, ingenti ambitu ipsum ortum diei dicit pro populis. l Parthosq; reposcere signa, hoc in honorem Augusti posuit quo regnante a parthis repetita sunt signa, quæ Crassus perdiderat, qui cũ auiditate sua contra auspicia bellũ suscepisset, captus cũ filio est, & necatus ĩfuso in ora auro. m Sũt geminæ belli portæ, sacrariũ hoc Numa Põpilius fecerat circa imũ argiletũ iuxᵃ theatrũ Marcelli, qd' fuit ĩ duob' breuissimis tẽplis, duob' aũt ꝑpter Ianuũ bifrontẽ, postea captis faliscis ciuitate tusciæ inuẽtũ est simulacrũ Iani cum frõtibus q̃ttuor, vñ qd' numa istituerat trãslatum est ad foꝝ transitorium, & quattuor portaꝝ vnum tẽplũ est istitutũ. Ianus sane apud aliquos bifrontẽ, apud aliquos quadrifrõtem esse nõ miꝝ est. Nam alij eũ diei dñm volũt, in quo ortus est & occasus. Horatius, Matutine pater seu iane libentius audis. Alij anni totius quem in quattuor tẽpora cõstat ẽẽ diuisum, anni autem esse deum illa res probat, q; ab eo ꝑma pars anni noĩatur, nã in iano ianuarius nũcupatus est. n Relligiõe sacræ, tremendæ execrabiles. Nã et paulopost dicturus est Tristesq; recludere portas.

DON. OBSERVATIONES, aut legibus, aut assensibus hoĩum sunt, mos lõgo tpe custoditus legẽ facit quæ etiã ad posteros transit, vt hic patet. Sacrum, qa non pro lexi duxerũt, putarent sacrilegium cõmitti, nisi esset obsuatus. Roma, magna laus moris cũ a principe terraꝝ populo seruetur.

CHRI. MOVENT martem, qui sibi sacrificant, orant sibi adsit, & ancylia in eius tẽplo mouent. Mos autẽ a numa fluxit, sed ipse ad ꝑscos, & vt multa sic hoc retulit. Et quoniam vult hoc fictũ videri non meminit populos, ꝯtra quos prisci Bella mouebãt, qui omnes intra italiæ fines versabantur. Siue gẽtis, Populi i scythia tartari dicunẽ. Hæc omnia videnẽ ad Augustũ referenda, nã neq; latini, veteres neq; albani extra italiam bella gessere sunt qui messos per aulum martiũ, & Caniđiũ cẽturionem repressit, Thracas & sarmatas per. P. Lentulum hyrcanos per Tyberium armenios, quoꝝ regio hyrcania est, superauit augustus. Et parthos ad cõcordiã venire, & signa a Crasso ablata reddere coegit. Per Aquiliũ gallum arabas domuit.

FERRI

a ¶ FERRI robora, bene addidit ferri. Naꝫ omne qđ forte est robur vocamus. b ¶ Quirinali trabea, Suetonius in libro de genere vestium dicit tria esse genera trabearum, vnum dijs consecratũ, quod est tantum de purpura, aliud regum qđ est purpureum, & habet tamẽ albũ aliqd, tertium augurale de purpura & cocco mixtum, quirinali ergo regali. c ¶ Cinctuq; gabino Gabin' cinctus est toga sic in tergum reiecta' vt vna eius lacinia a tergo reuocata hoiẽ cingat, hoc autẽ vestimẽti genere vtebat cõsul bella idicturus, ideo quia cum gabij campaniæ ciuitas sacris operaretur, bellum subito venit. Tunc ciues accincti togis suis ab agris ad bella pfecti sunt, & adepti victoriã, vñ hic ort' est mos. d ¶ Insignis reserat stridẽtia limina cõsul, is q prior creat' est insignẽ accipe primo loco creatũ, licet alter similẽ habeat potestatẽ. e ¶ Ipse vocat pugnãs, tria sunt vt supra diximus militiæ genera sacramẽtũ in quo vnusqsq; miles iurat se nõ recedere, nisi pcepto cõsulis post cõpleta stipẽdia. i. militiæ tpa. s. xxv. annos piuratio, q̃ fit i tumultu. i. italico bello & gallico, qñ vicinũ vrbis piculũ singulos iurare nõ patit, vt inter fabios fuit, euocatio: qđ gen' nũc tangit. Naꝫ ad subitũ bellũ euocabant, vñ & cõsul solebat dicere q vult rẽ. p. saluã me sequat. f ¶ Conspirãt, nã & tubæ simul flabãtur. ¶ Fœda ministeria. cruenta more suo. g ¶ Morãtes, differẽtes. s. bella. h ¶ Rupit saturnia postes, acyrologia fecit mutãdo Ennij vsum, nã ille ait Belli ferratos postes portasq; refregit. i ¶ Immobilis añ nõ semp, sꝫ antehac, pt tñ & Imobilis a furia. Nã añ gessit bella, sꝫ iura idicta pfœciales & pres pratũ. k ¶ Tergẽt, ab eo qđ ẽ tgo terges, sic & tergũt a tergo tergis. qđ de vsu penit' recessit. l ¶ Aruina, sꝫ suetoniũ de vitijs corpalib' aruina est durũ pigue, qđ ẽ inter cutẽ & visc'.

Centum ærei claudunt vectes, æternaq; ferri[a]
Robora, nec custos absit limine Ianus.
Has, vbi certa sedet patribus sententia pugnæ,
Ipse Quirinali[b] trabea, cinctuq;[c] Gabino
Insignis[d] reserat stridentia limina Consul.
Ipse[e] vocat pugnas, sequitur tum cætera Pubes.
Aereaq; assensu conspirant[f] cornua rauco.
Hoc e tum Aeneadis indicere bella Latinus
More iubebatur: tristeisq; recludere portas.
Abstinuit tactu pater: auersusq; refugit
Fœda ministeria, & cæcis se condidit vmbris.
Tum regina Deum Cœlo delapsa, morantes[g]
Impulit ipsa manu portas, & cardine verso
Belli ferratos rupit[h] Saturnia postes.
Ardet inexcita Ausonia, atq; immobilis[i] ante.
Pars pedes ire parat campis, pars arduus altis
Puluerulentus equis furit. omnes arma requirunt
Pars leueis Clypeos, & spicula lucida tergent[k]
Aruina,[l] pingui, subiguntq; in cote secures
Signaq; ferre iuuat, sonitusq; audire Tubarum.

¶ CENTVM ærei numerus, & materiæ qualitas dat vim. ¶ Ianus additur ad robur portarum deus q bifrons oĩa circũspiciat, ne furorũ & scelerũ portæ temere aperiant. ¶ Sedet patribus, firma est oĩum sñia. ¶ Vocat. p. dat pugnãdi potestatẽ. ¶ Iuno impulit, qđ nõ decebat. Ergo ostedit primax inimicitia. Neq; apuit solũ, sed euertit postes a cardine. ¶ Ardet sexcita, ecce q̃tũ potuit factio iunonis. ¶ TRABEA, trabearum tria sunt gña, Primũ dijs sacrum tamẽ ex simplici purpura. Alterũ regib', & deinde cõsulibus, cui est aliquid de albo. ¶ Tertiũ de augurib', sed hoc de purpura & cocco, Apđ romanos trabea primus est vsus Romulus. Hic Oui. Trabeati cura qrini. Pli. aũt scribit ptextas apđ ethruscos originẽ inuenisse, & Trabeis vsos fuisse Reges. Cinct' teste Põponio gen' ẽ vestis a cingẽdo. idẽ sentit Varro, vñ Hor. cinctutos dixit cethegos, gabinũ addit, q gabij sacrificãtes itellexerũt ẽ aduẽtu hostiũ itaq; vestes suffarcinãtes in hostes irruere, victoriãq; reportauere. Vñ Rõani ex bono augurio a gabijs accepe. Cõsul ergo indictur' bellũ ad ianualẽ portã subsequẽtib' militib' accedebat, inde ad caput circi maximi. ¶ Ibiq; dicebat po ro. sũnitibus bellũ indicit, ijsdẽ verbis reclamabãt oẽs, inde e Columella q̃ erat añ tẽplum Bellonæ in capite circi maximi hastã iaciebat. Templum iani Numa ædificauit ad imũ argiletũ inter duo fora inter capitoliũ & palatiũ, & statuit, vt clausum pacẽ, apertum bellũ significaret. Post hæc cũ faliscos romani expugnassent, inde simulacrum iani cum quattuor vultibus romã abduxerunt. ¶ Lucida sp. t. i. tergẽdo lucida efficiunt. ¶ Aruina, pingue est inter cutem & viscus, quod vulgo lardum dicunt. sed latini lardum appellant carnẽ salsam, q̃ si large aridã. Pingue autẽ internus in animantibus quæ non ruminant.

DON. (margin)
CHRIS. Trabea (margin)
Prætexta (margin)
A ruina lardum (margin)

adeps dr. In ijs vero q ruminát seuũ & sepũ dicit. Sagina vero est pingue a re & nõ naturá cõparatũ & p totũ corpus dispersum. Inde saginare pecora & aues dicimus. ¶ In cote, cos lapis quo ferrũ acuit. Plini. plura genera ponit. Primũ creticas, deinde laconicas laudat, & vtræq; oleo indigent. Naxias inter aq̃rias laudari dicit, ac inde armenias. Cilicias vero ex oleo & aq̃. Postremo scribit sptas I italia q̃ aq̃ trahũt acié, acerrlo effectu, necnõ trãs alpes. A depe s cuum Sagina Sepum

a ¶ ADEÕ magnæ, valde magnæ. b ¶ Atina potens, ciuitas hæc é iuxta põtinas paludes dcã a montibus, quæ græce ἄτται dicuntur, quos Paludis vicinitas creat. c ¶ Tiburq; superbũ, aut nobile aut p transitũ tetigit illud, quod aliquando cuȝ a senatu auxilia poscerẽt tiburtes sub cõmemoratione beneficiorum, hoc tantum a senatu responsuȝ acceperũt, superbi estis.

Quinq; adeo[a] magnæ positis incudibus Vrbes
Tela nouant: Atina[b] potens, Tiburq;[c] superbuȝ
Ardea, Crustumeriq;[d], & Turrigeræ[e] antemnæ.
Tegmina tuta cauant capitũ, flectũtq; salignas[f]
Vmbonum crates. alij thoracas[g] ahenos,
Aut leueis Ocreas lento[h] ducũt argento.
Vomeris hũc, & falcis honos hunc omnis aratri
Cessit amor, recoquunt patrios fornacibus enses
Classica[i] iamq; sonant, it bello tessera[k] signum.
Hic galeam tectis trepidus[l] rapit, ille trementeis
Ad iuga cogit equos clypeumq;, auroq; trilice;
Loricam[m] induit, fidoq; accingitur ense.
Pandite nunc Helicona[n] Deæ, cãtusq; mouete,
Qui bello exciti Reges, quæ quenq; secutæ
Complerint campos acies, quibus Itala tantum
Floruerit terra Alma viris, quib[o] arserit armis.
Et meministis enim Diuæ, & memorare potestis
Ad nos vix tenuis Famæ perlabitur aura.
Primus[p] init bellum tyrrhenis[q] asper ab oris

ὅπως ὠπλισμένοι μαῦ σαι ἐλικῶνια δῶμα τ' ἔχουσαι ὑμεῖς γάρ θεαί ἐστε πάρεστέ τε ἴστε πάντα ἡμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν οὐδέ τι ἴδμεν ... ἡγεμόνες δαναῶν καὶ κοίρανοι ἦσαν

o ¶ Quibus arserit armis, aut splẽduerit, aut amore flagrauerit. ¶ Primus init bellũ non mirum si q contẽptor diuum & sacrilegus mezetius cõtra pium primus arma corripuit, & sciẽda est poetæ affectatio, Nam ambleñã nefas est dicere hic aliquos cõmemorat, quos in bello nõ inuenis, & in sequẽtibus aliquos inuenimus, quos hic omnino non posuit. ¶ Tyrrhenis asper ab oris, ori undo tuscus non qui tũc de tuscia venit, quẽ ante pulsum a ciuibus constat.

d ¶ Crustumeri, mutauit, nam crustumeriuȝ dicitur. e ¶ Turrigeræ antemnæ, bñ muratæ, Antemnæ autem dictæ sunt q amnis præterfluit, quasi ante amnẽ positæ. f ¶ Salignas Vmbonum crates, vt dicit Sal. de lucanis qui de vimine facta scuta corijs tegebant. g ¶ Thoracas ahenos, quia apud maiores loricæ pectora tantum tegebant. Statius. Triplici seruantur pectora ferro, Pectora nam tergo nullus metus h ¶ Lento ducunt argento, flexili argento ducunt. i. extendũt, est autem & spondiacus & reciprocus versus. i ¶ Classica iamq; sonant, bene posuit amphiboliam, Nam classicum dicimus & tubam ipsam, & sonum, classicũ autem est flexilis tuba. k ¶ Tessera signum, symbolum bellicum, quod ad pugnam exeuntibus datur, scilicet propter confusionem euitandum græce dicitur σύνθημα, vt fuit in bello Marij lar deus, in Syllæ Apollo delphicus, in Cæsaris Venus genitrix.

l ¶ Trepidus, festinus more suo. m ¶ Loricam induitur, dicimus & induo illa re & illam rem. n ¶ Helicona deæ, parnassus mons thessaliæ diuiditur in citheronem Liberi & heliconem Apollinis, cuius sunt musæ, est aut est Home. versus.

¶ QVINQ; adeo, numerum & magnitudinẽ exprimit ¶ Vomeris, ecce qualis amentia vniuersorum agrestium fuit, vt instrumenta vitæ profutura in pniciem vitæ verterent. DON.

¶ Tessera, significat nũcium gerendum significãtẽ bellũ. ¶ Pãdite, nũc relaturus antiquitatis memoriã inuocat musas, ne siue vera siue falsa referat culpã habeat, & inuocando pponit qd sit narraturus. ¶ Primusq;, primus qa asper, primus qa ptẽptor eorũ deoȝ qbus auctoribus Aeneas ad italiã venit, & piugiũ Lauiniũ factũ est. Laudat Lausum a fortitudine, q̃ in pulchro corpore rara solet esse.

¶ ATINA, vrbs iuxta põtinas paludes post fabrateriam in campania. ¶ Crustumeri, in latio oppidum est albanoȝ colonia. Antemnæ, dictæ sunt ante amnem, qui in tyberim fluit a siculis primis latij habitatoribus conditæ. ¶ Ocreas, quibus induuntur crura, CHRI. crustumeri Ocrea

vnde

ra, vnde dicunt ocreæ q̃ñ ob crura.i.circa crura, Crura aũt dicunt qa illis curamus ¶ Vmbo media pars ſcuti q̃ apud priſcos eminebat. ¶ Recoquũt, recoquẽdo reficiunt, & iam erugine cõfectos reſtaurant. ¶ Teſſera, ſignum bellicũ, vt inter ſe ab hoſtibus cognoſcãtur, vel nomine vel aliqua alia re. ¶ pandite nũc in re difficili renouat inuocationem. Teſſera

GIR.

Cõtẽptor Diuum Mezẽti[a], agminaq[a] armat.
Filius huc iuxta lauſus, quo pulchrior alter
Non fuit excepto laurentis corpore Turni.
Lauſus equum domitor debellatorq; ferarum
Ducit Agilina[b] neq̃q̃[c] ex vrbe ſecutos
Mille viros, dignus patriis[d] qui lætior eſſet
Imperiis, & cui pater haud mezentius eſſet.
Poſt hos inſignem palma per gramina currum.
Victoreſq; oſtẽtat equos ſat[e] hercule pulchro[e]
Pulcher[f] Auẽtinus, Clypeoq; inſigne[g] paternũ
Cẽtũ[h] angues, cinctãq; gerit Serpẽtibus Hydrã,
Collis[i] Auentini ſilua quẽ Rhea[k] ſacerdos
Furtiuum[l] partu ſub luminis edidit auras
Mixta[m] Deo mulier[n], poſtq̃ laurẽtia[o] victor

a ¶ AGMInaq; armat, aut eorum, q eũ ſecuti fuerant, ſicut eius filius, nec enĩ credibile ẽ ſolum fugiſſe, nam & Sta. dicit vt quos mouet exul, & hæ ſt triſtib' acta ſides. aut certe eorum quos Turnus ei ante dederat, vt A draſtus Polynici ĩ Sta. qui ait Ne parua mouẽs ĩ glorius arma iret. b ¶ Agilina, ex vrbe, cerete oppido. c ¶ Neq̃q̃, qa in prælio periit, nec paternũ recepit ĩpiuz. d ¶ Patriis q lætior eẽt Impiis, dign' q̃ hẽret ĩperatorẽ potius q̃ exulẽ patrez. e ¶ Pulchro, forti, vt diximus ſupra. f ¶ Pulcher auentin', Auẽtinus mõs vrbis romæ ẽ quem conſtat ab auibus eſſe nominatũ, quæ de tyberi aſcendentes, illic aſcendebãt, vt in viij. legimus Dirarũ eſt nidi domus opportuna volucrum, quidã etiam rex aboriginum Auẽtinus nomine illic & occiſus & ſepult' eſt, ſicut etiam albanorũ rex Auentinus, cui ſucceſſit Procas Varo tamen dicit ingentẽ, po. ro. ſabinos a Romulo ſuſceptos iſtũ accepiſſe montem, quem ab auente fluuio prouinciæ ſuæ appellauerunt auentinum. Conſtat ergo varias opiniões poſtea ſecutas. Nã a principio Auentinus dictus eſt ab auibus vel a rege aboriginum, vnde hunc Herculis filium conſtat nomen a monte accepiſſe, non preſtitiſſe. g ¶ Inſigne paternum, abſolute dixit. h ¶ Centum angues, ſm Simonidem, vt diximus ſupra, nã alij dicũt nouẽ fuiſſe' quõ cẽtũ angues & quinquaginta fuerũt ſerpẽtes, vt dictũ eſt, vt quinquaginta atris Imanis hiatibus hydra ſoluit magnitudine clypei pſid quod erat oñdit nõ ideo pictũ, qa ſublata capita iterim creſcebant. i ¶ Collis auentini ſilua, in ſilua collis auẽtini: & dicẽdo auentini oſtendit iã antea ita eẽ nominatũ. k ¶ Rhea ſacerdos, alludit ad nomen matris Romuli, quæ dicta ẽ Ilia, Rhea, ſiluia. l ¶ Furtiuũ, illicite conceptũ quippe a ſacerdote ſic ait alibi. Et dulcia furta. m ¶ Mixta. mœchiſa greca dixit. n ¶ Mulier, compendioſe mortal' dixit ꝯſequens nãq; fuerat, vt diceret mixta deo mortalis. o ¶ Laurentia arua, Laurentũ ciuitas pluſrimum potuit. Nã omnia viſcina loca eius imperio ſubiacuerunt, vnde nunc ait arua laurentia, quũ iuxta tiberim eius armenta Hercules pauerit, ſed ſecũdũ antiquũ ſitum ante albam & romaz tyberis laurentini fuit territorij.

¶ CENTVM an. gloriæ cauſa hydrã geſtabãt, ſed ludibriũ mſis ex hoc apparebat. DON.

¶ CONTEMPTOR diuom, adeo curas ſacrorũ ante omnẽ pietatẽ ponit poeta, vt nõ, vt Capro videt quia cõtẽptis diuis in homines ſæuiret. Mezentiũ contẽptorẽ deorũ dixerit, nã & de Buſiride, quez illaudatũ dicit, idẽ dixiſſet, ſed qa curã ſacrorũ dijs nõ exhibuit, nã vt ait Cato in originib', Mezentius rutulis ĩperauit vt primitias, q̃ dijs debent, ſibi offerẽt, & latini ſimilis ĩperij metu ita vouerunt. O iuppiter ſi tibi magis cordi eſt nos ea tibi dare potius q̃ Mezẽtio, vt nos victores facias, Hic ſacerdotis illa ĩſultatio. Hæc ſũt ſpolia, & de rege ſupbo primitiæ. ¶ Agilina, refert Diony. halicar. pelaſgos q in italiã venerant cũ auxiliũ aboriginib' cõtra ſiculos ex Hiſpania pplos tuliſſent eoſq; pepuliſſent vna regnaſſe, plurimaſq; vrbes habuiſſe, inter quas fuit vrbs ceretanorũ, quæ tunc Agylla vocabat. ¶ Auentinus, mons tyberi ĩminens ab Auentino ibi ſepulto, vel vt Neuio placet ab auibus q cum in tyberi potaſſent illuc ſe reciperent, ergo ab aduẽtu auium. vel ab aduentu populorum, nam ibi erat Dianæ tẽplum quod nunc ſabinæ dedicatuz eſt, & omnibus latinis erat cõe. De hoc proPertius Phyllis auentinæ quædam eſt viciſna dianæ, Varro ab aduehendo putat, naz is collis a reliqs collibus paludibus erat diſcretus, & ex eo in vrbem ratibus aduehebantur. Alibi idem Varro ait ſabini ab eoruz ſluuio Auente Auentinum nominarunt. CHRI. Auẽtin.

Geryone[a] extincto Tirynthius[b] attigit arua,
Tyrrhenoq́[c] boues in flumine lauit Iberas.
Pila[d] manu, ſæuoſq́ gerunt in bella Dolones,
Et tereti pugnant mucrone verúq́ Sabello.
Ipſe[f] pedes tegmento: torquens[g] imane Leonis
Teribili impexum ſeta cum dentibus albis
Indutus capiti, ſic regia tecta ſubibat
Horridus[h], herculeoq́ humeros inex[i] amictu.
Tum gemini fratres Tyburtia[l] mœnia linquunt
Fratris Tyburti dictam cognomine gentem.
Catillusq́[k], acerq́ Coras, argiua iuuentus.
Et prima ante aciem denſa inter tela feruntur.
Ceu duo Nubigenæ cũ vertice montis ab alto
Deſcẽdũt[m] Cẽtauri Homolẽ[n], Othrynq́ niualẽ
Linquentes curſu rapido. dat euntibus ingens[o]
Silua locũ, & magno cedũt virgulta fragore.
Nec[p] Prenestinæ fundator defuit vrbis.
Vulcano genitum pecora inter agreſtia Regem

SER. a ❧ GERYONE. Geryões rex fuit hiſpaniæ qui ideo trimembris fingiť, quia tribus inſulis præfuit, quæ adiacẽt hiſpaniæ balearicæ minori, maiori, & ebuſæ, fingiť etiã bicipitẽ canẽ habuiſſe, qa & terreſtri & nauali certamine pluriſmũ potuit hũc Hercules vicit q̃ ideo fingiť ad eum olla ærea trãſuectus, q̃ hũit nauẽ fortẽ & ære munitã. Sane ſciẽdũ declinari hic Geryões geryõæ vñ ẽ Ter gemini nece geryonæ, vt ãchiſes anchiſæ, vñ vſurpauit Saluſti Geryõis dicẽs, veniẽs aũt Hercules de hiſpania p cãpanias in quadã campaniæ ciuitate põpam triũphi ſui exhibuit, vñ põpeij dr̃ ciuitas, poſtea iuxta baias caulã bob' fecit, & eã ſepſit, q loc' boaulia dictus, hodieq́ boaule dr̃. b ❧ Tyrinthi', a tyrinthæ ciuitate argis vicina vbi nutritus ẽ. c ❧ Tyrrhenoq́ boues i flumie lauit iberas, admiratio locoꝝ lõginqtate. d ❧ Pila manu, pilũ ꝓprie ẽ haſta romana, vt geſſa gallorũ, ſariſſæ macedonũ e ❧ Dolones, dolo eſt aut flagellũ itra cuius virgã latet pugio, aut ſm Varronẽ ingẽs contus cũ ferro breuiſſimo. Dolones aũt a fallẽdo dicti ſunt, q decipiãt ferro. quũ ſpeciẽ ꝓferãt ligni, & multi volũt p teretes mucrones dolones dici. p veru ſabellũ pila ſignificari. f ❧ Ipſe pedes, ad genus reſpicit. Nã & Hercules ſemp pedes iceſſit, quũ equos habuerit nobiliſſimos. g ❧ Torquẽs, ſuſtinẽs, vt Axẽ humero torq̃t. h ❧ Horridus, tremẽdus, nõ re vera horribiľ. i ❧ Tyburtia mœnia liquũt, De græcia tres fratres venerũt ad italiã, Catillus, Coras, Tiburnus hi ſimul oẽs vnã fecere ciuitatẽ, & eã de fratris maioris noĩe Tybur appellauerũt, licet & alias fecerit ſinguli, hunc ergo dicit duos ad bella veniſſe, dimiſſo in ciuitate ad cuſtodiã Tyburte vel Tyburno. k ❧ Catillus, vñ mõs Catilli, quẽ catelli dicũt p corruptionem, l ❧ Coras, a cui' noĩe ẽ ciuitas I italia. m ❧ Deſcẽdũt cẽtauri, ex hac cõparatione eqtes eos fuiſſe itelligim', qđ, tñ dictur' ẽ poſtea, Nec ſi celereſq́ latini, Et cũ fratre corab & ꝟgis ala camillæ, n ❧ Homolẽ othrynq́ niualẽ, mõtes theſſaliæ. o ❧ Ingẽs ſilua locũ & magno ꝟgulta, quũ vtriq́ cædit Silua, cædũt virgulta a minore ad mai' vẽit ꝯbuerit. p ❧ Nec ꝓneſtinæ fũdator ꝺfuit vrbis de ciuitatib' toti' orb' m̃lti q̃dẽ ex pte ſcripſerũt, ad plenũ tñ Ptolomæ' græce, latine pli. ñ italicis & vrbib' Higini' pleniſſime ſcripſit, & Cato in originib'. Cõditarũ vrbium diſſenſio ſuenitur, adeo vt ne vrbis qdem romæ origo dili gẽt poſſit agnoſci. Nã ſal. dicit. v. bẽ romã ſicuti ego accepi, ꝯdidẽ atq́ habuere initio troiani, & cũ his ab origines, alij ab Euãdro ẽs q̃s vir. Tũc rex euãdr' rõanæ ꝯditor arcis, alij a Romulo, vt En hui' nate auſpicijs illa I clyta rõa, ſi igiť tãtæ ciuitaq certa rõ ñ appa ret, nõ mirũ ſi i aliaꝝ opinõe dubitať, vñ nec hiſtoricos nec cõmẽtatores varie dicẽtes ĩpitiæ ꝯdẽnare ꝺbem'. Nã antiqtas creauit errorẽ, & pleriq́ ꝯfũdãt, pleriq́ augẽt, & ad ſe trãſferũt noĩa. Quã rẽ etiã nõ paruũ errorẽ afferre manifeſtũ ẽ, vt ecce laurẽtũ a Pico factũ ẽ, vt Laurẽtis regia pici. Itẽ a Lauino Latini fratre ẽ lauinũ dictũ. Itẽ a Latio laurẽtũ itẽ a Lauinia laurolauiniũ. Nec ꝓneſtinæ fũdator defuit vrbis, ꝓneſte locus eſt haud lõge ab vrbe dictus ἀπο τῶν πρίνων. i. ab arboribus vicib', q̃ illic abũdãt, ibi erãt põtifices & dij ĩdigetes ſicut etiã romæ erãt & etiã illic duo frẽs q diui appellabanť, hoꝝ ſoror dum ad focũ ſederet reſiliẽs ſcintilla eius vteꝝ pcuſſit, vñ dr̃ ꝯcepiſſe, poſtea enixa puerũ, iuxta tẽplũ Iouis abiecit, quẽ ꝟgines aquatum eũtes iuxta ignẽ inuẽtũ ſuſtulerunt, qa fonte haud lõge erat, vñ Vulcani dictus eſt filius.

DON. ❧ TERGVm leonis, ꝑter hydrã & leõis pellẽ aliud ĩ, ſigne pr̃nũ geſtabat. ❧ Geminos, vł ſil' natos, vel duos. vt alibi gemini a Tenedo

CHRIS. Geryon ❧ GERYONE extincto, vide Serui. Heſio. etiã ait meduſa cũ neptũno concubuit, verũ cum illi caput abſciſſuz eſt ex vtero, duo filij emicuerunt

emicuerūt Pegasus equus alatus, & Chrysaor sic dictus, qa cū aureo ense natus est. Chrysaor relicta terra ad cœlū accessit Ioui tonitrū & fulmē ferēs. Hic ēt genuit Geryonem quem Hercules īteremit. Tyrrheno flumine. h. b. dctū ꝓ miraculo, qđ tāta fuisset vis Herculis, vt tā ex lōgīquo ꝓdā abduxisset. Tereti mucrone. Mucronē aciē ferri ītelligimus. Erat ꝗ Mucro teres. i. ita hasta lōga atq; rotūda est aculeata. ⁋ Torquēs, inuoluens circum se. ⁋ Tyburtia mœnia, tyburtes originē multo ante vr- ē hñt. Apud eos extabāt ilices tres tyburte conditore vetustiores, hæc Pli. atq; addidit fuisse filium Amphiarai qui apud thebas perijt, & natum esse ex sorore Adrasti, & in italiā venisse cū Cora & Catillo fratribus. tyburtes

Inuentumq; focis omnis quem credidit ætas
Cæculus[a]. hunc legio late comitatur agrestis.
Quiq; altū Præneste viri, quiq;[b] arua gabinæ
Iunonis, gelidumq;[c] Anienem, & rosida riuis
Hernica[d] saxa colūt quos diues[e] Anagnia pascit
Quos[f] Amasene, pater. non illis omnib' arma[g],
Nec clypei[h]: currus ue sonāt, pars maxīa glādes
Liuentis plumbi spargit. pars spicula gestat
Bina manu, fuluosq; Lupi de pelle galeros
Tegmen habent capiti. vestigia[k] nuda sinistrī
Instituere pedis, crudus tegit altera Pero[l].
At Messapus[m] equom domitor neptunia ꝓles,
Quem neq; fas igni cuiq;, nec sternere ferro.
Iam pridem resides populos desuetaq; bello
Agmia i arma vocat subito, ferrumq; retractat.

SER; a ℭ CÆCVlus, autē iō, qa minorib' oculis fuit, quā rē efficit freqnter fum', hic postea collecta mltitudine postq; diu latrocinatus ē, ꝓnestinā ciuitatē ī mōtībus cōdidit, & quū ad ludos vicīos ppl'os īuitasset, cœpit eos hortari, vt secū habitarēt & ꝓ gloria iactare se filium Vulcani, quod quū illi nō crederēt, īuocato Vulcāo vt filiū suū cōprobaret, oīs illi' mltitudīs cœtus flāma ē circūdat', q̄ rcō cōmoti oēs illi hitarūt, & Vulcāi filiū eē crediderūt, hic ē ꝙ ōīs quem credidit ætas, q̄si post dubitationē, & qa sine dubio ætas varia ī spectacul' fuit. Dicitus aūt & ā ꝓneste, vt Quiq; altū ꝓneste viri, & hæc ꝓnestis, vñ ē Quū ꝓmaȝ aciē ꝓneste sub ipsa straui. b ⁋ Quiq; arua gabinæ Iunonis, qa bij diu ī agris morati tādē gabios ꝯdiderūt, vñ pite arua dixit, ñ mœnia, sane illic Iuno religiosissime colit. Est āt locus haū lōge ab vrbe. c ⁋ Gelidūq; anienē, anio fluui' haud lōge ab vrbe ē, sȝ hic euphoniā secut' ē. Naȝ Ennius anionē dixit iux regulā. d ⁋ Hernica saxa colūt, sabinoꝝ ligua herne saxa vocant. Quidā dux, maius gabinos ꝯ suis locis elicuit, & hitare secū fecit ī mōtib' saxosis, vñ dcī st hernici. e ⁋ Diues ana. aut fertil', aut allusit ad historiā. Nā ātonius Augusti sorore ꝯtēpta, postq; & Cleopatrā duxit vxorē monetā eius in anagnia ciuitate iussit fieri. f ⁋ Quos ama. pr̄, aut pascis aut sit ātiptosis q̄s pascit Amasen', ē āt fluui' vicin' citati ꝓuernatū q̄ est in cāpania. g ⁋ Arma, scuta. h ⁋ Clypei, scuta maiora, dcī ab eo qđ celēt corpus ἀπὸ τοῦ κλέπτειν. i ⁋ Fuluosq; lu. d pelle galeros, galerus gēus ē pilei, qđ Fróto neutro gñe dic̄. k ⁋ Vestigia nu. Inst. atq ipse ē ī pugnātib' ꝓm', sȝ bñ nudus ē, qa tegit scuto, dextrū aūt tectū eē ꝯuenie bat, q̄si ab armis remotū. l ⁋ Pero, rusticū ē calciamētū & traxit hoc a græciæ more, vñ isti trāsierāt vñ & armorum fuerat genus. m ⁋ At me. e. do. neptunia ꝓles, hic Messapus ꝑ mare ad italiā vēit, vñ Neptuni dict' ē fili', quē, iulnerabilē, iō dicit qa nusq; ꝑijt ī bello ignē āt ei nocē ñ posse pp Neptunū dicit, qa ē aq̄ꝝ deus, Ab h Ennius dicit se origine ducē, vñ nūc & cācātes īducit eius socios & eos cōparat cygnis, domitor āt eq̄ꝝ quasi aīaliū a pr̄e inuētoꝝ, qđ fuit in ꝯtentiōe cū pallade de īpositione nois athenarum.

ℭ LIVENtis. p. plūbeis massulis pugnabāt. DON.
ℭ CÆCVLVS, a Seruio diligent̄ fabula narrat. CHRI;
⁋ Anio, fluuius ex mōtibus trebanoꝝ ꝓfluēs lacū olī holuȝ īdustria faciebat, ex q̄ ꝓceps atq; angustus ferebat. Inde ꝑ tyburtinū saxū ꝓcipitatus in latiū, Tyberim intrat. Dr̄ anio anionis ab Ennio, māsit tñ vsus vt dicat anio anienis. Sūt q dicāt inueniri anien anienis, & anienus etiā. Anio
⁋ Hernica saxa, hernīæ sabina lingua saxa vocant, vñ hernici ppl'i, qa saxosa habitēt, hoꝝ metropolis anagnia sabinoꝝ natio est. Hernici
⁋ Vestigia nuda. sȝ hæc ꝯsuetudo in italia nō fuit, sȝ norat Maro hernicos a pelasgis oriūdos, & ab hernico duce appellatos, & iō morē quē ī ætolia antiq̄ pelasgoꝝ colonia legerat, hernicis tribuit. Nā Iulius Nigidius ī scđo vrbiū ait morē ætolis fuisse vno tm̄ calceato pede in bellū ꝓficisci, qđ ostēdit Eurypides ī Meleagro, vbi nūcius inducit describens quo q̄sq; habitu ad aprū mactādum venerit, eundem pedē Maro dixit quē Eurypides, sed Eurypidem reꝑhendit Aristoteles, qui ait non leuum sed dextrum pedem nudum illos gerere.

SER. a ¶ Hi Fescenninas acies, Fescenninum oppidum est cāpaniæ, vbi nuptialia inuēta sūt carmina, hi aūt populi ducunt originem ab Atheniensibus. b ¶ Aequosq; faliscos, faliscos Hilesus cōdidit immutato h in f Falisci dicti sunt, sicut febris dr̄ quæ antea hebris dicebat, Formiæ q̄ hormiæ fuerunt ἀπὸ τῆς ὁρμῆς. Nā postelitas in multis noībus f pro h posuit. Iustos aūt dixit quia populus romanus missis decēuiris ab ipsis iura fœcialia collegit & nō nulla supplemēta. xij. tabularum accepit q̄s habuerāt. Nam ab atheniēsib^9 x. habuerūt tabulas. c ¶ Hi soractis hnt arces, soractæ q est mons apud hirpinos haud lōge a Flaminia. d ¶ Flauinia arua, loc^9 est in italia flauiniū noīe. e ¶ Et cimini cum mōte lacū, & lacus & mōs h̄ noīe appellat. Sane hoc hēt fabula aliqn Hercules ad hos pp̄los venit, q quum a singulis puocaret ad ostendendā vtutē. defixisse dr̄ vectē ferreū, quo exercebat, q quū terræ esset affixus, & a nullo potuisset auferri, iā rogatus sustulit, vñ imēsa vis aquæ secuta est, quæ cimini cū lacū fecit. f ¶ Lucosq; capenos, vnde & porta capena, q̄ iuxta camœnas est, nomē accepit. g ¶ Aequati numero, digesti in ordinē cōgruenter sicut decebat. h ¶ Liq̄da inter nubila, pura, sed n l tam contrariū nubibus. Nā liquidæ non sunt, ergo nubes p aere posuit, vt Liquidis in nubibus arsit arundo, vt diximus supra. i ¶ Et longa canoros Dant per colla modos, s̄m Pliniū qui ait in naturali historia cygnos ideo suaui^9 canere, q̄a colla longa & inflexa hnt, & necesse est eluctantē vocem per lōgū & flexuosum varias reddere modulationes. k ¶ Sonat amnis, caystrum in mysia regione dicit, qui cohæret paludi, quā quū significamus a longa est, quū sit breuis, si prouinciam significare voluerimus, qđ significat in georgicis, vt Atq; asia circum Dulcibus in pratis rimant prata caystri. l ¶ Volucrum raucarum, raucum τῶν μεγάλων sicut graue olentis. Nam legimus Grauiter spirātis cōpia thymbræ. Sciendus tamē Virg. s̄m morem prouinciæ suæ locutum, in qua benecanētes cygni rauciores vocantur, est autem hæc Homeri comparatio quam ipse etiam de cygnis facit.

Hi Fescenninas [a] acies, Aequosq; [b] Faliscos,
Hi Soractis [c] habent arces, Flauiniaq; [d] arua.
Et Cimini [e] cū mōte Lacū, lucosq; [f] Capenos:
Ibant æquati [g] numero, regemq; canebant
Ceu quondam niuei liq̄da [h] iter nubila Cygni,
Cum sese e pastu referunt, & longa [i] canoros
Dant p colla modos, sonat [k] amnis, & Asia lōge
Pulsa palus.
Nec quisq; æratas acies ex agmine tanto
Misceri putet. aeream sed gurgite ab alto
Vrgeri volucrū [l] raucarū ad littora nubem,
Ecce [m] Sabinorū prisco [n] de sanguine magnum [o]
Agmē agēs Clausus, magniq; ipse agminis instar.
Claudia nunc a quo diffunditur & trib^9, & Gens,
Per Latiū, postq̄ [p] in partē data Roma sabinis
Vna ingēs Amiterna [q] cohors, prisciq; [r] q̄rites,

τῶν δ' ὥς τ' ὀρνίθων πετεηνῶν ἔθνεα πολλὰ χηνῶν ἢ γεράνων ἢ κύκνων δουλιχοδείρων ἔνθα καὶ ἔνθα ποτῶνται ἀγαλλόμεναι πτερύγεσσιν κλαγγηδὸν προκαθιζόντων σμαραγεῖ δέ τε λειμὼν Ἀσίῳ ἐν λειμῶνι Καϋστρίου ἀμφὶ ῥέεθρα.

m ¶ Ecce sabinorū, vsurpat h̄ Nā Clausus dux sabinorū post exactos reges cū qnq; milibus clientū & amicorū venit, & susceptus habitādā vrbis p̄tē accepit, ex q̄ & claudia & tribus ē & familia nolata. n ¶ Prisco de sanguie, de antiq̄s sabinis. o ¶ Magnū Agmē pp qnq; milia clietū. p ¶ Postq̄ in p̄tē data roma sabinis, h̄ de alia traxit historia. Nā post sabinarū raptū, & factū inter Romulū & Titū Tatiū fœdus recepti i vrbē sabini sunt, sz hac lege vt i oibus eēnt ciues romani excepta suffragij latione. Nā magistratus nō creabant. q ¶ Amiterna cohors, de amiterno oppido. r ¶ Prisciq; q̄rites. i. sabini, p̄ci aūt iō, q̄a post fœdus Titi & romuli placuit vt q̄ū vnus ē duob^9 fieret pp̄lus, vñ & rōani q̄rites dicti sūt, qđ nomē sabinorū a ciuitate curib^9 fuerat, & sabini a rōulo dci sūt.

DON. ¶ CEV. quō. harū auiū cōparatione ostendit hos inertes, & delitiosos.

CHRIS. ¶ ET LONga ca. De cygnis diximus in Buco. ¶ Asia, de hac in Geor. ¶ Sabinorū, de quibus in Geor. M. Cato Sabinos primum habitasse dicit pp̄e amiternū in vico nomine Testrina, deinde cum ab originibus in agro reatino, & multas fecisse colonias inter q̄s cures Quidā aiunt quosdā lacones asperitatē legū Lycurgi fugiētes in italia apud pōtinas paludes tēplū Iunonis feroniæ p̄stituisse. Deinde eorū pars migrarunt in agrū sabinum, & cū illis habitarūt, vñ cebali, idest lacædemonij, dicti sunt sabini, ait Dionys.

Sabini

Ereti ᵃ Manus ois, Oliuiferæq; ᵇ Mutiscæ,
Q ui Nomentũᶜ vrbẽ. qui rosea ᵈ rura Velini
Q ui Tetricæ ᵉ horrentis rupes, mõtẽq; ᶠ Seueꝝ,
Casperiaq; ᵍ colũt, Forulosq; ⁊ flumẽ ʰ hymellæ
Q ui Tybri ⁱ, Fabariq; bibũt quos frigida ᵏ misit
Nursia, ⁊ Ortinæ ˡ classes, populiq; ᵐ Latini,
Q uosq; secans infaustũ ⁿ interluit Allia nomẽ
Q uã multi libyco uoluũtur marmore ᵒ fluctus
Sæuus vbi Orion hibernis cõditur vndis.
Vel cum ᵖ Sole nouo dẽsæ torrentur aristæ,
Aut Hermi ᵠ cãpo, aut lyciæ ʳ flauẽtib ᵒ aruis.
Scuta sonãt, pulsuq; pedũ cõterrita tellus.
Hinc ˢ Agamẽnonius Troiani nois hostis
Currũ iungit Halesus equos. Turnoq; feroces
Mille rapit ᵗ populos, vertũt foelicia Baccho
Massica qui rastris, ⁊ quos de collibus altis

SER. a· CERETI manus ois, oppidũ est dictum a Iunone idest ἥρας, q̃ illic colit. b ꝭ Oliuiferæq; mutiscæ, hæc trebia postea dicta est, quam mõ trebulam dicũt, apud hãc Hannibal deleuit populũ romanum. Lucanus, Q ñ non in punica pati Tẽpora cã natus fuimus, Trebiæq; iuuẽtus. c ꝭ Qui nomẽtũ vrbẽ, hoc ex sua psona dicit poeta Nã adhuc ciuitas nomẽtana non fuerat, vt I sexto ait, Hi tibi nomentũ & gabios. Itẽ I hæc tũm noĩa erũt. d ꝭ Rosea rura velini. Velin' lacus ẽ iux agrũ q rosulan' vocat. Varro tñ dicit lacũ hũc a quodã ꝯsule in narrã vel narẽ fluuiũ deriuatũ. (Nã vtrũq; dr̃) eẽ diffusũ, post quod tanta secuta est eo loco fertilitas vt ẽt perticæ longitudinẽ altitudo superaret herbaꝝ, qui etiam quantũ per diem demptũ esset, tantũ per noctẽ crescebat. Quod Virgi. ad suã prouinciã trãstulit dicens, Et quantũ longis carpent armẽta diebus, Exigua tantũ gelidus ros nocte reponet. e ꝭ Tetricæ horrentis rupes, Tetricus mons in sabinis aspimus, vñ tristis hoies tetricos dicimus. f ꝭ Montẽq; seueꝝ, nomẽ ppriũ montis sicut agri roseus. g ꝭ Casperiamq; colũt, casperia et foruli ciuitates fuerũt h ꝭ Flumẽ hymellæ, hymella fluuius est, & sic dixit hymellæ flumẽ, vt buthroti vrbẽ. i ꝭ Qui thybrim fabarimq; bibũt, bñ bibunt. Nãq; thyberis fluuius in tuscia orit, sed trãsit etiam per sabinos, vnde bibũt nõ possidẽt dixit. Et sciendũ Turno dari auxiliũ a tractu piceni samnij cãpaniæ, & p parte appuliæ. Uis ꝙo tuscia supior & Venetia Aeneæ pstat auxiliũ. Fabarim aũt quẽ dicit ẽt ipse p sabinos trãsit & farfarus dr̃. Plaut', Dissipabo te tãq; folia farfari. Ouidi', Et amœnæ farfar' vmbræ. k ꝭ Frigida misit Nursia, piceni ciuitas. frigida aũt aut re ꝟa, aut certe venenosa nocẽs Gracchi nãq; vbiq; in ꝯtionibus suis Nursinos sceleratos appellauere. Et sciendũ amare Virg. historiaꝝ rẽ per trãsitũ tãgere. l ꝭ Ortinæ classes. Ortini eqtes q classes dicunt, vñ & eoꝝ tubas classica dicimus. Et pares ppl'i classes vocamus, quæ qnq; fuerunt. m ꝭ Populiq; latini, q ĩterreãt albani mõtis viscerationi. n ꝭ Infaustum interluit allia nomẽ, Allia fluui' haud lõge ab vrbe ẽ, iuxta quẽ galli Brenno duce qntodecio kalẽ. augustas die deleto exercitu, p' triduũ deleuerũt etiam vrbẽ excepto capitolio Sane allia dr̃, cui additur vnũ l propter metrũ vt relliquias. Lubene posuit, vt Quas alliæ clades. o ꝭ Marmore, mari. p ꝭ Vl cũ sole nouo, pma æstatis pte, etiã sol nouus est viij. kalen. Ianuarias die, sed tunc non sunt aristæ, quas ab ariditate dictas esse constat. q ꝭ Aut hermi cãpo, hermus lydiæ fluuius est, qui superfusus campis gignit fertilitatẽ, vnde harenas aureas fingit trahere. r ꝭ Lyciæ flauentibus aruis, prouincia est fertilis frugũ. s ꝭ Hinc agamemnonius troiãi nominis hostis, Agamemnonis pleriq; comitẽ, pleriq; nothum filiũ volũt, qui quũ venisset ad italiã audito aduẽtu Aeneæ in bellũ ruit nõ amore Turni, sꝫ odio hostilitatis antiquæ, vñ ait Troiãi nois hostis. t ꝭ Rapit ppl'os, rapit, abducit, & iã cãpaniæ loca cõmemorat. Nã massicus mons est vitib' plenus, massica autẽ dixit, vt mænala.

DON. ¶ NIHIL refert dignum quod scribatur Donatus.

CHRI. mutiscæ ¶ MVTIscæ, sabinoꝝ vrbs appellata aliter Trebula & suffena, Ait. n. Pli. Rheatini trebulani q cognoĩunt mutisci, & q suffenates ꝭ Nomentum, vrbs nõ longe a Roma, hanc Romulus coloniã fecit dictũ est a nomẽto cõditore ait Diony. ꝭ Allia, flumen non lõge ab vrbe, vbi duce Fabio exercitus populi romani cæsus est postridie idus quintiles q dies alliensis dr̃, & ĩter atros habet. Erãt. n. atri dies triduani, idest qui erant post calendas nonas, & idus quos alij ad corruptionẽ no'is cões appellabãt. ꝭ Massica, massicus mons campaniæ, poeta tñ imitatus græcos massica i pl'ali dixit, vt gargara & mænala.

Aurunci[a] misere patres, Sidicinaqꝫ[b] iuxta
Aequora, quiqꝫ cales[c] linquūt. amnisqꝫ[d] vadosi
Accola Vulturni, pariterqꝫ Saticulus[e] asper,
Oscorumqꝫ[f] manus. teretes sunt Aclides[g] illis
Tela: sed hec lento mos est aptare flagello.
Leuas[h] Cetra tegit. falcati[i] cōminus enses
Nec tu carminibus nostris indictus abibis
Oebale[k], quē generasse telō Sebethide nympha
Fertur. theleboum[l] Capras cū regna teneret
Iam senior, patrijs sed non & filius aruis
Contentus, late iam tum ditione premebat
Sarrasteis[m] populos: & quæ rigat æquora Sarnus,
Quiqꝫ rufas[n], batulūqꝫ tenent, atqꝫ arua[o] celēnæ
Et quos[p] maliferæ despectant moenia Abellæ,
Teutonico ritu soliti torquere cateias[q].
Tegmina quis capitū raptus[r] de subere cortex,
Aerataeq; micant Peltæ, micat æreus ensis.
Et te mōtosæ[s] misere in prælia Nursæ
Vfens insignē[t] Fama, & foelicibus[v] armis.
Horrida[x] præcipue cui gens: assuetaqꝫ multo
Venatu nemorum duris Aequicola glebis,
Armati terram exercēt, semperqꝫ recentes
Conuectare iuuat prædas, & viuere rapto.

SER. a ℭ AVRVNCI misere patres, isti græce ausones nominant. b ſ Sidicinaqꝫ iuxta, ab oppido sidicino. c ſ Cales liquunt, ciuitas est cāpaniæ. Nam in flamminia est quæ calæ dicit, & in gallia ē nolē quā Sal. captā a Perpenna cō memorat. d ſ Amnisqꝫ vadosi accola vulturni, fluuius qui iuxta cumas cadit in mare. e ſ Saticulus asp. populus campaniæ asper moribus. f ſ Oscorumqꝫ manus, capuēses dicit, q antea ohici appellati sunt, qđ illic plurimi abūdauere serpentes nā græce ὄφις dicitur serpens. g ſ Aclides illis tela, aclides sunt tela quædam antiqua, adeo vt nec vsquā commemorentur in bello. Legitur tamē q sit clauæ cubito semis factæ eminentibus hinc inde acuminibus, quæ ita in hostem iaciunt religatæ loro vel lino, vt peractis vulneribus possit ad dominos redire. Putat tñ esse teli genus, qđ per flagellū in imensum iaci pōt. h ſ Leuas cetra tegit, scutū loreum quo vtunt afri & hispani. i ſ Falcati cōminus enses, affectauit varietatē, Nā cōsequens fuerat, vt diceret dextras armarunt gladij falcati. Falcatus aūt ensis est harpe, q̄ vsus est Perseus, Lucanus ait Harpen alterius monstri iā cæde rubētē. k ſ Oebale, Oebalus filius est Telonis & nymphæ Sebetidis, hæc āt est iuxta Neapolim, sꝫ Telo diu regnauit apud capreas, insulā cōtra neapolim sitam, filius ꝟo eius patrijs nō ꝯtentus īperijs transit ad cāpaniam. & multis populis subiugatis suū dilatauit imperiū. l ſ Theleboū capreas cū regna teneret, quū teneret capreas regna theleboū. Nā theleboæ capreaꝝ sīt populi, quos Telo suo regebat imperio. m ſ Sarrastis populos, campaniæ sunt a sarno fluuio. n ſ Rufas, batulumqꝫ tenēt, castella cāpaniæ. o ſ Arua celēnæ, Iunonis locus est campaniæ celenna sacer Iunoni. p ſ Et quos maliferæ despectant mœnia abellæ, Multi nolam volunt intelligi, & dicunt iratum Virgilium nomen eius mutasse propter sibi negatum hospitium, & id aperte noluisse dicere, sꝫ ostendere per periphrasim. Nam illic punica mala nascunt, vt nunc bella pro nola posuerit. Alij idem a Virgilio i Georgicis factū memorant, vt etiam ab aulo gellio tradit qui cum a nolanis aquā petijsset, vti duceret in ꝓpinquum rus, nolanos petitum beneficiū nō fecisse poetā offensum nomen vrbis eorū, quasi ex hominū memoria, sic ex carmine suo detraxisse. Nam quum primum ab eo recitatum & editū sic esset. Talem diues arat capua et vicina veseuo Nola iugo ora pro nola mutauit, atqꝫ ita reliquit & vicina veseuo ora iugo. Alij volūt accipi mœnia abellæ, vt sit sinalœpha, & legat mœnia bellæ. q ſ Cateias, tela galli ca vñ etiā teutonicū ritū dixit. r ſ Raptus de subere cortex, bñ raptus, quia recens suberis cortex in q̄uis formā tota flectit facilitate. s ſ Mōtosæ nursæ, ciuitas in montibus posita. t ſ Insignē fama, bñ fama quia tum occidit gyas, vt Vfentemqꝫ gyas cadit ipse. v ſ Fœlicibus armis, dū affuit fortuna. x ſ Horrida ꝓcipue cui gens, ægcolam gentē dicit & moꝝ & vitæ qualitate ꝑdurā, sane aliud pendet ex alio, ideo erāt horridi qa venabant, Itē verabant, qa habebant duras glebas. i. infertiles. Nāꝫ molles feraces sunt, vt in georgicis docet. Et cui putre solū nāqꝫ hoc imitamur arando.

CHRIS. ℭ OEBALE, vide Serui. ſ Falcati cominus enses, Ergo aclydes tela erant, quibus ēminus pugnabant.

Quin[a] & Marrubia venit de gente sacerdos
Fronde[b] super galeam, & foelici comptus Oliua
Archippi regis missu fortissimus Vmbro.
Vipereo[c] generi & grauiter[d] spirantibus hydris
Spargere[e] q̄ sōmos, cantúq; manúq; solebat,
Mulcebatq; iras, & morsus arte[f] leuabat.
Sed non Dardaniæ medicari[g] cuspidis ictum
Eualuit, neq; eum iuuere in vulnera cantus
Somniferi, & Marsis quæsitæ in mōtibus herbæ.
Te nemus Angitiæ, vitrea te Fucinus vnda.
Te liquidi[h] fleuere lacus.
Ibat & Hippolyti proles pulcherima bello
Virbius insigné, quem mater[k] Aritia misit
Eductum Egeriæ[l] lucis, hymetia circum
Littora, pinguis[m] vbi & placabilis ara Dianæ.
Nāq; ferūt fama hippolytū postq̄ arte[n] nouercæ
Occiderit, patriasq; explerit sanguine pœnas
Turbatis distractus equis, ad sidera rursus
Aetherea, & superas cœli, venisse sub auras
Pæonijs[o] reuocatum herbis, & amore[p] Dianæ
Tū Pater Oīpotens aliquē idignat ab vmbris
Mortalē infernis ad lumina surgere Vitæ,
Ipse repertorem medicinæ[q] talis: & artis
Fulmine Phœbigenā[r] stygias detrusit i vndas.
At Triuia Hippolytum secretis alma recondit

SER. a ¶ QVIN &.m.v.de.g.s. Medea q̄n relicꝭ colchis Iasoné secuta ē dr̄ ad Italiā p̄uēisse, & pplos q̄sdā circa fucinū igē ē lacū hītātes, q marubij appellabāt, q̄n circa maſ hītātes pp paludis magnitudiné docuit remedia ꝯ ſpētes q̄ꝗ alij marubios a ſge dictos velit. hi ḡ ppl'i Medeā angitiā noiauerūt ab eo qđ ei' carmib' ſpētes angerent. ab his nūc Vmbroné vēisse dic̄ ñ ſgē ſz ducē. sūt āt isti marsoꝝ populi. b ſ Frōde. s.g.& fe.c.o.cō pt' frōdib' feste oliuæ. c ſ vipereo g. c̄rēis ſpētib'. d ſ Grauit̄ s.h. aq̄ ſpētib' ḡuit̄ spirātib' solo nocētib' flatu Luca. An venena nocēt. e ſ Spgē, ꝯficē, vt spargē venēa didicerūt. f ſ Arte. l. leuiores eē faciebat, l vt [N?]r̄m, q; leues q̄cūq; laboré. g ſ Medicari. c. ac medicō illā rē & illi rei, sic moulor & moderō & comitor. h ſ Liqdi fl. l. ēt alibi. i ſ Ibat &.h.p.p.b. These' mōtua p̄ore vxoꝶ Hippolyte Phædrā Mīois & Pasiphes filiā supduxit nouercā Hippolyto q cū illā ob stupro iterpellātē ptēpsisset, falso delat' ad p̄rē ē, qđ ei vī voluisset iferꝶ, ille egeū p̄rē rogauit, vt se vlcisceret, q agitāti currū Hippolyto phocā imisit, q̄ eq̄ t̄riti eū traxerūt, Tūc Diana ei' castitate cōmota ꝛuocauit eū ab iferi i uitā p Aesculapiū filiū Apollinis & Coroīdis, q nat' erat execto m̄ris vētre, iō q cū Apollo audiuisset a coruo [ei'] custode eꝰ adulteriū cōmitti, irat' Coroīdē maturo iā ptu ꝯfixit sagitt, corū t̄o nigꝶ fec ex albo, & execto vētre Goroīdis, pduxit Aesculapiū, q fact' ē mediciæ pit'. hūc postea Iuppit̄ q̄ ꝛuocatū Hippolytū iteremit. vñ Apollo irat' ei cyclopas fabricatores fulminū ꝯfixit sagitt, ob quā rē ab Ioue iussus ē Admeti regis nouē ānis armēta pascē diuinitate ōposita, s; Diana Hippolytū ꝛuocatū ab iferis i aritia nymphæ cōmēdauit Egeriæ, & eū Vir

biū q̄ bis viꝝ iussit vocari, cui' nūc filiū cognomie dicit ī bellū veīꝶ, adeo oīa ista fabulosa sūt. Nā cū cast' vbiq̄ iduct' sit, & q sp solꝰ hītauit, hūisse tñ fingiꝶ filiū, Re t̄a āt vt ēt sup dixim' Virbi' ē numē cōiūctū Dianæ. vt m̄ri deū Attis, Mineruæ Erichthoni', Veneri Adonis. k ſ Quē.m.a. mi ciuitas iuxta albā. m̄r āt pp Augustū dicit, q fuerat ex aricia m̄re Atia pgēit', ac si diceret, q̄ tāti auctor ē generis. l ſ Egeriæ lu. nymphæ i aricio nemoꝶ, q̄ amicā suā nūa eē fingebat ad affirmādā legū suaꝶ auctoritaté. m ſ Piguis. u &.p. piguis freq̄nti sacrificio. placabilis āt ac si dicēt si q̄lis añ fuit, vł illic vł apō tauros hūano gaudens cruoꝶ, q̄ historiā plene ī scđo diximus cū Iphigeniæ icidit cōmemoratio. n ſ Arte. n. oc. bñ vi sceleris expssit sola nouercæ cōmemoratióe. o ſ Pæonijs. r. h. aut medicialib' a Pæōe medico deoꝶ, q Pæā s; doricos dr̄ s; rōné pæó. aut re t̄a herbā pæóiā dic̄, c' creta ferax ē. p ſ Et.a.d. amoꝶ. i. cura. q ſ Mediciæ t.q.a. q̄ ēt fata dissoluēt. r ſ Phœbigēas, m̄ris pœna gētū, Alij Phœnigenā legūt, vt Prob'.

CHRI. ¶ MARrubia. vide Ser. sūt q dicāt marubius oppidū ꝯditū a Maro marsyæ comite. Marsi āt ppl'i dci sūt, vł a Marsya lydoꝶ duce, aut vt Sili' meminit a marsya phrygiæ ab apolline i cātu victo, q timoꝶ pœnaꝶ i Italiā fugit Pli. Ait marsos ortos a filio Circes, ppeaq̄ īesse illis ꝯ ſpētes vī. sūt q dicāt ortos a psyllis pplis aphricæ, q vi h̄rent ꝯ ſpētes, Hi Pulsi a nassamōib' huc pti venē. pti i cypꝶ. āgitij āt dci sūt qđ ſpētib' aduersātib' eos āgē viderēt. alij dr̄ q āgitia fuit deā Circe. ſ Te nem' vehemētē cōmiſatiōes mouet hæc repetitio. Pelasgi. dci sūt a pelasgo filio iouis ex Niobe phoróei filia. aborigies, vt pl' dioꝶ. arcades fuē q cū œnotro lycaōis arcadiæ ꝛgis venē

sunt dicti aborigenes, aut qa vagi, & sine laribus erant, aut quia primi visi sunt tanq̃ essent sine patribus aut qa ex varia hoiuз colluuione mixti eēnt, alij dicũt lygures eē, alij vmbros, qñ vtraq; gẽs i Italia vetustissima. & idigena est, Mar. Varro ait hos hitasse agros reatinos.

SER. a ⁋ Relegat, cõmẽdat ab aliis segregatus. b ⁋ Solus, i solis locis, Nã solus quo mõ q̃ dr̃ filius suscepisse. c ⁋ Ignobilis, .i. vilis, sз ignot', q̃q̃ posset ẽt ad illõ referri qđ dicit q̃ busdã artib' hominũ vita vltra fata ptẽdi posse, ita tñ vt solã hẽant vitæ imaginationẽ. vidẽt. n. oĩa facẽ, nec faciũt. d ⁋ Versoq;. u. n. õ re facto vt cęstu grai) btẽt vocãtes. e ⁋ vñ ẽt tri. luco exponit το ἄιτιον nã callimach' scripsit ἄιτια in qb' etiam hoc cõmemorat.

Sedibus, & nymphæ Egeriæ. nemoriq; relegat[a],
Solus[b] vbi in siluis italis ignobilis[c] æuum
Exigeret, versoq;[d] vbi nomine Virbius esset.
Vnde[e] etiam templo Triuiæ, lucisq; sacratis
Cornipedes arceantur Equi, quod littore currus,
Et iuuenem monstris pauidi effudere marinis.
Filius ardenteis haud secius[f] æquore campi
Exercebat equos, curruq; in bella ruebat
Ipse inter primos præstanti corpore Turnus
Vertitur[g] arma tenens, & toto[h] vertice supra est.
Cui triplici crinita iuba galea alta Chimæram
Sustinet, ætnæos[i] efflantem faucibus igneis.
Tam magis[k] illa fremẽs, & tristib' effera flãmis,
Quam magis effuso crudescũt sanguie pugnæ.
At leuem Clypeum sublatis cornibus Io[l]
Auro insignibat[m], iam setis obsita. iam Bos
Argumentũ[n] ingens, & custos[o] virginis Argus.
Cælataq; amnem fundẽs pater[p] Inachuз vrna.
Insequitur nimbus peditũ, clypeataq; totis[q]
Agmina densantur[r] campis, argiuaq;[s] pubes,
Aurũcæq; manus, Rutuli, Veteresq;[t] Sicani,

lũtate i istis mutа est. m ⁋ Insignibat, signo suo clau eẽ faciebat. n ⁋ Argumẽtũ in. aut fabla. vt Cice. argumẽta erãt i valuis, aut re ẽra argumẽtũ. i. pbationẽ, q̃ se græcus cõprobare cupiebat. si. n. ẽt aroata supi' dixit, Inachus acrisiusq; patres, mediæ q; mycenæ. o ⁋ Custos, ne reuerti posset i formã priorẽ. p ⁋ Pr̃ ina. pa. nõ tãtũ eius, sз au'tõ originis Turni. q ⁋ Totis Ag. c. q oĩs poterãt sub iacẽ, r ⁋ Dẽsant, dẽseo dẽses dicim', alit nõ.

f ⁋ Haud se. nõ segni' pr̃e dicit ãt tãtæ fuisse audaciæ vt nec pr̃næ mortis tererẽt exẽplo. g ⁋ Vertit i. agit h ⁋ Et. t. u. su. e. Sta. Et toto despectat corpe bellũ. i ⁋ Aetnæos ef fau. ig. nimios q̃zos hẽt ætna. k ⁋ Tã ma. il. fre. &. t. ef. flã. Quã magis effuso crudescũt sanguie pugnæ, legit i arte q̃ tã magis maxie, min' minie positiuo tñ iũgunt, qз tñ tũc obseruat si ponant ad augmẽtũ istæ pticulæ. tũc. n. vitiosã faciũt elocutionẽ. cæteru si ad exæq̃tionẽ positæ sẽ. pñt vl' cõparatiuo, vl' suplatiuo vl' p' ipis gradib' ipæ iter se iũgi. hic g est Tã magis illa fremẽs & tristibus effera flãmis, Quã magis effuso crudescũt sanguie pugnæ nõ. n. ad plationẽ positæ sũt, sз ad exæq̃tiões maiores. n. nr̃i nõ i dicto vitia, sз i significatiõe eẽ voluerũt. hic ẽ i Sal. Ita q̃; qsq; pessime facit, tã maxie tut' ẽ. Nã & hic exæq̃tio ẽ nõ pparatio. l ⁋ Io Au. ist. hæc Inachi filia argiuoρ flu nĩs fuit. hãc amauit Iuppit, & dum cũ ea eẽt, supuenit Iuno. ille timẽs ne dep̃hẽderet Io mutauit i vaccã, & eã poscẽ i dedit Junõi, ne pellicẽ p̃fiterẽt, cui Iũo Argũ oculatũ oib' mẽbris Aristoris filiũ custodẽ deposuit, quẽ cũ Iupoi' p Mercuriũ iteremisset. Iũo eũ i pauonẽ mutauit. Igni vo imisit œstrũ, q̃ diu exagitata puenit ad egyptũ, & Iouis vo

s ⁋ Argiuaq;. p. & hi ad gñis vt dixim' sup pr̃inet pbationẽ. qđ eũ seq̃bant argiui. t ⁋ Veteresq; si. bñ veteres, Naз vbi nũc roma est ibi fuerũt sicani, q̃s postea Pepulerũt aborigies.

CHRI. ⁋ AETNEOS, tantos quãtos effundit ætna. ⁋ Taз magis illa. f. vel poeticæ dixit q̃ tãto magis crescerent flãmæ, quãto magis crudesceret pugna, cũ re vera non essent flãmæ sз simulachra flãmarum. vel hoc voluit exprimere q̃ & si forma chymeræ in galea horrorem incuteret tñ i ardẽti pugna horrobilior apparebat. ⁋ Sublatis. .i. extantibus ex scuto. ⁋ Setis. setæ horridæ sunt, vt in suibus videmus. Lana contra mollissima neq; est nisi in ouibus, Pili aũt medij vt neq; molles, vt lanæ neq; rursus rigentes vt setæ itaq; setas pro pilis posuit. ⁋ Celataq; amnẽ, fluuiorũ n. dij ita Pingebant, vt bubula haberent cornua, & ex vrna aquã funderent. ⁋ Veteresq; sicani, gens hæc hispaniæ est quæ p seditionem popularẽ relicta patria in italiã venit, dicti sunt sicani a sicori hispaniæ fluuio. Hi pulsi ab vmbris insulã occuparunt, quã Italia a siculis appellabant. ⁋ Rutuli, argiui fuerunt, qui rege Rutulo in Italiam venerant. ⁋ Argiui, Epei, & Phœneatæ venerunt cum Hercule cretenses cum Saturno.

a ¶ Et Sacranæ a. dicit quedã corrybãtũ venisse ad italiã & tenuisse loca, q̃ nũc vrbi vicina sũt, & ex eo pp̃los ducentes originẽ sacranos appellatos. Nã sacrati sũt m̃ri deũ coryƀates, alij sacranas acies ardeatiũ volũt, q ali qñ cũ pestilentia laborarent ver sacrũ vouerũt, vñ sacrani dicti sũt, ver sacrũ aũt imolationis ẽ genus mos .n. italis fuit vt magnis ꝑiculis adducti vouerẽt qcq̃d ꝓxĩo ver nata eẽnt apud se aĩalia imolaturos. b ¶ Picti sc. la. Glaucus minois fili' venit ad italiã, & cũ sibi ipsiũ populum faceret, nec acciperet, iõ q̃ nihil pstabat, sꝫ ei' pr̃ pmiserat zonã eius trãsmittẽdo, cũ añ hac disciecti essent et oñdit & scutũ militar̃, q̃ et ipse Labis c' dict' ẽ, & ex eo populi ἀπὸ τῆς λαβῆς, quã latine ansas vocamus. Picti aũt scuta. i. in bello frequẽter ꝓbati. Nã apud maiores viro⁊ fortius picta erãt, vñ est Parmaq; igloria alba. i. nõ picta. c ¶ Qui sal. ty. t. non originẽ, vt supra diximus. d ¶ Sacrũq; nu. l. a. vt iã tũc sacrũ, aut ꝑlepsũ est a cadauere Aeneæ, nã sacratus est numic' postq̃ iuẽtũ est illic cadauer Aeneæ. e ¶ Littus. a. littus fluminis, vt viridiq; in littore cõspicit sus, cũ ripæ ꝓprie fluminũ sunt, littora maris vt Oui. ꝑ ripis littora pulsant. f ¶ Circæũq; iu. circa hunc tractũ cãpaniæ colebat̃ puer iuppiter, q anxurus dicebat̃ q̃si ἄνευ ξυροῦ. i. sine nouacula, q̃ barbã nunq̃ rasisset. & Iuno virgo, q̃ feronia dicebat̃. est aũt fons in cãpania iuxta terracinã, q̃ aliq̃n anxur est dicta. g ¶ Et vi. g. fe. lu. non vacat q̃ addidit viridi, nã cũ aliq̃n huius fontis lucus fortuito arsisset incẽdio, & vellẽt inde loco trãsferr̃ simulacra sũbito reuiruit. h ¶ Qua sa. ia. a. p. sꝫ hãc lectionẽ re vera saturã palodẽ itelligimus, sꝫ alij asturæ legũt, q̃ ñ ẽ, paludẽ p flumine posuit, nã haud lõge a terracina oppidũ ẽ astura, & eius cognomine fluuius,

i ¶ Quærit. i. u. satis signatis Xbis exp̃ssit fluminis angustiã, ꝯ de Tiberio ait in mare ꝓrũpit. k ¶ Hos su. aduc. vel. de gẽ. ca. prodẽtes post cõpletã cõmemoratiões virorũ trãsit ad fœminas. ita. n. de troiãis legit̃, q ultimũ armasonũ postularunt auxilium, q̃ tea ab Hom. ꝑter missa ẽ sane iã ꝑsagiũ infœlicitatis futuræ, q̃d iter ipsa ꝑncipia armant̃ & fœminæ. l ¶ Volsca de. g. de priuerno volsco⁊ oppido, vt Priuerno ãtiq̃ metab' cũ excedẽt vrbe. m ¶ Florentis. æ. c. En. ⁊ Lucre. florẽs dicũt oẽ q̃d nitidũ ẽ. hĩ ẽ secutus Virg. aliter acyrologia est Luca. Florebat nauibus põtus. n ¶ Calathis ue mier. Minerua & armo⁊ dea est, & lanificij, sꝫ Camilla animum ad arma solũ ꝯtulerat.

Et Sacranæ[a] acies: ⁊ picti[b] scuta labici.
Qui saltus[c] tyberine tuos, sacrumq;[d] Numici
Littus[e] arant, rutulosq; exercent vomere colles
Circæumq;[f] iugũ, quis Iuppiter Anxuris aruis
Præsidet, ⁊ viridi[g] gaudens Feronia luco.
Qua[h] Saturæ iacet atra Palus, gelidusq; p imas
Quærit[i] iter valles, atq; in mare cõditur Vfens.
Hos[k] super aduenit Volsca[l] de gente Camilla
Agmẽ agẽs eqtum, ⁊ florenteis[m] ære cateruas
Bellatrix, nõ illa Colo, calathis ue[n] Mineruæ
Fœmineas assueta manus, sed prælia virgo
Dura pati, cursuq;[o] pedum præuertere Ventos.
Illa vel intactæ Segetis per summa volaret
Gramina, nec teneras cursu læsisset Aristas.
Vel mare per mediũ fluctu suspensa tumenti
Ferret iter: celeres, neq; tingeret[q] æquore plãtas.
Illam omnes tectis, agrisq; effusa iuuentus[r]
Turbaq; miratur matrum, ⁊ prospectat euntem
Attonitis inhians[s] animis. ut regius Ostro
Velet honos leueis humeros, vt Fibula crinem
Auro internectat, lyciã[t] vt gerat ipsa pharetram,
Et pastoralem[u] præfixa cuspide myrtum.

o ¶ Cursuq; p. b. hĩ pedũ adiecit, ne p equum eius gl̃ia minueret, q̃d ei obicit̃. Quid tamẽ egregiũ in fœmina forti sidis equo⁊ p ¶ Aristas, prias spicæ ptes dictas ab eo q̃d primo arescãt. q ¶ Tigeret, mergeret, vt Tingunt equos. r ¶ Iuuẽtus Tur. mi. ma. añ ornatus eius post arma dicturus ẽ, vñ hysterõ pteron esse voluerũt in reddẽdo, vt ornatũ m̃res, viri uo arma mirent̃, sꝫ melior sensus est, vt sicut dcm̃ ẽ accipiam'. ea. n. sexus vterq; mirat̃, q̃ sunt posita ꝯ opinionẽ, vt miret̃ fœminæ armari muliere. viri ornatũ in bellatrice. s ¶ Inhiãs, stupore quodã patefacto ore. t ¶ Lyciam pha. q̃si lyciã vt legius cretẽses sagittas, u ¶ Pastoralem ꝑ. cu. m. nõ hastã myrtheam sed ipsam myrthũ, q̃a hac pugnare pastores solẽt. Sta. Lernea iacit ille trabem.

¶ ET SAcranæ. a. memorãt Corybantẽ quẽdã venisse in latiũ & oñdisse mystica Cybeles, Ab hoc q fluxerũt pp sacras cerimonias sacrani appellati sunt. Alij dũt sacranos esse dictos ardeates ob sacrũ votũ. Q̃d vr̃ sentire Sillius, cũ ait Sacra man' rutuli. ¶ Vfens. fluui' hic haud lõge a terracina in tyrrhenũ

vadit mare. est & v fens alter fluuius in galliā cisalpina.qui ex a'p bus cadens padum ingredit. / Camilla, camillos antiq ministros dixerūt. / Illa, vel in actæ, pulcherrimæ hyperbolæ, quas latini superlationes nominant, quæ quāuis apertum mendacium perferant, tamen magnum inde fit, aut augmentum aut imminutio.

ADILON.

Præparat octauo bellum quos mittat in hostes.

Modestini Iurisconsulti. Argumentū. VIII.

D At belli signū laurenti Turn° ab arce.
Mittit e magni Venulus Diomedis ad vrbem
Qui petat auxiliū, & doceat q̄ eā petē(di
Aeneas Diuom monitis, adit Arcada regem,
Euandrū Arcadiæ pfugum noua regna petētē.
Accipit auxiliū huic natū, & socia agmina iungit
Euander, Palas fatis comes ibat iniquis.
Iamqȝ habilis bello, & maternis lætus in armis
Fataqȝ. Fortunasqȝ Ducum, Casusqȝ suorum
Sortitus, clypeo diuina intentus in arte est.

P. Virgilij Maronis Aeneidos. Liber. VIII.

E T BELLI[a] signū laurenti Turnus ab arce
Extulit, & rauco strepuerūt[b] Cornua cantu
Vtqȝ acres[c] concussit Equos, utqȝ impulit[d] arma,

SER. VT BELLI signū laurenti Turnus ab arce, apud maiores nr̃os tria erāt militiæ genera in bellis gerendis. Nam aut legitima erat militia, aut cōiuratio, aut euocatio. Legitima erat militia eorum, qui singuli iurabāt pro re. p. se esse facturos, nec discedebāt nisi completis stipēdiis, idest militiæ temporib°, & sacramētum vocabatur aut certe si esset tumultus. idest bellum italicū, vel gallicū, in quibus ex periculi vicinitate erat timor multus, quia singulos interrogare nō vacabat, q fuerat ductur9 exercitum ibat ad capitolium, & exinde proferens duo vexilla, vnum roseum qd̄ pedites euocabat & vnum cæruleum, quod erat equitum. Nam cæruleꝰ color est maris a cuius deo equum constat inuentum, dicebat, Qui rempublicam vult saluā esse me sequat, & qui cōuenissent sim̄l iurabant. & dicebat ista militia cōiuratio. fiebat etiā euocatio. Nā ad diuersa loca diuersi propter cogendos mittebant exercit°. Modo ergo duo sunt gnr̃a militiæ cōiuratio & euocatio, quippe i tumultu, tamē incōgruū nō ē quod signū belli idest vexilli eleuatiōē Turno dat, cum de rege Latino dixerit supra Rerūq; reliq̄t habenas. Belli āt signū dixit generaliter. Nā multa sūt, sed vexilliū significat, quod ē tractum a veli diminutione, vt velum vexilliū.
b / Strepuerūt cornua. quæ simul sonabāt, vt Aereaq; assensu cōspirāt cornua rauco.
c / Vtq; acres pcussit equos, hoc ad equites pertinet.
d / Vtq; Impulit arma, hoc ad pedites. Est autem sacrorum. nam is q belli susceperat, curā sacrarium Martis ingressus, primo ancilia commouebat post hastam simulachri ipsi° dicēs Mars vigila.

C VT BELLI signum laurenti Turnus ab arce. Ex more Romano, illi enim rubrū vexillū ex arce preponebant Bellū moturi, Et autem vt quam primum statim q.

CLXTEMPLO;

CHRIS

SER. a ℂ EXTEMPLO, aut subito, aut re vera ex ipso templo, idest post diuina arma cōmota. b ſ Tumultu trepido, festino more suo. Cōiurat nota de re bona coniurationē dici posse. Nam cōiuratio τῶν μυστῶν. c ſ Iuuentus Effera, efferata per furiam. d ſ Messapus & vfens, bona electio personarum ad delectū habēdum, vnus eques bonus, idest Messapus mittitur, alter pedes egregius .i. vfens. vt Mezentius contemptor diuum aliquando inuenerit, quem timeret. ſ Mittitur & magni, magnum signum timoris, vt etiam ab externis auxilium petant. ſ Aduectum Aeneam, quasi quem vicerat ne desperet de victoria.

Extēplo[a] turbati animi, simul omne tumultu[b]
Coniurat trepido latium. seuitq; iuuentus[c]
Effera, ductores primi Messapus[d] et vfens,
Contemptorq;[e] Deum Mezenti[e] vndiq; cogunt
Auxilia, et latos vastant[f] cultoribus agros.
Mittitur[g] et magni Venul[9][h] Diomedis ad vrbem
Qui petat auxiliū, et latio consistere[i] Teucros,
Aduectum Aeneam classi, victosq; penates

CHRI. ℂ EXTEMPLO, nulla interposita mora. ſ Turbati animi, non enim solū moti sūt ad arma, sed vehement moti, & fuerat ille motus summa perturbatione, hoc autē refert poeta vt exprimat effectum furiæ. ſ Simul, quasi dicat eodem tempore omnes, quod nisi furiæ opera factum non esset. Qui enim potuissent omnes eodem momento tantopere commoueri nisi furiæ impulsu. ſ Tumultu trepido, non potuit expressius demonstrare ingētem animorum motum, vt appareret & festinatio & cōcitatio animorum. ſ Iuuentus, hæc enim ætas facilius excandescit ad iram. ſ Auxilia, more Romano, Nam in legionibus non militabant nisi ciues Romani siue romæ oriundi siue donati essent ciuitate. Extra vero legiones erant auxiliares, & auxilia appellabantur. ſ Venulus. Diomedes turpitudine vxoris quæ stimulante Venere propter vulnus ab ipso acceptū adulterijs indulgebat in Italiam venit in Apuliam, Dauni regis filiā duxit & cōdidit Arpos, quæ argirippa & argyrippum nominatur. Hunc ergo tanquam Troiani nominis hostem in auxilium vocat Turnus. ſ Qui petat auxilium, semina sunt artificiosissimæ orationis. Illinc enim educuntur ista, Esse obuiandum Aeneæ antequam plures se illi adiungant. Neq; deesse sibi vires, cum venerit classe, neq; auctoritatē cum dicat se fatis posci neqz fidem cū iam plures se adiunxerint. ſ Ergo esse formidandum, itaque extant loci ab vtili, honesto & necessario & cum illum pene repugnabilem ponat tamen relinquit posse superari a Diomede, quoniam alias ab ipso superatus sit. Ac postremo debere illam rem suscipere, quoniam antiqua hostilitate Diomedem præter cæteros petiturus sit, neque defuturas sibi vires, si alios superauerit in quare apparet mirificum poetæ ingenium, & consilium sapientissimum cum paucissimis verbis relinquat locos ad copiosissimam, efficacissimamque orationem contexendam.

Diomedes

e ſ Contemptorq; deum Mezentius, quis enim iustius, quā sacrilegus contra pios & præpararet bellū, & gereret. f ſ Vastāt cultoribus agros, abducēdo cultores, vastos & desertos efficiūt. g ſ Mittitur & magni venulus diomedis ad vrbem, Diomedes postq; repperit ira Veneris a se vulneratæ vxorem ægialiam apud argos turpiter viuere noluit reuerti, sed tenuit partes apuliæ, & edomita omnis gargani mōtis multitudine, in eodē tractu ciuitates plurimas cōdidit. Nā beneuentū, & equituticū ipse ɔdidit & arpos, quæ Argirippa dicitur, ad quā nūc Venulus mittitur non arpinū, quā constat esse cāpaniæ, vnde Cicero arpinas. Sane sciēdum apulias vno dictas vocabulo, sed huius partem quā Diomedes tenuit messapiam, & peucetiam a duobus fratribus dictam, qui illic imperarunt, alij aliter sentiunt de messapiæ nomine in anthedonis enim ora, quæ bœotiæ est mons stat messapius a duce messapo nominatus, qui aduentans in iapygiā ab se messapiam regionem appellauit. Item dauniam a Dauno rege apuliæ. h ſ Venulus, hūc fuisse constat argiuū, nā tiburs est, vt ille īdicat locus Prædam tiburtum ex agmine raptam Portat ouans. Considerate hic ergo ad Diomedem mittitur, vt eū quasi ciuis possit mouere. i ſ Consistere, iam esse cōditos, idest fundasse ciuitatem.

DON. ℂ SIMVL. Simul & omne dixit, idest vno tempore omnibus in vnum coeuntibus. Coniuratio autem totius latij. & tumultus, idest timor multus & concitatio tot populorum ad laudes Aeneæ pertinent, inseruit etiam Aeneæ hic tumultus, ne peregrinus in hospites & socius in fœderatos impius videatur: si primus Bellum mouerat. ſ Cogunt non congregant, sed eum cogunt timidiores. In qua re etiam ipsi duces timorem suū ostēdunt, Magna laus Aeneæ,

SER. a CREGEM SE dicere posci, vnde illud est expectate solo Laurenti & dicendo posci, agit subtiliter, nã si non venit errore, sed fato omnem sibi vtique est vendicaturus italiam, sine dubio & Diomedis imperium.

δυλχρυ παννυχιον ἦυδειν βουλη φασεν ἂνδρα
διλαιι τιλπειδε, τραφεται καὶ τεαταρια μυλεν

o Tiberinus, bene tiberinus quia supradixerat deus. Nã in sacris tiberinus, i. cœna lexia, id est cõmuni sermone tiberis, in poemate tibris vocatur.

b Viro se adiungere gẽtes Dardanio, bene non Aeneæ dixit, sed viro dardanio, vt non sit mirũ si seq̃bant̃ hominem sibi cognatiõe sociatum, vt Hinc dardanus ort⁹. Huc repetit.

c Quid struat his cœptis, quum hæc iã cœperit, et participialiter dixit ab eo quod est scipio, cœptus facit, hinc est cœptus.

d Quem si fortuna sequatur Euentũ pugnæ cupiat, si eũ fortuna comitetur, quem suæ finem velit esse victoriæ ipsum melius nosse, qui iã antiquus est hostis, vult autem intelligi Aeneam etiam cõtra Diomedem bella gesturum, non tantum propter præsens imperium, sed causa hostilitatis antiquæ. e Talia per latium, gerebantur subaudis, & est formosa eclypsis. f Cuncta videns, animo pertractans, nã non videbat. g Curarũ fluctuat æstu, his verbis futurã præoccupat comparationem, quæ est Apollonij de verbo ad ṽbũ. h Sole repercussum, aut vacat re, aut bene repercussum, quia primo aquam ferit, inde postea tendit ad tecta. i Radiantis imagine lunæ, Negãt omnes physici lumen lunæ aliud ex se reddere, & vituperatur hoc dicto Virgilius, quod tamen tolerabile est, quia nõ lunam sed imaginem dixit lunæ, quam a sole lumen accipere manifestum est. k Laquearia, multi lacunaria legunt, vnde est in Horatio, Nec mea renidet i domo lacunar. l Alituum, pro alitum, sed metri causa vt supradiximus addidit syllabam. m Sub ætheris axe, idest sub aere. n Seramq3 dedit per mẽbra quietẽ, tardam quippe in bellicis curis, ac Homeri dictum est qui dicit.

Inferre, ꝛ fatis regem[a] se dicere posci,
Edoceat, multasq3 uiro[b] se adiungere gentes
Dardanio, ꝛ late Latio increbrescere nomen.
Quid[c] struat his coeptis, quẽ si Fortũa[d] sequaẽ,
Euentũ pugnæ cupiat: manifestius ipsi,
Quam Turno regi, aut regi apparere Latino.
Talia per latium[e]: quæ laomedontius Heros
Cuncta[f] videns, magno curarũ[g] fluctuat æstu,
Atq3 animũ celerẽ nũc huc nũc diuidit illuc,
In partesq3 rapit varias, perq3 omnia versat.
Sicut aquæ træmulum labris vbi lumẽ Ahenis
Sole[h] repercussum, aut radiantis[i] imagine lunæ
Omnia peruolitat late loca, iamq3 sub auras
Erigitur. summiq3 ferit laquearia[k] tecti.
Nox erat, ꝛ terras aialia fessa per omnes
Alituũ[l], pecudumq3 gen⁹ sopor altus habebat.
Cum pater in ripa, gelidiq3 sub ætheris[m] axe
Aeneas tristi turbatus pectora bello,
Procubuit. seramq3[n] dedit per mẽbra quietem
Huic Deus ipse loci fluuio Tiberinus[o] amoeno

DON. CREGEM se posci, quasi dicat mentitur in hac re. Multis adiũgit hæc vera, vt etiam falsa credantur. Vult igitur inferre timoreg Diomedi, vt sua causa pellat Aeneã, sed non tantũ terrorem, vt desperet de victoria si properabit, est autẽ in singulis rebus petendum edoceat. Cuncta videns, idest nihil ex ijs quæ hostes agerent illum latuit. Laomedontius heros, virtute & calliditate laomedonti respondens Aestu curarum, propter exiguas copias suas & tantos hostiles apparatus.

CHRIS. C MAGNO CVRARVM fluctuat æstu. Non cædit magnitudini periculorum inuictus animus Aeneæ, sed quo pacto pericula declinet omni cura cogitat. Fluctuat, nam consultanti in rebus dubijs multa pro re, multa itidem contra rem occurrunt, vnde animus dubitabundus, ita ambiguus relinquitur veluti carina a diuersis ventis certo cursu consistere nequit, sed modo huc modo illuc labitur, sed ipse modo in illam modo in aliam sententiam inclinat. In partesque rapit varias, tanta erat vis ingenij, vt eodem pene momento per quæcunque aut ad rem facerent aut rei aduersarentur discurreret. Aeneas tristi. Ostendit numen ijs qui pro virilite sua periculis resistunt nunquam deesse. Procubuit, Quasi, victus necessitate naturali. Non enim spõte iacuit, sed victus a somno procubuit.

Populeas inter ſenior[a] ſe attollere frondes
Viſus. eū tenuis glauco velabat amictu
Garbaſus, & crines vmbroſa tegebat harundo.
Tū ſic affari: & curas[b] his demere dictis.
O ſate[c] gente Deum, troianā ex hoſtibus vrbē[d]
Qui reuehis nobis, æternaq; Pergama ſeruas
Expectate[e] ſolo laurenti, aruiſq; latinis,
Hic tibi[f] certa domus: certi (ne abſiſte) Penates,
Neu belli terrere minis. tumor[g] omnis, & iræ
Conceſſere Deum.
Iamq; tibi, ne uana putes hæc fingere ſomnū.
Littoreis[h] ingens inuenta ſub ilicibus Sus
Triginta capitum fœtus enixa[i] iacebit
Alba ſolo[k] recubans, albi circum vbera nati.
Hic locus vrbis erit. requies ea certa laborum.
Ex quo[l] terdenis vrbem redeuntibus annis
Aſcanius clari condet cognominis Albam.
Haud incerta cano. nūc qua rōne quod inſtat[m]
Expedias victor paucis (aduerte) docebo.

a SENIOR, atq; vbiq; flauū eū eſſe dixit, ſed ſenior aut ꝓpter ſpumas dictus ē, aut ad reuerētiā pertinet, ſic Luca. de vrbe roma ad huc florente, Turrigero canos effundēs vertice crines. b Curas his demē dictis, habitū futuræ orationis oſtēdit. c O ſate gēte deum, alibi Certiſſima proles, & vigilas ne deū gens. d Vrbēq; q reuehis nobis vt Ilium in Italiā portās, vrbē ergo ꝓ ciuibus poſuit. Reuehis autem ꝙ Dardanus, a quo troiani deſcendūt. e Expectate ſolo laurenti, dat affectū ēt locis, vt Ipſe te Tityre pinus, Ipſi te fōtes, ipſa hæc arbuſta vocabāt. f Hic tibi certa domus, qđ ſupius ab Apolline popoſcerat, hī nūc īdicat tiberis, vt da ꝓpriā thymbræe domum, da mœnia feſſis. g Tumor oīs & iræ ꝯceſſerē deū, aliq̄ hemiſtichia ī Virgi. tā ſunt īminuta ſenſu, q̄; verbis, vt ecce hī loco. Nāq; nō poſſumus ītelligē qeuiſſe oēs tumorē & irā deoꝝ, quū & adhuc inimica ſit Iuno, & ad troianoꝝ ꝑniciē addant aliq̄ alia numina vt furia vt iuturna, vñ qdā mire cōcluſit hūc verſus dicens, Cōceſſere deū ꝓfugis noua mœnia teucris. Quod ſi ita acceperimus vt dicat teucros ꝯſtituere ciuitates, nec ea numina q̄ ſunt irata vetāt, nihil erit ꝯtriū. Nā & ipſa Iuno hoc dicit. Non dabit regnis eſto ꝓhibere latinis, Atq; īmota mānet fatis lauinia ꝯiux, hic aūt ſenſus etiā ſi detrahas ſubauditionē, pōt accipi a ſupioribus, vt ſit tumor oīs & iræ ꝯceſſere deū vt hic ſit tibi certa domus, certi penates. h Littoreis, ſi poſſumus ō fluuio ēt littus dicere, ponit tñ diſcretionē, vt ſub ilicib⁹ paulopoſt Viridiq; ī littore ꝯſpicit ſus, hāc aūt porcā vt diximus ſecū habuere troiani, quā amiſſā ī cāpania in venere cū fœtu circa laurētē agrū, quā ĩō Aeneas īmolauit Iunoni, qa ipſa dī terra, vt Cōiugis in gremiū lætæ deſcendit. Scimus aūt hoc aīal inimicū eſſe frugibus, vt caprus vitibus q Libero īmolat. i Enixa iacebit, participio vtens tāgit hiſtoriā. k Solo recubās, ſolo videt abundare. l Ex quo, q̄ ratiocinatione. m Quod inſtat, cura. n. Aeneæ pſentis fuerat neceſſitatis.

NE VANA. p. Quia ſolēt multi ī ſomnis decipi dat ſignum, quo cognoſcat hī ſōniū veꝝ eſſe. GLAVCO color aq̄ cōueniēs. Coloꝝ facies multiplex & varia ē, Vocabula aūt ipſos exꝓmētia hæc ſūt. rufi āt colores ſpēs ſt' fulu⁹, flau⁹, rubidus, phœniceus, rubeus luteus, ſpadix. Hæ oēs appellatiōes ſunt rufi coloris, aut ſcendētes, aut viridi admiſcētes, aut nigro infuſcātes, aut virēti ſenſiꝫ albā illuminantes, nā phœniceus iā latinū eſt & rutilus & ſpadix, q is color eſt exuberātiā ſplēdoremq; roboris ſignificat, q̄les ſunt fructus palmæ nō ad modū ſole incocti, vñ & ſpadicis & phœnicis nomen eſt. Spadica. n. dorici vocāt tramitem e palma cum fructu auulſum. Fuluus de ruffo & viridi mixtus ē. In aliis plus viridis in aliis plus rufi hēt. Ergo fulua aqla, fuluum auꝝ, fulua iaſpis dī, & fuluus leo. Flauus ex viridi albo & ruffo eſt hic flauæ comæ flauæ frōdes oliuaꝝ dicuntur, & Pacuuius flauā aquā & flauum puluerem dixit, ſic Cedo tñ pedes flauis lymphis flauū vt puluerem manibus iiſdē, qbus Vlyxem ſæpe ꝑmulſi abluam. Rubidus ruſuſq; atrior eſt & nigriore mixto. Luteus ꝯtra, ruſus dilucidior, ceſiam latini dixere q̄ græcæ glaucopis, vt nigidius ait de colore cœli, q̄ſi celia. Sate, oratio eſt ī genere deliberatiuo ab omni ꝑte abſoluta. Primis. n. verbis non ſolū beniuolētiā captat a pſona Aeneæ. Cōmendat enim a genere cōmēdat a meritis ꝙ troiā reuehit. Quæ tāta res niſi a magno viro fieri nō pōt, cōmendat ex eo ꝙ a fatis ſit vocatus. Veꝝ ēt iiſdē iſtis rebus dat ſpē non mediocrē futurā eſſe, q̄ ſibi ꝑdicit. Poſtremo mōſtro Suis remouet dubitationes oēm, ne forte ſuſpicet hæc ſomnia vana eſſe.

Arcades[a] his oris genus[b] a Palante profectum
Qui regem Euandrū comites qui ſigna ſicuti
Delegere locum, & poſuere in montibus[c] vrbem
Palantis[d] proaui de nomine Palanteum.
Hi bellum[e] aſſidue ducunt cum gente Latina.
Hos caſtris adhibe ſocios, & foedera[f] iunge.
Ipſe ego te ripis, & recto[g] flumine ducam,
Aduerſuꝫ remis ſuperes ſubuectus vt amnem.
Surge age Nate Dea, primiſq; cadentibus aſtris
Iunoni[h] fer rite preces, iraſq;, minaſq;
Supplicibus ſupera votis mihi[i] uictor honorem
Perſolues. ego ſum pleno quē flumine cernis
Stringentem[k] ripas, & pinguia culta ſecantem
Cæruleus[l] Thybris, Coelo[m] gratiſſimus amnis.
Hic mihi[n] magna dom9. celſis[o] caput vrbib9 exit
Dixit, deinde lacu fluuius ſe condidit alto

SER. a ❡ ARCADES his oris genus a palante pfectus, Euāder arcas fuit nepos Palātis regis arcadiæ, hic aūt cū prēm ſuū occidiſſet ſuadente mr̄e Nicoſtrata quæ & Carmentis dicta eſt, qa carminibus vaticinabatur, dimiſſa pͦuincia ſua venit ad italiā & pulſis aborigenib9 tēuit loca in qbus nūc roma ē, & modicum oppidū fundauit ī mōte palatio, hic autē Palatinus mons ſꝫ Vir. a Palante auo Euadri ē dict9 ſꝫ Varronē & alios a filia Euādri Palātia ab Hercule viciata & poſtea illic ſepulta, vl̄ certe a Palāte eius filio illic ſepulto, alij a balatu ouiū Balāteū volūt dictū, exinde per antiſtœchon Palāteuꝫ dctm̄, ſed ſi a balatu hꝰ nomē venerit, pa breuis eſt, ſicut eā Martialis ponit plerūq;, ſi āt a Palāte pa lōga ſit, vt eā ponit vbiq; Vir. ſꝫ ſuā opionē. b ❡ Genus a palāte pfectū, pfectus ad has oras genus a pallāte nō a palāte pfectū. c ❡ In mōtibus, vt dixius ſup̄ in minoribus illis colliculis. d ❡ Palātis paui, pfundit noīa vt plerūq; ſolet, Nā auus fuit, ſicut & illō dixit Lucoꝝ ſorte parētis pilūni Turnus, & alibi Pilūnuſq; illi q̄rtus pr̄. e ❡ Bellū aſſidue ducūt cū gente latina, ducūt, aut gerūt, aut in lōgū trahūt, & bn̄ pſtādoꝝ auxilioꝝ exp̄mit cām ne magis Turno q̄ʒ græco fauē credantur. f ❡ Fœdera iunge, legit & fœdē. g ❡ Recto flumine ducā, recto fluminis itinē, & ſic dixit vt Tūc ſe ad caietæ recto fert littore portū, hꝰ eſt a littore nō recedēs, ſicut & nūc a littore fluuij nō recedentē ſignat. Eſt & alia expoſitio, vt recto flumīe edomito frenato & in trāqllitatē redacto itelligamus, qd̄ etiā fecit vt, Mitis vt in morē ſtagni placidæq; paludis, vt ſit recto p̄teriti tpis, pticipiū. h ❡ Iunoni fer rite p̄ces, ſicut etiā Helenus, mōuit. i ❡ Mihi victor honorē pſolues, bn̄ adimit ei bellicam curā pmittēdo voti fore cōpotem. k ❡ Stringētem ripas, radentē, imminuentem. Nā eſt tiberini fluuij pprium, adeo vt ab antiqs rumon dictus ſit quaſi ripas ruminās & excedēs, etiā i ſacris ſerra dicebaſ vnde aſt nūc. Et pinguia culta ſecāt, in aliqꝰ etiā vrbis pte terentū dr̄ eo qd̄ ripas terat. l ❡ Cæruleus thybris, alt9 pfundus. m ❡ Cœlo gratiſſimus, p his q in cœlo ſūt. n ❡ Hic mihi magna domus. ſ. circa exitū ſuuꝫ. Alij romā dicūt tiberini eſſe domicilium. o ❡ Celſis caput vrbib9 exit de tuſcia quaꝫ illis pſtat multū floruiſſe tēporibus. Nā & lucumones reges habebat, & maximaꝫ italiæ ſuperauerat partem.

DON. ❡ ARCAdes. breuitate vtit, ne tedio afficiat Aeneā. Genus eniꝫ dicit & nomē & vrbem & ſpē dat auxilij, cū hoſtibus illi hoſtes ſint & peregrini, quos iure oderint latini. Hic ergo pollicetur homini ignaro viam ſe oſtenſurum ❡ Iunoni matutinum tempus ꝯgruum ſacrificijs oſ̄dit. Docet potentum iras ſupplicando potiuſq; repugnādo ſuperari. ❡ Ego ſum, nō arrogāter ſed neceſſario laudat ſuum officium.

CHRI. ❡ ARCADES, poſtq̃; fidem fecerat, quæ dicturus erat eſſe credenda, narrat vnde auxilium petat. ❡ Euandrum, annis ſexaginta ante bellum Troianū. Euander ſuſpectus apud populares cæde paterna cum magna manu Arcadum & matre carmenta, quæ fuit filia Palātis, & ipſius lycaonis regis arcadiæ. Hi diuinationem a Pallade habuere, quia ſuppiter pallada pallanti educandum dederat. Arcades, græca gens ſecunda poſt pelaſgos in Italiam venit. ❡ Hi bellum, argumentum a veriſimili, nam ſi latinis hoſtes ſunt libēter ad propellendum cōmunem hoſtem cū Troianis conueniunt. ❡ Ipſe ego, Dat ſpem poſſe illum ad Euandrum peruenire. ❡ Supplicibus. ſ. Et in hoc dat ſpē perficiendi. Nam placata Iunone omnia tuta erant ſperāda. Neq; dubitandum quin placari poſſet, poſtquā imperat ꝙ ſuperet. Nam non imperat deus quæ pſtari nō poſſunt. ❡ Victor. q. d. non poſtulo niſi cū veneris. ❡ Ego ſum. p. Vt fidem ſibi ſcilicet ſeipſum manifeſtat, & cuꝫ addat ſe eſſe gratiſſimum cœlo perſuadet ſe facile pſtare poſſe quæ promiſerat.

Ima petēs. Nox Aeneā[a]: Somnusq; reliquit.
Surgit, & ætherei spectans orientia solis
Lumina, rite cauis vndam[b] de flumine palmis
Sustulit, ac taleis effundit ad etherea voces.
Nymphæ[c] laurētes, nymphæ gen[9] amnib[9] vñ est
Tuq; o Tybri tu o genitor[d] cū flumine sancto
Accipite Aenean, & tandē arcete[e] periclis.
Quo te[f] cunq; lacus miserantē incōmoda nr̄a
Fonte tenet quocūq; solo pulcherrimus exis,
Semper[g] honore meo semp celebrabere donis
Corniger[h] Hesperidū fluuius regnator aquarū.
Ad sis o tandem, & propius[i] tua numia firmes
Sic memorat, geminasq; legit de classe Biremes
Remigioq; aptat. socios simul instruit armis.
Ecce aūt subitū atq; oculis mirabile monstrū[m]
Candida per siluam cū foetu concolor albo.

SERV. a ¶ NOX æneā sōnusq; reliqt, vt Persius vl/ t' cū sole reliqt. b ¶ Vndā de flumie palmis Sustulit qa dicit̄ ēt nox solo somno polluē, vñ est, & noctes flumine purgat, secretior ēt rō est, qa sacrificatur supis de viuo hausit flu mie. c ¶ Nym/ phæ, hic distin guēdū est vt ge neralitatē seq/ tur specialitas vt i georgicis Mater cyrene mater. Nā vi/ tiosus est post speciē genus i ferre. gen[9] am/ nib[9] vñ ē, qdā hic hypallagē putant, vt sit nymphæ quæ amnib[9] gen[9] ha betis, sane cuz vñ hodie ad lo cū ferā[9], ve teres et psonis applicabāt, ita vt ad oē genus & ad oēz numez̄ ferret, vt hī loco gen[9] femi ninū & pluralē nūez̄ posuit cū alibi mascu/ linū & singularē numez̄ posuerit, gen[9] vñ la tinū, qd plení[9] i initio pmi libri æneidos di ctū ē. d ¶ Tu o genitor, cū flumine, sic enī in uocabat̄ i pcib[9] adesto tiberine cū tuis vndis Tibri to alij a rege aboriginū volūt dictū, q iuxta dimicās īterēpt[9] ē. Alij ab eo rege quē Glaucus Minois filius i italia īteremit. Alij īter quos & Liuius ab albano rge q i eū ceci dit. e ¶ Arcete piclis, hypallage est p a me p hibete picula. f ¶ Quo te cunq; tenet lac[9], la cus est quoddā adhuc latētis aq̄ receptaculū, & dict[9] qsi lacuna qdā ex q̄ erūpēs aq̄ efficit fontē, q cū fluere cepit, alueum facit, vñ ista tria dixit alueū fontē lacū, hoc enī ē Quocū q; solo pulcherrimus exis, q̄uis multi hī vsu ei[9] supfusionē velint significari, iō āt hoc di/ xit Aeneas qa audierat Hic mihi magna do mus celsis caput vrbib[9] exit. g ¶ Semp hono re meo, satis Aeneas pie pollicet̄, quū tibe/ ris secūde poposcerit, ait nāq; mihi hono/ re victor psolues. h ¶ Cōniger, flumia iō cū cornib[9] pingunt̄, siue q̄ mugitū bouū imitat̄ murmur vndaz, siue qd plerūq; i, cornuū si/ militudinē curuatas cernimus ripas, vñ am nes, qa am. i. circū nāt. i. circūfluūt i modū cornuū flexoz. i ¶ Hespidū rgnator aqz, bñ addit hespidū. i. italicoz. Nā eridan[9] rex est fluminū hespiæ, vt Fluuioz rex eridan[9]. Flu uius vocatiu[9] antiquus ē, q apud maiores in oī forma similis erat nominatiuo, sz mō aliter est in secūda tm̄ forma, nāq; si priū fue/ rit nomē. & i ante us habuerit us pdita facit vocatiuū, vt Terētius ti nullo excepto. Si āt apellatiuū in e mittit vocatiuū, vt pius pie, fluui[9] fluui e, ex cepto fili[9], Nā fili facit. plerū q; tñ poetæ eu phoniæ cā an/ tiqtatē sequnt̄. addūt et aliqui deus q nō deæ sed deus facit. k ¶ Et ppi[9], & ppus legit̄ & ppius, si ppus familiari signi ficat, vt Et pro pus res aspice nostras, si autē ppius citius. Ecce, in verri/ nis. Nec qcq̄ ē ppius factū q̄ vt illud exem/ plū de hadria/ no syracusas inferret, & hoc est melius, Nā & statī est porca pspecta, & Aeneas nō dubi tat de fide oraculi, sed exposcit celeritatem. l ¶ Tua nūina, tua oracula & pmissa. m ¶ Mō stz, qa subito & cū triginta porcellis ē visa.

¶ NYMPHAE: pt sic distigui. Nymphæ lau rētes, qsi ipse i tpe fuerāt necessariæ, deinde DON. pone nymphæ genus, amnibus vñ est, possu mus ēt intelligere eē publicationē. Tertia di stictio ē, vt dicas. Nymphæ vt generalr psu ral. Deide ad spēm redeat & dicat laurentes nymphæ q̄ erāt pferēdæ. ¶ Gēitor, honoris cā vel qa subit vt pater psuluerat. ¶ Quocun q; lacū & q̄cūq; fonte. Alterū ad eius orig nē, alterū ad exitus ptinet. Fons est aquæ ini tiū. Lacus vbis fontis aqua colligitur. ¶ Re gnator, vt ostendat oibus fluminibus potio rē. ¶ Placidus, & mēte et flumie pp nauigatio nē. ¶ Mōstroz. i. qd ē cōtra rationez naturæ.

¶ NOX æneā. s. cū p qetē viderit, atq; audie rit paz añ lucē credenda videbant̄. Nā pla. CHRI. ac Aristote. testib[9] somnia q̄ matutino tēpo re obueniūt. vera esse psueuerūt. ¶ Cauis, in cōcauitate redactis. ¶ Orientia lumina, nam icēirco nox abibat, qa sol oriebat̄. ¶ Effūdit, affatim emerūt, & recto ordine pgressus est. vt primo corpus lustraret aq̄ deide lustrat[9] p ces effunderet. Nā ipurū purū affari haud de cet. ¶ Tandem, post diuturnos errores. ¶ Nu mina. s. nā pfirmabit numē si facta, pmissuz sequent̄. Qd cupit. nā paulopost sus apparuit.

Procubuit, viridiq3[a] littore cõspicitur[b] Sus.
Quã; Pius Aeneas, tibi eni[c], tibi maxima[d] Iũo
Mactat[e] sacra ferens, & cũ grege sistit ad aram.
Thybris ea fluuiũ q̃3[f] longa est: nocte tumentē3
Leniit, & tacita refluẽs[g] ita substitit vnda,
Mitis vt in morem stagni, placidæq3 paludis
Sterneret æquor[h] aq̄s, remo vt luctamẽ abesset.
Ergo iter inceptũ celerant rumore[i] secundo,
Labitur[k] vncta vadis Abies mirantur & Vndæ.
Miratur[l] nemus insuetum fulgentia longe
Scuta virum Fluuio. pictasq3 innare carinas.
Olli remigio noctemq3[m], diemq3 fatigant.
Et longos superant[n] flexus. varijsq3[o] teguntur
Arborib[9], videsq3 secãt[p] placido æquore siluas
Sol medium[q] Coeli cõscenderat igneus orbem:
Cum[r] muros, arcemq̧ procul, & rara domorum

SER, a ❡ VIRID I q̧ in littore, fluuiali scilicet. b ⁋ Conspicitur sus. Horatius, Et amica luto sus. Sciendũ est tñ hoc eẽ vitiosu3 in monosyllabũ finiri versum, nisi forte ipso monosyllabo minora explicent͡ aīalia, vt Parturient mõtes, nascet͡ ridiculus mus, gratiosiores eni st̄ isti versus s3 Luc. c ⁋ Tibi enī, vacat enī3, & tñ ad ornatũ ptinet, Integrũ ẽ ꝑ tibi, vt ex iteratiõe crescat augmẽtũ. Terẽ. O Misis Misis d ⁋ Maxima Iuno, q̄tum ẽ q̄ sit Iuno maxima. Nam vt diximus variæ sunt eius potestates, vt Curetis, lucina, matrona, rgia, & dicũt theologi ipsã eẽ mrẽ3 deũ, q̄ ẽra dr̄, vñ ẽt ei porca sacrificat͡ ꝑ perite elegit epitheton vt maxima diceret. e ⁋ Mactat, mactatio post imolationẽ, vñ bono vsus est cõpẽdio. Sane hysteron pteron est in h̄ versu primũ eni cũ grege sistit ad arã, & sic mactat. i. auget perficit. f ⁋ Quã lõga est nocte, in quãto lõga ẽ, vt Nũc hyemẽ inter se luxu q̄; longa fouere. g ⁋ Refluens, velut in alueum suũ recurrens, vt Aeneas cõtra vndas pergẽs, descẽdẽtis celeritate ppemodũ vteret͡. h ⁋ Aequor aquis. ipsius æqualitatem. i ⁋ Rumore scdo, hoc ẽ bona fama, cũ neminẽ læderet, aut certe dicit eos añ venisse. q̄; fama nũciaret esse venturos, aut rumore p rumore posuit, nã vt supradiximus rumon est dict⁹, vñ & ficus ruminalis, ad quã eiecti sunt Rem⁹ & Romulus, q̄ fuit vbi ẽ nũc lupercal ĩ circo hac enĩ labebat͡ tiberis añ q̄; Vertunus factis sacrificijs auerteret͡, q̄uis ficum ruminalem alij a Romulo velint dicta q̄ñ romularẽ, alij a lacte infantib⁹ dato, Nam pars gutturis ruma dicit͡, ergo si fuerit rumone secũdo, fauẽte fluuio intelligimus. k ⁋ Labit͡ vncta vadis abies, descendẽtis celeritate prope cõscẽdit. Sta. de disco Similisq̧ cadẽti Crescit in aduersum. l ⁋ Mirat͡ & vndæ, laus troianorũ per phantasiã quãdã ex vndaꝝ vel rumoris admiratione veniẽtẽ. m ⁋ Noctẽq̧ diẽq̧ fatigant, vt siluasq̧ fatigant, p ipsi fatigant͡. n ⁋ Supant flexus, hic oñdit non esse alueu3 fluminis rectum. o ⁋ Varijsq̧ teguntur arborib⁹, hoc est Nũc inter fluuio tiberinus amœno. p ⁋ Secant placido æquore silua, ostendit adeo perspicuam fuisse naturam fluminis, vt in eo apparerent imagines nemorũ, q̄s troianæ naues secabant. Terentianus. Sic est natura fluminis vt obuias imagines recepret in lucem suam. q ⁋ Sol medium cœli conscẽderat igne⁹ alterius. s. diei r ⁋ Cũ muros arcẽq̧ pcul, palatinum vidit, nec sitũ pſentẽ pũderare debem⁹. tũc. n. nullis obstãtib⁹ ædificijs, p lupercal tiberi, vt diximus fluxte, facile mos poterat videri palatinus.

❡ MACTAT, Prius sistit, deinde mactat. DON, ⁋ Ergo, ordo est. Quã æneas tibi ad aras cu3 grege sistit, & cum grege mactat, vt intelligatur etiam fœtus mactasse.

❡ TIBI ſma. nã audierat iunonẽ supplicibus CHRI, supa donis, Ecce autem refert Diony. æneæ sacrificãti porcã aufugisse, quã naui secũ adduxerat, & oraculũ fuisse vt ibi vrbẽ cõderet, vbi illa cõstitisset. Ergo illã insecuti sunt vsq3 ad collẽ q trib⁹ millibus passuũ distat a mari auditaq̧ est hic vox vt cõsisterẽt & suẽ parientẽ obseruarent quãdoq̄dẽ totidem ãnos posteã quot illa fœtus peret Troiani sedes imutaturi eẽnt cũ meliori fortuna, atq̧ illa die seq̄nti. xxx. edidit porculos & post. xxx. annos ab ascanio sedes in albã traductæ sunt. ⁋ Tybris ea respõdit re ipsis pmissis, & ostẽdit q̧ ea sint merita æneæ q tãtæ curæ imortalib⁹ dijs sit. ⁋ Rumore secundo, q̄si dicat, oib⁹ ex lætitia plaudẽtib⁹. Nã cũ manifestũ videret oraculũ⁹ varij erãt vulgo sermones. ⁋ Labit͡ oñdit facilitatẽ ex reflexu fluminis, ⁋ Abies denoĩatio, ponit materiã p naui, q̄ ex ea materia fit. ⁋ Mirat͡ & vn. mira phantasia poetæ ad laudẽ Troianoꝝ mirant͡ ꝑ tãq̄; neq̧ naues neq3 arma aut vos tales hacten⁹ vidisset h3 ãt mirã iocũditatẽ iste loc⁹, qm̄ sensũ dat reb⁹ q̄ sensu carẽt. Neq3 fluminis amœnitatẽ elegãti⁹ pigi poterat: vt ex pulchritudine nauigationis q̄dã fœlicitas portendi videret͡.

SER. a ℂFORTE die solenē illo, εὐσυμβόλῳ idest bono homine victori deo troianis ve/nientibus sacra celebrant, bona etiā visus e/conomia. b ℂAmphitruoniadæ magno diuisq; ferebat, amphitryo rex thebanorum fuit. Cui9 vxorē alcmenā Iupitē adamauit, & duṁ vir eius œchaliā ciuitatē oppugnaret de trinoctio fa/cta vna nocte cū ea cōcubuit quæ post duos edidit filios v/num ď ioue. i. herculē, alterū de marito qui iphiclus appel/latus est, ergo assumpsit epi/theton amphi/truoniadæ sa/tis perite. Nam cuius deo sacri/ficaretur, neces/se erat post ipsū & reliquos in/uocari. c ℂVrbē, secūdū anti/quū situm, tūc n. ciuitas breuis fuerat. Pallas huic filius. vñ cū hoc. d ℂIuuenū primi paup/q; senat9, totā ondit ætatē, nā p senatum se/niores significant. Paup āt aut ad numerū re/tulit, cētū eni sub Romulo fuerūt, aut re vera paup qs romani īperi ondit parsimonia p laude tūc hita. e ℂTepidusq; cruor, frustra q/dā cruorē pecudū, sanguinē holus volūt. Nā Iuue. ait Sanguis & a magno ceruix ferienda ministro. Virgil, Vtq; atros siccabat veste cruo/res. f ℂCelsas vide rates, qa dixit Geminas/q; legit de classe biremes. g ℂInter opacū adlabi nemus, per nemus, vt Hūc īter fluuio tiberinus amœno, & est honesta elocutio, vt si dicas Inter cœnas locut9 sū. i. per cœnas, & melius dū cœnat & in cœnæ tpe, vt iter agēdū. i. dū agis, & iter eūdū. i. dū is. h ℂTa/citis remis, p ipsi taciti, hoc ē sine celeusma/te, nā celeusma nauticus ē clamor ad hortā/dū. i ℂAudax quōd rūpere palas sacra vetat ne īterruptione sacrificij piaculū cōmittere/tur, vñ ēt in. iij. Helen9, ne qua inter sanctos ignes ī honore deorū hostilis facies occur/rat, deniq; quū ludi circēses Apollini cele/brarēt, & Annibal nūciatus eēt circa portas collinā vrbi igruere. oēs raptis armis cōcur/rerūt reuersi postea cū piaculū formidarēt ī/

venerēt saltātē in circo senē quēdā, qui quū interrogatus dixisset se nō interrupisse salta/tionem, ductū est hoc prouerbiū Salua res ē saltante sene, audacē aūt dixit vbiq; Virgil. quoties vult ondere virtutē sine fortuna, vñ etiā Turnū audacem vocat. k ℂIuuenes q̄ ca. subegit, sue cincta ē plena īterrogatio, cui p singula respōdet Aeneas. l ℂQui gen9, q gentē. m ℂVñ domo: de q̄ ciuitate. n ℂAn arma: tropū fecit cā metri. Nā psequēs erat vt dicēt an bellū. o ℂPaciferæq; manu ramū ptēdit oliuæ, ne morā faceret i rñsiōe. p ℂTela vides inimica, bona pciliatio, nā audierat illi bellum assiduū ducūtcū gēte latina. q ℂQuos illi bello pfugos, sic & vos, ē mouet pciliationē ēt ex similitudine fortunæ.

Tecta videt, quæ nūc romana potentia Cœlo
Aequauit. tum res inopes Euander habebat.
Ocyus aduertunt proras, Vrbiq; propinquāte
Forte[a] die solenē illo rex Arcas honorem
Amphitruoniadæ[b] magno, Diuisq; ferebat
Ante vrbem[c] in luco. Palas huic filius vna.
Vna omnes iuuenum[d] primi, pauperq; Senat9
Thura dabāt, tepidusq;[e] cruor fumabat ad aras.
Vt celsas[f] videre rates, atq; inter[g] opacum
Adlabi nemus, & tacitis[h] incumbere remis,
Terrentur visu subito, cunctiq; relictis
Consurgunt mēsis audax[i] quos rūpere Palas
Sacra vetat, raptoq; volat telo obuius ipse
Et pcul e tumulo, Iuuenes[k] q̄ caussa subegit
Ignotas tentare vias? quo tenditis inquit.
Qui gen9[l]? vñ[m] domo[n]? pacē ne huc fertis an ar(ma?
Tum pater Aeneas puppi sic fat ab alta,
Paciferæq;[o] manu ramum prætendit Oliuæ.
Troiugenas ac tela[p] vides inimica Latinis,
Quos[q] illi bello profugos egere superbo.

DON. ℂPAVPER senat9, & numero & opib9 ītel/lige. ℂAudax, nō temerari9, sz ppria virtute pfidēs. ℂEt pcul, cū assiduū bellū gererēt, cū gēte latina nō mirū si anxie cūcta explorarēt ℂO iuuenes, oratio necessarijs in tāto metu īterrogatiōib9 plēa. ℂQuo tēdis, qa ex oflexu videbat illos velle descēdē. ℂSupbo, qa iniustū. ℂProfugos, vt ondat suū pegrios īmites

CHRI. ℂFORTE diē, diuinit9 factū vz, vt huiuscemodi heros amicitiā cū Euādro ī sacris maximi olim heroū herculis iniret. ℂVt celsas. nā cū nihil pcē cū finitimis haberēt, ad oēs casus trepidabāt vigilanterq; oīa explorabāt. ℂAudax Palas, iā nunc format virum egregiū, q & sacrificio simul & saluti publicæ pfulit. ℂEt pcul, caut9 adolescēs, nam nō audiret nō expectauit donec ad eos pueniret. ℂEt tumulo, vñ facili9, & videret & audiret. ℂPaciferæ ī tāta ppatiōe id signū ōdit, qđ istar lōge orōnis eēt. Deide cū dixit, Troiugenas ac tela inimica latinis, ondit, & q eēnt, ē q amici venirēt, nā amicos eē oportebat, q inimicis inimici eēt. ℂQuos illis, nā nō satis fuerat ondisse q eēnt inimici latinis, nā si ob illatā illis iniuriā fuissent poterāt,

& arcadib⁹ ſuſpecti eẽ. Poſuit aũt huiuſcemodi, & īterrogationẽ & rñſionẽ poeta, vt mira q̃dã breuitate pfectarũ orationũ abſolutũ offm ĩpleret. Sicq; & tpi, i quo pperato op⁹erat inſeruiret, & tñ nihil neceſſariũ omitteret. Et queadmodũ rñſio Æneæ oſidit interrogationẽ.

SER.

Euandrum petimus. Ferte[a] hæc, & dicite[b] lectos
Dardaniæ veniſſe viros ſocia arma rogantes
Obſtupuit tanto[c] perculſus nomine Palas,
Egredere o quicunq;[d] es, ait, coráq; parentem
Alloquere, ac nřis ſuccede Penatib⁹ hoſpes
Excepitq; manu, dextramq;[e] amplexus ĩhæſit.
Progreſſi ſubeunt[f] luco, fluuiumq; relinquunt
Tum regem Aeneas dictis affatur amicis.
Optime[g] Graiugenum, cui me[h] Fortuna pcari
Et victa[i] comptos voluit[k] prætendere ramos
Nõ eqdẽ extimui Danaum[l] q ductor, & Arcas
Quodq; a ſtirpe fores[m] geminis cõiũct⁹ Atridis
Sed mea[n] me Virtus, &[o] ſancta oracula diuom
Cognatiq; patres, tua terris dedita[p] Fama

a ❡ FERTE hæc, hoc ad rationem pertinet. b ❡ Dicite, ad ỽba. c ❡ Tãto perculſus noĩe Dardani. i. cõmemoratione. d ❡ Quicunq; es, hoc ad nomen Aeneæ ptinet. Nam eſſe troianos audierat. e ❡ Dextráq; amplex⁹ ĩhæſit, oſidit virũ & ỽtutis & hoſpitalitatq; amatorẽ. f ❡ Subeũt loco more antiq̃ dicto iũxit cũ alibi iuxta vſũ pſentẽ ɔiũxit, vt Æneæ ſubijt mucronẽ, fluuiũq; relinquũt, hypallage ĩ ſenſu, nã primũ eſt fluuiũ relinq̃re demũ lucũ ſubire. g ❡ Optie graiu genũ, q̃tũ ad Aeneã ptinet græci neq; boni neq; meliores ſunt q̃ optie graiugenũ ſuplatiu⁹ eſt p poſitiuo, Nã optimi⁹ malop nõ poſſumus dicẽ, ſuperlatiu⁹ enĩ ſuo tñ iungit̃ generi, ſicut ergo dixit, vt Homer⁹ δικαιοτατος κεν ταυρων .i. iuſtiſſimus centaurorũ pro iuſtus, quũ cẽtauri fuerint crudeles & impij. h ❡ Cui me fortuna pcari, antiquũ eſt. Nã mõ quẽ pcari dicimus. Ter. Credo qui mihi ſic oret. Itẽ Facite vt vobis decet Sal. Locũ editiorẽ q̃ victorib⁹ decebat. & ẽ græcũ εὔχετο ἀπόλλωνι i ❡ Victa cõptos ramos, vt in pacis petitione ramus oliuæ cũ victis offeratur, partim fabulæ partim naturæ efficit ratio. Nam cũ de nomine athenarũ Neptunus & Minerua ɔtẽderẽt. & iuſſiſſet Iuppiter vt illius noĩe diceret̃ ciuitas, qui munus melius obtuliſſet, equum Neptunus, oliuã Minerua protulit, & ſtatim vicit, vñ quũ ramus eius alicui offertur, indicat eũ eſſe meliorẽ, hinc eſt illud puerbium. Herbam do. i. cedo victoriã, qđ Varro i ætiiis ponit, quũ in agonib⁹ herba in modũ palmæ dat aliqs ei cũ quo ɔtẽdere nõ conat̃, & fatet̃ eſſe meliorẽ. eſt etiã oliua per etymologiã ab el :a. i. olea dicta quæ miſericordia dĩ ἔλεος victas ãt hs ramus oliuæ, iõ vt lentiã & ĩbecillitatẽ oſtẽdat offerẽtis. Scim⁹. n. oues egere aliẽo ſemper auxilio. k ❡ Voluit, hinc cum laudat, qđ tant⁹ eũ vir rogare cõpellitur. l ❡ Danaum quod doctor & arcas nec qđ multitudinem haberes extimui, nec

quod eſſes arcas[l], vt illuc ſedat. i. Agamenoni & Menelao cõiunctus, & hoc ad Euãdri laudẽ pertinet, q p q̃litatẽ mop meruit ĩ timeri. m ❡ Fores, p fuiſſes, ſz notandũ fores de præterito, geminis ɔiunctus atridis, aliter gemini vno partu aditi, q̃ꝛit ſane quare euãder atridis genẽ fuit cõiunct⁹, q̃uis heſiodus dicat q̃lit atridis ɔiunctus ſit euãder, tamẽ q̃dã thyeſtæ filias ledã & hypmneſtrã aiũt fuiſſe, ledæ & tyndari filias, Clytẽneſtrã helenã. & timandrã quã duxit vxorẽ echin⁹arras cuius filius Euãder, Clytẽneſtraq; & helenam notum eſt agamenoni & menelao coniunctas fuiſſe. Alij tradũt. Steropes & atlãtis ænomaũ & maiã fuiſſe. œnomai hippodamiã filiã, vñ atreus natus. At maiæ filius mercurius, ex q̃ arcades de quibus euander, quod actius in atreo plenius refert. Alij narrãt ita. Atlas cõ plures habuit filios: ſz de vno pelopẽ genuit pelops genuit atreũ, atreus Agamẽnonẽ & menelaũ, Mercurius deinde ex nicoſtrata q̃ re euandri Mercurium maia filia atlãtis, ſic euander atridis ɔiunctus eſt. Troianis ãt ſic iungit̃ ex Electra atlãtis filia & Ioue Dardanus naſcit̃, eius filius Erichtonius, ex eo aſſaracus, ex eo Capys illo anchiſes, ex illo Æneas. n ❡ Mea me virtus, hæc arrogatio ad honorẽ Euãdri ptinet. o ❡ Sancta oracula diuoq;, tiberini. ſ. vel apollinis vt via prima ſalutis qđ minime reris graia pandet̃ ab vrbe. p ❡ Dedita fama, diuulgata, vt Deditur hic ſubito troiana p agmina rumor.

CHRI.

❡ DICITE, quia no ſolus in tanto tumulo venerat Palas. ❡ Quicunqs, ad hoĩem non ad originẽ referas. ❡ Corã parẽtẽ alio, ❡ Optime, ſummũ iudiciũ ſeruat parẽti, & regi. ❡ PALANTIS, pfectã fuiſſe, ſic uiciſſim rñſio palãtis demõſtrat æneã nihil de neceſſarij omiſiſſe, ❡ Fortuna pcari. q. d nõ ſuæ ſtultitiæ eſſe q in eas ãguſtias deſcẽderit, vt auxilia ſint medicãda ſz iniq̃ fortunæ. ❡ Non eqdẽ extimui, Naq; plus valuit apud me ...

rū moꝝ ꝓbitas ꝗ̄ ꝙ & Græcus & atridis ꝯiūctus esset, sed ne adulationis eē videaꝛ qꝺ ignó tū laudet addit, & fama illū nosse. ⸿ Mea vt°, Nā virtus. i. fortitudis est ēt si piculosa fuisset ꝯgressio cū Euādro, tñ piculū certa q̄dā ꝓposita rōne adire, erat āt rō, & qꝺ oraculū ꝑsuade/ bat, & qꝺ auxiliū petē necessariū esset. ⸿ Geminis. c. ar. nam Euander arcadiæ rex Mercurij ex nicostrate filius fuit. ⸿ Atridæ āt a Tātalo sunt filij Iouis, q ex Ioue frater est Mercurij.

SER.

Coniunxere tibi, & fatis[a] egere volentem.
Dardanus[b] Illiacæ primus pater Vrbis, & auctor
Electra (vt Graii[c] perhibent) Atlantide cretus
Aduehitur Teucros, Electram maximus Atlas
Edidit, æthereos humero qui sustinet orbes
Vobis Mercurius pater est, qué cādida[d] maia
Cyllene[e] gelido conceptū i vertice fudit.
At Maiaꝫ (auditis si quiq̄ꝫ credimus) Atlas
Idem Atlas generat Cœli qui sydera tollit.
Sic genus amborum scīdit se sanguine ab vno
His fretus, non Legatos, neq; prima per artem
Tentamenta tui[f] pepigi[g]. me me ipse, meumq;
Obieci caput, & supplex ad limina veni.
Gens[h] eadem, quæ te crudeli Daunia[i] bello[k]
Insequitur, nos si pellant, nihil[l] abfore credunt
Quin oēm Hesperiā penit° sua sub iuga mittāt,
Et mare quod supra teneāt, quodq; aluit infra.
Accipe[m], daqꝫ fidem, sunt nobis fortia bello
Pectora, sunt animi, & reb°[n] spectata Iuuentus.
Dixerat Aeneas. ille os, oculosqꝫ loquentis
Iādudum & totum[o] lustrabat lumine corpus.
Tum sic pauca[p] refert, vt te fortissime Teucrum

a ⸿ FATIS e/ gere volentes. qꝺ volōtas fue rat egit necessitas fati. b ⸿ Dardanus iliacæ ꝑm° pr̄ vrbis & auctō reddit qꝺ ait su pra Cognatiq; ꝑtes. Sane sciē dum Atlantes tres fuisse, vnū maurus qui est maximus, al/ terum italicus patrē Electræ, vnde natus est Dardanus, ter tiū arcadicum patreꝫ Maiæ, vnde natus est Mercurius, sꝫ nunc ex nomi nū similitudi/ ne, fecit errorē & dīc Electraꝫ & Maiā filias fuisse Atlātis maximi, nec præter ratiōnē ait, & maximi, & Atlas idem generat, Nā & ipse habuit ēt horum nominum filias. i. Electram & Ma/ iam. c ⸿ Vt graij perhibent, vt vestræ conti nent litteræ. d ⸿ Cādida maia, splendidior enim est Maia inter pliadas, quæ est vna de Atlantidibus. i. de pliadibus. e ⸿ Cyllene, mons arcadiæ, vbi Maia Mercurium est eni xa, fudit autem non iniuriose dictū est vt in Pisonem Quæ te belua non hominē ex vte ro fudit, sed celeritatem parientis osdit, qꝺ īfantibus dicit omen fœlicitatis afferre, spe ctat etiā ad rōnes physicā. Nā certe est vbiq; Mercurius, vt diximus supra, ideo dicit euꝫ in ortu fuisse velocē. f ⸿ Tentamēta tui pe pigi, cū nullo autem pactus suꝫ vt te aut per artem aliquā, aut per legatos probarem. sed intrepidum me tibi cōmisi. g ⸿ Tentamen ta pepigi, experimenta pactus suꝫ. Nā gemi nū est hoc præteritum ab eo qꝺ est paciscor, facit eni & pepigi & pactus suꝫ sicut placeo & placui & placitus sum, pago eniꝫ vñ mul ti volunt venire pepigi, nusq̄ꝫ lectum est. h ⸿ Gens, eadē quæ te, sic agit vt & ipse ꝑsta

re videaꝛ. Naꝫ & sup̄ ait, So/ cia arma rogā tes. i ⸿ Dau/ nia, rutula, a Dauno. k ⸿ Crudeli bello, sup̄ Bel/ lo ꝑfugos egē supbo. l ⸿ Ni hil abfore, nihil absuturum ni/ hil arbitrātur. m ⸿ Accipe daq; fides, hoc est quod ait in decimo Huma nis quæ sit fidu/ ducia rebus. n ⸿ Reb° spe/ ctata iuuentus decennali præ lio, & bene ꝓ/ missionem cō firmat rebus & testimonijs, q̄ est inualida ver bis. o ⸿ To/ tū lustrabat lu/ mine corpus, ꝑsna in eo liniamenta cogno scēs. p ⸿ Pauca. i. nō pauca, sꝫ paucis. i. bre uiē, nō vult dicē multa eū dixisse, sꝫ paucis.

DON. ⸿ VT Graij. p. vt nō tuoꝝ testimonio ꝓbem. ⸿ Idē. a. ne sl̄itudie nois falso id vsurpaꝛ vi/ deret. ⸿ Obieci, cū petitur° eēs q̄ ēt tibi saluta ria eēnt tñ expaui. Nā cū gēte tibi inimica & crudeli bellū gero, & dōo vnā gēté extenuat elorē belli. ⸿ Accipe. d. fi. sūme auxiliū & da. ⸿ Fortia. p. & aio, nā i bello aio fortitudo & corpis robur reqriē. ⸿ Spectata, ō q̄ iā fcm̄ ē piculū. ⸿ Pauca, ne lōgiō oro solēnia ipedi/ (ret.

CHRIS. ⸿ CAPVT, nō solū res aīs, sꝫ ēt vitā. ⸿ Et. s. qꝺ vr̄ ꝑter dignitatē meā. ⸿ Gēs, argu/ mētū ab vtili & ab hōesto, vt ꝯiūcti repella/ mus hostē, qué diuīcti nō possem°. ⸿ Accipe daq; fidē. qꝺ ē fœdē ꝯiūgi. ⸿ Sūt nobis, ne pu tes cum regno certamus nihil nō ꝑlaturos. ⸿ Os oculos, ex physonomia capiebat cōie cturā eū Aeneā, qué ipse de se ꝑdicabat. ⸿ Vt quā multū ꝓtinus, deinceps, iterea. Quo ple nū amicitiæ signū est, cū cauerēt antiq ne i/ ter sacrificādū hostilis facies occurreret, ipꝫ veluti amicum inter sacra recipit.

SER. a ¶ AGNOSCOque libens, postquam probauit ex habitu corporis vera esse quæ dicebat Aeneas per Anchisen eũ laudat adulatione deposita. Sane inter agnosco & cognosco superfluo quidã volunt facere discretionẽ, vt cognoscamus nouos, agnoscamus antiquos, sꝫ hæc a poetis metri necessitate variãt. Nã agnosco ppt synalœphen dixit. b ¶ Hesionæ visentẽ regna sororis, vt diximus supra Hercules euersa troia Hesionẽ Laomedontis filiam Telamoni suo comiti dedit, ex qua natus est Teucer. Priamus postea quũ salamina tẽderet ad visendũ regnũ sororis per arcadiam iter fecit, et tũc ab Euandro susceptus est Anchises. c ¶ Visentẽ regna, videre cupientẽ. d ¶ Protinus, vno eodemq; tpe, hoc est dũ pgit, vidit arcadiã, nã nõ possumus simul itelligere, quũ salamia insula sit, arcadia icõtinẽti. e ¶ Mirabarq; duces teucros, hos laudat, quo melior sit ille, quẽ præfert. f ¶ Iuuenili ardebat, est.n. iuuenibus studiũ acquirendaꝝ amicitiaꝝ. Hora. Aĩusq; virilis. Quærit opes & amicitias. g ¶ Phenei, oppidi arcadiæ. Homerus.

δι φενεον τ' ενεμοντο, και ορχομενον πολύμηλον

Nec nos debet mouẽ qđ quũ Euãder de Pallãteo sic dicit phenei sub mœnia, quaſi sciam⁹ poetas vicinas oẽs p vna hẽre ciuitates sicut de didone facit, quã nõnũq; tyriã aliqñ sidoniã vocat. h ¶ Ille mihi isignẽ pharetrã, ius hospitij hꝫ inẽ se remunerationẽ, sꝫ vere cũde tacet Euãder õ munerib⁹ suis. i ¶ Auro õdit itertextã, legit & itertexto. k ¶ Frenaq; bina me⁹, poetice, nã duo õbuit dicẽ. Binos, sꝫ Cic. nõ dãr nisi õ his q̃ sũt numeri tñ pluralis. Nã Cic. culpat filiũ per epl'as dicẽt male eũ dixisse, direxi lr̃as duas, quom lr̃æ quoties epl'as significãt numeri tñ pluralis sint, ꝑ epl'as binas nõ dicius sꝫ duas. l ¶ Iũcta est mihi fœdẽ dextra, antiqs amicitijs, p Anchisæ hospitium.

Accipio, agnoscoq;[a] libens, vt Verba parentis
Et vocem Anchisæ magni, uultũq; recordor,
Nam memini Hesionæ[b] visentẽ[c] regna Sororis
Laomedontiaden Priamũ, Salamina petentem
Protinus[d] Arcadiæ gelidos inuisere fines.
Tum mihi prima genas vestibat flore iuuenta.
Mirabarq;[e] duces Teucros, mirabar & ipsum
Laomedontiaden, sed cunctis altior ibat
Anchises. mihi mens iuuenili[f] ardebat amore
Compellare virum, & dextræ cõiungere dextrã.
Accessi, & cupidus Phenei[g] sub mœnia duxi.
Ille mihi[h] insignem pharetrã, Lyciasq; sagittas
Discedens, Chlamydemq; auro[i] dedit intertextã,
Frenaq;[k] bina, meus q̃ nũc habet aurea Palas.
Ergo & quã petitis: iũcta[l] ẽ mihi fœdere dextra,
Et lux cũ primum terris se crastina reddet.
Auxilio lætos dimittã, opibusq; iuuabo.
Interea sacra hæc, quando[m] huc venistis amici
Annua[n], quæ differe nefas celebrate fauentes
Nobiscũ, & iã nũc sociorum assuescite mensis.
Hæc vbi dicta, dapes[o] iubet & sublata reponi
Pocula, gramineoq; viros locat ipse sedili[p]
Præcipuumq; toro & villosi pelle leonis
Accipit[q] Aeneam, solioq; inuitat acerno.
Tum lecti[r] iuuenes certatim[s], aræq;[t] sacerdos

m ¶ Quando huc venistis amici, siqdes amici iam venistis, Aeneas. n. ad sacra nõ licebat adhibẽ, hos ãt adhibet ad sacra quos ãt qs iũctos amicitijs, vñ isert, Etiã nũc sociorum assuescite mẽsis. n ¶ Annua q̃ differre nefas, anniuersaria sacrificia idõ nõ differũt, qa nec iterari pñt. Nã calẽdaria si q̃ fuerint ratione dilata pñt repeti, nec piaculũ eoꝝ itermissiõe cõmittit. o ¶ Dapes, epulæ deorũ ꝓpe, vt Iouis cœna. p ¶ Sedili, bñ sedili, nã in tẽplo Hercul' lectisterniũ eẽ nõ licebat. q ¶ Accipit, aut suscipit ad sedẽdũ, aut pascit, vt illos porticib⁹ rex accipiebat i amplis. Torus ãt herbaꝝ sup soliũ fuisse itelligamus, ne sit sedili ꝯriũ, ꝯgrue ãt dicit õ leonis pelle eẽ coopertũ, q̃ñ i Herculis sacris. r ¶ Tũ lecti iuuenes, nõ vacat lecti. In sacris. n. Herculis liberi nec serui itereãt, nec liberti, adeo vt Appius, q sacra hæc trãstulit i libros, & caruerit oculus & itra ãnũ oẽs familiã pdiderit Pötitioꝝ. s ¶ Certati. i. studiose. t ¶ Aræq;, maximæ. s. nõdũ. n. tẽplũ hercul' fuerat, sꝫ ara tñ mõ, quã maximã dicẽ ex magnitudie fabricæ.

DON. ¶ INsignẽ pharetrã, Mire mũera exornat, ne videant' leuia. ¶ Sublata, aut met⁹ cã aut satietate iteruenięte. ¶ Sedili, nã mos fuit nõ accũbẽdi, sꝫ sedẽdi in his sacris, vñ in septimo, hæc sacris sedes epulis. ¶ Leonis, quod conueniebat, herculis sacris.

CHRI. ¶ ARÆ, quæ maxima dicebatur.

LABORATA

BER;

Viſcera ^a toſta ferunt Tauroꝝ, onerantq; caniſtris
Dona laboratæ[a] Cereris, Bacchumq; miniſtrant.
Veſcitur Aeneas ſimul, & Troiana iuuentus
Perpetui[b] tergo Bouis, & luſtralibus[c] extis.
Poſtq̃[d] exēpta fames, & amor cōpreſſus edendi,
Rex euandrus ait. non hæc[e] ſolēnia nobis,
Has ex more dapes, hanc tanti numinis aram
Vana ſuperſtitio[f] veterum ve[g] ignara Deorum
Impoſuit, ſeuis hoſpes Troiane periclis
Seruati facimus, meritoſq; nouamus[h] honores.
Iam primū ſaxis ſuſpenſam[i] hac aſpice rupē[k].
Diſiectæ procul vt moles, deſertaq; montis
Stat domus, & ſcopuli ingentem traxere ruinam.
Hic ſpelunca fuit vaſto ſummota receſſu
Semihominis[l] Caci facies, quam dira tenebat

a ¶LABORATÆ cereris, quæ eget labo ris, vt Mox & frumētis labor additus vt ma la culmos eſſet rubigo, glādes enī ſine vllo labore naſcūtur. b ¶ Perpetui tergo bouis, aut ſm Homeꝝ itelligendū qui dicit carnea dorſi appōi ſolitas honorabilioribꝰ, vt ſit ſenſus talis apposuit aū eos magni bouis carnes eas, q̃ apud maiores in honore fuerunt, aut re vera ppetui. Nā ö li boue imolato Hercli carnes carius vēdebātur cā religionis, & ide alē redimebat, qui ex illiꝰ pcio cōparatꝰ q̃ſi ppetuꝰ eē videbat, tergo āt pōt a pte totū itelligi. c ¶ Luſtralibus, aut pīguibus, moris. n. fuerat cōpleto luſtro pigues victimas offerre cēſores, aut certe de qnquēnali boue. i. pfectæ ætatis. Nā Home. dixit.

νώτοισιν δ' Αἴαντα διηνεκέεσσι γέραιρεν
ἥρως Ἀτρείδης εὐρυκρείων Ἀγαμέμνων
αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος, καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον
ἕντο

d ¶ Poſtq̃ exēpta fames & amor cōpreſſus edendi, poſtq̃ neceſſitati ſatiſfactū eſt & voluptati. e ¶ Non hæc, variat in vno pnoie. Non hæc ſolēnia nobis Has ex more dapes hāc tāti nūis arā. f ¶ Supſtitio, eſt timor ſupfluus & delirus, aut ab anicul' dicta ſupſtitio, q̃ multis ſupſtites p ætatē delirāt & ſtultæ ſt, aut ſm Lucre. ſupſtitio ē ſupſtātiū reꝝ. ſ. cœleſtiū & diuinaꝝ, q̃ ſup nos ſtant inanis & ſupfluus timor. g ¶ Veteꝝ ue ignara deorū, duo dit nō iō herculē colimus, aut qa c ꝗ religionē verā putamus, aut qa deos ignoramus antiqs. Cautū. n. fuerat & apud atheniēſes & apud romanos, ne qs nouas itroduceret religiōes. Nā iō & Socrates dānatus eſt & chaldæi & iudæi ſūt vrbe depulſi. h ¶ Nouamus honores, detraxit re, nā renouamus debuit dicere, quam pticulam alibi addidit, vt Fata renarrabat diuum. i ¶ Suſpenſam hāc aſpice rupem, Cacus ſm fabulam Vulcani filius fuit ore ignem ac fumum vomēs,

qui vicina omnia populabat. Veritas tamē ſm philologos & hiſtoricos hoc habet, hūc fuiſſe euādri nequiſſimum ſeruum ac furem, nouimus autē malum a græcis κακὸν dici, quem ita arcades illo appellabāt tpe, poſtea trāſlato accētu Cacus dictus, vt ἑλένη Helena. Ignē aūt dictus eſt vomē q agros igne populabatur, hūc ſoror ſua eiuſdē nois pdidit, vñ etiam ſacellū meruit in quo ei p virgines Veſtæ ſacrificabatur. k ¶ Suſpēſam rupē, quaſi iam iāqz lapſurā. l ¶ Semihominis, feritate corrupti.

¶VISCERA DON; nulla erat ambitio in veſtibus, caro portabatur copioſa, ſed bubula. Male autē acceptus fuiſſet ſi tollatur ſacrorum religio. ¶ Poſtq̃ ex. f. non libenter audiuntur ſermones, niſi venter ſatur ſit. ¶ Has dapes, originē ſacroꝝ narrat epulas etiam excuſat

¶ LVSTRALIBVS, placet Serui. vel dic luſtralibus expiatorijs, ideſt quibus purgarētur. ¶ Exēpta, vt in p̄ libro deſcribit Troiāos multis rebus ſollicitos nihil voluptuoſum in epulis, q̃ſiuiſſe nec expleri voluiſſe, ſz famē pellere ſat fuiſſe. Eadē rōne & in li loco adꝰ neceſſitatē epulatos fuiſſe oſtdit ne in tāta ſollicitudie ac potius piculo voluptatem admitterē videant. ¶ Nō hæc ſolēnia, cōmendat ſe apud ignotos a religione, & oſtdit ſe gratū acceptis bñficijs, qñ illa pdicat, maxime aūt huiuſcemodi digreſſione exornatur poema, nec tñ fit tēpore alieno, & qꝫ nō penitus q̄dret. ¶ Vana ſupſtitio, eſt enim religio deoꝝ colendoꝝ recta ſcientia, Superſtitio aūt veram ſcientiam non habet. ¶ Veterū ignara. d. naꝫ ignoratio numinis perſæpe gignit ſuperſtitionem: ¶ Suſpenſam hāc aſpice rupē, mirifice deſcribit ſpeluncæ ruinam cui iferiora ſuſtentacula ſubtracta ſūt, partem ſuperiorem ſuſpenſam relinq oportet. ¶ Caci, cacū Vulcano filiuꝫ fuiſſe fabulant, puto quia cū latrociniū exerceret multa incēdio populatus eſt, hūc ait Solinus locū habitaſſe, cui Salina nomē eēt vbi poſtea trigemina porta fuit, Gellius autem ſcri.

CHRI;

Religio

Superſtitio

Cacus

cum a Tarconte tyrrheno ad quē legatus venerat iussu Marsyæ regis socio Megalo phrygi custodiæ est datus vincula frustratus est, & cū socio Megalo maioribus p̄sidijs rediēs regnum circa vulturnū, & cāpaniā occupauit, & cū ea quoq; inuadere auderet, quæ in arcadum iura venissent, Arcades duce Hercule, qui tunc victor ex hispania redierat illum superarūt, quo cæso megalos in sabinos quibus augurandi artem ostendit sese recepit. Dionysius autem refert Herculem cum in hæc loca venisset boues in pascua eduxisse, & ipsos labore fessum obdormisse, latronem autem quendam nomine Cacum paucas ex ijs surripuisse, & versa vestigia ne furtum deprehenderetur per caudam in antrum traxisse. Ac mox perquirenti Herculi vidisse se negasse, neq; volentē scrutari antrum ingredi permisisse, sed potius aduersus illū instantē vicinos implorasse, Herculē autem consilij incertum armentum circa speluncā duxisse, ad harūq; mugitū quæ intus clausæ erant remugisse. Cacum vero q̄uis in crimine deprehensum vim cum latronibus conuocatis contra Herculem parasse, Herculem autem claua eum interemisse, & postea in flumine se ob cædem abluisse, & Ioui Inuentori arā cōsecrasse, & iuuencū imolasse, Quod sacrificium deinceps romani obseruauerunt ritu græco in eos vtentes, vt ille instituerat, hæc Dionysius, alij dicunt hunc sororem Cacam habuisse, quæ furtum indicauerit, ob idq; meritum aras & sacrificia meruisse, verum Diodorus Siculus aliter tradidit. Scribit enim q̄ ipse in loca vbi Roma deinde fuit, peruenit vbi in Palatio incolæ paruam vrbem habebant. Ciuium primores erant. Cacus & Pinarius, qui honorifico hospitio eum susceperunt, eorumq; virorum suo tempore monumenta extitisse narrat, nam pinariorum familia adhuc viget. Caci aūt in palatio descensus cum lapideis scalis ostenditur propinquus domui quæ ab eo Cacia dicebatur. Hercules autem palatinis p̄dixit q̄ cum ipse ad eos profectus esset, quisquis illi decimam patrimonij sui deuoueret, beate esset victurus. Quod in multis q decimas vouerunt verum fuisse, expertum est.

SER. a ¶ INACCESSAM, participium sine verbi origine. Accedor enim nō dicimus, sed tale est, vt placida nupta triumphata. b ¶ Huic mōstro, bñ vitauit casum in quo erat turpis significatiōe si diceret huic Caco cacophonias faceret. c ¶ Et nob, sicut multis quibus Hercules profuit monstra purgando. d ¶ Aetas, beneficium tēporis, vt Voluēda dies en attulit vltro. e ¶ Maximus vltor, non tm̄ noster, sed & omniū, vnde Lucanus Terras monstris æquorq; leuantem Magnanimum alciden libycas exciuit in oras. f ¶ Tergemini nece geryone, hanc fabulam diximus illo loco. Postquam Laurentia victor Geryone extincto tirynthius attigit arua.

Solis inaccessam[a] radijs, semperq; recenti
Cæde tepebat humus, foribusq; affixa superbis
Ora virum tristi pendebant pallida tabo.
Huic[b] monstro Volcanus erat pater, illius atros
Ore vomens igneis, magna se mole ferebat.
Attulit & nobis[c] aliquando optantibus ætas[d]
Auxilium aduentumq; dei. nā maximus[e] vltor
Tergemini[f] nece Geryonis, spolijsq;[g] superbus
Alcides aderat, Taurosq; hac victor agebat
Ingenteis, vallemq; Boues, amnemq; tenebant.
At furiis[h] Caci mens effera, nequid[i] inausum
Aut intentatum sceleris ue: doli ue fuisset,
Quattuor a stabulis præstanti corpore Tauros
Auertit[i], totidem forma superante iuuencas,
Atq;[k] hos, nequa forent pedibus vestigia rectis
Cauda in speluncā tractos, versisq;[l] viarum,

Pro ingēti scelere furiis nomē posuit, capitale enim crimē apud maiores fuerat, aū pœnā quadrupli. i ¶ Auertit, erat proprium abegit, sed respexit ad prædam, quæ auerti dicitur, vt Raptas ad littora vertere prædas. k ¶ Atq; hos, quoties masculinū & fœmininum iunguntur hæc disciplina est, vt etiam si posterius est fœmininum, masculino respondeamus. l ¶ Versisq; viarum Indicijs, idest contra naturam inijcientibus errorem.

g ¶ Spolijsq; superbus, atqui boues abduxerat, sed spolium est quicquid de hostibus tollitur, vt addit equos & tela quibus spoliauerat hostem. Item Postquam illus vita victor Spoliauit Achillea. h ¶ At furijs caci mēs,

CHR. ¶ NEQVID INAVSVM, nam quæ maior potuit esse audacia q̄ audere in Herculem, qui omnia monstra domabat? ¶ Quattuor, indignatio a numero. Item a loco, cum dicat a stabulis, Item a forma cum dicat præstanti corpore, Item a spe gregis, nam & mari & fœmina sperabat ex furto armētum, item a modo, quod non viribus cōtra heroa, sed dolis egit.

Indicijs[a], raptos saxo occultabat opaco.
Quærentem nulla ad speluncam signa ferebãt.
Interea cum iam stabulis saturata moueret
Amphitruoniades arméta, abitumq; pararet,
Discessu mugire Boues, atq; omne querelis[b]
Impleri nemus: & colles[c] clamore relinqui.
Reddidit[d] vna boum vocẽ: vastoq; sub antro
Mugijt[e], & Caci spem custodita fefellit.
Hic vero Alcidæ furijs exarserat atro[f]
Felle dolor: rapit[g] arma manu, nodisq; grauatũ
Robur, & aerij cursu petit ardua montis.
Tum primum nostri Cacum videre timentem,
Turbatumq;[h] oculis, fugit ilicet ocyor Euro
Speluncáq; petit pedibus timor addidit alas.
Vt sese inclusit, ruptisq; immane catenis,
Deiecit saxum ferro, quod & arte paterna[i]
Pédebat, fultosq; emunijt[k] obijce[l] postes.
Ecce furens animis aderat Tirynthius[m]: omnemq;
Accessum lustrans, huc ora ferebat & illuc
Dentibus infrendens ter totum feruidus ira
Lustrat Auentini[n] montem, ter saxea tentat
Límina nequiq̃, ter fessus[o] valle resedit.

SER. a ¶ INDICIIS, ipsa inqt decipiebant indicia, quæ indicare ɔsueuerũt, Nã indicium ab indicãdo nomen accepit. b ¶ Querelis impleri nemus, nó vt multi dicũt q̃a consortes ɔdiderãt, sed quia vellebant a pascuis. Insita est enim bobus auiditas edendi, vñ est in bucolicis Ite domũ saturi, si q̃s pudor, ite iuuẽci. c ¶ Et colles clamore relinqui, cũ clamore, vt Atq; ixionis vẽto rota cõstitit orbis. i. cũ vẽto, & hoc est melius, nã multi dicunt relinquũt, colles ẽt a clamore, hoc ẽ tantũ recesserant a collibus boues, vt nec echo resultarẽt. s. ad colles iã clamore non ɔuenisse, qđ nó ɔcedit, q̃a hoc sensu illũ excludit. d ¶ Reddidit vna boũ vocẽ, sĩ enim tã longe fuerãt, vt nulla ratione recedentiũ boum mugitus colles derelictos feriret, quemadmodũ inclusi bouis clamor est, auditus est ab Hercule. e ¶ Mugijt; more suo pro mugiuit. vt Audijt & triuiæ lõge lacus. f ¶ Atro felle dolor, quo ita irascimur sm physicos, vt splene ridemus, Persius, Sed sum petulãti splene cachinno. g ¶ Rapit arma manu, sagittas, & ñ vacatq;, Nã ñ armorũ epexegesis est Nodis grauatũ robur, vacatq; grauatũ autem pro graue ponit. Nã graue est ɔ naturã ponderosũ, grauatũ qđ onerat extrinsecus. h ¶ Turbatumq; oculis, ea parte turbatus, q̃ ɔditrix est mentis. Alij oculi legũt, & accipiunt a sopiorib' videre turbatũ oculi. i ¶ Arte paterna, ɔsicuerat in fabula. k ¶ Emunijt secut mugijt, l ¶ Obijce postes, hãc obicẽ dicim', vt Ecce maris magna claudit nos obijce pontus. Dubitãt n. multi vtrũ masculinũ sit an fœmininũ. m ¶ Tirynthius, a tirynthia in q̃ nutritus est ciuitate, vt sup̃ diximus. n ¶ Auẽtinũ montẽ, vt fontẽ timaui, Buthroti vrbẽ. i. auẽtinũ montẽ. o ¶ Ter fessus valle resedit, egẽs ɔsilij. sal. Fessus in pãphiliã se receperat. Nã corpore fatigatũ dicim' aío ɔo fessũ q̃uis hoc sæpe ɔfundat auctoritas.

DON. ¶ DISCESSV mugire boues. nam & bruta quędã familiaritatis affectũ habẽt. ¶ Reddidit vna. b. vo. nã & Bruta. sua voce affectũ exprimũt, vñ & in tertio dixit. Qui volucrum linguas sentis. ¶ Custodia, nihil ɔfuit custodia & astutia. ¶ Rapit, & nõ cœpit, nec passibus, sĩ cursus magis iniuriã q̃ damnum dolẽs. ¶ Timẽtẽ, hi tria signa ostendunt. ¶ Oculi, q oẽs aĩ motus ĩdicat. Cursus celerior solito & in speluncã nó in loca aperta se contulit. ¶ Ruptis, nam celeritas soluere prohibuit.

CRI. ¶ SPEM custodiã fefellit ĩ ea spe quã ipse posuerat incustodia. ¶ Furijs. a. Felle, ex ira maxima q̃ ɔuenit excandescentia bilis cui' receptaculũ fel ẽ. ¶ Pedibus timor. a. a. q. n. potuisse Herculẽ ita furẽtẽ effugẽ nisi sũmus timor ĩpelleret, velat ẽ plus timor q̃ ira, nã ira ĩpellit ad aliũ saturãdũ. Timor ad salutẽ petẽdã, timor igiẽ celeritatẽ ĩ Caco & ĩdustriã augebãt, ira vo Herculis ad oĩa difficilia ĩpellabat. Postea ãt mĩ rifice. ¶ Ecce aderat, q. d. vix se ĩcluserat Cacus cũ ille vẽit. Optime ãt exɔmit hoĩeẽ ex ira ɔperantẽ & oẽm industriã adhibẽtẽ. Venit ẽ furẽs aĩs circuit tecũ & oculos ad oĩa ɔtit. ¶ In frẽdẽs dentib', tẽtat si hostiũ cuellẽ pót. Demũ oĩbus rebus exploratis cũ nihil succederet, ſedit qđ dubitationẽ & ɔsilij defectũ significat, nã vt aliũs in rõcinando cũ ad ambiguũ locũ ɔuenit, subsistit, donec nodũ illũ soluat, sic & corp' ab illo quodãmodo sistitur. Frendit est frẽdere frãgere. vñ infrendes porci dicunẽ, q adhuc ɔ ætatẽ fabã vel similia frãgere non pñt, sed de hoc in Geor. Hinc ex q̃dã similitudine infrẽdere dicunẽ, q vocẽ dentibus infringẽtes confusum sonitũ emittunt qđ irati furiosiq; sunt.

Stabat[a] acuta Silex præcisis vndiq3 saxis
Speluncæ dorso insurgens altissima visu,
Dirarum[b] nidis domus opportuna volucrum,
Hanc, vt prona iugo leuū incūbebat ad amnē
Dexter in aduersum nitens concussit[c], & imis
Auulsam soluit radicibus inde repente
Impulit, impulsu quo maxim' isonat Aether
Dissultant Ripæ, refluitq3[d] exterritus Amnis:
At specus, & Caci detecta apparuit igens[e]
Regia, & vmbrosæ penitus[f] patuere Cauernæ
Non secus, ac siqua[g] penitus vi terra dehiscens
Infernas reseret sedes, & regna recludat
Pallida Dijs inuisa[h], superq3 immane Barathrū
Cernatur, trepident[i] immisso lumine Manes,
Ergo insperata deprensum in luce repentē,
Inclusumq3 cauo saxo, atq3 insueta[k] rudentē
Desuper Alcides telis[l] pmit, omniaq3 arma
Aduocat, & ramis, vastisq3 molaribus[m] instat.
Ille autē (neq3 eni fuga iam sup vlla pericli est)
Faucibus ingentem fumum (mirabile dictu)
Euomit, inuoluitq3 domum caligine cæca
Prospectū eripiēs oculis: glomeratq3 sub antro
Fumiferam noctem commixtis igne tenebris.
Non tulit Alcides animis. seq3 ipse per ignem[n]
Præcipiti iecit saltu, qua plurimus vndam
Fumus agit, nebulaq3 ingēs Spec[o] æstuat atra.
Hic Cacū in tenebris incendia vana vomentem

SER. a ¶ STABAT acuta silex, pēne oēs hunc si/licē dixerūt. nam & varo & Lucre. ita dicūt, Iuue. Silicē qui cōtulit anū. Tanta tñ est Vir/gilij auctoritas, vt persuadeat nobis ēt hanc silicē dici, b ſ Dirarū volucrum, modo di/rarum nō mali ominis dic, vt sunt bubones, sed quæ huma/nis cadauerib' vescebātur, di/xit n. Foribusq3 affixa super bis, Ora virum tristi pēdebant pallida tabo. c ſ Concussit soluit, ipulit, fa tis signatis v/sus est verbis. d ſ Refluitq3 exterritus am/nis, res naturæ vertit in fabu/lam cum ruina supis in se cur rere non possit & recurrerē i se faciat, necesse sit impetus flu/minis. e ſ Ingens Regia, re gia sicut Cacus putabat, sic est & illud dictus, Illa se iactet in aula Aeolus. f ſ penitus pa tuere, admissus lumen est vsq3 ad secreta speluncæ, cauernas autē speluncæ per tapinosin dixit. g ſ Siqua vi, terræ hia tus non nisi ex terræmotu fit, qui quoniam aut motu aquæ de inferioribus nascitur, aut crebris tonitribus, aut de pcauis terris erum pentibus ventis. Ideo ait, siqua vi, qd autem dicit Infernas reseret sedes. Notādū est etiā de impossibilibus posse fieri cōparationes, h ſ Dijs iuisa, superis. s. i ſ Trepidentq3 im/misso lumine manes. Luca. Et subito feriere die. k ſ Insueta rudentem, clamantem, & abusiue dictū est sicut supra de leonib'. Et se ra sub nocte rudentū. Nam rudere pprie asi norum est. Persius Findor vt arcadiæ pecua/ria rudere credas. l ſ Telis pmit, omne qd iaci potest telū vocatur, dictuq3 ἀπὸ τοῦ τη λόθεν vnde Omniaq3 arma aduocat addi/dit. m ſ Molaribus, asperrimis saxis, non vnde molæ fiunt. & sm Homerum dixit. κορυφὴς δ' ἀμφ' ἀυον ἀυ τ' ευ βαλλομεναι μυλακεσσι n ſ Per ignē, p eū remo, vñ ille sperabat auxi/liū. o ſ Incēdia. v. quātū ad Herculē ptinet.

DONA ¶ STABAT n. s. non solum virtus s3 ēt prudētia Herculis ostendit. ſ At spec', i. hoc lo/co spelunca si/gnificat lōgitu/dines & interio/res recessus. ſ Regia, latitu/dinem. ſ Ca/uernæ coarcta/tas angustias, fuit spelūca, s3 pro qualitate p/sonæ dicta ē re/gia. Cauernas autem dixit pa/tuisse. i. non so/lū latas ptes. s3 angustas. ſ Re/gia, qa sibi ty/rannidem agi/taret.

CHRI ¶ BARATHRū græcū est, latie vorago. i. imēsa & inexplica/bilis profundi/tas. ſ Trepi/dent, ob insue/tudinē cōpara/tio aūt ipsa in olbus corespō/det. ſ Rudentem, ōptime, nā ex timore hu/manā vocem efferauerat, & more suo corri puit primā syllabā, quā alij pducunt. ſ Oīa arma aduocat. i. oīa q̄ ad manus veniunt in suum auxiliū trahit, & veluti arma adhibet, nā aduocare in suū auxiliū vocare est hinc Aduocatus aduocatum defensorē dicimus. ſ Super vl/la pericli est. i. superest pimentum ſ Inuoluit i. impleti fumo se inuoluentem. Noctē autē caliginē & fumū & tenebras pro eadē re po suit. ne dum ad idem verbum reuertitur fasti dium inferat & est expolitio. ſ Non tulit, iratus est qd ita repugnaret, vnde ex accen/sione iræ in ignem periculo manifesto sese iecit. ſ Qua plu. v. f. a. cum illum peteret, ne q3 videre posse assequebat huiuscemodi cōie ctura. vt ibi esse putaret, vbi plurimus fum' esse. Nebula pro fumo posuit.

CANGIT

Corripit in nodũ complexus, & angit [a] inhærens
Elisos oculos, & siccum [b] sanguine guttur.
Panditꝰ extẽplo foribus domus atra reuulsis,
Abstractæq; Boues, abiuratæq; [c] rapinæ
Cœlo ostẽduntꝰ, pedibusq; informe [d] cadauer
Protrahitꝰ. nequeũt [e] expleri corda tuendo
Terribiles oculos, vultum, villosaq; setis
Pectora semiferi: atq; extinctos faucibus ignes
Ex illo celebratus honos, lætiq; [f] minores
Seruauere diem, primusq; [g] Potitius auctor,
Et domus Herculei custos pinaria sacri.
Hanc aram luco [h] statuit, quæ maxima [i] semper
Dicetur nobis, & erit quæ maxima semper
Quare agite o iuuenes tãtarũ in munere laudum.
Cingite frõde comas, & pocula porgite [k] dextris.

BIR. a ℂ ANGIT inhærens Elisos oculos & siccũ sanguie gutť, angit guttur bene dicimus. Nam angit oculos non procedit, ergo angit ad vnam rem pertinet, vt Disce puer virtutẽ ex me verũq; laborẽ. Fortunã ex alijs, nã fortuna nõ discitꝰ, vnde multi elidens legũt, & integer sensus ẽ, nam elisos σολοικοφανὲς facit. i. figuram, q̃ masculinum & neutrum, vel accusatiuũ cum nominatiuo iungit, vt sit ita angit gutť, & elisos oculos facit. b ſ Siccum sanguine, per hoc iam exanime cadauer ostẽdit. c ſ Abiuratæq; rapiæ, abiurare est rẽ creditã negare piurio. Plau. I curcul. Qui abiurãt si qd creditũ ẽ, Sed hoc isti loco nõ cõgruit, vñ mõ abiuratas rapinas, ꝯtra ius detẽtas rapinas. d ſ Informe cadauer, magnũ, & cadauer ẽ corpus nõdũ sepultũ, quod careat honore sepulturæ, e ſ Nequeũt expleri corda tuendo, non poterãt hoĩes videndo cadauer sua corda satiare pp odiũ ex acceptis iniurijs susceptũ, f ſ Lætiq; minores, noue & satis licẽter dixit minores, quũ ab ipso Euãdro Herculẽ ꝯstet eẽ susceptũ, & minores nõ dicamus nisi quotiens graduũ deficit nomẽ, vt puta filiꝰ, nepos, abnepos, atnepos, trinepos, vbi isti tres gradus defecerit, merito iam dicimus minores, sic ẽt maiores dicimꝰ post pr̃is, aui proaui, abaui, atauiq; vocabulum. Sed certe est inter nepos & tritauus, g ſ Primusq; potitius auctor Et domus herculei custos pinaria sacri, Apud maiores raro aduenæ suscipiebãtur nisi haberent ius hospitij. Incertũ enĩ erat quo aĩo venirent, vndẽ etiã Hercules primo ab euãdro nõ est susceptus, postea vero cũ se & Iouis filium esse dixisset, & morte Caci virtutem suam probasset, est susceptus, & ꝓ numine est habitus, deniq; ei ara maxima est cõstituta, quod Herculi delphicus Apollo in italia fore predixerat, quũ ergo de suo armento ad sua sacrificia boues dedisset, inuenti sunt duo senes Pinarius, & Potitius quibus qualiter se coli vellet, ostendit. s. vt mane & vespere ei sacrificaretꝰ. perfecto itaq; matutino sacrificio quũ circa solis occasum essent sacra repetenda, Potitius prior aduenit, Pinarius postea extis iam redditis, vnde iratus Hercules statuit, vt Pinariorum familia tantũ ministra esset epulãtibus potitijs & complentibus sacra, vnde etiam pinarij dicti sunt ἀπὸ τῆς πείνας, idest a fame, nã senẽ illũ pinariũ cõstat alio noĩe esse nũcupatũ, hinc est quod paulo post Potitij tantum facit cõmemorationem, vt Primusq; potitius ibat, Quod autem dicit domus herculei custos pinaria sacri nõ est cõtrarium Nam custos ẽ ministra. vt in decimo At triuiæ custos iamdudum in montibus opis alta sedet, idest ministra. h ſ Luco. templum enim nondum habuerat Hercules, sed aram tantũmodo, vt diximus supra. i ſ Maxima, ingens enim est ara Herculis, sicut vid́emus hodieq;. k ſ Porgite dextras, præbete inuicem pocula, & est Homeri.

τοὺς μὲν ἄρα χρυσέοισι κυπέλλοις
οἱ δ' ἀχαιῶν δειδέχατ' ἄλλοθεν ἄλλος.

CHRIS. ℂ EXPLERI corda, Satiari voluptate quam capiebant ob eius mortem. ſ Ignes extinctos, at quo modo tuebantur, si erat extinctus, sed cuiuscũq; sensus est cognoscere ea quorũ iudex est, atq; etiam priuationem illorum. Ergo oculis cognoscimus colores & etiam tenebras, auribus voces & silentiũ.

ſ Quæ maxi, romani bouem indomitum singulis annis herculi sacrificabant, dixerat pterea hercules quisquis illi sacrificaret diuitem futurum Ara maxima erat prope forum boarium, sed sub dio. Templum herculis erat prope tybrim, erat autem obseruatio, vt ait Macro. vt in herculis sacris epularentur sedentes, & Corne, Bal. exegeticus ait, obseruatum ne apud aram maximam lectisternium fieret, in eodem loco omnes aperto capite sacrificabant, ne habitum dei imitarentur, qui illic operto capite sedet. Var. ait hũc græcum morem esse. C. Bassus refert aram maximam ante aduentum Aeneæ in italia constituta esse, qui hunc ritum velandi capitis inuenit.

Ara maxĩa

Cõmunemq3[a] vocate Deũ ꝛ date vina volẽtes.
Dixerat. Herculea[b] bicoloꝛ cũ Populuſ vmbꝛa
Velauitq3 comas, foliiſq3 inexa pependit,
Et ſacer impleuit dextram Scyphus ocyus oẽs
In menſam læti libant, Diuoſq3 precantur
Deuexo[d] interea ꝓpioꝛ fit Veſper Olympo.
Iamq3 Sacerdotes, pꝛimuſq3 potitius ibant
Pellibus[e] in moꝛem cincti, flãmaſq3 gerebant.
Inſtaurant epulas, ꝛ Menſæ[f] grata Secundæ
Dona ferũt, cumulantq3[g] oneratis lãcib⁹ aras.
Tum Salij[h] ad cantus, incẽſa altaria circum
Populeis adſunt euincti tempoꝛa ramis.
Hic iuuenũ choꝛus, ille Senũ q carmine laudes[i]
Herculeas, ꝛ facta ferunt, vt pꝛima[k] Nouercæ
Mõſtra mãu: geminoſq3 ꝓmẽs eliſerit Angues.
Vt bello egregias idem diſiecerit vꝛbes,
Troiamq3[m] oechaliáq3[n], vt duros mille laboꝛes.
Rege ſub Euriſteo, fatis Iunonis iniquæ
Pertulerit tu Nubigenas[o] iuicte Bimembꝛes

SER. ¶ COMMVNEMq; vocate deũ, aut quia argiuus eſt Hercules, & ſupra dixit Aeneas tã græcos q; troianos de vno ſanguis fonte deſcendere, aut cõmunẽ deum dixit vtriuſq; naturæ mediũ. i. īter mortalitatẽ & diuinitatẽ, ſunt numina aliqua tantũ cœleſtia, aliqua ſtãtũ terreſtria, aliq; media, quos deos Apuleius medioximos vocat, alij cõem deũ ideo dictũ volũt qa ſcõm põtificalẽ ritus ides eſt Hercules, q & Mars. Nã ſtellã vnaʒ habere dicuntur, & nouim⁹ Marteʒ cõem dici. Cicero. Martẽq; deum cõmuneʒ. Vir. Ipſe & dijs cõibus. Itẽ paulo poſt dat ſalios Herculi, quos Martis eſſe dubiũ nõ eſt, eſt & alia ratio Herculẽ deũ cõem vocari. Nã ↄſtat herculẽ hoĩuʒ cõmodis tutelæq; ſeruiſſe, vnde Luca. Terras mõſtris æq; q; leuantẽ Magnanimũ alciden Lybicas excivit in oras. b ¶ Herculea populus, Herculi cõſecrata, q cũ ad inferos deſcẽdẽs fatigaret labore, dicit de hac arbore corona ſcã caput velaſſe, vnde folioꝝ pars tẽporib⁹ cohærens & capiti albuit ſudore, pars vero exterior ꝓpter īferoꝝ colorẽ nigra ꝑmãſit, & honeſte pepẽdit ppls, ideſt corona de populo. c ¶ Et ſacer impleuit dextrã ſcyphus. legit ĩ libris antiquis Herculẽ ad italiã ingens ligneũ poculũ attuliſſe, quo vtebant ĩ ſacris, qđ ne carie conſumeret pice oblitũ cõſeruabat, cuius magnitudinẽ ſignificat dicẽdo impleuit, dextrã ſcyphus. d ¶ Deuexo olympo, ĩclinato in noctem cœlo. e ¶ Pellibus in morẽ cincti, aut in morẽ Herculis, aut certe ſacerdotum. f ¶ Et mẽſæ grata ſecũdæ, qa vt dixim⁹ vna pomorum, altera fuit carnis apud romanos. g ¶ Cumulãtq3 oneratis lãcibus aras, ideſt reddunt exta. h ¶ Salij. qui tripudiãtes aras circumibant ſaltantes. i ¶ Laudes Herculeas & facta, ſenes tantũ voce laudes Herculis exequebant, iuuenes & geſtu corporis eius facta monſtrabant. k ¶ Prima mõſtra, bene prima, nã & omnia alia Iunonis iuſſu dijs pertulit. Fabula autem hoc habet Hercules natus eſt cum Iphiclo Amphitryonis filio, ſed quum Iuno duos ſerpentes immiſiſſet Herculi. Iphiclus de cunis terrore lapſus ſuo vagitu excitauit parentes, qui quum ſurrexiſſent viderunt Herculem angenteʒ manibus angues immiſſos ei nouercalib⁹ odijs. l ¶ Eliſerit. præfocauerit. m ¶ Troiamq3, vt ſupꝛa diximus troiam Hercules euertit propt negatos ſibi a Laumedonte equos diuino ſemine pcreatos, & Heſiõæ nuptias, quam a ceto liberauerat. Sane Critici fruſtra culpant Virgilius quod preſentibus troianis troiæ introduxerit excidiũ, non reſpicientes quod hoc fecit ratio hymnorum, quibus aliquid ſubtrahere ſacrilegium eſt. n ¶ Oechaliamq3, Euryt⁹ rex œchaliæ. Ioleʒ filiã denegauit Herculi ante promiſſam. Ideo qđ eũ fuerat filius dehortatus dicens ab Hercule & Megæram vxoreʒ & ex ea filios interemptos, quod factum fuerat Iunonis inſtinctu, vnde iratus Hercules propter nuptias ſibi denegatas euerſa ciuitate interemit Eurytum, & Iolem ſuſtulit. o ¶ Nubigenas, de Ixione & nube procreatos centauros, vt diximus ſupra.

DON. ¶ COMMVNEM, vt uer. coniunctionem fœderum ſe troianis commixtuʒ oſtendat, vel quia Troianis & Arcadibus ideʒ erat genus. ¶ ſecunda, proſpera.

CHRI. ¶ SCYPHVS, Herculis eſt poculum. Fingebant eniʒ illũ ſculptores cum poculo, & nõ nunq; ebrium non ſolũ ꝙ his heros bibax ꝑhiberetur, ſed ꝙ fabula antiqua ipſum poculo tanq; nauigio maria tranſiſſe referat, ſed putat Macro illũ nauigio, cui ſcypho nomẽ eſſe nauigaſſe. Sunt qui dicant illum in italiam poculum hoc ligneum vexiſſe, ac pro monumento reliquiſſe. Italia aũt ad defendendam vetuſtatem pice obduxiſſe.

¶ HYLAEVMq3

Hyleumq́;[a], pholúq́; manu. tu Cressia[b] mactas
Prodigia. & vastum Nemeæ[c] sub rupe Leonem
Te Stygij[d] tremuere lacus, te ianitor Orci
Ossa super[e] recubans antro semesa[f] cruento.
Nec te[g] vllæ facies, non terruit ipse Typhoeus[h]
Arduus arma tenẽs, nõ te rationis egentem
Lerneus[k] turba capitum circũstetit Anguis.
Salue vera Iouis[l] proles, decus addite Diuis
Et nos, e tua dexter[m] adi pede[n] sacra secundo.

SER. a HYLÆVMq; pholũq;, Hyleus Theseus ĩteremit, Pholus ℞o Herculẽ suscepit hospitio eo tp̄r quo ad expugnãdos centauros p fectus est. Luc. Hospes & alcidæ magni phole, vñ appet p poeticã licẽtiam noĩa esse pro noĩbus posita. b ſ Cressia mactas Prodigia, bene ad leonẽ ques ĩteremit refert, nã cretensem taurus nõ interemit, ss incolumen ad Eurystheus perduxit. Vno tñ ℞bo vtrũq; sæpe ↄcludit, vt Disce puer ℞tutẽ ex me verũq; laborem, Fortunã ex aliis. c ſ Nemeæ sub rupe, nemea silua est vicina thebis, in q̃ Hercules ĩteremit leonẽ. Nemeæ åt anapæstus est. nã & ne & me breues sunt. æ aũt lõga diphthõgo Interemit & alteꝝ leonẽ apud Cleonas vrbem, cuius pellẽ gestabat in tutamẽ, vñ Luc. Ille cleonæi pᵉiecit terga leonis. d ſ Stygij tremuere lacus, inferni, q̃ tpe descẽdit ad rapiendũ Cerbeꝝ. e ſ Ossa sup recubans, aut ad terrorẽ dctm̃ est, aut certe illud est qđ etiã supͣdiximus cerbeꝝ esse terrã, q̃ corpora sepulta ↄsumit. Nã inde cerberus dictus est, q̃si κρεοβορος, Alii pueriliter volunt a cerbero Amphiarai ossa consumi, q hiatu terræ ſm Statiũ viuus descẽdit ad inferos. f ſ Semesa cruẽto, semẽsum nõ dicimus, nec ensum, nã esum facit & comesum. g ſ Nec te vllæ facies. i. species moꝝ suo. h ſ Ipse tiphoeus, & hoc poetice. Nam si interemit cẽtauros, quẽadmodũ etiã gigantũ interfuit ℘lio, qui ante innumeros annos fuisse dicuntur. i ſ Nõ te rationis egentẽ, liptotes figura, nã minus dixit, & plus ĩtelligimus. hoc enĩ dicit prudentissimũ non te circũuenit, & est talis figura q̃lis Munera nec sperno. k ſ Lernæus anguis. i. hydra, Præter hæc q̃ hoc loco Hercules fecisse cõmemorauit alia facta Herculis hæc sunt. Supatus est ap in erymãtho post cerbeꝝ, itẽ stymphalides aues q̃ alũnæ martis fuisse dicunt̃ q̃ hoc piculũ regionibus irrogabãt, ℘ cũ essent plurimæ volantes, tm̃ plumarum, stercorumq; de se emittebant, vt hoĩes & aĩalia necarẽt, agros & semina oĩa cooprirẽt, Idẽ ab Augea elienſiũ rege rogatus ouilia, ℘ stercore aĩaliũ cõgestotã suis q̃; vicinis regiõibus pestilẽtiã creauerãt, imisso Alpheo flumĩe purgauit, & regionibus salubritate reddita ipm̃ regem negata sibi mercede interemit, inde equos Diomedis, q humanis carnibus vescebant̃ abduxit, inde ad Hippolytæ cingulũ petendũ prexit, eãq; ablato cingulo supauit. Ad Geryones aũt sicut iã sup dictũ est. Naui ænea nauigauit, tergo leonis velificãs, ibiq; ƥmũ cautes mathonæ filiũ ĩteremit, deinde eurytiona pastores Martis filiũ, nouiſſime Geryonẽ cuius abduxit armẽta, itẽ ad Hespidas prexit, & Antæũ filiũ terræ victũ luctatione necauit, Inde ĩ ægypto Busiridẽ q aduenĩetes hostes ĩmolare ↄsueuerat, post Prometheũ Iouis impio ĩ Caucaso mõte religatũ occisa sagittis aqla liberauit, Acheloũ ẽt fluuij deũ, q se pp Deianirã œnei filiã certando cũ Hercule in varias formas cõmutabat, mutatũ in Tauꝝ auulso ab illo cornu victoria cedere ↄpulit, post Lycũ regem. q apud inferos, se ↄstituto eius vxorem tẽtauerat reuersus pemit, pp cuius necẽ Iuno ei ĩsaniã misit, vt vxorẽ necaret, & filios, q post recepta sanitate cũ expiatione pricidij ab Apollĩe petijsset, nec ab eo responsa meruisset, ira ↄcitus cortinam ipsas & Tripodes Apollinis sustulit, ob quod iratus Iuppit̃ eũ Omphalæ ℞uire ℘cepit, cuius finis humanitatis talis fuit, cũ Deianirã ↄiugem p fluuium in quo Nessus centaurus trãsuehebat, etiam Hercules transuehere vellet, ausus est nessus occulte Deianirã de stupro interpellare, qđ Hercules cum cognouisset, Nessum peremit, sed Nessus moriens Deianirã monuit vt sanguinem suũ exceptũ seruaret, & qñ aduertisset Herculem altera delectari, sanguine ipso vestem illitam marito daret per quam vindicari posset, Sed Deianira cum audisset maritum, Iolem Euryti filiã amare, vestẽ Nessi tinctam sanguine Lycæ seruo dedit ad eũ perferendam qui cũ Herculi in œta occurrisset, manibus vxoris datam tradidit quam cum ille Ioui sacrificaturus induisset, tanto corporis ardore correptus est, vt Pyram construi iuberet, Donatisq; Philoctetæ sagittis peteret ab eo vt cremaret̃, ne inueniretur, quo facto inter deos relatus ẽ. l ſ Vera Iouis proles, nullus enim humano sanguine procreatus tanta perficeret. m ſ Dexter adi. i. propitius. n ſ Pede secũdo. i. prospero omine.

DON. ¶ NIHIL memoratu dignum excerpi potest ex Donato.

Talia carminibus celebrant: super[a] omnia Caci
Speluncam adijciunt: spirantemq3. ignib[9] ipsu3
Consonat omne nem[9] strepitu, collesq3 resultāt.
Exin se cuncti diuinis rebus ad vrbem
Perfectis referunt, ibat Rex obsitus[b] æuo
Et comitem Aeneam iuxta, natumq3 tenebat
Ingrediens, varioq3 viam sermone leuabat.
Miratur, facilesq3[c] oculos fert omnia circum
Aeneas, capiturq3[d] locis e singula lætus
Exquirit, auditq3 virum monumenta priorum.
Tum Rex Euandrus Romanæ[e] cōditor arcis,
Hæc nemora[f] idigenæ fauni, nympheq3 tenebāt
Gensq3 virum truncis[g]: e duro robre nata.
Quis neq3 mos, neq3 cult[9] erat, nec iūgerē tauros
Aut cōponere[h] opes norant, aut parcere[i] parto.
Sed rami[k], atq3 asper victu venatus alebat.
Primus[l] ab æthereo venit Saturnus Olympo
Arma Iouis fugiens, e regnis exul ademptis.
Is genus[m] indocile, ac dispersum mōtibus altis
Composuit: legesq3[n] dedit, Latiumq3[o] vocari
Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.

SER. a ¶ SVPER omnia caci. i. hoc factum laudant vltra oīa, & sic est dictum, vt est Et te super oīa dona Vnu3 oro, & bene quātū ad ipsos ptinet re3 maiorem seruauere post oīa. b ¶ Obsitus æuo, ætate inuolutus, vt Teren. Annis pānisq3 obsit[9]. c ¶ Facilesq3 oculos fert oīa circū, physici dicunt ex vino mobiliores oculos fieri. Plau. Faciles oc'los h3. i. mobiles vino. d ¶ Capiturq3 locis, ōlectat. e ¶ Romanæ cōditor arcis, pditor palātei vbi nunc palatiū est, qđ non re vera arx, s3 tenet re3 oīu3 principatum. f ¶ Hæc nemora Idigenæ fauni, Ide geniti, & sciendū. ſm Hesiodi Theogoniā primos deos genitos, inde hemitheos, post heroas, Ide hoīes Inocentes, vitio sceleratos, quē hic nūc ordinē suat. g ¶ Trūcis & duro robore nata, h figmentū ortū ex antiq̄ hoīum habitatiōe, q añ factas domos aut I cauis arboribus, aut spelūcis manebāt, q cū exinde egrederent, vt suā educerent sobolem, dicti sunt Ide procreari. Neq3 cultus erat. i. nullā sui curā habebāt. h ¶ Cōponere opes. i. refuare ordinare. i ¶ Parcē parto, de die ingt viuebāt, nec luenta suabant. k ¶ Rami atq3 asper victu venatus alebat, cognato quodāmō victu alebantur, aut venatu mōtiū, aut arbo4 ramis. l ¶ Prim[9] ab æthereo venit saturnus olympo, h dicit ſm poeticū morem. Nam Saturnus rex fuit Cretæ, quem Iuppit filius eius bello pepulit. hic fugiens ab Iano susceptus est, q regnabat I Italia, quem cū docuisset vsu3 vinea4 & falcis in ptem est admissus Iperij: & sibi oppidum fecit, postea suū repetiuit imperiū. m ¶ Is genus indocile pro indoctum. Nam indocile est quod penitus non potest discere, indoctum qđ nondum didicit. hos autem dicit esse cōpositos, vnde apparet quia indocile dicit pro idoctum. hoc est aūt qđ dicit Cicero in primo rhetoricorum, Ferōs adhuc hoīes magni cuiusda3 viri oratione compositos. n ¶ Legesq3 dedit, Atqui dixit Haud vinclis nec legibus æquam, sed intelligimus Saturnū dedisse leges, quibus adeo obtemperauerunt cū ia3 antea per naturā sine legibus viuerent. o ¶ Latiumq3 vocari maluit, bñ maluit. Nā & saturnia dicta ē, vt Et nomē posuit saturnia tellus, & Virgilius latium vult dici, qđ illic Saturn[9]. latuit Varro aūt latium dici putat qđ latet Italia inter pcipitia alpium & appennini.

CHRISTOFORUS Landinus. ¶ CAPITVR locis, veluti p sagio quoda3 mentis q illic futu4 esset caput Ipij. ¶ Conditor romanæ arcis, sic. n. nō nulli putarūt, s3 varias de pdita roma opiones alio in loco diximus. ¶ Indigenæ, in eo loco nati, & quo4 origo nō sit aliūde, quos græci αὐτόχθονες vocāt. ¶ Trūcis, q̄si qđ a pncipio orbis inde originem traxerit, nā q ex antiq̄s phis mūdum habuisse pncipiū volunt referūt terrā ipsam post elemento4 diuisiones cœnosa3 extitisse, eāq3 a Sole paulatim densata3 & suo calore fermentata in plurimis locis tanq3 vlcera q̄dā tenui folliculo opta pduxisse, vt etiā nūc in ægypti paludibus videmus accidere, Cū ergo in humidis calore adhibito gñatio fiat, & noctu qdē circūfluus aer humorem præstet, q inde sole psolidet, tandem putredines illæ tepore aptum productæ sunt, vnde effractis folliculis varia4 forma4 alalia exierunt, Iterea & hoīes quā opinionem Eurypides Anaxagoræ discipulus in ea quā melanippem fabula scribit refert, Hi igit a principio vagi inculti sine moribus aut legibus per syluas viuebant, donec aliquis qui sapientia ac eloquētia pditus fuit paulatim a feritate ad humanitatem reducens in vnum eos coegit atq3 illis & mœnia & leges posuit.

¶ SIC PLACIDA

Aureaq́(vt perhibent) illo sub rege fuere
Sæcula, sic placida[a] populos in pace regebat.
Deterior donec paulatim, ac decolor[b] ætas,
Et belli rabies: & amor sucessit habendi.
Tum manus[c] ausonia, & gentes venere Sicanæ
Sæpius, & nomen posuit Saturnia tellus.
Tum reges, asperq́ immani[d] corpore Thybris,
A quo post Itali fluuium cognomine Thybrim
Diximus, amisit verum vetus Albula[e] nomē.
Me pulsum[f] patria, Pelagiq́[g] extrema sequētē

SER. a ¶ SIC PLAcida populos in pace regebat, vt merito aurea sæcula crederentur. b ¶ Decolor ætas, vitiosa, In oi enim vitioso corpore inest pessimus color, & alludit ad nām metalli quā cernim⁹ discolorē, nec īmerito supra. n. dixerat aurea sæcula, iō nūc dixit Decolor ætas c ¶ Tū manus ausonia, oēs ītræ hitatores aut indigenæ, aut aduenæ, aut puenæ, indigenæ sūt idē geniti quos vocāt aborigīe latiri græci αὐτοχθονες ꝯ fauni dixit, aduenæ de vno loco venientes, vt Saturnus, puenæ ꝯ diuersis, vt ausones & sicani, Sicani aūt s̄m nōnullos populi sūt hispaniæ a sicori fluuio dicti. Lucanus, Hesperios inter sicoris non vltimus amnis. hi duce Siculo venerunt ad italiam, & eam tenuerunt exclusis aboriginibus, mox illi pulsi ab illis, quos ante pepulerant, insulam vicinas italiæ occupauerunt, & eā sicaniam a gētis nomine, Siciliam vo a ducis noīe dixerūt, ꝗq̄ Thucydides de sicilia Italū dixit venisse, & ab eo italiam esse appellataā. d ¶ Immani corpore thybris, hic tuscorū rex fuit, qui iuxta hunc fluuium pugnās cecidit, & ei nomen imposuit. alii volunt istum ipsū regem latrocinatum esse circa huius fluminis ripas, & trāseuntibus crebras iniurias intulisse, vñ thybris quasi ὕβρις dictus est ἀπὸ τῆς ὕβρεως. i. ab iniuria. nā amabāt maiores vbi aspiratio erat s. ponere. vt ἑπτὰ septē, vel f. vt σελήνη selena. Alij vt supdixim⁹ volunt eos q de sicilia venerūt thybrim dixisse ad similitudinē fossæ syracusanæ, quā fecerunt p iniuriam afri & athenieses iuxta ciuitatis muꝝ. Nam qꝺ Liuius dicit ab Albano rege tyberino. Thybrim dictū nō procedit, ideo qa etiā añ albam thybris dictus inuenit. e ¶ Albula nomen, antiquū hoc nomen a colore habuit. f ¶ Me pulsum p̄tria, aut vt diximus supra ꝑpter parricidium, aut certe oraculo ꝑ necessitate cōpulsus. g ¶ Pelagiq́ extrema, per extrema pelagi actū, aut vt dicit Donatus per pelagus extrema pelagi sequentem, aut pelagi aduerbium est.

DON. ¶ ME PVLSVM, non sua culpa patria caruisse, sed fatorum demonstrat, quæ vt ipse dicit sunt insuperabilia.

CHRI. ¶ AVREAq́ vt perhi. Regnabant teste Higinio, qui ꝓtarchum trallianum secutus est in hac regione Ianus atq́ Cameses tāta cōcordia, vt regio camesene, oppidum ianiculum diceretur, verum cum iam ad solum ianum regnum peruenisse, ipse Saturnum creta ioue pulsum naui delatum hospitio accepit, atq́ ab illo agriculturam edoctus eū regni socium fecit, & cū ꝑm⁹ æra signasset ī altera parte saturni effigiē in altera nauiꝫ, q̄ aduect⁹ fuerat īprimendā curauit. Cum āt īter hæc Saturnus nusq́ appareret, ianus oēm terrā suæ dictionis parētem appellauit, et saturnalia illi instituit Saturnia oppidum paruum fuit sub capitolio ꝯditū aboriginibus in memoriā saturni. In eo erat saturnia porta q̄ deinde pādana ē noiata. Saturnius: mōs sequētibus tēporibus dictus est tarpeius, sūt qui dicant saturniā terrā a fertilitate dictā, qa saturanus sit deus fertilitatis. Inde agros fertiles saturianos dixerūt. ¶ Ausonia, ausones eam ptem italiæ habitauerūt, quæ est ꝓpe Rheginos ad meridiē in dorso apēnini, sic dicti ab Ausone antiqssimo rege ex Arcadia huc profecto, qui postea sparsi per italiā aborigenes sunt nominati. ¶ Sicani, vide Ser. post sicanos in eadē īsula, vt refert Dionys. venerunt siculi, qui italiæ populi cum pelasgis, & aboriginibus pares eē possent, italiam omnes inferiorem in notum peregrātes in proximā insulam obseruato æstu trāsfretarunt. Occuparant autem prius sicani hispanum genus qui Ligures fugerant, & sicaniam a se insulam nominarūt, quæ antea a figura triangulari Trinacria dicebat. Isti igitur a se siciliam nominarūt quod fuit, vt placet Hellanico lesbico tribus ætatibus ante res troianas. Is. n. dicit, eorum regem nominatum siculum, a quo & ipsi & insula nomē acceperunt. Philistus auteꝫ syracusanus scribit tempus transmissionis annis octoginta ante troianū bellum fuisse, eamq́ gentem, neq́ siculorum, neq́ ausoniorum, neq́ hellenum, sed lygurum fuisse, ducente eos siculo, quem Itali filiū dicunt fuisse & ab eo dictos esse siculos. Antiochus syracusanus siculos hos exactos fuisse ab œnotrijs & vmbris. Thucydides scri. Siculos pulsos ab opicis multis annis post troicū bellum.

Saturni⁹

Ausones

Siculus

Fortuna[a] Omnipotens, & ineluctabile Fatum[b]
His posuere locis, matrisq; egere[b] tremenda
Carmētis[c] nymphæ mōita & de[d] auctor. Apollo
Vix ea dcā, dehinc pgressus monstrat[e] & Aram,
Et Carmentalem Romano nomine portam.
Quā mēorāt Nymphæ priscū Carmētis honorē
Vatis[f] Fatidicæ, cecinit quæ[g] prima futuros
Aeneadas magnos, & nobile Palanteum.
Hinc lucuz ingentez, quē Romul[9] acer asylū[h]
Rettulit, & gelida[i] monstrat sub rupe Lupercal
Parrhasio[k] dictum[l] Panos[m] de more Lycæi.
Necon, & sacri[n] monstrat nemus Argileti.

SER. a ¶ FORTVNA omnipotens & ineluctabile fatū, s̄m stoicos locutus est, qui nasci & mori, fatis dant media oīa fortunæ, nā vitæ humanæ icerta sunt oīa. vnde & miscuit, vt quasi plenum ostenderet dogma. Nam nihil tā ꝯ̄rīū est fato ꝙ̄ casus, s; s̄m stoicos dixit. b ¶ Egere, cogere, vt q̄ñ oñ dat se inuitus. c ¶ Carmētis nymphæ monita, mr̄is eı̄, nymphæ autē maritæ dixit. nā græce sponsa νυμφη dr̄. hæc aūt nō vere nympha fuit, sed vaticinatrix. d ¶ Auctor. s. oraculoꝝ. e ¶ Mōstrat & arā, quā matri fecit extinctæ. est aūt iux̄ portā, quæ p̄mo a Carmēte carmētalis dicta est, post scelerata a Fabijs. cccvj. vitijs, q p ipsam in bellū p̄fecti nō sunt reuersi. f ¶ Vatis fatidicæ, bñ addidit fatidicæ, nā vatē & poetā possumus itelligē. Luc. Nec si te pectore vates Accipiā. Vñ solū plenū nō erat. ꝫ tale est, vt est illud in Sal. In tugurio mulieris ancillæ, nō quia mulieris statim & ancillæ, si aūt ancilla, statim & mulier est. g ¶ Quæ p̄ma, q̄a postea & sibylla dixit nobile palāteū futuꝝ. s. sicut & æneades. h ¶ Asylū rettulit, postq̄; Hercules migrauit e terris, nepotes eius timentes isidias eoꝝ quos auus afflixerat, athenis sibi p̄mi asylū, i. ē teplū misericordiæ collocarūt, vñ nullus posset abduci, qđ & Stat. dicit Herculeos fama est fundasse nepotes. Iđ ꝫ ait, qđ Romulus acer asylū rettulit, i. ē fecit ad imitationē atheniēsiū asyli, qđ ideo Romulus fecit, vt hēret aduenas plures, cū quibus ꝯderet romā, Iuue. Et tñ vt lōge repetas lōgeq; reuoluas Nomē, ab īfami gentē deducis asylo. i ¶ Gelida mōstrat sub rupe lupercal, sub mōte palatino est q̄dā spelunca in q̄ de capro luebat̄. i. sacrificabat̄, vñ & lupercal dictū nōnulli putāt. Alij ꝓ̄o dicūt qđ illic lupa Remum et Romulū nutrierit. Alij qđ est verisimilius lucuz hunc esse sacratum Pani deo arcadiæ, cui & mons lycæus in arcadia est consecratus, & dictus est quod λυκους. i. lupos non sinat in oues seuire. ergo ideo & Euāder deo gētis suæ sacrauit locū, & noīauit lupercal ꝙ p̄sidio ipsius numīs lupi a pecudibus arcerent̄. k ¶ Parrhasio dictū panos de more lycæi, ordo est mōstrat lupercal Panos lycæi dictum de more parrhasio. i. ostēdit lupercal Panos lycæi dicatū ex more arcadico. Nam parrhasia arcadia est. l ¶ Dictum, dicatum consecratū. m ¶ Panos lycæi, hu9 panos genitiu9 est græc9, & panos lycæi sic dictum est, vt iouis olympi, Apollinis delphoꝝ. n ¶ Sacri mōstrat nemus argileti, sacri execrabilis. sane argiletuz multi volunt quasi argiletū a pingui terra, Alij a fabula. Nam euāder argum quēdā suscepit hospitio, qui quū de eius cogitāret īteritu, vt ipse regnaret, Euādro hæc ñ sentiētæ socij ītellexerūt, & argū necarūt, cui Euāder & sepulchrū fecit, & locū sacrauit, ñ qđ ille merebat̄ s; hospitalitatꝭ cā, bñ āt euander in hac re immorat̄, & docet cām, nē apud hospitē in suspitionem veniat. ergo argiletum ab argo illic sacrato & sepulto.

DON. ¶ Mater, nā & mr̄, & dea q̄ ꝯ̄ pietatꝭ meritū mouē filiū non posset. ¶ Cecinit q̄ p̄ma, Magnū argm̄ ꝙ dea fuerit, & fatidica, Cū p̄ma cecinerit æneadas futuros magnos, pallāteū futuꝝ nobile. ¶ Lucū, q postea a romulo asyli nomē accepit. ¶ Lupcal, vñ luperci & lupercalia dnt.

CHAR. ¶ FORtuna oī. Vt ponē fortunā p fato i h̄ loco, ppterq; oīpotētem appellat. Quō āt a phis fatū a fortūa, & a casu diuidatur, alio loco puto dixisse. Euādrū āt ex pallātio vrbe arcadiæ i italiā venisse sexaginta ānos añ res troianas, ait Diony. Creditūq; eē Mercurij filium & nymphæ cuiuldā arcadiæ icolæ, quā græci thenō eē dnt, fatidicāq; demōstrāt. Romāi carmētē dixerūt, q̄a vētura carmīe p̄diceret. Quo sic duxit veneā qm̄ diffidēte ꝑp̄lo ps iferior vltro excessit, R eceptus ē liberalr̄ a Fauno rege aborigenū ꝑnc porē marij atq; ab eo data ē portio agri quaꝫ voluerūt arcades q pauci erāt. Elegerūt p̄mō

Euāder monstrāte Carmēta collē tyberi vicinū puiqꝫ in eo oppidū ꝯdidest, appellast pallātiū a metropoli eoꝝ regiōis, q̄uis Polybi9 dicat dcm̄ a pallāte adolescēte ibi mōtuo, s; nullū vestigiū extat, qđ Euāder aliq̄s cerimōias illi istituerit, cū arā carmētæ sb̄ Capitolio erexerit iux̄ portā carmētalē. Instituerit āt tēplū Pani lycæo arcadū deo vetustissimo i loco quē romāi lupcal, nos lycæū dicius. Erat āt illꝭ tēporibus antrum

Carmenta.

bus ãtrũ magnũ sb colle arborib⁹ tectũ, & fõtes sb petris ꝓfundi, & adherẽs rupib⁹ dẽsa sylua. Ibi atra apud quã ẽt nũc romani sacra faciũt mẽse februario cũ zona pellis caprinæ discurrentes ꝓgnãtium fœminarũ dextras ad facilem partũ verberãt. Hinc nonnulli putãt dictũ lupercal eo ꝙ luãt per caprũ. In vertice collis victoriæ tẽplũ erat hæc & lõge pura i Diony. Sunt & alia de Euãdro, quæ apud Seruiũ & conciuẽ nr̃m Bocatiũ florentinum inuenias.

Testaturq;[a] locum docet hospitis Argi.
Hinc ad Tarpeiam sedem, : Capitolia ducit
Aurea[b] nunc. olim siluestribus horrida dumis
Iam tum relligio[c] pauidos terrebat agrestes
Dira[d] loci, iam tũ Siluam, saxumq; tremebãt
Hoc nemus[e]. hunc inquit frondoso vertice collẽ
Quis Deus incertũ est, hitat De⁹. Arcades ipsi[f]
Credunt se vidisse Iouem, cum sæpe nigrantem
Aegida[g] concuteret, dextra[h], Nimbosq; cieret.
Hæc duo præterea disiectis[i] Oppida muris
Relliqas, veterumq; vides monumẽta[k] Virorũ.
Hanc Ianus pater hanc Saturnus cõdidit Vrbẽ
Ianiculumq; illi. huic fuerat Saturnia nomen.
Talibus inter se dictis ad tecta subibant
Pauperis Euandri, passimq;[l] armenta videbant
Romanoq;[m] Foro: e lautis[n] mugire Carinis,
Vt ventum ad sedes. hæc inquit limina victor[o]
Alcides subijt, hæc illum regia cepit,

a TESTATur locũ, iurat non sua culpa iura hospitii eẽ violata. b Aurea nunc, nunc ad vtrũq; ptinet, & ad aureã, & ad tarpeiã sedẽ nam trapeia sedes dcã ẽ a Tarpeia vgĩe, quũ enĩ Romulus cõtra sabinos bella tractaret, & Tarpeio cuidã dedisset arcẽ tuẽdam filia ei⁹ Tarpeia aqrũ ꝓfecta i hostes scidit, quasquũ cohortarẽtur ad proditionẽ, illa p ꝓmio poposcit ornatũ manuũ sinistrarũ. i. armillas, fcã itaq; arcis ꝓditiõe hostes ingeniosa morte ꝓmissa soluerũt. Nã scuta. i. sinistrarũ manuũ ornatũ sup illã iaciẽtes eã luce ꝓuauerũt, q̃ illic sepulta tarpeiæ sedi nomẽ ipos suit. d Dira, magna, vt An sua cuiq; de⁹ fit dira cupido. c Religio. i. met⁹ ab eo qd mẽtẽ religet dcã religio. e Hoc nemus, bñ vbi q; mõs dixit, nã tũc ædificia nõ erãt. f Ipsi credũt se vidisse Iouẽ, i ll. s. nemore, sane ad illud alludit qd primi dñr Ioui tẽpla fecisse, nec. n. lõge sũt a mõte olympico, vñ eos dixit Iouẽ vidisse, & qd ipsi sũt προσέληνοι i. añ lunã creati, vt Stat. Arcades astris lunaq; priores. licet dicat Sal. primo cretẽses inuenisse religionẽ, vñ apud eos natus fingit Iuppitẽ. g Aegida ꝯcuteret, hic distinguẽdũ est, nã ægida. i. pellẽ amaltheæ capræ a q̃ nutrit⁹ ẽ i sinistra Iuppitẽ tenet. h Dextra nimbosq; cieret, & de dextra fulmina cõmouerет, nã mõ nibos p fulminibus posuit, quæ dextra iacit. Aegidis ãt cocussio cõmouet pluuias. i Disiectis oppida muris, Vnũ Iani, aliud Saturni, iã tunc vetusta. k Monumẽta virorũ hi sermõe oñdit ẽẽ Saturnũ virũ fuisse. l Passimq; armẽta videbãt, q̃ p⁹ mortẽ Caci nullo tiore passim vacabant. m Romanoq; foro romanũ forũ ẽ vbi nũc rostra sunt. n Lautis mugire carinis, carinæ sũt ædificia fcã in carinarũ modũ, q̃ erãt intra tẽplũ telluris. lautas dixit aut pp elegantiam ædificiorũ, aut pp Augustus, q natus est cunis veterib⁹, & nutritus est in lautis carinis. o Victor alcides subijt ex συμβόλου, i. bonũ Aeneæ oẽ ostenditur.

ARGI, qui ex hospite fcũs est inimic⁹, vñ nõ erat pudẽdũ ab hospitẽ talẽ i teremisset ghospitalis religionis oblitus fuisset. Duci oñdẽdo, nõ ãt ambulãdo, nã senex ardua nõ ascẽdisset vespertino tpe. Ad tecta, vt iã appropinquasse oñdat, nõ aũt tecta ne ingredi viderent. Regia. Quecũq; domus modo a rege habitetur regia iure dicitur.

DOCET letum, idest docet & qui letum intulerunt, & quare intulerunt. vt culpam a se amoueat. Nunc. i. capitolia, & tarpeia, & aurea, nam euandri temporibus nec aurea erant, nec illa nomina habebant. nam mons iste primo Saturnus est appellatus, deinde tarpeius a tarpeia virgine sabinorum scutis necata, de qua Proper. Tarpeiæ mães & tarpeiæ turpe sepulchrum Fabor & antiqui limina capta iouis, postremo cũ Tarq̃n⁹ prisc⁹ fundamẽta ad ædẽ iouis faciẽda cauaret ab inuẽto hũano capite capitoliũ dixit, Quod sequẽtib⁹ tpib⁹ ita ornatũ excultũq; fuit, vt ꝓmũ inter septẽ orbis spectacla poneret. Terrebat, na prim⁹ i orbe deos fecit timor. Paupis euãdri vl vt oñdat quãta deĩde incremẽta fuerit vrbis romæ, vl p trãsitũ antiqrũ frugalitatẽ laudat. Passĩq; a. nã i ijs ꝓsceriũ diuitiæ erãt. Rõanoq; f. p⁹ palatiũ erat i via sacra ad radices capitolij. Carinis. carinæ viã sacrã ptẽgebãt, vincula diui petri i illis st. Hec. r. q. d. q̃uis pua, et hũil oñdit magnos viros ñ fortũæ põpas, s3 ai ꝟtutes admirari.

SER. a ¶ AVDE hospes cõtenere opes, bene aude q̃ rem arduã & difficilem. b ¶ Dignũ finge deo, compone te in similitudinẽ numinis. c ¶ Angusti supter fastigia tecti duxit. ex cõtrarietate q̃situs ornat⁹, ait eni angusti tecti sup fastigia ingẽtẽ Aeneã duxit. d ¶ Pelle libystidis vrsæ, spẽs p genẽ nã cuiuslibet feræ possum⁹ accipere. e ¶ Exterrita mr̃, iõ territa q̃ mr̃. f ¶ Dictis diuinũ inspirat amorẽ, petitura p filio de adulterio perea to orõnẽ suã ĩgẽti arte composuit, qđ etiã Vulcanus ipse testatur dicens Quid cãs petis ex alto? Nõ. n. aperta est eius petitio, s; lõgo procemio puersã amore mariti circũuenit mẽtẽ. ergo q̃ tionẽ hanc quæ nascit ex petitiõe Veneris ĩpudica soluim⁹ his modis. Primo qđ Vulcanũ amorẽ circũuenit, deĩde qđ est nacta occasionẽ eius tpis. quo Marti arma faciebat, quẽ fuisse sciebat adulterũ, p qđ datur ĩtelligi Vulcanũ oẽm suspitionẽ & irã, quã habuit circa Venerẽ dposuisse. adeo vt arma ẽt ipse fabricaret adultero pterea Vulcanũ vxoriũ fuisse testat, & ipse Vir. dicẽs Tũc pater æterno fat deuict⁹ amore, & Sta. vbi Martẽ Ven⁹ alloq̃tur, vt At nõ eadẽ Vulcania nobis Obseq̃a & læti serui tñ ira mariti. Nã qđ dicit Donatus potuisse fieri, vt cũ Anchisa pcũberet Ven⁹ anteq̃ Vulcano nuberet, nõ pcedit. pstat. n. a principio venerẽ vxorẽ fuisse Vulcani. g ¶ Debita, fataliter ad exitũ destinata. h ¶ Miseris, atq̃ honestũ ẽ miseris subuenire, s; hoc dicit cur te fatigarẽ pro hostbus fati necessitate perituris? i ¶ Primi deberem plurima natis, scimus q̃ Paridi tantũ debuit, s; hoc idẽ hẽt ad aliaꝝ cõmemorationẽ personaꝝ, ne ex turpi causa Paridi debuisse videatur.

strato adderet. Vulcanũ alloq̃tur, tantũ hñs spei, quãtum vxor de viro pcipere debet, & tñ despationis quãtum odiũ inter vitricum & priuignũ ẽe psueuit. Ergo illũ fraude adorit. ¶ Thalamo, vt iter secreta lectuli extorq̃ret qđ ille nollet. ¶ Diuinũ, quẽ hũanis pectorib⁹ dono ĩferere psueuit, nã amor q̃ ẽ ex voluntate nr̃a humanus est. ¶ Priami natis de Creusa maxĩ ĩtelligit, laborat ãt vt verecunde videat̃ peter̃, ne mariti auxiliũ iamẽ rogaret in reb⁹ quæ remoueri non possent.

Aude[a] hospes cõtenere opes, & te quoq; dignũ[b]
Finge Deo, rebusq; veni non asper egenis.
Dixit, & angusti[c] supter fastigia tecti
Ingentem Aeneam duxit: stratisq; locauit
Effultum folijs & pelle[d] de Lebystidis Vrsæ.
Nox ruit, & fuscis tellurem amplectitur alis.
At ven⁹ haud animo nequiq̃ exterrita[e] mater,
Laurentumq; minis, & duro mota tumultu
Volcanũ alloq̃tur, thalãoq; hæc cõiugis aureo
Incipit, & dictis[f] diuinum aspirat amorem.
Dum bello argolici vastabant pergama Reges
Debita[g]: casurasq; inimicis ignibus arces:
Non vllum auxiliũ miseris[h]. non arma rogaui
Artis, opisq; tuæ, nec te carissime coniux,
Incassum ue tuos volui exercere labores.
Quamuis & Priami[i] deberem plurima natis,

CHRI. ¶ ANGVSTI ingentẽ æneã, pulcherrima ẽ declamatio a contrario & occulte significat etiã magnos aĩos in angustis laribus inueniri posse. ¶ Diuinũ amorem. q. d. maximus, & qualẽ a tali dea suspirari posset. ¶ Dum bello ar. in deliberatiuo genere ẽ, Petit enim arma filio. Est aũt causa turpis, cũ petat ei filio arma a marito, quem ipsa ex adulterio cõceperat. Quapropter magna ex parte ponit personam p persona, Demonstrat. n. causa troianoꝝ maxime moueri. Captat aũt in primis beniuolentiam a psona sua, cum ostendat maximã rationem mariti habuisse, & q̃uis multũ cuperet troianorum causa plurimumq; deberet troianis propter iudiciũ Paridis, tñ nunq̃ voluisse illum incassum laborare in re nihil profutura, nũc autẽ petere arma cum teucri iussu Iouis in italiam cõstituerint. ¶ Artis opis. q. d. qui facile pstare potuisses. ¶ Carissime, cum efficacia protulit & gestus lenocinio. ¶ Carissime, propterea nolui te icaĩsũ laborare, quia mihi es carissimus. ¶ Carissime, quasi hoc verbo medetur dolori veterato Vulcani ex adulterio anchisæ, quasi ĩferat non propter se anchisæ admiseuisse q̃ tedio mariti afficeretur, sed alia veniali causa ergo carissime coniux. i. cuius coniugium mihi semper gratissimũ fuit, nam nulla alia re grauius ferunt vxoris adulteriũ viri q̃ q̃ dolent postponi in amore. ¶ Quãuis priami natis, Quod debebat Paridi soli veluti gratissima se hominibus debere dicit.

DON. ¶ AVDE hos. multũ tribuit æneæ, cuꝫ Herculi cõpararet. ¶ Rebusq; veni nõ asper egenis. i. ne aspere veni rebus egenis. Sum eniꝫ pauper cui & si copia deest, aliq̃ntæ tñ substãtiæ sunt, s; nõ sum egenus. ille. n. in miseria est. & egestate. Ergo nõ bis repetẽdũ. ¶ Libystidis vrsæ, vt ex [illegible] bestiæ aliqđ gratiæ illi [illegible]

¶ AENEAE

Et durum Aeneae[a] fleuissem saepe laborem.
Nunc Iouis[b] imperijs Rutulorum cõstitit oris.
Ergo ede[c] supplex venio, & sanctũ mihi numẽ
Arma[d] rogo Genitrix[e] nato. te filia Nerei
Te potuit lachrymis Tithonia[f] flectere cõiux
Aspice qui coeant populi, quae moenia clausis[g]
Ferrũ acuãt portis in me[h], excidiũq; meorum.
Dixerat, & niueis hinc atq; hinc Diua lacertis
Cunctantem[i] amplexu molli fouet. ille repẽte
Accepit[k] solitam flammam. notusq; medullas.
Intrauit calor, & labefacta[l] per ossa cucurrit.
Non secus atq;[m] olim tonitru cũ rupta corusco
Ignea[n] rima micans percurrit lumine nimbos.
Sensit laeta dolis & formae[o] conscia coniux.
Tum pater aeterno fatur deuinctus[p] amore.
Quid caussas petis ex alto[q] fiducia cessit
Quo tibi Diua mei? similis si cura fuisset,
Tum quoq; fas nobis Teucros armare fuisset.

SER. a ¶ AENEAE fleuissem saepe labores, bñ post pergama, post troiãos, post Priami liberos cũ excusatiõe cõmemoratio fit Aeneae. dicit enĩ se eius ĩfoelicitate cõmotã. b ¶ Iouis ĩperio, ne videret ĩpudẽs, si aliena regna deposceret, & li latenter dicere videt faue huic, cui & iuppiter fauet. c ¶ Eadẽ, quae tunc. s. filui. d ¶ Arma rogo, hic distĩguendũ, vt cui petat nõ dicat, sz relĩquat ĩtelligi. e ¶ Genitrix nato te filia nerei, Thetis, quae Achilli arma impetrauit, & bõis vtit cõparationib' dicendo filia Nerei, quasi ipsa Iouis sit filia. Itẽ vxor tithonia, quasi ipsa sit Vulcani. Nerei aũt p Nerei. Oĩa aũt q̃ in eius exeũt hodie, apud maiores in es exibãt, vt Nereus neres, Tydeus tydes, & genitiuum in is mittebãt, vt tydis neris, sz ga plerũq;. s. in latinitate detrahit remanebat. i. hic est filia Nerei. Inimicis Achilli, itẽ in Sal. Ad bellũ Persi macedonicũ. hic A spes. f ¶ Tithonia cõiux, Aurora petiuit p Mẽnone. g ¶ Clausis ferrũ acuãt portis, dixit. n. supius. Quinq; adeo magnae positis ĩcudibus vrbes. h ¶ In me, artificiose arma petit & iã sibi pfutura. Nam a graecis fuerat vulnerata, vñ est, Eqdez credo mea vulnera restãt. i ¶ Cũctãtẽ. s. de pmissione, quã rem p amplexũ suũ ĩmisso amore psoluit. k ¶ Accepit solitã flãmã, alludit ad rem nãlem. Nãq; ideo Vulcanus fingit maritus Veneris, q venereũ offm nõ nisi calore pficit, vñ est frigidus in Venerẽ senior. l ¶ Labefacta p ossa, si ossa labefecit, quãto magis alia? m ¶ Atq; olĩ fere, vt solet, nã nõ est aduerbiũ tpis. n ¶ Ignea rima micans. i. fulmen, cuius nãm expressit. Nãq; nubes vento coactae plerũq; rũpunt, & ex se fulmẽ emittũt. o ¶ Formae ↄscia coniux, intellexit se dolis & pulchritudine praeuenisse mentẽ mariti. p ¶ Deuinctus, hoc sermone osñdit eũ cũcta posse ↄcedere. q ¶ Ex alto, argumentatione longe repetita.

D.CHR. ¶ EADEM, Quae ipeni. ¶ Genitrix nato.

maiorem miserationes mouet nominibus necessitudinum q̃ mouisset noibus pprijs. ¶ In me, iunxit personam suam vt magis moueret. ¶ Accepit solitam. fl. Osñdit plus pfuisse loci tẽporis & personae obseruationem q̃ verba. ¶ Pater, qui loco pris Aeneae esset pfuturus. Quid causas, ita loquitur q̃si nõ ipse esset, qui pauloante cunctabatur. ¶ Ex alto, longa circuitione verborum.

CHR. ¶ ET DVrum Aeneae, nõ nominauit aeneã nisi iam corroborata cũ atq; ea conatur ducere in cõmiserationes, cũ eius nominat durum laborem, et cũ multum confideret formae suae, addit, fleuissem, vt moueatur propter se, si non mouetur propter Aeneã. ¶ Iouis imperijs rutulorum, ostendit egere auxilio, Quia in oris rutulorum. Ostendit pericula non esse ineuitabilia, quia sint sub tutela iouis. ¶ Ergo eadem, ostenderat cãm petendi esse honestam, neq; desperandam, nũc ponit petitionem. ¶ Nato filia, ergo cõcedendum te. ¶ Nerei te potuit. l. th. c. Argumentum a maiori. ¶ Aspice, ostendit auxilium necessarium pp̃ter hostium potentiã. ¶ Et niueis hinc atq; hinc, foeminarũ est pulchritudini & blanditijs plus confidant q̃ veris argumentationibus, ipsa autem prudentissime egit, vt primo rationibus commoueret, deinde commotus pulchritudines & blãditijs impelleret. ¶ Cũctãtem, ex morali sensu docet maximos etiã viros muliebri forma ac lenocinio domari posse, vt de Hercule sansoneq; referunt. ¶ Sensit laeta dolis, nihil. n. foeminae gratius accidere põt, q̃ cũ sua sentit pulchritudine viros vinci. ¶ Quid caussas ex alto, aiaduerterat artificiosam cõiugis orationem, Vulcanus, & illam ĩsinuationem argumẽtationis ex lõginquo repetisse, & veluti amore perdomitus operã suã perfectam absolutamq; pollicet. Quis enim amori resistat? Vñ ipse alibi. Omnia vincit amor & nos cedamus amori.

Nec pater Oīpotēns Troiā, nec fata[a] vetebant
Stare, decemq; alios Priamū supesse p annos.
Et nunc, si bellare[b] paras, atq; hæc tibi mens est,
Quicquid in arte mea possum[c] pmittere curæ,
Quod fieri ferro, liquido ve[d] potest Electro
Quantū ignes, animæq;[e] valēt absiste pcādo[f]
Viribus indubitare tuis. ea verba locutus
Optatos dedit amplexus, placidumq; petiuit
Coniugis[g] infusus gremio per mēbra soporem.
Inde vbi prima quies medio iam noctis abactæ
Curiculo[h] expulerat Sōnū, cū foemina primū
Cui tolerare Colo[i] vitam, tenuiq;[k] Minerua
Impositum, cinerem, & sopitos suscitat ignes
Noctē[l] addēs operi, famulasq; ad lumina lōgo
Exercet[m] penso, castum[n] vt seruare cubile
Coniungis, & possit paruos educere natos.

SER. a NEC FATA vetabant stare, atqui supra ait debita. Sz sciendū sm aruspicinæ, libros & sacra aruntia, quæ Tages cōposuisse dicitur fata decem annis quadam ratione differri. qđ nūc dicit Vulcanus potuisse fieri, ergo nō est ɔtrarius. Nā fata differūtur tm̄, nūq; penitus īmutant̄, quod etiā Iuno dicit Atq; īmota manet fatis lauinia cōiux, At trahere atq; motā tantis licet addere reb⁹. b Si bellare paras, quia dixerat In me excidiumq; meorum. c Possum promittere curæ, vł possum quicqd curæ est. i. officij & sollicitudinis. d Liqdo electro; puro, & sz Pli. in naturali historia sunt tria electri genera, vnum ex arboribus quod succinū dicit̄, aliud quod naturaliter inuenit̄ tertiū quod fit de tribus partibus auri & vna argenti, quas partes etiā si naturas resoluas Inuenies, vnde erant q dicūt melius esse naturale. Electri aūt natura probatur veneno, quo recepto & stridorem emitit, & varios ī dissimilitudinē reddit colores. e Animæ, ventis, απο των ανεμων qa sm aliq̄s anima ventus est, vt atq; in ventos vita recessit. f Precando viribus indubitare tuis. i. dubitare, nam in vacat, & hoc dicit precū nimietas, postulationis significat dubitationem. g Coniugis infusus gremio, hoc est aū cōcubuit, & sic quieuit. Prob⁹ vo & Carminius ꝓpter cacephaton infusum legunt, vt sit sensus dormiit cū cōiuge dormiente. i. petijt soporem infusum etiam in coniugis gremio. h Curriculo. tpe modo, alias loco, alias officio. i Colo, hunc sequimur, nā huius colli dicimus; nō vt Stat. hui⁹ colus ī sexto thebi. Extrema iā sola colo, tlatus ordo senectæ, & ī quarto, Nigræq; sororum Intrauere colus. k Tenuiq; minerua, nō filo tenui, sz paruo precio lanificij. & alij hic distingūt, & subaudiūt, mos est, aut placet vt sit sensus Cui tolerare colo vitam tenuiq; minerua mos ē vel placet, & sic inferūt impositū cinerē & sopitos, vt cōtra Hor. Incedis per ignes suppositos cineri doloso. Alij sic legūt Tenuiq; minerua impositus. i. cui hæc necessitas fatalis data. l Noctē addēs opi, per transitū ostēdit esse noctē partē diei. m Exercet penso, fatigat. Teren. ī andria, Primo hæc parce ac duriter vitā agebat lāna & tela victū q̄ritās, hīc ergo traxit Vir. vt diceret. n Castum vt seruare cubile. **DON.** NEC pater om. n̄ posse penit⁹ subuertit sz posse differri fata ostēdit poeta. Ferro, ad robur pertinet. Electro. ad pulchritudinē. sed armor splēdor vehementer terret hostes. Alæ, vēti qbus ignis alatur. Gremio. itelligit̄ gremium nō solū sedētis sed etiā verū et qcqd hoī ad regē pstiterit locū, ita alibi, Et fotū gremio dea tollit in altos. Famulas, p manib⁹ accipimus, quibus vice famularum vtunt̄ paupiores, qb⁹ ad cōparādas famulas pecunia nō ē. **CHRI.** LIQuido ve pōt electro, non me fugit inueniri apud antiq̄s potestur. Nā Lucre. ait in iii. Quod tm̄ expleri nulla rōne potestur, vt & dixerunt potesse idē qđ si forte vna credunt ratione potesse. Verum in hoc versu nō fuit, cuius electrum primā syllabā producit, est. n. ηλεκτρον littera semper apud nos in e longam transit. Ergo si dicatur, Liquido vt potestur electro corripitur e, qm̄ est vltima dactyli, q̄ rōne inductus puto Virg. hunc versū fecisse spondiacum, vt est cornua velatarū obuertimus antēnarū, & alibi Persius, Sic costā lōgo subduxim⁹ apēnino. Quapp diceī. qđ fieri ferro liquido ve pōt electro, vt sit e sit in quinta sede spondæus p dactylo, quod apud græcos tritissimum est. Alæ, venti, Hora. Impellunt alæ lītea Thraciæ. nā vento p folles concitato egent fabri ferrarij ad ignes viuificandum, inde flamma a flatu dī. Cum femina primum, ostēdit p trāsitū oportere bonā mfem familias assiduo ope cuncta q̄ domi sūt curaī, & p virib⁹ familiā nutrit̄, & castitatē duritia vitæ & assiduo labore ɔseruare. Quapp rectæ Iuue. Præstabat castas hūilis fortuna latinas. Quōdā nec vitijs ɔtingi parua sinebat Tecta labor, sōniq; breues & vellere thusco Vexatæ duræq; man⁹. Noctem

quam

quā multæ in nimia lasciuia pterunt. ¶ Famulasq̃, nā q̃ regēdæ familiæ ḡsit oēs a muliebri sexu desidiā dimouēt ops, si illū castum ꝯtinere cupit, recte ĝ Ouid. Ocia si tollas piere cupi- dī. ¶ Pēso, a pēsando dī pensum, accipiebāt.n. famulæ lanā certo q̃dā pōdere, ĝ qđ pensare tur pensum dicebāt. Hinc libraria ea erat q̃ reliqs lanā pendebat. Pōdere.n.pondus facit, a pendo fit penso, Dicimus etiā pensum examen & diligentem curā siue cognitionem & cō sultationem, quā in maioribus rebus adhibere cauti cōsueuerūt, qa si a corporeis ad incor porea trāslationem faciamus cogitare est ipsa res pēdē, & qa ōsci pecuniā q̃ ænea fuit nō numerabāt, sꝫ pēdebāt pēdē soluē dicebāt. R epēdē est aliō p aliō pēdē. ¶ Paruos, q suo labo re aut īdustria sibi ꝯsulē p ætatē nequnt, aut q puuli magis sīt sub ptectiōe mīna q̄ pīna. Pendō Pēsum Pensō

Haud secus ignipotens[a], nec tpe segnior illo
Mollibus e stratis opera ad fabrilia[b] surgit.
Insula sicanium[c] iuxta latus, Aeoliamq̃
Erigitur Liparen fumantibus ardua saxis.
Quam super specus, & Cyclopū exesa caminis
Antra[d] ætnæa tonant, validiq̃ incudibus ictus
Auditi[e] referunt gemitum, stridantq̃ cauernis
Stricturæ[f] Chalybuꝫ, e fornacibus ignis anhelat
Volcani domus, & Volcania nomine tellus.
Hoc[g] tunc ignipotens coelo descendit ab alto.
Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro
Brōtesq̃[h], steropesq̃[i] & nudus[l] mēbra Pyracmō[k]
His informatum[m] manibus iam parte polita
Fulmen erat, toto[n] Genitor quæ[o] plurima coelo
Deijcit in terras. pars imperfecta manebat.

a ¶ IGNIPOTES, Vulcan' vt dixius ignis ē & dī Vulc. q̄si volicanus, qđ per aerem volat, ignis enī. e nubibus nascitur. vñ & Homerus dic eū de aere præcipitatū ī terras, qđ oē fulmē ð aeē cadit, qđ qa crebro ī lēnū īsulā iacit, iō ī eā dī cecidisse vlcan', vbi eū Sinties nutriuerunt. Claudus aūt dī, quia per nāra nunq̃ rectus est ignis, hoc enim ex Home. tractum vbi dicit.

ἤδη γάρ με καὶ ἄλλοτ' ἀλεξέμεναι μεμαῶτα
ῥῖψε ποδὸς τεταγὼν ἀπὸ βηλοῦ θεσπεσίοιο
πᾶν δ' ἦμαρ φερόμην ἅμα δ' ἠελίῳ καταδύντι
κάππεσον ἐν Λήμνῳ ὀλίγος δ' ἔτι θυμὸς ἐνῆεν
ἔνθα με Σίντιες ἄνδρες ἄφαρ κομίσαντο πεσόντα

b ¶ Ad.f.dura, ex ꝯrijs epithetis fecit ornatū dictū. Mollib' e stratis opa ad fabrilia surgit. c ¶ Sicaniū.i.I. æoliāq̃.e.I. physiologia ē cur Vulcan' ī his locis officinā hře. singatur inter liparen & ætnam.s. ppter ignes & ventos, quæ apta sunt fabris, æoliam aūt ideo liparen, quia vna est de illis septem īsulis, qbus Aeolus īpauit. d ¶ Antra ætnæa sonant, magnitudinem ictuum ośdit, qbus & vicini mōtes resultabant, aut certe ætnea quasi ætnæa dixit. e ¶ Auditi referūt gemitum, p echo, & breuiter significauit. f ¶ Stricturæ chalybū, strictura est terra ferri ī massam coacta. Chalybes pprie sunt ppli apud quos nascitur ferrum, vt ipse At chalybes nudi ferꝝ virosaq̃ pontus Castorea, vñ modo chalybum posuit stricturas pro ferri massis.

g ¶ Hoc tunc, idest huc tunc, & hoc p huc posuit sm antiquū morem. Nā antea h ad uerbiū loci fuit, qđ nūc abo leuit. Nas crebro in antiqs lectionibus inuenit, sicut in epistolis pbat Verrius Flaccus exemplis auctoritate & ratione dicēs in aduerbio p u o plerūq̃ maiores ponē cō suetōs, & sic p huc h veteres dicē solebant, sicut p illuc illo dicimus, vñ et h o lōgū apparet eē, sicut illo dicimus, qđ p illuc ponit. h ¶ Brōtesq̃, qd facturi sint ex noībus docet, nā Brōtes a tonitru dictus ē ἀπὸ τῆς βροντῆς. i ¶ Steropesq̃, a fulgetra. ἀπὸ τῆς στεροπῆς. k ¶ Pyracmō, ẜo q nūq̃ a calēti.īcude discedit ἀπὸ τοῦ πυρὸς καὶ ἄκμονος. Nā πῦρ ignis est, ἄκμων incus. l ¶ Nudus mēbra, p hūc et cæteros nudus fuisse sgnat. m ¶ Informatū, in q̃dā formā designatū & cōpositū, dicit āt ī fulmīe ptē nō pfectā, ptēs iā politā fuisse. n ¶ Toto, g.q̃.c. toto cælo i. ab oī pte cœli. Nā dñt physici ꝫ sexdeci ptibus cœli iaci fulmia. o ¶ Quæ āt, q̄lia vt Hūc Euryale aspicio.i.talē. Ergo h dicit faciebāt fulmen ī eoꝝ sīlitudinem, q̄ Iuppiē iacit toto cœlo h ē diuersis ptibus cœli.s. sexdeci. ¶ CYclopes: Stra. ait cyclopas. vij. fuisse q̄s gasterochiras.i. vētrimāos dicit appellatos, qm sua īdustria & artificio allebāt, elyciaq̃ vocatos fuisse. Hesio. tres fuisse scri. Brōtē, Steropē, & harpē filios cœli & træ, deōs demiqs cyclopes, qa vnicū rotūdū ī fronte hñt oculū, alij dñt Neptūni ex Amphitrite. Isti ĝ ī creta ferrariā exercuerūt. ¶ Iā pte po. ośdit Vulcāi studiū pficiēdoꝝ armoꝝ, q op' īchoatū reling iussit, & id opus qđ esset oīūq maximū; Et ei' est dei q cæteris oīb' dijs iparet. CHRI

Treis[a] imbris torti radios, treis nubis[b] aquosæ
Addiderãt Rutili[c] tres Ignis, & alitis[d] Austri,
Fulgores[e] nunc terrificos, sonitumq;[f], metumq;
Miscebant operi: flãmisq; sequacibus[g] iras.
Parte alia Marti Currumq;, rotasq; volucres
Instabãt: quibus ille viros, quibus excitat vrbes,
Aegidaq;[h] horrificã turbatæ[i] Palladis arma
Certatim squãmis[k] serpẽtũ, auroq; polibant.
Cõnexosq;[l] ãgueis, ipsamq; in pectore Diuæ
Gorgona, desecto[m] vertẽtẽ lumina collo.
Tollite[n] cũcta inquit, cœptosq;[o] auferte, labores
Aetnæi[p] Cyclopes, & huc aduertite mentem
Arma acri facienda viro nũc[q] viribus vsus,
Nũc manibus rapidis, omni nũc arte[r] magistra.

SER. a TREIS imbris tortis radios, cõstricti & coacti i grandines. Statius. Siccos quos asp hiatu Præsolidat boreas, Et sciendũ i hoc eũ velle ostendere toto anno iaci fulmen, nã p has piphrasis tpa ostẽdit anni totius, quæ & quattuor est & ternos menses habere manifestũ est, vnde dicit Treis ĩbris tortis radios, hoc est grandinis q̃ abundat per hiemem. b ¶ Treis nubis aquosæ, hĩ e veris quo tpe nimiæ sũt pluuiæ, vt Et ruit ĩbriferum ver. c ¶ Rutili treis ignis, hoc ẽ æstatis. d ¶ Et alitis austri, hoc est autũni, quo ventorum crebra sunt flamina, & prudenter his oĩbus naturaz exprimit fulminis, qđ necesse ẽ vt per nubes & vẽtos nascat. e ¶ Fulgores nũc terrificos, quos fulgetras dicũt. f ¶ Sonitumq; metũq;, p sonitũ tonitrua ostẽdit, p metũ fulgetras, & hũc ordinẽ sic posuit vt hoĩbus videt, nã re vera p collisiõ nubiũ, vñ ignis emittit, Nos aũt ideo prius fulgetras videm' q̃ tonitrua audiam'. quia velocior oculoꝝ q̃ auriũ sensus est. g ¶ Sequacibus, psecutricibus. h ¶ Aegidaq; horrificã, ægis ppric ẽ monumetũ pectoris æreum habẽs in medio Gorgonis caput, qđ munimẽtũ si i pectore numis fuerit ægis vocat, si i pectore hoĩs sicut in antiqs imperatorũ statuis videmus, lorica dicit. i ¶ Turbatæ, p turbãtis, nã timuit omœoteleuton, & fecit supinã significatões, alij ad fabulã referũt, q dr i bello gigãtũ arma pdidisse turbata, vt q̃si ipsa nũc reparẽt, cui' dicti nullus auctor idoneus reperit. k ¶ Squãmis serpẽtũ auroq; polibãt, ægida horriferã aureis squãmis serpẽtũ certatiz polibãt, alij volũt re vera de corio serpẽtũ dicere eũ arma esse lcuigata. l ¶ Cõnexosq; angues, Gorgonis. s. capiti. m ¶ Desecto vertẽtẽ lumina collo, aut sua lũina circũferẽtẽ, & more idignatiõe ꝗrentẽ. quoꝝ se iterito posset vlcisci, aut certe ĩtuentẽ lumina i saxa vertentẽ, hoc aũt caput iõ Mineruã fingit habere in pectore, q illic ẽ oĩs prudẽtia, quæ ꝯfundit alios & iperitos ac saxeos cõprobat, n ¶ Tollite cũcta inquit, ville est quod pleriq; dicunt propter arma Martis iratum esse Vulcanum, præsertĩ quum & arment Mineruaz, & fabricent fulmina cyclopes, & Vulcanus dixerit contra tollite, ergo tollite aut differte ẽ, aut celeriꝰ terminate. o ¶ Cœptosq; auferte labores, quia dixerat His informatum manibus iam parte polita Fulmen. p ¶ Aetnæi cyclopes, vt Aetnæos fratres. q ¶ Nunc viribus vsus, nunc est vestrarum virium exercitium, idest tempus exercendæ virtutis circa arma viri fortis. r ¶ Arte magistra, ambitiosius, q̃ si magistri diceret, rei personæ in artẽ transtulit, vt si dicas opus est peritia medicinæ, nõ medici.

DON. ¶ TOLLITE, magnũ Aeneæ meritũ q cuncta superis necessaria tollerent, vt arma illi fierẽt. ¶ Acri arma viro, Suppressit cuiꝰ causa ne nimis vxorius videret. Nec nolat filij gnũ, q naturali malitia odiosus esse poteſt.

CHRI. ¶ TREIS imbris, & phisicæ simul et poetice fulmẽ describit, nã qđ addant radios imbris torti, & nubis aquosæ & rutuli ignis & austri physicũ ẽ, q vero metũ et terrorẽ adiũgãt poeticum est. Fulmen enĩ vt in pirmo diximus ex humido ẽ & calido intra nubes inclusis. ¶ Instabant. s. fabricare, instare rei est cos ita illi imminemus. vt nunq̃ discedamus. ¶ Aegida, ægis scutũ fuit Iouis dictũ τῆς αἰγὸς ἀπὸ .i. a capra. Nã ille e capra amalthea nutritꝰ est, cuiꝰ mortuæ pelle scutũ suũ operuit Deinde dono dedit, Mineruæ, capram vero in vitaz & restituit, & alia pelle obductã inter astra collocauit, seq; ob capræ memoriam ægiochum appellari voluit, vt ait Diodo. ¶ Horrificam, propter caput Medusæ, qđ in ea Perses collocauit. ¶ Tollite, mira animi festinatio ex orationis breuitate ostenditur, nam qui festinat. nunq̃ longiorem adhibet orationẽ. ¶ Cœptosq; aut. l. ad expssionẽ rei posuit, nam nõ ita cũcta tolli iubere putãdũ erat. vt in cepta relinquerent imperfecta, nisi nominatim hoc exprimeret. ¶ Huc aduertite mentẽ, attentionẽ captat. ¶ Arma acri. s. v. Cum põdere proferenda verba, vt illos attentos ad rem agendã reddat. ¶ Nunc viribus. v. posuit, qbus res breui perficitur, vires celeritatem, & artem.

Aegis

Præcipitate[a] moras, nec plura[b] effatus. at illi
Ocyus[c] icubuere omnes: pariterq3[d] laborem
Sortiti[e]. fluit æs riuis, Auriq3 metallum,
Vulnificusq3[f] Chalybs vasta fornace liquescit.
Ingenté Clypeum iformat[g] vnũ. oia contra
Tela latinorũ, septenosq3 orbibus orbes
Impediũt[i], alij ventosis follibus auras
Accipiunt[k], redduntq3. alij stridentia[l] tingunt
Aere lacu, gemit ipositis incudibus antrum.
Illi inter sese multa vi brachia tollunt
In numerũ[m]: versantq3 tenaci forcipe[n] massam.
Hæc[o] pater æolijs[p] properat dum Lemnius[q] oris,
Euandrum ex humili tecto lux suscitat alma,
Et matutini volucrum[r] sub culmine cantus.
Consurgit senior, tunicaq3 inducitur artus.
Et tyrrhena[s] pedum circundat vincula plantis.
Tũ lateri atq3 humeris tegeæũ[t] subligat ensem.
Demissa[u] ab leua Pantheræ terga retorquens,

SER. a PRÆCIPITATE moras, præcipitantur i. festinãter abijcite. b Nec plura effatus, ĝ eos festinanté docebat. c Ocyus icubuere ĝ ille pceperat. d Pariter, pari mõ. e Sortiti; diuiserũt iter se laboris offm, vt sortiti remos. f Vulnificusq3 chalyba, populum apud quẽ nascit̃ p ferro posuit, et liquescit dixit pprie, nã ferrũ nõ soluitur, sed mollescit. g Informãt: designãt. h Ingentem, aũt & magnitudie & soliditate, nã & clypeus dixit. q magnitudie corp⁹ iurat, vñ & clypeus dictus est ἀπὸ τοῦ κλέπτειν. & dictus ẽ septenosq̃ orbib⁹ orbes i Impediũt. i. veluti septẽ scuta scã i vnitate pnectũt. k Accipiũt redduntq̃ iungẽdos vno eni eodẽq̃ tpe partis reddũt, partim versos accipiũt. l Stridẽtia tingunt, tingẽdo stridere faciũt. m In numerũ, in ordines, vt Tũ vero i numerus faunosq̃ ferasq3 videres Ludere. n Forcipe, forfices sunt qbus icidim⁹, forpices sũt qbus aliqd foruũ tenem⁹ q̃si forricapes, nã foruũ est calidũ, vñ & formosos dicim⁹, qbus calor sanguinis roborẽ pulchritudinis creat. o. Hæc dũ pperat, pperãtes facit, & ẽ honesta locutio. p Aeolijs, nã vt diximus vulcania vna ẽ de septẽ æolijs. q Lemnius, q i lẽnũ isulã vt diximus cecidit a Iunone pp deformitatẽ deiect⁹, quã aerẽ pstat eẽ, ex quo fulmina pcreant, Iõ aũt Vulcan⁹ de femore Iunonis fingit̃ pcreat⁹ q fulmina de imo aere nascant̃, qd ẽt Luca. dicit Fulminib⁹ terræ ppior succẽdit aer, Pacẽ summa tenẽt. r Volucrũ sub culmine, põt & gñalit̃ accipi, volucrũ q̃rũuis et spẽalit̃ vt hirũdinũ. s Tyrrhẽa vin. tusca calciamẽta, & dicũt crepidas, q̃s p̃ habuere senatores, post eqtes romãi, nũc milites. t Tregeæũ ẽses, arcadicũ gladiũ. Totũ ẽ ex Hom. legit̃ õ agaménõe ὣς ἔφατο δ' ορθωθεις μαλακον δ' ἐν δυνε χιτῶνα

καλον νηγατεον περὶ δ' ἑ μεγα βαλλετο φᾶρος.

ποσσὶ δ' ὑπαι λιπαροῖσιν ἐδησατο καλα πέδιλα

ἀμφὶ δ' ὤμοισιν βάλετο ξιφος ἀργυρόηλον.

u Demissa ab leua pãtheræ terga retorqns, a sinistro hũero pellẽ demissas habuit, quã retorquẽs & i sinistrã reuocãs pel se amiciebat.

DON. ILLI ocyus, obediẽtis auctoritas ostenditur. Fluit, õ auro & aliqs metallis ĝ ita fluunt vt currant effusa. Liqscit, õ ferro qd ñ ita soluit. Vnũ. o. contra tela. Ex psona poetæ, nã cyclopes nesciebant cui fabricarẽt. Septenis, Quatuordecĩ circulis Clypei textura currebant, ordinatis oib⁹ vt se iuuicẽ nectereñt. In nu. Ordiat vicib⁹ feriẽdi & pssandi, Qd ãt icudib⁹ i plurali dixit & massam ẽt forcipẽ in singulari intelligas singulis incudibus singulas massas & forcipes fuisse.

CHRI. CATILLI, nõ ẽ i ferioris mõdẽ, s3 iussa q̃ p rnũ exeq, pserti cũ itelligit pperato op⁹ esse. Incubuere, diligẽter, & sine itermissiõe i faciẽdo ope pseuerauẽ. Pariterq3. l. s. Nõ satis ẽ qd oẽs icũbãt nisi ẽt parit̃. i. æqs portiõib⁹ opent̃. Fluit æs. r. atq3. m. Distĩcte locut⁹ ẽ Nã æs & aurũ fundunt. Ferrũ aũt nõ fũdit̃, s3 liqscit, Vnũ cõ. om. t. quasi dicat tale vt solũ oĩum teloꝝ resistat, & ictib⁹ latinoꝝ viroꝝ fortiũ. Septenosq3 or. Hæc descriptio celeritatẽ, vires & igeniũ q̃ oĩa Vulcan⁹ reqrẽdes rat adhibita a cyclopib⁹ demõstrat. Ex humili. l. s. a. Nã ppli rectores vigilãtes eẽ optet. Pãtheræ, pãthera & tygris maculaꝝ varietate ppe solæ bestiaꝝ spectant̃. Cæteris vn⁹ ac suus cuiusq3 generis color ẽ. Pantheris i cãdido breues maculaꝝ oculi. Ferunt colore eaꝝ miræ sollicitari q̃drupedes, s3 toruitate capitis terreri. Quare eo occultato reliq̃ dulcedine iuitatas corripiũt. Sũt q credãt in armo ijs siẽm lunæ eẽ maculã ad lunæ quoq3 normã crescẽtẽ atq3 decrescẽtẽ. Scaur⁹ primus ædilitate sua. cl. misit, ide Pompe. magnos. cccc. x. i dedicatiõe theatri Marcelli p rmũ Romæ visa est tygris in cauea mansuefacta. Claudius deinde quattuor dedit,

Pãtheræ

SER.

a ❡GEMINI custodes, hoc & in Homero lectum est de Telemacho vlixis filio.

ἐν τῷ βῆρ' ἄμεν εἰς ἀγορὴν παλάμῃ δ' ἔχε χάλκεον ἔγχος. οὐκ οἶος, ἅμα τῷ γε δύω κύνες ἀργοὶ ἕποντο.

Et in historia romana, q̃ ait Syphax inter duas canes stans Scipiones appellauit.

b ❡Sermonũ memor. i. promissi auxilij, vt. Auxilio tutos dimittam opibusq; iuuabo. c ❡Heros hoc nomẽ semipatris est virtutis, sed & pteritæ, vñ est ꝙ Euandrũ heroes dicit, quũ sit virtutis emeritæ pleróq; heros & generis est. d ❡Matutin' agebat, rei temporis ad psonã transtulit. e ❡Licito tandé sermone, tandem quia amborũ desiderio nox morã fecerat. f ❡Nunq̃ res eqdem troiæ victas, satis mature eqdem dixit. i. ego qdé troiã te viuo victã non arbitror, quantũ est in opinione mea. g ❡Pro noíe tãto, pro tui nominis gloria. h ❡Et murũ circũsonat armis, & breuitaté sui ostẽdit imperij, & hostilé necessitaté, ob quã se penit' exarmare nõ poterat. i ❡Thusco claudimur amni, tusco iõ dixit, qa ipse fuit romani finis imperij. Iuue. Et quæ imperij fines tiberinũ virgo natauit. k ❡Sed tibi ego, artificiose agit, vt etiam q̃ mõstrant auxilia ipsius videant ẽ. Ingentes aũt populos nõ sine cã dixit, nã thuscia duodecim lucumões habuit. i. reges, qbus vnus ꝑerat, vñ est Geme illi triplex, populi sub gẽte q̃terni. l ❡Quã fors iopía, hoc bñficiũ casus ꝑstat, q effecit, vt eo tẽpore q̃ras auxiliũ, quo tyrrheni duce egrũt. m ❡Fatis huc te poscẽtibus afferas, ꝑge illuc poscẽtibus fatis, nã talis ẽ sensus, s; si legeris affer, ũmisse iũgit fortunas fato, vt sup̃ vbi ait Fortuna oĩpotẽs et ineluctabile fatum, si autem legeris afferas talis erat sensus, fati necessitate factum est vt venires fortunæ beneficium, vt illi ducem requirant, legimus ergo & affer & afferas. n ❡Saxo, incolitur, fundata vetusto, antiquo opere, vt Tẽpla dei saxo venerabar structa vetusto. o ❡Vrbis agillinæ sedes, quæ nũc cære dicitur. p ❡Lydia quõdã gens, quondã insedit, nã bello quondã præclara, nam & tũc florebat. Sane etiã supra diximus mæoniam prouinciam esse, cuius dum breuitas duos fles Lydus, & Tyrrhenum ferre nõ posset, ex sorte Tyrrhenus cũ igẽti multitudine ꝑfect' ꝑtes Italiæ tenuit, & tyrrheniã noiauit, hi dein piraticã exercuerũt, vt & Cic. in hortensio docet, quõ captiuos nouis pœnis affligerẽt occisorũ eos religantes cadaueribus, qð Vir. dat Mezẽtio sciẽs lectũ esse d tyrrhenorũ gẽte. Sane illo tpe tyrrheni dicti sunt, post thusci ἀπὸ τοῦ θύειν. Lydij ãt a Lydo rege frẽ, q i ꝓuicia remãserat.

Necnon & gemini[a] custodes limine ab alto
Precedũt, gressumq; Canes comitantur herilem.
Hospitis Aeneæ sedẽ, & secreta petebat
Sermonũ[b] memor, & promissi muneris Heros[c].
Nec minus Aeneas se matutinus[d] agebat
Filius huic Palas, olli comes ibat achates.
Congressi iungunt dextras, mediisq; residunt
Aedibus: & licito[e] tandẽ sermone fruuntur.
Rex prior hæc.
Maxime Teucrorũ ductor, quo sospite nũq̃[f]
Res equidẽ troiæ victas, aut regna fatebor.
Nobis ad belli auxilium pro nomine[g] tanto
Exiguæ vires, hinc tusco[i] claudimur amni
Hinc Rutulus p̃mit, & murũ[h] circũsonat armis.
Sed tibi[k] ego ingẽtes populos: opulẽtaq; regnis
Iungere castra paro, quã fors inopina[l] salutem
Ostentat, fatis[m] huc te poscentibus afferis.
Haud procul hinc saxo[n] colitur fundata vetusto
Vrbis[o] agyllinæ sedes, vbi lydia[p] quondã
Gens bello præclara iugis insedit Hetruscis.
Hanc multos florentẽ annos, rex deinde superbo
Imperio, & sæuis tenuit Mezentius armis.

DON. ❡QVIA volumen. Donati fragmentum est, nullæ extant interꝑtationes eorũ versuum, qui sunt reliqui in hoc libro.

CHRI. Canes. ❡CANES comit. Mira & fidissima est custodia canũ. Nã manifestũ ẽ, vt & Pli. ait Canẽ ꝓ salute dñi acerrime pugnare aduersus hostes. Garamãtũ regẽ ab exilio canes ducenti reduxẽ ꝯ ꝑstantes resistentes. Colophonij & Castabalõses in bello canũ cohortes hẽbãt, & ꝑmi i acie dimicabãt acerrime. Præterea multa alia, sed nrã quoq; tẽpestate plurimi auxilio canũ vsi sunt. ❡Nec minus æneas, in vtroq;. n. vigilantiã esse oportebat. ❡Maxime teucrorũ, maxima laus in ænea qð illo sospite diruta p̃ria dici nõ possit. ❡Sed tibi ego, qð meis viribus ꝑstare nõ possũ, vt alij ꝑstent enitar, & ipsum cõsilium auxilij loco pleruq; habet. ❡Fatis huc. p. maxima. n. coniectura est, ꝙ fatis venerit, qñ quidem in tanto cõmoditatis articulo venerat.

❡QVID

a ¶ QVID memorem infandas caedes? figura oratoria, quae paralepsis vocat. Cicero Mitto illa nimis antiqua, praetereo. b ¶ Effera, cruenta. c ¶ Dij capiti ipsius, vt qd dij pri omen in ipsum cōcitant. d. ¶ Tormenti genus; exclamatio, est itaque suppliciū. e f sanie taboq;, sanies mortuū, tabo viuentis s. sanguinis.

det speciē, bona elocutio, vt Liber pāpineas inuidit collibus vmbras. f ¶ Quez numina poscūt, vt Externos optate duces.

¶ FACTA tyran. Effera, huiuscemodi facta vt etiā in tyrāno effera essent. q. d. omnē tyrannicaz saeuitiā superat sūt.

Quid memorē[a] īfandas caedes? qd facta Tyrāni
Effera[b]? Dij capiti[c] ipsius, generiq; reseruent.
Mortua quinetiam iūgebat corpora viuis,
Componens manibusq; manus, atq; oribus ora
(Tormenti[d] genus), e sanie[e] taboq; fluentes
Complexu in misero longa sic morte necabat.
At fessi tandem ciues infanda furentem
Armati circunsistunt, ipsumq;, domumq;
Obtrūcant socios, ignem ad fastigia iactant
Ille inter caedes Rutulorū elapsus in agros
Confugere[f], e Turni defendier[g] hospitis armis.
Ergo omnis furijs surrexit Hetruria iustis.
Regem ad suppliciū praesenti[h] Marte reposcūt
His ego te Aenea ductorem milibus addam[i]
Toto nanq; fremunt condensae littore puppes.
Signaq; ferre iubent retinet lōgaeuus[k] Aruspex
Fata canens o Meoniae delecta iuuentus
Flos veterū Virtusq; virum, quos iustus ī hostē
Fert dolor, e merita accendit Mezentius ira,
Nulli fas italo tanta subiungere gentem.
Externos optate[l] duces, tum hetrusca resedit
Hoc acies[m] campo monitis exterrita diuum
Ipse oratores ad me, regniq;[n] coronam
Cum sceptro misit, mandatq;[o] insignia Tarcon.
Succedam castris, tyrrhenaq; regna capessam.
Sed mihi[p] tarda gelu, saeclisq;[q] effoeta Senectus
Inuidet[r] imperium, seraeq; ad fortia vires.
Gnatum exhortarer, ni mixtus matre Sabella
Hinc partem patriae traheret, tu cuius e annis
Et generi fatum indulget, quē[f] Numina poscūt

f ¶ Cōfugere, confugiebat, et vt diximus historicum est illud. g ¶ Defendier, defendi, idest defendebat, & vertit historiam, nam vt dixim' Turnus magis confugit ad Mezentium. h ¶ Praesenti marte, in aliqua dimicatione. i. ¶ Ad i dum ... dabo, ... re verā adiūdam habētibus Tarchontem. k ¶ Longaeuus aruspex, argumento aetatis vult doctus videri. l ¶ Optate duces vetita scilz. m ¶ Hoc acies cāpo .i. qui bellū parat. n ¶ Regniq; coronā, insigne nōie vera

¶ Tormenti genus, cum summo stupore pronunciandus. q. d. genus tormēti etiā apud tyrannos inauditum. ¶ Fessi, diuturna crudeliq; calamitate, Et rē verisimilē facit, nō enim aliter ciues a suo rege defecisse credibile erat. ¶ Circūsistūt ipsum q; do. Obtruncant socios ig. ad fa. iac. Vehementia orationis exprimit popularē furorē, & colorē rhetorico, qd dissolutū appellāt celeritatez rei. ¶ Ille inter cae. r. elap. & dexteritas suae simul & fortunae bōficio illū effugisse ostēdit. id. n. elabi eē, & hoc facit rē credibilē, & simul cuz ad turnū pfuge

coronā, quā thusci nunq̄ reges habuerunt, q̄ ipsa est p generē. o ¶ Madatq; īsignia, aut mittit īsignia .i. ornamēta regalia, aut re vera mādat īsigniā .i. magna, vt Castris succedā & capessaz regna tyrrhena. p ¶ Sed mihi tarda gelu, occurrit tacitis quaestionibus dicēs se non iisse propter aetatem senilē, filius vero propter mixtum genus per originē matris vnde Aeneam dicit ire debere, cui aetas & origo regna concedunt. q ¶ Saeclisq; effoeta senectus, notandū dicta saecula etiaz in vno homine sm eos qui dicunt saeculuz triginta annos habere. Nā alij volunt. C. x. alij mille annis putant saeculum contineri. r ¶ Inuid

rit ponit cāz q̄ illos ī auxiliū sibi facile asciscerat. Ductorē tectis milib'. singula vba habēt pōdus & victoriā pmittunt. ¶ Adā q̄ te q. d. talē tm̄q̄ ducē his milib', q̄ū in numero militū numero. Quid q̄ desperādū vbi amplissimae sint copiae, & ab optimo sperantur regant & extrema iraq̄ fortitudinē acuit ī regē accēsae. ¶ Nulli fas Italo, addit pene necessitatē, vt ethrusci se aenae cōmittāt. ¶ Longaeu'. e. dat fidē & auctoritatē psuadenti. Quod aruspex eē, qd artificiū auctore Tage sub aratro inuēto ab ethruscis originē habuerit, & senex eēt q̄ū lōga experiētia edoct'. ¶ Ad me, ergo facile suadebo, cū tm̄ mihi tribuant.

SER. a ℂ ITALVM fortissime ductor, ἀνθυποβολικῶς iam ductorem italiæ vocat Aeneam. b ſ Spes & solatia, spes quia multa de eius virtute sibi promittebat pater. Solatiū quia amissa piuge vnici filij vtebatur solatio, est ēt solaciū pñtia dimi nutio tristitiæ. c ſ Tolerat, quod sit rē asperas & difficilem. d ſ Mireē, imitet. Luca. Miratoremq; catonis. Optima enī ingenia necesse ē, vt ea quæ mirant, imitētur. e ſ Suo noie, bñ in oībus filij gratiam facit, nam dicit Dat tibi Palas milites ducentos suo noie, ipse vero a me ducētos accipiēs f ſ Tristi cum corde, pp breuitatē auxilio rū. g ſ Cœlo apto, sereno, vt Apta serena prospicere. h ſ Improuiso, nullū. n. Iudiciū præcesserat nubiū.

μυρμιδόνας δ᾽ ἄρα πάντας ἕλε τρόμος, οὐδέ τις ἔτλη ἄντην εἰσιδέειν ἀλλ᾽ ἔτρεσαν, αὐτὰρ Ἀχιλλεύς ὡς ἴδ᾽, ὥς μιν μᾶλλον ἔδυ χόλος.

Ingredere o Teucrū atq; Italū^a fortissime ducto:
Hunc tibi præterea spes^b, et solatia nostri
Palanta adiungam, sub te tolerare^c magistro
Militiā, et graue Martis opus, tua cernere facta
Assuescat, primis et te miretur^d ab annis.
Archades huic equites bis centum robora pubis
Lecta dabo, totidemq; suo tibi nomine palas.
Vix ea fatus erat, defixiq; ora tenebant
Aeneas Anchisiades, et fidus Achates.
Multaq; dura suo tristi^f cum corde putabant
Ni signum cœlo^g Cytherea dedisset aperto.
Namq; improuiso^h vibratus ab æthere fulgor^i
Cum sonitu^k venit, et ruere^l omnia visa repente,
Tyrrhenusq;^m tubæ mugire per Aethera clāgor
Suspiciunt. iterū atq; iterū fragor^n itonat igens,
Arma inter^o nubem^p cœli regione serena
Per sudum rutilare vident, et pulsa tonare
Obstupuere animis alij,^r sed Troius Heros
Agnouit^q sonitū, et diua promissa parentis
Tum memorat, ne vero^s Hospes^t ne quære profecto
Quē casus portēta^u ferāt. ego poscor^x Olympo,
Hoc signum cecinit missuram Diua Creatrix

o ſ Inter nubē, per nubes more suo, & dicit in serena precessisse nubē, per quā arma portata sūt. p ſ Per sudū, sudus est quā subodus serenus post pluuias, vt Ver narrat sudum. q ſ Agnouit sonitum, hoc est quid sonitus significauerit. r ſ Diuæ promissa parētis, κατὰ τὸ σιωπώμενον intelligimus Venerem ei promisisse. s ſ Hospes, & qui suscipit hospes vocat, vt hoc loco Euāder. itē sup. Hospitis Aeneæ sedē, sicut & vector qui vehit & qui vehitur; & alūnus qui alit & qui alitur. t ſ Ne vero ne quære profecto, ambæ particulæ ad ornatum pertinent tātum. u ſ Portēta, modo bona omina quæ victoriam portendunt de hostibus. x ſ Ego po. olym. aut de olympo poscor. i. hæc signa mei cā fiūt, aut certe i olympū poscor, dempta ppositione, vt it clamor cœlo. y ſ Diua creatrix, rerū oīum generaliter.

l ſ Fulgor, fulgetra. k ſ Cū sonitu, tonitru. s. vt diximus supra ordinē tenuit, quod nobis apparet, vt fulgetras dicat priores, cum sint ante tonitrua. l ſ Ruere oīa, sic enim sonat vt videat ruina, alibi Cœliq; ruina. bene aūt temperauit dicens visa. m ſ Tyrrhenusq; tubæ mugire per æthera clāgor, tyrrhenū clangore, dixit tubæ, ideo quia apud Tuscos Tubā cōstat esse inuenta, ergo tyrrhenus clāgor sonus tyrrhenarū tubarū, & bene congruis ominibus arma nūciant per sonos tubarū. n ſ Fragor intonat, fragor proprie armorū est sonus. qd autē dicit intonat illuc spectat fulminat Aeneas armis, & vult fragore tonitrua splēdore fulgetram imitari, nō aūt mirū est a dea libidinis Venere allatis armis inesse fulgorem, nam et Home. dicit a Thetide oblata arma habere motū quendam & spiritum, quæ duo in aq esse manifestum est, thetidem autē nouimus nympham, Home. aūt sic.

ἀγλαὰ φωνήσασα θεὰ κατὰ τεύχε᾽ ἔθηκε πρόσθεν Ἀχιλλῆος τὰ δ᾽ ἀνέβραχε δαίδαλα πάντα

CHRI. ℂ SVB te magro. q. d. sub optimo magro & occulte signat qd i oībus artibus optimus sit præceptor eligendus, qd phi aptissime præcipiunt. ſ Tyrrhenus. t. clā. Nā vt ait Pli. a pisæo tyrrheno ænea tuba inuēta ē. Lactātius tñ in ijs quæ i statij thebai. comētarijs reliqt. Ait Male tū Tyrrhenorū regē tubā primū īuenisse. Tuba ſ Et. p. t. ex magnitudie sonit⁹ cū tonaē dicat ōndit qlia sint arma. ſ Ne phibētis est. Nā negatio spatiuo ñ iūgiē. nā ñ diclus ñ scribe, sz ne scribe. ſ Diua. c. olus creatrix, Sic Lucre. Aeneadū gēitrix holūz diuūq; voluptas Alma ven⁹ cœli subē labētia signa. Quæ maē nauigerū, q̄ tras frugiferēteis Cōcelebras, p te qm gēus oē alanciū Cōcipiē, visitq; exortū lumīa sol.

CHEV,

SER.

a CHEV, adeo de victoria fretus est, vt eti/
am hostiū misereat. qđ æneæ κατα τοπρε
πον recte tribuit, q vbiq; pius īducit, & hic
nascit ille sensus Nō hæc o pala dederas p/
missa parēti. Itē Aeneas hi nostri reditus ex
pectatiq; triū/
phi, Hæc mea
magna fides.
b ſ Fœdera rū/
pāt, quæ se fa/
cturus Latinus
pmiserat, non
enī erāt facta.
c ſ Herculeis
sopitas ignib⁹
aras, hypallage
ē, idest suscita/
uit aras hercu/
leas, in quibus
erant ignes so/
piti. d ſ Hester
numq; larem,
cui pridie sacri
ficauerat, & est
iteratio, nā ma
le qdā externū
legunt, idest ex
traneū. e ſ Post
hinc ad naueis
gradit, vnū va/
cat, aut postea
hic, vt post hic
digrediens iu/
beo frondētia
capris, tale ē &
illud prim⁹ ibi
an oēs. f ſ Qui
sese in bella se
quantur, in ex/
peditionē & bellicā præparationes, nam vt
supradiximus bellū est tēpus omne quo vel
pparat aliqd pugnæ necessariū, vel quo pu/
gna gerit. Præliū aūt dicit ꝯflictus ipse bel/
lop, vñ mō bñ dixit. Qui sese in bella sequā
tur nō in ꝑliū, nā ad auxilia petēda vadit, nō
ad pugnā, q̄q; et si diceret, q se i ꝑliū sequan
tur, nō valde ab re eē videbat, hi enī equites
quū a Tarcōte accepisset Aeneas auxilia cū
alijs hetruscis eqtib⁹ p terrā missi obuios sta
tim habuere bellātes, & q̄n iā hic recta pget
videnti prælū, Vñ etiā a Cymodocea na/
uigāti Aeneæ dr̄ iā loca iussa tenet forti per
mixt⁹ hetrusco Arcas eques. g ſ Segnis, si
ne remigio, & respexit ad ascēdētes, de qb⁹
ait, Remigio noctēq; diēq; fatigāt, licet fue/
rit lenissim⁹ flum⁹. h ſ Rerū, quas gesserat.
i ſ Patris vbi eēt. k ſ Exortes æneæ. i. ex/
tra sortē aliorum, Per id quod ē factus idica

Si bellum ingrueret, Volcaniaq; arma p auras
Laturam auxilio.
Heu a q̄tæ miseris cædes Laurentibus instant?
Quas pœnas mihi Turne dabis? q̄ multa sub un(das
Scuta viru, galeasq; & fortia corpa uolues
Thybri pater. poscāt acies, & fœdera b rumpant.
Hæc vbi dicta dedit, solio se tollit ab alto
Et primū herculeis c sopitas ignibus aras
Suscitat, Hesternum d Larē, paruosq; penates
Lætus adit, mactat lectas de more Bidentes
Euander pariter, pariter Troiana iuuentus.
Posthinc e ad naueis graditur, sociosq; reuisit
Quorū de numero, q sese f in bella sequantur
Præstātes virtute legit, pars cætera prona
Fertur aqua, segnisq; g secūdo defluit amni
Nuncia ventura Ascanio rerumq; h, patrisq; i
Dantur equi Teucris Tyrrhena petētibus arua.
Ducunt exortem k Aeneæ, quē fulua leonis
Pellis l obit totum præfulgēs vnguibus m aureis
Fama volat paruam subito n volgata per vrbē
Ocyus o ire equites Tyrrheni ad littora regis
Vota p metu duplicant matres, ppiusq; q periclo
It timor, & maior Martis iam apparet r imago
Tum pater Euandrus dextram s cōplexus eūtis
Hæret t i expletū lachrymans, ac talia fatur,
O mihi u præteritos referat si Iuppiter annos.

tur quod nō est factū, p exortē aūt optimū & p̄
cipuū significat. l ſ Pellis obitu totus pellis
ostendit magnitudo in hoc quod dicit totū
obit. m ſ Vnguib⁹ aureis, aut qa vngues ip/
si, quū aruerint, auri imitant colorē, aut quia
solebāt deaura
ri. Statius, Au
ro māsueuerat
vngues. n ſ Su
bito vulgata,
cur subito? pe
dicit q̄n p par
uam vrbem,
o ſ Oci⁹: posi
tiuus antiquus
ē, idest celerit,
nec enī potest
esse cōparatiu⁹,
vbi nulla ē cō/
paratio, aut cō
paratiuū p po/
sitiuo ponitur,
vt senior pro
senex, est autē
a græco nomi
ne cōparatum
ωκυς p ſ Vo
ta metu dupli/
cāt matres, bñ
duplicāt metu,
nam inest sem
per in matrib⁹
votū. q ſ Pro
piusq; periclo.
It timor, pro/
pius periclo p
proprior, nam
matres quod ti
ment hoc pu/
tant liberis posse contingere. r ſ Iam appa/
ret, adhuc illis pergentibus, nam prælium co
gitatur a matribus. s ſ Dextram euntis,
scilicet quia dixerat pater. t ſ Hæret iexple/
t⁹, multi hic distingunt vt sit iexpletus hæsit
& talia locutus ē lachrymās, alij legunt iex
pletus lachrymis, honestius tamē est iexple
tū lachrymans, vt sit nomen pro aduerbio,
idest inexplebiliter. u ſ O mihi præteri/
tos referat si iupiter annos. Qualis erā, & o
uk si optantis sunt q̄ nūc iungunt. Nā singu
la ante ponebant. vt Si nūc se nobis ille au/
reus arbore ramus, ergo vnum vacat quan/
tū ad antiquitatem, & notandum votum de
præterito fieri.
℃ INGRVERET, immineret. ſ Post hinc.
primū tēporis ē sm loci. ſ Quorū de nume
ro prudēs ꝯsiliū, vt neq; solus pficesceret, ca
stra tñ q̄ minime posset minueret.

CHRI

Qualis eram[a], cũ primã aciẽ Preneste sub ipsa
Straui, scutorumq; incendi victor aceruos,
Et regem hac herilum dextra sub tartara misi.
Nascenti cui treis[b] animus Feronia[c] mater
(Horrendũ dictu) dederat, terna[b] arma monẽda:
Ter loeto sternẽdus erat. cui tũc tamen omneis.
Abstulit hæc aïas dextra, & totidẽ exuit armis.
Non ego nunc dulci amplexu diuellerer usq;
Gnate tuo, neq; finitimo[e] Mezentius vnq̃
Huic capiti insultãs tot ferro sæua dedisset
Funera tam multis viduasset[f] ciuibus vrbem.
At vos[g] o Superi, & diuom tu maxime rector
Iuppiter, Arcadij quæso miserescite regis,
Et patrias audite preces. si numina vestra
Incolumem Palanta mihi si Fata reseruãt
Si visurus eum uiuo, & venturus in vnum,
Vitam oro, patiar quẽuis durare[h] laborem.
Sin aliquem infandum[i] casum Fortuna minaris

SER. a ¶ QVALIS eram, aut vtinam sim talis, q̃/lis tunc erã quãdo ista pficit, aut certe laudã/tis est, vt Qualis erã quum primã aciẽ prene/ste sub ipsa straui, scutorũq; incendi victor aceruos, hoc traxit de historia. Tarquinius enĩ priscus vi/ctis sabinis in honorẽ Vulca/ni eorũ arma succẽdit, quę po/stea secuti sunt cæteri. b ¶ Cui treis animas, per trãstũ, ostẽ/dit illam Plato/nis & Aristote/lis contẽtionẽ qui dubitabant vtrũ quattuor an tres animæ sint in homine ψυχικη, αισθη/τικη, φυτι/κη κινητικη, hoc aũt loco p tres aïas ma/gnũ & pfectum idicat virũ, nã quãtum ad fa/bulã ptinet, tres aïas pp triã habuit corpa at tẽdẽdũ est sane hoc sibi Euãdrũ vindicare, qđ fuit in Hercule. nã vt ille Geryonẽ extinxit, ita hic Herilũ occidit, inde est qđ paulo post dicit Neq; finitimo Mezẽtius vnq̃ Huic ca/piti isultãs, mos enĩ Herculis fuit vt ẽt non rogat' laborãtib' subueniret, tũc enĩ sicut ẽt Varro dicit oẽs qui fortiter fecerãt Hercu/les vocabant, licet eos primo, xliiij. enume/rauerit, hinc est qđ legimus Herculẽ tirynthi/um, argiuũ, thebanũ, libym. c ¶ Feronia mr, nympha cãpaniæ, quam etiã supradiximus, hæc etiã libertorũ dea est in cuius tẽplo ra/so capite pileũ accipiebant, cuius rei etiam Plau. in amphitryone facit mẽtionẽ, Quod vtinã ille faxit Iuppit, vt ego hodie raso ca/pite caluus capiã pileum. d ¶ Terna arma mouenda, figura poetica, nã trina debuit di/cere, arma enĩ tãtũ numeri pluralis, cui non iungunt nomina numeralia, vt supra dixi/mus, nõ enĩ dicimus tria arma, mouẽda au/tẽ vel ɔtra ipsum vel ab ipso. e ¶ Finitimo, aut ifinitimo, aut finitimo capiti. f ¶ Viduas/set ciũibus vrbẽ. s. viris fortibus perẽptis, & pprie viduasset dixit, qa vrbs ẽ generis fœ/minini. Hor abusiue & satis icõgrue in gene/re masculino posuit dicens, Viduus phare/tra risit Appollo. g ¶ At vos o superi, iã hic quasi pater loquitur. diuisa enim hæc est allo/cutio & vltima pars eius habet parentis af/fectum, quod & ipse ostendit dicẽs, Et patri/as audite preces. prima vero viri fortis est, vt Qualis eram quũ primam aciem preneste sub ipsa straui. h ¶ Durare laborẽ, ipsius. s. senectutẽ. Ter. senectus ipsa morbus est, du/rare autẽ est su/stinere. Hora. Ac sine finibus vix durare cari/næ Possunt im/periosi' æquor. & Virgi. Dura/te & vosmet re/bus seruate se/cũdis. i ¶ Infan/dum casum, pa/rentis est quod formidat nol/le memorare. ¶ SCVTORũ / q; icedi victor. s. optime cum prænestinos su/perasset eorum deũ Vulcanũ p sacrificium aut sibi reconciliare, aut reuocare voluit. Cole/bant enim Volcanum quoniã inde genitus est Cæculus, qui prænestinis imperauit, i sa/cris aũt Vulcani qm ipse ignis est, omnia q̃ oblata essent. incendio assumebantur. Hinc Macrobius Sacrificium apud veteres erat p/teruia nomine in quo quod epulis superaret igne consumebatur. Cato ergo albidius quẽ/dam cui postq̃ vniuersum patrimonium ab/liguri erat domus, quæ reliq̃ erat arserat p/teruiã fecisse dicebat. ¶ Treis animas, osten/dit illum tricorporẽ fuisse. vt de Geryone fa/bulantur. Conceditur autem vt apud ignotũ se laudibus efferat. Neq; ẽt recidit a natura senum, qui gloriosius q̃ par est, antea ab eis facta predicant. ¶ Viduasset. acyrologia est i. impropria locutio, vt sit trãslatio a mulie/re viro priuata, nam vidua dicit a viro idua, idest seperata. Vnde idus dicuntur ab iduan/do, quoniam menses iduant, idest diuidant. ¶ Si numina vestra. expolitio est qua in eã/dem sententia auditores diutius detinem', hoc autem facit vt omnino exprimat se fi/lio defuncto superesse nolle. ¶ Si numina, si fata. Quod pene idem est, quando fatum in rebus dicimus, quod in mente dei prouiden/tiam nuncupamus. Est & color rethoricus repetio quæ grauitatem orationi non mini/mam affert.

CHR.

¶ CRVDELEM

SER. a CRVDELEM vitã, quæ filiõ est superstes. b Sola & sera, quia & vnus erat & sero susceptus. c Iãqȝ adeo exierat, adeo ad ornatũ pertinet tantũ. d Ipse agmine palas in medio, hic enim fuit mos vt tyrones ponerent ĩ medio, et ambirẽt viri fortes exercitum, aut certe honoris est medius locũ in exercitu tenẽ, vt ipse alibi Medio dux agmine turnus, & sup̃ eos posuit spõda, mediãqȝ locauit. e Cõspectus, ꝯspicuus conspicabilis, nam pro noĩe participiũ posuit. f Ante alios astroꝝ di ligit ignes, Venus ĩ cœlo hẽt vnã ꝓpriã stellã, quæ oriens luciferũ, occidens vesperus facit, ide stat. Et alterno de prẽdit vn⁹ ĩ ortu, hẽt ẽt duas alias, vnã ĩ signo tauri, & vnã in septẽtrione, vñ ẽt taurus domus dr̃ esse Veneris, iõ dixit, Quẽ vn⁹ añ alios astroꝝ diligit ignes. g Sacrũ, venerabile. h Tenebras aũt resoluit, pp iubar quod sola possidens aliquod efficiat lumen. i Agmine facto, agmẽ ꝓꝑe ẽ exercit⁹ ambulãs, qcqd fuerit aliud, abusiue dr̃, siue stãs, siue castra metatus. k Prope cæritis amnẽ, agylla ciuitas ẽ thusciæ a ꝯditore appellata, cui ex ĩscitia romana, aliud ẽ ĩditũ nom̃, nã cũ romãi eũtes p thusciã ĩterrogarẽt agyllinos q̃ diceret ciuitas, & illi vtpote græci qd audirẽt ignorãtes, et optimũ ducentes si ꝑus eos salutarẽt, dixerũt Χαιρε, quã salutationẽ romani, ciuitatis nom̃ eẽ arbitrati sunt, & d̃ tracta aspiratiõe, eã cære noĩauerũt, vt dicit Iginus ĩ vrbib⁹ italicis. Amnis minio dr̃, vt Qui cærete domo, q sũt minionis in aruis. l Late sacer, ĩ est nõ solũ colebaẽ a ciuib⁹ sed ẽt ab accolis. m Nigra, vmbrosa more suo. n Veteres sacrasse pelasgos, d̃ his varia eẽ opĩo, nã alij eos ab atheniẽsib⁹, alij a lacedĩbus, alij a thessalis dicũt originẽ ducere, qđ est ꝓpensius, nã multas in italia pelasgoꝝ ꝯstat eẽ ciuitates. hi ꝑmi italiã tenuisse ꝓhibenẽ. o Aruoꝝ pecorisqȝ deo, publica cerimoniaꝝ opinio hoc hȝ pecoꝝ & agroꝝ deũ esse Siluanũ, prudentiores tñ dicũt eẽ ὑλικὸν θεὸν, ĩ & deũ τῆς ὕλης, hyle aũt ẽ fæx oĩuȝ elemẽtoꝝ .i. igni sordidiõ & aere, itẽ aq̃ & terra sordidiora, vnde cũcta procreantur, quã ὕλην latini, mãm apdellauerũt. Nec itẽ grue quũ materiæ siluaꝝ sint, ergo qđ græci a toto, hoc latini a parte dixerũt. p Lucũ qȝ diẽqȝ, ĩ a romanis traxit, apđ quos nihil fuit tã solẽne q̃ dies ꝯsecratõis hic illud Nr̃os qȝ hui⁹ meminisse minores

Nunc, nunc o liceat crudelem[a] abrũpere vitam

Dum curæ ambiguæ, dum spes incerta futuri,

Dum te care Puer mea sola[b] ⁊ sera voluptas

Complexu teneo, grauior ne nuncius aures

Vulneret. hæc genitor digressu dicta supremo

Fundebat, famuli collapsum in tecta ferebant.

Iamqȝ[c] adeo exierat portis equitatus apertis

Aeneas inter primos, ⁊ fidus Achates,

Inde alij troiæ Proceres. ipse[d] agmine Palas

In medio, chlamyde: ⁊ pictis cõspectus[e] ĩ armis.

Qualis vbi oceani perfusus Lucifer vnda,

Quẽ Venus ante[f] alios astrorũ diligit igneis

Extulit os sacrũ[g] Cœlo, tenebrasqȝ[h] resoluit.

Stãt pauidæ in Muris matres, oculisqȝ sequunẽ

Pulueream nubem, ⁊ fulgenteis ære cateruas.

Olli per dumos, quã proxima meta viarum

Armati tendũt. it clamor, ⁊ agmine[i] facto

Quadrupedãte putrẽ sonitu q̃tit vngula cãpũ.

Est igens gelidũ lucus prope[k] Ceritis amnem

Relligione patrum late[l] sacer, vndiqȝ colles

Inclusere caui, ⁊ nigra[m] nemus Abiete cingunt.

Siluano Fama est, veteres[n] sacrasse Pelasgos,

Aruorum[o], pecorisqȝ Deo lucumqȝ[p], diemqȝ,

Qui primi fines aliquando habuere Latinos,

CULLA / CHRI

psos, Vt ait ꝑlagius qđdã futuræ filij mortis. Quẽ Ve. añ alios astroꝝ. d. i. Vide vbi d̃ Venẽ tractauimus luciferꝝ atqȝ hesperꝝ eãdeȝ eẽ stellã & venerẽ appellari. Verꝝ cũ solẽ nobis ꝑcedit, & añ illi⁹ ortũ oriẽ, luciferꝝ appellãt latini, Græci ꝟo phosphoron. Cũ ãt solẽ circa occidentem subseq videẽ, nos ẽt Græco noĩe hesperꝝ dictus. Extulit, ex̃ tulit, q p orizõtem orientalẽ egrediens appoit ĩ nr̃o hemispio. Extulit os, tanq̃ de hoĩe locutus, q qdem emergens prius caput effert. Oculis, cũ nõ possint corpore, Et cum ipsos gradientes ꝓpter interualla videre nõ possent, videbãt aut puluerem surgentem, aut reflexionem solis repercussi in tersis armis. Istis n. duobus signis exercitum ex lõginquo incedentem cõspicimus. Per dumos. q. d. relinquentes tortuositatem viaꝝ recta linea etiã vbi via nõ esset vel per dumos incedebant, vel ostendit quod via turbam non capiebat. Est ingens gelidum, topographia. Caui, quia conuallem faciunt. Siluano, Varro

mulieri fœtæ post ptũ tres deos custodes cõmemorat adhiberi, ne siluanus nocte ingrediens vexet, Eorũq; deoꝝ significãdoꝝ cã tres hoies noctu circuire limina domus, Et primus limẽ securi ferit. Alt pilo. Tertius deuerrit scopis, vt his datis culturæ signis deus siluan⁹ phibeant intrare q nec arbores ceduntur, aut putant sine ferro, neq; far pficit sine pilo, nec fruges coaceruant sine scophis. Ab his tribus tres nominant deos Intercidonem, Pilũnum, Deuerrã. Hi igit siluestrem deum culturæ signis vtpote cõtrarijs deterrent. Ex his apparet, & pecoris, & culturæ deum esse siluanum. Ve q pueris noceat testatur etiam Horatius.

SER. a CTARCO & tyrrhei, Tarco latinius nominatiuus est ã græco, veniens ab eo qđ ẽ Tarcon, pdito n. & ω. cõmutata in o. vt ἀπολλων Apollo, & πλατων Plato, aliter ṽsus ñ stat b ¶ Tuta tenebant castra locis, id est nã & idustria munitissima. s; nouimus castra p nãm munita esse nõ posse, nisi i collibus fuerint, qđ ñ i mõtib⁹ sit quo

Haud pcul hic Tarco^a, ꝛ Thymbei tuta^b tenebãt
Castra locis, celsoq; ^c omnis de colle uideri
Iam poterat legio, ꝛ latis tendebat^d in aruis.
Huc pater Aeneas: ꝛ bello^e lecta iuuentus
Succedunt, fessiq; ꝛ equos^f ꝛ corpora curant.
At Venus æthereos^g inter Dea cãdida nimbos
Dona ferens aderat: Natumq; ĩ valle reducta^h,
Vt procul egelido^i secretũ flumine vidit,
Talibus affata est dictis, seq; obtulit^k vltro.
En perfecta mei promissa^l coniugis arte
Munera: ne mox aut Laurẽteis^m Nate supbos,
Aut acrem^n dubites in prælia poscere^o Turnum
Dixit, ꝛ amplexus Nati Cytherea petiuit,
Arma sub aduersa posuit radiantia Quercu.
Ille Deæ^p donis, ꝛ tanto^q lætus honore
Expleri neq;t. atq; oculos p singula voluit.
Miratur interq;^r manus ꝛ brachia versat^s
Terribilẽ cristis Galeam, flãmasq; vomentem.

h. ¶ Reducta, secreta. i ¶ Egelido secretũ flumine vidit, egelido est nimiũ gelido, & est vna ps orõnis vt Eduráq; pipi, valđ durã, et sic dixit Secretũ flumie egelido, id ẽ pđdio fluminis, vt dicimus secretus ẽ mõte vł siluis latet. ãt ondit Aeneã nõ nisi ĩ flumie ablutũ numẽ vidẽ potuisse. k ¶ Obtulit se vl. i. deã pfessa ẽ, vt ĩ sc̃o dixit Quũ mihi se

pcedit Latis tẽdebat ĩ aruis? ne sit g p̃riũ intelligamus qđ hodieq; videmus & legimus hãc, colliũ fuisse nãm, vt planicies eẽt in sũmo, in q̃ erãt castra Tarcõtis, q̃q; mlti velĩt c ¶ Celsoq; ois d colle videri iã poterat legio, ad Aeneã referre, vt ĩtelligamus ĩ collibus veniẽtes fuisse troiãos, castra ṽo hetrusca fuisse ĩ cãpis, qđ si velimus accipe, quemadmodũ pcedit Tuta tenebãt castra locis. i. p nãm locoꝝ. d ¶ Tẽdebat ĩ ar. vt hic sæuus tẽdebat achilles. i. tẽtoria hẽbat. e ¶ Bello lecta, qa ait sup̃. Qui sese ĩ bella sequantur Præstãtes ṽtute legit, aut ppe, qa delect⁹ militũ est. f ¶ Eq;s & corpora curãt, igẽti arte qđ seq̃bat omiſit, redditurus in decio, nãq; si vellet dicẽ venisse Aeneã vidisse Tarcõtem petijsse auxilia, satis lõgũ fuerat, & pbat illđ qđ ait sup Toto nãq; fremunt ɔdẽsæ littore puppes, quũ hetruscoꝝ festinatiõi dicẽ breuitas ɔgruat, veꝝ ĩ qđ ĩ isto loco p̃termisit, reddidit ĩ decio dicẽs, Naq; vt ab euãdro castris igressus hetruscis Regẽ adit. & regi memorat nomẽq; genusq;. g ¶ Aethereos nĩbos p aerem numinũ. s. purgatiorem, q circa deos est, dona ferens aderat, Home. ait. ἠδ' ἐνῦσαι ... θεοῦ ... σα.

aff oculĩs tã clara videndam Obtulit, & est ordo obtulit se & locuta est. l ¶ Promissa, κατα το σιωπωμενον, vt supra Hoc signũ cecinit missurã diua creatrix. m ¶ Laurẽteis supbos, vt Quo illi bello pfugos egere supbo. n ¶ Acrẽ turnũ, fortẽ & ppe apud nos acer ẽ, q ğuroç apđ i græcos, nã fortẽ & vehementẽ, & aspeꝝ, & amaꝝ põt significare. o ¶ Poscere, puocare. Cic. pma & scđa actione in Verrẽ poscũt maiorib⁹ poculis. i. puocãt. p ¶ Deæ donis. i. pp arma. q ¶ Tãto lætus honore, munẽ diuæ, qđ manifesto videat mrẽm & plenam numinis sui. r ¶ Interq; manus & brachia versat, ex Home. τρωπωτο ... Distiguẽdũ ẽ vt ĩtelligas Aeneã mãibus mioꝛa, brachijs maiora arma cõsiderasse, vt puta loricã vł scutũ, hæc. n. arma maiora st, mioꝛa ṽo galeã gladiũ ocreas. s ¶ Versat, ɔsiderat, vt Huc illuc vincloꝝ imẽsa volumina ṽsat CVERSAT, Freq̃nter ṽtit. Vertit ãt freq̃nter, vt exploret & diligẽtius ĩspiciat. ¶ Terribilẽ cristis, cuius cristæ terrorẽ hostibus ĩferrẽt & est laus fabroꝝ, q nõ solũ ĩfrãgibilẽ fabricauerãt, sed ẽt ita vt horrorem incuteret. ¶ Flãmasq; vo. ita inerãt flãmæ sculptæ, vt veræ apparerent, & a galea euomi viderent.

CHRI.

CRIGENTEM

Fatiferúq; ensem, Loricam ex ære rigentem[a],
Sanguineã, igẽtẽ: qualis cũ cærula nubes,
Solis[b] inardescit radijs, longeq; refulget,
Tum leueis[c] Ocreas Electro: Auroq; recocto[d],
Hastamq;, & clypei non enarrabile[e] textum.
Illic res italas, Romanorumq; triumphos
Haud Vatum[f] ignarus, venturi[g] inscius æui
Fecerat Ignipotens, illic genus omne futuræ
Stirpis[h] ab Ascanio, pugnataq; in ordine bella.
Fecerat & uiridi foetum mauortis[i] in antro
Procubuisse[k] Lupã, gemiosq;[l] huic vbera circum

SER. a RIGENTEM sanguineã ingentẽ, distinguendum propter plura epitheta. b ¶ Solis inardescit radijs, Irim physica ratiõe describit, quæ fit cum aquosam nubes solis ardor irradiat, nec est incognita hæc comparatio, cum lorica diuersis metallis fieri plerunq; cõsueuit. c ¶ Leueis ocreas, nitida tibialia. d ¶ Recocto, sæpe purgato, sic Home. αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ τεῦξε σάκος μέγα τε στιβαρόν τε, τεῦξ' ἄρα οἱ θώρηκα φαεινότερον πυρὸς αὐγῆς, τεῦξε δέ οἱ κόρυθα βριαρὴν κροτάφοις ἀραρυῖαν καλὴν δαιδαλέην, ἐπὶ δὲ χρύσεον λόφον ἧκε, τεῦξε δέ οἱ κνημῖδας ἑανοῦ κασσιτέροιο. e ¶ Non enarrabile textũ, bene nõ enarrabile, cũ.n. in clipeo oẽs romanã historiã velit eẽ õscriptã dicẽdo illic genus oẽ futuræ Stirpis ab Ascanio pugnataq; in ordĩe bella, cũ ptim tñ pauca cõmemorat, sicut in pmo ait Videt iliacas ex ordine pugnas. nec tñ vniuersa descripsit. f ¶ Haud vatũ ignarus, futurorũ inscius. g ¶ Vẽturiq; ĩscius æui, nõ æui, sꝫ quæ in æuo erãt futura. h ¶ Stirpis ab Ascanio, vsq; ad Augustum Cæsarem. i ¶ Mauortis in antro, põt accipi & fecerat lupã mauortis, & Mauortis ĩ antro, dicẽdo aũt & osdit multa alia fuisse õpicta. k ¶ Procubuisse. i. prima parte se inclinasse, qđ græci προκλινοῦναι dicũt, vt ĩclinatiõe corporis vbera pberet ĩfantibus. nã si pcubuisse iacuisse accipias, õtriũ ẽ qđ dicit Ludẽ pẽdẽtes pueros. Sciẽdũ tñ est eũ gestũ voluisse pprie exprimẽ, quẽ in ipsius lupæ cernimus statua. l ¶ Gemios huic, re vera geminos mõ alias si miles. sane hic totus locus ennianus est.

CHRI. RIGENTEM, dũ ita multiplicem, vt stare posset, neq; facile flecteret. ¶ Sanguineã, eũ colorẽ addiderat, vt cædibus deide ab ænea editis cruentata videret, vñ hostibus horror cresceret. ¶ Lupam de q̃ in supioribus aliqđ dictũ est. Pli. tñ sic ait. Nãq; de ĩfantib' ferarũ lacte nutritus cũ eẽnt expositi produnt, sicut de õditoribus nostris a lupa magnitudini factorũ accepta ferri æquius q̃ ferarũ naturæ arbitror, verũ hanc historiã, Qu. Fabius pictor, quẽ & L. Cincius & Portius Cato & calphurnius piso sequunt sic narrat. Ĩfantes ipsos in fluuiũ iaciendos iussu Amulij eẽ asportatos sed tyberim ĩbribus auctũ ripas tũc egressũ agros occupasse. Itaq; expositus alueus sup vltimas aquas paulum enatauit, sed mox recedente fluuio illius lapidis ĩfantes effudit ĩ cœnũ, qbus vagientibus cum in cœno versarent, lupa nup foeta pleĩs vberibus accurrit vbera ori aduouens lĩgua cœnũ quo pleni erãnt absterg ebat. Vidit vnus e pastorib' lupã, motusq; miraculo alios acciuit, Manebat intrepida tanq̃ mãsuefacta lupa, illi cũ ĩfantes tanq̃ filios fouẽt, & eos tanq̃ mři ĩherẽtes aspiciẽbãt, sꝫ cũ culpã terrerẽt illa ab ĩfantibus semotim deuulsa abijt, at Faustulus regiorũ armentorũ magr pueros tollit deorũ esse ratus, & vxori Larẽtiæ nutriẽdos dedit. Sũt tñ q negẽt a lupa nutritos pueros, affirmãtq; ipsã Larẽtiã, qđ pudicitiã vulgauerat lupæ cognomẽ pastores q circa palatiũ hitabant dedisse nã meretrices lupæ vocant, õ siluia õo rhea mře puerorũ, ita refert Diony. Numitor & Amulius fres cũ eẽnt, mĩor natu erat Numitor, sꝫ Amulius fratrẽ eũ p iniuriã regno expoliat, & ĩter venãdũ ĩterfici curauit, & Siluiã rheã eius filiã iã nubilẽ sacerdotẽ vestæ designat. Quarto deide anno eũti in lucum Martis Siluiæ, vt aquã purã ĩde ad sacra afferret vitiũ in tẽplo qdã attulit, quẽ dicũt pcũ suũ fuisse puellæ amore a teneris annis captũ. Alij amuliũ ipm fuisse nõ tã libidine ĩpulsũ q̃ ĩsidijs, appulisse aũt armatũ, & horrẽti aspectu, vt quãtũ posset se illius cognitioni subtraheret. Fabulant ãt plurimi geniũ eius loci fuisse, q vij attulerit, cũ eo tpe solis obfuscatio, & ĩ aere cãligo appuerit. A specie quoq; illius lõge excellẽtiorẽ, maiorẽq; q̃ hoĩs fuisse dicũt eũq; merẽti puellæ psolãtẽ dixisse se deũ eẽ, & ex eo õcubitu geminos nascituros reb' bellicis pclarissimos, atq; ijs dictis nube circũdatũ p aerẽ sese extulisse. Sũt aũt genij, vt idẽ afferit Diony. tertia qdã nãm inter deos & hoĩes qñq; oib', qñq; dijs admixta, vñ fabulare illud heroũ genus sit. Puella igitur grauida facta simulãs ex cõsilio matris valitudinem, sacra non

adibat. Amulius siue conscientia sui sceleris, siue alia suspitione motus medicos misit, q inuestigarent, deinde cum mulieres morbum hmõi esse dicerent, vt non sit viris prodẽdus, apposuit custodem vxorem. Tandem cum peperisset geminos, alij dicunt eam virgis cæsã necatam, alij dicunt petenti filiæ pro consobrina deprecanti ꝙ vna nutritæ essent eam condonasse, & in carcere detenuisse, solutamq; deinde fuisse mortuo Amulio.

Ludere[a] pendentes pueros, & lambere matrem[b]
Impauidos, illam tereti[c] ceruice reflexam
Mulcere[d] alternos: &, corpora[e] fingere lingua.
Nec pcul[f] hic Romã: & raptas[g] sine more sabinas
Consessu[h] caueæ magnis[i] Circensibus[k] actis
Addiderat, subitoq; nouum consurgere bellum
Romulidis[l], tatioq; seni Curribusq;[m] seueris.
Post iidem inter se posito[n] certamine Reges,
Armati Iouis[o] ante aram, paterasq; tenentes

SER. a ℂLVDere, moueri. Ter. Cógnuum istũ maximũ in adfinito ludere. b ℾMatrem, quasi matrem, cuius affectus pueris exhibebat. c ℾTereti ceruice. rotunda cum lõgitudine, vt Incũbens tereti damõ sic ccepit oliuæ. d ℾMulcere alternos, nõ qđ in pictura erat dicit, sꝫ ita hic itelligimus factũ fuisse, vt Ter circũ iliacos raptauerat hectora muros. e ℾCorpora fingere ligua. i. tergere. Cic. in festina, spõgijs sanguis effingebatur. i. tergebatur. f ℾNec pcul hic romã, ꝯgrue iuxta ꝑprios cõditores. g ℾRaptas sine more sabinas, raptas spectaculo sine vllo exẽplo. h ℾConsessu caueæ, cauea est vbi ppl̃s spectat. Plau. ĩ amphitrione Vt cõqstores singuli in subsellia eãt per totã caueã spectatorib⁹. i ℾMagnis circẽsibus actis, magnis quãtũ ad paupertatẽ pristinã ꝑtinet, nã legimus propter equoꝝ inopiã diuersis eos tũc vsos aĩalibus, raptæ aũt sunt sabinæ cõsualibus, hoc ẽ mẽse martio. Cõsus aũt est deus ꝯsilioꝝ, q, iõ tẽplũ sub tecto in circo hẽt, vt ostẽdat tectũ debere esse ꝯsilium. hinc est ꝙ & fidei pãno velata manu sacrificabat, qa fides tecta esse debet & velata. Iõ autẽ dicato Cõsi simulacro rapuerunt sabinas, vt tegeret initũ de rapto cõsilium. Iste Consus et eques Neptunus dr̃, vñ ẽt in eius honorẽ circenses celebrabant, Errant ergo qui dñt magnis circensibus, aut megalensiacis, aut rõanis, quos ꝯstat fieri ante calẽ. Ianuarias. Actis aũt quũ agerent, quia nõ erat pñs a passiuo participiũ, vt Et qua vectus abas. k ℾCircensibus, circenses dicti vel a circuitu, vel ꝙ vbi nũc metæ sunt, olĩ gladij ponebant, quos circuibãt. Dci aũt circẽses ab ensib⁹ circa quos circuibãt. Sane notãdum positos circẽses sine adiectione ludorũ, quũ ita dicimus ludos theatrales, ludos gladiatorios, ludos circẽses. l ℾRomulidis, hic datiuus pluralis venit ab eo qđ ẽ hic romulida. m ℾCurribusq; seueris, mire dixit seueris, quũ. n. filias pdiderint Geninẽses antẽnates, crustuminũ & sabini, cæteris gẽtibus sabini soli bella susceẽt, q inuenirẽt

bus postea triginta fœminis iis enixis ẽ illis, q raptæ erãt, parsũ est ex aqua nolb⁹ curiæ appellatæ sunt. Et cões ẽt mulierũ honorẽ kalẽdæ eis dicatæ st martiæ. Horatiũs Martijs cælebs qd agã caledis. Iuuenalis Munera fœmineis tractat secretã calẽdis, nec. n. aliter cõgruit martias calẽdas eẽ fœminaꝝ, nisi qa vt diximus fœminæ bella sedarũt. Sane sciẽdũ oẽs ṽgines raptas excepta Hersilia, quã sublatã a marito sibi Romulus fecit vxorẽ. n ℾPosito certamine, finito, vt Añ dies clauso cõponet vesp olympo. o ℾIouis añ arã, añ tẽpluꝫ iouis statoris, qđ fecerat Romulus, postq; orãs elãtis armis meruit ne suus exercit⁹ fugeret. ℂMATREM, ita vti mater esse qñ dũ illos vt filios lãbebat. ℾSubito, ex ĩspirato enim euenerat. ℾNouũ, magnũ admirabile, vt Pollio, & ipse fecit noua carmĩa. Sabinas, cupiebat affinitates cũ finitimis ꝯhere Romulus, sed cum ĩpetrare desperasset ꝓpter nouitatẽ colonoꝝ suoꝝ ꝯsilium de rapiendis inijt, cuĩ etiã Numitor auus affuit, Hoc ꝯstituto ꝑmũ qdem deo arcanoꝝ ꝯsultationum duci si dolus sibi ex sententia queniret, sacrificiũ quot annis & ferias agendas nouit, ac consulto deinde senatu diem festum & ludos indixit Neptuno agẽdos. Venerunt multi hospites cum coniugibus & liberis, ac die vltimo dato signo ad rapinã discurrit iuuentus, Fuerũt raptæ virgines sexcentæ, & octogintatres. Hoc gestuꝫ est, vt alijs placet ꝑmo, vt alij ṽo quarto regni. Romuli anno. Hos ludos consualia vocarunt, in quibus etiam ara subterranea constructa iuxta circum maximũ Cis cum fossa terra sacrificijs, & igneis solẽnitatibus colitur, cursusq; equoꝝ agitur iunctorũ & nõ iunctoꝝ. Deus ãt cui sacra faciebãt Cõsus a romanis vocatur, quem græce posidona hippion iterpretatur, ac propterea subterranea colitur ara ꝙ hic deus terras habeat. Alij dicunt dies festos Neptuno agi, & cursus & eqtes fieri. Aram vero postea Genio cuidam arcano institutam fuisse occultorum, & consilioꝝ duci atq; custodi.

CHRI.

Cõsualia

CIVNGEBANT

Stabant, & cæsa iungebant[a] fœdera porca.
Haud procul inde citæ[b] Metū in diuersa quadrigæ
Distulerant. at tu dictis Albane maneres.
Raptabatq; viri mēdacis viscera Tullus
Per siluā, & sparsi rorabant sanguine uepres.
Nec nō[c] Tarquinū electum[b] Porsenna[c] iubebat
Accipere, ingentiq; vrbem obsidione pmebat.

a ❡ IVngebāt fœdera porca, fœdera vt dixi m⁹ sup dcā sūt a porca fœda, & crudelit occisa cui⁹ mōs optabaī ei, q a pace resiliisset, falso āt ait porca, nā ad h̄ gen⁹ sacrificij porc⁹ adhibebaī, ergo aut vsurpauit gen⁹ p gene, vt Timidi veniēt ad pocula dāmæ, cū has dāmas dicat m⁹ itē sup lupā quos arḡ sit hic & hæc lu ⁹, aut certe illō ondit qa i olī⁹ sacris fœmininis pīiis pl⁹ valēt victīæ Deniqȝ si p marē litare n̄ posset, succidanea dabaī fœmīa, si āt p fœminā n̄ litiisset, succidāea adhibīrī n̄ poterat. b ❡ Citæ me. in diuer. qdri. Don. n̄ loco ē mety sēdt dicēs citæ diuisæ, vt ē i iure erecto ā cito. i. primōio. vel hēditate nō diuisa. Nā cit⁹ cū diuisus significat ei lōga ē, ḡ citæ veloces itelligam⁹, queȝ sit dic Vir. metū, Meti⁹ suffeti⁹ dcūs ē, qō nomē mutilauit cā metri. Nouim⁹ āt ēt nolum vel mutationē vel mutilationē ɔcessaȝ poetis, sic p Polluce Castorē, p Citheride Lycoridē posuit, vt s3 ē legat ipsa lycoris, hic āt Meti⁹ suffeti⁹ quū apud albanos sūmā rex tenēt a romanis in auxiliū ē fidenates vocat⁹ iure societatē venit qdē, s3 i ipo ɔlio ad hostes defecit, qō cernēs Tullus Hostili⁹ ait voce maxima militib⁹ suis, ita vt ēt hostis audiret, ne trepidetis meo ɔsilio factū ē, vt faciose Metius Suffeti⁹ ad hostes trāsiret q̄ cōsilio & suis iā pene amissas reddidit vires, et efficit ne hostes crederēt Metio, quē post victoriā captus Tull⁹ Hostili⁹ religauit ad binas q̄drigas, ita vt ab vnis q̄drigis traherēt man⁹ pedes ab altis qb⁹ agitatis velociī eū crudeli morte discerpsit Vidēs itaq; poeta rōne noī icōgruā eē vindictā, culpā i criminis torqt auctorē dicēs ex sua psona ad ipsū Metiū. ❡ At tu dictis albāe maneres. Id ēt mēdacis isert, vt tacitæ quæstiōi & iniidiæ crudelitatis occurrat. c ❡ Nec n̄. t. e. p. i. Tarqni⁹ supb⁹ hūit pditos filios, iter q̄s Arūs fuit q dū i castris eēt pr̄e suo ardeā obsidēte, & ort⁹ eēt iter eū & Collatinū maritū Lucretiæ de vxorib⁹ smo, eousq; pcessit ɔtētio, vt adprobādos eay mōes arrepti eqs stati domos suas ab sit pficiscerēt. Ingressi itaq; ciuitatē collatinā, vbi fuit Lucretiæ dom⁹, iueneft eā lanificio opay dātē, & tristē pp mariti absētiā. Inde ad Arūti domū pfecti, quū vxorē ei⁹ iuenissēt cātilēis & saltatiōib⁹ idulgētē fuerū ad castra rē, qō Arūs dolēs, quū dexpugnāda Lucretiæ castitate cogitaret, mariti eius nole epīsay finxit, & rdit Lucretiæ, i q̄ lit ɔtinebaī, vt Arūs susciperet hospitio, q̄ fcō p noctē stricto gladio ei⁹ igressus ē cubiculū cū æthiope ac arte egit vt secū coiret dicēs, nisi mecū cōcubueris, æthiopē tecū iterio, tāq; i adulterio ōphēderi. Timēs itaq; Lucretia ne castitatē famā mōte ōpderet, qppe quā sine purgatiōe futuram eē cernebat, suita turpib⁹ ipīs puit, & altā die puocatī ppīqs marito Collatino pr̄e Tricipitio Bruto auūclo, q tribun⁹ eqtū celer⁹ fuerat rē īdicās petit ne violat⁹ pudor, neue iult⁹ eēt ei⁹ iterit⁹ & erecto gladio se iteremit, quē Brut⁹ ō eius corpe exertū tenēs pcessit ad ppl̄m, & multa pq̄st ō Tarqnij supbia & filioy ei⁹ turpidie egit ne i vrbē recipenī auctoritate q̄ pī mū poterat, s3 quū n̄ susciperēt Tarqni⁹, ɔtulit se ad Porsenā rgē thusciæ, q p Tarqnio cū i gētib⁹ copijs capto ianiculo & illic castris positis romā vehemēter obsedit, & quū p sbliciū pōtē iā ē ligneū trāsire conaret, sol⁹ Cocles hostilē ipetū sustinuit, dōec a rgo pōs solueret a socijs, q̄ soluto se cū armis pcipitauit i thyberi, & l3 læsus i coxa, tn̄ ei⁹ fluēta supauit, vn̄ ē illō ab eo dctm̄, quū ei i comitijs coxæ vitiū obijceret, p singulos grad⁹ admōeor triūphi mei. In tātā āt obsidiōis necessitatē ppl̄us venerat, vt ēt obsides daret, ex qb⁹ Chlœlia iuēta occasiōe trāsnatauit fluuiū, & romā fuersa ē, redita ē rursus pacis lege eā Pōsena repetēte, q admirat⁹ vtutē puelæ ōdit ei optionē. vt eū qb⁹ vellet redirē, illa elegit castas vgies, vn̄ pōsēa h̄ q̄s mirat⁹ ɔcessit, & rogauit p iraspo ro. vt ei aliqd virili ōcerneret, cui data ē statua eqstris, quā i sacra via hodieq; ɔspicim⁹. d ❡ Eiectū, atq; facile potat suscipi & occidi, s3 iō n̄ ē suscept⁹, qa occidi n̄ potat rligiōe ipediente. Rex. n. ēt sacrorū fuerat, vn̄ postea alij sci sūt ɔsules. alij rges sacroy. d ❡ pōsena. vnū n̄ addidit metri cā, vn̄ & penltiæ dat⁹ accēt⁹ ē, nā pōsēa dict⁹ ē. Mar. Hāc spectaī magnum Porsena non potuit. CHRI

❡ Fœdera, cōuenerunt romani & albani, vt fœdera ferirēt, apud romanos fæciali is nūc hostiliū regē defœderī rogat. Hic post multa vba ait. Audi iuppiī, audit pr̄ patriæ populi albāi, audi iuppiī alban⁹. Deide ex pīiis fœderis ɔditōib⁹ sbiūxit iuppiī Porro. sit ferito, vt ego hūc pōcū ferio tātoq; magis ferito q̄to magis potes pollesq;, itelligebāt āt si n̄ fuasset pax. Id vbi dixit pōcū silice pcussit. Fœd⁹ hic dr̄ ictū, qa n̄ sine ictu sācit. Enni appellat fœd⁹ a fide. Quīti. dixit lesse q̄dā maiestateȝ eū dixit pōca nō porco, Metiū, vide s cruiū.

SER;

Aeneadæ[a] in ferrum pro libertate ruebant.
Illum[b] indignāti similēq; minanti
Aspiceres, pontem auderet q vellere Cocles.
Et fluuium vinclis[c] innaret Chloelia ruptis.
In summo[d] custos Tarpeiæ Mālius arcis
Stabat pro tēplo[e], & Capitolia celsa tenebat[f].
Romuleoq; recens horrebat[g] Regia culmo.
Atq;[h] hic auratis[i] volitans argenteus Anser
Porticibus[k] Gallos in limine adesse canebat.
Galli p dumos aderāt: Arcemq;[l] tenebant
Defensi[m] tenebris, & dono[n] noctis opacæ,

a ¶ AENEADAE, satis lōge petit epithetum. b ¶ Illum, Coclitē, & mō Cocles in h hoīe de quo dicit ꝓpriū est nomē. in alijs appellatiuū, nā luscos coclites dixerunt antiq unde & cyclopas coclitas legim' dictos, q vnus oculū habuisse perhibētur. Plau. I curculione, de coclitū ꝓsapia te eē arbitror, nā hi sūt vnoculi. c ¶ Viclis ināret chloelia ruptis, atqui obsides non ligantur, sed vincula p custodi s accipiamus, aut certe ruptis vinclis pontis. i. iā pōte resoluto. d ¶ Sūmo custos tarpeiæ mālius arcis, in sūma clipei parte, & bona ratione vtit. in pictura apta vniuscuiusq; rei loca distribuēs. Ideo eni in summa clipei parte dicit factū esse capitolium, quia hoc arcē vrbis esse manifestū est. Historia talis est Brenno duce senones galli venerunt ad vrbem, & circa allias fluuiū occurrentem sibi deleuerūt exercitū omnē populi romani. Alia quoq; die quū vellēt īgredi ciuitatē primo cunctati sunt timentes insidias, qa & patentes portas, & nullū in muris videbāt, postea paulati īgressi, & cūcta vastarūt octo integris mensibus, adeo vt ea quæ incēdere nō poterāt militari manu diruerent solo remanēte capitolio, ad qđ cū venerabilibus reliq ꝯfugerant ciues, qui tamē a gallis obsidebantur etiā id penetrare cupientibus, quos alij p dumeta & saxa aspa. alij p cuniculos dicunt conatos esse ascēdere. Tūc Manlius custos capitolij gallos detrusit ex arce, clangore anseris excitatus, quē priuatus quidam Iunoni dederat dono. Nāq; sm Pli. nullū animal ita odorē hois sentit, qđ Ouid. i meta. itelligēs dixit nec seruaturis vigili capitolia voce cederet anseribus. e ¶ Pro tēplo, p defensiōe tēpli, nā añ tēplū ñ ꝓcedit, quū obsessus intra tēplū eēt, sic ī nono, Ipsi intus dextra ac leua p turribus astant. Ter. Nā nisi hæc ita essent, p illo haud stares phædria. f ¶ Tenebat, defendebat, & est militare verbum etiam. Sal. dicit vnde contra victos loco motus, dicim'. Cice. Loco ille motus est. g ¶ Horrebat regia culmo, curiam calabram dicit quam Romulus texerat culmis, ad quam calabatur. i. vocabatur senatus, vocabat & populus a rege sacrificolo, vt qm̄ adhuc fasti nō essent ludorū & sacrificiorū ꝑnoscerent dies. h ¶ At-

q; hic, in capitolio, & satis prudenter argēteum anserem dixit, nam quasi eptheton est coloris, & significauit rem verā, nā in capitolio in honorem illius anseris, q gallorū nūciarat aduentū, positus fuerat anser argēte'. i ¶ Auratis porticibus, hoc ad temp' rettulit florētis romanæ rei pub. Nā illo loco vbi dixit Horrebat regia culmo. Id addidit romuleo, vt incipiētis & pauperis adhuc imperij tēpora designaret. k ¶ Canebat, quod prædiuinabat. Nam canere, & dicere, & diuinare significat. l ¶ Arcemq; tenebāt, deest pene, nā prope tenuerunt, vñ & tpe pterito iperfecto vsus est tenebant, nō aūt tenuerunt m ¶ Defensi tenebris & dono noctis opacæ, multi iterationem volūt, alij dicūt tenebris propt cuniculos. n ¶ Dono noctis, somno Manlij, nam somnus noctis est donum.

CHRI;

CHLOELIA, cum in bello p targnio Porsena ostendisset se velle res componere miserunt romani legatos q de inducijs agerent donec iudiciū rex fecisset, & de primis famílijs. xx. pueros duxerūt, q obsides essent dantibus filios suos primū cōsulibus, M quidem Oratio filium. P. vero Valerio filiā iam nubilē. Vero virgines dū Porsena de re deliberat, rogarūt custodē, vt sinat eas se ī propinquo flumīe lauare atq; interim ab eis discedere, ne nudas aspiciat. Qua re īpetrata Chloelia cæteras adhortata ē, vt se sequant, primaq; fluuiū trāsnare cœpit, reliq sequunt, sicq; in vrbē ad parentes rediere. Chloeliæ statua Aenea erecta ī via sacra qua in forū itur. Virgā nō aūt pter hāc statuā nullā, extātē inenimus. Diony, ait. Anser, hæc auis venientes gallos psētiēs clāgore edito canes excitauit, Canes vero Māliū, vt ē apud Liuiū, sicq; seruatū ē capitoliū, vñ teste Pli. cibaria anserū cēsores in primis locabant. Est illi fama amoris, nā Olenus puerum argis ab ansere amatū ferūt, itē glaucē, q Ptolomæo Regi cytharā canebat. Lucius ꝑo pho ita ꝑpetuo sibi comes adhesit, vt nusq; illū reliqrit, sūt q asserāt singulis ānis ꝯsueuisse romāos oīb' dijs de ansere sacrificare, q̄ ꝯsuetudo ita ꝯuersa ē ad christianos, vt in omnium sanctorū celebratiōe, q̄ calēdis nouēbris est, anserem epulaэnt, qđ adhuc floretini obseruant.

Aurea[a] cæsaries illis, atqʒ aurea vestis,
Virgatis[b] lucent Sagulis tum lactea colla
Auro innectuntur duo quisqʒ alpina coruscāt
Gesa[c] manu, scutis[d] protecti corpora longis.
Hinc[e] exultantes Salios[f], nudosqʒ[g] Lupercos.
Lanigerosqʒ[h] apices, & lapsa[i] Ancilia Coelo
Extuderat[k] castæ ducebant[l] sacra per vrbem
Pilentis[m] matres in mollibus. hinc[n] procul addit
Tartareas etiam sedes, alta hostia Ditis.
Et scelerum[o] poenas, & te Catilina[p] minaci
Pendentem scopulo, furiarumqʒ ora trementē,
Secretosqʒ pios, his dantem[q] iura Catonem.
Hæc inter[r] tumidi late maris ibat imago[s]
Aurea, sed fluctu spumabant cærula[t] cano

SER. a CAVREA vestis, hoc est barba. vñ cōtra inuestes dicimus īberbes. vñ ē. Quũ mihi p/ma genas vestibat flore iuuent'. b Virga/tis lucē sagulis, q̄ habebāt ī ṽgarū modū de/ductas vias, & bñ alludit ad gallicā līguā p q̄; ṽga purpura dr Virgatis ḡ, ac si diceret purpu/ratis. c Gesa, hastas viriles, nā & viros for/tes galli gesos vocāt. d Scu/tis lōgis, p hæc corpoꝝ ostdit magnitudo, vt sup, Stabāt ter/cētū nitidi in p̄ sepibus altis, p qȯ equorū ma/gnitudinē exp̄s/sit. e Hic. i. in eodeʒ scuto, & ꝯgrue sacerdo/tes stati post tēpla cōmemorat. f Salios, q sũt ī tutela Iouis Martis Quirini dei salij, iō ꝙ circa aras saliāt & tripudiēt. g Nudosq; lupcos, quū ī honorē Panos lupcalioꝝ sole/nitas celebrarent, pecora romanorū subito a latrōib' rapta sūt. Illi pieiectis vestib' ꝓsecuti sūt latrones, qb' oppsīs & receptis aīalib' pp rē a nudis ꝓspe gestā pmāsit ꝯsuetudo, vt nudi lupcalia celebrarēt. h Lanigerosq; apices, flamīes ī capite hēbāt pileū, in q̄ erat breuis ṽga de sup hñs lanæ aliqd, qȯ quū p æst' fer/re nō possent, filio tm̄ capita religare cepe/rūt, nā nudis penit' eos capitib' īcedē nefas fuerat, vñ a filio q̄ vtebant flamīes dci sūt, q̄si filamies. Verꝯ festis dieb' filo ōposito pilea necesse erat accipere, q̄ sm̄ alios ad ostdēdā sacerdotij eminētiā sūt repta, sic colūnæ mor/tuis nobilib' supponunt, ad ostendendū eoruʒ culmē. Alij dñt nō pp eminentiaʒ dignitatis hoc fcm̄, sed qa quū sacrificarent apud lauro lauiniū, & eis exta frequēter aues de vicinis venientes lucis arripent, eminentia virgarū eas terrere voluerūt. Exinde & ꝯsuetudo per mānsit, vt apud laurolauiniū īgētes haberent virgæ non breues, vt in vrbe, sunt & q flami nes agesta mina pilei dci sūt, q̄si pila minas i Lapsa ancilia cœlo, Regnāte Numa pō/pilio scutū breue & rotūdū cœlo lapsū ē, & quū aruspices rñdissent illic fore vrbis īpe/riū vbi illud fuisset, diligētiā Numæ neqñ ab hostib' posset auferri adhibito Mamurio fa/bro multa similia facta sūt, & in tēplo mr̄is locata, qȯ āt dicit ancilia p̄ sali numero vtit' p singulari, nā vnū lapsuʒ est. Ancile aūt dr

aut q̄si vndiqʒ circuncisuʒ, aut q̄si ἀμφιχειλον, idest vndiqʒ labrum habens. k Extu/derat studiose fecerat, & a tūdo tutudi. l Du/cebāt, deducebāt, hæc enim fuerat consuetu/do. m Pilentis matris in mollibus, pilē/ta sunt vehicu/la, sicut nūc ba/sternas videm' Erāt āt tunc ve/neti coloris si/vt nūc russati, quibus nisi ca/stæ vtebantur, mollibus autē pēsilibus: vt cō/tra plumas pē/siles dicim' & molles signifi/cam'. n Hinc procul bene lō/ge a tēplis infe/ros fac. o Sce/leruʒ pœnas, p sceleratorū, & bene ait sceleꝝ pœnas. In crimina enim p/sonæ incidunt, non ipsarū sunt proprie cri/mina, vnde & sceleribus sunt statuta suppli/cia, quæ in se incidentes hoīes obnoxios fa/ciunt. p Et te cathilina minaci Pēdenteʒ scopulo, hoc quasi in Ciceronis gratiam di/ctum videtur. q His dantem iura catonē, vt supra diximus censoriuʒ significat nō vti/censem, qui contra Cæsareʒ bella suscepit, & supergressus est hoc loco Homeri dispo/sitionem. Siquidem ille Minoem, & Rha/damantum, & Aeacuʒ de impijs iudicare di/cit, hic romanum ducem innocentibus dare iura cōmemorat. r Hæc inter, bene inter inferos & superos mare factum dicit, ꝙ vt supra diximus nos ab antipodibus diuidit, qui inferi sunt nostri cōparatione. s Ima/go aurea, non est contrariuʒ ꝙ & cæruleaʒ & auream & argenteaʒ maris dixit esse ima/ginem, quum scimus pro ventorum qualita/te mutari, & colores reddere, quod exp̄ssum in scuto fuisse significat. t Cærula, idest maria. u Fluctu cano, omnis eni spuma alba est, quæ fluctibus nascitur.

CHRI. S Agulis, saga militares sūt vestes, hic p di/minutionē sagula. Lactea, candida, nam p̄/ter cæteros albi sunt galli. Quapropter græ/cis pp huiuscemodi colorē galatæ dñr ab eo qȯ ē galla. i. lac. recte ḡ lactea dixit. Et te ca/ti, imitat' græcos. & vt illi Tātalū Sisyphū & huiuscemodi sceleratos apȯ īferos ī legatos pœnas sceleꝝ pēdē describūt, & ꝯtrā Aeacū Mīoa & alios iustos ī ges ill' se ṽissimos iu/dices pponūt, ita Vir. et cati. & Cat. addidit.

Et circum argento clari Delphines in orbem[a]
Aequora verrebant caudis,æstumqꝫ[b] secabant
In medio classes æratas Actia bella
Cernere[c] erat,totumqꝫ instructo Marte videres
Feruere Leucaten[d],auroqꝫ effulgere fluctus.
Hinc Augustus[e] agens Italos in prælia Cæsar
Cū patrib[f],populoqꝫ Penatib[f],ꝛ magnis Dijs
Stans celsa in puppi,geminas cui tpa,[g] flāmas
Læta vomunt,patriumqꝫ aperit[h] vertice Sidus
Parte[i] alia ventis[k],ꝛ dijs Agrippa secundis.
Arduus agmen agens cui belli insigne supbuꝫ
Tempora nauali[l] fulgent rostrata corona.
Hinc[m] ope barbarica,varijsqꝫ Antonius armis
Victor[n] ab Auroræ populis,ꝛ littore[o] rubro

SER. a ¶ IN ORBEM, ꝑ circuitū. b ¶ Aestūqꝫ secabat, nālem.n.rē oñdit, nā sup mare turbat quū delphini appuerūt. c ¶ Cernē erat, græca figura ē, sicut græce dr̄ ὁρᾶν ἔνεστι. d ¶ Leucaten, in pmōtorio epiri ē est mōs leucate. e ¶ Hic august᷑ agens italos, quū de statu rei publi.eēt lōga ptētio int̄ Augustū & Antoniū & Lepidū, placuit vt totū oriētes tenēret Antonius, Augusti gallias & hispanias cum italia, Lepidus Africas Sardiniā Siciliā. Ad cām maioris fidei Antoni᷑ sororem Augusti duxit vxorē p fecti itaqꝫ sūt i puīcias suas, sꝫ Antoni᷑ i egypto capt᷑ ē amorē Cleopatræ ñ vsqꝫqꝫ adeo vt ea dimissa ptra parthos pficisceret, qb᷑ victis dū Cleopatræ cupiditate festinat, exercitū oēs, frigore i armēta pdidit, ipse tñ aialiū cadaverib᷑ past᷑ cū paucis ad ægyptū ē reuersus, vbi ei cœpit suadē Cleopatra, vt se sortiret vxoreꝫ derelicta sorore Augusti. q̄ facto August᷑ vehemēter accēsus ꝯ eū cœpit bella moliri. Antoni᷑ re cōperta collectis oriētis virib᷑ ꝑ cū vxore Cleopatra vēit ad bellū. ꝯflictū ē nauali certamine circa actiuꝫ epiri pmōtoriū, vbi victi sūt Antoni᷑ ꝛ Cleopatra & i fugā coacti, postea occiso Antōio illa sibi ꝑpētē adhibuit, sꝫ qa belli ciuilis triūphus turpis vr̄, laborat poeta vt pbet iustū belluꝫ fuisse dicēs Augustū eē cū prīb᷑ ppl̄oqꝫ penatib᷑ & magnis dijs. ꝯ cū Antonio auxilia pegrina ꝛ mōstruosa ægypti nuīa. Et re vera i exercitu Antonij oēs barbari fuerūt, qd̄ & Vir. dicit Aegyptū viresqꝫ oriētis, atqꝫ vltia secū Bactra vehit. Vñ ēt d̄ h̄ bello egit triūphū nec.n ciuile putatū est, qd̄ tātūmō romano duce gestū ē, q & ipse barbaræ suiebat vxori, adeo vt ꝑtoria ei castra ꝯcederet, qrū q̄ potiebat impio ipse vocabat exercitū. Vñ est illo loco de Cleopatra Patrio vocat agmina sistro, nā Antoni᷑ ꝯsulare sibi tm̄ ōtinuit ipsū i q̄ sola ē ptās iubēdi, ille.n.ducit exercitū q hēt in ptāte castra ꝑtoria. f ¶ Pęnatibus & magnis dijs, alij volūt vnū eē, alij seperāt vt magnos deos accipias Iouē, Mineruā, Mercuriū, quos Aeneas de samothracia sustulit. g ¶ Tpa flāmas læta vomūt, nā aliter.n. Augustus igneos oclos hūisse dr̄, adeō vt qdā rōanus interrogatus ab eo cur verteret faciē rñderit qa fulmē oculoꝝ tuoꝝ ferre nō possuꝫ sicut ait Suetoni᷑. h ¶ Apit vertice sidus, sidus in vertice hoc est super galeā nā ex quo tpe p diē stella visa ē dū sacrificaret veneri genitrici & ludi funebres cæsari exhiberēt, cui᷑ sidus putatū ē Augusto psuadēte i honorē pris Augusti stellā in galea cœpit hr̄e depētā. i ¶ Parte alia, nō est ꝯ sꝫ in alia parte. k ¶ Vētis & dijs agrippa secūdis, secūdis dixit Augusti cōparatione, naꝫ hoc dicit Augustus nimio vētorū & numinū vtebat favore, Agrippa secūdis, hoc est ille habuit primuꝫ favorē, iste sm. l ¶ Nauali rostrata corona, Sextus Pompeius Pōpei filius in Siciliā piraticā exercuit ꝯ quē primo cū Agrippa dimicauit Augustus, postea Agrippæ cura data ē, q eū deleuit ob qd̄ ei August᷑ rostratā ōdit coronā, qa vicerat nauali certamine. m ¶ Hīc, a parte cōtraria. n ¶ Victor ab auroræ ppl̄is. qa vicerat parthos, vt diximꝰ. o ¶ Littorē rubro, erythræo mari, qd̄ ē inter ægyptum & indiam.

CHRI. ¶ DELphines, de horū natura in Buc. diximus. ¶ Leucatē, pmontoriū Epiri altissimuꝫ apud qd̄ Antoniū Cleopatrāqꝫ bello nauali supauit Augustus, ob quā victoriā ambraciam ppinquā vrbē nicopolim dixit. & romæ in palatio tēplū Appollini ædificauit in ea parte quæ fulmine fuerat icta. Addidit porticū bibliothecā. ¶ Italos, nā Augusti milites romani erāt, & romanis sacris ibuti. Antonij ꝟo barbari & barbaræ mulieris imperiū seq̄ntes. ¶ Tēpora noua. nā de coronis a nobis dictū ē. ¶ Varijs, multiplices.n. & ex varijs nationibus exercitus ꝯtraxerat, cuꝫ ipse Augustus, vt sup dixit solos italos in belluꝫ duxisset. ¶ Rubro, hoc mare inter indicuꝫ & æthiopicū occeanū amplissimo ore ab austro in septentrionē fundit, & ne in mediterraneū exeat a t̄ris pssaꝝ arabūq; tenet. Dr̄ rubrū qa illius littora qm̄ rubro colore sūt, aqꝫ rubras cū lipidæ sint oñdūt, est dcm̄, Erythreū ab erythra rege, & qa erythros rubꝝ signi Erythræ ficat, multi putāt erythræū rubrū interꝑtari. um

ULTIMA Mare

Aegiptum, viresq; oriẽtis & vltima[a] ſecum
Bactra vehit, ſequiturq; (nefas[b]) Agiptia cõiux.
Vna omnes ruere, ac totum ſpumare reductis
Cõuulſum remis, roſtris ſtridẽtibus Aequor,
Alta petunt, pelago credas innare reuulſas
Cycladas, aut mõtes concurrere[d] mõtibus altos
Tanta mole viri turritis[e] puppibus inſtant
Stupea flamma manu: teliſq; volatile ferrum
Spargitur. arua[f] noua Neptunia cæde rubeſcũt.
Regina inmedijs patrio[g] vocat agmina Siſtro.
Necdum etiã geminos a tergo[h] reſpicit angues
Omnigenũq; deũ[i] mõſtra, & latrator[k] anubis,
Contra Neptunũ, & Venerẽ, cõtraq;[l] Mineruã.
Tela tenent. ſæuit medio in certamĩe Mauors
Celatus[m] ferro, triſteſq; ex æthere Diræ[n].
Et ſciſſa gaudens vadit diſcordia[o] Palla,
Quã cõſanguineo ſeqtur Bellona flagello.
Actius[p] hæc cernens arcum intendebat Apollo
Deſuper, omnis eo terrore Aegyptus, & Indi,
Omnis Arabs, omnes vertebant[q] terga Sabæi.
Ipſa videbatur ventis regina vocatis
Vela dare, & laxos iam iamq;[r] immittere funes.
Illam inter[s] cædes pallentem morte[t] futura
Fecerat ignipotens, vndis & iapige[u] ferri.
Contra autem magno[x] moerentem corpe Nilũ
Pandentemq; ſinus, & tota veſte vocantem[y]
Cæruleũ in gremiũ, latebroſaq;[z] flumĩa victos.

a ¶ VLTIMA ſecum bactra vehit, vltima non quantũ ad finẽ ſpectat orbis terrarũ, ſed vltima ĩperio antonião. Cõſtat.n. bactrianos poſt ſe hrẽ gẽtes ĩnumeras. b ¶ Nefas, exclamatio eſt nõ in eo tm̃ ꝙ ægyptiam romanus duxerat, ſꝫ et ꝙ mulier caſtra ſequebatur, qđ ingenti turpitudĩe apđ maiores fuit. Vñ bellaturus Põpeius in leſbo reliqt vxores. c ¶ Ruere, ruebãt.i.cũ impetu veniebãt. d ¶ Concurrere monti b9 altos, alij altis legunt, vnũ tñ ẽ. e ¶ Turritis puppibus inſtant, hoc de hiſtoria traxit. Nam Agrippa ꝑmus hoc genus turrium inuenit, vt de tabularis ſubito erigerentur, ſimulac vẽtũ eẽt in prælium turres hoſtibus iprouiſæ. f ¶ Arua noua neptunia cæde, noua cæde magna nimia, nã non dicit re ꝟa noua, quũ alia fuerit bella ciuilia & cædes aliæ ĩ ipſis. g ¶ Patrio vocat agmina ſiſtro, Cleopatra ſibi tm̃ aſſumpſerat, vt ſe iſis vellet videri. Iſis ãt eſt gẽius ægypti, q p ſiſtri motũ, qđ gerit in dextra nili acceſſus ſignificat, & receſſus p ſitulã, quã ſiniſtra retinet, oſ̃dit fluentiã oĩuꝫ lacunarum. Iſis autem lingua ægyptiorum eſt terra, quam Iſim volunt eſſe. h ¶ A tergo reſpicit angues, hoc eſt nondum videbat mortem futuram. i ¶ Deuꝫ monſtra, ideo mõſtra dixit, quia ſub auguſto necdum romani ægyptia ſacra ſuſceperãt. k ¶ Latrator anubis, quia capite canino pingitur, hunc volũt eſſe Mercuriũ, ideo qa nihil eſt cane ſagacius. l ¶ Contra neptunum, Homerum ſequitur, qui deos dicit contra ſe pro diuerſis partibus hrẽ certamẽ. m ¶ Celatus ferro, aut in armis locatus, aut de ferro ſculptus, ſcilicet & metallo ſibi congruo. n ¶ Diræ, diræ ꝓprie ſunt vltrices deæ. & bene has itereſſe dicit prælio ad puniendũ Antoniũ, qui matrimõiale læſerat fœdus. o ¶ Diſcordia palla, ideo diſcordia, quia vnius ciuitatis erant & bene diram diſcordia ſeqtur, quam Bellona comitat, nã per diſcordiam venit ad bellum. Hora. Ira truces inimicitias ac funebre bellum. p ¶ Acti9 hæc cernens, quem poſtea Actium noiauit auguſtus. p ¶ Vertebãt terga ſabæi, omnes iſti populi oriẽtis ſunt. r ¶ Iamq; ſcilicet auiditate fugiẽdi. s ¶ Inter cædes, iter ſuorum cadauera. t ¶ Morte futura, omine mortis futuræ. v ¶ Iapige ferri, vento qui de apulia flãs optime ad orientem ducit. Horatius. Obſtrictis alijs præter iapiga. x ¶ Magno corpore, ſeptenfluo. y ¶ Vocantem cæruleum in gremium, hoc de hiſtoria eſt, naꝫ legitur Cleopatram præſagio mortis futuræ oblitam eſſe receſſus ægypti petere, in quibus poterat facile bella reparare, õ qua re ſe moriens dicitur increpaſſe. ʒ ¶ Latebroſaq; flumina, quia nili origo naſcitur, licet Plinius dicat haud longe ab æthiopia maurorum poſt maiorem atlantem lacum eſſe ex quo erumpit, quod videtur eſſe veriſſimile ex beluarum ſimilitudine.

¶ BACTRA, bactra bactrorum vrbs eſt, q̃ zariaſta vocatur. ¶ Siſtro ſpecies eſt tympani ſeu cymbali, quod inſtrumentum credo non abſimili eſſe ab eo quo puellæ florentinæ vtuntur in choreis.

CHRI.

Bactra

At cæsar triplici[a] inuectus romana triumpho
Mœnia dijs italis votum immortale sacrabat.
Maxima tercentum totam delubra per vrbem
Læticia, ludisq́[b] viæ plausuq́ fremebant.
Omnibus in tēplis mrum chorus oibus aris
Ante aras terrā cæsi strauere iuuenci.
Ipse sedens niueo candentis[c] limine Phoebi
Dona[d] recognoscit populorum, aptatq́ superbis
Postibus, icedunt victæ longo ordine gentes,
Quam variæ linguis habitu, tā vestis & armis.
Hic nomadū[e] genus, & discictos[f] mlciber[g] aphros
Hic lelegas[h], Carasq́[i], sagittiferosq́ Gelonos[k]
Finxerat, Euphrates[l] ibat iam mollior vndis.
Extremiq́ hoium morini[m], Rhenusq́[n] bicornis[o]
Indomitiq́[p] Daæ, & pontē indignatus Araxes[q].
Talia per clypeum Volcani dona parentis[r]
Miratur, rerumq́[t] ignarus imagine gaudet.
Attollens[s] humero famamq́[v], & facta nepotum[x].

SER; a ¶ TRIPLICI triumpho, tres enim Augustus habuit triūphos, nam primo die triumphauit exercitus, qui Antoniū vicerat. Secūdo qui dalmatas vicerat. Tertio ipse cū Alexandrino est ingressus triumpho. b ¶ Ludisq́ viæ plausuq́ fremebāt, hoc est p cōpitalitia ludi celebrati sunt. c ¶ Candentis limine phœbi i tēplo de solido marmore effecto, qđ allatū fuerat ð portu lunæ q e i liguria. d ¶ Dona recogn̄scit populorum, Aurum coronarium dicit, qđ hodieq; a victis gentibus datur. Imponebant autē hoc ipatores propter cōcessam vitam, Iđ ergo dixit dona, nā si hoc nō esset spolia diceret. e ¶ Hic nomadū genus, atq Antonius oriētis habuit pplos, sed intelligas has gentes africæ opas suas locasse, & simul cū Antonio ab Augusto esse superatas. f ¶ Discictos, vel habitū eorum ondit qui vsq; in talos fluebat. Qđ Plautus in penulo ridet dicens, Quæ est illa auis cū afrum vidisset vestem demissam trahentem, aut discinctos dixit inhabiles militiæ. Omnes enim qui militāt cincti sunt, aut certe inefficaces, vt contra præcictos strēnuos dicimus. Hor. Altius ac nos præcictis vnū. Vnde &, græce εὔζωνος appellatur, non qui bonam zonam habet, sed qui est strennuus. g ¶ Mulciber, Vulcanus ab eo q totū ignis permulcet. h ¶ Lelegas, thessalo. Lucanus de thessalia Mox lelegum dextra pressus descendit aratrum. i ¶ Carasq́, caræ insulani populi fuerunt piraticam exercentes famosi victi a Minoe, vt Thucydides & salu. dicunt. k ¶ Gelonos, populos scithiæ. l ¶ Euphrates iam mollior vndis ibat. sentiens se quasi esse superatum. Horatius, Minorem voluere verticem. m ¶ Morini, populi galliæ in finibus, qui Britanniam spectant. n ¶ Rhenus, fluuius galliæ. o ¶ Bicornis, aut quia per duos fluit alueos, per vnum qua romanum imperium est, per alterum qua interfluit barbaros, vbi Iambal dicitur & facit insulam batauorum. p ¶ Indomitiq; daæ, populi scythiæ. q ¶ Araxes, fluuius Armeniæ, quem pontibus nixus est Xerxes conscendere, vel cui Alexander magnus pontē fecit, quē fluminis icremēta ruperūt, quē postea Augu. firmiore pōte eū ligauit, vñ ad Augu. gloriaz dixit, pōtē idigeat. r ¶ Parentis, nūc honoris, in aliqbus āt libris ita habet, p clypeum Vulcāi, hic distinguendū est nam. Vulcani pentis nō pcedit, nā dona pentis .i. matris accipiendū est imagine gaudet ignarus. ignarus erat veritatis, sz triūphorum imagine delectabatur. s ¶ Attollēs hum. f. q. &. f. ne. hūc vsuz nostri critici qsi supfluo additum nec pueniētem grauitati eius namq; est magis neotericus. t ¶ Rerum. s. futurarum, quæ nondum fuerant. v ¶ Famāq;, gloriam. x ¶ Nepotum, posterorum.

CHRI ¶ LELEGAS, Arcananiæ partem Curetes habent, Lelegæ ptem, theleboi locros lelegas dnt, & occupasse bœotiam, nā volūt: inter eos quendam fuisse noīe lelegam, & lelegæ neptem theleboam cuius. xx. liberi theleboi dicti horum pars leucadem habitauit. ¶ Cares inco. io. Vnde pulsi petiuerunt phrygiā. Pulsi deinde sunt a græcis, qui expugnarūt Troiā, Stra. ait Cares fuisse sub Minoe, et tūc lelegas appellatos, & isulas habitasse, deinde in cōtinentē venisse, & multa maritimæ oræ, & mediterraneæ habitatoribus abstulisse. Deidē iones et dores multa illis ademisse. Fuerunt autem eodem teste rei militaris studiosi, Hoc indicat q lora cristas, & cætera isignia carica dixere prisci. Ait enim Anacreon Nectite bene cōpactum cariæ locum. Alceus itidem Caricam quatiens cristam. ¶ Morini, galliæ populi sunt iuxta menapios, & horanos. ¶ Irim, vt plurimū iunoni ministrā dat irim, qa iuno ipsa aer est in quo iris gignit. Datur & Ioui, qui & ipse et Iuppiter nōnunq pro aere sumitur.

CATQ EA

ßR.

ATq̃ EA DIVERSA PENITVS dum. In hoc libro mutatio est rerum olum. Nã & personæ, & loca alia sunt, & aliud negociũ incipitur. ab Aenea enim transit ad Turnum, a thuscia ad ardeã a petitiõe auxiliorũ ad bellum, quem trãsitũ ad Turnum, quidam culpãt nescientes Vir. prudẽter iunxisse superioribus negociis sequentia per illã particulam.
b ¶ Atq̃ ea diuersa penit⁹ dũ parte geruntur .s. dum offerũtur arma dum dãtur auxilia. sane format⁹ est iste liber ad illud Homeri vbi dicit p noctem egressos esse Diomedẽ, & Vlyxem cũ capto Dolone castra penetrasunt. Nam partem maximã & œconomiæ & negociorũ exinde habet.
c ¶ Diuersa penitus, valde diuersa longius remota, vnde paulo post dicit, Nec satis extremas corithi penetrauit ad vrbes Lidorũq̃ manum.
d ¶ Irim, Iris, quasi ἔρισ dicta est. Nunq̃ enim ad conciliationẽ mittitur, sicut Mercurius, sꝫ ad disturbationem, & est ministra non tantũ dearũ, sed deorũ, & Virgilius hoc probat dicẽs Aeream cœlo nam Iuppiter Irim Demisit germanæ haud mollia iussa ferẽtes. e ¶ Audacem turnum, fortem sine fœlicitate, sicut de Palãte diximus. f ¶ Parentis pilũni. Pilũnus & Pitumnus fratres fuerunt dii horũ Pitumnus stercorandorum inuenit vsum agrorũ. vnde & Sterglinius dictus est. Pilũnus ꝓ pisendi frumẽti, vnde & a pistoribus colit, et ab ipso pilum dictum est.
¶ DIVERsa a troianorũ castris remota, sic in. v. Quo diuersus abis a metu remotis. ¶ Sedebat, in ocio erat & nõ actibus necessariis vacabat, vt multi volunt. vult. n. poeta illi⁹ certa laudes Aeneæ per comparatiõem extollere, & vt æneã a loco & frigore fluminis, sic hũc vitupat q̃ i loco amœno ociaret, cũ Æneas per laborẽ subiisse nemora, & longinquas ptes petisset. Misit ergo Iriiuno, vt torpẽtem excitaret. ¶ Audacem, incõsultum & temerarium. Iris vero hinc hortatur, illic obiurgat. DON.

ADILON.

Non⁹ hẽt pugnas, nec adest dux ipse tumultu.

Modestini Iurisconsulti. Argumentuꝫ. IX.

ATqꝫ ea diuersa penit⁹ dũ pte gerunt,
Iunonis monitu Turn⁹ festiat i hostẽ
Teucroꝝ naues rutul' iaculãtib⁹ ignẽ
Nymphaꝝ i spẽ diuio numie v̄sæ.
Euryali & Nisi cœptis fuit
exitus impar.
Pugnat, castra Aeneadæ: vellumqꝫ tuentur.
Audacem Rutulũ dat loeto pulcher Iulus.
Fit via ui Turnus Bitian & Pandaron altum
Deijcit: & totis victor dat funera castris
Iamqꝫ fatigatus recipit se in castra suorum.

P. Virgilij Maronis Aeneidos. Liber. IX.

ATqꝫ EA[a] diuersa penitus[c] dum
parte geruntur[b],
Irim[d] de Cœlo misit Saturnia
Iuno
Audacẽ[e] ad Turnũ, luco tunc
forte parentis[f]

Pilūni Turnus sacrata[a] valle sedebat[b].
Ad quē sic roseo Thaumātias[c] ore locuta est
Turne quod optāti Diuom[d] promittere nemo
Auderet[e], voluēda[f] dies en attulit vltro
Aeneas vrbe, & socijs, & classe relicta,
Septra palatini: sedemq; petiuit Euandri
Nec satis,[g] extremas coriti[h] penetrauit ad vrbes,
Lydorumq; manū, collectosq; armat[i] agrestes.
Quid dubitas? nūc tp̄s equos, nūc poscer̄ curr[k].
Rūpe moras omneis, turbataq;[k] arripe castra.
Dixit, & in Coelum paribus se sustulit alis.
Ingētemq; fuga secuit[l] sub nubibus Arquom.
Agnouit[m] iuuenis, duplice sq; ad sidera palmas
Sustulit, ac tali fugientem est voce secutus.

SER. a ¶ SACRATA valle, ideo sacrata, quia vt diximus nunq̄ est lucus sine religiōe. b ¶ Sedebat, vt Asper dicit, erat quæ clausula antiqua est, & de vsu remota. sm Plautū sedere ē cōsiliū capere, q inducit seruū dicentē, Sine iuxta arā sedeas, & dabo meliora ɔsilia, sed sm augures sedere ē auguriū captare, nanq; post ɔsignatas cœli ptes a sedētib⁹ captant̄ auguria, qđ & ipse sup̄ ostendit latēter inducēs Picū solū sedētē, vt Parua q; sedebat Succinctus trabea, qđ est augurꝵ, quū alios stātes induxerit, ḡ sedebat aut erat, aut ɔsilia capiebat, aut augurabat̄. c ¶ Thaumātias ore locuta est, sȝ poeticā .i. Thaumātis filia, cæteꝵ ex admiratione hoc nomē accepit, q̄ admiratio de eius coloribus nascit̄, & græce θαῦμα dr̄. d ¶ Diuom pmittere nemo, nemo p nullus posuit, & est acyrologia, nā diuom nemo nō possumus dicē cum ppe nemo sit nec hō. e ¶ Auderet, docet p trāsitū multa iterdū tpis rōne puenire, q̄ numina pstare nō pñt, qđ etiā paulopost in matris deū petitione Iuppit̄ pbat dicēs, Cui tanta deo pmissa potestas? f ¶ Voluēda, p volubilis. g ¶ Nec satis, qa occurrebat ab Euādro eū facile posse remeare. h ¶ Coriti, mōtis thusciæ, q vt dixi nomē accepit a Corito rege, cuꝫ cuius vxore ɔcubuit Iuppit̄, vñ natus est Dardanus. i ¶ Armat agrestes, ne ei formidinē inijciat agrestes eē cōmemorat. k ¶ Turbata arripe castra, aut arripe & turba aut turbata suade, ppter absentiam Aeneæ. l ¶ Secuit sub nubibus arcū, hoc est duxit, vt ille viā secat ad naues, & re vera arcus ipse varijs coloribus sectus est, bñ aūt sub nubibus, qa sine nubis bñficio arc⁹ nō videt̄. m ¶ Agnouit iuuenis, Irim tātum agnouit, nō & a quo missa esset, vtrū a Ioue aut a Iunone, hic est qđ dicit Quis te mihi nubibus actam.

DON. ¶ TVRNE, nomine excitat & proponit occasionem vtilē non omittendaꝫ. ¶ Aeneas, magnum pondus in nomine. ¶ Nunc tēpus e. Monet quid faciendū, ne ille in consultando perdat tempus. ¶ Dixit. nam obiurgata est, terruit, instruxit, hortata est.

CHRI. ¶ PILVMNI, vide Seruium, sunt tñ q̄ Saturnū putent a pisendo dictū eē pilūnū, qm̄ pili quo frumēta pisebant̄ inuentor fuerit. ¶ Sacrata, nā lucus erat. ¶ Sedebat, cogitabat in ɔsultādo versabat̄, nō q̄ sedere id significet, sȝ solēt q intētius aliqd mēte agitāt sedere vt corpus immobile teneāt ne mobilitate corporis anim⁹ quoq; vacillet. ¶ Thaumātias ō Iri Thaumātis filia dicta, est in quarto. ¶ Turne, optio oro i cā deliberatiua. Nā statī ostēdit qđ suadere vidit̄ fieri oīno facile bñficio fortunæ, q̄ maxīas sibi in bello (vt et ostēdit Cice. in actione gratiaꝵ pro M. Marcello) ptes vēdicat, nā sæpe ignaui illius fauore ipulsi supant fortes, & illius iniquitate sæpe supant̄. Persuadet ḡ ab occasiōne q̄ a fortuna puenit, & est vna ex sex ptibus, q̄ in piecturali ɔstitutione signo subijciuntur. ¶ Turne, captat beniuolentiaꝫ ab eo. q.d. Talis vir q etiā in rebus difficilimis inuictū te pstare ɔsueuisti. ¶ Quod optāti, ostēdit magnitudinem occasionis, quæ tanta est, vt nō modo mortalis quisquā eā pstare queat, sed nullus etiam deoꝵ promittere auderet, veluti q sup̄ suas vires esse sentiret, quæ ergo pōt eē maior occasio q̄ illa q̄ et deoꝵ excedat potestatem. ¶ Dies recte nam occasio cōmoditas est quæ affertur a tēpore. & optime addit volu enda non volubilis, sed cui hoc necesse assit, vt deiceps voluat̄, & sic admonet, vt præsenti vtatur, naꝫ paulopost ex mutatione temporis mutabit̄ & ipsa. Duo ergo ostēdit. Primum occasionem esse tantam, quantam non modo homo quisquā, sed ne deus quidem aliquis præstare queat, deinde illam ex mutabilitate temporis, nisi eam quam pmū arripiat habitaturā. ¶ Aeneas, non satis erat ostēdere tēpus cōmodum, nisi etiā ostendat spatiū sufficiens ad rē trāsigendam, nam & spatium ipm̄ signi pars est. Hoc igitur arguit̄ lōgum futuꝵ, qđ non solum Aeneas palāteum adnauigauerit, sed ide etiam in Etruriam lōgius abierit. Ergo anteq̄uā illinc ad castra sua redeat erit spatium amplum Turno ad castra diripienda.

CREPENTE,

Iri decus Coeli, quis te mihi nubibus actam
Detulit in terras? vnde hæc tã clara repente[a]
Tempestas? video medium discindere[b] Coelũ,
palãtesq́[c] Polo stellas sequar omnia[d] tanta
Quisqs[e] in arma vocas tũ sic effatus, ad vndas
Processit, sũmoq́ hausit de gurgite lymphas,
Multa Deos orãs: onerauitq́[f] Aethera votis.
Iamq́[g] omnis campis Exercitus ibat apertis
Diues[h] Equom[c] diues pictai vestis[c] & auri.
Messapus primas acies, postrema coercent[i]
Tirrhidæ iuuenes, medio dux agmine Turnus
Vertitur arma tenẽs, & toto vertice supra est.
Ceu septẽ surgẽs sedatis amnibus altis[k]
Per tacitum Gãges, aut pingui[l] flumine Nilus
Cum refluit cãpis, & iã se condidit alueo
Hic subitã nigro glomerari puluere nubem
Prospiciũt Teucri, ac tenebras insurgere cãpis.
Primus ab aduersa conclamat mole Caicus.

SERV.

a REPENTE. Item aliud augurium, nam cũ Iris sine nubib' nõ posset videri, post eius abscessum statim est secuta serenitas, clara sit bene addidit, qa tempestas b Discindere coelũ, chasma dicit factum. i. subitã aeris diruptionẽ et quãdã recessum, p quod vult videri chasma Iris se rcepisse. Mediũ ãt bñ dixit Nã ẽ & sũmũ, vñ est sic vertice coeli ꝯstitit. Nubes ãt ĩ medio sunt vbi sunt oĩa signa, q̃ dicit. i. Iris chasma, serenitas, nã si ĩ sũmo fieret, nullus videre potuisset humani enĩ oculi altiorem nimios splẽdorẽ ferre nõ possũt sane chasma ẽ, ita enĩ Pli. vocat diruptio & quidam coeli recessus. c Palãtesq́. p. stellas, bene palãtes, q̃ñ in alienũ tẽpus errore venientes. d Omnia tanta. s. coelestia. e Quisqs in arma vocas, vel Iuno, vel Iuppiter. f Onerauitq́ æthera votis, iterũ atq́ iterũ est vota pollicit', locus ãt iste dictus est sm augurũ morem, apud quos fuerat cõsuetudo, vt si post acceptũ augurium ad aquã venissent, inclinati haurirẽt exinde manibus, & fusis pcibus vota promitterẽt, vt visum pseueraret augurium, qd aquæ intercessu dirũpitur, vñ etiã in. x. visum augurium quod aquæ intercessu dirumpitur non procedit, Nã sortitur exitum ĩfirmũ, qa cygnus dimissus ab aquila in fluuium cecidit, vt Prædamq́ ex vnguibus ales Proiecit fluuio, hic videt etiã Turnus minime potuisse liberari g Iamq́ oĩs campis exercitus ibat aptis, intelligamus hunc exercitum primum ĩ cãpos ꝯfuse fuisse, post digestũ ĩ ordines, vt sit sequentiũ fluminum cõgrua cõparatio, q̃ flumina dicit post cãpoꝶ inundationẽ ĩ alueos suos reuerti. Nã hoc vult dicere, vt de cãpis flumina ĩ alueos redeũt, sic digesta est ĩ acies militũ multitudo, q̃ fuerat añ diffusa h Diues equũ, per genitiuũ freq̃ntius vtimur hac figura q̃ p ablatiuũ. i Coercent, cogunt, colligũt. k Altus per taciũ gãges, fluuius indiæ, qui sm Senecã in situ indiæ nouem alueis fluit, sed' Melonem. vij. q tamen & ipse cõmemorat nõnullos dicere, q tantũ tribus alueis fluat. Virgi. tamẽ nilo cũ iungens septẽ alueos hẽre significat, hãc varietatẽ Donatus fugiens lõgũ hyperbaton facit dicens ceu surgẽs. vij. amnib' nilus, aut ganges altus per tacitũ. Sane bene addidit p tacitum altus, hoc est p profundam altitudinem. Nã licet crescat, intra ripas tamẽ est, nec superfunditur, vt nilus campis vnde Asper distinxit, altus per tacitum. l Pingui flumine nilus, nilus dictus est quasi νεον ἰλυν, id est nouum limum trahens, quod volẽs exprimere dixit, Pingui flumine. i. fluore, quæ res foecundã efficit terrã, quod & ipse in georgicis osidit dicẽs. Liquunt montibus amnes, Foelicẽq́ trahunt limum, Item Et viridẽ ægytum nigra foecundat harena.

DONA. DECVS coeli. Quãta est laus ornare coelum & meritum & pulchritudo.

CHRIS. TEMPESTAS, qualitas est temporis siue aperta serena ve sit, vt hic siue contra turbida, & aduersa. Aliquando idem erit qđ tempus. vt sæpe apparet apud Salustium. Pictai, pro pictæ, & est diphthongi græci dissolutio, Et. n. apud illos diphthõgus ai & apud nos trãsit in ea. Vertit, qđ est proprium ducis ad quem summa totius rei ptinet, vt oĩa obeũdo lustrandoq́ exploret, atq́ administret, & modo vsq́ ad prima signa deferatur modo ad nouissimos redeat. Ganges fluuius, indiæ qui oritur ex causaco septentrionalis indiæ mõte in mare indicũ influit cis Taprobantem insulam. Quot aũt alueis vide Ser. Romanorum primus per illũ classem duxit. Traianum, ante Traianum Alexãder mace. Nilus de quo iam dictum est. Hic subi. n. i. ostendit Teucrorum vigilantiam q ex improuiso opprimi non potuerunt cum ad omnem euentum intenti, nihil eos latere potuisset. Mole cai. is. n. custodias agebat inturri hostibus opposita.

Quis globus[a] o Ciues caligine voluitur atra?
Ferte citi ferrum. date tela, ſcandite muros.
Hoſtis[b] adeſt. eia ingenti clamore per omnes
Condunt ſe teucri portas, & moenia complent.
Nāq;[c] ita diſcedens præceperat optimus[d] armis
Aeneas, ſiqua[e] interea Fortuna fuiſſet,
Neu ſtruere auderēt aciem, neu credere campo.
Caſtra modo, & tutos ſeruarēt aggere muros
Ergo, & ſi conferre manū Pudor[f], Iraq; mōſtrat
Obijciunt portas tamen, & pcepta faceſſunt,
Armatiq; cauis expectant turribus hoſtem.
Turnus vt ante volās tardū[g] præceſſerat agmen,
Viginti lectis equitum comitatus: & vrbi[h]
Inprouiſus adeſt. maculis'qué Thracius albis
Portat equus, criſtaq;[k] tegit galea aurea rubra.
Ecquis erit mecū o iuuenes qui primus in hoſtē
En ait. & iaculū atorquēs emittit in auras
Principium[l] pugnæ: & campo ſeſe ardu[o] iſert.
Clamorem[m] excipiunt ſocij, fremituq; ſequunt

SER. a QVIS globus. i. quātus, admirātis enim eſt nō interrogātis, nec. n. interrogat qui nūciat. b Hoſtis adeſt hic diſtinguendus, vt eia ſit militū properātiū clamor, & ē ennianum qui ait Eia machæras, Ergo ei a ingenti clamore dicentes ad portas ruebāt, alij hoſtis adeſt eia legunt. c Nā q; ita diſcedēs præceperat, excuſatio troianorum, ne portas clauſiſſe timore viderentur. d Optimus armis. peritus armorū, dux egregi[us], q & futura puideret. e Si q̄ interea fortuna fuiſſet, ſcilȝ bellicus caſus. f Pudor iraq; monſtrat, licet eos hortarēt ira & pudor. g Tardū agmen, peditū dicit, q eqtuȝ comparatione tardi ſūt. h Vrbi, troiæ, quā fecerat Aeneas caſtrorū in morē. i Maculis qué thracius albis, noue albas maculas dixit, quum proprie macularū hæc ſit natura vt obſcuritate ſua album aliqd infuſcent. k Criſtaq; tegit galea aurea rubra, duo ablatiui ſunt, & duo nominatiui, q̄s metrica ratione diſcernimus. Nā & rubra criſta lōgæ ſunt vltimæ, qa ablatiui ſūt, ſane huiuſmodi verſus peſſimi ſunt. l Pric pium pugnæ, hoc de romana ſolēnitate tractū eſt, quū eni vellēt bellū īdicere paterpatratus hoc ē princeps fœcialiū pficiſcebaſ ad hoſtiū fines, & p̄fat[us] q̄dam ſolēnia clara voce dicebat ſe bellū īdicere ꝓpter certas cauſas, aut qa ſocios læſerāt, aut qa nec abrepta aīalia, nec obnoxios ꝛddiderāt, & hæc clarigatio dicebaſ a claritate vocis, poſtquā clarigationē haſta in eorū fines miſſa īdicabaſ iā pugnæ pricipiū. m Clamores excipiūt ſocij, legiſ & clamore, ſi clamore ſenſus erit talis haſtæ iactū ſocij clamoſ comitāſ, ſi clamorē. īrelligim[us] Tur. eos clamorē excepiſſe, & cū fremitu eū ſequiſ.

DON. PER comparationē oñdit magno ſilētio iuiſſe Turnū, vt iprouiſus opprimeret īcautos, tñ ingens puluis illos manifeſtauit.

Quis globus, primo dubitauit, deinde cognouit eſſe hoſtes. Tela ēt lapides, & oīa miſſilia dici pñt. Nāq; ita diſcedēs præ aliter. n. timidi poterāt videri Troiani, q īſtructa acie nō exirēt contra hoſtes æneæ præceptū propter incertos fortunæ caſus ſapiens fuit. Ergo duas dedit virtutes, alteram ne imbelles viderentur, alteram vt Regi parerent. Tardum, nō quod tarde ambularet, ſed cōparatione Turni. Iaculuȝ, dedit pricipiuȝ pugnæ, id. n. ſignus fuit ante ꝙ nulli licebat arma mouere.

CHRI. QVIS glo. admirantis eſt & ſtupentis nō interrogantis, nā res īprouiſa vehementer perturbat animū vnde ēt minora maiore videnſ, Ergo qa globus q̄ȝ īmenſa ac conſtipata multitudo Globus enim latine eſt quæ Græce ἐκφορα, nō ergo videbat milites, ſȝ ex globo pulueris coniectabat q̄ȝ multi eēnt Ferte citi. in maxima properatione properantē effert oratiōnē quod demōſtrant clauſulæ breues, & ſine culpa poſitæ, Cōdunt ſe. cōponunt ſe ad cuſtodias agēdas & ad repugnādum. Neqȝ idcirco non prodibant obuiam hoſti, quia timerent, ſed vt eſſent obſequentēs imperio Aeneæ, qui prohibuerat illos cum hoſtibus ſe abſente manū cōſerere. Prudentiſſimi ergo ducis conſiliū eſt non ꝑmittere, vt abſente ſe bellū ineāt ꝓꝑ incertos fortunæ caſus. Q uapꝑ ſeueriſſimū Māliū in filiū ſuppliciū qm̄ imperiū ī huiuſcemodi re contempſiſſet nō īprobaſ. Pudor ira, ponit Ariſtoteles cum fortitudinem deſcribit multos, pudore etiā ſi vera i illis fortitudo non ſit hoſtibus non cedere, & irā tanq̄ cotē ad fortitudinē acuēdā eſſe peripatetici omnes affirmant. Oſtendit igitur ꝙ quāuis ira & pudore ad manus ꝯſerendas īpellerentur, tamen tm̄ valuit apud eos imperium ducis vt illi obtemperauerint. Turnus vt. a. ponit. Macro. quatuor dicēdi genera eē, copioſum, breue, ſiccū, pingue, vel floridū, atq; hunc locum ſiccum eſſe genus oſtendit.

INERTIA

SER. a ¶ INERTIA corda, non re vera, sed sicut hostibus videbatur. b ¶ Aditumqꝫ p auia q̄rit, etiam per auia, sane exprimit Turni violentia. Nā viā p auia nullus requirit. c ¶ Ad caulas munimenta & septa ouium, est enim græcum nomen c. detracto. Nā græci aulas vocant animaliū receptacula. d ¶ Nocte sup media, vltra mediā noctes, idest maiorem eius partē, & ē bona facta elocutio per syllepsin, vt si dicas: legi noctē sup mediam. i. vltra medias noctem. Nulla. n. syllepsis ē quæ nō ꝛ casus mutet, ꝛ egeat subauditione, vt Hanc ego nūc ignaram huius quodcunqꝫ pericli. e ¶ Sæuit in absentes phantasiam sæuitiæ expressit, qa & lupi circa caules fremūt, vt in ipsis animalibus solēt. f ¶ ex lōga rabies, absoluta elocutio, vt si dicas ille famæ fatigaꝛ ex longo. g ¶ Et qua via clausos, qua aduerbium loci est, nō pronomen, Nam nō stat versus, si via septimus sit nō nominatiuus, ergo qua via. i. per quaꝫ partē viæ vallo troianos excutiat. Legitur tñ & quæ via, & ē sensus absolutior. h ¶ Facibus accingitur atris, armaꝛ, instruitur, atris ꝓo quasi lætiferis, nam faces ardentes sunt. i ¶ Piceum fert humida lumen, sordidior. n. ex tædis & igni fumus est. k ¶ Quis deus o musæqꝫ, qa res deorum ē & ardua, iō p se eā non potest dicere, hic āt gloria Turni latenꝛ ośdit cuius vis nisi a numinibus repelli nō potuit. l ¶ Prisca fides facto sed fama perennis. Oīs antiquitas difficilis, pura & īcorrupta manet ī posteros, hoc. n. dicit factū hoc licet priscum sit, tñ fama eius non est oblitterata vetustate. m ¶ Quo primus, hoc est initio Nō. n. sō factæ sl naues apō idā ab ænea. n ¶ Formabat. i. formare cogitabat, nō. n. in ida, sed apō antādrū factæ sl. o ¶ Alta pelagi, absolutum est, vt Lata camporum.

Horrisono, Teucrum mirantur inertia[a] corda
Non æquo dare se campo, non obuia ferre
Arma viros, sꝫ castra fouere, huc turbid[9] atqꝫ huc
Lustrat equo muros, aditumqꝫ[b] p auia quærit.
Ac veluti pleno lupus insidiatus ouili
Cum fremit ad caulas[c] ventos ꝑpessus, ꝛ imbres
Nocte[d] super media, tuti sub matribus Agni
Balatum exercent, ille asper, ꝛ improbus, ira
Sæuit[e] in absentes, collecta fatigat edendi
Ex longo[f] rabies ꝛ siccæ sanguine Fauces.
Haud aliter Rutulo, muros, ꝛ castra tuenti
Ignescunt iræ, ꝛ duris dolor ossibus ardet
Qua tentet ratione aditus: ꝛ qua[g] via clausos
Excutiat Teucros Vallo, atqꝫ effundat ī aequor
Classem, quæ lateri castrorum adiūcta latebat
Aggeribus septam circum fluuialibus vndis
Inuadit, sociosqꝫ incendia poscit ouantes
Atqꝫ manum Pinu flagranti feruidus implet.
Tum vero incumbunt, vrget præsentia turni,
Atqꝫ omnis facibus[h] pubes accingitur atris.
Diripuere focos, piceum[i] fert fumida lumen
Tæda ꝛ cōmixtā Volcanus ad astra fauillam.
Quis[k] Deus o Musæ tam sæua incēdia teucris
Auertit? tantos ratibus quis depulit ignes?
Dicite. prisca[l] fides facto, sed Fama perennis.
Tempore quo[m] primū phrygia formabat ī Ida
Aeneas classem, ꝛ pelagi petere alta[n] parabat,

DON. ¶ VRGET ꝑsentia turni, plus valet præsentia eius qui potest iubē q̄ iussio, cum autem dicit fumida tela exprimit q̄re dixerit facib[9] atris. ¶ Tpe quo, Verisimiꝛ sit res eius temꝑus, ꝛ locus exponitur.

CHRI. ¶ IMPRObus ira, quē ira facit īprobū. i. īsatiabiles. ¶ Siccæ. s. fauces. i. exardore q pꝛuenit ex sanguie arescunt fauces. ¶ Tuenti. ig. i. cū enim tuentur munimenta in expugnabilia excandescit quia despe rat expugnationem. ¶ Dolor, a. quia prouenit ex ira, ira enim est accensio sāguinis ad vindictam sꝰ mendam, ergo ardet q vindicat, si desperaꝛ, gignit dolorem. ¶ Excutiat, videbat. n. posse supari Troianos, si ex castris prodirent sꝫ desꝑabat ipsos posse elicere. ¶ Classem. q. late. Vna hec via videbaꝛ restare qua cōpellerentur. s. vt nauib[9] incēsis succurrerēt. Triplex ergo laus æneæ q mādauerat ne se abstite ī ꝓliū exirēt Troianoꝝ q īꝑatori suo obsequentes fuerant, & Turni q sūmopere conaretur. ¶ Vrget. ꝑ. tur. nullus. n. tā ignau[9] est miles q ꝑñti imꝑatore aliqō declinet piculū. ¶ Atris, pp fumeos vapores. Vñ sequiꝛ Fumeū fert piceū lumē. ¶ Quis. d. ī re difficili scita minie qꝫ v̄isimili musas īuocat. ¶ Sꝫ fa. pēnis. q. d. si sola via ē q̄ res ꝑsca nec līis mādata sciri potuerit q fama ꝑpetua ꝯseruata sit. ¶ Tpe. Optimū figmētū & a sūmo poetæ ingenio ꝑfectū. ¶ Prisca. f. ergo credēda res q̄m nec apud ꝑscos q rei ꝑpriores erāt defuit fides,

Ipsa[a] Deum fertur genitrix Berecyntia[b] magnū
Vocibus his affata Iouē. da Nate[c] petenti
Qđ tua chara patēs[c] domito[d] te poscit Olympo
Pinea[e] silua mihi multos dilecta per annos
Lucus in arce[f] fuit sūma quo sacra ferebant,
Nigranti[g] Picea, trabibusq; obscurus acernis.
Has ego[h] Dardanio Iuueni, cum classis[i] egeret,
Læta dedi. nunc sollicitā timor[k] anxius urget.
Solue metus, atq; hoc precibus sine posse parētē
Neu cursu quassatæ vllo, neu turbine venti
Vincantur, ꝓsit[l] nostris in montibus ortas.
Filius huic contra torquet[m] qui sidera[n] mundi.
O genitrix, quo fata[n] uocas? aut qd petis[o] istis?
Mortali ne manu factæ imortale carinæ
Fas habeāt[p]? certusq;[q] icerta pericula lustret

SER. a ¶IPSA deū fertur genitrix, figmētū hoc licet poeticū sit, tñ quia exēplo caret notatur a criticis, vnde longo proœmio excusatur. Nā ideo & prisca ratione religionis, & Iouis beneficio dicit esse pfectū, vt naues mutarent in nymphas quo vi aliqua ex pte possit eē verisimile. b ¶ Berecyntia, mater deuz a monte phrygiæ berecynto cui' vltima syllaba caret aspiratione, quam addimus quoties montē delicynthū dicim'. est autē tenuis ista discretio, qbus nominibus subtrahi debeat aspiratio. Nā ecce riphæi mōtes arcadiæ nō scribūt cū aspiratiōe, neq; addim' qties riphæos mōtes scythiæ significam'. c ¶ Da na. pe. ac si diceret ei, q̄ iubere debuerat. d ¶ Domito te poscit olym. vt dicere pstā ei, cui' bñficio seruat' ad olympi regna venisti. Saturnus enī quū oēs ꝯsumeret filios, Iouē solū esse nō potuit celatus matris auxilio, domito ḡ olympo, in tuas scilꝫ leges p beneficiū meū mūdo redacto. e ¶ Pinea silua mihi, congrue, nam pinus in tutela matris est deū. f ¶ Arce fuit summa, hoc est apud Gargara, q̄ dicta sunt q̄si καρακαρατος. i. caput capitis, altitudinis altitudo, cara est κεφαλη, Hoc ῑ γαργαρον ἄκρον Gargara tā sunt mōtis idæ cacumina, ꝑpter quod dixit in arce summa. g ¶ Nigranti picea, vmbrosa, & picea genus est arboris, vnde pix desudat, harum autem s̄m Plinius qnq; sunt species, sicut ēt supra diximus. h ¶ Has ego, nō trabes. Nam de acere naues non fiunt, vnde melius arbores intelligimus, referentes ad piceas, vel ad pinos. Sane notandum trabes cum dixisse de arboribus, quum non dicant nisi iam cæsæ & iaꝫ compositæ. i ¶ Classis egeret, iusta Æneæ petitio, & cōcedentis benignitas numinis exclusit piaculum. Nā his remotis sacrilegiū cōmitteretur. k ¶ Timor anxius, aut perpetuū est timoris epitheton, aut certe verum timorē voluit significare, vt separet ab eo, q ex cupiditate nascit prosperoꝝ' vt Exultantiaq; haurit Corda pauor pulsos. l ¶ Prosit nostris, in montibus ortas bona breuitas. Naꝫ detraxit & his & esse nō plenū est prōsit & his ortas esse In mōtibus nostris, quod fecit elocutionis cā. m ¶ Torquet, qui sustinet, regit. n ¶ Quo fata trahis ostendit fata aliquatenus trahi, non tñ vsq; quaq;, Si.n.dicit. quo.i.ad quā rē. o ¶ Petis istis, pro istos. Nā sic dicimus peto tibi' p te. p ¶ Fas habeāt ius, nec.n. possent æterna eē, quæ ab hoīb' facta sunt. Ho. Debemur morti non nēq;. Nā sicut animi facta sūt imortalia, itā corporis pereūt. Sal. Cæterū studia nostra sicut anima immortalia sūt. q ¶ Certusq; icerta pericula, Si dicit casib' licēt iā hæc petitio vult adimere, Naꝫ æneas forte q̄ hō est nauigationis dꝫ timere piculū, qđ perit si eius nauib' æternitas dē.

¶IPSA de. ge. nullus hō hæc viderat, aut audiuerat, sed musæ poetā docuerūt. ¶ Da, imperatiua vox ostendit parentis. ¶ Nate quod nomē ad ipetrandū multū valet. ¶ Chara, vt sit de parēti q̄ꝫ diligis, & quæ te amat. Rem autē arduam petitura, causas iustas inserit. ¶ Torq̄t q. s. cui ē oīum reꝝ ptās, sed tñ si dꝫ aliqd pstare ꝯtra fatū vt illa petit. s. vt & naues & æneas nō sint subiecti casibus.

¶TORQVEBAT q. s. m. in circuitū ait, est eni q solū mouet, & ē hæc pma causa & verus deus p quē oīa sunt, ipse aūt p se est. Stabilisq; manēs dat cuncta moueri, est itidē qđ mouet & mouet, vt sunt secūdæ causæ ē qđ solus mouet, vt hæc inferiora Optime igitur diffiniuit deū, q torquet sydera mūdi. i. q omnia mouet cum ipse imobilis maneat, fabula ergo physicū aliqd & theologicū posuit, vt diffiniret verum deum: mox vt poeta ad fabulas reuoluitur. ¶ Mortali ne. m. s. oia q̄cunq; sunt adeo sunt. Sed q̄dā ipse facit imediate. i. sine aliq̄ medio & sine scdis causis, & hæc qm̄ pxia sūt suo factori nullaq; cā iterponit. iter se factorē q; suuꝫ adeo retinet de natura factoris q̄ imortalis est, vt parū ab ea degeneret. & ꝑpea imortalitatē retinēt, vt sunt animæ humanæ. Quædā vo facit nō oīno imediate sed p secūdas causas, vt sunt corpora cōposita, & hæc ita degenerant vt nō seruēt factoris imortalitatem.

¶CVI TANTA

Aeneas? cui tanta[a] Deo permissa potestas?
Immo, vbi defunctæ[b] finẽ, portusq;[c] tenebunt
Ausonios. olim quæcũq;[d] euaserit[e] undis.
Dardaniumq; ducẽ Laurẽtia vexerit arua.
Mortalem[f] eripiã formã, magniq; iubebo
Aequoris esse deas, qualis[g] Nereia Clotho
Et Galatea secãt spumãtẽ pectore Pontum.
Dixerat, idq; ratum stygij per flumina fratris,
Per pice[h] torrenteis, atraq; vorągine ripas
Annuit: & totum nutu tremefecit Olympuz.
Ergo aderat[i] pmissa dies, & tẽpora Parcæ
Debita cõplerãt. cum turni[k] iniuria matrem
Admonuit ratibus sacris depellere tædas.
Hic primũ noua lux[l] oculis effulsit, & ingẽs
Visus ab aurora Cœlũ transcurrere Nimbus.
Idæiq; chori, tum uox horrenda per auras
Excidit, & Troũ, Rutulorumq; agmina complet.
Ne trepidate[m] meas Teucri defendere naues.
Neue armate man[9]. maria ante exurere Turno
Quam sacras dabitur pinus, vos ite solutæ,
Ite Deæ[n] pelagi, genetrix iubet, & sua quæq;
Continuo puppes abrumpunt vincula ripis,
Delphinũq; modo demersis æquora rostris
Ima petunt. hinc virgineæ (mirabile monstruz)
Reddunt se totidẽ faciet, Pontoq; feruntur,
Quot prius æratæ steterant ad littora proræ.

SER. a ¶ CVI TANTA deo permissa potestas? cui ac si diceret, nec regi qdẽ deoz. b ¶ Defunctæ, liberatæ, vt O tãdem magnis pelagi defuncte periclis. c ¶ Portusq; tenebũt, nautico vsus est verbo, cum de nauibus diceret. d ¶ Quæcũq;, hic ostẽdit aliquas esse perituras. e ¶ Euaserit vndis, de vndis exierit, quũ venerit ad eũ locũ ð quo nauigaturus iã non sit, alij legũt euaserit vndarum periculũ. f ¶ Mortalem eripiam formam, bene dixit mortalem. Nec enis potest fieri, vt eadem res & mortalis sit & imortalis ante est vt desinat esse mortalis. g ¶ Qualis nereia clotho, non tales dixit erunt, sic supra. Qualis mugitus fugit cum saucius aram Taurus. h ¶ Perspice torrentes, ardentes, & est figmentum poeticum. i ¶ Aderat promissa dies, pmissum tẽpus aduenerat. k ¶ Turni iniuria, scil; quã iferebat, & modo iniuria ẽ α᾽δικία, idest iniustitia, hinc & apud comicos iniurius est qui audet aliquid cõtra ordinẽ iuris, & bene iniuria, quoniam & ꝯtra necessitatem fati & cõtra rationẽ fœderis bella cõmouerat. l ¶ Noua lux. i. nimbus deorum, quod & paulo post dicit. m ¶ Ne trepidate, pro ne festinetis, & per hoc significat, ideo ad nauiũ defensionẽ egressos nõ eẽ troianos, quia numen vetuit. n ¶ Ite deæ pelagi, alij hucusq; volunt matrem deuz locutã, alij iũgunt genitrix iubet, Quã sacras dabitur pinus, fabula talis ẽ atys puer speciosus cum matris Deũ præesset sacris a rege ciuitatis suæ amatus est, sed cum itelligeret vis sibi a rege instare illam in siluas profugit, cũ ibi inuentus esset, & vis studeret inferre rex verenda stupratoris abscidit, qui moriens eãdem ipsam corporis puero abscidit, quez semianimez sub pinu latentem cuz inuenissent antistites matris magnæ, prolatum in templum Deæ, frustra conati reficere, defunctum sepeliuerunt, Cuius vt perpetua memoria maneret, mater magna instituit, vt quot annis in sacris suis plãgeretur, pinumq; arborẽ, sub qua iacuerat, tutelæ suæ adscripsit & effecit, vt cultores sui viriles sibi partes amputarent, qui archi galli nũcupantur.

DON. ¶ HIC. p. debuerunt ante coniurationez præire signa ne casu res facta videatur, deinde vox sequitur vt coniectura signorum firmetur. ¶ Maria ante, pulchere a loco in quo erant possibilitatem sumpsit. ¶ Totidem, vt appareret ipsas esse quæ fuerunt versæ.

CHR. ¶ MORTAlem eripiam formam, quasi dicat, ipse nulla causa interposita vt immortales iure esse possint. ¶ Et totum nutu tremefecit olympum. Macro. alioquin vir multa doctrina excellens in hoc loco nationis ingenio non discedit, nam Græci omnia suis arrogant. Nostris cõtra omnia detrahere conantur. Ait igitur phidiam cum Iouez olympum finxisset interrogatum de quo diurnaz mutuaretur effigiem respondisse se archetypum iouis in tribus homeri versibus inuenisse tanq; illi vitio det si quicquid Homerus dicit ipse non dicat, ac de superciliis & crinibus totũ illius vultũ collegisse. Miraturq; hoc a marone ptermissum. Sed non video cur hoc Hemistichio illius maiestatem non minus q; Homerus expresserit.

SER. a ℂOBSTVPVERE rutuli,timuerũt rutuli, timuit Mesapus numinis filius,timuit Tiberis,per hos aũt gradus maior Turni designatur audacia,tale est et in quarto,'At nõ infœlix animi phœnissa. b ſ Et Amnis rauca

dicẽs esse sceleratã gentẽ ob raptã sibi cõiugẽ,in quo facto vtitur græcoꝝ exẽplo,q raptã Helena gentẽ deleuere troianã. n ſ Cõiuge preꝑta,inuidiose sponsas ꝯiugem vocãs o ſ Nec solos tangit atridas iste dolor, cur

sonãs,licet antiquas habuerit hic & hæc amnis,melius tamẽ est accipere rauca sonãs ꝑ rauce, ꝗ̃ rauca amnis.
c ſ Reuocatq; pedẽ tyberin' ab alto,nũc ipsum deum territũ dicit, sup vndas fuisse ꝑterritas, & i se repressas.
d ſ Alos tollit dictis, magnanimitates suas cõprobat dictis,tale ẽ illud ecõtrario, Turbatũq; oculis. e ſ Hæc mõstra petũt, appetunt vt reginam petit.

Obstupuere[a] nimis Rutuli,conterritus ipse
Turbatis Mesapus eqs cũctatur,⁊ Amnis[b]
Rauca sonãs,reuocatq;[c] pedẽ tyberin' ab alto.
At non audaci cessit fiducia turno
Vltro animos[d] tollit dictis. atq; increpat vltro.
Troianos hæc mõstra[e] petunt.his Iuppiter[f] ipse
Auxilium solitũ eripuit.nõ tela[g],neq; ignes
Expectãt Rutulos.ergo maria[h] inuia teucris
Nec spes vlla fugæ.rerum pars altera[i] adepta est.
Terra aũt in nostris manibus.tot milia gentis
Arma ferũt Italæ.nil me[k] fatalia terrent
Si qua[l] Phryges præ se iactant responsa deorum.
Sat fatis,Veneriq; datũ est,tetigere ꝙ arua
Fertilis ausoniæ Troes.sunt[m] ⁊ mea contra
Fata mihi.ferro sceleratã excidere gẽtẽ
Coniuge[n] præerepta.nec solos[o] tangit Atridas
Iste dolor,solisq; licet capere arma mycenis
Sed perijsse semel satis est,peccare fuisset
Ante satis.penitus[p] modo nõ genus omne posos
Foemineũ,quibus hæc medij fiducia Valli

nõ in similitudine criminis sit pœnæ similitudo ? si culpa repetit supplicia quoq; geminẽt. p ſ Penitus mõ non genus oẽ pero sus Foemineũ, mõ, omne genus foemineũ non eos penitus perosos dicebat, locutus ẽ aũt figurate.
ℂ INCREpat DOM. vltr.temeritas maxia q cũ factũ itellexisset õbuit poti' fortunã suã deflere. ſ Auxilius solitũ.q.d.qui fingere semp soliti sunt. ſ Tot milia,separa & deide dic gẽtes. ſ Phryges, ꝑ cõuitio posuit. ſ Solos atridas,siluerũt pœnas ꝑmarũ iniuriaꝝ i atridas pulsi patria luẽt & istaꝝ in nos iã extores, & iõ imbecillior res est ergo miꝝ exẽplum deprimit autẽ omnia illorum gesta apud Troiam, & se græcis ꝑponit ꝙ non fraude,sed vi velit adoriri.

f ſ Iuppit ipse.s.q oĩbus ꝑstare ꝯsueuit,vñ & Iuppiter dictus est ꝗ̃si iuuãs pr.ergo auxiliũ solitũ non circa troianos accipimus,sed qꝺ ipse ꝑstare ꝯsueuit. g ſ Nõ tela neq; ignes expectãt rutulos,nõ expectãt troiani,vt rutuloꝝ telis aut ignibus pereant,qa iã nauiũ amissione perierũt. h ſ Maria inuia teucris, color est,nã rem quã troiani pro se putabãt, in ꝯ̃rium vertit,dicẽs nauigationis auxiliũ & fugæ ꝑdidisse troianos,quos ꝯstat pro fœlicitate habuisse nauigationis vitare discrimina. i ſ Reꝝ ps altera,hũanæ.n.nãæ duo elemẽta ꝯcessã sũt,mare videl; & terra. k ſ Nil me fatalia terrent,tacitis q̃stionibus occurrit dicẽs si fataliter se ad Italiã venisse dicũt, iã venerũt,cõpleta sunt fata.Et callide tacuit qꝺ erat fatale. Troiani n.dicebãt Italiæ sibi regna deberi, & ẽ oratoꝝ qõnes ita ꝑponere vt facilẽ solutiõis sortiant̃ euentũ. l ſ Si q̃ phryges præ se iactãt, quasi & ista cõfingãt. m ſ Sunt & mea cõtra fata mihi, hoc falsũ ẽ qꝺ dicit Turnus,sed in arte rethorica tunc ꝯcedit̃ vti nobis mẽdatio, quum redarguere nullus põt,vt hoc loco,qs enĩ vere põt scire Turno data essent nec ne rñsa? qa scit falsũ esse qꝺ dixit argumẽtis ꝑbare dicta cõtendit

ℂ AVXILIVM. s.e. Maxima prudentia vt ꝙ ab hostibus est ꝑ se facere argumentetur. ſ Reꝝ.p.a. cum mari ac terra mortales vti possint, mare ereptum, esse remotis nauib' ostendit terram vero in sua potestate eẽ qñ tot itali in suum auxilium venisũt. ſ Si qua ph.mira ꝯfutatio.primum enim dicit Troianos iactare fata sua,qꝺ ẽ ac si dicat falsa eẽ q̃ loquunt̃ deinde circũscribit q̃ negare olo nõ põt,nã dicit voluerũt fata i italiã venire troianos,non autẽ regnare, & cũ uenerint satis factum est fatis,deinde contra apponit factũ suum quod quamuis falsum sit,tamen nõ facile dilui potest, & illud validissimum ꝑfert si non fuit illis satis rapuisse vnam coniugẽ s.Helenam nõ debere esse satis ꝙ semel perint. ſ Hæc me.s.u.validissimum argumentum,nam si non potuerunt cũ integri essent munitissima,validissimaq; vrbe se tueri,quonam modo

CHRI.

nam modo nũc multũ iminuti fossa & vallo se defendent? ɔtra quos nec Vulcanijs armis dicit sibi opus esse, neq̃ mille nauibus etiã si oẽs etrusci ab illis pugnent, cũ careant Hectore a quo per decennium defensi sunt, neq; aut dolis Vlyxis quibus palladiũ furatus est, neq̃ dolis equi rem aggressurum, sed aperto Marte acturum promittit.

SER.

Fossarumq̃[a] moræ læti discrimine paruo
Dant animos. an non[b] viderunt moenia troiæ
Neptuni fabricata manu considere in ignes?
Sed vos o lecti ferro quis scindere vallum[c]
Apparat? & mecũ inuadit trepidantia castra?
Non Armis[d] mihi Volcani, non mille carinis
Est opus in teucros. addãt[e] se protinus omnes
Hetrusci socios, tenebras, & inertia furta
Palladij cæsis summæ custodibus arcis
Ne timeant. nec equi cæca condemur in aluo.
Luce[f] palã certum est igni circũdare muros.
Haud sibi cũ Danais rem faxo, & pube pelasga
Esse putẽt, decimũ quos distulit[g] hector i annũ.
Nunc adeo, melior[h] quoniam pars acta diei
Quod sup est læti bene gestis[i] corpora rebus
Procurate viri, & pugnam[k] sperate parati.
Interea uigilum[l] excubiis obsidere portas
Cura datur Mesapo, & moenia cingere flãmis.
Bis septem Rutuli muros qui milite seruent
Delecti. ast illos cẽteni[m] quẽq̃ sequuntur
Purpurei cristis iuuenes auroq̃ corusci
Discurrunt, uariantq̃ vices, fusiq̃ per herbam
Indulgent uinos & vertunt[n] crateras ahenos
Collucent ignes. noctem custodia ducit
Insomnẽ ludo.
Hæc sup e vallo ꝓspectant Troes, & armis
Alta tenẽt. nec nõ trepidi[o] formidie portas
Explorãt, pontesq̃[p], & ꝓpugnacula[q] iungunt.

a ¶ FOSSArumq̃ moræ, q̃ñ ñ tutela, s; mortis dilatio. b ¶ An nõ viderũt, legit & at nõ, ñ an nõ absoluta est, ñ at nõ ẽ inceptiua ꝑicula ad ornatũ ꝑtinẽs. Horatius, At o deoꝝ quicq̃d i cœlo regit, tãdẽ ẽ, At nõ sic phrygius penetrat lacedæmona pastor? c ¶ Vallũ, vallũ dr̃ ipsa munitio. Nã valli fustes sunt, quibus vallũ munit, ipse de suis ſtetaculis vitiũ Primus vallos sub tecta referto. d ¶ Nõ armis mihi vulcani, bñ arma gñaliter dixit. Nã ipse habuit a Vulcano, s; solũ gladiũ, vt enses Quẽ dauno ignipotẽs deus ipse parẽti Fecerat, & stygia candentem tinxerat vnda. ꝑ h' aũt q̃ñ latẽter dicit se Achille meliorem, q se troianos etiã sine diuinis armis superare posse ɔfidit. e ¶ Addãt se protinus oẽs, ne timere videat̃ auxilioꝝ multitudinẽ, dicit esse incremẽta victoriæ. f ¶ Luce palam pp tenebras, & furta iertia. g ¶ Quos distulit hector, bñ solius Hectoris facta ẽ cõmemoratio, vt ostẽdat ipe periysse, q potuit esse terrori, ppter q̃d vult Æneas nihil fortiter fecisse in bello troiano. h ¶ Melior q̃niã pars diei. i. maior & ꝑma. i ¶ Bene gestis corpore rebus, in eo tantũ q̃ hostes non aũt sunt egredi. Homeri est νυν δ' ἔρχεσθ' ἐπὶ δεῖπνον ἵνα ξυνάγωμεν ἄρηα. k ¶ Pugnam sperate parati. s. contra troianos, nõ a troianis, ne videat̃ contra supra dicta oia nũc socijs īferre timorẽ. Sperate autẽ dixit quia cupidos eos oñdit pugnæ & victoriæ, vt viros fortes. l ¶ Vigilũ excubijs, excubiæ sunt diurnæ, vigiliæ nocturnæ. m ¶ Cẽteni. q̃ cẽturionum. s. ex mos romanæ militiæ. Nã ex nũero militũ, q eos sequunt̃ grad' dignitatis appet, vñ & milites dicti a mille, & tribũi militũ dicti sũ χιλίαρχοι. n ¶ Vertũt crateras ahenos, potãt, & est hemistichiũ ennianũ. o ¶ Trepidi formidie, festini pp formidinem. Nã nõ ẽ iteratio. p ¶ Pontes, q sunt in muris angustiorib'. q ¶ Propugnacula, pinnas.

¶ SED. n. optimus ꝓgressus, nã ꝑmo dicit hostes in ɔtẽptionẽ, deĩde hortat̃ suos, vt in illos audeãt. ¶ Mecũ, vt oñdat nõ mittẽ eos ad pericula q̃ ipse detractat. ¶ Noctẽ insomnẽ. i. milites insomnes in nocte. ¶ Ludo, nã voluptas q̃ capit̃ in ludo excitat spũs q excitati somnũ arcent. ¶ Hæc sup, vt multa fiducia reddebat rutulos negligentiores, ita contra Troiani ex periculo admoniti oĩa diligentius curabant, facit ergo narrationes verisimilem, quia est s̃m naturam. ¶ Pontes, nam cũ mœnia non sint, ita lata vt discurrẽtes per illa recipere possint, apponuntur tabulata, & veluti põtes. ¶ Propugnacula, sunt quibus e mœnibus pugnando hostes arcemus, & tutos nos reddimus.

CHRIS.

Tela gerũt istãt Mnestheus. acerq; Serestus.
Quos pater Aeneas, si quãdo aduersa uocarẽt
Rectores[a] iuuenũ, & rerum dedit esse magistros.
Omnis per muros legio sortita[b] periclum
Excubat, exercetq; vices, qđ, cuiq; tuendũ est
Nisus erat portæ custos acerrimus armis
Hyrtacides, comitem Aeneæ quez miserat Ida[d]
Venatrix iaculo[e] celerem. leuibusq; sagittis.
Et iuxta comes Euryalus, quo pulchrior alter
Non fuit Aeneaduz, troiana[f] neqz induit arma.
Ora puer prima signãs intonsa iuuenta
His amor unus erat, pariterqz in bella ruebant.
Tum quoqz cõmuni portam statione tenebeant
Nisus ait. Dii[g] ne hunc ardorẽ mẽtibus[h] addũt
Euriyale? an sua cuiqz Deus fit dira[i] cupido?
Aut pugnam, aut aliqd[k] iamdudũ iuadere[l] ma/
Mẽs[l] agitat mihi nec, placida ꝯtẽta qete[m] ẽ (gnũ
Cernis[n] quæ Rutulos habeat fiducia rerum.
Lumina rara micant. Somno[o], Vinoqz sepulti
Procubuere, silent late loca, percipe porro[p]

SER. a RECTORES iuuenum, legit & iuueni si iuueni Ascanio si iuuenum magistros mi/litum accipe. b Sortita periclus, sorte di/uisa ad defensionem pericli. c Quod cui q̃ tuendum est, exercet vnusquisq; vices ad id qđ accipit tuẽdũ. d Ida venatrix, a ple/risq; Ida mater Nisi accipitur, qa dixit vena/trix, nã si mon/tẽ volueris ac/cipere, abusiue idã venatricem dictã intellige pro venationi/bus abũdantẽ. Nam venatrix ꝓprie est quæ venatur, nõ quæ venationibus abũdat. e Ia/culo celerẽ, be/ne inducit Nisũ optimum esse iaculatorem, & hãc præmittit armorum peri/tiam qua post plurimum po/terit in Eurya/li defensione. f Troiana nec induit arma, si est q nõdũ bellicosa arma induerat. i. accepe/rat, & si dicit pulcher qdẽ erat, sed nõdũ bel/lãdi pitus. g Dij ne hũc ardorẽ mentibus addũt Euryale? an sua cuiq; deus fit dira cupi/do? apud Plotinũ p̃hum, & alios q̃rit vtrum mẽtis nr̃æ acies p se ad cupiditates & ꝯsilia moueatur, an impulsu alicuius numinis, et p̃mo dixerũt mẽtes humanas moueri sua sponte deprehenderunt tamen ad omnia honesta im/pelli nos genio, & numine quodam fami/liari, quod nobis nascẽtibus datur, praua uo nostra mente nos cupere & desiderare, nec enim põt fieri vt praua numinũ volũtate cu/piamus, quibus nihil malum constat place/re, vnde nunc hic ortus est sensus. hoc enim dicit Nisus. O Euryale dij ne nr̃is mentibus cupiditates inijciunt, & desideria, an deus fit ipsa mentis cupiditas? h Mentibus ad/dunt, bene addunt. Nam animus sui natura prudẽs est, sed ei additur, vt aliquid impatiẽ/ter desideret, quasi præter eius naturã adiun/ctum ex altero. i Dira, magna. k Ali/quid magnũ. s. per hostis transitũ. l Mẽs agitat mihi, molitur. m Quiete, mõ ocio nõ somno, nã in vigilijs fuerat collocatus. n Cernis quæ rutulos habeat fiducia rerũ ipsius desiderij vult esse rationabiles causas. o Somno vinoq; sepulti, alterũ pendet ex altero, & sepulti quasi sine pulsu & nil senti/entes. p Porro hortantis est.

IVVENI'. DON. ascãio, aut ap/pellatiõe vni° oẽs intellexit. Nisus, q̃ ci/to dixit nomẽ p̃tes, locũ in q̃ natus, & qbus esset studijs. Troiana in/duit ar. cæteris pulchrior, pul/cherrimus aũt cũ esset arma/tus. Dira cu. cogitationes maximas deus aliqs mouet, an ipsa sibi mẽs patus est.

QVO pa. æ. CHRI. & hoc pruden/tis imperatoris fuit, vt absutu/ros aliqs sum/mæ rerũ p̃fice/ret. Rectores iu. nã illa ætas cum animis abũdet, & prudẽ/tia careat rectoribus indiget. Sortita. p. per sortes accipiens inter se ea qbus piculũ erat. Quod cuiq;. t. certi enim certis rebus dele/gãdi sunt, nam quod omnibus faciundũ reli/quitur a nullo fit. Nisus & optime iuueni dat robur animi sine multa prudentia. Nõ f. æ. t. u. i. a. non fuit alter ex ijs qui arma in/duerẽt. Dij ne hunc ar. m. a. An sua cuiq; de. fit di. cu. optima est Seruij expositio, sunt etiam q dicãt aias nostras, ita esse instructas suis viribus, vt duas extremas operari non sentiamus, ergo quemadmodum vegetatiua quæ omnium humillima est non sentitur a nobis cuz operatur, nam neq; sentimus cor/pus crescẽ, neq; q̃ decoctiones in stomacho epate ve fieri ne venas pulsare, & alia mul/ta, ita intelligẽtia quæ suprema est, & supra intellectum posita deo pene coniungit no/bis non aduertẽtibus agit, & hæc quidẽ no/bis, vt Platonici aiunt pro deo est. Cernis quæ rutulos, mouebat ad tam egregium faci/nus adolescentẽ ingens gloria, & sũma rei/pu. vtilitas deinde dabat spẽ perficiẽdi negli/gentia hostium quæ rerum secundarum sem/per comes esse solet.

QVID

Quid dubitē[a], ɿ quæ nūc aio sententia surgat.
Aenean acciri omnes Populusq;[b], Patresq;
Exposcunt, mittiq; viros qui certa reportent[c].
Si tibi[d] quæ posco promittunt (nam mihi facti
Fama sat est) tumulo videor reperire sub illo
Posse viam ad muros ɿ moenia[e] Palantea.
Obstupuit magno laudum percussus amore
Euryalus, simul his ardētē; affatur amicum.
Me ne igitur socium summis[f] adiungere reb[us]
Nise fugis? solum te in tāta pericula mittam?
Non ita me genitor[g] bellis assuetus Opheltes
Argolicum[h] terrorem inter: Troiæq; labores
Sublatum[i] erudijt, nec tecum talia gessi
Magnanimū Aenean, ɿ fata extrema secutus
Est hic[k], est Animus lucis contemptor, ɿ istū[l]
Qui vita bene credat emi, quo tendis honorē.
Nisus ad hæc. equidem de te nil tale[m] verebar,
Nec fas. nō ita me referat tibi Magnus ouantē,
Iuppiter, aut quicūq; oculis hæc[n] aspicit æquis
Sed siquis, quæ multa vides discrimine tali
Siquis in aduersum rapiat Casus ue: Deus ue,
Te super esse velim, tua vita dignior ætas.
Sit qui me raptum pugna, precioq; redemptū
Mandat[o] humo solita, aut siq̄ id Fortūa vetabit
Absenti[p] ferat inferias, decoretq; sepulcro.
Neu matri miseræ tanti sim causa doloris,
Quæ te sola Puer multis e matribus[q] ausa
Prosequitur, magni nec moenia curat Acestæ.
Ille autem[r] causas nequiq̄; nectis inanes.
Nec mea iam mutata loco sententia cedit.

a ¶ QVID dubitē, i. cogitem. ols. n. cogitatus in dubitatione est ante sniaꝫ. b ¶ Populusq; patresq;. trāsfert in troianos romanam ɔsuetudinē, vt solet plerūq;: prius enim iubebat populus, post confirmabat senatus. e ¶ Reportēt, portent, naꝫ re vacat. d ¶ Si tibi quæ posco ꝓmittūt, poscere est fm Varrones quoties aliqd pro merito nostro deposcimus. Petere ꝟo est quūꝫ aliquid humiliter & ꝓcib[us] postulamus, & bene Euryalum, qđ nolit dicere latenter ostēdit. e ¶ Moenia palantea, vbi nūc credit esse Aeneam. f ¶ Summis adiungere rebus, summus & extremus dicimus & laudabile. bene ergo in re dubia sermone vsus est dubio. Nā hoc dicis nō debes me nec a tua gloria, nec a periculis segregare. g ¶ Genitor bellis assuetus, ipse puer ē nec dū ꝓbat[ur], vnde se & ab illis ꝑibus, & a patris ꝟtute cōmēdat. h ¶ Argolicū terrores quē græci inferebāt. i ¶ sublatū, susceptum. k ¶ Est hic aīus, hic pōt esse & aduerbium demōstrātis, vt sit, est hic. i. in meo pectore, potest & sic accipi, vt dicas hic est. est aīus lucis ɔtemptor, hoc est iste aīus. ergo hic & ꝓduci pōt & corripi. l ¶ Istū Qui vita bene credat emi quo tēdis honorē. quo tēdis. i. ad quē nisi teris libēter emat vita. i. vitæ ꝓcio. m ¶ Nil tale verebar, quale tu suspicaris. n ¶ Hæc, humana negocia, vel quæ loqtur. o ¶ Mandet humo, multi hic distingunt, alij iungunt mandet humo solita, vt cōmendet in terra. solita sūt fortuna quæ pijs inuidere ɔsueuit. Stat. hic trahēs colorē ait Inuida fata pijs, & fors ingētibus ausis Rara comes. p ¶ Absenti ferat iferias, hoc ē cenotaphiū faciat, & impleat honorē sepulchri. q ¶ E matribus e nobilibus. Nā matres nō nisi nobiles dicimus, vñ & matronæ dictæ sūt. Scimus autem non oēs mulieres in sicilia remansisse. Nā legitur in. xi. Et mœstū iliades crinem de more solutæ. r ¶ Ille autem, hoc loco esse iterruptā orationem Nisi intelligimus.

¶ SED siquis, Omnia hæc refert ꝙ in causa min[us] spei plus timoris inest. DON.

¶ OBSTVPVIT. nō periculo, sed cupiditate laudum. ¶ Me ne, oratio ē ab amicissimo animo cuꝫ neq; ab illo spernēdū se i societate reꝫ magnaꝝ neq; se illū i periculo deserere dignum putat. ¶ Non ita. modeste se laudat cū quicqd in se roboris sit ab educatiōe q̄ ꝓpria parētis esse ɔuenire demōstrat. ¶ Nec te cum talia gessi, nam ꝟ alijs per ætatem minus cognitus sim tibi tñ cum quo semper sum, probatū me esse oportet. ¶ Casus, ꝟꝫ epicureos. Qui deos humana curare negabāt, & omnia casu fieri putabant. ¶ Deus ve, fm academicos maxime qui prouidentia dei omnia regi, vt nos volunt, Totus autem iste locus & quid valeat amicitia cum vera est, & commiserationem summam propter euentum demonstrat, quæ prouenit ab excellentia animoruꝫ vel usq;. Commiseratio enim captatur, vt ostēdit Cicero Non minus a magnitudine animi q̄ a lachrymis. CHRI.

a ❡VIGILES simul excitat, q vigiliarum officium simul habebant. b ❡Seruantq́ vices, hic distinguendû est, alias sensus nô pcedit, si adiunxeris statione relicta. c ❡Regê q requirût, regis filiû, vt Magnû reginae sed enis miseratus amorê. d ❡Caetera p têras omneis, exaggerât more suo vigilantiû labores. e ❡Consilium summis regni de rebus habebât, Lucilij versus vno sermone mutato, Nâ ille ait Consilium sûmis hominû de rebus hêbant. f ❡Iâ nûcius esset, iam aut cito, aut quû nullû iuenirent. g ❡Adnixae hastis, ostêdit iâ eos diuturna statione fatigatos, qđ aût stant & romani moris ê, & bellicae necessitatꝫ, hûc aût standi habitus & Sal. commemorat, vt Fessi arma sua qsqꝫ stantes incûbere. h ❡Castroꝝ & câpi medio, in medio câpi spacio, q câpus castroruꝫ medius fuit. i ❡Rem magnâ preciûq; morae fore, dicebat se afferre rê magnam, cuius mora pciûꝫ posset afferre. i. poenâ Ter. Ego pciû obstulti iiâ fero, vt sit sensus, si tardius mittamur ad Aeneâ, luem hostiû poenas, alij sic itelligût scimus qđ adnetû nostrum, morâ vestris afferre pslijs, verû huius morae erit preciuꝫ. i. remuneratio. Nâq; hoc offerebât, qđ illi cogitabât, vt diximus supra. Quis ve aeneae iâ nûcius esset. k ❡Accepit trepidos, festinos more suo. l ❡Nâ ve haec nostris spectêtur ab annis, bene excusat, qa scit de aetate puerorû posse dubitari, dicês nô ex suggerêtû p sona, sed suaui cosilia pôderâda. m ❡Portae q pxima pôto, apparet, vt supra diximus castra troiana i hostiês fuisse, quđ nullus alter locus i laurolauinati hic fluuio cohaeret, hic pelago, & nûc dicit Portae q pxla ponto rê paulopst dicturus ê, Oppofuerê acie, naꝫ dextra cingit amni. n ❡Interrupti ignes, supra aliter Lumina rara micant. o ❡Fumus erigit, signuꝫ est sopitoꝝ igniû quoties maior fumus erigitur. p ❡Fortuna, occasiôê q ❡Quaesitus, vt quaeramus. r ❡Cû spolijs hinc ê qđ supra Euryalo dixit Me referat tibi magn' ouantê iuppitê, respiciens ad id qđ posset fortiê facere. s ❡Nec nos via fallit, bñ vbiqꝫ cum amico cuncta communicat. t ❡Obscuris primâ sub vallibus vrbes, nâ i obscuris vallibus positi vidimus primaꝫ vrbem, hoc est primam partê vrbis. Nam palanteuꝫ in môte est, non i vallibus.

Acceleremus ait, vigiles[a] simul excitat. illi,
Succedunt, seruantq́[b] vices statione relicta.
Ipse comes Niso graditur: regemq́[c] requirunt
Caetera[d] per terras omneis Animalia somno
Laxabât curas, & corda oblita laborum.
Ductores Teucrum primi, & delecta iuuentus
Consilium[e] summis regni de rebus habebant
Quid facerêt? quis ue Aeneae iâ[f] nuncius esset?
Stant lôgis adnixi[g] hastis, & scuta tenentes,
Castroꝝ[h], & campi in medio. Tum Nisus, & una
Euryalus côfestim alacres admittier orant.
Rê magnâ[i], praeciumq́ morae fore. prim[o] Iulus
Accepit[k] trepidos. ac Nisum dicere iussit.
Tunc sic Hyrtacides. audite o mentibus aequis
Aeneadae. ne ue[l] haec nostris spectenê ab annis
Quae ferrimus. Rutuli somno, Vinoq́ sepulti
Procubuere locum insidijs côpleximus ipsi
Qui patet in biuio Portae[m], quae pxima ponto
Interrupti[n] ignes, aterq́ ad sidera fumus[o]
Erigitur, si fortuna[p] permittitis vti
Quesitum[q] Aenean, & moenia palantea.
Mox hic cum spolijs[r] ingentî caede peracta
Affore cernetis. nec nos[s] via fallit eunteis.
Vidimus obscuris[t] primam sub vallibus vrbeꝫ
Venatu assiduo, & totum cognouimus amneꝫ.

DON. ❡VIDImus, demonstrat rê fieri posse.

CHRIS. ❡AVDITE o mentibus aeqs, cum causa haec fide caritura videret. Captat in primis attentionem, & statim incipit confutare validiora argumenta aduersariorum, illi enim opponere potuissent iuuenilem aetateꝫ quae vt plurimum consilio caret, Deinde quod promittunt eos praestare non posse propter hostiles excubias, quas fallere nequeant. Primo ergo demonstrat non temere rem hanc sumpsisse, sed cum consilio, deinde facilitatem rei vel saltem possibilitatem ex negligentia hostium qui iam ex vino profundiori somno premantur. Ac deniqꝫ demôstrat locum iam sibi ad insidias electum. ❡Si fortuna permittitis vti, quasi dicat, fortuna quidem sese vltro offeret modo illa vti velitis. ❡Nec nos via fallit, non solum prouidi quomodo hostilia castra tutus egrederer. Sed etiam q deinde, iter tenendum sit. ❡Primam vrbem primas partes vrbis. ❡Obscuris, pter internalla locorum.

Hic annis[a] grauis, atq; animi maturus Alethes.
Dij patrij, quorũ semper sub numine Troia est
Non[b] tamen omnino Teucros delere paratis.
Cum taleis aĩos iuuenum: & tam certa tulistis
Pectora sic memorãs hũeros[c], dextrosq; tenebat
Amborũ, & vultũ[d] lachrymis, atq; ora rigabat.
Quæ vobis: quæ digna Viri pro laudib[e] istis
Præmia posse rear solui: pulcherrima primum
Dij[f], moresq; dabunt vestri tum cætera reddet
Actutum[g] pius Aeneas, atq; integer[h] æui
Ascanius meriti[i] tanti non immemor vnq̃.
Immo ego vos: cui sola salus genitore reducto
Excipit[k] Ascanius, per magnos Nise Penates.
Assaraciq; larem, & canæ[l] penetralia Vestæ
Obtestor[m] (quæcunq; mihi Fortuna[n] fidesq; ẽ
In vestris pono gremijs) reuocate parentem,
Reddite conspectum, nihil[o] illo triste recepto.
Bina dabo argento perfecta atq; aspera signis
Pocula, deuicta[p] genitor quæ cepit Arisba,

SER. a ℂ ANNIS grauis atq; animis maturus alethes. Salustius de Philippo qui ætate & consilio cæteros ante ibat, nã in senioribus viget prudẽtia, vnde Ouid. Seris venit vsus ab annis. b ℂ Non tamen omnino teucros delere paratis, ac si diceret licẽ irascimini ad tẽpus, hinc apparet ñ velle vos penitus delere troianos, q̃ tales animos in iuuenibus datis. c ℂ Humeros dextraq; tenebat, hoc ad esse ctũ rettulit. Nec enim simul fieri potest. Intelligimus autem q̃ singulos & mẽbratim amplectebatur. d ℂ Vultum lachrymis atq; ora rigabat, poetice iũxit, & modo vnum significat. est autem iteratio, Interdum recipiunt discretionem. e ℂ Pro laudibus, idest virtutibus ab eo quod præcedit id quod sequitur. f ℂ Dij moresq; dabunt, Ciceronis est tractũ de philosophia qui dicit sufficere ad gloriam benefacti conscientiam, quod & Vir. supra ait, Et mens sibi conscia recti. g ℂ Actutum, confestim sine dilatione, & est aduerbium tpis. h ℂ Integer æui, adolescẽs, cui adhuc ætas integra superest, vnde Ennius deos æui integros dicit, quibus multum æui superest. i ℂ Meriti tãti, præstiti, vt merui quoq;. Itẽ Quiq; sui memores alios fecere merendo, cum mereri sit cõferre, vt si bene quid de te merui. k ℂ Excipit ascanius. i. subsequitur, & a poeta dictus est. l ℂ Canæ vestæ, venerabilis, antiquissimæ. m ℂ Obtestor, adiuro, & est ordo Immo ego cui sola salus genitore reducto, vosq; obtestor per deos reuocate parentem. n ℂ Fortuna fidesq; est, q̃cq̃d casu, q̃cq̃d cõsilio egero vobis cõmittã, Nam per fidẽ consilia significat, per fortunam opes & imperium, & cuiuslibet rei possibilitatem. o ℂ Nihil illo triste recepto, subaudi erit. p ℂ Deuicta genitor quæ cepit arisba, atqui sm̃ Homerum Arisba troianis misit auxilia, & ab Achille subuersa est, sed accipim⁹ aut ante bellũ græcorum Arisbam a troianis captam, & in amicitiæ fœdus admissum, aut certe pocula hæc data ab Heleno, qui in achillis bona per Pyrrhi successerat hæreditatem, vt sit quæ cepit pro accepit. Deuicta Arisba, scilicet ab Achille.

DON. ℂ DII, MAN. Maturi hominis matura oratio, recte autem incipit a dijs quorũ fauore respub. tales viros recipiunt, lachrymæ autem gratulationis fuerãt q̃ extitissẽt tales, item doloris q̃ recordaretur tot fortium virorum iam amissorum qa dixerat nõ tamẽ omnino Teucros delere paratis. ℂ Dij, q̃ bonis fauent ℂ Moresq; vestri recte viuendo. ℂ Aeneas, Et vt diuturnior res sit ascanius. ℂ Canã, antiquam & perpetuam. Obtestari autem est ob aliquam causam deos testes adhibere. ℂ Victa arisba. nihil enim tollitur post victoriã nisi quod sit magni meriti.

CHR. ℂ VVLTVM & ora, Os in quo vultus apparet, nam vultum iam demonstrauimus esse accidentia in facie quæ ab aliqua perturbatione proueniunt aut egritudinis, aut timoris, aut lætitiæ, aut spei, ℂ Viri. q. d. q in adolescentiæ annis virilem animum geritis. ℂ Dij moresq;, vide Seruiũ. ℂ Aeneas actutũ, æneas qui imperium tenet q̃ primum dare poterit. Verum cum ætas vestra illi superfutura sit, restabit ascanius qui cum coetaneus vobis sit omnia persoluet, ex quo ostendit q̃ munus tanti facinoris non vno aut altero, sed plurimis cõtinuatisq; beneficijs honestandũ sit. Vnum ergo & breuis temporis erit periculum. At remuneratio vniuersam deinde vitam decoratam reddet. ℂ Excipit, statim subsequitur, nec potuit liberalius respondere cum quicquid aut consilio aut virtute sibi prouenturum sit, Id penitus permittat illis. ℂ Bina dabo argento. Laudat mun⁹ a numero q̃ duo sint, laudat a materia & ab artificio, laudat a difficultate q̃ ex hostibus rapta sint,

Et tripodas gemios: auri duo[a] magna talenta.
Cratera[b] antiquum, qué dat Sidonia Dido.
Si vo capere Italiam, sceptrisq; potiri
Contigerit victori. & prædæ ducere[b] sortem,
Vidisti quo turnus equo, quibus ibat i armis
Aureus? ipsum illũ Clypeuz, Cristasq; rubétes
Excipiam[c] sorti, iam nunc tua præmia Nise.
Præterea bis sex genitor lectissima matrum
Corpora, captiuosq; dabit: suaq; oibus arma.
Insuper[d] id cãpi,[e] quod rex habet ipse Latinus.
Te vero mea quem spaciis propioribus ætas
Insequitur venerande Puer, iam pectore[f] toto
Accipio, & comité casus complector in omneis
Nulla meis sine te quæretur gloria rébus,
Seu pacem, seu bella geram. tibi maxima rerũ[g]
Verborumq; fides, contra quem talia fatur
Euryalus. me nulla[h] dies tam fortibus ausis
Dissimilem arguerit, tantum[i] fortuna secunda,
Aut aduersa cadat. sed te super[k] omnia dona
Vnum oro, genitrix Priami[l] de gente vetusta
Est mihi, quã miseram[m] tenuit non Ilia tellus
Mecum[n] excedentez, nõ mœnia regis Acestæ,
Hãc ego nũc ignarã huius (quodcumq;[o] picli ẽ)
Inq; salutatam[p] linquo (Nox, & tua testis

SER. a DVO magna talenta, bene addidit magna. Nã variũ apud diuersas gentes est talenti pondus, vnde talentũ põt & breue aliquid, & magnum significare. Nam vt supra diximus sm Plautum talentum. lxx. librarum ẽ, q quuz dixisset debere. cxl. libras, paulo p' intulit duo ta'ẽta per iocuz dicens Debentur taléta tot quot ego & tu sum'. Itez Homerus talétum breue qddam oñdit, apud quem in equoruz cursu tertiũ præmiũ est lebé, quippe qd accepit victus, quum victori leuia sint data munera. b Ducere sortem. statuere alij proprie, duceret legũt, qd est sortium, vt Stat ductis sortibus vrna. c Excipiam sorti, pter sorté dabo. d Insup. id, sup hæc. e Campi qd habet rex ipse latin', Mos fuerat vt viris fortibus, siue regibus pro honore daret aliqua agri particula, vt habuit Tarquinius superb' in campo martio quod spaciuz ab Homero το τέμενος dr̃, hoc ergo qd Latinus p honore de re. pu. hũit ab Ascanio intelligam' esse pmissum. f Pectore toto, omni affectu. g Rerũ verborũq; fides, & rem pu. tibi cõmittã, & te cũ oẽ cõmunicabo ɔsiliũ. h Me nulla dies tã fortib' ausis dissimilẽ arguerit, ab hoc officio & ab hac audacia accessu tpis isferior ñ pbabor, q̃lis cũq; fortuna comitet. i Tantũ, tãtũmõ hoc possum de me pmittere, vt semp audeã, semp velis fortiter facere. Nã hoc est qd dicit Fortib' ausis Dissimilẽ arguit. tm̃ g meũ ẽ hoc pmittere, siue prospa, siue aduersa fortuna comitet, Nã aut disiũctiua particula est, nõ negãtis aduerbium. k Sup oĩa dona. vltra oĩa. l Priami de gẽte vetusta, de familia, & bñ eaz ẽt ex cognatione cómẽdat. Nã Ascanius nepos est Priami p Creusam. m Miserã, q̃ sic impatienter diligebat filium. n Mecum excedentẽ vt ille meum commitatus iter. Vult enim itelligi sui cã mřez secutã. o Quodcũq; periclí ẽ, syllepsis, nã subaudis periculũ. p Inq; salutatã linq̃, isalutatã, & ẽ tmesis, vt luti li inq; ligatus cedebat.

DON. INSVPER, mos mirandos in poeta vbi tol multa narranda sunt, ne continuatio fastidium pariat diuidit. Interponẽdo aliqd quod tamẽ nõ sit alienũ. Genitrix, magnus pondus in his verbis. Mater nom. n. nomẽ omnes affect' transit. Præterea q sit ex genere Priami si accessione noua, sed vetuste cõiũcta. Laudauit ergo a genere sed qa frustra laus origĩnis tãgit, nisi id q laudat vita, & mõib' se maiorib' suis dignũ gerat ponit suas virtutes. excusat ãt q ignaram relinquat, quia nisi illa cã intercessisset, scelus non paruum commisisset.

CHRI. MAGNA a. Quia vt oñdim' & pua fuie-bant. Q ué. d. s. d. laudat ab auctore. V idisti q̃ Turn', nouerat istos cupidissimos gl'æ. Ergo qd magis pmittẽ potat q̃; sũmi ducis equũ. Id cãpi, rõanũ moré seqt q bñ õ re pu meritos agro dõabãt, vt de Mutrio & mltis alijs legim'. Te vero qué spatijs ppiorib', Demõstrat q similitudo ætaq beniuolẽtiã pcilliat. Venerãde. p. p miraculo dcm̃, Nã nihil tã lõge a pueritia, q̃; veneratio ẽ. Tãtũ. f. se. a. ad. c. idest mõ aliqd accidat, q̃ corãdũ sit siue i scdã, siue i aduersa fortunã. Sup. o. d. i. q ego pluris q̃; cætera dona faciã. Priami de gẽ. ve. ẽ an ãda a te, qa est ex eadẽ familia de q̃ mř tua. Est itidẽ a me q pter q̃; mř est. Oĩa tedia & labores vt me seq̃ret ppessa est. Ignarã & insoliũ, timebat. n. ne robur ad pietate mřna succũbẽt. Præposuit igit rẽpu. matri, & remediũ sua prudentia adinuenit.

QVOD

a ¶ QVOD nequeam lachrymas perferre parentis, excusat ne videatur crudelis, vnde sequitur matris eius tragicus & miserabilis ille conquestus potuisti linquere solam crudelis, & talia. b ¶ Inopem, modo auxilij egentem.

vt darent liberis quæ accipere nō potuissent parētes. k ¶ Lycaon gnosius, cretēsis, & est laus ab artifice. hunc aūt gladiū Euryalo datum intelligamus. Nam nisus accepit pellē & galeā. l ¶ Pellem horrētisq; leonis Exuuias

Dextera (qđ nequeā[a] lachrymas pferre parētis.
At tu (oro) solare inopem[b], & succurre relictæ.
Hanc sine me spē ferre tui. audentior ibo
In casus[c] omnes. perculsa mente dederunt
Dardanidæ lachrymas, āte omneis Pl̄cher[d] Iul[e]
Atq; animum patriæ strinxit[e] pietatis imago.
Tunc sic effatur.
Spondeo digna tuis ingentibus omnia cœptis
Nāq; erit ista mihi genitrix, nomenq; Creusæ
Solum defuerit, nec partum gratia[f] talem
Parua manet, casus[g] factū quicūq; sequetur.
Per caput hoc iuro, p quod[h] pater ante solebat,
Quæ tibi polliceor, reduci[i]. rebusq; secundis,
Hæc eadem matriq; tuæ, geriq; manebunt.
Sic ait illachrymās, humero simul exuit ensem
Auratum, mire quem fecerat arte Lycaon[k]
Gonsius, atq; habilē vagina aptarat eburna.
Dat niso, Mnestheus pellem[l] horrētisq; Leonis
Exuuias, galeam[m] fidus permutat Alethes.
Protinus armati incedunt, quos omnis eunteis
Primorum[n] manus ad portas. Iuuenūq; Senumq;

c ¶ In casus omnes, vt supra Fortūa secunda, vel aduersa. d ¶ Pulcher Iulus, incōgruū epitheton pulchritudis posuit cum ecs esset in loco religionis. e ¶ Strixit pietatis imago, p strixit, momordit, admonuit. sensus aūt est, mi postq; vidit istū sic amare matrem, pater næ pietatis cœpit virtutē agnoscere. Aut certe cœpit etiam ipse sic l pietatēs moueri, vt eius consueuit pat. Aut certe exēplo Euryali auidius cœpit amāre patrem etiam ante dilectum. f ¶ Nec partum gratia tales Parua manet, debet ab omnibus coli, quæ talem creauit. g ¶ Casus factus quicūq; sequetur, satis congrue. Præmia n. non debentur euentui, sed voluntati. h ¶ Per qđ pater ante solebat, alij volūt ideo ante, quia absens est Aeneas, nam iurare possumus & per absentis filij caput, alij ad causam religionis trahunt, quæ præcepit, vt filij imitentur in omnibus rebus suos parentes, vt nūc quasi imitatio sit iusiurandi, vt dicat Ascanius Iuro per caput meum, sicut præsens pater per caput suum iurare consueuerat, quoties fidem suam confirmare cupiebat. Alij volunt ideo dictum ante, quia pontificibus per liberos iurare non licebat, sed per deos tantummodo, vt sit antequam pōtifex esset Aeneas. i ¶ Reduci rebusque secundis, mira arte moratur in prosperis, & ea iterat, tacet aduersa & magis itellectui, & subaudi tioni relinquit. quum enim non dicat, si nō redieris ait Matriq; tuæ generiq; manebūt. hoc autem sm morē romanorum dicit, apud quos pmia decernebant vt illi liberisq; eius

τὸ αὐτὸ dixit, & est bis idem, vt Bellū etiā pro cæde boum stratisq; iuuencis Laomedontiadæ. m ¶ Galeam, aliæ. n sunt exploratorum, sicut etiā Homerus ostendit, q exploratores sic armat, & p de Diomede.

ἀμφὶ δὲ οἱ κυνέην κεφαλῆφιν ἔθηκε ταυρείην.
ἀφαλόν τε καὶ ἄλοφον ἥτε, καταῖτυξ κέκληται.
Et īfra d vlysse
ἀμφὶ δέ οἱ κυνέην κεφαλῆφιν ἔθηκεν ῥινοῦ ποιητὴν πολέσιν δ' ἔντοσθεν ἱμᾶσιν
ἐντέτατο στερεῶς ἔκτοσθεν δὲ λευκοὶ ὀδόντες
ἀργιόδοντος ὑὸς θαμέες ἔχον ἔνθα καὶ ἔνθα
εὖ καὶ ἐπισταμένως μέσσῃ δ' ἐνὶ πῖλος ἀρήρει.

Sed de illa Diome. ppe itelligēdū q̄ sine cono ē vt occultior sit explorator. Talis. n. vocat καταῖτυξ, q sit humilis fabricata. i. κατὰ τὸ τεῦχος, & aliæ bellātiū. n ¶ Primorum, genitiuus hic venit ab eo qđ est hi pmores, sicut hi pceres, quorum nos nominatiuus singularis nō iuenit, lz dicamus pmoris.

¶ TALEM RAPTVM, non erit illi parua remūneratio q te peperit. ¶ Hæc eadem matri manebunt, subaudi si non redieris, quod subtraxit ne male aliquid ominaretur.

¶ Generiq;, quoniam mater ipsa omnia Euryalo promissa accipere propter vetustam ætatem, & propter sexum inhabilis erat.

¶ Humero simul exuit ensem, dat ad præsens minora munera quibus maiorum fidē confirmet. ¶ Quos omnis, facit rem verisimilem ex quo fieri solet.

Prosequitur votis[a], necnon & pulcher Iulus
Ante annos, animumq; gerens, curamq; virilẽ
Multa patri mandata dabat portãda, sed auræ
Omnia discerpunt, & nubibus[b] irrita donant.
Egressi superant fossas, noctisq; per vmbram.
Castra[c] inimica petunt, multis tñ ante futuri
Exitio. passim somno, vinoq; per herbam
Corpora fusa vident, arrectos littore currus
Inter lora, rotasq;, viros, simul arma iacere
Vina[d] simul. prior Hyrtacides sic ore[e] locutus.
Euryale audendum[f] dextra, nũc ipsa vocat res.
Hac iter[g] est. tu, nequa manus se attollere nobis
A tergo possit, custodi, & consule longe.
Hæc ego[h] vasta dabo, & lato te limite ducam.
Sic memorat, vocemq; p̃mit simul ense supbũ
Rhamnetẽ aggreditur, qui forte Tapetib[9] altis
Extructus toto proflabat pectore somnum,
Rex idem, & regi Turno gratissimus augur.
Sed non[i] augurio potuit depellere pestem.
Treis iuxta famulos[k] temere[l] inter tela iacentes,
Armigerũq; p̃mit[l] Rhemi, aurigãq; sub[m] ipsis
Nactus equis, ferroq; secat pendentia[n] colla.
Tũ caput ipsi aufert domino, trũcumq; relinqt
Sanguine singultantem[o] atro tepefacta cruore
Terra, toriq; madẽt, necnõ Lamyrumq;, Lamũq;
Et iuuenẽ Serranũ. illa qui plurima[p] nocte
Luserat insignis facie, multoq; iacebat
Membra deo[q] victus. fœlix si protinus illum
Aequasset nocti ludum, in lucemq; tulisset.
Impastus ceu plenã Leo per ouilia[r] turbans.
(Suadet enim vesana Fames) mãditq;, trahitq;

SER. a ❡ VOTIS, aut cũ votis, aut p̃ reditu vota facientes. b ſ Et nubibus irrita donant, vt Ipse ptes volucres dispersit i auras. c ſ Castra inimica, non tñ hostilia, sed etiã perniciosa. Nã cũ dolore dein inimica, vnde. s. redituri nõ erãt qđ, ex sequẽtibus cõprobat, dicendo enim multis tñ ante futuri exitio, ostẽdit perniciosa eẽ castra, q̃ ipsis fuerãt mortem allatura. d ſ Vina sil', vasa. s. vini, in q̃bus vina ponunt. e ſ Ore locutus, nõ est perissologia. Nã sm̃ Home. exploratores q̃ volũt plerũq; nutu significãt apud quẽ, vlysses Diomedi sibilo innuit. ποιξησεν δ' ἄρα πιφαυσκων Διομηδεϊ δίῳ. f ſ Audendũ dextra, q̃a audemus & cursu & animo. g ſ Hac iter est, per hostiũ cædẽ, & audaciam nostrã. h ſ Hæc ego vasta dabo, de quibus dixit Corpora fusa vidẽt. i ſ Sʒ non augurio potuit depellere pestem, ostẽdit per trãsitum fati necessitatẽ nulla peritia posse depelli, est aũt Homericus versus. ἀλλ' οὐκ οἰωνοῖσιν ἐρυσατο κῆρα μελαιναν. k ſ Temẽ passis, fortuitu, negligẽt. l ſ Premit opp̃mit. m ſ sb̃ ip. e. circa ipsos. n ſ Pẽdẽtia colla, q̃si ebrioꝝ. o ſ Sigultãtẽ, cũ singultu aĩas efflãtẽ. p ſ Pluria luserat, p plurimũ. q ſ Deo, vino vl' sõno. r ſ Per ouilia turbãs, perturbans ouilia, nã tmesis est.

DON. ❡ TEMERE, ostẽdit hos ita vino fuisse opp̃ssos, vt cecidisse potius q̃ corpa ad gẽtẽ tradi disse viderent. ſ Secat, qđ nõ fit sine mora. Hoc veniebat ex securitate agẽtis & ignoratione patientis ex nimia ebrietate. ſ Deo vi. ostẽdit hũc sola ebrietate opp̃ssũ esse. Vigilãtẽ hic solo timore perijs, q nec clamare, nec ire contra ausus est.

CHRI. ❡ ANTE annos, nã pueriles ætas si etiã respicias ea nõ ferebat. ſ Animũ, fortitudinẽ. ſ Curã, prudentiã & cõsiliũ. ſ Noctisq; per vmbrã in luce depr̃hensi fuissent. ſ Castra inimica. q. d. ineuitabile exitiũ. Nã duo tot superare q̃ poterant? sed tñ vt demõstret eoꝝ fortitudo addit. Multis tñ ante futuri exitio. ſ Passim negligẽtia hostiũ & pfundus sõn' facit rẽ verisimilẽ, nã hæc iuueni aiũ dabant. ſ Audendum de. q̃a aio vt verbis non sat esset, nũc i tãta occasiõe. ſ Colligũt. n. hæc oia q̃ rhetores sb̃ sig̃i piecturali reponũt. s. locus tps spaciũ occasiõ, Ex qb' sequit spes pficiẽdi, & spes celãdi. ſ Cõsule lõ. ita cõsule vt lõgi quũ spaciũ ocul' lustrãdo explores. ſ Vasta nã qa loc' magis vast' eẽ pt̃ q̃; is q hitatorib' vacuat. ſ Lato li. qa latũ spaciũ hoib' euacuabo. ſ Proflabat, maior ẽẽt i dormiẽtib' anhelit'. ſ Augur, vide Serui. Vel dic q̃ p trãsitũ spnit huiuscemodi artes vaticinãdi tãq; ex maiori pte mẽdaces. Ex hac aũt temeraria cæde ostẽdit plus lõge pdesse cõsiliũ prudẽtius, q̃ iuuenũ audaciã, nã si hic cautus egisset tutus euadere cũ socio potuisset. ſ Deo, vel somno vel baccho. ſ Protinus, iugit' pseuerant.

❡ MVTVMq;

Molle pecus, mutūq;[a] metu fremit ore cruēto.
Nec minor Euryali cædes. incensus[b] & ipse
Perfurit, ac multam in medio sine noie[c] plebē
Fadūq;, Hebesumq; subit, Rhetūq;, abarimq;
Ignaros, rhetū vigilantē[d], & cuncta videntem,
Sed magnū metuēs se post Cratera tegebat.
Pectore in aduerso totum cui cōminus ensem
Condidit assurgenti, & multa[e] morte recepit[f].
Purpureā vomit ille aiam, & cū sanguie mixta
Vina refert[g] Moriens, Hic furto[h] feruidus istat.
Iamq; ad mesapi socios tēdebat, vbi ignem
Deficere extremum, & religatos[i] rite videbat
Carpere gramen equos, breuiter cū talia nisus,
(Sensit enim nimia cæde, atq; cupidine ferri)
Absistamus ait. nam lux[k] inimica ꝓpinquat,
Pœnaꝝ[l] exhaustum satis est. via facta[m] ꝑ hostes
Multa virum solido argento ꝑfecta relinquunt
Armaq;, Craterasq;, simul pulchrosq; tapetas.
Euryalus[n] phaleras Rhānetis, & aurea bullis
Cingula Tyburti[o] Remulo ditissimus olim
Quæ mittit dona, hospitio cū iungeret absens
Cedicus ille suo moriens[p] dat habere nepoti,

SER. a ℂ MVTVMq; metu. s. pecus, nā male qdam accipiunt mutū fremitū de leone, qd si dixeris, vacat metu. b ⁋ Incēsus & ipse Perfurit, exēplo Nisi. c ⁋ Sine nomine plebes, bn̄ expssit & bellatoris permiā, & tyronis incōsideratā auiditatē. Nā nisus reges interimit. Euryalus sæuit i plebē, vt Sal. Et isolētia auidius malefaciendi, sine noie autē dixit sine glīa, qrū ꝑ humilitatē nō sunt oībus nota nōia. d ⁋ Rheteūq; vigilantē, hoc loco nō tantū Rhetei timor, sed nisi audacia cōprobat. e ⁋ Et multa morte recepit: purpureā, multi hic distigūt, vt sit sensus talis, eduxit gladiū cū multo cruore purpureū, alij multa morte recepit, vt sit gladiū cū multo cruore, & sic inferunt, Purpureā vomit ille aiam, sm eos, q dicunt aiam eē sanguinē. f ⁋ Recepit, eduxit, vt Hastāq; receptat Ossibus hærētem. g ⁋ Vina refert, proprie quæ paulo ante potauerat. h ⁋ Hic furto feruidus instat. s. Euryalus, qui sæuiebat latenter, vt sit furto nocturno ꝑlio. Nā fures ideo dicti sunt ꝙ furuo idest nigro tēpore furta cōmittunt, aut re vera furto feruidus, qa Mesapi galeā sustulit, Rhamnetis phaleras. i ⁋ Religatos, nō solutos, sed diligenter ligatos, vnde addidit re, idest ex militari cōsuetudine optime ligatos. k ⁋ Lux inimica, proditrix. l ⁋ Pœnarum exhaustū satis est, bene exhaustū, vt ostendat eos auidos cædis fuisse & cruoris hostilis. m ⁋ Via facta per hostes, vt Hæc ego vasta dabo & lato te limite ducam. n ⁋ Euryalus phaleras rhamnetis & aurea bullis Cingula Tyburti, phaleræ ornamenta equoꝝ sunt, & est sermo græcus τaφaλaρa enim dicunt Cingulum autem hominum generis est neutri. Nā animalium genere fœminino dicimus has cingulas. o ⁋ Tyburti Remulo ditissimus olim Quæ mittit dona, Consuetudo erat apud maiores, vt iter se homines hospitij iura mutuis muneribus copularent, vl' in præsenti, vel per internuncios. Sensus ergo nunc talis est Cedicus quidā Remulo quendā eū sibi absens hospitio vellet adiungere, misit phaleras & cingula bullis aureis, hoc est clauis insignita. Remulus moriens nepoti suo cognomini hæc reliquit, qui postea victus a rutulis est & occisus, post cuius mortem apud Rhamnetē rutulum reperta sunt hæc munera. Quod autem dixit Tyburti Remulo, aut Tyburtio itelligam', hoc est de Tybure, vt sit datiuus ab appellatiuo veniēs hic Tyburs aut Tyburte, hoc est filio Tyburti ab eo, qd ē hic Tyburtus huius Tyburti, vt sit Tyburti Remulo, sicut Deiphobe Glauci. p ⁋ Suo moriēs dat habere nepoti, Remulo, quē sup̄ auo cognominē diximus. Nā quoties aperte nō ponit nom:n filij, vel nepotis, cognominē eū esse itelligimus auo vel pr̄i, quoꝝ nomē ap̄te positū inueniemus, & ecōtra si filij vl' nepotis nomē positū fuerit, ꝑtermissus āt parētū cognomines eos itelligamus necesse est.

DON. ℂ PVRPVREAM, purpura nigra est cum rubore, sic sanguis propter copiam vini nigrior in eo fuerat. ⁋ Instat. s. occasio rei gerendæ illū accendebat. Ostēdit aūt hos non motos esse ꝑcio reꝝ, sed gloria qua abstulerunt solum ea quibus ornarentur.

CHRI. ℂ ABSISTAMVS, recte illi qui ætate præibat sapientius ꝯsiliū datur. ⁋ Inimica, nobis qui tenebraꝝ beneficio freti hæc audemus, ⁋ Exhaustū, cōuenienter dictū in cædis auidos. ⁋ Relinquunt, nō. n. auaritiæ causa, sed gloriæ cupiditate illa egerāt. ⁋ Euryalus phaleras, hæc aūt cupiebant, vt essent perpetuū testimonium suaꝝ virtutum.

Post mortem[a] rutuli bello, pugnaq; potiti.
Hæc rapit. atq; humeris neqq̄z[b] fortibus aptat.
Tum galeā[c] Mesapi habilē, cristisq;[d] decoram
Induit. excedūt[e] castris: & tuta capessunt.
Interea præmissi equites ex vrbe latina[f],
Cætera dum Legio[g] campis instruta moratur?
Ibant, & Turno regi responsa ferebant.
Tercentū[h] scutati[i] omnes Volscente[k] magistro.
Iamq; ꝓpinquabāt castris, muroq;[l] subibant,
Cū procul hos leuo flectentes limite cernunt.
Et galea Euryalum sublustri[n] noctis i vmbra
Prodidit immemorē, radiisq;[o] aduersa refulsit.
Haud[p] temerē ē visū. ꝓclamat ab agmie volscēs
State viri, q̄ caussa viæ ē? qui ue estis in armis?
Q uo ue tenetis iter? nihil illi tēdere[q] contra,
Sed celerare fugam in siluas, & fidere nocti.
Obiiciunt equites sese ad diuortia[r] nota
Hic, atq; hic omnemq; abitū[s] custode coronāt
Silua fuit late dumis, atq; Ilice nigra
Horrida: quaz densi complerant vndiq; sentes.

a ❧ POST mortē, scilicet nepotis Remuli ſz supra dictū sensus. Nā Donatus dicit post mortē Nisi & Euryali bello potiri sūt rutuli qđ nō ꝑcedit, si diligēter aduertas, Sane sciēdū hūc locū esse vnū de .xij. Virgilij siue per naturā obscuris, siue insolubilib⁹, siue emēdandis, siue sic relictis, vt a nobis p historiæ antiq̄ ignorātiā liqde nō intelligantur. b ❧ Neqq̄z, nō fruiturus, & ē neqq̄z ap⁹at, sī neqq̄z fortib⁹. c ❧ Galeā mesapi, nō occisi mesapi abstulit galeā, nā dimicaturus est paulopost sz inuenit iacētem & sustulit. d ❧ Cristisq; decorā, bñ ꝑmittit dicēs decorā. Nā ei⁹ splēdore ꝑdēte Euryalus capit. e ❧ Excedūt castris, rutuloꝝ s. Nam supra dicit Castra inimica petunt.
f ❧ Vrbe latina, non est contrarium illi loco vbi ait, Sepāt se tectis, rerumq; reliquit habenas, qđ mō a latina vrbe auxilia venire cōmemorat. Intelligimus enim Latinuz in ꝑncipio discordiæ & tumultus paululum se abstinuisse, postea tamen nec suoꝝ copias, nec propria denegasse cōsilia. Nā eū & cœtui & fœderib⁹ iterfuisse dicturus ē. g ❧ Legio campis īstructa moraſ, ꝓprie. Nā legiones peditū sunt, turmæ ꝟo equitū. h ❧ Tercentum, quia romani equites primo trecentū fuerūt, de singulis enim curijs deni dabantur, quas trigīta fuisse diximus. i ❧ Scutati oēs nō clipeati. Nā clipei peditū sunt, scuta vero equitū, vt hæc breuiora, illi vero lōgiores. k ❧ Volscēte magistro, proprie. Nā magister equitum dr̄. l ❧ Muro, troianorū. m ❧ Leuo limite, respiciēs sitū regiōis locut⁹ est. n ❧ Sublustri noctis ī vmbra, sublustris nox est habens aliquid lucis. Hor. Nocte sublustri nihil præter astra vidit & vndas o ❧ Radijs, lunaribus. p ❧ Haud temere, particula, hæc mō sine causa significat, alias fortuito, alias male, aliās īprouide, quæ ꝓ loco itelligunſ. q ❧ Nihil tēdere ꝯtra, hoc est nihil ei respōderunt, nā tendo cōtra sermonē tuū, est respondeo tibi, tendo contra tuū iter, est occurro tibi, ergo nihil contra tēdebat. i. nihil rñdebāt ecōtra. r ❧ Ad diuortia, ad diuerticula viæ militaris. Ter. Vbi ad ipsū veni diuerticulū. Diuerticula aūt sūt semitæ trāsuersæ, q̄ sūt a latē viæ militaris. s ❧ Abitū, q; coronant, melio ē lectio, abitū, q; aditū, cingūt eni silua, ne hēant vñ abire possint. ❧ NEQVIq̄; ꝺ ga oīa i morte ꝑditurus erat. ❧ sublustri, vmbra noctis q̄ sereno cœlo habet aliquid luminis. ❧ State, mira breuitate, oīa iterrogat. ❧ Silua, Breuis descriptio, & q̄ ea sola cōtinenſ quæ errorem Euryalo facere possint, si separati sunt quos discerni non oportuit.
❧ NEQVIq̄; qm̄ no erat illa possessuros. ❧ Habilē, iccirco Mesapi potiusq̄; alios qm̄ illi sibi quadrabat, naz habile id dicimus qđ quadrat. i. quod optime habere & ꝓ nostro arbitrio tractare possumus, Ergo in primo libro Habilemq; humeris suspenderat, habilem ergo. i. quæ neq; laxior capiti, neq; angustior esset, sed ita quadraret vt cōmode se haberet. ❧ Excedunt ca. vñ sunt secunda fortuna in castris, sed quoniam nimis diu illa sunt abusi dep̄hensi sunt ab eqtibus quos, si maturius recessissent, nec tantam stragem edere voluissent facile euasissent. ❧ Moratur, ꝓpter nimiā turbā & maiora īpedimēta nō ita facile ꝓficisci pōt. Immemorē, improuidū, nō. n. meminit qđ sciebat. s. reflexiōe radioꝝ lunæ in illa posse illos qui tenebras q̄rebant prodi. ❧ Obijciunt equites ad diuortia, ꝓprie diuortia sunt, vñ aquæ cadentes in diuersa defluunt, vt videmus a iugis mōtiū, sed hic diuortia appellat diuerticula. i. viæ q̄ a frequentiori via diuertuntur. ❧ Aditum, locum per quem abire possent. ❧ Horrida, aspera, & sentibus nisi paucis callibus inuia tenebræ ramorum.

DVCEBAT

a ¶ DVCEBAT semita calles, legitur & lucebat, qđ si est rara pro raro accipiēdū est, vt sit raro lucebat, herbis scilicet s aliqb' locis interuenientibus; si ducebat, itelligim' inter calles pecorum rarā fuisse semitā, hoc est hominum viam.

b ¶ Euryalum impediunt, ipedio te per accusatiuū dicim', et casus mutari nō potest, nisi deseras verbū, vt si dicas ipedimento mihi est. Sciendū sane multas conferri in Euryalū excusatiōes.
c ¶ Nisus abit, bene meminit velocitatis, quam ei in quinto dedit, vt Primus abit, lōgeq; ante oīa corpora Nisus Emicat.
d ¶ Imprudens. s. remanentis Euryali.
e ¶ Albæ de nole, vel porcæ, vel ciuitatis, vel regis albani, cui successit Procas.
f ¶ Infœlix qua te regione relig, se ifœlicē dicit, qui dolet nō illum ꝑpter quem dolet.
g ¶ Iter oē reuoluens, scilicet siluæ Vrbanus hucusq; verba Nisi vult esse. Alij poetæ dant rursus perplexum iter omne.
h ¶ Signa sequētum, militarē sonū dicit, q varius est. nam interdū canit, vt insequant eos qui fugiūt, interdū receptui.
i ¶ Nec longum in medio tēpus, inter auditū sonū & visum Euryalum.
k ¶ Oppressum rapit: quem iam oīs manus rapit, nam male quidam vidēs rapit accipiūt, qđ si admiseris, vacat Quem iā manus omnis.
l ¶ Pulchram ꝑpter per vulnera mortē, gloriosum enim est pro amico perire, & pulchram ex persona poetæ dictū ē.
m ¶ Tu præsens nostro succurre labori, non dicit quæ præsens es, sed præsens succurre labori, idest illico statim.
n ¶ Siqua, qua vacat, & hic & in sequenti.
o ¶ suspendi ve tholo, tholus proprie est veluti scutum breue, quod in medio tecto est, in quo trabes coeunt, ad quod dona consueuerant suspendi, bene autem venatorem numen inducit inuocare siluarum.

¶ EVRYale ifœlix, duplex ē lectio vel I foelix Euryale vel Euryale, ego infœlix qua rē giōe reliqui te, sed magis ad se refert cui labores & picula iam peracta repetenda sint.
¶ Fraude loci, iam liberat Nisum ab inertia.
¶ Tu dea, vt possis.
¶ Astrorum decus, quā rogat, vt beniuolam reddat.
¶ Siqua, ostēdit interitum qđ nihil proficeret, nisi pro se pa fecisset. Tholū autem dicūt medietatem tecti in rotundum collecti. Petit autem quod facile est non liberationem sui & socij, sed turbationem globi.

> Rara per occultos ducebat[a] semita calles.
> Euryalum[b] tenebræ ramorum, onerosaq; ꝑda
> Impediunt, fallitq; timor regione viarum
> Nisus[c] abit: iamq; imprudēs[d] euaserat hostes
> Atq; lacus q post Albæ[e] de nomine dicti
> Albani tū Rex stabula alta Latinus habebat,
> Vt stetit, & frustra absentē respexit amicum,
> Euriale infoelix[f] qua te regione reliqui?
> Qua vt seqr? rursus pplexū iter oē[g] reuoluēs
> Fallacis siluæ, simul & vestigia retro
> Obseruata legit, dumisq; silentibus errat.
> Audit equos, audit strepitus, & signa[h] sequentū
> Nec lōgum[i] in medio tēpus cū clamor ad aures
> Peruenit, ac videt Euryalum, quē iā manus oīs
> Fraude loci, & noctis subito turbante tumultu
> Oppressum[k] rapit, & conātem plurima frustra.
> Quid faciat: qua vi iuuenē, qb' audeat armis
> Eripere? an sese medios moriturus in hostes
> Inferat? & pulchrā[l] ꝑperet per vulnera mortē?
> Ocyus adducto torquens hastile lacerto
> Suspiciens altam Lunam, sic voce precatur.
> Tu Dea, tu præsens[m] nostro succurre labori.
> Astrorū decus, & nemorum Latonia custos,
> Siqua[n] tuis vnq; pro me pater Hyrtacus aris
> Dona tulit, siqua[n] ipse meis venatibus auxi.
> Suspēdi ue[o] Tholo, aut sacra ad fastigia fixi.

¶ RARA per occultos calles sententia ē nō solum viam, sed ne semitam quidem fuisse, sed raros calles qui pro semita essent, nam de actu, via, semita, tramite, & calle dictum est. Possumus legere q semita rara duceret per occultos calles, vt ostenderet semitam non iugem fuisse sed modo se semitam prebere, modo ita tenuem reddi, vt in calles qui minores sunt, & eos quidem vix apparentes desineret. ¶ Fallitq; timor, sententia est q ex timore amisit cognitionē itineris, quod tenere propter regionis & viarum ambiguitatem difficile erat. ¶ Rursus, retro. ¶ Perplexum, implicitum, ambiguū. ¶ Quid faciat, dubitatio est quæ apud oratores maxime mouet pathos. Est enim dolentis, vel irascentis dubitare quid agat, vt Dido En quid agam? rursus ne procos irrisa priores experiar? & de orpheo, Quid faceret? quo se rapta bis coniuge ferret? ¶ Ocyus adducto, ne in magna quidem trepidatio

ne suæ fortitudinis oblitus est. Verum occultius nos admonet poeta non esse prudentiũ sese fortunæ credere, Nam quæ paulo ante sese lętam ostenderat, breui penitus aduersa facta est. ¶ Tu dea, oẽs homines naturæ impulsu in rebus dubijs diuinum fauorem quærunt, sed recte hic no,cturno tempore in siluis eam deam quæ & nocti & siluis præest inuocat. ¶ Hyrtacus, qui venator venatricem colebat.

SER.

a ¶ TVRBARE globus, sana petitio. Nã qa impossibile vi ncere fuerat, petit vt saltem pturbet teloꝝ bñficio. b ¶ Rege tela per auras, per noctẽ in sine auxilio numinis, rectẽ iactus esse nõ potest. c ¶ Ferrum conijcit hasta, de ferro ad hastã trãsit. Cõijcit procoi cit. Nã coijcit anti quũ ẽ. d ¶ Aduersi in tergum sulmonis ibiq; frangit, tergum p tergus dixit. Salustius, Tergis viciebãt p tergorib⁹, vt intelligimus hastã in scutũ venisse, & illic eẽ collisas, vt frãgit sit collidit, fissoq; scuti, ligno ẽt precordia penetrasse,

Hũc sine me turbare[a] globũ, ꝛ rege[b] tela p auras,
Dixerat, ꝛ toto cõnixus corpore ferrum[c]
Conijcit hasta volãs noctis diuerberat vmbras.
Et venit aduersi[d] in tergum Sulmonis, ibiq;
Frangitur, ac fixo transit præcordia ligno,
Voluitur ille vomens calidũ de pectore flumẽ
Frigidus, ꝛ longis singultibus ilia pulsat.
Diuersi circunspiciunt hoc[e] acrior idem
Ecce aliud summa telum[f] librabat ab aure.
Dũ trepidant, it hasta Tago per tempus[g] vtrũq;
Stridens, traiectoq; hæsit tepefacta[h] cerebro.
Sæuit atrox Volscens, nec teli cõspicit vsquam
Auctorem, nec quo se ardens immittere possit.
Tu tamẽ interea[i] calido mihi sanguine poenas
Persolues[k] amboꝝ inquit simul ense recluso
Ibat in Euryalum tum vero exterritus amens
Conclamat Nisus, nec se celare tenebris
Amplius, haud tantũ potuit perferre dolorem.
Me[l] me adsum qui feci in me conuertite ferrũ
O Rutuli, mea fraus oĩa, nihil iste nec ausus
Nec[m] potuit coeluꝫ hoc: ꝛ conscia sidera testor.
Tantum[n] infoelicem nimium dilexit amicum.
Talia dicta dabat, sed viribus ensis adactus
Transadigit costas, ꝛ candida pectora rupit.
Voluitur Euryalus loeto[o] pulchrosq; per artus
It cruor, inq; humeros ceruix collapsa recũbit,
Purpureus[p] veluti cum flos succisus aratro

bi Et fixo ferrũ in pulmone tepescit. i ¶ Interea, donec ille inuenitur. k ¶ Persolues amboꝝ, aut occisoꝝ, aut tuas & Nisi. Nã dũ os eos fuisse nouit. sup̃ enĩ ait. State viri. l ¶ Me me, subaudi interficite, & ẽ interrupta elocutiõ dolore turbati. m ¶ Nec potuit, validior argumentatio ex ipossibilitate, vt Quid troes potuere? Item Nõ ea vis aio nec tãta supbia victis. n ¶ Tãtũ infoelicẽ nimium dilexit amicũ, cõtra illud Cur ğ vẽit? dicit tñ ai cuꝫ dilexit, vt cum nihil posset, tamen veniret, o ¶ Voluit Euryalus loeto, aut septimus ẽ, aut datiu. Sed si datiuus est, figuratũ ẽ. i. i loetũ, vt It clamor cœlo. p ¶ Purpureus veluti cũ flos succisus aratro Lãguescit. habetur ratio comparationis. Videtur enim Euryalo Hyacintus comparare, qui pulcherrimus fuit, & post mortẽ in florem conuersus est.

aliter nõ procedit. Nã si hastã re vera fractaꝫ accipiamus, ratione caret qđ dicit Fisso trãsit pcordia ligno. Alij re vera in tergũ volũt esse percussus, quod falsum est, naꝫ quo modo añ fissum est lignũ, & sic pcordia penetrat? Sciendũ tñ locũ hunc esse de ijs, quos diximus sup̃. e ¶ Hoc acrior ideo qđ latuerat, & qđ ei prim⁹ psperè pcesserat iactus. f ¶ Telũ librabat ab aure, gestus iaculantis exprimit, aut. n. ab aure, aut a latẽ tela iaciunt. g ¶ Per tp̃s vtrumq;, congrue dicit telũ p tp̃s vtrũq; transisse. Alit. n. diuersi circũspiciunt, hoc est huc & illuc circũ ora ferunt, p quã opportunitatẽ potuit telũ tp̃s vtrũq; trãsisse. Asp tñ dicit per tp̃s vtrũq;, hoc est inter tp̃s vtrũq;, vt econtra Hũc inter fluuio tyberinus amœno. i. per hũc, qđ si est, intelligimus eũ in frõte esse vulneratũ, h ¶ Tepefacta cerebro, ali

DON.

¶ SVMMA librabat ab aure, summa copia scriptoris, nam supra dixit abducto lacerto. ¶ Sæuit, Crescit ira qm̃ auctor facti non apparebat. ¶ Purpureus, Ad totum corpus refertur hæc comparatio papauer vero ad ceruicem & ad caput.

CHRI.

¶ CALIDVM flumẽ, frigidos. nam propterea moriens frigescebat, quoniam sanguis quo corpꝰ calẽt oĩs, vno momento fluebat. ¶ Tũ vero exterrit⁹, Quãta sit vis amicitiæ apparet cũ p amici salute seipsũ pdat. ¶ Exterritus

territus, non sibi sed amico timens. ſ Amens, nam ex nimio timore mentem amiserat. ſ Me me, adsũ, efficacissima oratio. Est. n. celerrima, vt si possit auertat hostes ab amico, & se ita offert vt nõ sit volentibus vlcisci quærendus. ſ Nimiũ infœlix, qa & suæ & amici mortis cã fuit, ſ Trãsadigit costas. q. d. potuisse tãta pietate cõmoueri hostis si ictũ iam illatum potuisset reuocare. Descriptione aũt mortis Euryali, & cõparatione maximũ iplet pathos ſ Cãdida pectora, iu. Aĩnõ est pathos. ſ Pulchrosq3 per artus, a pulchritudine deturpata.

SER. a CLASSO ve papauẽa col lo demisere ca put, Homeri ẽ & cõparatio & figura, Nã & il le sic ait, vt mĩ torum vnus di ceret caput. μήκων δ' ὡς ἑτέρωσε κάρη βάλεν, ἥ τ' ἐνὶ κήπῳ καρπῷ βριθομένη νοτίῃσί τε εἰαρινῇσιν. b ſ Volscẽtem petit, appetit. Petitiões enĩ ꝓ pedicim ſpẽ gladiatorũ, vnde Cice. Quot ergo tuas petitiones ita cõiectas, vt vitari nullo mõ possent, parua quadam declinatione cõcutiunt, & vt aiunt corpore excessit. c ſ Proturbãt. cõfodiũt, Vnde paulopost cõfossus. d ſ Nõ secius, nõ segnius q̃; vulneratus. e ſ In ore cõdidit aduersa, archaismos est, vt supra pe ctore ĩ aduerso totũ cui cominus ensẽ Cõ didit. f ſ Placidaq3 ibi demũ morte quieuit, aut ꝓprium epitheton est mortis, aut ex affe ctu parentis dictum est, qui cũ amico morie batur. g ſ Siqd mea carmina possunt, vere cũde ad euitandã arrogantiã dictũ. h ſ Domus. familia i ſ Capitoli ĩmobile saxum k ſ Accolet, in vrbe roma tẽplũ Iouis non fuit, qđ quũ iam deuotum a prisco Tarqnio vellet superbus Tarquinius ædificare, cœpit augurijs captare, qui mos huic templo esset aptissimus, & quũ in oĩbus tarpeius est ĩnctus, ĩ quo erãt multa diuersorũ numinũ sacella, actũ est vt exinde ad alia templa numina euocarent sacrificijs, quo posset liber & sine piaculo tẽplũ Iouis ædificare, Cunq3 omnes dij libẽter migrassent. Terminus solus, hoc est limitũ deus abscedere noluit, sed illic remansit. Tunc de hoc ipso sacrificatũ est, & deprehensũ ꝙ termin' cũ Ioue remanens æternũ vrbi imperium cũ religione significaret, vnde in capitolio prima pars tecti patet, quæ lapidem ipsum terminum spectat. Nam Termino nõ nisi sub diuo sacrificabatur. Hinc ergo nunc dixit Capitoli im mobile saxum Accolet, quia Terminus nõ est remissus de loco. l ſ Præda rutuli spolijsq3 potiti, nõ solum suis armis eos exuerunt, sed etiam illa præda, quæ rutulis fuerat ante detracta.

Languescit moriens, lasso ve[a] Papauera collo
Demisere caput, pluuia cũ forte grauantur.
At Nisus ruit iu medios, solumq3 per omnes
Volscentem[b] petit, in solo Volscente moratur,
Quẽ circũ glomẽati hosteshic cõmin[c], atq3 hic
Proturbant[c] instat non segnius[d], ac rotat ensem
Fulmineum, donec Rutuli clamantis in ore[e]
Cõdidit aduerso, & moriens aĩa3 abstulit hosti.
Tum super exanimem sese proiecit amicum
Confossus, placidaq3[f] ibi demu3 morte quieuit.
Fortunati ambo, siquid[g] mea carmina possunt.
Nulla dies vnq3 memori vos eximent æuo,
Dum domus[h] Aeneæ Capitoli[i] immobile saxũ
Accolet[k], iperiumq3 Pater Romanus habebit.
Victores præda[l] Rutuli spolijsq3 potiti

DON. ¶ DVM DOmus. Ostendit omnia ventura ad finem. ſ Victores, irrisione: tanq̃ qui magnum putarent, si trecenti duos vicerint, cum duo tres interemissent.

CHRI. ¶ AT NISVS ruit, nulla alia supererat consolatio nisi vt vltus amicum super illum recumberet, vñ ait Placidaq3 ibi demu3 morte quieuit. Quoniam autem hoc summum amicitiæ exemplum fuit eos fortunatos appellat cum tam præclara res inter mortales amicitia fuerit, vt etiam in extrema calamitate propter illã fortunati appellari possint. ſ Siquid mea. c. pos. poetæ officium implet, qui bonorum misereri debẽt eosq3 laudare & malos odisse atq3 insectari, hinc Horati. Ille bonis faueat, & cõsilietur amice Et regat iratos & amet peccare timẽtes, & paulopost deosq3 precetur & oret vt redeat miseris, abeat fortuna superbis. Pollicetur autem præmium quo hominibus gloriæ cupidis, nullum maius esse possit famam. s. perennem. ſ Siquid mea carmina possunt, propter modestiam hac conditione pollicetur. ſ Dum domus, non erat ignarus poeta oĩa mortalia ad interitum tandem ventura, sed voluit ꝓpter fauorem captandum æternitate3 romano ĩperio ominari. Est ergo sensus. i. dum romani qui ab ænea sunt, quorum caput domus est iulia colet capitoliu3, idest romam, cuius capitolium arx est. ſ Pater, rex & princeps, cuius munus est, vt suæ fidei deditos veluti filios regat. ſ Pater, quoniam senatores qui patres appellabantur consilio suo cuncta administrabant.

Volscentem examinez flentes in castra ferebāt.
Nec minor in castris luctus Rhānete reperto
Exangui, & primis vna tot cæde peremptis,
Serranoq;[a]: Numaq; ingens cōcursus ad ipsa
Corpora: seminecesq; Viros, tepidaq;[b] recentez
Cæde locum, & plenos spumāti[c] sanguine riuos
Agnoscunt spolia inter se, Galeamq; nitentem
Mesapi, & multo phaleras sudore receptas.
Et iam prima nouo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquēs Aurora cubile.
Iam[d] sole infuso. iam rebus luce retectis
Turnus in arma viros armis circundatus ipse
Suscitat, æratasq; acies in prælia cogit[e].
Quisq; suos, variisq; acuunt[f] rumoribus iras.
Quin ipsa arrectis (visu miserabile) in hastis
Præfigunt capita, & multo clamore sequuntur
Euryali[g]: & Nisi
Aeneadæ duri murorum in parte sinistra.
Opposuere aciem, naz dextera cingitur[h] amni,
Ingenteisq; tenent[i] fossas, & turribus altis
Stant moesti: simul ora virum præfixa videbāt
Nota[k] nimis miseris, atroq; fluentia tabo.
Interea pauidam volitans pennata per vrbem
Nuncia Fama ruit, matrisq; adlabitur aures
Euryali, at subitus miseræ calor ossa reliquit.
Excussi[l] manibus Radij, reuolutaq; Pensa.
Euolat infelix: & foemineo[m] vlulatu
Scissa comam, muros amēs, atq; agmina cursu
Prima[n] petit, non illa[o] Virum, non illa pericli.
Telorumq; memor. Coelū dehinc questib[9] iplet
Hūc[p] ego te Euryale aspicio[q]? tu ne illa senectæ

SER. a Serranoq; numaq; decima antapodosis, quæ fit quoties cōmemorātur ea, quæ nō sunt ante prædicta. b Tepidaq; recētes cæde locum, hypallage. tepidō locum recēti cæde, vnde multi legunt Tepidumq; recenti cæde locum Sic alibi Tepidusq; cruor fumabat ad aras. c Spumantes sanguine riuos, spumas tunc habet sanguis, quū effunditur, Nam postea cōquiescit, vnde bene dixit Spumantes riuos, quia premisit Seminecesq; viros. d Iam rebus luce retectis, supra Et rebus nox abstulit atra colorem. e Cogit quisq; suos comites scilicet, nam plena est Aeratasq; acies. f Acuunt rumoribus iras, quia duo ausi sunt p eorum castra transire. g Euryali & nisi, volunt nonnulli clamorem esse militum, sed melius hoc a poeta dictū accipimus, nam rustili eorum nō nouerūt nomina, vt sit Quin etiā capita euryali & nisi præfigūt in arrectis hastis, & cū magno clamore comitantur. h Cingitur amni, amne debuit dicere, nunquā enim in i bene exeunt, nisi quæ communis sunt generis, vt docilis agilis, sed ideo ausus est, ita ponere ablatiuū, quia vt supradiximus, apud maiores hic & hæc amnis dicebatur, verūtamē quæ duas habent consonātes ante is in i & in e ablatiuum mittunt, vt ignis igne vel igni, Vir. Vulnus alit venis & cæco carpit igni, & vectis vecte vel vecti, Teren. in eunucho Cum vecti dorax. i Tenent fossas, tuentur defendunt. k Nota nimis miseris, hoc plus commouebantur, quoniam etiam abscissi vultus nec dum agnitionis amiserant notas. l Excussi manibus radii, bene excussi quasi nescienti, quasi diceret proiecti, radij sunt textoris instrumenta. m Foemineo vlulatu, sic patienti, vt Foemineo prædæ & spoliorum ardebat amore. n Prima petit, ideoq; prima, quia solēt in extrema necessitate etiam mulieres muros ascendere, vt ipsæ de muris matres. o Non illa virum non illa pericli, vnus pudoris est, aliud salutis. p Hunc, idest talem, & est cō questio matris Euryali plena artis rhetoricæ. Nam pene omnes partes habet de misericordia commouenda a Cicerone in rhetoricis positas. q Hunc te aspicio, a qualitate cædis.

DON. DVRI, durantes in labore. In matre autez euryali ostēdit quid possit dolor, cum oblita sexus, & ætatis tantum fureret. Deniq; accusat eorum quæ & si facta fuissent, nihil tamen prodessent.

CHRI. CARMIS CIRCVNdatus ipse. Oportet enim pridentem ducem non verbis solum, sed exemplo sui alios ad arma excitare. Ergo non inermis sed armatus vocabat. Nota nimis miseris, nam idcirco stant moesti quia nimis nota. Excussi manibus radii, pathos a luctu sæpe mouetur, vt in hoc loco

loco. ¶ Pennata, quasi celeri volatu. Nam rerum infoelicium velocissima fama fuit. ¶ Hunc, talem. ¶ Tu ne illa senectæ, pathos ab eo quod est præter spem. ¶ Euolat infoelix, nam potuit furor animi ex dolore excitatus imbecillitatem senectutis superare, & fœminæ audaciam afferre.

Sera[a] meæ requies? potuisti[b] linquere solam
Crudelis[c]. nec te sub tanta pericula missum
Affari[d] extremum miseræ data copia Matri.
Heu terra ignota Canibus data præda latinis
Alitibusq; iaces, nec te tua[e] funera mater
Produxi pressiue oculos, aut vulnera laui
Veste tegens, tibi quam noctes festina diesq;
Vrgebam, & tela curas solabar aniles.
Quo sequar? aut quæ nunc artus[f], auulsaq; membra
Et funus[f] lacerum Tellus habet. hoc mihi de te
Nate refers. quæ sum terraq; mariq; secuta.
Figite me, siqua[g] est pietas, in me omnia tela
Conicite[h] o Rutuli, me primam[h] absumite ferro
Aut tu magne pater Diuom miserere, tuoq;
Inuisum[i] hoc detrude caput sub Tartara telo,
Quando[k] aliter nequeo crudelem abrumpere vitam
Hoc fletu concussi animi, mœstusq; per omnes
It gemitus, torpent[l] infractæ ad prælia vires.
Illam incendentem luctus, Ideus, & Actor
Ilionei monitu & multum lachrymantis[m] Iuli

MER. a ¶ SERA meæ, Euander mea sola, & sera voluptas. b ¶ Potuisti linquere solam, ab intercepto solatio. c ¶ Crudelis, qui potuisti linquere solam cum pius esses. d ¶ Affari extremum, cum mos fuisset dicere vale vale Anchises, sic o sic positum affati discedite corpus Terentius Qui igitur dum licet mecum loqui mi Antipho. e ¶ Nec tua funera mater, idest funera. Nam apud maiores funereas dicebant eas, ad quas funus pertinet, vt sorores matrem, nam præficæ, vt supra diximus, sunt plantus principes non doloris, funeras autem dicebant quasi funereas ad quas pertinet funus. f ¶ Funus lacerum, dilaniatum cadauer, nam funus pro cadauere posuit. g ¶ Si qua est pietas, si qua pietas in occidendo est, in me probet. h ¶ Me primam absumite ferro, vnusquisque enim in propriæ salutis desperatione credit vniuersa etiam posse consumi, vnde est quod dixit Me primam. i ¶ Inuisum hoc detrude caput sub tartara telo, inuisum quidem est hoc & odiosum caput, verum misericordiæ genus est, si me etiam tu tuis interimas. k ¶ Quando aliter nequeo crudelem abrumpere vitam, hinc traxit illum colorem, Iuuenalis Quod facinus dignum tam longo admiserit æuo. l ¶ Torpent infractæ, antea infractæ, nunc tamen torpent, vt Turnus vt infractos aduerso marte latinos. m ¶ Lachrymantis iuli, puero dat lachrymas, cui potest sine pudore, viris fortibus tantummodo dolorem

DON. ¶ CANIBVS data præda, non solum morte, sed mortis accidentibus cruciatur.

CHRI. ¶ HEV TERRA, magna vis eloquentiæ, quæ etiam ex inanibus rebus maximas apud imprudentes tragœdias citat. Hæc enim conqueritur veluti si miserimum sit in ignota ter/

ra in sepultum canibus laniandum reliqui. Vnde & Homer. αὐτοὺς δ' ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν οἰωνοῖσί τε πᾶσι, ad huiusmodi iacturas sapientes qui sunt nihili faciunt. Ergo aut Anchisæ tanto viro dignam sententiam dedit, dixit enim. Facilis iactura sepulchri, sic nunc mulierem a muliebri perturbatione abesse noluit. Ille ergo veluti alter Diogenes quæ ad sepulturam pertinent contempnit, hæc vel ex eo filium infœlicissimum putat quod illo caruerit. Lamentatio autem & discursus per muros huius mulieris de Andromache virum lugente sumpta est. ¶ Artus auulsaque mem. Et fu. l. expoliatio est. Idem enim dicit pluribus verbis vt in re atrocissima diutius detineat auditorem, & sic maiorem citet commiserationem. ¶ Hoc mihi de te. n. r. singula verba vim maximam afferunt ad commiserationem captandam. Hoc. s. tantum lectum cum ego contra meæ te senectuti summam voluptatem sperarem. ¶ Mihi, & matri & indulgentissimæ & quæ tot incommoda subij vt te frequenter ¶ De te, in quo omnem spem reposueram, & a quo omnia mihi iucundissima expectaueram. ¶ Figite me, quantus sit luctus, & quanta miseria hinc apparet quod loco summæ in se pietatis acceptura sit si multis vulneribus transfossa interficiatur. ¶ Aut tu. m. p. quod a rutulis asseq desperat a ioue poscit. ¶ Torpent infractæ vires, quæ omnia durissima in prœlijs pati poterant. ¶ Hoc pati non poterant, ergo quos metus non perturbauit, quia fortes essent perturbauit luctus quoniam essent pij. ¶ Illam in. I. sapiens consilium vt cum torporem ex nimia commiseratione inferret militibus, a conspectu eorum amoueret. Ne viderent, nam vt ait Hora. Segnius irritant quæ sunt demissa per aures, quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus.

Corripiunt: interque manus sub[a] tecta reponũt.
At tuba[b] terribilem sonitum procul ære canoro
Increpuit[c], sequitur clamor, cœlumque remũgit.
Accelerant acta pariter Testudine[e] Volsci[d].
Et fossas[f] impellere parant, ac vellere uallum.
Quærunt pars aditum, & scalis ascēdere muros,
Qua rara est acies, interlucetque corona
Non tam spissa viris. telorum effundere[g] cõtra
Omne genus Teucri, ac duris detrudere Contis
Assueti[h] longo muros defendere bello.
Saxa quoque infesto[i] voluebant pondere, siqua
Possent tectam aciem perrumpere. cũ tamẽ oẽs
Ferre libet supter densa testudine casus.
Nec iam[k] sufficiũt. nã qua globus iminet ingẽs
Immanem Teucri molem voluuntque, ruuntque,
Quæ strauit rutulos late, armorumque[l] resoluit
Tegmina, nec curant cæco contendere marte
Amplius audaces rutuli. sed pellere vallo
Missilibus certant.
Parte alia horrendus visu quassabat hetruscam[m]
Pinum, & fumiferos infert Mezentius ignes.
At Mesapus equom domitor Neptunia ples
Rescindit vallum, & scalas in mœnia poscit.

SER. a SUBTECTA reponunt, homerice. ſic ſõ μαχι φουσιν. Quod autẽ dixit corripiunt, nõ iniuriæ est, vt raptores distrahãt, sed celeritatis, idest raptis tollunt. b At tuba terribilem sonitum. hemistichium Ennij, nã sequentia iste mutauit. ille enim ad exprimendum tubæ sonitum ait Taratãtara dixit & multa huiusmodi. Virgilius cum aspera inuenerit, mutat. bene electis verbis hic imitatur sonitum tubarum. c Increpuit, & sonuit & segnitiam increpauit. d Volsci, non mirum quia dicit volscos, cũ & Camilla de volscis sit, vt Et volsca de gente camilla, nam & pars aliqua Thusciæ dat Turno auxilia quum thuscos dixerimus specialiter Æneæ fauere. Itẽ ecõtra pars Venetiæ auxilium præstat Æneæ, quam Turni fuisse soperius diximus. e Testudine, testudo est scutorum connexio curuata in testudinis modum Namque in armorum generibus milites sumunt ab animalibus noīa, vt aries. Salustius In modum hirci militaris. f Fossas implere parant, vertit ordinem. Nam ante est vt impleatur fossa tollantur valli, & sic testudine accedatur ad murum, quamquam possumus intelligere etiam ad fossas eos venisse facta testudine. g Effundere contra, proprie. tela enim nõ iaciũtur in subiectos, sed funduntur, & dicẽdo omne genus telorum ostẽdit telum vocari omne quod iacitur, vt græci τα βελη απο του βαλλειν, sicut latine tela ἀπο του τηλε. h Assueti lõgo, docet in olbus vsum plurimum posse. i Infesto voluebant põdere, infesti ponderis. k Nec iam sufficiũt, diu iam non sustinent. l Armorumque resoluit tegmina, periphrasticos, hic ostendit armorum connexionem esse testudinem, Lucanus de testudine, At postquam virtus incerta virorum Perpetuis supit defenso milite cristam Singula continui cesserunt ictibus arma. m Hetruscam pinũ, ipse hetruscus.

DON. EFFUNDERE, plus est quam mittere. Ille enim effundit cui magna est copia, nec mittendi propter copiã metuit fines, Præterea etiã quæ emitti nõ possũt fundimus & fusa proficiunt vt est aqua calida Pix feruẽs & soluta & oleũ candens. Trudere contis, nam scalis ad eos puenie bant. Quanto autem rutilorum laudatur instãtia tanto præstant troiani.

CHR. AT TUba, mira narratio in qua cuncta ante oclos ita adducit vt res non solũ agi, sed summo animorum ardore geri videatur. Incertumque sit an acrius rutuli impugnarent, an vehementius Troiani repugnarent. Acta pariter, quia vna cum clamore agebatur. Interlucetque corona, appellat coronam milites in circuitu mœnium ad propugnacula positos, qui vbi loca munitiora sunt ibi infrequentiores esse solent. Laudat ergo & troianos a prudentia, quod in paucitate militum ita acies instituerint & rutulos ab animorum robore qui illuc peruenire contendunt. Interlucet quia propter raritatem lucem admittant. Vnde apud Pliniũ & Columellam interlucare dictum inuenies cum a Vitibus aliquam partem pampinorum decerpunt, vt propter raritatem sol ad vuas facilius penetret. Assueti, nam longo vsu qui præcepta omnium magistrorum superat rem optime callebant. Voluuntque ruũtque, nam propter magnitudinem subuehere non poterant. Ruunt, ad ruinam impellunt. Parte alia, nihil intentatum relinquebant. Alij enim eminus missilibus detrudebant a custodia valli. Alij eo minus, aut vrere aut vellere parabant.

Interlucere

a ⸢VOS ò Calliope ꝑcor, syllepsis per numeros, erat enī rectū vos o musæ aut tu Calliope. b ⸢Aspirate, fauete, vt Aspirat ꝑmo fortuna labori. Ductū est ɤbū a ꝑspere nauigātibus, qbus vētus dr̄ ἐξ οὔριον dī spirare.

est, aut cognominē cū filio intelli: amius, ga vt supra diximus, quū filij vel patris nomen ꝑmittitur, & aliud tacetur, cognomines eos esse intelligimus. r ⸢Furtim sustulerat, ex stupro educauerat. hinc est Et dulcia furta.

c ⸢Oras euol uite belli, narrate nō tantū initia, sed etiā extrema bellorum, Nā oræ sūt extremitates, vt & meministis. n. diuæ & memorare potestis. dēt. n. meminisse, ac memorare, cū illud sit memoriæ tenere, memorare vō exponere & narrare, Est āt Home. sūia, ait. n.

ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι Ὀλυμπια δώματ' ἔχουσαι·

ὑμεῖς γὰρ θεαί ἐστε, πάρεστέ τε, ἴστε τε πάντα.

d ⸢Turris erat turres huiusmodi esse ad munitionē ciuitatum & in secūdo legimus.

Vos o Calliope[a] precor aspirate[b] canenti

Quas ibi tū ferro strages, quæ funera Turnus

Ediderit, quem quisq; virum demiserit Orco.

Et mecum ingenteis oras[c] euoluite belli.

Et meministis. n. Diuæ, & memorare potestis.

Turris[d] erat vasto suspectu, & pontibus altis

Opportuna[e] loco summis quā viribus omnes

Expugnare Itali, summaq; euertere opum vi[g]

Certabant Troes contra defendere saxis,

Perq; cauas[f] densi[h] tela intorquere fenestras.

Princeps ardentem coniecit lampada Turnus,

Et flammam[i] affixit lateri, quæ plurima[k] vento

Corripuit tabulas, & postibus hæsit[l] adesis.

Turbati trepidare intus, frustraq; malorum[m]

Velle fugam, dū se glomerāt, retroq; residunt

In partem quæ peste[n] caret, tum pondere turris

Procubuit subito, & Coelū tonat omne fragore,

Semineces ad terram immani mole secuta

Confixiq; suis telis, & pectora duro

Transfixi ligno veniunt vix vnus[o] Heleno &

Et Lycus elapsi quorum primæuus Helenor[p]

Mæonio[q] regi quem serua Licymnia furtim[r]

Sustulerat, vetitisq;[s] ad Troiam miserat armis.

s ⸢Vetitisq; ad troiā armis, ſm Donatum vetitis fato, ſ; melius lege militari intelligimus, qua serui a militia phibebātur, vñ in diotaraña' purgat hoc Ci. cū fuisset obiectū inter eges, q deiotarus misisset Cæsar vnū seruum fuisse at nescio queg ex eo numero seruum iudicatum non arbitror, non audiui, sed in eo si accidisset, culpam regis nullam fuisse arbitrarer. Virgilium autē nouimus aliqua de historia trahe. Seruos sane nunq̃ militasse ꝯstat, nisi furtute deposita, excepto Hānibalis tpe, quū post cānense ꝓliū in tāta necessitate fuit vrbs roma, vt ne liberandoꝝ qdem seruoꝝ daretur facultas.

Sed hæ plærūq; mobiles sunt, plerunq; fixæ, vt in secundo Turres ac tecta domoꝝ. Mobiles, vt i duodecimo meminit Subiji q rotas & pōtes strauerat altos. & Luca. Stellatis axibus agger erigit, geminasq; æquātes moenia Turres accipit. e ⸢Opportuna loc. scilicet circa portas. f ⸢Cauas, patulas. g ⸢Opum vi, pōt & hypallage eē, vt sit ope virium. h ⸢Densi, pro tela densa. i ⸢Flammam affixit lateri, affectate. debuit enim dicere affixit, aut facem aut malleolū non flāmam. k ⸢Quæ plurima vento, gliscens, aut & magna facta p ventū. l ⸢Hæsit adesis, nō iam adesis, sed qd̄ exedit adhærēdo. m ⸢Maloꝝ velle fugā, honestissima est locutio, cum honestius sit forti mala fugere velle q̃ timē mala qd̄ timidi est nō fortis. n ⸢Peste, incēdio, vt Et toto descendit corpore pestis. o ⸢Vnus, subaudis & alter, nam nō procedit vnus. p ⸢Helenor Et Lycus elapsi non mortis, sed turris ruina.

q ⸢Mæonio regi, aut propriū patris nomē

⸢SVBITO, recte, Nam si signum dedisset seruari potuissent. DON.

⸢VOS o Calliope, ex inuocatiōe rei difficultatē ostēdit. q. d. nō posses tāta Turni facta sine diuino auxilio ꝓferre. Ergo summus imperator ea fecit q̄ summus poeta, nisi deus sibi faueat explicare nō possit. ⸢Vos. c. aspi nō sine ratione vtit plurali in vna musa. Nā per Calliopem reliquas intelligit, & iure, nā si per singulas priores musas singularum sperarum singulos intelligunt cantus, & p Calliopem illorum vniuersorum concentū iure ipsa Calliope omnes significabit musas. ⸢Et mecum memorare oras, mecum vt demonstret se quidem laboraturū, sed sine earum auxilio nihil perfecturum. ⸢Oras, extremitates, quasi dicat, narrate vsque ad extremum, vel horas, idest tempore. ⸢Euoluite, ostendit vera narratione. ⸢Vasto suspe CHRIS.

ctu, vasta altitudine quo fit altus suspectus. ¶ Certabant, quia illa expugnata porta facile effringi poterat. ¶ Flammam. Quia percutiens materia accensa efficit vt flamma apprehenderetur. ¶ Plurima vento, incrementum per ventum nacta. ¶ Hæsit adhæsit, nam quanto magis est lignum, flamma tanto magis adhæret. ¶ Immani mole, idest ipsa turri. Quæ immanis molis erat. ¶ Confixi; suis telis, quod cadentibus euenire solet.

a ¶ ENSE nudo. i. stricto. b ¶ Parmaq; inglo'alba, quasi tyro, vt diximus s. c ¶ Löge melior Lycus, q & Helenor bon' d ¶ Inter i. p, vt hūc iter fluuio tyberin' amœno. e ¶ Prēdē saxa manu, qa tūc alti nō erāt muri, sz ad ipetū tm repellēdū, vt ēt s al. ostēdit vbi Sertoriū humeris sublatū p muros, ascēdisse pmemorat. f ¶ Cursuteloq; secutus, nimiā ei celeritatē ostēdit, q potuit telū missum pseq: Nā hi dicit eū emisso telo ad hostem venit. Statim e emissus cursu pprēdē telū. g ¶ Reuellit, i verbo vello facit i participio vulsus h ¶ Qual' vbi

Ense^a leuis nudo. parmaq;^b inglorius alba
Isq; vbi se Turni media inter milia vidit.
Hic acies, atq; hinc acies, astare latinas,
Vt Fera quæ densa venantum septa corona
Contra tela furit, seseq; haud nescia mortis
Inijcit, & saltu supra venabula fertur.
Haud aliter iuuenis medios moriturus in hostes
Irruit, & qua tela videt densissima, tendit.
At pedibus longe melior Lycus inter^d & hostes
Inter & arma, fuga muros tenet, altaq; certat
Prēdere^e tecta manu sociumq; attigere dextras.
Quem Turnus pariter cursu teloq;^f secutus
Increpat his victor. nostras ne euadere demens
Sperasti te posse manus? simul arripit ipsum
Pendentem, & magna muri cum parte reuellit^g,
Qualis^h ubi aut leporē, aut cādēti corpe cygnū
Sustulit alta petens pedib^{i} Iouis armiger vncis
Quæsitum^k aut matri multis balatibus agnū
Martius^l a stabulis rapuit Lup^s. vndiq; clamor
Tollitur, inuadunt, & fossas aggere^m complent.
Ardentes tædas alii ad fastigia iactant,
Ilioneus saxo, atq; ingenti^n fragmine montis
Lucetium^o portæ subeuntem, ignesq; ferentē,
Emathiona liger, Chorineum sternit Asilas.
Hic iaculo bonus, hic longe fallente sagitta.
Ortygium Cæneus, victorem Cænea^p Turnus
Tum^o itin, Cloniumq;, Dioxippū, pmulumq;
Et Sagarim, & summis stātē pro turribus^q idan,

ēt a fœlici augurio natū ē vt aqlæ militū signa comitent. k ¶ Quæsitū, q reqrit, nā prius a pastore si habuit, & ē hysteron proteron, nā p' raptū reqrit. l ¶ Martius lupus, aut crudel', aut marti dedicatus. m ¶ Aggē, agger est cuiuslibet rei coaceruatio, vñ fossæ aut valles possunt repleri. n ¶ Ingenti fragmine mōtis, supradicti saxi exaggeratio. o ¶ Lucetium, solum hoc nomē est, quod dictum a Virgilio i nullo alio reperitur auctore. Sane lingua osca Lucetius ē Iupiter dictus a luce; quā præstare hominibus dr. Ipse est

aut leporē, p qualiter. Cōparatio Home.

ὥρμησεν δ' ἀλεὶς ὥς τ' αἰετὸς ὑψιπετή-
εις
ὅς τ' εἶσι πεδίον δὲ διὰ νεφέων ἐρεβεν-
νῶν
ἁρπάξων ἢ ἄρνα μαλὴν ἢ πτῶκα λαγω-
ον

i ¶ Pedibus Iouis armiger vncis, quia dicitur aquila in bello gygāteo Ioui arma ministrasse, quod tamen fingitur, nam vt supra diximus, reges fuerunt Iuppiter & Saturnus, sed dum Iuppiter cum patre Saturno haberet de agris contentionem, ortum bellum est ad quod egrediens Iuppiter aquilæ vidit augurium, cuius quum vicisset auspicio, dictum est q ei pugnanti tela ministrasset, vñ

enim nra lingua diespiter. i. diei pr Hor. Nā q; diespit plerūq; p sudū tonātes egit eqs. p ¶ Cænea turnus, turnus illi, vt ait Lucil. bonū schema est quoties sensus variat iteratione vbop. q ¶ Pro turribus, aut p defensiōe turrium, aut sic magni vt turres putares.

¶ VT FERA. Quāuis hactenus inglorius esset tamen ex desperatiōe audax est effectus. CHRI. ¶ At pedibus, natura enim duce id defensaculum adhibemus quo plurimum posse confidimus, ergo iste cui maior aderat velocitas pedibus se credidit. ¶ Prendē tecta. n. humilia erant, vt si ille sese erigeret manus sociorum, q proni illas porrigerent apphendereq; posset. ¶ Pendentē, a terra iā eleuatū, & manibus sūmitatem muri pēdentem

CHASTA

Priuernũ, capys. hũc porro leuis hasta[a] Themillæ
Strinxerat, ille manũ proiecto tegmine demés[b]
Ad vulnus tulit. ergo alis[c] allapsa sagitta
Et leuo[d] infixa est lateri manus, abditaq; intus
Spiramenta[e] animæ loetali vulnere rupit.
Stabat in egregijs Arcentis filius armis
Pictus[f] acũ chlamydẽ, et Ferrugine clarus Ibera
Insignis facie, genitor[g] quem miserat Arcens
Eductum Martis luco, Symæthia[h] circũ
Flumina pinguis vbi et placabilis ara Palici.
Stridentem fundam positis Mezentius armis
Ipse ter adducta circum caput egit habena,
Et media aduersi liquefacto[i] tempora Plumbo
Diffidit, ac multa porrectum[k] extendit harena.
Tum primum bello celerem intendisse sagittas
Dicitur, ante feras solitus terrere fugaces
Ascanius, fortemq; manu fudisse Numanum,
Cui Remulo cognomen erat, Turniq; minorẽ[l]
Germanam nuper Thalamo sociatus habebat.

SER. a ¶ HASTA themillæ, Themillas Themillæ, vt Aeneas Aeneæ. i. cuius aũt hasta pro leuiter veniens. vnde & strinxerat dixit. i. paululum vulnerauerat, vt Tandem etiam magno strinxit de corpore turni. b ¶ Demés, qui scutum quo se tuebat abiecit. c ¶ Alis pinis. d ¶ Leuo infixa est lateri manus, ostẽdit vulneris locum, quem antea supposuerat, sic i quarto, Infixũ stridet sub pectore uuln᷒. e ¶ spiramenta animæ, diffinitio pulmonum, quia dicitur a spirando idest a pulsu sicut greci πνεύμων ἀπὸ τοῦ πνεῖν. f ¶ Pictus acu chalmydeʒ & ferrugie clar᷒ ibera, ferrugo coloris gen᷒ est, qui vicin᷒ est purpuræ subnigræ, & ibera aũt nõ hispana sed pontica. Nam iberia pars ponti est, vt ostẽdit Horatius dicens Herbasq; quas colchos atq; iberia mittit venenorũ ferax. g ¶ Genitor quem miserat arcens, ordo est, Stabat Arcentis filius, Arcẽs in armis egregius, nam non congruit vt huius filij præter misso nomine bis sit patris commemoratio. e ¶ Symæthia circum flumina, symæthus fluuius est siciliæ haud longe ab vrbe catinensi, circa quem sunt palici dei, quorũ talis est fabula. Aetnam alij hanc Thaliam vocant, istá ætnam nymphã Iuppiter cũ vitiasset, & fecisset grauidã timens Iunonem sm̃ alios ipsam puellam terræ commendauit, & illic enixa est, sc̃d᷒ alios partus eius postea cum de terra erupisset, duo pueri palici dicti sunt quasi iterum venientes, nam πάλιν est rursus ἵκειν ẽ venire, hi primo humanis hostijs placabãtur, postea quibusdã sacris mitigati sunt, & eorũ immutata sacrificia. Ideo ergo placabilis ara, qa mitigata sunt eorum numina. i ¶ Liquefacto tempora plumbo Diffidit. plumbum. n. iactus nimio rotatu ex ætheris calore dissoluit. Stati᷒, Et arsuras cœlo pinania glandes. k ¶ Porrectum extẽdit arena, intelligimus eum cecidisse trans uersum. Dicendo autem multa ostendit, corporis proceritatem. l ¶ Minorem germanam, quia maior nympha fuerat Iouis voluntate mutata.

DON. ¶ DICITVR. s. m. s. n. poeta qsi ĩpossibile videbatur puersi manibus cecidisse robustissimum virum non se facit auctorem.

CHR. ¶ PLACABILIS ara pali. Vide Seruius, sed Macrobius ait Nullus apud latinos duos palicos posuisse; sʒ a græcis Maronem habuisse. Simethus siciliæ fluuius est. Palicorum fabulas primus Aeschilus i tragœdia ætna posuit iuxta simethum Thalia nympha a ioue compressa metu iunonis, vt sibi terra dehisceret optauit, sed vbi venit pariẽdi tempus terra reclusa ẽ, & duo infantes de vtero Thaliæ pgressi emerserunt, appellatiq; sunt palici ab emergendo quasi rursus nascentes, quoniam prius in terras mersi inde reuersi sunt. Nec longe lacus duo breues, sed profundi scaturigine aquarum ebullientes crateres ab incolis nominati, & nomine Delos appellant, palicorumq; fratres existimant, & habentur in cultu maximo præcipue circa exigendum iuxta eos iusiurandum efficax numen intelligitur, ergo iuxta eos iusiurandum exigitur & prius a suspecto fideiussor datur de dissoluendo. Quod si ille fideliter iuraret discedebat illesus. Sin contra in lacu vitam amittebat, Hæc res ita fratrum religionem commendabat, vt in placabiles crateres dicerentur. Sed palici etiam diuinationem habebant. Nam cum siciliam sterilis annus arefecisset diuino palicorum responso admoniti sũt cui heroi cuidam certum sacrificium celebrauerunt & redijt vbertas. Qua gratia singuli omne genus frugum congesserunt in aram palicorum, ex qua vbertate ara ipsa pinguis vocata est. De palacis etiam Callias in septimo historiarũ meminit & Ant

ragoras in tertia historia in lib. xi. Diodori legitur. C. Nautio Rutilio. L. Minutio Carutia no consulibus Ducetius siculorum dux iuxta palicorum templum vrbē condidit Palicas appellauit Templum in planitie ædificatum est porticibus & sumptibus ædificiorum conspicuū miraculis & vetusta religione horrendū iuxta sunt scaturigines aquarū crateras vocāt qui sunt profundissimi igneas scintillas sæpe euomentes, illud mirum ꝙ aquæ ebulientes nūꝙ se effundunt, nunꝙ et subsistunt, in templo est iusiurādi trutina, & q illic peierāt statī ceci efficiunt. Hinc scyllius italicus, & q pōtes domitāt p iura palici, illuc fugiētes sp tuti erātis demonstratio. Quis se mēdici & exules. Nostra, q̄ a meliorꝫ & fortiorꝫ. Bello, cū sciāt i similli cā se victos. Nō hic. s. sunt nisi fortiores ijs q tñ vos vicerunt. Durū, fortes. A stirpe, non arte sꝫ natura. Flectere ludꝰ eqs: non enim inertibus ludis intenti sunt.

Is primaꝫ ante acie͂ digna[a]. atqꝫ indigna relatu
Vociferans, tumidusqꝫ nouo[b] præcordia regno
Ibat, & ingente͂[c] sese clamore ferebat.
Non pudet obsidione iterū[d], valloqꝫ teneri
Bis[e] capti Phryges, & morti[f] prætendere muros.
En qui nostra[g] sibi bello connubia poscunt.
Quis Deus italiā, quæ vos dementia adegit.
Non hic[h] atridæ, nec fandi[i] fictor Vlyxes.
Duruꝫ[k] a stirpe genus. natos ad flumia primuꝫ
Deferimus, sæuoqꝫ gelu[l] duramus & vndis.
Venatu[m] inuigilant pueri, siluasqꝫ[n] fatigant
Flectere[o] ludus equos, & Spicula te͂dere cornu
At patiens[p] operum, paruoqꝫ assueta iuuentus,
Aut rastris terrā[q] aut q̄tit oppida bello.

SER. a DIGNA atq; indigna relatu, indigna. i. turpia & obscena. b Nouo regno, aut noui regij gñis affinitate, aut gaudet ipsū p regis filiā portio debebatꝰ iperij. c In gentes sese clamore ferebat, non erat ingēs sed eē se clamitabat ingentē. d Iteꝝ denuo iā tertio obsidenꝰ, & iteꝝ si nisi de duobꝰ dicimus. e Bis capti phryges semel ab Hercule, post a græcis. f Morti ꝓtendere muros: emphasis est, morti enim ꝓ bello possuit, sic sup Læti discrimine paruo. g Nostra connubia, aut quasi Turni cognatus loquiꝰ, aut inuidiose retorquet, & vult causam oīum esse cōmunem. h Non hic atridæ, exaggeratio vituperationis, nam nō tantum se troianis, sed etiāꝫ eorum victoribus præfert. i Fādi fictor vlyxes, aut fallax, aut logodædalus, idest qui dolū celat sermonis ornatu. k Durum a stirpe genus. Italiæ disciplinæ vita laudatur quā & Cato in originibus, & Varro in gente ppl'i romani commemorat. l Gelu duramus & vndis, vndis gelidis, & est endyadis, vt Hamis auroqꝫ trilicem, nam nemo ꝙ plus est prius dicit. si enim duo essent ante aquam diceret sic gelu. m Venatu, pro venatui, vt curru pro currui. n Siluasqꝫ fatigāt, ipsū fatigātur in siluis, aut pro feris siluas posuit, i quibus sunt feræ. o Flectere ludus equos, aliorum labor nostræ pueritiæ ludus est. p At patiens operū paruoqꝫ assueta iuuētus, hoc & in georgicis laudat, nā magnæ virtutis ē & i nimio labore puis esse cōtentū. q Terram domat, bene bellico vsus est verbo, & ne a militari lege discederet, nō dixit terras colimus, sed domamus, ac si diceret quū hostes desunt, terra ferro domamus.

CHRI. IS PRIMAM. s. ostēdit nemine͂ fœlicitate sua fretum superbire oportere. Non pudet obsidione, inditiū inertiæ ac stultitiæ est arrogās iactatio. Quo nūc poeta in Numano ostēdit. Ergo vt est apud Teren. ꝑcium ob stultitiam tulit. En qui nostra, s. summopere indignandum ꝙ imbecilles audeant lacessere viros fortissimos. Quis de. Tam iratus vobis. Italiā. i. qua perituri sitis. Dementia. Est. n. extremæ dementiæ vt imbecilles fortes petāt. Nō hic. s. nō vobis cuꝫ græcis nunc agēdū est q minus q̄ꝫ nos bello pñt. & tñ vos superarunt. Durū a stirpe. g. Laudat italos ab ijs q̄ sūt attributa psonæ. q̄ Cice. xi ponit. Et primo a genere. Natos ad argumētū a victu. In quo est. Quæriꝰ in quo negocio aut q̄stu aut artificio vtenꝰ & quo more viuāt, & q̄s habeāt ꝑceptores. Versanꝰ ergo in venatu in agricultura & i bello. Educanꝰ apō eoꝝ senes in rebus durissimis. Ludus, Quasi cū voluptate faciant q̄ alis laboriosa videnꝰ. Aut rastro, erat. n. maximo precio agricultura. Vñ teste catōe magnifice laudatū ciuē Romanū putabāt si illuꝫ bonū colonum appellassent. Laudat aūt italos a tribus artificijs q̄ nullo vitio inquinata in & aīorū corpusq; corroborāt. Nā disciplīa militaris agraria, ac venatoria, oēm desidiā pellūt delitias nullas nouerūt, & aīuꝫ simul ac corpꝰ validum conseruant. Quod aūt dicit Cōuectare prædas, & viuere rapto ad venationē ac iusta Bella nō ad crudelitatē retuli poeta.

DON. PHRYGES, pro conuitio posuit. quasi dicat, ideo capti quia phryges. En vitupe͂rāꝫ

Omne æuum ferro teritur, versaqꝫ iuuencum[a]
Terga fatigamus hasta, nec tarda senectus[b]
Debilitat vires animi, mutatqꝫ vigorem.
Caniciem galea premimus, semperqꝫ recētes
Conuectare iuuat prædas, & viuere rapto.
Vobis[c] picta Croco, & fulgenti[d] Murice vestis.
Desidiæ[e] cordi iuuat indulgere Choreis[f],
Et tunicæ[g] manicas, & hñt[h] redimicula mitræ.
O vere[i] Phrygiæ (neqꝫ enī Phryges) ite per alta[k]
Dindyma, vbi assuetis biforem[l] dat Tibia cātū,
Tympana vos, buxusqꝫ[m] vocat Berecyntia mr̄is
Idææ. finite arma viris, & cedite[n] ferro.
Talia iactantem[o] dictis, ac dira[p] canentem
Non tulit Ascanius: neruoqꝫ obuersus equino
Contendit telum, diuersaqꝫ brachia ducens

SER. a ¶IVVENCVM terga fatigamus hasta, agriculturas sine officio belli non gerimus. Est autem κακοσυ νδετον & ὁμοιτέλευτον, nā terga cū eodē fine casus terminat vt ipsa hasta. b ¶Senect⁹ debilitat vēs animi, bñ animi, qa nō ē ausus corpis dicē, nec enī potest fieri, vt quāuis robust⁹ sen nex vires hēat prioris ætatꝭ, & suæ cōparetur adolescentiæ. Nunc ĝ licet dicat fortes & senes esse, bona tamen vsus est temperatione, vt diceret nihil animorum vigori derogare temporis vetustatem. c ¶Vobis picta croco, vituperatio troianorum, in qua vtitur argumentis, quæ in rhetoricis commemorat Cicero, a gente, ab habitu, a gestu, ab animo. d ¶Fulgenti murice, purpura, hanc autē vitio & dedecori apud maiores fuisse cōstat. Iuue, Peregrina ignotaqꝫ nobis Ad scelus atqꝫ nefas quæcunqꝫ est purpura ducit. e ¶Desidiæ cordi, vobis sunt. f ¶Choreis, suauit hoc loco naturam syllabæ. i. Χορείας. i. quā in sexto metri causa corripuit, vt Pars pedibus plaudunt choreas, & carmīa dñt. g ¶Et tunicæ manicas. tunicæ vestræ habēt manicas, quod etiam Varro vituperat dicens Manicatis & talaribus tunicis, naꝫ colobijs vtebantur antiqui, quæ dcā sunt ἀπο τοῦ κολοβοῦ. h ¶Et habent redimicula mitræ, illū dicturus fuerat habetis in pileis redimicula, quod conuertit in vituperationem maiorē: dicens religatas habetis mitras, naꝫ pilea virorum sunt, mitræ fœminarum, quas calāticas dicunt. Mitra autē proprie lydoꝝ fuit, vt Mæonia mentum mitra, quem habitum imitati sunt troiani. i ¶O veræ phrygiæ, ipsos vituperat phrygas, sed nūc ad maiorē iniuriā phrygias nō phrygas dicit sic Hom.

ὦμμοι ἀπειλητῆρες Ἀχαιϊάδες οὐκ ἔτι Χαιροι
ἦμαρ δὴ λώβη τάδέ ἔσσεται, αἰνόθεν αἰνῶς

k ¶Alta dindyma, mōtes mr̄is deū. l ¶Biforem dat tibia cantū, bisonū imparē, & seruauit eīs tibiarū suarū naturaꝫ Tibiæ aūt serranæ dñr quæ sunt pares, & eq̄les hñt cauernas. Aut phrygiæ quæ impares sūt & inæq̄les hñt cauernas, Ergo biforē dissonuꝫ, dissimilē, nō. n. sunt pari modulatiōe cōpositæ. Vt. n. ait Varro tibia phrygia dextra vnū hēt foramē, sinistra duo, quoꝝ vnū acutū sonuꝫ hēt, alterū graue. m ¶Buxus qꝫ vocat berecyntia, a mōte berecynto. Dr̄ āt hæc bux⁹ & h buxū, vt, Torno rasile buxū, vnde superflue quidaꝫ arbores generis. F. volūt cuꝫ h loco & de ligno fœminini hēam⁹ exēplū. n ¶Et cedit ferro, aut ferrū relīqte, & ē isatio, aut cedite ferro idest quū viri n̄ sitis abscidite partē viroꝝ. i. castrare vos debetis more vr̄oꝝ galloꝝ cybeles sacerdotū, vt Iuu. Ita. phrygio q̄s ipsa erat iā more superuacuā cultris abrūpere carnē. o ¶Iactātē, de suorū glīa. p ¶Dira canentē, ad iniuriā troianoꝝ.

¶TARDA, quæ faciat homines tardos.

¶VOBIS picta croco, Vituperatio a cōtrarijs Exprobrat mollitiē educationis & hīt⁹, & p venatu & agricultura & bello vitā desidiosaꝫ, ac voluptuosaꝫ & delitijs muliebrib⁹ deditā esse illis obijcit. ¶Et tunicæ manicas, Vitupatio ab hītu q tunicas, quas expeditas hr̄e oportebat illi manicis impedirēt vt vix manib⁹ vti possent. ¶Dindyma, puto hunc montē vocatuꝫ esse a Dindyma q̄ fuit vxor Meonis phrygiæ & Lydiæ Regis, ex q̄ illā natā eē dñt, addūt et Meonē cū eā nutrire nollet in Cybelo mōte exposuisse in q̄ a pardis illa nutrita sit. Deinde a muliere pastore⁹ inuēta educata ē, & Cybele appellata q̄ adulta forma modestia ac sapiētia vehemēter excelluit. Nā ex plurimis calamis fistulā pmā ɔposuit. Itē Cymbala & Tympana ad choreas īuenit, & ꝯ pecudū puerorūq; morbos remedia excogitauit, ait Diod. ¶Biforē Tibia phrygia in dextra vnū, in sinistra duo foramīa hēt. Huic deæ aut mulieres aut emasculati viri, q galli dicebant, sacrificabant. ¶Nō tulit, neqꝫ. n. pōt animus generosus ea quæ in patriæ suæ, suæqꝫ gentis ignominiā dicunt æquo animo ferre. Ergo iusta īdignatione motus optimum euentum sortitus est optimoqꝫ auspicio rem bellicā inchoauit.

DONĀ CHRIS.

a ¶ ANTE Iouem supplex per vota precatus, atqui Apollinem debuit inuocare iaculaturus sagittas, sed dicimus ideo iouem inuocatum, quia omne initium Ioui debetur, vt Ab ioue principiũ musæ, vnde nũc Ascani' non quid faciat cogitat, sed qd primum, inde inuocat Iouem. b ¶ Iupp. ĩ omnipotens, hoc epitheton interdum ad numinis gloriam ponitur, interdum ad causam dicẽtis, namq; hoc loco dicẽdo oĩpotẽs ostendit eum etiam ijs, qui per minus valent præstare posse virtutẽ. c ¶ Feram solẽnia, feram de iuuenco non dicimus, sed adducam. Intelligimus ergo eũ alia dona ferre promisisse. Singulis enim numinibus certa sunt dona, quæ offeruntur, vnde est Strueremq; suis altaria donis.i.congruis. d ¶ Et statuam ante aras. aptam se daturum ostendit victimam. alibi Et ductus cornu stabit sacer hirc' ad arã. quoties.n. victĩa ẽluctabaẽ, ostẽdebat se ĩprobari. Luc. Discussa fugit ab ara Taurus. Iuuencum aũt ẽm romanas cerimonias dixit. Ioui enĩ de tauro non immolabatur, vt in tertio diximus, nisi cum triũphi nomine sue vel tauro fiebat, quod tñ ideo admissum est. qa non tm̃ Ioui sed alijs dijs q bello præsunt sacrificabaẽ. e ¶ Aurata fronte, ita enim victima ornari consueuerat. f ¶ Candentem, candidum. Ioue. Duc in capitolia magnum Cretatumq; bouem. g ¶ Caput cum matre ferentem, equalem matri, nondum patris, Iuuena. Quem iam pudet vbera matris ducere qui vexat nascenti robora cornu. h ¶ De parte serena, vt nõ causæ naturalis sit, sed augurij. i ¶ Intonuit leuum, prosperum, vt.n. etiam supradiximus, quæ sinistra nobis videnẽ intuentibus cœlum, illic dextra sunt, nõ q̃ sinistra bona sint, s3 quod dxtra cœli nobis sinistra sunt. k ¶ Sonat vna loetifer arcus, simul atq; augurium. l ¶ Et fugit, melius effugit legiẽ. m ¶ Perq; caput remuli venit, figmẽta hæc vulnerum non sine rõne ponunt poetæ, nã mõ hunc iõ in capite dicit esse percussum qa eũ sup vaniloquũ & supbũ ĩtroduxerat, qõ vitio capitis euenit. Hor. Attolens vacuũ plus nimio gloria verticem, sic Homerus Thersitẽ a ẽgo vulneratũ dic vsq; ad pcordia ὤμους, ἐπεὶ συνεχέω ἐπὶ μεταφρενον ἠδὲ καὶ ὤμω. πλῆξεν, ὁ δ' ἰδνώθη, θαλερὸν δέ οἱ ἔκπεσε δάκρυ, qa eum stultum induxerat. Item de Achille dic πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς, itẽ ποδάρκης δῖος Ἀχιλλεύς. n ¶ Virtutem illude, illudo tibi dicimus, & insulto tibi, nã illudo te figuratum est, vt hoc loco Item insulto te. Sal. Multos a pueritia bonos insultauerat. o ¶ Hoc tantum Ascani', & dixit & fec. p ¶ Animosq; ad sidera tollunt, aut suos, aut Ascanij p fauorẽ. q ¶ Nube sedẽs, sicut solẽt numina. Iuno nec tu me aeria solã nũc sede videres digna, idigna pati. r ¶ Macte, magis aucte affectatæ gliæ, & ẽ sermo tract' a sacris, quoties.n. aut thus aut vinũ sup victimã fundebaẽ, dicebãt, mactus ẽ taurus vino vel thure, hoc ẽ cumulata est hostia & magis aucta. s ¶ Noua virtute, aut magna, vt Pollio & ipse facit noua carmina, Aut re vere noua quantũ ad bellũ.

Constitit ante^a Iouem supplex p vota pcatus.
Iuppiter^b Oipotens audacibus annue coeptis.
Ipse tibi ad tua templa feram^c solennia dona,
Et statuam^d ante aras aurata^e fronte Iuuencũ
Candentem^f, paritera; caput^g cũ matre ferentẽ
Iam cornu petat: & pedibus qui spargat harenã
Audijt, & Coeli Genitor de parte^h serena
Intonuit^i leuum sonat^k vna loetifer arcus,
Effugit^l horrendum stridens elapsa sagitta,
Perq;^m caput Romuli venit, & caua tẽpora ferro
Traiicit. I verbis Virtutem^n illude superbis
Bis capti phryges hæc Rutulis respõsa remittũt
Hoc tm̃ Ascanius. teucri clamore sequunẽ.
Lætitiaq; fremunt, animosq;^p ad sidera tollunt
Atherea tum forte plaga Crinitus Apollo
Desuper Ausonias acies: Vrbemq; videbat
Nube^q sedens, atq; his victorem affatur Iulum,
Macte^r noua^s virtute Puer, sic itur ad Astra.

¶ PRECATVS, Quia primordia erant belli recte iouẽ pcatus est. ¶ Leuum, qõ prosperum est. Quod pstantib' leuũ est idẽ accipientibus est dextrũ in Putẽ. Nã ætate & lõga exercitatiõe dign' erat, cui' ɔsiliũ multi facerẽt.

DON.

¶ IVPPITER, optime institutus adolescens cuncta in diuino reponit auxilio. ¶ Audacibus, quia supra meam ætatem sunt. ¶ Caua tempora, diuino enim fauore factum est, vt eam partem vulneraretur qua facile vita eripi posset. ¶ In verbis virtutem illude superbis, refert hæc contra superbiam hostis, & tamen non excedit modum in iurgio, vt ille fecerat. ¶ Victorem affatur, pro miraculo dictum est in tenera ætate. Et simul vaticinij deus illum eiusq; posteros omnia victuros. ¶ Macte noua, mactare magis augere est, vt iam diximus. Quapropter cum adolescentem laudamus de ea re quæ supra illorũ ætatem

CHRI.

ætatem est fore dicimus Macte puer, idest magis aucte virtute q̃ per ætatem liceat. Quod Ro fingat Apollinem laudasse ascanium, non ab re si deus cui datur palma in sagittãdo in eodem artificio puerũ laudat. Illa enim vera laus est quæ venit ab eo qui in ea re valet qui laudatur. Hinc Hector neuianus a viro laudato laudari cupit. Recte deinde conuertitur in butem, qui deus præditus est sapientia, vt ostendatur non sine sapientia Butem illum a prælio amouisse. Absente enim Ænea nihil tale tentandum a puero erat.

XIX. a ¶ DIIS genite, pp Venere. b ¶ Geniture deos, pp Iuliũ Cæsarẽ & Augustũ. c ¶ Iure, merito. d ¶ Gẽte sub assaraci, sub gẽte romana. Assaracus.n. pr est Capyos auus Anchisæ. e ¶ Fato ventura, magna, hæc enim bella sunt grauia, quæ fatali ratione proueniunt, vt troiana & thebana. f ¶ Nec te troia capit, maioris meriti es q̃ ciuitas in qua nunc es. Luca. Cæsare, plus patria potuisse sua. g ¶ Spirãteis, vitales quibus spiramus & viuimus.

Diis[a] genite, & geniture[b] deos, iure[c] omnia bella
Gente[d] sub Assaraci fato[e] ventura resident,
Nec te[f] troia capit. simul hæc effatus ab alto
Aethere se mittit, spiranteis[g] dimouet auras.
Ascaniumq; petit[h], forma tum vertitur oris
Antiquum in Buten. hic Dardanio Anchisæ
Armiger ante fuit, fidusq;[i] ad limina custos.
Tuc comitẽ Ascanio pater addidit. ibat apollo
Omnia longæuo similis, vocemq;, coloremq;
Et crines albos, & seua[k] sonoribus arma.
Atq; his ardentem[l] dictis affatur Iulum.
Sit satis aeneide[m] telis impune Numanum
Opetiisse tuis, primã[n] hanc tibi magnus apollo
Concedit laudem, & patribus[o] nõ inuidet armis
Cætera[p] parce puer bello, sic orsus[q] apollo
Mortaleis medio[r] aspectus sermone reliquit.
Et procul in tenuem ex oculis euanuit auram.
Agnouere deum Proceres, diuinaq; tela
Dardanidæ. pharetramq;[t] fuga[s] sensere sonãtẽ.
Ergo auidum pugnæ dictis[v], ac numie[x] phœbi
Ascanium prohibent, ipsi in certamina rursus

Iuno ait A dextro, & tua si mihi certa voluntas, hoc est qđ in me est, iũgã eos restat vt & tuũ ipleri velis officiũ. o ¶ Patrib' nõ inuidet armis, pari gloriæ. Nã vt apollo puer occiso Pythõe vltus ẽ matris iniuriã, sic Ascani' occiso Numano troianorũ castra, iniuriasq; defendit, paribus q̃ armis. i. similibus, non peritia, sed genere victoriæ. p ¶ Cætera, sciceps, & est aduerbiũ. q ¶ Orsus, modo locutus, alias cœpit, qđ magis ẽ ppriũ, vt sic Venus, & veneris ƶ sic filius orsus. r ¶ Medio smone, idẽ medio qa nõ rñdit Ascanius, Totus ẽt smo ex dicẽte rñdẽteq; pficit. s ¶ Fuga, abscessu. t ¶ Pharetrãq; fuga sensere sonãtẽ, qa dixit supra et sæua sonoribus arma.

h ¶ Petit, notãdũ petit sine insidijs dictum. i ¶ Fidusq; ad limina custos, æditũus fuit, qđ vt supdiximus igenti honore apud maiores fuit, illic.n. & epulabantur, & deos colebãt. cẽsus ẽt ois illic fiebat, qđ & Plaut' docet in Asinaria, in q̃ inducit Saureã seruum atriensem in tota familia plurimum posse. k ¶ Seua sonorib' arma, strepitu terribilia. l ¶ Ardẽtem desiderio dimicandi, vñ Alos ad sidera tollũt. melius Ascanij itelligimus, sic Sta. de Menæceo Et laudibus implet honestis. m ¶ Aeneide, patronymicũ ẽ non venit ab eo quod est hic Æneas, nã hic æneades & o æneade faceret, sƶ ab eo qđ est Aeneus, vt Theseus thesides. n ¶ Primam hãc tibi magnus apollo, dicendo hanc pollicetur & aliam. cõcedere autem ei se dixit ideo, qa sagittarum deus est, & licet eum iuppiter iuuerit, Apollo tñ sibi suum officiũ vindicat, quod dicit se concessisse, quia nõ prohibuit. Ea.n. quæ ab alijs numinibus poscimus, tũc implentur, si nõ aduersentur numina quorũ propria sunt quæ poscimus, vñ & in quarto

παλλαγξαν δ'ἄρ οἰσοὶ ἐπ' ὤμων χωομένοιο,
αὐτοῦ κινηθέντος. v ¶ Dictis, pp auditam orõnem. x ¶ Numine, pp agnitum deũ.
¶ ÆNEIDE, ab eo quod est in nominatiuo casu æneada ¶ Apollo mortalis, idest cõstitutus sub hominis forma.
¶ SIT satis cum admiratione dictum. q. d. quod maximum est & cũ põdere legendum numanũ, quasi tm̃ viꝝ. ¶ Tuis, quasi tã puerilibus, ergo satis oportet esse ab adolescente Tyrone fortissimũ viꝝ cæsum. ¶ Magnus, nã qđ maius q̃rendum est. si magnus deus te sibi æquari patiẽ neq; accõmodatiore orõne poterat cupidissimus laudis adolescens a victoria remoueri, q̃ cum admonere & rẽ magnam fecisse, & ne nimis efferetur id beneficio dei assecutum esse.

SER. a ¶ INTENDVNT acres arcus, pro ipsi acres vt enim & in pri. diximus, arcum vnusquisq; habet pro viribus suis. b ¶ Amentaq; torquent, pro tela amentis torquent. Nam amentum est lorum, quo media religat et iacitur hasta. c ¶ Flictu, pro afflictu. i. ictu, nam detraxit more suo præpositionem. d ¶ Pluuialib. hædis, sup tauri cornua est signum cui auriga nomen est, hunc tauro vna clara stella coniungit. Retinet autem auriga stellas duas in manu, quæ hædi vocantur, quorum & ortus & occasus tempestates grauissimas facit, oriunt autem cum scorpione mense octobri. e ¶ Iuppiter aer Hora. Manet sub ioue frigido venator. f ¶ Motibus æquos, idæo vel eius arborib. exæquados. g ¶ Ducis imperio commissa, aut quæ eis commissa fuerat imperio abeuntis Aeneæ, aut quod melius est quæ Aeneæ imperio fuerat commissa Pandaro & Bitiæ, ne contrarium sit quod dixit. Rectores iuuenum & rerum dedit esse magistros. ¶ Ducis imperio commissa, scimus quod Mnestheo & alijs ducibus imperauerat Aeneas ad petenda proficiscens auxilia, ne portas aperirent, vt Castra modo & tutos seruarent aggere muros. Item legimus Mnesthea & Serestum ductores fuisse & rerum magistros non Pandarum & Bitiam, vnde apparet quod hunc locum male intellexit Donatus dicens commissam portam, idest creditam Pandaro & Bitiæ, qui duces non erant. Cornutus vero melius sensit dicens portam, quæ ducis imperio commissa fuerat, hoc est clausa, eam aperuerunt. commissura enim dicitur tabularum coniunctio, sicut Cicero in fundaniana meminit, ergo melius est vt commissam clausam dicamus, quam creditam Pandaro & Bitiæ. h ¶ Pro turribus, aut vice turrium aut pro defensione. i ¶ Armati ferro, aut bene instructi armis, aut vt Asper dicit, ferrea corda habentes, idest dura & crudo comitantes, vt Ennium sit secutus, qui ait Succincti corda macheris. Quales aeriæ comparatio ex Homero.

ἐν δὲ πύλῃσι δύ' ἀνέρας εὗρον ἀρίστους υἷας ὑπερθύμους λαπιθάων αἰχμητάων τὸν μὲν πειρίθου υἷα κρατερὸν πολυποίτην τὸν δὲ λεοντῆα βροτολοιγῷ ἶσον ἄρηι τὼ μὲν ἄρα προπάροιθε πυλάων ὑψηλάων ἕστασαν ὡς ὅτε δρύες οὔρεσιν ὑψικάρηνοι αἵ τ' ἄνεμον μίμνουσι καὶ ὑετὸν ἤματα πάντα ῥίζῃσιν μεγάλῃσι διηνεκέεσσ' ἀραρυῖαι ὣς ἄρα τὼ χείρεσσι πεποιθότες ἠδὲ βίηφι μίμνον ἐπερχόμενον μέγαν ἄσιον οὐδ' ἐφέβοντο.

Succedunt, animasq; in aperta pericula mittunt.
It clamor totis per propugnacula muris.
Intendunt[a] acres arcus, amentaq;[b] torquent.
Sternitur omne solum telis. tum scuta, cauæq;
Dant sonitum galeæ flictu[c], pugna aspera surgit,
Quantus ab occasu veniens pluuialibus[d] Hædis
Verberat imber humum, quam multa grandine Nimbi
In vada præcipitant, cum iuppiter[e] horridus Austris
Torquet aquosam hyemem, et cœlo caua nubila rumpit.
Pandarus et Bitias idæo Alcanore creti,
Quos iouis eduxit luco siluestris Hiera,
Abietibus iuuenes patrijs, et montibus[f] æquos
Portam, quæ ducis[g] Imperio commissa, recludunt
Freti armis, vltroq; inuitant moenibus hostem.
Ipsi intus dextra ac leua pro turribus[h] astant
Armati[i] ferro et cristis capita alta corusci.
Quales aeriæ liquentia[k] flumina circum
Siue Padi ripis, Athesim seu propter amoenum

k ¶ Liquentia flumina, iuxta padum & athesim Venetiæ flumina etiam est fluuius liquetius, quem nunc commemorat, quod liquetia proprium est nomen, non epitheton, ne incipiamus a generalitate ad speciem reuerti, quod vitiosum est vt si dicas flumina nascuntur arbores, & sic inferas circa Tyberim vel anienem sufficit dixisse circa flumina generaliter, vnde apparet quia liquetia legendum est, non liquentia. ¶ PRO Turribus, Vice turrium.

DON CHRI. ¶ IN APERTA. p. i. manifesta. Nec tamen temeritas erat sed vera fortitudo, quia vnicum illud remedium erat periclitanti patriæ. ¶ Pluuialibus. h. De his siderib. dictum est in Geor. Aptissimaq; comparatio est, & quæ remanete oculos ponat. ¶ Portam quæ ducis, non multum dissimilis locus est illi qui est apud Homerum vbi Græci Polypœtes & leonteus stant immobiles pro portis asium venientem expectantes, quamuis isti vltro aperiant portas. Nec minus placet hic Maro quam illic Home. ostendit autem in hoc loco robur sine prudentia parum valere. Ostendit etiam semper sapientiori obtemperandum esse. Recte. n. præceperat, ne portæ absente se aperirentur. At Pandarus & Bitias dum freti suis viribus sapientis consilia negligunt seipsos perdiderunt, & summam reip. in periculum adduxerunt.

INTONSAQ;

SER. a CINTONSA & cœlo attollũt capita, hoc ad supradictas cristas refert. b Geminæ quercus, nõ q̃a duæ tm̃ nascunt, sed istorũ fñi tudinẽ aspexit. i. q̃si fr̃es eleuantur quercus. c Pulcher eqcolus armis, pulcher vestib' sicut pulcher armis, l; est p arma, qd erat armorum rettulit ad personam. d Præceps ai figurate geniti uo iũxit, nã di cimus p̃ceps furore. e Agminibus totis, deest ab, & significat eos p̃ fugatos esse, mox occisos, aut certe aliq̃s fugatos, aliq̃s l; ceremptos. f Ais discordibus, hostilibus. s. troiano cũ, quia a rutulis discordabãt. g Fratresq;. s. quos supradixit portam tenere. h Se primus agebat, se agebat, hoc est ice debat, vt sese Palinurus agebat, tractus. est aũt fmo a cõne physica, nã agit corpus al iudicio, vt Ter. Quo te agis? i Sarpedonis alti. i. nobil. k Itala. c. telũ de itala cornu factũ. l Stomacho, fmo græcus est. m Spec' vulneris, poetica exaggeratio. n Erimãtha manu. i. gladio cominus ferit, nã illi de q̃bus supius dixit nõ manu occisi st̃, sed misso iaculo, q̃d d̃riam teli iacti accipe manu. i. gladio. o Ardẽtẽ oculis aiſq; fremẽtẽ, & gestu corporis & mẽte cõmotũ. p Vitã dedisset, p̃ reddidisset. q Phalarica venit, de h telo legit, q̃a ẽ ĩgẽs torno fctm̃ hñs ferrũ cubitale & rotũditatẽ de plũbo ĩ modũ spæræ ĩ ipsa sũmitate, d̃r & igni hr̃e affixũ, h ãt telo pugnat de turribus, q̃s phalas dici mãifestũ ẽ. Iuue. Cõsulit añ phalas delphinorũq; colũnas, q̃ a phalis dcã ẽ phalarica, sicut a muro muralis sane phalaricã Luc. dixit neruis missi torti lib', & q̃dã machla, vt Vibrata phalarica neruis Obruit Vir. sõ ait Turni manu iaculari potuisse, vñ appet aut a Luc. ad auxesi illius q̃ occidẽdus fuerat, ee dctm̃, aut a Vir. ad laudẽ Turni, q̃ talẽ hastã mãu iaculat' ẽ. r Fulminis acta mõ, amat tela cũ impetu veniẽtia fulmibus cõpare. s Taurea terga, vsurpauit p̃ taurina, alibi taurinis follibus, vñ & Pli. dicit õri nationes firmas nõ hñt reglas, s; exeũt put auctorib' pla, bñ ãt p trãsitũ ei' arma d̃scripsit t Duplici sq̃. & auro. dupli cib' sq̃mis aureis, sq̃mæ aũt loricarũ catenæ in modũ squamæ ꝓpositæ st̃ Sane sq̃ma & splẽdorẽ signi ficat, si a piscibus veniat & sordes si a sq̃llore, s; ĩ Virg. vbiq; splẽdorẽ significat.

Cõsurgunt geminæ[b] Quercus, itõsaq;[a] Cœlo
Attollunt capita, & sublimi vertice nutant.
Irrumpunt aditus Rutuli vt videre patentes
Continuo quercẽs, & pulcher[c] Eqcolus armis,
Et præceps[d] animi Tmarus, & mauorti[e] Hæmon
Agminibus[e] totis aut versi terga dedere,
Aut ipso portæ posuere in limine vitam.
Tum magis increscunt ais[f] discordibus Iræ.
Et iã collecti troes glomerantur eodem.
Et cõferre manum, & ꝑcurrere longius audent.
Ductori turno diuersa in parte furenti,
Turbantiq; viros perfert nuncius hostem
Feruere cæde noua, & portas præbere patentes.
Deserit inceptum, atq; imani concitus ira
Dardaniam ruit ad portam, fratresq;[g] superbos,
Et primũ antiphatẽ (is eni sese primus[h] agebat)
Thebana de matre nothum Sarpedonis[i] alti
Coniecto sternit iaculo. volat itala[k] cornus
Aera per tenuem, stomachoq;[l] infixa sub altum
Pectus abit. reddit Specus[m] atri vulneris vndaz
Spumãtẽ, & fixo ferrũ ĩ pulmõe tepescit.
Tũ meropẽ, atq; erimãtha[n] mãu tũ sternit aphy(pnũ
Tum Bitiã ardentẽ[o] oculis, aiſq; frementem.
Non iaculo (neq; eniz iaculo vitã[p] ille dedisset)
Sed magnũ stridens contorta Phalarica[q] venit
Fulminis[r] acta mõ. quã nec duo taurea[s] terga,
Nec duplici[t] squama Lorica fidelis, & auro
Sustinuit. collapsa ruunt immania membra.

DON. NIHIL inuenies q̃ scribi ꝑducat.

CHRI. DVCTOri t. q. d. si illa audisset troiani p̃ste Turno. Feruẽ, nimis ĩcalescẽ, et q̃si suos supare. Patẽtes, Qd nimiã fiduciã, & q̃si sui ꝯtẽptũ signat. Deserit in. qd n̄ fecisset nisi cõmotus magna ira cũ fortis viri sit ab ĩcœpto nõ desistẽ, nisi necessaria cã itercedẽte. Altũ pe. pfundũ vbi epar est sanguis sedes. Vñ vndã spumãtẽ vt ostẽderet copiã sanguinis in pulmone. Tũ meropẽ atq; erimãtha, claritate orõnis exp̃mit turni in cæde celeritatẽ. Taurea. t. s. sicuti phalarica, ait Amianus appellata est a phalari tyrãno vel q̃ phalas. i. turres ictu diruat, ẽ ãt hastile mis sile, & teres p̃terq; ad extremũ vbi p̃minet ferrũ pedale stupa circũdatũ, et pice et sulphure circũlitũ addito aliq̃n bitumine & oleo, nõ emittit nisi ꝯcepta flãma vt cũ p aerem defert fulmẽ videat, ledit ictu & igni.

SER. ¶ ET CLYPEVM sup itonat igens, aut ipse igens super clypeū itonat, aut igens clypeū sup eū tonat, nā lectū etiā ē hoc clypeū, vt pbat Caper, qđ magis debemus accipere, nā Homer imitatus est, qui ait ἀμφὶ δὲ τεύχε᾽ ἐπ᾽ αὐτῷ. Turnū inclusisse, sed illum p temeritatem sibi minime profutura castra penetrasse.

DON. ¶ NEQ; his verb' quicq; quod non etiā mediocri ingenio pateat ponit Donatus.

CHRI. ¶ SAXEA pila cadit, magnus saxum ⸿ Trahit ruinā, nam cū petat fundū trahit secū ruētes aq̄s. ⸿ Prona in petra. illi. recumbit ita enī3 isīgi vadis penitus. i. valde interne vt recūbat, q̄ firmā sedes capiat. ⸿ Mars armipotēs, ad excusationem troianorū q̄ a deo & ab hominibus fugati sint. ⸿ Prochyta, insula ē ante misenum promontoriū non procul cumis, auulsa ē ab inarime insula quæ a statione nauium Aeneæ ænaria est dicta. Stra. Pythecussam nominat a dolijs q̄ græci pythea vocant, eamque chalcidēses habitasse refert, & p seditione, deinde qa flāmas vomeret,

Prochyta

Dat Tellus gemitū, ⁊ clypeu3[a] sup intonat igens
Qualis in euboico[b] Baiarum littore quondam
Saxea pila cadit, magnis, quā molibus ante
Constructā ponto iaciunt, sic illa ruinam
Prona[c] trahit, penitusq; vadis illisa recumbit.
Miscent se maria, ⁊ nigræ attolluntur arenæ.
Tū sonitu Prochyta[d] alta tremit, durūq;[e] cubile
Inarime iouis imperijs imposta Typhœo.
Hic Mars armipotens: animum, viresq; latinis
Addidit, ⁊ stimulos[f] acres sub pectore vertit.
Immisitq; fugam teucris, atrumq; timorem.
Vndiq;[g] conueniunt, quoniā data copia pugnæ
Bellatorq; animo Deus incidit.
Pandarus, vt fuso germanum corpore cernit:
Et quo sit Fortuna loco, qui Casus agat res.
Portam vi multa conuerso cardine torquet
Obnixus latis humeris, multosq; suorum
Mœnibus exclusos duro[h] in certamine linquit.
Ast alios[i] secum includit, recipitq3 ruentes,
Demēs[l], qui Rutulū i medio nō agmine Regē
Viderit irrumpentem, vltroq3[k] incluserit Vrbi.
Immanem veluti pecora iter inertia Tigrim.
Continuo noua lux oculis effulsit, ⁊ arma
Horrendum sonuere. tremunt in vertice Cristæ
Sanguineæ. clypeoq3 micantia fulmina mittit.
Agnoscunt faciē inuisam, atq3 immania mēbra
Turbati subito aeneade. tum pandarus igens
Emicat, ⁊ mortis fraternæ feruidus ira
Effatur, non hæc dotalis[m] Regia Amatæ.

b ⸿ Euboico baiarū littor. bn̄ baiarum addidit, nec euboeā insulam intelligeremus, vnde chalcidēses venerūt, q condiderunt cumas, quæ sunt baijs vicinæ. c ⸿ Prona trahit, ita enī exædificat. d ⸿ Prochyta alta tremit, atq hæc insula plana est, sed epitheton de pterito traxit, nā vt dicit Pli. In naturali historia, inarimea mons fuit, q terræmotu diffusus alterā insulas fecit, quę pchyta ab effusione dicta est, fundere est enim προχύειν, pchyta ergo alta quondā. f e ⸿ Durumq; cubile, mortiferū ad pœnā statutū.

f ⸿ Stimulos acres, sæuiendi. s. nam sunt & timoris & libidinis stimuli, notāda quoq; œconomia, q̄ id egit, vt verisimile sit Turnum victorē euasisse de castris. g ⸿ Vndiq; pueniunt, illi sine dubio, qbus Mars iniecit audaciam, inuenta opportunitate irruperūt castra troiana. h ⸿ Duro in certamine, sine spe euadēdi. i ⸿ Ast alios secū icludit, sta. Par opi iactura lucro, nāq; hoste recepto. Exclusere suos. k ⸿ Vltro, isup. l ⸿ Demēs, hoc ex affectiōe sua dixit poeta, alibi 3 tu3 forte caua dū psonat æquora cōcha Demēs, & cātu vocat icertamina diuos. m ⸿ Dotalis regia amatæ, tibi data p dotē, & bn̄ amatæ, q̄ sola illū generū eē cupiebat. Notādū sane q̄a id agit, vt ośdat se nō per imprudētiā

deseruerunt. Quæ res fabulam dedit sub ea sepultum esset Typhoeum. ⸿ Immanē, optima comparatio ad Robur ad velocitatem & ad crudelitatem. ⸿ Sanguineæ, vel ex cæde, sanguineæ vel q ex horrore timentibus Troianis ita viderentur. ⸿ Fulmina, nam radij ex scuto terrorem incutiebant, vt flumina apparerent. Mire enī3 visus atq; auditus ex subita aliqua atq; horrenda re decipiuntur, vt & ea quæ non sunt esse videantur, & quæ sunt longe appareant maiora. ⸿ Tum pandarus, Reliqui vehementi formidine correpti erant pandarus autem mole sua ac viribus giganteis fretus temerarie audebat, quod oratio sua indicat quæ temeraria potius q̄ fortis est.

COLLI

Nec muris cohibet patrijs media Ardea Turnũ.
Castra inimica vides nulla hinc exire potestas.
Olli[a] subridés sedato pectore Turnus.
Incipe, siqua animo Virtus, & confere dextraz.
Hic etiaz inuentum Priamo[b] narrabis Achillẽ
Dixerat. ille rudem[c] nodis, & cortice[d] crudo
Intorquet summis adnixus[e] viribus hastam.
Excepere auræ. vulnus[e] Saturnia iuno
Detorsit veniés, portæqz infigitur hasta.
At non hoc telum[f] mea quod vi dextera versat
Effugies neqz eni is teli[g], nec vulneris auctor.
Sic ait, & sublatum alte[h] consurgit in ensem,
Et mediam ferro gemina inter tépora frontem.
Diuidit: impubesqz imani vulnere malas.
Fit sonus, ingenti concussa est pondere tellus,
Collapsos artus, atqz arma cruenta cerebro
Sternit humi moriens, atqz illi in partib' æquis
Huc caput, atqz illuc hũero ex vtroqz pepẽdit,
Diffugiunt versi trepida formidine Troes
Et si continuo victorem ea cura subisset
Rũpere claustra manu, sociosqz immittere portis
Vltimus ille dies bello[i], gentiqz fuisset.
Sed furor ardentem, cædisqz[k] insana Cupido
Egit in aduersos.
Principio[l] Phalariz, & succiso[m] poplite Gygen
Excipit,[n] raptas[o] fugientibus ingerit hastas
In tergum, Iuno[p] vires, animumqz ministrat.

SER. a ¶ OLLI subridés: magnam confidentiam virtutis ostẽdit. b ¶ Priamo narrabis achillem, ppter illud sibyllæ, Alius latio iaz partus achilles, & dictũ est, vt illud Degenerẽqz neoptolemum narrare memento. c ¶ Rudem nodis, nõ leuem nec pulchram, sed fortem. d ¶ Cortice crudo, viridi. Nam hastæ plerunqz torrẽtur. e ¶ Vulnus saturnia iuno Detorsit veniens, plerisqz sed non idonei cõmentatores dicunt hoc loco occisuz Turnum, sed caussa œconomiæ gloriã a poeta Aeneæ esse seruataz, quod falsum est. Naz si veritatez historiæ requiras, pmo prælio interemptus Latinus est, inde vbi Turn' Aeneam vidit superiorem Mezentij implorauit auxiliuz, secundo prælio Turnus occisus é, & nihilo minus Aeneas postea non cõparuuit, tertio ,plio Mezentiũ occidit Ascanius, hoc Liuius dicit, & Cato in originibus. f ¶ Telum, hoc loco teluz gladium dixit a longitudine, vnde & mustela dicitur quasi mus longus. Telum posuisse pro gladio illud significat, quod ifert paulopost, Consurgit in ensem. g ¶ Is teli, talis par similis. h ¶ Alte consurgit in ensem, genus feriendi gallicanum. Salustius Regressi ad faciliores ictus loco cedebant. i ¶ Bello gẽtiqz fuisset, duo dicit & bellũ finiri potuit oĩbus interemptis, & gens penitus fuisset extincta occiso Ascanio, a quo romani ducũt originem. Ideo bello gentiqz dixit, qa plerũqz bellum finitur gente superstite, vt i bello troiano contigit. k ¶ Cædisqz insana cupido, excusat Turnum cur non a porta fugatis troianis penitus deleta sint castra. l ¶ Principio, intra castra post troianorum fugam. m ¶ succiso poplite gygen Excipit, ordo é excipit, & succidit poplité, nam ante fuit vecum circũueniret insidijs, poples autem po correpta est sicut in Sereno legitur, sed pducitur positióe. n ¶ Hinc, nec loci est, nec tẽporis, sed ordinis, idest deinde. o ¶ Raptas aũt de hostilib' cadauerib'. Nã qd dicit Donatus de armigero non pcedit, nec.n. lectũ est. p ¶ Iuno vi. ani. mi. ne sit i cõgruus vnum tot occidisse, Iunonis dat auxilium. Hor. i arte poetica, Nec deus intersit nisi dignus vindice nod' Inciderit.

CHRI. ¶ OLli se. magna al pstãtia, q in tanto picu lo nihil cómoueat. ¶ Vulnus saturnia iu. facit rem credibilem. Nam sine diuino auxilio homo hæc præstare nó potuisset. ¶ Et si conti. plerunqz enis euenit vt victores victoria vti nesciant, nã qui paulo añ, nullo timore turbatus erat, nũc furore pcitus ita cædi intẽtus fuerat, vt ré salutaré penit' oblit' sit, ostẽdit etiã plurimũ posse i reb' bellicis fortunã. Quãdoqdé etiã maximi duces errores maximos cõmittãt, vt de Ces. Alexãdro, Hãnibaleqz, ac de plerisqz alijs legimus. ¶ Furor quo & sapientibus ois prudentia ammouet. ¶ Hinc raptas. f. in. a. sensus é, qd vndiqz hastas rapiebat, aut eas quas hostes manu gerebãt, aut eas q iam contortæ iacebãt, & illas aceruatim contorquebat. ¶ In tergum, nam oẽs in fugã puersi erãt. ¶ Iuno vires, nõ absqz ne fictũ qp iuno incitaret, Iuppit reprimeret, nã huiuscemodi viros regnãdi cupiditas in manifesta picula ipellet q iuno é. Aeqtas ãt atqz iustitia q a ioue é, viz iniuriasqz phibet,

SER. a CALCANdrumqꝫ haliumqꝫ noemonaq́ꝫ prytanimqꝫ, Homeri versus tantum coniūctione mutata.

ἄλκαν δρον θάλιον τε νοημονα τε πρυτα νιντε

musicas, non ad turpes actus, sed ad res egregias adhiberet.

CHRI. FERRVMqꝫ armare veneno. Duplex translatio, & quod dicat armare ferrū, & armare veneno. Amicum Cretea musis, Poeta morte poetæ non iniuria commiserationem excitat. Fuit autem creteus poeta lyricus ad cui' nomē poeta nunc alludit. Cretea musarum, habet leporem huiuscemodi iteratio ac efficatiam in laudem huius poetæ, ac maxime mouet commiserationem sic in secundo. Ad coelum tendens ardentia lumina frustra Lumina, nam teneras arcebát vicula palmas. Item Timidis supervenit ægle.

Addit Halym comitē, & cōfixū phegea Parma.
Ignaros deinde in muris, Martemqꝫ cientes
Alcādrumqꝫ[a], haliūqꝫ, noemoniaqꝫ, Prytaniqꝫ
Lyncea tendentem[b] contra, sociosqꝫ vocantem
Vibranti gladio cōnixus ab aggere dexter
Occupat huic vno deiectum cōminus ictu
Cum galea[c] longe iacuit caput inde ferarum
Vastatorem Amicum, quo non felicior[d] alter
Vnguere tela manu, ferrumqꝫ[e] armare veneno.
Et Clytium Aeoliden, & amicū[f] Cretea musis
Cretea musaꝝ comitem, cui carmina semper
Et Citharæ cordi, Numerosqꝫ[g] intēdere neruis.
Semp equos atqꝫ arma virū, pugnasqꝫ canebat
Tandem ductores audita[h] cæde suorum
Cōueniunt teucri Mnestheus, acerqꝫ Serestūs,
Palantesqꝫ vident socios, hostemqꝫ receptum
Et Mnestheus, quo deide[i] fugā? quo tēditis iqt?
Quos alios muros? quæ iā vltra moenia hētis,
Vnus[k] homo, & vestris o ciues vndiqꝫ septus
Aggeribus, tantas strages impune per vrbem
Ediderit? iuuenum primos tot miserit Orco?

Vn̄ apparet nō ad historiā, sed ad ornatū poematis hæc nomīa pertinere. b Tendentē ꝯtra, in se facientem impetum. c Cuꝫ galea longe iacuit caput, ad exprimēdam celeritatē pterito vsus est tpe. potuisse n̄t caput cū galea longe iaci præmissa loci altitudo significat. ergo eū cōminus pcussum intelligimus, sed tantā vi ictus fuisse, vt lōge caput excuteret. d Felicius, peritius, naꝫ in vngēdis telis non est fœlicitas sed peritia. Sane nec vngo nec vngētū u recipit, excepto vno nomine vt vnguen, vnde est Et pingues vnguine ceras, virg. Versus i georgicis. e Ferrumqꝫ armare veneno. speciose dictū armabat ferrum, quo nos armare consueuimus. f Amicū cretea musis, poetā, lyricū. & tale est schema per repetiones, vt sequtur pulcherrim' astur Astur equo fidēs. g Numerosqꝫ itēdere neruis, rhythmos facere itētiōe neruoꝝ. Nā numeri sunt rhythmi, vt Numeros memini si verba tenerē, hoc ergo dicit fm chordas verba cōponebat. h Audita cæde suoꝝ seruat τὸ πρέπον .i. decoꝝ, ne pñtibus ducibus tot strages fecisse videatur. i Quo deinde fugam, aut vacat deinde, vt tādeꝫ gentiū locoꝝ, aut itelligimus mēte eū tractasse, qđ de cāpis milites solēt ad castra ꝯfugere, & sic dixisse, quo deide. s. de castris quo fugietis vlterius, & hoc ē melius, vn̄ & seqtur Quos alios muros & sic dictū ē post cogitationē quo deinde, sicut Ter. Quid igit faciā k Vnus homo, ac si diceret mortalis, & bona attenuatio. quū supradixerit Rutulum in medio non agmine regem.

DON. SEMPER equos, laus hominis q tantaꝫ

nit ægle. Aegle naiadū pulcherrima. Numeros intendere neruis, idest qui intendendo, idest extensione quadam modulādo neruos numeros, idest rhythmos canebat. Numeros eni latini rhythmos dixere, vt numeros memini si verba tenerē. Tandē manū festū esse demonstrat turbam militum, quam uis robusta sine impatoris ductu atqꝫ exhortatione parum proficere, neqꝫ robur sine cōsilio multum valere. Quo deinde fugam. Oratio est personis & loco & tēporis & rei acōmodata. Icipitqꝫ a validissimis argumētis. s. a necessario & a turpi. Ostendit. n. necesse esse vt illam vrbē defendāt, cū neqꝫ aliam hēant neqꝫ vlla sit fugiēdi facultas. Ostēdit qꝫ turpe sit q ab vno fugent, quē itra sua mœnia inclusum habeāt. Oratio igit pathetica & pceps & abrupta & sine ꝗto exordio & breuibus clausulis, & cuꝫ interrogatione ꝯplata. sunt ergo colores, repetitio, interrogatio, & ꝯiunctio. Habet autē sūmam vehementiā interrogatio, cuꝫ aduersarius aliter qꝫ nos cupiamus nobis respondere nō pōt. Vnus. h. pter qꝫ q turpe est ita vinci, ostendit etiam facile esse vt pellatur a multis quā vn' sit. Fugitis ergo cuꝫ fugere non possitis, neqꝫ in illum

neq; i illũ audetis qui cũ solus sit a multis superari facile possit cũ debeat pudere vt ipmé tantã de vobis stragẽ ediderit. Admonet ẽt vt saltẽ pudore patriæ deo℞, & Aeneæ nitantur.

SER.

a ¶ INFOELICIS patriæ: troiæ in qua nunc sunt. b ¶ Veterũq; deoru℥, penates significat, quos semp coluere troiani. c ¶ Misereteq; pudetq;, sic Palias Nũc prece, nunc dictis virtutes accendit amaris. d ¶ Ceu sæuu℥ turba leonem, sẽsus hic ẽ haud aliter Turn' retrocedens petebat fluuium, ac solet leo pssus multitudĩe nec terga præbere ppter ira℥ vel pudorem, nec posse licet cupiat i venãtes ĩpetum facere, cõparatio Homeri ẽ. e ¶ Nec cõtra vires audet saturnia iuno, atq; fauẽte numine debuit etiã cõtra multitudinẽ posse, s℥ nõ Iuppit' vetuit. f ¶ Haud mollia iussa ferẽtẽ, melius q̃ Home. hũc locũ executus ẽ, saluo. n. sensu vitauit & fabulosa & vilia, nã ille ipsas minimas exequitur. g ¶ Ergo quia numinis est desertus auxilio. h ¶ Telis obruitur. Luca. eundem sensum per declinationẽ Telo℞ nimbo peritura & pondere ferri. i ¶ Vmbo, idest scutũ, nã & apte totu℥ significat, vmbo enĩ media clypei pars eminens est. k ¶ Et piceũ (nec respirare potestas) Flumen agit, ordo est sudor piceum flumẽ agit, hoc ẽ sordidũ, qa sine respiratione pugnabat. l ¶ Tu℥ demũ, postq̃ se aliter euadere posse non vidit. m ¶ Oĩbus armis, cũ oĩbus armis, quũ minus est. n ¶ Ille suo cum gurgite flauo, hysterologia ẽ quũ ille eũ excepit, nõ enĩ pcedit cũ suo gurgite q̃ñ posset fieri vt eu℥ sine suis fluctis exciperet, fluuiũ ãt p deo posuit, vñ subdit ille, s. de' suo gurgite eu℥ accepit, aliẽ superfluu℥ est & fluui' suo gurgite accepit Sane q̃rũt multi quũ Thybris Aeneæ faueat, cur liberauerit Turnũ, sed soluit ista ratione Nã ob hoc Turnũ eẽ liberatũ, vt maiõ æneæ gl'ia seruaret.

Nõ infoelicis[a] Patriæ, veterumq;[b] deoru℥
Et magni Aeneæ segnes miseretq;[c], pudetq;?
Talibus accensi firmantur, & agmine denso
Consistunt. Turnus paulatim excedẽs pugna,
Et Fluuiũ petere, ac partẽ quæ cingitur Amni,
Acrius hoc teucri clamore incumbere magno,
Et glomerare manũ. ceu[d] sæuum turba leonem
Cum telis premit infensis, at territus ille
Asper acerba tuens retro redit, & neq; terga
Ira dare aut virtus patitur, nec[e] tendere contra
Ille qdẽ hoc cupiẽs potis ẽ, p tela, virosq;.
Haud aliter retro dubius vestigia Turnus
Improperata refert, & mens exæstuat ira.
Quin etiam bis tum medios inuaserat hostes,
Bis conuersa fuga per muros agmina vertit
Sed manus e castris propere coit omnis in unũ.
Nec contra uires audet Saturnia Iuno
Sufficere, aereã Cœlo nam Iuppiter irim
Demisit germanæ, haud mollia[f] iussa ferentem
Ni turnus cedat teucro℞ mœnibus altis.
Ergo[g] nec clypeo iuuenis subsistere tantu℥,
Nec dextra valet: iniectis sic vndiq; telis[h]
Obruitur, strepit assiduo cauã tẽpora circum
Tinitu Galea, & saxis solida æra fatiscunt.
Discussæq; iubæ capiti. nec sufficit Vmbo[i]
Ictibus, ingeminant hastis, & troes, & ipse
Fulmineus Manestheus, tũ toto corpore sudor
Liquitur & piceum[k] (nec respirare potestas)
Flumen agit, fessos quatit æger anhelitus art'.
Tum demum[l] præceps saltu sese oibus[m] armis
In fluuium dedit ille suo[n] cum gurgite flauo.
Accepit venientem, ac mollibus extulit vndis.
Et lætum socijs abluta cæde remisit.

¶ MISERET, DON. ptinet ad deos ¶ Pudet ptinet ad æneã. ¶ Talib' accẽsi, ostẽdit q̃tũ pmoda hortamẽta valeãt

¶ TALibus. a. CHRI. pñtia ei' q ĩpatoris vicẽ gerebat id aust sunt qđ prius nõ audebant. ¶ Neq; ter. t. q potuit excellentius describere animũ ei', q; cõparatione eius feræ q̃ fortitudine & magnanimitate cæteras feras supat, s℥ cæt'a de leone scribunt al's, ad hũc ãt locũ ptinet qđ venato℞ vrgẽte vi ptẽpti, vt ait Pli. resistẽsq; cedit ĩ cãpis. vbi viderĩ ṗt, vbi ãt siluas aut ṽgulta subierit acerrimo cursu fert, q̃ & Turn' cũ ab hostib' cerneret dissimulãt, resistẽsq; abibat vt cedẽ nõ fugẽ videret, nec cœpit cedẽ nisi oĩu℥ hostiũ virib' vrgẽtib'. ¶ Ac mo. aliter enĩ q fugẽ potuisset. ¶ Ergo nec clypeo, demõstrat nõ cessisse nisi a multitudine q̃ obruebat armis diffractis in tantã deuenisse fatigationẽ vt pene totus in sudorẽ reliquesceret.

SER. PANDITVR INTEREA DOMus omnipotentis olympi. secundum poeticum mores, hoc dicit, fact° est dies, quia poetæ dicunt matutino tépore aperiri cœlū, noctu vero claudi, vñ ē i. lō Ante clauso cōponet vesp olympo, nā & paulo post ō scripturus ē noctē, vt láq3 dies cœlo pcesserat, vt intelligamus aliū diē esse cōsumptus, & nūc eum more solito noctis prætermisisse descriptiones, q̃q̃ pādit cœlū, & iā simpliciter possumus accipere p quolibet tempore, scilicet ad numina conuocāda, qđ & meli° ē, qa ait interea i. dum hæc geruntur interdiu, nā interea particula præterita negocia cōiungit futuris. b ¶ Sideream in sedem, in astriferum circulum. nō enim omnes circuli astriferi sunt, sed solus superior, c ¶ Terras vñ arduus omnis, vt i primo Et iam finis erat quum Iuppiter æthere summo Despiciens mare veliuolum terrasq3 iacentes.

postridie q̃ gesta est tā atrox pugna idoē cū varia deoꝝ studia cerneret illoꝝ veluti senatum conuocasse. Certamen autem summum ostenditur inter Venerem & Iunonem, quia volenti consistere in italia æneæ, idest cupiēti sese speculationi dari viro forti. Venus. i. amor rerum diuinaꝝ illi fauet. Iuno āt quæ est typus ambitionis & cupiditatis reꝝ terrenarū sūmope aduersatur. ¶ Sideream, lacteā intelligit quæ pene tota sydus est, nam & si per vniuersum cœlum stellæ sparsæ sunt, tamē in ea parte quam græci galaxiā nos viam lacteam dicimus plures stellæ coaceruatæ sunt, unde ab illarū candore nomen sibi sumpsit, viam autem lacteā iter esse ad regiam iouis poetæ fabulantur, hinc Ouidi° est via sublimis cœlo manifesta sereno Lactea nomen habet candore notabilis ipso, Hac iter est superis ad magni tecta tonantis Regalemq3 domus, hoc autem non temere fingitur, nam vt ostendit Albertus magnus, stellæ Iouis plerūq; circa lacteas versatur.

¶ CASTRAq;

ADILON.

Occidit Aeneæ decimo mezentius ira.

Modestini Iurisconsulti, Argumentum. x.

Conciliū Diuis hoiu3 de reb° habet.
Interea rutuli portis circū oib° istāt
Aduēit æneas mltis cū milib°, heros
Mars vocat, & totis i pugnā virib° it.
Interimit Palāta potēs i plia Turn°
Cæduntur q3 duces, cadit & sine nomine vulgus.
Subtrahitur pugna iunonis numine turnus
Aeneas pstat Mezenti cæde piata,
Et lausum iuicta perimit per vulnera dextra.
Mox vltor nati Mezentius occidit ipse,

P. Virgilij Maronis Aeneidos. Liber. x.

PANDITVR [a] iterea dom° Omnipotentis Olympi,
Conciliumq3 vocat, Diuom pater: atq3 hominum Rex
Sideream [b] in sedem: terras [c] vnde arduus omnes

CHRI. ¶ PANDItur, describit sortis ortum quo cœlum & omnia pandūtur, figmentum est

SER. a ¶ CASTRA q; dardanidum aspectat populosq; latinos, post generalitates intulit speciẽ, cõsequens etiã est vt omnes terras vidẽs cernat etiã castra troiana. b ¶ Bipatẽtibus, physice dixit, nã cœlũ patet ab ortu & occasũ. est autẽ sermo ennianus tractus ab hostijs, q̃ ex vtraq; pte aperiuntur, vnde modo bipatẽtib⁹ apertis intelligim⁹. c ¶ Cælicolæ magni, orationis initium hoc agit intentio, vt ab odijs troianorũ Iuno reuocetur.

Castraq;[a] dardanidum aspectat pplosq; Latios
Confidunt tectis bipatẽtibus[b] incipit ipse
Cælicolæ[c] magni quianam[d] sententia vobis
Versa[e] retro: tantumq; animis certatis[f] iniquis?
Abnueram[g] bello italiã concurrere teucris.
Quæ[h] cõtra vetitũ Discordia? q̃s met⁹, aut hos?
Aut hos arma sequi[i], ferrumq; lacessere suasit?
Adueniet iustũ pugnæ (ne accersite[k]) tempus:
Cum fera Carthago romanis Arcibus olim[l],
Exitium magnũ, atq; Alpeis[m] immittet aptas.
Tum certare odijs, tum res[n] rapuisse licebit

d ¶ Quianã, Ennian⁹ sermo est. e ¶ Versa retro, mutata, vt Quæ te genitor sñia vertit. f ¶ Certatis, aut ꝯ vos, aut ꝯ meam sñiam. g ¶ Abnuerã bello italiã ꝯcurrere teucris, ꝓhibuerã italiã ꝯtra troianos bella suscipere, atq; in ꝑmo ait Bellũ ingens geret italia, qđ ita soluit, aut q̃a cũ vno deo vel dea alit loquitur, vnde est in ꝑmo Hic tibi (Fabor.n. quando hæc te cura remordet,) aliter ꝗ̃ cũ oĩbus dijs vtilitatis causa ꝓpter remouendã eorum contentionem, Aut certe quia ait in primo Ternaq; transierint rutulis hyberna subactis. Illic enim dixit Aeneã in italiã cõtra rutulos tantũ esse pugnaturũ, nũc autem omnis est italia in bella cõmota Iuno ĩs instinctu, qđ & Alecto promisit, vt Finitimas in bella feram rumoribus vrbes, et Iuno pollicita est se magis esse facturam, vt Ego si q̃ super fortuna laborum est Ipsa regam. Abnuerã, ꝓhibuerã, vt cõtra, annuit, permittit, & consentit significat. h ¶ Quæ contra vetitum discordia, prohibitionẽ meam, & sic dixit vetitũ vt æquũ, vt est Et seruantissimus æqui. Sane sub cõmonitione omniũ deorũ maxime solã tãgit Iunonẽ, cuius odia insequebant etiã hoc bello troianos, qđ etiã sequẽtes Iouis allocutiões manifestius idicãt. i ¶ Ferrũq; lacessere, pro ferro se lacessere. k ¶ Ne accersite tẽpus, nolite bellorũ tẽpora ꝑoccupare, & bñ satisfacit vxori cũ ꝓhibitione, significat ãt bellũ punicũ sm̃ qđ Annibal igressus italiã apud cannas vicum apuliæ oẽm populi romani deleuit exercitum. l ¶ Olim, qñq;. m ¶ Alpeis imittet aptas, emphasis est, nõ.n. dixit p alpes imittet exercitũ, sꝫ ipsas alpes, q̃s patefecit nõ sibi tñ, sed oĩbus gẽtibus, q̃ sm̃ Catonẽ & Liuiũ muri vice tuebant italiã, q̃s Annibal post bella hispaniæ, quæ .x. & .vij. annis cõfecit, aceto rupit, Iuuenalis Et montẽ rupit aceto, deniq; loca ipsa quæ rupit a pẽninæ alpes vocãtur. n ¶ Res rapuisse licebit, clarigationẽ exercẽ' h' est p fœciales bellũ idicere, nã Ancus martius quũ videret populũ romanũ ardẽtes amore bellorũ & plerũq; inferre bella gẽtib⁹ nulla iusta extante rõne, & exinde pericula grauia creari, misit ad gẽtem æquiculanaꝫ, & accepit iura fœcialia per q̃ bellum indicebatur hoc modo, sicut etiaꝫ de albanis rettulit Liuius, naꝫ si qñ homines vel aĩalia ab aliq̃ gente rapta essent populo romano cũ fœcialibus, idest sacerdotibus, qui faciendis fœderibus ꝑsunt, ꝓficiscebat' etiã paterpatratus, & añ fines stans clara voce dicebat belli causam, & nolentibus res raptas restituere, vel auctores iniuriæ tradere, iaciebat hastã, quæ res erat pugnæ principiũ, & sic licebat more belli res rapere, clarigatio autem dicta est, aut a clara voce, qua vtebatur paterpatratus, aut ἀπὸ τῆς κλήρου, hoc est sorte. Nam per bellicam sortem inuadebant agros hostiuꝫ, vnde & κλήρονόμοι dicuntur græce qui iure sortiuntur bona defuncti.

DON. ¶ CÆLICOLÆ, Omniũ facit causam, qm̃ fauore iunonia oẽs contra Troianos erant, nominatim aũt vxorem suam carpere noluit. ¶ Sententia vertit, ostẽdit nõ decere deos mutari aut iniustos esse. ¶ Abnueram bello italiã, c. Nõ est ꝯ id qđ dixit in ꝑmo, Bellum ĩgens geret italia, nã æneã dixit gesturũ bellũ in italia, nõ italiã gesturã. Cuꝫ aũt oẽs deos obiurgat, iunonem insolentiæ reprehendit. Venus aũt nacta est ĩbi congruum q̃relis, q̃a vidit iouem fauentem troianis.

CHRI. ¶ QVIS metus, suasit aut hos qui cõtra troianos sunt aut hos qui fauent troianis sequi, arma .i. bellũ gerere qđ declarat cũ dicit Lacessere ferrũ .i. ꝓuocare armatos ad pugnaꝫ. ¶ Cũ fera car. ꝑcipue de secũdo bello pũico intelligit, in quo Annibal imperiũ romanũ vehementer afflixit. ¶ Rapuisse licebit, non iure licebit sed erit vobis facultas. licet eniꝫ aliquando significat iuridicaꝫ inesse facultatem. Aliqñ inesse simplicem facultatẽ. Fuit aũt oratio iouis maiestati suæ ꝯueniẽs. Est enim sobria & sine psuasionum lenociniꝫ.

SER.

a ¶PLACIDVM, mihi.f. b ¶Iuppiter hæc paucis, habet psonaꝶ ɔsiderationem, vt superioribus psonis det breuiloquiũ, ecõtra Iferiori potestati plixã orõnem, vt ait õ Venere At non venus aurea ɔtra Pauca refert. Itẽ Dido Regina quasi paucis locuta ẽ, vt Tũ breuit̃ dido c ¶O pater o hoĩus, & Titianus & Caluus q thematũ materias ois de Virgilio eliceuerũt & õformauerũt ad dicendi vsus in exẽplo controuersiaꝶ has duas posuerũt allocutiones dicẽtes Venerẽ agere ɔtrouersiã statu absolutiuo, quũ dicit Iunoni tu cã fuisti piculoꝶ his, qbus italiã fata ɔcessẽrãt. Iunonẽ aũt vti statu relatiuo, p quẽ ostẽdit troiãos nõ sua cã laborare, sed Veneris. ¶O pf, O pf gñaliter accipe, nõ trñ Veneris. Nã supin ꝑ ait Iuno ad Aeolũ Diuũ pf hominũ rex, & bñ in ꝑncipijs fauores sibi arte cõciliat. d ¶Hoĩum diuomq; æterna ptãs, hũc locũ Probus q̃rit, sed dicit vnam rẽ ſm physicos, alterã ſm mathematicos. Nã diuũ ptãs est, qa ipse est æther, q elemẽtoꝶ possidet ꝑncipatũ, hoĩum vero, qa bona Iouis irradiatio honores hoĩbus tribuit. æternã aũt potestatẽ adiecit ꝑpter alioꝶ numinũ discretionẽ. Nã & Apollinẽ legimus ɔposuisse diuinã potestatẽ, & Herculẽ vel Liberꝶ patrem nõ semper deos fuisse, vñ & deæ arboꝶ cũ arboribus viuũt, & cũ arboribus dicunt̃ mori quo circa et ἁμαδρυάδες sunt appellatæ. e ¶Nãq; aliud qd sit, ac si diceret cum pene omnes dij in fauorem Iunonis concesserint. Namq; enim ɔiunctio ostendit hãc habuisse cogitationem. f ¶Implorare, ĩplorare est auxiliũ cũ miseratiõe deposcere, q̃ ratione bene dicimus ĩploro te vt misero feras auxiliũ, ɔtra ĩploro te ad diem festũ non procedit. g ¶Cernis, ad augendam inuidiam ait cernis, ac si diceret nõ est opus narratione, quum troianorum miserias ipse conspicias. h ¶Insultẽt rutuli, ꝑpter illud Interea rutuli portis circum omnibus instant Insultare autẽ est ĩ inimicos irridere per cauillationem, vnde & græci ἐπιχαιρεκακίαν appellant, Exultare vero gloriari & lætum esse. i ¶Per medios, suos scilicet. k ¶Insignis equis, propter illud Viginti lectis equitũ comitatus. Nam castra non eques irruperat.

l ¶Secundo marte, ad illud respicit, Hic mars armipotẽs animũ viresq; latinis Addidit. m ¶Ruat, irruat. n ¶Clausa mœnia, magna inuidia, scimus enim vltimum esse præsidiũ in castra ɔfugere, & hostilẽ impetũ plerunq; differre, sicut fcm̃ est ĩ bello troião, modo ergo dicit adẽ ptã esse etiam hinc arã misericordiæ, siqui dẽ ĩtra muros hostis insultat. o ¶Quin, qu etiã. p ¶Ipsis, in ipsis. q ¶Aggerib⁹, aũt munitiõibus, sed abusiue & in muris, iõ qa supra dixit Ignaros deide in muris martẽq; cietes. Aggeribus, agger ꝑprie dr̃ terra illa q̃ vallo facto ꝑpius ponit̃, sed abusiue & muros & munimenta oĩa aggerẽ dicimus, sicut modo aggeribus muroꝶ pro munimẽtis. r ¶Moeroꝶ, pro muroꝶ, antique, nã veteres pleraq; eoꝶ quæ nos per u dicimus per diphthõgon ꝑnũciabant, hinc est mœroꝶ pro muroꝶ, & ecõtra pœnio pro punio, qđ ṽbũ a pœna venit qđ græcũ est vocabulũ ποινη dictũ hinc est Et punica regna vides, quũ pœnos vbiq; legerimus, hoc aũt facit orthographia, quæ vocalẽ quã nos u habemus illi diphthõgon habent. ου. & ideo putauerunt posse pro hac littera, licet nõ eandem diphthongon poni. s ¶Inundant implẽt, & inũdare faciũt.

Nunc finite, e placidũ[a] læti cõponite foedus
Iuppiter[b] hæc paucis, at nõ ven⁹ Aurea contra
Pauca refert.
O Pater[c], o Hoium[d] Diuomq; æterna potestas
)Nanq;[e] aliud qd sit quod iá iplorare[f] queam[e].)
Cernis[g] vt insultent[h] Rutuli, Turnusq; feratur
Per medios[i] insignis[k] equis. tumidusq; secũdo[l]
Marte tuta[m], nõ clausa[n] tegũt iá moenia teucros
Quin[o] intra portas, atq; ipsis[p] prælia miscent,
Aggeribus[q] Moeroꝶ[r], ꝛ inundát[s] sanguine fossæ

¶O PATER, oratio est omni artificio elaborata & versatur in genere deliberatiuo, psuadẽ.n. iouẽ conat̃, vt curet troianos posse esse incolumes in italia q̃uis admiserat iudiciale genus. Accusat.n. iniquitatẽ Iunonis. Vtitur aũt cõstitutione iuridiciali absoluta. ¶O pater, primo hoc versu captat beniuolẽtiã cũ æternã ptãtẽ appellat, qm̃ sit summus atq; vnicus vere deus, a quo reliqui sint dij, nã nos in superioribus demõstrauimus Iouẽ capi mõ p rege cretẽsi, mõ p aere, mõ pro æthere, nõnunq̃ p aia mũdi, sæpe ãt p ipso deo q solus vere sit deus, quẽ Plato hypercosmion appellat. Hoc ergo mõ est pf oĩum, qa oia ab eo sũt creata, & in oĩa hẽt ptãtẽ æternã. Nã instabilisq; manẽs dat cũcta moueri ¶Nãq; aliud, insinuatione vtitur, nam ne offendat personam fratris & mariti, refert iũ omnes, id qđ paulo post contorquebit in iunonem. ¶Cernis, ostendit manifestum periculum vnde magis moueatur.

CHRI

CLEVA

Aeneas ignarus abest, nunquam ne leuari[a]
Obsidione sines? muris iterum imminet hostis
Nascentis troiæ, nec non exercitus alter.
Atq; iteruz in teucros Aetolis[b] surgit ab Arpis
Tydides, equidē (credo) mea[c] vulnera restant,
Et tua progenies mortalia demoror[d] arma.
Si sine[e] pace tua: atq; inuito[f] numine troes
Italiam petiere, luant[g] peccata, neq;[h] illos
Iuueris auxilio. sin tot responsa[i] secuti
Quæ Supi[k]: manesq;[l] dabāt, cur nūc tua qsq;[m]
Vertere iussa potest? aut cur noua cōdere fata?
Quid repetā exustas[n] Erycino in littore classes?
Quid tempestatum Regem Ventosq; furentes
Aeolia excitos? aut actam[o] nubibus[p] irim?
Nunc etiam Manes (hæc intentata manebat

a CLEVARI obsidiōe sines, liberari, & obliq; per Iouē inuidiam commouet Iunoni. b Aetolis surgit ab arpis, at qui nō est venturus, vnde accipiamus Venerem non quasi deam loqui sed quasi vnaz de troianis, vt in pmo Vnius ob irā prodimur. Itē eodez loco Cœli qbus annuis arces, ne futura ignorare videat. ætolis āt arpis sic dixit vt cumas euboicas. Naz de ætolia Diomedes venit, q arpos in apulia collocauit. c Mea vl'nera restāt, vt possim iterus vulnerari. d De moror, expecto, sustineo. e Si sine pace tua, sine tua beniuolētia, vt Orātes pacem veniāq; petētes. Itē Exorat pacē diuū, & pace, beniuolētia, suffragio, dicēdo aūt si ad italiā sine deo volūtate venerūt, dent pœnas, ostēdit statū eē absolutū, & īsinuatione vtit. id sic ēta ɔdictione ɔcedēdo, qȯ nō eē vex Venus ɔscia est, vt deide, cū diu rē indignā ośderit, & īdignitatē auxerit, nihil siſe a se sētm̄ ostēdēs magis ac magis iouis exoret fauorem. f Inuito numīe troes, syllepsis p genus ē. g Luāt pctā, luāt. i. absoluāt, dicius aūt & luo pœnā melius & luo pctm̄, nā pctm̄ soluit pœna, q. n. crimīe tenet obnoxi⁹, cū pœna a ɔstina liberat obligatiōe, ɔ̄ luo pœnā si dixeris, nō ɔcedit qre pœna soluat, tm̄ auctoritas licēter ista ɔfundit timor q. solet poni, vel a seqnti qȯ ɔcedit, vel a ɔcedēti qȯ seqt. h Neq; illos iuueris auxilio, ɔcessiuus est modus sm Probū, nāq; in artib⁹ nō inueniē, fit aūt qties tedio ɔtētionis, qsi videmur ɔcedere, qȯ tm̄ nolumus fieri, nā id agit Ven⁹ hi loco, vt Iuppit magis ɔstet auxiliū. i Rn̄sa secuti, hoc est si nō solū ɔhibiti nō sunt, sed eis ɔcessum est. k Superi, vt Apollo. l Māes, vt Creusa, & Anchises. m Quisq;, verecūde qa apud maritū ɔ̄ vxorem agit. n Exustas erycino in littore classes, argumentum est vtrum hēat voluntatē nocēdi q nocuit, Erycino in littore aūt sm opīonem suaz dixit, nā alij apud caietam dicunt exusta nauigia, vn̄ naisir vrerere & caieta dicta est. o Actam nubibus iris, impulsam, scilicet vt persuaderet matribus incendium nauium, aut sm artem rhetoricam rem vnam in duas diuiserit, nam p irim naues exustæ sūt, sed melius est, vt nō sit iteratio, & ad Turnū missam itelligere, Nec nos commoueat ordo conuersus. solent enī grauiora in pricipijs, et ī fine sm artem rhetoricā pōi. p Nubibus, p nubes. ALECTO, commouerat superos, ventos, fluctus, terras, homines. Restabant autem īferi, sz & hos nuper mouit. Tua. c. oblita q hactenus in eam locuta est nūc doloris necessitate cōpellit, vt eā noiet. Ignotis. u. p ignota maria ɔtinet errores. NVNC ne le. misicordia est a diuturnitate tpis, vt septē illū ɔhibent totos ex ordine men. Eqdē credo, Cū alia īcōmoda videas redire, facile possis credē itex me a Diomede vulneradā, & cū sis nō mō dea verūetias tua summi dei filia vulnerabor ab hoste. Arpis ætolis i. quox ɔditor ex ætolia vēit. Luāt pctā. i. pœnā p pctis. Cōcedit aūt ea ɔditiōe q nusq; est, q restat nō eē luendā pœnā. Sin tot rn̄sa se. reijcit tacite oē crimē in deos vt sit hmōi argumentatio, aut peccarūt troianī veniēdo in italiā, aut si nō peccarūt nō sunt digni pœna. Si peccarūt, culpa deox est, qui suis oraculis vt venirēt ipulerūt. Tot. r. essent digni venia, si vnus rn̄sum accepissent. Ergo maiori, cū plura accepint. Maxima āt si nō solū a supis, verūetiā ab īferis acceperūt. Tua, qbus oēs parere ops. Quisq;. qd si maximus sit deus & cū insinuatione retorquet crimē in iunonē. Vertere in cōtrariū adducere, qȯ est magis q immutare, & vt ośdat qd sit vertere iussa iouis addit noua cōdere fata, nā cū fatū ɔueniat a diuina ɔuidentia q ɔtrit iussa sūmi dei fatū euertit. Quid repetā, demōstrauimus illam vsam esse insinuatione vt aperte inueheret in iunonē q iouē offendisset, nunc uo cā iā ɔfirmata audet ea dicere q nisi ad iunonē referri nō possint. Quid repetam, occupatio est quæ nunc adhibet breuitatis cā vt oibus paucis verbis in vnū collatis rem acrocissimā redderet.

DONI

CHRI

SER. a SORS rerum, idest regnum, nā per sortem inter se fratres mūdi regna diuiserunt, quæ iuno præter inferos in troianorum perniciem mouerat. b Superis immissa, ac si diceret non iam troiāis. sed dijs respexit autem ad illū Et cœli conuexa per auras. c Bacchata per vrbes, perfuruit, & bene bacchata p vrbes, qa p simulationē sacrorū Liberi pris mses egerat I furorē. d Super impio, de Imperio, vt Multa sup priamo rogitās. est autem verecūda petitio & obliqua, per quam magna ioui inuidia commouet. e Sperauim⁹. ista absolute dixit. f Coniux dura, hic distīguēdum, ne duo incipiant esse epitheta, dura fumantia excidia, quod cōtra artem fit nulla interposita cōiunctione, nulla autem regio inuidiose dixit, vt supra in primo Cunctus ob italiā terrarū claudit orbis, quū a sola arceant italia. g Per euersæ genitor fumātia troiæ, quū dicimus Rogo te p deos, Il videmur dicē memineris religionis curæ te petitionē meā, sicut in pmo expssit, At sperate deos memores fandi atq; nefandi. Quum autem dicimus Rogo te per miserias meas videmur dicere memineris ab eo te rogari qui miserias pertulit, vt qui rogat ad misericordiam miseriarum commemoratione flectatur, sicut est nūc in Veneris petitione. nā ideo sic rogat vt commemoratione Ifœlicitatis troianæ ipetret misericordiam alias stultum est, quū adiuratur Ioppiter per excidia troianorum. h Incolumē Ascanium, ideo Venus p Aenea non petit hoc loco, non quia pro eo non mouetur, sz aut quia scit eum celerius esse moriturū, aut quia soli Ascanio debet imperium, vt Cui regnū italiæ romanaq; tellus Debet. i Amathus & paphos, cypri insulæ ciuitates st Veneri consecratæ. k Cythera, insula Veneri cōsecrata, dicimus aūt hæc cythera in plurali, sicut hæc solyma & hæc artaxata, et megara. l Idalium, ciuitas cypri. m Inglorius, sine triūphis, Imemor gliæ. n Inde, ab Ascanio tyrij nihil timebunt & verū est, nam Scipio vastaturus est africā. o Quid pestem euadere belli Iuuit? in fine iā agit miserabiliter sicut egit in principio, nā hoc psipit ars rhetorica, vt epilogi & pncipia pari rōne tractent, pestē aūt incēdiū signisicat, vt et toto descēdit corpore pestis, quum de nauibus loqueretur incensis. p Fugisse p ignes, exprimit quid sit belli pestē euadere. q Recidiua pgama, renascētia. Tractus āt sermo est de arborib⁹ q alijs sectis repullulant. Ergo illud solū recidiuū dicimus, quod postea renascit, vñ mō recidiua dixit, q̄ renouantur ab his q̄ sunt supstites troianis periculis.

Sors[a] rerū mouet. a Superis[b] immissa repente
Alecto medias italum bacchata[c] per vrbes
Nil super[d] imperio moueor. sperauimus[e] ista
Dū Fortuna fuit. vincāt quos vincere mauis.
Si nulla est regio teucris quam det tua coniux[f]
Dura, per euersæ[g] Genitor fumantia troiæ
Excidia, optestor liceat dimittere ab armis
Incolumē[h] Ascanium, liceat superesse nepotē:
Aeneas sane ignotis iactetur in vndis.
Et quācunq; viam dederit Fortuna, sequatur.
Hunc tegere, & diræ valeā subducere pugnæ.
Est amath⁹[i], ē celsa mihi paphos, atq; cythera[k],
Idaliæq;[l] domus positis inglorius[m] armis
Exigat hic æuom magna ditione iubeto
Carthago premat Ausoniā. nihil vrbibus inde[n]
Obstabit tyrijs. quid[o] pestem euadere belli
Iuuit? & argolicos medios fugisse[p] per ignes?
Totq; maris, vastæq; exhausta pericula terræ,
Dū latiū teucri, recidiuaq;[q] Pergama quærunt?

CHR. NIL SVper im. permissio est grauissima, & quæ magnam possit concitare commiserationē. nā cū ondērit multorū oraculorum rñsis datā esse illis spem iperij, nūc vt misericordiam commoueat, ostendit ita illud ob iunonis inimicitias despasse, vt solius ascanij salutē deprecetur. Concedit ergo illū pp hoc qd tñ non esse a ioue faciēdum validissimis argumentationibus cōprobauerat. Onerat aūt maximo odio & inuidia iunonē cum ostendat q illam fretam viribus suis fata ipsa quæ immutabilia esse oportet, vertere tētet. Vincāt quos. u. m. admonet illū & quātū possit, & qd facē illū deceat. Quā det. t. c. qm ipsa sola fatis aduersat. Optestor p e. f. maximam hinc ducit commiserationem. Est amathus, exaggerat inuidiam. q. d. nullam aliam regionem posse per iunonē licere sibi polliceri nepoti. Magna ditiōe iu. Alia permissio ad exaggerandam inuidiam iunoni. Nihil vrbibus inde obstabit tyrijs. Hæc oīa huc tēdūt, vt illa p sūmā iniuriā cū ctis potiat. Illa nihil ex ijs q iubēt fata, possit asseq. Quid pestem euadere belli, Dolet omnes suos labores in irritum recidisse.

Non ſatius cineres[a] patriæ inſediſſe ſupremos,
Atq; ſolū[b], quo troia fuit? Xāthū[c] ꝛ Simoēta
Redde oro miſeris, iterumq;[d] reuoluere caſus
Da pater Iliacos teucris. tum Regia iuno
Acta furore[e] graui. quid me alta ſi lentia cogis[f]
Rumpere, ꝛ obductū[g] verbis vulgare dolorem.
Aenean[h] hominum quiſq; diuomq; ſubegit
Bella ſequi, aut hoſtem regi ſe inferre latino,
Italiam petiit fatis auctoribus, eſto[i],
Caſſandræ[k] impulſus furiis. nū linquere caſtra
Hortati ſumus aut vitam[l] cōmittere Ventis,
Num puero[m] ſummā belli, num credere muros,
Tyrrhenam ue[n] fidē, aut gētes[o] agitare quietas,
Quis deus[p] in fraudē. quæ dura[q] potentia nſa
Egit, vbi hic iuno, demiſſa ue nubibus[r] iris
Indignum[ſ] eſt italos troiā circundare flammis
Naſcentem, ꝛ patria turnum conſiſtere terra,

SER. a ¶ CINEres pſīæ inſediſſe, pp illud Dulce iſq; meoꝝ Relliquias colerē. b ¶ Atq; ſolū quo troia fuit, vt in tertio, Et campos vbi troia fuit. c ¶ Xanthum & ſimoēta Redde oro miſeris, Ambiguum eſt vtrū dicat redde nobis re vera troiā antiquā, an redde nobis terras in Italia ad ſimilitudinē troiæ. Nouim⁹ enī hanc ɔſuetudinē fuiſſe, vt aduenæ patriæ ſuæ imaginem ſibi redderent, vt effigies Xanthi troiāq; videtis. Bn̄ ergo Venus medio vſa ē genere loquendi, vt vtrūq; ſignificaret, & antiq troiæ redditū & imperiū italiæ, qð troiā in ad ſimilitudinē troiæ fore Iuppiter pmiſerat, & magis hoc eſt, qð latēter deſiderat atq; petit. d ¶ Iterū q; reuoluere caſus, ſi ad troiā vis referre, ſic dic da nobis troiā p naufragia & picula. i. patiamur denuo, q̄ ptulimus, dūtaxat nobis troia reddaꝛ. ſi vo ad italiā vis referre ſic intellige redde nobis italiā, & libenter repetimus ea q̄ in troia ptulimus. e ¶ Alta ſilentia, Iuno vbiq; ſilēs induciꝛ. vn̄ ei oratio niſi eximia neceſſitate nō daꝛ, hinc eſt Acta furore graui, ſta. Iunonē tacitā furibūda ſilentia torq̄nt, & notādū q ſigilatī dicta Veneris hac oſone ſoluunꝛ. f ¶ Siletia cogis rūpere ſilentiū rūpere eſt oīno tacere, vn̄ apparet vſurpatiue dictū eē. Cōpoſito rūpit vocē i. loquiꝛ, nā vocē rūpere ſilere eſt, ſilētiū rumpere loq. g ¶ Obductū dolorē, celatū & diuturna iā cicatrice cooptū, nā obduci dr̄ vulnera, q̄ cicatrice claudunꝛ. h ¶ Aeneā hominū q̄ſq;, celat q̄ facta, q̄ non ſunt facta cōmemorat. nā nō Aeneas, ſ; Turnus īſtinctu Iunonis bella cōmouit. Vtiꝛ aūt replicatiōe reꝝ obiectarum, poſt. n. ſequitur reſolutio. i ¶ Eſto mō aduerbiū eſt ɔcedētis, nā græcū eſt ἔσο, illo aūt loco verbū eſt eſto nūc ſol tētis. k ¶ Caſſandræ ipulſus furijs, bn̄ furijs pſrali nūero, qð de vaticinātib⁹ nō dr̄, vt videanꝛ merito eſſe decepti, q Caſſandræ inſaniēti crediderunt, qð falſo dr̄ a Iunone, ſicut ex v̄bis pbam⁹ Anchiſæ, q ait in tertio Quē tū vatēs Caſſandra moueret. l ¶ Vitā cōmittere ventis, i. icertis & inanibus rebus. m ¶ Nū puero ſūmā belli, exaggeratio ē ab ætate. n ¶ Tyrrhenā ue fidē, inire ſocietatē cū inimicis gētibus, aut certe diſrumpere fœdera, q̄ Turnus cū tyrrhenis inierat. Scilendū ſane Turnū auxilioꝝ cā ad Mezētiū cō fugiſſe. o ¶ Gētes q; ge. nā leg vellēt i bella ꝓrūpere, tn̄ erāt q̄etæ, pp illud oraculū, Externos optate duces. p ¶ Quis deus in fraudē, in periculū. Ita enim in iure lectum eſt fraudi erit illa res, i. periculo. q ¶ Quæ dura potētia nſa, ad illud reſpicit, Si nulla eſt regio teucris, quam det tua ɔiux Dura. r ¶ Nubibus iris, pp illud, Aut actas nubib⁹ irim. ſ ¶ Indignū eſt italos troiam circūdare flāmis, rhetoricū eſt. nā quoties aliq̄ nō poſſumus ſoluere, paria opponim⁹, qð nunc Iuno facit. Nā negare non pōt nec ſoluere, q obſidenꝛ troiani. vn̄ dicit hoc indignū eſt troianos obſideri, aliena eos mr̄imonia ꝑripere dignum eſt. ſic in Bucolicis, Dic qbus terris īſcripti nomina regum.

¶ ACTA furore, ergo iniuſte cōmota. Oſtēdit iūo ſe īuitā cogi. Nā nihil rūpiꝛ niſi magna violētia. ¶ Aeneā. nitiꝛ colorare falſa, nā Aeneas bellū nō mouit. ſ; īſtinctu iunonis, latini. ¶ Nū puero, hoc q̄q; falſum ē, nā ſenatorib⁹ rē ꝛliq̄t ꝗ pugnā cōmittē vetuit. DON.

¶ QVID me alta ſilētia cogis, & hæc pathetica oſo eſt. Vn̄ Incipit ab īterrogatione, & hēt principiū abruptuꝫ. ¶ Quid me al. ſi. co. Rūpere ſilentiū loq eſt. Alta penitus abſtruſa, q ꝓpoſuerat nullo pacto illa diuulgare nec q̄ri niſi a Venere laceſſita ſua oīne fuiſſet. ¶ Aeneā. q d. neq; meo neq; cuiuſq; impulſu, ſed ſua ſpōte bellū ſuſcepit pp cæſum ceruū. ¶ Italiā petijt ɔſutat reſponſa. Nū linq̄re caſtra. q. d. venerit īpulſu fatoꝝ, tn̄ q̄ patitur ſtulcitia ſua patiꝛ, q & caſtra reliquerit ꝛ ſūmā reꝝ puero & muros tradiderit. Quæ omnia nō fraude mea, neq; ꝑ irim miſi. el. ſed eius ſtulcitia commiſſa ſunt CHRI.

Cui pilūnus[a] Auus, cui diua Venilia mater
Quid face troianos atra[b] vim ferre latinis?
Arua aliena iugo premere? atq; auertere[c] pdas?
Quid soceros legere[d]? & gremijs[e] abducē pactas
Pacem[g] orare manu? praefigere[f] puppib[9] arma?
Tu potes Aeneā manibus subducere Graium,
Proq;[h] viro nebulā, & vētos[i] obtēdere inanes,
Et potes[k] in totidē classem cōuertere nymphas.
Nos aliquid Rutulos contra iuuisse nefandū ē
Aeneas[l] ignarus abest. ignarus & absit.
Est Paphos, Idaliumq; tibi, sunt alta Cythera.
Quid grauida[m] bellis vrbē, & corda aspa tētas?
Nos ne[n] tibi fluxas[p] phrigiae res vertere fundo
Conamur, nos, an miseros q troas[q] achiuis
Obiecit, quae caussa fuit consurgere in arma,
Europamq;, Asiamq;, & foedera[p] soluere furto,

SER. a PILVMnus auus, cōparat genus Turni cū Aenea dicēs & auū eius esse deū. Itē ad Veneris obtrectationē dicit Cui venilia mr̄ Nā venilia nympha est. Pilūnū aūt iō Turni auū dicit, vt a vicino nobilis gn̄e eē videat, sicut ē Æneas. Nā paulo post dictura ē Pilum nusq; illi q̄rtus pat. b Atra face, saeuo bello, & ē belli diffinitio, vn̄ Home. ἀφοὶ μαρναντο nō ōs facib[9] pugna uerāt. c Auertere pdas, inuidiose caeterū nihil rapuerant. d Legere, furari, vn̄ & sacrilegi dn̄r qui sacra legūt li ē furant, alibi vr̄ q̄ sublegi tacitus tibi carmina nup. e Gremijs. a. p. nā añ vsum tabularū mr̄imonij cautiones sibi inuicē emittebāt, i qb[9] spōdebāt se psentire in iura mr̄imonij, & fideiussores dabāt, vn̄ admissū ē vt dicam[9] vir a spōdēdo spōsū caeterū pprie spōderi puellae ē, ergo spōsus nō qa pmittit, sz qa spōdet & spōsores dat. Sane exaggeratio ē nimia in eo qd ait gremijs abducere tāq; iā vxor esset. f Praefigere puppib[9] arma, pp illud Scuta virū fluuio pictasq; inare carinas. s. qn̄ ad petēda nauigauit auxilia. g Pacē sit orare, pp Cētū oratores augusta ad moenia regis. Ire iubet. h Proq; viro nebulā ad opprobriū viro dixit nō p filio rē inanē oppositā, dicit āt qn̄ eū Ven[9] a Diomede liberauit, vel Neptun[9] ab Achille[9] qd Veneri iputatur, qa i eius grām factū est. ἀυτικα τῶ μεν ὄπειτ' ηνατ' ὀφθαλμων χεεν ἀχλυν πηλαδης αχιληος. i Vētos inanes, vacuos, & est nebulae diffinitio. k Et potes i totidē classes pertere[9] niphas, sz hoc mr̄ deū fecerit, tn̄ li Veneri iputat, qa i ei[9] gratiā fctm̄ ē, vt in illo loco Quas illi philomēla dapes, cū pgne fecerit, sz pp philomenā. Aut certe qa Venerē dn̄t esse matrē deū. l Aeneas ignar[9] abest, ea q̄ soluere nō possum[9] irridem[9], vt li loco, sic in bucolicis pmisit Diuini opus alcimedōtis, postea p irrisionē ait Et nobis idem alcimedō duo pocula fecit. m Grauidā bellis vrbē, alibi Populosq; feroces Cōtūdet, vrbē aūt puinciā dicit qūo Italiā q̄to ptiam,

n Nos ne tibi fluxas, sic[9] relatiu[9], p quē ostēdit Venerē magis troianis cām fuisse piculorū. o Fluxas, molles, q̄ possent & sine inimicis pire. Fluxas, fluxā rēpu. p Foedera soluere furto, legit in historijs q troianicū graecia foedus habuerūt, vn̄ & paris susceptus est hospitio, & sic cōmisit adulteriū, q̄ soluere foedera furto amicitias adulterio dissipare. Nā furtū ē adulteriū, vn̄ est & dulcia furta. Et euersi ilij haec vera cā Nā foedera, q̄ inter graecos & troiāos fuerūt, ita soluta sunt. Hercules cū expugnato ilio filiā Laomedontis Hesionā pami sororē Telamoni dedisset, pfecti sunt legati cū Priamo, & eā minime repetē potuerūt illis dicētib[9] se eā hr̄e iure bellorū. vn̄ cōmotus priamus misit Paridē cū exercitu vt aliqd tale abduceret aut vxorē regis, aut filiā q expugnata sparta Helenā rapuit hinc Virgilius vtrunq; tangit, & historiā istā quā mō diximus, & pp iudiciū paridis, q̄uis fabula sit illa res & a poetis composita. q Qui troas achiuis, atq de Venere loquit, sed qa dei arsenothelis sunt, vt diximus supra, iō sic dixit. Nā in subauditione ponuntur ea, quae non possumus dicere.

DON. CCVI Pi.. Per cōpationē Aeneae & Veneris & sui & eni extollit cām suā, & depmit[9] aduersariorū. Nos ali. extēuat factū suū[l]. Verū Venus affuit cāe, cui dij & fata fauebant.

CHRI. CCVI pilumnus. q. d. cur magis indignū est pelli Turnū, & ipsum natū ex dijs ex regno auito q̄ troianos q vltro bellū itulerūt oppmere? q arua aliena suasere, & ide pdas abegere & socerū sumpsere & spōsas sibi eripuere. Tu potes, si oia ista tu potuisti, q̄ maxia sunt, cur erit nefandū aliqd prutulis agere. Aeneas ignarus abest, ignarus & absit. Possu hoc optare, qa nō p me sed p suā stultitiam factū est. Nos ne tibi, cā belli troiani q̄ Europa cū Asia pflictauit, Nō ego sed tu fuisti qm̄ te auctore Paris Helenā rapuit eo dicente deum domus alta silescit, nam summo deo omnia obtemperant.

CDARDANIVS

Me duce dardanius[a] Spartam[b] expugnauit adulter?
Aut ego tela[c] dedi? fouiq; Cupidine bella?
Tum decuit[d] metuisse tuis. nunc sera[e] querelis
Haud iustis assurgis, et irrita iurgia iactas[f].
Talibus orabat[g] Iuno, cunctiq; fremebant
Cælicolæ assensu[h] vario ceu flamina[i] prima
Cum deprensa fremunt siluis, et cæca volutant
Murmura, venturos nautis prodentia ventos.
Tum pater Omnipotens, rerum cui summa potestas
Infit. eo dicente Deum domus alta silescit,
Et tremefacta[k] solo Tellus, silet arduus Aether;
Tum Zephyri posuere, premit placida æquora pontus.
Accipite[l] ergo animis, atq; hæc mea figite dicta.
Quando quidem[m] Ausonios coniungi foedere teucris
Haud[n] licitum est: nec vestra capit discordia finem

a ¶ DARDANIVS, per iniuriam Aeneæ supposuit, quia Dardanus dicitur. Nam perite dubium nomen elegit quod contumeliam communicaret Aeneæ. b ¶ Spartam expugnauit, hoc contra historia est, vt diximus, Nam sollicitata Helena quam Paris sequi noluisset egressus ille ciuitatem obsedit et euersa Helenam rapuit, vnde & recipi meruit a marito. c ¶ Tela dedi, aut amori aut bello. d ¶ Decuit metuisse, optima est elocutio, nam verbum quod est præteriti temporis .s.n. dixeris decet metuisse incongruum est, quia decet præsentis est, metuisse præteriti. e ¶ Sera, pro sero. f ¶ Iactas, ventilas. g ¶ Orabat, loquebatur cum arte, vnde & oratores dicimus, nam rogabat si dixeris, non procedit, quia magis conuitiabatur. h ¶ Assensu vario, quia pars Veneri fauebat, pars Iunoni. i ¶ Ceu flamina prima quum deprehensa fremunt siluis & cæca volutant Murmura, non tempestatis facit comparationem, sed signa tempestatis futuræ, quadam enim arcana ratione fit, vt sit murmur in siluis ante ventorum aduentum, vt testatur Lucanus cum amyclas cæsari futura signa tempestatis enarrat, Et mihi nec motus nemorum, nec littoris ictus Nec placet incertus qui prouocat æquora delphin, Vnde ait cæca murmura, quorum ratio non apparet, vt Cæciq; in nubibus ignes Terrificant animos, & sic in Georgicis, Continuo ventis surgentibus aut freta ponti Incipiunt agitata tumescere & aridus altis Montibus audiri fragor. k ¶ Tremefacta solo tellus, loquente Ioue stupor elementorum ostenditur per naturæ mutationes. Nam quicquid in æterno motu est, quieuit, & contra terra mota est semper immobilis, vnde Hor. Et bruta tellus. l ¶ Accipite ergo animis, totus hic locus de primo Lucillij translatus est, vbi inducuntur dij habere concilium, & agere primo de interitu Lupi cuiusdam iudicis rei. postea sententias dicere, sed hoc quia indignum erat heroico carmine, mutauit & induxit primo Iouem loquentem de interruptis foederibus, cuius orationem interrupit Venus, post secuta Iunonis verba sunt quibus redarguit Venerem, vnde nunc

Iuppiter ad illud quod omiserat redit dicens. Ergo quoniam pacem esse non finitis ea quæ sum dicturus accipite. m ¶ Quando quidem, bene sententiæ dicendæ ordinem seruat, nam sicut in Sal. & in Philippicis legimus, ante quam dicatur sententia præmittitur ratio, quod hodie in vsu est. n ¶ Haud licitum est, & licuit dicitur, & licitum est, sicut & placuit & placitum est. Terent. Vbi sunt cognitæ, placitæ sunt. ¶ ME VOce, quod grauiora sunt argumenta in fine suat. ¶ Infit, nam cum sibi potestas decernendi sit apte loquitur. ¶ Accipite, non potuit sedare partes, sed sic diuisit, vt nullam præferret ne aut filiam aut vxorem læderet, seque æquum omnibus pollicitus est. Interea reddit ad narrationem quam posuit in fine noni libri.

¶ ME DVCE Dardanius spartam expugnauit adulter, Dion. Chrysostomus vir multa doctrina excellens ea non solum apertissimis coniecturis, verumetiam testimonio eorum quæ scripta sunt in monumentis sacerdotum ægyptiorum comprobans, scribit Helenam non fuisse raptam a Paride, sed illi a Polluce & castore fratribus in vxorem traditam. Græcorum autem principum qui maiores erant partim indignatione moti, quod tam pulchra mulier barbaro potius quam græco nupsisset: partim cupiditate auri quo troiani abundabant incensi, Troiam iuisse, nec illam expugnasse, sed victos fugatosq; fuisse, nam ab Homero etiam Herodotus historicus dissentit, qui refert Helenam a Proteo rege ægypti interceptam Troiam nunquam venisse. ¶ Accipite hæc animis, idest diligentissime aduertite. ¶ Figite, memoriæ imprimite, & physice locutus est. Quando quidem, volebam equidem sedare discordias, sed cum videam studia vestra diuersa, statui præbere me æquum vtriq; parti, ita vt neutri faueam, neutri ue noceam, Est autem hæc oratio grauis, & Iouis maiestate digna. ¶ Haud licitum est, fieri non potest simpliciter dixit, nam id re licebat, sed obstant diuersa atq; contraria studia deorum.

Quæ[a] cuiq; ẽ Fortũa hodie, quã quisq; secat[b] spẽ
Tros, Rutulus ne fuat[c], nullo discrimine hẽbo,
Seu[d] fatis Italũ castra obsidione tenentur,
Siue errore malo Troiæ, monitisq;[f] sinistris,
Nec Rutulos soluo[e]. sua cuiq; exorsa[g] labore[h]
Fortunamq; ferent. rex Iuppiter oĩbus idem.
Fata[i] viam inueniẽt. stygij[k] p flumina fratris
Per pice torrẽtes, atraq; voragine ripas
Annuit, & totũ nutu tremefecit Olympum.
Hic finis fandi. solio tum Iuppiter aureo
Surgit, Cælicolæ mediũ quẽ ad limina ducũt.
Interea Rutuli portis[l] circum oĩbus instant
Sternere cæde viros, & mœnia cingere flãmis.
Ast Legio Aeneadũ vallis[m] obsessa tenetur
Ne spes[n] vlla fugæ: miseri stãt turribus altis
Nequiq; & rara muros cinxere corona.
Iasius Imbrasides[o], Icetaoniusq;[p] Thymoetes,
Assaraciq; duo. & senior[q] cũ Castore Tybris
Prima[r] acies, hos germani[s] Sarpedonis ambo
Et clarus Ethemon Lycia comitantur ab alta[t],
Fert ingens toto cõnixus corpore saxum

SER. a QVAE CVIQ; est fortuna hodie, specialiter Iuppiter pro troianis agit, sed hac arte vt videatur totũ pro Iunone loq. & re vera verba pro Iunone sunt, sed altius intuens deprehendit troianorũ fauorem. Nã dicendo nulli fauebo, et in costatu fore res, in quo sunt hodie, significat se fauere troianis, quorũ ducis aduentu status victoria cõsequetur, & vult nihil valere ea quæ aut Venus conquesta fuerat de absentia Æneæ, aut Iuno de Turni parentibus dixerat in eius. s. cõmendationem. b Secat, sequitur, tenet, hs, vt Ille vias secat ad naues, vñ & sectas dicimus habitus aĩorũ & instituta philosophiæ circa disciplinã. c Fuat .i. fuerit, futuri tpis est verbũ defectiuũ. d Seu fatis italũ castra obsidiõe tenentur, siue malo fato italorũ, castra obsidentur troiana, siue troiani malo errore & sinistris monitis ad italiã venerũt, neminẽ absoluo, vñ pp amphibologiã sic distĩgue italũ, & infer castra obsidiõe tenentur. s. troianorũ, ipsi. n. obsidentur nõ itali. e Soluo, absoluo, nam aphæresis protulit. f Monitisq; sini. pp Cassandræ impulsus furijs. g Exorsa, rerũ initia actus hodierni diei. h Laborẽ fortunãq;, periculũ & fœlicitatẽ. i Fata viã inue. scit. n. hoc eẽ fatale, vt Æneas imperet in italia. k Stygij p fluia fr̃is, hypallage ẽ, p stygia fr̃is flumina, & bñ ẽt ioue iurãdo cõfirmat. Et totũ nutu tremefecit olympũ. Hom. est. μέγα δ᾽ ἐλέλιξεν ὄλυμπον. l Portis circũ oĩbus instãt, instãt portis oĩb' circũ. i. circũ circa, sunt, nã mõ circũ aduerbiũ loci ẽ. m Vall. intra vallos. i. fustes fossarũ, q valli vocãt, nã masculino ipsa vallũ dr̃ neutraliter, & sic dicit tenebantur troiãi intra vallos, quos ipsi posuerũt, ne eorũ castra facile irrũpent rutuli. Vallũ. n. si mõ obsidẽtiũ sit obsessorũ debem' accipe. n Ne. s. v. fugæ, fuga misirimũ & vltimũ psidiũ ẽ, tñ hoc et carebãt. o Imbrasides, Imbrasij filius. p Icetaoni', Icetaonis filius, & bñ ex varietate syllabarũ cõstat ornatũ, nã patronymica aut inde aut inde sijus exeũt, qb' & vti possum', q. n. aut omnia terminãt ad nos trãsire n pñt, vt πηλείωνος. q Senior cũ Castore thybris, possum' & sic lũ thybri accipe sent, possumus & Castore, si legam' & senior cũ castore, nas amphibologia est. r Pria acies, hoc ẽ magni virã & est dictũ eorũ siq in pma acie fuerũt, vñ laudis magis ẽ qũ dixit pma aciẽ, eo ordinis, nõ ẽ si põt, qe res in muro agitur. s Germani. sarpedõis, aut inter se germani filij Sarpedõis, aut Sarpedõis fr̃es. t Ab. alta, nobilis.

STABANT, vtpore q pauci aduersus plurimos n auderẽt

SECAT, recta via sequitur & nõ per circuitiones. i. indubitatam tenet, qui enim secãt ad lineã rem deducit, vñ est illud Ille iter secat ad naues, dicit aũt hæc vt oratione Iunoni satisfaciat cæterũ nouerat ille fata tandem velle troianos victores, cõsolatur ergo eam cuius partes succũbent, ita tñ vt nihil mẽtiamur. Fatis italũ, quod fata velint in hoc italis fauere. Siue errore troiæ, quasi stultitia troianorũ hæc infœlicia illis eueniant, & monitis sinistris, idest falsis oraculis. Dicit autẽ hæc vt nõ priuet Iunonẽ spe. Sua exorsa, nã vt illi ordinetur, ita finem sortietur. Est enim prouerbiũ, vt sementem facies, ita colliges & videtur dicere qd nulli adimet arbitrium. Fata viam inuenient, nam si fatum dicunt platonici in serie rerum id quod in mente diuina prouidẽtia est iure dixit, Fata viam inuenient, nam quod prouidet deus id fieri necesse est. Et totum nutu tremefecit olympum. Nam in dei manu omnia sunt. Stant, pugnant. Rara, ob paucitatẽ militum. Non enim tot erant vt murorum circuitum ipsi qui in corona stabant, denũ possent conficere.

SER. a ¶ LYRNESIVS.i.phryx. Lyrnesós.n.ciuitas est phrygiæ vñ fuit Briseis. b ¶ Mnestheo,nó Mnestheo,de quo paulo post dictu ris est legendű est,ne versus nó fiet.sȝ mnestheo. Ita tamé vt meminerimus vltimã syllabam esse sy/ næresim pp re/ ctã scansioné. c ¶ Hi iaculis, rutuli.s.d ¶ Saxis,troiani. e ¶ Veneris iustissima cura, qa illi debebat Iperiű. f ¶ Caput detectus,i. ne galea q̃a nó pugnaturus,nã audierat Cæte ra pce puer bello,erat aűt iter duces q̃ñ dux. g ¶ Honestum, pulchrű. Terentius,Ita me dij bñ amét honestus é. h ¶ Micat.s. Ascanius fulget q̃liter gemma. i ¶ Aut c. ¶ aut capiti,figurate,nã colli vel capitis erat commune. k ¶ Oricia terebyntho,oricos ciuitas est epiri,iuxta quã nascit terebynthus nigrum lignű hñs soliditaté in buxi specié. Retulit aűt cóparationes ad cádidű vultű,q erat crinib' cinct'. l ¶ Magnanimæ.s.gétes. m ¶ Ismare.g.nó nomé é pprium,nã ismari' facit appellatiuű a móte ismaro thraciæ. n ¶ Vulnera di.aut vuln' p sagitta posuit,vt in secűdo insequtur in festo vulnere pyrrhus,Aut acerrime exp̃ssit ineuitabiles sagittas,dicés eű vulnera nó tela dirigere. o ¶ Meőia,lydia,q̃ añ meonia dicebatur. p ¶ ¶ Pactolusq; ir.au.Pactol' & herm' lydiæ flumia sunt auꝑ sicut tagus trahentia. q ¶ Et ca.hinc no.cãpanæ ducit vrbi,iste,qui dé dicit a capye dictã cãpaniã,qő & Lu.sensit,Mœnia Dardanij tenuit cãpana coloni. sȝ Liui' vult a locis cãpestrib' dictã,in quib' sita est.sȝ ɔstat eã a thuscis códitam viso falconis augurio,q thuscia lingua capis dr, vñ est nosata cãpãia. Thuscos aűt oés pene Italiã subiugasse manifestű est. r ¶ Cőtulerãt,nocte interueniéte peregerant,& est explanatio rerű quas Aeneas gessit,postq̃ est pfectus ab Euãdro ad petenda auxilia,dum iter suos & Turnű bella gerebant.Ré.n.ante omissam breuiter exeqtur. s ¶ Quid petat.s.auxiliũ. t ¶ Quid ue ipse.vicissitudine auxilij,vt supra Accipe dasq; fidem. v ¶ Mezẽti'.a. Quæ si.cő.Inijcit latéter timoré ne forte possit collectis auxilijs i regna puenire,a quib' fuerat añ depulsus. x ¶ Violẽtaq; .pe.superba,vt Quos illi bello pfuꝫos egere superbo. y ¶ Humãis q̃ sit fi.latéter hoc dicit,nolite putare firmã esse & stabilé fœlicitaté,magna.n. é reꝝ varietas,fuicé accipietis auxilia. z ¶ Admőet im.p.ptq̃ rogat,ptim admőet hoc solatiű é vitæ hűanæ tutissimű,si vel mutua dent auxilia,vel si in pspersis positi et subiecta cősiderét,& é supioris vsus exp̃ssio nã educet q̃ peteret,& qő eű sollicitabat. Admonet ꝓo vel cã Mezẽtij,vel qa istabilis est & vaga fortuna. & ¶ Tarcő,hoc nomé græce vbiq; posuit,excepto vno loco,vt Haud procul hic tarco & tyrrheni,qő metri cã fecit.

Haud partẽ exiguã mõtis Lyrnesius[a] Agmon,
Nec Clytio genitore mior,nec frẽ menestheo[b].
Hi iaculis[c],illi certant defendere saxis[d].
Moliriq; igné,neruoq;,aptare sagittas.
Ipse inter medios Veneris[e] iustissima cura
Dardanius caput[f] ecce puer detectus honestű[g],
Qualis gẽma micat[h],fuluum quæ diuidit auꝝ
Aut collo[i] decus,aut capiti. vel quale per arteꝫ
Inclusum Buxo,aut Oricia[k] Terebnytho
Lucet ebur,fusos ceruix cui lactea crines
Accipit,& molli subnectit circulus auro.
Te quoq; magnanime[l] viderunt Ismare[m] gẽtes
Vulnera[n] dirigere,& calamos armare veneno
Moenia[o] generose domo,vbi pinguia culta
Exercentq; viri. Pactolusq;[p] irrigat auro.
Affuit & mnesteus,qué pulsi pristina turni
Aggere murorum sublimem gloria tollit.
Et Capys[q]. hic nomen campanæ ducitur vrbi.
Illi inter sese duri certamina belli
Cőtulerãt[r],media Aeneas freta nocte secabat.
Nãq; vt ab Euãdro castris ingressus hetruscis
Regẽ adit:& regi memorat nomenq;,genusq;.
Quid ue petat[s],qd ue[t] ipse ferat mezẽti[u] arma
Quæ sibi cőciliet,violentaq;[x] pectora turni
Edocet,humanis[y] quæ sit fiducia rebus
Admőet[z],imiscetq; pces.haud fit mora tarcő[&]

DON. ¶ CAPVT detectus,nó pugnaturus,qa phibuerat deus. Mnesthe' & capys,alteꝝ laudat a facto,alteꝝ a merito ciuitatis. ¶ Nocte,ad laudé æneæ. ¶ Et regi me.tria dixit,memorat,edocet,admonet. Memorat ergo nomé & genus,& qd petat,& qd ferat,edocet turni violẽta pectora,quæq; arma cőciliet. ¶ Admonet,q̃ sit humanis reb' fiducia. ¶ Nomen,vt cognoscat. ¶ Genus,ne ab ignobili putet se rogari:Quærit aűt nó nec̃ia pales,q̃ si maturiore ætate fuisset,nó q̃sisset,erat a sinistris qa si duo erãt dignior erat æneas.

CHRI. ¶ LYRNESIVS,lyrnesus oppidű est phry/

giæ prope pedasum. Hoc oppidum Achilles diripuit, indeq; Brysei regis filiam Bryseidē rapuit. ¶ Hi iaculis illi saxis, potest vtrunq; referri ad troianos vt ostendat nullum genus auxilij ab illis negligi, sed omni circunspicientia rem agi. ¶ Moliriq; ignem, quem phalaricis iaculabantur. Nam de ijs quas bombardas siue boardas a bombo vel a boatu dīt nihil omnino crediderim, nam genus hoc tormenti priscis temporibus fuisse minime credibile est, nā neq; poeta quisq̄; neq; historicus harum meminit Terebynthus teste Theo. arbor est, vnde resina quam terebynthina dicūt, fluit & inciso manat cortice. Hæc arbor masculū num habet quæ est sine fructu, & fœminam, sed hanc duplicē. Nam in altera rubet fructus magnitudine lentis, in altera pallet & cum vitæ maturescit, in Macedonia breuis est terebynthus, in Syria & pręsertim in agro damasceno procera, & materiam habet decoram ad delicias lectoꝝ coloris subnigri. ¶ Oricia, epirotica. Oricos. n. epiri oppidū est versus macedoniam. ¶ Vulnera dirigere & ca. ar. ve. duplex est trāslatio, & quod amarē dicat calamos & qđ amare illos dicat veneno. ¶ Et capys, ab hoc capuam conditā dicūt. Alij dicunt Thuscum regem ea regione subacta vrbem condidisse, & capuam nominasse quoniam capys lingua ethrusca falconem auē, cuius augurio condita est significat. ¶ Media, quippe qui nullum temporis spacium accelerans pręteriret ergo media nocte ad ostendendam hominis vigilātiam. ¶ Nanq; vbi ab euandro, mira poetæ varietas. Nam vt in aduentu æneæ ad Euandrum omnia longo ordine & suo tempore cum maximo ornatu exposuit, sic contra vt varietati studeret ea quæ de aduentu ad ethruscos & de implorando auxilio dicenda fuerant obticuit, & in hunc locum non narranda sed perstringenda transtulit. Quod proprium poetarum est, vnde Horatius. Ordinis hæc virtus erit & Venus haud ego fallor, vt iam nunc dicat, Iam nunc debentia dici, pleraq; differat & pręsens in tempus omittat. Vitauit ergo fastidiosam similitudinem & relicta salutatione & postulatione Aeneæ, & responsione Tarcontis discessum eius a littore ethrusco posuit. ¶ Quæ sit fiducia, quæ esse debeat propter crebrā mutationem omnium rerum. Siquis autem diligenter animaduertat inueniet hic omnia semina argumentationum, ex quibus possit confici oratio artificiosissima in genere deliberatiuo, nam cum dicit, regem adijt significat ꝙ supplex aduenerit, deinde ꝙ commendauerit se a genere & fama, vt per nobilitatem generis eos moueat.

Terebynthus

Oricos

Capua

Iungit opes, foedusq; ferit. tum libera[a] fatis
Classem conscendit iussis gens lydia diuom
Externo commissa duci. Aeneia puppis
Prima tenet[b], rostro[c] phrygios subuecta leones.
Imminet ida super, pfugis gratissima[d] teucris.
Hic magnus sedet Aeneas, secumq; volutat
Euentus[e] belli varios, Palasq; sinistro
Affixus lateri. iam quærit sydera opacæ
Noctis[f] iter: iam[g] quæ passus terraq;, mariq;
Pandite[h] nunc Helicona deæ, cātusq; mouete
Quæ manus interea thuscis comitetur ab oris
Aenean, armetq; rates, pelagoq; vehatur.

a ¶ LIBERA fatis, exempta fatali necessitate, q̄ pugnare nō poterāt, ppter illud Externos optate duces. b ¶ Prima tenet, more viri fortis in principijs est, alibi Princeps ātē omnes densum palinurus agebat Agmē. c ¶ Rostro phrygios subiuncta leones, vult ꝑ iugo rostrū nauis fuisse, Leones aūt singulos in singulis nauis ptib' fuisse depictos Sane nolatur a criticis Virgilius hoc loco quemadmodū sic cito dixit potuisse naues Aeneæ fieri, quod excusat pictura, quā solam mutatā debemus accipere. d ¶ Gratissima, propter illic facta nauigia. e ¶ Euētus belli varios, licet haberet fortissimū militē cogitabat tamen incerta bellorū. f ¶ Noctis iter, aut per quæ sydera nox decurrit, aut q̄ intuentes nautæ iter peragunt noctibus. g ¶ Iam modo, vt iamq; hos cursu, iam pręterit illos. h ¶ Pandite nunc helicona deæ, parnassus mons thessaliæ iuxta boeticas, q̄ in duo finditur iuga cithęronem Liberi, & heliconē apollis & musarum.

¶ PANDITE, hæc inuocatio tenet summam rerum & speciem ppositionis.

DONA

CHRI

¶ PANDITE nunc helicona deæ, ita iterat inuocationem vt ostendat esse sibi opus nō modo musarum auxilio, sꝫ omni quod ab illis prouenire potest auxilio, ex quo ostenditur rem sane magnam ipsum narraturū, vnde maxima excitatur attentio. Pandere est ita aperire, vt totum pateat, Ergo totum vestrum promittite auxiliū. ¶ Helicona, helicon mons acticæ regionis sacer musis. ¶ Cantus, quos ego per me præstare nō possum massicus, nomen proprium est ducis, nam massici ethruriæ populi non sunt, sed campaniæ iuxta Falernos & calenos.

Massicus[a] ærata princeps secat æquora tigri[b],
Sub quo mille man[us] iuuenũ. q moenia[c] Clusi[d]
Quiq; vrbem liquere Cosas[e] quis tela sagittæ,
Choritiq;[e] leues humeris, & lætifer Arcus.
Vna toruos[f] Abas huic totum insignib[us] armis[h]
Agmen, & aurato fulgebat[g] apolline puppis.
Sexcentos dederat illi Populonia[i] mater
Expertos[k] belli iuuenes, ast Ilua[l] trecentos
Insula in exhaustis[m] chalybũ generosa metallis
Tertius ille Hominũ diuomq; ĩterpres[n] Asilas,
Cui Pecudum fibræ[o] Coeli cui sydera[p] parent,
Et linguæ volucrum, & præsagi Fulminis ignes,

SER. a ℂ MASSICVS ærata pĩceps secat æquora tigri, Is catalogus, ĩ quo enumerantur hi q venerũt de thuscia, ĩuenit tñ aliquã varietatem, q̃ hos nauibus venisse cõmemorat, at quos in septimo Turni ſ̃sidia p terrã venisse commemorauerit. Sane sciendum amare Virgilium italis ducib[us] dare noĩa vel fluuiorũ vel mõtium, vt ꝫ supra Almonem & Austinũ commemorauit, sic nũc massicũ dicit nã massicus mõs ẽ, vñ & vinũ massicũ dr̃, plerique tñ massicũ nolũt nomẽ ẽẽ ꝓpriũ, sꝫ appellatiuũ dicẽtes Osiniũ esse massicũ regem, nã paulo post dicturus. Qua rex clusinis adiectus osini[us] oris, & nũc dicit Qui moenia clusi multi aliũ Massicũ, aliũ Osiniũ esse volũt. b ℂ Tigri ærata, cui[us] rostrũ erat in similitudinẽ tigridis, nãq; solent naues vocabula accipere a pictura tutelarũ, hic ẽ hũc vehit immanis triton. Itẽ Et aurato fulgebat apolliẽ puppis. Tigri aũt s̃m regulã dixit, nã græca noĩa q̃ genitiuũ singularẽ ĩ is mittũt ĩ eo tm̃ & ĩ datiuo crescũt, ĩ actõ & abltõ paria sunt noĩatiuo, vt tigris tigridis tigridi o tigris tigri, Iñ indis indi indũ indis indi, si alr̃ ĩuenerim[us], abusiue dictũ ẽ, vt ĩ Luciño, Ocior & cœli flãmis & tigride fœta. c ℂ Mœnia clusi, p clusĩi, nã clusiũ dr̃, & ẽ dictũ p sinerisĩ, sicut nec cura peculi p peculij, clusinũ ãt oppidũ ẽ iuxta massicũ. d ℂ Cosas, ciuitas thusciæ, q̃ in numero dr̃ singulari s̃m Salustius, vñ appet ẽẽ vsurpationẽ. e ℂ Choritiq;, choriti ꝓprie sũt arcuũ thecæ, dñr tñ ẽt sagittarũ, q̃s & pharetras noĩam[us]. f ℂ Toruos, terribiles. g ℂ Fulgebat, s. puppis a polline. h ℂ Armis exercitu. i ℂ Populonia, ciuitas thusciæ, matrẽ aũt eorũ q venerãt dixit, alibi, Insignẽ quẽ mater aritia misit. k ℂ Expertos, ꝑitos, nam expertes sunt ignari. l ℂ Ilua, ĩsola adiacens thusciæ. m ℂ Inexaustis, q̃tũ exhausta fuerit tãto generosior, ꝫ ĩ exhaustis nõ ẽ vna pars orõnis. nãq; Pli. secũdus dicit quũ in alijs regionibus effossis metallis terræ sunt vacuæ apud Iluã h̃ est mirũ q̃ sublata renascunt̃, & rursus de eisdẽ locis effodiuntur. Var. & aliud dicit nasci q̃dẽ illic ferrũ sed in strictură. n ℂ Interpres hominũ diuomq;, ĩterpres mediũ ẽ, nã & deorũ ĩterpretator & hoĩum q̃bus diuinas ĩdicat mẽtes, ĩterpres vocat̃, & notandũ q̃ ait Nigidius Figulus has artes inter se ita esse cõiũctas, vt alterũ sine altero esse nõ possit, vñ his quos ꝑfectos vult ꝓbare Virgilius diuinãdi artiũ p̃stat sciam, vt h̃ loco, ita supra Heleno de quo ait. Troiugena interp̃s diuũ, & singula. Nigidius autem sol[us] ẽ post varronẽ, Is Varro ꝓcellat in theologia, hic in cõmunib[us] litteris nã vterq; vtrũq; scripserunt. o ℂ Fibræ, iecoris extremitas, parent aũt peritissime agnoscunt̃, quod ad oĩa referendũ est ad fibras. p ℂ Sydera, voces auiũ, & fulmina, nã si vident̃ tm̃ accipias, cui vis possunt videri, nec tamẽ intelligi itẽ voces auiũ non vidẽtur, sed cognoscunt̃ auditæ, nec parent, obtẽperant, procedit, nam quomodo sydera, vel fibræ, vel aues, vel fulgura possunt obtemperare?

ℂ TORVVM, aut oculis distortis, aut contracto vultu. DON

ℂ CLVSII, clusiũ olim ĩter ethruriæ nobilissima oppida enũerabat̃ cui vrbi porsena ĩperabat, q p Tarquiniis bellũ adũsus romanos gessit, ĩ hac vrbe ponit Pli. labyrinthũ fuisse hmõi, vt cetera oĩa edificia superaret. ℂ Cosas in ꝑtib[us] littoralib[us] ethruriæ, si ĩcipias a macra flumĩe ĩuenies Lunã nobili portu ꝓditã, Deĩde Luca, post illa pisas ortas a pelope pisisq; siue a teutanis græca gẽte. ℂ Vada volaterana populonia iuxta Cecinã flumẽ Cosa, Grauiscæ, castrũ nouũ, Phrygie, Cære, q̃ agyla dcã ẽ, De q̃bus sic meminit poeta. Tygris ãt & apollo sũt ĩsignia nauiũ. ℂ Ilua, ĩsula nr̃a q̃q; ætate nouissima oli. talia a rege ĩdigena nũcupata, Portũ argoũ habuit a naue Argo. Nã ꝓcib[us] medeæ Circẽ sororẽ visere cupiẽtis, huic portu argonautæ appulerũt. ℂ Gñosa me. ĩhexaustis. i. nobilis ꝓp metalla q̃b[us] q̃q̃uis assiduo fodiantur, nõ exhaurit̃, tãq; si assiduo renascerent̃. ℂ Interp̃s diuũ & hoĩum. i. q ea ĩterp̃tat̃, hoĩb[us] q̃ dij futura decreuerũt. ℂ Parẽt, nõ q̃a pareãt, sed ostẽdit ita verũ fuisse vatẽ, vt q̃cũq; de fibris & sydeꝛibus p̃dixerit ea cũcta euenerint, vt credere possis fibras, & sydera illi parere, p fibras aũt intelligit aruspicinã, p volucres auguria, p sydera astrologiã, per fulmina portenta. CHRI.

Mille rapit[a] densos[b] acie: atq; horrētibus hastis
Hos parere iubent Alpheæ[c] ab origine Pisæ.
Vrbs Ethrusca solo sequitē pulcherrim[9] Auster
Astur equo fidens[d], & versicoribus[e] armis.
Tercentū[f] adijciunt mens oibus vna seq̄ndi
Qui cærete[g] domo, quiq; sunt minionis[h] i aruis,
Et Pyrgi[i] veteres, itempestæq;[k] Grauiscæ.
Non ego te ligurum ductor fortissime, bello
Transierim Cygne. & paucis comitate Cupauo[l].
Cuius olorinæ surgunt de vertice pinnæ.
Crimen[n] Amor vestrū, formæq; isigne paternæ.
Nanq;[m] ferunt luctu Cygnū Phaethōtis amati
Populeas inter frondes, vmbramq;[o] sororum
Dum canit, & moestum musa[p] solatur amorem
Canentem[q] molli pluma duxisse senectam,
Linquentem terras, & sydera[r] voce sequentem.

32 R. a ¶ RApit, raptim ducit. b ¶ Densos acie, in acie pstrictos, & coniunctos. c ¶ Alpheæ ab origine pisæ, Alpheus fluuius est apud pisam & A elidē ciuitates arcadiæ, vbi est templū Iouis olympici, ex qbus locis venerūt q pisas in italia cōdiderunt dictas a ciuitate pristina, vnde addidit Vrbs ethruscā solo, quū pmisisset Alpheæ ab origie pisæ. d ¶ Fidens equo, eq̄s optim[9]. e ¶ Versicoloribus armis, depictis, per qđ bellicosus ostenditur. f ¶ Tercentum adijciunt, accedūt & consentiunt eius volūtati, vñ ait mēs oib[9] vna seq̄ndi, idest coniurati sunt. g ¶ Qui cærete domo, ac si diceret qui sunt domo carthagine, cære aūt vt supra diximus etiam agylina dicitur, nec videatur cōtrarius quod ait Ducit agylina neq̄q; ex vrbe secutos, quasi & Turno & Aeneæ præstet auxilium, nam illi Lausus fugiētem secuti sunt, hi vero cōmuni odio in mezentium arma cōmouerūt. h ¶ minionis, fluuius minio. i ¶ Pyrgi veteres, hoc castellum nobilissimum fuit eo tēpore, quo thusci piraticā exercuerunt. Nam illic metropolis fuit. k ¶ Intēpestæq; grauiscæ, grauisca oppidū, alij intempestū dicunt, q vētis & tēpestatibus caret, qđ nulla pōt ratione pstingere intēpestas ergo grauiscas accipiamus pestilētes sm Pli. in naturali historia & Catonem in originibus vt intēpestes itelligam[9] sine tēperie. i. trāquilitate, nā vt air Cato, iō grauiscæ dictæ sunt, q graue aerē sustinēt. l ¶ Cupauo, hic cupauo o cupauo, & declinatur Cupauo sicut Cicero & Cato. m ¶ Nāq; ferūt cygnum luctu phaethontis amati, Phaethō Climenes & solis filius fuit, q quū doleret obiectum sibi ab Epapho rege ægypti, q esset non de Sole sed de adulterio procreatus, duce matre venit ad soles, & poposcit[9] vt si vere eius esset filius, petēda præstaret, qđ quū Sol iurasset per stygē Paludē se esse facturū, petit ille vt eius currus agitaret. Sol iuiurādū negare nō potuit. Acceptis itaq; currib[9] phaethon quū orbitā solis excessisset, & cu pisset mundus ardere, a ioue fulminatus in Eriadnū cecidit, q & padus vocat, huius interitū flentes sorores Phaetusa & Lāphetusa deoꝝ miseratiōe in arbores mutatæ sunt vt hic dicit in populos, & in bucolicis in alnos, Fuit quidā etiam ligur Cygnus noie Phaetōtis amator, qui quū eū fleret extinctus in auem sui noiais pversus est, cuius nunc filiū Cupauonē dicit hēc cygni pēnas in galea ad formæ paternæ insigne monstrandum. n ¶ Crimen amor vestrum, Phaethontem amatum a Cygno aut pie aut turpitē accipiamus necesse ē, si turpiter talis est sensus, crimen vestrū est o cygne & phaethō & sic amastis, & hoc vobis tm̄ potest obijci. Alij vestrū pro tuum accipiunt, & ad solum Cygnū referunt, vt vos o calliope precor, si pie amauit secundū Asperum crimen erit causa, vt alibi Et crimine ab vno Disce omnes, vt sit sensus o phaethontiades sorores & cygne causa vestrum, idest vestræ mutationis amor est. o ¶ vmbramq; sororum, ambitiose dictū pro inter arbores de sororibus factas, & est vnum de ijs quæ habet Virgilius immitabilia & sua ppria, tale est, Et sinuatq; alterna volumina crurum. Item. Cū primum sulcos æquant sata. p ¶ Musa, carine. Cithara, cantilena. q ¶ Canentē senectam, p canentē senectam mollibus trāsegit in plumis. r ¶ Sydera voce sequentē cū cātu cœlū petentē, vel q est reuera relat[9] in sydera, sicut vidimus i spæra.

¶ VERSICOLOR. Qui dum vertit mutat colorem. DOM.

¶ CÆRETE, hoc cære cæteris oppidū a pe lasgis conditū. ¶ Vmbrāq; soroꝝ. Nō cupauonis sed sororū inter se, vt alibi. Oceanūq; patrē rerum nymphasq; sorores, & est positio inter frondes populeas appositiue vmbras soroꝝ. Nā in ipsas populos pversæ fuerant Phaetusa & Lamphetusa phaetontis sorores. ¶ Canentē senectā. i. candidū colorē vt ē icana senecta. ¶ Voce, musica, nā suauissimi sunt cātus in cygno vt dictū ē in Buc. CMRE.

¶ ÆQVALES

a [AEQVALES comitatus. c. classe cateruas, per naues aequaliter habens distributas cateruas. b [Ocnus, iste Ocnus, quem in bucolicis Bianorem dicit, ut iamque sepulchrum incipit apparere bianoris, hic mantuam dicitur condidisse quam a matris nomine appellauit, nam fuit filius Tiberis & Mantus Tiresiae thebani vatis filiam quae post patris interitum ad italiam venit. c [Mantus, genitiuus est graecus, nam si latine declinaueris, mantonis facit, sicut in Plauto legimus Ionis. d [Diues auis, maioribus potens. e [Sed non genus omnibus vnum, quia origo mantuanorum & a thuscia venit qui in mantua regnabant & a Venetis, nam in Venetia posita est, quae & gallia cisalpina dicitur. f [Gens illi triplex populi sunt gentes quaterni, quia mantua tres habuit tribus, quae in quaternas curias diuidebantur, & singulis singuli lucumones imperabant, quos tota in thuscia duodecim fuisse manifestum est, ex quibus omnibus vnus praeerat, hi autem totius thusciae diuisas habebant quasi praefecturas. sed omnium populorum principatum mantua possidebat, vnde est ipsa caput populis. g [Thusco de sanguine vires, robur totum a lucumonibus habuit. h [In se mezentius armat, odio sui in arma compellit. i [Patre benaco velatus arundine glauca Mincius infesta ducebat in aequora pinu, benacus lacus est Venetiae, de quo fluuius nascitur mincius. iure ergo duxit Venetus fluuium prouinciae suae depixit in naui, quem benaci filium, quia ex ipso hic originem dicit. k [Grauis, fortis, vt Ferit ense grauem thymbreus osyrim. l [Centenaque arbore fluctum, non ait remis sed arboribus ad exprimendam nauis magnitudinem, quia plures habuit remorum ordines, vnde ait Luc. Et summis longe ferit aequora remis. m [Marmore, mari. n [Caerula, caerulea freta, non caerulea concha, nam usus non stat. o [Hispida, porrida setosa. p [Frons hominem praefert, non primam hominis partem intelligere debemus, nam hoc dicit a capite vsque ad ima latera hominis monstrabat effigiem. p [Ter denis, xxx. accipiamus naues fuisse, non vt quidam volunt singulos duces tricenas habuisse, nam enumeratorum milium non conuenit numerus, praesertim quum sequatur subsidio troiae. i. pro auxilio, nam apud maiores bella non armis sed virtute constabat. q [Phoebe, Luna sicut Sol Phoebus, item Titan Sol & Titanis Luna. describit autem noctem mediam & dicit finitum diem secundum romanum ritum, nec lunae fit sine causa commemoratio, nam aliter niphae videri non poterat.

Filius aequales[a] comitatus classe cateruas
Ingentem remis Centaurum promouet. Ille
Instat aquae, saxumque vndis immane minatur
Arduus, & longa sulcat maria alta Carina.
Ille etiam patrijs agmen ciet Ocnus[b] ab oris
Fatidicae Mantus[c], et thusci filius amnis,
Qui muros, matrisque dedit tibi mantua nomen,
Mantua diues[d] auis, sed non[e] genus omnibus vnum,
Gens[f] illi triplex, populi sub gente quaterni.
Ipsa caput populis, thusco[g] de sanguine vires
Hinc quoque quingentos in se[h] Mezentius armat.
Quos patre[i] Benaco velatus arundine glauca
Mincius infesta ducebat in aequora pinu
It grauis[k] Auletes, centenaque[l] arbore fluctum
Verberat assurgens, spumant vada marmore[m] verso
Hunc vehit immanis Triton, et caerula[n] concha
Exterrens freta cui laterum tenus hispida[o] nanti
Frons hominem praefert, in Pistrim desinit aluus.
Spumea semifero sub pectore murmurat vnda
Tot lecti proceres ter denis[p] nauibus ibant
Subsidio Troiae, et campos salis aere secabant.
Iamque dies Caelo discesserat almaque curru
Noctiuago[q] Phoebe[r] medium pulsabat olympum
Aeneas, (neque enim membris dat cura quietem)

r [Noctiuago cur, cursus enim lunae non rectus est per zodiaci medium sicut solis qui cursus agit per ecclypticam lineam, quae zodiacum bifariam diuidit cum luna ad extremas zodiaci decurrat oras nunc in austrum, nunc in septentrionem declinans & vagans id est vagum appellatur, quia non rectam secat viam, sed errare dicitur, vnde ἀπὸ τῆς πλάνης. i. ab errore πλάνηται. [OCNVS, filius fuit Mantus (vocati sunt [illegible] quod muros dedit vrbi. & de matris nomine illam vocauit. [Armat in se, Armat quia causam praebuit quod illi in se armarent. [Iam dies, laus aeneae quod die noctuque continuata nauigatio illum non defatigaret. Sedebat ergo & vigilabat, & cum plura cogitaret, tamen & temone nauem regebat & velis. [FATidicae mantus, genitiuus graece est Ocnus Mantus & Tyberis filius vrbem a nomine matris appellauit, eam tres incoluere nationes. Thebani qui venerunt cum manto filia Tiresiae thebani vatis, & thusci qui venerunt duce Ocno, quem in Buc. appellat Bianorem & circumpadani. i. veneti post calamitatem thebanorum. Pli. ait mantuam ethruscorum coloniam

trans padũ solã esse. ſ Vnũ gens, nõn q̃ oẽs nõ sunt ethrusci, sed triũ gẽtiũ erãt ethrusci q̃ tres habuit tribus ethruriæ fines sunt Macra & tybris & mare thyrrenũ, in q̃ cadũt hij flu uij, & qcqd apẽnini mõtis est inter hos duos amnes. ſ Mitius, de quo diximus in Bucoli. ſ Marmore, mari, sic.n. græce splẽdor dr̃. ſ Tot.l p.q.d.ſi numerus exiguus erat ꝟtus militũ maximaꝝ copiaꝝ vices subibat. ſ Alma, ab alẽdo, nã cũ a singulis planetis singla nobis ꝑueniãt, a Saturno ratiocinãdi, a Ioue agẽdi.i. πρακτικον vt hẽmus. Mars ꝟo aiositatis ardorẽ.i. θυμικον, sol sciẽdi opinãdiq̃ nãm, Venus desiderij motũ, Mercurius ꝓnũciãdi, in terꝑtãdiq̃ vis ꝓbet. A luna aũt plãtãdi agẽdi q̃ corpora nã trahimus, q̃ φυσικον dñt, ꝙ iure luna alma ab alẽdo dr̃. ſ Neq̃.m.d.c.q. nã ꝓncipis est cũcta curare, & nocturno etiam tempore vigilare. Vnde Homerus. ου χρη παννυχιον ευδειν βουληφορον ανδρα.

SER. a CCLAuom q̃ regit, iã ei & in qnto gubernandi dedit peritiã. a ſ Medio i spacio, in ternauigandũ. c ſ Cybelle alma, mr̃ deum Cybele deã est vt απο του κυβιζειν τας κεφαλας: q̃ semper galli ꝑ furores motu capitis comã rotantes vlulatu futura prenunciabant. Luca. Crinẽq̃ rotantes sãguinei populis vlularũt tristia galli, vl a phrigiæ mõtibus vbi colitur, quos cybelos vocãt. Cybele aũt bachius est.i.ꝑs ex ꝑma breui cõstãs & duabus longis, nã Cybele anapestus vt hic mr̃ cultrix cybele.

Ipse sedens, clauomq̃ [a] regit, velisq̃ ministrat.
Atq̃ illi medio [b] in spacio chorus ecce suarum
Occurrit comitũ nymphæ, quas alma Cybelle [c]
Numen habere maris, nymphasq̃ e nauib[e] esse
Iusserat. innabant pariter, fluctusq̃ secabant.
Quot [d] prius æratæ steterant ad littora proræ,
Agnoscunt longe regem, lustrantq̃ choreis,
Quarum quæ fandi doctissima [e] Cymodocea
Pone sequens dextra puppi tenet, ipsaq̃ dorso [f]
Eminet, ac leua tacitis subremigat [g] vndis.
Tũ sic ignaꝝ alloquitur. vigilas ne [h] Deũ [i] gens
Aenea? vigila, & velis immitte rudentes.
Nos [l] sumus idææ sacro de vertice Pinus [k]
Nũc Pelagi nymphæ classis tua ꝑfidus [m] vt nos
Præcipites ferro Rutulus, flammaq̃ ꝓmebat,
Rũpimus inuitæ [n] tua vincula, teq̃ [o] ꝑ æquor
Quærimus, hãc genitrix faciẽ miserata refecit [p]
Et dedit [q] esse Deas, æuomq̃ agitare sub vndis.
At puer Ascanius muro: fossisq̃ tenetur
Tela inter media, atq̃ horrẽteis Marte latinos,
Iam loca [r] iussa tenet forti permixtus ethrusco.
Arcas eques, medias illis opponere turmas,
Ne castris [s] iungant, certa est sententia Turno.
Surge age, & Aurora socios veniente vocari
Prius i arma iube, & clypeũ cape, quẽ dedit ipse
Inuictum Ignipotens, atq̃ oras ambijt auro.

Vt Mænalus argutũq̃ nemꝰ pinosq̃ sequentes, semp hẽt. l ſ Nos sum[e]. loquit̃ ꝑ diffinitiões. m ſ Perfidus, qui post fœdus bella cõmouit. hic Luitinus ipsũ has sacrilego pendetis sanguine pœnas. n ſ Inuitæ, ac si diceret maluerama tibi potiꝰ seruire, q̃ in nymphaꝝ numina cõmutari. o ſ Teq̃ ꝑ æquor q̃rimꝰ, hæc nobis vagandi est cã, vt & te iuuare possimus. p ſ Refecit, aut rẽ vacat, aut q̃ a ãt in ipsa forma fuerat nauiuꝫ. q ſ Dedit esse deas, græca figura, vt donat habere viro. r ſ Iã loca iussa tenet, & vt supradiximus hoc κατα το σιωπωμενον accipiendũ est, nã intelligimus eũ equites misisse per terram. s ſ Ne castris iũgãt, aut se subaudis aut iũgãt ꝓ iũgant.

d ſ Quot ꝓus, subtraxit tot. e ſ Doctissima cymodocea, poetice sicut mutatio ipsa etiam ꝯfingit. nam stultissimũ est quod ait q̃dã ideo doctissima, quia Ilionei nauis fuit. f ſ Dorso eminet, peritia natãdi ostendit. g ſ Subremigat, subnatat. h ſ Vigilas ne deũ gẽs, ꝟba sunt sacroꝝ, nã virgines Vestæ certa die ibãt ad regẽ sacroꝝ, & dicebãt vigilas ne rex? vigila. q̃ Vir. iure dat Aeneæ q̃ si & regi & quẽ vbiq̃ et põtificẽ & sacroꝝ pitũ idocit. l ſ Deũ gẽs, ꝓ Dijs genite, & geniture deos. k ſ Pinus, hoc loco ẽs quartas declinationẽ dixit, in bucolicis iuxta secũdã,

DON. CAGNOscũt, nam pp nocturnas tenebras; alij nõ facile cognoscerẽt. ſ Vigilas, recte dubitat, nam tpa somnus curæ vigilias suadebant. ſ Surge, sedentem excitat non dormientem. ſ Aurora, anteq̃ plene veniat lux.

CHRI. CCLAVOMq̃ r. q̃ueadmodũ in erroribus versabatur Aeneas, quia nondum virtutum habitum contraxerat Palinuro, queq̃ in obtẽperantẽ rõni appetitum interpretati sumus

pectore vtebat, sic cũ ad italiã .i. ad cõtemplationẽ iam deuenerit obducto iã virtutũ habitu, ipse sua ratione ad clauum sedet, qa non amplius ducit rationem appetitus, sed rationi obtẽperat, & qđ illa ostẽdit id vult, idq3 petit. ⸿ Arcas eques, ostdit Aeneæ se hæc scire quæ ipse ponit, vt inde captet fidem in vaticinatione victoriæ, quã ipse futurã esse nescit.

IIR.

Crastina[a] lux, mea si non irrita dicta putaris,
Ingentes rutulæ spectabit cædis aceruos.
Dixerat, & dextra discedens impulit altam
Haud[b] ignara modi puppĩ3. fugit illa p vndas
Ocyor & iacula, & ventos æquante sagitta.
Inde[c] aliæ celerant cursus. stupet inscius[d] ipse
Tros Anchisiades, animos tamen omine[e] tollit
Tũ breuiter supera aspectans cõuexa precatur
Alma[f] parẽs idæa Deũ, cui Dyndima[g] cordi,
Turrigeræq3[h] vrbes, biiugiq3 ad frena[i] leones.
Tu mihi nũc pugnæ pnceps, tu rite ppinques[k]
Auguriũ, phrygibusq3[l] adsis pede diua secũdo.
Tantum[m] effatus. & interea reuoluta[n] ruebat[o]
Matura iam luce dies, noctemq3 fugarat.
Principio socijs[p] edicit signa[q] sequantur,
Atq; animos aptent armis, pugnæq; parent se.
Iamq3 in conspectu teucros habet & sua castra
Stãs celsa in puppi. Clypeũ tum deinde sinistra
Extulit ardentem clamorem ad sydera tollunt
Dardanidæ e muris. spes addita suscitat iras.
Tela manu iaciunt, quales[r] sub nubibus atris
Strymmõiæ dãt signa Grues. atq; æthera tranãt

a ⸿ CRAstina lux mea si nõ irrita dicta putaris Ingentes rutulæ spectabit cædis aceruos, spectabit est vera lectio & ordo ẽ, si mea dicta nõ putaris irrita, crastina lux in gẽtes aceruos cædis spectabit, nã male qdam spectabis legunt & ad lucẽ referunt, qđ nõ pcedit, nullu'.n. sic loqt. o Aenea si q̃ dico minime credis, o lux crastina igentis cædis aceruos spectabis. b ⸿ Haũ ignara modi, moderationis qppe q̃ fuerat nauis. c ⸿ Inde aliæ celerãt, Ide aliæ nymphæ nauiũ cursus celeriores efficiunt, sicut fecerat Cymodocea. d ⸿ Inscius rex quas audierat, nã ex apto credere nõ poterat. e ⸿ Omine, augurio pmissæ victoriæ. f ⸿ Alma parẽs idæa deum, alma pprie est tellus ab eo q nos alat. abusiue ẽt alijs nominibus epithetõ daẽ Terram aũt psiat esse matrẽ deũ, vnde & simulacrũ eius cũ claui pingiẽ. nã terra aperiẽ verno, hyemali claudiẽ tẽpore. g ⸿ Dyndima, mõs phrygiæ. h ⸿ Turrigeræq3 vrbes ciuitates turritæ, vñ & cũ corona turrita mater pingiẽ deũ. i ⸿ Ad frena leones, iõ hoc fingiẽ q oĩs feritas maternæ subiacet affectioni & subiugata est. k ⸿ Propiques, familiare efficias, vt Et propius res aspice nostras. l ⸿ Phrygibusq3 adsis, ac si diceret cultorib' tuis. m ⸿ Tantũ effatus, breuiter, vt sup ait ppter lucẽ iam maturã .i. plenã, nã non crepusculũ, sed lux matura describiẽ. n ⸿ Reuoluta, apta, sicut ptra iuolutum dicimus esse illud quod clausum est. o ⸿ Ruebat autẽ oriebatur, vt Ruit oceano nox, & est in sensu hysterõ pteron, prius enim nox fugaẽ, sic

dies oriẽ. p ⸿ Socijs edicit, .i. fm edicta nÿphæ. q ⸿ Signa seq̃ntur, vel tesseræ vel tubarum vẽ signa militaria r ⸿ Quales sũ nubibus atris, idest altis. Strimoniæ vero grues a fluuio thraciæ strymmone, iuxta quem habitant hæc autem cõparatio non ad telorum pertinent ictum, s3 ad troianorum clamorem, Nã & Homerus sic posuit. a q̃ sum pta est comparatio. Τρῶες μὲν κλαγγῇ τ' ἐνοπῇ τ' ἴσαν ὄρνιθες ὥς, ἠΰτε περ κλαγγὴ γεράνων πέλει οὐρανόθι πρό, αἵ τ' ἐπεὶ οὖν χειμῶνα φύγον, καὶ ἀθέσφατον ὄμβρον κλαγγῇ ταί γε πέτονται ἐπ' ὠκεανοῖο ῥοάων.

DON

⸿ SPECLAbit aceruos, pdixit futura vt dea appareret. ⸿ Tollit .a. audierat nympha ẽt, Aduersa ergo non lætabatur, sed quia plura nunciabantur prospera attollebat animos.

⸿ Alma parens idæa, ex ijs tribus nominibus captauit beniuolentiam. ⸿ Edicit, est edicere cum auctoritate aliquid curandum iubere. ⸿ Dardanidæ e muris, ostendit, quid possit spes, nã qui metu fugiebant, nũc spẽ in hostes insurgunt.

CHRI.

⸿ STVPET, cum præsens miraculum velocitatis animaduerteret, accepit spem etiã victoriæ quã illa pdixerat. ⸿ Alma parens .i. nam hæc terra est. Terra autem omnia alit. ⸿ Dyndima. mõs, vnde & ipsa dea dindymene est dicta. ⸿ Biiugi, qđ Bigæ essent. Fabula autem leonum est notissima. ⸿ In conspectu, i. ptra id spacium quo conspectus puenit. ⸿ Ardentẽ, splendentem. vt Tyrioq3 ardebat murice lena, & facit rem verisimilẽ

nā quo inō pōtuiſſet e lōnginquō cōſpici clypeus, niſi pp, ſplēdorē, & niſi ipſe ex altiore parte navis extuliſſet. ¶ Clamorē, pp ſubitā lætitiā. ¶ Spes ſuſcitat iras, nā ſpes tollit aīos, & aīo℞ elatio nos adultionē excitat, vñ excitat̄ acrior pugna, nā poſſunt quia poſſe videntur.

Cum ſonitu, fugiuntq; [a] notos clamore ſecūdo.
At Rutulo regi, Ducibuſq; ea mira videri
Auſoniis. donec verſas ad littora puppes
Reſpiciunt, totumq; adlabi [b] claſſibus Aequor
Ardet [c] apex [d] capiti, criſtiſq; a vertice flamma
Funditur, & vaſtos vmbo vomit aureus ignes
Non ſecus ac liquida ſiquando nocte Cometæ [e]
Sanguinei lugubre rubent, aut Sirius [f] ardor,
Ille ſitim, morboſq; ferens mortalibus ægris
Naſcitur, & leuo [g] contriſtat lumine cœlum.
Haud tamen audaci turno fiducia ceſſit
Littora præripere, & venienteis pellere terra.
Vltro animos tollit dictis, atq; increpat vltro.
Quod [h] votis optaſtis adeſt, perfringere [i] dextra
In manibus [k] mars ipſe viris, nunc cōiugis eſto [l]

SER. a ¶ FVGiunt q; notas, aut q̄ſi uis vētos frigidos, nā; & grues ſignificāt tēpeſtatē futuras, vt in georgicis legimus, Aut illō ſurgentē, vallibus imis Aeriæ fugere grues. Aut re vera notos, horū.n. calores fugiūt quas reuertunt̄ in thraciam. b ¶ Adlabi claſſibus æquor cū claſſibus labi. c ¶ Ardet apex capiti ex ſeq̄ntib' itelligim' Aeneæ armo℞ fieri ōſcriptiōes nā dictur' eſt, At nō audaci turno fiducia ceſſit, q̄uis talia arma reſpiceret. Si tñ primā reſpicias ɔnexionē q̄ſi ō turno vł dicere, qđ nō ꝑcedit. d ¶ Apex coni altitudo. Ħ loco, ē āt Homeri & locus cōpatio.

παμφαίνονθ᾽. ὥς τ᾽ ἀστέρ᾽ ὀπωρινὸν
πεδίοιο
ὅς ῥά τε λαμπρὸν... ἀμολγῷ
[illegible]
λαμπρότατος μὲν ὅ γ᾽ ἐστί, κακὸν δέ τε σῆμα τέτυκται
καί τε φέρει πολλὸν πυρετὸν δειλοῖσι βροτοῖσιν

Hoc aūt iſte violētius poſuit, ꝙ ille ſtellæ tātū facit cōparationē, Ħ ēt ſtellæ peſtiferæ, reſpiciēs q̄s clades rutulis eēt illatur' Aeneas. e ¶ Cometæ ſanguinei lugubre, ꝑ lugubrit̄. Cometæ aūt latine crinitæ ſtellæ appellant̄ & Stoici dñt has ſtellas eē vltra. xxxij q̄rus nola & effect' Abien', q iābis ſcripſit Virgilij fabulas memorat. Pli. Secūdus ēt dicit cometas ſtellas eē naturales q̄ apparēt certis tēporib'. Itē hoc quoq; cōmemorat cometas fieri de planetis qnq;, vñ interdū bona, īterdū peſſima ſignificāt, nā ſi dē Venere aut Ioue ſīāt optima ꝓnunciāt, ſi de Marte aut Saturno deteriora, nā mercurialis ſemp talis ē q̄lis ille cui coheret, vñ & miniſter deo℞ ſingit̄ hic, ē ꝙ mō ait Cometæ ſanguinei lugubre rubēt, i. noxij. f ¶ Sirı' ardor: ſirius ſtella

ē ī ore canis, q̄ vt ī tertio diximus, q̄tū ī ipſa ē peſtifera ē, ſꝫ ꝑ q̄litate adiacētiū aut vicit̄, aut mīorib' vtitur virib', hic ē ꝙ cū certo tpe ſemp orıat̄, nō ſemp ē noxia. g ¶ Leuo, noxio, ꝙ autē ait cōtriſtat lumīe quom de ſtella loq̄ret̄, quā armis ſplēdētib' cōparauit, bñ Ħ Sta. ad ipſa arma trāſtulit dicēs, Armaq; in auro triſtia. h ¶ Qđ vo. op. rē magna ars pſuadentis ē, vt qđ cupit fieri in ꝓiodiciū trahat, ſic Ħ loco qa vult Turnus, vt optet pugnā eius ſocij, hāc eos dixit ſp optaſſe. i ¶ Perfrīgē. d. fortit̄ facere, & bñ ṽbo vſus eſt militari. k ¶ In ma. nō iā in votis, ſed in manib' res ē. l ¶ Eſto, ꝑ ſit, tria pſona ē.

DON. ¶ At Rutulo. Hi. n. in plano ɔſtituti videre Aeneā nō poterāt. ¶ Totūq; ad lit. Morale q̄dē, nā repētio turbaq; motu oīa maiōa vidēt̄.

CHR. ¶ Ardet apex capiti, oſīdit fulgorē ſanguineū galeæ atq; clypei ſūmū hoſtib' terrores īcuṫē potuiſſe. De ſirio ṽo & cometa dēmū ē ī ſupiorb'. ¶ Totūq; al. cl. æ. nā ex tiore reb maior videbat̄. ¶ Sāgulei, Quia ſīt de colore Martis, q ſanguine' ē, & portēdunt bella & cædes. ¶ Lugubre rubēt. i. qa rubent luctū & ſāguīs effuſionē notāt. ¶ Haū tñ. a. t. f. c. īgēſtē qdē terrorē arma īcutiebāt. Sꝫ tāta erat in turno audacia, vt ñ diſcederet a ſolita violētia. Capitiq; optimum ɔſiliū ita ſe venienti æneæ īterponē, vt ſe ſuis ɔiūgē nō poſſet, vt diffiūctis virib' ībeciliores eēt. Et q̄ re oſīdit vt fortitudo in hoc duce erat, ita fuiſſe & ſapiētiā. Quæ duo īperatorē abſoluūt, altera. n. qd op' ſit facto cernit̄. altera qd iā cognitū ē pficit̄. ¶ Q ō. v. o. ɔuenientiſſima oro ī gn̄e demōſtratiuo, & ſtatī ea ꝑpōit q̄ pudorē afferꝰ poſſint, & īfamiā, niſi virili aīo pficit̄. Mlti n. ī qbus vera fortitudo eē nō pōt, pudore & īfamiæ metu ad ea īpelluntꝰ, ad q̄ ṽa ṽtus ſi adeſſet īpuliſſet. ¶ In ma. m. i. v. q. d. ꝙ il q ṽtute pſtant ꝑ ſuo arbitrio martē tractāt. i. victoriā in ptāte hñt, ḡ pudēda res ē cū effugeꝰ quē toties optaſtis, vt ſit argumētatio ab honeſto. Deinde

SER. Deinde arguit a facili cũ in manibus fortiũ virorũ oĩa sint põsita. Postremo ostẽdit illos nõ de ĩpio & de ambitiõe certare, sʒ p domo, p vita, p ꝯiugibus, atq liberis, q̃ est argumẽtatio a necessitate, ꝙ pfectissima ex breuibus ṽbis oro ab honesto vt fugiãt opprobriũ, ne fugiant quos votis optarũt, qđ est sũma ignominia, a facili pp eorũ fortitudinẽ, a necessario ꝙ pugnãt p salute sua & suorũ. A vitãda ignominia quã subirẽt si a maioribus degenerarẽt, itẽ a facili cũ accidat occasio, vt possint labẽtes nec firmo gressu stãtes suadere, & cogere hostes vt in quo loco velit, in eo pugnẽt, addit postremo sniam & audentes fortuna iuuat.

Quisqʒ suæ, tectiqʒ memor, nũc magna referto[a]
Facta patrũ, laudesqʒ, vltro occurram[a] ad vndã
Dum trepidi, egressisqʒ labant vestigia prima.
Audentes Fortuna iuuat.
Hæc ait, & secum versat[b] quos ducere contra,
Vel quibus obsessos possit cõcredere[c] muros
Interea Aeneas socios de puppibus altis
Pontibus[d] exponit, multi seruare recursus
Languẽtis[e] Pelagi, & breuibus[f] cõcredere saltu.
Per remos[g] alii speculatus littora tarcon
Qua vada nõ spirat[h], nec fracta remurmurat vnda.
Sʒ mare ioffensũ crescẽti ad labitur æstu.
Aduertit subito proras, sociosqʒ precatur
Nunc o lecta manus validis incumbite remis.
Tollite[i] ferte rates. inimicam findite[k] rostris
Hanc terrã, sulcumqʒ sibi premat ipsa Carina.
Frangere nec tali puppem statione[l] recuso
Arrepta tellure semel. quæ talia postq̃
Effatus tarcon, Socij consurgere tonsis,
Spumantesqʒ rates aruis inferre Latinis,
Donec rostra tenent siccum, & sedere carinæ
Omnes innocuæ[m], sed non puppis tua tarcon.
Nanqʒ inflicta vadis, dorso[n] dũ pẽdet iniquo[o]
Anceps sustentata diu, fluctusqʒ[p] fatigat,
Soluitur, atqʒ viros medijs exponit[q] in vndis.
Fragmina remorũ, quos & fluitantia transtra

a ¶ REFERTO sa p. alij hic distĩgunt vt sit referat mõ vnusqsq; fcã patrũ & laudes, & secutus Ser. hĩ dicit, q ait hispanorũ fuisse vt ĩ bella eũtib⁹ iuuenib⁹ parẽtũ facta memorarent a mrib⁹, alij distĩgunt, nũc magna referto facta, vt duas res dixerit, nũc vnusquisq; et suorũ factorũ meminerit, et laudis patrũ. b ¶ Versat q̃s du. ꝯ cogitat qdẽ sʒ nõ facit, ne diuiso exercitu vtrobiq; vincat, qđ seq̄ntia ĩdicãt, nã paulo post dicturus est. Et rapit acer totã aciẽ ĩ teucros. c ¶ Cõcredere, cõ uacat. d ¶ Põtib⁹; scaphis nauiũ. e ¶ Lãguẽtis, trãqlli. f ¶ Breuibus, vadis. g ¶ Per re. i. scaphis. h ¶ Nõ spirãt, legit & sperat, qđ melius est, nã dũ vada ẽ nõ sperat, ĩcidit ĩn ea. i ¶ Tollite fer. ra. ad celeritatẽ dictũ ẽ. k ¶ Findite rostris, militari felle dictũ est, vt ẽt terra ipsa qdãmõ sentiat hostis aduẽtum. l ¶ Statione, statio est portus tpalis, nã port⁹ ẽ vbi hyemat, sʒ mõ statio siccũ littus sighat, sĩ. n. dicit potius terra, & naui frãgẽ nõ recuso. m ¶ Innocuæ, ĩnocuus ẽ cui nõ nocet, ĩnoxi⁹ q ñ nouit nocẽ, sʒ hĩ poetæ plerũq; ꝯfũdũt. n ¶ Dorso int. dorsũ ẽ durior arẽa. q̃ remeãtib⁹ fluctib⁹ & cũrib⁹ dẽsat, et ĩ modũ saxi durescit, qđ a nautis puluin⁹ vocat. o ¶ Iniq̃, sibi nocẽti. p ¶ Fluctusq; fa. sĩ audis eã, nã fluctib⁹ ntũs est singlaris. q ¶ Expõit ĩ. v. ñ ĩ vndas, q a ĩ ipo loco res agitat, nec ẽ mutatio.

DON. ¶ VERSAT q̃s ducẽ, ĩ tãta despatiõe, nec cõsiliũ nec vĩ animi amisit.

CHRI. ¶ HAEC ait, mira ducis virtus q in tanto & tã ĩprouiso piculo nihil d aĩo ĩminuerit. Neq; qđ fieri solet ĩ magna reꝝ ꝑturbatione suæ prudentiæ oblit⁹ est. Nam & subita orõne socios ne q̃ in re desicerẽt corrobo rauit, & hostes anteq; ĩ terra ꝯsisterẽt, atq; ĩ ordines redigerẽtur ĩuadere parauit & delectũ ex tpe tum coruʒ quos ad expugnanda mœnia relinq̃rent, tũ eorum q̃s secũ ꝯ Aeneas educeret habuit. Nec minor iu Ænea atq; etruscis demonstrat industria ac celeritas, in q̃ etiã per Tarcõtẽ exꝑmit sũmope curandũ eẽ ne celeritas sit sine sũma cautiõe, q̃ nisi adhibeat ꝑsæpe euenit, vt pperat o tarditatẽ afferat, in q̃ loco manifestũ est tñ viꝝ ira potius q̃ in Mezẽtiũ flagrabat ꝑcipitatũ quã ꝯsilio vt id tẽtaret adductũ eẽ. Ex quo recte admõet poeta vt in agẽdis rebus nihil p ꝑturbatiões, sed oĩa per rectã rõnẽ agẽda esse. Quã qdem reꝫ sinister nauis exitus pulchre admonet. Hoc idem sua oro manifestat, quæ cõcitatissima est, & illud nõ sapienter profert frãgere nec tali puppim statione recuso, Cõsuluit ꝙ poeta vitæ & moribus hominum, ꝯsulit & suauissimæ cuidã iocũditati quam varietas affert. Mirifice autem pugnaꝫ varietate casuũ distinguit atq; exornat.

Impedit, retrahitq́ pedes[a] simul vnda relabens
Nec Turnũ segnis retinet mora. sed rapit acer
Totã aciem ĩ teucros, & contra in littore sistit.
Signa canunt, primus turmas iuasit[b] agrestes
Aeneas, omen pugnæ[a], strauitq́ latinos
Occiso therone[c]. virum qui maximus vltro
Aeneam petit huic gladio, perq́ ærea scuta
Per tunicã[d] squallentẽ auro latus haurit[e] aptũ.
Inde lycam ferit exsectum iam matre perẽpta
Et tibi[f] phoebe sacrum, casus euadere ferri
Cui licuit[g] paruo, nec longe Cyssea durum,
Immanemq́ Gyam sternentes agmina claua
Deiecit loeto. nil illos Herculis Arma,
Nil ualidæ iuuere manus, genitorq́ Melamp[9]
Alcidæ comes, vsq́[h] graues dum terra labores
Præbuit. Ecce[i] Pharo, voces dum iactat inertes
Intorquens iaculum clamanti sistit in ore.
Tu quoq́ flauentem[l] prima lanugine malas
Dũ sequeris cliciũ ĩfoelix[k] noua[m] gaudia cydõ
Dardania stratus[n] dextra securus amorum,
Qui iuuenũ tibi semp erant: miserãde[o] iaceres
Ni fratrum stipata[p] cohors foret obuia phorci
Progenies, septem numero, septenaq́[q] tela
Coniiciunt partim galea, clypeoq́ resultant
Irrita, deflexit[r] partim stringentia corpus
Alma Venus, fidum Aeneas affatur achaten[s].
Suggere[t] tela mihi non vllum dextera frustra
Torserit ĩ Rutulos, steterãt q̃ ĩ corpore Graium
Iliacis campis, tum magnã corripit hastam,

SER. a OMEN pugnæ, s al. pugnã illã p oĩ bello futurã, ideo ergo omen, quia sicut nũc, sic vbiq́ vincet Aeneas. b Inuasit agrestes, quia dixit Et latos vastãt cultoribus agros. c Therone, hoc nomen in Pindaro lectũ est tñ. d Tunicã squallentẽ. i. splendentem loricam. e Haurit, ferit modo signi ficat. f Et tibi phoebe sacrũ, oẽs qui secto matris vẽtre procreant, ideo sũt Apollini cõsecrati, qa deus est medicinæ, p quã lucẽ sortiũtur, vnde Aesculapius eius fingitur filius. Ita enim procreatum supradiximus. Cæsarum etiam familia ideo sacra retinebat Apollinis, quia qui p̃mus de eoꝝ familia fuit, execto matris vẽtre procreatus est, vnde etiam Cæsar dictus est, licet varia de æthymologia huius nominis dicant, vt diximus supra. g Q ŏ licuit paruo, legit & cui licuit. h Vsq́, tãdiu, donec. i Ecce pharon, legit, & pharo, vt It clamor cœlo, vt sit datiu⁹ ab eo qđ est pharus, si aũt pharon legeris, figuratũ est, nã ꝺ nominatiuo trãsit ad datiuũ dicẽs clamãti. k Infœlix noua gaudia cydon, de cretensibus accipimus q in amores pueroꝝ ĩtemperãtes fuerũt, qđ postea ĩ laconas & totã græciã trãslatũ ẽ, adeo vt Cicero dicat in libris de publica opprobrio fuisse adolescentibus si amatores nõ haberent, propter qđ poeta Cydonẽ inducit amatorẽ. Nouimus aũt Cydones cretẽses dici. Sane Cydon qñ nomẽ est ppriũ, ci nãliter pducit, si appellatiuum corripit, vt Parthus siue Cydõ telũ ĩmedicabile torsit, tñ statum ẽt in ppo corripuit, vt Hæc regi pmissa cydon hæc ĩpe dabamus, qđ fecit abutẽs licẽtia, q̃ vtimur in noĩbus pprijs. l Flauẽtẽ malas, flauentes malas hñtem primæ ætatis. m Noua gaudia, qa tũc p̃mũ amare cœpat. n Stratus, deest pene. o Miserãde, p miserandus nã p nolatiuo vocatiuũ posuit, vt cõtra Socer arma latinus habeto, ĩ illic possit acci pi socer arma latinus habeat nam habeto & secũdæ & tertiæ psonæ est, tñ alibi nolatiuum p vocatiuo posuit, vt Corniger hesperidũ fluuius regnator aquarũ. p stipata cohors, vnanimiter veniens. q Septenaq́ tela, more suo p septes, vt bina p duobus. r Deflexit partim stringẽtia corp⁹ alma venus, male ait Donatus ĩ loco aũ dictorũ eẽ oblitũ, Virg q post Iouis phibitionẽ bellis faciat numinã tereffe si respiciẽs Iouẽ magis dĩos hortatũ eẽ ĩ fœdera, q̃ a bellis phibuisse, naq́ & paulo post tã Iuno q̃ iuturna bellis ĩtererũt. s Achaten, oĩa noĩa q̃ ĩ tes exeũt, vocatiuũ in a mittũt, vt Achates Achata, Thymœta, vt ολυσης λυσα διοποτης διοποτα. t Suggere tela mihi, ordo ẽ Suggẽ tela mihi, q̃ ĩ cãpis Iliacis ĩ græcoꝝ stetẽ corporib⁹ nullũ. n. mea dextra ĩ rutulos sine cã iaculabit telũ eoꝝ, q̃ iã ĩt cæde hostiũ cõprobata.

CHR. C. QVALLENTEM, splendentem, sed de hac dictione alibi dictũ est. Aerea. s. q̃q̃uis nõ fiat positio si plures consonantes sequantur vocalem dummodo sint non in eadẽ dictione, sed in sequenti, vt hic tamẽ ratio sit. Deflexit, flectendo remouit.

Et iacit. illa volans Clypei trasuerberat[a] æra
Meonis. & Thoraca simul cuʒ pectore rumpit.
Huic frater subit alcanor, fratremq; ruentem
Sustentat dextra. traiecto[b] missa lacerto
Protinus[c] hasta fuit, seruatq; cruenta tenoré[d].
Dexteraq; ex húero neruis moribunda[e] pepédit.
Tum numitor iaculo fratris[f] de corpore rapto
Aeneam petiit: sed non & figere contra
Est licitum, magniq; femur[g] perstrinxit achatæ
Hic Curibus[h] fidens primæuo corpore clausus
Aduenit, & rigida[i] Dryopen ferit eminus hasta
Sub mentum grauiter pressa, pariterq; loquétis
Vocem, animamq; rapit traiecto gutture, at ille
Fronte ferit terram, & crassum vomit ore cruoreʒ
Tres quoq; threicios Boreæ[k] de gente supma
Et treis quos Idas pater, patria Ismara[l] mittit
Per varios sternit, casus occurrit Alesus.
Auruncæq; manus. subit & Neptunnia proles
Insignis Mesapus equis. expellere[m] tendunt
Nunc hi nunc illi. certatur limine[n] in ipso
Ausoniæ, magno[o] discordes Aethere uenti
Prælia ceu tollunt animis: & uiribus æquis,
Non ipsi inter se, non nubila, non mare cedit.
Anceps pugna diu. obnixi[p] omnia contra.
Haud aliter Troianæ Acies, Aciesq; Latinæ
Cócurrunt. hæret[q] pede pes, densusq; viro Vir.
At parte ex alia, qua saxa rotantia late
Intulerat torrens: arbustaq; diruta ripis,
Arcades[r] insuetos acies inferre pedestres
Vt vidit Palas Latio[s] dare terga isequaci.

SER. a ℭTRASVERberat, scidit. b ſ Traiecto missa lacerto, q̃ fuerat missa retracto lacerto. c ſ Protinus, iugiter, ꝓtinue. d ſ Tenoré, currédi modū. e ſ Moribūda, moriéti similis, qđ ita eé, ét sal. oñdit, q ait Quasi vitabūdus p trames & salsuosa loca exercitū ductare nā Jugurtha ñ vitabat legatū sed eū vitare simulabat, nam ga nomen est, iđ sıgnat silitudiné nó passioné, qđ si participia l'r diceret a passiuo veniret. Oia eniʒ a passiuo partici pia i'dus exeūt moribūda simi lis morięti, ñ enim pticipia liter aliquid significat sʒ nominis hʒ significationé, nois át significatio similitudinem hʒ nó passiõeʒ, qñ dico moriturus é, ꝓe moriturus é, moribúdus ꝓo non vere, sed sīlis morięti, vñ & Sal. dixit quasi vitabundus. f ſ Fr̄is ð corpoŕ rapto, ñ diceret fratrū de corpore speciosius eét, qđ iđ om sit, qa hasta Alcanoris tm̄ vulnerauerat manū, i Meōis ꝓo hæserat corpe. g ſ Femur, fèmur dicius qa lectū est, & declinat huius femoris, illius ꝓo ablatiui nó iuenit no latiuus Lat' cripit a femle, licet Caper in libris enucleati smonis dicat femen, sed nó ponit exéplum, ergo aut ħ femur aut hoc femé, nā femus non dicimus penitus. h ſ Hic curibus, ħ est tūc & est ordo Tunc fidens primæuo corpore aduenit clausus curibus, q erat ð curib', vt veteres romulia, aut fidens curibus, vt Ecce sabinoꝝ prisco de sanguine magnū Agmé agés clausus. i ſ Rigida, tenens eā, nó vibrans & iaciens. k ſ Boreæ de gente supma, aut originé ducēs a Zetó & Calai, q Boreæ filij & nymphæ Orithyiæ fuerūt, vt, de gente de gñe accipiamus, Aut certe i hypboreis mótibus natus, vñ est origo véti boreæ. l ſ Ismara, thraciæ ciuitas a monte Ismaro. m ſ Expellere tendūt, loco se inuiceʒ mouere contendunt. n ſ Limine. i. littoꝛ. o ſ Magno æthere. i. aere i magno, nā véti i æthere nó sunt, sed in aere, sicut supra Atq; æthera tranant cuʒ sonitu pro aerem. p ſ Obnixi omnia cōtra, mare mari, nubes nubibus, venti ventis, legit & obnixi, vt referatur ad ventos. q ſ Hæret pede pes, pro pedi, nam antiptosis est, et est Homeri versiculus.
ἀσπὶς ἄρ' ἀσπίδ' ἔρειδε κόρυς κόρυν ἀνέρα δ' ἀνήρ
r ſ Arcades, accusatiuus est pluralis, cuius vltima sylla ba ideo breuis est, quia nominatiuus pluralis es terminatur, vt hi arcades delphines delphinas. s ſ Latio sequaci, pro latinis, alibi, Inuadūt vrbem somno vinoq; sepultam.

ℭTHORAX, indumentum quo bellator ꝗ ad pectus munitur. DONA.

ℭPROTINVS iugiter ꝓtinuate. ſ Rigida, iflexibili, ergo durissima. ſ Hæret pede pes, ex metri necessitate posuit pede ꝓ pedi p antiptosin. ſ Insuetos, ꝗ digni venia pugnabát n. pugna pedestri, cui nó eént assueti, neq; id stulta electióe adducti, sʒ inigtate & aspitate locoꝝ coacti excusát ꝗꝗ fugiát maxiaq; dat adolescéti laus ꝗ i tāto piclo et séili ꝓsilio & iuicto aio vsus sūmi ducis offim adipleuerit CHRIS.

Aspera quis natura loci dimittere[a] quando
Suasit equos, vnum quod rebus restat egenis
Nunc prece, nūc dictis Virtutē accēdit amaris.
Qua[b] fugitis socij? per vos, & fortia facta,
Per ducis Euandri nomen: deuictaq; [c]bella,
Spemq; meā, patriæ q̄ nūc subit æmula laudis,
Fidite[d] ne pedibus, ferro rumpenda per hostes
Est via qua globus ille virum dēssimus vrget.
Hac vos[e] & Palanta ducem Patria alta reposcit.
Numia[f] nulla p̄mūt mortali vrgemur ab hoste
Mortales totidem, nobis animæq;, manusq;.
Ecce[g] maris magno[h] claudit nos obijce Pōt[us].
Deest iā terra fugæ Pelago Troiam ne petetis?
Hæc ait, & medius densos[i] prorumpit in hostes
Obuius huic primum fatis[k] adductus iniquis
Fit Lagus hunc, magno[l] vellit dū pōdere saxū,
Intorto figit telo, discrimina costis
Per mediū qua Spina dedit, hastāq; receptat[m]
Ossibus hærentē, quē non sup[n] occupat Hisbō.
Ille quidē hoc sperans. nā[o] Palas ante ruentem,
Dum furit, incautum crudeli morte sodalis
Excipit, atq; ensez tumido[p] i pulmone recōdit.
Hinc Sthenelu; petit, & Rhœti[q] de gēte vetusta
Anchemolū thalamos ausū icestare Nouercæ.

SER. a COMMITTERE qñ, sīgdē, & ē rōanæ milli tiæ, nā in locis impeditis equos comitibus dabāt, & pedstri certamie pfligebāt. b Quo fugitis? hoc amare dctū ē, nā p̄ces sequunt. c Deuictaq; bella, finita, exhausta, nā hostis vicit nō bellū d Fidite ne pedib', datiu' ē pedibus, nā si do tibi dicius. e Hac vos & palāta ducē patria alta reposcit, ī vēt pria vt p cædes hostiū fuertamur f Numia nulla p̄mūt. argumētat a facili dicēs nū p̄ dōs s; p̄ mortales bella tractam' g Ecce maris qō ē efficax ī sine posūit, nāq; dicit eos q̄ fugiant nō hēre, quū t̄ra teneat ab hostib', mare āt pedib' trāsit nō possint, castra v̄o igredi turpissimus sit, aut certe ē sī impoīe a ab hostib' obūdentur, vt qdā volūt itelligētes E[t] rapit acēr totā aciem in teucros. s. quā ādducebat certis relictis. h Magno claudit nos obijce, mō vsus hēt vt dicamus hic obex, vñ qdā magno obijce legunt. Antiq ēt hæc obex dicebāt, s; qō est magna obijce. hic ē qō nōnulli vitāt gñis dubietatē, & legūt magni. s. maris. Cap tñ in libris dubij gñis pbat dici hic & hæc obex, qō vt diximus, hodie ō vsu recessit. i Dēsos prūpit ī hostes, vt eos hortaret exēplo. k Fatis iniquis, exitum p̄occupauit futuꝝ. l Magno pōdere, magni pōderis, vt Aere cauo clipeū, p cauī. m Receptat, iō freq̄ntatiuo vsus est, qa hærētē hastā ossibus auellere facile nō poterat, ergo receptat est freq̄nti pcussiōe diuellit. n Sup occupat, quū nō desup occupat, iō aūt desup qa Palas ad euellēdā hastas fuerat inclinatus. o Nā palas añ ruentem dū furit, ordo ē. Nā eūdē Palas añ excepit. i. dolo interemit. ille. n. incautus fuerat furēs pp crudelē mortē sodalis, vñ & icaut' fuerat p Tumido in pulmone, & nālit tumido, & qa furebat, ī pulmone aūt recondit archaismos ē p ī pulmonē. q Rhœti ō gēte vetusta Anchemolū, hæc fabula nusq; īuenit ī auctorib'. Abienus āt q totū Virgiliū & Liuiū iābicis scripsit hāc cōmemorat dicens græcā eē. Rhœtus ergo marrubioꝝ rex fuit in Italia, qui Anchemolo filio Casperia; superduxit nouercā, hāc priuignus stuprauit, quo cognito quum eū pater persequeretur, & ad pœnā vocaret, fugiēs ille se ad Turnū ptulit.

DON. QVO fugitis, cum oīa tenēt hostes.

CHRI. QVO FVGITIS. q. d. cū nullum victis refugiū sit, nā veait Salu. nec locus nec amic' q̄sq; texit, quē arma nō texerunt, arguit ergo a necessario nō eē fugiendū, & vt pudore q̄ res in al[iis] excellētibus multū valeat eos retineat, commemorat fcā eoꝝ excellentia, & gloriā euādri regis q̄ oīa p̄iti pugna deturpari dehonestariq; facile possint si fugiāt. Addit & spem suā & modeste, ita res tractat vt oīa ad illos adhortādos nō ad seip̄m laudādū tēdē videātur. Fidite ne. p. i. fugæ ad exitiū tñ pducet, q̄si dicat, si amittēda vita est potius gloriose dū viriliī pugnatis q̄ ignominiose dū turpiter fugitis amittēda est. Dehortat ergo fugā q̄m turpissima sine aliq̄ vtilitate futura sit. deinde hortat ad pugnā quā suadet ab vtili cū illa sola salutē sibi cōparare possint, ostēditq; nō esse illam īpossibilem cū res illis cū hoībus qui vici p̄sit, & nō cū dijs qui sunt inuicti futura sit. Postremo ostendit necessarium esse illos stare quando fuga omnis interclusa illis sit. Et medius densos, non enī verbis solom, sed multo magis exemplo suo psuadendum erat.

Vos etiam gemini Rutulis cecidistis in aruis
Daucia Laride, Thymberq́ꝫ simillima proles
Indiscreta suis[a], gratusq́ꝫ parentibus error.
At nunc dura dedit vobis discrimina[b] Palas,
Nã tibi thymbre[c] caput Euádrius[d] abstulit ensis
Te decisa suum Laride dextera quærit,
Semianimesq́ꝫ[e] micãt digiti, ferrumq́ꝫ retractãt.
Arcadas accensos monitu, & præclara tuentes[f]
Fcã viri, Mixt° Dolor[g], & pudor armat i hostes.
Tũ Palas Biiugis fugientem[h] Rhœtea præter.
Traiicit hoc spacium tantumq́ꝫ more fuit[i] Ilo.
Ilo nanq́ꝫ procul validam direxerat hastam,
Quã medius Rhoete° itercipit, optie Teuthra[k]
Te fugiens, fratremq́ꝫ Tyrem[l], curruqꝫ volutus
Cædit semianimis Rutulorum calcibus arua.
Ac velut optata[m] Ventis æstate coortis
Dispersa immitit siluis incendia pastor,
Correptis subito medijs extenditur[n] vna
Horrida per latos acies[o] Volcania campos,
Ille sedens victor[p] flammas despectat ouáteis[q]
Non aliter socium virtus coit[r] omnis in vnum,
Teqꝫ iuuat Pala sed bellis[s] acer Alesus
Tendit in aduersos, seqꝫ in sua[t] colligit arma.
Hic mactat Ladõa, Pheretaqꝫ: Demodocũqꝫ.
Strymmonio dextraꝫ fulgenti diripit ense
Elatam[u] in iugulum, saxo ferit ora Thoantis,
Ossaqꝫ dispergit cerebro permixta cruento.
Fata canens[x] siluis genitor celarat Alesum.
Vt senior loeto canentia[y] lumina soluit,

SER. a ¶ SVIS, etiam suis. Luc. Et amissum fratrem lugentibus offert. b ¶ Discrimina, differẽtias. c ¶ Thymbre, pro thymber metri causa metaplasmum fecit. d ¶ Euandrius abstulit ensis, possessiuum est modo non patronymicũ. e ¶ semianimesq́ꝫ micant digiti ferrumq́ꝫ retra. Ennij est, vt Oscitat I cãpis caput a ceruice reuulsum, Semianimesq́ꝫ micant oculi, lucemqꝫ requirunt, quem versum ita transtulit ad suum carmen Var. Traconus. f ¶ Tuentes modo, videntẽs, alibi defendentes. g ¶ Dolor, & pudor, sic de Mezentio. Aestuat ingens Vno in cordẽ pudor mixtoqꝫ isania luctu. h ¶ Fugientem rhœtea præter, præter fugientẽ. i ¶ Fuit ilo, subaudis ad mortẽꝫ Ili, hoc spaciuꝫ fuit tãtuꝫ & hæc sola mora quo minus Ilus periret. k ¶ Teuthra, ab eo qđ ẽ hic Teutras huius teutræ quomodo Aeneas huius Aeneæ. l ¶ Tyrẽꝫ ab eo qđ est hic Tyres. m ¶ Optata. i. ex vota, p æstatem. n. venti frequenter optãtur, & quasi contingere videntur ex vota. n ¶ Extenditur vna, sicut duces diuersis locis commissa prælia continuauerant. o ¶ Acies vulcania, ideo abusus est, quia comparatio ad bellum pertinet, nam de igne dicere acieꝫ satis icongruũ est, ergo acies vulcania vis ignis, quæ late per campos effunditur. p ¶ Victor, cui vota processerunt. Voti compos. i. ἐπιτυχών. q ¶ Ouanteis, abusio est non proprietas. r ¶ Coit omnis in vnum, vnanimiter omnes fortiter faciũt. s ¶ Sed bellis acer, sed modo particula inceptiuã est, sicut in Salustio sæpius sicut ait interdum, nã non est coniunctio rationantis. t ¶ In sua colligit arma, post scutuꝫ se claudit, alibi. Et se collegit in arma. u ¶ Elatum in iugulũꝫ, iugulo suo vulnus minantem. x ¶ Fata canẽs, quasi diuinus, alij cãuens legunt sm quod non statiꝫ & diuinus apparet, nam & ab alijs audita cauẽ poterat. y ¶ Canentia lumina; aut hypellage ẽ pro ipse canẽs, aut physicã res dixit. dicuntur enim pupillæ mortis tempore albescere.

DOM. ¶ ARCAdes, vehemẽter monet virtus alieno exẽplo, maxime ducis.

CHRI. ¶ ARCAdes, multa ponit vt quæ singula arcades excitare possent primũ præsentia ordtis ducis, deinde eiusdem exemplum quod etiam timidos ignauosqꝫ excitare valet. pudor deniqꝫ qui ab omni dedecore mortales abstinere cogit, atqꝫ iracundia quæ ad grauissima quæqꝫ pericula præcipites agit. Sapientissimus ergo poeta vt rem verisimilem faciat nullam ex validissimis causis quibus ad periculosissimam pugnam accendi possent, omisit, nam cum fortitudo vna sit & in paucis inueniatur, posuit omnia quæ sæpissime virtutis vicem agunt, deinde cum narratio tãtæ stragis in fastidiũ auditorẽ ducere posset locũ, ipsũꝫ mira varietate distiguit & multis lũinib' illustrat. ¶ Rhœt' hũc marrubiorũ q in Marsis sit regẽ fuisse dĩt & anchemolo filio nouercã casperiã iduxisse, ast ille eã stuprauit, ideoq́ꝫ irã pr̃is metuẽs ad turnũ fugit.

SER. a ¶ INIECERE manū parcæ, traxerunt debitū sibi, & sermone vsus est iuris, nā man⁹ iniectio dicitur quoties nulla iudicis auctoritate expectata, rē nobis debitā vēdicamus. b ¶ Da nūc thybri pater, vicinū inchoat numen, cuius ripis bella tractātur, sic sup. Tu dea, tu præsens nostro succurre labori. c ¶ Tua quercus, i. tuis ripis creata. d ¶ Audijt, modo exaudijt, & ad effectū deduxit, paulo post tantum audijt, vt Audijt alcides iuuenē. e ¶ Dū texit, dum spoliat, nā tempus præsens ē non præteritum ab eo qđ est tego, sic Plaut⁹, Ego hunc hominem detexā pallio. f ¶ At non cæde viri tanta perterrita lausus. subaudis esse. g ¶ Nodumq; morāq;, bñ addidit morā, ne nodū alium acciperemus, nā nodus proprie est densa peditū multitudo, sicut turma equitū, vt lectū est i disciplina militari. Nodus ergo pro difficultate accipe, que vix possit exolui.

l ¶ Maiore sub hoste, sub hostilitate, nā sb diuersis hostib⁹ perēut, aut synecdoche ē singularis p plurali vt vterūq; armato milite cōplēt m ¶ Aequore iusso, p ipsi iussi, & ē vsurpatū participiū, nā iubeor nō dicimus, vn̄ pōt venire iussus, q̄q̄ iterū sic dicat, vt Luc. Cui⁹ seruaueris vmbras, Si qcqd iubeat velis, sic ergo hic participiū vsurpauit, vt Hora. vbū dicēs Hæc ego pcurare & idone⁹ imperor & n̄ fuit⁹. Ergo satis licēter dictū ē, adeo vt ĩ loco Prob⁹ hic correptū a longum posuerit. n ¶ Tū, deinde o ¶ Tyrāni, regis superbi. p ¶ Aut spolijs ego iam raptis laudabor opimis aut loeto, dilema argumentū, qđ ē ab vtraq; parte firmissimū, & cōcludit aduersarios. q ¶ Spolijs opimis, quæ dux duci detrahit, vt diximus supra opima sūt spolia.

Iniecere[a] manum Parcæ, telisq; sacrarunt
Euandri: quem sic palas petit ante precatus
Da nūc[b] Thybri pater ferro, quod missile libro
Fortunam, atq; viam duri per pectus Alesi.
Hæc arma, exuuiasq; viri tua[c] Querc[d] habebit.
Audijt[d] illa Deus, dū[e] texit imaona Alesus
Arcadio infoelix telo dat pectus inermum.
At non[f] cæde viri tanta perterrita lausus
Pars ingens belli sinit agmina primus abantem
Oppositū interimit pugnæ. nodumq;[g] moramq;.
Sternitur Arcadiæ proles, sternuntur ethrusci.
Et vos o grais[h] imperdita corpora Teucri,
Agmina concurrūt, ducibusq; & viribus æquis
Extremi[i] addensant acies, nec turba[k] moueri
Tela, manusq; sinit, hinc palas instat, & vrget.
Hinc contra lausus. nec multū discrepat ætas.
Egregii forma, sed quis fortuna negarat
In patriam redditus. ipsos concurrere passus
Haud tamē inter se magni Regnator olympi.
Mox illos sua fata manent maiore[l] sub hoste.
Interea soror alma monet succurrere lauso
Turnū, qui volucri curru mediū secat agmen,
Vt vidit socios. tempus desistere pugnæ,
Solus ego in palanta feror. soli mihi palas
Debetur, cuperem ipse parens spectator adesset.
Hæc ait, & socii cesserunt æquore[m] iussi.
At Rutulum abscessu, iuuenis tū[n] iussa supba
Miratus stupet in turno, corpusq; per ingens
Lumina voluit, obitq; truci pcul omnia visu.
Talibus & dictis it contra dicta tyranni[o]
Aut[p] spoliis[q] ego iam raptis laudabor opimis,
Aut loeto insigni, sorti pater æquus vtriq; est.
Tolle minas. fatus medium procedit in æquor.

DON. ¶ PETIT TELO, & pcat verbis. ¶ Cuperē ipse parēs, ipse s. q amat, ipse q inimicis meis auxilia subministrat, ipse a q missus est contra me. ¶ Spectator, quia grauiora sunt quæ videnť, q̄ q̄ audiunť. Quod leoni Turnum & tauro Palantē cōparat, iam euentum rei demonstrat.

h ¶ Graijs imperdita corpora teucri, q̄s græci pdere nequerūt. Teucros autē accipimus Quos secū duxit Æneas⁹ nā ait Quorū de numero q sese in bella sequanť Præstātes virtute legit, alias nō pcedit, nā paulo post erupturi sunt q obsidenť in castris. i ¶ Extremi addensant acies, Luc. Quārū pede pria relato Constrigit gyros acies, dēsent āt scōæ cōiungationis ē. k ¶ Nec turba moueri tela manusq; sinit, Luca. Gladiosq; suos cōpressa timebat.

CHRI. ¶ SOLVS ego i. p. s. Vtinam pater spectator adesset. Amara verba, & est illud dicendi genus ardens & concitatum. De quo in superioribus diximus. ¶ Miratus sic. præsagia sunt hæc futuræ mortis. ¶ Aut sp. e. i. Oratio cōueniens magnanimo iuueni.

CERIGIOVS

Frigidus[a] Arcadibus coit in præcordia sanguis
Desiluit Turnus biiugis pedes apparat ire
Comminus, vtqȝ leo[c] specula[b] cũ vidit ab alta
Stare procul campis meditantem p̃lia taurum,
Aduolat. haud alia est turni venientis imago.
Hunc vbi[d] contiguũ[e] missæ fore credidit hastæ,
Ire[e] prior Palas, si qua fors[f] adiuuet ausum
Virib[o] ĩparib[o]. magnumqȝ ita ad Aethera fat.
Per p̃ris hospitiũ, & mensas quas aduena adisti
Te precor[g] Alcide coeptis ingentibus adsis.
Cernat[h] semineci sibi me rapere arma cruenta,
Victoréqȝ[i] ferant morientia lumina turni.
Audiit Alcides iuuenem, magnumqȝ sub imo
Corde p̃mit gẽitũ, lachrymasqȝ[k] effundit inanes.
Tum genitor Natum dictis affatur amicis.
Stat[m] sua cuiqȝ[l] dies[n]. breue[o] & irreparabile tp̃s
Omnibus[p] est vitæ. sed Famã[q] extendere factis
Hoc virtutis opus[r]. Troiæ sub mœnibus altis
Tot gnati[s] cecidere Deum. quin occidit vna
Sarpedon[t] mea progenies. etiam[u] sua turnum
Fata vocant metasqȝ[x] dati peruenit[y] ad æui.

a ¶ Frigidus arcadib' coit in p̃cordia san/guis, p̃sagio mortis futuræ. b ¶ Specula cũ vidit ab alta. hoc ad curr' altitudinẽ spectat. c ¶ Leo ad turni violentiã ac feritatẽ, & est ordo vtqȝ leo aduolat, talis est Turni imago venientis. d ¶ Cõtiguũ, postq̃ vidit eũ venisse ĩtra iactũ teli. s. vt posset feriri. e ¶ Ire p̃or pallas s. audis volait. f ¶ Fors, fortuna p̃p illõ Audentes fortuna iuuat. g ¶ Te p̃cor alcide supra ꝯtra inferiorẽ hostẽ fluminis iplorauit auxiliũ, nũc ꝯtra maiorẽ viribus deuꝫ vocat uirtute p̃stãtẽ. h ¶ Cernat semineci, ad illud qđ ait Turnus Cuperẽ ip̃e parẽs spectator adesset. hic dicit ip̃e suum cernat itẽ aitũ. i ¶ Victoréqȝ ferãt morientia lumina turni, Donatus dicit meminerit, sed melius est sustineãt q̃si põdus & pœnam, nõ.n. possunt meminisse oculi. k ¶ Lachrymasqȝ effundit inanes, ostẽdit euẽtũ futurꝰ. l ¶ Stat sua cuiqȝ dies, Sectis p̃horũ poetæ p̃ qualitate negocioꝝ sem p̃ vtunt, nec se vnq̃ ad vnã alligãt, nisi quoꝝ hoc p̃positũ est vt fecit Lucretius, q epicureos tm̃ secutus est. Scimus aũt inter se sectas esse cõtrarias, vñ fit vt in vno poeta aliqua inueniamus ꝯtraria, nõ ex ipsius vitio, sꝫ varietate sectaꝝ. Illud nãq; qđ ait in quarto sꝫ misera añ diẽ, epicureoꝝ est, q casibus cũcta p̃cedũt, nũc qđ dicit Stat sua cuiqȝ dies, stoicoꝝ est q dñt fatoꝝ statuta seruari. Sane prudẽtẽr fecit vt fluxã & vagã opinionẽ epicureoꝝ daret hoĩ, nã illud ex p̃sona poetæ dictũ hãc aũt validã daret Ioui nã stoici & nimiæ virtutis sũt, & cultores deoꝝ. m ¶ Stat fixa est. n ¶ Dies. tempus vitæ, vt Teren. dicit Adimere ægritudinẽ hoĩbus, nam fœminino vsus est genere, quũ.n. masculino vtimur, re vera diẽ significamus. o ¶ Breue tempus vitæ, q̃a q̃nqȝ finit, ipse paulo post, Rhebe diu res si qua diu mortalibus vlla est Viximus. Itẽ Cicero. Quid est.n. hoc ipsum diu, in quo ẽ aliqd extremũ? & idẽ Horæ.n. p̃tereũt & dies & mẽses & anni. p ¶ Oib' ẽ, magna ꝯsolatio q̃ ostẽd. & nõ esse dolẽda communia. q ¶ Sed famã extẽdere factis, ꝯtra illud qđ occurrebat vitãda est ardua, si breuis est vita, dicit ergo amãdas esse virtutes, vt vitæ breuitas fama & gloriæ meritis possit augeri. r ¶ Op'. offm̃ s ¶ Gnati deum, vt Achilles thetidis, Mennõ Auroræ Aschalaph' Marť. t ¶ Sarpedõ, sm̃ Virgilij declinatiõeꝫ vt Sarpedonis alti vltiã hẽbit accẽtũ in noĩatiuo, sm̃ Homẽ. q & sarpedõtos & sarpedonos facit & vltiã et penultiã. v ¶ etiam .s.t. multi ẽt legunt, vt sit ecce & p̃tinet ad ꝯsolationẽ, nã sic ait, periturus est ille q vincit. x ¶ Metas, fines, vt in primo, His ego nec metas reꝝ nec tp̃a pono. y ¶ Peruenit, bñ ad exp̃imẽdũ celereꝫ mortis aduentũ p̃terito vsus est tempore.

¶ FRigidus ar. & hoc etiã præsagiebat futurã calamitatẽ. ¶ V. qꝫ leo, quadrat cõparatio, nã & si taurũ vincat leo, non tñ multo inferior est taurus leone. Ostẽdit autem ꝙ natura euenire solet, plus in adolescente aioruꝫ fuisse q̃ prudẽtiæ. ¶ Haud alia est. t. u. i Nã leo ita in tauꝝ ferť, vt nihil de victoria dubitet. ¶ Ire. p. Diffidentiæ hoc potius q̃ ꝯfidentiæ signũ esse videtur, qđ manifestius oratio sua ad hercule demonstrat ¶ Audijt. q. d. libenter exaudisset, si fata darent. ¶ Stat. s. cui. d. snĩa est non solum stoicoꝝ qui omnia fatis tribuunt, sed etiã olim grauissimorum philosophoruꝫ Irreparabile: quod repari, idest restaurari nequit. Oratio est quæ & orantis & ei ad quẽ verba habenť vehementer quadret. quis.n. & apud deos maiore maiestate p̃ditus est q̃ Iuppiter? aut apud hoĩes cõstantior Hercule? ¶ Hoc virtu. opus. i. hoc præstare possunt viri virtute præditi. CHRI.

SER. a RVTVLORVM reijcit aruis, respiciendo fecit partem fœliciores, vt aspice nos hoc tantum, quippe quod enim vidit admodum iuuat, reijcit re naturaliter breuis est, & pro longa posuit, sic alibi Reijce ne maculis infuscet vellera pullis, qd licet possit excusari, qa quus facit reieci Iter duas vocales I posita pducit superiorem, vt dicamus eam longã esse sue, quia per declinationem longa futura est, tamen quia in hac re argumentum magis est q̃ ratio dicamus ectasim factam, quæ poetis plerunq; conceditur. b ⸿Fulgentem diripit ensem, ne iacto telo inermis esset. c ⸿Viam molita, hoc est cum difficultate que fuit, per quod et soliditas clypei & min⁹ firmus hastæ iactus ostenditur, d ⸿Num magest, legitur & magis est. vnus tamen est sensus, sed si mage legamus propter metrum dictum est pro magis, sic etiam pote pro potis, Persius Qui pote vis dicam nugaris quũ tibi calue, quod adeo in vsum venit, vt etiam in prosa inueniatur. Cicero in frumentaria, Mage comdemnatum hominem in iudicium adducere non posse. e ⸿Penetrabile, pro penetrale dicitur, nam quod penetrat penetrale dicitur, quod autem penetratur penetrabile. f ⸿Cuspis Igens, ita accipiendum est ne incongruum sit, si de puero dixeris, ingens pectus. Sane cuspidem abusiue pro hastæ mucrone posuit. g ⸿Et pectus perforat hic distinguendum, vt ingens sicut diximus ad super ora, possit referri. h ⸿Animusq; sequuntur, pro anima. Nam animus consilij est, anima vitæ i ⸿Referte euãdro, potest & hic distigui, pôt & supra referre, vt sit Euãdro remitto qualem meruit filium. k ⸿Solamen humandi est, quia solatium viuentiũ est humare defunctos. l ⸿Stabunt, constabunt. m ⸿Paruo, non paruo periculo, vel non paruo precio vel damno. n ⸿Balthei, pôt & ãnæresis esse balthei, pôt & hipermetrus versus, nam sequens a vocali inchoatur baltheus antes in numero singulari masculini tantum est generis. Iuuena. Baltheus & tūicæ & cristæ in numero to plurali est neutri, idem. Quoties rumoribus vlciscũtur balthea.

Sic ait, atq; oculos Rutulorum[a] reijcit aruis.
At Palas magnis emittit viribus hastam,
Vaginaq; caua fulgentem[b] diripit ensem.
Illa volãs, humeri surgunt qua tegmina sũma
Incidit, atq; viam[c] Clypei molita per oras
Tandem etiã magno strixit de corpore Turni,
Hic Turnus ferro præfixum robur acuto
In Palanta diu librans iacit atq; ita fatur
Aspice nũ magne[d] sit nostrũ penetrabile[e] telum
Dixerat, at Clypeum tot ferri terga, tot Aeris,
Cum pellis toties obeat circundata tauri,
Vibranti Cuspis[f] medium transuerberat ictu,
Loricæq; moras, & pectus[g] perforat ingens.
Ille rapit calidum frustra de vulnere telum,
Vna, eademq; via sanguis. animusq;[h] sequunt
Corruit in vulnus sonitum super arma dedere,
Terramq; hostilem moriens petit ore cruento;
Quem turnus super assistens.
Arcades hæc iquit memores mea dicta referte[i],
Euandro, qualem meruit Palanta remitto,
Quisqs honos tumuli: qcqd solamẽ[k] hũandi ẽ,
Largior. haud illi stabunt[l] Aeneia paruo[m]
Hospitia, & leuo pressit pede talia fatus
Exanimẽ, rapiens immania pondera Balthei[n],

⸿OCVLOS rutulorum reijcit aruis, vt demonstraret q̃ suis palas occidendus esset non plus fauere Turno q̃ sibi, nam dij sol lo aspectu fauent. Illa, viam, non defuerunt vires iuueni, sed hasta non incidit in corpus turni expressit autem mirifice sp. teritum adolescentis, & ardorem cum eodẽ pene tempore & hastam contorserit, & illa contorta ensem distrinxerit. ⸿Diu librans, tanq̃ securus, neqs de euentu quicq̃ dubitãs quod oratio manifestat Corruit in vulnus; ⸿Ingens. p. Ostendit proceritatem corporis, iam refert Martinus annalium scriptor in sua martiniana imperante Henrico tertio huius cadauer, haud procul Roma ab agricolis effossum adeo integrum vt nuper extinctum videretur, adeo ingens vt mœnia Romana pceritate superaret, & supra eius caput lucernam perpetuo ardentem quæ nullo liquore nec spiritu extingui posset, sed tandem perforato fundo extincta est, erat autem & epitaphium huiusmodi. Filius euandri Palas quem lancea Turni militis occidit mole sua iacet hic. ⸿Immania pondera, & per hoc etiam ostenditur corporis magnitudo cum tãtus esset balthe us. ⸿Impressumq; nefas, quasi velit hoc tristi fuisse prodigium.

DONI CHRI.

Impressumq́;[a] nefas vna sub nocte iugali.
Cæsa manus iuuenum foede thalamiq́; cruēti,
Quæ bonus[b] Eurytion multo celauerat auro,
Quo nūc Turnus ouat spolio gaudetq́; potit[c].
Nescia[c] mens hominum Fati, sortisq́; futuræ,
Et seruare modum rebus sublata[d] secundis.
Turno tēpus erit magno[e] cum optauerit emptū
Intactum Palanta, & cum spolia ista, diemq́;
Oderit at socij multo[f] gemitu, lachrymisq́;
Impositum scuto referunt Palanta frequentes
O dolor[g], atq́; decus magnum rediture parēti.
Hæc te prima dies bello dedit, hæc eadē aufert
Cum tamen ingētes Rutulorū linquis aceruos.
Nec iam Fama mali tanti: sed certior[h] auctor
Aduolat Aeneæ: tenui[i] discrimine loeti
Esse suos tempus versis[k] succurrere Teucris.
Proxima quæq́; metit gladio, latumq́;[l] per agmē
Ardens limitem agit ferro, te Turne superbum:
Cæde noua quærens. Palas[m], Euander in ipsis
Omnia sunt oculis, mēsæ quas aduena prim[us]
Tunc adiit, dextræq́; datæ, Sulmone creatos
Quattuor hic iuuenes, totidē quos educat Vfens

VIRG. a ¶ IMPRESSUMQ́; nefas, insculptū danaidum nefas. Donatus tamen dicit impressum coactū, quod a patre compulsæ sunt facere, quarum talis est fabula. Danaus & Aegyptus Beli filij fuerunt, ex his Danaus quinquaginta filias habuit, & Aegyptus totidē filios. Danaus coactus a fratre vt filias iuuenib[us] ei[us] traderet matrimonio in ipsos nuptiarum dies gladios virginibus dedit, quibus illæ ex præcepto patris sponsos suos interfecerunt, excepta Hypermestra, quæ Lynceum seruauit. b ¶ Bonus Eurytion, laus ab artifice, vt Mira quem fecerat arte Lycaō. Item Diuini op[us] Alcimedōtis. c ¶ Nescia mens hominum, quia propter hunc pituros est balthei, quē nūc se sustulisse lætatur. d ¶ Sublata, elata. e ¶ Magno cum optauerit, precio scilicet, sic alibi Et magno mercentur atridæ, & est sensus talis. tēpus erit, quo Turnus optabit, quouis precio redimere, ne ipse Palātem occidisse videatur. f ¶ Multo gemitu, cum multo gemitu. g ¶ O dolor, hos duos versus plerique a poeta dictos volūt, alij a socijs, qui portant cadauer, dolor aūt propter Hæc te prima dies bello dedit hæc eadē aufert, Decus propter Quum tamen ingentes rutulorū linquis aceruos. h ¶ Certior auctor. i. nuncius verus. i ¶ Tenui discrimine lœti, modico mortis interstitio, propter quod magna Palantis virtus ostenditur, quo interempto omnis est in fugam conuersus exercitus.

k ¶ Versis, fugatis. l ¶ Latum limitem ardens agit per agmē. i. facit, sic melius quam si dicas latum per agmen. ergo sic intelligamus aut per ordinem, aut per hypallagen. nam & supra sic ait Hæc ego vasta dabo, & lato te limite ducā. m ¶ Palas euander in ipsis Omnia sunt oculis, erat rectum Palas, Euander mensas, quas aduena primus Tūc adiit dextræq́; datæ in ipsis omnia sunt oculis, sed pro te scissa est narratio, per quā animus Aeneæ perturbatus exprimitur.

DON. ¶ VNA SVB nocte iugali. Huiusmodi cælatura triste augurium detuli Turno futuros scilicet vt ipse nuptiarum causa esset peritus. ¶ Metit, quod metit facile secat segetem & obstantia mouet. sic æneas facile cedebāt quæ obstabant.

¶ Quattuor Sulmone creatos, mira virtus hominis qui tanta facilitate tot viuentes hostes rapiat.

CHRI. ¶ Bonus, doctus, vt Cur nō, Mopse, boni quoniam conuenimus ambo. ¶ Celauerat, sculpserat. Nā cælos sculpelles, quo statuarij statuas sculpendo cōficiunt. ¶ Nescia mēs hominum, miseret humani generis, cuius tanta est rerum inscitia, vt sæpissime gaudeant se adeptos esse ea quæ sibi exitio futura sint, vt copiosissime prosequitur, Iuuena. in ea satyra cuius initium est. Omnibus in terris quæ sunt a gadibus. Ibi enim est, Nocitura toga, nocitura petuntur militia, inuehitur etiam in hominum insolentiam, qui in rebus secūdis ita efferuntur vt se intra modestiæ terminos continere non possint. ¶ Hæc te. p. d. ostendit quam sint fallaces rerum euentus quam incerta in rebus fortuna, quam nihil de ea sperandum. Nam is qui plenus spe venerat & victoriam iam animo conceperat, primo pugnæ congressu extinctus est. ¶ Limitem agit, quasi dicat, viam quamuis angustam sibi per hostes facit, vt ostendat quod quāuis fortissimus esset Aeneas. illi tamen terga nō dabant, sed vix illi tantum cedebant quantum transire posset. ¶ Palas euāder in. i. o. s. Vir. n. beneficiorum gratissimus moleste ferebat tales se gratiam Euandro rediturum.

SER. a ¶ INFERIAS quos immolet vmbris, inferiæ sunt sacra mortuorum, quæ inferis soluunt. Sane mos erat in sepulcris virorum fortium captiuos necari, quod postquam crudele visum est, placuit gladiatores ante sepulcra dimicare, qui a bustis bustuarij appellati sunt. nam & Homerus facit ab Achille seruari, quos ad patrocli sepulchrum immolet.

Ennium inuenitur. l ¶ Natis parce tuis, et qui supra dixit natoque patrique, quomodo ait natis, non est contrarium. nam liberos etiam dicimus vnum filium, adeo vt Ter. filias liberos dixerit, vt in ecyra, Qui illum dignum decreuerunt, suos cui liberos committerent, vbi pater de filio ad vxorem loquitur. ergo vsurpauit respiciens ad liberos, vt gnatos de vno diceret. k ¶ Commercia, vicissitudines & ignoscendi facultatem. l ¶ Nec procul hæmonides, licet nomen id possit esse & patronymicum quia Ides exit, vt dicamus Hæmonis filius, tamen melius est vt id proprium esse dicamus, quia nusquam aliud nomen eius aut præmissum est, aut secutum. ergo simile est patronymico, vt sit Hæmonides, sicut Thucydides.

δώδεκα μὲν Τρώων μεγαθύμων υἱέας ἐσθλοὺς ... (Greek quotation, partly illegible)

b ¶ Captiuo sanguine, pro captiuorum, vt Captiui pendent currus. Item Captiuaque vestis Cogerit & est vt dixius speciosus ornatus. c ¶ Mago, datiuus, vt supra Ilo namque procul. d ¶ subit, subsedit.

Viuentes rapit inferias[a], quos immolet vmbris,
Captiuoque[b] rogi perfundat sanguine flammas,
Inde Mago[c] procul infensam contenderat hastam
Ille astu subit[d] ac tremebunda supuolat hasta.
Et genua amplectens affatur talia supplex.
Per patrios[e] manes, et spes surgentis Iuli
Te precor hanc animam serues natoque patrique,
Est domus alta. iacent penitus[f] defossa talenta
Cælati argenti. sunt Auri pondera facti,
Infectique mihi. non hic[g] victoria Teucrum
Vertitur, haud anima una dabit discrimina tanta.
Dixerat. Aeneas cui contra talia reddit.
Argenti. atque Auri memoras quæ multa talenta
Gnatis[h] parce tuis[l] belli commercia[k] Turnus
Sustulit ista prior, iam tum palante perempto.
Hoc patris Anchisæ manes, hoc sentit iulus.
Sic fatus galeam leua tenet, atque reflexa
Ceruice orantis capulo tenus abdidit ensem
Nec procul[l] hæmonides phœbi triuiæque sacerdos
Infula[m] cui sacra redimibat tempora victa
Totus collucens veste, atque insignibus[n] armis
Quem congressus agit campo[o] lapsumque supstans

e ¶ Per patrios manes & spes, per eas personas rogat propter quas precatur filius ac patrem, subdit enim hanc causam serues natoque patrique. f ¶ Penitus defossa talenta, multi enim diuitias suas obruebant, vnde Hora. Quid iuuat immensum te argenti pondus & auri Furtim defossa timidi deponere terra? Sane melius infossa diceret quam defossa, ad quod est metri necessitate compulsus, nam fugit dubiam syllabam, & hic locus est Homeri.

ἔνδον ἐν ἀφνειοῦ πατρὸς κειμήλια κεῖται
χαλκός τε χρυσός τε πολύκμητός τε σίδηρος

g ¶ Non hic victoria teucrum. Vertitur. Luc. Nec pondera rerum Nec momenta sumus. h ¶ Gnatis parce tuis, qui in Vir. scripsit, declamationes de hoc loco ait, improbus es, quam aut regi dones aut filios exhæredes. parce autem est secundum antiquos serua, vt apud Lucillium &

m ¶ Infula, fascia in modum diadematis, a qua vittæ ex vtraque parte dependebant, quæ plerumque lata & plerumque tortilis de albo & cocco. n ¶ Insignibus armis, A sp sic legit, & vtitur Salustij exemplo, qui ait Equo atque armis insignibus. Probus vero insignibus albis dicit legendum, vt vestes albas accipiamus, quæ sunt sacerdotibus congruæ, sicut sta. de amphiarao dicit Albaque purpureas interplicat infula cristas. o ¶ Campo, per campum.

CHRI. ¶ PER patrios manes, breuis & ipsa accommodata oratio. nam cum petat se seruari patri, & filio, rogat per patrem & per filium, deinde proponit vtilitatem, postremo ostendit salutem suam nullum esse detrimentum victoriæ. Oratio autem æneæ demonstrat non crudelitate nam sed necessitate quam intulit Turnus non parci sibi, ergo potius ex pietate in palanta quam ex odio in eum id agere cogitur. Multa enim sua natura impia videri possunt quæ aliqua re interueniente sunt pia.

IMMOLAT.

SER. a ¶ IMMOLAT, q̄ṡ victimā, vt ille ɔsue uerat, nā hoc verbo ad sacerdotis nomē allu sit. b ¶ Ingētiq; vmbra tegit, aut magnitudi ne corporis sui obūbrat eius cadauer, aut in gēti vmbra .i. morte tegit, vt In æternā clau dunt lumina noctē, aut īgenti vmbra tegit s3 vsus accipiē dū est .i. īsultatione eū cpp̄mit & obumbrat. c ¶ Serestus, serestos duos ītelligamus, vnū ī castris, & vnū cū Ænea. Nā troiani nōdū erāt pe, vt ītelligamus eū, quem supdixit, ergo duo sī, nec mirū quū & ipse dixerit, qđ exēplo eē possit assaracīq; duo. d ¶ Lecta refert, ppe dixit nā spolia quæ aptāt trophæis legi dr̄r .i. eligi. e ¶ Trophæū, declinatio latīa ē, vñ & penultīa habebit accentū in nūero plurali, qa trophæa dicīus sicut græci, nec aliqd tñ mutilamus, erit ī antepenultīa accētus sicut apđ græcos. f ¶ Instaurāt acies, κατα το σιωπώμενον nā fusas accipiamus ex eo qđ dixit īstaurāt. g ¶ Volcani stirpe creatus, notandū stirpem de patre dictā, quū semp de longa generis sīgnificatiōe dicat. h ¶ Dardanides, patronymicū a maiorib⁹. i ¶ Dixerat ille aliqd, pbabilr dctm̄ est, ac si diceret nō mir̄ sic occisus esse eum q sibi plurimū arrogabat. k ¶ Cœloq; alum fortasse ferebat, forte exæquerat cœlo, vt de Aenea Drances quibus cœlo te laudib⁹ æquē. l ¶ Siluicolæ fauno dryopæ quē nympha crearat, Faunus hoc loco qdā rusticus ītelligēdus est nō deus, sicut sup̄ Antyrus quē legimus Iouē, nōnulli etiā nymphā nō deā volūt, sed græce spōsam dictam, nec īcredibile sit ex duob⁹ numibus pcreatū esse mortalē, qq̄ hæc numia sm̄ Aristotelē aliqñ moriant. m ¶ Illa reducta .i. longa, vt Interea videt æneas ī valle reducta, & ītelligimus pcta hasta Tarqti arma esse īpedita, Aliı̄ reducta retroducta dicūt, qđ nō pcedit. n ¶ Istic nūc metuēde iace, sarcasmos ē hostilis irrisio, est autem Homeri versus. ἐνταυθοῖ νῦν κεῖσο μετ' ἰχθύσιν οἵ σ' ὠτειλῆς αἷμ' ἀπολιχμήσοντ' ἀκηδέες o ¶ Patrio sepulcro, etiā hic apparet Faunū hoiem fuisse. p ¶ Impasti, ita auidi vt sp credāt ipasti, sicut de harpyis dixit ī t'tio, Et pallida sp ora fame q̄ṡ fame. q ¶ Ausonidū, p ausonidarū, sicut deū p deorū, nā ausonidum a gñe feminino venit vt hæc ausōia hæ ausonides ausonidap̄ nō venit ab eo qđ ē hic ausonida huius ausonidæ. r ¶ Taciē regnauit amyclis, īter caietā & terracinam oppidū ɔstitutum ē a lacōibus, q comites castoris & Pollucis fuerūt, & ab amyclis puinciæ laconicæ ciuitate ē ei nom̄ īditū, Lacones itaq; isti cū s3 pythagore ī sectā a cæde oīu3 aīaliū abstīerēt, vñ Iuue. a cūctis aīalib⁹ abstinuit q tāq; hoīes, et ex vicinis paludib⁹ natas spētes occidē nefas putarēt, ab ıı̄sdē īterēpti sī, vñ Amyclas tacitas dicit .i. pythagoreas nā pythagorica ḋr ē qnquēnale sılētiū, est & alia expō, quū freqnī falso nūciarent hostes, & īani terror ɔcitas ɔ̄starel, lata lege cautū est, ne qs vnq; hostis nūciaret aduētū postea quū vere hostis vēiret, nullo nūciāte ex īprouiso capta est, vñ tacitæ Amyclæ dictæ sūt q piē sılētio, hic est q ait Lucillius Mihi necesse ē log, nā scio Amyclas tacēdo piısse

Immolat[a], ingentiq;[b] vmbra tegit, arma Serest[c]e
Lecta[d] refert hūeris, tibi rex Gradiue tropheū[e].
Instaurāt[f] acies Volcani[g] stirpe creatus
Cæculus. & veniens marsorū a mōtibus vmbro.
Dardanides[h] cōtra furit, Anxuris ense sinistram
Et totum Clypei ferro deiecerat orbem.
Dixerat[i] ille aliqd magnū. vimq; affore uerbo
Crediderat, Coeloq;[k] animū fortasse ferebat,
Caniciemq; sibi, & longos promiserat annos.
Tarquitus exultans contra fulgentibus armis.
Siluicolæ[l] Faūo Dryope quē Nympha crearat,
Obuius ardenti sese optulit. ille[m] reducta
Loricam, clypeiq; ingens onus impedit hasta.
Tunc caput orātis nequiq;, & multa parantis
Dicere, deturbat terræ truncumq; tepentem
Prouoluens, super hæc inimico pectore fatur.
Istic[n] nunc metuende iace. non optima mater
Cōdet humi, patrio ue[o] onerabit mēbra sepulcro,
Alitibus liquere feris, aut gurgite mersum
Vnda feret, piscesq; impasti[p] vulnera lambent,
Protinus Antæum: & lycam pria agmina turni
Persequtur, fortēq; Numā: fuluumq; Camertē
Magnanimo Volscente satum, ditissimus agri
Qui fuit ausonidū[q], & tacitis[r] regnauit amyclis

DON. ¶ Caniciē q; sibi, irridet q futurorū sciæ cōfidūt. ¶ Metuēde, q te metuendū arbitratus es.

CHRI. ¶ ISTIC nūc metuende iaces, Hostilis & acerrima īcrepatio. ¶ Amyclis, volūt nōnulli milites castoris q lacōes erāt post p̄mū bellum troianū ī italiā venisse. Aliı̄ āt scribūt illos

Lacões qdã fuisse nõ castoris millites, sz exilio actos q int Caietã & Fũdos vrbẽ paluſtri lõco ꝯdidẽ, & ab amyclis vrbe lacõica Amyclas dixẽ. Has Pli. ait a ſpẽtib⁹ deletas. Emilius ſit A ſp refert cũ ſæpe falſo annũciaret aduẽtos hoſtiũ amyclãnibus capitale ex lege iſtitutũ eẽ ſi illud deſceps nũciaret. Ergo cũ aduentarẽt hoſtes nihil nũciatũ eſt, & p ſilẽtiũ capta eſt vrbs. Hic Lucilius ait Mihi neceſſe eſt loq. Nã ſcio amyclas ſilẽtio piſſe, & Silius italicus. Quæq; euertẽ ſilẽtia amyclæ, ſed potuerũt ita captæ ſeqũtib⁹ deide tpibus a ſpẽtibus delerie

SER.

a ❡ ÆGÆon q. ipſe ẽ & Briareus. b ſ Ignẽ pe. a. A ſp dicit ignẽ hũc aſæ i telligẽdũ calorẽ vẽiẽtẽ ex ferocitate, vt ſit quũ vi ſuæ crudelitatẽ efflaret. Alij ignẽ hunc fulmis volũt, vt ſit dcm quẽ admõuẽ i ꝑ illis expirãtẽ trãſ fixo pectoꝝ flãmas. Sãe norãdũ ignẽ arſiſſe quoꝫ igni alia res ardeat.
c ſ Sic, vt ſi vnã manũ putares, nãq; ad illũ ſlet cõpatio, vt ĩtelligamus eũ multitudĩs vice dimicaſſe.
d ſ Intepuit. m. nimia. ſ. cæde
e ſ Quadriiuges, pp homœoteleutõ noluit dicẽ q̃driiugos, ꝯtulitq; ſe ad aliã declinationẽ, nã & q̃driiugos & q̃driiuges dicius, ſicut ſermes & ſermos, exanimes & exalos.

Aegæon[a] qualis. centum cui brachia dicunt
Centenaſq; manus. quinquaginta oꝛib⁹ ignẽ[b]
Pectoꝛibuſq; arſiſſe, Iouis cum fulmina contra
Tot paribus ſtreperet clypeis, tot ſtrigeret enſes
Sic[c] toto Aeneas deſæuit in æquoꝛe victoꝛ,
Vt ſemel intepuit[d] mucro quin ecce Niphei
Quadriiuges[e] i equos, aduerſaq; pectoꝛa tẽdit.
Atq;[f] illi longe[g] gradientem & dira frementem
Vt videre, metu verſi: retroq; ruentes,
Effunduntq; ducẽ, rapiuntq; ad littoꝛa Currus.
Interea biiugis[h] infert ſe Lucagus albis
In medios, fraterq; Liger ſed frater habenis,
Flectit equos, ſtrictũ rotat acer Lucagus enſem
Haud tulit Aeneas tanto feruoꝛe furentes.
Irruit, aduerſaq; ingens apparuit haſta.
Cui Liger.
Non[i] Diomedis equos, nõ currũ cernis Achilli,
Aut Phrygiæ campos nunc belli finis, & æui
His dabitur terris veſano talia late
Dicta volant Ligeri, ſed non & Troius Heros
Dicta[k] parat contra iaculũ nam toꝛq̃t i hoſtem,
Lucagus vt pronus[l] pendens in verbera telo
Admonuit biiugos: pꝛoiecto[m] dum pede leuo
Aptat ſe pugnæ, ſubit oras haſta per ima,
Fulgentis Clypei, tum leuum perfoꝛat Inguen.
Excuſſus curru moꝛibundus voluitur aruis.
Quem pius Aeneas dictis affatur amaris.
Lucage[n] nulla tuos currus fuga ſegnis equoꝛuꝫ
Pꝛodidit, aut vanæ vertere ex hoſtibus vmbræ,

tioꝛia ẽ ſupio ri, ſi. n. ꝑtinet. obiecisti mihi, q ſz & a dioᷤe. & ab achille ꝯpulſus i fugã te ſio o Lucage nec eq vtar ditas ꝑdidit, qꝫ mihi ꝯtigit, cũ a diomede occiſus ẽ pãdar⁹ q ĩ eodẽ curru dimicabat, nec aliq vmbra eq tui teriti, qꝫ factũ, ſæpius in Hom. legit, ſz paulo poſt tñ nũ cogit ima go bella ꝯſer, ꝑt tñ & ad illũ referri q tpe, eũ ab Achil. nobe neptũn⁹ eripuit vti. v. ꝯmẽorat
❡ ACHILLẽ & DOMẽ diomedẽ ſi vlt. laudaſ ſz illos cũ Aenea deꝑ mit. ſ In ph. q. d. i qb⁹ ꝯſabãt ſ belles. ſ Nõ. d. e. p. nãs prudens. norat nõ liguã ſed manu vtẽdũ in bello.

driiuges dicius, ſicut ſermes & ſermos, exanimes & exalos. f ſ Atq; i. f. eq. nã ad ſupiora rettulit, qꝫ ſciẽdũ eſt eẽ vitioſum, ĩterpoſuit. n. Aduerſaq; pectora. g ſ Lõge. gr. lõgis gradibus ĩcedẽtẽ, & ẽ militaris ĩceſſius, & eſt Hom. vt μακρὰ προβιβάς. h ſ Biiugis, erit nrũs ſi biiugus, nã biiugibus faceret ſi eẽt tertiæ formæ ab eo qꝫ ẽſt biiugis hui⁹ biiugis. i ſ Nõ. d. e. n. c. c. a. duos obijcit, a qb⁹ ẽ vict⁹ æneas, nec tñ vſq;q̃q;, nã coꝝ ipet⁹ euitauit k ſ Dcã. p. ꝑt legi & dcã pat ꝯ. l ſ Pronus, pẽdẽs, pn⁹ nom ẽ, nã & cõpaſ vt pnior, ſi nõ pticipiũ eẽt, fieret vitioſa locutio ſine ĩterpõne locutiõis. m ſ Proiecto, extẽto, vt piectaq; ſaxa pachynni. n ſ Lucage. n. t. c. f. ſ. e. Prodidit aut vãe vtẽ ex hoſtib⁹ vmbræ, hæc allocu

❡ ÆGÆON, de q̃ in ſupioribus dixius, nã ipſe Briareus ẽ cẽtũ brachia, nã ἑκατόγχειρος i. cẽtimanus fingiſ. ſ Nõ dio. eq. vãitatis plena oro eſt q̃ ex ore fortiſſimoꝝ prudentiũq; viroꝝ nõ egrediſ. Qui. n. res grãdes aggrediunſ ij potius ſilẽtio ꝯſiliũ tegũt q̃; vanis minis efferunſ. Vñ de æneap ſert, ſed nõ & troius heros dcã parat ꝯ. ſ Quẽ. p. æne. di. affa. ama. genus dicendi ardens atrectum & ĩſenſuꝫ eſt qꝫ q̃le ſit, & cui tribuaſ iã ſup demonſtrauimus. Hoc nõ mitiori Aeneæ nãe quadrat, ſed alo ſuo morte palãtis exacerbato ꝯuenit. Ergo poeta ne ſi igento ſuo, ſed cõcitationi ex mœrore intercẽpti. Palãtis dare videreſ dixit pius æneas dictis amaris vt pietas nãe, amator ꝯcitatiõis eẽ ſignificaret.

CHRI.

Ipse[a] rotis[b] saliens iuga deseris, hæc ita fatus
Arripuit biiugos, frater tendebat inermes
Infoelix palmas curru delapsus eodem.
Per te per qui te talem genuere: parentes
Vir troiane, sine[c] hãc aiam, & miserere p̃cantis.
pluribus oranti Aeneas, haud talia dudum
Dicta dabas, morere, & fratrẽ ne desere frater.
Tum latebras[d]. aiæ pectus mucrone recludit.
Talia per campos edebat[e] funera victor
Dardanius, torrentis aquæ, vel turbinis atri
More furẽs. tãdẽ erumpunt, & castra relinquũt
Ascanius, puer[t] & nequiq̃; obsessa iuuentus.
Iunonem interea compellat iuppiter vltro.
O germana mihi, atq; eadem gratissima cõiux
Vt rebare[f], Venus (nec te[g] sententia fallit)
Troianas sustentat opes. non viuida[h] bello
Dextra viris: animusq; ferox, patiensq; pericli.
Cui iuno[i] summissa. quid o pulcherrime cõiux
Sollicitas ægram? & tua tristia[k] dicta timentem?
Si mihi quæ quõdã fuerat, quamq; eẽ decebat
Vis in amore foret. non hæc mihi nãq; negares
Oĩpotens. quin[l] & pugnæ subducere turnum,
Et Dauno possẽm incolumem seruare parenti.
Nũc[m] pereat. teucrisq; pio det sanguie poenas,
Ille tamen[n] nostra[o] deducit origine nomen,
Pilumnusq; illi quartus[p] pater, & tua larga
Sæpe manu, multisq; onerauit limina donis.
Cui Rex Aetherei breuiter sic fatur Olympi.
Si mora[q] præsentis Laeti: tempusq; caduco[r],

SER. a ❧ IPSE rotis saliens, sarcasmos est, nam per irrisionem dictum est. Ille enim vulneratus ceciderat. b ❧ Rotis, idest curru a parte totum. c ❧ Sine permitte vitam scilicet relique, pater, & συγχώρησις. d ❧ Latebras animæ pectus, definitio pectoris est. e ❧ Edebat, quasi ad spectandũ, vnde & muneris editores dicuntur. f ❧ Vt rebare, vt arbitrabaris, verũ est q̃ troiani Veneris virtute nituntur, & dictũ est per ironiaz, nam superfluo quidaz hãc orationẽ simpliciter dictam volunt, vt re vera dicat iuppiter per se nihil iuuare posse troianos, qd̃ falsũ est, adeo vt Iunonis oratio ad ironiaz non ad simplicia verba respondeat. g ❧ Nec te sententia fallit, sit p parẽthesim dictũ est. h ❧ Viuida, fortis, vt sed bello viuida virtus, i ❧ Cui Iuno summissa, humilis, & quia intellexit se obliqua troianorum accusatione impugnari suum pudorem, & ipse respondit oblique. k ❧ Tristia, seuera. Terentius, Et tristis seueritas inest, atq; in verbis fides. Item contra Virgilius Furias amnemq; seuerum, idest tristes. l ❧ Quin, idest vt non, nam confirmatiua particula non est. m ❧ Nunc pereat, teucrisq; pio det sanguine poenas, sermo obliquus non apertus ductus, nam non agit vt pereat sed magis fauet eius saluti, quod autem dicitur pio sanguine, Aeneæ eum latẽter exæquat, qui vbiq; inducit cultor deorũ. n ❧ Ille tamen, q̃q̃ moriturus, tamen ab dijs originẽ ducit. o ❧ Nostra, diuina. p ❧ Quartus pater, abauus, nec est cõtrariũ illud Cui Pilũnus auus, potuit enim fieri vt & auus & abauus eius a pilunno pilunni nominarentur. q ❧ Si mora præsentis læti, ex iouis concessione quali arte egerit Iuno cognoscitur, scilicet vt Turnus posset euadere. r ❧ Caduco, morituro.

DON. ❧ SVMMISSA, humilem esse decet quem necessitas precandi vrget.

CHR. ❧ TVRBINIS, de quo alias. ❧ Tandem erũpunt. s. postq̃ Aeneas ita vires hostiles contriuerat, vt pene obsidionem iã desererent. ❧ Ascanius, qui & parẽti subuenire, & hostem vlcisci cupidissim[us] erat. ❧ Nequicquam, quia superari, aut ne erumperent, prohiberi non potuit. ❧ Cui iuno submis. ostẽdit ex fortunæ varietate & superiores deijci et abiectiores efferri consueuisse. Videmus enim nunc iunonem spe desperatione omnium rerum fastus & grãdia sua verba deposuisse. Muliebriter igitur queritur de imminuto iouis amore erga se, & supplex orat, vt si nõ victor saltẽ incolumis e pugna discedat Turn[us], Est autem oratio artificiosa. Nam a principio ostendit nõ cedere Veneri, sed illi quem timet, vt & in Veneris inuidiam moueat quæ nõ sua idustria, sed alieno auxilio superet, & in se cõmiserationem captat, quæ iniquitate mariti succũbere cogatur. Quod magis dolendum videtur quod nõ sui aut rei culpa sed imminutione amore hoc sibi accidere ostendit, nec discedit a natura muliebri quæ omnia sibi denegata imputant imminutione amoris.

Si mora præsentis. I. Intellexit Iuppiter quod Iuno in tam plena cōcessione oblique nō solum quod turnus tunc subtrahi posset a præsenti pugna petebat, sed omnino incolumis deinceps cu[m]deret, idcirco illi circūscripsit tēpus in quo notatur quod fata differri possunt, sed non tolli.

Oratur iuueni, meqꝫ hoc ita ponere[a] sentis
Tolle fuga turnum, atqꝫ instantibus eripe fatis.
Hactenus[b] indulsisse vacat. sin altior istis
Sub precibus venia[c] vlla latet, totumqꝫ moueri
Mutari ue putas bellum: spes pascis inanes.
Cui Iuno illachrymans, qd si, q̄ voce grauaris[d]
Mēte dares? atqꝫ hæc turno rata[e] vita maneret?
Nūc manet insontē grauis exitus, aut ego veri[f]
Vana feror, quin vt potius formidine falsa
Ludar, & in melius tua qui potes orsa reflectas.
Hæc vbi dicta dedit, Coelo se protinus alto
Misit, agēs hyemem nimbo[g] succincta per auras
Iliacamqꝫ aciem, & laurentia castra petiuit.
Tum Dea nube[h] caua tenuē sine virib[us] vmbrā
In faciē Aeneæ (visu mirabile monstrum)
Dardaniis ornat telis, clypeumqꝫ, iubasqꝫ[i]
Diuini[k] assimulat capitis, dat inania[l] verba,
Dat sine mente sonum, gressusqꝫ effingit euntis
Morte obita[m] quales Fama est volitare figuras,
Aut quæ sopitos deludunt Somnia sensus.
At primas, læta ante acies exultat[n] imago.
Irritatqꝫ[o] virum telis, & voce lacessit.
Instat cui turnus, stridentemqꝫ eminus hastam
Conicit, illa dato vertit vestigia tergo.
Tum vero Aenean auersum vt cedere turnus

SER. a PONERE faceret, sic Lucillius Homerus fecit[us], qui ait ἄλγε' ἔθηκεν, i. fecit. b Hactenus indulsisse vacat, ingenti arte locutus est, nam dicēdo vacat, ostēdit supra hoc breue spaciū vlterius bonarum stellarū irradiatione Turni fata differre non posse, vn[de] nō ait indulsisse libet sed vacat, ac si diceret iam vndiqꝫ in mortem truditur Turnus, hoc tantū vacat in spaciū, hic est quod & supra ait Metasque dati peruenit ad æui. c Venia vlla, bñficium quod speras te mereri. d Quod voce grauaris, negas fato, vox enim Iouis fatū est. Sta. Et vocem fata sequuntur, hoc aūt dicit, vtinam quod negas voce, idest fato, mente præstares, nā si Iouis vox fatum est, potest aliud fando fati ordinem commutare. Grauaris autem negas grauiter fers, & hac locutione nō nisi per accusatiuum vtimur vt si dicas aggrauor aduentū tuum, idest grauiter fero. grauor præsentiam, nā & ipse dixit quæ grauaris aliter nō dicimus in hac significatione, similiter etiā accusatiuo casu vtimur, cū volumus absolutā facere locutionē, & per gerundij modum aliqd dicere, vt petendū mihi est equū, codicem, Byrrū hinc Virgilius, Et pacē troiano ab rege petendū, nā si dixeris petendus est codex, iā nō per gerūdij modū, sed participialiter loqueris. e Rata, firma, perpetua. f Veri vana feror, sum veritatis ignara. g Nimbo succincta, nubibus, qa præmisit agens hyemē, quod nisi esset splendorē acciperem[us], qui est circa corpus deorum. h Nube caua, erit nominatiuus hæc nubes, nā nubs non dicimus, quod ait Liuius Andronicus, qui primus edidit fabulas latinam apud nos. Cicero I tusculanis scrius poeticā nos accepim[us], fere annis quadrigentis post romā cōditā Liuius fabulam dedit. C. Claudio Cæci. f. M. Tudit. Coss. i Iubasqꝫ pro equinā caudā, quæ esse solebat in galeis, vt Cristaqꝫ hirsutus equina. k Diuini assimulat capitis, hoc ex persona poetæ dictum est inuentis futura, nam post mortem in numerum referuntur deorum. l Dat inania verba, nec a mēbris, nec a mēte venientia. m Obita, sumpta & suscepta, & cōpleta. n Exultat, exultare est gaudere, & per se plenū est, nam insultare est irridere inimicos, & dicimus insulto tibi, licet Sal. dixerit Multos adolescentia bonos insultauerat, quis possit illic alia esse significatio, multos insultauerat, hoc est impetū fecerat. o Irritatqꝫ virum telis, iō hac arte agit Iuno, & imagine decipit Turnū, qui si ex apto fugā suaderet, more viri fortis ille fugæ præponeret mortē, quū præsertim, ipse in sequētibus dicat, vsqꝫ adeo ne mori miserum est.

DON. NIHIL est quod ex Donati volumine hic ponendum sit.

CHRI. PONERE, cōstituere. Quod aūt vmbram in formā æneæ cōstituat Iuno nō est ab re. Nam ipsa ābitio plærūqꝫ honorum cupidos viros ita impellit, vt vmbras pro ænea. i. inanē quādā gloriā pro vera laude sectenť, & illa gloria capti, multa supra humanā cōditionē aggrediantur, cui rei fabula etiā ixionis quadrat qui cū se iunoni cōcubere putat, nubibus admiscetur.

TVRBIDVS.

Credidit, atqȝ animo spẽ turbidus[a] hausit inanẽ.
Quo fugis Aenea? thalamos ne desere pactos.
Hac dabitur dextra tellus[b] quæ sita per undas.
Talia vociferans[c] sequitur, strictumqȝ coruscat
Mucronem, nec ferre[d] videt sua gaudia uentos.
Forte[e] ratis celsi coniuncta crepidine[f] saxi
Expositis stabat scalis, & ponte parato
Qua rex clusinis[h] aduectus osinius[g] oris:
Huc sese Aeneæ trepida fugientis imago
Conijcit in latebras, nec turnus segnior instat,
Exuperatqȝ moras, & pontes transilit[i] altos.
Vix proram attigerat, rupit[k] Saturnia funem,
Auulsamqȝ rapit reuoluta per æquora nauem.
Illum[l] autem Aeneas absentẽ in prælia poscit
Obuia[m] multa virum demittit, corpora morti.
Tum leuis aut vltra latebras iã querit imago,
Sed sublime volans nubi se immiscuit atræ,
Quũ turnũ medio[n] interea fert æquore turbo[o]
Respicit ignarus[p] rerum, ingratusqȝ salutis.
Et duplices cum voce manus ad sydera tendit
Omnipotẽs[q] genitor tanton me crimine dignũ
Duxisti: & tales voluisti expendere poenas?
Quo feror? unde abij? q̃ me fuga, quæ ue[s] reducet

SER. a ¶ TVRBIDVS, elat', arrogantia tumens. b ¶ Tellus quæsita per vndas, sic alibi En agros & quã bello troiane petisti Hesperiã metire iacens. c ¶ Vociferãs sequit, seq̃ns clamabat, nõ aũt dixit, & sic ẽ secut'. d ¶ Nec ferre videt sua gaudia vẽtos, puerbiũ est vẽti ferũt gaudia i. lætat i cassũ sic supra, Sed auræ omnia discerpũt. Itẽ partẽ mente dedit partẽ volucres dispersit in auras. e ¶ Forte ratis, õscriptio p ecbasim scd, nõ. n. a superioribus pẽdet, sed antedictis adiũgit, vt insula ẽ caniũ iuxta latus, has autẽ descriptiões esse aptas & raras puenit, sicut & Hor. docet i arte poetica dicẽs Purpureus late, q splẽdeat vnus & alt' Assuit pãnus, sũt enim ornatui. f ¶ Crepidine saxi crepido ẽ abrupti saxi altitudo. Sane hoc loco antiptosis facta est pp metrũ. cõiuncta ergo crepidine p crepidini, sic Hæret pede pes p pedi. g ¶ Osinius, ipse est quẽ supra Massicũ dixit, ergo vt dixim' si Osinius pprιũ est, Massicus appellatiuum, is possit fieri vt duo noia vnius sint, vt est Numa Ponpilius, Alexãder magnus. h ¶ Clusinis oris, thusciæ ciuitate. i ¶ Trãsilit, hoc sermone festinãtis celeritas idicat. k ¶ Rupit saturnia funẽ, ne dephẽso dolo ad bellũ rediret. l ¶ Illũ aũt æneas absentẽ in plia poscit, sic meli' q̃ sicut nõnulli volũt. Vrban' nãq̃ sic legit, ille ãt Aeneã absẽtẽ i plia poscit, vt q̃si ad Turnũ possit referri. m ¶ Obuia multa virũ demittit corpa morti, qđ Vrban' dicit arbitrat de nautis i naui iuẽtis, qđ nõ pcedit, nã abiis dr q recedit, qđ nũc Turno pgruit, nõ Aeneæ, q itereſt plijs. n ¶ Medio, ad mediũ. o ¶ Turbo, vis vẽti. p ¶ Ignarus rerũ, artis, p quã euaserat. q ¶ Omnipotens genitor, duo antomasia p vno pprio, vt Tritonia pallas. r ¶ Tãton, pro tantone, & constat mutilatas partes orationis accentũ in eodẽ loco hẽre, ĩ quo etiã itegræ habuerit, nã μόρια, idest minores particulæ, vtqȝ, ne, ue, ce, quoties iunguntur alijs partibus ante se accentum faciunt qualislibet sit syllaba quæ præcedit, siue breuis siue lõga, vt musæqȝ, huiusne, illisce, tãtone, adduce, õduce: & hæc mutilata similiter pferuntur scilicet sub eodem accentu. s ¶ Quæ ue reducet, q̃lẽ, vt Hunc ego te euryale aspicio, & q̃ñ nesci' sui ẽ in tãta rerũ pmutatiõe.

CHRI. ¶ NEC turnus segnior instat, nã quoties per sũmã inscitiã etiã qui maximi viri habent aduersus res vanas & nihil p futuras oĩ vi'nitũtur, & vtilia q̃ aut dignitatẽ summã, aut saltẽ salutẽ allatura sint negligũt. Et vmbra ille quoddam & vanũ sectanť. ¶ Crimine. i. pœna & posuit p̃cedẽs p subsequenti, nã qđ aliud maius crimen põt excogitare dux q̃ castra suo͛ & pugnãtes acies hostibus pdere, & tñ nõ suo cõsilio factũ ostendit, sed a Ioue in hũc, errorẽ deductũ dolet. ¶ Tanton, nõ potuit illustri' exprimere, quasi dicat, quãtũ nullũ aliud ne excogitari quidẽ põt, potius aũt de ioue q̃ ð reliqs dijs q̃rit, qa ipse prim' oĩum suo nutu oĩa gerit. Est aũt pathetica oõ, & q̃lẽ i hoĩe summa & pturbatione furẽti esse decet Vñ principiũ abruptũ habet, & clausulas' pcisas vt animus crebro æstuet neqȝ vsq̃ consistat. ¶ Omnipotẽs genitor, captat apte beniuolẽtiã dũ oĩpotẽtem & genitorẽ appellat, sꝫ obliquẽ dolet ꝙ cũ oĩpotẽs sit & parentẽ curaȝ subire deceat in tam nefandũ ac ignominiosum errorem illum induxerit. ¶ Quo feror, quasi dicat eo feror. vñ sũma ignominia p uentura sit. ¶ Vnde abij, quasi dicat a meis quos quia a mea causa in tanto periculo cõstituti sunt deserere sũmũ nefas fuit.

Laurenteis ne [a] iterū muros: aut castra videbo?
Quid[b] man⁹ illa vi𝔭 q me, meaq; arma secuti?
Quos ue (nefas) oēs infanda in morte reliqui?
Et, nunc palantes[c] video, gemitumq;[d] cadentū
Accipio qd agā? aut q̃ iam satis ima[e] dehiscat
Terra mihi? vos o potius miserescite[f] Venti.
In rupes, in saxa (volēs vos Turnus adoro[g])
Ferte ratem, seuisqz vadis immittite Syrtis[h]
Quo neqz me Rutuli, neqz ɔscia fama sequał
Hæc memorās aio nunc huc, nūc fluctuat illuc
An sese mucrone ob tantum dedecus amens
Induat?[i] crudum[k] per costas exigat ensem?
Fluctibus an iaciat medijs, & littora nando
Curua petat, Teucrūq; ite𝔭 se reddat in arma.
Ter conatus vtranqz viam ter maxima Iuno
Continuit, iuuenemqz animi[l] miserata repssit.
Labitur alta secans æstu, fluctuqz secundo.
Et patris antiquā Dauni defertur ad vrbem[m].
At Iouis[n] interea monitis[o] Mezentius ardens
Succedit pugnæ Teucrosq; inuadit ouantes.
Concurrunt[p] Tyrrhenæ acies, atq; oībus vni
Vni odijsq; viro, telisqz frequentibus instant

SER. a ¶ LAVRENTIS ne iterum muros, quasi deliberatio est. b ¶ Quid manus illa virum, syllepsis per genus, nā a manu. i. multitudine ad viros trāsitū facit. c ¶ Palantes video, intelligim⁹ eū nō longe a terris fuisse, nā qđ ait supra Medio fert æquore turbo, vt diximus ad medium accipiendū est, aut quia medium dicitur omne qđ est inter fines & initium, vt in quinto Interea medium æneas iam classe tenebat. d ¶ Gemitumqz cadentum accipio, hinc apparet ɔ̃ Aeneā dictum Obuia multa virū demittit corpora morti. e ¶ Ima terra, dolet sibi etiam infœliciū vota sublata, siquidē in mari constitutus optare hiatum nō pōt terræ. Imā autem terram dixit, q̃ cōtinet maria. f ¶ Miserescite venti, pro petentis qualitate, nōnūq; etiā more vicet eē miseratio, vt hoc loco, itē supra Figite me si q̃ ē pietas. g ¶ Adoro, ad vacat, & ē metri cā additū. h ¶ Syrtis, vbi arenosa sūt loca, ğ' imitte me ad sæua vada syrtiū, aut arenosa loca, Aut re vera ad syrtes. i. ad mūdi extrema quo me nec fama comitetur. i ¶ Mucrone īduat, aut κατάχρησις nāq; dixit īduat p feriat, aut hypallage est p mucrone suo īduat corpore, si enī īduere ē vestire, nō mucrone corpus īduit, sz īduit mucro corpe. i. tegit & vestit. k ¶ Crudū, crudeles, cruentū. l ¶ Ai, p aīo miserata, nā figurate locutus ē, sicut Optās ai iuuenis, p aīo, & illi⁹ rei p illa re. m ¶ Ad vrbē, ardeā, & iō sic lōge ne ex ppīquo statī rediret, & vt eū affect⁹ retinēt parētis. n ¶ At iouis īterea monitis nouim⁹ sacrilegū eē Mezētiū, iouē et hortatū eē alios deos vt a bello ɔ̃sisterēt, & dixit se rex. Iuppit oībus idē, quo mō ergo pcedit At iouis īterea monitis, dicim⁹ primo Iouē iustitiæ fauere nō partib⁹, qđ si ē iure, Mezentiū Turni locū fecit venire, vt iustū pliū iueniał, nec vna pars penit⁹, a ducib⁹ sit destituta, qđ āt dr sacrilegū Iuppiter admonere nō debuit, nō admonet vt vincat, sz vt possit pugnare. Illud ēt frustra q̃rit queadmodū numinī sacrilegus obtēperare potuit, cū Mezētiū nō aperte iuppiter moneat, sed ei initiat tale desiderium, vñ est Dij ne hunc ardorē mētib⁹ addunt Euryale? an sua cuiqz deus fit dira cupido. o ¶ Monitis, ab eo qđ est hæc monita R venit datiuus, nā & hos mōitus dicimus, vt Persi⁹ Hos pueri monitus patres infundere lippos, sed a quarta declinatiōe nec singulari datiuo vtimur nec plurali, nā vnū nomen est de his, q̃ s duplices hēant declinationē, tñ aliqb⁹ eo𝔭 casib⁹ pp asperitatē nō vtimur, vt lauri laurib⁹, cū & hui⁹ laur⁹ ab hac lauro dicam⁹. p ¶ Cōcurrunt tyrrhenæ acies, q̃ spāliter odio Mezētij bellū ruebant.

¶ NIHIL est de Donato.

DON. CHRI. ¶ QVID man⁹ illa virū, nō graue ē hōesto viro virilił pugnādo hōeste cadē. sz turpił cedē & suos ī māifesto piculo pdē per⁹ oī genē mortis optat. ¶ Quo, ğ alo credibile ē illorū & gemit⁹ suo𝔭 audisse & fugā vidisse. ¶ Quæ iā sa. i. de. ¶ Terra cū ī tm̄ dedec⁹ vir fortis & soli⁹ gl'æ appetēs se īcurrisse videat, qđ aliud optet? nisi vt terra sibi dehiscat, & qđ vis gen⁹ mortis exoptet, & q̃ pcul a rutuł ferat, a qb⁹ se maxie pbari, & ī maxia laude se apud illos eē cupiebat, & q̃s in tātas calamitates dū sibi ɔiugiū regnūqz fuari studet īpulerat, iuno āt phibuit. i. cupido regnādi cōtinuit. ¶ At iouis īte. mo. nā cū pmisisset iunoni vt Turnū pugnæ subtraheret iniq; egisset nisi curasset vt alł loco turni succedēt. ¶ Ouātes, sibi nihil, iā amoto turno timētes. ¶ Vni fecit rē verisimilē q illo pempto & odiū saturassent, & metu tyrāni iniq liberi euasissent & pp h solū ī expeditionē hāc venerāt.

a ¶ PRODIT in æquor, extendit, sic lucil. Quæ pelago occurrũt medio lógeq; reliquũt italiã. b ¶ Põto, ꝯtra pelagus, nã datiuus ẽ. c ¶ Cœliq; marisq;, sicut & Mezẽtiũ odio ꝑ & telo ꝑ totius exercitus. d ¶ Fugacẽ, velocẽ

o ¶ Multosq;, ꝑ mltos ue. nõ. n. vicinus ẽ palus laurẽtia mõti vesulo, vt possit vnus atq; idẽ apte itelligi. p ¶ Pastus, ꝑ pastũ, nã sup ait, quẽ ꝑ ãtiptosis ẽ. q ¶ Laurẽtia, ꝑ laurẽs, nã rectã deriuatio hæc ẽ. r ¶ Inhorruit armos, ꝑ armis ihorruit, Aut certe i armos horruit, & erexit setas.

Ille velut rupes, vastum quæ prodit[a] in æquor
Obuia ventorum furijs, expostaq; Ponto[b].
Vim cũctã, atq; minas perfert Cœliq;[c] Marisq;
Ipsa imota manẽs. ꝓle Dolicaonis Hebrum
Sternit humi, cũ quo Latagũ, palmũq; fugacẽ[d]
Sed Latagũ[e] saxo, atq; ingẽti fragmine montis
Occupat os, faciẽq; aduersam poplite[f] Palmũ
Succiso volui segnem finit, armaq; Lauso
Donat[g] habere humeris, & vertice figere cristas,
Necnon Euanten phrygiu: paridisq; Mimãta
Aequalẽ, comitemq;, vna quẽ nocte Theano
In lucem genitori Amyco dedit, & face ꝑgnans
Cisseis[h] regina parin creat: vrbe[i] paterna
Occubat ignaꝝ[k] Laurens habet ora Mimanta.
At velut ille canum morsu de montibus altis
Actus[l] Aper, multos Vesulus[n] quẽ pinifer ãnos
Defendit[m], multosq;[o] Palus laurentia[q] silua
Pastus[p] harundinea. postq̃ inter retia vẽtum ẽ,
Substitit, infremuitq; ferox, & ihorruit[r] armos,
Nec cuiq̃ irasci, propius ve accedere Virtus,
Sed iaculis, tutisq;[s] procul clamoribus instant.
Haud aliter, iustæ[t] quibus est Mezẽtius iræ
Non vlli est animus stricto concurrere ferro,
Missilibus longe, & vasto clamore lacessunt.
Ille autẽ ipauidus partes cunctatur[u] in omnes
Dentibus infrendens, & tergo[x] decutit hastas,
Venerat antiquis Coriti[y] de finibus Acron
Graius[z] hõ, ifectos liquẽs ꝓfugus hymenæos.
Hunc vbi miscentẽ[&] longe media agmia vidit
Purpureũ[?] pinnis, & pactæ coniugis ostro.
Impastus stabula alta Leo ceu sæpe peragrans
(Suadet enim vesana[y] fames) si forte fugacem[a]
Cõspexit Capreã, aut surgẽtẽ[b] in cornua Ceruũ
Gaudet hiãs immane, comasq;[c] erexit, & hæret
Visceribus super accumbens lauit[d] iproba teter

e ¶ Latagũ, occupat os pro Latagi os occupat, & est græca figura i Homero frequens, vt ũ dicens ἔκρουσεν Ἀχιλλέα τὸν πόδα. i. Achille pcussit pedẽ, ꝑ pcussit achillis pedẽ. f ¶ Poplite pal. ea parte q̃ plurimus poterat.
g ¶ Donat habere, græca figura, vt Argenti magnũ dat ferre talentum.
h ¶ Cisseis, Hecuba filia Cissei sm Euripidẽ in Hecuba. πολυ δωρος ... παῖς γένος τῆς μητρός. Sed̃ alios Dimãtis, q̃ autẽ ait face ꝑgnãs hæc rõ est q̃ anteq̃ pareret faculã se pepe risse vidit i sõnis. i ¶ Vrbe paterna occubat, subaudis Paris, qđ vt nõ diceret metri ẽ necẽitate cõpulsus. k ¶ Ignaꝝ laurens hs ora mimanta. s. casus sui. Vera tñ est lectio ignaꝝ. i. ignoratũ, q̃ nesciret, & est supina significatio, sicut in q̃rto Ligtes volatile ferꝝ Nescius, ꝑ qui nesciebat. l ¶ Actos, coactus in retia. m ¶ Defendit, texit, vt Hic mihi dũ teneras ðfendo a frigore myrtos. n ¶ Vesulus, mõs liguriæ ẽ iuxta alpes. Liguria ãt cohæret thusciæ, ð q̃ fuerat Mezẽtiuus, vñ satis ẽ ꝯgrua cõpatio,

s ¶ Tutis cl. ꝑp periculũ. t ¶ Iustæ iræ, ꝑp illud Mortua qñ ẽt iũgebat corpora viuis, Cõponẽs mãibusq;, manusq; atq; oribus ora. u ¶ Cũctat, disponit se ꝑ oẽs ptes.
x ¶ Tergo, sen to, vt Et venit aduersũ itergus sulmonis.
y ¶ Coryti de fi. corytus ẽ ciuitas thusciæ, & mõs, & rex pf Dardani, vñ nũc ad qđ viꝯ põt referri.
z ¶ Graius hõ, oriũdo qdem græc⁹, s; q nũc de thuscia vẽisset ad bellum. & ¶ Miscẽtẽ, ꝑturbãtẽ. ? ¶ Purpureũ. p. bñ galeatũ, vt Purpurei cristis iuuenes. i. pulchri. y ¶ Vesana fa. alibi, Et male suada fames.
a ¶ Fugacẽ, velocẽ. b ¶ Surgẽtẽ, crescẽtẽ, cornib⁹ eminẽtẽ.
c ¶ Comasq; ar. nãle ẽ vt irati leões erigant iubas. d ¶ Lauit, ab eo qđ lauo is, nã li ꝟbũ & ꝑmæ piugatõis ẽ, & ẽtiæ, a q̃ nũc ait Et lauit, Itẽ Hor. lauit amne crines, itẽ neq; dulci ma (la vio lauẽ. ¶ NEq; hic hũi & ð Dõato ex (cerperẽ. ¶ VESVLVS, mons de q̃ i Geor. dcm̃ est. ¶ Palus laurẽtia, q̃ volutabris aprĩ gaudẽt. ¶ ihorruit armos q̃ setas erigũt.

Ora cruor.
Sic ruit in densos alacer mezentius hostes.
Sternitur infoelix Acron, & calcibus atram
Tundit humum expirãs, infractaq;[a] tela cruẽtat
Atq; idẽ fugientẽ haud est dignatus Orodem[b]
Sternere, nec iacta cæcuz dare cuspide uulnus,
Obuius, aduersoq; occurrit, seq; Viro Vir
Contulit haud furto[c] melior, sed fortib[9] armis.
Tum super abiectũ posito pede nixus: & hasta.
Pars belli haud tẽnẽda[d] Viri iacet alt[9][e] Orodes.
Conclamant socij lætum Pæana[f] secuti.
Ille autem expirans, nõ me, q̃cunq; es, inulto
Victor, nec longum[g] lætabere[h]. te quoq; fata
Prospectant paria. atq; eadẽ mox arua tenebis.
Ad quẽ subridẽs[i] mixta mezentius ira
Núc morere. ast ð me[k] Diuo; p̃r: atq; hoĩu; rex
Viderit. hoc dicens eduxit[l] corpore telum.
Olli dura[m] quies oculos, & ferreus vrget
Somnus: in æternã claudunt lumĩa noctem
Cedic[o][n] alcathoũ obtrũcat, Sacrator Hydaspen,
Partheniumq; Rapo[o], & prædurũ viribus Orsen
Mesap[9], Cloniumq;. Lycaoniũq; Ericatem
Illum infrenis[p] equi lapsu tellure iacentem,
Hunc peditẽ; pedes. & Lycius p̃cesserat[q] Agis,
Quẽ tñ haud expers[r] ualerus virtutis auitæ
Deiicit Atronium Salius, Saliumq; Nealces

SER. a ¶INFRACTA, aut valde fracta, aut re vera infracta. b ¶ Orodem, istum Orodem virum fortem intelligimus in fugam cõuersum necessitate Nam ipse Mezentius paulo post dicturus ẽ adhortãdos socios, Pars belli haud tenẽda viri iacet altus orodes. c ¶ Furto, insidijs. d ¶ Haud tẽnẽda viri, a super viris legit e ¶ Altus, magnus, vt Sic pater ille deus faciat, sic altus apollo. f ¶ Pæana secuti. Pæã proprie Apollinis laus ẽ, sꝫ abusiue etiam aliorum dicit, vnde Pindarus opus suum, q̃d & hominuꝫ & deorum continet laudes pæanas vocat. g ¶ Nec lõgus lætabẽ, duo dixit, nec diu læ taberis, nec me indefenso. Homeri autẽ more moriẽti dedit sciam futurorum, veluti patroclum moriẽtem Hectori mortem prædicere.

ἄλλο δέ τοι ἐρέω σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο σῇσι
οὔ θην οὐδ' αὐτὸς δηρὸν βέῃ, ἀλλά τοι ἤδη
ἄγχι παρέστηκεν θάνατος, καὶ μοῖρα κραταιὴ
χερσὶ δαμέντ' ἀχιλλῆος ἀμύμονος αἰακίδαο

Et Hectorem Achilli.

φράζεο νῦν μή τοί τι θεῶν μήνιμα γένωμαι
ἤματι τῷ ὅτε κέν σε πάρις, καὶ φοῖβος ἀπόλλων
ἐσθλὸν ἐόντ' ὀλέσωσιν ἐνὶ σκαιῇσι πύλῃσιν

h ¶ Longũ, pro lõge, nomen pro aduerbio posuit. i ¶ Subridens, per iracundiã ridens loquitur, vnde & illud dictum per irrisiones accipitur. k ¶ Ast de me diuom pater atq; hominum rex Viderit. i. viderit virum Mezentio possit nocere ille quem vos deo; & hominum creditis esse rectorem. l ¶ Eduxit corpore telum, quo facilius posset pire. Luc. Non eget ingestis sed vulsis corpore telis. m ¶ Dura, gra, blãde contraria, sicut dictũ est & somnus ferreus. οὐ ς δ μὲν αὖθι πεσὼν κοιμήσατο χάλκεον ὕπνον n ¶ Cedicus alcathoum, in hoc loco est confusio in aliquib[9] nobus. Nam quis sit Troianus, q̃s sit Rutulus ignorat. o ¶ Rapo, Rapon dicitur, sicut Tarcon, sꝫ metri causa detraxit n, vt posset fieri sinalœpha, sicut supra ait, At procul hinc tarco. p ¶ Infrenis, casu eq asperimi, qui frenoꝝ sperneret regimen. Infrenos autem etiã homines dicimus vt Hinc numidæ infreni cingunt. Dicimus autem & infrenus & infrenis, sicut inermus & inermis. q ¶ Processerat agis, cõtra Mesapum dimicaturus, quod nequit efficere, nam a Valero anteq; ad Mesapum perueniret occisus est. ¶ Haud expers, non ignarus virtutis parentum.

DON. ¶NEq; HIC video quid afferat Donatus q̃d vel pueros, fugere possit.

CHR. ¶ILLE AVTEM expirans, Orodi huic diuinationem tribuit, quoniam vulnere letali confectus prope mortem constitutus erat. Naꝫ eo tempore animus pene a corpore solutus in naturam rediens suam diuinitatem ostendit quam corpore oppressus ostendere non poterat ¶ Subridens, propter otectum. ¶ Mixta ira, quam ex maledicto conceperat. ¶ Diuom pater, impius contemptu, & q̃ irosniam hæc dixit.

Insignis iaculo[a], & longe fallente Sagitta.
Iam grauis æquabat luctus, & mutua mauors
Funera. cædebāt[b] pariter, pariterqꝫ ruebant.
Victores victiqꝫ, neqꝫ his fuga nota, neqꝫ illis.
Dij. iouis in tectis irā[c] miserantur inanem
Amborum, & tantos mortalibus esse labores.
Hinc venus, hinc cōtra spectat Saturnia iuno.
Pallida[d] tisiphone media inter milia sæuit.
At vero ingentem quatiens mezentius hastam
Turbidus igreditur cāpo, quam magnus orion[e]
Cum pedes icedit medij per maxima[f] nerei
Stagna viā scindēs humero sup eminet vndas,
Aut summis referēs annosam mōtibus ornum
Ingrediturqꝫ solo, & caput inter nubila condit,
Talis se vastis infert mezentius armis.
Hic cōtra Aeneas speculatus in agmine lōgo
Obuius ire parat. manet imperterritus[g] ille
Hostē magnanimū opperiens, & mole sua stat.
Atqꝫ oculis spaciū[h] emēsus quātū satis hastæ
Dextra mihi deus, & telum qđ missile libro
Nunc adsint. voueo[i] prædonis[k] corpore raptis
Indutum spolijs ipsum te lause trophæum[l]
Aeneæ. dixit. stridentemqꝫ eminus hastam
Iecit, at illa volans Clypeo est excussa ꝓculqꝫ
Egregium Anthorē[m] latus inter & ilia figit:
Herculis Anthorē comitē, qui missus ab Argis
Hæserat Euandro, atqꝫ itala consederat vrbe.

a IACVLO & longe fallente sagitta, ictō lōge fallētis sagittæ, nā p endiadim dixit, vt Hamis auroqꝫ trilicē. Itēqꝫ Molēqꝫ & montes. b Cædebāt, legit & cedebāt. i. terga vertebāt, sm qđ ruebant insequebant significat. Si autem cædebāt, idest occidebant, ruebāt, hoc est cadebant significat. c Iram miserant inanē, generaliter dicit oēm iram bellicam. Vbi enim tam inanis iracundia est quam i bello, vbi vt perimamus irasci mur. d Pallida tisiphone, non ipsa dea, sed effectus furiæ, hoc est insania. e Oriō cū pedes incedit p medij maxima nerei stagna, Orion (vt etiam in prio diximus) Oenopionis regis filius fuit, & ꝓcessus a ioue, Mercurio, Neptunoqꝫ susceptis hospitio, hic venator imensi corporis fuit, qui quodam tēpore susceptus a rege Oenopione cum vellet eius filiam vitiare, ille iratus ei oculos sustulit. Cæcus itaqꝫ Oriō quū ꝯsuleret, quēadmodū oculos posset recipe, respōsum est ei posse lumina restitui, si per pelagus ꝯtra orientē pgeret, vt loca luminū radijs Solis sēmp offerret, qđ id ille efficere ita potuit, nam cum audisset strepitū cyclopum ioui fulmina fabricantum, sono ad eos ductus vnum de his humeris supposuit, & eo duce oraculi ꝑcepta cōpleuit. Non aūt incōgrue fingit ire potuisse per medium pelagus quasi filius pro parte Neptuni, hæc aūt cōparatio ptinet ad solam corporis proceritatē. f Maxima nerei stagna, per epithetō eleuauit tapinosin more suo. g Imperterritus, prima est compositio. non secūda. Nā hoc est pterritus qđ territus, & tūc est Vera cōpositio cū sermonis natura corrumpitur. h Spaciū emēsus quantū satis hastæ, speciosa elocutio. i Voueo, cōsecro, & dedico. k Prædonis, Prædones sunt q populandā alienam inuadūt prouinciā, alibi Perfidus alta petēs abducta virgine fredo. l Trophæū, dictū est ἀπὸ τοῦ τρέπεσθαι, idest ab hostium cōuersione, vnde qui hostem fugasset merebatur trophæus, qui autē occidisset triūphus ἀπὸ τοῦ θριαμβεύειν, i. ab exultatiōe. Sciendū sane Lauso ꝓpriaꝫ ideo nihil profuisse pietatem, ꝙ in eum pater mente sacrilega munera trāsferebat deorum & ei occisorū spolia deuouebat. m Anthor erit nominatiuus hic Anthores, quomodo Uiores, nā si Anthor fuerit nolatiuus metri ratio non procedit. Omnia enim nomina græci in or terminata in obliquis casibus corripiūt o, vt Hector ris, Nestor ris, Castor ris, & sic Anthor ris.

LONGE fallēte sagitta, fallebat eni q vulnerabat cū non putaret ex tā longinquo spatio illam ad se peruenire posse. Irā inanē, Quia illa nihil proficiebat. Speculatus. Quoniā huic rei intētus erat. Dextra mihi deus, Nā cū deos esse negaret cuncta in sese reposuerat, ipia ergo oratio & oīno sceleratissima. Loqtur enim de dextra deqꝫ telo suo veluti de sūmo deo Quid ꝓtagoras aut Diagoras Atheos cognomine, aut Theodorus q deos esse negarunt sceleratius dixissent? Ipsum te lause trophæū, Nā vt reliq quercus amputatis ramis hostilibus armis exornabant, sic iste Lausum filium. CHRIS.

Sternitur infoelix alieno[a] vulnere, Cœlumq;[b]
Aspicit, & dulceis[c] moriens reminiscitur Argos.
Tum pius Aeneas hastam iacit. illa per orbem
Aere cauum triplici, per linea[d] terga, tribusq;
Transijt intextum tauris opus, imaq;[e] sedit
Inguine, sed vires haud pertulit, ocyus ensem
Aeneas viso tyrrheni sanguine lætus
Eripit a femore[f], & trepidanti feruidus instat.
Ingemuit cari grauiter genitoris amore
Vt vidit lausus, lachrymæq;[g] per ora volutæ.
Hic[i] mortis duræ casum, tuaq; optima[h] facta,
Siqua[k] fidem tanto est operi latura Vetustas.
Non eqdē nec te iuuenis memorande silebo.
Ille pedem referens, & inutilis, inq; ligatus[l]
Cedebat, Clypeoq; inimicū[m] hastile trahebat,
Proripuit iuuenis, seseq; immiscuit armis.
Iamq;[n] assurgētis dextræ, plagamq; ferentis
Aeneæ subijt mucronem, ipsumq; morando[o]
Sustinuit. socij magno clamore sequuntur,
Dum[p] genitor nati parma protectus abiret.
Telaq; coniiciunt. proturbant eminus hostem
Missilibus, furit Aeneas, tectusq; tenet se.
Ac velut effusa siquando grandine nimbi
Præcipitant[q], omnis campis diffugit arator.
Omnis & agricola, & tuta latet arce viator.
Aut amnis ripis, aut alti fornice saxi
Dum pluit[r], in terris vt possit sole reducto
Exercere[s] diem. sic obrutus vndiq; telis
Aeneam nubem[t] belli dum detinet, omneis
Substinet, & lausū increpitat, Lausoq; minatur.
Quo moriture ruis? maioraq; viribus audes?

SER. a ¶ ALIENO vulnere, telo qđ in Aeneam fuerat destinatum. b ¶ Cœlumq; aspicit, vt alto quæsiuit cœlo lucē. Itē Hausit cœlū, mē temq; recepit. Naturaliter. n. moriētes cupiunt satiari extremo lucis aspectu. c ¶ Dulceis moriēs reminiscitur argos, inter physica signa moriturorum etiam hoc legit patriæ aspectum desiderare perituros. d ¶ Linea terga, lino enim tegebantur scuta: vt posset inhærere pictura. e ¶ Ima, hasta, hypallage est, p in imo inguine. f ¶ A femore, vt etiam supradiximus secundum Caprum erit nominatiuus hoc femē, licet nusq; lectuʒ sit, vt etiā ipse commemorat. g ¶ Lachrymæq; per ora volutæ, non viri fortis, sed filij est considerata persona. h ¶ Optima facta alij optime legunt. i ¶ Hic, in hoc loco, vel bello, nam aduerbium est. k ¶ Si qua fidem tanto est operi latura vetustas, nō de suis carminibus dicit, nec enim sibi arrogaret, sed tanto operi. i. pietati & virtuti tuæ, naʒ hic est sensus, Ego quidem facta tua o Lause & mortem ex pietate venientem non silebo. Si tamen crederet vetustas ex scelerato homine pium filium procreatum fuisse. l ¶ Inq; ligatus, pro illigat⁹, & ē tmesis cū hysterologia. m ¶ Inimicum hastile, cuiusdam quasi picturæ pompa & imago describitur. n ¶ Iamq; assurgentis dextræ, iamq; subijt mucronē Aneæ dextræ assurgentis, idest plagam ferentis.

o ¶ Morando sustinuit, moram inijciendo eius impetum lusit. p ¶ Dum genitor parma nati, de historia est. Nam Scipio Africanus cum esset annorum vix decem & septeʒ patrem suum defendit in bello, nec recessit. xxvij. confossus vulnerib⁹. q ¶ Præcipitant, præcipitātur. r ¶ Dum pluit, hic distinguēdum, Nam si iūxeris Dum pluit in terris, erit archaismos. Debuit eniʒ dicere In terras. Tamen sciendū est hemistichiū hoc Lucretij eē, qđ ita (vt inuenit Virgilius) trāstulit. s ¶ Exercere dies, hypallage est pro ipsā per diem exerceri. t ¶ Nubem belli dum detinet, bellantū impetum sustinet, donec deferueat, & bene translationem fecit a vicina comparatione.

CHRI. ¶ ET DVLCES moriēs reminiscitur argos, A loco sæpe trahitur indignatio, vt Cum vitam in siluis inter deserta ferarū, item & libyæ deserta peragro, item commiseratio, vel hoc loco, item illud Littora cum patriæ lachrymans portumq; relinquo. ¶ Hic mortis duræ casum tuaq; optima facta, Hoc enim proprie poetæ est vt veluti chori vices sustinēs, bonos laudet & extollat, malos taxet & deprimat. Hinc Horatius. Ille bonis faueat atq; auxilietur amice. ¶ Ac velut effusa, Vitat agricola & viator grandinem vt redeūte sole possit operari. Sic Aeneas vitabat ingentem missilium vim, vt nacta occasione Lausum & Turnum perderet.

FALLIT

Fallit[a] te incautum pietas tua. nec minus ille
Exultat demens. sæuæ iamqꝫ altius iræ
Dardanio surgunt ductori, extremaqꝫ lauso
Parcæ fila[b] legunt. validum namqꝫ exigit[c] enseꝫ
Per mediū æneas iuuenem, totumqꝫ recondit.
Transiit ꝛ parmam[d] mucro leuia arma minacis,
Et tunicam, molli mater quam neuerat auro,
Impleuitqꝫ sinum sanguis. tum vita[e] per auras
Concessit moesta ad manes, corpusqꝫ reliquit.
At vero vt vultum vidit morientis, ꝛ ora
Ora modis Anchisiades pallentia miris
Ingemuit miserans grauiter, dextramqꝫ tetēdit.
Et mentem patriæ subiit pietatis imago.
Quid tibi nūc miserande puer, ꝑ laudibus[f] istis
Quid pius[g] Aeneas tanta dabit indole dignū?
Arma quibus lætatus[h] habe tua. teqꝫ parentum
Manibus, ꝛ cineri (si qua[i] est ea cura) remitto.
Hoc tamen infoelix miseram solabere mortem
Aeneæ magni[k] dextra cadis. increpat vltro
Cunctantes socios, ꝛ terra subleuat ipsum
Sanguine turpantem comptos[l] de more capillos
Interea[m] genitor Tyberini ad fluminis vndam
Vulnera[n] siccabat lymphis. corpusqꝫ leuabat[o]
Arboris accliuis trunco. procul[p] ærea ramis
Dependet galea, ꝛ prato grauia[q] arma qescunt.
Stant lecti circum iuuenes. ipse æger, anhelans,

SER. a ¶FALLIT te incautum pietas tua, quod ꝗredis me iccirco pium tibi veniā posse cō cedere, quia & ipse pietatis intuitu dimicas ꝑ pris salute. Tua autem pietas prudenter ē additum quasi non .n. a parente descēdens, cuꝫ i deos sic pater spiritus & pietas i filio sic nulla pris imitatione. b ¶Fila legunt, proprius fuerat rūpunt, tamen legunt, aut colligunt est, aut transeunt, vt Littoraqꝫ epiri legimus. c ¶Exigit ensem per mediū æneas, poetica descriptio est. Nam re vera fieri nō potuit, vt ꝙ gladius transiret ꝑ corpus iuuenis & in eius corpore absconderetur, nam exigit ē ex eo agit trans corpus. d ¶Parmam, idest leuia arma non clypeum. Minacis autem non Laus, non enim ipse minatus fuerat, ergo ordo est, Mucro minacis Æneæ scilicet. e ¶Tum vita per auras Concessit moesta ad manes, idest anima, & abusiue dictum est, nā ad inferos simulacrum pergit non anima. f ¶Pro laudibus istis, quia & contra fortiorem, & pro patris salute dimicare conatus est, Ideo enim pluraliter laudibus dixit. g ¶Quid pius æneas tanta dabit indole dignum, propter euitandum arrogantiam tertia persona vsus est. Indoles autē proprie est imago quædam virtutis futuræ. h ¶Quibus lætatus habe, moris enim fuerat, vt cuꝫ his rebus homines sepelirentur, quas dilexerant viui. i ¶Si qua est ea cura remitto, aut more illo dixit quo solent sepulcra ad ipsa cadauera nō pertinere, licet vmbris sicut in vi. legimus ꝓht, vt Si qua est ea gloria signet. Item de palāte, Vano moesti comitamur honore, Aut certe si qua est ea cura Mezētio. i. patri sacrilego, q superos, inferosqꝫ ꝯtēnit.

k ¶Aeneæ magni dextra cadis, sicut alibi, Nomen tamen haud leue patrum Manibus hoc referes telo cecidisse camillæ. l ¶Cōptos de more capillos, antiquo, scilicet more quo viri sicut mulieres componebant capillos, quod verum esse & statuæ antiquorū docēt & personæ quas in tragœdijs videm⁹ similes in vtroqꝫ sexu quātuꝫ ad ornatuꝫ pertinet corporis. m ¶Interea, dum hæc gerūtur, & omnino sic est apud poetas iterea sicut apud Salust. eodem tempore. n ¶Vulnera siccabant lymphis, noue & physicæ locut⁹ est. Nam cum aqua omnia infundant, ait sic cari vuln⁹. Fluxus enim sanguinis aquarum frigore continetur. o ¶Leuabat, inclinatione recreabat. p ¶Procul, modo iuxta sighat. & in bucolicis ecloga sexta. Serta procul tantum capiti delapsa iacebant. q ¶Grauia arma quiescunt, bene grauia, vt & galeam arma, sed leuia itelligamus, & talis est figura sicut illa. Salu. Leonem atqꝫ alias feras, ergo & leo fera. Quiescunt autem, quasi in terra posita, quoniam galea quæ pēdebat poterat & moueri.

CHRI. ¶FALLIT incautum pietas tua. Damnat illum non sine laude quod in errorem nimia pietate labatur. Stultitia enim est illuꝫ supra vires res aggredi, sed ex nimia in Patreꝫ pietate labitur. ¶Vita, anima moesta, nam naturali appetitu corpori cōiuncta esse cupit. ¶Quid tibi nunc miserande, Ostendit quod etiā hostib⁹, si egregio animo sint placet pietas q̄uis ꝯtra se sit. ¶Vulnera siccabat lymphis, mouet i hoc loco pathos ab habitu, vt est etiam fatigatio Entelli Atqꝫ illuꝫ fidi æquales genua ægra trahentem.

Colla[a] fouet, fusus[b] perpexā in pectore barbam,
Multa[c] sup lauso rogitat, multosq3 remittit
Qui reuocent, moestiq3 ferāt mandata parentis
At lausum socii exanimē super arma[d] ferebant
Flentes ingentē, atq3 ingenti vulnere victum.
Agnouit longe gemitum praesaga mali Mens.
Caniciem multo deformat puluere, & ambas.
Ad coelum[e] tendit palmas, & corpore[f] inhaeret.
Tanta ne me tenuit viuendi Nate voluptas.
Vt pro me hostili paterer succedere dextrae
Qué génui? tua ne haec Génitor p vulnera[g] seruor
Morte tua viuēs? heu nunc[h] misero mihi demū
Exilium infoelix, nunc alte vulnus adactum.
Idē[i] ego nate tuum maculaui crimine nomen.
Pulsus[k] ob inuidiam Solio, sceptrisq3 paternis.
Debueram patriae poenas, odiisq3 meorum.

SER. a COLLA fouet, sustinēs se arboris trunco. b Fusus ppexā in pectore barbā, barbā in pectus fusā3 hñs. Archaismos āt est q ait in pectore p in pectus, vt alibi Mediis effusus i vndis, p i medias vndas. c Multa, p multas, si cut Et pede terras crebra ferit pro crebro. d sup arma ferebāt sup scutū, vt supra impositū scuto referūt pallāta frequētes. e Ad coelū tēdit palmas, increpās deos q̄si sacrilegus. Et sciendū vno eodēq3 tpe nō eū potuisse & haerere corpi & man⁹ ad coelū leuare, s3 ista poeta cōiūxerit. f Corpe ihaeret, aut inhaeret Lauso suo corpore, aut certe hysterologia ē, vt sit haeret in corpe. Melius tñ est vt sit antithesis p corpori, vt haeres pede pes, p pedi. g Per vulnera suor, aut re vera p vulnera, qa p totū eius corpus mucro trāsierat, aut inuidiose ait vulnera p vulnus, sic Teren. Non perpeti meretricū cōtumelias, cum de Thaide loq̄ret. h Nūc demū exiliū infoelix, nūc alte vulnus adactū ē, Solatio.n. viuētia filij vtrūq3 fuerat añ tolerabile. i Idem, q nūc cā tuae mortis fui, q feci vt exulis & sacrilegi filius eē dicereris. k Pulsus ob inuidiā, excusat ne merito expulsus eē videat.

CHRI. AT LAVSVM socij, Pathos ab eo qđ est praeter spem, N3 cum viuū credens mitteret quia pugna illū reuocaret vidit interemptū referri. Praesaga mali mens. mēs.n. humana, qm̄ immortalis est psaepe vi quadam sibi innata malū sibi vēturū psagit. i. pnoscit. Sagire.n. est callide sentire inde sagaces canes, q callide feras inuestigant. Ad coelū, vt dijs quos cōtēnebat cōuitiaret, nā3 & si malo paruoq3 ingenio deos tanq̄ q nō essent cōtēneret, tñ in subdita aliq̄ cōsternatione nemo tā barbaro ingenio est, neq3 tā deprauata cōsuetudine, vt supiorē aliquā ptātē esse nō credat. Tāta, iustissima deor indignatio quā nemesim graeci appellāt suo ordie meritas poenas exegit qa fuerat cōtēptor diuū, nō vt capro vř qa cōtēptis diuis in hoies saeuiret, nā q ó busiride quē illaudatū scribit, idē dixit

fet. Sed qa curā sacrorū dijs nō exhibuit. Nā3 vt ait Cato in originibus, Mezētius rutulis imperauit, vt primitias q̄ dijs debentur sibi offerent. Et latini similis imperij metu ita vouerunt. O iuppiter si tibi magnis cordi est nos ea tibi dare poti⁹ q̄ Mezentio vti nos victores facias, hinc ē sacerdotis exitatio, Haec sunt spolia, & d rege superbo pmitiae. Quapropř nō enim satis graue supplicium fuisset impius homo, & saeuissimus tyrann⁹ si insurgētibus in se ciuib⁹ primo tumultu caesus fuisset, Mistius enim q̄ par erat secum actum fuisset, si tā breui morte tantas calamitates euasisset. Sed in pmis patriā amisit, q̄ hoībus ipsa vita carior esse solet. Deinde exercitū, illū cui imperare cōsueuerat, quēq3 sibi obsequētissimū hactenus expertus fuerat, in se isatiabili odio furentē armatū vidit, Postremo optimū filium in ipso adolescētiae flore cuius pietas i se defendēdo, & suis armis ptegendo pspecta fuerat caesum videre coactus est, huiusce modi vulnerib⁹ nō semel, s3 pluriēs mori cogeret. Quae oīa ita a poeta ōscribunt, vt maximo nobis exēplo sint. Vt expiati oīb⁹ sceleribus, & religionē in deos, & pietatē in patriam, & māsuetudinē, atq3 innocentiā in oēs adhibeam⁹, nobisq3 psuadeam⁹ deos eē memores fandi, atq3 nefandi. Vltimū aūt supplicitū q̄ affect⁹ fuit q sua delicta tū demum recognosceret, cū illis remediū nullū afferre posset, qđ tormētū maximum ē. Vñ Persi. Magnae př diuū saeuos punire tyrānos, Haud alia rōne velis nā dira libido. Moueat igenium feruēti tīcta veneno Virtutē vt videat in, tabescantq3 relicta. Tāta ne, ondit hostili vulnere nō affici, s3 si penit⁹ exalari. Vt p me hostili, expolitio ē, trib⁹.n. mōis idē dič & expmit id qđ dixit. Nullū illi esse maius tormētū q̄ q recognoscat pterita scelera. Nūc alte vulnus adactū, Tacite & q̄si per diffinitionē mouet pathos, cū res q̄ cōmiseratione mouet, nō clař dř, s3 relinqt itelligi Nā qd p hoc vlnus itelligit nisi amissio fily.

COMNES

Oēs[a] per mortes aīam sortem ipse dedissem.
Nunc viuo, nec adhuc hoies, lucemq; relinquo.
Sed liquam, simul hoc dicēs attollit in ægrum
Se femur, ⁊ q̄q̄q; vis[b] alto vulnere tardat
Haud deiectus, equū duci iubet, hoc decus illi
Hoc solamen erat, bellis hoc victor abibat
Oibus. alloquitur[c] mœrentē, ⁊ talibus infit.
Rhæbe[d] diu, (res siqua diu mortalibus vlla ē)
Viximus, aut hodie victor spolia[e] illa cruenta,
Et caput Aeneæ referes, Lausiq; dolorum
Vltor eris mecū, aut aperit[f] si nulla viam Vis,
Occumbes parit, neq; enim[g] fortissime (credo)
Iussa aliena pati, ⁊ dn̄os dignabere Teucros.
Dixit, ⁊ exceptus[h] tergo assueta locauit
Mēbra, manusq; ābas iaculis[i] onerauit acutis,
Aere caput fulgens, cristaq; hirsutus equina.
Sic cursuz medios rapidus dedit. æstuat igens
Imo in corde pudor, mixtoq; insania luctu,
Et furijs agitatus Amor, ⁊ conscia Virtus.
Atq; hic Aenean magna ter[k] voce vocauit.
Aeneas (agnouit enim) lætusq; precatur.
Sic pater ille Deum faciat, sic altus Apollo.
Incipias conferre manum.
Tātum effatus, ⁊ infesta[l] subit obuius hasta.
Ille autem, quid me erepto sæuissime Nato
Terres? hæc via sola fuit qua[m] perdere posses.
Nec mortē horremus, nec Diuū[n] parcimus vlli.
Desine[o]. nam venio moriturus, ⁊ hæc tibi porto
Dona, prius dixit, telumq; intorsit in hostem.
Inde aliud super, atq; aliud, figitq;, volatq;

a ſ OMNES p mortes, p oēs mortis gn̄a. l. p diuersa supplicia, p quæ venit in mortem. b ſ Vis alto vulnere tardet, alij vulneris violentia. c ſ Alloquitur mœrentem, tristez. Hæc enim animalia s̄m Homerum cuz sint tristia idicant dominoȝ mortem futuram. τον δ᾽ ἄρ᾽ ὑπὸ ζυγόφι προσέφη πόδας αἰόλος ἵππος ξάνθος. ἄφαρ δ᾽ ἤμυσε καρήατι, πᾶσα δὲ χαίτη ζεύγλης ἐξεριποῦσα παρὰ ζυγὸν οὖδας ἵκανεν. d ſ Rhæbe diu res si q̄ diu mortalibus vlla ē, Hoc loco notant Virgilium critici, qui homini sacrilego dedit prudētē sententiam, quam rem ratio naturalis excusat. Ea. n. quæ p naturam mouent aīos, in quāuis personam cadūt. Illa vero sunt tā tum prudētum, q̄ non nisi consilio & ratiōe deprehenduntur, Vn̄ & Ter. seruis dat plerūq; sn̄ias prudētissimas qdē, sed quæ se per naturā offerantur cunctis, vt ne quid nimis. e ſ Spolia illa cruenta, arma Aeneæ Lausi cruore perfusa. Vnde intulit Et caput Aeneæ, per quod etiam spolia Aeneæ intelligimus. nam Lauso nihil detraxerat Aeneas. Dixit enī arma qbus læta ns habe tua. f ſ Aut aperit si nulla viam vis, aut nullam ostendit fortitudo rationem. g ſ Neq; enim fortissime credo, ꝙ dignaberis hēre dominos teucros, scilicet ignauos. Nam hoc itelligimus ex eo quod dixit Equo fortissime. Plerunq; enim ex alterius personæ vituperatione vel laude cognoscimus quid de alia dicatur, vt hoc loco Troianos vituperatos ex equi laude cognoscimus. Item alibi contra, Et nunc ille paris, scilicet adulter. Nam illo loco ex persona Paridis vituperat Aeneas. h ſ Exceptus tergo, equo se præbēte susceptus, qd̄ fieri plerunq; cōspicimus in consuefactis equis. i ſ Iaculis onerauit auiditas sæuiētis exp̄mit magna. k ſ Ter, idest sæpius. l ſ Infesta hasta, l vulnus parata, vel ptenta. m ſ Qua perdere posses deest me, nam si dicit nisi extincto filio nulla se rōne posse superari. n ſ Nec diuuz parcimus vlli, quia Aeneas i vocauerat deos, vt Sic pater ille deum faciat. o ſ Desine, scilicz mortē minari, quoniam libenter moriturus adueni.

ſ DIXIT &c. DONā. Non enim poterat ascēdere, sed ex superiori loco se i eq̄ composuit.

ſ HVC decus CHRIs. il. h. s. e. Repetitio est, q̄ vt diximus sæpe cōmiserationes affert, vt Te dulcis cōiux te solo in littore secum. Te veniente die te discedente canebat. ſ Rhæbe diu, mouet pathos si sermo aut ad res inanimatas cōuertit, vt Dulces exuuiæ dū fata deusq; sinebāt Aut ad bruta, vt hic. Res si qua diu mortalib[9], vlla est. Dolet & breuitatē vitæ humānæ. ſ Aestuat igens, Imo in corde pudor, nā istis oībus pturbatiōibus, ita vehementer exagitabat mens, vt mare æstuat varijs vētis ꝯcitatum. Inde aliud sup atq; aliū, Tā varijs perturbationibus æstuās hac celeritate vti debuit. ſ Figitq; volatq;, mira. n. velocitate figebat hastilia i scuto & fugiebat.

SER. a CVMBO, scutũ. nã parte totũ intelligimus. b Leuos equitauit in orbes, sꝫ artẽ militiæ. nã eques stans facillime superat a pedite. In leuã aũt ideo partem circuibat, vt Aeneæ dexterã ptem circũueniret, quæ vtiq; nuda erat.

myrtos. & bñ petit ab Æneã q scit eũ vltõ cõcedere, vt pbauit in filio. Petit aũt non de eius pietate dubitãs, sed timẽs iram suorũ. s Haud inscius, liptotes figura. nõ. n. dicit nõ ignarus, sed expectãs oĩbus votis, vt Munera nec spno

Ingenti gyro, sed sustinet aureus Vmbo[a],
Ter circum astantem leuos[b] equitauit in orbes
Tela manu iaciens. ter secum Troius Heros
Immanem ærato circunfert tegmine siluam.
Inde vbi tot traxisse moras, tot spicula tedet
Vellere, & vrgetur pugna[c] congressus iniqua,
Multa[d] mouens aĩo, iam tandẽ erũpit, & inter[e]
Bellatoris[f] Equi caua tempora conijcit hastam.
Tollit se arrectꝰ Quadrupes, & calcibus auras
Verberat effusumq́ꝫ equitem super ipse secutꝰ
Implicat[g], eiectoq; incumbit cernuus[h] armo.
Clamore[i] incendunt cœlũ Troesq;[k], Latiniq́ꝫ[l].
Aduolat Aeneas vaginaq́ꝫ eripit ensem.
Et super hæc ait, vbi nũc Mezẽtius acer? & illa
Effera vis animi? contra Tyrrhenus, vt auras
Suspiciens hausit[m] cœlum, mẽtemq́ꝫ recepit.
Hostis[n] amare qd increpitas? mortemq́ꝫ minaris?
Nullum[o] in cæde nefas. nec sic ad plia veni.
Nec tecũ[p] meꝰ hæc pepigit mihi foedera Lausus.
Vnũ hoc p, (siqua ẽ victis venia[q] hostibꝰ,) oro,
Corpus humo patiare tegi. scio acerba meorum
Circumstare odia. hunc[r] (oro) defende furorem,
Et me consortem nati concede sepulcro,
Hæc loqtur, iuguloq́ꝫ haud[s] isci' accipit ensem.
Vndantiq́ꝫ[t] iam diffundit in arma cruore.

c Pugna iniqua, pedes contra equitem. d Multa motũs, vtrũ in ipsus an in equũ tela torqueret quo vulnerato Mezentius carebat effugio. e Inter tempora. i. in frõte. f Bellatoris eq. πολεμιστὴς p quem bellum geritur. Aliter hostem dicimꝰ bellatores, qui bellum gerit. g Implicat, impedit. h Cernuus, cernuus equus dr, q cadit ĩ faciẽ q̃si ĩ eã pte q̃ cernimus. vñ & pueri quos ĩ ludis vidimus ea pte, qua cernunt stantes, cernui vocant, vt etiã Var. ĩ ludis theatralibꝰ docet. i Clãore ĩcẽdũt cœlũ, iplẽt & abusiue dicit. k Troesq;, gaudio. l Latiniq́ꝫ, dolore. m Hausit cœlũ, hoc ẽ aerẽ. Lucr. In hoc cœlo q dr aer, & ñ dicit postq; respirauit, & mẽtẽ recepit post turbatiões ex eq veniẽtẽ ruina. n Hostis amare, asper. & ẽ Hom̃ ð telo dcm̃, qð hic ad hoĩes trãstulit. Ille. n. ait πικρὸν ὀϊστὸν. o Nullũ ĩ cæde nefas, mori viro forti nefas nõ ẽ, vñ ĩ primo æneas & fortis, & pius ĩducit sic loquẽs O terq́ꝫ quaterq́ꝫ btĩ. Nec ego sic vt vincerẽ veni, hoc ẽ cũ volũtate pcũbo. p Nec tecũ meus hæc pepigit mihi fœdera lausus, hoc ẽ nõ cum pacto a te Lausus recessit, vt vitam requireret. Fœdera aũt pepigit p trãslationem dixit. i. nõ sic pugnamꝰ, vt vllũ mihi vitæ reliq̃rit desideriũ. q Venia, bñficiũ, vt Orãtes veniã. r Hũc oro ðfende furorẽ, inimicoꝝ irã, & post fata sæuire cupiẽtẽ. Defende aũt ẽ phibe, vt Dũ teneras defendo a frigore

i. libenter accipio. In hac aũt figura plus cogitaŕ q̃ dicaŕ. t Vndantiq; aĩas, ordo est ĩ arma vndanti cruore aĩaꝫ diffundit, cuius sedẽ pleriq; sanguinẽ volũt eẽ & sic ẽ dctm̃, vt Vna eadẽq; via sanguis aĩusq; sequunŕ, Tuaq; hec aĩas effundẽ ẽxtra, q̃si q̃ ĩ cruore fouetŕ.

DON. CORPVS humo patiare tegi. Verebaŕ enĩ ne ciues ex veteri odio in eius cadauer nimis sæuirent.

CHRI. LEVOS equitauit ĩ orbes. i. circũcurrẽdo ĩ orbeꝫ habebat æneam ad sinistrã. Aliter. n. currendo hastilia ĩ eũ haud facile torsisset. Nã dexterã facilius in leuam mouere poterat. Siluã appellat siluã densa illa iacula scuto Aeneæ affixa. Corpus humo patiare tegi. nõ qa multifaceret sepulturã, sed qa ægre ferebat suos ciues hoc assequi. Haud insci. ita describit Turnus vt aĩo esset intrepidus. Dionysius ĩ hac historia scribit q cõmissa pugna Latinus, & Turnus cecidere, & Aeneas nusq; amplius apparuit. Deide scribit obsessis troianis Mezẽtius tanq; victor impabat, petebatq; ab ascanio sibi dari vinum qð Latio pueniret. Ascanius recusauit, & vinum ioui vouit inde nocturno tpe e castris exercitũ educẽs hostes inuasit, validaq; pugna cõmissa captis hostium castris multos, & cũ his lausum troiani ceciderũt. Mezẽtius occupato cũ paucis ppinquo monte audita cæde filij cũ Ascanio pacẽ egit, & reduxit in Ethruriã. Virgilius aũt hæc quæ dicit in laudẽ Aeneæ fingit.

OCEANVM INTEREA SVRgens aurora reliquit, More suo prætermisit noctis descriptionẽ quam transisse idicat præsens ortus diei, & hoc est vnde Hora. ait, Nec verbũ verbo curabis reddere fidus interpres. Quæ enim naturalia sunt omnibus patent. b [Aeneas q̃q̃ & sociis dare tempus humandis Præcipitant curæ, Cõsuetudo romana fuit, vt polluti funere minime sacrificarent, si tamẽ contingeret vt vno eodemq; tempore & suspectaretur quis & cogeretur dare operas sacrificijs, laborabat vn ante sacra compleret q̃ funus agnosceret, Vnde etiam Hora. puluillus i capitolij dedicatione cum ab inimicis ei filius extinctus nunciaretur ait, Cadauer sit, nec voluit fun' agnoscere donec tẽpla dedicaret, secundum quẽ ritum etiam Aeneas inducitur ante operas dare sacrificijs, & sic ad sociorũ & Palantis sepulturam reuertit. c [Præcipitant curæ vrgent. longam enim dilationẽ sepultura non patit. d [Turbataq; funere mens est, funere Palãtis ... Nam hæc consuetudo est apud poetas vt a plebe segregarent duces, sic paulo post ait, Interea socios, inhumataq; corpora terræ Mãdemus. & sitalthough M... Mœstamq; Euãdri primus ad vrbem Mittat pallas, sicut dictus est, Relliquias danaũ atq; immitis achillis Item Forsitam & spami fuerit q̃ fata requiras. e TVRBATAque funere mẽs est, quam cum cuperet iuxta exhibere ijs q bene de repub. meriti occubuerant, tamen ne funere pollueretur anteq̃ sacra dijs immortalibus ex votis susceptis p̃ficeret non poterat non turbari, Vel dicamus præcipitanti, idest præcipitem agunt curæ, quoniam qui victoria recte vti nesciũt, persæpe nequiquam vicerũt. ergo cupiebat, & dijs immortalibus, vt par erat sacra exhibere, capiebat, & funera, quæ dilationes non patiuntur procurare, sed nec cura prosequẽdæ victoriæ omittenda erat. Maxime autem turbabatur funere, quia iniquissimo animo ferebat cædem suorum p̃sertim palãtis.

CHRI.

ADILON

Vndecimo victa est nõ æquo Marte Camilla,

Modestini Iurisconsulti. Argumentum. xi.

CONSTITVIT Marti spoliorum ex hoste trophæum.
Exanimumq; p̃ri natum palãta remittit.
Iura sepulturæ tribuit, tẽpusq; latinis
Euander patrios affectus edit in vrbe.
Copora cæsa virum passim digesta cremantur;
Legati referunt Diomedem arma negasse.
Drances & turnus leges æquante latino
Concurrunt dictis. Aeneas imminet vrbi.
Pugna. vincunt troes, cadit icta Camilla.
Deinde duces castris donec cessere. minantur.

P. Virgilij Maronis Aeneidos. Liber. XI.

OCEANVM [a]interea surgẽs Aurora reliquit.
Aeneas[b] (q̃q̃ & sociis dare tempus humandi
Præcipitãt[c] Curæ, turbataq;[d] funere mens est,)

Vota Deum primo[a] victor soluebat Eoo.
Ingentem quercum decisis vndiq; ramis
Constituit[b] tumulo: fulgentiaq; induit arma.
Mezenti, ducis exuuias (tibi[c] magne trophæum
Bellipotens) aptat[d] rorantes sanguine [e]Cristas,
Telaq;[e] trunca viri, & bis[f] sex Thoraca petitum
Perfossumq; locis, Clypeumq;[g] ex ære sinistræ
Subligat. atq; ensem[h] collo suspendit eburnum
Tum socios (nanq; omnis eum stipata tegebat
Turba Ducum) sic incipiens hortatur ouantes.
Maxima[i] res effecta Viri[k]. timor omnis abesto[k]
Q[uo]d[l] supest', hæc sunt spolia, & de rege[m] supbo
Primitiæ, manibusq; meis mezentius[n] hic est.
Nunc iter ad regem nobis, murosq;[o] latinos.

SER. a ¶ PRIMO victor soluebat eoo, anteq̃ lu ctū subiret & funestaret, primo aūt eoo sub audimus tpe. Nā græce ἠὼς dicit, quam nos Aurorā vocamus. Home. ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος ἠώς, quod nomen latini traxerunt per deriuationem vt di cere, Et lætus eois Eur' eqs, Item eoasq; ar des. Sane vt etiā supra diximus in hoc sermone pma sylaba naturalit̃ lōga est, sed cū opus fuerit corripitur aut licētia nois pprij, aut qa eam vocalis sequitur. b ¶ Constituit tumulo, in colle, qa trophæa nō figebant nisi in eminētiorib' locis. Salu. de pōpeio, Deuictis hispanis trophæa in Pyrenæis iugis cōstituit, ex quo more trophæa in vrbibus figebant in arcubus exædificatis, Iō nunc trophæū ponit Aeneas, qa necdū plenam est victoriā ꝯsecutus, sed occiso Mezētio fugauit exercitum. plenæ. n. victoriæ (vt supra diximus) triūphus debet, & persoluitur vota vel pp tanti ducis interitū, vel qn fas erat etiam de pmitijs sacrificare. c ¶ Tibi magne trophæū Bellipotēs, hoc p parentbesim dictum est. d ¶ Aptat, apte locat, & ꝯgrue. e ¶ Telaq; trūca viri, præ fracta. Ita. n. in trophæis poni consueuerunt. Iuue. Et fracta de casside buccula pendēs, Et curtū temone iugū, victæq; triremis Aplustre. f ¶ Et bis sex thoraca petitū Perfossumq; locis, duodecim vulneribus appetitū, quia (vt supra dixit) totius thusciæ populus in duodecim ptes fuit diuisus, vt Gens illi triplex populi sub gēte q̃terni, q singulis lucumonibus parebāt. Moris aūt fuit vt īteremptos duces oīs vulneraret exercitus, sicut ēt de Hectore Home. cōmemorat. οἳ καὶ θηήσαντο φυὴν καὶ εἶδος ἀγητὸν Ἕκτορος· οὐδ' ἄρα οἵ τις ἀνουτητί γε παρέστη. Vnde ē, Quæ circū plurima muros Accepit patrios. g ¶ Clypeūq; ex ære, figuratius q̃ si æreū diceret. h ¶ Ensem collo suspendit eburnū, vaginā eburneam. Sane ebur eboris facit nō eburis, sicut murmur murmuris, vnde quia in principalitatis declinatione varietas inuenit, & deriuatio varia est. Nā eburnus facit ab eo quod ē ebur, eburneos, ab eo qđ ebor ris. i ¶ Maxia res effecta viri, occiso tāto duce, simul ēt trophei ostēditur cā. k ¶ Abesto, absit. Nā tertia psona ē. l ¶ Qđ superest, de reliquo, & est absoluta elocutio. m ¶ Et de rege superbo Primitiæ, aut hoc dicit pmitiæ istæ quas fecimus non de plebe sunt, sed de rege supbissimo, aut certe superbū regē Turnū accipiam'. Nā de ipso legim' At tumulo abscessu iuuenis tum iussa superba miratur, vt sit sensus, hæc spolia & hāc pmam belli partem supbo Turno sustulimus. Nam hoc epitheton propriū Turni est, qđ ei Virgi. pro ingenti scelere dat. Apud. n. maiores superbia ingēs facinus fuit, adeo vt Tarquinius pro multis sceleribus superbi nomen acceperit. n ¶ Mezētius hic est, talis, vt Hunc ego te euryale aspicio? o ¶ Murosq; latinos, iam cāpestri superauimus pl̃io, restat vt etiā oppugnatione vincamus. Credit enim q sibi iā aperte nullus occurrat, nec inaniter. Naз & paulo post dictur' est Turn', Furta paro belli, & In. xij. Latin', Vix vrbe tuemur spes italas.

DON. ¶ RECTE dijs cōsecrat eius arma qui deos semper cōtempsit. ¶ Bis sex, quanta vis fuit istius qui, xij. plagis occidi non potuit, nā in aperto iugulo perijt. ¶ Nūc, i. a. r. non. n. vult tunc esse consultandum de bello cum plium erit gerendum.

CHRI. ¶ PRIMO eoo, nam cum in noctem protracta esset pugna prius non poterat. ¶ Primo eoo, idest prima aurora. ¶ Ingentem quercum, non solum in testimoniū victoriæ, verum etiam in honorem deorum erigebāt antiqui trophæum. ¶ Bellipotens, idest mars non enim filium, vt Mezentius Lausum tropheo honestare volebat, sed deum cuius beneficio victoriam assecutus fuerat. ¶ Maxima res, nihil potuit accommodatius proferri. Erant enim milites anxij vehementer de futuro, & non sine summo timore. nam non sine sanguine fugauerāt hostes, & adhuc superet Turnus & Latinus. Hortatur igitur quoniam ipsum optimum initium rei bene agendæ pluśq̃ dimidium totius esset. ¶ Primitiæ &

ĩitiæ & de rege superbo, Hoc exposui pauloante. ¶ Mezentius hic. i. in nostra potestate q̃ quidē res magna est. Habet enim emphasim mezentius. q. d. tam metuendus rex nūc iter ad regem. q. d. superato exercitu campestri viam ferro nobis ad ipsam vrbem aperuimus, Maxima ergo res perfecta cum victo exercitu vrbs obsideri possit.

Arma[a] parate animis, & spe præsumite bellum,
Ne qua mora ignaros, vbi primum vellere[b] signa
Annuerint Superi, pubemq; educere castris,
Impediat, segnesq; metu sententia tardet.
Interea[c] socios, inhumataq; corpora terræ
Mãdemus, q solus[d] honos Acherõte sub imo ē:
Ite ait egregias[e] animas, quæ sanguine nobis
Hanc patriam peperere suo: decorate supremis
Muneribus, m oestamq; euãdri primus ad vrbē
Mittatur Palas, quem[f] non Virtutis egentem
Abstulit atra dies, & funere[g] mersit acerbo.
Sic ait illachrymãs, recipitq; ad limina gressum.
Corpus vbi examini positum Palantis Acetes
Seruabat senior: qui Parrhasio[h] Euandro
Armiger ante fuit, sed non foelicibus æque

SER. a ¶ ARMA parate animis, aut hypallage ē pro armis parate animos, Aut certe mutanda est distinctio, vt sit animis & spe præsumite bellum, mente præoccupate, vt supra Turnus, Et pugnam sperate parari. Bene autem ait præsumite, quasi rem iam sui iuris, vt ei debere videatur certa victoria. b ¶ Vellere signa Annuerint superi, ne l mora sitis, cū captatis augurijs ad bellum exire cœperimus. Vellere aūt proprie dixit, quia Romane signa figebantur in castris, & cum ad bellum eundum fuisset captatis augurijs euellebantur e terra. Nam alibi ea figi non licebat sed inter auguria etiā hoc habebatur, si auellentem facile sequerentur, adeo vt cum filio in Arabis parthico bello sit Crassus occisus qui iturus ad prælīū auellere signa vix potuit. c ¶ Interea socios, donec obsidionis tēpus adueniat. d ¶ Qui solus honos acherōte sub imo, est, pp Centū errant annos, volitantq; hæc littora circum, & bene acherōte sub imo, q̄a hæc res ad vmbras tm̄ pertinet. Nam apud prudentes homines nullius momenti sunt ista. e ¶ Egregias animas, ingēti arte laudat potius q̃; misereatur extinctos, vt præsentium animos in bella succendat. ¶ Quem nō virtutis egentem, Ennij versus est. g ¶ Funere mersit acerbo, imaturo, trāslatio a pomis. h ¶ Qui parrhasio euādro arcadico a ciuitate Arcadiæ, quam Donatus vult a parrha dictam, quod procedit si Parrha nomen est græcum. Si autem latinū est, stulte sensit, Nam græcum nomen latinam etymologiam non recipit.

CHRI. ¶ ARMA. p. a non. n. iubentur arma induere, nunc erat humãdi socij, & nō pro pugnãdum, sed sint animis viri parati ad arma q̃; primū capiēda cum opus fuerit. ¶ Interea socios, hoc aūt pronunciat, vt non solum perēptis satisfaciat, verū vt exemplo viuētes accendat ad rem strenue agēdam. ¶ Quæ sanguine nobis Hanc patriam peperere suo, Duas validissimas causas ꝑponit quibus egregio funere decorãdi sint ostēdat, & qđ suo sāguine eam victoriam peperērunt qua q superstites sunt adepti sibi sim in italia sedes, & q hic t onos nouissim vltimusq; sit, Et qm̄ palas externus homo, & a cuius patre ꝓfugus & sine regno liberalissime acceptus fuerat: & auxilio, cōsilioq; subleuatus eandē operā quā ciues ꝑstiterant ꝑcipuum illi & regio filio adolescentiq; fortissimo dignū funus parat. Verū ita vniuersam hanc rem ꝓsequitur poeta, vt nihil miserabilius explicari possit. Nullumq; locū omittit, vnde aliqua possit educi cōmiseratio quē non tractet & grauissime & copiosissime, Primū enim ꝓprijs lachrymis oīa miseranda facit. Quis enim nō mœrore afficiatur lugente rege. mouet deide pathos ab ætate, nam cū hactenus Euander fœlicissimus fuerit nunc demū senio cōfectus in adolescentem spem vnicam patris infœlicissimus sit factus, Mouet a luctu atq; vlulatu oīum circunstantium Maxime aūt mouet a pulchritudine Palantis & ætate. Nam cum natura duce maxime amemus pulchritudinē vehemēter dolemus eā in tenera ætate ita crudeliter extingui, vt pulcherrimū pectus durissimo ferro sit transfossum. Mouet ab oratiōe Aeneæ q in ꝓmis inuehit in iniqtatē fortunæ q illum tam optime de se meritum rebus suis paulopost fœlicissimis futuris ita luide atq; crudeliter ꝓripuerit, vt sua virtute partis frui nō potuerit, nec q illi pro triūpho fuisset in patriā victor nō potuerit redire. Maxima autē est illa cōmiseratio q & ipse & Euander ꝑter spem in tantam calamitatē inciderint. Nec parui momēti est in eo q tam anxie Euander illū cōmēdarit, Nam timorem maximum ostendebat.

Tū comes auſpiciis caro datus ibat[a] Alumno[b].
Circuз oīs famulumqз manus,troianaq; turba,
Et mœſtum Iliades[c] crinem de more ſolutæ,
Vt vero[d] Aeneas foribus ſeſe intulit altis,
Ingentem gemitum tunſis ad ſydera tollunt
Pectoribus,mœſtoqз immugit Regia luctu.
Ipſe caput niuei[e] fultum Palantis,ꝛ ora
Vt vidit,leuiqз[f] patens in pectore vulnus
Cuſpidis Auſoniæ,lachrymis ita fatur obortis.
Te ne[g] inquit miſerande puer,cū læta[h] veniret,
Inuidit[i] fortuna mihi,ne regna videres
Noſtra,nec ad ſedeз victor veherere paternas?
Nō hæc Euandro de te promiſſa parenti
Diſcedens[k] dederam,cum me cōplexus euntez
Mitteret in magnū īperiū, metuenſqз moneret
Acres eſſe viros,cum dura[l] prælia gente.
Et nunc ille quidem ſpe multum captus inani
Fors[m] ꝛ vota facit,cumulatqз[n] altaria donis,
Nos iuuenē exanimū:ꝛ nil[o] iā cœleſtibus ullis
Debentem,vano[p] mœſti comitamur honore.
Infœlix Nati funus crudele videbis.
Hi noſtri[q] reditus,expectatiqз triumphi.
Hæc[r] mea magna fides. at nō Euādre pudēdis[s]
Vulneribus pulſum aſpicies,nec[t] ſoſpite diruз

SER. a ❡IBAT,pro ierat. b ſ Alumno, alumnus eſt qui græce τρόφιμος dicitur,quod nomen quia latinū nō eſt,vt ab eo quod eſt nutritor inueniamus eum qui nutritus eſt tranſit ad nomē aliud,qa & alūnū dixit. c ſ Iliades crinem de more ſolutæ, ſcilicet has Aeneæ ancillas itelligimus. Nā oēs matres ſi ē mulieres nobiles in Sicilia rēmanſiſſe dixit excepta Euryali matre de q̄ legim⁹ Quæ te ſola puer tātis e matribus auſa Proſequitur. d ſ Vt vero æneas foribus ſeſe intulit altis, Naturale enim ē vt ītermiſſa lamēta repetanſ, cū aliqs notus aduenerit, Sic in Statio, Ingreſſis ducibus denuo defletur archemor⁹ mox vt morientia dignus vultib⁹ Inachij penetrarunt limina reges, Ceu noua tūc Clades primo ſaucius infans vulnera,lætalis ue irrūperet atria ſerpens, Sic aliū ex alio q̄q̄ laſſata,fragorē pectora,Cōgemināt integratoqз reſultāt,accenſo clamore fores. e ſ Niuei fultū palantis,late patet hoc epitheton,Referri.n.poteſt & ad cādorē priſtinæ pulchritudinis,& ad pallorē ex morte venientē, & ad frigus qđ ꝓprie mortuoꝝ eſt,vt Corpuſq; lauāt frigentis & vngūt. f ſ Leui in pectore,pulchro,puerili nōdū ſetoſo. g ſ Te ne inquit? iteratio eſt.Nam ſupra ait, Lachrymis ita fatur obortis,ſicut in quinto poſuit, Et ſi dū ſic fatur ad aurē,& paulopoſt intulit Dic ait.Sane ſciendū & allocutionē talē eſſe q̄lis illa vbi deflet Euryalus.Nam locis oībus cōmouet miſerationez ab ætate,a tpe,a vulnere,a ſpe parētis. h ſ Cū læta veniret Inuidit fortuna mihi,ac ſi diceret q̄tum noceret aduerſa,cū læta talē ītulit caſum. Videt aūt doleſ ꝙ q̄ri nō pōt de fortunæ crudelitate,q̄ ei vno eodēqз tpe ꝑ tāta ꝑtulit bñficia,ꝑ tale ītulit dānū. i ſ Te ne īuidit fortuna mihi,vt liber ꝑampineas inuidit collibus vmbras. k ſ Diſcedēs dederant.κατὰ τὸ σιωπώμενον hoc ītelligim⁹.Nā abſcedēs noſq; ē Euādrū allocut⁹ Aeneas. l ſ Cū dura ꝑlia gēte,ſbaudim⁹ fore. m ſ Fors ꝛ.forte ēt vota ſuſcipit.Pōt & vnū eē Fors & i.fortā. n ſ Cumulatq; altaria dōis,& ſacrificat,& ſuſcipit vota.Naturale āt q̄rile de errore mentis hūanæ. o ſ Nil iā cœleſtib⁹ vllis Debētē. viui.n. ſupoꝝ ſūt mōtui ad īferos ꝑtinēt, vñ in.xij Vos o mihi manes eſte boni, qm̄ ſuperis auerſa voluntas. Superis autem debemus omnia donec viuimus, ideo quia vt dicunt phyſici cum naſci cœperim⁹, ſortimur a Sole ſpiritū,a Luna corpus,a Marte ſanguinē,a Mercurio ingeniū,a Ioue deſiderium,a Venere cupiditates,a Saturno humorē,q̄ oīa ſingulis reddere videmur extīcti. p ſ Vano mœſti comitamur honore,inani vt ſupra diximus q̄tuз ad viuos ꝑtinet,nā talia de mortuis ſiunt,ad ſolatiū ſuperſtitū,vt eſt apud Cice.in catone maio e.ſolonis quidem ſapientis elogium eſt quo ſe negat velle ſuam mortem dolore amicoꝝ & lamētis vacare,vult credo ſe eſſe carum ſuis. q ſ Hi noſtri reditus,tale eſt vt manibuſqз meis mezētius hic eſt. r ſ Hæc mea magna fides,κατὰ τὸ σιωπώμενον. q̄ de palātis reditu ꝓmiſerat patri. s ſ Pudendis vul.a tergo illatis, & eſt ꝯſolatio. t ſ Nec ſoſpite,pro ſoſpiti,antiptoſis eſt.hid. Si fugiſſet vulnerat⁹ a tergo ipſe ei optares īteritū

DON. ❡PVERVM dixit palanta,vt victoris minueret gloria,nā alibi iuuenē dixerat.

CHRI. ❡HI NOſtri redit⁹.q.d.q̄tū falſi ſum⁹ a nr̄a opiniōe. ſ Hæc mea ma.fi. Conqueriſ fidem ſuā eē iminutā. ſ At ſi,e. & ſi mouet pathos.

❡HAC vbi

Optabis nato funus pater. hei mihi quantum
Præsidium Ausonia, & quantũ tu perdis Iule.
Hæc[a] vbi defleuit, tolli miserabile corpus
Imperat, & toto[b] lectos ex agmine mittit
Mille viros, q supremũ comitentur honorem,
Intersintq; patris lachrymis, solatia luctus
Exigua[c] ingentis, misero sed debita patri.
Haud segnes alij crates, & molle Pheretrum[d]
Arbuteis texunt virgis, & vimine[e] querno,
Extructosq; toros optentu[f] frõdis inumbrant.
Hic iuuenem agresti[g] sublimẽ stramine ponũt.
Qualem virgineo demessum[h] pollice Florem,
Seu mollis Violæ, seu languentis Hyacinthi,
Cui neq; fulgor adhuc, nec dũ sua forma recessit.
Nõ iam mr̃ alit tellus, viresq; ministrat.
Tum geminas vestes Ostroq;, Auroq;[k] rigẽtes
Extulit Aeneas, quas illi læta[l] laborum
Ipsa suis manibus quondam Sidonia Dido
Fecerat, & tenui telas discreuerat[m] Auro.

SER. a ¶ HÆC vbi defleuit, idest postq; hæc cum lachrymis dixit. Flere enim est cum voce lachrymare. Vnde habemus in sexto, Continuo auditæ voces vagitus & ingens Infantũq; animæ flentes in limine pmo. b ¶ Toto lectos ex agmine, Troianos, Tuscos, Arcadas. c ¶ Exigua, q̃ tis enĩ magna sint orbitati patris pdesse nõ psit. d ¶ Pheretrus, græce φέρτρον dicitur. Vnde per diæresim pheretron pheretrũ facit. Nam lati ne capulus dicitur. Vnde ait Plautus, Capularis senex. i. vicinus capulo, q dictus capulus ab eo qđ corpus capiat. e ¶ Vimine querno, sũt aliquæ duræ derinationes, tñ eis sic vtimur cũ adiectione alterius nois, vt quernum vimen. Itẽ colurnus veru, vt Piguiaq; in verubus torrebimus exta colurnis, ficulnũ lignum, vt Horatius, Olĩ truncus eram ficulnus inutile lignum. Item aprugnum callum pro aprinum. f ¶ Optentu frondis inumbrant, veluti cameram quandam capulo ramorum extensione fecerunt. g ¶ Agresti sublimem stramine ponũt, hoc est super frondes ponunt. Nã hic reddit qđ omiserat supra dicens Extructos toros, nec addẽs vñ. h ¶ Demessum, participiũ est veniens ab eo qđ est metor, Sane ab eo qđ est meto, præteritum perfectum messui facit. i ¶ Sua forma recessit, propria pulchritudo. k ¶ Auroq; rigẽtes, vnum q; vacat, & est additum hiatus causa. l ¶ Læta laborũ, figura est Lætus illius rei. Nam modo dicimus lætus labore. m ¶ Discreuerat, depinxerat, simul amantis affectus ostenditur.

CHRI. ¶ HÆC Vbi defleuit, egregius & excelso animo vir qui tñ tribuit luctui quãtũ exigit humanitas. Deinde præparat id funus qđ Euãdro in tanto mœrore aliquam posset afferre consolationem, Sed plorat postremũ damnum filij ex morte palantis. ¶ Lectos mille viros ex toto agmine, Singula verba, ingens pondus habẽt. Eligit enim nõn ex vna altera ue ala aut cohorte, sed ex toto exercitu, & legit mille vt pompa esset numerosa, & legit viros, idest hõies fortissimos, qui & comitarentur funus, & patrem consolarentur. ¶ Solatia exigua ingentis lu. declamatio a cõtrario est exiguum & ingens q̃ ostẽditur quãtus in parente luctus fuerat. ¶ Sed debita. q. d. quãtis videret. Aeneas q̃ parum proficeret tanto apparatu, tamen debitum officiũ non esse fuit prætereundũ. ¶ Crates, & arbuteas vir. ponit, qa res in tanto rerũ momento sũmam celeritatẽ desiderans, artificium nullum expectare non poterat, sed hæc omnia agrestia & extemporanea magnifice exornata sunt preciosis vestibus supimpositis. Ergo nec mora fuit miseratio fabricando nec magnificentia vestiũ ad ornatum defuit. ¶ Stramine, & frõdes & paleas, & quicquid ea gratia substernimus, vt quod superimponẽdum mollius excipiatur. ¶ Qualem virgineo optima cõparatio, nam vt flos nuper succisus & si languescat non statim amittit pulchritudinem, sic palãtis pulchritudo nõ statim discesserat, ex ista autem comparatione summam citat cõmiserationem. De viola autẽ & hyacintho diximus in Bucoli. & Georgi. ¶ Mater alit, nã humore terrestri aluntur plantæ, quem radicibus suis sugunt, & vim stomachi præbentes dequoquunt, & in alimentũ conuertũt. ¶ Ostro auroq; rigẽtes, sæpe poetæ duo vni verbo adiungunt, quorũ alterũ non quadrat, vt in Georgicis Tenues pluuiæ & penetrabile frigus adurat, nã frigoris vt & caloris adurere est, sic hoc loco vestis ex purpuræ infectura non riget. i. non redditur inflexibilis, ex multo autem intertexto auro riget. ¶ Laudat autem vestes a materia, qui ex purpura esset & auro, laudat ab artificio ac postremo ab auctoritate donatoris.

a ¶ CHARVM vnam de duobus, & horum alterum, & horum vnū possumus dicere. Nā artigraphi hoc tantum vetant, ne de duobus alium dicamus, quod de multis proprie dicitur. Sane figurate dixit vestem induit, vt Fauinias indutus Achilli, cū in vsu sit induit illa re, vt Indutosq; iubet trūcos hostilibus armis. b ¶ Arsurasq; comas obnubit amictu, hac vnam induit iuueni, altera caput eius velauit. Nā supra dixit duas vestes eē latas. Obnubit autē velauit. trāslatio a nubib⁹, quibus tegitur cœlū, vnde, & nuptiæ dicuntur, q̄ nubentium capita velētur.

Hanc[a] vnam iuueni supremū mœstus honorem
Induit, arsurasq;[b] comas obnubit amictu.
Multaq; præterea Laurentis[c] præmia pugnæ
Aggerat, & longo prædam iubet ordine duci.
Addit equos[d], & tela, quibus spoliauerat hostē.
Vinxerat & post terga man⁹, q̄s mitteret vmbris[e]
Inferias cæso[f] sparsuros sanguine flammam.
Indutosq; iubet truncos hostilibus armis
Ipsos ferre[g] duces, inimicaq;[h] nomina figi.
Ducitur[i] infœlix æuo confectus Acetes
Pectora nūc fœdās[k] pugnis, nūc vnguibus ora,
Sternitur & toto proiectus corpore terræ[l].
Ducunt & Rutulo perfusos sanguine currus.
Post bellator equus positis[m] isignib⁹ Aethon[n]
It lachrymās, guttisq; humectat grandibus ora.

c ¶ Laurentis præmia pugnæ, mittit præmia, quæ de præda Laurentis pugnæ sustulerat. nam præda est quæ eripitur, præmium q̄d offertur. d ¶ Equos & tela quibus spoliauerat hostem, vel Palas, vel Aeneas, nam ambigue positum est. Spolia autem cum ea tantum sint quibus hostis spoliari potest, vt lorica vel vestis. Abusiue etiam spolium dicit, quicquid ab hostibus tollitur, vnde est Postq̄ illum vita victor spoliauit Achilles. e ¶ Vmbris inferias, proprie. nam inferiæ sunt sacra mortuorū. f ¶ Cæso sanguine, pro cæsorum, vt supra, Captiuoq; rogi pfundat sanguine flammas. g ¶ Ipsos ferre duces, suos scilicet qui illis mille præerāt. Melius tamen est, Iubet truncos ferre ipsos duces, hoc est ducum spolia, vt Trophæa ipsos duces dixerit, sicut sup̄, Manibusq; meis mezētius hic est. h ¶ Inimicaq; nomina figi, inimicorum. Dicit autem affixos trophæis titulos cum nominibus occisorum. i ¶ Ducitur infœlix acetes, quasi qui cōsternatus nimio dolore ire non poterat, & bene ex rerū permutatione expressit doloris magnitudinem dicens ita doluisse Acetē, vt pene carēs humano sensu per se ire non posset, & equū ita sensisse interitum domini, vt in humanū migraret affectum. Nam & lachrymabat, & sponte sequebatur cadauer. k ¶ Fœdās, vel cruentans, vel lacerans. l ¶ Terræ, in terra. m ¶ Positis insignibus, sine phaleris. Quod autem equum dicit lachrymare non mirum est, cum Hom. etiā diuinantem induxerit Xanthum Achillis equum mortem.

και λίην σ' ἔτι νῦν γε σαώσομεν, ὄβριμ' Ἀχιλλεῦ·
ἀλλά τοι ἐγγύθεν ἦμαρ ὀλέθριον· οὐδέ τοι ἡμεῖς
αἴτιοι, ἀλλὰ θεός τε μέγας καὶ μοῖρα κραταιή.

Et paulo post.

ἀλλὰ σοὶ αὐτῷ μόρσιμόν ἐστι θεῷ τε καὶ ἀνέρι ἶφι δαμῆναι.

Equos āt achillis inducit, patroclū lugētes.

ἵπποι δ' Αἰακίδαο μάχης ἀπάνευθεν ἐόντες κλαῖον, ἐπεὶ δὴ πρῶτα πυθέσθην ἡνιόχοιο ἐν κονίῃσι πεσόντος ὑφ' Ἕκτορος ἀνδροφόνοιο.

n ¶ Aethon, nomen equi, quo & Auroræ equus vocatur, vel a splendore, nam αἴθω ardeo dicitur, vel a cursus celeritate, quasi αἰεὶ θέων, idest perpetuo currens indefessus.

¶ QVIBVS SPOLIAVERAT Hostem, Ambigue dictum, vel quibus vsus fuerat dū hostes interimeret, vel quibus victor hostes spoliauit, Vltima tamen sententia melior est.

¶ MVLTASq;, speciem pene triumphi adhibuit. ¶ Quibus spoliauerat, Palas potius q̄ Aeneas. ¶ Vinxerat, nam captiuos hostes ad sepulcrum ducis interfecti iugulabant. Inde sequentibus temporibus damnati capite pugnare in magnorum virorum funere cogebantur, vt essent qui sanguinē spargerent donec gladiatores prouenerūt. ¶ Indutos truncos. Ad quandam Trophei spēm. ¶ Ipsos duces, Vt maiorem auctoritatē haberet res vel duces funeris intellige. ¶ Ducitur infœlix æuo confectus acetes. Pathos ab ætate, sic illū Et fauni miserere senectæ. ¶ Aethon, nomen equi pallantis deductum ab vno ex equis solis. Erat enim Pyrois, Eous, Aethon, & Phlegon. quod autem eum ex desiderio domini illachrymātem scribit nō omnino poeticum est, nam equos & victoria exultare atq; efferri, & lætitiam ostēdere & cū victi fuerint sūmo mœrore affici etiā qui naturalem

qui naturalē historiā tradere affirmant, nam Plini. Præsagium pugnæ & amissos lugent dominos, lachrymasq; interdu, desiderio fundūt. Interfectoq; Nicomede rege equus eius desiderio vitam finiuit, ac multa alia in eandem sententiam ponit.

SER.

Hastam alii, Galeāq; ferūt (nā cætera[a] Turnus
Victor hēt) tū moesta Phalāx[b] teucriq; sequunt.
Tyrrheniq; duces, & versis[c] Arcades armis.
Postq; ois longe comitum præcesserat ordo,
Substitit Aeneas, gemituq; hæc addidit alto.
Nos alias[d] hic ad lachrymas eadē horrida belli
Fata vocāt. Salue[e] æternū mihi maxime pala,
Aeternūq; vale. nec plura effatus, ad altos
Tendebat muros, gressumq; in castra ferebat.
Iamq; Oratores[f] aderant ex Vrbe[g] latina
Velati[h] ramis Oleæ, veniamq;[i] rogantes.
Corpora per campos, ferro[k] quæ fusa iacebant
Redderet[l]: ac tumulo sineret succedere terræ.
Nullum cū victis certamē, & Aethere[m] cassis.
Parceret hospitibus quōdam, socerisq; vocatis,
Quos bonus Aeneas haud[n] aspernanda precātes
Prosequitur venia, & verbis hæc insuper[o] addit.
Quænā[p] vos tanto Fortuna indigna latini
Implicuit[q] bello. qui nos fugiatis amicos?
Pacem me exanimis, & martis sorte peremptis
Oratis? equidem & uiuis concedere vellem

a ¶ Cætera turn[us] victor habet, κατὰ τὸ σιωπώμενον, & alia ei sustulisse itelligam[us] nō tm̄ balteū, vt legim[us] sup. b ¶ Phalāx lingua Macedonū legio. Qd aūt ait moesta, Arcadas intelligimus. vnde īfert Teucriq; tyrrheniq;. & hī est qd ait supra, Et toto lectos ex agmie mittit mille viros. c ¶ Versis arcades armis, lugentū more mucronē hastæ nō cuspidē cōtra terram tenentes, scuta ēt inuertētes pp nomina illic depicta, ne eorū simulacra cadaueris polluerent aspectu, vt nonnullis frustra placet. Nā lugentū mos est corporis habitus immutatio. d ¶ Alias hinc ad lachrymas, ad aliam sepulturam. e ¶ Salue æternū mihi maxīe pala, Aeternūq; vale, Varro in libris logistoricis dicit, iō mortuis salue & vale dici, nō q valere aut salui esse possint, sed q ab his recedim[us] eos nunq; visuri, Hinc ortū est vt ēt male dictiōis signātiōnē iterdū vale obtineat, vt Terētius, valeāt q inter nos dissidiū volūt hoc est ita, a nobis discedāt, vt nūq; ad nr̄ūs reuertant aspectū. Ergo cū mortuo dr̄ vale, nō etymologia cōsiderāda est, sed cōsuetudo, q nullis vale dicimus, nisi a qb[us] recedam[us]. f ¶ Oratores, legati a perorādo p repu. noīati. g ¶ Vrbe latina, p latini. i. de Laurolauinio. h ¶ Velati ramis oleæ, nō coronati. Nec. n. lugētes decebat, sed instructi & ornati. i. in manibus oliuæ ramos ferētes, sic Homerus.

Στέμματ' ἔχων ἐν χερσὶν ἑκηβόλου Ἀπόλλωνος.

Velari autē ornari, vt illo loco signat victori velatū auro vittisq; iuuencū, cū vittis nō aut velent aut coronent victimæ, sz ornent. i ¶ Veniāq; rogantes, p beneficiū. k ¶ Ferro q̄ fusa, modo īterēpta, alias fugata, sz discernuntur epithetis, vt si dicas ferro fusus est vel metu fusus. l ¶ Redderet, ostēdit iam posse in Troianos ēē ptātē. m ¶ Et æthere cassis, vacuis, vn̄ & retia casses dicimus. Hoc āt bn̄ addidit q victis ꝑpt innouat certamē. n ¶ Haud aspernanda, iusta nō cōtēnenda. Sepulturæ. n. bn̄ficiū generaliter debet vniuersis. o ¶ Insuper addit, accumulat verbis bn̄ficium dicēs pacē se ēt viuis velle præstare. Pacem autē ideo defunctis, quia ait, Nullum cum victis certamen & æthere cassis, & mortuoꝝ pax sepultura est, vnde elegit verbum vtrisq; aptum. p ¶ Quænam, quanta & qualis, nam mirantis est, nec enim dubitat, cum ipse dicat īdigna. q ¶ Implicuit, inuoluit laitos.

CHRI.

¶ IAM ORATO. ostēdit q̄; ampla fuerit victoria cum ita se victos hostes faterentur, vt statim ad pacem petendam sese submitterent. ostendit etiam quantum vnius viri auctoritas possit, nam absentia Turni hæc pene oīa euenerunt. ¶ Nullū cum vi. cer. æ. c. Grauissimus locus, & q plurimū apud eum viꝝ in quo recta ratio valet, oēm perturbationē suppmeret, Quapp pmo cōgressu placatus est Aeneas. ¶ Prosequitur. u. quasi dicāt, statim donat veniam. ¶ Qui. n. f. nā cū & se & illos excusare velit, reiicit culpā in fortunā, & re vera latinus societatē expetiuerat troianoꝝ, & ipse æneas nihil aliud tenebat, sed iniquitate fortunæ a Turno in bellum impulsi sunt. ¶ Et viuis con. vel sententia est. Vellem ipsos non fuisse extinctos, vt viuentibus pacem dare possem, vel dicit ita, Omnia cæsis remitto, vt etiam cum viuentibus conuenire cuperem.

SER. a ¶ NEC VENI, nec venissem, tempus pro tépore. b ¶ Nec bellum cum géte gero, sꝫ cum Turno, per quod eorum captat fauoré. c ¶ Huic morti, δεικτικῶς, quasi ostendit iacentes. d ¶ Si bellum finire manu, hoc é enim interem ptione, potest enis & pace si velit. e ¶ Vixet, pro vixisset, & é synco pe. f ¶ Deus aut sua dextra dedisset, victo riá, vel vitam, quia duplici ra tione cóstat vi ctoria, aut vir tute, aut volun tate fortunæ. g ¶ Miseris ci uib⁹, quasi alie na culpa pereú tibus. h ¶ Ob stupuere silétes, idest obstipe fa cti sunt, & sile re cœperunt. i ¶ Túc senior, cui ab ætate pre stabat auctori tas. k ¶ Odijs & crimie Dráces Inſésus iu ueni turno, aut p suú crimé i. inertiam, quá semp virtuti pstat esse cótrariá, aut Turni cri mine qui tot viris mortis causa extiterat. l ¶ Orsa refert, cœpta verba. m ¶ O fama īgens īgentior armis, frustra ait Dona. hæc nomé de his esse, quæ non recipiunt cóparatioⁿé. Nam quia augumentú recipit etiá có paratur. Alia illa sunt noía, in quibus est du bitatio vtrú cóparant, vt est perfectus, quia si velis cóparare incipit pfectus nó esse per fectus. n ¶ Cœlo te laudibus æqué? his q in cœlo sunt, i. dijs, vt Cæruleus thybris cœ lo gratissimus amnis. o ¶ Iustitiæ ne prius mirer belli ne labor? figura græca miror il lius rei, ꝛ regno illius rei, vt θαυμάζω τῆς ... νου, καὶ ἄρχω ... Vñ Hor. ait, Et qua paupere daunus agrestú regnauit populor, pro agrestibus populis. p ¶ Siqua viam. i. rationem. q ¶ Dederit fortuna latino, ꝫ be ne cú exceptione pollicet dicens, si volun taté nostrá fortuna comitet. r ¶ Fœdera tur nus, vel piugia vel amicitiarú. s ¶ Fatales moles, qa audierat, Nisi fata locum sedéqꝫ dedissent. t ¶ Saxa troiana, ambitiose ait quasi troianis fataliter debita. v ¶ Pepigere dies, pacti sunt ab eo quod est paciscor & pepigi & pactus sum facit, sicut ab eo qđ est pco & parsi & pepci. x ¶ Pace sequestra, media & tpali. Ná sequester est medius inter duos altercantes, apud quem aliquid ad tépus se ponitur. Paces ergo sequestram inducias dicit, idest pacé temporales, & mediam inter bellú præteritum & futurum.

Nec veni[a], ni Fata locum, sedemqꝫ dedissent,
Nec bellum[b] cum géte gero. Rex nostra reliqt
Hospitia, ꝛ turni potius se credidit armis.
Aequi[c] huic[c] turno fuerat se opponere morti.
Si bellum[d] finire manu, si pellere teucros
Apparat, his decuit mecum concurrere telis.
Vixet[e], cui vitá Deus[f], aut sua dextra dedisset.
Nunc ite, ꝛ miseris[g] supponite ciuibus ignem.
Dixerat Aeneas, olli obstupuere[h] silentes,
Conuersi oculos inter se, atqꝫ ora tenebant.
Tum senior[i], semperqꝫ odiis[k], ꝛ crimine Dráces
Infensus iuueni turno: sic ore vicissim
Orsa[l] refert. O fama[m] ingens, ingentior armis
Vir Troiane. quibus Coelo[n] te laudibus æqué?
Iustitiæ ne[o] prius mirer, Belli ne laborum?
Nos vero hæc patriá grati referemus ad vrbem.
Et te, siqua[p] viam dederit[q] Fortuna, latino
Iungemus regi. quærat sibi foedera[r] turnus.
Quin ꝛ fatales[s] murorum attollere moles,
Saxaqꝫ[t] subuectare humeris troiana iuuabit.
Dixerat hæc: vnoqꝫ omnes eadé ore fremebát.
Bis senos pepigere[v] dies, ꝛ pace[x] sequestra

¶ MISERIS, qui nó in suo, sed in turni negocio pierát. ¶ Pace sequestra, sequestra, pax ea est q sic iterponitur vt non tollat sed differat bellú. ¶ Postqꝫ ma. vel pro mulierib⁹ posuit, vel matres eorum q cæsi fuerant. DON.

¶ NEC VENI, quasi dicat nón fuit causa veniendi vt vos debellaré, sꝫ vt quem fata locum dabant acciperé. ¶ Hinc sequitur vt non geram bellum cum latinis, quos incolumes esse cupio, sed cuꝫ rege vestro a quo terris fatalibus prohibeor, tandé omnem culpam in Turnum reijcit acumulatqꝫ inuidia qui cum belli causa fuerit a pugna discesserit. ¶ Conuersiqꝫ. o. in. se. Quo signo tacite ostendebat admirari. ¶ O fama in. Multis dura aduersaria constituta est fama cú ipsi re correspondere non possint. Ergo magna laus æneæ qui famam superet. ¶ Quibus. l. æ. t. c. quasi dicat, quibus verbis possum promere laudes tuas qbus te cœlo i. cœlestibus dijs æquari pores, cú auté iustitiam & bellum ponat, ostendit illú & in pace & in bello optimú esse qbus ciuili homini nihil maius tribui potest, hæc autes duo ita magna esse affirmat, vt non possit discernere vtrú maius. ¶ Grati, memores beneficij accepti de homanis cæsis. ¶ Siqua viam d. f. nam fortuna disiúxerat latinú ab ænea & non pꝫlium. Ergo de voluntate Latini nihil dubitans fortunam quæ aduersa illú disiunxerat CHRI.

iunxerat optat vt prospera reconciliet, & sic beniuolum suũ regem æneæ reddit. ¶ Quærat sibi fœdera turnus, amare in eum hæc euomit, quasi dicat, non esse habendam rationé eius qui soli sibi seruiens, vt coniugio potiretur cæterorum salutẽ in discrimen adduxit. ¶ Pace seque. sequestrum eum appellamus, cuius fidei creditur res de qua controuersia pendet, donec certũ decernatur, & a quadam similitudine inducias pacẽ sequestram appellat.

SER. a ¶ MIXTIQ; ipsi latini, apud maiores magna erat cura fidei, adeo vt inter Porsenã & Romanos factis inducijs cum ludi circẽses in vrbe celebrarentur, ingressi hostiũ duces curuli certamine contẽderẽt, & victores coronarentur. b ¶ Ferro bipenni, ad epitheton trãstulit nomen proprium. Nã bipennis per se plenum est, & securim significat, vt Crebrisq; bipennibus instant. c ¶ Robora, modo genus est ligni. nam est inter specialia noiatum. d ¶ Plaustris gemẽtibus, sub pondere sonãtibus. e ¶ Quæ modo victorẽ latio palanta ferebat, bene modo. Vno enim eodemq; die & fortiter fecit & perijt, vt Hæc te pma dies bello dedit, hæc eadem aufert. f ¶ Arcades ad portas ruere, eos dicit qui intra ciuitatem sunt. g ¶ De more vetusto, quia antea per noctem cadauera præfunerabantur cum faculis. h ¶ Rapuere faces, rãptim & festinanter tulere. i ¶ Discriminat, diuidit, vnde discrimen capitis mulieris dicitur. k ¶ Incendunt, implent, vt Clamore incendunt cœlũ troesq; latiniq;. l ¶ Vis vlla, nec ætatis imbecillitas, nec seueritas regia. m ¶ Pheretro palante reposito, posito Palantis pheretro, nam antiptosis est. n ¶ Nõ hæc o pala dederas pmissa parẽti Cautius vt sæuo velles te tradeẽ marti, duplex expositio est. Aut enim hoc dicit, non enim mihi talia pmittebas, vt crederem te cautius dimicaturum, vt itelligamus Palantem proficiscentẽ pmisisse pñi victoriã, cædem hostiũ, plurima spolia. Qui. n. si cogitat cautelæ obliuiscitur auiditate pugnãdi. Aut te nõ pro noie nẽpe accipiamus, vt ĩ Terẽ. Nõ tu hũc rus hic pdisse aiebas. i. nõne p nẽpe, vt sit sensus. Nẽpe mihi hæc dederas pmissa discedẽs qa cautius fueras dimicaturus. o ¶ In armis, apud armatũ, cuius pstius cupiditas victoriæ plerũq; conturbat. p ¶ Vota precesq; meæ, sup Fors & vota facit. q ¶ Fœlix morte tua, ca te fœlix qua cæteri dolẽt.

Per siluas teucri, mixtiq;[a] impune Latini
Errauere iugis. ferro[b] sonat alta bipenni
Fraxinus, euertunt actas ad sidera pinus.
Robora[c], nec cuneis, & olẽtem scindere Cædrũ,
Nec plaustris[d] cessant vectare gemẽtib[e] Ornos.
Et iam Fama volans tanti prænuncia luctus
Euandrum, Euãdriq; domos, & mœnia replet.
Quæ modo[e] victorem latio palanta ferebat.
Arcades[f] ad portas ruere, & de more[g] vetusto
Funereas rapuerẽ[h] faces, lucet via longo
Ordine flammarũ, & late discriminat[i] agros.
Contra turba phrygum veniens plãgẽtia iungit
Agmina, quæ postq; matres succedere tecto
Videũt, mœstã incẽdunt[k] clamoribus vrbem.
At non Euandrum potis est vis vlla[l] tenere,
Sed venit in medios, pheretro[m] palãte reposto
Procubuit super, atq; hæret lachrymansq;, gemẽsq;
Et via vix tãdẽ voci laxata dolore ẽ.
Non hæc[n] o pala dederas promissa parenti
Cautius vt sæuo velles te credere Marti.
Haud ignarus erã, quãtũ noua gloria ĩ armis[o]
Et prædulce decus primo certamine posset.
Primitiæ iuuenis miseræ, belliq; propinqui
Dura Rudimenta, & nulli exaudita Deorum
Vota[p], precesq; meæ. tuq; o sanctissima cõiux
Fœlix[q] morte tua, neq; in hũc seruata dolorẽ.

DON. ¶ NIHIL in his versibus dignuz quod ponerem inueni.

CHRI. ¶ QVÆ MODO VIctorem, ex qua re ostenditur quam varia mutabilisq; sit fortuna quamq; instabilis. ¶ Arcades ad portas ruere, distributio est, nam magnus luctus fuit virorum funeri occurrentium, maior mulierum intra vrbem, maximus autem Euandri cui a principio vocem dolor præripuit. ¶ Non hæc o palla, inde exorsus est, vnde dolor proueniebat.

¶ Haud ignarus eram, oratio, hæc artificio summo exornata cuius vires facile ex similibus hactenus interpretatis orationibus facile intelligemus. Accusauerat natum qui sibi in obtemperans fuisse, nunc osten

dit non ex impia contumacia, sed ex magni animi audacia & gloriæ cupiditate peccasset. ſ Primitiæ iuuenis miseræ, exclamatio est per quam conqueritur fortunam statim a principio Palanti inimicam fuisse, & prima militiæ rudimenta durissima extitisse, & sua vota minime fuisse exaudita. ſ Tuq; o sanctissima coniux fœlix morte tua, Maximum infœlicitatis argumentum, cum qui infœlices fuerunt nostrarum calamitatum comparatione fœlices possunt appellari, vt illud O ter q̃terq; beati Quis ante ora patrum &. s.a.c.o. Vici mea fata, Hyperbole est, Nemo enim sua fata vicit. Sed cum volumus longam alicuius vitam dicimus vixit plusq̃; sibi a fato concessum fuerat vt tantam videret calamitatem. Multi enim
SER. propter longiorem vitam in eas calamitates inciderunt, quas si prius decessissent omnino euitassent quod de Priamo testatur.

Contra ego viuendo[a] vici mea Fata superstes
Restarem[b] vt genitor. troum socia arma secutũ
Obsuerent Rutuli telis. animam ipse dedissem[c]
Atq; hæc põpa domum me, nõ paláta referret.
Nec vos[d] arguerim teucri, nec fœdera, nec quas
Iunximus hospitio dextras. sors ista senectæ[e]
Debita erat nostræ. q̃ si immatura manebat
Mors natum cæsis Volscorum milibus ante
Ducẽtem[f] in latium teucros cecidisse iuuabit.
Quin ego non alio[g] digner te funere Pala
Quam pius Aeneas, & quã magni phryges, & q̃
Tyrrheniq; Duces tyrrhenumq; exercitus oĩs
Magna trophæa ferũt, quos dat tua dextera læto
Tu quoq;[h] nunc stares imanis trũcus in armis,
Esset[i] par ætas, & idem si robur ab annis
Turne. sed ĩfœlix teucros[k] q̃d demoror armis?
Vadite, & hæc memores regi mandata referte.
Quod vitam moror inuisam palante perẽpto,
Dextera causa tua est, turnũ natoq; patriq;
Quam debere vides. meritis[l] vacat hic tibi solus
Fortunæq; locus. non vitæ gaudia quæro,
Nec fas, sed nato[m] manes perferre sub imos.

a ¶ VIVENdo vici mea fata, diu viuẽdo vt in bucolicis Olycida viui puenimus. Vici aũt mea fata p naturales ordinẽ vita lõgiore, superaui nãq; hic ordo naturalis ẽ vt sint parẽtibus superstites filij Fata ergo generalia dixit referens se ad nãlẽ ordines, nõ ad fatum ppriũ. Nã fata supare nemo hoium potest, vnde multi sic distingunt. Cõtra ego viuendo vici, vitam scil; filij. Nam hoc est supstes restarem vt genitor, vt mea fata per exclamationem dictũ sit. Sciendum tamen etiam irrationabilia dolentibus dari. b ſ Restarem, essem. c ſ Dedissem, reddidissem. d ſ Nec vos arguerim teucri, exonerat eorum pudorem ne videatur causa orbitatis fuisse, dicẽs hoc sibi fataliter debitum. e ſ Senectæ, deest ætatis, nam senecta ætas dicitur. Salust. Senecta iam ætate, per se autem plenum est si senectus dicamus. f ſ Ducentem in latium teucros cecidisse iuuabit, lucrum quodam modo putat impendisse pro amicorum fœlicitate filium, qui morti fuerat acerbo funere fataliter debitus, & est a qualitate beneficij solacium. g ſ Non alio digner te funere pala, Latenter hic Æneæ ostendit pietas, qui in amici funus tanta contulit, vt pater amplius præstare non posset. h ſ Tu quoq; nunc stares immanis truncus in armis, sicut isti duces, de quibus hæc sunt trophæa, nam supra ait, Indutosq; iubet truncos hostilibus armis Ipsos ferre duces. i ſ Esset par ætas, vel mea, vel filij, Nam ad vtrũq; potest referri. k ſ Teucros quid demoror armis? ab armis, & si videtur dicere, dimittendi sunt Troiani, vt morte Turni satisfiat doloribus meis, quod etiã posteriora significant. l ſ Meritis vacat hic tibi solus Fortunæq; locus, nihil est aliud quod possit vel virtus tua, vel fortuna præstare, nam his rebus victoria cõtingit, nisi vt occiso Turno & vindices filium. & patrem consoleris orbatum. m ſ Sed nato manes perferre sub imos, ac si diceret hanc solam esse causam, quæ eum cogat ad vitæ patientiam, vt filio Turni nuncietur interitus.

¶ NIHIL quod non cognitu facile sit refert Donatus. DON.

¶ TROVM socia arma secutum, increpat se ipsum quod non potius ipsemet in bellũ processerit, et in quo præmortuus filij funus non aspexisset. ſ Nec vos arguerim. Non tamen imputat mortem fili Troianis, qui illum in bellum adduxerint, sed fato suæ senectæ. Illis autem debere fatetur q̃ post q̃ filio moriendum erat, cuq; tãta gloria mortuus fuerit. CHR.

¶ EXTVLERAT

Aurora interea miseris[b] mortalibus almam
Extulerat[a] lucem, referens opera[c], atq; labores.
Iam pater Aeneas, iam curuo in littore Tarcon
Constituere[d] pyras. huc corpora quisq; suorum
More[e] tulere patrum, subiectisq; ignibus[f] atris
Conditur[g] in tenebras altum caligine Coelum.
Ter circum accensos cincti[i] fulgentibus[h] armis
Decurrere[k] rogos, ter moestum funeris ignem
Lustrauere in Equis, vlulatusq; ore dedere.
Spargit & tellus lachrymis, sparguntur & Arma.
It Coelo clamorq; virum, clangorq;[l] tubarum.
Hinc alii[m] spolia occisis direpta Latinis
Conijciunt igni galeas, ensesq; decoros,
Frenaq; feruentesq;[n] rotas. pars munera nota
Ipsorum clypeos, & non foelicia[o] tela.
Multa Boum circa mactantur[p] corpora morti,

a ¶ EXTVLERAT lucē, Asinius Pollio dicit vbiq; Virgiliū in diei descriptiōe sermonē aliquē ponere aptū pñtibus rebus, vt hoc loco, q͂a funeꝝ & sepulturaꝝ res agiť dič extulerat. Nā et efferre ē ad sepulturā ferř. Ter. Funus effertur imus. Itē ī quarto q͂a ē nauigaturus Aeneas & relictur' Didonē dicit, Tithoni croceum linquēs auroræ cubile, qđ licet supfluum sit, in multis tñ locis facit. b ¶ Miseris mortalibus, q sūt subiecti tot casibus. Hom. δειλοῖσι βροτοῖσι. i. miseris mortalib' nō timidis, cū δειλοὶ & miseꝝ & timidū significet. c ¶ Opa atq; la. S opus & hæc opa tunc dicimus q͂n negociū ipm qđ geriť significamus. si āt fœminino gñe dixerim' opas psonas ipsas, q̄ aliqd faciūt significam', vt sal. sicut custodia dr̄ q̄ custodit, vt Cernis custodia q̄lis, Nā vt hi q custodiunť custodia dicantur vsurpatū ē, vñ male ē ī vsu, Custodiæ audiuntur. d ¶ Cōstituē pyras, pyra ē lignoꝝ cōgeries, rogus cū ardē cœpit dr̄, bustū v̄o iā exustū vocať, quē ordinē fuat poeta dicēs Cōstituē pyras. Itē sbiectisq; ignib' atris Ter circū accēsos decurrē rogos, itē Semiustaq; seruāt busta. ¶ Mor tulē patrū, q͂a apđ varias gētes diuersa fuerūt gñā sepulturæ, idē ē q alij obruunť, alij exurunť, alij pprias remittunť ad patrias, alij p diē vt nūc isti, alij per noctē vt supra Palas, & pīte has varietates Virgil. posuit, nāq; Heraclitus q oīa vult ex igne ɔstare, dicit debere in ignes corpora resolui, Thales v̄o qui confirmat oīa ex humore pcreari, dicit, obruenda corpora, vt possint humore resolui. f ¶ Ignibus atris, atqui ignes atri nō sunt, sed epitherō traxit de negocio vt atris diceret, hoc est funebribus, vt paulo post Mœstū funeris ignē, idest funebrē, nāq; mœstus esse nō pōt ignis. g ¶ Cōdiť in tenebras. i. fumi obscuritate cōpleť. h ¶ Cūcti fulgētib' armis, frustra hoc epitherō notāt critici q̄ū circū euntes rogos alia arma hēre debuerūt. i ¶ Cincti, instructi. k ¶ Decurrēre rogos, p circa rogos cōcurrere, sed sūt ait decurrere, nō decucurrere. Nā verba q̄ ī pterito pfecto primā syllabā gemināt, ve curro cucurri, & tondeo totōdi cū cōposita fuerit geminare nō pñt. Nā neq; decucurri, neq; detotōdi dicius, exceptis tm̄ duob' do & sto. l ¶ Clāgorq; tubarum, ante enim mortui ad tubas deducebanť, vñ Persius, Hic tuba cādelæ, tandēq; beatulus alto cōpositus lecto. m ¶ Hic alij spolia occisis direpta latinis sm̄ suæ gētis ritū alij hostilia arma, alij perēptorū cremabāt. n ¶ Feruētesq; rotas, nimio scilicet cursu, alibi, Volat vi feruidus axis. Horatius Metaq; feruidis euitata rotis. o ¶ Nō fœlicia tela, quibus se defendere nequiuerunt. p ¶ Mactantur corpora morti, aut in morte, aut morti ipsi deæ, Stati', In scopulī mors sæua sedet. Luca. Ipsamq; vocatā. Quos petat e nobis mortē tibi coge fateri. Circa' autem ideo, quia Home. dicit in morte Patrocli circa corpus extincti tā homines q̄; pecora immolabantur & vno igne cremabantur. Quare sic ἐν τοῦ ψ. ad patrocli pyram,

ἐν δὲ τίθει μέλιτος καὶ ἀλείφατος ἀμ
φιφορῆας
προς λέχεα κλίνων πίσυρας δ' ἐριαυ
χένας ἵππους.
ἐσσυμένως ἐνέβαλλε πυρῇ μεγάλα στε
ναχίζων.
ἐννέα τῷ γ' ἄνακτι τραπεζῆες κύνες ἦ
σαν.
καὶ μὲν τῶν ἐνέβαλλε πυρῇ δύο δειρο
τομήσας.

Vnde est ī sexto, Ossaq; lecta cado texit corinæus aheno.

¶ CONDITVR caligine cœlū, hyperbole est. ¶ Ter circum, sic enim consuetum erat apud antiquos. ¶ Spargiť, hæc omnia ostendunt ingentē luctū. ¶ Clangorq; tuba. Adultorum enim funera tubis efferebantur. Persi. Hinc tuba candelæ tandemq; beatulus alto Compositus lecto crassis lutatus amomis, in portas rigidos calces extendunt. Idē inuenies apud Homerū in funere hectoris

puerorum vero tibiis celebrabantur. Hanc enim in Archemori funere dat Stati. quo in loco ait Lactantius hoc iubere priscorum religionem, addit Acron quod lydijs tibijs læta, phrygijs mœsta canebantur.

III.

Setigerosq; sues[e] raptasq;[a] ex omnibus agris
In flammam iugulant pecudes. Tū littore toto
Ardenteis spectant socios, semustaq; seruant
Busta, neq; auelli possunt, Nox humida donec
Inuertit Coelum stellis[b] ardentibus aptum
Nec minus [c] & miseri diuersa in parte Latini
Innumeras [d] struxere Pyras, & corpora partim
Multa[e] virum terræ infodiunt, auectaq; parti
Finitimos[e] tollunt in agros, vrbiq;[f] remittunt
Cætera confusæq; ingentem cædis aceruum
Nec nūero, nec honore[g] cremāt. tūc vndiq; vasti
Certatim crebris collucent ignibus agri
Tertia Lux gelidam Coelo dimouerat vmbras
Mœrentes altum cinerem, & confusa[h] ruebant
Ossa focis, tepidoq;[k] onerabāt aggere terræ.
Iam vero in tectis prædiuitis[l] vrbe Latini
Præcipu[e] fragor, & longe[m] pars maxima luctus.
Hic[n] matres, miseræq; nurus, hic cara sororum
Pectora mœrētum, puerīq; parentibus orbi
Dirum execrant Bellum, Turniq; Hymenæos.
Ipsum armis, ipsumq; iubent[o] decernere ferro
Qui regnū Italiæ, & primos sibi poscat honores
Ingrauat[p] hæc sæuus Drances, solumq; vocari
Testatur[q] solum posci in certamina Turnum.
Multa simul contra varijs sententia dictis
Pro Turno, & magnū Reginæ nomen obūbrat[r]
Multa virum meritis[s] sustētat Fama Trophæis.
Hos inter motus medio flagrante tumultu,

a ſ Raptas, raptim adductas, nā post inducias rapere non poterant, Aut certe raptas ante, bello scilicet tempore. b ſ Stellis aptum, coniūctus. c ſ Nec minus, etiam. d ſ Innumeras struxere pyras, hoc loco multis reb' ostendit immensam cædē factā esse rutulorum. e ſ Finitimos tollūt in agros: q enī e lōginquo venerant referri non poterant. f ſ Vrbiq; remittunt, deest vnicuique, & meminit antiquæ ɔsuetudinis nā anī etiam homines in ciuitate sepeliebātur, qđ postea Duellio consule senatus prohibuit, & legauit ne qs in vrbe sepeliretur. Vñ imperatores & virgines Vestæ quia legibus non tenerent in ciuitate hñt sepulcra, deniq; etiam nocentes virgines Vestæ licet viuæ, tñ intra vrbem in campo scelerato obruebātur. g ſ Nec honore, quia nec numero, nā aliud verbū pendet ex altero. h ſ Confusa ruebāt Ossa focis, aut qa dixit simul multos crematos, aut si ad honoratorum cadauera referas, vt supradiximus, confusa propter animalia simul cōcremata. i ſ Ruebant, de cineribus eruebant. k ſ Tepidoq; onerabāt aggē terræ, hypallage, hoc est ossa tepida. l ſ Prædiuitis, more græco epitheton icōgruū hoc loco posuit. m ſ Et longe ps maxima luctus, valde hoc est melius qȝ qđ legatur & lōgi. n ſ Hic matres qa scit hæc noīa ad aliquid pertinere non addidit deflebant filios, aut maritos, aut fratres,

o ſ Iubēt, volūt, exposcunt. p ſ Ingrauat, maiorem inuidiam concitat. q ſ Testatur, testificatur etiā legatorum fidem, q cū eo fuerūt. r ſ Obūbrat, subaudis Turnū tuetur, defendit, & est trāslatio ab arboribus. hoc aūt dicit amor regiæ ad fauorem popularē plurimus proderat turno. s ſ Meritis sustentat Fama trophæis, qa multos occiderat, vt ēt ipse dicturus ē, EST CORPORE pris, optima distributio, nā excellētiores hēbāt a qb' in prias referētur. Vulgus vero & q ex lōginquo venerant coaceruati vrebantur. ſ Iā vero in tectis, mirā & summo artificio cōparauit varietatē, vt cū & apud arcades, & apud troiāos, & apd latinos eūdē mœrorē exprimē vellet, Tñ hæc oīa dixit, tñ maiorē mœrorē dat latinis, qa maiore clade essent affecti. ſ Dirū, qđ ex deorum ira puenerit, ĝ iniustū & plenū supplicio. ſ Turniq; hy. Nā oēs cās belli a Turno pfectā volebat, q ne amitteret lauiniæ ɔiugium id moueri curauit nulla habita rōne fatorum. Quapp ipm solū obijciēdā esse armis cū oē certamē sumat, vt ipse regnet. ſ Ingrauat hæc drances, oñdit qđ solet vsu venire qđ i repū sint semp aliq qui in cōe ɔsulāt, & sua libertate freti dū vtilitati publicæ ɔsulant, nō recusent pncipium odium subire. Cōtra vero esse plerosq; q factionē secuti principibus faueant pserti si illorum extent aliqua in rē pu. merita aut virtutibus excellant.

Ecce[a] super moesti[b] magna[c] Diomedis ab vrbe
Legati responsa ferunt. nihil omnibus actum
Tantorũ ĩpensis operũ. nil dona[d], neq; aurum
Nec magnas valuisse preces. alia arma[e] latinus.
Quærẽda. aut pacẽ[f] troiano ab Rege petendũ,
Deficit ingenti luctu Rex ipse[f] latinus.
Fatalem[g] Aeneam manifesto[h] numine ferri
Admonet ira Deum, tumuliq; ante ora recẽtes,
Ergo concilium magnum primosq; suorum
Imperio accitos alta intra[i] limina cogit.
Olli[k] conuenere, fluuntq;[l] ad regia plenis
Tecta vijs. sedet in medijs Rex maximus æuo
Et primus[m] sceptris haud læta fronte latinus.
Atq; hic legatos Aetola[n] ex vrbe remissos
Quæ referant, fari iubet, & responsa[o] reposcit
Ordine cuncta suo. tum facta silentia linguis,
Et Venulus dicto parens ita farier infit

SER. a ¶ ECCE sup. insuper ad cumulatiõnẽ malorũ. b ¶ Moesti, s. sermone nihil eos egisse significat. ¶ Magna diomedis ab vrbe legitur & magni. d ¶ Nil dona neq; aurũ ordinẽ legationis exeqtur dicẽs pfecta inaniter esse oĩa, q̃ possent efficaces legati pficere auro, p̃ce, pmissione. e ¶ Pacẽ troiano ab rege petẽdũ, sicut et sup dixim⁹ cuiusq; gerũdij mo'us aliqd dicim⁹ p accusatiuũ elocutionẽ formemus necesse ẽ. Lucre. Aeternas qm̃ poenas in morte timẽdũ. Item Salu. Castra sine vulnere introitũ. Nã castra accusatiuus pluralis est, q multis errorẽ facit, vt videat ẽẽ noĩatiu⁹, q neutra triptota sũt, & simili s ẽ noĩatiu' actõ. f ¶ Rex ipse latin⁹, q aut ɔsolari debuit, aut defendẽdæ reip. aliud inire ɔsiliũ. h ¶ Fatalẽ æneã manifesto numie ferri, mõ pnitiosũ oĩb⁹ Aeneã. h ¶ Manifesto numine. i. manifesto deorũ iudicio ad italiã venisse numinũ ira testaẽ, q̃ eo ẽ sciim⁹ tãtorũ cæde sociorũ. i ¶ Alta ĩtra limina cogit, q̃rit cur ad puatã domũ ɔuocet senat⁹, q nõ nisi ad publica & augurato ɔdita loca ɔuenire ɔsueuit. Sz sciim⁹ domũ latini augurato cõditã, & eãdẽ tã tẽplũ fuisse quaz curiã. Nãq; in supiorib⁹ legimus tectũ augustũ. i. augurio ɔditũ. inde paulopost Hic sceptra accipe & pmos attollere fasces, Regib⁹ omẽ erat, h illis curia tẽplũ, Merito ẽ ad domũ regis, q̃si ad publicũ locũ ɔuocaẽ senat⁹, nã ait i. vij Talis ĩtus tẽplo diuũ p̃riaq; latin⁹ sede sedẽs. Iccirco ẽt ĩ palatij atrio, qđ augurato ɔditũ ẽ apũ maiores ɔsulebaẽ senat⁹, vbi ẽt arietes imolabanẽ, qđ (vt in. vij. diximus) Virgilius ad Latini trãstulit domũ. Multi dicũt pite Virgiliũ fecisse nec tẽpli nec curiæ h loco cõmemoratiõnẽ, sed tm̃ dixisse ĩtra tecta regia, vt oñderet ɔsiliũ; qđ iniẽ nõ esse cõplẽdũ, q nec rite est incohatum. Etenĩ q̃ dicet latinus effectu carebũt. k ¶ Olli, s̃m Enniũ. l ¶ Fluunt, festinãter incedũt. m ¶ Et primus sceptris, primus iter sceptriferos, Nã apũ maiores, oẽs duces cum sce

pitris ĩgrediebaẽ curiã, postea cœpunt tm̃ cõsulibus, & signum erat eos cõsules fuisse. n ¶ Aetola ex vrbe remissos, quã ɔdiderunt hi q de ætolia venerũt græciæ ɔuincia, vnde Diomedes habuit socios de tribus eius ciuitatibus, quas habet Aetolia Pleurõ, Olenõ, Calidon. Sic ergo Aetola dixit ex vrbe, vt Et tandem euboicis cumarũ allabitur oris. o ¶ Et responsa reposcit, mire ait reposcit, Ante enim rex solet a legatis vniũsa cognoscere, & sic eos præsente populo iterum omnia iubere narrare. Vnde est, Ordine cuncta suo. Nam nihil licet prætermittere, vñ & superflua narrari cõsueuerũt.

DON. ¶ ECCE INOPINATVM, pronunciat malum hæc dictio, & graue satis ac vehemens. ¶ Neq; aurum quod quidem etiam qui nullo odio commoti sunt in prælium excitat, & ad iniurias, vt probauit in Pygmalione, & ĩ Polymestore. ¶ Alta ad limina, interiorem partem domus intelligit, & non curiaz quam descripserat in qua de rebus latis agebatur. ¶ Olli conuenere, ostendit q̃ cupide propter magnitudinem periculi omnes cõcurrerent.

CHRI. ¶ ECCE SVPER moesti, sæpe euenit q fortuna aliquid afferrat quod in dubijs consultationibus maximum afferrat momentum, nam eadem responsa Diomedis si post captum consilium relata sciuissent, paruum momentum attulissent. ¶ Deficit, animo & cõsilio, nam neq; tumultuanti Turno satis tuto aduersari poterat, & Aeneæ a dijs fa ueri, & a fatis videbat præsertim cum irã deorum tanta strage afflictos latinos cerneret. Quapropter veluti sapiens vir cum egeret. consilio ab alijs sumendum censuit præsertim a primis qui cæteros auctoritate & sapientia anteibant. ¶ Fluunt plenis vijs, ostendit & plurimos fuisse, & cum celeritate venisse. ¶ Quæ referãt fari iubet, recte nã petiturus consilium omnes difficultates afferre debuit.

Vidimus[a] o ciues Diomede, Argiuaq; castra,
Atq; iter emensi casus[b] superauimus omnes,
Cōtigimusq; manū, qua[c] concidit ilia tellus.
Ille vrbē Argiripam[d] patriæ cognomine gentis
Victor Gargani[e] condebat iapygis agris.
Postq; introgressi, & coram data copia fandi,
Munera p̄tulimus, nomen, patriamq; docemus
Qui bellū intulerint, quæ cā attraxerit Arpos.
Auditis ille hæc placido sic reddidit ore.
O fortunatæ[f] gentes, Saturnia regna:
Antiqui[g] Ausonii, quæ vos fortuna quietos[h]
Sollicitat? suadetq;[k] ignota[i] lacessere bella?
Quicunq; iliacos ferro violauimus[l] agros,
(Mitto ea q̄ muris bellādo exhausta sub altis,
Quos[m] Simois premat ille viros) infanda p orbē
Supplicia, & scelerū poenas[n] expendimus oēs.

SER. a ❡ VIDIMVS o ciues diomede, aut Diomedē legendū, vt sit latinus accusatiu⁹, & ad mittit ecthlipsis, vt Multum ille & terris iactatus & alto. Aut si græcū accusatiuū facere voluerim⁹ Diomede legat, vt possit fieri synalæpha, vt Euryale infœlix q̄ te regione reliqui. Si aūt Diomeden dixerimus nec latinū est nec græcus, aliter nec versus ɔsistit. Nunq̄.n. ecthlipsis fit p n litteras, tñ meli⁹ ē Diomede legat, vt sit græcus accusatiu⁹. Noīa.n. græca in es exeūtia, q̄ geniti uū in eos mittūt p plenā elocutionē, cū eundē casus p synæresim in us miserint, accusatiuū in e mittūt necesse est, iō qa cū naturā suā seruāt accusatiuū in vocalē mittūt, nō in ɔsonantē, & debet sinæresis plenitudinis seruare rōnē, vt ecce ὁ διομήδης plena declinatio ē, τοῦ διομήδεος τῷ διομήδεϊ, τὸν διομήδεα p synæresim aūt facit τοῦ διομήδους τῷ διομήδει τὸν διομήδη. ergo hic accusatiuus iō in e exit, nō i en, qa cū itegrū est hoc nomē i eos exit & crescit eius genitiu⁹. si.n. ισοσυλλαβος sit noīatiuus, accusatiuū in en mittit, nec habet s in genitiuo, vt θουκυδίδης θουκυδίδου θουκυδίδην, nā Diomedes iō in genitiuo os hēt, qa & cū integrū est, & διομήδεος facit hēt ɔsonantē. b ❡ Casus oēs, itineris. s. & bñ vilitatē singulaꝝ reꝝ gñalitate vitauit ne diceret Flumina latrōes. c ❡ Qua cōcidit illia tellus, ἐμφατικῶς dixit p vrbs illia, nā terra nō concidit, sed ciuitas. d ❡ Argiripā, Diomedes fuit de ciuitate, q̄ Argiσippion dr̄, de qua Homerus ἄργος ἱππόβοτον. Horatius Aptum dicet equis argos, hic in Apulia condidit ciuitatē, quā patriæ suæ noīe appellauit, & argoσippion dixit, quod nomen postea vetustate corruptū est, & factū est vt ciuitas Argiripa diceret. Quod rursus corruptū arpos fecit. e ❡ Gargani ɔdebat iapygis aruis, iapygia ps est apuliæ, in q̄ ē mōs Gargan⁹, q p calabriā vsq; in adriaticū cēdit pelag⁹, Lucanus, Appulus adriacas exit garganus i vndas. Gargani aūt Iapygis figurā est, p gargani iapygii, & sī Iapygia apulia, a q̄ & iapyx vētus ē noiatus. Nā Iapidia Venetiæ regio ē ab oppido dcā vō ē, Tū sciat aerias alpes & norica siqs Castella in tumulis & iapidis arua timaui. f ❡ O fortūatæ gētes, q̄ habitatis regna saturnia. i. o viri sp pace gaudētes, Nā legim⁹ Aureaq; vt phibēt illo sb rege fuerunt sæcula & bñ hoc laudat qō eis psuadere desiderat. g ❡ Antiq ausonii, q primi italiā tenuerūt ausones dicti st h ❡ Quietos qb⁹ ē amor pacis a maiorib⁹ traditus pp regnū saturni. i ❡ Ignota lacessere bella. s. troianoꝝ, nō oīa generaliter bella, nā legimus Captiui pēdēt curr⁹ curuæq; secures. k ❡ Suadet, vobis subaudis, nā vos a supioribus nō pōt subandiri qa non te sed tibi dicim⁹ suadeo. l ❡ Violauimus, quasi sacra, nā violare de religiosis reb⁹ dicimus & ingēti arte dicit, ne aut victoriā suā sileat, aut nō pcedendo ɔ̄ eos quos vicit ɔfiteat ignauiā dicēs nō esse ɔtra eos pugnādū, quos vicere pniciosū simare est. m ❡ Quos simois p̄mat ille viros. i. toto orbe celebris. alibi, Vbi tot simois correpta sub vndis scuta viꝝ galeasq; & fortia corpa voluit. n ❡ Sceleꝝ poenas expēdim⁹ oēs, luim⁹ oēs poenas q̄ sūt statutæ sceleribus. alij sceleris oīs legūt, nā oēs ad græcos nō pt referri, qa nō oēs ptulere supplicia.

CHRIS. ❡ VIDIMVS, histeron proteron. nam prius superarunt casus deinde viderunt Diomedē. ❡ Qua concidit ilia tellus, vt faciat Aeneā formidabilem, ostendit eum mirifice extolli ab illo cuius dextra Troia perierat. Neq; peccat quod hoc dicat cum Achilli tribuat hec victoria, tñ Maro vbiq; extollit Diomedē vt excuset æneam, vt in primo libro ostēdimus. ❡ Postq; introgressi, ostendit breuiter nihil p̄termissum a legatis, ex ijs rebus qbus Diomedes in auxilium latinorum flecti potuerit, ergo solo metu ferre auxilium denegauit. ❡ Ignota. q. d. quæ si cognosceretis nō lacesseretis, lacessere autem ignota bella. lacessere viros ignotos ad bellum. ❡ Quicunq; iliacos,

SER. eōq; illacēs, duab⁹ rōnibus dehortaſ ne laceſſant, & qa fortes ſunt qḋ oñdit, cuȝ ait Mittā ea q̄ muris, bellādo exhauſta ſub altis, & qa dijs accepti fataleſq; ſūt, qñ q eos vicerūt poſt victoriā tot pœnas victis pſoluerint q̄ſi dijs fatiſq; ita volētibus id acciderit, vt ēt miſerandi Priamo veniāt. ꝩ Argiripā, argos theſſalicū, achaicū & ætolicū fuit, inde argoſppū ſuā vrbē Diomedes, q̄ poſtea a pſtātia equoꝝ Hyppoliti dcā ē Argirippa. ꝩ Iapygis, iapyx filius dædali fuit, a quo magna pars Apuliæ iapygia dicta eſt, vñ ventū inde flantē iapyges dicūt.

Vel Priamo[a] miſerāda man[a]. ſcit[b] triſte mineruæ
Sydus. & Euboicæ Cautes, vltorq;[c] Caphareus.
Militia ex illa diuerſum ad littus abacti.
Atrides[d] protei menelaus aduſq;[e] columnas

a ¶ VEL Priamo miſerāda manus, ēt Priamo, vt Carmina vl' cœlo poſſunt deducere Lunā, eſt autē Pacuuij, q ait ſi Priamus adeſſet, & ipſe eius cōmiſereſceret. b ꝩ Scit triſte mineruæ ſyd⁹, fabula hoc hēt pp Caſſandræ ſtuprū græcis iratā eē Mineruā, vel q ei victores ſacrificia e noluerūt p ſuperbiā, vñ eos redeūtes grauiſſima tēpeſtate fatigatos p diuerſa diſpſit. Hora. Cū pallas vſto vertit irā ab ilio. Re vera aūt conſtat græcos tēpeſtate laboraſſe æquinoctio vernali, qm̄ manubiæ mineruales .i. fulmina tēpeſtates grauiſſimas cōmouent, vnde perite dicendo ſydus vtrunq; cōplexus eſt. Nā ſydus & tēpeſtatem ſignificat & re uera ſydus, hæc aūt numina, q̄ inter ſydera non videmus, licet ſua ſigna ꝓpria nō habeant cuȝ alij poteſtate ſunt penniata, vt Ophiucus ipſe eſt Aeſculapij. gemini Apollinis & Herculis eſſe dr̄, ſic Mineruæ aries eſſe dignoſcit. c ꝩ Vltorq; caphareus, το αντο eſt cautes euboicæ. nā Eubœa Iſula eſt, in qua mōs eſt Caphareus, circa quē græci periere naufragio. Vltos aūt ideo dixit, qa Nauplius palamedis pater dolens filium ſuū factione interēptum, vt in ſecundo memorauimus quū videret græcos tēpeſtate laborare montē Caphareū aſcendit eleuata facula ſignum dedit vicini portus, q̄re decepti græci īter aſperrimos ſcopulos naufragiuȝ ptulerūt. d ꝩ Atrides protei menela⁹, Agamennonō & Menelaus vno quidē fataliter fuerant ſupplicio deſtiati, nā Atre⁹ & thyeſtes frēs fuerūt in ſeuicē ſæui, adeo vt thyeſtes cū Aeropa frīs vxore cōcūberet, q̄ ſctō dolēs Atreus liberos ꝓprios ei epulandos appoſuit. Sed quū Thyeſtes poſt cognitū facin⁹ reqreret vltionē a dijs, ei Apollo rñdit poſſe alio ſcelere illius facinoris vīdicē naſci. ſ. ſi cū Pelopea filia ſua cōcūberet, q̄ ſcō nat⁹ eſt Aegyſthus fatalis in Atrei geminā prolē, ſed iuppiter Menelai fata miſerat⁹ eſt pp Helenæ iugale cōſortiū, & cū p diuerſa errare maluit, q̄ꝫ Aegyſthi manibus īterire hic errās ad ægyptū vſq; puenit, vbi prote⁹ deus marinus regnauerat, cui rapta aliqñ a Theſeo Helēa dr̄ cōmendata, vñ qdā dñt q ad eā q̄rendaȝ Menelaus ſit ad ægyptū pro-

fectus poſt bella troiana. Quidā volunt nō eē raptaȝ a paride Helenā ſꝫ aliā cāȝ belli fuiſſe troiani, illā ſ. q Herculē q̄rētē Hylā ſuſcipeſ noluerūt. Qui āt volūt eā raptā a Paride hoc dñt q recepta a Proteo p Theſeū ad Menelaū trāſitū fecerit, & ſic eā Paris rapuerit. Sꝫ qḋ vt ſupra dixim⁹ Menela⁹ ad ægyptū Iouis volūtate puenit, vȝ ne ab Aegyſtho poſſet īterimi. Qḋ aūt ait protei colūnas rōne nō vacat. Nā Herculis colūnas legimus & ī Pōto & hiſpania. hūc aūt Proteū īuictū fortiſſimūq; pſtat fuiſſe. Nouimus autē q oēs fortes Hercules dicebāt. Vñ vr̄ hoc affectaſſe Virgilius, vt p finibus Protei colūnas diceret quas habuit Hercules, vt oñderet eū ēt herculē dictū. e ꝩ Aduſq; colūnās protei, vſq; ad fines ægypti, h̄ eſt vſq; ad pharō añ inſulaȝ, nunc partē Alexandriæ. Luc. nunc clauſtrū pelagi cœpti pharon, inſula quondā in medio ſtetit illa mari ſb̄ tpe vatis Proteos, at nunc eſt pellæis ꝓxima muris. Protei aūt eſt latinus genitiuus cōſtrictus p ſyneresim. Aduſq; āt ſic eſt dictū quēadmodū Siculo ꝓſpexit abuſq; pachynno. Nā q̄uis præpoſitio præpoſitioni nunq̄ꝫ cohæreat, abuſq; & aduſq; licenter admiſſum eſt.

CHRIS. ¶ TRISTE, quod triſtitiaȝ ex calamitate intulit. ꝩ Caphareus, mons eſt euboicæ in quo Nauplius vltus eſt mortem Palamedis. ꝩ Atrides protei. refert Herodo. Paridem cum e græcia in Troiam cum rapta Helena enauigaret tēpeſtate compulſum in ægyptū apud canopicū Nili hoſtium deueniſſet & a phytione huius hoſtij cuſtode ad Proteum ægypti regem fuiſſe deductū. Proteus autē cognita cauſa ab illis qui Alexandrū accuſabat illū triduo ex ſuo regno abire iuſſiſſe, Helenā vero & raptam pecuniā reddendaȝ viro retinuiſſe. Quæ omnia nō ignota Homero fuiſſe. idem acta affirmat, idq; ex poetæ verſibus ait patere. Adiungit etiam ſcribere ſacerdotes cum græci vt iniurias vlciſcerentur illum veniſſent anteq̄ꝫ obſidione vrbem cingerent miſiſſe ad priamum legatos qui helenam & pecuniam cum helena raptam repeterent. Verum cum troiani reſpōdiſſent helenā cū ſuis rebus nō apud ſe ſed

apud Protêum esse nô credidisse græcos, sed vrbê obsedisse ac demum illa expugnata & helena nô inuenta, Agamemnonê & Menelaû in ægyptum enauigasse & helenâ a rege recepisse, & ex ægypto in libyâ venisse, ide quo pgressi sint sacerdotes ignorare affirmât. ſ Protei columnas. i. quæ essent apud Memphim vrbê vbi Proteus regnabat, intelligit aût duos obeliscos ibi in templo solis positos a filio Se sostris q ante illum regnauit. Hic cû Nilus totam ægyptû inundasset, & totû illud æquor a vêtis exagitaret hastâ in medios fluctus iecit, ex qua re decem annos cæcus mansit Vndecimo aût anno cû ex oraculi responso oculos mulieris vrinâ abluisset vidit, Quapp dijs cuz ita esset liberatus multa alia donaria obtulit, & duos obeliscos singulos ex singulis lapidibus, quo longitudo centû, latitudo. viij. cubitorum fuit, has igitur columnas nisi fallor appellat. Reliquas has historias ponit Ser.

Exulat[a]. Aetnæos vidit Cyclopas[b] Vlixes,
Regna[c] Neoptolemi referam. versosq[d] penates
Idomenei? libyco ue[e] habitantes littore locros?
Ipse mycenæus magnorum ductor Achiuom
Coniugis infandæ prima[g] intra limina dextra
Oppetiit. deuicta[f] Asia subsedit Adulter.
Inuidisse[h] Deos, patriis vt redditus oris
Coniugiû optatû, & pulchrâ[i] Calydona viderez.

SER. a ſ EXVLAT, proprie, nam extulare dicuntur qui extra solum eunt. sane sciêdum quia quo tempore Menelaus ijt ad ægyptum perdidit Canobû gubernatorem, a quo vicina ciuitas, nomen accepit quæ hodie mutata littera canopus nominatur. b ſ Cyclopas, græcæ declinationis accusatiuus est, vnde græcum habebit accentû. Nam latine cyclopes diceret, & sic versus stare non poterat. c ſ Regnaq neoptolemi, subaudi euersa, quod ex inferioribus intelligit. Pyrrho autem quid cõtigerit manifestû est. Nam vt in tertio legimus, quû vellet ducere Hermiones Menelai & Helenæ filiâ & Oresti ante desponsatâ, ab eo inter aras Apollinis interêptus est, vt est Et scelerum furijs agitat' orestes Excipit incautum pr̃iasq obtrûcat ad aras. d ſ Versosq penates Idomenei, Idomeneus rex cretensium fuit, qui quum tempestate laboraret, vouit se sacrificaturum de re quæ ei primum occurrisset si reuersus fuisset, sed quum casu ei primo filius occurrisset, & eû (vt alij dicunt) immolasset, vt alij immolare voluisset, ob crudelitatem regno a ciuibus pulsus est, vnde est Fama volat pulsum regnis cessisse paternis Idomenea ducê, Alij dicunt q abscedens cuidam suum commendauerat regnum, qui per eius absentiam occupauit imperium, & reuersum pepulit, ergo versos penates aut versos & funditus direptos accipiendum est, aut certe in aliena iura côuersos. e ſ Libyco ue habitantes littore locros, vt etiam in tertio diximus. Locri socij Aiacis Oilei fuerunt Epizephyrij & Ozoli, sed hi têpestate diuisi sunt, adeo vt Epizephyrij tenerêt Brutios, de quibus ait in tertio Hic & naritij posuerunt mœnia locri, Ozoli vero deferrentur Pentapolim, de quibus nunc quæritur dicens, Libyco ue habitantes littore locros. f ſ Deuicta asia subsedit adulter, legitur & deuictâ asiam, quod si est ita intelligimus, vt subsedit sit dolo possedit. Lucanus, Subsidere regnû chalcidos euboicæ, vñ & subsessores dicuntur qui in insidijs tauros interimunt, & hostium dolo subsessos vocamus, vt sit sensus ab Agamemnone deuictâ asiam adulter Aegysthus factione possedit. Melius tamen est vt deuicta asia legamus, secundum quod subsedit erit remansit, vt Extremus galeaq ima subsedit Acestes, vt sit sensus, asia propter adulteriû pertulit bella, quæ remanente adultero finita esse nil profuit, vt cum indignatione sit dictum dum primum vidicatur adulteriû aliud rursus emersit. g ſ Prima intra limine, in ipso limine imperij, idest in littore, quia secundum Homerum Clitæmnestra Agamemnoni occurrit ad littus, & illic eum susceptum cû adultero inter epulas interemit,

αλλα μοι αἴγισθος τεύξας θάνατόν τε μόρον τε
ἔκτα σὺν οὐλομένῃ ἀλόχῳ οἶκον δὲ καλέσσας
δειπνίσσας ὥς τίς τε κατέκτανε βοῦν ἐπὶ φάτνῃ.

quod & Iuuenalis tangit dicês, Quippe ille dicês auctorib' vltor Patris erat cæsi, media inter pocula. Alij autem dicunt q in ipso ingressu, idest prima die, qua domus suæ limê ingressus est, consilio Aegysthi ab vxore vestem accepit clauso capite, qua implicatus adulteri manibus interijt. h ſ Inuidisse deos, Stheneli filius Cylabarus Aegialiâ Diomedis vxorez cognouit adulterio, quo comperto Diomedes reuerti noluit, sed in Apuliæ partibus sibi sedem condidit, quod Veneris dolo dicitur esse perfectum, quã in bello troiano vulnerauerat, vnde ait Inuidisse deos. i ſ Pulchram calydona viderê, vnã de supradictis ciuitatibus, quibus imperauit.

Nunc etiam[a] horribili visu portenta[b] sequunt,
Et Socij[c] amissi petierunt Aethera pennis,
Fluminibusq; vagantur aues. heu dira meoruʒ
Supplicia, e scopulos lachrymosis[d] vocib[e] iplét.
Hæc adeo ex illo mihi iam speranda[e] fuerunt
Tempore, cum ferro cœlestia[f] corpora demens
Appetij e Veneris[g] violaui vulnere dextram.
Ne vero, ne me ad tales[h] impellite pugnas.
Nec mihi[i] cum Teucris vllū post eruta bellum
Pergama, nec veteꝝ[k] memini, lætor ue maloꝝ,
Munera[l], quæ patrijs ad me portastis ab oris
Vertite ad Aeneam stetimus[m] tela aspera cōtra,
Contulimusq; manus. experto credite quātus[n]
In Clypeū assurgat, quo turbie torqueat hastā.

SER. a CNVNC etiā horribili visu portēta, hoc loco nullos dubitat fabulæ huius ordinem a Virgilio esse ꝯuersuʒ. Nā Diomedis socios ꝑstat in aues esse ꝯuersos post ducis sui iteritum, quē extinctuʒ impatiētes dolebāt. hinc ex aues hodie q̄ latiæ diomedeæ vocantur, q̄s græci ερωδιούς dicunt, cuius gñis auem auspicio dixit Hom. Diomedi & Vlyssi speculatoribus apparuisse. τοὺς οἱ δεξιὸν ἧκεν ἐρωδιὸν ἐγγὺς ὁδοῖο [illegible] Παλλὰς Ἀθηναία. Habitabant aūt in insula q̄ est haud lōge a Calabria in ꝯspectu tarētinæ ciuitatis, qn etiā de his auibus dt ꝙ græcis nauib' læte occurrāt Romā venietibus, latinas vehemēter fugiāt memores originis suæ, & ꝙ Diomedes ab illyrijs interēptus est. b Portēta sequunt, re vera. n. portentū est hoīes in aues esse ꝯuersos. c Et socij amissi, legūt nōnulli et admissis pēnis, sed melius ē amissi. d Lachrymosis. i. dolētes vel suā mutationē vel regis iteritū, Nāq; hoc tāgit latenter. e Sperāda, pro timēda, vt Hūc ego si potui tm̄ sperare dolorē. f Cœlestia corpora, Martis & Veneris, q̄ nomina vulnerauit in bello troiano. g Veneris violaui vulnere dextrā, artificiose agit, nā sciens ea q̄ dicunt in fine hærere aīs, suoꝝ casus vltimos memorat. pite ēt Venerē a se vulneratā tm̄ dicit, supprimēs Martis nomen, qđ ei poterat eē gloriosius, vt videat oīa quæ ptulit, odio Veneris ptulisse, ꝯ cuius filiū nunc vocatur ad pugnā, vt negans etiā nunc paria formidare videat. Dextrā aūt fm Homeruʒ qui ait ἐπὶ καρπῷ. h Tales ipellite pugnas, quaꝝ est periculosa victoria. i Nec mihi cū teucris vlluʒ post eruta bellū est ꝑgama, ne ei obijciat illa ꝯiuratio, quaʒ apud Aulidē græci inierūt, dicit in troiæ excidio sacramētū ꝯiurationis esse cōpletum. Nāq; in troianos ꝯiurauerāt græci, huc. n. spectat qđ dicit Nullum se cum troianis hr̄e belluʒ post dirutā troiam. k Nec veteꝝ memini lætor ue maloꝝ, nec meminisse volo victoriarum meaꝝ, quaꝝ nullus obliuisci consueuit, nec lætor troianoꝝ malorū pro troiāis malis quæ nobis bellātibus ptulerunt. nō enī pōt q̄ suis malis dicere, quū & mala sua nullus obliuiscat, & ea ipse paulo añ memorauerit. Lætor āt maloꝝ figura græca est sic Horatius, Agrestiū regnauit populoꝝ p agrestibus populis. l Munera q̄ patrijs ad me portastis ab oris, hic iā suasio est & ꝯsilij nam finita est auxilioꝝ negatio. vñ & paulo post Venulus ira diuidit dicēs, et in sanū mul q̄ sint rex optime regis Audisti, & mēgno q̄ sit sn̄ia bello. s. audisti & quemadmoduʒ negauerit auxilia, & qđ dederit nobis de pace ꝯsilium. m Stetimus tela aspera ꝯ, ꝯtulimusq; manus, sensus est & cōminus & e lōginquo inter nos bella tractauimus. n Quātus in clypeū assurgat, aut quātus est quoties i hostē pgēs erigit scutū, aut pugnandi executus est genus. Qui. n. scripserūt de arte militari dicūt sūmū eē genus dimicādi q̄ties calcato vmbone aduersarij se in hostilē clypeum erigit miles, & ita ꝯ stantis vulnerat terga.

CMVNERA quæ patrijs, qui auxiliuʒ non dat, dat consilium. DON.

CNVNC etiā horribili. et socij amissi petierunt æthera pennis. Aristo. in lib. de mirabilium auditu ait, Diomedem ab Aenea occisum, & loca in quibus imperauerat occupata. Interfecto illi honores diuini in īsula ab eo Diomedea appellata, & templum ꝯstitutum est, eius autem socij in aues conuersi insulam illam īcolunt, Diomedeæq; a latinis a græcis Erodij vocantur. Græcis illic ad nauigantibus læte applaudunt. cæteros oēs infestant. Sūt qui dicant hoc iccirco ita fictuʒ esse quod magna celeritate nauigantes pyraticam exercebant, & solis græcis parcebāt. Theodanthus ait, illas singulis annis aquas rostris in tēplum illud inferre, & sic lustrare. Solinus vero scribit, has aues nusq; alibi nisi in insula Diomedea apparere, quæ e regione Campaniæ est. Formā autem ijs eandeʒ, quæ fulicis esse colorem candidum, igneos oculos, rostra dentata, ac grægatiʒ volitare duobus ducibus, altero q a fronte agmē ducat, altero qui a tergo vrgeat. CHRIS.

SER. a ¶SI DVO præterea, hoc est alios duos. b ¶ Dardanus, ꝑ dardanius populus, & posuit principale pro deriuatiuo, sic Homerus του δ' ἔκτανε δάρδανος ἀνήρ. c ¶ Cessatū est, tardatū est, quia non habet quos ĩputet troianis triumphos, vult ei excidij tarditates ꝑ victoria cede. d ¶ Vestigia retulit, retroacta est & repressa. e ¶ Hic pietate ꝑor, ideo Æneā plus laudat ꝙ latinis petituris ẽ vtile, vt eū credāt se posse facili' exorari. f ¶ Prior, ꝑstātior, melior. g ¶ Qua dat, qua pōt, q̄ cūq̄ rōne permittitur, sic supra si q̄ fata sinant. h ¶ Per ora turbata, ꝑ ora turbatorū. i ¶ Clauso gurgite, saxorum obiectione ꝑclusa. k ¶ Præfatus diuos, more ātiquo, nā maiores nullā orōnē nisi inuocatis numinibus ĩcohabāt, sicut sunt oēs orōnes Catonis & Gracchi. Nā gñale caput ĩ oib' legim', vñ Cic. ꝑ irrisiōe ait, si qd ex vetẽ aliq̄ orōne, Ioue ego optimo maximo, & dēmosthenes ĩ orōne ꝯ æschinē. πρῶτον μὲν ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι τοῖς θεοῖς εὔχομαι πᾶσι καὶ πάσαις.

l ¶ Ante equidem sūma de re statuisse latini, latenter arguit Turnū, ꝙ sibi nō obtēperauit, vt fœdus fieret in septimo vbi dixit, Te Turne nefas te triste manebit Suppliciū, Nā mō hoc tēpus reuoluit, vellē aūt statuisse sic dixit, vt vellē fecisse, & ẽ cōpēdiosa locutio quū querimur non esse factū qđ fieri debuit. m ¶ Bellū ĩportunū, ꝯcepit grauẽ iracūdiā, & sic in hæc verba ꝓrupit. Importunū autē qđ caret portu.i. gēte vbi nullus portus est, sicut ꝯ opportunū, cui cōmoditas & occasio obuenit vt portus, nā hoc quodāmodo dicit in naufragiū ferẽ ista contentio, qa supra audierat piculum eẽ supare troiāos. n ¶ Cū gēte deoꝝ, quia dijs originem ducunt.

DON. ¶HIC PIEtate ꝑor, vt facile sit ĩpetrarẽ pacem. ¶ Importunum, qđ defensionis non habet portum, & quod periculosum nō fuerit rationis suffragium. ¶ Cum gente deorum, causa quare importunum sit. Quæ enim potest inueniri defensio?

Si duo[a] præterea tales Idæa tulisset
Terra viros, vltro Inachias venisset ad vrbes
Dardanus[b], & versis lugeret Græcia fatis.
Quicqd apud duræ cessatū[c] est moenia Troiæ
Hectoris, Aeneæq; manu, victoria Graium
Hæsit, & in decimum vestigia[d] retulit annum
Ambo animis, ambo insignes ꝑstātibus armis,
Hic pietate[e] prior[f]. coeant in fœdera dextræ
Qua datur[g], ast armis concurrant arma cauete.
Et responsa simul quæ sint Rex Optime Regū
Audisti, & quæ sit magno sententia bello.
Vix ea Legati, variusq; per ora[h] cucurrit
Ausonidum turbata fremor. ceu saxa morant
Quū rapidos ãnes fit clauso gurgite murmur,
Vicinæq; fremunt Ripæ crepitantibus vndis.
Vt primū placati animi, & trepida ora quierunt,
Præfatus[k] Diuos, solio Rex infit ab alto.
Ante[l] equidem summa de re statuisse Latini
Et vellem, & melius fuerat. non tempore tali
Cogere concilium, cū muros obsidet hostis.
Bellum[m] importunum Ciues cū gente Deoꝝ

CHR. ¶PRÆTEREA, eas in cauernulis a se effossis nidificarẽ duplici relicto aditu vno ab oriēte, q̄ egrediantur, altero ab occidente q̄ regrediantur. Græcis velut ꝑciuib' applaudere, reliqs inimicari. Quoti die ædem celebrant alis maxdidis qbus excussis aqua illā lustrāt. Refert Strabo in veneris Diomedi diuinos statuunt honores & cādidū equū illi ĩmolāt. In fine āt sexti libri, & multa alia refert d̃ ĩ heroe, & duas eē ĩsul as ĩ mari ꝑ piquo Lucceriæ diomedeas appellatas q̄ꝝ altera habitet, Altera sit deserta in q̄ Diomedē qdā disparuisse aiunt, comitesq; in aues esse cōuersos. Quæ hodie quoq; māsuescāt, & humanā quodāmō vitā agē, & erga benignos mā suetudine vti a malignis, & sceleratis refugere. ¶ Fluminibus, qa aqticæ sūt aues. ¶ Stetimus tela aspa, Laudat Æneā vt deterreat latinos a bello. ¶ Hic pietate ꝑor, dat spes posse placari q̄uis bello sit lacessitus. ¶ Qua datur. q.d. vel etiā iniqs ꝓditionibus si alr̃ non danr̃. ¶ Prefatus diuos, nā religiosum oportet esse bonū ꝓncipē, est āt hoc vetustissimū Platonis pythagoræq; ĩstitutū, & a romanis ꝑcis obseruatum, vt nihil acuratius ĩcipent, quin prius deos precarentur. Orō autem est in genere deliberatiuo. Dolet autem consultationē quæ bellū præcedere debuit in serius tempus esse dilatā. Ex qua re præmit aduersarios, qui inconsulte rem sunt aggressi. Ex quo nō mirum est si male successerit, captat ergo beniuolentiam ab aduersarijs. ¶ Bellum importunum, ośdit impossibilitatem victoriæ cum aduersus deos bellū sumatur, & aduersus viros inuictos, cuꝫ in re decernenda

ſemp̄ quærēda ſit facilitas, aut ſaltē poſſibilitas. Cū aūt duo, vt diximus ſint genera dicen-di vnū ardens erectum & infenſum, quale Turno & Drāci accomodat, quoniaʒ ingenijs vi-roꝝ concitatiſſimis quadrat alteꝝ lene mite, & appenſatum, hoc nunc latino accomodat, tum quia tale eſt ingenium hominis, vt omnia mitiora concupiſcat, tum quod pacem ſua-ſurus nō aſperioribus ꝟbis eos exacerbare debebat, ſed mitioribus demulcere.

Inuictiſq;[a] viris gerimus, quos nulla fatigant
Prælia, nec victi poſſunt abſiſtere ferro.
Spem, ſi quā accitis[b] Aetolū habuiſtis ī armis
Ponite. ſpes[c] ſibi quiſq;. ſʒ hæc[d] quā āguſta videtis
Cætera, qua rerum iaceant perculſa ruina,
Ante[e] oculos, interq;[f] manus ſunt oīa veſtras.
Nec quēq̄ʒ[g] incuſo. potuit q̄ plurima Virtus
Eſſe, fuit[h]. toto[i] certatum eſt corpore Regni.
Nunc adeo quæ ſit dubiæ[k] ſententia menti
Expediam, & paucis (animos adhibete) docebo.
Eſt antiquus[l] Ager thuſco[m] mihi ꝓxim[n] amni,
Longus[o] in occaſum fines[o] ſuper vſq; ſicanos
Aurunci[p], rutuliq; ſerunt, & vomere duros[q]
Exercent colles, atq; hoꝝ aſperrima paſcunt.
Hæc omnis regio, & celſi plaga pinea montis
Cedat[r] amicitiæ Teucroꝝ, & foederis æquas[s]
Dicamus leges, ſocioſq;[t] in regna vocemus.
Conſidant, ſi tantus amor, & moenia cōdant.
Sin alios fines, aliamq; capeſſere gentem
Eſt animus, poſſuntq;[u] ſolo decedere noſtro,
Bis denas Italo texamus robore Naues.

SER. a ¶ INVI-ctiſq;, atqui ſu-pra legim', bis capti phryges, ſʒ victos nō di-cit, q̄a ſequitur Nec victi pōſt abſiſtē, pōſt aūt abſiſtere mire ait, ac ſi diceret & ſi vellēt eos diſcedē a bellō nō patitur. b ¶ Accitis, euocatis adiū-ctis. c ¶ Spes ſibi quiſq;, ſbau-dis ſit. ſ. vnuſ-quiſq; ī ſe ꝓ omī ſpē hēat. d ¶ Sʒ hæc q̄ āguſta videtis, cætera abſolute dixit ī exercitū, au-xilia vires ipſi q̄ ſic videtis af-flicta, q̄d reſtat niſi vt pacē petam'? e ¶ Añ oculoſq; īterq; manus ſunt oīa veſtras, ac ſi diceret nō egēt narratiōe. f ¶ Int ma. προχείρως. g ¶ Nec quēq̄ īcuſo, excuſatio hæc oñdit obliq̄ eē ī Turnū orōnē Latini. h ¶ Fuit, exhauſta, & ꝯſumpta eſt. i ¶ Toto certatū eſt corpore re-gni, impēſ oībus viribus. k ¶ Dubiæ mentis, meæ. ſ. cogitātis. l ¶ Eſt ātiquus ager thuſco mihi ꝓximus amni, ī loco Dōat' errauit di-cēs Agrū quē Latinus donare diſpōit eē ī cā-pania iux ſentē fluuiū: cuius terras vicinas thuſci aliq̄ñ tenuerūt, vt ide dētm̄ ſit Thuſco mihi ꝓximus amni, agit ēt ī argumēto qđ il-lic ē loc' q̄ hodieq; pinetū vocat, ſʒ ꝯſtat oīa loca eē cāpeſtria, nec ꝓcedit illud quod dicit Celſi plaga pinea mōtis. Vñ ſeq̄nda ē poti' Liuij Siſēnæ & Catōis auctoritas. Nā pene oēs antiq̄ hiſtoriæ ſcriptores ī hoc ꝯſentiūt Cato. n. ī originibus dicit Troiāos a Latino accepiſſe agꝝ, q̄ ē īter Laurētū & caſtra troia-na, ēt modū agri ꝯmēorat, & dicē eū hūiſſe iu-gera. dcc. m ¶ Thuſco mi. p. am. tyberino. n ¶ Lōgus ī occaſū, ea pte q̄ ī occidēte tēdit lōgior. o ¶ Fines ſup vſq; ſicanos, vſq; ad fines, q̄s ſiculi aliq̄ñ tenuerūt. i. vſq; ad ea lo-ca in q̄bus nūc Roma ē, hæc. n. Siculi hita-

uerūt ꝑus, vñ ē Et gentes venē ſicanæ. p ¶ Au-rūci rutuliq;, ſb audi a ſuperiori-bus, nā & ſup ait, Eſt ātiquus ager mihi, q̄ ſuū pollicetur agꝝ, aut quē tā q̄ ſtipēdiarius habebāt rutuli & aurunci, aut ad quē colēdū q̄ñ regi operas dabāt. Vñ ſup-fluū ē qđ ait do-natus ñ potuiſ-ſe fieri, vt pōte Turno ager ru-tuloꝝ a Latio donaretur Ae-neæ. q ¶ Duros exercēt colles, extenuat agri meritū, q̄ vile videat eſſe qđ donat, nec audiētibus cā ꝑſtet īuidiæ, hinc, ēt ē Atq; hoꝝ aſperrima paſcūt, vt ſup, Au-rūci rutuliq; ſerūt. i. nec opis ſuis excolitur. r ¶ Cedat ami. in ꝑcium ꝯcedat amicitiæ. ſ ¶ Aeq̄s dica. leges, vt pari int nos ſocietate ꝟſemur. i. vt ſit neut īferior. t ¶ Socioſq; ī regna vocem', ñ ſtipēdarios, vt ī q̄rto Cui-q; loci leges Dedim'. v ¶ Pōtq; ſo. d. no. ſcit eos fatalit ad italiā vēiſſe, nā audijt a Fauno Externi veniēt gñi, & ab Ilioneo, ſʒ nos fa-ta deū vſas exq̄rere terras Impijs egere ſuis tñ pp Turnū ſimulat ignorātiā, vt ſe ēt circa eū æquū ꝑſtare videat, m. ſ. ū ē āt qđ ait pōt.

DON. ¶ NEC Victi pōt abſiſtere ferro, q̄ potuiſſet dici tā diu durabimus, vt ſuccumbāt.

CHRI. ¶ NEC Victi pōt abſiſtē ferro, q̄to ḡ minus abſiſtēt, cū euaſerit victores. ¶ Spē ſi quā ac-citis ætolū habu. ī ar. Ma. inoſi argumentuʒ vt abſiſtāt a bello q̄ñ ipſi victi ſint, & aliunde auxilioꝝ ſpes oīs ſblata ſit. ¶ Eſt an. a. oñdit cōmode, & ſine multa iactura poſſe ꝯfici fœ-dus cū troianis ī q̄b' ꝟbis īuenies ſemina ar-gumētatiōūʒ q̄ ſint a facili, ab hōeſto, ab vtili & neceſſario. Quæ oīa ī gñe dliberatiuo ꝯſi-derāt. ¶ Aeq̄s leges, ne illis ſbijci videamur. ¶ Sin ali. ſi. Dat aliquā ſpē forte illos hituros

Seu plures complere valent. iacet[a] ōis ad vndā
Materies. ipsi numerumq;, modumq; carinis
Præcipiant. nos æra, Manus, naualia[b] demus.
Præterea q dicta ferant, & fœdera firment
Centum oratores prima[c] de gente latinos
Ire placet, pacisq; manu prætendere ramos
Munera portantes, Auriq;, Eborisq; talenta.
Et Sellam[d] regni, Trabeamq; insignia nostri
Consulite in mediū[e], & rebus succurrite fessis.
Tum Drances idē infensus, quē gloria turni
Obliqua[f] inuidia, stimulisq; agitabat amaris
Largus[g] opum, & ligua melior, sʒ frigida bello
Dextera, consilijs habitus non futilis[h] auctor,
Seditione[i] potēs. genus huic materna superbū

SER. a ¶ IACET omnis ad vndā materies, iterū extenuat, est aūt materies & materia lignū, vnde Cice. in officijs Domus male materiata. b ¶ Naualia demus, naualia dicimus loca vbi naues sunt, sed modo de græco transtulit, & naualia posuit pro trabibus, de q bus naues fiūt, nā Hōerus vaῦ ov dicit nauale lignum. c ¶ Priā ō gēte & ex nūero & ex nobilitate legatoꝝ ītelligiť negocij magnitudo. d ¶ Et sellā regni trabeāq; insignia nři, hō nostri. Romanoꝝ. n. īperatoꝝ insigne fuit sella cursulis & trabea. Nā diadema vt aliaꝝ gentiū reges non habebāt. Et sciēdū sellā curulem a curru dictā, qđ hi ea tm̄ vtebanť qui triūphali curru vecti fuissent. sicut etiam palmata dť toga, quā merebanť hi qui de hostibus Palmā reportassent, cūq; a curru dicta sit, cuius prima syllaba produciť, tñ curulis sedes tā primaʒ corripit. Luc. Vacuæq; loco sedere curules. e ¶ In medium, in cōmune, vt In medium ǭrebant ipsaq; tellus. f ¶ Obliqua inuidia, hoc est quæ nō ex aperto impugnabat Turnū, sed eum reipu. simulata defensione lacerabat. g ¶ Largus opum, abundans opibus, diues, non qui multa donaret. h ¶ Nō futilis auctor, non inanis, Nā futilis qđdam est vas lato ore, fundo angusto, quo vtebantur in sacris Vestæ, quia aqua ad sacra hausta in terra nō ponitur, qđ si fiet piaculum est. Vnde & excogitatum vas est quod stare nō posset, sed positum statiʒ effunderetť. Inde & homo cōmissa non retinens futilis diciť, contra non futilis bonus in consilijs non inanis. i ¶ Seditione potens. spotens in mouendā nō in cōprimendam seditionem.

DON. ¶ CENTVM oratores, hoc ab Aenea didicisse videtur.

CHRI. ¶ IACET omnis. Ergo sine nostro dispendio fient æra, vt claui sunt & similia. Quibus antiqui potius æneis quam ferreis vtebantur, quoniam æs aduersus robiginē diutius q̄; ferrum durat. licet enim antiquorum ædificiorum ruinis illos æneos nō ferreos deprehendere. Manus artifices q manibus operantur. ¶ Naualia locum dicit fabricandum in quo sub tecto commode naues ædificare possint, illa enim naualia dicuntur, nec q̄; sunt trabes ītelligendæ. Nam eas demonstrauit cum dixit, iacet omnis ad vndā materies. Naualia aūt dicūr ædificia ītra quæ naues ædificanť, sic sup̄ alij naualib' ite. ¶ Cētum oratores, vt reddať pari pari. Nā & ipse Aeneas totidem ad pacem petendam miserat. Ergo elegit centum de numero, & virtute ciuiū. Latini cedere viderentur, Nec etiam minoris Aeneā facere videreť, q̄; ille se fecisset. ¶ Auri eborisq; talen. Ex quo apparet talētum de quo ī superioribus diximus nō esse nūmum sed pondus, nā pecuniā ex ebore cudi nō est repertū. ¶ In medium, in cōmune, nam illa demum optima est cōsulatio, in q̄ remotis oībus aſ pturbationibus nō ad nostrā libidinē, sed ad publicā vtilitatem oīa referimus, itaq; recte cōsulebat, Attilius cū cōmutationem captiuoꝝ dissuadebat. ¶ Tū drāces, describit naturam factiosi, q potius contra aduersarioꝝ vtilitatē, & gloriā ferť, q̄; ad publicam vtilitatem cōsilia dirigat, & tamen oportet ipsum publicū cōmodū præferre si sibi fidem tribui vult. ¶ Obliqua, recta, inuidiam dicere possumus cū aperte illam pfitemur, nā recta via procedimus. Ergo obliqua erit quæ occultatur, & ex insidijs venit. ¶ Largus opū, oportet enim qui multoꝝ studia in populo sibi acqrere volunt multa vti largitione q̄ plurimos ciues corrūpant. Differt aūt vt apparet apud Ciceronem præsertiʒ in libro de officijs Largitio a liberalitate, liberalitas. n. dat, & cui debet, & quantū & qñ, & cuius causa debet itaq; est v'us, largitio vero dādo plura q̄; oporteat, et qbus nō oporteat nō ad beneficētiā, sed ad corruptelā tendit. ¶ Melior, potentior q̄ res plurimū in factionibus valet. ¶ Frigida, ībecillis. Nā vis a neruis est. Illi aūt sūmo calore fouenť. ¶ Non futulis, liptote est. i. vehemēs, & potēs. ¶ Auctore, Cuius gratia reliqui ad aliquid agendum mouentur auctores dicuntur.

CINCERTVM

Nobilitas dabat, incertum[a] de patre ferebat,
Surgit, & his onerat[b] dictis atq; aggerat iras.
Rem nulli[c] obscuram, nostræ nec vocis egentē
Consulis o bone[d] rex, cuncti se scire fatentur
Quid Fortuna ferat populi, sed dicere mussant[e]
Det libertatē fandi: flatusq;[f] remittat,
Cuius[g] ob auspiciū infandū, moresq;[h] sinistros
(Dicā eqdē, licet arma mihi: mortemq; minet)
Lumina[i] tot cecidisse ducum, totamq; videm[us]
Consedisse[k] vrbem luctu, dum Troia tentat
Castra fugæ[l] fidens, & Coelum[m] territat armis.
Vnum etiam donis istis, quæ plurima mitti[n]
Dardanidis, diciq; iubes, vnum optime regum
Adiicias, nec te vllius violentia vincat,
Qui natā Egregio[o] Genero, dignisq; Hymenæis
Des pater, & pacē hanc æterno[p] foedere iungas.

SER. a ¶ INCERTVM de pře ferebat, nō ignobile, sed penitus ignoratum. b ¶ Onerat dictis, hoc sermone ostēdit eū esse exhortatione grauatum Latini. c ¶ Rem nulli obscuram, callide & oratorie agit in oībus, & adulatorie respondet dictis Latini. supra enim ille dixerat Ante oculos interq; manus sūt, omnia vestras. Sane quasi ꝑditum oratorem exprimit, quia supra de eo dixit, Et lingua melior. d ¶ O bone rex, bene addidit, bone, & auxit epithetō dignitatē. Rex enim mediū ē, nā & bonus esse & pessimus pōt. e ¶ Mussant, modo verent significat, alias dubitant. Vñ Mussat rex ipse latinus, Quos generos vocet. Interdū susurrant, vt de apibus dř. & ꝓprie mussare obmurmurare, & muto esse vicinū. f ¶ Flatusq; remittat, aut ponat supbiā, aut nostros flatus remittat. i. nobis respirare concedat. g ¶ Cuius ob auspiciū, inuidiose Turni auspicijs īputat, qđ tantus perijt exercitus, ac si diceret si malis tuis ominibus nō egrederent, possent forsitan superare virtute. Sane sciendū hunc exprimere quicqđ verecūde celauit latinus. h ¶ Mores sinistros: cōtrarios, qa in principio latino obtemperare noluit. i ¶ Lumina ducū. i. proceres, vt O lux dardaniæ. k ¶ Cōsedisse vrbē, in luctum esse demersam. l ¶ Fugæ fidēs, illud respicit, qđ bella deseruit Iunone faciente, fugæ aūt figurate dixit ꝓ fuga fidēs. m ¶ Et coelū territat armis, dictū qdē Virgilij grauitati non congruit, sed perite hæc Dranci data sunt verba qui tumida vti oȓone inducit. Vnde ei paulo post Turnus dicit, Quæ tuto tibi magna volant. Itē ꝓinde tona eloquio, itē ventosa in lingua. Deide diximus Drancē librare se ad orationē, Latini. Vnde nūc dicit. Coelus territat armis, quia audierat bellum importunum Ciues cum gente deorum. n ¶ Mitti dardanidis diciq; iubes, mitti aurū, ebur, & sellam, & cætera, dici de nauibus vel agro. o ¶ Egregio genere dignisq; hymenæis, ꝗ Turnus vř indignus. p ¶ Aeterno foedere iungas, natæ scilicet coniunctionē, naꝫ munera contemni poterant, in æternum pacis foedera firmabuntur generis coniunctione. hoc autem dicto latenter etiam latini pudorem exonerat, qui Turno etiaꝫ suam promiserat filiam, dicens causaꝫ rei publicæ præponderare debere & propter pacem ciuium Turno Aeneam esse præferendum.

CHRI. ¶ ONERAT, obruit, deprimit, inuidiosum, odiosum ꝗ facit. ¶ Aggerat iras, accumulat. Quia plura pluraq; addit, cuibus iræ contra Turnum crescant. ¶ Rem nulli obscuram, quasi dicat, consultas de ea re ꝗ nullā apud animos ciuium dubitationem habeat, vnde captat beniuolentiā ab ipsa re. ¶ Det libertatē, onerat inuidia aduersariū, & inde beniuolētiā captat. Ostenditq; idcirco ciues non dare clara respōsa, quia de re dubitent, quam oēs iustam fatentur, sed quia hominē potentem ac factiosum offendere vereant. Det ergo libertatem, quasi dicat liberet nos hac seruitute qua nos tanꝗ tyrannus premit. ¶ Flatus, fastum ac superbum, vnde superbos inflatos, & tumentes appellamus. ¶ Auspicium infaustum. i. imperium nobis perniciosum & infoelix, vel dixit infaustū q malis auspicijs bellū gesserit. ¶ Moresq; sinistros, Quos malignitate igenij cōtraxit, Quæ res sibi vitio īputari potest. magis ꝗ infaustū auspicium. ¶ Dicā equidē, & a persona sua captat beniuolentiā cū demonstret nō impedir periculo mortis, qui proferat quæ vtilia reip. sint, & a persona Turni cū trahat ipsum in odiū & inuidiā dū illius vitā tyrannicam demōstrat. ¶ Lumina, principes itelligit, & totā vrbem quasi ipsum vulgus. ¶ Fugæ fidens, Crudele est quod tentet bella ipsa, & tñ possit aliquid animoꝝ hēe crudelitas, Quare vt meticulosum potius ꝗ animosum esse ostēdat hoc addit, ¶ Coelum territat, ex hyperbole inuidiam auget. Vnum non solum confirmat quæ dicta fuerant a Latino, sed addit vnū Turnum esse petendum.

SER. a ¶ TERROR, terror proprie est qui alijs infertur, vt si dicas ille habet terrores, idest timendus est. Vnde & terribilis dicitur. Metus autem est quẽ habent timentes, sed nunc vsurpatiue terrorẽ ꝓ metu posuit. Nãq; hoc dicit quod si tã Turnum timemus. b ¶ Veniãq; oremus ab ipso cedat, A sper hic distẽguit. c ¶ Quid miseros toties in aperta pericula ciues pijcis, quã viles, & abijciendos & ingenti põdere vniuersa ꝑba sunt posita. d ¶ Latio, non vni ciuitati. e ¶ Caput principium rei caput ẽ, & ẽ antiquũ. Ter. Nã si hic mali ẽ qc ꝗ; illic huic rei ẽ caput. f ¶ Nulla salus bello, plꝰ ẽ ꝗ; si spes diceret.

DON. ¶ CIVES proijcis, Homines omni claritate amplectendos vt rem vilem abijcis. ¶ In aperta, manifesta quod non fortis est sed temerarij. ¶ Supplex, magna nocẽdi caliditas qua inimicus summa inuidia oneret. ¶ Animos, fermentũ quandam considerationem ¶ Desolauimus agros, nã ꝗ solo certabatur quod factũ est desertum. ¶ Scilicet vt turno, necessario posita est sine exclamatio, vt demonstret causæ priuatæ ipsius turni non esse admiscendum publicum periculum.

Quod si tantus habet mentes ꝛ pectora terror[a],
Ipsum optestemur, veniamq;[b] oremus ab ipso
Cedat ius proprium regi, Patriæq; remittat.
Quid[c] miseros toties in aperta pericula ciues
Proijcis, o latio[d] caput[e], horum ꝛ cã malorum?
Nulla[f] salus bello. pacem[g] te poscimus omnes
Turne. simul pacis solum[h] inuiolabile pignus.
Primus ego inuisum[i], quẽ tu tibi fingis ꝛ esse
Nil moror en supplex venio. miserere tuorum,
Pone animos, ꝛ pulsus abi. sat funera fusi[k]
Vidimus, ingentes, & desolauimus[l] agros
Aut si fama mouet, si tantum pectore robur
Concipis, ꝛ si adeo dotalis[m] Regia cordi est.
Aude, atq; aduersum fidens fer pectus in hostẽ
Silicet[n] vt Turno cõtingat Regia coniux,
Nos animæ viles inhumata[o], infletaq; turba
Sternamur campis. etiam[p] tu siqua tibi vis[q] est:
Si patrij quid Martis habes, illum aspice cõtra
Qui vocat.

CHRI. ¶ QVOD SI tantus habet, Complexio ẽ color rhetoricus, Aut contempto Turno firmemus foedus, aut si qđ turpe est ipsum timemus oremus ab eo quod nostrũ est. s. vt concedat latino vti iure suo & patriæ cuius ipse est rex, nec dicuntur hæc sine sũma Turni inuidia, nam contra publicam vtilitatem iniustum agere sceleratum est. sceleratus tamen dum id agit eripiẽs sua suum iniustissimo regi. Sũt autem hæc omnia augmenta ad inuidiã. Primum quod rogamus te tanq; regem quem alij parẽ oportebat, deinde ꝙ oramus rem quam tua spōte præstare debebas. s. vt desinas a bello, in quo nulla sit salus, vt omnes poscimus, idest de iure petimus, ergo rẽ nobis debitam, & oẽs poscimus & poscimus a te cui æquius est nõ imperare ꝗ; obtemperare, nec solum poscimus sed supplicamus & supplicamus pacem quæ ab omnibus appetẽda est, & supplicamus non externis, sed tuis, & ijs qui ad id calamitatis deuenerunt, vt sint sane commiseratione digni. ¶ Pone animos. i. eleuationem animi quam nemo sapiens retinet. Qui. n. recte sapit ratione ducitur nõ furore rapiẽ, sed maius etiam in te peccatũ est. Nam cum reliqui etiam furentes soleant, si vincitur tumore animi deponere tu nõ deponis, Aut si fama mouet sensus est, si tu non vis minuere gloriã tuã in rebus

g ¶ Pacem te poscimus omnes, te poscimus q solus es cã bellorũ. Nã Aeneas iã pacẽ promisit. h ¶ Solũ inuiolabile pignus. i. Lauiniã, hoc est quod ait supra, pacẽ hac æterno foedere iungas. i ¶ Inuisum quẽ tu tibi fingis & esse, bñ quẽ tu fingis, ne ei tanq; inimico minime credat, hoc dicit, nõ sum quidẽ, sed si velis esse nõ recuso, nã hoc est & esse nihil moror. k ¶ Fusi, fugati. l ¶ Desolauimus agros, vel dũ occiduntẽ vel dũ coguntẽ ad militiã. Nam legimus & latos vastãt cultoribus agros. m ¶ Dotalis regia cordi est, hoc est regnũ latini, sic alibi, Non hæc dotalis regia amatæ. n ¶ Scilicet vt turno ꝯtingat regia ꝯiux. hæc cũ q̃dã irrisione dñr. o ¶ Inhumata infletaq; turba, atq sepulti sunt oẽs q in bello perierant, vt legimus supra, sed hoc factũ est Aeneæ beneficio, q sepulturæ eorum reddidit socios, ergo quantum ad Turnũ ptinet isepulti sunt, nã cãpos sua potestate retinebat Aeneas. p ¶ Etiã tu, eia, nã etiam hortantis est aduerbiũ hoc loco, alias adhuc significat, & est tẽporis, vnde etiã currus etiam arma apud maiores etiã cõsentientis fuerat, quod tamẽ in his recentibus auctoribus idoneis non inuenitur. q ¶ Vis, virtus.

rebus

rebus bellicis, & tantum tibi tribuis ne obijcias nos hostibus tanq̃ viles alas, sed ipse, tum tibi & non nobis petas coniugium in hostem prodi, presertim cum te vocet, quasi concludat q̃ & inhumani & eius qui nihil alios faciat si obijcere hostibus alios pro sua aut gloria, aut voluptate, & simul etiam meticulosi.

Talibus exarsit dictis violentia turni,
Dat gemitũ, rumpitq; has imo[a] pectore voces.
Larga[b] quidẽ semper Drance tibi copia fandi.
Tũ cũ bella manus poscunt, patribusq;[c] vocatis
Primus ades, sed, non replẽda est Curia verbis,
Quæ tuto tibi magna[d] volãt, dũ distinet[e] hostẽ.
Agger murorum, nec inundãt[f] sanguine fossæ.
Proinde tona eloquio solitũ tibi, meq;[g] timoris
Argue tu Drance: tot quando[g] stragis aceruos
Teucrorũ tua dextra dedit: passimq; tropheis
Insignis[h] agros: possit quid viuida Virtus,
Experiare licet, nec longe scilicet hostes
Quærendi nobis, circunstant vndiq; muros.
Imus in aduersos? quid cessas? an tibi mauors
Ventose in lingua, pedibusq; fugacibus istis[i]
Semper erit?
Pulsus[k] ego? aut quisq̃ merito Fœdissime pulsũ
Arguet: iliaco tumidum qui crescere tybrim
Sanguine, & Euandri totam cum stirpe[l] videbit
Procubuisse domũ, atq; exutos arcadas armis?
Haud ita me experti Bitias[m] & Pandarus ingẽs,

SER. a ¶ IMO pectore voces, more suo habitus futuræ oratõis ostẽdit. b ¶ Larga quidem drãcea semp tibi copia fandi, tũ quum bella manus poscunt, scilicet multa sua vi optima, quæ quũ per se non possunt vituperari, ab accidentibus vituperantur, vt hoc loco quũ eloquentia per se optima est, eam culpat ex tempore dicens, tunc incumbis eloquẽtiæ quum manus bella deposcunt. c ¶ Patribusq; vocatis prim' ades, bella penitus ignorãs, atq; formidans primus es inter senes ad danda cõsilia. d ¶ Magna volãt, Homerus πτερόεντα προσηύδα. e ¶ Distinet, arcet depellit ꝓprie extra tenet. Nã dis separãtis est, vñ & diduco & distraho dicimus. f ¶ Meq; timoris argue, vt Cãtãdo tu illũ? Argue alaũ genitiuũ recipit, vt arguo te cædis inũdiam & est de græco, nã ita dñs κατηγορῶ σε φόνου [illegible] κλοπῆς. g ¶ Quũ, siquidẽ, & p ironiã in illum confert laudes. h ¶ Insignis cãpos, nobilitãs clarificãs, nã verbum est insignis, & dicit exauctorari eius debere sniam, q̃ de bello iudicat virtutis ignarus. i ¶ Istis δεικτικῶς. k ¶ Pulsus ego, qa ille dixerat, Pone aios & pulsus abi, & agit cõiectura, nam hoc vult intelligi non posse dici merito pulsum eũ, qui sequendo bella deseruit, aperte autẽ hoc dicit potest merito credi q̃ pulsus sit is cui' tot extãt trophæa. l ¶ Cũ stirpe, occiso enim Palante interiit eius cuncta posteritas. m ¶ Bitias subaudi ingens a consequentibus.

DON. ¶ VIOLENTIA turni, Ante ardens magis exarsit. Oñdit aũt Drancẽ vti præpostera eloquẽtia cũ tpe manibus, & non verbis sit vtẽ

CHRI. dus. ¶ Iliaco tumidum tybrim sangui. Magna põpa effert sua dcã, nũc ex turbulenta orõne ad mites redit. ¶ EXARSIT violentia, Facile.n. q̃ natura sua violẽtus ẽ, & virib' oĩa arrogat armis, dictis accẽditur, & prius intra se vehemẽter commouet. ¶ Dat gemitũ, nã nulla res i maiorẽ dolores ipellere põt visũ præstanti aio q̃ si meticlosus habeat. ¶ Rumpit, subito & cũ furore emittit. ¶ Imo pectore, ab intimo corde q̃ totus ira accensum esset. ¶ Larga, principiũ abruptũ vt cõuenit furenti, & quĩ obiecta erãt diluẽda. Primo quidẽ oñdit potuisse illũ copia verborũ auribus auditorũ obstrependo persuadere falsa, deinde cũ maxime argueretur ab eo timiditatis illud in primis confutat. Nã artis est cũ auditores ab aduersarijs nostris persuasi iã esse videntur ab eo argumẽto icipere. Quod oĩum validissimũ fuisse videtur. Primũ ergo ostendit illum alluinatione verborũ auditores fallere potuisse, deinde cõfutat q̃ magis premebat. Postremo vitium q̃ in se obiecerat in illum retorquet quãdam ironica derisione. Ipsumq; ad periculũ faciendũ inuitat, ꝯcludit deniq; quicquid in illo iuriũ est, id totũ esse in verbis & in fuga. ¶ Pulsus, ergo, in ea se ꝑstit, quã summopere ꝓbare poterat, atq; oĩa extollit, nã cũ interemisset palãtẽ, ex cuius morte cum vnicus patri esset & pater vltimo senio iaz flacesceret optimo iure poterat affirmare se domum Euãdri funditus sustulisse. hac enim ratione & deprimere multa & extollere quanuis non recedatur a vero possumus. ¶ Haud ita me, singula quæq; maiora a se facta exornat atq; amplificat,

SER. a ¶ MILLE, finitus numerus pro infinito. b ¶ Aggere septus, vt Vestris o ciues vndiq; septus aggeribus. c ¶ Nulla salus bello, capiti cane talia demens dardanio. Quoties argumentum nō possumus soluere, aut contra ria obiectione aut risu, aut maledicto, vt in hoc loco aduersario respōdemus. d ¶ Cane, pro diuina. e ¶ Proinde, itaque, & est ordo. Nulla salus bello, proinde omnia magno Ne cessa turbare metu. Cætera per parenthesim dicta sunt. f ¶ Extollere vires gentis bis victæ, contra premere arma latini, hæc est virtus eloquentiæ, arma vero Latini inuidiose dicit, vt Drances Latino reddat inuisum. Nā debuit mea dicere. g ¶ Mirmidonū proceres, græcorū principes. Dicit aūt patroclū & Achillē, nam licet ipsi aliunde fuerint, tñ myrmidonibus imperarūt. hoc aūt ponit inter impossibilia, & venit græco puerbio ἄνω ποταμῶν χωροῦσι παγαί. sic Horatius, Et ante pados matia lauerit cacumina, & sic est modo dictus, vt in quarto Nūc lyciæ sortes, nunc & Ioue missus ab ipso. h ¶ Retro fugit aufidus vndas, apuliæ fluuius cadēs in adriaticū pelagus. i ¶ Vel cū se pauidū cōtra mea iurgia fingit: cōtra illud quod ait Det libertatē fandi flatusq; remittat. Nā hoc dicit timorē suū naturalē inuidiose in eas causam retorquet, vt meæ pōtentiæ non illius naturæ quod timet esse, videatur, hoc est enim qd planius iterat dicens Et formidine crimē acerbat. k ¶ Artificis scelus, nā sceleratorū est simulare formidinē. l ¶ Habitet tecū & sit pectore in isto, pessima & vilis anima habitet tecum in mēbris cōgruis. Nam talem vilem & pessimam accipimus, quam nefas est perire ea dextera, quæ tñ viros fortes consueuit occidere. m ¶ Cōsulta reuertor. Cōsultor est qui cōsulit. Cōsultus q consulitur. Consultum vero res ipsa de qua cōsulitur. n ¶ Si nullam nostris spē ponis in armis, insinuatione vtitur, id est callido et subtili aditu ad persuadendū. Vult enim dicere melius esse interire, q̄ pacē rogare, quod qui a aperte non audet, latenter & paulatim ad hoc serpit. Nam inter principiū & insinuationē hoc interest, q principiū est aperta rei narratio, insinuatio (vt diximus) est callida & subtilis oratio. o ¶ In armis, aut meis aut latinorū generaliter omnium. p ¶ Si tā deserti sumus, propter Diomedē qui solus negauit auxilia. q ¶ Neq; habet fortuna regressum, omnia quæ sibi possunt obijci ponit, sed cū solutionibus suis, nā & fortuna non est imutabilis, & q semel pulsi sunt iterum potest reuerti & auxilijs nō sunt penitus destituti, & in ipsorum exercitu est adhuc plurimū spei, est aūt syllogismus.

Et quom mille[a] die victor sub Tartara misi
Inclusus muris, hostiliq; aggere[b] septus.
Nulla[c] salus bello, capiti cane[d] talia demens
Dardanio rebusq; tuis, proinde[e] omnia magno
Ne cessa turbare metu, atq; extollere[f] vires
Gentis bis victæ, & contra premere arma latini.
Nūc & myrmidonū[g] proceres Phrygia arma tremiscunt,
Nūc & tydides, & larissæus achilles.
Amnis & adriacas retro[h] fugit Aufidus vndas.
Vel cum[i] se pauidum contra mea iurgia fingit
Artificis[k] scelus, & formidine crimen acerbat.
Nunq̄ animam talem dextra hac (absiste moueri)
Amittes, habitet[l] tecum, & sit pectore in isto.
Nūc ad te, & tua magne Pater cōsulta[m] reuertor.
Si nullum[n] nostris vltra spem ponis in armis[o],
Si tam[p] deserti sumus, & semel agmine verso
Funditus occidimus; neq; habet[q] Fortuna regressū
Oremus pacem, & dextras tendamus inermes.

DON. ¶ MAGNE pater, & consulta ironia est, quasi dicat, quomodo magne pater qui non recte consulis filiæ tuæ.

CHRI. ¶ NVLLA salus, postquam confutauerat id quod erat omniū maximū fortitudinē troianorum non esse qualē dicebat Drances, ostendit multis exemplis; inuenies autem in his duabus orationibus copiosissimū exemplorum quo vnusquisque se in vtranq; partem disputare cum vehementia possimus. Postremo vt in contemptionē drancem trahat, & demonstret falsa illum retulisse cum dixerit q sibi mortem minaretur, Turnus affirmat illū hoc esse mentitū vt inuidiam sibi concitaret, se aūt pudere sic tā meticulosum interimat. Nūc inde, Cōfutauerat dicta aduersarij vt æquiores aures sibi pararet latinus, nūc ad suam dicendā accedit, & primo demonstrat non esse actū de latinis, vt dixit drāces. ¶ Nostris, quod q̄ inuictissima esse sæpenumero expertus es, & dissimulanter ne illum offendat arguit meticulositatē. ¶ Oremus, per prouisio est neq; hoc ante pertulit q̄ demonstrauit nō esse orandum, & ostendat quanta ignominia futura sit, in hoc affirmat fœlices eos qui ante occubuerunt quā hoc non videbunt.

QVANQ.

Quanq̄ o si solite quicq̄ Virtutis adesset,
Ille mihi ante alios, fortunatusq̄ laborum
Egregiusq̄ animi, qui ne quid tale videret
Procubuit moriēs, & humū semel ore momordit.
Sin & opes nobis, & adhuc intacta iuuentus
Auxilioq̄ vrbes Italæ, Populiq̄ supersunt:
Sin & troianis cum multo Gloria venit
Sāguine, sunt illis sua funera, parq̄ p omnes
Tempestas, cur indecores in limine primo
Deficimus? cur añ tubā tremor occupat artus?
Multa dies, variusq̄ labor mutabilis æui,
Retulit in melius, multos alterna reuisens
Lusit, & in solido rursus Fortuna locauit.
Non erit auxilio nobis Aetolus, & Arpi.
At Mesapus erit, fœlixq̄ Tolumnius, & quos

SER. a CQVANQ̄ o si solite qcq̄ virtutis adesset, nō se seruitiæ arguit, sed queritur de virtute omissa per negligētiā, & ē dolētis est exclamatio, & itelligim⁹ īmoratā rē illic, ei⁹ orationē, nā ex arsu dolorē, qa apte nō potuit dicere moriēs ... posi⁹ est q̄ hos ... rogando ... qd̄ sn dixit ... ferēs se ad alias psonas, & laudās eos q̄bus ptigit pire, ne ista psp̄icerent ... b. Añ alios, melior oīb⁹ ... ferēdus ... c Fortunatusq̄ laborum, sicut laborum honor, ... d Tale videret, te laudare, vt hostes rogare, vel qd̄ latet ... tradi alteri sibi añ desponsatam. e Semel ore mo. cito ɔfectus. i. q tota mortis celeritate ɔsūptus ē. Vulnerati at solēt vl terrā vel arma mordē, ne dolore eo⁎ īdicet gemitus. Lucanus de Pōpeio timuit ne q̄s effundē voces Vellet, & æternā fletu corrūpere famā, & est Hom̄ hemistichiō, ὀδὰξ ἕλον ... f Vrbes italæ, qa diomedes pegrinus fuerat, nā si dicat ... robur italū, nō græcū militē īertē & dissolutū. g Supsunt, supabundāt, adsūt vltra q̄ bella deposcūt. h Sin & troianis, rursus agit post ɔfirmatas ptes suas troiano⁎ vires īminuēs, qd̄ enī pderat dixisse q̄ supent latinis auxilia, si etiā troiano⁎ integræ vires eē pbarentur. i Cū multo glia venit sangule, ac si diceret nō est iudicāda victoria, q̄ p imēsa detrimēta ptigit, & hī est, vñ laudat Salustius duces q vi ctoriā icruētato exercitu reportarūt. k Sūt illis sua funera, i. troianis, legit et illi, & aut homines itelligimus, aut aduerbium loci est p illic, vt ī scd̄o Patet isti ianua leto, p istic. l Parq̄ p oēs tēpestas, alibi Quātā p idæos sæuia emissa mycenis Tēpestas ierit cūpos. m Indecores, decor decoris facit, sicut auctor auctoris, decus decoris, sicut pecus pecoris, similiter facit in cōpōne idecor idecoris, ergo ī neutro co breuis, ī masculino pducit, vñ appet systolen fecisse Virgiliū, nā idecores noīatiuus est pluralis a masculino ab eo q̄ est indecor, nā nō pōt hic idecus facere, neutrū enim in us terminatū masculinū

nō ex se nō facit, aut certe dicamus indecores declinationē esse, cuius nominatiuus singularis nō inuenitur. n In limine primo, q̄si in ipso initio & aditu īfœlicitatis, & ad illud respexit qd̄ sup̄ dixerat, Semel agmine verso Funditus occidimus. o Multa dies, illi rei vehementer incumbit, quam dixerat. Nec habet fortūa regressus, dicens fortunā tam labores q̄ fœlicitatem p tēpo⁎ q̄litate mutare. p Dies, tempus. q Lusit, decepit, vt Quid natū toties crudelis tu quoq̄ falsis Ludis imaginib⁹. r Et in solido rursus fortuna locauit, subaudi & multos, & est sensus, In solidum reuocauit oppssos & paulo añ derelictos, lusit aūt & decepit fœlices. s Nō erit auxilio nobis aetolus & arpi, redditū rē, qa occurrebat, se negant auxilia, Aetolū aūt dicēdo eius vires ex græciæ cōmemoratiōe debilitat. t At mesapus erit fœlixq̄ tolūnius, bn̄ duo iungit, q̄ dcūt ī bello fortitudinē & fœlicitatē, nā de Mesapo ita legimus, Quē neq̄ fas igni cuiq̄ nec sternē ferro. Vtrūq̄ aūt ɔ Diomedē dicit, qui dicēdo græcū inertē signat, īfœlicitatē aūt eius sup̄dicta legato⁎ verba testant.

DON. CILLE mihi ante, Multi de Mezentio intelligunt. Procubuit moriēs, quasi intelligat nō victum sed sua voluntate cecidisse.

CHRI. CSIN ET opes, ōndit q̄ nō sit cedendum, qa adhuc & opes & auxilia supsunt latinis, nec oīa pdiderūt, & id qd̄ pdiderūt nō sua ignauia, sed aduersa fortuna q̄ mutari in melius posse pdiderūt. Adiūgit postremo nec troianos sine clade discessisse a pugna. Nō erit auxilio, cū supsint vires & opes latinis, nec minus afflictus sit hostiū exercitus q̄ ipsi nō videt esse desperādum, et q̄ iā responsa venerant a Diomede q̄bus negauerat se auxilio venturū, ōndit multos esse duces, q iā venerunt. His ergo oībus argumentationibus nō modo ɔfutat desperationem re⁎, sed omnia facilia ondit, & omnia ostendit & turpia & inutilia, cum qui ɔsultat tutum & honestum semper pponere debeat.

Tot populi miſere Duces: nec parua ſequetur
Gloria delectos latio, ⁊ Laurentibus agris.
Eſt ⁊ volſcorum egregia de gente Camilla
Agmen agens equitũ, ⁊ florẽteis ære cateruas.
Quod ſi me ſolum teucri in certamina poſcunt,
Idq; placet, tantũq; bonis cõmunibus obſto,
Non adeo has exoſa manus Victoria fugit,
Vt tanta quicq̃ pro ſpe tentare recuſem.
Ibo animis cõtra, vel magnum pſtet Achilles,
Factaq; Volcani manibus paria induat arma
Ille licet. vobis animam hanc, ſoceroq; Latino
Turnus ego haud vlli veterũ virtute ſecũdus
Deuoueo. ſolum Aeneas vocat, ⁊ vocet oro.
Nec Drãces potius, ſiue eſt hæc ira Deorũ,
Morte luat, ſiue eſt virtus, ⁊ gloria, tollat.
Illi hæc inter ſe dubijs de rebus agebant
Certantes. caſtra Aeneas, aciemq; mouebat.
Nuncius ingẽti per Regia tecta tumultu
Ecce ruit, magniſq; vrbem terroribus implet.
Inſtructos acie Tyberino a flumine teucros,
Tyrrhenamq; manũ totis deſcẽdere campis.
Extemplo turbati animi, cõcuſſaq; vulgi

SER. a ❡ NEC PARVA ſequet gloria, ſiptotes ſi gura, minus. n. dixit quã voluit, tñ hoc ſi gnificat latina pubes celerrime victoriã adi piſcet, quã vix græci poſt decenniũ ſinẽ adep ti. b ❡ Eſt & volſcorũ egregia d gẽte camil la, vt in ſeptimo ſegregatã eã a virorum multitudine eſ fecit, & qm̃ a ſexu non põt, laudat ex gẽte. c ❡ Qḋ ſi me ſolũ teucri in certamina poſ cũt, q̃a audi uit illũ aſpice q̃ q vocat, etiã vlt ductu, naq; oblique pmit tit ſe ſingulari certamie dimi care velle, quũ nollit. ſmiſſ & duodecio an dicẽs irriſorie ſedeant ſpe ctẽtq; latini. d ❡ Tm̃q; bõis cõibus obſto, & in tantũ obſum cõmodis publicis, vt niſi ſolus dimi caverat ꝯcidat vniuerſa reſp. e ❡ Nõ adeo, nõ multũ, nã verecũde dicit aſſuetã eẽ mani bus ſuis victoriã. f ❡ Tãta p ſpe, vt ſolus di cat ſuaſſe repu. g ❡ Ibo aĩs ꝯ, ac ſi diceret deſ ſũt vires corporis. h ❡ vel magnum pſtet achillẽ, & pſto illũ. i. melior illo ſu, & pſto illi, dicimus. Cice. in cæſarianis Tãto ille ſu periores gloria vicerat, quãto oẽs tu pſtitiſ ſti. i ❡ Vulcani ma. paria iduat arma, bñ ad didit Paria, nã etiã Æneas habuit arma vul cania, lʒ poſſumus dicẽ, q hoc Turnus non ignoraret, nõ tñ ſi valde idoneũ cõprobat. k ❡ Vobis alam hãc ſoceroq; latino, bñ ſibi & fauorẽ ꝯciliat populi, & a ſoceri nois ſpẽ iu dicio Latini ſplicat volũtatẽ. l ❡ Vlli vete rũ ᷝtute ſecũdus, dicimus & ſecundus illi & ſecundus ab illo. m ❡ Nec drãces potius ſiue hæc ẽ ira deorũ Morte luat, ſiue hæc vir tus & gloria tollat, Senſus obſcure quidẽ di ctus, ſʒ facilis, & q de vſu nunq̃ recedat, nã ita irati de inimico dicere ꝯſueuimus abeat, nec bõis meis nec malis iterſit rebus, nolo ſit aut gl'iæ meæ pticeps, aut in me iuidiã ex iſœlicitatis cõmuniſſe cõmoueat, ſiue nũc

de Drãce dicẽ, ſiue hæc ira deorũ morte luat ſi periturus ſum nolo iuidiam ſuſtinere, ſi Drãces pariter forte moriat, ſi vo me virtus & gloria comitabit, nolo ignauus fœlicita tis aliũe ſit pticeps, ſi dũ meis pugnat auſpic s forte ſupariᵗ. n ❡ Caſtra. æ. aci. mo. i. ducebat exercitũ, vt Nos caſtra mouemus. Tẽc. ſtũ duſq; decimis iubet hõc attingẽ caſtris. i. decima deductione. ❡ DEVOVI. DONA ſlitas iſta ſbo rũ miſeratiõẽq; poti', q̃ pugna turi audaciam demonſtrat. ❡ QVOD SI ME ſolũ, ſi reſſebat de hʒ q̃ illũ ꝓtoſerat Drances. Ergo pollicet apte ſe a Ænea ſi vel lit ſe ſolũ oẽs belli molẽ ſobi tur, neq; ſe eẽ adeo ſbellẽ vt de victoria deſperet, & quicq̃ q̃uis fortiſſimũ recuſet. Poſtremo ſi pcundũ ſit paratus eſt deuouẽ aĩam ❡ ſocero & lati. ad ſalutẽ ſoceri & latinorũ. Proſe. tu deuouẽ ẽ aliqd morti exponẽ, vñ dicebanẽ milites deuoti, q p ſalute ipatoris mortẽ ſubire pati erẽt. ❡ Magnũ ꝓ. a. Exhi beat ſe talẽ q̃lis Achilles fuit. ❡ Nec d. Con cludit qḋ ſiue vicẽdus ſit pp irã deorũ, ſiue ex ᷝtute reportaturus gloriã, nõ vult Drancem hæc picula ſubire. ❡ Illi; hæc iter ſe, dũ ꝯſul tãt, æneas exercitũ ad obſidionẽ ducit, q̃ rẽ cũ ciuib' ſõmũ afferret trorẽ, data ẽ occaſio Turno cũ eẽt opus ſcẽo & ſi ꝯſulto, vt miſſo ſenatu ad arma ꝯcurreret oibus ſeqñtib'. Eſt tñ hic ſẽſus moralis, nã demõſtrat poeta ex temeritate pncipũ multa detrimẽta reb' pu blicis puẽire. ❡ Ruit, cũ ipetu vẽit, vt ſolet i hmõi reb' ſieri. ❡ Al. t. Nã tãta res nõ venit ſi ne pturbatiõe ẽt magrũ virorũ cũ ſint grauia & oẽ maius eſt iprouiſa, plebeij pẽitus ꝯſter nabanẽ, cũm. putabãt hoſtes aſſiduis vulneri bus & cædib' ꝯſternatos ſe nõ niſi ad plures dies collecturos: ipi inſtructa acie aderãt, quẽ rẽ laudat & æneas, qḋ victoria bñ vt ſciãt vtẽ

❡ FREMIT

VIRG. a ¶ FREMIT arma iuuentus, hoc est fremebāt ad arma, arma militaris vox ē. b ¶ mussant, modo queruntur. c ¶ Dissensu vario. alij enim Turni dicta, & alij Drancis ꝓbant. d ¶ piscoso ue amne padusæ, padusa pars est Padi, nam Padus licet vnus sit fluuius, habet tamen fluēta plurima, e quibus qui est padusa quibusdā locis facit paludem, q̄ plena est cygnorum. e ¶ stagna loquacia, in quibus habitāt cygni loquaces. Rauci autem τῶν μεσῶν ē. nam modo canoros significat, alias vocis pessimæ, Iuuenalis, Rauci theseide codri sicut venenum etiam de bono & de malo dicitur, vt odor bonus & malus vocatur.

ma latinus habeto, Aut certe nominatiuus ē pro vocatiuo, q̄q̄ etiam possit esse nominatiuus, vt sit Mesapus & Coras equites diffundite pro diffundat, melior tamen est sensus superior. l ¶ Cum fratre, scilicet cum Catillo, nā legimus Catillusq;, acerq; coras. m ¶ Qua iusso, pro qua iussero, & est antiquum. n ¶ Ilicet, confestim ilico, quod ne diceret metri necessitas fecit nam ilico dicimus. o ¶ Magna īcepta, q̄ de pace cogitabat, quæ īplere non potuit. p ¶ Multaq; se incusat, ꝓ multū, & est græca figura. q ¶ Generūq; vrbi, ꝓpter vrbē, Luc. de Catone. Vrbi pater ē, vrbiq; maritus. Gener autē iō dr̄, quia ad augendum genus adhibetur.

Pectora, & arrectæ stimulis haud mollibus iræ,
Arma manu trepidi poscūt, fremit, arma iuuēt[a].
Flēt mœsti, mussantq;[b] patres. hic ūdiq; clamor
Dissensu[c] vario magnus se tollit in auras.
Haud secus atq; alto in Luco cū forte cateruæ
Consedere auium, piscoso ue[d] amne Padusæ,
Dant sonitū rauci per stagna[e] loquacia Cygni.
Immo ait o ciues arrepto[f] tempore Turnus
Cogite concilium, & pacem laudate sedentes[g].
Illi armis in regna ruunt. nec plura locutus,
Corripuit sese: & tectis citus extulit altis.
Tu Voluse armari[h] Volscorum edice Maniplis[i]
Duc ait, & Rutulos eqtes[k] Mesapus in armis,
Et cū fratre[l] Coras latis diffundite campis.
Pars aditus vrbis firment, turresq; capessant
Cætera qua iusso[m] mecū manus inferat arma.
Ilicet[n] in muros tota discurritur vrbe.
Concilium ipse pater: & magna[o] incepta Latin⁹
Deserit, ac tristi turbatus pectore differt,
Multaq;[p] se incusat qui non acceperit vltro
Dardanium Aeneā, generumq; asciuerit vrbi.

f ¶ Arrepto tēpore, inuenta opportunitate g ¶ Sedentes, pigri, vt Immunisq; sedēs aliena ad pabula fucus. h ¶ Armari edice, figurate, dic vt armentur, edice aūt est īperatiuus nā ab oīum cōiugationū infinito detracta re syllaba vltima fit īperatiuus, vt amare ama, docere doce, legere lege, audire audi, cum āt fac, vel dic dicim⁹ apocopen verba patiunt. i ¶ Maniplis, ars qdē exigebat vt ma haberet accentū, ni longa qdē est, sed ex muta & liqda, q̄ quoties fit tertia a fine sortit accentū, vt latebræ tenebræ, tamen in hoc sermone, vt secūda a fine accentū habeat versus, optinuit. Maniplis, signiferis, qui secundū antiquū morem in legione erant triginta. Legio aūt habebat. vj. cohortes, sexaginta cēturias, licet in his rebus accessu tpis ducum varietas semper mutauerit militiæ disciplinam. k ¶ Equites mesapus in armis Et cum fratre coras latis diffundite campis, equitem in armis. i. armatū, nam figura est. Mesapus autē vt diceret vitauit homœoteleuton, nam vitiosum erat voluse edice mesape, ergo Mesapus aut antiquus est vocatiuus, vt Hesperidum fluuius regnator aquarū, item Socer ar

¶ NIHIL īterpretatiōis habēt hæc carmina. DON. ¶ FREMIT. a. iu. distributio est vnicuiq; . n. CHRI. tribuit quod sibi a natura inditū est. Nam iuuentus propter calorē sanguinis ad vlciscendū excitabat. senes aūt cū & prudentia plus cernerēt ꝑicula, & ex frigiditate sāguinis minus auderent, flebant. ¶ Mussant, dubitant quaſi nesciant dicant. Mussare proprie dicunt murmurare, Ennius in occulto mussabant. Vulgo vero pro tacere dicit. vt idem Enni⁹, Non decet mussare bonos, ait Festus, Ego autē puto mussare per onomatopeiam dici & rem cum loqui cupimus & aut pudore, aut timore ita impedimur, vt potius murmur q̄ apertam vocem emittamus, proptereaq; dē mussare vel dubitare vel non audere, Sta. Excussæ procerum mentes, turbataq; mussant consilia. ¶ Loquacia sta. reboantia e vocib⁹ cygnorum. ¶ Tempore, opportunitate tpis. ¶ Cogite, ꝑmissio ē in re manifesta aliter suadente, est āt oratio hoc, rei, & tēpori accōmodatissima. ¶ Tu voluse. Ostendit maximam imperatoriā virtutē in eo fuisse q ex tempore rebus diuersis optime consulerit.

SER. a ¶PRÆFODIunt alij portas, idest ante portas fossas faciunt, quæ res nimiam indicat desperationem. b ¶Bello dat ſignũ rauca cruentum buccina, bene bello dat, nã buccina insonans solicitudinem, ac bella denũciat. ſicut in ſexto, Qua buccina ſignum dira dedit, præliũ aũt tubæ indicant, vt At tuba terribilẽ ſonitũ ꝓcul ære canoro Increpuit. c ¶Vocat labor vltim' omnes, oẽs ad labores vltima neceſſitas conuocat. d ¶Nec nõ ad templum. ſcd'ʒ Homerum, qui indicat in ſumma desperatione matres ad templa concurrere, vt victoria quæ non poteſt viribus, poſſit deorum fauoꝛ conquiri. Sic enim monet Helenus.

Præfodiunt[a] alij portas, aut ſaxa, ſudeſq;
Subijciunt Bello[b] dat ſignum rauca cruentum
Buccina, tum muros varia cinxere corona
Matronæ, puerıq; vocat[c] laboꝛ vltimus omnes.
Nec nõ[d] ad tẽplũ, ſũmaſq; ad Palladis arces,
Subuehitur[e] magna matrum Regina caterua
Dona[f] ferens, iuxtaq; comes Lauinia virgo
Cauſſa mali tanti oculos[g] deiecta decoros
Succedunt Matres, & templum thure vapoꝛant,
Et mœſtas alto fundunt de limine[h] voces
Armipotens[i] belli Præſes Tritonia Virgo
Frange[k] manu telum phrygij prædonis, & ipſuʒ[l]
Pronum ſterne ſolo: portiſq; effunde ſub altis.

αὐτὰρ ἄταρ συ πολιν δὲ μετέρχεο ἐν πεδίε πιτα
μητέρισιν ξυμμῆ, ἡδὲ ξυνάγουσα γεραιάς.
εἰς νηὸν ἀθηναίης γλαυκώπιδος ἐν πόλει ἄκρη
οἴξασα κληῖσι θύρας ἱεροῖο δόμοιο
πέπλον ὅς οἱ δοκεῖ χαριέστατος ἠδὲ μέγιστος
εἶναι ἐνὶ μεγάρῳ, καί οἱ πολὺ φίλτατος αὐτῇ
θεῖναι ἀθηναίης ἐπὶ γούνασιν ἠυκόμοιο.

e ¶Subuehitur, proprie, matronæ eni; pilẽtis vehebantur ad templa pergentes, vt Pilentis matres in mollibus, matres nunc fœminæ, quidam ſane arbitrabantur inter matronam & matremfamilias hoc intereſſe ꝙ matrona dicaẽ prima pueri mater, materfamilias quæ plures peperit, alij hoc putãt rectius matronam dici quæ in matrimonio cum viro conuenerit, & in eo matrimonio manſerit etiam ſi liberi nondum fuerit, dictam matris nomine, ſpe atq; omine, vñ & matrimonium dictum, matrem vero familias eſſe quæ in mariti manu mancipioq;, aut in cuius maritus manu mãcipi eſſet ꝙ in familiã quoq; mariti & ſui hæredis veniſſet, alij matronas virgines nobiles dicunt, matres familias vero quæ in matrimonium per coemptionẽ conuenerunt, nã ꝑ quandã iuris ſolẽnitatẽ in familiam migrarit mariti. Iter matrẽ vero & matremfamilias qð mater eſt ꝑter illã ſignificationem quæ eſt ad aliqd quæ tantũ conuenit ĩ matrimoniũ, quod alij matri familias ſicut hoc loco applicatrũt. f ¶Dona ferens, peplum ſcilicet, ſicut dixit ĩ primo, ideo omiſit hoc loco, nã Homeri locus ẽ de hecuba peplũ ferente hoc modo ſcilicet.

ταὶ δ' ἄρ πόλισαν κατὰ ἄστυ γεραιάς.
αὐτὴ δ' ἐς θάλαμον κατεβήσατο κηώεντα.
ἔνθ' ἔσαν οἱ πέπλοι παμποίκιλοι, ἔργα γυναικῶν

Et paulopoſt.

τῶν ἕν ἀειραμένη ἑκάβη φέρε δῶρον ἀθήνῃ
ὃς κάλλιστος ἔην ποικίλμασιν ἠδὲ μέγιστος

g ¶Oculos deiecta decoros, ſicut Oculos ſuffuſa nitentes. h ¶De limine, ad preces feſtinantium mulierum oſtenditur deſiderium. i ¶Armipotens præſes belli, antonomaſtus ſunt proprie, hæc autem omnis oratio verbum ad uerbum de Homero tranſlata eſt.

πότνι' ἀθηναίη ἐρυσίπτολι δῖα θεάων.

Præſes autem belli, ideſt quæ præeſt omnibus bellis, cuius motu ſemper bella tractantur. k ¶Frange manu telum, aut tua manu, aut in eius manu tela confringe.

Homerus.

ἆξον δὴ ἔγχος διομήδεος.

l ¶Et ipſum pronum ſterne ſolo, Homer⁹. ἠδὲ καὶ αὐτὸν πρηνέα δὸς πεσέειν.

Bene autem ſub ipſis portis quaſi ad quas feſtinabat Aeneas, vnde eſt illud Præfodiunt alij portas.

DON. ¶PVTABANT, mulieres poſſe donis & ꝓcibus fauorem a dea impetrare.

CHRIS. ¶DONA Ferens, eſt enim huius ſexus vt cum alia in bello auxilia ferre non poſſit, ad deorum ſupplicationes conuertatur. ¶Oculos deiecta, ex pudore cum eſſet cauſa mali tanti.

a CCINGITVR ipse furens certatim i prælia turnus, œconomia omnis hæc est, nã Turnus ideo cũ mora armatur & intecto ca pite circa arces incedens admonet singulos vt a Lauinia possit videri, & vt sit maior cau sa dimicandi dum sponsæ placere conten dit. b ¶ Fu rens, amore La uiniæ quam vi debat. quod eti am sequens in dicat compara tio, nã dicturus est, Aut ille im pastus armenta qz tendit equa rum. c ¶ Cin gitur in prælia, vt præliari pos sit, vt si dicas le go in aduocatio nem, i. vt aduo catus esse pos sim. d ¶ Iam qz adeo, aut va cat adeo aut cer te sic significat, vt sit sensus, adeo sic pparatur in prælia, vt etiã vniuersa arma præter galeam portaret. e ¶ Thoraca in dutus, ola quæ in ax exeũt græca masculina in obliquis ca sibus a pducunt, vt thorax thoracis, pirax pi racis, nam fœminina corripiunt, vt climax climacis, sed ad latinum non transeunt, Pha lanx vero & aliter exit, peregrinum est etiaz apud græcos. f ¶ Alta decurrens aureus ar ce, illic enim & amata fuerat & Lauinia.

Homeri

κνημι δας μεν πρωτα περι κνημισιν εθηκε

καλας αργυρεοισιν επι σφυρίοις αρα ρυιας

δευτερον αυ θω ρηκα περι ςηθεσσιν εδυνε

αμφι δ αρ ω μοισι βαλλτο ξιφος αργυ ροηλον

Χαλκεον αυ Τ αρ επειτα σακος μεγατε σιβαρον τε

ειλατο, τευ δ απανευθε σελας γενετ ηυ τε μηνης.

Cingit^a ipse furens^b certatim in plia^c Turnus.
Iamq;^d adeo Rutulũ Thoraca^e idutus ahenis
Horrebat squamis, surasqz incluserat auro,
Tẽpora nudus adhuc, lateriqz accinxerat ensem.
Fulgebatq; alta^f decurrens aureus arce,
Exultatq; animis, & spe iam^g præcipit hostem,
Qualis vbi^h abruptis fugit præsepia vinclis
Tandem liber Equus, campoqz potitus^i aperto
Aut ille impastus, armẽtaqz tendit equarum,
Aut assuetus aquæ perfundi flumine noto
Emicat, arrectisqz^k fremit ceruicibus alte
Luxuriãs, luduntqz iubæ per colla, p armos.
Obuia cui Volscorum acie comitante Camilla
Occurrit, portisqz ab equo Regina sub ipsis
Desiluit, quam tota cohors imitata relictis
Ad terram defluxit equis, tum talia fatur.
Turne sui merito^m, si qua est fiducia forti,
Audeo, & Aeneadũ pmitto occurrere^n Turmæ.
Solaqz tyrrhenos equites ire obuia contra.
Me sine prima manu tentare pericula belli.
Tu pedes ad muros subsiste, & mœnia serua.
Turnus ad hæc oculos horrẽda in virgine fixus.

¶ spe iam præcipit hostem, mente præ occupat hostis aduentum. h ¶ Qualia vbi abruptis fugit præsepia vinclis, etiam hæc comparatio Homeri est verbum ad verbum translata.

ως δ οτε τις ςατος ιππος ακοςησας επι φατνη δεσμον απορρηξας θεει πεδιοιο κροαινων ειωθως λουεσθαι ευρρειος ποταμοιο. κυδιοων υψου δε καρη εχει αμφι δε χαιται ωμοις αισσονται, ο δ αγλαιηφι πεποιθως ριμφα ε γουνα φερει μετα τ ηθεα και νομον ιππων.

i ¶ Potitus, ab eo quod est pot ior ris, nam subnixus rapto potitur ve nit ab eo quod est potior pote ris, nam vt etiã supra diximus verbũ hoc modo tertiæ, modo quartæ inue nitur esse cõiugationis. k ¶ Arrectisqz fre mit ceruicibus alte, arrectis ceruicibus fre mit non alte luxurians. l ¶ Ad terram de fluxit, dicendo defluxit artem et quandã mo derationem descendendi significauit, quæ est etiã in ascendendo apud huius rei peritos. m ¶ Sui merito si qua ẽ fiducia forti, si vnus quisqz fortis habet aliquam confidentiaz ex conscientia fortitudinis suæ, & ego audere non dubito. Forti autem bene dixit, naz for tis communis est generis, hæc autẽ hoc vult dicere non sexum considerandũ esse sed ro bur. n ¶ Occurrere turmæ, equitatui, nam partem pro toto posuit.

¶ TEMPORA NVDVS, Nam vltima est ipsa galea quæ sumatur. ¶ Tandem liber equus, optime bellicosum ducem bellicoso animali comparat. ¶ Horrenda in virgine, quod mirum est quod virginalis vultus hor rorem incutere posset.

O decus Italiæ virgo, quas dicere grates?
Quas ue[a] referre parē? sed nunc[b], est oīa quādo
Iste animus supra, mecum partire laborem.
Aeneas, vt fama fidem, missiq; reportant
Exploratores, Equitum leuia improbus arma
Præmisit quaterent[c] campos, ipse ardua montis
Per deserta iugo superans aduētat ad vrbem.
Furta[d] paro belli conuexo in tramite siluæ
Vt biuias[e] armato obsidam milite fauces,
Tu Tyrrhenum equitem collatis[f] excipe signis.
Tecum acer Mesapus erit, turmæq; Latinæ.
Tyburtiq;[g] manus, ducis ⁊ tu[h] concipe curam
Sic ait: ⁊ paribus Mesapum in prælia dictis
Hortatur, sociosq; duces, ⁊ pergit in hostem.
Est curuo anfractu Valles[i] accommoda fraudī
Armorumq; dolis, quam densis frondibus atrū
Vrget vtrinq; latus, tenuis quo[k] semita ducit,
Angustæq; ferunt Fauces, aditusq; maligni,
Hanc super i speculis, summoq; i vertice mōtis
Planicies ignota[m] iacet, tutiq;[n] receptus,
Seu[o] dextra, leuaq; velis ocurrere pugnæ,
Siue instare iugis, ⁊ grandia voluere saxa.
Huc iuuenis nota fertur regione viarum,
Arripuitq;[p] locum, ⁊ siluis in sedit[q] iniquis.
Velocem[r] interea superis in sedibus Opim[s]
Vnam ex virginibus socijs, sacraq; Caterua
Compellabat, ⁊ has tristeis[t] Latonia voces
Ore[u] dabat. graditur bellū[x] ad crudele Camilla
O virgo, ⁊ nostris[y] nequiq; cingitur armis

SER. a ¶ QVAS dicere grates, sēm rhetoricam disciplinam dicit se verba inuenire non posse, quibus eius exprimat laudes, quum dixerit O decus italiæ, sic alibi, Quibus cœlo te laudibus æquem. cum præmiserit o fama ingēs ingentior armis vir troiane. b ¶ Sed nunc, ordo est, sed nūc mecum partire laborē, nam per parenthesim dictum est, Quādo iste animus est super oīa. i. siquidem es magna, partire aūt ideo qa illa dixerat, Solaq; tyrrhenos equites ire obuia cōtra. c ¶ Quaterent campos, ad camporum perturbationem. d ¶ Furta paro belli, insidias. Salustius, Gēs ad furta belli peridonea. e ¶ Biuias fauces, fauces dicūt itinera inter duos mōtes angusta & peruia, dctā ad faucium animaliū similitudinem. f ¶ Collatis excipe signis, coniunctis ducibus quos memoraturus est. g ¶ Tyburtiq; manus, Catillus ⁊ coras duces. h ¶ Et tu ↄcipe curā sicut ego, nā nō dicit sicut Mesapus, aut alij, ne ei facere iniuriā videat. cōcipe aūt simul cū eis, cū. n. cōiūctiua particula est, vñ & ↄuocari de pluribus dicimus. i ¶ Valles, metri necessitate cōpellimur, vt vallis dicam. Statius, Vallis in amplexu nemorū sedet, nā plenū est valles, vt nūc Virg. posuit, qđ ita eē diminutio indicat, nā vallecula vt vulpes vulpecula facit, ergo in es vell is qñ vsurpatiue quando naturaliter exeūt nola, sola diminutio indicat. ea aūt q̄ in es exeunt longa sunt omnia si in genitiuo non crescant, vt labes vulpes valles, nam si crescāt breuia sunt, vt miles tis. k ¶ Quo semita ducit, legit & q̄. l ¶ Aditusq; maligni, pprie obscuri, vt Sub luce maligna. m ¶ Ignota. s. Aeneæ nā de Turno dicturus est Huc iuuenis nota fert regione viarum. n ¶ Tutiq; receptus, male qdā recessus legunt, nā receptus dr quo se tutus recipit exercitus vñ ⁊ signa receptui canere dicunt. o ¶ Seu dextra leuaq; velis occurrerē pugnæ, siue p valles, siue p montis radices. incertum est enim q̄ sit venturus Aeneas. p ¶ Arripuitq; locus, rapim tenuit. q ¶ Insedit, pprie. nam insidere est dolose aliquem expectare, vnde & insidiæ nomiatæ sunt. r ¶ Velocem interea, licet interea particula negocia semper præteritis futura coniungat, tamen abruptus est & vitupabilis trāsitus. habet aūt tales transitus & in superiori b' libris, & i sequēti præcipue vbi iuppiter appellat iunonē. s ¶ Opim, opē quādo dicimus nymphā sigñamus. si aūt dicimus opē auxiliū itelligimus. Ter. Iuno lucia fer opē, serua me obsecro. opes vo nūero plurali auxilia & cēsus accipimus, nā ops terra ē vxor saturni, quā græci Rheā vocāt. t ¶ Tristeis voces, hitū futuræ orōnis ondit. u ¶ Ore dabat, pleonasmos. x ¶ Bellū ad crudele camilla, vno vbo exitū rei docuit. y ¶ Nrīs ne quiq; armis nrīs qbus vtraq; gaudem', vt et ipsa habeat cām doloris & maioris iracundiæ.

CHRI. ¶ QVAS dicere, ideft agere verbis. ¶ Referre, scilicet reddendo beneficium neutrum ergo negat posse facere. ¶ Furta belli, insidias quæ in bello furtim parantur. ¶ Est curuo, topographia, ideft loci descriptio.

CN EC ENIM

Cara mihi ante alias, nec eni[a] nou[a] iste Dianæ
Venit amor, subitaq; aium dulcedine mouit.
Pulsus[b] ob inuidiam regno, viresq; superbas
P[c]riuerno antiqua[c] Metabus, cū excederet vrbe
Infantem fugiens media inter prælia belli
Substulit exilio comitem, matrisq; vocauit
Nomine Casmillæ mutilata parte Camillam.
Ipse sinu præ se portans iuga[d] longa petebat
Solorum[e] nemorū. tela vndiq; sæua premebāt,
Et circunfuso volitabant milite Volsci,
Ecce fugæ[f] medio summis Amasenus abūdās
Spumabat ripis, tantus se nubibus imber
Ruperat. ille innare parās infantis amore
Tardatur, caroq;[g] oneri timet. omnia secum
Versanti, subito vix[h] hæc sententia, sedit.
Telum immane manu valida qđ forte gerebat
Bellator solidum nodis & robore[i] cocto.
Huic[k] natam libro[l], & siluestri subere clausam
Implicat, atq; habilez mediæ circunligat hastæ.
Quam dextra ingenti librans, ita ad æthera fat
Alma tibi hanc nemorū cultrix Latonia Virgo

CHRI. a NEC enim nouus iste dianæ venit amor firmiores. n. sūt antiquiores amicitiæ. Ter. Per amicitiā q̄ cœpta a paruulis cū ætate cre uit simul. Iuue. Ille excludat amic⁹. Iā senior cuius barbā tua iāua vidit. b Pulsus ob inuidiā. s. crudelitatis, nā sequit Neq; ipse manus feritate differt. c Antiqua, nobili vrbe, nā hoc puerū dī. d Iuga longa petebat, longe posita remotiora. salu. Et Metello pcul agente longa spes auxilio rū. i. longe posita. e Solorū nemorū. i. desertorū. Ter. Venit meditatus aliquid exsolo loco. Itē ipse Nōne hanc abijci oportet i solas terras? f Fugæ medio, dū fugit iter fuga, nā figuratū est. g Caroq; oneri timet, & narreō φορτον τροτως. i. on⁹ amoris. h Vix hæc sola sedit, ideo vix quānle est, vt quoties simul multa cogitamus vix aliquid cōprobemus, vñ ea distinctio est ola secū versanti subito. i Et robore cocto, aut antiq; hastā fuisse significat, nā multi tēporis aliquid coctū vocamus. Horatius, Plerunq; recoctus scriba ex quinq; viro coruū deludet hiantem. Ita Persius, Vt ramale vet⁹ prægrandi subere coctum, Aut re vera cocto robore, hastæ. n. plerunq; igni durari consueuerunt. k Huic telo. s. natam implicauit. l Libro, liber dicitur interior corticis pars quæ ligno cohæret. alibi, Alta liberaret in vlmo, vnde liber dicitur in quo scribit, quia añ vsum chartæ vel membranæ de libris arborum volumina compaginabantur.

DON. EXCVSAT exiliū, Metabi q̄ non sua culpa sed inuidia. i. superbia ciuiū sit pulsus, & fugiens non opes sed filiā eripuerit hac causa Dianæ fauorem meruit. Telum immane bellator, Nā opus fuit ingenti telo & bellatore, ideſt viro forti ad rem perficiendam.

CHRI. PVLSVS ob inuidiam, mix poetæ ingenium, nā cū Camillæ genealogiā narratio alijs modis apte non incideret, efficit vt illā ex ore Dianæ q̄drāret. Ob inuidiam, ergo innocens, ac propterea dignus qui a Diana exauditus sit. Vires supbas. s. aduersarioꝝ non añt supbas. i. nobiles, sed quib⁹ supbe & nō iuste vterentur, supbas igit tyrānicas. Priuerno antiq̄. i. chara, vt sit pathos, qa sit coactus relinquere charissimā patriā, nā pathos persæpe a loco gignit. vt & dulces moriens reminiscitur argos. Est añt priuernū oppidum qđ hoc tpe pipernum appellāt. Infantē, cōmiseratio ab ætate. Media sc. præ. cōmendatio Metabi a pietate qa nullo periculo prohibitus est relinquere infantē. In qua re & ostendit animi fortitudo. Exprimitur etiam vis naturæ. Nam demostrat quanta sit paterna charitas. Exilio comitem, quasi dicat, quæ futura sibi est solatio i ærumnis. Camilla, antiqui appellabāt camillos, & camillas ministros, & ministras sacrorum. volunt tñ alij nō camillos sed casmillos esse appellatos, & s litteram subtractam etrusca pronunciatione, qui eas non pronunciabant propter quod in litteras liquidas accessit, Etrusci Camillū appellant Mercurium Iouis ministrum, & hoc videt a græcis manasse, Samothraces magnorum illorum deorum ministros casmillos appellant. Versanti subito vix. h. sen. se. ostēdit celeritatem in consilio capiendo, nam infestatio hostilis non dabat longum spaciū ad consultandum, ergo versanti subito, ideſt cogitanti cum celeritate vix sedit hæc sententia. Ostendit igitur q̄ & in consulendo vsus est breuitate temporis & statim post captum consilium rem est agressus. Ergo vix sedit sententia, ideſt vix placuit, & est agressus. Circunligat habilem, ideſt ita circunligat in ea parte hastæ, vt possit esse habilis, ideſt facile haberi & tractari.

SERV. a ¶ IPSE pater famulam voueo, bñ ipse pr, q̄ auctorandi ptātem nisi patres non habēt. Voueo aūt cōsecro in tuū ministeriū, vñ & Camilla dicta est, licet supra dixerit & a matre esse nōiatam, sed illud poetice dctū est, nā Camilla quasi ministra dicta ē. ministros .n. & ministras impuberes Camillos & Camillas in sacris vocabant. vñ & mercurius hetrusca lingua Camillus dr̄, q̄ñ minister deorum. b ¶ Sonuere vndæ, hic distinguendum est. c ¶ Infoelix camilla, non eo tp̄e quo euasit, sed nūc īfoelix, plerunq̄ .n. epitheta præsentis tp̄is sunt, licet & pactis negocijs, vt in secūdo īfoelix quæ se dum regna manebant sæpius andromache ferre incomitata solebat. d ¶ Non illum tectis vllæ non mœnibus vrbes accepere, non mirum a nulla hunc ciuitate susceptum, nā licet Priuernas esset, tamē quia in thuscorum iure pene oīs italia fuerat generaliter in Metabū omnium odia ferebant, nā pulsus fuerat a gente volscorum, quæ & ipsa hetruscorum potestate regebatur, qđ Cato plenissime executus est, hinc ē Multæ illā frustra tyrrhena per oppida matres, quod nō procedit nisi inter eos essent iura connubij. e ¶ Non mœnibus vrbes accepere, nō tectis non mœnibus, hoc est nec in ciuitate nec in priuatā admissus est domum, & sic ista & in pmo separauit, vt Vrbe, domo socias. sciendū aūt mœnia abusiue dici oīa publica ædificia, vt Diuidimus muros & mœnia pandimus vrbis, nā proprie mœnia sunt tñ muri, dicta quasi munia a munitione ciuitatis. f ¶ Manus dedisset, cōsensisset, & hoc dicit si, qui & eum suscipere voluissent, ille tñ eorum consortia morum feritate fugisset. g ¶ Pastorū & solis exegit montibus æuū, & pastorū æuū exegit in montibus solis. i. pastorali vsus est vita. h ¶ Armentalis equæ indomitæ, vñ sequitur Lacte ferino. i ¶ Vestigia plantis institerat, signa pedum primis plātis expresserat, nā hæc sunt vestigia imagines pedum, vt Semesam prædam & vestigia fœda relinquunt. k ¶ Palmas onerauit acuto, onus enim est quicquid teneris imponit manibus. l ¶ Pro lōgæ tegmine pallæ, palla proprie est muliebris vestis deducta vsq; ad vestigia, vnde ait lōgæ, & supra pallā signis auroq; rigentē. m ¶ Strymoniamq; gruem, thraciam a fluuio strymone. sane sciendū posse dici hic & hæc grus. n ¶ Olorem, ita latine dicimus, Nam cygni græce dicūtur. o ¶ Multæ illam frustra, anteq̄ rem diceret præiudicauit, sic salustius, Falso queritur de natura sua genus humanum, nam anteq̄ diceret queritur, dixit falso. p ¶ Matres, inter matres & matresfamilias hoc interest q̄ mater est præter illam significationem quæ est ad aliquid quæ tantum conuenit in matrimonio. materfamilias vero dicitur quæ in matrimonio conuenit per coemptionem, nam per quandam iuris solemnitatem in familiam migrat mariti.

Ipse[a] pater famulā voueo, tua prima per auras
Tela tenens supplex hostem fugit: accipe testor
Diua tuam, quæ nunc dubijs cōmittitur auris.
Dixit, & adducto contortum hastile lacerto.
Immittit: sonuere[b] vndæ: rapidum super amnem
Infœlix[c] fugit in iaculo stridente Camilla.
At Metabus magna propius iā vrgente caterua
Dat sese fluuio: atq; hastam cū Virgine victor
Gramineo donum Triuiæ de cespite vellit.
Non illum[d] tectis, non vllæ mœnibus[e] vrbes
Accepere, nec ipse manus[f] feritate dedisset.
Pastorum[g], & solis exegit montibus æuum.
Hic natam in dumis: interq; horrentia lustra
Armentalis[h] Equæ mammis, & lacte ferino
Nutribat, teneris immulgens vbera labris.
Vtq; pedum primis infans vestigia[i] plantis
Institerat, iaculo palmas[k] onerauit acuto.
Spiculaq; ex humero paruæ suspendit, & arcum
Pro crinali auro pro longæ[l] tegmine Pallæ
Tigridis exuuiæ per dorsum a vertice pendent.
Tela manu iam tum tenera puerilia torsit
Et fundam tereti circum caput egit habena.
Strymoniamq;[m] Gruē, aut albū deiecit Olorē[n].
Multæ[o] illā frustra Tyrrhena per oppida mr̄es[p]
Optauere nurum sola contenta Diana

CHRI. ¶ IPSE Pater, qui potestatem vouendi habeo, educatio autem asperrima huius fœminæ reddit illam parem viris, nam vt ostendit Plato vt in cæteris animalibus ita in homine fœmina mari se pares præstaret, nisi molliori educatione mollior redderetur. Quapropter spartanæ mulieres quia vt viri exercebantur robustiores erant, quod optime Lycurgi legibus institutum est.

CÆTERNVM.

SERV.

a CAETERNVM, aeterne, quia nomē est pro aduerbio. b Conata, dū conaretur. c Fatis vrget acerbis, ōndit ēt defideria ex fati necessitate descendere. d Coōmittit omine pugna, p cōmittet. e Hæc cape, gñaliter dixit arcuq pharetrā, vt sequentia indicāt, nā dicet et victrices pharetra depromesagittā. f vltricē, Nomia i ix terminata ablatiuum singlare i emittūt, genitiuū vo pluralē in um, exceptis his q sunt ois generis, vt foelix, nā ab hi foelici hoc foelicius facit. Lucanus, Foelici nō fausta loco tentoria ponens, quod receptum est, ideo quia genitiuus pluralis a nominatiuo plurali minor esse nō debet, sed aut par aut maior vna syllaba, & qa a neutro facit foelicia foeliciū dicere nō debemus, ne ppter alia genera huic piudicemus, nāqz ab eo qd est foelices vt foeliciū dicamus rō non patit, vnā, crescit.n. syllaba, ab eo quod est foelicia vt foeliciū dicamus non procedit ne minor sit genitiuus nolatiuo plurali, similiter & victricium & victriciū dicimus, licet in his neutrū genus in numero singulari nō inueniatur. g Violarit vulnere corpus qa dixit sacrū. h Tros italus ue mihi, si simpliciter accipimus, ita itelligamus siue eū troianus intereemerit, siue aliqs de Aeneæ auxilijs nāqz alij volunt Aruntē de Turni esse partibus, & idicgnatū foemineū sexum plus i bello potuisse q̄ viros, quā rē hic dicunt perstrinxisse Virgi. & ae vera sic vbiqz loquit, vt incertum sit Arūs de cuius partibus fuerit, vñ est illud, Da pr̄ hoc ōis aboleri dedecus armis. i Pariter, similiter vno mō, & est antiquū. Plautus i aulularia, Filiū pariter moratū. k Miserādæ corpus, hæc in oeconomia preiudicia nominant, quoties negocij futuri exitus tollit, vult.n. nos de Camillæ cadauere nil vlteri expectare, sicut in primo fecit, Tu faciē illi noctē non amplius vnā Falle dolo, qd prius sum sustulit cōmemorationē qñ vel Cupido discesserit, vel Ascanius sit reuersus. l Arma īspoliata, aut indetracta, aut ipsius īspoliatæ. m Nigro circūdata turbine corpus qa ad moerorē luctūqz descēdit. contraqz in octauo vbi ad lætitiā descēdit Ven. claro eā nimbo circumdatam dicit, vt At venus æthereos inter dea candida nimbos. n Hetrusciqz duces, hetruria dictā est q eius fines tendebantur vsqz ad primā ripā Tyberis, & quasi ετεροuρια, & per syncopā ετρουρια, Nāq ετερος est alter, & ορος finis. Romani.n. citra vnā tantum tyberis ripam tenebant. Inde. Et quæ fines per ū fines tyba sinus virgo natauit. o Cōpositi numero .i. rōnabiliter, vnde & sæpenumero dicimus .i. frequenter & rōnabiliter, hinc est Tum deo in numerum, idest i ratione in rhythmum, vnde & metra numeros dicimus, vt Numeros memini si verba tenerem. Sane modo ē generalis descriptio equestris certaminis. paulopost descendit ad specialē, sicut fecit in quīto & de cursoribus & de nauali certamine. p Horret ager, idest terribilis est. vt Home. φρισσουσιν αρουραι. Est autem versus ennianus vituperatus a Lucillio dicente per irrisionem debuisse eum dicere Horret & alget. vnde Horatius de Lucillio, Non ridet versus enni grauitate minoris? q Campiqz armis ardent resplendēt, & euripides i phœnissis ...παγχαλκον απαν πεδιον αστραπτει.

Aeternum[a] telorum, & virginitatis amorem
Intemerata colit. vellem haud correpta fuisset
Militia tali, conata[b] lacessere Teucros.
Cara mihi, Comitumqz foret nunc vna mearum.
Verum age, quando quidem fatis[c] vrget acerbis
Labere Nympha polo, finesqz inuise latinos
Tristis vbi īfausto committitur[d] omine pugnæ.
Hæc[e] cape, & vltricē[f] pharetra deprome sagittā.
Hāc, quicunqz sacrum violarit[g] vulnere corpus,
Tros[h], Ital[o] ue mihi pariter[i] det sāguine poenas
Post ego nube caua miserandæ[k] corpus, & arma[l]
Inspoliata feram tumulo, patriæqz reponam
Dixit. at illa leuis coeli demissa per auras
Insonuit nigro[m] circundata turbine corpus.
Arruntus interea muris Troiana propinquat,
Hetrusciqz[n] duces, equitumqz exercitus omnis
Cōpositi[o] numero ī turmas. fremit æquore toto
Insultans Sonipes, & pressis pugnat habenis
Huc obuersus, & huc: tum late ferreus hastis
Horret[p] ager, campiqz[q] armis sublimibus ardent.

CRHI.

INTEMERATA colit, qua integritate iure, ita a Dianæ amabatur. vt cuz non posset illi eripere, lætum saltē pararet illi vltionem. Moralis autem sensus est qui deum colunt ab eo non deseri. Numero, recto ordine. Aequore, loco campestri. Pressis habænis, permulti enim interest in pugna scire vti equo habereqz illum quocunqz flectere velit.

Nec non mesapus contra, celeresq;[a] Latini
Et cũ fratre Coras, & virginis ala[b] Camillæ
Aduersi campo apparent, hastasq; reductis
Protendunt longe dextris, & spicula vibrant,
Aduentusq; Virũ, fremitusq; ardescit Equorũ.
Iamq; intra[c] iactum teli progressus vterq;
Substiterat. subito erumpũt clamore: furẽtesq;
Exhortantur equos. fundunt simul vndiq; tela
Crebra, Niuis ritu, Cœlumq; obtexitur vmbra.
Continuo aduersi Tirrhenus, & acer Aconteus
Connixi incurrunt hastis, primiq; ruinam
Dant sonitu igenti pfractaq; quadrupedantũ
Pectora pectoribus rumpũt. excussus Acõteus
Fulminis in morem, aut tormento põderis acti.
Præcipitat[d] longe, & vitam dispergit in auras.
Extemplo turbatæ acies, versiq; Latini
Reiciunt[e] parmas, & equos ad mœnia vertunt.
Troes agunt, princeps turmas inuasit Asilas.
Iamq; propinquabant portis, versiq; Latini
Clamorem tollunt, & mollia[f] colla reflectunt.
Hi fugiunt. penitusq; datis referuntur habenis.
Qualis vbi[g] alterno procurrens gurgite Pontus
Nunc ruit ad terrã, scopulosq; superiacit[g] vndã
Spumeus, extremamq; sinu[h] perfundit arenam.
Nũc rapidus retro, atq; æstu[i] reuoluta resorbes
Saxa fugit: littusq; vado[k] labente reliquit.
Bis Thusci Rutulos egere ad mœnia versos.
Bis reiecti armis respectant terga tegentes.
Tertia sed postq; congressi in prælia totas
Implicuere inter se acies, legitq; virum Vir,
Tũ Horũ gemitus morientũ, & sanguine[l] in alto
Armaq;, corporaq;, & permixti cæde virorum
Semianimes voluũtur equi, pugna aspa surgit.
Orsilochus Remuli (quãdo ipsũ horrebat adire)
Hastã[m] intorsit equo, ferrumq;[n] sub aure reliqt.

SER. a CELERESq; latini, alludit ad militiam romanã, nanq; & equites habuit Romulus, vt illo diximus loco, Tercentũ scutati oẽs volscẽte magistro, quos celeres appellauit vel a celeritate, vel a duce Celere, q dicit Remum occidisse in cuius gratiæ vices a Romulo fieri tribun' eqtũ meruit, & & tribunus celerũ appellat' est. b Ala ca. eq tatus. Alæ autẽ dicunt eqtes q alarũ vice pedestrẽ exercitũ tegũt. c Intra ia. te. Homeri eũ est ισω βελλους vñ posset hasta missa i hostes venire hic traxit sta. vt diceret qualẽ qter iaculo spatiũ ter arũdine metas ẽ & ẽnia na oĩs hæc ãbitiosa dscriptio. d Præcipitat, pro præcipitat. e Reijciunt parmas & eqs ad mœnia torquẽt, reijciũt retro agũt. Sane nũc fugiũt non timore sz lege ẽliãdi. Salust' More equestris plij sumptis tergis ac redditis. f mollia, domita, domito rũ. s.q facile flectunt. g sup iacit vndam, su p scopulos vndam iacit. nam more suo dedit verbo detractam nomini ẽ positionem. h sinu, curuatione, & flexu vndaꝝ. Extremã aũt ad illud ptinet, qõ ait supra, Penitusq; datis referunt habenis. i Aestu reuoluta resorbẽs saxa fugit, æst' pprie ẽ maris icerta cõmotio, Crescẽtis & decrescẽtis, vnde æstuaria dicta, & Plautus i asinaria, quo magis te in altũ capescis, æstus te in por

tum refert. k Vado labente, hypallage p labens ipse per vadum. l Et sanguine in alto, εμφατικος cædis ostenditur magnitudo. m Hastam intorsit equo, figurate, nã intorqueo in equum dicimus, vt In latus inq; feri curuam compagibus aluum Cõtorsit, equo ergo pro in equum. n Ferrumq; sub aure reliqt, ex vulneris genere eum fugientem intelligimus esse per cursum.

CHRI. IN AVRas, ex opinione illorum qui animã ventum credũt esse. Reijciũt, præ timore terga vertũt & dũ vertũt terga illa parmis operiũt. Versiq; la. nã cum ad mœnia peruenissent freti auxilio suorũ in hostes iterũ redeunt. Hi fugiunt, & quonia apud mœnia periculosior esset pugna, & quoniã in se quendo hostes acies late vagãtes a suo ordine discessesrant, vnde non erat facile inceptum sustinere. Datis habenis, admisso cursu. Qualis vbi, non est cõparatio ad ppriam naturam maris quod obseruatis temporibus aliquot horis influit, & aliquot refluit, de qua re alto loco disputatum est. Et albertus magnus ostdit, quare non omnia maria mouentur, neq; omnia quæ mouẽtur eodem modo mouentur, sed comparat mari ventis intumescenti, in quo fluctus fluunt, ad littus ac refluunt.

EVOLVITVR

Quo Sonipes ictu furit arduus, altaq; iactat
Vulneris impatiens arrecto pectore crura.
Voluitur[a] ille excussus humi. Catillus Iolam
Ingentemq; animis, ingentem corpore, & armis
Deijcit[b] Herminium. nudo cui vertice fulua
Cæsaries, nudiq; humeri, nec vulnera terrent
Tãtus[c] i arma patet. latos huic hasta per armos[d]
Acta tremit, duplicatq; viri transfixa dolorem.
Funditur ater vbiq; cruor. dant funera ferro
Certantes, pulchramq; petũt p vulnera mortẽ.
At medias inter cædes exultat[e] Amazon
Vnũ exerta latus, pugnæ, pharetrata Camilla.
Et nunc lenta manu spargens hastilia densat,
Nunc validam dextra rapit indefessa[f] bipennẽ.
Aure[e] ex humero sonat Arcus, & arma Dianæ.
Illa etiam, siquando in tergum pulsa recessit,
Spicula[g] conuerso fugientia dirigit arcu.
At circum lectæ[h] comites Latinaq;[i] virgo
Tullaq; & æratam quatiens Tarpeia securim
Italides[k] quas ipsa[l] decus sibi Dia Camilla[m]
Delegit Pacisq;[n] bonæ Belliq; ministras,
Quales[o] threiciæ cũ flumina Thermodontis[p]
Pulsant[q], & pictis bellantur[r] Amazones armis,

SER.

a ¶ EVOLVITVR ille excussus humi, humi voluitur, nam excussus per se plenum est. b ¶ Deijcit herminiũ, nomen hoc de historia romana est, nam cum Coclite cõtra thuscos Lartius & Herminius steterũt tempore quo pons sublicius rumpebatur, vñ & eũ plurimos laudat, ac si diceret talis q̃lis fuit ille. c ¶ Tãtus in arma patet, tantus patebat in vulnere, idest in hostilia tela totus patebat. d ¶ Per armos, abusiue, nam pprie armi quadrupedũ sunt. e ¶ Exultat amazon, suspendendo exultat, vt amazon intelligas quasi amazon, nam camilla volsca fuerat, sicut in primo, Dederatq; comã diffundere ventis Venatrix .i. quasi venatrix. f ¶ Indefessa, infatigabilis, & omnia arma amazonũ tradit, quas Titianus vnimãmas vocat, nã hoc est amazon quasi ανευμαζου. g ¶ Spicula fugientia, p ipsa fugiens. h ¶ At circũ lectæ comites, subaudi dimicant, qḋ & sequens amazonũ indicat cõparatio, quæ inducunt circa reginas bella tractãtes. i ¶ Larinaq; virgo, noĩa hæc nobilissimaꝝ sunt italiæ fœminarum. k ¶ Italides, pulchra deriuatio nõ vera, nam verum ẽ italæ. Italis aũt vnde italides magis patronymicũ est q̃ deriuatiuũ, sicut belias, vnde & belides. l ¶ Quas ipsa decus, decus & ad delectas & ad ipsam põt referri, decus autem si ad Camillam, nobilitas, pulchritudo, si ad delectas, ornamentum. i. quas sibi elegit ornatmentũ. i. ad ornamentũ. m ¶ Dia camilla, generosa ευγενης, nã græcũ est, cuius noĩs etymologiã pleriq; volũt venire απο του διος, qḋ si sic est dicem[us] differentiã deriuatione a pricipalitate, nam dia pducit cum διος corripiat, sicut ecõtra quũ lux pducat, lucerna lu corripit. n ¶ Pacisq; bonæ, belliq; ministras, cõgruũ paci epitheton dedit, vt cũ bonã diceret, quũ bellũ ecõtra sit pessimũ, Nã sine dubio & belli sæui diceret, si nõ versus admitteret. o ¶ Quales threiciæ. Tanais fluuius est, qui separat Asiã ab Europa, circa quẽ antea amazones habitauerũt, vnde se postea ad thermodonta fluuium thraciæ trãstulerũt quod etiã Salustius testatur dicẽs, Dein cãpi themiscyrei q̃s hũere amazones a Tanai flumio īcertũ q̃ ob rem digressæ. p ¶ Thermodõtis, plenum est Thermodon, s; per synæresim thermodon fecit, vñ don circũflexus hẽt accentũ, græca. n. noĩa necesse est vt circũflectãt quoties fit synæresis exigente metri necessitate, q̃ si sic thermodoõ do acutum habebit accentus, quod si thermodon fecerit, & in finalem transfert, & mutat accentus, nam fit circunflexus. q ¶ Pulsant, Enni[us] ad musas, Quæ pedibus pulsatis olympũ. r ¶ Bellant, pro bellant. Nã solẽt vba p verbis poni, vñ passiuam nũc declinationẽ sub actiua posuit significatione, sic in georgicis, Et placidã pacĩ nutritor oliuã, futuꝝ tẽpus a passiuo, posuit p p̄senti ab actiuo, nã nutritor p nutri posuit. sic apud Ci. in officiis neq; ad eius q̃ punitur aliquẽ aut verbis castigat, sed ad reipu. vtilitatẽ referri punitor p punit, vnde est ecõtra, Nox humida cœlo præcipitat, pro præcipitatur, actiuum pro passiuo.

CHRI.

¶ AMAZONES, de his dictum in superioribus. Addam hoc q̃ missus Hercules ab Eurystheo, vt cingulũ reginæ amazonũ referret p̄liũ cõmisit in quo ex amazonibus p̄stantissime cecidere. Aella philippis, Protea, Eribiæ, Celeno, Phœbe, Arthemis. Capiæ autẽ fuerunt, Deidamia, Asteria, Marpæ, Termessa, Marpessa, Achlipæ quæ cingulum Hippolytæ seruabat. Antiope Theseo data quæ a plerisq; hippolyte appellabatur.

Seu circū Hipolyten[a], seu cū se martia[b] curru
Penthesilea refert, magnoq; vlulante tumultu
Fœmineu exultant lunatis agmina Peltis.
Quem telo[c] primū, quē postremū aspa[d] Virgo
Deiicis? aut quot humi moriētia corpa fundis?
Eumenium[e] Clycio primū patre, cuius apertū
Aduersi longa[f] transuerberat Abiete pectus:
Sanguinis ille vomens riuos, cadit, atq; cruētā
Mandit humū, moriensq; suo se i vulnere v̄sat.
Tū Lirin Pegasumq; sup. quoꝝ alter habenas
Suffoso[g] reuolutus equo: dum colligit, alter
Dum subit[h] ac dextram labēti tendit inermem
Præcipites, pariterq; ruunt his addit[i] Amastrū
Hippotaden, sequiturq; incūbēs eminus hasta,
Tereaq;, harpalicūq;, & demophoōta, Chromīq;
Quotq; emissa manu cōtorsit spicula Virgo:
Tot phrygii cecidere viri. pcul Ornitus armis[k]
Ignotis, & equo venator Iapyge[l] fertur.
Cui pellis[m] latos humeros erepta iuuenco
Pugnatori operit, caput ingens oris hiatus
Et malæ texere Lupi, cum dentibus albis.
Agrestisq;[n] manus armat Sparus. ipse cateruis
Vertitur[o] in mediis, & toto[p] vertice supra est.
Hunc[q] illa exceptū (nec eniz labor agmine v̄so)
Traiicit[r], & super hæc inimico pectore fatur.
Siluis[s] te Tyrrhene feras agitare putasti.
Aduenit qui vestra dies muliebribus[t] armis
Verba redargueret, nomen[u] tñ haud leue Patrū
Manibus hoc referes telo cecidisse Camillæ.
Protin[x] Orsilochū, & Butē duo maxia Teucrum
Corpora, sed Buten aduersum cuspide fixit

SER. a ¶ HIPPOLYTEN, hæc amazonum fuit regina, cui victæ Hercules balthēum sustulit. b ¶ Martia, aut bellicosa, aut Martis filia. amazones. n. se parente marte natas esse gloriari solebant. c ¶ Quē telo primū, quē postremus, homericū est interrogationem ad ipsum referre, q describitur. ενθα τινα πρωτον τινα δ υσατον εξεναριξας πατροκλεις. οτι σι στεφος τανατον δε καλεσσαν. Cum musæ interrogari consueuerit, vt vos o calliope præcor aspirate canenti. d ¶ Aspera virgo epitheton ad officium belli respiciēs, alias incongrue virginē asperā diceremus. e ¶ Eumenīūq; quia latina est declinatio ideo ne accepit accentus, nam Statius græce declinauit græcum accentum posuit dicēs, Nunc eumenium añ, & nūc añ thorax. f ¶ Longa abiete, hasta abiegna, nā arborē p hasta posuit. g ¶ Suffosso, casuro, nā suffossi eq dicunt, quos vulgo cespitatores vocāt. Alii suffuso legūt. i. præcipiti, & iam cadenti. h ¶ Dū subit. s. dū se ad sustētationem ruentis inclinat, & vult vtrunq; tanta celeritate esse percussum, vt vnū ictum putares, inde est enim Præcipites pariterq; ruunt. i ¶ His addit amastrū, adiūgit. k ¶ Armis ignotis, nouis īcōsuetis. l ¶ Iapyge, appulo equo. m ¶ Pellis erepta iuuenco. i. lorica. Nā ppriē lorica ē tegmē de loro factū, quo maiores in bello vti, cōsueuerāt. n ¶ Agrestisq; ma. ar. spa. bñ agrestis, Nā sparus ē rusticū telūl mo dū pedi recurvū, Salu. Sparos & lanceas alii pacutas sudes portare. o ¶ Vertit̄ i mediis. i. agit, nā græce αναςρεφεται dixit. p ¶ Toto vertice supra ē, statius de Capaneo, & toto tum trāscēdit corpore bellū. q ¶ Hūc illa exceptum, fraude circūuentum, vt Aemulus exceptum triton. r ¶ Traiicit, vi ictus ostenditur. s ¶ Siluis, pro in siluis, & est archaismos casus pro casu. t ¶ Muliebribus armis, vsus optinuit vt innuptas virgines nuptas mulieres vocemus, Nā apud maiores indiscrete virgo dicebatur & mulier, vtrunq; eni sexus tñ significabat, vt ecce hoc loco dīc armis muliebrib', cū Camillā innuptam fuisse manifestum sit. Itē in bucolicis legimus, Ah virgo, cū Pasiphaen cōstet ex minoe ante amorem tauri filios suscepisse. Terētius ēt mulieres post partū virginē vocat in ecyra, Nam vitium est oblatum virgini olim ab nescio quo improbo. v ¶ Nomen tñ haud leue patrum manibus hoc referes telo ceci. ca. istiño est amaritudinis plena, nā si voluerim' ūmpliciē accipe, vt ita sit dictū, quēadmodū supra Aeneæ magni dextra cadis, īcipit cōtrariū esse sup'iorib', vnde melius est vt pseueremus i sensu, & ita sit dictū magnā re vera gloriaꝫ laturus est ad manes partū, quē fœminea tela superabūt.

CHRI. ¶ QVEM telo, quasi dicat, tantas fuisse strages vt hoc discerni nō potuerit. Habet aūt ista īterrogatio, & admiratione, & exclamatione quod fœmina hæc potuerit.

Loricam, galeamq; inter: qua colla sedentis[a]
Lucent, & leuo dependet Parma lacerto.
Orsilochū fugiens, magnumq; agitata per orbē
Eludit gyro interior[b]: sequiturq; sequentem.
Tum validā, perq; arma viro perq; ossa securim
Altior insurgens oranti, & multa precanti
Cōgeminat[c], vulnus calido rigat ora cerebro.
Incidit[d] huic, subitoq; aspectu territus hæsit
Appenninicolæ[e] bellator filius[f] Auni
Haud ligurū extrem[9], dū fallere fata sinebant
Isq; vbi se nullo iam cursu euadere pugna
Posse, neq; instantem reginā auertere cernit,
Consilio versare[g] dolos ingressus, & astu[h],
Incipit hæc. quid tam egregium si fœmina forti
Fidis equo? dimitte[i] fugam, & cōminus æquo
Mecum crede solo, pugnæq; accinge pedestri.
Iam nosces ventosa[k] ferat cui gloria fraudem
Dixit: at illa furens, acriq; incensa dolore
Tradit equū comiti paribusq;[l] assistit in armis,
Ense pedes nudo, puraq;[m] interrita parma.
At iuuenis vicisse dolo ratus, auolat ipse
(Haud mora) cōuersisq; fugax[n] aufert habenis,

a ¶ SEDENTIS, eqtis. Sane eū ex vicino intelligimus esse percussum. b ¶ Interior, sinisterior, breuiore. s. circulo. c ¶ Cōgeminat, hic distinguendū est, nā nemo dicit securim vulgus cōgeminat, sed securis. d ¶ Incidit huic, figurate p in hanc. Terentius, Ego in eū Icidi isfœlix locū, vt neq; mihi amittēdi neq; retinendi sit copia. e ¶ Appēninicolæ bellator fili⁹ auni, qa liguria maiore parte sui appēnino ē cōstituta. Ligures sūt oēs fallaces sunt, sicut ait Cato i secūdo originū libro. f ¶ Filius auni, Aunus. s. nā vt supra diximus cuȝ dictis parētibus filiorū noīa supprimāt eos patris cognomines itelligimus, vt Tiburti remulo ditissim⁹ oil. g ¶ Versare dolos ingressos tractare, vt Seu versare dolos, seu certe occumbere morti. h ¶ Astu, malitia, nā pprie astutos malitiosos vocamus, vñ in Terētio postq; de dño dixit seruus astute, ille iratus ait Carnifex, quæ loqtur. Cicero ita fit vt ista rō existimet astuta, meū tñ hoc cōsiliū necessariū. i ¶ Dimitte fugam, equi celeritatē cui fidis relinque. fuga. i. celeritas, vt Iuuenalis etiā indicat versus cuius clara fuga ante alios & primus in æquore puluis. k ¶ Ventosa ferat cui gloria fraudē, hæc est vera & antiq lectio, vt sit sensus pedes cōgredere, iā cognosces cui lanis iactātia afferat pœnā, nā fraudē pœnam veteres vocabant, vt etiā in antiquo cognoscitur iure. Salustius in catilinario, Diē statuit antequā sine fraude liceret ab armis discedere, si sit laude legerimus erit sensus agnosces cui inanis gloria afferat laudē, ventosa aūt gloria est, quā græci κενοδοξίαν vocāt. l ¶ Paribusq; assistit in armis, pedes sicut & illū cōgressurū putabat. m ¶ Pura parma, tunc eni primū in bella descēderat, cū tirones pictas minime gestarēt parmas. n ¶ Fugax, fugiēs, nā nōmen est p pticipio, nō. n. fugacē possumus accipere, quē supra legimus bellatores.

¶ SEDENTIS, idest illius equitis qui i equo sedet. ¶ Lucent, apparēt, quoniā rima quæ ē inter finem galeæ, & summitatē partis relinquit illā partes corporis apertam. ¶ Congeminat. s. i. duplicant vulnus agendo securi. ¶ Incidit huic, idest in hūc, incidere autē in aliquē est cum nihil tale expectantes aliquē obuiam offendimus. Sæpius autem dicimus hoc de re infœlici q; de fœlici. ¶ Appēninicolæ, liguris, maior enim liguriæ pars in montib⁹ ab Appennino deductis posita est. ¶ Auno, non sine rōne fictum nomen. Nam Aunus antiqssimus rex est liguriæ. ¶ Fallere, nam vitiū vernaculum est illius nationis. Cato in originib⁹ ait, ligures esse versipelles, fallaces, malignos. ¶ Consilio & astu, idest astuto cōsilio. Astu autē malitiosa calliditas est dictum ab asty græce vrbe, nam q intra vrbes versanē callidiores sūt quam qui in agro degunt. Asty autē non omnes græci sed Athenienses vrbem dicūt, quod verbum ægyptiacuȝ est. Athenæ enim vt est apud Plato. ægyptiorum colonia est. Fraudē recte vt puto, Seruius fraudem, & non laudem legit. Nō autem placet q fraus pœnam significet, Nam quāuis dicat Salu. diem statuit antequam sine fraude liceat ab armis discedere. Sentētia est antequā non dabitur fraudi. Ergo cui ventosa gloria, idest inanis gloria afferat fraudem. Nam cum ex tua vanitate tu iactes fortitudinem, si relinques equum cuius viribus tu fallis homines ostendens te esse fortem cum ipsa fortitudo sit tibi ab equo, si pedes pugnabis succumbes, & lanis tua gloria demonstrabitur. ¶ Furens, nam fœmina impatientior iræ est q; vir, & appetentior gloriæ.

Quadrupedemq; citum ferrata calce fatigat.
Vane[a] Ligur, frustraq; animis elate superbis
Nequiq̃; patrias tentasti lubricus[b] artes:
Nec fraus te incolumem fallaci perferet Auno.
Hæc fatur virgo, & pernicibus[c] ignea plantis
Transit[d] equum cursu, frenisq; aduersa[e] p̃hensis
Congredit̃, pœnasq; inimico ex sanguie sumit
Quam facile Accipiter[f] saxo sacer ales ab alto
Consequit̃[g] pinnis sublimẽ in nube Colũbam.
Cõprensamq; tenet, pedibusq; euiscerat vncis.
Tunc[h] cruor, & vulsæ labunt̃ ab æthere plumæ.
At non hæc nullis[i] hominũ sator, atq; deorum
Obseruãs oculis summo sedet altus Olympo.
Tyrrhenum Genitor Tarcontem in prælia sæuus
Suscitat. & stimulis haud mollibus incitat iras.
Ergo inter cædes, cedentiaq; agmina Tarcon
Fertur equo, varijsq; instigat[k] vocibus alas
Noie[l] quẽq; vocans, reficitq; in prælia pulsos.
Quis[m] metus o nunq̃[n] dolituri, & semp inertes
Tyrrheni, quæ tanta animis ignauia venit?
Fœmina Palantes agit, atq; hæc[o] agmina vertit
Quo ferrũ, qd ue hæc gerim[?] tela irrita[p] dextris?
At non[q] in Venerem segnes, nocturnaq;[r] bella:
Aut vbi curua[s] choros indixit Tibia Bacchi:

VIR. a VANE ligur, aut fallax, aut inaniter iactans, Nam vanos stultos posteriores dicere cœperunt, vnde tractum est etiam in neotericis. Iuuenalis, Sic libitum est vano qui nos distinxit othoni. quid autem hoc loco vane significet consequentia demonstrant. Frustraq; animis elate superbis. b Lubricus, falax, mobilis. c Pernicibus ignea plantis, modo velocibus, alias perseuerantibus. Nam pernix interdum velox, interdum perseuerans significat, vt ipse in georgicis, Et inter dura iacet pernix in strato saxa cubili. d Transit equũ cursu, nũc hoc incredibile esse videret, nisi præmisisset in septimo, Illa vel intactæ segetis per summa volaret Gramina, nec teneras cursu læsisset aristas. e Aduersa, opposita. f Accipiter saxo sacer ales ab alto, sacer ideo quia est marti consecratus, aut auibus execrabilis, vt Auri sacra fames. Aut quod verius est nomen græcum expressit, nam ἱέραξ dicitur, hoc est sacer. ἱερεὺς enim sacerdos vocatur. Cur autem græce ita dictus sit, ratione non caret, quæ nota est sacrorum peritis. g Consequitur pinnis. noua laus Camillæ siquidem accipiter columbam sequitur, ipsa præcedit hostem. Ipsa etiam auium comparatio est sumpta ex contrario, nã æquius vir accipitri, Camilla compararetur columbæ. h Tunc cruor & vulsæ labũtur ab æthere plumæ, ecbasis est, idest excursus. i Nonnullis, idest non negligentibus, nam liptotes figura est. vult enim dicere, non leuiter Iupiter intuebatur ista certamina. k Instigat vocibus alas, incitat, & irritat ad reditum. primum enim est vt fugere desinant, post vt in hostes impetum faciant. l Nomine quemq; vocans, per hoc extrema necessitas indicat. m Quis metus, qualis quantus, qui vos etiam fœminas timere compellit, vnde paulopost, Quæ tanta animis ignauia venit? Fœmina palantes agit. n O nunq̃; dolituri idest stulti. stultus est enim qui quis iniuria nõ mouetur, & bene nunq̃ siquidem ante sæuitiam Mezentij pertulerũt, nec se vlti sũt, nũc præbent terga mulieri. & ne hinc quidem commouentur dolore. o Atq; hæc agmina vertit, δεικτικῶς idest multitudinem tantam. p Irrita, inertia quæ nos vlcisci minime valeant. q At non in Venerem segnes, latenter dicit hoc fugientis mulierem, quæ armata est. Alias primi ad hanc curritis sexum. r Nocturnaq; bella, coitum alibi, Et siquando ad prælia ventum est. s Curua tibia, symphonia, chorum. Bacchi autem ideo quia apud veteres ludi theatrales non erant nisi in honorem Liberi patris.

CHRI. ACCIPITER, accipitrum genera sexdecim ponit Plinius in eis enumerat circon altero pede claudum, item triorchen a numero testium. Buteonem auis marti sacra est, vnde græce ἱέραξ dicitur. Puto omne genus auium quæ ex raptu viuunt accipitris nomine excepta aquila venire. Fœmina, indignatio a sexu. Pallantes, item a modo, nam quod fœmina illos pellat turpe est, quod aũt ita pellat, vt pallantes sine ordine fugiãt turpissimum. Hæc agmina, quasi dicat, tã robusta, tam valida. Quo ferrum, nam frustra fertis quo vti non audetis. At nõ in venerem segnes, quasi dicat cum torpetis in bello, vtinam & in omni voluptatum genere torpeatis.

EXPECTATE

SER. a ¶ EXPECTATE, pro expectatis, modum pro modo posuit. b ¶ Secũdus aruspex, qui secũda sacra. i. psp̃era, sicut ecõtrario Homerus παντι κακον. i. maloꝝ diuine. c ¶ in altos lucos, illic. n. epulabant̃ sacris diebus. d ¶ Moriturus & ipse, moriturus alo, nã moriturus non est, qđ aũt ait & ipse, aut ad Camillam, aut ad Venulum respicit. e ¶ Turbidus, terribilis. f ¶ Direptũq; ab equo dextra complectit̃ hostem, hoc de historia tractum est, nam C. Iulius Cæsar cuz dimicaret ĩ gallia, & ab hoste raptus equo ei᷒ portaret̃ armatus, occurrit de hostibus q eum nosset & ĩsultãs ait eccos Cæsar, qđ galloruz lingua dimitte significat, & ita factum est, vt dimitteretur. hoc aũt ipse Cæsar in ephemeride sua dicit, vbi p̃priam commemorat fœlicitatem. g ¶ Exit, euitat, vt Atq; oculis vigilantibus exit. h ¶ Vtq; volãs alte, homerica cõparatio.

ορνις γαρ σφιν επηλθε περησε μεναι
μεμαωσιν
αιετος υψιπετης επαριστερα λαον εεργ
ων
φοινηεντα δ ρακοντα φερων ονυχεσσι
πελωρον
ζωον ετ ασπαιροντα, και ουπω ληθετο
χαρμης.
κοψε γαρ αυτον εχοντα κατα στηθος πε
ρι δειρην
ιδνωθεις οπισω, ο δ αποθεν ηκε χαμαζε
αλγησας οδυνησι, μεσω δ ενικαββαλ
ομιλω
αυτον δε κλαγξας πετετο πνοιης ανε
μοιο

i ¶ Ducis exemplũ euentumq;, scilicet virtutem & fœlicitatẽ. k ¶ Meonidæ, lydi, vt Meoniæ delecta iuuentus. l ¶ Arte, fraude dolo, vt Arte pelasga. m ¶ Quà se cunq; ferens medio tulit agmine virgo Hac aruns subit, vt etiã supra diximus, ita poeta loqt̃, vt in aliquibus locis det suspitionem quod Aruns de turni partibus fuerit, nãq; & cuz Camilla impetum fecit & cum ipsa rursus recedit, qđ nisi de socio si procedit. Donatus etiam dicit esse manifestum signum socium fuisse, quod Apollinem Soractis inuocet mõtis, de quo Turno ven sse cõstat auxilia, licet posset fieri, vt alterius loci inuocet numen. Item ad argumentũ Vocat patrias remeabo inglorius vrbes. quod etiam de hoste procedit, nã superare fœminã nullam constat esse virtutem.

Expectate[a] dapes, & plenæ pocula Mensæ,
Hic amor, hic studiũ, dũ sacra secũd[b] Aruspex
Nunciet. ac lucos vocet hostia pinguis ĩ altos[c].
Hæc effatus equũ in medios moriturus[d] & ipse
Concitat, & Venulo aduersuz se turbidus[e] ĩfert,
Direptumq;[f] ab equo dextra cõplectitur hostez,
Et gremiũ ante suũ multa vi concitus aufert.
Tollitur in cœlum clamor, cunctiq; Latini
Conuertere oculos, volat igneus æquore Tarcõ
Arma, virumq; ferẽs. tũ summa ipsius ab hasta
Defringit ferrum, & partes rimatur apertas,
Qua vulnus letale ferat. contra ille repugnans
Sustinet a iugulo dextram: & vim viribus exit[g].
Vtq; volans[h] alte, raptum cum fulua Draconẽ
Fert Aqla, ĩplicuitq; pedes, atq; vnguib᷒ hæsit
Saucius at Serpens sinuosa volumina versat,
Arrectisq; horret squamis: & sibilat ore
Arduus ĩsurgẽs, illa haud minus vrget adunco
Luctantem rostro, simul æthera verberat alis,
Haud aliter prædã Tiburtũ ex agmine Tarcon
Portat ouans. ducis[i] exemplũ, euẽtumq; secuti
Meonidæ[k] incurrunt. Tum fatis debitus Aruns
Velocem iaculo & multa prior arte[l] Camillam
Circuit, & quæ sit Fortuna facillima tentat.
Qua se cũq;[m] furẽs medio tulit agmine Virgo:
Hac Aruns subit, & tacitus vestigia lustrat.

DON. ¶ AQVILÆ, Comparatio appositissima, vt enim & aquila & serpens fortissimi sunt, ita illi duo fortissimi erant itidem mira perspicacitate, vt illi sunt.

CHRI. ¶ ARVSPEX, ab ara, & inspiciendo dicitur quoniam cæsa iam hostia iuxta aram exta rimãtur, & ex illorum situ colere, imminutione, vel augmento futura prænoscunt. Dicuntur alio vocabulo extispices ab extis inspiciendis. ¶ Direptumq; ab equo, ostendit non fuisse intentionem in socios ex tumiditate aut vaniloquentia, sed a conscientia propriæ fortitudinis. Fuit enim omnino heroicum. Quod hostem ab equo ad se attraheret, secũq; portaret. ¶ Tollitur in cœlum & mouebatur enim miraculo rei quod celeritate summa arma, & virum tanta vi portaret, vt etiam superessent vires ait, & ferrum ex sua hasta ra

perit, illamq; interimeret, quamuis repugnantem conaretur, Poterat ergo suo iure sociorum inertiam reprehendere. ¶Debitus, Fatis, vel destinatus a fatis ꝙ hoc fatis deberet; scilicet interimere Camillam, vel debitus fatis quoniam inde esset moriturus, Ostendit autem magnam fuisse eius astutiam.

Qua victrix redit illa, pedemq; ex hoste reportat,
Hac iuuenis furtim celeres detorquet habenas.
Hosq; adit[a], iamq; hos aditus: omnemq; pererrat
vndiq; circuitū[a], & certā[b] quatit improbus hastam.
Forte sacer[c] Cybele Choreus, olimq; sacerdos
Insignis longe phrygijs fulgebat in armis,
Spumātemq; agitabat equū, quē[d] pellis ahenis
In plumam[e] squamis, auroq; inserta tegebat.
Ipse peregrina Ferrugine clarus, & Ostro
Spicula[f] torquebat lycio Cortinia cornu.
Aureus ex humeris sonat Arcus, & aurea vati
Cassida[g], tū croce i chlamydēq;, sinusq; crepātes
Carbaseos, fuluo in nodum collegerat auro
Pictus[h] acu tunicas, & barbara tegmina crurum,
Hunc virgo, siue vt templis praefigeret arma
Troia, captiuo siue vt se ferret in auro
Venatrix, vnum ex omni certamine pugnae
Caeca sequebatur, totumq; incauta per agmen
Foemineo[i] praedae, & spoliorum ardebat amore.
Telum ex insidijs cunctantem tempore capto
Conijcit, & superos Aruns sic[k] voce precatur.

SER. a ¶CIRCVITū, proprie, nam circuire insidiantium est, vnde est Nec gregibus nocturnus obambulat. b ¶Certam hastam, ineuitabilem, vnde contra Incertam excussit ceruice securim, idest infirmam vitabilem. c ¶Sacer cybele, nam montem pro numine quod in eo colitur posuit, & bona occasio ad mortem Camillae, vt sacerdotes maioris numinis conetur occidere, quod quasi exauctoratur Dianae fauor interueniēte maioris numinis iracūdia. d ¶Quē pellis ahenis in plumam squamis auro conserta tegebat, cataphractum eum fuisse significat. Cataphracti autem equites dicuntur q & ipsi muniti ferro sunt, & equos similiter munitos habent, de quibus Salustius, equis paria operimenta erant, quae lintea ferreis laminis in modum plumae adnexuerant, nunc pro linteo pellem imposuit, & aeneas squamas aereas laminas intelligimus. e ¶In plumam, vero est in similitudines plumae, vt Excisum euboicae latus ingens rupis in antrū, idest in antri similitudinem. Sane sciendum ꝙ ipsos equites cataphractos dicimus. Salustius, Et sequebantur equites cataphracti. f ¶Spicula torquebat lycio cortynia cornu, cretenses sagittas lycio arcu dirigebat, quod vt etiam supra diximus ad ornatum poni cōsueuit. g ¶Cassida, pro cassis, nam accusatiuum posuit pro nominatiuo. h ¶Pictus acu tunicas &, barbara tegmina crurum, pictus tunicas pictus crurum barbara tegmina, idest habebat vestem phrygionis arte perfectam. Sane armorum longa descriptio illuc spectat, vt in eorum cupiditatem merito Camilla videatur esse succensa. i ¶Foemineo, impotenti, irrationabili, vt Foeminea ardentem.

DON. ¶CYBELE, Locus est i quo Cybele colebatur. ¶Squama, serpentis & piscis quam facit compositio naturalis. Nam & ordinibus digesta est; & viarum plurimarum impressione distincta. Quicquid igitur in hanc similitudinem facit artifex squama dicit. Haec sit ex minutis laminis inuicem se retinentibus, & ita digestae, vt est in auibus pluma. ¶Peregrina, quasi dicat, ex melioribus regionibus aduecta. ¶Cornu, Ligni species est. ¶Barbara, nomen artis indicat, nam q hanc exercent Barbaricarij dicuntur qui auro, & varijs filis hominum, & aliarum rerum figuras exprimunt acu pingentes. ¶Tandem, quia diu insectatus fuerat ¶Teda, hoc lignum naturali succo veluti oleo, violētius ardet, Primi electi.

CHRI. ¶FORTE sacer. Hos omnes versus vsq; ad eum locum. Hunc virgo ex eo genere dicendi constat quod cultum & floridum appellāt. ¶Ferrugine, De qua diximus in Geor. ¶Barbara, quasi aurea & ornata, quoniam Barbari diuitijs pollent. Vnde alibi, Babarico postes auro. Hunc ostendit poeta naturalia penitus tolli non posse, erat quidē egregia foemina. & inter viros enumeranda, sed tamen vt foemina nimia cupiditate talium rerum quas viri contemnunt ardebat vnde dixit foemineo amore. ¶Incauta, nam quicunq; nimia cupiditate fert, rationem amittit, vnde nullā sibi cautionem adhibere potest.

¶SVMMI

Summe[a] Deum sancti[b] custos Soractis Apollo
Qué primi colimus, cui pineus[c] ardor aceruo[d]
Pascitur, & mediú freti[e] pietate per ignem
Cultores multa[f] premimus vestigia pruna
Da pater hoc nostris aboleri dedecus armis
Omnipotens, non exuuias[g], pulsæ ue trophæú
Virginis, aut spolia vlla peto, mihi cætera laudé
Facta ferent. hæc dira meo dú vulnere pestis
Pulsa cadat, patriam remeabo inglorius vrbem.
Audijt, & voti Phœbus succedere partem
Mente dedit, partem[h] volucres dispersit in auras
Sterneret, vt subita turbatam morte Camillam
Annuit oranti: reducé vt patria alta videret
Non dedit. inq; notos vocé vertere procellæ.
Ergo vt missa manu sonitú dedit hasta p auras,
Conuertere animos acies, oculosq; tulere
Cuncti ad reginá Volsci. nihil, ipsa nec auras.
Nec sonitus memor, aut venietis ab æthere teli,

SER. a ¶ SVMME deum, ex affectu colentis dici tur, ná Iuppiter summus est. b ¶ Sancti cu stos soractis apollo, Soractis mons é hirpi norú in fláminia collocatus, í hoc át móte cum aliqñ Diti patri sacrú persolueret (nam manibus cóse cratus est) subi to venientes lu pi exta rapue runt, quos cum diu sequerétur delati sunt ad quandá spelun cam halitus ex se pestiferus e mittenté, adeo vt iuxta stantes necaret, exinde est orta pestilé tia qa fuerát lu pos secuti, de q̃ rñsus é posse eá sedari si lupos imitarent. i. ra pto viuerét, qd posteaq; factus é dicti sunt ipsi populi hirpini sorani, ná lupi sabinorú ligua hirpi vocant. Sorani vo a Di te, ná Ditis pr̃ Soranus vocat. q̃si lupi Ditis patris, vñ memor rei Vir. Aruntē paulopost cõparat lupo q̃si hirpinú soranú. c ¶ Pineus ardor: ignis περίφρασις. d ¶ Aceruo, py ra coaceruatióe lignorú. e ¶ Freti pietate, iste qdé h̃ dixit, s; Varro vbiq; expugnator reli giõis ait, quú qõdá medicamétú describeret, vt solét hirpini, q ambulaturi p ignes medi caméto plátas tigút. f ¶ Multa pruna, inter prunas, pruna aút q̃diu ardet dr̃. Hora. Præ textá latú clauú prunæq; bathyllú, cú aút ex tincta fuerit carbo noiat. Teréti⁹, Tá exco ctá atq; atrá reddá q̃ carbo é, ná pruna a per uredo dicta é. g ¶ Exuuias pulsæ ue trophæú exuuias occisæ, pulsæ trophæú. & pprie, ná vt supra diximus hostib⁹ occisis triúphabát, de fugatis figebát trophæa. h ¶ Parté méte de dit pté volucres dispsit í auras, bona modera tio Apollinis iter sacerdotú pces, & volútaté sororis, é át hom. oráte p patroclo achille.

ὣς ἔφατ εὐχόμενος τοῦ δ᾽ ἔκλυε μητίε
τα ζεύς
τῷ δ᾽ ἕτερον μὲν ἔδωκε πατήρ, ἕτερον δ᾽ ἀ
νένευσεν
νηῶν μέν οἱ ἀπώσασθαι πόλεμόν τε μά
χην τε
δῶκε, σόον δ᾽ ἀνένευσε μάχης ἀπονέε
σθαι.

i ¶ Nil ipsa nec auras, nec sonit⁹ memor, hæc é antiq̃ lectio, ná apud maiores trahebat iter dú a græco géitiuus singularis, hic ét pr̃ fami lias & materfamilias, q̃ duo tñ nola reman serút, ná nec hui⁹ auras dicim⁹, nec huius cu stodias s; Salu stiú q ait Castel la custodias the saurorú p custo diæ. & ita. n. ét a sp ítelligit, li cet alij custodi as accusatiuus velint. Sane pr̃ familias qñ di cim⁹, familias ídeclinabile é, si auté pr̃ fami liæ dicere volu erimus, iá non erit vnú nomé, sed locutio, & familiæ erit da tiu⁹, ná pr̃ mihi é dicimus. Teré tius, Natura tu illi pater es, cõ silijs ego. Multi tñ volút in nũe ro plorali nomen vtrunq; declinari, vt dica mus hi patres familiæ horú patrú familiarú.

CHRI. ¶ SVRACTIS, Hyrpi familiæ in agro fali scorum sacrificium annuum ad soracte móté apollini faciunt id operátes gesticulatióib⁹ religionis ípune exultant ardétibus lignorú struibus in honoré diuinæ rei, & flámis paré tibus cuius deuotióis mysteriú. ¶ Senatus.c. honorauit omniú munerú vacatione perpe tua illis donata, Ait Solinus, idé ait Pli. sora cte mont est in agro falisco sacer apollini. Aiunt ad montis radicem locum fuisse Diti sacrum in quo cum sacra fierent lupi ex igni bus exta rapuerunt, quos sacerdotes vsq; ad terræ hiatus. Vnde pestilens aer exalabat in secuti sunt q morbo omnia vicina loca im plicuit. Fuitq; oraculum posse sedari mor bum si incolæ rapto viuerent, vt lupi fece runt. Ob hocq; appellati sunt hirpi sorani, quia lingua sabina hirpus lupum, & soranus Plutonem significat, Hinc samnites qui hir pos lupos dicunt, videntur a sabinis origi nem trahere. ¶ Nihil ipsa nec auras. Osten dit quod dixerat Totumq; incauta p agmen. Ponit autem hoc optimum exemplum ho minibus: quantam pernitiem afferant homi nibus nimiæ cupiditates cum ita mentes oc cæcatas reddant, vt præcipites delati in om ne periculum feramur.

SER. a ¶PAPILLAM exertā, nudam. Sane mā/milla est ofs eminētia vberis, pupilla õo breue illud vnde lac trahit. b ¶Dominā, regi/nā, vt Hi dominam dictis thalamo deducere adorti. c ¶Virginis audet, sic fuerat cōster/natus, vt etiam vulneratam ti/meret. d ¶Oc ciso pastore lu/pus, bene pasto ri reginā cōpa/rat, nā reges ip si pastores voi/cantur, Home. ποιμένα λαῶν. e ¶Caudā pauitantem re/mulcēs, quæ ti/morē indicat p ipse pauitans. f ¶Turbidus, nunc tim dus, sup terribil, vt venulo aduer/sus se turbidus īfert. g ¶Mu/cro, hinc appa/ret mucronem eē cuiuslibet te/li acumen. h ¶Frigida le/to, alii telo le/gūt, & itelligūt vulner. i ¶Par tiri curas, subau dis psueuerat. k ¶Hæc ita fa/tur, vnum abun dat. nā supraait alloquitur. l ¶Potui, abso

CHRIS. ¶EXERTAM, vt de amazonibus diximus. ¶Hæsit, ita fixa est, vt non laberet a vulnere. ¶Virgineū, Pathos ab ætate & a sexu. ¶Bibit. Quāuis præteritū sit disyllabū, & ppterea deberet pduci pma syllaba, tñ vt in paucis aliis corripitur. ¶Trepidæ, & festinæ & timētes. ¶Fugit, exprimit naturā eius q īsidijs valeat, apto marte nihil audeat. ¶Lætitia, quia voti cōpos fuerat. ¶Metu, qā si erat loc' frandi, & ipse nā meticulosus erat a. ¶Occurrere, virgi. Viderat se illā vulnerasse, sz cuȝ nesciret qle esset vul n' homo meticulosus ne illa morte vlcisci anteq cadere posset verebat. ¶Lupus, Optie illū lupo cōparat qō alal insidijs plus q apto marte valet. ¶Turbidus, vehemēter ex motu perturbatus. ¶Illa trahit, Nā neq ex vul nē ita alo pster nata erat, qn te

Hasta sub exertam donec perlata papillam[a]
Hæsit, virgineumq; alte bibit acta cruorem.
Concurrūt trepidæ comites, dominamq;[b] ruētē
Succipiunt fugit ante omnes exterritus Aruns.
Lætitia, mixtaq; metu, nec iam amplius hastæ
Credere: nec telis occurrere virginis[c] audet.
Ac velut ille, prius quam tela inimica sequātur
Continuo in montes sese auius abdidit altos
Occiso[d] Pastore Lupus, magno ue iuuenco
Conscius audacis facti, caudamq;[e] remulcens
Subiecit pauitātem vtero, siluasq; petiuit.
Haud sec' ex oculis se turbidus[f] abstulit Arūs:
Contentusq; fuga medijs se immiscuit armis.
Illa manu moriens telum trahit, ossa sed inter
Ferreus ad costas alto stat vulnere mucro[g].
Labitur exanguis, labuntur frigida[h] leto
Lumina, purpureus quōdā color ora reliquit.
Tunc sic expirans Accam ex æqualibus vnam
Alloquitur, fida ante alias[i] quæ sola Camillæ
Qui cum partiri[i] curas, atq; hæc ita[k] fatur.
Hactenus Acca soror potui[l], nūc vulnus acerbuȝ
Conficit, & tenebris nigrescunt omnia circum,
Effuge, & hæc Turno mādata nouissima perfer
Succedat[m] pugnæ, Troianosq; arceat vrbe.
Iamq; vale, simul his dictis linquebat habenas
Ad terram non sponte[n] fluens tum frigida toto
Paulatim[o] exoluit se corpore, lentaq; colla.
Et captum leto posuit caput arma relinquens.

lute, vel pugnare vel viuere. m ¶Succedat pugnæ, alius bellatricis ostēdit, q non se dolet lucē, sed bella deserere. n ¶Nō spōte fluens nō spōte vt supra, Portisq; ab equo regia sub ipsis Desiluit. quā tota cohors inimica relictē. Ad terrā defluxit eqs. o ¶Paulatī exoluit se corpore, Vitaq; cū gemitu fugit indignata sub vmbras, seruat h vbiq; vt uiuēturo alas a corporib' dicat cū dolore discedē, q adhuc eē supstites poterāt, qō et d Turno dictū' ē, idē Ci. i Catōe maior ait, iā ols pglutiatio recēs ægre sutterata facillime diuellit, & ē Home. ψυχὴ δ' ἐκ ῥεθέων πταμένη Ἄϊδόσδε βεβήκει. ὃν πότμον γοόωσα λιποῦσ' ἀνδροτῆτα καὶ ἥβην.

lū educeē tentaret. ¶Mucro ferreus .i. ferrū hastæ in mucronē. i. in acutū pductū. ¶Labit, Repetitio ē color q ad pmiserationē cōmouendū valet. Mouet primū pathos a pulchritudine puellæ, inde a robore animi ipsi' quæ i morte manifesta non oblita est salutis publicæ. ergo dū expiraret misit q Turnus vt periculo succurrat admoneret. Vsa etiam est cautione, vt eā mitteret, cui' sibi fides i multis alijs reb' fuisset perspecta. ¶Hactenus, breuissima oratio, & rei, & tēpori accōmodata. In primis enī excusat impotētiam suam ne temere videat' pollicita in superiorib' fuisse. ¶Succedat, mihi deficiat. ¶Arceat, Ostēdit psentaneū periculum, nā arcemus q iam ruunt. ¶Iam vale, vt in extrema morte charitatem in eam ostendat.

DON. ¶Ante omnes, dimissis oibus actionibus

¶CLAMOR

Vitáq; cum gemitu fugit ĩdignata sub vmbras
Tum vero imẽsus surgens ferit aurea clamor[a]
Sidera, deiecta crudescit[b] pugna Camilla
Incurrunt densi simul omnis copia Teucrum
Tyrrheniq; duces, Euãdriq; arcadis alæ,
At Triuiæ[d] custos iãdudum in montibus Opis
Alta sedet summis, spectatq; interrita pugnas.
Vtq; procul medio iuuenũ in clamore furentũ
Prospexit tristi multatam[c] morte Camillam,
Ingemuitq;, deditq; has imo pectore voces.
Heu nimium Virgo, nimium crudele luisti
Suppliciũ, Teucros conata[e] lacessere bello.
Nec tibi desertæ in dumis coluisse[f] Dianam
Profuit, aut nostras humero gessisse sagittas.
Non tamen indecorem tua te Regina relinquet
Extrema iã morte, neq; hoc fine[g] nomine letum
Per gentes erit, aut Famam[h] patieris inultæ.
Nam quicũq; tuũ violauit vlnere corpus.
Morte luet merita, fuit ingẽs monte[i] sub alto
Regis Dercenni terreno ex aggere bustum
Antiqui Laurẽtis, opacaq; ilice tectum.
Hic Dea se primũ rapido pulcherrima nisu
Sistit, & Arũtem tumulo speculatur ab alto.
Vt vidit fulgentem armis, ac vana[k] tumentem.
Cur inquit diuersus abis? huc dirige gressum,
Huc periture veni, capias vt digna[l] Camillæ
Præmia, tu ne[m] etiam telis moriere Dianæ?
Dixit, & aurata volucrem Threissa sagittam
Deprompsit pharetra, cornuq;[n] infensa tetẽdit,
Et duxit longe, donec curuata coirent[o]
Inter se capita, & manibus iam tangeret æquis
Leua aciem ferri, dextra neruoq; papillam.

a CLAMOR sidera, troianorum scilicet qui exultabant. b Crudescit, crudelior fit cæde multorum, nam crudus & crudelis a cruore dicitur. c Multatam, debilitatam. d At triuiæ custos, ministra. e Conata lacessere teucros, propter illud Bellum importunum ciues cum gente deorum Inuictisq; viris gerimus. f Coluisse dianam profuit, non deam incusat, sed fatorum necessitatem, contra quæ nec numinis opitulatur auxiliũ. g Sine nomine, sine gloria, sine fama. h Famam patieris inultæ, nec inuidicatæ ignominiam sustinebis, quod etiam Dido dolet dicens, moriemur inultæ, sed moriamur ait. i Monte sub alto, vt Mõte sub aerio. Apud maiores nobiles aut sub montibus aut in montibus sepeliebantur, vnde natum est, vt supra cadauera aut pyramides fierẽt, aut ingẽtes collocarentur columnæ. Luc. & regum cineres extructo monte quiescant Cum Ptolomeorum matres sererem; pudendam Pyramides claudant. k Ac vana tumentem, plenum κενοδοξίας. l Digna camillæ præmia, sic in secundo Persoluant grates dignas, & præmia laudũ Reddant. Item alibi, et hæc tibi porto Dona prius m Tu ne etiam telis moriere dianæ? cum ingenti amaritudine dictum est, nã etiam ei genus inuidet mortis, qđ autem ait tu ne etiam, ad Niobes numerosam ptinet sobolem. n Cornuq; ĩnfensa te. cornu accusatiuus est singularis, ac si diceret Arcumq; infensa tetendit, nam horum dubios casus ex similibus vel synonimis cõprobantur. o Coirent inter se ca. homerica ẽ ista descriptio pendaro fœdera iussu palladis confundente.

ἕλκε δ' ὁμοῦ γλυφίδας τε λαβὼν καὶ νεῦρα βόεια· νευρὴν μὲν μαζῷ πέλασεν τόξῳ δὲ σίδηρον

PVLCHER/DON. rima. Bonã cõsilio hic intelligẽ. Cur inquit, Hæc loquitur secũ ex dolore. Tu ne etiã, ĩdignatur qđ telis Dianæ sit periturus.

CVM GE/CHRI. mitu fugit indignata. Nã quoniam immatura erat mors indignabatur magis mori. Tũ vero. Ostendit quid possit dux egregius in pugna: Cum ipsa sola tot hostes sustinere potuerit. Qua extincta, & hostibus vires restauratæ sunt, & sui conturbati facile cedebant.

Morte luet fuit ingens. Ex loci descriptione res facit verisimilem. Dercenni. Hic ex antiquissimis regibus latij fuit, quem aliqui sub nomine Latini posuerunt. Terreno, cõsueuere prisci sepulchris, aut colũnas superponere, aut magnas moles, aut sepulchra ĩ altis locis struere. Nisu conamine, idest volatu. Cur inquit, Oratio amara & felle plena. Tu ne etiã, Dolet quia non putat illum dignum, q Dianæ telis periret. Cornu, corneum arcum. Capita, Extremitates arcus.

SER. a ¶ Teli ſt. Hom. λίγξε βιός. b ¶ Audijt vna aruns hæſitq; in cor. fer. celeritas iaculantis exprimitur. Sta. cum iam percuſſus dixiſſet extinctum ait Nec dux certi tacet arcus amyntæ. c ¶ Ignoto cã. in pul. lin. faciente nominis iracundia eſt relictus, vt nec ſepulturas poſſet mereri. d ¶ Turbati fu. ru. hoc ad Camillæ ptinet laudẽ, quã amiſſa ſmutantur fata bellorũ. e ¶ Acer ar. ſ. fugit tamen. f ¶ Deſolatiq; mani. ſigniferi deſerti, quod ẽ nimij diſcriminis. nanq; hoc vbiq; dux præcipit, vt frequẽter circa ſe ſint milites, ſicut in Salu. legimus. Manipli autẽ dicti ſunt ſigniferi, qꝛ ſub Romulo paup adhuc roman⁹ exercit⁹ haſtis fœni manipulos alligabat, ⁊ hos pro ſignis gerebat, vñ hoc nomen remanſit. Ouidius in faſtis, Illa quidẽ e fœno, ſꝫ erat reuerentia fœno, quantã nec aquilas ceruis habere tuas. Pertica ſuſpẽſos portabat longa maniplos, vnde maniplaris nomina miles hẽt. g ¶ Laxos ar. non intẽtos, ſed iam ſolutos. h ¶ Fœmineum cla. impatientem. nam iam dixerat mr̃es, per quod muliebrem clamorem poteramus accipe. i ¶ Miſeram mor. qꝛ ſequit limine in ipſo. k ¶ Mœnib⁹ in. p. ſ. vbi ſe iam tutos eſſe credebãt. l ¶ Aperire viã. i. dare aditũ, & bono locutus eſt ambitu, nã cũ portis via & aperit & claudit. m ¶ Oriturq; mi. cæ. ſic in. ij. vbi ſtulit Armorũ facie & graiorũ errore iubarũ. n ¶ Defendentũ, id defendentũ & ruentum, qꝛ ad maſculinum rettulit, & hi defendentes facit, quod de fœminino dicimus ſi autem ꝺ neutro loquimur; defendentium dicamus neceſſe eſt, qꝛ hæc defendentia facit, & vt ſupra diximus genitiuus pluralis a nominatiuo plurali minor eſſe non debet, qꝫ ſi forte minores eũ aliqñ inuenerimus metri neceſſitas fac, & incipit etiã pathos eſſe non declinatio. o ¶ Præcipites fo. decliues, in quas qd poteſt præcipitari. p ¶ Pars cæ. irrationabilis, quæ in clauſas portas more arietis ruebat, ideſt bellici machinamẽti. q ¶ Sũmo certamine, extremo diſcrimine vt ſupra, Vocat labor vltimus omnes.

Extemplo teli[a] ſtridorem: auraſqꝫ ſonantes
Audijt[b] vna Aruns: hæſitqꝫ in corpore ferrum.
Illum expirantem ſocij, atqꝫ extrema gementẽ
Obliti ignoto[c] camporum in puluere linquunt
Opis ad æthereum pinnis auſertur Olympum.
Prima fugit domina amiſſa leuis ala Camillæ:
Turbati[d] fugiũt Rutuli fugit acer[e] Atinas
Diſiectiqꝫ duces: deſolatiqꝫ[f] manipli
Tuta petunt, & equis auerſi ad moenia tendunt
Nec quiſqꝫ inſtantes teucros, letumqꝫ ferentes
Suſtentare valet telis, aut ſiſtere contra.
Sed laxos[g] referũt humeris languentibus Arcus,
Quadrupedũqꝫ putrẽ curſu quatit vngſa cãpũ
Voluitur ad muros caligine turbidus atra.
Puluis: ⁊ e ſpeculis percuſſæ pectora matres
Foemineum[h] clamorem ad coeli Sidera tollunt
Qui curſu portas primi rupere patentes.
Hos inimica ſuper mixto premit agmine turba,
Nec miſerã[i] effugiũt mortẽ, ſed limine in ipſo
Moenibus[k] in patrijs, atqꝫ inter tuta domorum.
Confixi expirant animas, pars claudere portas
Nec ſocijs aperire[l] viam: nec moenibus audent,
Accipere orantes, oriturqꝫ[m] miſerrima cædes
Defendentum[n] armis aditus, inqꝫ arma ruentũ.
Excluſi añ oculos lachrymantũqꝫ ora parentũ:
Pars in præcipites[o] foſſas vrgente ruina
Voluitur: immiſſis pars[p] cæca ⁊ concita frenis
Arietat in portas: ⁊ duros obijce poſtes.
Ipſæ de muris ſummo[q] certamine Matres
(Mõſtrat amor verus patriæ) vt videre Camillã

DONA. ¶ Ignoto campoꝝ in puluere lin. Quod fuit victoris augmentum, vt ſocij illius obliuiſcerentur.

CHRI. ¶ Ignoto campoꝝ in puluere linquunt, Quod fecit acerbioris vltionis vt non ſolum interficeretur, verum etiam inhumatus relinqueretur. ¶ Prima fugit. Oſtendit quanta fuerit fcã mutatio ex morte fortiſſimæ ducis, vt inde apparet qd valeat in bello fortis imperator. Fugæ autẽ deſcriptio illuc ptinet, vt virtus Camillæ manifeſtetur, & quantũ in pugna potuerit. ¶ Aduerſũ, ſcilicet hoſtibus. ¶ Suſtẽtare, Multo ego minus repellere. ¶ Voluitur puluis turbidus caligine. i. denſus, quo oſtendit catervatim fugam factam. ¶ Clamorem tollunt, qꝛ vident ſuos in fugam verſos. ¶ Limine in ipſo. ¶ Mœnibus in patrijs, Pathos a loco. ¶ Inter tuta, Non quæ eſſent, ſed quæ eſſe ſolẽt. ¶ Audẽt, Quia timẽt ne hoſtes ſimul irruãt. ¶ Añ oculos parẽtũ, qꝛ qdẽ re qd dirius aut parẽtibus ipſis aut fugiẽtib⁹ eẽ potuit.

¶ TARPIDÆ

SERV.

a TREPIDAE, licet trepidae tamen obliti sexus tela iaculabantur. b Praecipites autem aut festinae, aut in mortem ruentes. c Primaeq3 mori pro moenibus audent, nimij doloris est, vt Me primam absumite ferro. d Saeuissimus iplet nuncius, vt etia3 supra diximus nō nūcius est tam q̄d nunciatur, quā qui nūciat. nunciū quod nunciatur, secundum quod nūc nec de foemina, nec de re, quae nunciatur procedit nuncius, vnde multi volunt alium nuncium intelligi, Accam quo postea venisse, sed melius est vt nuncius de Acca dictus intelligamus. Nouimus enim poni aliqua in subauditione, quae ex aperto dicere nō debemus, vt Nec dextrae erranti deus abfuit, cum necesse sit abfuit aut Iunonem, aut Alecto intelligamus. Item Salustius, Prima qui forte venientes exciperent, cum de insidijs loqueretur, quas numeri tantum pluralis esse plus q̄ manifestum est. e Deletas volscorum acies, falsum est. tantum enim fugerant, sed vis exprimit nuncij, cuius mos est plus q̄ habet veritas nunciare. f Ingruere, impetum facere, vt ingruit aeneas armis. g Ille furens & saeua iouis sic numina poscūt, duplici ratione eu3 insidias reliquisse commemorat dolore nimio & numinum voluntate, q̄d vtrunq3 ideo agit, ne capi possit Aeneas.
h Apertos, vacantes insidijs. i Saeua iouis sic numina poscunt, Homerus, Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή. k Ambo ad muros, vt tueretur Turnus, vt obsideret Aeneas.
l Fumantes campos, veluti fumantis caligine pulueris. m Saeuum fortem, vt Saeuus vbi aeacidae telo iacet hector. Item Nec minus interea maternis Saeuus in armis.
n Ibero, oceāo, occiduo. i. hispano. Hispaniam autem hiberiam ab hibero flumine cō stat esse nominatam. o Confidunt castris, in sua quisq3 digressi. p Moenia vallant, hinc probatur, quia & q̄ tuentur, & qui obsident vallare dicuntur.

Tela manu trepidae[a] iaciunt, ac robore duro
Stipitibus ferrum, sudibusq3 imitantur obustis
Praecipites[b], primaeq3[c] mori pro moenib' audēt.
Interea Turnum in siluis saeuissimus[d] implet
Nuncius, & iuueni ingentē fert Acca tumultu3.
Deletas[e] Volscorum acies, cecidisse Camillam,
Ingruere[f] infestos hostes, & Marte secundo
Omnia corripuisse, metum ia3 ad moenia ferri
Ille furēs[g] (nam saeua[i] iouis sic numina poscunt)
Deserit obsessos colles, nemora aspera linquit.
Vix e conspectu exierat, campumq3 tenebat.
Cum pater Aeneas saltus ingressus apertos[h],
Exuperatq3 iugum, siluasq3 euadit opaca.
Sic ambo[k] ad muros rapidi, totoq3 feruntur
Agmine, nec longis inter se passibus absunt.
Ac simul Aeneas fumātes[l] puluere campos
Prospexit longe, Laurentiaq3 agmina vidit,
Et saeuum[m] Aenean agnouit Turnus in armis,
Aduentumq3 pedum, flatusq3 audiuit equorum.
Continuoq3 ineant pugnam, & praelia tentent,
Ni roseus fessos iam gurgite Phoebus [n]bero
Tingat equos, noctemq3 die labente reducat
Confidunt[o] castris ante vrbe3, & moenia[p] vallāt.

CHRY.

GAVDENT, nam supra muliebres vires est. Pro moenib', pro defensione. Interea, Ostēdit fortunam plurimu3 in re militari posse, Nam si hic nuncius quo vehementer turbatus Turnus est, & propterea coactus ex insidijs discedere, & transitum Aeneae liberum relinquere, paulo post venisset, Aeneam in insidijs excipere, & exceptu3 vincere potuisset, Admonet autē hoc loco poeta etia3 praeclaros duces, nisi fortuna assit vinci posse.
Deletas volscorum acies, Non enim solum referebat quae facta fuissent sed maiora addebat, Nam vt est apud Ouid. auditisq3 nouus semper aliquid adijcit auctor. Quae res impulit Turnum, vt consilium optime initum desereret. Nam in prouerbio est deum illis mentem eripere quos praecipitari volt. Hinc ait poeta. Nam saeua iouis sic numina poscunt. Ergo falsus nuncius victoriam eripuit. Vix conspectu exierat. Ostendit ad quam breue spacium morandum fuit, vt posset vel Aeneam vincere Vel saltem ab vrbe arcere. Campumq3 tenebat Loca plana & aperta relictis montibus & syluis. Ingressus exuperat, Potuit eni3 vt ingressus est momento temporis superare, Non aute3 potuisset si Turnus in insidijs mansisset.

Explicit Liber Vndecimus.

ADILON.

Duodecimo Turnus diuinis occidit armis.
Modestini Iuriscósulti. Argumentum. XII.

TVrnus iā fractis aduerso Marte latinis
Semet in arma parat, pacem cupiente Latino.
Fœdus pcutit passurus ꝛ oīa victus.
Hoc Turni Iuturna soror confundit, ꝛ ambos
In pugnā populos agit emērita Camertem.
Aeneas volucri tardatur menbra sagitta,
Anxia pro nato seruauit cura parentis,
Vrbs capitur. vitam laqueo sibi finit Amata.
Aeneas Turnum campo congressus, vtriq;
Circunfusa acie, vita spoliauit, ꝛ armis.

P. Virgilij Maronis Aeneidos. Liber. XII.

TVRNVS[a] vt infractos aduerso marte latinos.
Defecisse videt, sua nūc[b] pmissa reposci,
Se signari[c] oculis: vltro[d] implacabilis ardet.
Attolitq; animos. Pœnorum qualis in aruis
Saucius[e] ille graui[f] venantum vulnere pectus
Tū demū[g] mouet[h] arma leo, gaudetq; comātes

SER. a TVRNVS vt infractos adūso, postquā Turnus bello defecisse videt latinos antea semper infractos. nāq; ita maior est sensus, q̄ si infractos valde fractos acceperis. b Sua nunc promissa reposci, quia dixerat ibo animis contra, vel magnū præstet Achilllem. c Se signari oculis, propter illud In te ora latini in te oculos referunt. d Vltro, aut insuper, aut antequam aliquis exposcat, spōte sua se in certamen offert. e Saucius ille, κατ' ἐξοχήν, i. ille leo, idest princeps ferarum. Saucius autem pectus, idest saucius pectus habens. & bene alia verba interposuit, quia saucius pectus sonabat asperrime, & imperitis poterat solœcismus videri. f Graui vulnere, forti, vt Ferit ense grauem thymbræus osyrim. g Tū demū, nouissime, idest postquam fuerit vulnere lacessitus. hæc enim leonum natura est, vt nisi lacessiti irasci nequeant. h Mouet arma, vires suas experitur, nam arma sunt

DON. vniuscuiusque rei possibilitas, vnde est. Et quæ rere cóscius arma. i. dolos. CINFRactos valde fractos. Latinos, Non solum eius gentis milites. sed omnes qui essent in exercitu Turni comparat leōi, Qui in bestias imperium habet, vt Turnus in suos, sed vulnerato, & q vlcisci non potest.

CHRI. C TVRNVS vt Ifractos. Obseruatur ab optimo q̄q; poeta, vt qualem a principio personam aliquam induxerit tales eam ad finem vsq; producat ergo quoniam Inuicto, & excelso aio Turnum iam formauerat iure nūc in vltimo rerum discrimine illum facit, & paratum illum demonstrat, ꝛ singulare certamē subiturum, & mortes magno animo pro salute patriæ laturum. Se signari oculis, vel q̄ in suo exercitu iam milites inter se hæc mouebant, Vel q̄a sic putabat in ciuitate fieri, Vnde illum generosissimi leonis comparat.

Mouet arma leo, vt in superioribus comparauit Aruntem lupo quod animal dolo & insidijs

& insidijs potiusq; animi generositate rē agit, sic nunc generositatem Turni & astum solicitū cōparat leoni, quo nullum ex brutis generosius est. Nā supplicibus parcit in imbecillos, vt sunt fœminæ & pueri, nisi necessitate cogatur nō sæuit, sed de leone in Buco. diximus. In primis aūt illud q̄ si vulneratus fuerit, reliquis neglectis in solum percussorem fertur, eū autem qui tela misit, nec tamen vulnerauit correptos rotat, rotatumq; sternit neq; vulnerat.

Excutiens ceruice toros: fixumq; Latronis[a]
Impauidus[b] frangit telum, & fremit[c] ore cruēto.
Haud secus accenso gliscit[d] violentia Turno,
Tum sic affatur regez, atq; ita turbidus[e] infit.
Nulla mora i Turno. nihil est qō dcā retractēt[f]
Ignaui Aeneadæ, nec quæ pepigere, recusent.
Congredior[g]. fer sacra Pater, & concipe fœdus,
Aut hac Dardanium dextra sub Tartara mittā
Desertorem[h] Asiæ, sedeant[i], spectentq; Latini.
Et solus ferro crimen commune refellam.
Aut habeat victos, cedat Lauinia coniux.
Olli sedato respondit corde[k] Latinus.

SER. a ¶ LATRONIS mō venatoris. & est græcū nā λατρεύειν, dī̄t obseq & seruiē mercedē, vñ latrones vocāt pducti milites. Moris aūt erat vt hos impator & circa se haberet, & prios mitteret ad oē discrimen, vnde nūc dicit latronis telo fixum leonē, qa ēt venatores operas suas locare ɔsueuerūt. Varro tñ dicit hoc nomē posse hr̄e ēt latinā etymologiā, vt latrones dcī sint quasi laterones, qa circū latera regū sint, quos nūc satellites vocāt, vna tñ ē significatio, lz diuersa etymologia, Plaut' in pyrgopolinice ośdit qd sint latrones dicēs, Rex me Seleucus misit ad conducēdos latrones. b ¶ Impauidus frāgit telū Lucanus, Per ferrum tanti securus vulneris exit. c ¶ Fremit ore cruento, fremit lz hēat os suo cruore pfusū. Sane ipsa pparatio exitū ośdit futurū. nā ēt Turnus ruet in mortē ferocitate cōpulsus, sic in quarto idicat futurū reginæ exitū dicēs Qualis coniecta ceruæ sagitta. d ¶ Gliscit, crescit, vñ & glires dicti sunt, quos pingues efficit somnus. e ¶ Turbidus, plenus terroris & pturbatiōis. Sāe notādū affat atq; infit, nā iteratio ē, qua frequēter est vsus, licet nōnulli dicāt tēperare hoc īterpositā ɔiūctionē. f ¶ Retractēt, repetant & reuoluāt. g ¶ Cōgredior, Sta. vbi Polynicē vbiq; īducit loq̄ntē, Nō me vlli' dom' anxia culpet Expectēt ue truces obliquo lumine nati, vñ ēt supra ait poetā Se signari oculis. h ¶ Desertorē asiæ, vt exulibus ne dat ducenda Lauinia teucris, vñ est præmissa illa excusatio, & in tota secundi œconomia. & in qrto vbi dicit, Me si fata meis paterent ducere vitā Auspicijs, & sponte mea ɔponere curas Vrbē troianā pmū dulcesq; meoꝝ Reliqas colerē. i ¶ Sedeant spectētq; latini, ductus est vt diximus supra. pollicet. n. se singulari certamine dimicare velle, quū nolit, nam dicens Sedeāt spectentq;, Latēter eos ignauiæ arguit, q̄ solus olbu quiescentibus dimicet quā rē plenius sequens indicat versus, Et solus ferro crimē cōe refellam. i. cōe fugæ ac timoris dedecus solus pro meis ɔciuib' cōpmā. k ¶ Corde sedato, qa de Turno ait, Atq; ita turbidus īfit. pro ð coro ætatis inducit smo. hoc est qō præcipit Horati. In arte poetica intererit, Multū dau' ne loq̄tur an heros, Matur' ue senex, an adhuc florēte iuuēta

DON. ¶ DESERTOREM asiæ, Tria conuitia a loco q̄ asian', quasi dicat, ex corrupta pūincia, a genere q̄ esset Dardanus quasi rebellis, a facto q̄ esset proditor. ¶ Cōmune, nam commune dedecus est q̄ troiani Italiam teneāt.

¶ O præstans, enumerat bona ac mala iuuentutis & senectutis. In iuuene enim quantum eminet vis corporis tantum in omnes casus incōsulta temeritate capitur, Sola meliorum spe ducitur, Totum fore prosperum putat, Nec aduersa præuidet, In sene vis corporis minor, consilij maior. ¶ Omnia expen. abest ab eo temeritas cuius mala, aut in se expertus est, aut in alijs videt.

CHRI. ¶ NVLLA mora in tur. diligentius notabis has duas orationes, & vt in Turno cognosces genus illud erectum & concitatum, ita in latino id quod est graue maturum & cōsideratum. ¶ Nulla mora, non vtitur principio, sed sibi beniuolentiā captat, confutādo id quo maxime ab aduersario promi poterat, scilicet quod alios periculis q̄ seipsum obijcere malit. ¶ Dicta retractent, idest quæ dixerit dicta esse, noluit. Nam cum aliquid tractando constituerimus, & deinde constitutionem factam infectam velimus retractamus, & aliam in sententiam traduc ere conamur, vnde diuus Augustinus retractionum illos libros dixit. ¶ Desertorem asiæ, trahit in contemptum, & onerat odio, quasi dicat, qui regnum proprium non est ausus defendere, & nunc petit sibi aliena. ¶ Et solus ferro, ne credas me recusare. ¶ Sedato, q̄si dicat, qui prudenter quid agendum esset consultaret, & nulla animi perturbatione ferret

LIB. a ℭO PRÆstans al, & pstans viriū & pstans viribus dicimus. Sane magnæ moderatiōis est hæc oro, nā & laudat Turnū q̄si vir forté & tñ eū a singulari certamine d hortat dicēs enī pstās al, latenter eū oñdit iferiorē eē virtute. b ¶ Expēdes casus. ne ex abrupto de eius virtute despare videat, casuum varietates se ti merē memorat c ¶ Sunt tibi regna pris dauni sunt oppida, si pp regnū dimicare disponis, hēs prnū. si pp gl'iam, multos virtute supera sti, qđ aūt dicit, Nec nō aurūq́ aliusq̨ latino ē, varie exponit, nāq̨ alij dicunt hēs regnū prnū hēs oppida, ēt a me habes aurū & pmptū alum ad danda oia pter filiā. Alij ꝟo sic intelligunt, si ppter opes & vxorem dimicaturus es, hæc nō solus habeo. vnicuiq̨.n. latino est & aurū & animus promptus in generū. vt latino nō de se dicat, sed cuicunq̨ de latio. d ¶ Latio & laurentibus agris, scilicet in ciuitate & in oi regno latinorū. e ¶ Nec genus indecores, qa iste regis filiā petebat. f ¶ Sine me hæc, hoc loco itelligimus Turnū dolore voluisse in aliqua verba prorumpere. g ¶ Haud mollia fatu. i. vera, nā aspera sunt quæ cum veritate dicunt falsa enim plena solēt esse blandicijs, hæc. n. libenter audiunt, illa ꝟo grauiter. hinc Terentius, Obsequium amicos, veritas odium parit. h ¶ Animo hauri. oi intentione pcipe. i ¶ Nulli veterum sociare procorū, generaliter dicit prohibitum eē dari Lauiniā cuilibet latino, vt Turnus solatiū aliqđ hēe possit doloris, qñ latinū neminē pferri sibi videat. k ¶ Diuiq̨ hoiesq̨ canebāt, pp Faunū & vates. l ¶ Victus amore tui, hoc ē pp tuū amorem. Sane inter tui causa feci & tua causa fecī hæc discretio est, vt tui cā tunc dicamus si aliquid ipsi ad quē loquimur præstiterimus, vt puta tui cā te defendi, tua ꝟo cā tunc cū alteri aliqđ alterius cōtemplatione pstam⁹, vt tua cā hoiem tuum defendi. m ¶ Cognato sanguie, qa Venilia mr̄ Turni soror ē Amatæ. n ¶ Vincla oia rupi & religiōis & fœderis. o ¶ Promissam eripui generoq̨, verum est. nam Æneæ p legatos pmiserat filiā, cui postea intulit bellū, licet multi dicāt añ Turno eā fuisse pmissam, quod falsum est. nam ante latinus nū q̄; eā Turno pmiserat, nā nec Faunū ꝯsuleret si eā Turno añ promisisset, sed tñ eū generum Amata cupiebat, qđ etiā legimus, Quem regia ꝯiux Adiungi generū miro pabat amore p ¶ Qui me casus q̄ bella sequant. excusat turnū vt nō ipsius esse videatur q̄ victus est, sz suus, qa ausus ē ꝯ generū bella suscipe. q ¶ Primus, præcipu⁹. r ¶ Bis magna victi, semel cū

O præstans[a] animi iuuenis, quantū ipse feroci
Virtute exuperas, tanto me impēsius æquū est,
Cōsulere, atq̨ omneis metuētē expēder[b] casus.
Sunt[c] tibi regna pris Dauni, sunt Oppida capta
Multa manu, nec nō Aius, aurumq̨ Latino,
Sunt aliæ innuptæ Latio[d] & Laurentibus agris
Nec gen⁹ indecores[e] sine[f] me hæc haud[g] mollia fatu
Sublatis aperire dolis, simul hæc aio[h] hauri.
Me natam nulli[i] veterum sociare procorum
Fas erat. idq̨ omnes homines, Diuiq̨[k] canebāt,
Victus[l] amore tui, cognato[m] sanguine victus,
Cōiugis & mœstæ lachrymis, vicla[o] omnia rupi.
Promissam[o] eripui genero; arma impia sumpsi.
Ex illo, qui[p] me casus, quæ Turne sequantur
Bella vides: quantos primus[q] patiare labores?
Bis[r] magna victi pugna, vix vrbe tuemur
Spes Italas, recalent nostro Tyberina fluenta
Sāguine adhuc: campiq̨ ingentes ossib⁹ albēt[s].
Quo referor toties? quæ mentē insania[t] mutat?

est occisus Mezētius, iterū cū literijs Camilla s ¶ Albēt. vsurpatū verbū albeo es. t ¶ Insania mutat, insania. n. est illuc reuerti vnde vix euaseris.

DON. ℭO PRÆstās al, Laudat ei⁹ virtutē cū psuasur⁹ eēt ne pugnaret, ne putaret q illi dicerēt. oñdit deide nuptias filiæ nūq̨ fuisse I sua ptāte, sz I deorū numie. oñdit sua cā oia fecisse.

CHRI. ℭO PRÆstās al iu. Captat bēiuolētiā a psōa turni cū eā illi laudē tribuat, quam ipse pter oēs amet, & dlouear suspitionē, ne credat turn⁹ q̄ dicet latin⁹ ieciteo dicere qa parū suæ fortitudini fidat. ¶ Sūt tibi, oñdit nō odio aut cōtēptu Turni sz ei⁹ vtilitate sic ꝯsulere. ¶ Sine me, hæc ex magno I turnū amore pferūt verba. ¶ Me natā nul. nō ē meo ꝯsilio duct⁹, sz necessitate ꝯpulsus hæc facio. nā hactenus ꝯ hoiū volūtatē, & deorū rñsa tua cā I bellū suscepi, erratiq̨ pœnas solui. ¶ Promissā. e. ē fcā eē iniuria: vt tibi obseq̄rer, & violata fides I q̄ oñdit q̄to tibi filiā mallē q̨ Æneæ dare, cū aduersus fidē fecerl. ¶ Genero, si nulli violanda ē fides, multo minus gnō Ex illo q me casus oñdit in hac re nō hoies solū, sz dos offēdisse, q mãifestū ē cū ipsi a me pœnas expetisent, & ita I vitiōe pseuerēt, vt vix vrbē tueamur, q̄ qdē res, & ad id ptinet, vt oñdat dū turno obseq̄t hoies dosq̨ sibi inimicos sūpsisse

SERV. a ¶CERTAMINA tollo, finio remoueo vt Tollite cũcta inqt. b ¶Fors dictã refutet, parẽthesis plena abholationis. c ¶Natã & ɔnubia nr̃a petẽtẽ, iniqssimũ est eũ morti tradere, q tuã affinitatẽ exoptat. d ¶Respice res bello varias, ne ignauiæ videatur arguere, admonet eã suũ, vt supra At qs oẽs metuẽtẽ expẽdet casus. e ¶Mœstuz patria ardea lõge diuidit, longe mœstũ .i. valde mœstũ, nã longe diuidit nõ ꝑcedit, non.n. ardea a laurẽto lõgo valdẽ diffidet spatio. f ¶Aegrescitq3 medẽdo, inde magis eius ægritudo crescebat, vñ se ei latinus remediũ afferre sperabat. medẽdo ãt dũ ei medet, & medicina affert, nã gerũdij mod⁹ est a passiua significatõe. g ¶Vt primuz fari potuit, nimius .n. dolor iracũdiæ intercluserat voces, sic de Euandro, Et via vix tandẽ voci laxata dolore est.

Si Turno extincto socios sum accire paratus,
Cur non incolumi potius certamina [a]tollo?
Quid consanguinei Rutuli? quid cætera dicet
Italia ad mortem si te (Fors [b]dicta refutet)
Prodiderim natam[c], & connubia nr̃a petentem?
Respice[d] res bello varias. miserere parentis
Longæui, mœstũ[e]que nunc patria Ardea lõge
Diuidit. haud quiquam dictis violentia Turni
Flectitur: exuperat magis, ægrescitq3[f] medendo.
Vt primum[g] fari potuit: sic incipit ore.
Quã[h] ꝑ me curã geris, hãc precor optie ꝑ me
Deponas, lætumq3 sinas pro laude pacisci.
Et nos tela pater, ferrumq3 haud debile[i] dextra
Spargim[9], & Nostro[k] seqtur de vulnere sanguis.
Longe[l] illi Dea mater erit quæ nube fugacem
Fœminea tegat, & vanis sese occulat vmbris.
At regina noua[m] pugnæ conterrita sorte
Flebat, & ardentem generum moritura tenebat.
Turne ꝑ has ego te lachrymas, ꝑ siqs[n] Amatæ
Tangit honos aium (spes tu nunc vna senectæ,
Tu requies miseræ, decus, imperiumq3 Latini
Te penes: in te[o] omnis domus inclinata recũbit)
Vnum oro, desiste manu3[p] cõmittere Teucris.
Qui te cunq3 manent isto certamine casus,
Et me[q] Turne manẽt. simul hæc inuisa relinquã
Lumina, nec generũ Aeneam captiua videbo.
Accepit[r] vocem lachrymis Lauinia matris
Flagrantes[s] perfusa genas, cui plurimus igne3[t]
Subiecit rubor, & calefacta per ora cucurrit.

h ¶Quã ꝑ me curã geris hãc precor optime ꝑ me depõas, bis qdẽ ait ꝑ me, s3 diuersa affectiõe, nã si dicit quã ꝑ salute mea sollicitudinẽ geris, hãc ꝑ mea fama & glã q̃ so dereliqs. i ¶Debile ferꝝ, sic l. ii. Telũ ĩbelle sine ictu cõiecit. k ¶Nr̃o de vulnere sanguis, qõ inferim⁹ & dubie locutus est. l ¶Lõge illi dea mr̃ erit ꝯ illũ s3 mr̃is auxilio vtit. m ¶Noua sorte, magna. nã nouũ nõ ẽ ꝑ fuerat añ ꝑmissum. Magnã aũt sortẽ vocauit singulare certamẽ. n ¶Per si qs amatæ tãgit honos aius, si qõ a te regia rogat, tuã cõmouet mẽtẽ, & si quẽ honorẽ hẽs Amatæ, sic l. vij. Si q̃ pijs ais manet ĩfœlicis amatæ Gr̃a. o ¶In te ois dom⁹ inclinata recũbit, totũ digessit añ ꝑ spẽs q sic se cõ tollit ad generalitatẽ, & ẽ a rula trãslatiõ. p ¶Manũ cõmittere teucris. ab oĩ eũ bello nõ tm̃ a singulari certamie dehortat. q ¶Et me turne manẽt, mire agit, nã qa scit virũ forte suam mortẽ facile posse ɔtẽnere, deterret eũ dicta se simul eẽ moriturã, vt qa periculũ non timet formidet inuidiã. r ¶Accepit voces, ordo accepit vocem mr̃is Lauinia. s ¶Flagrãtes ꝑfusa genas .i. lachrymis ꝑfusas hñs gẽas. Statiꝰ: Et gemitu mœstos imitata parẽtes. t ¶Ignẽ s. r. hypallage ẽ ꝑ cui ignis ãt subiecit ruborẽ. Mouebat ãt intelligẽs se eẽ tãtorꝝ cãm malorũ, sic supra, Cã mali tãti ɔiecta ɔcoros. nã q̃ ea formosior inducit, eo magis Turnus ardet, vt sequẽtia indicant.

CHRI. ¶SI TVRNO extincto, cũ rex eo euaserit, vt æneas se potitur⁹ eius coniugio ꝑstat, vt scolumi potiꝰ Turno q̃ extincto potiatur. ¶Respice res. q. d. & si tua vt⁹ inuicta sit, tñ nõ ẽ illi fidẽdũ, qa fortũa potiꝰ q̃ vt⁹ ĩ re militari dña tur. Ad hæc iã se sibi inimicã ostẽdit. Captat postremo cõmifatiõnẽ a pr̃e, Verũ ille cũ sola ꝑturbatõe ferret nullis rõnibus mouebat. Vtit aũt optĩa distributiõe. Nã cũ diuersorũ ĩgenioꝝ hoĩs inducat latinũ Turnũ, & amatã vnicuiq3 cõuenientẽ tribuit orationẽ. Nulla ergo rõne motus est Turnus q totus ꝑturbationibus æstuabat. Maxime aũt stimulabatur pulchritudine ꝑsentis virginis, vt mori mallet q̃ illã relinquere. Lauiniæ orationẽ non dat, qm̃ non decebat puellã verba interponere, at dat lachrymas, quæ dolorem ostendãt, & pudorem quo loqui prohibeatur.

Seu circu Hipolyten[a], seu cū se martia[b] curru
Penthesilea refert, magnoq; vlulante tumultu
Fœmineu exultant lunatis agmina Peltis.
Quem telo[c] primū, quē postremū aspa[d] Virgo
Deijcis? aut quot humi moriētia corpa fundis?
Eumenium[e] Clycio primū patre, cuius apertū
Aduersi longa[f] transuerberat Abiete pectus:
Sanguinis ille vomens riuos, cadit, atq; cruētā
Mandit humū, moriensq; suo se i vulnere vsat.
Tū Lirin Pegasumq; sup. quo alter habenas
Suffoso[g] reuolutus equo: dum colligit, alter
Dum subit[h] ac dextram labēti tendit inermem
Præcipites, pariterq; ruunt his addit[i] Amastrū
Hippotaden, sequiturq; incūbēs eminus hasta,
Tereaq; harpalicūq; & demophoōta, Chromiq;
Quotq; emissa manu cōtorsit spicula Virgo:
Tot phrygij cecidere viri. pcul Ornitus armis[k]
Ignotis, & equo venator Iapyge[l] fertur.
Cui pellis[m] latos humeros erepta iuuenco
Pugnatori operit, caput ingens oris hiatus
Et malæ texere Lupi, cum dentibus albis.
Agrestisq;[n] manus armat Sparus. ipse cateruis
Vertitur[o] in medijs, & toto[p] vertice supra est.
Hunc[q] illa exceptū (nec eni labor agmine vso)
Traijcit[r], & super hæc inimico pectore fatur.
Siluis[s] te Tyrrhene feras agitare putasti.
Aduenit qui vestra dies muliebribus[t] armis
Verba redargueret, nomen[u] tñ haud leue, Patrū
Manibus hoc referes telo cecidisse Camillæ.
Protin[o] Orsilochū, & Butē duo maxia Teucrum
Corpora, sed Buten aduersum cuspide fixit

a ℂ HIPPOLYTEN, hæc amazonum fuit regina, cui victæ Hercules baltheum sustulit. b ℂ Martia, aut bellicosa, aut Martis filia. amazones. n. se parente marte natas esse gloriari solebant. c ℂ Quē telo primū, quē postremus, homericū est interrogationem ad ipsum referre, q describitur.
ἔνθα τίνα πρῶτον τίνα δ' ὕστατον ἐξενάριξας Πατρόκλεις. ὅτε δή σε θεοὶ θάνατόνδε κάλεσσαν.
Cum musæ interrogari consueuerit, vt vos o calliope præcor aspirate canenti. d ℂ Aspera virgo epitheton ad officium belli respiciēs, alias incongrue virginē asperā diceremus. e ℂ Eumeniūq;, quia latina est declinatio ideo ne accepit accentū, nā Statius graece declinauit græcum accentum posuit dicēs, Nunc eumenium añ, & nūc añ thoras. f ℂ Longa abiete, hasta abiegna, nā arborē p hasta posuit. g ℂ Suffosso, casuro, nā suffossi eq dicunt, quos vulgo cespitatores vocāt. Alij suffuso legūt. i præcipiti, & iam cadenti. h ℂ Dū subit. s. dū se ad sustētationem ruentis inclinat, & vult vtrunq; tanta celeritate esse percussum, vt vnū ictum putares, inde est enim Præcipites pariterq; ruunt. i ℂ His addit amastrū, adiūgit. k ℂ Armis ignotis, nouis icōsuetis. l ℂ Iapyge, appulo equo. m ℂ Pellis erepta iuuenco. i. lorica. Nā pprie lorica ē tegmē de loro factū, quo maiores in bello vti cōsueuerāt. n ℂ Agrestisq; ma. ar. spa. i. agrestis, Nā sparus ē rusticū telū, d modū pedi recuruū, & alr. sparos & lāceas aliq acutas sudes portare. o ℂ Vertit i medijs. id agit, nā græce ἀναστρέφεται dixit. p ℂ Toto vertice supra ē, statius de Capaneo, Et totum trāscēdit corpore bellū. q ℂ Hūc illa exceptum, fraude circūuertū, vt Aemolus exceptum triton. r ℂ Traijcit, vis ictus ostenditur. s ℂ Siluis, pro in siluis, & est archaismos casus pro casu. t ℂ Muliebribus armis, vsus optinuit vt innuptas virgines nuptas mulieres vocemus, Nā apud maiores indiscrete virgo dicebatur & mulier, vtrunq; eni sexus tm̄ significabat, vt ecce hoc loco dič armis muliebrib', cū Camillā innuptam fuisse manifestum sit. Itē in bucolicis legimus; Ah virgo, cū Pasiphaen cōstet ex minoe ante amorem tauri filios suscepisse. Tertius ēt mulieres post partū virginē vocat in ecyra, Nam vitium est oblatum virgini olim ab nescio quo improbo. u ℂ Nomen tñ haud leue patrum manibus hoc referes telo ceci. ca. ironia est amaritudinis plena, nā si voluerim' simpliciē accipe, vt ita sit dictū, quēadmodū supra Aeneæ magni dextra cadis, icipit cōtrariū esse his piorib', vnde melius est vt pseueremus i sensu, & ita sit dictū magnā re vera gloriā laturus est ad manes parētū, quē fœminea tela superabūt. CHRI
ℂ QVEM telo, quasi dicat, tantas fuisse strage vt hoc discerni nō potuerit. Habet aūt ista iterrogatio, & admirationē, & exclamationē quod fœmina hæc potuerit.

CREDENTIS

Loricam, galeamq; inter: qua colla sedentis[a]
Lucent, & leuo dependet Parma lacerto.
Orsilochũ fugiens, magnumq; agitata per orbẽ
Eludit gyro interior[b]: sequiturq; sequentem.
Tum validã, perq; arma viro perq; ossa securim
Altior insurgens oranti, & multa precanti
Cũgeminat[c]. vulnus calido rigat ora cerebro.
Incidit[d] huic, subitoq; aspectu territus hæsit
Appenninicolæ[e] bellator filius[f] Auni
Haud ligurũ extrem[9], dũ fallere fata sinebant
Isq; vbi se nullo iam cursu euadere pugna
Posse, neq; instantem reginã auertere cernit,
Consilio versare[g] dolos ingressus, & astu[h],
Incipit hæc. quid tam egregium si fœmina forti
Fidis equo? dimitte[i] fugam, & cõminus æquo
Mecum crede solo, pugnæq; accinge pedestri.
Iam nosces ventosa[k] ferat cui gloria fraudem
Dixit: at illa furens, acriq; incensa dolore
Tradit equũ comiti paribusq;[l] assistit in armis,
Ense pedes nudo, puraq;[m] interrita parma.
At iuuenis vicisse dolo ratus, auolat ipse
(Haud mora) cõuersisq; fugax[n] aufert habenis,

a ¶ SEDENTIS, eqtis. Sane eũ ex vicino intelligimus esse percussum. b ¶ Interior, strior, breuiore. s. circulo. c ¶ Cõgeminat, hic distinguendũ est, nã nemo dicit securim vulgus cõgeminat, sed securis. d ¶ Incidit huic, figurate p in hanc. Terentius, Ego in eũ incidi infœlix locũ, vt neq; mihi amittẽdi neq; retinendi sit copia. e ¶ Appeninicolæ bellator fili⁹ auni, qa liguria maiore parte sui appẽnino ẽ cõstituta. Ligures sũt oẽs fallaces sunt, sicut ait Cato i secũdo originũ libro. f ¶ Filius auni, Aunus. s. nã vt supra diximus eos dictis parẽtibus filiorũ noĩa supprimũt eos patris cognomines intelligimus, vt Tiburti remulo ditissim⁹ oli. g ¶ Versare dolos ingressos tractare, vt Seu versare dolos, seu certe occumbere morti. h ¶ Astu, malitia, nã pprie astutos malitiosos vocamus, vñ in Terẽtio postq̃ de dño dixit seruus astute, ille iratus ait Carnifex, quæ loqtur. Cicero ita fit vt ista rõ existimet astuta, meũ tñ hoc cõsiliũ necessariũ. i ¶ Dimitte fugam, equi celeritatẽ cui fidis relinque. fuga. i. celeritas, vt Iuuenalis etiã indicat versus cuius clara fuga ante alios & primus in æquore puluis. k ¶ ventosa ferat cui gloria fraudẽ, hæc est vera & antiq̃ lectio, vt sit sensus pedes cõgredere, iã cognosces cui lanis iactãtia afferat pœnã, nã fraudẽ pœnam veteres vocabant, vt etiã in antiquo cognoscitur iure. Salustius in catilinario, Diẽ statuit ante quã sine fraude liceret ab armis discedere, si et laude legerimus erit sensus agnosces cui inanis gloria afferat laudẽ, ventosa aũt gloria est, quã græci κενοδοξίαν vocãt. l ¶ Paribusq; assistit in armis, pedes sicut & illũ cõgressorũ putabat. m ¶ Pura parma, tunc enĩ primũ in bella descẽderat, cũ tirones pictas minime gestarẽt parmas. n ¶ Fugax, fugitiuus.

nã nomen est p principio, nõ. n. fugacẽ possimus accipere, quẽ supra legimus bellatores. ¶ SEDENTIS, idest illius equitis qui i equo sedet. ¶ Lucent, apparẽt, quoniã rima quæ ẽ inter finem galeæ, & summitatẽ parmæ relinquit illã partẽ corporis apertam. ¶ Congeminat. s. i. duplicant vulnus agendo securi. ¶ Incidit huic, idest in hũc, incidere autẽ in aliquẽ est cum nihil tale expectantes aliquẽ obuiam offendimus. sæpius autem dicimus hoc de re infœlici q̃ de fœlici. ¶ Appẽninicolæ, liguris, maior enim liguriæ pars in montib⁹ ab Appennino deductis posita est. ¶ Auno, non sine rõne fictum nomen. Nam Aunus antiquissimus rex est liguriæ. ¶ Fallere, nam vitiũ vernaculum est illius nationis. Cato in originib⁹ ait, Ligures esse versipelles, fallaces, malignos. ¶ Consilio & astu, idest astuto cõsilio. Astu autẽ malitiosa calliditas est dictum ab asty græce vrbe, nam q intra vrbes versanẽ callidiores sũt quam qui in agro degunt. Asty autẽ non omnes græci sed Athenięses vrbem dicũt, quod verbum ægyptiacuz est. Athenæ enim vt est apud Plato. ægyptiorum colonia est. Fraudẽ recte vt puto, Seruius fraudem, & non laudem legit. Nõ autem placet q fraus pœnam significet, Nam quãuis dicat Salo. diem statuit antequam sine fraude liceat ab armis discedere. Sentẽtia est antequã non dabitur fraudi. Ergo cui ventosa gloria, idest inanis gloria afferat fraudem. Nam cum ex tua vanitate tu iactes fortitudinem, si relinques equum cuius viribus tu fallis homines ostendens te esse fortem cum ipsa fortitudo sit tibi ab equo, si pedes pugnabis succumbes, & lanis tua gloria demonstrabitur. ¶ Furens[l], nam fœmina impatientior iræ est q̃ vir, & appetentior gloriæ.

XII. a ¶ VANE Ligur, aut fallax, aut inaniter iactans, Nam vanos stultos posteriores dicere cœperunt, vnde tractum est etiam in neotericis. Iuuenalis, Sic libitum est vano qui nos distinxit othoni. quid autem hoc loco vane significet consequentia demonstrant. Frustraq; animis elate superbis. b ¶ Lubricus, falax, mobilis. c ¶ Pernicibus ignea plantis, modo velocibus, alias perseuerantibus. Nam pernix interdum velox, interdum perseuerans significat, vt ipse in georgicis, Et inter dura iacet pernix in strato saxa cubili. d ¶ Transit equũ cursu, nũc hoc incredibile esse videret, nisi præmisisset in septimo, Illa vel intactæ segetis per summa volaret Gramina, nec teneras cursu læsisset aristas. e ¶ Aduersa, opposita. f ¶ Accipiter saxo sacer ales ab alto, sacer ideo quia est marti consecratus, aut auibus execrabilis, vt Auri sacra fames. Aut quod verius est nomen græcum expressit, nam ἱέραξ dicitur, hoc est sacer. ἱερεὺς enim sacerdos vocatur. Cur autem græce ita dictus sit, ratione non caret, quæ nota est sacrorum peritis. g ¶ Consequitur pinnis. noua laus Camillæ siquidem accipiter columbam sequitur, ipsa præcedit hostem. Ipsa etiam auium comparatio est sumpta ex contrario, nã æquius vir accipitri, Camilla compararetur columbæ. h ¶ Tunc cruor & vulsæ labũtur ab æthere plumæ, ecbasis est, idest excursus. i ¶ Nonnullis, idest non negligentibus, nam liptotes figura est. vult enim dicere, non leuiter Iupiter intuebatur ista certamina. k ¶ Instigat vocibus alas, incitat, & irritat ad reditum. primum enim est vt fugere desinant, post vt in hostes impetum faciant. l ¶ Nomine quemq; vocans, per hoc extrema necessitas indicat. m ¶ Quis metus, qualis quantus, qui vos etiam fœminas timere compellit, vnde paulopost, Quæ tanta animis ignauia venit? Fœmina palantes agit. n ¶ O nunq̃ dolituri idest stulti. Stultus est enim qui quis iniuria nõ mouetur, & bene nunq̃ siquidem ante sæuitiam Mezentij pertulerũt, nec se vlti sũt, nũc præbent terga mulieri. & ne hinc quidem cõmouentur dolore. o ¶ Atq; hæc agmina vertit, δεικτικῶς idest multitudinem tantam. p ¶ Irrita, inertia quæ nos vlcisci minime valeant. q ¶ At non in Venerem segnes, latenter dicit hoc fugitiua mulierem, quia armata est à Liris primi ad hunc curritis serum. r ¶ Nocturnaq; bella, coitum alibi, Et siquando ad prælia ventum est. s ¶ Curua tibia, symphonia, chorum. Bacchi autem ideo quia apud veteres ludi theatrales non erant nisi in honorem Liberi patris.

Quadrupedemq; citum ferrata calce fatigat.
Vane[a] Ligur, frustraq; animis elate superbis
Nequiq̃ patrias tentasti lubricus[b] artes:
Nec fraus te incolumem fallaci perferet Auno.
Hæc fatur virgo, & pernicibus[c] ignea plantis
Transit [d]equum cursu, frenisq; aduersa[e] p̃hensis
Congredit, pœnasq; inimico ex sanguĩe sumit
Quam facile Accipiter[f] saxo sacer ales ab alto
Consequit[g] pinnis sublimẽ in nube Colũbam.
Cõprensamq; tenet, pedibusq; euiscerat vncis.
Tunc[h] cruor, & vulsæ labunt ab æthere plumæ.
At non hæc nullis[i] hominũ sator, atq; deorum
Obseruãs oculis summo sedet altus Olympo.
Tyrrhenum Genitor Tarcontem in prælia sæua
Suscitat. & stimulis haud mollibus incitat iras.
Ergo inter cædes, cedentiaq; agmina Tarcon
Fertur equo, variisq; instigat[k] vocibus alas
Noĩe[l] quẽq; vocans, reficitq; in prælia pulsos.
Quis[m] metus o nunq̃[n] dolituri, & semp inertes
Tyrrheni, quæ tanta animis ignauia venit?
Fœmina Palantes agit, atq; hæc[o] agmina vertit
Quo ferrũ, qd ue hæc gerim[9] tela irrita[p] dextris?
At non[q] in Venerem segnes, nocturnaq;[r] bella:
Aut vbi curua[s] choros indixit Tibia Bacchi:

CHRI. ACCIPITER, accipitrum genera sexdecim ponit Plinius in eis enumerat circon altero pede claudum, item triorchen a numero testium. Buteonem auis marti sacra est, vnde græce ἱέραξ dicitur. Puto omne genus auium quæ ex raptu viuunt accipitris nomine excepta aquila venire. ¶ Fœmina, indignatio a sexu. ¶ Pallantes, item a modo, nam quod fœmina illos pellat turpe est, quod autem ita pellat, vt pallantes sine ordine fugiãt turpissimum. ¶ Hæc agmina, quasi dicat, tã robusta, tam valida. ¶ Quo ferrum, nam frustra fertis quo vti non audetis. ¶ At nõ in venerem segnes, quasi dicat cum torpetis in bello, vtinam & in omni voluptatum genere torpeatis.

EXPECTATE,

SER. a [EXPECTATE, pro expectatis, modum pro modo posuit. b [Secundus aruspex, p secunda sacra. i. prospera, sicut econtrario Homerus παντι κακον. i. malorum diuine. c [In altos lucos, illic. n. epulabant sacris diebus. d [Morituros & ipse, moriturus alo, nã moriturus non est, qđ aût ait & ipse, aut ad Camillam, aut ad Venulum respicit. e [Turbidus, terribilis. f [Direptũq3 ab equo dextra complectit hostem, hoc de historia tractum est, nam C. Iulius Cæsar cũ dimicaret i gallia, & ab hoste raptus equo ei' portaret armatus, occurrit de hostibus q cum nosset e isultãs ait eccos Cæsar, qđ gallorũ lingua dimitte significat, & ita factum est, vt dimitteretur. hoc aût ipse Cæsar in ephemeride sua dicit, vbi propriam commemorat fœlicitatem. g [Exit, euitat, vt Atq3 oculis vigilantibus exit. h [Vtq3 volãs alte, homerica cõparatio.

ὄρνις γὰρ σφιν ἐπῆλθε περησέμεναι μεμαῶσιν
αἰετὸς ὑψιπέτης ἐπ' ἀριστερὰ λαὸν ἐέργων
φοινήεντα δράκοντα φέρων ὀνύχεσσι πέλωρον
ζωὸν ἔτ' ἀσπαίροντα, καὶ οὔπω λήθετο χάρμης.
κόψε γὰρ αὐτὸν ἔχοντα κατὰ στῆθος περὶ δειρὴν
ἰδνωθεὶς ὀπίσω, ὁ δ' ἀπὸ ἕθεν ἧκε χαμᾶζε
ἀλγήσας ὀδύνῃσι, μέσῳ δ' ἐνὶ κάββαλ' ὁμίλῳ
αὐτὸς δὲ κλάγξας πέτετο πνοιῇς ἀνέμοιο

Expectate[a] dapes, & plenæ pocula Mensæ,
Hic amor, hic studiũ, dũ sacra secũd[b] Aruspex
Nunciet. ac lucos vocet hostia pinguis i altos[c].
Hæc effatus equũ in medios moriturus[d] & ipse
Concitat, & Venulo aduersuz se turbidus[e] ĩfert,
Direptumq3[f] ab equo dextra cõplectitur hostez,
Et gremiũ ante suũ multa vi concitus aufert
Tollitur in cœlum clamor, cunctiq3 Latini
Conuertere oculos, volat igneus æquore Tarcõ
Arma, virumq3 ferẽs. tũ summa ipsius ab hasta
Defringit ferrum, & partes rimatur apertas,
Qua vulnus letale ferat. contra ille repugnans
Sustinet a iugulo dextram: & vim viribus exit[g].
Vtq3 volans[h] alte, raptum cum fulua Draconẽ
Fert Aqla, iplicuitq3 pedes, atq3 vnguib[9] hæsit
Saucius at Serpens sinuosa volumina versat,
Arrectisq3 horret squamis: & sibilat ore
Arduus isurgẽs, illa haud minus vrget adunco
Luctantem rostro, simul æthera verberat alis,
Haud aliter prædã Tiburtũ ex agmine Tarcon
Portat ouans. ducis[i] exemplũ, euẽtumq3 secuti
Meonidæ[k] incurrunt. Tum fatis debitus Aruns
Velocem iaculo, & multa prior arte[l] Camillam
Circuit, & quæ sit Fortuna facillima tentat.
Qua se cũq3[m] ferẽs medio tulit agmine Virgo:
Hac Aruns subit, & tacitus vestigia lustrat.

i [Ducis exemplũ euentumq3, scilicet virtutem & fœlicitatẽ. k [Meonidæ, lydi, vt Meoniæ dilecta iuuentus. l [Arte, fraude dolo, vt Arte pelasga. m [Quã se cunq3 ferens medio tulit agmine virgo Hac aruns subit, vt etiã supra diximus, ita poeta loqt, vt in aliquibus locis det suspitionem q Aruns de turni partibus fuerit, nãq3 & cuz Camilla impetum fecit & cum ipsa rursus recedit, qđ nisi de socio si procedit. Donatus etiam dicit esse manifestum signum socium fuisse, q Apollinem soractis innocat mõtis, de quo Turno venisse cõstat auxilio, licet posset fieri, vt alterius loci innocet numen. Item ad argumentũ Vocat patrias remeabo inglorius vrbes. quod etiam de hoste procedit, nã superare fœminã nullam constat esse virtutem.

[AQVILÆ. Comparatio appositissima, vt enim & aquila & serpens fortissimi sunt, ita illi duo fortissimi erant itidem mira perspicacitate, vt illi sunt. DON.

[ARVSPEX, ab ara, & inspiciendo dicitur quoniam cæsa iam hostia iuxta aram exta rimãtur, & ex illorum situ colore, imminutione, vel augmento futura prænoscunt. Dicuntur alio vocabulo extispices ab extis inspiciendis. [Direptumq3 ab equo, ostendit non fuisse intentionem in socios ex tumiditate aut vaniloquentia, sed a conscientia propriæ fortitudinis. Fuit enim omnino heroicum. Quod hostem ab equo ad se attraheret, secũq3 portaret. [Tollitur in cœlum & mouebatur enim miraculo rei q celeritate summa arma, & virum tanta vi portaret, vt etiam superessent vires ait, & ferrum ex sua hasta ra CHRI.

peret, illamque interimeret, quamuis repugnantem conaretur, poterat ergo suo iure sociorum inertiam reprehendere. ¶ Debitus, Fatis, vel destinatus a fatis & hoc fatis deberet, scilicet interimere Camillam, vel debitus fatis quoniam inde esset moriturus, Ostendit autem magnam fuisse eius astutiam.

SER. a CIRCVITV, proprie, namque circuire insidiantium est, vnde est Nec gregibus nocturnus obambulat. b ¶ Certam hastam, inuitabilem, vnde contra Incertam excussit ceruice securim, idest infirmam vitabiles. c ¶ Sacer cybele, nam montem pro numine quod in eo colitur posuit, & bona occasio ad mortem Camillæ, vt sacerdotes maioris numinis conetur occidere, & quod quasi exauctoratur Dianæ fauor interueniete maioris numinis iracfidia. d ¶ Quæ pellis ahenis in plumam squamis auro consorta tegebat, cataphractum eum fuisse significat. Cataphracti autem equites dicuntur qui & ipsi muniti ferro sunt, & equos similiter munitos habent, de quibus Salustius, & quis paria operimenta erant, quæ lintea ferreis laminis in modum plumæ adnexuerant, nunc pro linteo pellem imposuit, & æneas squamas æreas laminas intelligimus. e ¶ In plumam, vero est in similitudines plumæ, vt Excisum euboicæ latus ingens rupis in antrum, idest in antri similitudinem. Sane sciendum quod ipsos equites cataphractos dicimus. Salustius, Et sequebantur equites cataphracti. f ¶ Spicula torquebat lycio cortynia cornu, cretenses sagittas lycio arcu dirigebat, quod vt etiam supra diximus ad ornatum poni consueuit. g ¶ Cassida, pro cassis, nam accusatiuum posuit pro nominatiuo. h ¶ Pictus acu tunicas & barbara tegmina crurum, pictus tunicas pictus crurum barbara tegmina, idest habebat vestem phrygionis arte perfectam. Sane Armorum longa descriptio illuc spectat, vt in eorum cupiditatem merito Camilla videatur esse succensa. i ¶ Fœmineo, imperiti, irrationabili, vt Fœmineæ ardentem.

Qua victrix redit illa, pedemque ex hoste reportat,
Hac iuuenis furtim celeres detorquet habenas.
Hosque aditª, iamque hos aditus: omnemque perrat
vndique circuitum^a, & certam^b quatit improbus hastam.
Forte sacer^c Cybele Choreus, olimque sacerdos
Insignis longe phrygijs fulgebat in armis,
Spumantemque agitabat equum, quem ^d pellis ahenis
In plumam^e squamis, auroque inserta tegebat.
Ipse peregrina Ferrugine clarus, & Ostro
Spicula^f torquebat lycio Cortinia cornu.
Aureus ex humeris sonat Arcus, & aurea vati
Cassida^g, tum croceam chlamydemque, sinusque crepantes
Carbaseos, fuluo in nodum collegerat auro
Pictus^h acu tunicas, & barbara tegmina crurum,
Hunc virgo, siue vt templis præfigeret arma
Troia, captiuo siue vt se ferret in auro
Venatrix, vnum ex omni certamine pugnæ
Cæca sequebatur, totumque incauta per agmen
Fœmineo^i prædæ, & spoliorum ardebat amore.
Telum ex insidijs cunctantem tempore capto
Conijcit, & superos Aruns sic^d voce precatur.

DON. CYBELE, Locus est in quo Cybele colebatur. ¶ squama, serpentis & piscis quam facit compositio naturalis. Nam & ordinibus digesta est, & viarum plurimarum impressione distincta. Quicquid igitur in hanc similitudinem facit artifex squama dicitur. Hæc sit ex minutis laminis inuicem se retinentibus, & ita digestæ, vt est in auibus pluma. ¶ Peregrina, quasi dicat, ex melioribus regionibus aduecta. ¶ Cornu, Ligni species est. ¶ Barbara, nomen artis indicat, nam qui hanc exercent Barbaricarij dicuntur qui auro, & varijs filis hominum, & aliarum rerum figuras exprimunt acu pingentes.

¶ Tandem, quia diu insectatus fuerat ¶ Teda, hoc lignum naturali succo veluti oleo, violentius ardet, Primi electi.

CHRIS. FORTE sacer. Hos omnes versus vsque ad eum locum. Hunc virgo ex eo genere dicendi constat quod cultum & floridum appellant. ¶ Ferrugine, De qua diximus in Geor. ¶ Barbara, quasi aurea & ornata, quoniam Barbari diuitijs pollent. Vnde alibi, Babarico postes auro. Hunc ostendit poeta naturalia penitus tolli non posse, erat quidem egregia fœmina, & inter viros enumeranda, Sed tamen vt fœmina nimia cupiditate talium rerum quas viri contemnunt ardebat vnde dixit fœmineo amore. ¶ Incauta, nam quicunque nimia cupiditate fert, rationem amittit, vnde nullam sibi cautionem adhibere potest.

SVMMI

Summe[a] Deum sancti[b] custos Soractis Apollo
Quē primi colimus, cui pineus[c] ardor aceruo[d]
Pascitur, & mediū freti[e] pietate per ignem
Cultores multa[f] premimus vestigia pruna
Da pater hoc nostris aboleri dedecus armis
Omnipotens, non exuuias[g], pulsæ ue trophæū
Virginis, aut spolia vlla peto, mihi cætera laudē
Facta ferent. hæc dira meo dū vulnere pestis
Pulsa cadat, patriam remeabo inglorius vrbem.
Audijt, & voti Phœbus succedere partem
Mente dedit, partem[h] volucres dispersit in auras
Sterneret, vt subita turbatam morte Camillam
Annuit oranti: reducē vt patria alta videret
Non dedit. inq; notos vocē vertere procellæ.
Ergo vt missa manu sonitū dedit hasta p auras,
Conuertere animos acies, oculosq; tulere
Cuncti ad reginā Volsci. nihil, ipsa nec auras.
Nec sonitus memor, aut veniētis ab æthere teli,

a ¶ SVMME deum, ex affectu colentis dicitur, nā Iuppiter summus est. b ¶ Sancti custos Soractis apollo. Soractis mons ē hirpinorū in flāminia collocatus, ĩ hoc āt mōte cum aliqñ Diti patri sacrū persolueret (nam manibus cōsecratus est) (subito venientes lupi exta rapuerunt, quos cum diu sequerētur delati sunt ad quandā speluncam halitus ex se pestiferus emittentē, adeo vt iuxta stantes necaret, exinde est orta pestilētia q̄ fuerāt lupos secuti, de q̄ rñsus ē posse eā sedari si lupos imitarent. i. rapto viuerēt, qđ postea q; factus ē dicti sunt ipsi populi hirpini sorani, nā lupi sabinorū ligua hirpi vocant. Sorāni vo a Dite, nā Ditis pr̄ Soranus vocat, q̄si lupi Ditis patris, vñ memor rei Vir. Aruntē paulopost pparat lupo q̄si hirpinū soranū. c ¶ Pineus ardor: ignis περίφρασις. d ¶ Aceruo, pyra coaceruatiōe lignorū. e ¶ Freti pietate, iste qdē h̄ dixit, s; Varro vbiq; expugnator religiōis ait, qui qđdā medicamētū describeret, vt solēt hirpini, q ambulaturi p ignes medicamēto plātas tigūt. f ¶ Multa pruna, inter prunas, pruna aūt q̄ diu ardet dr̄. Hora. Prætextā latū clauū prunæq; bathyllū, cū aūt extincta fuerit carbo noiat. Terētius, Tā excoctā atq; atrā reddā q̄ carbo ē, nā pruna a perurēdo dicta ē. g ¶ Exuuias pulsæ ue trophæū exuuias occisæ, pulsæ trophæū. & ppric, nā vt supra diximus hostib' occisis triūphabāt, de fugatis figebāt trophæa. h ¶ Partē mēte dedit pt̄ volucres dispūt ĩ auras, bona moderatio Apollinis īter sacerdotis pces, & volūtatē sororis, ē āt hom. orāte p patroclo achille.

ὣσ ἔφατ' εὐχόμενος τοῦ δ' ἔκλυε μητίετα
Ζεύς
τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατὴρ ἕτερον δ' ἀ
νένευσεν
νηῶν μέν οἱ ἀπώσασθαι πόλεμόν τε μά
χην τε
δῶκε, σόον δ' ἀνένευσε μάχης ἀπονέε
σθαι.

i ¶ Nil ipsa nec auras, nec sonit' memor, hæc ē antiq̄ lectio, nā apud maiores trahebat īter dū a græco gēitiuus singularis, hic ēt pr̄familias & materfamilias, q̄ duo tm̄ noīa remanserūt, nā nec hui' auras dicim', nec huius custodias s; Salustiū q ait Castella custodias thesaurorū p custodiæ. & ita. n. ēt a sp ītelligit, licet alij custodias accusatiuus velint. Sane pr̄familias qñ dicim', familias, īdeclinabile ē, si autē pr̄ familiæ dicere voluerimus, iā non erit vnū nomē, sed locutio, & familiæ erit datiu', nā pr̄ mihi ē dicimus. Terētius, Natura tu illi pater es, cōsilijs ego. Multi tñ volūt in nūero plurali nomen vtrunq; declinari, vt dicamus hi patres familiæ horū patrū familiarū. ¶ SVRACTIS, Hyrpi familiæ in agro faliscorum sacrificium annuum ad soracte mōtē apollini faciunt id operātes gesticulatiōib' religionis īpune exultant ardētibus lignorū struibus in honorē diuinæ rei, & flāmis parētibus cuius deuotiōis mysteriū. ¶ Senatus. c. honorauit omniū munerū vacatione perpetua illis donata, Ait Solinus, idē ait Pli. soracte mons est in agro falisco sacer apollini. Aiunt ad montis radicem locum fuisse Diti sacrum in quo cum sacra fierent lupi ex ignibus exta rapuerunt, quos sacerdotes vsq; ad terræ hiatus. Vnde pestilens aer exalabat insecuti sunt q morbo omnia vicina loca implicuit. Fuitq; oraculum posse sedari morbum si incolæ raptu viuerent, vt lupi fecerunt. Ob hocq; appellati sunt hirpi sorani, quia lingua sabina hirpus lupum, & soranus Plutonem significat, Hinc samnites qui hirpos lupos dicunt, videntur a sabinis originem trahere. ¶ Nihil ipsa nec auras. Ostendit quod dixerat Totumq; incauta p agmen. Ponit autem hoc optimum exemplum hominibus: quantam pernitiem afferant hominibus nimiæ cupiditates cum ita mentes occæcatas reddant, vt præcipites delati in omne periculum ferantur.

SER. a ¶PAPILLAM exertã, nudam. sane mã/milla est ois eminẽtia vberis, pupilla vo breue illud vnde lac trahit. b ¶Dominã, reginã, vt Hi dominam ditis thalamo deducere adorti. c ¶Virginis audet, sic fuerat cõsternatus, vt etiam vulneratam timeret. d ¶Occiso pastore lupus, bene pastori reginã cõparat, nã reges ipsi pastores vocantur, Home. ποιμένα λαῶν. e ¶Caudã pauitantem remulcẽs, quæ timorẽ indicat ꝑ ipse pauitans. f ¶Turbidus, nunc tim:dus, sup terribil, vt venulo aduersus se turbidus īfert, g ¶Mucro, hinc apparet mucronem eẽ cuiuslibet teli acumen. h ¶Frigida leto, aliũ telo le/gũt, & itelligũt vulneř. i ¶Partiri curas, subaudis ɔsueuerat. k ¶Hæc ita fatur, vnum abondat. nã supraait alloquitur. l ¶Potui, absolute, vel pugnare vel viuere. m ¶Succedat pugnæ, alus bellatricis oñdit, q̃ non se dolet lucẽ, sed bella deserere. n ¶Nõ spõte fluens nõ spõte vt supra, Portisq; ab equo regia sub ipsis Desiluit. quã tota cohors inimica relicts Ad terrã defluxit eqs. o ¶Paulatĩ exoluit se corpore, Vitaq; cũ gemitu fugit indignata sub vmbras, seruat hi vbiq; vt iuuenum alas a corporib⁹ dicat cũ dolore discedẽ, q adhuc eẽ supstites poterãt, qð ẽt ð Turno dictur⁹ ẽ, idẽ Ci. I Catõe maioř ait, iã ols ɔglutĩatio recẽs ægre iueterata facillime diuellit, & ẽ Home. ψυχὴ, δ᾽ ἐκ ῥεθέων πταμένη ἄϊδος δὲ βεβήκει. ὃν πότμον γοόωσα λιποῦσ᾽ ἀνδροτῆτα καὶ ἥβην.

¶EXERTAM, vt de amazonibos diximus. ¶Hæsit, ita fixa est, vt non laberet a vulnere. ¶Virgineũ, Pathos ab ætate ꝗ a sexu. ¶Bibit. Quãuis præteritũ sit dissyllabũ, & ꝓpterea deberet ꝓduci ꝓma syllaba, tñ vt in paucis aliis corripitur. ¶Trepidæ, & festinæ & timẽtes. ¶Fugit, exprimit naturã eius q̃ īsidijs valeat, apto marte nihil audeat. ¶Lætitia, quia voti cõpos fuerat. ¶Metu, q̃ñ erat loc⁹ fraudi, & ipse nã meticulosus erat. ¶Occurrere, Virgi. Viderat se illã vulnerasse, sz cuz nesciret q̃le esset vulnᵉ homo meticulosus ne illa mortes vlcisci anteq̃ caderet posset verebař. ¶Lupus, Optie illũ lupo cõparat qð alal insidijs plus q̃ apto marte valet. ¶Turbidus, vehemẽter ex motu perturbatus. ¶Illa trahit, Nã neq; ex vulnẽ ita alo ɔsternata erat, gn tentaret. ¶Mucro ferreus .i. ferrug hastæ in mucronẽ .i. in acutũ ꝓductũ. ¶Labif, Repetitio ẽ color q ad ɔmiserationẽ cõmouendũ valet. Mouet primũ pathos a pulchritudine puellæ, inde a robore animi ipsi⁹ quæ I mortẽ manifesta non oblita est salutis publicæ. ergo dũ expiraret misit q̃ Turnus vt periculo succurrat admonerẽt. V sa etiam est cautione, vt eã mitteret, cui⁹ sibi fidea I multis alijs reb⁹ fuisset perspecta. ¶Hactenus, breuissima oratio, & rei, & tẽpori accõmodata. In primis enĩ excusat impotẽtiam suam ne temere videaf pollicita in superiorib⁹ fuisse. ¶Succedat, mihi deficiat. ¶Arceat, Ostẽdit ꝓsentaneũ periculum, nã arcemus q iam ruunt. ¶Iam vale, vt in extrema morte charitatem in eam ostendat.

Hasta sub exertam donec perlata papillam[a]
Hæsit, virgineumq; alte bibit acta cruorem.
Concurrũt trepidæ comites, dominamq;[b] ruẽtẽ
Succipiunt fugit ante omnes exterritus Aruns.
Lætitia, mixtaq; metu, nec iam amplius hastæ
Credere: nec telis occurrere virginis[c] audet.
Ac velut ille, prius quam tela inimica sequãtur
Continuo in montes sese auius abdidit altos
Occiso[d] Pastore Lupus, magno ue Iuuenco
Conscius audacis facti, caudamq;[e] remulcens
Subiecit pauitãtem vtero, siluasq; petiuit.
Haud sec⁹ ex oculis se turbidus[f] abstulit Arũs:
Contentusq; fuga medijs se immiscuit armis.
Illa manu moriens telum trahit, ossa sed inter
Ferreus ad costas alto stat vulnere mucro[g].
Labitur exanguis, labuntur frigida[h] leto
Lumina, purpureus quõdaz color ora reliquit.
Tunc sic expirans Accam ex æqualibus vnam
Alloquitur, fida ante alias[i] quæ sola Camillæ
Qui cum partiri[i] curas, atq; hæc ita[k] fatur.
Hactenus Acca soror potui[l], nũc vlnus acerbũ
Conficit, & tenebris nigrescunt omnia circum,
Effuge, & hæc Turno mãdata nouissima perfer
Succedat[m] pugnæ, Troianosq; arceat vrbe.
Iamq; vale, simul his dictis linquebat habenas
Ad terram non sponte[n] fluens tum frigida toto
Paulatim[o] exoluit se corpore, lentaq; colla.
Et captum leto posuit caput arma relinquens.

DON. ¶Ante omnes, dimissis oĩbus actionibus;

CC LAMOR

Vitáq; cum gemitu fugit idignata sub vmbras
Tum vero imẽsus surgens ferit aurea clamor[a]
Sidera, deiecta crudescit [b]pugna Camilla
Incurrunt densi simul omnis copia Teucrum
Tyrrheniq; duces, Euádriq; arcadis alæ,
At Triuiæ[d] custos iádudum in montibus Opis
Alta sedet summis, spectatq; interrita pugnas.
Vtq; procul medio iuuenũ in clamore furentũ
Prospexit tristi multatam[c] morte Camillam,
Ingemuitq;, deditq; has imo pectore voces.
Heu nimium Virgo, nimium crudele luisti
Suppliciũ, Teucros conata[e] lacessere bello.
Nec tibi desertæ in dumis coluisse[f] Dianam
Profuit, aut nostras humero gessisse sagittas.
Non tamen indecorem tua te Regina relinquet
Extrema iá morte, neq; hoc sine[g] nomine letum
Per gentes erit, aut Famam[h] patieris inultæ.
Nam quicũq; tuũ violauit vulnere corpus.
Morte luet merita, fuit ingés monte[i] sub alto
Regis Dercenni terreno ex aggere bustum
Antiqui Laurẽtis, opacaq; ilice tectum.
Hic Dea se primũ rapido pulcherrima nisu
Sistit, & Arũtem tumulo speculatur ab alto.
Vt vidit fulgentem armis, ac vana[k] tumentem.
Cur inquit diuersus abis? huc dirige gressum,
Huc periture veni, capias vt digna[l] Camillæ
Præmia, tu ne[m] etiam telis moriere Dianæ?
Dixit, & aurata volucrem Threissa sagittam
Deprompsit pharetra, cornuq;[n] infensa tetẽdit,
Et duxit longe, donec curuata coirent[o]
Inter se capita, & manibus iam tangeret æquis
Leua aciem ferri, dextra neruoq; papillam.

a ¶ CLAMOR sidera, troianorum scilicet qui exultabant. b ¶ Crudescit, crudelior fit cæde multorum, nam crudus & crudelis a cruore dicitur. c ¶ Multatam, debilitatam. d ¶ At triuiæ custos, ministra. e ¶ Conata lacessere teucros, propter illud Bellum importunum ciues cum gente deorum Inuictisq; viris geritis. f ¶ Coluisse dianam profuit, non deam incusat, sed fatorum necessitatem, contra quæ nec numinis opitulatur auxiliũ. g ¶ Sine nomine, sine gloria, sine fama. h ¶ Famam patieris inultæ, nec inuidicatæ ignominiam sustinebis, quod etiam Dido dolet dicens, Moriemur inultæ, sed moriamur ait. i ¶ Monte sub alto, vt Mõte sub aerio. Apud maiores nobiles aut sub montibus aut in montibus sepeliebantur, vnde natum est, vt supra cadauera aut pyramides fierẽt, aut ingẽtes collocarentur columnæ. Luc. & regum cineres extructo monte quiescant Cum Ptolomeorum matres seriemq; pudendam Pyramides claudant. k ¶ Ac vana tumentem, plenum κενοδοξίας. l ¶ Digna camillæ præmia, sic in secundo Persoluant grates dignas, & præmia laudũ Reddant. Item alibi, Et hæc tibi porto Dona prius m ¶ Tu ne etiam telis moriere dianæ? cum ingenti amaritudine dictum est, nã etiam ei genus inuidet mortis, q̃d autem ait tu ne etiam, ad Niobes numerosam prolem sobolem. n ¶ Cornuq; insensa te. cornu accusatiuus est singularis, ac si diceret Arcumq; infensa tetendit, nam horum dubiorum casus ex similibus vel synonimis cõprobantur. o ¶ Coirent inter se ca. homerica est ista descriptio pandaro fœdera iussu palladis confondente.

ἕλκε δ' ὁμοῦ γλυφίδας τε λαβὼν καὶ νεῦρα βόεια νευρὴν μὲν μαζῷ πέλασεν τόξῳ δὲ σίδηρον

¶ PVLCHERrima. Boná cõsilio hic intelligẽ. ¶ Cur inquit, Hæc loquitur secũ ex dolore. ¶ Tu ne etiã, Idignatur q̃ telis Dianæ sit periturus. ¶ CVM GEMITU fugit indignata. Nã quoniam immatura erat mors indignabatur magis mori. ¶ Tũ vero. Ostendit quid possit dux egregius in pugna: Cum ipsa sola tot hostes sustinere potuerit. Qua extincta, & hostibus vires restauratæ sunt, & sui conturbati facile cedebant. ¶ Morte luet fuit ingens, Ex loci descriptione res facit verisimilem. ¶ Dercenni, Hic ex antiquissimis regibus latij fuit, quem aliqui sub nomie Latini posuerunt. ¶ Terreno, cõsueuere prisci sepulchris, aut colũnas superponere, aut magnas moles, aut sepulchra i altis locis struere. ¶ Nisu conamine, idest volatu. ¶ Cur inquit, Oratio amara & felle plena. ¶ Tu ne etiã, Dolet quia non putat illum dignum, q̃ Dianæ telis periret. ¶ Cornu, corneum arcum. ¶ Capita, Extremitates arcus.

DOM. CHRI.

Extemplo teli[a] stridorem: aurasq; sonantes
Audijt [b] vna Aruns: hæsitq; in corpore ferrum.
Illum expirantem socij, atq; extrema gementes
Obliti ignoto[c] camporum in puluere linquunt
Opis ad æthereum pinnis aufertur Olympum.
Prima fugit domina amissa leuis ala Camillæ:
Turbati[d] fugiũt Rutuli fugit acer[e] Atinas
Disiectiq; duces: desolatiq;[f] manipli
Tuta petunt, & equis auersi ad moenia tendunt
Nec quisq̃ instantes teucros, letumq; ferentes
Sustentare valet telis, aut sistere contra.
Sed laxos[g] referũt humeris languentibus Arcus,
Quadrupedũq; putrẽ cursu quatit vngla cãpũ
Voluitur ad muros caligine turbidus atra.
Puluis: & e speculis percussæ pectora matres
Foemineum[h] clamorem ad coeli Sidera tollunt
Qui cursu portas primi rupere patentes.
Hos inimica super mixto premit agmine turba,
Nec miserã[i] effugiũt mortẽ, sed limine in ipso
Moenibus[k] in patrijs, atq; inter tuta domorum.
Confixi expirant animas, pars claudere portas
Nec socijs aperire[l] viam: nec moenibus audent,
Accipere orantes, oriturq;[m] miserrima cædes
Defendentum[n] armis aditus, inq; arma ruentũ.
Exclusi añ oculos lachrymantũq; ora parentũ:
Pars in præcipites[o] fossas vrgente ruina
Voluitur: immissis pars[p] cæca & concita frenis
Arietat in portas: & duros obijce postes.
Ipsæ de muris summo[q] certamine Matres
(Mõstrat amor verus patriæ) vt videre Camillã

SER. a CTELI.st. Hom. λίγξε δ' ἰὸς. b Audijt vna aruns hæsitq; in cor. fer. celeritas iaculantis exprimitur. Sta. cum iam percussus dixisset extinctum ait Nec dum certi tacet arcus amyntæ. c Ignoto cã. in pul. lin. faciente numinis iracundia est relictus, vt nec sepulturas posset mereri. d Turbati fu. ru. hoc ad Camillæ ptinet laudẽ, quã amissa sí mutantur fata bellorũ. e Acer ar. s. fugit tamen. f Desolatiq; mani. signiferi deserti, quod ẽ nimij discriminis. nanq; hoc vbiq; dux præcipit, vt frequẽter circa se sint milites, sicut in Salu. legimus. Manipli autẽ dicti sunt signiferi, qa sub Romulo paup adhuc roman⁹ exercit⁹ hastis fœni manipulos illigabat, & hos pro signis gerebat, vñ hoc nomen remansit. Ouidius in fastis, Illa quidẽ e fœno, sẽ erat reuerentia fœno, quantã nec aquilas cornis habere tuas. Pertica suspẽsos portabat longa maniplos, vnde maniplaris nomina miles hẽt. g Laxos ar. non intẽtos, sed iam solutos. h Fœmineũ cla. impatientem. nam iam dixerat mřes, per quod muliebrem clamorem poteramus accipe. i Miseram mor. qa sequit limine in ipso. k Mœnib⁹ in. p. s. vbi se iam tutos esse credebãt. l Aperire viã. i. dare aditũ, & bono locutus est ambitu, nã cũ portis via & aperit & claudit. m Oriturq; mi. cæ. sic in. ij. vbi stulit Armorũ facie & graiarũ errore iubarũ. n Defendentũ, iõ defendentũ & ruentum, qa ad masculinum rettulit, & hi defendentes facit, quod de fœminino dicimus si autem ñ neutro loquamur; defendentium dicamus necesse est, qa hæc defendentia facit, & vt supra diximus genitiuus pluralis a nominatiuo plurali minor esse non debet, qđ si forte minores cũ aliqñ inuenerimus metri necessitas fac, & incipit etiã pathos esse non declinatio. o Præcipites fo. decliues, in quas qđ potest præcipitari. p Pars cæ. irrationabilis, quæ in clausas portas more arietis ruebat, id est bellici machinamẽti. q Summo certamine, extremo discrimine vt supra, Vocat labor vltimus omnes.

CI. IGNOTO. DONA. camporũ in puluere lin. Quod fuit vltõis augmentum, vt socij illius obliuiscerentur.

CI. IGNOTO. CHRIS. camporũ in puluere linquunt, Quod fecit acerbioris vltionis vt non solum interficeretur, verum etiam inhumatus relinqueretur. Prima fugit, Ostendit quanta fuerit rerũ mutatio ex morte fortissimæ ducis, vt inde aparet quid valeat in bello fortis imperator. Fugæ autẽ descriptio illuc ptinet, vt virtus Camillæ manifestetur, & quantũ in pugna potuerit. Aduersi, scilicet hostibus. Sustẽtare, Multo ego minus repellere. Voluitur puluis turbidus caligine. i. densus, quo ostendit catervatim fugam factam. Clamorem tollunt, qa vident suos in fugam versos. Limine in ipso. Mœnibus in patrijs, Pathos a loco. Inter tuta, Non quæ essent, sed quæ esse solẽt. Audẽt, Quia timẽt ne hostes simul irruãt. Añ oculos parẽtũ, quarũ qdẽ re qđ durũ⁹ aut parẽtibus ipsis aut fugiẽtib⁹ eẽ potuit.

CI. MEPIDÆ

f CTREPIDAE, licet trepidae tamen obliti sexus tela iaculabantur. b ſ Praecipites autem aut festinae, aut in mortem ruentes. c ſ Primaeqꝫ mori pro moenibus audent, nimij doloris est, vt Me primam absumite ferro. d ſ Saeuissimus implet nuncius, vt etiã supra diximus nõ

stat esse nominatam. o ſ Cõsidunt castris, in sua quisqꝫ digressi. p ſ Moenia vallant, hinc probatur, quia & qꝫ tuentur, & qui obsident vallare dicuntur.

CAVDENT, nam supra muliebres vires est.

Tela manu trepidae[a] iaciunt, ac robore duro
Stipitibus ferrum, sudibusqꝫ imitantur obustis
Praecipites[b], primaeqꝫ[c] mori pro moenib[9] audẽt.
Interea Turnum in siluis saeuissimus[d] implet
Nuncius, & iuueni ingentẽ fert Acca tumultuꝫ.
Deletas[e] Volscorum acies, cecidisse Camillam,
Ingruere[f] infestos hostes, & Marte secundo
Omnia corripuisse, metum iaꝫ ad moenia ferri
Ille furẽs[g] (nam saeua[i] iouis sic numina poscunt)
Deserit obsessos colles, nemora aspera linquit.
Vix e conspectu exierat, campumqꝫ tenebat.
Cum pater Aeneas saltus ingressus apertos[h],
Exuperatqꝫ iugum, siluaqꝫ euadit opaca.
Sic ambo[k] ad muros rapidi, totoqꝫ feruntur
Agmine, nec longis inter se passibus absunt.
Ac simul Aeneas fumãtes[l] puluere campos
Prospexit longe, Laurentiaqꝫ agmina vidit,
Et saeuum[m] Aenean agnouit Turnus in armis,
Aduentumqꝫ pedum, flatusqꝫ audiuit equoꝝ.
Continuoqꝫ ineant pugnam, & praelia tentent,
Ni roseus fessos iam gurgite Phoebus [n]Ibero
Tingat equos, noctemqꝫ die labente reducat
Considunt[o] castris ante vrbeꝫ, & moenia[p] vallãt.

nuncius est tam qꝫ nunciator, quã qui nūciat. nuncium quod nunciatur, sm quod nũc nec de foemina, nec de re, quae nunciatur procedit nuncius, vnde multi volunt alium nuncium intelligi, Accam vo postea venisse, sed melius est vt nuncius de Acca dictuꝫ intelligamus. Nouimus enim poni aliqua in subauditione, quae ex aperto dicere nõ debemus, vt Nec dextrae erranti deus abfuit, cum necesse sit abfuit aut Iunonem, aut Alecto intelligamus. Item Salustius, Prima qui forte venientes exciperent, cum de insidijs loqueretur, quas numeri tantum pluralis esse plus qꝫ manifestum est. e ſ Deletas volscorum acies, falsum est. tantum enim fugerant, sed viꝫ exprimit nuncij, cuius mos est plus qꝫ habet veritas nunciare. f ſ Ingruere, impetum facere, vt ingruit aeneas armis. g ſ Ille furens & saeua iouis sic numina, poscũt, duplici ratione euꝫ insidias reliquisse commemorat dolore nimio & numinum voluntate, qꝫ vtrunqꝫ ideo agit, ne capi possit Aeneas.

h ſ Apertos, vacantes insidijs. i ſ Saeua iouis sic numina poscunt, Homerus: Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή. k ſ Ambo ad muros, vt tueretur Turnus, vt obsideret Aeneas.

l ſ Fumantes campos, veluti fumantis caligine pulueris. m ſ Saeuum fortem, vt Saeuus vbi aeacidae telo iacet hector. Item Nec minus interea maternis Saeuus in armis.

n ſ Ibero, oceão, occiduo. i. hispano. Hispaniam autem hiberiam ab hibero flumine cõ

ſ Pro moenib[9], pro defensione ſ Interea, Ostẽdit fortunam plurimuꝫ in re militari posse, Nam si hic nuncius quo vehementer turbatus Turnus est, & propterea coactus ex insidijs discedere, & transitum Aeneae liberum relinquere, paulo post venisset, Aeneam in insidijs excipere, & exceptuꝫ vincere potuisset, Admonet autẽ hoc loco poeta etiaꝫ praeclaros duces, nisi fortuna assit vinci posse.

ſ Deletas volscorum acies, Non enim solum referebat quae facta fuissent sed maiora addebat, Nam vt est apud Ouid. auditisqꝫ nouus semper aliquid adijcit auctor. Quae res impulit Turnum, vt consilium optime initum desereret. Nam in prouerbio est deum illis mentem eripere quos praecipitari vult. Hinc ait poeta. Nam saeua iouis sic numina poscunt. Ergo falsus nuncius victoriam eripuit. ſ Vix conspectu exierat. Ostendit ad quam breue spacium morandum fuit, vt posset vel Aeneam vincere Vel saltem ab vrbe arcere. ſ Campumqꝫ tenebat Loca plana & aperta relictis montibus & syluis. ſ Ingressus exuperat, Potuit eniꝫ vt ingressus est momento temporis superare, Non autẽ potuisset si Turnus in insidijs mansisset.

Explicit Liber Vndecimus.

ADILON.

Duodecimo Turnus diuinis occidit armis.

Modestini Iuriscõsulti. Argumentum. XII.

Turnus iã fractis aduerso Marte latinis
Semet in arma parat, pacem cupiente Latino.
Fœdus pcutič passurus ⁊ oĩa victus.
Hoc Turni Iuturna soror confundit, ⁊ ambos
In pugnã populos agit emérita Camertem.
Aeneas volucri tardatur menbra sagitta,
Anxia pro nato seruauit cura parentis,
Vrbs capitur. vitam laqueo sibi finit Amata.
Aeneas Turnum campo congressus, vtriq̃
Circunfusa acie, vita spoliauit, ⁊ armis.

P. Virgilij Maronis Aeneidos. Liber. XII.

TVRNVS [a] vt infractos aduer
so marte latinos.
Defecisse videt, sua nũc [b] pro
missa reposci,
Se signari [c] oculis: vltro [d] ĩplacabilis ardet.
Attolitq̃ animos. Pœnorum qualis in aruis
Saucius [e] ille graui [f] venantum vulnere pectus
Tũ demũ [g] mouet [h] arma leo, gaudetq̃ comãtes

SER. TVRNVS vt infractos aduerso, postquã Turnus bello defecisse videt latinos antea semper infractos. nãq; ita maior est sensus, q̃ si infractos valde fractos acceperis. b ¶ Sua nunc promissa reposci, quia dixerat ibo animis contra, vel magnũ præstet Achillem. c ¶ Se signari oculis, propter illud In te ora latini in te oculos referunt. d ¶ Vltro, aut insuper, aut antequam aliquis exposcat, spõte sua se in certamen offert. e ¶ Saucius il. κατ᾽ ἐξοχήν, i. ¶ Ille leo, idest princeps ferarum. Saucius autem pectus, idest saucius pectus habens. & bene alia verba interposuit, quia saucius pectus sonabat asperrime, & imperitis poterat solœcismus videri. f ¶ Graui vulnere, forti, vt Ferit ense grauem thymbræus osyrim. g ¶ Tũ demũ, nouissime, idest postquã fuerit vulnere lacessitus. hæc enim leonum natura est, vt nisi lacessiti irasci nequeant. h ¶ Mouet arma, vires suas experitur, nam arma sunt

valuscuiusque rei possibilitas, vnde est. Et quærere cõscius arma. i. dolos.

DON. ¶ INFRactos valde fractos. ¶ Latinos, Non solum eius gentis milites, sed omnes qui essent in exercitu Turni comparat leõi, Qui in bestias imperium habet, vt Turnus in suos, sed vulnerato, & q vlcisci non potest.

CHRIS. ¶ TVRNVS vt Ifractos. Obseruatur ab optimo quoq; poeta, vt qualem a principio personam aliquam induxerit tales eam ad finem vsq; producat ergo quoniam suicto, & excelso aio Turnum iam formauerat iure nũc in vltimo rerum discrimine illum facit, & paratum illum demonstrat, ⁊ singulare certamẽ subiturum, & mortes magno animo pro salute patriæ laturum. ¶ Se signari oculis, vel qđ in suo exercitu iam milites inter se hæc mouebant, Vel quia sic putabat in ciuitate fieri, Vnde illum generositati leonis comparat. ¶ Mouet arma leo, vt in superioribus comparauit Aruntem lupo quod animal dolo. & insidijs

& insidijs potiusque animi generositate rem agit, sic nunc generositatem Turni & alium solent comparat leoni, quo nullum ex brutis generosius est, Nam supplicibus parcit in imbecillos, vt sunt fœminæ & pueri, nisi necessitate cogatur nõ sæuit, sed de leone in Buco. diximus. In primis aût illud quod si vulneratus fuerit, reliquis neglectis in solum percussorem fertur, Eũ autem qui tela misit, nec tamen vulnerauit correptum rotat, rotatumque sternit neque vulnerat.

a LATRO/nis mõ venatoris, & est græcũ nã λατρευειν, dicit obseq & seruit mercedẽ, vñ latrones vocât pducti milites. Moris aût erat vt hos impator & circa se haberet, & priores mitteret ad oẽ discrimen, vnde nũc dicit latronis telo fixum leonẽ, qa ẽt venatores operas suas locare psueuerũt. Varro tñ dicit hoc nomẽ posse hẽre ẽt latinã etymologiã, vt latrones dcl sint quasi laterones, qa circũ latera regũ sint, quos nũc satellites vocãt, vna tñ ẽ significatio, lʒ diuersa etymologia, Plaut⁹ in pyrgopolinice osñdit qd sint latrones dicẽs, Rex me Seleucus misit ad conducẽdos latrones. b Impauidus frãgit telũ Lucanus, Per ferrum tanti securus vulneris exit. c Fremit ore cruento, fremit lʒ hẽat os suo cruore psusum. Sane ipsa pparatio exitũ osñdit futurũ. nã ẽt Turnus ruet in mortem ferocitate cõpulsus, sic in quarto idicat futurũ reginæ exitũ dicẽs Qualis coniecta ceruæ sagitta. d Gliscit, crescit, vñ & glires dicti sunt, quos pingues efficit somnus. e Turbidus, plenus terroris & pturbatiõis. Sãe notãdũ affat atque infit, nã iteratio ẽ, qua frequẽter est vsus, licet nõnulli dicãt tẽperare hoc interpositã piũctionẽ. f Retractẽt, repetant & reuoluãt. g Cõgredior, Sta. vbi Polynicẽ vbique idducit loqntẽ, Nõ me vlli⁹ dom⁹ anxia culpet Expectẽt ue truces obliquo lumine nati, vñ ẽt supra ait poetã Se signari oculis. h Desertorẽ asiæ, vt exulibus ne dat ducenda Lauinia teucris, vñ est præmissa illa excusatio, & in tota secundi œconomia. & in quarto vbi dicit, Me si fata meis paterent ducere vitã Auspicijs, & sponte mea pponere curas Vrbẽ troianã pmum dulcesque meorum Reliquias colere. i Sedeant spectẽtque latini, ductus est vt diximus supra. pollicet. n. se singulari certamine dimicare velle, quũ nolit, nam dicens Sedeãt spectentque, Latẽter eos ignauiæ arguit, quod solus olbu quiescentibus dimicet quã rẽ plenius sequens indicat versus, Et solus ferro crimẽ cõe refellam, i. cõe fugæ ac timoris dedecus solus pro meis ciuib⁹ cõpmã. k Corde sedato, qa de Turno ait, Atque ita turbidus isit. pro sũcoro ætatis inducit smo. hoc est qõ præcipit Horati. in arte poetica interesit, Multũ dau⁹ ne loquitur an heros, Maturus ne senex, an adhuc florẽte iuuẽta

Excutiens ceruice toros: fixumque Latronis[a]
Impauidus[b] frangit telum, & fremit[c] ore cruẽto.
Haud secus accenso gliscit[d] violentia Turno.
Tum sic affatur regem, atque ita turbidus[e] infit.
Nulla mora i Turno. nihil est qõ dcã retractẽt[f]
Ignaui Aeneadæ, nec quæ pepigere, recusent.
Congredior[g]. fer sacra Pater. & concipe fœdus,
Aut hac Dardanium dextra sub Tartara mittã
Desertorem[h] Asiæ, sedeant[i], spectentque Latini.
Et solus ferro crimen commune refellam.
Aut habeat victos. cedat Lauinia coniux.
Olli sedato respondit corde[k] Latinus.

DESERTOREM asiæ, Tria conuitia a loco quod asian⁹, quasi dicat, ex corrupta puincia, a genere quod esset Dardanus quasi rebellis, a facto quod esset proditor. Cõmune, nam commune dedecus est quod troiani Italiam teneãt.

O præstans, enumerat bona ac mala iuuentutis & senectutis. In iuuene enim quantum eminet vis corporis tantum in omnes casus incõsultat emeritate capitur, Sola meliorum spe ducitur, Totum fore prosperum putat, Nec aduersa præuidet, In sene vis corporis minor, consilij maior. Omnia expen. abest ab eo temeritas cuius mala, aut in se expertus est, aut in alijs videt.

NVLLA mora in tur. diligentius notabis has duas orationes, & vt in Turno cognosces genus illud erectum & concitatum, ita in latino id quod est graue maturum & cõsideratum. Nulla mora, non vtitur principio, sed sibi beniuolentiã captat, confutãdo id quo maxime ab aduersario promi poterat, scilicet quod alios periculis quam seipsum obijcere malit. Dicta retractent, idest quæ dixerit dicta esse, noluit. Nam cum aliquid tractando constituerimus, & deinde constitutionem factam infectam velimus retractamus, & aliam in sententiam traduc ere conamur, vnde diuus Augustinus retractionum illos libros dixit. Desertorem asiæ, trahit in contemptum, & onerat odio, quasi dicat, qui regnum proprium non est ausus defendere, & nunc petit sibi aliena. Et solus ferro, ne credas me recusare. Sedato, quasi dicat, qui prudenter quid agendum esset consultaret, & nulla animi perturbatione ferret

O præstans[a] animi iuuenis, quantuꝫ ipse feroci
Virtute exuperas. tanto me impēsius æquū est,
Cōsulere, atq; omneis metuētē expēderē[b] casus.
Sunt[c] tibi regna pr̄is Dauni, sunt Oppida capta
Multa manu, nec nō Aius, aurumq; Latino,
Sunt aliæ innuptæ Latio[d] & Laurentibus agris
Nec gen'[e] idecores sine[f] me h̄ haud[g] mollia fatu
Sublatis aperire dolis, simul hæc aio[h] hauri.
Me natam nulli[i] veterum sociare procorum
Fas erat. idq; omnes homines, Diuiq;[k] canebāt,
Victus[l] amore tui, cognato[m] sanguine victus,
Cōiugis & mœstæ lachrymis, vīcla[n] omnia rupi.
Promissam[o] eripui genero; arma impia sumpsi.
Ex illo, qui[p] me casus, quæ Turne sequantur
Bella vides: quantos primus[q] patiare labores?
Bis[r] magna victi pugna, vix vrbe tuemur
Spes Italas, recalent nostro Tyberina fluenta
Sāguine adhuc: campiq; ingentes ossib' albēt[s].
Quo referor toties? quæ mentē insania[t] mutat?

SER. a ¶ O PRæstans al, & p̄stans viriū & p̄stans viribus dicimus. Sane magnæ moderatiōis est hæc oro, nā & laudat Turnū q̄si viꝝ fortē & tn̄ eū a singulari certamine d̄hortat̄ dicēs enī p̄stās al, latenter eū ōndit īferiorē eē virtute. b ¶ Expē def casus. ne ex abrupto de eius virtute despare videat̄, casuum varietates se timerꝰ memorat. c ¶ Sunt tibi regna pr̄is dauni sunt oppida, si pp regnū dimicare disponis, hēs pr̄nū. si pp gl̄iam, multos virtute superasti, qđ aūt dicit, Nec nō aurūq; aliusq; latino ē, varie exponit̄, nāq; alij dicunt hēs regnū pr̄nū hēs oppida, ēt a me habes aurū & pmptū aium ad danda oia p̄ter filiā. Alij vo sic intelligunt, si pp ter opes & vxorem dimicaturus es, hæc nō solus habeo. vnicuiq;.n. latino est & auꝝ & animos promptus in generꝝ vt latino nō de se dicat, sed cuicunq; de latio. d ¶ Latio & laurentibus agris, scilicet in ciuitate & in oi regno latinoꝝ. e ¶ Nec genus indecores, q̄a iste regis filiā petebat. f ¶ Sine me hæc, hoc loco ītelligimus Turnū dolore voluisse in aliqua verba prorumpere. g ¶ Haud mollia fatu. i. vera, nā aspera sunt quæ cum veritate dicunt̄ falsa enī plena solēt esse blandicijs, hæc.n. libenter audiunt̄, illa vo grauiter. hinc Terentius, Obsequium amicos, veritas odium parit. h ¶ Animo hauri. oi intentione pcipe. i ¶ Nulli veterum sociare procorū, generaliter dicit prohibitum eē dari Lauiniā cuilibet latino, vt Turnus solatiū aliqđ hr̄e possit doloris, qn̄ latinū neminē p̄ferri sibi videat. k ¶ Diuiq; hoiesq; canebāt, pp Faunū & vates. l ¶ Victus amore tui, hoc ē pp tuū amorem. Sane inter tui causa feci & tua causa feci hæc discretio est, vt tui cā tunc dicamus si aliquid ipsi ad quē loquimur præstiterimus, vt puta tui cā te defendi, tua vo cā tunc cū alteri aliqd alterius cōtemplatione p̄stam', vt tua cā hoiem tuum defendi, m ¶ Cognato sanguie, q̄a Venilia mr̄ Turni soror ē Amatæ. n ¶ Vincla oia rupi & religiōis & foederis. o ¶ Promissam eripui generoq;, verum est. nam Æneæ p legatos pmiserat filiā, cui postea intulit bellū, licet multi dicāt an̄ Turno eā fuisse pmissam, quod falsum est. nam ante latinus nūq̄; eā Turno pmiserat, nā nec Faunū ꝯsuleret si eā Turno an̄ promisisset, sed tm̄ eū generum Amata cupiebat, qđ etiā legimus, Quem regia ꝯiux Adiungi generꝝ miro ppabat amore. p ¶ Qui me casus q̄ bella sequant̄. excusat turnū vt nō ipsius esse videatur q victus est, sed suus, q̄a ausus ē ꝯ generum bella suscipe. q ¶ Primus, præcipuꝰ. r ¶ Bis magna victi, semel cū est occisus Mezētius, iterꝝ cū interijt Camilla. s ¶ Albēt. vsurpatū verbū albeo es. t ¶ Insania mutat, insania.n. est illuc reuerti vnde vix euaseris.

DON. ¶ O PRæstās al, Laudat eiꝰ virtutē cū persuasurꝰ eēt ne pugnaret, ne putaret q illi d̄ficēt. ōndit deide nuptias filiæ nūq̄; fuisse ī sua ptāte, sz ī deoꝝ numie. ōndit sua cā oia fecisse.

CHRI. ¶ O PRæstās al iu. Captat bēiuolētiā a psōa turni cū eā illi laudē tribuat, quam ipse p̄ter oēs amet, & dimoueat suspitionē, ne credat turnus q̄ dicet latinꝰ idcirco dicere q̄a parꝝ suæ fortitudini fidat. ¶ Sūt tibi, ōndit nō odio aut cōtēptu Turni sz eiꝰ vtilitate sic ꝯsulere. ¶ Sine me, hæc ex magno ī turnū amore ꝓferūt̄ verba. ¶ Me natā nul. nō ē meo ꝯsilio ductꝰ, sz necessitate ꝯpulsus hæc facio. nā hactenus ꝯ hoīuꝫ volūtatē, & deoꝝ rīsa tua cā sī bellū suscepi, erratiq; poenas solui. ¶ Promissam. e. ē scā eē iniuria: vt tibi obsequerer, & violata fides ī q ōndit q̄to tibi filiā mallē q Æneæ dare, cū aduersus fidē fecerī. ¶ Genero, si nulli violanda ē fides, multo minus gn̄o. Ex illo q me casus ōndit in hac re nō hoies solū, sz dos offēdisse, q manifestū ē cū ipsi a me poenas expeterent, & ita ī vltiōe pseuerēt, vt vix vrbē tueamur, q̄ qdē res, & ad id ptinet, vt ōndat dū turno obsequit hoies dosq; sibi inimicos sūpsisse

CERTAMINA

SYR. a ¶ CERTAMINA tollo, finio remoueo vt Tollite cũcta inqt. b ¶ Fors dictã refutet, parẽthesis plena abholationis. c ¶ Natã & ɔnubia nr̃a petẽtẽ, iniqssimũ est eũ morti tradere, q tuã affinitates exoptat. d ¶ Respice res bello varias, ne ignauiæ videatur arguere, admonet eu suũ, vt supra At qz ols metuẽtẽ expẽdet casus. e ¶ Mœstus patria ardea lõge diuidit, longe mœstũ .i. valde mœstũ, nã longe diuidit nõ p̃cedit, non. n. ardea a laurẽto lõgo valõ diffidet spatio. f ¶ Aegrescitqz medẽdo, Inde magis eius ægritudo crescebat, vñ se ei latinus remediũ afferre sperabat. medẽdo sit dũ ei medet, & medicina affert, nã gerũdij mod° est a passiua significatõe. g ¶ Vt primum fari potuit, nimius. n. dolor iracũdiæ interclaserat voces, sic de Euandro, Et via vix tandẽ voci laxata dolore est.

fulsit ad gñalitatẽ, & ẽ a sola trãslatiõ. p ¶ Manũ cõmittere teucris. ab oĩ eũ bello nõ tm̃ a singulari certamĩe dehortat. q ¶ Et me turne manẽt, mire agit, nã qa scit visũ. fortẽ suam mortẽ facile posse ɔtẽnere, deterret eũ dicẽs se simul eẽ moriturã, vt qa piculũ non timet formidet inuidiã. r ¶ Accepit voces, ordo accepit vocem mr̃is Lauiniaa. s ¶ Flagrãtes p̃fusa genas. i. lachrymis pfusas hñs gẽas. Stat. Et; gemitu mœstos imitata parẽtes. t ¶ Ignẽ s. r. hypallage ẽ p̃ cui ignis aũ sbiecit rubore. Mouebat at intelligẽs se eẽ tãtorũ cãm malorũ, sic supra, Cã mali tãti oclosobiecta ɔcoros. nã q̃ ea formosior inducit, eo magis Turnus ardet, vt sequentia indicant.

Si Turno extincto socios sum accire paratus,
Cur non incolumi potius certamina [a]tollo?
Quid consanguinei Rutuli? quid cætera dicet
Italia ad mortem si te (Fors[b] dicta refutet)
Prodiderim natam[c], & connubia nr̃a petentem?
Respice[d] res bello varias, miserere parentis
Longæui, mœstũ[e] quẽ nunc patria Ardea lõge
Diuidit. haud quiquam dictis violentia Turni
Flectitur exuperat magis, ægrescitq; [f] medendo.
Vt primum[g] fari potuit: sic incipit ore.
Quã[h] p̃ me cur ĩ geris, hãc precor optie p̃ me
Deponas, lætumq; sinas pro laude pacisci.
Et nos tela pater, ferrumq; haud debile[i] dextra
Spargim[9], & Nostro[k] seq̃tur de vulnere sanguis.
Longe[l] illi Dea mater erit quæ nube fugacem
Fœminea tegat, & vanis sese occulat vmbris.
At regina noua[m] pugnæ conterrita sorte
Flebat, & ardentem generum moritura tenebat.
Turne p̃ has ego te lachrymas, p̃ siqs[n] Amatæ
Tangit honos aium (spes tu nunc vna senectæ,
Tu requies miseræ, decus, imperiumq; Latini
Te penes: in te[o] omnis domus inclinata recũbit)
Vnum oro, desiste manu[p] cõmittere Teucris.
Qui te cunq; manent isto certamine casus,
Et me[q] Turne manẽt. simul hæc inuisa reliquã
Lumina, nec generũ Aeneam captiua videbo.
Accepit[r] vocem lachrymis Lauinia matris
Flagrantes[s] perfusa genas, cui plurimus igne[t]
Subiecit rubor, & calefacta per ora cucurrit.

CHRI. ¶ SI TVRNO extincto, eũ res eo euaserit, vt æneas sit potitur° oĩno coniugio p̃stat, vt incolumi poti° Turno q̃ extincto potiatur. ¶ Respice res. q. d. & si tua hact° inuicta sit, tñ nõ ẽ illi fidẽdũ, qa fortũa poti° q̃ virt° ĩ re militari dñatur. Ad hæc iã se sibi inimicã ostẽdit. Captat postremo cõmiſeratione a p̃re, Verũ ille cũ sola p̃turbatõe ferret nullis rõnibus mouebat. Vtit aũt optĩa distributiõe. Nã cũ diuersorũ igenio p̃ hoĩs iducat latinũ Turnũ, & amatã vnicuiqz cõuenientẽ tribuit orationẽ. Nulla ergo rõne motus est Turnus q totus p̃turbationibus æstuabat. Maxime aũt stimulabatur pulchritudine p̃sentis virginis, vt mori mallet q̃ illã relinquere. Lauiniæ orationẽ non dat, qm̃ non decebat puellã verba interponere, at dat lachrymas, quæ dolorem ostendãt, & pudorem quo loqui prohibeatur.

h ¶ Quã p̃ me curã geris hãc p̃cor optime p̃ me depõas, bis qdẽ ait p̃ me, s; diuersa affectiõe, nã si dicit quã p̃ salute mea sollicitudinẽ geris, hãc p̃ mea fama & glã q̃ so dereliq̃s. i ¶ Debile ferr̃, sic l. ij. Telũ imbelle sine ictu cõiecit. k ¶ Nr̃o de vulnere sanguis, qõ iferim° & dubie locutus est. l ¶ Lõge illi dea mr̃ erit ɔ illõ s; mr̃is auxilio vtit. m ¶ Noua sorte, magna. nã nouũ nõ ẽ p̃ fuerat añ p̃missum. Magnã aũt sortẽ vocauit singulare certamẽ. n ¶ Per si qs amatæ tãgit honos aĩus, si qõ a te regia rogat, tuã cõmouet mẽtẽ, & si quẽ honorẽ hẽs Amatæ. sic l. vij. Si q̃ pijs aĩs manet ĩfœlicis amatæ Gr̃a. o ¶ In te oĩs dom° ĩclinata recũbit, totũ digessit añ p̃ spẽs & sic se cõ

Indum sanguineo veluti violauerit[a] Ostro
Siquis Ebur, vel mixta[b] rubent vbi Lilia multa
Alba Rosa, tales virgo dabat ore colores.
Illum[c] turbat Amor, figitq; in virgine vultus.
Ardet in arma magis, paucisq; affatur Amatã.
Ne (quæso) ne me lachrymis, ne ue omine tanto
Prosequere in duri certamina Martis euntem
O mater. neq;[d] eni Turno mora libera mortis.
Nuncius hec Idmon phrygio mea dicta tyrãno
Haud placitura refer. cũ primum[e] crastina Coelo
Puniceis inuecta rotis Aurora rubebit,
Nõ teucros agat ĩ rutulos, teucruz arma qescãt,
Et rutulum. nostro[f] dirimamus sanguine bellũ.
Illo quæratur coniux Lauinia campo.
Hæc vbi dicta dedit, rapidusq; in tecta recessit
Poscit[g] equos, gaudetq; tuẽs ante ora fremẽtes,
Pilumno[h] quos ipsa decus[i] dedit Orithyia

a. Cuiolauerit ostrõ si qs ebur; Horat. Soratio, vñ z violauerit trãstulit, ille. n. ait. ὡς δὸ τετις ελεφαντα γυνη φοι νικι μιυρυ

b ſ Aut mixta rubent vbi lilia multa Alba rosa, aut vbi mĩsta alba lilia per mixta rubẽt rosa. i. rosæ cõiũctione, naturaliter. n. ols cãdor vicinũ trahit in se rubor ẽ. c ſ Illũ turbat amor, inuenit occasionem, qua Turnus magis moueret in bellũ. d ſ Neqz enim Turno mora liber mortis, hoc loco duplex est expositio, aut eni ordo est Ne q̃so mr̃ me lachrymis. i. tanto mortis omine prosequaris ad duri martis certamina pficiscẽtem, neqz enim Turno mora libera est nõ eundi post iã pmissũ singulare certamẽ. Aut certe hoc dicit noli me mr̃ ad bellũ euntez ominosis lachrymis pseq, neqz. n. Turno est mora libera mortis. i. neqz. n. in ptãte est mea morã facere veniẽtib⁹ fatis, ac si diceret si iminẽt periturus sum, ẽt si minime ad bella pficiscar. Sciẽdũ tñ locũ hunc vnũ esse de isolubilibus duodecim q̃ habent obscuritatẽ, licet a multis p captu resoluant ingenij. e ſ Cum primũ crastina cœlo puniceis ꝯuecta rotis, hoc loco auiditas pugnaturi exprimit. Sane nũc nõ dicit oriri diẽ, sz designat tp̃s quo vult vt vterqz ad certamẽ singulare pcedat. f ſ Nostro dirimamus sanguine bellũ, bene se olb⁹ cõmendat hoc dicto siquidẽ suũ sanguinẽ p omni bello dicit posse sufficere. g ſ Poscit equos gaudetqz tuens ante ora fremẽtes, solent. n. ex equoꝝ vel mœstitia vel alacritate euentũ futuꝝ dimicaturi colligere. h ſ Pilũno quos ipsa decus dedit orithya, ait Horatius in arte poetica, Nec quodcunqz velit poscat sibi fabula credi. Vñ critici cõlpãt hoc loco Virgiliũ dicentes incõgruũ esse figmẽtũ nanqz cum Orithya atheniensis fuerit filia Terrigenæ, & a Borea ĩ thraciã rapta sit quẽadmodum potuit Pilumno qui erat in Italia equos dare? i ſ Decus dedit, ad ornamentum, vt Quas ipsa decus sibi dia camilla de

legit. Sane hic versus σπονδιαζων est, nam thyi diphthongus est græca.

CINDVM, quasi nobilissimum, nam indici elephantes præferuntur aphricanis. ſ Illum turbat. a. in animo generoso nullæ maiores perturbationes esse pñt q̃ hinc pudor ne succũbat, & victus discedat ĩde amũ ĩmensus regiæ puellæ pulcherrimæ, nã amor ẽ desiderium pulchri, & q̃to pulchrior est res tãto maior est amor. ſ Ne lacrymis ve. o. nam lachrymæ eunti ad bellum malus portendũt, & verba illa simul hæc inuisa reliquam lumina malũ afferebant omẽ. ſ Tyrãno, nũc inuidiose dixit, quasi alieni imperij occupatori, supra autem honorifice dixit Pars mihi pacis erat dextram tetigisse tyrãnni. ſ Haud. p. quia verebit meum cõgressum, neqz hoc dixit ad iactantiam sed vt ex sua cõfidentia minueret timorem amatæ. ſ Cum. p. c. nã & hæc pperatio victoriã sibi certam pmittere vr̃. ſ Pilumno ory. orithya filia Erecthei regis athenaꝝ, & vxor boreæ. Sumptũ aũt ex Home. apud quẽ est Erichthonium armentũ equaꝝ habuisse ad quas sub forma eq admissarij venerit Boreas q inde equos procreauit velocissimos, & candidi coloris ex hac prole ait equos Orithyam atauo Turni pilumno misisse, non est aũt ita absonum vt critici dñt ꝙ fingat orithyam atheniensem, & in thraciã raptã regi italico, & tanto terrarũ interuallo ab ea disiũcto dona misisse, nã regũ est etiam eos principes q in alia plaga sunt, sibi muneribus conciliare, nam & nostris tẽporibus vidimus ægypti regẽ, nõ solũ Ferdinandũ regẽ neapolitanũ, Verum etiam nostræ vrbis decus Laurentiũ medicem præclarissimis donasse muneribus, curasseqz ex æthiopia accersendas duas ziraphas bestias nostro cœlo incognitas, quaruz alteram neapolim, alteram florentiam mitteret, dicitur enim zirapha quam Pli. camelopardalẽ nominat. Nabunam æthiopes vocant, vt ipse ait colo similẽ equo pedibus, & cruribus boui camello

ni camello capite, albis maculis rutilo colore distinguebatur, vn appellata est camello pardalis, hæc dictatoris Cæsaris ludis circensibus primum visa romæ ex eo subinde cernit aspectu magis quam feritate conspicua que re et iouis fere nomen inuenit. hæc Pli. ea aut que a babylonio sultano missa inducta e ab ei' legato Malphoth in Vrbe florētiā kalē. Decēbris, anno a nra salute octogesimoseptimo, supra millesimum ac quadricentesimum, vna cum mansuefacto leone, quem ille rex ziraphæ in muneribus adiunxit, qm id alal florētino populo insigne esse sciebat.

SER. a ¶ QVI candore niues anteirent cursibus auras, Homeri versus est, verbum ad verbum. λευκότεροι χιόνος θείειν δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι b ¶ Propi auri gæ, festini velo ces, & erit nola tiuus hic pper', aurigas āt p aga sonib' posuit, nā aurigæ proprie sunt currus regētes. c ¶ Alboqz orichalco apud maiores orichalcū pcio sius oib' metallis fuit, nāqz sicut Lucretius dicit, cū primū holes siluas icēdissent, nullarū adhuc rerū pitī terra casu fertilis olum ex icē dij calore desudauit metalla, iter q oricalchū pciosius visus est, qd & splēdorē auri & æris duritiā possideret, nāqz pmū de auro securis fcā displicuit cā mollitiei, simili rōne & argēti ptēptus est vsus. Mox oricalchū placuit donec veniret ad ferrū, vn & dnr sæcula ita fuisse diuisa, oricalchū āt fuisse pciosum, et Plaut' docet q ait I milite glorioso, Ergo istos mores oricalcho pparē. ¶ Alboqz oricalcho auri. s. cōparatione, nā albū nō ē. d ¶ Circūdat loricā hūeris, nō armat li loco, s explorat vtrū arma apte & pgrue eius mēbris ihærēāt. e ¶ Aptat hndo, ad hndū, vt pgrue possit inherere. f ¶ Cornua cristæ. i. comas, qs græci κέρατα nolant, vn & κείρειν dnt tondere, cornua āt sunt ppe cincini. g ¶ Deus ipse parēti fecerat, ac si diceret nō p ministros. Statius, Plrim' ipsi sudor ibi, & notādū q af fectate variauerit, vt Aeneæ vno loco arma describeret, Turni vo hic hastā gladiū & loricā, In. viii. aūt scutuz & galeā. h ¶ Exin, deinde, nā ordis ē aduerbiū. i ¶ Ingēti collūnæ, hastæ p colūnā exprimit, magnitudo, sicut I secundo equo, vt stabāt tercētū nitidi I psepibus altis. k ¶ Stygia vnda, qm imortalē fecerat. l ¶ Vi. i. vtute. m ¶ Actoris aru sp. vel qd Actori detraxerat Turnus, vel qd Actor ...

Qui candore[a] niues anteirent, cursibus auras.
Circūstāt pperi[b] aurigæ, manibusqz lacessunt
Pectora plausa cauis, & colla comātia pectunt.
Ipse dehinc auro squallentē alboqz[c] Oricalcho
Circundat[d] loricā humeris, simul aptat[e] habēdo
Ensemqz, & Clipeum, & rubeæ cornua[f] cristæ,
Ensem, quē Dauno Ignipotēs Deus ipse[g] parēti
Fecerat, & stygia[k] candentem tinxerat vnda.
Exin[h] quæ medijs ingenti[i] annixa columnæ
Aedibus astabat, validam vi[l] corripit hastam
Actoris[m] Arunci spolium, quassatqz[n] trementē
Vociferans[o], nunc o nunqz frustrata vocatus[p]
Hasta meos, nūc tēp[o] adest. te maxim[q] Actor.
Te Turni[r] nunc dextra gerit da sternere[s] corpus
Loricamqz manu valida lacerare[t] reuulsam
Semiuiri Phrygis, & fœdare in puluere crines

cuidā a lteri, nā ābigue posuit, n ¶ Quassatqz i. qssat, & tremere facit. o ¶ Vociferās, hæc. s. q dicturus est, pleriqz. n. ita clamor ondit, vt statī ipsius clamoris vba subdant, sic sup tor nūqz repēte Clamat io mfer, Sāe nūc ita ad hastā q ad aliqs psonā loquitur, & ei itellectū & auditum dat, sicut Cicero vba reip. s ille ait si posset fieri Turn' vo q ad vir sentiēte loqr, nec imerito, nā eū iducit forētē, vt His agit furijs totoqz ardētis ab ore scintillæ absistūt, oculis micat acrib' ignis. p ¶ Vocat' hasta meos, inuocatiōes & pces, nā appellatio ē a verbo q sp aut i io aut i us exit. si i io exeat tertiæ sī formæ, si i us qrtæ, vt ab eo qd ē lego aut lectio aut lect' fit, s hoc nos dicim', qd εὐφονώτερον, sicut nūc ab eo qd ē voco vocat' fecit nō vocationes. q ¶ Te maxim' actor, antea gerere psueuerat' r ¶ Te turni nūc dextra jgerit, eius q ē supra maximū qū. s ¶ Da sternere, figura græca, vt Donat hēc viro, itē Dat ferre talentū. t ¶ Lacerare reuulsam, vt laceratā reuellā. Laceratā aūt pp illud, et bis sex thoraca petitū Perfossumqz locis.

DON. ¶ STYGIA vnda, psecrationē qdā ensis ostēdit. ¶ Corripit. q. d. sine conatu extulit quis tanta esset, vt admicul' colūnæ egeret.

CHRI. ¶ CANTEIRENT cursibus au. Venti. n. rapidissimi auras. i. minores ventos superare velocitate poterant. ¶ Habēdo. i. apta, vt cōmode vti possit, sicut dixit Habilemqz humeris suspenderat arcum. ¶ Vociferans nunc. o. n. tanta vaniloquentia nihil boni portendit, non. n. verbis est nimis in hostes inuehendū sed virtute contra eundum est. ¶ Semianimi ph. nam adeo effœminati in phrygia sunt homines & cultu, & alijs delitijs, vt ad plenam virilitatē non possint adimplere.

XIIV a ¶ VIBRATOS calido ferro, crispatos cala mistro, nã calamistrũ est acus maior, q̃ cale facta & adhibita torquet capillos, vñ & Cicero calamistratã comã appellat frequenter, q̃ etiã vituperationi ẽ, vñ ecõtra ad laudẽ ẽ po ſitũ ab Horatio Hic & incõptis curius capillis. b ¶ Oculis micat acrib' ignis Homeri est. ὄσσε δ' οἱ πυρὶ λαμπετόωντι ἐίκτην. c ¶ Myrrhaqȝ madentes, vnguentatos. d ¶ Terrificos, hic appet mugitus nõ tñ dolẽtũ esse, sed etiã irascentum. e ¶ Ciet, modo dat, sicut in tertio legimus, Lachrymasqȝ ciebãt, nam ppriẽ ciere est alteri aut dolorẽ, aut lachrymas cõmouere. f ¶ Ad pugnã pludit, pmeditat. Cicero, Si mecũ in hac plusione nihil fueris.i. in hac pmeditatione certaminis. g ¶ Sæuus, fortis more suo, & ĩ gẽtẽ moderationẽ dat Aeneæ, qppe quẽ inducit laborãtẽ vt possit ĩ irã moueri, cũ Turnus dicat ita furẽ, vt nec Latini ɔsilijs, nec Amatæ pcibus possit obedire. h ¶ Acuit martẽ, irritat se ad futura certamĩa. i ¶ Componi fœdere bellũ, finiri, vt Aũ diẽ clauso cõpõet vesp olympo. k ¶ Tũ socios mœstiqȝ me tũ solat iuli, itelligim' hos spe singularis certamĩs p ducis salute eẽ turbatos. l ¶ Respõsa latio certa referre viros κατὰ τὸ σιωπώμενον ẽt latinũ ad Aeneã legatos misisse itelligim', nã supra Turn' tñ dixerat, Nũcius hæc idmõ phrygio mea dicta tyrãno. m ¶ Pacis dicere leges, q̃s paulo post ĩ ipso fœdere est dicturus Aeneas. n ¶ Lucẽqȝ elatis narib' efflãt, ennian' versus est ordĩe mutato, ille. n. ait Fundũtqȝ elatis narib' lucẽ. Et sciẽdũ dies nusq̃ sic patẽter descripsisse Virgi. o ¶ Cãpũ ad certamẽ, tot' hic de fœderib' locus de Homero trãslatus ẽ, vbi Alexãder cũ Menelao est singulari certamine dimicaturus. p ¶ Dimensi teucriqȝ viri, iter se p certa spacia diuidẽtes q̃ qsqȝ loca purgaret, & hoc loco Fauni lucũ euertere troiani. vñ est, Sȝ stirpẽ teucri nullo discrimine sacrũ sustulerãt puro vt possent cõcurrere cãpo. q ¶ Focos qcqd ignẽ fouet, focus vocat siue ara sit, siue qcqd aliud, ĩ quo ignis fouet. r ¶ Et dijs cõmunib' aras, dij cões sunt, vt alij dicũt Mars, Bellona, Victoria, q hi in bello vtriqȝ parti pñt fauere. vt aũt altioris sciẽtiæ hoibus placet, dij cões sũt, qa πόλοι dñe ĩ q cœli certas nõ hñt ptes, sȝ gñalr a cũctis coluntur, vbiqȝ n. eos eẽ mãifestũ est, vt mater deũ cui' ptãs ĩ oib' zonis est. Nã & iõ mater deũ dr, q eñ oĩ b' ei' est cõis potestas. Alij cões deos volũt, Solẽ, Lunã, Plutonẽ, Martẽ, hi. n. apud hoĩes inueniunt, & sunt ĩ oib' terris, por tñ sensus est simplex & magis apt' negocio. s ¶ Aras gramineas, romani. n. moris fuerat & cespitẽ aræ supipõnẽ, & ita sacrificat. Gramieas aũt iõ, qa de bello res agit, & marti sacrificat, cui gramẽ ẽ ɔsecratũ, qđ sm Pli. in naturali historia Ex humano cruore procreat. Gramẽ aũt herbæ spẽs est, lȝ oĩs herba gramẽ vocet, sicut robur oẽ lignũ, quũ sit & species. t ¶ Fontẽqȝ ignẽqȝ ferebãt, pro aq̃ posuit a toto ptẽ. Sane ad faciẽda fœdera aq̃ & ignis adhibent, vñ ecõtra quos arcere volum' a nro ɔsortio, eis aq̃ & igni iterdicim', idest rebus qbus cõsortia copulantur.

Vibratos [a] calido ferro, Myrrhaqȝ [c] madentes.
His agitur furijs, totoqȝ ardentis ab ore
Scintillæ absistunt. oculis [b] micat acribus ignis.
Mugitus veluti cum prima in prælia Taurus
Terrificos [d] ciet [e], aut irasci in cornua tentat
Arboris obnixus trunco, ventosqȝ lacessit
Ictibus, aut sparsa ad pugnã [f] proludit Arena.
Nec minus interea maternis sæuus [g] in armis
Aeneas acuit [h] Martem, & se suscitat ira
Oblato gaudens cõponi [i] fœdere bellum.
Tum socios [k], mœstiqȝ metum solatur Iuli
Fata docens, regiqȝ iubet respõsa [l] Latino
Certa referre viros, & pacis [m] dicere leges.
Postera vix summos spargebat lumine montes
Orta dies, cum primum alto se gurgite tollunt
Solis Equi, lucemqȝ [n] elatis naribus efflant.
Cãpũ [o] ad certamen magnæ sub mœnibus vrbis
Dimensi [p] Rutuliqȝ viri, Teucriqȝ parabant
In medioqȝ focos [q], & Dijs [r] Communibus aras [s]
Gramineas, alij fontemqȝ [t], Ignemqȝ ferebant

¶ ARAS propter cõsecrationẽ fœderis. DON.

¶ Cõmunibus, quia adhuc incertum erat quo esset peruentura victoria.

¶ MYRRHA, hæc arbor nõ solũ ĩ silua ĩ q̃ thus nascit, sȝ ĩ multis quoqȝ arabiæ locis atqȝ ẽt apud troglodytas, satiua siluestri pferẽ. Arboris altitudo ad quinqȝ cubita nec sine spina corticẽ hȝ leuẽ, & vnedoni silẽ. Troglodytica siluestriũ prĩa, Erythrea secũa, scidunt vt gumi emittãt, & ipse bis & th', sȝ a radice vsqȝ ad ramos, sudãt tñ priuiq̃ incidant sta ctẽ dictã cui nulla pferẽ. Vis est vt calefaciat desiccet & abstergat. Occidit lũbricos, pellis fœt', valet ad tussim antiquã, confert asmaticis, & in CHRIS.

cis. ¶ Itis agit. s. nā ex al furore potiusq̃ ex formidine hæc pueniebāt. ¶ Oculis, sunt enim oculi veluti al fenestræ p quos oēs aloꝝ motus maxie apparēt. ¶ Ignis, furor ille iræ a dmixtus q ē ex sanguinis accēsione. ¶ Nec minus, idē & in ænea ardor al demōstraꝝ. ¶ A cuit martē, excitat seipsm ad p̄liū. ¶ Ira, iusta idignatiōe. ¶ Fata docēs. q. d. ondens fatale esse ꝙ victo turno ea loca obtineant teucri. ¶ Dicere leges, dicere ꝯditiones quod superioris est.

Velati[a] Lino, & Verbena[b] tempora vincti.
Procedit Legio[c] Ausonidum, pilataq; plenis
Agmina se fundunt portis. hinc Troius omnis
Tyrrhenusq; ruit[d] varijs exercitus armis,
Haud secus instructi[e] ferro, q̃z si aspera Martis
Pugna vocet, necnō medijs in milibus ipsi
Ductores auro volitant, ostroq; decori,
Et gen° Assaraci Mnestheus, & fortis Asilas
Et Messapus equum domitor Neptūnia proles.
Vtq; dato signo spatia in sua quisq; recessit,
Defigunt tellure hastas, & scuta reclinant,
Tum studio effusæ matres, & vulgus[f] inermum
Inualidiq; senes, turres, ac tecta domorum
Obsedere[e] alij portis sublimibus astant.
At Iuno ex summo, qui nunc albanus habetur
(Tūc neq; nom̄ erat, neq; honos, neq; gl'ia mōti)
Prospiciēs tumulo cāpum spectabat, & ambas,
Laurentum, Trouumq; acies, vrbemq; Latini.
Extemplo Turni sic est affata sororem,
Diua[g] Dea, stagnis[h] quæ fluminibusq; sonoris
Præsidet. hunc illi Rex Aetheris altus honorem
Iuppiter erepta pro virginitate sacrauit.

SER. a ¶ VELATI lino, atq fœciales & p̄r patratus p quos bella vł fœdera cōfirmabanł nūq̃ vtebanł vestib° lineis, vñ dicemus erroł scm vt lineavestis ꝯ morē adhiberetur ad fœdera, q̃ firma futura nō erat. scimus enī h̄ vbiq̃ hu re virg. vt reb° qb° denegat exit°, det ēt īfirma pncipia, sicut in Thracia ciuitatē ꝯdēs Aeneas quā mox fuerat relictur°, ꝯ morē Ioui d̄ tauro sacrificauit, sic & senatū ad quā ta Latinus ꝯuocat tecta, qn ei° n̄ erāt firma ꝯsilia, sic paulopost i augurio liberatus cygnus in fluuiū ꝯcidit, qa Turnū rutuli is abrupto fœdere liberare nō potuerūt, Cap tñ & Igin° h̄ loco dicūt lectionē eē corruptā, nā Virg. ita reliqsse ꝯfirmāt Velati limo. Lim° āt ē vestis, q̃ ab vmbilico vsq; ad pedes tegūt pudibūda popaꝝ, hæc āt vestis i extrēo sui purpurā limā, i. flexuosas, vñ & nomē accepit, nā limū obliquū dicim°, vñ & Ter. at. Limis ocul dic. i. obliq̃s. b ¶ Verbena tpa vl. Verbena ꝓpe ē herba sacra sūpta de loco sacro capitolij, q̃ coronabanł fœciales, & p̄r patrat° fœdera facturi vł bella idicturi, abusiue tñ ēt vbenas vocam° oēs frōdes sacratas, vt ēt laur° oliua vł myrtus, vt Terē. Ex ara hic vbenas sume, nā myrtū fuisse i Menādro testał de q̃ Terē. trāstulit. c ¶ Legio au. ꝓ ausonidarū, qō vēit ab eo qō est hic ausonida sic vt hic auriga, nā ausonis generis ē fœminini, vnde ausonidū facit, qō vt diceret ē metri necessitate cōpulsus. d ¶ Ruit, cū ipetu vēit, quod sꝫ græcos ē ὁρμᾶσθαι. e ¶ instructi fer. bona pœconomia & rei futuræ pparatio, ruptis. n. fœd. ribus i bella descēdēt. f ¶ Vulgus, inermū, senū, sc. ac matꝝ, sicut ipse memorauit.

g ¶ Diua deam, aut hypallage ē ꝓ dea diuā, nā deos æternos dicimus, diuos q ex holbus sunt. Aut bñ dixit d̄ Iunone diuā respiciēs etymologiā, nā in Hora. legimus sub diuo moreris victima nil miserātis orci, i. sub aere, quęē Iunonē. De° aūt vel dea gñalr ē oībus, nāq; qō græcē δέος latie timor, vocał, vñ de° dict° ē, ꝙ oīa religio sit timori. h ¶ stagnis q̃ fluminibusq; sonoris pīdet, Iuturna fons ē in italia saluberrimus iuxta Numicū fluuiū, cui nomen a iuuādo inditū ē, cū. n. nālit er oīa aq̃ noxia sit exteneorum corporibus, hic oībus saluberrimus fons ē, de hoc aūt fonte in urbē ad oīa sacrificia aqua afferri consueuerat.

DON. ¶ PLENIS portis, quasi securi erant facti de alieno certamine. ¶ Varijs, qa diuersarum terrarum erant viri.

CHRI. ¶ VELATI lino & vbena, Placēt quæ dixit Seruius de limo, nā Cap & Iginius aiūt Virg. sua manu scripsisse limo, sꝫ librarioꝝ mēda scriptū est lino. ¶ Verbena, de hac herba dctm̄ ē in Buco. Iuturna nympha fuit q̃ tēplū habebat ꝓpe vrbē, vbi erat fons cuius aqua pota a febre liberabat. ¶ Pilata participiū sine origine verbi & retulit ad romanos quorum ꝓpria sunt pila. Varijs armis qa ex varijs gentibus constabat. ¶ Volitāt, nam cum ducis sit omnia circūspicere assiduo modo ad postremos modo ad pmos recurrūt. ¶ Dato signo, non enim venerāt, vt pugnarent, sed vt icto fœdere singulare duorum ducum certamen ociosi spectarēt. ¶ Defigere aūt hastas & scuta reclinare est eoꝝ q a pugna cessaturi sint. ¶ Tum studio, ponit id qō vsu venire solet,

Nympha[a] decus fluuioꝝ aio[b] gratiſſima noſtro.
Scis vt te cunctis[c] vnam, quæcunqȝ latinæ
Magnanimi Iouis ingratum[d] aſcendere cubile,
Prætulerim, Cœliqȝ[e] libens in parte locarim.
Diſce tuum, ne me incuſes Iuturna dolorem.
Qua viſa[f] eſt Fortuna pati, Parcæqȝ ſinebant
Cedere[g] res Latio Turnum, & tua mœnia texi,
Nunc video iuuenē imparibus cōcurrere[h] fatis
Parcarumqȝ dies, & Vis inimica propinquat.
Nō pugnā[i] aſpicere hāc oculis, nō fœdera poſſū
Tu pro germano, ſiquid præſentius[k] audes,
Perge, decet, forſan[l] miſeros meliora ſequētur
Vix ea, cum lachrymas oculis Iuturna ꝓfudit
Terqȝ[m], quaterqȝ manu pect⁹ pcuſſit honeſtū.
Non lachrymis[n] hoc tempus ait Saturnia Iuno
Accelera, & fratrē, ſiquis modus, eripe morti,
Aut tu bella cie, conceptumqȝ[o] excute fœdus.
Auctor[p] ego audendi. ſic exhortata reliquit[q]
Incertam, & triſti turbatam vulnere mentis.

SER.

a ¶ NYMPHA decus fluuioꝝ, ſupra Nymphæ genus omnibus vſ eſt. b ¶ Aio gratiſſima noſtro, Hom. ἐμῷ κεχαρισμένε θυμῷ. c ¶ Cūctis ꝓtulerim, liptotes figura per ꝯtrariū plus.n.dicit & minus ſignificat, nanq; oēs ē perſecuta. huic vo libēter ſdulſit, & dicit ſe hanc oībus pretuliſſe, q̄ſi etiā alias in honore hūerit, tale ē & illud ſaluſtianū, Mare ponticū dulcius q̄ȝ cætera, quū nullum dulce ſit. Sane ſciendū nō īmerito ſinxiſſe Vir. nymphæ.i.ꝑti ſuæ ſdulſiſſe Iunonē d ¶ Ingratū cubile, p qō gſam caſtæ nō repreſentat vxori Iuppiter, nā cū Iuppiter multas viciaſſe diceretur nihil tñ a Iunone de Iuturna detractum eſt, ſed potius auctū eſt, aduertendum verſum hunc ſine cæſura eſſe, nam heptime meris, quam hīc credit, in ſynalœphā cadit, vt Magnanimi Iouis īgratum aſcēdere cubile. Terētianus de hoc, ſi ap pcedā, fieri nō poſſe negabo. e ¶ Cœli parparte diuinitatis, nā locū numinū pro honore poſuit. f ¶ Qua viſa eſt.ſ.p.i.quātum q̄tenꝰ pmiſit, & ſic ait Qua viſa ē, vt ſupra Coeant in fœdera dextræ Qua dat. Sane latēter oſtendit fauorē numinū ſine ꝯceſſione fatoꝝ nō poſſe ꝓcedere. g ¶ Cedere res latio, fœliciter cuncta ꝓcedere. h ¶ Concurrere, proꝯcurſurū eſſe, licet q̄ſi de ea bene ꝓſenti vſa ſit tpe, quæ etiā futura cernebat. i ¶ Nō pugnam aſpicere hanc oculis, quoniā numina quoties morituros viderint eos, qbus fauēt, ab eis recedūt, ſic Sta. Apollinē inducit Amphiaraum deſerentē vbi eū vicinū morti eſſe cognouit, Deſiliȷt mœrēs, lachrymaſq; auertit Apollo. & Home. cū lanx Hectoris ex pendēte leue inclinaretur ait, λῖπε δέ ἑ Φοῖβος Ἀπόλλων. k ¶ Præſentius, efficaciꝰ, vehemētius, nā decet germanā illicita etiā pro fratris ſalute tentare. l ¶ Forſan miſeros meliora ſequant, ne forte poſſit fatorū ordo mutari. m ¶ Terq; quaterq; manu pectus pcuſſit honeſtū, quia ſolā doloris audierat cāuſā, nihil quēadmodū fratri poſſit mederi, nā paulopoſt Audiet aut tu bella cie, cōceptumq; excute fœdus. n ¶ Non lachrymis hoc tēpus ait, nō flendi, ſȝ ſubueniendi tēpus eſt. Statius in matrū cōſolatione Accēſo fletibus igne. o ¶ Cōceptū q; excute fœdus, placitum aio ꝙ deſtinatū vt ſieret. p ¶ Auctor ego audēdi, nomina in tor deſinentia fœminina ex ſe faciunt ꝗ̄ ī trix terminant (ſi tñ a verbo veniāt) vt ab eo qō ē lego & lector & ctrix facit, doceo doctor doctrix. ſi autē a vbo non venerint cōia ſunt, nā ſimiliter & maſcula & fœminina in tor exeunt, vt hic & hæc ſenator, ſi & hæc balneator, licet Petronius vſurpauerit balneatricē dicens. tale eſt hic & hæc auctor, ſed tūc quāȝ ab auctoritate deſcēdit, vt hoc loco. Cū aūt ab eo venit qō eſt augeo & auctor & auctrix facit, vt ſi dicas auctor diuitiaꝝ, vel auctrix ꝑimonȷ̈. q ¶ Reliquit incertā, q̄a licet dederit ei ꝯſilium dicendo forſan eam reliquit incertam.

DONA.

¶ ANIMO gratiſſima noſtro, ſimulata verba pro tēpore, nā pellex nunq̄ placet.

CHRIS.

¶ NYMPHA decus, captat beniuolentiā a pſona iuturnæ & a pſona ſua, nā illa beniuola effecta facile qō incipit aſſequit. ¶ Diſce tuū ne me īcuſes, nam cū nō poſſim ampliꝰ defendere Turnū nolo me tibi nō ꝑdidiſſe doleas. ¶ Imparibus ꝯcurrere fatis: non dixit īparibus viribꝰ, ſȝ fatis, vt culpā ab hoſte in fata reȷ̈ciat. ¶ In vita eſt pathos ab ætate. ¶ Parcarumq; di. & vis inimica propinquat, Sententia eſt quod dies quem parcæ afferūt ex violenta eſt morte. ¶ Non pugnam aſpicere hanc, non deſerit illum quia prodat ſed cum auxilium aduerſus fata ꝓſtare non poſſit, non vult illi morituro adeſſe, q̄ꝛ grauius nos cruciant quæ videmus q̄; quæ audimus, ex eo ergo qȝ oſtēdit quantū illū amet facit fidē idcirco abire, q̄ꝛ illi auxilio eſſe nō poſſit. ¶ Forſan miſeros melio. ſe. nō.n. illā omnino ſpe

alnó spe priuare vult, ne illam animo deficiens nihil deinceps tenet. ¶ Honestum, pulchrū ¶ Conceptumqꝫ ex. f. docuit esse remedium quo singulare certamen tolli possit, si fœdus perturbetur, atqꝫ ex eo certamine remoto restat species ꝑ mortem euadere possit.

Intereaª reges (ingentiᵇ mole latinus
Quadriiugo vehitur curru, cui tempora circū
Aurati bis sex radii fulgentia cingunt
Solisᶜ aui specimen, bigisᵈ it turnus in albis
Bina manu lato crispans hastilia ferro.
Hinc pater Aeneas Romanæᵉ stirpis origo
Sidereo flagrans Clypeo, ꝛ cœlestibus armis.
Et iuxta Ascanius magnæᶠ spes altera Romæ)
Procedunt castris, puraqꝫᵍ in veste sacerdos
Setigeriʰ fœtum suis, intonsamqꝫ bidentem
Attulit, admouitqꝫ pecus flagrantibus aris.
Illi ad surgentis conuersi lumina Solis
Dantⁱ fruges manibus salsas, ꝛ tempora ferro
Summa notant pecudū, paterisqꝫ altaria libāt.
Tum pius Aeneas stricto sic ense precatur.
Estoᵏ nunc Sol testis, ꝛ hæcˡ mihi terra precanti,

SER. a ¶ INTEREA reges, legūt hyꝑbatō, nā ordo ē. Interea reges ꝓcedūt castris, cætera .n. ꝑ parenthesim dicta sunt, nec ē eclipsis, cū sermo in in oībus cōgruat. b ¶ Ingēti mole, pōpa ambitu, nam mō sit sighat. c ¶ Solis aui specimē, vt ēt i septimo diximᵘ, Latinus sm Hesiodū in ασπι δοπολια Vlixis & Circes filius fuit, quā multi ēt Maricā dnt, sm quē nūc dicit solis aui specimē, nā Circe solis est filia. Sane sciēdū Virgiliū in varietate historiæ, sua ēt dcā variare, sꝫ de Vlyxe vt ēt sup dixim⁹ in septlo, Tēpoꝝ nos rō credere non sinit. d ¶ Bigis id turnus in albis, quoties vtimur noībus tm̄ pluralis numeri, & vnum volumus sighare, ita dicimus vnas bigas, vnas q̄drigas, vnas scalas. Salustius, Hi postq̄ in vna mœnia conuenere. e ¶ Romanæ stirpis origo, hoc ad laudē Augusti respicit. f ¶ Magnæ spes altera romæ, male qdā magna volūt & legūt. g ¶ Puraqꝫ i veste sacerdos, ipolluta. & pura dr̄ vestis, qua festis diebus vti ꝯsueuerāt sacra celebraturi. h ¶ Setigeri fœtū suis, romāo more, vt ēt cæsa iungebāt fœdera porca. nā Hom. aliud genus sacrificii cōmemorauit dicens.

κηρυκες δ' αρα ασυ θεῶν φερον ορκια πι-
  στα
αρνε δυω, καὶ οἶνον ευφρονα καρπον αρ-
  ουρης
ασκω εν αἰγειω. φερε δε κρατῆρα φαει-
  νον
κηρυξ ἰδαῖος ηδε χρυσεια κυπελλα

Non pter rōnem est qđ ait fœtū suis. itē intōsamqꝫ bidentē. i. breuē adhuc, nā in rebus q̄s volebant finiri celerius, senilibus ēt aīalibus decrescentibus sacrificabant, in rebus vo q̄s augeri & confirmari volebāt de minoribus & adhuc crescentibus immolabāt. i ¶ Dāt fruges manibus salsas, far & sal, quibus reb⁹ & culter aspergebantur & victimæ. Erant aūt ꝓbationes vtrū esset aīal aptū sacrificio, ob

i quū ēt culterꝫ a frōte vsqꝫ ad caudā ante immolationeꝫ ducere consueuerant, nā hoc est quod dicit Tēpora ferro summa notāt pecudum. k ¶ Esto nunc sol testis, bn̄ primo inuocat deū, quem orientē lumine vidit. nā ait, Illi ad surgenteꝫ conuersi lumina solē. Esto āt multi volūt tertiā esse psonaꝫ i. sit mihi sol testis qa sequitur, & hæc terra, vt elocutionē per nominatiuoꝫ factā intelligamus, sed hoc non procedit, qa sequētia vocatiuū habent, vt & tu saturnia iuno. Itē Tuqꝫ inclyte mauors, vnde per vocatiuū eū oīa dixisse accipiamus. In hoc vero tm̄ ad nolatiuum fecisse transitū. l ¶ Et hæc mihi terra precanti, licet ēt hic possit esse vocatiuus, nam δεικτικῶς est dictum hæc terra esto testis, ac si diceret o italica terra testis esto. Homeri simile iuramentum.

ζευ πατερ ἴδηθεν μεδεων κυδιστε μεγι-
  στε
ηελιος θ' ὃς παντ' εφορᾳς, καὶ παντ' επ-
  ακουεις
καὶ ποταμοὶ καὶ γαια, καὶ οἳ υπενερθε κα-
  μοντας
ανθρωπους τινυσθον, ὅτις επιορκον ο-
  μοσση
υμεις μαρτυροι εστε, φυλασσετε δ' ορκια
  πιστα.

¶ BIS sex, ꝑ duodecim signa zodiaci q̄ peragrans in singulis diuersas habet vires. ¶ Romanæ stirpis origo. q. d. ꝙ in hac die iactus⁹ esset ea fondamenta iperii, qbus Roma inde surgere posset. ¶ Spes altera romæ, sunt non nulli q dicāt Ciceronē senio iā confectū cū adolescētis Maronis carmina audisset vehemēterqꝫ obstupuisset illum alterā spē Romæ appellasse, qđ nunc poeta ad Ascanium transtulit & iure qdem. Nam inde iuliorum familia futura erat. ¶ Sol, Quia omnia videt, & ad quem reliqua omnia numina referebant antiqui. ¶ Terra, quæ mihi fatalis es.

Quã propter[a] tantos potui perferre labores,
Et pater omnipotés, & tu Saturnia coniux
Iam melior[b] iã Diua precor, tuq; inclyte Mauors,
Cũcta tuo qui bella pater sub numíe torques[c]
Fontesq;, fluuiosq; voco, quæq;[d] ætheris alti
Relligio, & quæ cæruleo sunt numina Ponto.
Cesserit[e] ausonio si sors victoria Turno
Conuenit Euandri victos discedere ad vrbem.
Cedet Iulus agris, nec post arma vlla rebelles[f]
Aeneadæ referent, ferro ue hæc regna lacessent,
Sin nostrum annuerit[g] nobis Victoria Martem
Vt potius reor, & potius Dij numine firment,
Non ego, nec Teucris Italos parere iubebo,
Nec mihi regna peto. paribus se legibus ambæ
Inuictæ[h] gentes, æterna in fœdera mittant.
Sacra[i], Deosq; dabo socer arma Latin[9][k] habeto
Imperium soléne socer, mihi mœnia Teucri
Constituent, vrbiq; dabit Lauinia nomen.
Sic prior Aeneas, sequitur sic deinde Latinus
Suspicens Cœlum, tenditq; ad Sydera dextraz.
Hæc eadem Aenea Terram[l], Mare. Sydera iuro
Latonæq;[m] genus duplex, Ianumq;[n] Bifrontez,
Vimq;[o] Deum infernam, & diri sacraria[p] Ditis

SER. a QVAM propter tantos, ter habet accẽtum cũ præponiť, vt si dicat ppter quam at nunc penultima habet accẽtum, quia est postposita ppositio, vt græce περὶ βασιλέως cum contra dicatur βασιλέως περὶ, quia est postposita ppositio. b Iã melior iam diua precor, ac si diceret non saturnia, idest iaz minime noces sed troianis ppitia. c Torques, sustines, regis. d Quæq; ætheris alti relligio, p9 specialia intulit generalitatem. e Cesserit ausonio si fors, vt si forte & bene dubitat de hoc, contra eum ad suũ venerit nomen dicet Vt potius reor & potius dij numine firment. Sane rõne non caret q primo de victoria Turni loquiť, post descendit ad suam. scit enim in augurijs prima posteriorib9 cedere. f Rebelles, homo rebellis diciť, res ipsa rebellino, nõ rebellatio, sic Suetonius. g Annuerit victoria martem, hypallage, p si noster Mars annuerit victoriam, nã Martem victoria comitať. h Inuictæ, quasi inuictæ, & bene sibi cõciliat populum, nã sine dubio vna cum rege vinceť. i Sacra deosq; dabo, magna enim fuit apũ maiores sacrorũ cura, sicut diximus supra. vnde nũc Aeneas id agit ne pereant, & re vera pstat sacra phrygia, nũc latinis tradita coluisse rõanos. k Latinus habeto, aut antiquus vocatiuus, aut habeto tertia psona sit. Sane sciendum q crebra soceri commemoratione sibi fauorem Latini conciliat. Item dicendo Mihi mœnia teucri constituent, popularem gratiã captat, qa supra dixerat Drances, Saxaq; subuectare humeris troiana iuuabit. l Terram mare sydera iuro, ornatior elocutio & crebra apud maiores q; si velis addere ppositioné, vt si dicas, iuro per maria per terras eadem autem bene dixit, nam pro mari ille fontes & fluuios posuit, pro syderibus solem. m Latonæq; genus duplex, ac si diceret vtrunq; sexum Latoniæ sobolis, & bene in fœderibus duplicia inuocant numina, quia in vnum duo colturi sunt populi. n Ianum quoq; rite inuocant, quia ipse faciendis præest fœderibus, nam postquam Romulus & Titus Tatius in fœdera cõuenerunt, Iano simulacrum duplicis frontis effectus est, quasi ad imagines duorum populorum. Legimus tamen Ianum quadri frõtes fuisse. vnde Martialis ait, Et lingua pariter locutus omni. nam omnes de duobus non dicimus. o Vimq; deum duricies, inexorabilitatesq;. p Sacraria ditis, sacrarium pprie est locus in templo, in quo sacra reponuntur, sicut donarium est vbi reponuntur oblata, sicut lectisternia dicuntur vbi in templo homines sedere consueuerunt.

CHRI. SATVRNIA, nam ab Heleno iussus fuerat Iunonez quoad posset placaret. Præterea Dea regnorum est, & de regnis disceptatur. Mauors, cuius munera exercemus. Addidit flumina & mare, vt omnia aquarũ numina assint & religionem alti ætheris. Si foros victoria duo propõit si succumbet neq; se neq; suos vnquam contra impositas conditiones iturum. sin vincet mira clementia in victos visurum, & penes latinum regnum relicturum, sola tantum sacra daturũ. Ambæ inuictæ gen. ita nullo discrimine regentur, vt vtraq; inuicta restet. Dextram, quæ sit pignus fidei. Ianum bi. de quo in primo lib. diximus. Ianus simulachrum habuit in hostio templi victis sabinis. Cum Romulus & Tatius percussere fœdus. Plerique putãt eum tunc bifrontem fuisse propter imaginẽ duorum populorum.

QVI fœdera

SER. a ❡ QVI foedera fulmine sancit, confirmat, sancta esse facit. & hoc ideo, quia cum fiũt foedera, si coruscatio fuerit, confirmantur. Vel certe qa apud maiores aræ nõ incendebantur sed ignẽ diuinũ pcibus eliciebãt, q incẽdebat altaria. Sancit aũt pprie ẽ sanctũ aliqd, idest cõsecratũ facere fuso sanguine hostiæ, & dictũ sanctum quasi sanguine consecratũ. b ❡ Si tellurem effundat in vndas, hypallage, pro si vndas effundat in terras. c ❡ Diluuio miscens, aquæ suffusione vniuersa pturbãs. d ❡ Vt sceptrũ hoc, Hom. locũ ṽbum ad ṽbũ. ναὶ μὰ τόδε σκῆπτρον τὸ μὲν οὔ ποτε φύλλα καὶ ὄζους φύσει, ἐπεὶ δὴ πρῶτα τομὴν ἐν ὄρεσσι λέλοιπεν, οὐδ' ἀναθηλήσει· περὶ γάρ ῥά ἑ χαλκὸς ἔλεψε φύλλά τε καὶ φλοιόν· νῦν αὖτέ μιν υἷες Ἀχαιῶν ἐν παλάμῃς φορέουσι δικασπόλοι, οἵ τε θέμιστας πρὸς Διὸς εἰρύαται· ὁ δέ τοι μέγας ἔσσεται ὅρκος.

Audiat hæc genitor qui foedera[a] fulmine sancit.
Tango aras, mediosq; ignes, & numina testator
Nulla dies pacem hanc Italis, nec foedera rũpet,
Quo res cunq; cadent, nec me vis vlla volentem
Auertet non si tellurem[b] effundat in vndas
Diluuio[c] miscens, Coelum ue in tartara soluat,
Vt sceptrũ[d] hoc (dextra[e] sceptrũ nã forte gerebat)
Nunq̃ fronde leui fundet virgulta, nec vmbras
Cum semel in siluis imo[f] de stirpe recisum
Matre[g] caret, posuitq; comas: & brachia ferro
Olim arbos nunc artificis manus ære[h] decoro
Inclusit, patribusq; dedit[i] gestare latinis.
Talibus[k] inter se firmabant foedera dictis
Conspectu in medio Procerum tũ rite[l] sacratas
In flammã iugulãt pecudes, & viscera viuis.
Eripiunt, cumulantq; oneratis lancibus aras,
At vero Rutulis impar ea pugna videri[m]
Iãdudum, & vario misceri pectora motu.
Tum magis vt ppius[n] cernũt nõ virib[o] æquis.
Adiuuat incessu[p] tacito progressus, & aram

e ❡ Dextra sceptrum nã forte gerebat, per parẽthesim dictum est. Vt aũt sceptrum adhibeatur ad foedera, hæc rõ ẽ, qa maiores semp ad foedus simulachrũ Iouis adhibebant, qđ cũ tediosum eẽt, præcipue quãdo fiebãt foedera cũ lõge positis gentibus, inuentũ est vt sceptrũ tenẽtes, quasi imaginẽ simulachri redderent Iouis. Sceptrũ eni ipsius est pprium, vñ nũc tenet sceptrũ Latinus, nõ q̃si rex, sed q̃si pater patratus. f ❡ Imo de stirpe, iõ genere masculino vsus est, qa de arboribus loquit, nã de hoibus genere foeminino dicimus, vt Heu stirpẽ inuisã, dixit tñ vsurpatiue Hora. de arborib', vt stirpesq; raptas & pec' & domo'. g ❡ Matre caret, vel terrã, vt antiquam exqrite matrẽ, vel arborẽ, vt Parua sub ingenti matris se subijcit vmbra, sic eni' meli' caremini rñdet Homerico τομὴν ἐν ὄρεσσι λέλοιπεν. h ❡ Aere decoro, i. orichalco. i ❡ Dedit gestare, vt Dat ferre. k ❡ Talibus inter se firmabãt foedera dictis, Latin' & Aeneas. Turnũ aũt nõ inducit iurantẽ, q dux est, q psente rege nõ hẽt potestatem & imitatus est Homerũ, q post iusiurandũ Menelai Alexãdrũ q̃si feruidum & adolentẽ a foedere iducit exclusum, & Priamũ adhibitum ad foederis cõfirmationem. l ❡ Rite sacratas, rite expurgatas solẽnitate q̃ diximus supra. m ❡ Videri, misceri. Infiniti sunt pro indicatiuis. n ❡ Propius, diligẽtius, vt Propius res aspice nr̃as. o ❡ Nõ virib' æqs, cõgressuros sibi audi. p ❡ Incessu tacito ipse tacit', hypallage ẽ.

ANTQ ❡ INCESSV tacito, quatuor ponit signa timoris. Primũ est igressus tacitus, dũ vix pedẽ mouebat. Alterũ quod aram venerabaẽ oculis deiectis. Tertium tabẽtium genarũ ex macie repentina. Quartum palloris.

CHRI. ❡ MATRE caret, quasi nutrice ❡ Arbos, nam proprie arbos est cum radicibus hæret, & habet vitam. ❡ In medio con. procerum qui ipsos reges circũdabant. ❡ Et viscera vi. nam in foedere porcus foede. i. crudeliter interficiebatur, vnde dixit q carnes eriperẽtur ab animali adhuc viuente. ❡ At vero rutulis impar ea pu. vi. Vulgi est vt quemadmodũ foelicibus fortunatisq; inuidet, sic eorundem si ex alto grado in miserias decidant, miserãtur. sic turnus qui pauloante plerosq; sua gloria torquebat, tunc in tm̃ periculum veniens ad commiserationẽ ipellebat. Cum ergo putarent facile victũ iri iniquo alo huiuscemodi pugnã ferebant. Hanc occasionem nacta iuturna potuit facile exercitũ ad violandum foedus impellere, psertim assumpta forma Camertis in quo non parua esset auctoritas, Nã sub ea forma orationem habuit q̃ vehementer latinos moueret.

SER. a ¶ CVI genus a proauis ingens, cuius au-ctoritatem cōmendat & origo maiorum & paterna virtus, & ꝓpria fortitudo. b ¶ Pro cunctis talibus, qualis etiam Turnus, & atten-dit sensum superiorem vbi ait, Turnus, Et so

bene fefellit, nāq; hoc augurium nec oblatiuum est nec imperatiuum, sed immissum fa-ctione Iuturnæ, quod carere fide indicat se-des negata, nam vbicunq; firmum introducit augurium dat ei firmissimam sedem, vt ipsa

Suppliciter venerans demisso lumine Turnus.
Pubentesq; genæ, & iuuenili in corpore pallor.
Quē simulac Iuturna soror crebrescere vidit
Sermonē & vulgi variare labantia corda,
In medias acies formam assimulata Camerti,
Cui genus[a] a proauis ingens. clarumq; paternæ
Nomen erat virtutis: & ipse acerrimus armis,
In medias dat sese acies haud nescia rerum.
Rumoresq; serit varios, ac talia fatur.
Non pudet o Rutuli cunctis pro[b] talibus vnam
Obiectare animā? numero ne an viribus[c] æqui
Nō sumus? en oēs[d] & Troes, & Arcades hic sunt.
Fatalisq;[e] manus infensa Hetruria Turno.
Vix hostē, alterni si congrediamur, habemus.
Ille quidē ad superos, quorum se deuouet[f] aris
Succedet Fama, viuosq;[g] per ora feretur.
Nos patria amissa dominis parere superbis
Cogemur, qui nunc lenti[h] consedimus aruis.
Talibus icensa est Iuuenum sententia dictis
Iā magis, atq; magis, serpitq; p agmina murmur.
Ipsi Laurentes Mutati, ipsiq; Latini,
Qui sibi iam requiem pugnæ, rebusq; salutem
Sperabāt, nunc arma volūt, fœdusq;[i] precātur
Infectum, & Turni sortem miserātur iniquam.
His aliud maius Iuturna adiungit, & alto[k]
Dat signum Coelo, quo non præstātius[l] vllum
Turbauit mentes italas, monstroq;[m] fefellit.
Niq; volans rubra fuluus Iouis Ales in æthra
Littoreas[n] agitabat aues, turbamq; sonantem
Agminis aligeri, subito quum lapsus ad vndas
Cygnū excellētē[o] pedibus rapit, iprobus vncis.
Arrexere animos Itali, cunctæq; volucres
Conuertunt[p] clamore fugam, mirabile visu,
Aetheraq; obscurāt pinnis, hostemq; per auras
Facta nube premunt. donec vi victus, & ipso

lus ferro crimē cōmune refel-lam. c ¶ An vi-ribus æqui non sumus, bene ad-didit viribus, nam legimus ī Salu. Memora-re possem qbus in locis ppl'us roman' igētes hostius copias pua manu fude-rit. Virgi. Exi-gui numero sz bello viuida vir-tus. d ¶ En oēs, ne occurreret, sz ē i castris alt exercit'. e ¶ Fa-talisq; manus, troianorum, q fa-talit' ad italiam venerunt, vt sit iteratio. Hetru-ria autem īfen-sa pro hetrusci qui etiam Tur-no inimici sūt causa Mezentij. f ¶ Deuouet aris, quia ait su-pra de Turno suppliciter ve-nerans. Item supra vobis ani-mam hanc, so-ceroq; latio de-noui, nam ipsa iterat uerba. g ¶ Viuosq; p ora feretur, tan-q; de viuo om-nes loquentur, vel nominis i-mortalitate viuet & laudibus. h ¶ Lēti, ocio-si, vt Nos patriam fugimus, tu tityre lentus in vmbra. i ¶ Fœdusq; precantur infectum rogant vt p non facto sit, ne piaculū videan-tur admittere. k ¶ Et alto dat signū cœlo, vt religio alia religiōe soluat. l ¶ Præsentius, efficacius, & alibi. Nec tam præsentes alibi cognoscere diuos. m ¶ Monstroq; fefellit,

sub orā viri cœ-lo venere volā-tes, et viridi se-dere solo. Item ante sinistra ca-ua monuiss; ab ilice cornix. In hoc autem au-gurio liberatus cygnum cecidis-se in aquam dicit, quam in-stabilem eē ma-nifestum est. n ¶ Littoreas agitabat aues palustres, nā lit-tus dicitur om-nis terra aquis vicina, vt Viri-dique in littore conspicit sus. o ¶ Excellentē magnum, sicut in exercitu ma-gnus est Turn'. p ¶ Conuertūt clamore fugā, redeunt cū cla-more, sicut ī ex-ercitu solet.

CHRI. ¶ TALIBVS, incensa ē iuue-nus, optime iu-uenus quorum animi aliq; po-tius ꝑturbatiōe q; rōne mouen-tur. ¶ Mōstro-q; fefellit, nam putauit bōa por-tendi, cus infœ-licia eēnt. ¶ so-nantē, qa cano-ri sunt cygni.

Hoc aūt augurium verū fuit, sed nō itellectū, Cygnus. n. idest Turnus captus erat ab aqui-la quia veniebat lacerandus ab hoste vi fœde-ris, in quo reliquæ aues premebant hostem, quia milites vrgebant fœdus ne seruiretur, Vnde cygnus elapsus est ab aquila oppressa turba auium, idest Turnus ab ænea, sed non recepit se in tutum stabilemq; locum.

¶ AVGVRIVM

Pondere defecit, prædamq; ex vnguibus Ales
Proiecit fluuio, penitusq; in nubila fugit.
Tũ vero augurium[a] Rutuli clamore salutant,
Expediũtq;[b] manus. primusq; Tolũnius augur
Hoc erat, hoc votis inquit quod sæpe[c] petiui
Accipio[d], agnoscoq; deos. me me duce ferrum
Corripite o Rutuli, quos[e] ĩprob[9] aduẽna bello
Territat, inualidas vt aues, & littora[f] nostra
Vi populat[g], petet ille fugã, penitusq;[h] ꝓfundo
Vela dabit, vos vnanimi densate[i] cateruas,
Et regem vobis pugna defendite raptum.
Dixit, & aduersos[k] telum contorsit in hostes.
Procurrens sonitũ[l] dat stridula cornus, & auras
Certa[m] secat. simul hoc, simul igẽs clamor, & oẽs
Turbati cunei, calefactaq; corda tumultu.
Hasta[n] volãs, vt forte nouẽ pulcherrima fratrum
Corpora constiterant, contra quos fida crearat
Vna tot Arcadio coniux tyrrhena Gilippo.
Hoꝝ[o] vnũ ad mediũ teritur[p] qua sutilis aluo
Baltheus, & laterꝝ iuncturas fibula mordet,
Egregium forma iuuenẽ, & fulgentibus armis
Transadigit costas, fuluaq; extendit Arena.

XII. a ¶AVGVRIVM salutant, venerant, & ꝓ pcie, nã salutari dicimꝰ deos. Ter. At ego hinc deos domũ salutatũ pergã, & Plautus i curculiõe, qs est q opto capite salutat Aescu lapiũ. b ¶Expediũtq; manus, se dimicare velle significãt Hæc.n.ẽ ꝓsensio militaris. Luc. Elata sĩgnale quæcũq; ad bella vocaret Promisere manus. c ¶Q sæpe petiui, q̃ñ speratiuũ ĩl augurũ vult videri. d ¶Accipio agnosco qs deos, mõ q̃si de oblatiuo loquit, nã i oblatiuis augurijs ĩ potestate videtis est, vtrũ id ad se ꝑtinere velit, an refutet & abhominet, & nunc augurium dicit se libent ãplecti, & agnoscere circa se fauorem deoꝝ. e ¶Quos improbus aduena, Interꝑtat augurũ, & ꝯfirmat ad ꝑsens negocium ꝑtinere. f ¶Littora vestra, bõa iteratio, nã supra ait Littoreas agitabat aues. g ¶Vi populat, antiq̃, nã veteres & pplo et populor dicebãt, nũc tñ populor dicĩus, illud penitꝰ de vsu recessit. h ¶Penitusqs ꝓfundo vela dabit, vt supra de aqla, Penitusqs in nubila fugit. i ¶Dẽsate cateruas, sicut cygni hostẽ p auras facta nube premunt. k ¶Et aduersos telũ ꝯtorsit i hostes, hoc loco ab Homeri recessit œconomia, ille.n. ĩducit Mineruã ꝑsuadentẽ Pandaro vt iacto in Menelaum telo fœdera dissipet.

ἀγχοῦ δ' ἱσαμένη ἔπεα πτερόεντα προσηύδα
ἦ ῥά νύ μοί τι πίθοιο Λυκάονος υἱὲ δαΐφρον
τλαίης κεν Μενελάῳ ἐπιπροέμεν ταχὺν ἰόν
πᾶσι δέ κε Τρώεσσι χάριν καὶ κῦδος ἄροιο
ἐκ πάντων δὲ μάλιστα Ἀλεξάνδρῳ βασιλῆι

Hic vero dicit ipsum augurẽ telũ spõte tor

sisse, & cecidisse vnũ de nouẽ fratribꝰ, qd ꝑtinet ad œconomiã. necesse.n. erat vt fresa ex vnius morte cõmoti bellũ mouerẽt. si.n. vilis aliqs iterirer, poterat eius mors ob fœderis religionẽ forte ꝯtemni. l ¶Sonitum dat, ideſt facit. vt sup, Tu das epulis accũbere diuum, & Plau. in aulularia e mortuus ego me veli lato malo q̃ illi hodie seni de ĩsidias. m ¶Certa, ideſt ineuitabilis, vnde incerta est infirma & vitabilis. n ¶Hasta volans, minus est nanque. o ¶Hoꝝ vnũ, ordo ẽ, trãsadigit vnũ costas, & figurate dicit vnũ p vnius. p ¶Terit qua sutil aluo baltheus, res physicã dixit. omnia enim qbus vtimur, nõ nos terunt, sed eanos terimus, vt annulum, vestem.

¶PRIMVSqs tolũnius, nõ solũ rutuli, sed etiã Tolũnius augur hoc augurio deceptus est. ¶Dixit & aduersos, recte qui se ducem professus est primus tela contorsit.

¶PETET ille fugam, vt fugit aquila & petet profundum, vt illa petiuit profundumqs cœlũ, nam ꝓfundum cõmune est infimis & altis. ¶Telũ cõtorsit in hostes, quoniam neqs credibile erat neqs leue, vt fœdus tãta religione celebratum rũperetur, iccirco plures causas qbus vel ĩuiti impelli possent posuit poeta. Nã & Iuno quid facto opus eẽt iuturnã admonuit & iuturna sub persona in qua esset auctoritas orõnem vehemẽtem ad respersuadẽdam habuit. Postremo augurũ quo deciperent posuit. Deniqs auctorẽ cõtorquendi hastam augurẽ fecit, cui & fœlicia prædicenti cum esset etiam augur & telũ veluti id quod diceret vehementer crederet contorquendi credendum erat. Adde quod interfectus est is cui statim octo fratres fortissimi affuerunt. His rebus & latini & troiani facile ad pugnam elici potuerunt.

SER. a ¶ ANIMOSA q; phalax, quasi phalanx. i. legio. b ¶ Caeci, salutis improuidi. c ¶ In undant, more vndae fluūt. d ¶ Sic omneis amor vnus habet, sc. i. dum paulatim suis inuicem subueniant. Omnes enim in bellum coacti sunt, hc. sal. e ¶ Diripuere aras, deiecerunt, dissipauerunt. f ¶ Ferreus imber, permansit in translatiōe, quia dixerat tēpestas telorum. g ¶ Ferunt, auferunt. nam aphaeresis est, vt temnere p cōtemnere. h ¶ Pulsatos diuos, violatos, laesos fractis foederib⁹. i ¶ Infrenant alij curr⁹, idest equos, sic alibi neq; audit curr⁹ habenas. k ¶ Subijciunt i equos, super equos iaciunt, sed proprie nō est locutus magisq; cōtrarie. nam subijcere est supter aliquid iacere. l ¶ Regisq; insigne gerentē; idest diadema habentem. m ¶ Auidus pfundere foedus legit & auidū, sed melius auidus, quia Mesapus Turno fauebat, qui erat impar ad singulare certamen. n ¶ Altus equo, equi magnitudinem latenter ondit. o ¶ Hoc hēt, id est laetali pcussus ē vulnere. Terētius, Certe captus est, hēt. sane sarcasmos est de loci qualitate inuentus. nā qa sup aras cecidit ait, Haec melior magnis data victima diuis. p ¶ Torrem, erit nois antinus hic torris, & ita nūc dicimus. nā illud Ennij & Pacuuij penitus ē vsu recessit, vt hic torrus huius torri dicamus. q ¶ Nidorem, mō pudorem. r ¶ Ferreus somnus, Home. Χαλκεος ὕπνος. s ¶ Nudato capite. s. vt posset agnosci. s ane quaeritur quēadmodus nudato dixerit cum supra eus nusquam induxerit capite tectō. nam nudatum est quic quid fuit antea coopertum, nusquam vero dicitur quod tectū ante non fuerat. ergo aut nudato pro nudo accipiamus, vt sit pro, nomine participium, aut dicamus tectum eum habuisse caput cū descēdit ad cāpum. nam legimus Sidereo flagrās clypeo & coelestib⁹ armis. t ¶ Suos clamore vocabat, vtrūq; exercitū iam suū vocabat vt talis eius fuerit clamor. cur in vos inijcē ruitis mei

At fratres animosa[a] Phalanx accensaq; luctu
Pars gladios strigūt manibus, pars missile ferrū
Corripiunt, caeciq;[b] ruunt. quos agmina cōtra
Procurrunt Laurentū hic dēsi rursus inūdant[c]
Troes Agilliniq;, & pictis Arcades armis.
Sic omneis[d] amor vnus habet decernere ferro.
Diripuere[e] aras. it toto turbida Coelo
Tempestas telo℞, ac ferreus[f] ingruit imber.
Craterasq;, focosq; ferunt[g], fugit ipse Latinus
Pulsatos[h] referens infecto foedere Diuos.
Infrenant[i] alij currus, aut corpora saltu
Subijciunt[k] in equos, & strictis ensibus adsunt.
Mesapus regem, regisq;[l] insigne regentem.
Tyrrhenū Aulesten, Auidus[m] ꝓfundere foed⁹
Aduerso proterret equo. ruit ille recedens,
Et miser oppositis a tergo voluitur aris.
In caput inq; hūeros, ac feruidus aduolat hasta
Mesapus, teloq; orantem multa trabali
Desup altus[n] equo grauiter ferit, atq; ita fatur.
Hoc hēt[o]. haec melior magnis data victīa diuis
Concurrunt Itali, spoliantq; calentia mēbra.
Obuius ambustum torrem[p] Chorinaeus ab ara
Corripit, & venienti Ebuso, plagamq; ferenti
Occupat os flammis. illi ingens barba reluxit,
Nidoremq;[q] ambusta dedit. super ipse secutus
Caesariem leua turbati corripit hostis,
Impressoq; genu nitens terrae applicat ipsum.
Sic rigido latus ense ferit. Podalirius Alsum
Pastoremq;, primaq; acie per tela ruentem
Ense sequens nudo superiminet. ille securi
Aduersi frontem mediam, mētumq; reducta
Disijcit, & sparso late rigat arma cruore.
Olli dura quies oculos, & ferreus[r] vrget
Somnus, in aeternā clauduntur lumina noctē.
At pius Aeneas dextram tendebat inermem
Nudato[s] capite, atq; suos[t] clamore vocabat

¶ DIRIPVERE aras, vocati furore certādi.
¶ Hoc habet, idest bñ se habet res. ¶ Meliorem vitam cū ioco dixit, quia in aras cecidit. ¶ Olli, q.d. dura quies qa est qes non dura, & somn⁹ non ferreum, & nox non aeternā.

CHRI. ¶ CRATERasq; focosq;, Optime ponit ante oculos qualis quantusq; sit furor popularis, nam cum in turba illa increbruerit. Icrebrescit aūt persaepe vel minimis de causis; nihil cōsilio geritur, Nulla est religiōis, nulla deorum reuerentia, neq; sacris neq; ꝓfanis parcunt,

nis parent, vñ oportet ipsos duces vel illis obtẽperare vel fugere. ¶ Subiiciũt, sursus faciũt nõ.n. cõponitur a sub qđ est subter, sed a subsum.i.sursum antiq̃ præpõne, vt in Bucolicis. Quantũ vere nouo florem se subiicit alnus. ¶ Voluit aris, pathos a loco vt est sanguine turparent quas ipse sacra iteratas ab ara. Et hinc idignatio qđ rebus pparatis religioni abuterent ad cædes. ¶ At pius æneas, Et fortis & religiosi hois sibi officiũ ascribit, qui vt fœdus ictũ inuiolatũ maneret nihil omisit, sz vt diximus nihil pficit in turba iã furore cõcitaois sine dubio.

SER. REPENS, aut subito vt sit aduerbium .i. repẽte, vt sole recens orto p recenter, aut repens discordia pro repentina. b ¶ Faxo, faciã. c ¶ Incertum quas pulsa manu, hoc loco adhuc quidem quasi dubitat tamẽ ab futurna intelligimꝰ immissum quendam, qui vulneraret Aeneam, quod autẽ paulo post Iunõ dictura est de Iuturna. Non vt tela tamen nõ vt contenderes arcus, minime est mirandum. nã scimus vnicuiq; imputari quod alter eius gratia fecerit, sicut est Et potes in totidem classes conuertere nimphas. Aeneam autem ab homine vulneratum idicat Iuppiter paulo post dicens Mortali decuit violari vulnere diuum. d ¶ Molit, regit, & ẽ acyrologia. nas proprie molit est parat.

Quo ruitis? q̃ ue ista repẽs [a] discordia surgit?
O cohibete iras ictum iam foedus, ⁊ omnes
Compositæ leges, mihi ius concurrere soli.
Me sinite, atq; auferte metus. ego foedera faxo[b]
Firma manu. Turnũ iã debent hæc mihi sacra.
Has inter voces, media inter talia verba
Ecce viro stridens alis allapsa sagitta est
Incertũ, q̃ pulsa manu, quo turbine adacta.
Quis tantã Rutulis laudẽ: Casus ue, Deus ue
Attulerit, pressa est insignis gloria facti.
Nec sese Aeneæ iactauit vulnere quisquam.
Turnus vt Aeneam cedentem ex agmine vidit,
Turbatosq; duces, subita spe feruidus ardet:
Poscit equos, atq; arma simul, saltuq; superbus
Emicat in currum, ⁊ manibus molit [d] habenas.
Multa virum volitans dat fortia corpora loeto,
Semineces voluit multos, aut agmina curru
Proterit, aut raptas fugientibus ingerit hastas.
Qualis apud gelidi cũ flumina ꝑcitus Hebri [e]
Sãguine[f] Mauors Clypeo[g] icrepat, atq; furẽtes
Bella mouẽs imittit equos. illi æquore aperto
Añ Notos zephiruq; volãt. gemit vltim[h] pulsu
Thraca pedum, circumq; atræ formidinis ora,
Iræq;, insidiæq; dei comitatus aguntur.
Talis equos alacer media inter prælia turnus
Fumantes sudore quatit (miserabile [i]) cæsis
Hostibus insultans, spargit rapida vngula rores
Sanguineos, mixtaq; cruor calcatur Arena.
Iãq; neci Sthenelũq; dedit, thamarimq;, Polũq;
Hũc ꝓgressus, ⁊ hũc, illũ eminus eminus ambo
Imbrasidas Glaucũ, atq; Ladẽ, qs ibrasus ipse [k]
Nutrierat Lycia, paribusq; onerauerat armis
Vel conferre manũ, vel equo ꝑuertere ventos,
Parte alia media. Eumedes in prælia fertur
Antiqui proles bello præclara Dolonis.
Noie auom referẽs, aio manibusq; parentem.
Qui qđdã castra vt Danaũ speculator adiret

¶ Miserabile cæsis, miserabiliter, nom pro aduerbio. k ¶ Ipse nutrierat, solẽt enĩ pleriq; filios alijs dare nutriendos parẽtes, vñ Pers. Cum sapimꝰ patruos

DON. CRVDITIS, aliud est ire, aliud tendere, aliud ruere. ¶ Sanguineus, non ipse sed qui alijs sanguinem effundit.

CHRI. ET TVRNVS, nã ad singulare certamẽ iturus vehemenẽ ab/ timebat. Nunc turbato fœdere & saucio aduersario redijt bona spes. ¶ Supbꝰ, nimis elatꝰ arridẽte fortuna, sz aũt oẽs locos in qbus ð Turno poeta scribit annotabis, illũ audacẽ potiusq; fortẽ descriptũ inuenias. In hoc loco crudelissime oia agit. ¶ Hebri, flumẽ thraciæ cuiꝰ hostiũ nobilitatũ est tumulo polydori. ¶ Mauors, Nas thracia vt dictus est ei attribuit.

e ¶ Hebri, fluuij thraciæ. f ¶ Sanguineus mauors, gaudens sanguine αἱμοχαρής. g ¶ Clypeo in. sonat, alibi arguit, vt increpat vltro Cunctantes socios. h ¶ Vltima, hoc est tota, si qui gemit vltima ¶ Equos. i. Δεῖμον & φόβον. ¶ Añ no. quia celeritate præuenit. ¶ Dei.c. Nã insidiæ, metus, discordia, & iræ, Comites sunt bellãtiũ. ¶ Hũc. c. vt varietate oẽ auditorib' tediũ, fastidiũq; auferat

Ausus[a] Pelide precium sibi poscere currus.
Illum Titides alio pro talibus ausis
Affecit[b] precio, nec equis[c] aspirat Achillis.
Hunc procul, vt cāpo Turnus prospexit aperto,
Ante leui iaculo longum per inane secutus
Sistit equos bijuges, & curru desilit, atq;
Semiani, elapsosq; superuenit, & pede collo
Impresso dextræ[d] mucronem extorquet, & alto
Fulgentē tinxit iugulo, atq; hæc insup addit.
En agros[e], & quam bello Troiane petisti
Hesperiam metire iacens. hæc præmia, qui me
Ferro ausi tētare, ferunt, sic moenia condunt.
Huic comitē Buten coniecta cuspide mittit.
Chloreaq;, sybarimq;, daretaq;, Thersilochūq;,
Et sternacis[f] equi lapsum ceruice Thymoeten,
Ac velut Edoni[g] Boreæ cum spiritus alto
Insonat Aegæo[h], sequiturq;[i] ad littora fluctus
Qua vēti incubuere, fugā dāt nubila Coelo,
Sic Turno: q̄cunq; viā secat, agmina cedunt,
Conuersæq; ruunt acies, fert impetus ipsum,
Et cristam aduerso curru quatit aura volantem.
Nō tulit instantē[k] Phegeus animisq; frementē,
Obiecit sese ad currum,[l] & spumantia frenis
Ora citatorum[m] dextra detorsit equorum,
Dū trahitur, pendetq; iugis, hūc lata retectum
Lancea consequitur, rūpitq; infixa bilicem[n]
Loricam, & sūmū degustat[o] vulnere corpus.
Ille tñ Clypeo obiecto conuersus in hostem
Ibat, & auxilium stricto mucrone petebat,
Quē rota præcipitē, & procursu[p] concitus axis
Impulit, effuditq; solo. Turnusq; secutus
Imam inter galeam summi Thoracis, & oras
Abstulit ense caput, truncumq; reliquit arenæ.
Atq; ea dum cāpis victor dat funera Turnus,

[illegible] bi poscere cur rus, [illegible] hoc vult dice re qui vt Achillis equos possit accipere, ire ausus est ad castra græcorum. ordo enim nō procedit, qui vt iret ausus est petere. b ¶ Affecit precio, modo pœna. nam preciū est τῶν μισθῶν [illegible] Teren. Ego ob stultitiā preciū fero, vñ græci τιμωρίαν pœnas vocāt ἀπὸ τῆς τιμῆς, qđ est precium. c ¶ Nec equis aspirat achillis, aspirare apđ maiores accedere significat. Cice. nūq; aspirauit ad curiā, sȝ hic figurate dixit aspirat equis p ad equos occisus est nec ad equos achillis accessit. melius tñ ē, vt de Diomede intelligamus vt sit sensus Diomedes occidit Dolonē qui equos Achillis ausus est petere quos nec ille, qui eū vicit poposcit. d ¶ Dextræ mucronem extorquet, quasi pro œconomia est vt non cū suo interimat gladio, ne agnoscatur Metiscus, etiam nunc suum requirat, quo facto perire poterat sequens fracti gladij œconomia. e ¶ En agros quos victore Aenea te accipere posse credebas. inde enim sarcasmos facta est, nam consuetudo erat vt victores imperatores agros suos militibus darent, vt in historijs legimus. Item in Luca. An melius fierent piratæ magne coloni. f ¶ Sternacis equi, ferocis, qui facile sternit sedentem. g ¶ Edoni boreæ, thracij. nam edon mons est thraciæ. Sane sciendum hoc loco errasse Donatum, qui dicit edonij legendum est, vt do breuis sit sm Lucanum, q dicit. Edonis ogygio decurrit plena lyæo. nanq; certum est systolem fecisse Lucanum, vnde edoni legendum est, vt sit hic edonus huius edoni. Statius & Virgilium & artē secutus ait, Tristius edonas hyemes hebrumq; niualem, non edonias. h ¶ Aegæo, mari scilicet sicut sequentia indicāt. i ¶ Sequiturq; ad littora fluctus, nam male ait Donatus montē esse vnde flat boreas, quū certum sit eum de hyperboreis montibus flare. k ¶ Instantem phegeus, aut sibi aut oibus. l ¶ Ad currum, pro currui se obiecit. m ¶ Citatorum, aphæresis est, pro cōcitatorum. n ¶ Bilicem, loricam, q̄ bilicem habet, sicut bifilum producitur, q̄a & fila & licia dicimus. o ¶ Degustat, leuiter tangit, vnde contra de alto vulnere, ait. Virgineumque alte bibit acta cruorem. p ¶ Procursu, impetu, & est vna pars orationis procursus.

¶ EN AGROS, arma & hostilis insultatio, & temere effusa, non enim decet virum excelso animo præstantem ita efferri præsertim marte adhuc dubio. ¶ Nō tulit instantem, Verem variet, neq; omnes. ¶ Turno cedentes indicat, hunc repugnantem facit.

¶ SAEVIT,

CHRI

Interea Aeneam mnestheus, & fidus Achates
Ascaniusq; comes castris statuere cruentum
Alternos longa nitentem cuspide gressus.
Sæuit[a], & infracta luctatur arundine telum
Eripere, auxilioq; viam, quæ proxima, poscit
Ense[b] secent lato vulnus, teliq; latebram
Rescindant penitus, seseq; in bella remittant.
Iamq; aderat Phœbo ante alios dilectus Iapis[c]
Iasides, acri quondam cui captus amore
Ipse suas artes, sua munera lætus Apollo
Auguriū[d], citharamq; dabat, celeresq; sagittas.
Ille vt depositi[e] proferret fata parentis,
Scire potestates[f] herbarum, vsumq;[g] medendi
Maluit, & mutas agitare inglorius[h] artes.
Stabat acerba fremens ingentē nixus in hastam
Aeneas magno iuuenum, & mœrentis Iuli
Concursu, lachrymisq; immobilis. ille retorto
Pæonium[i] in morem senior succinctus amictu
Multa manu medica, Phœbiq; potētib[9] herbis
Nequicq; trepidat. nequicq; spicula dextra
Sollicitat, prēsatq; tenaci forcipe ferrum.
Nulla[k] via Fortuna regit, nihil[l] auctor Apollo
Subuenit, & sæuos cāpis magis ac magis horror
Crebrescit, ꝓpiusq;[m] malū est. iā puluere Cœlū
Stare[n] vident, subeunt eqtes, & spicula castris
Densa cadunt medijs. it tristis ad æthera clamor
Bellantū iuuenū, & duro sub marte cadētum.
Tum Venus indigno[o] nati concussa dolore
Dictamum[p] genitrix cretæa carpit ab Ida
Puberibus[q] caulem folijs, & flore comantem
Purpureo. non illa feris incognita Capris
Gramina, cum tergo volucres hæsere sagittæ.
Hoc Venus obscuro faciem[r] circūdata nimbo
Detulit, hoc fusum[s] labris splēdentibus amnē

a ¶ SÆVIT, qa nō pōt. s. in bella ꝓcedere. b ¶ Ense secent lato vulnus, animū viri fortis expressit. c ¶ Iapis, aptū nomē medico. nā ἰᾶσθαι dñt curare. d ¶ Auguriū citharāq; dabat, vera lectio ē dabat, nā nō dedit. Sapiētiae per citharā scientiam insinuat harmoniæ. e ¶ Vt depositi, desperati, non consuetudo erat vt desperati ante ianuas suas collocarent, vt vt extremū spūs redderēt terræ, vel vt possent a trāseuntibus forte curari, q aliqñ simili laborauerāt morbo. Cic. Aegrā & prope depositā reipu. ptē. statij. in Theb. Ite ferte depositis opem. f ¶ Potestates herbarū, vim Possibilitates, nā in herbarū cura nulla ē rō vñ ēt ait mutas artes, licet alij mutas artes tactum venæ velīt. Alij mutas artes musicæ cōparatione. g ¶ Vsumq; medēdi, experimētiuur sciētias, hoc est medicinā in vsu nō i rōne ꝯstantes. h ¶ Ingli[9], cōparatiōe sagittarū, & harmoniæ & diuinitatis. i ¶ Pæoniū in morē, medicinalē a pæōe, nā doricæ lĩguæ ē Pæan. nā nōle ē Pæō. k ¶ Nulla viā fortūa regit, nullus euētus rōnē ꝓbat. l ¶ Nihil auctor apollo, medicinæ inuētor, nā Aesculapi[9] ꝓest medicinæ, quā Apollo īuenit, q in Ouidio pro se ait Inuētū medicina meum est. m ¶ Propiusq; malum, ex fuga scilicet troianorum. n ¶ Stare, plenū eē. & alibi, Stare puluē cœlū stāt & iuniperi. o ¶ Indigno dolore, q fuerat natus ex vulnere indigne illato p insidias scilicet. p ¶ Dictamum, hæc herba lȝ vbiq; nascat, melior tñ in creta est. q ¶ Puberibus caules folijs, hoc est adultis, sicut in qrto, Pubentes herbæ. & est reciproca inter herbas & homines translatio, nam & pubertatem herbarum & florē iuuentutis vocam[9]. r ¶ Faciem circundata, a parte. n. totū corpus accipim[9]. s ¶ Fusum amnes, p aqua, a toto ptē, sic supra, Fōtemq; ignemq; ferebant.

¶ INTEREA, CHR. exornat narrationē suam cū illas variet, & insperatos exitus tribuat. Ostēdit autem et in Aeneā & Turno quid possit fortuna, Nam & Turnus sese victorē sperabat, & Aeneas omni pene spe destitutus erat, Cum lōge aliter esset euenturum, Vnde aurea sentētia est senecæ, Nemo cōfidat nimiū secundis, nemo desperet meliora lapsus. Præterea vt Turnū victoria insolētiorē quā oporteret ponit, ita Aeneas qñuis spem amisisset, sem per inuictū gerit aīum. Adde postremum & illud. Q ō deus bonis semp fauet. Violauerat turnus fœdera, At Aeneas dū illud obseruari curat, in calamitate incidit. Quapp meruit eius īnocētia a deo subleuari pñte cū in se curando nullū dolorem subire recusaret. ¶ Dictamū de h iā diximus, atq; ēt ō ābrosia.

Inficit occulte medicans, spargitq; salubris
Ambrosiæ[a] succos, & odoriferam panaceam[b].
Fouit ea vulnus lympha longæuus Iapis
Ignorans, subitoq; omnis de corpore fugit
Quippe[c] dolor, ois stetit imo vulnere sanguis.
Iamq; secuta manum nullo cogente sagitta
Excidit, atq; nouæ rediere in pristina[d] vires.
Arma citi pperare viro, quid statis Iapis
Conclamat, pmusq; animos accendit in hostem.
Non hæc humanis opibus, non arte magistra
Proueniũt. neq; te Aenea mea dextera seruat.
Maior[e] agit deus, atq; opa ad maiora remittit.
Ille auidus pugnæ suras incluserat auro
Hic atq; hic, oditq; moras, hastáque corruscat.
Postq; habilis lateri Clypeus, loricaq; tergo est,
Ascanium fusis circum complectit armis,
Summaq; per galeam delibans oscula fatur.
Disce puer Virtutem ex me, verumq;[f] laborem,
Fortuna[g] ex alijs. nunc te mea dextera bello
Defensum dabit, & magna inter[h] præmia ducet.
Tu facito, mox cum matura[i] adoleuerit ætas,
Sis memor, & te aio repetentem exempla tuorũ
Et pater Aeneas, & auunculus excitet Hector.
Hæc vbi dicta dedit, portis sese extulit altis
Telũ imane manu quatiens, simul agmie denso
Antæus[k] mnestheusq; ruunt, oisq; relictis
Turba fluit castris. tum cæco puluere campus

SER. a ¶ AMBROSIÆ succos, ambrosia cibus est deorum, nam nectar potãt, ab immortalitate dicta α.i. sine & βροτος mortalis. b ¶ Panaceam, genus herbæ. Sciendũ tamẽ Lucretium panaceam vbiq; sales dicere, vñ possumus & hoc loco salẽ intelligere. nã oẽm pellit dolores, sed melius herbã qa ait odoriferam. c ¶ Quippe dolor, qua dolor cuius nã hæc ẽ, vt adhibito remedio statis recedat. Nã dolor ɔseqns est res non principalis, vñ sublata cã & ipse statis recedit. hic ait quippe. nã in vsu aqua inhærens laxare cœperat telũ, qd antea inferebat dolorẽ. d ¶ In pristina, in vsum priorẽ. e ¶ Maior agit de9, Apollo inuẽtor medicinæ scilicet. f ¶ Verũq; laborẽ, quẽ p me ipse suscipio, nõ q ex aliorũ vtute iperatoribus ascribi ɔsueuit. g ¶ Fortunã ex alijs. subaudimus opta. neq;.n. fortuna discit, & est zeugma nõ integrũ. h ¶ Inter pmia, ad pmia. Cicero, Dico te priore nocte venisse inter falcarios. i. ad falcarios. i ¶ Matura adoleuerit ætas, adolescendo matura ẽ cœperit. k ¶ Antæus mnestheusq;, Suauit το πρεπον, necesse enĩ erat vt vulnerato duce multi cum eo in castra remearent.

CHRI. ¶ PANACEA, de hac herba Pli. Panacea ipso nomine oium morborum remedia pmittit, numerosum, & dijs iuentoribus adscriptũ. Multæ eius species, vnã asclepion dicitur, qm is filiã Panaceã appellauit. Hac auulsa scrobẽ vario genere frugũ repleri religio est & terræ piamẽtũ, id ãt qd ex macedonia effertur bucolicũ vocant armentarij spõte erumpentem succũ excipientibus, Alterum genus heracleon vocãt ab Hercule inuentum. Vocatur etiam origanon heracleoticũ, qm syluestri origano sit simile. Tertiũ chironeũ panacea dicitur ab inuentore, folijs hẽt Lapatho simile maius tamen & hirsutius, flos aureus. Quartum est centaurion ab eodẽ Chirone repertũ, Sed & pharnaceon quoniam in controuersia est an sit a Pharnace rege deductũ. Huius radix odorata est & i vmbra siccata vino gratiam affert. ¶ Iapis cõclamat. Nã maior fides medico i hoc q Aeneæ dãda erat. ¶ Opera ad maiora, Optima enĩ coniectura erat Aeneam debere magna moliri, postq deorũ cura fuat erat. Frustra.n. fuasset q paulo ãt post erat pituus. Præbet igitur magnam spes futuræ victoriæ. ¶ Auidus, quasi dicat sua spõte cupiebat, sed verbis medici magis incendebatur. ¶ Disce puer virtutem. Non gloriosi est hominis, sed optimi pris q suo exemplo filium ad virtutem excitare cupit, Licet enim gloriari Parentem, vt filium incendat ad eandẽ gloriam acquirendã. ¶ Portis, castrorũ quæ alte erant propter aggerem & fossam. ¶ Simul agmine denso, Nam qui pauloante fugiebant Saucio imperatore, cũ eodem in bella redeunte frequentes alacresq; sequuntur. Eos autem qui sequũtur & plurimos esse, & cũ impetu egredi ostẽdit poeta pluribus verbis, Nam turba multitudo indistincta est, & ruit habet impetum, & fluere seriẽ hominum continuatam, vt fluuius est, ostendit. Relictis castris hoc est ab oĩbus desertis, indubitata enim victoria oẽm curam seruandorũ castrorum remouerat.

¶ MISCETVR,

SER. a ¶ MISCETVR, modo confunditur, alibi perturbatur, vt miscĕt agens telis inter frondea turbam. b ¶ Aggere turnus, eminentia. de via autem aggerem non possum' dicere, nisi viæ aggerem dicere, voluerimus, per arg° s. l ¶ Nec tela ferētes insequitur. ¶ Nec cōtra stantes nec fugiētes dignaꝫ occidere, & magna Aeneæ ostendiꝫ pietas, qui nec vulneratus irasciꝫ, vt velit cōtra legem fœderis in bellū moueri. m ¶ Virago, virago dr mulier q̃ virile iplet officium.

Miscetur [a], pulsuq; pedum tremit excita tellus.
Vidit ab aduerso venientes aggere [b] Turnus,
Videre Ausonij, gelidusq; per ima cucurrit
Ossa tremor. prima ante oēs Iuturna latinos
Audijt, agnouitq; sonum, & tremefacta refugit,
Ille volat, campoq; atrum [c] rapit agmen aperto
Qualis vbi ad terras abrupto [d] sydere Nimbus
It mare [e] per medium, miseris heu præscia lōge
Horrescunt corda agricolis. dabit ille ruina
Arboribus: stragemq; satis, ruet [f] omnia late.
Añ volant, sonitumq; ferunt ad littora Venti.
Talis [g] in aduersos ductor Rhoeteius [h] hostes
Agmen agit: densi cuneis [i] se quisq; coactis
Agglomerāt, ferit ense grauē Thybræus Osirim
Archetiū mnesthe', epulonē optrūcat Achates,
Vfentemq; Cyas, cadit ipse Tolumnius augur
Primus in aduersos telum qui torserat hostes.
Tollitur, [k] in Coelum clamor, versiq; vicissim
Puluerulenta fuga Rutuli dant terga per agros.
Ipse neq; aduersos dignatur sternere morti,
Nec pede congressos nec equo, nec tela [l] ferētes
Insequitur solum densa in caligine Turnum
Vestigat lustrans, solum in certamina poscit.
Hoc concussa metu mentem iuturna Virago [m]
Aurigam Turni media inter lora Metiscum
Excutit, & longe lapsum temone relinquit.
Ipsa subit, manibusq; vndanteis flectit habenas
Cūcta gerēs, vocēq;, & corpus, & arma metisci.
Nigra velut magnas domini cum diuitis ædes [n]
Peruolat, & pinnis alta atria lustrat Hirundo
Pabula parua legens, nidisq; loquacibus escas,
Et nunc porticibus vacuis [o], nūc humida circū
Stagna sonat, similis medios iuturna per hostes
Fertur equis, rapidoq; volās obit omnia curru.
Iamq; hic germanū, iāq; hic ostendit ouantem.
Nec conferre [p] manū patitur. volat auia [q] lōge.
Haud minus Aeneas tortos [r] legit obuius orbes,
Vestigatq; [s] viꝛ, & disiecta [t] per agmina magna

idest viæ coaceruationem, quam historici viā militarem dicunt, vt Qualis sæpe viæ deprensus in aggere serpens. c ¶ Atrum rapit agmen, pulueris nube coopertum. d ¶ Aprupto sidē, magna tēpestate. alibi Sorbet in abruptus fluctus. Itē scit triste mineruæ sidus. e ¶ It mare per medium miseris Statius plenius de hoc sensu, Deflent sua dāna coloni Et tam oppressos miserant in æquore nautas. f ¶ Ruet, eruet, euertet. aliꝫ dictū est in secundo Ruet alto a culmine troia. g ¶ Talis, taliter, simili mō, sic paulo post, Similis medios iuturna phostes. h ¶ Rhoeteius, troianus a promōtorio troiæ. i ¶ Cuneis se qsq; coactis agglomerant dēsentur, vt cuneatim distincti, scilicet in cuneoꝛ modum compositi. k ¶ Tolliꝫ in coelū clamor, occiso eo, q auctor dispendi fœderis fuerat, ex ortus est clamor, & statim secuta fuga rutuloꝛ, vt Versiq; vicissim Puluerulēta fuga rutuli dāt terga

n ¶ Aedes pro lat, nam more suo verbo dedit detractam nomini ꝓpositionem. o ¶ Vacuis, magnis, vt Vacua atria lustrat Saucius. p ¶ Nec cōferre manū, cum Aenea nā alios persequitur. q ¶ Auia, ab ea s. parte q̄ veniebat Aeneas. r ¶ Tortos orbes, obliq̄s & implicitas vias. s ¶ Vestigat virum, inquirit, Trāslatio a canib', qui per vestigia & pedū signa feram īdagāt. t ¶ Disiecta per agmina, dissipata aduentu Aeneæ.

CHRI. ¶ IPSE NEque aduersos, Tanquam qui fœdus quamuis ab hoste violatum seruaturus in solum Turnum feratur. ¶ Ipsa subit, turpe enī fuisset turno si sua spōte subter fugia quæsisset. ¶ Parua, nunc muscas legit. ¶ Loquacibus, impropria locutio, idest garrulis. ¶ Iamq; hic. g. sæpe ducebat germanum in conspectu æneæ, ne fugere videretur. Deinde ne manus conferre cogeretur diuertebat.

Voce vocat: quoties oculos coniecit in hostem,
Alipedumq; fugam cursu tentauit equorum,
Auersos toties currus Iuturna retorsit.
Heu quid[a] agat? vario nequicq; fluctuat aestu,
Diuersaeq; vocant animum in contraria curae.
Huic[b] Mesapus, vti leua duo forte gerebat
Lenta leuis cursu praefixa hastilia ferro,
Hor vnum certo contorquens dirigit ictu.
Substitit Aeneas, & se collegit[c] in arma
Poplite subsidés. apicé[d] tamen incita summú
Hasta tulit, summasq; excussit vertice cristas.
Tum vero assurgunt irae insidiisq; subactus
Diuersos vbi sensit equos, currumq; referri,
Multa[e] Iouem, & laesi testatus foederis aras,
Iam tandem inuadit medios, & marte secundo
Terribilis saeuã nullo[f] discrimine caedem
Suscitat, irarumq;[g] omnes effundit habenas.
Quis mihi núc tot acerba De[us]? qs carmie caedes
Diuersas, obitumq; ducum, quos aequore toto
Inq;[h] vicé nunc turnus agit, nunc troius Heros
Expediat? tanton[i] placuit concurrere motu
Iuppiter aeterna gentes in pace futuras?
Aeneas Rutulum Sucronem (ea prima ruétes[k]
Pugna loco statuit teucros) haud multa morat[us]
Excipit in latus, & qua fata celerrima: crudum[l]
Tráfadigit costas, & crates[m] pectoris ensem.
Turnus equo deiectú Amycú[n]. fratremq; dioré
Cõgressus pedes, hunc venienté cuspide longa,
Hunc mucrone ferit, curruq; abscisa duorum
Suspendit capita, & rorantia sanguine portat.
Ille talon, tanaimq; neci, fortemq; Cethegum
Treis vno congressu, & moestum[o] mittit Onyté

SER.

a ¶HEV quid agat. Omne aduerbium verbo cohaeret, vnde heu & at & similia quia verbo cohaerere non possunt separatim fecerunt aliam partem orationis, scilicet interiectionem, quam sola latinitas possidet, cum graeci sub aduerbio tales cóprehédát voces vt ꝙũ. b ¶Huic, pro hũc, & est ordo huic dirigit. c ¶Se collegit in arma, ita se texit vt nulla parte posset feriri. d ¶Apicem, tamen incita summum, galeae eminentiam, quam graeci conum vocant, in quo eminent cristae. e ¶Multa Iouem & laesi testatur foederis aras, licet haberet causam iracundiae, quod & fugiebat Turn[us] & ipse appetebatur insidijs, non tamen ante prorupit ille in bellum, quam Iouis fidem, & laesa foedera testaretur. f ¶Nullo discrimine caedem suscitat, indiscrete obtruncat vniuersos, quibus ante pari pepecerat mó. g ¶Irarum effudit habenas, potestatem, facultatem, vt Et premere & laxas sciret dar iussus habenas, & hic moderate locutus est. nam Ennius Effundit irarum quadrigas dixit. g ¶Quis mihi nunc tot acerba deus, ac si diceret nec musa nec Apollo sufficiunt. Statius, Maior ab aonijs sumenda audacia lucis Mecum omnes audete deae. h ¶Inq; vicem, nanq; vacat. i ¶Tanton, placuit concurrere, apostrophe ad Ioué. Sane tanton on circunflectitur. nam cum per apostropham apocopen verba patiuntur, is qui in integra parte fuerat perseuerat accentus, vt tanto ne, inde fit tanton. k ¶Ruentes teucros quos insequebat[ur] Turnus. l ¶Crudum ensem, modo durũ, alias crudelem. m ¶Et crates pectoris. Donatus superfluã vult esse cõiunctioné, & vt sit ἐπεξήγησις adigit enses per costas idest pectoris crates vbi celeri[us] fata complentur, & hoc é quod ait supra, Haud multa mora[tus]. n. ¶Amycum fratremq; dioré, hi duo duces sunt etiá supra memorati, vt. Núc amyci casus gemit. Itẽ Et nunc tertia palma diorés, vñ ad terrores populi eorum capita religabatur in curru. Currus autem aut-se ptum casus est, aut datiuus antiquus secundum regulá, ne sit maior a nominatiuo plurali. o ¶Moestú oníté nãlit[er] tristẽ se[n]ex, quẽ graeci ἀγέλαστον dicút, mittit autẽ socius suꝑ memoratis. Sane Onyté Donat[us] dicit aut gétile aut patronymicũ, vt nomé ei[us] ꝓprium sit Echionius, sed hoc nó ꝓcedit, quia nec patronymicũ in tes exit, nec Onytes a qua gente veniat vsq; lectum est, propriũ ergo est, & sequens versus erit nomé echionium idest thebanã glorias ꝑ periphrasis, nã echionij sunt thebani a rege Echione, vnde male quidam legunt nomine echionium.

CHRIS.

¶CVM vero, iam satisfecerat foederi, & saepius iniustissime lacessitus non poterat non vlcisci iniurias. Quis cú summo stupore pnũciandum, quasi dicat, non possunt haec exprimi. ¶Aeterna gétes in pace futuras, Nam ex duobus populis vnus erat futurus.

¶MATRISq;

Nomē Echionium, matrisq; [a] genus Peridiæ.
Hic fratres Lycia [b] missos, & Apollinis agris,
Et iuuenē exosum [c] nequiquā bella menoetem
Arcada, piscosæ cui circum flumina Lernæ
Ars fuerat, paupq; [d] domus, nec nota potentū [e]
Munera, conductaq; pater tellure serebat.
At veluti immissi diuersis partibus Ignes
Arentem [f] in siluam, & virgulta sonantia Lauro
Aut vbi decursu rapido de montibus altis
Dāt [g] sonitū spumosi Amnes, & in Aequora currūt
Quisq; suum populatus iter. nō segnius ambo
Aeneas, turnusq; ruunt per prælia. nunc nunc
Fluctuat ira intus. rumpuntur nescia [h] vinci
Pectora. nunc totis in vulnera viribus itur.
Murranū [i], hic atauos, & auorū antiqua sonantē
Nomina per regesq; [k] actū genus omne latinos,
Præcipitem scopulo, atq; ingenti turbine saxi
Excutit. effunditq; solo. hūc lora, & iuga supter
Prouoluere rotæ. crebro super vngula pulsu
Incita, nec domini [l] memorū proculcat equorū.
Ille ruenti Hilo, animisq; immane frementi
Occurrit, telumq; aurata ad tempora torquet.
Olli per galeam fixo stetit hasta cerebro.
Dextra [m]. nec tua te Graium fortissime Creteu
Eripuit Turno, nec Dij texere Cupentum
Aenea veniente sui, dedit obuia ferro
Pectora, nec misero Clypei mora pfuit ærei.
Te quoq; laurentes viderunt Aeole campi

SER. a ¶ MATRIS q; genus peridiæ, periphasis, hoc est filium Peridiæ. b ¶ Lycia missos & apollinis agris, vacat &, nam per ἐπεξήγησιν lycia arua Apollinis dixit, vt Nunc lyciæ sortes. c ¶ Exosum nequiquam bella, sic supra iniecere manum parcæ, nā per trānsitum ostendit vrgentibus fatis eum ad bella deductum, q̄ nequiquā semper vitare cupiebat, hunc autem Menœtem oriundo arcadem fuisse intelligimus, sed habitasse circa argos, nam lerna palus argiuorū, in qua eum dicit solitum fuisse piscari, nā hoc significat piscosæ cui circum flumina lernæ ars fuerat. d ¶ Pauperq; domus, hic & hæc pauper dicimus, nā paupera vsurpatum est, sic Plautus Paupera est mulier, sed hoc hodie nō vtimur, ea enim nomina quæ ablatiuo singulari in e exeunt, si fœmina ex se faciunt heteroclita, idest alterius declinationis esse nō possunt, vt puta quia ab hoc hospite facit, hic & hæc hospes dicamus necesse est. Luca. Hospes in externis audiuit curia tectis, ab hoc leone hic & hæc leo, ab hoc latrone hic & hæc latro, ab hoc fullone hic & hæc fullo ab hoc nepote hic & hæc nepos, nam vt neptis dicamus per successionis discretionem admissum est. sciendum hospita, paupera, leæna, lea vsurpata a poetis. e ¶ Potentum munera, obsequia, quæ pauperes diuitibus loco munerum soluunt. f ¶ Arentem in siluam, pro aridam. g ¶ Dant sonitum spumosi amnes, bellum semper īcendio & fluminib⁹ cō parat, sic in secundo In segetem veluti cum flamma furentibus austris Incidit, aut rapidus montano gurgite torrens. h ¶ Nescia vinci pectora. Horatius, Pelidæ stomachum cedere nescij. i ¶ Murranum hic atauos & nomina, hoc est cuius nomine maiores omnes murrani dicti sunt, & reges fuerunt, vt Per regesq; actum genus omne latinos. scimus enim plerūq; solere fieri vt primi regis reliqui nomen etiā possideant, vt apud romanos Augusti vocātur, apud albanos Siluij, apud persas Arsacidæ, apud ægyptios Ptolemæi, adud athenienses Cecropidæ, Vnde superfluum est quod ait Donatus debere nos accipere interemptum esse Murranum, dum auos & atauos Turni tātum commemorat, & effert laudibus maximis. k ¶ Per regesq; actum genus omne latinos, Horati⁹ Et nepotum per memores genus omne fastos, de Lamo. l ¶ Nec domini memorum proculcat equorum, domini immemorum. m ¶ Dextra nec tua te graium fortissime creteu Eripuit turno, nec dij texere cupentum, ita Aeneam comparat turno, vt eum superiorem esse significet, nam quem Turnus interimit, fortitudo sua liberare non potuit, ei vero quem occidit Aeneas, ne sua quidem numina prodesse potuerunt, Sane sciendum Cupentum lingua sabinorū sacerdotem vocari.

CHRI. ¶ NVNC nunc, quasi dicat, & si ante vterq; furebat tamen omne illud comparatione illius temporis nihil erat. ¶ Rūpunt, ex nimia ira, nam ipsa indignatio flat & inflato rumpit. ¶ Nescia vinci, Nam in quo est habitus fortitudinis is dediscit omnem pusillanimitatem.

LIB.

Oppetere, & late[a] terram consternere tergo.
Occidis, argiue quem nunc potuere Phalanges
Sternere, nec priami regnorū euersor[b] Achilles.
Hic tibi mortis[c] erant metæ. domus alta sub ida
Lyrnessi domus alta, solo laurente sepulcrum.
Totæ adeo conuersæ[d] acies, omnesq; latini
Omnes Dardanidæ mnestheus acerq; Serestus
Et mesapus equom domitor, & fortis Asilas
Tuscorumq; Phalanx, Euandriq; Arcadis alæ.
Pro se[e] quisq; viri summa[f] nituntur opum vi.
Nec mora, nec requies vasto certamine tendunt.
Hic mentē[g] Aeneæ genitrix pulcherrima[h] misit,
Iret vt ad muros, vrbiq;[i] aduerteret agmē
Ocyus, & subita turbaret clade latinos
Ille vt vestigans diuersa per agmina, Turnum,
Huc atq; huc acies[k] circumtulit: aspicit vrbem
Immunem[l] tanti belli, atq; impune[m] quietam.
Continuo pugnæ[n] accendit maioris imago.
Mnesthea, Sergestumq; vocat, fortēq; Serestum
Ductores, tumulumq; capit quo cætera teucrum
Concurrit legio, nec scuta[o], aut spicula densi
Deponunt: celso medius stans aggere fatur.
Ne q̄ meis esto[p] dictis mora Iuppiter[q] hac stat.
Neu[r] quis ob iceptum subitū mihi segnior ito,
Vrbem, hodie causam[s] belli, regna ipsa latini
Ni frenum accipere, & dicto parere fatentur:
Eruam, & æqua solo fumantia culmina ponam.
Scilicet expectem libeat dum prœlia Turno
Nostra pati? rursusq; velit concurrere victus?
Hoc[t] caput o Ciues. hæc belli summa nefandi.
Ferte faces propere, Foedusq;[v] reposcite flāmis,
Dixerat, atq; animis pariter certantibus omnes

a ¶ LATE terrā, aliud ex altero ondit, nam p hoc corporis exprimit magnitudo, vt stabā tercētū nitidi i pōtib' altis. b ¶ Euersor achilles, separat Achillē a græcis, vt Relliquias danaū atq; imitis achilli. c ¶ Mortis erāt metæ. i. mors, q̄ meta est & finis. nā metam finem vitæ dicimus, non mortis. Sciendū tñ hoc se Home. esse trāslatum, q a. t θανατοιο τελευτη hoc ē finis mōtis, nā in ipa morte finis est, Lyrnessi domus alta, lyrnessos ciuitas est phrygiæ vñ fuit Briseis, & per transitū docet neminē posse fatum vitare. d ¶ Conuersæ acies, in bellum coactæ. e ¶ Pro se qsq; viri, p q̄litate viriū suap, sic i quto Pro se qsq; viri & depromūt tela pharetris. f ¶ Summa nitunt opū vi, hemistichiū ennianum. g ¶ Mētē æneæ gēitrix pulcherrima misit, cōsiliū, vt Qua facē id possis nostrā nūc accipe mentē. h ¶ Et pulcherrima p petuū est epithetō nec ad negociū ptinēs, sane bona vsus ē œconomia vt diceret istius numinis pfectū esse Aeneā ad ciuitatis excidiū, nā incōgruū fuerat occupatū bello p se tale cepisse pbliū. i ¶ Vrbiq; aduerteret agmē, cōtra vrbē. k ¶ Acies circūtulit, oculos. s. & bona occasione peruenit ad id, vt Aeneas possit ciuitatem aspicere. l ¶ Immunem belli tanti, sine officio dimicandi, nā immunis est q̄ nihil præstat qñ sine muneribus, siue munijs. m ¶ Impune qetā, q̄ specialiter debuit poenas luere pp fœdus abruptū. n ¶ Pugnæ accēdit maioris imagō, subaudis cura. o ¶ Nec scuta aut spicula densi deponūt, ex eo qd nō est factū qd fieri solet sūstulit, vt supra Defigūt tellure hastas, & scuta reclināt. p ¶ Esto, p sit. q ¶ Iuppiter hac stat. i. p nobis religio est, quā læserūt rutuli ruptis fœderibus. Nonimus autē interfuisse fœderi & deos alios, & Iouis imaginē sceptri præsentia redditam. r ¶ Neu qs ob iperiū subitum mihi segnior ito, tertia psona est ito. i. eat, & hortatur eos vt ita in bellum eant qñ res fuerit añ disposita nā hoc dicit repentinus imperiū nullam nobis afferat morā, sicut paulo post Scalæ improuiso subitusq; appuit ignis. s ¶ Caussā. b. qa illic erat Lauinia. t ¶ Hoc caput o ciues, sicut supi' dran. ces Turno, olatio caput, & cūctorū eā malorū id ē principiū. v ¶ Fœdus. re flā. pluitate sermōis declamationi pōdus imposuit, nā hoc dicit flāmas fœderis vrbis innouemus incendio, nā hic reposcite ē inouate, reuocate.

¶ TOTÆ adeo, nō describit solū, sz pigit celeritatē & vehemētiā pugnantiū. Hic mentem æneæ genitrix, Optimū figmētū. Nam amor potiūdæ rei ingeniū excitat, vt timemur oēm viā ad rē pficiēdā. ¶ Tumuliq; capit, vt ab oībus & videri & audiri posset. ¶ Nec. s. d. Q̄ prudētiæ fuit, Nam non ita audiendus erat, interim cōtra hostes parati non essent. ¶ Scilicet, expectem indignatio est, sed tamen nō ita indignatur, vt a iustitia discedat.

CHRI.

SER. a ſDISCURRUNT alij ad portas pmosq; trucidant, subaudi improuiso, & hæc simul pronuncianda sunt, vt simul facta videantur, quo vehemens vis bellica possit agnosci. b ſInter primos, inter duces, inter principes.

rum, nescientes quid agant, & ignaræ auxilij. k ſAter odor, noue, nam in odore equis color est? sed hoc dicit odor ater atræ rei fumi scilicet ater odor pessimus vt Fumoq; impleuit amaro. l ſEtiam fortuna, casus, nã omnis casus i potestate fortũæ est. m ſTectis venientes prospicit hostem, aut e tectis prospicit, aut cõtra tecta venientem. n ſIncessi muros, inuadi. o ſMentem turbata, vt oculos suffusa. p ſEt nodum Iformis lœti, alij dicunt inedia se interemit. Sane sciẽdũ cautum fuerat in pontificalibus libris, vt qui laqueo finiuisset vitam, insepultus abijceretur vnde bene ait Informis lœti quasi mortis infamissimæ. q ſFloreos Lauinia crines, antiqua lectio floreos habuit .i. florulentos pulchros, et est smo ennian.

c ſHæc altera fœdera rumpi, bis rũpi fœdera. d ſBis hostis italos fieri, bis se i prælia sæua compelli, nam varie eandem sẽ iterat, bis autem fœdera facta sunt semel per ilioneum, & pauloante propter singulare certamẽ. e ſReserare iubent, idest volunt, vt In eo chremetẽ Terentius. f ſTrahunt in mœnia regem, trahere volunt, nam voluntas animi est non facti. Trahunt autem scilicet vt possit immi nens videre discrimen. Donatus dicit trãhunt in mœnia pro dilacerant in mœnibus rumoribus suis. g ſInclusas, vt cum latebroso in pumice pastor, pene omnia istius comparationis verba ad supradictum pertinent bellum. Nam ita apes inclusæ sunt vt homines qui obsidentur, ita ciuitatem timentium latebras dicimus, sicut apum aluearia. Item pastor vt Rex, & re vera pastor est ductor exercitus, vt Homerus ποιμένα λαῶν. Pumicem autem iste in genere masculino posuit, & hunc sequimur, licet Catullus dixerit genere fœminino, arida modo pumice rex politum. h ſFumo amaro, qui elicit lachrymas. i ſTrepidæ rerum

Dant Cuneũ, densaq; ad muros mole feruntur.
Scalæ improuiso, subitusq; apparuit ignis,
Discurrunt[a] alij ad portas pmosq; trucidant,
Ferrum alij torquent, & obumbrãt æthera telis,
Ipse inter[b] primos dextram sub mœnia tendit,
Aeneas, magnaq; incusat voce latinum.
Testaturq; deos, iterum se ad prælia cogi
Bis[d] iam Italos hostes, hæc altera[c] fœdera rũpi.
Exoritur trepidos inter discordia ciues,
Vrbem alij reserare[e] iubent, & pandere portas
Dardanidis, ipsumq; trahunt[f] in mœnia regem.
Arma ferunt alij, & pergunt defendere muros.
Inclusas[g] vt cum latebroso in pumice pastor
Vestigauit Apes, fumoq;[h] impleuit amaro,
Illæ intus trepidæ[i] rerum, per Cerea castra
Discurrunt, magnisq; acuũt stridoribus iras.
Voluitur ater[k] odor tectis, nũc murmure cæco
Intus saxa sonãt. vacuas it fumus ad auras.
Accidit hæc fessis etiam[l] Fortuna latinis,
Quæ totam luctu concussit funditus vrbem.
Regina, vt tectis[m] venientem prospicit hostem,
Incessi[n] muros, ignes ad tecta volare,
Nusq; acies Rutulas, nulla agmina Turni,
Infoelix pugnæ iuuenem in certamine credit
Extinctum: & subito mentem[o] turbata dolore
Se causam clamat crimenq;, caputq; malorum.
Multaq; per moestum demens effata furorem
Purpureos moritura manu discindit amictus,
Et nodum[p] informis loeti trabe nectit ab alta.
Quam cladem miseræ postq; accepere Latinæ
Filia prima manu floreos[q] Lauinia crines

CHRI. ſSCALÆ improuiso, Summæ.n. prudentiæ & celeritatis fuit ita incautos scalis pueniri, vt nihil tale futurum opinarentur. ſExoritur trepidos iter discordia cines, Hoc.n. facit Ipremeditatus casus, nã in re iprouisa cũ cõsilij capiẽdi tẽpus nõ datur vnusquisq; ad suum Igenium redit, & vt varia sunt Igenia, ita varie oriunt sententiæ. ſInclusas vt cũ, quadrat ex oĩbus partibus ista comparatio, si diligenter aduertes. ſPer cerea castra, Qm ad bellum refert, recte dixit castra. ſAccidit, Cũ res ad interitũ deducunt fata semper calamitatibus calamitates adduntur.

Et roseas[a] laniata genas. tum cætera circum
Turba furit, resonant late plangoribus ædes.
Hinc[b] totã infoelix[c] vulgatur Fama per vrbem.
Demittunt[d] mentes, it scissa veste Latinus
Coniugis[e] attonitus fatis, vrbisq; ruina
Caniciem imundo[f] perfusam puluere turpãs,
Multaq; se incusat qui non acceperit ante
Dardanium Aeneã, generumq; asciuerit vltro.
Interea extremo bellator[g] in Aequore turnus
Palantes sequitur paucos iam segnior, atque
Iam minus atq; minus successu[h] lætus equorũ.
Attulit[i] hunc illi cæcis terroribus aura
Cõmixtumq;[k] clamorẽ, arrectasq;[l] ipulit aures
Confusæ sonus vrbis, & illætabile murmur.
Hei mihi quid tanto turbantur moenia luctu?
Quis ue ruit tantus diuersa clamor ab vrbe?
Sic ait, adductisq; amens[m] subsistit habenis.
Atq; huic in faciem Soror vt conuersa metisci
Aurigæ, currusq;, & Equos & lora regebat.
Talibus occurrit[n] dictis. hac turne sequamur
Troiugenas: qua pma[o] viam victoria pandit.
Sunt alij qui tecta manu defendere possunt.
Ingruit Aeneas Italis, & prælia miscet.
Et nos sæua manu mittamus funera teucris.
Nec[p] nũero inferior pugnæ, nec honore recedes.
Turnus ad hæc.
O soror, & dudum agnoui, cum pma[q] p artem
Foedera turbasti, teq; hæc in bella dedisti.
Et nunc neququã fallis dea. sed quis Olympo
Demissam tantos voluit te ferre labores?
An fratris miseri loetum vt crudele videres?
Nã[r] qd ago? aut quæ iã spõdet fortuna salutẽ?
Vidi oculos ante ipse meos ne voce[s] vocantem

SER. a ¶ ET ROSEAS laniata genas, moris fuit apud antiquos, vt añ rogos humanus sãguis effunderet, vel captiuorũ vł gladiatorũ, quorũ si forte copia nõ fuisset, laniãtes fœminæ genas suũ effundebãt cruorẽ, vt rogis illa imagõ restitueret. Tñ sciẽdũ cautũ lege duodecim tabularum ne mlieres carperẽt faciẽ his verbis, Mulier faciem ne carpito. b ¶ Hic totaq; de domo regia. c ¶ Infœlix fama, rerum infœliciũ nũcia. d ¶ Demittunt mentes, desperant. sic ꝯtra sperantes aliquid mẽtes erigunt. e ¶ Cõiugis attonit' fatis vrbisq; ruina, & puatis & publicis luctibus. f ¶ Immundo puluere, bñ immũdo addidit, sicut in geo. g. Et cinerẽ imũdũ iactare per agros, qa etiaq puluis ille quo vtunt puellæ cinis vocat, vñ & ciniflones dci sũt. Hor. Custodes lecticãi ciniflones pasti. g ¶ Bellator, epithetõ pacti tpis. h ¶ Minus successu lætus equorũ, infirmitas aũt ẽt ex equorũ tarditate veniebat. i ¶ Attulit hũc illi cæcis terrorib' aura, nãle enim est vt a qua parte vẽtus flat, inde clamor audiat. k ¶ Cõmixtũ clamorẽ, ex ipugnatiõe & morte reginæ. l ¶ Arrectas aures, ad audiẽdũ sollicitas. Ter. Arrige aures Pãphile. m ¶ Amẽs, ꝯsilij egẽs, nesciens rei gerẽdæ. nã mentẽ & ꝯsiliũ significare diximus, vt Mẽtẽ æneæ genitrix pulcherrima misit. n ¶ Occurrit dictis, orõni eius vbis obuiã venit. o ¶ Prima victoria, i. pmum.

p ¶ Nec numero inferior pugnæ nec honore recedes, nec pauciores interimes, nec minor te q̃ Aeneã cõmitabit gloria. nã occisorũ multitudo cõpẽsabit hoc qd tu fugiẽtes iterimis. sane sciẽdũ in hac oĩ orõne Iuturnã occurrere quæstionibus tacitis. q ¶ Prĩa partẽ fœdera turbasti, prima aut inchoãtis, aut rupma. nã post eius orõnẽ Tolũnius tela cõtorsit. r ¶ Nã quid ago, argumẽtũ a necessario. s ¶ Ne voce vocãtem, atqui hoc nusq̃ legimus, sꝫ aut κατὰ τὸ σιωπώμενον intelligimus, aut mortis ẽ omẽ audire qđ non dr, videre qđ minime occurrit sic in quarto, Hinc exaudiri gemitus & verba vocãtis Visa viri.

CHRIS. ¶ ET NOS, naq; hac maxie ratione possum' æquos hostes. ¶ Fallis dea. i. q̃uis dea sis, nõ tñ decipis. Validissima est oratio, primo .n. demonstrat suũ aduentũ nihil posse cõferre, seq; venire nõ vt victoriã videat, sed ipsũ victũ. Post hæc demõstrat dug æneã fugit in eã incidisse ignominiã, vt potet illi mori q̃ turpiter viuere, nã cũ viros excellẽtissimos iterfici passus sit, vltimũ dedecus accedit captiuitas vrbis & soceri & vxoris, q̃ nisi succurrat in ꝯspectu suo occident. Quid aũt acerbius sibi accidere põt, q̃ pbet facultatẽ, & Drãci & reliqs suis adũsarijs vt iure illũ rephẽdẽ possint. Quid vero magis ignominiosuꝫ q̃ fugẽ in eã regionẽ i q̃ toties victor euaserit, et se æneã superaturũ sit pollicit'

CIVPERAT

SER. a ¶ SVPERAT, viuit; vt superat ne & ve- scitur aura. b ¶ Ne nostrum dedecus vsens aspiceret, ac si diceret fortasse viueret, nisi id voluisset occumbere, ne nos victos videret. c ¶ Teucri potiuntur corpore & armis, idest etiam sepultura caret. nã vt in Home. legimus de virorũ fortium cadaueribus erat inter hostes grande certamẽ, qđ maxime apparet de Patrocli cadauere. d ¶ Dextra nec drãcis dicta refellã. i. virtute. nã pro rei officio ipsas rẽ posuit, p virtute dextrã. e ¶ Vsqsadeo ne mori miserũ est, tacitæ questioni occurrit. f ¶ Supis auersa volũtas, qa vt sup dixim⁹, donec viuim⁹ curæ sumus superis dijs. post mortẽ ad inferos ptinemus, qbus se modo commendat. g ¶ Istius iscia culpæ, vł fugæ, qa fuga grande crimen est apđ virum fortem, vel rupti fœderis, vel læsæ religionis, a qua re se dicit esse alienũ ppter futura supplicia. h ¶ Indignus auorum, græca figura est. nos enim idignus illa re dicimus. contra græci ἀνάξιος στεφάνου. i. coronæ indignus. i ¶ Implorans nomine turnũ, ex multis rebus idicat perturbationem q festinans venit, q per hostes vulneratus, q Turnũ noĩe appellat. nam ptume lia est nomĩe superiorẽ vocare, sic in Georgicis, Mater Cyrene mater, quom pmisisset te crudelem noĩe dicit, sicut ɔtra Aeolus ad Iunonem ait Tuus o regina q i optes explorare labor. k ¶ Turne in te suprema salus tu- ferre tuorum, omnia quæ supra Iuturna dixerat, oratio ista dissoluit. l ¶ Fulminat Aeneas armis, exaggeratio ẽ, sic paulopost Horrendumqȝ intonat armis. ¶ Minatur deiectũrum arces, quia dixerat, Et æqua' solo fumantia culmina ponam. n ¶ Mussat, modo dubitat. o ¶ Præterea regina, qa occurrebat Amatã pro eius partibus niti. p ¶ Soli p portis, cõtra illud, sũt alii q recta manu defendere pñt. q ¶ Varia ɔfusus imagine reꝝ multiplici nuncio. r ¶ Et obtutu, varie tacito stetit vultu, & obtutus est pprie vultus, quẽ græci dicunt πρόσωπον. s ¶ Pudor, propter illud, Tu currum deserto in grãmine versas. t ¶ Insania, qa in hostes ferebatur. u ¶ Mixto luctu, ppter Amatæ cognitam mortem. x ¶ Discussæ vmbræ, postqȝ mentis caligo discessit, qđ sequẽtia indicãt, & lux mẽti reddita est.

Murranum, quo nõ superat[a] mihi carior alter
Oppetere ingentem, atqȝ ingenti vulnere victũ
Occidit ifœlix, ne nostrum[b] dedecus Vfens
Aspiceret, Teucri[c] potiuntur corpore, ꝛ armis.
Excindi ne domos (id rebus defuit vnum)
Perpetiar? dextra[d] nec Drancis dicta refellam?
Terga dabo? ꝛ Turnũ fugiẽtẽ hæc terra videbit?
Vsqȝadeo ne[e] mori miserũ ẽ? vos o mihi Mães
Este boni, quoniam superis[f] auersa voluntas.
Sancta ad vos aĩa, atqȝ istius[g] inscia culpæ
Descẽdã magnoꝝ haud vnqȝ idignus[h] auorũ
Vix ea fatus erat: medios volat ecce per hostes
Vectus equo spumante Sages aduersa sagitta
Saucius ora, ruitqȝ implorans[i] noĩe Turnum.
Turne[k] in te suprema salus. miserere tuorum.
Fulminat[l] Aeneas armis, summasqȝ minatur[m]
Deiecturum arces Italum, excidioqȝ daturum,
Iamqȝ faces ad tecta volant. in te ora Latini
Inte oculos referunt, mussat[n] Rex ipse Latinus
Quos gños vocet, aut q̃ sese ad fœdera flectat.
Præterea[o] Regina tui fidissima dextra
Occidit ipsa sua, lucemqȝ exterrita fugit,
Soli[p] pro portis Mesapus, ꝛ acer Atinas
Sustẽtant aciẽ, circum hos vtrinqȝ phalanges
Stãt densæ, strictisqȝ seges mucronibus horret
Ferrea. tu currum deserto in gramine versas.
Obstupuit[q] varia confusus imagine rerum
Turnus. ꝛ obtutu[r] tacito stetit. æstuat ingens
Imo in corde Pudor[s], mixtoqȝ[u] insania[t] luctu,
Et furijs agitatus Amor, ꝛ conscia Virtus.
Vt primũ discussæ[x] vmbræ, ꝛ lux reddita mẽti ẽ
Ardentes oculorum acies ad mœnia torsit

CHRI. SANCTA ad vos anima. q. d. pstat innocẽtem mori q̃ nocentem viuere. Maximum autem omnium scelerum viro forti videtur turpiter cedere. ¶ Vix ea. f. iustis rationib⁹ mouebatur ne fugeret verum si qua in re dubitasset præsenti casu & nuncio socrus extinctæ confirmari potuit. ¶ Imo in corde pudor, validissimæ erant singulæ per se huiusce modi perturbationes, pudor ne sibi obijceretur fuga, furor ex indignatione q inuictus vinceret, luctus ex morte socrus, & amor ex magnitudine in furorẽ adducens.

SERV.

a TVRBIDVS, plenus perturbationis. b Quã eduxerat ipse, qđ ei maiorẽ creabat dolorẽ. c Subdideratq; rotas, quo posset trahi ad ea loca, qb' hostis istabat. d Quicquid acerbum est morte pati, aut quicqd morte acerbũ ẽ placet pati, hoc ẽ inferna supplicia, vel quæ potest superb' hostis inferre, sicut de Hectore legimus. Aut certe positiuus est pro cõparatiuo, placet pati si quid etiam morte acerbi' inuenit. e Furere ante furores, figura antiqua, vt seruitutem seruit, dolet dolores, & est sensus sine me furere ante bellicũ furorẽ, scilicet priusq; ad eũ veniã vt pugnas mente cõcipiã, & instructus furores in bella prumpã. f Saxũ de vertice pceps Cũ ruit, cõparatio ipsa futurũ ostẽdit euẽtum. Simul notãdũ q sicut sup in plio, ita & nũc i cõparatiõe pfert Aeneas, nã turnũ parti cõpat mõtis, mõtib' æqt æneã, & ẽ cõpatio de Hom. sumpta sic dicẽs.

g Auulsum vento, pprie, nã & Turnos indictus attrahit ad bellũ. h Mons iprobus pe mõtis, & i μεταφορικῶς dictũ est, sic supra ait, Haud ptẽ exiguã montis. i Magno actu, magno ipulsu. k Vbi plurima fuso sanguine terra madet hypalle est pro vbi plurimo sanguine terra madet. l Strident hastilibus auræ, sic Hom.

Turbidus [a], eq; rotis magnam respexit ad vrbẽ.
Ecce autem flammis inter tabulata volutus
Ad Coelũ vndabat vortex, turrimq; tenebat.
Turrim cõpactis trabibus quã [b] eduxerat ipse,
Subdideratq; [c] rotas, põtesq; instruxerat altos.
Iam iam fata soror superant, absiste morari.
Quo De', & quo dura vocat Fortũa sequamur.
Stat cõferre manũ Aeneæ, stat qcqd [d] acerbũ est
Morte pati, neq; me indecorẽ germana videbis
Amplius hunc oro sine me furere [e] ante furorẽ.
Dixit, & e curru saltum dedit ocyus aruis,
Perq; hostes, per tela ruit, moestamq; sororem
Deserit, ac rapido cursu media agmina rumpit.
Ac veluti mõtis saxum [f] de vertice præceps
Cũ ruit auulsum [g] vento, seu turbidus imber
Proluit, aut annis soluit sublapsa Vetustas,
Fertur in abruptũ magno [i] mons [h] iprobus actu,
Exultatq; solo siluas, armenta, virosq;
Inuoluens secum, disiecta per agmina turnus
Sic vrbis ruit ad muros, vbi plurima [k] fuso
Sãguine terra madet, stridũtq; [l] hastilibus auræ.
Significatq; manu, & magno simul incipit ore.
Parcite iam Rutuli, & vos tela [m] inhibete latini,
Quæcũq; ẽ Fortuna, mea est. me verius [n] vnum
Pro vobis foedus luere, & decernere ferro.
Discessere omnes medij: spaciumq; dedere.
At pater Aeneas audito nomine Turni
Deserit & muros, & summas deserit arces,
Præcipitatq; moras omnes, opera omnia rũpit
Lætitia exultans, horrendũq; intonat armis:
Quãtus [o] Athos aut qtus Eryx, aut ipse coruscis

m Tela inhibete, cohibete, & est translatio a nautis. n Me verius vnum Pro vobis foedus luere, verius, iusti', & sensus, hic est iustius est vt e vnus p omnibus rupti foederis pœnas exoluere. o Quãtus athon, hæc est vera lectio, nam si Athos legeris os breuis ẽ & versus, nõ stat. Athõ aũt dici accusatiu' indicit, nã hũc athona facit, sic Apollõ Apollona. Quod aũt Herodot', hũc Athõ & hũc Apollõ dicit, atticæ declinatiõis est. Athõ aũt mõs est thraciæ adiecens circa lemnon insulã.

ὀλοοίτροχος ὡς ἀπὸ πέτρης
ὅν τε κατὰ στεφάνης ποταμὸς χειμάρροος ὤσῃ,
ῥήξας ἀσπέτῳ ὄμβρῳ ἀναιδέος ἔχματα πέτρης
ὕψι δ' ἀναθρῴσκων πέτεται, κτυπέει δέ θ' ὑπ' αὐτοῦ
ὕλη· ὁ δ' ἀσφαλέως θέει ἔμπεδον, ὄφρ' ἂν ἵκηται
ἰσόπεδον, τότε δ' οὔ τι κυλίνδεται ἐσσύμενός περ...

QVO deus, verba sunt ai inuicti & oĩa pati parati, vt turpitudinẽ fugiat. Quãt' athõ, mõs hic Macedoniæ vel vt alijs placet thraciæ mari ægeo imminẽs tantæ altitudinis, vt vmbram suam in lemnum vsq; iacere quidam dicant. Referuntq; habere in suo cacumine vrbem atthoton nomine, in qua homines duplo temporis q alibi viuant. Hũc mõtẽ cũ cõtinenti piunctus esset Xerses illũ ducta fossa insulã reddidit. Fuit aũt fossæ latitudo tãta, vt duo triremes iunctæ enauigarẽt. Eryx, mõs siciliæ, qẽ alio loco ostẽdimus.

SER. a ¶ NIVALI Vertice se tollens pater appẽninus ad auras: mons est italiæ, de hoc Luc. Nullo quoq; vertice tellus Altius intumuit, ꝓpiorq; accessit olympo. b ¶ Troes & oẽs, græce declinauit, vñ breuis est es sicut supra Troes agunt. rare nõn poterat, aut certe illud quærit q3 si bi ð Turno & Aenea mortis afferat causas. nam dicunt physici mortẽ minime ad deum pertinere. naʒ bona tantũ præstãt, nec ad eũ q̃ sunt mala ptinẽt, vñ Cic. in offi. ait, s3 qa nocẽ deos nõ putãt, his excepcis hominib⁹ obesse pñtm. ũ arbitrãtur. Tamen sciendus locum hunc Virgilij trãslatũ, vt in Home. lectus est.

c ¶ Armaq; ð posuere, vt spe ctaturi, vel defessi. d ¶ Inter se coijsse viros & cernere ferro, vera & antiq̃ est hæc lectio, nam Enniũ secutus est qui ait Olli cernebãt magnis de rebus agentes, & itẽs Ferro nõ auro vitam cernamus vterq;, posteritas cœpit legere & decernẽ, scdm quam lectionem synalœpha opus ẽ excluso os, vt sit inter se coisse vir & decernere ferro. e ¶ Fors & virtus miscent in vnus, casus in Turno, ṽtus in Aenea, naʒ in bello ẽt casus plurimũ valet. Ci. i milonianã, Adde casus adde incertos exit⁹, Marteq; cõmunem.

Cum fremit ilicibus quantus, gaudetq; niuali[a]
Vertice se attollens pater Appẽninus ad auras.
Iam vero & Rutuli certatim, & troes[b], & omnes
Conuertere oculos Itali, quiq; alta tenebant
Mœnia, quiq; imos pulsabant Ariete muros.
Armaq;[c] deposuere humeris. stupet ipse Latin⁹
Ingentis genitos diuersis partibus orbis
Inter[d] se coijsse viros, & Cernere ferro.
Atq; illi vt vacuo patuerunt æquore campi
Pro cursu rapido coniectis eminus hastis
Inuadunt Martem clypeis, atq; ære sonoro
Dat gemitum tellus, tũ crebros ensibus ictus
Congeminãt. Fors[e], & Virtus miscẽtur in vnuʒ.
Ac veluti[f] ingenti Syla summo ue taburno
Cum duo cõuersis inimica in prælia tauri
Frontibus incurrunt, pauidi[g] cessere magistri.
Stat pecus oẽ metu mutũ: mussantq;[h] Iuuencæ
Quis pecori ipetitet, quẽ tota armẽta sequãtur.
Illi inter sese multa vi vulnera miscent,
Cornuaq; obnixi infigunt, & sanguine largo
Colla armosq; lauãt. gemitu nem⁹ oẽ remugit.
Haud aliter tros Aeneas, & Daunius Heros
Cõcurrunt clypeis. ingẽs fragor æthera cõplet,
Iuppiter[i], ipse duas æquato examine[k] lances
Sustinet, & fata imponit diuersa duorum,
Quẽ dãnet[l] labor, & quo vergat[m] pondere loetũ.
Emicat hic (impune putans) & corpore toto
Alte sublatum consurgit turnus in ensem,
Et ferit, exclamant troes, trepidiq;[n] Latini:

καὶ τότε δὴ χρύσεια πατὴρ ἐτίταινε τάλαντα ἐν δὲ τίθει δύο κῆρε τανηλεγέος θανάτοιο τὴν μὲν Ἀχιλλῆος τὴν δ' Ἕκτορος ἱπποδάμοιο ἕλκε δὲ μέσσα λαβών, ῥέπε δ' Ἕκτορος αἴσιμον ἦμαρ ᾤχετο δ' εἰς ἀΐδαο λίπεν δέ ἑ Φοῖβος Ἀπόλλων.

k ¶ Examine, examen ꝓprie est filũ quo trutina regitur. l ¶ Dãnet labor, liberet, vt Damnabis tu quoq; votis.

f ¶ Ac ve. ingen. syla sũmoue taburno, Syla mons & sylua est lucaniæ, taburnus mons cãpaniæ. Salu. De fugitiuis in silua syla fuerunt, vnde pessime qdã silua legunt quia ꝓpriũ appellatiuo exæqri nõ põt, vnde ꝓpriũ bene iunxit. g ¶ Pauidi cessere magistri, ꝓpe magistri sunt militũ, pastores pecorũ, sed reciprocæ sunt inter se istæ trãslationes, nam ductor militũ pastor vocatur, vt diximus supra, & magistros pecoruʒ dicimus. Ci. Quem magistrũ pecoris esse dicebant. h ¶ Mussantq; iuuencæ, dubitãt, sic supra Mussat rex ipse Latinus. i ¶ Iuppiter ipse duas æquato examine lances, aut poeti ce dictũ est, & ratiõe caret, nã Iuppiter ignorare nõn poterat ...

m ¶ Vergat põdere lœtũ, bñ vergat, nã morietes iferos petũt. n ¶ Trepidiq; latini, atq; læti esse debuerũt, sed nimia Aeneæ ostendit virtus, nãq; nãle est vt socius timori sit inferioris audacia, vñ nunc latini sunt territi ex eo qð superiorẽ ferire ausus est Turnus.

CHRI. ¶ APPENNINVS, a liguria incipit vniuersamq; italiam longitudine diuidens ad promontoriũ vltimum, quod appellatur iunonis laciniæ desinit. ¶ Stupet ipse Latinus, Nam sua prudentia id considerabat quod reliqui non aduerterent. ¶ Fors & virtus, vterq; enim virtute sua vtebat & fortuna. ¶ Inimica in ꝓlia tauri, de natura & pugna taurorum est expressum in Georgi.

SER. a CVT CAPVLVM ignotū dextrāq; aspexit inermē. Locus hic totus ad gloriā Æneæ pertinet, nāq; id agit ne videatur Turnus armorum vilitate superatus, vnde & ei redditur gladius, quo etiā cum diuinis armis ab Aenea dissit extingui. b Patrio mucrone relicto .s. non eo quo vulneratū vidit æneam, sed quo fuerat ante vsus pater Daunus. Sane pātrio modo paterno significat, nam Dauni fuerat gladius, vnde ē illud Enses quē dauno ignipotens deus ipse parenti Fecerat. Alias patrium a patria est deriuatiuū. c Mortalis mucro, mortali manu fact⁹. d Vndiq; .n. densa teucri inclusere corona, strategema est, nam postq; Turnum videre fugere troiani clausere loca, per quæ euadere poterat. e Cursumq; recusant, retardant .s. genua, quæ impediebat vulnus illatum sagitta. Sane pite facit vt gladio non vtat Aeneas, sed hasta emin⁹ superare contendat, qa ipeditē te vulnere nec seq poterat, nec l ictū psurgē, vn est. Hic gladio fidēs hic acer & ardu⁹ hasta f Inclusuz flumie, cōpatio Apollonij.

natur canis, p venaticus. i Insidijs, penn ap. s. k Viuidus vmber, acerrim⁹ thusc⁹, nā vmbria ps ē thusciæ. l Iā iāq; tenet, ita vt videt intuentibus, & hi duo versus verbum ad verbum sunt translati de Apollonio.

Attectæ ambob acies, at perfidus ensis
Frangitur, in medioq; ardētem deserit ictu
Ni fuga subsidio subeat, fugit ocyor euro.
Vt capulū[a] ignotū, dextramq; aspexit inermē.
Fama est præcipitē cum prima in plia iunctos
Conscendebat equos patrio[b] mucrone relicto
Dū trepidant, ferrum aurigæ rapuisse Metisci.
Inq; diu, dum terga dabant palantia Teucri
Suffecit. postq; arma Dei ad Volcania vētū est
Mortalis[c] mucro, glacies ceu futilis ictu
Dissiluit, fulua resplendent fragmina Arena.
Ergo amēs diuersa fuga petit æquora Turnus,
Et nūc huc, deinde huc icertos implicat orbes.
Vndiq;[d] enim densa Teucri iclusere corona.
Atq; hic vasta Palus, hinc ardua moenia cigūt.
Nec minus Aeneas (quanq; tardante sagitta
Interdum genua ipediunt, cursumq;[e] recusant
Insequitur, trepidiq; pedē pede feruidus vrget
Inclusum[f] veluti siquando in flumine nactus
Ceruum, aut puniceæ[g] septū formidine pinnæ
Venator[h] cursu Canis, & latratibus instat.
Ille autem insidijs[i], & ripa territus alta,
Mille fugit, refugitq; vias. at viuidus[k] vmber
Hæret hians, iā[l] iamq; tenet, similisq; tenenti.
Increpuit malis, morsuq; elusus inani est.
Tum vero exoritur clamor, ripæq;, lacusq;
Respōsant circa, & Coelū tonat omne tumultu.
Ille simul fugiēs Rutulos simul icrepat[m] oēs
Noie quēq; vocās, notumq; efflagitat[n] ensem.
Aeneas mortem contra, præsensq; minatur
Exitium si quisquā adeat, terretq;[o] trementes
Excisurum vrbem minitans, & saucius instat.
Quinq; orbes explent cursu, totidēq; retexunt
Huc, illuc, nec enim leuia, aut ludicra[p] petūtur
Præmia, sed Turni de vita, & sanguine certant.
Forte sacer[q] Fauno folijs Oleaster amaris

m Increpat, obiurgat, incusat, vt Aestatē increpitans seram. n Efflagitat enses, cū clamore deposcit. o Terretq; tremētes, qs .n. saucius nō timeret istū tem, quū eū integer fugeret? p Ludicra petunt, et vilia digna ludo, hi versus de Homero translati. ἐ πεὶ οὐχ ἱερήϊον οὐδὲ βοείην ἀρνύσθην ἅ τε ποσὶν ἀέθλια γίνεται ἀνδρῶν ἀλλὰ περὶ ψυχῆς θέον Ἕκτορος ἱπποδάμοιο. q Sacer oleaster, fere oīa latina arborum nomina .g. fœ. sunt, exceptis paucis, vt hic oleaster, hoc siler. Virg. Molle siler. Itē hoc buxum, licet & hæc buxus dicatur, nas sup fluam quidam volūt facere discretionem, vt hæc buxus de arbore dicam⁹ buxum vero de ligno cōpositū. Legimus .n. in Virg. de tybijs Buxusq; vocat berecintiæ matris idææ. Item cum de arboribus loqueretur ait, Et torno rasile buxum.

g Puniceæ septū formidine pinnæ. Luca. Claudit odoratæ metuēs aera pēnæ. h Venator canis,

CAVT PVniceæ septum formidine pīnæ, & de ceruis dictum eorumq; stupore.

CHRI CVENERABILE

Hic steterat, olim nautis venerabile[a] lignum,
Seruati ex vndis vbi figere dona solebant
Laurenti Diuo, & notas suspendere vestes.
Sed stirpē Teucri nullo[b] discrimine sacrum
Sustulerant, puro vt possent concurrere cāpo.
Hic hasta Aeneæ stabat, huc impetus illam
Detulerat, fixam[c] & lenta radice tenebat.
Incubuit, voluitqȝ manu cōuellere ferrum[d]
Dardanides, teloqȝ sequi quē prædere cursu
Non poterat. tū vero amēs formidine Turnus.
Faune precor miserere, inqt, tuqȝ optima ferrum
Terra tene, colui vestros si semper honores,
Quos cōtra Aeneadæ bello fecere pphanos.
Dixit, opemqȝ Dei non cassa[e] in vota vocauit.
Nāqȝ diu luctans,[f] lentoqȝ in stirpe moratus
Viribus haud vllis valuit discludere morsus
Roboris Aeneas. dum nititur acer, & instat,
Rursus[g] in aurigæ faciē mutata Metisci
Procurrit, fratriqȝ ensem Dea Daunia reddit.
Quod Venus audaci[h] nymphæ īdignata licere
Accessit, telumqȝ alta ab radice reuellit.
Olli sublimes armis[i], animisqȝ refecti
Hic gladio fidens, hic acer, & arduus hasta
Insistunt contra certamina[k] Martis anheli.
Iunonē interea Rex omnipotentis Olympi
Alloquitur fulua[l] pugnas de nube tuentem.
Quæ iam[m] finis erit coniux? quid deniqȝ restat?
Indigetem[n] Aeneam scis ipsa, & scire fateris
Deberi Cœlo, fatisqȝ ad sydera tolli.
Quid struis? aut q̄ spe gelidis ī nubib[o] hæres?
Mortalin[o] decuit violari vulnere diuom?
Aut ensem (quid[p] eniz sine te Iuturna valeret?)
Ereptum reddi Turno? & vim crescere victis?
Desine[q] iā tandem, precibusqȝ inflectere nrīs?
Nec te[r] tantus edat tacitā dolor, & mihi curæ
Sæpe tuo dulci tristes ex ore recursent.
Ventū ad supremū est. terris agitare vel vndis
Troianos[s] potuisti, infandum accendere bellū,
Deformare domū, & luctu miscere hymenæos.

a ¶ VENERABILE lignum. Antiquam arborem voluit exprimere, vbi figere dona solebant proprie, vt Aut sacra ad fastigia fixi. b ¶ Nullo discrimine, sine intuitu religionis. c ¶ Fixam lenta radice tenebat, plenum est, quam radix fixam tenebat. d ¶ Ferrum terra tene, pro tellus elementum p dea posuit. e ¶ Nō cassa in vota, non ad inania vota poposcit auxilium. f ¶ Luctans mor. luctatus & morat' erat integrum, qđ vitauit ppter ὁμοιοτέλευτον. g ¶ Rursus in aurigæ faciem mutata metisci. κατὰ τὸ σιωπώμενον intelligim' Iuturnam in numen reuersam postquam currus reliquit. h ¶ Audaci nymphæ, vt supra diximus: vbicunque inducit nitentes aliquem sine effectu audacem dicas. i ¶ Armis animisque refecti sicut armis ita & animis, nanque armorum inopia animi ante vtriusqȝ torquebant. k ¶ Certamina martis anheli, alij certamine legūt, vt sit sensus, adsistunt contra se Martis anheli certamine. l ¶ Fulua de nube, de aere elemēto suo. m ¶ Quæ iā fi. erit cō. qđ deniqȝ restat Indi. Ae. deniqȝ ibba illa quasi iam tediant is sunt ad lōgam Iunonis iracundiam, vnde & paulopost ait, Desine iā tādem, pcibusqȝ reflectere nostris. n ¶ Indigetem æneam scis ipsa subaudis fore, & Idigetes dij duplici ratione dicunt, vel secundum Lucre. quod nullius rei egeant, qui ait Nihil indiga curæ, Vel certe Indigetes dij sūt ex hoībus facti, & dicti indigetes quasi in dijs agentes. o ¶ Mortalin decuit vo. vulne. diuom, nō letali, sed aut quo mortales laborant, aut a mortali illato diuum asit sub audi futurum. p ¶ Quid. n. sine te iutur. va. parenthesis est. poterat. n. excusare se Iūo nil se fecisse cōtra des morans, sz eas auctores fuisse Iuppit dicit ppillō auctor ego audēdi. q ¶ Desine iā ta. singula pnunciāda sunt. r ¶ Nec te tā. ed. do. s. s sine odijs vrgē troiāos. Sane edo is edit iterū verbū est, vt lego gis it. N ā edo es ē, elano malū constat. s ¶ Troianos potuisti. i. iam nō potes, ideo enim præterito vsus est.

¶ TROIANOS potuisti, Ad vitam moresqȝ pertinet hæc fabula. Iunō autē est ipsa ambitio q̄ impellit Turnum idest initiū regem, & fœdus rūpere, & multa infanda patrare.

CHRI.

SER. a ¶ Summisso vultu, hitu futuræ orōnis ōndit. b ¶ Quia nota mihi tua magna volūtas Iuppit, necessitatē obiecerat fati dicēs, vētū ad sūmū ē, ſʒ Iuno sciēs fatū eē qcqd Iuppitē dixerit, se cedē ei⁹ volūtati asserit, nā agit. vt pciliet sibi fauorē ei⁹ ad petitionē futurā. c ¶ Digna idigna pati. i. oīa, & puerbialr dcm ē d ¶ Nō vt tela tn̄ nō vt ptēderet arcū, hoc loco ōn̄ Iuturnā iecisse sagittas significat, ſʒ vt supra dixim⁹, possum⁹ accipe ꝙ alr̄ ī eius grām ī Aeneā tela contorsit. e ¶ Pro vita, ac si diceret ꝓ re nobis data. i. a supis. f ¶ Adiuro stygij caput ,īplacabile ꝑ iuro. nā pthesis ē. qdā tn̄ volūt iuro tūc dici debē. cū cōfirmam⁹ aliqd aut ꝓmittim⁹, vt iuro me facturū, adiuro ꝓo cū negam⁹ vt adiuro me non posse, me nō fecisse. Ter. Adiurat se nō posse ,apō vos Pāphilo absente pdurare. potest tn̄ & ad valde significare. g ¶ Vna superstitio, religio, metus, dicta eo quod superstet capiti omnis religio. & est Homeri locus.

Vlterius tentare veto. sic Iuppiter orsus.
Sic Dea summisso[a] contra Saturnia vultu.
Ista quidē quia[b] nota mihi tua magna volūtas
Iuppiter, & turnum, & terras inuita relinquo,
Nec tu me aerea solam nunc sede videres
Digna[c], idigna pati. sed flāmis cincta sub ipsa
Starē acie, traheremqʒ inimica in ꝑlia teucros.
Iutūrnam misero (fateor) succurrere fratri
Suasi, & pro vita[e] maiora audere probaui.
Non[d] vt tela tamen, non vt contenderet arcum.
Adiuro[f] Stygij caput implacabile fontis,
Vna[g] superstitio superis quæ reddita[h] Diuis,
Et nunc cedo eqdē, pugnasqʒ exosa relinquo.
Illud, te nulla[i] fati quod lege tenetur,
Pro Latio optestor, pro maiestate[k] tuorum
Cum iam connubijs pacem foelicibus (esto[l])
Cōponent, cum iam leges & foedera iungent,
Ne vetus indigenas nomen mutare Latinos
Neu troos fieri iubeas, teucrosqʒ vocari
Aut vocem mutare viros, aut vertere vestes.
Sit latium, sint Albani per sæcula Reges.
Sit Romana[m] potens Itala virtute propago.
Occidit, occideritqʒ sinas cum nomine troia.
Olli subridens hominum: rerumqʒ Repertor
Es[n] germana Iouis, Saturniqʒ altera proles,
Irarum tantos voluis sub pectore fluctus?
Verū age, & inceptum frustra summitte furorem.

na potens itala virtutū ꝓpago, hoc vt̄ dicet ſi fataliter iminet vt a troianis origo romana descendat, troiani italoꝝ nomē accipiāt, vt romani de italis nō de Troianis videant̄ esse ꝓgeniti. n ¶ Es germana iouis saturniqꝫ altera ples, locus de obscuris de quo qdā hoc sentiūt pe tis pene illicita, sed cōcedenda sunt, qm̄ soror Iouis es, idest Saturni filia, qō si voluerimus admittere, dupliciter sequens versus erit incongruus, vt Iraꝝ tantos voluis sub pectore fluct⁹, vn̄ melius ē vt ita itelligam⁹ soror Iouis es .i. Saturni, Vnde non mirꝫ est tātā te retinere iracūdiā sb̄ pectoē, nā scim⁹ vnūquēq; ꝓ generis qualitate in irā moueri. nobiles. n. & si ad pn̄s vident̄ ignoscere, tn̄ ī posteꝝ irā seruant, qō nunc Iunoni vr̄ obijcere. nā cus se concedere diceret, petit tamen quod grauiter posset obesse troianis, sic Home. iducit Calchanta dicentem de Agamemnone. Regum iræ ita se habent, vt etiā si ad præsens indulgere videatur, stimulos iracundiæ ad futurum reseruent.

[illegible Greek]

h ¶ Reddita, data, nā prothesis est. i ¶ Nulla fati quod lege tenet̄, bn̄ fati. nā victoriæ lex est vt victi cedāt in habitū nomenq; victoꝝ. k ¶ Pro maiestate tuoꝝ, respexit ad Saturnū qui aliqn̄ in Italia regnauerat, vnde ait tuoꝝ. nā & Latinus īde originē ducit, vt Fauno picus pater, isqʒ parētem Te Saturne refert, tu sanguinis vltimus auctor. l ¶ Esto cōponāt, ꝯsenit, sed inuita. m ¶ Sit roma

[illegible Greek]

CHRI. ¶ VERVM iuppiter, idest ipse tandem huiuscemodi impia pacta coherceat atqꝫ eum præstat fauorem recte a gētibus, vt victores euadere possint. ¶ Pro latiū obtestor, ostendit impudentiam ambitiosorum, qui etiam victi aliquid contra fas petere audeant.

a ¶DO qd vis, bene pr̃ti vsus est tpe. nã pro missio in dijs p fctõ de. b ¶ subsidet, remane bũt, latebũt latino. s. multitudine, vt Galea q̃ ima subsedit acestes. c ¶ Ritusq̧ sacro adijciã, ve e, nã sacra mr̃is deũ romãi phry gio mor colue rũt. d ¶ Mentem læta retorsit, iste qdez hoc dicit s cõ stat bello punico, secũdo exoratã Iunonez, tertio vo bello a Scipione sacris quibusdãs & romam esse translatam. e ¶ His actis, remoto Turno auxilio. f ¶ Dimittere ab armis, peranstũm historiæ vsus ẽ verbis, nã qui ab exercitu relaxãt, ab armis dñs dimitti. Salusti. de appio, vbi eus tota' in gtibe ab exercitu cogit discedẽ dicit se eius opa ñ vsuz, eũ q̃ ab armis dimittit. p ¶ Pestes cognomie diræ, pprie pestes vocant, diræ vo cogn̄ale, & dictæ diræ q̃ non nisi añ iratũ Iouez videntur, vt sæuiq̧ i limine regis Apparent diræ.

esse nolatos. l ¶ Letũ horrificũ, volũt Iouẽ non esse mortis auctorem, sed posse mortis genere vel pdesse vel obesse mortalibus. m ¶ Inq̧ omen iuturnæ occurrere iussit, vt iuturnæ omen fraternæ mortis efficeret.

Do[a] qd vis, & me victusq̧, volensq̧ remitto.
Sermonẽ Ausonij patrium, moresq̧ tenebunt,
Vtq̧ est, nomen erit. commixti corpore tantum
Subsident[b] Teucri, morem, ritusq̧ sacrorum
Adijciam, faciamq̧ omnes vno ore Latinos.
Hinc gen[e] Ausonio mixtũ qd sanguine surget
Supra homines, supra ire deos pietate videbis.
Nec gens vlla tuos æque celebrabit honores.
Annuit his Iuno, & mentem[d] læta retorsit.
Interea excedit coelo, nubemq̧ reliquit.
His[e] actis aliud genitor secum ipse volutat,
Iuturnamq̧ parat fratris dimittere[f] ab armis.
Dicuntur geminæ pestes[g] cognomine diræ,
Quas & tartaream[h] Nox intempesta Megæram
Vno[i] eodemq̧ tulit partu, paribusq̧ reuinxit
Serpentum spiris, ventosasq̧ addidit alas.
Hæ Iouis ad solium, sæuiq̧ in limine Regis
Apparent[k], acuuntq̧ metũ mortalibus ægris.
Siqñ letum[l] horrificũ morbosq̧ deum Rex
Molitur, meritas aut bello territat vrbes,
Harum vnã celerem demittit ab æthere summo
Iuppiter, inq̧[m] omen iuturnæ occurrere iussit.
Illa volat, celeriq̧ ad terram turbine fertur.
Non[n] secus ac neruo p nubem impulsa sagitta
Armatam sæui Parthus quam felle[o] veneni
Parthus siue Cydon telum immedicabile torsit
Stridens, & celereis incognita transilit[p] vmbras,
Talis[q] se sata nocte tulit, terrasq̧ petiuit.
Postq̃ acies videt Iliacas, atq̧ agmina turni,
Alitis in paruæ subito collecta figuram
Quæ quõdã in bustis, aut culminib[r] desertis

n ¶ Non secus ac neruo p nubem, sic illa descẽdit vt solet sagitta descendere. hinc Statius traxit vt diceret de disco iacto Similisq̧ cadẽti crescit i aduersos. Impulsa autez pprie, sic supra Incertum qua pulsa manu. o ¶ Felle veneni, amaritudie veneni suo co noxio, aut certe periphraticos dixit venenum. parthi enim sagittas veneno oblinũt. Luc. Spicula nec solos spargunt fidentia ferro. stridula sed multo saturantur tela veneno. p ¶ Trãsilit vmbras, hiperbole est, nã q̃ vmbras semper tela comitantur. hinc aie Transilit vmbras sagitta. male enim quidam auras legunt. q ¶ Talis, se taliter collecta ex nimia scilicet furiæ magnitudine. r ¶ Culminibus desertis, noctuam dicit nõ bubonem, nam ait Alitis in paruæ. Bubo autem maior est.

h ¶ Tartareã megæram, bene tartaream addidit, vt ostendat esse & terrenã & aereã Megærã, nã vt et i tertio dixim, volũt pti quãdã triplicẽ ptãte & in terris & apud supos. sicut ẽ furiap apd iferos. ideo ãt dicit has ex nocte pgẽitas, vt oñdat & latẽt oriri, & itollerabilẽ eẽ irã deo. i ¶ Vno eodẽq̧ tulit ptu, dispositio hæc poetæ, q̃ dicis has & siles eẽ furijs & cũ his eẽ pcreatas. hoc agit vt oñdat illã prudẽtiũ opiniõe eẽ tã apud supos q̃; ẽ terris, sicut apud inferos furias. k ¶ Apparẽt psto sunt ad obsequiũ, vñ et apparitores pstat

¶NON SECVS, interponitur parabola' qua narratio interrumpatur, vt legentis tedium excludat. ¶ Alitis, noctuam vel bubonem intelligit. DON.

¶DICVNTVR geminæ pestes, de his in superioribus diximus. Hic tñ demonstrat quales sint furiæ aduersus superos, Asper ait megæram habere vim tñ apud inferos. CHRI.

VERG.

a ¶ SERVM canit, triste, diuturnum, vt se/ ra 33 terifici cecinerunt omnia vates Salusti/ us, Serum bellum in angustijs futurũ. b ¶ So nans clypeumq3 euerberat alis, signa sunt ista plangentium. c ¶ Stridorem, vocis, sci licet sonum. nam vtrunq3 tangit augurij/ um & oscinum & præpetum, quod grauiter posset obeẽ tro ianis, sic Ho/ me. inducit cal chantem. μαί τυς δ' ἀμφι/ ποτᾶτο ὀδυ// ρομένη φίλα τέ κνα την δ' ἐλελιξά μενος πτέρυ/ γος λαβεν ἀ/ μφιαχυῖαν. d ¶ Diræ, ini/ miti, quæ pos set fratrem cer nere tot labori bus subditum. e ¶ Mõstro, au gurio ex iouis voluntate veni enti. f ¶ Ob scœæ volucres, inuidiose di// xit, nam vna est. g ¶ Quo vitã dedit æter nam, quia oc/ currebat, sed pstitit immor/ talitatem, dicit hanc æternam esse causa3 do/ loris. h ¶ Glau co amictu, qua si nympha pro pter vndarum similitudine3. i ¶ Ingens ar/ boreum, non sũt duo epithe ta, sed Aeneas ingens telum

est. ἀλλ' ἀναχασσάμενος λίθον εἵλετο χειρὶ παχείῃ κείμενον ἐν πεδίῳ μέλανα τρηχύν τε μέγαν τε

Et alibi.

Noctesedens serũ[a] canit importuna p vmbras.
Hanc versa in faciem Turni se pestis ad ora
Fertq3, refertq3 sonãs[b], clypeũq3 euerberat alis.
Illi membra nouos soluit formidine torpor,
Arrectæq3 horrore comæ, & vox faucibus hæsit.
At procul vt diræ[d] stridorem[c] agnouit, & alas
Infœlix Crines scindit Iuturna solutos
Vnguibus ora soror fœdans, & pectora pugnis.
Quid nunc te tua Turne põt germana iuuare?
Aut quid iã miseræ superat mihi? qua tibi lucẽ
Arte morer? talin possum me oppõere mõstro[e]?
Iam iam linquo acies, ne me terrere timentem
Obscenæ[f] volucres. alarum verbera nosco,
Letalemq3 sonum, nec fallunt iussa superba.
Magnanimi Iouis. hæc p virginitate reponit?
Quo[g] vitã dedit æternã? cur mortis adẽpta est
Conditio? possem tantos finire dolores
Nũc certe, & misero fratri comes ire per vmbras
Iã mortalis ego. haud quicq3 mihi dulce meo⁊
Te sine frater erit. o quæ satis ima dehiscat
Terra mihi, manesq3 Deam demittat ad imos?
Tantum effata, caput glauco[h] contexit amictu
Multa gemens, & se fluuio dea condidit alto.
Aeneas instat contra, telumq3 coruscat
Ingẽs[i] arboreũ, & sæuo sic pectore fatur. (ctas?
Quæ nũc deide morã est? aut qd iã turne retra/
Non cursu, sæuis certandũ est cõminus armis.
Verte omnes tete in facies, & cõtrahe[k] quicquid
Siue animis, siue arte vales. opta ardua pinnis
Astra sequi, clausumq3 caua te condere terra.
Ille caput[l] quassans non me tua feruida terrent
Dicta ferox. Dij me terrent, & Iuppiter[m] hostis.
Nec plura effatus, saxum[n] circunspicit ingens
Saxum antiquũ, ingens campo[o] q forte iacebat
Limes agro positus, litem vt discerneret aruis.
Vix illud lecti bis sex ceruice subirent
Qualia nunc hoĩum producit corpora tellus.

μαί τος δ' ἀμφι/ πᾶς λιμνάζει ... ἀπολ ... o ¶ Cã po qd forte ia/ cebat limes agro posit', sm artes priori re/ spõdit, sic Salu stius, Est in car cere locus qd tullianum ap/ pellatur. ¶ PRO virgini tate, p erepto virginitatis ho nor. ¶ Aeneas instat, redit ad narrationẽ quã interruperat in terpositis dict Iunonis, iouis & iuturnæ. ¶ In gens arboreũ, Non hastã, sed gestatorem lau dat. ¶ Pinnis, semp pinna & non penna' est apud Donatũ. ¶ ALTO, pro fundo', vt ne tã crudelẽ specta/ culum videret, nam grauiora, vt ia3 diximus sunt quæ vide/ mus q̃ quæ au dimus. ¶ Ar/ boreus, exp̃ssit quid diceret in gens. ¶ Quæ nũc deide mo/ ra, amara & ho/ stẽ verbis & hosti indubitatam vi/ ctoriã sibi ppo

coruscat arborem. k ¶ Contrahe, colli/ ge. est autem hostilis iracundia. l ¶ Caput quassans, concutiens & conquassans caput. m ¶ Et iuppiter hostis, ordo est ferox hostis. n ¶ Saxũ circũspicit, Home. totus hic locus

nẽtis & q̃ simpl'r æneæ clementiæ nõ cõueniẽ rẽt, sed merita Turni hæc ob eo extorq̃bant. ¶ Ille caput quassans, non discedit a ferocita te sua, & vict' se victũ fateri nõ vult. Neq3 hu mãis æneæ virib' cedit, s3 a ioue superari dolet

CMANV.

Ille manu [a] raptum trepida torq̄bat [b] in hostem
Altior insurgens & cursu concitus Heros.
Sed neq; currentem se, nec cognoscit euntem
Tollentem ue manu, saxumq; imane mouentē
Genua labant. gelidus ꝯcreuit frigore sanguis.
Tum lapis ipse viri vacuum per inane volutus
Nec spacium [c] euasit totum, nec pertulit ictum.
Ac veluti [d] insomnis oculos vbi languida p̄ssit
Nocte quies, nequiq̄; auidos extendere cursus
Velle videmur, & in medijs conatibus ægri
Succidimus. nō lingua valet, non corpore notæ
Sufficiunt vires, nec, nec verba sequuntur,
Sic Turno quacunq; viam Virtute petiuit,
Successum Dea dira negat. tum pectore sensus
Vertuntur varii. Rutulos aspectat, & vrbem.
Cunctaturq; metu, telumq; instare tremescit.
Nec quo [e] se eripiat, nec qua vi tendat in hostē.
Nec currus vsquā videt, aurigamq; sororem.
Cunctanti telum Aeneas fatale coruscat
Sortitus [f] Fortunam oculis, & corpore toto
Eminēs intorquet. murali concita nunquam
Tormento sic saxa fremunt, nec fulmine [g] tanti
Dissultant crepitus. volat atri [h] turbinis instar
Exitium dirum hasta ferens, orasq; recludit
Loricæ, & Clypei extremos septemplicis orbes
Per mediū stridens transit femur. incidit ictus [i]
Ingens ad terram duplicato poplite Turnus.
Consurgunt gemitu Rutuli, totusq; remugit
Mons circū, & vocē late nemora alta remittunt.
Ille humilis, supplexq; oculos, dextrāq; p̄cantē

SER. a MANV raptum trepida, aūt festinā, aūt re vera trepida, quia s[e]quitur, Sed neq; currē tem, nec se cognoscit euntem. b Torquebat, bene imperfecto vsus est tempore, quia non est perfectum quod voluit, vt Nec spatium totum euasit, nec pertulit ictum. e Nec spatius euasit, hic distinguendus vt sit totus nec totum pertulit. ictus, idest euasus est impet[us] ipsius spacio longiore. d Ac veluti insomnis, cōparatio homeri. e Nec quo se eripiat, [m]ur enim troiani clauserāt. f Sortit[us] fortunam oculis, [h]unc locum ad [f]eriendum oculis elegit Aeneas, quem fortuna destinauerat vulneri. g Fulmine tanti. pro tonitru sine quo nū q; fulmen mittitur. h Atri turbinis instar, multis vtit cōparationib[us] ad [e]xprimendum nimium impetus. Et instar vt supra diximus per se plenum est, nec recipit præpositionem, licet Serenus ad instar dixerit, quod in idoneis non reperit auctoribus. i Ictus, percussus, nunc participium est, ac si diceret cecidit elisus.

DON. INSOMNIS, ponit parabolam quam quisq; in se expertus intelligere potest quid Turno euenerit. Vrbem, vel in qua erat Lauinia, vel vnde expectaret auxilium, quod pudor petere vetabat. Nec quo se eripiat, fugiendi occasio deerat Audendi fiducia negabatur, nullum sperabat auxilium sorore iam remota. Humilis, corde, idest supplex, deiecto fastu.

CHRI TORQuebat, incipiebat quid contorquere, sed defecerunt vires, vt rem perficere nō posset. Genua labant proceleusmaticus pes est, qui ex quattuor syllabis constat. Potest tamen redire ad dactylum si u quæ vocalis est conuertatur in consonantem & facta sinereſi genua duarum sit syllabarum. Concreuit, contiguit, vt subito concrescunt flumine crustæ. De hoc dictum est in Georgicis. Per inane, uacuum non, sed regionum ab aere occupatum dicimus vacuam, quia ita cedit aer vt Nihil esse videatur. Nec spacius euasit, idest non est egressus ex toto illo spacio, qui intercedebat inter se & Aeneam. Ergo defecit in spacio antequam ad Aeneam perueniret, hinc est quod non pertulit, idest ad destinatum finem tulit. Nam per incompositionem absolutas res demōstrat. Hinc illud est, Vt siquis legere incœperit & non totum legerit dicat legi, sed non perlegi, Quod autem de insomnio dicit physicum est. Sortitus fortunam oculis, idest sumens fortunā, idest fortunam ictum oculis, quia oculis præelegit quo telum dirigat, quæ res sibi futura sit fortunata. Nec fulmine tanti Dissultant crepitus, sententia est non venit tanto impetu fulmen, nam fluminis impetu scindūtur nubes. Vnde ipse dissultando gignunt crepitum Turbinis, de quo iam dictum. Ille humilis, optimum exemplum, nam superbiores qui sunt nunquam cedere potiori volunt, nisi cum penitus victi sunt, & quo tempore nihil illis prodest.

SERV. a ❡EQVIdē merui, scdm artē rhetoricā, nā quoties psonæ in iudicia sunt aliæ p his pro ponunt, vñ ait, Ego quidē occidi mereor, s; tu debes ignoscere parētis intuitu. b ❡ Nec depcor, nō refuto. c ❡ Vtere sorte tua, iterfi ce hostem tuū. dit plenā victoriā sibi, nōn. n. dixit vtere for titudine tua, sed fortuna q̄ tibi magis q̄; vtus fauit. ❡ Miseri parentis, Cōmiseratio a statu q̄ miser, & a sanguine q̄ parēs, & postremo ab ætate, cum dicit, dauni miserere senectæ.

Protendens, equidē [a] merui nec depcor [b] iquit.
Vtere [c] sorte tua. miseri te siqua parentis
Tangere cura potest. oro fuit [d] & tibi talis
Anchises genitor, Dauni miserere senectæ,
Et me [e] seu corpus spoliatum lumine mauis
Redde meis. vicisti, & victū tendere [f] palmas
Ausonij videre. tua [g] est Lauinia coniux.
Vlterius [h] ne tende odiis. stetit acer [i] in armis
Aeneas voluens oculos dextramq; repressit.
Et iam iamq; magis cūctantem [k] flectere sermo
Coeperat infoelix [l] humero cū apparuit alto
Balteus, & notis fulserunt cingula bullis,
Palantis pueri, victum quem vulnere Turnus
Strauerat, atq; humeris inimicū isigne gerebat.
Ille oculis postq̄; sæui monumenta [m] doloris

d ❡ Fuit & tibi talis anchises, hic distinguendum vt duo dicat, & habuisti patrē & pr̄ es. e ❡ Et me Redde meis, ordo est redde meis, sedne ex apto rem viro forti pudendas peteret, iterpositione vsus est dicēs seu corpus spoliatum lumine mauis. f ❡ Tēdere palmas ausonij videre ad gloriā Aeneæ pertinet q̄ se Turnus cunctis psentibus victū fatet. g ❡ Tua est Lāuinia coniux, quæ fuerat causa certaminis. h ❡ Vlterius ne tende odijs, noli velle crudelitatē tuā vltra fata ptendere, sed redde corpus sepulchro. i ❡ Acer in armis, non tātū ad præsens refertur, sed quia semp in armis acer esse cōsueuit. k ❡ Cūctantē flectere sermo cœperat, oīs intentio ad Aeneæ ptinet gloriā, nā & ex eo qd̄ hostē cogitat parcere, pius oñdit, & ex eo qd̄ eum interemit pietatis gestat insigne. nam Euādri intuitu Palantis vlciscit mortē. l ❡ Infœlix Balteus, nulli dominio fœlix. & sic est dictū ifœlix balthe' sicut Laceðæmōios hymenæos. Et sciē dū balteum habuisse Turnum ad insultationē, & iactanctiā, nō ad vtilitatē. Vnde est atq; humeris inimicū insigne gerebat. m ❡ Mo

DON. numenta doloris, ppriæ. nam & monumentum ab eo dictum est qd̄ mentem moneat.

❡VICTORIA Aeneæ, quam ponit in fine operis perficit atq; absoluit cumulū laudu;

HRI æneæ, quas a principio ad finem omni artificio continuauit.

❡MERVI nec deprecor, Cum viro forti pudenda res videretur vitam ab hoste deprecari id artificio se latenterq; agit & primo per mittit mortē suā sibi, quæ res videtur posse vehemēter hosti misericordiam commouere. Deinde cū persona sua odiosa sit, interponit personam parentis, quod validissimū eē poterat, præsertim apud eū qui in patrem sapientissimus fuit. ❡ Vtere sorte tua, nō conce

❡ Et me, dū precatur reddat cadauer et flectere vt pdonet vitam. ❡ Vicisti, Magna est laus quod victi testimonio victor euadas. ❡ Et victum, Cu; summo gemitu pnūciantur. Nō enim mouetur morte vir fortis, Sed qd̄ victus sit. ❡ Ausonij, Quos ego cupiebā adhibere testes meæ victoriæ testes erunt meæ ignominiæ. Et hæc et flectere potuerunt ænea, vt cū nactus esset plenā victoriā in victū clemētia vteret, qd̄ oīno fortissimi viri est. ❡ Ausonij, apud quos summā gloriā ex rebus p multa tpa pclarissime gestis acquisiuerā apud eosdē momento tpis & illam amitto & ignominiā subeo. ❡ Videre, quod neq; hactenus viderant, nec visuros putarāt. ❡ Tua, Qua qd mihi miserius accidere pōt, vt victor præmium victoriæ secum auferat. ❡ Lauinia. Emphasim habet nomen, quasi dicat quā ego mea vita cariorem habui, & pp quā oēs hos labores pertuli. ❡ Vlterius ne tēde odijs, non enim est magni & excelsi viri, cū hostē tanta gloriā superarit, & oīa sit præmia consecutus, eū occidere velle, nam item magnas fortitudinis partes reponitur inimicitias pdonare, nā vindictā q̄rere humilis pusilliq; animi esse appet. hinc Iuuenalis. Ad sūmā collige qd̄ vindicta nemo magis gaudet quā fœmia. ❡ Stetit acer, pstitit nō metu, Quia acer sed iclinās ad misicordiā, ignouisset q; si Turnus Palanti ignouisset, Sed cū ex Balthei admonitu recordaretur crudelitatis Turni magis pium iudicauit amico Euandro, & qa sua cā filiū vnicū amiserat satisfacere quā inimicissimo Turno vitā cōcedere, vt pietate potiusq̄; crudelitate ipm itereme, rit. Admōet pterea Poeta multa I uita facere hoīes tanq̄; ad suā imortalitatē & Gloriam pertineāt, ex qbus deinde in exitium ruunt. Id. n. ob direptum Palantis baltheū opinione sua deceptus in se expertus est Turnus.

CHAVSIT

Exuuiasq; hausit[a], furijs accensus, & ira
Terribilis tu ne hinc spolijs indute meorum
Eripiare mihi? Palas te hoc vulnere Palas[b]
Immolat, & pœnã scelerato ex sanguine sumit.
Hoc dicés ferrum aduerso sub pectore condit
Feruidus. ast illi soluuntur frigore[c] membra,
Vitaq;[d] cũ gemitu fugit ĩdignata sub vmbras.

SER. a HAVsit, vidit, vt Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto. b Palas, Immolat, ad suæ mortis & abrupti fœderis vltionẽ te tanq̃; hostiã ĩmolat Palas. c Frigore, morte, vt Corpusq; lauãt frigẽtis, & vngunt. d Vitaq; cũ gemitu fugit indignata sub vmbras indignata vel quia mox preces veniã non meruerant, vel quia Lauiniaş sor sciebat Aeneæ, vel quia, ...supra de Camilla diximus, discedebat a ...ne. nam volunt physici animam disce... e a corpore inuitam, cum quo adhuc habitare naturæ legibus poterat. sic Home... Χη δ'ἐκμελέων πταμενὴ ἄϊδος δε βεβήκει ὅν πότμον γοόωσα λιποῦσ' ἀνδροτῆτα καὶ ἥβην.

FVRIIS & ira, implacabili ĩdignatione. CHRI. Tu, taş imitis. Indute spolijs meorum, quod non ad tuam defensionem, sed ad superbiam & iactantiam ptinet. Mihi, emphasim habet. q. d. tã forti, tã iniuriaş ĩ meos collataş psecutori. Palas nõ mea crudelitas, sed vltio quam palanti dabo. Immolat, non veluti hostem cæsuş, sed veluti hostiam quæ fracti fœderis iustissimum piaculum fit. Scelerato, qui contra pacem primo & contra iura hospitalitatis, Deinde contra fœdus arma sumpserat.

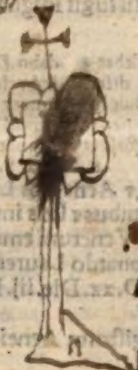
FINIS.

P. V. Bucolica & Georgica, & Aeneidos Libri. XII. Venetijs in ædibus Georgij de Rusconibus & suis impensis excussi, & per Baptistam Egnatium Venetum emendati, sub serenissimo principe Leonardo Lauretano. Anno Domini. M. D. xx. Die. iij. Ianuarij.

Registrum Aeneidos.

AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM
NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ
AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG HHH III
KKK LLL MMM NNN OOO PPP QQQ RRR

Omnes sunt quaterni præter RR[illegible] ternus.

Questo libro è d[i] [illegible] me

chi nessuno lo tocca [illegible]

Corni e cornu [illegible]
ac etiam cornuota

Scit bene venator Cervis ubi retia tendat
Scit bene: qua frendens valla moretur aper